Dnevnici austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića
1892. – 1918.

Dnevnik 1892. – 1893.

Studijski boravak u Kazanu

Pregled kratica

adm.	admiral
azb.	armijski zbor
b.	bojna
boj.	bojnik
br.	brigada
bt.	bitnica
d.	divizija
dp.	dragunska pukovnija
dr.	doktor
f.	funt (stara ruska mjera za težinu)
gen.	general
genboj.	generalbojnik
genpob.	generalpobočnik
genpor.	generalporučnik
GS.	glavni stožer
h	sat/sati
is.	istočnosibirski/a/o
isd.	istočnosibirska divizija
iskbt.	istočnosibirska konjanička bitnica
isp.	istočnosibirska pukovnija
ispp.	istočnosibirska pješačka pukovnija
isprbt.	istočnosibirska pričuvna bitnica
isprd.	istočnosibirska pričuvna divizija
isprpp.	istočnosibirska pričuvna pješačka pukovnija
isstbr.	istočnosibirska streljačka brigada
isstd.	istočnosibirska streljačka divizija
isstp.	istočnosibirska streljačka pukovnija
issttopb.	istočnosibirska streljačka topnička bojna
issttopbr.	istočnosibirska streljačka topnička brigada
istopvo.	istočnosibirski topnički vozarski odjel
IVZ.	irkutska vremenska zona
izv.	izvidnički/a/o
K.	kruna
k.	konjanički/a/o
kadm.	kontraadmiral
kbr.	konjanička brigada
kbt.	konjanička bitnica
ko.	konjanički odjel
koz.	kozački/a/o
kozb.	kozačka bojna
kozbt.	kozačka bitnica
kozd.	kozačka divizija
kozpor.	kozački poručnik
kozp.	kozačka pukovnija
kozsk.	kozački satnik
kozzb.	kozački zbor
koztopp.	kozačka topnička pukovnija
kp.	konjanička pukovnija
kpob.	krilni pobočnik
ksk.	konjanički satnik
lovzo.	lovačko zapovjedništvo
natpor.	natporučnik
P.	pud (stara ruska mjera za težinu)
p.	pukovnija
pob.	pobočnik
por.	poručnik
pp.	pješačka pukovnija
ppuk.	potpukovnik
pr.	pričuvni/a/o
prb.	pričuvna bojna
prbt.	pričuvna bitnica
prd.	pričuvna divizija
prof.	profesor
prp.	pričuvna pukovnija
puk.	pukovnik
PVZ.	petrogradska vremenska zona
R.	rublja
RKB.	Rusko-kineska banka
s.	sibirski/a/o
sat.	satnija
sbr.	sibirska brigada
sd.	sibirska divizija
sk.	satnik
skozd.	sibirska kozačka divizija
sot.	sotnija
sp.	sibirska pukovnija
spp.	sibirska pješačka pukovnija
sprbr.	sibirska pričuvna brigada
sprd.	sibirska pričuvna divizija
sstbr.	sibirska streljačka brigada
st.	streljački/a/o
stb.	streljačka bojna
stbr.	streljačka brigada
stopd.	sibirska topnička divizija
stp.	streljačka pukovnija
sttopvo.	streljački topnički vozački odjel
stzb.	streljački zbor
sv.	svezak
szb.	sibirski zbor
top.	topnički/a/o
topb.	topnička bojna
topbr.	topnička brigada
topd.	topnička divizija
topp.	topnička pukovnija
topvo.	topnički vozarski odjel
topzk.	topnički zapovjednik
v.	verst/a (stara ruska mjera za dužinu)
vo.	vozarski odjel/odjeli

vobr.	vozarska brigada
VE.	Vojna enciklopedija
zb.	zbor
zk.	zapovjednik
zka.	zapovjednik armije
zkb.	zapovjednik bojne
zkd.	zapovjednik divizije
zkko.	zapovjednik konjaničkih odjela
zkp.	zapovjednik pukovnije
zksat.	zapovjednik satnije
zksot.	zapovjednik sotnije
zkstzb.	zapovjednik streljačkog zbora
zkzb.	zapovjednik zbora
zo.	zapovjedništvo
zoa.	zapovjedništvo armije
zobr.	zapovjedništvo brigade
zod.	zapovjedništvo divizije
zop.	zapovjedništvo pukovnije
zozb.	zapovjedništvo zbora

Studijski boravak u Kazanu

Dnevnik 1892-1893.[1]

1892.

1. travnja

U podne polazak s bečkog Sjevernog kolodvora (*Nordbahnhofa*). Iza 20 h dolazak u Granicu[2]; carinski pregled (sablja /…/), sveprisutnost oružnika: puk. u pratnji još 1 časnika te 10 do 15 običnih oružnika). Oko 23 h nastavak puta, vagon dobro (malo previše) zagrijan.

2. travnja

Oko 7 h ujutro dolazak u Varšavu, Hotel Brühl (tj. Brylovski, izvrstan, skoro svi u hotelu govore njemački, odlična pristupačna kuhinja, francuska, iznimno birana).

Prisutnost kozaka[3], živahnost u gradu (mnogobrojni časnici, upadljivo veliki broj lijepih žena). Navečer „Veliko kazalište“, hugenoti (poljski; balet, električna rasvjeta; kazališni dalekozori uz svako sjedalo; kartaška igra maus). Noćni život.

Nedjelja, 3. travnja

Prijepodne obilazak grada: tramvajem do dvorca Łazienki, vojarna ulanske pukovnije, crkve, dvorac, šetalište u Saskom vrtu. Poslijepodne šetnja i vožnja u pratnji gospodina Hordliczke[4] šetalištem prema Łazienku (iznimno posjećeno šetalište, besprijekorno odjeveni ljudi, mnogobrojne raskošne kočije). Navečer Poljsko kazalište. Večera u l'Europe sa Zagorskym, nakon toga s potkonzulom Fellnerom u „Bellevueu“.

---

[1] Na temelju sporazuma između Austro-Ugarske i Rusije iz 1890. i u okviru političkog približavanja dvije države (nakon Berlinskog kongresa 1878), austrougarski su glavnostožerni časnici slani u Rusiju (Kazan) na učenje ruskog jezika (mogućnost čitanja i prijevoda izvornih ruskih službenih tiskovina i zakona te uspostavljanje neposrednih veza s obavještajcima na terenu), a ruski u Austro-Ugarsku na učenje njemačkog jezika. Glavni stožer (obavještajni ured) austrougarske vojske slao je po dvojicu časnika (preduvjet je bilo poznavanje jednog slavenskog jezika): prvi par bili su satnik Linhardt i poručnik Njegovan, drugi satnik Sarkotić i natporučnik Hordt, a treći natporučnik i od 1. studenoga 1892. satnik Čičerić te satnik Jemrich von der Bresche. Čičerić i Jemrich otputovali su iz Beča 1. travnja 1892, a Kazan su napustili 1. svibnja 1893. kada su stigli njihovi nasljednici satnik Reutter i natporučnik Böltz (v. bilj. 17 i 23) (Eder, Hans, Der General der K. u. k. Armee und Geheime Rat Maximilian Csicserics von Bacsáni, Wien 2010, 113-159, http://othes.univie.ac.at/8883/; Kurz, Stefan: Die Wahrnehmung des russischen Offizierskorps durch k. u. k. Offiziere in den Jahren 1904-1906, 121, http://othes.univie.ac.at/5360/).

[2] Granično mjesto između Austro-Ugarske i Ruskog Carstva (Poljska) (Eder, Hans, n.dj., 119, http://othes.univie.ac.at/8883/; „Granica“, http://de.wikipedia.org/wiki/Granica).

[3] Vidjeti Dnevnik 1904-1905. Rusko-japanski rat, 9. travnja / 28. ožujka 1904; Eder, Hans, n.dj., 121, http://othes.univie.ac.at/8883/).

[4] Poznanstva sklopljena tijekom boravka u Rusiji 1892-1893: austrougarski glavni konzul u Varšavi Hordliczka i potkonzul von Fellner, austrougarski vojni opunomoćenik u Petrogradu pukovnik Klepsch, djelatnik austrougarskog konzulata u Petrogradu Meschede, ravnatelj gimnazije Karl May u petrogradskom predgrađu Vasilij Ostrov, austrougarski glavni konzul u Moskvi Moritz Czikann von Wahlborn (barun i austrijski poslanik u Pekingu 1896-1905, http://gutenberg.spiegel.de/Kultur/; „List of diplomatic missions of Austria-Hungary“, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_diplomatic_missions_of_Austria-Hungary), potkonzul von Stofella, arhitekt Weber (August Weber (29. prosinac 1836. Prag - 16. kolovoz 1903. Moskva), austrijski arhitekt koji je uglavnom djelovao u Rusiji (Moskva) („August Weber“, http://de.wikipedia.org/wiki/August_Weber_(Architekt), umirovljeni generalbojnik Mahomet Šefa Šamil u Kazanu, general Kohl, ljekarnik Grache, obitelj Demert u Kazanu (Nikolaj, veterinar i Rafael/Aleksandar?, topnički časnik). Demerta je Čičerić sreo tijekom Rusko-japanskog rata 1904-1905. u Harbinu (v. Dnevnik 1904-1905. Rusko-japanski rat, 11. ožujak / 26. veljače i 26. / 13. ožujak 1905), češki dirigent opere u Kazanu Spaček, trgovac drvom Perrin, student medicine Bureijko (poduka iz ruskog jezika) i trgovac Kolmagorov (Eder, Hans, n.dj., 113-159, http://othes.univie.ac.at/8883/).

Ponedjeljak, 4. travnja

Oko 10 h prijepodne odlazak iz Varšave za Petrograd. Odlična ponuda i izvrstan obrok u Łapyu i Białystoku. Nitko se ne uzrujava zbog željezničkog prometa. Lijepo vrijeme. Večera u Vilniusu.

Utorak, 5. travnja

Ujutro i prijepodne snijeg. Doručak u Ostrovu (Pskov), večera u Lugi, u 17,50 dolazak u Petrograd, Hotel d'Angleterre. Navečer šetnja do Admiraliteta, spomenika Petru Velikom i katedrale Sv. Isaka. Večera u hotelu. Hladno.

Srijeda, 6. travnja

Obilazak crkve Sv. Isaka. Posjet puk. Klepschu, ali nisam ga zatekao kod kuće. Šetnja Nevskim prospektom, Kazalište Aleksandra (*Kraj Sodome*[5], *Mitterwurzer*[6], *Jenny Gross*[7] - najviša galerija).

Četvrtak, 7. travnja

Posjet Klepschu, doručak i večera kod Leinera[8], Kazalište Mihajlovski (*Hedda Gabler*[9], *Régiment qui passe*[10]).

Petak, 8. travnja

Prijepodne obilazak kazanske katedrale i manastira Aleksandra Nevskog; poslijepodne posjet puk. Klepscha; objed kod Leinera, Malo kazalište (gostovanje Coquelina[11]: *Tartuffe*[12], *L'amie Fritz*[13]).

Subota, 9. travnja

Posjet gospodi u austrougarskom veleposlanstvu, poslijepodne gospodin May. Navečer Ekatarinski kanal 48.

Nedjelja, 10. travnja

Do 13 h čekao sam na obavijest puk. Klepscha o kazališnim predstavama. Poslijepodne Petropavlovska katedrala. Vožnja do otoka[14].

---

[5] Sudermann, Hermann (30. rujan 1857. Matzicken /danas Macikai, Istočna Pruska, danas Litva/) - 21. studeni 1928. Berlin), njemački pisac i dramatičar (autor drame u pet činova „Sodoms Ende“ / Kraj Sodome, 1890?, http://books.google.hr/books?id=IhNAAAAAYAA&q=sodoma+ende&dq=sodoms+ende&hl).

[6] Mitterwurzer, Friedrich (16. listopad 1844. Dresden - 13. veljača 1897. Beč), austrijski glumac (Guglia: Mitterwurzer, Friedrich, u: Allgemeine Deutsche Biographie /ADB/. Band 52, Duncker & Humblot, Leipzig 1906, 423-426, http://www.deutsche-biographie.de/index.html; Marktl, Edith: Mitterwurzer Anton Friedrich, u: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950 /ÖBL/. Band 6, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1975, 327, http://www.biographien.ac.at/oebl?frames=yes; Marktl, Edith: Mitterwurzer, Friedrich, u: Neue Deutsche Biographie /NDB/. Band 17, Duncker & Humblot, Berlin 1994, 587 f., http://www.deutsche-biographie.de/index.html).

[7] Groß, Jenny (1863. Szantho /Mađarska/ - 1904. Berlin), austrijska i njemačka glumica, http://www.europeana.eu/portal/record/09428/5988C500F25C966739C8222DC45A531335A79010.html).

[8] Leiner's, restoran i kavana u Petrogradu (Nevski Prospekt 18), u kojem su se okupljali književnici (www.tchaikovsky-research.net/.../forum0234.html - File: Literary Cafe – St. Petersburg.JPG – Wikimedia Commons; Floros, Constantin, Peter Tschaikowsky, 2006, http://books.google.hr/books?idG6afAAAAMAAJ&q=leiners+restaurant&dq).

[9] *Hedda Gabler* drama Henrika Ibsena iz 1890. („Hedda Gabler“, http://de.wikipedia.org/wiki/Hedda_Gabler).

[10] *Le régiment qui passe: comédie en un acte*, komedija u jednom činu, autora Paulea Spipèrea i Paulea Paquota iz 1868, http://books.google.hr/books?id=fGDGQAAACAAJ&dq=sipi%C3%A9re+et+paquot&hč).

[11] Benoît-Constant Coquelin (23. siječanj 1841. Boulogne-sur-Mer - 27. siječanj 1909. Couilly-Pont-aux-Dames), francuski glumac, “Constant Couquelin”, http://de.wikipedia.org/wiki/Beno%C3%AEt_Constant_Coquelin).

[12] Tartuffe ou L'Imposteur, Molièreova komedija u pet činova, praizvedena 1664. („Tartuffe“, http://de.wikipedia.org/wiki/Tartuffe).

[13] L 'Ami Fritz, pripovijetka Emilea Erckmanna (12. svibanj 1822. Phalsbourg - 14. ožujak 1899. Leunéville) i Alexandrea Chatriana (18. prosinac 1926. Soldatenthal kod Phalsbourga – 3. rujan 1890. Villemomble), objavljena 1864. Godine 1872. prikazana je u kazalištu (Werr, Sebastian, Musikalisches Drama und Boulevard: französische Einflüsse auf die italienische Oper im 19. Jahrhundert, 2002, 210, http://books.google.hr/books?id=D9-CJzY_gK4C&pg=PR2&lpg=PR2&dq=sebastian+werr+musikalisches+drama&source=bl&ots=UoYePiY0F1&sig=07R7T172raY10bigZ_es3bpNJpU&hl=hr&sa=X&ei=iN0LT6f_B4ODtQaAuuCnBA).

[14] Vasilij Ostrov.

Ponedjeljak, 11. travnja
U 13 h kod gen. Obručeva[15]; u 18 h večera kod gospodina Maya.

Utorak, 12. travnja
Oproštajni posjet puk. Klepschu. Kupovina slika; u 18 h večera kod puk. Klepscha.

Srijeda, 13. travnja
U 15 h polazak za Moskvu.

Četvrtak, 14. travnja
Dolazak u Moskvu u 10 h. Poslijepodne posjet glavnom konzulu barunu Czikannu (nisam ga zatekao) i gospodinu Behrensu; navečer s njim i Nijemcima u Gradu Berlinu[16].

Petak, 15. travnja
Posjet glavnom konzulu barunu Czikannu i gospodinu Stofelli. Zajednički doručak u Ermitažu s gospodinom Behrensom. Posjet gospodinu Kempeu, ali nisam ga zatekao. Kremlj, Ivan Veliki. Večera u Hotelu Dusseaux. Kupovina slika.

Subota, 16. travnja
Doručak s gospodinom Behrensom. Posjet gospode baruna Czikanna, Stofelle i Kempea; posjet arhitektu Weberu, večera kod ? Webera; Kremlj u ponoć, svečana ophodnja.

Nedjelja, 17. travnja, Uskrs
Preskočio sam doručak i posjetio Behrensa, a nakon njega Kempea; večera u 18 h kod Webera (do 0,30).

Ponedjeljak, 18. travnja
Kupovina ulaznica za cirkus, posjet gospodinu Stofelli; poslijepodne posjet gospodina Webera; sa Stofellom na izložbu cvijeća u gradskom zabavnom parku (Praznik cvijeća), ali sve je bilo zatvoreno; šetalište uz Kremlj, večera u Ermitažu, cirkus Salamonski, čaj u Ermitažu.

Utorak, 19. travnja
Vožnja s gospodinom Weberom, obilazak gradske klaonice, kolodvora Nižegoroda, javnog kupališta, sirotišta i Kuće boljara Romanova (posljednja dva objekta bila su zatvorena), te Vasilijeve crkve i crkve Spasitelja; doručak kod Webera; s gospođom Weber posjet izložbi cvijeća. Večera kod gospodina Behrensa; krabuljni ples u Velikom kazalištu; nakon toga čaj kod Bullota (pjevač Schütte).

Srijeda, 20. travnja
Posjet glavnom konzulu; razgledavanje izložbe slika i izložbe o Palestini u Povijesnom muzeju; večera s glavnim konzulom i potkonzulom u Slaviánskom Bāzaru; Malo kazalište.

Četvrtak, 21. travnja
Obilazak palače Kremlj i Kuće boljara Romanova; večera kod Webera.

[15] Obručev, Nikolaj Nikolajevič, ruski general (1829. - 9. srpanj 1904. Périgueux), 1881-1898. načelnik glavnog stožera ruske vojske („Obrutschew“, http://de.academic.ru/.../Obrutschew).
[16] Zur Stadt Berlin / Grad Berlin, hotel (Dönninghaus, Victor, Die Deutschen in der Moskauer Gesellschaft, 2002, 88, http://books.google.hr/books?V1McJ3Fw8gQC&pg=PA88&dq="Stadt+Berlin+Moskau"/hl).

Petak, 22. travnja
Doručak kod Phillipova, posjet Behrensu, večera kod Kempea.

Subota, 23. travnja
Posjet baruna Czikanna; doručak u Slaviánskom Bāzaru s gospodom Behrensom i Sobbéom; posjet Kellera i Sobbéa. Večera s potkonzulom Stoffellom u Ermitažu, zabavni park.

Nedjelja, 24. travnja
Sirotište; brzojav od Sarkotića[17] iz Kazana: „Krenite za Nižnij." Oproštajni posjet kod Behrensa; večera kod Webera.

Ponedjeljak, 25. travnja
Raspitivanje u Uredu za parobrodarsku plovidbu, koja još nije dopuštena. Posjet i večera kod Kempea.

Utorak, 26. travnja
Posjet glavnog konzula i Webera, doručak s prvim. U 18 h odlazak za Nižnij Novgorod.

Srijeda, 26. travnja
Oko 9 h dolazak u Nižnij Novgorod. Ledene sante. Na brodu „Ljermontov" parobrodarskog društva (…) - doručak i večera kod Jermolajeffa; šetnja kroz Nižnij Novgorod. Vojska. Noćenje na brodu.

Četvrtak, 27. travnja
U 12 h odlazak; kiša, vjetar. Židov Gawrilowicz.

Petak, 28. travnja
U 7 h dolazak u Kazan.

4. svibnja
Odlazak Sarkotića i Hordta brodom u 8 h ujutro (…). Putovanje prema Uralu.

2/14. srpnja
U 19,30 odlazak brodom „Sjever" (Jakimovič) - pogled na Kazan, nekoliko v. dalje prekrasan pogled na zalazak sunca i izlazak mjeseca na Volgi. – Postaja Bogorodsko u 23 h; cjenkanje o cijeni plovidbe do Ufe.

---

[17] Sarkotić, Stjepan, barun / Sarkotić, Stefan Freiherr von Lovćen (4. listopad 1858. Sinac kod Otočca - 16. listopad 1939. Beč), austrougarski general, zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine i vojni upravitelj Dalmacije i Crne Gore. Školovanje: gimnazija u Senju, Vojna škola u St. Pöltenu, Vojna akademija u Bečkom Novom Mestu, Ratna škola u Beču. Godine 1889. dodijeljen je obavještajnom uredu glavnog stožera austrougarske vojske (kao satnik poslan je s natporučnikom Hordtom, koji je poslije bio u službi pukovnika Klepscha, vojnog opunomoćenika u Petrogradu – v. bilj. 2) na učenje ruskog jezika u Kazan. Godine 1911. podmaršal (od 1912. zapovjednik VI. kraljevskog mađarskog domobranskog okruga), u Prvom svjetskom ratu zapovjednik 42. domobranske pješačke divizije u sastavu 12. zbora generala baruna von Rhemen zu Bärensfelda, vojni guverner u Beogradu te kao general pješaštva zapovijedajući general u Bosni i Hercegovini i Dalmaciji. Godine 1916. dobiva titulu „von Lovćen" i Leopoldovo odličje prvoga reda s mačevima (zaposjedanje Crne Gore, pad Lovćena i Cetinja), a 1917. plemstvo (barun) te je unaprijeđen u general-pukovnika. Umirovljen je 1. prosinca 1918. (Klein, Signe, Freiherr Sarkotic von Lovcen. Die Zeit seiner Verwaltung in Bosnien-Herzegowina 1914-18, Dissertation, Wien 1969; Bauer, Ernest, Der Letzte Paladin des Reiches: Generaloberst Stefan Freiherr Sarkotić von Lovćen, Verlag Styria, Graz-Wien-Köln 1988; „Sarkotić, Stefan Freiherr"; Tadin, Ornata, Osobni fond generala Stjepana Sarkotića - Analitički inventar u: *Arhivski vjesnik*, Zagreb 1994, 221-262; „Sarkotić, Stjepan", http://hr.wikipedia.org/wiki/Stjepan_Sarkoti%C4%87; „Sarkotić, Stephan", http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.s/s123197.htm; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/sarkotic.htm; „Sarkotić, Stefan", http://www.oocities.org/veldes1/sarkotic.html; Eder, Hans, n. dj., 115, 119, 181, http://othes.univie.ac.at/8883/).

3/15. srpnja

Od 9,30 do 10,45 postaja Čistopolje, u 17 h Sokolova brda, u 21 h Elabuga, prekrasan krajolik (Svatoključevska). – Pregazili smo obitelj pataka.

4/16. srpnja

Na brodu poznanstvo s gospodinom von Grotom, njegovim suputnikom, kapetanom i još 3 gospode. - Vidio sam i prvog Baškira (romska fizionomija, bijeli pusten šešir). Nakon skoro potpune ravnice (…) sada prevladavaju strme obale i daleki brežuljci. Od podneva povremeno vidljiva pobrđa, a onda je uslijedio lijep krajolik sa sve većim brojem sela i polja. Željeznički građevinski materijal na obali. Oko 22 h postaje: Kazan-Ufa, Bogorodsko, Laiševo, Murziha, Ribna, Čistopolj, Kamske Poljane, Sokoljska, Elabuga, Čelni, Pjani bor, Azakuljsko, Gruzovka, Durtuli, Kazinceva, Birsk, Topornino, Duvanej, Blagovešenska tvornica, Ufa; 1023 v. Dolazak u Ufu; do grada 3 v.; hotel Polotojev (novoizgrađen); samovar na terasi.

6/18. srpnja

Doručak na terasi. Posjet odvjetniku Leontinu Vasiljeviču Rindunskom, ali nisam ga zatekao kod kuće. Obilazak grada kolima (vidikovac, park kod kazališta, Ušavski park, doručak u Rusiji), vožnja do Čertovog nalazišta; čaj kod šurjakinje por. Gruisera Rindunske (židov Bernstein i drugi). Nakon toga park kod kazališta. U 11,15 kolodvor; u 14 h polazak za Zlatoust.

7/19. srpnja

Prekrasan kraj između --- i ---, onda dalje do Zlatousta. Dolazak oko 18,15. Vožnja do grada 5 km. (…) Semeneva u kući Sorokin. Navečer posjet gospodinu Eduardu Aleksandroviču Tertumu (Herthumu) (službenik), a nakon toga uspon na uzvisinu s crkvicom, vidikovac prema (…).

8/20. srpnja

U 11 h prijepodne posjet gospodinu Herthumu, s njim do glavnog rudarskog inženjera Weidenbauma. Obilazak dijela tvornice i uzvisina sjeverno od nje; posjet gospodinu Weidenbaumu, potom gospodinu Trojanu i rudarskom postrojenju (koje trenutno nije radilo zbog mise povodom epidemije tifusa i opasnosti od kolere). Večera kod Herthuma. Nakon nje vožnja do Frojdentala i čaj. Povratak u 20 h.

9/21. srpnja

U 7 h vožnja kočijom do uzvisine Taganaj. U 8,30 dolazak do sajmišta (oko 12 v. + 5 v.), nastavak vožnje u 9 h. U 11,45 uspon na najviši vrh (morene, inače blaga uzbrdica, ali posljednji dio spusta vrlo je neugodan). – Povratak u 17,30, obilazak Arsenala; čaj kod Herthuma.

10/22. srpnja

U 5,30 odlazak iz Zlatousta - 40 v. U 7,40 dolazak u Mijasku, kašnjenje zbog pošte. U 11,50 polazak za Seljanku - 32 v., deve, parni mlin i tvornica, selo Prudana s jezerom; ispiranje zlata na Mijaski. U 14,45 dolazak u Seljanku, Kirgizi. U 15,30 polazak za Sojminsku postaju - 30 v. Sela: Novo Selo, ispiranje zlata; oko 5 v. prije Karabaševa iz doline (…) skretanje nalijevo. Dolazak u Sojminsku u 17,45, mjesečina. U 19 h odlazak u Kištimsku tvornicu - 36 v. – Ravna cesta kroz 50-80 stopa široku šumu. U 23,10 dolazak u tvornicu, gdje smo i prenoćili.

11/23. srpnja

U 6,30 odlazak prema Kaslinskoj tvornici - 30 v. Nakon šumovitog krajolika skoro potpuna ravnica, jezera, kovnica željeza. U 9,30 dolazak u Kasli, a u 9,55 nastavak putovanja prema Tubukuu - 25 v. Dolazak u 12,15, poljski put i brezova šuma. U 13,35 polazak za Šelku - 28 v. Selo Karaguz na jezercu, Kirgistan. Nikolajevsk s gospodarstvom i vatrogasnim tornjem. Od Tubukua cesta u dobrom stanju. Dolazak u Šelku u 15,10. U 17,34 polazak za Sistersku - 24 v. Ponovo brežuljkast kraj, šuma. Dolazak u 19,23, veliko gradsko naselje, tvornica, vađenje treseta. U 20 h polazak za Aramilsk - 24 v., dolazak u 22,10. U 23,30 odlazak za Jekaterinburg i u 2,15 smještaj u Hotelu Arajpova.

12/24. srpnja

Pošta, kupalište, posjet višem redarstvenom činovniku barunu Taubeu (ovaj je zbog dolaska kneza Galicina bio spriječen), večera u hotelu Arajpova. – U 17,35 odlazak za Tumen (oko 24 vagona: 5 vagona 3. razreda, 3 vagona 1. i 2. razreda, gužva, ali i uljudna publika; prosjaci na postajama, seljaci prodaju koštice).

13/25. srpnja

U 6,30 dolazak u Tumen; (…) ---; vožnja do Fedora Filimonoviča Kolemagorova (nisam ga zatekao kod kuće, ali njegovog brata Grigorija očekivalo se u 14 h). Vožnja do (…) i luke (zidana obala sa željezničkim kolosijekom, kolnikom i nogostupom, od kojih je posljednji dugačak oko 1000 stopa, ali pruga i pristanište još su duži; iskrcavanje vreća žitarica, mnogobrojni veliki brodovi, tamnoplave teretne lađe s natpisom „Prijateljstvo“ za iseljenike, samo 3. razred raspolagao je prostorom za oko 1000 osoba; gaz 5/4 lakta; jako širok). Brodogradnja. Doručak. U 15 h posjet Grigoriju. Sjedili smo u vrtu i razgovarali o zatvoru koji je predviđen za 350 uhićenika, a sada je u njemu smješteno već 2000. Brodovi su u redu; godišnje prevezu i do 10.000 iseljenika - ove godine od svibnja njihov je broj narastao na 60.000. – Trgovačka je djelatnost od izgradnje željeznica značajno porasla: ranije je vozarina do Jekaterinburga iznosila 25,40 kopjejki, a u vrijeme godišnjeg sajma u Nižnij Novgorodu i 2 R., sada iznosi 8 kopjejki po P.; u ono doba radilo se o 100.000-200.000 P. godišnje, 1891. već 500.000-600.000, a ove će godine ovuda proći oko 10 milijuna P. – Prošlog tjedna bilo je nekoliko slučajeva kolere, vjerojatni uzrok su iseljenici. Oboljele sam vidio na cesti. – Neobičnosti: oba mosta imaju prilaznice obložene daskama, ulice su nepopločane, u lošem stanju, nogostupi su drveni, a kuće siromašne i neravne; sveopći utisak je loš; samo nekoliko uređenijih objekata. – Vjetrenjače za usitnjavanje rude; oko 30.000 stanovnika, ali već dugo nisu popisivani; 7 crkava. Brodogradilišta za parobrode.

U 22,20 polazak vlakom za Jekaterinburg.

14/26. srpnja

U 11,54 dolazak u Jekaterinburg. – Posjet barunu Taubeu (bolestan); večera u Američkom hotelu. Vožnja u grad. Navečer u parku Haritonov vojni orkestar (limeni), čak i 1 austrijsko glazbeno djelo.

15/27. srpnja

Kupovina. U 12,50 odlazak vlakom za Perm. Do postaje Hlebinsk brežuljkast kraj, šume. Kušvi je naselje s tvornicom i velikim ribnjakom. Obraslost tla slabija. Lijevo dugi prijevoj. Ravnica. Od Kušvija (veliko naselje s ribnjakom i tvornicom) ponovo gorovit kraj; u 9 h prijelaz azijsko-europske granice (s obje strane željeznice obelisci od željeznih stupova /međaša/). – Nevrijeme.

16/28. srpnja
U 7 h postaja Tvornica Motoviliha (državna ljevaonica topova), oko 78.000 stanovnika. U 8,30 dolazak u Perm, Hotel Volga-Kama; posjet i doručak kod odvjetnika Vladimira Aleksandroviča (sin Vladimira, liječnik, kolera). Vožnja do vidikovca uz sibirsku željeznicu iznad klanca. – Večera u hotelu; odlazak u kupovinu, nakon toga u park uz glavnu ulicu i upravne zgrade (Sibir) (dobra glazba, mnogobrojna besprijekorno odjevena publika).

17/29. srpnja
U 9,15 odlazak iz Perma brodom „Otac“ (susret s glavnim povjerenikom za katastar parobrodarskog društva Kamenski, nedjelatnim gardijskim puk., koji tvrdi da su koleru ovamo donijeli zatvorenici; oluja, kiša.

18/30. srpnja
U 17,30 dolazak u Sokoljki (Sokolova brda), u 18 h nastavak putovanja, barake za oboljele od kolere, u 20,30 dolazak u Poljanku, seoska kuća, bez kola, stjenice, u 2 h odlazak u Kušnikovo, dolazak u 7 h.

2/14. i 3/15. kolovoza. Čistopolj: kola (upoznao gospodina Sergeja Nikolajeviča Čeodaeva). Vjetrenjače, lugarnice.

13/25. kolovoza. Navečer vožnja k Sergeju Nikolajeviču Čeodaevu (brat Vladimir, sestra Jevgenija udana Apcifrov, sestre Olga i Vera).

14/26. kolovoza. Večera kod Ribuškina. Prema vodiču na Volgi kod Monasterskog (zemljovid), ranija „Čeremiska granica“ izgrađena je 1652-1655, dakle prije Rusa.

15/27. kolovoza. Jahanje do tatarskih utvrda.

16/28. kolovoza. Lov, prvi zec.

17/29. kolovoza. Vožnja u šetnji kao pratnja Demertu.

18/30. kolovoza. U 9,10 polazak za Čistopolj, u 10 h odlazak brodom „Stric“ prijevozničkog društva Kamenski.

19/31. kolovoza. U 8,30 dolazak u Kazan.

Putovanje na Krim.

22. kolovoza (3. 9)
U 8,15 polazak iz Kazana brodom „Turgenjev“ prijevozničkog društva Samoljót (dužina 125 stopa, širina 25 stopa, dvije razine iznad palube). S nama i gen. Kušnarev i guvernerov službenik (…). Maglovita noć.

23. kolovoza (4. 9)
Umjesto u 6 h dolazak u Novgorod u 14 h; na kolodvoru susret s Vladimirom Belorusovim, objed. Nakon toga obilazak godišnjeg sajma; Glavni dom, šetnja, natkriven prolaz s trgovinama, sibirska luka, čaj u parku pred upravnom zgradom (dopušteno pušenje). Navečer šetalište pred upravnom zgradom, Samarkand. – U 22,30 polazak za Moskvu.

24. kolovoza (5. 9)
Dolazak oko 10 h, vožnja na Slaviánski Bāzar. Posjet konzulatu; glavni konzul na odmoru. Posjet arhitektu Weberu; s gospođom Weber i potkonzulom vožnja do Vorobjova Gora, gdje smo popili čaj. Večera kod Webera. Navečer s potkonzulom u parku. Eduard[18], ne osjeća se dobro.

25. kolovoza (6. 9)
Posjet potkonzulu i Weberu; posjet liječniku (dr. Dukovski, M. Kiselni). Kaverna; večera u Ermitažu s potkonzulom.

26. kolovoza (7.9)
Obilazak arheološke i zemljopisne izložbe: doručak kod Webera; poslijepodne ponovo na izložbi; večera s potkonzulom u Slaviánskom Bāzaru. Nakon toga predstava u Malom kazalištu i (…).

27. kolovoza (8. 9.)
Oproštajni posjet potkonzulu; razgledavanje izložbe (sva trojica). Večera kod Webera.

28. kolovoza (9. 9.). Kupovina, večera u Slaviánskom Bāzaru. Navečer kazalište Korša: Nina i bijedni vodvilj.

29. kolovoza (10. 9). Odlazak u 12,25.

31. kolovoza (12. 9). U 10,15 dolazak u Sevastopolj. Vožnja vlakom vodila je kroz brežuljkast krajolik, ali često i kroz potpunu ravnicu. Što smo se više približavali jugu, to se više mijenjao i izgled i oblik kuća u odnosu na središnju Rusiju (glina, slamnati krovovi). Konjska orma ovdje je jaram ili prsni pojas, a prevladavaju i dvopreg, taljige te volovska zaprega. Tek kod Simferopolja ravnica se polako uzdiže; brežuljkast kraj, prevladavaju pješčanik i vapnenac; raslinje je od vrućine potpuno suho, samo u velikim riječnim dolinama više vegetacije (drveće, mnogo voća, vrtovi). Rijeke su skoro potpuno isušile. – Nakon postaje Belobek gorje dobiva na visini; mnogobrojne zasjekline (često i do 20 m okomito urezane u pješčaniku) te tuneli. Pećinski manastir Inkerman s napuštenim ćelijama u stijeni. Neobični oblici kamenja, od kojih je veliki dio nastao na umjetan način, vjerojatno u borbi protiv trošenja kamena izazvanog vremenskim prilikama. Stanovi u stijeni. – Opći utisak o Sevastopolju: obalni grad na jugu, malo zelenila, skoro sve zgrade građene su od žutog pješčanika; čini se da je trgovačka djelatnost slaba, samo ratna luka (poluotok Krim ima mnogo sličnosti s Istrom). – Mnogo lijepih žena, besprijekorna modna osviještenost; prevladavaju neruski narodi; četveroprežne i dvoprežne droške s platnenim krovom. – Smještaj u Hotelu d'Europe, pogled na otvoreni zaljev; oko 13,30 vožnja u posjet top. sk. Mihajlu Petroviču Černuševiču, 1. pob. zk. topništva 7. zb. (pismo preporuke njegovog brata iz Kazana); ovaj bolestan. Nato plovidba jedrenjakom do Zajedničke grobnice (rusko groblje iz Krimskog rata; crkva, sve u mozaiku). Nakon toga plovidba do luke. Navečer šetnja parkom (…), gdje se adm. Nahimovu[19] postavlja spomenik.

1/13. rujna
Vožnja do samostana Herzonec na mjestu grčkog grada Hersonesa, lijepa crkva, glavni brod na prvoj razini. Muzej u samostanu i jedan tzv. arheološki. Arheološko iskopava-

[18] Vidjeti bilj. 16.
[19] Nahimov, ruski admiral, zapovjednik ruske mornarice u Krimskom ratu 1853-1856. (http://books.google.hr/books?id=4chnAAAAMAAJ&q=admiral+nahimov&dq=admiral+nahimov&hl=hr&sa=X&ei=3nT_TqKmMY67hAeKy5TFDQ&ved=0CEMQ6AEwBA).

nje antičkog grada nije osobito zamjetljivo. Poslijepodne razgledavanje Vojnog muzeja (prema Baedekeru[20], Muzej Totleben[21]), zanimljive slike. Nakon toga vožnja do tvrđave Malakov (Malahovska humka). Prekrasan vidik. – Večera u Hotelu Kirst. Navečer glazba na glavnoj ulici.

2/14. rujna

Prijepodne kupalište, kupovina fotografija, večera u Kirstu. U 15,45 odlazak kolima. Francusko groblje; zaljev Balaklava, Talijansko groblje (na uzvisini). Dolina barbara (u noći), veliko selo, neobičan način građenja kuća: duž cijelog pročelja natkriveni hodnik (neka vrsta natkrivenog otvorenog predvorja). U 20,30 dolazak do Barbarskih vrata. Dobar smještaj. Mjesečina, prekrasan pogled na more.

3/15. rujna

Izlazak sunca. U 6,45 odlazak. Vijugav gorski put, crkva trgovca Kuznecova na prijevoju Bajdarska vrata. Tijekom cijele vožnje prekrasan pogled. Raslinje bujno, tropsko, ali izmjenjuje se s potpuno pustim krajolikom. U 10,15 dolazak u Alupku; razgledavanje: dvorac Voroncov, vrt, gornji i donji park. Doručak. U 13,15 odlazak. – (…) Prekrasan pogled na Jaltu, u koju dolazimo oko 15 h. – Hotel d'France, večera. Navečer glazba u gradskom parku; mnogobrojna publika, ali tek manji dio dotjeran; veliki broj lijepih djevojaka, gospođe sa štapovima.

4/16. rujna

U 12,15 vožnja do vodopada Učta-su. Povratak kroz dolinu (u visokom gorju) preko Gornjeg i Donjeg te Nikitinskog parka (u 18 h). Večera u Hotelu d'France, navečer šetnja uz obalu do lučkog nasipa.

5/17. rujna

Fotografije kupljene; večera u Hotelu Rusija, susret s vijećnikom plemstva za Okrug Jaltu, poznanikom iz Kazana, prijem kod ministra unutarnjih poslova. Navečer koncert u gradskom parku.

6/18. rujna

U 9 h polazak za Aluštu. Od 13 do 15 h objed u Gurzufu, divan položaj; lijepa blagovaonica i Hotel Gubonin. U 18 h dolazak u Aluštu. Hotel Istok (Isakovič).

7/19. rujna

U 4 h uspon konjem na Čatir bag. Na vrhu u 7 h, magla na moru i u ravnici. Odmah povratak; doručak u brezovoj šumi, povratak oko 11,30. Navečer šetnja uz obalu; razgovor sa starim Tatarom, koji je bio vodič na Čatir bag jednom austrijskom časniku.

8/20. rujna

U 9 h polazak za Simferopolj (kočija). Odmor (konj uginuo). U 16 h dolazak; Hotel Petrograd, objed, navečer koncert u gradskom parku.

---

[20] Baedeker, izdavačka tvrtka utemeljena 1827. u Koblenzu, bavi se objavljivanjem turističkih vodiča (http://www.baedeker.com/de/wir_ueber_uns.html).

[21] Totleben (Todleben) von, Eduard Ivanovič grof (Franz) (20. svibanj 1818. Jelgava - 1. srpanj 1884. Bad Soden), ruski general, poznat zbog postignuća na području izgradnje utvrda (osobito obrambenih utvrda na jugu Sevastopolja) i organizacije pionirskog sustava u vojsci. Godine 1860. imenovan je ravnateljem inženjerijskog odjela Ministarstva rata. U Sevastopolju postavljen mu je brončani spomenik (Povijesni bulvar) (Oettingen von, Max, *Todleben, Franz Eduard Graf,* u: *Allgemeine Deutsche Biographie* /ADB/. Band 38, Duncker & Humblot, Leipzig 1894, 403-408, http://www.deutsche-biographie.de/index.html).

9/21. rujna
U 7 h polazak sa željezničkog kolodvora za Bakčisaraj. Dolazak oko 9 h. Vožnja do Ćufut-Kalea. Šetnja do samostana Uspensk; obilazak dvorca. Vožnja do željezničkog kolodvora (Hotel Švicarska), večera, u 17 h vožnja u grad, kupovina. Kuća Ali Mer efendije. U 22 h polazak vlaka za Moskvu.

10/22. rujna, putovanje vlakom.

11/23. rujna, dolazak u Moskvu u 20 h.

12/24. rujna, posjet Weberu, genboj. Pisanku (Demertova sestra, Olga Aleksandrovna). Večera u Ermitažu s potkonzulom Stoffelom.

13/25. rujna, Francuska crkva. Pokazao sam gospođi Weber kupljene stvari. Posjetio Kempea, večerao kod Webera.

14/26. rujna, razgledavanje Tretjakovske galerije slika, posjetio Behrensa. Večera u Ermitažu, potraga za (…), ali bio je zatvoren, čaj kod Dussanga.

15/27. rujna, večera kod Kempea, privatna opera *Knez Igor*, čaj kod Dussanga s potkonzulom.

16/28. rujna, obilazak Muzeja Rumancov u društvu potkonzula (slike i kipovi); doručak s potkonzulom, večera u Slaviánskom Bāzaru, nakon čega odlazak u Veliko kazalište, *Flick i Flack*[22] (društvo potkonzul i barun Sasse). Čaj kod Dussanga.

17/29. rujna, doručak kod Webera. Oproštajni posjet potkonzulu. U 21,15 odlazak za Nižnij Novgorod. Na željezničkom kolodvoru susret s gospođom (…).

18/30. rujna, u 9 h dolazak u Nižnij Novgorod, u 10 h nastavak putovanja brodom „Vladar“ prijevozničkog društva Volga.

19. rujna (1. 10)
U 11 h dolazak u Kazan. Pola godine u Rusiji! Beč - Varšava 649 v., Varšava - Petrograd 1045 v., Petrograd - Moskva 609 v., Moskva - Nižnij Novgorod 410 v., Nižnij Novgorod - Kazan 381 v., Beč - Kazan 3049 v.; Kazan - Ufa 1023 v.; Ufa - Zlatoust 300 v.; Zlatoust - Jekaterinburg 293 v.; Jekaterinburg - Tumen 304 v.; Tumen - Perm 771 v.; Perm - Sokolki 745 v.; Sokolki - Poljanka oko 15 v.; Poljanka - Kušnikovo, Kušnikovo - Čistopolj oko 60 v.; Čistopolj - Kušnikovo oko 60 v.; Kušnikovo - Sosnovka oko 30 v.; Sosnovka - Čistopolj oko 50 v.; Čistopolj - Kazan 143 v. = 3809 v.; Kazan - Nižnij Novgorod 381 v.; Nižnij Novgorod - Moskva 410; Moskva - Sevastopolj 1439; Sevastopolj - Jalta 83; Jalta - Aluşta 41; Aluşta - Simferopolj 48; Simferopolj - Bakčisaraj 30; Bakčisaraj - Moskva 1396; Moskva - Nižnij Novgorod 410; Nižnij Novgorod - Kazan 381 = 4619 v.
Putovanje Beč - Kazan 3094 v.; putovanje na istok 3809 + putovanje na Krim 4169 = 8428; 3094 + 8428 = 11.522 v.

---

[22] *Flick und Flack*, bajkovit igrokaz Gustava Rädera (1810-1868) iz 1862. (Beyer, Konrad, Einführung in die Geschichte der deutschen Literatur unter besonderer Berücksichtigung der neuesten Zeit, 1905, http://www.google.hr/search?hl=hr&biw=1263&bih=833&prmdo).

1893.

Lov na jelene.

7. siječnja 1893. (27. 12. 1892)

Okupljanje u 22 h kod zamjenika guvernera Engelhardta (večera, gradski vijećnik Dačenko, gospodin Grache i Eltzberg, Peraich i ja). Vožnja saonicama u 23 h. Dolazak u lovačku kuću u Zelenu dolinu oko 3 h. Temperatura prilikom polaska iz Kazana -11°R. Navodno 11 jelena na području lovišta.

8. siječnja (28. 12. 1892)

Rano ujutro javljeno je da su tijekom noći vukovi jelene natjerali u blizinu lovačke kuće. Oko 11 h vožnja do 1. lovačke zasjede, ali jeleni su već bili otišli. Druga lovačka zasjeda - 4 jelena nalijevo. Gospodin Grache bio je uspješan (ubio je jelena s rogom od 8 f., drugi je rog od 10 f. pronađen poslije); drugog, mladog jelena (također s 1 rogom, ali od 2 f.) ubio je gospodin Eltzberg. – Treća hajka dogodila se nedaleko od kuće, ali bez učinka. Ujutro temperatura -16°R, poslije pala ispod -20°R.

9. siječnja 1893. (29. 12. 1892)

U 9,30 odlazak na 1. hajku, bez rezultata, 2 stara jelena uspjela su pobjeći. Druga hajka: 2 košute, jelen i 2 mladunca probili su se između Dačenka i mene. Dačenko je ubio jelena, a ja mladunče. – Povratak u Kazan, dolazak oko 23,15. Ujutro temperatura -18°R.

1. svibnja (19. 4) 1893.

U 9 h dolazak sk. von Reuttera i natpor. Böltza[23] u Kazan parobrodom „Carević Nikolaj“ prijevozničkog društva Kavkaz-Merkur. U 13 h odlazak iz Kazana parobrodom prijevozničkog drušva Samoljót - Njekrasov. Ispratili su nas Reutter, Böltz, puk. … sa suprugom, ppuk. Dovbor, studenti Bureijko, Demert i ? Kacari. S nama je putovala i gospođa Sofija Eduardovna Onihimovska-Boržimovska. Vrijeme oblačno, navečer djelomično sunčano.

10. svibnja (28. 4)

Ustajanje u 5 h ujutro zbog pogleda na goru Žegulin. U 9,15 dolazak u Samaru, vožnja kroz grad (spomenik Aleksandru II.), nakon toga obilazak zavoda Anajeve, oko 4 v. dalje prekrasan vidik na Volgu. U Samari na brod se ukrcala kazanska opera na putu za Astrahan (zborovođa Spaček, gospođica Claire-Cordier, pjevači Čazarov i Kasilov, zbor). U 17 h prešli smo veliki most na Volgi.

11. svibnja (29. 4)

U 9,30 ujutro dolazak u Saratov. Vožnja kroz iznimno ugodan grad, u središtu moderne građevine (Njemačka, Poljska, Armenijska ulica). Doručak u Hotelu Rusija. Postaja Ahmatova, na postaji Rievne deve. – Navečer veliki pjevački koncert na brodu (Demon).

12. svibnja (30. 4)

U 9,15 dolazak u Caricin. Vožnja kroz grad do željezničkog kolodvora, kalmički knez, široke ulice i trgovi, lijepe kuće. Razgledavanje kozačkih konja na brodu „Oleg Veši“ prijevozničkog društva Kavkaz-Merkur. Dugo sam stajao u Donskoj luci; željeznica. Nakon Caricina Volga se širi poput mora, a do tada 10-20 m visoka i strma desna obala postaje sve niža i ravnija, pa se tek povremeno vide blagi brežuljci koji donekle nadvisuju desnu obalu. U Caricinu ukrcao se i viši kalmički svećenik. Vrijeme tmurno, povremeno kiša.

[23] Satnik Reutter i natporučnik Böltz bili su određeni za učenje ruskog jezika u Kazanu nakon Čičerića i Jemricha von Bresche (Eder, Hans, n.dj., 118, 140, 159, http://othes.univie.ac.at/8883/).

13/1. svibnja

U 8,15 dolazak u Astrahan. Vožnja do pristaništa društva Kavkaz-Merkur (podaci o polasku), pošta, brijač, park Arkadija (ljetno kazalište, razgledavanje s gospodinom Spačekom i gospođom Onihimovskom); nakon toga posjet Fuchsu (gimnazijski prof., ranije instruktor Semricha u Josephstadtu), večera. Poslijepodne kupovina razglednica, posjet kod gospodina Supuka (rodom iz Šibenika, sin mu je predstavnik austrijske tvrtke /…/ iz Bakua). Gospodin Supuk planirao nam je pokazati način ribolova (sada je vrijeme sleđeva, koji se okupljaju u moru u velika jata, odakle ih struja nosi do mjesta mriještenja, a na putu ih čekaju ribari - pripreme su obavljene na svim bezbrojnim rukavcima Volge). Razgledavanje Supukovog čamca s hladnjačom. Astrahan je smješten na brežuljcima i presijeca ga veliki broj riječnih rukavaca. Visoka katedrala u utvrdi. Prevladavaju uglavnom kamene kuće. Stanovništvo je jako miješano: Tatari, Perzijanci, Armenci, Kirgizi i Kalmuci. Žene u hlačama (ribarice). Deve. Noćenje na Njekrasovom.

14/2. svibnja

U 9,10 polazak malim parobrodom „Konstantin Kavos“ u vlasništvu Kavkaz-Merkura. Na početku plovidba rukavcem Volge širokim oko 150 stopa, okruženim brežuljcima, šumovitim područjem i naseljima, ali uskoro je prevladala ravnica i sasvim niska obala, tek povremeno otoci. Oko 13 h stigli smo do otvorenog mora; svjetionik (…) nasuprot oznaci od devet stopa, ali tamo uopće nije bilo brodova. Obnova zaliha nafte. U 17,30 dolazak na dvanaest stopa i prijelaz na brod „Knez Baratinski“, polazak u 19,30. Plovidba kroz mali klanac; mnoštvo ljudi, šarenilo.

15/3. svibnja

U 10 h dolazak u Petrovsk, izdaleka vidljiv zbog 300-400 m visokih uzvisina. Manja luka ograđena je s 2 nasipa; desno gore utvrda, svjetionik na brežuljku. Vožnja gradom, ništa posebno, malo zabitno mjesto. U podne polazak. Plovidba 10-15 km usporedno uz obalu, nisko gorje. Vrijeme: oblačno, rijetko sunce, ali ugodno, more iznimno mirno, ujutro malo nemirnije. U 19 h dolazak u Derbent, sidro je bačeno na oko 500 stopa od obale, vrlo slikovito naselje; uska cesta penje se uzbrdo, okružena gradskim zidinama, gore kaštel, visina oko 300 m; ravni krovovi. U 20 h nastavak putovanja. – Nekoliko tuljana.

16/4. svibnja

Ujutro sasvim niska obala (2-4 m); u daljini nisko gorje na obzoru; brdoviti poluotok Baku, ogoljen. U 13 h dolazak u Apšeron koji ostavlja utisak većeg pomorskog grada, velika luka, veliki broj brodova, ozidano šetalište uz obalu, sve nenatkriveno. Posjet doku i austrougarskom pričuvnom brodskom por. Hansu (Ivanu Francoviču) Rudešu iz Ljubljane (supruga Adele? kći gospodina Supuka iz Astrahana, te sin Ehrbert i kći). Razgledavanje doka. Kasnije s upraviteljem hotela obilazak starog (…) dvorca (sada top. skladište, pristup zabranjen), nakon toga obilazak Crnog prolaza (uski, prljavi, drvom natkriveni prolazi s perzijskim obrtima i malim trgovinama). Navečer čaj kod Rudeša.

17/5. svibnja

U 9,30 vožnja do Rudeša; s njim i gospodinom Kleinom posjet izvoru i bušotinama nafte Bailat (oko 8 v. zapadno od Bakua), jedna je bušotina radila, iz druge se upravo crpilo (u Balahaneu, najvećem kompleksu bušotina nijedna nije radila). – Nakon toga s gospodinom Kleinom odvezao sam se u Černi Gerod i obišao manju tvornicu kojom upravlja društvo u čijem su vlasništvu i Nobelova postrojenja. Objed kod Rudeša; navečer zajednička šetnja po Gubernijskom parku (vrlo lijepo, električna rasvjeta, klub, muzika). U 23,15 odlazak vlakom prema Tbilisiju.

18/6. svibnja

Dolazak u Tbilisi u 18 h. Željeznica iz Bakua vozi skoro skroz do njega, tj. u nizinu široku nekoliko km, koja se tek povremeno približava gorju; uglavnom neplodna pustara (jako podsjeća na Steinfeld kod Beča), koja je tek na nekoliko mjesta obrađena. Pogled na Tbilisi iz vlaka (pruga ga s istoka obilazi cijelom dužinom), prekrasno. Smještaj u Hotelu London kod mosta Voronconov (desna obala Kure); navečer kiša. Večera u hotelu.

19 /7. svibnja

U 9 h ujutro odlazak do pošte. Vožnja i uspinjanje do kompleksa manastira David-Gareja, prekrasan vidik, vježbanje postrojbi u gađanju na nišan. – Posjet Raddeu (otputovao je na Krim). Obilazak muzeja. Posjet Markovu (ravnatelju gimnazije) i ppuk. Gregoriju Levanoviču, knezu Melikovom (Nova Korganovska), ali nisu bili kod kuće. Večera u hotelu, sređivanje pošte. U 18 h ponovo šetnja do pošte (pismo od majke i potkonzula Popačara), nakon toga šetnja botaničkim vrtom i perzijskom i armenskom četvrti. Preko Golovinske i Verijskog mosta do Muštajde; kiša. Povratak u 21 h. Kupovina.

20/8. svibnja

U 7,30 odlazak poštanskom kočijom; vrijeme djelomično oblačno. Rojevi malih skakavaca (saringa). U 9,15 dolazak u Mchet, u 9,35 odlazak. U 10,40 dolazak u Miljkani, odlazak u 10,55. U 12,45 Dušet, objed, u 13,20 odlazak, Ananur u 15 h, odlazak u 15,15 - šumovito područje, ali samo nakratko, cijelo gorje je pusto, nikako se ne može govoriti o alpskom krajoliku. U 17,15 dolazak u Pasanaur, odlazak u 17,30; veliki broj visokih snježnih vrhova; počinje kiša. U 19,15 dolazak u Mleti; kiša je lijevala tijekom cijele noći.

21/9. svibnja

U 7 h odlazak; uspon jako visok, bezbrojne serpentine; prekrasan pogled na Čertovu. U 9 h Gudaur već zameten snijegom, u 9,15 odlazak, ali nakon 1 v. morali smo se vratiti i zamijeniti konja. U 10,15 prijelaz Krestovog prijevoja, duboki snijeg; nekoliko v. ispod cesta je na dva mjesta bila zametena snježnim nanosima; prolaz je bio moguć samo pješice, tako da smo kola morali ostaviti, a prtljagu prenijeti (saonice, uništena seoska kola, snijeg mjestimično dubok 8-10 m; cesta je čišćena lopatama). U 11 h dolazak u (…); doručak, u 11,20 odlazak. Vrijeme, do tada tmurno, prelazilo je povremeno u jaku kišu i okolni vrhovi uzvisina bili su nevidljivi. U 12,40 dolazak u Kazbsk, odlazak u 12,55. Uskoro početak iznimno krševite doline, koja se sužavala u Darjalova vrata duga oko 1½ v. Stada ovaca. U 14,45 dolazak u Lars, odlazak u 15 h. Razvedravanje. U 16,35 Balta, odlazak u 16,45. Nedaleko od Vladikavkaza mnogobrojni šetači i izletnici (nedjelja). Dolazak u 17,45, Hotel Rusija. Predvečer vožnja gradom (glavna ulica, dvorac, katedrala u gradnji, spomenik), nakon toga oko sat vremena šetnje glavnom ulicom (časnici, veliki broj muškaraca u kavkaskoj nošnji, nedostatak dotjerane publike). Večera u Hotelu d'France, vrlo dobra (Eduard i ja nikako se nismo mogli dogovoriti oko utisaka u vezi s Kazbskom).

22/10. svibnja

Ujutro sređivanje pošte za povratak, fotograf. Oko 11,15 odlazak vlakom. Mjestimično široka, skoro potpuna ravnica; obilježja stepe. U 17,30 dolazak na postaju Mineralna voda; u 18 h nastavak vožnje (željeznica nedovršena), nezaboravna vožnja. U 19 h dolazak u Pjatigorsk, Hotel Kazena. Navečer šetnja i večera u hotelu s grofom Bylandom iz Haaga.

23/11. svibnja

U 7 h odlazak utroje s poštom prema Česentukiju. Magla i kiša. Dolazak u 7,50. U 9 h nastavak putovanja prema Kislovodskom. Dolazak u 10,40. Doručak kod Makalaha, prekra-

san vidik, šetnja parkom, izvor Narzan. Razvedravanje. U 13 h odlazak. U 14 h Pjatigorsk. Kiša.

24/12. svibnja

Jutro, problemi zbog putovnica, vožnja do policije; u 9,30 ujutro odlazak poštanskom kočijom (utroje) prema Mineralnoj vodi; kiša, šumovito područje. U 11 h dolazak (20 v.), kašnjenje vlaka 1½ h, u 14 h odlazak, kiša. Dolazak u Vladikavkaz u 19,30; kupovina fotografija; večera s grofom Bylandtom. Hotel Europa, dobar.

25/13. svibnja

Odlazak poštanskom kočijom u 7,15. Kišovito, u 8,20 dolazak u Baltu, u 10,40 Lars, ubrzo nakon klanca Darijal snijeg, koji je očigledno nedavno pao. U 13 h dolazak u Kazban, odlazak u 13,35; dolazak u Kobi u 15,45, odlazak u 16 h; stajanje od 17 h do 17,50 zbog velikih snježnih nanosa. U 18,20 prolaz kroz Krestovi prijevoj, u 19 h dolazak u Gudaur, odlazak u 19,10; dolazak u Mleti u 20,30. Noćenje. – Suputnici: crvenokosi gruzijski vlastelin, koji je upravo završio (…) tečaj u Moskvi, židovski tvorničar iz (…), Armenac sa sinom (…), te Poljak, koji je dobro svirao kornet.

26/14. svibnja

U 7,15 polazak; vrijeme ljepše nego prethodnog dana, ali oblačno. U 8,20 dolazak u Pasaunur. Promet prekinut prema Ananuru. Najprije smo do tamo planirali uzeti kočiju, tada je stigao odred Kozaka s prtljagom časnika na seljačkim teretnim kolima. Napustili smo poštansku kočiju i nastavili put na seljačkim kolima u 11,15. Potoci, koji su presijecali cestu, jako su nabujali i na dva mjesta potpuno odnijeli više stotina metara ceste, pa smo ta mjesta morali zaobići lošim sporednim putovima. U 13 h dolazak u Ananur, odlazak u 13,10, dolazak u Dušet u 15,45, odlazak u 16 h, dolazak u Ciljkali u 17,10, odlazak u 17,30 s gospodinom iz Vladikavkaza, nositeljem križa Reda sv. Jurja[24]. Nekoliko kilometara prije Mcheta vidjeli smo poštansku kočiju na dnu jarka dubokog oko 25 m. Spašeno 72.000 R. U 19 h dolazak u Mchet, odlazak u 19,30. U 21,45 dolazak u Tbilisi, Hotel London.

27/15, svibnja

Kupalište; kupovina fotografija; posjet knezu Melikovu (na putu) i ravnatelju Markovu (objed). Razgledavanje botaničkog vrta i ruševina, prekrasan pogled na Tbilisi; navečer šetnja Golovinskom ulicom; večera u Hotelu Kavkaz.

28/16. svibnja

U 9,30 odlazak vlakom za Kutais. Lijep željeznički prijelaz - 6 minuta tunela, 3½ v. preko prijevoja iza Mihajlova; lijepa dolina srednje visokog gorja. Naftovod do Kvirila. Postepeni prijelaz u niže gorske predjele, a onda ravnica. U 17,30 dolazak u (…) (samo željeznička postaja); prije 19 h dolazak u Kutais, Hotel d'France, lijep položaj; šetnja vrtom uz glazbu; (…) prema Abas-Tumanu 80 R.!

29/17. svibnja

U 2 h željeznički kolodvor, u 2,55 h polazak za (…), dolazak u 3,55, vlak prepun, slavuji. Oko 9 h dolazak u Mihajlovo, odlazak u 9,25 poštanskom kočijom 14½ v. prema Savanlishevu. Na početku široka dolina, koja se poslije sužava, prekrasna šuma. Od 10,03 do 10,45 vožnja do Boržoma; lijepa dolina s bjelogoricom i crnogoricom, veliko selo, pilana. U 11,45 dolazak u Boržom (13 v.). – Šetnja parkom, nova gostionica; u starom svratištu objed, vlasnik iz talijanskog dijela Švicarske, supruga i šurjakinja Mađarice; šetnja parkom grofa Mihaela

[24] Vidjeti Dnevnik 1904-1905. Rusko-japanski rat, 6. svibnja / 23. travnja 1904. (bilj. 55).

Nikolajeviča. U 15,10 odlazak za Strašnookopnu (14,8 km), (…) široke doline, postepeno nestajanje šumovitih predjela; dolazak u 16,25, odlazak u 16,37 za Ahure (12 v.), dolazak u 17,40, lijep položaj, kompleks ruševina, Turci, ogoljen kraj, ilovača. U 17,55 odlazak za Ahalce (20 v.), dolazak u 19,40, izvrstan položaj: noćište, ruski (novi) grad, stara utvrda s armenskim i turskim gradom, slikovito. Odlazak u 20 h. Mjesečina, ogoljen brdovit predio. Zaštitni pokrov za njegovo veličanstvo, sklopiv. U 22,45 dolazak u Abas-Tuman; dugačka uska dolina, na zavoju počinje raslinje; crnogorično drveće i drvena građa; nizina potpuno nestaje. Mlinovi, vojarna i crkva, poštanski ured. Donji sajam - vojna bolnica - u proširenju lječilište, vodopad, 3 velike stijene, dače, dvorac grofa Georgija Aleksejeviča i dvorac u izgradnji grofa Mihaela Nikolajeviča. – (…) Još nije sezona, hoteli neuređeni. Gradnja. Turci.

30/18. svibnja

Ujutro šetnja, dogovor o konjima za putovanje u Kutais u 13 h (20 R.); vidjeli smo velikog vojvodu; obilazak kolima; objed. Konji nam nisu predani. U 16 h poslijepodne uputili smo se do policijskog časnika, kako bi pokrenuli postupak za vraćanja kapare. Oko 18 h konji žurno dovedeni (đakon). Navečer nevrijeme. Rezervacija konja za ujutro u 4 h kod Martina Černezova.

31/19. svibnja

Pokret u 5 h ujutro (4 konja, 2 pratioca). Blagi uspon, šuma (breze i crnogorica, pa bukve), serpentine. Nakon 15 km (8 h) dolazak na Abastumanski prijevoj. Dobar pogled na glavni greben Kavkaza, ispod velika dolina u magli. Oko 3-4 v. od vrha nema šume: ispod gorskog tjesnaca turska radionica. Silazak pješice sporednim putovima (snježni nanosi širine oko 100 stopa). Prekrasna velika dolina. Odmor u 10 h na seoskom gospodarstvu, u 13 h na malom zatvorenom (…), sve po desetak minuta. Dolina je široka oko 40 v., prevladavaju samostalna seoska gospodarstva, oranice. U slijevu dva veća potoka han i veliki broj razasutih kuća, vinogradi u cvatu. Velika vrućina, ali i vjetar. U 14,30 - 62 v. i dolazak u selo Bagdad. U 15 h odlazak kočijom u (…) - 19 v. Kratka kiša (/.../ pokret je trebao biti u 13 h). Dolazak u 16,30, a u 17,30 odlazak za Batum, dolazak u 21,45. Hotel Imperial.

1. lipnja (20. 5)

U 10 h posjet potkonzulu Pogačaru. S njim do poslovne zastupnice Lloyda (brod „Narenta“ kreće u 14 h). Pakiranje. Objed s Pogačarom. U 13,45 ukrcavanje na brod. Kiša. Problemi s putovnicom; vožnja kolima uz (…) i gradski park. Odlazak u 16 h. Do 2 h zadržavanje u luci zbog utovara za Atinu[25].

2. lipnja (21. 5)

U 5,30 pristajanje u Pazaru, do 12 h utovarivanje zelenike. Izvrstan položaj, tmurno vrijeme. U 17,30 zaustavljanje u Trabzonu. Prekrasan položaj (tvrđava, svjetionik, vojarna, armenska katedrala).

3. lipnja (22. 5)

U 10,30 vožnja do grada, posjet glavnom konzulu Cajetanu Zagórskom. Obilazak grada s prevoditeljem (Mirković) i policajcem u pratnji. Kupališta, javne kuhinje (okomiti ražnjići s kruhom, vrlo zamamljivo). Konak, stara tvrđava, vojna škola, bolnica, vojarna. Kod glavnog konzula čokolada. U 19 h odlazak. Tijekom noći gusta magla.

[25] Današnji je naziv Pazar.

4. lipnja (23. 5)

U 10 h dolazak u Giresun (grad odakle je Lukus u Europu prenio crkve). Lijep položaj. U 16 h nastavak plovidbe. Obala iznimno lijepa, brdovita, obrađena, mnogo lješnjaka.

5. lipnja (24. 5)

U 6 h dolazak u Samsun. Ujutro posjet poslovnog zastupnika Lloyda i austrijskog počasnog potkonzula Petrovića sa suprugom (Clotilde, nećakinja podmaršala baruna Alboria) i kćerkom (Marie, udana Arlov), doručak. Nakon toga vožnja u grad s kapetanom i gospodinom Bruderom (trgovački putnik pariške tekstilne tvrtke); austrijski konzulat, upoznavanje s belgijskim konzulom; šetnja kroz tursku i europsku četvrt, gdje nas je u malom parku čekala druga kći gospodina Petrovića, gospodin Arlov (nadzornik u duhanskoj tvrtki) te 2 gospode iz duhanske maloprodaje i još 1 gospodin. Stan konzula, Broderov[26] klavir. Razgledavanje tvornice duhana, ravnatelj Rizzi iz Ljubljane (nekoć časnik u 7. pp.). Ukrcaj u čamac uz obalnu bitnicu (6 lakih topova). Ukrcaj na brod. U 16,30 odlazak. Lloydov parobrod „Vesta“ već je bio u luci. – Samsun ima oko 15.000 stanovnika. Podijeljen je na europsku, tursku, grčku i armensku četvrt. Uzgoj duhana.

6. lipnja (25. 5)

U 7 h pristajanje u İneboluu, malom gradiću, nastavak plovidbe u 10 h.

7. lipnja (26. 5)

Oko 9,30 Bospor; u 10 h pristajanje (zdravstveni ured), u 10,30 nastavak plovidbe; oko podneva dolazak u Konstantinopol. Hotel d'Pesth; posjet barunu Georgu Rodichu u austrijskom konzulatu, uspon na toranj Galat, prekrasan vidik! Navečer odlazak s barunom Rodichem i prevoditeljem Kolosom u restoran Jani, kasnije u park Picolo campo (*Petit champ des morts*).

8. lipnja (25. 5)

Prijepodne razgledavanje: muzeji u talijanskoj četvrti, Aja Sofija, Muzej janjičara, džamija sultana Ahmeda, cisterna 1001 stupa; poslijepodne posjet Skutariju[27]; jecajuće molitve derviša, veliko groblje, kolodvor; tamo kaijkom, natrag parobrodom.

9. lipnja

U 10,30 vožnja do Selamlika; u 13 h dolazak sultana; povratak u 13,30 (postrojbe: pukovnija Ertuğrul i draguni; pješaštvo; mornaričko pješaštvo; Zuavi, Albanci, 6 mladih prinčeva; dame su ostale u kolima, konji ispregnuti). U 16 h s barunom Rodichem kaijkom do slatkih voda Europe; turska mornarica u ratnoj luci.

10. lipnja

Podizanje novca u Crédit Lyonais; u 11,30 odlazak za Böyük-deré; kiša; posjet i doručak kod baruna Calicea[28] (supruga, sin, grof Koziebrodski /…/, Müller, barun Weckbecker). Vožnja do spremnika vode (…); platana - Godefroy de Bouillon, vodovod. Navečer u restoranu Jani, nakon toga Petit champ des morts.

---

[26] Margulies/Broder, Berl (1817. Brody (Galicija) - 1880. Bukurešt), židovski narodni pjevač koji je s nekoliko drugih pjevača (nazvani „Broderovi pjevači“ prema njegovom mjestu rođenja Brodyju) putovao Galicijom, Rumunjskom i Rusijom nastupajući u gostionicama i svratištima (http://www.biographien.ac.at/oebl_6/85.pdf)).

[27] Današnji je nazuv Üsküdar.

[28] Calice, grof Heinrich (31. ožujak 1831. Gorica - 29. kolovoz 1912. Sveti Petar kod Gorice), austrougarski poslanik u Carigradu (*Mali vjesnik*, *Sarajevski list*, 1890-09-21, http://www.idoconline.info/digitalearchive/public/indexcfm?fuseaction=serve&ElementId=66304; www.helleniccomserve.com/stavridisarmenianslaughter.html; Goldinger, Walter, „Calice, Freiherr von, Graf von, Heinrich“, u: Neue Deutsche Biographie 3 /1957/, 94, http://www.deutsche-biographie.de/sfz7742.html).

11. lipnja

Vožnja s gospođom Manégom, kćerima Saidom i Edith, te dr. --- (arheologom iz Atene) vlakom do Ayosa Stefanosa. Polazak u 9,52 prijepodne. Tamo su nas dočekali pukovnik von Manéga i časnici austrijskog ratnog broda „Taurus“ (kapetan korvete Hermann, mornarički poručnik Bernegk?, (…), Schubert, Dwôrak i Sussich, liječnik, knjigovođa, brodski mehaničar). Doručak na palubi, vožnja do Prinčevskih otoka, obilazak otoka na konjima; posjet paši --- (supruga Bečanka), nakon toga (…) (i Armenci) te do (…)-paše (umirovljeni boj., supruga, kći, dva mala sina), u 19,30 povratak u Konstantinopol; navečer večera kod Manége.

12. lipnja

Ujutro odlazak do ruskog i austrijskog poštanskog ureda te u konzulat radi ovjere putovnica; doručak s puk. Manégom. U 15,30 odlazak do zastupstva Lloyda, posjet glavnom zastupniku, nakon toga ukrcaj na brod „Medusa“; polazak u 18,30.

13. lipnja

U 6 h uplovljavanje u Dardanele, magla; ubrzo razvedravanje. Lijep položaj utvrda Kelid-ul-Babr i Çanakkale; pogled na dolinu oko Troje, ruševine iskopina. Otoci. Ujutro uplovljavanje u prilično uski atenski zaljev Faliron, u 8 h dolazak u Pirej. Vožnja kolima do poslovne zastupnice Lloyda, a nakon toga u Atenu; vrućina, oranice već obrane. Hotel de Grande Bretagne; svečana smjena straže. Razgledavanje: Nacionalni muzej i Politehnion. Nakon doručka: stadion, Olimpeion, Akropola, Theseion, grobnice; vožnja preko trga Konkordija. Navečer kavana, glazba.

15. lipnja

U 7 h šetnja po Likabetusu; prekrasan pogled (vježbanje topništva). U podne (12,05) odlazak peloponeskom željeznicom. Skironske hridi, Korintski kanal (skoro potpuno gotov, 6½ km dug, najviša točka + 80 m, nagib zidina oko 70-80°). Parnas, mali Dardaneli, stare tvrđave, potpuno u udubini. U 7,30 dolazak u Patras, kolodvor neposredno uz obalu (zapravo, iskrcali smo se na cestu). Objed u Hotelu d'Angleterre. Šetnja obalom i gradom. Brod „Medusa“ stigao u 9,30. S broda prekrasan pogled na osvijetljeni grad. U 10,30 polazak.

16. lipnja

Krf: dvorac carice Ahileion; oko 12,30 dolazak u Krf (grad). Predaja brzojava za natpor. baruna Wucherera. Šetalište. U 16 h odlazak. Lijep položaj (…) (Albanija). Uski tjesnac između Krfa i kopna, otok sa svjetionikom. Navečer na palubi upoznavanje s dva austrijska prof., znanstvena istraživača u Italiji i Grčkoj (Polatschek iz Černivaca i ? iz Budweisa[29]).

17. lipnja

U 5 h dolazak u Brindisi; liječnički pregled, nedostaje putnik, ne mogu ga pronaći (vjerojatno zabuna u brojenju). U 6 h odlazak. Navečer otočna skupina Palagruža. Tmurno vrijeme.

18. lipnja

Prijepodne dalmatinsko otočje. Oko 15,30 južni rt Istre, Capo Promontore[30], Pula, Rovinj etc. Iznimno lijepa obala, mnogobrojna naselja. U 22 h uplovljavanje u luku, oko 23 h dolazak u Hotel de l'Orme. Navečer s natpor. Wuchererom i sk. Dworžakom u Café degli Specchi.

---

[29] České Budějovice.
[30] Rt Kamenjak.

19. lipnja

U 18,30 susret u luci s podmaršalom Alboriem i sk. Rosnerom, Alborievim bratom. U 20 h vožnja do Miramarea, u 22,30 povratak, posjet Wuchereru i glavnom konzulu Comersu. Susret s Hranilovićem[31].

Bilješke:

Trst - Konstantinopol 1193 morskih milja; 1893. prijeđeno 9935 km, 476 morskih milja, 3777 v.; Konstantinopol - Pirej 354 morske milje, Pirej - Atena 9 km, Atena - Patras 229 km, Patras - Trst 618 morskih milja = 972 morske milje, 238 km

Kazan - Astrahan
Astrahan - Baku
Baku - Tbilisi
Tbilisi - Vladikavkaz
Vladikavkaz - Pjatigorsk
Pjatigorsk - Kislev
Pjatigorsk - Mineralna voda
Mineralna voda - Vladikavkaz
Vladikavkaz - Tbilisi
Tbilisi - Kutais
Kutais - Mihajlovo
Mihajlovo - Boržam - Abastuman
Abastuman - Pijon
Pijon - Batum
Batum - Konstatinopol

stigao; dobio pismo; molim daljnje vijesti. Csicserics hotel ---

Poznanstva u Kazanu:
guverner, komornik/gradski rizničar Tolstoj
zamjenik guvernera, komornik/rizničar Poltaracki, Petar Aleksejevič
službenici guvernerskog ureda (…):
gradski vijećnik: Dačenko, Sergej Viktorovič, supruga Petrovna, u posjeti gospođica Miller
vijećnik plemstva: gradski vijećnik Terenin, Stjepan Nikolajevič (ranije gen.), supruga, kćer, nekoliko sinova

vojska:
zapovijedajući gen., gen. pješaštva, gen.-pob. Mešerinov
pob., ksk. Nižegorodske dp. Križanovski
načelnik GS.: genpor. Kazanski, Petr Pavlovič, udovac
genboj. Radiševski
genboj. Aukin, Nikolaj Nikolajevič (ostale članove obitelji nisam upoznao)
genpor., zk. mjesne br. Trave, Konstantin Vladimirovič, brat udovice austrougarskog boj. Malya
genpuk. zk. topništva: Grigorov, Mihail Gavrilovič, kći Natalija --- i mala djeca

[31] Hranilović von Czvetassin, Oskar (22. studeni 1867. Zagreb - 21. prosinac 1933. Beč), austrougarski generalbojnik, vojni poslanik u Sofiji 1907. i Bukureštu 1911. Godine 1914. udijeljen je obavještajnom uredu glavnog stožera austrougarske vojske i imenovan načelnikom obavještajne službe vrhovnog vojnog zapovjedništva. Zapovjednik je 10. gorske brigade 1916. i 145. pješačke brigade 1917. te član Povjerenstva za pregovore o primirju u Focşaniju (Rumunjska, Bugarska, Turska, Njemačka, Austro-Ugarska), a u rujnu 1918. godine odlazi u diplomatsku misiju u Rusiju (bio je predviđen za vojnog poslanika u Moskvi). Umirovljen je 1. siječnja 1919. (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Wien-Köln-Graz 1980, 345, 353, 369, 404, 460; http://uskok-sosice.hr/?p=2205; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/portraits/hranilov.jpg).

genboj., zk. inženjerije Kušnerev, Ivan Ivanovič (neoženjen)
nedjelatni genboj. Šamil, Magomed Šeffi, supruga Marija Ibrahimovna (rođena /…/), sin iz prvog braka Zahit, nećakinja supruge Fatima Junusova

GS.:
puk. (mjesna br.): Ugrumov, Andrej Aleksandrovič, supruga Marija Nikolajevna
ppuk. Sokolovski, Ivan Nikolajevič, supruga, brojna djeca (udijeljen mjesnoj br. u Poltavi)
ppuk. Liliental, Genrih Gustav
ppuk. Ivanov, Mihail Nikitič, supruga i šurjak, udijeljen
ppuk. Voronov, Nikolaj Mihailovič
sk. Trofimov, Vladimir Onufrievič, supruga Lidija Dmitrovna (premješten u Tbilisi)
sk. Argentov, Leonid Nikolajevič, supruga Marija
stožerni sk. Izmajlov, Aleksandar Aleksandrovič
ppuk. Geljšgolc, Oskar Feodorovič
ppuk. Zubov

sudstvo:
genpor. Jakovljev, Grigorij Ivanovič
genboj. Ljapunov, Mihail Nikolajevič, supruga Jelena Ivanovna, sin, pitomac vojne škole
puk. Petraškevič, Aleksandr Konstantinovič, supruga Marija Gustavovna
puk. (…), Anatolij Gentrihovič
ppuk. Rasumehov
sk. Gernuševič, Vasilij Petrovič, supruga Natalija Vasiljevna, svekrva von der Weide
sk. Dovbor, Konstantin Romanovič (sestra udana za sk. austrougarske 30. pp. u Lavovu)
ppuk. Biernacki (sitna supruga)

ostale vojne osobe:
oružnički puk. Gangardt, Nikolaj Ivanovič, supruga Faina Fedorovna
oružnički ksk. Leman
puk. Peregorodski, Konstantin Aleksejevič, supruga Jatefanija Gustavovna, kći Marija Konstantinova
puk. Tertenevič, kći
puk. Petrov, zk. grada, kći
opskrbni ppuk. Bliskorn, Vasilij Petrovič, sestra
por. Devjapsov, Nikolaj Ivanovič, sestra Zoe Ivanovna
por. Krat, Aleksej Arhipovič
puk. Zašuk, Josif Josifovič, zk. Junkerske škole, zk. Učiteljske b. u Rigi, supruga Marija Fedorovna
opskrbni sk. Vladimir Aleksandrovič
umirovljeni gen. konjaništva Kol Feodor, bivši načelnik opskrbe, supruga Marija Petrovna, kćeri Olga Dmitrijevna, Jelena Fedorovna, sin Saša
por. von Ditmar, Sergej Fedorovič, učitelj na časničkoj školi u Oranienbaumu

civili:
državni tužitelj Varvarin, Vladimir NIkolajevič, supruga (…), kći Ekaterina (zima 1892/3. - Nica), sin student
dr. Totvaljd, Josif Fedorovič, knjižničar sveučilišta: sin Fedor Josifovič, veterinar (…), kubanska kozp. Kagizman, jedna kći udana za ravnatelja plinare, druga za ravnatelja 1. gimnazije - Krelenberg, Genrih Ivanovič, više kćeri
Koljvecki, Vladimir Dmitrijevič (osobno ga nisam upoznao), supruga Ekaterina Vladimirovna, nećakinja Aleksandra Vladimirovna Molostvova udana za Dogelja (studij u Parizu)

Molostvova, Aleksandra Anatoljevna, kći Varvara Vladimirovna, kći Olga Vladimirovna udana za Molostvova, Nikolaja Vladimiroviča, brat civil por. Molostvov
kneginja Urusova, predstojnica Rodinskog instituta[32], prof.
Rindina, Olga Vasiljevna
gospođa Jantzen itd.
Grahe, Ferdinand Hristijanovič, ljekarnik, supruga Viktorija Jegorovna, kćeri Viktorija, Maša, sinovi: liječnik i gimnazijalac
Jurgenson, Fedor Juljevič, predstojnik (…), kći
Eljcberg, Robert, viši šumarski činovnik
Stepanov, Georgij Aleksejevič, stric Žorž
Klejnberg, Julij Julič, brzojavni činovnik
Stepanov, Mihail Dmitrijevič, supruga Marija Georgevna

Prihodi:

za putovanje i tijekom putovanja: kao natpor. - 29.3. za opremu 300 K., za put 600 K., dodatak za travanj i svibanj 500 R.; 20.4. pristojba za travanj 99,02 R.; 20.5. pristojba za svibanj 400,08 R.; 23.6. pristojba za lipanj 73,66 R., dodatak za lipanj i srpanj 500 - 1572,76; 31.8. pristojba za srpanj 79,90; pristojba za kolovoz 76,46, dodatak za kolovoz i rujan 500 - 2229,02; 3.10 pristojba za rujan 76,60 - 2305,72; 1.11. pristojba za prosinac 77,64, dodatak za listopad i studeni 500 - 2883,36; kao sk.: 25.11. pristojba za studeni 585,41 - 3468,77; 25.12. pristojba za prosinac 89,27, dodatak za prosinac i siječanj 500 - 4058,04; 24.1.93. pristojba za siječanj 108,08 - 4166,12; 22.2. pristojba za veljaču 83,38 - 4249,50; 22.2. dodatak za veljaču i ožujak 500 - 4749,50; 28.2. izvanredni dodatak 400 - 5149,50; 23.3. pristojba za ožujak 81,80 - 5231,30; 10.4. pristojba za travanj, dodatak za travanj 250.

24/12. ožujak; prema općoj procjeni za povratak u Beč (uz pretpostavku da se vraćam preko Kavkaza i preuzmem 250 R. dodatka za travanj i pristojbu za svibanj) trebao bih raspolagati s oko1400 K.?!

Na današnji dan 200 K. + 100 R. + 335 R.
Mama 100 R. + 100 R.
880 R.

Prije polaska na putovanje raspolagao sam sljedećim iznosom: prodaja konja 650 K., za opremu i putovanje primio sam 900 K.; nadalje, dodatak za travanj i svibanj 500 R, tj. 1550 K. + 500 R. ili oko 1740 R. (768 R.).

Dana 1. travnja 1892. u 12 h na Sjevernom kolodvoru (*Nordbahnhofu*) u Beču - 28 K. i 40 krajcara te 768 R. (polazak za Varšavu).

Dana 2. travnja 1892. navečer (prvi dan u Varšavi) 764 R., 4 kopjejke i 2 K. 45 krajcara.

Dana 4. travnja 1892. u odjeljku prilikom polaska vlaka iz Varšave za Petrograd 705 R., 71 kopjejka, 2 K. i 45 krajcara.

Dana 5. travnja navečer (prva noć u Petrogradu) 699 R., 20 kopjejki, 2 K. i 45 krajcara.

Na dan 7. travnja poslijepodne 672 R., 25 kopjejki (kupljen Veliki leksikon); 8. travnja navečer 662 R., 88 kopjejki; 11. travnja ujutro 649 R., 5 kopjejki; 12. travnja ujutro 530 R., 40 kopjejki; 13. travnja poslijepodne u odjeljku nakon odlaska iz Petrograda: 577 R., 91 kopjejka; 15. travnja ujutro 566 R., 15 kopjejki; 17. travnja ujutro 554 R., 80 kopjejki; 19. travnja

[32] Radijonovska ženska gimnazija i internat za plemkinje (Eder, Hans, n.dj., 139, http://othes.univie.ac.at/8883/).

ujutro 532 R., 27 kopjejki; 20. travnja navečer (primio pristojbu za travanj 99,2 R.) 610 R., 2 kopjejke; 22. travnja ujutro 504 R, 2 kopjejke; 27. travnja ujutro 575 R., 86 kopjejki; 26. travnja, u 18,30 navečer u odjeljku nakon odlaska iz Moskve 523,09 R.; 29. travnja navečer, prvi dan u Kazanu 496 R.; izdaci za putovanje: otprilike 370 R. i 50 kopjejki;

14/2. svibnja 193 R. (…) (kupljeno: šinjel, galoše, potrošen mjesečni proračun); 20/8. svibnja 362 R. (pristojba za svibanj 400 R., 8 kopjejki, 200 R. poslano /…/);

23/11. lipnja 725 R., 45 kopjejki (pristojba za lipanj 73,66 R. i dodatak za lipanj i srpanj 500 R.).

2/14. srpnja - prije polaska za Ufu iz Kazana 548,75 R. (na brodu prilikom odlaska 534,40); 5/ 17. srpnja navečer, nakon dolaska u hotel u Ufi 524,95 R; 7/19. srpnja ujutro u vlaku nakon odlaska iz Ufe 509,12 R; 8/20. srpnja ujutro (prvi dan u Zlatoustu) 506,93 R.; 10/22. srpnja ujutro, prilikom odlaska iz Zlatousta 498,40 R; 12/24. srpnja prilikom dolaska u Jekaterinburg 479,25 R.; 14/26. srpnja u podne, nakon dolaska iz Tumena u Jekaterinburg 439,48 R.; 15/27. srpnja u 13 h, nakon odlaska iz Jekaterinburga 382,20 R.; 18/30. srpnja nakon dolaska u Kušnjikovo 352,75 R.

13/24. kolovoza nakon odlaska iz Kušnjikova 252,05 R (smještaj plaćen do 1. rujna); 19/31. kolovoza nakon dolaska u Kazan 239,49 R., putovanje u istočnu Rusiju 316,26 R.; 19/31. kolovoza navečer (pristojbe za srpanj i kolovoz) 871,52 R.; 22/3. kolovoza ujutro, prije odlaska iz Telina prema Kazanu 718,27 R.; (20/1. kolovoza 100 R. mami)

29. kolovoza (10. 9) - prilikom odlaska iz Moskve u hotelu 597,56 R.; 2/14. rujna prilikom odlaska iz Sevastopolja 0; 11/23. rujna prilikom dolaska u Moskvu (hotel) s Krima 359,45 R.; 17/28. rujna prilikom napuštanja hotela u Moskvi 246,90 R; 19. rujna (1. 10) prilikom dolaska u konačište u Kazanu 229,10 R.; 21. rujna (3. 10) - pristojba za rujan (76,60 R): 286,70 R.

1/13. listopada - plaćanje domaćice za rujan i pola listopada: 175,45 R.; 20. listopada (1. 11) - pristojba za listopad (77,64) i dodatak za listopad i studeni (500 R.): 581,69 R; 21. listopada (2. 11) (…) - poslano 400 K. - oko 335 R., 238,21 R.; 16/28. studenoga - pristojba za studeni (585,41 R): 510,52 R (veći izdaci: krojač 53 R., knjiga Ural-Altai 20 R., plemićki klub 10 R., učitelj francuskog); 1/19. prosinca - domaćica za pola studenoga i pola prosinca 184,66 R. (veći izdaci: 100 R. mami, večere); 14/26. prosinca - pristojba za prosinac i dodatak za prosinac i siječanj (589,27 R.): 668,99 R (božićni pokloni).

12/24. siječnja 1893. (pristojba za siječanj): 162,82 R. i srećka (cijena) 245,50 R.; 10/22. veljače - dodatak za veljaču i ožujak: 491 R., 29 kopjejki i srećka (cijena 245,50 R.); 1. ožujka (17. 2) - 400 K. izvanredni dodatak: 325,30 R. u gotovini; 500 R. u Banci Volga-Kama i srećka (cijena 245,50 R.); 13/1. ožujka: 196,42 R. u gotovini, 500 R. u Banci Volga-Kama i srećka (245,50); 24/2. ožujka: pristojba za ožujak (81,80 R.): 251,90 R. u gotovini, 500 R. u Banci Volga-Kama i srećka (245,50 R.); 1. travnja (20. 3): 166,52 R. (inače kao 24. 3).

9. svibnja (27. 4) prilikom odlaska iz Kazana: 400,70 R. (kod satnika Jemricha oko 330 R. (pristojba za travanj doznačena na Beč) i 80 R. (preuzeto od natpor. Böltza za krzno); 14/2. svibnja - na brodu nakon odlaska iz Astrahana 321,06 R. (vozna karta do Bakua 28 R., doručak i večera); 16/4. svibnja - prilikom dolaska u Baku: 314,40 R.; 18/6. svibnja - navečer nakon dolaska u hotel: 281,95 R.; 20/8. svibnja - prilikom odlaska iz Bakua 233,10 R. (kočija s dva sjedala 51,15 R.) + 2,40 cestarina; 21/9. svibnja - prilikom dolaska u Vladikavkaz

223,05 R.; 26/ 14. svibnja - prilikom dolaska u Tbilisi: 165,27; 28/16. svibnja - prije polaska prema Kutaisu iz Tbilisija 140 R.

1. lipnja (20. 5) - na brodu prilikom odlaska iz Batuma 397,30 = 13,2 R. dnevno (+ 35 K. zlatnih - putovanje); 7. lipnja - prilikom uplovljavanja u Konstantinopol 416 K. - 406 K. (dug Jemrichu) = 10 K; 12. lipnja - prilikom odlaska iz Konstantinopola 325 + 138 + 4 K., 3 piastera, 10 para = 453 K. (zlatnih) (- 200 K. /zlatnih/ za dug Jemrichu) + 4 K. 3¼ piastera (srebrnih) (10. 6. iz Beča 200 K. zlatnih od pristojbe za svibanj); 15. lipnja - navečer na brodu u Patrosu 107 K. (zlatnih, srebrnih itd.); oko 10 K. 18. lipnja - prilikom dolaska u Trst.

Maximilien Csicserics de Bacsány
Capitaine d'Etat-Major dans l'Armee Austro-Hongroise

Dnevnici austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića 1892. – 1918.

Dnevnik 1904. – 1905.

Rusko-japanski rat

Pregled kratica

adm.	admiral
azb.	armijski zbor
b.	bojna
boj.	bojnik
br.	brigada
bt.	bitnica
d.	divizija
dp.	dragunska pukovnija
dr.	doktor
f.	funt (stara ruska mjera za težinu)
gen.	general
genboj.	generalbojnik
genpob.	generalpobočnik
genpor.	generalporučnik
GS.	glavni stožer
h	sat/sati
is.	istočnosibirski/a/o
isd.	istočnosibirska divizija
iskbt.	istočnosibirska konjanička bitnica
isp.	istočnosibirska pukovnija
ispp.	istočnosibirska pješačka pukovnija
isprbt.	istočnosibirska pričuvna bitnica
isprd.	istočnosibirska pričuvna divizija
isprpp.	istočnosibirska pričuvna pješačka pukovnija
isstbr.	istočnosibirska streljačka brigada
isstd.	istočnosibirska streljačka divizija
isstp.	istočnosibirska streljačka pukovnija
issttopb.	istočnosibirska streljačka topnička bojna
issttopbr.	istočnosibirska streljačka topnička brigada
istopvo.	istočnosibirski topnički vozarski odjel
IVZ.	irkutska vremenska zona
izv.	izvidnički/a/o
K.	kruna
k.	konjanički/a/o
kadm.	kontraadmiral
kbr.	konjanička brigada
kbt.	konjanička bitnica
ko.	konjanički odjel
koz.	kozački/a/o
kozb.	kozačka bojna
kozbt.	kozačka bitnica
kozd.	kozačka divizija
kozpor.	kozački poručnik
kozp.	kozačka pukovnija
kozsk.	kozački satnik
kozzb.	kozački zbor
koztopp.	kozačka topnička pukovnija
kp.	konjanička pukovnija
kpob.	krilni pobočnik
ksk.	konjanički satnik
lovzo.	lovačko zapovjedništvo
natpor.	natporučnik
P.	pud (stara ruska mjera za težinu)
p.	pukovnija
pob.	pobočnik
por.	poručnik
pp.	pješačka pukovnija
ppuk.	potpukovnik
pr.	pričuvni/a/o
prb.	pričuvna bojna
prbt.	pričuvna bitnica
prd.	pričuvna divizija
prof.	profesor
prp.	pričuvna pukovnija
puk.	pukovnik
PVZ.	petrogradska vremenska zona
R.	rublja
RKB.	Rusko-kineska banka
s.	sibirski/a/o
sat.	satnija
sbr.	sibirska brigada
sd.	sibirska divizija
sk.	satnik
skozd.	sibirska kozačka divizija
sot.	sotnija
sp.	sibirska pukovnija
spp.	sibirska pješačka pukovnija
sprbr.	sibirska pričuvna brigada
sprd.	sibirska pričuvna divizija
sstbr.	sibirska streljačka brigada
st.	streljački/a/o
stb.	streljačka bojna
stbr.	streljačka brigada
stopd.	sibirska topnička divizija
stp.	streljačka pukovnija
sttopvo.	streljački topnički vozački odjel
stzb.	streljački zbor
sv.	svezak
szb.	sibirski zbor
top.	topnički/a/o
topb.	topnička bojna
topbr.	topnička brigada
topd.	topnička divizija
topp.	topnička pukovnija
topvo.	topnički vozarski odjel

topzk.	topnički zapovjednik
v.	verst/a (stara ruska mjera za dužinu)
vo.	vozarski odjel/odjeli
vobr.	vozarska brigada
VE.	Vojna enciklopedija
zb.	zbor
zk.	zapovjednik
zka.	zapovjednik armije
zkb.	zapovjednik bojne
zkd.	zapovjednik divizije
zkko.	zapovjednik konjaničkih odjela
zkp.	zapovjednik pukovnije
zksat.	zapovjednik satnije
zksot.	zapovjednik sotnije
zkstzb.	zapovjednik streljačkog zbora
zkzb.	zapovjednik zbora
zo.	zapovjedništvo
zoa.	zapovjedništvo armije
zobr.	zapovjedništvo brigade
zod.	zapovjedništvo divizije
zop.	zapovjedništvo pukovnije
zozb.	zapovjedništvo zbora

Rusko-japanski rat

Dnevnik 1904.

Mandžurija[1]

24. veljače / 8. ožujka
U 12,15 odlazak iz Beča.

25. veljače / 9. ožujka
Od 6 do 9 h Varšava. - Žukov, posjednik u Nižgorodskoj guberniji[2]; supruga rođena Pintér (?) iz Šoprona.

26. veljače / 10. ožujka, četvrtak
U 9,25 dolazak u Petrograd (Hotel d'Europe, Mihajlovska). Prijepodne posjet

---

[1] O uzrocima i tijeku Rusko-japanskog rata (8. veljače 1904. - 5. rujna 1905) te ruskoj Mandžurijskoj armiji (tri armije) i japanskoj vojsci (četiri armije u borbama u Mandžuriji), detaljnije u: „Rusko-japanski rat“, Vojna enciklopedija (dalje VE), sv. 8, Beograd 1966, 402-409; Russisch-japanischer Krieg, http://de.wikipedia.org/wiki/Russisch-Japanischer_Krieg; Bremm, Klaus-Jürgen: Russlands Desaster im Fernen Osten - Der Russisch-Japanische Krieg 1904/05 u: *Österreichische Militärische Zeitschrift*, Ausgabe 6/2004, http://www.bmlv.gv.at/omz/ausgaben/artikel.php?id=250; Reventlow, Ernst, Der Russisch-japanische Krieg. Berlin 1905, http://books.google.com/books/about/Der_russisch_japanische_krieg.html?id=_xhXAAAAMAAJ; „Russisch-japanischer Krieg“, http://www.retrobibliothek.de/retrobib/stoebern.html?werkid=100149; „Japan“, Meyers Konversationslexikon, *Verlag des Bibliographischen Instituts, Leipzig und Wien,* Vierte Auflage*, 1885-1892,* http://www.retrobibliothek.de/retrobib/seite.html?id=108742.
Početkom 20. st. Carska ruska armija sastojala se od 12 vojnih okruga (Petrograd, Vilnius, Varšava, Kijev, Odesa, Moskva, Kavkaz, Turkestan, Omsk, Irkutsk, Amur i Donska oblast) s ukupno 37 armijskih zborova (od toga 10 u Aziji - 3 kavkaska, 2 turkestanska i 5 sibirskih). Brojno stanje u miru iznosilo je 1,345.000 vojnika, a u ratu (operativne i pričuvne postrojbe) 2,400.000 vojnika (uključujući posadne i doknadne postrojbe i tzv. narodnu vojsku ili miliciju, koja je obuhvaćala cjelokupno muško stanovništvo između 21. i 43. godine, a koje nije pripadalo stajaćoj vojsci (ustrojena je zakonom od 13. siječnja 1874. prilikom uvođenja opće vojne obaveze u Rusiji i to prvenstveno za popunu pričuvnih postrojbi). Dio armije u ratu činile su i postrojbe pogranične straže (ustrojene krajem 18. st. iz kozačkih postrojbi i konjaničkih odjela - od 1810. čine ju 11 kozačkih pukovnija s područja Dona i Buga, a od 1832. redovne oružane postrojbe koje su u miru bile podređene Ministarstvu financija). Godine 1832. ustrojena je i obalna straža (Crno i Azovsko more). Krajem 19. st., točnije 1893. ministar financija knez Sergei Witte ustrojava Specijalni zbor pogranične straže na čijem je čelu armijski general i koji je 1906. imao oko 40.000 vojnika (obrana carskih granica). Istovremeno (početkom 20. st.) Carska japanska armija raspolagala je s 12 divizija: 380.000 vojnika u djelatnoj službi s I. pozivom pričuve, 50.000 u II. pozivu, 220.000 vojnika u Domovinskoj armiji (I. domovinska armija: vojnici između 37. i 40. godine i II. domovinska armija: 20-godišnjaci koji nisu prošli vojnu obuku i pričuvnici stariji od 40 godina), te se u slučaju općeg poziva pod oružje moglo računati s 4,400.000 ljudi. Dodatnu jedinicu Carske armije činila je Gardijska divizija, tj. carska garda ustrojena 1867. iz dvorske straže radi zaštite carske obitelji koja se tada sastojala od dvije brigade sa po dvije pukovnije) („*Rußland*“, http://www.ostfront.net/russland/russland_1_06.htm; *„*Rusija*“*, VE, sv. 8, Beograd 1966, 392; *„Druschina“*, http://de.wikipedia.org/wiki/Druschina, http://www.zeno.org/Meyers1905/A/Drushine?hl=dr; Conrad, Mark: THE RUSSIAN ARMY, 1914, 2001. Part Nine, http://orbat.com/site/history/open_vol2/The%20Russian%20Army%20Part%20Nine.pdf; „Rußland und sein Heereswesen*“*, Brockhaus' Konversationslexikon, *F. A. Brockhaus in Leipzig, Berlin und Wien, 14. Auflage, 1894-1896* (http://www.retrobibliothek.de/retrobib/seite.html?id=137805); „Kaiserliche Japanische Armee“, http://de.wikipedia.org/wiki/Kaiserlich_Japanische_Armee; „Kaiserliche Garde“, http://de.wikipedia.org/wiki/Kaiserliche_Garde_(Japan)).

[2] Carska je Rusija u upravnom pogledu bila podijeljena na 71 guberniju (810 okruga), čiji počeci sežu u doba Petra Velikog i Katarine II. Na čelu gubernije kao zemaljske uprave nalazio se guverner s podređenim policijskim sustavom, dok je više gubernija bilo podređeno generalnom guverneru (u Varšavi, Vilniusu, Turkestanu, Irksutsku itd.). Isti status upravnih područja kao i navedene gubernije uživalo je 18 oblasti. Otok Sahalin i 8 finskih gubernija činili su zasebne upravne jedinice (Kurze militär-geographische Beschreibung Russlands von L. Schmidt, Hauptmann und Kompagniechef im k. bayr. 7. Inf. Regt. Prinz Leopold, Militär-Verlag von Zuckerschwerdt & Co. Berlin 1913, http://www.ostfront.net/russland/russland_1_03.htm; *„*Rusija*“*, VE, sv. 8, Beograd 1966, 389-401; „Rußland“ Brockhaus' Konversationslexikon, *F. A. Brockhaus in Leipzig, Berlin und Wien, 14. Auflage, 1894-1896,* http://www.retrobibliothek.de/retrobib/seite.html?id=137806).

austrougarskom veleposlanstvu. Doručak s Hohenloheom[3]. U 17,30 predstavljanje Kuropatkinu[4]. Večera s vijećnikom veleposlanstva grofom Berchtoldom[5] (supruga rođena Széchény; svjetski putnici, kćer udana za grofa Telekija).

27. veljače / 11. ožujka, petak

Predstavljanje gen. Saharovu[6] (pomoćniku ministra), umjesto Žilinskog[7] nazočan Tselebrovski (pomoćnik glavnog konačara u GS). Poslijepodne kupovina potrebnih stvari. Navečer posjet Narodnom domu - Sevastopol.

28. veljače / 12. ožujka, subota

Podizanje 5000 R. u RKB[8]-u. Ermitaž. Doručak s veleposlanikom Aehrethalom[9]. Šetnja s Hohenloheom. Oproštaj s Kuropatkinom na Moskovskom kolodvoru u 18 h.

---

[3] Hohenlohe-Schillingsfürst, Gottfried zu (8. studeni 1867. Beč - 7. studeni 1932. Beč), austrijski generalbojnik i diplomat (završio je Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mestu), vojni poslanik u Petrogradu 1902-1907, vijećnik austrijskog veleposlanstva u Berlinu 1908-1913. te austrougarski veleposlanik u Njemačkom Carstvu 1914-1918. („Hohenlohe-Schillingsfürst Gottfried Prinz zu*“,* Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950 /ÖBL/. Band 2, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1959, 392, http://www.biographien.ac.at/oebl_2/392.pdf; Eder, Hans, Der General der K. u. k. Armee und Geheime Rat Maximilian Csicserics von Bacsáni, Wien 2010, 234, http://othes.univie.ac.at/8883/).

[4] Kuropatkin, Aleksej Nikolajevič (29. ožujak 1848. Holm/Cholm - 16. siječanj 1925. Toropez), general Carske ruske armije i ministar rata od 1898. Nakon izbijanja Rusko-japanskog rata (8/9. veljače 1904) preuzeo je zapovjedništvo ruskih armija u Mandžuriji (tri ruske armijske skupine protiv četiri japanske armije), a u listopadu 1904, nakon opoziva admirala Jevgenija Aleksejeva (v. bilj. 28), i vrhovno zapovjedništvo nad svim ruskim snagama na Dalekom istoku. Nakon poraza u bici kod Mukdena (ožujak 1905), Kuropatkina je zamijenio general Nikolaj Linevič (do tada zapovjednik ruske I. armije, čije je zapovjedništvo sada preuzeo Kuropatkin, v. bilj. 38) („*Kuropatkin, Alexei*“, http://de.wikipedia.org/wiki/Kuropatkin; „Kuropatkin, Aleksej“, VE, sv. 5, Beograd 1962, 94).

[5] Berchtold, Leopold, grof (18. travanj 1863. Beč - 21. studeni 1942. Peresznie), austrougarski političar, nakon diplomatske službe u Parizu i Londonu, djelatnik veleposlanstva u Petrogradu od 1903. te veleposlanik 1906- 1911. Godine 1908. organizirao je sastanak austrougarskog ministra vanjskih poslova Aloisa Lexa von Aehrenthala s ruskim ministrom vanjskih poslova Iswolskim u svom dvorcu Buchlauu u Moravskoj. Dana 16. rujna 1908. tamo je sklopljen sporazum prema kojem je Austro-Ugarska osigurala pravo na Bosnu i Hercegovinu, a Rusija slobodan prolaz kroz Dardanele (“Berchtold Leopold”, http://de.wikipedia.org/wiki/Leopold_Berchtold; “Berchtold Leopold”, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/71.pdf).

[6] Saharov/Sakharov, Viktor (1848. - 22. studeni 1905), generalporučnik Carske ruske armije, 1898. načelnik glavnog stožera, 1904-21. lipnja 1905. ministar rata (nakon Alekseja Kuropatkina, v. bilj. 4). Dana 22. studenoga 1905. u Saratovskoj guberniji u kući guvernera Pjotra Stolipina ubila ga je Anastazija Bitsenk/Bicenko (članica ruske delegacije na pregovorima u Brest-Litovskom 1918. - vidjeti Dnevnik 1918). Njegov brat Vladimir Viktorovič Saharov (1853-1920) bio je armijski general (“Sakharov, Viktor”, http://en.wikipedia.org/wiki/Viktor_Sakharov; Rumyantzev, Vyacheslav: ХРОНОС - Всемирная История в Интернете, HRONOS - World History on the Internet, http://www.hrono.info/biograf/bio_s/saharov_vv.html).

[7] Žilinski (Zhilinskii), Jakov Grigorević (1853-1918), general konjaništva Carske ruske armije, tijekom Rusko-japanskog rata 1904-1905. načelnik vojnog stožera admirala Jevgenija Ivanoviča Aleksejeva (v. bilj. 28) (*www.dlib.si/.../4ea15969-63a5-4279-b519-9bee*; „Zhilinskii, Iakov Grigor'evich“, http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Zhilinskii,+Iakov).

[8] Rusko-kineska banka osnovana je 1895. godine na poticaj ruskog ministra financija Sergeja Juljeviča Wittea (29. lipanj 1849. - 13. ožujka 1915. Petrograd), ruskog poduzetnika i državnika njemačkog podrijetla te ministra financija 1893-1903, koji je nakon poraza Rusije u Rusko-japanskom ratu imenovan glavnim pregovaračem u mirovnim pregovorima s Japanom - Mirovni sporazum u Portsmouthu kojim je Rusija izgubila poluotok Liaodong, ratnu luku Port Arthur, koncesije za željeznice u Mandžuriji i južni dio Sahalina. Uz pomoć francuskog kapitala te na temelju rusko-kineskog ugovora o uzajamnoj pomoći, Rusiji je pripala koncesija za izgradnju Kineske istočne željeznice (Sibir - Mandžurija - Vladivostok) iz 1896. i neograničeno je poslovala na području Mandžurije. Banka je financirala i gradnju Transibirske željeznice (v. bilj. 17). Godine 1910. spojena je s Nordijskom bankom u Rusko-azijsku banku (udio je pripao i carskoj Kini). Predsjednik nove banke postao je Aleksej Putilov (v. bilj. 24) (Russisch-Chinesiche Bank /Banque Russo-Chinese/ Certificat de Fondateur o. N. Jan. 1896 /Auflage 4800/, http://www.fhw-online.de/en/FHW-Auction-94/?AID=66741&AKTIE=Russich-Chine-siche+Bank+(Banque+Russo-Chinese; „Russisch-chinesische Bank“, http://de.wikipedia.org/wiki/Russische_Ostasienpolitik; „Witte, Sergei Juljewitsch“, http://de.wikipedia.org/wiki/Sergei_Juljewitsch_Witte; The memoirs of Count Witte. Published 1921 by Doubleday, Page u Garden City, N.Y., http://openlibrary.org/books/OL7065154M/The_memoirs_of_Count_Witte).

[9] Aehrenthal, Alois Lexa, grof (27. rujan 1854. Hrubá Skála - 17. veljača 1912. Beč), austrougarski političar, vojni poslanik 1878-1883, legacijski vijećnik 1888-1894. i veleposlanik 1899-1906. u Petrogradu (poslanik u Rumunjskoj 1895-1898), te ministar vanjskih poslova 1906-1912. („Aehrenthal, Aloys Graf Lexa von“, http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.a/a126780.htm; „Aehrenthal“, http://de.wikipedia.org/wiki/Aehrenthal; AT-OeStA/HHStA SB Nl Aehrenthal Nachlaß Aloys Graf Lex Aehrenthal, 1854-1912, http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=1221; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 158, 234, 239 f., 526).

29. veljače / 13. ožujka, nedjelja

Doručak s grofom Vladimirom Aleksandrovičem, upraviteljem dvora. Prisutni: genpor. knez Mihail Mihajlovič Golicin, kpob. ksk. Vladimira Romanoviča Knorringa, puk. --- ?, upraviteljica dvora Sofija Aleksandrovna Arapova i dvorske dame Ana Sergejevna Istomina, Marijana Fedorovna Mansurova te kćer upravitelja dvora (…). Poslije nam se pridružio i gospodin von Benkendorf). - Poslijepodne i večer proveo sam u sobi. - Bolovi u nozi.

1/14. ožujka

U krevetu - bolovi u nozi. Poslijepodne posjet grofa Berchtolda i baruna Arthura von Lüttwitza[10], boj. u (…) GS, njemačkog vojnog poslanika u Petrogradu (bratić sk. Brinzeya iz 46. pp.).

2/15. ožujka, utorak

U krevetu. Poslijepodne poziv dr. Höhnleinu (liječnik njemačke bolnice na Vasilijevom otoku, Boljšoj Prospekt 35); smatra da je noga u lošem stanju i savjetuje mi lječilište, što sam odbio; preporuča kirurga dr. Wladimira Ficka, glavnog liječnika njemačke Aleksandrovske bolnice (Vasilijev otok), koji je navečer ustanovio: infekcija vodenog mjehura na nozi. Operativno uklonjen. - Nisam mogao biti nazočan večeri u veleposlanstvu. - Hohenlohe i Szeptycki[11] doručkovali su sa mnom u sobi.

3/16. ožujka, srijeda

U krevetu. Prilikom zamjene povoja pokazao se mali gnojni mjehur - kirurški uklonjen.

4/17. ožujka, četvrtak

Prijepodne mi je gen. Tselebrovski (Valerij Platonovič) poslao stožernog sk. s viješću, da su nam mjesta za sutra osigurana. - Dr. Fick je ustanovio da rana više nije gnojna te da sam sposoban za putovanje u pustenim čizmama. – Ipak ne smijem prisustvovati službenom prijemu u petak. - Posjeti: veleposlanik Aehrenthal, boj. barun Lüttwitz; sk. barun Maydell[12] iz Semenovske[13] p. (mamin poznanik iz Opatije).

5/18. ožujka, petak

Navečer u 7 h iz hotela na kolodvor. Tijekom dana pakiranje i primanje posjeta: Hohenlohe i Lortez. - Na kolodvoru grof Trautmannsdorf i gospoda von Foerster[14], Hohenlohe i

[10] Lüttwitz, Arthur Rudolph, barun von (9. travanj 1865. Łodygowice - 6. svibanj 1928. Baden-Baden), njemački časnik, generalporučnik, od 1898. vojni poslanik u njemačkom veleposlanstvu u Londonu (1899. boravi pri britanskom vrhovnom zapovjedništvu tijekom II. Burskog rata (1899-1902) te vojni poslanik u Petrogradu 1900-1904; u: „Das Angriffs-Verfahren der Japaner im ostasiatischen Kriege 1904/05“, Berlin 1906; „Das Ulanen-Regiment Kaiser Alexander III. von Rußland (Westpreußen) Nr. 1 1913-1920“, Erinnerungsblätter deutscher Regimenter, Oldenburg 1932. („Lüttwitz Arthur“, http://de.wikipedia.org/wiki/Arthur_von_L%C3%BCttwitz).

[11] Szeptycky, Stanislav/Stanislaus, grof (3. studeni 1867. Przytkice /Przytkowice?/ - oko 1940. Rusija), austrougarski vojni poslanik pri Carskoj ruskoj armiji tijekom Rusko-japanskog rata, vojni guverner Poljske 1917/1918. i zapovjednik u poljskoj armiji (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 185, 294; Eder, Hans, n. dj. 206, 210, http://othes.univie.ac.at/8883/; Kurz, Stefan: Die Wahrnehmung des russischen Offizierskorps durch k. u. k. Offiziere in den Jahren 1904-1906, Wien 2009, 130, /http://othes.univie.ac.at/5360/).

[12] Maydell, Vladimir, barun (1864. - ?), general Carske ruske armije, vjerojatno ubijen nakon 1929. („Maydell“, http://de.wikipedia.org/wiki/Maydell_(Adelsgeschlecht)).

[13] Semjonovska gardijska pukovnija - pukovnija Carske ruske armije ustrojena 1687. (1700-1918. zadužena za osobnu zaštitu ruskog cara) („Semjonowskoje-Leibgardenregiment“, /http://de.wikipedia.org/wiki/Semjonowskoje-Leibgarderegiment/).

[14] Njemačka je u japansko zapovjedništvo tijekom Rusko-japanskog rata u Mandžuriju kao promatrače poslala bojnika Foerstera i satnika Hofmanna, a u rusko zapovjedništvo potpukovnika Lauensteina i bojnika Eberharda baruna von Tettaua. Švicarska je isto tako u rusko zapovjedništvo poslala pukovnika Alfreda Audeouda i satnika Philippea Bardeta (Nokai, Akio: Deutsche und schweizerische Militärbeobachter im Schlachtfeld - 100 Jahre nach dem russisch-japanischen Kriege, 2005, /http://www.eu-ro-ni.ch/publications/Nakai_Militaerbeobachter.pdf/; Tettau, Eberhard von: Achtzehn Monate mit Russlands Heeren in der Mandschurei, 1923, /http://www.eurobuch.com/buch/isbn/9781144023629.html/).

Lortez. Ruski stožerni ppuk. pobrinuo se za ukrcaj. Mi, Nijemci (ppuk. Lauenstein i boj. barun Tettau), Norvežanin i Šveđanin; posljednji su mi se pridružili nakon polaska; razgovarali smo na ruskom, ja s Norvežaninom jako dugo.

6/19. ožujka, subota

Lüttwitz me posjetio u odjeljku. - Polazak u 21 h. U 9,04 dolazak na kolodvor u Kursku. Hotel Slavenski bazar. Zatražio sam dr. Oscara von Schiemanna (Boljša Spaska 21). Szeptycki izradio izvješće o jučerašnjem službenom prijemu. - U 15,30 dr. Schiemann ustanovio da je noga u dobrom stanju, dopustio mi je kretanje i kupanje te stavio jednostavni povoj s ljekovitom mašću. U 10,40 (PVZ.) polazak. (…) sa Szeptyckim. Navečer upoznavanje sa sk. Scalonom (bivši husar, (…) sada zksot. u 17. isstp.; p. je do sada bila u Mukdenu[15], sada bi već trebala - prema načelniku grofu Aleksisu - biti na putu, vjerojatno prema Jaluu. Upoznavanje s kozsk. Safanovim, starijim gospodinom, slikarom.

7/20. ožujka, nedjelja, toplo, djelomično sunčano, snježni krajolik

Upoznavanje s genboj. (...), koji je na putu u GS. Kuropatkina (ustrojava se u Laojanu[16]) kao načelnik pravosudne uprave zajedno s inženjerom (civilom) Schrötterom, koji je ranije bio zaposlen na izgradnji sibirske željeznice[17]. - Posljednji trenutno radi na Bajkalskom jezeru. Dužina prijelaza je 36 v.[18] Pruga bi trebala biti završena 1. kolovoza (…), budući da je vlada za bržu gradnju poduzetnicima obećala 1,500.000 R. (Sanikov). - Poznanstvo sa sk. kerčenskog minskog voda iz Karsa, koji putuje na novu dužnost u Port Arthur[19] u Kvantunšku opkoparsku b.[20].

8/21. ožujka, ponedjeljak

Ujutro Samara. Na kolodvoru opskrba vrućom vodom, top. postrojbe s oznakama 9. isstp. na naramenicama (na postaji vlak s topništvom). Inženjer Schrötter (brat mu je bio austrijski ulanski časnik, a šogor vijećnik Zemaljskog suda u Lembergu[21]) objašnjava da su prilikom izgradnje sibirske željeznice počinjene dvije velike pogreške: zaobiđen je Tomsk (navodno jer su inženjeri bili neprijateljski dočekani) te je do Bajkalskog jezera postavljen laki pružni materijal, što brzim vlakovima ograničava brzinu na samo 30 v. na sat; probe s brzinom od 35 v. na sat bile su neuspješne: uzrokovale su odvajanje tračnica od pragova. Vojni vlakovi voze brzinom od 25 i manje v. po satu. - Putnici su zadovoljni zbog točnog pridržavanja voznog reda što se pripisuje činjenici proširenja vojne zone do Samare. Lauenstein tvrdi da su mu

---

[15] Sheniang.

[16] Liaoyang.

[17] Dužina Transibirske željeznice iznosi 9288 km s više od 80 postaja od Moskve do Vladivostoka. Izgradnja je trajala od 1891. do 1916. („Sibirische Bahn“, /http://de.wikipedia.org/wiki/Sibirische_Bahn/; Nansen, Fridtjof: Gjennem Sibirien. Jacob Dybwads forlag, Kristiania 1914, /http://books.google.ch/books?id=RjoDMLx1OGwC&lpg=PA305&pg=PA304#v=onepage&q&f=false/).

[18] Verst/versta - ruska mjerna jedinica za dužinu: 1 versta = 1 066 km, tj. 1066,78 m = 500 sažena; 1 sažen = 3 aršina/lakta = 2,1337 m; 1 aršin = 28 cola/palaca = 71,12 cm („Werst“, http://de.wikipedia.org/wiki/Werst; Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände. Conversations-Lexikon; 10. Auflage 1853, F. A. Brockhaus Leipzig, Band 15.2, 175, http://de.wikipedia.org/wiki/Werst).

[19] Lüshunkou - opsada Port Arthura trajala je 154 dana: od 1. kolovoza do 2. siječnja 1905. Port Arthur bio je jedina ruska dalekoistočna luka koja se nije zaleđivala te baza ruske 1. tihooceanske flote u Žutom moru. Tijekom opsade prvi je put upotrijebljen veliki broj strojnica i teškog opsadnog topništva. Kako bi se razbila opsada, u kolovozu 1904. s Baltičkog mora upućena je 2. tihooceanska flota (iz Liepāje pod zapovjedništvom podadmirala Rožestvenskog), ali budući da je plovidba trajala više od osam mjeseci, ruska se posada predala 2. siječnja 1905. („Port Arthur“, /http://de.wikipedia.org/wiki/Belagerung_von_Port_Arthur/; „Rožestvenski, Zinovij Petrovič“, VE, sv. 8, Beograd 1966, 362).

[20] Guandong/Kvantung - područje na poluotoku Liaodongu u Žutom moru koje je 1898. Kina iznajmila Rusiji na 25 godina (oko 3174 km^2 s oko 250.000 stanovnika - 10,000 Rusa, 2000 ostalih Europljana i Japanaca). „Kwantung“, http://de.wikipedia.org/wiki/Kwantung; „Kwantung“, Meyers Großes Konversations-Lexikon, http://de.academic.ru/dic.nsf/meyers/78405/Kwantung.

[21] Lavov.

u Petrogradu napomenuli da je status vojne zone na ovom području (Samarska željeznica), izazvao nemire (zvuči nevjerojatno). Szeptycki: 1) na postaji Kinelj 300 praznih teretnih vagona, na postaji Turgenevka 22 (vlak prema Samari), na postaji Krotovka oko 80 praznih vagona - navodno 1 vlak (39 vagona) s 1 bt. na putu prema istoku, na postaji Muhanovo 15 vagona, od toga 6 s topovskim kolima, na postaji Čerkaska 2 vagona, opskrbni vlakovi sa po 20 vagona prema istoku; na postaji Tunguz 17 praznih vagona, na postaji Pohvistveno 34 prazna teretna vagona (4 ranžirna kolosijeka) - na postaji Buguruslan (5 ranžirnih kolosijeka, a na svakom 30 vagona, od toga 1 vlak sa željezničkim građevinskim materijalom (npr. željezni nosači mostova) i 2 vagona s „kuhinjom za vojne vlakove“). - Vlakovi koji se koriste za prijevoz robe, a ne postrojbi, na vagonima imaju plombe. Zapažanja: istočno od Ufe prestigli smo 2 vlaka s topništvom te opskrbne vlakove. Veliki broj praznih teretnih vagona - do postaje Buguruslan nabrojeno ih je oko 60. - Schrötter smatra da je zbog statusa vojne zone zaustavljen osobni i teretni promet. Uočene gomile novih (teških) željezničkih pragova - zamjena starih. Prema Schrötteru već ih je veliki dio postavljen - ukupni trošak 100,000.000 R.

Snježni krajolik, djelomično otopljen snijeg, sunčano, toplo.

Postaja Zavjalovka, tijekom vožnje uočen vlak s topništvom (oko ½ bt.). Postaja Saraj-Gir - tijekom vožnje uočeno 8 topova. Postaja Abdulino (prva šetnja peronom). Veliki kolodvor. - Top. časnik na kolodvoru s br. 23 na naramenicama, pogače. Navečer ananas *bowle*; ananas izvjesnog gospodina Hessa, predstavnika građevinskog poduzeća iz Rige. Ananas je bio namijenjen bivšem austrijskom natpor. Fritscheu, koji je u Ekaterinburgu[22] bio oženjen milijunašicom. Putem je Hess dobio brzojav da je Fritsche umro, pa je ananas ponudio Lauensteinu.

9/22. ožujka, utorak, sunčano, termometar na postaji Zlatoust pokazuje +23°R[23] (?) na suncu

Na postaji Zlatoust zadržavanje oko sat vremena. Vlak s topništvom iz Berdyczówa. - Vožnja kroz dolinu Česme. Vidjeli smo (...) i Aleksandrovu goru, ali grad Zlatoust samo iz daljine. Szeptycki: na postaji Zlatoust: 1 vojni vlak: 1. vod bt. ustrojen iz 5. topbr. (Berdyczów), 106 konja; 2. vod bt. uskoro slijedi (izjava dočasnika). Odredište: 6. isstbr. i Harbin. - Zapažanja: jučer uočeni vlakovi s ½ bt. - stajanje od 12,10 do 17,05 (PVZ.) u Čeljabinsku. Kašnjenje 3,20 h. Na postaji 2 vlaka s topništvom, 1 iskrcan, dan odmora, konji na otvorenom. - Bt. 3. i 5. isstp. (iz Rivne i Berdyczówa), kasnije dolazak i bt. 1. isstp. (iz Gatčine). Stožerni sk Becker (iz Rivne), poznanik je boj. baruna Tettaua. Potvrđuje da bojni red čini ½ bt. Otputovali su 28. (prema Julijanskom kalendaru) iz Rowna, s odmorom u Pensi i sada u Čeljabinsku. Na putu su za Harbin, kamo bi trebali stići 28. ožujka (prema Julijanskom kalendaru). Stožer br. je također tamo. Brojno stanje u ratu iznosi 240 konja. Szeptycki: Putilov[24] (…), do sada po danu 6 vodova, dnevno 4 iz Čeljabinska. - Natpis na vagonima sa streljivom: 5. isstbr. - 4 b. Dakle, barem 4 bt. po stbr.

10/23. ožujka, srijeda, sunčano

Pustara je potpuno prekrivena snijegom - uz stupove mosta preko (…) postavljena je vojna straža. - Petropavlovsk, zadržavanje oko 20 minuta. - Na kolodvoru sibirski kozaci, 5-6 Kirgiza. Oružnički dočasnik: svakodnevno prolazak 7 vojnih vlakova, danas samo 1 - husari iz Tuljske gubernije. - Iza postaja postavljena su kola sa sijenom (upregnute jednogrbe deve).

---

[22] Jekaterinburg.

[23] Réaumurov stupanj (°Ré, °Re, °Réaumur, °R) - mjerna jedinica temperature koju je 1730. odredio francuski prirodoslovac René-Antoine Ferchault de Réaumur. Godine 1901. zamijenilo ga je mjerenje u celzijevim stupnjevima (http://de.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9-Antoine_Ferchault_de_R%C3%A9aumur).

[24] Kirovski zavod - tvornica u Petrogradu osnovana 1789. (proizvodnja topovske municije). Godine 1848. preimenovana je u Putilovu tvornicu koja je rusku vladu opskrbljivala oružjem i streljivom za topništvo te željezničkim građevinskim materijalom („Kirov Plant“, http://en.wikipedia.org/wiki/Kirov_Plant; http://www.kzgroup.ru/).

U 13,45 (prema PVZ.) Medvežje - straža kod spremišta vode. - Poslijepodne postaja Isikul, kašnjenje 8,10 h. Straža kod spremišta vode. Tijekom noći prošli smo Omsk, ali sam spavao. Szeptycki: vlak s pričuvnim postrojbama iz Toboljska.

11/24. ožujka, četvrtak

Ujutro dolazak na postaju Tebiskole - kašnjenje 10,45 h, sunčano, ali hladno. Stepa je prekrivena snijegom. Dolazak na postaju Kainsk (PVZ.) u 7,10 umjesto u 19,49 (razlika 13 h i 11 minuta), zadržavanje 40 minuta, kašnjenje u polasku: 7,50, umjesto 20,09 = 11,41. Szeptycki: na postaji b. s plavim naramenicama, 3. (…). Bijeli zavraci, 3 p. 3. isprd., tj. 11. isprpp. (posada Semipalatinska - brojno stanje u miru, oko 800 v. od Kainska). Nadalje, vlak s topničkim postrojbama, samo časnici, momčad i konji, 29 vagona. - Na postaji pred (…) znakom 1449 v., vjerojatno (…), 1 vlak s topništvom - 4 topa. *Napomena*: top. postrojbe s brojem 37, posada Sedišanske vojarne iz Novgorodske gubernije, stožer 37. pd. je u Petrogradu, možda se radi o doknadnoj momčadi i konjima za prbt.). Postaja Kargat; u 12,20 (PVZ.): naš vlak prometuje prema posebnom voznom redu (vjerojatno s pola brzine kao i vojni vlakovi). Polazak iz Kargata u 12,20. Brzina vožnje: Kainsk - Kargat: 117 v. - 6,20: 18. Prosječno ½ v. po satu zanemarivši zadržavanja na postajama. Čeljabinsk - Kainsk 1049 v.; trajanje vožnje 6,45 (27. ožujka) + 2 h (28. ožujka) + 7,10 (29. ožujka) = 37 h 55 minuta, rund 38 h; dolazak u Čulim u 13,40 (PVZ.), udaljen od Kargata 43 v., trajanje vožnje 1 h i 20 minuta = 32 v. na sat, kašnjenje u odnosu na vozni red: 13,06. Odlazak iz Čulima u 14,05. Dolazak na postaju Čik u 17,25. Vlak s topništvom: ½ bt. iz Novgoroda, 37. topbr. napustila je Novgorod 24. ožujka (prema Julijanskom kalendaru). U 19 h (PVZ.) prijelaz preko Oba, uz svaki stup mosta svjetiljka na ledu. - Szeptycki: na postaji Ob 2-3 vlaka s topničkim postrojbama: 7. isd. (?).

12/25. ožujka, petak

Od jutra šumovit krajolik (tajga). Postaja Tajga (prespavao sam odvojak prema /…/). - U 4,25 (PVZ.) Sudžensk, u 5,40 Ižmorski - na kolodvoru vlak s pričuvnim postrojbama, u 7 h Berikulj. Prema voznom redu, za udaljenost Čeljabinsk - Irkutsk i 3048 v., brzi vlak treba 4 dana 10 sati i 39 min. - prosječno 28,8 v. na sat; putnički vlak 4 dana, 18 sati i 50 min., prosječno 26,4 v. na sat; poštanski vlak 5 dana, 9 h i 15 min. - prosječno 23,5 v. na sat; teretno-putnički vlak 7 dana, 9 h i 25 min. - prosječno 16,6 v. na sat. Od Čeljabinska do Ižmorskog putovali smo od ponedjeljaka 17,05 do petka 5,40 (PVZ.) = 85 h za 1617 v.; 10 v. na sat. Procjena: s obzirom na navedenu brzinu, vožnja do Irkutska traje 160 h, tj. 6 dana i 16 h. Dolazak u ponedjeljak, 15/28. ožujka u 9 h (PVZ.). Dopuna: Szeptycki: 2 ili 3 vlaka s topništvom, a momčad 7. isd. navodi da je iz Novgoroda (postaja Ob). - U Omsku vlak s pričuvnim postrojbama, od toga 2 vagona mornara, ostatak pješačka pričuva iz Toboljska (…) za 3. sprd. - Na postaji Ob nalazi se i b. kao željeznička straža, zasebno konačište u (…) Nikolajevskom; do prije 2-3 dana bila je tu još jedna b., ali upućena je na istok. - Ppuk. Lauenstein jučer: željezničar mu je povjerio da putujemo prema posebnom zapečaćenom vojnom (ratnom) redu vožnje, koji je u listopadu 1902. proslijeđen željezničkim nadleštvima na područjima novoustrojenih vojnih zona. Osim našeg vlaka, svi ostali prometuju istom brzinom, tj. brzinom vojnog vlaka. Oko podneva (mjesno vrijeme) postaja Mariinsk te Tažin i Tat, od 14,20 do 14,45 (PVZ.) postaja Bogoto. - U 13 h cijepio nas je mornarički liječnik dr. ---. Na postaji Bogotol stajao je vlak s oko 500 radnika brodogradilišta na putu iz Petrograda za Port Arthur (dr. Fick, inženjer, koji je radio na izgradnji doka u Port Arthuru, ispričao mu je da su se kod prvog neprijateljskog pucnja svi kineski radnici razbježali). U Tažinu - vojni vlak spreman za povratak. Od 15,30 do 15,45 (PVZ.) Ačinsk, 16,15-16,30 Černorečenski. - Tijekom noći prijelaz preko (…), Krasnojarsk. Poslijepodne povremeno snijeg.

13/26. ožujka, subota

Kroz postaju Torginska prošli smo u 4,05 bez zadržavanja. Na postaji Oljgino od 4,25 do 4,30 (PVZ.) - iznimno hladno -11°R, zapadni vjetar, sunčano. Postaja Kamalinski kolosijek od 5,45 do 6,03. Od noći put kroz goroviti kraj s prostranim ravničarskim predjelima (bor, tj. crnogorična šuma). Vremenska razlika u odnosu na PVZ. u Oljginom 4,16, Kansk 4,21. - Postaja Kolosijek Permakovo na 2224 v. - 6,50-7 h. - Postaja Kansk 8,10-8,30, iza nje rijeka Kan, most sa stražom na obje obale i na zaleđenoj rijeci. Postaja Laljka u 9,05. Ilanski u 9,25-9,55. Sat. 2. is. opkoparska b., ustrojena iz sat. 21. opkoparska b. i popune - na razini brojnog stanja u ratu. Od 21. veljače (prema Julijanskom kalendaru) na putu iz Kijeva, odmor u Pensi i Čeljabinsku. Odredište im je Harbin, kamo bi trebali stići za 12 dana. U njihovoj pratnji je i poljska kuhinja. Momčad izgleda vrlo dobro i svježe. Uređenje vagona (oprema, prozor, 7 x 4 osobe, vrata, peć, drveni ležaj/klupa, dvostruki pod s pustenim umetkom). Postaja Šarbiš u 11,18 (PVZ.). Postaja Tinskoj od 11,40 do 11,55. Vožnja preko kolosijeka Dogadaevo u 12,15 bez zadržavanja. Vlak s kolima i sanducima, bez momčadi. Postaja Ključinska 12,55-13,25, postaja Točiljni 13,25, postaja Tajšet 15,15-15,40. Szeptycki se upoznao sa stožernim sk. 2. sd. Od Krasnojarska s nama zkd., genboj. Levestam. D. još nije otišla.

14/27. ožujka, nedjelja

Od 3 h do 3,20 postaja Tulun. U 3,30 prošli smo most preko Uka. Upoznavanje s gen. Levestamom. Od Nižnjeudinskog s nama putuje puk. Ohlopkov, zk. 6. krimske p., i zkd. (iskrcao se u Šeragulu). - Levestam: d. je pozvana pod oružje, ali još nije dobila odredište. U Nižnjeudinskom nalazi se 6. p., a vo. u Irkutsku. Tomskova p. izgleda vrlo lijepo (…). Nedostaje 1 časnik. Krasnojarska p. je potpuna. Časnici izvrsni. Svi posjeduju ratno iskustvo. - Iz razgovora Levestama i Ohlopkova: svaka sat. raspolaže s 10 konja, cijena 35-40 R. Izvanredni konji, prikladni i za teški teret. - Prijelaz preko Bajkalskog jezera najprije pješice, prtljaga i oprema na saonicama. Sada je na raspolaganju nekoliko tisuća zaprega sa po 3 konja, tako da se sve prevozi saonicama (do 3 osobe). Udaljenost 43 v. Odmor u podne na jezeru. - Sibirska željeznica ima 7 vlakova s vagon-restoranima. - Dio kozd. još nije otišao. Postaja Azej u 3,58 - prolazak bez zadržavanja; postaja Šeragul 3,37-4,52 (PVZ.), kolosijek Mingatuj u 5,30; postaja Kujtun 6-6,30. Ovdje smo zatekli poljski topvo. iz Siedlca (6. topvo.). Vojni vlak na povratku. Postaja Kimiljtej 7,18-7,38 (PVZ.). Postaja Perevoz 8,03-8,45. Postaja Zima 9,05-9,30. Dva željeznička voda 7. isktopvo. (29. topbr. iz Dvinska). Nakon Zime prijelaz preko rijeke Oke. Kolosijek Šezik na 2826 v. u 10,05 prema PVZ. Postaja Tiret 10,40-10,43. Postaja Zalari od 11,33 do 11,45. Nakon nje most preko rijeke Zalari. Postaja Golovinsko 12,33-12,40. Postaja Kutupik 13,20-13,35. Postaja Čeremhovo 14,20-14,30. Postaja Polovina 15,25-15-40 (⅓ topvo. iz Dvinska na postaji Inokenten 19,35-19,38).

15/28. ožujka, ponedjeljak

Dolazak u Irkutsk u 7,54 (PVZ.), mjesno vrijeme 0,50 (ponedjeljak). Presjedanje. Traženje slobodnog mjesta. Poluodjeljak (poslovni razred). Oko 4,45 polazak, izlazak sunca. Putovanje uz Angaru, nije zamrznuta. Uz rijeku razvnovrsna divljač. Postaja Bajkal u 8,20 (IVZ) (*napomena*: IVZ. do postaje Mandžurija). U 8,56 (skoro 9 h) nastavak putovanja zapregom - 22. v. „Seredina“. Sastoji se od nekoliko drvenih baraka (…), zajedničkog restorana za I. i II. razred i zasebnog za III. razred, te opskrbnog ureda za vojni prijevoz. Oružnik: (…), svaka za jednu sat.; dnevno prolazak 3-4 vojna vlaka. Odmor u Seredini od 10,36 do 11,19. Dolazak u Tanhoj (navodno 43 v., ali oznaka samo 41,8 ili 42, ne više) u 12,35. Trajanje vožnje 2,53 h, jedna v. 3 minute 95 stotinki. Vojne postrojbe na jezeru: prije Seredine 2 sat. 11. isstp. s 22 kola i 1(…) kolicima, zaprežnom poljskom kuhinjom, prtljagom s opremom (i s prtljagom momčadi i opremom na vučnim saonicama). U Seredini 2 sat. 10. isstp. s vo. Nakon Seredine 2 sat. s vo., ali bez poljske kuhinje. Kočijaš je napomenuo da nikada nije imao nes-

reću, ali morao je priznati propadanje kroz led, naravno, uz tvrdnju da nije bilo poginulih (direktor pogona, načelnik postaje, strojar). Izvlačenje potonule lokomotive plaćeno je 3000 R. (…). Kočijaši (…) zaprega s 3 konja dobivali su na početku 3 R. dnevno. Uslijed poskupljenja njihovi su dugovi za stočnu hranu (tj. za konje) itd., narasli, tako da je Chilkov[25] (ministar željeznica) dnevnicu povisio na 6 R., a od 18. ožujka prema Julijanskom kalendaru dobivaju 8 R. po danu. - Cijena desnog (…) konja bila je 70 R (kupljen je prije nekoliko dana), za lijevog jučer mu je ponuđeno 80 R. Chilkov je uspio prebaciti 3000 teretnih vagona i 60 lokomotiva, ali to je sada prekinuto. Szeptycki je razgovarao s dopisnikom francuskih novina *Liberté*[26]. Raspitivao se za naša imena. Ovdje je od izbijanja rata. Nedavno je bio u Čiti i (…). U (…) nazočio je prolasku Kuropatkina (smotra kozp.). Tamo je bila i br. Grekov sa 16 ko. Jedna se p. uglavnom sastoji od Bujrata, te je i puk. pripadnik tog naroda. Rennenkampf[27] i Kuropatkin su otputovali. Svaki dan prema istoku prolazi 1 sot., za što su potrebna 2 vlaka. - Četrdeset posto pričuvnih postrojbi u istočnoj Aziji navodno čine Poljaci. U Tanhoju sam razgovarao sa zk. odsječka do Čite. Razmetljivac (u istočnoj se Aziji nalazi 500.000 vojnika; od siječnja ih kroz Tanhoj dnevno prolazi 3600-4000!!!). Istina je ipak malo drugačija: 1) lokomotive se sastavljaju u Tanhoju (tj. one koje preko jezera stižu u 3 dijela) te se prevoze do Čite, gdje se u najbližoj strojarnici spajaju: Chylkov je na taj način prebacio oko 60 lokomotiva i oko 3000 teretnih vagona; 2) do 15. travnja (prema Julijanskom kalendaru) trebala bi biti otvorena pruga do postaje Kultuk, koja bi prema voznom redu od postaje Bajkal bila udaljena 80 v.: tada bi se samo pješačke postrojbe prebacivale skelama, a ko. bi od postaje Bajkal dvodnevnim hodom maršom dolazili do Kultuka, odakle bi put nastavljali željeznicom (Szeptycki je tijekom vožnje desno od postaje Tanhoj, dakle u pravcu Tultuka uočio 2 željeznička vlaka sa (…), što znači da teretni vlakovi prometuju (*napomena*: Kultuk se nalazi na krajnjem zapadu jezera); 3) cijela pruga oko Bajkalskog jezera trebala bi biti završena u kolovozu. - Sarnik, zk. postaje u Tanhoju: svakodnevno iz Tanhoja polaze 4 vojna vlaka, svaki sa po ½ b.; prijevoz d. bez topništva u roku od 8 dana. - Dopuna: prema izjavi kočijaša, u jednoj se parnoj lokomotivi prevoze 4 vojnika (*napomena*: zvuči nevjerojatno, budući da smo svjedočili hodu postrojbi, možda je mislio na 4 vojnika na saonicama s prtljagom). Szeptycki:pješački odred (½ b.) - 32 vagona, top odred 26-28 vagona (½ bt.) - U Tahoju dobar restoran, prekrasan dan. Polazak je prema redu vožnje, koji sam prepisao uz dopuštenje upravitelja postaje, trebao biti u 20 h, ali uslijedio je tek tijekom noći kada smo već spavali.

16/29. ožujka

Ujutro postaja Posoljsko 6,15-6,45 (prema redu vožnje pri dolasku zakašnjenje od 5 h i 42 min.). Postaja Timljuj 7,25-7,30, postaja Selenginsk 8,03-8,35. Doručak. Velike zaliha sijena uz postaju. Obrada sijena ručnim prešama. Genboj. --- (sudstvo): svaki dan prolazak 7 vlakova. Procjena: 4 vojna vlaka i naš putnički te 2 teretna - podaci se uglavnom poklapaju. Postaja Talovka 9,15-9,25. Postaja Tataurovo 10,06-11,17. Nakon nje tjesnac Selenge i most u 10,44. Postaja Konovalov 10,50-11,17. Postaja Verheudinsk 12,00-1,27. Četvrta verhneudinska (…) p. još je uvijek ovdje. Razgovor s momčadi, +4°R. Postaja Opohoj 14,40-14,55. Postaja Zaigraevo 15,43-15,58. Postaja Iljka 16,50-17,20. Postaja Gorhon 18,33-18,45. Postaja Kiža 19,45-20,00 i postaja Lesozavodsko 20,33-21,20. Razgovor s ppuk. i kozsk. (?) (…) te Šahmazovom iz 2. verhneudinske zabajkalske kozp. - posljednji odred 1. br. Zabajkalske

---

[25] Chilkov, Khilkov, Hilkof, Mihail Ivanovič, knez (1843. - ?), ruski ministar prometa 1895-1905. ("Khilkov, Mikhail", http://en.wikipedia.org/wiki/Mikhail_Khilkov; "Хилков Михаил Иванович", http://www.brocgaus.ru/text/107/648.htm).

[26] *La Liberté*, švicarske novine utemeljene 1871? („La Liberté",http://de.wikipedia.org/wiki/La_Libert%C3%A9).

[27] Rennenkampf, Pavel Karlovič (29. travanj 1854. Konuvere - 1. travanj 1918. Taganrog), general Carske ruske armije i glavni pobočnik cara Nikolaja II. Od 1904. zapovjednik Transbajkalske kozačke divizije, a 1905-1906. zapovjednik 7. sibirske konjaničke brigade („Rennenkampf", http://de.wikipedia.org/wiki/Rennenkampf; „Ренненкампф", http://slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ/Ренненкампф%20Павел%20Карлович%20фон/; „Rennenkampf, Pavel Karlovič", VE, sv. 8, Beograd 1866, 257; „Mukden", VE, sv. 5, Beograd 1862, 775, „Jalu", VE, sv. 4, Beograd 1961, 118-121).

kozd. (genboj. Rennenkampf), koji tijekom noći odlazi prema Hajlaru, odakle će nastaviti hod do Harbina.

17/30. ožujka 1904, srijeda

Ustajanje u 5,20. Postaja Hušenta 6,40-6,50. Postaja Haragun 7,42-8,00. Postaja Tajdut 8,45- 9,15. Kolosijek Zagarin 10,00-10,02. Postaja Mozgon 10,45-11,30, + 5 ½ °R u sjeni. Kolosijek Gongoz 12,20-12,30. Postaja Sohondo 13,10-13,30. Tunel kroz Jablonski greben u 14,12; nakon toga uočen kolosijek u izgradnji. Postaja Jablonovski 14,37-15,10. Kolosijek Kuka 15,40-15-50. Izračun: polazak iz Posoljske jučer u 6,45. Jablonova danas u 14,37, trajanje vožnje 32 sata, 558 v., prosječno 17,4 v. po satu; zadržavanja (oko 1/4 - 1/5 vremena) nisu uračunata. - Procjena: Jablonova - Mandžurija, Harbin, Mukden: 1183 - 665 = 518; 518: 17,4 = 29,7; 1382 / 1900 v.; 1900: 17,4 = 109,1 h ili okruglo 1100: 24 = 4 dana i 14 h; dakle, dolazak na postaju Mandžuriju u srijedu u 15,10 + 30 h, 24 + 6 = u četvrtak u 21,10; dolazak u Mukden u srijedu u 15,10 + 4 dana - 14 h = u ponedjeljak, u 5,10 + stajanje u Mukdenu. Sa Szeptyckim rasprava o iskoristivosti sibirske željeznice od početka rata ako tek jučer Zabajkalska kozd. šalje konačara, sve tri spp. u zaostatku, a konačište 3. b. za isstp. srećemo na Bajkalu? - Szeptycki smatra da se radi o nebrizi i nedostatku zimskih skloništa. Mislim da je razlog ipak u prvome. Jedan od razloga prekasnog prijevoza vjerojatno je i problem učinkovitosti željeznice. U Petrogradu se govorilo da Aleksejev[28] planira razbacati postrojbe kao brodove. Možda je proveo takve izmjene u bojnom rasporedu postrojbi, pa je posljedice sada teško ispraviti. Lauenstein je uvjeren da se sibirska željeznica neprimjereno koristi. Problemi uprave: velike udaljenosti između postaja (do 1,20 h vožnje), nedostaci u opskrbi vodom uslijed smrznutog tla (vidi red vožnje), strmina predjela te mali broj raspoloživih vlakova do akcije Chilkova na Bajkalu. I u okviru međunarodnog željezničkog prometa njezina bi učinkovitost mogla pasti, npr. u slučaju da Aleksejev nakon japanskog iskrcavanja za potrebe prijevoza postrojbi prisvoji određeni broj vlakova, pa bi za odvijanje redovitog prometa ostali tek malobrojni. Možda je zbog toga i opozvan. Postaja Ingoda 15,34-15,41. Primjećen vojni vlak na povratku, prazan. Kolosijek Černovo 17,15-17,25. Svirka harfi, ples. Postaja za istovar i utovar tereta u Čiti 19,15-19,40. Grad Čita u 19,50 - odlazak tijekom noći, dok sam spavao. - Ponovo zavoj na nozi - liječnik Amitin. Topla večer.

18/31. ožujka, Veliki četvrtak, snježna oluja, hladan vjetar

Buđenje u Karimskom, vlak je stajao i čuli su se trubački signali vojnog prijevoza, odlazak u 5,40. Kineski kolosijek (odvojak za /…/) 5,15-5,25. Postaja Adrianovka 6,40-7,38. Kolosijek Pereval 8,30-8-47. Postaja Burjatska 9,12-11,25. Čekanje na prolazak poštanskog vlaka. Postaja Mogojtun 12,03-12,20. Postaja Aga 13,00-13,48. Kolosijek Bulik 14,32-14,35. Postaja Olovanna 15,18-17,35. Na postaji vagon-restoran (opskrbna postaja). Postaja Birka 19,00-19,25. Postaja Hadabulak 20,40-20,50. Postaja Borza od četvrtka 21,30 do petka ujutro u 4,50.

19. ožujka / 1. travnja, Veliki petak

Polazak s postaje Borza u 4,50. Kolosijek Soktuj 5,30-6,00. Postaja Haranor 6,52-7,22. Kolosijek Daurija 8,07-8,20. Promjena zavoja na nozi, ne gnoji se, raskuživanje lapi-

---

[28] Aleksejev, Jevgenij Ivanovič (13. svibanj 1843. Petrograd - 27. svibanj 1917. Jalta), admiral Carske ruske mornarice, od 1903. glavni guverner (carski namjesnik) ruske provincije Daleki istok, koja je obuhvaćala velike dijelove sjeverne Koreje i središnju Mandžuriju - Amurski vojni okrug te područje Guandonga s Port Arthurom, koje je Kina 1898. ustupila Rusiji u najam na 25 godina. Od 8. veljače do 12. listopada 1904. vrhovni vojni zapovjednik svih ruskih kopnenih i pomorskih oružanih snaga na Dalekom istoku u Rusko-japanskom ratu. Ali, zbog sukoba s generalom Kuropatkinom (vrhovni zapovjednik ruskih armija u Mandžuriji, v. bilj. 4), koji je zagovarao strategiju obrane, Aleksejev je smijenjen, a na njegovo je mjesto došao Kuropatkin („Alexejew, Iwanowitsch“, http://de.wikipedia.org/wiki/Jewgeni_Iwanowitsch_Alexejew; „*Alexejew, Jewgenij Iwanowitsch*“, Brockhaus' Kleines Konversations-Lexikon, Fünfte Auflage, Bd. 1, 1911, 40, http://www.zeno.org/nid/20000895318).

som. Postaja Taragun 8,50-9,10. Postaja Macievska 10,09 do 10,19. Postaja Mandžurija u 10,50 prema IVZ. Ogromno postrojenje. Kolodvorska zgrada u gradnji. Sada sve privremeno, engleski restoran i restoran Daleki istok. Veliki broj žena i djece. Japanci na putu iz Vladivostoka za Irkutsk. Deseta i ½ 11. isstp. 3. isstbr., veliki broj pijanih časnika. Vrlo hladan, jak vjetar, ali sunčano. Opskrbna postaja. Oko 17 h (IVZ.) polazak. Postaja Dalaj-Nor u 18,05, polazak s postaje Cagan (T'sagan) u 19,34.

20. ožujka / 2. travnja, Velika subota

Postaja Hake 5,00-5,25. Postaja Žarmote (Jaromte) 6,23-6,45. Postaja Jakeši (Ja-ko-chi) 7,50-8,20 (prijevoz 10. isstp. /…/). Postaja Manduhe (Mien-tu-ho) 9,23-9,53. Postaja Unur 11,10-11,52. Prolazimo nekoliko km širokim ravničarskim predjelom, kojeg okružuju strma i klancima ispresijecana gorska bila. Sve je prekriveno snijegom. Ponegdje rijetko grmlje, inače sve pusto. - Postaje pogranične straže - građevine od lomljenika. Sve postaje malene, drvene, privremeno rješenje: ponegdje vidljiva gradnja novih objekata, posebno spremnika za vodu visine 10-15 m, okruglog oblika, s puškarnicama. Postaja Irekte 12,48-13,15. Postaja Hingan 14,04-14,15, u tunelu straža 3. p. 1. sprd. Trajanje vožnje kroz tunel 13½ minuta ili 1450 sažena = 3,09 km. Pruga zavija; stara pruga bez tunela, nova još nije gotova. Privremeno rješenje. Postaja Saltanovka u izgradnji, 14,37-15,52. Postaja Buhedu (Pu-ha-to) 16,20-18,00, prostrano rusko novo naselje, mnogobroje kuće i vojarne. Veliki kolodvor opskrbna je stanica s 10 kuhinja i 15 peći. Pekarnica u dvije smjene peče 180 P. kruha uz postupak od 3 zagrijavanja. Sada ih se peče samo 120, tj. za 4 odreda po 400 vojnika, 120 x 40 = 4.800 f.[29]; za 4 odreda, 4800: 4 = 1200 f.; mjera po osobi i danu 3 f. = 1200: 3 = 400 vojnika. - Svakodnevno se priprema podnevni obrok za 4 vlaka, između ostalog u ponudi su boršč, zelje i ječam. Osim toga, 2 vlaka prolaze bez zadržavanja (?). - Dolazak ujesen 1903. (završetak radova, 10. isstp. 3. isstbr. ustrojena je iz 9. pd. /…/). Buhedu je smješten u proširenju doline, koja je prema jugozapadu (?) okružena strminama, a na sjeveru blagim obroncima. Naš vlak ima 36 vagona. Postaja Jalu (Jao) 18,50-19,05.

21. ožujka / 3. travnja, Uskrs

Buđenje u 5 h, vlak na postaji Cicikar, polazak u 7,30. Opskrbna postaja kao u Buheduu. Pješčana ravnica (istok pustinje Gobi): slična je stepi, bez snijega. Toplo. Postaja Jantuntun (Jen-t'ung-t'un) od 8,30 do 8,44. - Postaja Saohaozi (Hsiao-ho-tzu) 9,30 do 10,08, postaja Lamadanzi (La-ma-chtien-tzu) 12,13-12,43. Postaja Anda (An-ta) 13,55-14,36, ručak na postaji Sun (Sung) 15,30-15,58. Dvije sot. amurskih kozaka (5, 6) noće tijekom hoda od Blagovešenska preko Cicikara prema Harbinu. Ispred njih na udaljenosti od 1 dana hoda 3. i 4. sat. Drugi i 3. poziv spaja se s 1. i 2. sat. (tj. 1. pozivom). Do sada se prosječno prelazilo 40, od sada 30 v. dnevno. Konačari su ranije putovali hodom i na konju, danas željeznicom; raspolažu i određenim brojem vozila vo. za potrebe p. Redovan polazak u 9 h. Postaja Mangoj (Man-Kon) 16,38-17,15. - Postaja Dujcuntan (T'ung-chi-chan) 18,05-20,14 (više od 2 sata; mala postaja, čini se da je Harbin zakrčen).

22. ožujka / 4. travnja, uskršnji ponedjeljak

Dolazak na postaju Harbin u 21,30, odlazak u 8 h ujutro. Uz naš vlak (10. isstp.), stajao je i vlak s 11. isstp. 3. sstbr. te 2 vlaka natovarena s 3-4 topovskih kola i ostalim vozilima, ali bez natpisa o pripadnosti postrojbi. - Straža - pješački kozb. (oružje - bajunete), žuta boja (1. transbajkalski kozb. 3. transbajkalsk kozp.). - Genboj. Danilov[30], zamjenik zk. Volkova,

---

[29] Pud i funt - ruske mjere za težinu (funt = 9216 dolja = 409,5120384 g ≈ 409,5 g; pud = 40 funt = 16380,481536 g ≈ 16,38 kg. („Alte Maße und Gewichte Russland“, http://de.wikipedia.org/wiki/Alte_Ma%C3%9Fe_und_Gewichte_(Russland).

[30] Danilov, Juri (1866-1937), od 1907. do 1914. na čelu Obavještajnog odjela ruskog glavnog stožera Carske ruske armije ("Danilov Yuri", http://en.wikipedia.org/wiki/Yuri_Danilov; Les Premières opérations de l'armée russe en 1914 u *Revue Militaire Française*, svibanj/lipanj 1923, 147-161, http://www.vlib.us/wwi/resources/archives/texts/t040829b.html).

obišao je obje sat. u našem vlaku - d. Rennenkampf još nije prošla kroz Harbin. - Na prilaznici, prtljaga 13. isstp. Szeptycki: stožerni sk. Scalona: njegova 5. isstbr. (on u 17. isstp., čiji je stožer do sada bio u Harbinu), trebala bi biti na položaju kod Ansandžana južno od Laojana. Osim toga, navodno su stbr. povučene iz okolice Vladivostoka, ostale su samo redovne d. (31. i 35. br. ili 1. sd.?). Kod Mišenka 3 stp., a kod Jalua i Timena ukupno 1-2 br. Za regiju Mukden - Laojan - Port Arthur preostaje 6-7 stbr. Prema harbinskim novinama u Inkouu je proglašeno ratno stanje. Skica prema Scalonu (od toga potvrđeno: 5. isstbr. napustila je Harbin prema jugu, u Harbinu su ostali transbajkalske pješačke kozb. - Sedam br.: 1, 6, 8. stbr., 31. i 35. br. ili 1. prd.; Laojan 9. br., 5. br.; Vladivostok 2, 5. br., tunel 31. i 35. br. ili 1, 5. i 2. d. s 3 br.; Port Arthur - 7, 4, 3. stbr. - 3 br., Jalu, br. Mišenko s 3 stp. (vjerojatno od 4. br.). Odlazak iz Harbina u 8,09. Kolosijek 8,56-9,21. Postaja Uza (Wu-chia) 10,25-10,45. Postaja Šuančenpu (Shuang-ch'êng–p'u) od 11,25 do 12,04. Most preko Lalin-hoa u 11,05. Utvrđeni stražarski položaj s topom. (…) (Ts'ai-chia-kon) 13,15-13,27. (…) (Shi-t'ou-ch'êng-tzu) od 14,21 do 15,10, ručak. Postaja Taolajžao (T'ao-lai-chao) 16,00-16,20. Velika postaja. Iza nje 2-3 km široka dolina rijeke Sungari, most dug oko 250 m. Južna obala strma, visina 30-40 m; jako utvrđeni položaj pogranične straže, 4 topa, zimska luka. - Prijelaz preko mosta u 16,45. Postaja Taolajžao: B. utvrđeni položaj, W. zimska luka, D. selo razvučeno prema dubinskoj crti. Sjever - jug, pijesak (…), Sungari. Kolodvor Laošagou 17-17,05, drugi kolosijek, pogranična straža. Kolosijek Imahe u 17,50 (bez zadržavanja). - Jaomin (18,20-19,20) večera, brzojav upućen zk. poljskog stožera s najavom našeg dolaska sutra. Oblačno. Vrlo stepenasto područje, poljoprivredno zemljište, ponegdje zrele voćke, jako podsjeća na Alfeld. Položaji pogranične straže jače utvrđeni negoli u pustari. Osnovni oblik: oko 2-3 manje građevine s otprilike 3 m visokim zidovima (sagrađeni od 2-3 reda cigala ili lomljenika), duž pruge zasebni objekti (stražarnice) na početku, ponegdje i na kraju postaje. Veće vojarne (…) nisu utvrđene. Oko 20 m visoke drvene osmatračnice i stupovi za uzbunjivanje vatrom (6 m visoke motke omotane slamom). Kineski pljačkaši. Dočasnik pogranične straže u Taolajžau: 2 prepada posljednjih dana. Devet vojnika pogranične straže na konjima otišlo u selo udaljeno 12 v. radi kupnje stoke, ali bili su napadnuti i morali se povući pred 64 kineska razbojnika. - Napadnut je i prijevoz ječma za opskrbni ured (bez pratnje). Kinezi javili. Ophodnja od 20 vojnika našla ih je u jednom selu, 4 ranjena, 1 teško: oko 100 razbojnika već 3 dana prate sat. i ksot., još se nisu vratile. Željeznicu pljačkaši ne napadaju, nju pljačka samo domaće stanovništvo. Szeptycki je načuo razgovor između Scalona i časnika pogranične straže, koji nam se pridružio od Laopagoua do Jaomina: iz ko. pogranične straže (64 sot. - prekobrojne), ustrojena je kbr. od 12 sot. i prebačena u Laojan. Uskoro će biti ustrojena još 1 dodatna. - Preuzet će zadatak divizijskih ili zbornih ko. Zaštitu željeznice tada bi trebale preuzeti pješačke prb. Brojno stanje: sat. pogranične straže sastoji se od 250 vojnika, sot. od 100 konjanika.

23. ožujka / 5. travnja, utorak

Buđenje na postaji Fanzatun (Tan-chia-t'un), odlazak u 4,48. Kolosijek na 271 v. od Harbina 5,38-6,05. Postaja Gunžulin (K'ung-chu-lin) 6,35-8,45. Vlak opskrbljen vodom. - Velika ruska naseobina. Szeptycki: za nekoliko dana ovdašnjoj kp. (4 ko.) pridružit će se još 1 kao pojačanje (jugoistočno od toga, ustrojavanje druge kbr.). - Postaja Gozadan (Kua-ch'ê-tien) 9,42-9,54. - Postaja Sipingaj (Sou-ping-kai) 10,43-12,00. - Szeptycki saznao od zk. susjednog vojnog prijevoza, da će se ovaj iskrcati u Laojanu i odande prijeći oko 140 v. do Jalua, gdje se nalaze njegova br. (3. isstbr.) i 6. isstbr. Postaja Šuanmaozi (Shuang-miatzu) 10,43-12,00. Postaja Čantufu (Ch'ang-t'u-fu) 14,20-15,00, ručak. Postaja Kajuan 15,48-16,17. Ovdje će prenoćiti veći broj sot. ko. pogranične straže te topništvo; prema izjavi vojnika, koji dolazi iz Gunžulina, radi se o više sot. i 2. bt. Lauenstein: prije nekog vremena dodatno je od tvor-

nice Krupp[31] nabavljeno 8 bt. gorskih topova za transamursku granicu. Vrlo malog kalibra 4,5 ili 5 cm. Dopuna od 4. travnja, potvrđeno: 5. isstbr. južno od Laojana, 3. isstbr. na Jaluu, ko. 9. isstbr. od Mukdena su udaljeni dan hoda; 1, 7, 4. isstp., 3, 6. isstbr., br. Mišenko[32] - Jalu; 1, 8. isstbr. (?), 31. i 35. isstbr. ili 1. isprd.?; (…) 2, 5. isstd., Vladivostok 31. i 35. isstbr. ili 1, 5, 6. isprd. Postaja Telin (Tien-ling) 19,11-19,16, postaja Sintajzi (Hsin-hai-tzu) 19,57-?, dolazak u Mukden u 0,15.

24. ožujka / 6. travnja, srijeda, putovanje 18 dana + 3 h i 15 minuta

Mukden - na kolodvoru nas je dočekao natpor. usurijskih kozaka grof Pavel Egorovič Komarovski. Smještaj u vlaku zk., vagon I. razreda broj 206. U 8 ½ h dolazak dodijeljenog nam genboj. Sergeja Vladimiroviča Rozlova. U 9 h posjet genpob. namjesnika[33] Aleksejeva. Činilo se da mu je neugodno. - Ostali prisutni: zk. poljskog stožera Jakov Grigorievič Žilinski, glavnostožerni gen. Vasilij Egorovič Flug, (…) gen. Eduard von Klodt, zk. stožera vrhovnog zk. pomorskih snaga u Tihom oceanu kadm. Wilhelm Karlovič Withöft[34], glavnostožerni genpor. Nikolaj Egorovič Niedermiller, vojni inženjer Anatolij Ivanovič Miller. U 12 h objed u sobranju (velika dvorana - prostor za momčad, svi časnici /i stožerni/ itd., oko 50 osoba, objed od dva slijeda, večera u 19 h tri slijeda, svaki put i predjelo, časnici plaćaju 60 R. mjesečno, kao i gosti). U 14 h službeni prijem kod grofa Borisa Vladimiroviča[35] (ksk. i kpob.): nedavno je u Port Arthuru 8 dana uzaludno čekao na bombardiranje, ali japanska torpeda nisu više puta eksplodirala, jer sigurnosni klin nije bio uklonjen. U 14,30 jahanje do Mukdena na konjima bt. Zabajkalske topd. (iz Nerčinska), posjet glavnostožernom puk. Mihailu Fedoroviču Rvecinskom, vojnom načelniku provincije. Razgledavanje carskog dvora. Susret s genboj. Pezraškevičem, poznanikom iz Kazana. (…) Upoznavanje s Ivanom Nikolaevičem Laperovim, zk. 2. bt. 4. istopd., Aleksandrom Osipovičem Maksimenkom, upraviteljem pružnog odsječka Port Arthur - Harbin, Igorom Antonovičem Plansonom, zk. vojnog diplomatskog ureda namjesnika, inž. genboj. (…) Vladimirom Aleksandrovičem Ropanovim te ponovni susret sa zk. GS. Nikolajem Mihailovičem Voronovim (poznanik iz Kazana).

25. ožujka / 7. travnja, četvrtak

Prijepodne obilazak tabora. Oznake: 24. ksot., 53. top. vod i 3. kbt. pogranične straže. Stražarska služba bila je povjerena 23. isstp. (stožer u Mukdenu). U 13 h objed s namjesni-

---

[31] Friedrich Krupp AG - njemačko industrijsko poduzeće utemeljeno početkom 20. st., ThyssenKrupp AG. od 1999. („Krupp Friedrich“, http://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Krupp_AG).

[32] Mišenko, Pavel Ivanovič (22. siječanj 1853. - 1918), časnik Carske ruske armije, od 1903. zapovjednik Transbajkalske kozačke brigade, a tijekom Rusko-japanskog rata zapovjednik Istočnobajkalske kozačke brigade. Sudjelovao je u bitkama kod Liaoyanga (24. kolovoz - 4. rujan 1904), kod Shahoa (5-17. listopad 1904) i kod Sandepua (25-29. siječanj 1905). (“Mishchenko Pavel Ivanovich”, http://en.wikipedia.org/wiki/Pavel_Mishchenko).

[33] V. bilj. 28.

[34] Withöft, Wilhelm Karlovič (14. listopad 1847. Odesa - 10. kolovoz 1904. bojni brod „Cesarevič“ u Žutom moru), podadmiral Carske ruske mornarice njemačkog podrijetla. U Rusko-japanskom ratu od 22. travnja (nakon smrti admirala Makarova), privremeni zapovjednik dijela I. tihooceanske flote u Port Arthuru. Poginuo je u bici protiv japanskog admirala Toga 10. kolovoza 1904. u Žutom moru, koji je 27. i 28. svibnja 1905. porazio i rusku II. tihooecansku flotu (Tōgō, Heihachirō /27. siječanj 1846. - 30. svibanj 1934/, japanski admiral, zapovjednik flote u Rusko-japanskom ratu i napada na Port Arthur 8/9. veljače 1904). („Withöft Wilhelm“, http://de.wikipedia.org/wiki/With%C3%B6ft; „Витгефт Вильгельм Карлович“, http://www.rulex.ru/01030411.htm; „Tōgō Heihachirō“, http://de.wikipedia.org/wiki/T%C5%8Dg%C5%8D_Heihachir%C5%8D; „*Togo, Hejhačiro*“, VE, sv. 10, 1967, 96).

[35] Romanov, Boris Vladimirovič, veliki knez (24. studeni Zarskoje Selo - 9. studeni 1943. Pariz), unuk cara Aleksandra II. i bratić cara Nikolaja II., generalbojnik Carske ruske armije. Tijekom Rusko-japanskog rata svjedočio je 31. ožujka 1904. (jašući kod Port Arthura) potonuću ruskog bojnog broda „Petropavlovsk“ kada je poginulo više od 600 mornara, a među nekolicinom preživjelih bio je i njegov brat Kiril (12. listopad 1876. - 12. listopad 1938), zapovjednik dvorske straže i podadmiral ruske mornarice („Romanow Boris Wladimirowitsch“,
http://de.wikipedia.org/wiki/Boris_Wladimirowitsch_Romanow; „Cyril Vladimirovich“,
http://en.wikipedia.org/wiki/Cyril_Vladimirovich,_Grand_Duke_of_Russia;
„Romanow Kyrill Wladimirowitsch“, http://de.wikipedia.org/wiki/Kyrill_Wladimirowitsch_Romanow).

kom: (…) Ropanov, Lauenstein, Žilinski, ja, adm. Withöft, Flug, Edlund[36], (…), Karagjorgjevics[37], Aleksejev, grof Boris, Niqist.

26. ožujka / 8. travnja, kiša

Vožnja u rikšama u grad. Kineski doručak. Zakuska: (…) jaja, piletina, morsko bilje, slatki bomboni, šunka, voće, koštice dinje, žuto vino (toplo vino od žita, sa žutim kristalnim šećerom od šećerne trske); toplo pecivo (nekoliko nepoznatih jela); sve u malim plitkim posudama. Jelovnik: 1. salangane (lastavičja jaja u bujonu), 2. teleći mozak, 3. gljive (s drveta), 4. riblje peraje i piletina (…), 5. trepang (morski puž), 6. bambusove mladice (…) s grahom = rezanci (klice i meso), 7. patka, 8. riba (karas), 9. ovčetina, 10. lotosovi pupoljci (vrlo ukusni, slatkasti, kao kesteni), 11. piletina, 12. kuhane kruške, 13. riža, mesni bujon, rižino pecivo (vrlo ukusno). Gitarist, 4 pjevačice u skupoj svili. Poslijepodne lunjanje gradom (…). U 19,30 večera s puk. Kvetinskim. U 23,30 povratak kolima; dolazak u 2,30. Zapeli smo u blatu nekoliko puta, a i konj je pao.

28. ožujka / 9. travnja, ruska Velika subota

Prva prd., 21. isstp. (450 km u 26 dana), 8 (…), Mukden, Laojan, 5. (Anšanžan), 9. br., 21. isstp. (Dagušan) / 3 b., 2, 8. br., Porth Arthur 7. i 4. br. Vijesti: 1. Linevič[38] je imenovan zk. postrojbi Usurijske oblasti i neposredno je podređen carskom namjesniku; 2. Kuropatkin je zk. postrojbi u Mandžuriji, na poluotoku Kvantungu i u Port Arthuru; 3. Volkov je načelnik Harbinskog okruga te vjerojatno i zk. tamošnjih pr. postrojbi; 4. izv. odred (?) (…) Holšenikov; 5. zk. 1. zb. Stackelberg[39] (do sada zk. 1. kozzb. u Varšavi) umjesto Saharova; 6. br. Mišenko na položajima iza Jalua? - navodno zbog potpune iscrpljenosti i vojnika i konja (nezadovoljavajuća skloništa, konačišta i opskrba); 7. prolazak postrojbi: 21. isstp. iz Blagovešenska 9. travnja - 5. odred, 8. i 7. sat. upućene su u Hajčen, odande navodno - prema izjavi stožernih časnika - u Dagušan (…), III. b. već je naprijed, a navodno je tijekom noći prošla i 12. isstp. 3. isstbr., posljednja je bila III. b., a 3 su tehničke sat.: opkoparska, minska i brzojavna, poslane za Laojan. Prošao je i 100-osovinski opskrbni vlak. - 8. izgradnja željeznice od Laojana prema Andžuu, tračnice su postavljene, širina kolosijeka je standardna. Veliki problemi, radovi bi morali odmah početi. Deveta d. Rennenkampf (prema puk. Dellingshausenu) trebala bi u roku od 10 do 14 dana proći željeznicom. Dio puta pješice i na konjima. Mišenko: argunske, amurske i usurijske koz. postrojbe. Od 23,30 do 2,30 proslava Uskrsa u vojničkoj baraci, u koju je postavljen oltar, nakon čega je uslijedila večera kod carskog namjesnika. - Sunčano, hladno, vjetrovito.

28. ožujka / 10. travnja (ruski Uskrs), sunčano, hladno

Prolazak postrojbi: 2 vlaka s (…) 4. vo. južne usirijske dragovoljne b. i ½ 17. isstp., III. b. određena je za Anšanžan. Navečer prolazak sljedećih postrojbi: ½ III. b. 13. isstp. (Port Arthur). Časnik, ksk. 2. nerčinske kozp.: br. Mišenko čine 1. argunska zabajkalska kozp. i ½

---

[36] Strani vojni promatrači u Ruskoj carskoj vojsci tijekom Rusko-japanskog rata: satnik Niqist, satnik Stanislav grof Szeptycki, satnik Edlund, bojnik Eberhard von Tettau, potpukovnik Maximilian Csicserics, general Gérard, pukovnik Waters, potpukovnik Lauenstein (Eder, Hans, n. dj. 209 (http://othes.univie.ac.at/8883/).

[37] Batričević, Đuro, Crnogorci u Rusko-japanskom ratu (Crna Gora je kao saveznica Rusije Japanu objavila rat) (http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_od_20vij_do_1_svj_rata/crnogorci_u_rusko_japanskom_ratu.htm).

[38] Linevič, Nikolaj Petrovič (5. siječanj 1839. - 23. travanj 1908), general pješaštva, tijekom Rusko-japanskog rata privremeni zapovjednik ruske Mandžurijske armije do dolaska generala Kuropatkina 15. ožujka 1904. te ponovo zapovjednik od listopada 1904. do 3. ožujka 1905. Autor je ratnog dnevnika "The Russian-Japanese War" objavljenog 1925. („Linevich Nikolai", http://en.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Linevich; „Linevič, Nikolaj", VE, sv. 5, Beograd 1962, 199).

[39] Stackelberg, Georgi Karlovič (30. srpanj 1851. - 1913), general konjaništva Carske ruske armije, zapovjednik 1. sibirskog zbora tijekom Rusko-japanskog rata, koji je u bici kod Vafangoua (14-15. lipnja 1904) pretrpio poraz od japanske II. armije pod zapovjedništvom generala Okua (v. bilj. 73). U bici kod Sandepua (siječanj 1915), ignorirao je Kuropatkinove zapovijedi i napao japanske položaje. Smijenjen je s položaja i poslan u Petrograd ("Stackelberg Georgii", http://en.wikipedia.org/wiki/Georgii_Stackelberg).

usurijske kozp. Primorska dp. i obalna straža nalaze se kod Inkoua, 1. nerčinska zabajkalska kozp. u Razdolnu, 3. (2.?) čitinska zabajkalska kozp. u Laojanu. Genboj. Križanovski zk. je usurijske br. i osobno se nalazi u Laojanu.

Osobna razmatranja: nakon napada početkom veljače (prvi napad na Port Arthur), Japanci su stali na kopnu, što je Rusiji ipak omogućilo provođenje hitrog poziva na oružje. Svaki je dan bio dobitak. Zašto su Japanci stali na kopnu? Možda zbog nepovoljnih klimatskih i zemljopisnih prilika, zbog leda koji sprečava iskrcavanje i ratno djelovanje na kopnu? Ali, te bi okolnosti Japancima trebale biti poznate. Koju je onda svrhu imalo tako rano počinjanje rata, tj. u veljači? Ipak, osvajanje Port Arthura iznenadnim napadom omogućilo bi prebacivanje postrojbi i stvaranje relativno povoljnih okolnosti (luka kao baza, željeznička veza) za nastavak napada u Mandžuriji. Uništenjem ratne mornarice bila bi osigurana i prevlast na moru, ali Japancima je sigurno bila poznata snaga oružane sile Port Arthura, pa ako se plan temeljio na težnji brzog zaposjedanja Port Arthura, može samo jedno značiti: nije bio dovoljno dobar. Jedino ako je politički i vojni cilj ovog rata osvajanje Koreje, može se objasniti tako rani početak napada, a zatim prestanak kopnenog napredovanja. Japan je dobio vrijeme za neometano utvrđivanje u Koreji (neznatne vojne snage Rusa, velike udaljenosti, nepovoljno godišnje doba). Ako Japan nema namjeru protjerati Ruse iz Mandžurije, shvatljivi su i vrijeme početka rata kao i napadi na Port Arthur. I u političkom i vojnom smislu osvajanje Port Artura bilo bi lijepi dodatak zaposjedanju Koreje. Čak i bez njegovog zaposjedanja, Japanci su dobili nekoliko mjeseci za utvrđivanje (npr. Andžu /…/). Ako je to stvarni plan, nakon što prebace snage Rusi će morati krenuti u napad. Zbog utvrđivanja žilavim građevinskim materijalom (cement) i prisustva jake oružane sile, bit će u izrazito nepovoljnom položaju. Razlozi: Rusija - prebacivanje jakih snaga u Laojan, izgradnja željezničke pruge od Laojana do Jalua. Japanska izgradnja pruge prema jugozapadu Fusan - Seul. Čini se da su imenovanje Kuropatkina i ustrojavanje Mandžurijske armije uslijedili u trenutku kada je Rusija shvatila, da ne samo da se težište rata nalazi na jugu, nego da je i japanski napad na Mandžuriju malo vjerojatan.

Navečer dolazak engleskih časnika - stranih vojnih poslanika. S njima i 2. odred III. b. 13. isstp. (1. odred poslijepodne je prošao Mukden).

29. ožujka / 11. travnja, ponedjeljak

U 9 h oproštaj od Aleksejeva (predlaže putovanje do Jalua) i genpor. Žilinskog. - Odlazak odgođen do utorka. Dolazak genboj. Romanova iz Laojana: imenovan je zk. 5. std. (preimenovanje br. već je uslijedilo, budući da je većina III. b. već ovdje, u Anšanžanu; pričuva. Dosadašnji zk. (prema /…/, genboj. Aleksejev), privremeno je preuzeo zo. 2. isstp., budući da je genpor. Zasulič[40] preuzeo mješoviti zb. na Jaluu; genpor. Linevič putuje sutra iz Laojana za Vladivostok, gdje bi trebao zapovijedati specijalnim zborom (Lauenstein). Stožer vjerojatno u (…) - Usurijska oblast. Postrojbe 2. i 8. br. (nejasno, možda samo jedna od njih), te nekoliko pričuvnih odreda i obje redovne br. već su u južnoj Mandžuriji. Glavni konačar, genboj. Harkevič, kod Kuropatkina (Harkevič je do sada bio u Vilniusu, zk. ureda za veze). Upoznao sam ga s mojim jučerašnjim razmišljanjima, ali on smatra da su činjenice ipak malo drugačije, iako je u Petrogradu čuo slična mišljenja. Pruski časnici javljaju da je u Smolensku i Orelu ustrojena III. bojna 13. p. te da kreće prema Talienvanu. Nadalje, tvrde da svi ruski

[40] Zasulič, Mihail Ivanov (1843-1910), general i zapovjednik Istočnog odreda (23.000 vojnika 1904) ruske Mandžurijske armije (140.000 vojnika 1904) u Rusko-japanskom ratu (do tada zapovjednik 2. sibirskog zbora). U travnju 1904. Istočni odred trebao je zaustaviti japansku I. armiju (Gardijska divizija, 11. i 12. divizija - oko 60.000 vojnika) pod zapovjedništvom japanskog generala Kurokija (Kuroki, Tamemoto, v. bilj. 41) na rijeci Jaluu (Yalu) na granici Kine i Koreje, ali morao se povući 1. svibnja („Rusko-japanski rat“, VE., sv. 8, Beograd 1966, 403; „Zasulich Mihail Ivanov“, http://sl.wikipedia.org/wiki/Mihail_Ivanovi%C4%8D_Zasuli%C4%8D; Nokai, Akio, Deutsche und schweizerische Militärbeobachter im Schlachtfeld - 100 Jahre nach dem russisch-japanischen Kriege, 2005, http://www.eu-roni.ch/publications/Nakai_Militaerbeobachter.pdf).

viši časnici smatraju kako su Japanci propustili povoljnu priliku za napad. U 13,45 odjahao sam do carskih grobnica u okolici. Dolazak u 14,30; odlazak u 15,15, povratak u 16,15: a) životinjske figure (lavovi, deve, konji, slonovi); b) dvorana s kornjačom na mramornoj ploči visine oko 5 m i širine 1½ m, opis vidi gore; 3) oko 5 m visoki grobni humak. Niski vanjski zid, visoki unutarnji, unutarnji prostor zatvoren. Sve u crnogoričnoj šumi. Puknuće remena na konju.

Skica postrojbi 11. travnja: Laojan - zb., Anšanžan 5. std.; (…) 9. stbr., 31. pješačka br., 36. pješačka br.; 2, 8. br. u Vladivostoku (…), 7. i 4. br. (…), Jalu 3, 1, ½ 6. br., 8. i 7. br. ne uzimaju se u obzir - posadne postrojbe, koje se ne navode u bojnom rasporedu. Procjena: do sada - 1. szb. - (…) usurijski: 1, 2, 6. br.; 2. szb. (…): 5. br.; 3. szb. (…): 3, 4, 9. br.; 7. i 8. br. izvan ustroja zb. Sada - Specijalni zbor: 2. br., pričuvni odredi, 2. szb.; 5. br., 2 redovne br. (?) / 5. ili 9. br.; 3. szb.: (?) 4, 9. br. ili umjesto 4. br. 2 redovne br.; Mješoviti zb.: ½ 6, 1. i 3. br. Br. 7. i 8. izvan su ustroja zb. *Napomena*: prema Tettauu 9. br. je u (…) (južno od Dagušana), a Specijalni zb. popunjava se iz 1. szb. Žilinskom na uvid brzojav iz Petrograda: (…) - I. japanska armija generala Kurokija[41] s oko 60.000 vojnika (50.000 mješovitih postrojbi, uključujući tehničke odjele), glavni izv. odredi - Anču, izv. k. odredi - Kazan, baza - Čemulpo - Seul (4 prb.), između Čemulpoa i Penana 2 policijske straže, 20 odsječnih postaja. Ukupno 5000 opkopara gradi željezničku prugu između Seula i Inčua. Željeznica Fusan - Seul trebala bi biti gotova ujesen. Fusan bi trebao dobiti stalnu posadu. Japanski vo. je ogroman. Svaka d. izgubila je zbog bolesti 6000 vojnika. Korejska vlada poslala je 1000 vojnika kao pograničnu zaštitu u Hankiundo. Navečer mali mulatság. Organizator zabave glavnostožerni ppuk. Maksimovič.

30. ožujka / 12. travnja, utorak

Ppuk. Lauenstein: jučer je prošao posljednji pješački odred (sve III. b. su popunjene). Danas i jučer 5. i 6. sot.[42] amurskih kozaka, koje smo vidjeli u (…); danas 7. odred 1. bt. 7. std. (vidi 11-12. ožujka). Prva i 2. bt. ustrojene su u Europi, za 3. nemam podatke, ali primijećena je na bojišnici, u pratnji zkbt. nalaze se (…) za 3 bt. - Prolazak opkoparske sat. iz Kijeva (vidi 12-13. ožujka). Prva std. nalazi se kod Laojana (prema izjavi zk. postaje). Genboj. Niedermiller psuje: ne može otići, budući da je uvršten dodatni vlak. Szeptycki potvrdio. Večera s carskim namjesnikom: Szepticky, (…), ja (…), Gérard, Flug, Edlund, Komarov, Niqvist, kpob. (…), Lauenstein, Žilinski, Waters, Komarovski. Poslijepodne vožnja do grada u rikšama. Fotografiranje. Na povratku kpob. Svegincev: 31. i 36. br. prebačene su u Čitu, tamo i mobilizacija, nakon čega će biti upućene prema Laojanu; (?). 4. br. i 10. p. u Port Arthuru. Peta p. u (…). Tijekom ručka pročitao sam novine: u noći 26/27. ožujka (8/9. travnja) 2 su časnika i 37 dragovoljaca 12. p., čiji je zadatak bio prijenos pontonske opreme sa suprotne obale Jalua kod (…), primijetili kod otočića 3 čamca s Japancima. Dopustili su im da pristanu i onda su ih napali (nekoliko desetaka vojnika). Teško da se netko spasio. Vlastiti gubici nisu zabilježeni (genboj. Flug: 1 poginuo).

31. ožujka / 13. travnja, srijeda

Navečer ukrcaj. Rano buđenje u Laojanu. Dodijeljen nam je glavnostožerni sk. grof Ignatov. Predstavljanje genpob. Kuropatkina u 9 h, a on je inače s osobnom gardom odjahao (vidjeli smo zk. Mandžurijske armije). Kuropatkin nam je savjetovao da ostanemo ovdje 3-4 dana radi privikavanja i iznošenja svojih zahtjeva. Šesta br. ili III. b.? Posjeti: načelnik GS.

[41] Kuroki, Tamemoto (3. svibanj 1844. - 3. veljača 1923), general Carske japanske armije, u Rusko-japanskom ratu zapovjednik japanske I. armije (Sisemore, James D., "The Russo-Japanese War, Lessons Not Learned, 2003, http://cgsc.cdmhost.com/cdm/singleitem/collection/p4013coll2/id/113).

[42] Sotnija je pojam koji se koristio i u pješačkoj (odgovara satniji) i konjaničkoj kozačkoj pukovniji (odjel od 100 konjanika) - kozačka je pukovnija u pravilu imala pet sotnija („Sotnia“, http://en.wikipedia.org/wiki/Sotnia; “Kozaci”, VE, sv. 4, Beograd 1961, 791).

genboj. Saharov: posljednja kiša stvorila je bujice koje su na Jaluu razdvojile postrojbe, a veza između bojnih redova uspostavljena je u poplavljenom zaljevu. Dio uređenog puta potpuno je ispran. Vo. (…). Glavni konačar Harkevič. (…) Gen. Aleksandar Blagovešenski. Puk. Danilov, zk. vojnog ureda. Puk. Ivan Petrovič Rozalion-Sošaljski, načelnik GS., opkoparski genboj. Veličko, genboj. Guber, kpob., puk. grof Jurij Aleksandrovič Bobrinski, barun Vladimir Fedorovič Osten-Saken, grof Petr Stenbock, Knorring, knez Urusov. Zk. logistike puk. Zaharov. Objed na kolodvoru. Navečer glasine o bombardiranju Port Arthura i isplovljavanju ratne mornarice. - Por. dragovoljačkih postrojbi poginuo je na Jaluu, nakon što su se Rusi povukli s obale (vidi 29. ožujka). - Tijekom noći grof Ignatov: adm. Makarov[43] poginuo je u eksploziji na „Petropavlovskom". Veliki knez Kiril[44] je ranjen.

14. travnja / 1. travnja, četvrtak

Poslijepodne šetnja gradom. Vijesti posljednjih nekoliko dana: opkoparski sk. željezničke postaje u Mukdenu: željeznica je izgrađena za svakodnevni prolaz 4 vlaka, a sada je dnevno opterećenje 7-8 vlakova. Puk. Zaharov: prijevoz postrojbi počeo je drugog dana rata, bio je nepripremljen, ali kao stručnjak za željeznicu sa 6 godina radnog iskustva, svladao je posao. Ignatov: zbunjujuća tumačenja bojnog rasporeda postrojbi. Čini se sigurnim da je zk. na Jaluu genboj. Kaštalinski, u Inkou genboj. Kondratovič (dio postrojbi 9. br.), genboj. Stessel[45] odsječka utvrde Port Artur (do Zindžoua) (7, 4. i dio 9. br.). Šesta br. podrška na Jaluu. U i oko Laojana: 2. d. - 31. br., 35. br., 1. amurska p., 2. čitinska p. i 2. verhneudinska p.; 1. sd. kod Harbina; Mukden (…) 23. i ½ 2. br. 3. isstd., postrojbe u Vladivostoku: Usurijski zb., genpor. Linevič (…) 8. d., 1. nerčinska p., pričuvni odredi; obalna straža, stožer u selu kod (…), ko. (kozaci i pogranična straža, 1 sot. amurskih kozaka, 9. d., 4. d., 7. d., 1. d., 5. d., 3. d., 3. br. 46. d. (u napredovanju), genboj. Mišenko). Nedostaju podaci o 2. i 3. zb., mjesta, bojni red za sve zb. (3. je vjerojatno u Port Arturu, 2. u /…/), granice i detalji o d., transbajkalski kozaci (*napomena*: nisu /vidi 29-30. ožujka/ potpuno pouzdani). Poslijepodne prolazak carskog namjesnika na putu prema Port Arthuru.

15/2. travnja, petak

Poslijepodne obilazak na konju: bolnica Crvenog križa; gospodin Aleksandrovič (pozdravi za glavnostožernog liječnika dr. Uriela). Ko. (s bojišnice) za 25 bolesnika, 28 teretnih životinja po 4 P. Trebalo bi ih biti 40. Vlastita izrada Crvenog križa. Amurska kozp. s 3½ (4½?) sot.: 1 sot. je bila garda carskog namjesnika (na dolasku), 1 se nalazila u Sinmintinu (?), ½ sot. činilo je odjel konjaničke pošte. Puk. (…). Postrojbe p. kreću za 2-3 dana na (…) sa zadaćom izviđanja kineskog gen. Má. Tri sot. 2. verhneudinske kozp. (kozsk. Solovjov). Na povratku: na kolodvoru iskrcavanje sot. 2. verhneudinske kozp. i stožera Zabajkalske kozd. Szeptycki: danas prolazak sot. 2. argunske kozp. Dolazak genboj. Rennenkampfa. Utvrđuje se položaj kod Anšanžana. Pomorska bitka kod Port Arthura 13. travnja. Doslovan

---

[43] Makarov, Stjepan (8. siječanj 1849. - 13. travanj 1904), podadmiral Carske ruske mornarice, tijekom Rusko-japanskog rata zapovjednik ruske I. tihooceanske flote, poginuo je 13. travnja 1904. nakon što je njegov zapovjedni brod „Petropavlovsk" naletio na japansku minu (eksplodirala su torpeda i skladište streljiva). Novim zapovjednikom ruske I. tihooceanske flote imenovan je admiral Withöft, koji je poginuo samo nekoliko mjeseci nakon toga na bojnom brodu „Cesareviču" (v. bilj. 34) („Makarov, Stjepan", VE, sv. 5, Beograd 1962, 326-327; Makarow Stepan Ossipowitsch" Makarow", http://de.wikipedia.org/wiki/Stepan_Ossipowitsch_Makarow; „Makarov, Stepan Osipovich", http://www.russojapanesewar.com/makaroff.html).

[44] Vidjeti bilj. 6.

[45] Stessel, Anatolij Mihajlovič, barun (10. srpanj 1848. - 18. siječanj 1915), general Carske ruske armije, u Rusko-japanskom ratu zapovjednik Port Arthura do njegovog pada 2. siječnja 1905. S generalporučnikom Aleksandrom Viktorovičem Fokom (25. rujan 1843. - 1926), inače zapovjednikom 4. istočnosibirske streljačke brigade u Port Arthuru, predao se 2. siječnja 1905. japanskom generalu Nogiju, što je naišlo na oštru osudu i posade i ruske javnosti („Stessel Anatoly", http://www.oval.ru/enc/77631.html; „Stessel Anatoly", http://en.wikipedia.org/wiki/Anatoly_Stessel; "Fok Alexander", http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Wiktorowitsch_Fok).

tekst izvješća[46] proslijeđen načelniku GS. (broj 9). Tijekom noći dolazak velikog kneza Kirila i Borisa Vladimiroviča. Knez Kiril nije ostao u bolnici Crvenog križa, budući da je tamo prevlažno. Inače, spašen je čudom. S adm. Markovim napuštao je zapovjednički most kada je došlo do eksplozije. Pao je u more, ali s 2 mornara uspio se uhvatiti za pojas za spašavanje. Mornari su vikali: „Spasite našeg velikog kneza." - Bio je 15 minuta u vodi, jako je pothlađen. Živčana rastrojenost (…), inače ništa opasno. Bio je toplo obučen (krzno), tako da mu je samo lice bilo osmuđeno. - Caru je već bilo javljeno da je poginuo. Grof Boris primio je brzojav sućuti iz San Franciska. Ignatov: na željezničkoj postaji uhićena su 2 preobučena japanska časnika s nabojima piroksilina. - Osim toga, nakon d. Rennenkampf dolazi još nekoliko kozd. (s uralskim i orenburškim II. pozivom).

16/3. travnja, subota

Na kolodvoru: iskrcaj 10. poljske bolnice; 1 opkoparska sat. 1. is. opkoparske b. (Vilnius je napustila 23. veljače), vjerojatno na putu prema Jaluu, gdje se nalazi navedena b., te 6 kola pontonskog vo. (3 pontonska čamca - 2 naprijed, 1 u sredini, 1 izv. čamac), u sastavu pontonske sat. (I. odred) 1. is. opkoparske b. Vod bt. 35. topbr. iz (…) (I. odred) - dolazak vo. (četveropreg!) 123. pp. Gen. Kuropatkin obišao je 2. čitinsku kozp., prisutni su bili gen. Rennenkampf i Grekov. Szeptycki je nazočio vježbama. Dobar utisak; 2 sat. 123. pp. na položajima u Aloheu. Kuropatkin nam je preko grofa Ignatova poručio, da pisma šaljemo preko naših veleposlanstva, kako se ne bi pregledavala, te da ćemo na raspolaganje dobiti 1 konja, ali 2. bi trebali kupiti, za hranu i skrb ne trebamo brinuti dok smo u Laojanu, a kola će za po 2 gospode biti naručena iz Vladivostoka. U podne odlazak Aleksejevog stožera prema Port Arthuru. Na kolodvoru: iskrcaj 10. poljske bolnice, 3. sot. 2. amurske zabajkalske kozp. Vlak (?) 1. vojnog prijevoza (kolni tabor), oprema za poljsku pekarnicu. U 19 h tijekom večere sjedio sam lijevo od Kuropatkina. Govorio je o prijateljstvu s japanskim gen. --- ?, sada zk. Saseba. Ispričao je i slučaj puk., koji je uoči dolaska 1. zb., preko novina uputio pozdrav poznanicima u Laojanu i time sve otkrio. Poslijepodne me posjetio grof Bobrinski: Kuropatkin očekuje borbe tek u rujnu. - Utvrđuje se cestovni izlaz iz gorja kod Laojana. Ignatov: 2 japanska časnika (sk.) stigla su u Harbin s karavanom iz Mongolije, ali pogranična straža ih je primijetila, pretražila i našla piroksilin. Na večeri je bio i genboj. (…). - Dugo sam razgovarao s načelnikom GS. Saharovim, poštuje Japance. Bobrinski: genboj. Gerngross[47], zk. 1. std., trenutno je zkzb. (1. zb., jer 2. je u Laojanu, a zk. 3. zb., prema novinama *Novi kraj* je Stessel - inače zk. odsječka utvrde Kvantung).

Procjena: 1. zb. Gerngross u Gajženu i Dašicaou - 9. d. u Inkouu, 1. d. u Dašicau, Primorska dp. u Inkouu; 2. zb. genboj. Aleksejeva u Laojanu - 5. d., vjerojatno obje pješačke br.; 3. zb. Stessel u Port Arthuru - 4. d. Port Arthur ili Dalni[48], 7. d. (…); Mješoviti zb. na Jaluu pod zapovjedništvom genboj. Zasuliča - 3. i 6. d.; kbr. Mišenko - 1. čitinska, 1. amurska kozp. (…); Zabajkalska kozd. Rennenkampf - 2. čitinska, 2. verhneudinska kozp., 2. argunska kozp., 2. nerčinska; na Laoheu 2 sat. 123. pp., 1 sot. amurskih kozaka, poslije cijela amurska p. (?).

17/4. travanj, nedjelja

Otputovali su veliki knez Kiril i grof Boris, prijepodne sam nazočio vježbanju d. Rennenkampf, 14 ko. (3 amurska, 2 čitinska - 2. čitinska kozp., navodno 3 verhneudinska - 2. verhnedunske kozp. i 2 argunska - 2. argunska kozp.). (…) Na kolodvoru 4. sot. 2. argunske kozp. i 4 bt. 3. std. Jučer je bombardiran Port Arthur (poginula su 3 vojnika i 10 Kineza). U

---

46 Stenografski zapis (nečitko).

47 Gerngross, Aleksandar, barun (4. kolovoz 1851. - 17. ožujak 1925), general Carske ruske armije, od 1902. zapovjednik 1. sibirske pješačke brigade koja se borila u Rusko-japanskom ratu („Gerngross Aleksandr", http://en.wikipedia.org/wiki/Aleksandr_Gerngross).

48 Dalian/Dairen, luka u kineskoj provinciji Liaoning („Dalian", http://de.wikipedia.org/wiki/Dalian).

Novom kraju od petka (2/15. travnja) detalji o pomorskoj bici kod Port Arthura (…) teško povrijeđen, (…) potonuće. Ignatov: kod zarobljenih japanskih časnika u Harbinu pronađene detaljne karte Mongolije. Japanska prethodnica duž bojišnice na obali Jalua. Navodno glavnina postrojbi na udaljenosti od 50 km. Šesta std. na Jaluu (osim 23. p., koja je u Mukdenu i --- ? 21. p. iz Blagovešenska - vidi 28. ožujak, prolazak kroz Mukden). *Ruski invalid*[49] od 12/25. ožujka broj 57: 5. zabajkalsku b. i 4. zabajkalska kozbt.; nadalje: GS. kineskog gen. Màa prebačen je u Tunžou, a postrojbe iza sinmintinske željezničke pruge. Glavni guverner Juanšikaj boravi u Tanzinu; njegove se postrojbe vraćaju u Baodinfu u ranija konačišta.

18/5. travnja, ponedjeljak

Smotra postrojbi kod Laojana 9-12 h: 1 bt. 35. topbr., 15 sot. kozd. Rennenkampf (2. čitinska, mješovita argunska kozp. i 2. verhneudinska kozp. = 6 sot., 3 sot. amurske kozp.), vo. pričuve divizijskog i pukovnijskog stožera, vo. I.? opkoparske b., 2 vojnozdravstvena prijevoza (svaki oko 110 vozila), 13. i 14. (…). Nijema pokazna vježba, (…) i zatvoreni napad na pješačke postrojbe (bez obrane); 31. i 35. pješačka br. 2. pješačke d., zatvorena vježba posljednje, opći napadi, obje mimohod (II. b.). – Večera kod Kuropatkina. Načelnik GS. 2. zb.: pješačke br. nisu podređene zo. 2. zb. Genboj. Aleksejev (privremeni zk.) tvrdi da su mu podređene 5. std., obje pješačke br. i 1. sd. – Kuropatkin tijekom večere: ove br. njegova su pričuva. – Na pitanje koje prednosti ovaj rat donosi Rusiji, neprekidno je ponavljao: nikakve materijalne, ali u odnosu na zapadne sile Rusija će dobiti časnike s ratnim iskustvom. Pješačke br. trebale bi pupuniti b. njihovih d. (nema starijih vojnika, prevladava pričuva); top. oprema i vo. trebali bi se smijeniti.

Procjena: 2. szb.: 5. std., 2./31. i 2./35. pješačka br., 1. sd.; 1. szb.: 1. i 9. std.; 3. szb.: odsječak utvrde Kvantung, 4. i 7. std., dio postrojbi 9. std.?; Mješoviti szb. na Jaluu: 3. i 6. std., kbr. Mišenko. Prva opkoparska b. trebala bi biti prebačena s Jalua na izgradnju puteva i utvrđivanje. Tettau: vozila zabajkalskih kozb. 4., 5. i 6., jer 1. - 3. pretvorene u kp. (u Harbinu, vidi 21. ožujak)! Iskrcan odred pontonske sat., prolazak bt. (?).

19/6. travnja, utorak

Dolazak 3 francuska i 2 španjolska časnika - stranih vojnih poslanika. Prva pošta iz Petrograda. U 11,30 misa zadušnica za poginule u borbi 13. travnja (Port Arthur). Poslijepodne jahanje do genboj. Rennenkampfa; cijeli stožer u 1 uredu. Obilazak nastavljen preko izgrađenog riječnog mosta (daske) u pravcu uzvisine sjeverno od Laojana; dio „bojnog položaja“. Povratak kroz uništeno selo, zidine. Rijeka Tajzihe.

20/7. travnja, srijeda

Odred pontonaca na kolodvoru. Dočasnik: 2. isstd. sastojala se do sada iz 2 opkoparske sat., pontonske sat. (od 1900. na kraju u /…/) i 1. brzojavne sat.; sada su joj udijeljene još 2 opkoparske sat., 5. pontonska sat. i 6. brzojavna sat. Prva is. opkoparska b. tek će sada dobiti pontonsku sat. Polovica 2. bt. 4. is. opkoparske b. napušta Mukden i kreće prema Zildžou; druga polovica udaljena je 4 v. od Dalnija. Dvadesettreća stp. u Mukdenu uskoro će biti smijenjena. Prolazak vlakom: pola 2. bt. 4. istopd. (iz Mukdena) na putu prema Zidžouu, druga polovica bt. udaljena je od Dalnija 4 v. Dolazak: poljska bolnica i 5. (bivša 3) sat. (pontonska) 2. is. opkoparske b. Dočasnik: 1900 vojnika iz Kijeva, borbe, Čabarovsk, Logaševo, Sungari. Pedeset sažena - građevinski materijal za mostove. Poslijepodne obilazak: središnje opskrbno skladište za cijelu vojsku. Navodno pričuva za 2 mjeseca. Do sada dnevno 20-30, od prije 5 dana 150-200 vagona s opskrbom - zob i sijeno iz Usurijske oblasti, ječam iz Mandžurije, ostatak iz Rusije. U Port Arthuru 5 opskrbnih skladišta, pričuva za 2 godine. Laojanski (…)

---

[49] *Russkij Invalid* bio je službeni list ruskog Ministarstva rata osnovan 1813. („Das Zeitungswesen des Auslandes“, Meyers Großes Konversations-Lexikon, Band 20. Leipzig 1909, http://www.zeno.org/Meyers-1905/B/Zeitungen).

odsječak; 3 objekta, ranije vojarne pogranične straže za oko 500 ljudi, 1 u izgradnji - skloništa za 2000 vojnika: ljeti sezonski tabor; 600 konja; časnički stanovi. Početna postaja na Jaluu, 8 odsječaka, postaja broj 6 je Finhuančen, a broj 8 Andusen. Skica zgrade od prije mjesec dana (8 x 15 = 120 x 4 = 480 m^2, klupe od dasaka). Bolnica Crvenog križa za 250 (sa šatorima 400) bolesnika. Čaj s Aleksandrovskim i 3 sestre.

22/8. travnja, četvrtak

Odlazak na jahanje u južni dio grada. Pontonska sat. I. opkoparske b. - uskoro će doći do rijeke zbog vježbi. Četiri bt. - 3. stbr. Uočeni topovi. - Četvrta sat. II. opkoparske b. - Tettau: „Laojan je utvrđen kao tabor". - Sk. grof Ignatov upozorava na previše detaljna izvješća o ratnim djelovanjima. - Edlund: 35. pješačka br. 2. d. prebačena je na Jalu. Prijepodne obilazak vojnog vježbališta. Vježbe kozaka u okviru manjih postrojbi: na razini d. Četiri pješačke b. - 1 bt. - Ignatov nagovijestio Szeptyckom da predstoje osobiti pokreti.

22/9. travnja, petak

Prijepodne (…) dolazak 3. i 4. bt. Prolazak kozsk. kneza Šahmatijeva sa sot.: 12 dana hoda. Ignatov: pješačko lovzo. prešlo je Jalu i uočilo 1 japansku pp., topništvo i pontonski vo. Posjet Bobrinskom: Inkou je jako utvrđen, iskrcavanje je nemoguće. Kd. Rennenkampf upućena je nakon okupljanja na mjesec dana vojnih vježbi 10 km sjeverno od Laojana. Dolazak stranih vojnih poslanika - Amerikanca, Švicarca i Bugara (okupljenih oko puk. Judsona). Na kolodvoru smještaj: 1 poljska pekarnica, 10 kompleta opreme u opskrbnom uredu i 11 kompleta opreme u šatorima kod stražarnice navedenog ureda.

23/10. travnja, subota

Na kolodvoru susret s Aleksandrovskim (on u društvu grofa Apaksina): ima osjećaj da će se u roku 4 do 5 dana nešto dogoditi, napad Japanaca preko Jalua i iskrcavanje. Szeptycki je razgovarao s časnicima Verhneudinske p.; glasine da su se Japanci iskrcali kod Dalnija. Na vojnom vježbalištu čitinska p., puk. Zakrzevski, 4 sot., 2 bt., te 1 pješačka sat. U *Ruskom invalidu*, br. 54 - 8. skozp., u broju 60 genboj. barun Uxküll-Gyllenband, imenovanja zk. postajnih odsječaka na području Mandžurijske armije. Genboj. Križanovski smijenjen je s položaja zk. Usurijske br. Genboj. Meisner zk. je prijevoznog odjela Mandžurijske armije, a genboj. Zadelin zk. logistike. Genboj. Samsonov[50] zk. je Usurijske kbr. broj 61 - izvješće Mišenka: 3. sot. Argunske p. Vidi 11. svibanj: genboj. Chevalier de la Serre.

24/11. travnja, nedjelja

U 9 h smotra: 3 sot. Verhneudinske p., 3 sot. Argunske p., 3 sot. Nerčinske p., 3. i 4. bt. transbajkalskih kozaka. Odlazak: 4. bt. 3. istopbr. I 4. bt. 6. istopbr. Dvije bt. 35. topbr., 2 pontonske sat. - Zk. II. opkoparske b. je ovdje; načelnik GS. 2. zb. genboj. Papengut sudjelovao je u mimohodu s 2. pontonskom sat., što znači da je b. podređena 2. zb. Tettau: 4. bt. 3. istopbr. i 4. bt. 6. istopbr. privremeno ostaju ovdje. Glasine (…): ukrcavanje i isplovljavanje 2. japanske armije, odredište nepoznato. Večera kod Kuropatkina. Rani dolazak grofa Borisa Vladimioviča s princem Jaimeom Burbonskim[51]. Nazočni; konačar ---?, brigadir 2. br. d. Rennenkampf puk. Robylkin.

---

[50] Samsonov, Aleksandar Wasiljevič (14. studeni 1859. - 30. kolovoz 1914), general konjaništva Carske ruske armije, zapovjednik konjaničke divizije tijekom Rusko-japanskog rata. U Drugom svjetskom ratu zapovjednik 2. armije. Nakon poraza od Nijemaca u Istočnoj Pruskoj, ustrijelio se u šumi kod Willenberga/Wielbarka (mjesto smrti označeno je tzv. Samsonovim kamenom). („Samsonow Alexandr", http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Wassiljewitsch_Samsonow; „Самсонов Александр Васильевич", http://slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ/Самсонов%20Александр%20Васильевич/).

[51] De Borbón y Bourbon-Parma, Jaime (III.) (27. lipanj 1870. Vevey - 9. listopad 1913. Francuska), vojvoda od Madrida i Anjoua, pohađao je Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mestu te mu je 1896. dodijeljeno zapovjedništvo u ruskoj vojsci, gdje je napredovao do čina potpukovnika. U Rusko-japanskom ratu sudjelovao je u bitkama kod Liaoyanga i Vafangoua 1904 („Bourbon Jaime", http://de.wikipedia.org/wiki/Jaime_de_Borb%C3%B3n_(1870%E2%80%931931).

Skica prema sjećanju od 26. travnja 1904: crta bojišnice i rovova. D. Rennenkampf: 1. br. genboj. Grekov - Verhneudinska p. Perevalov, Čitinska p. Zakževski; 2. br. genboj. Ljubovič - Nerčinska p. Kobilkin, Argunska p. Zabotkin. Ignatov: odustaje se od odlaska u Port Arthur zbog američkog vojnog poslanika. Nabava 2 konja (115 = 200 R.). Tijekom smotre genboj. ? dodijeljen 3. std. kao brigadir. Puk. Kononovič (amurski kozaci): s odlaskom na Laohe čeka se zbog kozbt.

25/12. travnja, ponedjeljak

Edlund: prolazak željeznicom 1 sat. pogranične straže prema Telinu; ustrojavanje III. opkoparkse b., koja bi raspolagala manjim brojem vojnika od br. I. i II.; ustrojavanje pontonske b. Ignatov: Japanci su obišli rusko sjeverno krilo na Jaluu kod Čandančena. Poslijepodne obilazak: utvrđeni položaji južno od Laojana za 2 sat. Položaji su međusobno udaljeni 2-4 v., između njih raspoređene su bt. Ukupno 11 utvrđenih položaja. - (…). Kozlovski - 123. pp. Obilazak: skloništa za momčad sat. Isplate naknada. Ratna pristojba od 7. veljače i posadna pristojba u miru 45 kopjejki po vojniku za 2 mjeseca, 87 u ratu. - Kuhinja. Stara kuhinjska kola (…), osmeropreg i četveropreg. Iz Europe dolazi 8 kola s 2 osovine i 4 kotača. Proizvodnja kruha. Vo. - dvoprežna kola za streljivo neprikladna, pretovar opreme na obična kola. Odnosi: 120 vojnika na 6000 satnijskih kolica, 2. kolosijek za 2 sat. Opskrba za 8 dana - 7400 P. (uključujući pukovnijski vo. kao dio divizijskog vo.), meso - 2 vola po sat. + 2 za zapregu, za 8 dana (16 volova po b.) + 4 dana limenki. - Kola s 2 osovine i 4 kotača za vo. s teretnim prostorom od 27 P. i 39 f., 35 P. vlastite težine, oko 63 P.; 1 P. = 16 kg = 63 x 16 = 1008 kg, vučni teret 500 kg; korisni teret 28 x 16 = 448 kg. - Odustajanje od kola s 4 osovine (…). - Zalihe opskrbe za postrojbe za 12 dana, u slučaju napredovanja nosi se sa sobom (…). Zalihe kruha tijekom napredovanja - 4 dana. - Broj kola pukovnijskog vo. - 64 (?). Težak hod imala je 123. pp. od Zasajnovka i željezničke postaje Razdolno. Nema pr. postrojbi. Dopuna iz doknadne br. Kijev od oko 20 p. Po sat. 209-210 vojnika (opskrba); 210 x 17 = 3570 vojnika (br. ima oko 7000; genboj. Glasgow Tettauu). Novi kraj: genpor. von Stackelberg imenovan je zk. 1. szb.

26/13. travnja, utorak

Prijepodne dolazak željeznicom 4. bt. 31. topbr. Time je topništvo pješačke br. upotpunjeno. Kozd. Rennenkampf odlazi prema Šahepuu južno od Laojana. Dolazak: brzojavna sat. I. is. opkoparske b., 2 prijevoza pr. postrojbi po 1000 vojnika iz Omska i Tobolska, navodno zbog popune std. na 1000 vojnika po b. (do sada 800). Prema 1 časniku određen je prijevoz 1. i 9. std. (1000 : 2 = 500 po d., 500 : 12 = 42 vojnika po b. ili 10 - 11 po sat., premalo). Ignatov: Japanci navodno raspolažu sa 100.000 vojnika - tijekom noći pokušali su prijeći Jalu na 3 mjesta, ali odbijeni. Zapovijed (povjerljiva!) (…). Zapovijed broj 1: dana 10. veljače određen je preustroj stbr. i std. Pukovnije broj 1-6 i 9 (prema bojnom redu, koji nije priložen), te pukovnije broj 7 i 8 prema zapovijedi (…) iz 1903. broj 405. Br., osim 7. i 8. raspolažu s 3 poljske i 3 pr. bolnice. Proglašeno (namjesnik) u broju 270 od 20. ožujka 1904. Zapovijed namjesnika broj 316 od 1. travnja: prilikom njegovog odlaska na određeno vrijeme u Port Arthur pratit će ga genboj. Žilinski; zapovijed broj 317. od 1. travnja 1904: genboj. Holševnikov preuzet će raniju službu, a istovremeno je imenovan zk. stožera obrane Primorske oblasti. Zapovijed broj 287 od 25. ožujka: puk. Nevadomski iz 5. stp. stavljen je na raspolaganje zk. kopnene obrane (…) Port Arthura kod Zinžodua genpor. Stesselu. Zapovijed broj 289: knezu Gantimurovom (por.) iz 9. stp. dodjeljuje se (…) 4. razreda „za hrabrost“. Zapovijed Mandžurijskoj armiji broj 140 od 6. travnja: Krugobajkalska željeznica[52] (…) osigurala je vojnozdravstvene (…) s brojčanim oznakama 3-8; zapovijed broj 141: 31. i 35. br. 2. d. priv-

[52] Krugobajkalska željeznica gradila se od 1902. do 1904. uz južnu obalu Bajkalskog jezera (dugačka je 89 km) kao dio Transibirske željeznice (v. bilj. 17). („Baikalbahn“, http://de.wikipedia.org/wiki/Baikalbahn).

remeno su dodijeljene četvrte (4) bt. 3. i 6. istopbr. Na temelju zapovijedi 2. szb. - zapovijed broj 142 o odbijanju dragovoljaca. Zapovijed broj 144: prema svevišnjoj odredbi dužnost „(…) vojnozdravstvenog odjela Mandžurijske armije" - pojedinosti: opunomoćenici Crvenog križa pri „Specijalnom zb." podređeni su zozb. Zapovijed broj 145: privremeni nadzornik vojne bolnice genboj. Jazerski; zapovijed broj 161 od 7. travnja (na temelju zapovijedi carskog namjesnika): 1. svi vodeni putovi na Šilki i Amuru do Habarovska pripadaju Mandžurijskoj armiji, 3. Amur od Habarovska i u Usurijskoj oblasti u nadležnosti je „zk. obrane Primorske oblasti." Na znanje: „Zk. logistike zaleđa Mandžurijske armije" donijet će raspored brodova.

27/14. travnja, srijeda

Prolazak željeznicom: 1 b. 16. stp. iz Girina[53] za Dalni (4. std.), u Girinu ju je zamijenila 3. nerčinska kozp. - 4 b.; isto tako (…) sat. 20. stp. (5. std.) iz Cicikara; pr. postrojbe. - Boj. Home (Englez, dolazak 25. travnja): u Inkou kozbt. - Prema Ignatovu: kbr. Mišenko - 20 sot. Japanci su prešli Jalu. - Podvostručenje svih predstraža u Laojanu. - Na Laoheu trebale bi biti prebačene 2 b., 1 bt. i amurski kozaci (posljedice japanskih pokreta). Na Laohe upućen je i opkoparski časnik.

28/15. travnja, četvrtak

Odlazak kozd. Rennenkampf (osim Čitinske p.) prema Šahepuu. Obišao ju je zka. Najprije postrojbe uz željeznicu, pa bt. Smotra s glazbom. Mimohod vo. trajao je pola sata. - Puk. Zakrševski: njegova p. sutra marširа prema Finhuančenu. - Govori se da su Japanci pokušali premostiti Jalu, ali neuspješno. Prilikom sljedećeg pokušaja korištene su i topovnjače, što je Ruse natjeralo na povlačenje top. postrojbi. Prema glasinama Jalu i Inkou zatražili su pojačanja. Kuropatkin odbio. Puk. barun Dillinghausen: d. Rennenkampf trebala bi za oko 8 dana krenuti prema Jaluu. *Ruski invalid*, broj 67: „Blagovešenska prb."

29/16. travnja, petak

Stigla je druga pošiljka pošte iz Petrograda. - Pri doručku s puk. barunom Dellingshausenom i koz. časnikom: d. Rennenkampf prebačena je u Šahepu zbog vježbi (7 ciljeva po kozaku), 1 p. već je bila tamo (*napomena*: vjerojatno 2. čitinska p.). Četiri ko. Čitinske p. odlaze na Jalu, 4 sot. Amurske p. nalaze se pod zo. genboj. Koslanovskog (?) (bivši instruktur u Perziji) na Laoheu (u „kineskom odredu"). Laohevski odred. U Mukdenu je 23. stp. zamijenila 1. isstp. te je ova ovdje u taboru unutar zemljanih bedema. Pontonska sat. nalazi se na rijeci, a ovdje je brzojavna sat. I. opkoparske b. Prva sd. trebala bi ostati kao osiguranje željeznice. Do 20. svibnja očekuje se dolazak 4. szb. (2. i 3. sd.) (Ignatov). Usurijska p., kojoj bi se trebao pridružiti grof Komarovski, nalazi se na sjevernom krilu skupine Jalu. Grof Boris puk. Watersu: u slučaju ruskog napada protiv Kineza, Laojan ne bi trebao biti na udaru (…). Sat. (2. sat., ali čini se da je tek stigla) III. is. opkoparske bojne bila je određena za Port Arthur, ali se vratila. Zk. govori o „zabuni", ali čini se da je do promjene došlo uslijed japanske navale. Vijest o uspjehu flote Vladivostoka. Potopljen je japanski prijevoznički brod i zaplijenjeni teretni brodovi.

30/17. travnja, subota

U 9,15 jahanje do najbližeg gorskog tjesnaca uz crtu prema Jaluu (17 v.), putem primijećena 23. stp. i 4. bt. 6. istopbr. Pri povratku uočena samo 1 b. - odmor s vo. (uz 1 drugi put prema nizini). Navečer (Ignatov): 2 b. i 2 bt. otjerale su pod zo. puk. Linde 2 japanske sat. na ušću (…). I most je uništen. Genboj. Romanov, do sada privremeni zk. 5. std.: stvarni zk.

[53] Jilin/Kirin, grad u Mandžuriji („Girin", http://de.wikipedia.org/wiki/Girin).

6. std. (zk. se razbolio, /…/ genboj. Trusov). Dolazak genpor. Stackelberga. Prva d. u Dašicaou. Prema *Novom kraju* od 16/29. travnja posadu u Hulačenu čini 1 sot. Zabajkalske kozp.

1. svibnja / 18. travnja, nedjelja

Navečer Ignatov: Japanci su topovskom paljbom potisnuli rusko lijevo krilo (120 mm). Ovo će vjerojatno imati za posljedicu napuštanje Jalua. - Nadalje, obje kbr. (Zabajkalska i Usurijska) nalaze se na Jaluu. Mišenko desno, ostali lijevo. Jedna p. nadležna je za nadzor obale, oko 22 sot. Procjena: Verhneudinska p. na obali. Argunska, Čitinska i Ussurijska p. (4 sot.) kod Mišenka kao vrhovnog zk. Dellingshausen: o jučerašnjoj borbi (podaci od glavnostožernog sk. baruna Winnikena): 1 b. 22. stp., lovzo. 9. i 10. stp. te paljba iz 2 topa protjerali su natrag 2 japanske gardijske b. i 1 bt. na veliki otok kod Gežoua. Topovska paljba sa suprotne obale natjerala je pak Ruse na povlačenje. (…) Kuropatkin je danas otputovao u Mukden, trebao bi se sutra vratiti, ali vratio se isti dan već oko 17 h. Poslijepodne (…) previjanje uha u bolnici Crvenog križa; glavni liječnik Gvozdenović (Crnogorac). - Devedeset posto rana od metaka od japanskog oružja malog kalibra zacijeli bez problema. S Jalua uspio je dojahati časnik ranjen u grudi. Naredbe zka.: nabava vojničkih odora u boji; osiguranje obroka za časnike i momčad službeno upućenih zka.

2. svibnja / 19. travnja, ponedjeljak

Zapovijedi carskog namjesnika: 1) ograničavanje ovlasti zk. utvrde Port Arthur, od zaljeva (…) do (…) Slobindaa; 2) umjesto genpr. Volkova (imenovan je članom Ratnog vijeća) zk. logistike Mandžurijske armije genpor. Nadarov; 3) garda carskog namjesnika ustrojit će se iz 1. i 2. verhneudinske zabajkalske kozp. u jačini od 3 časnika i 126 konjanika (100 običnih vojnika). Ignatov: jučer bitka na Jaluu. Stp. br. 22 imala je velike gubitke u protunapadu. Japanci su djelovali s 28 topova (18 poljskih i 8 kalibra 120 mm) protiv 1 ruske bt. Ispucali su 2000 zrna. Rusi se povlače s Jalua. Genboj. Romanov, zk. 6. std., poslijepodne odlazi vlakom (…) (iz garde /…/ zka.) pod zk. grofom Komarovskim te vlak s opkoparskim k. odredima. Dolazak: 4. i 6. (brzojavna) sat. III. is. Opkoparske b. Glavni liječnik Gvozdenović: tijekom večere s Kuropatkinom spomenuta su samo 2 manja okršaja. *Novi kraj* od 18. travnja: genpor. Linevič - zk. obrane i vršitelj dužnosti gen. guvernera Priamurske oblasti. Glavni konačar Harkevič predao nam je pisanu obavijest o stajalištu zka. o našim načinima izvješćivanja.

3. svibnja / 20. travnja, utorak

Dolazak pontonske st. III. opkoparske b. Odlazak 5. i 6. amurske sot., postaja Mukden, nakon toga navodno Sinmintin. - Povratak kozd. Rennenkampf. Ignatov: pojedinosti o borbi na Jaluu. Gubitak od 2000 vojnika i 22 topa. U borbi su sudjelovale 22, 21, 12. stp. i 1 b. 10. stp. - 9 b. s 3 bt. Jedna b. i Usurijska br. puk. Karcova odsječene su (na lijevom krilu Laohea). Dolazak opkoparskog vo., navodno na povratku u Harbin. - Toppor. (sin vojnog suca genpor. Tefarovića): 2 topvo. nalaze se na Jaluu, 2 u Mukdenu, 2 u Harbinu. Edlund: 2 k. dragovoljačka zo. 1. br. stigli su iz Mukdena, ali se vraćaju natrag. Genboj. Romanov: 2 od njegovih pukovnijskih lovzo. (…), mogućnosti: na Laohe postaviti pograničnu stražu, a lovzo. nadzor željeznice. D. Rennenkampf ujutro kreće prema Jaluu, vjerojatno preko Anpina i Sajmazija; samo 2 p. (Verhneudinska će vjerojatno ostati ovdje, jer nedostaje ko.; 2 sot. Čitinske p. trebale bi još uvijek biti ovdje; odredi Kuropatkinove osobne garde). Vo. D. Rennenkampf raspolaže samo s 4 kola po sot. U 11 h misa zadušnica za poginule. Čudna mirnoća s obzirom na situaciju. Meni je sustav ratnog djelovanja neobjašnjiv. Izviđanje od strane kozaka i dragovoljačkih ko.? Djelovanje na razini p. Taktika juriša - sa svećenicima na čelu.

4. svibnja / 21. travnja, srijeda

Szeptycki je otišao s d. Rennenkampf. U 8 h iz (…). Pravac napredovanja: Anpin - Balš - Sajmazi. Verhneudinska p. ostala je ovdje. Izlet u Anšandžan (željeznička postaja Ansandžan). Genboj. Andro-Gigant (…); načelnik GS. puk. Samojlov. Jedna b., 2 konjanička lovzo. i 1 bt. na vojnom vježbalištu., bt. (…). Jahanje do utvrda. Doručak. Kod Kajčana Japanci su dignuli u zrak željeznički most (20. ožjuka / 5. travnja), 9 sažena. Navodno 2 Japanca i 2 Kineza. Uhvaćeni su odmah poslijepodne. Obnovljen je most kod Hajlara kojeg je razrušila poplava. - Selidba iz vagona. Treća is. opkoparska b. je potpuna, nedostaje još samo nekoliko pontona. Od jučer navodno borbe kod Inkoua.

5. svibnja / 22. travnja, četvrtak

Dolazak pontona. - Streljivo za skupinu Jalu. - Opkoparski vo. (vidi 3. svibanj) istovaren. - Četiri topa starijeg tipa za obranu željezničkog mosta preko Tajzija kod Laojana. Od 500 ranjenih tek ih je oko 30 teško. Navečer povratak grofa Borisa iz Port Arthura. Japanci su se iskrcali kod Bitzeva[54].

6. svibnja / 23. travnja, petak

U 8,30 (...) prolazak prema Mukdenu; zadržavanje 1 h. Čini se da su se Japanci iskrcali i kod Dagušana: obje armije (Jalu i Dagušan) s ukupno 80.000 vojnika, uključujući (…) (? prema ppuk. Maksimoviču, obavještajnom časniku u službi carskog namjesnika), napreduju prema Laojanu i Gajčinu, a postrojbe kod Bitzeva vjerojatno su određene za opsadu Port Arthura. Jučer navečer Japanci su bili tek u (…), predstraže se nalaze na udaljenosti od oko 8 km, na sjeveru proboj (…). - Uspješno spajanje br. (…). Smrtna presuda Japancima. Ranjeni časnik pucao je iz pištolja na nosače. Misa, imendan carice i svetog Jurja[55]. Večera kod Kuropatkina. - Gen. Veličko: tijekom radova na izgradnji rovova uhićen je (…), jer je uspostavio vezu s Japancima (preko Laohea i Inkoua). Poslijepodne brzojav iz Port Arthura. - Navečer glasina, da je pucano na vlak prema Port Arthuru. Stigla pisma od Hohenlohea. Vagon-restoran.

7. svibnja / 24. travnja, subota

Jučer u 23 h prekinuta je brzojavna veza s Port Arthurom. Japanci su se navodno iskrcali kod Port Adamsa; otvorena paljba na vlak; Rusi su se povukli s 3 postaje. Navečer dolazak posljednjeg vlaka iz Port Arthura. Ignatov: širenje nezadovoljstva zbog Kuropatkinove pasivnosti. Odlučeno je da će se možda dovesti 1. sprd. Navodno bi trebala sutra biti tu (Gen. Putilov, zk. 5. std.). Pojačane predstraže u Laojanu (stjegovi). Službeni proglas na kolodvoru 22. travnja (5. svibanj): poziv obiteljima da napuste Laojan u roku od tjedan dana. Mendigorria je od princa Jaimea saznao da su Japanci krenuli prema Mukdenu (*napomena*: Ignatov: jučer nisu stigli do Finhuančena).

8. svibnja / 25. travnja, nedjelja

Posjet misionarskoj crkvi (Sveti Corbé?). Japanci su ušli u Finhuančen. Iz Inkoua 4 tvrđavska topa (15 cm) i 8 poljskih topova starijeg tipa (10 cm) s 1 sat. Dolazak topništva tvrđave Kvantung i vo. 36. stp. Pretovar opskrbne pričuve. Isto tako dolazak vo. 2. čitinske p. i 2. k. topvo. iz Nerčinska. - Glasine o ruskom uspjehu kod Bitzeva. Dolazak 5. std., 18. p. - inače u Gajčinu, sada je ostala u Ansandžanu.

---

[54] Pitzevo.

[55] Rusko odlikovanje Svetog Jurja (Orden Swjatowo Welikomutschenika i Pobedonosza Georgija) utemeljila je 1769. carica Katarina II. Izvorno trebao je biti nagrada za hrabrost u borbi s neprijateljem, ali tijekom vremena križevi 4. razreda postali su odlikovanje za godine vojne službe (za 25 godina službe u pješačkim postrojbama ili za sudjelovanje u 18, tj. od 1820. 20 pomorskih bitaka). („Russischer Orden des Heiligen Georg“, http://de.wikipedia.org/wiki/Russischer_Orden_des_Heiligen_Georg).

9. svibnja / 26. travnja, ponedjeljak

Razgovor s Ignatovim: Kuropatkin je izjavio da se Zasulič (…) mogao povući. Dobio je strogu naredbu da se s Jalua povuče bez borbe. Veliko nezadovoljstvo ovom bitkom.

Ustroj topništva, vidi *Ruski invalid*, broj 89[56]:

1. issttopbr. - bt. 1. Gamzin (1. bt. 1. issttopbr.), 2. Diatropov (2. bt. 1. issttopbr.), 3. Infantev (4. bt. 1. issttopbr.), 4. Jažunski (2. bt. 25. topbr., vidi 9. ožujak); 2. issttopbr. - bt. 1. Petrovski (3. bt. 1. issttopbr.), 2. Žoravovič (sk. /…/ 2. issttopbr., *Ruski invalid* broj 71), 3. Vankov (6. bt. 1. issttopbr.), 4. Panuško (4. bt. 34. topbr.); 3. issttopbr. - bt. 1. Goppe (1. issttopb.), 2. Konstantinov (2. issttopb.), 3. Muravski (3. issttopb.), 4. Hanžin (4. br. 36. topbr., vidi 9. ožujak); 4. issttopbr. - bt. 1. Sadlukov (1. zabajkalski topb.), 2. Laporov (2. zabajkalski topb., vidi 24. ožujak, *Ruski invalid* broj 71), 3. Romanovski (1. bt. 2. issttopbr.), 4. Petrov (3. bt. 33. topbr.); 5. issttopbr. - bt. 2. Čarekov (6. bt. 4. topbr.), 1. von Šulc (4. bt. 4. topbr.), 3. Savič (6. bt. 29. topbr.), 4. Kločenko (5. bt. 32. topbr., vidi 9. ožujak); 6. issttopbr. - bt. 1. Krištofovič (2. bt. 2. issttopbr.), 2. Miller (3. bt. 2. issttopbr.), 3. Pokotilo (4. bt. 2. issttopbr), 4. Belak (4. bt. 5. topbr.); 9. issttopbr. - bt. 1. Kruze (1. bt. 10. topbr.), 2. Pašenko (5. bt. 6. topbr.), 3. Panutin (3. bt. 25. topbr.), 4. Marunnov (1. bt. 15. topbr.); 7. issttopb. - bt. 1. Dobrov (1. bt. 37. topbr.), 2. Švinot (6. bt. 37. topbr.), 3. Čhejza (/…/ *Ruski invalid*, broj 71); 8. issttopb. - bt. 1. Dubin (1. bt. /…/ topbr.), 2. Volpanovski (1. bt. 1. /…/ topbr.), 3. Šmidt (4. bt. 19. topbr.); iskb. - bt. 1. Gusev (7. sot. 1. isstiotbr.), 2. Perepolkin (8. sot. 1. issttopbr.); is. (…) prbt. ppuk. Vovern. Zrakoplovni topvo.: (…) 1. Kazer (…), 2. (…) Kargitski (…), 3. (…) Florensov (…), 4. (…) Timofiev (…), 5. (…) Sokolovski (…), 6. (…) Muravevski (…), 7. ---, 8. ---, 9. Ašihmanov (…).

10. svibnja / 27. travnja, utorak

Vlak s ranjenicima (2. je otišao). - Dolazak vojnih konja. Odlazak: vo. 2. čitinske p. u Mukden, 2. vod vo. 36. stp. Dolazak jučer i prekjučer: 3 vojnozdravstvena prijevoza. Lauenstein: čini se da je prekjučer odlučeno da će se Laojan braniti, jer jučer dolazak zk. teškog topništva iz Inkoua, iako je imao zapovijed odlaska u Harbin. - Stp. broj 36 trebala bi sutra napustiti Inkou i krenuti prema Dašicaou (vlak u pripravnosti). Japanci su napredovali preko Finhuančena (Ignatov). Večera s velikim knezom Borisom. Ignatov: 22. travnja Mišenko u Dašicaou. Ni traga japanskom iskrcavanju. Kuropatkin: na početku rata nerazjašnjena opća politička situacija nije dopuštala slanje postrojbi iz Europe. - U Rusiji prevladava mišljenje kako nema potrebe za novim postrojbama (osobito stajalište velikog kneza Vladimira[57]). Dovoljne su sibirske pričuvne postrojbe i kozaci.[58] Nakon večere pridružili su nam se princ Jaime i ksk. Jeletz (dopisnik *Novog vremena*). Jeletz: japanska 2. armija (koja se nalazila na ušću Jalua i zajedno s 1. armijom napredovala prema Laojanu) krenula je prema Gajčinu (? - prethodnica - odred?). Gubici časnika 17. i 18. travnja: poginuli - 6 stožernih časnika, 20 visokih časnika, 564 vojnika, ranjeni - 2 stožerna časnika, 36 visokih časnika, 1089 vojnika (1 svećenik, 1 kapelan (…), nestali - 1 stožerni časnik, 5 visokih časnika, 689 vojnika (1 liječnik), ukupno 9 stožernih časnika, 62 visoka časnika, 2334 vojnika - ukupno 2404 ljudi. Broj b.: 22. p. - 2 b., 12. p. - 3 b. , 11. p. - 3 b., 10. p. - 1 b. = 9 b. Službeno: 3. br., 84 sanduka po sat.; 84 x 8 = 672 puške po b.; 9 b. x 675 pušaka = 6075 + 3 bt. = 6700, oko 7000 vojnika;

56 Tablica s rasporedom postrojbi: ranije brojno stanje 17 bt.; novo stanje - 36, 4 x 7 = 28 u br., 3 x 2 = 6 u d., novoustrojene iz Europe: 2 gorske bt.; nadalje 19. bt., (…); pokretno poljsko topništvo 10. svibnja: 7 br. po 4 bt. - 8 topova i 2 br. (31, 35) po 3 bt. po 8 topova - 272 topa, 2 gorske br. 16 topova; u Port Arthuru (…) 2 d. po 3 bt. po 8 topova - 48 topova; ukupno 336 topova; *Ruski invalid*, broj 72 od 3. travnja 1904: imenovani zk. bt. (…) (v. 9. i 24. ožujak).

57 Aleksandrovič, Vladimir, veliki knez (22. travanj 1847. Petrograd - 17. veljača 1909. Petrograd), treći sin ruskog cara Aleksandra II. i ujak cara Nikolaja II. („Romanow Wladimir“, http://de.wikipedia.org/wiki/Wladimir_Alexandrowitsch_Romanow).

58 *Ruski invalid*, broj 71: imenovani zk. (…) (br. 32, 11), brigadiri: (…); *Ruski invalid*, broj 70 (…), (str. 58).

2400 : 7000 = 34%. Dodijeljen nam je (stranim vojnim poslanicima) kozsk. k. garde Vazilevič.

11. svibnja / 28. travnja, srijeda

Oko 60 volova utovareno za Port Arthur. Željeznička veza nije prekinuta (? - iskrcavanje kod Bitzeva nije uspjelo? ili pokazna vježba). Prvi odred 5. vojnog prijevoza stigao je iz Mukdena. Čini se da je veza prekinuta kod Tišine. *Ruski invalid*, broj 71, imenovani zk.: 1. isprbt. ppuk. Sedov, 2. isprbt. ppuk. Lozinski. *Ruski invalid*, broj 71, brigadiri (topbr.): 1. genboj. Ličkovski (do sada u 1. istopbr.); 2. puk. Žukov (zk. 3. topb. 2. istopbr.); 3. puk. Šverin (zk. issttopb., 4. puk. Irman (zk. Zabajkalske d.), 5. puk. De Bruks (Zabajkalska d.), 6. puk. Mejster (Kavkaski odred), 9. genboj. Mrozovski (zk. 18. topbr.); topd.: 7. puk. Mehmandarov (do sada zk. 2. zabajkalske d.), 8. ppuk. Veždorović (do sada zk. 2. bt. 25. topbr.). Zapovijed (…): k. časnici za vezu: 3. i 9. d. i 1. br. 31. d. i 1. br. 35. d. *Ruski invalid*, broj 70: opkoparski genboj. de la Serre, zk. logistike Mandžurijske armije (umjesto Mejsnera, vidi 23-24. travanj). U 10,30 Ignatov: postrojbe napreduju od Finhaunčena prema zapadu (Gajčin); Rennenkampf javlja da nije primijetio Japance između Finhuančena i Sajmazija. - Jučer je otputovao zk. onih b. koje su određene za radove na izgradnji željeznice - vlak (…) naboja prema Port Arthuru. - Za 4 dana dolazak 4. szb. Poslijepodne jahanje do utvrđenih položaja na sjevernoj obali Tajzihea. Drveni je most završen; pontonski most uskoro. Večera s Kuropatkinom koji vodi glavnu riječ. Ponovo su tijekom noći s nedjelje na ponedjeljak Japanci kod (…) ometali iskrcavanje i istovar. Uz željezničku prugu otjerali su ih ko. Uspostavljene su željeznička i brzojavna veza. Ratnim je brodovima hitno potrebno streljivo, 35 vagona (ili 33?) s 1000 i nekoliko stotina (…) naboja itd., upućeno je prema Port Arthuru. Časnici su se dragovoljno javili (Spiridonov). Očekivao se napad na vlak. Kuropatkin je svim ranjenim časnicima namijenio 250-400 R., momčadi 3-10 R.; obiteljima poginulih časnika 6 mjeseci bi se isplaćivala vojnička plaća. - Doknada za 12. p., nedostatak od 500 ljudi, ako se tako nastavi, opskrbno stanje sat. iznosit će 230 vojnika. Kuropatkin je caru na rastanku poručio: ovaj će nas rat koštati 800,000.000 R., 50.000 vojnika i 1½ godinu. Razgovor Kuropatkina s gen. Aleksejevim (zk. 2. zb.): (…) raspoređivanje pješačkih postrojbi za rad na izgradnji rovova - smjene svaka 2 dana. Vježbe zaposjedanja, napada i uklanjanja žičanih zapreka. Javljena je jačina proboja: pješački izv. odredi 5. std. prebačeni su u gorje, Mišenko je zadržao 1 sat. ili slično - vjerojatno se radilo o 18. p. Lauenstein je razgovarao s Harkevičem, posljednjeg su proturječne vijesti potpuno izludile. Zasulič javlja da Japanci drže pravac, drugi opet da su krenuli na Gajčin. Zapažanja: Japanci se nisu iskrcali kod Port Adamsa; čini se da obilaze Zasuliča, ali iskrcaj se zato dogodio u Dagušanu.[59]

12. svibnja / 29. travnja, četvrtak

Ujutro dolazak I. i IV. b. 4. verhneudinske p. iz Verhneudinske oblasti (putovanje je trajalo 18 dana; 30 vojnika po vagonu) - Vo. 34. p. - Četiri teška topa danas u noći krenula su prema Harbinu. Lauenstein: Koslov je stigao prijepodne, na putu je za Port Arthur: carski je namjesnik ljut na Kuropatkina i smatra ga jedinim krivcem za poraz na Jaluu. Sramota: Rusi nikada nisu izgubili toliko topova. Tatteu je obišao bolnicu. Sve rane nanesene su pješačkim oružjem. Zacjeljuju brzo (u roku od 8 dana). Liječnici napominju da najviše vojnika pogine

[59] Skica - popis postrojbi s imenima zk. - pregledano i dopunjeno 13. svibnja (…) genpor. Keller (1. gorska br.: 3. std. - 12 b., 64 topova, 6. std. - 12 b., 22 topa (64-22 = 42 topa), 2. čitinska p. - 6 ko., 7. verhneudinska p. - 6 ko. (24 b., 12 ko.); 1. zb. genpor. Stackelberg (1. std. - 12 b., 4 bt., 9. std. - 12 b., 4 bt.), genboj. Samsonov (Primorska dp. - 6 ko., 2. transbajkalska bt. - 1 bt.) (24 b., 70 topova, 6 ko.); Transbajkalska kozd. genboj. Renenkampf (2. nerčinska p. - 6 ko., 2. argunska p. - 6 ko., 1. std. - 6 ko., Usurijska p. - 6 ko., 4. transbajkalska kozd. - 1 bt. /24 ko., 6 topova/); Transbajkalska kozbr. genboj. Mišenka (1. verhneudinska p. - 4 ko., 1. /…/ p. - 6 ko., 1. transbajkalska bt. /10 ko., 6 topova/; Laojan: 2. zb., genpor. Zasulič (5. std. - 12 b., 4 bt., 2. br. 31. d. - 8 b., 3 bt., 2. br. 35. d. - 8 b., 3 bt., 4. spp. - 4 b., 3. transbajkalska kozbt. - 1 bt. (ukupno 32 b., 86 topova), na Laoheu genboj. Kasakovski (Amurska kozp. - 6 ko., pogranična straža?, pješačke postrojbe?, topništvo?); Mukden - Telin (1. sd. - 10 b.) = ukupno 90 b., 58 ko., 218 topova, *napomena*: + 16 gorskih topova.

uslijed topovske paljbe. - Ranjeni topnici psuju novi top, posebno to što čahure prilikom paljbe lete u lice. Žale za starim tipom. S Rozlovom, kozpor. volinskih odreda, određen je za zkko. u Port Arthuru (2 sot., 1. čitinska p.). Navečer dolazak ostatka 4. verhneudinske p. s p. orkestrom, odlazak posljednjeg vlaka s ranjenicima. Poslijepodne jahanje do utvrđenih položaja prema sjeverozapadu.

13. svibnja / 30. travnja, petak

Ujutro dolazak 3. vo. 2. vbr. Veliki broj željezničkih pragova. - Bazilevič - kod Mišenka 1. i 3. kb. (2. u Inkou); Usirijska p. sada raspolaže sa 6 sot. - Prije nekoliko dana kod Telina je izletio vlak s ranjenicima iz tračnica. Željeznička veza s Port Arthurom ponovo je prekinuta. Poslijepodne jahanje u tabor 4. stp., koja je upravo otišla (…) oko 10 km odavde. Por. Čantšev: p. je ustrojena od 4 b., 1 doknadne b. i 1 samostalne b., iz koje će možda biti ustrojena nova p. Preko 4000 vojnika. Po sat. 100-120 vojnika, ali samo 9 pr. časnika.

Dio Nerčinske p. (vidi 26-27. travanj) nalazi se u Girinu, ostatak 1. sd. je u Mukdenu. Genpor. grof Keller[60] imenovan je zk. Istočnog odreda umjesto genpor. Zasuliča, koji pruzima zozb. Ignatov: Japanci su napustili obrambenu liniju Istočnog odreda, koji još uvijek drži prijevoj Modulin, te napreduju prema Gajčinu. U Inkou je ostala samo 1 p. (sve ostale postrojbe u Gajčinu - 1. zb.), a vlakovi su pripravni za ukrcavanje. Primijećeni su nedostaci u obavještajnoj službi: Rennenkampf je bio poslan na tada iznimno važan položaj (cesta prema Mukdenu), ali nije imao nikakvih problema te je napredovao do Kuantiansiana; desno od Istočnog odreda nalazi se Mišenko. Neprijatelj je progonio 2. čitinsku p. (4 ko.) te je 2. verhneudinska p. prebačena u Istočni odred (1 sot. /…/ - danas ovdje uočena). Zatišje, jer su Japanci trenutno usmjereni na osvajanje crte bojišnice Inkou (more) - Laojan, što je gubitak vremena. Kod Bitzeva su dvije skupine Japanaca zaposjele željeznicu - postaju Pulantien i Wahentian.

Ruski invalid, broj 73 od 4. travnja: imenovanja zk. d. i br.:

I. szb.: genpor. Stackelberg, 1. d. Gerngross: 1. br. genboj. Rutkovski, 2. br. genboj. Maksimovič; 9. d. Kondratovič: 1. br. genboj. Krause, 2. br. genboj. Zikov; 2. szb.: genpor. Zasulič, 5. d. Aleksejev: 1. br. genboj. Okulič, 2. br. genbroj. Putilov, 2. br. 31. d. genboj. Vasiljev (nakon (...), 1. br. 35. d. genboj. Glasko; 3. szb.: genpor. Stessel: 4. d. genboj. Fon: 1. br. genboj. Andro, 2. br. genboj. Nadein, 7. d. Kondratenko[61]: 1. br. genboj. Gorbatovski, 2. br. genboj. Cerpicki; Istočni odred genpor. grof Keller: 3. d. genboj. Kaštalinski: 1. br. genboj. Mardanov, 2. br. genboj. Stolica, 6. d. genboj. Romanov (vidi 25-26. travanj): 1. br. genboj. Jacinin, 2. br. genboj. Kričinski; obrana Usurijske oblasti: genpor. Linevič: 2. d. genboj. Anisimov: 1. br. genboj. Asev, 2. br. genboj. Šupinski, 8. d. genboj. Artamov: 1. br. genboj. Furs-Žirkevič, 2. br. genboj. Alkalaev (…).

U 21 h na kineske su razbojnike poslane 2 sat. i 2 topa zbog napada na najbližu željezničku postaju prema Mukdenu. Navodno ih je bilo 500. Troje poginulih, 7 ranjenih.

14/1. svibnja, subota

Poslijepodne jahanje prema zapadnim utvrđenim položajima.

15/2. svibnja, nedjelja

Ignatov: Japanci su se na tinhuanskoj cesti povukli na udaljenost od jednodnevnog hoda (od Tunjuanpua?); nisu prešli Sujan (iz smjera Dagušana). Očigledno posljedice Ren-

---

[60] Keller, Fjodor, knez (1850. - 31. srpanj 1904), generalporučnik Carske ruske armije, zapovjednik Istočnog odreda (2. sibirski zbor) ruske Mandžurijske armije nakon generalporučnika Zasuliča koji se 1. svibnja 1904. povukao s rijeke Jalua pred japanskom I. armijom pod zapovjedništvom generala Kurokija. Keller je poginuo tijekom bitke na prijevoju Matenrei-notatakai ("Keller Fyodor", http://en.wikipedia.org/wiki/Fyodor_Keller).

[61] Kodratenko, Roman Isidorovič (12. listopad 1857. - 15. prosinac 1904), general Carske ruske armije, sudjelovao je u obrani Port Arthura tijekom Rusko-japanskog rata, gdje je i smrtno ranjen. Nakon njegove smrti general Stessel i generalporučnik Fok predali su se Japancima 2. siječnja 1905. ("Kodratenko Roman", http://en.wikipedia.org/wiki/Roman_Kondratenko).

nenkampfovog napredovanja. - Uspješne su uz željeznicu bile i Primorska dp. i 1 p. pogranične straže otjerale su japansku kp. Prijepodne misa (imendan velikog kneza Borisa); službeni posjet zo. 2. zb. - dodijeljen sam operativnom uredu. Razgovor s top. časnikom 3. topbr., jedinim preživjelim časnikom 2. bt. Vidio sam top 3. bt. 6. topbr., koji je u borbi 17. travnja (prema Julijanskom kalendaru) bio rastavljen i ponovo sklopljen u vo. Časnik hvali nove topove. Cesta prema Jaluu popravljena, udaljenost - jednodnevni hod. Genboj. Aleksejev: 5. d. je potpuna; od Verhneudinske prp. otišle su samo 3 sot. Stožer i 2 sot. ostaju ovdje.

16/3. svibnja, ponedjeljak, kiša

U 11 h otišli su ppuk. Papadopov/Papadopo, boj. barun Tettau, sk. Niqist i mornarički por. Camperio s genpor. grofom Kellerom, zk. Istočnog odreda. Odlazak i sk. Edlunda i por. Nariškina. Četvrta pošiljka pošte iz Petrograda. Dolazak prvih odreda 2. sd. i skozd. (7. Krasnojarska p. i 5. skozp.).[62] Zapovijed namjesnika broj 369 od 26. travnja 1901: 2. travnja u utvrdi luke Port Arthur nalazile su se sljedeće postrojbe: 7. std., 15. isstp., 3. i 7. pričuvna b., vogonijski kneževski odred, kvantunški opkoparski i minski odredi, brzojavni odred, kvantunško tvrđavsko topništvo, Vilazočka bt. (nenajavljeno - std., *Ruski invalid*, broj 89 od 23. travnja), ½ bt. od 57 mm, 4. sat. Verhneudinske kozp., zo. sttopb., mornarički odjeli i opskrbni ured, 5. i 6. pričuvna poljska bolnica, mješovita bolnica, stožer 3. szb. i kvantunškog odsječka: topništvo, nadzorni ured, tvrđavski stožer, stožer 7. isstd., zo. opkoparskog odjela kvantunškog zk., zk. tvrđavskog opskrbnog ureda, top. skladište, zo. oružništva, uprava civilnog povjerenika, 7. odsjek policijskog nadzornog ureda, zo. pogranične straže. Bitka 2. travnja: Višušenko (…).

Nabava zaprežnog konja (135 R.). *Ruski invalid* i „Zapovijedi“: 1) mjesna zo. u Blagovešensku i Harabinsku preustrojena u pričuvne b.; 2) u Port Arthuru brzometna bt. od 57 mm, 6 zaprežnih topova, 42 topovska kola; 3) u Usurijskoj oblasti kbt.; 4) stalni vojnozdravstveni zavodi podređeni su načelniku vojnozdravstvenog odjela Mandžurijske armije. Harbin: 1, 2. i 3. mješovita bolnica; Port Arthur: 5, 6. i 9. poljska pr. bolnica, mješovita poljska bolnica Port Arthur. Blagovešensk: 19. poljska pr. bolnica broj. - Svaka std. raspolaže 1 prb. (Lauenstein), a kao sjedišta određena su sjedišta stožera br. Genboj. Andro udijeljen je armijskom opskrbnom uredu (budući da više ne može preuzeti zobr. u Port Arthuru). S grofom Kellerom otputovao je i puk. Lipovac (Crnogorac) kao novi zk. 22. stp, čiji je raniji zk. zbog bitke na Jaluu pod istragom ratnog suda. Kuropatkin optužuje 22. stp. da je prerano napustila položaj na Jaluu te je time dovela do poraza (smatram da je nadmoć Japanaca u paljbi ipak bila prejaka).

17/4. svibnja, utorak, naizmjence mjestimično kiša, poslijepodne nevrijeme

Ujutro opskrbna postaja: jučer objed za 4000 vojnika, danas 1 odred, očekuje se još 3000 vojnika. - Dolazak: skoro cijela 7. spp., 4 sot. 5. kozp., stožer 2. br. skozd. Procjena tijeka bojne (na temelju Streffleurovog[63] travanjskog izdanja i bojnog rasporeda austrougarskog Obavještajnog ureda): očekivano iskrcavanje u Dagušanu 23. travnja (6. svibnja, vidi 10. svibnja) - III. armija; 22. travnja II. armija kod Bitzeva. Prema bojnom rasporedu radilo se o 8 d.; prema Sterffleuru potrebno bi vrijeme iznosilo barem 6 tjedana. Dakle, 5 d. III. i 3 d. II. armije na području Sanžou - Finhauančen bile bi spremne za borbu 6 tjedana nakon 6. svibnja, tj. sredinom lipnja, a ostatak od 2 d. (vjerojatno iz Inkoua), tjedan ili dva nakon njih. Udaljenost Sujan - Laojan iznosi otprilike 150 km, opet 14 dana. Bitka za Laojan - sredina lipnja ili prva polovica srpnja, do kada bi mogao stići i 1 europski zb. Ruske postrojbe: sada 90 b. + 32

[62] Izvod iz: Приказ наместника Nr. 369, 26. 4. 1901. (…); *Unangemeldet in 3./7. B. c.c. див.*, R[ussischer] Invalid Nr. 89 vom 23. 4. [1901].

[63] Časopis „Streffleurs (Österreichische) Militärische Zeitschrift“ utemeljio je austrijski nadvojvoda Karlo 1808. Vlasnik je Republika Austrija, a izdavač austrijsko Savezno ministarstvo za zemaljsku obranu i šport („Österreichische Militärische Zeitrschrift“, http://de.wikipedia.org/wiki/%C3%96sterreichische_Milit%C3%A4rische_Zeitschrift).

(4. szb.) + 24 b. = 146 b.; a Japanci 10 d. - 20 b. Maksimum! za obje strane. Japanci će se sada vjerojatno zadržati na crti Finhuančen - Sujan (utvrđivanje - skupina iz Inkoua), tj. u roku od 6-8 tjedana nakon 6. svibnja. Možda se u tom razdoblju pomakne crta bojišnice kod Inkoua; pokrivanje opsade Port Arthura. Puk. Danilov: svakodnevno dolazak 10 vlakova. Prema Streffleuru po zb. 150 vlakova = 15 dana. Dana 20. svibnja prema Julijanskom kalendaru 4. szb. bio bio potpun. Nastavak 10. zb.: 5. lipnja prema Julijanskom kalendaru (18. lipnja); 17. zb. 20. lipnja / 3. srpnja. Početkom srpnja ovdje bi se nalazilo 90 b. + 32 + 24 + 24 = 170 b. Vidi gore, odnos snaga početkom srpnja: 170 ruskih b. protiv 120 japanskih b. Odnos skoro 3 : 2. Vidi 28. lipanj - 115 b. protiv 1. sd.! Dolazak 2 top. odreda sa po 4 topa. Jučer navečer navodno se oko 10 v. odavde pojavila neprijateljska ophodnja. Sukob. Ignatov navečer: telefonski razgovor s postajom Gajžou. Kod napada na Anžu radilo se o 2 dragovoljačka odreda u Koreji, jedan je bio pod zo. ppuk. Madritova.

18/5. svibnja, srijeda

Ignatov: genboj. Samsonov (Primorska dp., ko. pogranične straže), bio je jučer navečer u Gajžou, izviđanje do sljedeće postaje oko 50 v. - Do Gajčina vlakovi, nako toga drezina. U Inkou 36. p. - zapovijed: bolje da krene dan ranije, nego dan kasnije. Vlakovi su bili u pripravnosti za povlačenje, ali sada je odlučeno da se do Gajčina pješači. Mišenko je u Sanžou (Japanci su otišli). Japanci su preko Finhuančena povukli sve postrojbe osim izvidnice. - Iskrcavanje kod Dagušana tamna je mrlja za Mišenka. Nakon bitke na Jaluu prebrzo se povukao preko Dagušana. Tek nakon što se ispostavilo da su iz Finhuančena stigli samo slabi ko., ponovo se uključio u borbu. Za iskrcavanje kod Dagušana nema opravdanja. Pješice su mogle doći i 2 d. iz Koreje. Položaj kod Žindžua neodrživ je. Nakon što se mine uklone, morat će se obići iz pravca Talievana. Održivost Port Artura budi sumnje. S Rennenkampfom je konjanička pošta nemoguća - naoružano stanovništvo napada manje postaje (ubijeno je 7 kozaka). Rennenkampf je sada negdje na pola puta između Sajmazija i Kuancijana. Problemi s opskrbom (bijeg Kineza). Najava dolaska Čitinske p. i minobacačke bt., ali netočno.

19/6. svibnja, četvrtak

Rođendan cara Nikolaja. Crkvena procesija. Večera kod Kuropatkina. Susjed za stolom genboj. Mihaev, zk. armijskog topništva. - Povratak genpor. Zasuliča; preuzeo je zozb. Mihaev: 1. gorska bt. Istočnog odreda potpuno je beskorisna zbog starosti, a 2. se nalazi u Usurijskoj oblasti. - U Harbinu se ustrojava (…) bt. u topbr. 1. sprd. Druge sd. raspolažu svaka sa po 4 bt. *Harbinski vjesnik*[64] od 2/15. svibnja 1904, podlistak - kineski pljačkaši: 1. siječnja ophodnja Četirkin s 25 vojnika, borba kod Čuangoua; 4. siječnja ophodnja od 6 vojnika - sukob s 20 kineskih pljačkaša 40 v. od Cicikara; 6. veljače ophodnja (…) je uhvatila 3 pljačkaša; 5. veljače ophodnja razbila 30 pljačkaša (postaja Cajzgou), bitka kod (…); 19. siječnja ophodnja od 30 vojnika (...) gen. Laomauze (…); 23. siječnja ista u borbi kod Masačua; 6. veljače ophodnja južno od Cicikara otjerala 23 pljačkaša; 9. veljače ophodnja 45. sot. gen. Erlačina razbila 23 pljačkaša; 16. veljače - 4 v. od željezničke postaje Buhaj 1 vlak, na postrojbe zk. postaje, ksk., otvorena paljba iz skloništa; 18. veljače ophodnja od 6 vojnika u borbi 9 v. sjeverno od postaje Udimi; 22. veljače ophodnja od 8 vojnika gen. Gajpensina napadnuta jugoistočno od Vafangoua (…); 24. veljače ophodnja por. Korminskog poslana da uništi skladište oružja pljačkaša - područje gen. Huntučena, Laojanski odred, nakon borbe razoružani; 25. veljače trojica vojnika (…) kod postaje Tašicao pronašli (…); 25. veljače ophodnja por. Ulotina napadnuta od strane Mongola 60 v. od Slohaozija - tvrdili su da su ophodnju zamijenili za kineske razbojnike; 27. veljače nedaleko od postaje Udimi zk. postaje, ksk. Aksenov uništio je skupinu od 100 pljačkaša, 90 mrtvih; 25. veljače kod Port Adamsa (…) napadnuti; 26. veljače u 18 h napadnut most na 820. v. (postaja Sanžanpu). Poslana sat. 5. stp., 40 voj-

[64] *Kharbinski vestnik.*

nika, vod i sot. Potjera do 3. ožujka - 800 pljačkaša; 2. ožujka straža 12 v. od Port Artura uhitila 2 Kineza, koji su japanskim brodovima slali signale; 3. ožujka razbijeni (…); 5. ožujka kod Harbina napad na ruski (…); 5. ožujka ophodnja por. Ozolina - okršaj kod Imanpoa; 7. ožujka sukob kod 1. kolosijeka sjeverno od (…) Gunžulina; 9. ožujka 25 v. od postaje Talajžao napad 100 kineskih razbojnika na rusku ophodnju; 9. ožujka ophodnja por. Ozolina u borbi; 9-12. ožujka razbijeni (…) kod postaje (…); 10. ožujka (…) Tanši - uhićena 3 naoružana pljačkaša; 11. ožujka (…) Dadinsa - uhićena 2 naoružana pljačkaša; 11. ožujka postaja Imanpao - uhićena 3 naoružana pljačkaša; 15. ožujka željezničko osoblje kod kolosijeka Lidoheza otjeralo 14 pljačkaša; 23. ožujka (…) Futoti, južno od kolosijeka Ehoa, ophodnja por. Ivanova razbila je 80 pljačkaša; 24. ožujka ophodnja zk. postaje, ksk. Nazarenka, napadnuta je kod (…) Suanšanpua (postaja Kuančenzi) - više od 100 kineskih razbojnika; 29. ožujka borbe kod postaje Cajzagou; 29. ožujka ppuk. Kolzakov u potjeri s 42 vojnika; 7. travnja por. Karablev s ophodnjom u borbi kod postaje Fanzatun; 7. travnja 8 vojnika u borbi kod postaje Fanzatun; 8. travnja 40 vojnika sa ksk. Tringamom u borbi 10 v. od postaje Cajzagou; 12. travnja ophodnja od 4 vojnika u borbi kod mosta na postaji Vafangou; 13. travnja (…) Misticki s 20 vojnika u borbi protiv 60 razbojnika kod postaje Šitoučenzi; 14. travnja ophodnja por. Butkeviča u borbi kod Čantufua, Butkevič ranjen; 19. travnja ophodnja u borbi kod Jantaja; 17. travnja ophodnja por. Korableva u borbi kod postaje Fanzatun, por. ranjen; 25. travnja zk. postaje, ksk. Švanebah, u borbi 110 v. od Turčihija.

Pokušaji uništavanja pruge: 5. travnja 18 v. od Hajlara 2 tračnice i brzojavni stup uništeni; 13. travnja kod Gunžulina prasak eksplozivnog naboja, ali bez posljedica; 15. travnja kod Telina uništena tračnica, uklonjen eksplozivni naboj; 15. travnja u 2 h kod Sintajzija i Kaojuana uništene 2 tračnice; 17. travnja 25 osoba pokušalo je dignuti u zrak most između Gajžoua i Sunučena; 7. travnja kod Kuančenzija otkrivena radionica oružja: 8. travnja na prijevoju Duzuidze por. Grunt zaplijenio je sanduk piroksilinskog naboja, 6 P. (…), 350 lakata fitilja Bickford; 14. travnja na postaji Erusindizija zk. postaje, ksk. (…), zaplijenio je 124 vrećice (…), 4 svežnja fitilja Bickford i 55 čahura, ukupno 43 namota; 1 časnik i 14 vojnika poginulo, 2 časnika i 20 vojnika ranjeno. - Kineski razbojnici: 257 mrtvih, 35 ranjenih, 58 uhićenih. Puk. Danilov Lauensteinu: Japanci se nisu iskrcali kod Dagušana i njihov se napad još uvijek očekuje. Ako do njega dođe, Kuropatkin će pričekati još 2 europska zb. i onda i sam krenuti u napad. Inače je vrlo zlovoljan: veliki knez Boris je veliki teret, isto tako i kpob. Trubeckoj. Osim Mišenka nema pristojnih izvidničkih javljanja ko. Ignatov: utvrđivanje Harbina i položaja na putu do njega.

Posjetio me genbojn. Patengut: ovdje u okolici uočeno je 7 kineskih razbojničkih skupina, 1 raspolaže s 2 topa, čijoj se zapljeni stalno teži. Topovi i oružje kineske vlade, ali mala količina streljiva.

Bazilevič: 1. argunska p. kod Karcova, sada Rennenkampf. Konačno bojni raspored ko.: Port Arthur 1-2 sot., 1 verhneudinska p.; genboj. Samsonov: Primorska dp., pogranična straža, 2. transbajkalska bt.; genboj. Mišenko: 1 čitinska p., 1. verhneudinska - 5 ili 4 sot., 1 bt.; genboj. Rennenkampf: Usurijska p., 1. argunska p., 2. nerčinska, 2. argunska; Istočni odred: 4 sot. 2. čitinske i 4 sot. 2. verhneudinske; Laojan: genbojn. Grekov, 2 sot. 2. čitinske, 2 sot. 2. verhneudinske, 1 sot. amurske; genboj. Karakovski (bivši vojni poslanik u Teheranu): 5 sot. Amurske p. (puk. Konovič danas ovdje) i pogranična straža. Tri sat. 4. sp. upućeno je poslijepodne željeznicom do najbliže sjeverne postaje radi zaštite željeznice od kineskih pljačkaša. Puk. Waters i sk. Chemiert otišli su na položaje I. zb. (…).

Zapovijed carskog namjesnika broj 387 od 30. travnja: ustrojavanje 5 prsot. pogranične straže. Brojno stanje (*napomena* u zapovijedi: 2 (…) ko. - 3 časnika, 140 vojnika, 10 civilnih činovnika, 300 konja. U Vladivostoku ko. dragovoljaca - 150 konjanika.

20/7. svibnja, petak

Smotra: 10 sat. 4. verhneudinske p., cijela 5. irkutska i 7. krasnojarska spp., 5. skozp. i 5 sot. 8. skozp., 2. i 5. bt. 31. topbr., 1 pionirska sat. - pontonski vo., 2 ktopvo., 2 vojnozdravstvena prijevoza, 1 opkoparski vo.; armijski vo.: streljivo na teretnim kolima (*napomena*: sp. raspolažu četverostrukim pakovanjem naboja) te opkoparskim vo. Večera kod zka. Prisutni: genboj. Levestam, zk. 2. sd., genboj. Čirikov, zk. 2. br. skozd. Kuropatkin: početkom rata dnevno su dolazila 3 vojna vlaka, sada ih stiže 6. U međuvremenu provedene su sve mjere za povećanje učinkovitosti željeznice. Uskoro s očekuje 7 vojnih vlakova dnevno. Pojačani promet može se uvesti iz Harbina - oko 10 vlakova dnevno. U Mandžuriji 30.000 vojnika u željezničkim zaštitnim odredima. - Dopuna 22-23. svibanj. Levestam: njegova će d. sutra navečer biti ovdje, ali bez topništva i bolnice. Mendigorriji se jučer navečer povjerio pripiti Bazilevič: Rennenkampf se žali na gardijske časnike svoje d., nemarni i kukavice. Pogrešna dojava i odmah gubitak dodira s neprijateljem. Ksk. Markodov vratio se s 1 sot. genboj. Romanova.

Bojni raspored 15/2. svibnja 1904: Port Arthur: 7. d.: 12 b., 3. bt.; 3. szb.: 4. d., 12 b., 4 bt.; genpor. Stessel: 2 sot. (4. i 1. verhneudinska p.), 3. i 7. prb.: 2 b. (…) bt.: 1 bt.; 57 mm brzometna bt.: 1 bt.; II. b. 5. isstp. 2. iststd.; pričuvni odred - 1 b.; kvantunško top. (3. bt.); kvantunški opkoparski vod; kvantunški minski vod (ukupno 21 b. pješačkih postrojbi, 9 bt., 2 sot.); Gajžou: Usurijska kbr.: Primorska dp.: 6 ko., 2. zabajkalska kozbt.: 1bt., pogranična straža: 6 sot.; Gajčin: 1. szb. - genpor. barun Stackelberg: 1. std.: 12 b., 4 bt.; 9. std.: 12 b., 4 bt.; *napomena*: stp. broj 36 nalazi se u Inkou. Laojan: 2. szb., genpor. Zasulič: 5. std.: 12 b., 4 bt., 2. br. 31. pješačke d.: 8 b., 3 bt.: 2. br. 35. pješačke d.: 8 b., 3 bt.; 4. verhneudinska spp.: 4 b., 2 sot. 2. čitinske p. (1 povorka /…/), 2 sot. 2. verhneudinske p., 1 sot. amurskih kozaka, dio 1., 2. i 3. opkoparske b., 3. zabajkalska kozbt. - 1 bt.; Istočni odred: genpor. grof Keller s 2 skupine na (…) Fentujlinu i u Mukdenu, stožer navodno u Lindansanu, 23. stp. i gorska bt. (…), 3. std.: 12 b., 2 bt., 21. stp. i 1 bt., prijevoj Dalin: 6. std.: 12 b., 3 bt., 4 sot. 2. verhneudinske p., 4 sot. 2. čitinske p., 1 gorska bt.; *napomena*: nisu uzeti u obzir gubici topova; Suanžu, Zabajkalska kozbr., genboj. Mišenko: 1. čitinska p.: 6 sot., 4 sot. 1. verhneudinske p., 1. zabajkalska kozbr.: 1 bt.; (…): Zabajkalska kozd. genboj. Rennenkampf: 2. argunska p.: 6 sot., 2. nerčinska p.: 6 sot., 4. zabajkalska kozbt.: 1 bt., Usurijska kozp.: 6 sot., 1. argunska zabajkalska kozp.: 6 sot.; 1. sprd.: 4. verhneudinska p.: Laojan; 3. nerčinska p.: Harbin, 1 b., 1 p. (vjerojatno broj 1): Mukden (…); 1 p. (vjerojatno broj 2) još dalje natrag, vjerojatno Hajler); *napomena*: topništvo (4 bt. /…/) se ustrojava u Čiti; 2. sprd. i skozd. stižu u Laojan 16/3. svibnja. Prva još bez topništva, a drugoj je udijeljena 3. zabajkalska kozbt.

Kineska granica: genboj. Kozalovski: 5 sot. amurskih kozaka, pogranična straža (1 br.). U zaleđu kao posadne i doknadne postrojbe: 3 zabajkalske kozb.; 1. sd.: prb. Blagoveššensk i Harabovsk: 4 b.; prb. 1. sd.: 4 b.; prb. stbr.: 7 b. (2 od njih u Usurijskoj oblasti); 2 isprbt.; 5 prsot. pogranične straže; pričuvni odred?; 3. čitinska zabajkalska kozp.; 3. verhneudinska zabajkalska kozp.?; krasnojarski i arkutski kozaci?: (…) amurska kozd., 2 prbt.

Ukupno: br. Samsonov: 6 ko., 1 bt. (6 topova); br. Mišenko: 10 ko., 1 bt. (6 topova); 1. zb.: 24 b., 8 bt. (64 topa); 2. zb.: 28 b., 10 bt. (80 topova); Istočni odred: 24 b., 4 ko., 9 bt. (72 - 22 = 50); Rennenkampf: 28 ko., 1 bt. (6 topova); Laojan: 4 b., 1 bt. (6 topova); Mukden: 4 b.; Laohe: 5 ko. (84 ko., 50 b., 27 bt., 218 topova + pogranična straža oko 100.000 ljudi); 4. szb.: 32 b., 24 sot., 8 bt. (64 topa), oko 40.000 vojnika (ukupno: 120 b., 74 ko., 282 topa krajem svibnja; 17. zb.: 24 b., 12. ko., 88 topova krajem lipnja (?); 10. zb.: 24 b., 12. ko., 88 topova krajem srpnja (?), orenburški kozaci: 24 b., 24 ko., 12 topova (ukupno 164 b., 120. ko., 470 topova, oko 200.000 vojnika početkom kolovoza.

Vladivostok: genpor. Linevič: 7. std.: 2 b., 3 bt., ¾ 2. std.: 9 b., 3 bt., 1. nerčinska kozp.: 6 sot., Ussurijska kozp.; 1 gorska bt., prko. Primorske dp.; prko. Usurijske dp..; tvrđavske postrojbe?; pričuvni odred?; prstb.? Švedski mornarički por. Lybek otputovao u Vladivostok.

21/8. svibnja, subota

Harbinski vjesnik: zapovijed zo. željezničke postaje - u okviru crkvene povorke na dan 6/19. svibnja mimohod sljedećih postrojbi: 6. zabajkalski kozb.; 5. i 6. vod, 3. nerčinski spp.; 1. sot. Amurske kozp., 5, 6. i 9. is. zrakoplovni topvo. Aleksejev je 19. svibnja Kuropatkinu uputio prijedlog! - Ignatov: 1. zb. pripravan je za napad. Ako je 4. szb. potpun, možda je i 2. zb. - Ne čini mi se mogućim. Naprotiv: Kuropatkin je danas otišao do Istočnog odreda. Već danima nam nisu uručeni brzojavi: ili Rusi ili Japanci nešto pripremaju! Sk. Serda vratio se od Rennenkampfa.

22/9. svibnja, Duhovi

Vijest o potonuću nekoliko japanskih brodova. U crkvi je umjesto misionara govor na ruskom održao princ Jaime. Izvješća Szeptyckog: 23. stp. i 4. bt. 6. topbr. nalaz se u Sajmaziju pod Rennenkampfovim zo. Ovaj je 10. svibnja bio u Kuandinsanu u borbi. Vratio se isti dan. Dana 16. svibnja bitka kod Hajgumina. Dva dana ranije, 14. svibnja, 3 usurijske sot. prebačene su u skupinu Zasulič. Danas ujutro dolazak posljednjeg odreda 2. sd. Glasine o borbi kod Dalnija. - Kuropatkin je jučer otputovao do Istočnog odreda, danas se vratio. Dopuna u vezi s večerom 20. svibnja - Kuropatkin: zatvorim oči i ne usudim se upitati čime se prehranjuju ko. u gorju. Ništa ne traže, nekako preživljavaju. Ali, kruha nemaju već odavno. - Nadalje, zaštitni prijevoznički odredi na željeznici borbene su jedinice za obranu od kineskih pljačkaša.

23/10. svibnja, duhovni ponedjeljak

Ruski invalid, broj 84 od 15. svibnja: orenburška kozd.: zk. genboj. Grekov (Vladimir), 1. br. genboj. Erdmann, 2. br. genboj. Tolmačev, 9. p. koz. ppuk. Čulošnikov, 10. p. koz. ppuk. Voržin, 11. p. kozb. ppuk. Guriev, 12. p. koz. ppuk. Bičkov. Genpor. grof Keller - Istočni odred - navodno je dobio zapovijed o napredovanju; vjerojatno se odnosi na stožer, budući da se prema pismu Settena upućenog Lauensteinu nalazi 35 v. odavde, u Landansanu; 3. d. s 9., 10. i11. p. Usurijska p. dobila je po 1 b. 31. i 35. d. Grof Stenbock (Primorska dp) stigao je prije 5 dana iz okolice Bitzeva, gdje se nalaze 3 japanske d., 1 osigurava crtu Bitzevo - Pulandjan, a 2 se nalaze kod mjesta iskrcavanja 10 km južnije. - Ruske br. još su uvijek na otocima. U Gajčinu 1 p. Primorskih draguna, 2 sot. bile su u izviđanju. Japanci od Pulandjana nadalje samo duž željeznice, što se objašnjava činjenicom da prije početka napredovanja prema Port Arthuru, čekaju istovar opsadnih topova. Putevi su u jako lošem stanju, neprikladni za kola. Procjena: prema *Ruskom invalidu* - službena japanska vijest - na brodu koji je potopljen kod Geurana nalazila se 9. sat. 37. pp. Ova pp., prema bojnom rasporedu, pripada 4. d. Navodno je II. armija stigla u Koreju. Vjerojatno su I. i III. na zapadnoj obali, a IV. na istočnoj. Zajedničko napredovanje prema Mukdenu (pravci - vidi kartu) - do Huanžensana velika rijeka Hunzin kao crta opskrbe. Ipak, II. armija ne raspolaže gorskim topovima (Stenbock), a kod Bitzeva skoro isključivo gorski topovi. I udaljenost od I. armije je prilična.

27/11. svibnja

Imenovanja u zapovijedima Mandžurijske armije, broj 210: ovdje je boravio Laojanski odred genpor. Žilinskog iz Mukdena; broj 207: 1. odsječak Landasan (konjanička pošta). (…) bt.? Prijepodne smotra: 6. jenisejska i 8. tomska pp., oko 800 doknadnih strijelaca, doknadno topništvo: 8 topova starijeg tipa i 6 novih (posljednji u dva vlaka). Večera. Kuropatkin: čini se da Japanci namjeravaju nešto novo, budući da im je posljednji plan propao. Rennenkampf je prepustio svoje topništvo, jer mu je obećano još 18 kp. i 60 gorskih topova. Harkevič: ne shvaća Japance, čini se da će se zadovoljiti osvajanjem Koreje. Glasine o borbi Kellera i Rennenkampfa. Dolazak 4. skozp. Osobnu gardu zka. čine amurski kozaci. Harkevič: cesta Mukden - Sinzintin - Jauanženjan na početku prihvatljiva, nakon toga sve lošija, neprekidno je pod nadzorom, primijećeni pljačkaši. - Osmatračnica na uzvisini sa stražom: uočena b. s vo. na 25

km. Kuropatkin: naručena velika količina čizama (160.000 pari?), budući da su postrojbe opremljena čizmama od mekog materijala.

25/12. svibnja, srijeda

Saharov i Harkevič kod Kuropatkina od 9 do 13 h - izvješće. - Ministar prometa, knez Chilkov, od 17,30 do 19 h u Laojanu. Navečer dolazak Ignatova sa zahtjevom da tijekom operacija ostanem u Kuropatkinovom stožeru. Glasine o odbijenom napadu Japanaca na položaju kod Žižondua. Gubici Rusa oko 1000 vojnika. Karakteristično za Kuropatkina: Japanci stižu s bajunetima, a 1 Sibirac sređuje 3 Japanca. Levestam: vojničke vježbe d. izazivaju prevelike poljoprivredne štete.

20. svibnja

Dolazak u Laojan od 16. do 24. svibnja: 2. sd. - 16 b.; skozd. - 28 sot.; 25. svibnja 4. skozp. - 6 sot.; 25. svibnja 1. stopd. - 2 bt.; *napomena*: 1. skozp. Mukden; 27. svibnja 2. stopd. - 1 bt.; 28. svibnja 2. stopd. - 1 bt.; 31. svibnja 3. stopd. - 1 bt.; 1. lipnja 3. stopd. - 1 bt. i zo. 4. szb.; Usurijska p. samo 3 sot., 2 spp. u Mukdenu?; 3. lipnja 10. p., minobacačka bt.; 4. lipnja 12. p. - minobacačka bt.; 6. i 7. lipnja 11. p. i 4. sd. (prolazak kroz Laojan). Mandžurijska armija, ukupno 15. svibnja: 84 b., 50 ko., 27 bt.; 16. do 24. svibnja 100 b., 50 ko., 27 bt. (…); 6. i 7. lipnja 112 b., 74 ko., 36 bt. Vidi 28. ožujak. Navečer Tretilkov i Ignatov: tijekom ratnog djelovanja Gérard, Sylvester, Mendigorria, Lauenstein i ja ostajemo u GS. Kuropatkina.

26/13. svibnja, četvrtak

Tijekom noći dolazak 2 bt. 1. stopb. Dočasnik: iz prtopbr. u Omsku ustrojene 4 d. sa po 2 bt. Samo topništvo. Treća zabajkalska kozbt. željeznicom je prebačena u Gajčin. I 2. kozp. je prebačena, ali hodom. - Prvi zb. dobio je navodno zapovijed da napreduje. *Harbinski vjesnik* od 9. svibnja (Julijanski kalendar) donosi mnogo pojedinosti. Dolazak pošte iz Petrograda. Bazilevič Lauensteinu: počelo je iskrcavanje Japanaca kod Dagušana. Dana 22. travnja / 5. svibnja iskrcavanje i kod Bitzeva. Novi odred 12/25. svibnja, svakih 20 dana, oko 3 tjedna za 3 d. ili tjedan po d., odnosno 5 tjedana za 5 d. Danas kod Finhuančena 3 d. - 36 b.; za 3 tjedna na crti Finhuančen - Sujan 72 b., tj. 15. lipnja 2 ili možda 4 d. koje su još uvijek u Koreji: maksimalno 36 + 36 + 36 = 108 b. - Do tada planirano od strane Rusa: 100 b. + 16 (2. sd.) = 116 b.; možda cijeli 10. zb., 24 b. = 140 b. (vidi procjenu na 82. str.). Zapažanja: rusko napredovanje 1. zb. - i drugih postrojbi - prema Port Arthuru, ali ako prema Sujanu, moglo bi se spriječiti japansko iskrcavanje. Za Dagušan je isto tako prekasno, vidi gore odnos snaga. Japanski napad može početi sredinom lipnja: oko 3 d. preko Kuantsiana i Mukdena, oko 3 d. preko Finhuančena i Laojana i oko 3 d. preko Sujana i Gajčina. *Napomena*: skupina od oko 4 d. Vidi situaciju od 19. srpnja. Oko 140 b. Gajčin - Mukden, oko 140 b. Sujan - Kuantsian. Laojan - 60 km - Gajčin - 80 km - Sujan - 60 km - Finhuančen - 70 km - Kuantsian - 160 km - Mukden. Nadalje: i 2 d. iz Bitzeva mogu se isto tako priključiti. Sredina lipnja - oko 116 b., sredina srpnja - oko 140 b.; početkom kolovoza oko 164 b. Dana 8. srpnja de facto 144 b. Japanci maksimum, Rusi minimum. Uz to: Rusi u obrani, utvrđeni položaji, protumjere: Apejandžan - Finhuančen: 1. zb., 2. zb.; Istočni odred, Sajmazi: 4. zb. i 17. zb.; krajem srpnja: Sajmazi 4, 17. i 10. zb. Možda samo 17. i 10. zb., a 4. za obranu, ili 4, 17. i 10. zb. obrana. Četvrti szb. bi sada već morao biti u Sajmaziju. Barem 3. d. Ali, ova se operacija zbog loših prometnih veza čini ipak vrlo neizvjesnom.

14/27. svibnja, petak

Odlazak u ckrvu - krunidbena svečanost. Genboj. Veličko: potvrđeno je iskrcavanje kod Dagušana; Grekov: okupljanje ko., 3 sot. već su ovdje. Stigla je i bt. 2. stopd.; trebala bi biti udijeljena 3. sd. (?). Genboj. Putilov (2. br. 5. sd.): d. će krenuti na jug. Objed s genboj. Harkevičem, jer je Kuropatkin otputovao u Mukden. Ne može shvatiti nepovezano kretanje I.

japanske armije. Stigla su i pojačanja u obliku ko. Poslijepodne posjet princu Jáimu Burbonskom. *Harbinski vjesnik*: bitka kod Žindžoua 3. i 4/16. i 17. svibnja. Rusi su izgubili bt. i vratili se na položaj kod Žindžoua. Uspostavljen željeznički promet prema Inkou.

28/15. svibnja, subota

Kuropatkin tijekom noći iz Mukdena u Gajčin, povratak poslijepodne. Prvi zb. napreduje. Druga sprd. prebačena u Ansandžan. Vijest o napuštanju položaja kod Žindžoua nakon japanskog napada. Dolazak 2. bt. 2. stopb.

29/16. svibnja, nedjelja

Vijest: 12/25. svibnja Japanci rade na utvrđivanju Finhuančena. Prekjučer 30 v. sjeverno od (…) borbe prema Sajmaziju i Kuantsianu. 10/23. svibnja japanska prethodnica 3 v. južno od željezničke postaje Vafandan, iza nje 12. pp. (11. d. III. armije). Iskrcavanje kod Dagušana traje već 5. dan (dakle od 7/20. svibnja) - 50.000 vojnika, vjerojatno pješačke postrojbe. Napreduju prema Sujanu i Čitajziju. Reutterova[65] vijest: 13/26. svibnja Tokio: Japanci zaposjeli Žindžou (grad). Dolazak pontonskog vo., ali bez postrojbi. Prolazak pukovnija 2. prd. kroz Ansandžan, te 2 bt. Poslijepodne večera kod kineskog trgovca. Prisutni: ruski stožerni (…) Inahev (?), povjerenik u Laojanu, inženjer Jablonski sa suprugom. Razlog obustave željezničkog prometa: 6. i 9. skozp., od kojih se 1. iskrcava u Mukdenu, a 2. u Vladivostoku. Ignatov: kod Bitziva itd., primijećeno 6 japanskih d. Zvuči nevjerojatno prema vremenu iskrcavanja i području djelovanja. - Prvi zb. vraća se na crtu Inkou - Gajžou - Dašicao.

30/17. svibnja, ponedjeljak

Položaj kod Gajžoa 25/13. svibnja zaposjeli su Japanci! Kod Port Arthura III. armija, gen. Nogi[66]: 5. i 11. d. (obje raspolažu s gorskim topništvom) i IV. armija Nodzu[67]: 6, 7. i 9. d. (7. d. - gorsko topništvo). Poslijepodne objed kod inženjera Jablonskog (supruga Ana Aleksandrovna). Teme razgovora: psovanje Kuropatkina, nedavno ubojstvo nožem časnika u ovdašnjem parku, premišljanja zbog Port Arthura. - Četvrta spp. nalazi se 13 v. odavde na cesti prema Finhuančenu. Danas je prema zapadu otišla 1 ½ b. - Nedavno panika u Mukdenu: japanski izv. odred u blizini. Ignatov: obustava željezničkog prometa zbog prijevoza postrojbi u Vladivostok (1. kozp., doknadne postrojbe) (vidi jučerašnji zapis).

Amurska sot. nalazi se u Sinzitinu. Čini mi se da je 1 skozp. radi osmatranja prebačena na položaje uz ceste istočno i jugoistočno od Mukdena. (…) Procjena: 1. Slom Port Arthura mogao bi uslijediti u roku od nekoliko tjedana. - 2. Gdje je II. japanska armija? Sigurno je da je prebačena u Koreju; vjerojatno je još uvijek tamo i vjerojatno će preuzeti desni položaj u zaleđu I. armije. - 3. Ako Japanci kod Port Arthura raspolažu s 3 d., mogli bi nakon završetka iskrcavanja kod Dagušana (20. svibnja - 4 d., oko 4 tjedna - otprilike do 20. lipnja) napredovati prema Gajčinu i Mukdenu s 9 d. Možda i s više ili ako ranije krenu, s manje d. To bi dovelo do povlačenja, možda bez borbe. - Lauenstein: svi civilni krugovi su toliko protiv ovog rata, da bi se car u Petrogradu mogao lako dati nagovoriti na mir. Danas se tijekom objeda govorilo o mogućoj borbi dana, 2 vojnozdravstvena vlaka krenula su prema jugu, a možda i 1. zb. prema Sujanu. - Ppuk. Spiridonov: zk. 4. zaamurske željezničke b. otputovao je u nadzor, što bi moglo značiti uspostavu prometa. - Zapovijed Mandžurijske armije broj 225 od 11/24. svibnja: prema izjavama službenih osoba žestoko osuđuje neprimjereno ponašanje vojnih lica koje narušava opći mir i red na željezničkim postajama (…). U tom je smislu objavljena

[65] Novinska agencija Reuters.

[66] Nogi, Maresuke (25. prosinac 1849. - 13. rujan 1912), general Carske japanske armije. U Rusko-japanskom ratu nakon 154 dana opsade Port Arthura porazio je ruske postrojbe 2. siječnja 1905. Japanski gubici iznosili su 58.000 poginulih, a ruski 31.000. (http://de.wikipedia.org/wiki/Maresuke_Nogi; "Nogi, Kitten Maresuke", VE, sv. 6, Beograd 1964, 250).

[67] Nodzu (30. studeni 1841. - ?), zapovjednik japanske IV. armije u Rusko-japanskom ratu. („Nodzu Mischizura", http://de.academic.ru/dic.nsf/meyers/98254/Nodzu).

uredba carskog namjesnika Dalekog istoka od 25. veljače tekuće godine ---, potrebno je da pretpostavljeni posreduju u rješavanju takvih slučajeva (izvod iz kazni). Zapovijed broj 228 od 11. svibnja: procjena poljoprivrednih šteta nastalih tijekom vojnih vježbi. Ostale zapovijedi: ppuk. Jaločkin, zk. 11. isstp.; minski odred prebačen je u Nikolajevsk: vodovi broj 3, 6, 7, 9, 18, 47, 61, 64, 70, 91, 92, 93 i 95; ppuk. Rindin, zk. 10. isstp.; puk. Bem, zk. 16. isstp., imenovan zk. 22. isstp. (ipak ne Lipovac, vidi str. 81). Postaja odsječka Hajčen - Dagušan zatvorena: 22. travnja Dagušan, 24. travnja Sithučin, Ulas i Sujan, 29. travnja Čaudzapuzi. Dana 4/17. svibnja kroz japanske bojne redove iz Port Arthura probio se (…) knez Gantimurov (25. isstp.) i donio vijesti.

31/18. svibnja, utorak

Prvi zb. krenuo je prema Gajžou. Ko. jučer su se sukobilo s neprijateljskim ko., zahvatila ih je i pješačka paljba, navodno kod željezničke postaje Vafangou (? čini se nevjerojatnim, jer danas su prevezena 2 ranjena časnika i 25 ranjenih vojnika te desetak poginulih, vjerojatno s postaje Sunečen). Dolazak 1. bt. 3. stopd. i 4 teška topa (topovi iz Inkoua preko Harbina). Dojava: 14/27. travnja Japanci su ušli u Nangualin. Večera kod Lauensteina. Ignatov: 1. zb. napreduju prema Bitzivom, tamo ni traga od Japanaca. Bitka ko. kod Vafangoa. Primijećena je japanska 13. kp. (1. kbr., II. armije). Tettau piše: Istočni odred prebačen iz Landasana dalje naprijed. Genboj. Grekov s 4 sot. 2. verhneudinske p. udijeljen Rennenkampfu; s njim kpob. knez Urusov. - Čini se da su otišli svi transbajkalski kozaci.

1. lipnja / 19. svibnja, srijeda

Dolazak: stožer 4. szb.; 1 odred 2. bt. „3. stopd.“ - Doknadne postrojbe za transbajkalske kozake. Simonov bi trebao preuzeti zo. Mješovite d.: Primorski draguni, 2 skozp. i p. pogranične straže. Čini se da 1. zb. ipak nije krenuo preko Gajžoua, budući da je Stackelberg brzojavio molbu, da strani vojni poslanici koji su trebali biti prebačeni u njegov stožer, pričekaju s putovanjem do prekosutra, jer konačišta još nisu spremna.

2. lipnja / 20. svibnja, četvrtak

Brzojav: službeni Tokio, 1, 3. i 4. japanska d. i cijela II. armija borile su se 13/26. svibnja. Dolazak 10. spp. (navečer dolazak I. odreda).

3. lipnja / 21. svibnja, petak

Princ Jaime, puk. Schyler, boj. Home, sk. Kirchmann, boj. Schönmayer, sk. Bordet, ksk. Lerda i por. Jevenoix otišli su u stožer 1. zb. Dolazak minobacačke bt. (6 /…/) iz Nikolsk Usurija. Dana 1. lipnja proboj Istočnog odreda prema Sajmaziju; nije naišao na neprijateljske postrojbe (Keller: /…/). Izvješće Szeptyckog: 24. svibnja bitka kod Dapua. S noći 25. na 26. svibnja noćni napad na prijevoju Šaogo, 28. svibnja bitka kod Ajanamina, 29. svibnja (…) napušten, pokret prema Zanči. *Napomena*: 1. lipnja proboj Kellera prema Sajmaziju. Navečer su vlak za vlakom ukrcavane „(…) bt.“ za obranu Kineza. Genpor. Simonov boravi u Laojanu: javlja da je 17/30. svibnja pao Dalni. Dana 18/31. svibnja Sujan još nije bio u rukama Japanaca. Dana 17/30. svibnja bitka konjaništva kod željezničke postaje Vafangou. Japanci se utvrđuju 4 v. sjeverno od nje.

4. lipnja / 22. svibnja, subota

Zapovijed broj 235 od 14/27. svibnja: pripadnost stožera i postrojbi najbližem opskrbnom uredu: 1. zb., 21. isstp., 1. bt. 6. issttopbr.; skozd. bez 4. skozp.; 2. zb.: stožer I. skozd., 1. stp, 2. čitinska i 4. verheundinska pp., stožer i p. 2. s. pješačke d., 1, 2. i 3. is. opkoparska b., 2. verhneudinska kozp., amurska kozp., 3. zabajkalska kozb., stožer i 2. br. skozd., Laojanski odred. Istočni odred: 23. isstp., 4. bt., 6. issttopbr., 1. argunska kozp., Usurijska kozp., Zabajkalska kozd., bez 2. verhneudinske kozp. i 3. zabajkalska kozbt. Zapovijed broj 312 od 16.

svibnja 1904. (problemi u opskrbi): upoznat sam s izvješćem o teškoćama u opskrbi pojednih postrojbi s čime bi trebalo upoznati načelnike divizijskih opskrbnih ureda (…), čija se glavna dužnost i sastoji u pravoremenoj dostavi sve potrebne opreme za vojnike i konje (…). --- (…). U opskrbnim skladištima u Laojanu pohranjeni su sljedeći proizvodi: brašno, razne vrste krupe, riža, dvopek, sol, čaj, šećer, suho voće, mesne konzerve (u maloj količini), limunska kiselina, zob, ječam, (…) pogače, sijeno (za časničke konje), drvo i meso. Svi ti proizvodi šalju se prema potrebi. (…). --- Prevencija! --- Zapovijed broj 285 od 11. svibnja: ustrojavanje p. iz sot. pogranične straže - 8, 13, 42, 43. i 55; za kbr. genboj. Semenova (1. zb.). Pozivanje na zapovijed broj 252 od 1. svibnja: s dužnosti je udaljen zk. 22. isstp. puk. Gromov. --- Ko. ppuk. Madritova. Zapovijed broj 237od 14. studenoga: odsječci: Landasan, Hojan, Saolizi. Dolazak: 12. sp. - minobacački vo. Peta std. / 1. br.: prekjučer je (2. svibnja) krenula prema Suzapuziju (? - u gradu sam sreo sk. Salzmanna), ali danas se vratila (vjerojatno je određena za Istočni odred - napredovanje prema Sajmaziju). Ignatov: danas je 1. d. u Vafangouu. Četvrta skozp. bit će djelomično prebačena na jug željeznicom (ukrcane 2 sot.). Ppuk. Zabaškin (2. nerčinska p.) navodno je ranjen. Engleski mornarički časnik (…) (dolazak jučer) otputovao je u Čifu - Port Arthur. Zapažanja: 1. d. u Vafangouu! - Rennenkampf je vjerojatno imao boj kod Sajmazija! 220 km zračne linije. Ispred Japanci na crti Dagušan - Finhuančen, vjerojatno sa 6 d. i oko 100.000 vojnika. - Čini se da su 5. i 11. japanska d. južno od Vafangoua, mogle bi napredovati. Nije isključeno da je napad na Sajmazi 29. bilo izviđanje prisutnosti ruskih pješačkih postrojbi. Uočena je 1 br., ne i topništvo, nakon čega je uslijedio napad iz Istočnog odreda, odnosno iza Sajmazija nadesno. Sada: I. japanska armija Sajmazi - Mukden, II. armija Dagušan, Finhuančen - Laojan - katastrofa! Kuropatkin bitku vjerojatno smatra pitanjem časti!

Procjena: Japanci vjerojatno računaju na sljedeće ruske snage: 1, 3, 5, 6, 9. std. = 60 b.; 1, 2. 3. sd. = 48; 2 (…) - br. = 16 b. Ukupno 124 b. Nasuprot tome Japanci: ako se kod Port Arthura nalaze samo 3 d., a sve su ostale postrojbe određene za napad (nemoguće je da se radi o maksimumu), može se pretpostaviti da se radi o (19 x 12) 120 b. Zapažanja: s maksimumom od 120 b. ne mogu se napasti 124 b. u gorju. Jedina svrha japanske II. i III. armije je sprečavanje sloma opsade Port Arhura napadom izvana. Pad bi se morao dogoditi prije dolaska 10. i 17. zb. (48 b.), jer inače bi se 120 japanskih b. borilo protiv 172 ruske b. - Port Arthur bi se morao održati do dolaska i početka djelovanja 2 europska zb., tj. do kraja srpnja tj. uslijed kišnog razdoblja do početka rujna - 3 mjeseca od danas. Iako se čini da se prilike za Japance povoljno razvijaju, bilo bi preodvažno sada krenuti u napad, posebno jer za 3-4 tjedna počinje kišno razdoblje. - Ipak, u stvarnosti bi zbog nesposobnosti ruskog vodstva, na temelju vlastite topničke nadmoći i slabe operativne sposobnosti ruskih postrojbi, imali sve izglede za uspjeh, to više što bi Rusi u ovom trenutku teško mogli izbjeći bitku za Južnu Mandžuriju. *Ruski invalid*: „is. pontonska b." - minobacačka bt. i 1. i 2. vo. - Istoimena prb. u okviru 12 p. koje pripadaju 1, 2. i 3. s. pješačkoj d. Kozb. „Irkutsk" i „Krasnojarsk".

5/23. lipnja, nedjelja

Dolazak bt. 4. stopb. Ignatov: Istočni odred napredovao je do 4. odsječka (Tuping?). Dakle: 1. zb. i Istočni odred naprijed, tj. produbljavanje cijele prve crte bojišnice. Pokazne namjere. - Ali, one mogu Japance zavarati najduže samo nekoliko dana! - Budući da je skoro potpuno sigurno da neće doći do japanskog napada, opasnost nije prevelika, iako i manji udari nisu potpuno beznačajni. Vijest: izvješće Stessela od 15/28. svibnja, kojeg je donio glavnostožerni sk. Gurko preko Čifua. Stessel je, nakon što su neprijateljski brodovi raznijeli rusku bt., naredio „povlačenje" (umanjenica godine!). Dnevno izvješće: pokopano je 10 časnika i 674 vojnika (naknadno je pronađeno još 30 tijela): ukupan broj poginulih: 710. Ignatov: kod Zinžoua jako je nastradala 5. isstp. na svom isturenom položaju, osobito tijekom povlačenja;

inače mali gubici. - Smatra da Port Arthur ne može pasti. Vederemo! Pismo švedskog sk. Edlunda o napredovanju Rennenkampfa prema Sajmaziju.[68]

6. lipnja / 24. lipnja, ponedjeljak

Obilazak 10. i 12. spp.; 1. i 2. bt. 3. sd. Ostatak 3. sd. provezen je željeznicom. Objed kod Kuropatkina. Prisutan genpor. Zarubaev, načelnik GS., genboj. ?, načelnik topništva. Povratak Szeptyckog. Harkevič Lauensteinu: 5. stp. ostala je u Port Arthuru, jer je utvrđivala zinžouski položaj. Ostatak d. je u Vladivostoku. Sedma kozp. udijeljena je Mišenku; njezin je zk. poginuo. Simonov je prešao u 1. zb. Prolazak vlakom 11. spp. i 2. bt. 4. stopb. kroz Laojan prema jugu. Szeptycki: od prije nekoliko dana uređena je cesta prema Sajmaziju.

7. lipnja / 25. svibnja, utorak

Crkvena procesija povodom caričinog rođendana. Još uvijek prijevoz 11. spp. Ujutro iskrcavanje dijela minobacačkog vo. U 19,30 večera kod Kuropatkina. Susjed, carev kpob. knez Trubeckoj psuje cara. - Razgovor o redovnom djelovanju (smjena postrojbi, pješačke ophodnje). Prekosutra odlazi 2. br. 31. d.; odredište je navodno Gajčin; Kuropatkin genboj. Vasiljevu: ostale br. dolaze neposredno željeznicom. Kako naivno! Zapažanja: prebacivanje 1. zb. u Gajčin, Istočnog odreda u Lanšanguan i 4. zb. u --- ? --- Početak pokreta. Vjerojatno 1. zb. u Gajčin, 4. zb. u Dašicao, 10. u Gajčin i 17. u Laojan. - Szeptycki pročitao: zapovijed zka. o napredovanju prema Finhuančenu nije provedena zbog javljanja Karceva o jakim japanskim snagama u Sajmaziju. Prema Tettauu: stožer Istočnog odreda nalazi se u Lanšanguanu, odsječak broj 3. Procjena Japanaca: (…) preuzima zo. II. i III. armije, nakon čega slijedi juriš na Port Arthur (zaštitnica 5. i 11. d.).

8. lipnja / 26. svibnja, srijeda

Izašao je 1. broj *Vjesnika Mandžurijske armije*. Zapovijed broj 246 od 18. svibnja: (…) bolnice 2. s. pješačke d.: broj 16 i 17, zapovijed broj 248 od 19. svibnja: 18/31. svibnja ustrojen je u Sinzintinu 4. poljski brzojavni odjel. Zapovijed broj 243 od 17. svibnja: 15/28. (…) na Laoheu je ustrojen (…). Zapovijed broj 244. od 17. svibnja: 3/16. svibnja otvoren je na postaji Jantaj odsječni opskrbni ured (…) (Kuančenzi - Laojan). Zapovijed broj 239 od 15. svibnja: 12/13. svibnja otvoren je 4. odsječak u Tunipuu. Zapovijed broj 241 od 16. svibnja: zo. armije preporuča (…) radi poštede stopala. *Napomena*: nova oprema. Dolazak: bolnica 3. s. pješačke d. - Odred br. s novim topovima (prema izjavama vojnika odlazak 4/30. iz Minska, u Čiti popuna pričuvnim postrojbama). Radi li se o bt. koja pripada 4. spp.?

Napomena: is. (…) kozb. ustrojena je iz 3. bt. 30. topbr. Prolazak 9. spp. bez zaustavljanja. Navečer su 2 sat. 124. pp. željeznicom prebačene na jug. U 9 h pogreb zk. 7. skozp. (poginuo je nedaleko od Sujana).

9. lipnja / 27. svibnja, četvrtak

Smotra odlazeće 2. br. 31. d. (3 ½ b. 123. pp., 1 b. 124. pp., 3 bt.) i vod topništva pogranične straže. Kuropatkin pukovniku 123. pp.: Nadam se da se uskoro vidimo!

Od jučer borbe duž cijele bojišnice Istočnog odreda: bombardiranje kod Sunečena. Cijela Mandžurijska armija u napredovanju: 1. zb. i 1. d. trebali bi se nalaziti u Vafangou (prema Jeletzu), ko. u Vafandanu (Ignatov). Deveta d. ispred Inkoua (probila se do tamošnje posade). Druga br. 31. d. prema Gajžouu (doznao od puk. 123. pp.), 2. br. 35. d. otišla je još prekjučer (7. lipnja); Ignatov: odredište joj je Dašicao. Vjerojatno će obje br. biti udijeljene 1. zb.; 4. szb. iza 1. zb., Gajčin - Ansandan. - Stožer 4. zb. otputovao je navečer prema Gajčinu. Laojan ostaje skoro bez ičega (5. d., raskomadana 4. sp.). Nadalje: Japanci napreduju s istoka.

[68] U prilogu pismo satnika Edlunda (Sajmazi 3. lipnja 1904) s tekstovima „Synonime“, „Hexenlieder“, „Thränentröster“, „Treue - Reue“, „Die Einsame“.

Genboj. Grekov napadnut je u Sajmaziju 8. lipnja (neprijateljska br. s topništvom), te se povukao iz Sajmazija i s prijevoja Fenizujlin, Rennenkampf je prebačen u Zančan. Koz. časnik (Drozdoveni): iza Kuandansana nalaze se jake japanske snage - 100.000 vojnika.

10. lipnja / 28. svibnja, petak

Harbinski vjesnik: u Harbinu 2. is. minobacačka bt. i is. minobacački vo. - Bitka kod Vafangoa 21. svibnja / 3. lipnja. Prolazak 4. is. opkoparskog i brzojavnog voda. Puk. Audeom i rumunjski topboj. otputovali su navečer u stožer 4. zb. Zapovijed broj 255 od 22. svibnja: preustroj stbr. u d.: 3. std. 19. ožujka, 5. std. 10. veljače, 6. std. 16. ožujka. Treća d. - 9. stp. 10. travnja, 10. stp. 12. travnja, 11. stp. 12. travnja, 12. stp. 13. travnja, 5. d. - 17. stp. 28. ožujka, 18. stp. 19. ožujka, 19. stp. 24. ožujka, 20. stp. 14. ožujka, 6. d. - 21. stp. 27. ožujka, 22. stp. 11. ožujka, 23. stp. 12. ožujka, 24. stp. 8. travnja. Navečer dolazak zrakoplovnog voda (*Ruski invalid*, broj 98, zapovijed broj 186 od 28. travnja) (navodno ga je uočio sk. Judson, a zk. željezničke postaje, ppuk. /…/ je izjavio: /…/!). Činjenica je da je stigla oprema s (…). Ustrojeni su opkoparski odredi, brzojavni i minski odred u Port Arthuru 1. veljače; 3. is. opkoparska b. 1. veljače; is. pontonska b. 1. ožujka; is. poljski opkoparski vo. 8. ožujka; iz 1. is. opkoparske b. ustrojeni su 1. opkoparski vod 9. veljače i pontonski vod 16. veljače; iz 2. is. opkoparske bojne ustrojeni su 3. opkoparski vod 12. veljače i 4. opkoparski vod 10. veljače. (…) GS. - Zapovijed broj 122 od 21. travnja u *Ruskom invalidu*, broj 98.

10. lipnja / 29. svibnja, subota

Tijekom noći dolazak I. odreda 11. orenburške kozp., prolazak kroz Laojan. Ignatov: kod Sajmazija je uočena 10. japanska d. (? ne raspolaže gorskim topništvom). Prekjučer (9. lipnja) dolazak gardijskih postrojbi u Sujan. Mišenko je odstupio prema jugu (? odsječen?!). Kod Port Arthura nalaze se samo 3 japanske d. i 2 d. sjeverno u napredovanju. Na prijevoju Dalin smjena 21. stp. Procjena japanskih snaga: 22. travnja / 5. svibnja početak iskrcavanja kod Bitzeva; 13/26. svibnja bitka kod Zinžoua, I. armija; 17/30. svibnja bitka ko. kod Vafangoua, 1. samostalna kbr., istovremeno tragovi 5. i 11. d. Dakle: od 5. do 31. svibnja, tj. u roku od 25 dana iskrcano je 5 d., 2 kp. i topništvo. - Od 1. lipnja iskrcavanja drugdje (ili možda nekoliko dana prije). Ako se uzme u obzir da je po d. potrebno 5 dana i da se u međuvremenu kod Port Arthura nitko nije iskrcao (što je opet skoro nemoguće), može se pretpostaviti da su kao podrška I. armije iskrcane najviše 2 d., što je maksimum koji bi se sada itekako mogao osjetiti. - Time se Istočnom odredu suprotstavlja maksimum od 60 b. On sam raspolaže samo s 24 b. na udaljenosti od 100 km zračne linije između prijevoja Dalin i Fenitujlin. Sjeverno je krilo već zaobiđeno. Čini se da se radi samo o japanskim pokaznim pokretima, ali oni su krajnje djelotvorni, budući da Istočni odred više nije u stanju štititi napredovanje duž željezničke pruge. Vidi 13. i 14. lipanj. Neophodne protumjere: 1) Otjerati Japance sa srednjeg Fenitujlina, osigurati jaka pojačanja za Sajmazi - na raspolaganju je samo 5. std.; 2) Ponovo zaposjesti Sujan - 4. szb. (32 b.) i 2. br. 35. i 2. br. 31 d. (ukupno 64 b.) - uspjeh je skoro siguran, jer tamo se ne mogu nalaziti 2 japanske d.; 3) 1. zb. odmah natrag. Ako se taj povratak spretno izvede, sve se može ispraviti, ako se do dolaska 10. zb. ne dogodi neka nesreća, Sajmazi i prijevoji na Fenitujlinu (ako ih je Keller morao napustiti) te Sujan, sigurno se osvajaju. A sve bi se to možda moglo i prije dogoditi. Vidi 19. lipanj. Vjerojatno će se Japanci ponovo povući. Osobito ako ih se čvrsto uhvati i iskoristi svaka prilika za postizanje barem djelomičnog uspjeha. Proboj prema Vafangouu bio je besmislica, nikakva korist za Port Arthur, a pogoršao je vlastiti položaj. Postrojbe su amo-tamo besmisleno hodale, i bilo bi čudo ako se Rusi iz cijele priče izvuku bez velikih gubitaka. Pribiljski: danas je na postaju Mandžurija stigla prethodnica 10. zb., očekuje se 3. ovog mjeseca u Harbinu. Ovdje bi mogla biti 20. lipnja. Po 1 d. u 5 dana, što bi značilo da bi 25. svibnja / 12. lipnja stigla cijela d. kao pojačanje, tj. za 14 dana od danas. Do tada možemo izdržati. Barem ako se 1. zb. ne dogodi neka nezgoda. Igna-

tov: 2. br. 35. d. već je prošla Gajžou. Kod Istočnog odreda tek su neznatne japanske snage. - Kod Port Arthura nalazi se 6 japanskih d., odakle je jučer javljeno da se danas, 11. lipnja / 29. svibnja, očekuje napad; mornarica je već sigruno isplovila. - Japanska predstraža Pulandan - Bitzevo. Mišenko je 30 v. od Sujana prema Gajžouu (prema zemljovidu Kanzi).

12. lipnja / 30. svibnja, nedjelja

Vijest: kod Sujana 10. japanska d. i veliki broj ko., vjerojatno 2. kbr. Kod Sajmazija ½ japanske d. - Ignatov: Keller je ponovo ušao u Sajmazi bez borbe. - Čini mi se da se radi o laži, vidi str. 117. Zabotkin: Grekov i pješačke prb. podređene su Rennenkampfu na području Fanzapuzija; posljedica Grekovog (načelnik stožera puk. Gurko) zahtjeva da se Rennenkampf njemu podredi. Rennenkampfu su udijeljene uralska kozbr. (prema Andreu 1 p.), konjaničko topništvo pogranične straže (zasada 2 topa koji svaki raspolaže samo sa 16 zrna). - Doknadne postrojbe i konji za Mišenka i Rennenkampfa. Situacija je jasnija: kod Sajmazija i pred Kellerovim lijevim krilom samo pokazni pokreti postrojbi; prema Sujanu 10. d. (bez gorskih topova!) i 2 kbr., možda i gardijske postrojbe (vidi veze) ili druge d. u okviru II. armije. Prema tome, zadaća je I. japanske armije držanje Finhuančena i ugrožavanje ruskih veza, dok bi III. armija trebala odbiti pokušaje prekida opsade i možda pojačati II. armiju u napadu na Port Arthur. Rusi: osiguranje prostora Mukden - Laojan. Gajčin, Vafandan: 1. zb. (32 b.), 4. zb. (32 b. - Inkou, obala): 2. br. 31. d. i 2. br. 35. d., ukupno 80 b.; protiv japanske III. armije = 60 b. (još nisu na položajima!) + 1 d. I. armije, možda dio postrojbi ili pričuva II. armije (7. i 6. d.). Odnosi snaga mogli bi biti povod za oružano rješenje, ako dođe do napada japanske skupine kod Sujana ili napredovanja Rusa, ali posljednje je skoro nemoguće. - Kuropatkin je danas tijekom noći otputovao na jug! Sastanak sa Stackelbergom u Gajčinu. Stigla je pošta iz Petrograda.

13. lipnja / 31. svibnja, ponedjeljak

Prolazak 12. orenburške kozp. Iskrcavanje 1. vo. 6. isstbr. - Br. Samsonov podređena je gen. Simonovu. Harkevič je doručkovao s nama: kod Pulandana sigurno se nalazi 5. japanska pješačka d. Vjerojatno i 11. - Na crti Samjazi - Sujan: 12. i 2., gardijska postrojba i 10. d. Što se tiče posljednje, govori se da je dobila odrede gorskog topništva. - Kod Port Arthura utaborile su se 3 d, i još jedna iza njih. U 18,45 Szeptycki je otputovao na jug s dopisom za zo. 1. zb. i 2/35. br., koji mu omogućava slobodno kretanje. Stožerni ksk. Tretakov vratio se iz Inkoua (…). Loše vijesti - 1 b. razbijena. Japanci napadaju (vjerojatno na gorskom tjesnacu Dalin ili sjeveroistočno od njega Fenšujlin). U Vafandanu: genboj. Simonov, zk. izv. odreda. Primorska br., skozd., 1. stp., nema pogranične straže? U Vafangou: I. d. i p. 9. std.; u Inkouu 9. d. (genboj. Kondratovič) s 1 p. Svakodnevne borbe; predstraže na udaljenosti od nekoliko km. Obavezni gubici svake noći. Veza s Mišenkom nije prekinuta (?) (između Laojana i Port Arthura sigurno I. armija - 12, 2, 9. d., II. armija - 1, 3, 4 /5, 10, 11. i još 1 d. (8.?), nedostaju 6. i 7, ali i 9.? Ako je jedna u Koreji, nedostaju još 2. Ako su u Dagušanu, onda se može govoriti o 10 d. i 120 b. protiv 120 ruskih b.). Zadatak 1. zb. je održati se dok je sve otvoreno. Nakon toga uslijedit će napad na Mišenka. *Napomena*: ne vjerujem da će doći do tog napada, najprije bi trebalo odlučno potući neprijatelja kod Sujana. Vjerojatno će uskoro Japanci napasti 1. zb. ili će odlučno krenuti prema liniji Gajžou - Gajčen, što bi moglo dovesti do 2 pojedinačne bitke. Charkiewicz: Madritov se s 2 sot. i dragovoljcima vratio iz Koreje na položaje iza Jalua; utaborio se kod Huanženjana.

14/1. lipnja, utorak

Ignatov: Japanci napreduju prema položajima 1. zb., koji se povukao iz Vafandana. Potvrđene su 5. i 11. d. te 8. d.: 14/1. lipnja - I. armija: gardijske postrojbe, 2, 12. d.; II. armija: 1, 3, 4. d.; III. armija: 5, 8, 10. i 11. d. Nedostaju 6, 7. i 9. d. Procjena: 7. d. vjerojatno je u Koreji, 9. d. i III. armija vjerojatno su kod Takušana, 6. d.? Za napad 5 d. = 60 b. Sada + 2

d. = 24 b. = uskoro 84 b. Nasuprot tome ruski 1. zb. - 21 b. (3 b. u Inkouu), 2. zb. - 32 b., 2 pješačke br. - 16 b. = 69 + desno krilo Istočnog odreda (oko 3 b.). - Jučer (31. svibnja prema Julijanskom kalendaru) su stigli orenburški kozaci (5. svibnja ukrcali su se u Čeljabinsku i putovali 25 dana - naše je putovanje trajalo 15 dana - od 22. ožujka do 6. travnja). Danas borbe kod 1. zb., čini se da je obranio položaje. Šezdeset zarobljenika. Borbe kod Vafangoa. Dolazak ½ 3. bt. 1. stopbr. (novi topovi). Trojica časnika iz Port Arthura otišla su 26. svibnja / 8. lipnja. Retvizan je potpuno, a Cesarevič skoro potpuno popravljen. Japanci još nisu napali. Ruska zaštitnica još se uvijek nalazi ispred bojišnice. - U Port Arthuru sve je mirno; japanska ratna mornarica uopće se ne približava, vjerojatno zbog opasnosti od mina. Za džunku se traži 300 R. - Dolazak danskog mornaričkog časnika.

15/2. lipnja, srijeda

Ujutro dolazak ½ bt. jučer (15. lipnja) pristiglog odreda 3. bt. 1. stopbr. Ustrojena je iz pr. postrojbi u Čiti. Četvrta bt. stigla je 8. lipnja (vidi 8. lipanj). Nova oprema. Kod fotografa susret sa Safonovim (kozsk., slikar, otišao je odavde s genboj. Grekovim). Grekov nikada nije bio u Sajmaziju (obnovljen), a sada ga drže Japanci. Grekov se nalazi kod raskrižja Lanšančuan - Sihejan? - Safonov i Grekov razdvojili su se 11. navečer. Inkou: 9. i 10. orenburška p. otputovale su iz Harbina prema Vladivostoku(?). Zapovijed carskog namjesnika od 8/26. lipnja broj 447: Njegovo carsko veličanstvo opunomoćuje me za izradu bojnog rasporeda svih vojnih postrojbi u sastavu Mandžurijske armije na Dalekom istoku (…) (/…/ vojni brzojav /…/ 27. svibnja / 6. lipnja, broj 3444). Zapovijed broj 364 od 28. svibnja: opozvan je puk. Karcev, „na raspolaganju" je. Zapovijed broj 363 od 28. svibnja: uslijed vrućina: 1) polazak postrojbi ne nakon 5 h ujutro, 2) od 12 h do 16 h zabrana hoda na velikoj udaljenosti od neprijatelja, 3) pobrinuti se za dovoljne količine vode i čaja. Zapovijed broj 268 od 25. svibnja: u Harbinu zatišje. Predradnje za kosidbu trave prije kišnog razdoblja. Okršaj kod 1. zb.: drugi dan. Ignatov je prešutio, ali nema sumnje, 1. zb. je poražen. Japanci vjerojatno svuda napreduju, osobito kod Sujana. Kuropatkin odlazi sutra. Mi smo spremni za polazak. Odavde odlazi i 2. zb. (besmisleno brbljanje, Ignatov: 34 b., 100 topova; drugi glavnostožerni časnik: 40 b. - nemoguće, vjerojatno 1. d. + ¾ 9. d. = 21 b.; možda 64 + 12 k. topova. - Jedino je ovdje još dio postrojbi 2. br. 35. d. Još gluplje: dolazak Skrydloffa[69] iz Vladivostoka u Port Arthur (velika pomorska bitka, pobjeda, napad na Port Arthur i s kopna, gen. Stessel ranjen u nogu). Jučer je poginuo zk. 1 stopp.; gen. Gerngross pogođen je u usta. Početak uspostave prijenosa pošte s Port Arthurom golubovima pismonošama.

Zapažanja: napad na Port Arthur otežao je situaciju. Sada je moguća prisila na bitke u nepovoljnim uvjetima, što će još više pogoršati položaj u kojem se nalaze Rusi. Još uvijek ne vjerujem da će doći do katastrofe. Japanci ipak nemaju dovoljno snage za dugotrajni napad. - Trebalo je pričekati još samo nekoliko tjedana do dolaska europskog zb. ili ovog ranije poslati!!! Drugi zb., tj. 5 d., vjerojatno će djelovati prema Sajmaziju. Čini se da ovdje nitko ne ostaje (Kuropatkin je upitao Penevskog, što mu treba za ustrojavanje straže, ovaj je odgovorio (Ignatov): ništa, imam svoja 3 kozaka (poslugu mu čine 2 Kineza, nedavno su mu donijeli darove). Trenutno je ponašanje sramotno i sablažnjivo. Gen. Gérard: „zapovijed za napad na Port Arthur nije mogao dati nijedan gen., to može biti djelo samo nekog diplomata". - Cijela stvar bi Aleksejeva mogla koštati položaja, ako je operaciju proveo uz Kuropatkinovo protivljenje.

16/3. lipnja, četvrtak

[69] Skrydloff, Nikolaj (1. travanj 1844. Petrograd - 4. listopad 1918. Petrograd), admiral Carske ruske mornarice, zapovjednik ruske I. tihooceanske flote nakon smrti admirala Makarova (v. bilj. 34) („Скрыдлов Николай Илларионович", http://ru.wikipedia.org/wiki/).

Dolazak: 2. bt. 1. stopbr. Zapovijed o pozivu pod oružje pričuvnih postrojbi u vojnim okruzima (…) Moskva i Kijev. - Zapovijed o ustrojavanju 4 sibirska topvo. za lake topove i 1. isbr. brzometnog topništva (tj. za 2, 3. i 1. s. pješačku d.). Danas odlazak 2. i posljednje pukovnije 5. stopd.; prvi odredi otišli su jučer i prekjučer. Sutra odlazi i 3. opkoparska b. Kuropatkin nije otišao. - Kod Vafangoa borio se samo 1. zb. Pojedinosti u *Vjesniku Mandžurijske armije*, broj 5. Ignatov: ispravak skice od 20. lipnja: ½ 2. sd. i južno - (…) 1 p. (…) 3. d. - Inkou. Dana 18. srpnja (postrojbe potpune), 2. br. 35. d. kao zaštitnica kozd. Simonov, 1. zb.: 1. d., 9. d., 2. br. 35. d. i 2. br. 31. d., 4. szb.: 2, 3. sd., 1. zb.: 5. d. u dolasku (bit će potpuna 18. lipnja /prema mojoj procjeni/ - Gajčin - Dašicao - Gajžou, bitka 15. lipnja kod Vafangoa). *Napomena*: 1. zb. trebao bi već biti u Gajčinu (barunica Stackelberg boravi u vagonu s njegovom preuzvišenošću). Jedna p. nalazi se u Inkou (izvorno postrojba 9. d., sada vjerojatno 4. zb.). Jedna (vjerojatno postrojba 4. zb. - smijenila je 21. stp.) je smještena na prijevoju Dalin. Od 18. lipnja na crti Gajčin - Gajžou (4 v.) Simonov: 24 sot. + 6 sot. pogranične straže. Postrojbe: 1. d.: 12 b., 9. d.: 9 ili 12 b. - ukupno 24 ili 21; Mišenko 16? sot., 4. zb.: 32 ili 29 b.; 5. d., 2. br. 31. d. i 2. br. 35. d. = 28. b. Ukupno 81 b.: 24 + 29 + 28 = 81 ili 21 + 32 + 28 = 81 b. Ukupno 40 sot. + 6 sot. pogranične straže. Treća bt. 31. topbr. + 3. bt. 35. topbr. + 4. br. 1. d. + 4. bt. 9. d. + 4. br. 5. d. = 18 bt. (144 topa). Sd. raspolažu s 4 bt. (1- 4). D. - 8 bt. (64 topa), 3 kozbt. Ukupno 225 topova. Ukupno 81 b. (s Inkouom 84), 46 sot., 226 topova; 70.000 pješaka, 6000 konjanika, opskrbno stanje od oko 100.000 vojnika (*napomena*: gubici).

Ignatov: japanske postrojbe kod Vafangoa: 5, 11, 8. i 6. d. (čini se nepouzdanim), 1. kbr., te I. armija: gardijske postrojbe, 2, 12. + 10. d.; kod Port Arthura: II. armija: 1, 3, 4. d.: nedostaju 9. i 7. d. (umjesto 6. vjerojatno 9. d.), iako mislim da su se prema opisu bitke od 15. lipnja tamo borile samo 3 d. U Laojanu ostaje samo 4. sp. Ignatov: 2 orenburške p. prebačene su u Vladivostok (potrebno je utvrditi pojedinosti, vjerojatno su upućene Rennenkampfu u Zančen preko Mukdena (kraći put nego preko Laojana).

17/4. lipnja, petak

Brzojav Kuropatkina od 31. svibnja / 13. lipnja: danas je primijećeno napredovanje Japanaca od Sujana prema prijevoju Dalin. Dana 26. svibnja / 8. lipnja napadnut je por. Lang kod Diaohezija 18 v. sjeveroistočno od Ajanamina, proboj. - Navodno 3000 Japanaca napreduje prema Huanžejanu iz pravca juga. Kavkažanin (časnički sluga) u službi gen. Gérarda: Kuropatkin je toliko uznemiren, da se s njim ne može razgovarati. Zabranjeno mu je napasti (izvor - Kuropatkinov kavkaski časnički sluga). - Uzrujanost je vjerojatno stvarna (za razliku od glasina o napadu, kojeg ovdje svi očekuju, jer ne shvaćaju situaciju, pa to očekivanje pripisuju i Kuropatkinu). Por. barun Wrangel (na povratku od Rennenkampfa): Sajmazi je ničiji. Rennenkampf se zadržava u Zanžanu i na položajima prema Sajmaziju, a Japanci istočno do Sajmazija. Ignatov: Japanci su izgradili vojnu uskotračnu željeznicu prema Finhuančenu te između Dagušana i Sujana. Stožer Kuroki navodno je iz Finhuančena upućen na zapad. U Sujanu ½ gardijske d. i 10. d. - Plan Japanaca: zaposjedanje crte Dagušan - Sujan - Inkou. Glavnostožerni satnik Ogincev stigao je iz Port Arthura. Prekjučer (15) tijekom noći prebačen je torpednim čamcem do Sunečena: kod Port Arthura još su samo 2 japanske d. Vlada zatišje, svakodnevni život, dovoljno svega za 4 mjeseca udobnog života. Svi su brodovi osim „Pobjede“ pripravni, ali i ovaj će uskoro biti spreman.

18/5. lipnja, subota

Princ Jáime Burbonski i boj. Home vratili su se iz obilaska d. Simonov. Obojica su potišteni, vojni pohod je gotov, postrojbe su izgubile svako samopouzdanje itd. (utisak doživljenog još je previše svjež). Home: pojedinosti, dolazak genboj. Simonova u Vafandan 7. lipnja; dolazak postrojbi 6. lipnja pod zo. Samsonova: 8. kozp., 1 ko. draguna, 2. transbajkalska kozbt. Pješačke postrojbe: 10-12. lipnja: desno krilo poslalo je u Fudžao 1 sot., a lijevo krilo

Cudaden ½ sot. Izvidnica: I. odsječak, II. odsječak, III. odsječak. Glavni tabor kod željezničke postaje Vafandan: 2 b., 2 topa. Pripravnost na području 2 v. južnije. Bojni raspored Izvidničkog odreda: (6 b., 16 ko., 14 topova), 1. i 2. stp., 1. poljska topbt.; Primorski draguni - 6 ko., 8. skozp. - 6 sot., 4. skozp. 2 sot., 5. skozp. 2 sot. = 16 ko. i sot. (1 u Fudžaou), 2. transbajkalska kozbt., ½ k. lovzo. 13. stp. (60 vojnika), vod 1. verhneudinske kozp. odsječen od Port Arthura. Ostalo: Simonov je nikakav, a Samsonov vrstan general. Ruske bt. poražene su u roku od 10 minuta. Utisak: nakon što se nađu na udaru paljbe, više se ne vraćaju. Lijevo rusko krilo bilo je uspješno u napadu; vjeruje u pobjedu. Home procjenjuje Japance na 2 d. Dolazak željeznicom pp. Tobolsk u Vafangou. Jáime: upozorio je Samsonova na mogućnost obilaženja. Izviđanje je imalo dobar učinak. Mnogobrojne rane od eksplozivnih topovskih metaka na podlakticama i šakama kojima vojnici pokušavaju zaštititi glavu. - U Rusiji uznemirenost, prevratničko uzbuđenje. Svi su protiv Aleksejeva; u Petrogradu je spaljena slika s njegovim likom. - Navodno dolazak Kurokija s armijom u Vancalin. - Home: Japanci su jučer, 17. lipnja u 3 h napredovali do Vancalina. Ignatov: Kuroki je napustio Finhuančen, ostale su samo pričuvne postrojbe. Dalje se kreću prema prijevoju Dalin. Dolazak: prolazak 11. kbt. iz Lomže (na putu od 25. travnja prema Julijanskom kalendaru); iskrcavanje 1. odreda uralskih kozaka. Povratak (…), navečer nastavak puta prema Vladivostoku. Oko 20 h odlazak Kuropatkina u Gajčin; 17,45 vo. s konjima, osobna garda, grof Ignatov. Navečer Dragomirov (ppuk. u GS.): ne vjeruje da će doći do novog japanskog napada, budući da više ne napreduju prema prijevoju Dalin.

19/6. lipnja, nedjelja

Kiša. Home: 15. lipnja poslijepodne kiša, odmor ko., koji su tijekom povlačenja trebali krenuti prema Vafangou, gdje Japanci već drže uzvisine na zapadu doline. Prema *Vjesniku Mandžurijske armije* i 16. i 17. kišovito. Dolazak uralskih kozaka (broj 4) i 20. kbt. iz Varšave. Danas je navodno došlo do borbe južno od Gajžoua; Kuropatkin je napustio Gajčin i krenuo dalje prema jugu. Naš je odlazak određen za danas poslijepodne. Gen. Zabelin, zapovjednik logistike, spriječio je naš polazak na putovanje, jer nije dobio odgovarajuću zapovijed. Gen. Harkeviču upućen je brzojav, ali ni navečer nije stigao odgovor. Home: Simonov je za osobnu gardu izabrao 1 sot., sve ostalo prepustio je Samsonovu. Nakon što je 15. stigla zapovijed da osigurava desni bok tijekom povlačenja, odjahao je u Vancilin. Samsonov je izvršio naredbu s 14 sot. Nikako ne vjeruje kozacima. Kada su 2 sot. kozaka jednom prilikom bile poslane na zadatak, nakon što su napadnute u naselju, vratile su se i javile da je zadatak neprovediv. Samsonov je nato poslao 6 k. dragovoljaca strijelaca koji su izvršili zadatak i protjerali 6 japanskih draguna bez konja. Home: procjena situacije - željeznica s jednim kolosijekom može prehranjivati najviše 200.000 vojnika. Zbog toga su Japanci sigurni da Rusija nikada neće steći premoć. (…): Japanci rade na nekoliko novih ratnih brodova. Oklopnjače stižu iz Amerike, koja je objasnila da budući da se ne radi o oružju, neutralnost nije povrijeđena. - Carska vojska: „Varjag“[70] je izvučen iz mora.

20/7. lipnja, ponedjeljak

Sunčano. - Tijekom noći dolazak I. odreda 10. zb. (2. b. 121. pp.). Home (časnički sluga princa Jáimea): Rusi su jučer napustili Gajžou; (Karagjorgjevics); Mišenko je kao pojačanje dobio 2 spp.: bezuvjetna obrana prijevoja Dalin (znak za povlačanje glavnine snaga!). *Harbinski vjesnik* od 31. svibnja (13. lipnja): posadu Inkoua (vjerojatno 34. pp.) zamijenila je Semipalatinska p. Pismo Lauensteina Tettau od 14. lipnja iz II. odsječka (Thovuan, Haujan ili Hojan). Situacija Istočnog odreda - 1. isd. napredovala je 14. lipnja iz Lanšanguana do II. od-

[70] „Varjag“ je bila krstarica ruske Carske ratne mornarice koju je nakon bitke kod Chemulpa (Incheon) 9. veljače 1903. potopila ruska posada, a Japanci su je izvukli, obnovili i koristili pod imenom *Sōya*. Rusiji su ga prodali 1916. Godine 1917. zaplijenili su je Britanci. Prodana je 1920, a 1923. uništena („Warjag“, http://de.wikipedia.org/wiki/Warjag_(1899).

sječka. Tettauu se ovaj 21. svibnja, kada je tuda projahao, učinio napuštenim. Keller se namjerava tamo povući s glavninom snaga. Laojan - I. odsječak: 5 b. 2. br. 2 sd., 3 b. 1. br. 2. d., (…) ppuk. (…) (3 sot. Usurij, 2 sot. Verhneudinsk), s Mišenkom (…), Grekovim (…), gorska bt., Rennenkampf - puk. Dellinghausen danas: Rennekampf je vjerojatno opet u Sajmaziju. *Napomena*: na tom su području raspoređene sljedeće postrojbe: Mišenko: 1. čitinska p., ⅔ 1. sot. verhneudinske p., 1 bt. 7. skozp. = 16 sot. - 6 topova; (…): 3 usurijske sot., 2 verhneudinske = 5 sot. - 6 topova; 21. stp. i 1 bt. = 3 b. - 8 topova; 1 sbr. = 8 b. - 15 topova, ako se kod udijeljene br. ne radi o onoj iz Launšana, može se računati na još 3 b.

Procjena rasporeda ko. 15. lipnja: Rennenkampf: 1. argunska, 2. nerčinska, 2. argunska - 2 orenburške p. (?); Istočni odred: 5 sot. 2. čitinske, 3 usurijske sot., 3 sot. 2. verhneudinske p. (1 poštanski odred); Mišenko: 7. skozp., 1. čitinska, ⅔ 1. verhneudinske p.; Laojan: 1 sot. amurske (osobna garda), 1 sot. 2. čitinske, 3 sot. 2. verhneudinske, 1 sot. 4. skozp.; Simonov: Primorski draguni, 8. skozp., 2 sot. 5. skozp., 2 sot. 4. skozp.; Gajčin (…): 4 sot. 5. spp., 3 sot. 4. spp., 2 p. orenburških kozaka; iskrcavanje u Laojanu: 2 p. uralskih kozaka; Sintinmin: 1 skozp., 1 sot. amurskih; Laojanski odred: 2 sot. amurskih kozaka.

Home: Samsonov napreduje: 5. lipnja Vafangou sa 6 sot. 8. skozp., 1 ko. Primorskih draguna, 1 bt. pogranične straže (…); 6. lipnja u Vafandanu (okupljanje Primorskih draguna); 7. lipnja gen. Simonov s 2 sot. 4. i 2 sot. 5. sp., dolazak 1 brigadira i genboj. Kozlova te 10. lipnja 1. bt. 1. stbr. (genboj. Putkovski) - dakle, napustila je Gajčina (120 km) 4. lipnja (netočno, vidi 4. lipnja - tog je dana bila u Vafangouu, što znači da je iz Gajčina otišla 1. lipnja ili 31. svibnja), vidi 1. lipnja, brzojav Stackelberga. Samsonova noćenja nakon borbi: 13. lipnja oko 4 v. sjeverno od Vafarujana, 14. lipnja zapadno od Lunka, 15. lipnja Hova, 16. lipnja jugozapadno od Vancalina, gdje se utaborila i 9. d., 16. lipnja (*Vjesnik Mandžurijske armije*[71]) bitka 15 km jugozapadno od Suenčena?, 17. lipnja u 3 h bijeg pred Japancima, 17. lipnja odlazak Homea. Plan: 10 km južno od Sunečena.

Harbinski vjesnik: imenovanja zkzb.: 5. szb. genpor. Dambovski, 2. szb. gen. pješaštva knez Sobolev. Adm. Skrydloff je u Mukdenu, zbog čega je (…) hitno otputovao. Tijekom noći dolazak posljednjeg odreda 5. uralske kozp. Ona ostaje ovdje. Puk. Danilov: Japanci se nalaze 15 km južno od Sunečena; Kuroki napreduje preko prijevoja Činpanlina u pravcu Gajžoua. Smatra da situacija nije kritična - „mi smo hrabri, ali glupi; Japanci su hrabri i pametni“. Carskom su namjesniku na raspolaganju 2 p. orenburških kozaka (novinar Tageev spominje Nikolsk Usurijski). Danilov: Japanci će ići sve do Langloisa: iskoristit će zaštitnicu; Istočni odred već počinje s izviđanjem (pješačke postrojbe). Skrydloff je navodno u Korejskom zaljevu potopio 2 japanska teretna broda; na jednom su bila sedmorica stranih vojnih poslanika (Reuters). Navečer povratak puk. Audaoma i sk. Bardeta (opoziv). Schyller i Schönmayer: dolazak 9. d. u 4 h u Gajžou prekjučer 18. lipnja; povlačenje u savršenom redu; gen. Kondrotovič izvrstan. - Detalj: prilikom uspostavljanja reda zaustavljen je časnik s petoricom vojnika, koji je na postavljena pitanja tako tiho odgovarao, da su vojnici koji su ih zaustavili viknuli na njega. Časnik je na to izjavio da dolazi s prve crte bojišnice (3. p.) na kojoj je zadobio metak u pluća. Četvrti zb.: Semipalatinska p. je u Inkouu, Omska i Tobolska upućene su do Barnaulske na prijevoj Činpanlin, koji je u japanskim rukama. Tettau: 1. br. 2. d. ostaje u Dašicaou; 2. br. 31. s. je u Gajžouu, 5. d. (3 p.) u Gajčinu, 1 p.? - Danas je tijekom hoda prema Dašicaou uočena 1 br., vjerojatno iz 5. d. Deset orenburških sot. s 1 (…) bt. udijeljeno je Mišenku; 2 sot. orenburških ko. udijeljene su 4. zb.

Japanci u borbi koriste minobacače od 120 mm. Povlačenje 9. d. spasila je Tobolska p., koja je stigla željeznicom i usprskos gubitka vremena (najprije je prebačena više naprijed, pa onda vraćena natrag), uspjela je svladati uzvisine i zadržati Japance, s kojima je izgubljen neposredan dodir. Trenutno se okupljaju kod Fudžoua, vjerojatno kako bi za druge postrojbe

[71] *Vestnik Man'chzhurskikh armii.*

oslobodili prostor uz prugu. Dio postrojbi I. armije nepoznate su snage, napreduju iz Sujana prema Gajžouu.

Činpanlin. Ove postrojbe sada nisu sposobne za nikakvu borbu. Trebaju odmor za oporavak. - Glasine, da se japanska ratna mornarica trenutno nalazi u Japanu kako bi se pripremila za doček Baltičke[72], koja je navodno isplovila prije 3 dana (…).

21/8. lipnja, utorak

U 11 h odlazak 5. uralske kozp. (od 7,30 do 11 h čekala je na kolodvoru); (---) uočena je tijekom napredovanja uz prugu. Boj. barun Tettau, ppuk. Papadopov i mornarički por. Camperio, vratili su se iz obilaska Istočnog odreda. Papadopov: 25/12. svibnja drugi proboj prema Sajmaziju, ali neuspješan, jer su dragovoljci javili da je sve mirno. U Sajmaziju je vjerojatno Rennenkampf. Tettau: Keller je planirao proboj prema Sujanu, što je i odobreno, ali naknadano opet povučeno. - Na prijevoju Dalin nalazi se 18. stp. (5. d.) (*napomena*: vjerojatno i 1 bt.). Home, Reichmann, Schönmayer: nijedan nije primijetio japanske pješačke postrojbe, uglavnom borbe topništva; položaji dobro zaklonjeni, topovi nisu vidljivi. - Topništvo bez velikih dalekozora. Pogranična straža izvrsna. Bt. je izgubila svih 5 (starih lakih) topova, vratilo se 36 vojnika. Home: brojno stanje 1. i 2. stp., 600-650 oružja. Princ Jáime: Kelleru je naređeno da krene prema Gajčinu (bitna odluka, ako nije prekasno, --- nema napredovanja). Karagjorgjevics: isplovljavanje Baltičke flote prije 3 dana (18. lipnja) (?).

Polazak najavljen u 5,36. Odlazak oko 23,30.

22/9. lipnja, srijeda

Zadržavanje u Hajčenu 4,00-8,30. Primijećen je samo vo. U 9,30 dolazak u Dašicao. Do 14 h stajanje na postaji. Čini se da nas je zaustavio brzojav za Pribiljskog. - Ostao sam u odjeljku. Deveta d. utaborila se 12 km sjeverno od Gajžoua; tamo samo predstraže (*napomena*: vjerojatno duž Gajžouhea). - Puk. Primorskih draguna princu Jáimeu: p. je danas vjerojatno već s ove strane Gajžouhea, imala je danas manji okršaj s 2 japanske b. Ignatov: ovdje su zo. sva tri zb., 2 br. 31. d. i 2. br. 35. d. (dolazak u podne, također i Szeptycki, u 18 h 2. br. 35. d. obišao je Kuropatkin). Dolazak 10. sp. Tobolsk - Genpor. Žilinski je ovdje (napustio je Hajčen prije nas, zbog čega smo tako dugo čekali). Szeptycki: na prijevoju Činpalin d., iza nje još 3. Prema jugu nepoznata jačina snaga, možda 3 d. Postaja Dašicao bit će danas napuštena. Početak povlačenja. Veliki skandal za Rusiju: 4 mjeseca nakon početka rata početak povlačenja iz Mandžurije, iako brojčana nadmoć! Svojstveno za ovaj rat: ogroman prostor, razbijene postrojbe, sva zozb. u Dašicaou, a za Kellera se na brzinu ustrojava dodatni zb. Časnici psuju: Stackelberg je sa suprugom 15. lipnja otputovao željeznicom i napustio bitku, ali stvarnost je ipak malo drugačija. Szeptycki tvrdi (23. svibnja) da to nije točno, da se Stackelberg povlačio na konju, ostavljajući svoju kravu u Vafangouu. Zapovijedao je s kolodvora, tj. besposličario, dok su se ranjenici pješice povlačili. Čini se da je 1 p. 5. d. još uvijek u Hajčenu (22. lipnja Inkou: 11. spp., Gajžou 12 km 2. br. 35. d. i 2. br. 31. d., 9. std., 1. std., 12. spp., 2 br. 2. sd., 18. i 21. stp. 5. std.). *Napomena*: povlačenje spašava situacija, ali tijekom noći (jasna mjesečina) i jutra može se još mnogo toga dogoditi. Povlačenje vo. još nije počelo. Japanci su se jučer odmarali, tako da su spremni za noćne napade.

Dašicao (željeznički natpis: Татицао).

23/10. lipnja, četvrtak

Nema povlačenja. O neprijatelju Ignatov i ppuk. Winneken (procjena situacije izv. odreda). Jučer se neprijatelj nalazio 14 v. (Szeptycki tvrdi 7-8 v.) južno od Gajžoua; prijevoj

---

[72] Baltička (ruska 2. tihooceanska) flota isplovila je iz Liepāje u listopadu 1904. godine pod zapovjedništvom podadmirala Rožestvenskog, a poražena je u bici kod Tsushime 27-28. svibnja 1905. („Rožestvenski, Zinovij Petrovič“, VE, sv. 8, Beograd 1966, 362; „Rozhdestvenskii, Zinovii Petrovich“, http://www.russojapanesewar.com/roz.html).

Činpanlin Japanci i dalje drže. Čini se da je Mišenko u Tančiju; kod njega p. Barnaul. - Prijevoj Dalin i sve istočnije drže Rusi. Na Dalinskom prijevoju 15 b. (2. br. 2. sd., p. Tomsk 2 b., 21. i 18. stp.; 8 + 2 + 6 = 16 b.: nešto nedostaje, usporedi s /…/, 20. lipanj). Ovdje je 10. p. Tobolsk. U Hajčenu je navodno cijela 5. d. Szeptycki: tijekom noći na 15. dolazak željeznicom 9. d. u Vafangou. Tridesetčetvrta p. zaposjela je položaje istočno od željeznice. - Japanci rasipaju ogromne količine streljiva, nisu precizni. Nasuprot njima rusko topništvo, ali i pješačke postrojbe, mirni su i sigurni. Japansko topničko taktičko djelovanje u cjelini je primjereno, ali Rusi su slabi. Postrojbe (pješačke i topničke) su izvrsne. Druga br. orenburških kozaka u bojnom rasporedu (…) (p. u Mukdenu, druge su određene za Vladivostok). Br. uralskih kozaka u Gajčinu. Rennenkampf je u Finhuančenu (Ignatov - ?). Glasine da su Japanci uništili željeznički most kod Sunečena. Iz toga bi se moglo zaključiti da ne planiraju napad (Ignatov: Kuropatkin je siguran da će napasti Dašicao). - Puk. Waters i princ Jáime danas su otputovali u Inkou. Večera kod Kuropatkina. Razgovor Kuropatkina i genpor. Žilinskog: danas jahanje do položaja južno od Dašicaoa, prekosutra do drugog, koji je udaljen 40 v., pa će tamo doručkovati i nahraniti konje. - Vijesti novinskih dopisništava: 2 japanske d. ukrcane, odredište Laodunski poluotok. Kuropatkin: „dobro je znati, to je ostatak, sada imaju 10 d. za borbu“. Lauenstein od Velička: odobren je projekt za utvrđivanje položaja južno od Dašicaoa. Postrojbe (1. zb., koji je sudjelovao u borbi i povlačenju) žale se da moraju same raditi, jer se za radove ne može pronaći dovoljno Kineza. „Bi li u vašem zo., nakon takve bitke kao kod Vafangoua, mogao i dalje ostati jedan gen. poput Stackelberga?“ (Szeptycki smatra da je za sve kriv Stackelberg, jer je vodio bitku na neodgovarajući način). Na Velička nisu ostavile utisak ni bitka na Jaluu[73] (brojčana nadmoć Japanaca), niti ona kod Zindžoua (svakako se nije mogao zauvijek održati), ali bitka kod Vafangoua ga je potpuno prenerazila - jednake snage s obje strane. Lauenstein se vratio od ppuk. Belaeva (ovdje sa Žilinskim). Prema današnjim vijestima, za sutra nisu planirane borbe. Učinak današnjeg dana: odlučeno je (položaji 7-8 km južnije), da će se borba prihvatiti. Japanci su spojili I. i II. armiju (prijevoj Činpanlin); očigledno s namjerom napada. Pretpostavlja se da raspolažu sa 7 d. (Kuropatkin tijekom večere grofu Borisu: „(…) vjerojatno ćete razumijeti da veliki zemljovid na 300.000 strana prikazuje velike sukobe prošlog stoljeća“. Dolazak Binder-Krieglsteina[74] iz Inkoua na putu iz Japana.

24/11. lipnja, petak

Gaedke[75] Lauensteinu: jučer su u 18 h Rusi napustili Gajžou, a Japanci ušli. - Četvrta d. je u Gajčinu (?). - Danas u 5 h odlazak 1 pp. iz našeg tabora prema jugu. U 17 h odjahali smo do 2. br. 31. d. Poduka pješačkih postrojbi u topovskoj paljbi. - Oko 5 km jugoistočno od našeg tabora 123. pp. Njezin zk.: dana 3/15. svibnja p. se nalazila 12 km južno od Sunečena, a nakon što joj je naređeno da počne s povlačenjem, došla je na pola puta između Dašicaoa i Hajčena, odakle je vraćena natrag, (/…/ hod okolo naokolo, napuštanje Laojana navrat-nanos, u 19 h nova zapovijed - vidi 8-9. lipanj). Zk. 124. pp.: bio je s 3 b. kod Sunečena kao zaštitnica (…) (*napomena*: 124. pp. napustila je Laojan dan prije 123. pp.). Belaev Lauensteinu: Žilinski putuje u 23 h, jer se već 3 dana ništa ne događa. S Aleksejevim je sada teško surađivati. Cijeli mu se sustav naočigled raspada: mornarica, Zindžou itd. - Na primjedbu Lauen-

[73] Dana 1. svibnja 1904. japanska I. armija (60.000 vojnika Gardijske 2. i 12. divizije) protjerala je Istočni odred (23.000 vojnika, 2. sibirski zbor) ruske Mandžurijske armije generala Zasuliča s položaja na rijeci Jaluu („Jalu“, VE, sv. 4, Beograd 1961, 119-121).

[74] Binder von Krieglstein, Eugen, barun (6. srpanj 1873. - 17. rujan 1914), austrijski ratni dopisnik i putopisac, pseudonimi: Eugen Krieglstein i Eugen Binder-Krieglstein. Njegov brat Carl (1869-1905), austrijski časnik, bio je časnik u pruskom glavnom stožeru („Binder von Krieglstein Eugen“, http://de.wikipedia.org/wiki/ Eugen_Binder_von_Krieglstein; http://www.binder-krieglstein.com/html/familie.html).

[75] Pukovnik Gaedke (dopisnik *Berliner Tagblatta*?) i poručnik von Schwarz - strani vojni promatrači? (Spaits, Alexander, Mit Kosaken durch die Mandschurei: Erlebnisse im russisch-japanischem Kriege, 1906, 164, 171. (http://books.google.hr/books?ei=lC_XTv2oFoao8AO29Y3ODQ&ct=result&hl=hr&id=vlwLAAAAIAAJ&dq=spaits+alexander&q=gaed).

steina o velikoj dubini bojnog reda, odgovorio je da se sada govori samo o bojišnici, a to je - cijeli istok (? nejasno). Mendigorria s Veličkom: neprijatelj je kod Gajžoua, 30 km, prolazi 4 km dnevno, kako bi uspio utvrditi položaje. - Uočeno davanje signala Kineza. Tijekom večere Kuropatkin gen. Gérardu: jučer je Mišenko imao uspješan dan, ali pronađeni su ranjenici s iskopanim očima. Na prijevoju Vancalin nalaze se 2 japanske p. s 30 gorskih topova. - Jednoj Kellerovoj br. naređen je odlazak, ali odmah su još tijekom noći uočeni svjetlosni signali u gorju, zbog čega se od svega odustalo. Peta d. je u Hajčenu, 121. p. u Laojanu, 122. p. u Ansandžanu. Na prijevoju Dalin zk. je gen. Levestam. Vijest o maršu Japanaca iz Sujana.

25/12. lipnja, subota

Puk. Waters: Stackelberg je za načelnika GS. tražio Gurka, ali Ivanov[76] je odbio. - Stigla je zapovijed o povlačenju 15. lipnja. - U 12,40 najprije 9. d. u 2 povorke na Vancalin; povlačenje u 16 h. Nevrijeme. Panika: u 2 h jedna se povorka zaustavila kako bi na istoj visini pričekala dolazak druge, ali ova je ne znajući za to otvorila paljbu. Home: u 3 h Japanci su zaposjeli Vancalin - netočno (*napomena*: svakodnevno okupljanje postrojbi zbog noćenja). Dana 16. lipnja u 5 h dolazak do Vancalina; odavde dalje otposlan vo. Poslijepodne napredovanje prema Sunečenu u 2 povorke. Dolazak ujutro 17. lipnja. Danju napredovanje vo., noću hod po kiši do Gajčina (Waters je nabavio presliku zapovijedi: 2. br. 35. d. trebala je kao izv. odred preuzeti ulogu zaštitnice protiv Kurokija, umjesto toga određena je za prethodnicu). Stackelberg nije imao pregled situacije u bici kod Vafangoua i toga je i sam bio svjestan: od zozb. primio je toliku količinu zapovijedi, da mu se učinilo da se ne bi smio micati od njega. Dana 13. lipnja Stackelberg Watersu: još prije nekoliko dana zatražio je od Kuropatkina 9. d., što je ovaj odbio, ali obećao mu je drugih 6 b. I stvarno je željeznicom 14. i tijekom noći na 16. stigla 9. d. Stackelberg je još 13. smatrao da će doći samo do ubrzanog povlačenja u pravcu njegovog lijevog krila, pa je planirao da 14. lipnja na desnom krilu ostavi 3 b., u sredini topništvo, a na lijevom krilu 1. d.; tamo je prebačena i 2. br. 35. d. Namjera: iskoristiti priliku za napad, ali bitka se dogodila već 14. lipnja: *ils m'ont devancés d'un jour*, umjesto 16. lipnja, tako da 9. d. još nije uspjela preuzeti položaje na lijevom krilu. Ali, Kurokija se nitko ne boji. Danas se 1. zb. nalazi 12 km južno od Dašicaoa, kamo je prebačen 24. lipnja (prije toga bio je u Tanzatunu, koji se nalazi u sredini položaja). Dana 15. lipnja od 10 do 11 h top. brigadir 1. zb. javlja zb., da u zalihi ima samo još 1400 topovskih zrna (uz bt. i streljivo). - Manteuffel: Kuropatkin neprekidno šalje zapovijedi i protuzapovijedi). Waters: nevjerojatna zbrka u zapovjednim odnosima. Bitka kod Vafangoua svakako se nije mogla dobiti, Stackelberg je s povlačenjem spriječio katastrofu. Puk. Gavril, zk. Kuropatkinovog vlaka (GS.): mora rješavati i druge probleme, npr. prebacivanje 10 b. 9. d. u Vafangou u roku od 1 dana, ali bez pomoći gen. Zabelina (*napomena*: zbog toga teškoće pri našem odlasku!, razdraženost!). Kuropatkin je danas obišao položaj jugoistočno od Dašicaoa. Tijekom večere opisao je grofu izvrstan doručak. Dolazak 3. i 4. d., spp. Omsk i Tobolsk, posljednjoj je Kuropatkin podijelio odlikovanja (…).

Konačno raspored: 10. zb. Laojan, uralski kozaci, Ansandžan, Keller 21 b., na radu na južnoj bojišnici 6 b.: 2 b. 31. br., 2 b. 35. Brig., 2 b. 1. zb., 8 puk. po 4 b. = 32, 11 p. po 3 b. = 33 = 65 b. Puk. Zabelin: Samsonov je na pola puta Gajžou - Sunečen. Jedna b. Jenisejske p. kod Rennenkampfa. Treća sd.: ½ 10. pp. Inkou, 12. pp. kod Mišenka, dio 10. u Dašicaou; 9. kod (…) + ½ 11. , oko ½ 10. d. jugoistočno od Dašicaoa. Pošta iz Petrograda. Kuropatkin: dolazak 2 časnika iz Port Arthura (jedan je bio u velikoj opasnosti, makedonsku džunku Japanci su potopili minama, 6 h proveo je u vodi, spasila ga je druga džunka), isplovljavanje ratne mornarice. Procjenjuje se da na 6 ruskih ratnih brodova dolaze 3 japanska. Harkevič: jučer (24) bilo je mnogo posla, danas ništa (zapovijedi na temelju prekjučerašnjih odluka!).

---

[76] Ivanov, Nikolaj (3. kolovoz 1851. - 27. siječanj 1919), general Carske ruske armije, zapovjednik 3. sibirskog zbora ruske Mandžurijske armije tijekom Rusko-japanskog rata („Nikolai Ivanov", http://www.firstworldwar.com/bio/ivanov.htm).

26/13. lipnja, nedjelja

U 10 h prolazak 2. zb. (hod). Bio je na položaju s 5. d. 12 km južno od Hajčena, sada je prebačen nekoliko km jugoistočno od Dašicaoa. Ujutro dolazak 1 sat. 6. opkoparske b. iz Kijeva (10. zb.) sa zk. Sve su postrojbe u pokretu: 1. zb. prema Gajžou, a poslijepodne prolazak 5. d.; ujutro 2. br. 35. d.: obje prema jugoistoku. - Četvrti zb., tj. 1. br. 3 sd., isto tako napreduje. Ignatov: opće napredovanje prema Kurokiju, Oku[77] se povlači. Drugi, pouzdaniji izvori: Oku je krenuo prema sjeveroistoku (od Sunečena). Navečer, Kuropatkin Sylvestreu: Keller i Levestam bili su danas napadnuti. *Je suis calme, vous pourrez ce dire, c'est ma spécialité*. Glasine: vijesti iz Tokija: oklopnjača (…) potopljena. Veličko Lauensteinu: (…) Kuropatkin je naredio pogubljenje obojice (prijedlog Veličkа i Zarubava). Navečer kod nas pjevač iz osobne garde carskog namjesnika (amurski kozaci): 1 sot. osobna garda, 1 u Laojanu, 2 u Davanu, 2 u Sinmintinu).

27/14. lipnja, ponedjeljak

U 9,20 odlazak iz Inkoua, 25 min. plovidbe, objed u Mandžurijskom domu (Hotel Mandžurija /…/), javne kuće; povratak u 18 h - kiša. Ujutro povratak 2. br. 31. d. željeznicom. Zk. 124. pp.: zapovijed o „spajanju 10. zb. i 5. d.“. Peta d. je jučer nakon nekoliko prijeđenih km od Dašicaoa dobila u 5 h ujutro zapovijed da odmah krene prema Hajčenu (Judson). Danski dopisnik Jessen: vidio je kartu GS., Japanci su od Hajčena udaljeni 15-20 km (čini mi se preblizu). Kuropatkin je otputovao u 19,30. Ppuk. Gurko u odjeljku: umjesto Grekova zo. preuzeo Kaštalinski. Bitka kod Ananamina --- ? Japanci ustrojili 20 sat. i 24 topa (poljski i gorski topovi). Vlastiti, neupotrebljivi topovi naslijepo uvježbavani. Veseli se navali Japanaca, jer je napad ovdje u zastoju.

28/15. lipnja, utorak

Odlazak u 6 h: načelnik GS. i vojna pratnja, te vo. zoa. Noć bez kiše, do podneva je lijevalo, s vremena na vrijeme čuli su se udarci gromova. Dolazak: brzojavna sat. 6. opkoparske b. Naš odlazak iz Dašicaoa u 13,30. Dolazak u Hajčen u 16,20 (kolosijek, dugo stajanje). Hajčen je velika rijeka, ali ne prestrašna. Pribiljski nam je javio da se odlučno zahtijeva da nastavimo putovanje do Laojana. Odlazak u 18,30. Kuropatkin je sa stožerom odjahao u Simučen. Glavni opskrbni časnik, genboj. Guber: izgubljen je Modulinski prijevoj. Opskrbni ured priprema u zaleđu veliku pričuvu. - Omsk 800.000 P. usoljenog mesa i 200.000 ribljih konzervi (/…/ možda pogrešni iznosi). Dobri izgledi za žetvu. Svježe sijeno već stiže. Cijene žitarica padaju. Stoka se još tjera na pašnjak. - Opskrbni ured kupuje mlade bikove (domobranski por. Konrad J. Andès, djelatnik kineskog carinskog ureda u Inkouu: država plaća 400 R., ali inače se dobiju za 200 R., bezvrijedni konji). - Nedostatak osoblja, 2 opskrbna časnika poginula su u borbama, p. ne daju momčad (…). Guber je u listopadu 1903. nakon 4 godine službe, kao opskrbni časnik Amurskog okruga, prebačen na Kavkaz uz odobrenje Aleksejeva. Trebao se vratiti ovamo krajem veljače. Sigurni dokaz da se rat uopće nije očekivao i da nisu donesene nikakve mjere za osiguranje opskrbe. Danas 10. zb. na željezničkoj postaji Mandžurija. Gen. M. Uxküll, načelnik odsječka: postavljeno je tek 50 v. temelja za izgradnju željeznice između Hajčena prema Sujanu. Danas putuje u Dašicao, sutra u Simučen (vrlo mirno prihvaćanje situacije). Dugo zadržavanje na postaji Aksantan, na kojoj stoje i sljedeće postrojbe: 1. odred (2 sat.) 33. pp. - 9. d., 6. k. opkoparski vo. i 1. bt. stopbr. (4 bt. - 8. i 9. lipanj, 3 bt. - 14. lipanj, 2 bt. - 16. lipanj). Cijela je željeznička pruga u zastoju. Dolazak u Laojan u 0,30; za 3 postaje bilo nam je potrebno 11 h vožnje! Jučer je navodno nedaleko od Sunečena poginuo stožerni ksk. Tretakov. - Poštanski vlak koji je trebao prevesti ranjenike napadnut je

[77] Oku, Yasukata (5. siječanj 1847. - 19. srpanj 1930), japanski vojskovođa, zapovjednik japanske II. armije tijekom Rusko-japanskog rata (“Oku Yasukata”, http://en.wikipedia.org/wiki/Oku_Yasukata; „Rusko-japanski rat“, VE, sv. 8, Beograd 1966, 404).

puškama i eksplozivnim granatama. Časnik 92. top. odreda pogranične straže: dana 10/23. lipnja bitka kod Mišenka (…), 4 ½ p. (1. čitinska, 1. verhneudinska, 7. p.; 2 orenburške p.; posljednje nisu potpune), 1. transbajkalska bt. i 1 kbt., s kolima za 7,5 cm, učinak od 4 v. Japanci osakaćuju ranjenike, 1 časnik leži u bolnici u Dašicaou. Waters: tijekom bitke kod Vafangoua 15. lipnja, Toboslka pukovnija stigla je željeznicom, ali samo su 2 b. sudjelovale u borbama. - Dolazak u Vancalin 16. tijekom večeri. Odmah je morala krenuti dalje, ali nakon 500 m ponovo je zaustavljena. Cijelu je noć ostala na kiši, a ujutro je ukrcana za Dašicao. U Inkouu samo 2 b. Semipalatinskove p. Tridesetprva d. je potpuna (snaga postrojbi od 28. lipnja, točnija procjena 30. lipnja), budući da 9. d. postavlja tabor. Prvi odred: 20. lipnja; 8 dana zajedno s uralskim kozacima. Tridesetprva d. trebala bi se upravo okupljati kod Hajčena, gdje se nalaze i 18. i 21. stp., svaka sa po 1 bt.; gen. Levestam stiže s 2. sbr. 2. sd., 31. d., 5. std. - 8 + 8 + 16 + 9 = 41 b. + 12 novih, 2 stare bt., uralska br. i 2 orenburške sot. = 14 sot.; 41 b., 114 topova, 14 sot. = oko 50.000 vojnika na crti Sumunčen - Hajčen. Kod Dašicaoa: 1. zb., 2. br. 35. d., 3. sd. (2 b.), Mišenko i Simonov (Primorski draguni), 10 orenburških sot., 10 zabajkalskih, 7, 8. sd. sa po 2 sot., 2. i 5. sd. + 6 sot. pogranične straže; 3 konjaničke bt., 1 konjanička sot. = 46 b., 48 sot., 161 top. Ukupan broj postrojbi na području Dašicaoa, Hajčena i Simučena = 87 b., 62 sot., 273 topa (+ možda i 32 topa sbr.), oko 100.000. Japanaca: možda 8 d. - 96 b. Velika količina topova. Za Ruse izrazito nepovoljna situacija. Najbolje bi bilo da se 1. i 4. zb. povuku preko Hajčena (most! - neprikladan ranžirni kolodvor, veliki broj vo. - trajalo bi oko 2 dana), pod zaštitom postrojbi kod Simučena. - Ako Rusi uslijed nedjelovanja (!!!) Japanaca ostanu s južnim skupinama na mjestu, a Japanci napadnu rusko krilo na sjeveru te ga ili poraze ili obiđu, katastrofa je tu. - Ako se pokaže vrlo spretnim, Kuropatkin bi mogao i pobijediti, što bi svakako bilo nezasluženo. Ipak, stvarno će biti čudo ako se iz ove teške situacije, za koju je zbog nesposobnosti i kratkovidnosti sam kriv, izvuče bez velikih gubitaka.

29/16. lipnja, srijeda, prijepodne kiša, poslijepodne razvedravanje

U 14 h dolazak naših slugu, konja i prtljage, koji su Dašicao napustili jučer navečer. Ovdje tijekom noći i jutra iskrcaj dijela postrojbi 35. pp. Početak dolaska 34. pp. - prolazak kroz Laojan.

30/17. lipnja, četvrtak

Ovdje svi staju (Pribiljski). Iskrcaj 34. pp. Javljanje Kuropatkina (telefon 14/28: prema položajima Mandžurijske armije kreće se 8-9 japanskih d. s pričuvnim br. U podne stiže 1 b. des 12. isstp. (Kellerovo povlačenje). Poslijepodne nevrijeme, jaka kiša.

Raspored postrojbi 28. lipnja:

ko.: Simonov: Primorski draguni 6 sot., 8. skozp. 6 sot., 4. skozp. 4 sot.?, 5. skozp. 4 sot.?, pogranična straža 5 sot.; Mišenko: 1. čitinska 6 sot., 1. verhneudinska 4 sot. (2 sot. Port Arthur), 7. skozp. 6 sot., orenburški kozaci 10 sot. (2 kod 4. zb.); 10. zb. uralska kozbr. 12 sot.; ukupno 62 + 8? = 72 sot. 12 p.;

skupina Dašicao: 1. zb.: 9. d. - 12 b., 4 bt., Simonov - 22 sot., 3 bt., Primorski draguni, 8. sp., po 1 b. 2, 4. i 5. sp., pogranična straža, 2. br. 35. d. 8 b. - 3 bt.; 4. zb.: 3. sd. - 16 b., 2 sot., 4 bt.; Mišenko 26 sot. - 2 kbt., 10. transbajkalska kozp., 10. orenburška p., 7. sp.; ukupno 48 b., 50 sot., 20 bt.;

skupina Simučen - Hajčen: Levestam (…) 2. br. 2. sd. - 8 b., 4 bt., 5. verhneudinska, 21. stp. - 3 b., 1 bt., 31. d -16 b., 7 bt., 5. std. - 9 b., 3 bt., br. uralskih kozaka - 12 sot., 1 kbt.; ukupno 39 b., 12 sot., 15 bt.;

k. topništvo - 1., 2., 3. transbajkalska bt. - 18 topova, 11. i 20. kbt. - 12 topova, pogranična straža - 4 bt.; ukupno 34 bt.;

poljske bt.: 1. zb. 8 x 8 = 64 - 13 (gubitak) = 51 top, 3. sd. 4 x 8 = 32; 2. sd. 2 x 8 = 16; 31. d. 8 ; 2. br. 35. d. 3 x 8 = 24, isstd. 4 x 8 = 32, ukupno 243 + 8 od 6. isstp. = 251 poljski top + 34 konjaničkih = 284 + 13 (gubitak) = 296.

Ukupno 48 + 39 = 87 b. = po 500; 70 sot. po 120, 36 bt. po 200: 74.040 + ostali: 60.000 ljudi pod oružjem, 7500 konjanika, 298 topova; ukupno oko 80.000 vojnika. *Napomena*: (…) 2 b. za d. (…). Edlund: zauzvrat je Rennenkampfu udijeljena --- iz 7. sp.. U borbama su na području (…) nedostajale sljedeće postrojbe: 1. br. 2. sd. - 8 b., 2 bt.; 3. std. - 12 b., 4 bt., ¾ 6. std. - 9 b., 3 bt.; ukupno 29 b., 9 bt. Rennenkampf: 1. argunska 6 sot., 2. argunska 6 sot., 2. nerčinska 6 sot., 2. čitinska 6 sot., 2. verhneudinska 6 sot., usurijska 3 sot., 1 (…) 6 sot., 1 orenburška 6 sot., amurska 6 sot., vidi gore 3. skozp.; ukupno 59 sot. po 120 konjanika, 1 kbt., 1 gorska bt., 1 sot. pogranične straže;

Ukupno 72 topa, 25.200 vojnika, 7.080 konjanika, 18 topova, minobacačke bt., opskrba 40.000 vojnika. Posada Laojan i Mukden = 12 b. Opskrba Mandžurijske armije: 170.000 vojnika. Ukupni zbroj Mandžurijske armije 28. lipnja: pješaštvo 116 b. (bez 1. sd. - 12 b.); konjaništvo 121 ko. (p.: 1 dragunska, 7 transbajkalskih / 2 sot. Port Arthur, 5. sp., 3 orenburške p. , 2 uralske/amurske kozp., ½ usurijske, 1 pogranične straže; ukupno 20 ½ p.; topništvo 43 poljske bt., 6 kbt., 1 gorska bt., 1 minobacačka bt., 2 pogranične straže, 1 knbt. (31. d. - 8 bt., 2 sd. - 8 bt., 5 std. - 20 bt., sbr. 4 bt., 2. br. 35. d. - 3 bt., 4. bt. 11. transbajkalske p. i 20 kbt.). Gubici na Jaluu = 21 + Vafangou 13 = 34 - doknada 6 = 28. - Ukupno 482, stvarno 374. Opkopari: 4. is. opkoparska b., 6. opkoparska b., 1 is. pontonska b. - 8000. Topništvo 10.400, ustanove 16.000, 121 sot. po 120 konjanika - oko 115.000 vojnika, ukupno oko 170.000 ljudi. Brojke su pretjerane, jer inače bi b. imala 800 vojnika, a ko. 120 konjanika, što vjerojatno ne vrijedi za veći dio postrojbi. Samo gubici u borbama na Jaluu, kod Vafangoua i drugdje, iznosili su 2500 ljudi.

Japanci: maksimum 10 d. = 120 b., 360 topova, 2 topbr. 36 x 6 = 216 topova = 576 topova x pričuvne postrojbe?

Ispravak: 1) 4. transbajkalska bt. prebačena je 15. lipnja u skupinu Simonov, 2) 31. d. raspolaže s 8 bt.!, 3) 11. kbr. kod Mišenka?, 20. kbt. kod uralskih kozaka? 4) 2 sd. spojene kod Simučena (osim 3 b. - 1 b. /…/ kod Rennenkampfa), 5) po 4 sot. 4. i 5. sp. vjerojatno na Dalinu. Patnje 12. stp.: odlazak 26. iz Lansantana iza II. odsječka (Huan), pa natrag; zapovijed o brzom maršu prema Hajčenu, prenoćila je bez šatora na prijevoju na olujnoj kiši i stigla 28. u Hajčen; odatle željeznicom do Laojana; od podneva stoji ovdje i čeka na zapovijedi. *Napomena*: drugi je već put na željeznici, vidi 24-25. lipanj - signalizacija; napredovanje prema (…). Časnički sluga gen. Gerarda: Kuropatkin je u Simučenu 28. dijelio bojni raspored, ali i časnicima trgao oznake na naramenicama. To objašnjava zašto su nam onemogućili pristup. Pribiljski nas je bio upozorio. - Kuropatkin bi trebao doći tijekom noći, ali prema drugim izvorima otputovao je u Dašicao. Zaključak: čini se da neprijatelj napreduje samo sa slabim snagama. Zašto je naređeno povlačenje? Možda nema stvarne opasnosti, pa su pojačanja nepotrebna.

1. srpnja / 18. lipnja, petak

Deveta isstp. stigla iz Hajčena na mjesto 12. stp., koja je vraćena željeznicom. Nakon upita dobila je zapovijed za povratak. Jednogodišnji dragovoljac Tretakov je mrtav. Br. Simonov nalazila se jučer južno od Gajžoua, zoa. je u Dašicaou. Schönmayer se vratio iz obilaska 9. std., koja se nalazi nešto sjevernije od Gajžoua. Napredovanje nije moguće, bujice, jedan se vojnik utopio. Zoa. je u Dašicaou, gdje je Schönmayer uočio i 36. stp. i to u vlaku na putu prema sjeveru. U gradu je 1 b. 121. pp. (31. d.). Tettau i Papadopov: gubici u topovima Istočnog odreda nisu nadoknađeni. Gdje je onda završilo onih 6 topova od 25-26. svibnja? Prijepodne i poslijepodne povremeno kiša. Navečer razvedravanje.

2. srpnja / 19. lipnja, subota

Tijekom noći dolazak 1. i 2. bt. 9. topbr. Dio postrojbi 9. d. (33. i 34. pp.), koji je prošao Laojan, vraćen je natrag ovamo; trebao bi preuzeti položaj 10 km istočno od Laojana. Grof Edlund: Istočni odred i Rennenkampf 21. / 8. lipnja: Rennenkampf: 1. argunska 6 sot., 2. argunska - 6 sot., 2. nerčinska 6 sot., 2. čitinska 1 sot.; (…); 4. transbajkalska bt., 1 k. gorska bt., 2 kineska gorska topa.

Dolazak američkog boj. Schylera iz Simučena. Borba 27. bila je tamo sasvim blizu. Svjedočio je pokapanju (…) i zbrinjavanju velikog broju ranjenika (usporedi *Vjesnik Mandžurijske armije*). Kuropatkin je tamo boravio 48 h (28-30. prijepodne), 30. je otputovao u Dašicao. Dana 28. i 29. nije bilo borbi. Rusi nisu osvojili prijevoj Dalin. - Pokušali su otići, ali zbog blata nisu mogli pomaknuti topove. Genboj. Romanov napustio je Modulinski prijevoj navodno bez ispaljenog metka. - Japanske predstraže nalaze se nekoliko v. ispred Huana (…) (II. odsječak), a ruska prethodnica s ove je strane. Ispred Istočnog odreda 2 japanske d. Rijeka se uz odsječne postaje može prijeći samo plivajući. - Danas vedro, bez kiše, ali razina rijeke još uvijek raste.

Procjena položaja: 27. su izgubljeni svi prijelazi preko gorja Fenšulin. Uslijed kiše ruska je armija skoro potpuno nepokretna: jake skupine od Gajžoua do Hajčena; Keller je vrlo slab, a u Laojanu se okuplja 9. d. - Japanci su od Laojana udaljeni oko 60 km. Ako se zareda nekoliko lijepih dana, mogli bi, ako su dovoljno jaki i pripravni za napad, ponovo krenuti. Time bi se ruska armija ponovo našla u kritičnoj, kobnoj situaciji kao 27. prošlog mjeseca. Ali, ako se tijekom kišnog razdoblja, tj. sljedeća 2 mjeseca ništa ozbiljno ne dogodi, Rusi bi novi vojni pohod morali započeti s vraćanjem prijevoja Fenšulin. Rat bi time na duže vrijeme postao ograničen na određeno područje, što je posljedica glupavog proboja prema Vafangouu i zadržavanja i okupljanja snaga kod Dašicaoa. Dva vlaka s kolima, konjima i Kinezima sa sjevera. Edlund: strah od Japanaca, brzo napuštanje prijevoja, sumnjive, meni još nepoznate pojedinosti o borbama na Dalinskom prijevoju, povezane s djelovanjem Kuropatkinovog ratnog suda, ukazuju na gubitak samopouzdanja ruskih postrojbi i njihovih zk.

3. srpnja / 20. lipnja, nedjelja

Dolazak 3. bt. 9. topbr. te dijela postrojbi 33. pp. do Dašicaoa. - Stožer 9. d. Katolički svećenik (Poljak), koji je jučer doputovao iz (…), tvrdi da je povlačenje bilo otvoreno bježanje. Opskrbna pričuva zapaljena je u II. odsječku. Ppuk. Danilov: Kuropatkin će vjerojatno ostati u Dašicaou, možda se vrati tek tijekom dugotrajnih kiša. Baš lijepi izgledi za nas! Por. Naritkin (Istočni odred): čini se da su neprijateljske snage pred Kellerom slabe. - Lijepo vrijeme.

4. srpnja / 21. lipnja, ponedjeljak

Dolazak: 35. pp., dio postrojbi 3. istopvo. iz Harbina, 1 vlak s 3 topa i kozak u žutoj odori kao straža. Čini se da je proputovao i gen. Žilinski. Drugi odred GS. dobio je zapovijed da krene prema Dašicaou. Grofu Kelleru podređena je 1. pješačka br. 9. pješačke d. i upućena u Sucapuzi (?); 2. br. ostaje ovdje. Deseti zb. bit će prebačen u Dašicao. Vijesti: 24. i 25. pokret Japanaca prema Port Arthuru. Očigledno se zatvara crta okupljanja, što je jasno povezano i s njihovim napredovanjem protiv Mandžurijske armije: pokazna kretanja, kako bi se spriječio pokušaj prekida opsade s napadom izvana. Čini se da je napad planiran. Izvod iz vijesti: Japanci se svuda povlače prema istoku (?). Glasine: 2000 Japanaca maršira prema Mukdenu. - Dolazak njemačkog boj. von Runckela. Od 8 h do oko 19,30 kiša.

5. srpnja / 22. lipnja, utorak

Dolazak 5. bt. 9. topbr. Por. de Jevenoix (vratio se iz obilaska 1. d.): dana 15. lipnja, nakon što su primijećene japanske pješačke povorke, topništvo itd., zkd. odbio je preuzeti na sebe odgovornost otvaranja bitke. Osobno se nalazio kod top. postrojbi i iako ga je zk. topni-

štva upozorio na potrebu otvaranja topovske paljbe, ona je otvorena tek nakon što je neprijatelj prvi zapucao. Dana 14. lipnja, pričuvna bt. nalazila se 400 stopa iza prvog bojnog reda, ali nije djelovala. Na putu prema svojoj 35. stp. prošao je nakon liječenja u Mukdenu puk. Dovbor Musnicki. Prekrasno vrijeme, sunčano.

6. srpnja / 23. lipnja, srijeda

Ujutro prolazak zo. 10. zb. i genpor. Slučevskog, u 10,30 polazak za Hajčen; Papadopov, Tettau i Home. - Dolazak: 6 sot. orenburških kozaka, k. pioniri, I. odred 36. pp., pričuva 2. br. 35. d. (doknadna momčad). Sk. Niqist vratio se iz obilaska Istočnog odreda: s položaja na Modulinskom prijevoju uočene su 2 japanske b. u taboru, nakon čega je uslijedilo hitro povlačenje odnosno bijeg na udaljenost od 30 v. Pojedinosti - vidi napomenu. Prekrasno vrijeme.

7. srpnja / 24. lipnja, četvrtak

Dolazak odjela zrakoplovnog odreda (zračni brodovi). Uz veći drveni most, u posljednjem je trenutku završen i manji prijelaz. (…) Most je djelomično oštećen. - U Afi su 35. pp. i topništvo. Neposredno uz 1. utvrđeni položaj postavljeni su minobacači i nova okrugla topovska postolja. Dolazak sk. Ejresa i mornaričkog por. Lybeka iz Vladivostoka, gdje im je svemu bio uskraćen pristup. Adm. Skrydloff primio je Lybeka tek 16. dan njegovog boravka u Vladivostoku. Pokušali su i preko Inkoua doći do Port Arthura. Genboj. Grekov je udijeljen gen. grofu Kelleru. Barem 1 sot. 4. skozp. je ovdje; pratnja za prijevoz teretnih životinja. Prekrasno toplo vrijeme, navečer sijevanje bez grmljavine i povremeno kratkotrajna kiša.

8. srpnja / 25. lipnja, petak

Dolazak 121. pp. i 8. br. 31. d. iz Hajčena (željeznicom). U Hajčen su stigle iz Simučena - presjedanje, odredište se taji. - Na sjever je prebačena 1 sat. 121. pp., vjerojatno na područje ugljenokopa Jantaj. Očekuje se i zo. 10. zb. Druga br. 35. d. nalazi se 8 v. jugoistočno od Dašincaoa, u smjeru Tančija. Prolazak na kolodvoru sa sjevera: dio 2. istopvo., 4 topa s vo. itd., prbt. iz Harbina. Nekoliko kola sa streljivom starijeg tipa, 31. topbr. (2. legionarska b.) iz Harbina. Pješačke postrojbe i topništvo 8. pješačke d. od jučer su ovdje u potpunom sastavu. Gen. Gerard u razgovoru s engleskim misionarom: Japanci su zaposjeli (…); 1 izv. odred prošao je 25 v. povrh Laojana u pravcu Jantaja. Ejres i Lybeck Lauensteinu: od Vladivostoka prema jugu izgrađena je vojna cesta. Računa se na to da će barem 1 zb. napredovati duž obale prema Genzanu. - Sivuč je s torpedskim čamcem. Poručnik Burjakov iz Inkoua krenuo prema Port Arturu. - Lijepo vrijeme, svježije.

9. srpnja / 26. lipnja, subota

Dolazak zo. 10. zb. jučer navečer. Tettau: na temelju raznih vijesti zo. 10. zb. smatra da Kuropatkin očekuje drugi Sedan[78]. Zkzb. Slučevski bio je u Hajčenu pozvan kod Kuropatkina i nakon dugih pregovora uspio ga je nagovoriti da se zo. 10. zb. prebaci u Laojan. Druga br. 31. d. ostaje u Hajčenu, ali pod njegovim zo, dok 2. br. 9. d. napušta Laojan, 1. p. s 1 bt. u Sinečen, gdje se nalazi 1. koztopp. pod zo. 10. zb. (2. p. s gorskom bt. i 2 topa - vjerojatno kineski topovi skupine Rennenkampf - na prijevoju između /…/ i Bensihuja). Navedena bi 1. koztopp. trebala zamijeniti 23. stp., koja je udijeljena Kelleru; nakon njezinog dolaska, 1. br. 9. d. napustit će Kellera i bit će prebačena u Laojan, gdje se nalazi i 1. br. 31. d. - Slučevski pretpostavlja da će na područje Mukden - Laojan krenuti 6 japanskih d. Čini se da je 1 japanska br. prošla pokraj Bensihua preko Tajcihea.

[78] U bici kod Sedana 1/2. rujna 1871. u Njemačko-francuskom ratu, Nijemci su porazili francuske postrojbe i zarobili francuskog cara Napoleona III. („Sedan“, VE, sv. 8, Beograd 1966, 601).

Golubovi listonoše: za Port Arthur određeno ih je 39 (nedostatak); od 2/15. lipnja nijedan nije doletio. *Ruski invalid*, broj 118 od 2/15. lipnja: imenovanja 5. i 6. szb.: zk. 5. szb. genpor. Dembovski; zk. 6. szb. gen. pješaštva Sobolev; načelnik GS. 5. szb. genboj. Jakovlev; zk. 74. pješačke d. genpor. Smirnski; načelnik GS. 54. pješačke d. puk. Globačev, 55. pješačke d. puk. Bitutko, 56. pješačke d. puk. Gadzacki, 61. pješačke d. puk. Hamin, 71. pješačke d. puk. Skalon, 72. pješačke d. ppuk. Gulevič, 73. pješačke d. puk. Popov, zkd: 51. pješačke d. Nečaev, 54. pješačke d. Orlov, 55. pješačke d. Ignatov, 56. pješačke d. Tirtov, 61. pješačke d. Podvaljnikov, 68. pješačke d. Sunnicki, 71. pješačke d. Ekk. Zk. p. za prd. broj 51, 54, 55, 56, 59, 61, 68, 71, 72, 73, 78; 11 prd. pozvano pod oružje!

Zkd. (genboj.), načelnici GS. (puk.), 1. br., 2. br.:

d.	zkd. (genboj.)	načelnik GS. (puk.)	1. br.	2. br.
51	Nečaev		Abramov	
54	Orlov	Globače	Peterov	Domin
55	Ignatov	Bitutko	Prankovski	Dobrovoljski
56	Titrov	Gadzacki	Debeš	
59	Smirnski			
61	Podvaljnikov	Hamin	Praslov	Stavrovič
68	Sunnicki		Lunkevič	
71	Ekk	Skalon	Pogornicki	Nuždenski
72	Tugan-Baranovski	Gulevič	Bolotov	Rusov
73		Popov	Timčenko-Ruban	
78	Lisovski		Parucki	Ganenfeljd

Prijepodne dolazak sk. Ignatova iz Dašicaoa po nas; trebali bismo sutra otputovati. Navečer: brzojav od Pribiljskog iz Dašicaoa s molbom da se s polaskom pričeka do njegovog povratka. Vjerojatno se armija ubrzo vraća. - Lijepo vrijeme. Gen. Gerard saznao je od misionara: 30.000 Japanaca napreduje prema Mukdenu (vidi jučer).

10. srpnja / 27. lipnja, nedjelja

Prvi odred postrojbi 17. zb. Prijepodne prolazak I. odreda 137. pp. (35. d.); poslijepodne iskrcaj I. odreda 1. orenburške kozp. Isto tako i ostatak 1. br. 31. d. i topništva s juga (prema izjavama topnika, iz Hajčena). Vijesti: grof Keller javlja, da neprijatelj s 3 jake skupine obilazi desni bok; pojedinosti su mi nepoznate. Zapovijed zoa.: 1. br. 9. d. bit će Kellerova pričuva, dok će 2. br. 9. d. gore kod Sinečena, biti podređena Rennenkampfu. Prva br. 31. d. (Laojan) ostaje na raspolaganju zo. armije. Genpor. Slučevski Tettauu: 10. zb. mu je udijelio ½ sot. orenburških kozaka za radove na utvrđivanje, jer ½ sot. sutra odlazi kao osobna garda s grofom Borisom (došao je tijekom noći, na putu je prema grofu Kelleru). Na jugu je jučer napadnut Stackelberg te se vjerojatno povukao na položaj prema Dašicaou. - Ali, očigledno se ne radi o značajnom okršaju, jer je isti dan grofu Borisu dopušteno putovanje; obećano mu je da će ga se pozvati natrag u slučaju veće bitke i da će putovati s nama. - U 17 h utovar konja. Odlazak u ponoć. Od ranog jutra do 9,45 stajali smo na kolosijeku pred Ansandžanom. S nama putuje i 1 odred 137. pp.; na putu je već 32 dana od (…); na Bajkalskom jezeru prestigla je Rennenkampfovu kbr. u napredovanju prema željezničkoj postaji Kultuk. Časnik: do Mukdena strogo pridržavanje plana hoda.

11. srpnja / 28. lipnja, ponedjeljak

U 10,15 dolazak u Hajčen, odlazak u 14,30, dolazak u Dašicao u 15 h, zadržavanje pred postajom do 17,15. Putem s one strane Hajčena, prema sjeveru, primijećene 2 usporedne vo. povorke: čini se da se radi o pješačkim postrojbama u plavim odorama, te 3 sat. 6. opko-

parske b. iz Dašicaoa. U njemu skoro isti vo. kao i prošli put. U selima, u kojima se utaborila 2. br. 31. d., isto tako ista posada. U Hajčenu je iskrcana 137. pp., a stigao je i gen. Veličko. Susret s njemačkim boj. von Runckelom u Dašicaou, koji je danas ovdje zbog upoznavanja s Kuropatkinom. Razgovarao je s kpob. grofom Bobrovskim: svi odlaze, jer se ovdje planiraju samo noćne borbe. Odluka bi trebala pasti kod Hajčena zbog njegovog izvrsnog položaja. Širenje dizenterije, više stotina bolesnika već je prebačeno. Ignatov: 18. stp. nije bila na prijevoju Dalin (slaže se s podacima rumunjskog boj., vidi napomenu). Kod Hajčena se na željezničkim odvojcima postavljaju tračnice. Početak iskapanja. Kuropatkin (ostario, ali dobro raspoložen) tijekom večere meni: „Dobro je da su nam Japanci protivnička strana; mogli smo računati s njihovom sporošću. U drugim okolnostima već odavno ne bismo bili ovdje. Ali, svaki je dan dobitak. Svakodnevno stiže 6 vlakova. Prekosutra kod Hajčena imam 50 b. Sutra stižu prvi odredi 2. p. 35. d. Japanci su zakasnili. Preko Port Arthura (prekjučerašnja vijest, dakle 9): još nisu uspjeli doći do utvrda. Tamo su smještene 2 d. s prbr. Računamo s 10 d. i pričuvnim postrojbama; sve je otkriveno što se tiče njihovih postrojbi. Danas su počeli pokreti kod Zasuliča." Puk. Danilov Lauensteinu: na južnoj bojišnici nalaze se 5, 6, 7. i 8. japanska d., iza njih možda još 1 kod Port Arthura. Čapailin - Dalin 9, 10, 11. (na 1. cijela d.). Nasuprot Kelleru nalaze se gardijske postrojbe te 2. i 12. d. Mišljenje da je Kuroki krenuo na istok, pokazalo se zabludom. Gardijske postrojbe otišle su u (…) kao zaštitnica iskrcavanja. Svi su ovi problemi Aleksejeva krivnja. Zbog toga je Kuropatkin 27. svibnja bio u Mukdenu, otvoreno je odbio predloženo, ali car je odlučio u prilog Aleksejeva. Dr. von Zege-Manteuffel o ranjavanjima i evakuaciji: rane od puščanih metaka u pravilu nisu problematične, ali veliki broj onih koji su otpušteni kao izliječeni, nastrada zbog kasnijih posljedica - zgrušavanje krvi. Brzu evakuaciju smatra opasnom. Operacije u vlaku nisu moguće, jer nitko nikada ne može znati koliko će trajati zadržavanje. Ni nosila ne mogu proći kroz vrata vagona. - Manteuffel traži da se bolnice ne evakuiraju, već da ih se prepusti Japancima, ali GS. to ustrajno odbija. Npr. Gajžou.

Ozljede od eksplozivnih granata, tj. topovskih metaka uvijek su teške; ne dolazi do probijanja i još uvijek nije sigurno treba li zrno izvaditi ili ga ostaviti u tijelu. Dizenterija je česta, ali nije opasna. Liječi se u roku od nekoliko dana (Kuropatkin je jučer razgovarao s genboj. Guberom o potrebi da se Krasnojarska p. mora dovesti kako bi se odmorila i obnovila opskrbu). Guber: kiša njemu ne predstavlja nikakav problem, jer dostava opskrbe nije njegov posao, nego dužnost gen. Zabelina („bolje je piti"). Kuropatkin gen. Gerardu: kada bih si mogao dopustiti samo 2 dana potpunog mira! - Vrijeme prekrasno, toplo.

12. srpnja / 29. lipnja, utorak

Poslijepodne obilazak Primorske dp. (praznik i dodjela odlikovanja Reda svetog Jurja, 5 odlikovanja po ko.), zo. dragovoljačkih postrojbi 13. isstp.; 2 transbajkalske kozbt. Konji dp. dobro održavani, otprilike kao kod nas kp. tijekom okupljanja d.; momčad je umorna. - Genboj. Samsonov je dobio 10 dana odmora (Szeptycki je smijenjen), d. je preuzeo genboj. Čirikov. - Genboj. Stackelberg je primijećen, a genboj. Ivanov predstavljen (poznanik iz Kazana iz 1892). - Kavkaska kbr. udijeljena je Istočnom odredu (do tada je bila kod Danilova). Danas je ruski glavnostožerni sk. uhvatio japanskog glavnostožernog časnika preobučenog u Kineza u proučavanju dokumentacije o položajima 1. zb.

Ignatov: tijekom posljednje borbe Japanci su bili pijani: 1 ranjenika morali su naprije pustiti da se naspava. Danas mirno. Toplo.

13. srpnja / 30. lipnja, srijeda

Oko 7 h udaljena topovska paljba iz pravca istoka. Mišenko (udaljen 15 km odavde) javio je jučer u 23 h da planira danas nešto poduzeti. Dolazak časnika 5. skozp. iz Port Arthura s pisanim i usmenim izvješćima gen. Smirnova (zk. utvrde): „puni smo snage, zdravi

smo i dobro smo". Brzojav iz Čifua o gubitku od 30.000 japanskih vojnika tijekom jednog napada na Port Arthur (!?). Puk. Danilov: brojno stanje danas 170.000 vojnika, 9000 i nešto bolesnika, od toga 379 sa želučanim i crijevnim bolestima, ranjenika: 66 časnika i 1800 vojnika. Nisu uzete u obzir postrojbe pogranične straže, željezničkih postrojbi, dio postrojbi 1 s. pješačke d. sjeverno od Mukdena. Stanje uključujući 10. zb., ali bez orenburških kozaka: pješačke postrojbe: 5 std. - 60 b., 4 ¾ pješačke d. - 78 b., 2. br. 35. d. 8 - 144 b. Harkevič: Japanci su ovamo prebacili 2 d. iz Port Arthura (mislim da je rekao 3. i 4) i zamjenili ih drugima. Lijepo, toplo vrijeme. - Navečer fotografiranje s Kuropatkinom. Potraga za Szeptyckijem u selu sjeverno od Dašicaoa, ali budući da ga nismo našli, 2. br. 35. d. je otišla. Danilov o *Harbinskom vjesniku* broj 228: na početku su zaposjednuti Sinmintin i Goulobazi, nakon čega je područje između kineske željeznice i Laojana proglašeno neutralnim. Dobro nam je. Utvrđeni položaji smješteni su uz cestu Mukden - Sinmintin na Laoheu. Ophodnje se kreću do željeznice. Sjeveroistočno i istočno od Dašicaoa utaborili su se na uzvisinama vo. 3. s. pejšačke d. Danilov o opskrbi: Mandžurija daje puno. Opskrbni časnik u Harbinu izjavio je na početku da ovdje nema ništa, ali Kuropatkin ga je otjerao nakon 3 dana. Sada se skoro sve nabavlja iz Mandžurije, posebno stočna hrana (tj. za konje). - Već prije početka rata počeo je prijevoz velikih količina opskrbe brodom i željeznicom. Brodovi su dijelom pali u ruke Japanaca, ali ostatak robe je uskladišten na Bajkalskom jezeru (zbog propuštanja postrojbi). Taj se materijal još uvijek tamo nalazi: dostavlja se samo rjeđa roba (šećer, konzerve). - Velika, nevjerojatna jeftinoća rata. Ovdje se poduzimaju sve mjere kako bi se obrađivala polja i koristio njihov prinos (Kuropatkin je nedavno potvrdio da nije odobrio nijedan zahtjev za zapljenu). - Harkevič: nedavno je između Hajčena i Simunčena napravljeno nekoliko pokusa s nosačima; uspjeh na kiši s 1200 Kineza.

14/1. srpnja, četvrtak

Harkevič tijekom doručka: konačno su utvrđene japanske d. na južnoj bojišnici: 4, 5. i 6. - Kod Mišenka (čini se da se jučer malo povukao, vjerojatno na lijevom krilu 4. zb.) japanska 10. d. Između obje skupine mogla bi se skrivati još 1 d. Opkoparski sk. Salnikov (nositelj odlikovanja Reda svetog Jurja) jučer je drezinom izvidio utvrđene položaje na jugu; približio im se na oko 5 km. Položaji imaju prostor za 2 d. Irkutska i Krasnojarska p. imaju problema s crijevnim bolestima, vojnici nekoliko dana jedu samo dvopek (Danilov). U Hajčenu se okupljaju postrojbe 35. d. (danas bi sve mogle biti na broju); tamo je upućena i 2. br. Od jučer ili prekjučer iskrcaj kavkaske kozbr. u Laojanu; udijeljena je Rennenkampfu, tj. trebala bi smijeniti oslabljene postrojbe. Rennenkmapf je ranjen (pucanj u nogu, u meso) tijekom hoda kroz gorje (uz neprijateljske položaje) iz doline Tanšihea prema Fancepuziju kako bi se spojio s 2. br. 9. d. Poslijepodne s gen. Gerardom i ppuk. Lauensteinom na uzvisini južno od Dašicaoa. Prekrasan vidik, more u daljini. Položaji toliko jaki, da teško da će biti napadnuti (nema top. protupoložaja). Prijepodne (oko 8 h) manji okršaj južno od Dašicaoa; kraća topovska paljba. Dolazak Veličkа iz Hajčena. Tamošnji položaji jako utvrđeni; radove obavlja 6000 Kineza. Malo naoblačenje. Dolazak Nemirović-Dančenka iz Inkoua: tamošnji francuski misionar, koji je ovdje već 33 godine, tvrdi, ako 15. srpnja ne pada kiša, onda neće ni biti kišnog razdoblja.

15/2. srpnja, petak

Razgovor s gen. Samsonovim: njegovo izvješće o neprijateljskim snagama kod Vafangoua pred ruskim desnim krilom stiglo je u 1 h (ovdje je došlo do zbrke, puk. Gurko trebao bi biti udaljen - previdio je ovo izvješće ili nešto slično - Szeptycki: od 9. srpnja Stackelberg je u velikoj milosti). Poslijepodne jahanje: 8. p. (…) u taboru kod Caoguantuna. Sk. grof Ignatov jučer je pao, istegnuo je gležanj pa je prevezen u Laojan. Njegova sestrična + (…) grofica I. o kolodvorskim glasinama: Port Arthur je navodno pao, a Samsonov dolazi umjesto Rennenkampfa. Obje kavkaske p. iskrcane su na području između Laojana i Hajčena, 1 ostaje

u Laojanu, 1 dolazi ovamo (Kuropatkin). Tijekom noći povremeno kratkotrajna kiša; preko dana oblačno. Navečer koncert citre zborovođe Brauna iz Primorske dp. - Austrijanac, bečki konzervatorij, služba od 12 godina u 13. i 68. pp. do 1883. Današnji učinak izviđanja: kod Gajžoua 1 d., kod Mišenka skoro nikoga. - Prema *Mandžurijskom vjesniku* od 26. lipnja (9. srpnja) 1. zb. napale su 4 d. Odakle su se stvorile? Radi li se o precjenjivanju? Kreću li se prema Port Arthuru?

16/3. srpnja, subota

U 7,30 jahanje do položaja prethodnice 1. zb., koji se utaborio u Caotanpuu, 1. std. u Erdaoheziju (?). Prethodnica: 1. stp., 1. bt. 4. topbr., 3 sot. skozp.? Glavnina snaga (…) kod Dagapua. - Odjeli na uzvisinama jugozapadno i jugoistočno od toga. Uočeni japanska k. izvidnica i šatori. Naprijed k. lovzo. na sjevernoj uzvisini, manji okršaj. Stožer Stackelbergovog zb. fotografirao se s nama. Doručak, glazba. Tijekom noći manji pohodi prema selima oko Godzatuna. Cijelo je područje do rijeke Cinsahe čisto. Neprijatelj se utvrđuje na uzvisinama između Sangojtija i Godzatuna (najviša crta, promatranje radova kroz dalekozor br. - svi podaci o tome da rusko topništvo nema dalekozore pogrešni su). - U 15 h povratak u Dašicao. Poslijepodne tamo manji pješački sukob; Japanci su napali dragovoljce, 3 sat., a dodatne 3 ruske sat. uzele su ih u unakrsnu paljbu. Genboj. Maksimovič (brigadir 2. br. 1. std.): Japanci su neočekivno zaposjeli ključni dio položaja, na udaljenosti od 300 stopa, nedaleko od prijevoja u sredini položaja; izgubljena bt. pogranične straže imala je topove malog kalibra tvornice Krupp. Najveći dio dana oblačno, ali jako sparno. Gen. Gerard primijetio je tabor 7. krasnojarske pp. kod Czantaeša (dakle, 7. i 8. pp., dizenterija, povukle su se 15. srpnja iza 3. sd.). Ksk. Botkin: Primorska dp. bila je 3/16. veljače kod Ganžoua sa stožerom i 3 ko.; 1 ko. nalazio se u Inkou i zapadno od njega, ostatak je osmatrao položaje do (…).

17/4. srpnja, nedjelja

Danas je bila bitka kod Kellera u pravcu prijevoja Madulin. Gubitak 1000 vojnika. Primijećena 2. i 12. japanska d., ali ne i gardijske postrojbe. Puk. Danilov: 16. rujna prošle godine caru je predložen poziv pod oružje za 10. i 13. zb., što je car odbio. Možda bi se time izbjegao rat. Nakon što je rat počeo (8. veljače) ustrojavala se samo 9. d. Treće b. i topništvo bili su pripravni, ali ustrojavanje je tek tada bilo naređeno. - Četvrte su b. bile planirane, ali s time se Kuropatkin nije suglasio. Težištem je smatrao Laojan, a južnu je skupinu odredio samo kao prethodnicu. Na moju primjedbu, da je krajem lipnja ovdje bilo okupljeno ¾ armije, Danilov je izjavio da je Kuropatkin imao namjeru napasti (!). - Cijela je situacija samo nakon Turenčena bila kritična, odonda ne (?). - Japanci se opskrbljuju iz Inkoua, što se ne može spriječiti, jer je Kina neutralna (to što Japan živi od izvoza iz Mandžurije stvarno je smiješno!). Na početku su čestito plaćali, ali sad plaćaju novčanicama koje glase na ratne obveznice. Osim toga, u Kajdžaou su velikom broju Kineza, koji su bili u ruskoj službi, odrubili glave. Tamošnji je mandarin[79] prema Rusima neprijateljski raspoložen, u svoje vrijeme pokušao je prevoditelja gen. Samsonova pogubiti; ovaj je silom oslobođen, pa je umjesto njega odrubio glavu njegovom bratu. Mandarin u Sujanu i još jedan, pozvani su carskom namjesniku u Mukden zbog otvorenih istupa protiv Rusa. Puk. knez Trubeckoj naredio je danas dublje izviđanje prema prijevoju Dalin, pa su otjerani manji pješački odredi i ko. I on je sam upao u zasjedu (Kinezi su mu ponudili vodu za piće), ali beznačajne snage. Što se tiče prethodnice 1. zb., Japanci su danas bili napadački raspoloženi, upotrijebili su i topništvo, ali sve nebitno. Tmurno, sparno vrijeme.

18/5. srpnja, ponedjeljak

[79] Viši kineski činovnik u doba kineskog carstva.

Jahanje do položaja 4. zb. Četvrti zb. u --- Uralska br. trebala bi s 1 p. biti prebačena u Dašicao, a druga p. udijeljena 2. zb. (Simunčen). Dolazak 2 b. 9. pp. sa stožerom 1. br. 9. d. Tmurno, jako sparno.

19/6. srpnja, utorak

Zka. obišao je 2 b. 9. pp. u taboru. Dugo je razgovarao s malobrojnim časnicima. Momčad izgleda jako loše. - Dolazak ostatka postrojbi 9. pp. U 14,45 zka. otišao je s I. odredom GS. u Laojan. Mi (II. odred) odlazimo u 18,30. Čini se da je genpor. Geršeljman[80] (2. br. 9. d.) jučer poražen u okolici Sihejana. Pred Istočnim odredom 60.000 vojnika. Moglo bi doći do velike eksplozije. Japanci na 35 km od Laojana od 26. lipnja - i to se mirno gleda; postrojbe 1. br. 35. d. i 9. d. prebačene su na jug! - Sada će na najmanji pritisak zk. morati hitro natrag. Čak i ako se ništa osobito ne događa, osjetljivost ovog područja dokazuje koliko je problematično okupljanje postrojbi na jugu. - Sada je potrebno krenuti na crtu Sajmazi - Finhuančen, što se već odavno trebalo dogoditi. Vidi 11. lipnja. Za sljedećih nekoliko dana raspoloživ je dio postrojbi 3. i 6. d. (oko 20.000 vojnika), 9. d., 31. d. (ako je još uvijek u Hajčenu - mogla bi stići još 1 br.), što je oko 50.000 vojnika. Osim toga, iz Hajčena se vraćaju 9. pp. i dijelovi 3. i 35. d. (do Laojana 3 dana hoda), što bi značilo da bi u roku od 4 dana kod Laojana mogle biti 3 d. - 48 b. + oko 20 stb. - 68 b., + dijelovi 3. d. - 70 b.; ista snaga postrojbi kao i Japanci. - Nakon što su Japanci zaposjeli dolinu Tajzihe kod Guzazija, obišli su laojanske utvrđene položaje i krenuli prema Jantaju!!! Edlundovo pismo Lauensteinu: vidi dodatnu napomenu. Situacija kod Rennenkampfa 11. srpnja. Japanci su tada već bili na području Zančan - Sihečen; Rennenkampf: Gaominzi. Dolazak genboj. Orbeliania, zk. kavkaske br.; 1 njegova p. je u Laojanu, druga još nije stigla. U 23,30 dolazak u Laojan. Puk. Popovič-Lipovac: Zaharov (kojeg mrzi) ima najgori utjecaj na Kuropatkina, nametnut mu je, ali Kuropatkin ga se boji, jer je brat trenutno najmoćnijeg ministra u Petrogradu. Izv. služba ne djeluje, jer svi su ruski časnici lažljivci; npr. dana 26. lipnja (9. srpnja) svi su govorili o 4 japanske d. u bici kod Stackelberga, ali jedva da je bila i 1, Lipovac je bio na 1. crti bojišnice. - Rusi uopće nisu upoznati s planinskim terenom i vrlo su nespretni u tom smislu. Ujutro tmurno, povremeno kratkotrajna kiša, jako sparno, od 16 h sunčano.

20/7. srpnja, srijeda

Događaji 18. srpnja kod Istočnog odreda: napad na genpor. Herschelmanna (2. br. 9. d., vjerojato 3 bt., 1. argunska kozp. i 4. zabajkalska kozb.) navečer iz Sihečena, povukao se na Guzazi; pred njim 30.000 Japanaca, pred Kellerom 40.000. Keller je odmah poslao 2 b. 21. stp. iz Tuhana kao pojačanje. Dana 19. srpnja brzojavna zapovijed Kuropatkina za zo. 10. zb. u Laojanu: 1. br. 9. d. Keller će prebaciti Herschelmannu, kao i Terečko-kubansku kavkasku p. koja se već ionako nalazi 7 km istočno od Laojana. Jučer i danas mirno. Čini se da je japanski proboj bio odgovor na Kellerove pohode manjeg opsega, ali ovaj je bio izrazito osjetljiv - oslobođen je put prema Mukdenu. Kuropatkin je stigao jučer oko 18 h, obišao je vojnozdravstveni vlak, podijelio odlikovanja te posjetio ranjenog genboj. Rennenkampfa (koji će sutra biti prebačen u Harbin) i skladišta. Ujutro je kratko izjahao, vjerojatno do kavkaske p., nakon čega je uslijedio sastanak sa zk. 10. i 17. zb., od kojih je posljednji stigao tijekom noći. U 13,25 Kuropatkin se odvezao u Mukden, odakle se trebao vratiti noću, nakon čega bi uslijedila odluka vrhovnog zo. i 17. zb. ovdje ostati ili ne. Iskrcavanje 10. pp. (3. d.). Tmurno i vrlo sparno; u podne kratkotrajna kiša. Poslijepodne posjet gen. Rennenkampfu i grofu Ignatovu te susret s mornaričkim sk. Engelhardtom. Rennenkampf: Madritov raspolaže sa sljedećim postrojbama: 1 sot. usurijske p., 2 lovzo., 4 sot. orenburških kozaka - 10. kozp., 1 sot. amurske p. i vjerojatno 1 b. Stejetinsk iz Sintinmina.

[80] Herschelmann/Geršeljman.

21/8. srpnja, četvrtak

Zka. prenoćio je u Laojanu. Tamo su zadržane 2 b. 10. pp. (2 ovdje), te 2. dagestanska kavkaska p., 1 ko. pogranične straže; tu su sigurno i druge postrojbe (1. prd.). - Kuropatkin se vratio u 9,30, sastanak sa zk. 10. i 17. zb. Iskrcavanje zo. 17. zb. tijekom noći. Prijepodne veliko slavlje u zo. 10. zb.: stigla je zapovijed o sutrašnjem napadu na Sihejan. - Poslijepodne izmjene: napad prekosutra (doslovno „послезавтра!“). Kuropatkin i mi u pratnji. Deseti zb.: bitka 18. srpnja dogodila se nekoliko km zapadno od Sihejana (Geršeljman s 2. br. 9. d., 1. argunskom p. itd. /vidi dolje/, krenuo je prema Guzaziju, pridružile su mu se 2 b. 21. stp. te Kellerova 1. br. 9. d.; njemu je kao pričuva u Landijasen nedavno poslana 121. p. Penza). U Laojanu su 122. pp. i 5 bt. 31. d., 1. orenburška p. Obje kavkaske p. podređene su genpor. Slučevskom, koji tada raspolaže s 34 b., 24 ko., 14 pješačkih bt. i 1 kbt., tj. ako 2. br. 31. d. stigne iz Sihučena, o čemu postoje različita mišljenja (udaljena je na oko 4 dana hoda od Guzazija). Razlog za odgodu napada je mišljenje genpor. Bilderlinga[81] (zk. 17. zb.), da će tek sutra biti u mogućnosti zaposjednuti Laojan (?!): 1 br. 35. d. trebala bi biti ovamo prebačena. Dolazak Szeptyckog iz Hajčena. Kod (…) samo vo., 2. br. 35. d. nalazi se na položaju i istočno od njega, u tijeku su radovi. Prva br. 35. d. oko 15 v. južno od rijeke (tabore vidimo iz vlaka). Sihuačen: 2. zb., 5. std. (uključujući 17. stp. - uz crtu prema prijevoju /…/), 2. br. 31. d., ispred Levestam s 2 p., a sa strane 17. stp. - Szeptycki izbjegava razgovor o zapovijedima o napredovanju, njegovim uspjesima (1. br. 31. d.!) ili o raspoloženju u postrojbama. Otvoreno se govori o Kuropatkinovoj smjeni i dolasku velikog kneza Nikolaja Nikolajeviča[82]. Prvi, 5. i 6. szb. armijske skupine Mukden pod zo. Lineviča. - Svakako (…)!

22/9. srpnja, petak

Dolazak 11. pp. i 3. vo. 35. vobr. - Vrlo sparno. Poslijepodne povremeno kiša. Dolazak 12. pp. Poslijepodne kiša, u blizini nevrijeme. Zoa. i mi u 6 h odlazak na jahanje do Guzazija.

23/10. srpnja, subota

Polazak u 6,40, dolazak u Anpin u 12,40. Osobna garda zoa. 1. amurska p. i 1 sot. 4. skozp. Prestigli smo sljedeće postrojbe i vo.: vo. zo. 10. zb., (…) broj 75 (31. d.), bolnica 31. d., vo. brzojavnog odjela i 2 opkoparsk sat. 6. opkoparsk b., topvo., vo. i 2 b. 122. stp., 5 bt. 31. d. (1, 2, 5-8), top. brigadir 31. d., stožer 1. br. 31. d.; - prijevoz opskrbe u svim smjerovima. Poslijepodne kod Laojana: dolazak 4. transbajkalska kozbt. Ujutro odlazak zo. 10. zb. u Anpin. Na ½ odsječka --- i u Anpinu 23. stp. (Anpin - 2. sat.). Dolazak Kellerove 121. pp. u Anpin. U 21,30 122. pp. u Anpinu (25 v.). Sot. 1. orenburške kozp. maršira s nama. Vrlo je vruće, veliki broj zaostalih vojnika; konji dobivaju sunčanicu. I moj se sluga osjeća loše.

24/11. srpnja, nedjelja

U 6,20 odlazak iz Anpina. Uska dolina, blage uzvisine, put prati korito potoka, pjeskovito tlo, prijevoj s kratkim usponom i silaskom (dovoljno širok samo za 1 red kola). U 9,20 dolazak u tabor kod sela Maudapuzi, niti 3 v. zapadno od Guzazija. Od Anpina s nama: 121. pp. i 4. sot. orenburških kozaka. - Zapadno od Guzazija u taboru naišli smo na Terečko-kubansku p. i brigadira genboj. kneza Orbeliania (ne zna gdje su mu 2 p.). - *Napomena*; „Jantaj“? - njegova je momčad neiskusna - ne zna s oružjem, do sada je prošla samo vježbu od 100 pucnjeva. Što se tiče djelovanja u gorju, težište se stavlja na pješačke postrojbe. Stožer 9. d. (genboj. Tatilov već je otišao). Uočene sve postrojbe 9. d. osim 33. pp. Četiri bt. (3-6). 1.

[81] Bilderling, Aleksandar (5. srpanj 1864. Petrograd - 16. srpanj 1912. Zarskoje Selo), general konjaništva u Carskoj ruskoj armiji („Bilderling“, http://de.wikipedia.org/wiki/Bilderling).

[82] Romanov, Nikolaj Nikolajevič, veliki knez (18. studeni 1856. Petrograd - 5. siječanj 1959. Antibes), general Carske ruske armije, tijekom Rusko-japanskog rata zapovjednik Vojnog okruga u Petrogradu („Romanow Nikolai Nikolajewitsch“, http://de.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Nikolajewitsch_Romanow_(1856%E2%80%931929).

argunska prp. Zo. 10. zb. stiglo je nakon nas (Tettau: genpor. Slučevski bio je jučer sasvim onaj stari, usprkos vožnji kolima), planirao je ostati u Anpinu, ali ipak je ujutro otišao. Ovdje prestaje brzojavna veza i straže dobivaju heliograf. Odred Ljubavin (ranije Rennenkampf) navodno je u Bensihu, a njemu nasuprot 3. b. U borbi od 18. sukobile su se 1 japanska i ruska 9. d. Postojala je opasnost da japanska br. obiđe krila. - Poslijepodne sam bio s gen. Gerardom na vrhu istočno od tabora. Susreli smo tamo Kuropatkina. Prekrasan vidik. Lijep krajolik. - Postrojbe: u taboru oko 10 b. (uključujući 121. pp., 4 bt., Terečko-kubansku p., dio 1. argunske p. /možda 2 sot./). - Ugodna večer nakon vrlo vrućeg dana.

25/12. srpnja, ponedjeljak

U 6,20 s Kuropatkinom su odjahale: lijeva prethodnica (2 b. 34. p., 2. bt. 9. d.), desna prethodnica (stožer i oko 2 b. 33. p.) te središnja prethodnica (uočena je samo 1. bt. 9. d.), položaji su u neprihvatljivom stanju, topništvo je pripravno. - Kuropatkin je odlikovao 2 pripadnika k. lovzo. 12. isstp. Genboj. Grekov (zk. Orenburške d.) imenovan je zk. ko. 10. zb. (1. orenburška p., 1 argunska p., Terečko-kubanska p.) - Slučevski planira 1. argunsku p. rasporediti kao divizijske ko. Svrha je Kuropatkinovog povratka utvrđivanje mogućnosti djelovanja 10. i 17. zb. na ovom području. Veličko: položaji prethodnice nisu zadovoljavajući. Zapovijeđena mu je izrada projekta za lijevu obalu rijeke. Probe u rovu. Časnik: Slučevski je isto tako stručnjak - sigurno će se raditi (Veličku je to 19. projekt, zatražio je od Kuropatkina odobrenje da 20. proslavi kao jubilej). Jučer, 24. srpnja Zarubaev je napustio položaje kod Dašicaoa. Pojedinosti Harkevič: 23. srpnja napad japanske prethodnice - 1 d., ruska je predstraža protjerana. Dana 24. srpnja do podneva topovska paljba protiv 1. zb., poslijepodne napad na „massio[83]" između 1. i 4. zb., odbijena su 3 napada. Bitka je trajala do 21 h. - Zarubaevu je javljeno, da 1 d. napreduje prema Dalinu; inače, u borbi su sudjelovale 2 japanske d. - (možda je Dalin nesporazum /naselje i prijevoj/, čini se da se Zarubaev prerano povukao). - Svih 593 ranjenika je prevezeno. Između 23 h i ponoći napušteni su položaji (*napomena*: glavni položaj bio je Hajtin, tako da je dojava morala biti namijenjena Zarubaevu - prokletstvo prethodnice i položaja!). Pješačke satnije prema zapovijedi Kuropatkina vježbaju uspon i napad na uzvisinama. Top. vježbe u signalizaciji sa zastavom. Oko ponoći kiša do oko 9,30 i ponovo nešto poslije.

26/13. srpnja, utorak

Odlazak zoa. i nas u 6 h. Dolazak zka. u 16 h u Laojan (40 v.). Svi su tabori na uzvisinama. - Putovi nisu tako loši. Iza 121. pp. smještene su 122. pp., zo. 31. d. i zo. br. u sastavu 31. d.; ispred njih 5 bt. 31. d. s prijevoja (…) te dio 9. vobr. U 8,30 dolazak u Anapin: zrakoplovni odred (balon je jučer bio u zraku). Četvrta b. 36. p. odlazi u 8,45 u Guzazi (bila je negdje u karanteni). Ko. Crvenog križa stigao je iz Dašicaoa kada su počele borbe, sutra se vraća.

Oblačno, povremeno rominjanje, svježe, ugodno.

U 9,45 odlazak iz Anpina. U 11 h prijelaz preko pličine bez ometanja. Voda je našim malim konjima dopirala otprilike širinom dlana preko trbuha - bujica. U 11,30 do 13,30 odmor u Kutanziu. - Nakon prolaska najbližeg sela, shvatili smo da nije bilo kiše. Sunce, vrućina, prašina. Susret s ½ b. 122. pp. Tambov u selu. Isto tako i s poljskom bolnicom broj 76 i velikim brojem opskrbnih prijevoza. Istočno od Laojana postrojbe pripravne - 2. br. 3. d. U 17,35 dolazak u Laojan.

27/14. srpnja, srijeda

Oko 11 h odlazak zka. Hajčen. Vijesti: 3. d. potpuna (stiglo je topništvo). Br. se već nekoliko dana iskrcava u Jantaju. Dolazak stožera i 1. br. 35. d. hodom iz Hajčena. - Dolazi i 5. szb., a nakon njega 1. europski zb. Engleski ppuk. Home bio je s bolesnim slugom u In-

[83] Gromada?

kouu, vratio se jučer. Njegov prikaz bitke sasvim je drugačiji: napad Rusa. U 15 h Zarubaev je primio brzojav Kuropatkina sa zapovijedi o povlačenju. Schönmayer, puk. Gaedke i danski sk. Brun: svi su uznemireni zbog bezrazložnog povlačenja. - Inkou je bio pripravan na njega (ni mjenice nisu bile zaboravljene), a Sivuč se odvezao do uzvisina. Ksk. Botkin: Kuropatkin je s borbom iznimno zadovoljan. Osobito s topništvom na utvrđenim položajima. - Japanci su na njih pucali bez ikakvog učinka, a kada su to shvatili, našli su se u očiglednoj neprilici. Pod paljbom se našlo cijelo bojno polje, jer su uzaludno tražili ciljeve. Novinski izvjestitelj von Schwarz (pruski časnik): jezoviti događaji tijekom povlačenja iz Dašicaoa: časnici su izbacivali ranjenike iz vagona viših razreda, kozaci su provaljivali i pljačkali sanduke vlasnika restorana, časnici koji bi se umiješali međusobno su se sukobljavali. Neredi uz prugu tijekom povlačenja, izmiješane postrojbe.

28/15. srpnja, četvrtak

Vjesnik Mandžurijske armije sadrži pojedinosti o borbi 24. srpnja južno od Dašicaoa. Sramotno! - Postojanje dojave o kretanju neprijatelja preko Dalina prešućuje se. Dobiva se utisak da se Zarubaeva želi predstaviti magarcem. Čini se da to i zaslužuje, iako glavna krivnja leži u sustavu, tj. u izboru Hajčena kao glavnog položaja. - Učinak ove bitke je bitan: izgubljeni su Dašicao i Inkou, zka. se hitro vraća s istoka. - Budući da Kuropatkin ne zna što hoće, ni gen. ne znaju što bi trebali učiniti. Kuropatkin se izgubio. Kako dalje voditi rat? Koje metode ratovanja primijeniti? Već sada je uspostavljena brojčana ravnoteža (barem ravnoteža!). - S 5. szb. i 1. europskim zb. situacija se za Kuropatkina neće bitno poboljšati. U novinama o sukobu s Engleskom zbog zapljene engleskih i njemačkih brodova u Crvenom moru od strane ruskih. Nadam se da će ruska vlada uskoro popustiti. Jučer je zemaljski načelnik (ovdje pri Crvenom križu) u pripitom stanju izjavio da je susreo mnoge poznanike koje je znao počastiti, ne jamči za sve, ali za 3 je siguran da su osuđeni na 9-12 godina za uvredu veličanstva. Raspoloženje je užasno. Uglavnom psovanje gen. - Sve je to tako tužno. Raspoloženje u Rusiji sigurno je strašno. U 17 h odlazak iz Laojana, u 20 h dolazak u Hajčen. Sk. barun Winniken (izv. časnik pri zoa.): Japanci na 1. bojišnici Sihečen - Modulin: 12. i 2. d. te gardijske postrojbe (veza sa središnjom skupinom). Prijevoj Dalin 9, 10, 11. d., Kajdžao: 3, 4, 5, 6, ali čini se odnedavno i 1. d.; Port Arthur: 7. i 8. d.; 1. d. možda ipak prebačena u Gajžou. - Lijepo vrijeme, vrućina.

29/16. srpnja, petak

Od 7 do 7,30 topovska paljba na jugu. Prvi szb. nalazi se na 10 km od Dašicaoa, ispred njega ko. - Inkou je zaposjednut, Kinezi tvrde da odatle stižu jake snage. - Četvrti zb. na položajima lijevo od Inkoua. - Posada se iz njega povukla na Nužuan. Tijekom večere razgovor s Harkevičem: namjerno sam istaknuo prednosti itd., povlačenja: on je šutio, što znači da je zoa. nezadovoljno s bitkom od 11/24. srpnja. Danas prijepodne prema 1. zb. krenule su 1. pp., 1 kp. te topništvo (uspostavljanje veze). Vojni policajac iz Inkoua, koji je po nalogu gradskog poglavarstva izviđao dolazak Japanaca, zarobljen je i doveden u Kajdžao. Japanski gen. sa znanjem ruskog jezika bio je vrlo milostiv prema njemu, dao mu je 3 R. tvrdeći da se s ruskim zarobljenicima dobro postupa. Zanimalo ga je zašto su Rusi napustili položaje kod Dašicaoa, te kamo se uputio Sivuč. Na kraju predao ga je predstražama kod Hajčena. Sivuč je krenuo uzvodno uz Laohe. Tijekom protunapada, Barnaulska p. zaplijenila je 24. srpnja 2 omotnice sa spisima, pismima itd. japanskog glavnostožernog časnika. Između ostalog sadržavale su i pojedinosti o neprijatelju - podaci su bili točni. Harkevič je mišljenja da će Japanci krenuti u proboj, ali možda samo na lijevo krilo, budući da su vlastito lijevo krilo povukli, barem ga Mišenko ne vidi. Veličko Lauensteinu: 5. szb. određen je za Vladivostok, vjerojatno će u pristizanju postrojbi doći do stanke od 4 tjedna (*napomena*: možda ipak izmjene zbog novih okolnosti). Schönmayer: 1. zb. ugrožen je neprijateljskom topovskom paljbom (*immobilisé*).

Bt. su ispalile ukupno 26.000 zrna, samo 1 bt. 4018 zrna, ali učinak je nepoznat. Botkin: vojni krugovi Stackelberga smatraju izdajnikom, budući da je već u 11 h javio da se ne može održati, a u 18 h da će na vlastitu odgovornost narediti povlačenje (besmislica: možda je samo javio da ne može odbiti napad /vidi Schönmayer/). Gubici 1. zb. oko 50 vojnika. Danilov Mendiggoriji: polovica je vojnika 4. zb. bolesna, dio je u bolnici, dio s postrojbama. Razlog: nema poljskih kuhinja i kuhanje u (…) kotlovima.

Vrućine. Poslijepodne jahanje na uzvisinu jugozapadno od željezničkog mosta. Položaji južne bojišnice su neosvojivi. Dva pontonska mosta, gradi se i stabilni, ali od lakog materijala.

30/17. srpnja, subota

Temperatura +44°R, najtopliji dan do sada. Ujutro topovska paljba kod Simučena. Genboj. Krause kod Nuvčana sa 6 b., 2 bt., 2 ko., gdje se nalazi ½ 12. pp., a na istoj se visini nalazi i Sivuč; razina pličine nakon četverodnevne kiše do Laojana iznosi 11 stopa. Alohe iznad Inkoua nepristupačan je zbog mina. Knez i ksk. Gagarin bio je u ophodnji i uočio jake japanske povorke prema istoku.

31/18. srpnja, nedjelja

Od 7 h topovska paljba kod Simučena. Danas svuda borbe, čak i prema Inkouu. Prvi i 4. zb. slabe snage. Od 14 do 15 h Mišenko vidljiv odavde. Pogibija grofa Kellera. Napadnut je i 10. zb. Svi su položaji navodno obranjeni (Danilov), samo se Mišenko morao povući, zbog čega je Zasulič bez obzira na protivljenje, i 2. zb. naredio povlačenje. Harkevič Mendiggorriji: na žalost, mora se priznati da je i Mukden ugrožen. Danilov: ne sviđa mu se zapovijed zka. o držanju ovdašnjih položaja, jer ako i kod Istočnog odreda dođe do problema, katastrofa je sigurna. Nadam se da će s obzirom na mogućnost da ga se s istoka okruži, ovaj položaj biti napušten. - U GS. govori se o odlasku u Laojan - znači li to da se odustalo od odluke da se odlučujuća bitka vodi ovdje? - To bi bilo najpametnije. - Zaključak: opet je katastrofa pred vratima, baš kao i krajem lipnja. Dva europska zb. malo su pomogla, ali ne predstavljaju značajno pojačanje. Ako 5. szb. stvarno bude prebačen u Vladivostok (mislim da se to ipak neće dogoditi) i ovdje se ipak dogodi čudo i spasimo se, bitka kod Laojana značit će borbu s vjerojatno premoćnim neprijateljem! - Sve su to posljedice pasivnosti kada povlačenje unutarnjih crta bojišnice postaje *ad absurdum*.

Vrućine, ali manje nego jučer.

1. kolovoza / 19. srpnja, ponedjeljak

Strani vojni poslanici odjahali su u Simučen (nisam im se mogao pridružiti zbog otvorenog čira). Uočili su dijelove postrojbi 4. zb. na povratku. Užasne priče o neurednom povlačenju bez zaštitnice. Miješanje vo. i gomile vojnika koji zaostaju, kupaju se - jednostavno nevjerojatno. Japanci ih slijede tako da su se gospoda našla na udaru paljbe. Lauenstein: 5. d., Jenisejska p. (3 b.), 7. skozp., 3 sot. 1. čitinske kozp., orenburški kozaci - djelomično hodaju, djelomično se odmaraju ili napuštaju tabor. - Sedma skozp. (puk. knez Trubeckoj) poslala je ophodnje oko 9 h. Odredište 7. p. bilo je naselje 5 v. istočno od Hajčena.

Bojni raspored: genboj. Kovagovski 6 b., skozd., Sivuč; 1. zb.: ko. genboj. Samsonova (Primorski draguni i pogranična straža); 4. zb.: Mišenko kao zk. zaštitnice, 2 pp., njegova kbr., orenburška br., uralski kozaci; 2. zb.: 5. std., 2. br. 31. d.; Jenisejska i Irkutska p. (?) te 7. skozp.; Hajčen (recte Šanžou) 2. br. 35. d., 1 b. 10. spp.; na krajnjem dijelu lijevog krila navodno se nalazi izvb. (puk. Sivers). Kuropatkin gen. Sylvestreu: *Le colonel prince Trubeckoj m'a rendu un grand service; il a étudié le mouvement tournant des japonais d'une sopka*. Dakle, okruživanje je počelo. Kuropatkina se pokušalo natjerati na odlazak već danas, ali nije pristao. Prvi zb. izgubio je danas 1000 vojnika, jučer je velike gubitke imala Koslovska p. - Grof Stenbock (bio je jučer kod Mišenka): više vojnika sa sunčanicom nego ranjenih. Jedan

odred ostao je zbog sunčanice bez 3 zk. Istočni odred vratio se u Landansan. Deseti je zb. ostao, a njegovo zo. prebačeno je u Anpin. Netočno - adm. Aleksejev otputovao je jučer u Vladivostok. Ovdašnji je položaj dug 12 v.

Vrućina, ali ugodnije negoli jučer. Navečer vjetrovito.

2. kolovoza / 20. srpnja, utorak

Ujutro je objavljena jučer donesena odluka o odustajanja od otpora kod Hajčena i o povlačenju na položaje kod Ansandžana (*napomena*: vjerojatno utjecaj drugih vijesti s istoka - ugroženost Mukdena, Istočni odred u Landansanu). - Zka. odjahao je do postrojbi. GS. i vlak upućeni su na kolosijek Sintajzi. Lauenstein i ja odjahali smo u Asandžan. Pokret u 8,30, odmor od 11 h do 12 h (Jantaj), 14,45-17,30 odmor kod stajališta Sintajzi, dolazak u Asandžan u 19,45. Nakon što smo napustili stajalište, zka. još nije bio stigao. Pretpostavljalo se da je doručkovao u Iotunu, gdje se nalaze stožeri 2. i 4. zb. Primijetili smo sljedeće postrojbe: 7. skozp., koja je upravo stigla u tabor u Torryu. Puk. knez Trubeckoj: uočio je 3 japanske d. prema Simulinu (sjeverno od Simučena) (usporedi zemljovid - previd marša 3 d.?!). Kod Iotuna susret s više skupina bt. koje su se kretale prema istoku, neke su u taboru ili tijekom odmora u Vanerguantunu imale i strojnice. Vo. - više tisuća kola svih rodova vojske (uglavnom razni uredi i 2. zb.). Čini se da će 2. i 4. zb. biti upućeni preko Puta mandarina, ali primijećen je i vo. 1. zb. (Primorski draguni - 4. kozp.). - Red se postepeno uspostavio, osobito navečer kada je nastupilo osvježenje. Dobre strane kola kao prijevoznog sredstva! Prilična vrućina, ali meni podnošljiva. Kod Hajčena beznačajne borbe; čini se da je naselje - kao i lijeva obala Šahea - ostalo u rukama naše zaštitnice. Glavnina postrojbi vjerojatno nije daleko iza Hajčena. Pretpostavljam da je 5. std. (odnosno 2. zb.) kod položaja koji je utvrdila vlastitim snagama, te da Mišenko opet preuzima lijevo krilo. Harkevič Lauensteinu o napredovanju: *les troupes sont si fatiguées, qu'on est obligé les faire diner avant le commencement de la marche*. Učinkovitost je postrojbi sigurno smanjena zbog vrućina, ali i opskrba nailazi na teškoće, osobito u proizvodnji kruha (u postrojbama); momčad se jako tuži - kruh se jako brzo kvari.

3. kolovoza / 21. srpnja, srijeda

Zka. u 7 h ovuda prošao na putu prema Laojanu na pogreb grofa Kellera. U Laojan je otputovao i Aleksejev. U 13 h povratak. Prijepodne dolazak stožera armije. Veliki broj vo. Navečer prolazak postrojbi. Čini se da se ovdje stvarno odustalo i sve se prebacuje u Laojan. Mandžurijskoj armiji udijeljen je i 5. szb. Večera sa zka. Prisutan je i gen. Mišenko: najveći gubici u njegovim sot. - 40 vojnika, 53 konja. Hvali momčad i topništvo pukovnija. Mortansk ga je posjetio (kada?); bojne 2. br. 35. d. udijeljene su prije nekoliko dana izv. odredima Mišenka i Gerngrossa. Kuropatkin: Keller je bio na 1. crti streljačkog stroja kada je pred njega pala eksplozivna granata: pogodilo ga je 36 komada sačme, a veliki knez Boris spremio je njegovu vojničku košulju za uspomenu. Općenito je Kuropatkin vrlo oštro govorio o Kellerovoj pretjeranoj odvažnosti; čim se negdje zapucalo, već bi skočio na konja i jurio tamo, umjesto da kao zkzb. njime zapovijeda iz pozadine. Zbog toga je izgubljena i bitka 4. / 17. srpnja. Keller je tada bio u skupini s 2 sat. koje su se povlačile i naredio je prestanak borbe, iako su se položaji uspješno obranili, a momčad žalila. Schönmayer: 9. d. nalazi se nedaleko od položaja, južno od zapadnog puta. - Uslijed vrućina, borbi itd., momčad je premorena i potpuno klonula. Dva samoubojstva (top. dočasnik i vojnik). - Dana 24. srpnja bitka. Br. Krause 4000 bajuneta, 4000 : 6 = 666 --- Sada značajno manji broj. Odred Kosagovski, 34. i 35. stp., 30 sot. (sd. oko 18 b., pogranična straža, amurska p.?).

1. kolovoza / 22. srpnja, četvrtak

Crkvena procesija povodom imendana carice udovice; mješovita b. 4. stp. (mora biti ovdje negdje u neposrednoj blizini), smotra Mortanske p. (puk. Petrov) i 139. topp., koja je tijekom posljednjih borbi udijeljena Mišenku. Odore nisu bile u najboljem stanju, ali vojnici

su izgledali izvrsno uspravno stupajući (oblačno, vjetrovito - svakako bolje od sunčanih opekotina). Cijeli dan hoda postrojbi i vo. prema Laojanu, samo 1. zb. ostaje ovdje. Navečer trosatna kiša.

5. kolovoza / 23. srpnja, petak

U 5,30 napredovanje 4 sbt. starijeg tipa (sigurno pojačanje 2 zb.). - Prolazak posljednjih postrojbi prema sjeveru. Povratak Zarajskove p. prijepodne, Mortanskove poslijepodne: 2. br. 35. d. bit će na zahtjev Aleksejeva prebačena u Mukden! (skandal, za zaštitu Mukdena uzimaju se postrojbe operativne armije). Borbe kod 10. zb. (31. srpnja), gubici 2000 vojnika, položaji obranjeni. Pretpostavlja se da je na njega krenula cijela skupina Kuroki. U 9 h jahanje na uzvisinu zapadno od željeznice, visina oko 200 m. Prekrasan pogled. Jugozapadno od Ansandžana malobrojne postrojbe. Predstraža na oko 15 km južno od željezničke postaje. Kod Hajčena ogroman oblak prašine. Dolazak grofa Borisa: kod Port Arthura ostala je 1 japanska d. Iz Inkoua stiže oko 20.000 vojnika s 4 ko. i 3 topa (Harkevič misli da se radi o novoj prd.). Opremu i prtljagu postrojbi prevest će željeznica. Veličko se tuži Lauensteinu da postrojbe gube povjerenje u utvrđene položaje. Veliki broj gen. im je smrtni neprijatelj, osobito načelnik GS. i zk. topništva 4. zb. Prvi tvrdi da je u bici kod Dašicaoa dalekozorom otkrio japansko topništvo te se pobojao da će se sljedeći dan sve postrojbe naći na udaru paljbe, stoga je Zarubaev naredio povlačenje. Na večeri bio je prisutan i puk. Petrov iz 139. topp. (glazba i pjevači). Kuropatkin Petrovu: (…) Tamo (kod Mukdena) bit će bojni položaj (…), to već znate! Prenesite to brigadirima i drugim podređenima. - Kuropatkin Sylvestreu: kod Mukdena 28 b. (izračun: 5 b. 1. s. pješačke d., 4 b. 3. d. (10. pp.? - vidi 20. i 21. srpnja) = 9 + 8 b. 2. br. 35. d. = 17 b. Nedostaje još 11; možda 1. br. 35. d. i 4. spp.). Knez Kuropatkinu: primio je pismo o odlasku gorskih topova i haubica. Veličko: nakon 17. zb., 11 dana odmora dobio je i GS. - slobodan prolaz za streljivo, opskrbu itd. Glasine: kod Port Arthura trodnevne borbe, gubici Rusa 5000 vojnika, Japanci 8000. Japanci iz pravca Hajčena na pola puta do ovdje. Vrućina, vjetrovito i oblačno.

6. kolovoza / 24. srpnja, subota

Schönmayer: Japanci su se domogli vodovoda u Port Arthuru. Navečer prolazak 8. spp. na sjever. Toplo, ali vjetrovito i oblačno. Sk. Niqist na putu prema gen. Mišenku: dana 1. kolovoza 17. zb. napustio je Laojan i prebačen je u Sandolinzi (25 v. od Lančansana). Jedna je pp. upućena u Bensihu. - Br. će se zb. pridružiti kod Jantaja. Od prije 2 dana - dakle 5. kolovoza - iskrcavanje prvih odreda 5. szb. u Laojanu. Dana 17. (30) srpnja početak borbi kod 10. zb. - napad na 1 p. Japansko je topništvo bilo suzdržano, ali ono je tako prikriveno, da se nije moglo uočiti i naciljati. Četvrti zbor je u Sifantaju, 2. zb. u Cujdatunu. Dakle, sve postrojbe u bojnom redu lijevo iza 1. zb. (moguć napad?).

7. kolovoza / 25. srpnja, nedjelja

Poslijepodne 1. zb. u taboru; pred položajem samo prethodnica, sve ostalo povučeno natrag. Mišenko je podređen 2. zb. i zapovijeđeno mu je napredovanje. Zapadno od njega, na udaljenosti od oko 10-12 v. nalazi se isturena prethodnica kneza Trubeckoja. - Desnim odredom (po 2 b. 34. i 35. p.) zapovijeda genboj. Zikov (umjesto Kosagovskog, koji je ozlijeđen /trbuh/ i umjesto Čirikova, koji je smijenjen zbog nesposobnosti). Ko. 1. zb. (Primorski draguni i pogranična straža) dobit će puk. Gurko (Samsonov ima teški oblik dizenterije). Zk. Istočnog odreda je Ivanov (topništvo). Tri brzojava iz Port Arthura: 13. / 26. srpnja napad - 800 Rusa, 14/27. gubitak - 700 Rusa, a Japanci se povlače ostavljajući ranjenike. Dana 15/28. zatišje, gen. Stessel obratio se japanskom zk. sa zahtjevom da preuzme previjene ranjenike. Ovdje se u 9 i 13 h čula topovska paljba. Poslijepodne kiša i prolazak 8. spp. Tomsk.

8. kolovoza / 26. srpnja, ponedjeljak

Tijekom noći kiša, jako zahlađenje. - Kinezi s kolima izgubljeni. - Prijepodne 1 stb. prošla na putu prema sjeveru. *Ruski invalid*, broj 145 od 4/17. srpnja: car je obišao mobilizirane postrojbe 5. i 6. szb.: Penza 5. zb.: Orlov 54. d. (213, 214, 215, 216. p.) i Ekk 71. d. (281, 282, 283, 284. p.), Tambov; Ignatov 55. d. (217, 218, 219, 220. p.) i Turan - (…) - Baranovski 72. d. (285, 286, 287, 288. p.); nadalje: 5. minobacačka topp., 5. i 6. isstb.; 26. i 28. topbr.; 3-8. (6) is. brzometna kbt. - 2 pokretna ko. 7. kp., 1 s. (…) top. vobr., 6. bt. 6. topbr. i 7. bt. 10. topbr. Puk. Sivers 8 b. u Mukdenu: 4 b. 1. sd., 2 b. Nerčinske p. (u dolasku) - 6 b., 11. pp. na Tajziheu - 4 b., 1 br. 3. d. (bit će isto tamo prebačena) - 8 b., 2. br. 35. d. - 8 b. = 26 b. *Napomena*: možda bi trebalo uzeti u obzir po 1 b. Ljubovića i Madritova. Time bi genpor. Bilderlingu u Sandolinziju od vlastitog zb. preostala 1 p. (broj 12?) - ako ne ostaje u Laojanu 3. d. i 1. br. 35. d. Ovdje: 1, 9, 5. std. - 35 b., 2, 3. sd.; 2. br. 31. d. - 32 b.; 10, 15. zb. - 64 b., 3. i 6. std. - 24 b. = 156 b. - od kraja srpnja (vidi 26. svibnja); *napomena*: 1. sprd. - oko 10 b. - nije uračunata.

9. kolovoza / 27. srpnja, utorak

Rano ujutro na osmatračnici, nema traga od Japanaca, dim samo u selima u okolici Hajčena. Posada: 1 glavnostožerni časnik s dalekozorom stalni je promatrač, telefonska postaja u zemljanom bunkeru, a do gore vodi vijugav gorski put. U podne kratkotrajna kiša; navečer i tijekom noći nevrijeme. - Jako zahlađenje. Puk. Danilov: od sutra dolazak 5. szb., tj. cijele 1 p. u Laojan. Tijekom noći manji pohod 1. zb. Učinak nitko ne spominje. Ujutro genpor. Stackelberg kod Kuropatkina; tijekom doručka ispričao nam je da Japancima stižu velike količine streljiva iz Inkoua. On (Stackelberg) računa da do japanskog napada neće doći još 8-10 [dana] (*napomena*: uopće ne bi bilo čudno da Japanci sada i stanu). Krenut će dalje samo ako misle da bi mogli pobijediti, ali ovdašnji je položaj ipak iznimno dobar, a ako se Rusi ponovo povuku, ionako neće ništa postići. Tek bi pad Port Arthura donio željenu nadmoć, ali čak i tada - na koliko dugo? Ruske dojave sigurno precjenjuju neprijatelja. Razgovarao sam s puk. Danilovim o javljanju Trubeckoja od 1. kolovoza: Trubeckoj i 1 časnik izbrojili su 32 b. (promatranje s uzvisine), ali Danilov je odmah napomenuo Harkeviču, da bi se moglo raditi o 32 sat.! Navečer obavljene sve pripreme za brzi odlazak.

10. kolovoza / 28. srpnja, srijeda

Laojan - Mukden 1. z. - 24 b., 2. z. - 20 b., 5. z. - 32 b. = 76 b., 10. z. - 24 b., 17. z. - 12 b., Istočni odred 24 b. = 88 b.: 36 japanskih b.! 164 b.: 13 8/12 japanskih br. Poslijepodne groznica i temperatura 39°; navečer razgovor s gen. Harkevičem: izviđanje radi dojave o napredovanju neprijatelja prema I. armiji - sa suprotnih krajeva nizine ususret su krenuli genboj. Grekov (Istočni odred) i Mišenko. Grekov je naišao na nekoliko sat., koje je Mišenko razbio. Dakle, neprijatelj nije u blizini. Harkevič smatra da je sve snage uputio prema Port Arthuru. Navodno se 4. zb. vratio u Laojan (?).

11. kolovoza / 29. srpnja, četvrtak

Prijepodne bilo mi je bolje, ali poslijepodne opet temperatura 39°. - Gen. Zikov imao je danas manji okršaj. Zka. je odjahao poslijepodne do 4. zb., što znači da ga trenutno nema. - Veličko Lauensteinu: čini se da su Japanci odustali i od napada na Ansandžan, budući da napreduju na istok prema gorju (oprečno mišljenje od Harkeviča, vidi jučerašnji zapis). Veličko putuje ujutro u Laojan, Kuropatkin mu je poručio: sutra pokret 1 p., a uskoro je i Levestam u Laojanu koji raspolaže s dovoljno postrojbi. Na utvrđivanju položaja rade Kinezi, čija je dnevnica donedavno iznosila 45, a sada 75 kopjejki. - Primijećeni dimni signali u Laojanu. Guverneru se zaprijetilo uhićenjem, ako se to ponovi. *Napomena*: 26. kolovoza po 1 p. 4, 5, 17. i 3. zb. radi na utvrđenjima južno od Laojana (pismo Tettaua Lauensteinu). Gen. Čičagov, zk. (…) ovdašnje pogranične straže: pogranična straža obilježila je pola godine rata - odbijeno 230 napada na željeznicu. U Mukdenu se nalaze 4 b. 5. zb. (stigle su 10. kolovoza). Lauen-

stein misli da će se Laojan predati bez borbe. Pob., gardijski ksk. grof Stenbock, privremeni je zk. 8. skozp. Poslijepodne opet me oblijevao znoj, navečer 38°. - Toplo, tijekom noći vjetrovito.

12. kolovoza / 30. srpnja, petak

Temperatura se snizila na 38°. Mornarički časnik, koji je prekjučer stigao iz Port Arthura, javlja da se usprkos odbijenih napada 26. i 27. srpnja, Stessel povukao s crte predstraže. Ispred nas sve mirno; danas je izostalo očekivano napredovanje Japanaca. Prijepodne vjetrovito. Navečer kiša u gorju, jako zahlađenje.

13. kolovoza / 31. srpnja, subota

Vijest o rođenju prestolonasljednika, krsno ime Aleksej kao Kuropatkin. Najnovije vijesti iz Port Arthura: 28. (10. kolovoza) otputovao je (…) u Čifu te javlja o odbijenim napadima na utvrdu (vjerojatno 27. ili 26. srpnja; zbog premalo vremena nije bilo većeg top. napada, gubitak Rusa oko 1000 vojnika); 28. (10. kolovoza) ujutro isplovila je flota od 6 oklopnjača, 4 krstarice i (…) torpednih čamaca. Dana 29. čula se topovska paljba. - Glasine o završetku borbe i sudbini (…), ništa pozitivno. U 7,30 bilo je planirano jahanje s Harkevičem na položaje prethodnice 2. zb. udaljene 14 v. U posljednjem trenutku otkazano zbog „važnih obavještajnih vijesti“, koje se moraju obraditi radi detaljnog izvješćivanja Kuropatkina. Poslijepodne jahanje do prethodnice 4. zb. Genboj. Šilejko u --- (Tomska i Tobolska p., 2. br. sbr., 2 sot. 11. orenburške p.). Prema *Mandžurijskom vjesniku* u Tajpangou sa nalazi samo Trubeckoj sa strijelcima (5. std.), kao prethodnica. - Prethodnica 1. zb. (9. d.) kod --- ; desno od nje puk. Gurko s br., te odred Zikov (pola njegove Semipalastnikove p. od jučer je udijeljeno 4. zb.). Pod zo. genboj. Tolmačeva (Orenburška br.) ustrojena je konjanička pričuva u ---: 11. i 12. orenburška p., 4. uralska p. i 8. sp., 11. i 12. kbr.; pojedine sot. još su u dolasku, smjena oko 18-20 sot. U Laojanu nema postrojbi 4. z. osim što su ovdje okupljeni svi topovi starijeg tipa, tako da su kod zb. ostala samo 4 bt. (sbr.). Brojno je stanje postrojbi nedovoljno: uočio sam b. s 30-32 para vojnika u vodu po sat. = 120-128 vojnika. Razgovor s Harkevičem: napomenuo sam da se radi o podacima koji se odnose na postrojbe u miru; da, odgovorio je sk., radi se o 104 (…). Botkin se vratio iz Laojana: naša prtljaga je sa sk. Kačalovim na putu u Telin. Japanci su 2 d. prebacili u I. armiju, a 11 p. u Port Arthur. Posljednje su i drugi potvrdili. Harkevič je samo napomenuo da se radi o značajnim snagama, tako da se ovdje ne očekuje napad. Navečer slaba kiša.

14/1. kolovoza, nedjelja

Crkvena procesija zbog Velikog blagoslova vode (stjegovi) i krštenja prestolonasljednika. Mimohod po 1 sat. 1. i 2. stp., Jenisejske, Krasnojarske, Semipalatinske i Barnaulske p., po 1 voda 4. i 5. uralske i 12. orenburške p., te manjih odreda skoro svih postrojbi. - Svečani doručak s pjenušcem. Lord Brook (engleski službeni dopisnik) Gerardu: 10. i 17. zb. vraćaju se u Laojan, kako bi zaposjeli položaj (?). Boj. Harambey (Rumunj, vratio se iz obilaska 4. zb.): zb. raspolaže s oko 29 b. U Laojan je vjerojatno prebačena i 124. pp. (Voroneška) (2. br. 31. d.), jer njezini su odredi nedostajali u povorci. Navodno je (…) potopljen. Cijeli dan tmurno, povremeno kratkotrajna kiša. Prekjučer je gen. Harkevič ppuk. Lauensteinu predložio da dovede suprugu u Harbin, on to može srediti, a 14 slobodnih dana uvijek će se naći (!!! – očigledno se očekuje duža stanka u borbama).

15/2. kolovoza, ponedjeljak

Jučer, 14. kolovoza, carski je namjesnik Mukdena otputovao u Nikolsk Usurijski; raniji podaci o polasku bili su netočni. Gen. Trepov: brojno stanje bolesnika (krajem srpnja za Ruse): 11% časnici, 75% momčad; u bolnicama oko 17.000 ljudi (75 : 100 = 17000 : x; x = 17000 : 75 = 226,666 --- dakle, stanje opskrbe 227.000 vojnika odgovara; vidi 13. srpnja, tada

17.000; sada + 2 zb. = 57.000); u srpnju je željeznicom otišlo 20.500 vojnika. Čini se da su kineski razbojnici oštetili prugu između Laojana i Ansandžana (de la Serre - ali podaci su vrlo nepouzdani). U 22 h grof Boris Vladimirovič otputovao je u Petrograd na krštenje prestolonasljednika. Sani je bolestan. Za nas se brine dr. Dejkun, a dodatno za mene prof. von Vreden (zapamtiti: zbog odlikovanja!). Cijeli dan kišovit i oblačan. Sve mokro.

16/3. kolovoza, utorak

S velikim knezom jučer je u Harbin otputovao i konjušar Podzanko; dali smo mu naše narudžbe potrebnih stvari. Kpob. knez Urusov zatražio je u Harbinu zaštitu za suprugu i šogoricu (grofica Stenbock). I Harkeviču dolazi obitelj. Smjena prethodnice 4. zb. Glavni liječnik Vreden bio je jučer kod Mišenka; borbe oko uzvisine; Botkin: borba traje već 3. dan. Čini se da vojnozdravstvena skrb br. Mišenko nije zadovoljavajuća, budući da je Kuropatkin nakon Vredenovog izvješća (prije večere) izdao određene zapovijedi. Nisam dobro čuo, ali mislim da se radi o sljedećem: Mišenka će prekosutra zamijeniti Orneburška br. genboj. Tolmačeva (pričuvni ko.). O pomorskoj bici od 11. kolovoza stigle su prema Kuropatkinu (*napomena* tijekom večere) pouzdane vijesti. Pogibija adm. Witthöfta (na Cesareviču) i ranjavanje još 2 adm. Cesarevič (i /…/?) odvedeni su u Kiang-tsch'ing. Procjena odnosa ruskih i japanskih ratnih brodova: 6 oklopnjača, 4 ruske krstarice: 14 japanskih; 10 ruskih torpednih čamaca protiv 30 japanskih; rusko brodovlje (ostatak) usmjereno je prema Port Arthuru. Tmurno, kiša i sunce; navečer jako sparno. Sutra polazak za Laojan.

17/4. kolovoza, srijeda

U 9,40 dolazak u Laojan. U 11,10 - između Asandžana i Laojana 3 kolosijeka; kod Laojana (vojničko vježbalište s novim tračnicama i barakama, 3 mosta preko kanala za odvodnjavanje, željeznički građevinski materijal). Ppuk. Bojkov, zk. postaje: dolazak minobacača.

Ustroj 17. zb. (danas prema pruskom boj. von Runckelu): 13. d., 139. pp., stožeri 1. i 2. ko. 51. dp. Hinkvacin (vjerojatno i 35. d.), 40. pp. i 2. br. 35. topd. Fancuatun, 1. br. 35. d., glavnina 35. topd., 5. i 6. ko. 51. dp. Kavlincun, 52. dp. na cesti Jantaj - Bensihu (prema (…), 3. ko. 52. dp., k. poštanski odred, 3. d.: 10. pp. Laojan, 2. pp. Laojanski odred, 9, 10, 11, 12. pp., 3. topbr., 3. i 4. ko. 51. dp., 2. dagestanska p., Bensihu III. b. 1. sp. Stiptensk, odsječne postrojbe Jantaj - Bensihu. Gen. Ljubavin napredovao je od Saosira prema Zančenu, gdje je naišao na Japance te se povukao (vidi i *Vjesnik Mandžurijske armije*, broj 24). Istočni odred: 9. std. položaj Lansadan, 3. std. oko i južno od Saolindzija, Verhneudinska d. Činertun. Deseti zb. Anpin itd., kao i ranije. Prekjučer je stigla 1 p. 2. br. 35. d., a 1 se danas vratila iz Mukdena. Jučer Kuropatkin: u Mukdenu su već 4 p. 5. zb. (54. d., gen. Orlov). Kinezi postaju sve drskiji: časnik, pobočnik --- zoa. nastrijeljen je u Tanhepu (bio je sam), kada se raspitivao za put. Isto je tako napadnuta ophodnja amurskih kozaka (zapadno od Laojana), a na udaru se našla i tamošnja Francuska misija.

18/5. kolovoza, četvrtak

Kuropatkin mi je ujutro preko Ignatova čestitao carev rođendan. U 19 h večera. Kuropatkinov hvalospjev za njegovo veličanstvo i Becka[84] (veliki čovjek). Vidi moje izvješće broj 21. - Gen. Trepov (načelnik vojnozdravstvenog odjela): postotak bolesnika točno 7,8 (vidi 15. kolovoz); Kuropatkin: imali smo 2 teška trenutka nakon bitaka na Jaluu i Vafangouu, kada sam u Laojan mogao povući samo 1 br., što bi odsjeklo 1. zb. Veličko: tada su mi zk. odsječaka dali samo 7 dana za završetak radova na utvrđivanju Laojana. - Tajni ugovor između Kine i Japana: nakon osvajanja Mukdena, Kina će napustiti neutralnost. Sumnjam da bi Japan

[84] Beck, Friedrich, Beck-Rzikowsky, grof von (21. ožujak 1830. Freiburg im Breisgau - 9. veljača 1920. Beč), generalpukovnik i načelnik glavnog stožera austrougarske vojske 1881-1906. („Beck-Rzikowsky“, http://de.wikipedia.org/wiki/Beck-Rzikowsky; http://www.biographien.ac.at/oebl_1/61.pdf; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Wien-Köln-Graz 1980, 8, 47. f., 76, 182, 196, 256, 268, 352, 380, 398, 524).

iz političkih razloga želio suradnju Kine. Kuropatkin, vrlo zabrinut: da, ali napast će željeznicu. Tmurno, kišovito i hladno, 17,5° R.

19/6. kolovoza, petak

Br. Mišenko s 1. čitinskom i 1. verhneudinskom p. (5 sot.) u Port Arthuru (ipak samo 1 - ispraviti!), ovdje dolazak 1. transbajkalske bt. i ko. pogranične straže; Mišenka je 18. kolovoza u 14 h zamijenio genboj. Tolmačov, ali bez topništva. Sk. Niqist: s Tolmačovim stožer i 2 b. 19. stp., 1 b. 19. stp. kod Trubeckoja. Druga br. 31. d. pridružila se zb. (Tettau: na istočnoj obali Tanhea). Oblačno, kišovito, hladno. Mornarički por. Camperio vratio se iz obilaska Istočnog odreda: kod njega 5 japanskih d. i gardijske postrojbe, 2, 12, 11. pd. i još 1 (grof Szeptycki: 6 d.).

20/7. kolovoza, subota

Prijepodne pokret 17. zb. prema Laojanu, s njime i Szeptycki. Puk. Dellingshausen (2. verhneudinska p.) u Latalinu (?): tamo i Japanci. Ali, sve je to samo krinka. Grekov preuzima 1 bojni red (…) - 2. čitinsku, 2 verhneudinsku i usirijsku p., II. b. 12. p. i kozkb. - 14 sot. (4 usurijske, 5 ostalih, kneza Šahmatova s njegovom sot. i zrakoplovnu poštu). Oblačno, kišovito.

21/8. kolovoza, nedjelja

Navodno pad Port Arthura, grof Ignatov: od prije 2 dana ne uručuju nam brzojave. Rumunjski boj. Gaisanu: kod Tolmačova samo 1 b. 19. stp. (?). Pojedinosti o borbi kod Simučena (vidi posebnu napomenu). Oblačno, ali bez kiše. - Kupnja konja. - Lijepa večer.

22/9. kolovoza, ponedjeljak

U 8 h smotra: genboj. Mišenko - 1. verhneudinska p. (5 sot.), 1. čitinska (6 sot.), 1. argunska (6 sot.), 1. transbajkalska kozbt. i ko. pogranične straže. Večera. Vijesti: 1. argunska p. udijeljena je 5. zb., ali privremeno ostaje ovdje. Glavni opskrbni časnik Guber: zalihe odora stižu ovih dana s malim zakašnjenjem. Zimska odora (kratka bunda, šubara) polovicom rujna. U lipnju - kad su najveće vrućine - glavna mu je briga bila narudžba zimske opreme. Naručeno 12.000.000 P. sijena. - Veličko Mendigorriji: situacija se smirila, Laojan je neosvojiv, 5. zb. u Mukdenu može zaustaviti svaki pokušaj okruženja. Mendigorria i Szeptycki mišljenja su da je glavni razlog sporosti Japanaca namjera zaposjedanja samo određenih područja radi utvrđivanja (opskrba). Vijesti iz Port Arthura: 4, 5. (17, 18) kolovoza juriši, odbijeni (vidi novinske članke). Lijepo, toplo.

23/19. kolovoza, utorak

Dolazak 12 minobacača (2 kalibra: 42 cm i 152 mm s natpisom 3. opsadne topp., 1. i 2. bt.). Ppuk. Bojkov, zk. postaje: ovdje je još 11 takvih, nisu istovareni. Nedavno, tijekom poplave, uništena su 2 tek izgrađena mosta: 10. zb. tražio je gradnju povrh Argina, pa su posječene smreke dopremljene do rijeke, čiji je vodostaj neočekivano porastao. Voda je odnijela drvo koje je raznijelo pontonski most kod Efe, a zajedno s njegovim ostacima prepolovilo je još 1 most (od lakog materijala). - Dolazak gen. Stackelberga jučer navečer radi izviđanja dodijeljene mu crte obrane. Ostao je do jutra, budući da mu 1 dan nije bio dovoljan (barunica je ovdje). Lauenstein tvrdi da će se Laojan držati pod svaku cijenu, što znači da je promijenio mišljenje. - Puk. Nečvolodov (glavni lažljivac): dio postrojbi I. japanske armije nalazi se kod Port Arthura (zvuči jako nevjerojatno). - Pobočnici su u razgovoru s Mendigorrijom i Runckelom pokazali iznimno zanimanje za mir. Načelnik pošte Ogurcev Mendigorriji: Kuropatkin bi uskoro mogao otići na istok (napad već sada???). - Kada [?]

24/11. kolovoza, srijeda

Ujutro iskrcavanje 1. bt. 5. minobacačke topp. Na tračnicama na vojničkom vježbalištu 12 minobacača. - Tijekom noći stiglo oko 30 pontona. Velika vrućina.

25/12. kolovoza, četvrtak

Ujutro opet dolazak vlaka s 12 minobacača: 1. bt. (42 cm) i 1. i 2. bt. (152 mm). Upućeni su na sjever, vjerojatno na položaje na desnoj obali Tajzihea. Pretpostavka je da se tamo nalazi i ostalih 16 ranije pristiglih minobacača. Igantov grofu Komarovskom: čini se da se zka. ovdje odlučio za bitku te da će Crveni križ za 2-3 tjedna imati mnogo posla. Pripreme za prihvat 40.000 ranjenika. - Kod Zapadnog Arjada 3. szb. Jučer borba ko. protiv 8 b. iz Lansadana, a danas su navodno napadnuti 3. zb. i desno krilo 10. zb. (gen. Herschelmann). Dopisnik von Jessen: dolazak vojskovođe Oyame u Čajčun; večera stranih vojnih poslanika i novinskih dopisnika. Željeznički službenik vrhovnog zo.: putovanje Hilkova svakako je povezano s otvorenjem Krugobajkalske željeznice. Prednosti: slobodan prolaz vlakova, nabavka materijala, neovisnost od zaleđivanja jezera. Ali, Zabajkalski odsječak ostaje problematičan: bojno područje ko., dužina vlakova (40 vagona), opskrba vodom. Prednost: brzina, 10 pari vlakova po danu (čini mi se previše). U 19 h topovska paljba na udaljenosti od najviše 10 km. - Eksplozije! Dana 26. srpnja povratak lorda Brooka, koji je s por. de Jevenoix odjahao u Anpin: vratio se jer je čuo da je došlo do manje bitke. Mendigorria tvrdi da zka. planira napad za 3 tjedna (zabrinjavajući optimizam!). Svi psuju Kuropatkina (naravno: časnici operativnih postrojbi nikada neće moći shvatiti da zahtjevima rata nije doraslo samo zoa., nego i postrojbe). Navečer dolazak MacCullyja (američkog mornaričkog por.) iz Port Arthura; flota se vratila već 14. kolovoza. (…) je oštetila mina pa nije mogao isploviti. Osim (…), svi će brodovi u roku od 14 dana biti pripravni za plovidbu. Nema podataka o zalihama, ali čini se da je količina zadovoljavajuća. Na streljivu se ne štedi (1 bt. pucala je na japanske krstarice na odlasku - udaljenost 10.000 m). Princ Radziwiłł nije došao (…). - Port Arthur ne može još dugo izdržati. Toplo, navečer oblačno, vjetrovito.

26/13. kolovoza, petak

Dolazak tijekom noći: 16 novih topova, 2 topovska kola, prednji dijelovi kola i kola sa streljivom kao doknada iz Harbina (nedavno iskrcano 9 topova koji su dalje upućeni). Jučer odlazak 10. pp. na Banbatin, 1. prijevoj odavde i to kao pričuva 3. zb. - Prijepodne napredovanje zo. 17. zb.; Ignatov: slijedit će ga sve postrojbe kao podrška za spajanje s postrojbama 3. zb. - Točan podatak. Napredovanje 3. i 25. d. Borbe duž cijele crte bojišnice od Bensahua do Ansandžana. Treći zb. obranio je svoje položaje (zaplijenjena 24 japanska topa, uzaludni pokušaji Japanaca da dođu do njih!?). Deseti se zb. navodno nalazi na zapadnoj obali Tanhea (?). Ignatov: 5. zb. kreće iz Mukdena prema Laojanu (!! - nadam se da to nije istina), ali ipak točno! Teško topništvo još uvijek nije na položajima. Ignatov računa sa 150.000 Rusa protiv 300.000 (?) Japanaca. MacCully: Port Arthur - do 14. kolovoza još nijedan japanski pucanj na bt. ili tvrđavu. Jedanput dnevno mesni obrok i limena posuda vode. Destilirane vode! - Postrojbe s Formoze[85] pred Port Arthurom. Veliki broj rana, posljedica pogodaka kalibra 11 mm. Oblačno, zahlađenje, navečer i tijekom noći kiša. Podaci Edlunda i Tettaua - vidi posebnu napomenu.

27/14. kolovoza, subota

Tijekom noći dolazak željeznicom: 283. boguljminska p. 71. d. Vjerojatno kao smjena 10. pp., što potvrđuje i dolazak 5. zb. - Na kolodvoru bolesnici 7. i 8. bt. 28. topbr. Četvrti zb. povučen je u Laojan (moguće). U obilasku 10. zb. jučer ujutro smrtno je stradao puk. Zaharov (?), Kavkažanin i ratni sudrug Kuropatkina. U 5 h napad na 2 sot. Terečko-kubanske p. s pješačkim postrojbama. Kavkažani su pretrpjeli teške gubitke. Deseti zb. izgubio je oko 1000, 3.

[85] Tajvan.

zb. 300-400 vojnika. Ignatov je jučer objedovao s Kuropatkinom: izvrsno, sve pohvale; zka.: ne želim pojedinačne bitke, svi smo braća i zajedno u tome. Opće povlačenje prema glavnom položaju u Laojanu. Povratak Szeptyckog: sudjelovao je u bici 26. kolovoza 3. zb. protiv 2 japanske d. s jakom pričuvom. Protiv 10. zb. isto tako 2 d. Dakle, na istoku 5- 6 neprijateljskih d. Treći zb. već se povukao, imao je pouzdane podatke o predstojećem napadu. Ipak, Kuropatkin je naredio borbu, jer je smatrao da je dovoljno jak. Tako je cijelo topništvo 25. kolovoza bilo na položajima umjesto u povlačenju. Vanjsko djelovanje 140. pp. i nastavak kretanja nadesno (Bilderlingova zapovijed) izvedeno je vrlo spretno i uspješno. - Genboj. Ivanov zapovijedao je bitkom preko telefona. Osmatračnica je opremljena telefonom, a zemljovidi su podijeljeni na kvadrate. Knorring: odavde je telefonom Kuropatkin zapovijedao posljednjom bitkom (Szeptycki: Ivanov je zatražio napad na desnom krilu, ali nije dobio odgovor). Preko dana oblačno, navečer sunčano.

28/15. kolovoza, nedjelja

Danas ujutro dolazak odreda s kolima „3. voda (…) 71. d.“ te momčadi 283. pp. (kao i jučer) - iz Rusije. Peti zb. prebačen je ovamo, iskrcavanje postrojbi (treba li to značiti da će 1. zb. biti prebačen istočno od Mukdena?). Razmatranje: od 2. kolovoza (napuštanje Hajčena) i nakon stanke kod Japanaca i oporavka ruskih postrojbi odmah promjena procjene položaja. Sada se kod Laojana nalazi oko 250.000 vojnika (s 5. zb. - opskrba!), 1. zb. (+ 5. zb. - 7 d.) je na lijevoj obali Tajzihea - prijelaz je moguć samo preko mostova. - Odluka: ovdje bitka, ali svaki pokret Japanaca istočno od Kvantunga ugrožava ovaj položaj. U slučaju opasnosti ili proboja sve bi postrojbe morale prijeći rijeku. Prema dosadašnjim iskustvima ruske su postrojbe previše nepouzdane. Čak i najmanji djelomični neuspjeh može dovesti do katastrofe. - Još uvijek ne vjerujem da će ovdje doći do odlučujuće bitke, jer kao i uvijek, ako ruski plan nije usklađen do posljednje pojedinosti, nestat će hrabrosti. Jednom će doći do nesreće, jer što je masa brojnija, to je i ta vjerojatnost veća: „*Tant va la cruche*!“.

Vijesti: jučer navečer 10. zb. prošao je s 3. pješačkom d. Tajzihe i to preko pontonskog mosta Tanhe kod Kusaocina. Neprijatelj nije imao na raspolaganju topništvo, pa su paljbu otvorile pješačke postrojbe, ali bez ikakvog učinka. Zaposjednut je položaj od Kindatuna do Tantana. Topovska paljba od danas ujutro vjerojatno dolazi odatle. Danas ujutro Rusi su 3. zb. poslali u Saolindzi i na uzvisine južno od njega. Vjerojatno je i tamo bitka tijekom povlačenja. Vo. 3. zb. na prijevoju - veliki zastoji, ali do poslijepodneva sretan dolazak u Efu. Prvi i 4. zb. bore se s lošim putovima (blato). Četvrti zb. jučer je umjesto 15 v. uspio prijeći samo 6 v., a 9. d. samo 5 v. Na uzvisinama južno od Saoansija su postrojbe (vjerojatno 4. i 2. zb.), a oko podneva stigla je japanska prethodnica (2 gorske bt.) i nanijela im teške gubitke, a slično je nešto ranije nastradala i zaštitnica 1 std. na koti istočno od Tahea. Rusi su jedva imali vremena postaviti topništvo na položaje (blato, gaoljan). Najistočniji odred gen. Zikova javio je u 11 h, da mu je odsječeno desno krilo i da se mora povući (otprilike sjeverozapadno od Ansandžana). Japanci su zaposjeli uzvisine jugoistočno od utvrđenih položaja, sjeveroistočno od Saoansija. Prvi, 4. i 2. zb. premoreni su. Raspoloživa pričuva za ovo krilo samo 35. pješačka d. Treća d. jučer se vratila na sjevernu obalu (Samajo). Koliko je daleko napredovao i gdje se u odnosu na Bensihu nalazi 5. zb., tj. 71. i 54. d. (Edlund), nije mi poznato. Ali, možda su njegove postrojbe *à portée*, kako bi osigurale pričuvu za zapadno krilo. Pretpostavljam da samo hitro povlačenje znači spas od katastrofe. Moguće je da Japanci sutra neće napasti južnu bojišnicu, jer ipak raspolažu samo gorskim topništvom. Ipak, situacija je krajnje kritična, izgled na uspjeh u borbi skoro ravan nuli. - Događaji se ne odvijaju kako je to zamislilo vrhovno zo., naprotiv, krenuli su u sasvim suprotnom pravcu! Navečer veliko ratno vijećanje kod zka. Prisutni: Harkevič, Zaharov itd. iz GS., te Bilderling, Zarubaev, vjerojatno Zasulič i Stackelberg. Napeto iščekujem rezultat. Računam na povlačenje koje je uvijek bilo 1. izbor. Takva kolebanja nisu ništa novo: jučer je Kuropatkin odobrio napad grofa Ignatova, ali već

sutra, danas navečer, izgubio je hrabrost. - Preveliki zalogaj za njega. Prekrasno vrijeme, ugodno.

29/16. kolovoza, ponedjeljak

Ujutro jahanje do kote 99, ostanak do 10,30. U 7,20 topovska paljba ispred nas. Na kotu oko 1 km sjeverno od Saonsija pao je eksplozivni topovski metak. U 17 h paljba Japanaca protiv položaja 3. zb. Zka. je s kolodvora promatrao udar 12 eksplozivnih topovskih metaka povrh srednje kote južno od Cofentuna. - Japanci su pucali naokolo s prijevoja oko 5 km južno od (…) (Szeptycki je to područje poslijepodne obišao, potvrdio je paljbu i na položaje 12. stp. južno od Sinčanua.) Nakon što je u 17,30 južno od Laojana u zraku uočen ruski vezani balon, Japanci su odmah obustavili paljbu. Ppuk. Schyler uočio je poslijepodne paljbu i na položaje 10. zb.; čula se do ovdje. Japanci su tijekom noći protjerali rusku predstražu s prijevoja na odsječnom putu te su sada s prethodnicom na crti usporedno s Banbatajem te na prijevoju (vidi gore) i jugoistočno od Soansija. Jedna pp. nalazi se sjeveroistočno od kote 99.

Raspored ruskih postrojbi (Ignatov) - podaci nisu najpouzdaniji: 1. zb. : kota 99 - Nanbaližan; 3. zb.: uzvisina sjeverno od Kudozija - kota 148; 10. zb. do Sapua (zozb. u Hinhvalinu; pismo Tettaua: od jučer prijepodne 4. konačište, Szeptycki: danas radovi na utvrđivanju, razilaženja u mišljenju o bojišnici, kolebanja u protuzapovijedima!). Pričuva: 4. zb. istočno od željezničke postaje Laojan (odobreno zaposjedanje starih položaja); 5. std. (Ignatov, Lauenstein) još danas na položaju, od sutra pričuva - ako zamisao uspije!), 71. d. kod Sinčena; dolazak 2 p. 54. d. Pričuva na Taheu 48 b. (?!). Na desnom krilu Mišenko s 22 sot., Ivanov i Orenburška br. - 13. zb. sjeverno od rijeke. Zozb. u Covčinziju. Ignatov zabavljeno: Kuropatkin predviđa japanski napad na desno krilo 3. zb., gdje bi mogla djelovati pričuva (ali dogodit će se nešto posve drugo!). Položaj ima izvanrednu posadu i napad se očekuje sutra. Prekosutra je mikadov[86] imendan. Jučer je 9. std. tijekom japanskog napada ostavila u blatu 7 topova. De la Serre: jučerašnji je dan za 1. zb. bio najteži tijekom rata. Do problema je došlo jer je 1. zb. 27. kolovoza napredovao samo 5 km, zbog čega su 4. i 2. zb. morali stati. Japanci su se hitro približili, našto se 2. zb. povukao preko Pandalučina i prekasno o tome izvijestio 4. zb. Japanci, koji su slijedili 2 zb., otvorili su paljbu na 4. zb. na Putu mandarina. Vidi jučer Schönmayer. Br. Mišenko uzbunjena je jučer u 19 h, te je trebala preuzeti položaj na krilu 2. zb. (vjerojatno kako bi popunila prazninu nastalu nakon njegovog odlaska u svojstvu pričuve); u 1 h dolazak u tabor, u 2 h napad japanskih b. Povlačenje. Danas je prebačena na desno krilo armije.

Uočeni: 3. i 36. isstp., pričuva 1. zb., strojnice na obronku sjeveroistočno od kote 99, 20. kbt. tijekom napredovanja kroz Fancuantun prema istoku, 2 is. minobacačke bt. iz pravca kolodvora prema gradu sjeverno od vojničkog vježbališta (12,15). Izgradnja vojne željezničke pruge prema Fancuantunu. Zaključak jučerašnjeg ratnog vijeća: bitka će se dogoditi ovdje. I stvarno su poduzete sve mjere pripravnosti. Iako je čak i RKB još uvijek ovdje. Na kolodvoru su ogromne količine opreme. Navečer glazba u parku.

30/17. kolovoza, utorak

Prvi dan bitke kod Laojana. Između 3 h i 4 h paljba pješačkog oružja na jugu. Szeptycki: 1. zb., Gaisanu: 5. std. (vjerojatno paljba na sve položaje). U 5,40 topovska paljba. U 7,50 uspon na jugoistočni toranj gradskih zidina: dobar pregled bojišnice i žestoke paljbe na ruski položaj 3 km južno od Sinčana, zapadno od puta. Tamošnje 2 ruske bt. u borbi s nama nevidljivim japanskim topništvom. Poslijepodne paljba bt. - sva sa 6 topova. - Japanska paljba i prema zapadu na istom prijevoju. Čini se da su Rusi (3. zb.) do 14 h izgubili kotu 2 km južno od Cafantuna (barem je 1 ruska bt. pucala u tom pravcu s prijevoja sjeveroistočno

[86] Meiji (3. studeni 1852. Kyōto - 30. srpanj 1912. Tokio), japanski car (122. Tennō, vlastito ime Mutsuhito; „Meiji", http://de.wikipedia.org/wiki/Meiji).

na udaljenost od oko 1500 m, 3 sekunde između pucnja i praska eksplozivnog topovskog metka). Žestoka topovska paljba u dolini južno od Ujdagoua, odakle je japanski napad na desno krilo 3. zb. I 1. zb. povremeno na udaru jake paljbe; u 17 h 5. std. šalje 1. zb. 16. stp. kao podršku (Gaisanu). Jaka topovska paljba i u nizini sjeverozapadno od kote 99 (prema bojnom rasporedu Mišenko se nalazio kod Uluntaja, ali stižu glasine o ugroženosti desnog krila, pa u 15,45 pokret 1 pp. zapadno od kolodvora prema podacima /…/ i 1 bt). - Dolazak Vigorove p. (prethodnica 1. zb.). Opći utisak: ruske bt. zaposjele su izvrsne položaje za posredno gađanje i bile su barem dvostruko učinkovitije od Japanaca, koji nisu uspijevali odrediti većinu njihovih položaja. Ali, pitanje je da li je ruska paljba bila dovoljno djelotvorna u zaustavljanju neprijateljskog napada na 3. zb. Prema grofu Romanovskom (zk. 3. zb.) - do 15 h prebačeno je 600 ranjenika, što za 3. zb. znači gubitak preko 1000 vojnika. Dvadesettreća stp. pretrpjela je teške gubitke. Poginuo je puk. Rindin. U 19,45 posljednji topovski pucnji, mrkla noć. Ujutro krvavi izlazak sunca, oblačno, bez sunca. Od 1 h slaba povremena kiša, od 5 h na jugozapadu (1. zb.) i zapadu neprekidna kiša.

31/18. kolovoza, srijeda

Drugi dan bitke kod Laojana. Od 7,45 do 11,15 na jugoistočnom tornju, od 15 h do 18,50 na jugozapadnom uglu gradskih zidina. Prijepodne bez promjena. Manji okršaji, kod 10. zb. zatišje. Jedna p. 71. d. s desne riječne obale na južna vrata kao pričuva. Oko 11,15 žestoka paljba kod 1. zb. Između 13 i 14 h žestoki topnički napad. Oko 17 h 2 p. 5. std. s 2 bt. prema položaju 1. zb. U 16,27 paljba ruskih pješačkih postrojbi sa željezničkog nasipa južno od Vanzatuantuzija. Brzometna pucnjava prema zapadu. Oko 18 h čini se da je počeo glavni napad na 1. zb. sa zapada i s juga, možda i s jugoistoka. Njegovi su položaji zasipani topovskim mecima. Od 18,05 do 18,40 paljba je popustila, ali trajala je do 19,15. Uspjeh nepoznat. Previše mračno za izviđanje. Pojedinačni topovski hici do kasno u noć. U 21,30 (…) pješačka paljba - noćni napad. Vijest o neprijateljskom pokušaju prelaska preko Tajzihea kod Rvantuna. Ignatov: u stvarnosti još 30. kolovoza, vidi 4. rujan. Desetom zboru zapovijeđen je prijelaz na desnu obalu. Sve postrojbe trebale bi se maknuti na 2. crtu bojišnice, što znači povlačenje. Ovi se položaji ne mogu obraniti, budući da ih položaji 1. crte nadvisuju (problem topovske paljbe). Pričuva je nestala! Jučer je 17. stp. prebačena 1. zb., a danas je 5. std. do 3. zb. stigla samo s 2 p., dakle 1 p. manje. - Buduljminska p. broj 283 jučer je udijeljena 3. zb.; danas mu je udijeljena još 1, tako da 71. d. ostaje samo 1 p. (281. p. nalazi se na gornjem toku Tajzihea, a 284. p. još je jučer prebačena na položaj 10. zb.). Jedna p. 4. zb. (Jenisejska) na položaju je iza 3. zb., 2 p. prebačene su na zapadnu bojišnicu, tako da ostaje 5 p. - Navodno je 85. pp. (Viborg - 1. zb.) prebačena na desnu obalu. Dakle, Laojan je izgubljen! Vrijeme lijepo, povremeno oblačno, toplo, od 5 h kratkotrajna kiša, u 7 h sjeverno i zapadno od Laojana nevrijeme, oko 8 h u Laojanu kratkotrajna kiša. De la Serre vratio se kasno iz obilaska 1. zb.: navečer je jaki napad - 7. tijekom dana - odbijen bez djelovanja pričuve. Kuropatkin je bio tamo. Mendiggoria: (…), Schönmayer: u 16 h proboj?: Japanci zaposjeli dio položaja 9. stp.! U 1,30 prestanak pješačke paljbe. Jučer je 10. z. odbio jaki napad, u kojem su Japanci imali velike gubitke, tako da je danas zatišje. Kuroki je s 2 d. prošao Tajzihe, tako da je u podne stigla zapovijed zoa.: tijekom noći povlačenje na crtu utvrđene bojišnice. Prvi zb. odbio je sve napade - ako se povuče, protivljenje. - Kuropatkin je bio na čelu 5. std., zakasnio je na početak napada (netočno, bio je kod 4. utvrđenog položaja). Možda će ova zapovijed o povlačenju ipak biti promijenjena. Procjenjuje se da Kuroki raspolaže s 4 d. Do pravog napada na 1. zb. nije došlo. Paljba nije bila učinkovita, ali položaji su bili zaklonjeni. Ipak prevladao je osjećaj da će, ako Japanci krenu, doći do sloma. Jučer su probili (…) 3. zb., ali svladani su.

1. rujna / 19. kolovoza, četvrtak

U 4,30 odlazak iz Laojana. Oko 6 h dolazak na željezničku postaju Jantaj. Naši konji stigli su još u 1 h. - U Jantaju dio postrojbi 86. pp., poslijepodne dolazak 1 bt. Na kolosijeku kod Jantaja uočen veliki broj minobacača koji nisu iskrcani. Vidjeli smo i kolosijek vojne željezničke pruge. U 12,15 prasak eksplozivne granate udaljenosti 10-15 km istočno od pruge. Bitka, možda je armija Kuroki stigla do visinske crte na točci prijelaza koju drži 54. pp. (stigla je s područja Tahea) - čini se da su eksplozije u nizini. Poslijepodne upravo tamo bitka. Kod Laojana do 9 h topovska paljba. U 11 h (netočno - oko 13,30) prvi su topovski meci pogodili laojanski kolodvor. Zka. na kolosijeku kod željezničkog mosta Jantaj? Razmatranja: ruska se armija svakako povukla na crtu utvrđene bojišnice, a Japanci ju trenutno ne slijede. Sve ovisi o uspjehu ruskog napada na Kurokija, jer se utvrđena bojišnica kod Laojana može održati najviše 1-2 dana. - Protiv Kurokija: 17. zb. (odmah raspoloživ), 10. zb. (teško da može danas krenuti u napad, jer je tek ujutro prešao most kod Efe), 281. i 85. pp. (jučer su napustile Laojan), 86 pp. (navečer još ovdje), ½ 54. d. (iz Tahea, možda je već danas napala), dio postrojbi 4. zb. (najviše 5 p.) = 21 do najviše 26 p., možda 1 ili 2 p. 1. s pješačke d., dakle, 6-7 d. s različitim vremenom dolaska. Glavni napad najkasnije. Mogu li 6-7 ruskih d. poraziti 4 japanske? Glasine: Japanci su odustali od opsade Port Arthura (? - možda dosadašnji juriši nisu uspjeli, zbog toga stanka za nove pripreme). Schönmayer: japanske bt. opremljene su u gaoljanu promatračkim ljestvama.

2. rujna / 20. kolovoza, petak

U 7,40 odlazak iz Jantaja na konjima, u 8,30 na skretanju. Zoa. otišlo je do 17. zb.; susret s ksk. Drozdovskim, koji je zoa. tražio u Žansutunu (s izv. ko.). Jahanje do tamo, u 11 h dolazak na uzvisinu istočno od Žansutuna, gdje su se nalazili i zoa. i zo. 10. zb. Cijeli dan promatranje manjeg okršaja topništva. - U 12,45 činilo se da su Japanci zapadno od Sikvantuna napali 17. zb. s pješačkim postrojbama. Između 13 i 14 h vidljiva bitka povorke Orlov (54. d. - 12 b.) istočno od jantajskih ugljenokopa (*napomena*: nekako je upravo tada Orlov odbačen; napao je protivno zapovijedi, panika, Stackelberg se osobno umiješao kako bi popravio situaciju). U 17,50 japanska je bt. otvorila paljbu lijevo od ugljenokopa. Oko 20 h odlazak prema Žansutunu, gdje smo prenoćili u taboru 3. std. (genboj. Kotalinski, genboj. Mardanov, načelnik GS. ppuk. Hirschfeld). Ignatov: odlučan je da se krene u napad. Mislim da će Japanci sutra napasti sa svoje crte bojišnice (Kuroki - desno krilo kod ugljenokopa), isto tako i Rusi. Na raspolaganju: 35. d. - 16 b.; ½ 31. d. - 8 b., 9. d. - 13 b., Orlov 12 b., 1. zb. 18 b.,3. zb. - 18 b., 35. pp. - 4 b, 86. pp. Jantaj - 4 b. = 93 b. U stvarnosti (vidi 4. bojni raspored) i više (npr. b. 281. pp. i ostalih postrojbi).

3. rujna / 21. kolovoza, subota

U iščekivanju napada. U 5,15 uspon na uzvisinu istočno od Žansutuna. Umjesto Kuropatkina dolazak gen. konjaništva Bilderlinga (zo. 17. zb.), grof Adlerberg[87]. Kuropatkin je s 10. zb. krenuo prema Laojanu (netočno). Pokret 3. zb. u 5,45 iz Žansutuna prema Sahutunu. - Razlozi Kuropatkinove odluke? Neshvatljivo. Pojasniti. Japanci pucaju na ruske bt. u nizini ili ih traže. Njihovo topništvo puca samo iz sredine položaja. Kod ugljenokopa pucnji samo povremeno. Od 9,00-9,20 žestoka paljba protiv 1 ruske bt. u dolini. U 9,30 ponovna paljba ruske bt., iako su u 9,15 topovska kola i minobacači otišli. Na sjeveru se nije ništa događalo, ali iz Laojana se čula žestoka topovska paljba (od jučer navečer) te prasak eksplozivnih topovskih metaka iznad 9, 10. i 11. utvrđenog položaja zapadno od budističkog hrama. Jahanje na uzvisinu južno od Čensanzija. Dolazak u 11,50. Bombardiranje Laojana sada već slabije. Znakovi povlačenja 9. d. (10. zb.). Gen. Gerard primijetio je povorke iz Laojana. Mi do postaje. Od 14,00 do 15,30 objed s Aleksandrovskim. Vijesti: stigla je zapovijed o povlačenju te uništa-

[87] Adlerberg, Aleksandar Aleksandrovič (11. srpanj 1849. Riga - 9. svibanj 1931. Zagreb), general Carske ruske armije („Адлерберг Александр Александрович“, http://ru.wikipedia.org/wiki).

vanju željezničkog mosta. Položaji obranjeni; danas u 6 h napad na zapadnoj bojišnici Krasnojarske i Jenisejske p., u protunapadu proboj 3 japanske crte bojišnice. U 17 h dolazak u Jantaj, gdje nas je čekao naš vagon. Pedesetšesta pp. još uvijek je ovdje. Prolazak velikog broja vo. Velike vrućine (svježe tijekom noći i ujutro), putovi u dobrom stanju.

4. rujna / 22. kolovoza, nedjelja

Zoa. prenoćilo je 2. rujna na kolosijeku kod mosta, 3. rujna u istočnom dijelu Žansutuna, jučer kod Sinčenzija uz prugu prema ugljenokopima. Sedam km istočno od Jantaja tabor zo. 1. zb. U 5 h odlazak naših konja iz Mukdena. Od 8 do 9 h magla, pa sunčano. Postaju prolaze mnogobrojni vo. Odlazak 86. pp., dolazak 282. pp. Ovdje se već očigledno nalaze ili stižu sve postrojbe iz Laojana (ponovo masovno okupljanje!). Pionirski časnici istopb.: danas u 2 h raznijeli su most kod 8. položaja pod paljbom eksplozivnih topovskih metaka i pješačke paljbe, ali bez gubitaka. Izgorio je i most prema Dšunkunu u neposrednoj blizini željezničkog mosta, navodno je i konstrukcija stradala u eksploziji (netočno). Veličko Mendigorriji: utvrđeni su položaji ispunili svoju dužnost, u što se i osobno uvjerio. Nikakva izjava o razlozima povlačenja. Zapovijeđen mu je pokret prema Mukdenu. U Laojanu uhvaćen je veliki broj Kineza u davanju signala neprijatelju. Ispravak zapisa 2. i 3. rujna. Schönmayer: odred Kardasovič nalazio se ujutro 2. rujna sjeverno od željezničkog mosta (34. i 35. stp., 282. černojarska p. i 283. buguljminska p., 1 ko. i 1 bt.), te je nakon što mu je naređena obrana 8. utvrđenog položaja, prešao na desnu obalu. Položaj nije napadnut, tako da ovdje nije sudjelovao u borbama. Otišao je 3. rujna i sada se nalazi ovdje. - Odlazak u 11,47, u 12,45 dolazak na postaju Tahe. Tipično: tijekom noći s 2. na 3. rujan gardijski je časnik (barun Pritvitz) sa sibirskim kozacima (1 vod) navodno napao i odbacio ½ japanskog ko. na Mukdenskom putu. Jučer je stigao sa zaplijenjenim konjem i sedlom i pokazao ih Kuropatkinu. Ovaj je vodu dodijelio tri križa Reda svetog Jurja, a časniku je zapovijedio ostanak u stožeru. Oko 17 h u Taheu se čula topovska paljba iz okolice ugljenokopa. Kuropatkinov napad? Ili je on napadnut? Razmatranja: armija, oko 200.000 vojnika okupljena je danas oko Jantaja, ugljenokope drže Japanci - 10 km od postaje Jantaj. Dakle, cijela bi se armija morala ovuda provući; tamo su vjerojatno i vo. Ako dođe do općeg napada sa sjeveroistoka, gdje uzvisine u dužini od 5-10 km usporedno prate prugu, a Rusi se nalaze u nizini (gaoljan) - katastrofa, osim ako se ne dogodi čudo. Spas je samo uspješan napad. Možemo se samo nadati da je današnji dan iskorišten za uspostavljanje reda, tj. ustrojavanje skupina. - Nevjerojatan je nedostatak razumijevanja zoa. za terenske prilike. Samo pogled na zemljovid dovoljan je da objasni sve ono što se dogodilo kod Laojana.

Poslijepodne jače naoblačenje, kiša bi mogla biti od odlučujućeg značenja. - Oko 17,30 nekoliko kišnih kapi, kod Mukdena nedavno veliki pljuskovi. U 18 h odlazak iz Tahea, u 18, 30 dolazak u Sujatun. Putovi jako blatnjavi.

Puk. Danilov o skandalu Buzulski u skupini gen. Orlova od 2. rujna: 1. p. Pisarski, 4. p. Pskov (1. zb.), gaoljan. Japanski napad. Povlačenje krilne p., proboj Japanaca između ostale 2, od kojih se ona ispred okrenula i obje su krenule u juriš. Ovo se dogodilo u trenutku kada je ostatak postrojbi krenuo u napad, od kojeg se navodno zbog gore opisanog događaja moralo odustati (*napomena*: vrlo nevjerojatno, uljepšavanje), Orlova se žrtvuje za Kuropatkina, budući da se nezgoda dogodila u 2 h. Bilderling je zatražio odobrenje da se umiješa, ali odbijeno. Vjerojatno je uz Orlova i 1. zb. napao, možda se čak i povukao, a sada se govori da je Orlov napao bez odgovarajuće zapovijedi. Danilov: vijest o prijelazu kod Kvebaua „1 pp., 1 kp., 1 topp.“ Dolazak do zoa. 17. kolovoza / 3. rujna u 8 h. Kuropatkin nepovjerljiv: (…) tko je izvor te dojave? U 14 h pisano izvješće u Laojanu od 52. topp. (puk. Stahevič). Poslije pouzdano izviđanje časnika ko. Drozdovski. Pred Laojanom nalazio se samo Kuroki; iza njega u Oku i Nodzu krenuli nadesno (zašto tako zamršeno i sporo?). Danas: 17. zb. (krajnje desno krilo) povučen, 1. i 3. zb. na 1. crti bojišnice, 2. i 4. zb. prema Laojanu, 10. zb. vjero-

jatno pričuva (desno u bojnom redu): Danilov: (…). Izgubljen je cijeli dan. Armija je opet potisnuta, a Japanci napreduju. Napad tek poslijepodne. Ignatov: (…) 85. pp., Orlov, Kardiakovič, bitka: 1, 3, 5, 10, 4, 17. zb. Katastrofa se čini neizbježnom, osobito ako se prema Mukdenu uputi veća skupina i onda skrene. - Ulm[88] 1805. godine! Glavnina vrhovnog zo. prebačena u Telin. Samo je zrakoplovni odred ostao kod Kuropatkina. Kuropatkin je psovao i Pisarsku i Buzulsku p. (kukavice), puk. je poručio da je trebao poginuti. Ove će postrojbe očigledno biti žrtvovane. Jedanaesta pskovska pp. bila je u Bensihu te je nakon dolaska 1. br. 54. d. prebačena u Kvantung i dalje prema ugljenokopima i Taheu. Čini se da Danilov smatra kako je sve izgubljeno. Veličko: željeznički most nije uništen, samo 2 mine (s Bickford fitiljem od 20 minuta) kako bi se spriječili pokušaji gašenja od strane Japanaca. Uspješno provedeno u 3 h. Japanci su već bili tamo. Položaji su napušteni u 21 h. Tijekom napada na 1. zb., Japanci su bili potpuno iscrpljeni i razbijeni, neki su ostali visjeti na bodljikavoj žici. Kuropatkin 31. kolovoza nije bio kod 5. std., nego naprijed na 4. položaju. Trećem je zb. udijeljena 1 p. 5. std. Oko 20 h iz smjera Jantaja vidljiv prasak eksplozivnih topovskih metaka. Budući da je Kuropatkin tako brzo saznao za prijelaz neprijatelja preko Tajhizeja, nevjerojatno je da nije odmah 2. rujna (4. dan) s desnim krilo napao prostor oko prijelaza. Sve je bilo pripravno: 90-100 b. Događaj kod Orlova trebao je biti samo dodatni poticaj. Povlačenje 10. zb. (9. d.) 3. rujna prema Laojanu potpuno je neshvatljivo. Beskorisno marširanje amo-tamo, budući da je napuštanje Laojana već bilo u tijeku. - Nedostatak sposobnosti odlučivanja. Kao i uvijek, 5. d. nije 31. kolovoza djelovala na području sjeverno od kote 99.

5. rujna / 23. kolovoza, ponedjeljak

U 7 h dolazak u Mukden. Ujutro (i tijekom noći) slaba kiša. Od 9 h sunčano. Sve u blatu i vodi. Adm. Aleksejev je ovdje, navodno kako bi preuzeo zoa. Ovdje je i gen. konjaništva, barun Meyendorff, koji je još uvijek bez stožera (1. zb.). Dolazak 87. pp. - Dolazak 4. gorske bt. te 1, 2. i 3. bt. 7. pp. Jučer navečer dolazak prb. 12. isstp.; u noći s 3. na 4. rujna kod sjeverozapadnog ugla laojanskog zemljanog nasipa postavljeni su minobacači. Nakon što je u 7 h o tome izvijestio Zarubaeva, ovaj mu je rekao da je nažalost upravo stigla zapovijed o odlasku. Topovi će biti pretovareni nakon što uopće nisu djelovali. Svi laojanski utvrđeni položaji uspjeli su odbiti napade bez pomoći pričuve. Ranjavanja: hici u glavu. Zapreke u gaoljanu opravdale su očekivanja. Puk. Bulaev (načelnik stožera) Lauensteinu: nakon Dašicao postalo je jasno da Kuropatkinu nedostaje moralna hrabrost da krene u bitku. Načelnik (jučer stigao) putuje danas poslijepodne za Tahe na sastanak s Kuropatkinom. Čerkasov: genboj. Ljubavin s Transbajkalskom br. (2. argunska p., 2. nerčinska p., 4. k. topa i 1 b. /…/) nalazi se na 36 v. odavde (dakle, nakon 20 v. - 2. br. možda kod Jansintuna). Njemu nasuprot stoji 8 japanskih bt. s poljskim topništvom (*napomena*: opasnost, ruska bi se armija mogla naći u okruženju). Jučer su mu se pridružile 2 b. Činitske p. Bulaev: nema traga opasnosti za Mukden, koja bi Kuropatkina potaknula na napuštanje Laojana (Bulaev očigledno još ne zna sve pojedinosti). U 17 h dolazak naših konja. Pritužbe na jučerašnje pljuskove, putovi u lošem stanju. S juga se čuje topovska paljba. Sutra bi trebala doći prethodnica 1. zb. Brzo napredovanje može izazvati samo veliki nered.

Preko dana lijepo i toplo, u 19 h kratkotrajno nevrijeme, jako zahlađenje, općenito hladne noći, a preko dana podnošljive vrućine. Navečer dolazak Harkeviča kako bi obišao „položaj"! - Baltička flota isplovila je s 40 brodova[89] (glasine).

6. rujna / 24. kolovoza, utorak

[88] Pojam „bitka kod Ulma" odnosi se na niz borbi tijekom Trećeg koalicijskog rata, kada se 8-20. listopada 1805. dio postrojbi austrijske vojske našao u okruženju Francuza pod Napoleonom I. („Ulm" http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Ulm; „Ulm", VE, sv. 10, Beograd 1967, 280).

[89] Baltička (ruska 2. tihooceanska) flota isplovila je u listopadu 1904. („Rusko-japanski rat", VE., sv. 8, Beograd 1966, 404).

Učinak jučerašnjeg sastanka Aleksejev - Kuropatkin. Carski namjesnik putuje još danas u 12,30 u Harbin. Armija se povlači do Telina. Odlučujući utjecaj: stanje armije koje je Aleksejev primijetio tijekom jučerašnje vožnje, postrojbe vo. u neredu, raspuštene jedinice. - Kuropatkin: glavni razlog odluke Orlova nezgoda, koja je za sobom povukla i 1. zb. (? - žrtveni jarac!). Temeljem okruženja sakupljeni su točni podaci o snagama. Ukoliko se za to ukaže prilika, armija će se zaustaviti i prije Telina. Pretpostavlja se da će za barem djelomično uspostavljanje reda biti potrebno dobrih 14 dana. Danas bi glavnina postrojbi trebala prijeći Hunho (3 mosta, 2 pličine), a zaštitnica - 4. i 2. zb. - stići do rijeke. Ovogodišnje ratovanje ionako se smatra propalim. Nema progona Japanaca. Miščenko im je u blizini, jučer sukob sjeverno od ugljenokopa Jantaj; zatražio je vlak za ranjenike. Prva br. 54. d.: 1 p. s bt. u Sinmintinu, 1 p. prema istoku (namjesnikova zapovijed). Genboj. barun Uxküll: postrojbe itd. nisu upozorene o postojanju 3 mosta (i 2 pličine), zbog čega se sve guraju na 1 most, što je uzrokovalo neopisivu zbrku. - Drugi i 5. zb. su zaštitnica. Rumunjski boj. Harambey: 4. zb. napredovao je jučer do naselja na pola puta između Tahea i Jantaja. Postrojbe su bile iznimno hrabre, ali jučer, kada se začula topovska paljba sa zapada nadesno (Grekov) i s istoka nalijevo (Mišenko), proširila se uznemirenost, tj. strah da će biti odsječene. Navečer dolazak zoa. Ignatov: 17. zb. već je prešao rijeku, 3, 10. i 5. zb. prenoćit će s one strane rijeke. Drugi i 4. zb. ostaju zaštitnica, što znači da je 1. zb. već prešao, tako da bi povorka trebala imati ovaj slijed: 17, 1. zb.; 5, 10, 3. zb.; 4, 2. zb. (netočno!) - podaci za 10. i 17. zb. ne odgovaraju. Deseti zbor je propustio 17. zb. kod Jantaja? Ili je 17. zb. prebačen na lijevi pravac. Sve su postrojbe krenule prema Putu mandarina. Zka. je planirao prenoćiti u selu južno od rijeke, ali budući da se Japanci danas uopće nisu pomaknuli, odlučio je ostati blizu brzojava itd. Zašto Japanci ne progone ruske postrojbe i ne ugrožavaju lijevi bok? Iako to do sada nikada nisu ni radili, možda im je to svojstveno (kao i napredovanje bez dodatne opreme i prtljage /…/ metode). Ipak, sutra se još svašta može dogoditi. Uz mostove se nalaze utvrđeni položaji još od ranije.

Prekrasan, topao dan.

7. rujna / 25. kolovoza, srijeda

Ujutro jahanje do željezničkog mosta. Putem uočene postrojbe: u šumici zapadno od postaje 22. d. Dolazak pješice 1 b. 85. pp. i dio postrojbi 2. br. 54. d. Na mostu vo. u povlačenju. Uglavnom postrojbe 4. zb., ali i druge, npr. 3. i 35. topbr. 1. zb. Bolnice, ranjenici. Stijeg Krasnojarske pp. i vo. Tereko-dagestanske p., cijela 11. kbt. - S druge strane još tisuće kola. Časnik iz stožera 4. szb. nadzire prijelaz. Željeznički most navodno su prešli 17, 4. i 2. zb., iako neke promjene kod 17. zb., ali dio vo. ipak je ovuda prošao. Navedeni časnik okuplja pojedine vojnike koji su se izdvojili iz svojih postrojbi, šalje ih zo. odsjeka na čijem se području nalaze, odakle ih se upućuje natrag u postrojbe. U međuvremenu osigurava za njih zalihe dvopeka. Na pruzi vlak s opskrbom, koja se isto tako dijeli vojnicima koji prolaze. Prema podacima časnika, zo. 4. zb. već je prešlo preko mosta. Časnik procjenjuje, da će prijelaz vo. trajati do noći. Željeznički most iznad Hunhea još nije gotov (trebao bi biti za oko tjedan dana). U tom pravcu napreduje veći broj pp., koje će prijeći južni rukavac te se odmoriti pred nezavršenim mostom preko drugog rukavca. Preko druga 2 odavde vidljiva mosta prešlo je do podneva samo nekoliko kola i manjih jedinica. Genboj. Uxküll: jučer (prije dolaska postrojbi) je pri odsječnom zo. objedovalo je 2000 vojnika - pripadnika razbijenih postrojbi. Samsonov je na istočnom krilu i kreće prema Bensihu, a Ljubovič dalje prema istoku. Ignatov: Japanci su već u Taheu. Osobno sam vidio manji odjel 3. željezničke b., mislio sam da su ovdje samo 2. i 4. željeznička b. iz Europe. Na kolodvoru u podne: 1. bt. 5. minobacačke topp. i kola sa streljivom te 2. is. minobacačka bt. isto tako s pripadajućim kolima sa streljivom. Prva bt. 5. minobacačke topp. ovdje se ukrcala. Dolazak i 5. bt. 7. topbr. i odreda (vjerojatno posljednjeg) 87. pp. Tabor zo. 17. zb. kod južnih vrata Mukdena.

Lijep, topao dan.

8. rujna / 26. kolovoza, četvrtak

Hunhe su prešli svi vo. S one strane na mostobranu su ostali 10. i 3. (?) zb. Navodno približavanje 1 japanske povorke s istoka. Treći zb. sutra kreće prema Funtušenu. Tamo će biti prebačena i 2 čitinska p. (odlazi danas) i 2. dagestanska p. Peti zb. odlazi u Sinmintin. Navodno i kineski gen. Mà. Japanci će Mukden nakon osvajanja predati Kinezima. - Odlazak 2. zb. iz Mukdena mogao bi vrlo lako imati svrhu prebacivanja armije na širi prostor, na više putova, što bi bilo vrlo razumno i neophodno. Tridesetsedma d. iskrcava se u Telinu. Ovamo dolazi i 88. pp.

Od podneva do večeri nevrijeme u okolici, oko 19,30 kratkotrajna kiša.

9. rujna / 27. kolovoza, petak, tijekom noći do jutra jako nevrijeme

Sve raskvašeno i blatnjavo. Ujutro šetnja uz kolodvor i prema sjeveru. Iskrcavanje 88. pp. Odlazak vo. 2. nerčinske i 2. verhneudinske kozp.; navodno kola sa streljivom i 1. is. kbt. prebačene u Telin zbog novog naoružanja. Prvi zb. sutra bi trebao krenuti prema Inpanu i to iza 3. zb., koji isto tako odlazi tek sutra. Ispred 3. zb. napreduje Mješovita d. pod zo. gen. Ekka. - Obrnuto, 3. zb. je određen za Futunčen, a 1. zb. za carske grobnice kod Fulina. Treća pješačka d. tijekom povlačenja zapalila je 280 vozila (…). Navečer je Mišenko, koji je na postaju Jantaj stigao s južne bojišnice, našao tamo samo oko 60 japanskih pješaka. *Napomena*: japansko napredovanje samo pokazni značaj? Ili se radi o velikoj operaciji okruženja u pravcu istoka? U prilog posljednjoj pretpostavci, tj. mogućoj opasnosti s istoka, govore napredovanja zb. Ignatov sutra planira izvidnicu 1 puta. Prva argunska kozp. okupila se danas oko 13 h istočno od našeg vagona. Raspored postrojbi: 10. i 3. zb. prvi su 6. rujna stigli do rijeke, ali su propustili ostale kroz mostobran. Dana 3. rujna još uvijek se ponavljao isprazni izričaj o napadu na Jantaj (…). Ali, sada je svima postalo jasno da se radio o povlačenju u Mukden, iako još uvijek ništa nije bilo službeno (Ignatov)[90]. Waters: dana 31. kolovoza 1. zb. bio je gotov, do navečer je ostao bez pričuve. Tijekom noći, odmah u zoru, bio je zamijenjen. Ignatov: zka. planirao je prijelaz preko željeznice s 5. std., ali d. je uzeo Stackelberg, i to u selo u podnožju (?). Stackelberg se pokazao stvarno spretnim, kada je stigao do Orlova, krenuo je naprijed, ali Japanci su ga preduhitrili i natjerali na povlačenje od 6 v. Prvi zb. prenoćio je južno od Ničenzija, dakle 3. rujna još nije bilo *a cheval* željeznice za prijevoz ugljena. Zb. je otišao sljedeće jutro, 3. rujna. Treći zb., kojeg smo vidjeli prilikom odlaska, preuzeo je položaj desno od 1. zb. Između 3. i 17. zb. ostao je Mišenko. Sedamnaesti zb. trebao se taj dan vratiti na kotu 151. Prvi zb. zahvaljujući Stackelbergovoj energiji prošao je Hunhe u roku od 5½ h (24 b., 8 bt.).

Topao, lijep dan.

10. rujna / 28. kolovoza, subota

Ujutro dolazak četveroprega 88. pp. (posljednji odred). Jučer i danas odlazak 3. zb. na istok. Kod njega se okuplja Mješovita d. pod zo. genboj. Ekka. Sutra iza 3. zb. kreće i 1. zb.; stožer do istočnih carskih grobnica - oko 12 km odavde. Stožer 4. zb. odlazi danas na sjever. Prvi zb. je opća pričuva. Navečer ukrcavanje 2-4 b. 2. spp. - cilj sjever. - Prethodnica 17. zb. nalazi se južno od rijeke. Ko. (Niqist i Jevenoix raspolažu različitim podacima): Niqist: sdesna nalijevo: Grekov (orenburški kozaci, Tolmačev, Mišenko s 3 p. na 28 km, 1 p. 36 km južno od Mukdena, ophodnja jučer na postaji Jantaj), Terečko-kubanska p., Samsonov, Kosagovski - (?) prema istoku. - Zapovijed vrhovnog zoa.: do 15/28. rujna dolazak odora, do 1/14. listopada opskrbni ured zadužen za podjelu toplog rublja.

Lijep, ne prevrući dan, ujutro malo naoblačenje.

[90] Skica položaja I., III., IV., V., X. i XVII. zbora (Mukden, Samsonov, Put mandarina, orenburške postrojbe, 5. std.).

11. rujna / 29. kolovoza, nedjelja, prijepodne oblačno, poslijepodne razvedravanje, navečer nevrijeme s kišom

Prva sp. odlazi danas prema carskim grobnicama kod Fulina. Peta d. trebala bi sutra stići do Puta mandarina, približno tamo gdje se sada nalazi prethodnica (jučer preimenovana zaštitnica) 17. zb. Smjena? Topništvo bi trebalo otići na obnovu do krajnosti iskorištene opreme. Druga i 4. transbajkalska kozbt. već su u Gunžulinu, 3. transbajkalska bt. uskoro će za njima (stožerni sk. barun Berio). Jevenoix je u zo. 10. zb. čuo, da uslijed gubitaka momčadi, zb. imaju previše topova, tako da se višak iznad 4 topa na 1000 vojnika, vraća natrag (!). Ovo je svakako dokaz stanke u operativnom djelovanju. Kao i nove odore. Prehladno je za obične vojničke košulje, a dok se nove odore razdijele, trebat će 2-3 tjedna. Na kolodvoru gomile bala s odorama. Kroz mostobran propušteno je teško topništvo. Glasine o skorašnjem napadu [!?]. Dvadesetdruga pp. trebala bi se nalaziti 10 km sjeverno od Mukdena. Jučer je otišla 2. čitinska p., danas 5. irkutska - vlakom na sjever. - Četvrti i 1. zb. opća su armijska pričuva. Dolazak 2 nova top. odreda, 1 za 9. isstd., a drugi za ---? Zoa. je preopterećeno: 7 zb., 5-6 ko., gomila manjih odreda. Trebalo bi što prije ustrojiti armijske skupine.

12. rujna / 30. kolovoza, ponedjeljak

Ksk. Drozdovski: tijekom noći upućen s Jantaja gen. Kondratoviču - zapovijed zoa. (s 4. na 5. rujan). Ovaj se utaborio na uzvisinama Tuminzaja te javio da se neprijatelj približava, a br. Kraus (podrška) još nije bila stigla. Drozdovski je naišao na borbu, velika uznemirenost. Samsonov je smirio situaciju. Konačno je ujutro utvrđeno, da Japanci nisu prešli Inpan (?), dakle, nisu krenuli prema ruskoj armiji. - Drozdovski: Kuroki je prošao s 3 d. Prije 2 dana uočen je veliki japanski tabor na uzvisinama iza ugljenokopa Jantaja, koji je zaposjednut. Na postaji Jantaj samo japanske ophodnje. Ona sada dijeli neprijatelje. Dojava Mišenka, vjerojatno jučerašnja: uz prugu prema Jantaju (…) protjerao je nekoliko japanskih sat. i ko. Čini se da je samo Kuroki prošao, ne i laojanska skupina. Razumljivo: vjerojatno nedostatak građevinskog materijala za mostove, osim toga tu je i problem opskrbe armije. Prema *Harbinskom vjesniku* razina vodostaja Tajzihea raste. Puk. Madritov nalazi se u Sinmintinu. Kuropatkin tijekom večere Szeptyckom: nije napao (2. rujna), jer je kod Laojana uočio 5-6, a kod Jantaja 2-3 d., što znači da nedostaju 4 d. (? - čudan razlog). - Pretpostavlja se da su Japanci pričuvnim postrojbama popunili d. na 1. crti bojišnice, tako da su glasine (izjave zarobljenika), o tome da njihove sat. imaju 600 vojnika, vjerojatno točne. Kuropatkin je tješio Szeptyckog: vidjet će još (…). Američki sk. Reichmann: do 31. kolovoza navečer Japanci su uglavnom napadali 9. d. (lijevo krilo 1. zb.). U 18 h 31. kolovoza napad se proširio na cijelu južnu i zapadnu bojišnicu. - Japanci su pretrpjeli ogromne gubitke. (…) dopustili su da se Japanci približe na 100 stopa, nakon čega paljba (trajala je 1 minutu). Dana 31. kolovoza u 13 h 1. zb. je ostao bez pričuve. - Navečer je zamijenjen postrojbama 2. i 4. zb. Prekrasno vrijeme, toplo, ali sve je mokro od noćašnjeg nevremena.

13. rujna / 31. kolovoza, utorak

Oba top. odreda ujutro su otišla. Udijeljeni su 9. i 3. std. Drugi zb. trebao bi se kretati na udaljenosti od 40 km prema Futunčenu (? izmjena bojnog rasporeda broj 6). - Šesti bojni raspored „pripravnost za napad", potpuno je isprazan. Operativne postrojbe trebaju tople odore. „Glavni je položaj" mostobran. Svi su zb. zauzdani i određeni za „obranu". I iako možda šire skupine imaju svoje prednosti i predstavljaju napredak, ipak u borbi ne predstavljaju „značajan" dobitak zbog čega je izbor pao na „neposrednu obranu" Hunhea. Stara priča: Japanci će napasti širinom bojišnice i negdje se uspješno probiti, našto će uslijediti opće povlačenje. Dvadsetdruga d. trebala bi biti 10 km sjeverno od Mukdena (usklađeno sa 6. bojnim rasporedom). Toplo vrijeme. Rennenkampf je ozdravio i danas se pridružio svom odredu (dosada zk. Ljubovič) u Fantenu (možda prije toga i kod gen. Ivanova u Fušunu). Szeptyckom je

napomenuo da se radi o samostalnom zo. - Proturječnost sa 6. bojnim rasporedom, prema kojem je podređen gen. Ivanovu.

14/1. rujna, srijeda

Prijepodne posjet Szeptyckom. Zo. 17. zb. kod južnih vrata gradskih zidina. Jučer je Kuropatkin obišao tabor 17. zb. Svugdje je časnicima zahvalio na službi; upozorio je top. časnike na prekomjerno trošenje streljiva (u Laojanu su bt. ispalile 800 zrna po topu). Prema Urusovom briga za streljivo jako je utjecala na odluku o napuštanju Laojana, što je i shvatljivo. Dva su vlaka sa streljivom (Bilderling mlađi) na putu, koji su trenutno u Mukdenu, jer je zastoj zbog puta carskog namjesnika u Mukden (sasvim vjerojatno). Nedostatak streljiva novi je razlog za stanku u operacijama te objašnjenje zašto se topništvo povlači. Dana 27. kolovoza navečer o tome sam razgovarao s Ignatovim, koji je potvrdio da i njega brine to pitanje, ali trenutno je stanje zadovoljavajuće. Mislio je na 2 vlaka sa streljivom? Szeptycki je razgovarao s top. časnicima 17. zb. Napomenuli su da su svi topovi 17. zb. u redu, ali čuli su da bt., koje bi duže djelovale imaju problema, cijevi se više nisu mogle očistiti toplom vodom i sapunom. Na mnogima su spone bile pokvarene i mogle su se popraviti samo u radionici. Mišenko je jučer javio da su uočeni znaci japanskog napredovanja. Prvi zb. se vratio putem koji vodi od Bensihua. Vrlo vjerojatno. Na skici 1. crta napredovanja.

Toplo, lijepo vrijeme.

15/2. rujan, četvrtak

Drugi zb. prebačen je na cestu prema Bensihuu. Gen. konjaništva Bilderling zapovijeda mostobranom; vidi bojni raspored. Sluga (Kinez) engleskog misionara i liječnika iz Laojana stigao je s pismima za ovdašnjeg misionara: Japanci održavaju red u Laojanu, gdje je utaboren veliki broj postrojbi. - Cijeli dan oblačno, ali ugodno. Papadopov: 10. zb. povukao se 26. kolovoza na temelju Kuropatkinove telefonske zapovijedi u 1 h, a ne zbog neuspjeha kod Cegoua (ali, Szeptycki je 26. kolovoza poslijepodne primijetio udare japanskih eksplozivnih topovskih metaka na lijevoj obali Tanhea, a i *Vjesnik Mandžurijske armije* navodi, da je 10. zb. napustio kotu 300). - Ignatov: Kuropatkinov odgovor na dojavu da je izgubljeno 6 topova: *reprenez les*! Netočno. - Glavnostožerni časnici zo. 10. zb. pokušavaju pred nama svu krivnju prebaciti na Kuropatkina.

15/3. rujna, petak, ujutro slaba magla, inače djelomično oblačno, ugodno, ali hladno

Szeptycki: u slučaju očekivanog japanskog napada na lijevo krilo (3. zb.) trebao bi 17. zb. izvesti proboj prema jugoistoku (dakle, 10. i 5. zb. trebali bi ostati kod Hunhea, a 1. i 4. zb.?). Gen. Trepov (vojnozdravstveni odjel): svakodnevno se prevozi 400 bolesnika, loše vijesti: tifus. Shvatljivo: hladnoća, vlažni tabori, voće, loša opskrba i napori. Engleski misionar gen. Gerardu: ruski vojnici kradu zbog gladi, tj. loše opskrbe. Puk. Schyller: grobnice čuva 1 sot. zbog nevolja koje su izazvali vojnici (oštećenja?). RKB. ponovo je ovdje. Kineski dvor navodno bježi iz Pekinga (najava ugovora s Japanom? strah pred europskom najezdom?). Gen. Gerard tvrdi da se Kinezi u gradu čudno ponašaju. Nešto je u zraku, a to misli i Mendigorria. Kineski vojnici stižu izvana. Gen. Veličko, koji je i inače dugo bio odsutan, otputovao je na 2-3 dana u Petrograd. On - Kuropatkinov pouzdanik i oslonac sustava pasivnosti - bi trebao izvijestiti cara o situaciji? Moguće, jer se u sljedećih nekoliko tjedana mora donijeti odluka, hoće li se rat nastaviti ili ne. Procjena: ako Kina prijeđe u neprijateljski tabor, umiješat će se druge sile (tj. nakon predstojećeg povlačenja iz Mukdena). Rusija se tome barem prividno mora suprotstaviti, ali ako dođe do sukoba sa silama, nema više slanja europskih postrojbi. Čime će se dalje ratovati? - Nakon pada Mukdena i Port Arthura sve je izgubljeno. Povijest nas uči, da su svi veliki ruski ratovi počeli nesretno: 1812, 1855/6, 1877/8. Ustrajnost je Rusiji na političkom području donijela samo gubitke. Treba li se to ponoviti? Do sada se radilo o drugorazrednoj neugodnosti (Mandžurija, istočnoazijska politika). Produžetak rata na

1905. značio bi toliki gubitak novca i ljudi, da bi se Rusija našla u iznimno osjetljivom položaju. Isplati li se ići u krajnost? Ne bi li mir bio manje štetan sada? Čak i u slučaju pobjede 1905, hoće li dobitak biti veći od ulaganja? - Odustajanje je samo pitanje časti. Sve ostalo nakon pada Mukdena i Port Arthura govori protiv nastavka rata.

17/4. rujna, subota

Edlund: 3. d. odlazi danas u Tanhepu, preuzet će zo. prethodnice koju će pojačati s 1 p. i 2 bt. - Deveta pp. nalazi se kod 1. utvrđenog položaja pri 10. zb.; 1 p. 17. zb. pričuva je na mostobranu. I prethodnica 10. zb. (121. pp. i 1 bt.) bit će pojačana 1 p. Peta std. je u Fantenu. Waters: 1. szb. je dosada izgubio 50% izvornog brojnog stanja - mrtvi i ranjeni. Nema ni odora. - Utvrđuje svoj odsječak. Gubitak 1. zb. kod Laojana: 3700 vojnika. Szeptycki: 35. topbr. raspolaže sa 6 topova po bt. Ostatak odlazi u Harbin (bez momčadi). Razlog tomu je top. časnicima nepoznat, topovi su u dobrom stanju. Sutra veliko izviđanje zbog stočne (konjske) hrane - provest će ga Rennenkampf i Samsonov. (…): Veličko je u Petrogradu kako bi nabavio opremu za opsadu jakog utvrđenog položaja. Ostat će 14 dana (Port Arthur? - ??!). Mukden je samo (…), službeno je sjedište ipak Telin. Dvanaest topova kalibra 42 cm stigli su danas iz Harbina!! Uočena po 1 japanska d. kod ugljenokopa Jantaj i kod Fincagoua. Kineski su vojnici gen. Gerarda (vidi jučer) - *on ne suit on* - nestali.

Ujutro hladno, sjeverac, lijepo.

Japanci su pokopali 7000 mrtvih ruskih vojnika (službeno); dr. Gvozdanović: ranjenih 16.000 = 23.000 + pripadnici razbijenih postrojbi itd. u gaoljanu, kineskih razbojnika oko 25.000.

18/5. rujna, nedjelja

Odlazak zo. 1. zb. (…) - željeznička postaja Housantaj. - Pedesetpeta pp. u Dabi. Waters: 1. szb. je iscrpljen. Mnogobrojni zaostali vojnici tijekom pokreta prema Fulinu. - Prvi szb. napustio je Ansandžan ujutro 27. kolovoza, nakon što je prenoćio na položaju. - Zapovijed je stigla tijekom noći. Ujutro Stackelberg: Kuropatkin vjerojatno ima svoje razloge, ali ove su zapovijedi i protuzapovijedi zastrašujuće. - Čini se da su južna bojišnica kod Ansandžana 25. kolovoza te 1. i 3. szb. dobili naredbu držanja položaja, što je izmijenjeno 26. kolovoza navečer. Szeptycki: vijesti o Japancima: Kuroki s 2, 12. i gardijskom d. te 1 mješovitom kod Banujpuzija; predstraža Oku - 1 d. kod Tilihea, Nodzu je sjeverozapadno od Laojana prešao Hunhe. Kuropatkin danas tijekom večere (1. poziv od 22. kolovoza): dana 20. kolovoza (2. rujna) mogli smo odbaciti Kurokija (potopiti), samo da smo bili usklađeni. A onda je nastavio valjati gluposti: Oyama je nezadovoljan s Kurokijem, jer iz Jantaja nije napao željeznicu. Kuroki se smatrao poraženim jer nije zaposjeo kotu 161. Oyama je zadržao 40-50 b. kao pričuvu. Svrha napada na utvrđene položaje bilo je zadržavanje Rusa u njima. Meni je poručio: nadam se da ste primijetili, da se pripremamo ponovo krenuti. Odlazak svih gen. 10. zb. osim Slučevskog i Curkovog te još dvojice. Genboj. Tatilov preuzet će br. Martson. Trepov: Veličko je u *mission spécial* u Petrogradu.

Kišovito, hladno.

19/6. rujna, ponedjeljak, tijekom noći prvi mraz, tijekom dana lijepo, ali svježe

Jahanje do Fulina od 14 h do 18,30. Traženje odgovarajuće osmatračnice u slučaju bitke. Kod Fulina uzvisina od oko 20 m. - Pojedina polja gaoljana posječena. Szeptycki: ustrojeno je povjerenstvo za određivanje zimskih tabora između Telina i Harbina.

20/7. rujna, utorak

Dolazak 2. odreda zoa. - Poslijepodne uočen 2. s. tovarni odjel s punim sanducima streljiva na putu prema Telinu; zapadno od željeznice, čini se iz odsječka 5. zb. Što bi to trebalo značiti? Minobacači - 6 komada od 152 mm i 6 komada od 42 cm postavljeni su kod

mostobrana s ove strane Hunhea. Treći szb. nalazi se sjeverno od Fušuna, na udaljenosti od preko 50 km odavde. - Ignatov se vratio iz izviđanja (ppuk. Dragomirov s 3 glavnostožerna časnika) s područja Fušuna, sjeverozapadno u odnosu na Put mandarina; pravci kretanja pričuva. Danas bitka kod Dalina. - Ignatov: čim je Rennenkampf stigao, sve je živnulo, u vrijeme Ljubovića stalno zatišje. Genboj. Uxküll Lauensteinu (supruge im istodobno dolaze): ako dođe do mira, morat ću zbog obračuna ipak ostati još 4 mjeseca, imam utisak da su zimski tabori gotova stvar. Sada se iščekuju japanski pokreti (još je lijepo vrijeme), ali ozbiljnijih aktivnosti ove godine više neće biti. Međutim, razjasnit će se nedoumica, hoće li u proljeće krenuti novi napad s pojačanjima. To bi svakako bilo najrazumnije odnosno toliko razumno, da je začuđujuće da je ovdašnje vojno zo. uopće došlo do tog zaključka ili prijedloga za cara, što samo otkriva nesposobnost armije. Možda je razlog tome iskustvo 4. i 5. szb.; sada je i 6. szb. na putu, iako ne predstavlja nikakvo bitno pojačanje. Budući da su 10. i 17. zb. potpuno iscrpljeni, kao pojačanje preostaje samo 1. zb. Uostalom: 5. szb. dao je 7.000 vojnika drugim postrojbama (možda će doći do raspuštanja pukovnijskih postrojbi genboj. Orlova kao kazne za bitku kod jantajskih ugljenokopa). Svakako da se skoro uopće ne računa na ovaj zb. Čini se da se radi o usklađivanju snaga. Možda (...) koja se dokazala bude samo dalje udijeljena. Ako se 6. zb. ne uzima u obzir, europski bi zb. (navodno 13. ili 21) mogao stići tek za 6 tjedana, dakle, početkom studenog, tj. u zimi. Brojno stanje: u bici kod Laojana 1. szb. 9.000; 10. z. 2. br. 9. d. s 21 b. = 12.000; s 32 b. oko 18.000 vojnika; 3. zb. oko 12.000, 17. zb. oko 25.000 (do tada mali gubici), 4. zb. vjerojatno 20.000; 6 p. 5. i 1. zb. = 20.000 (svježe snage), 5. std. oko 8.000, ukupno 127.000 vojnika. (…) 130.000 oružja. Sada + 60.000 (5. i 1. zb.) - 20.000 vojnika gubitak = 170.000 oružja, opskrbno stanje oko 280.000.

Jako hladno, ujutro oblačno, poslijepodne razvedravanje. Gen. Gerard vidio je divlje guske na putu prema jugu, ovdje lastavice.

21/8. rujna, srijeda

Čerkasov: d. Orlov (54. d) raspuštena je po kazni, momčad je udijeljena drugim p. Orlov je pod sudskom istragom (*napomena*: možda se radi samo o 216. ili 215. pp., a time bi bio raspušten i odred gen. Dębowskog u okviru 5. szb.; ali gen. Bilderling, zk. južne bojišnice od 13. rujna /10, 17. zb., 1. szb. i 5. szb./, udijelio je Dęmbowskom 10 b., vidi bojni raspored od 25. kolovoza, tj. 7000. vojnika - vidi jučer - 2. br. 54. d.). Kačalov: jučer bitka kod Mišenka. Kuropatkin sutra putuje u Fumin (1. szb.).

Ujutro magla, hladno, preko dana razvedravanje, ali česta kratkotrajna kiša, hladni vjetar, 1. put grijanje vagona.

22/9. rujna, četvrtak, prekrasan, sunčan jesenski dan, ali tijekom noći mraz

Kuropatkin Manteuffelu (prof., evangelički odjel Crvenog križa): ako Japanci ne krenu, mi ćemo napasti u roku od 10 dana (od jučer 21/9. rujna). - Samozavaravanje: Japanci okupljaju armiju Kuroki, a prema procjeni zoa., barem 4 d. kod Banujpuzija, ali samo za napad; vidi (…) od 5/18. rujna. Sve ukazuje na skori napad. Lauenstein (ranije topzk. u p.): uspjeh ovog rata ovisi o topništvu koje otvara paljbu bez uočavanja odredišta, zbog čega postoji potreba pronalaženja načina povećanja učinkovitosti paljbe. - Ophodnje: ko. trebali bi izvidjeti položaje bt. i dojaviti ih. - Početni japanski uspjesi nestali su otkako su ruske bt. prilagodile položaje - ne više *en vue* postavljanje, tako da neprijateljska paljba više nije toliko djelotvorna. Kod Laojana rusko je topništvo posvuda bilo nadmoćno, barem trostruko, ali nije uspjelo ušutkati Japance. Kuropatkin je kod 1. zb. gdje će i prenoćiti. Harkevič je ovdje. Navodno posveta novog stijega 9. pješačke d. Peterov je napustio Dalin. Danas ili jučer Mišenko napadnut. - U banci sam podignuo 2000 R. Prva p. 6. szb. stigla je u Telin. Možda dolazak cijelog 6. z. (teško) u roku od 10 dana, nakon čega napad. Szeptycki: govori se (Bilderling mlađi, ali i drugi) o ustrojavanju II. armije: 1. azb., 5. szb., 6. szb. i 8. azb. Mogući zk: Grip-

penberg[91], grof Nikolaj Nikolajevič i Suhomilov. - Obje armije, I. (Kuropatkin) i II. bile bi podređene Aleksejevu. Vidi 24. rujna. Dakle, što se tiče Kineza - Žilinski. Zdravica za zo. I. armije! Vjeruje se da će Kuropatkin nešto poduzeti kao bi spriječio ustrojavanja ovih skupina. - Sve je to u granicama vjerojatnosti, ali ne i u skladu s mojim viđenjem oglednog vojnog pohoda itd. - Možda će doći do napada, ali neuspješnog, što će opet za posljedicu imati operativnu stanku do proljeća. Pokušaj ratnog djelovanja u zimi propast će. Ali, događaju se i čuda, kao npr. sretno povlačenje iz Laojana. Gerard: Kinezi javljaju, da će se Japanci zadovoljiti Laojanom - jugoistočno.

23/10. rujna, petak

Toplo, sunčano vrijeme (šteta što je jučerašnje i današnje prekrasno vrijeme, koje će po svemu sudeći i duže potrajati, izgubljeno za ratno djelovanje). Umjesto grofa Ignatova dodijeljen nam je ppuk. Pavel Aleksandrovič Bazarov. Nedavno je zatraženo od postrojbi itd., te njihovih zk., da izvijeste o pripravnosti za operativno djelovanje. Svi su javili da su pripravni osim opskrbnog ureda koji je zahtijevao dodatnih 10 dana (svakako da bi uređivanje skladište i uspostavljanje prometnica između Telina i zb. zahtijevalo određeno vrijeme, ali sve je to već moglo biti završeno). Od 9 h do 12,15 šetnja do željezničkog mosta. Primijećene 2 b. 88. pp. tijekom napredovanja prema sjeveru (povratak s radova na mostobranu). Ispod željezničkog mosta gradnja drvenog mosta. Isto tako i pruge 1 km južno od postaje prema pješčanom brežuljku, ispred kojeg se postavlja teška bt. Balon iznad Puta mandarina.

24/11. rujna, subota

Dolazak genpor. Žilinskog iz Harbina, povratak navečer 22. rujna, razgovor s Mendigorrijom: ustrojavanje II. armije - Girinske armije - je činjenica. Šesti szb. već se iskrcava u Gunžulinu i više nije podređen Kuropatkinu. Očekuje se dolazak 8, 13. i 21. zb., te stbr., koje bi trebale činiti nove szb. (vjerojatno 4 szb., p. sa po 3 b. /7. i 8. szb./). Lauenstein smatra da je Žilinski donio zapovijed carskog namjesnika o sprečavanju Kuropatkina da svojim djelovanjem izazove odluku, jer se vjeruje da će Kuropatkin prije smjene pokušati ostvariti pobjedu. - Moguće da će ga ove novosti izvući iz pasivnosti, ali vjerojatnije mi se čini da će pokušati još manje riskirati. Čini se da i Petrograd smatra kako je ovaj pohod izgubljen, ali ujedno je i odlučan nastaviti u proljeće (Szeptycki: pokret u veljači, završetak 1905. - 2 zb. ustrojena iz europskih stbr. - *napomena*: točno, dolazak 1 pp. svaka 3 tjedna = 21 tjedan = 5 mjeseci). - Za Japance dakako novi poticaj za osvajanje Mukdena. Očekujemo japanski napad za 2-3 dana i za oko 8 dana dolazak u Telin. Nakon toga velika stanka do veljače. Od nas će se očekivati da odemo na odmor!? Pruski časnici već odavno žele otići, osobito Runckel i Tettau. - U Beču bi mogli biti već u studenom! Reichmann mi je dao podatke o povlačenju i okršajima zaštitnice 1. zb. Još 1 primjereni izgovor u bici kod Laojana, postrojbe su bile iscrpljene. - U stvarnosti je tako i bilo: bile su potrošene moralno i fizički, ali i materijalno - streljivo. Danas je 1 br. 9. d. otišla na istok do utvrđenih položaja. Svi ojačani. Nove vrste: za pješačke postrojbe duboki, uski zakloni. Stariji tipovi nisu kod Laojana ispunili očekivanja - ranjavanje nogu. Reichmann smatra, doduše, da je rusko topništvo 1. zb. kod Laojana bilo precizno, ali japansko je do 31. kolovoza ipak snažno djelovalo i to usprkos gorskom topništvu koje je inače lošije od ruskog. - Zk. topništva 1. zb. bio je u telefonskoj vezi sa 6 bt., ali paljba se prečesto i prebrzo izmjenjivala. Doknada za 1. i 9. d. - svaka oko 8.500 vojnika. - Opskrba još uvijek u nesređenom stanju.

Prekrasno, toplo vrijeme.

25/12. rujna, nedjelja

[91] Gripenberg, Oskar-Ferdinand Kazimirovič (13. siječanj 1838. - 7. siječanj 1916), general Ruske carske armije i zapovjednik ruske II. armije tijekom Rusko-japanskog rata ("Grippenberg Oskar", http://en.wikipedia.org/wiki/Oskar_Grippenberg).

Tettau: Zo. 10. ak. jučer je javljeno, da su Samsonov i Grekov primijetili odlazak jakih neprijateljskih snaga s postaje Jantaj prema sjeverozapadu. Danas se očekuje napad na prethodnicu, pa će 10. z. ovu noć provesti na utvrđenim položajima. Između Puta mandarina i željezničkog mosta nalaze se 2 nova mosta. Isto tako 2 se mosta nalaze kod pličine na putu prema Bensihuu, gdje su utvrđeni položaji (Szeptycki - 140. pp., puk. Martinov). Večera s Kuropatkinom (…) *charité*. Tri vojnozdravstvena vlaka su već ovdje, dakle, računa se na skorašnju borbu. Lijepo i toplo, ali s južnim vjetrom. Reichmann: prekjučer bitka kod puk. Gurkoa (zk. 1. szb.) - 23. rujna trebao bi doći 1. europski zb. II. armije. *Napomena*: ako ovaj neće biti podređen Kuropatkinu, tada je svaki otpor nemoguć, jer ostaje samo ¾ szb. i dijelom već raspoređeni 17. zb. - tj. 35. d. - kao pokretna pričuva. Ako jače japanske snage krenu na zapad Mukdena, nesumnjivo će Mukden biti napušten bez veće borbe. Šest minobacača (42 cm) na mostobranu te 6 s ove strane - posljednji bi trebali biti pripravni još ove godine.

26/13. rujna, ponedjeljak

Jučer izviđanje Mišenka: japanske predstraže još uvijek nekoliko km sjeverno od Jantaja i Kopija; kod Žantana japanska pp., 1. samostalna kbr. i most. Poslijepodne jahanje do Mandarinskog mosta. Stožer 1. sd. u selu otprilike 1,5 km istočno od nas.

Prijepodne oblačno, poslijepodne lijepo i toplo.

27/14. rujna, utorak

Tettau je razgovarao sa Slučevskim (zk. 10. ak.): postojala je namjera ustrojavanje II. (Girinske) armije iz postrojbi 1. azb., 5 szb., 8. azb. i 2 zb. europskih std. Ali, tisuće su razloga zašto se Port Arthur ne smije prepustiti svojoj sudbini. Nešto se mora poduzeti. Kuropatkinovo protivljenje. Gen. Žilinski bio je zbog toga ovdje 2 dana te Kuropatkinu prenio odobrenje carskog namjesnika da raspolaže 5. i 6. szb. te napadne. Uz željeznicu bi trebali ostati 10, 17. i 1. azb., koji su određeni za djelovanje protiv Port Arthura. Drugi zb. bio bi prebačen u gorje s odgovarajućom opremom. Ako Japanci ne napadnu, za 8 dana početi će ruski napad. Vrlo sporo. Široko djelovanje topništva na Laojan, glavni napad u nizini. - Velika količina pojedinosti, npr. vojna pruga do Jantaja (Slučevski je jučer o tome razgovarao s Kuropatkinom). - *Napomena*: ako napad stvarno počne, doći će do zastoja nekoliko km južno od Hunhea ili čak na samom mostobranu! - Knez Radzivil (u engleskoj službi kao časnik u Burskom ratu), stigao je iz Port Arthura s pismom gen. Stessela caru: Port Arthur može se držati još 6 mjeseci (nemam riječi). - Od prethodnice 17. azb. jučer je III. b. (…) prebačena Mišenku; napredovanje japanskih izv. postrojbi, ali izbjegavanje borbe. Sutra izviđanje (ksk. Drozdovski), koje bi trebalo biti presudno za napad. Podaci o japanskim snagama: (…) procjenjuju se na 144.000 vojnika operativnih postrojbi (8000 oružja po b.). Prekrasan, topao dan. Japanci s dva vezana balona nadziru područje Jantaj - Kopi. Pretpostavlja se da je Kuroki ostao na tom području, a da su druge postrojbe upućene u Banujpuzi (Szeptycki), ali položaj armije Nodzu nikada nije bio poznat. Čini se da ćemo još malo pričekati na napad. Već 3 tjedna Japanci stoje kod Laojana, mogli bi odmah biti pripravni za djelovanje. - Je li moguće da čekaju na ruski napad? To mi se ipak čini nevjerojatnim. Szeptycki: Rusi raspolažu samo sa streljivom postrojbi uključujući kola sa streljivom, ali nemaju drugih zaliha. Navodno je oko 300 zaprežnih kola sa streljivom nedavno krenulo iz Harbina uz pratnju 19 vojnika, ali napali su ih Kinezi i streljivo prebacili u Mongoliju. Razgovor Tettau - Slučevski: naravno da su to Kuropatkinove riječi. Ali, radi li se o stvarnim činjenicama? Žilinski Mendigorriji kratko prije odlaska: ipak ustrojavanje II. armije. Je li ova odluka već promijenjena? Lauenstein: mogući zk. II. armije Grippenberg, načelnik GS. 10. zb., ili gen. Ruski (načelnik stožera u Vilniusu) - nedavno je predložio veliki projekt (Curikov) preustroja ko. pod zo. Rennenkampfa, ali Kuropatkin ga je odbio kao preopasnog.

28/15. rujna, srijeda

Dolazak 220. (…) pp.! Dakle, 6. szb., čije su se postrojbe (vjerojatno 217, 218. i 219. pp. 55. d.) utaborile u Gunžulinu, stiže. Podređen je Kuropatkinu, što potvrđuje mogući napad. Jučer (27. rujna) veliko ratno vijećanje. Szeptycki: ustrojavanje 3 armijske skupine (*napomena*: vjerojatno u gorju - 3, 1. i 2. zb. - željeznica 10, 17. i 5. zb. - pričuva 1. azb., 6. i 4. szb. - moja pretpostavka). Prekjučer (26. rujna) povratak genboj. Uxkülla iz izviđanja odsječnih prometnica: sve dogovoreno. Nagađanja o početku napada: 6. szb. bit će potpun za otprilike 10 dana, ali čini se da će pokret ipak biti prije, čeka se, dakle, samo na opskrbu i streljivo, možda i na odore i vojničke ogrtače (odore bi trebale stići do 15/28. rujna). Snaga postrojbi: 5 std. = 60 b.; szb. (…) - 3, 9, 22, 31, 35, 37, 54, 55, 71, 72. d. - 252 b. protiv 130 japanskih b. Brojno stanje: 5 std. po 500 vojnika - 72.000; 3 pješačke d. po 500 vojnika - 48.000, 8 pješačkih d. po 600 vojnika = 76.800. Ukupno 196.800, tj. skoro 200.000 vojnika - čini mi se malo preveliki broj!

Toplo, ali jak jugoistočni vjetar. Sve u prašini.

Prijepodne obilazak mostova između Puta mandarina i željezničkog mosta.

29/16. rujna, četvrtak

Ppuk. Bazarov: dolazi samo 55. d., ne cijeli 6. szb. - Tijekom noći prolazak velikog broja vojnih vlakova; prijepodne 4 b. 219. pp. - Gen. Grippenberg imenovan zk. II. mandžurijske armije. Načelnik GS. gen. Ruski. - Preuzimanje 2 poljska projektora/reflektora; jučer vježba na mostobranu pred Kuropatkinom, koji je nakon toga bio pozvan na večeru s vojnicima tek odlikovanim viteškim križevima Reda svetog Jurja. Vijesti (svakako 3, 4/9. noću): p., koja je morala napustiti uzvisine, ostavila je ranjenike --- ? --- Upit: može li se povući bez borbe?; istovremeno je Ljubavin javio, da se mora povući do Mukdena (…) (na žalost, nisam čuo početak razgovora; navedeno je bilo upućeno genpor. Gerngrossu); možda 2. szb. Stackelberg? Gerngross ubrzo nakon toga (opet nisam razumio prijelazni dio): ništa ne znamo. - Govorilo se i o Zarajskom, nakon čega je riječ ponovo preuzeo Kuropatkin: to se može dogoditi svakom. Toplo, oblačno, povremeno vjetar, navečer nevrijeme. *Ruski invalid*, broj 174 od 10/23. kolovoza 1904. - topništvo 1. azb.: 7. topbr. (6 bt.), 43. topbr. (6 bt.); 5. szb.: 26. topbr., 28. topbr. - po 3-8 bt. (6 bt.); 6. szb.: 6. topbr., 10. topbr. - po 3-8 bt. (6 bt.)

30/17. rujna, petak

Harkevič jučer tijekom večere Mendiggoriji na pitanje o početku napada: kako to uopće može pitati, pa radi se o japanskoj d. s pričuvom i 25.000 vojnika itd. Knorring danas Szeptyckom: Japanci imaju oko 300.000 vojnika, napad je nemoguć. Meni više ništa nije jasno. Uxküll Lauensteinu: ne mogu riješiti problem opskrbe tijekom napada. Uskoro će nestati svježe meso, u zimi se ovisi o smrznutom (…) (*napomena*: psuje Gubera). Dakle, problemi s opskrbom, što se tiče streljiva - jedina zaliha su sanduci na kolima sa streljivom, a nema ni zimskih odora. Napad je očigledno vrlo upitan. Nema odvažnosti i stvarne ozbiljnosti. Najveći strah od *rencontrea*, ukoliko Japanci istovremeno krenu. Japanci svakako imaju brojčanu nadmoć (vidi /…/ od 10. rujna). Ppuk. Bazarov: Japanci su u Findapuu. Samsonov se povukao na istok bez borbe. Posvuda vidljiva pojačanja japanskih predstraža. - Japanski napad? Pretpostavljam da je to točno. - Sk. Saninkov (Red svetog Jurja, Girin---) jučer: 1 japanska d. kreće se prema Sintinminu. Od 6. szb. dolaze samo 3 br. Danas 219. pp.: 74 časnika, 3970 vojnika, iako bi trebala imati 78 časnika i 4004 vojnika te više od 450 konja. Prva br. 2. sd. nalazi se na cesti Telin - Fušun (Bazarov). Zk. 219. pp. (…): dana 8/21. - 16/29. rujna bio je u Gunžulinu. Šest odreda. Dvije b. već su ovdje, preuzele su položaj na zapadu. Bio je u stožeru 3. odreda, vo. činili su dragovoljci, 4. i 5. odred, 2 b., 6. odred (…). Danas je crvena p. 71. d. (281. p.) otišla prema istoku. - Možda će se tamo okupiti 71. d. (Inpan). - Szeptycki: Rennenkampf raspolaže navodno s 13 b. Prijepodne oblačno, do 8 h slaba kiša; poslijepodne razved-

ravanje. Prof. Manteuffel Lauensteinu: uznemirujući podaci o širenju tifusa, smrtnost 50% (najviši postotak prema iskustvu iznosio je 53%). Izvor zaraze: voda. Ali neke p. uopće nemaju problema zbog strogih zk. - Dizenterija u 4. zb. kod Dašicaoa bila je posljedica loše opskrbe, jer su postrojbe gladovale. Szeptycki: armijske skupine: Bilderling - Tisenhausen, stožeri: X. azb., 18. azb. (Volkov - Dragomirov), 5. szb.; Stackelberg 1, 2. 3. szb. te Meyerdorf 1. azb., 4. szb. i 5. szb. Pričuva (Bazarov): Japanci imaju zemljovide samo do Hajčena; ali sada je pronađen ispravljeni zemljovid Ljubickovog (japanski GS.). Saharov je ovih dana oženio ljubavnicu.

1. listopada/ 18. rujna, subota

Dolazak 285. mcenske pp., koja napreduje dalje prema istoku (*napomena*: posljedica osvajanja Findapua?, budući da je 6. szb. trebao krenuti prema zapadu). - Bazarov: u Telinu ostaje 1 br. 6. szb. (svakako 1. br. 35. d., jer dolaze samo 219. i 220. pp.). - Treći s. minobacački topvo. i dio postrojbi 219. pp. stigao je željeznicom; odlazak na jug (Bazarov: postrojbe 6. szb. bit će prebačene na zapad, ovdje samo preuzimanje opreme itd.). Szeptycki: Bilderling je jučer podijelio križeve Reda svetog Jurja (preko 600 u zb.). I uvijek ista priča: napad je samo pitanje vremena, budući je stigao veliki broj europskih postrojbi. - Možda 21. rujna/4. listopada. - Szeptycki: bojni raspored je već izrađen, svakom zb. pripast će 1 cestovni smjer. - Puk. Martinov - njegova 140. pp. potpuna je od prije 3 dana i nalazi se kod Mačana (ranije samo 2 b. i 1 bt.), sutra se vraća pod zo. 35. d. Martinov: ne vjeruje da će doći do napada, jer Kuropatkin neće riskirati *rencontre*. Waters: 1. zb. je prebačen još dalje na istok (dosadašnje krilo: Fupin - Kiuzan). - Stackelberg preuzima armijsku skupinu, ali ona bi se trebala sastojati od 1. i 2. szb. Stackelberg isto tako ne vjeruje da će doći do napada. Runckel - Tettau: opskrbni časnik 10. azb. dobio je brzojavnu zapovijed vrhovnog vo. o osnivanju skladišta u Houšanu (dokaz da će doći do napada). Bojni raspored u napadu: X. zb. Put mandarina, 17. zb. željeznica, 4. szb., 5. szb., 5. azb. zapadno od željeznice. - Dakle, težište je na zapadu. Šesti szb. čini pričuvu (*napomena*: napad na Laojan sa zapada /nizina/ zamisao je gen. Slučevskog, ali ne mogu vjerovati da će Rusi napasti bez opće pričuve /otprilike 2 zb./, ali i bez osiguranih mostobrana i položaja, jer time su već u napadu izgubljena 2-3 zb., budući da je za borbu prije napada na Laojan bitno istočno krilo). Zaključak: jednostavno skandal, ruska je armija sada na vrhuncu, ali laojanska epizoda poremetila je opskrbu, nedostaju streljivo i odore, što ju opet onemogućava u operativnom djelovanju. Glavna je tema samo ponovno osvajanja Laojana. Imam utisak da se zbog određenog pritiska glumi volja za napadom. Ali, iz osjećaja manje vrijednosti i straha od Japanaca iskoristit će se prva prilika ili prepreka da se od njega odustane. Od svega toga neće biti ništa, baš kao i svaki put ranije: Vafangou, Dašicao 25. svibnja, Simučen, Sikvantun. - Osobito me zanima bojni raspored za napad! Tu je i događaj kod Findapua od 29. rujna. Bazarov: nije bilo tako loše, Findapu je u ruskim rukama. - Tettau: Samsonov i Mišenko prebačeni su na istok. U međuvremenu manji se japanski odred probio do Findapua, ali ga je Mišenko otjerao. Sada je Mišenko tamo. - Pred položajima 10. zb. izviđanje ko. 10. i 17. zb. Druga dagestanska kozp. odlazi na zapad. Dolazak kneza Orbelianija 28. rujna (*napomena*: sada su Kavkažani sretni u ravnici!). - Runckel: 1. azb., 37. d. i 4. sot. 7. skozp., Puheovska p., 22. d. u Taheu.

Lijepo, toplo vrijeme.

2. listopada / 19. rujna, nedjelja

Tettau saznao od Slučevskog: zapovijedi o napredovanju već su izdane (*napomena*: vjerojatno plan napredovanja (…) 2 dana napredovanja, 3. dan bitka), danas ujutro stigao je i brzojav u kojem je određen dan odlaska, ali Slučevski ga nije spomenuo. - Szeptycki: napad neće početi 21. 9/ 4.10, nego 2-3 dana poslije. Povratak 149. pp. u 35. pješačku d. - jučer. Dolazak 287. pp. i topništva 55 d. (6 br.). Lijepo, toplo. Kuropatkin Gerardu tijekom večere:

od bitke kod Laojana stiglo je 60.000 vojnika, ali i otišlo 10.000 bolesnika (*napomena*: gubitak 25.000 + 10.000 bolesnih vojnika = 35.000; povećanje - 25.000 vojnika u rujnu).

3. listopada / 20. rujna, ponedjeljak, tmurno, hladan sjeverozapadni vjetar

Napad bi trebao početi 22. rujna (5. listopada) (de la Serre - 1. sstd.), možda i kasnije. - De la Serre bio je ovih dana pratnja glavnostožernog časnika, vidio je japanski položaj kod Vanoupuzija, tvrdi da je tako jak da je izgubio svaku nadu u uspjeh. Istočni odred: Stackelberg (1. szb. Gerngross /9. std. Krause/, 2. i 3. szb.); Rennenkampf je samostalan. Zapadni odred: 17. zb. (Volkov), 10. i 5. szb. - pričuva, bez zo. skupine. Četvrti i 1. azb. - 6. szb. - ?. - Vjerojatno je razbijen (kao i sve ostale postrojbe koje stižu posljednje), mostobran. Dolazak: zo. 6. szb.; čini se da su pješačke postrojbe 72. pješačke d. potpune. Od topništva primijećena je samo 8. bt. 6. topbr.; danas ju je obišao Kuropatkin. - Zo. 2. szb. (…) stiglo je s istoka. Jučer operativni ured, danas 3. odred zoa. iz Telina.

4. listopada / 21. rujna, utorak

Dolazak: 286. pp. i 4. bt. 10. topbr. - Sedamdesetdruga pješačka d. još nije potpuna (izgleda da 288. pp. još nije stigla). Šesti szb. trebao bi zaposjesti mostobran itd. i to s obzirom na pravce kretanja drugih postrojbi. Deseti azb. sutra bi - stožer u 7 h - trebao otići. Ali, Edlund (3. pješačka d.), koji se nalazio kod prethodnice 17. azb., prijepodne još nije dobio zapovijed o pokretu. A tu su i drugi pokazatelji (npr. gospođe Ursova i Stenbock svoj su za danas planirani odlazak odgodile), o pomicanju sutrašnjeg napada. Grof Ignatov: zapovijedi još nisu stigle. Zoa. ostaje barem do prekosutra. Tabori osigurani duž crte napredovanja (izviđanje) za 3 dana do odsječka Mišenko, tj. oko 10 km južno od Sahepua, što znači napredovanje od 10 km po danu. Prijepis uputa. Užas s kakvim se pojedinostima i očitim činjenicama danas, nakon 7 mjeseci rata, bavi zoa., npr. s korištenjem okolnih sirovina, nabavom brzojavne opreme, izviđanjem putova. To jednostavno nije način na koji se može pobijediti u ratu. - Pojedinosti: Istočni i Zapadni odred. Mnogobrojne postrojbe izgubile su sitan alat za gradnju rovova. Zalihe konzervi ništavne. Opskrbni ured nije u stanju isporučiti mesne proizvode. Zkp. trebali bi brinuti i za napad i za opskrbu. Određivanje tabora za zb. Napredovanje zb. u 2 povorke. Prvi azb. trebao bi sutra napustiti Puhe. Zo. 2. zb. (…) odlazi sutra u 8 h prema zapadu. Čini se da je 20. kbt. prošla uz položaje 1. azb. (Jevenoix: na kolodvoru uočen vo.).

Hladan vjetar, ali sunčano.

5. listopada / 22. rujna, srijeda

Prvi dan napada! U 11,30 misa. Kuropatkin nervozan i uznemiren. Osjećajima nabijen govor svećenika: S bajunetom ili na bajunetu govorili su stari - uzdamo se u Boga - Bog s tobom! - to je uglavnom bio smisao. Podjela križeva Reda svetog Jurja usurijskim i amurskim kozacima (osobna garda visokih časnika). Mimohod 2. b. 286. pp. - Veliki broj vo. i kola sa streljivom (vo. 3. topbr.) kroz Mukden. Bojni raspored 1. azb. i izvod iz armijskog bojnog rasporeda (Runckel - Bazarov), baš kao što sam i pretpostavljao: Zapadni odred trebao bi 2. dan napredovanja početi s utvrđivanjem! - Prvi azb. i 4. szb. - pričuva. Šesti szb. izvidnica (…) - protiv koga/čega? - Ignatov: 6. szb. isto tako želi u napad, tj. gen. Soboljev protivi se gluposti o izv. djelovanju. Japanci se možda ipak ne osjećaju dovoljno jakima da krenu na brojčano nadmoćne Ruse u utvrđenim položajima. Sutra kreće tek prethodnica, što znači da bi sutra moglo doći do borbe ako Japanci ne napuste Laojan uz beznačajan otpor. Ako se Japanci povuku prema Landasanu i Ansandžanu, ponovo ista stara priča kao u ljeto. Ipak, mislim da Japance prvenstveno zanima odlučujuća bitka. Nikada neće imati bolju priliku nego sada kada su Rusi u napadu.

Vjetrovito, inače lijepo i toplo.

6. listopada / 23. rujna, četvrtak

Ujutro dolazak namjesnika. Oko 13 h, nakon objeda s Kuropatkinom, odlazak do njegovog vagona. U 13,20 odlazak iz Mukdena, nekoliko minuta nakon zoa. - U 16,15 dolazak u Sanlinzi. Smještaj u tradicionalnoj kući. - Kod Mukdena, gdje se ranije nalazila 138. pp., sada je 288. pp. Danas dolazak željeznicom: 7. bt. 28. topbr. Znači, baš kao što sam i pretpostavljao, kod 5. i 6. szb. bile su samo 4. b. umjesto službenih 6. - Ovdje i 37. d. i zo. 1. azb., te zoa. - Prethodnica 1. azb. kod Huanšana - 1 b. 146. pp., ½ sot. Runckel: 4. szb. i 1. azb. i jučer i danas križanje putova tijekom napredovanja: jučer prema bojnom rasporedu, ali danas zbog greške 4. szb. - Mejendorff brine za strogi red i stalno psuje.

Toplo, ali vjetrovito, prašina.

7. listopada / 24. rujna, petak, tijekom noći hladno, zbog hladnoće buđenje nekoliko puta, ujutro vedro, poslije oblačno, sjeverozapadni vjetar, hladno, prašina

U 11,25 odlazak. Oko 12 h dolazak u Banzižan (stari natpis: 1. odsječak - ovdje i zoa. i zo. 4. szb. 12. barnaulusku spp. i topništvo 3. isd.). - U Huanšanu zoa. - preduhitrilo nas je na konjima, te 1 sot. usurijskih kozaka s puk. (…). - Peta irkutska spp. u Erdagouu (prva uz cestu), a spp. Tomsk primijećena u taboru, gdje i Irkutska. U Erdagouu kao najistočnija - 1 b. 146. pp. u taboru. Mi (zoa.) isto tamo, sklonište. Od 11 h topovska paljba. Dakle, na putu prema Banupuzauu je 4. szb. Prvi azb., tj. 37. d., u podne je još bila na mjestu. Ukrštavanje putova. Ponovo! Rennenkampf (prema 8. bojnom rasporedu): 214. moktanska pp., 282. černojarska pp., 283. buguljminska pp. (3 b.), po 1 b. 1. stepitenske sp. te 2. čitinske sp. = 13 b. Madritov s položaja kod Tapinditana: Peterov je trebao biti u Mazundanu. Mendigorria (tajanstveno) - jučer kod Žantana bitka, u kojoj je sudjelovao Démbowski. - Oko 16 h povremeno žestoka topovska paljba. Bazarov: kod Mišenka (jučer mu je zapovijeđen pokret prema Mofantunu). Netočno - 31. d., genboj. May. - I poslije, čak i iza 19 h vojnici su tvrdili da čuju topovsku paljbu (sasvim iza). Oko 17 h šetnja, susret sa zka.: kod Japanaca širenje beri-beri bolesti, svakodnevni prijevoz 800 vojnika u Inkou; smatra da će ovdje doći do bitke. - Obilazak 1. b. Irkutske p., ovdje i „stražarska b." - Prolazak genboj. Milejka: 1 sot. 2. verhneudinske kozp., 1 minobacačka bt., 9. toboljska pp. i 10. omska pp. (obje u odorama, izvrsno su izgledale, 100-120 vojnika po sat.; poljske kuhinje - od Ansandžana dragovoljački ko.). - Jedna sat. 4. is. opkoparske b., 1. stopd. (novi topovi, 8 po bt.; *napomena*: 3. stopd. - još uvijek stari topovi). - Br. Mišenko, lijeva se povorka danas već utaborila, ali poslijepodne je stigla zapovijed za daljnje napredovanje. - Desna povorka (poruka glavnostožernog časnika Kuropatkinu) - Tomska i Irkutska p. - (*napomena*: kod gen. Stackelberga se prema tome ne mogu nalaziti - vidi bojni raspored - Irkutska i Jenisejska p., već druge p.). - Bazarov: jučer navečer osvojen je Žantan. Danas je Rennenkampf u Sanzaziju. Sve ostale postrojbe, osim 4. szb., ostaju na mjestu. Zoa. ostaje sutra ovdje, a stožer Stackelberg je danas u Hisunpuu.

8. listopada / 25. rujna, subota, tijekom noći mraz, jaki led, preko dana bez vjetra, prijepodne prekrasno

Prijepodne jahanje do polja zapadno od Erdagoua. Prekrasan vidik. Vidi se kota 99 i laojanski toranj. Veliki tabori kod Liofantuna i Tazanpuna. Na visinskoj crti Čuanlinzi - Janšuten manji tabori (prethodnice). - Sve postrojbe (10. i 17. azb., 4. szb.) ovdje. Jučerašnja bitka 31. d. (genboj. May) 10. zb. (ne radi se o Mišenku). Uočeni kod Erdagoua: 4. i 3. szb., 12, 8, 5, 2. stopd. (novi topovi), zoa., 1. br. 5. std., Milejko (vidi jučer) (*napomena*: čini se da je ovdje cijeli 4. szb.). Gerard tvrdi da je razlog ovog dvodnevnog zastoja daljnje opkoljavanje od strane armijske skupine Stackelberg (čini mi se opasnim, jer Japanci time dobivaju priliku napada na pojedinačne postrojbe). Večera sa zka. On se osobno nije pojavio, kao što nije došao ni u (…). Nešto se bitno dogodilo? Navodno je prethodnica skupine Stackelberg zaposjela Banupuzu; bez borbe.

9. listopada / 26. rujna, nedjelja

Prijepodne jahanje do Findapua, gdje se nalazi 1 b. 5. irkutske spp., u 11 h spremanje šatora. Oko 3 km južno od Findapua od 10,45 slaba pješačka paljba. Na putu Erdogau - Findapu mimohod postrojbi pred Kuropatkinom: 12. spp., iza nje i 11. spp.; topništvo zapadne skupine još je uvijek bilo u taboru. Istočna povorka (Milejko) istovremeno je napredovala prema jugu. Oko 9 h dolazak sk. Niqista: Mišenko je do danas bio u Liofantunu, danas odlazi prema jugoistoku, ali najprije će primiti zapovijedi zoa. Dolazak oko 14 h, povremeno jaka topovska paljba na zapadu, koja nije prestala ni oko 16 h. Kačalov, koji je prekjučer stigao iz Mukdena i prenoćio na srednjem odsječku Erdagoua, u taboru je susreo 37. d. (*napomena*: dana 7. listopada 4. szb. je došao do Erdagoua, 1. azb. do njegovog srednjeg odsječka i već poslijepodne prošao prema zapadu). Bazarov Mendigorriji: 6. szb. slijedi armiju, nije ostao kod Mukdena (??). - Mišljenje Bazarova o bici kod Findapua: 10. zb., što znači da je 17. bio zapadno od njega, te 1, 2. i 4. szb. i 1. azb. - Ovdje I. b. 5. spp. smijenjena 1 b. 10. spp. *Napomena*: topovska paljba na zapadu - vjerojatno japansko napredovanje duž pruge i Puta mandarina. Sutra bi moglo doći do glavne bitke, u kojoj skupina Stackelberg uopće ne bi mogla sudjelovati, a 4. szb. jedva. - Napuštanje Banupuze od strane Japanaca može imati dvostruki cilj: povlačenje postrojbi na zapad te puštanje Stackelberga dublje u gorje. *Vederemo*!

Prijepodne oblačno, topli jugozapadnjak, poslijepodne slaba kiša, navečer jača.

Dolazak Gerarda u 16,40 iz Findapua (4. szb. u pripravnosti). - Zka. na uzvisini oko 3 km južno od njega. - Gerard je odredio topovsku paljbu na (…) 20° - prema jugu, tj. Šiliheu (što su potvrdili i Kinezi). Bazarov: današnji ciljevi napredovanja: glavnina 17. i 10. azb. Ulige - Šilihe; Mišenko (promjena: umjesto Banupuze, budući da je slobodna) Tapu; 4. szb. kotlina Tova. - Šesti szb.? - misli da se nalazi zapadno od željeznice. Prvi szb. jučer je s prethodnicom preko Banupuze stigao do Šanpintajzija, danas nastavlja napredovanje. - Treći szb. naletio je na neprijateljske postrojbe. - Gen. Gerard odredio je u 14 h topovsku paljbu na 160°, tj. iz pravca 1. szb. Silvestre: 1 br. 4. szb. napredovala je kao prethodnica do Janšutena (*napomena*: vjerojatno se radi o 8. tomskoj i 5. irkutskoj p. - ovdje ih nema). - U 17,45 i poslije žestoka topovska paljba (sumrak).

10. listopada / 27. rujna, ponedjeljak

Bazarov: jučerašnja bitka bila je kod Mišenka, koji je pucao prema području Jantaj Kopi (?); Japanci nisu odgovorili - kod željezničke postaje nalazilo se samo njih 200. - Glavnina postrojbi 4. szb. u Jansanzaju, prethodnica u Saliuhedziju. Ignatov je jučer izvidio japanske položaje kod Banupuze, uočio 1 ½ d. - Ruske prethodnice 10. i 17. zb. jučer su se nalazile 5 v. sjeverno od Jantaja. Od 8 h povremeno topovska paljba s jugoistoka. U podne zatišje. U 11,30 odlazak iz Erdagoua. Jugozapadno od njega tabor s kolima sa streljivom i vo. 4. szb. i 5. minobacačke topp. (čine se potpunima; topništvo je ostalo u taboru nakon odlaska 4. zb.). - Kod pličine stijeg 147. pp. Momčad: p. je iza, na srednjem odsječku Erdagoua. - Jedna b. 147. pp. zaštitnica zoa. U 13,10 ponovo topovska paljba. S jugoistočne uzvisine vidik do Janšutuna: 1 ruska bt. na prijevoju, dok 1 na položaju zapadno od Kušuzija puca prema jugu na (…) kod Huande, ali i sama je na udaru. Japanski eksplozivni topovski meci padaju južno od Uligea (možda s one strane pruge) i između oba pravca (vjerojatno i ruski), oko 14,30 pojedini topovski hici s jugoistoka (4. szb. - prethodnica). - Po 1 bt. - Poslije odlazak na uzvisinu jugozapadno od Šimojze; do 16 h, nakon toga Tunsonho. - Na uzvisinama napredovanje 145. i 146. pp. Sve su zaposjednute. U selu su srušena sva stabla. Topovska paljba i tijekom sumraka. Gen. Silvestre: 1. stopd. raspolagala je i u laojanskoj bici samo topovima. Stopd. boravila je jučer u taboru 2. sd. u Janšutunu (? vjerojatno se radi o Sinluntinu, gdje smo danas primijetili napuštene tabore i tragove napredovanja prema jugoistoku). Dvije sp. kao dio skupine Stackelberg čine prethodnicu (?) 3. szb. - Slab sjeveroistočni vjetar, sunčano, vrlo ugodno.

11. listopada / 28. rujna, utorak

Bitka kod Tunsonhoa, osmatračnica na uzvisini jugoistočno od njega. Poslijepodne japanski napad na (…) sjeverno od Utiasa. Prekrasno vrijeme.

12. listopada / 29. rujna, srijeda

Bitka traje od 1,30. Do 10,30, bili smo na uzvisini jugoistočno od Tunsonhoa, a nakon toga na uzvisini sjeverno od Šimojze; prethodna uzvisina od 10 h na udaru je topovskih metaka. Zoa. trebalo je prenoćiti u Šesandzi, ali izmjena: Luzantun. Tamo navečer genpor. Žilinski. - Lijepo vrijeme.

13. listopada / 30. rujna, četvrtak, u 3 h nevrijeme, do 9 h više manjih oluja, od 11 h razvedravanje

Promatranje bitke s položaja sjeverno od Tansanzija. U 13 h početak prekida bitke kod 1. azb. Zoa. nije bilo u blizini bojišnice. - Noćenje u Huanšanu.

14/1. listopada, petak

U 3,30 topovska paljba na zapadu. Bitka (…) južno od Huanšana. Od 13 h nekoliko slabijih pljuskova. U 13,15 kod nas slaba tuča, u 3,20 tuča veličine golubova. Visok vodostaj potoka sjeverno od Huanšana i poplavljen prilaz kod Sanlindze (noćenje).

15/2. listopada, subota, oblačno, tmurno, žestoki sjeverac

Nisam odjahao iz Sanlindze. Zoa. je prenoćilo u taboru zo. 4. szb. u Erdagouu.

16/3. listopada, nedjelja, noćni mraz, vedro nebo, lijepo (…)

Od 8,45 kod (…) Huanšana: vrh šumovite uzvisine istočno od Sahepua tijekom noći je izgubljen. Cijeli dan na udaru topovske paljbe. - Pješačke postrojbe pripravne za napad. Početak napada u 18 h. - do jutra je zaposjednuto „Putilovsko brdo“. U 15,25 - 8 japanskih eksplozivnih topovskih metaka vidljivo visoko u zraku - uvježbavanje paljbe.

17/4. listopada, ponedjeljak

Na (…) južno od Huanšana. Okršaj. Od 23 h do 23,40 žestoka pješačka i topovska paljba ispod 220° (10. azb.). - Tijekom dana lijepo, tijekom noći kiša. - Tri japanska topa kod zoa. u Huanšanu, mi u Sanlindziju. - Uočena is. brzojavna b.

18/5. listopada, utorak, ujutro kiša; sjeverac, tmurno, od 9 h razvedravanje, poslijepodne povremeno sunčano

S noći na jutro vojnici vo. skinuli su vrata i prozore skloništa, koje je bilo određeno za smještaj zoa., te ih palili - manjak drva.

19/6. listopada, srijeda, ujutro mraz, lijepo, ali sjeverac

Poslijepodne preseljenje u Banzižan. Bazarov: trenutna se situacija opisuje kao *la siège de* Laojan. Sk. Judson (dolazak 16. listopada iz Vladivostoka): željeznica prevozi u Vladivostok ogromne količine drva i mnogobrojne postrojbe (*napomena*: dio postrojbi 61. d.).

20/7. listopada, četvrtak, ujutro magla, nakon 11 h sunčano, poslijepodne prekrasno

Bazarov: 1) Kuropatkin je zatražio mišljenje zkzb. o stanju postrojbi itd., na temelju čega će donijeti određene odluke; 2) Kuropatkinova odredba o pričuvnom topništvu: „pitanje je još uvijek sporno, ali moje je mišljenje da je topništvo u pričuvi neophodno“. Kačalov iz Mukdena: iskrcaj donskih kozaka, 4 nova japanska topa pronađena su u blatu, ali ne mogu se pronaći strojnice od 16. listopada (/…/ - Bazarov). Genboj. Orlov zdrav, jučer je bio u Huanšanu.

21/8. listopada, petak, ujutro skoro sve smrznuto, voda prekrivena ledom, sunčano, hladan vjetar

22/9. listopada, subota, tijekom noći smrzavanje, tijekom dana toplo

23/10. listopada, nedjelja, tijekom noći ne više tako hladno, dan lijep, jak vjetar
U 13,10 odlazak, u 16,25 dolazak u Mukden. Putem kod Guzazoa primijećene: 3. i 4. bt. 25. topbr., te prilikom odlaska iz Mukdena 3. i 4. bt. 28. topbr. Prijepodne obilazak radova na utvrđivanju položaja kod Mozisana.

24/11. listopada, ponedjeljak
Mukden, prekrasan dan (izrada izvješća).

25/12. listopada, utorak, Mukden, prekrasan dan
- Vijest: Kuropatkin imenovan glavnim zk. - Sluga opljačkan.

26/13. listopada, srijeda, prekrasan dan
U 13,45 odlazak iz Mukdena, u 17 h dolazak u Banzižan. Sjeverno od Sanlinzija susreo sam b. 2. čitinske spp. na putu prema sjeveru. Nekoliko supruga časnika kao sestre Crvenog križa (na konjima).

27/14. listopada, četvrtak, ugodno toplo
Napredovanje ko.: kod Hunšana kozaci s topništvom (Gerard). - *Napomena*: Mišenko se nalazi u selima sjeverno od Huanšana, pogranična straža prema Mukdenu (Bazarov) - *napomena*: oni iz Usurijske br. bit će prebačeni genboj. Kosalovskom. Bazarov: 61. d. bila je određena za Vladivostok, ali dolazi ovamo, isto tako će i 1. sd. (uz prugu) biti zamijenjena pričuvnim postrojbama. Prvi szb. stigao je nakon 2 noći hoda u Saočinertun (bez 4. stp.). Borba kod 2. szb.

28/14. listopada, petak, lijepo, navečer malo oblačno
Kuropatkin Mendigorriji prilikom oproštaja (bio je dirnut, nekoliko je puta poljubio Mendigorriju): neke sat. imaju po 30 vojnika. Pričekat će popunu postrojbi. Nove stižu tek poslije. Velika se pažnja pridaje tome da se pouzdane postrojbe potpuno popune.

29/16. listopada, subota, lijepo vrijeme
- Navečer čestitke Kuropatkinu, večera. Kuropatkin: njegovo veličanstvo imenovalo je zka.: Linevič I., Kaulbars[92] II. armija. - Stiže još 180 b. Prethodnica 8. azb. je na Bajkalu. - Trenutno stanje: 35.000 ranjenih i 20.000 bolesnih. Silvestre je došao iz Mukdena: iskrcavanje 61. d.

30/17. listopada, nedjelja - do 4. studenoga / 22. listopada, petak, Mukden, lijepo vrijeme
Dana 2. studenoga odlazak markiza Mendigorrije u pratnji Jevenoixa. Dana 4. studenoga prilikom povratka s jahanja s Lauensteinom posjetio sam Edlunda kod 3. d. u Saokišantunu.

5. studenoga / 23. listopada, subota, Banzižan, tijekom noći slab snijeg, preko dana sjeverac, poslijepodne snijeg

---

[92] Kaulbars, Aleksandar Vasiljevič (23. svibanj 1844. Estonija - 25. siječanj Pariz), general Carske ruske armije, zapovjednik ruske III. i poslije II. armije u Rusko-japanskom ratu („Kaulbars Alexander“, http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Wassiljewitsch_von_Kaulbars).

Mišenko s br. i uralskim kozacima u selima i na gospodarstvima između Banzižana i Huanšana.

6. studenoga / 24. listopada, nedjelja, noć vrlo hladna, dan topao
Jučer genpor. Žilinski i genboj. Flug u Huanšanu.

7. studenoga / 25. listopada, ponedjeljak, lijepo, toplo
Načelnik GS. genpor. Zaharov doputovao je danas u Mukden. Uralska br. dodijeljena je 4. szb. Vojnici terečko-kubanskih postrojbi prodaju svoje konje; odbijaju prihvatiti vojničku plaću i stočnu hranu; tvrde da su se obvezali na službu od samo 6 mjeseci (Čerkasov). Kuropatkin grofu Adlerbergu, koji sa Žilinskim putuje u Petrograd i ima dopuštenje ostanka od 3 tjedna: nadam se da ćemo do vašeg povratka biti dalje na jugu. *Napomena*: tj. za oko 9-10 tjedana, dakle u siječnju.

8. studenoga / 26. listopada, utorak
U 9 h sastanak zkzb. u zoa., ali bez genpor. Linevića, čiji se dolazak ipak očekivao. Zoa. odlazi danas u Čansamutun. Dio postrojbi 1. sd. napustio je danas Mukden i krenuo prema Huanšanu. Žilinski je na poziv zoa. obišao položaje. Putuje sutra u Petrograd zajedno s knezom Trubeckojim (10 dana odmora).

9. studenoga / 27. listopada, srijeda
Čudnovato toplo. Dolazak Kačalova iz Mukdena: Linevič je jučer ušao u Mukden, danas je u Čansamutunu, a sutra u Huanšanu. Jučer je u Mukden stigao is. poljski oružnički ko.

10. studenoga / 28. listopada, četvrtak, ujutro tmurno, oko 10 h slaba kiša
Od 12,30 žestoka, dugotrajna topovska paljba.

11. studenoga / 29. listopada, petak, prekrasan, topao dan
Adm. Skrydloff kod zoa., sa sk. grofom Ignatovim obilazak položaja. Harkevič i Ainevič još su uvijek u Mukdenu.

12. studenoga / 30. listopada, nedjelja, oblačno, vrlo toplo
U 9,30 prolazak br. Mišenko prema sjeveru. Sot. 60-80 konjanika. Vrlo mnogo vo., 200-300 konjskih zaprega. U 13 h stožer i 2 b. 3. nerčinske spp. prošli na putu iz Mukdena prema Huanšanu. Sat. s oko 200 vojnika. Navečer neprijateljska teška topnička paljba na jugozapadu.

13. studenoga / 31. listopada, nedjelja, tijekom noći kiša, ujutro tmurno, sjeverozapadni vjetar, hladno
S gen. Gerardom odlazak u Mukdenk u 8,45, dolazak u 11,20. Navečer odlazak opkoparske b. (*napomena*: vjerojatno 12. opkoparska b. 8. azb.). Cheminot: iskrcavanje 53. pp.

14/1. studenoga, ponedjeljak, tijekom noći vrlo hladno, navodno - 8°R, preko dana sunce, ali ipak hladno
Linevič je 12. studenoga otišao u Huanšan. Navečer uočen prijevoz 53. pp.

15/2. studenoga, utorak, ujutro slab snijeg, nakon toga razvedravanje, ali hladno
Dolazak: 1 b. 55. p., Samostalne jenisejske b., 3. vo. 40. zrakoplovne topničke vobr. Danas smotra i večera za adm. Skrydloffa kod Mišenka. Kuropatkinova zapovijed: nakon što je primijetio 1 genboj. u pratnji ranjenika, zabranio je navedeni postupak (Schönmayer).

16/3. studenoga, srijeda, lijepo, ugodno

Ujutro na kolodvoru još uvijek odredi 54. pp., koji su prijepodne trebali krenuti prema jugu: 2. b. 55. pp. sa stijegom i glazbom. - Dolazak 8. azb. na mostobran, njegove postrojbe - straža zoa. Odlazak adm. Skrydloffa. Bazarov: 61. d. smijenit će ovdje pričuvne postrojbe, a ona je udijeljena 5. szb.

17/4. studenoga, četvrtak, lijepo, sunčano

Dolazak 56. pp., 1. bt. 41. topbr. Ignatov: 16. listopada ujutro Kuropatkin je naredio da 1 p. 22. d. (86. pp.), koja je tijekom noći napustila Putilovsko brdo, mora sudjelovati u napadu kako bi se iskupila za svoj sramotni čin. - Jedanaestu spp. i 1 bt. za napad je odredio gen. Kosovič (ne zo. 10. azb.). Bazarov: što se tiče novog Kellerovog izviđanja svi (tj. glavnostožerni časnici pri zoa.) su se čudili toj zapovijedi (Kuropatkin). Zapovijed je šlampavo provedena, tek s dijelom snage uz sljedeće opažanje: „sada smo kao Austrijanci“.

18/5. studenoga, petak, poslijepodne prilično toplo

Dolazak: 3. bt. 41. topbr. i 42. poljska bolnica. Darik: pobuna Čerkeza i Kabardinaca - sot. Terečko-kubanskog kozp. Kuropatkin je obišao 6. szb. i 17. azb. i upozorio ih na rasipanje topovskog streljiva: velike bitke trebale bi početi za 145 dana. Poslijepodne žestoka paljba.

19/6. studenoga, subota

U noći sa 17. na 18. japanski napad na Putilovsko brdo. Kuropatkin genpor. Slučevskom: 8. azb. dobio je 10. kd., pričuvne postrojbe raspolažu s 85.000 vojnika (prosinac), a tu su i strijelci te 4. i 16. azb. „Pred nama su još 3 teška mjeseca (*napomena*: do siječnja), ali nakon toga imamo 600.000 vojnika. Sada smo jednako snažni kao i prije napada (*napomena*: npr. 10. azb. 13.000 vojnika - doknadne postrojbe). Tettau je izgubio svako povjerenje u vojsku. Deseti azb. dobio je samo 40 vojnika po sat. uslijed davanja za popunu 2. br. 31. d. i 3. stb. - Pri 10. azb. jake postrojbe u zaleđu, jer prednji se položaji nikako ne mogu održati budući da se cijeli odsječak zb. može naći pod paljbom. Četrdeseta topbr. udijeljena je 61. d. Gen. Gerard jučer je primijetio 4. bt. 41. topbr. prilikom napuštanja grada. Dopuna za 14. listopada: nakon što je genpor. Slučevski javio, da će odustati od (…), Kuropatkin mu je poručio: „Čujem od Vašeg časnika za vezu, da se želite još dalje povući. Ako nemate povjerenja u svoje postrojbe, dajte osobni primjer.“ Slučevski se na to spustio u rov, gdje je dočekao i završetak paljbe.

Lijepo, sunčano.

20/7. studenoga, nedjelja, ujutro hladno, u podne tmurno, jugozapadni vjetar, prašina, navečer lijepo, toplo

Dolazak 1 b. 57. pp. (15. d.). Iskrcavanje 8. azb. u Mukdenu, Usithaju i kolosijeku između njih. Za 2 tjedna kreće prijevoz gorivog drva. Szeptycki: Kuropatkin je javio postrojbama da opskrbni ured do veljače neće dostavljati ni stočnu (konjsku) hranu niti drvo, tako da se moraju sami pobrinuti za opskrbu. Bazarov (glavnostožerni puk. pri carskom namjesniku): namjesnik se nikada nije miješao u operativno djelovanje, uvijek je govorio: „samo sam mornar“ (ništa ne razumije). Tijekom napada u listopadu Kuropatkinu je na raspolaganje stavljen 6. szb. i sve nove postrojbe.

21/8. studenoga, ponedjeljak, lijepo, toplo

Edlund: 17. azb. Sve bt. ponovo 8 topova. Stigli su dodatni topovi, između ostalog iz Permske tvornice, od kojih je 11 odbijeno jer su bili neupotrebljivi. Samo Putilov[93] ima vrstan

[93] Vidjeti bilj. 8 i 24.

proizvod. Kod 17. azb. bilo je 6 b. 61. d. koje su poslije podređene 3. d., ali nedavno su vraćene natrag 61. d., a ona je udijeljena 5. szb., kao i 213. pp. Nekoliko b. otišlo je prema zapadu (*napomena*: gen. Kosagovski, smjena 4. spp.). Tettau: 3. s. pješačka d. nikada nije bila podređena zo. 10. azb., ali niti dio postrojbi 61. d. (Edlund). Top. časnici tuže se na topove, „ako nema maslaca" (glicerina), problemi, pa se boje hladnoće.

22/9. studenoga, utorak, tijekom noći i večeri hladno, -10°R, u podne sunčano, lijepo

Bazarov: 4. szb.: 1. stopd., stopbr. i 26. topbr.; 8. azb.: 42. i 29. topbr. Dolazak: 3. vo. 41. topbr. Ignatov: Kuropatkin je proslijedio brojno stanje svih sat. Deseta tomska pp. po sat. raspolaže s 1 časnikom i 22 vojnika (*napomena*: priprema za raspored doknadnih postrojbi). U Irkutsku se putnički vagoni ne griju (nedostatak drva). Linšinpu i Lamutun Japanci su napustili prije nekoliko dana. Gubici prema Oyami: 13.333 poginulih i preko 7000 zarobljenih = 14.000 + 35.000 ranjenih (Kuropatkin) = 49.000 vojnika. Zaplijenjeno je 45 ruskih topova (u stvarnosti 46, ali 1 je pronađen).

23/10. studenoga, srijeda, lijepo, ali hladno

Dolazak genboj. Voronova (poznanika iz Kazana, ranije zk. GS. carskog namjesnika, sada u zoa.) s gen. Zaharovim: ovdje je 1 b. 59. pp. (čiji je zk. bio ranije), p. je već trebala biti potpuna, ali odgađanje. Pedesetosma pp. već je stigla. - Kuropatkin je jučer obišao 14. d. Genboj. Samsonov je ovdje: sa samo 13. sot. svoje d. Kako bi bila u stanju granatirati japanske utvrđene položaje, stopd. trebala je ponovo dobiti topove starog tipa. Prvi vod udijeljen je 4. szb., drugi su raspoređeni po bt. u okviru zb. Zračni brodovi nisu opravdali očekivanja, prebačeni su u Vladivostok. Druga verhneudinska kp. od 28. kolovoza (prema Julijanskom kalendaru) neprekidno je kod 4. szb., u Erdagou. Opskrbni ured ima dovoljno ječma, koji se može dobiti u neograničenim količinama, za razliku od slame itd. Postrojbe se same brinu o hrani za konje te se približavaju neprijatelju kako bi mogli doći do polja, a neprijatelj radi isto (puk. barun Dellingshausen). Dolazak gen. Laimiza (Voronov: zk. 55. d.). Gen. Artamanov preuzeo je 54. d. Gen. Orlov privremeni je zk. 3. d., Jaržul je bolestan (Edlund: Orlov je njega i MacComba izbacio iz skloništa, Szeptycki: zbog nedostatka prostora).

24/11. studenoga, četvrtak, toplo, u podne +2°R

Dolazak is. minskog odreda. Već nekoliko dana japansko teško topništvo gađa položaje 10. azb. Dana 23. studenoga svi su dragovoljci 3. d. tijekom noći krenuli u proboj (Edlund: ali momčad je mudrija od zk., zbog punog mjeseca nisu daleko otišli).

25/12. studenoga, petak, ujutro i prijepodne kiša i snijeg, poslijepodne razvedravanje

Dvojica vođa pobunjenika Terečko-kubanske kozp. 23. studenoga osuđeni su na smrt, 1 je smaknut na bojišnici br. Mišenko, 1 je pomilovan. Uxküll: veliki problemi zbog nedostatka drva. Dnevna kubikaža drva potrebnih za 300.000 vojnika - 300 m^3 (kubik po vojniku) = 1 vlak dnevno (*Harbinski vjesnik*: na sjeveru nestašica srušenog drva zbog manjka radne snage uslijed poziva na oružje). Odsječnoj službi (opskrbne postaje) nedostaju časnici i momčad. Trebalo bi biti 1500 ljudi, pa Üxküllu u dogovoru s Trepovim na pojedinim odjsečcima pomažu bolesni vojnici, ostavljeni zbog nemoći, bolesti ili ranjavanja. - Za Mukden određeni su 1 puk. i 1 por. U stvarnosti bi 1 puk. i 10 časnika imali pune ruke posla. Često je potrebno osigurati objed za 10.000 ljudi. (…) - Godišnja potreba vladivostovske željeznica iznosi 8,000.000 P. ugljena, ali osigurano je 2,500.000. Stroži nadzor kod Gunžulina i Vladivostoka, ali nedovoljno. Konjska hrana i njezina nabava (prijevoz) predstavljaju veliku brigu. Crveni križ je previše rastrošan. Krivnja je na Aleksandrovskom, koji prekomjerno troši. Zavoj u državnoj ustanovi košta prosječno 25 kopjejki, kod Crvenog križa 5 R.

Japanci su Finhuančen, Sujan i položaje u Koreji utvrdili kao stalne položaje. Loše vijesti iz Port Arthura (lordu Brooku proslijedio ih je cenzor, puk. Pestič?). Tettau: prilikom

napada topništva 10. azb. = 11 bt. po 8 topova, 3. d. (…) je izostavljena i popunila je preostale (*napomena*: d. je dugo bila na položaju 1 km jugoistočno od kolodvora u Mukdenu). Prolazak 8. bt. 29. topbr. prema jugu.

26/13. studenoga, subota, lijepo, ali hladno, ujutro -9°R

Navečer još uvijek iskrcavanje 59. pp. Prolazak 7. bt. 29. topbr. Szeptycki: Kuropatkinov pob. nedavno je rekao u zo. 8. azb. da je Kuropatkin užasno nervozan i ne može spavati. Saharov ništa ne radi, 3 dana u tjednu posjećuje svoju mladu suprugu u Mukdenu. Jučer je željeznički časnik obišao postaju Suatun: postavljajnje tračnica prema istoku i zapadu za zo. I. i II. armije. Pedesetdruga dp. raspolaže fondom od 40.000 R koje je uštedjela u nabavi stočne hrane. Psuje 51. dp. kojoj sve uzimaju zkko. Lord Brook: Rusi su zauvijek proigrali naklonost Kineza. Platit će, ali preko mandarina, koji sve kradu. Stočna hrana, drvo, sve se pljačka. - Ovdašnji (…) planirao je uz pomoć francuskih novinskih dopisnika u Europi organizirati sakupljanje dobrotvornih priloga za potrebito stanovništvo, ali novinari su odbili, jer bi se time obogatili samo mandarini.

27/14. studenoga, nedjelja, hladno jutro, južni vjetar, u podne +2°R, poslijepodne i navečer lijepo

Dolazak 60. pp. - Prolazak 6. bt. 29. topbr. Dosjetka koju prepričavaju ruski časnici: mikado već odavno želi mir, ali zahtijeva da mu se u ruskoj armiji pronađu 3 vrsna gen., 3 poštena opskrbna časnika i 4 djevice u Crvenom križu. Njemački stožerni liječnik dr. Schäfer: u Gunžulinu su pripremljene barake za 20.000 vojnika (?).

28/15. studenoga, ponedjeljak, lijepo, ne prehladno

Prolazak 5. bt. 29. topbr. Szeptycki: u 17. azb. mjera zobi smanjena je s 12 na 6 P. – Kod Rennenkampfa borbe traju već 3 dana, ali prema posljednjem izvješću uspijeva se održati. Bazarov: dobio je pojačanje od 2 pp. južno od Sinzintina. Scume (časnik za vezu 3. isstd.): raspoloženje u vojsci: napad je nemoguć, Japanci su svuda dvostruku jači. – Gen. Kaštalinski je uvrijeđen jer nije odlikovan. Ivanov, „matematičar“ u sukobu je s Danilovim, jer sve želi sam nadzirati. Ranije sukob između Romanova i Kaštalinskog. Bili su dobri prijatelji, ali onda je Romanov shvatio da grof Keller ne podnosi Kaštalinskog, pa se i on udaljio od njega. Gen. Kloth isto tako duboko uvrijeđen, jer ga je carski namjesnik odlikovao Redom Vladimira[94] bez mačeva. – Mišenku se prigovara to što ima osobnog novinara koji o svim borbama izvješćuje na isti način i pretjeruje. Izvješća o junačkim djelima por. Brabeckog s dragovoljcima svakako su netočni, osobito dizanje u zrak krovova kuća u kojima su se nalazili Japanci (pripadnici 1 druge p. pronašli su u bočnom zidu naboj, koji nije eksplodirao). Brabeckom je zod. naredilo da prekine s tim izvješćima.

29/16. studenoga, utorak, ujutro u 8,30 -4°R, u podne toplo, u 20 h -7°R.

Još uvijek dolazak odreda 60. pp. sa stožerom p. Lauenstein je na ranžirnom kolodvoru vidio kola s 3. pskovskom pp. (…) bez momčadi. Doručak s puk. Vasiljevim i pukovnijskim pob. (ravnateljem tvornice šećera u Wogauu, inače Nijemcem). Puk. je bio ranjen 12. listopada, pob. 14. listopada. Dana 12. listopada pričuva 17. zb. bila je 218. juknovska pp. (sada se nalazi u /…/). Zapovjeđeno joj je prihvatiti postrojbe u povlačenju, ali budući da nije bila upoznata sa situacijom (*napomena*: Szeptycki je svemu svjedočio, tj. /…/ neredu, ali nijedna od postrojbi u povlačenju nije se priključila zbrci), ostala je u pričuvnom poretku te je na nju otvorena neprijateljska paljba s 3 strane. – Gubici p. u obje borbe: 50 časnika je poginulo, 35 ranjeno, ukupno 1400 vojnika. Kuropatkin je zagrlio Vasiljeva, poljubio ga i poručio

[94] Rusko odlikovanje Svetog Vladimira (Imperatorskij orden Swjatowo Rawnoapostolnogo welikowo knjasja Wladimira) utemeljeno je 1782. povodom 20. obljetnice vladanja Katarine II. kao odlikovanje za vojne i civilne zasluge („Orden des Heiligen Wladimir“, http://de.wikipedia.org/wiki/Orden_des_Heiligen_Wladimir).

mu: „Vaš je nerazumni napad unio paniku među Japance (!!!) i spasio nas.“ Vasiljevu je uručeno odlikovanje Reda Vladimir na ovratniku, a dobit će i čin gen. Sada je zk. 2. br. 55. d., budući da je genboj. Dobrovoljcev imenovan nadzornikom vojnih bolnica (I. armija).

30/17. studenoga, srijeda

Dolazak stožera 8. azb. Linevіču bi trebala biti podređena 14. d., a 15. Bilderlingu (?? – Runckel). Darik: Kavkaska br. trebala bi biti prebačena zapadno od željezničke pruge. Edlund: Mišenko ima pripremljena skladišta u slučaju iznenadnog napada istočno i zapadno od pruge.

1. prosinca / 18. studenoga, četvrtak, vrlo toplo, u 21 h -3°R

Odlazak Schyllera i Reichmanna te Watersa i Lauensteina. Bazarov mi je nagovijestio da će se nakon dolaska doknadnih momčadi pokušati zaposjesti Laojan. O snazi doknade različiti podaci, koji se postepeno smanjuju: Kuropatkin 100.000, pa 85.000, Bazarov od zk. civilnog odreda podatak o 82.000 vojnika, Kačalov (koji tvrdi da je vidio plan napredovanja) - 40 prijevoza sa po 1500 vojnika = 60.000, koji bi trebali stići u roku od 14 dana. Kačalov: dolazak zračnih brodova.

2. prosinca / 19. studenoga, petak, vrlo toplo, u 20 h 0°R

Szeptycki: Bilderling je zatražio da 8. azb. smijeni 17. azb. Odgovor: 8. azb. pripada III. armiji, zahtjev se odbija. Sada je ljut, budući je čuo da 3 p. 15. d. odlaze Rennenkampfu. I u 17. azb. glasine da nakon dolaska doknade počinje napad. Na kolodvoru manji odred 60. pp. i istovarena kola vo. zo. 8. azb. Hunhe je skoro potpuno pod ledom. Treću armiju čine 5, 6, 10. i 17. zb. Preostali zb. II. armiju. (Tettau i Ignatov - meni je dublji smisao svega toga potpuno nejasan? – Grippenberg bi uskoro trebao doći, od njegove je armije ovdje ionako ostao samo već razbijeni 8. azb.). Szeptycki: glasine o Bilderlingovom odlasku (zbog njegovih metoda ratovanja). Žali se na živce, što se smatra uvodom u odlazak.

3. prosinca / 20. studenoga, subota, u 8,30 i u 20,30, 0°; preko dana vrlo toplo

Prijepodne dolazak 1 b. 56. pp. (zadržana u Čiti zbog sumnje na tifus) i 1 doknadni ko. (oko 200 konja) 51. dp. – Poslijepodne I. b. 3. spp. pred kolodvorom, oko 17,30 odlazak s glazbom. Kačalov te rumunjski boj. Gaisanu o skorom napadu; vidi 1. prosinac, ali Bazarov sada poriče mogućnost napada. – *Napomena*: nije nemoguće da će se uskoro nešto poduzeti, možda kao odgovor na posljednje napade na Rennenkampfa. Glavni napad ipak ima smisla tek nakon dolaska doknadnih postrojbi, iako su nade slabe. Možda manji proboj neke d. itd. Veći bi pohod izazvao samo gubitke. Na temelju iskustva iz posljednjeg napada čini se nemogućim da bi Laojan mogao biti ponovo osvojen, bez obzira na dolazak novih zb. Japanci su se već utvrdili i dobili jaka pojačanja te time dostigli razinu ratnog brojnog stanja. – Ako se Laojan i zaposjedne, ponovo se otvaraju 2 bojišnice. U slučaju da su utvrđeni i Finhuančen i Sujan, ruske snage (I, II, III. armija) opet neće biti dostatne za uspješno djelovanje. Kod Laojana 13 ruskih d. nije se uspjelo obraniti od 8 japanskih. Sada u proljeće Rusi imaju više od 25 d., ali i cijelu japansku armiju protiv sebe i njezine utvrđene položaje (osim Port Arthura). Samo bi uspjesi ratne mornarice mogli pomoći ratu na kopnu. – Hoće li Rusija biti u stanju mobilizirati nove snage, ako Port Arthur padne i, što smatram sigurnim, mornarica ne isplovi? Hoće li sibirska željeznica moći skrbiti za njih? – Kako ostvariti pobjedu u ovom ratu? To se od posljednjeg napada stalno pitam. – Kako bi ruska armija mogla svladati tako teške zadaće, ako zna samo za neuspjehe i gen., časnike i momčad koji nemaju povjerenja u ovaj rat i volju da ga dobiju. – Što je car ustrajniji, to je sramota veća, a rat u novcu, ljudima i ugledu skuplji. Bazarov: glasine o noćnom napadu donskih kozaka i 2 pp. na japanski tabor u okolici Linšinpuja i zaplјeni neprijateljske bt. (?). S Bazarovim i gen. Gérardom obišao sam podzemne bunkere odsječka. Bolnica, za koju su Kirgizi složili šatorska kola (…). Stožerni liječnik dr.

Schäfer: Stackelberga je pregledalo liječničko povjerenstvo: objektivni nalaz je samo povećana slezena, ali i živčano rastrojstvo (znak odlaska u Europu?). Kuropatkin je Slučevskog vrlo nježno maknuo, čini se da izbor pada na Bilderlinga, ali tu su i glasine o Stackelbergu i Mejendorffu. Gen. Gérard saznao je od ravnatelja RKB. da se u Port Arthuru nalazi više od 3000 vojnika (možda je *coup* zbog Port Arthura?)

4. prosinca / 21. studenoga, nedjelja, u 8,30 -4°, u podne -2°, u 19 h -8°R, tmurno, hladni sjeverac, prašina

Jučer i danas oko 9 h prolazak pješačkih postrojbi, nekoliko sat. iz pravca odsječka prema gradu. Vjerojatno doknadne postrojbe (bez vo.) ili postrojbe 5. szb. U posljednje vrijeme prebacivanje postrojbi na istok zbog japanskih napada na Rennenkampfa. Camporio: Rennenkampf je kao pojačanje dobio 3. szb. te 9. std. iz pričuve (1. szb.); ¾ 15. d. – vidi ranije; čini se da je 71. d. okupljena na istoku. Gajsapu: Krasnojarska p. je još uvijek kod 2. szb.; samo je Jenisejska p. udijeljena 4. szb., a 2. szb. i Semipalatinska p. (lijevo krilo 4. szb.), i to dok 4. verhneudinska p. ne stigne do 1. s. pješačke d. Drugi szb. raspolaže 1 gorskom bt., ali je zato ostao bez 1 poljske bt.

Armije: I. armija: 8, 10, 17. azb., 4, 5. i 7. szb. - 224 b. po 700 vojnika, 21 d. - 1. sd., 71. d. 32 + 60 stb. = 92 b.; 316 b. - 221.200; 3 dp., 4 s., 7 transbajkalskih, 4 orenburške, 2 uralske, 4 donske, 1 amurska, 1 usurijska, 2 kavkaske - 168 ko. i sot. po 150 konjanika - 25.200; 20 stb., 2 topbr. po 8 bt., 11 topbr. po 6 bt., 4 s. bt. - (…), 8 starijih s. tipova topova, 8 gorskih bt. = 16/108, 6 (…) + 10 minobacača = 16/96 - 144 bt., 1105 topova; 10 opkoparskih b., 1 pontonska b., 1 brzojavna b., 1 željeznička b. - oko 15 tehničkih b.; oko 300.000, vjerojatno 350.000 vojnika.

5. prosinca / 22. studenoga, ponedjeljak, ujutro -14°R, u podne -4°R, u 21 h -5°R, sunčano, bez vjetra

Baron Tettau bio je u obilasku zo. 10. azb. Slučevski: glasine o napadu zbog toga što su zkzb. dobili nalog da izvijeste kako bi *vis-à-vis* napali japanske položaje. Sedamnaestom azb. zapovjeđeno je produbljivanje prednje linije koja se u odnosu na bojišnicu posvuda povukla. Izvršenje ovih dana. Nekoliko b. 6. szb. i 8. azb. neprekidno se smjenjuju kod 10. azb. kako bi se upoznale sa službom na utvrđenim položajima. Osmi azb. postepeno se prebacuje prema istoku uz željezničku prugu prema Fušunu. Pretpostavlja se da će tamo biti prebačena cijela II. armija. Dosada dolazak 15.000 pričuvnika, iz Europe ih slijedi još 85.000 (Slučevski, za druga tumačenja vidi 1. prosinac – Kačalov danas: početak dolaska 25. studenoga / 8. prosinca). Čerkasov prije 8 dana: glasine u Čensamutunu da je adm. Skrydloff caru brzojavio da Baltička flota nije dovoljna za rješavanje ovdašnjih zadaća - ? Ova iskrenost bi me čudila; ali pohvalno za adm. Ignatov 2. prosinca: Samostalni odred je u Telinu, veliki dio Telinskog odsječka već je zaokružen, tj. pokriven s oko 40 vagona, svaki obuhvaća 4 $v.^2$ = 160 (…) v. odnosno 4 v. dubine i 40 v. dužine; nije mnogo. Tettau: kod Lamutuna Japanci još uvijek na sjevernoj obali Hunhea. Gérard: Hunhe još nije potpuno zaleđen.

6. prosinca / 23. studenoga, utorak, u 8 i 21 h iznad 0°, tijekom dana vrlo toplo, oblačno

Kačalov 1. prosinca: prijepodne dolazak odreda zrakoplovne b. U velikom zemljanom zaklonu kod odsječka Liflandske bolnice; nužnici, kuhinja - dr. Schäfer: izgradit će se 4 bolnice (2 vojne i 2 Crvenog križa), kao postaje razvrstavanja. Uz njih barake (drvene, sklopive) i saonice. Puk. Skapon (načelnik GS. 71. d.): 71. d. je kod Rennenkampfa u Cihečenu, ali česte promjene rasporeda postrojbi.

7. prosinca / 24. studenoga, srijeda, ujutro oko 8°R, u podne -4°R, prijepodne oblačno, poslijepodne sunce, sjeverac

Odsječak jugoistočno, gradnja podzemnih skloništa, 60 sa po oko 50 vojnika: dužina 25 stopa, 2 ždrijela; pripremljene cigle za peć. Oko 3000 vojnika. Ukupno zaklona (…) odsječka - 9000 vojnika; 4 po 200-800; 20 po 100-2000; 60 po 50-3000; 5800 ili u slučaju potrebe i do 6000, s ranjenima 7000. Pojedini zakloni u izgradnji. Uz rub cigle, jer tlo je pjeskovito, pa ne drži. Tettau: za ratno djelovanje u zimi po vojniku 15 P. gaoljana za pokrivanje šatora. Krzno bi trebalo naknadno dostaviti, jer bi opterećenje inače bilo preveliko, a u slučaju uporabe oružja, oboje se ionako ne bi moglo iskoristiti (zo. 10. azb.).

Raspored armija: Tettau od Slučevskog: 10, 5. i 6. zb. - III. armija. Runckel (Mejendorff): I. armija + 2 druge (…) = Kaulbars. Bazarov raspolaže drugim podacima. Sigurno je samo, da će se sadašnje postrojbe rasporediti u 3 armije, a nove će im se postepeno dodjeljivati, budući da se neiskusne postrojbe ne želi okupiti u 1 skupinu, jer poznaju bojišnicu i neprijatelja. Stoga moja procjena: I. armija - 1, 2, 3, 4. szb.; II. armija - 1, 10. + ? 8. azb. ili 6. szb.?; III. armija - 17. azb., 5. szb. + 6. szb. ili ništa od toga. *Napomena*: možda 8. azb., 6. sszb. i Mišenko neposredna pričuva. Jučer borba kod 17. azb. Ishod? Nitko ne govori o tome, sumnjivo? Svakako ne preveliki uspjeh. Očekuje se dolazak i 2 d. II. poziva donskih kozaka. Postrojbe na lijevom krilu, skupina Rennenkampf, u posljednjim borbama (koz. por. Filipov - 2. nerčinska kozp.): - I. odred puk. Zapoljski (ranije Madritov): 1. argunska kozp. - 2 sot. - 284. spp. - 1 b.; amurska kozp. - 2 sot., 8 gorskih topova; usurijska kozp. - 1 sot. - sprp. - ?? - (…) b. 1. stretinske p. još nije stigla; - II. odred genboj. Ljubavin u Gaolinziju: 282. černojarska pp. - 1 b., 26. topbr., 2. argunska kozp. - 1 opkoparski odred; III. odred genpor. Rennenkampf, načelnik GS. ppuk. Gurko: zabajkalska kozd. - 2. argunska kozp. - 2 sot., 2. nerčinska kozp., 2. čitinska kozp. - 4 sot.; IV. odred genboj. Ekk, načelnik GS. puk. Skalon: 281, 283. i 284. pp. (3 b.), 12 poljskih i 4 gorska topa. Skozd. (Samsonov) sastoji se od s. kozaka - 4, 5. i 8. skozp., 4. zabajkalska kozb. Usporedi s bojnim rasporedom iz --- rujna.

8. prosinca / 25. studenoga, četvrtak, u 8,30 -12°R, u podne -5°R, u 20 h -8°R, sunčano

Dolazak gen. Grippenberga s dijelom stožera. U 17 h vožnja do glavnog zk. u Čansamutun.

9. prosinca / 26. studenoga, petak, tijekom noći napadalo je oko 5 cm snijega, tijekom dana oblačno, slab snijeg, južni vjetar, temperatura od 8 h do 21 h iznad nule i do 2°R

Gen. Grippenberg u Čansamutunu, povratak navečer, a sutra odlazak do kolosijeka (…) (odvojak prema Fušunu), gdje je zo. II. armije smješteno u vlaku. Podređene postrojbe: 10. i 17. azb., 5. szb. (*napomena*: privremeno rješenje do dolaska Kaulbarsa), na večeri puk. Belaev (zk. poljskog ureda I. mandžurijske armije) i ppuk. Novski iz zo. II. armije. Belaev: stožer I. armije uskoro će preseliti u Bozinsaj (*napomena*: bolji položaj od Huantina; i Istočni bi odred konačno bio raspušten). Papadopov: 9. topbr. 2. d., koja je 13/14. listopada razbijena, još uvijek nije dobila doknadne postrojbe.

10. prosinca / 27. studenoga, subota, u 9 h i u podne -5°R; u 21 h -12°R, sunčano, sjeverac

Odlazak zo. II. armije u 15 h do željezničkog odvojka Fušun. Mišenko bi se trebao nalaziti iza desnog krila armije (vidi 30. studenoga). Tettau je razgovarao s časnikom koji za 1. sd. (std. ili pješačku d. nije rekao), istražuje mogućnost taborovanja istočno od željezničke pruge. Prije 8 dana dolazak opreme za prijenos ranjenika teretnim životinjama. Narudžba za

Rodzanka[95] u Francuskoj: a) s obje strane po 1 ranjenik u sjedećem položaju i b) s obje strane po 1 ranjenik u ležećem položaju. Camporio se vratio iz Hoalinzaja, prošao je preko Hunhea po ledu. Gérard: gradi se prijelaz preko leda kod željezničkog mosta (suho granje i sl.). Hunhe kod mosta još uvijek nije potpuno pod ledom (Papadopov). Dolazak princa Jaimea Burbonskog iz Tientsina.

11. prosinca / 28. studenoga, nedjelja, u 8 h -16°R, u podne -12°R, u 21 h -13°R, sunčano, bez vjetra

Bazarov: 1) Mišenko je još uvijek u Modzatunu; 2) zo. 8. zb. u Taheu; 3) 1. stopd. dobila je nove topove, ostale imaju još uvijek stare; 1 stopd. nalazi se kod 5. szb., ostale su udijeljene, 3) raspored armija: I. - 1, 4, 2. i 3. szb.; II. - 17, 10. i 1. azb., 5. i 6. szb., 6. szb. ⇆ 10. azb. (*napomena*: tu nešto nije u redu, 6. szb. i 10. azb. trebali bi se zamijeniti); 4) topništvo 4. szb.: 1. sbr., 1. sd. i dijelovi 26. br. (3 bt.). Puk. Tolstoj iz 1. argunske kozp. kreće u Sintinzin, gdje se nalaze 2 sot. njegove p., kako bi preuzeo njezino zo. Bazarov: u Sintinzinu 6 b. (? vidi 7. prosinac). Tettau je danas vidio odlazak pričuvnika s kolodvora prema odsječku, oko 1000 vojnika.

12. prosinca / 29. studenoga, ponedjeljak, u 8 h -16°R, u podne -6°R, u 21 h -13°R, tijekom dana sunčano, bez vjetra

Tettau je navečer uočio 2 sot. crvenih kozaka s brojem 6 na naramenicama (…). *Napomena*: možda 6. skozp. iz Vladivostoka. Krenuli su prema zapadu. Bazarov: kada je u zoa. u Laojanu bio zadužen za izradu rasporeda taborovanja, stigli su konačari 6. i 9. skozp. te nakon što im je već dodijelio odsječke, namjesnik ih je odredio za Vladivostok. Kod zo. odsječka danas 3000 pričuvnika u potpunoj opremi, većina u odorama strijelaca bez broja na naramenicama. Tettau: 1 vojnik je izjavio da su stigli iz Europe, a odore su dobili u Irkutsku. Svi su imali kratke bunde ispod ogrtača te pustene čizme ili visoke cipele. Oko 100 vojnika opremljeno je za napredovanje, dio ih je (…) (strijelci) natovario, dio ih je obukao. Kutije s nabojima su prazne. Tettau: momčad je za borbu imala 200 i više naboja.

13. prosinca / 30. studenoga, utorak, u 8 h -12°R, u podne -7°R, u 21 h -12°R, sunce, slabi sjeverac

Kod zo. odsječka oko 2000 vojnika. – Jugozapadno od kolodvora barake (8 podzemnih zaklona u 6 redova = 48), unutra po 1 b. 14. i 15. d. kao stražarska služba. Gradnja časničkih baraka - za 12 viših časnika i 1 stožernog u zasebnoj prostoriji. Peć u sredini - cigle i dvostruki prozor. U barakama jugoistočno od odsječka - 3. red iskopa za dodatnih 30-40 (50) vojnika = 1200-1500 ljudi. Pročelja su ozidana, (…) ciglena peć, u sredini željezna peć. Rostagno[96]: 3. szb. 3 nove gorske bt. U Kandolisanu u pričuvi Istočnog odreda 8. gorska bt. (*napomena*: prema Gaisanu 5. i 7. bt. u 2. szb. - utvrđeno ih je znači 6, još 1 nedostaje, vjerojatno se radi o staroj bt. broj 1, koja bi se trebala preustrojiti /oružje/ - vidi 9. rujan). – Dvadesettreća i 24. stp. i 1 bt. 26. topbr., 4 sot. 2. čitinske kozp.: odlazak Rennenkampfu, nasuprot tome 35. i 36. stp. udijeljene su 3. szb. Čerkasov: stožer Kosalovskog nalazi se u Sifantaju, kod njega su i 241. orska pp. (61. d.) i pogranična straža te amurski kozaci (Bazarov: nedavno je ovdje bio puk. Končovič zahtijevajući opoziv p.).

---

[95] Rodzianko, Mikhail Vladimirovich (1859-1924), predsjednik ruske Dume 1912-1917? (“Rozdianko Mikhail”, http://en.wikipedia.org/wiki/Mikhail_Rodzianko; „Rozdianko“, http://www.firstworldwar.com/bio/rodzianko.htm).

[96] Rostagno, Enrique, argentinski potpukovnik i strani vojni poslanik? Djelo: Rostagno, Enrique, Beyens, Hubert: Les armées russes en Mandchourie; traduit de l'original en espagnol par le baron Hubert Beyens. Ixelles-Bruxelles, Imprimerie économique, A. Breuer, 1909, http://catalog.hathitrust.org/Record/002240177; *www.archive.org/.../zehnmonatekriegs00schw_d.*

14/1. prosinca, srijeda, u 8 h -6°R, u podne -4°R, u 21 h -7°R, prekrasno, bez vjetra

Rostagno: Bazarov mu je rekao da dolaze samo 3 stbr. (*napomena*: Tettau tvrdi da je Slučevski još nedavno spominjao 5 stbr.). Kačalov: u Harbinu i njegovoj okolici već se nalaze 2 tvrđavske opsadne topp. s 270 minobacača (*napomena*: to je ukupan broj svih ovdje postojećih minobacača, nijedan ispod 152 mm'), nadalje „u Gensani 18.000 ruskih bajuneta" (*napomena*: odakle? - to su 2 isstd.). Lord Brook (vratio se iz obilaska Istočnog odreda): prije 2 dana (12. prosinca). Istočni je odred raspušten (*napomena*: preustroj armijskih skupina i 1. azb., koji je vjerojatno prebačen u Bosinzaj). – Stožerni časnik ispričao je lordu da je izvjesni zkp., koji je u napadu bio od p. udaljen oko 1 v., za to zatražio križ Reda svetog Jurja. Stožerni časnik je Kuropatkina o svemu pismeno izvijestio, iako ga se cijela stvar nije ticala. Navodno je pokrenuta sudska istraga. Isti stožerni časnik rekao je da mu je jasno da u svakoj vojsci ima i loših časnika, ali ovo ovdje premašuje sva njegova očekivanja.

15/2. prosinca, četvrtak, u 8 h -4°R, u podne -6°R, u 20 h -11°R, slab sjeverac

Ujutro dolazak zo. III. armije i gen. baruna Kaulbarsa. Oko podne 4-5000 vojnika. Dva mješovita rusko-kineska odreda upućena su sa po 30 konjanika prema jugu i zapadu. Navečer s Bazarovim razgledavanje oklopnog vagona, debljina drvenog zida oko 3 cm, a željezne obloge 1 cm, strojnica na kotačima - kočnica (…), lim (…), podizanje prema unutra (otvor za strojnicu) i spuštanje vrata, vodoravne oklopne ploče (…). Danas veliki broj pričuvnika bez pogača i stočne hrane. Tettau je jučer vidio oko 1000 vojnika (…). Filipov: u Harbinu ovih dana noću -32°R. Dolazak 15 kola s ugljenom iz Fušuna. Prema *Vjesniku Mandžurijske armije* vlakovi voze do kolosijeka Fušun, a u Mukdenu (gradu) otvorena je maloprodaja ugljena iz Fušuna.

16/3. prosinca, petak, ujutro -13°R, u podne -7°R, navečer -11,5°R, sunčano

Szeptycki: Mišenko odlazi iza desnog krila južno od Hunhea, konačar je otišao. Raspušten je i Zapadni odred. Treća armija (nakon više izmjena): 5. szb., 17. i 1. azb. – Deseti azb. trebao bi biti povučen s 1. crte bojišnice i sa 6. szb. i 8. azb. preuzeti položaje na 2. crti bojišnice (usporedi 11. prosinac). – Kuropatkin je nedavno svoje stožerne časnike poslao u dvodnevni obilazak svih položaja, kako bi izvijestili o tamošnjim uvjetima (u 17. azb. Nariškin). Glasine o odlasku Bilderlinga (zo. Usurijske oblasti - osobno je porekao). – Madritov, načelnik izv. ureda umjesto ppuk. Linde.

17/4. prosinca, subota, u 9 h -12°R, u podne -10°R, navečer -12°R, sunčano

Stožer III. armije trebao bi poslijepodne otići. – Čerkasov je potvrdio jučerašnji bojni raspored, izmjena 28. studenoga (11. prosinca): 5, 17. zb., 1. donska d. i orenburška br. Filipov: danas će odjahati do Kavkaske br. na desnom krilu. *Napomena*: čini se da je prebačena. Princ Jaime: Japanci su brojeve svih p. promijenili, tako da bojni raspored više nije valjan. Bazarov saznao od vojnika odreda zračnih brodova: ovdje sat. s 8 balona. Bazarov: uslijed uznemirujućih vijesti Kineza, nedavno su 2 p. Mišenka izvidjele područje Mukden - Telin, ali ništa sumnjivo nisu pronašle.

18/5. prosinca, nedjelja, u 8 h -16°R, u podne -7°R, u 21 h -12°R, sunčano, bez vjetra

Žuti balon u obliku smotka nalazi se u zraku zapadno od željezničke postaje. Časnik: trenutno služi za davanje znakova, ali može se upotrijebiti i za bežični brzojav (ne posjeduje za to potrebne uređaje). Ovdje je još 1 takav balon, a drugi veliki se očekuje. – Sada je na raspolaganju novi, vrlo lagani (za kola i teretne životinje) materijal u proizvodnji plina (Slučevski Tettauu: aluminij). Kuropatkin je stigao tijekom noći, navodno radi obilaska bolnica, a u 16 h odvezao se do gen. Grippenberga (/…/ kolosijek), gdje je i objedovao. Kaulbarsov vlak prebačen je nakon Kuropatkinovog odlaska na ovaj kolosijek. Vidio sam gen. Kaulbarsa u vagonu za primanje. Szeptycki prekjučer: Kuropatkin je poručio zka., neka si ne umišljaju da

su neovisni u svom djelovanju, jer samo su posrednici između njega i zkzb. (*napomena*: iako je način bio možda blaži, rečeno ipak bez sumnje odražava gledište vrhovnog vojnog zk.). – U podne prolazak 50 dvoprega natovarenih slamom sa sjevera prema jugu uz željezničku postaju. Prva opskrba kolima. Dvanaest otvorenih vagona s ugljenom iz Fušuna. Glasine (Darik) o velikom ruskom napadu koji bi se trebao dogoditi sutra, na carev imendan. To je onda razlog Kuropatkinovog dolaska: provjerava je li sve u redu (blebetanje vojnika možda ipak nije posve bez razloga - možda ipak neki manji pohod). Dolazak dodatnih postrojbi s upadljivo malo vojnika. Jučer i danas u odsječku slabe snage.

19/6. prosinca, ponedjeljak, ujutro -7°R, u podne -2°R, u 21 h -4°R, prijepodne sjeverac, poslijepodne južni vjetar, povremeno naoblačenje

Tettau je danas bio u zo. 10. azb. (carski proglas): 6. szb. zamijenit će 10. azb. Zozb. još je uvijek u Dajaneltunu; 9. d. od prije 2 dana u Bejtapuu; 31. d. još uvijek nema podzemne zaklone u sjevernom odsječku, te će sa stožerom i 1. br. ostati u Cadapuzi, 2. br. bit će prebačeno sjeverno od nje. – Zozb. zadržalo bi Dajaneltun. Brojno stanje 10. azb.: dolazak 7000 pričuvnika, očekuje se još toliko. Orlovska p. nastupila je tijekom današnje smotre u 42 voda = 168 vojnika po sat. Druga se armija prema zapovijedi od prije 2 dana - 17. / 4. prosinca - sastoji od 5. szb. i 8. i 10. azb. – Grippenberg počinje sutra obilazak zb. Kuropatkin je Krasnovu (*Ruski invalid*) odobrio odmor do kraja veljače. Krasnov je zatražio vraćanje u svoju p. (atamanski kozaci), gdje mu je trebala biti dodijeljena sot., ali Kuropatkin je odbio, jer je ovdje korisniji, pa ga je umjesto toga poslao na odmor (dakle, Kuropatkin barem do kraja veljače ne očekuje operativno djelovanje ruske armije!!!).

20/7. prosinca, utorak, ujutro -11°R, u podne -5°R, navečer -11°R, sunčano

Runckel: opskrbni ured osigurao je samo 600 pustenih čizama po p. (4 b.), ali šubare i kratke bunde za sve. Psovanje na sve strane. Vidi *Vjesnik Mandžurijske armije* broj 113: zapovijed broj 42 poziva se na zapovijed broj 487. Kaulbars je žestoko kritizirao dosadašnje vođenje rata i osobito sadašnji ustroj armije. Prema njegovom mišljenju Japanci su već odavno trebali biti poraženi te je nakon zaposjedanje Putilovskog brda trebalo prijeći u napad (*napomena*: to je petrogradsko mišljenje!, vidjet ćemo, hoće li Kaulbarsova armija biti uspješnija itd.). Iz razgovora Mejendorffa i gen. Eichhorna iz zo. III. armije (…): stožer III. armije još nije potpun. Ustrojava se u Varšavi i dolazi krajem siječnja. Dosada bez vo. i bez pisara. Dio stožera nalazi se kod (…) (jučer u podne napustio je Mukden). Mišenko bi trebao biti podređen zoa. (?). Peta minobacačka topp. prebačena je u Mukden. Danas je 1. is. minobacačka bt. kod 1. azb., a 2. kod Bejtapua. Bt. 4. minobacačke topp. nalaze se kod 4. szb. Dolazak brzojavnih i bežičnih telefonskih odreda - Berlinska elektroprivreda, sustav Staby-Arco. Doknadna momčad: do 15/28. prosinca trebalo bi stići 93.000 vojnika. Navodno je tijekom napredovanja zadržana 10. kd. kako bi propustila doknadne postrojbe. Trenutno dolazak samo 3 stbr., svaka će biti dodijeljena 1 armiji. Zo. I. armije bit će prebačeno u Kahanman, nekoliko km južno od Bosinzaja; uredi ostaju u Huanšanu. Rennenkampf bi trebao biti podređen I. armiji. Dana 7. i 8. prosinca 7. skozp. (4 sot.) napustila je 1. azb., te je prebačena na 1. crtu bojišnice između 2. i 3. szb. Prvom azb. udijeljena je usurijska kozp. (stožer s 4. sot.; 3. sot. ostala je kod vrhovnog vojnog zo., 6. kod Zapoljskog). Japanci koriste ručne granate, a Rusi mine. Posljednje je potvrdio i Rostagno. Brzometni topovi dobivaju topovske metke.

21/8. prosinca, srijeda, ujutro -11°R, u podne -7°R, navečer -10°R, prijepodne bez vjetra, poslijepodne sjeverac, ujutro i navečer oblačno, inače sunčano

Konačno točan bojni raspored (vidi zapovijed broj 164 od 23. studenoga / 6. prosinca). *Ruski invalid*: mobilizacija kd., ustrojavanje 13. - 18. gorske bt. - na putu prema istočnoj Aziji, postavljanje opskrbnih časnika u stbr. (*napomena*: Bazarov: privremeno vlakom dolaze brojevi 13-15). Top. odjeli 2. i 6. isstd. Vlak gen. Kaulbarsa od jutra opet ovdje.

22/9. prosinca, četvrtak, ujutro -14°R, u podne -9°R, navečer -12°R, sunčano, slab sjeverac

Zo. III. armije danas na željezničkoj postaji Sujatun (Edlund). Bazarov (na moja pitanja iz Gansamutuna): Mišenko i Kavkaska kozbr. u Sihupuu; kod 2. szb.: 5. i 6. istopbr. (usporedi Rostagno); 7. skozp. isto tako kod 2. szb.; skozd. (Samsonov): 4, 5. i 8. skozp., 4 topa pogranične straže (ko.); kod 6. szb. 10. orenburška kozp.; Grekov (Orenburška br.) je još uvijek u Maturanu; 6. skozp.: 4 sot. - Usurijska oblast, 2 sot. na raspolaganju gen. Zabelinu. Von Swartz: dolazak većeg broja njemačkih trgovaca iz Tientsina zbog nastavka poslovanja. Lord Brook: dolazak 2 Amerikanca radi mogućeg dogovora o isporukama mesnih proizvoda vojsci. Danas uočen vlak s drvom. Edlund: 52. dp. nabavila je dovoljno stočne hrane za 2 mjeseca, svi su konji smješteni u zatvorenom prostoru. Nedostatak potkova osjeća se i kod topništva. U Mukdenu svi stražari i vojni policajci iz 56. pp. (14. d.). Dolazak gen. Cerpickog, zk. 10. azb.

23/10. prosinca, petak, ujutro -15°R, u podne (…) °R, navečer -12°R, sunčano, bez vjetra

U taboru vo. odreda zračnih brodova 3 poljske kuhinje, 1 b. s natpisom „is." na naramenicama. Niqist: Mišenko je od 17. prosinca u Sihupuu: Uralsko-zabajkalska d. (1. verheudinska, 1. čitinska, 4. i 5. uralska kozp., 1. i 2. transbajkalska bt., Kavkaska kozbr., 4. transbajkalska bt. i 20. kbt.). Grekov: 11. i 12. orenburška kozp., 11. kbt. - zapadno od Hunhea, 3 donske kozp. i 2 donske bt. istočno od Hunhea, d. Maturan (*napomena* - gdje je 4. donska kozp.?). Bazarov: donio je zahtjev vrhovnog vojnog zo. - da kao strani vojni poslanici izaberemo zoa. kojem želimo biti udijeljeni tijekom operativnog djelovanja (*napomena*: znak da će doći do djelovanja?, uskoro su postrojbe popunjene odnosno trebale bi biti). Iako suvremeni ljudskiji stav ruske armije ne dopušta pretpostavku da će se ponoviti ranije bezobzirno postupanje s postrojbama u odnosu na probleme hladnoće i sl., a koje je prevladavalo tijekom prošlih ratova, ta se mogućnost ne može u potpunosti isključiti. U današnjem *Vjesniku Mandžurijske armije*, broj 125 snaga se japanske armije procjenjuje na 11 d. Možda se radi o namjeri, kako bi se istaknula ruska brojčana nadmoć? Postrojbe: 5 std. - 60, 3 sstd., 8 pješačkih d. i 5 kozd. - 16 x 16 = 256 + Mješovita d. i prd. + 2 pješačke b., ukupno oko 322 ruske b. protiv 11 x 12 = 132 japanske b.; skoro 2½ nadmoć na ruskoj strani. Obje strane imaju skoro potpuno ratno brojno stanje. Skoro da je šteta ništa ne poduzimati. Usprkos tome izgledi za uspjeh su iznimno slabi, jer su Japanci dobro utvrđeni i teško da mogu biti odbačeni u izravnom napadu. Planirano okruženje sa zapada s II. armijom jako je opasno, budući da ova skupina lako može biti poražena u pojedinačnim okršajima. Japanci će lako osloboditi 3 d. kako bi porazili ruske zb., a k tome je 10. zb. prilično nepouzdan, 8. je tek ustrojen, a 5. se nije osobito iskazao. – Barem je 1. crta bojišnice pojačana te su i istočna krila, kako se čini, dovoljno osigurana.

24/11. prosinca, subota, ujutro -12°R, u podne -4°R, u 21 h - 8,5°R, sunčano, bez vjetra

Ujutro dolazak vlaka s pričuvnim postrojbama: 39 zagrijanih teretnih vagona, 1 vagon II. razreda. Tijekom prethodne zime prevozilo se 28 vojnika u 1 vagonu, tj. 28 x 29 = 1092, odnosno oko 1000 vojnika. Ignatov: 1 br. 8. azb. nalazi se kod Huanšana zbog uvježbavanja službe na položajima. Edlund: 2 vojnika 3. d. (--- i ---) nalazili su se u rovu između (…) i Dalijantuna, oko 300 stopa od sljedećeg ruskog rova. Tvrde da njihov rov nikada nisu prešli Rusi, ali Japanci jesu i to nekoliko puta, što je opet vrlo čudno, jer prema javljanjima, to područje skoro svakodnevno izviđaju ruski dragovoljci. Opravdane sumnje u istinitost navedenih izvješća. – Szeptycki saznao od grofa Kellera mlađeg: nakon 20. prosinca prema Julijanskom kalendaru, I. armija pokušala je proboj. Bilo je javljeno da na istoku među Japancima vlada epidemija (*Harbinski vjesnik*: Čansogutun od 1/13. prosinca: zarazna bolest kod Bensihua, Kinezi ju zovu čuma, oblik beri-beri bolesti, dnevno 30-70 mrtvih).

25/12. prosinca, nedjelja, ujutro -10°R, u podne -2°R, navečer -8°R, sunčano, vjetrovito

Ujutro iskrcavanje 2 vlaka s pričuvnicima: 1 vlak 34 x 28 = 932, 2. vlak 37 x 38 = 1036 vojnika. Na naramenicama oznake 35 i 31, crvene i plave. Čini se da se radi o doknadnim b. ili dijelovima doknadnih b. određenih za d. Osim toga na prilaznici momčad opskrbnog ureda. (…). Na području zo. odsječka oko 2000 ljudi. Kovanjko: zapovijed Kuropatkina, dvopek umjesto 8 dana, odsada 11 dana. Znak napada? Runckel je o pitanju napada razgovarao s liječnikom: pitanje je postavljeno odmah nakon dolaska doknadnih momčadi, ali potpuno je zanemareno, uz obrazloženje da su radovi na izgradnji skloništa i utvrđivanju položaja uslijed smrznutog tla nemogući. Današnji *Vjesnik Mandžurijske armije*, broj 126: Kuropatkinov proglas o nabavci 100.000 pustenih čizama, dakle za ¼ postrojbi, odnosno 600 po p. s 4 b. (600 vojnika je prosječan broj b.). Szeptycki: 2 pijana pješačka časnika zalutala su tijekom noći i smrznula se. Jučer obilazak zrakoplovne b. (odred zračnih brodova), zk. puk. Kovanjko. Plin se stvarno proizvodi iz aluminija. Sva je oprema na teretnim kolicima ili kolima. Sustav je ove godine predstavljan na kongresu u Petrogradu, na kojem je sudjelovao i sk. Hinter-Stoisser. (…) Od postaje Sujatun tračnice će ići na zapad i djelomično preko starog željezničkog nasipa.

26/13. prosinca, ponedjeljak, ujutro -10°R, u podne -3,5°R, navečer -10°R, prekrasno vrijeme, bez vjetra

Szeptycki: kod 5. szb. Povjerenstvo za tvrđavsko topništvo (raspored 120 topova). Svrha: paljbom privući Japance, a onda proboj ili izravnim napadom s bojišnice ili lijevim krilom. Tettau je danas razgovarao s genboj. Richterom, koji mu je kao član Povjerenstva za tvrđavsko topništvo (odsječak 5. szb.) rekao da će položaji za prihvat topova biti gotovi u roku od 8 dana. Pozvao je dr. von Ottingera (liječnik livonijske vojne bolnice) i suprugu na obilazak položaja. Szeptycki: ujutro dolazak vlaka s tvrđavskim topništvom na postaju Suatun. Vrlo kratke cijevi. Doknadna momčad s oznakom 35, vidi jučer, danas je u odsječnoj postaji, znači odmor. Fulin je odsječna opskrbna postaja (Tettau). Grof Ignatov unaprijeđen u ppuk! Zo. I. armije 15/28. prosinca odlazi u Kahanman.

27/14. prosinca, utorak, ujutro -11°R, u podne -2°R, navečer -6°R, prijepodne vjetrovito, poslijepodne lijepo

Bazarov: jučer na kolodvoru 12 komada tvrđavskih topova od 152 mm (vidi jučer Szeptycki - Suatun). I danas oko 3000 pričuvnika. Japanski bojni raspored od 14/1. prosinca: tri Ojamine armije ukupno 178 b. sa 606 topova, 178 x 950 = 169.100 oružja protiv 320 x 900 = 288.000 ruskih oružja. Rusko poljsko topništvo: topbr. po 8 bt. 2 (31, 35) = 16, po 6 (1, 8, 5, 6. zb., 3, 9, 4. d.) = 66, po 4 (std.) = 20, 12 s. bt., 6 gorskih bt. = 130 x 8 = 1040 poljskih i gorskih topova, 10 x 6 = 60 k. topova = ukupno 1100 ruskih poljskih i gorskih topova protiv 666 japanskih. Rusi su skoro u svemu dvostruko jači. Prosljeđivanje ovih podataka nama, stranim vojnim poslanicima, iznimno je znakovito. Prešutni znak za skorašnji napad? Ukazivanje na izglede?

28/15. prosinca, srijeda, ujutro -11°R, u podne -3,5°R, navečer -7°R, prekrasno

Ujutro dolazak 16 poljskih topova starijeg tipa i veliki broj topovskih zrna. Poslijepodne iskrcaj 12 poljskih topova (kalibar 152 mm). Momčad iz Vladivostoka (tvrđavsko topništvo). Topovi u sivoj boji. U podne je vlak s topovima upućen na jug (oko 12 topova kalibra 152 mm). Ignatov: dolazi ih ukupno 60, od toga su 24 već na položaju. Gen. Gérard: sjeveroi-

stočno od Mukdena 1 minobacačka bt. (4. topp.?). Dolazak glavnog konačara gen. Everta[97] ? 25. prosinca.

29/16. prosinca, četvrtak, ujutro -14°R, u podne -8°R, navečer -11°R, sjeverac, oblačno

Runckel: časnik 6. opkoparske b. (X. azb.): 6. szb. je zapovjeđen pokazni napad na uzvisinu sjeverno od Houthaja. Svrha: odvlačenje neprijatelja, kako bi desno krilo moglo krenuti u proboj. Prva br. 15. d. (8. azb.) napustila je Huanšan, navodno je prebačena na desno krilo. Bazarov me upitao, nakon što je promotrio moju skicu rasporeda: „Smatrate li da je 8. azb. još u Taheu?". Ignatov: prenio je jučer zapovijed za puk. Kovanja (zrakoplovna bojna - zračni brodovi). Navodno je danas 1 balon upućen na jug (netočno). *Napomena*: sve su to znaci skorašnjeg napada i to II. armije. Ignatov: Grippenberg je nedavno naredio da nema povlačenja, da će smaknuti svakoga tko se usudi povući te da svatko može slobodno i njega probosti, ako zapovijedi povlačenje (navedeno je nedavno objavljeno u *Harbinskom vjesniku* i odmah mi se učinilo da odgovara činjenicama, ali Ignatov je trebao potvrdu!). Saonice iz Fušuna u Mazujan! Kuropatkin ih je nedavno obišao. Odredio je da koristan teret na kolima mora iznositi 15 P. Ignatov: japanska ratna mornarica dvostruko je jača od ruske. Rat bi mogao potrajati i do 3 godine, ako će se zbog borbe za pomorsku prevlast graditi nova mornarica. Ignatovljeva je dužnost nadzor tekućih projekata. *Napomena*: Gaisanu zozb. ponovo su morala dostaviti mišljenja o napadu. Rennenkampf je zkzb., načelnik GS. puk. Gurko stariji.

30/17. prosinca, petak, ujutro -15°R, u podne -10°R, navečer -9°R, vjetrovito, sunčano

Dolazak: 12 strojnica i 4 minobacača te 16 poljskih topova starijeg tipa iz Vladivostoka. Ovdje ukupno: 32 poljska topa, 16 minobacača i 12 strojnica (Edlund - prije 8 dana 1 vlak u Suantunu; Bazarov i Szeptycki - 27. prosinca). Osobno sam 28. vidio 1 vlak na odlasku. Kod zrakoplovne b. (zračni brodovi) uočen je 1 napunjen vezani balon. Tettau: kod 8. i 10. azb. nema najave odlaska. Bazarov: poriče namjeru skorašnjeg napada, ali ne smatra ju potpuno nemogućom.

31/18. prosinca, subota, ujutro -10°R, u podne -2,5°R, navečer -10°R, prekrasno, ugodno vrijeme

Ujutro i u podne dolazak pričuvnih postrojbi. U podne vježbe zračnih brodova. Puk. Kovanjko: 1 (…) izv. balon (zmaj), 8 držača za vezane balona, 4 pribora (ako sam ga dobro razumio). Szeptycki: za vrhovno vojno zk. traže se konačišta u Suatunu (inženjer Mihajlovski potvrdio). *Napomena*: ipak se nešto sprema na desnom krilu! – Jučer dolazak 1 stp. U Tudasanpuu grade se podzemni bunkeri za 2 stbr. – Dogovor s Tifantajem u vezi s isporukama sljedeće godine. U Telinu se planira izgradnja tvornice za krmivo (uljena pogača). Zalihe sijena osigurane su do lipnja, tada dostava iz Mongolije. Krmivo je i dobro gorivo. Jednom vlaku krmiva odgovaraju 4 vlaka drva. Princ Radzivil potvrdio da vrhovno vojno zo. odlazi u Suantun. Smatra da će se uskoro dogoditi nešto veliko, tj. nakon dolaska 2 std. Plan se sastoji od pokaznog napredovanja prema središtu, tj. prema Hokutaju, nakon čega se očekuje pokret lijevog krila (I. armija) i na kraju glavni udar II. armije nadesno. Mišljenje: osveta ustroja armije. Nema mjesta za slobodu razvrstavanja. Od 10 zb. moći će se iskoristiti samo 3 d., tj. 2 d., budući da 5. szb. nije u stanju napredovati. Što će II. armija dalje napredovati, to će biti u većoj opasnosti. Ako i uspije proboj na desnom krilu, bit će u još gorem položaju negoli sada, budući da će krilo biti potpuno izloženo. Japanci su tijekom listopada pokazali visoku razinu pokretljivosti i u gorju izrazito uspješan otpor malobrojnih postrojbi. – *Vederemo*! Što ako sve propadne? I Japanci tijekom potjere desnog krila krenu prema Mukdenu, tj. zapadno od

[97] Evert, Aleksej (4. ožujak 1857. - 10. svibanj 1926.), general Carske ruske vojske, načelnik glavnog stožera I. armije u okiru ruske Mandžurijske armije („Evert Alexei", http://en.wikipedia.org/wiki/Alexei_Evert).

njega? U tom slučaju Mukden se može vrlo lako izgubiti i povlačenje nastaviti. – Vjerojatno neće doći do toga, ali ako ponovo pretrpi poraz i gubitak od nekoliko desetaka tisuća vojnika, Rusija i njezina vojska izgubit će jako na ugledu. S ovim se izgledima opraštamo od 1904!

Izdaci:

Dr. Fick u Petrogradu 20,00 R, lijekovi, zavoji oko 15,00 R, pustene cipele za mene i sluge 12,50 R, pribor za jelo 4,10 R, limenke 68,20 R, Dr. Höhenlein 5,00 R, knjige i zemljovidi (sk. Loster u Petrogradu) 38,20 R, Dr. Oskar von Schiemann (Moskva) 5,00 R, lijekovi u Čiti 4,00, Laojan - 1 konj 115, 2. konj 200 R, zaprežni konj 135 R, kinesko sedlo, teretno sedlo itd. 45 R, pošta do 1/14. svibnja 18,47 R, stočna (konjska) hrana do 1/14. svibnja 32,40 R, putnički kovčeg za krzno 12 R, samovar 3 R, stočna (konjska) hrana do 1/14. lipnja oko 90,00, pošta do 1/14. lipnja 4,00, stočna (konjska) hrana 1/14. srpnja oko 70,00, stočna (konjska) hrana do 22/9. srpnja 24 R, pjenušac 18. kolovoza 52 R, 21. kolovoza konj 250 i (…) 25, stočna (konjska) hrana u srpnju 25,92, pošta u srpnju 1,75, 6. rujna čizme i rublje za Sanija 20,00, Sani i Luka (…) 15,00, par čizama za mene 15,50, zimska odjeća (hlače) za Sanija 10,00, popravak čizama 10,00, stočna (konjska) hrana u kolovozu 88,56, 24. listopada (…) 11,50, 2. studenoga promjena konja 160,00, novi vojnički krevet 20,00, napojnica prilikom odlaska (…) 20,00; stočna (konjska) hrana do 1/14. listopada 64,50, pošta u kolovozu, rujnu i listopadu 8,95; pustene čizme 18 (…), Lukina supruga za Božić 10, 10 P. zobi u studenom 124,16, *Vjesnik Mandžurijske armije* za GS., Hohenlohea i mene 18,20, Božić 23,50 + Sani 10, (…) 12,40.

Primitak:

dana 1. ožujka 1904. na raspolaganju 8000 K., 12. ožujka podignuto u Petrogradu 5000 R, 21. rujna u Mukdenu 2000 R, dana 20. ožujka ostatak je iznosio 4519,25 R (prijevozna karta do postaje Mandžurija, karta za mjesto do Irkutska).

Dnevnik 1905.

1. siječnja / 19. prosinca, nedjelja, ujutro -3°R, u podne +3°R (u sjeni), navečer -5°R, južni vjetar

Večera s Kuropatkinom u Čansamutunu. Bio je dobro raspoložen, Gerardu je rekao da je sada sve u redu, da su sve postrojbe popunjene i da su za sve stigle zimske odore. – Uz prugu prema jugoistoku izgradnja podzemnih skloništa. Svi šumarci posječeni. Utvrđeni položaji mostobrana imaju oko 3 m visine. Dva ko. primorskih draguna napreduju od željezničke postaje Guzazi prema zapadu. Krznene čizme. Dolazak streljiva (Runckel). Navečer vlak s pričuvnicima.

2. siječnja / 20. prosinca, ponedjeljak, ujutro -4°R, u podne +3°R, navečer -4°R, slab jugoistočni vjetar, prekrasno vrijeme

Dolazak: pričuvnici. Bazarov: sutra dolazak I. odreda strijelaca. Pismo Lauensteina iz Harbina: u Harbinu je II. b. 6. isstp. (iz Vladivostoka!). – (…) 8,20 (…). – Inženjer Meržanov iz Harbina: prolazak minonosaca (dio) i podmornica u sanducima, osim toga uočeno i 16 opsadnih topova kalibra 152 mm.

3. siječnja / 21. prosinca, utorak, ujutro -3°R, u podne +3°R, navečer -3°R, prekrasno vrijeme

U podne I. odred 1. stp. i pričuvnici (3. p. 25. d., tj. 99. pp.); na postaji Usithaj pričuvne postrojbe, uglavnom 2. p. 40. d., tj. 158. pp. U 16 h odlazak u Gunžulin sibirskim vojnozdravstvenim vlakom Tatjana Nikolajevna (…) broj 15, zk. puk. Evreinov. Gaisanu: mješovita s. pr. br. sastoji se od prb.: Strušenske, Čitinske, Nerčinske i Verhneudinske. Kod Rennenkampfa su 5. i 6. zabajkalska kozbt., vjerojatno u Sinzintinu.

Dvadesettreća i 24. stp. nalaze se u Motsiatunu. Čerkesov prekjučer: radi uzbunjivanja Japanaca jučer je poslano 50 časničkih ophodnji.

4. siječnja / 22. prosinca, srijeda, ujutro -2°R, u podne +1°R, navečer -8°R, jugozapadni vjetar, snježni krajolik sjeverno od Telina

Uočeni: tijekom noći u Telinu II. b. 1. stp. Ujutro 1 odred strijelaca. Prijepodne 1 b. 4. stp. U 14 h na postaji Sipingaj III. odred 4. stp. (zkp., stožer dragovoljačkih postrojbi, civilni odred). Svaka stp. sastoji se od 3 bojna reda. Navečer u sumrak, vlak s 8 topova. Dolazak u Gunžulin u 20,30. Prva b. 4. stp. imala je vozila s najrazličitijim natpisima (husari iz Grodnog, carski ulani, 53. dp., 181. i 182. pp.).

5. siječnja / 23. prosinca, četvrtak, ujutro -14°R, u podne -5°R, navečer -8°R, prekrasno vrijeme

Odred na željeznici: 3. bt. 1. st. d. Obilazak: Bugarska bolnica (inače 30, sada 60 kreveta, 9 ranjenika, od toga 1 japanski časnik). Pričuvna poljska bolnica broj 1 (ravnatelj dr. Schaback, asistent primaljstva) raspolaže s oko 120 kreveta i s isto tako velikom dvoranom, oko 20 ranjenika. Obje su bolnice smještene u vojarne pogranične straže, gdje se nalazi još jedna bolnica na pokretnim šatorskim kolima. Bolnica (…) carice Marije Fedorovne (prof. dr. Zegl von Manteuffel), Evangelička (prof. von Schiemann) i Finska bolnica. Sve se nalaze u kolodvorskoj zgradi. Navodno: 4 bolnice Crvenog križa, 3 pričuvne poljske bolnice (broj 1, 13 i 45) rade, oko 1000 ranjenika, 1 će tek početi raditi, a još ih se 10 (prema drugim izvorima 13) planira osnovati: drvene klupe, (…) dvojica pacijenata po šatoru, pusteni materijal, peć, 30 stopa, ulaz, šatori za pacijente, barake za navodno 20.000 vojnika (III. armije) 5 x 8 = 40 završene. U izgradnji veliki broj objekata za po 100 vojnika. Prema zbroju 200 x 100 =

20.000 vojnika, podaci bi mogli biti točni. Viđen je kineski razbojnik Tolokado (*Harbinski vjesnik*, broj 366).

6. siječnja / 24. prosinca, petak, ujutro -10°R, u podne -5°R, navečer -9°R, lijepo, sunčano

Prolazak kroz Gunžulin: 1 odred 2. sttopvo., po 1 b. 5. i 6. stp. U 18 h odlazak iz Gunžulina s vojnozdravstvenim vlakom (…) carice Marije Fedorovne.

7. siječnja / 25. prosinca, subota, ujutro -6°R, u podne 0°R (u sjeni), navečer -6°R, prekrasno vrijeme, proljetni zrak

Od 7 h do podneva stajanje na 1. kolosijeku sjeverno od Telina. Nema snijega. S obje strane doline oštro se ocrtavaju brežuljci visine 50-60 m. Veliki broj teretnih kola na putu prema Telinu. – Razgledavanje vlaka. Dolazak u Telin u 17 h. Na oko 1 km rijeke 5 običnih i 1 željeznički most sjeverno od Telina. Istočne uzvisine su utvrđene i pod stražom. Velike zalihe opskrbe. Oko pola km južno uz prugu rov sa zavojitim veznim rovom. Genboj. Andró, zk. Telina: izvješće o događajima: u rovu je smješteno 65 vojnika, kod 1 žrtve željezničke nesreće nađeno je 25.000 R., jednog vojnika pokrao je drugi - 1500 R. – Višak od 25.000 pričuvnika. Časnik 1. isstp.: ne samo višak momčadi, nego i časnika, njegovoj p. umjesto 40 udijeljeno je 120 časnika (??). Neke sat. imaju i do 300 vojnika (Gaisanuov sluga). *Harbinski vjesnik*, broj 270 od 20. prosinca / 2. siječnja, pregovori o primopredaji Port Arthura.

8. siječnja / 26. prosinca, nedjelja, ujutro -8°R, u podne +2°R, navečer -5°R, prekrasno vrijeme

U podne na kolodvoru ostatak 6. stp., a kod podzemnih skloništa jugoistočno od odsječka odlazak dijela 5. i. 6. stp. s teretnim životinjama i konjskim zapregama. U 7 h dolazak u Mukden. Čerkasov: on (d. Drozdovski) ujutro napušta Čansamutun, a nakon njega i 72 sot. (*napomena*: 12 p.; procjena Mišenko 6, Grekov 6). Svakako uništenje željezničke pruge kako bi se spriječio dolazak japanske skupine iz Port Arthura. (…): svi kozaci kreću prema desnom krilu. Bazarov o kolodvorskoj najavi: 5. szb. prebačen je u III. armiju. Tettau: 10. azb. određen je za Vladivostok. *Vjesnik Mandžurijske armije*: gen. Kutnevič (22. d.) imenovan je zkstzb., koji je trenutno u Taheu.

9. siječnja / 27. prosinca, ponedjeljak, ujutro -7°R, u podne -1°R, navečer -6°R, prekrasno vrijeme

Prolazak dijelova postrojbi 7. i. 8. stp. Navodno je jučer otišao i 1 sttopvo. i 74 ko. (Kačalov). Lord Brook: glasine, da će se sada u Vladivostok morati prebaciti 2 zb. Topništvo iz Vladivostoka (vidi 30. prosinca) utaborilo se u selu jugoistočno od odsječne postaje. Do 1/14. siječnja civilni odred ne može nam osigurati hranu za konje. *Ruski invalid*, broj 262: II. i III. is. pontonska b. (imenovanje zk.). Gen. barun Üxküll spominje mir (*napomena*: ne bih se čudio da Japan nakon osvajanja Port Arthura ponudi sklapanje mira, budući da ne mogu zadržati Port Arthur zbog Kine, koji može predstavljati samo objekt zamjene ili dobiti neutralan status pod jamstvom stranih sila), ali više je nego upitno bi li Rusija prihvatila ponudu, očigledno joj nedostaje još nekoliko poraza i gubitak 2. tihooceanske flote!

10. siječnja / 28. prosinca 1905, utorak, ujutro -6°R, u podne -1°R, navečer -5°R, lijepo vrijeme

Dolazak željeznicom u Mukden: bolnica 2. stbr.; odred (vo.) 7. stp. - 4 minobacača (iz Vladivostoka). Szeptycki: (/…/ upućeno njegovom veličanstvu 30. listopada prema Julijanskom kalendaru) - zahtjev željeznice za 14, a onda i 18 vlakova do Harbina. Tek je sada javljeno da od 15. listopada prema Julijanskom kalendaru kreće 12 parova vlakova, ali traži se povećanje na 48. – Dnevno je potrebno 5 opskrbnih vlakova zbog nedostatka zaliha. Uskoro

nedostatak stočne (konjske) hrane. (…) Mišenko: u nedjelju, 8. siječnja, okupljanje odreda kod Kosagovskog; 9. siječnja kod predstraža na desnoj obali Laohea 3 povorke u pravcu Hajčena, Kajdžoa i Inkoua. – Postrojbe: d. (4 p.), br. Orbelijani (2 p.), 3 dp. (Samsonov), 1 orenburška p. i 1 p. donskih kozaka (*napomena*: ako je 12 p., onda između njih samo 2 p. donskih kozaka). Tri ili 4 kbt. i (…) 4. stopd. (2. polovica bt. nalazi se kod I. armije). Nema vo., zobi ima samo za dnevni obrok, a dvopeka koliko stane u torbu. Lord Brook: Kinezi u Mukdenu kolju pse. – Dva azb. određena su za Vladivostok. Željeznica se bori s mnogobrojnim teškoćama. Edlund: 2 ruska časnika odsječne postaje Harbin (s uvezanim planom, tj. smjerom napredovanja postrojbi) bit će prebačeni u p., što ih je jako razljutilo. Tettau: kod 6. szb. zapovijed da top. otvori paljbu na pješačke postrojbe u bijegu. Sredstvo za povećanje stege. Jedan P. ječma (16 kg) koštao je 10 R.

11. siječnja / 29. prosinca, srijeda, ujutro -6°R, u podne +3°R, navečer -4°R, slab južni vjetar, prekrasno!!!

Prva i 2. stbr. sada su potpune (pješačke postrojbe). Peti szb. udijeljen je III., a stzb. II. armiji. Tettau: zo. 10. zb. uskoro će biti upućeno u Sigantun (malo sjevernije od Dajaneltuna). Bazarov: stp. na različitim su položajima: uz Tahe, južno od Hunhea na mostobranu, a 15. pješačka d. (8. azb.) prebačena je na zapad. Poslijepodne s gen. Gerardom na cesti prema Sinmintinu. Živahan promet, osobito što se tiče dostave stočne (konjske hrane). – Uočeno je oko 300 Kineza (pješaka) i oko 10 kineskih kola. Iseljenici, ali i 1 kineski konjanik. Nedaleko od doline u Houhi na brežuljcima 2 utvrđena položaja sa stražom: 1 oko 300 stopa zapadno od Houhe, drugi južno od puta kod zavoja. Ovdje Put mandarina presijeca put broj 7 (put povorki) u pravcu sjever-jug (kod mosta prema zemljovidu). U selima između Mukdena i Houhe sjeverno od ceste nalaze se vo., primijećen je i odred 4. minobacačkog vo.

12. siječnja / 30. prosinca, četvrtak, ujutro -4°R, u podne +4°R, navečer -3°R, južni vjetar, prašina, u 16 h smirivanje vjetra

Dolazak: u podne i u 16 h po 1 odred 17. stp. (5. stbr.). Na kolodvoru 4 mobilna poljska reflektora. Istočno od kolodvora u pokretu sa sjevera 3 bt. 2. st. d. (čini se da je i topništvo 2 stbr. potpuno). Tettau: gen. Geršeljman tijekom doručka: i 12. azb. i Plastunska br. stižu na bojišnicu. Sluga puk. Papadopova stigao je iz zo. 10. zb.: 10. azb. upućen je na zapad – na 40 v. (?). Bazarov iz Čansamutuna: Mišenko raspolaže sa 72 ko. i 4 bt., naime s 3 dp., 3 donske p., Uralsko-transbajkalskom d. i Kavkaskom br. – Trebao bi 27. prosinca / 9. siječnja biti kod Davana.

13. siječnja / 31. prosinca, petak, ujutro -2°R, u podne +1°R, navečer -4°R, prijepodne magla, poslijepodne lijepo, bez vjetra

Dolazak: II. b. 18. stp. O Mišenkovom napadu: 11. siječnja pokret 2 sot. usurijskih kozaka 1. azb. pod zo. puk. Abadsijeva - podrška gen. Kosagovskog. Sedamnaestom azb. udijeljene su 2 sot. 10. orenburške kozp. (6. szb.) umjesto br. koja je otišla. - Szeptycki: glasine da je Mišenko kod Davana naišao na mine, prekid napada (Bazarov jedva potvrdio). Bazarov: Mišenko raspolaže opskrbom za 8 dana. Stožerni ksk. Rebe iz osobne garde vrhovnog zk. (njemačko ime, bio je Madritov pob. u Koreji): Mišenku je kao časnik za vezu udijeljen ppuk. Drugovski.

1/17. siječnja, subota, ujutro -7°R, gusta magla, debeli mraz, u podne +1°R, poslijepodne lijepo, sunčano, navečer -6°R

Ruska Nova godina!

Dolazak: odred 19. stp. U 11,45 odlazak u Čansamutun radi čestitanja Nove godine gen. Kuropatkinu. Tamo tijekom večere susret s mjesnim načelnikom (prema puk. Kvencinskom pomoćnik kineskog vrhovnog zk. u Dzancunu, prema drugim izvorima nezavisni vojni i

vanjskopolitički načelnik; nesklon Rusima) i s fudutunom (guvernerom grada Mukdena), te s s još 2-3 druga činovnika. Darovi: 4 fazana (2 mužjaka, 2 ženke), 4 ribe, 2 šunke, 2 kutije raznih vrsta slatkog peciva, 2 kutije čaja, 4 boce pjenušca. Razgovor tijekom doručka: Kuropatkin je glavnom opskrbnom časniku gen. Guberu i povjereniku Mukdena puk. Kvencinskom naredio podjelu sjemena kineskom stanovništvu za sjetvu uz uvjet prodaje dijela uroda vojsci prema tržišnim cijenama. Mjesni načelnik Dzancuna i guverner Mukdena oduševljeni su idejom. Kuropatkin predstavlja Gubera kao povjerenika za gaoljan i proso (…) itd. Na pitanje, je li siječanj uvijek tako blag, načelnik tvrdi da je to posljedica velikog broja ljudi (armije) na malom prostoru. Kuropatkin je predložio da načelnik nakon uspostave mira, Kurokija i njega, obojicu velikih ribolovaca, pozove na ribolov utroje na Hunheu. Velike zalihe drva na prostoru između Guzazija i Čansamutuna osigurali su Kinezi (*napomena*: tek posječeno, vlažno, loše gori). Na stajalištu Guzazi istovaruje se smrznuto meso, cijeli volovi i polovice, ali bez zaštitnog pakovanja. Tettau: 10. azb. prebačen je na zapad. Njegovo je zo. 13. siječnja krenulo prema Tacuheu (Dačuanheu) (gen. Geršeljman: prekjučer pripravnost za pokret, ali mislio je da se radi o napredovanju, jer se strahovalo od japanskog napada). Kuropatkin gen. Silvestreu: (…). – Na pitanje o vijestima odgovorio je (…) i dodao da Mišenko raspolaže s ukupno 100 sot.

15/2. siječnja, nedjelja, ujutro -6°R, u podne +3°R, navečer -4°R, prekrasno vrijeme, slab južni vjetar

Prolaz: 3. bt. 5. stp. Lord Brook: prema današnjim vijestima može se smatrati sigurnim da je tihooceanska flota opozvana. *Napomena*: to je priznanje nesposobnosti na moru, istovremeno i odricanje od pomorske prevlasti, čak i ako se radi o japanskoj prijetnji na moru i time bitnom čimbeniku za ishod kopnenih operacija u Mandžuriji. – Današnji *Mandžurijski vjesnik*: glasine o miru u Tokiju i primanje njemačkog i japanskog poslanika od strane cara Wilhelma.

Napomena: trebalo bi konačno shvatiti da je daljnji rat bezizgledan. Teško je povjerovati da se ruska vlada dovela u takav položaj. Japanci bi mogli, osobito ako osiguraju pomorsku prevlast, u ratnom stanju lako držati stalno 500.000 (1% stanovnika - u načelu brojno stanje u miru u Njemačkoj). S ruske bi strane u tom slučaju trebalo osigurati 1,000.000 vojnika. Može li željeznica ostvariti taj učinak? Kuropatkin od listopada traži 48 vlakova dnevno, jer mu 12 nije dovoljno. Situacija je iznimno kritična i mir bi bio najbolje rješenje; 2-3 godine priprema za novi rat. – Svakako, Japanci bi prvenstveno tražili napuštanje Mandžurije, što bi se teško moglo odbiti, iako bi to značilo i loš strateški položaj u slučaju novog rata.

16/3. siječnja, ponedjeljak, ujutro -3°R, u podne +1°R, navečer -5°R, prijepodne magla, poslijepodne lijepo

Dolazak: stožer i vo. 20. stp. 16. azb. Osmi azb. je isto tako upućen na desno krilo, a 16. azb. preuzima dosadašnji odsječak 10. azb. Očekuje se Mišenkovih 300 ranjenika; on sâm trebao bi se s glavninom postrojbi nalaziti u Inkouu (prof. Wreden). Bazarov: njemački car odlikovao je gen. Stessela i Nogija; zbog toga primanje ruskog i japanskog veleposlanika u Berlinu. Današnji *Mandžurijski vjesnik*: carska armijska zapovijed od 1/14. siječnja povodom pada Port Arthura. *Napomena*: ne zvuči pomirljivo, baš naprotiv, govori o čvrstini odluke o nastavku rata.

17/4. siječnja, utorak, ujutro -5ºR, u podne -2°R, navečer -6°R, sunčano, sjeverni vjetar

Dolazak: 97. pp. i dio postrojbi 98. pp. (25. d. 16. azb.). – Već nekoliko dana stižu velike količine građevinskog drva (uglavnom tanke daske). – Navečer 1 odred 20. stp. Runckel od Čertkova: 1. azb. (gen. Linevič) ponovo je u Huanšanu i podređen je I. armiji. Iz sastava 5. szb. u 1. azb. vraćene su 145. pp. i 1 bt. Sutra se očekuje Mišenkov povratak. Ksk. Botkin:

kod Kuropatkina časnici iz Port Arthura protestirajući protiv predaje. Tvrde da se mogao držati još mjesec dana. U ratnom su vijeću 2 glasa bila za predaju, ali 7 protiv. – Mišenko je izgubio 7 časnika (drugi izvori: 2 mrtvih, 7 ranjenih); kod Hajčena napad na 2 vlaka; kod Nužuana izgorjela su skladišta. Gen. Gerard danas je trebao posjetiti ovdašnju bolnicu zbog blage upale pluća. Navečer prof. Wreden: problemi, jer svim je vojnim bolnicama naređeno da se vrate u armijske odsječke (!). Raspored postrojbi armija prema Runckelu: I. armija: 1, 2, 3, 5. szb. i 1. azb.; III. armija: 6. szb., 17. azb. i 5. szb.; II. armija: 10. azb., 8. azb., stzb. i 16. azb.

18/5. siječnja, srijeda, ujutro -6°R, u podne +1°R, navečer -8°R, lijepo vrijeme

Dolazak: u podne 1 odred 98. pp.: 1 topvo. (5. st. d.?). Prvi. szb. napreduje iza desnog krila (*napomena*: napad ili obrana?), što bi moglo objasniti i posljednje izmjene u bojnom rasporedu: I. armija: 2, 3, 5. szb. i 1. azb.; III. armija: 6. szb., 17. azb. i 5. szb.; II. armija: 10. azb., 8. azb., stzb. i 1. szb., te 16. azb. u dolasku. Puk. knez Dolgorukov, kojeg sam kao i Kačalova upoznao danas na kolodvoru: zk. (…) 20 odsječnih b. u Tavangouzu. Edlund: Mišenko je bio u Inkouu i otvorio je paljbu, ali nakon što je došao vlak s pojačanjima pretrpio je velike gubitke, samo je zo. 2. dagestanskog zb. izgubilo 5 časnika. Mišenko se još jučer nije bio vratio. Sk. Judson: 64 opsadna topa postavljena su na položaje (u odsječku zapadno od željezničke pruge? ili zapadno u odnosu na cijelu crtu bojišnice?), a još 42 kalibra 6 cola (15 cm) nalaze se u sastavu velikog vo. kod postaje Sujatun.

19/6. siječnja, četvrtak, ujutro -4°R, maglovito, u podne +5°R, navečer -4°R, poslijepodne prekrasno vrijeme

Dolazak: dio postrojbi 99. pp.; 1. szb. još uvijek na mjestu.

22/9. veljače, srijeda, ujutro -15°R, sunčano, poslijepodne vruće

U 10,30 misa zadušnica za velikog kneza Sergeja Aleksandroviča. Pred zgradom vrhovnog vojnog zo., Linevič je dao postaviti primjerke jurišnog, tj. opsadnog oruđa. Isto tako i na jugozapadu (…), gdje se nalazi I. odred opsadnog opkoparskog vo. zajedno s kolima s pripadajućim alatom i opremom. (…) Aleksandrovski o klevetama da je Crveni križ jeftiniji od vojnih bolnica: nepravda, jer sada se dokazalo da je njegova nabava uvijek bila ispod stvarne cijene. Stoga je zapovjedio da se svaka 2 mjeseca radi obračun. Samo zbog događaja u kolovozu obračun se radio za 4 mjeseca. Sada je od oko 8,000.000 R. ostalo neobrađeno samo 20.000 R. Nariškin, koji je u ljeto sve nadzirao i provjerio, bio je oduševljen. Usprkos smjene nije mogao odustati, jer jednostavno nije bio trenutak, nego je izdržao do kraja. S njim su otišli svi gardijski časnici. Ljudi od povjerenja. Do dolaska (…) Vasiljčikova, imenovan je privremeni upravitelj, pa je na čelo odjela morao postaviti svakakve činovnike kako bi se uopće moglo raditi. Runckel: Japanci jačaju, raspored postrojbi od 21. siječnja / 3. veljače 1905. – vidi napomenu. U Mukdenu je otkriven japanski obavještajni ured (Kačalov nedavno gen. Gerardu). Poslijepodne sam prisustvovao vježbi 14. i 15. sat. 146. pp., vidi napomenu. Prva b. 145. pp., inače straža zoa., vježbala je u taboru; vodovi u jurišu: međusobna udaljenost 5-6 stopa; sablje s različitim nastavcima, nakon čega su uslijedili ubodi bajunete u viseće vreće (…); vojnici su na njih jurišali s uzvikom „hura“. Razgovor s liječnikom evangeličke poljske bolnice (Židov iz Rige). Beznadnost rata, zloupotrebe, mir neophodan. Osjeća se zastoj u trgovini i prometu.

23/10. veljače, četvrtak, ujutro -10°R, prijepodne magla, poslijepodne sunce, toplo

Kačalov jučer o nezaboravnom primjeru careve neovisnosti: gospodi u Ministarskom vijeću zahvalio na jednoglasno izglasanom zaključku, ali postupio je potpuno suprotno od njega. Kačalov danas: svjedočio (?) je carevom zahtjevu da ga puste da samostalno vodi politiku! – Čini se da je srž cijele stvari (osobito što i Kuropatkin u posljednje vrijeme toliko go-

vori o neophodnosti miru) u tome, što je caru predložen mir, ali on ga je odlučno odbio. Vjerojatno se to dogodilo (vremensko trajanje poštanske dostave iz Petrograda) ubrzo nakon pada Port Arthura; možda nakon nemira u Petrogradu. Nadalje, i Bazarov je već tjedan dana u Mukdenu, navodno vrlo zaposlen. Kačalov: bavi se strategijom i taktikom. To je bio slučaj i u prosincu, kada su stožerni časnici izrađivali i predlagali operativne planove - posljedica su bili napadi na Sandepu. – Često sam s Bazarovim razgovarao o mogućnostima napada i stoga poznajem njegov način razmišljanja (djelovanje desnog krila). – Sada vjerojatno radi na nečemu sličnom, što je i sasvim razumljivo, jer se armija mora izvući iz postojeće neugodne situacije uslijed te jugovine koja se očekuje za mjesec dana. Čak i ako opći položaj nakon neuspješnih pokušaja napredovanja desnog krila vrišti o potrebi izmjena u rasporedu armija, vjerojatno su stigle i zapovijedi iz Petrograda o skorašnjem traženju rješenja u borbi, jer je sve jasnije da unutarnje prilike u Rusiji predstavljaju velike probleme daljnjem vođenju rata, koji se skupo plaća zastojem u gospodarstvu i životima ljudi. Nepokolebljive glasine o novom napadu vjerojatno su povezane s time. Kačalov: jučer kod odreda genpor. Aleksejeva borba, raspolaže podacima o ishodu itd. (ne želi ih reći, pa je vjerojatno nepovoljan, vidi izvješće). Linevič je jučer na misi zadušnici bio u velikoj žurbi; Kačalov čeka na hitne vijesti od Aleksejeva. Za danas najavljeni napad nije se dogodio, ali nešto je u zraku!

Runckel: ruski raspored postrojbi (vrlo upitan?): I. armija - 1. azb. - 38 b.; 5. szb. - 32 b.; 2. szb. - 22 b.; 3. szb. 24 b. = 116 b.; III. armija – 5. szb. - 32 b.; 6. szb. - 32 b.; 17. azb. - 32 b. = 96 b.; II. armija (stožer istočno od Maturana, možda Davanganpu /uz prugu/), 1. szb. - 18 b.; 8. azb. - 32 b.; 10. azb. - 32 b.; 16. azb. - 32 b.?; stzb. - 24 b.(naveden u pričuvi?) = 138 b.. *Napomena*: nedostaje Aleksejev odred: 72. d. + Maslov = 22 b. Druga br. 41. d. je ovdje, a 1 br. 1. szb. nedostaje, 16. azb. trebao bi biti kod III. armije ili pričuva vrhovnog vojnog zo. Ukupni zbroj oružanih snaga u Mandžuriji: stzb., 50 is. i 24 europske b.= 84 b.; b. sibirskih pješačkih postrojbi 3 x 16 = 48 + Maslov 4 = 51 b. Europske pješačke d.: 3. d./17. azb., 9. d. /10. azb., 25. d. /16. azb., 14. i 15. d./8. azb., 31. d./10. azb., 35. d. /17. azb., 14. d./16. azb., 22. i 37. d./1. azb. = 10 x 16 = 160 b. Pričuvne pješačke d.: 54, 55, 61, 71, 72. = 5 + 16 = 80 b.; 2 transbajkalske kozb. = 378 b.

24/11. veljače, petak, ujutro -6°R, u podne vrlo toplo

Cericinska 146. pp., u Huašanu je neposredno podređena vrhovnom vojnom zo. te je danas u 15 h otišla cestom na zapad i skrenula prema Mizatunu. Časnici: „prema Bajtapuu“, a ostali „udijeljena je 16. azb.“ – obje tvrdnje imaju isto značenje (doknada 2. br. 41. d.?). Gen. Gerard i Spaics[98] vratili su se iz Mukdena, u 17 h susreli su istu p. na putu prema Banzižaju (prema sjeverozapadu) (vježba taborovanja?). Sat. su slabe – 200 vojnika u čizmama, kratkim bundama i ogrtačima; namotani pokrivači i natovarene pustene čizme. Spaics: uočio je kola natovarena pustenim čizmama kako napuštaju Mukden. Runckel: 2. verhneudinska zabajkalska kozp. pri stožeru 1. azb., 1, 2. i 6. sot. – Jedna je sot. u Huanšanu neposredno podređena glavnom konačaru, 1 u službi k. pošte, a 1 je brzojavni zaštitni odred. Osobna garda Lineviča posebno je izabrana sot., koja je ranije bila u sastavu osobne garde carskog namjesnika. Kod Vladivostika se navodno ustrojava IV. armija gen. Subotiča. Jedna br. 1. szb. prebačena je u Usurijsku oblast (?). Francuski i američki liječnik danas su obišli 6. jenisejsku pp. (obojica su stigla jučer). Samo pohvale o zdravstvenoj skrbi i ustanovama. Glasine o „sutrašnjem napadu“. U tvornici u Huašanu smješten je I. odred opsadnog opkoparskog vo. Samari su nedavno nestali, a stigla su kola s alatom, žicom, vrećama i slično. – Opsadna oprema ostala je

[98] Spaics/Spaits, Aleksandar/Alexander de Mitrovica (10. listopad 1866. - 8. prosinac 1941. Zagreb), austrougarski glavnostožerni pukovnik, završio je klasičnu gimnaziju u Grazu, Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mestu i Ratnu školu u Beču, vojni promatrač tijekom Rusko-japanskog rata u ruskoj Mandžurijskoj armiji (autor djela „Mit Kosaken durch die Mandschurei: Erlebnisse im Russisch-japanischen Krieg“, Beč 1906), profesor taktike na Ludoviceumu u Budimpešti i zapovjednik 27. pukovnije u I. svjetskom ratu (*Hrvatski narod*, br. 300 od 13. prosinca 1941/1942; Kurz, Stefan: Die Wahrnehmung des russischen Offizierskorps durch k. u. k. Offiziere in den Jahren 1904-1906, Wien 2009, 9, http://othes.univie.ac.at/5360/).

nepromijenjena. Kačalov: Linevič je jučer od 21,30 do 23 h razgovarao s gen. Aleksejevim (brzojav). Posjetio sam (…) Aleksandrovskog. Tuži se na klevete o njemu i Crvenom križu. – Inače, vidi posebnu napomenu (evakuacija, opskrbne postaje, poljska straža). Glavni armijski liječnik Bogušinski žali se na rad s Linevičem; postavlja nezakonite zahtjeve. Deset P. (160 kg) ječma kupljeno je u Mukdenu po 3,60 R: 360 x 250 = 900 K.

25/12. veljače, subota, ujutro -6°R, tijekom dana vrlo toplo, slab jugozapadni vjetar

Kačalov: u 6 h napad na Sandepu. Kaulbars ima izvrstan raspored (…). Ako će izvedba biti barem upola toliko dobra, bit će to veliki dan. Danas u 16 h napad 2. szb. – Linevič dolazi danas Kuropatkinu. Oko 8-9 h i 13 h topovska paljba s jugoistoka. Od 14,00-16,30 na uzvisini Kumirna. Loš vidik, oblačno, jaka paljba pred 1. azb. (plinske maske?). Ništa od svega toga! U 15,50 povratak Linevića kolima iz Sahetuna. Između 15 i 16 h duga povorka iz Mizatuna prema zapadu, pa skretanje sjeverno od Tazanpua prema Banzižaju. Nisam primijetio prethodnicu (prašina): topništvo (oko 2 bt.) i 1 pp.; sve s vo. U 17,50 paljba s bojnih položaja neposredno s juga. Između 17 i 19 h uz bojišnicu I. armije jaka topovska paljba. Prijepodne sa Spaicsem posjet ppuk. barunu Wynnekenu (vratio se jučer). Gen. Oranovskog isto tako nije bilo. Kačalov: Linevič je sutra na lijevom krilu, kako bi osobno nadzirao ratni pothvat. Izvješće: Cinkečenski odred napustio je Dalin, a 1 japanska d. napreduje prema položajima Sibirske kozd. u povlačenju i prema lijevom krilu 3. szb. Oko 3 japanske d. protiv: Aleksejeva i 3. szb. = 71. d.= 16. b.; 3. i ½ 6. st. d. - 18 b.; br. Maslov i 2 transbajkalske b. = 6 b. Ukupno 50 ruskih b., ali raspoređenih na 40 km. *Napomena*: pravac napredovanja Japanaca iznimno je opasan: vidi zemljovid, trokut Mukden - Fušun - Telin. Istočno od crte Fušun - Telin izviđanje putova ili pripreme? Ako se to nije dogodilo, tada će kod Telina biti velika smotra u slučaju povlačenja.

26/13. veljače, nedjelja, ujutro -1°R, maglovito, vlažno, u podne sjeverni vjetar, pa snijeg

Ubrzo nakon 8 h oko 10-15 pucnjeva u neposrednoj blizini. U 11 h odlazak vozilom gen. Linevića i gen. Harkevića. U pratnji: manja osobna garda (sk. Gatazi) na kolima: Linevič mlađi i Kozakevič (ranije pob. carskog namjesnika, pa služba u 85. viborškoj pp. i Preobraženskoj p.). Odredište napredovanja prema više izvora - Šihujčen (Kačalov: 2. szb., ali vjerojatno se radi o 1. szb.). – Nešto ranije odlazak vo. - govori se da Linevič odlazi na 8 dana. Pob. (debeli kozak) tvrdi da i on kreće prekosutra. Stožer se isto tako pakuje (Spaics kod Wynnekena). Pošta više ne dolazi. Puk. Karcov: danas bitka na Gautulinskom prijevoju (3. szb., vidi jučerašnje izvješće; pravac napredovanja i japanske d.). – Pokret pričuva na lijevom krilu; Linevič iznimno odlučan; nada u uspjeh. – Japanci raspolažu s 30 b. Runckel: 1. szb. je u Čansamutunu! Zadržan je tijekom napredovanja prema Sandepuu u noći s 24. na 25. veljače nakon 10 km te mu je naređen pokret na istok (što objašnjava odustajanje od jučerašnjeg napada!). – I 1. azb. odustao je jučer u 16 h od pokaznog kretanja. Jučer su 287. taruska i 288. kulikovska pp. s 3 bt. (6. szb.) napredovale preko Banzižaja prema lijevom krilu (jučerašnja povorka).

Napomena: s 1. szb. Linevič ima 32 b. (možda nedostaje 1 br.) i 7 bt. kao pojačanje. Vidi jučer 40 + 32 = 72 b. protiv 30 japanskih. Usurijska kozp. nije otišla vlakom, zadržana je u Mukdenu. Ksk. Faljkovski iz Primorskih draguna (Armstrongov zet /…/, carski kraljevski Oswięcimski) bio je u 1. nerčinskoj zabajkalskoj kozp. u Koreji, odakle i dolazi: odred genboj. Bernova nalazi se u Kengšenu: 1. nerčinska kozp. - 6 sot., 6. i 9. s. kozp. - svaka po 4 sot. - 145 sot.; kbt. (6 topova). Prva nerčinska kozp. s kineskog je pohoda dopremila 2 kineska topa Hotchkiss. U Kengšenu su i 2 b. pješačkih postrojbi. Prva nerčinska kozp. na obali je često napredovala, ali isto se tako i povlačila sve do Hamhinga; mjesec dana (srpanj - kolovoz) boravila je u Šangžinu, kamo su brodovima dopremljene velike zalihe. Japanci nasuprot 4 ko.; manji sukobi, put izvrstan i opskrbne postaje uređene. Faljkovski javlja da su u Petrog-

radu vojnici Preobraženske p., carski strijelci i osobne garde sudjelovali u demonstracijama. „Ako Linevičev plan uspije, 30 japanskih b. bit će odsječeno!“ Sve ruske snage bit će upućene u pravcu Gaotulinskog prijevoja na jugoistok. Primorski draguni s 1 szb. napreduju od Čansamutuna. – Faljkovski napominje da je i 72. d. u napredovanju. Aleksejev je jučer napustio Sanlunu - „žurno povlačenje“. Glavni konačar gen. Oranovski slijedio je zka. Runckel: 85. viborška pp., pričuva I. armije u Sangazaju, trebala je isto tako krenuti prema istoku, ali jučer još nije bila stigla.

Napomena: prema Faljkovskom, postupci Lineviča su sasvim razumni. Ali, bojim se da gorje nije prikladno za napad. Postrojbe neće imati naviknutu slobodu djelovanja. Dio će sigurno biti određen za osiguranje zaleđa (položaj kod Fušuna), a u borbi će se osjetiti i nedostatak topništva (najviše 9 gorskih bt., ali vjerojatno manje).

27/14. veljače, ponedjeljak, ujutro -15°R, sunčano, slab sjeverozapadni vjetar

Prijepodne je Spaics do 2. čitinske zabajkalske kozp. Od 7 h topovska paljba na jugoistoku. Dopuna: Faljkovski - mornari u Vladivostoku sukobljavaju se s časnicima, govore da su sposobni samo za potopiti vlastite brodove. Faljkovskijev sudrug, k. časnik, iz ovog je razloga imenovan zk. mornaričkog odreda.

Napomena: Lauenstein nakon povratka iz Harbina: pobune mornara u Vladivostoku proglašene su bezazlenima, mornari su odbili 3. dan nakon Božića izvršiti određene naredbe, izašli su na ulice i napadali časnike u restoranima. Nakon što ih je odmah na licu mjesta počastio 1 adm., stvar je bila riješena. Runckel: gen. Stolica zk. je 37. pješačke d., umjesto njega načelnik GS. 1. azb. postao je puk. Dragomirov. Danas u podne projahao je ovuda barun Binder-Krieglstein: Rennenkampf je jučer, 25. veljače u Ubanuluu bio spreman za napredovanje (pojačanje). U posljednjem trenutku zaustavljen je kao i opće napredovanje prema Sandepuu. Ponovo je osobno zadužen za zo. odreda na prijevoju Dalin. Uputio se u Maturan do zo. II. armije. Odatle je (s njime i grof Szeptycki) vlakom otputovao u Fušun (Binder-Krieglstein morao je u Mukden u Cenzorski ured zbog odobrenja; odatle su ga uputili u zo. I. armije; ali budući da zo. nije ovdje, otišao je u Šihujčen). Javlja da je 1. szb. u okolici Maturana i svi su bijesni. I on je čuo da je 1 br. 1. szb. otišla na sjever, ali ne može to i potvrditi. Oko podneva uočio je japanske šrapnele i granate na uzvisinama Erdagoua. Kačalov: čini se da će cijelo zo. I. armije biti prebačeno u Šihujčen, jer danas je stigla zapovijed o upućivanju radnika zbog gradnje skloništa. Zo. 1 azb. (genpob. Meyendorff) odjahalo je danas na položaj (javio Binder-Krieglstein dok je u Tazanpuu tražio von Runckela). Dr. Follenfant jučer: zbog velikog broja mladih židovskih pr. liječnika odavde se otpremaju mnogi lakši ranjenici i bolesnici, što nije zabilježeno ni u jednoj drugoj europskoj vojsci. Kačalov: nakon što su Japanci osvojili Cinhenčenski položaj, genpor. Aleksejev raspolagao je s 15 b.

Procjena: 71. d. bez (…) pp. (kod 3. szb.) - 12 b., 20. ili 21. isstp. - 3 b. = 15 b., ali čini se da se tamo nalazi i V. transbajkalska b. Možda je otišla i Buguljmanska pp., koja je bila navedena u sastavu 3. szb., djelomično ili cijela. Ako je otišla cijela, onda je omjer snaga: ½ 71. d. - 8 b. + 21. i 22. isstp. - 6 b. i V. transbajkalska b. = 15 b. Tu je osim toga i Maslov u Sinzintinu s 4 prb. i VI. transbajkalska b. kod Madritova. – Prema ovome, u slučaju napada, ne može se računati samo na 5 b. Maslova koje su predaleko i vjerojatno već razmještene. Gen. Gerard u 16 h na uzvisini Kumirna: Japanci su granatirali Novgorodski vrh i (…) Tathamutun (oko 2 km zapadno od Erdagoua i 2 km sjeverno od Šahea). – Prema Banzižaju primijetio je povorku vo. ispred pješačke postrojbe, ali ne i prethodnicu - (možda 85. pp., ali odredište?) - danas na uzvisine Erdagoua prema javljanju straže kod Kumirne paljba nije bila otvorena (vidi gore, Binder-Krieglstein vjerojatno se vara u vezi s Novgorodskim vrhom, straža na Kumirni javlja o topovskoj paljbi kod Telina /*napomena*: nemoguće, možda s istoka ili istoka i sjeveroistoka/).

28/15. veljače, utorak, ujutro -14°R, prekrasno vrijeme, toplo, slab sjevernjak

Tijekom noći slabija topovska paljba iz daljine, možda s istoka ili sjeveroistoka. Osobito na mjesečini (oko 2 h) (vidi dolje - sa zapada). Binder-Krieglstein jučer: obišao je minobacačku bt. kod Ingoa tijekom japanske paljbe. Čini se da je neprijatelj selo zamijenio za vojni položaj, jer su šrapneli i granate padali nekoliko stotina stopa predaleko, a mnoge od granata nisu se ni rasprsnule. Prijepodne i poslijepodne žestoko granatiranje Novgorodskog i Putilovskog vrha i okolice zapadno od Sahejana (tamošnja bt.) te područja (nizinu) do južnih padina (podnožja) Erdagoua, a povremeno je bila uočena i paljba šrapnela. Primijećeni su i ruski šrapneli. Prema veličini i odjeku eksplozija: japansko teško topništvo. – Pojedinačni pucnji i s veće udaljenosti (zapad). Loš vidik, mnogo dima. Čini se da se radi o pripremi za napad na položaje 1 azb. Straža javlja da je tijekom noći paljba dolazila sa zapada. Puk. Belačev: lijevo krilo napredovalo je, ali nije došlo do većeg sukoba. Izmjene u rasporedu: 1. szb., dio 6. szb. i dio postrojbi 37. pješačke d. (1 br.; *napomena*: primijećena je 146. pp., možda jučerašnja povorka?). --- Belačev namjerava prekosutra do Šihujčena radi davanja izvješća. Gen. Silvestre i sk. Bouncé vratili su se iz Mukdena: 8 ko. 51. i 52. dp. vratile su se nedavno iz Gunžulina; u Mukdenu nema dolazaka željeznicom; 4. azb. trebao bi biti ovamo prebačen, a 3. i 4. stbr. u Vladivostok; broj pričuvnika narastao je na 60.000; od toga oko 10.000 ih je određeno kao doknada zbog gubitka kod (…), ostatak će biti smješten u Harbinu, a dio i u Vladivostoku (ustroj 4. is. st. d.); gen. Rennenkampf je na istok odveo i transbajkalske kozake; zo. 17. azb. nalazi se u Bajtapuu kao i cijelo topništvo 25. pješačke d.; pretpostavka je da se 16. azb. nalazi još uvijek na istom mjestu; 9. i 10. gorska br. još su uvijek u sastavu 10. azb. – Bazarov mi je donio „zemljovid u mjerilu od 2 v.“, 9. izdanje od 15/2. veljače. Darikbej, sluga gen. Gerarda: vojnici govore da su jučer 2 ruska vojnika s oružjem pobjegla s Putilovskog vrha, te da je tijekom posljednjih borbi na istoku zarobljen veliki broj ruskih vojnika (nije li to - nebitno radi li se o činjenici ili glasinama - možda posljedica posljednjih službenih proglasa?). U 22 h (na 1. ožujka) straža na Kumirni - čula se dugotrajna žestoka paljba.

1. ožujka / 16. veljače, srijeda, ujutro -10°R, sunčano, južni vjetar, tijekom dana hladno, djelomično oblačno, slabo sunce

Od 7 h topovska paljba sa zapada; od 8 h žestoka paljba kod zo. 1. azb. Sukob topništva promatrao sam s Kumirne. Japanci sporo ispaljuju granate, skoro kao i jučer, na iste ruske položaje. U 10 h paljba šrapnela na prostoru oko 1000 stopa južno od Novgorodskog vrha; čini se da se tamo nalaze pješačke postrojbe (japanski napad?). – Japanci su granatirali (rjeđe ispaljivali i šrapnele) na crtu istočno od Luafantuna (vjerojatno su tamo pretpostavljali ruske bt., iako ih tamo nije bilo) i na ostale ruske bt. (napredovanje) južno (…) na Šaheu. Rusko topništvo - vidljiva paljba na Šaheu istočno od Novgorodskog vrha - prema Dvugorbom vrhu, ali i drugdje. Razgovarao sam s top. ppuk. i sk. (obojica udijeljeni top. nadzorniku I. armije, ovaj s gen. Linevičem u Šihujčenu): od jučer paljba japanskih topova kalibra 280 mm na Novgorodski vrh. Dopremljen je primjerak ispaljenog zrna; granate udare oko 1 m duboko i eksplodiraju u visinu od oko 10 lakata - upaljač sa sporim djelovanjem. Nešto slično kao ruski udarni/jurišni šrapneli. Vjerojatno topovi kalibra većeg od 280 mm: još u studenom je javljeno da se grade betonski položaji, ali to je bilo teško povjerovati. Kalibar od 280 mm u kopnenom ratu hvalisanje je divljaka (dikara), koji se samo žele pokazati, budući da učinak nikako nije u skladu s cijenom streljiva. (…) Radi li se o minobacačima ili topovima, nije jasno. Ali, čini se da zrna padaju pod okomitim kutovima. Gospoda imaju veliki, novi dvostruki dalekozor na stalku tvrtke Zeiss; vojska ih je 30-ak dobila na dar (iz Francuske ili Njemačke); 9 ih je pripalo I. mandžurijskoj armiji, tj. top. nadzorniku.

Za top koji sam ujutro vidio u prolazu tvrdi se da je jučer prijepodne na položaju 5. issttopd. pogođen u cijev. Cijev je prelomljena ispred zaštitnog klina, ali čista je, skoro ravna. Zavor je bio pokriven (…), a veliki dio (nastavak?) stajao je okomito. Momčad: „puknula je“

(*napomena*: mislim da se radi o posljednjem, časnici ne žele priznati, ali topovska kola su u redu, što nikako ne bi bio slučaj da je došlo do pogotka). Natpis 4. br. 45. d. gospoda imaju povjerenje u Lineviča, danas se očekuje borba na lijevom krilu. Kačalov se jučer vratio od zk. - krenuli su. Danas tvrdi da idemo u Mukden; lijevo krilo jučer se ponovo vratilo, tj. Japanci. (…) Rusi raspolažu s opsadnim topovima kalibra 203 mm i oni su već preteški za poljski rat, budući da djelovanje nije u skladu s nezgrapnošću i cijenom topovskih zrna. Topovska paljba poslijepodne: Japanci na odsječak 1. azb., manje na Putilovski vrh od Luzantuna, koji je nekoliko puta u potpunosti nestao u prašini granata. Ruski šrapneli češće su udarali na Dvugorbi vrh, a od 16 h i na uzvisine južno i istočno od Pucaova, gdje je gen. Gerard uočio 19 japanskih topova. Ostaje utisak da se radi o pripremama za napad na Luzantun. Vidljive ruske bt.: istočno od Novgorodskog vrha (neprekidno na udaru japanskih granata) i one sjeveroistočno od Luzantuna (na udaru japanskih šrapnela). Gen. Silvestre razgovarao je s ruskim časnikom, koji mu je rekao da njegove postrojbe napreduju prema zapadu (možda na povratku od Lineviča). Američki novinari dr. Follenfantu: do danas u 5 h 3 mrtva i 9 ranjenih na Novgorodskom vrhu (???). Treća b. 145. pp. - vježbanje borbenog djelovanja (vidi napomenu). Kačalov: zo. I. armije odlikovalo je 17. i 20. isstp. s 50 križeva Reda svetog Jurja za osvajanje položaja.

Napomena: 20. stp. pripada br. genboj. Putilova, možda je prebačena odavde (povorka prekjučer poslijepodne). I 17. stp. 2. szb. vjerojatno je ili prebačena ili je borba bila na položajima 2. szb., koji je prema *Vjesniku Mandžurijske armije* također bio napadnut. Gen. Gerard smatra, da je glavna bitka danas bila kod III. armije. Od 20,45 pojedinačni topovski pucnji iz smjera Novgorodskog vrha. Možda se kod tih jakih eksplozija radi o granatama kalibra 203 mm. Jučer se npr. nije čula paljba, nego samo eksplozije. Darik-bej je u 22 h bio na uzvisini Kumirna; na zapadu - negdje uz prugu - uočio je japanske reflektore i bitku. Vrhovnom vojnom zo., koje je ovdje ostalo, naređeno je da ujutro krene prema Fušunu (Kačalov). Brzojavni promet s Mukdenom prekinut je još navečer. Gen. Silvestre: zo. 3. szb. bilo je danas u Haolinzaju.

Napomena: dakle, današnja borba na lijevom krilu nije imala uspješan ishod, budući da se Linevič vraća u Fušun. Time je 1. crta bojišnice neodrživa te se postrojbe povlače prema Hunheu. I to polako (ako Japanci dopuste!), jer se radi o velikom broju topova izvan zaprega, o velikim zalihama opskrbe itd., a na ograničenom prostoru. Ako Japanci pritisnu, veliki će dio biti izgubljen. Hunhe se ne može održati.

2. ožujka / 17. veljače, četvrtak, ujutro oblačno, toplo, u podne snijeg (nije se zadržao), poslijepodne sunčano, navečer (u Mukdenu) -1°R

Tijekom cijele noći slaba paljba, svake 2-3 minute pucanj. Pred jutro zatišje. Od početka svitanja - ubrzo nakon 6 h - neprekidna žestoka topovska paljba. U 9 h bio sam na Kumirni: žestoka paljba u odsječku zapadno od Erdagoua. Paljbu su otvorile i skoro sve ruske bt.: najistočnija je skupina na sjeverozapadnom obronku Erdagoua (topnici 43. topd.: 1. s. topb.). U 9,15 uočena p. (3 b.) na cesti sjeverno od Huanšana prema zapadu, poslije južno od Tazanpua na području između Madalaza i Losantuna. U 10 h prethodnica stiže do rova (potok). Bojni red: 1 sat. 400-500 stopa, nema poretka s 2 sat., ali, čini se da su na istoj razini ipak uspostavljena 3 reda vodova. Pukovnija napreduje dalje sjeverno od rova u smjeru Luzantuna, gdje je progon nemoguć. Na putu Madalaza - Luzantun slijede dvokolice (20-30), vjerojatno kola sa streljivom i vojnozdravstvena kola (*napomena*: možda 20. isstp. na putu prema br. Kutilov). Iza vo. (na jugoistoku) iz Mizatuna uočeni topovi. U 10,30 III. b. 145. pp. (straža vrhovnog vojnog zo.) napreduje prema (…); vraća se u p. U taboru je ostala straža i svakakva oprema, između ostalog i gomile novih pustenih čizama. Istovremeno u 10,30 sjeverno od Huanšana prema zapadu kreću se 2 ko. (zo. dragovoljačkih postrojbi ili sot.); četvrt sata poslije ponovo 2 ko. U 9,45 čini mi se kao da sam osim topovske paljbe čuo i paljbu pješačkih postrojbi iz pravca Erdagoua ili s jugozapada.

U 11 h I. odred opsadnog opkoparskog vo. kreće se prema sjeveru. Jurišna oprema ostaje sa stražom. Ujutro skladište piroksilina više nije bilo na mjestu (*napomena*: znak da se odustalo od napada na japanske utvrđene položaje). U 11,30 slabija topovska paljba počinje jačati. U 11,45 snijeg. Vidik je ionako bio loš, ali sada se više uopće ništa ne razaznaje. U 12,20 žestoka topovska paljba. U 12,30 gen. Gerard i ja napuštamo Huanšan i preko Madalaza prelazimo na gorsko bilo neposredno prije Luzantuna, gdje se nalazi momčad vo. sa streljivom 43. topbr: borbe kod Luzantuna (svakako japanski napad). Ionako se ništa ne vidi; slaba topovska paljba. Odjahali smo prema Mukdenu (kamo je poslana i naša prtljaga oko 10 h) uz poljsku (uskotračnu) prugu. U 13,45 zatišje. U 14,30 opet jača paljba (topništvo) kod Novgorodskog vrha. Poslije uglavnom paljba sa zapada i jugozapada. Tijekom jahanja, sjeverno od Mizatuna, na uskotračnoj pruzi prijevoz ranjenika i bolesnika prema jugu (…): 20 bolesničkih kola (pusteni pokrov, klupe i slama na podu) i 2 drvena putnička vagona. Naredba zk. vrhovnog vojnog zo. na znanje Kačalovu: GS. danas je u Tavangauzi, noćenje sutra u Fušunu. Zborno mjesto za vo. u 10 h Koalendiza (odlazak je uslijedio prema vremenskom rasporedu, u kući puk. Rozaliona ostalo je mnogo ispiljenog ogrjevnog drva). Poljska vojna pruga: postaja Huanšan prijepodne još je bila nedirnuta (nije bilo prekida prometa). Pruga do Guzazija je rijetko korištena (jedva vidljiv trag kopita). Postaja Guzazi skoro je potpuno prazna, ali na zgradama se mirno radi.

Oko 17 h dolazak u Mukden. – Oko 14 h prestao padati snijeg, od 16 h sunce. Putem uočeno: gradnja drugog mandarinskog mosta napreduje; most će biti oko 1 m viši od dosadašnjeg; kao prilaz potreban je nasip, čija izgradnja još nije počela. Led na Hunheu nije bio za prijelaz; duboka pukotina. Na ledu svjetiljke i nanosi slame, primijećena su kola 25. d. (što znači da nije ovdje), te momčad s oznakama „61“ i 42. topd. (jesu li dijelovi ove d. /5. szb./ istočno od željezničke pruge?). Nedaleko od Mukdena potpuno novi pontonski vo. i momčad s oznakama „II. pontonske b.“, te ½ bt. (4 topa), vježbanje paljbe. Uz put broj 3 gradnja novih skloništa. Bazarov: na lijevom krilu nema više opasnosti, težište je sada na desnom. U Cenzorskom uredu Bazarov je vidio novinske vijesti o napredovanju Rennenkampfa – 10 v. Tettau: nakon što se 25. veljače odustalo od napada na Sandepu (zapovijed je zo. 10. azb. primilo u 22 h 24. veljače), odmah su 25. veljače iz sastava zo. 8. azb. povučeni teški topovi. Kod 10. azb. ostale su 3 bt. Dana 28. veljače žestoka paljba Japanaca na stp. i 8. azb. Naime, tada su uočene jake snage kod Saobenhea u napredovanju prema položajima ruskog desnog krila te velika povorka duž Laohea prema Sinmintinu. Dvije stp. (broj? i --- ?) pretrpjele su teške gubitke. – Nakon što je situacija postala kritična, 10. azb. naređeno je da mješovitu d. stavi na raspolaganje vrhovnom vojnom zo. kod kolosijeka Ugolon: 36. orlovska pp. i 35. branskova pp. te 1 br. 31. d. (brojevi p. nepoznati).

Dana 1. ožujka japanske pješačke postrojbe već su prošle Sifantaj. Osma stp. zamijenila je 8. azb. (napuštanje desne obale Hunhea). Osmi azb. upućen je u Salinpu, kao i mješovita d. 10. azb. i to tijekom noći s 28. veljače na 1. ožujka. Sutra se očekuje borba, možda ruski napad na Japance. Glavni liječnik von Wreden: do danas ujutro oko 1500 ranjenika, uglavnom posljedica topovske paljbe. Gubici zbog topova kalibra 203 mm uglavnom mali. Tettau: i mješovita d. 5. szb. krenula je prema Salinpuu: naime, 241. orskovska p. (61. d.) i 214. buzulukskova p. (54. d.) bile su u sastavu k. postrojbi na desnom krilu, a čini se da su otišle i još 2 p. (nepouzdano!). Tettau: 16. azb. je potpuno raskomadan, u stvarnosti više ne postoji (upitno? izgleda da je 25. d. još uvijek potpuna). Von Runckel (sutra ujutro odlazi preko Sinmintina): ½ 6. isstd. čini pojačanje 1. szb. te zajedno napreduju prema istoku (23. i 24. isstp.). Bolnicama je naređeno da se pakiraju. Odredišta napredovanja već su izabrana. Tettau: prije početka japanskog napada znalo se za jaku pričuvu južno od željezničke postaje Šahe. Obavještajci su tamošnje tabore našli prazne, pa se vjerovalo da je prilikom napada na Aleksejeva otišla na istok, a zbog čega je još nevjerojatnije otkazivanje napada na Sandepu 26. veljače. Bazarov: „Sada bi trebalo naći Kuropatkina koji neprekidno ponavlja: kada bi nas

samo Japanci napali!“ (kao i u slučaju Laojana: „kada bi se Japanci samo spustili u nizinu!“ - !!!). Von Runckel: kod Rennenkampfa navodno ½ 1. čitinske kozp.?

3. ožujka / 18. veljače, petak, ujutro -6°R, zapadni vjetar, sunčano, u podne 0°R, navečer -4°R, prašina

Tijekom noći oko našeg vagona (istočno od zgrade kolodvora) okupile su se sljedeće pukovnijske postrojbe: 12. (…) p. (3. d. 17. azb.); 148. volhovska, 140. zarajska (obje 35. d. 17. azb.) i 146. samarska (37. d. 1. azb. - ppuk. Gužev, čija je b. bila u Luzantunu! - možda smjena?), te nekoliko bt., između ostalog 4. bt. 35. topd. Oko 8 h ove su postrojbe krenule prema Sinmintinu (tj. na cestu prema njemu). – Moj sluga: jučer kasno navečer naišao je na 2 p. kod naše staje, koje nisu sudjelovale ni u jednoj bici (dakle, p. 16. azb.). Od 8 h zvukovi borbe (topništvo) sa zapada (i manje s juga). Puk. Hautin (Kavkaska br.) - kako se našao ovdje? - odjahao je do p. na zapadu: (…)e (?!). Bazarov (službene vijesti): Japanci na zapadu imaju 4 d. Jedna od njih bila je jučer 15 v. zapadno od Sišelihea (na Sinmintinskom putu); druga kod Salinpua. Njihova je paljba zaustavila rusku povorku zapadno od Salinpua na starom željezničkom nasipu, ali pomogao joj je gen. Toparnin (zk. 16. azb.), koji je napao 2 v. sjeverno od Salinpua. – Na ruskom lijevom krilu žestoki japanski napadi, ali zasada je sve u redu. Gen. Danilov (6. isstd.) stvarno se iskazao. U središtu su svi napadi odbijeni. Danas u 16 h u Mukden bi trebao stići 1. szb. Prva crta bojišnice (…) će se držati! U 9,45 dugačka povorka teretnih životinja prošla je uz naš vagon. Na kolodvoru: 2 topa (u zaprezi) 3. bt. 31. topbr. – Istovar 217. poljske bolnice (…). – Veliki broj topova i vojnika. Naokolo stoje kola. Natpisi: 5. is. st. vobr. (…). Tu je i top s raspuknutom cijevi; dijelovi - nesumnjivo nije pogođena, raspala se. – Sjeverozapadno od kolodvora ogromne količine zaliha opskrbe: vreće, sijeno, gaoljan; broj poljskih pekarnica se povećao. Bojna zračnih brodova čini se uskoro potpuna, budući da je njezin tabor navodno napušten. Kolodvor Mukden pun je vlakova; kod željezničke brane svakakva oprema (uz topove, vidi gore): mali paketi (darovi?), pribor za pekarnice, vreće s brašnom, žica i slično. Genboj. Dovbor-Musnicki (trenutno zk. 1. isstd. umjesto gen. Gerngrossa), doručkovao je s nama: 1. szb. stigao je prijepodne, čeka na zapovijed o taborovanju. Gen. Danilov (½ 6. isstd.) bio je s 1. szb., ali sada je ostao na lijevom krilu. Prvi szb. bio je pričuva u Tihujčenu. Samo je 2. isstp. bila na 1. crti bojišnice i sudjelovala u borbi. Gubici su bili prilično veliki: 10 časnika i ? vojnika. Tridesetpeta isstp. (ranije Dovbor) ima samo 4 časnika koji nisu ranjeni. I gen. Gerngross doručkovao je ovdje te puk. Gildenschmidt iz Terečko-kubanske p. (p. bi trebala biti negdje ovdje u blizini). Boj. Cheminon: 1. szb. bio je u Tihujčenu, prenoćio je u okolici Saheze (južno od Fulina); trebao je biti prebačen na područje carskih grobnica kod Fulina, od čega se na kraju odustalo te je smješten kod željezničke postaje Mukden; do 13 h nisu stigle nove zapovijedi. Boj. von Runckel danas ujutro otputovao je u Sinmintin (ali ruski vojnici ukrali su kola Kinezu, koji ga je trebao prevesti). Kod Šelihea ruske ophodnje 52. nežinske dp. i ---, pred njima na udaljenosti od 1 v. 2 japanska ko. I drugi putnici su se vratili. Cesta prema Sinmintinu odsječena.

Borba na zapadu počela je u zoru nakon 6 h; prestala je kao odsječena u 18 h. U 14,30 Bazarov: javljeno je da Japanci zapadno od Mukdena nastavljaju s napredovanjem prema sjeveru. – Gen. Kuropatkin dolazi u Mukden. Boj. von Runckel dobio je pismo časnika 85. viborške pp. iz Fušuna. – Od 147. (…) pp. 1 je b. ostala na položaja, a ovamo su stigle samo 3. Danas sam primijetio troprege poljske kuhinje. U 14 h njemački vojni liječnik dr. Schäfer (mješovita d. 10. azb., kojoj je udijeljena k. povorka Crvenog križa kao divizijska bolnica): sada se cijela skupina iz Salinpua povlači prema Mukdenu. U 14,45 povratak gen. Gerarda s vrha Mizosana (istočno od Banzižaja). Na središnjim položajima sve mirno, samo pojedinačni meci na Novgorodski vrh. Tijekom noći pješačka paljba iz pravca Erdagoua, ali bez naznaka povlačenja. – Uočen 1. szb. – Umor, zaostajanje. U 17,15 dolazak vlaka vrhovnog vojnog zo. u Mukden, ali bez članova stožera. U taboru preko puta odsječne postaje smještena je 9.

issttopbr., zapadno od pruge vo. u povlačenju prema sjeveru (25. d.). Istočno: opskrbni prijevoz 10. azb. - 1 br., 41. topbr., stožer 8. azb., 17. stp. (čini se cijeli vo. 5. stbr., zk. 20. stp.) - 9. d. Zanimljivo, sve su to vo. II. armije; tj. njoj dodijeljeni putovi zapadno od željezničke pruge više nisu uporabivi. – Prve zapreke! Prema *Mandžurijskom vjesniku*, broj 195 japanski su ko. već 16. veljače / 1. ožujka stigli u Sinmintin. MacKully je uočio dugu pješačku povorku „crveno 25“ zapadno od pruge koja se kretala prema sjeveru (*napomena*: možda ispred vo. kojeg sam vidio, ali njegova je oznaka bila „plavo 25“, što znači da su kod Salinpua mogle biti samo 2. br. i 1 p. 1. br. 25. d.). S juga dolazak 41. vozarske topbr. upućene vjerojatno u tabor prema istoku. Bazarov: jučer je prethodnica europskih strijelaca bila u Harbinu (*napomena*: sutra bi se mogli iskrcati u Telinu). Tettau je danas bio u borbi kod Salinpua: tamo se d. Šatilov (10. azb.) najprije povlačila, pa napredovala; tijekom noći 25. d. u borbi, 8. azb. lijevo, podrška položajima (Čerkesov: 25. d. povukla se nekoliko v., bila je na udaru žestoke paljbe). – Zo. 10. azb. isto je bilo tamo (sjedište u Landuntunu jugozapadno od Mukdena). – Časnici 10. azb.: na južnoj bojišnici zb. zapaljene su zalihe opskrbe. – Gen. Tatilov teško je ranjen. Cheminon: 1 p. 1. isstd. je otišla, ostatak 1. szb. ostao je ovdje. Deveta d. (gen. Kondratovič ozdravio je prije nekoliko dana) na odsječnoj je postaji. Kačalov: sve je u redu. – Požar jugozapadno od kolodvora (…) (10. azb.! jugoistočno). – Telin ugrožavaju ko. – Prvo javljanje (tahograf) o japanskoj ophodnji prema (…). (…) Pribiljski psuje 25. d. (dolazi od dr. Wredena, bolnice su prepune). Zk. vrhovnog vojnog zo. stigao je navečer na konju. Sutra odlazi (…). Lauenstein je navečer stigao iz Harbina. Drugoj std. nije stigla zamjena za 5. isstp. (Port Arthur), ali u ostalim p. još su ranije ustrojene četvrte b., tako da d. raspolaže s 12 b. Potvrđeno je ustrojavanje 4. isstd.

4. ožujka / 19. veljače, subota, ujutro -6°R, zapadni vjetar, prašina

Prijepodne ppuk. Lauenstein, boj. barun Tettau i ja odjahali smo u pratnji časnika 9. topbr., inače časnika za vezu gen. Cerpickog, prema zapadu. Nedaleko od (…) u blizini b. zračnih brodova, XVI. opkoparska b., a u skloništima zapadno od pruge 3. isstp. U susjednom taboru i 1. issttopbr. U Landuntunu stožer 10. azb. – Na putu prema koti 245 susret s 2. topbr. 25. d. u napredovanju prema Vafanu i Juhuantunu. Na koti 245 južno od sela (5. utvrđenog položaja - posada 1 sat.) (…) prb. – Časnici: nasuprot se nalaze 4 japanska ko. Ostali su u Kudazi (na sjeverozapadu). Japanske povorke progone streljački stroj Rusa, iza kojeg napreduju prema sjeveroistoku. Tijekom boravka gore (uz utvrđeni položaj) iz Juhuantana je uz pomoć zaštitnice stigla 1 b. 1 p. „crvene br. 25. d.“. Pješačka paljba iz pravca Juhuantana. Odjahali smo do uzvisine istočno od njega (na zemljovidu neposredno sjeverno od /…/), do 4. utvrđenog položaja s posadom koja se sastojala od voda sat. 5. utvrđenog položaja, te koji se u 12 h trebao vratiti u sat. Ovdje je smješten i prihvatni odjel za ranjenike 99. ivangorodske pp., koja odlazi u Ceguantun. – Topništvo (2. topbr. 25. d.) prebačeno je istočno od Juhuantuna (žurno) iza 5. utvrđenog položaja zajedno s ostalim pješačkim postrojbama (oko 1 b.). – Iz Vafana duga top. povorka (2-3 bt.) u pravcu Juhuantana, ali i povorka vozila u suprotnom smjeru na istom putu. Dolazak 5. i 6. sat. 99. pp. na utvrđeni položaj (časnici i momčad iznimno nespretni u nastupu; moj Sani nije se mogao suzdržati od smijeha gledajući to držanje). Oko 12,30 odjahao sam s ppuk. Lauensteinom preko Ceguantuna. Sjeverno od središta naselja 3. utvrđeni položaj s 1 b. 138. volhovske pp. Prema Hunangutanu 124. baroneška pp.

Na kraju povorke 4 b. na zapadnom izlazu Huangutana. U naselju vo. 124. pp., spreman za pokret? Dolazak 123. kulovske pp. i 2. topbr. 9. d. Dva ko. (mislim 52. dp.) stižu u 13 h u Huangutan iz Matuanze. Tijekom napredovanja prema Putu mandarina (u pravcu Kindauaze), nedaleko od ceste susret s vo. 138. pp. Sjeverno od toga zemljani bedem (oružje u pripravi) 1 sat. 140. zarajske pp.; odmah iza odred 35. vozarske topbr. U Kindauazi je i stožer 5. minobacačke vozarske topbr. – Dolazak i teretnih dvokolica s juga. Tridesettreća pp. natovarena je volovskim kožama. Na putu Kindauaza željeznička postaja Mukden: 3-4 kola s ranje-

nicima 162. pp., veliki broj pješaka s različitim oznakama i sibirski kozaci 8. kozp. Poručnik predvodi ranjenike s odsječne opskrbne postaje Dafanšen (21 v. od Mukdena prema Sinmintinu), koji su jučer napadnuti. Zatim dolazak 2 p. 41. d. (vidi poslije). Razgovor s top. časnikom u našoj pratnji: 10. azb.: gen. Cerpicki ostao je bez zo. Izdvojene su ½ 9. i ½ 31. d. (3 p. - 1 prebačena) gen. Geršeljmana za Suhadapu: veliki top. odred (6 top. bt. i 2 minobacačke bt.). – Druga br. 9. d. nalazi se kod Čansamutuma (gen. Tatilov jučer je lakše ranjen, unutarnja ozljeda od granate koja mu je proletjela uz glavu). Gen. Vasiljev povlači se s 2. br. 31. d. (vidi gore); ove su postrojbe podređene 16. azb. Danas dolazak 8. azb. i stzb. na desne položaje. Dio postrojbi 10. azb. izdvaja se (10. azb. trebao bi okupiti sve postrojbe na 1 mjestu; Cerpicki za doručkom Tettauu, a Bazarov meni: oko 14 h Cerpicki je pozvan gen. Kaulbarsu). Gen. Kaulbars je od 17 h jučer u Mukdenu u njegovom željezničkom vagonu.

Bazarov: 1. br. 41. d. odmah je nakon napredovanja Japanaca duž Laohea prebačena tamo iz Bajtapua. Jučer je morala u proboj (borba kod Dafanšena). Čini se da je pretrpjela velike gubitke. Budući da Bazarov nije previše razgovorljiv, tj. ne pridaje preveliku pažnju ni situaciji niti težini borbe, čini se da nije izgubila doticaj s vlastitim postrojbama. Naši ko. (Bazarov: „bez jedinstvenog zo.“) smješteni su sjeverno od Sinmintinskog puta prema Telinu (*napomena*: oko 15 h dolazak kneza Orbelianija u naš vagon-restoran). Jučer je japanska gardijska d. napala 2 szb. (brzojav gen. Zasuliča: „japanska carska garda pokleknula je pred 2. szb.“ - Pojačanje nepotrebno!). Jučer je napadnut i Istočni odred, ali uspio se obraniti. Gospoda iz zo. II. armije vrlo su utučena, mnogo toga ne uspijeva, ali zato je vrhovno vojno zo. (i osobito grof Ignatov) vrlo dobro raspoloženo. – Sve se odvija prema planu. Inače: oko 10-11 h pojedinačni topovski pucnji na jugozapadu; oko 14 h isto tako iz pravca Juhuantuna. U 15 h prolazak poljskih reflektora (2 kola, 1 kola sa zrcalom - šesteropreg, 1 kola (…) - osmeropreg). Situacija prijepodne - 1. br. 41. d. kod Hunhea, 1. szb. u Mukden, 2. br. 9. d. Ceguantun, 25. d. Juhuantun, 8. azb., stzb. i ½ 10. azb. Čansamutum. Topništvo mješovite d. 10. azb., 2. br. 9. d. i 2. br. 31. d. (*napomena*: ako se kod Geršeljmana nalazi 6. bt., nedostaju još 2 bt. 10. azb., možda su 1. i 2. bt. 31. d. već prebačene u Vadivostok?). – Topništvo 10. azb. jučer je povučeno s položaja i odvezeno vojnom poljskom željeznicom.

Bazarov o japanskim snagama: pred Istočnim odredom: 2, 12. i gardijska d. (prema zemljovidu japanskog glavnostožernog časnika; 11. d. ipak je još na položaju: 2 d.). Opkoljavanje desnog ruskog krila: 1, 7, 9. i 11. d. - armija Nogi. Pred središnjim položajem 3, 4, 6. d. (prema zemljovidu japanskog glavnostožernog boj. samo su 4, 6. i 3. d. na položajima). – Nedostaju mi 5, 8. i 10. d. Glavnostožerni časnik Judsonu: tijekom jučerašnje noći postrojbe u Huanšanu trebale su se povući itd., ali nisu. Von Runckel: glasine o odustajanju od Putilovskog vrha, jer je potpuno razrušen (*napomena*: to je vrlo bitan operativni zahtjev - odustajanje od 1. crte bojišnice - ponavlja se Laojan). Poslijepodne sa zapada jaka topovska paljba. Tettau je jučer uočio napredovanje Branske i Čansintunske pp. prema Kaulitunu; postroj: 3 razvučena streljačka stroja jedan iza drugoga te iza njih pričuva s vodovima u postroju na istoj razini i isto tako razvučena. Runckel je danas uočio vo. 17. i 18. stp. i opskrbni prijevoz 16. azb. – Cijeli dan prolaz vo. prema sjeveru. U njihovom sastavu bile su i poljske kuhinje, što znači da bi postrojbe trebale biti u blizini! – Linevičev vlak otišao je u Telin. Povodom jučerašnjeg povlačenja 25. d. (Tettau je vidio postrojbe u bijegu do Landuntuna, gdje su ih pratili povici „gori ste od Kineza“!). Razgovor s Tettauom i Lauensteinom o potpunom gubitku morala. Prilikom prijevoza i okupljanja postrojbi 25. d. 1 je zkp. ustrijeljen. Tettau je jučer navečer primijetio i 1 bt. 1. isstopbr. u pokretu s odsječne opskrbne postaje prema sjeveru te dugačke pješačke povorke u napredovanju prema zapadu preko Landuntuna (Bazarov: smjena 25. d. - dolaze strijelci?).

Lauenstein se nedavno odvezao u Harbin s ruskim civilom iz Port Arthura, tamošnjim članom prijelaznog povjerenstva (do predaje?). Nije imao nijednu lijepu riječ za gen. Stessela, koji samo zna biti grub i okrutan, ali za obranu ga nije briga. Ratno vijeće 5 dana prije pre-

daje: od 15 članova samo ih je 3 bilo za predaju - načelnici odsječnih stožera, a svi ostali bili su za nastavak borbi. Usprkos tome Stessel je tajno pregovarao s Japancima. Gen. Gerard, prema „Timesu“: svi japanski časnici govore o sramotnoj predaji (…) 25.000 zdravih Rusa. Bazarov s Lauensteinom o prebacivanju 2. br. 41. d. na Laohe. Ko. nisu mogli utvrditi jačinu snaga, javljaju da su uočene 4 povorke, ali nejasno je radi li se o 4 p. ili d. Zbog toga je poslana br. u izviđanje, ali došlo je do borbe. – *Napomena*: ova situacija stvarno je ogledan primjer posljedica pasivnosti, neodlučnosti i gubitka svake inicijative. – Sada bi naš najveći uspjeh trebalo biti odbacivanje Japanaca zapadno od Mukdena, kako bi se dobilo na vremenu za napuštanje Mukdena, jer inače se gubi 1. crta bojišnice i neprijatelj se više ne može zadržati. Armija je već i sada u rastrojstvu. Kako će se uopće više uspostaviti red, kako će se osigurati dotok opskrbe? – Ne bojim se da će doći do potpune katastrofe, jer s juga dolaze postrojbe, koje su ipak u stanju izdržati 2-3 dana borbe i time omogućiti povlačenje. Ali, potpuni neuspjeh ipak nije sasvim isključen. Mogla bi biti uništena pruga do Telina ili nastati panika na kolodvoru.

Oko 13,30 svi časnici d. ppuk. Drozdovskog pozvani su zbog izvješća da se jave načelniku armijskog GS. Nakon japanskog napada na Gunžulin - Kaučenzi izbila je panika u Gunžulinu (svi bolesni vojnici sakupljeni su na odsječnim opskrbnim postajama). Smatralo se da je i Cicikar ugrožen, a Harbin su napustili IV. transbajkalska b. i amurski kozaci. U Harbinu se nalaze 22 doknadne b. Bazarov: 9 doknadnih zo. na putu prema Mukdenu određeno je za sigurnosne željezničke odrede.

5. ožujka / 20. veljače, nedjelja, ujutro -10°R, sunčano, u podne -3°R, zapadnjak, navečer oko -10°R

Od 7 h slaba topovska paljba sa zapada. Bazarov o stanju i zapovijedima jučer navečer: Japanci nisu prešli Sinmintinsku cestu, ali ju drže. – Druga ruska armije danas napada u pravcu Salinpua: 8. azb., 1 br. 10. azb., 25. d., te 1. szb. (pričuva). – Napredovanje i na suprotnoj obali Hunhea. Postrojbe, koje su željeznicom prebačene na postaju Usitaj za zaštitu pruge (2 ili 4 b.), vraćaju se. Lauenstein je ujutro primijetio na kolodvoru dolazak 1 b. 10. stp. 2. (…) stbr. Raspored II. armije za 5. ožujka (prema izvodu koji nam je proslijedio ppuk. Bazarov): glavnina neprijateljskih snaga jučer nije prešla Sinminitsku cestu. Jedna pp. s ko. probila se do Sanpuhoa. Napad ko. između pruge i Šelihea, djelovanje na neprijateljskom boku i zaleđu. Desna povorka gen. Gerngross: 1. szb. - 18 b. (očekuje se dolazak 2 p. Istočnog odreda /prema boj. Cheminonu: 2. i 36. isstp./); mješovita d. 10. azb. - 16 b., mješovita d. 17. azb. - 12 b.; 148. samarska pp. - 3 b.= 49 b., 115 topova; okupljanje u 8 h na prostoru između Houhe i Saohentuna; napredovanje prema neprijateljskom lijevom krilu, kako bi ga se potisnulo na zapad. Houha - topništvo: 1 szb. 69 topova, 19. azb. 24, 17. azb. 112 topova. Srednja povorka gen. Topornina: 25. pješačka d. - 16 b., 48 topova, trebala bi nakon povlačenja neprijatelja prema Dahoni i Jaoatuni, krenuti prema Madanzi i Čamsamtumu.

Lijeva povorka gen Tserpitskog: 56. zitominska pp. - 4 b.; 33, 121. i 122. pp. - 12 b.; 5, 7. i 8. stp. - 6 b.; 5. stbr. - 8 b.; 215. buselruska pp. - 4 b. = 34 b.; 72 brzometna topa, 16 poljskih topova i 12 minobacača, 9 poljskih topničkih bt., 2 starijeg tipa, 2 minobocača. Pokret istovremeno s 25. d.; prethodnica Madapu između Hunhea i Kudaze prema starom željezničkom nasipu. Pričuva gen. Hohenfeld: 55. podoljska pp. - 4 b., 241. orskova pp. - 4 b. = 8 b. kod Luguntua. Zoa. (gen. barun Kaulbars) kod Houhe.

Zapažanja o bojnom rasporedu s obzirom na jučerašnje bilješke i današnji *Vjesnik Mandžurijske armije*, broj 197: nedostaje 8. azb., dakle, na lijevoj je obali Hunhea. Kod stzb. nedostaje 6. p. i 1. br. Dvije b. ili p. trebale bi biti na postaji Usitaj, a ostatak na lijevoj obali. Kod 10. azb. nedostaje 34. pp., koja je navodno prebačena, što znači da se s 8. azb. nalazi na lijevoj obali.

Zo. na navedenom području pripada gen. Launitzu (Runckel); vjerojatno južni dio Madapua. Skupina gen. Geršeljmana - vidi jučer - nalazi se kod gen. Tserpitskog, a prema *Vjesniku Mandžurijske armije*, Suhudapu je još jučer ujutro napušten i Geršeljman je prešao na desnu obalu. Prvi azb. itd. nalazi se u Madapuu, pri čemu se mora uzeti u obzir nepouzdanost našeg jučerašnjeg vodiča. Bazarov: 147. samarska pp. određena je za zaštitni odred željezničke pruge. Čerkesov, koji je bio u ophodnji sve do Taudatuna, naišao je na nju u podne u Sitajziju (sjeverno od carskih grobnica); čini se da je poslijepodne upućena prema Sitajziju. Čerkasov nije primijetio 1. br. 41. d., koja bi se isto tako trebala nalaziti negdje u okolici, ali vojnik koji je bio kod nje, ispričao je prilično gadne pojedinosti: izgubljeni su topovi i stjegovi. Čerkesov je naišao samo na japanske k. i pješačke ophodnje, koje su nas potisnule (2 japanska ko.). Danas ujutro je top. pri., tj. prednji dijelovi topovskih kola, topovi itd., koje sam jučer vidio kod tovarne prilaznice, utovareno na vlak i otišlo. Otišli su i drugi, vrlo dugački vlakovi (šatorska kola, topovska zrna). U 9 h odjahao sam do parka u Houhi. Putom sam naišao na iste postrojbe kao i jučer: sat. 140. pp. na Putu mandarina, 35. topvo. (lijevo krilo). U Houhi, u 1. rovu, 12. velikalucka pp., južno od bezimenog sela na cestovonom zavoju jugozapadno od Houhe 3 bt. otkopčane od prednjaka s laganim zaklonima, bojišnica prema zapadu - vjerojatno 2. br. 35. topbr. Zapažanja kod Houhe: u 10 h dolazak gen. Kaulbarsa sa stožerom u Houhu (zapadni dio), gdje je uređena brzojavna postaja. – Živahna topovska paljba na jugoistoku. Povremeno slaba pješačka paljba na sjeveru, otprilike iz pravca Saohentuna. U 10,15 udari šrapnela pod kutom od 216° (prema kompasu). U 10,20 ponovo pješačka paljba iz Saohentuna. U 10,22 šrapneli pod kutom od 228°, a u 10,25 pod kutom od 216°. U 10,30 dolazak 3 sot. iz Mukdena u Houhu. U 10,35 meci pod kutom od 210° do 219°. U 10,35 istočno od Saohentuna tridesetak konjanika u trku prema Houhi; pješačka paljba u Saohentunu. U 10,45 topovski meci pod kutom 234°-278°. – Dolazak 3 sot. - stigle u Houhu. U 10,45 streljački stroj (1 sat.) vratio se iz Saohentuna na prostor istočno od Houhe, tj. oko 800 stopa sjeverno od nje. U 10,50 žestoka topovska paljba kod Juhuantuna. Čini se da se kod Madapua vodi velika bitka (vidi *Vjesnik Mandžurijske armije*, dodatak). Oko 11 h dolazak Bazarova iz stožera II. armije u Houhi (…): jučer je 8. azb. napadnut duž Hunhea. – Prvi szb. kasni na okupljanje postrojbi u dogovoreno vrijeme (u 8 h), kreće tek sada i to s prostora kod carskih grobnica (*napomena*: za tako veliko zakašnjenje iz skoro potpuno zatvorenog tabora neće biti lako prihvatiti objašnjenje, vjerojatno je prema nalogu Kuropatkina zadržan zbog japanskih napada duž Hunhea dok se situacija ne raščisti). – Ostaje utisak da se s napadom beskrajno odugovlači (…) - nema niti odlučnosti niti čvrste volje - uvijek ista priča. Budući da se ništa nije moglo vidjeti, u 11,30 odjahali smo natrag na doručak. Prvi szb. ostao je na mjestu. U Houhi sot. 1. orenburške kozp., koja je stigla „od stzb.". – Gen. Topornin nas je na povratku od Kaulbarsa pretekao. U Mukdenu nam je rečeno da će naši vagoni biti premješteni u Kuančenzi (sjeverno od Mukdena) zajedno s Kuropatkinovim, Kaulbarsovim i Zabjelinovim vlakom; Linevič je već otišao. U 17 h ppuk. Bazarov proslijedio nam je upute: naš vlak kreće u 19 h (nakon promjena, pokret u 9 h sljedećeg dana). Preselit ćemo se u željeznički objekt br. 19. Kačalov: hvalospjevi na račun Lineviča (razmetljivost, ali tipično za prevladavajuće mišljenje o Lineviču). Nakon što je jučer glavnostožerni časnik Lineviču proslijedio Kuropatkinovu zapovijed o povlačenju, ovaj ga je izbacio, napao i odbacio Japance, napredovao 28 v. i možda je danas već u Laojanu (vidjeti *Vjesnik Mandžurijske armije*: položaji su obranjeni, prednosti poznavanja terena) - današnje vijesti u službenim vjesnicima očigledno imaju istu svrhu kao što su imale i vijesti o pobjedama za laojansku posadu, tj. ohrabrenje, stoga ih se mora prihvatiti s oprezom (…). – Kačalov je bio svjedok kada je Linevič telefonom sat i pol vrijeđao gen. Aleksejeva (udaljeni 70 v.), jer je napustio Čihančen. Kačalov: hvalisanje časnika koji se zakleo na križ tvrdeći da je vidio kako 11.000 Engleza napušta Sinmintin. Kod Mukdena je navodno okupljena velika armijska pričuva. Ppuk. Erdmann, ra-

nije opskrbni časnik 19. azb., a sada zamjenik opskrbnog časnika II. armije: 33. branskova i 34. suvska pp. nalaze se u Landuntunu kao i zo. 10. azb. i gen. Geršeljman.

Runckel (podatak od ranjenog pričuvnog časnika 1 stp.): nakon što se stzb. kod Čantana (28. veljače - 1. ožujka) našao u teškom položaju (navodno napadi 27-28. veljače) i zatražio podršku, odbijen je, ali naređeno mu je da napusti položaje i zamijeni postrojbe 8. azb. (vidi 2. ožujak, Tettau). Budući da je to onemogućeno bočnim napredovanjem, stzb. se povukao, a 8. azb. napustio položaje ne čekajući ga. Japanci su se probili i dogodila se svinjarija (tijekom noći); strijelce su spasile Orskijova i Busuluskijova pp. koje su zaplijenile 6 japanskih topova (jesu li ih uspjele zadržati, časnik ne zna). *Napomena*: Orskijova i Busuluskijova pp. bile su pri ko. u Sifantaju i čini se da su se 1. ožujka počele povlačiti (dolaziti); tada su ostale na Hunheu (vidi današnji raspored). – Ponovo poučak o problemima koji su posljedica „smjene postrojbi tijekom borbe“ - potpuno nerazumljiva i djetinjasta operativna mjera, koja je dovela u pitanje stručnost njezinog zk. (Kuropatkina ili Kaulbarsa) i njegovog stožera. Osim toga, Bazarov: (vidjeti 4. veljače, Bazarov), kod II. armije nije „sve uspjelo“. Danas je napuštanje postaje Mukden bilo u punom jeku. Sa zapada i jugoistoka slaba paljba. Oko 17,30 na zapadu bliža topovska paljba (možda 3. i 4. utvrđeni položaj). Opskrbni časnik Erdmann bio je vrlo začuđen zbog odlaska našeg vlaka, jer je vo. 10. azb. prebačen nekoliko v. sjeverno od Mukdena, a poslije je zapovjeđeno da se uputi na jug te se sada nalazi kod Ulitezija (sjeverno od Puta mandarina). Zalihe opskrbe desnog krila (II. armija) južno od Hunhea - prema Erdmannu - najvećim su dijelom premještene (*napomena*: sumnjam, jer smo uočili požare, a povlačenje je uslijedilo prilično žurno, pri čemu je topništvo zajedno sa streljivom moralo biti prevezeno željeznicom). Zaključak: Japanci napadaju južnu bojišnicu (…), napreduju prema Madapuu, dok na zapadu nisu toliko opasni. S napredovanjem 1. szb. (o čijim pothvatima do 23 h nisam ništa znao), nema neposredne opasnosti za povlačenje, ali smatram da će južna bojišnica, čije je krilo već krenulo prema Madapuu, morati biti napuštena, što će svakako zapečatiti sudbinu Mukdena. Kuropatkin ne raspolaže pričuvom, tj. u slučaju nužde skupit će se nešto, ali ubrzo će se nastala pukotina ipak morati popuniti. Prva armija sigurno je pretrpjela velike gubitke. Dr. Follenfant: kod Fušuna 7000 ranjenika, čak i *Vjesnik Mandžurijske armije* navodi broj od 7500 vojnika uključujući 2, 4. i 1. azb. Do danas je vjerojatno izgubljeno 25.000 života, ako ne i više. – Sve su skupine postrojbi razbijene, opskrba je neredovita, a vo. u kaosu. S obzirom na dugotrajnost borbi i zastoje u željezničkom prometu, uskoro bi moglo doći do nedostatka top. streljiva. Dolazak 3 stbr. vlakom.

6. ožujka / 21. veljače, ponedjeljak, ujutro oko -10°R, sunčano, poslijepodne se sve otopilo, hladan zapadnjak

Noć je bila mirna. U 7,55 topovska paljba iz daljine, oko 8 h nešto žešća. Jučer dolazak engleskog boj. Mocklera (zamjena za boj. Homea). Izvod iz bojnog rasporeda II. armije za 6. ožujka: neprijatelj (3 d.) se nalazi između Hunhea i stare željezničke pruge sjeverno od Sinmintinske ceste s pješačkim postrojbama i topništvom, a sjeveroistočno od njih i ko. Trebalo bi nastaviti s opkoljavanjem kako bi se zaposjela crta Salinpu - Tiašainza - Landapu (…) (zaposjesti položaj ---): 1) puk. Zapoljski: u zoru pokret iz Sintajzija do Tašicaoa, gdje se ustrojavaju zaštitni odredi Sinmintinske ceste; 2) gen. Gerngross: a) mješovita d. 17. azb.: 2. p. pokret do Tašicaoa do smjene od strane odreda puk. Zapoljskog, zatim pokret Dahon, Jandahuan i Lanšantaj, a 3. p. pokret Hohuntaj, Jaodatun, Houmintun i Čamintun; b) 1. szb.: u zoru pokret 9 b. iz Titantuna do Livuanpua i Čansintuna te 9 b. iz Sundafira do Juhuantuna i Ninguantuna; nakon zaposjedanja utvrđivanje položaja; 3) gen. Tserpitski: podrška gen. Gerngrossu, koji je zaposjeo Ulimpu; 4) gen. Herschelmann: zadržavanje položaja na nasipu stare željezničke pruge; 5) opća pričuva: gen. Topornin: 25. d. i 2. br. 31. d., zadržavanje položaja i podrška 1. szb.; 6) uzajamna potpora: ---; 7) gen. Bürger: 1. br. 41. d. kod postaje Hušitaj, zaštitnica Mukdena sa sjevera; 10) vrhovno zo.: Houha.

Zapažanja o današnjem i jučerašnjem rasporedu postrojbi: 1) u skupini Gerngross nedostaje 147. pp. (vjerojatno sa strijelcima kod puk. Zapoljskog), ali tu je mješovita d. 10. azb., 2. br. 31. d. u sastavu je opće pričuve, a 2. br. 9. d. vjerojatno je ostala kod gen. Tserpitskog - bez skupine gen. Herschelmanna; 2) 25. d. - pričuva, podrška - ipak na 1. crti bojišnice uz gen. Tserpitskog; 3) 1. br. 41. d. na postaji Houpitaj! (*napomena*: raspored postrojbi je izvod iz ruskog izvornika koji nam je proslijedio ppuk. Bazarov). Naši su vagoni trebali otići u 15 h: Kuropatkinov i Kaulbarsov u 17 h još su uvijek bili ovdje. Zapažanja (čekanje na Bazarova do 10 h, nakon čega jahanje s ppuk. Lauensteinom do 1. utvrđenog položaja kod Houhe, kamo dolazimo u 10,45). Putem smo uočili 1. topvo. 35. topbr. oko 300 stopa južno od ceste nasuprot jučerašnjeg položaja; sat. 140. pp. nekoliko su stotina stopa ispred na sjevernoj strani Puta mandarina iza manjeg zemljanog bedema. Tri bt. 35. topbr. više nisu na položaju južno od cestovnog zavoja; 1. utvrđeni položaj - posada 12. pp.; na putu od Houhe do bezimenog sela na zavoju stoji vo. 4. isstp.? U Houhi navodno od 6 h gen. Kaulbars. Gen. Gerard saznao je od vojnika posade 1. utvrđenog položaja za paljbu na desnom krilu u 5 h. Sada 3 povorke u napredovanju: desno kod Saohentuna, na Sinmintinskoj cesti i preko 3. utvrđenog položaja. Posljednja povorka na udaru je japanskog topništva. U 10,45 paljba ruskog topništva s kote 245 (sjeverno od 5. utvrđenog položaja) i oko 1 km sjeverno od nje. Crta bojišnice pješačkih postrojbi (3 b. na razvučenoj crti bez pričuve, poslije i četvrta b. iza središnjeg položaja), zapadno prema Matuanzi i Sandafiru. Ruska topovska paljba i sjeverozapadno od kote 245, te 5-6 km sjeverno od Houhe. – Ne čuje se japansko topništvo. U 11 h gromoglasna pješačka paljba oko 3 km sjeverozapadno od Houhe. Duga top. povorka ili vo. kroz Huangutan prema zapadu. Prva crta ruskog topništva (2 bt.) otvorila je jaku paljbu na Jaodatun. – Pješačka paljba na zapadu. Sot. na Sinmintinskoj cesti prema zapadu južno od Houhe. U 11,15 četvrta b. zapadno od Sandafira. Čini se da je napad usmjeren prema Tintantunu. – Japanci su još uvijek tihi. – Pukovnijski orkestar i kola s ranjenicima s ceste prema Matuanzi. Ruska bt. otvorila je paljbu zapadno od Sandafira. Pojedini šrapneli vidljivi su u smjeru preko Sandafira. Trojica japanskih zarobljenika (1 dočasnik, 1 razvodnik i 1 vojnik) odvedeni su u zo. II. armije (govore ruski, dolaze iz Port Arthura, i ovdje „ih je mnogo“). U 11,22 japanski šrapneli iznad kote 252, a granate iznad ruske bt. sjeverozapadno od kote 245. Lijevo krilo napredujućih ruskih pješačkih postrojbi oko 500 stopa sjeverno od bt., sjeverozapadno od kote 245. Američki boj. MacComb: jučer je bio na prostoru između Hunhea i željezničkog mosta. Oko 14 h 2 ruske bt. 29. topbr. kod Dapua otvorile su paljbu na Madapu, koji je, kao i područje sjeverno od njega, navodno u japanskim rukama. U 11,25 u zapadnom dijelu Houhe sat. 4. isstp. U 11,30 topvo. na Sinmintinskoj cesti (čini se kao da Japanci kreću u odlučujući napad na desno krilo južne bojišnice, budući da se ovdje ne osjeća pritisak, a i neprijateljska topovska paljba iznimno je slaba). Udari šrapnela i granata na području Huhuantuna na 3. utvrđeni položaj. U 11,35 požar s druge strane Saohentuna (vidljiv dim granata). Šrapneli iznad Ceguantuna. U istom pravcu, ali malo više nalijevo i na velikoj udaljenosti, u zraku mnogobrojni šrapneli (okolica Madapua). U 11,45 japanski šrapneli na ruske pješačke postrojbe jugozapadno od Sandafira. – Na sjeverozapadu tišina - napredovanje? Ruske pješačke postrojbe pred nama ostaju u pokretu. U 12 h šrapneli iznad Matuanze i istovremeno 4 granate između Matuanze i Sandafira. U 12,30 ruske granate nedaleko od bočne streljačke crte prema 1. utvrđenom položaju (ili na njoj?) (oko 300 stopa sjeverno od Houhe); 1 pješački vod na odlasku na istok; nešto ranije udari pojedinačnih granata sjeverno od 1. utvrđenog položaja, nekoliko i zapadno od Houhe. Čini se da je cilj toranj (oblik i visina slični laojanskom). Gen. Gerard, Lauenstein i ja napustili smo dosadašnji (središnji) položaj i otišli na bočni - kotu 28 s visokim rovovima (bolji vidik). Putom smo uočili na strmini oko 200 stopa istočno od Houhe 10. stp. u svojstvu pričuve (jučer se iskrcala). Bazarov: 9. stp. je kod odreda puk. Zapoljskog, a ostale p. iskrcavaju se u Houpitaju. – Konji vo. 10. stp. u lošem su stanju, mršavi, teško vuku. U 12,30 eksplozije šrapnela (kota 28) na sjeveru i sjeverozapadu; paljba pješačkih postrojbi na sjevero-

zapadu. Od 13,10 veliki broj šrapnela duže vrijeme vidljiv u kutu pod 323° (*napomena*: i dalje borbe - odred Zapoljski još nije stigao u Tašicao - vidjeti raspored). U 13,26 šrapneli na zapadu - južno do Fansintuna, čini se da su japanski. Oko 14 h zatišje (ručak!). U 14,40 čini se da su paljbu otvorile ruske bt. zapadno od Sandafira. Zapadno od crte Sandafir – Matuanza ruske pješačke postrojbe napreduju prema jugu ili jugozapadu - 2 b.? Pješačka paljba sa zapada. U 14,40 topvo. žurno je napustio Houhu prema zapadu. Od 14,40 pješaštvo je u streljačkom stroju krenulo prema zapadu. Nakon 14,30 ponovo smo zapadno od Houhe, jer to područje nije na udaru neprijateljske paljbe. U Houhi se osim gen. Kaulbarsa nalazi i stožer gen. Gerngrossa. U 22,50 pod kutom od 205° šrapneli istočno od Ceguntuna. Posadu 1. utvrđenog položaja (prema opkopu) čini 12. pp. U 15 h navodno paljba 3 ruske bt. sjeveroistočno od Saohentuna. Na putu prema tamo je topvo. U 15 h stožerni ksk. Zaburov (vrhovni zk. za vezu skupine gen. Gerngrossa): Ceguntun je u našim rukama, ali Tašicao još uvijek drže Japanci. Desna povorka 1. szb. pod zo. puk. Löscha, lijeva pod zo. gen. Krausea (*napomena*: gen. Silvestre naišao je oko 18 h na gen. Krausea kod tvornice sjeverno od Jusintuna, gdje se nalaze i 2 bt. 33. isstp., dok je 34. isstp. prebačena dalje prema Juhuantunu). U 15,30 2 povorke pješačkih postrojbi u napredovanju, 1 zapadno od Puta mandarina, a 1 iz Huangutuna (slijedi onu prvu); iza te prve topništvo, a iza druge vo. (vidjeti poslije). Udari granata oko 500 stopa sjeverno od 1. utvrđenog položaja. Kuropatkin danas nije izjahao (Zaburov). U 15,52 ponovo granate na sjeverni zaštitni bočni streljački rov (sjeverno od 1. utvrđenog položaja). U 16 h povratak preko Huangutuna. Dolazak zaostalih povorka od 15,30: 1 sat. 5. stp., 6. bt. 29. topbr. (8. azb.), mješovite p. 4. szb. s vo. (mješovita p. ustrojena je iz Irkutske, Omske, Tomske, Tobolske i Barnaulske p.). U 16,40 susreo sam Tettaua koji se vraćao iz Lunguntuna: 2. br. 31. d. (inače u sastavu szb.), u ponoć je dobila zapovijed za pokret na jug, krenula je u 3 h, na odredištu je bila u 7 h. U 9 h stigla je druga zapovijed da prijeđe zaleđeni Hunhe nedaleko od željezničkog mosta; sada potpuno iscrpljena taboruje sjeverno od Hunhea, te se nada da će do večeri biti kod skupine Gerngross (*napomena*: čini se da nije uspjela, jer je 7. ožujka 123. pp. iz Lunguntuna napala Juhuantun). Gen. Geršeljman ostao je jučer južno od Hunhea. Madapu je bio na udaru žestoke japanske paljbe, ali uspio se održati; otišli su samo vo. – Pričuva: nakon što su granate udarile u postrojbe u zatvorenom borbenom poretku, odlučilo ih se rasporediti na 10 bojnih redova - udaljenost između vojnika 3 stope, a između redova oko 100 (vidjeti 7. ožujak, pokret na Juhuantun). – U vo. izbila je panika zbog granata.

U 17 h povratak (nakon 16 h zbog barutnog dima i prašine bojišnica se više nije vidjela). U 17,45 dolazak čileanskog boj. Schönmayera (sada je kod 2. dagestanske kp. kod željezničkog mosta). – Prilikom povlačenja iz Sanfantaja sve su zalihe zapaljene, panika: u odsječku 8. azb. zapaljeno je streljivo (vjerojatno topništva). – Tijekom noći zbog toga snažan protunapad. Gen. Gerard: danas su Japanci šrapnele usmjerili na željeznički most, ali putanja im je bila prekratka. Bazarov: Japanci se povlače u 2 povorke iz okolice Tašicaoa. Na Sinmintinskoj cesti: 9. japanska d. - 8. japanska d. povučena s lijeve na desnu obalu Hunhea. Tijekom noći Rusi su zaposjeli Tašicao. Svi su položaji obranjeni (*napomena*: vidjeti raspored postrojbi, napad i opkoljavanje!). Deveta stp. iskrcana je na postaji Usitaj, gdje će vjerojatno biti iskrcane i ostale postrojbe. Deveta stp. podređena je puk. Zapoljskom, te 2 doknadnim zo. (ranije zaštitni željeznički odredi; po 1 prijevoznički odred, oko 1000 vojnika). Konjušar Rozdanko: japanske su br. razbijene. Pribiljski: „žestoki napad 1. szb.“.

7. ožujka / 22. veljače, utorak, ujutro oko -8°R, do podneva bez vjetra, vrlo ugodno, a onda južni i poslije zapadni vjetar

Tijekom noći - oko 4 h - dva puta žestoka topovska paljba (možda napadi na Juhuantun). Paljba i od 7 h. U 9 h ppuk. Lauenstein i ja na uzvisini sjeverno od Ceguntuna, oko 300 stopa istočno od 3. rova. Razmatranja: rusko topništvo (poslije ustanovljeno - 3 bt.) otvorilo je

paljbu južno od Jusintuna (jugozapadno od 4. rova). Dugačka pješačka povorka od Vafana prema Juhuantunu.

Na putu Huanguntun - Ceguntun topvo. (*napomena*: tamo i navečer). Iz povorke se izdvojilo nekoliko sat. s velikim odstojanjima između vojnika. Iza (istočno od) Matuanze stoji 10. stp. Rusko topništvo otvorilo je paljbu južno od puta Vafan - Juhuantun (oko 2 km istočno od Juhuantuna). – Poslije potvrđene 3 topbr. Ostalo topništvo oko 2 km zapadno od Sandafira. Topovska paljba iz pravca Fansintuna. Tri japanska šrapnela na rusko topništvo južno od Jusintuna, poslije i veći broj. – Pješačka paljba oko 3 km jugozapadno. U 10,45 odjahali smo prema jugu. U 10,50 japanske granate uz i iza (istok) ruske bt. južno od Jusintuna. U 11 h na križanju Ceguntun - Sandaza i Vafan - Juhuantun poljske bolnice 99. pp. i 25. d.; iza 25. d. 2 b. 34. seskovičke pp. (vojnici: kod Pertuna južno od Hunhea borbe, oko 6 km južno od Suhudapua, gdje su ih zamijenile postrojbe 8. azb.).

Napomena: ova je p. nedostajala u bojnom rasporedu od 5. ožujka (tvrdilo se da je prebačena). – Na putu prema Juhuantunu s prethodnicom na križanju u povorci (…) stoji i 4. bt. 29. topbr.; ispred nje pješačke postrojbe (povorka od 10 h). – Ruske bt. (4 ili 6) otvorile su žestoku paljbu. – Japanske granate padaju na prethodnicu ili pješačku povorku te na prostor jugoistočno od Jusintuna. U 11 h povratak povorke; bt., 3-4 b. (u velikom neredu), te 2 b. 34. pp. prema Vafanu (*napomena*: poslije smo saznali da je u 11 h Kalubarsu javljeno da je Juhuantun pao; razlog odlaska ove jake pričuve?; bt. i pješačka zaštitnica desno ispred njih, ostale su na mjestu; nismo znali da je Juhuantun izgubljen; sk. Bouncé: iz razgovora s ruskim časnicima jasno je da su se Japanci probili u južni dio grada i čini se da su podaci točni; svakako je ponašanje ovih pričuva, neovisno o odgovornom zk. - vrlo neobično). U 11,25 granata na križanju, eksplozija; jedna na oko 50 stopa od nas, ali bez rasprskavanja (…). – Japanske granate iza bt.; šrapneli dobro pogađaju. Balon kod željezničkog mosta u zraku već oko sat vremena. Nestao je u 11,45. Skupina šrapnela oko 5° zapadno (…), u odsječku oko 3 v. zapadno od pruge, te općenito prema Madapuu i lijevo od nas prema Juhuantunu (južni dio naselja - možda ipak, kao što to tvrdi i gen. Silvestre, ruski šrapneli južno od Jusintuna; ali ako je to točno, ako se ne radi o japanskim šrapnelima, tamo je onda samo 1 japanska bt., nikako ne više).

U Juhuantunu požar. Neprekidna pješačka paljba. U 11,55 žestoki udari šrapnela na Juhuantun, a onda slabljenje topovske i pješačke paljbe ispred nas. U 12,20 pričuva iz Vafana tobože prema Landatunu i Kudazi, tj. pokret pješačkih postrojbi iz Vafana (*napomena*: vjerojatno 123. kulovskovička pp., koja je poslije s jugoistoka napala Juhuantun). U 12,30 pješačka povorka u pokretu prema Vafanu, približila se našem križanju. Balon je opet u zraku. Sjeverno od Kudaze 2 velika stožera - konji (Kaulbars - Toparnin?).

Napomena: Bazarov navečer, na vijest o padu Juhuantuna, Kaulbars je tamo osobno odjahao. – Na uzvisini sjeverno od Ceguntuna saznali smo vjerojatno od pripadnika Crvenog križa koji je govorio njemački: Kaulbars će danas preko Juhuantuna napasti. Gen. (…) bio je jučer kod Kaulbarsa u Houhi. U 12,35 povorka koja se kretala prema križanju s prethodnicom, stala je (*napomena*: poslije je utvrđeno da je odložila prtljagu i uz put su ostale ležati lopate i ostali alat). U 12,55, budući da je povorka ostala na mjestu, smatrali smo da će doći do ponovnog napada, pa smo odjahali prema Sanazi kako bismo provjerili prilike na jugu. Ali, vratili smo se nakon što je povorka ponovo krenula. I bt. i prethodnica napreduju. Daljnje promatranje s križanja brzojavnog kabla puta iz Ceguntuna (tlo je uzdignuto poput nasipa). – Dva šrapnela rasprsnula su se oko 2 km zapadno-sjeverozapadno od Sanduze. Pješačka povorka postrojava se žurno u više usporednih redova, sa po 5 stopa razmaka između vojnika i oko 50 stopa između redova. Napredovanje prema brzojavnom kablu pod kutom od možda 10° (…). Širina oko 1500 stopa; poslije se na lijevom krilu vidio samo 1 red. Postrojavanje se odigralo na prostoru zaklonjenom uzdignutim tlom, iza obronka prema Juhuantunu. Tri bt. s topovskim kolima trebale bi se nalaziti iza (nama nevidljive!). U 13,25 dolazak pješaštva iz Matuanze. Zaštitna crta čini se da predstavlja zaklon za tek dolazeće bt.

U 13,30 pješačke postrojbe prema Juhuantunu potpuno su pripravne i čekaju. Jedna bt. dolazi iz Ceguntuna te se skida s topovskih kola prema zapadu, tj. sjeveroistočno-istočno od puta prema Ceguntunu. U 13,35 pokret pješaštva pod paljbom šrapnela, ali gubici nisu uočeni. U 13,40 šrapneli na pješačke postrojbe sjeverno od brzojavnog kabla (do sada samo prema jugu). Bt. ove pješačke pričuve žurno prolazi križanje, prema topništvu na 1. crti bojišnice. U 13,45 druga bt. na putu južno od Ceguntuna u prolazu pokraj one od 13,30 (južno od nje). U 13,50 pokret pješaštvo u borbenom postroju (razvučeni redovi) od Luguntuna prema zapadu. *Napomena*: vjerojatno 123. pp. U 14 h veći broj bt. kod Ceguntuna. U 14,15 i ove pješačke postrojbe u borbenom postroju. U 14,25 iste u pokretu prema Juhuantunu. Teško je utvrditi borbeni poredak, vjerojatno zatvoreni, možda (…) (dvostruki poredak na istoj razini, zavojiti u obliku crijeva). Možda: 1. poredak 4 sat., a ½ sat. na dovoljnoj udaljenosti za djelovanje – njihovi vodovi na istoj razini; iza njih veći broj b. u povorci (*napomena*: poslije smo saznali da se naprijed nalazila 10. stp., a iza nje 5. stp.: 1-8 sat., a ostale sat. 10. stp. na 2. crti). Svakako, bez primjene suvremenih saznanja o ustroju bojnih poredaka. – Smjer kretanja pod kutom od možda 30° prema brzojavnom kablu. Japansko topništvo skoro je potpuno zašutjelo. U 14,45 Kuropatkin je iz Kudaze odjahao južno od Ceguntuna kako bi obišao strijelce. Zadržao se neko vrijeme, a vratio se iza 15 h (prolaz kroz istureni položaj te „zaokretom nalijevo").

Sada se lijevo krilo strijelaca proteže skoro do brzojavnog kalba. Žestoka pješačka paljba kod Juhuantuna. U 15,15 japanska topovska paljba opet živahnija. Kuropatkin se nalazi istočno od Jusintuna na istoj razini kao i pješačke postrojbe uočene u 13,30. Granate u njegovog blizini; povorka se postrojava (…). U 15,15 Kaulbars je odjahao u Mukden. U 15,30 granate istočno od 5. utvrđenog položaja. U 15,45 odlazak strijelaca prema Ceguntunu, zajedno s bt. (tj. one u pokretu južno od Ceguntuna, kroz koji sve prolazi). Odjahali smo prema sjevernom krilu, smatrajući da slijedom odlaska strijelaca i Kaulbarsovog povratka, ovdje neće doći do napada. Poslije smo saznali da je upravo tada Juhuantun pao - borba 123. pp. S obzirom na moja zapažanja pretpostavka je da njegov sjeverni dio nije bio u posjedu neprijatelja, a jug nije bio branjen od strane japanskog pješaštva. Navedena je pp. pretrpjela velike gubitke, ali zk. su se držali dok nije počela topovska paljba. Za pješački sukob i vrijeme je bilo prekratko. – Usporediti događaj u 13,50. – Je li „pad" Juhuantuna upropastio sve Kaulbarsove planove o napadu? Prilikom prolaska kroz Ceguntun u 16 h, vidjeli smo Kuropatkina na konju u pravcu Mukdena. S uzvisine sjeverno od Ceguntuna: 3. opkop nije zaposjednut. Neposredno zapadno od nas i sjeverno od Jusintuna položaj s pješačkim postrojbama i topništvom (1 bt. puca). Veliki broj japanskih šrapnela i granata pada na prostor sjeveroistočno od Jusintuna. Isto tako, oko 400 stopa zapadno od 1. utvrđenog položaja (Houha), granate.

Položaj 1. szb. ostao je uglavnom isti kao i prijepodne, osim što se protegnuo do Tipantuna (jugozapadno od puta prema Jusintunu paljba topništva; čini se da se radi o topništvu koje se prijepodne nalazilo zapadno od Sandafira). U taboru istočno od Tatuanze 5. i 10. stp. i obje bt. Gen. Silvestre: na crti blizu pruge kod Linguntuna 5 bt. u pričuvi, i to 2 bt. 25. d. i 3 bt. 31. d.; sve bt. st. postrojbi udijeljene su gen. Geršeljmanu, koji je za obranu Madapua odlikovan Križem svetog Jurja; gen. Kuropatkin bio je kod njega u 14 h; u 18 h 6 b. 5. szb. prešlo je preko pruge kod odsječne opskrbne postaje (4 b. Tomske i po 1 b. Omske i Tobolske pp.), koje su prenoćile u barakama zapadno od pruge. Tettau, Silvestre (svjedoci): napad 123. pp. na Juhuantun: napredovanje preko Linguntuna u velikom luku prema južnom šumovitom području, 9 razvučenih redova, bez japanske pješačke paljbe, ali zato uz veliki broj šrapnela - gubitak oko 1000 vojnika, a poginuo je i zkp. (Baucé: napad je u stvarnosti bio usmjeren na pojedine skupine objekata jugozapadno od Juhuantuna, gdje su se navodno nalazila 2 japanska topa; Bazarov: u 11 h pri zo. II. armije na željezničkoj postaji vijest o gubitku Juhuantuna). Prilikom otvaranja paljbe svi su bojni poreci polegnuti; 1. poredak otvorio je paljbu, a 2. je slijedio u trku. Budući da nije bilo odgovora neprijateljskog pješaštva, pokret je nastavljen u razmaku od 5 stopa između vojnika i 50 stopa između bojnih redova. Tettau: sve pos-

trojbe na lijevoj obali Hunhea podređene su zo. III. armije. Balon je jučer bio kod 10. azb. Kod 1. szb. danas poslijepodne japanski napad na Caohotun u 2 povorke sa sjevera i sjeveroistoka. – Tettau je navečer kod Matuanze uočio veliki broj postrojbi u napredovanju prema sjeveru. Gubici do danas ujutro: u Mukdenu (ne računajući Fušun) 14.000 ranjenih vojnika i 280 časnika. – Bazarov: dolazak 2. bt. 3. stp.

8. ožujka / 23. veljače, srijeda, ujutro otprilike -6°R, sunčano, skoro bez vjetra, u podne se skoro sve otopilo

U 4 h dolazak boj. Rostagna: 6. szb. jučer je u 18 h (7. ožujka) napustio položaje te se uputio prema odsječku Hunhe iznad Mandarinskog mosta; stožer u Istočnom carstvu unutar zemljanih bedema Mukdena. Povod: 17. azb. nije se više mogao držati (?).

Napomena: glasina 6. szb., jer bilo je jasno da se Šahe neće moći dugo održati. Događaji jučer poslijepodne na sjeverozapadnom krilu - vidjeti kasnije zabilješke. Postojali su znaci koji su tjerali na žurnost. Bazarov: Šahe je Kuropatkin planirao napustiti još prekjučer (navečer), kako bi oslobodio snage za zapadnu bojišnicu, ali tome su se suprotstavili Linevič, Bilderling i Kaulbars. Posljednji je još jučer htio napasti Japance, ali onda je zatražio odgodu od 1 dana. Jučerašnji događaji ipak nalažu povlačenje. Rostagno: 25. veljače cijela je 72. d. prebačena na istok - odredište Bozinzaj. – Posljednjih dana zabilježena je žestoka japanska topovska paljba i napadi na Putilovski vrh itd., ali 6. szb. izgubio je samo 1000 vojnika. – Dana 7. ožujka u 19,30 početak povlačenja teškog topništva (18 topova od 6 cola, 12 minobacača i 2 poljske bt., te 6. topbr. – Topništvo 6. szb.: 48 brzometnih topova, 16 poljskih, 12 minobacača i 18 topova kalibra 152 mm = 94 topa. Ujutro smo uz našu kuću na broju 19 zatekli cijelu 2. verhneudinska kozp. U 9 h dolazak puk. Pestiča: Japanci su jučer stigli do pruge kod Hušitaja, prekinuta je brzojavna veza. Pestičev zemljovid: japanske predstraže na crti Taudatu - pruga (prema istoku). Sintajzi i Kunzatun drži 2. br. 41. d. – Za ovaj japanski pokret zna se već 2 dana. Protumjere su određene i danas bi trebale biti provedene. Tettau: ustrojava se Sjeverni odred, zk. gen. Launitz, a načelnik GS. gen. Eichholz. Sve raspoložive postrojbe bit će prebačene. U 9,40 odjahali smo puk. Pestič, ppuk. Lauenstein i ja do carskih grobnica, gdje bi trebalo biti zo. II. armije. Pestič se ubrzo vratio, kako bi s Bazarovim, koji ga danas zastupa u Cenzorskom uredu, razgovarao o izvješću. U 10,30 živa topovska paljba kod Houhe, slabija na sjeveru. – Nismo zatekli zoa., pa smo se vratili preko Lodafina i Tahentuna (11 h). Tamo smo naišli na 5. i 10. stp. (…), 4. szb. i 7. bt. 29. topbr. - dolazak na jugozapadni ulaz Tahentuna. Poslije smo na sjeveroistoku nedaleko od Lodafina vidjeli 1 bt. te još 1 (vjerojatno 7. bt. 29. topbr.) na križanju zapadno od Tahentuna; što se tiče pješačkih postrojbi, 1 b. nalazi se na putu istočno od Saohentuna, tj. prema Padazi, koja je pod žestokom paljbom - ruski šrapneli ruskih topbr. ispred Saohentuna (*napomena*: navečer gen. Gerard: bt. su smještene južno od Saohentuna). Japanski šrapneli i granate navodno iz okolice Padaze usmjerene su prema Houhi i na prostor između nje i Saohentuna; šrapneli skoro 1 km od bt., granate padaju mnogo bliže. Nekoliko njih lijevo iza nas kod jugozapadnog izlaza iz Tahentuna, zatim smo odjahali do grobnog humka sjeveroistočno od Sahedze. Dolazak u 11,25 (…). U 10,40 dolazak poljske bolnice 10. stp. i mješovite p. 4. szb. Ranije navedene pješačke postrojbe u bojnom poretku nalaze se navodno na istoj razini s Tahentunom. Neprekidna pješačka paljba na sjeverozapadu i sjeveroistoku.

U 11,50 pokreti pješačkih postrojbi prema Padazi. – Jedna b. napreduje prema Sahdezi, gdje je stala. U 11,55 pješačko desno krilo koje napreduje prema Padazi nalazilo se oko 1 km sjeverozapadno od Tahentuna. Vidljiva su 2 reda s velikim razmakom između vojnika (oko 10 stopa). – Granata je pala neposredno ispred srednjeg dijela položaja bt. zapadno od Tahentuna. – Balon je u zraku sjeverno od Mukdena, otprilike kod „tornja“. – U 12 h napredovanje b. iz Sahedze na strminu sjeverno od nje, gdje se postrojava u bojni poredak. Tamo će i ostati. U 12,10 pokušaj izlaženja 1 bt. iz Tahentuna uz zaštitu ostalih bt., ali neuspjeh.

Hitri povratak bt. pod pritiskom šrapnela i granata u velikom luku natrag u naselje; čini se da nije imala gubitaka. Poslije smo iz Lodafina vidjeli povlačenje bt. prema carskim grobnicama samo s prednjim dijelovima topovskih kola. Nedostatak topnika (vjerojatno se radilo o istoj bt. - nije se moglo točno razaznati golim okom /klanci, zakloni/ - uostalom 1,5 km od nas!). U 12,30 udari granata u našoj neposrednoj blizini, 1 iza nas; šrapneli iznad Sahedze, 1 granata u Sahedzi. Odjahali smo u 12,40 u ravnicu prema Houhi: tamo 1 pp., iza 1 bt. uz strmi obronak od Houhe prema Sahedzi. Šrapneli iznad obronka upravo kada je čelo bt. ušlo u Sahedzu. – Granate iza Houhe u nizini i u 13,15 na uzdignuću od oko 300 stopa južno od mosta kod Tajpizija. – Živa pješačka paljba na sjeverozapadu. U 13,50 bt. paljba pod obronkom kod kote 28 (mislim da se radi o bt. koja se ranije uputila u Sahedzu, pa se vratila). – Požar u pravcu Fansintuna (dim). – Topovska paljba kod Juhuantuna. – Lodafin ili Sintajzi gore (*napomena*: leže u istom pravcu, navečer potvrda od Pestiča, požar u Sintajziju). – U pravcu Dapua (sjeverozapadno od željezničkog mosta) veliki broj šrapnela.

Houha na udaru granata, koje udaraju u naselje i iza njega. Tijekom povratka vidjeli smo skladišta opskrbe: 3. vo. 45. topbr., 1 b. 1 mješovite p. (…) i 1. vo. 41. topbr. U 14,45 povratak kući, dvokolice su već natovarene prtljagom, stan pospremljen; selimo se u grad, na gospodarstvo u kojem je ranije bio smješten civilni odred (…), a koji je zbog žurnog odlaska na sjever ostavio svu opskrbu (šubare, meso, konzerve, pjenušac, pivo, duhan, stočnu konjsku hranu); na kolodvor je poslana samo manja količina prtljage (vlak vrhovnog vojnog zo.). Puk. Pestič bio je kod gen. Launitza u sjeveroistočnom dijelu šume kod carskih grobnica: Japanci su carske grobnice poštedjeli paljbe granata i šrapnela, namjerno su pucali desno i lijevo od njih. Gen. Grekov (Zabajkalska d.) i Krasnov smješteni su ovdje: smatraju da je sadašnja situacija podnošljivija: Grekov (orenburške postrojbe) Japancima je u zaleđu, a 1 ruska d. napreduje prema neprijateljskom lijevom krilu, dok se zarobljenici tuže na nedostatak streljiva (gen. Silvestre jučer Bazarovu: kod vas - Rusa - ne bi smjelo doći do nedostatka streljiva, jer od 1300 raspoloživih topova jedva da ih djeluje 200).

Danas su izgubili život puk. Zapoljski i još 1 zkp.

Boj. Schönmayer otišao je do pruge: Japanci su pucali na vlak južno od 1. kolosijeka. Oko 17 h kod naše se kuće okupila kbr. (2. dagestanska kp. i 1 transbajkalska kozp. /1. verhneudinska kozp./ s topništvom). Gen. Mišenko, oslanjajući se na štap, održao je govor: br. će biti upućena prema pruzi radi osiguranja slobodnog prometa. Boj. Rostagno: Bazarov mu je javio pad Saohentuna; on osobno vidio je poslijepodne paljbu ruskog topništva iz Tahentuna prema Saohentunu. Tvrdi da su japanske granate i šrapneli pali i u šumu kod carskih grobnica. Bazarov jučer: Linevičeva armija kreće na crtu Fušun - Fulin. – Japanski zarobljenici tvrde da je 5. pješačka d. već na desnoj obali Hunhea.

9. ožujka / 24. veljače, četvrtak, vrlo toplo, olujni južni vjetar, prašina!, ujutro magla, vidik ograničen na manje od 100 stopa, a kod udara vjetra ne vidi se dalje od 5 stopa, navečer su mi oči (između vjeđe i jabučice) bile pune prašine, sloj debljine 3-4 mm; upaljeno desno oko

Ppuk. Lauenstein i ja odjahali smo na istok duž pruge prema sjeveru. U 10,05 vlak na malom mostu sjeverno od Mukdena (put prema carskim grobnicama). Kod vojarne 1 sat. XVI. opkoparske b. na putu prema sjeveru. Tamo i vo.: kuhinjska kola obje p. - 1. topp. 41. i 45. topbr. U 19,30 na sjevernom dijelu Vaziea paljba ruske bt. (2. bt. 3. std.), navodno neposredno prema sjeveru. U pokretu prema sjeveru uočena i kola 2. stp. (*napomena*: je li se možda 1. br. 41. d. povukla sa crte Sintajzi - Kunzatun na crtu na sjevernom rubu carskih grobnica i Vaziea?). U 10,55 topovska paljba prema pruzi (sjever). Od 11 h žestoka paljba bt. iz Vaziea s prekidima. Na pružnom prijelazu Vazie - Caolinza 2 kola sa streljivom 53. pp. (14. d. 8. azb.) prema zapadu. Kod „signalnog stupa“ nasip iza pruge: 1 k. dragovoljni zb. i oko 2 b. - između ostalog 6 sat. sa stijegom 53. pp., a ostatak razne oznake. Kod kolosijeka susret sa stožernim

ksk. Zaburovim: vrhovni zk. nalazi se u Cuertunu. Ako već nije počeo, vrlo će skoro doći do velikog napada sa zapada. Japanci rijetko pucaju, iako su još nedavno šrapneli padali zapadno od Cuertuna. U 11,10 zapadno od kolosijeka i južno od Ungentuna paljba ruske bt. – Zapadno od pruge odnedavno neprekidna pješačka paljba. U 11,15 eksplozija 4 japanska šrapnela iznad bt. (navedeno u zabilješci u 11,10). Vlak u oblaku prašine iz Mukdena. Teretni vagoni, ali u sredini nekoliko putničkih. Prilikom dolaska na kolosijek, nekoliko šrapnela. Vlak je ostao na postaji. Mi, do tada neposredno uz željeznički nasip, povukli smo se oko 1000 stopa na istok te ostali na oko 800 stopa južno od Sandaze. U 11,30 pad granate 1 km južno od Ungentuna. – Između kolosijeka i sela Sandaze ruska bt. na položaju. U 11,50 odjahali smo prema sjeveru. U 12 h u Sandazi naišli smo na vo. III. b. 217. pp. (55. d. 6. szb.). Momčad: p. je raštrkana. – Na pola puta između Sandaze i Cuertuna istočno od pruge 1 ruska bt. na položaju. Nismo vidjeli da djeluje. U 12,40 još 2 bt. u pokretu sjeverno od navedenih naselja. Oko 1 km sjeverno od Fandatuna vo. 4. bt. 26. topbr.

U 12,25 gen. Kuropatkin odjahao je iz Cuertuna prema (…) (visina oko 10 m), gdje se nalazi velika k. skupina. Iza njega pješačke postrojbe, koje su morale stati zbog prašine. Mi smo ostali uz put Fandatun - Cuertun oko 1 km sjeverno od Fandatuna. Duž cijelog blagog obronka prema pruzi, istočno od nje streljački rovovi usmjereni prema zapadu. – Krenuli smo prema pješačkim postrojbama. Postrojene su u 2 poretka, na udaljenosti od možda 300 stopa. Časnik: mješovita b. Insarske pp. (54. d. 5. szb.) - po 2 sat. III. i IV. b. - pričuva zb. (??). Pukovnija je nedavno prilikom „juriša na selo“ (?) izgubila 1000 vojnika i veliki broj časnika; sat. zapovijedaju zastavnici; gore navedeni časnik je i sâm samo potporučnik. U 12,40 b. je otišla prema jugozapadu. – Pješačka paljba na zapadu. U 13,05 prolazak vlaka sa sjevera prema jugu; jedva uočljiv u prašini. – Bitnice, koje su bile istočno od željenice, prešle su prugu. Jahali smo uz prugu prema jugu: sreli smo gore spomenutu b. oko ½ km sjeverno od Sandaze, s desnim krilom uz prugu. Isti poredak kao i ranije, ali sat. u 1 redu. Ruska bt. otvorila je paljbu negdje na pola puta Ungentun - Saogouza, još 1 sjevernije. U 13,50 napredovanje razvučenog pješačkog bojnog poretka prema jugozapadu zapadno od pruge. Nigdje japanske topovske paljbe! – Oblak prašine sve je gušći; vidljivost je sve lošija: utisak da ruske snage napreduju bez otpora.

Povratak s jahanja i to preko Ungentuna putem zapadno od pruge. Bt. južno od Ungentuna više nije bila na položaju; na putu zrna šrapnela, krhotine granata itd. Bt. se na sjevernom rubu Vaziea nalazi na istočnom položaju neposredno uz put; objed momčadi. U Vazieu kola sa streljivom 162. pp. (41. d. 16. azb.). Na putu Ungentun - Vaize pojedini pripadnici 161. pp. na putu prema sjeveru. – Vlak vrhovnog vojnog zo. (nevelik) na putu prema sjeveru. U 16 h povratak. Bazarov (potišten): „Na sjeveru je okupljeno 80 b. - Kaulbarsov vlak otišao je danas prema sjeveru. – III. armija drži crtu Madapu - Fulin. I. armija: Fulin (*napomena*: vjerojatno isključivo) Fušun. – Sintajzi je jučer izgubljen.“ Tettau: Mukden je napušten?, bolnice na željezničkoj postaji dobile su zapovijed da napuste postaju. Danas dolazak gen. Gerarda oko 10 h. Oko 3 km sjeverno od Mukdena napredovanje 242. pp. (61. d. 5. szb.) prema Cuertunu, te 1 br. 17. azb. kod carskih grobnica; na Putu mandarina veliki broj vo. i ostalih kola u pokretu prema sjeveru. Od 17,15 do 17,35 živahna paljba na jugoistoku; Bazarov smatra da se radi o Japancima, jer prasak pucnja i eksplozija šrapnela slijede jako brzo jedno iza drugoga. – Bazarov o položaju i rasporedu Japanaca na južnoj bojišnici 4. ožujka i zapadnoj bojišnici od 7. ožujka. Krasnov: napad na prugu počeo je u 11 h, a Japanci nisu odgovorili. U 18 h pojedinačni pucnji na sjeveru. Paljba na jugoistoku cijelu večer, gdje je uočen i veliki požar (zalihe drvnog materijala kod Guzazija?).

Poslije požar i iz pravca željezničkog mosta (velike zalihe opskrbe kod kolosijeka Ugolni?). U 20 h povratak Bazarova od vrhovnog vojnog zo. (željeznička postaja); stigla je zapovijed o odlasku tijekom noći (napuštanje Mukdena). Japanci su danas kod Fulina prešli Hunhe.

10. ožujka / 25. veljače, petak, u 3 h ne previše hladno, ali oko 6-7 h hladno za noge tijekom jahanja, oko -5°R; u 6,30 izlazak sunca, toplo, poslijepodne sunce grije po leđima, do 20 h jedva ispod 0°, sunčano, bez vjetra

U 3,30 odlazak, umjereno vedra noć. – Prilikom odlaska, kod izlaznih vrata gospodarstva 1 su se kola raspala (Pribiljski). Krenuli smo prema zapadnom ulazu u zemljanom nasipu, ali Krasnov je loš kočijaš. Led. Tijekom vožnje kroz prolaz nedaleko od ulaza u zemljani bedem, moja su se kola prevrnula i slomio se držak. Popravak završen u 5,05. Prolazak vo., orkestra, magaraca i poljskih kuhinja 10. pp. (3. d. 17. azb.). Zalihe opskrbe na kolodvoru zapaljene. Tijekom jahanja uz zemljani bedem primijećen veliki broj polomljenih kola vo. Ppuk. Lauenstein i ja odjahali smo preko grobnih humaka do pruge, ali tamo samo povorka vo. (mislim 17. azb.) - jahanje duž pruge. Kod vojarne tabor „doknadnog zo." (otprilike 1 b.). Iza vojarne samo pojedinačna kola i momčad. – Kod Ungentuna jahanje Putom mandarina prema Julimpu. Ovdje su se kola kretala u 3 usporedna reda. Držimo se što je moguće više lijevo (zapadno) od ceste; ne možemo odrediti dijelove vo.; 1 vo. s opremom za mostove.

Prilikom dolaska u Puhe, pokreti na zapadnom rubu, dolazak bt. (prema zapadu). I streljački stroj je tamo. Na južnom ulazu polomljena kola, razbacana (…) sedla, prtljaga, uginuli konj. – Tragovi nedavne panike. Istočno od Puhea uočili smo pripravne pješačke postrojbe u pričuvnom poretku prema jugu. Momčad u šumi: pripadnici 217. kromske pp. (55. d. 6. szb.). Časnik, kojem sam se obratio: tu je i Taruska pp. (72. d. 6. szb.) iz Tihujčena, inače pričuva gen. Linevića. „Teretna kola malo su se previše požurila", razlog: streljivo je palo u vatru i eksplodiralo. – Iza pješačkih postrojbi bt. na položaju (mislim da se radi o 6. bt. 10. topbr.). Između 9,30 i 10 h odmor na sjevernom rubu Puhea. Kod prijelaza preko rijeke Puhe (duboki snijeg) oko 2 km sjeverno od sela Puhe koje nema most, led se već otopio. Uz strmi spust stoji velika skupina vo. – Odavde se vidi kretanje pješaštva istočno od Puhea prema sjeveru, usporedno s Putom mandarina. – Prtljaga 1 sot. 7. s. kozp. kreće se prema jugu (tamo se nalazi por. knez Nakašidza) (*napomena*: 7. s. kozp. prebačena je iz I. armije u 5. szb.). Posvuda tragovi panike sve do sjeverno od Činsutaja (prema kojem smo skrenuli s Puta mandarina), znači više od 10 km. Kod Činsutaja na uzvisini sjeveroistočno od sela naši stari poznanici (ppuk. Bazarov, gen. Gerard i Silvestre, Schönmayer, Rostagno, Mockler, Boucé). Dalje jašemo s njima. Gen. Gerard drži se neprekidno postrance, smjer prema zapadu i poprijeko u koraku: bio je žrtva panike u Puheu. On smatra da je uzrok cijele zbrke bila brza vožnja nekoliko kola kroz duboki rov, koja je za sobom povukla i ostala kola. Bježali su i naoružani pješaci, a vidio je i 2 sot., misli da se radi o Kavkažanima, kako (…) raznose vijećnicu. Vidio je i gen. Zarubaeva (5. szb.) u Tavi i postrojbe 5. szb. kako napuštaju Tavu i kreću prema zapadu (u 8 h). Oko podneva prošli smo duboki opkop zapadno od Illua (plutajući gaoljan kroz koji se moj bijelac nije usudio proći). Kratki odmor oko 14 h u Sintajziju. Lauenstein i ja odjahali smo sami do male vojarne pogranične straže kod južnog željezničkog mosta zapadno od Sintuna. Pridružili su nam se i Gerard, Mockler i Bazarov. U 17 h odlazak uz prugu. Ranije je tu stajala prethodnica vo. U 18,30 dolazak u Telin, gdje nas je već čekao naš vagon. – Postaja je puna časnika. – Vojnici itd., glasine: Japanci su zaplijenili vo. Linevičeve skupine (Kačalov).

11. ožujka, 26. veljače, subota, vrlo toplo, sunčano, prašina, Telin

Na kolodvoru gužva - zašto su ovdje stotine besposlenih časnika? I vojnika. Čak se i konjanici probijaju preko pruge. Ppuk. Bojkov (ranije Laojan, sada Mukden; zk. postaje): u 5,50 otišao je posljednji vlak iz Mukdena. Evakuacija je počela tek u 21 h. Nedostajale su lokomotive koje su stigle iz Telina, sve je otišlo, ništa nije ostalo. Oko 11 h dolazak vlaka vrhovnog vojnog zo. Prijepodne dolazak Rostagnove i Schönmayerove dvokolice. Vojnici. Kozak, koji je dovezao moju dvokolicu: tijekom napada 1 je časnik izdvojio naoružane konjanike - od onda nije vidio mog slugu Luku Kolesnikovog. Pribiljski, koz. potporučnik: kod

Tave na vo. otvorena je paljba šrapnela, tako da je naša kola odvezao prema pruzi, oko 2 h prošao je kod kolosijeka južno od postaje Sintajzi gdje su bile borbe, pa je izgubio kola i pješice se uputio prema Sintaziju i na kraju vlakom do Telina. Barun Tettau odjahao je u 7 h s postaje Mukden, pa preko Puta mandarina do pruge. Kod kolosijeka južno od postaje Sintajzi otvorena je paljba na vo: primijetio je kineske konjanike s izvučenim sabljama kako jurišaju na vo. Darik-beg (Gerardov sluga) tvrdi da se ne radi o Japancima, nego da su se Rusi međusobno sukobili. Isto mišljenje ima i Tettau o slučaju srednje povorke, prema kojoj se od pruge kretao vo. i koja je tada otvorila paljbu. Poslijepodne 16-18 h s ppuk. Lauensteinom jugoistočno od kolodvora. Uzduž željezničkog nasipa gomile vojnika. Utvrdili smo da je okolica kolodvora prenatrpana u širini od nekoliko km, a sada stiže i b. odsječne opskrbne postaje Mukden. – Jedna b. 219. juknovske pp. (55. d. 6. szb.) taboruje nedaleko od kolodvora. – Dolazak: dijelovi 71. topvo., odred 3. vo. 29. topbr., u pratnji veliki broj izgubljenih konja. – Vozila 25. top. vobr. – Vo. odjel 5. szb. – Dijelovi vo. 99. pp., 25. d., 16. azb., 8. tomska spp. (5. szb.), - Četiri strojnice, momčad 1. isstp. – Kola sa streljivom 53. pp. (14. d., 8. azb.). – Dijelovi vo. 2. st. topd. – Jedan vod 8. stp. – Jedna kola: stožer 3. pješačke d. – Odred 22. pješačke d. (1. azb.). – Vo. (opskrba) 10. azb. (okupljanje postrojbi, veliki broj kola). – Četiri topa 5. bt. 29. topbr. (8. azb.). – Kola 1. isstp.

Vo: opći odred 9. pješačke d. i vo. 137. pp. (35. d. 16. azb.). – U dolasku: kola sa streljivom sibirske 10. omske pp. i 100. pp. (8. azb.). – Vo. 43. pp. (mnogobrojni konji bez vlasnika). – Opskrbni odjel 9. pješačke d. i 1 opsadni top kalibra 42 cm (por. sjedi na zapregi). – Bolnička kola za prijevoz ranjenika Primorske dp. – Vo. 9. isstp., 7. stp. i 220. pp. (4 kuhinjska kola III. b.), 12. (…) poljska bolnica. – Opet kola 1. isstp. – Kola 5. stp. - Zaprega 51. vo. – Kola 98. pp. – Dvokolica glavnog opskrbnog časnika (…) II. armije. – Kola 1. bt. 5. minobacačke br. – Vozila 3. k. top. vobr. (topbr.). Peta is. opkoparska b. – Poljska bolnica (broj 216) 35. pp. (9. d.). Kola sa streljivom 56. i 9. pp., te kola 3. topbr. – Devetnaesta isstp., straža vlaka vrhovnog vojnog zo. Dolazak: kola 55. pp., stožer 41. pješačke d. - odred 11. pp., kola VI. is. opkoparske b. Opskrbni vo. 17. azb., 162. poljska (…) bolnica 213. pp., 4 topa i 1 minobacač 4. bt. 3. topbr., 7 topova i 1 minobacač 5. bt. 3. topbr., 2 kola sa streljivom 2. st. topvo., kola I. is. opkoparske b. Druga bt. 4. stopd. (topovska kola i kola sa streljivom - potpuna).

Napomena: zabilješka je nastala tijekom dvosatne šetnje. Prijepodne uočio sam da samo 1 top prolazi kolodvorom; uz veliki broj kola i vojnika, nisam uspio otkriti pripadnost postrojbi. Oko 18 h dolazak vlaka s juga. Na krovovima, stepenicama i odbojnicima vagona posvuda vojnici, koji su preplavili kolodvor. Naš odlazak u 20 h. Odredište na početku Gunžulin ili (…). Prilikom odlaska vlak je bio pun - stepenice, krov - itd. Vojnici, koje Kačalov i Pribiljski nisu uspjeli otjerati. Kačalov ih je nazvao vojnim bjeguncima!

U našem su vagonu ostala 2 veterinara (1 od njih, inače pripadnik 4. minobacačkog vo.), bio je poznanik iz Kazana[99] (tada student) i 1 sadašnji student - navodno novinar. Naš vagon broj 303, kojem se tijekom vožnje do Telina zagrijala osovina, nije ni krenuo. Mi smo premješteni u vagon broj 203. Neki su spavali u vagonu-restoranu. S nama putuje i dr. Öttingen sa suprugom.

12. ožujka / 27. veljače, nedjelja, toplo, sunčano

Nedostatak kruha! Prijepodne smo dugo stajali na postaji Čantufu. Prilikom dolaska vidjeli smo dva mrtva ruska vojnika na tračnicama - izbačeni su iz vojno-zdravstvenih vlakova. Nisu bili jedini. Sve do Čantufua mogli smo pratiti dijelove vo. tijekom pokreta prema sjeveru s obje strane pruge. Putem smo sreli vo. 11, 13. i 14. stp. Od 1. kolosijeka sjeverno od Čantufua postoji pruga prema istoku (1 brzojavni kabel). Prof. Wreden: u Mukdenu je ostalo 500 ruskih i 300 japanskih ranjenika. Lauenstein: u Harbinu nedaleko od postaje pronađen je

[99] Vidjeti Dnevnik 1892-1893. - Studijski boravak u Kazanu (bilj. 4 – obitelj Demert).

veći broj mrtvih tijela u predvorjima kuća - tajno su prebačeni iz vojnozdravstvenih vlakova kako bi se izbjeglo sastavljanje zapisnika.

13. ožujka / 28. veljače, ponedjeljak, u podne +4°R, navečer -1°R, vjetar, oblačno, poslijepodne snijeg

Tijekom noći mogući napadi kineskih bandi - strah. Zk. postaje zamolio nas je da navečer ugasimo svjetla (postaja Šuanšagou). Inače, na raspolaganju ima samo 25 ljudi. Planirao je naoružati naše vojnike, ali ovi su se pripiti povukli u vagon s prtljagom. Gospoda u vagon-restoranu uzela je oružje. S obje strane našeg vlaka postavljeni su drugi vlakovi, a tijekom noći zadržan je i vlak sa strijelcima. – Oko 2 h čulo se nekoliko pucnjeva, ali inače mirno, osim što je kod Sipingaja srušeno 25 brzojavnih stupova. Öttingen: glavni opskrbni časnik Mandžurijske armije Guber rekao je Kuropatkinu: ako napustimo Mukden, izgubit ćemo 1,160.000.000 R. – Do 10/23. siječnja trebale su se u Mukdenu objediniti velike količine opskrbe. – U bolnicama veliki broj vojnika, čak i časnika, s ranama od metka iz neposredne blizine na lijevom kažiprstu - samoosakaćenje, priznao je časnik. – Prije napuštanja Mukdena Öttingenova bolnica bila je preplavljena časnicima, koji su iz ništavnih razloga, kao npr. zbog bronhijalnog katara, nevidljivih unutarnjih ozljeda i slično, zahtijevali liječničku potvrdu za povratak. – Veliki broj Japanaca s japanskim mecima u leđima. Öttingen: pucaju u vlastite postrojbe, ako ove stanu. – O Aleksandrovskom: prva zdravstvena ustanova bila je uistinu njegovo djelo (vidjeti 14. ožujka). – Ruski vojnici nemaju osobne isprave kod sebe. Službenik RKB. u Mukdenu prevozio je na teretnim kolima srebro, papirni novac i dokumentaciju. Izgubio je sve kada je izbila panika. Predloženo paljenje papirnog novca (banka je čekala do posljednjeg trenutka s odlaskom, kako se Kinezi ne bi uzbunili), nije bilo odobreno. Dio prtljage vrhovnog vojnog zo. izgubljen je. Bazarov: iz Telina su poslane 2 sot., kako bi spasile prtljagu ostavljenu tijekom uzbune. Barun Tettau primijetio je 10. ožujka istočno od Tave oko podneva vojnike 19. i 20. stp., koji su samo ponovili „poraženi smo“ i vratili se natrag. Bazarov: armija ne želi braniti Telin te se i dalje povlači.

U našem vagonu danas nema vode. Naša vojna pratnja tuži se na nedostatak hrane od Telina, iako im naša ruska gospoda isplaćuju hranarinu i to u iznosu od 25 kopjejki dnevno, ali nigdje ne mogu ništa kupiti, čak ni kruh.

14/1. ožujka, srijeda, ujutro -12°R, hladno, tmurno, povremeno snijeg, vjetrovito

Buđenje u Gunžulinu. Puk. Zaharov, predstavnik željezničke uprave u Harbinu, upućuje nas dalje prema Harbinu. Zbog prepada kineske bande kod postaje Sipingaj prekinuta je brzojavna veza prema Telinu - srušeno je 25 brzojavnih stupova. Gen. barun Meyendorff stigao je u Gunžulin. Priča se da je pao s konja i slomio bedrenu i ključnu kost. Pribiljski: bio je negdje kod Tave kada je Meyendorff stigao, gužva na ulici (10. ožujka); s kolima i gardom krenuo je prema istoku, ali našao se pod paljbom, nakon čega je napustio kola i pješice rasporedio gardu. Fritz Reiner (rendgenolog) tijekom posjete: željeznički službenici premješteni su kako bi zgradu oslobodili za smještaj vrhovnog vojnog zo. (Lauenstein: žene, djeca i vojne bolnice prebačene su, ali Crveni križ ostaje; kao i u Mukdenu ne želi se izgubiti državna oprema, stoga Crveni križ, protivno odredbi, ostaje na 1. crti bojišnice). Mnogobrojni časnici zahtijevaju u bolnicama liječničke potvrde za povratak kući: navodno nevidljive ozljede ili beznačajne ogrebotine na rukama. Kada se Gunžulin našao u opasnosti (uništavanje pruge), žurno ga se utvrdilo: opskrbni časnik ponudio je vreće s gaoljanom (vidi fotografiju, bez konjanika), koje su poslužile kao zaštitni bedemi, prsobrani, ali prilikom vraćanja nakon prestanka opasnosti, nedostajalo ih je navodno (!) 1000. Vojne bolnice u Gunžulinu s Crvenim križem mijenjaju teško ranjene za lako ranjene. Prvi su sasvim zapušteni, što samo ukazuje na neznanje, lijenost i nemarnost vojnih liječnika. Nedavno je 1 vojna bolnica dobila vrlo skup rendgenski aparat, ali ne i tehničara, tako da se uređaj uopće ne koristi. Časnik pri zo. II. ar-

mije sk. Niqistu: u skupini Cerpicki 9. ožujka/24. veljače, zbog nedostatka streljiva odustalo se od daljnjeg napada, iako je 6 sela već bilo zaposjednuto (??). – Dana 10. ožujka / 25. veljače Cerpicki je ostao bez svih postrojbi svog zb. te se sa stožerom morao probijati kroz metež (načelnik GS. ranjen). Kobna pometnja. Gen. Silvestre je putom razgovarao s časnikom 34. isstp., koji je bio ranjen u Juhuantunu. Ta je isstp. s dijelovima postrojbi 25. d. u Juhuantun stigla 6. (poslijepodne) i 7. ožujka (je li sjeverni dio Juhuantuna tada već bio izgubljen ili ne, još uvijek nije razjašnjeno). Kod Gunžulina sve je u snijegu; na sjeveru mjestimično (nedavno pao). Bazarov: armija će se već dovesti u red, njega brinu događaji u Rusiji (*napomena*: „vjerojatno ima loše vijesti“). Öttingen o Aleksandrovskom: njegova zasluga je samo početak ustroja i uređenja zdravstvenog sustava, poslije je izgubio zanimanje. S njim su u velikom šatoru boravili i ostali opunomoćenici koji su neprekidno organizirali pijanke. Gučkov, novi glavni opunomoćenik vojnozdravstvenog odjela, sve ih je istjerao iz šatora, postavio 8 pisara i odredio sat primanja, te je sve počeo osobno nadzirati, čak je tijekom noći obilazio i Öttingena. Fritz Reiner: službeno se govori o 50.000 ranjenika.

15/2. ožujka, srijeda, ujutro -16°R, u podne -6°R, navečer -12°R, naizmjence sunce i oblaci, na poljima malo snijega

Prijepodne dugo stajanje na postaji Jaomin; brzojav mami. U 13,30 most na Sungariju: rijeka potpuno pod ledom. Prijelaz preko leda, ali uočene su i žičane zapreke. Oko 16 h kod postaje Cajcagou veliki broj podzemnih skloništa (kao u Gunžulinu), te barake u izgradnji. Na rijeci sjeverno od Cajcagoua velike količine drvnog materijala: rijeka je zapriječena rašljastim branama uz koje je nagurano naplavljeno drvo u ledu. Tettau: panika 10. ožujka kojoj je svjedočio dogodila se u 19 h kod stajališta južno od Sintajzija. Prije toga je pješice naletio na Pribiljskog, tako da misli kako je uzbuna krenula negdje dalje s juga oko 14 h. Prof. Wreden: evakuirano je 52.000 ranjenika iz Mukdena; ostalo je 500 teško ranjenih Rusa i 300 Japanaca. Teško topništvo je prevezeno.

16/3. ožujka, četvrtak, ujutro -11°R, u podne -3°R, navečer -6°R, sunčano, bez vjetra, skoro se sve otopilo na suncu

Ujutro buđenje u Harbinu. Prijepodne kupnja u Moskovskom gospodarskom institutu i Čurinu - 29,55 R. – Brzojav za princa Hohenlohea (stigao u Harbin /…/, nema novosti). Bazarov: vrhovno vojno zo. tek dolazi u Kuančenzi.

Izvod iz *Harbinskog vjesnika*: Telin 28. veljače / 13. ožujka: (vijest se čini službenom): … dijelovi zb. u odsječku Kandolisan zapalili su svoje zalihe stočne hrane... Pomrčina:... vojska nije išla cestom nego okolnim putovima preko oranica i dok su do nekih dijelova vojske stigle nove zapovjedi, udaljeniji dijelovi ih nisu primili te su mnoge p. zbog toga krenule u drugom pravcu... Kiuzan - sjedište načelnika dijela obrane gen. Levestam. Bojište je od njegovog položaja bilo udaljeno nekoliko v., a u odlučujućem trenutku obranio se s manjim odredom, dok je ostatak snaga zbog spomenutih okolnosti tek stizao.

Japanci su pomoću skele, koristeći sve prednosti (olujni oblak prašine 9. ožujka), na nekoliko mjesta prešli rijeku, ali iako su svugdje naišli na otpor, uspjeli su se probiti u odsječku Kiuzan, gdje su se nalazila 3 manja odreda Barnaulske p. Osim toga, navedena je 3 odreda neočekivano zasula i paljba iz 4 topa na lijevoj obali te su se u 18 h morali povući kako bi izbjegli opkoljavanje i uništenje. Istovremeno, sjeverozapadno od Mukdena vodila se teška bitka... na četiri točke: Ceurtun, Tenut, Sintajzi i Ungentun, ali imali smo sreće - Japanci su morali ostaviti svoju 8. topbt. ne izdržavši našu paljbu, tako da se dalje vodila borba za zapljenu topova. Tada je stigla vijest o proboju neprijatelja kod Kiuzana i to samo nekoliko v. istočno od Mukdena. Javljeno je i da pješačka br. s topništvom opkoljava Kuropatkina sjeverno od Jusintuna i Makudaza.

Oko 21 h 24. veljače / 9. ožujka uprava željeznice dobila je zapovijed za evakuaciju: u 21,40 dolazak 1. skupine od 8 vlakova, a u 5,45 posljednje tri skupine od 18 vlakova... Linevičevi zb. povlačili su se istočnim putovima: Fušun, Impan i Fulin. Treća armija kretala se Putom mandarina, a II. armija uz željezničku prugu. Zb. su se žurno kretali, II. armija odmah je nakon III. napustila Ceurtun, a gen. Malov hitro je napredovao pema kolosijeku broj 97. Gen. Dambrovski napustio je Sintajzi, a gen. Launitz položaj kod carskih grobnica.

Japanci su još tijekom noći ušli u Sintajzi, pred zoru zaposjeli su položaje kod carskih grobnica i uzvisinu Kumirnu, ali tamo je III. armija na njih otvorila paljbu (povlačila se s crte Bejtazi prema Suetunu, Ungentunu, Talajziju). Tu se nalazio i dio II. armije, ali neprijatelj se nije približavao. Mogli smo ih dohvatiti samo topništvom, ali poštujući svetinje Kineza (carske grobnice), paljba nije otvorena i povlačenje se nastavilo. Čula se samo povremena topovska paljba usmjerena prema sjeverozapadu. Sva žestina udara na zapadnu bojišnicu pogodila je Launitza. Jedan zb. II. armije, koji se kretao lijevo od željezničke pruge i sjeverno od Ungentuna, napadnut je s istoka, što je značilo da Japanci u proboj šalju i topništvo očekujući proboj između kolosijeka 97 i postaje Hušitaj ne obraćajući pažnju na istočne zb.

Odlučeno je da se izdvoji nekoliko odreda bočne prethodnice i zaposjedne željeznički nasip. Ti su odredi nastavili borbu do dolaska podrške Launitzu, koji je bio opkoljen s juga, sjeverozapada i sjeveroistoka, ali se uspio probiti s neznatnim gubicima. U noći s 25/10. ožujka na 26. veljače sve su naše snage bile kod Hušitaja...

Izvod iz posebnog izdanja *Harbinskog vjesnika* od 16/2. ožujka (službeno 13. ožujka): neprekidna bitka koja je trajala danima završila je s 50 000 ranjenih vojnika. Povlačenje iz Mukdena provodilo se u teškim uvjetima, vojska je u punom sastavu pratila prethodnicu, zaustavljajući se na određenim mjestima. Kretanje po Putu mandarina bilo je otežano zbog djelovanja japanskog topništva, danju se povlačenje odvijalo okolnim cestama i putovima, a noću je bez obzira na sve poduzete mjere, bilo isto tako usporeno. (…) Prije napada sakupljeni su značajni podaci. Prema broju ubijenih i ranjenih utvrđeno je da je u bitkama osim 3 armije sudjelovala i cijela armija Nogi. Osim toga, tu su i novoustrojene d. koje su tek stigle u Mukden. Japanska se armija održava lakim pristupom morem te blizinom matične države i brojnošću postrojbi. Osim toga, zahvaljujući dobro organiziranoj obavještajnoj službi još u doba mira, Japanci dobro poznaju razmještaj naših snaga.

Dana 27. veljače / 12. ožujka: do postavljanja zk. 1. crte bojišnice, naše se snage od neprijateljskih nalaze na udaljenosti topovskog dosega. Nema zapovijedi o većim napadima. Iz zapovijedi zk. 1. crte bojišnice II. armije vidljivo je da je najtežu bitku vodila 14. isstp., koja se i na zapadu i na istoku morala probiti kroz neprijateljsku paljbu. Uz puk. (…) u tome su uspjeli samo 3 časnika i 150 vojnika (bt.). Ranije je 1. isp. izgubila više od 1000 ljudi. U pristiglim izvješćima o gubicima, navedeno je da su u Jurjevskoj p. 25. d. ostala 2 časnika na 619 vojnika.

Vijesti, Telin 26. veljače / 11. ožujka, u 18 h … Poslijepodne stiglo je izvješće o proboju Japanaca na istoku, tj. 3 v. istočno od Fulina - položaji 1. i 4. zb.... Vrhovni vojni zk. čekao je u Sintajziju...

9. ožujka / 24. veljače u 9,40 krenula je prva skupina od 8 vlakova s 13 lokomotiva iz Telina... U 15 h bio je pokret sljedeće skupine, a u 18 h krenula je posljednja (16. po redu skupina). Svi su vlakovi vukli 52-55 vagona. Tri su prevozila opremu 1. vo. opsadnog topništva (u podne), 1 je bio natovaren toplom odjećom, 1 ugljenom, 1 opkoparskom opremom, 1 je imao ulogu skladišta njegovog veličanstva, 3 su osim toga prevozila opskrbu, a ostali su bili puni ranjenika. Posljednji je prevozio željezničko osoblje, njihovu prtljagu i inventar postaja.

Posvuda su bili požari: zapaljeni su žito, slama, ugljen, drva i suhi kruh... i to više od 3600 vagona žita i suhog kruha te više od 1000 kubika ugljena, slame i gaoljana samo u zapadnim skladištima opskrbe. Ostavljeno je 105 teških ranjenika, od toga 36 Japanaca. Stvari

(osobne i vlasništvo države) dijelile su se ili bacale... U materijalnom smislu najveći gubitak predstavljaju fušunski rudnici koji su ugljenom opskrbljivali željeznicu.

Kačalov: Kuropatkin je opozvan, prekosutra će proći ovuda na putu u Petrograd! Kajuan i Telin su napušteni. U Harbinu se nalazi odred 16. stp. (željeznički prijevoz). Pozivanje Kuropatkina u Petrograd glavna je tema svih razgovora, čini se da se iza toga krije nešto veće. Nema sumnje da Kuropatkin snosi veliki dio krivnje za neuspjeh rata, ali on je ipak samo predstavnik sustava: nijedan gen. ove armije ne bi osobito drugačije ili bolje mogao djelovati. Ukratko: materijalni dio ruske armije je zadovoljavajući (brojno stanje, oružje, opskrba), čak je u odnosu na mogućnosti Japanaca i nadmoćan (barem brojnost postrojbi te vrste i tipovi topova), ali sve što se tiče duhovnog dijela nije na visini suvremenog razvitka i ne može se uspoređivati s japanskom armijom (obuka postrojbi, stožera i vrhovnog zo., način vođenja rata, djelovanje postrojbi, uređenje popratnih sustava - posebno opskrbe).

Rostagno smatra da je južno od Hunhea gen. Launitz u prvim danima ožujka zapovijedao dijelovima II. armije. Tettau je primijetio da je 10. ožujka u 7 h napustio kolodvor, dok su ruske bt. na sjeveru Mukdena pucale prema jugu. Bazarov: 2 topa bila su usmjerena na cestu u gradu. Glasine o Kinezima: u Mukdenu ubijaju liječnike i pale bolnice.

17/4. ožujka, petak, ujutro -8°R, sunčano, slab vjetar

Tettau je upravo razgovarao s gospodinom Grünwaldom (iz /…/ Crvenog križa), koji je jako uznemiren: bijeg iz Gunžulina i priprema novih prostorija za bolnicu. Japanci stalno napreduju. *Napomena*: ako je 12. ožujka prethodnica armije napustila Telin i svakodnevno napredovala 20 km, jučer, 16. ožujka (nakon 5 dana), trebala bi biti kod Sipingaja (5 x 20 = 100 km, Telin - Sipingaj 110 željezničkih v., Telin - Gunžulin = 161 v.), ili nakon 8 dana (od 12. do 19. ožujka) u Gunžulinu (20. ožujka). Budući da nije bilo vremena za dovođenje postrojbi u red, nastao je kaos: raspad, glad, pljačka! Udaljenost Telin - Harbin iznosi 442 željezničke v. ili oko 25 dana neprekidnog hoda (mjesec dana), a udaljenost Mukden - Telin 64 željezničke v. Doknadna b. 85. viborške pp., ali i ostale doknadne postrojbe, danas su otišle prema Habarovskom. Dolazak: 1 odred 11. stp. i 1 doknadno zo.

Izvodi iz *Harbinskog vjesnika*:

Mukden, 20. veljače / 5. ožujka: Osam km sjeverozapadno od postaje na Sinmintinskoj cesti, jučer su (19. veljače / 4. ožujka) Japanci ušli u naše rovove bez topovske paljbe. Zaustavila ih je naša neočekivana paljba.

Mukden, 20. veljače / 5. ožujka: Od jutra kod sela Madapua na rijeci Hunhe Japanci žestoko napadaju, ali odbijeni su.

GS. Okua, 18. veljače: Japanci su zaposjeli 2. crtu bojišnice na ruskom desnom krilu. Osim toga napredovali su do zapadne obale rijeke Hunhe, sjeverno od Žantana.

Armija Kuroki, 17. veljače / 2. ožujka: Napad na crti gorje Vajtošan - Tahe. Veliki dio vojske prešao je ravnicu u pravcu zapada i stigao do 1. crte napuštenih ruskih rovova. Rusi su se žestoko branili na 2. crti usprkos jakoj japanskoj paljbi i još uvijek drže glavnu crtu bojišnice ukopanu istočno od željezničke pruge, južno od Tahea.

Službena vijest 20. veljače / 5. ožujka: Na bojišnici, zapadno od Mukdena, noć je prošla mirno. Na lijevom krilu bojišnice, na obali Hunhea i ispred Madapua, Japanci su ujutro napali, ali oba napada su odbijena. Bitka se uspješno nastavila na bojišnici sjeverno od Madapua u 18 h. Središnji su položaji od Tahea do Sahepua zadržani. Odbijeni su i svi noćni napadi na Novgorodski i Putilovski vrh. Ujutro je došlo do protunapada naših postrojbi kada su zaplijenjena i 2 topa. Tijekom napada na položaj u odsječku Erdagou neprijatelj koristi samo topništvo. Na položaju u odsječku Kandolisan noćni japanski napad, koji je trajao do jutra, tijekom kojeg su do rijeke Tahe dopremljeni topovi, ali opet su svi napadi odbijeni. Gaotulinski položaj neprijatelj je napao jučer navečer, ali neuspješno. U odredima krajnjeg lijevog krila noć je prošla mirno.

Mukden 21. veljače / 6. ožujka: u 4,45 (…) (*napomena*: svakako 20. veljače / 5. ožujka): Japanci su napali više položaja, ali su odbijeni. Najupornija bitka vodila se danas ujutro na lijevom krilu od Madapua do Nusintuna, a do večeri je trajala i topovska paljba iz smjera Salinpua. Japanski projektili padali su do Luguantuna. Do 19 h žestoki napadi na Elothajzu na lijevoj obali Hunhea. U središtu napad i na zapad Sahepua. Naši su se protunapadi odvijali istočno od Putilovskog vrha - oko 10 zarobljenika. Na lijevom krilu nastavili su se napadi na položaje u odsječku Kandolisan i na odred Rennenkampf. Neprijatelj je, napavši Gaotulinski prijevoj, krenuo prema jugu.

Mukden 22. veljače / 7. ožujka: Japanci su napali cijelu bojišnicu lijevog središta banapuskog položaja. Jučer do 15 h svi su napadi odbijeni. Napadnut je istovremeno i središnji položaj odreda Rennenkampf, koji je odbijen bajunetama i djelomičnim povlačenjem. Jugozapadno od Mukdena vodila se žestoka bitka kod Madapua, a na zapadu je bilo mirno. U lijevom središtu noćni napadi. U 4 h žestoki napad na središnji i jugozapadni položaj (iz pravca Madapua).

Mukden 22. veljače / 7. ožujka, u 10 h: Na bojišnici Junhuantun - Jansitun Japanci su nekoliko puta napadali odrede generala Topornina i Cerpickog, no odbijeni su. Središnji je položaj oko 5 h odbio napade na položajima ispred Novgorodskog i Putilovskog vrha (jugoistok). U 2,45 odbijen je i napad na položaju Banapuze. Oko 6 sati naši su bajunetama zaposjeli položaj u selu Manzadan zarobivši 2 topa. Japanci su napali topništvom, ali preduhitrili smo ih protunapadom i zaplijenili još 1 top. Na sjeverozapadu oko 20 h odbijen napad.

Mukden 23. veljače / 8. ožujka: Zbog premještanja gotovo cijele japanske armije na zapadnoj bojišnici, naša južna armija odlazi sa svojih položaja... Oko podneva Japanci su na sjeverozapadnoj bojišnici zaposjeli naselja Cuanvang, Cahotun, Uanutun i Sintajzi... Nastavlja se evakuacija postaja između Ceurtuna i Munapajutuna.

Službena vijest 20. veljače / 5. ožujka: Na desnoj obali Hunhea neprijatelj je svim snagama napao sjeverno od Madupua do Nusintuna. Svi napadi su odbijeni. Naše desno krilo prešlo je u napad i zaposjelo Nusintun, kao i nekoliko naselja sjeverno od njega. Neprijatelj je žestoko napao Ejuthajzu, no do 19 h svi su napadi odbijeni. Žestoke borbe vodile su se i u odsječku Sahepu, ali neuspješno. U odsječku Putilovski vrh u protunapadu je zarobljeno oko 100 Japanaca. U odsječku Erdagou mirno. Nekoliko napada na naše lijevo krilo u odsječku Kandolisan nije imalo drugih posljedica, osim ranjavanja gen. Rumškeviča. Danas je primijećeno opkoljavanje južnog dijela našeg desnog krila, ali dragovoljci su napredovali do Lunšuizija i Čanhizaja koje drže Japanci. U naselju Ubenupuza neprijatelj je žestoko napadao, no zbog unakrsne topovske paljbe morao se povući. Odbijen je i napad na položaj Kudaza (desno krilo).

Službena vijest 21. veljače / 6. ožujka: U središtu noć je prošla mirno. Na desnom krilu zapadno od Mukdena danas nastavak napada. Jučer je neprijatelj sve snage usmjerio na zauzimanje bezimene šume oko 1½ v. južno od sela Guantun (oko 200 stopa), ali otjerala ga je topovska paljba. Oko 11 sati odbijen je i 9. napad. Na položajima u odsječku Erdagou djelovanje krilnog topništva. Jučer u ponoć Japanci su počeli napad duž cijele bojišnice u odsječku Kandolisan, no do 3 h, odbijeni su svi napadi (/…/ zapadno od /…/ /1. azb./).

Gaotulinski položaj neprijatelj nije napadao, ali pred njegovim središnjim dijelom izbrojeno je oko 30 poginulih časnika i 2000 vojnika. Dio smo pokopali. Oko ponoći su Japanci, nakon žestoke topovske paljbe, ponovo napali Ubenupuze. Kod Tomašugana naš odred je odbio nekoliko napada (veliki japanski gubici). Manji odred na krajnjem lijevom krilu (kozsk. Dolgorukov) imao je značajnu ulogu u zaposjedanju prijevoja južno od Kudaze. Japanski ko. i pola voda pobjegli su, ostavivši poginule i oružje.

Bazarov: vrhovno vojno zo. danas je u Čatufuu (odatle je stigao brzojav - danas se poriče odlazak Kuropatkina u Petrograd /*napomena*: u što Kačalov sumnja/). U 17 h čaj s Tettauom kod Lauensteina. Na putu do tamo susret s glavnostožernim sk. Veselovim, inače „na-

čelnikom harbinskog obrambenog stožera“ (vjerojatno od „obrane“ nije bilo prevelike koristi, ako je sk. načelnik GS.). Govori se da je u Rusiji proglašena opća mobilizacija. Tettau je razgovarao s poznanikom, časnikom (p. iz grada Rivne), koji se već sada tuži na nedostatak časnika. Lauenstein je osim toga od časnika u Rigi saznao da u njegovoj p. po 2 sat. pod zo. 1 sk. Službenik tvrtke Tillmanns[100], gdje stanuju Lauensteinovi, o željezničkoj upravi: upravo su donesene mjere za odlazak Kuropatkina u Petrograd. Svi službenici pružnog odsječka južno od Harbina dobili su zapovijed, da obitelji pošalju na područje sjeverno od Harbina. Zo. umjesto Kuropatkina preuzima Linevič. Bazarov: izv. odredi i 4. azb. odlaze u Vladivostok. Prof. Wreden: danas vijest o vojskovođi Ojami: u četvrtak 3/16. ožujka Japanci su potisnuli Ruse i u 15 h ušli u Telin. Svi se sada okupljaju kod dodijeljenih nam ruskih časnika, svakodnevno pjenušac pri objedu (…), jučer je gost bio Baranowicz, danas prof. Wreden. Sada ipak nije trenutak za slavlje.

18/5. ožujka, subota, ujutro -8°R, sunčano, slab vjetar, u podne +2°R, navečer -2°R

Dolazak u 9 h: vlak s oko 25 vagona i tračnicama za uskotračnu poljsku, tj. vojnu prugu. Jučer dolazak gen. Hrešatickog, zk. Vojnog okruga Amur: vjerojatno na razgovor s gen. Kuropatkinom. Kolodvorske glasine: nasljednik Kuropatkina bit će gen. Grodekov (raniji zk. amurskog vojnog okruga). Kačalov: Linevič je imenovan vrhovnim vojnim zk. Mandžurijske armije umjesto Kuropatkina. *Napomena*: nadajmo se samo privremeno, inače bi se moralo pretpostaviti da se radi o početku demobilizacije, jer Linevič je nesposoban. Možda je djelotvoran i tvrdoglav, ali istovremeno je i uskogrudan, koliko sam to mogao razaznati iz upravo budalastih razgovora o ovom ratu. Bazarov: sitničav je što se tiče pravila odijevanja (odora). – Samo je još to nedostajalo! – O gen. Saharovu, načelniku GS. vrhovnog vojnog zo. Bazarov nema neko određeno mišljenje; glavnostožerni časnici u vrhovnom vojnom zo. su različitog mišljenja: neki ga hvale, neki ga kude. Kuropatkin je barem sve operativne pojedinosti sam pripremao. – Neobičnom ostaje ipak činjenica, da se Saharov tijekom rata (početkom rujna) oženio i to s jednom Voronovič, sestrom gen. Voronoviča, kojeg sam upoznao u Kazanu. U 22 h najavljen je prolazak Kuropatkina. Pronađena su sva kola RKB. osim jednih; ali sva je dokumentacija izgubljena (*napomena*: sada su tijekom povlačenja izgubljene velike količine /…/!). Ali, većina dokumentacije (…) je nađena. Prema *Mandžurijskom vjesniku*, sve osim novca.

19/6. ožujka, nedjelja, ujutro -4°R, sunčano, proljetno vrijeme, u podne +4°R, navečer ±0°R

Odred 16. stp. ujutro je još uvijek kod prilaznice za iskrcaj. Naši vagoni su od jučer poslijepodne na (…) provjeri. U utorak (21. ožujka) posao bi trebao biti gotov. Bazarov: Kuropatkin je stigao između 6 i 7 h s malom pratnjom (Urusov /…/, grof Bobrinski itd.), i s gen. Veličkom. Gospoda su napomenula da je podnio zahtjev za dodjelu zozb.: 1. azb. ili 5. szb. (gen. Zarubaev preuzeo je umjesto Lineviča zo. I. armije). Kačalov, navodno iz pouzdanog izvora: rat će se nastaviti do kraja. Današnji *Harbinski vjesnik* sadrži carsku zapovijed od 3/16. ožujka, ukratko: Kuropatkin se razrješuje dužnosti, a Linevič ju preuzima. --- Dakle, u najvećoj nemilosti: Kuropatkin nije pozvan u Petrograd. Ne žele ga ni čuti. Petrograd očigledno smatra Lineviča čovjekom koji će uspješno ratovati. Ili ipak demobilizacija? Sk. Niqist vidio je u RKB. japanski brzojav, prema kojem su u Mukdenu zarobljene 43.000 Rusa. *Napomena*: čini se vjerojatnim, ovih se dana o tome razgovara, a moja procjena glasi 25.000. Lauenstein je čuo da je Kuropatkin ozbiljno bolestan. *Napomena*: uopće ne bi bilo čudno. Već

---

[100] Trgovačka tvrtka željeznim i čeličnim proizvodima iz Kronenberga (Tillmanns-Rubens)? (Noack-Wiemers, Franca, Robert Hermann Tillmanns /1844-1927/, ein Pionier der Kinderchirurgie in Leipzig, 2004. http://books.google.hr/books?id=rJbQI4vayJEC&pg=RA1-PR2&lpg=RA1PR2&dq=firma+tillmanns&source=bl&ots=JqGf2fyjX9&sig=FYyUJTnICRuxT3quDE8kAyvpXEs&hl=hr&sa=X&ei=cUr0TvqpLIzNswb98JAI&ved=0CEsQ6AEwBQ#v=onepage&q=firma%20tillmanns&f=false).

je tijekom zime loše izgledao. Velike brige, rad, besane noći i još k tome u najvećoj nemilosti. Psihički slom ne bi bio iznenađenje. Danas dolazak vojnika s prtljagom gen. Silvestrea. Jedan konj bio je ranjen. Budući da se vojnik u Telinu nije mogao ukrcati ni u jedan vlak, odvezao se do sljedeće postaje, pretovario prtljagu i sa svime ipak stigao do gen. Silvestrea.

20/7. ožujka, ponedjeljak, u 8,30 ujutro ±0°R, sunčano, u podne +9°R, navečer +2°R, prekrasan dan

U 9 h primijetio sam dolazak željeznicom odreda IV. b. 117. pp. (30. d. 4. azb.). Momčad: neki odredi su otišli još i prije njih. Početak dolaska odreda 4. azb. Iskrcaj 16. stp. još uvijek nije počeo, kao ni 4. sttopvo. Vidio sam veliki broj vojnika 12. stp. Jedan je vojnik napomenuo da je p. u Harbinu. U 10 h vidio sam na kolodvoru gen. Kuropatkina u šetnji uz vlak. Mahnuo mi je i rekao: „Upravo sam dobio zo. nad 1. armijom, za što je Linevič gorljivo molio cara. Kao stari vojnik ne mogu napustiti armiju koja ratuje (ja: naravno). Recite svojim prijateljima[101] koji su bili s vama u stožeru 1. armije, da ću biti sretan ako ostanete i dalje u 1. armiji (ja: sretni smo zbog Vas, i sami znate koliko smo Vam odani /…/).“ – Izgleda bolje nego što sam očekivao. Kačalov: sva pošta iz Mukdena je spašena i prevezena. Oko 19 h Kuropatkin je otputovao prema jugu praćen povicima „hura“. Jučer u 23 h ovuda je prošao I. odred 4. azb. prema Vladivostoku (Kačalov).

21/8. ožujka, utorak, u 8,30 ujutro +1°R, sunčano, vrlo toplo, u 19 h još uvijek +3°R, navečer nekoliko oblaka

Na kolodvoru prijepodne: 4. sttopvo. (potkivanje konja, koji su očigledno putovali bez potkova). Otišla je 16. stp. Umjesto nje na prilaznici za iskrcaj vo. 30. d. Momčad 118. pp.: na putu prema Vladivostoku (na prilaznici se konji vjerojatno izvode kako bi se razgibali). Bazarov: Kuropatkin je caru poslao spretno sastavljen brzojav - ne može napustiti vojsku i istovremeno služiti državi; nada se da će biti dobar zka. i možda izvrstan (…) zkzb., te podnosi molbu za zo. ili I. armije ili 5. szb. U podne dolazak ksk. Spaicsa i boj. MacComba. Donijeli su i našu prtljagu, koju su pronašli u Gunžulinu. Sada nedostaje samo prtljaga gen. Gerarda i ppuk. Lauensteina, koju su vojnici zaduženi za nju, ostavili na cjedilu. Spaics je grofa Szeptyckog posljednji put vidio istočno od Telina. – Skupina Rennenkampf vraća se na istok (Telin). Svi smo doručkovali kod Iverskog ureda Crvenog križa (također i /…/, tj. velika kneginja Sepgius). Tamo su smještena 654 ranjenika, iako je prostor predviđen za njih oko 300. Predstojnik gospodin Voronovič. Sve je vrlo čisto, ugodan zrak, barake, sve popunjeno. Gen. Stackelberg je još uvijek ovdje u Harbinu. Ppuk. Lauenstein je u RKB. saznao: ministar unutarnjih poslova je ubijen, a naslijedio ga je Buligin.[102]

U Mukdenu je RKB. skoro sve uspjela spasiti, izgubila je samo dokumentaciju. Pratnja se sastojala od 60 osoba, koje su tijekom uzbune presjekle užad i odjahale. Poslije su drugi vojnici pronašli kola i sve prenijeli. Sada se sve seli iz Harbina u Irkutsk. Samo ono što je potrebno za tekuće poslovanje (novac, dio dokumentacije) ostaje ovdje. Časničke obitelji odlaze već sada. Gen. Linevič navodno je dao pogubiti 40 časnika i 600 vojnika (brojevi su vjerojatno pretjerani, ali bilo je krajnje vrijeme da se nešto poduzme protiv vojnih bjegunaca!). Spaics: Kuropatkin je nedavno uveo kaznu batinanjem. Svi zk. odsječnih opskrbnih postaja imaju pravo „putnike koji putuju sami“ kazniti batinanjem. Tijekom vožnje željeznicom, prilikom svakog stajanja, na vlak jurišaju vojnici iz povorki koje se kreću duž pruge. Ppuk. Lau-

[101] Stranim vojnim promatračima.

[102] Bulygin, Aleksandar (1851. - 5. rujan, 1919), ruski ministar unutarnjih poslova od veljače do listopada 1905. Ubijen je 5. rujna 1919. (“Istorija Rusije”, *www.svetosavlje.org/listarhiva/Home.../ 4131?...Istorija%20Rusije*; “Buligin” http://www.google.hr/#sclient=psy-ab&hl=hr&prmdo=1&source=hp&q=ruski+ministar+buligin+1905&pbx=1&oq=ruski+ministar+buligin+1905&aq=f&aqi=&aql=&gs_sm=e&gs_upl=14359l16141l5l17313l5l5l0l0l0l0l281l969l0.4.1l5l0&prmdo=1&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=9f4417dafee76b1c&biw=1280&bih=837; “Alexander Bulygyn”, http://en.wikipedia.org/wiki/ Alexnder _Bulygin).

enstein: gen. Nadarvo s Glinskim bio je na razgovoru s gen. Linevičem, danas se vratio u Harbin. – Govori se i o Kačalovljevoj izjavi od 11. ožujka da je Kuropatkin nakon napuštanja Mukdena brzojavio caru „rat je izgubljen". Odgovor na to bilo je razrješenje s dužnosti vrhovnog vojnog zk. Tettau je potvrdio glasine o uvođenju kazne batinanjem za vojne bjegunce. – Tettau poriče da su obitelji dobile naredbu o odlasku iz Harbina. Časnik pogranične straže ispričao je Spaicsu, da su u Harbinu ostavljene velike količine proglasa (16 P.), u kojima se vojnicima, kako bi rat što prije završio, savjetuje odustajanje od borbe, uništavanje pruga i slično.

22/9. ožujka, srijeda, u 8,30 +2°R, sunčano, prekrasno vrijeme, u 19 h +3°R

Ujutro na kolodvoru: 4. sttopvo. (na prilaznici za iskrcaj kao i do sada), vo. 30. d. (jučerašnji odred 118. pp., kuhinjska kola /…/, 118. pp.), poljska bolnica 30. d. i pokretna poljska bolnica 72. d.

Izvod iz *Harbinskog vjesnika*:

(…) Armija Oku... Japanci su zaposjeli Žantan, Kotajzi, Jantajzi...; 16. veljače / 1. ožujka …; Mukden 23. veljače / 8. ožujka: … Na jugu su zapaljena skladišta. Već danas ujutro naša su oružja grmjela s utvrda.

Službena vijest 21. veljače / 6. ožujka: Na desnoj obali Hunhea žestoki neprijateljski napadi sjeverno i južno od naselja Jansintun, no svi su odbijeni... Jedan od naših odreda krećući se Sinmintinskom cestom zaposjeo je poslije žestoke borbe selo Cuanvang, ali morao se povući kada je iz Luzanhuana Japancima stiglo pojačanje. Na sjeveroistoku Japanci su imali veće gubitke. Danas nije bilo napada na središnjem položaju. U odsječku Kandolisan odbijen je neprijateljski napad. Na položajima kod Gautulinskog prijevoja danas je bilo mirno. Japanci su napali naš odred kod Ubenepuze, ali bezuspješno.

22. veljače / 7. ožujka: Na lijevoj obali Hunhea danas oko 3 h neprijatelj je nekoliko puta napao naše odrede kod Jansintuna, Juhuantuna, ali do 10 h svi su bili odbijeni. Na središnjem položaju u 5 h odbijeni su napadi kod Novgorodskog i Putilovskog vrha. Položaj kod Kondolisana je napadnut oko 20 h, odbijen. Neprijatelj se drži blizu lijevog krila. Naš odred kod Ubenupuze Japanci su počeli napadati jučer oko 20 h. Do ponoći napadi su odbijeni i zaplijenjena su 2 japanska topa. Oko 6 h Japanci su ponovo krenuli, ali tijekom protunapada uzeli smo i 3. top. Noć je prošla mirno.

22. veljače / 7. ožujka: Na desnoj obali Hunhea danas je neprijatelj žestoko napao Juhuantun i uspio ući u dio naselja, ali združenim snagama svih susjednih odreda, bio je protjeran. Odbijanje napada nastavljeno je do večeri.

Tokio, službena vijest, 23. veljače / 8. ožujka: Japanci su zaposjeli Mauzantun. Na desnoj obali Hunhea primijećeno je kretanje neprijatelja prema Mukdenu sa sjeverozapada i dijelom sa sjevera. Središnji položaj i lijevo krilo prebačeni su na utvrđen položaj na lijevoj obali Hunhea. Žestoki neprijateljski napad na sjevernoj bojišnici, uslijed čega su naše postrojbe morale napustiti Padazu. Na zapadnoj bojišnici neprijatelj je napao Nusintun, ali je odbijen i tijekom protunapada zarobljen je veliki broj neprijateljskih vojnika. Inače mirno.

Saharov 24. veljače / 9. ožujka: Na sjevernoj bojišnici dogodilo se nekoliko snažnih napada, svi odbijeni. Na ostalim položajima noć je prošla mirno.

Službena vijest 24. veljače / 9. ožujka: Danas nije bilo ozbiljnijih borbi na zapadnoj i južnoj bojišnici. U 10 h stiglo je izvješće o padu Kiuzana. Neprijateljske snage usmjerene su na našu sjevernu bojišnicu s namjerom proboja do Mukdena i željezničke pruge. Sintajzi je bio u rukama Japanaca, ali sada je sve čisto. U selu Tasintunu... bitka je trajala do 22 h. Velik broj zarobljenika. Nastavlja se premještanje japanskih snaga na sjever. Tasintun su zauzeli Japanci.

Službena vijest 25. veljače / 10. ožujka: U noći na 25. počelo je povlačenje cijele armije. Nije bilo noćnih borbi, osim povremene paljbe.

Gen. Grekov (brigadir, transbajkalski kozaci) bjesni na povlačenje, tijekom kojeg nitko nije odgovoran za red i koje se odvija u neredu i zbrci (*napomena*: glavni je razlog neredu kasna zapovijed o povlačenju, što ipak ne može biti isprika, jer bi raspored vo. trebao postojati od ranije, cijeli je sustav zakazao). Glasine da se puk. Romanovski predao (5. stp.). Gen. Hrešaticki Grekovu: povratak 4. azb., jer Vladivostok trenutno nije ugrožen, a osim toga Linevič na Sungariju planira žilav otpor. Strijelci su u odredima (vojnim prijevozom) poslani na jug (vjerojatno 12. i 16. stp., možda i 15. koju još nisam vidio južnije). Ppuk. Lauenstein: pogranična straža javlja da su japanske postrojbe na Sungariju kod Bodunea; ovdašnji stožer ne vjeruje u to. Tijekom noći s 20. na 21. ožujka pucnjevi na mostu preko Sungarija. Pogranična straža javlja o prisutnosti japanskih k. ophodnji, ali smatra se da je riječ o pretjerivanju zbog opće uzbune. Stožer je vrlo uznemiren: kako će djelovati opskrba armije, ako se napusti Harbin? *Napomena*: ta je briga potpuno opravdana. Harbin je posljednje opskrbno skladište, jer iza njega moguća je samo doprema iz Rusije, što se tek treba urediti. Glasine o opozivu kineskog poslanika u Petrogradu. *Napomena*: posljedica japansko-kineskog tajnog ugovora, o kojem je Kuropatkin govorio 18. kolovoza 1904. i prema kojem bi Kina nakon zaposjedanja Mukdena od strane Japanaca trebala odustati od neutralnosti?[103] – Ako Kina stvarno neprijateljski nastupi prema Rusiji, neće se moći izbjeći miješanje velikih sila u istočnoazijsko pitanje. – Kačalov: Kina je Rusiji postavila ultimatum zbog napuštanja Mandžurije. – Gerard: iza toga se krije Amerika (Sjedinjene Američke Države), koja stalno traži slobodnu trgovinu. Bazarov: željeznički most u Mukdenu navodno je potpuno uništen. Opkopari se žale, da nisu imali dovoljno vremena za rušenje cijele konstrukcije. Izgorio je samo unutarnji dio, a da li je uništen željezni nosač, o tome Bazarov nema podataka (*napomena*: vjerojatno ipak jest, za to ne treba duga priprema). Harbin ima dovoljno utvrđenih položaja za 2 d. Navečer na kolodvoru - kao i ujutro - uz poljsku bolnicu na straži vojnik s oznakama „2. br. 74. d. “ – Dolazak 1 doknadnog zo. iz samog Petrograda (Pitera).

Bazarov: vrhovno vojno zo. još je uvijek u Gunžulinu. Niqist i Bazarov: ko. na zapadnom krilu pod zo. gen. Mišenka. Gen. Grekov o izgubljenim vojnim blagajnama tijekom povlačenja: u jednom slučaju pronađena su pripadajuća kola, ali prazna. Bazarov je danas u uredu sreo vojnika koji pokušava vratiti izgubljenu čast (nečastan otpust iz vojske). Ovaj Bazarovu: velika je razlika u godinama između mjesnih posada i starijih pričuvnika, što negativno utječe na postrojbe; problemi u komunikaciji i neslaganje generacija. – Časnici: mladi i odgovorni imenovani su zkzb. i zkp. (izvrsni), ali oni između (stariji dočasnici i zkb.) - nisu dobri. – Pričuvni časnici često su izvrsni, na istoj razini s mladim častohlepnim časnicima djelatnih postrojbi.

23/10. ožujka, četvrtak, južni vjetar, prašina i oblaci, u podne +12°R, navečer --- °R

Dolazak: prijepodne 1 b. 119. pp., navečer vo. 119. pp., 4. bt. 30. topbr. Svi odredi koji su tu bili do jučer, sada su otišli. Ppuk. Lauenstein s vijestima iz željezničke uprave: 4. azb. kreće prema jugu do armije, isto tako i dijelovi 4. stbr. koji su već bili krenuli prema Vladivostoku (radi se o vojnom prijevozu o kojem je jučer govorio gen. Grekov!). Glasine o opozivu njemačkog i francuskog poslanika iz Pekinga.

Napomena: u novinama nema sličnih glasina. Današnje vijesti: Linevič - armija je --- 3. dana u mjesecu imala 2. dan odmora. Liječnici ovdašnje njemačke bolnice Crvenog križa: ruski časnici su iznimno skloni jadikovkama, vrlo su osjetljivi i ne ostavljaju dojam muževnosti. – Veliki broj vojnika star je 40-42 godine. Kačalov: u Harbinu 43.000 ranjenika. Procjena: 60.000 ranjenika + 40.000 zarobljenika + 20.000 poginulih = 120.000 vojnika (gubitak), skoro ¼ na 500.000 vojnika procijenjenog opskrbnog stanja. Gen. Holšebnikov, načelnik GS. amurskog vojnog okruga, trebao bi biti imenovan načelnikom GS. pri vrhovnom vojnom zo. (Kačalov). *Napomena*: nije nemoguće, budući da se radi o Linevičevoj osobi od povjerenja,

[103] Vidjeti 18/5. kolovoza 1904. i 15/3. rujna 1904.

kojem je bio načelnik GS. – Sada bi gen. Saharov mogao nadoknaditi bračno putovanje! Ppuk. Lauenstein dobio je danas brzojav od 158 riječi njemačkog veleposlanstva iz Petrograda, s naredbom da bude na raspolaganju pruskom princu Friedrichu Leopoldu[104], koji će stići preko Pekinga (organizaciju putovanja iz Pekinga i osiguranje vlaka iz Harbina, 4 konja i 10 kola i slično). – Malo kasno za takvu vrstu posjeta i prilično nezgodno odabran trenutak.

24/11. ožujka, petak, ujutro -1°R, lijepo, sunčano, navečer +2°R

Ujutro na kolodvoru: vo. 119. pp., odred 117. pp. (kola sa 7. vodom); navečer vlak s topništvom. Lauenstein: sukob željezničke uprave (gen. Horváth) i vrhovnog vojnog zo. Vrhovno zo. zahtijeva prijevoz 4. azb. uz zadržavanje svih ostalih doknadnih prijevoza između postaja Mandžurija - Harbin. Uprava se tome protivi, jer se boji - s pravom - da će se u roku od nekoliko dana na jugu nagomilati gomila robe i postrojbi. Öttingen: gen. Richter, načelnik GS. stzb., tijekom borbi u Mukdenu proveo je mnogo vremena s Öttingenom, jer je izgubio sve svoje postrojbe, tj. bile su udijeljene drugim zb. Pob. gen. Launitza bio je 9. ožujka navečer kod Öttingena i porekao napuštanje Mukdena, ali kada je stigao u sklonište (stožer kod tornja nedaleko od kolodvora), više nikoga tamo nije zatekao, čak ni vlastite konje. Niqist: 1. szb. dobio je raspored za 5. ožujka u ponoć, stoga je bilo nemoguće da do 8 h bude u pripravnosti na području između Houhe i Saohentuna. *Napomena*: bilo bi moguće, iako ne i vjerojatno, jer za napad mu je ostao cijeli 4. ožujak na raspolaganju. Razlog su bile ipak neke druge okolnosti, npr. opasnost kod Hunhea, koje su odgodile konačnu odluku i prosljeđivanje zapovijedi. A tu je i tromost ruske armije, koja se od ponoći do 9 h sljedećeg dana ne može pripremiti za napad? Od tabora do Saohentuna je 6-8 km. Dakle, i vrijeme i prostor odgovaraju okviru vježbi zb. u austrougarskoj vojsci. Spaics je kod 3. szb. zatekao dijelove Krasnojarske i Jenisejske pp. – Možda prb.? Ili dijelovi pristigli od 5. szb.? Vijesti: Aden 9/22. ožujka, Baltička flota očekuje se krajem ožujka u Džibutiju. – Stvarno je na putu? O tome je stiglo već nekoliko vijesti, prije svega engleskih. Već je to znak uzmaka Rusije. Ovdje je samo objavljeno da je provedeno novo prikupljanje konja i objavljen poziv 2 donske p. (postaja Medvedica). Ipak, sada bi svakako - neovisno o tome misli li se ozbiljno ili ne - u Rusiji trebala biti provedena nova mobilizacija. Ali to očigledno ne dopuštaju unutarnje prilike. – Kako će se onda nastaviti rat, meni je stvarno zagonetka. – Ovdje vlada neobična šutnja u unutarnjim ruskim odnosima. U vijestima se saznaje samo o pokušajima ubojstava. Željeznički promet: inženjeri tvrde da je dostigao svoje granice, osobito što se tiče uspinjača na transbajkalskoj pruzi. Ti se vlakovi ne smiju nikuda prebaciti, jer inače nastaju zastoji u prometu. Kuropatkin je navodno tek 12. ožujka prijepodne stigao u Telin (*napomena*: vidio sam 11. prijepodne dolazak vlaka i poslijepodne kpob. Urusova u vlaku, u Telinu se govorka da je Kuropatkin ovdje).

25/12. ožujka, subota, ujutro -2°R, u podne +6°R, sunčano, slabi sjeverac, navečer +2°R

Ppuk. Lauenstein (podaci gospodina Isbertha, ovdašnjeg ravnatelja Tillmannsa, iz Vladivostoka): na pruzi prema Vladivostoku vojni vlakovi u oba pravca (povratak odreda upućenih u Vladivostok). U Vladivostoku sukob između gen. Andrejeva i Rasbecka. Odlazak Andrejeva u Nikolsk Usurijski. – Rasbeck: zabrana izvoza svih predmeta koji bi mogli biti bitni za obranu. Pri tome je ustanovljen manjak građevinskog materijala zbog opsežne građevinske djelatnosti u Harbinu i nedostatka nadzora: izvoz drva, željeza i slično. – I u opskrbi je ustanovljen manjak: opskrbni ured sve je ponude bilježio i vodio zapisnike; sada se utvrdilo da se nije radilo o robi iz Vladivostoka, nego o robi koja je tek trebala biti dopremljena, s time

[104] Friedrich Leopold od Pruske (14. studeni 1865. Berlin – 13. rujan 1931. Kujan, zapadna Pruska), pruski princ i časnik (generalpukovnik). Tijekom Rusko-japanskog rata savjetnik u glavnom stožeru ruske Mandžurijske armije („Friedrich Leopold von Preußen“, http://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Leopold_von_Preu%C3%9Fen).

da je dio bio ponuđen od više posrednika, tj. preprodavača, dakle višestruko. Danas je otišlo 15 putničkih vagona s iseljenicima. Susret s njemačkim trgovcem koji je u Telinu sve izgubio, jer je prekasno čuo za napuštanje grada. Vojnici su naravno pljačkali. Na pritužbe reagirao je zk., ali to je pomoglo samo privremeno, jer je već sljedeći vod krenuo ispočetka. – Glasine da će kineski gen. (…) biti imenovan guvernerom Mukdena (Mandžurije) (*napomena*: to bi bio znak, da Kina namjerava odlučnije nastupiti). Ostale glasine: 1 japanska d. napreduje prema Cicikaru, a 40.000 Kineza prema Chingauu. Ujutro na kolodvoru: vo. 119. pp., IV. b. 120. pp. i 6. bt. 30. topbr. (vjerojatno su jučer stigle); isto tako i vlak s bolničkom opremom iz Gunžulina (otvoreni željeznički vagoni natovareni dekama, vrećama sijena, naslonjačima i svekolikim predmetima; na njima su sjedili vojnici). (…) Posjetio me Aleksander Demert (iz Kazana[105]), por. 3. grenadirske topbr. Sada je pri top. pričuvi. Sutra putuje na dužnost s 40. top. časnika. On u III. armiju. Zapovijed Nadarova[106]: svi obrtnici, koji su bitni za vojnu službu, ne smiju napustiti Harbin (Tillmannsova 2 električara, koji su zbog nedostatka cementa besposleni, sada ne smiju napustiti grad). Sk. Bouncé bio je 8. ožujka poslijepodne u borbama zapadno od carskih grobnica. U 14 h (*napomena*: vjerojatno poslije, jer sam i ja do 14 h bio vani), vidio je Padazu u plamenu i povlačenje pješačkih postrojbi prema Tahentunu. Kod Sahedze okupljeni su ranjenici (postaja za previjanje 1. br. 41. d. - borbe kod Padaze). Gen. Gerard: bankovni službenik u pratnji bankovne dokumentacije od Mukdena do Telina, izjavio je da su ih napali ruski vojnici zbog pljačke (?). Nedostaje 400.000 R., ostatak je donesen.

26/13. ožujka, nedjelja, ujutro +2ºR, u podne +11°R, navečer +5°R, sunčano, slab istočni vjetar

Ujutro na kolodvoru: 7. (dolazak jučer navečer) i 8. bt. 30. topbr., II. b. 120. pp. Navečer je 8. bt. 30. topbr. još uvijek bila ovdje, te vo. 120. pp. Kačalov tvrdi da je 2. p. 40. d. već prošla Harbin, ali nisam primijetio još nijednog vojnika ove d. Dolazak dr. Follenfanta iz Gunžulina. Gen. Linevič stigao je u Gunžulin 23. ožujka navečer ili 24. ožujka ujutro; postrojbe iz Europe iskrcavaju se u Gunžulinu; dr. Follenfant vidio je veliki broj vojnih vlakova s topništvom (vojni vozni red, povratak postrojbi koje su već upućene prema Vladivostoku, iako osobno ne primjećujem povećanje prijevozničke djelatnosti: 30. d. počela je stizati 19. navečer, znači prije tjedan dana, a sada su u Harbin stigle posljednja p. i posljednja bt.). U Gunžulinu bilo je 15 bolnica (4 bolnice Crvenog križa, 1 carice majke, te po 1 evangelička, finska i bugarska i naravno 11 vojnih, od toga 1 za zarazne bolesti s malim brojem pacijenata) s 4200 kreveta. Sada je sve napušteno; ostalo je samo 80 umirućih; bolnice u Kuančenziju imaju prostor za oko 2000 ranjenika.

27/14. ožujka, ponedjeljak, ujutro +2°R, u podne +11°R, navečer +4°R, južni vjetar, tmurno, povremeno oblačno

Danas na kolodvoru nije bilo vojnih vlakova; samo u 17 h doknadni ko. 52. dp. (oko 200 vojnika i 200 konja). Nakon što su jučer stigle posljednje postrojbe 30. pješačke d., a nisam primijetio nijednu postrojbu 40. pješačke d., smatram da je iskrcana u Cicikaru i možda upućena prema Boduneu. Ppuk. Lauenstein: pričuvni časnik, koji je nedavno bio određen za doknadu II. armije, piše da ju nije uspio pronaći u Gunžulinu i da su se 9. i 10. stp. te 36. orlovska pp. predale (*napomena*: 5. stp. jedna je od stp., koje su se 9. ožujka nalazile kod Tahentuna).

[105] Vidjeti Dnevnik 1892-1893. - Studijski boravak u Kazanu (v. bilj. 4).

[106] Nadarov, I. P., zapovjednik zaleđa ruske armije? (Wollf, David, To the Harbin Station: the liberal alternative in Russina Manchuria, 1898-1914, Stanford 1999, 100, http://books.google.hr/books?id=5OnhlIo4kKoC&pg=PA100&lpg=PA100&dq=harbin+nadarov&source=bl&ots=8-TekwfTLt&sig=gLIfWSX4Oa6VefJKtsZo_w-3Do0&hl=hr&sa=X&ei=rYj8Tt2TK8jP4QTayeGRCA&ved=0CB0Q6AEwAA#v=onepage&q=harbin%20nadarov&f=false).

Vjerojatno je i Orlov nastradao ili tamo - na pravcu povlačenja 19. azb. - ili ipak možda kod Madapua. Tvrtka Tillmanns razmišlja o odlasku iz Harbina, pa je poslala predstavnika u Čitu (skladišta). Ipak je izabran Hajnar, budući da se nalazi na području Mandžurije, a vozarina je bitno jeftinija od one u Sibiru, uključujući željezničku postaju Mandžuriju. Trgovačka delegacija iz Harbina posjetila je i gen. Nadarova kako bi se raspitala o sigurnosti grada. Nadarov ih je ismijao: od Harbina se nikada neće odustati. Bolnica Crvenog križa, koja je izgubila konje, zatražila je savjet iz Petrograda - trebaju li nabaviti konje, a odgovor je glasio „ne". Evangelička bolnica trebala bi se preseliti u Čitu. Na kolodvoru vlak s bolničkim osobljem i kolima bez oznake, sve novo. Nova bolnica? Otvoreni vagoni s vojničkim kovčezima i kolima; vjerojatno pripadaju pograničnoj straži s određenog pružnog odsječka ili željezničkom sigurnosnom odredu. – Velike količine građevinskog materijala za uskotračne pruge s lokomotivama (oko 6). Tvornica Kolomna. Dvije vrste tračnica: lake kao i do sada te teške sa spojkama - ista širina kolosijeka. Vjerojatno za Vladivostok. Zk., puk. Dunten o ponašanju ruskih časnika: skoro svakodnevno barem jedan skandal u koji se mora umiješati (npr. slučaj vezanog pijanog časnika: nakon što je Dunten pozvan da ga odvede, u restoranu su se sukobile dvije skupine i tek nakon pobjede skupine „pro", mogao ga je odvesti; ili slučaj stožernog liječnika koji je s 5 R. moljakao za piće, najprije gostioničara, pa konobare i goste za stolovima; Dunten ga je naposljetku našao na kolodvoru i na koljenima pred /…/, moleći svakog prolaznika za piće). Veliki broj umobolnih časnika: sada kada prijevoz kreće svaka 3 dana, u Harbinu ih je ostalo oko 40. – Nema discipline: naredbe koje Dunten daje časnicima, ne provode se (jedan od njegovih časnika otputovao je bez riječi na 8 dana do supruge u Čitu; sudski progon beskoristan, jer se kazna odgađa do završetka rata i uslijed „hrabrosti" dodatno se ublažava). Spaics: u Gunžulinu gen. obilazi sve vlakove i uhićuje sve časnike bez osobnih isprava. (…) Časnik: njegov brat je isto tako uhićen. – Konačno se nešto poduzima!

28/15. ožujka, utorak, prijepodne tmurno, hladno i vlažno, u podne +2°R, slab snijeg, navečer -1°R

Glasine: mobilizacija u Rusiji - 6 zb. – Nastavak rata. – Nove postrojbe stižu vojnim prijevozom i to u 15 vlakova dnevno, a prema Europi samo 1 vlak dnevno (zabilježio samo to kao neobičnost). Kačalov: još godinu dana rata i Japan je gotov. Danas se odlučuje o pitanju mira (*napomena*: možda se radilo o zahtjevu Lineviča za slanjem 6 zb., jer samo tako bi se mogla ostvariti ratna pobjeda, čeka se odgovor i odluka o miru). Na kolodvoru prijepodne nije bilo postrojbi, ali Gomzin (zastupnik Tillmannsa) ppuk. Lauensteinu: prije nekoliko dana ovdje je vidio momčad 2. (plave) br. 40. d. – Moguće, iako ja osobno nisam vidio nikoga. Ppuk. Lauenstein: 4. azb. iskrcava se u Talodžaou (ne u Gunžulinu) (*napomena*: vjerojatnije je). U ovdašnjem društvu već prevladava panika. Maloprodajne cijene se još drže, ali veleprodajne jako padaju. Trgovci su od banaka dobili predujmove za robu koja bi tek trebala stići, a njihovi se dokumenti nalaze u bankama, pa ih ne mogu preuzeti i boje se da će ovdje sve izgubiti. – Vlasnički odnosi: svaki ugovor o kupoprodaji zemljišta sadrži odredbu o važenju „do isteka ruskog ugovora o zakupu u Mandžuriji" (područje predviđeno za izgradnju željezničke pruge). Ako se Harbin napusti, svatko će izgubiti zemljišno vlasništvo bez prava na odštetu. – U Harbinu je i „blagajnik III. armije". – Inženjer, koji je u veljači izgradio uništeni željeznički most kod Kuančenzija, dobio je brzojav da požuri. Nakon što je htio priložiti račun u iznosu od samo 498 R., svi su ga drugi inženjeri napali, da time šteti poslovima. Takva vrsta radova obračunava se s barem 20.000 R. (osobno iskustvo inženjera). Gen. Horváth (brigadir i upravitelj željeznice) i gen. Saharov (načelnik GS. armije) sukobljavaju se. Saharov prebacuje željeznici da nije dovoljno učinkovita u kritičnim trenucima, a Horváth pismeno odgovara, da to s obzirom na zahtjeve i naredbe vrhovnog vojnog zo. i nije moguće. Iz više izvora: II. armija (Kaulbars) dolazi u Harbin. Sada je navodno u Kuančenziju (*napomena*: pretrpjela je mnogo toga, stoga je sada na 2. crti bojišnice). Prva armija (Kuropatkin) trebala bi biti preba-

čena u Girin, pa Vladivostok (Kačalov: tamo bi se onda nalazilo oko 200 b.). Gen. Harkevič ostao je kod Lineviča. Saharov je izbačen (Camperio). Gen. Webel (načelnik GS. 5. szb.) ovdje je na odmoru zbog išijasa; trebao bi preuzeti ured glavnog konačara kod Kuropatkina. Camperio je jučer navečer stigao od 3. szb. Kačalov: Japanci od Mukdena napreduju prosječno 10 v. dnevno.

29/16. ožujka, srijeda, ujutro +2°R, u podne +3°R, navečer ±0°R, sunčano; snijeg 2-3 cm - topi se

Ujutro na kolodvoru: IV. b. 158. pp. (40. d.), 1 vlak s drvom, nekoliko kola 5. bt. 30. topbr. Navečer: 1 b. 158. pp., 12. sibirski narodni odred Tomske gubernije - dolazak s postaje Čantufu (zaštita željeznice - zamjena postrojbi 1. s. pješačke d.).

Tettau: Öttingen je dobio brzojav genboj. baruna Uxkülla, načelnika ureda za veze I. armije, prema kojem se ovaj nalazi u (...). Gospođa Öttingen nikada ne nosi crvenu vrpcu, jer dame s njom stalno su predmet nasrtaja časnika. Dokaz položaja i ponašanja medicinskih sestara u vojsci! Kačalov ne shvaća trenutnu situaciju: opoziv Baltičke flote, iako poziv za 4. zb. koja žurno dolaze. Unutarnje prilike - boji se da će se car razljutiti, a onda bi moglo biti svega (…). Narod je uvijek uz cara! i još neke glupave besmislice. Gen. Saharov, načelnik GS. armije, ovdje je, na putu za Rusiju. Netočno, vratio se natrag. Puk. Danilov vratio se iz Rusije. Stigla je i slavna pjevačica iz Petrograda, Valjska, u potrazi za izvjesnim Biskupickim. Za nekoliko dana iz Kuačenzija odlazi mješovita p. pogranične straže (puk. ---) s ½ 2. bt. (stožerni ksk. Büntingen) u Mongoliju (Büntingen je bio ovdje kako bi se oprostio od supruge, odmor). – Sličan odred trebao bi otići i od II. armije (Bazarov). Navodno je jučer ovuda prošla 157. pp. (40. d.) (zbog snijega navečer nisam izašao - podaci ppuk. Bazarova). Gen. Harkevič ostaje načelnik GS. kod Lineviča (Kačalov). Japanci su 14/27. ožujka napustili postaju Sipingaj (Kačalov). Bazarov je razgovarao s glavnostožernim časnikom vrhovnog vojnog zo.: potištenost postrojbi, ali nakon dolaska poljskih kuhinja, čula se i pjesma (tipično, sve se brzo zaboravlja!)

30/17. ožujka, četvrtak, ujutro hladno, prijepodne snijeg, poslijepodne sunčano, navečer ±O°R

Nisam bio na kolodvoru (snijeg, rad). Ppuk. Lauenstein: dolazak evangeličke bolnice Crvenog križa. Ravnatelj dr. Schiemann ostao je u Gunžulinu s privremenim odjelom (slamnate vreće itd.) za 200 ranjenika. Isto tako i prof. Zöge-Manteuffel s bolnicom carice majke. Obje bolnice planiraju ostati duboko u zaleđu (Čita - Irkutsk). Kzk. Botkin (Irkutska br.) je ovdje, našao si je službu u 4. sat. III. željezničke b.; ali, još nije počeo. – Jučer su 3 sat. ove b. otišle prema jugu. Redovan promet do Gunžulina. – Sljedećih dana promet prema sjeveru bit će, osim 1 vlaka dnevno, zaustavljen, jer počinje prijevoz prema vojnom voznom redu. Isberth: svakodnevna vijećanja željezničke uprave zbog ubrzavanja pogona; vrhovno vojno zo. zahtijeva 30 vlakova dnevno (sada ih je 14). Inženjeri su u vezi s planiranim povećanjem prometa iznijeli sljedeća razmišljanja i naveli moguće probleme: 1) sigurnost prometa ne može se jamčiti, 2) lokomotive - broj i kakvoća (odsječci u gorju), 3) opskrba vodom, 4) željezničko osoblje (radno vrijeme, izmjena, poznavanje odsječka), 5) opskrba odreda na odsječnim opskrbnim postajama, koje nisu pripravne za ovakvu vrstu prometa. – Sada se prema izjavi željezničke uprave vagoni s robom, koji su u studenom krenuli iz Rusije, još uvijek nalaze na postaji Batraki (na Volgi). – Do jučer navečer povjerenstvo još nije donijelo nikakvu odluku. U utvrđivanje Harbina uloženo je 6 milijuna R. O tome se raspravljalo još krajem prošle godine ovdje u stožeru, ali naravno da se nije ništa poduzelo. Sada se od tvrtke Tilmanns zahtijeva dostavljanje ponude za više od 28.000 P. valovitog lima s kosnikom i vijčanim željeznim klinovima (oko 100.000 R.). Ravnatelj tvrtke Isberth odbio je izradu ponude zbog nesigurnosti, ali nakon što se ustrajalo na tome, zamolio je odgodu do 2. travnja, kada će

doći odgovor od dobavljača, tj. tvornice iz Jekaterinenburga, jedine u Rusiji koja bi to mogla izvesti, a i njoj su potrebna skoro 2 mjeseca. Isberth: dostava (do jeseni) se nikako ne može osigurati u Harbinu. Ali, to se vojske ne tiče; posao se mora dogovoriti, jer vojni inženjeri na taj način ostvaruju redovit prihod. – Isberth je javio inženjerskom uredu da stiže 5 vagona žičanih klinova. Zanimanje postoji, osobito u Čiti. Stoga pretpostavlja da će se tamo graditi barake (*napomena*: Čita će uskoro preuzeti ulogu Harbina - zaleđe armije). Glavni inženjer pri zo. zaleđa je Bazaljski. Tettau: gen. Geršeljman bio je 5. ožujka osobno u Madapuu, a jedino njegov vo. u Ajandatunu (vidjeti puk. Erdmann 5. ožujka).

Sestre Crvenog križa, koje se sada ovdje okupljaju, potpuno su potištene viđenim i onime što čuju. Časnici se pretvaraju da su bolesni, momčad se otvoreno pita zašto se bore, moljakaju kruh i čizme. Časnici u Gunžulinu pokušali su zaposjesti bolnice tvrdeći da se bore već mjesecima i da imaju pravo na udobnost. Barunica Taube (bolnički vlak carice majke), prijavila je danas prilikom dolaska izvjestan broj časnika, kojima ništa ne nedostaje, ali htjeli su se na prijevaru ukrcati u vlak (rekla je da joj je drago što nema nijednu kap ruske krvi, inače bi umrla od sramote). U Gunžulinu javno je objavljen popis 67 časnika (tjeralica), kako bi ih se uhitilo i vratilo u postrojbe. Jedna stp. uopće se ne može pronaći, traga se za odbjeglim vojnicima (*napomena*: novinska vijest o ruskim bjeguncima zapadno od Laohea). Tettau: obični vojnik doveo je pijanog časnika u kolima do zgrade zo., jer su mu tako naložili ostali časnici. Dok je on bio u zgradi kako bi najavio časnika, ovaj je ispao iz kola, a kada ga je kočijaš podignuo i vratio u kola, ispao je kroz drugu stranu. – Na kolodvoru 1 b. 157. pp. (40. d.).

31/18. ožujka, hladno, ali sunčano

Na kolodvoru ujutro: „64. poljska bolnica 40. pješačke d.“. – Ukrcavanje velikog broja konja za potrebe topništva (doknada). Navečer kod ppuk. Lauensteina: završile su sjednice povjerenstva za promet. Prijedlog: dnevno bi odrede prevozilo 5 vlakova, a 1 od 6 vlakova dnevno ostao bi za promet u suprotnom smjeru (bez odreda), kao poravnanje itd.; žrtvovana je ⅓ teretnih vagona, a 1 služi za prijevoz dijelova željezničkog građevinskog materijala natrag u Europu. Razmak u kretanju vlakova je ±15 minuta. U Harbinu posebno povjerenstvo procjenjuje vrijednost parnih mlinova, budući će prilikom odlaska biti zapaljeni. Sada rade pod pritiskom; opskrba dnevno preuzima preko 40.000 P. brašna. Linevič je gen. Zabelinu i de la Serri rekao: „Željeznički ured je nepotreban“, na što je puk. Zaharov upitao, može li se onda kao suvišan vratiti kući, što je odbijeno. Dr. Öttingen: pisma iz Rusije. Carica majka i car u velikom sukobu. Carica je sklona preuzimanju sve vlasti u svoje ruke i novorođeni joj prestolonasljednik nikako ne odgovara. Gospođa Öttingen: prema časnicima rat će uskoro biti nemoguć zbog manjka oružja (vojnici najprije odbace oružje). Njezin kineski sluga Čifi odgodio je odlazak, jer je Tifuntaj najavio mir za 2-3 dana. Ppuk. Rostegno u brzojavnom je uredu našao 2 brzojava od Hohenlohea: od 5/18. ožujka i od 12/25. ožujka - nevjerojatna nemarnost.

1. travnja / 19. ožujka, subota, sunčano, ujutro hladno

Ujutro na kolodvoru samo stožer 40. d. Povratak Pribiljskog iz Gunžulina, ali bez pošte koju smo očekivali. Kačalov: ovdje je gomila od 50.000 poštanskih pošiljki u velikim balama. Poslane su iz Gunžulina, ali otvaranje nije dopušteno, jer će ponovo biti prebačene na jug. Ppuk. Lauenstein: glavnostožerni časnici koji izviđaju na Sungariju ne smatraju ga primjerenim za obrambeni odsječak, budući da je prirodna obala niska, a južni dio terasast. Odlučili su se za položaje na jugu, pri čemu prijelaz preko Sungarija u slučaju povlačenja ipak ne može biti zajamčen (Spaics u razgovoru s časnikom: građevinski materijal za mostove upućen je na Sungari). Vojni vozni red (predmet razgovora željezničkih krugova): Linevič je navodno nakon imenovanja brzojavno javio u Petrograd da nedostaje nekoliko zb., a od gen. Horvátha

zatražio je izradu prijedloga za brži prijevoz istih. O tome se vijećalo 10 dana i jučer je postignut dogovor (vojni vozni red). Spaics u banci: gospoda navijaju za mir. Povratak Pribljskog iz vrhovnog vojnog zo.; točno, vrhovno vojno zo. nalazi se na postaji Kotaden; I. armija: zo. u Rendazi: 1. azb., 2, 3, 5. szb. i Rennenkampf (71. d., br. Maslov, transbajkalska kozd.) na cesti prema Girinu; zo. III. armije bilo je u Kotadenu, ali njezino je novo odredište Pribiljskom nepoznato: 10. azb., 5, 6. szb., 4. azb. (iskrcan u Kotadenu i Gunžulinu) te 3, 4. stbr. (trebale bi ustrojiti zb.), zo. II. armije u Majmajkaju: 1. szb., 10, 8, 16. azb. i stzb., te Mišenko (dalje na zapadu). Položaje na crti Sipingaj armija drži, čak nema ni pucnjave. Čerkesov je postao ksk., danas je došao na odmor, ali ne želi razgovarati o Japancima. Kuropatkin je bio predivan. Povjesničaru neće biti lako opisati bitku od 25. veljače. Ppuk. knez Gagarin, koji je Kuropatkinu jako drag, dobio je na poklon konja Maršala (1. amurska sot. ostala je kod zb.). Izv. odredi - b. ppuk. Drozdovskog: 1 sot. Linevič u, 1 Kuropatkinu. Posvuda se govori da je nekoliko stotina kineskih konjanika (bandita) u ruskoj službi i sastavu Mišenkovih ko.

Sk. Niqist posjetio je gospođu Mišenko, gdje je susreo časnika 4. transbajkalske kozbt., koja je bila u sastavu skupine gen. konjaništva Launitza - tijekom povlačenja pretpostavljalo se da je sve gotovo. Ali sada je sve opet u redu i smatra se da situacija ipak nije bila tako kritična (ovdje se sve brzo zaboravlja!). – Boj. Haralambey: gen. Webel zbog iscrpljenosti putuje u Rusiju. Načelnik GS. 5. szb. je genboj. Oganovski. *Harbinski vjesnik* objavio je danas imenovanja: Harkevič, načelnik GS.; Evert, načelnik GS. I. armije, Oranovski, glavni konačar; Bebelj, glavni konačar I. armije. Madritov je očigledno odsječen, ali izvan opasnosti, dobro se drži, čak napreduje prema jugoistoku (Pribiljski). Gen. Batjanov, novi zk. III. armije, isti je tip kao Linevič (ovaj ga je vjerojatno i zatražio). Npr. vojnicima otima cigarete iz usta i vraća im naopačke. Onome tko ostane miran: „Tako treba, vojnike je potrebno tako obučiti da bez razmišljanja učine sve što časnik od njih zahtijeva." – Kao zkzb. u zapadnoj Rusiji držao je časnicima govore u stilu: „Kada uđemo u Berlin, najprije moramo uništiti sve pivare, jer bez piva Nijemac je gotov" (Lauenstein). Navečer sam dugo razgovarao o ratu s Bazarovim: procjenjuje potrebu za doknadnom pričuvom iz Europe na 75.000. vojnika. Pretpostavlja da će početkom lipnja (…) armije u najboljem slučaju biti pripravne, ali nikako Japancima dorasle. Isto tako smatra da će Japanci biti pripravni za napad 15/28. travnja, a početkom kolovoza mogli bi biti kod Harbina. Do tada ovdje bi mogla biti najviše 4 ruska nova zb., što je još uvijek, prema dosadašnjem iskustvu, nedovoljno za oružani uspjeh. Ostale vijesti Bazarova: 1 ppuk. (stručnjak) pokazao mu je željeznicu u potpuno drugom svjetlu. Značenje Harbina za željeznicu je u tome što Irkutsk uopće nema većih radionica, sve su manje od onih u Harbinu. Gubitak Harbina za željeznicu značio bi skoro potpuni zastoj prometa.

Napomena: Ojama je 11. ožujka javio (*Petrogradske novine*, broj 59), da je kod Puhea opkoljena i zarobljena ruska povorka koja je dolazila s juga. – Možda tek 11. ožujka: puk. Cehovič bio je 10. ožujka / 15. veljače (povlačenje iz Mukdena) s 5. stp., a kada je p. stigla do Puhea (?), posvuda su bili japanski tabori i p. se našla u teškom položaju. Cehovič je izgrdio zkp., popeo se na (…) konja jednog od trojice njegovih kozaka i odjahao (potpuno nepoznat podatak, navodno je 5. stp. zarobljena, dakle, ovdje, a ne zapadno od carskih grobnica?). – Čerkesov (u malo veselijem raspoloženju) ispričao je svoje posljednje događaje u Mukdenu: u noći s 21. na 22. veljače - 6/7. ožujka (morao je više puta računati), naišao je u jednom selu - vjeruje da se radilo o Paodutunu, sjeverozapadno od Sintajzija - na očajne pripadnike i zk. 162. (…) pp. (1. br. 41. d.). Zk. nije znao gdje se nalazi, kamo bi trebao ići i kojim postrojbama još raspolaže. Čerkesov je uspio sa svojim kozacima okupiti oko 500 vojnika, ali skoro nijednog časnika. Što se tiče topništva, rečeno mu je da je krenulo prema sjeverozapadu. Odjahao je u tom pravcu, čuo je štropot kotača i našao časnika s 3 topa, koji isto tako nije ništa znao niti je imao zemljovid. Čerkesov mu je predložio da se pridruži pješačkim postrojbama. Kada su ga upitali kamo ih vodi i on im odgovorio „u Mukden", počelo je gunđanje i zahtjevi za odlaskom u Telin, s čime se i on složio, iako ih je na kraju doveo u Mukden (usporediti -

Čerkesov: to se moglo dogoditi samo na dan kada je trijezan suborac potpuno krivo procijenio - 5. ožujka / 20. veljače ili na dan povratka gen. Bürgera u Sintajzi - 7. ožujka / 22. veljače; prva mogućnost - noć s 19. na 20. - 4. na 5. ožujka je vjerojatnija, iako je borba kod Dafanžana bila 3. ožujka). Dana 24. veljače / 9. ožujka Čerkesov je prijepodne bio u Gosintunu (5 km sjeverno od Sintajzija); tamo stijeg doknadne bt. Prema Taudatunu nije mogao napredovati, na njega je otvorena paljba; poslije je uočio 3 b. s 2 gorska topa i 2 strojnice (na teretnim životinjama koje su Rusi poslije zaplijenili) u pokretu prema istoku. Gen. Grekov, koji je s Černikovskom i Nežinskom dp. i ? napredovao sjeverno od Mapudazue, otvorio je paljbu na Taudatun, ali (…); nakon što mu je naređeno da se približi, javio je da mora napisati izvješće te je promijenio položaj, ali prema sjeveroistoku. U noći na 10. ožujak Čerkesov je prenoćio u Ceurtunu, gdje se nalazilo i vrhovno vojno zo. Naloženo mu je da s ophodnjama Grefs (?, časnik) krene do Mazuanze (6 km istočno od Puhea), nakon toga na Kiuzan, Grefs dalje prema istoku. – Oko 10 h paljba na njega iz smjera Mazuanze, pa se uputio na kotu 316, gdje su se nalazile 2 sat. 8. tomske pp., a 1 sat. sjeverno od Lenhuačija. Oko 10,30 uočene su 2 japanske povorke: 1 p. (jasno) u pokretu iz Štajze prema zapadu i na (…), koji je gorio, te povorka neodređene snage s jugoistoka. – Kota 316 poslije se našla pod žestokom paljbom šrapnela i granata (vjerojatno su Japanci mislili da ima jaku posadu). Na istoku žestoka topovska paljba. Jašući kroz Puhe prema zapadu ustanovio je da je naselje prazno, nije bilo vo. (malo iza podneva), ali ostali su uginuli konji i tragovi panike. Selo na jugozapadu - možda Huandahzu - na udaru šrapnela. Poslije je pronašao i odbačenu blagajnu 9. topbr. i spasio ju. O panici u sumrak (…) kod pruge: bezrazložna uzbuna, ali ubijen je Kuropatkinov šogor (puk. /…/?, suprug Kuropatkinove sestre). Ruski vojnici su ga ustrijelili i nabili na bajunete. U Sinmintinu nikada nije bio nijedan Japanac, a preko Laohea nijedan ruski kozak. Sve je to razmetanje - svi bi trebali završiti na sudu (Čerkesov, pripit i sa suzama u očima raspričao se o svemu što se dogodilo, ali tvrdi da i sada nailazi na ruske časnike, na koje to ne ostavlja nikakav utisak). Na kolodvoru 1. b. 159. pp. Ksk. Spaics odlazi večernjim vlakom u Kuančenzi. Bazarov: Kuropatkin je klicao od veselja, kada su Japanci krenuli. Svi su vršili pritisak za napad, Saharov itd. Ali on je stalno bio u potrazi za izgovorom, kako bi napad odgodio na 1-2-3 dana; novi zb. iz Europe trebali bi biti dovedeni na razinu brojnog stanja u miru (*napomena*: ova nevjerojatna mjera može biti samo posljedica nereda u sustavu pričuve, o čemu pišu i novine; mogu li se uopće mnogobrojna široka prostranstva /…/, velegradovi i Kavkaz ostaviti bez pouzdanih posada?). Tettau: navodno umobolni puk., koji stanuje kod puk. Dunten i kojem je oduzeta p., tvrdi da će tužiti državu za 50.000 R. Na toliko procjenjuje svoj „odlazak".

2. travnja / 20. ožujka, nedjelja, sunčano, lijepo

Prijepodne na kolodvoru: 5. bt. 16. topbr.; konji su izvedeni pod nadzorom časnika, različita spremnost, većina mršava, ali u dobrom stanju, osim što imaju samo prednje potkove (klepetanje zbog dugih kopita), jer se tijekom putovanja štedi na njima. – Velike količine ogrjevnog drva (za lokomotive, koje se ovdje uglavnom griju drvom). – Poslijepodne 1 b. 160. pp. Bazarov jučer: 7. ožujka, kada je još nekolicina Japanaca bila u Juhuantunu, stigao je opkoparski časnik u Mukden zbog piroksilina. Ali nije ga trebalo primijeniti, kuća je već bila napuštena. Nakon zaposjedanja Juhuantuna vršen je pritisak na Kaulbarsa da nastavi s napadom: bio je neodlučan te je zatražio Kuropatkinovo mišljenje i --- odjahao u sklonište. – Puk. Ilinski fanatičan je povjesničar: „Dokumentaciju o borbama kod Mukdena obradio sam u roku od 14 dana; nakon toga odlazim u Japan, kako bih proučio i tamošnje spise" (*napomena*: veliki dio spisa vrhovnog vojnog zo. izgubljen je). – Čerkesov jučer: u vo. bilo je nekoliko zarobljenih Japanaca, nakon paljbe šrapnela, sve se razbježalo. Čuli su se povici „Japanci!" - što je izazvalo dodatnu paniku i zarobljenici su ubijeni. Pribiljski nam je (nama, stranim vojnim promatračima) uručio odluku vrhovnog vojnog zo.: u Vladivostoku, kao i na cijeloj bojišnici,

nema se što za vidjeti, ne zna se što će se dogoditi (…). Današnji *Harbinski vjesnik*: vijest iz Gunžulina - hvalospjevi Lineviču - udarac mrtvom lavu. Čini se da je uradak napisan uz odobrenje puk. Pestiča. Puk. Pestič (Cenzorski ured) i puk. (…) (povjerenik Mukdena) tijekom povlačenja izgubili su svu prtljagu (Pribiljski).

3. travnja / 21. ožujka, ponedjeljak, prekrasno vrijeme, proljeće, ujutro ±0°R

Na kolodvoru: 2. bt. 16. topbr., objed u francuskom hotelu povodom godišnjice proputovanja kroz Harbin i odlaska sk. Niqista: ppuk. Lauenstein i supruga, dr. Öttingen i supruga, ppuk. Bazarov, boj. barun Tettau i sk. Niqist.

4. travnja / 22. ožujka, utorak, u podne +5°R, navečer ±2°R, oblačno, sjeverac

Oko 13 h odlazak boj. Schönmayera i sk. Niqista. Na kolodvoru: vo. 160. pp. (poljska kuhinja civilnog odreda) i 1. bt. 16. topbr. Spiritualna seansa glavnostožernog časnika (zaleđe Mandžurijske armije): zazivanje duha puk. Zapoljskog, koji je najavio da će se sljedeća bitka dogoditi kod Laojana, pa kod Seula, a 18. travnja i velika pomorska bitka. Rožestvenski doduše neće pobijediti, ali ---. Ppuk. Lauenstein: ravnatelj njemačke bolnice Crvenog križa oduševljen je ruskim vojnicima: predani, pobožni, zahvalni. – Sve rane u lošem stanju. Prvi zavoj s bojišnice ostaje u pravilu do Harbina. Sve rane od šrapnela, ali i puščanog oružja su gnojne. Puščana zrna ipak nisu toliko humanija kako se to na početku činilo. Vojnici se dugo tuže na bolove. Oštećenja živaca su raširena (pojave uzetosti i slično). (…) Camperio: 11. gorska bt. bila je u odsječku 3. szb. - ali i odmah na početku: 3 b. 284. čembarske pp. i 2 b. 4. verhneudinske pp.; poslije i 146. cerpicka pp. Cheminon: 1. szb. upravo je krenuo u napad na Cinhečen (iz Tihujčena), kada mu je naređeno da se uputi u Mukden (3. ožujka). – Deveta isstd. bila je od 6. ožujka do povlačenja u Nusintunu; vratila se bez velikih gubitaka, iako se našla u unakrsnoj paljbi, ali radilo se samo o granatama. Tettau: napad 123. pp. na Nusintun dogodio se 7. ožujka. Udaljenost od 50 stopa između redova bojnog poretka i 5 stopa razmaka između vojnika. – Tijekom napredovanja prema Nusintunu: 1. red otvorio je paljbu, 2. red pokret. Budući da nije bilo neprijateljske paljbe, sve je ponovljeno. U Harbin dolazak vojnozdravstvenih vlakova s 1400 ranjenika. – Dr. Follenfant mi je dao podatke o slučajevima umobolnosti u vojsci; stanje 1. travnja 1904: 19 časnika i 30 vojnika u postupku liječenja, do 1. travnja 1905: 100 časnika, 560 vojnika, oko 18 promila ukupnog brojnog stanja, dok je u miru taj broj iznosio 8 promila. Tijekom borbi broj se očigledno povećava. Podaci se odnose samo na čiste slučajeve umobolnosti (bolnica u luci kod /…/, evakuacija željeznicom svakih 10 dana). „Psihosomatski“ slučajevi u odnosu na umobolnost 5:1 u svim oblicima (…), osobito kod pričuvnika, nebitno gdje su obavljali dužnost.

5. travnja / 23. ožujka, srijeda, ujutro +2°R, u podne +7°R, vlažan zrak, tu i tamo sunce

Na kolodvoru: odred 1. bt. 16. topbr. Jučer dolazak ruskih liječnika itd. iz Mukdena, koje su Japanci oslobodili: nakon odlaska Rusa stigli su Kinezi, nenaoružani, nisu ih uznemiravali, ali zato su ruski vojnici pljačkali ostavljene zalihe, skladišta i dućane. Na kolodvoru je ostalo oko 200 časnika, djelomično pijanih, koji su zarobljeni. Glavni japanski liječnik dobro govori njemački. Pratio ga je francuski vojni liječnik. – Japanci su jako brzo stigli nakon napuštanja željezničke postaje (Follenfant) od strane Rusa. Liječnik iz Gunžulina: gubitak samopouzdanja (zlovolja, psovanje) se nastavlja. Iz vojnozdravstvenog vlaka morao je zk. postaje udaljiti zdravog puk. i ostale časnike (Lauenstein).

Već je Edlund govorio o prekratkoj kliznoj površini gornjeg dijela topovskih kola, zbog čega dolazi do odskoka prilikom odbijanja, tako da su cijevi sada ipak produžene na 1,5 m. Pojedini se novi topovi već nalaze kod armije, ali još ih nismo vidjeli. Časopis *Kriegstechnische Zeitschrift*, 8. godište, 2. svezak, str. 74, sadrži iste podatke (Lauenstein). Ppuk. Drozdovski ovdje je od početka rata, bio je i na Jaluu i stalno svjedoči neuspjesima, što po njemu,

mora imati dublji razlog. Rat je i dalje beznadan (*napomena*: Drozdovski je hrabar čovjek, tako da njegove riječi imaju veliku težinu). Kačalov: veliki knez Nikolaj Nikolajevič dolazi u nadzor armije. Vrlo neugodan čovjek; čak se i gen. obraća s „ (…) ---“ (prva vijest, ali zvuči vjerodostojno). Stigla zaostala pošta iz Mukdena (pisma i novine).

6. travnja / 24. ožujka, ujutro ±0°R, u podne +8°R, navečer ±0°R, južni vjetar, prašina, tmurno, navečer kiša i snijeg

Ujutro na kolodvoru 2 vlaka s 2. sat. II. opkoparske b., uz vojna i brzojavna kola. *Times* od 4. ožujka: dana 5. ožujka u Petrogradu će se održati ratno vijeće koje će raspravljati o mogućnosti da Kuropatkin i dalje ostane vrhovni vojni zk. (*napomena*: carska zapovijed s opozivom nosi datum od 16/3. ožujka). Bazarov: 2 opsadna topa (ranjavanja) pala su u ruke Japanaca kod Mukdena. Na Akademiji[107] učili smo o Sedmogodišnjem ratu, u kojem su Rusi s velikim uspjehom neprijatelja natjerali da se iscrpi vlastitim napadima, nakon čega su i sami krenuli u napad. Ppuk. Bazarov i svi njegovi suborci čvrsto su uvjereni da je to jedini način ostvarivanja velikih uspjeha (*napomena*: to je vrlo bitan podatak za moje stajalište o svojstvenoj pasivnosti Rusa u obrani - vidjeti izvješće[108] broj 32 od 31. listopada 1904). – Tijekom razgovora o vijestima iz petrogradskih novina, prema kojima su Japanci kod Mukdena zaplijenili 25,000.000 puščanih metaka, Bazarov je izjavio da je to nevjerojatno, jer uskoro nakon početka borbi stigle su i prve pritužbe na manjak pješačkog streljiva.

7. travnja/ 25. ožujka, petak, tijekom noći napadalo je oko 10 cm snijega, ujutro -2°R, prijepodne slab snijeg, u podne lijepo +4°R, poslijepodne vrlo ugodno, ali blato, navečer ±0°R

Na kolodvoru: 23 vagona s dijelovima torpednih čamaca „Tverdi“ i „Trevožni“. Minonosci flote, oceanski torpedni čamci. Camperio: dužina 190 stopa, težina 240 tona, proizvođač Kreyton (…). Mornari u pratnji Camperia: odlazak iz Petrograda 22. veljače / 7. ožujka, tijekom vožnje nekoliko je vagona moralo biti ostavljeno zbog zagrijavanja osovina. Tvrde da motori nisu dio tereta, ali Camperio je vidio 2 vagona pokrivena limom (mornari tvrde da su to drveni dijelovi). Sve je novo. U Vladivostoku se mogu nabaviti manji sastavni dijelovi i dijelovi konstrukcije koji nedostaju. – Camperio zaključuje, da flota Rožestvenski neće doći, jer bi ona sa sobom dopremila čamce, a ne bi ih slala kopnom. Vladivostok će se prema tome sam braniti. Camperio je razgovarao s genboj. Marinovim, načelnikom GS. 2. szb.: u Petrogradu sjednice povjerenstava u vezi s pitanjem nastavka rata. Smatra se kako su unutarnji odnosi veći problem od vojnih prilika. Ali i vojska je moralno propala, tijekom posljednjih dana nije se borila kao ranije. Osjećaju se političke struje izvana. Ppuk. Lauenstein (izvor - inženjeri): čini se da pitanje vojnog prijevoza Petrograd neće pozitivno riješiti, odnosno do sada u vezi s tim nisu donesene nikakve odredbe (*napomena*: ministar Hilkov sigurno neće pristati na ovu avanturu, vjerojatno je nešto slično i sâm uredio, jer je promet i inače pod punim opterećenjem).

Dr. Öttingen: Dr. Butz nakon dolaska iz Mukdena navodi da su Kinezi zapalili povorku vlakova, pa je morao postaviti naoružanu stražu za zaštitu bolnice, što je imalo učinak, budući da Kinezi nisu imali oružje. – Japanci su odmah objesili dvojicu ruskih pripitih pripadnika bolničkog osoblja, koji su izazivali nered. Liječnici su ih zamolili da se umiješaju. – Tijekom pokreta svi su bili pod strogim nadzorom i u izolaciji. – Govori se o 6 vojnih liječnika koji su se vratili kućama preko Čefona, dok je ostali dio osoblja Crvenog križa ostao kod vojske. Počelo je topografsko snimanje Harbina (puk. topografskog ureda otišao je od puk. Duntena). Pojedinosti o tome kako je došlo do neuspjeha (neshvatljivo, Öttingen ne razumije ništa: prostor snimaju 4 topografa, svaki na drugačiji način - nešto svakako neće biti u redu -

[107] Vojna akademija u Bečkom Novom Mestu.
[108] Izvješća slana Glavnom stožeru austrougarske vojske.

ruska organizacija!). Ppuk. Lauenstein smatra dolazak velikog kneza Nikolaja Nikolajeviča uzaludnim i beskorisnim. Prvo, od postrojbi će vidjeti samo vanjski izgled, a ako želi dublju raščlambu, neće htjeti preuzeti odgovornost za izvješće koje pogoduje miru. – Širi se glasina da gen. Suhomilov treba postati načelnik GS. i da je već na putu.

Ppuk. Bazarov dobio je brzojav iz Engleske od puk. Watersa, koji je tamo na odmoru. Ovaj se raspituje o prtljazi, konjima i sličnom, te piše (…), što bi trebalo značiti, da englesko ministarstvo ne računa na skori mir te da će se Waters vratiti nakon isteka odmora. Sk. Baron --- 18. stopd., stožer 10. azb., koji je jučer s nama doručkovao: zo. II. armije je u Gunžulinu, zo. 10. azb. u Majmajkaju (*napomena*: ne poklapa se s viješću od 19. ožujka i ne zvuči vjerojatno, iako je bilo više glasina o povlačenju II. armije čak do Harbina). – Dr. Öttingen: ruski liječnici iz Mukdena govore kako japanske postrojbe ostavljaju utisak da su site rata. *Napomena*: to bi mogla biti istina, ali Rusi su oni koji žele mir, a to onda pripisuju i Japancima, čak iako liječnici, Öttingenovi prijatelji i nisu zadrti Rusi. Iz upravo pristiglog sažetog kratkog rasporeda za siječanj: pokretna topb. kod 14, 15, 25, 30, 40, i 41. d., k. top. odjel: 3 za 10. k. d., 5 za orenburške kozake, 2 za uralske kozake; is. k. b. III. - VI. nedostaju (svakako su u sastavu br., iako nisu iskazane nikakve novoustrojene br., možda kao 4. is. br.? – te 1. is. k. top. vobr. /vo. 3-6/). Poziv za postrojbe koje još nisu stigle na bojišnicu: 10. k. d., mješovita kavkaska kozd., pola 4. ko. poljskog oružništva, 2. izv. br., k. topb., opkoparske b.: grenadirska opokoparska b. broj V., VIII. i IX., II. i III., is. poštanska b., II. vojnobrzojavna b., I. is. mješoviti brzojavni odred, III. pričuvna željeznička b. (podređena ---), is. gorska bt. broj 13-18 bez napomene: podređene ---

8. travnja / 26. ožujka, subota, ujutro +0,5°R, u podne +8°R, navečer +4°R, tijekom noći jak mraz, prekrasno vrijeme, proljetni dan, slab južni vjetar

Ujutro na kolodvoru: stožer i kabelski odjel brzojavne sat. II. opkoparske b. Navečer 1. vo. 16. top. vobr. – Tri parna kotla u otvorenim željezničkim vagonima: 2 istog oblika, možda za jučerašnje torpedne čamce. Tvornica „Jurjansk“. Bazarov: nakon 4. azb. dolaze 2 opkoparske b. *Napomena*: prema kratkom bojnom rasporedu za kopnenu vojsku iz siječnja 1905. mobilizirano je još 5 opkoparskih b.: grenadirska b. broj V, IX. i XIII. Glasine u Harbinu: Japanci su u Girinu. *Napomena*: samo slabe snage. Usprkos tome to je vrlo neugodno i osobito bitno za budućnost: govori se da je I. armija određena za pokret preko Girina u Usurijsko područje, kako bi sudjelovala u obrani Vladivostoka, što bi bilo nemoguće. Zaposjedanje Girina značilo bi da za obranu Vladivostoka preostaju samo one snage koje se tamo i nalaze; možda još samo one koje bi se mogle ubaciti željeznicom. Uostalom, čini se da Linevič ponavlja sve stare pogreške: mirovanje uz neprijateljske položaje, držanje armija na okupu te prema dosadašnjim vijestima, čak i bockanje neprijatelja. – Opet bijeg navrat-nanos - iz Gunžulina (okolica Girina). Tek što se uspostavio neki red, bit će izgubljen.

Stožernog ksk. Büntingena vidio sam danas oko 9,30 na odlasku vlakom prema Cicikaru. Ksk. Spaics još je uvijek u Kuančenziju. Znači da odred za Mongoliju još uvijek nije otišao (vidjeti 29. ožujak). Boj. Cheminon: dana 7. ožujka sjeverni dio prema zapadu Juhuantuna držale su 2 b. 9. d. (Krause) i dijelovi 25. pješačke d. – Postrojba koja je dolazila iz Vafana bila je pr. puk. Cehoviča, između ostalog i 1 b. 34. sevskije p. (vidio sam 2 b.) i što je prilično nevjerojatno Orskijeve p.? Gen. Silvestre tvrdi i p. --- ? – Juhuantan je tijekom noći na 7. ožujka bio izgubljen, ali ujutro ponovo vraćen. – Gen. Krause bio je u Nusintunu sa samo 2 p., a 3. ionako nikada nije bila tamo. – Dana 6. ožujka Krause je čekao na dolazak desne povorke prema rasporedu; navečer, kada mu je dana potpuna sloboda, više se ništa nije moglo učiniti. – Gen. Kaulbars bio je 7. ožujka oko 13,30 kod gen. Krausea na Kumirni blizu Nusintuna. Današnja vijest iz Petrograda poriče glasine o miru. Povjernstvo je zasjedalo, ali već je završilo. Osim toga, vijećalo je samo o sredstvima za daljnje vođenje rata (*napomena*:

do kakvog je zaključka moglo doći? - čak ni nova mobilizacija nije raspisana, što je neophodno čak i za dobivanje doknadnih postrojbi).

9. travnja / 27. ožujka, nedjelja, ujutro +6°R, jak južni vjetar; oblačno, prašina, u podne oko +10°R, navečer oko +4°R

Na kolodvoru: 2 vlaka s opskrbom 4. azb. Na prilaznici istovar 2 nova gorska topa. Natpis: „Obuhovska tvornica 1904. godine “. Širina osovine oko 1,20 m. Osim karike nikakvih vidljivih zapreka za odbijanje; u svakom slučaju ne na topovskim kolima. Vjerojatno kočnica od željeznog užeta. S ppuk. Bazarovim u podne obilazak topova. Vojnik 5. is. gorske bt.: topovi su poslani na popravak. Maknuli smo kožnatu zaštitu sa cijevi: kalibar 3 cola - 7,5 cm (kao poljski top). Cijev u cijevi, a usporedno uz osovinu cijevi i gore i dolje postavljeni su valjci (polumjera oko 5 cm) ispunjeni podmazivačem, u koje ulaze kočioni klipovi. Osovina kotača ima spojnicu (promjer 15-20 cm) s oprugom za vraćanje cijevi u prvobitni položaj nakon odbijanja. Na desnoj spojnici visi dio žičanog užeta s kukom; izvana karika na kotaču u koju se kuka zakvači; jednostavna kočnica, ali topnik poriče. – Ppuk. Lauenstein: inženjer Meržanov (tvrtka Tillmanns) primio je pismo iz Petrograda s viješću da je gen. Suhomilov već otputovao (*napomena*: u kojem svojstvu? nadzor?). Kačalov: mješovite bolnice broj 18-23 (6) upućene su u Vladivostok. Liječnici, mnogi pričuvni - Židovi, nesretni su zbog toga, boje se sudbine Port Arthura. Sestre su vrlo zadovoljne.

10. travnja / 28. ožujka, ponedjeljak, ujutro +8°R, u podne +4°R, navečer +1°R, prijepodne južni vjetar, u podne nešto kiše, poslijepodne zapadnjak, sunčano

Na kolodvoru: 3. vo. 16. top. vobr. i doknadni ko. 51. dp. Iz više izvora vijesti o prolasku Rožestvenskove flote kroz Malajski prolaz, a flota Nebogatov[109] napustila je Džibuti. Camperio: to je samoubojstvo. *Napomena*: čini se da je Petrograd ipak odlučio malo više riskirati na moru, prije nego što ozbiljno razmotri pitanje mira. Ovdje vlada opći pesimizam! Gen. Nadarov i Glinski jučer su se vratili iz vrhovnog vojnog zo. Puk. Dunten: on (Nadarov) tvrdi da je armija od kada je Linevič zk., postala sasvim nešto drugo, uzdigao se duh i vjera u skorašnju veliku pobjedu??? Tettau: glasine o anegdoti (možda i stvarni događaj) - vojnik je p. javio da su poljsku stražu opkolili japanski ko. Upućen je odred kao podrška koji je naišao na sljedeći prizor: poljska straža s odloženim oružjem bila je nagurana u skupina i okružena transbajkalskim kozacima - Bujratima, koji nisu znali ruski. Tettau: svi liječnici Crvenog križa starijih godišta i kojima je istekla obaveza odlaze, jer se ovdje ionako više ništa ne očekuje. Osim toga, veliki broj odjela Crvenog križa raspolaže s jako malo novčanih sredstava.

11. travnja / 29. ožujka, utorak, ujutro ±0°R, u podne +6°R, navečer +3°R, sunčano

Ujutro na kolodvoru: 71. poljska pekarnica. Nema sumnje da je 2. tihooceanska flota 26. ožujka / 8. travnja prošla Singapur (ovdje se tvrdi da je vijest posljedica burzovnih manipulacija). – Rusija stavlja na kocku položaj velike sile! Ako ova flota bude poražena, bit će desetljećima bespomoćna na moru, kao i nakon Krimskog rata, ali još gore. – Hoće li ruska pomorska pobjeda natjerati Japan na mir? I na koji bi se način i u koje vrijeme ruska pomorska prevlast pozitivno odrazila na rat na kopnu? Öttingen: dr. Veseru, djelatniku bolnice Crvenog križa Hessena (pod pokroviteljstvom carice), u Mukdenu je japanski glavni liječnik rekao da ako se želi vratiti svojoj armiji, to će biti teško, jer njegova (Veserova, tj. ruska ar-

[109] Nebogatov, Nikolaj Ivanovič (20. travanj 1849. - 1922. Moskva), ruski admiral. Tijekom Rusko-japanskog rata ruska Baltička flota (2. tihooceanska flota sa zapovjednikom admiralom Rožestvenskim) prebačena je na Daleki istok (plovidba oko Afrike), kao podrška 1. tihooceanske flote kod Port Arthura, koja se nalazila u japanskom okruženju. Kada je zatraženo ustrojavanje 3. tihooceanske flote, zapovjedništvo je preuzeo Nebogatov (flotu su činile zastarjele krstarice i neprikladni brodovi obalne straže, a posadu nepripremljeni mornari, dijelom i bivši kriminalci). Flota je prošla Sueski kanal prema Indijskom oceanu gdje se spojila sa Rožestvenskim 9. svibnja 1905. (Vijetnam). Obje su flote poražene u bici kod Tsushime 28. svibnja 1905. (admiral Togo) („Nikolai Iwanotitsch Nebogatow“, http://de.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Iwanowitsch_Nebogatowhttp://www.russojapanesewar.com/nebo.html).

mija) napreduje tako brzo da ju japanske postrojbe ne mogu stići. Kod puk. Duntena, gdje stanuje i bračni par Öttingen, stalno izgredi pripitih časnika. U nedjelju navečer puk. Dunten sa 100 stražara tako je dugo uhićivao u gradu dok nije popunio sve zatvorske ćelije. Za momčad je prije toga pripremljena velika šupa. Harbin je osim toga pun vojnih bjegunaca (i danas). U nedjelju je puk. Dunten lovio časnike, koji se i nakon 14 dana od napuštanja bolnice, još uvijek nisu vratili u svoje postrojbe.

U *Harbinskom vjesniku*, broj 442 od 27. ožujka / 9. travnja: zk. stožera zahtijeva od časnika 16. azb. da se jave, a traži se i časnik 10. pp. (danas) i u broju 443 izvjesni časnik 139. pp. Dakle, još od povlačenja iz Mukdena neki su časnici ostali izgubljeni. Danas objavljeni proglasi zahvalnosti i odanosti Linevič u i Kuropatkinu: proglas 4. stbr. povodom (...), posljednji 11. i 12. isstp. povodom dana p. – Odbojne ispraznosti! Ne primjećuje li Kuropatkin koliko je smiješno da 11. i 12. stp., koje su se već prije godinu dana borile na Jaluu, izjavljuju gorljivu uvjerenost u pobjedu nad neprijateljem ako im se osigura potrebno vrijeme. – Ali problem nije bio u vremenu! Isto tako besmisleni proglas Linevič u od 26. ožujka / 8. travnja, kako je 24. ožujka kod Tajpinlina prethodnica napala kolosijek koji je držao neprijatelj i nakon kratkog sukoba zarobila 20 japanskih draguna i 1 ranjenog časnika bez gubitaka. – Kakve su kukavice Japanci! – Tajpinlin se nalazi 20 km sjeverno od postaje Šuanmauze (koja je zaposjednuta prije nekoliko dana) i oko 30 km jugozapadno od Majmajkaja, sjedišta stožera II. armije te skoro 40 v. prema nama od Zinzatuna, gdje je 22. ožujka bila borba. Povodom malih gubitaka u topovima kod Mukdena (Gaedke u *Berliner Tagblattu*: 50 = 5%), razgovor s barunom Tettauom: sigurnost topova je jedan od najvažnijih elemenata u taktičkoj primjeni topništva, na što ukazuju svi položaji bt. od Vafangoua. Tipičan je odlazak teških topova s položaja kod Mukdena nakon što se odustalo od napada. – Tijekom povlačenja iz Mukdena topništvo je bilo daleko naprijed. Prilikom izbijanja panike u (…), 10. ožujka, barun Tettau je u podne primijetio da se između vo. nalazi veliki broj bt., ali nijedna nije pokazivala namjeru da otvori paljbu na japanske bt. Prema *Ruskom invalidu*, broj 53 od 8/21. ožujka, povučeni su topovi sa zaštitnim štitovima sljedećih postrojbi: 1. bt. 22. topbr., 4. bt. 23. topbr. i 1. bt. 24. topbr. Moj sluga svjedočio je ukrcavanju doknadnih postrojbi. Vojnici su dijelom bili pijani; 1 je napao časnika, ali suborci su ga spriječili u tučnjavi. Zapovijedajući časnik molio je i zaklinjao ljude da se ukrcaju, ali nakon što ga je poslušao tek manji broj vojnika - na kraju je otišao. Kineza, kojem su vojnici oteli sav novac zarađen prodajom kruha, časnik je otjerao.

12. travnja / 30. ožujka, srijeda, noću mraz, rano ujutro -1°R (30° Fahrenheit), u podne +6°R, navečer +2°R, prijepodne tmurno, poslijepodne sunčano

Ujutro na kolodvoru: 8 pr. bolnica (prema 1 vojniku, stigle su iz Europe; brojevi 32, 33, 34, 36, 38 - čini se da pripadaju 4. azb., pod pretpostavkom da ih je 8 po zb.). Navečer više nije bilo vo. na kolodvoru. Prof. Zöge von Manteuffel stigao je iz Gunžulina, gdje je ostavio samo 1 bolnički odjel (carice majke); nema volju ostati u Harbinu ili Čiti; još je neodlučan. I. armija je još prilično u redu (tijekom povlačenja nije imala velike gubitke, nije izgubila skoro nijedan vo.), ali zato su II. i III. armija u rastrojstvu. Stvarnost je ipak nešto drugo, a vijesti su u pravilu bajka. Opća nevoljkost u odnosu na nastavak rata. Ksk. Spaics vratio se danas iz Kuančenzija odnosno Gunžulina. Sve postrojbe pogranične straže južno od Mukdena prebačene su kod Cicikara, a velika prtljaga u Hajlar (*napomena*: vjerojatno se radi o preustroju zaštitnih željezničkih odreda, budući da su odjeli pogranične straže izgubili odsječke od Harbina do Port Arthura). – Napredovanje u Mongoliju ispostavilo se kao hod do Cicikara (vidjeti 29. ožujka). Gospodin Isberth: zo. utvrde u Vladivostoku žurno nabavlja ugljen. Narudžbe po cijeni od 16 R. po toni (ranije 4-5). Svakakve prijevozne olakšice (*napomena*: radi li se samo o zalihama za utvrdu ili o opskrbi za ko.?). Ksk. Spaics: svi časnici misle samo na mir. Psuju Petrograd, koji ništa ne shvaća. *Ruski invalid*, broj 55: 3. minobacačka p. treba se opremiti brzometnim haubicama i objediniti s 3. k. minobacačkim vo. i 3. minobacačkim po-

sadnim vo. Ustrojavanje novih postrojbi za Daleki istok: 2. k. topb. sa 2 bt., 8 is. gorskih bt. (brojevi 19-26) i 10 vo., 3. i 4. k. vo. i is. k. topvo. (brojevi 19-26). Za ustrojavanje gorskih bt. određene su cijele bt., koje će biti udijeljene topbr. (…) (dakle, bez poziva pričuvnika! - očigledno postoji strah od naređivanja nove mobilizacije, ali kako će doknadne postrojbe moći nahraniti ovaj rat?).

13. travnja / 31. ožujka, četvrtak, ujutro ±0°R, u podne +4°R, u 22 h mraz, prijepodne i od 15 do 16 h snijeg, u podne i navečer sunčano, tijekom noći napadalo je oko 10 cm snijega

Ppuk. Rostagno vidio je pripadnike izv. odreda (bio sam u to vrijeme na kolodvoru). Objed kod ppuk. Lauensteina (gospodin Isberth). Ksk. Spaics: 122. pp. trebala je 10. ožujka biti kod gen. konjaništva Launitza te napasti s juga Sintajzi, ali navodno ga je i zaposjednula. U poljskoj bolnici zaboravljen je stalno pripiti puk. te je ostao kod Lindapuua (južno od carskih grobnica) - izvor: pukovnijski liječnik, koji se vratio iz japanskog zarobljeništva.

14/1. travnja, petak, ujutro -1°R, u podne +4°R, navečer ±0°R, do 16 h sunčano, zatim oblačno, sjeverni vjetar

Dolazak: izv. odredi. Uočio sam odred s vozilima IX. i nekoliko vozila VIII. b.; odred broj 11, 1 odred s vozilima; većina broj 12, nekoliko broj 11. – Upadljivo snažni, zgodni ljudi. – Bazarov: odlaze na bojišnicu. Ksk. Spaics s Amerikancem Coleom, koji je 3 godine proveo u Vladivostoku te otputovao preko postaja Mandžurija - Kahta - (…) – Peking. Razgovor s inženjerom Mihajlovskim. Vrlo je pesimističan, smatra rat izgubljenim i da car odbija priznati stvarno stanje stvari. Preko Lineviča potvrđeno je da je od ministra primio ironičan brzojav: „Na temelju vaših zahtjeva jasno je da ne možemo pobijediti“, tj. Linevič je postavio potpuno nerazumne zahtjeve u odnosu na postrojbe i željeznicu. Ti se zahtjevi ne mogu ispuniti, što znači da je i pobjeda nemoguća. – Vojni vozni red Mihajlovski smatra besmislenim i zastarjelim. Ksk. Spaics: od nekoga je čuo da su 56. žitomirska p. i 55. podelska p. (8. azb.) nedavno pokušale proboj japanskih položaja. – Govori se i da je Linevič stvarno dao streljati časnike i vojnike. Sungari je od prije nekoliko dana otopljen (Lauenstein).

15/2. travnja, subota, ujutro -1°R, u podne +6°R, navečer +4°R, lijep, sunčan proljetni dan

Na kolodvoru prijepodne odred XII. izv. b. Navečer nije bilo postrojbi. Horunži Pribiljski stigao je s našim konjima i kolicima iz Gunžulina. Još se barem mjesec dana s ruske strane ne mogu očekivati novi ratni pothvati. Gen. Orahovski obećao nas je pravovremeno pozvati (*napomena*: ali, Japanci!). Mornaričkom por. Camperiu odbijena je molba za odlazak u Vladivostok. Rizničar Krejton (iz Crvenog križa) doputovao je iz Vladivostoka: Rusija i Gromoboj su potpuno popravljeni, na (…) radi 2000 ljudi, ali bit će gotov tek za oko mjesec dana. – Najmanje 7, a možda i 10 podmornica nalazi se tamo. Pismo grofa Szeptyckog od 23. ožujka / 5. travnja iz Hajlunčena, sjedišta stožera odreda genpor. Rennenkampfa.

16/3. travnja, nedjelja, ujutro ±0°R, u podne +4ºR, lijepo vrijeme, blago naoblačenje, ali sunčano; slab sjeverac, navečer -0,5°R

Ujutro na kolodvoru odred grenadirske opkoparske b. Ujutro rano navodno prijevoz 20 strojnica. – Dr. Schäfer (pruski stožerni liječnik) vratio se iz Gunžulina, putem je naišao na taj vlak i nabrojao je 16 strojnica (*napomena*: radi se o odredima tek pristiglih azb.). – Iskrcavanje brzojavne i 3. sat. opkoparske b.

Poslijepodne i navečer dolazak po 1 odreda sa stožerom b. Dr. Schäfer: nedavno je gen. Linevič obišao bolnice u Gunžulinu i ranjenike odlikovao Križem svetog Jurja; između ostalog i vojnika koji si je opekao stražnjicu tijekom kupanja i jednog koji je ranjen sabljom od strane časnika kada je pokušao pobjeći. – Izvjesni knez Trubeckoj, djelatnik Crvenog križa, ovdje ima 5 vagona vina (porto) svog svekra, kneza Golicina (vinogradara s Krima),

koje prodaje (to je inače prva gruba nepodopština za koju čujem u ovom ratu). Boj. Cheminon: 3. ožujka prema Juhuantunu pokret 3 japanske bt. Jednom istovremeno uočeno 18 šrapnelskih oblaka. Dr. Schäfer: dana 1. ožujka poljska se bolnica stzb. nalazila sjeverno od Landiona u Hazuanzi. Današnji *Harbinski vjesnik*: armija Bilderling izgubila je Hančepu 20. veljače / 5. ožujka, a prugu (vjerojatno na jugu) 21. veljače / 6. ožujka. *Napomena*: iako se Hančepu nalazi istočno od pruge - u ranijim izdanjima prije 9. izdanja zemljovida u mjerilu od 2 v. dio je naselja ucrtan i zapadno - tako da se ovi podaci slažu s podacima o pruzi. Tvrdi se da je 5. ožujka (do 23 h), potvrđeno da se kolosijek Ugolni mora napustiti (Rostagno: glasine u zo. 6. szb. da 17. azb. više ne može obraniti prugu). Vjerojatno poruka por. Ulricha. Sada je i Kuropatkinova odluka, da se 6. ožujka navečer napusti bojišnica na Šaheu, jasnija.

U *Timesu* vijest da je Kuropatkin već 8. ožujka htio napustiti Mukden te da je zažalio što to ipak nije i učinio. Ako se ne radi o zabuni (jer u noći sa 7. na 8. napuštena je 1. crta bojišnice), moglo bi biti istina, jer 7. ožujka pruga je već bila ugrožena. Ali, što se tiče provedbe povlačenja, jedine bi se izmjene odnosile na vo., jer se 1. crta bojišnice (I. armija) ionako bez ikakvih smetnji povukla sa Šahea. Jedino u slučaju povlačenja tijekom noći sa 6. na 7. ožujka, tj. na području Mukdena, spasio bi se dodatni dio armije, tj. održao bi se red i gubici bi bili manji. Dr. Schäfer: dr. Butz tvrdi da su Japanci kod Mukdena pokopali 32.000 Rusa, što se objašnjava time, da je veliki dio ranjenika koji je ostao na bojišnici, ipak umro. - Dr. Follenfant: 6 tjedana prije borbi kod Mukdena, dakle sredinom siječnja, Kuropatkin je od bolnica zatražio statistiku ranjavanja puščanim mecima i šrapnelima, ali rad su omele borbe, tako da se sada počinje ispočetka. Nailazi na razne teškoće, jer je većina liječnika zabilježila samo „rana od metka“. *Napomena*: čudno je da ova taktički toliko bitna statistika nije vođena od početka rata, nego je naređena tek nakon što su Japanci objavili svoja saznanja. Dr. Schäfer: prema Japancima 8% svih rana čine rane od šrapnela, 16% od hladnog oružja, a ostatak od puščanih metaka(!). – Prof. Wreden je naveo da je odnos između „mrtav“ i „ranjen“ kod Tarenča bio (…) 1:2, a sada 1:5-6 (? nije posve jasno zašto?). Boj. Mockler prema dr. Butzu: od 6000 ranjenika koje je njegovao, polovica su zadobili rane šrapnelima i puščanim mecima, dok je od bajuneta i sablji nastradalo samo njih 7 odnosno 4.

17/4. travnja, ponedjeljak, ujutro -1°R, u podne +4°R, navečer ±0°R, sunčano, sjeverni vjetar, hladno

Bilješke Pribiljskog o razmještaju armija 29. ili 30. ožujka / 11. ili 12. travnja: vrhovno vojno zo. na postaji Kotadan; I. armija: stožer u Sendiazi, prethodnica: Banlamašin - 1. azb., 1. (novi!), 2, 3. i 5. szb. i odred Rennenkampf (71. d., Transbajkalska kozd., odred Maslov i Madritov, 26. donska kozp. - stožer Huanlinčen); II. armija: stožer Majmajkaj, prethodnica: Šuantouza; 6. szb. (umjesto 1. szb.), 8, 10, 16. azb., i stzb. (*napomena* Lauensteina: načelnik GS. gen. Richter odlazi u Sipingaj zbog naručenih obrazaca preko Tillmannsa, znači -prethodnica), Mišenko (stožer Bamiengen - Uralska kozd., Kavkaska br. i odred gen. Morozova - *napomena*: prema Cheminonu 10 b.); III. armija: stožer Tajpinšan, pričuva; 17. azb. (Toudapuza), 5. szb. (Čandafinfan - ovdje i 6. szb.), 4. azb., te 3. i 4. stbr. (Hajangou). Crta doticaja s neprijateljem: Palitu, Simačen, Sinlinžuan, postaja Šuamauza, Ujegou. Vijesti o Japancima: u Zinzatunu gen. Tamura (15, 16. kp., 2 b., 2 bt., veliki broj strojnica), u Čantufu gen. Okijama (13, 14. kp., mnogobrojne pješačke postrojbe, topništvo i strojnice); kod Telina: armija Nodzu (6. i 10. d., 10. pr. br.); glavnina armije sjeverno od Mukdena. Raspored skupina općenito kao i u borbi kod Mukdena. U Sintsintin dolazak 30.000 vojnika iz Tahedzija (doknada armije Kuroki ili nove postrojbe?).

U Tahedziju postoje 2 mosta preko Jalua i velika skladišta: žurnost radova na izgradnji željezničke pruge prema Finhuančenu - prihvatljivo kao ishodište za Koreju. – Načelnik Obavještajnog ureda pri vrhovnom vojnom zo. ppuk. barun Wynneken. – Dolazak: 2 vlaka sa 30. i 40. i 25. i 41. topb. - bez strojnica (vjerojatno II. odred, budući da je jučer prošlo 16

strojnica). Navečer 1 b. 163. pp. (2. br. 41. d., vjerojatno od zaštitnih željezničkih odreda sjeverno od Harbina, koje je smijenila pogranična straža). Ppuk. Lauenstein: vrhovno vojno zo. zahtijeva ubrzanje radova na utvrđivanju Harbina. Gen. Bazilevski poručio je stoga Tillmansu & Comp. da ga više ne zanima naručeni lim, nego 20 velikih reflektora kako bi se radovi mogli odvijati i noću. – Predstavnik Tillmannsa, koji je poslan u Hajlar u potrazi za skladištima piše: u Hajlar dolazi 1 br. pogranične straže (konjanici i pješaci) s juga; tamo je i 1 b. Nerčinske p. (prb.?). – Brzojav Isberthu iz Vladivostoka: svi su poslovni prostori zaplijenjeni od strane zo. utvrde za bolnice: ustrojava se 12 bolnica sa po 120 kreveta. Dr. Öttingen: jučer u 23 h pozvan je puk. Dunten: pijani časnik sabljom je udarao (…) kočijaške konje u prolazu te je mnoge i ranio. Ali prije Duntenovog dolaska, odvezao se kočijom iz koje su pobjegli i kočijaš i putnici. – Dunten je nedavno više puta morao djelovati zbog dojava o lažnim sestrama Crvenog križa, koje su s časnicima izazivale nerede. – Najavljen je i štrajk (…), jer ih časnici često prebijaju do krvi.

Dr. Schäfer iz Gunžulina: gen. Jezerski, nadzornik poljskih bolnica (ranije policijski namjesnik), obilazi bolnice i vojnozdravstvene vlakove, kako bi ulovio prevarante (časnike). Nedavno je u opskrbnom vlaku između vreća pronašao skrivenog puk. Ppuk. Bazarov: oko Harbina trebala bi se urediti 22 utvrđena položaja na obje obale Sungarija (zatvoreni položaj), tip kao u Laojanu. – *Napomena*: polumjer bi time iznosio - uz 2 v. razmaka na oko 44 v. dužine i 44 : 5 m^2 - oko 7-8 v.; ako bi se utvrdila samo južna obala, polumjer bi bio oko 15 v. Dr. Öttingen, prijatelj (liječnik, ozbiljan čovjek, III. armija): armija se dobro drži, ali Kuropatkin se opet povlači. *Napomena*: vjerojatno bajka, III. armija je pričuva, posljednje vijesti i s ruske i s japanske strane govore o borbama kod gore Gaošan, prilično daleko od I. armije. Ali, čini se da je tamo došlo do povlačenja postrojbi, a pravac prema Huanlinčenu je za glavninu snaga iznimno opasan, tj. slabo je zaštićen (Rennenkampf s oko 22 b.), prilično je daleko i tjera na žurno povlačenje armija, jer ugrožava vezu s Vladivostokom. Od napuštanja Mukdena prošlo je 5 tjedana, tako da bi japanski napad mogao brzo krenuti. Čini se da je počelo napredovanje prema gori Gaošan. Ruska je armija stiješnjena na jako malom prostoru, pripravna tek u najvećoj nuždi, s malim brojem doknadnih postrojbi. Zbog toga možda Linevič ustrajava na brzom utvrđivanju Harbina. Izvidnica će biti prebačena u skupinu gen. Rennenkampfa.

18/5. travnja, utorak, ujutro +2°R, u podne oko +8°R, navečer +3°R, vjetrovito, hladno

Ujutro na kolodvoru vlak s momčadi 2 poljske pekarnice (mislim brojevi 26 i 84) i is. opsadne topp. – Iskrcano je oko 100 konja topništva (doknada; konji zapušteni i mršavi, preslabi za vuču). Tijekom dana dolazak vojnog vlaka; navečer, u sumrak dolazak danskog ksk. Filippsena. U Petrogradu mu je rečeno da je zakasnio (barem prema carici majci). Princ Hohenlohe piše mi iz Petrograda (8. ožujak) o nastavku rata (…). Gen. Gerard čuo je u RKB.: posljednje državne obveznice za Rusiju nisu bile previše uspješne. Prema današnjim vijestima ruska povorka na Hunheu prošla je goru Gaošan do Erhala, oko 40 v. od Inpana. Što ako je to točno? Uskoro će stići japanske vijesti. Ipak se čini da je ova crta (Inpan - Huanlinčen) od Japanaca samo slabo utvrđena (pod slabim nadzorom).

19/6. travnja, srijeda, tijekom noći napadalo je nekoliko cm snijega, prijepodne stalno snijeg, poslijepodne povremeno, ujutro -1°R, u podne +2°R, navečer +0,5°R, istočni vjetar

Prijepodne 2 vlaka s IX. opkoparskom b., inače samo teretni vlakovi. Upalilo mi se lijevo uho, pa sam odgodio izlazak, navečer blaga temperatura. Danas u gradu prevladava mirovno raspoloženje, čak i kod zagovornika rata (barun Tettau).

20/7. travnja, ujutro +1°R, u podne +5°R, navečer +2°R, prijepodne tmurno, oko 13 h snijeg, poslije sunčano, istočni vjetar

U 12 i 17 h po 1 odred 1. umanske kubanske kozp.; inače samo teretni vlakovi. Stožer kavkaske mješovite d. (gen. /…/) ovdje je već nekoliko dana (gen. Silvestre). – Oko 18,30 vlak s ko. pogranične straže sa sjevera i 2 otkrivena vagona: 13 poljskih minobacača bez topovskih kola i 2 opsadna topa - čini se kalibra 15 cm - 6 coli. Deveta opokoparska b. navodno je ovdje iskrcana, barem se čini prema broju vojnika. Uho je bolje, ali ni danas nisam izašao. Razgovor s Tettauom i Bazarovim o novoj mobilizaciji. Bazarov smatra da je još prerano, jer od početka travnja (prema Julijanskom kalendaru) tek će se slati doknade (prema njegovoj procjeni oko 70.000), što bi potrajalo cijeli mjesec, tako da bi zapovijed o mobilizaciji mogla uslijediti tek oko sredine travnja. Tettau: zapovijed je trebala stići odmah nakon borbi kod Mukdena, kako bi se Japancima dokazala čvrstina odluke o nastavku rata. Bazarov: bila bi to preskupa mjera, jer budući bi se postrojbe slale tek krajem travnja, mobilizirane, ali besposlene postrojbe u Rusiji trebalo bi uzdržavati barem mjesec i pol. Tettau: Rusija se zbog unutarnjih problema ne usudi provesti novu mobilizaciju. Ja: oko 70.000 vojnika moglo bi se lako uzeti od pukovnijskih mjesnih momčadi u Rusiji. Zar nisu ograničene mogućnosti željeznice glavni problem nove mobilizacije? – Povećana opskrba (do sada 5 vlakova dnevno), drvo za lokomotive, oprema za Vladivostok. Što je veći dio Mandžurije izgubljen, sve je veći pritisak za njezino ponovno osvajanje. Svakodnevno svaka 2 sata polazak 1 vlaka, ukupno 12 do možda 14 dnevno. – Ako Harbin dođe u pitanje, već je sadašnja veličina armije teret. – Bazarov: značenje Harbina leži u željeznici, jer sve do Irkutska nema velikih opremljenih radionica. Bazarov podsjeća na razgovor u Banzižaju, kada sam izrazio sumnje u djelotvornost željeznice. Od kolovoza te se sumnje samo pojačavaju. Mandžurija je iznad očekivanja osigurala opskrbu, ali ipak je dnevno stizalo i do 5 vlakova opskrbe, pa su tek u siječnju u Mukdenu osigurane jednomjesečne zalihe opskrbe, nakon što je skoro svo drvo dostavljeno preko Tifujčena. Sada, nakon što je izgubljeno oko ⅓ prostora, i to najbolji dio, uopće nema sumnje da to ne može biti kraj. – Nije uopće isključeno, da je željeznica glavni razlog zašto ne stižu novi zb. – Ali kako se u tom slučaju planira pobijediti Japance, stvarno je zagonetno. Dr. Öttinger: puk. Dunten napominje da iz pouzdanog izvora u Petrogradu zna, da je car na strani mira, a da se miru protivi samo sada već ipak manja dvorska stranka. Moj sluga: vojnici govore da u vojsci sada vlada stroga disciplina i da je Linevič dao streljati veliki broj vojnika.

21/8. travnja, Veliki petak, ujutro +2°R, u podne +12°R, navečer +2°R, sunčano, bez vjetra

Dolazak: 2 vlaka s 1. umanskom kubanskom kozp., inače samo teretni i preuređeni vojnozdravstveni vlakovi (zagrijani vagoni). Ruski časnik ispričao je boj. Mockleru da ujutro putuje u Girin gdje se nalazi 3. szb.!? Ppuk. Lauenstein: Tillmanns je poslao predstavnika da pronađe zaostale vagone s robom. Brzojavio je da na postaji Misova stoji oko 500 vagona, a u Tanhoju oko 1000 vagona, te je naređeno da ništa ne smije biti pušteno preko Irkutska. – Kako je to usklađeno sa zapovijedi ministra Hilkova, da Vislina željeznica[110] osigura više stotina vagona za kineski istok? Bilo bi dovoljno praznih vagona kada bi se roba dostavljala (*napomena*: da, ali ovdje su prazni vagoni nepotrebni, potrebni su u Rusiji kako bi se popunili opremom za potrebe vojske!). Vijesti: iz Moskve stiže 2000 grenadira. Kačalov: Linevič je zahtijevao da šalju mjesne posade, ne pričuvnike (*napomena*: time će se ustroj europskih armija još više poremetiti, ali to je jedino sredstvo ako se potpuno odustalo od mobilizacije). Tettau, ruski časnik: Kinezi su vrlo ponosni i tvrde da tako kao Rusi mogu i oni ratovati. Bazarov: nakon Turenčena Kinezi su skloniji Rusima - jednakopravni (…). – Bazarov: IX. op-

[110] Vislina željeznica bila je privatno željezničko društvo koje je 1877. u koncesiju preuzelo prugu Kovel - Varšava - Danzig (Gdańsk) - Mława. U Varšavi je postojao odvojak za prugu Varšava - Petrograd. Pruga je u državno vlasništvo prešla 1. siječnja 1912. („Weichselbahn“ http://de.academic.ru/dic.nsf/eisenbahnwesens/2912/Weichselbahn).

koparska b. kreće na jug. Danas sam osobno vidio oko 100 teretnih životinja i poslao sam Sanija da provjeri o kojim se postrojbama radi: vojnici 1. iskbt. Još uvijek je ovdje!

22/9. travnja, Velika subota, ujutro +4°R, u podne +6°R, navečer +3°R, lijepo, sunčano

Na kolodvoru u 9 h ukrcaj: ½ 1. iskbt. Prijepodne pretovar: 120. poljska bolnica (…), odred opkoparskog vo. 4. p. (još uvijek postrojbe 4. azb.), Umansko-kubanska kozp. i IX. opkoparska b. (navodno spremne za odlazak). – U podne dolazak odreda 1. ekatarinodarske kubanske kozp. Kačalov: 2 ovdašnje bolnice pripremaju se za prihvat ranjenika odreda Rennenkampf nakon borbi na Sungariju 20 v. sjeverno od izvora. Prema zemljovidu ne mogu odrediti navedeno područje. Kačalov tvrdi da je u istoj razini ili sjeverno od Hajlinčena (*napomena*: čini se da se odavde s Jalua nešto pokreće, isto tako i kod Sinzintuna; ujutro je javljeno da Japanci napreduju - možda napad). Poslijepodne posjet njemačkoj bolnici Crvenog križa (dr. Brentano). Dr. Kolmers: prema liječnicima koji su ostali u Mukdenu barake su zapalili Rusi, ne Kinezi. Nakon što je požar ugrozio i bolnicu, za pomoć je zamoljena p. koja je upravo prolazila. Najveći dio momčadi bio je pripit, postupali su loše s pacijentima, ali ipak su ih sve iznijeli van iz zgrade. Časnici su se raspitivali za restorane zbog pića. – Poslije je najveći dio pripadnika ove p. bio zarobljen i vraćen u Mukden (*napomena*: 36. orlovska p.?). Ppuk. Rostagno: zo. 3. szb. nalazi se u Hersuu, zo. 5. szb. u Sonmočenu. Barun Tettau dobio je pismo gen. Suhomilova iz Kijeva od 24. ožujka prema Gregorijanskom kalendaru: kao iskrena osoba mora priznati da ne zna ništa ni o stanju na bojišnici niti o odnosima snaga, ali u slučaju zapovijedi, došao bi kao i svaki drugi poslušan vojnik (*napomena*: ovo potvrđuje glasine da je Suhomilovu ponuđena dužnost vrhovnog vojnog zk. ili načelnika GS. u Mandžuriji, ali ju je odbio). Dolazak: rumunjski boj. Gaiseanu vratio se s odmora, a mornarički promatrači Monetta i MacCully iz Vladivostoka, kamo su poslani u okviru projekta „predstavljanja novom vrhovnom vojnom zk.".

23/10. travnja, Uskrs, ujutro +3°R, navečer +5°R, prekrasno vrijeme, proljetni dan

Dolazak 3 odreda 1. ekaterinodarske kubanske kozp. – Ujutro na kolodvoru bolnica 2. (…) izv. br. Prijepodne ukrcaj 1. is. k. topvo. Doručak s gen. Petraškevičem. Glasine: Rennenkampf i 3. szb. povlače se prema Harbinu. Posada Bodunea isto tako prema Cicikaru. Harbin će dobiti 24 utvrđena položaja, ali na samo 2 v. udaljenosti od grada; velika uznemirenost, jer zbog te male udaljenosti Japanci mogu otvoriti paljbu čim stignu. Posada 80.000. vojnika. Supruga časnika pogranične straže potražila je Petraškeviča (on u njemačkoj bolnici Crvenog križa zbog raka želuca), te je gospođi Petraškevič ispričala da je njezin suprug gen. Denisova prijavio zbog postupanja s mladim časnicima, ali da ovi nisu htjeli svjedočiti, pa je sada otvorena sudska istraga. Sin Petraškeviča, por. pri III. zabajkalskoj željezničkoj b., odlazi uskoro na odmor u Petrograd, kako bi ishodio premještaj u I. željezničku b. u Gačini. Četvrta zabajkalska željeznička b. (puk. Spiridonov), koja je bila u južnom odsječku zajedno s 1 sat. III. b., sada je trenutno besposlena. Glasine, puk. Lauenstein: Japanci su se probili između armije i Rennenkampfa (*napomena*: lako moguće). – Gen. Gerard: Rennenkampf je imao tešku borbu, 1200 poginulih (?). – Tettau: bankovni je službenik potvrdio da su cijene mesnih proizvoda danas dvostruko više od ranijih. Prema tome bi se moglo izračunati kada se više neće moći nabaviti meso za vojsku. Fotograf Gusev slikao je naoružane Kineze u ruskoj službi tijekom borbi kod Mukdena - navodno ih je bilo 10.000. Ali poslije su pobjegli. Prema *Ruskom invalidu*, broj 64, 1. isstp. izgubila je tada 59 časnika. Gen. Silvestre: napad p. na selo (…) u pratnji glazbe. – Još sam prije nekoliko tjedana pisao o gubicima bt. koja je izgubila zapregu, ali izvukla topove. Ppuk. Lauenstein primio je pismo njemačkog veleposlanstva u Petrogradu (Romberg), koje vjeruje u skori mir kao i Gaiseanu; u Petrogradu se govori samo

o miru. MacKully vjeruje floti Rožestvenskog zbog nadmoći u broju oklopnjača. *Napomena*: Camperio misli baš suprotno, vidjeti 10. travanj.

24/11. travnja, Uskrsni ponedjeljak, ujutro +3°R, u podne +11°R, navečer +6°R, južni vjetar, tijekom cijelog dana s prekidima slaba kiša

Dolazak: I. kubanska kozb. (u 2 odreda) i 2 odreda 1. kizlaro-grebenske terske kozp., te vlak s volovima. Posjetio sam puk. Kovanjka. Nepotrebne postrojbe poslao je u Vladivostok (izvješće broj 50). Kod Mukdena zapovijedao je mješovitom p.: 2 zrakoplovne sat., 4 pontonske sat. (2 od /…/ i 2. sat. is. poštanske b.), 1 sat. V. sibirske opkoparske b. i nekoliko sat. IV. zamurske željezničke b. Dana 22. veljače / 7. ožujka p. je imala vježbe, a 8. ožujka / 23. veljače zaposjela je položaje uz pružni odsječak Langou – Vazan – Ungentun do Puhea (svakako i rijeku). Kovanjku je bila podređena i Volinska pp. (broj 53). Tijekom noći s 23. na 24. veljače / 8-9. ožujka juriš na selo zapadno od Ungentuna. Ubijeno je 400, a zarobljeno 300 Japanaca (15 bez ogrebotina, ali 1 časnik oduzeo si je život), zaplijenili su (…) topove (puške nisu ostavljene). Nakon toga p. je utvrdila položaje u odsječku i postavila zapreke: tamo su se nalazile i 56. žitomirska pp. i 217. kromska pp. - vidjeti 9. ožujka. Paniku na željeznici 10. ožujka izazvali su kineski napadi (kojima su se možda priključile japanske ophodnje). Znalo se za teret RKB., koji je vjerojatno bio cilj pljačke. Nakon neuspjeha tijekom dana, navečer je došlo do novih napada. Kovanjko je vidio da su kozaci (žute odore) ostali i pljačkali kola. Uhvatio je židovskog vojnika bez oružja, ali s velikom vrećom, koji ga je upitao za put prema Harbinu. Oružje je „izgubio“. – Kovanjko: „Za što su ti onda potrebni meci“? Udario je vojnika bičem, na što ga je ovaj upitao: „Zar ne znate da je batinanje sada zabranjeno?“ – Vojnik je konačno pobjegao ostavljajući vreću. U vreći su bila skupa časnička krzna (bez /…/ i gumba), nove časničke hlače, svilene košulje i konzerve; vreća je bila vreća za spavanje. Bazarov: brzojav časnika 2. stp. (suprug njegove sestrične) iz Sipingaja - potvrda da se tamo nalazi stzb. U Sipingaj je poslana i bolnica Moskovskog zemstva[111]. Dr. Follenfant: do sada su sve bolnice Crvenog križa osim ko. povučene (dr. Schiemann i prof. Zöge von Manteuffel). Vijest: Linevič je propisao strogi pravilnik za vo. (konačno, u 2. godini rata!). – Mjerenje (…) učinka granata u snijegu: dubina udara nikada ne prelazi 34 stope.

25/12. travnja, utorak, ujutro +4°R, u podne +8°R, navečer +4°R, tijekom noći kiša, prijepodne kišovito, poslijepodne razvedravanje, u 19 h kratko nevrijeme

Dolazak: 2 vlaka 1. kizlaro-grebenske terske kozp. i 1 vod II. terske kozb. Ppuk. Rostagno: prema stožeru 6. szb. „posebna zapovijed“ koja se spominje u bojnom rasporedu za napad na Laojan u listopadu 1904, djelo je carskog namjesnika. - Nakon što je Bilderling zatražio podršku 6. szb., gen. konjaništva Sobolev je javio da je dobio naredbu da zb. ne smije razbijati, nego ga može upotrijebiti samo kao cjelinu.

26/13. travnja, srijeda, ujutro +4°R, navečer +5°R, sunčano, zapadnjak

U 10 h odlazak do mosta na Sungariju, tamo oluja; vratio sam se s jakom groznicom; navečer isto tako groznica. Dolazak: 2 odreda 1. sunžensko-vladikavkaske terske kozp. i 1 odred VIII. opkoparske b. (2. sat.). Lauensteinu je javljeno da pruski princ Friedrich Leopod 24. svibnja preko Kalgana i Kjahte stiže u Verhneudinsk.

Raspored postrojbi zo. II. armije od 15. ožujka 1905: neprijatelj je nastavio opkoljavanje krila. Dana 14. ožujka tijekom povlačenja dolazak na sljedeća odredišta: I. armija istočno od Telina; II. armija zapadno na desnu obalu Laohea i južno od Telina; III. armija Kajujan. Razmještaj zb.: 8. azb. južno od Telina u odsječku između Puta mandarina i Tajhea; ostali zb. (barem 1 br. kao zaštitnica) u odsječke na lijevoj obali Laohea: a) 10. azb. kod postaje Telin s

[111] Lokalna plemićko-građanska samouprava u carskoj Rusiji.
(„zemstvo“, http://britannica.com/EBchecked/topic/656413/zemstvo).

obje strane pruge između Puta mandarina (uključujući ga) i telinske ceste (nju isključujući) - zbog obrane Palicuana kao isturenog položaja; b) 16. azb. zapadno od 10. azb. s Eltanzijem i Talijančuanom kao isturenim položajima; c) 1. szb. istočno od Čenhongoua – Kauliana - Tajpua. Glavnina snaga ovih postrojbi, zaštićena br. (vidjeti gore), dolaze na Laohe, gdje zaposjedaju položaje na uzvisinama: 10. azb. istočno od ceste Jamotun - Toisinpi do Laohea; 16. azb. s obje strane puta Ikohepan - Konatuisojan; stp.: pričuva na crti Matouza – Kuamlintun - Intutun. U 2 h 15. ožujka zaštitnica napušta Fanhe prolazeći uz položaje nove zaštitnice do položaja zb. U taborima se nakon odlaska ostavlja vatra.

Odred Mišenko s pješačkim postrojbama Mosorov povlači se preko Luzazija i Zinzatuna na sjever, osigurava bok armija i održava doticaj s neprijateljem. Vrhovno vojno zo. 14. ovog mjeseca trebalo bi biti u Telinu, 15. u Kaolitinu, a 1. szb. 15. u Kuacigouu, a 16. i 10. azb. u Tusatpuu, 8. azb. u Telinu, a stp. u Kaolitinu. Zamjenik gen. Ruskog - Launitz. Kaulbars - vlastoručno potpisano. *Napomena*: zapis sam dobio od ppuk. Rostagna, koji ga je preuzeo od gen. Silvestrea prema podacima boj. Cheminona. Kao i uvijek s našim Francuzima - površno prevedeno, bez shvaćanja i razumijevanja cjeline kao takve. – Prihvatiti s oprezom!

27/14. travnja, četvrtak

Dolazak: dijelovi postrojbi 1. sunžensko-vladikavkaske terske kozp., II. terske kozb. i VIII. opkoparske b.

28/15. travnja, petak, ujutro +4°R, u podne +8°R, navečer +6°R, toplo, oblačno, poslijepodne sunčano

Dolazak: 1. sunžensko-vladikavkaska terska kozp., V. opkoparska b. i 2 vlaka volova. Problemi u izgradnji 2. mosta preko Sungarija u Harbinu: građevinskoj je tvrtki građevinski materijal trebala osigurati vojna Inženjerijska uprava, ali to se nije dogodilo, tako da most sada gradi željeznica. Most je trebao biti gotov do 15/28. svibnja, ali sada neće biti gotov ni u lipnju (Lauenstein). Gen. Horváth otputovao je ususret ministru Hilkovu. Vladivostok nema vodovod: voda se razvozi u bačvama. Pregovori se vode već godinama. Prije 2 godine stigla je i neposredna zapovijed zo. utvrde, ali grad je tvrdio da nema novaca. Vijesti o zlouporabama na željeznici iz Irkutska su točne. Isberth računa na oko 1000 R. po vagonu za takvu vrstu troškova, od toga 600 R. za potvrdu GS. Inženjer Schwerinski (Nijemac) postavljao je u Dalniju i Port Arthuru električna postrojenja: tvrdi da je Witthöft bio prisiljen ostati u Port Arturu kao zk. flote. Aleksejev ga je tješio: samo privremeno do dolaska Skrydloffa. Witthöft se osjećao neprikladnim. Nije želio ni isploviti, budući je smatrao da ovu sudbonosnu odluku može donijeti samo konačni zk. O tome je Schwerinski donio dugačak brzojav u Čifu. U bici kod Mukdena u odnosu na ranije, značajno manje eksplozije naboja u topovskim cijevima. Primjerenije aktiviranje streljiva, vidjeti izvješća genboj. 3. topbr. (Lauenstein). Stožerni liječnik dr. Schäfer: djelovanje poljskih bolnica ovdje nije primjereno, nisu svrsishodno iskorištene, trebale bi preuzimati sve ranjenike, a otprema bi se trebala provoditi prema mogućnostima. A ovdje: otprema po mogućnosti odmah, čak i u najtežim slučajevima (zagrijani vagoni); u Harbin stižu ranjenici još s prvim povojima poljskih bolnica na bojišnici. – Sa statistikom potrebno je postupati s najvećim oprezom; Schäfer je osobno bio svjedok kada je glavni divizijski liječnik okupio pukovnijske glavne liječnike te im poručio da budući da se podaci o broju ranjenika razlikuju od p. do p., potrebno je navesti prosječan broj ranjenika i u skladu s tim promijeniti sve podatke. Tijekom epidemije tifusa Nadarov je u Harbinu obišao sve bolnice i kako je smatrao da je broj bolesnika previsok, naknadno je svakoj bolnici javio broj koji treba prijaviti. Danas prolazak podmornice (…). Oko 25 m opreme prekrivene zaštitnim platnom: zasebna mjesto za vagone. MacCully: tip Protector. U Vladivostoku 7 podmornica, ovo je dakle 8.

29/16. travnja, subota, ujutro +8°R, u podne +14°R, navečer +13°R, južni vjetar, prašina

Dolazak (do 12 h nijedan vlak): 1 vlak s V. opkoparskom b. (kola imaju inače 3. poljska inženjerijska p. i 4. azb.), momčad IV. (…) b., vod sibirskih kozaka (vjerojatno doknada). Lauenstein: ministar Hilkov navodno je s Linevičem dogovorio, da ako se Linevič održi još 5 mjeseci (do rujna) poslat će mu 400.000 vojnika vojnim voznim redom (10 azb. - otkuda?). – U tom slučaju masovni bi prijevoz počeo za 3 tjedna. – Vijest iz Čite da je željeznica već dobila naređenje za uvođenje vojnog voznog reda. – Dr. Öttingen posjetio je gen. Üxkülla: plan Lineviča sastoji se od izbjegavanja velike bitke i iscrpljivanja Japanaca! *Napomena*: kako si to zamišljaju? Npr., ako Japanci krenu na Vladivostok, svi će mirno gledati? Armija neće djelovati? – Po meni, sljedeći cilj Japanaca je Vladivostok, ali ipak moraju na neki naći naše postrojbe barem negdje drugdje vezati i prekinuti željezničku vezu, što znači da bi prema Harbinu trebala krenuti glavnina japanskih snaga. Možda bi još jednom prije toga pokušali razbiti rusku armiju (što bi okvirno i bilo u skladu s planom)? Kako bi to pitanje riješila ruska pasivnost, uopće mi nije jasno. – Üxküll: Japanci su do rujna gotovi! – Kao da je Mandžurija Moskva 1812! – Na kolodvoru veliki broj kola vo. (doknada?).

Ministar Hilkov je jučer (28/29?) tijekom noći ovuda proputovao prema Kotadanu, danas u noći trebao bi se vratiti. *Napomena*: njegov razgovor s Linevičem nesumnjivo ima bitno značenje za nastavak rata.

30/17. travnja, nedjelja (ruski Uskrs), ujutro +8°R, u podne +8°R, navečer +7°R, prijepodne tmurno, južni vjetar, od podneva povremeno slaba kiša

Tettau: među vojnicima veliki broj slučajeva pjegavog tifusa (uopće nije neobično). Armiji je navodno mesni obrok prepolovljen (uopće me ne bi čudilo, ako je to točno). Dolazak: 2 vlaka s volovima, 1 vlak streljiva, 1 vlak konja. Nedjelatni por. Ulrich: moral dobar (?). – Linevič je navodno na pitanje ministra Hilkova o trenutnom položaju odgovorio: „Ako Rusija pošalje postrojbe i ostavi nam vremena, pobijedit ćemo Japance“ (dovoljno prostodušno da bude vjerodostojno). Bazarov je primio brzojav gen. Oranovskog (…) o prijemu za strane promatrače 29. travnja, tj. 20 svibnja. Sutra putujemo za Kotadan. Gen. Batjanov, zk. II. armije, prošao je danas ovuda.

1. svibnja / 18. travnja, ponedjeljak, ujutro +5°R, u podne +8°R, navečer +2°R, ujutro sunčano, ubrzo oblak prašine, jaki južni vjetar, vrlo neugodan, hladan dan

U 9,10 prijepodne ministar Hilkov otputovao je prema sjeveru.

Novine *Zabajkalje*: od 8. travnja do 2. svibnja obustavlja se promet vojnih vlakova i počinje pojačan promet teretnih vlakova; u neparnom smjeru vozit će samo 1 parna lokomotiva; od 2. svibnja počinje promet vojnih vlakova s 40-50 dnevnih polazaka, a obustavlja se promet teretnih vlakova; tjedno će voziti 2 poštansko-putnička vlaka; do 29. svibnja (u roku 27 dana) bit će prebačeno 6 zb.

Dr. Öttingen nedavno je posjetio genboj. Üxkülla: s obzirom na sadašnje prilike, ne planira se ozbiljniji otpor. Ako Japanci krenu, položaji će se napustiti. – Napuštanje Harbina još nije na redu, jer bi s napredovanjem Japanci obuhvatili toliki prostor da bi moralo doći do zastoja u vezama. Ove godine neće doći do Harbina. – Opskrba mesom je veliki problem. Tri vola koštaju 1000 R. (?!). – Prva armija ponovo se suočava s gubitkom discipline. Linevič je strog, ali Kuropatkin je preblag - časnicima odobrava odmor itd. Glavni liječnik bolnice Crvenog križa Dzerno-stavropoljskog zemstva, stari Linevičev prijatelj: Linevič o trenutnoj situaciji: „Pomoći nam može samo bog i veliki broj novih postrojbi.“ Inženjer Meržanov obišao je harbinske utvrđene položaje: polumjer 8 v. (od kolodvora? ili od željezničkog mosta?). – Utvrđeni položaji i manji međupoložaji; nema 2. crte. Isberth: Japanci naručuju građevinski materijal za 100 vojnih bolnica od 75 sažena po v., s parnim grijanjem (dakle, za zimu!). –

Narudžbe za gen. Richtera i stzb. u Majmajkaju, kamo su nedavno prebačeni. – Tettau: 10. azb. napustio je Majmajkaj i krenuo prema mongolskoj granici.

U 19,15 odlazak iz Harbina u Kotadan.

2. svibnja / 19. travnja, utorak, ujutro +5°R, u podne +9°R, navečer +4°R, jugozapadni vjetar, tmurno

Oko 8 h postaja Jaomin, u 15 h Gunžulin. U Kuančenziju ukrcao se boj. Haralambey: prethodnica 5. szb. - Tomskova pp. i Krasnojarska pp. s donskim kozacima pod zo. gen. Avramova. – Opskrba mesom uredna, ali nedostatak stočne (konjske) hrane; postrojbe nisu dobile značajnu doknadu, tek oko 60% od potrebnog brojnog stanja i oko 500 komada oružja po b. - (…) nikakvo poboljšanje. Camperio je doživio tako neprijateljski doček, da je zaključio kako se sigurno radi o višoj zapovijedi, jer se do sada u 3. szb. osjećao dobrodošlim. Por. (…): zo. 3. szb. nalazi se oko 6 v. južno od Hareva; meso se u okolici nikako ne može nabaviti. Jake se postrojbe zbog toga šalju daleko na istok; nedavno su dovele 1000 komada. Ulrich (pruski nedjelatni por.): ustrojavaju se kineski ko. – Peta stp. nalazi se u Doduneu (? ali rečeno je da je već u Girinu!).

3. svibnja / 20. travnja, srijeda, prijepodne tmurno, hladno, od podneva sunčano, ali i oblaci

Oko 7,30 odlazak iz Gunžulina; dugo stajanje na kolosijeku; u 11 h dolazak u Kotadan. Ubrzo nakon Gunžulina X. izv. b. u hodu uz prugu, oko 10 h dolazak na kolosijek - 2 h odmora; upoznavanje s puk. i časnicima, fotografiranje. Zkb.: izv. br. će s 3. i. 4. stbr. činiti mješoviti zb. – Oko 9 h odlazak XI. i XII. b. Poslije smo ih prestigli, kao i VI. i VII. b., tako da sam vidio cijelu br. osim IX. b. Oko podneva prolaz 1 b. kroz Kotadan (prilično udaljena od ostalih; možda IX. b. kao prethodnica). Izvidnici nose platnene vreće na leđima opasane platnenim pojasevima; na vrećama ogrtači od čohe (besmislena prtljaga!). Obučeni su u kratke bunde. U 12 h susret s Linevičem (koja glupost!, npr. gen. Gerard je nedavno primio pismo engleskog gen. Klemensa /?/ i predao ga Lineviču u Huanšanu), nakon čega je posjetio Harkeviča, koji je rekao da nabava mesa predstavlja veliki problem, jer se kao i prošle godine radi o godišnjem dobu kada nigdje nema hrane za stoku. – Što se tiče 3. szb., napomenuo je da su Japanci zaposjeli 5 utvrđenih položaja, ali nakon što je stigao gen. Ivanov, iskusni topnik, paljba je bila tako dobro usmjerena, da se Japanci nisu više usudili napasti. – Gen. Aleksejev izgubio je kod Činhačena 2 topa, ali zato je I. armija zaplijenila njih 7. – Rennenkampf je dnevno na raspolaganju imao samo 1 sat. pričuve. Nakon što su Japanci zaposjeli ključnu uzvisinu, naredio je gen. Alijevu (topništvo, vitez svetog Jurja) da s 2 sat. i 4 stjegovna voda ponovo zaposjedne izgubljeni položaj. – Dana 24. veljače / 9. ožujka (pješčana oluja) zo. I. armije odjahalo je iz Sinlundana (? nisam točno zapamtio), kada se pojavio ksk. Lehmann i javio da se u blizini nalaze 1 japanska b., 2 ko. te gorski top. Nitko nije na početku u to povjerovao, ali naređen je povratak (…), jer neprijatelj je ipak bio preblizu. U 13 h objed s Linevičem, prisutan i gen. Batjanov. Kosolovski: opet priča o vojnicima koji bježe iz Usurijske oblasti kako bi služili pod njegovim zo. – Doručak fotografiran. Harkevič Lauensteinu: „Rat ne može trajati još dugo, obje strane su potpuno iscrpljene, čeka se samo odluka na moru“ (*napomena*: sve je to točno, ali samo što se tiče Rusije, što se tiče Japana, radi se samo o pretpostavci). Linevič j zatražio da mu mi (strani vojni promatrači) iznesemo naše neposredne zahtjeve; npr. kada bi nam odgovaralo da se približimo operativnim postrojbama - prebacivanje u Kuančenzi. – Jer, trenutno se ništa zanimljivo ne događa, tek ako japanski napad sigurno promijene. Oko 15 h odlazak iz Kotadana, u 17 h dolazak u Gunžulin. Izmjene u rasporedu armijskih skupina (Bazarov): zo. 10. azb. Tajpinza; zo. stzb. Majmajkaj; zo. 1. azb. Ludatun; zo. 1. szb. Hersu; zo. 3. szb. Dokudadzi. Opći utisak: 1) teško je zamisliti beznačajniji i nedostojniji GS. od onog Linevičevog, sâm Linevič je djetinjasti starac, ali i Batjanov - zar Rusija

nema nikoga da mu povjeri svoju vojsku? 2) prevladava osjećaj da je rat pri kraju. U 20,30 odlazak iz Gunžulina.

4. svibnja / 21. travnja, četvrtak, ujutro +6°R, u podne +8°R, navečer +7°R, sunčano, bez vjetra, vrlo ugodan proljetni dan

Cijeli dan stajanje u Kuančenziju. Velika opskrbna skladišta; cijeli dan otprema. Osim s. vo. (5. szb.) samo kolni prijevoz, dijelom u pratnji vojnika, dijelom Kineza. Barunica Üxküll je ovdje; gen. Üxküll obilazi odsječne opskrbne postaje; nakon što je Linevič primio naredbu o povlačenju (kod Mukdena), nije se htio povući, te je izjavio: „Ne povlačim se, krećem prema Koreji". Harkevič, Oranovski i (…) imali su velike muke da mu objasne da to nije moguće (opskrba, streljivo). – Üxküll i njegovi časnici bili su vrlo ljuti zbog odlaska nakon što su se tek bili smjestili. Njegovi se časnici bune već protiv uređenja novog tabora - čemu?, ionako odmah odlazak. – Oranovski je jedini s kojim se može raditi; nije genijalac, ali je marljiv, savjestan i nešto zna. – Evert ima dobre zamisli, ali njegove su zapovijedi potpuno zbrkane, neočekivane. – Tettau je razgovarao s opskrbnim časnikom, puk. Ermanom iz III. armije. Ovaj putuje do Bodunea radi uređenja odsječne opskrbne crte armije (kamo bi trebala voditi sporedna pruga iz Cicikara). Ulrich (prekjučer): topništvo 17. azb. - bt. sa po 6 topova. Primijetio je kod 3. i 35. br. - bt. s konjanicima. – Gen. Tolmačev zadužen je za promatranje Mongolije duž (…) Laohea prema zapadu; stožer Hajčenza; 5 sot. 12. orenburške kozp. (sot. po 60 konjanika = ukupno 300). Razgovor Linevič - Batjanov: Batjanov se tuži na jednostavnost generalske odore jednog zkzb., tj. armijskog časnika, dok npr. bivši glavnostožerni časnik ima pravo na epolete. Boj. Mockleru rekao je da njegova (engleska) odora podsjeća na lovačku. U 20,30 odlazak u Kuančenzi.

5. svibnja / 22. travnja, petak, ujutro +12°R, u podne +12°R, navečer +8°R, južni vjetar, prašina, tmurno

Do 8,30 stajanje na postaji Jaomin. Na odsječku v. 128 (u odnosu na Mukden, tj. 13. v. od postaje Taolajžaou) utvrđivanje položaja s obje strane pruge: otprilike 9 km prije mosta preko Sungarija i to ne tamo gdje počinju uzvisine, nego na najvišoj crti, dakle, vjerojatno se ne radi o (…), nego samo o velikom mostobranu. Kod Taolajžaoua nije primijećen nadvožnjak u gradnji. Samo pojedinačni vojnici i kola XIII. opkoparske b. Bazarov: zamolio je gen. Oranovskog da za ppuk. Lauensteina nabavi nove zemljovide, jer je ovaj izgubio stare u Mukdenu. Oranovski je poručio da trenutno nema nijedan, ali da se masovno tiskaju u Petrogradu. Na začuđeni izraz lica Bazarova pojasnio je „kad-tad morat ćemo napasti" (!). – Gromov, veliki dobavljač mesa: Girinska provincija i dolina Sungarija, osobito područje kod Bodunea, iznimno su bogati, ali područje iza Cicikara (Sibir) nema mogućnosti opskrbe. Camperio: seljacima na prostoru 3. szb. oduzet je sav gaoljan. Ruski su vojnici vandali: pale im plugove radi kuhanja čaja, jer se radi o suhom drvu. S čime će Kinez obrađivati polje? Što će sijati? Do Kotadana nema zelenila (trave), drveće tek tu i tamo daje blagi zelenkasti bljesak. Ispaša će biti moguća tek za mjesec dana. Boj. Haralambey: ručne granate (promatrao je vježbe) imale su kuke za vješanje na pojasu, cijena 80 kopjejki; limeni cilindar polumjera oko 5 cm, visine 10 cm; naboj od piroksilina; okolo 2 olovna prstena s 8 držaka; povrh toga sigurnosni osigurač. – Granata je zatvorena olovnom glavom (težina kod bacanja), a unutra se nalazi čahura s nabojem, koju drži mali klin; drveni držak. – Dužina putanje do 60 m. Žestok prasak, veliki moralni učinak, gelere (komadiće olova) nije vidio. Osobno sam vidio samo šrapnele s nabojem, drvenim poklopcem i stijenjakom.

U 20 h dolazak na kolodvor Harbin; „4. v." već u 19 h.

6. svibnja / 23. travnja, subota, ujutro +6°R, u podne +7°R, navečer +7°R, južni vjetar, tmurno

Viđen željeznički odred uralskih kozaka. O Kuropatkinu, koji je na Uskrs bio u Gunžulinu posjetiti ranjenog šogora puk. Timofejeva, govori se da je izjavio kako je sada kao zka. izuzetno zadovoljan, malo posla, dnevno može igrati šah 3 h, a još bi bilo bolje da je zkp., onda bi za šah imao 6 h dnevno.

7. svibnja / 24. travnja, nedjelja, ujutro +4°R, u podne +9°R, navečer +6°R, zapadni vjetar, sunčano

Na kolodvoru samo vlak sa stokom za klanje. Nedavno (2. svibnja) Isberth: dolazak nekoliko vagona robe za tvrtku Tillmanns; dakle, pruga je velikim dijelom slobodna. U pratnji Tillmannskih vagona bio je predstavnik tvrtke, koji je od postaje do postaje podmićivao djelatnike željeznice, kako bi uopće omogućio daljnju vožnju. Dr. Öttingen i supruga otputovali su. S postaje (...) trebala bi se graditi uskotračna pruga prema Boduneu. *Napomena*: cijela mi stvar nije baš najjasnija, jer Cicikar ima (…) do Bodunea, dok bi ova pruga morala premostiti Sungari. Danas u *Harbinskom vjesniku*: knez Vasiljčikov (ravnatelj Crvenog križa) zabranjuje sestrama da u odorama posjećuju gostionice (*napomena*: posljedice izgreda koje ppuk. Dunten često spominje).

8. svibnja/ 25. travnja, ponedjeljak, ujutro +6°R, u podne +9°R, navečer +12°R, toplo, sunce, slab južni vjetar

Kolodvor potpuno prazan, bez vojnih vlakova. Službenik koji je stigao iz Rusije rekao je Lauensteinu da tijekom cijele vožnje od Irkutska nije vidio nijedan vojni vlak. Ali zato je stigao posljednji (7) vagon tvrtke Tillmanns. Por. Ferman (sin glavnog opskrbnog ravnatelja Moskve, pričuvni časnik, udijeljen puk. Pestiču), donio je 3 pisma grofa Szeptyckog o zlouporabama: poznaje željezničkog službenika s godišnjim osobnim dohotkom od 25.000 R., koji je u 4 godine uspio uštedjeti 40.000 R. (*napomena* Lauensteina: uglavnom preprodajom drva iz državnih šuma). Preuzeo sam 2 paketa poslana 10. veljače iz Beča. U 22 h odlazak u Habarovsk. – Ovo putovanje posljedica je našeg prijema u Kotadanu. Pretpostavljam da je glavni poticaj bio Pribiljski, koji je najučinkovitiji od trojice dodijeljenih nam ruskih časnika. Njemu vjerojatno dugujemo i zahvalnost za dopremu naših konja, budući da je i sâm vlasnik čistokrvnog konja, a koji bi bio vani na otvorenom bez naše staje; njegovo putovanje u Nikolsk Usurijski, gdje je trebao stići na vojnozdravstveni vlak, razlog je zašto je Rostagno tako dugo morao čekati. Sada nam predstoji mali izlet u Nikolsk Usurijski, gdje Pribiljski imao poznatu „sestru“. Zanima me koliko ćemo dugo tamo ostati. Liječnik Tillmannsa, koji je stigao iz Gunžulina, tvrdi da je tamo sve spremno na odlazak. I vijesti govore o pojačanim japanskim izviđanjima, o odbačenim stjegovima, ukratko, čini se da počinje japanski napad, iako Bazarov još uvijek odlučno poriče: samo znakovi.

9. svibnja / 26. travnja, utorak, prekrasno vrijeme, jutro toplo, poslijepodne oblačno, navečer +9°R

Do 8,30 stajanje na postaji Maošan, 9,30-11,50 Ucimi, 12,30-15 h Imanpo, oko 16 h duže stajanje na postaji Venšuhe, od 18 do 19 h Šitouhezi. Prevladava rijetko pošumljen brežuljkast krajolik: breze, močvarno, tresetasto tlo, rijetko naseljen kraj, tj. osim postaja tek malobrojna manja sela, bijedne kolibe, ne onaj poznati tip kineske tradicionalne kuće. Od postaje Venšuhe uglavnom šuma, djelomično s golemim stablima. – Na svim postajama velike količine ogrjevnog drva. – Pogranična straža pojačana doknadnom b. 137. pp. (35. d.; crvena odora). Na postajama straža 15. sibirskog carskog odreda narodne vojske.

10. svibnja / 27. travnja, srijeda, lijepo vedro jutro, u podne +8°R, navečer +5°R, vjetar, povremeno oblačno

Od 7,05 do 7,25 postaja Eho (veliki broj baraka i kuća). Od postaje Madoši do Dajmagoua niže šumovite gore, veliki zavoji, veći broj tunela. Dajmagou od 12 do 14 h. – Od Dajmagoua zaravan od nekoliko km s blagim brežuljcima i ne prevelikom strminom uz posječenu šumu. – Od 15 do 18 h postaja Mulin, veće doseljeničko naselje sa željezničkim radionicama, parkom, kamenim mostom u širokoj dolini Murena. U 19 h postaja Macaohe, kratko stajanje. Od 20 h do 21,30 stajanje, navodno naša lokomotiva ne može svladati uspon. A k tome su naš vagon-restoran, vagon 1. razreda broj 225 te prtljažni vagon neispravni (nagnuti). Koja svinjarija!

Pojačanje pogranične straže još uvijek doknadna b. 137. pp. Kolodvorska straža 12. sibirski carski odred narodne vojske. Utvrđeni položaji pogranične straže imaju drugačiji oblik od onih u južnoj Mandžuriji: rijetke su vojarne u obliku utvrda, umjesto njih streljački rovovi s drvenim zaklonima kao zaštitnim bedemima, također i blindirani, povremeno drvene brvnare (za 8-10 ljudi). – Kod mostova uz žičane zapreke i lagane barikade od granja (ne s kolcima, samo položene). Camperio: zk. is. topbr., puk. (…): s 5. i. 6. bt. kod 3. szb., 3. bt. kod 1. szb., 4. bt. kod Rennenkampfa. – Zo. 3. szb. nikada nije bilo u Hersuu; do kraja ožujka (prema Julijanskom kalendaru, dakle oko sredine travnja) u (…) oko 15. v. ispred Hersua, a ona natrag u Dakudzu - oko 6. v. ispred Hersua (zemljovid - mjerilo 2 v.). Gen. knez Tumanov je zk. prethodnice 3. szb. Kod ppuk. Bazarova vidio sam danas logistički zemljovid (na temelju armijskog ustroja) od 1/13. travnja (postaje, 5. szb. 6. szb. 16. azb., 5. szb., vrhovno vojno zo., 3., 4. stbr., 1. azb., 1. szb. 2. szb. 17. azb. (…) (bez navođenja mjesta), II. armija isti položaji kao i ranije. Prema sjećanju! Nazivi mjesta ne odgovaraju nazivima mjesta na nijednom drugom zemljovidu.

11. svibnja/ 28. travnja, četvrtak, sunčano, jaki istočnjak

Oko 5 h prolaz kroz postaju Pogranična, nakon nje mnogobrojni tuneli. U 11,10 dolazak u Nikolsk Usurijski odnosno postaju Ketricevo. Krajolik do tamo: široka, pusta riječna dolina, iza nje velike, ravne terase. Rusko stanovništvo, slaba naseljenost, rijetka obrađena polja, od 8 h do Ketriceva samo 1 selo (s crkvom). Na postaji Galenki 2 orenburška kozaka 9. kozp. Željezničke zgrade bez utvrđenih položaja, bez pogranične straže. Grad Nikolsk jedva 2 km jugozapadno od postaje Ketricevo, velika crkva, mnogobrojne trgovine, također i kineske, veći broj jednokatnih zgrada, inače izgled ruskog provincijskog gradića. Uočio sam dvoprege 6. bt. 30. topbr.

12. svibnja / 29. travnja, petak, ujutro +5°R, navečer +12°R, jak južni vjetar, oblačno, prašina

Prijepodne obilazak 3 bolnice Crvenog križa smještene u vojarnama. Malobrojno osoblje, jedna bolnica u pripravnosti za odlazak, nepoznato odredište. Crveni križ imao je u Nikolsk Usirijskom 3050 kreveta, a tu su bile i vojne bolnice (prema novinama u Nikolsk Usirijskom 8/21. svibnja: 1-11 /…/). Posada grada sastoji se od 5 b. i 5 bt., od kojih se posljednje nalaze u okolnim selima. Bazarov: dijelovi 30. d. trebali bi biti ovdje. Zk. u Nikolskom je gen. Koljubakin. Kod Nikolska se nalazi utvrđeni položaj, a na sjeveru još 1 (zaleđe - vjerojatno na razini razvođa). *Napomena*: kako se zamišlja djelovanje postrojbi? Bez pokreta? U 14,50 polazak za Habarovsk. Oko 19 h duže stajanje na velikoj postaji Jevgenev (pokraj nje postaja Spaskoje). Krajolik: ubrzo nakon Nikolsk Usirijskog prijelaz preko razvođa prema Usuriju; blagi brežuljci, valovito tlo, nešto šume, inače obradiva ravnica, povremeno sela. Najviši vrh prema vodiču: 67 sažena, oko 150 m.

13. svibnja / 30. travnja, nedjelja, prijepodne oblačno, slab vjetar, poslijepodne sunce, ali jak vjetar, koji je navečer prešao u olujni

Prva postaja Gedike. – Uglavnom šuma, povremeno na vlažnom tlu tajga. Isto tako, djelomično valovito područje; povremeno s desne, ali i s lijeve strane gorska bila visine 200-400 m. U 15,35 dolazak u Habarovsk. Dakle, 24 sata i 45 minuta - 25 km po satu. Mali promet, samo željezničko osoblje (kondukteri) i željeznički odredi. Habarovsk je razasut po niskim brežuljcima na oko 20 m visokoj obali rijeke Amur, gdje se nalazi katedrala, zgrada gubernije itd.; od kolodvora oko 3 km nepopločanog puta. Glavne su ceste loše popločane. Sve prizemnice, samo jedna jednokatna zgrada. – Ksk., zapovjednik postaje: ovdje se nalazi 15 bolnica; zbor pitomaca odlazi 5/18. svibnja prema Vladikavkazu, Moskvi itd. (smjena). Prije otprilike 5 dana (na udaljenosti od oko 8. v.) sukob s kineskom bandom. – Navodno veliki nemiri, banda je napala i 2 parobroda. Plovidba Amurom nizvodno još nije otvorena, obavljena je probna vožnja kako bi se provjerilo stanje leda. Službeno otvorenje plovidbe uzvodno bilo je 1/14. svibnja.

14/1. svibnja, nedjelja, vrlo toplo, na suncu oko 25°R, prijepodne sunčano, poslijepodne oblačno

U 11 h otvorenje katoličke crkve; drvena gradnja; poljska propovijed. U 14 h upoznavanje sa zk. Priamurskog vojnog okruga, gen. Hrešatickim; prisutni i pomoćnik genpob. Andrejev (zet ubijenog guvernera Finske[112]), načelnik GS. gen. Kutkovski, voditelj ureda gen. Guber i bivši zamjenik guvernera Irkutska Muller. Obilazak muzeja: narodne nošnje i predmeti za svakodnevnu upotrebu ovdašnjeg i nordijskog stanovništva; kineski odjel; manji japanski odjel; životinje, biljke. – Oko 16,30 čaj kod gen. Andrejeva. Razgovori s gen. Hrešatickim. Područje raspolaže neiscrpnim prirodnim bogatstvima, ali kultura je siromašna - istraživanja itd., plodove će ubirati tek budući naraštaji. – Nedavno su završena savjetovanja o amurskoj željeznici[113] - podijeljeno mišljenje: trasa kroz kultivirano područje, kako bi ga se uzdiglo ili sjevernije radi iskorištavanja rudnog bogatstva (ugljen) i nalazišta zlata. – Jakutska se oblast prije 50 godina smatrala neprikladnom za poljodjelstvo zbog mjesecima smrznutog tla, ali sada se pokazalo da se tlo, ako je obrađeno, smrzava samo na površini. Naime, oranjem rastreseno tlo duže se otapa ljeti, ali zimi se zato ne smrzava. – Veliko značenje za ovaj kraj i vojsku (opskrba) ima keta (vrsta lososa); kada stigne vijest o dolasku „kete (…)“, postrojbe žurno napuštaju vježbališta kako bi se prebacile na ribolov. – Na mriještenje keta ide daleko uzvodno, dosta izgubi na težini i narastu joj zubi, zbog toga se u Nikolajevskom zove i горбняк (mastan hrbat), a još malo dalje uzvodno zubnik.

Tettau od gen. Rutkovskog: u Priamurskom vojnom okrugu smještene su 3 opkoparske b. Treća opkoparska bojna je ovdje, a I, II. i IV. u Nikolsk Usurijskom. – Kineski pljačkaši: veći broj bandi okuplja se u skupini zgrada oko 40 km južno, jugozapadno od Habarovska (prema zemljovidu u mjerilu 2 v. - na visini od 3000 stopa), pod geslom „osveta za Blagovešensk“. – Prema njima krenula su prije 3 dana lovzo. ili slični odredi s 2 gorska topa; još nema nikakvih vijesti. – Armijski opskrbni ured naručio je 1,5 milijun P. slane kete. – Rutkovski meni: razlog poraza je razbijanje postrojbi, ustroj pričuve, neodlučnost vrhovnog zk., Linevič je vrlo odlučan, pa zbog toga vjeruje u uspjeh u budućnosti. Gen. Hrešaticki: odred gen. Bernova nalazi se 120 km daleko u Koreji radi izviđanja obale.

[112] Bobrikov, Nikolaj Ivanovič (27. siječanj 1839. Petrograd - 17. lipanj 1904. Helsinki), ruski general i političar, glavni guverner Finske od 1898. do 1904. kada je ubijen („Nikolai Iwanowitsch Bobrikow“, http://de.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Iwanowitsch_Bobrikow).

[113] Gradnja Amurske željeznice trajala je od 1908. do 1916. („Sretensk“, http://de.wikipedia.org/wiki/Sretensk).

15/2. svibnja, ponedjeljak, kišovito

Od planiranog izleta brodom na Amuru odustalo se zbog kiše. U 14 h obilazak Topografskog instituta vojnog okruga. Primjerak zemljovida izrađenog u mjerilu od 2 v. kao pomagala za izgradnju usurijske željezničke pruge.[114] Primjenjuje se fotografija kako bi se izradio plavi otisak s krokija ili nečeg sličnog u mjerilu zemljovida (uređaj Steinheila[115] iz Münchena), prema kojem se onda izrađuje čista skica u tinti. Fotografski se izrađuje i list predviđen za postavljanje na kamen: pritisak isključivo na litografski kamen. – Upravo je u izradi zemljovid Amura u mjerilu 1 v. (Farvater). – Postoji i zemljovid u mjerilu od 10 v., koji osim poznatih mi dijelova, obuhvaća zapadni dio do Ikrutska, sjeverni do Stretenska, područje Blagovešensk – Harabovsk te zapadni dio do otprilike (…) između Vladivostoka i Nikolajevska. (…) U kolovozu poslano iz Petrograda. Okolica Vladivostoka 1 : 8400 (1 /…/ = 100 sažena).

16/3. svibnja, utorak, tmurno, vjetrovito, hladno

U 11,10 izlet parobrodom „Aleksandar Nevski“. Obilazak korejskog sela Osipova sa školom (ruski učitelj, 4 korejska dječaka u nižem, 2 u višem razredu) i ruskog sela Voroženka. Selo Goldi najanskog naroda, koje smo željeli razgledati, iselilo se. S nama: načelnik ureda guvernera Muller, pob. ppuk. Hradski i stožerni ksk. 1. nerčinske kozp. ---, te gospodin Agath, ravnatelj bankarskih podružnica RKB. u istočnoj Aziji (ne uključujući Mandžuriju, ima ih 6), gospodin Pellissier, učitelj francuskog jezika zbora pitomaca i konačno ppuk. (…) (ranije sk. u 12. isstp.), koji je ovamo stigao prije bitke kod Mukdena, kako bi preuzeo zasebni zb. za Koreju, što je onda obustavljeno zbog ostalih događaja. U 18 h povratak u vagon. Desna obala Amura uglavnom je brežuljkasta i strma, povremeno uzvisine, a lijeva je ravna: vidjeti zemljovid u mjerilu od 2 v. Večera s oba pob. i gospodinom Agathom: glavni prihod RKB. izvire iz kineske srebrne valute. Dvije su srebrne valute: kineski novac i meksički dolar; značajne tečajne razlike. – Banka uspješno posluje na cijelom rusko-kineskom graničnom području (Turkestan - Indija). S trenutnim mijenjanjem ruskih novčanica u srebro u bankovnim podružnicama, ruski se novac u Kini udomaćio. Glavna težnja banke je sprečavanje pada vrijednosti R. Engleska se tibetska ekspedicija dogodila samo zbog toga, jer je tamo R. udomaćen. - Banku je izvrsno ustrojio bankar Rothstein (✝ listopad 1904). RKB. ima otvoreni kredit u ruskom Ministarstvu financija. Sadašnji ravnatelj banke: Višnegradski, voditelj je kreditnog ureda Ministarstva financija. Zbog toga Japan ne priznaje privatno vlasništvo banke. Budući da banka na temelju tečajnih razlika ostvaruje ogromne prihode, može nuditi velike, nesigurne kredite. Zbog toga je bitno, hoće li Japan nakon mira Kinu natjerati na zlatnu valutu. Ako to učini, poslovi će krenuti u novom pravcu: banka će s kreditima morati opreznije postupati (mjerilo kao u Europi). – Kunst & Albers[116] imaju ovdje veliku moć (60,000.000 R. poslovnog uloga); uz njih nitko ne može poslovati (nedavno su trgovci imali sastanak s glavnim guvernerom u vezi s ukidanjem carina, kada je gospodin Dattau, zastupnik Kunsta i Albersa održao vatreni govor upozoravajući na mogući dolazak velikog broja manjih tvrtki, što bi za velike tvrtke značilo gubitak, ali, ipak je bio nadglasan - od jeseni 1904. ukinute su carine). – Korupcija u ministarstvima: službenik ostavlja spis sa strane dok stranka ne plati, kako bi se spis/zahtjev obradio. Npr. za osnivanje dioničarskog društva plaća se pristojba nakon odobrenja samo kako bi isprava bila izdana: 75.000 R. – Korupcija u opskrbi: omiljeni, uobičajeni trik. Nakon dogovora o dopremi, dobavljač nakon određenog vremena javlja da ne može isporučiti robu za dogovorenu cijenu, pa mu se isplaćuje iznos veći i do 50%, koji onda dijeli s opskrbnim časnikom. – Prije nekoliko mjeseci lov na tigra (u snijegu)

---

114 Gradnja Usurijske željeznice trajala je od 1891. do 1897. („Sibirische Eisenbahn“, http://www.zeno.org/Roell-Sibirische Eisenbahn).

115 C. A. Steinheil & Söhne, njemačka tvrtka za proizvodnju optičkih uređaja utemeljena u Münchenu (1855-1995) („C. A. Steinheil“, http://de.wikipedia.org/wiki/C._A._Steinheil_%26_S%C3%B6hne).

116 Kunst und Albers, trgovačka tvrtka osnovana 1864. u Vladivostoku (Gustav Kunst i Gustav Albers). Tvrtka je djelovala do 1939. („Kunst und Albers“, http://www.reller-rezensionen.de/sachbuch/deeg-kunst_und_albers.htm).

50 v. istočno od postaje Dorin (90 v. odavde). – Tajga prošarana cedrovima. Nedavno je 1 takvo drvo iskorišteno za stup bežičnog brzojava; ravno stablo bez krošnje dugačko 21 sažena = oko 45 m. – Kjahta je sasvim ruska; izvanredno bogati trgovci. Trgovina je stradala zbog Mandžurijske željeznice[117], ali od početka rata opet veliki uzlet. Tettau gen. Rutkovskom 14. svibnja: u europskom dijelu Rusije prošle godine posljednje godište nije prebačeno u pričuvu. Ovo godište i novaci (obučeni) stižu kao doknada.

17/4. svibnja, srijeda, ujutro slaba kiša, prijepodne tmurno, poslijepodne razvedravanje, navečer sunčano

Posjet kod Mullera (zatekli smo samo gospođu) i gen. Rutkovskog (nije ga bilo). Novine: brodovi na putu za Blagovešensk zaustavljeni su između Mihaila i Semenovska (na ušću Sungarija, što znači da je njegov vodostaj još niži od amurskog). – Zbor pitomaca odustao je od putovanja brodom (zbog niskog vodostaja).

18/5. svibnja, četvrtak, prekrasno vrijeme, toplo - nakon posljednje kiše sve se zazelenilo

Poslijepodne u luci oko 100 Najanaca (goldi) (urođenički narod). Glasine: Japanci napreduju, a Rusi se povlače; Cicikar je pao (*napomena*: posljednje je malo vjerojatno). Bazarov: u Usurijskoj oblasti nalazila se 1 br. 30. pješačke d.; nedavno je udijeljena armiji (*napomena*: povezano s gore spomenutim glasinama?). Brod „Ural“ stigao je iz Harbina, odakle je krenuo prije nas, dakle put nizvodno traje 10 dana. Amur ipak raste (Muller). Načelnik GS. gen. Rutkovski otputovao je s (…) glavnim konačarom i načelnikom za veze u Nikolsk Usurijski radi obilaska tamošnjeg (tj. južnog) položaja. Gen. Holšebnikov, bivši načelnik GS. vojnog okruga, sada je načelnik Zabajkalskog kraja.

19/6. svibnja, petak, prekrasno vrijeme, topao, sunčan dan

Prijepodne misa povodom carevog rođendana. Smotra: po 1 vod Harbinske prb. i III. opkoparske b. Ujutro Dutkovska: kod Cicikara i Hajlara pojavile su se kineske bande s proglasima za stanovništvo, u kojima se od njih traži uništavanje pruge ili će im odrezati uši i slično (*napomena*: svrha je postignuta; prebacivanje dijela postrojbi zbog zaštite pruge). Danas potvrda: plovidba na Sungariju je nemoguća. Sutra putujemo željeznicom u Harbin (…). Francuski trgovački povjerenik (konzul) iz Vladivostoka: održava vezu s ruskim zarobljenicima u Japanu i tvrdi da je kod Mukdena zarobljeno 1.800 časnika i 39.600 vojnika.

20/7. svibnja, subota, prijepodne kiša, poslijepodne oblačno, navečer razvedravanje

Silvestre, Bouncé, Follenfant, Gaisenau, Filippsen, Camperio (...). Osam stranih vojnih promatrača putuje sutra brodom u Harbin, jer je puk. Zaharov (načelnik za veze) brzojavno javio da nam je osigurao brod. Camperio je glavni: još jučer plovidba je bila nemoguća, sutra nema problema! Ista priča kao i u Harbinu kada je javljeno da se ništa ne može učiniti i da se mora ići na Habarovsk, a ovdje - najednom promjena. Nitko ništa ne zna! Bazarov nije probitačan i nedostaje mu pregled situacije; jači je uvijek u pravu. Ladislaus Matzner iz (…), inače djelatnik osiguravajućeg društva Rusija, moljakao me da mu posudim novac za put do Moskve. Dao sam mu 50 R. Okružni nadzornik Tomašek (Češka) navodno mu duguje 185 R.

---

[117] Izgradnju Mandžurijske željeznice (Kineske istočne željeznice) započelo je 1896. Društvo Kineske istočne željeznice (uz punomoć ruske vlade). Duljina pruge iznosila je 2049 km (od toga na kineskom području 1521 km) i protezala se od graničnog mjesta Staro Zuruhaitujevsko preko Hajlara, Hulana i Ningute do Nikolskojeva, gdje je počinjala Usurijska željeznica (Habarovsk - Vladivostok). Ruska je vlada koncesiju od Kine dobila na 66 godina. („Ussuribahn“ u: Meyers Großes Konversations-Lexikon, http://de.academic.ru/dic.nsf/eisenbahnwesens/2698/Ussuribahn). Vidjeti bilj. 114.

21/8. svibnja, nedjelja, lijepo jutro i prijepodne, 12-13 h kiša, poslijepodne razvedravanje, povremeno slaba kiša

Gerard, Lauenstein sa suprugom, Tettau, Mockler, MacKomb, Cheminon, dr. Schäfer, Bazarov i ja u 10,55 napustili smo Habarovsk. U 19 h kratko zadržavanje na kolosijeku Rozengartovka. – Gospoda koja su odlučila putovati brodom, ostala su u Habarovskom; pokret danas poslijepodne, ali brod nije u najboljem stanju, nedostaje kotač ili nešto slično.

22/9. svibnja, ponedjeljak, tijekom noći i ujutro do 10 h kiša, zatim naizmjence sunce i kiša, ujutro +3°R, u podne +4°R, hladno

U 8 h postaja Evgenjevka. Nakon postaje (…) (Neveljska) uzvisine, možda položaji u zaleđu (vidi zemljovid u mjerilu od 10 v.), ali utvrđeni se položaji ne vide. Od 12,59 do 14 h postaja Nikolsk Usurijski. Tamo iskrcaj i ukrcaj 118. pp. i 8. bt. 30. topbr. – Ppuk. Bazarov od časnika: 1. bt. 30. topbr. prolazila je ovuda kada je 4. azb. povučen u sastav armije na jugu, te je zajedno s 3. bt. 30. topd. ostala u Nikolsk Usurijskom, tj. u okolnim selima. I ona sada ulazi u sastav armije. Na kraju uočen odred pješačkih postrojbi. Topništvo i pješaštvo. Zaštitnica je još uvijek ovdje. Između 18 i 19 h postaja Grodekovo. U 20,35 postaja Pogranična. Između Grodekova i Pogranične visoko gorsko bilo, mnogobrojni zavoji, 5-6 kratkih tunela. Na stajalištu prije Grodekova naišli smo na vlak s oko 9 opsadnih topova kalibra 15 cm, čini se da su cijevi od čeličnih prstenova, stariji tip; niska željezna topovska kola i streljivo. Tettau obrađuje izvorna izvješća o bitkama 10. azb.: ne samo da se neugodni događaji prešućuju i uljepšavaju, ostali se isto tako često - zbog površnosti i neodgovornosti - potpuno netočno prikazuju (usporedba s njegovim bilješkama). Službena izvješća su stoga neprimjerena odnosno sasvim pogrešna. U Nikolsk Usurijskom razgovor s gen. Kosaljskim: on odlazi u Koreju kako bi preuzeo zo. odreda gen. Bernova. U Usurijskoj oblasti glasine da iz Europe dolazi 53. pješačka d. U 22,20 na postaji Pogranična.

23/10. svibnja, utorak, sunčano, hladan vjetar, oblaci, navečer slaba kiša

Krajolik je prilično pust, bez zelenila, osim divljih krušaka u cvatu. Između 7 i 8 h postaja Mulin; između 13 i 14 h postaja (…); nedaleko prema zapadu rijeka Mudazan. Istočna obala je strma (10-20 m), dok zapadnu čini ravnica u duljini od nekoliko km. Od 20 h do 21,10 postaja Handaohezi (pridržavanje voznog reda).

24/11. svibnja, srijeda, ujutro magla, zatim sunčano i vrlo toplo

Oko 7 h postaja Uzimi, 9,15-11 h Maoeršan, 13,30-15,30 Ašihe, 17,30 Stari Harbin i 18,45 Harbin. Krajolik: do oko 10 km ispred mosta preko Ašihe (računajući pravac uz prugu) brežuljci visine 300-400 m, duboke doline, malo obrađenih površina, rijetke šume (grmlje i malobrojno drveće), a onda velike površine oranica, terasasto tlo. – Rijeka Ašihe široka je oko 40 stopa; na postaji Ašihe velike količine drvnog materijala. Izgradnja utvrđenih položaja i to na 10. v. istočno od straže broj 7 (vidjeti zemljovid Harbina u mjerilu od 2 v.); 2 utvrđena položaja na sjeveru, 2 južno od pruge, te 1 na ravnom vrhu oko 1000 stopa istočno od tvornice Čajkovski.

25/12. svibnja, petak, ujutro tmurno, toplo, tijekom dana promjenjivo, sunce, a od 17 do 18 h kiša

Ujutro na kolodvoru: postrojba 118. pp. (čini se ista ona koju smo vidjeli i u Nikolsk Usurijskom), u 8 h dolazak vlaka sa streljivom, 9,30 dolazak odreda 1. is. brzojavnog voda (radio-brzojav; kola s natpisima: /…/, „стц.“ postaja, „АКМ.“ /akumulator/ i „прм“ /приемная, čekaonica/; sva 3 kola - platno za oblaganje bambusovih motki, te još 6-7 s natpisom: „МШН.“ /stroj/, /…/ /namotana bakrena žičana mreža/). Četiri vlaka s pričuvnicima: odora 44. pp. (plava odora s oznakom „11“); 1 vojnik: Taršinska b. broj XVIII. (…), sve pričuvnici iz Putilovskog (…) i ostali; odore su dobili iako nisu pripadnici 44. pp.; odore 91. pp.

(bijela odora s oznakom „23“); vojnici puk. Bazarovu: po 16 vojnika u sat. - 2, 3. i 4. godište; tijekom putovanja stigao je brzojav da će doći još 25 vojnika po sat.; ako 2, 3. i 4. godište više neće biti dovoljno, slijede najmlađi; (Bazarov: dragovoljci) (?). – Vlak sa strijelcima - oznake bez broja, stariji ljudi, te 1 vlak pješačkih postrojbi u crvenim odorama, ali isto tako bez broja. U stožeru zaleđa načelnik izv. odreda (glavnostožerni časnik) rekao je ppuk. Lauensteinu i Bazarovu: sada su na redu prošlogodišnji novaci iz 1904. godine (*napomena*: izjava je u potpunoj suprotnosti s postrojbama koje smo danas vidjeli, potpuna besmislica: prošlogodišnji novaci prošli su samo najosnovnije obrazovanje i većinom nisu pucali ni na nišan). – Ovaj je podatak tipičan: ako je istinit, vojno zo. ide iz jedne krajnosti u drugu - ranije prestari pričuvnici - sada novaci, a ako je pogrešan, bilo bi stvarno neobično da 1 glavnostožerni časnik ne zna ništa o tome i da samo nagađa. Stožer stzb. nalazi se u Sandaopi (prema zemljovidu u mjerilu od 2 v.) (pismo genboj. Richtera Tillmannsu od 14/2. svibnja).

26/13. svibnja, petak, tijekom noći kiša, preko dana kišovito, sjevernjak

Nema vlakova, osim 1 vojni vlak s momčadi u 20 h. Bazarov: vlak s postrojbama 16. azb. napao je 1 japanski ko. oko 60 v. sjeverozapadno od Bodunea (sjeverno od Sungarija), (javljanje stožera zaleđa pogranične straže). Bazarov prije nekoliko dana: 10. k. d. neće doći.

27/14. svibnja, subota (krunidba), tmurno, ali toplo, navečer vedro

Glasine: poraz Japanaca u pomorskoj bici. Dolazak: 2 vojna vlaka, 1 s „bijelim odorama i oznakom 29“ (pojedinci nose plave odore), 1 „s odorama u sve četiri boje i oznakom 34“ (posljednji - 16 vojnika po sat. = 16 x 16 = 256 x 4 = 1024 vojnika po d., tj. 1 „doknadna b.“). U 15 h dolazak naše gospode brodom; Habarovsk su napustili u ponedjeljak 22. svibnja (5 dana putovanja). Vodostaj je bio dovoljno visok. Lauenstein od Tillmannsa: završeno je već 60 v. željeznice prema Boduneu. Gradnja je tajna (?). – Moj konj je uginuo (konj kojeg sam kupio od markiza Mendigorrie - udarac kopita u slabinu, povreda jetre, upala potrbušnice - dijagnoza vojnog ranara).

28/15. svibnja, nedjelja, vrlo toplo, južni vjetar, sunce

Dolazak 2 vlaka s doknadnim postrojbama. U 14,40 dolazak pruskog princa Friedricha Leopolda, odlazak u 18 h s konjima i kolima. Kačalov: na Sungariju straža; odsječne opskrbne postaje raspolažu s oko 80 vojnika, Sansin preko 200. Razgovor s Camperiom o lažima u vezi s pohvalama i izvješćima, te sustavu neznanja i pokroviteljstva u GS. Camperio je čuo jezive priče.

29/16. svibnja, ponedjeljak, vrlo sparno (u podne +22°R), južni vjetar

Dolazak tijekom dana: 5 vlakova s doknadnim postrojbama, ali ne isključivo momčad. Jedan vlak: XXXVII. is. prb. Fotograf Gusev ima fotografije smotre kavkaske (…) prd. pred Linevičem na desnom krilu. Dr. Kolmers bio je kod postrojbi prethodnice 3. szb.: 1) skozd. (genboj. Baumgarten, načelnik GS. Danilov), stožer i 4. s. kozp. Dakudadza. Genboj. knez Tumanov (5. i 8. s. kozp.): prebacivanje prethodnice 7. s. kozp. (*napomena*: u 2. szb.). Oko 23. svibnja javljeno da je Baumgartenu zapovjeđeno da preuzme zo. prethodnice od Kuropatkina. Tumanov je pretpostavio da Baumgarten dolazi s 4. szb. i 1 pp. i to ranije! Vidjeti dolje. – Nakon što je Kolmers napustio skupinu Tumanov, ova je prebačena u Maiopui, i to 5. i 8. s. kozp., 1 b. 1 lovzo. i 4 k. topa pogranične straže. Dana 19. svibnja počelo je večernje izviđanje: sporedni zadatak održavanja veze s odredima Martinov (od Taulua) i Poselov (na zapadu). Tijekom napredovanja prolaz uz predstražu pješačke pričuve kod Čenšua. U 3 h 20. svibnja dolazak do Čenšua (3 v. pred Nančenzijem), kojeg su Japanci napustili. Pješaštvo i kozaci napredovali su do Nančenzija gdje je došlo do manje bitke (bez ranjenih). Nančenzi je u 7 h gorio. Stožer: Japanci su ga zapalili. Glavnina snaga je u 8 h napustila Čenšu, napredovala je 10 v. i onda stala. – Dr. Kolmers uputio se do oko 3 v. udaljene streljačke crte, gdje je

na oko 2½ v. od nje uočio japanske utvrđene položaje s posadom; pucnjava nije bila otvorena. Na zapadu čulo se oko 20 topovskih pucnjeva. – U 14,30 Tumanov se vratio ostavljajući 1 sat. i 2 sot. u Čenšuu, a ostatak je upućen u Cougou. Dana 21. svibnja ujutro zapovijed gen. Kuropatkina: ujutro ponovo izviđanje u istom pravcu. U podne izmjena: napad tijekom noći. Danilov je primio razrađeni raspored, koji je i proveden. U 21,30 pokret iz Cougozija (6 sot., 2 sat.). Uslijed loših putova zastoji; napad u 4,30, kada se brzo razdanilo. Otvaranje paljbe na 500 m. Ponegdje juriši Rusa praćeni povicima hura!. Zaposjednuto je 1 selo s 10 Japanaca. Zarobljena su i 2 dočasnika, koji su tvrdili da pripadaju armiji Kuroki, koja ima 12 b. na 1. crti bojišnice. Danilov je vrlo zadovoljan, jer se bojao da će ih Kuroki opkoliti. U 7 h povratak.

30/17. svibnja, utorak, vrlo toplo (u 16 h +20°R), jak južni vjetar, u 21 h kiša

Prijepodne 1 vlak: 45 - bijela odora (179. pp.), 29 - crvena odora (113. pp.) i smeđa odora 1. i 2. (…) (tvrđavska posada Rieve). Časnik: (…) (i nekoliko) vojnika kreću prema jugu. - U podne 1 vlak, u 15 h isto 1 (broj „27“) te 1 navečer, ukupno 5. Prema Kačalovu najveći broj vlakova koji je prošao u roku od 24 sata bilo je 9 vlakova, prema Bazarovu 8 (*napomena*: čini mi se previše, vidjeti ---). Bazarov: početak prijevoza doknadnih postrojbi 18/5. svibnja, u prvom tjednu 25.000 vojnika, a očekuje ih se ukupno 150.000 (procjena: oko 40 d., tj. oko 120.000 vojnika - 3000 po d., tj. 700-800 po p., što odgovara broju 16-25 vojnika po sat. Vidjeti 25. svibnja = 41 x 16 = 656 po p., 656 x 4 = 2624 po d.). Ukupni broj doknadnih vojnika 150.000 : 25.000 = 6 tjedana (od 18. svibnja do kraja lipnja) (21 + 30 = 51 dan). U 18 h odlazak kineskog gen. --- u Peking večernjim vlakom. Oko 200 kineskih vojnika (pješaštvo sa starim puškama ostragušama), na kolodvoru sa 6 stjegova (po 2 ista, dakle 3 odreda). Razgovor s Bazarovim i Tettauom o Dragomilovu i njegovom sustavu: izgradnja široke anonimne mreže doušnika. „Ruski vojnik u časniku ne vidi zaštitnika kao prije.“

31/18. svibnja, srijeda, tijekom noći kiša, prijepodne tmurno, slaba kiša, u 16 h zapadnjak s pljuskovima (kratko nevrijeme bez grmljavine), poslije vedro, u podne +1°R

Dolazak: 4 vlaka s pričuvnicima (između ostalog 32. i 42. d.; 2 vlaka; 43. i 26. d. /.../; - 19., 32. i ? /.../ d.) te 2 vojnozdravstvena vlaka; 2 druga vojnozdravstvena vlaka otišla su odavde. Bazarov: 1 bt. 35. d. kod Laojana: stožernog sk. Kondrateva poslao je Harkevič kako bi ovu d. istočno od Laojana u podnožju gore na cesti prema Finhuančenu (17. azb., pričuva Istočnog odreda, tadašnji zk. gen. konjaništva Bilderling) uputio južno od Tahepua. Iznenada brzojav Kondrateva iz Saolinzija da je d. već u pokretu te da ju je uputio na Tahepu. Harkevič je iznimno uznemiren, jer se tamo vodila borba (*napomena*: oko 25. kolovoza, Kafinzi), pa je neposredni put prema Tahepuu bio ugrožen. Poslane su 3 sot., kako bi pronašle d. i zaštitile ju; Bazarovu je zapovjeđeno krenuti joj u susret preko Tahepua, ali nije ju uspio pronaći. Uspio ju je dostići Kondratev i provesti brzo i sretno do Tahepua gdje je sudjelovala u borbi. Kondratev je dobio 3 dana kućnog pritvora, jer je d., koja je kretala u borbu, uputio drugamo. Vrlo zbunjujuće vijesti o pomorskoj bici u Korejskom zaljevu. Rožestevenski bi trebao, ako se uspio probiti, biti već u Vladivostoku ili barem dio njegove flote (bitka 14/27. svibnja, trajanje plovidbe oko 2 dana).

1. lipnja / 19. svibnja, četvrtak, kišovit dan, u 16 h nevrijeme s pljuskovima

Dolazak: 5 vojnih vlakova s doknadom, između ostalog „11. d.“ (61. i 62. pp.); 11. i 32. d.; te posada „tvrđave Zegrže“. Objavljena je službena vijest o dolasku krstarice „Aljmaz“. Nema sumnje da je 27/14. svibnja flota Rožestvenski uništena. Rusija je izgubila pomorsku prevlast, Japan ostaje gospodar mora, čime je izgubljena i posljednja nada u ratnu pobjedu na kopnu. Nastavak rata doveo bi do zaposjedanja Vladivostoka i velikih gubitaka kopnenih snaga. Može li to Petrograd shvatiti? Uskoro ipak mir? Hoće li se velike sile umiješati kao posrednici zbog straha od japanskog suparništva i nadmoći? – Za Rusiju bi bilo naj-

bolje da sklopi mir uz posredovanje stranih sila. Tako će dobiti najlakše uvjete, a prema ruskoj javnosti vlada može zauzeti stajalište da je bila prisiljena na mir. Barun Tettau dobio je pismo od Öttingena: od Irkutska susreti s postrojbama mladih drskih vojnika, koji otvoreno govore protiv nastavka rata. Vojnici (vlak iz Łodza) stalno bježe, tako da se na svakoj postaji zbog potrage za bjeguncima dugo stoji (*napomena*: samo je to još nedostajalo!, na kraju će i vojska štrajkati, ovaj europski moral iznimno je opasan, jer ovdje nailazi na plodno tlo). Bazarov: od 25. svibnja / 7. lipnja očekuje se dolazak 53. d., a poslije i vlakovi s pričuvnicima. Dopuna 3. lipnja: doknada bi trebala doći još samo 20. svibnja / 2. lipnja, tada prekid do 25. svibnja / 7. lipnja. Lauenstein saznao od dr. Taubea, pukovnijskog liječnika 25. d.: 25. d. bila je donedavno u Gujušiju (jugoistočno od Majmajkaja), a sada je zapadno od njega (*napomena*: mala izmjena u razmještaju). Bazarov je dobio odgovor na brzojav gen. Oranovskog od 28. svibnja: odlazimo 4. lipnja navečer u Gunžulin (ne znam je li to kraj velikih vojnih pothvata, tj. povlačenja, jer sa sigurnošću očekujem japanski napad ili barem napredovanje prema Vladivostoku).

2. lipnja / 20. svibnja, petak, sunčano, zapadnjak, prilično hladno

Dolazak: 2 vlaka s doknadnim postrojbama sibirskih kozaka i 2 vlaka sa 7. pješačkom d. (25, 26-27, 28. pp.). Vijesti: 2 adm. i 2000 mornara zarobljeno, više (do sada 3) oklopnjača zaplijenjeno i odvedeno u Sasebo. – Kako je uopće moguće zarobiti moderne brodove, tj. posadu natjerati na predaju. Što je tome uzrok? Oštećenja? Manjak streljiva? Brodovi su bili sposobni za plovidbu. Isberthovo pismo iz Vladivostoka: prilikom isplovljavanja iz luke prema Rožestevenskom, „Gromoboj" je naletio na minu, pa se vratio, ali nije mogao pristati, jer se tamo nalazio „Bogatir". Lauenstein me podsjetio na Niqistovu priču o borbi kod (…) Utiasa (oko 11. rujna 1904): japanska d. prolazila je nizinom za koju se pretpostavljalo da je slobodna - od ranog jutra do 14 h, a onda je odatle uslijedio napad. Bazarov: zk. postaje rekao mu je kako je zapazio da je na jug poslano mnogo vojnozdravstvenih vlakova (*napomena*: japanski napad već sada?).

3. lipnja / 21. svibnja, subota, hladno, prijepodne rijetki oblaci, poslijepodne sunčano, navečer lijepo, južni vjetar

Dolazak: 3 vlaka s momčadi, od toga 2 vlaka 10. d., nekoliko teretnih vlakova, 2 vojnozdravstvena i 1 sa streljivom. Puk. Bogdanovič, načelnik stožera pogranične straže: pogranična straža ima izvrsnu obavještajnu službu, predvidjela je i početak rata. Jedan od najboljih obavještajaca je prosjak u Inkouu, koji je od siječnja do 10/23. veljače javljao o pripremama japanskog napada duž Laohea. Ali, stajalište vrhovnog vojnog zo.: malo vjerojatno. O napadu Miščenka javio je da se radilo o 200 Japanaca. Rusko topništvo uopće nije bilo zahvaćeno požarom, nego su sami Japanci zapalili ugljen kako bi ih podrška mogla pronaći. Glasine, tj. Pribiljski i Kačalov tvrde, da je gen. Nadarov jučer navečer dobio brzojav o bici kod Vladivostoka i smrti admirala Toga (!?). Službene japanske vijesti o ruskim gubicima u pomorskoj bici kod Tsushime[118]: osim (….), nema nikakvih podataka, jer je cijela ruska flota ili uništena ili zarobljena. Rožestvenski sa stožerom i Nebogatov zarobljeni. Očigledno je da je Cenzorski ured ove vijesti objavio u neskraćenom obliku (priprema javnog mnijenja na prihvaćanje stajališta o neophodnosti mira?).

4. lipnja / 22. svibnja, nedjelja, tmurno, između 16 i 17 h kiša

Dolazak: 2 vlaka s doknadom 8. d. (27. i 30. pp.), vlak volova, 1 vlak sa 6 poljskih minobacača kalibra 152 mm, 18 poljskih topova starijeg tipa s prednjim dijelovima topovskih kola. U 19 h odlazak u Gunžulin. Duž pruge južno od Harbina utvrđeni položaji u gradnji - zabilješka na zemljovidu u mjerilu od 2 v.

[118] Vidjeti bilj. 109.

5. lipnja / 23. svibnja, ponedjeljak, vrlo toplo, lijepo, lagano naoblačenje

U 7 h postaja Jaomin, poslijepodne postaja Kuančenzi, veliki broj vojnika 1. br. 30. d., čini se da tu i taboruje. Na 1150. v. (od postaje Mandžurija), tj. na 7 v. od Gunžulina, gradnja utvrđenih položaja (čini se 4) - zaleđe? Dolazak u Gunžulin u 16,30.

Jučer je navodno bilo ratno vijeće vrhovnog vojnog zo., na kojem su se zka. izjasnili za daljnje čekanje, osim naravno Lineviča, koji je izjavio da planira slijediti primjer flote i napasti (*napomena*: vijest nije pouzdana, ali ni potpuno nevjerojatna, jer Linevič je sposoban za takvu glupost; iako je vojska danas moralno potpuno na dnu; Camperio je nedavno točno uočio: Linevič se neće smiriti dok se ne prebaci u Japan). Pismo Szeptyckog od 2. lipnja: Rennenkampf je imenovan zk. 7. szb.: 71. i 53. d., br. Marlov (od 12. rujna u Hajlunčenu), izv. br. i Zabajkalska kozd. (*napomena*: puk. barun Dellingshausen je ovdje: njegova p. - 2. verhneudinska - prebačena je Rennenkampfu, što znači da je d. ujedinjena). Položaj kod Hajlunčena završen! Ljetne odore: zelene vojne košulje prilično česte. Na kolodvoru nekoliko bala odora spremnih za slanje pod stražom vojnika u sivim vojnim košuljama. Dr. Schäfer, liječnik 33. jeleckove pp.: p. je kod Madapua izgubila doticaj s 9. d. (na južnoj obali), d. ju je smatrala izgubljenom, ali p. se povukla s malo gubitaka i pojavila (8. p. /…/) na krajnjem desnom krilu kod Sadagouze. Tijekom vožnje uočeno: veliki dio oranica nedavno je obrađen.

6. lipnja / 24. svibnja, utorak, toplo, sunčano, sjeverozapadni vjetar

Dolazak: teretni vlakovi, otvoreni vagoni natovareni novim poljskim kuhinjama (*napomena*: čini se da se pričuvnici iskrcavaju u Kuačenziju); glasina: grof Aleksis (gen. /…/) ubijen je bombom, vidjeti 8. lipnja; gen. Üxküll: ne vjeruje u skori napad, nema priprema (jučer je bio u Sandazi i Kotadanu); možda poslije. Crta odsječnih opskrbnih postaja I. armije (odsječne postrojbe i opskrbna skladišta): a) Gunžulin - Girin; b) Kuančenzi - Girin; c) Girin - Hajlunčen. – Tri odsječne b. jedva da su dovoljne; svaki vlak s momčadi prema zapovijedi zo. I. armije dolazi s 30-40 vojnika. – Stara pogreška, da se velika središnja skladišta drže u blizini armije (zbog čega veliki gubici opskrbe prilikom povlačenja), sada je izbjegnuta, crta opskrbnih postaja je produžena, iako ostaje problem osoblja. Posljednje dokazuje da se novac dobiva bez problema, ali postrojbe i časnici ne. – Uskotračna vojna željeznica - odustajanje, jer je kod Mukdena sve izgubljeno. Üxküll je zatražio odobrenje za korištene rudarske pruge od 24 v. od Kuančenzija, ali odbijeno uz objašnjenje da je neophodna željeznici. – Sungari (Girin) se koristi, ali nije uređen. Mostovi na svih 6 pravaca povlačenja I. armije do gornjeg Sungarija preko svih potoka i rijeka. Svako odstupanje od putova zbog duljine i vrste tla (treset, nepovoljnije od Mukdena i Laojana) je isključeno; u slučaju lošeg vremena neprohodno. Preko Sungarija pokretni mostovi, što je Üxküll još u ožujku proglasio nedovoljnim. Sada je stiglo odobrenje za gradnju 2. stabilnog mosta; na raspolaganju ima 500 obrtnika (uglavnom stolara). – Kuropatkin je dobrog zdravlja, ali je ostario.

7. lipnja / 25. svibnja, srijeda, tmurno, bez vjetra, navečer oblačno

Poslijepodne vlak s oko 500 vojnika s opremom različitih postrojbi, ali čini se da 1 odjel odlazi na sjever. Vojnozdravstveni vlak (pun) otišao je u 18,30. Gen. Guber, glavni opskrbni časnik: nakon povlačenja iz Mukdena, gdje je izgubljena jednomjesečna opskrba, jako se brinuo. Sada je sve opet u redu, osim mesa, čiji se nedostatak ljeti manje osjeća. Ovdje poljska pekarnica peče kruh od brašna i mahunarki, a kruh je ukusan i hranjiv. Pruski boj. von Rathenow s 2 pripadnika lovačkih postrojbi iz pratnje princa Friedricha Leopolda u prolazu: II. odred s prtljagom slijedio je karavanski put Kalpau - Kjohta. Dr. Schäfer: u evangeličkoj su bolnici smješteni samo časnici kojima ništa ne nedostaje: grlobolja i slično. Neobično: ppuk. Dellingshausen (isto u evangeličkoj bolnici, zk. 2. verhneudinske p.) nedavno je izjavio da mu se ne isplati vraćati u svoju p., budući da će uskoro postati brigadir. Danas mi je rekao da je dobio brzojav gen. Rennenkampfa da se mora vratiti i stoga putuje. Kada sam ga zamo-

lio da uzme pisma za Szeptyckog rekao je da putuje u subotu, tj. za 3 dana! Dr. Schäfer: u ovdašnjoj zaraznoj bolnici oko 50 slučajeva pjegavog tifusa, ne mnogo, ali ipak najveći broj bolesnika od početka rata. Smrtnost 12%. Mnogo se priča o miru! Svi ga žele. Knez Karađorđević, koji se upravo vratio iz Petrograda i Moskve: u Rusiji svi zahtijevaju mir, čak i najviši krugovi. Vojska je izgubila samopouzdanje. Mišenko je opet napredovao (glasina).

8. lipnja / 26. svibnja, četvrtak, tijekom noći povremeno kiša, hladan zapadnjak

Dolazak: poljske kuhinje, 1 doknadna postrojba 4. d. (15. i 16. pp.), konji s momčadi „19. i 20. stp." Tettau od Blagovešenskog: 505 b.!, danas 118.000 - 124.000 vojnika. 13. lipanj - 19. srpanj, 26. lipanj - 2. kolovoz: 2. turnus doknadnih pričuvnika (140.000) (ispravak 6. lipnja). Bazarov je jučer bio u Kotadanu kako bi organizirao oproštaj od Silvestrea: gen. Oranovski: 492 b., sve stp. po 4 b.; uslijed toga 60 novih b. (20 is. i 40 europskih). Lauenstein je dobio pismo boj. von Hoffmanna (pob. princa Friedricha Leopolda): 4. lipnja Ratno vijeće donijelo je odluku o nastavku rata. Zo. I. armije prebačeno je u Hersu kao i 5. szb. Osmi azb. razmješten je uz prugu. Bazarov s ceduljom o novom rasporedu, ali ništa. Zo. I. armije već je napustilo Sandazu (puk. Knorring stigao s Kuropatkinovim vlakom).

I. armija - Hersu: 1. szb. Šudamanza (isto i 9. szb.), 2. szb. Ludatun, 3. szb. Dakudaza, 4. szb. okolica Hersua, 1. azb. Sazintun, odred Rennenkampf - Hajlunčen: 71. d. - sprbr.?, 2. izv. br., Zabajkalska kozd., 26. topbr., IV., VIII., ½ VII. k. b., IV. b. pogranične straže, 5. szb. i 1 azb. prema pismu Hoffmanna: „zasad"; II. armija - Majmikaj: 8. azb. Simučen, 6. szb. Ulinuza, 1. mješoviti stzb. Jandaoupa, 10. azb. Lamatenza, 16. azb. Tacuan, odred Mišenko Laojavanin: Uralsko-zabajkalska d., mješovita kavkaska kozd., I. i IV. zabajkalska kozb., Orenburška kozd., Cunušu: 10. i 11. orenburška kozp., XI. k. b.; III. armija - (...), 17. azb. Saončenza, 5. szb. Čandafinfan, 2. mješoviti stzb. Tajangou, 4. azb. tabor u okolici Kotadana, II. odred Kavkaske br. Ženvizatun (sva naselja na novom zemljovidu u mjerilu od 10 v., izdanje 1/14. svibnja 1905). Gen. Guber: nedostatak mesnih proizvoda i stočne hrane, za 2 mjeseca sve je potrošeno. Trebao bi 300 vagona sijena dnevno, ali dobiva samo 100. Dodatkom mahunarki u kruhu štedi se pšenično brašno, koje se ovdje ne može nabaviti (dopuna 7. lipnja). Bazarov i Blagovešenski: očekuje se dolazak 53. d.; Bazarov: vjerojatno će biti udijeljena Rennenkampfu. U noći na 6. lipnja dolazak strojničkih odjela.

9. lipnja / 27. svibnja, petak, sunčano, toplo, južni vjetar, navečer bez vjetra

Dolazak: II. odred is. brzojavnog voda (ovdje iskrcan) i 1 vlak s doknadnim postrojbama. Odlazak na sjever u 19,30: sat. (bijele oznake - 40. d.?). Na jug: ko. lovzo. 159. pp. (40. d., bijele odore); navodno je ovdje ustrojena, sedla su nova. Glasine: štrajk na željeznici od Irkutska do Mandžurije. Dolazak Harkeviča iz Gonzadana (povratak noću): sve je mirno, prije povratka pročitao je sve vijesti. O Kuropatkinovom šogoru, puk. Timofejevu (vidjeti 1. travanj): umiješao se među vojnike, koji su ga htjeli srušiti s konja. Ispalio je 2 metka iz pištolja, ali onda je on pogođen i nakon što je pao, još je uboden. Spasila ga je koz. ophodnja. Kuropatkin je Sandazu napustio u utorak (5. lipnja). Puk. Abadijev: njegova Usurska kozp. stalno je bila kod Mišenka kao podrška (zaštitnica odsječka), sada je podijeljena na više zb.; on osobno odlazi u Kotadan. Gerard: gen. barun Meyendorff pozvan je u Petrograd.

10. lipnja / 28. svibnja, subota, sparno, tmurno

Dolazak: 1 vo. 4. is. st. top. vobr. – Momčad: iz Harbina (? možda još nije bila ustrojena kada je Port Arthur odsječen). Zk. 1. azb. gen. Kitnevič?; zk. (…) stzb. - gen. Fleischer? Tijekom noći odlazak gen. Silvestrea i Kačalova. Nasljednik Silvestrea: gen. Peruchon.

11. lipnja / 29. svibnja, Duhovi, tmurno, sparno, istočnjak, navečer kiša

Dolazak: 1 vlak doknadne momčadi. Ogurcev (načelnik poštanskog odjela III. armije): Batjanov i Kaulbars danas na sastanku s Linevičem. Prvi bi trebao ostati 3 dana (?). Čerkesov:

šire se satirične pjesme: „U vojsci nema promjena, Japanca smo 1 zarobili - pobjeda je naša (…). granata nas je promašila; sada smo besposleni (…)“. – Baskakov je neuhvatljiv gospodin, brzo hita u Telin, dok borbe traju (Baskakov, načelnik GS. Orenburške kozd.). Dr. Schäfer: „Svaki voditelj zbora ima svoje povlastice, pa tako i Linevič ima pravo na bitku“. Gen. Saharov (raniji načelnik GS.) ovdje je sa suprugom. Puk. Danilov (načelnik poljskog ureda vrhovnog vojnog zo.): Saharov je zaspao tijekom sastanka.

12. lipnja / 30. svibnja, Duhovni ponedjeljak, tijekom noći kiša, povremeno oblačno i slaba kiša, navečer na zapadu i jugozapadu nevrijeme sa sijevanjem bez grmljavine

Dolazak: 2. vo. 4. is. st. top. vobr. Sa sjevera svakodnevno dolazi oko 30 vlakova, svakog sata barem 1, često i svakih 20 minuta. Jučer poslijepodne obilazak poljske pekarnice broj 93 koja proizvodi kruh s velikim udjelom mahunarki, točnije na 8 P. brašna - 320 f. mahunarki, tj. (…): 320 : 50 = 100 : x; 5000 : 320 = 15,6%. Voditelj: na zalihama drži po 1200 P. od svakoga, a kruh se peče prema potrebi (Lauenstein: puk. Herrmann, zk. V. prb. u Harbinu, administrativni genijalac, upravlja pekarnicom i prodaje svakome tko želi kupiti). Gen. Guber: potrebne količine mesa: 1750-2000 (sitnica) volova dnevno. Obrok još uvijek 1 (...) (?) i ustraje na smanjivanju obroka na polovicu (...), što Linevič odbija. Bežična brzojavna sat. danas ima vježbu. Gen. Zarubaev (…) je ovdje. Zaharov je s Blagovešenskim otputovao na sjever u izviđanje.

13. lipnja / 31. svibnja, utorak, vrlo sparno, navečer kiša, preko dana povremeno kiša, navečer nevrijeme sa sijevanjem na zapadu i sjeverozapadu

Dolazak: 8 topova i 12 kola sa streljivom (čine se novima) i s natpisom „1. st. d. - II. b.“ (? nadoknada za izgubljene?) te 1 vlak pogranične straže s konjima. *Vjesnik Mandžurijske armije* preplavljen je glasinama o miru. *Napomena*: ove objave, osobito proglasa moskovske dume, opasne su za moral postrojbi ako mir još uvijek nije siguran. Sluga mi je ispričao da naši vojnici između sebe govore o odluci vojnika Kuropatkinove armije da neće pucati na Japance. Vjerojatno nije istina, ali oslikava trenutno stanje - uopće i samo spominjanje te mogućnosti svojstveno je. Bazarov je jučer bio u Godzadanu. Odbijena nam je molba obilaska sat. radio-brzojavom. Bazarov: novoustrojena d. u Usurijskoj oblasti je 10. isstd. Gen. Saharov uredio je položaj na Sungariju. Putuje u Rusiju za 2-3 dana. Rumunjski boj. Haralambey (jutarnji vlak) otputovao je na odmor od 4 mjeseca. Prema procjeni liječnika vojnozdravstvenog statističkog ureda pri vrhovnom vojnom zo., odnos između ranjavanja prema vrstama oružja: puščano oružje 77 ranjavanja ili 55%; šrapneli 17 ili 42,5%; hladno oružje 1 ili 2,5%. (dr. Schäfer: izvorni statistički materijal izgubljen je kod Mukdena).

14/1. lipnja, srijeda, prijepodne sparno, tmurno, u podne slaba kiša, grmljavina, poslijepodne sunčano i toplo

Dolazak: 1 vlak s doknadnim postrojbama. – Upadljivo mali broj vlakova. Bazarov o Lineviču (čini se da ga smatra budalom): nakon što je Silvestre tijekom večere 10. lipnja opisivao naše putovanje do Harabovska, Linevič je upitao jesmo li bili u Vladivostoku, i ako nismo, zašto nismo. - „Jer nam nije bilo dopušteno.“ - „Ah, trebali ste u Vladivostok otići iz Nikolsk Usirijskog.“ Nakon što je Harkevič Haralambeya predstavio kao rumunjskog boj., Linevič ga je upitao: „I, kako je kod vas u Bugarskoj?“ Dolazak puk. Iljinskog (ranije načelnika /…/, sada samo pisca povijesti rata) i puk. Vahručeva (…), kako bi gen. Meyendorffu pomogli u izradi izvješća za cara. Meyendorff sutra putuje. Puk. Cihovič više nije načelnik brzojavnog ureda, nego načelnik GS. d. (zbog Mukdena?). U novinama se gomilaju glasine o miru na pozitivan način. Bazarov je počeo s prodajom vojnih konja - više nema sumnje. Prof. von Zöge-Manteuffel stigao je u Harbin iz Vladivostoka: posljednje javljanje Nebogatova - opkoljen sam, predajem se (!?).

15/2. lipnja, četvrtak, vrlo toplo, navečer nevrijeme i sijevanje - jug, jugozapad, zapad i sjeveroistok

Ksk. grof Komarovski (visoki): u 10. azb. on je zk. udruženih lovzo. svih 8 p. (oko 500 konjanika, 50 po p., 1-2 časnika; naoružani top. sabljama i puškama draguna) i podređen gen. Orbelijaniju, koji se nalazi oko 30 v. južno od 10. azb. Prema tome razmještaj ko. (vidjeti 8. lipanj): Mišenko – Laojanvanin, Orbelijani – (…),Tomačev – Culušu. Komarovski: vojska će se pobuniti protiv mira, štrajkat će (!!!), vidjeti pismo Szeptyckog - d. donskih kozaka uz željezničku prugu. Por. grof Keller, časnik za vezu kod Lineviča: dešifrira brzojave za Lineviča iz Petrograda i zna da mir nije tako blizu kako se misli (*napomena*: Linevič sigurno poduzima nešto u tom smislu!). Gen. Gerard posjetio je baruna Meyendorffa, koji je danas u 18 h otputovao s paketom izvješća; jučer je bio u Godzadanu - ne vjeruje da će doći do mira. Dr. Schäfer: časnici u evangeličkoj crkvi (varalice) najednom su osobito ratnički raspoloženi, za mir uopće ne žele čuti. *Napomena*: iz nerazumljivih razloga u *Vjesniku Mandžurijske armije* objavljene su sve glasine o miru, vojnici računaju na njega - posljednji udarac njihovoj spremnosti na ratovanje. Uostalom, sve su vijesti toliko zastarjele (4-5 dana), da se može pretpostaviti, kako je njihova objava tek onda dopuštena, kada je cijela stvar prilično sigurna, jer iz različitih izjava i očitovanja u Rusiji čini se da je i tamo opasno buditi nade i onda ih uništiti. Postoji mogućnost da je vlada samo htjela čuti uvjete, kako bi onda mogla reći da je željela mir, ali čast Rusije zabranjuje joj prihvaćanje takvih uvjeta. Na kraju, ipak je prilično čudno što se na bojišnici raspolaže s armijom od skoro 400.000 vojnika, ali s kakvom nadom za uspjeh? – Vidjet ćemo. Por. grof Keller: sipingajski položaj bitno je jači od onog na Taheu; osobito odsječak 3. szb. (gorovit kraj).

16/3. lipnja, petak, vrućina, topao južni vjetar

Danas bez vojnih vlakova, općenito puno manji promet posljednja 3-4 dana. Genboj. Andró (pomoćnik glavnog opskrbnog časnika): danas bi trebale stići prve postrojbe 53. d. i iskrcati se u Harbinu; posljednji odredi već su prošli Bajkal. Očekuje se i doprema ljetnih odora (*napomena*: naravno opet sa zakašnjenjem), zbog čega Guber opskrbne vlakove istovaruje u Čiti itd., kako bi pruga bila slobodna. Povodom toga stigao je i glupavi brzojav ministra Saharova: ako se navedena roba istovaruje, znači da je nepotrebna, pa zašto je onda uopće naručena. Guber je, osim toga, zatražio od središnjeg ureda da se sve narudžbe za Šangaj, Ameriku itd., budući da on odavde ne može procijeniti mogućnosti dopreme brodom do Vladivostoka, dogovore preko Petrograda, ali naređeno mu je da se sâm za sve pobrine (nitko ne želi preuzeti odgovornost). Govori se da preširoko gleda na stvari i stalno naručuje dvostruko više od potrebnog (iako mu se u stvarnosti isporučuje samo dio naručenog). Državna se revizija brine za državne interese samo ako je obračunati iznos premalen i onda nema naknade za postrojbe. Besmislenost navedenog: svježe uljane pogače na postaji Ušitaj - sada upit o težini (Gromov).

Nakon 53. d. očekuje se dolazak 125.000 novaka. Vijest iz Petrograda i Washingtona od 31. svibnja / 13. lipnja: službeni početak mirovnih pregovora. Ksk. knez Šahmatov ustrojio je 2 sot. ruskih dragovoljaca (još ne potpune) - danas je 3 predstavio Lineviču, jer je ovaj rekao da se radi o „kineskim banditima!“. U jučerašnjem *Vjesniku Mandžurijske armije*: cijene prehrane su iznimno visoke. Meso (…) - 32 kopjejke, zob 1 P. 2,30 R., hvat drva 55 R. U istom i današnjem *Vjesniku napomena*: pošta brzim vlakovima do Irkutska - za „k. novine“! Gen. Andrò pretpostavlja da će tijekom primirja biti sazvan parlament kako bi se upoznao s mirovnim uvjetima i mogao raspraviti njihovu prihvatljivost (*napomena*: radi se o opasnom pokusu, praktički neprovedivom - izbori i slično).

17/4. lipnja, subota, vrućina, vruć južni vjetar do navečer

Do 19 h dolazak 3 b. 209. pp. (53. d.) (u 11 h tek 1 odred, a navečer sve postrojbe u taboru zapadno od postaje). Szeptycki u pismu od 9. lipnja iz Hajlučena piše da se II. izv. b. nalazi u Sipingaju (sjeverozapadno od Bejhe), a dio u Bejšenčenziju i Banhegou; 53. d. bit će prebačena u Čaojančen (zemljovid u mjerilu od 20 v.); dolazak 5 sot. 2. čitinske i 4 sot. 2. verhneudinske p. te donske d. Takada; 1. szb. trebao bi krenuti prema Tauluu. Linevič je naredio čitav niz izv. pothvata. Gen. Uxküll: konačno početak izgradnje poljske željeznice od Kuančenzija do Hersua. Üxküll ostaje u Eršidijazi. Razmještaj postrojbi I. armije u Girinu neprovediv, ipak je željeznica glavni problem, a do Girina nema pruge. Üxküll ne vjeruje da će doći do mira i tvrdi da su mu vojne prilike puno jasnije nego ranije: Rusi i njihovi položaji jači su od Japanaca ili su barem tvrđi orah. Rusko topništvo kod Vafangoua (razgovor za objedom). Novine (*Harbinski vjesnik* i *Vjesnik Mandžurijske armije*) ne pišu o miru, čini se da djeluju prema uputama. Lauenstein strahuje, da će Linevič opet učiniti neku nesmotrenost i izazvati bitku, budući da je uvjeren u pobjedu (mislim da je u pravu, ali ne vjerujem da Linevič misli da je armija spremna za napad - vjerojatno će ga od toga odvratiti opskrbni časnik i načelnik GS.; može li uopće utjecati na odluku o miru?; misli ju poništiti uljepšanim izvješćima?; traži li Petrograd uopće njegovo mišljenje?). Momčad 209. pp.: uglavnom mladi ljudi, tek pokoji pričuvnik; izvrstan izgled. – Dočasnik: pojačanje - 1901. godište, pojedini pričuvnici; neke oznake s nepoznatim brojevima, ali sva natkrivena teretna kola nose broj 209. pp.

18/5. lipnja, subota prije ruskih Duhova, toplo, ali svjež sjeveroistočnjak

Dolazak: 210. pp. - odlazak 209. pp. prema istoku: 1. vod općeg odjela 53. d. (…). Dana 16. lipnja Mišenko je izbačen iz Laojanvanina. Neobična bitka - prema opisu u *Vjesniku Mandžurijske armije* - 16 ranjenika! Opet ništa o miru u vjesnicima! Današnji *Vjesnik Mandžurijske armije* upozorava na japansku brzinu! Gen. Blagovešenski: Mišenko opet u borbi. – Linevič je trebao doći, ali nije. Čini se da se tamo naprijed radi o ozbiljnim problemima. Ipak će pokušati još jednom napasti? Mir će time još više poskupjeti! U ljeto 1904. bilo je zabranjeno izreći riječ „opkoljavanje“ zbog mnogobrojnih paničnih povlačenja Istočnog odreda. Poslijepodne vidio sam časnike na konjima (…). Prvi put da se tako nešto vidi!

19/6. lipnja, ponedjeljak, toplo, svjež sjeverozapadni vjetar

Dolazak: 1 poljska bolnica, 2 vlaka 1. topbr. 10. d. (1 vlak 1. bt., po 1 vod 1. i 2. bt.). – Kuropatkin je stigao u podne iz Hersua, a poslijepodne nastavio je put prema Kotadanu. Razgovarao sam s genboj. grofom Bobrinskim: u Hersuu dosadno, postrojbe vježbaju (*napomena*: čini se da je mir siguran - razgovori s Bobrinskim i Knorringom). Jučerašnji *Harbinski vjesnik* sadrži idiotsku vijest o moralu vojske povodom glasina o miru (*napomena*: svakako je inspirativan, zbog toga i važan).

20/7. lipnja, utorak, prijepodne sparno, poslijepodne oblačno, istočnjak, 18-19 h slaba kiša

Dolazak: 1. i 2. bt. 75. topbr., poljska bolnica 53. d., 1 vlak doknadnih opkoparskih b. (brojevi IV, V. i X). Kuropatkin je ovdje, obišao je 210. pp. i topništvo 53. d. *Vjesnik Mandžurijske armije*: Japanci su se povukli kod Laojanvanina (*napomena*: panika kod Mišenka?!). – Navodno 16. svibnja 1 pješačka d. s 30 ko. (i oni su se sada navodno povukli?). – Jučerašnji *Harbinski vjesnik* (prilog broju 494): glupi prigovori sklapanju mira (*napomena*: točno je samo da su Rusi sada brojčano jaki, s 53. d. imaju 520 b.), ali opet gen. Blagovešenski Tettauu: „Za mjesec i pol dana dalo bi se nešto učiniti!“ – Tettau: „Napad?“ – „Ne , to ne, ali ---.“ Ako nema napada, nova bitka nema neko značenje. Možda samo o spašavanju ratne časti, ne više od toga, ali time bi ugled još više mogao pasti. Moje je osobno mišljenje, da je armija dodirnula dno. Linevič će se prekasno ili nikada odlučiti na povlačenje, ali time će opet izazvati katastrofu, koju je Kuropatkin barem djelomično uspijevao izbjeći. Gen. Gerardu je gos-

pođica Fuchs, čiji su brat i 2 bratića u mornarici i koja je prije njihovog isplovljavanja bila u Petrogradu, rekla, da je odlazak Baltičke flote naredio osobno car protivno savjetima. Prof. Zöge-Manteuffel jučer je objedovao s nama: Durnov, zk. (…): flota sigurno na Madagaskaru (nakon Mukdena?) očekuje zapovijed o povratku. Umjesto toga upućena je u Vladivostok. Rožestvenski je bio uvjeren, da flota ide u propast. – Flota je prošla Tshusimu u bojnom poretku, ali bila je uvjerena da ovdje nema japanskih brodova i napad ju je iznenadio. Bazarov (danas je bio u Kotadanu, Oranovski: glasine o miru su novinarski tračevi (?! i službena izjava?). – Istureni položaj 3. szb. danas je napadnut. – Kuropatkin smatra da su podaci Wynnekena (izvješća) preuveličani, da su 25% „podataka samo nagađanja".

21/8. lipnja, srijeda, vruće i sparno

Dolazak: dijelovi 211. pp., 6-8 novih topova (cijevi obojene u sivu boju), momčad i konji (bez broja). Upadljivo: velik broj opskrbnih vlakova (10, 15, 20 dnevno), ali ovdje bez iskrcavanja: samo prolaz, jer vojska živi neposredno od željeznice, nema zaliha, nema slobodnog kretanja. Puk. Knorring: Kuropatkin je planirao ovdje ostati 2-5 dana, ali stigao je brzojav od Everta, tako da je jučer poslijepodne otputovao. Časnici 1 zb. traže zajednički protest u novinama *Novo vrijeme*[119] protiv mira, što se mora spriječiti. – „Stessel i Nebogatov moraju biti uhvaćeni!" O Stesselu Knorring zna dovoljno pojedinosti, vijeće utvrde glasovalo je protiv predaje, ali Stessel se oglušio na to. Gen. Blagovešenski i Korejvo objedovali su s nama. Vladivostok: stižu 3 ko. poljskog oružništva, u pripravnosti su već 7 mjeseci, jer su trebali biti udijeljeni 10. k. d., ali ostali su prijevozi imali prednost. – Bazarov: u prvo vrijeme (nakon bitke kod Mukdena) put u Harbin odobren nam je potvrdom gen. du Jauea. Gen. Jezerski zadržao je tada brigadira koji se želio provući prijevarom. – Rennenkampf je imenovan zk. 7. szb.; Ljubavin zk. Transbajkalske kozd. Korejvo: mnogobrojni slučajevi nasilja vojnika u odnosu na stanovništvo; kineska je vojna iskvarila vojnike, koji na Kineze gledaju kao na stoku. Pljačka i (…) kažnjavaju se smrtnom kaznom, ali ona se nikada ne provodi i uglavnom se dobiva 12 godina robije. Bazarov, koji nam je nedavno nabavio zemljovide području oko Telina: bili su završeni još u vrijeme prije pada Mukdena, ali nisu proslijeđeni postrojbama.

22/9. lipnja, četvrtak, vrućina

Dolazak: dijelovi 211. pp. (vlak s orkestrom), zo. 53. d., dio postrojbi 212. pp. Jučer i danas kratki vlakovi: 1. i 2. razred s vagon-restoranom (Batjanov i Kaulbars?). Lauenstein: godine 1900. povodom Bokserskog ustanka[120] car mu je zapovijedio da ispita Kuropatkina o ruskim namjerama u istočnoj Aziji, kako bi se uskladile mjere saveznika. Kuropatkin: događaji u (…) vrlo su neugodni za Rusiju koja tamo nije imala što tražiti; njezino je područje Mandžurija. Rusija mora provoditi dalekovidnu politiku - od 50 godina. Zbog brzog rasta stanovništva Rusiji je potrebna zemlja, tj. Mandžurija. – Tettau (grof Keller): prije će Rusi postati Kinezi, nego Kinezi Rusi. – Naime, Rusija uopće ne poznaje zemlju koja je iznimno gusto naseljena i ima razvijenije poljodjelstvo. Lauenstein: vojskovođa grof Waldersee o posljednjim satima cara Wilhelma I. Car je stalno gubio svijest, pa se u jednom trenutku pomislilo da je konačno umro, ali kada je svećenstvo kleknulo uz krevet, ovaj se probudio i naljutio: „Imat ćete vremena za to, još uvijek sam živ."

---

[119] *Novoje Vremja* (Но́вое вре́мя), ruske novine iz Petrograda koje su izlazile 1868-1917. ("Novoye Vremya", http://en.wikipedia.org/wiki/Novoye_Vremya_(newspaper).

[120] Bokserski ustanak odnosi se na događanja u Pekingu u lipnju 1900. kada je ubijen njemački veleposlanik (K. Ketteler) i izvršena opsada četvrti u kojoj su bile smještene strane misije i veleposlanstva. Kineze su u kolovozu porazile međunarodne vojne snage (europske države, Sjedinjene Američke Države, Japan), a mirovni ugovor potpisan je u rujnu 1900. Naziv „bokserski ustanak" potječe od međunarodne zajednice, koja je pod tim pojmom podrazumijevala pripadnike tajnih društava (tijekom ustanka pridružila im se i carska vojska) neprijateljski raspoloženih prema politici „otvorenih vrata za strance" na području Kine („Boxeraufstand", http://de.wikipedia.org/wiki/Boxeraufstand; „Boxer", http://www.hrt.hr/arhiv/ndd/06lipanj/0613%20Boxer.html; „Bokserski ustanak", http://hr.wikisource.org/wiki/Stranica:Hrvatska_enciklopedija_sv_III_01-100.djvu/31).

23/10. lipnja, petak, sparno i vruće, u željezničkom odjeljku +26°R, vani +35°R

Gen. Linevič obišao je u Gunžulinu posljednje pristigle postrojbe: 211. pp. u kaki boji (i vojničke hlače), te bolnice; poslijepodne povratak. Mi smo krenuli u 18,25 i u 19,30 stigli smo na postaju Kotadan, odlazak je bio u 20,30, a dolazak na kolosijek broj 84 u 21 h (obilazak položaja 8. azb.). Odvojak između kolosijeka 82 i 83 (vidjeti zemljovid u mjerilu od 2 v.) više ne postoji (tračnice odnesene). Jučer u Kotadanu prijem kod princa Friedricha Leopolda od Pruske. Linevič navodno: „Čini se da će uskoro biti mir". Današnji *Vjesnik Mandžurijske armije*: glasine iz Washingtona i Tokija: Ojama i Linevič će potpisati ugovor (primirje? preliminarni mir?), pregovarači stižu u Washington tek 19. srpnja / 1. kolovoza (*napomena*: vrlo vjerojatno, jer u svrhu zaustavljanja neprijateljstava, položaj mogu ipak najbolje procijeniti vojni predstavnici). Linevič bi sutra ili prekosutra trebao krenuti prema postaji Sipingaj. Prije nekoliko dana štrajk Kineza u *Harbinskom vjesniku*. Nadarov je u tiskaru poslao vojnike. Obilazak položaja 8. azb.

24/11. lipnja, subota, toplo, ali hladan južni vjetar (čini se da tamo kiši)

U 5,15 jahanje od kolosijeka broj 84; s nama glavnostožerni puk. Vološenko, načelnik odsječnih opskrbnih postaja II. armije; konji pripadaju „odsječnim ko." Odsječne postrojbe ustrojene su od momčadi svih p., i pješačkih. Dr. Follenfant i ja smo jahali na zaplijenjenim japanskim konjima (moj izvrstan, mali /…/). U Simučenu stožer 8. azb. (zk. genpor. Ivanov, zk. 15. d., nasljednik gen. Trepova, načelnika vojnozdravstvenog odjela vrhovnog vojnog zo.). Odsječak 8. azb. - 8 v. (zemljovid u mjerilu od 2 v. od „ruševina" do Tajpingoua); 15. d. na istoku, 14. d. na zapadu. Sve bt. po 6 topova (u cijeloj armiji - popravci? gubici). Drugi utvrđeni položaj oko 2 v. istočno od pruge. Sve na 1 razini; vidljive su samo žičane prepreke, tj. šipke (prevladavaju bijele breze), ali na velikoj udaljenosti. – Predviđen za oko 2 sat. Prvi utvrđeni položaj u blizini, istočno od pruge; cijeli sustav bojnih redova do podnožja uzvisina; vrlo komplicirano. Čini se da su postavljene i mine. Jame od eksplodiranih mina i (…). Između 1. i 2. utvrđenog položaje povezani rovovi, veze. – Sve se bt. nalaze na izvrsnim položajima na obroncima s vrlo malo umjetnih zaklona. Druga crta bojišnice na 3-4 v. iza na desnom gorskom bilu. Zapadno do pruge drugi tip (4. szb., ovdje 8. azb.): 1. crta - međusobno udaljene redute (rovovi nisu zatvoreni u stilu utvrda), između skoro neprekinuti opkopi; 2. crta blizu je 1. crte: 1-1½ v., na obronku s druge strane i s vrlo kratkim izbačajem (200-300 stopa), primjereniji na bokovima; strijelci na razini, a iza rov s opremom, koji isto tako može poslužiti kao zaklon (meni potpuno nerazumljiv smisao ovog sustava). Drugi bedem kod pruge ima zaklone od zemljanih cigli s urezanim puškarnicama. Obišli smo i položaj sela Sudaope (1½ v. južno) s prilično uzdignutim zaklonima. – Izvrstan vezni zaklonjeni put uz upotrebu dubinske crte. – Bt. na prostoru između 1. i 2. crte bojišnice. Pojedine su imale šrapnelske zaklone za topove i posadu, ali i za minobacače. Za zk. položaji bt. (u okviru d.) na preglednim točkama (čvorovima) opremljeni telefonom. – Za neposrednog zk. bt. slične pregledne točke, ali manje. U bt. oprema signalista ili časnika za vezu. U taboru topništva: konji su vrlo mršavi i upravo su dobivali po šaku sijena. Pojedini ždrijepci zavezani iza bt. Kineska teretna kola sa ženama i djecom: rat je gotov, vraćamo se u Majmakaj (!). Kod kolosijeka broj 84 velika količina opskrbe, ali i veliki broj kola za žurnu otpremu (vjerojatno za položaje armije, jer se radi o glavnoj opskrbnoj postaji II. armije i 2. szb., a i 3. szb. uskoro će biti ovdje). Na kolosijeku broj 84 i postaji Kotadan velike bale s odorama. Dakle, ljetna će se odora dijeliti u velikom stilu. U 13 h odlazak s kolosijeka 84; u 15,30. dolazak u Gunžulin. Navečer posjet gen. Gerardu u bolnici carice majke. Nedavno ga je posjetio Kuropatkin, a jučer i Linevič. Kuropatkin je govorio o mogućem miru, napomenuvši da je ruska armija oporavljena, a moral na visini itd., dok Japanci imaju problema s istim ---, ista priča kao i u Laojanu. – Linevič bi Japance rado (…) „uštipnuo" (baš fantastičan izraz: ne bi ih potukao, ali uštipnuo bi ih! - stari magarac!). – Blagovešenski o večeri kod princa Friedricha Leopolda 22. lipnja - skoro se uo-

pće nije razgovaralo. Princ je samo dao prevesti da je "car Wilhelm poručio da ovdje nedostaje neumoljiva sila"; „a on se (princ) sada uvjerio da ju Linevič ima." – Linevič[121]: „Neumoljivu sam silu caru Wilhelmu pokazao tijekom Bokserskog ustanka". – Princ je očigledno sudjelovao u borbama, barem je gen. Eichholz potvrdio da ih je preletio šrapnel i da se brinuo za princa. Linevič mu je čestitao na bici. – U Gunžulinu prilikom našeg dolaska odred 212. pp. (nije iskrcan). Navečer je došao još 1 odred.

25/12. lipnja, nedjelja, tijekom noći i danju do 17,30 kiša, jugozapadnjak, hladno
Dolazak: 1. vo. 10. top. vobr.

26/13. lipnja, ponedjeljak, toplo, sunčano, navečer slab vjetar
Dolazak: 2. vo. 10. top. vozbr. Blagovešenski o brzojavu Lineviča: od novaka koji se za 5 dana očekuju u Harbinu (1. srpnja), prvih 8650 odlazi u Vladivostok. Večera kod Blagovešenskog: Korejvo i genboj. Vasilev, brigadir 56. d., zk. prethodnice 6. szb., Sipingaj (selo), ppuk. Galicinski, vrhovni svećenik armije (Tettau, Camperio i ja). Blagovešenski i druškani danas su odgodili dolazak supruga u Irkutsk. Linevič i Batjanov imaju dizenteriju. Linevič se vratio u svoj vagon. Por. Glöser (VI. is. opkoparska b.): časnički zbor izgubio je samopouzdanje. - Tettauu je ispričao užasne priče. Camperio je razgovarao s dragovoljcem 3. szb.: među časnicima kruži peticija protiv sklapanja mira. Ppuk. Boljšin: Zaamurska p. pogranične straže nalazila se zapadno od Telina, na Faguminu (vidjeti ---); sada se sve postrojbe pogranične straže nalaze sjeverno od Harbina na mongolskoj granici.

27/14. lipnja, utorak, prijepodne lijepo, od 13,30 do 16 h kiša i grmljavina; u 19,30 opet slaba kiša
Tettau je bio u Kotadanu kada je primio brzojav u kojem se od njega traži da ustraje na odobrenju za odlazak u Vladivostok. Dobio ga je od Lineviča (Camperio je bijesan, jer sve su njegove molbe do tada odbijene). Večera kod Lineviča. Glup kao i uvijek: tvrdi da se nitko nije želio povući iz Mukdena, da „zapovijed o povlačenju nikada nije smjela biti data". Oranovski: ne vjeruje da će doći do opsade Vladivostoka, jer bi za to trebalo barem 4 mjeseca, na što je Tettau zaključio da je skorašnji mir sigurna stvar. Nasuprot tome barun Wynneken izjavio je da je do jučer očekivao primirje, ali budući da do njega nije došlo, sada sumnja u sklapanje mira. Princ Friedrich Leopold nema dobar osjećaj u vezi sa svim tim. Cerpicki (…) mu se uopće ne sviđa za razliku od Geršeljmana i Mišenka. A tek konjaništvo! Mišenko je zapeo između 2 rijeke, nije krenuo naprijed, nije poslao izvidnicu i napadnut je. Japanska pješačka d. nije nikoga vidjela. – Princ je sam doručkovao, do povratka Mišenka večerao je sa svojim časnicima, a sada sâm. – Vatreno kršenje: nekoliko šrapnela iznad sela koje je obišao. Samo se gen. Eichholz uznemirio zbog moguće opasnosti za princa. Sve su priče (vidjeti 24. lipanj) izmišljotine; Blagovešenski: tijekom večere posluženo je dobro pivo, ali čak je i to bila laž. Razgovaralo se samo o „ljekarničkim pijavicama" koje koriste i Linevič i princ. Por. Gläser jučer Tettauu: opća nevoljkost u vezi s ratom. Zloupotrebe: načelnik prijevozničkog ureda III. armije izjavio je da je tijekom povlačenja izgubio 1100 teretnih kola, ali veliki dio istih uopće nije postojao. – Kod kupovine sijena časnici dobivaju 500 R. po zaprezi. – Veliki dio zapiju u Harbinu.

Bazarov: 3. s. kozp. nije podređena vrhovnom zk. Topografska izmjera: Topografski odjel Priamurskog vojnog okruga - Bodune, I. mandžurijska izmjera - južno od Harbina; II. mandžurijska izmjera (nova) - Girin. Gläser, na tvrdnju da momčad ima veliko povjerenje u taticu Lineviča: „Sada ga zovu stari prdonja". Karađorđević: u Petrogradu se vozio s još jed-

[121] Linevič je 1900. kao zapovjednik 1. sibirskog armijskog zbora predvodio ruske oružane snage u Kini. Do ožujka 1904. bio je glavni zapovjednik ruske Mandžurijske armije, kada ga je zamijenio Kuropatkin. („Ljenewitsch", http://de.academic.ru/dic.hsf/meyers/83500/Ljenewitsch).

nim časnikom u kočiji. Kočijaš ih je obojicu počeo psovati i udarati, pa je odveden u policiju. Ali, nakon što je saznao da Karađorđević nije Rus, a borio se u ratu, ispričao se i rekao: želio je samo prebiti drugog časnika. A za kaznu je dobio noć u zatvorskoj ćeliji.

28/15. lipnja, srijeda, lijepo, sunčano, prohladno (vjerojatno zbog nevremena u gorju)

Dolazak: 2 vlaka s bolničkim kolima (navodno poljske bolnice 53. d.). Linevič Tettau: Rat od sada za nas ima samo povijesno značenje“ (? misli li time da je politički dio već riješen?; može biti, jer su Provincija Daleki istok i položaj carskog namjesnika već ukinuti, čime je jasno došlo do izražaja odricanje od dosadašnje dalekoistočne politike). Od prekida prometa vojnih vlakova, ovdje se gomila opskrba i to uglavnom sijeno - sada kada je sve puno trave!

29/16. lipnja, četvrtak, prijepodne oblačno, poslijepodne sunčano, jako hladno

Navodno dolazak topova, ali vidio sam samo teretne vlakove. Pribiljski je bio u Hersuu. Veliki broj časnika ima proljev. Zo. I. armije će na liječnički savjet promijeniti tabor, budući da je tamo nakon kiša sve poplavljeno. Zo. i 2 sot. amurske kozp. nalaze se u Tauluu. Bazarov: izvješća izv. odjela stožera vrhovnog zk. dobit će svaka p. (! za njih je to potpuno beskorisna bljezgarija, koja je previše čak i za vrhovno vojno zo.). – Nakon završetka topografske izmjere topografski ured će odrediti i ucrtati i japanske položaje. U 8,50 barun Tettau otputovao je u Vladivostok.

30/17. lipnja, petak, prijepodne sparno, od podneva do navečer u okolici nevrijeme, prohladno

Dolazak: odred poljske bolnice i dio ktopb. U 17 h u njihovom taboru kod ruskog groblja. Tamo već 12 topova (svaka bt. po 6 topova), prekrasno vrijeme, veliki broj konja. I kola su već tamo. Iznimno ugodan natpor. objasnio nam je da se radi o izvjesnim poboljšanjima istog modela iskbt. (Camperio), naime, došlo je do promjene u izradi kraja žičanog užeta na držaču cijevi koji se često lomio, čime je omogućeno uspravno postavljanje produžetka kod nejednake udaljenosti kotača pomoću vodene vage: za prijenos topa dovoljno je 5 konja. Eksplozivni topovski meci odvojeni su od upaljača. Udaljenost za šrapnele iznosi 4 v. (…). Natpor. hvali izmjene. Od prosinca prošle godine topovi su u sastavu d.: svaki je ispucao oko 1000 zrna. Bt. raspolažu i telefonima: 2 djelatna i 1 pričuvni (1 km deblje, 4 km tanje žice). Camperio: gorske su bt. još tijekom zime, u skladu s terenskim uvjetima odustale od tereta. Natovaren ostaje samo top, za streljivo ostaju kola s limenim košarama umjesto sanduka (kao i kbt.), jer oprema bi za konje bila previše, ali zato je dio posade mogao jahati.

1. srpnja / 18. lipnja, subota, povremeno vrlo sparno, u okolici nevrijeme

Dolazak: dijelovi k. topd. i poljsko oružništvo (oko 20 konjskih zaprega - 160 konja, možda 2 puta ½ ko.). – Gen. Skugarevski (8. azb.). Puk. Hitrov, načelnik GS. 9. isstd.: zo. 1. szb. sada je u Eldahozi, zo. 9. isstd.: --- Puk. Knorring između 29. lipnja i 5. srpnja / 11-18. srpnja očekuje veliku bitku (nakon dolaska novaka??!!). – Nadzornik iz Kotadana: pregovori o miru zaustavljeni su zbog neprihvatljivih japanskih uvjeta: Sahalin, Mandžurija i 2 milijarde ratne odštete (*napomena*: ne zvuči vjerojatno, iako moguće). Bazarov: prve postrojbe novaka danas dolaze u Harbin.

2. lipnja /19. lipnja, nedjelja, sparno, tijekom dana nevrijeme u okolici, navečer i ovdje

Dolazak: samo teretni vlakovi. Pruski por. Ulrich: nakon što je gen. Rennenkampf tijekom 1 pothvata izgubio 300 v., zabranjeno mu je poduzimati veće operacije. Prof. Zöge von Manteuffel: Linevič je od posljednje dizenterije sasvim slomljen, slab, jako je ostario. Fritz Reiner vratio se od ko. evangeličke bolnice (u Sagudi južno od Dale) gen. Orbelianiju u najbliže selo uz glavnu cestu Rusija (vidjeti 25. kolovoz). Današnji *Vjesnik Mandžurijske armije*:

službeni Petrograd od 29. svibnja - pregovori o miru bez smetnji; jučer mobilizacija u vojnim okruzima Petrograd, Vilnius, Varšava, Kijev i Moskva (revolucija?). Fritz Reiner: nedavno je vidio oko 300 konjanika doknade kavkaske kbr. – Pacijenti iz (…) odreda uglavnom su bili ranjeni Kinezi, ali i silovane žene i djevojke, te djeca koja su se sama ranila.

3. srpnja / 20. lipnja, ponedjeljak, tijekom noći kiša, oblačno preko dana, prilično hladno

Dolazak: 24. vojnozdrastveni vlak. Dočasnik: II. is. zrakoplovna b.: obje is. zrakoplovne b. sada su ovdje, 1 sat. svake p. na položaju s balonima (1 kod kolosijeka broj 84), ostale 2 još uvijek u Harbinu. Szeptycki: s 209. i 210. pp. Rennenkampfu je udijeljena i 1 b. 26. topbr. – Topništvo 53. d. ostalo je pri zo. I. armije. Puk. Hitrov prekjučer: zapadnoeuropska taktika poražena je od japanske (?! samo ruska taktika!). – Stožer 9. d. više ne jede „odreske“, nego uglavnom šunku zbog nedostatka mesa.

4. srpnja / 21. lipnja, utorak, vrlo sparno, djelomično oblačno

Predvečer Kuropatkin u Godzadzanu na ratnom vijeću zka. Genboj. Timofejev (njegov šogor) danas je podlegao ranama. Camperio: prilikom evakuacije ranjenika pokušao je spriječiti ulazak varalica u vlak (nepouzdani podaci). Sedam vođa pitomaca osuđeno je na smrt, ali pomilovano ako Timofejev ostane na životu? Što će sada biti s njima? U 9 h odlazak k. d. na smotru kod Lineviča, a odatle k Rennenkampfu. Bazarov (…): kod Mišenka veliki lom (21 časnik, od kojih 2 poginula, izgubljeni su). Isto sam čuo i u Cenzorskom uredu. Glasine: očekuje se carski proglas o miru. Današnji *Vjesnik Mandžurijske armije* donosi izjavu Lineviča i carev odgovor na glasine o miru. Posljednji se vrlo hladno zahvaljuje bez ikakvih naznaka o nastavku rata. Camperio od pob. genboj. Šverina, zk. topništva 3. szb.: nakon bitke kod Tsushime u Petrogradu veliki ustanak i pokušaj dizanja u zrak Admiraliteta. Tijekom uličnih borbi 1100 mrtvih i ranjenih. Pob. gen. (…) (puk.): razmještaj je (…) već završen, sve će biti provedeno glatko i bez zastoja. S Bazarovim pokušaj procjene sadašnjeg brojnog stanja: 350.000. vojnika. Bazarov: oko 270.000, od pada Mukdena b. jedva da imaju 700 vojnika, dakle 380 x 700 = 266.000, pretpostavlja da je udio prebačenih, ali i pojedinca osobito velik (*napomena*: moja procjena bila je 800 vojnika po b., kod 16. azb. ima i strijelaca - 100, znači 30.100 posljednjih te 800 x 358 = 316.400, oko 320.000 vojnika).

5. srpnja / 22. lipnja, srijeda, vrlo sparno, u podne +35°R u sjeni

Gen. Harkevič je bolestan. Genboj. Timofejev je pokopan; imao je 6 rana, ali umro je od izljeva krvi u mozak (posljedica ranjavanja).

6. srpnja / 22. lipnja, četvrtak, vrućina

U 8,45 dolazak prvih novaka; do 22 h stiglo je 5 vlakova. Sk. von Lange (34. isstp., zk. dragovoljaca). Osetske postrojbe kod 3. szb.: kavkaski top. odred - tek su nedavno stigli, ali nemaju strojnice, nego automatske puške (?). Razgovor tijekom objeda između sk. von Langea, ksk. Skoropackog i natpor. 2. čitinske kozp.: zloupotrebom u nabavi stočne (konjske) hrane i blagošću u vezi s navedenim prekršajima sve je veći broj pljački i uništavanja od strane vojnika, koji ove navike prenose i u Rusiju; sadašnji agrarni pokret jedna je od posljedica toga. Prve počinitelje trebalo je odmah objesiti. – (…) Inženjer Černevski (Nijemac, elektrotehničar u Dalniju, a tijekom opsade Port Arthura upravitelj električne centrale), putuje u Godzadan, kako bi postavio električne instalacije u Linevičevoj kući (što ukazuje na duži boravak i mir! - u svakom slučaju očigledno uskoro neće biti napada). Kapetan fregate Russino i por. Jakovljev iz stožera vrhovnog zk, određeni su za sudjelovanje na mirovnim pregovorima u Washingtonu. Engleski vojni poslanik Napir piše gen. Gerardu da se u Petrogradu govori o šestotjednom primirju; konačni mir tek za nekoliko tjedana. Dolazak danskog sk. Wolfa. Kuropatkin je danas ujutro obišao položaje oko 6 km sjeverno od Gunžulina, odatle se

odmah uputio u Hersu. Puk. Zaharov, načelnik za veze u Harbinu, obišao je položaje I. armije, vraća se danas navečer.

7. srpnja / 24. lipnja, petak, ujutro oblačno, vjetar

Dolazak: novaci. Gen. Blagovešenski: jučer 2800 novaka, ukupno 135.999; u Vladivostok 8.860. Lauensteinovo pismo od 2. srpnja iz Harbina: nedavno su na putu za Vladivostok prošli opsadni topovi - 12 topova kalibra 10 coli i 20 topova kalibra 152 mm. – Dunten (zk. Harbina) ostavlja pronađene časnike pred zgradom zo., fotografira ih u kočiji, a fotografija se umjesto zapisnika šalje zk. njihove postrojbe. Blagovešenski spominje negativne posljedice za vojnike, koje bi sada zaustavile pregovore o miru. Knorring o panici kod Jantaja (…) 1904: stariji pričuvnici nisu uopće znali za takva smrtonosna sredstva kao što su šrapneli; 1. crta bojišnice 1. szb. bili su streljački strojevi, koji su s puškama u rukama dopuštali prolaz izbjeglicama; br. su se okupljale na položajima pogranične straže na željezničkom odvojku prema Jantaju, a ranjenici su smješteni u zgradu; oko 23 h stigla je ophodnja koja je javila da se čuje štropot kola - japansko topništvo (i stvarno: pješački vod sakupio je ranjenike, a stigla su i kola za prijevoz); i jedva da je netko izgovorio riječ „Japanci“ izbila je panika: pucnjava, otvorena je i topovska paljba, a da topovi nisu otkvačeni od topovskih kola, te se sve sjurilo prema postaji Jantaj (oko 12 km). Tamo je gen. Guber postavio u red momčad poljske pekarnice sa štapovima, očekujući nalet luđaka koje je pokušao zaustaviti batinama.

Dopuna 24. srpnja, Knorring puk. Bazarovu: kod Šahea bilo se pročulo da je 1 gen. bolestan. Kuropatkin ga je susreo, inače radilo se o njegovom starom školskom prijatelju i nakon što ga je upitao što mu je i upozorio ga da sada nije vrijeme za takve stvari, napomenuo mu je da svakako ne može biti ništa strašno, jer očigledno smije jahati. Nakon što je gen. ustrajao na tvrdnji da je bolestan, Kuropatkin je pokušao s njim razgovarati, a onda ga je odveo na stranu i na povratku vrlo mu ozbiljno rekao: „Pa, gospodine gen., sada možete ići kamo želite“, a navedeni je gen. nakon napuštanja vojske slijedom promjena u Ministarstvu rata postavljen na visoku dužnost (! *napomena*: razlog za ovu priču bila je moja tvrdnja da je Kuropatkin previše plemenit i da za svakoga vjeruje da je isto takav, revan itd., kao i on sam, s čime se Bazarov složio i prenio mi ovaj događaj za koji je saznao od Knorringa). U 18,45 odlazak gen. Gerarda i dr. Follenfanta.

8. srpnja / 25. lipnja, subota, od 4,30 kiša do poslijepodneva, navečer razvedravanje, jako hladno

Dolazak: nekoliko vlakova s novacima. Gaiseanu i Bouncé vratili su se od 6. szb., čiji je stožer u (...) (južno od Majmajkaja). Sve bt. po 6 topova (nekoliko časnika tvrdi zbog trošenja topova, ostali zbog ratnog iskustva). Šesnaesti azb. prebačen je zapadno od Majmakaja. Razgovor o utvrđenim položajima: izvrsni, dobro zaklonjeni, ali nemogućnost bilo kakvog napada. Sve snage u kolebanju, tek mala ili nikakva pričuva, koja se nakon napuštanja 1. crte bojišnice ustrojava kao pričuva 2. crte bojišnice. – Svaki je položaj drugačiji, potpuna sloboda djelovanja. Prof. Zöge von Manteuffel: vjeruje u mir, jer svaka bi borba bila nesreća, što bi trebalo biti posebno jasno onima koji su kao i on obišli sve postrojbe armije. Momčad je otrovana. Na Bazarovu upadicu da stižu nove postrojbe (novaci), može se samo odgovoriti: to se odavno trebalo učiniti! (*napomena*: Manteufell vjerojatno zna pravo stanje morala postrojbi /…/!).

Harbinski vjesnik: službena vijest o ustanku u Odesi i skandalu „kneza Potemkina Tavričeskog“[122]. Camperio: tako se nešto može dogoditi i u vojsci! – *Napomena*: ne bi me začudilo. Novake koji stižu ne smatram previše pouzdanima: prije nego što su otputovali vid-

[122] „Knjas Potemkin Tavričeskij“ bila je oklopnjača ruske ratne mornarice (Crnomorska flota) na kojoj je 27. lipnja 1905. došlo do pobune mornara protiv časnika, osobito zapovjednika broda kapetana Golikova. Pobuna je ugušena 8. srpnja. („Knjas Potjamkin Tawritscheski“, http://de.wikipedia.org/wiki/Knjas_Potjamkin_Tawritscheski).

jeli su i čuli mnogo toga. Sve je to vrlo tužno! Inženjer Černevski prenoćio je ovdje; u Godzadanu zahtijeva se završetak radova na električnim instalacijama u kući Linevića do 1/14. srpnja. Znači, nema žurbe - čini se da se očekuje duži boravak. Gen. Andrò o glasinama: jučer je Mišenko skoro odbačen, a 40 japanskih brodova napreduje prema Sahalinu (Bazarov: ako bi to netko drugi rekao, a ne Andrò, možda bi i povjerovali - ovako samo govorkanje!). – Gaiseanu: 6. szb. uglavnom se prehranjuje svinjetinom, jer goveda se ne mogu nabaviti. – Bežične brzojavne postaje: Kotadan i Mišenko; gen. Eichholz, kojem su podređeni, rekao je Gaiseanuu: nemamo iskustva, zbog toga problemi, ali nadamo se da ćemo ih riješiti. – Dvije bt. 10. azb. prebačene su u Vladivostok (*napomena*: sve topbr. trebale bi imati po 6 bt. - ovaj nagovještaj je bitan - topništvo za 10. isstd.?).

9. srpnja / 26. lipnja, nedjelja, sunčano, prohladno

Dolazak: novaci; Bazarov: danas 10.000 (/…/). – Bazarov se raspitao u Godzadanu: k. top. odred raspolaže automatskim oružjem. – Jedanaesta isstd. ne postoji. – Europske std. imaju samo 3 bt. – *Vjesnik Mandžurijske armije*: 24. lipnja / 7. srpnja Korsakovski položaj na Sahalinu zaposjeli su Japanci (kako je to usklađeno s mirovnim pregovorima?). Gen. Saharov (ministar rata) brzojavio je Lineviču: čini se da se pokušava prikazati žrtvom vlastite revne težnje za nastavkom rata (Bazarov o njemu: sve duguje Kuropatkinu, ali stalno je protiv njega spletkario i stvarao mu teškoće tijekom rata - prava je svinja, lijen, ali i lukav; svojstveno je da se već godinama /još dok je bio načelnik GS./ govori o njegovom povlačenju s dužnosti). – Nasuprot tome, o Ridigeru samo pohvale: pametan, ljubazan, energičan - bez obaveza (supruga, ali bez djece i bez tatice i mamice). Česte vježbe postrojbi (miješani rodovi) prema novom pravilniku; s nabojima za vježbanje (Gaiseanu). Koz. časnik (…) grof Leantev (bio je kod Menelika) jučer je doručkovao s Linevičem; tamo je bio i Batjanov. Linevič je bijesan na obojicu staraca (…)! – Prisustvovao je pogubljenju 3 Kineza, ali jedan od njih očigledno je bio Japanac, koji to nije htio priznati; sam je stavio glavu u omču i povukao noge bez čekanja da se izmakne daska. Sve je dirnula i očarala hrabrost Japanca. Linevič: vidio sam mnogobrojne divljake kako umiru, ali ovako nitko nije otišao u smrt.

10. srpnja / 27. lipnja, ponedjeljak, prijepodne sunce, poslijepodne oblačno, toplo

Dolazak: novaci. Genboj. Gurko doručkovao je s nama. Stigao je od Rennenkampfa, a umjesto njega sada načelnik GS. 7. szb. gen. Berdaev. – Gurko odlazi k Mišenku, kako bi preuzeo svoju br. (transbajkalske kozake). – Osma iskbt. – Izv. odredi u 4 skupine; sve b. imaju ratnog iskustva i stvarno su se iskazale.

11. srpnja / 28. lipnja, utorak, kiša tijekom noći, prijepodne oblačno, poslijepodne sunce, hladno

Dolazak: novaci, navečer engleski boj. Holman. Dolazak putničkog vlaka iz Harbina s velikim zakašnjenjem. Kod postaje Tajložao (…) sudar.

12. srpnja / 29. lipnja, srijeda, vrućina i sparno, sunčano

Dolazak: novaci. Bazarov o učinku željeznice: norma 7-8 vlakova s postrojbama, 7-8 s opskrbom, dnevno 1 vojnozdravstveni i poštanski vlak. Ukupno 16-18 (od Harbina više (opskrba /…/ itd.). Maksimum (prema puk. Zaharovom): dnevno 15 vlakova s postrojbama. Wolf, Holman i Filippsen su izjahali: uočili su 1 b. (novaci) na odlasku bez časnika. – Ruski trgovac konjima: kod vojnih vježbi ruski su časnici uvijek naprijed, ovdje, kada se radi o borbama, potpuno nestanu, momčad se bori bez časnika.

13. srpnja / 30. lipnja, četvrtak, vruće

Dolazak: novaci. Na kolodvoru momčad III. pr. željezničke b. (Lauenstein piše da je u Harbinu od 7. srpnja).

14/1. srpnja, petak, vrućina, slab vjetar

Dolazak: novaci, navečer bivši načelnik GS. gen. Saharov. Na sjever odlazak 23. sat. IV. zaamurske željezničke b. (s cijelom opremom) (vidjeti 15. srpanj). Harkevič je od jučer zdrav, tj. prvi (…) kod zka. Bazarov o osobnom pob. (kavkaski buldožer gen. Saharova): njega je proslijedio gen. Gerngross, u čijoj je službi dugo bio. U Dahitsaou, prilikom dolaska gen. Gerngrossa (…), pob. je uvijek bio uznemiren; Gerngross mu je bio jako drag i bio je nesretan što više nije u njegovoj službi (*napomena*: prije ženidbe Saharova, Kavkažanin je bio pratitelj „mlade" i njezin zaštitnik poput eunuha). Tim je povodom napomenuto da je i Torčaninov u stvarnosti Kuropatkinov sluga, koji ne zna ni čitati niti govoriti. – Gen. knez Vasiljčikov: u Majmajkaj već duže vrijeme stiže sijeno iz Mongolije. Osobno sam prekjučer vidio dolazak više vagona. Vojnici: oko 50 v. udaljenosti (znači Dunlaohe). *Vjesnik Mandžurijske armije*: konzerviranje mesa (podjela) prema sustavu Vlasevič od 15/28. srpnja na postajama Harbin, Gunžulin i Sinmintaj. Upute za vojnike (broj 303 od 30. lipnja / 13. srpnja). Gen. Uhač-Ogorovič Bazarovu: njegov proračun (prijevoz postrojbi) veći je od godišnjeg državnog proračuna Rumunjske, Bugarske i Srbije zajedno. Pribiljski, Holman i Wolf zadržani su danas kod utvrđenih položaja sjeverno od Gunžulina i odvedeni do zk. 160. pp., koji je zatražio potvrdu o odobrenju njihovog brigadira. Dakle, na položaju sjeverno od Gunžulina nalazi se 2. br. 40. d.

15/2. srpnja, subota, od 6 h slaba kiša s prekidima do večeri, vjetar, zahlađenje

Dolazak novaka. Jučerašnja željeznička sat. zbog visokog vodostaja otišla je do mosta (puk. Knorring) (vidjeti 14. srpanj). Pribiljski: puk. Konopovič s 2 sot. amurskih kozaka raspolaže kozp. u Tauluu; podređene su mu i zabajkalski i donski kozaci.

16/3. srpnja, nedjelja, tmurno, sparno

Dolazak novaka. Gen. barun Kaulbars - izbori za gradsku vlast. Knez Urusov (Kuropatkinov pob.) u Girinu, plovio je Sungarijem od Girina do Tajložaoa 1½ dan na džunki. Vodostaj 6 stopa, oštećen most u izgradnji. Knez Eristov (zk. 1 sot. gruzijskih dragovoljaca): prilike na Kavkazu: ne Rusija, ali njezin namjesnik Golicin uveo je strahovladu i izazvao neprijateljstvo. Tako tipično: zatražio je top odreda gen. Avramova, što je odbijeno, a nakon gubitaka krivac je gen. Avramov (!). Puk. Knorring: problemi Zabajkalske željezničke pruge odnose se uglavnom na nedostatak drva. Prema ugovoru seljaci imaju godišnje pravo na dostavu od 30.000 P. brašna za radnike. Zbog prijevoza postrojbi, nema drva. Posao je (…) preuzeo (…) (poznat po izgradnji pruge). Zahtijevao je 2000 P. brašna tjedno iz Harbina, što vojska ne bi ni osjetila, ali sada je, kao što se vidi, promet ipak krenuo.

17/4. srpnja, ponedjeljak, prijepodne tmurno, poslijepodne sunce, sparno

Dolazak: novaci. Tijekom noći Kuropatkinov vlak usmjeren u Kotadan (netočno, samo na drugi kolosijek). Dana 5/18. srpnja trebalo bi se održati veliko ratno vijeće. Na kolodvoru razgovor s gen. Stepanovim (smijenjen s dužnosti zk. 2. samostalne kbr.). Njegovi draguni nedavno su pratili Mišenka te su bajunetama kopali rovove. Osam dana poslije dobio je brzojav s upitom: po kojoj su osnovi njegovi ko. bez odgovarajuće zapovijedi bili kod Mišenka (!). Psuje vrhovno vojno zo. koje ne zna kome se treba obratiti. Brzini neprijatelja treba suprotstaviti vlastitu pokretljivost i obavještajni sustav. Konjaništvo je samo pješaštvo na konju te bi i kozaci trebali dobiti bajunete. Šteta trošenja tako vrijednih postrojbi kao draguna protiv takvog neprijatelja. – I konačno: pristaje na sve, osim na mir, ali i svega mu je dosta, odlazi u Petrograd (!). Camperio je jučerašnju večer proveo u društvu ruskih časnika i iznenada je dojurio s viješću: „Witte je određen za Washington. Mir je siguran!". – Veliko veselje. I to su vojnici koji su htjeli protestirati protiv mira! Bazarov: minobacačke p. već su u vrijeme ruskog Uskrsa bile u Harbinu. Nakon što su predale minobacače, čekale su na nove haubice. Dr. Schäfer obišao je s povjerenstvom ranjenike. Njih 50% vratilo se u svoje postrojbe; nekolicina

se još trebaju vratiti s „odmora". Devedeset posto ranjavanja je od puščanog oružja. Neki su vojnici ranjeni i do 4-5 puta. Mockler i MacComb vratili su se od 17. azb.; McComb: 10. azb. ima automatsko oružje, 140 komada, 1 po sat. (Bazarov: Cerpicki je Tettauu pisao da je 10. azb. u Mukdenu dobio 100 topova, a sada ih se očekuje još 25.) Gaiseanu: tijekom posljednjih borbi kod zarobljenih Japancima nađeni su čelični štitovi s urezima za oružje za zaštitu strijelaca u ležećem položaju; vrlo su teški. Bazarov: prije nekoliko tjedana 1 puk. u Kotadanu izradio je nekoliko vrsta zaklona za Linevića, između ostalog i košulje od čelične mreže (iz malih prstenova) te je zatražio da se na njega puca. Puk. Boljšin: 3 pješačka i 3 k. dragovoljačka zo. 4. azb. s topovima nalaze se kod prethodnice 8. azb. kako bi se upoznali sa službom. On je imenovan zk. i planira ih osamostaliti „za potrebe logistike". – Budući jučer gradsko poglavarstvo jučer nije završilo sa zasjedanjem, gen. Kaulbars se poslijepodne vratio na kolosijek broj 81.

18/5. srpnja, utorak, toplo, lijepo, 15-17 h nevrijeme s pljuskovima

Cijeli je kolodvor poplavljen, veliki broj tračnica podlokan. Od 16 do 20 h zaustavljen promet. U 20 h oprezni odlazak vojnozdravstvenog vlaka. Navodno je tijekom noći stigla 1 bt. (Gaiseanu). – Tijekom dana 1 vlak s novacima, inače uglavnom teretni. Čerkesov: postaja svakodnevno hrani 5000 ljudi (*napomena*: 5 bojnih poredaka, što bi moglo biti točno /vidjeti 12. srpanj/, neki idu neposredno za Kotadan, možda zbog toga ovdje ne objeduju). Postaja Gunžulin bori se s nedostatkom vode: u otvorenim vagonima velike bačve s vodom. Prof. Schiemann je ovdje doručkovao: vojnici 15. d. (8. azb.) tužili su se da je kod Sandapua dana zapovijed o noćnom napadu bez ispaljenog metka. Zkp., neraspoložen, tužio se na nedostatak 1 potpisa, pa je zapovijed poslana natrag, tako da je do napada došlo tek tijekom dana - i usprkos tome opet bez ispaljenog metka (*napomena*: slični događaj ispričao je i Ulrich u vezi s napadom kod 17. azb.). – Časnik: kako bi naši gen. uopće mogli nešto razumjeti; jer ako mladi časnik prigovori kojoj zapovijedi, to odmah znači (…); i tako se dođe do 60. godine i čina gen. i sada bi takav vojnik trebao donositi samostalne zapovijedi. Boj. Mockler sreo je na Putu mandarina 17. azb. – Kod mosta razgovor s opkoparskim sk., koji je tvrdio da je armija potpuno izgubila svako samopouzdanje, a nakon što se Mockler iz pristojnosti usprotivio, ovaj je rekao: „Znate li što se dogodilo nedavno u 1 p.?", ali onda je ipak shvatio da se radi o stranom časniku pa je zašutio (šteta!). Sk. Wolf i ksk. Filippsen odjahali su u 14,30 do 1. szb. Dr. Schiemann: Crveni križ odavno je ostao bez novca. Vojna uprava plaća po vojniku, časniku i danu određeni iznos.

19/6. srpnja, srijeda, lijepo, hladno

Dolazak: novaci; 2 vlaka s građevinskim materijalom za uskotračnu prugu na području I. armije. Dopuna 21. srpnja: i za III. armiju (Bazarov). Witte je navodno već napustio Petrograd (Knorring). Odlazak prof. Zögea von Manteufella (u Petrograd) i dr. Schiemanna (u Čalantun). Gen. Zabelin putuje ujutro, a Danilov 15/28. srpnja u Petrograd (pozvan u Ministarstvo rata); s njim ide i Knorring, koji je zamolio Ridigera da ga uzme za pob. Boucé i Filippsen dobili su odobrenje za odlazak u Vladivostok, ali moraju se vratiti do 20. srpnja / 2. kolovoza. Camperio i dalje ne smije u Vladivostok (Bazarov: nakon što su svi strani mornarički poslanici odatle istjerani, Camperio se ne smije pustiti zbog načela).

20/7. srpnja, četvrtak, lijepo, stvarno toplo

Dolazak: novaci, navečer 1 vlak s topništvom (topovi). Kuropatkin se vratio iz Hersua. – Odlazak gen. Zabelina. Boucé je otputovao u Vladivostok. Grof Ljeontjev vratio se od Mišenka, koji je nedavno primio anonimno pismo (potpisano s „neprijatelj vas poštuje"), u kojem je od njega zatraženo, da s obzirom na predstojeći mir, zaustavi pothvate (prolijevanje krvi). Pismo je sadržavalo poziv na organiziranje sastanaka za razmjenu vijesti o tijeku pregovora. Mišenko prema zapovijedi Linevića nije odgovorio. Bazarov je potvrdio japanski

napad na Mišenka 29. kolovoza kod Laojana (pukotina između 1. i 2. szb.), ali ne zna pojedinosti.

21/8. srpnja, četvrtak, vrijeme toplo i sunčano

Dolazak: novaci i Amerikanci: gen. Barry, sk. Holman i liječnik puk. Hoff. Ujutro na kolodvoru: vlak s 8 topova 2. st. d. (IV. b.). Vojnik: novoustrojena u Harbinu (*napomena*: europske st. d. dobivaju IV. b.! - po 8 topova - prema tome samo d. sa 6. bt. imaju 6 topova po bt.; topbr. sa po 4 bt. navodno su zadržale 8 topova: 6 x 6 = 36 i 4 x 8 = 32 topa po d.). Razgovor s Bazarovim i Cheminonom o k. izvidnici. Cheminon: kod Kajčoua, gdje se pretpostavljao tabor 4 d., a za 2 da su se preko gorja pridružile Kurokiju sa sjeveroistoka, Samsonov je dobio zapovijed, da to potvrdi izviđanjem. – Mišenko je namjerno krenuo prema Inkouu bez slanja časničke ophodnje, kako bi odvukao pažnju neprijatelja (!). – Bazarov: kod Mukdena se ionako slabo konjaništvo na desnom krilu potpuno raspalo. Kavkažani i dio Mišenkovih postrojbi krenuli su duž Hunhea prema Mukdenu. Sinmintin, kod kojeg su Japanci bili već 25/12. veljače, nisu se usudili napasti, zbog nejasnoća u vezi s neutralnošću (?!). – Osobito na desnom krilu bili su i teren i vrijeme pogodni za djelovanje konjaništva. Čak i za jake napade. Bazarov: konjaništvo nije ispunilo svoje zadaće, što se opravdava neprekidnim dolascima novih japanskih povorka za opkoljavanje, na koje se nije računalo. Ksk. Engelhardt (ranjen u srpnju prošle godine) iz Petrograda: 10. azb. mobiliziran je tijekom njegovog odlaska; trebao bi doći ovamo (?). – Kuropatkin je jako neraspoložen (zbog skorog mira??). - Sjeverno od Gunžulina teretni vojnozdravstveni vo.: 90 nosiljki, 10 konja (za prsne rane, kada ranjenici ne smiju ležati) - 100 ranjenika, oko 10 manjih nosiljki za prtljagu, povoje i instrumente. Izrada: nacrt načelnika armijskog prijevoza (gen. Uhač-Ogorovič) i izrada obrtnika u Kuančenziju. Težina oko 2½ P. (bez ranjenika). Jedan vodič.

22/9. srpnja, subota, toplo, prijepodne lijepo, poslijepodne oblačno, navečer slaba kiša

Dolazak: novaci i vlak s 2 vagona topova (prednji dio topovskih kola 10. vobr. - 1. vo.); poslijepodne je vlak s postrojbama (i vo.) krenuo prema sjeveru (opkopari - visoki vodostaj?). Kuropatkin se rano vratio iz Kotadana; u 16 h odjahao je prema Hersuu. Prešutno primirje! Princ Murat[123]: Orbelini je prekjučer (20. srpnja) primio zapovijed o prestanku izviđanja (! - mir?). Princ Karađorđević, ppuk. 1. čitinske kozp.: od prije 3 dana kod Mišenka je zabranjena pucnjava. – Početak pregovora u Washingtonu 19. srpnja - 2. kolovoza (*napomena*: oko 10. kolovoza mogao bi biti poznat konačan ishod). Vezano uz posljednja izvješća o neprijatelju: odmah nakon našeg dolaska u Laojan održao nam je grof Ignatov predavanje o vojnom zemljopisu Mandžurije (sa skicom prema predavanjima Akademije GS.); tada se tvrdilo da sjeverno od crte Mukden – Ajhe (na Jaluu, sjeverno od Turončen) teren nije pogodan za bilo kakve operacije, a danas je tamo Wynneken (Sinmintin) s 1 od glavnih skupina za napad (oko 3 d.). Tako se mijenjaju stajališta!

23/10. srpnja, subota, tijekom noći kiša, a prijepodne povremeno, poslijepodne bez kiše, ali oblačno, zahlađenje, od 20 h u okolici nevrijeme, ovdje grmljavina i slaba kiša

Dolazak: novaci, vlak s građevinskim materijalom za uskotračnu prugu. Od 16 h do 19 h nije bilo vlakova. Vjerojatno zastoj zbog kiše.

[123] Potporučnik princ Napoleon Murat? („Prinz Napoleon Murat“ u: *Streufflers Militärische Zeitschrift*, 1905, http://books.google.hr/books?id=eLAaAQAAMAAJ&q=unterleutnant+prinz+murat&dq=unterleutnant+prinz+murat&hl=hr&sa=X&ei=xpX8TurdDsOKhQeZh5GuAQ&ved=0CDQQ6AEwAQ).

24/11. srpnja, ponedjeljak, tijekom noći kiša, oblačno cijeli dan, od 8 h do 12 h slaba kiša, kao i poslijepodne

Dolazak: novaci, IV. b. 3. st. d. Netočno: dug razgovor s puk. Knorringom (veliki pesimist): neposredno nakon novaka stižu 2 zb. (*napomena*: 9. i 19. zb. prema *Ruskom invalidu* - zapovijed o zk. topništva zb.). Posljednja imenovanja u Petrogradu pljuska su ovdašnjoj armiji: Grippenberg - glavni nadzornik pješaštva (od Kuropatkina zatražio je pojačanje, a sâm je raspolagao s još 40.000 vojnika za raspodjelu). Slučevski - član Vijeća za zemaljsku obranu (ovdje „idiot“), Stessel - 20. azb. („zaslužuje vješala“), Čermakov i Afanasovič - zkd. (posljednji - vidjeti 7. srpnja - osim toga, na dan povlačenja 1. azb. s Putilovskog vrha 14. listopada obojica su javila su da su bolesni, samo je stari Meyendorff držao svoj položaj; Kuropatkin je sredio stanje, ali kad je sreo Afanasoviča i ovaj mu rekao da se loše osjeća, Kuropatkin mu je nakon kratkog nagovaranja poručio neka ide, ali da ga nikada više ne vidi). Nadalje Palicin (novi načelnik GS.): sitničav, ograničen i ulizica, izluđuje pedanterijom. Nasuprot tome Polivanov, učenjak i sposoban za ovu službu, nikada neće biti načelnik GS. Kuropatkin bi bio pravi čovjek za predsjednika Vijeća zemaljske obrane. Kao vojskovođa bio je preslab zbog nedostataka logike (npr. zahtijevao je od cara micanje Slučevskog i Bilderlinga, ali istovremeno ih je predložio za odlikovanja; Knorring je tada bio u Petrogradu, pa su ga pitali za mišljenje: sada je sve nepoznanica). – Dana 2. kolovoza 1904. Knorring je za mnogo toga krivio Kuropatkina, između ostalog nije se mogao naći njegov tabor. Knorring je sreo časnika za vezu s paketom dojava, jer nije imao vremena potvrditi sva izvješća, što su iskoristili neki gen. pišući fantastične bajke o svojim podvizima. Kuropatkin je nato postavio pitanje kome bi trebao vjerovati, izvješćima sastavljenim tijekom bitke ili onima izrađenim mjesec dana nakon bitke? – Nastali su takvi problemi, da su gen. dolazili u stožer izjavljujući da to nisu njihova izvješća, ali onda su im pokazana njihova izvorna javljanja - i gotovo! – Puk. Sievers (ozbiljan čovjek, izvrstan radnik), već godinama u osobnoj službi Kuropatkina; sakupio je veliku količinu dokumentacije o uzrocima i tijeku rata; npr. preslike prepiske car - Kuropatkin. Djelovanje konjaništva - ja: cijela je situacija neobična, kao da je sve stalo otkako je nadzornik bio veliki knez Nikolaj Nikolajevič, nema nikakvih tragova razvitka. – Knorring: to je sasvim prirodno - veliki knez i Palicin nisu imali dara da svoja stajališta udahnu konjaništvu; onemogućavali su svaku inicijativu. – Konjaništvo ima veliki broj izvrsnih časnika, ali ne dolaze do izražaja (Mišenko tijekom borbi kod Inkouu i posljednja 2 napada /…/), ili kada je naređeno /…/). Ishod borbi protiv Mukdena je 1 zarobljena japanska sat. Gen. Stepanov (2. samostalna kbr.): operetni gen. Saharov: vjerojatno bi bio izvrstan zka., Knorring ga jako hvali. Linevič: da je zapovijedao Mukdenom, sve bi bilo izgubljeno. Kaulbars: idiot. Kod Mukdena stalno je strahovao za svoje lijevo krilo - telefonski razgovori s Kuropatkinom, koji ga je opet molio da pripazi na desno krilo, jer je lijevo odavde osigurano. Kaulbars je protratio vrijeme (3, 4, 5, 6. ožujak), ali, Kuropatkin mu je ipak poslao 50 b., koji je uskoro opet tako rasporedio i proslijedio, da mu nijedna nije preostala (*napomena*: stav Kuropatkinovog stožera, jer on je tada bio u Petrogradu). Oprema, sve je izvrsno, ali nemamo gen.! Razgovor o teškoćama u doknadi - najveći problem zbog velike udaljenosti od domovine. U Petrogradu sada se već kopaju rovovi i postavljaju topovi zbog vraćanja armije iz Mandžurije: očekuju nas još velike patnje! U armiji epidemija dizenterije (Mandžurija); dnevno odlazak 1 vojnozdravstvenog vlaka s 400-500 bolesnika; ovdašnje bolnice su pune.

25/12. srpnja, utorak, oblačno, zahlađenje, poslijepodne nekoliko udaraca groma i kiša (oko sat vremena)

Dolazak: novaci. Vlak s novacima upućen je na sjever (možda za 40. br.), sa sjevera mnogobrojni vagoni s okruglim drvenim stupovima (za mostove?). Stožeri zb. (prema Bazarovu iz vrhovnog vojnog zo. - danas predstavljanje Amerikanaca): I. armija: 1. szb. Erdahoza (…?); 2. szb. Ludatun (kao i ranije) (26. srpnja ksk. Filippsen vratio se od 1. szb.), stožer isto-

čno od Šudaomanze (u „dolini Erdahoza“) - prethodnica, genboj. Sidopin (10. st. d.) s oko 1 br. (sk. Wolf: 3. i 4. isstp. i 4 kineska ko. /…/; strojnička sat., Usurijska kbr. - vidjeti 10. kolovoz), Primorska dp., Amurska i Donska kozd. u Tauluu; 3. szb. Dakudaza, 5. szb. Šudaomanza (ranije 1 szb.), 1. azb. Zdinopun (Sadintun); 7. szb. Nusindanzi; II. armija: 8. azb. Simučen (kao i ranije); 10. azb. Lamantenza (kao i ranije); 16. azb. Tacuana (kao i ranije), 1. stzb. Janauopa (kao i ranije), 2. szb. Kadida (kao i ranije); III. armija: 17. azb. Saončenza (kao i ranije); 2. stzb. Tajangou (kao i ranije); 5. szb. Čandafinfan (kao i ranije); 4. azb. Kotadan (kao i ranije); topništvo: st. d. raspolažu s 4 bt. (i 10. i 17. azb. ? - po 6 topova).

Camperio o povlačenju 3. szb. iz Mukdena (vidi zemljovid u mjerilu od 2 v.): Linevič je 23. veljače / 8. ožujka bio u Fušunu, 24. veljače / 9. ožujka u Lendouvanu (vidjeti 3. svibanj - razgovor s Harkevičem), a 25. veljače / 10. ožujka trebao je biti zapadno od Sančenzija, ali nije ga bilo. Poslijepodne 26. veljače / 11. ožujka Camperio ga je sreo u Čančanziju u neprestanom pokretu. Tamo je bio i Ivanov, bijesan na Lineviča: neka se vrati. Od 25. veljače / 10. ožujka ne stižu Linevičeve zapovijedi, Harkevič je bio kod 3. szb. i zapovijedao pokretima. Položaj 2. szb. 24. veljače / 9. ožujka kod Fušuna: desno krilo (3. isstd.) Tita - Fušun: 9 b., 6 bt: lijevo krilo (9. isstd.) Fušun - Paudatun, 7 b., ? bt.; pričuva: 4 b. (kineska sp.) i gorski topovi; bez telefona; zo. 3. d. nema ni osmatračnicu. Bitka tijekom cijelog dana. Dana 25. veljače / 10. ožujka: manji sukobi od ranog jutra. Ujutro je opskrba dopustila pljačku velikih skladišta (kod Manudzuadza). – Osim ogromnih zaliha opskrbe, uništeno je oko 225 vagona s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu i streljivo: 3.600 zrna poljskog topništva, 400 gorskog topništva, 1240 zrna topništva pogranične straže, 16 topovskih kola i 804.000 (prema drugim izvorima 1½ milijun) puščanih metaka (kod Haoninzaja 1,190.000 metaka).

U 9 h odlazak vo. U 11 h Kuropatkinov brzojav o povlačenju II. i III. armije. Ivanov je javio Lineviču: “Japanci su probili položaj između 11. i 12. isstp“ (Camperio - put kroz dolinu istočno od Tite). Tijekom povlačenja koje je počelo u podne, trebalo je držati položaj kod Tundfina. Ivanov je strahovao za svoje topništvo, ali javio je kako se nada da će izdržati do večeri. On sâm odjahao je u 17 h iz Manudzuadze. Noćenje je određeno istočno od Sančezija, ali ipak je izabran Hendahezu. Dana 26. veljače / 11. ožujka, tj. tijekom noći povlačenje zb.; zaštitnica na prijevoju oko 1½ v. južno od Hendahezua. – Zaštitnica je izdržala do 14 h, kada su Japanci krenuli u opkoljavanje s istoka. Stožeri zb. povlačili su se pod paljbom nakon Čančanzija, odakle se prema jugu i jugoistoku nalaze izvrsni položaji zaštitnice. Japanci su ih uporno slijedili s k. ophodnjama. U Čančanziju susret s Linevičem, koji će oko 17 h konačno odjahati (na jugoistok), a Ivanov u 18 h. – Daljnji pravci pokreta ucrtani su u zemljovid crvenom olovkom. Noćišta podcrtana. Rennenkampf se uskoro našao na istoj crti povlačenja, nekoliko je puta skrenuo prema istoku, ali je povremeno bio i zaštitnica 3. szb. Ovo se vjerojatno radilo - Camperio je potvrdio - o težištu Linevičevog ratnog pothvata: od početka povlačenja sa Šahea, I. armija samo podbacuje (dopušta proboje).

Razmještaj konjaništva (Bazarov iz vrhovnog vojnog zo.): Laojanvopin: Mišenko: Uralsko-zabajkalska d. s 24 sot., mješovita kavkaska d. - 24 sot.; Rusija: Orbelijani: kavkaska kbr. - 12 sot.; Cujuši: Grekov: 2 orenburške p. s 12 sot.; zb. II. armije: po 2 orenburške p.; zb. III. armije: 1. usurijska i 1. argunska kozp. - 12 sot., Čenzatun: 2 ko. kbr. - 12 sot.; (…) Uničan, (…) Takada, Girin, 2. donska kozd. - 24 sot.; Siartel - 7. p., 3. szb. - 4. p., Pingan - 5. i 8. p. - skozd.; Taulu: Usurijska br. (Primorska dp. i amurske p.), na bojišnici Bejtančenzi - Gušanzi: Zabajkalska kozd. (zemljovid u mjerilu od 20 v.) - 190 sot. Genpor. Blagovešenski smatra da su Japanci odustali od napada na Vladivostok, jer do listopada, kada se zamrzava luka, nema više vremena da ga se zaposjedne. Camperio, koji je tijekom zime bio u Vladivostoku: zima je za osvajanje još povoljnija od ljeta, jer najopasnija sredstva obrane, podmornice i mine, ne djeluju, a led (1,3 m) nosi sve. Ako ledolomac probije put, može se taborovati neposredno na ledu. Bazarov: dolazak 17. azb. od 20. srpnja do 2. kolovoza.

26/13. srpnja, srijeda, tijekom noći i prijepodne sitna kiša, poslijepodne oblačno, povremeno kiša, zahlađenje

Dolazak: vlak s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu i 4. bt. topb. - Novake nisam vidio. Bazarov: poslan je brzojav s upitom puk. Zaharovu (Harbin). Tijekom noći povratak ksk. Holmana s položaja 8. azb. i ksk. Filippsena od 1. szb. Sk. Wolf još je uvijek kod 1. szb. (Filippsen putuje za Vladivostok). „Kod Laojana ruke su mi bile vezane, inače bi sve bilo drugačije" - (šutnja)! – Kuropatkin je zatražio da mu se Filippsen javi na odlasku. Razgovarali su oko sat vremena, „kako bi dobio pravi prikaz situacije", tj. kako bi carici majci, koja je pokrovitelj svih danskih časnika, bili proslijeđeni podaci u tom smislu. Usput je napomenuo: „Bijela je rasa poražena od žute. Zbog te opasnosti ovaj rat mora završiti ruskom pobjedom. Sada smo jaki, i ja osobno zapovijedam najvećim skupinama postrojbi do sada. Siguran sam u pobjedu i nadam se da će Japanci postaviti takve uvjete koje Rusija neće moći prihvatiti"; Filippsen: „Japanci će sigurno biti iznimno skromni." – Kuropatkin: „Na žalost. Rat će trajati barem još 2 godine, možda ćemo se morati povući i dalje od Harbina, ali, na kraju će pobjeda biti naša. Za pobjedu nad Japancima trebamo samo svježu pričuvu. Japanci bijesno napadaju, sve riskiraju, ne zadržavaju pričuvu i nakon napada su gotovi. Sada smo jaki i pripravni, samo čekajte, što će se dogoditi kada Linevič naredi napad." – O unutarnjim odnosima Rusije: „Sada svi odvjetnici, prof. i slični, smiju izreći svoje mišljenje, za razliku od vremena kada je odluku donosio samo car. To je vrlo žalosno, jer se ne razmišlja o tome da je povratak nezadovoljne vojske velika opasnost. Novine pišu o neredima tijekom povlačenja iz Mukdena, ali novinari su vidjeli samo vo., u postrojbama je vladao red (…)." Bez obzira na ovaj razgovor, čija je namjera ionako bila previše očigledna, Kuropatkin je na Filippsena ostavio izvrstan utisak.

Prvi szb. ne smije poduzimati veće pothvate. Gerngross je Filippsena savjetovao da otputuje u Vladivostok. – Opskrba je u redu, isto tako nema problema s mesnim proizvodima. – Veliki broj dobro utvrđenih položaja. – Jako razasute snage: 1 sat. nadležna je za promatranje prostora od 10-12 km. Jedini manji pothvat u kojem je Filippsen sudjelovao, bila je čista igra; bez pregleda i bez plana. – Vidio je vježbe manjih jedinica, te 1 veliku (2 d.) u „pripremi" (! to nam je već poznato!). Gen. Guber o blatnjavim putovima: „jadna teretna kola s prepečencima na putu do postrojbi". Bazarov je danas prodao svog konja (siguran znak za nastavak rata!). Lauenstein je podatak dobio od Gaiseanua, koji se danas vratio iz Harbina. Tettau, koji kao i Bouncé 20. srpnja / 2. kolovoza mora napustiti Vladivostok, piše da je na molbu povratka u Njemačku početkom kolovoza (supruga mora na operaciju) dobio sljedeći odgovor: „Povratak početkom kolovoza nemoguć, pismo slijedi." – *Napomena*: što bi to sada trebalo značiti? Nema opoziva, kako se rusku vladu ne bi navelo na utisak da se rat smatra završenim? Deseta isstd. ustrojena je iz br. Laski, ali budući da 38. p. pripada 8. d., 31. p. udijeljena je 10. d. – Topništvo se sastoji od po 2 bt. 31. i. 35. p. (! Što znači da i 10. i 17. azb. nemaju više topbr. po 8 bt.). – Deveta orenburška p. preuzela je nadzor obale, 3 ostale kozp. spojene su (1. nerčinska, 6. i 9. kozp.) - 10. isstp. (*Harbinski vjesnik*). Današnji *Vjesnik Mandžurijske armije* objavio je nevjerojatan članak: Bilderling - uglađen itd., ali nikakav vojnik. – Razgovor s Bazarovim, koji je ljut na urednika (/…/ Pulenko - Camperio ga zove Cassini). Bazarov je jučer čuo bijesnog Oranovskog kako govori Harkeviču: *Vjesnik* treba zabraniti (utemeljen je pod pokroviteljstvom Harkeviča i /…/). Odnedavno cenzuru provodi puk. Walter (nasljednik Pestiča), inače bez nadzora. Na početku su se birali stručni članci, a sada glupi novinski izvodi iz ostalih ruskih i inozemnih novina. Bazarov: željeznička uprava Harbin (zaleđe, puk. Zaharov) proteže se do postaje Jaomin, a odatle do ovdje „glavni dio" (sk. Rattel, tek stigao). – Željeznička veza trebala bi se nastaviti do postaje Šimaodze (najbliža Sipingaju), ali do tamo su uništena 2 manja mosta, koja se moraju ponovo izgraditi (1-2 tjedna; *napomena*: možda je to namjena pristiglih okruglih drvenih stupova dugih oko 5 m i promjera 20 cm). Puk. Zaprževski s 2. čitinskom kozp. svojedobno je zamijenio Madritova,

kada je ovaj krenuo prema Girinu. Stožerni ksk. Polovcov (husar iz Grodnog, udijeljen GS.) saznao je u zo. I. armije: Madritov je u okolici Girina, nije se još potpuno utaborio, pregovori (!). U Girinu je i 25. donska kozp.

27/14. srpnja, četvrtak, tijekom cijele noći slaba kiša, do poslijepodneva tmurno, u 15 h kratkotrajna kiša, nakon toga vedro, bez sunca

Ujutro dolazak vlaka s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu (/…/ zaustavljen je prijevoz novaka; sa sjevera dolazak 12. voda II. zaamurske željezničke b. /gradnja željeznice?/). Navečer vlak s teretnim kolima i konjima (prijevoz?). Brzojav iz Irkutska: gen. Gerard jučer je umro! Camperio je jučer bio na pijanki (Polovcov, Pribiljski itd., poznata ličnost iz Petrograda /…/, koji je stigao sa šećerom kao darom za vojnike). Razgovor: gardijski časnici odbili su dolazak s k. strojničkim odjelom. Ovdje se već nekoliko strojnica izgubilo, ali donski su ih kozaci uspjeli vratiti. Kuropatkin: oružje strijelcima, časnike vratiti u Rusiju, a gardu u osobnu pratnju. – Časnici: „Ne moramo više ratovati.“ Moral na nuli. – Odlazak ksk. Filippsena (Bazarov i Pribiljski još su spavali, tako da mjesto nije zauzeto). Na kolodvoru ppuk. Čučov, ranije pob. gen. Saharova, stigao iz Petrograda: u Liepāji nekoliko dana nakon skandala Potemkin, došlo je do pobune mornara i juriša na Arsenal gdje je uzeto oružje. Ulične borbe s gradskom posadom potrajale su 3 dana, nakon toga pobunjenici su se razišli. – Polovcov Camperiu tijekom rastanka: armija više nije za borbu! (i to izjavi časnik GS. I. armije, koja s pravom važi kao najbolja; kakva je tek onda situacija kod ostalih armija?).

28/15. srpnja, petak, vedro jutro, ali oblaci već od 8 h, tada naizmjence sunce i oblaci, a oko 10 h slaba kiša, nakon čega i dalje izmjene sparnog i hladnog vremena (ako je u blizini kišilo)

Dolazak: ujutro konji s kolima, prijepodne oko 1 sat. II. is. brzojavne b. (nova, još nekorištena oprema - stupovi, kola); u istom vlaku 15 poljskih topova s prednjim dijelom topovskih kola bez natpisa (povratak s popravka?). Poslijepodne do navečer: 2 vlaka II. is. brzojavne b., 2. vlak s 13 topova i 1 sa zaprežnim kolima. Gaiseanu je uočio na kolodvoru 13. is. kbt. Genpor. Blagovešenski: stanka u prijevozu novaka, jer je 2.400 vojnika prebačeno u Priamursku oblast. – U Vilniusu je ustrojena II. is. brzojavna b. „Vojni brzojav“ na razini zb. (3. opkoparska sat.) raspolaže s 3 odjela za stupove i 1 za kablove - duljina 85 v., ali može biti i veća. – Novaci će stizati do 18/31. srpnja.; 17. azb. slijedi odmah iza, a prvo stiže 65. moskovska pp. (17. d.). Bazarov: namjera je da se uprava prijevoza (genboj. Uhač-Ogorovič) ukine i svi prijevozi raspodjele na armije. Inženjer Radvan (Kuropatkinov vlak): u srcu svi časnici žele mir, ali naravno da govore sasvim suprotno. – Prema pisanju puk. Iljinskog (financijski odjel) o borbama kod Mukdena, najveći dio zk. trebao bi završiti na sudu. – Gen. (…) Bobrinski putuje s Danilovim i Knorringom u Petrograd. S puk. Knorringom jučer sam razgovarao o sustavu opskrbe. On tvrdi da sve ovisi o osobi opskrbnog časnika, npr. I. armija je dobro opskrbljena, a II. ima problema, jer njezin opskrbni časnik ne brine ni o čemu i postrojbe si sve same nabavljaju. Nedavno se ovdje u Gunžulinu dogodio veliki izgred: u slučaju nabave stoke za klanje, pojavila se pukovnijska opskrbna zo., ali nitko iz armijskog opskrbnog ureda. Geber ih je odbio pod izgovorom da ne poznaje te ljude i da nemaju potrebnu dokumentaciju. U Mongoliji se meso više ne može nabaviti (Bazarov: uskoro iz Europe stižu vlakovi s ovcama u posebnim vagonima na 2 razine).

29/16. srpnja, subota, od 6 do 8 h pljusak, onda promjenjivo, tmurno, kiša, sunčano, od 16 h sunčano, lijepa večer

Dolazak: 1 vlak sa zaprežnim kolima, 23. vod IV. zaamurske željezničke b.; 13. is. k. vo., 4. vod II. is. brzojavne b. (1 vlak). Camperio je danas razgovarao s časnikom 4. zabajkalske kozbt.: Kuropatkin je nedavno otprilike naredio: „Primijetio sam da se postrojbe ponašaju kao da je mir već sklopljen, ne vježbaju i slično. Zapovijedam strogu službu kao u ratno vri-

jeme ---." Sk. Wolf jučer se vratio od 1. szb. Automatsko oružje k. top. odreda čine brzi nabijači danske proizvodnje (25 naboja). Oružje konjanik nosi na lijevoj strani. Oprema sadrži 2 kuke kako bi se na dnu (u ležećem položaju) moglo učvrstiti. Svakom oružju pripadaju 3 teretna konja s ukupno 4800 naboja - 6 oružja po p. (tj. po 1 top. odred). Vidjeti 6. kolovoz. Por. grof Keller (Linevičev časnik za vezu) nekoliko je tjedana proveo kod prethodnice 2. szb., puk. (…) Trubeckoj u ? (…). U 17,30 odlazak iz Gunžulina. U 18 h prolaz kroz kolosijek broj 81 bez zadržavanja; vlak s 4. vodom II. is. brzojavne b.

Veliki broj stoke (gonjenje na ispašu) - goniči vojnici ili Kinezi. U 18,25 kolosijek broj 80; 2 vojnozdravstvena vlaka. U 18,45 postaja Fadantun, odlazak u 19,35. Osovina na vagonu broj 225 se užarila. – Straža 11. s. narodnog odreda. – Most 4 v. sjeverno. – Napad 12. veljače. Prolaz kroz kolosijek broj 79. U 20,30 kolosijek broj 78; vlak s dragovoljcima kozsk. Šahmatova, odlazak nakon 20 h. Vidjeti 6. lipanj. Osovina vagona broj 225 potpuno užarena. – Odlazak u 21,30. U 22,13 postaja Kuančenzi.

30/17. srpnja, nedjelja, sunčano, hladno jutro, zapadnjak, tijekom dana povremeno kiša, navečer jak južni vjetar

Dolazak: II. odred dragovoljaca Šahmatova, upadljivo mali broj vlakova (4-5 dnevno) bez novaka. Zamjena ležaja osovine vagona broj 225, stajanje do jutra. Sk. Wolf i ksk. Filippsen sudjelovali su u izviđanju kod Taulua, kojim je zapovijedao glavnostožerni ppuk. Verčicki (1. szb.). Svrha je bila određivanje neprijateljskog položaja i zarobljavanje neprijateljskih vojnika - snaga ½ sot. (oko 40 konjanika), poslije i lovzo. - 38 vojnika. Pothvat je bio potpuno djetinjast; nakon godinu dana rata nedostaje iskustvo i ponavljaju se iste pogreške. Gubici: 1 poginuli kozak, 1 ranjen, 17 konja (drugi konj što ga jahač vodi na uzdi) - a ishod nikakav. Sk., zk. voda, tuži se: „Nešto s nama nije u redu: uvijek isto - gubici bez učinka". U Tauluu 4 ko., ali Wolf ih nije uspio vidjeti, kao ni strojnice i utvrđeni položaj; obećanja, obećanja --- ali od svega toga ništa. Uskotračna željeznica Kuančenzi - Hudatun: stabilna rudarska pruga koju je postavila Kineska istočna željeznica: drveni pragovi, mali drveni sanduci na 4 kotača kao vagoni („mala rudarska kola"), oko ¾ visoki bočni zidovi, zapremnina manja od 1 m³, konjski vlak: sada isključivo služi u vojne svrhe (vidjeti 6. i 17. lipanj, Üxküll). Straža u Kuančenziju 11. s. narodni odred (ostraguša Berdan). – Kolodvor je bio skoro prazan, osim Kaulbarsovog vlaka. – Top. skladište (pješačko streljivo, kola vo., topovska kola, 2 topa).Velike zalihe opskrbe. Popravak našeg vagona do 19 h. Trebali bi nas prikopčati na sljedeći vlak: do 21 h već su 2 otišla bez nas; baš sam radoznao kada ćemo otići i gdje ćemo opet stati. Prema Šahmatovom uzoru i knez Wittgenstein ustrojava odred dragovoljaca (Pribiljski). Odlazak u 23 h.

31/18. srpnja, ponedjeljak, tijekom noći kiša, ujutro oblačno, povremeno kratkotrajna kiša, pljusak od 12 do 14 h, od 17 h sunčano

Buđenje na postaji Jaomin (150 v. prije Harbina; ponovo se užarila ista osovina. U 6 h vlak (doknada topništva ili novaci?) i 11 poljskih topova; u 8 h vlak (momčad, konji, kola, 4 vagona po 48 vojnika, ukupno 192 vojnika, osim toga sanduci: po 2 sanduka jedan na drugom /3 para/ u 2 usporedna reda; cijeli tovar učvršćen je šipkama u otvorenim vagonima, a kotači i držači su odvojeni). Utovar. U 10 h vlak s novacima: poslijepodne vlak s ovcama (ali ne na 2 razine), te još 1 vlak kao onaj u 8 h. U 19 h završen popravak vagona. Sk. Kondratev (izv. odred II. armije, stalno u Kuančenziju) stigao je putničkim vlakom, te ispričao da je princ Friedrich Leopold sa svojim vlakom bio na izletu u Kuančenziju (kako bi podignuo novac, budući da je put od željeznice do grada /4 km/ u lošem stanju). Član prinčeve pratnje Raul (lovačka b.) otišao je do Harbina (1. kolovoza 1905) - i 2 postaje dalje (Buhaj). – Odlazak iz Jaomina u 21,50.

1. kolovoza / 19. srpnja, utorak, u 6 h magla, do 8 h oblačno, nakon toga vedro, jedan od najtoplijih dana ovog ljeta

U 7,15 postaja Udza, nakon toga kolosijek, a prije i poslije njega 3 odreda 1. minobacačke topb. te 1. i 2. bt. (s novim haubicama). Dolazak u Harbin u 11 h. Tijekom dana zadržavanje odreda 65. i 66. pp., 17. d., 17. azb., navečer i odreda 2. bt. 1. minobacačke d. Glavnostožerni časnik u mom je prisustvu rekao genpor. Šerboviču (sudstvo) da dolaze 73. topbr. s 9. azb. i 74. topbr. s 19. azb. Šerbovič je uvjeren, da će uskoro biti sklopljen mir. Danas je časnik, koji je došao zbog kupovine konja, primio brzojavnu zapovijed zop., da ipak ne kupuje. Ppuk. Lauenstein od Tettaua o mornarici u Vladivostoku: napadi i prebijanja, ali i pucnjava na časnike. Više ne izlaze sami (…), osobito noću. – Mornar časniku koji mu nije uzvratio pozdrav: „Vaše prezime, prijavit ću vas“, a pješačkom časniku, koji je pozvao na red mornara koji ga nije pozdravio, poručeno je: „Pričekajte samo dok Japanci dođu, onda ćete vi nama salutirati.“ Adm. Jessen[124] (dio iz pisma za Lauensteina /…/), nakon ubojstva pješačkog časnika i zk. u mornarici, naredio je mir i pristojnost i zabranio izazivanje izgreda. – Bazarov: „To su stare priče, i ranije je bilo sukoba između ophodnji posade i drskih mornara.“ Ppuk. Lauenstein: inženjer Červinski izradio je žičanu prepreku s električnim punjenjem u Port Arthuru. Tvrdi da je s tehničke strane sve jednostavno - 3000 volti. Nikakva osobita izolacija, jer su drveni kolci loši vodiči. Žica samo ne smije dotaknuti zemlju. Proveden je pokus s kravom koja je uginula na mjestu. Djelovanje u praksi ipak je još nepoznanica. Prekidačem bi trebao upravljati časnik zadužen za aktiviranje električnih mina, puštajući struju prilikom dolaska neprijatelja (Červinski je glavni električar Kineske istočne željeznice, koji je radio za zo. utvrde Port Arthur nakon napuštanja Dalnija, gdje je /…/ tvrtka Ganz & Comp.[125] postavljala električna postrojenja). Barun Binder-Krieglstein vratio se jučer ih Habarovska. Pratio je teretni brod iz Šangaja (gen. Dessinot) za Nikolajevsk. Ali, brod je imao problema kod (…) (istočna obala Sahalina), tako da je Binder-Krieglstein iz najbliže ruske postaje Tihmenevke, krenuo poprijeko prema Aleksandrovskoj posadi, koju je onda napustio s posljednjim brodom. Na Sahalinu vlada oskudica: samo crni kruh i riba. – Tijekom jahanja Mukden - Jantajkopi (nakon zarobljavanja), vidio je prilično slabe japanske utvrđene položaje na crti Sahepu - Linšinpu, a iza njih na Putu mandarina navodno bi se trebao nalaziti glavni položaj, ali nije ga uspio vidjeti. Raspitivao se što smo ppuk. Lauenstein i ja uspjeli saznati o pojedinostima bitke, osobito pokretima pješaštva, budući da on s najsjevernije crte nije mogao puno vidjeti, što samo potvrđuje da u današnje vrijeme promatrači u pravilu ne vide ništa od bitke. O Rennenkampfovim uspjesima na lijevom krilu kod Mukdena: položaj se držao, nije bilo povlačenja bez zapovijedi, osim uzmaka od oko 500 stopa 1 b. Černojarske p. Binder-Krieglstein svjedočio je tzv. velikom napadu: 3 dana vijećanja, nakon čega je samo 1 sat. krenula prema glavnom položaju, a ostale 2 čak joj nisu dale podršku u paljbi. Od sat. je od 180 vojnika ostalo 40 na 200 stopa od Japanaca. Poslije je na granicu mrtvog prostora zabijen stijeg (područje koje je oduvijek bilo u ruskom posjedu) s natpisom: „osvajanje Znamene gore“. – Binder-Krieglstein vidio je u Rennenkampfovom stožeru sve zarobljenike, pronađeno oružje i slično, čak i vojne oznake, ali nikakve strojnice o čijoj se zapljeni izvješćivalo. Japanci su strojnice često držali u sastavu streljačkog stroja.

2. kolovoza / 20. srpnja, srijeda, lijepo, vruće

Na kolodvoru: 2 odreda 65. pp. (kola I. i IV. b.), vojnici 66. pp., topnici 8. bt. 4. topd. - nabava vode. Isberth je bio u Vladivostoku kada su 41. isstp. i 2 bt. iz Razdolne preko Vladivostoka krenule prema Slavjanki. Djelatnik tvrtke Kunst & Albers također se odlučio za plo-

[124] Jessen, Karl Petrovič (1852. - 1918. Petrograd), admiral Carske ruske mornarice. Tijekom Rusko-japanskog rata zapovjednik krstarica u Vladivostoku i obrane Usurijske oblasti („Karl Petrowitsch Jessen“, http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Petrowitsch_Jessen).

[125] Ganz und Comp. tvornica željezničkih vagona i strojeva iz Budimpešte, koju je 1844. osnovao Švicarac Abraham Ganz (http://albert-gieseler.de/dampf_de/firmen0/firmadt1168.shtml).

vidbu. Kod ukrcaja nije bilo časnika, koji su cijeli dan sjedili u restoranima. Kod Slavjanke pojavio se ruski torpedni čamac i javio da se Japanci nalaze u blizini, što je na brodu izazvalo paniku. Odmah iskrcavanje. Nakon što je zk. bt. naredio pripreme za punjenje topova, javljeno mu je da streljivo nije ukrcano: bilo je naime u posebnom vagonu, a kako kod utovara nije bilo časnika, na streljivo se zaboravilo (!). Tettau: pješačka tvrđavska posada u Vladivostoku je raspuštena, u novom je ustroju iskorištena kao momčad (!). – Četrdesetprva isstp. ustrojena je radi popune 2. st. d. - 4 p. (*napomena*: ranija vijest: umjesto 5. p. - Port Arthur - 6, 7. i 8. p. ustrojile su IV. b.).

Petrogradske novine: 19. azb. - 17, 38. d., 8. i 74. mješovita topbr., 6, 8. k. vobr., XIX. opkoparska b., odjel 4. poljskog inženjerijskog vo. – Čunčunska pp. po 2 b., Posjetska pp. po 3 b. (iz postrojbi odsječnog postajnog zo.). Pisma puk. Dobrovoljskog u *Pravitelnom vjesniku*, broj 93, 99, 103, 114, 120, 125, 131 (još 2 u nedjelju).

3. kolovoza / 21. srpnja, četvrtak, vruće i sparno

Dolazak 66. butirske pp., koja je vraćena kada je već skoro bila u Gunžulinu, odredište Vladivostok (časnik - samo 1 br., Bazarov) (*napomena*: 3. kolovoza potvrda Zaharova /1. br. 17. d./). Grof Bobrinski, Knorring i Danilov danas su ovdje proputovali na putu za Petrograd.

4. kolovoza / 22. srpnja, petak, vrlo toplo, navečer na brodu vjetrovito

U 9 h posebnim vagonom do luke. U 10 h odlazak brodom „Knez Suvorov". S nama puk. Zaharov, načelnik vojnih veza u zaleđu: sada će se sklopiti mir, sada kada stižu granate poljskog topništva. Kada je bio u I. armiji (vidjeti 6. srpanj), vježbalo se ispaljivanje šrapnela bez eksplozivnih metaka, s crnim barutom i eksplozivom. Učinak razaranja bio je manji, ali zbog gustog dima, istjerivanje iz kuća bilo je zajamčeno. Kuropatkin se osobito zalagao za granate. – Evakuaciju Mandžurije (demobilizaciju) Zaharov smatra već završenom i računa na 6 mjeseci, iako moguća i samo 4. Sve željeznicom, jer su brodovi preskupi (100 R.), a parobrodarska društva su inozemna društva. – Cijena na željeznici 43 R. po osobi: 1) I. armija (glavnina iz Priamurske oblasti) hodom do Harbina, željeznicom na istok, 2) pričuvnici u Europu, oko 10 po 1000 odreda dnevno - 10.000 ili 30.000 mjesečno, 3) momčad europskih zb., 4) oprema koja još ima neku vrijednost i koju se isplati poslati u Europu. – Navečer razgovor Zaharov, Holman, Cheminon, Lauenstein: o uzrocima rata i budućim ratovima, Turkestan - Indija. Značajno: nakon prijema za Novu godinu 1904, kada je car diplomatskom zboru poručio kako se nada da će se održati mir, poslao je 40.000 pričuvnika Istočne Azije u Europu[126] - Zaharov ih je razmjestio (???). Područje uz Sungari: u 16 h Sindan, veće naselje sa starim riječnim parobrodom kao mlinom. U 20,30 stajanje zbog nabavke drva. Vodostaj Sungarija je oko 1 sažen, tj. oko 2 m viši od uobičajenog. Ravnica obrasla travom, povremeno blage terase, rijetki brežuljci, čija podnožja završavaju na obali rijeke; tu i tamo oranice, inače tlo potpuno neobrađeno i bez drveća. Kasno poslijepodne povremeno na obzorju oštro se ocrtava gorje srednje visine.

5. kolovoza / 23. srpnja, subota, prekrasan izlazak sunca, iza 9 h oblačno, rijetko sunce, od 16 h povremeno kiša

Od 5 do 9 h lovački izlet uz Sungari (visoka trava) - nekoliko v. od pilane Lutinov na ušću Talanhea (nekoliko v. dalje veliko skladište drva Kineske istočne željeznice). Ulov: 2 prepelice i divlja patka, a viđeno je 10 srna? (Zaharov). *Napomena*: Zaharov i Camperio ostali su sami do 11 h. – Poslijepodne je dio gospode poštanske i brzojavne nadzorne postaje Famali (i pogranične straže) otišao na otok u lov. Danas na obzoru više gora i uz rijeku veći broj brežuljaka (…). Kod postaje Famali divlje svinje i medvjedi. Pribiljski je potpuno iznenađen što ruski časnici počinju hvaliti Stackelberga. Američka poljska odora: žućkastosmeđa boja. Kroj

[126] Vidjeti 7. kolovoza / 25. srpnja 1905.

gornjeg dijela u obliku košulje koja se uvlači u hlače s remenom od oko 5 cm. Praktično, udobno, nosivo.

6. kolovoza / 29. srpnja, nedjelja, skoro tijekom cijele noći kiša, ujutro oblačno, hladno, u 11,45 jaka kiša, od 14 h sunčano, povremeno oblačno, vjetrovito, hladno

U 4 h odlazak (Famali), u 7,30 dolazak u Sansin. Ppuk. Lauenstein: 26. lipnja kod 3. stajališta sjeverno od Gunžulina uz prugu vojnozdravstveni prijevoz: 5 konjanika, 120 mazgi sa 60 nosila i 60 vodiča, te 20 natovarenih mazgi sa po 1 vodičem, 4 kola sa po 1 vozačem i 2-3 pješaka uz njih. U Harbinu se nalaze 3 električne centrale: Stari Harbin, Novi Harbin i Pristan. Stari Harbin osigurava rasvjetu za stanove, Čigagov i Horvat te pogon i rasvjetu za tiskaru Kineske istočne željeznice, u kojoj se tiska i *Harbinski vjesnik*. – Novi Harbin: rasvjeta za kolodvor. Pristan: svjetlo za službeničke stanove i željezničke radionice, a tamo se gradi i nova centrala; 16.000 konjskih snaga za prijenos snage, 400 za rasvjetu. Ravnatelj Mamopov (RKB.) ostao je do kraja u Port Arthuru. Japanci su zadržali svu dokumentaciju banke. Posebno je bila ponižavajuća pucnjava na bolnice, to je stvarno sve dotuklo. Časnici su bili nevjerojatni (p., koje nikada nisu bile na položaju, stalno prigovaraju /…/, Stessel prema svima njima prijateljski raspoložen, zajednički objedi). Mnogobrojni časnici su se sakrili i pojavili tek nakon predaje. Červinski: Port Arthur ima bežičnu postaju, tvrtka Carlowitz & Comp. (Tientsin) postavila je postrojenje u Čifuu, ali drugačiji sustav, koji nije proradio (barem dok je Červinski bio tamo, možda je poslije radio). – Gostioničar u Starom Harbinu tuži se na časnike, točnije na sukob starijih s mlađima. Dana 5. lipnja odustalo se od plana izgradnje kružne pruge prema jugu i Vladivostoku od Harbina. Meržanov: pomirljivost između opskrbe i državne revizije (objed s nadzornim službenikom). Posljednji bjesni na mjere opskrbnog ureda koje donose samo gubitke, a Linevič je stalno na njegovoj strani. U prisustvu (…) govori o nadzoru II. armije: „Shvaćam da brinete za državne interese, ali ne shvaćam zašto otežavate ratno djelovanje." Službenik je upozorio na ugovor prema kojem je trgovac dogovorio jedinstvenu cijenu za isporučenu stoku, neovisno o tome hoće li isporučiti volove, teletinu ili ovnove. Schiemann: sukob Trepova i Gorbačevskog. Trepov je imao dobru volju, ali ne i stručnost te je zbog potrebe stalnog osobnog nadzora često ometao posao (…). Vredeng bi mu bio dobar savjetnik, ali radije je prepričavao sablažnjive anegdote. Osim toga, imao je problema i s liječnicima: ocijenili su ga beskorisnim. Sve to zajedno i zavođenje sestara, doveli su do njegovog opoziva. – Bolnice često zadržavaju bivše bolesnike radi obavljanja određenih poslova (vrtlari, stolari itd.); nitko ne postavlja pitanja. Što se tiče ostalih zlouporaba: na postaji sjeverno od Harbina dijeli se oružje i streljivo mongolskim knezovima koje se svečano dočekuje. Sukob Trepov - Gorbačovski doveo je i do osnivanja 2 ureda za statistiku. Obojica su slali obrasce miješajući razne statističke formule, pa je tek tada nastala zbrka.

Schiemann svjedočio: pripiti dočasnik izašao i vrijeđao časnika (…) (nakon Mukdena). – Ulrich je 5. srpnja na putu prema Vladivostoku sreo novake.

Mostovi kod Harbina: grade se 2 pontonska i 1 stabilni. – Zaharov zna za 3 pontonska (vidjeti 8. kolovoz). – Čita, Verhneudinsk - izgradnja bolnica, poslije vjerojatno vojarne. (…) Izbori za gradsko poglavarstvo: predsjednik Batjanov, a za članove prijavilo se 47 časnika. Batjanov: u načelu je protiv prijenosa vlasti na gen., jer tko bi drugi bio kriv što u Laojanu i Mukdenu nema nikoga osim gen.? Zbog toga 40 časnika odbijeno, 7 odobreno, uglavnom mladi časnici. U Port Arthuru je 1 časnik (inženjer) izveden pred ratni sud, jer je njegov beton bio loše kakvoće. Izrad betona zahtijeva veliku brižljivost kako bi bio učinkovit. Osim toga, Stessel je naredio, da navedeni časnik mora neprekidno biti u tvrđavi radi nadzora postojanosti betona (Červinski). U Petrograd je upućen zahtjev da se „Aljmaz" preradi u minonosca, kojih nedostaje. Odbijeno, jer je „Aljmaz" predviđen za carsku obitelj i neposredno nakon sklapanja mira bit će prebačen u Europu (Tettau). Vladivostok: zabrana izvoza hrane i robe,

što se stalno krši, npr. radnicima na opkopima opskrba stiže iz Vladivostoka (jedini izvor), za što npr. Isberth treba propusnicu (opskrba 8. isstp. u Škotovom), ali ima staru propusnicu i nekako sve ide. Odsječak Sansin: zo. 1 sat. te sot. pogranične straže. Odsječci na Sungariju: Harbin, Sansin (glasna tutnjava, brodove vuku tegljači s manjim gazom) i Lohasusu. Ppuk. Lauenstein i Zaharov: željeznica je tijekom rata mogla biti učinkovitija - glavni nedostaci:

1) Prije rata samo je kod Kineske istočne željeznice djelovala vojna nadzorna služba kao u Njemačkoj preko odsječnih povjerenstava. Takva je suradnja na Transbajkalskoj željeznici između željezničkog osoblja i stručnih časnika zabilježena samo na početku, a na Sibirskoj željeznici nikada (…). (Zaharov je nakon početka rata pozvan u Petrograd, gdje je održao predavanje osoblju Sibirske željeznice, koje je za neke stvari čulo tek od njega); 2) Nejednaki sustav tračnica: nedostaci Transbajkalske željeznice: gorje, postav loš, osim toga Kineska istočna željeznica od početka je bila zamišljena kao magistrala, tj. za promet desetak vlakova u oba smjera, dok je Transbajkalska građena za promet 1½ vlaka dnevno u oba smjera, tako da je u takvom slučaju teško povećati učinak; 3) Problemi Transbajkalske željeznice 1904: povremeni nedostatak drva zbog nesustavnog rada željezničkog osoblja i straha od troškova - propust pravovremene nabavke; 4) Hilkov nije toliko izvanredan kako se misli. Poslovan je čovjek, ali nema snage za provođenje temeljnih promjena. Osim toga i prilično je star, što se osjeti. Nakon dugih vožnji nedostatak potrebne energije. Vredeng je prikladan (Lauenstein: mnogi ga smatraju šarlatanom); 5) Više željezničko osoblje u ruskoj Aziji ima svoje nedostatke, iako ministar tvrdi da je u načelu poslao najbolje ljude, ali činjenice govore suprotno; 6) Razina tehničkog obrazovanja nižih službenika u cijeloj je Rusiji jako niska. Trebat će još mnogo godina prije nego što ruske željeznice počnu raditi savršeno kao inozemne. Ovaj rat nije mogao biti izvor strateških iskustava, jer je bojišnica okružena neutralnom Mongolijom i gorjem, pa je skoro potpuno isključen svaki operativni element.

Kuroki kod Laojana i Nogi kod Mukdena - čista taktika (Zaharov - !!). Vidjeti 29. srpanj. - Sk. Wolf: automatsko oružje - streljivo: 3 konjanika s 3 prateća konja. Samari s 5 pari kožnatih torbi, ali nosi ih se samo 4 sa po 8 remena za 25 metaka. Dakle 8 x 25 = 200, 200 x 8 = 1600, 1600 x 3 = 4800 metaka. Oružje je proizvedeno u danskoj državnoj tvornici.

Parobrodarske postaje na Sungariju (prema cjeniku izvješenom na brodu):

A.	v.	Bodune
	260 (26)	Harbin
	920 (660)	Lohasusu
	955 (35)	Mihailo-Semenovsko
	1084 (129)	Lugova
	1167 (pogreška u izvorniku, 85)	Habarovsk
B.	v.	Bodune
	44 (44)	Tautaj
	125 (81)	Tajdi
	166 (41)	Paliheza
	207 (41)	Verhneudinsk (…)
	260 (53)	Harbin
	288 (28)	Bašentua
	343 (55)	Laohe
	374 (31) (pogreška u izvorniku)	Bajansusu
	402 (27) (pogreška u izvorniku)	Sindan
	440 (38)	Hodzangou
	480 (40)	Calinhe
	509 (29)	Talgali

	580 (71)	Sansin
	596 (16)	Bajantu
	654 (58)	Gedzeu
	726? (71) (pogreška u izvorniku)	Susu
	751 (25)	Vanlihaton
	791 (40)	Kahama
	850 (59)	Fugdan
	920 (70)	Lohasusu
	1054? (163) (pogreška u izvorniku)	Ekaterin-Nikolsk
	1105 ¼ (51 ¼)	(…)
	1129 ¾ (24 ½)	Pompevka
	1171 ¼ (41 ½)	Gada
	1311 ½ (140 ¼)	Inokentevska
	1436 ½ (125)	Porjakovo
	1561 ½ (125)	Postmarin Magdalensk
	1597 ¼ (35 ¾)	Blagovešensk

Ksk. knez Urusov (pob. Kuropatkina) na odmoru (čini se vrlo bolesnim, promjena zraka) - odlazak brodom rijekom Amur od Sansina prema Harbinu. S njim Petruškevič, nadzornik plovidbe amurskog sliva te ravnatelj plovidbe amurskog područja gen. Berezovski (Blagovešensk). U 13 h polazak sa stajališta prema gradu Sansinu, na udaljenosti od oko 2 v. Mudanzan, Ninguta - gorska rijeka, bujica s kamenitim riječnim koritom, na kojoj je plovidba parobrodom moguća oko 40 v. uzvodno, ali samo uz visoki vodostaj. Voda je bistra, a na ušću se jasno vidi granica između bistre i mutne vode Sungarija. Posjet fudutunu[127] --- (stariji gospodin, koji je s nama s najvećim naporom popio konjak i votku), i njegovom pomoćniku -- - (gen., mlad, izvrstan utisak) i bogatom trgovcu Janšiju (u Habarovskom proveo je 38 godina, govori ruski - čini se da Zaharov i on imaju neke poslovne dogovore). U 18 h posjet je uzvraćen: fudutun je na brod stigao u nosiljci, a pomoćnik na konju. Sansin ima oko 20.000 stanovnika; bijedno naselje, djelomično drveni nogostupi; uglavnom prevladava drvo kao građevinski materijal: sve ograde su drvene, nema glinenih kao u južnoj Mandžuriji. Položaj, osobito zapadna obala Irdapuzana sasvim je ugodna (osobito s obzirom na naše skromne zahtjeve u odnosu na krajolik). U 20 h odlazak uzvodno. (…) Stjenovito dno, osvijetljeno plovno korito rijeke. Kineski pljačkaši - sk. Epifanovič, zk. 124. pp.: sada ih je manje. Ja (u šali): „S obzirom na mir, Japanci im više ništa neće plaćati." – Puk. Zaharov: „Da, vrijeme je da i mi prestanemo s time"(!!!). – Novčani sustav, RKB. O tome navečer razgovor sa Zaharovim. Mjesečno dolaze 2-3 vagona srebra u Harbin iz Hamburga i Amerike, u pločama od 6 (…), koje se tale u kovnicama u Harbinu i Jambiju (65 R., tj. ne sjećam se više točno) i prosljeđuju trgovcima kod plaćanja, tako da srebrna rublja uopće nije dio tečaja. Japanci su ostavili isti sustav, kupuju srebro i šalju ga u Mandžuriju. U Girinu kineske vlasti kuju srebrni (meksički) dolar. Zaharov: Japanci ubiru sve plodove (vidjeti razgovor Kuropatkina i Zanzuna od 1/14. siječnja 1905). Brodski sk.: u proljeće na otocima kod Sansina vide se gomile dječjih leševa (jednom 20), koji su bačeni u rijeku. Zaharov: veliki broj divljih svinja hrani se leševima (djeca, kineski banditi). Pastiri se zabavljaju gledajući.

7. kolovoza / 25. srpnja, ponedjeljak, tijekom noći kiša, prijepodne oblačno, jak vjetar, hladno (ja u kaputu); poslijepodne razvedravanje, ali bez sunca, navečer prestanak vjetra

Od ponoći utovar drva u Famaliju. U 9 h pristajanje na otoku između 140 i 240 v. od Harbina. Zaharov, Camperio, Pribiljski - lov - 1 patka. Odlazak u 12,30. – Oko 13 h gađanje

[127] Vidjeti 1/17. siječnja 1905.

gusaka s broda. Navečer dugi razgovor s puk. Zaharovim: 1) u istočnoj Aziji očekivao se rat, još od listopada 1903, a to što je počeo tek 8. veljače 1904, značilo je kašnjenje; u ljeto 1903. ovdje su bili japanski časnici (službeno 2 glavnostožerna časnika) i mnogobrojni obavještajci: "provjera" ruskih snaga itd.; 2) u listopadu 1903. iz vojne je službe otpušteno 40.000 pričuvnika (vjerojatno zbog političkog pritiska); 3) Zaharov je stigao krajem prosinca (…) 1903. u Petrograd; ovo neophodno putovanje organizirao je na diplomatski način; Petrograd je napustio 26. siječnja (8. veljače) ? (više se točno ne sjeća); 4) GS. je u vezi s mobilizacijom izdao samo šture zapovijedi; 2. dan mobilizacije ovdje je već sve bilo u pokretu - 1. okupljanje postrojbi u južnoj Mandžuriji, uključujući i konje iz Transbajkalske oblasti završeno je 4. ili 6. (17-19) ožujka - snaga postrojbi tada 40.000 vojnika, ali s (…) 46.000 vojnika (*napomena*: nemoguće, vjerojatno se radi o pristiglim vojnicima), odsječak Harbin - Nikolsk nije imao dovoljno vagona, tako da je Zaharov prekinuo promet Usurijske željeznice, vagone prebacio na prugu istočno od Harbina, a vagone Kineske istočne željeznice upotrijebio je za glavnu liniju; 5) Zaharov je u Laojan stigao sa stožerom iz Habarovskog; nakon dolaska Zabelina udijeljen je carskom namjesniku, čijem je stožeru uspio objasniti da se on (stožer) ne razumije u željeznicu te je dobio slobodne ruke za izbor sjedišta - izabrao je Harbin; 6) carski namjesnik - njegovo je imenovanje pridonijelo izbijanju rata, jer je prepiska između Japana i Petrograda preko njega shvaćena kao uvreda, a i znalo se da nije sklon Japanu (osim toga, okupio je oko sebe ljude, koji su sve sami rješavali bez međusobnih dogovora, a on je bio previše diplomat i stvarnu situaciju nikako nije razumio - na dan napada na Port Arthur adm. Witthöft pokazao mu je zapovijed da je „flota u pripravnosti“ („bacanje mreža“), ali Aleksejev je odlučio da je „prerano“ (*napomena*, Lauenstein: isti je dan održano admiralsko vijeće u Port Arthuru); 7) za bitke kod Vafangoua i Jalua Zaharov krivi carskog namjesnika. Zapovijedi nije bilo, ali preko Petrograda tražila se Kuropatkinova pomoć. – Pribiljski: Bobrinski, Gagarin i Šemeretvev bili su svjedoci, kada je Kuropatkin rekao Stackelbergu: „Ako mi dovedeš natrag ¼ zb., bit ću ti jako zahvalan (*napomena*: nejasno, Pribiljski pokušava reći: 1. szb. žrtvovan je od strane Kuropatkina po višoj zapovijedi, što opet nije u skladu s podacima o tadašnjem velikom pokretu na jugu); 8) Zaharov jako hvali Kuropatkina: mnogobrojne izvrsne zamisli, ali nedostatak samostalnih i inicijativnih pomoćnika - naime, trebao mu je strog i energičan načelnik GS., a svi su bili u stilu: „Što zapovijedate?“ - „Slušam.“ Npr.: kod Torunčena Harkevič je bio u velikoj neprilici, ali Zaharov se još tijekom noći umiješao: 2 kozp. (2. čitinska i 2. verhneudinska) (*napomena*: mislim da se radilo samo o 2. čitinskoj) bile su u pokretu, pa ih je poslao kao prihvatne postrojbe u Finhuančen radi uspostavljanja reda. Naredio je i iskrcavanje 2 vlaka u Laneandanu, kako bi se u Finhuančenu mogli preuzeti ranjenici. Još ujutro mu je javljeno da je sve u pokretu, što je uspio proslijediti i Kuropatkinu; 9) slično se odvijao i pothvat Stridonova prema Port Arthuru u organizaciji Zaharova - veliko značenje, jer tamo nije bilo topova (stizalo ih je 25 + više milijuna puščanih metaka i eksplozivnih granata). Brzojav za 1. szb.: utovar 35 vagona, lokomotiva dolazi i već nakon 2 sata Gurko je javio „utovareno“; 10) proboj Mišenka u Koreju i bitka kod Jalua osigurali su potrebno vrijeme i natjerali Japance na duge marševe; 11) gen. Saharov (načelnik GS.) - Zaharov izbjegava razgovor o njemu (navodno ga ne poznaje dobro) - u vezi s točkom broj 8, jasno je da ga je smatrao neprikladnim za dužnost koju je obavljao; 12) gen. Samsonov - Zaharov se pitao kako je uopće došao do izražaja, iako ga boj. Cheminon, koji je s njim proveo 2 mjeseca, hvali i smatra da se s njim nije pravedno postupalo, osobito što se tiče 1. dana bitke kod Vafangoua, kada je u stvarnosti on sudjelovao, a Simonov uzmaknuo, ali očigledno time i stekao carevu zahvalnost; 13) Stackelberg - jedino su mu bitne vlastite slabosti (supruga i krava); 14) što se tiče učinka željeznice, ja: „prosječno 15 vlakova dnevno“; Zaharov: „previše - samo 10“; 15) na primjedbu da mirno putujemo Sungarijem, kao da nije rat, Zaharov: „zašto npr. umjesto 7 samo 6 vlakova s novacima u 2 dana“; 16) Zaharov: uzgoj žitarica je tijekom rata u Mandžuriji značajno porastao (…), gubitak južne Mandžurije skoro se nije osjetio (? *napomena*: možda se

povećala proizvodnja žita u odnosu na gaoljan, ali ukupna površina je ionako potpuno iskorištena); 17) Aleksejev i Kuropatkin sada pišu spomenice o vlastitoj djelatnosti; 18) Kuropatkin je jedini koji razumije bit rata. Gen. i GS. općenito „ne shvaćaju život“, ne znaju se približiti postrojbama. Ovaj je rat pokazao da su neophodni jednostavni, savjesni i razumni ljudi, ne genijalci; 19) Rennenkampfu je potreban netko kao Gaiseanu.

8. kolovoza / 26. srpnja, utorak, prekrasno vrijeme, ne previše toplo, bez vjetra, u Harbinu sve suho

Od 9 h do 11,50 na malom otoku oko 20 v. prije Harbina - lov (2 zeca). Zaharov: na Sungariju manji broj džunki, masovno su kupljene za potrebe izgradnje mostova - kod Harbina 3 mosta, 1 prije, 2 poslije željezničkog mosta, pontonski mostovi. Koristi se samo materijal koji je već tu, a rušenje samo u slučaju potrebe. Uzvodno isto tako, čamci i rijeke; most kod Tajložaoa skoro je završen. Jedan sam vidio i oko 1-2 v. prije željezničkog mosta, a prema otoku pontonski most. U 14 h u luci, u 14,45 u vlaku. Obećao sam puk. Petru Matvejeviču Zaharovom svoje fotografije! Boj. Barun Tettau i sk. Boucé su ovdje, stigli su 3. kolovoza prijepodne iz Vladivostoka; s njima je bio ksk. Filippsen, koji je istog dana otputovao dalje. – Američki mornarički liječnik dr. Speak. Na kolodvoru navečer nije bilo vojnih vlakova, samo 2 vojnozdravstvena.

9. kolovoza / 27. srpnja, srijeda, hladna noć, danju sunčano, lijepo vrijeme, toplo, navečer hladno

Ujutro na kolodvoru nije bilo vojnih vlakova. Navečer 2 sa 149. i 150. pp. (38. d.). Dopuna: puk. Zaharov tijekom putovanja prema Sansinu: iz Europe prosječno 2 vlaka opskrbe dnevno. Navečer posjet prof. Brentanu. Dr. Kolmers: starije momčadi traže da se sada bore novaci, a novaci izjavljuju da se ni oni nisu došli boriti (*napomena*: malo pretjerano, ali uglavnom odgovara načinu razmišljanja pričuvnika). Kada je por. Raul iz pratnje pruskog princa bio kod Kuropatkina, kako bi razgovarao o pojedinostima posjete princa Friedricha Leopolda, Kuropatkin mu je savjetovao sljedeće: „Neka njegova preuzvišenost (…) vojnike pogleda u oči i uvjeri se da ova armija nije poražena.“ S nama je večerao puk. Zaharov. Dug razgovor s Camperiom o pijančevanju i izgredima (pjenušac), osobito u Harbinu. Zaharov sasvim mirno objašnjava da je Harbin bio sjedište velike armije. Često se raspravljalo o načinu kako ju zauzdati, ali raširio se osjećaj bespomoćnosti, jer se smatralo da je sve to ionako sasvim prirodno. Dnevno je stizalo 150-200 izgladnjelih časnika zbog nabavke, koji bi se nakon toliko odricanja odlučili dobro provesti, pa su se na 1 dan razbacivali novcem i tražili poznanstva. Stotine časnika obavilo bi poslove na brzinu u miru i tišini, ali 2-3 uspjela su uništiti ugled cijele armije. Usprkos oružnika i sustava obavještavanja, nije se uspjelo ništa učiniti. Ipak, da se umjesto o 1 kolodvoru, radilo o njih 5-6, takvi događaji uopće ne bi izazivali pažnju. – Ovdje je i inače, u miru život težak, sve europske navike ostaju nezadovoljene. Mladi časnik odrezao si je testise, kako bi imao mira. – Pjenušac se puno pije samo zato što je jeftiniji od ruskih vina (pjenušac 1,20 R., rusko vino 1,30-1,40 R.).

10. kolovoza / 28. srpnja, četvrtak, ujutro svježe, slab vjetar, tijekom dana ugodno

Dolazak: dijelovi postrojbi 150. pp., ovce, drvo u zatvorenim teretnim vagonima. – Upadljivo malo vlakova sa sjevera. Gen. Webel (načelnik GS. 5. szb.) jučer je došao preko Harbina. Gen. Samsonov pridružio se armiji prije otprilike 2 tjedna. Danski sk. Wolf o 1. szb., čije je položaje obišao 18-28. srpnja (ucrtano u zemljovid u mjerilu od 2 v.). Stožer se nalazio kod ušća Daline Erdahoze u dolinu Dalaohe. Stražu stožera činio je ko. Primorskih draguna. Prvi szb. oko 1 v. jugoistočno (…) (inače je zb. duž Dalaohea bio dio bojnog poretka); 9. iststd.: ucrtani tabori 33. i 34. br., ostatak se nalazio sjeverno na zapadnoj obali: 1. br. 1. isstd.: još dalje na sjeveru prethodnica u Tauluu: genboj. Sidorin (1. isstd.) s 2. br., strojničkom sat., usurijskom kbr. (5 ko. Primorskih draguna), 5 sot. amurskih kozaka, 24. donska

kozp. - 2 sot. - ostatak 24. kozp. u veznoj službi (vidjeti 21/8. srpanj ili 25/12. srpanj, Šahe?); 1. i 3. gorska br. (u pravilu 1 po st. d.); 1 bt. pogranične straže, 4 topa (*napomena*: vjerojatno topovi usurijske br.). Ucrtan položaj (otprilike) prema zemljovidu (…), u koji je sk. Wolf imao uvid, dužine od oko 4 v. Streljački rovovi, povremeno u 3 razine, uklesani u stijene, bez presjeka, djelomično sa zaklonima protiv šrapnela. Predstraže (bez zemljovida na raspolaganju): stjegovi na putovima pomaknuti naprijed za 6-8 v.; ispred njih manji položaji s pješaštvom i kozaci u desnom odsječku: 1 b. i 1 ko.; stijeg broj 1 (dolina Kaohe), stijeg broj 2 - zbog velike udaljenosti između njih postavljena je još 1 sat. Kao pričuva ostaje 1 sat. i ostatak sot.; lijevi odsječak: usporedni raspored, 3 stijega po 1 sat. Cijela širina položaja oko 20 v. ili po sat. 4-5 v. Položaji zaštitnice - za buduću prethodnicu (*napomena*: vjerojatno /…/) kod Thaipina. Izvrsno sakriveni, ali samo površni obilazak. Glavni položaj 1. szb.: dijelovi postrojbi sjeverno od Vandatatinze s obje strane Dalaohea; položaji nisu utvrđeni. Bojne crte na terenu lako se razaznaju na velikoj strmini: obilježene crnom bojom. Barun Tettau na putu iz Vladivostoka prema Harbinu: 65. i 66. pp. i 2. bt. 6. topbr. (*napomena*: vjerojatno 74. mješovite topbr.).

11. kolovoza / 29. srpnja, petak, lagano naoblačenje, toplo, sparno, poslijepodne isto, navečer sunčano

Ujutro nijedan vojni vlak. Poslijepodne nakon stanke od 24 h: dijelovi postrojbi 150. pp., vlak sa 149. pp. i s ovcama te navečer vlak s orkestrom. Barun Tettau: prilikom blagoslova stijega u Vladivostoku nekoliko je časnika gen. Rasbeku reklo: „Kako su naši vojnici mladi!“ Kladili su se da će gen. Rasbeka zamoliti novac za votku! (*napomena*: kupoprodaja votke strogo je zabranjena). Gen. Rasbek, ozbiljan, korektan čovjek, ostao je bez riječi zbog ove bezobraštine. Pozvao ih je k sebi, pohvalio njihovu hrabrost i rekao da očekuje da ju pokažu i pred neprijateljem. Dao je zabilježiti njihova imena, kako bi ih nakon borbe mogao ili nagraditi ili strogo kazniti. Nakon toga ipak se kod njihovog sk. raspitao o njihovim ocjenama, koje su naravno bile izvrsne, pa im je Rasbek svakome dao po 3 R. (!).

12. kolovoza / 30. srpnja, subota, rođendan prestolonasljednika, ujutro i prijepodne vrućina, poslijepodne vjetrovito, ugodno; prekrasna večer

Prijepodne na kolodvoru vojni vlakovi: vo. stožera 19. azb., odred 149. pp., odred 1. bt. 8. topbr. – Pješaštvo ovog zb. ima i kola s 4 kotača. Navečer: divizijska bolnica broj 38, 2. bt. 8. topbr. (odred) i još uvijek 150. pp. Prijepodne smotra. Značajno: ovdje je i 3. verhneudinska kozp., grenadirska opkoparska b. (1 vod otišao), mješoviti vod 11. i 20. kbt., is. opsadna topp. (gen. Holodovski), 5. minobacačka topp. i vo. (ne i 4!), I. is. zrakoplovna b., 4 stara (…) topa isstp. i 2 nova gorska topa pogranične straže. Večera s obitelji Lauenstein. Tettau i Červinski posjetili su Zoološki vrt. Ugodan lokal. Četiri tigra. Gužva, ljudi upadljivo ružni, ali vrlo dotjerani.

13. kolovoza / 31. srpnja, subota, vrućine od jutra, cijeli dan sparno

Ujutro na kolodvoru sve po starom. Vlak s ovcama. Tijekom dana dolazak 1 poljske bolnice, dijelovi 2, 3, 4. i 5. bt. 8. topbr. Gen. Guber barunu Tettauu: „Tužno je reći, ali opskrbni ured želi mir.“ Večera u njemačkoj bolnici Crvenog križa. Dr. Brentano dobio je brzojav iz Petrograda od 29. srpnja / 11. kolovoza: „Početi sa zatvaranjem bolnice.“

14/1. kolovoza, ponedjeljak, prijepodne vrućine, do večeri sparno

Ujutro na kolodvoru: dijelovi 151. pp., 2., 3., 6. bt. 8. topbr. (dio postrojbi, možda i ostale, kolodvor zakrčen), 2 vlaka s govedima, 1 s ovcama. Dolazak tijekom dana: dio 152. pp., 1 poljska bolnica, ovce. U 17 h na 9-10 v. istočno od kolodvora Stari Harbin obilazak utvrđenog položaja broj 10. U 19 h povratak na isti kolodvor; nakon večere posjet „Vrtu“, povratak u 23 h. Obilazak: utvrđeni položaj broj 10 (oko 800 stopa jugoistočno od oznake

9/10 v. i međupoložaj sjeverno od pruge oko 600 stopa). Vodič je bio natpor. grenadirske opkoparske b. koja je ovdje od svog dolaska. Odjel za vodove (kablove) (veliki troškovi na jugu), odjel za mostove na Sungariju. Bojna je nadležna za drveni građevinski materijal i radove s njim. Inače radnici su Kinezi, ali zbog poljoprivrednih radova sada zastoj radova na utvrđenom položaju broj 10. Utvrđeni položaji kod Harbina: 23 položaja i 24 međupoložaja na obje obale Sungarija. Međusobna udaljenost između utvrđenih položaja oko 2 v. Bitnice su smještene iza crte položaja. – Istureni položaji predviđeni su za prethodnicu. – Utvrđeni položaj broj 1 (vidi zemljovid Harbina u mjerilu od 2 v.) - oko 5 v. iznad željezničkog mosta neposredno na južnoj obali. – Utvrđeni položaj broj 2 kod Hodigoua na strmom obronku; zanimljivo: istureni bunker za opkoljavanje strmog, dubokog jarka na jugu. Utvrđeni položaj broj 10 dovoljan je za 3-4 sat.; u drvu izrađena skloništa? (5) za 75 vojnika (aktivni bunkeri). Osiguranje protiv zrna od 8 cola (crta paljbe, rov, ulazni rov, skloništa, bunkeri /…/, zaklonjeni teški bunkeri), manji vezni međupoložaji (bez broja) za 2 sat., tip utvrđenih položaja kod Laojana (s „ušima“), opkop sa skloništem, bunker bez zaklona, inače sve kao i gore, posvuda dvostruki prsobrani i žičane zapreke. Skloništa: spuštena, krov (…), dno - 2 sažena. Teški bunkeri u (…) ± 10 i „uši“ za zaštitu rovova. Ima prostora i za strojnice, ali nisu pripremljeni za njih: 22 utvrđena položaja za 3 do 4 sat. = 66-88 sat.; 23 međupoložaja po 2 sat. = 36 + 46 sat. = 112 - 134 = 28 - 33½ b. ili oko 2 d., pričuva 1-2 d. Potrebna posada Harbina 3-4 d. Konačna posada. Bodune bi trebao imati most i položaj (?). Opći tip položaja prema inženjeru puk. Bujnickom: u pojedinačnim slučajevima razlike tek u pojedinostima.

15/2. kolovoza, utorak, od jutra vrućine, do kasno u noć jako sparno, najviše 28°R

Ujutro na kolodvoru: više odreda 152. pp., odredi 3. i 6. bt. 8. topbr., 1 dugi vlak s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu. S vlakom 152. pp.: 3 vagona s velikim topovskim kolima za topovsko streljivo (bez natpisa, nova, čini se za haubice, možda za 5. minobacačku p.). U 10 h dolazak vlaka 152. pp. – „Prijevoz“ kolima (vidjeti 31. srpanj) ujutro spreman za odlazak. U 11 h vlak s kolima na 4 kotača i momčadi 151. i 152. pp., vjerojatno dio opskrbnog prijevoza 19. azb. – Poslijepodne: vod 6. top. vobr. i 1 vo. Pribiljski barunu Tettauu, nakon što je ovaj primijetio da mirovni pregovori dobro napreduju: „Stvarno vjerujete u mir? Samo se pokušava dobiti na vremenu dok ne završimo pripreme, nakon čega će Witte prekinuti pregovore i pobjeda je naša.“ – Glasine predstraža: 3. kolovoza (16. kolovoza) početak ruskog napada (! djeca, tako govore samo djeca, a još bi veća djeca bili oni koji bi napali!). Knez Eristov jučer mi je u „Vrtu“ rekao: „Mir je siguran, nema više borbi.“ Barun Tettau: pastor Borchum, koji se vratio od I. armije, priča da je tamo glavni predmet razgovora Kuropatkinovo stanovanje s 3 sestre Crvenog križa.

16/3. kolovoza, srijeda, jutro sparno, oblačno, poslije sunce, navečer na zapadu i sjeverozapadu nevrijeme

Ujutro na kolodvoru: odred 151. i 152. pp., 1. vo. 5. vobr., pretovar. Dolazak: 1. vo. 8. topbr., orkestar 151. pp., vlak s govedima.

17/4. kolovoza, četvrtak, sparno, od podneva oblačno, 17-18 h olujno nevrijeme, u 19 h raskošna, velika dvostruka duga, navečer zahlađenje

Ujutro na kolodvoru: 1. vo. 6. zrakoplovne top. vobr., 2 topa 15. iskbt. (cijeli bojni poredak). Doručak: dr. Brentano, dr. Kolmers i barun Binder-Krieglstein (Brentano sutra putuje kući). Brentano ponovo o negativnim posljedicama evakuacije ranjenika željeznicom. Rane su se zagnojile, čak su zabilježeni i slučajevi tetanusa, najčešće od šrapnela, tj. eksplozivnih granata. Moderno oružje uopće ne smatra humanim. U 19,05 odlazak za Gunžulin.

18/5. kolovoza, petak, prekrasno jutro, tragovi noćašnje kiše, zatim oblačno, ne previše toplo, poslijepodne kiša u okolici, hladno

Od 7,10 do 7,30 (…). Oko 300-500 stopa istočno od pruge, usporedna cesta s brzojavom do mosta. Do rijeke 2 drvena mosta dužine od oko 100 stopa preko riječnih rukavaca. Mostovi kod (…) (strma obala, pješčani sprudovi, željeznica, nasip, pješčani humci visine 5-6 m). Most „A“ oko 500-600 m iza željezničkog mosta skoro je završen (solidan željezni most s lukom i ogradom; pokretni most (vojni ponton); most s lukom i stupovima od lakog, drvenog materijala). Trenutna razlika u razini mosnih dijelova: a) 150-200 m, b) 1-0,5 m. Most „B“ 300-400 m prije željezničkog mosta (most s lukom i stupovima od lakog, drvenog materijala /oko 1 m iznad vode/, riječni most). Most „C“ nalazi se oko 1 km prije željeznice: tek su postavljene obruči za stupove, koji se uzdižu oko 2-3 m iznad vode; vjerojatno će biti solidan, željezni most. *Napomena*: na oko 1,5 km uz željeznički most (koji je prolazan), još 4 mosta. Potpuno nerazumljivo, utoliko što gradnja mosta nikako nije jednostavan posao: Sungari je širok 200-300 m. Svakako je povezano s „Lošagouskim položajem.“ Od 8,15 do oko 9 h postaja Lošagou. Na sljedećem kolosijeku straža 9. s. narodnog odreda. Od 10,10 do 10,53 stajanje na postaji Jaomin; 14,52-15,22 postaja Kuančenzi. Poljska željeznica: kineski radnici i konji, istovar ugljena (*napomena*: znači, ne više samo za vojne potrebe, nego i civilne, vidjeti 30. srpanj - možda zato što je poljska željeznica Gunžulin - Hersu završena?). – Iza 19 h dolazak u Gunžulin. Sjeveroistočno od postaje Gunžulin paljenje velikih količina kolača, trulih uljanih pogača. Sjeverno od kolodvora veliki tabor, čini se 151. pp. Genpor. Gaponov bio je navečer na kolodvoru (19. zb.). Barun Tettau: IX. opkoparska b. navodno je u Vladivostoku.

19/6. kolovoza, subota, tijekom noći kiša, jako zahlađenje, ujutro slaba kiša, u podne pljusak, poslijepodne lijepo

Ujutro dolazak: 1. vo. 6. k. top. vobr. (ovaj sam odred vidio već u Harbinu ujutro 17. kolovoza). U podne i poslijepodne 1 vlak, čini se topvo. (kiša, tj. blato i voda onemogućuju detaljniji pogled kod iskrcavanja). Bazarov jučer o genboj. Orlovu kod Jantaja: Orlov je nekoliko dana prije bitke kod Laojana iz osobnih razloga bio u Laojanu; 30/31. kolovoza ili 31. kolovoza / 1. rujna noću (Bazarov se više ne može točno sjetiti) ppuk. Vahručev odvezao se s drezinom prema postaji Jantaj sa zapovijedi za Orlova, što znači da je br. Orlov bila kod postaje Jantaj, a ne (prema rasporedu postrojbi) u Saheduu. Barunu Tettauu je načelnik GS. 10. azb. Curikov naveo Jantaj, tj. područje sjeverno od Tajhuzeja (nedaleko od Laojana), kao položaj br. Orlov, ali čini se da je pogriješio. Neobično je što 1. rujna na postaji Jantaj nismo vidjeli nikakve tragove br. (vo., zaostale pojedince). Na postaji je bila 86. viljmanstrandska pp. Ppuk. Bazarova 2. je rujna tamo bio poslao Kuropatkin, kako bi zaposjeo položaj prema istoku. Bazarov je p. našao na misi s gen. barunom Meyendorffom, izvidio je položaj i zaposjeo ga (tijekom noći paljba). Istovremeno je stigla Kuropatkinova zapovijed o odgodi paljenja zaliha u Laojanu, kako Japanci još ne bi saznali za povlačenje. Ali, bilo je prekasno: paljenje je već počelo. Dr. Krüger iz Crvenog Križa (ranije kod Rozdanka, pa u livonijskoj bolnici; dr. Öttingen, koji je ostao u Mukdenu, vraća se preko Rusije): malo sjevernije od Mukdena Japanci su zarobili oko 200 pripadnika vojnog bolničkog osoblja, tj. vojnike s povezom Crvenog križa, koji su onda Gučkovu stavljeni na raspolaganje. Ovaj ih je razmjestio po bolnicama. Krüger ih je dobio oko 40; najgori ološ, odmah su počeli pljačkati; 5 ih je dao vezati. – Nedaleko od kolodvora navodno su pale 2 eksplozivne naprave i to oko podneva kada je dr. Krüger spavao.

20/7. kolovoza, nedjelja, ujutro tmurno, od 8 h sunčano, vruće, od 17,45 do 18,30 oluja s kišom, oko 21 h slabija kiša

Dolazak: 2. vo. 8. k. top. vobr.; nekoliko vlakova s kolima vo. i pontonskim kolima opkopara. Tifus: u Harbinu je umro gen. Sulima-Samojlo (/…/ gen. II. armije) i sestra Svegincev. Ne preveliki broj slučajeva (dr. Gvozdenovič 3000), ali svi su teški: ludilo s mahnitanjem. Gen. Üxküll stigao je navečer (…) iz Eršidijaze: odustalo se od odsječka uskotračne

pruge Kuančenzi - Hersu, iako je već postavljeno 12 v., te je kao glavni pravac određen odsječak Gunžulin - Hersu, koji je na početku trebao biti pomoćni odvojak. Üxküll je to predvidio, pa je nakon što je odluka stigla, uspio u 5 tjedana postaviti 45 v. pruge (dakle 45 : 35 = oko 1,5 dnevno). Prema III. armiji vode 18 v. (barem prije 4-5 dana), ali trenutno je došlo do prekida radova zbog prednosti za opskrbne vlakove: 1.800 P. dnevno (*napomena*: na temelju primjera I. i III. armije vidi se koliko su bile velike teškoće u organizaciji opskrbe). Üxküll raspolaže s 1400 vagona (1400 : 45 = 31 po v.) i dnevno prevozi 12.000 P. – U dopremi opskrbe sudjeluje velikim dijelom i 7. szb. – Zalihe dvopeka su nedirnute: postrojbe nijedan dan nisu ostale bez kruha. Napad nemoguć. Ne provode se pripreme, ne grade se pruge. Svaki novi zb. samo je dodatno opterećenje. Potreban je građevinski materijal i slično (*napomena*: u skladu s mojim mišljenjem da se armije mogu i same opskrbiti u slučaju potrebe, novi su zb. u stvarnosti samo pokazivanje). Üxküll je oduševljen konjskim prijevozom, osobito na ovom bojištu (bez cesta) (…) (za svaki vagon konjska je snaga u pravom odnosu). Sa skretanjima na svakih 10 v. dnevno je moguć prijevoz 25.000 P. Odsječak Fušun - Mazudan: nakon što je tamo postalo previše opasno Üxküll je kod Fušuna dao postaviti 10 v. pruge preko Hunohea prema sjeveru. Tamo je sakupio 120.000 P. i svu vozarsku opremu, ali dalje je otišlo samo oko 40.000 P., ostatak je spaljen (vidjeti Camperio, 25. srpanj). Evakuirano je 8000 ranjenika; po 35 v. u 4 sata. Bazarov: 19. azb. ostao je kod Gunžulina, udijeljen je III. armiji. Bazarov i Camperio danas su bili u Godzadanu; tamo računaju na skorašnji završetak rata.

21/8. kolovoza, ponedjeljak, od 7 h do 14 h slaba kiša, navečer lijepo, ali hladno, sjevernjak

Dolazak: 3 vlaka s ovcama, vo., 3. bt. 8. topbr. Genboj. Üxküll objedovao je s nama: u srpnju je ukinut prijevoznički ured vrhovnog vojnog zo. (genboj. Uhač-Ogorovič na raspolaganju, sređuje obračun). – Već od svog osnivanja ovaj je ured brinuo uglavnom za organizaciju prijevoza, koju su sad preuzela zoa. Pri pokušaju postavljanja proračuna postaviti genboj. Uhač-Ogorovića, podatke je dao Üxküll: 10 b. (vo.) po 600 kola (cijena 750 R. po teretnim kolima), te dodatnih 40 teretnih vagona (Vafangou). Üxküll je siguran da je ovo bilo djelo Aleksejeva, kojem se Kuropatkin suprotstavljao do primitka zapovijedi iz Petrograda. – Prije početka napada Stackelbergu je gen. Zabelin planirao oduzeti vagon s kravom, ali Kuropatkin ga je spriječio, rekavši da će imati i pretešku zadaću, pa nije potrebno dodatno mu otežavati život. - Poslije, u Dašicaou, gen. Žilinski proveo je istragu uzroka neuspjeha kod Vafangoua. Kuroaptkin: „Sada nije vrijeme za istrage“, zbog čega je ovaj otputovao. – Üxküll poznaje Žilinskog vrlo dobro i nema pozitivno mišljenje o njemu, smatra da je imao loš utjecaj. Napad I. armije smatra mogućim ako se izgradi pruga do Taulua, za što bi s primjerenom radnom snagom trebalo 4 tjedna (*napomena*: pretjerano, jer je za uskotračnu željeznicu od 45 v. između Gunžulina i Hersua bila potrebno 5 tjedana). Kuropatkin: ostario je, ne samo fizički, postao je zaboravan. Radi na raznim projektima napada. Njegov je stožer neprekidno u poslu, a on osobno nadgleda svaku pojedinost. – Ali izvanredan je čovjek. – Üxküll misli da bi za njega najbolje rješenje bilo da ostane na Dalekom istoku kao zapovijedajući gen. Linevič kod Fušuna: 9. ožujka izgubila se veza s vrhovnim vojnim zo., zbog čega je Linevič izgubio glavu, što se jasno vidjelo prema izjavi „ne povlačim se.“ U stvarnosti bio je potpuno bespomoćan. Oranovski: Üxküll ga je neprijateljski dočekao, ali sada mu se divi: mudar i veliki radnik. Linevič će mu se sigurno u odlučujućem trenutku pokoriti. – Tettauova upadica: poznaje Oranovskog, načelnika GS. grofa Kellera, ali nikada nije uspio doprijeti do njega. – Üxküll: „Da, Keller je inteligentan, s velikom moralnom snagom - znao je što hoće. Linevič ne posjeduje nijednu od tih osobina.“ Bivši načelnik GS. Saharov: Üxküll nije mnogo govorio, ali čini se da nema ništa protiv njega. Za sve je okrivio njegovo vjenčanje, koje ga je potpuno okupiralo: gospođu je nazvao sobaricom, iako se inače radi o sestri genboj. Voronova (magarac, za kojeg se Üxküll čudi kako je uspio proći Akademiju GS.) i pob., koji je prošle

godine od stožernog sk. napredovao do puk. Stvar traje već 4 godine (uključujući i razvod, bivša žena bila je vrlo draga, brat - bivši ministar - ljut je zbog cijele priče). Skugarevski je 3 godine zkd. kod Üxkülla, nakon što je bio zkp. u Vilniusu. Posjeduje veliko znanje, uredski tip, u praksi se nije dokazao, a svaku samostalnost odlučno i grubo sprječava. Ministar Saharov nazvao ga je (…), a jedna druga osoba (…). Ovdje je već imao probleme.

22/8. kolovoza, utorak, tmurno, hladno, od 9 h sunčano, između 17 i 18 h povremeno kiša, inače ugodno

Ujutro dolazak odreda XIX. opkoparske b., tijekom dana još 2 odreda iste b. Velike količine drvenih stupova, dasaka i tračnica. Puk. Pestič o povlačenju puk. Cihoviča u Mukdenu: skupina zapadno od carskih grobnica trebala je krenuti nakon Gerngrossa, ali uzalud je čekala. Kada je konačno netko poslan da provjeri što se dogodilo, ustanovljeno je da je Gerngross već otišao. I onda umjesto pokreta prema sjeveroistoku i željeznici, skupina je krenula prema jugu zaobilazeći carske grobnice (pridržavajući se rasporeda). Sjeverno od Mukdena vidjele su se povorke u pokretu prema sjeveru, vjerovalo se da se radi o vlastitim postrojbama, ali to su bili Japanci. Poslije, na putu prema sjeveru, Japanci su bili posvuda ispred, tako da se odred konačno uputio na uzvisinu, na kojoj je opkoljen. Puk. Cihovič s 3 kozaka odjahao je. Puk. Muhin, načelnik GS. 41. d. umro je od posljedica ranjavanja 8. ožujka zapadno od carskih grobnica: stožer d. nalazio se iza neke kuće, a iza vlastita br.; u leđa ga je pogodio komadić zrna šrapnela koji je eksplodirao u cijevi. – Genboj. Üxküll jučer: opskrbno stanje armije sada je oko 800.000 vojnika. Dopuna: glasine o ustrojavanju IV. mandžurijske armije.

23/10. kolovoza, srijeda, ujutro magla, zatim sunce, u 13 h kratkotrajna gusta kiša, poslijepodne lijepo ali hladno

Dolazak: dio XIX. opkoparske b. (stara kola s 4 kotača, velika kola za brzojavni vod); 14. is. gorska bt., navečer vlak s 8 strojnica (maksimum, 14. d.?), 21. i 22. is. vojnozdrastveni vo.; ovce, 20 poljskih topova s postoljima (povratak s popravka?). Dr. Schäfer vratio se od I. armije. Raspoloženje časnika: szb. - u razgovoru su skoro svi za nastavak rata; ali časnici 1. azb. ne - 1 puk. izjavio je da nastavak ratovanja predstavlja glupost. – Cijepljenje konja protiv antraksa[128] (sibirska jazva) cijele I. armije i to po 2 puta; posljedica 1. cijepljena bila je slaba, a 2. cijepljenja višednevna groznica. – Dr. Schäfer s povjerenstvom obišao je sve položaje I. armije i pregledao sve vojnike koji su se vratili iz bolnica; uglavnom se radilo o vojnicima mjesnih posada (oko 90%); pričuvnici su se rijetko vraćali. – Pukovnije 9. isstd. nalaze se na uzvisinama. Zarazna bolnica (tifus) Crvenog križa smještena je u dolini Dunlaohea, na što se tuži gen. Kondratovič, ali nema ovlasti protjerati bolnicu iz divizijskog odsječka. – Tifus nije prerastao u epidemiju, ali slučajevi su teški. – Prvi azb. je pričuva, osim 2 b. 86. pp., ali obećan mu je položaj s obje strane Puta mandarina. Treći szb., koji se sada nalazi na 1. crti bojišnice, raspolaže s 3 p. na istoku i 1 na zapadu, te će biti potpuno prebačen na istok. – Gen. Kaulbars je u Gunžulinu.

24/11. kolovoza, četvrtak, lijepo jutro, toplo

Ujutro dolazak odreda 173. pp. (44. d., početak postrojbi 19. azb.), 2 vlaka ovaca, velikih količina opskrbe, više vlakova 173. pp. (tabor zapadno od kolodvora na udaljenosti od oko 1 v.). Bazarov: uskotračna željeznica prema Hersuu (ucrtana u zemljovid u mjerilu od 2 v.); trebala bi krenuti prema III. armiji preko Sifanpua. Izgradnja pruge: kolosijek broj 84 - Lamatenza (*napomena*: zanimljivo, svi odsječci postavljaju se okomito na prugu - zbog nedostatka građevinskog materijala? - svakako vrlo nepovoljno s obzirom na operativne mogućnosti). Dr. Schäfer jučer: I. armija za sve krivi Kuropatkina; „dobar opskrbni časnik“, ali ne i

[128] Bedrenica.

vojskovođa. – Barunica Üxküll dr. Schäferu o gen. Cerpickom: u vojsci se govori da ako „otac svih laži još nije pronađen, Cerpicki je pravi čovjek za to imenovanje." „Dobar je za tučnjave po gostionicama."

25/12. kolovoza, petak, prekrasno vrijeme, sunčano, toplo, ali ne i neugodno

Dolazak: prijepodne 173. pp., u 11 h 1. vlak s postrojbama 175. pp., vlak s govedima. Poslijepodne 175. pp. - kao i 174. pp.: tabor oko 1 v. sjeverozapadno od željezničke postaje. Kola sa zapregom, kao strijelci ranije. Momčad 19. azb. - zeleno-sivi kišni ogrtači s kapuljačom, inače kaki.

26/13. kolovoza, subota, prekrasno jutro i vrijeme cijeli dan

Ujutro i tijekom dana dolazak postrojbi 174. pp., stožer 44. d., vlak s 2 topa i topovskim kolima (prema podacima neke gospode /.../?). Poslijepodne obilazak: tvornica umjetnog leda, koja je s radom počela tek prije 3 dana (za bolnice). Postrojenje je postavljeno ujesen prošle godine, ali bilo je problema (vjerojatno je nedostajalo amonijaka, koji se ovdje ne može nabaviti), postavljeno je u vrijeme bitke kod Mukdena. Tijekom povlačenja za novo je sjedište izabran Harbin, gdje je oprema bila smještena u vagonu. Proizvodi svakodnevno 120 P. leda. Na kolodvoru uskotračne poljske željeznice (prema Hersuu): velike radionice, osobito za vagone (putničke). Por. III. željezničke b.: 3. sat. odgovorna je za prostor do Hersua. Nedostupni prijevoji. Na postaji Seredina opskrbno je skladište. Putničkom vlaku potrebno je 7 sati. Sada se gradi pruga prema Tauluu, a poslije prema Intunžouu (? - od postaje Razdelna). – Kočnice vagona u pravilu su uništene, jer se umjesto 100 utovaruje i do 200 P. – Na bojištu je i 3. sat. II. željezničke b. Jednogodišnji dragovoljac[129] grof Milodarovič (časnik za veze kod Linevića): u Godzadanu samo se priča o utrkama kod Hersua, koje je ovih dana organizirao 5. szb. Svi vlasnici čistokrvnih konja se pripremaju. Poslijepodne posjet sk. baruna von Chowena s obavijesti za Camperia da je okladu, kako još neće biti mira, izgubio. Prvi, naoko pouzdani znak o sklapanju mira! Kuropatkinov vlak danas je odvezen na 84. kolosijek. Gospođa Lauenstein piše: opskrbni ured u Vladivostoku prodaje žito za ½ kupovne cijene, u strahu da će nakon sklapanja mira cijena još više pasti (?). – Gen. Andró, pomoćnik glavnog opskrbnog časnika danas je otputovao u Habarovsk.

27/14. kolovoza, nedjelja, prekrasno jutro, poslije naoblačenje, južni vjetar

Dolazak: poljska bolnica 44. d., 3 vlaka s volovima, 1 vlak s raznim postrojbama, konji s novom opremom, nekoliko kola s pješačkim streljivom (ktopb.?). Druga bt. 73. topbr. Vagon za primanje gen. baruna Kaulbarsa. Gen. Batjanov stigao je tijekom noći, a ujutro i Linevič. – Smotra dijela postrojbi 19. azb. Kuropatkin je isto tako trebao doći, ali čini se, jer su svi (…) zauzeti, da će doći poslije. – Linevič je u 18 h otputovao u Godzadan. Bazarov je vidio nekoliko stotina čeličnih štitnika kod uklanjanja žičanih zapreka, zaobljeni su na prsnom dijelu i imaju proreze za ruke (desni je prilično velik) i lijevo koljeno (u slučaju klečanja); debljina čelika je preko 4 mm; izvana i iznutra sloj azbesta. Lauenstein (pismo iz Njemačke, podaci o Kruppu): izrađeno je već 100 topova s čeličnim štitnicima. Vojska je zatražila da štitnici na gornjem dijelu budu nagnuti unatrag (zbog šrapnela), ako je to preteško, donji dio ne bi smio biti predubok (nije problem). Bazarov: 13. i 21. azb. mobilizirani su za Mandžuriju.

---

[129] Jednogodišnji dragovoljac bio je vojni obveznik s višom školskom spremom, koji je dragovoljno služio vojni rok, kako bi nakon završetka temeljne obuke nastavio vojnu službu kao časnik. Takav oblik služenja vojnog roka prvi je put uveden 1813. u Pruskoj, a u austrougarsku vojsku 1868. (slijedile su Italija, Francuska, Rusija), „Einjährig-Freiwilliger", http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.e/e338266.htmhttp://de.wikipedia.org/wiki/Einj%C3%A4hrig-Freiwilliger).

28/15. kolovoza, ponedjeljak, južni vjetar, hladno, naoblačenje, u 14,15 kratkotrajna kiša, predvečer sunce

Dolazak: 2 vlaka s volovima, vlak s domaćim konjima (za prijevoz ili poljsku željeznicu), vlak s kozacima (doknada - sibirski i orenburški) i 3. k. topb. (od 22, 23. i 24. dp. za 2. nerčinsku, 2. čitinsku i 2. verhneudinsku kozp.). U 9 h istočno od kolodvora u taboru: topb. 2. argunske zabajkalske kozp. (od 36. dp., jučer je stigla vlakom, ali i od 24. i ostalih dp.), 6 pušaka u kožnatim koricama, 3 kola, postolje za osmatračnicu (uz uredništvo *Vjesnika Mandžurijske armije*), fotografirao. Četrnaest dijelova po 1,5 m = 21 m (vojnik: 28 lakata; točno). Dijelovi šipki oko 5 cm² omotanih žicom (povezivanje drvenim klinovima (…), pojačano s 4 dvostruke žice. Na dnu 12. dijela (dakle, oko 18 m) postolje za promatrače. S jedne strane dizalo (drveni sanduk s rešetkama i kolutom za povlačenje - za 2 osobe), s druge strane ljestve; žica s drvenim prečkama.

29/16. kolovoza, utorak, južni vjetar, oblačno, hladno, poslijepodne sparno

Dolazak: tijekom noći 175. pp., tijekom dana veći broj vlakova s postrojbama 176. pp., 1 vlak s kolima 5. i 6. bt. 73. topbr. Obilazak jučer pristigle „k. topb.“: 1 časnik, 3 dočasnika, 3 razvodnika (strijelci), 12 vojnika za streljivo, mehaničar (…), 1 časnički sluga = 1 časnik i 26 vojnika, 39 državnih konja i 1 privatni (10 dočasnika i razvodnika, 5 zaprežnih konja = 12; 39 - 12 = 24 vojnika za streljivo uključujući i vodiča, tj. 2 teretne životinje po oružju). Ispraviti 5. prosinac / 22. studeni 1904! – Dvoja kolica za streljivo (kao i kod pješaštva, meci u kutijama od cinka) i 1 kola. Šest pari torbi na teretnim životinjama i 1 na sedlu strijelaca. – Streljivo: (8 x 25 x 2 = 400 po torbi). Po pušci: 400 kod strijelaca, po zo. i kolima. Časnik: „Nezgodno je što se tijekom prijevoza streljiva ne može natovariti i stočna (konjska) hrana“; sk. Wolf: kod I. armije dopušteno je maknuti 1 torbu (meni se čini čak 2). – Vježbe momčadi: 2 tjedna (tamo teorija, ali ovdje je praksa). Svako zo. dobiva sanduk s dijelovima opreme i rezervnim dijelovima. Težina puške 21 f. - domet oko 8 km. Produžetak 2400 stopa. – Materijal je „grub“. Časnici su upozoreni, da se produžeci lako lome. Kuropatkin je ovamo stigao navečer; promatrao je vježbe 2. szb. Jučer je bilo veliko ratno vijeće u Godzadanu: zka. i Mišenko. Dr. Schäfer: dana 27. kolovoza vježbe gađanja haubica kod Majmakaja. – Ksk. Beere iz Kuropatkinove osobne garde: Linevič je nedavno rekao: “(…)“ (stari magarac!). Za Mukden krivnju snosi Kaulbars. Kuropatkin je zahtijevao napad 5, 6. ožujka, ali ovaj se nije mogao odlučiti (duh iz Kuropatkinovog stožera!). Nakon što je Kuropatkin saznao za opoziv (brzojav), slomio se i rasplakao; do tada se inače u teškim situacijama izvrsno držao. Kuropatkin nije odbacio Saharova; ako nije ispunio očekivanja, krivnju snosi samo njegova supruga. Kuropatkin i Saharov i danas su u prijateljskim odnosima. Međusobno se posjećuju. Kuropatkinov brzojav: „Rat je izgubljen“, Beere odlučno osporava. Na uzvisini južno od Putilovskog vrha, vjerojatno 15. listopada pala je granata na oko 20 stopa od Kuropatkina, činilo se da ju nije primijetio. Nakon nekog vremena knez Gagarin ga je upozorio da bi se mogli skloniti od vjetra. Kuropatkin je sa smiješkom odgovorio: „Niste moj zk., nego zk. moje osobne garde!“

30/17. kolovoza, srijeda, lijepo, ne pretoplo, južni vjetar

Dolazak: ujutro odred 176. pp., te 2 odreda 175. pp.; opskrba, volovi. Zatim navečer Tifuntaj (u posebnom vagonu, s njim 2 Kineskinje). Kuropatkin danas i sutra ostaje ovdje. Gaiseanu je ponovio kako mu je kod II. armije nadređeni gen. u vezi s bežičnom brzojavnom sat. povjerio da oprema ne radi, ali s vremenom se nadaju boljem učinku. – Nedavno sam čuo da je bežična veza uspostavljena s gen. Rennenkampfom. Razgovor s dr. Schäferom o sustavu vojnozdravstvene službe: Trepovu ništa nije bilo jasno, ali je radio, svuda se miješao i smetao; Ivanov također ništa ne razumije, ali i ništa ne radi. Aleksejev (kod I. armije, ranije u 5. isstd.) isto je besposlen, čak i kod evakuacije uvijek problemi. – Uz gen. u vrhovnom vojnom zo.,

svako zoa. ima načelnika i nadzornika bolnice, dakle 7 gen. položaja: sve su to sinekure. Imenovanje Aleksandrovskog načelnikom vojnozdravstvene službe I. armije u zimi bilo je ipak nešto jedinstveno. – Crveni križ je time postao potpuno nezavisan, država u državi. Ovih dana u Hersuu su održane utrke, a planira se još jedna. Bazarov: glasine o ustrojavanju IV. armije: 1, 19. i 9. azb.; zka. genpor. Zarubaev; konačar genboj. Uhač-Ogorovič. Od 1. azb. na položaju je 1 br. (dr. Schäfer nedavno: Villmanstrand je na položaju s 2 b., vidjeti 23. kolovoz). Barun Tettau stigao je navečer preko Godzadana od II. armije: princ Friedrich Leopold primio je danas princezin šifrirani brzojav: „Mir je sklopljen.“ Vrhovno vojno zo. tvrdi da su primili samo privatni brzojav sličnog sadržaja iz Šangaja.

31/18. kolovoza, četvrtak, jak južni vjetar, oblačno, od 18,30 slaba kiša

Dolazak: ujutro odred 176. pp., inače samo opskrba, građevinsko drvo, daske i slično. Barun Tettau o boravku kod 10. azb.: 100 i više topova Cerpickog samo je presjek. Deseti azb. ima 2 standardne pokretne sat., a gen. Orbelijani 6. k. topova. Kod 9. d. Tettau je uočio vježbanje napada 2 p., što je izgledalo užasno: napad na vlastiti položaj (međuprostor između utvrđenih položaja), dok je pričuva u protunapadu: u visokom gaoljanu guste su se povorke približile na oko 100 stopa - neposredan napad. Na temelju razgovora jasno je da nema dogovora o pješačkoj taktici te da nisu izvučene nikakve pouke. Dio tvrdi da se preporuča okupljanje, što je u redu dok ne počne pucnjava, a onda slijedi razbijanje na manje skupine. Gen. Šatilov (kojeg Tettau smatra velikim volom): „Moramo ostati pri starom načinu borbe, guste povorke i neprekidno napredovanje bez ispaljenog metka.“ Dobroroljski (načelnik GS. 9. d.): „Naš vojnik pripadnik je krda, živi (…) i radi u skupinama; od njega se ne može zahtijevati individualnost“. Raspoloženje u II. armiji: svi smatraju rat završenim. Čak i Cerpicki, glavni lažljivac, navodno je rekao: “Mogli bismo pobijediti, ali ne s ovim postrojbama.“ Dobroroljski: „Kao ruski časnik moram se izjasniti za nastavak rata, ali ratno nas iskustvo uči, da je on bezizgledan“. (Dobroroljskog Tettau opisuje kao razumnog čovjeka, ali i nacionalistički nastrojenog i neprijatelja Njemačke.) Pucnjava haubica. – Armija raspolaže samo s 1. minobacačkom d., koja je udijeljena II. armiji. Trenutno kod I. armije 1 bt. za upoznavanje. Paljba 27. kolovoza kod Lamatenze bila je uopće 1. paljba s novim haubicama: školsko gađanje, samo s granatama, ali veliki učinak, duboke pukotine (visine prosječnog čovjeka) prilikom udara o tlo. Uskotračna poljska željeznica bit će za nekoliko dana produžena od 84. kolosijeka do Lamatenze. Tijekom vježbe zkp. je izjavio da mu nije ništa javljeno, budući da su svi njegovi dragovoljci u prethodnici (*napomena*: posljedice sustava, prema kojem su samo dragovoljci prikladni za službu ophodnje). Druga se armija ljuti na *Vjesnik Mandžurijske armije*: izaziva zlu krv. Glavnostožerni sk. Rattel, koji je svjedočio razgovoru: vojnici već mjesecima svakodnevno čitaju o miru; ako će se rat nastaviti, posljedice će biti razorne (vidjeti današnji članak u *Vjesniku Mandžurijske armije* /…/). Cerpicki psuje zbog povlačenja iz Mukdena: tako zapetljane pothvate treba izvoditi na neprijatelju. Ali smatra, da ako je zapovijed o povlačenju dao Kaulbars, pojedinosti je ipak odredio Kuropatkin (*napomena*: mislim da nije u pravu, jer je Kuropatkin 9. ožujka imao dovoljno drugog posla i nije imao neposrednu vezu do Kaulbarsa). Gen. Geršeljman dobio je brzojav o imenovanju glavnim konačarom u GS. i odmah nakon sklapanja mira očekuje se njegov dolazak u Petrograd (općenito se ovo imenovanje smatra izvrsnim izborom). Geršeljman psuje Cerpickog: sve na njemu je umjetno, lažno, drama. Brzojavno mu je bilo naređeno da se javi Cerpickom, poslao je izvješće: „Sve obavljeno!“, nakon čega je Cerpicki dobio napad nesvjestice i Geršeljman ga nakon toga više nije vidio. Oko 16 h dobili smo od Cenzorskog ureda brzojav Wittea caru od 16/29. kolovoza, prema kojem su Japanci prihvatili „zahtjeve“. Navečer Bazarov: zapovijed cara (navodno od 4. lipnja prema Julijanskom kalendaru), koji je tako sastavljena, da se ne može posumnjati u prestanak rata. Objava zapovijedi ipak je zaustavljena najvišom uredbom (! promjena stajališta).

1. rujna / 19. kolovoza, petak, tijekom cijele noći do 10 h kiša, poslijepodne razvedravanje

Dolazak: postrojbe 17. i 18. pp.; u 8 h I. odred 17. pp. (5. pješačka d.); željeznički građevinski materijal, volovi, gen. Geršeljman (inače zatvoren, šutljiv, odgovara samo s „da“ i „ne“) Tettauu: Sevskijeva pp. broj --- bila je nakon napuštanja Suhudapua odvojena, poslije mu se pridružila s 2 b., a 2 su ostale kod III. armije. Orlovska pp. broj --- odsječena je kod Mukdena: „Na sjevernoj bojišnici kod Launice? - Da.“ Mišenko: odgovarajućim izborom između nižih i viših razina ispaljivanja može se u većini slučajeva upravljati putanjom, tj. zamahom šrapnela, pa su granate zbog toga nepotrebne. Jučer kavkaski koz. časnik (rođeni Poljak): u kubanskim postrojbama vlada velika uznemirenost, 2. poziv kozačkih postrojbi neuredan je i bez oružja te zahtijeva konje, odoru i oružje. Ipak je istina da svaki imućniji kozak, ako mu 2-3 sina budu pozvana u vojnu službu, gubi financijsku podlogu. Tettau: dvojica vojnih službenika (pričuva i 1 bivši novinski urednik): „Rusiji su ratni porazi potrebni, tako da se konačno okrene sebi i provede reforme, a ne da se ponovi povijest nakon rusko-turskih ratova 1877/8.“ Na to su im Geršeljman i Dobroroljski prigovorili: „Kakva slava?! Pročitajte povijest tih ratova.“

2. rujna / 20. kolovoza, subota, prekrasno vrijeme, toplo, poslijepodne povremeno oblačno, sjevernjak, ugodno

Dolazak: građevinski materijal za uskotračnu željeznicu, 12 poljskih topova (doknada: 2 topovska kola s natpisom: /…/ 1 br. - 1 bt. - *napomena*: znači stižu topovi ruskih bt.), 2 vlaka 18. pp., stožer br. i navečer stožer p. *Vjesnik Mandžurijske armije*: brzojav Witteа caru od 29/ 16. kolovoza (vidjeti 31. kolovoza) i izvrsno dotjerano tumačenje za momčad. Por. Trompeter donio je ppuk. Lauensteinu paket od supruge iz Harbina: bio je u opskrbnoj postaji u Harbinu, kojoj je nedavno zapovjeđeno da ustroji 20 poljskih pekarnica za dolazeće postrojbe nakon demobilizacije, ali ova se najava u Harbinu još ne shvaća ozbiljno. Sada bi se trebao javiti 17. azb., ali potvrđeno je da zb. koji su prvi stigli, prvi i odlaze, što znači da 17. azb. uskoro dolazi ovamo. Glavni opskrbni časnik Guber: zadovoljan je zbog mira, koji će mu omogućiti dostojanstveni odlazak. Problemi s nabavkom mesnih proizvoda.

3. rujna / 21. kolovoza, nedjelja, hladna noć, svježe jutro (prvi sam put obukao krzneni kaput), oblačno, poslijepodne vedro, slab sjeverozapadnjak

Konji prodani. Dolazak: vlak 51. dp. (doknada), 1. bt. 27. topbr., 1 bt. pogranične straže (4 nova gorska topa), ovce, domaći konji (za poljsku željeznicu?), stožer i poljska bolnica 5. pješačke d. (vlak s 56 vagona, između ostalog i 20 za opskrbu). General konjaništva barun Kaulbars (poslijepodne odlazak prema jugu) i genpor. Zarubaev su ovdje. Ppuk. Zabotkin (ranije kod 2. nerčinske kozp., sada u stožeru gen. Cerpickog) također je ovdje kako bi osigurao poseban vagon za putovanje bolesnog gen. Cerpickog. Za bitku kod Mukdena uručena mu je zlatna sablja (zo. 8. stp. /2 b./ i nekoliko orenburških kozaka tijekom noći; poslije je dobio pojačanje - 2 b. 3. stp., dobro je napredovao, ali 8. stp. izgubila je 450 vojnika), pokraj njega bio je Hohenfeld, koji je ranjen, čini se da je izgubio glavu. – Zabotkin je uslijed unutarnje ozljede trbuha prebačen na operaciju u Rusiju, vratio se tek prije 3 tjedna. Što se tiče agrarnog pokreta, njegovoj se supruzi na gospodarstvu pojavilo seljačko povjerenstvo i najavilo podjelu zemlje te joj naredilo da ode; 6 naoružanih seljaka otpratilo ju je u Elisavetgrad i poručili joj da može biti sretna, što joj je suprug samo ozlijeđen. Što se tiče odštete za zemlju, dobit će ju kad budu mogli platiti. – U Rusiji prevladava uvjerenje da će najveći nemiri uslijediti tek nakon mira. Ppuk. Bazarov vratio se iz Godzadana: mir još nije sklopljen, što znači da nema nikakvih vijesti, ali zato u Tokiju: kakav je to prevrat? (stjegovi na pola koplja i slično), tako da je Petrograd naredio: ne zaustavljati (…) itd., prijevoz postrojbi, moraju biti spremni na sve. Na moj upit, može li se zemljovid u mjerilu od 10 v. poslati u Beč,

gen. Oranovski: „Sada nije vrijeme“, a na molbu za uvid u pravo stanje armije nakon prestanka neprijateljstava: „Bit će.“ Tijekom noći vijest iz Harbina: Binder-Krieglstein je umro.

4. rujna / 22. kolovoza, ponedjeljak, svježe jutro, tijekom dana lijepo, toplo, južni vjetar

Dolazak: dio postrojbi 3. i 4. bt. 27. topbr., ovce, građevinsko drvo i daske, koz. doknada, domaći konji (poljska željeznica?). Jučerašnje vijesti o revoluciji u Tokiju svele su se na to da su 1 japanske novine - vjerojatno radikalne i opozicijske - izvjesile crnu zastavu kao znak žalosti, a ostale novine pozvale da učine isto. Navečer dolazak sk. grofa Szeptyckog iz Nukindanze novim odsječnim opskrbnim putem preko Indušoua.

5. rujna / 23. kolovoza, utorak, ugodno, lijepo vrijeme, jak zapadnjak

Dolazak: stožer 19. azb., dio postrojbi 19. pp. ,drveni građevinski materijal, konji, ovce. Poslijepodne dolazak princa Friedricha Leopolda od Pruske, nakon vožnje poljskom željeznicom do Hersua. Sutra organizira večeru za vrhovno vojno zo. Vijest novinske agencije: car javlja Lineviču da je mir sklopljen. Grof Szeptycki o opskrbi 7. szb.: isključivo doprema, tek povremeno kupovina od Kineza; na raspolaganju 4 odjela teretnih životinja (po 300 + 50 za vlastitu opskrbu) i 2 teretna kola, koja se opskrbljuju u Gunžulinu; preživljava se od onoga što je trenutno na raspolaganju, zaliha nema; mijenjaju se i vrste konjske hrane (gaoljan, ječam - pa ništa); povremeno zbog loših putova nedostatak izbora i manjak svježeg kruha. Večera: genboj. barun Üxküll očekivao je princa Friedricha Leopolda u Eršidazi, pratio ga je do postaje Seredina i onda se vratio (12 km, posljednja postaja od Eršidaze za 50 minuta): I. armija mora proći 2000 v., 5 mostova - uz oko 8000 vojnika odsječnih postrojbi: preko Sungarija na tom području postoji 9 mostova. Zbog malobrojnih odsječnih postrojbi slaba straža na mostovima, neki ju i nemaju; Linevič: postaviti Kineze da stražare. Üxküll i ppuk. Šeršov (zk. oružništva): anegdote o Lineviču: brusači škara su socijalisti; izgon supruga (…).

6. rujna / 24. kolovoza, srijeda, prekrasno vrijeme, jesenski dan

Dolazak: dio postrojbi 19. i 20. pp., ovce, goveda, drvo. S barunom Tettauom posjet gen. Guberu (na njegov poziv); pojedinosti o sustavu opskrbe (vidjeti izvješće broj ---). U *Vjesniku Mandžurijske armije* objavljen je proglas cara u vezi sa sklopljenim mirom za Lineviča. Boj. Gaiseanu obišao je 18. pp. (kralj Rumunjske) nedaleko od 8. kolosijeka (sjeverno od Gunžulina), gdje se nalazi i zo. 19. azb.

7. rujna / 25. kolovoza, četvrtak, prekrasno vrijeme, jesenski dan

Dolazak: ovce, konji, drvo, nema postrojbi (vidjeti 8. rujan). Vijest 23. kolovoza / 5. rujna. Mirovni sporazum potpisan s ratifikacijskim rokom od 50 dana; do tada primirje. Kako će se sada organizirati naš povratak? Možemo li otputovati ili moramo čekati do nastupanja konačnog mira? Pismo princa Hohenlohea od 15. kolovoza: skeptičan je što se tiče mira, jer su u Petrogradu svi vrlo ratnički raspoloženi (u skladu s vijestima iz pisma njemačkog vojnog poslanika grofa Lambsdorfa ppuk. Lauensteinu: u Petrogradu svi odlučno tvrde da će se rat nastaviti) - (zanimljivo, sada se može reći da se vlada sa slanjem Wittea odlučila za mir, ali komedija je stvarno dobra!). Camperio se jučer navečer vratio od 3. szb. Kuropatkin je imao smotru 5. szb. Ratničko raspoloženje. Večera kod dr. Schiemanna: ppuk. Lauenstein, Bazarov, barun Tettau i ja. – Linevič, koji je cijelu obitelj okupio u vojsci, brzojavio je caru, da mu pošalje i „slavnog kirurga ---“, njegovog zeta; ali ovaj (zet) (…), bio je dovoljno mudar da odbije. Prijepodne vježba sat. 67. pp. (19. azb.). Streljački stroj uvijek je počinjao pojedinačnim napredovanjem 2-3 vojnika, koje je onda ostatak postrojbe slijedio u brzom trku. Jurišu bi se pridružila 2 odvojena voda u 2 reda na oko 100 stopa od neprijatelja, našto bi počeli i povici „hura“. Pričuva - obrana: iako je vrijeme bilo prekrasno, bila je to prilika za bočno djelo-

vanje - krenula je iz zaleđa, a streljački stroj u protunapad, i to je bilo sve. – Grof Szeptycki, koji je nedavno promatrao veliki broj vježbi 7. szb., smatra da stari zb. više ne rade takve besmislice (ali, vidjeti Tettau, 9. pješačka d. 31. kolovoza). Prethodnica genboj. Avramova, koja se ranije nalazila ispred 5. szb. istočno od pruge, bila je mješovita donska kozp. Donska d. imala je velikih problema s konjima. Manjak hrane, a zk. su sav novac trpali u vlastite džepove. Zbog toga je gen. Telešev i smijenjen.

8. rujna / 26. kolovoza, petak, hladno, oblačno, povremeno sunce, vjetar

Dolazak: ovce, koz. i top. doknadne postrojbe i konji. Ujutro kod prilaznice za istovar, tj. iskrcaj, dio postrojbi 20. pp. (vo. i teretne životinje). Gen. Batjanov stigao je jučer navečer. Ppuk. Lauenstein vratio se jučer iz Harbina sa sprovoda baruna Binder-Krieglsteina (službeno je potvrđeno da se nije radilo o samoubojstvu, jer su pronađena pisma za zastupnika tvrtke Kunst & Albers, kod kojeg je stanovao, /…/ zbog pete; napisao je da preuzima jamstvo za brod koji se nasukao kod Sahalina /90.000 R. položenih u RKB./, jer je umjesto ruske vlade on preuzeo). Lauenstein je tijekom puta u Harbin sreo 4, 5, 6. bt. 27. topbr.; 6. bt. iskrcana je sjeverno od Gunžulina na kolosijek. – Gen. Niedermüller jučer je napustio Kuančenzi i krenuo prema Gunžulinu s ppuk. Lauensteinom. Svojedobno je bio određen za načelnika logistike pri vrhovnom vojnom zo. Putom je saznao da je Linevič zadržao Zabelina. Ranije, u službi kod carskog namjesnika, sva je izvješća tiskao i pohranio u 2 primjerka u Akademiji GS. i još ponegdje, kako bi poslije mogao opravdati vlastito djelo, tj. ako bi krivnja pala na željeznicu. Namjerava nakon rata zatražiti odobrenje za objavu. – Pročitao nam je dijelove izvješća: u kolovozu 1904. poslan je u Laojan kako bi razjasnio zašto vojni vlakovi kasne i do 36 sati. Utvrdio je: 1) nedostatak mjesta za istovar/iskrcaj; čekanje na istovar i do 2 dana (prijedlog: narediti zoa. da su istovar dužna obaviti u roku od 12 sati); 2) gen. Trepov slao je vojnozdravstvene vlakove bez obzira na stanje željezničkog prometa, prema načelu da ranjenici ne smiju dugo boraviti u vagonima; vlakovi koji bi otišli morali bi ubrzo stati, jer nisu imali dovoljno drva i vode ili je nedostajala opskrba, koja se onda morala kupovati i nabavljati na opskrbnim postajama, što je dovodilo do neočekivanih, neplaniranih zastoja (prijedlog: zk. vojnozdravstvenog vlaka trebao bi u tom slučaju svoj zapisnik predati zk. željezničke postaje, a ovaj zka., koji bi time dobio pregled situacije). Niedermüller je u Petrogradu dao izraditi prijepis Kuropatkinovog izvješća o bici kod Mukdena. Odgovornost za poraz Kuropatkin prebacuje na Kaulbarsa, čiji napad nije uspio. Priloženi su prijedlozi Kaulbarsa i Bilderlinga, u kojima svaki od njih očekuje uspjeh onog drugog (i I. armije), a Kaulbars traži i dodatna pojačanja (*napomena*: čini se da ovo stajalište II. armije prevladava i u opisima Novickija u *Ruskom invalidu*, br. 167 i 168). Por. Gidovič, osobni pob. Rennenkampfa, prošao je danas ovuda na putu za Petrograd: 7. szb. dobio je 25. kolovoza Kuropatkinovu zapovijed za izviđanje: „Uslijed neprekinutog brzojavnog voda Amerika - Japan, nije isključeno da japanska armija u suprotnosti s namjerama svoje vlade krene u napad. Stoga je potrebno izviđanje duž cijele crte bojišnice, kako bi se utvrdilo postoje li naznake japanskog napredovanja.“ – Gidovič o pojedinostima provedbe zapovijedi (provjera k. topb.), i odlasku prethodnice 24. kolovoza / 6. rujna. - Tettau je čuo, da su se svi načelnici GS. zborova pobunili. Szeptycki: puk. Madritov ponovo se sa svojim odredom vratio Rennenkampfu te mu je naređen pokret prema Tinhuasanu (vidjeti *Vjesnik Mandžurijske armije* od 9. rujna / 27. kolovoza). Kod Rennenkampfa su i 3 kineske k. sot. koje je Tifuntaj ustrojio na vlastiti trošak. Zk. je kineski gen.; udijeljeni su mu stožerni sk. Blonski s top. časnicima (uvjeti: ako rusko vrhovno vojno zo. bude zadovoljno učinkom, preuzet će ove sot. i Tifuntaju nadoknaditi troškove). Poslijepodne dolazak brzojavne sat. grenadirske opkoparske b.; navečer 2 vlaka s poljskim brzojavnim odjelima (već je bilo mračno). Prije nekoliko tjedana (4), Ministarstvo rata obustavilo je unapređivanje časnika od strane vrhovnog vojnog zo.

9. rujna / 27. kolovoza, subota, tmurno jutro, oblačno, toplo, bez vjetra

Dolazak: tijekom noći divizijska povorka: 19. pp., 1. i 3. vo. 28. vobr., XXI. opkoparska bojna; željeznički građevinski materijal, volovi i ovce; daske i drveni građevinski materijal. *Vjesnik Mandžurijske armije* objavio je uvjete mira. Prema njemu trebalo bi doći do uspostavljanja željezničke veze Japan - Rusija. Postaja Kuančenzi. *Napomena*: sada je jasno zašto se Linevič toliko bunio protiv mira. Jučer je Bazarov bio u Godzadanu i javio, da kako se radi samo o primirju, ne možemo skupno otići. Japanci bi morali preuzeti odsječke do Kuančenzija koje još uvijek drže Rusi (Japanci ih ne smiju formalno prepustiti), što je opet moralni udarac za Lineviča zbog napuštanja sipingajskog položaja. Cijeli taj postupak napuštanja navedenog prostora nije jednostavan posao. Linevič se protivi davanju naredbe o prekidu neprijateljstava - zapovijed bi trebala biti proglašena sutra ili prekosutra - zbog čega se njegovi suradnici ustručavaju najaviti mu naš odlazak. – Danas sam brzojavio veleposlanstvu: „Uslijed prekida ratnih pothvata, molim princa Hohenlohea raspored odlaska." Poslijepodne se iz Godzadana vratio ppuk. Bazarov s viješću da tamo primirje uopće nije objavljeno, ali u stožeru vrhovnog vojnog zo. veliko uzbuđenje. Naše je putovanje u Vladivostok odobreno. Sk. Bouncé (vratio se iz Majmakaja): poljsku željeznicu do Lamatenze jučer je otvorio gen. Kaulbars. Boj. Gaiseanu (na povratku od 6. szb.): 6. szb. drži jak položaj kod Culušua. Dr. Schiemann: veterinari zarađuju veliki novac s potvrdama o bolesnim, uginulim ili konjima određenim za klanje, za što odred dobiva novčanu naknadu koju dijele zk. – Slično posluju i vojni svećenici koji za sve usluge zaračunavaju visoke cijene. – Barun Tettau: natpor. Gläser, VI. is. opkoparska b.: od početka rata kući je poslao uštеđenih 3000 R. Grofu Szeptyckom časnik iz Godzadana: sutra će vrhovno vojno zo. objaviti primirje.

10. rujna / 28. kolovoza, nedjelja, tmurno, hladno, istočnjak, od 10,30 slaba kiša do oko 13 h, zapadnjak, oblačno

Dolazak: dio postrojbi XXI. opkoparske bojne, 2. i 3. vo. 28. vobr.; daske; volovi. Ujutro genpor. Blagovešenski: jučer mu je u 23 h telefonom javljeno da je Lineviča posjetio predstavnik Ojame, kako bi se dogovorili o pojedinostima primirja. Budući da Petrograd nije poslao nikakve upute, poslan je (…) brzojav u Petrograd (*napomena*: to je razlog jučerašnjeg uzbuđenja u stožeru! - genpor. Saharov prekjučer: Linevič je dobio brzojav gen. Palicina, načelnika GS. od 7. rujna o primirja. Ovaj brzojav (Bazarov) bio je „privatan"!). – Ali upute o evakuaciji Mandžurije postoje: početak u studenom - 6 vojnih vlakova dnevno, poslije 10 (*napomena*: studeni je rok do kada pruga do Kuančenzija mora biti napuštena). *Napomena*: danas je stigao odgovor na brzojav Lineviča iz Petrograda: pregovori će potrajati oko 2-3 dana, tako da primirje sigurno neće biti objavljeno prije 12. ili 13. rujna. Dr. Schiemann bio je jučer i danas u Godzadanu: sutra odlazi gen. Oranovski, kako bi pregovarao s Japancima. Natpor. Seume: jučer je japanski pregovarač došao u Taulu (dr. Schiemann: 2 su kod II. armije; Kaulbars je upitao Lineviča što da rade? - ovaj je odgovorio: saslušati i otpremiti). Gen. Batjanov napustio je Gunžulin. Jučer je organizirao svečanu večeru, vjerojatno Georgiovski, budući da je ovih dana bila sjednica vijeća. Dopuna 11. rujna: japanski pregovarač izjavio je da je gen. Fukušima određen za pregovore.

11. rujna / 29. kolovoza, ponedjeljak, vedro, ali hladno jutro, tek od 10 h toplije, olujni zapadnjak

U 0,15 polazak za Harbin, u 7,10 prolaz uz oznaku 187/186 v., u 7,15 kolosijek, vlak s XXI. opkoparskom b. (brzojavna sat.). Oko 8 h postaja Buhaj, kratko stajanje; vlak s 3. poljskim inženjerijskim vo., 1. zb. Od 9 h do 9,30 kolosijek s oznakom 161/160 v.; putnički vlak iz Harbina. Od 10,04 do 12,05 postaja Jaomin. Vlak s topvo. Od 12,30 do 13,45 stajalište; 3. topvo. 28. top. vobr.; goveda. Od 14,40 do 15,30 postaja Jaošogou. U 15,40 željeznički most preko Sungarija. Nakon mosta A (vidjeti 18. kolovoz) novi most, udaljen oko 200-300 m; na

rijeci uglavnom džunke. Most C još je daleko od završetka, južni dio (lijeva obala) bez stupova; vjerojatno će se postaviti pontonska podloga. Lauenstein: Kuropatkin je nedavno završio izradu operativnog plana: napad s 4 zb. (7. szb. nije uračunat, jer je samostalna postrojba), 2 zb. držala bi položaje. Drugi stzb. udijeljen je nakon dolaska 19. azb. I. armiji. Od 15,50 do 16,15 postaja Taojžao. Od 17,15 do 18,25 postaja Šitunčenzi: vlak s mješovitim postrojbama (sibirski kozaci, 14. k. topvo. i ostale), goveda. Od 20,45 do 21,25 postaja Suančenpu.

12. rujna / 30. kolovoza, utorak, naizmjence sunce i oblaci, kratkotrajna kiša

Ujutro u Harbinu: dolazak 3. is. odreda brzojavnog voda. U 0,15 dolazak u Harbin. Barun Tettau saznao je od evangeličkog vojnog pastora: jučer ujutro prestanak neprijateljstava. Gospođa Lauenstein primijetila je nedavno u Harbinu prolaz 2. vo. 10. issttopbr. Ppuk. (…) - do lipnja pri 10. azb.: mješovita d. 10. azb. kod Mukdena bila je pod zo. genboj. Vasileva (/…/ načelnik GS.); gen. Šantilov zapovijedao je samo 1 br. 9. d. Kaulbars, koji nije znao za dolazak povorke Gerngross (1. szb. i d. Witte) prebacio je 4. ožujka brigade 26. d. i 31. d. prema Houhi (!); na ovaj se način dakle „d. Vasilev“ našla tamo (! - vidjeti moja razmatranja od 4. ožujka) - napad na Juhuantun: s istoka 124. voroneška pp.; 125. roslova pp. izgubila je 2 zkp. (--- i baruna Medema) te oko 600 vojnika. – Poslije je br. pod Launitzom bila prebačena na sjevernu bojišnicu. Princ Friedrich Leopold trebao bi sutra navečer iz Harbina krenuti prema Vladivostoku; danas je putovanje odgođeno na neodređeno vrijeme (*napomena*: zamolio je upute od cara Wilhelma II.; čini se da nije dobio odobrenje da otputuje). U 19,35 odlazak iz Harbina.

13. rujna / 31. kolovoza, srijeda, prekrasan izlazak sunca, poslije oblačno, povremeno sunce, ugodna večer (mjesečina)

Buđenje na postaji Imanpo, odlazak u 6,40. U 7,55 prolaz postajom Vejšahe bez zadržavanja. Na kolodvoru mladi medvjed na letvi. Od 9,15 do 9,35 postaja Titouhezi. Lišće polako žuti. – Straže na postajama u odnosu na svibanj malobrojne. Od 11,15 do 12,50 postaja Gaolinzi (opskrba vodom). S uzvisine 1-2 v. južno od nje (…) balon (zbog bežičnog brzojava?). Od 12,45 do 16,10 postaja Handaohezi (velika postaja, kotlovnica, radionice itd., u dolini na širem dijelu bolnice). Barun Tettau: prilikom povlačenja iz Anpina krajem kolovoza 1904, 10. azb. prošao je uz položaj u izgradnji, koji se nalazio ispred onog kojeg je trebao zaposjesti. Zatekao je više od 8000 komada ostavljenog alata, te ga je pokupio prema zapovijedi zoa. Gen. Slučevski odredio je nagradu od 25 kopjejki za svaki komad pronađenog alata tako da je spašeno oko 4000 komada alata. Od 17,15 do 17,30 postaja Šanši (285 v.), od 19,15 do 19,30 Mudadzan, a od 19,45 do 19,50 Eho. Od 20,45 do 21,10 postaja Moduši.

14/1. rujna, četvrtak, ujutro kiša do 10 h, poslije toga oblačno, povremeno kiša, oko 18 h kratkotrajni pljuskovi

Od 1 h do oko 5,30 postaja Mulin. Od 8,55 do 9,05 postaja Tajpinlin (prije i poslije veliki zavoji; ravnica, bez šume, tu i tamo grmlje). Od 9,15 do 10,10 postaja Silinhe. Vijesti: princ Friedrich Leopold 1/14. rujna odlazi iz Harbina, a 3/16. rujna trebao bi stići u Vladivostok. Ispravak: vijest od 15. rujna: dolazak 4/17. rujna u 11 h. Od 12 do 14 h postaja Pogranična, 14,50-15,15 Grodekovo. U 19,30 postaja Ketricevo (Nikolsk Usurijski).

15/2. rujna, petak, oblačno, ali ne previše, oko 5 h sunce, hladno, u luci visoki valovi

U 6,50 odlazak iz Nikolsk Usurijskog. U 12,45 dolazak u Vladivostok. U 16,30 trebalo je uslijediti predstavljanje adm. Jessenu na „Rusiji“. Ali, kada smo stigli do ratne luke, gdje nas je trebala čekati parna barkasa, javljeno je da nas adm. ne može primiti, jer ujutro u zoru flota isplovljava za Gensau (ispravak: za Buhta Šestakov /navečer Bazarov/), gdje će se raspravljati o primirju; s njom putuje i načelnik GS. tvrđave, puk. barun Budberg. Princ Friedrich Leopold ipak dolazi sutra u 11 h. Njegov dolazak ometa naš program. Ostaje dan duže od nas,

kada je za njega organiziran lov na jelene na otoku Askoldu. Umjesto upoznavanja s Jessenom, obišli smo krstaricu „Gromoboj“ na doku. Sljedećeg bi tjedna trebao biti popravljen. Značajno: teški topovi na doku, koji u pravilu u ruskoj mornarici stoje samostalno, ovdje su postavljeni u tornjeve. Osim toga, uz obješenu debelu brodsku užad (palamar) dolazi nekoliko slojeva vreća kao zaštita od krhotina.

16/3. rujna, subota, prekrasno vrijeme, jugozapadnjak, svježe

Flota je isplovila oko 6,30: „Rusija“, „Bogatir“, „Grozni“ i „Bravni“ (?) - torpednjače? Princ Friedrich Leopod stigao je u 11 h. Grof Szeptycki. Za audijenciju smo zamolili preko boj. von Rathenowa. Zahvalio je na predstavljanju i pozvao nas sutra na večeru. U 10 h predstavljanje zk. tvrđave genpor. Rasbeku i zk. luke, viceadmiralu Greveu (Grevais). U 13,38 odlazak, povratak u 16,58. Obilazak položaja Linevića i najbliže obalne bt. (topovi kalibra od 10 coli). Položaj raspolaže zidanom vojarnom pokrivenom slojem zemlje i betoniranim bunkerom, inače, kao i kod ostalih vojarni prevladavaju drvo i zemlja. Vojarna je smještena u produžetku Zlatnog roga, odmah uz strmu obalu i oko 40 m dug vanjski rov u stijeni dubine od oko 8 m. Posada: 5. sat. 29. isstp. bez topništva (?), samo topovska postolja za protunapad. Najzanimljivije na ovom položaju, koji se smjestio na vrhu visoke uzvisine, nudeći se kao primamljiv cilj nezaštićen u odnosu na teško topništvo, jesu čelični štitnici za strijelce (presjek, spojnica, podupirač, opruga, preklop /…/). Gornji dio može se preklopiti kod spojnice, tj. zgloba, koji ima do 2 opruge; slabiji je od donjeg dijela. Pretpostavljam da bi trebao štititi glavu i u pravilu biti preklopljen, ali vojnik tvrdi da su oba dijela potrebna tijekom bijega (*napomena*: uopće ne shvaćam ove štitove, kada se bez ikakvih teškoća mogu iskopati zaklonjeni streljački rovovi). Bunker se nalazi u sjeveroistočnom uglu (…), radi zaštite rova; nasuprot bi trebao biti još 1, ali nisam ga primijetio (a. - u betonu zaliven gorski top kalibra od 3 palca, samo za naboje; b. - Nordenfeldt strojnice - 7,5 m brzometni top /naboji i šrapneli/, beton, stepenice, rov visine preko 2 m, betonski prolaz širine oko 3 m, dug oko 100 stopa). Pedesetpeta obalna bt. s topovima kalibra 10 coli, oko 500 m sjeveroistočno od utvrđenog položaja Linevič, koji još nije završen. Betonsko skladište streljiva, inače samostalna postolja za strijelce za neposrednu paljbu nadaleko su vidljiva (nevjerojatno, u slučaju šrapnelske paljbe poljske bt., ovi se topovi ne mogu upotrijebiti). Četiri topa s cijevima dugačkim oko 15 stopa (kalibar 45: 450 : 12= 37,5 - otprilike odgovara). Trajanje vožnje od kolodvora (trgovačka luka na kraju Zlatnog roga na parnoj barkasi „Kurir“ - 20 minuta). Prijepodne na kolodvoru utovar konja i kola 1 sat. IX. opkoparske b. na veliki brod; brodska dizalica utovarila je konje pomoću oko 1 m širokih pojaseva (zbog pritiska konji ne smiju piti 2-3 sata ranije); natovarena kola (pontonska) isto tako podignuta su zajedno s teretom. Prva br. 17. d. (19. azb.) je u Tumenu (Bazarov).

17/4. rujna, nedjelja, sunce, ali naizmjence kratkotrajna kiša, svježe

U 9,35 s „Kurirom“ kroz Kanal u Bukta Novik. Kod stajališta stožer 10. isstd. (puk. Koljšmidt, načelnik GS. gen. Model, brigadir genboj. Putilov). Šetnja prema zapadu, tada s barkasom u zaljev Novik; oko (…) Klagine prema poluotoku Basarginu; obilazak 13. bt. (topovi kalibra 4-10 palaca kao i 55. bt.; betonsko skladište streljiva, izgrađeno prošle godine, tek je sada suho (u *Vojnom časopisu*: najveći domet bombi 14 v.), odmah uz skladišta obalna bt. mornaričkog topništva; 4-15 cm (…) na učvršćenim topovskim kolima. U 15,18 odlazak s Basargina, u 16,20 uplovljavanje u trgovačku luku (kolodvor). *Napomena*: princ Friedrich Leopold obišao je i Ruski otok, zbog čega nije bilo konja za nas. Potrudili smo se da ga izbjegnemo. Večera s princem je otpala. Dobio je žulj na nozi, nije mogao obuti čizme. Njegov sutrašnji program doveden je u pitanje, a time i naš.

18/5. rujna, ponedjeljak, prekrasno vrijeme, sunčano cijeli dan, toplo

Između 12 i 13 h paljba 6 bt. na zapadu na 2 (…) broda koje je vukao manji parobrod. Uvježbavanje gađanja prilično dobro, neke salve bile su sasvim u redu, svi pogoci pogodili su skoro isto odredište. Ali općenito, gađanje nije bilo u skladu s ratnim uvjetima: odredište se nije mijenjalo i čini se da nije postojalo vremensko ograničenje za paljbu. Nakon vježbe, u luci je podmornica ispalila torpedo. Na žalost, za to nismo znali tako da nismo ni vidjeli. Princ Friedrich Leopold bio je tamo: nakon dužeg pregleda od strane obiteljskog liječnika dr. Kettlera, odlučeno je da smije obuti svoje njemačke čizme, jer su one uz rusku odoru bile preuske. Upit gen. Rosbeku, hoće li princu to zamjeriti. Novom uvježbavanju gađanja princ je prisustvovao u njemačkoj odori. Otpalo je i razgledavanje podmornica, a torpedo je ispaljen s položaja koji je princu bio vidljiv. Uslijed stalnih promjena programa od strane princa, sve su barkase bile zauzete, zbog čega nam ništa nije bilo dostupno za razgledavanje, osobito ne položaji na Ruskom otoku. Dolazak norveškog parobroda tvrtke Kunst & Albers. Vijest o sklapanju primirja.

19/6. rujna, utorak, tijekom noći kiša, prekrasno prijepodne, ali svježe, poslijepodne oblačno, oko 16 h kratkotrajna kiša, poslije lijepo i sunčano

Flota se oko 9,30 vratila u luku. U 10,45 odlazak iz Vladivostoka. Dolazak boj. von Hoffmanna s izrazima žaljenja princa što nije mogao primiti Szeptyckog, Camperia i mene. Na odlasku poznanstvo s inženjerom Szentgálijem (ovdje za sve Svengali), iz Budimpešte, radi u kamenolomima na otoku Askoldu za američku tvrtku Clarkson. Na sjeveru 2 balona, okrugli i (…), u očekivanju posjete princa Friedricha Leopolda. Ujutro je za njega organiziran i lov na jelene na otoku Askold, a navečer odlazi u Habarovsk. Dana 14/27. prolaz kroz Harbin. U 16,16 dolazak u Nikolsk Usurijski; u 18,15 odlazak. Bazarov i ja obišli smo (…) i crkvu. Barun Tettau o jučerašnjoj večeri: gen. Rasbek: uređaji za bežičnu vezu rade, ali javljanja se ne mogu dešifrirati. Kroz Nikolsk Usurijski tijekom našeg boravka prošla je podmornica „Biček“ (*napomena*: sve imaju nazive riba). Prijevoz u dva dijela: trup i gornji nastavak, koji su pokriveni platnom za jedra; trup na 2 vozila s 8 kotača (trup, straža). Naprijed i natrag male daščare za stražu. Natpis na vozilima: „proizvedeno u Putilovskoj tvornici“. Dva časnika i nekoliko mornara (na kapama „Biček“), kao straža vojnici pogranične straže. *Harbinski vjesnik*, br. 561 od 3/16. rujna 1905. sadrži pojedinosti o pregovorima o primirju Oranovski - Fukušima. Jasno se uočava Linevičevo stajalište, prema kojem mir još nije sklopljen (*napomena*: djetinjasti inat starog magarca). „Gromoboj“ bi danas trebao napustiti dok.

20/7. rujna, srijeda, ujutro magla, oko 7 h sunce, magla u dolini Mulin do 9,30, ostatak dana prekrasan

U 6,30 postaja Silinhe. Od 7,15 do 7,45 postaja Tajpinlin. Od 8,30 do 8,40 postaja Mociohe. Od 9,35 do 11,37 postaja Mulin. Prekrasno vrijeme, toplo, sunčano, ali vegetacija je već jesenska. Od 15,15 do 15,30 postaja Eho. Od 15,45 do 16,15 postaja Mudanzan. Sljedeće stajalište Hajlin: vojnik (pripadnik doknadne b. 35. d., pojačanje pogranične straže, pripit), pao je prilikom dolaska vlaka pod lokomotivu; jedno stopalo iznad gležnja sasvim otrgnuto, drugo isto, ali je visjelo na komadu kože; dr. Spears stavio je zavoj; s našim je vlakom prebačen u najbližu bolnicu na postaji Hajlin. U Laguu i Hajlinu duže stajanje. Od 21,15 do 21,45 postaja Handaohezi.

21/8. rujna, četvrtak, tmurno, oblačno, u 9,15 slaba kiša, u 10,45 sunce, od 11,45 vedro, sunce, toplo, u Harbinu jak zapadnjak

Od 7,15 do 7,30 postaja Uzimi, 8,50-9,30 postaja Maoeršan, 10,05-10,25 postaja Saolin, 10,55-11,05 postaja Erdnedanzi, 11,40-12,20 postaja (…), 14,15-14,20 Stari Harbin te 15,15 Harbin. Na kolodvoru veliki broj vojnika 1. i 2. pp. (1. d., 13. azb.). Ppuk. Bazarov sreo

je topografskog časnika - očekuje ih puno posla: izmjera dijelova Mandžurije (zemljovid u mjerilu od 2 v.) prije isteka roka za evakuaciju.

22/9. rujna, petak, prekrasno vrijeme, toplo

Dolazak: stožer 2. pp. s orkestrom; volovi. U 17 h otputovao je pruski stožerni liječnik dr. Schäfer; najprije Želantun, a zatim Petrograd. Bazarov: 13. azb. dolazi u armiju, iskrcavanje u Harbinu (harbinski stožer: nemiri u Japanu prisiljavaju na oprez). Ksk. Agafonov (dopisnik *Ruskog invalida* iz Petrograda): 21. azb. je zaustavljen, ne dolazi. U 18,30 napustili smo Harbin prema Gunžulinu. U Harbinu je bio gen. konjaništva barun Kaulbars, imenovan je zk. Vojnog okruga Odesa; trebao je u 19 h otputovati za Petrograd. Ksk. Agafonov: ima nalog da od postrojbi preuzme svu dokumentaciju o ratu (razmještaj, raspored itd.). Objava bi trebala početi za oko godinu i pol dana i to samo kao zbirka dokumenata, ne kao vojna povijest. Povijest bi se trebala pisati za 10 ili više godina.

23/10. rujna, subota, lijepo, od jutra toplo, južni vjetar

U 7,25 prolaz kroz stajalište uz oznaku 140/141 v. Od 8 h do 9,33 postaja Jaomin. Ppuk. Lauenstein uočio je kod postaje Lašogou veliki tabor pješačkih postrojbi; vojnici obje p. 2. br. 38. d. Od 10,30 do 11,20 postaja Buhaj. Oko podneva stajanje na otvorenoj pruzi: drvo se u tenderu, vagonu za ugljen uz lokomotivu zapalilo (*napomena*: čudno je što takvi požari ne izbijaju češće, jer su tenderi uvijek zatrpani drvom). Od 12,35 do 12,55 postaja Mejzašan. Na sljedećem stajalištu postrojbe 67. i 68. pp. (17. d.19. azb.) na putu prema sjeveru. Od 14,15 do 14,30 postaja Kuančenzi: 14. i 15. stp. i 1. i 4. bt. 4. stp.; „zo. radova za izgradnju podzemnih bunkera", 25 vojnika po sat. – Drugi mješoviti stzb. u Jaominu - zimski tabori. Nadalje u Kuančenziju, zapadno od kolodvora, vo. tehničke postrojbe (pontonske) u hodu prema sjeveru. Od 16 h do 16,30 postaja Fanzantun. Od 17 h do 20,30 kolosijek broj 80. Ili možda i prije, jer je tamo istočno od pruge napredovala povorka vo. duga oko 10 km (2. ili 3. kolosijek?). Predstojnik postaje ppuk. Bazarovu: danas 12 vlakova prema Gunžulinu, ali odatle do 19 h samo 2 vlaka (*napomena*: znači preokret, tj. prijevoz konačara izaziva zastoj cijelog prometa). Na kolosijeku broj 81 opet dugo zadržavanje, 21-22,45. Dolazak u Gunžulin u 23,15. Časnik 1. szb. boj. Cheminonu: zb. će prezimiti u Taolajžaou.

24/11. rujna, nedjelja, prekrasno vrijeme, toplo, slab zapadnjak

Ppuk. Bazarov primio je tijekom noći vijest iz Godzadana da će vrhovni vojni zk. primiti istovremeno sve strane promatrače (oproštaj). Danas je Bazarov bio u vrhovnom vojnom zo. i prijem je dogovoren za prekosutra 13/26. (sutra dolazi gen. Linevič). – Bazarov i Pribiljski putuju s nama; naša „opskrba" do Petrograda (*napomena*: dakle, hvala Bogu, naši vagoni voze do tamo). O zimskim taborima: Bazarov je samo uspio doznati da su II. i III. armija kod Jaomina, I. armija u Harbinu (prostori). Szeptycki od opskrbnog časnika 17. azb.: II. armija zapadno od Jaomina, a III. isto tako, zapadno od pruge; I. armija kao zaštitnica južno s obje strane pruge (proturječje u odnosu na Bazarova i Cheminona, jugoistočno). Ppuk. Gläser (VI. is. opkoparska b., sada u sastavu inženjerijske uprave kod II. armije): II. armija bit će prebačena kod Jaomina, 6. szb. kod postaje Majzašan. – Szeptycki: vidio je ovdje gen. Maslova, koji nije uspio saznati kamo će biti prebačen 7. szb. Vjerojatno Girin. – Pretpostavlja se, da će nakon ratifikacije, 10. azb. otići prvi 15/28. listopada, i to postrojbe u 2 tjedna, vo. u tjedan dana, a onda bi trebao slijediti 17. azb. – Šesti szb. će ostati ovdje, 7. szb. vratit će se u Europu. Kod Gunžulina više tabora nego ranije. U blizini bolničkih baraka (sjeverno) nalaze se sat. zračnih brodova, brzojavna sat. grenadirskih opkopara i kao i ranije brzojavna sat. II. opkoparske b. Čerkesov: na južnom kraju pruge počinje „skidanje tračnica"! (*napomena*: zvuči vrlo nevjerojatno: micanje tračnica pružnih odsječaka koji se moraju predati Japancima, ali Linevič je u stanju to napraviti). Nakon što je Szeptycki bio kod opskrbnog časnika 17. azb., ovaj je upravo zaključio posao kupovine mesa za 5,50 R. po P. (vrlo jeftino); naime, stoku za

klanje koja je zadržana u nadi daljnjeg rasta cijena - sada, kad gen. Guber šalje stoku željeznicom i nakon proglašenja mira, svi trgovci žure prodati i cijene padaju.

25/12. rujna, ponedjeljak, toplo, poslijepodne oblačno, navečer na zapadu sijevanje

Gen. Linevič danas je obišao postrojbe 9. azb. Prijepodne, oko 7 v. sjeverno od kolodvora te poslijepodne posjetio je bolnice, a navečer je otputovao u Godzadan. – Gen. (…) je isto tako ovdje. Barun Tettau razgovarao je s puk. Erdmannom (opskrbnim časnikom, koji je prema Guberu bio u Mongoliji s Povjerenstvom za mesne proizvode): bili su 700 v. neposredno zapadno od Gunžulina kod mongolskih knezova s kojima su razmijenili darove. Sutra im se šalje milijun R. u srebru (100 kola, 250 vojnika s 4 časničke straže): prvotno je trebao kupiti 50.000 goveda, ali zbog mira sada samo 10.000. Zapadno od Mandžurije stotine km bez stoke. Sve prodano. Bogatstvo mongolskih plemena uglavnom se temelji na stoci, koja ima vrijednost za razmjenu. Prema Erdmannu nastavak rata doveo bi do velike krize u nabavci mesa. Poljska željeznica sada vodi prema III. armiji preko Jušitaja (…). Ppuk. barun Wynneken doručkovao je s nama: kao obavještajci na području pod japanskom vlašću djelovali su i Europljani (*napomena*: vjerojatno u Sinmintinu i Inkouu). Tvrdi da nikada u ratu nitko nije imao tako kvalitetne podatke o neprijatelju kao kod Mukdena. Linevič 15/28. rujna obilazi 1. szb., a 14/27. rujna u Godzadanu je velika utrka: 14 brojeva. Gen. Samsonovu ponuđena je dužnost načelnika GS. u Varšavi, što je i prihvatio. Gen. Baumgarten, zk. 2. samostalne kbr., preuzet će s. kozd.

26/13. rujna, utorak, tijekom noći kiša, preko dana tmurno, povremeno kiša, hladno, navečer kiša

U 10 h odlazak, oko 11,30 dolazak u Godzadan. Odmah susret s vrhovnim vojnim zk. Rekao nam je samo nekoliko fraza, da zadržimo ugodna sjećanja na armiju i da žali što odlazimo. Do 12,30 čekanje pred vlakom radi zajedničkog fotografiranja. Nakon što je Linevič stigao, održao nam je otprilike sljedeći govor: „Žao mi je što je car sklopio mir, što ne možemo pokazati moć i silu ruske vojske. Ne želim se hvaliti prošlošću, no reći ću da nismo iskoristili svu svoju snagu. To što su se Japanci 5 mjeseci bojali napasti nas, dokazuje koliko su se morali pomučiti u ovom ratu.“ Proturječnost na početku i kraju govora. Čini se da je Linevič planirao reći nešto sasvim drugo, ali je izgubio nit i krivo povezao rečenice. Vjerojatno je kraj trebao glasiti: “Ne želim nikome ništa predbacivati, samo ću reći: nismo znali u potpunosti iskoristiti naše snage.“ Doručak: gen. Čičagov, Nidermüller, Harkevič, Oranovski, Sologub, kpob. knez Trubeckoj, perzijski princ, puk. amurskih kozaka i pob. itd. – Kratki pozdrav gen. Lineviča: zdravica za dobrobit (…) armija, kojima i mi pripadamo. – Gen. Barry zahvalio je na gostoprimstvu. Nada se da će ovaj mir, o kojem je predsjednik (Roosevelt), rekao da je častan i pravedan za obje strane, dugo trajati i nazdravlja slavi armije. Nakon čitanja ruskog prijevoda od strane sk. II. razreda Körbera, uzvik gen. Barrya: u zdravlje gen. Lineviča: hip, hip, hura! Red sjedenja: Szeptycki, Tettau, Oranovski, Mockler, knez Trubeckoj, ja, Harkevič, Lauenstein, Nidermüller, Wolf, Sologub, Barry, Linevič, Cheminon, Čičagov, Gaiseanu. Gen. Harkevič planira sljedeće ljeto doći u Beč. Na njegov zahtjev, obećao sam mu svoju fotografiju. Nakon večere Linevič je došao na peron do Lauensteina i mene (…). Nakon što je Tettaua oslovio sa „sk.“, zaboravio je što nam je htio reći, pa je počeo s pitanjem o činovima koje imamo i kako ih prepoznati. Nakon objašnjenja o njemačkom sustavu činova, Linevič se oprostio. Inače je djelovao prilično bistro, pričao je o pjenušcu, o putovanju između Vladivostoka i San Francisca, kada je kapetan objašnjavao putnicima da je danas ponedjeljak, a sutra srijeda (*napomena*: glupost, dan se gubi u suprotnom smjeru).

Nakon doručka Linevič je obišao vojnozdravstveni vlak i dio postrojbi (tabor) 12. stzb. U 15,30 odlazak, u 16,30 Gunžulin. Gen. Harkevič i ppuk. Vahručev: misle da će vrhovno vojno zo. biti raspušteno u studenom, kada će zo. ovdje preuzeti (…). Gen. Harkevič ppuk.

Lauensteinu: razmještaj armija: I. u Harbinu i južno od njega, II. na Sungariju, III. kod Kuančenzija. – Hoće li 5. i 6. szb. ostati ovdje, još nije sigurno. – GS. razriješit će Linevića, a pričuvnike vratiti. Ali to još nije sigurno, jer iako je jeftinije, postoji strah od nediscipline. Szeptycki: 7. szb. bit će prebačen u Taolajžao. Lauenstein je imao manju prepirku s gen. Niedermüllerom: ovaj je na pitanje o evakuaciji izjavio da je to još sve nedorečeno te se mora čekati povratak Wittea u Petrograd, kako bi se odredilo hoće li kao središte željezničke veze biti izabran Kuančezi ili Port Arthur. – Lauenstein mu je odbrusio da njemački časnici nisu toliko glupi, da bi mogli povjerovati kako 4 tjedna nakon sklapanja mira vrhovno vojno zo. još o tome razmišlja, našto je Niedermüller odgovorio da mu je taj podatak dao osobno Linevič. Gen. Korjevo: ruski zarobljenici bit će prebačeni u Vladivostok, što je novi element u demobilizaciji (*napomena*: vjerojatno se radi o uštedi troškova brodskog prijevoza /plaćanje drugim državama/). Kako će to izvesti: zarobljenici će biti vraćeni kao zasebni odredi ili će ih se udijeliti postrojbama? Szeptycki: knez Trubeckoj sasvim je proigrao svoj položaj u Petrogradu. Njegova neposredna izvješća za cara uvijek su bila optimistična, pa je izgubio carevo povjerenje. Boj. Mockler dobio je zapovijed od strane svoje vlade da ostane i prati demobilizaciju.

27/14. rujna, srijeda, do 9 h tmurno, nakon toga sunčano, oko 18 h zapadnjak, kratkotrajni pljuskovi, hladno

Oproštaj od genpor. Saharova, Blagovešenskog, genboj. Korejva, Gubera i Andre, Uhač-Ogorovića, Golubeva („druškana“) i ppuk. Waltera (Cenzorski ured). Kod gen. Blagovešenskog bio je i gen. Harkevič. Blagovešenski: određen je poredak prijevoza kozaka II. poziva, koji odlaze kao prvi; pokazao nam je popis (po p.); uralski, transbajkalski, sibirski, donski i orenburški kozaci (nisam vidio 2. stranicu, ostali su samo Kavkažani). Što se tiče pričuvnika: poseban prijevoz, samo ih Linevič želi, svi ostali (Blagovešenski, Harkevič itd.) ih ne žele pustiti same - „nerazumne zapovijedi“. Petrograd je brzojavno zamoljen da donese konačnu odluku. – Gen. Saharov: nakon što je smijenjen s dužnosti načelnika GS., ponuđeno mu je zozb., što mu tada nije odgovaralo, ali sada mu je ponovo ponuđeno. Nada se zo. 10. azb. (Cerpicki je bolestan i već je otputovao) ili 17. azb. (Bilderling nakon rata ide u mirovinu). Uhač-Ogorovič: njegov proračun imao je promet od 37 milijuna: 18,000.000 izdaci, 19,000.000 prihodi - dobitak milijun. Svi su računi u redu, ali (…) zbog toga je skoro izludio. Morao je brinuti za 31.000 ljudi i 52.000 konja. U 21 h otputovali su danski ppuk. Wolf i talijanski mornarički por. Camperio u Vladivostok, kako bi se vratili brodom. Camperiu je Petrograd odobrio da otputuje (…) u Mukden, ali odluku je poništilo vrhovno vojno zo. Danas je primio brzojav poslanika u Pekingu, da i Japanci odbijaju prolaz preko armijskih područja. Wolf i Camperio dobili su brzojav i od tvrtke Kunst & Albers iz Vladivostoka, da se krajem tjedna očekuje parobrod, koji „uskoro“ isplovljava (…).

28/15. rujna, četvrtak, sunčano, lijepo, prilično toplo

Tridesetpeta v. - 12,30 odlazak iz Gunžulina uskotračnom željeznicom, u 13,05 dolazak u Eršidadzu (12 v.); 70 v. - 13,35 odlazak; 14,45 polazak s postaje Seredina (odsječak Jusiho) (10 v.), gorsko bilo s izrazitim serpentinama, 2-3 m duboki urezi, čaj u opskrbnoj postaji Crvenog križa, upraviteljica sestra Skučarevska; 60 v. - u 15,08 odlazak iz Seredine, u 16,08 postaja Razdelna (10 v.) - spuštanje u nizinu: veliki radovi na riječnom plovnom putu; 47 v. - 16,20 odlazak, u 17,07 Hersu (13 v.), gorsko bilo sjeverno od Hersua - serpentine; ukupno 212 minuta - 4 sata i 37 minuta; 212 : 45 = 4,7, tj. v. u 4¾ minute ili 12,74 v. po satu. Poljska željeznica: ucrtana u zemljovid u mjerilu od 2 v. (*napomena*: odsječak Eršidadza - Hersu otprilike, jer ga je prema zemljovidu teško slijediti). – Pruga je solidna, utisak da su se graditelji potrudili više nego što su trebali. Jednotračna, ali temelji su postavljeni i za drugi samostalni kolosijek: i mostovi su završeni osim daščanih obloga. Razgovori s gen. Üxküllom

(28. i 29. rujna) o željeznici: od Razdelne pruga je trebala krenuti prema Itunčouu, kako bi se olakšala opskrba 7. szb. („problematično dijete"). Od Hersua do Jamazize 2 su kolosijeka potpuno završena (odsječak prema Tauluu); uklanjanje stijena eksplozivom. – Üxküll je od ožujka zahtijevao izgradnju poljske željeznice, ali to je odbijeno zbog straha od japanskog napada, iako je građevinski materijal bio spreman u Cicikaru. Na pruzi rade 2 željezničke sat. (III. pr. željeznička b.), 1 b. određena je za željezničko osoblje (kondukteri, straža i slično) i ustrojena od starijih pričuvnika. Tu je i 2200 konja i (…) nižih službenika (od toga bi 40% trebali biti Kinezi, ali u stvarnosti ih je oko 50%). – Sada u 1 pravcu prometuje maksimalno 250 vagona - i to samo tijekom dana. Temeljno načelo: konji ne smiju prelaziti više od 1 postaje dnevno (u oba pravca), što znači udaljenost od 20-24 v. Svi su konji u izvrsnom stanju, neki i predebeli. Mjesečni manjak oko 1% (u srpnju više, sada nešto manje) (*napomena*: za 250 vagona potrebno je 500 konja, u oba ih je pravca 1000 dnevno u službi, a 1200 slobodno, što znači da je konj u službi svaki drugi dan). Na postajama bačve s ketom (vrsta amurskog lososa). Nakon dolaska u Hersu, gdje su nas očekivali tek u 18 h i vagona još nije bilo na kolodvoru, obišli smo bolnicu kod postaje (gaoljan je polegnut na mjestu bolničkih šatora, a ostatak je nedirnut), gdje smo popili čaj (novinarka Luhmanova - carica Katarina II.). Bolnica ima električnu rasvjetu od prijenosnog uređaja na kolodvoru (6 konjskih snaga, 30 ampera, 110 volti, opskrba za 60 električnih svjetiljki). Smještaj u 2 samostojeće kineske kuće. U Hersuu je i gen. Linevič s Harkevičem, Oranovskim i ostalima: obilazak 3. szb. kod Dakudaze. U 20 h večera s Kuropatkinom, koji je neprekidno ponavljao: "Mislio sam iskoristiti priliku, da obiđete zb. koji su tu od početka rata"; i „Sada nas je 1,050.000" (uključujući Primorsku oblast), „kod Laojana nas je bilo 130.000 (…), na Šaheu 145.000, kod Mukdena 275.000" (stalno jedna te ista priča). Nakon večere (završetak oko 21,30) Kuropatkin je u pratnji ppuk. Bazarova primio Szeptyckog, Lauensteina, Tettaua, Boucéa, Gaiseanua i mene (Amerikance Barrya, Holmana, MacKomba i Hoffa, Pribiljski je odveo u prenoćište, a Cheminon, Mockler, /…/ i Spear ostali su u Gunžulinu). Održao sam govor, a Kuropatkinov je bio iznimno dugačak. U prilogu tekstovi. Na rastanku, Kuropatkin me za sve poljubio (…).

29/16. rujna, petak, prekrasno vrijeme do noći, ujutro hladno, zapadnjak, ugodan dan

U 8 h doručak u vrhovnom vojnom zo. Na ulazu u zgradu 2 topa 32. topbr. - jurišna bt. (topnik: dolazak 5/18. rujna). Grof Szeptycki bio je prisutan kada ih je Kuropatkin obišao (sljedeća bt. putem je navodno vraćena, a treća nije ni poslana). Smotra 1. i 5. szb. i 1. azb. pod zo. Kuropatkinovog genpob. Crta bojišnice ucrtana je u zemljovid u mjerilu od 2 v. Bojni poredak: zb. - dragovoljci (neravnomjerno) - u p., top. odred u d., opkoparski odjeli na razini zb.; topništvo; lijevo krilo Primorski dp. – Duž bojišnice brazde gaoljana široke oko 10 stopa bile su poravnane. Pola postrojbi 1. szb. (1. br. 3. d. u Tauluu): 1. i 9. isstd., opkoparska sat.; 5. szb. - 2. i 3. s. pješačka d. potpuna, opkoparska b.; 1. azb. - 22. (nedostaju 2 b. 86. pp.) i 37. (nedostaju 2 b.?) pješačka d., opkoparska b.; ukupno - 84 b. + 2¼ opkoparske b. Topovi: nisam prepoznao pripadnost. Bilo ih je 52, od toga 6 k. - 48 pješačkih (…) ili 6 sat., znači za sve d., ali ipak netočno, jer ih je sâm 5. szb. imao 20. – Brojno stanje: 20 redova po vodu, 160 vojnika i časnici = 180 po sat. 180 x 4 = 720 po b.; 720 x 84 = 60.480 pješaka + dragovoljci, orkestar, k. časnici za vezu, oko 70.000 vojnika pješačkih postrojbi.

Topništvo: 1. szb.: ½ 1. i 9. istopbr. - 6 bt., 48 topova; 2. azb.: 7. i 43. topbr. - 11 bt. (1 nedostaje) - 88 topova; 5. szb.: 2 d.: 1. topbr. - 4 bt., 32 topa, 3. d. (gen. Papengut također u smotri): 1. sd. (novi topovi), bt. kalibra 2 palca, 16 topova, 2. topbr. 75. d., 3 bt., 24 topa, razmještaj nepoznat - možda 1. azb.: 2. s. topb. (topovi starijeg tipa), 6 bt., 16 topova, 2. i 3. k. gorska bt. pogranične straže - 2 bt., 8 topova; ukupno 32 bt. - 248 topova.

Konjaništvo: Primorska dp., 6 ko. po 14 redova u vodu uključujući časnike: 28 x 4 = 112 po ko.; 672 konjanika na bojišnici + časnici, trubač, orkestar, oko 700 konjanika, 6 strojnica (teretni konj s 2 torbe streljiva - nekoliko u prednjem svežnju; ostali konji po 6 torbi, vodič bez torbe), 1 sot. (oko 100 konjanika), Grof Vjelopoljski - izv. d., puk. Drozdovski.

Oko 8 konjanika amurskih kozaka - Kuropatkinova osobna garda. Ukupno oko 900 konjanika. Sve zajedno 84 pješačke b., 2¼ opkoparske b., 8 ko. i sot., 32 bt. s 248 topova, (…) 70.000 pješačkih vojnika i opkopara + 2.500 topnika i 250 topova + 900 konjanika = otprilike 75.000 vojnika.

Ustroj: pješačke postrojbe u pr. povorci, b. jedna iza druge; isto tako i tijekom smotre. Topništvo - ½ bt., smotra topb. - Konjaništvo u masi, ko. u ne tako strogom poretku. Odore i oprema: pješaci u smotanim ogrtačima bez ruksaka. Iako su 1/13. rujna trebale biti podijeljene odore od vunenog sukna, još je ipak najveći dio u žućkastim kaki odorama, s gornjim dijelom odore, ali i bez njega, samo u hlačama. Veliki broj p. u časničkim kaputima bez (…). Draguni u vojnim košuljama od devine dlake (svjetlosmeđe). Druga isstp. cipele s uzicama (nešto više od austrougarskih), s uguranim krajevima hlača. Ostale p.: tek pojedini vojnici imaju takve čizme. Izgled: dobro uhranjeni i pristojno obučeni, pričuvnici obrijani, osim 5. szb. (svi s bradama). Uspravno držanje, izvrsna smotra. Širenje smotre preko 5 v. Ubrzo nakon 9 h stigao je Linevič i obišao vojnike (oko 35 minuta), te je stao između II. i III. b. Podjela križeva Reda svetog Jurja (36 po p.). Smotra prema zapadnom ulazu u Hersu; gusta prašina. Oko 12,30 parada je bila završena. Linevič je održao govor (u publici gen., navodno i zkp.), u kojem je pohvalio izvrstan izgled postrojbi, ali i izrazio žaljenje zbog sklopljenog mira: ipak „mi smo vojnici - moramo biti pokorni." Objed 14-15 h. Kuropatkinov govor upućen Linevču: opet žaljenje zbog mira. Linevič je izvršio izuzetno tešku zadaću preustroja armije, ali sada ga čeka još veći problem - demobilizacija, koju treba provesti tako, da Rusija može biti ponosna na momčad koja se vraća iz Azije. Nikako se ne smije vratiti u gorem stanju od onoga u kakvom je bila kada je otišla, mora se istaknuti da su pričuvnici sada iskusniji i da su više naučili, te da se disciplinirano vraćaju (dugačak govor s mnogo ponavljanja). Linevič se kratko zahvalio. Razgovor za stolom: Kuropatkin i Harkevič nagovaraju Lineviča da ne izdvaja pričuvnike tijekom povratka. Kuropatkin: time bi se njegove postrojbe vratile s mjesec dana zakašnjenja. Harkevič: prema Linevičevoj zapovijedi izrađena je procjena: evakuacija bi zbog toga trajala 3 mjeseca duže (*napomena*: Üxküll mi je objasnio ovu na prvi pogled nerazumljivu postavku: željeznica ima na raspolaganju 5 pari vlakova /promet u oba smjera, zagrijani vagoni/, i to tako da je 5 vagona predviđeno za momčad, a 5 za konje /+ topovska kola/ = 12 vlakova dnevno. Ako bi se prevozili samo vojnici, 7 bi vlakova bilo neiskorišteno). – Kuropatkin često o disciplini pričuvnika. Najbolje bi sredstvo za njih bilo pješačenje do Urala. Trebalo bi Europi pokazati, da za Rusiju ne postoji udaljenost. – Načelo: vojska je i dalje pripravna za rat. Vraćaju se svi vo. pod punim teretom. Jedino konji nisu bitni, jer oni ne čitaju proglase. – Linevič bi rado iscrpljenim istočnoazijskim kozacima darovao konje. Kuropatkin: može teretne, ali ne i top. - preosjetljivo za Rusiju. Gen. Zarubaev meni: ne zna što će se dogoditi s 5. szb., jer radi se o 36.000 pričuvnika i 9.000 pripadnika mjesnih posada. Možda će zb. biti povučen i dopunjen (prb.). Iza 14 h gen. Linevič i Kuropatkin odvezli su se u Godzadan. Mi smo otišli poljskom željeznicom - dolazak u Hersu u 14,23, u Razdelnu u 15,13 (50 minuta); odlazak u 15,30 (17 minuta), Seredina u 18,25 (55 minuta); čaj u časničkoj menzi, odlazak u 18,53 (28 minuta); stajanje kod Üxküllovog stana u Eršidaziju u 19,45 (52 minute), odlazak u 19,55 (10 minuta), Gunžulin u 21,05 (70 minuta). Prosječno: 227 : 45 = 5 minuta po v. Samo vožnja 227 + zadržavanje 55 minuta. Ukupno 282 minute = 4,42. Sk. grof Ignatov bio je na kolodvoru u Hersuu, kako bi nas ispratio: 21. veljače / 6. ožujka bio je poslan da pronađe gen. Birgera. Uputio se u odsječak Ungentun i poslao konjanike, ali nije ga uspio pronaći. Savjetovao je zo. tamošnjeg odsječka (časnik i 20 vojnika) da se pripreme za obranu, što je odmah i učinjeno. Poslije su stigli i 1 b. Komske pp., 2 topa te nekoliko kozaka.

30/17. rujna, subota, lijep, topao dan

Prijepodne vlak s kavkaskim kozacima na odlasku. Tijekom noći dolazak gen. Kuropatkina (inženjer Radvan: razgovor s puk. Plinskim o borbama kod Mukdena). Boj. Mockler bio

je u Godzadanu, kako bi dogovorio promatranje evakuacije. Vratio se automobilom (50 konjskih snaga). Vrhovno vojno zo. ima ih 3, zo. I. armije 1, možda je i 5. tu negdje. Iskustvo: ceste su ponegdje jednostavno previše loše za automobile - uništio ih je promet teretnim kolima. Preveliko naprezanje za automobil, pa se stalno mora mijenjati tekućina za hlađenje. Osim toga 50 konjskih snaga je previše, tj. neprikladno za mandžurijske ceste. U 16,23 odlazak iz Gunžulina - povratak u domovinu (1157 v. od Mandžurije). Od 18 h do 18,24 postaja Fanzatun.

1. listopada / 18. rujna, nedjelja, prekrasan, topao dan

Oko 7 h Taolajžao, 10,15 most preko Ladinhea, 11,45-12,55 postaja Tuančenpu, 13,45 postaja Udza bez zadržavanja, 16,15 Harbin.

2. listopada / 19. rujna, ponedjeljak, lijepo i toplo, ujutro mraz

Prijepodne vlak s topvo. Prijepodne šetnja do luke. Nisam mogao naći kineske suvenire. U Mandžuriji kuga. Već duže vrijeme hara na prijevoju Dalin, umrlo je 11 Rusa, a na postaji Mandžurija zabilježena su 2 smrtna slučaja (1 bolesnik). Vlakovi ipak prolaze (Szeptycki je saznao od pob. gen. u Čiti /…/). Grof Ignatov 29. rujna: napredovanje Japanaca prema ruskom desnom krilu kod Mukdena neposredno je vodilo na ceste II. armije, gdje su bile gomile opreme vo. itd. Japanci su se iznenada pojavili i može se pretpostaviti kakvu je to paniku izazvalo. Nered je pomeo i brigadira Birgera. S nama je objedovao inženjer Červinski: kuga na postaji Mandžurija sada je prešla i na vojnike, nakon što se duže vrijeme širila među Kinezima. Prije nekoliko dana gen. Horvát otputovao je tamo s liječnicima. Radi se o tzv. inkounskoj kugi: nije toliko zarazna, ali je smrtonosna.

3. listopada / 20. rujna, utorak, prekrasno vrijeme, toplo, južni vjetar, u 20 h kratkotrajno nevrijeme s kišom

Ujutro iskrcaj 7. bt. 36. topbr. U 10,45 odlazak bt., a na kolodvoru 5. bt. 36. topbr. radi ukrcaja. U 17 h odlazak s kolodvora 8. bt. iste topbr. Kuga u Dalajnoru: naselje je zatvorila vojska. Stvarna azijska kuga. Oproštajna večera: puk. Zaharov i grof Ignatov, poslije i inženjer Červinski i ksk. Botkin. Ignatov: Kuropatkinov stožer upućen je u Šuančenpu. U 20,28 povratak u Harbin po pljusku.

4. listopada / 21. rujna, srijeda, topla noć, do 9,30 oblačno, nakon toga sunčano i toplo

U 8,17 odlazak s kolosijeka kod oznake 738 v. - vlak s podmornicom. U 8,30 postaja Sartu - 1 b. 144. pp. Sljedeći kolosijek - 16 opsadnih topova kalibra 8 coli (20 cm) (iz Kijeva), 9,45-10,10 postaja Lamatenza, 11,40-11,45 postaja ---, 14,30-16,23 Cicikar. Prije toga na kolosijeku preša za sijeno, a u Cicikaru skladište građevinskog materijala za uskotračnu željeznicu. U 16,35 most Noni, 16,45-17,15 postaja Fulardi. Dr. Spear ostao je u Harbinu, kako bi se preko Vladivostoka prebacio na američku kinesku flotu. Okolina: ravnica, rijetko niski pješčani humci (na Noniju). Žuta trava i ponegdje požar.

5. listopada / 22. rujna, četvrtak, tijekom noći mraz, sunce, toplo, slab sjevernjak

Od 8,45 do 9,45 postaja Jalu. Dolina široka oko 1 km. Uzvisine oko 100 m. Pustoš, tek povremeno drveće bez lišća, krajolik kasne jeseni. U Jaluu vlak s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu (!). Od 11,10 do 12,50 postaja Buhedu. Naša lokomotiva bila je u lošem stanju, pa smo se morali vratiti oko 2 v. kako bi ju zamijenili. Odlazak u 14 h. U 14,34 postaja Kaltanova, gdje su, kao i uz sve ostale postaje uskladištene velike količine ogrjevnog drva. Kolosijek Petlja u 15 h - prolaz bez zadržavanja, ulaz u tunel 15,09 - izlaz 15,16 = 7,10 sekunde; postaja Hingan u 15,17, odlazak u 15,33. Prekrasno vrijeme. Od 15,37 do 16,45 postaja Prekte - odred 1. top. vobr., 3. vo. Prije odlaska stigao je vlak s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu. U 17,15 na kolosijeku susret s odredom 143. pp. (36. d.). U 17,55 postaja Unur bez zadržavanja. Od 19,10 do 19,45 postaja Manduhe.

6. listopada / 23. rujna, petak, topla noć, danju sunce, slab vjetar

Od 8,30 do 9,30 postaja Kukunor (Ugunor) - krajolik: niski brežuljci, fini pijesak s malo vegetacije. U 10,35 (stajanje oko minute) postaja Vangun - odred 144. pp. (četveropreg, vjerojatno divizijska teretna kola). Od 10,45 do 11,50 kolosijek Stepnoj. Grof Szeptycki ulovio je 2 zeca. Od 12,40 do 12,55 postaja Harkote, 13,15-13,40 kolosijek broj 10, Bezvodni, 14,15-15,45 stajanje na kolosijeku - odred 143. pp. (četveropreg, vjerojatno divizijski vo.). Grof Szeptycki - 2 jarebice. Od 16,05 do 16,12 postaja Cagan, 5,35-5,40 Čalajnor. S one strane rječica (prema zemljovidu - pogranične straže oblasti Argun), više mostova u izgradnji; prema (…) kolodvorskoj zgradi. Oko 5 v. od postaje Čalajnor sjeverno od pruge spaljeno selo (možda 20 kuća), zbog kuge. U 19,05 postaja Mandžurija - 3 vlaka s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu, uz jedan 6 lokomotiva i vod neke postrojbe. U 20,28 (harbinska vremenska zona) odlazak. Bazarov je primio brzojav gen. Oranovskog, da zbog manjka vagona na Kineskoj istočnoj željeznici naši vagoni voze samo do Irkutska.

7. listopada / 24. rujna, subota, mraz tijekom noći, ujutro sunce, naizmjence oblačno i sunčano, toplo, oko 21 h slaba kiša

Od 8,45 do 9,05 (harbinska vremenska zona) postaja Aga - vojni vlak 6. bt. 1. topbr. (samo vo., bez topova). Na kolosijecima prije i poslije vlakovi s momčadi, razne odore bez brojeva, čak i pripadnici gardijskih i mornaričkih postrojbi. Sljedeći kolosijek isto tako. Od 9,48 do 10,14 postaja Buratska - odred 5. bt. 1. topbr. (bez topova), 11,45-11,50 postaja Sedlova. Šumovito gorje - do sada ravnice bez drveća, nakon toga brežuljci kao i kod Hingaua do postaje Mandžurije. U 12 h kolosijek: 6. bt. 1. topbr. (s topovima), 12,30-12,55 postaja Adrianovka, 13,30-13,35 postaja Karimska, 17,30-17,45 postaja Atamanovka. Kolosijek br. 59 kod Čite: na straži mladi vojnici 103. pp. (26. d.): stigli su u srpnju. Od 18 h do 18,20 (harbinska vremenska zona) postaja „grad Čita", 18,30-19,10 „postaja Čita" (željezničke radionice).

8. listopada / 25. rujna, nedjelja, tijekom noći povremeno kiša, prijepodne oblačno, tu i tamo sunce, poslijepodne i navečer prekrasno vrijeme

U oko 6,30 vlak s podmornicom, 8,05-8,20 (irkutska vremenska zona) postaja Bada: XXIX. doknadna b. (vidjeti gore Aga). – Znači da još stižu doknadne b. Od oko 9 h do 10 h postaja Hohotaj - 2 vlaka s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu i 1 doknadna b. Poslije još 2 doknadne b. Od 12,45 do 13,15 Petrovska tvornica. I ovdje doknadna b. i građevinski materijal za uskotračnu željeznicu. Od 15,50 do 16 h stajanje na kolosijeku: 27. doknadna b. Od 16,15 do 16,45 postaja Iljka: 8. doknadna b. iz Perma. Od 17,45 do 18 h postaja Zaigraevo - doknadna b. Poslije 6. doknadna b. iz Vologde. Od 20 h do 21,10 postaja Verhneudinsk. Krajolik: šumovito gorje, puste doline; na svim postajama velike količine ogrjevnog i građevinskog drva; veliki broj goveda i ovaca na pašnjacima. Nigdje lišća - kasna jesen.

9. listopada / 26. rujna, ponedjeljak, prijepodne prekrasno vrijeme, poslijepodne oblačno, toplo, u 17 h nevrijeme s kišom

Krugobajkalska željeznica: 7,15-7,25 postaja Utulik, 8-8,15 kolosijek Veseli, 8,20-8,45 Sljudanka, 9 h Kultuk, 9,38-9,43 Tarižalgaj (nema ga u voznom redu). Bez zadržavanja, osim 1-2 minute zbog radova na pruzi do 11,25 i postaje Bajkal. Krajolik: do Sljudanke pruga je od obale udaljena nekoliko stotina stopa, šuma, a usporedno s prugom snijegom pokriveno stjenovito gorsko bilo. Nakon Sljudanke (jugozapad jezera) - pruga uz jezero (stjenovita obala). Oko 20 m iznad razine mora - mnogobrojni tuneli, krajolik izrazito lijep. Osim najviših vrhova, nema snijega. Oko 6 h na pruzi Bajkal - Irkutsk: odredi II. b. 2. topd. (haubice), u Kultuku 1 doknadna b., inače uopće nijedan vojni vlak s postrojbama: čini se da se dio postrojbi prevozi jezerom. U 14,10 Irkutsk.

Vijest: naš vlak ide do Petrograda (*napomena*: prekjučer je ppuk. Bazarov primio brzojav od gen. Oranovskog da zbog nedostatka vagona Krugobajkalske željeznice naš vlak

ostaje u Irkutsku, ali nakon što je gen. Barry iz Čite poslao brzojav Hilkovu, kojeg dobro poznaje - najednom je sve u redu!). Poslijepodne sa Szeptyckim u obilasku grada. Državni praznik, sve trgovine zatvorene. Mnogobrojne crkve, otmjene kuće, ostavljaju imućan utisak, uredne; popločane glavne ulice, ali prašina. Poslijepodne razgovor s natpor. Samohvalovim (Belgorodska dp., sada usurijski kozaci) - sudjelovao je u ratu, bio je sudski časnik i časnik za vezu kod 17. azb., na Šaheu je ozlijedio glavu, od tada ima psihičke probleme: Lineviču je trebao dostaviti raspored postrojbi vrhovnog vojnog zo. za 25. veljače (10. ožujka), ali ga nije uspio pronaći. Kod Telina nijedna postrojba nije znala koja joj je postrojba susjed. Dana 3. (16) ožujka jahao je 70 v. kako bi Lineviču dostavio imenovanje za zka., a Linevič se nalazio na 7 km od Telina.

10. listopada / 27. rujna, tijekom noći hladno, mraz, oblačno, povremeno sunčano, otapanje prijepodne, poslijepodne hladan zapadnjak

U 10,50 (IVZ.) odlazak iz Irkutska, 11,15-11,20 postaja Inokentevska. – Uz drveni željeznički most preko Irkutska gradi se novi. Postavljena su postolja za betonske stupove. Prema Irkutsku susret s vlakom natovarenim građevinskim materijalom za uskotračnu prugu. Putujemo prema voznom redu brzog vlaka, koji vozi ponedjeljkom, sijedom i subotom (danas ne), te bi 17. listopada u 22 h (IVZ.) trebali stići u Moskvu (u 6 h prema moskovskoj vremenskoj zoni). Danas sam poslao brzojav princu Hohenloheu. U 17 h na 1 kolosijeku (prolaz bez zadržavanja) željeznički građevinski materijal za uskotračnu prugu. Od 17,25 do 17,30 postaja Zalari, 19,55-20,35 Zima. Tanki snježni pokrivač. Danas tek malobrojni vlakovi na putu prema istoku. Evangelička bolnica (dr. Schiemann, dr. Köpler i Fritz Reiner) prošla je danas kroz Irkutsk. Dr. Schiemann: tijekom plovidbe na pregovore o primirju adm. Jessen primio je bežični brzojav sa sljedećim sadržajem: „Držite smjer više nadesno" - 2 puta, ali nakon što nije reagirao, stigao je još 1 brzojav: „Ako ne skrenete nadesno, nasukat ćete se na greben." - Signal je poslala Japanska flota.

11. listopada / 28. rujna, srijeda, hladna noć, lijepo jutro

U 9,15 na postaji Razgon -3,5°R na suncu, slab snijeg, 7,37-7,45 (IVZ.) postaja Zamzor, 9,15-9,22 (…), 11,05-11,25 Tajšet - vojnici 5. s. odreda narodne vojske. Od 12,20 do 12,30 postaja Jurti. – Krajolik bez snijega. Oko 13 h na kolosijeku oko 10 otvorenih vagona (u 1 vlaku), dvoprezi (…). U 14,20 postaja Tinska, u 15,07 Ingaš. Prema tiskanom voznom redu (službeni primjerak) Irkutsk - Čeljabinsk 3047 v.; 357 postaja i stajališta ili 3047 : 356 = 8,56 ili svakih 8,56 v. (oko 9 km) stajalište.

		razmak između postaja --- v.													ukupno
		1	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
stranica	v. (Irkutsk)														
1	373	1	1	7	10	11	10	5	2	4	-	-	-	-	50
2	382	-	2	7	9	7	8	4	5	7	1	-	-	-	51
3	407	-	5	3	5	11	9	5	6	3	1	1	2	-	51
4	428	-	1	1	3	11	14	9	6	4	2	-	-	-	51
5	461	-	-	2	4	4	10	9	7	9	4	2	-	-	51
6	518	-	1	1	1	3	10	7	3	9	7	7	1	1	51
7	478	-	-	1	3	5	5	11	6	10	4	5	1	-	51
Ukupno	3047	1	10	22	35	52	66	50	35	46	19	15	4	1	356

U 15,45 postaja Buzuk, 15,55-16,40 Ilanska, 17,28-17,43 Kansk, 21-21,20 postaja Ključinska.

12. listopada / 29. rujna, četvrtak, hladna noć, mraz, jutro oblačno, Bogotol u 11 h ±0°R, poslijepodne sunčano, bez vjetra, ugodno

U 8 h postaja Kirutkin, 8,22-8,31 (IVZ.) Aginsk, 9,02 Bjeli Jar, 10,34-11,09 Bogotol - straža 22. odreda narodne vojske. (…) U 12,15 postaja Itat, 13,15-13,30 Tažin, u 14,15 Averanovka - vlak sa željezničkim građevinskim materijalom, 16-16,15 postaja Mariinsk (koju sam prespavao), 17,55-18,02 Ižmorska. Na sljedećem kolosijeku vlak sa streljivom. Od 18,30 do 18,35 kolosijek Jaja, u 20,53 postaja Tajga (odvojak prema Tomsku).

13. listopada / 30. rujna, subota, bez mraza, jutro oblačno, od podneva povremeno sunce, hladan zapadnjak

U 8,43 (IKZ.) postaja Kabinetno, 9,09-9,35 Čulim, 10,12-10,15 kolosijek Kokošino, 10,45-11,02 postaja Kargat, 12,05-12,10 Ubinska, 14,25-14,50 Kainsk +4°R, 15,50-16,10 kolosijek Moškar. Prema voznom redu: udaljenost Irkutsk - Čeljabinsk 3047 v., 4 dana, 13 sati i 11 minuta. Vožnja 91 sat i 48 minuta = 5460 minuta = 5508 minuta, stajanje 17 sati, 22 minute. 3047 : 91 sati i 8 minuta = 33,2 v. po satu. Od 16,35 do 16,45 Tebiska. U 17,30 na kolosijeku vlak s 54. i 55. strojničkom sat.(„54. /…/“). U 17,40 Ozeko - Karači. Od 18 h do 18,10 postaja Čani +3,5°R, 19,20-19,45 Tatarska +3°R (sumrak, vlak s građevinskim materijalom za uskotračnu željeznicu i oko 15 otvorenih vagona s topovskim kolima).

14/1. listopada, subota, tijekom noći mraz, oblačno jutro, povremeno sunce, u 8 h (Petuhovo) +1°R, predvečer sunce, toplo

Od 9,30 do 9,35 postaja Mamljutka (/IVZ./; mjesno vrijeme 7,20-7,25). Od 10,35 do 10,45 postaja Petuhovo, 11,51-12,12 Makušino +5°R, tmurno. Barun Tettau jučer je u Tatarskoj razgovarao sa zk. vlaka (streljivo iz Kijeva): streljivo za is. opsadnu topp. u Harbinu, topovska kola za Vladivostok; sve iz Kijeva, Liepāje i Petrograda. – Tridesettreća pješačka d. iz Kijeva upućena je u Baku i dopunjena u Kijevu postrojbama 12. i 32. d. Od 12,38 do 12,45 postaja Konovalovo, 13,28-13,33 Lebažja + 6,5°R, tmurno, 14,35-14,45 postaja Bargaši +7°R (mjesno vrijeme 12,22-14,45), 15,35-16,10 postaja Kurgan. Tvornice. Od 17,10 do 17,15 postaja Ziranka +10°R, 18,10-18,20 stajalište Sladko, toplo, 19,43-20,03 postaja Šumiha +10,5°R (sumrak), u 19,30 (IVZ.) Čeljabinsk. Odlazak u 19,30 (PVZ.) (vremenska razlika Irkutsk - Čeljabinsk + Čeljabinsk - Petrograd ---). Prema voznom redu u Sizranu bi trebali biti u ponedjeljak u 4,38, a u Moskvi oko 9 h u utorak.

15/2. listopada, nedjelja, tijekom noći mraz, prekrasno vedro jutro, toplo, sunčan dan, predvečer oblaci i zapadnjak

Od 4,34 do 4,42 (PVZ.) Bazova, na prekrasnom položaju u gorju sa šumom, zvižduk lokomotive - jeka. U 4,55 izlazak sunca. Od 5,25 do 5,30 Jakino, 5,41-5,50 Kropačevo, 7,09-7,18 Aša Balaševska +7°R. Drveće je ovdje još zadržalo lišće. Od 8,30 do 8,40 postaja Tatimanovo, 9,48-9,54 Voronki, 10,03-10,25 Ufa +12°R. Brzojav za princa Hohenlohea: „Stižem u Moskvu u utorak ujutro, a u Petrograd u srijedu ujutro“. Od 13,18 do 13,44 postaja Raevka +12°R, zapadni vjetar, 14,15-14,25 Šafranovka, oblačno. Od 17,10 do 17,35 postaja Abdulino (već potpuni mrak).

16/3. listopada, ponedjeljak, bez mraza ujutro, lijep izlazak sunca, djelomično oblačno, od 10 do iza 13 h kiša, a zatim sunce

U 4,45 postaja Obšarovka, 4,53-5,00 most preko Volge, niski vodostaj, 5,15-5,24 postaja Batraki. – Jasni tragovi prijašnjih kiša. U 5,20 izlazak sunca (PVZ.). Od željezničkog mosta do Sizrana pruga prati Volgu. Od 7,50 do 8 h postaja Paraskovino, kiša. Od 9,25 do 9,35 postaja Kuzneck, tmurno, slaba kiša. Od 10,38 do 10,44 postaja Čadaevka, kiša. Od 12,28 do 13,01 postaja Penza, kiša. Grad na brežuljcima i rječici Suri. Od 14,43 do 14,52 po-

staja Voejkovo, sunčano, 16,08-16,13 Pačelma. Navečer pročitao: 15/2. listopada ratifikacija mira.

17/4. listopada, utorak, tijekom noći kiša, tmurno jutro, od 8 h sunce (+ 4°R), 14,30-15,30 slaba kiša

U 6,40 (PVZ.) preko rijeke Oke, 6,47-7,00 postaja Serpuhovo - 2 teška topa (25 cm) utovarena na vlak, 8-8,10 postaja Podrljsk, u 8,54 Moskva. Na kolodvoru nas je čekao glavni konzul von Fellner. Prema voznom redu stajanje je trebalo trajati 10 minuta. Bazarov i Pribiljski htjeli su do grada kako bi preko uprave organizirali boravak do navečer. Naš je vlak kretao u 9,10 sa stajanjem na Nikolajevskom kolodvoru, gdje je trebalo pričekati daljnje odredbe. Umjesto toga vlak je nastavio dalje bez zadržavanja!!! - i ostavio Bazarova i Pribiljskog. Od 11,20 do 11,30 postaja Klin, 12,45-12,55 Tver. Brzojav od Bazarova i Pribiljskog za gen. Barrya: Pogreška (…) ravnatelja postaje Kurskog kolodvora. Vraćanje vlaka u Moskvu! (naravno da gen. Barry nije priznao da je intervenirao). Od 14,10 do 14,20 postaja Sparovo, oblačno i hladno. U 14,30 kiša. U 15,30 sunce. Od 15,45 do 16 h Bologo, 17,10-17,20 Okulovo, hladno. Od 19,55 do 20,05 postaja Ljuban. U 21,25 Petrograd. Blato, ali kiša nije padala. Hotel d' Europe, broj sobe 153.

18/5. listopada, srijeda

Ujutro dolazak sk. Lostera i princa Hohenlohea. U 11 h vožnja do veleposlanstva. Barun Aehrenthal, zemaljski grof Fürstenberg, grof Ćokonić. U podne prijem kod ministra rata gen. Ridigera („Vaša armija nikada nije imala gardu i epolete!“). Doručak kod Hohenlohea (Dvorcova naberežna 24). Upoznavanje s gen. Palitsynom (godine 1878. bio je s Kaulbarsom predviđen za Bosnu, ali stigao je prekasno), koji me je pitao za procjenu djelovanja armije u srpnju (tj. za odluku o miru - vrlo škakljivo pitanje! - ja: „Armija je dobro izgledala, ali nije bila spremna za borbu.“). Čini se da je to bilo i njegovo mišljenje. Smatra da su i Japanci bili u sličnoj situaciji: „U kolovozu sam skoro s nadređenim (velikim knezom Nikolajem Nikolajevičem) posjetio bojište (*napomena*: znači stvarno su glasine bile točne: Nikolaj Nikolajevič vjerojatno je trebao preuzeti zo. umjesto Linevića). – Palitsyn bi rado došao u Beč kako bi upoznao „načelnika svih načelnika GS.“ Becka. - Gen. Polivanov (…): upisan je i veliki knez Nikolaj Nikolajevič, iako ga nije bilo. Večera kod veleposlanika (Fürstenberg, Hohenlohe, Loster, Aehrenthal i /…/, te Szeptycki i ja). Razgovor s Hohenloheom: car je potpuno pod utjecajem carice. Uspjela je nahuškati čak i carsku obitelj. Dosadašnji oslonac, veliki knez Vladimir, bijesan je (danas je imendan prestolonasljednika, a njegov je jedini komentar bio: „što? Te Deum! Ni traga od svega toga - idemo u lov“). Veliki knez Kiril nikada nije razgovarao s carem o Petropavlovskom. Veliki knez Boris: „Da mi je barem (*napomena*: zbog sudjelovanja u ratu) rekao merci, chien“.

19/6. listopada, četvrtak, magla, od podneva razvedravanje

U 9,30 odlazak u Peterhof na audijenciju. Oko 40 minuta vožnje vlakom. Prijevoz dvorskom kočijom do „smještaja“, poslije poziv u malu palaču (kroz park - veliki broj fazana). U predsoblju kpob. i ministar financija Kokovcev. Ovaj nas je upitao za Krugobajkalsku željeznicu koja je podređena njegovom ministarstvu (tj. tražio je pohvalu, koju smo rado i mirne savjesti i dali). – Audijencija: car je bio vrlo blijed, dobro govori njemački. O vojsci općenito. Nakon što je grof Szeptycki pohvalio hrabro držanje postrojbi, car je upao: „Ali to se sigurno ne odnosi na sve postrojbe.“ Kada je Szeptycki htio proturječiti, car je samo rekao: „Pustite, sve znam.“ – Kada sam spomenuo smotru u Hersuu, car je odgovorio: „Da, zar ne, pa tamo je Kuropatkin“ (nesigurnost u glasu). – Želio sam nešto reći i o Sibircima, o 4. szb., ali odmah me je prekinuo: „Da, 1. szb., taj je najbolji“ (*napomena*: čini se da ne može odrediti teritorijalne granice 5. szb., tj. 1-3. sd.). Na kraju nas je upitao hoćemo li uskoro vidjeti njegovo veličanstvo (Franju Josipa I.) i zamolio nas da ga ponizno pozdravimo. Od nas se opro-

stio riječima: „Vi ste, takoreći, 18 mjeseci služili u mojoj vojsci, za što Vam se zahvaljujem.“ – Prije odlaska, upoznavanje s kpob. puk. Orlovim. Doručak u dodijeljenoj mi sobi. Dvorski sluge otvoreno prihvaćaju napojnice. Na kolodvoru u Peterhofu nakinđurena Židovka, čini se grofica Witte. Poslijepodne sastanak s odborom za svečanu večeru. Gen. Barry ne želi pozvati Kačalova, Papadopova itd. (*napomena*: do jutra se predomislio). U 19,30 odlazak u Carsko selo (vožnja od 25 minuta). U dvorcu nas je dočekao puk. grof Tatišev. Prisutni uz velikog kneza Vladimira i kneginju: sin Boris, velika kneginja Helena sa suprugom grčkim princem (sk.), gospođa Agapov, genboj. Stepanov, dvorska dama Oliva, moja susjeda za stolom ---- (šogorica ravnatelja Crvenog križa Vasiljčikova). Veliki knez Vladimir jako je ostario: razgovarali smo o ratu, ništa posebno. S velikom kneginjom Marijom Pavlovnom dug razgovor nakon večere. O ratu i ruskim prilikama. Prezirno o samoosakaćenjima (tako da su se ljudi s ranama od metaka na prstima sramili pokazati ih), o drskosti ranjenika iz Port Arthura, koji su nedavno odijeljeni od ostalih. – Veliki knez Boris dugo je razgovarao s grofom Szeptyckim; i on je napomenuo da mu nitko nije zahvalio na sudjelovanju u ratu. Uskoro se vraća u vojsku, u obilazak bolnica (što je njegova majka i željela). – Općenito, veliko nezadovoljstvo. – Velika kneginja pozdravila je njegovo veličanstvo austrijskog cara, a veliki knez iskazao je uvažavanje.

U 23,45 odlazak u Petrograd.

20/7. listopada, petak, snijeg, hladno, bljuzgavica

Kupovanje zimskog kaputa. Prijepodne odbor za svečanu večeru, posjet Lauensteinu, Tettauu i Gaiseanuu. Večera kod Lostera s Hohenloheom (sat vremena). Poslije utvrđivanje jelovnika kod MacBradya s Cheminonom i Holmanom. Posjeti: Papadopov (Patelejmonska 15, stan 16), Kačalov u časničkoj vojnoj bolnici kp. i Bazarov (Galerna 42). Večera s dr. Hoffom i Szeptyckim u Hotel d'Europe.

Izdaci:

11. siječnja napojnica u vagonu 30,00, napojnica u vrhovnom vojnom zo. 25,00, 14. siječnja Luka 15,00, 15. siječnja ječam 6 P. po 3,20-19,20, (…) 2,30, račun 10 P. pšenice 16,50, 10 P. zobi 18,00, (…) prepiska 7,37, 23. siječnja (…) P. slame 54,00, 24. siječnja Papadopovov šator 30,00.

Dnevnici austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića
1892. – 1918.

Dnevnik 1914. – 1918.

I. svjetski rat

Pregled kratica

adm.	admiral
azb.	armijski zbor
b.	bojna
boj.	bojnik
br.	brigada
bt.	bitnica
d.	divizija
dp.	dragunska pukovnija
dr.	doktor
f.	funt (stara ruska mjera za težinu)
gen.	general
genboj.	generalbojnik
genpob.	generalpobočnik
genpor.	generalporučnik
GS.	glavni stožer
h	sat/sati
is.	istočnosibirski/a/o
isd.	istočnosibirska divizija
iskbt.	istočnosibirska konjanička bitnica
isp.	istočnosibirska pukovnija
ispp.	istočnosibirska pješačka pukovnija
isprbt.	istočnosibirska pričuvna bitnica
isprd.	istočnosibirska pričuvna divizija
isprpp.	istočnosibirska pričuvna pješačka pukovnija
isstbr.	istočnosibirska streljačka brigada
isstd.	istočnosibirska streljačka divizija
isstp.	istočnosibirska streljačka pukovnija
issttopb.	istočnosibirska streljačka topnička bojna
issttopbr.	istočnosibirska streljačka topnička brigada
istopvo.	istočnosibirski topnički vozarski odjel
IVZ.	irkutska vremenska zona
izv.	izvidnički/a/o
K.	kruna
k.	konjanički/a/o
kadm.	kontraadmiral
kbr.	konjanička brigada
kbt.	konjanička bitnica
ko.	konjanički odjel
koz.	kozački/a/o
kozb.	kozačka bojna
kozbt.	kozačka bitnica
kozd.	kozačka divizija
kozpor.	kozački poručnik
kozp.	kozačka pukovnija
kozsk.	kozački satnik
kozzb.	kozački zbor
koztopp.	kozačka topnička pukovnija
kp.	konjanička pukovnija
kpob.	krilni pobočnik
ksk.	konjanički satnik
lovzo.	lovačko zapovjedništvo
natpor.	natporučnik
P.	pud (stara ruska mjera za težinu)
p.	pukovnija
pob.	pobočnik
por.	poručnik
pp.	pješačka pukovnija
ppuk.	potpukovnik
pr.	pričuvni/a/o
prb.	pričuvna bojna
prbt.	pričuvna bitnica
prd.	pričuvna divizija
prof.	profesor
prp.	pričuvna pukovnija
puk.	pukovnik
PVZ.	petrogradska vremenska zona
R.	rublja
RKB.	Rusko-kineska banka
s.	sibirski/a/o
sat.	satnija
sbr.	sibirska brigada
sd.	sibirska divizija
sk.	satnik
skozd.	sibirska kozačka divizija
sot.	sotnija
sp.	sibirska pukovnija
spp.	sibirska pješačka pukovnija
sprbr.	sibirska pričuvna brigada
sprd.	sibirska pričuvna divizija
sstbr.	sibirska streljačka brigada
st.	streljački/a/o
stb.	streljačka bojna
stbr.	streljačka brigada
stopd.	sibirska topnička divizija
stp.	streljačka pukovnija
sttopvo.	streljački topnički vozački odjel
stzb.	streljački zbor
sv.	svezak
szb.	sibirski zbor
top.	topnički/a/o
topb.	topnička bojna
topbr.	topnička brigada
topd.	topnička divizija
topp.	topnička pukovnija
topvo.	topnički vozarski odjel
topzk.	topnički zapovjednik
v.	verst/a (stara ruska mjera za dužinu)
vo.	vozarski odjel/odjeli

vobr.	vozarska brigada
VE.	Vojna enciklopedija
zb.	zbor
zk.	zapovjednik
zka.	zapovjednik armije
zkb.	zapovjednik bojne
zkd.	zapovjednik divizije
zkko.	zapovjednik konjaničkih odjela
zkp.	zapovjednik pukovnije
zksat.	zapovjednik satnije
zksot.	zapovjednik sotnije
zkstzb.	zapovjednik streljačkog zbora
zkzb.	zapovjednik zbora
zo.	zapovjedništvo
zoa.	zapovjedništvo armije
zobr.	zapovjedništvo brigade
zod.	zapovjedništvo divizije
zop.	zapovjedništvo pukovnije
zozb.	zapovjedništvo zbora

Prvi svjetski rat

Dnevnik 1914.[1]

28. srpnja, utorak

U prijemnom uredu njegove preuzvišenosti Conrada[2] povjerio mi je grof Ragenek (njemački vojni poslanik), da je u subotu (25) u 18 h (nakon isteka roka ultimatuma)[3], napus-

---

[1] O uzrocima i tijeku Prvog svjetskog rata, tj. političkim događanjima te vojnim operacijama oružanih snaga zaraćenih strana, osobito austrougarske vojske na njezinom jugoistočnom (Balkan), sjevernom (Poljska – Rusija) i jugozapadnom (Italija) bojištu detaljnije u: Österreichisch-ungarisches Rotbuch: Diplomatische Aktenstücke zur Vorgeschichte des Krieges 1914, Wien 1915; Nowak, Karl Friedrich, Der Sturz der Mittelmächte, München 1921; Österreichisches Bundesministerium für Heereswesen und Kriegsarchiv. Unter der Leitung von Edmund Glaise-Horstenau (Hrsg): Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918, Band I-VII. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen, Wien 1930-39; Muehlmann, Carl, Oberste Heeresleitung und Balkan: im Weltkrieg 1914-1918; Berlin 1942; „Austro-Ugarska, Vojska“, VE, sv. 1, Beograd 1958, 375-382; „Nemačka“, VE, sv. 6, Beograd 1964, 159-161; Dollinger, Hans, Der Erste Weltkrieg in Bildern und Dokumenten, Wiesbaden 1965; „Svetski rat, Prvi“, VE, sv. 9, Beograd 1967, 338-416; „Rusija“, VE, sv. 8, Beograd 1966, 394-396; „Srbija“, VE, sv. 9, Beograd 1967, 130-134, Horvat Josip, Prvi svjetski rat: panorama zbivanja 1914-1918, Zagreb 1967; Diehl, Ernst, Bilanz der Welt 1917-1918, Berlin 1970; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 273-490; Horvath von, Ödön, So starb der Friede: unbekanntes über die Entstehung des Weltkrieges, Berlin 1980; Die Habsburger Monarchie 1848-1918, Band V, Die bewaffnete Macht, Wien 1987; Dorst, Klaus, Wünsche, Wolfgang, Der Erste Weltkrieg, Erscheinung und Wesen, Berlin 1989; Rauchensteiner, Manfried, Der Tod des Doppeladlers. Österreich-Ungarn und der Erste Weltkrieg, Wien/Graz 1994; Pavičić, Slavko, Hrvatska vojna i ratna povijest i Prvi svjetski rat, Zagreb 1998; Šehić, Zijad, U smrt za cara i domovinu, Sarajevo, 2006; Thanner, Wilfried, Analyse des Stellungskrieges am Isonzo von 1915-1917, Darstellung der Eskalation des Waffeneinsatzes an der Isonzofront am Beispiel einer Division, Wien 2009, http://othes.univie.ac.at/7525/; Hirschfeld, Gerhard, Krumreich, Gerd, Renz, Irina, Enzyklopädie Erster Weltkrieg, Paderborn 2009, http://books.google.hr/books?id=52ID61vtVE4C&printsec=frontcover&dq=erster+weltkrieg&hl=hr&sa=X&ei=abofT574JcXt-gbVxJ3oCA&sqi=2&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=erster%20weltkrieg&f=false, teilw. online lesen bei google-books, http://www.erster-weltkrieg.clio-online.de/_Rainbow/documents/poluzeit/apuz_reimann.pdf;
O ustroju (1867-1918) austrougarske vojske detaljnije u: Schematismus für das kaiserliche und königliche Herr und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1913, Kriegsministerium, Wien 1912; Die Verordnungsblätter aus Streuffleurs Militärische Zeitschrift, Wien 1914-1918, Österreichische Nationalbibliothek, ALEX - Historische Rechts- und Gesetztexte online, http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=stv; Pojić, Milan, Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868-1914, *Arhivski vjesnik* 43, 147-169, Zagreb 2001; „Osterreichisch-ungarische Armee“, http://www.weltkriege.at; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/; http://www.mlorenz.at/; „Osterreichisch-ungarische Kriegsmarine“, www.kriegsmarine.at).

[2] Conrad von Hötzendorf, Franz Xaver, grof (11. studeni 1852. Penzing kod Beča - 25. kolovoz 1925. Bad Mergentheim, Njemačka), vojskovođa (1916) i načelnik Glavnog stožera Vrhovnog vojnog zapovjedništva (*Armeeoberkommando*) austrougarske vojske tijekom Prvog svjetskog rata (1906. naslijedio je na toj dužnosti generala topništva Friedricha von Beck-Rzikowskog /Dnevnik 1904-1905, Rusko-japanski rat, v. bilj. 84/, a 1. ožujka 1917. zamijenio ga je Arthur Albert barun Arz von Straußenburg). Vrhovni vojni zapovjednik austrougarskih oružanih snaga i njegov neposredni nadređeni bio je do 2. prosinca 1916. vojskovođa nadvojvoda Friedrich (4. lipanj 1856. - 30. prosinac 1936.), a nakon toga kralj Karlo I. Conrad von Hötzendorf je nakon smjene u ožujku 1917. imenovan zapovjednikom Jugozapadne bojišnice/Südwestfronta (talijansko ratište) u Tirolu (do 14. srpnja 1918). Umirovljen je 1. prosinca 1918. (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 16, 84, 129, 334-338; „Conrad von Hötzendorf, Franz“, http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Conrad_von_Hötzendorf,_Franz_Freiherr; „Conrad“, http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/conrad.htm; „Friedrich Maria Albrecht Erzherzog von Österreich“, Österreichisches Biographisches Lexikon, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 366, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/366.pdf; „Friedrich“, Neue Deutsche Biographie, Band 5, Duncker & Humbolt, Berlin 1961, 525 f., http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016321/images/index.html?seite=541; „Erzherzog Friedrich“, http://de.wikipedia.org/wiki/Erzherzog_Friedrich).

[3] Nakon ubojstva austrougarskog prestolonasljednika nadvojvode Franje Ferdinanda u Sarajevu 28. lipnja 1914. Austro-Ugarska je u okviru tzv. Srpanjske krize 23. srpnja postavila Srbiji ulitmatum (s rokom ispunjenja od 48 sati), u kojem se od srpske vlade između ostalog tražilo i provođenje sudske istrage protiv organizatora atentata. Srbija je prihvatila sve uvjete, osim zahtjeva za sudjelovanjem predstavnika austrougarske vlade u istrazi, koji je ocijenila neprihvatljivim zbog narušavanja državnog suvereniteta (Österreichisch-ungarisches Rotbuch. Diplomatische Aktenstücke zur Vorgeschichte des Krieges 1914. Volksausgabe. Manzsche k.u.k. Hof-Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, Wien 1915, Dok. 37, 117, http://zeit1.uibk.ac.at/quellen/rauch11b.htm#dok3; „Svetski rat, Prvi, Neposredni povod i objava rata“, VE, sv. 9, Beograd 1967, 341-342; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 273-285; „Erster Weltkrieg“, http://de.wikipedia.org/wiki/Erster_Weltkrieg, http://www.dhm.de/lemo/html/wk1/; http://192.68.214.70/blz/web/erster_weltkrieg/index.html; Hirschfeld, Gerhard, Krumreich, Gerd, Renz, Irina, Enzyklopädie Erster Weltkrieg, Paderborn 2009, teilw. online lesen bei google-books http://www.erster-weltkrieg.clio-online.de/_Rainbow/documents/poluzeit/apuz_reimann.pdf).

tio Ministarstvo rata u Conradovom društvu; obojica su bili potišteni, jer se na temelju izvješća koja su stizala iz Beograda steklo uvjerenje da će svi austrougarski zahtjevi biti glatko prihvaćeni, ali kao što je sada već poznato, to se ipak nije dogodilo. U prijemnom je uredu bila i njegova preuzvišenost Wladimir Giesl[4] i to u svom najboljem raspoloženju: iznimno veseo kao da je u nečemu pobijedio. U poslijepodnevnom izdanju *Wiener Zeitunga*[5] (izvanredno izdanje): objava rata Srbiji. I sada više nema povratka. Glasine u večernjim izdanjima: srpska Narodna skupština u Nišu glasovala je za mir? Boj. Tuske, čiji brat radi u Ministarstvu rata, tvrdi da je stigao brzojav iz Berlina u kojem se navodi da je tamošnji ruski vojni poslanik izjavio da su u ruskim zapadnim gubernijama[6] mobilizirana 4 pričuvna godišta, što bi uz visoko brojno stanje postrojbi u miru značilo da su te postrojbe dostigle razinu brojnosti u ratu (odgovor na ovo - objava rata Srbiji?; oko podneva dugo čekanje na razgovor s načelnikom GS., zadržao ga je grof Hogos iz Ministarstva vanjskih poslova).

29. srpnja, srijeda, odlazak iz Beča u 8,45

30. srpnja, četvrtak, dolazak u Zagreb u 18,15, hotel Palace

31. srpnja, petak, oko 16 h objava „Općih pravila mobilizacije“

1. kolovoza, subota, oko 14 h odlazak vlakom iz Zagreba

2. kolovoza, nedjelja, oko 15 h dolazak u Brčko (odvjetnik dr. Albert Haramija)

3. kolovoza, ponedjeljak, vijest o mobilizaciji u Njemačkoj i Rusiji; u Goricama[7]; Czibulka[8], Salis[9], Haustein[10], Schwarz[11]

---

[4] Giesl von Gieslingen, Wladimir Rudolf Karl, barun (18. veljače 1860. Pečuh - 17. travanj 1936. Salzburg), austrougarski diplomat i general topništva. Godine 1913. imenovan je austrougarskim veleposlanikom u Beogradu te je srpskoj vladi predao demarš s ultimatumom (v. bilj. 12). Srbiju je, nakon što nije bezuvjetno prihvatila ultimatum, prema nalogu austrougarskog ministra vanjskih poslova Leopolda grofa Berchtolda napustio u roku od 48 sati od predaje demarša (Austro-Ugarska je Srbiji proglasila rat 28. srpnja 1914). Nakon povratka u Beč postaje časnik za vezu između Ministarstva vanjskih poslova i načelnika Glavnog stožera Conrada von Hötzendorfa (v. bilj. 11). Umirovljen je 1915, ali 1917. poslan je u Konstantinopol kako bi pripremio posjet kralja Karla I. Turskoj (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 55, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Wladimir Giesl von Gieslingen“, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/439.pdf, http://de.wikipedia.org/wiki/Wladimir_Giesl_von_Gieslingen).

[5] *Wiener Zeitung*, austrijske dnevne novine utemeljene 1703. pod nazivom *Wiennerisches Diarium* (prvi broj izašao je 1. kolovoza 1703) („Wiener Zeitung“, http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz, http://de.wikipedia.org/wiki/Wiener_Zeitung).

[6] Dnevnik 1904-1905, Rusko-japanski rat (v. bilj. 1).

[7] Naselje kod Brčkog.

[8] Czibulka von Buchland, Klaudius/Claudius, barun (22. rujan 1862. - 18. travanj 1931), austrougarski general pješaštva (1917), umirovljen 1. siječnja 1919. Godine 1914. zapovjednik je 36. pješačke divizije u sastavu 13. zbora pod zapovjedništvom generala pješaštva Adolfa baruna von Rhemen zu Barensfelda na balkanskoj bojišnici (V. armiju činili su 8. i 13. zbor) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 31, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Czibulka“, www.austro-hungarian-army.co.uk/oob.htm).

[9] Salis-Seewis, Ivan (Johann Urlich Gaudenz Dietegen), grof (8. prosinac 1862. Karlovac - 24. listopad 1940. Zagreb), austrougarski general topništva. Godine 1914. zapovjednik je 42. ugarske domobranske pješačke divizije („Vražje divizije“), 1915. vojni je zapovjednik Beča, a 1915-1916. vojni upravitelj Srbije (u srpnju 1916. na toj ga je dužnosti zamjenio general pješaštva Adolf barun von Rhemen zu Barensfeld, raniji zapovjednik 13. zbora u čijem je sastavu djelovala i 42. domobranska pješačka divizija na Balkanu, v. bilj. 16). Godine 1917. preuzima zapovjedništvo 92. pješačke divizije (Moldavija), a onda i zapovjedništvo svih austrougarskih postrojbi u Rumunjskoj te je neposredno podređen generalu Augustu von Mackensenu, njemačkom vojnom upravitelju Rumunjske (Pojić, Milan, Vojnici i vojska na tlu Hrvatske od 16. do 20. stoljeća, Povodom 10. obljetnice Hrvatske vojske, Hrvatski državni arhiv 13. do 29. lipnja 2001, Zagreb 2001; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 157, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Johann Graf von Salis-Seewis“, http://www.oocities.org/veldes1/salis.html).

[10] Haustein von Haustenau, Heinrich (17. rujan 1860. - 24. srpanj 1916), austrougarski generalbojnik. Godine 1914. zapovjednik je 72. pješačke brigade 36. pješačke divizije u sastavu 13. zbora V. armije na balkanskom ratištu, a 1916. ugarske pučko-ustaške brigade u sastavu 8. zbora i III. armije (zapovjednik general pješaštva von Kövess) na crnogorskom i albanskom ratištu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 67, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[11] Schwarz von Petrinja, Ivan (Johann), austrougarski generalbojnik (umirovljen 1. siječnja 1919)? (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 169, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

4. kolovoza, utorak, dolazak zo. 8. zb. (Giesl[12], Sündermann[13]) i 9. pješačke d. (Scheuchenstul[14], Pitreich[15]). Vijesti: Srbi su zaposjeli (…) i Rudo, 3 b. kreću na Višegrad, gdje se nalaze samo slabe snage 7. gorske br. Zo. VI. armije predlaže pokret kod Zvornika (! tamo se nalaze 1 b. i 1 gorska bt. na razini brojnog stanja u miru). U 2,30 ranjen je u istočnom dijelu Brčkog potpor. Ditmar, pripadnik 14. dp. Pucnjava na zapadnom izlazu iz grada. Vijest da je tijekom noći pogođen parobrod „Körös" ispostavila se netočnom. Velika vrućina! Pun mjesec.

5. kolovoza, srijeda, kod podmaršala Klaudiusa Czibulke u Goricama

6. kolovoza, četvrtak, primitak zapovijedi pod tekućim operativnim brojem 100!

7. kolovoza, petak, kod podmaršala Sarkotića[16] u Goricama

9. kolovoza, nedjelja, dan katastrofe: zapovijed gen. topništva Potioreka[17] o prijelazu postrojbi

10. kolovoza, ponedjeljak, prvo zrakoplovno izviđanje; jučerašnje se uzbuđenje smirilo; zapovijed pod tekućim operativnim brojem 200!

11. kolovoza, utorak, odlazak iz Brčkog automobilom u 13,15; dolazak u Zabrezje u 15,15. Navečer primitak brzojava načelnika GS.: zahtjev za prosljeđivanjem izvješća o trenutnom stanju. Odgovor: na crti Valjevo - Koceljevo - Šabac (Kolubara) nalaze se barem 3 d. Odmah nakon javljanja o odlasku II. armije, prema nama bi moglo krenuti još 5 d.; južno od Beograda nalaze se 2 d. (…). Očekuje se skori napad Srba. Vjerujem da će do njega doći ipak tek nakon što se shvati da je II. armija samo demonstrirala. Mislim da Srbi (baš kao što bi to

[12] Giesl von Gieslingen, Arthur Johann Baptist Anton (19. lipanj 1857. - 3. prosinac 1935), austrougarski general konjaništva (umirovljen 1. siječnja 1919). Zapovjednik je 8. zbora od 1912. do rujna 1914. (v. bilj. 14), koji je 1914. djelovao u sastavu V. armije na balkanskom ratištu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 55, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Generalität", http://www.weltkriege.at/Generalität).

[13] Sündermann, Ludwig (8. srpanj 1964. - 30. studeni 1936), austrougarski generalbojnik (umirovljen 1. siječnja 1919) i načelnik Glavnog stožera 8. zbora 1913-914. u sastavu V. armije na balkanskom ratištu te II. armije na ruskoj bojišnici, a nakon toga 1. zbora VII. armije (1916-1917) na ruskoj i rumunjskoj bojišnici (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 181, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Generalität", http://www.weltkriege.at/Generalität; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[14] Scheuchenstuel, Viktor von, grof (10. svibanj 1857. Ostrava - 17. svibanj 1938. Beč), austrougarski generalpukovnik. U razdoblju 1914-1916. zapovjednik je 8. zbora od rujna 1914. (v. bilj. 12) u sastavu V. armije na balkanskom ratištu i II. armije na ruskoj bojišnici, te 1916-1917. 1. zbora u sastavu III. armije na crnogorskom i albanskom ratištu. Godine 1917. preuzima zapovjedništvo XI. armije na talijanskoj bojišnici. Umirovljen je 1. prosinca 1918. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 161, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Generalität", http://www.weltkriege.at/Generalität; http://austro-hungarian-army.co.uk/).

[15] Pitreich, Hugo, barun, austrougarski bojnik. Godine 1914. načelnik je Glavnog stožera 9. pješačke divizije („Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[16] Dnevnik 1892-1893, Studijski boravak u Kazanu (v. bilj. 17).

[17] Potiorek, Oskar (20. studeni 1853. Bad Bleiberg - 17. prosinac 1933. Klagenfurt), austrougarski general topništva (umirovljen 1. siječnja 1915, v. bilj. 20). Godine 1911. imenovan je zemaljskim upraviteljem Bosne i Hercegovine, a početkom Prvog svjetskog rata vrhovnim zapovjednikom svih austrougarskih oružanih snaga (V. i VI. armije), dok je II. armija (pod zapovjedništvom generala konjaništva Böhm-Ermollija) ubrzo (sredinom kolovoza) prebačena na rusku bojišnicu (Galiciju, zbog mobilizacije Rusije) i istovremeno i zapovjednikom VI. armije na balkanskom ratištu. Zapovijedao je trima neuspjelim napadima austrougarske vojske na Srbiju (Cerska bitka u kolovozu 1914, bitka na Drini te Kolubarska bitka studeni-prosinac 1914). Srpska vojska nanijela je austrougarskoj velike gubitke (od 460.000 austrougarskih vojnika s kojima je na početku rata raspolagalo austrougarsko vojno zapovjedništvo balkanskih snaga, poginulo je oko 30.000, ranjeno 170.000, a zarobljeno 70.000 vojnika). Nakon njegove smjene vrhovno zapovjedništvo austrougarskih oružanih snaga na Balkanu preuzeo je general konjaništva nadvojvoda Eugen (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 143, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Potiorek", http://www.weltkriege.at/Generalität, http://cassysdream.2og/veldes1/potiorek/html; www.firstworldwar.com/bio/potiorek.htm; „Potiorek Oskar", http://eeo.uni-klu.ac.at/index.php/Potiorek,_Oskar).

učinili i Rusi), čekaju naš prijelaz Drine i napredovanje do iza Šapca. Na Kolubari su zbog toga postavljene barikade (šikara), a kod Valjeva i (…) južno od Beograda, izabrano je nekoliko pravaca za povlačenje isturenih postrojbi s bojišnice. Završena je mobilizacija I. i II. poziva, a mobilizacija III. je u tijeku. Srpski je jug razotkriven, jer se srpska armija okuplja u obrambene skupine protiv Austrije. Čim Srbi primijete da preko Dunava i Save nitko ne dolazi, napast će, ali to ipak neće biti tako brzo. Možda prije toga stignemo do Valjeva. Posljedice hajke zbog što bržeg prijelaza preko rijeke, danas se itekako osjete: 8. zb. (zbog kašnjenja vlaka) bio je u stanju postaviti samo 1 most, jer umjesto s planiranih 10 raspolagao je samo sa 6 pontonskih odreda opkoparsko-pontonskog odjela. Dvadeset prva domobranska pješačka d. isto tako u svom sastavu trenutno ima samo 3 kbt., 1 haubicu i tešku haubičku bt., a 13. zb. proslijedio je 42. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d. 3 pontonska odreda, tako da sada i taj zb. za potrebe izgradnje mostova raspolaže sa samo 6 pontonskih odreda. Četrdesetdruga ugarska domobranska pješačka d. javlja o problemima s opskrbom (pojedine postrojbe u posljednjih su 48 sati dobile samo najnužniji obrok). Potiorek!

12. kolovoza, srijeda

Trinaesti zb. (36. pješačka d.) naišao je na jači otpor, tek će kasno navečer s postrojbama prijeći na suprotnu obalu. S 2 bt. raspolaže samo III. poziv (stari tip topova, koji kod paljbe stvaraju gusti dim). Loznica gori. Osmi zb. stigao je do riječnog otoka Osminog Šiba, ali, iako je trebao, nije ga zaposjeo. Kod (…) židovske škole.[18] Šabac je zaposjela II. armija. Letovsky[19] ne može stići sutra. Sve su to posljedice postavljanja samo 1 mosta po zb. Potiorek! Nastavak navečer: 8. zb. konačno je prešao Drinu (natpor. Lovrić, koji je udijeljen GS., predvodio je po 1 b. 11. i 73. pp., vjerojatno je prvi (…)- vitez!, tako da su navečer na drugu obalu prešle 9. pješačka d. i br. Letovsky, što znači da bi Letovsky ujutro ipak mogao biti u Šapcu (zapovijed). Ppuk. top. stožera Baumann, referent za izvješća 8. zb., navečer: propust kod pravovremenog zaposjedanja riječnog otoka Osminog Šiba (Baumann je 3. kolovoza s pionirskim sk. Eisenbachom bio u izvidnici, što je preporučeno i svim ostalim postrojbama 8. zb., a navedenu sam preporuku 10. kolovoza navečer osobno telefonski proslijedio njegovoj preuzvišenosti Gieslu). Ali istog je dana natpor. Fürst (102. pp.), svoje izviđanje popratio velikom bukom: izvukao je cijelu 102. pp. što je izazvalo znatnu uznemirenost (pretpostavlja se da neprijatelj na ovom području raspolaže s 1 b., strojnicom i topništvom). Pripreme su čini se ipak bile nedostatne (šuma, kukuruz). Tijekom ophodnje i zbog otvaranja topovske paljbe došlo je do uzajamnog ranjavanja. Otok je bio pod topovskom paljbom do dostavljanja upozorenja s podacima o položaju srpske bt. od strane zrakoplova. Glavni problem i dalje ostaje samo 1 most po zb. Potiorekov operativni plan: dana 17. ovog mjeseca trebao bi podmaršal Eisler[20] s 12. gorskom br. biti kod Bajine Bašte. Nakon toga pripravnost postrojbi. Ali proboj time postaje izolirani pothvat, na što sam dovoljno rano upozorio. Sarko[tić] bi nam se trebao pridružiti negdje kod Ljubovije ili još i prije, jer danas je prešao Drinu bez značajnog otpora. Ipak, glavnu su stvar napravili domobrani! Samo da ne dođe do stradanja i povlačenja u dolini! Baš me zanima kako će završiti ova operacija, koja je za nas vrlo opasna. Hoće li se postrojbe probiti? Opet govorimo o dječjim bolestima - gusto okupljanje d.! Do pobjede nas mogu dovesti samo Bog i naše postrojbe.

---

[18] Judenschule?

[19] Letovsky, Adalbert (26. prosinac 1858. - ?), austrougarski podmaršal (rujan 1915). Godine 1914. zapovjednik je 13. doknadne pješačke brigade neposredno podređene 13. zboru na balkanskoj bojišnici (V. armija), a 1914-1915. zapovjednik je 7. pješačke divizije (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 105, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[20] Eisler von Eisenhorst, Johann vitez (4. prosinac 1860. - 6. veljača 1945), austrougarski podmaršal (umirovljen 1915). Godine 1914. zapovjednik je 48. pješačke divizije 15. zbora u sastavu VI. armije na balkanskom ratištu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 41, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

13. kolovoza, četvrtak

Opet kritičan dan. Frank[21] se bori sam sa sobom: njegovo uzvišeno shvaćanje vojne službe i plemenitost u odnosu na podređene u sukobu su s njegovom urođenom nestrpljivošću i nervozom. Osmi je zbor počeo s napredovanjem prema crti Lješnica - Novoselo - Prnjavor tek u 14 h. Most je preko malog rukavca bio prekasno završen. Ali prijepodne je 13. zboru zapovjeđeno da pričeka s napadom na crtu Dobrić - (…) crkva - Loznica, do dolaska 8. zb. (svrha: zaposjedanje položaja i topovsko djelovanje na uzvisinama jugoistočno od Lješnice).

23. kolovoza

Nedostatak vremena za vođenje dnevnika (zapisi u bilježnici). S večeri na jutro predaja izvješća! Nemoguća situacija.

rujan 1914.

Javljanje odsječnog zo. V. armije od 2. rujna 1914, gubici: 14.300 vojnika, od toga 8800 ranjenih te 5500 mrtvih ili nestalih. Procjena (na temelju iskustva): od 8800 ranjenih 1/3 je poginula, tj. 2930; 8800 + 2930 = 11.730 krvavih gubitaka. Ostatak (14.300 - 11.730) = 2570 nestalih, tj. nalaze se na neprijateljskom području: ranjeni, mrtvi, zarobljeni, masakrirani. Oko 9000 ranjenih, 3000 poginulih i preko 2000 nestalih - više od 14.000 vojnika.

3. rujna

Obrat u operaciji: Potiorek je jučer javio (dostavljeno u 21,45) da je odlučio čekati do potpune popune postrojbi V. armije (doknadne postrojbe za 21. domobransku pješačku d.: 3. i 4. rujna u Grku, ali topovi su stigli bez nišana i ostalih potrebnih dijelova opreme, dok novih strojnica uopće nema), a i VI. armija trebala bi malo mira. Odluku opravdava tobožnjom namjerom neprijatelja da krene u napad (prijelaz preko Drine). Tako je konačno propala ta nesretna ideja o našem napadu! Naravno da su oporavak i popuna V. armije najmanje bitan razlog, jer njezine su postrojbe odmorne i na broju. Istina, nedostaje dio postrojbi 21. domobranske pješačke d., ali zato su ostale pojačane (8. zb. raspolaže s 3½, a 13. zb. s 5 doknadnih b., pučki je ustanak na okupu, ali 3500 + 5000 = 8500 vojnika uz gubitak od 14.000 vojnika (…) te oko 5000 lakše ranjenih vojnika, ali što se tiče broja topova, nadmoćni smo u odnosu na Srbe). Pojačan je i gorski vo. i to nizvodno uz Drinu, tako da se dijelovi armije približavaju Ceru. Više odmora i veći broj doknadnih postrojbi možda bi prije bilo potrebno 15. i 16. zb., koji su u neprekidnom pokretu od 10. kolovoza (napredovanje odmah nakon borbi). Kako djeluje opskrba, koja stiže cestom i tek odnedavno šumskom željeznicom preko Han Pijeska te iz Tuzle, ne znam, svakako joj nije lako. Glavni uzrok „privremenog“ odustajanja od napada ipak je konačna spoznaja naše slabosti. Možda se radi o zapovijedi odozgo ili se čeka odluka na sjevernoj bojišnici.[22] Trenutno je potpuno nebitno može li i hoće li neprijatelj stvarno krenuti preko rijeka. Što se tiče područja iznad Batara (…), to bi se i moglo dogoditi ako raspolaže s dovoljno opreme. Ali ovdje je opet naših 150 b. Srbi bi trebali biti dovoljno jaki za prebacivanje većeg broja postrojbi preko Save i Dunava. Beznadnost našeg napada sve je jasnija. Trenutno se osim nekih manjih postrojbi na sjeverozapadu Srbije (uključujući i središnje područje), nalazi možda 10 d., tj. 120-150 b., ali ako se uzme u obzir da moramo prijeći

---

[21] Frank, Liborius vitez von (5. listopad 1848. - 26. veljača 1935), austrougarski general topništva (pješaštva), umirovljen 1. siječnja 1915. Godine 1914. zapovjednik je V. armije u okviru austrougarskih oružanih snaga na balkanskom ratištu. Borio se u Cerskoj bici, bici na Drini i Kolubarskoj bici (v. bilj. 23), nakon kojih je smijenjen zajedno s Oskarom Potiorekom (v. bilj. 17) 27. prosinca 1914. zbog velikih gubitaka oko 40% raspoloživih snaga. Zapovjedništvo V. armije preuzeo je nakon toga general konjaništva Karl Tersztyánszky von Nádas (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 49, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Liborius Ritter von Frank“ http://en.wikipedia.org/wiki/Liborius_Ritter_von_Frank; „Frank“ http://www.oocities.org/veldes1/frank.html; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[22] Ruskoj, tj. istočnoeuropskoj bojišnici (v. „Svetski rat, Prvi, Početak rata i operacije u 1914, Istočnoevropsko ratište“, VE, sv. 9, Beograd 1967, 351-356).

jako utvrđeni odsječak Drine i da je veliki dio naših postrojbi (V. armija) izgubio svaku vjeru u pobjedu nad Srbima bez znatnog pojačanja, svako odustajanje od napada može se, na žalost, samo pozdraviti. V. armija: 81 b.; 15. zb.: 40. ugarska domobranska pješačka d. - 18 b., 13. pješačka br. - 7. b., 48. pješačka d. - oko 15 b.; 16. zb.: 6 gorskih br. - oko 30 b. + 109. ugarska pučko-ustaška p. - oko 6 b. = 36 b., ukupno 81 + 40 + 36 = 157 b., ali veliki dio postrojbi čine pučko-ustaške postrojbe. S Lütgendorfom[23] oko 10-12 b. (uključujući pučki ustanak) - ukupno oko 170 b. Tužno, ali istinito. Kao opravdanje navodi se težak i postrojbama nepoznat teren (kukuruz u ravnici te nepregledni klanci i rasjekline u gorju), iako se moglo pretpostaviti da sa Srbima neće biti lako. Nakon borbi od 19. kolovoza[24], čak su i uspješni gen. izgubili samopouzdanje - Sarkotić i Rhemen.[25] Veliki gubici časnika i momčadi toliko su ugrozili strukturu postrojbi, da je njihova sposobnost napada ocijenjena vrlo niskom, a 8. zb. nikada ju očigledno nije ni posjedovao. Krauss[26] o 29. pješačkoj d.: časnici su izgubili svaku nadu i svi su ogorčeni zbog nesposobnosti zo. kod Šapca (čovjek se ne usudi vjerovati u sve što čuje o Šapcu i to staviti na papir). Rhemen je planirao 3. rujna otići u Brčko do njegove preuzvišenosti Franka, kako bi mu prenio svoje stajalište o potrebi pojačanja postrojbi za uspješan napad. Ali budući da njegova preuzvišenost ujutro putuje za Doboj, Rhemen je odustao od posjete, pa mu je poručeno da ono o čemu je htio razgovarati brzojavi ili ovamo ili u Doboj u šifriranom obliku.

Glavni razlog naše depresije, prema stajalištu nižih razina zo., bio je neuspješan napad na Valjevo. Sa stajališta zo. V. armije, koje je sve točno predvidjelo, razlog neuspjeha potrebno je sasvim jasno tražiti u prvom operativnom planu. Potiorek je s jakim postrojbama trebao napasti iz pravca Višegrada prema Užicama, zbog čega je i V. armija 17. kolovoza trebala biti kod Valjeva. Nakon što nam je uzeta 42. ugarska domobranska pješačka d., koja je prebačena u dolinu Drine prema Ljuboviji i Rogačici, na raspolaganju su nam ostale 3 d. (9. pješačka, 21. domobranska pješačka, 36. pješačka), te 11. gorska i 13. pješačka br. s 13. doknadnom br. genboj. Letovskog. Čak i bez (…) 21. domobranske pješačke divizije, broj postrojbi za proboj do Valjeva bio je premalen. Uz nespretnu procjenu snaga i procjena trenutka početka pokreta nije bila najspretnija, budući da VI. armija 17. kolovoza nikako nije mogla biti kod Užica. Tog dana čak nije uspjela prijeći Drinu, tj. bojišnicu kod Višegrada. I dok se V. armija borila i s Drinom i s neprijateljem, VI. se uglavnom borila s neprijateljem. Strogo pridržavanje datuma pokreta 12. kolovoza, usprkos prigovora zo. V. armije, otkriva nove činjenice vezane uz naš poraz. Usprkos zastoja u željezničkom prometu (nesreće i kašnjenja do 36 sati), te loših cesta u Posavini (priprema terena za napad!), postrojbe su 12. kolovoza stigle na Drinu (smjena), ali bez 21. domobranske pješačke d. i topništva te s nepotpunim vo. (gorski vo.) i 4 pontonska odreda. Budući da su 42. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d. morala biti prebačena i 4 pontonska odreda, V. armija raspolagala je samo s njih 12 umjesto 20 te je mo-

---

[23] Lütgendorf, Kazimir Dominik barun von (31. prosinca 1862. - 28. srpanj 1958), austrougarski general pješaštva (umirovljen je 1. siječnja 1919). Godine 1914. (rujan-listopad) zapovjednik je 7. pješačke divizije (Osijek) i skupine Lütgendorf (balkansko ratište), te od listopada 1914. do ožujka 1916. 31. pješačke divizije u okviru 4. zbora i II. armije na ruskoj bojišnici. U svibnju 1916. preuzima zapovjedništvo 21. zbora (do studenog 1918) u sastavu III. armije, koja je 1916. djelovala na talijanskom bojištu pod zapovjedništvom generalpukovnika Kövessa von Kövessháze (III. armija krajem 1916. ponovo je prebačena na rusku bojišnicu, nakon što je tamo djelovala do rujna 1915, gdje i ostaje do siječnja 1918). (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 109, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Lütgendorf“, www.weltkriege.at/Generalität).

[24] Vidjeti „Šabac“, VE, sv. 9, Beograd 1967, 534.

[25] Rhemen zu Barensfeld, Adolf barun von (22. prosinac 1855. - 11. siječanj 1932), austrougarski generalpukovnik (1917), general pješaštva (umirovljen 1. prosinca 1918). U listopadu 1912. imenovan je zapovjednikom 13. zbora (Zagreb), a od srpnja 1916. do 1918. vojni je upravitelj Srbije (v. bilj. 17) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 150, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Rhemen zu Barensfeld“, www.weltkriege.at/Generalität).

[26] Krauss, Alfred, austrougarski podmaršal. Godine 1915. zapovjednik je 29. pješačke pukovnije i načelnik Glavnog stožera Vrhovnog zapovjedništva jugozapadne bojišnice (talijansko ratište) pod zapovjedništvom generalpukovnika nadvojvode Eugena. Godina 1917-1918. zapovjednik je 1. zbora („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

gla postaviti samo 2 mosta. U taktici to za prijelaz postrojbi ne bi trebalo imati preveliko značenje, jer su Drinu nadzirale samo srpske slabe snage, ali postojanje samo 1 mosta za 8. zb., u operativnom smislu bilo je iznimno neugodno. Ipak, na kraju smo imali 3 stabilna mosta (Amajlije, Janja i Batar) te 1 privremeni pontonski kod Hana Palatora za potrebe povlačenja. Najveći je problem ipak predstavljala loša organizacija opskrbe, zbog čega su postrojbe ne samo gladovale, nego i žeđale. Količine su bile zadovoljavajuće, ali organizacija dopreme nikakva. Osim toga, nedostajao je i dio gorske opreme. Uslijed dugog boravka na Drini u doticaju s neprijateljem, potrošen je veliki dio zaliha momčadi, a poljske kuhinje i doprema ili su kasnile ili se uopće nisu uspjele probiti do postrojbi na bojišnici. Nered u rasporedu vo. kod 8. zb. primijećen je, priznajemo, još tijekom vrlo teškog prijelaza preko Drine, koji je uzrokovao zastoj u dopremi te je dio postrojbi dospio u iznimno težak položaj: 21. domobranska pješačka d. uopće nije mogla računati na redovnu opskrbu, a 9. pješačka d. jedva. Najbolje je prošla 36. pješačka d., ali i ona je osjetila posljedice raspada organizacije vo. (Loznica - Batar - Janja), tj. oskudicu. Najveće probleme u opskrbi imala je 42. ugarska domobranska pješačka d. koja je od Drine samostalno krenula prema Krupnju. Može joj samo služiti na čast da je jedina, osim 21. domobranske pješačke d. (skupina genboj. Panescha, koja se navodno povukla tek nakon 3 dana borbi na Ceru bez opskrbe i vode), ipak ustrajala u borbi. Reakcija je uslijedila tek poslije. Postrojbama je odmor neophodan. Sve je to samo potvrdilo činjenicu da se bez gorske opreme ne može krenuti na Srbiju preko Drine, što je naravno i od ranije svima poznata činjenica (primjer 20. pješačke d. 1878), ali koja je zanemarena. Zo. V. armije, a posebno odsječna zo., učinili su sve što je trebalo (po zb. podvostručen je broj teretnih životinja i 400 kotlova za kuhanje s 5 pričuvnih obroka po vojniku), ali problem k. topništva, koje Sarkotić smatra nepotrebnim teretom, te ogromnog vo., nije bio riješen. Ipak je i Potiorek iz svega toga izvukao određenu pouku, pa je V. armiju poslao na donju Drinu, a za njom i 40. ugarsku domobransku pješačku d. (iako mi nije poznato u kolikoj mjeri ova postrojba uopće posjeduje gorsku opremu, a od Petkovaca do Vlasenice i Milića slijedi veći broj gorskih br. /oko 9/). Na našoj ranijoj crti napredovanja Lješnica - Loznica, još se uvijek računa na pokret postrojbi, ali bez opreme. Mi, V. armija, usmjereni smo na Mačvu, što znači, da ako padne kiša, močvara i blato mogu nas udaviti. Hoćemo li se prilikom jače kiše te zbog očekivanog visokog vodostaja rijeke Save u jesen (krajem rujna) uopće moći održati na ušću Drine, pod velikim je upitnikom - teško. Ako je naša nedostatna organizacija neprilagođena terenu, glavni razlog problema tijekom napada na Srbiju, tj. glavni razlog neuspjeha napada na Valjevo, mora se na žalost napomenuti, da se usprkos malog poboljšanja, navedene prilike u biti uopće nisu poboljšale; da V. armija + 40. ugarska domobranska pješačka d. (tj. 2/3 oružanih snaga na Balkanu) još uvijek nemaju odgovarajuću opremu za pokret na Srbiju. I iako zbog kratkoće vremena i ne toliko teških borbi 13. zb. još nije doživio neuspjeh (pomogli su kukuruz i šljive), ovaj se propust poslije ipak osvetio.

Iako su razlozi našeg poraza svakako velika žurba prijelaza preko Drine i Potiorekove zapovijedi (preslabe snage) te neprimjerena oprema V. armije za napad na Valjevo, zameci našeg neuspjeha trebaju se tražiti i u nedovoljnoj borbenoj učinkovitosti armije, tj. u usporedbi kakvoće i brojčane jakosti u odnosu na neprijateljske snage. Činjenica je da neprijatelj na sjeveru i sjeverozapadu Srbije raspolaže s nadmoćnijim snagama. Ali u kolikoj je mjeri to bio slučaj tijekom borbi V. armije i ostalih skupina kod Šapca, nije utvrđeno. Tijekom borbi bili smo uvjereni da je neprijatelj nadmoćniji (što je zo. V. armije ustanovilo na temelju dojava postrojbi). Sada se ipak čini da srpske postrojbe nisu bile toliko jake. Tako npr. topništvo nije značajno djelovalo. Puk. Giorgi tvrdi da je 9. pješačka d. protiv sebe imala najviše 5-6 bt., što znači da se radilo o jedva 1 d. (oko 20 srpskih topova protiv 8 x 6 = 48 + (4 x 4) = 16 = ukupno 64 austrijska). Sarkotić govori o 1-1½ d. nasuprot naše 42. ugarske domobranske pješačke d. Podaci o 36. pješačkoj d. još su nepoznati. Prema tome, protiv 8. zb. (21. domobranska pješačka d. i 9. pješačka d.) vjerojatno se borila samo 1 srpska d., a protiv 36. pješačke i

42. ugarske domobranske pješačke d. samo 2-3 d., što je ukupno 3-4 srpske d. Ali to je samo moja pretpostavka.

Dodatak: Schönovi[27] podaci o operaciji „Šabac": protiv 9. pješačke d. borile su se 2 srpske (mješovita i 1. moravska); protiv 13. zb.: 3 d. (1. i 2. drinska i 2. moravska); protiv 21. domobranske pješačke d. - nekoliko ko., ukupno 5 (…) i oko 16 b., što znači da se radio o neznatnom udjelu topništva. Ali primijećene su bande i postrojbe III. poziva bez odora. U svakom slučaju, a to je za budućnost i najbitnije, naši su gen. i postrojbe shvatili brojčanu nadmoćnost srpskih postrojbi, osobito topništva, što im je usadilo osjećaj poštovanja i iznudilo otvoreno priznanje njihove snage i to ne zbog opreme kao takve, nego upravo zbog primjene taktike. Prilično uspješni 13. zb. o srpskom pješaštvu doduše nema previsoko mišljenje, ali svaki napad na njega smatra beznadnim zbog njegovog oslonca u spretno i višestruko isprepletenim utvrđenim položajima. I ne samo da se vlastito topništvo smatra nedoraslim neprijatelju u taktici, to se mišljenje proteže i na vlastite pješačke postrojbe. U pravilu, napreduje se frontalno, s izvanrednom smionošću (što je glavni uzrok velikih gubitaka časnika) te ne čekajući da u svrhu pripreme pokreta, topovska i pješačka paljba dostignu razinu zadovoljavajuće učinkovitosti. Tome svakako pridonosi i nepreglednost terena te stalni prepadi srpskih bandi na krila skupine, što postrojbe opet tjera da ostanu na okupu, a zbog čega naše postrojbe često iznenada nailaze na neprijatelja u neposrednoj blizini. Srpsko pješaštvo iz zaklona ne odgovara na paljbu. Otvara ju tek kada se naše postrojbe već primaknu. Okvirno je teško nešto reći o samom zo., ali, mora se prigovoriti njegovoj odluci o preuranjenom prijelazu oslabljenih i neodgovarajuće opremljenih postrojbi V. armije preko Drine i njihovom raspoređivanju kod Valjeva, te stajalištu da će nam demonstracije na Savi i Dunavu biti dovoljne za njegovu pripremu. Osim toga, podrška (Šabac) se nakon što je iz naših izvješća postalo jasno koliko je položaj težak (malobrojnost postrojbi), ne samo pokazala nedovoljnom, nego je i zakasnila (umjesto 19. kolovoza stigla je 20. kolovoza). Dvanaesta gorska br. beskorisno se navlačila uz Drinu. Kakve je sve prigovore zozb. uputilo zo. V. armije, nije mi poznato, ali da je došlo do napetosti između dvaju zo., ne može se previdjeti. Čini se da zo. 8. zb. nije bilo dovoljno oprezno i na visini svoje zadaće, a što se tiče 21. domobranske pješačke d., ne raspolažem s dovoljno podataka. Deveta pješačka d. pasivnom se obranom dovoljno dugo održala i ne može joj se prigovoriti ako se radilo o nadmoćnijem neprijatelju, ali ako neprijatelj ipak nije bio toliko snažan, siguran joj je gubitak ugleda. Trinaesti zb.: čini se da su 36. pješačka i 42. ugarska domobranska d. sasvim druga priča, jer ih je uspjeh do 18. kolovoza neprekidno pratio. Osim toga, kretale su se u širokim, rjeđe postavljenim, a ne zbijenim skupinama. Neobično je to što su upravo zo. tih d. najpesimističnija što se tiče budućih pothvata. Možemo samo zaključiti da brojnost i kakvoća naših postrojbi za uspješan napad ne zadovoljavaju. Nadam se da je to uvidio i Potiorek. Hoće li se i stvarno konačno odlučiti za obranu do promjene odnosa u snagama (pitanje Bugarske, pojačanja sa sjeverne bojišnice) ne znam, ali sumnjam.

3. rujna

U 10,45 telefonski poziv iz Doboja: pobjeda kod Lavova![28] Dodatak: 3. rujna Lavov je napušten! Tijekom bilježenja prijašnjih zapisa, stigla je vijest o pobjedi u Galiciji, što će sva-

[27] Schön, Josef ? (19. lipnja 1863. - 30. svibnja 1933), austrougarski podmaršal (1915), umirovljen 1. siječnja 1919. Od kolovoza 1914. do svibnja 1915. udijeljen je 9. pješačkoj diviziji na balkanskom ratištu pod zapovjedništvom podmaršala Viktora von Scheuchenstuela, nakon čega do veljače 1916. preuzima zapovjedništvo 22. domobranske pješačke divizije. Iste te godine (travanj-studeni) zapovjednik je 29. pješačke divizije kao pričuvne postrojbe armijske skupine Kosak u okviru II. armije pod zapovjedništvom generalpukovnika von Böhm-Ermollija na ruskoj bojišnici (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 166, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Schön", www.welkriete.at/Generalität; „Südarmee Deutsches Kaiserraich", http://de.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCdarmee_(Deutsches_Kaiserreich); „Die höchsten Kommandostellen des Heeres", http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html).

[28] Njemački naziv Lemberg.

kako utjecati na naše djelovanje. Uopće ne bi bilo neobično, ako bi se njegova preuzvišenost Frank, koji je otputovao u Doboj zbog predstavljanja prijedloga plana našeg bezizglednog napada, vratio sa sasvim drugim rezultatom od očekivanog. To je rat, poguban je za svako planiranje! U 12 h ppuk. Günste[29] razgovarao je s Bečom, (…) Prezidijalnim uredom.[30] Armija Auffenberg[31] odbacila je Ruse preko Buga. Stanje kod Lavova i dalje je teško. Odakle vijest o pobjedi u Sarajevu? U 18 h stigla su 2 radiobrzojava (vjerojatno Przemyśl za Beč): velika pobjeda kod Lavova i Rusi su u bijegu; oko 100.000 mrtvih, zaplijenjeno 300 topova. Navečer: (…).

4. rujna

Broj zarobljenika od početka rata do 23. prosinca: 4326 časnika i 353.184 vojnika (…).

Njemačka 1140 časnika - 131.737 vojnika
Austrija 3186 časnika - 221.447 vojnika
4326 časnika - 353.184 vojnika

U 6,30 izvješće o prispjeloj pošti i mom zahtjevu za premještajem. Frank je suglasan. Bogu hvala na tome. Isprika za jučer: „Jasno mi je da te ne mogu zaustaviti.“ I njemu je vrlo neugodno. Još bih njega nekako dalje i mogao podnijeti, ali u odnosu na glavnostožerne časnike situacija je postala neizdrživa. Frank je tvrdio da Potiorek želi napasti, ali da ga sprečava Vrhovno vojno zo., što bi značilo da se može očekivati duža stanka u operacijama. Tijekom noći vijesti o sjevernoj armiji: Lavov ne predstavlja problem. Još jučer službeno javljanje

[29] Günste, Karl, austrougarski pukovnik. U razdoblju 1915-1916. načelnik je Glavnog stožera 19. zbora u sastavu II. armije na ruskoj bojišnici (zapovjednik general konjaništva, od 1916. generalpukovnik Böhm-Ermolli) te u sastavu postrojbi zapovijedajućeg generala Bosne i Hercegovine generala pješaštva Sarkotića i III. armije na crnogorskom i albanskom ratištu, 1916-1917. načelnik je Glavnog stožera 20. zbora, a od 1917. do kraja 1918. zapovjednik 14. zbora („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/portraits/gunste.jpg).

[30] Nadležnost Prezidijalnog ureda (*Präsidialbüro*) austrougarskog Ministarstva rata, odgovornog za zajedničku vojsku i bojno pomorstvo (*gemeinsames Heer und Kriegsmarine*), obuhvaćala je ustroj armija na ratištima, osobne poslove djelatnih generala i stožernih časnika, nadzor poslovanja i službe sveukupnih austrougarskih oružanih snaga, odnose s javnošću, tisak (vjesnici naredbi, vojni šematizimi, evidencije okružnica i specijalnih izdanja) te ravnateljstvo uprave. Predstojnik Ureda 1913. - ožujak 1915. i lipanj 1915. - prosinac 1917. bio je generalbojnik Karl Bellmond Edler von Adlerhorst (3. svibanj 1866 Petrinja - 8. studeni 1937. Budimpešta). Sredinom 1915. zapovjednik je 4. pješačke divizije u sastavu 11. zbora I. armije pod zapovjedništvom Viktora Dankla na ruskoj bojišnici te 1917-1918. 32. pješačke divizije (umirovljen 1. siječnja 1919) („Kriegsministerium“, „Reichskrigesministerium“, http://www.weltkriege.at/Ministerien/Kriegsministerium/kriegsministerium.htm; http://de.wikipedia.org/wiki/K.u.k._Kriegsministerium; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 224).

[31] Auffenberg von Komarów, Moritz Friedrich Josef Eugen, barun (22. svibanj 1852. Opava, Češka) - 18. svibanj 1928. Beč), austrougarski general pješaštva (umirovljen 1. siječnja 1919). Godine 1878. kao natporučnik sudjelovao je u okupaciji Bosne i Hercegovine pod zapovjedništvom generala topništva Josepha Philippovicha von Philippsberga. Godine 1910. unaprijeđen je u generala pješaštva, a 1911. postaje ministar rata (smijenjen je nakon godinu dana). Tijekom Prvog svjetskog rata zapovjednik je IV. armije, koja se borila na ruskoj bojišnici - Galicija (bitka kod Komarówa 26. kolovoz - 2. rujan 1914. i bitka kod Rave Ruske 3-11. rujan 1914.). Nakon pobjede kod Komarówa protiv ruske V. armije pod zapovjedništvom Pavela Adamoviča Plevea, dodijeljena mu je plemićka titula baruna od Komaróva, ali nakon poraza kod Rave Ruske (IV. armija Auffenberg, III. armija pod zapovjedništvom generala konjaništva Rudolfa Brudermanna i I. armija pod zapovjedništvom generala konjaništva Viktora Dankla) protiv ruske III. armije pod zapovjedništvom generala Nikolaja Vladimiroviča Ruszkog, smijenjen je i zapovjedništvo je preuzeo nadvojvoda Josip Ferdinand („Auffenberg von Komarov Moritz Frh.“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 37, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/37.pdf; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 7, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://de.wikipedia.org/wiki/Moritz_von_Auffenberg; Golovin, Nikolai, The Great Battle of Galicia - A study in strategy zuerst: Slavonic Review, vol. 5, 1926-27 http://www.august-1914.ru/golovin_4.pdf; http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Rawa; http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Komar%C3%B3w).

Ermolli-Böhma[32] (sk. Silatici) o Danklovom[33] uspjehu kod Lublina i Auffenbergovom odbacivanju Rusa preko Buga, dok je vlastito desno krilo pred ipak nadmoćnim neprijateljem povučeno do Mikołajówa. U 13 h dojava iz Doboja: Dankl je napao Lublin, a Auffenberg progoni neprijatelja (200 topova, 18.000 zarobljenika), glavnina snaga probila se jučer do crte Tomaszów - Korczyn. Brudermann[34] se povukao prema Wreczycai (Gródek Jagelonski) i neprijatelj ga ne slijedi; 4. zb. iskrcao se kod Sambira[35], kamo je prebačena i IV. armija[36] (*napomena*: odakle? iz Stryja? Stanislavova[37]?). U 15 h radijsko javljanje „Lavov se drži“ (? *napomena*: usprkos gore navedenom, ipak utvrđeni položaji). Jučer su pristigle pučko-ustaške b. bez odora, koje su inače dobili samo dočasnici, ostatak momčadi je u civilu s crveno-bijelo-

---

[32] Böhm-Ermolli, Eduard, barun von (12. veljače 1856. Ancona - 9. prosinac 1941. Opava), austrougarski vojskovođa. Početkom rata 1914. kao general konjaništva preuzeo je zapovjedništvo II. armije (kolovoz 1914. - svibanj 1918), koja je sredinom kolovoza 1914. s balkanskog ratišta (Srbija) prebačena na rusku bojišnicu (Galicija). Istovremeno je zapovijedao i armijskom skupinom Böhm-Ermolli (I. i II. armija). Godine 1916. unaprijeđen je u generalpukovnika, a 31. siječnja 1918. u vojskovođu („Böhm-Ermolli, Eduard von“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 97 f., http://www.biographien.ac.at/oebl_1/97.pdf; Neue Deutsche Biographie, Band 2, Duncker & Humbolt, Berlin 1955, S. 386 f. http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016318/images/index.html?seite=406; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 18, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 291; „Böhm.Ermollo, Eduard“, http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Böhm-Ermolli,_Eduard; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/bohm.htm; http://www.firstworldwar.com/bio/bohm.htm; http://www.oocities.org/veldes1/bohm.html).

[33] Dankl von Krásnik, Viktor Julius Ignaz Ferdinand, grof (18. rujan 1854. Udine - 18. rujan 1941. Innsbruck), austrougarski vojskovođa (1918). Kao general konjaništva 1914. preuzeo je zapovjedništvo I. armije (1, 5. i 10. zbor), s kojom je u bici kod Krasnika u Galiciji (23-25. kolovoza 1914) ostvario jednu od prvih pobjeda Austro-Ugarske nad Rusima. U svibnju 1915. prebačen je na talijansko ratište (zapovjednik zemaljske obrane/*Landesverteidigungskommando* u Tirolu), a 1916. (generalpukovnik od 1. svibnja 1916) preuzima zapovjedništvo XI. armije, ali nakon samo nekoliko mjeseci povlači se iz zdravstvenih razloga (za novog zapovjednika XI. armije imenovan je generalpukovnik barun Rohr von Denta) („Dankl von Krasnik Viktor Graf“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 169, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/169.pdf; Neue Deutsche Biographie, Band 3, Duncker & Humbolt, Berlin 1957, 508 f., http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016319/images/index.html?seite=524; http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Dankl_von_Krasnik,_Viktor; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/dankl.htm; http://www.firstworldwar.com/bio/dankl.htm; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 33, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 244).

[34] Brudermann, Rudolf Nikolaus, vitez von (9. siječanj 1851. Gyöngyös, Mađarska - 15. siječanj 1941. Beč), austrougarski general konjaništva (iz djelatne službe otpušten je 27. ožujka 1915, a umirovljen 1. siječnja 1919). Godine 1914. (srpanj-rujan) zapovjednik je austrougarske III. armije na ruskoj bojišnici (v. bilj. 31). Smijenjen je nakon bitke kod Lavova (26. kolovoz - 11. rujan 1914), kada je austrougarska armijska skupina generala pješaštva Hermanna von Kövessa (I. armija /Viktor Dankl/, II. armija /Eduard von Böhm Ermolli/, III. armija /Rudolf von Brudermann/, IV. armija /Moritz von Auffenberg/) s oko milijun vojnika poražena od ruske III. (Nikolaj Vladimirovič Ruszki), IV. (Anton Jegorowič Salzer / Aleksej Ermolajevič Evert), V. (Pavel Adamovič Pleve), VIII. (Aleksej Aleksejevič Brusilov) i XIX. armije (Ličinski) s oko 1,2 milijuna vojnika (zapovjednik ruske jugozapadne bojišnice bio je general Nikolaj Judovič Ivanov). Nakon Brudermanna zapovjedništvo III. armije, koja je do rujna 1915. ostala na ruskom ratištu (od rujna 1915. do ožujka 1916. prebačena je na balkansku bojišnicu, odakle je do kraja 1916. upućena na talijansko, a onda 1917. do siječnja 1918. vraćena na rusko ratište), preuzeo je general pješaštva Boroević von Bojna (rujan 1914. - svibanj 1915), a nakon njega general topništva Puhallo von Brlog (svibanj-lipanj 1915), general konjaništva Tersztyánszky von Nádas (rujan 1915), generalpukovnik barun Kövess von Kövessháza (rujan 1915. - listopad 1916), general pješaštva (u međuvremenu unaprijeđen u generalpukovnika 1. studenoga 1916), grof Kirchbach auf Lauterbach (listopad 1916. - ožujak 1917), generalpukovnik Tersztyánszky von Nádas (ožujak-srpanj 1917) te generalpukovnik Křitek (srpanj 1917. - siječanj 1918). (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 23, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 134, 184 f., 266, 303, 305, 371; „Schlacht von Lemberg“, http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Lemberg#Ergebnisse_und_Folgen; „Belagerung von Przemyśl“, http://de.wikipedia.org/wiki/Belagerung_von_Przemy%C5%9Bl).

[35] Njemački naziv Sambor.

[36] Austrougarska IV. armija borila se 1914-1918. na ruskoj bojišnici pod zapovjedništvom generala pješaštva baruna Auffenberga von Komaróva (kolovoz-rujan 1914), nadvojvode Josipa Ferdinanda (rujan 1914. - lipanj 1916), generalpukovnika Tersztyánszkog von Nádasa (lipanj 1916. - ožujak 1917) i generalpukovnika grofa Kirchbacha auf Lauterbacha (ožujak 1917. - ožujak 1918). („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[37] Ivano-Frankivsk (do 1962. Stanislavov, njemački naziv Stanislau).

zelenim vrpcama na rukavima. Osim toga, dobili su kape i puške Werndl[38], a umjesto remena pojaseve. Vojnici (17. b., Kaposvár) ostavljaju dobar dojam. Ove postrojbe trebale bi olakšati položaj odsječnih postrojbi. Kod br. Bekić[39] vjerojatno se nalazi 8 b. i 2 strojnička odjela 11. domobranske doknadne p. te još dvije poljske topbt. (ukupno 3), osim toga, br. raspolaže i s 2 ko.

Njegova preuzvišenost Frank otišao je do 21. domobranske pješačke d.[40] i vratio se u 17 h. Boj. Wachtl iz Doboja javlja da je početak pokreta predviđen za 7. rujan. Frank bi trebao izvijestiti o svojim stajalištima o djelovanju V. armije. Do 19,45 radio je (…) s Günsteom (koji je već počeo s izradom nacrta prijedloga). Smatram da je njegov prijedlog prijelaza postrojbi jedini mogući način. Frank je nakon svega toga bio vrlo pokunjen, jer su mu i Rheman i Günste bez ikakvog uvijanja rekli da su naše snage nedovoljne za potpun uspjeh. Wachtlu se, između ostalog, požalio na nedostatak topova (tj. nišana, hvala bogu što je u međuvremenu javljeno da su stigli). Wachtl: 15. i 16. zb. nestrpljivi su da konačno krenu u napad usprkos dosadašnjim problemima. Što bi Wachtl trebao o nama misliti? Mi smo već navikli na Frankovo zanovijetanje i kukanje, ali jedan stranac? Neobično je što Potiorek jučer ujutro nije ništa rekao. Iznenadna odluka? Wachtl: govorimo o oko 200 naših b. Lütgendorf šalje 8 b. V. armiji. Potiorek se nada porazu Srba, što bi moralo i trebalo biti moguće s obzirom na tih 200 b., ali naših 80 (V. armija) nije potpuno. Osmi i 13. zb. izgubili su svaku hrabrost. Ranije je razlog bio nedostatak gorske opreme, a sada kukuruz. Opet ista priča kao i prije 10 godina: (…)! Opet brojčana nadmoć neprijatelja. A ja sam ionako peti kotač na vozilu. Na upit, Potiorek je odgovorio s besmislicama o nekim o pojedinostima i spomenuo napad sa svakodnevnim ukopavanjem. Čovjeku stvarno dođe da vrišti od muke, osobito kada se sjetim Mandžurije. Ne mogu vjerovati da to radi i naša vojska. Stvarno da se rasplačeš. Ako su 15. i 16. zb. i drugačiji od nas (naravno da imaju više iskustva u gorju, radi se o manjim postrojbama naviknutima na samostalno djelovanje), onda bi to trebalo značiti da su i njihovi Srbi drugačiji od naših (nadmoć i veća taktička spretnost u borbama u gorju?). Možemo se samo nadati da će brzo napredovati, jer ipak raspolažu primjerenom gorskom opremom na mnogo lakšem terenu od jugozapadne Bosne i Hercegovine. A mi ćemo možda biti zaustavljeni na Drini i uopće nećemo dospjeti preko. Günste računa da ćemo 4. dana napredovanja (1+3) biti na crti Šabac - Lipolist. Ja, s druge strane mislim ili da uopće nećemo stići do tamo ili da ćemo napredovati mnogo dalje. Naše su postrojbe previše zbijene, 50.000- 60.000 vojnika (vjerojatno dosta više od 80 b.) pokriva širinu bojišnice od 25 km, dakle na 1 m dolaze po 2-3 vojnika. Izviđanje Mačve. Ako u ta 4 dana 15. i 16. zb. ostvare uspjeh, morali bi se probiti do ceste Loznica - Zavlaka, možda čak i do Osečine, ali ako na prostoru Mačve zateknu srpske postrojbe, njihov će položaj postati neodrživ. U 19 h Günste i ja pozvani smo k njegovoj preuzvišenosti Franku. Wachtl je preuzeo Günsteov plan (…) te je donio i nacrt Potiorekovog rasporeda postrojbi (neobičan postupak: raspitati se za stajalište zka., a onda objaviti savršeno rješenje preko mladog časnika!): "Osmi zb. počet će s prijelazom Drine kod Crne Bare, a 29. pješačka d. će se povući preko Jarka, dok će V. armija osigurati podršku prijelaza 15. zb. kod Loznice, koji bi što prije morao zaposjesti crtu Šabac - Široka Lipa (kota 375 na gori Iverak). Opći pravac daljnjeg napredovanja, kojem bi se od Šapca nadalje trebale priključiti sve raspoložive snage

[38] Austrijska tvornica oružja Steyr Mannlicher GmbH & CO.KG sljednik je tvornice Österreichische Waffenfabriks-Gesellschaft (OEWG), koju je 1864. utemeljio Josef Werndl („Steyr-Mannlicher", http://www.steyr-mannlicher.com/; „Josef Werndl", http://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Werndl).

[39] Bekić von Bović, Theodor (20. ožujak 1858. - ?), austrougarski podmaršal (1917). Godine 1914. zapovjednik je 104. ugarske pučko-ustaške brigade podređene 13. zboru u sastavu V. armije na balkanskom ratištu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 12, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[40] Domobranske pješačke divizije preimenovane su 11. travnja 1917. u streljačke divizije (domobranske pješačke brigade u streljačke brigade te domobranske pješačke pukovnije u streljačke pukovnije) (http://www.austro-hungarian-army.co.uk/infdev.htm; http://www.mlorenz.at/; „Landwehr- Landesschützenregimenter", http://de.wikipedia.org/wiki/K.k._Landwehr#Landessch.C3.BCtzenregimenter).

skupine podmaršala Lütgendorfa, glasi Koceljevo. Najjužnija povorka ove armije trebala bi se nalaziti na uzvisinama sjeverno od doline Jadra. Za prijelaz su određene i sljedeće postrojbe VI. armije: 7. rujna 15. zb. s 48. pješačkom d. u pravcu sjeverno od Zvornika, nakon čega bi trebalo uslijediti zaposjedanje uzvisina Crni Vrh - Biljeg i tako osigurati prijelaz sjeverne skupine (40. ugarske domobranske pješačke d. i 13. pješačke br.), koja bi 7. rujna trebala demonstrirati, a 8. rujna zaposjesti Loznicu, dok bi 16. zb. 7. rujna trebao prijeći rijeku kod Drinjače i 8. rujna biti kod Košutnje Stope.“ Nakon iznošenja ovog prijedloga, slijedila je duga rasprava. Naša je strana primijetila da je nemoguće s donje Drine podržavati prijelaz kod Loznice, jer zbog kukuruza tamo u najboljem slučaju stižemo tek za 4 dana (primjer 8. zb., koji je 12-14. kolovoza trebao štititi 13. zb.). Zaključak: 40. ugarska domobranska pješačka d. trebala bi prijeći Drinu kod Amajlije i nastaviti pokret prema Ceru, kako bi se osigurao prolaz Mačvom i dolazak na crtu Šabac.

5. rujna

Napomene: od Međaša, naše najjužnije prijelazne točke, do Široke Lipe zračna linija iznosi 30 km, kao i do crte Šabac - Široka Lipa. S 5. pješačkom d. i 104. pučko-ustaškom br. te dijelom Lütgendorfskih postrojbi (oko 6 d.), navedenih 30 b. ne bi trebalo biti previše, ali naše postrojbe tome ipak nisu dorasle. Strahujem da uz trenutačno neraspoloženje koje prevladava u 8. zb., on uopće neće biti u stanju prijeći Drinu, a ako i uspije, napredovat će iznimno sporo, jer će zbog iscrpljenosti postrojbi vrlo skoro doći do zastoja.

Loznicu se ne može natjerati na predaju ni i iz pravca Crni Vrh - Košutnja Stopa, ali tamo bi 15. i 16. zb. brže napredovali (nadajmo se! jer neprijatelj i tamo raspolaže utvrđenim položajima), tako da bi navedena skupina, ako ne baš 8. rujna, a onda ipak uskoro mogla napredovati prema području Loznica - Drina i tamo prijeći rijeku. Težište napredovanja svakako je na 15. i 16. zb., koji su, prema Wachtlovim riječima, željni napada. Kada ta 2 zb. stignu do bojišnice Jagodnja - Tekeriš (30 km), moglo bi se govoriti o primjerenom rasporedu postrojbi. Temeljem ovog razmišljanja u 9 h uručio sam njegovoj preuzvišenosti Franku predstavku u kojoj se naglašava bitna činjenica (izostavljena je u Potiorekovom posljednjem prijedlogu), da bi naše snage morale biti prebačene na crtu Krupanj - Šabac, odakle bi u zbijenoj skupini mogle krenuti na Valjevo. Šesnaesti zb. i 48. pješačka d. (9 gorskih br.) trebali bi se nalaziti na crti Zavlaka - Krupanj, a V. armija na crti Tekeriš - Šabac u Mačvi (što proizlazi iz današnjeg rasporeda postrojbi). Trokut Loznica - Lješnica - Zavlaka trebao bi pasti sam po sebi. Za južno krilo trebali bi biti dovoljni 16. zb. i 48. pješačka d., budući da je to uspjelo i 36. pješačkoj i 42. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d. Preostaje još 40. ugarska domobranska pješačka d. Peta armija nije dovoljno jaka da sama zaposjedne planinu Cer, koja s našim približavanjem Šapcu predstavlja sve veću opasnost. Stoga (jučerašnji) prijedlog: 40. ugarska domobranska pješačka d. prelazi Drinu kod Amajlija te preko planine Cer prema Tekerišu, tako da se V. armija (Lütgendorf, 29. pješačka d., 109. ugarska pučko-ustaška br. i 21. domobranska pješačka d., 9. i 36. pješačka d., 42. ugarska domobranska pješačka d.) + 40. ugarska domobranska pješačka d. probiju u odsječak Šabac, uključujući i Tekeriš. Radilo bi se o oko 100 b. Ostatak 13. pješačke br. i 11. gorske br. ostao bi trenutno na crti Loznica - Lješnica, osiguravajući tamošnje pontonske objekte (Janja, Han Palator).

Frank mi je vratio zahtjev za premještaj uz napomenu da bih trebao ispustiti posljednju rečenicu, koja je u suprotnosti s uvodom (moji se razlozi ne mogu osnažiti nekim određenim konkretnim činjenicama, nego se radi samo o našim suprotnim mišljenjima o zo. V. armije), pa je naš sukob bio na stručnoj, a ne na osobnoj razini. Naravno, potpuno je jasno da se ne radi o osobnom sukobu s njegove strane, te da ne prigovara meni kao osobi, nego mojim stručnim stajalištima, (…) odnosno mojoj neprilagođenosti, o čemu osobno ne mogu suditi. Bilo bi samo žalosno ako bih u njegovom popratnom izvješću ispao žrtveni jarac za neuspjeh napada. Frank zaboravlja da bi se cijela stvar mogla i drugačije protumačiti: u slučaju da me

poslušao, možda bi krajnji učinak bio drugačiji. Ali već sada moram istaknuti, da nijedno stajalište ne odgovara u potpunosti istini. Naš je međuodnos bio određen činjenicom što je njegov odnos s Günsteom i Slameczkom[41] bio mnogo bolji nego sa mnom te da sam se sâm povukao nakon što sam to uvidio, ne namećući mu nikada svoje mišljenje. Neke se odluke donose iznimno teško: npr. židovska škola (ovu bih odluku samo odgodio). Ako sam neke stvari drugačije i procijenio, pa bi ih zbog toga i na drugačiji način riješio, mogu mirne savjesti potvrditi, teško da bih postigao bolji rezultat. Ipak, došlo je do toga da je Frank surađivao isključivo s Günsteom i Slameczokim, da me uopće nije htio saslušati i samo se otresao na mene. Günste je svakako bio glavni, ali kada je nešto na brzinu trebalo obaviti, obično bih ja nastradao. U interesu službe to je svakako bilo u redu i sigurno prihvatljivije nego da ustrajem na svom stajalištu, ali kao čovjek i časnik ne mogu se pomiriti s tom ulogom. Tijekom teških dana u Srbiji nisam imao vremena zamarati se time, ali nakon dolaska u Brčko, odlučio sam iskoristiti priliku i 23. kolovoza pismeno sam se obratio Franku. Od tada se nije ništa promijenilo, osim što je između nas dvojice zavladalo primirje. Jučerašnji sukob pokazuje u kolikoj se mjeri Frank povodi razumom i koliko se može kontrolirati. Tu više s moje strane nema mjesta samozatajnosti, koju sam ipak dovoljno dugo vježbao. Ovome mora doći kraj. Tužno je jedino što upravo sada, jučer se za to još nije znalo, počinje veliki napad, u kojem ili uopće neću sudjelovati ili ću biti prisutan samo fizički.

U 13,30 ppuk. Richard Körner donio je raspored zoa. na Balkanu. Naše bi postrojbe do 9. rujna trebale biti na crti Prnjavor - Belatić. Lütgendorf će nam dati sve svoje postrojbe koje može, barem 7 b. iako se nadamo 14 b., zbog čega bi 40. ugarska domobranska pješačka d. trebala odustati od prijelaza kod Amajlija te se nakon prebacivanja 15. i 16. zb. na crtu Crni Vrh - Ždrela, priključiti 13. pješačkoj br. kod Loznice. Kakva značajna Potiorekova odluka! Čak je dovukao i dijelove 1. pješačke d., tako da će na sjeverozapad Srbije krenuti oko 200.000 vojnika. To bi trebalo dovesti do uspjeha, jer Potiorek ga sigurno zaslužuje. Na crtu Šabac - Tekeriš stižemo s 5 cijelih d. i 2-3 br. Samo da u kukuruzu ne izgubimo hrabrost! Vjerojatno ćemo se i boriti s 5 d.

Potiorek je ipak napravio glupost kada je snage rasporedio na obje savske obale. Sada nema povratka u roku od 1 dana, što znači da Savu mora prijeći i 21. domobranska pješačka d. koja će za sobom povući 7 pontonskih odreda zbora, a koji su itekako potrebni na Drini, tako da su fini veliki radovi na mostovima i cestama najvjerojatnije bili uzaludni. Time je i naše sjeverno krilo smješteno malo predaleko. Srbi se motaju uz Drinu i Savu (Stekla), kao da se spremaju za prijelaz, ali njihov trenutni raspored je sve drugo samo ne napadački. Kod Valjeva je ppuk. Löhr (s novom zrakoplovnom opremom) primijetio velike skupine neprijateljskih postrojbi u jačini od oko 1 d., kod Mačve od oko 3 d., na crti Brezjak - Loznica 2, kod Krupnja i u gorju oko 2, kod Obrenovca i zapadno od Dunava 1-2 d., kod Valjeva barem 1 i kod Beograda isto tako 1-2 d. Čini se da će ove snage ubrzo biti pripravne za pokret, iako su još prilično rasute. Kada prekosutra krenemo s 2 jake krilne skupine, slijedit će ih radi popunjavanja praznina (…) i 4 br. s područja Loznice (…). S 200 b. možda ćemo 12. rujna pokrivati crtu Šabac - Krupanj s oko 50 sat., što bi značilo skoro 4 b. na 1 km. Prema procjeni, uspjeh bi trebao biti siguran. Na žalost, u Mandžuriji sam se uvjerio da uspjeh ne ovisi samo o broju b., nego osobito o njihovoj kakvoći. Posjeduje li naša armija takvu kakvoću, trenutno se ne može sa sigurnošću tvrditi. Možda tek 13. zb., ali što npr. s 3 češke d.[42], koje do sada nisu zabilježile uspjehe? Mogu li napredovati 50 km preko kukuruznih polja tijekom neprekidnih borbi? Danas nema nikakvih vijesti o Galiciji, što je svakako loš znak.

[41] Slameczka, Oskar, austrougarski pukovnik („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).
[42] Deveta pješačka divizija i 21. domobranska pješačka divizija u okviru 8. zbora (Prag)?

6. rujna, nedjelja (u Brčkom 5 tjedana)

Noć puna uzbuđenja: na 21. domobransku pješačku d. otvorena je paljba kod Rače (6 bt.), između ostalog i iz 2 topa kalibra 15 cm te od 1,30 i na Mitrovicu. Srbi su inače otkrili izgrađene ceste i postavljene mostove kod Rače. Što li samo misle? Svakako pretpostavljaju pokret jačih snaga na Srijem tijekom noći, stoga je i otvorena noćna paljba. Ako se ova pretpostavka potvrdi ili ako oni planiraju prijelaz preko Save, bit će to veliko iznenađenje kada mi sutra krenemo od Drinjače prema ušću Drine! Bilo bi izvrsno ako se kod Save i na području Mačve nalaze još veći dijelovi postrojbi (možda 5 d. - 3 u Mačvi i 2-3 južno od Beograda). Nadam se da 15. i 16. zb. (9 gorskih br.) neće imati većih problema s oko 3 d. na crti Krupanj - Loznica - Brezjak, tako da bi skupina podmaršala Brauna[43] (40. ugarska domobranska pješačka d., 13. pješačka br., doknadna br. ugarskog domobranstva) 8. ili 9. rujna kod Loznice mogla prijeći Drinu i krenuti prema Zavlaci. Ali nama sigurno neće biti lako. Mjesto našeg prijelaza na Drini u neposrednoj je blizini neprijatelja. Nakon što je Potiorek tijekom noći podmaršalu Lütgendorfu zapovjedio da s barem 2-5 poljske topbt. kalibra 15 cm i 2 poljske haubičke bt. kalibra 15 cm (kod Klenaka prethodnica bi trebala biti 7, a pričuva 8. rujna) pojača skupinu genboj. Zeidlera[44], sada su nam na raspolaganju samo 6 d. i 104. ugarska pučko-ustaška br. Ipak, i to bi trebalo biti dovoljno za područje Mačve i napredovanje do Cera i Šapca. Ali bit će to niz teških bitaka i uzbuđenja! Kada bi se samo 9. pješačka, 21. domobranska pješačka i 29. pješačka d. dobro držale. Čak ako ih neprijatelj i ne napadne, u kukuruzu će im biti teško, od čega i strahuju.

Glavni stožer njemačkog vrhovnog vojnog zapovjedništva konačno je objavio da se samohodno teško topništvo (kalibar 30,5 cm, proizvođač Škoda) pokazalo izvrsnim, tj. da mu se svakako moraju pripisati zasluge za brzi pad Liègea[45] i ostalih mnogobrojnih utvrda. Rumunjska je završila s mobilizacijom: na našoj granici nema rumunjskih postrojbi. Ni tijekom noći nikakve vijesti o sjevernoj bojišnici.

U 9,30 Potiorekova zapovijed: napad sa 7. odgođen na 9. rujan (Körner je preko telefona saznao da nove postrojbe /1. pješačka d. i 3. gorska br./ još nisu ustrojene i opremljene). Srbi od jutra prelaze na drugu obalu kod Podgoričke Ade i Kupinova (vjerojatno na riječnom zavoju između te 2 točke kod Novog Sela - mostobran). Mir u Banatu. Šteta što se baš sada odustalo od napada. Srbi očigledno ne slute koja im opasnost od tamo prijeti. Pokret prema Međašima (86. pješačka d. - demonstracija?). Na kraju, ipak Potiorekova zapovijed: prijelaz 7. ili 8. rujna. Sve se uvijek dogodi drugačije od planiranog. Tek sada postaje stvarno zanimljivo.

Poslijepodne: šidska vojna pošta javlja pad Mitrovice u neprijateljske ruke: neprijatelj se nalazi 2 željezničke postaje prije Šida - u Kuzminu ili Martincima. Ne vjerujemo u to, iako je od oko 10 h s Mitrovicom prekinuta telefonska veza. U 16 h javljanje Lütgendorfa iz Petrovaradina: Srbi su prešli Savu između Mitrovice i Jarka s postrojbama nepoznate snage i stigli do željezničke postaje Voganj. Ususret im dolazi 29. pješačka d. preko Rume, Šašinaca i Jarka. Dvije srpske b., koje su rijeku prešle kod Boljevaca, odbačene su kod Jakova. Prethod-

[43] Braun, Joseph von (24. prosinac 1858. - 20. kolovoz 1918), austrougarski naslovni general konjaništva (1916). Godine 1914. zapovjednik je 40. ugarske domobranske pješačke divizije neposredno podređene zapovjedništvu VI. armije (zapovjednik general topništva Oskar Potiorek) na balkanskom ratištu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 21, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130); „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[44] Zeidler, Alfred von (18. studeni 1869. - 4. studeni 1959), austrougarski generalbojnik (1935. austrijski naslovni podmaršal). Godine 1914. načelnik je Glavnog stožera 13. zbora u sastavu V. armije na balkanskom ratištu, 1915-1916. zapovjednik je 28. pješačke brigade u sastavu 14. pješačke divizije pod zapovjedništvom podmaršala Maksimilijana Čičerića (8. zbor II. armije 1915. i 4. zbor II. armije 1916). (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 209, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Generalität", http://www.weltkriege.at/Generalität).

[45] Bitka za Liège (njemački Lüttich) bila je prva kopnena bitka Prvog svjetskog rata (5-16. kolovoza 1914). Nakon što je Njemačka 4. kolovoza 1914. Belgiji objavila rat, postrojbe njezine I. i II. armije prešle su granicu („The Battle of Liege, 1914", http://www.firstworldwar.com/battles/liege.htm; „Eroberung von Lüttich", http://de.wikipedia.org/wiki/Eroberung_von_L%C3%BCttich_(1914); „Svetski rat, Prvi", VE, sv. 9, Beograd 1967, 347-347).

nica povorke genboj. Zeidlera upućena je iz Pečinaca prema Ašanji. *Napomena*: prijepodne je Krauss javio, da je neprijatelj kod Podgoričke Ade odbačen. Srbi su, prema tome, Savu prešli kod Boljevaca, Kupinova, Novog Sela, Podgoričke Ade, između Mitrovice i Jarka, a možda i Mitrovice i Bosuta. U 16,30 zapovijed za 8. zb.: pokret 104. ugarske pučko-ustaške br. preko Kuzmina prema Mitrovici. O svemu tome obaviješten je naravno i Potiorek i jedini mogući odgovor koji je preostao - trenutni je napad. Možda se uistinu radi o demonstracijama, ali time bi onda srpske snage na Dunavu bile vezane do Obrenovca. Probojem na Drini natjeralo bi ih se na povlačenje iz Srijema, a ako mu ne bi pristupili, onda još bolje za nas. Baš me zanima Potiorekova odluka. Nadam se da neće poslati 8. zb. u Srijem, ali vidjet ćemo. Danas je bio uzbudljiv dan!

Danas su dojave ratnog zrakoplovstva izostale. Zrakoplovni vod (2 zrakoplova) prebačen je danas u Zemun. Vjerojatno je primijetio prijelaz srpskih postrojbi, budući da se letjelo duž Save. Nadamo se da je jedini razlog njegovog nejavljanja prekinuta neposredna brzojavna veza preko Mitrovice. Oko 17 h razgovor Pohla[46] s Merizzijem[47] (Petrovaradin): kod Podgoričke Ade prijelaz br. ili p. s topništvom u pravcu Grabovaca. O odsječku Kupinovo nema vijesti (dakle, prijelaz je uspio). Krauss napada Mitrovicu.

U 17 h Günsteov prijedlog: zatražiti od Potioreka da za sutra zapovjedi pokret. Prije toga upit na zkzb. Giesl: nemoguće iz zapovjedno-tehničkih razloga, zbog preuranjenosti doći će do čekanja na odgovore. Rhemen: za napad je neophodna barem jednodnevna priprema topovskom paljbom zbog neprijateljskih utvrđenih položaja te topova kalibra 15 cm kod Amajlija i poljskih topova kod Popova. Frank se suglasio s navedenim zahtjevom: napad prekosutra, 8. rujna u 22 h prema rasporedu postrojbi. Najveće iznenađenje današnjeg prilično uzbudljivog dana dogodilo se u 9 h s povratkom glavnostožernog sk. Mosinga, koji se sa zapovijedima o prijelazu postrojbi ujutro najprije odvezao do zo. 13. i 8. zb., a onda do 29. pješačke d. Jako smo se brinuli za njega. Javio je da je dobio samo 1 potvrđenu dojavu i to o 300-400 Srba kod pruge istočno od postaje Voganj, kamo je upućena 74. pp. iz Šašinaca, dok je 94. pp. krenula na jug prema Savi. Nakon što je u 17 h krenuo natrag, uočio je paljbu teških haubica i to prema Savi. Na Mitrovicu je otvorena paljba, što znači da je još uvijek u našim rukama. Zrakoplovi, koji su u 17,20 poslani na bojišnicu, u Slavoniji nisu primijetili nikakve borbe. U Mitrovici su izbila 3 požara. Srpsko topništvo nalazi se neposredno uz obalu, a naše sjeverno od grada. Žestoka paljba. Vodu poljskih topova u selu pridružile su se i 2 haubičke bt. 29. pješačke d., što je potvrdio i Richard Körner, Potiorekov referent za izvješća. Böltz[48] je upravo trebao poslati raspored postrojbi na temelju dojave da je po 1 srpska d. prešla rijeku kod Mitrovice i Kupinova. Naravno da ovaj raspored nije dalje proslijeđen: pretjerivanje na sve strane. Pučki ustanak nadzire granicu bez časnika i bez previše hrabrosti i samopouzdanja.

U 11 h Richard Körner razgovarao je s Petrovaradinom: bitka jugozapadno od Šašinaca završila je tek ujutro. Gubitak 400 vojnika. Zeidleru je zapovjeđeno da zadrži neprijatelja koji je prešao rijeku kod Jarčinskog kanala (Kupinovo) do dolaska podmaršala Kraussa, koji stiže nakon odbacivanja neprijatelja. Böltz poručuje da danas nisu stigle nove zapovijedi, ali

---

[46] Pohl von Monte San Michele, Albert, austrougarski generalbojnik 1917. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 141, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[47] Merizzi, Erich Edler von (3. travanj 1873. Ljubljana - 1. lipanj 1817. Val Laghetto Compoluzzo), austrougarski pukovnik. Godine 1910. određen je za krilnog pobočnika topničkog generala Potioreka (armijski nadzornik u Sarajevu od 1910. i zemaljski upravitelj Bosne i Hercegovine od 1911), a 1915-1917. načelnik je Glavnog stožera 4. zbora II. armije pod zapovjedništvom generalpukovnika von Böhm-Ermollija na ruskoj bojišnici (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 275; „Gliederung“, www.weltkriege.at).

[48] Böltz, Eduard Edler von (13. ožujak 1864. - 8. studeni 1918. /samoubojstvo/), austrougarski podmaršal (1915). Godine 1914. načelnik je Glavnog stožera Zapovjedništva balkanskih oružanih snaga (*Kommando der Balkanstreitkräfte*) i VI. armije u njegovom sastavu pod zapovjedništvom generala topništva Oskara Potioreka. U razdoblju 1915-1917. zapovjednik je 19. pješačke divizije u sastavu 9. zbora II. armije pod zapovjedništvom generalpukovnika von Böhm-Ermollija (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 19, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Gliederung“, www.weltkriege.at).

treba biti u pripravnosti za napad 9. ili čak 8. rujna. U 0,30 Potiorekova zapovijed: „Potvrđena je vijest o prelasku 2 srpske d. preko Save. Sutra napad V. i VI. armije, 15. zb. stiže do Drine tek 8. rujna navečer. Obrana Lütgendorf.“ (doslovan tekst malo drugačiji). Čudim se i bijesan sam na Potioreka! Kako si on to zamišlja? Armija bi u roku od ponoći do jutra trebala početi prelaziti rijeku! Odluka je bila jasna, ova se zapovijed ne smije provesti. Günste je s načelnikom GS.[49] tako dugo raspravljao o stilizaciji provedbene naredbe, dok nisu došli do istog zaključka kao i ja. Odmah k Franku. Günste je bio iznimno miran, tako da je ovaj odmah sa svime bio suglasan te je odredio da se 8. i 13. zb. „sutra pripreme za prijelaz preko Drine na top. i tehničkoj razini, kako bi se istom moglo pristupiti 8. rujna u 2 h.“

Zrakoplovni vod iz Batajnice (poslijepodne je napustio Brezovo Polje) javlja: „Na pola puta do crte Jarak - Mitrovica i mosta na Savi (*napomena*: bez potvrde jednog kasnijeg zrakoplova), na južnoj obali primijećen je pokret 1 p. s 1 bt. te 4 b. prema crti Štitar te 1 sat. južno od Šapca, 1 br. kod Skele i 1 sat. kod Obrenovca; kod Kupinova (požari u Mitrovici) prijelaz, ali novi pokreti nisu uočeni.“ (možda manji odredi bez topništva).

7. rujna, ponedjeljak

U 6 h brzojav iz Doboja od podmaršala Kraussa: „Poraz Srba koji su prešli između Mitrovice i Jarka, zarobljeno je oko 4000 vojnika i velika količina ratne opreme“. Hvala bogu! - ali, da je toliko Srba prešlo preko rijeke, cijela br.?! Potiorekova jučerašnja odluka odnosno zapovijed ne daje mi mira. Kako je moguće da netko dođe na zamisao o pokušaju prijelaza preko rijeke ujutro i to u neposrednoj blizini neprijatelja i na temelju zapovijedi Vrhovnog vojnog zo. koja je stigla u ponoć? Valjda se polazi od pretpostavke da je sve u pripravnosti (kao i Günste jučer), ali to nije točno. Tijekom noći najprije bi se jedino mogli i morali prebaciti tek pontonski odredi zborova. Zar bi se to trebalo provesti danju i dragovoljno se dati streljati? Baš me zanima što će nam Potiorek odgovoriti na naš raspored snaga koji mu je brzojavno poslan (u doslovnoj verziji). Prema nalogu Günstea zatražio sam mišljenje zkzb., inače bismo baš kao i Potiorek, samo proslijedili naredbu o napadu i dobili ono što smo tražili, sa svim ogorčenim prigovorima zkzb.

Prijepodne primitak izvješća 29. pješačke d. (brzojav): u Šašincima uzbunu je digla 74. pp., koja se uspjela probiti kroz zbijene redove, nakon čega je i 94. pp. iz Rume krenula preko Voganja, a br. genboj. Schöna preko Jarka. Momčad koja nije poginula, zarobljena je - oko 5000 vojnika 1. timočke d. Zaplijenjena je i velika količina ratne opreme, ali podaci su još uvijek nepotpuni. Zrakoplovi su, osim toga, na pola puta između Jarka i Mitrovice uočili most, ali posljednjih je 10 m nezavršeno. Gradilište je prazno. Bitka podmaršala Kraussa završila je u prvim večernjim satima. Govori se o oko 5000 zarobljenika i 1000-2000 poginulih vojnika, a uzimajući u obzir i ranije gubitke, 1. timočka d. vjerojatno više ne postoji. Stanje u Srijemu prema telefonskoj dojavi u 16 h (prijelazi postrojbi): Vitojevci, (…) otok, Novo Selo (most, a ispred njega nekoliko b.; dojave zrakoplova), Kupinovo, Boljevci. Jedna srpska br. napreduje iz Grabovaca prema Platičevom (sada bi već trebala biti tamo), a druga prema Tovarniku. Hrtkovci i Nikinci su naši. Topništvo (…) je u borbi sa srpskim na savskoj južnoj obali. Mitrovica pod paljbom (tamo se nalazi 27. ugarska pučko-ustaška p.). Skupina Zeidler prebačena je prema zapovijedi Lütgendorfa, koji je situaciju ocijenio ozbiljnom u Dobanovce. Željeznicom su 62 srpska časnika prebačena u Petrovaradin, a 4800 vojnika pješice preko Iriga: tijekom noći dolazak 4 topa i 10 strojnica. Okupljanje 29. pješačke d. na crti Jarak - Šašinci.

U 1,30 jadikovanje Rhemena o predstojećim gubicima koji nas očekuju prilikom prijelaza na drugu obalu i gubitku snage zb. Po njemu bi trebalo pričekati da 15. zb. zaposjedne Zavlaku (neshvatljiv zahtjev, osobito od strane Rhemena, ali očigledno strahuje od gubitaka).

[49] Eduard Böltz? (v. prethodnu bilj.).

Günste je pripremio odgovor (33 točke /…/ - u prijedlogu sam ih smanjio na 29), koji je dostavljen Franku. Frank zajedno s oba zkzb. opet dijeli Rhemenova strahovanja. Nismo nadmoćni i borimo se s teškim terenom. Drinu je svakako teže prijeći nego Savu, a radovi se odvijaju u mraku. Rhemen je odobrio topovsku paljbu tijekom cijelog dana, ali ne vjeruje u uspjeh. Što će se dogoditi ako proboj ne uspije ili ako Srbi odbace Kraussa? Posramljeni Europljani. Rhemenova strahovanja ne mogu se potpuno odbaciti, utoliko što i situacija u Srijemu nije potpuno jasna, tj. ne može se računati na 29. pješačku d. Stoga Frankova zapovijed: neka se Rhemen javi Potioreku (vožnja automobilom). Ovu je zapovijed proslijedio Richard Körner, nakon čega je uslijedio telefonski odgovor: glavnostožerni časnik neka ne dolazi, zapovijed ostaje, nema promjene ni odgađanja. Nakon toga otišao sam do Franka, ali u Günsteovoj pratnji. Frank je sada u tišini i pokunjeno prihvatio nacrt prijedloga, ali bez točke (…) §§, a koji će sada biti proslijeđen Rhemenu i Gieslu. Ipak, morao je opet prigovoriti da nemamo brojčanu nadmoć. Citat iz ruske komedije: „Ah, koji je to teret, biti otac odrasle kćeri!“ Sa mnom uopće ne razgovara. Nadam se da će uskoro svemu biti kraj.

Iza 21 h uzbudljivi brzojavi iz Petrovaradina: Zeidler se bori kod Deča, napadnut je i odsječak Surčin - Dobanovci. Povlačenje kod Surčina, a kod Kupinova razbijanje pučko-ustaškog odsječka. Stigla je zapovijed o povlačenju iz Zemuna i prebacivanju 14. pješačke br. u Batajnicu te rušenju mosta na Savi, ali uskoro i opoziv te iste naredbe, jer se Surčin ipak drži. Telefonski razgovor s boj. Pohlom u vlastito ime: uopće nije u općem interesu da se 29. pješačka d. povuče na istok, budući da uspješno progoni neprijatelja i ne smije se povući, kako bi ostala pripravna za sudjelovanje u općem napadu V. armije. Čini se da u Petrovaradinu vlada veliko uzbuđenje. Nadam se da će Krauss opet spasiti stvar. Pretpostavlja se da su rijeku prešle 2 srpske d. (1. i 2. dunavska d.), ali očigledno su još prilično rascjepkane. Možda su to već posljedice jučerašnjeg uspjeha, jer kod Surčina povlačenje. Kada bi im Krauss sutra barem dobro zapaprio stvar i onemogućio povlačenje! Jadan Srijem, mogu si zamisliti tamošnju uznemirenost i strah. Strahovao sam za Banat, jer tamo Srbi imaju veću slobodu djelovanja i zbog pučko-ustaških postrojbi koje su jedine tamo, ali uvijek u bijegu, što s druge strane i nije neobično budući da su te postrojbe ostale potpuno bez časnika. Što će nam donijeti sutrašnji dan? Svakako veliko prolijevanje krvi, ali nadam se da će Krauss biti uspješan i prijeći Drinu, čega se svi, a osobito Giesl, Rhemen, Frank i ostali toliko boje.

Zarobljenici pripadaju 13. i 15. pp., koje se čine prilično potpunima (osim gubitaka iz ranijih borbi). Druga br. 1. timočke d. trebala bi isto tako biti pripravna za prijelaz (izjave zarobljenika).

8. rujna, jutarnja magla

U 3,30 dojava: 9. pješačka d. počela je prebacivanje čamcima i nije naišla na značajniji otpor - do 9 h samo po 1 b. 21. domobranske pješačke i 9. pješačke d. Prijelaz 79. pp., a onda protunapad. Čini se da je došlo do zastoja prilikom prijelaza, barem prema javljanju sk. Suhe, referenta za izvješća 14. zb.: 79. pp. frontalno djeluje na ovoj obali rijeke. Puk. Luxardo teško je ranjen. Stanje do podneva: 36. pješačka d. potpuno je odustala od prijelaza. Pet sat. 79. pp. na suprotnoj obali smatraju se izgubljenima. Pionirska sat. pretrpjela je velike gubitke. Pontoni 3 br. neupotrebljivi su (čelični lim, svaki je metak ostavio veliku pukotinu). Prilikom navodnog prijelaza preko Drine kod Popova nalazila se i br. Letovsky s 27. pp. i doknadnom p. 42. ugarske domobranske pješačke d. Dojava je bila netočna: poslijepodne je Rhemen javio „da se neprijatelj povlači prema Badovincima, a prestali su i zvukovi borbe kod 36. pješačke d., koju bi trebalo potaknuti na novi pokušaj“. Iz Jamene dolazak 1 pionirske sat., a iz Rače pontoni nepotpunih pontonskih odreda. Deveta pješačka d. 8. zb. sretno je prebacila 91. i 102. pp. te II. b. 28. domobranske pp. Kod lugarnice Rača bočna topovska paljba i borba za srpski položaj. Zaustavljena je i izgradnja mosta (sječa stabala) zbog topovske paljbe. Dvadesetprva domobranska pješačka d. uspjela je prijeći te je poslije naišla na nekoliko redova neprijatelj-

skih utvrđenih položaja zaštićenih žičanim zaprekama. Oko podneva počela je djelovati i pričuva br. Panesch. Osmi zb. zatražio je djelovanje 13. zb. u pravcu Crne Bare i Crnobarskog Salaša, pa je ovaj poslao 2 poljske topbt. prema (…). Skupina genboj. Gabriela u sastavu 16. zb. prelazi Drinu (zk. 2. gorske br.).

Dodatak: 9. rujan (jučer nisam stigao ništa zapisati) - zaključak: nakon nekoliko dobrih vijesti o napredovanju 8. zb. prema Parašnici, vijest u 6,16: na 21. domobransku pješačku d. otvorena je bočna paljba te se morala povući, a time i 9. pješačka d. Kod nas velika uznemirenost, odmah je pozvan referent za izvješća puk. Baumann. Od 23 h do 1 h saslušavao sam ga prema zapisniku, a on je svu odgovornost prebacio na 21. domobransku pješačku d. Držanje zo. 8. zb. smatra prihvatljivim, a povlačenje 9. pješačke d. neizbježnim. Potiorek je odmah za sutra zapovjedio sljedeći napad, što je i proslijeđeno te popraćeno upitom o odgovornoj osobi koja je dala zapovijed o povlačenju i time odredila i veličinu gubitaka.

Niš.

Ratni tiskovni ured[50], 15. prosinca: gubici Austrijanaca: 60 poljskih i 24 gorska topa te 13 haubica; predaja 1650 časnika, zarobljeno 42.000 vojnika, zaplijenjena su 3 stijega, 126 topova, 29 topovskih kola, 362 kola sa streljivom, 70 strojnica, 7000 običnih kola, oko 200 konja, 32 poljske kuhinje, 34 poljske pekarnice te 3 pukovnijska orkestra.

9. rujna, srijeda

U 2 h dojava: 8. zb. javlja da je novi pokušaj prijelaza isključen. Odgovor: „Upotrijebiti sva sredstva". Potiorek je još navečer naredio da se zoa. upute do postrojbi, zbog čega je i sâm u 5 h automobilom krenuo do 8. zb. u Selište. Dolazak u 6,45. Giesl i Sündermann bili su sabrani i mirni (za razliku od Giesla, Sündermanna glavnostožerni časnici vrlo hvale). Parašnica je prašuma s oko 40 srpskih topova i barem 1½ d. Topništvo se ne može točno procijeniti, jer je došlo do promjene položaja. Prilikom obilaska mjesta prijelaza utvrđeno je da su pontoni potopljeni; veliki gubici (u skupini genboj. Danijela, koja je uspjela prijeći, danas ujutro ppuk. Pitreich nije primijetio nijednog stožernog časnika - 102, 91. i 11. pp. te II. b. 28. domobranske pp.); Panesch se frontalno sudario s topništvom, pri čemu je napadnut i s leđa, pa se morao povući. Podhajský je ostao preko s 8 sat., koje su tek poslije vraćene čamcima. Dvadesetosma domobranska pp. izgubila je 1000 vojnika. Opći utisak: hrabra borba, teški terenski uvjeti, jak neprijatelj s topništvom. Neometan povratak te podnošenje izvješća Potioreku. Prije odlaska u 9 h zapovijed za Giesla: djelovanje svih raspoloživih postrojbi 8. zb. i što brža priprema danas ili sutra novog napada, ali u skladu s općim prilikama. Neprekidno izviđanje neprijatelja, kako bi se odmah uočio svaki znak pokreta.

Vrlo mirno kod 13. zb. u Bijeljini (Rhemen). Prebačene su samo 2 b. 79. pp., a od 37. i 33. pp. samo operativne postrojbe, dok je bt. na obali postavljena u okviru streljačkog stroja. Njoj se može zahvaliti na uspješnom prijelazu. Cijela je Drina s obje strane obale pod bočnom i frontalnom topovskom paljbom. Svi pontoni su potopljeni. Osim 3 sat., sve su postrojbe poslije povučene. Tijekom noći na riječnom se otoku branilo još oko 100 vojnika, ali nije im se moglo pomoći: svaki pokušaj slanja čamaca propao je zbog mjesečine - paljba se odmah otvarala. Gubici 79. pp.: 14 časnika (2 mrtva), 2200 vojnika (boj. Stromfeld: vjerojatno su se neki ipak spasili!), a od pionirske sat. preživjelo je 90 vojnika. Tijekom noći kod Međaša pokušaj prijelaza manjih srpskih postrojbi. I Rhemen smatra da je prijelaz ovdje isključen. Frank se u 14 h odvezao u Doboj, kako bi uzeo izvješća 8. i 13. zb., koja nisam pročitao. Richard Körner želi Potioreka natjerati da ništa ne poduzima. Peta armija trebala bi ili povući 15. zb. ili prijeći

[50] Carski kraljevski ratni tiskovni ured (*Das kaiserlich und königliche Kriegspressequartier* /KPQ/) ustrojilo je na razini odjela Vrhovno vojno zapovjedništvo austrougarske vojske (*Armeeoberkommando*) 28. srpnja 1914. sa zadaćom usklađivanja i povezivanja svih tiskovnih i promidžbenih aktivnosti Austro-Ugarske tijekom rata (zapovjednici Ureda bili su generalbojnik Max vitez von Hoen /1914. - ožujak 1917/ te nakon njega do kraja rata glavnostožerni pukovnik Wilhelm Eisner-Bubna) („Kriegspressequartier", http://de.wikipedia.org/wiki/Kriegspressequartier).

Savu. Brzojav Vrhovnog vojnog zo. u Selište: genboj. Čičerić pričekat će premještaj na novu dužnost u Beču. Pichler nije slobodan, stoga ostaje izbor između Jeřabeka i Konopickog. Frank se odlučio za Jeřabeka (sada u 72. pješačkoj br.), o tome sam već razgovarao i s Rhemenom, koji mi je na rastanku samo poručio: „Zavidim ti". Frank je glumio čuđenje zbog brzog rješenja. Moj je zahtjev poslao službenim putem preko Potioreka, a ovaj ga je brzojavio. Zamolio sam daljnje upute: trebam li čekati na Jeřabekov dolazak (nadam se da ovaj stiže sutra). Time su moja plemenitost i mučeništvo neslavno završili. Što me sada očekuje? Hvala bogu što odlazim. Sanjao sam ujaka Tonija.[51]

Dodatak (18 h): dojava 13. zb.: 8/9. rujna u 22 h paljba na obalni odred 36. pješačke d. Jedna poljska bt. 39. pp. razbijena je, dok je 79. pp. samo prošla. Djelovanje pričuve. Ponovo paljba u 2 h, ali postrojbe su se održale na položajima. Sedamdesetdeveta pp. izgubila je 40 časnika, što znači da se na nju ne može više računati, a to će imati posljedice i za ostale postrojbe.

Theodor Körner[52] bio je od 5 do 9 h kod 9. pješačke d. - opis preplovljavanja pukovnijskih postrojbi navedene d. Srbi ih nisu uznemiravali, osim što je 1 vod povremeno otvarao brzu paljbu, ali zato je srpska poljska topbt. frontalno stalno gađala mjesto prelaza. Momčad je bila izvrsna. Primijećena su 2 stožerna časnika. Žalbe u vezi s pionirima: samo 2-3 mlada časnika, koji su sami veslali. Genboj. Daniel navodno je izjavio da bi radije ostao preko. Položaj nije bio tako kritičan, jer se radilo o samo 3-4 neprijateljske b.

10. rujan, četvrtak

Vijesti od jučer navečer i pristigle tijekom noći: Zeidler je u 14 h ušao u Boljevce, ali kod (…) bio je odbačen te se vratio do (?) odjela Stara Pazova[53]. Srbi su podređeni prestolonasljedniku Aleksandru, a 1. i 2. dunavska d. trebale bi se nalaziti kod Vojke (25 m - ?). Krauss je dobio potpunu slobodu djelovanja (zapovijedi iz Doboja: podređena mu je i 104. ugarska pučko-ustaška br. i to najprije do 12. rujna kada bi trebao biti spreman za prijelaz preko Save, nakon čega dobiva potpuno odriješene ruke u čišćenju Srijema od neprijatelja). Izjave zarobljenika: 2. timočka i 1. moravska d. borile su se protiv 21. domobranske pješačke d., a ostaci 1. timočke protiv 8. zb.

Jutarnji raspored: V. armija veže svim raspoloživim snagama neprijatelja na donjoj Drini i povećava broj pokušaja prijelaza nasuprot lijevog krila 15. zb. (doslovno - ?), VI. armija nastavlja s prijelazom rijeke, ali 15. zb. ne kreće prema Zavlaci, nego prema uzvisinama istočno od Lješnice (*napomena*: time je cijeli napad propao, VI. armija će uskoro kao i mi biti na kraju snaga i nikada nećemo prijeći donju Drinu; još je dobro dok su u Srijemu samo 2 srpske d. i daj bože da ih se Krauss otarasi i da se nijedna od njih više ne vrati, što je ipak prilično nevjerojatno, osobito ako Zeidler bude poražen). Petnaesti i 16. zb. sporo napreduju. Četrdesetosma pješačka d. jučer je stigla do crte (…) - kota 459 - Glavica - Čukovo - uzvisine istočno od Klisara - Gacevo - kota 271 istočno od Useless Tršićevog hana, što znači da se ne nalazi na prijevoju Gučevo. Danas bi trebala ostati tamo, dok bi 40. ugarska domobranska pješačka d. tijekom noći trebala prijeći Drinu južno od Batara. Hoće li to uspjeti? Čini se da se plan sastoji od okruženja Loznice sa sjevera i juga. Jučer je 16. zb. zaposjeo crtu Lipnik Brdo - Gojsavica - Čavići - Čitluk; 2 desne krilne br. još nisu prešle Drinu. Uz teške borbe i VI. armija

[51] Mollinary von Monte Postello, Anton Ferdinand Karl, barun (9. listopad 1820. - 26. listopad 1904), austrougarski general topništva. Tijekom 70-ih godina 19. stoljeća imenovan je zapovijedajućim generalom u Zagrebu. Umirovljen je 1. studenoga 1879. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 121, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Eder, Hans: Der General der K. u. k. Armee und Geheime Rat Maximilian Csicserics von Bacsáni, 17, 28, 31, 41, 46, 51, 55, 76, 108, 159, 315, 316 (http://othes.univie.ac.at/8883/).

[52] Körner Edler von Siegringen, Theodor, austrougarski pukovnik. Godina 1915-1916. načelnik je Glavnog stožera 15. zbora (u sastavu 10. armije na talijanskom ratištu), a 1916-1917. Glavnog stožera 7. zbora („Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[53] Njemački naziv Pazua, Alt-Pazua, Alt-Pasua.

napreduje sporo. Ovi su zb. Drinu lako prešli i tek su sada naletjeli na srpske isturene položaje. Glavni su položaji još uvijek pred njima. Ne vjerujem da ih neće uspjeti zaposjesti, ali bit će to spora i krvava borba, što znači da će i ovaj napad našeg desnog krilo uskoro dostići svoj vrhunac, kao i onaj u kolovozu. Bojim se da nikada nećemo pravovremeno primijetiti odlaske jakih snaga pred našom bojišnicom i sumnjam da će naša 2 zb., bez obzira na odlazak glavnine srpskih snaga, uspjeti prijeći Drinu i dalje napredovati (u doticaju i u skladu s napredovanjem postrojbi VI. armije). Daj bože da se varam.

Današnja zadaća V. armije je teška i ne može se riješiti uz djelujućeg neprijatelja. Armija bi trebala osiguravati granicu od oko 30 km (do Mitrovice 40 km), vezati neprijateljske postrojbe i još naći snage za podršku 15. zb. Četrdesetdruga ugarska domobranska pješačka d. raspolaže s 2 p. (27. ugarskom domobranskom pp. i doknadnom pp.), sve su ostale određene za službu osiguranja i demonstracije. Ako Krauss ne uspije poraziti Srbe u Srijemu, u što se navodno ne polažu prevelike nade, trebalo bi doći do pokreta 21. domobranske pješačke d. odnosno najbolje cijelog 8. zb. S nedostatnim se snagama ne mogu ostvariti veliki ciljevi? Koliko god se Potiorekov plan čini primamljiv i dalekosežan, toliko je teško provediv. Naše postrojbe nisu i ne osjećaju se nadmoćne Srbima. Možda su, čemu se i mi nadamo, 15. i 16. zb. i njihovi zk. spremniji od naših. Od zk. 8. zb. ionako se nikada nije ni očekivala velika pamet, dok se u 13. zb. nakon ranijih postignuća širi malodušnost, koja je možda opravdana, ali isto će tako otežati postizanje većih učinaka.

Jučer je stigla vijest sa sjeverne bojišnice o početku našeg napada 6. rujna na prostoru Janów - Rawaruska - uzvisine istočno do Werczycae. Znači da su Rusi ipak preko Lavova, koji je napušten 3. rujna, napredovali do otprilike pola puta Gródek - Lavov. Čini se da to povoljno djeluje na naš položaj, jer sada bi naše sjeverno krilo moglo lakše okružiti Ruse. Ali odluka će uskoro morati biti donesena! Kada bi to barem bila pobjeda!

Od 8,45 do 10,45 razgovor s Frankom. Prijedlog Günstea da se konjaništvo (Schwarzenberg sa 7 ko.) pošalje u Srijem Srbima iza leđa, nije prihvaćen. Raspored postrojbi prema usmenoj dojavi Potioreka: skupine uglavnom ostaju iste. Glavnina postrojbi 21. domobranske pješačke d. kreće prema Grku (zbog odlaska 104. ugarske pučko-ustaške br.). Tamo je i zozb.

Gubici 8. zb., osobito 21. domobranske pješačke d. mnogo su manji nego što je to jučer javljeno (jučer: 9. pješačka d. - 4000 vojnika, 21. domobranska pješačka d. - isto toliko). Samo 28. domobranska pp. pretrpjela je gubitak od 1000 vojnika (?), ostale domobranske pp. najviše 200. Cijeli zb. izgubio je najviše 4000 vojnika, iako 79. pp. javlja gubitak od 59 časnika i 1270 vojnika.

Zoa. sutra odlazi u Jemenu. Frank je vrlo uznemiren, jer jučer se zauzeo za armiju, osobito 8. zb. i njegovo zo., a sada je saznao da je broj gubitaka bio toliko pretjeran da ne opravdava dojave o kritičnosti položaja. Želi razgovarati s Danielom.[54] Prokletstvo, jučer je držanje postrojbi ocijenjeno dobrim, a danas već stiže razočaranje. Oko 11 h stigao je Jeřabek i odmah stupio na dužnost. Moji konji ukrcani su u 17,30. U 17 h pozdravio sam se s njegovom preuzvišenošću Frankom. Bio je vrlo plemenit i drag. Između ostalog rekao je: „Previše si prilagodljiv i osjetljiv." Vrlo pažljivo od njega! Pomirljivo smo se rastali, ionako između nas nije došlo do pravog sukoba. Isto sam tako poručio da ću krivnju potražiti u sebi. Ali iskreno, nisam se znao postaviti prema njemu.

Vijesti: Srbi su kod Pančeva prešli Dunav. Užasna sramota kojoj još nema kraja! Potiorek će se, nakon što je naša armija izgubila svaku važnost u napadu, teško probiti sa VI. armijom. O Kraussu do sada, u 18,30, još uvijek nema vijesti. Prema dojavama zrakoplovaca, u našim su rukama Klenak i Surčin. Kod (…) tabor sa žutim šatorima (stožerima). Već od prije

[54] Daniel, Franz, austrougarski generalbojnik. Godine 1914. zapovjednik je 9. pješačke divizije u sastavu 8. zbora V. armije na balkanskom ratištu („Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

nekoliko dana most kod Kupinova, a kod Novog Sela manji mostić. U 21 h odlazak automobilom prema utvrđenom redu polaska.

11. rujna

U 7,30 Budimpešta, 23-2 h Györ[55], 5,30 Beč, Brčko - Budimpešta preko 320 km - 10½ sati vožnje, Budimpešta - Györ preko 120 km - 3 sata vožnje, Györ - Beč preko 170 km - 3½ sata vožnje, što znači da je za oko 600 km bilo potrebno oko 17 sati vožnje; prosjek: 35 km na sat, uključujući zamjenu vozila. U Prezidijalnom uredu čekala me poruka da se javim u ured. Budući da je genboj. Bellmond[56] već otišao, razgovor je predviđen za sutra u 9 h.

12. rujna

U 9 h kod Bellmonda. Ovdje nitko nije znao ništa o zapovijedi Vrhovnog vojnog zo., zbog čega je ministar rata[57] bio vrlo uznemiren; mislilo se da je moj dolazak vezan uz moguće izvješće o odbijanju Franka da i dalje sudjeluje u Potiorekovim nepromišljenostima. Krobatin je bio prilično neugodan, nakon što sam objasnio da su me na ovu molbu naveli osobni razlozi: „Baš je pravi trenutaka za osobne razloge …“. Pojasnio sam. Nakon toga kratki razgovori s Martererom[58] i njegovom preuzvišenošću Bolfrasom.[59]

Sa sjeverne bojišnice malo dobrih vijesti. Temeljno pitanje glasi, je li Conrad pravi čovjek za to? Veliki gubici i velika odricanja. Brudermann (bolestan). Boroević[60] je zk. I.

---

[55] Hrvatski naziv Jura, njemački Raab.

[56] V. bilj. 33.

[57] Krobatin, Alexander von, barun (12. rujan 1849. Olomouc, Češka - 28. rujna 1933, Beč), austrougarski vojskovođa i ministar rata (zajedničke vojske i bojnog pomorstva). Dužnost ministra rata obnašao je od 1912. do travnja 1917. kada ga je naslijedio generalpukovnik Rudolf barun Stöger-Steiner von Steinstätten. Nakon smjene Krobatin preuzima zapovjedništvo 10. armije na talijanskom ratištu i sudjeluje u 12. bici na Soči. Od listopada 1918. do kraja rata zapovjednik je armijske skupine u Tirolu. Umirovljen je 1. prosinca 1918. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 96, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130), Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 280), „Krobatin, Alexander Frh.“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 4, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1969, 285 f. (http://www.biographien.ac.at/oebl_4/285.pdf) , „Krobatin, Alexander Freiherr von, Neue Deutsche Biographie, Duncker & Humbolt, Berlin 1982, 55, http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016330/images/index.html?seite=71).

[58] Marterer, Ferdinand von, barun (30. listopad 1962. Prag - 29. siječanj 1919. Beč), austrougarski general pješaštva i glavni pobočnik i načelnik Vojnog ureda njegovog veličanstva 1917-1918. (Vojnom uredu udijeljen je 1904, a od 1910. zamjenik je načelnika Vojnog ureda). (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 113, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130), Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 372).

[59] Bolfras von Ahnenburg, Arthur Heinrich, barun (16. travanj 1838. Sachsenhausen, Frankfurt na Majni - 19. prosinac 1922. Baden, Beč), austrougarski generalpukovnik i glavni pobočnik i načelnik Vojnog ureda njegovog veličanstva cara i kralja 1889-1917. Umirovljen je na vlastiti zahtjev 5. siječnja 1917. (v. prethodnu bilj.) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 96, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130), Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 155, „Bolfras Arthur Frh., Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 99, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/99.pdf).

[60] Boroević von Bojna, Svetozar (13. prosinac 1856. Umetić - 23. svibanj 1920. Klagenfurt), austrougarski vojskovođa (1904. generalbojnik, 1908. podmaršal, 1913. general pješaštva, 1916. generalpukovnik, siječanj 1918. vojskovođa, 1. prosinca 1918. umirovljen). Na početku Prvog svjetskog rata (rujan 1914. - svibanj 1915) zapovjednik je III. armije na ruskoj bojišnici (Galicija), a od svibnja 1915. do svibnja 1917. V. armije na talijanskom ratištu, tj. od svibnja do kolovoza 1917. Sočanske armije odnosno armijske skupine Boroević, koja je obuhvatila I. i II. sočansku armiju (kolovoz 1917. – studeni 1918) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 19, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 168; Bauer, Ernest, Der Löwe vom Isonzo, Fm. Svetozar Boroević von Bojna, Graz-Wien-Köln, 1985; Pojić, Milan, Vojskovođa Svetozar Boroević 1856-1920, Zagreb 2006; Roksandić, Drago, Svetozar Borojević od Bojne (1856-1920), Lav ili Lisica sa Soče?, Zagreb 2006; „Feldmarschall Boroevic“, www.weltkriege.at/Generalität).

armije[61]. Petnaesta pješačka d. pretrpjela je veliki poraz (Auffenberg je naredio potjeru i uništenje poraženog protivnika, na što je sve poludjelo: 15. pješačka d. krenula je kroz šumu gdje je u okruženju izgubila 3000 vojnika, zk. Wodniansky[62] i načelnik GS. ustrijelili su se, a zk. 15. pješačke d. imenovan je Arz[63], koji ipak sada zapovijeda 6. zb.). Krauß Elislago[64] maknut je s dužnosti. Wasserthal[65] - živci (…), maknut. Grubić[66] išijas. Paukert[67] smijenjen - samoubojstvo. Smijenjeni su i Mayer i Zaremba[68], a Daempf[69] i Pfeffer[70] idu u mirovinu (Boog[71] je načelnik GS. I. armije).

---

[61] Prva armija djelovala je na ruskoj bojišnici pod zapovjedništvom generala konjaništva Viktora Dankla (kolovoz 1914. - svibanj 1915), generala konjaništva Kirchbacha auf Lauterbacha (svibanj 1915. - lipanj 1915), topničkog generala (od 1. svibnja 1916. generalpukovnika) Puchalla von Brloga (lipanj 1916. - srpanj 1916), a onda je prebačena na rumunjsko ratište pod zapovjedništvom generala pješaštva baruna Arza von Straußenburga (kolovoz 1916. - veljača 1917) i generalpukovnika (od 30. listopada 1918. vojskovođe) baruna Rohra von Dente (veljača 1917. - travanj 1918) („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[62] Wodniansky von Wildenfeld, Friedrich barun (12. svibanj 1856. - 28. kolovoz 1914), austrougarski podmaršal (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 204, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[63] Arz von Straußenburg, Arthur Albert, barun (Sibiu /njemački Hermannstadt/ 11. lipanj 1857. - 6. srpanj 1935. Budimpešta), u rujnu 1914. (kao generalbojnik) zapovjednik je 15. pješačke divizije (Miskolc), a u listopadu iste godine 6. zbora, 1916. kao general pješaštva (od 1915) preuzima zapovjedništvo I. armije na rumunjskoj bojišnici (kolovoz 1916. - veljača 1917), a od ožujka 1917. dužnost načelnika Glavnog stožera austrougarske vojske. U generalpukovnika unaprijeđen je u veljači 1918. te umirovljen 1. prosinca 1918. Kako bi izbjegao osobno potpisivanje primirja s Italijom, kralj Karl I. predao mu je vrhovno vojno zapovjedništvo 3. studenoga 1918, ali na Arzovo traženje novi vrhovni vojni zapovjednik postao je 4. studenoga 1918. vojskovođa Hermann Kövess von Kövesshaza („Arz“, http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Arz_von_Straußenburg,_Arthur_Freiherr_von; „Arz von Straussenburg Arthur Frh.“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1850, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 31, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/31.pdf; „Arz von Straußenburg, Arthur, Neue Deutsche Biographie, Band 1, Duncker & Humbolt, Berlin 1953, 405, http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016233/images/index.html?seite=425; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 6, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 129-130).

[64] Krauß von Elislago, Heinrich Wilhelm Peter, vitez (2/21. svibanj 1862. - 30. srpanj 1930), austrougarski podmaršal umirovljen 1. listopada 1914. (zapovjednik 22. domobranske pješačke divizije (u sastavu 3. zbora II. armije u Galiciji 1914) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 94, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[65] Wasserthal von Zuccari, Alexander Konstantin, vitez (28. rujan 1867. - 31. svibanj 1916), austrougarski generalbojnik (1914. zapovjednik 11. pješačke divizije u sastavu 3. zbora II. armije /Böhm-Ermolli/ na ruskoj bojišnici u Galiciji) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 198, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[66] Grubić, Milan (8. travanj 1861. - 29. lipanj 1917), austrougarski podmaršal. Godine 1914. zapovjednik je 21. pješačke brigade 11. pješačke divizije II. armije (Böhm-Ermolli) na ruskom ratištu, koja je 1915. u sastavu 17. zbora III. armije (Borović). Od lipnja 1915. do lipnja 1916. zapovjednik je 11. pješačke divizije (pričuva IV. armije na ruskoj bojišnici pod zapovjedništvom generalpukovnika nadvojvode Josipa Ferdinanda armijske skupine Linsingen njemačke Južne armije (*Südarmee - Deutsches Kaiserreich*) pod zapovjedništvom generala pješaštva grofa von Bothmera (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 60, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders 1914-1918“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[67] Paukert, Franz (23. srpanj 1860. - 8. rujan 1914), austrougarski podmaršal. Godine 1914. zapovjednik je 16. pješačke divizije u sastavu II. armije (Böhm-Ermolli) na ruskoj bojišnici (Galicija) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 135, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[68] Zaremba, Edmund von, vitez (20. studeni 1856. - 30. srpanj 1927), austrougarski naslovni podmaršal (1915). Godine 1914. kao generalbojnik zapovjednik je 4. konjaničke divizije u sastavu III. armije na ruskoj bojišnici (zapovjednik general konjaništva vitez Rudolf von Brudermann). Umirovljen je 1915. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 208, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[69] Daempf, Heinrich (16. srpanj 1857. - 1947), austrougarski podmaršal. Godine 1914. zapovjednik je 23. ugarske pješačke divizije u sastavu III. armije pod zapovjedništvom generala konjaništva viteza Rudolfa von Brudermanna u Galiciji (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 32, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[70] Pfeffer, Rudolf Karl (6. ožujak 1864. - 24. rujan 1940), austrougarski podmaršal (umirovljen 1. siječnja 1919). Godine 1914. načelnik je Glavnog stožera III. armije (zapovjednik general konjaništva vitez Rudolf von Brudermann), 1916. zapovjednik 51. pješačke brigade 26. pješačke divizije zbora Fath armijske skupine Linsingen u sastavu njemačke Južne armije (zapovjednik pruski general pješaštva von Linsingen), a 1916-1918. zapovjednik 4. pješačke divizije 2. zbora pod zapovjedništvom podmaršala Kaisera neposredno podređenog zapovjedništvu njemačke Južne armije na ruskoj i rumunjskoj bojišnici. Godine 1918. preuzima vojno zapovjedništvo Lavova koje je preseljeno u Ostravu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 137, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

13. rujna, subota

Sjeverna armija povlači se od prekjučer navečer. Četvrti zb. imao je uspješni proboj na južnom krilu te je zarobljeno 10.000 vojnika. Povratak na crtu na rijeku San; Vrhovno zo. istočne bojišnice[72] prebačeno je u Nowy Sącz.[73] Nitko ne shvaća zašto su balkanske armije krenule u napad. Bolfras i Marterer pitali su me tko je naredio prvi napad na Valjevo i Užice? Srbi su u Zemunu (ratni porez, vlastita uprava) i Pančevu. Bolfras jučer: 14. rujna V. armija bit će spremna za napredovanje. Domaschnian[74] (5. odjel [Ministarstva rata]) imao je sastanak s Reinoldom[75] o pontonima od čeličnog lima. Kiša, navečer oluja. Ujutro doprema konja.

14. rujna, ponedjeljak, vedro, ali svježe

Nikakvih saznanja o mojoj novoj dužnosti. Razgovor sa Csobanom[76] u Ministarstvu rata: Njemačka raspolaže s 50 zb. nakon što je od 50 d. brojnog stanja u miru ustrojila još 50 pričuvnih d. U Francuskoj spori napredak: (…) još nije prijeđena, a kod Pariza povlačenje desnog krila. Kod Antwerpena očekuje se iskrcavanje Engleza. Indijske su postrojbe već u Parizu, a nadmoćne ruske snage kreću prema donjem Sanu. Csoban smatra da će nam se uskoro pridružiti njemačke postrojbe. Ne može se računati ni na Rumunjsku (narod se nikako ne može pridobiti na našu stranu), niti na Bugarsku, gdje narod isto tako, usprkos mržnji prema Srbiji, nikada neće pristati na rat protiv Rusije. Cijeli se svijet previše boji moćne Njemačke u središtu Europe. Što se tiče financija, osigurani smo 3 mjeseca (do kraja listopada), a i opskrba je zadovoljavajuća. Marterer je otputovao u obilazak postrojbi. U Srijemu kod Jarka još je 1 d. prešla preko rijeke. Jučer borbe otprilike na crti Buđanovci (Pečinci?) - Stara Pazova (oko 2 srpske d.). Kod Pančeva nalaze se samo manje srpske postrojbe. Petnaesti i 16. zb. polako napreduju. Uništena je pruga između Mitrovice i Rume.

---

[71] Boog, Adolf von (27. travanj 1866. Belluno - 15. veljača 1929. Beč), austrougarski vojskovođa. Početkom rata (generalbojnik) zapovjednik je 8. pješačke brigade 4. pješačke divizije na ruskoj bojišnici (IV. armija pod zapovjedništvom generala pješaštva von Auffenberga). Od siječnja 1915. načelnik je Glavnog stožera III. armije generala pješaštva Svetozara Boroevića, a od rujna 1915. do početka 1918. zapovjednik 25. pješačke divizije (II. armija) na ruskoj bojišnici (podmaršal od kolovoza 1917). Sredinom 1918. preuzima zapovjedništvo 4. pješačke divizije na talijanskom ratištu. Umirovljen je 1. ožujka 1919. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 19, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/; „Adolf von Boog“, http://de.wikipedia.org/wiki/Adolf_von_Boog).

[72] Područje Vrhovnog vojnog zapovjedništva njemačkih oružanih snaga na istoku (*Ober Ost, Ober Ost-Kommando*) tijekom Prvog svjetskog rata obuhvaćalo je površinu od oko 108.808 km² od Litve preko Poljske do zapadne Bjelorusije. Vrhovni vojni zapovjednik njemačkih oružanih snaga na istoku od studenoga 1914. bio je vojskovođa (*Generalfeldmarschall*) Paul von Hindenburg (načelnik stožera general Erich von Ludendorff), koji je do tada zapovijedao njemačkom VIII. armijom (pobjede kod Tannenberga i Mazurskih jezera nad Rusima u obrani Istočne Pruske). Godine 1916. Hindenburg je nakon smjene generala Ericha von Falkenhayna preuzeo dužnost načelnika stožera Vrhovnog vojnog zapovjedništva njemačkih oružanih snaga (*Oberste Heeresleitung*), a na njegovoj dotadašnjoj dužnosti naslijedio ga je princ Leopold Bavarski. Njegov prvi pomoćnik bio je Erich von Ludendorff (*Erster Generalquartiermeister*), a vrhovni zapovjednik njemačkih oružanih snaga car Wilhelm II. („Hindenburg Paul“, http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/HindenburgPaul/index.html; „Ober Ost“, http://de.wikipedia.org/wiki/Ober_Ost); „8. Armee“, http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 194, 304, 312, 332 f., 339, 355, 374 f., 378 f., 394 f., 413, 422-427, 437, 439-441, 445, 456-458, 460 f., 464, 467, 471, 477, 488 f., 491-493, 530, 541, 550; „Hindenburg Paul“, VE, sv. 3, Beograd 1960, 594; „Ludendorf Erih“, VE, sv. 5, Beograd 1962, 264; „Falkenhajn Erih“, VE, sv. 3, Beograd 1960, 60).

[73] Njemački naziv Neu Sandec, mađarski Újszandec.

[74] Domaschnian, Georg (20. listopad 1868. - 18. rujna 1940), austrougarski generalbojnik i predstojnik 5. odjela austrougarskog Ministarstva rata nadležnog za operativno djelovanje i raspored postrojbi, za utvrde, veze, poštu i brzojave, tehničko obrazovanje i poslove opkoparskih postrojbi te pravilnike i poslove Glavnog stožera (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 37, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „K.u.k. Kriegsministerium“, „Reichsministerium“, http://de.wikipedia.org/wiki/K.u.k._Kriegsministerium).

[75] Reinold, Emil (9. prosinac 1861. - 23. lipanj 1917), austrougarski podmaršal (nadzornik opkoparskih postrojbi) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 149, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Generalität“, www.weltkriege.at/Generalität).

[76] Csoban, Dragutin, austrougarski pukovnik, načelnik Glavnog stožera 13. zbora od svibnja 1915. do studenog 1918. (zapovjednici zbora: general poješaštva Adolf Rhmen zu Barensfeld 1912. - svibanj 1916, podmaršal Maximilian Csicserics von Bacsány svibanj 1916. - lipanj 1917, podmaršal Alfred Edler von Schenk lipanj 1917. - srpanj 1917. i general pješaštva Friedrich Csanády von Békés srpanj 1917. - studeni 1918) („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

15. rujna, ujutro kiša, toplo

Kod Bellmonda u 9 h. Rusi su već prešli Vislu kod Sandomierza i Tarnobrzega. Zka. Dankl u Niskou. U južnim Karpatima Rusi su već kod Żabiea i Delatyna. Pučko-ustaška br. prebačena je iz Körösmezöa u Krakov. Opasnost za prugu Karl-Ludvig[77]! I za armiju Dankl. Pfeffer, načelnik GS. bio je kod Brudermanna (brigadir umjesto Booga, koji je sada kod Boroevića), te je podnio molbu za umirovljenje (prema njegovim riječima: žrtveni jarac). General konjaništva barun Giesl trebao bi biti ovdje. Peta armija probila se do uzvisina južno od Zavlake (netočno). Još uvijek nije prešla Drinu. Pančevo su napale bande, ali ponovo je slobodno od Srba. Poslijepodne kod Domaschniana. Ne smatra situaciju tako problematičnom. Kod Tarnobrzega nema Rusa; Sandomierz raspolaže vlastitim mostobranom. Do sada preko 200.000 ranjenika. Rusi napreduju s glavninom snaga sjeverno od pruge Gródek - Lavov te u pravcu dijelova postrojbi armije iz Hrubieszówa, koji, čini se, napreduju usporedno s armijom Auffenberg (14. zb.: ti ogromni gubici).

16. rujna, srijeda, vedro, toplo

Razgovor s Bellmondom i Martererom, koji se vratio iz Nowyeg Sącza. U Vrhovnom vojnom zo. najveća smirenost i najčvršće pouzdanje. Armije su se probile do Sana. „Loše vijesti iz Rumunjske". Ako Marterer tako nešto izjavi, to znači da se Rumunjska već priklonila Rusiji, što iznimno ugrožava naš položaj. Srbi su napustili Banat i Srijem i to prilično dragovoljno pod utiskom napredovanja naše VI. armije. „Desno krilo V. armije učvrstilo se na desnoj obali Drine!" Znači da je 40. ugarska domobranska pješačka d. Drinu prešla kod Loznice, a 13. zb. kod Batara i Janje. Dao bog, da Potiorekov pothvat uspije. Ali previše se ne nadam. Zajedno s 13. zb. preko Drine nalazi se i 18. pješačka br. (9. pješačke d.). Ostaju još 9. pješačka d., 21. domobranska pješačka d., 29. pješačka d. i ½ 7. pješačke, 104. ugarska pučko-ustaška br. (8 br.), koje bi trebale slijediti ostale postrojbe dijelom preko donje Drine, dijelom preko Save. Sedamnaest br. (+ dio postrojbi 1. pješačke d. i 3. gorske br.). Možda ove postrojbe počnu uskoro djelovati ili barem vezati dovoljan broj srpskih postrojbi. Uspjeh je moguć. Prema jučerašnjim vijestima Srbi su u Foči i Višegradu.

Nijemci su u teškom položaju nakon višednevnih borbi, desno krilo Pariz, lijevo Alzas. Mislim da će Rusi sada, nakon što su nas potisnuli, dio postrojbi (prekobrojne) uputiti na prusku Šlesku (Berlin), a ne prema Beču ili Budimpešti.

Zamolio sam Bellmonda da nazove Kaltenborna[78] u vezi s mojim slučajem.

---

[77] Carska kraljevska privatna galicijska željeznica Karl-Ludwig (Die k.k. priv. galizische Carl-Ludwig-Bahn /CLB/) bila je austrougarsko privatno željezničko društvo (naziv je dobilo prema bratu Franje Josipa I.), sljednik „Istočne državne željeznice" od koje je 7. travnja 1858. preuzelo željezničku mrežu istočno od Krakova. Društvo je prešlo u državno vlasništvo 1. siječnja 1892. (Carska kraljevska državna željeznica) („Galizische Carl Ludwig Bahn", http://de.wikipedia.org/wiki/Galizische_Carl_Ludwig-Bahn).

[78] Kaltenborn, Adalbert von (8. siječanj 1860. - ?), austrougarski podmaršal (1915. zapovjednik 10. pješačke brigade 5. pješačke divizije 13. zbora u sastavu VII. armije na ruskoj bojišnici, 1916. brigada je prebačena u 11. zbor VII. armije, 1916-1918. zapovjednik je 16. pješačke divizije). Ili Kaltenborn, Friedrich von (30. svibanj 1866. - 19. listopad 1935), austrougarski podmaršal (1918. udijeljen je armijskoj skupini Boroević) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 82, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders 1914-1918", www.austro-hungarian-army.co.uk/divcomd1.htm).

17. rujna, četvrtak

Boj. Lustig[79] telefonirao je Bellmondu. Uzet sam u obzir za zkd., čim se oslobodi mjesto. Inače ništa novo. Napisao sam pismo genboj. Höferu.[80] Reichspost[81]: jučer je ovuda proputovao njemački poslanik iz Bukurešta na putu u Berlin. Navečer rad na studiji o tijeku rata. U 19 h počinje nevrijeme.

18. rujna, petak, ujutro kišovito, poslije vedro

Moj je zahtjev stigao u Ministarstvo rata popraćen Frankovim ipak prihvatljivim izvješćem. Sada sam „raspoloživa pričuva". Novosti s bojišta: skupinu gen. pješaštva Rummera[82] (vjerojatno lijevo krilo armije Dankl) napali su Rusi, ali su odbijeni. O Potioreku ništa? Napad očigledno sporo napreduje, sve do potpunog raspada.

19. rujna, subota, ujutro vedro, poslije oblačno, poslijepodne kišovito

Ujutro kod Bellmonda, nakon toga kod Csobana i Domaschniana. Novosti s bojišta: prekjučer borbe skupine gen. konjaništva Rummera kod Tarnobrzega na lijevoj obali Sana. Napad je odbijen u krvi. Ušće Sana u ruskim je rukama. Naše je lijevo krilo prema tome okrenuto na sjever, a desno se nalazi kod Przymyśla. Ruske pješačke postrojbe već su kod Körösmezöa.

Vrhovno vojno zo. procjenjuje Ruse na 52 d. (prema Bellmondu i Domaschnianu oko 70 d.), koje u odnosu na nas ne predstavljaju preveliku nadmoć. Jedva da ih je dovoljno da nas otjeraju sa Sana, a kamoli da osiguraju dovoljnu snagu za pokret na Njemačku (Berlin). Jučerašnje vijesti u *Lloydu*[83]: upad 12 zb. u Istočnu Prusku, što bi objasnilo podatke o 52 d. i 18 zb. - ukupni zbroj 30 zb. sa po 2 d. i ? pričuvnih d. (ako se računa 1 d. po zb.). Ako je ova pretpostavka točna, nije ni tako loše.

Do sada je otišlo 38 gen. (uključujući /…/ i mene): poginuli, ranjeni, bolesni, smijenjeni.

U dijelovima Poljske nastanjenima ruskim stanovništvom (gubernija Lublin) vlada neprijateljsko raspoloženje. Po kazni su zapaljena cijela sela nakon opkoljavanja, dok je stanovništvo u bijegu streljano. Stigla su pisma ranjenih zarobljenih časnika. Odmah su premješteni daleko u rusko zaleđe (do Samarkanda), ali svi potvrđuju da se s njima dobro postupa.

Prijelaz 29. pješačke d. preko Save kod Jarka (zk. Zanantoni[84]; *napomena*: 26. rujna /…/ ispravak, netočni podatak), čini se da podmaršal Krauss zapovijeda 8. zb. ili svim pos-

---

[79] Lustig-Prean von Preanfeld, Karl (8. ožujak 1858. - 14. svibanj 1924), austrougarski generalbojnik (umirovljen 1. siječnja 1919), u proljeće 1914. vojno-građevinski ravnatelj 11. zbora u Lavovu. Ili Lustig-Prean von Preanfeld, Julius (11. veljača 1871. - 31. srpanj 1957), austrougarski naslovni podmaršal (1938) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 109, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Generalität", www.weltkriege.at/Generalität).

[80] Höfer von Feldsturm, Franz, vitez (9. srpanj 1861. - 22. siječanj 1918), austrougarski podmaršal (1915), zamjenik načelnika Glavnog stožera austrougarskih oružanih snaga Conrada von Hötzendorfa. Ili Höfer, Anton (1. siječanj 1871. - 22. srpanj 1949), austrougarski generalbojnik i načelnik Ureda za odsječna zapovjedništva Ministarstva rata 1914. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 72, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 324; („Kriegsministerium", „Reichskrigesministerium", http://www.weltkriege.at/Ministerien/Kriegsministerium/kriegsministerium.htm; http://de.wikipedia.org/wiki/K.u.k._Kriegsministerium).

[81] *Reichspost*, austrijske dnevne novine sa sjedištem u Beču koje su izlazile 1894-1938. („Reichspost Zeitung", http://de.wikipedia.org/wiki/Reichspost_(Zeitung); „Reichspost", http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=rpt; „Reichspost" http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Reichspost).

[82] Rummer von Rummershof, Adolf, barun (24. srpanj 1847. - 17. veljača 1918), austrougarski general pješaštva, umirovljen 1. svibnja 1913. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 156, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[83] *Pester Lloyd*, dnevne novine na njemačkom jeziku sa sjedištem u Budimpešti koje su izlazile 1853-1945. (u jutarnjem i večernjem izdanju) („Pester Lloyd", http://de.wikipedia.org/wiki/Pester_Lloyd).

[84] Zanantoni, Eduard (15. prosinac 1862. - 27. svibanj 1933), austrougarski podmaršal (1915) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 208, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

trojbama u Srijemu. Žestoke borbe od ušća Dunava do Lješnice (što znači da V. armija još uvijek nije prešla Drinu). Čini se da je Potiorekov napad stao. Srbi su u Rogatici i prešli su Foču (s Crnogorcima).

Njegova preuzvišenost Georgi[85] ispitivao me o 21. domobranskoj pješačkoj d. zbog uvođenja prijekog suda (200 slučajeva samosakaćenja). Georgi je vrlo optimističan, nada se pobjedi nad Rusima na Sanu. Nadajmo se da je u pravu. Genboj. princ Schönburg zk. je 88. zemaljske stbr.[86] umjesto brata Georgija[87], koji je zk. doknadne br. Georgi gunđa protiv Conrada. Općenito vlada veliko nepovjerenje u njegovo zo.

20. rujna, hladno, smjenjivanje kišovitih i sunčanih razdoblja

Radivoj Nikolich, djelatnik Nadzornog ratnog ureda[88]: žestoke borbe 29. pješačke d. i skupine Lütgendorf kod Stare Pazove; 29. pješačka d. pretrpjela je gubitak 40% vojnika. Poraz Srba i sjeveroistočno od Pančeva, što znači da napuštanje Srijema i Banata ipak nije bilo dragovoljno. Srijem je navodno posjetio i prestolonasljednik Aleksandar[89] s gen. Putnikom.[90] Petnaesti i 16. zb. još se nisu probili preko uzvisina zapadno od Krupnja (Crni Vrh itd.); tamo teške borbe. Srbi su kod Ljubovije. Potiorek se navodno vratio natrag u Sarajevu, a zo. V. armije je u Jameni. Napad se pokazao još težim od onoga što sam očekivao! Budući da je Rogatica još od prekjučer u srpskim rukama, uskoro će uslijediti povlačenje u Bosnu i Hercegovinu. Četrdeseta ugarska domobranska pješačka d. (Braun) navodno se vrlo dobro drži.

Italija i Rumunjska: obje sporazumno čekaju razvoj događaja (nisu neutralne). Italija: „Branit ću svoje interese", ali neće podmuklo napasti Austro-Ugarsku. To se tumači pretpostavkom da će Italija vjerojatno zahtijevati zaposjedanje Vlore[91] i ako Austro-Ugarska odbije, došlo bi do istovremenog rata i s Italijom i s Rumunjskom. Stigla su pisma zarobljenika iz Srbije. Problematična mjesta precrtana su crvenom olovkom (srpska cenzura - bez naznaka o sadržaju). Bellmond također smatra da Rusi ili već prebacuju ili će prebacivati jake snage

[85] Georgi, Friedrich von, barun (27. siječanj Prag - 23. lipanj 1926. Beč), austrougarski generalpukovnik i austrijski ministar zemaljske obrane (*Landesvertedigung*) 1907-1917. (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 227; „Georgi", http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/georgi.htm; „Georgi" http://www.weltkriege.at/Generalitaet/02%20Generaloberst/Georgi/georgi.htm „Georgi, Friedrich Robert Frh.", Österreichisches Biographisches lexikon 1815-1850, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 424, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/424.pdf).

[86] Zemaljski strijelci (od 16. siječnja carski strijelci) bile su tri pukovnije gorskog pješaštva u sastavu austrijskog domobranstva (njihovi pripadnici bili su Tirolci i Vorarlberžani) („Kaiserschützen", http://de.wikipedia.org/wiki/Kaisersch%C3%BCtzen, http://www.mlorenz.at).

[87] Georgi, Karl, austrougarski generalbojnik, zapovjednik 88. zemaljske pješačke brigade u sastavu austrijske 44. domobranske pješačke pukovnije (Bozen). Pješačka brigada početkom rata udijeljena je 14. zboru u sastavu III. armije (zapovjednik general konjaništva von Brudermann) na ruskoj bojišnici (Galicija) („Landwehr", http://www.weltkriege.at; „Landesschützen/Kaiserschützen", http://www.austro-hungarian-army.co.uk/schuetzen.htm).

[88] Carski kraljevski ratni nadzorni ured (*Das k.u.k. Kriegsüberwachungsamt*), ustrojen je 1906, a tijekom Prvog svjetskog rata djelovao je kao središnji ured za izvanredne uredbe koje su se odnosile na nadzor tiskovina i tiska, putovnica i komunikacija (telefonski i brzojavni promet) te njihovo ograničavanje. Djelatnici Ureda bili su predstavnici nekoliko ministarstava te nekoliko časnika Glavnog stožera austrougarskih oružanih snaga, ali budući da s Ugarskom nije postignut dogovor o nadležnosti, njegovo je djelovanje ostalo ograničeno na austrijski dio Austro-Ugarske i Bosnu i Hercegovinu (u Ugarskoj je ustrojeno Ratno nadzorno povjerenstvo pri kraljevskom ugarskom Ministarstvu za zemaljsku obranu). Godine 1917. Ured je pretvoren u povjerenstvo u okviru Ministarstva rata (ukinuto je 31. listopada 1918) (Vortrag von Tamara Scheer am 15. April 2008 um 16:00 Uhr im Haus-, Hof- und Staatsarchiv, http://www.bka.gv.at/site/cob__28671/5164/default.aspx).

[89] Karađorđević, Aleksandar I., kralj Jugoslavije (16. prosinac 1888. - 9. listopad 1934. Marseille), kralj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1921-1929. i kralj Kraljevine Jugoslavije 1929-1934. („Alexander I.", http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_I._(Jugoslawien).

[90] Putnik, Radomir (24. siječanj 1847. Kragujevac - 17. svibanj 1917. Nica, Francuska), vojskovođa/feldmaršal Kraljevine Srbije tijekom Balkanskih ratova i Prvog svjetskog rata te načelnik Glavnog stožera srpskih oružanih snaga 1903-1915. Prilikom izbijanja rata 28. srpnja 1914. nalazio se na liječenju u Bad Gleichenbergu. Na povratku u Srbiju zaustavljen je u Budimpešti, ali i pušten na zapovijed Conrada von Hötzendorfa (v. bilj. 11). Zapovijedao je srpskim postrojbama u Cerskoj i Kolubarskoj bici. Zbog problema s plućima otišao je na liječenje u Nicu, gdje je i umro („Putnik", http://www.firstworldwar.com/bio/putnik.htm; „Heiteres von der Woche", *Die Bombe*, 2. August 1914, 2, http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=bom&datum=19140802&seite=2).

[91] Talijanski naziv Valona.

prema Krakovu. Službena vijest u novinama: 2 ruska zb. napala su mostobran na desnoj obali Sieniawe, koji je nakon toga napušten. Čini se da su naše snage više usmjerene prema sjeveru, dok se desno krilo nalazi na crti Przemyśl - Jarosław. Ako Rusi prema Krakovu usmjeravaju jake postrojbe s lijeve obale Visle, uskoro se do tamo nećemo moći probiti, pa će se veliki dio postrojbi naših armija morati povući preko i kroz Karpate. Možda će se Conrad odlučiti na proboj istočno ili s obje obale Sana, čim armija bude pripravna za borbu. Georgi jučer: (…) Rusija vuče za sobom (odsječne i ostale postrojbe) samo pučki ustanak bez odora.

21. rujna, ponedjeljak, tmurno, hladno, povremeno kiša

Radivoj Nikolich: jučer je Ministerijalno vijeće raspravljalo o zahtjevu Rumunjske o „uređenju granica“, baš kao i 1913. zbog Bugarske. Tisza[92] je navodno jedini koji je protiv toga odlučno istupio(?). Danas je sjednica Krunskog vijeća pod predsjedanjem njegovog veličanstva (*napomena*: prema *Zeitu*, Tisza je jučer navečer otputovao u Budimpeštu).

Sjeverna bojišnica - žestoke borbe i povlačenje u Karpate, jer i jake ruske snage napreduju na lijevoj obali Visle prema Krakovu. Radivoj Nikolich nije mogao točno navesti crtu povlačenja: otprilike Tarnów - Sátoraljaújhely.[93] Zoa. jučer je prebačeno u Nowy Sącz, ali današnje odredište Radivoju nije poznato. Armija Potiorek još se uvijek bori u Srbiji. Četrdeseta ugarska domobranska pješačka d. traži doknadu za 10 stožernih časnika (poginuli, teško ranjeni i teško bolesni). Srbi napreduju iz Rogatice prema Sarajevu. Nedavno je otvorena i paljba na tabor Auffenberg ubrzo nakon što je u zgradi stožera izbio požar (ista priča kao i na srpskom bojištu, samo je neobično što je tabor jednog armijskog stožera postavljen tako blizu neprijatelja).

Glavnostožerni boj. Makowiczka[94], načelnik GS. Vojnog zo. Przemyśl, bio je jučer ovdje: Vojno zo. prebačeno je u Pozsony. Trebalo je otputovati prošlog četvrtaka 17. rujna, ali u srijedu je uzbunjeno i ukrcano na posljednji vlak. Ruska je pješačka paljba prije toga već otvorila paljbu na 1 vlak. Kod Lavova Rusi su zaplijenili ogromne količine oružja. Naime, Vrhovno vojno zo. naredilo je sakupljanje oružja ranjenika u Lavovu (toliko je bilo sigurno u pobjedu). Oružje je tamo i uskladišteno te skriveno na bolničkim tavanima, ali Rusi su ga pronašli. Zločini vlastitih postrojbi u Galiciji (husari ugarskih domobranskih postrojbi na ulicama u Przemyślu zaklali su sabljama oko 60 stanovnika, rusofila?, pod izgovorom da su ovi na njih prvi otvorili paljbu, a nedaleko od Lavova, nakon što su kozaci zapalili okolna sela, streljani su ruski zarobljenici u skupinama po 60 vojnika /pripadnici pješaštva/ i to navodno na temelju zapovijedi višeg zo.).

Načelnik Ureda[95] Jarzębecki tvrdi da dio njemačkog zajma pripada i nama. Radivoj Nikolich: danas bi trebale stići prve njemačke postrojbe u Krakov (to mogu biti samo pučko-ustaške postrojbe?). Isto tako, nepotvrđena vijest o prolasku njemačkih postrojbi kroz Budimpeštu, što je iznimno nevjerojatno. *Napomena*: 24. rujna nema ništa.

Danas je objavljena uredba njegovog veličanstva o podvrgavanju pregledu od strane liječničkog povjerenstva svih umirovljenih časnika koji se prebacuju u djelatnu službu (Radivoj Nikolich tvrdi da se radi o malom broju časnika).

Armija Brudermann navodno je kod Lavova tijekom napada izgubila cijeli vo., a 12. zb. ostao je bez topova. Bojnama 1. zb. zapovijedaju zastavnici (…). Sukob na talijanskoj granici. Zk. je pozvan u Beč na podnošenje izvješća: manja povreda granice s naše strane, na

[92] Tisza von Borosjenö et Szeged, István (Stephan) (22. travanj 1861. Budimpešta - 31. listopad 1918. Budimpešta), ministar predsjednik (predsjednik vlade) Ugarske 1903-1905. i 1913-1917. („Tisza“, Meyers Konversations-Lexikon, 16. Band, 5. Auflage, Bibliographisches Institut, Leipzig und Wien 1897, 910; „Tisza“, http://www.oocities.org/veldes1/tisza.html; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 334-336).

[93] Njemački naziv Neustadt am Zeltberg, slovački Nové Mesto pod Šiatrom.

[94] Makowiczka, Gustav („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[95] Ratnog nadzornog ureda (v. bilj. 87)?

što su odmah reagirale jače talijanske postrojbe te je došlo do borbe. Usprkos opasnosti, zk. tvrđave nije odgovorio na paljbu, što je spriječilo veće pothvate.

Razmatranja: sjeverna armija nije se uspjela utvrditi na Sanu i situacija nikako da se smiri, jer Rusi odlučno napreduju. Njihovim napredovanjem na lijevoj obali Visle u pravcu Krakova sjeverna je armija ograničena u svom djelovanju te se morala povući duboko u Karpate. Ako je priprema bila nedovoljna (okupljanje vo., opskrba željeznicom), naša će uzdrmana armija doživjeti katastrofu (potpuni raspad). Ako neprijatelj pojača pritisak i nastavi se zahlađenje (jučer ujutro izmjereno je +3°R.[96]), takvi uvjeti će samo ubrzati navedeni razvoj situacije. Hoće li ju Rusi slijediti? I dalje mislim da se radi o manjim postrojbama, jer sada je Rusiji bitniji pravac Berlin (tj. njemačko područje) od pravca Budimpešta - Beč. Ali ako se sjeverna armija u Karpatima ne uspije oporaviti (ako jake protivničke snage stignu i preko Máramarosa?) i ako će morati nastaviti povlačenje, time značajne ruske snage ostaju slobodne za djelovanje prema Njemačkoj, što i njezin položaj čini težim. Čini se kao da naš odlučan napad na Ruse ima samo negativan učinak: ako naša armija u potpunosti izgubi svoju udarnu snagu (što ne bi bilo sasvim nevjerojatno prema današnjim vijestima, ali nadam se da su to samo moje crne misli), tada bi Njemačka morala podnijeti cijelu težinu borbe protiv ruskih postrojbi!

Potiho stižu njemačke vijesti (još neslužbene), da će Njemačka odnijeti pobjedu u Francuskoj. Potpuni poraz francusko-britanskih postrojbi teško se može očekivati, ali ako se i ostvari, mora se iskoristiti za doknadu i opskrbu. Hoće li Njemačka imati dovoljno snaga koje bi mogla iskoristiti protiv Rusije? Naš je položaj zbog Rumunjske iznimno kritičan. Traženo „uređenje granica“ znači „ustupanje Erdelja“, na što se ne može dragovoljno pristati. Sada nam svakako predstoji ulazak rumunjskih postrojbi u Erdelj (u doticaju s ruskim postrojbama u Máramarosu, gdje je zaposjednuto rutensko područje). A što ako i Italija postavi određene zahtjeve? (*napomena*: Radivoj Nikolich: Italija je zatražila od Francuske da njezina flota napusti Jadransko more, sada najednom neprijateljski stav prema Francuskoj!?). Možda će Bugarska krenuti na Rumunjsku i vezati dio rumunjske armije. Danas je očigledno dan mojih najcrnjih misli. Dao bog, da stvarnost nije tako crna. Kao što se sada, iako naknadno, jasno vidi, naše je državno i vojno vodstvo u srpnju potpuno krivo procijenilo tadašnje svjetske prilike, jer je bilo uvjereno da nikada neće doći do rata sa Srbijom. Čini se da su i Nijemci zakasnili s točnom procjenom stanja. Sada je potpuno jasno da su naši neprijatelji, uključujući i Japan, izvrsno surađivali i da im je u potpunosti uspjelo izolirati Njemačku i Austro-Ugarsku, čak i Italija usprkos obvezama Trojnog saveza[97] nije stala uz nas i svakog nas trenutka može napasti. Osobito je upadljiva činjenica, da su ruske pripreme za rat ostale neprimijećene i da nas je brza mobilizacija i udarna snaga ruskih postrojbi potpuno iznenadila. Zapanjujuće je da se sada na bojištu pojavljuju i sibirski i kavkaski zb. Vojne posljedice neshvaćanja svjetske političke situacije za nas su iznimno mučne: djelomična mobilizacija i pokret protiv Srbije nasuprot opće mobilizacije Rusije, a time i gubitak vremena od oko 8 dana i slabljenje udarne snage, budući da je zbog pokreta II. armije u pravcu juga (Srbija), došlo do kašnjenja i rasipanja snaga (djelomično i zbog napada na Šabac) na području Galicije. Ne sviđa mi se raspored snaga. Protiv Srbije trebalo je krenuti s minimalnom količinom potrebnih postrojbi, ne sa 4 zb. Ove relativno jake snage Potiorek je rasporedio na 2 napada, čija će posljedica možda biti gubitak Bosne i Hercegovine.

Radivoj Nikolich: tijekom prijevoza 4. zb. u Galiciju, zastoj u Stryju, koji će napredovanje ovog zb. odgoditi na više dana (Radivoj Nikolich misli na 8 dana, što mi se ipak čini previše).

---

[96] Dnevnik 1904-1905, Rusko-japanski rat (v. bilj. 23).
[97] Vidjeti „Svetski rat, Prvi“, VE, sv. 9, Beograd 1967, str. 340-341.

22. rujna, kiša, hladno

Radivoj Nikolich: zahtjev Rumunjske o uređenju granica odbijen je. Rumunjsko vojno povjerenstvo tuži se na premale količine dopreme vojne opreme s naše strane (?); tijekom noći radilo se na izvješću o navedenom (*napomena*: nešto tu nije u redu, s jedne strane zahtjevi o uređenju granica, a s druge strane tužbe na nedostatak dobrohotnosti, na koje reagiramo; Bellmond tvrdi da ništa ne zna o izmjenama granica, osim da mu je poznat zahtjev da se ugarskim Rumunjima osiguraju ista prava kao ona koja vrijede u Bukovini[98], što je Tisza odbio; Bellmond napominje i da je gore navedeno rumunjsko vojno povjerenstvo ovdje). Bellmond: armije se povlače, ali neprijatelj ih ne progoni. Vijest da je Vis zaposjela francusko-engleska flota (netočno! 27. rujan). Povratak Vrhovnog vojnog zo. Radivoj Nikolich: nalazi se u Bielskou[99], a glavni stan u Żywiecu.[100] Bellmond: Potiorek se još uvijek bori u Srbiji; žestoki napadi Srba na naše desno krilo. Armija Auffenberg navodno je izgubila vo. (*napomena*: ova vijest zvuči vjerojatnije nego ona da se radi o armiji Brudermann). Radivoj Nikolich: Rumunjska je od Bugarske zatražila da se očituje o svom držanju u slučaju sukoba Rumunjske i Austro-Ugarske i što bi zahtijevala da zadrži neutralni stav, našto je ova odgovorila na takvu vrstu trgovine, da je odlučila zadržati slobodu djelovanja.

23. rujna, srijeda, ujutro topla kiša, poslijepodne vedro +8°R

Radivoj Nikolich: Potiorek se izvrsno drži - znaci zastoja u napadima, nedostatak streljiva. Krauss sustavno napreduje (što je postalo „pojmom“) i u doticaju je s 8. zb. (kod Štitara). Lütgendorf se nalazi iznad Beograda (Obrenovac ili Ostružnica?), preko Save (netočno, potvrđeno 29. rujna), dok su 2 srpske b. prešle Drinu između Zvornika i Višegrada radi odbacivanja 8. gorske br.

Rumunjski zahtjevi o promjenama granica odnose se na već poznata sporna granična pitanja, koja očigledno predstavljaju prave rogove obilja. Vlastoručno pismo Karla I.[101] našem kralju. Prilike danas nisu toliko kritične. Nakon što je dosadašnja doprema vojne opreme zaustavljena, zatražena su i osigurana 2 milijuna metaka za puščano oružje, milijun naboja za topove te 17.000 konja itd. (dogovoreno). Sada Rumunjska vrši pritisak i Tisza je već pristao na rumunjsku gimnaziju u Erdelju. Vrhovno vojno zo. nalazi se još uvijek u Nowyem Sączu. Četvrti zb. bit će prebačen željeznicom. Bellmond: Vrhovno vojno zo. pokazuje samopouzdanje. Sve je sređeno(?). Preustroj armija: br. se pretvaraju u p. itd. (*napomena*: čini se nepotrebnim, jer stižu 2. i 3. doknadne b., tako da bi ova razina postrojbi /p./ mogla ostati). Dvadesetdeveta pješačka d. uvela je prijeki sud (300 slučajeva samosakaćenja). Radivoj Nikolich danas je vrlo optimističan, a Bellmond po običaju vrlo pesimističan. Radivoj Nikolich: srpsko-crnogorska povorka napreduje prema zapadnoj bojišnici (najslabija) Sarajeva (u Srbiji naše pučko-ustaške br. nemaju odore, na što je Potiorek protestirao i sada im se šalju vojničke hlače i ogrtači od dvonitke /cviliha/ te zimsko vuneno rublje). Svojedobno je Potiorek zabranio upotrebu oružja koje je zaplijenio kod Mitrovice prilikom zarobljavanja timočke d.

98 Detaljnije u: Österreichische Nationalbibliothek, ALEX – Historische Rechts- und Gesetzte Online, Reichsgesetzblatt 1849-1918, Gesetz-und Verordnungsblatt für das Herzogtum Bukowina 1850-1918, http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=lbu&datum=1851.

99 Njemački naziv Bielitz.

100 Njemački naziv Saybusch.

101 Hohenzollern-Sigmaringen, Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von (20. travanj 1839. Sigmaringen, Njemačka - 27. rujan /prema Julijanskom kalendaru/ 10. listopad 1914. Sinaia, Rumunjska), od 1866. rumunjski knez, a od 1881. kralj Rumunjske (Karlo I.) („Carol I.“, http://de.wikipedia.org/wiki/Carol_I.

Četvrtak, 24. rujna, bez kiše, slabo naoblačenje, povremeno sunčano, u podne +8°R.

Radivoj Nikolich: Czernin[102], poslanik u Bukureštu, javio je da će sutra u Rumunjskoj biti objavljen tobožnji proglas ruskog gen. velikog kneza Nikolaja Nikolajeviča[103], u kojem se izražava blagonaklonost prema rumunjskom narodu te nabrajaju ruski i srpski uspjesi protiv nas. Osim toga, Rumunjima se obećava Erdelj i nude dijelovi Ruskog Carstva. Narodu se postavlja pitanje na čijoj se strani želi boriti (Rusije ili Austro-Ugarske) i koliko će još trpjeti vladinu politiku čekanja (*napomena*: nakon što je javljeno da u vladi postoji samo 1 glas za priključenje Austro-Ugarskoj, odluka se svakako ne može smatrati upitnom). Kralja Karla I. nije se uspjelo natjerati na izjašnjavanje o stavu prema Njemačkoj i Austro-Ugarskoj, pa bi trebao odstupiti. Czernin je zatražio da se naša javnost pripremi. Prema Bellmondu ruske su smicalice u Rumunjskoj i Bugarskoj natjerale našu vladu na današnju službenu izjavu o proboju balkanskih oružanih snaga na crtu Crni Vrh - Biljeg - Jagodnja.

Prirodno je da su se u nezaštićeno područje Bosne i Hercegovine probile i razbojničke skupine. Vijest o paljbi englesko-francuske flote 19. rujna na Kotor (Punta d'Ostro) te Vis i Palagružu, vjerojatno je trebala biti priprema za zaposjedanje Visa (*napomena*: vijest od 29. rujna - čini se da je podatak netočan i da je Vis slobodan; Potiorekovi uspjesi još nisu dovoljno zreli; 9. rujna početak prijelaza 15. i 16. zb. preko Drine, zaposjednuta je samo crta iznad Krupnja, što je smiješno za razdoblje od 14 dana; moguće je da Srbi pružaju žestok otpor, ali vjerojatnijim mi se čini da su naše hrabre, iscrpljene postrojbe stigle do granice svoje izdržljivosti; bila bi velika sramota, ako bi sada došlo do povlačenja; dao bog Potioreku pobjedu ili uspjeh u držanju položaja!)

Kolossváry[104] odstupio; Ljubičić[105] - Smekal.[106]

Radivoj Nikolich: užasni uvjeti u zarobljeničkom logoru kod (…)? Barake su predviđene za 4000 vojnika, ali broj zarobljenika popeo se na 40.000 (zbog slabijeg nadzora dodatno je osigurana 1 b.). Šest tisuća teških ranjenika smješteno je na otvorenom prostoru. Od kolere svakodnevno ih umire 31-40. Jedini liječnik je stomatolog. Ugarsko ministarstvo unutarnjih poslova odmah je osiguralo materijal i alat za barake, ali bez učinka (krivnja 10. odjela Ministarstva rata[107]), te se tuži na leglo zaraze u neposrednoj blizini Budimpešte.

---

[102] Czernin, Ottokar, grof (Ottokar Theobald Otto Maria grof Czernin von und zu Chudenitz, 26. rujan 1872. Dymokury, Češka - 4. travanj 1932. Beč), austrougraski ministar vanjskih poslova tijekom Prvog svjetskog rata (prosinac 1916. - travanj 1918) („Czernin Ottokar Graf“, Österreichisches Biographisches Lexikon, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 162, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/162.pdf; „Czernin von und zu Chudenitz, Ottokar Graf“, Neue Deutsche Biographie, Band 3, Duncker & Humbolt, Berlin 1957, S. 458–460., http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016319/images/index.html?seite=474; „Ottokar Czernin“, http://de.wikipedia.org/wiki/Ottokar_Czernin).

[103] Dnevnik 1904-1905, Rusko-japanski rat (v. bilj. 82). Tijekom Prvog svjetskog rata zapovjednik ruskih oružanih snaga (v. bilj. 175).

[104] Kolossváry de Kolosvár, Desiderius (1. svibanj 1855. - 5. travanj 1919), austrougarski general pješaštva (1. veljače 1919. otpušten iz vojne službe). Od 1911. do rujna 1914. zapovjednik 11. zbora (Lavov), koji je nakon početka Prvog svjetskog rata djelovao u sastavu III. armije na ruskoj bojišnici (Galicija). (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 90, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[105] Ljubičić, Stephan von, barun (25. rujan 1855. - 16. kolovoz 1935), austrougarski general topništva. Godine 1914. kao podmaršal zapovjednik je austrijske 45. domobranske pješačke divizije u sastavu 10. zbora I. armije na ruskoj bojišnici (Galicija). (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 107, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[106] Smekal, Gustav Heinrich Adolf (16. listopad 1863. - 28. rujan 1921), austrougarski general topništva, umirovljen 1. siječnja 1919. Godine 1914. zapovjednik je 9. pješačke brigade 5. pješačke divizije I. armije na ruskoj bojišnici (Galicija), a 1914-1915. austrijske 45. domobranske pješačke divizije te 48. poljske topničke brigade 48. pješačke divizije 16. zbora V. armije na talijanskom ratištu. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 174, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[107] Nadležnost 10. odjela Ministarstva rata (predstojnik pukovnik glavnostožernog zbora Eduard vitez von Steinitz), obuhvaćala je ratnu pripravnost i udarnu snagu carske i kraljevske vojske te izradu s time povezanih statističkih izvješća. („Kriegsministerium“, „Reichskrigesministerium“, http://www.weltkriege.at/Ministerien/Kriegsministerium/kriegsministerium.htm; http://de.wikipedia.org/wiki/K.u.k._Kriegsministerium).

Radivoj Nikolich: napredovanje sjevernih armija; vo. u Ugarskoj. Bellmond: Łańcut je navodno pao. Vrhovno vojno zo. još uvijek je u Nowyem Sączu; 25. rujna u Krakov bi trebale stići prve njemačke postrojbe.

Kubinszky je od njegove preuzvišenosti Schoedlera[108], koji se vratio iz Linza, saznao, da su se postrojbe (pučki ustanak i 14. doknadna b.) povukle s talijanske granice te da je prije nekoliko dana zapovjeđeno prebacivanje u Galiciju (tj. vraćanje), što se tumači kao sigurnost u držanje Italije.

U Munkácsu nekoliko oboljelih od kolere. Tamo se nalaze zaštitni željeznički odredi povučeni iz Galicije te doknadne postrojbe itd. Na otvorenom prostoru samo novaka ima 11.000! Zastrašujući uvjeti!

25. rujna, petak, prijepodne sunčano, poslijepodne slabo naoblačenje

Radivoj Nikolich: sve novine posjeduju primjerak ruskog proglasa, ali ne smiju ga objaviti. Navodna ruska obećanja: Rumunjska - Erdelj i rumunjski dijelovi Bukovine, za što Rusija ipak traži Moldaviju (*napomena*: zvuči mi nevjerojatno, jer to je za Rumunjsku neprihvatljivo; uz Besarabiju sada bi Rusiji trebala pripasti i Moldavija naseljena Rumunjima?); Italija - Trident[109], Trst i dijelovi Dalmacije; Srbija - južnoslavenske pokrajine Austro-Ugarske te podjela Albanije i dijela Dalmacije s Crnom Gorom; Grčka - Epir; Francuska - Alzas, Lotaringija; a s druge strane, Rusiji bi pripala istočna Galicija i rutenski dijelovi Bukovine, europska Turska i Mala Azija. Sirija bi pripala Engleskoj. Moram primijetiti da mi se vrijeme objave ovog proglasa čini preuranjenim, jer Antanta još nije osigurala pobjedu u tolikoj mjeri da bi mogla raspolagati Alzasom i Lotaringijom. Trenutno su u njezinim rukama samo Galicija i Bukovina. Odluka nije pala ni što se tiče južnoslavenskih prostora. Na kraju proglasa poziv je neutralnim državama da se pridruže Antanti, čime bi se nama sve otelo. Ali i za to je preduvjet rusko-francusko-engleska pobjeda. U slučaju da ona izostane, postepeno ćemo sve neprijatelje opet protjerati preko naših granica. Najvažnije je pitanje Turske. Čini se da postoji namjera da se nju natjera na rat, možda u nadi da će ta činjenica sve balkanske države natjerati da odustanu od neutralnosti (*napomena*: prema današnjim novinskim podnevnim izdanjima, pred Dardanelima krstare engleski brodovi). Najvjerojatnije bi objava rata Rusiji od strane Turske (ministar rata Enver Paša[110] navodno je na putu za Njemačku), natjerala Grčku na trenutni udar, što bi i Bugarsku, ali i Rumunjsku prisililo na izbor strane. Barem je upitno bi li Rumunjska i Bugarska stale uz Rusiju, budući da ova traži Moldaviju i Konstantinopol. Opasnost od budućnosti u kojoj bi ih Rusija terorizirala i njima gospodarila, prevelika je. Ako bi Bugarska s Turskom pristupila Dvojnom ili Trojnom savezu (Italija?), sukob bi se rješavao između njih dvije te Grčke i Rumunjske, što bi nas bitno rasteretilo u slučaju zaposjedanja Erdelja. Osim toga, isključeno je da bi Bugarska Rusiji pomogla u dobivanju Konstantinopola. Što se tiče Italije, ponuda Trident - Trst sigurno je vrlo privlačna, svakako više od ponude da Jadran dijeli sa Srbijom, Crnom Gorom i Grčkom. Čini mi se da je primamljivije zahtijevati dio Grčke, što znači izbor naše strane u sporazumu s Turskom. Time bi se suprotstavilo i težnjama Engleske za zaposjedanjem Sirije, što nama kao sredozemnim državama nikako ne odgovara. Stoga ne samo da smatram kako je ruski proglas, ako mu je svrha tjera-

---

[108] Schoedler, Franz (10. siječanj 1851. - 23. svibanj 1928), austrougarski general pješaštva, umirovljen 1. siječnja 1919. kao vojni nadzornik. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 166, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[109] Talijanski naziv Trento, njemački Trient.

[110] Enver, İsmail (Enver Paşa, 22. studeni 1881. Istanbul - 4. kolovoz 1922. Baldshuan, Pamir, Tađikistan), ministar rata Osmanskog Carstva (siječanj 1914. - listopad 1918). Poginuo je 1922. u sukobu s Crvenom armijom kao vrhovni zapovjednik postrojbi emira Saida Alima Khnana tijekom borbi za osnivanje kalifata islamskih turskih naroda sa sjedištem u Samarkandu (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 415; „Enver Pascha“, http://de.wikipedia.org/wiki/Enver_Pascha; http://en.wikipedia.org/wiki/Enver_Pasha); „Enver Pasha“, http://www.oocities.org/enver1908/index.html).

nje neutralnih država na rat, prerano objavljen, nego mi se čini i prilično nespretno napisanim i neuvjerljivim, naravno, uz pretpostavku da je ovo njegov stvarni sadržaj (*izvor*: Radivoj Nikolich, kojem je u mojoj prisutnosti navedeni sadržaj diktirao puk. konjaništva Erwin Müller, načelnik cenzure). U protivnom, to je dvosjekli mač, budući da otvoreno iskazuje rusku i englesku glad za rumunjskim i turskim posjedima, što svakako nije previše diplomatski i pametno. Uskoro ćemo svakako doznati kakav je imao učinak. Ako natjera Italiju, Tursku, Bugarsku i Rumunjsku da nam se pridruže, dogodit će se čudo i Antanta će biti u nepovoljnom položaju. U suprotnom, tada će veliki problemi zadesiti Austro-Ugarsku, pa će vraćanje cijelog izgubljenog područja ili njegovih dijelova ovisiti o završnim oružanim uspjesima Njemačke i Austro-Ugarske. Radivoj Nikolich: Njemačka će 5. listopada ustrojiti 2 armije sa po 5 novih zb. (pripravnih za pokret) - po 1 armija protiv Francuske i Rusije.

Vis još uvijek nije u rukama Engleza i Francuza.

Bellmond: Potiorekove armije ne samo da se drže, nego postepeno i napreduju, posebno prema istoku (*napomena*: što bi bilo vrlo poželjno). Radivoj Nikolich: Krauss kreće na Šabac, što potvrđuje Bellmondove vijesti o napredovanju balkanskih oružanih snaga. O dolasku njemačkih postrojbi u Krakov nema podataka.

25. rujna

Bellmond: general pješaštva Schemua[111] dobio je poseban zadatak; gen. 2. zb., 8. d. carskih lovaca? - genpuk. Hindenburgova zapovijed: „Vojnicima VIII. Armije!“[112]. Iz zapovijedi je vidljivo da se radi o posljednjim borbama (6 ruskih zb., 6 pričuvnih d., 2 stbr., 2 kavkaske d.), dok su ostale ruske snage poražene na crti Dąbrówno[113] - Szczytno.[114] Radi se o postrojbama Vojnog okruga Vilnius (ili Petrograd?), koje su stigle vjerojatno nakon postrojbi Vojnog okruga Varšava. Lako je moguće da su njemačke vijesti o pobjedi Hindenburga nad 12 ruskih zb. istinite. Time u odnosu na nas preostaje oko 18 zb. sa po 3 d., što znači 54 d. ili prema našem Vrhovnom vojnom zo. 52 d.

Radivoj Nikolich: presretanje radiobrzojava ruskih poslanika između Stockholma i Rima: početkom listopada (Julijanski kalendar?) Rusija osigurava novih 700.000 vojnika u zapadnoj Poljskoj, čime će se Njemačka i Austro-Ugarska suočiti s vojnom silom od 2 milijuna vojnika. Poznato je da se već ustrojava 36 (ili 38?) novih pričuvnih d. Bellmond: lijevo rusko krilo probilo se južno od Visle do Łańcuta. Iznimna brzina, ali mene ne čudi. Pa mi se povlačimo. Przemyśl je zaboravljen. U svakom slučaju, prema Karpatima nas slijede tek manje postrojbe ili ih uopće nema, dok se glavnina ruskih oružanih snaga kreće prema njemačkoj granici sjeverno od Visle, kao što sam to i predvidio. Uskoro ćemo im tako kod Krakova biti na boku i ubrzo će opet morati doći do velike bitke (početkom listopada). Ili će Rusi napasti nas, kako bi nas protjerali (ako nisu dovoljno jaki, samo će prebacivati postrojbe), ili mi njih, kako bi spriječili zimski pohod na Njemačku. Hoćemo li početkom listopada biti dovoljno jaki i pripravni kako bi imali barem minimalne izglede za uspjeh? Strahujem da će trenutno povlačenje za labavljenje ustroja armije imati pogubniji učinak od krvavih bitaka. Hitno bi nam trebao tjedan ili dva potpunog mira. Svjedočio sam sličnoj situaciji kod V. armije, njezinoj postepenoj popuni i oporavku, iako su zk. nakon velikih gubitaka, posebno što se tiče časnika, izgubili veliki dio povjerenja u udarnu snagu postrojbi. Nadam se da ću i ja uskoro biti na bojišnici i osobno steći uvid u stanje.

---

[111] Schemua, Blasius (2. siječanj 1856. - 21. studeni 1920), austrougarski general pješaštva (umirovljen 1. travnja 1915). Zapovjednik 2. zbora do rujna 1914. (u sastavu IV. armije na ruskoj bojišnici u Galiciji) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 161, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[112] Vidjeti bilj. 71.

[113] Njemački naziv Gilgenburg.

[114] Njemački naziv Otelsburg.

Bellmond: Potiorek planira napad naših postrojbi iz Banata u Srbiju. Može li to pučki ustanak obaviti? Tamo se osim toga nalazi i 23. poljska lovačka b. Mogu li se monitori[115] provući pokraj Beograda? Prema večernjem izdanju jednog lista, veliki knez Nikolaj boravio je oko 14 dana u Černjahovsku[116] s Rennenkampfom.[117] Teško je povjerovati da bi se knez približio armiji. Možda kako bi mogao reći da je, odnosno, da je bio u Njemačkoj.

26. rujna, subota, sunčano toplo

Danas nisam sreo Radivoja Nikolicha. Bellmond: oko 3 ruske konjaničke d. poslane su u Ugarsku na preustroj i oporavak. Vojno zo. je u Munkácsu. Domaschnian: lijevo krilo 15. zb. stoji kod Smrdan Bare (Banja Koviljača), što znači da Loznica nije naša. Sjeverno od toga je praznina, a nedaleko od cestovnog nasipa VI. armija (desno se krilo vjerojatno nalazi sjeverno od Lješnice). Susret s Adamom Pietratszkiewiczem, koji je sve izgubio i ovamo pobjegao iz Stawczanya (jugozapadno od Lavova) preko Jasla i Budimpešte: s 2 kola, suprugom, kćeri, sinom i služavkom. Imao je i ružno iskustvo s našom vojskom (pljačka kola, konja, poljoprivrednih proizvoda, sijena, bezobzirnost, veliki broj pljačkaša bez oružja, odbačene puške i karabini, ali vo., općenito, u redu i poretku). Kod Stawczanya napredovanje 3. pješačke d. Podmaršal Roth[118], 14. zb. Poslije i prolaz podmaršala Kraličeka[119], 28. pješačke d., 3. zb. (nije nemoguće). Prema Adamu Vrhovno vojno zo. prebačeno je u Košice[120]? Rusi bi uskoro morali ostati bez daha. Trinaesta ulanska p. (konjanička d. Zaremba[121]) prebačena je u močvarno područje; Spannocchi[122] je zatražio pismenu zapovijed, jer nakon što je zaglibio, našao se u unakrsnoj paljbi - razbijen (?).

---

[115] Monitor je vrsta vojnog plovila predviđenog za djelovanje u plićim vodama priobalja i na rijekama (naziv je dobio prema oklopnjači američke ratne mornarice USS Monitor, prvom plovilu ovog tipa izgrađenog tijekom Američkog građanskog rata) („Monitor“, http://de.wikipedia.org/wiki/Monitor_(Schiff)).

[116] Njemački naziv Insterburg, litvanski Įsrūtis, poljski Wystruć.

[117] Dnevnik 1904-1905, Rusko-japanski rat (v. bilj. 27). Tijekom Prvog svjetskog rata general Rennenkampf zapovjednik je ruske I. armije u Istočnoj Pruskoj (ruska sjeverozapadna bojišnica - bitke kod Gumbinnena/Guseva, Tannenberga, Łódźa i Mazurskih jezera).

[118] Roth von Limanowa-Łapanów, Josef, barun (22. listopad 1859. Trst - 9. travanj 1927. Beč), austrougarski generalpukovnik (umirovljen 1. prosinca 1918). Tijekom Prvog svjetskog rata zapovjednik je 3. pješačke divizije u sastavu 14. zbora III. armije na ruskoj bojišnici te od listopada 1914. zapovjednik 14. zbora (pobjeda kod Limanowa-Lapanówe). Godine 1916. zapovjednik je zemaljske obrane Tirola i 20. zbora u Južnom Tirolu, a od 1918. glavni nadzornik vojnih odgojnih i obrazovnih ustanova („Roth von Limanova- Łapanów Josef“, Österreichisches Biographisches Lexikon, Band 9, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1988, 282, http://www.biographien.ac.at/oebl_9/282; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 154, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/; „Roth-Limanova, Josef“, http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Roth-Limanowa,_Josef; “Josef Roth”, http://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Roth).

[119] Králiček, Rudolf (14. siječanj 1862. Huštěnovice - lipanj 1945), austrougarski general pješaštva (1917), umirovljen 1. siječnja 1919. Tijekom Prvog svjetskog rata zapovjednik 9. zbora u sastavu IV. armije te zbora Hofmann u sastavu njemačke Južne armije pod zapovjedništvom generala pješaštva von Bothmera (1914-1916), nakon čega (1917-1918) preuzima zapovjedništvo 16. zbora na talijanskom ratištu (I. sočanska armija pod zapovjedništvom generalpukovnika von Wurma) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 93, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/; „Rudolf Kralicek“, http://www.oocities.org/veldes1/kralicek.html).

[120] Njemački naziv Kaschau.

[121] Zaremba, Edmund von, vitez (20. studeni 1856. - 30. srpanj 1927), austrougarski generalbojnik (1915. naslovni podmaršal). Godine 1914. zapovjednik 4. konjaničke divizije u sastavu III. armije na ruskoj bojišnici (Galicija) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 208, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/; „Edmund Ritter von Zaremba“, http://www.oocities.org/veldes1/zaremba.html).

[122] Spannocchi, Lelio Friedrich Anton Leopold Julius Maria von, grof (3. kolovoz 1868. - 7. ožujak 1946), austrougarski generalbojnik (umirovljen 1. veljače 1919), kao potpukovnik 1914. zapovjednik 13. ulanske pukovnije (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 176, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

27. rujna, nedjelja, prijepodne vedro, toplo, barometar od jučer u padu, u 16,30 slaba kiša

Radivoj Nikolich: Rusi su odustali od zahtjeva za Moldavijom. Danas su u Bukureštu organizirane velike ulične demonstracije kao podrška Rusiji. Prema nekim vijestima kralj Karl I. će odstupiti ili će se čak cijela dinastija odreći prijestolja. Osim toga, sutra će naše novine objaviti ruski proglas, ali u prvoj verziji: sa zahtjevom dobivanja Moldavije. Druga verzija će se objaviti poslije kako bi se razotkrila podmuklost Rusije. Ovo bi Rumunjima stvarno moglo otvoriti oči. Rusiji je sada bitno jedino huškanje Rumunjske protiv nas; hoće li ispuniti svoja obećanja (*napomena*: Rusija Rumunjskoj daje pravo na cijelu Bukovini, ne samo na rumunjske dijelove, kako je glasio izvorni sadržaj), sasvim je drugo pitanje. U svakom slučaju Rumunjska se Rusiji predaje na milost i nemilost.

Radivoj Nikolich i boj. Jakubenz (Obavještajni ured GS.): prusko napredovanje u slijedu na naše postrojbe u punom je tijeku. Zatišje u Francuskoj posljedica je prebacivanja njemačkih postrojbi iz Francuske ovamo. Svakako kako bi se Rusi porazili prije nego što 2. val svježih ruskih pričuvnih d. bude pripravan za borbu (Radivoj Nikolich neprekidno tvrdi da se radi o 45 d.). Tako bi se ostvarilo i moje predviđanje (v. zapis od 18. rujna). Teško da će Nijemci prebaciti manje od 10 zb. (20 d.), k tome od 5. listopada stiže i 10-20 novih pučko-ustaških d. Nadajmo se da će Njemačka i Austro-Ugarska u prvoj polovici listopada postići toliku nadmoć, da će sjeverno od granične točke triju carstava[123] ostvariti pobjedu koja bi za daljnji tijek rata bila od odlučujućeg značenja. Najveći uspjeh koji bi se mogao očekivati bilo bi odbacivanje svih ruskih snaga na Vislu (Varšava - Ivangorod). Rusija neće pristati na mir, ali tada bi Njemačka mogla opet krenuti na Francusku, a mi očistiti istočnu Galiciju i u međuvremenu pristigle Rumunje izbaciti iz Bukovine i Erdelja.

Odluka Rumunja da pristupi Antanti ne može ostati bez učinka na Bugarsku i Tursku. Naravno, odmah bi počeo rat i s Grčkom, za koji bi Turska trebala biti dovoljna. Zato bi Bugarsku dočekale 3 zadaće: sudjelovanje u tursko-grčkom ratu, napad na Srbiju te Rumunjsku (vraćanje Dobrudže). Ovo bi Srbiji, čije su sve snage trenutno okupljene na sjeverozapadu, zadalo smrtni udarac. Rusija bi ju time žrtvovala. Otvaranje bojišnica na svim stranama potpuno bi ju izoliralo (osim što se tiče Bara[124], iako taj pravac raspolaže s najlošijom kopnenom vezom; *napomena*: zimi). Nemiri, oskudica i bolesti (kolera) i bugarski pritisak. Čini se da je slom Srbije blizu - prva posljedica ruske politike. Srbija je ostavljena na cjedilu, izdana. Naravno da bi ovakav razvoj situacije za nas bio izrazito povoljan, iako bi i dalje jake snage bile vezane tom bojišnicom, budući da bi predstojalo i protjerivanje Crnogoraca, koji vjerojatno sada vrše jak pritisak na Kotor (Radivoj Nikolich: iskrcavanje velikog broja francuskih topova u Baru). A Italija? Prema Radivoju Nikolichu Italija i Rumunjska su sklopile savez, zbog čega se može očekivati njihov istovremeni napad (Italija radi osiguranja Valone, Trsta i Tridenta). Moguće. Ali osobno smatram, da Italija bolje poznaje situaciju od Njemačke i nas i da neće krenuti do završetka borbi s Rusijom. Stvar još nije zrela, prerano je. Rusiji je odluka neutralnih država žurno potrebna i trebala bi se dogoditi što prije moguće u smislu - neka pomogne tko može, kako bi u borbu mogla krenuti s maksimalnom mogućnošću ostvarivanja uspjeha. Ali neutralnim se državama ne bi trebalo žuriti, budući da mi još nismo potpuno poraženi i teško njima ako ostanemo pobjednici. Možda ipak, usprkos goruće želje naroda za ratom pro-

[123] Das Dreikaisereck (poljski Trójkąt trzech cesarzy), granična točka između Njemačke, Rusije i Austro-Ugarske od 1846. (danas na poljskom teritoriju uz gradove Mysłowice (Myslowitz), Jaworzno (Arnshalde) i Sosnowiec (Sosnowitz) (http://de.wikipedia.org/wiki/Dreikaisereck; Hofmann, Andreas R., Wendland, Anna Veronika; Stand und Öffentlichkeit in Ostmitteleuropa 1900-1939, Beiträge zur Entstehung moderner Urbanität zwischen Berlin, Charkiv, Tallinn und Triest, Band 14, Forschungen zur Geschichte und Kultur des Östlichen Mitteleuropa, 1. Auflage, Stuttgart 2002, http://books.google.hr/books?id=0refExAIKhcC&pg=PA59&dq=dreikaisereck&hl=hr&sa=X&ei=bWAmT-vQH4-g-Aa3qaGxCA&ved=0CEoQ6AEwBQ#v=onepage&q=dreikaisereck&f=false; „Dreikaisereck“, (http://de.wikipedia.org/wiki/Dreikaisereck).

[124] Talijanski naziv Antivari.

tiv nas (što je shvatljivo), vlast u Rumunjskoj ipak zadrže razumni pojedinci i možda još ne dođe do sudbonosne odluke. Što se tiče Italije, smatram da je još uvijek nevjerojatno, da bi sada donijela odluku. Talijani baš ne žude za ratom, socijalisti su prilično utjecajni i protive se ratu, a i svi čestiti političari napad na nas smatraju podlim. Od Italije očekujem da ostane neutralna do konačne odluke na ruskoj bojišnici. Uopće se ne bih iznenadio, ako bi se uskoro ili barem nakon pobjede, otvoreno izjasnila u našu korist; naime, u slučaju konačnog poraza Francuske. I tamo se može nešto prigrabiti, npr. Nica-Savoja. Iako ruski proglas i ratničko raspoloženje u Rumunjskoj predstavljaju za nas veliku opasnost, još uvijek ne mogu prihvatiti da je budućnost toliko crna. Vidjet ćemo što će pisati u sutrašnjim novinama.

Jakubenz: u Istočnu Prusku stvarno je upalo 12 ruskih zb. s otprilike isto toliko pričuvnih d. i isprašilo najprije varšavske, pa vilniuske postrojbe. Otprilike 4 zb. (ili d.) još su dobro i prošla, ali ostatak je razbijen. Gen. Žilinski[125], zk. Vojnog okruga Varšava (1904. načelnik GS. adm. Aleksejeva[126]) smijenjen je. Hindenburg raspolaže s 8 pričuvnih i 1 armijskim zb., ali 3 njegove d. nemaju iskustva u borbi. Rusi: gardijske pješačke d. bile su raspoređene u varšavskoj armiji, a gardijske postrojbe kavkaskih d. u vilniuskoj armiji. Prugom Belzec - Lavov upravljaju Rusi. U Lavovu je navodno ostao veliki dio željezničkog voznog parka; činovnici su bježali glavom bez obzira. Pet ruskih d. iz Besarabije već napreduju preko Stanislavova, kako bi se povezali s ostatkom armije (tolika je znači sigurnost u Rumunjsku).

Radivoj Nikolich: prije otprilike 10 dana izrađen je novi (pričuvni) ključ za šifre, budući da je do tada važeći ključ „izgubljen“. Adam je razgovarao s časnikom za veze zb. Rummer, koji tvrdi da je armija Dankl u izvrsnom stanju, da je pretrpjela tek manje gubitke i da se spremala na zaposjedanje Lublina kada je stigla zapovijed o povlačenju. Svakako se radi o najdiscipliniranijoj postrojbi. *Napomena*: proturječnost u izvješćima 1. zb. navedene armije (v. zapis od 21. rujna). Radivoj Nikolich: Lütgendorf nije prešao Savu. Podmaršal Karasz[127] (poljska topbr., 40. ugarska domobranska pješačka d.) je smijenjen; Perneczky[128] je (…) pod sudskom istragom. Podmaršal Braun bolestan; Tabajdi[129] je zk. 40. ugarske domobranske pješačke d.

Zinner, Ernst: Entstehung und Ausbreitung der Coppernicanischen Lehre. Zum 200jährigen Jubiläum der Friedrich-Alexander-Universität zu Erlangen. Erlangen: Kommissi-

[125] Dnevnik 1904-1905, Rusko-japanski rat (v. bilj. 7). Godine 1914. general konjaništva Žilinski imenovan je glavnim guvernerom Varšave i zapovjednikom postrojbi Vojnog okruga Varšava. Početkom Prvog svjetskog rata bio je zapovjednik ruske sjeverozapadne bojišnice, ali zbor poraza u vojnim operacijama tijekom 1914. na području Istočne Pruske, smijenjen je te iste godine.

[126] Dnevnik 1904-1905, Rusko-japanski rat (v. bilj. 28).

[127] Kárász von Szigetvár, Ernst (5. kolovoz 1857. - ?), austrougarski naslovni topnički general (1917) ili Karasz, Rudolf, austrougarski podmaršal (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 83, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[128] Perneczky von Kispolány, Eugen (16. studeni 1865. - ?), austrougarski podmaršal. Godine 1914. zapovjednik je 81. ugarske pješačke brigade u sastavu 20. ugarske domobranske pješačke divizije 3. zbora II. armije armijske skupine generala pješaštva Hermanna Kövessa von Kövessháze u Galiciji, koja je u svibnju 1915. u sastavu 7. zbora III. armije pod zapovjedništvom generala pješaštva von Boroevića. U lipnju iste godine zbor je prebačen na talijansko ratište u armijsku skupinu generala konjaništva Rohra (Zapovjedništvo Jugozapadne bojišnice - zapovjednik generalpukovnik nadvojvoda Eugen). U razdoblju 1917-1918. zapovjednik je 74. ugarske domobranske divizije (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 136, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[129] Tabajdi von Kuliste, Koloman (19. studeni 1867. - ?), austrougarski podmaršal (1916). Godine 1914. zapovjednik je 40. ugarske domobranske pješačke divizije nakon podmaršala Josepha von Brauna (v. bilj. 42), a 1915-1916. 37. ugarske domobranske pješačke divizije (1915. u sastavu 5. zbora II. armije na ruskoj bojišnici, a 1916. u sastavu 10. zbora IV. armije u okviru armijske skupine Linsingen - njemačka Južna armija pod zapovjedništvom generala pješaštva von Bothmera) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 184, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

onsverlag von Max Mencke 1943. XII, 594 S., zahlreiche Bl. Abb. 8º 24 – Sitzungbericht der Physikalisch-medizinischen Sozietät zu Erlangen. Bd. 74.[130]

Die Zeit[131], Beč, 1. siječnja 1915, 18 h: Njemački uspjesi na zapadu; Ratni zarobljenici u Njemačkoj - oko 600.000 vojnika; Ratni plijen u L'Argonneu; Noćni prepad na Wierzbołów; Tko će pobijediti? Bugarska osuda; Dr. Streit o grčkoj neutralnosti; Odustajanje od prijevoza ratne opskrbe za Srbiju preko Grčke; Nadvojvoda Eugen[132] postao je vrhovni vojni zk. naših oružanih snaga na Balkanu; (…); Novi operacijski planovi za Srbiju; Bežični špijuni.

28. rujna, ponedjeljak, ujutro slaba kiša, toplo

Radivoj Nikolich: predstoji nam nedostatak benzina, budući da su galicijski izvori nafte u ruskim rukama, a izvoz iz Rumunjske je prekinut (odnosno neznatan je?). Veliki broj automobila Ministarstva rata već je povučen iz prometa. Opasnost za akumulatore. Auersperg[133]: zakašnjelo djelovanje bt. kalibra 42 i 30½ cm na francuske utvrđene položaje tumači se velikim radovima na pojačanju nadvožnjaka (*napomena*: čak i u sjevernoj Francuskoj!). Sada bi trebalo krenuti u spretan pohod zaposjedanja francuskih položaja na rijeci Maas i time ostvariti pobjedu u korist Njemačke.

Radivoj Nikolich: jučerašnji dan donio je pobjedu rumunjske vlade u Bukureštu. Narodnoj skupštini bilo je odobreno zasjedanje, ali u vojničkom okruženju. Ostavljena je da se koprca na velikoj hladnoći i nevremenu, zbog čega se razbila na manje skupine. Čak su i Rusiji skloni govornici morali upozoriti na opasnost od donošenja preuranjenih zaključaka, jer su ruska obećanja i njima sumnjiva. Time je pobijedio razum uz pomoć okretne vlade. Bratianu[134] (sklon je Trojnom savezu) ostaje na vlasti, dinastijska je kriza prebrođena i Rumunjska i dalje ostaje neutralna: nadajmo se dok ne sredimo Rusiju. Ovo u svakom slučaju, kao što sam i predvidio, predstavlja Antantin neuspjeh, osobito Rusije, koja se gura u prvi red, a sada

---

[130] Zinner, Ernst (2. veljača 1886. Goldberg, Šleska - 30. kolovoz 1970. Planegg, Bavarska), njemački astronom i povjesničar astronomije (D. Wattenberg: Ernst Zinner 2. 2. 1886 - 30. 8. 1970 /Nachruf/, Astronomische Nachrichten 293, 79 /1971/, http://articles.adsabs.harvard.edu/cgi-bin/nph-iarticle_query?1971AN....293...79W ; http://www,worldcat.org/title/entsehung-und-ausarbeitung-der-coppernicanischen-lehre-zum-200-jahrigen-jubileum-der-friedrich-alexander-universitat-zu-erlangen/oclc/03423866; „Zinner Ernst", http://de.wikipedia.org/wiki/Ernst_Zinner).

[131] *Die Zeit*, austrijski tjednik sa sjedištem u Beču koji je izlazio od 1894. do 1904. Usporedno su od 1902. (do 1919) uz tjednik počele izlaziti i dnevne novine pod istim nazivom (u jutarnjem i večernjem izdanju). Godine 1904. od novina se odvojio časopis za kulturu *Osterreichische Rundschau* koji je izlazio do 1924. („Die Zeit (Wien), http://de.wikipedia.org/wiki/Die_Zeit_(Wien); „Bahr Hermann", http://www.univie.ac.at/bahr/?q=node/27838; http://www.kakanien.ac.at/proj/MSU-A.jpg/view; „Osterreichische Rundschau" http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Österreichische_Rundschau).

Die Zeit, Extra-Ausgabe, Wien, 1. Januar 1915, 6 Uhr Abends (Deutsche Erfolge im Westen. Ruhe im Osten; Die Kriegsgefangenen in Deutschland. Gegen 600.000 Mann; die Kriegsbeute in den Argonnen; Wer wird siegen? Ein bulgarisches Urteil; Dr. Streit über die Neutralität Griechelands; Erzherzog Eugen Oberkommandant unserer Balkanstreitkräfte; Neue operative Entschlüsse in Serbien; Die drathlosen Spione; Der nächtliche Ueberfall auf Wirballen).

[132] Nadvojvoda Eugen Austrijski (von Österreich) (21. svibanj 1863. Židlochovice, Češka - 30. prosinac 1954. Merano /Južni Tirol, Autonomna pokrajina Bozen/), vojskovođa austrougarske vojske. Od 27. prosinca 1914. do 26. svibnja 1915. kao generalpukovnik zapovjednik je austrougarskih oružanih snaga na Balkanu, a od kraja svibnja 1915. do siječnja 1918, kada napušta djelatnu službu, Jugozapadne bojišnice (talijansko ratište). Umirovljen je 1. prosinca 1918. („Erzherzog Eugen", http://de.wikipedia.org/wiki/Eugen_von_%C3%96sterreich; http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016320/images/index.html?seite=689; „Eugen von Österreich-Teschen", http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Eugen,_Erzherzog_von_Österreich; „Archduke Eugen von Österreich-Teschen" http://www.oocities.org/veldes1/eugen.html; „Osterreich-Ungarns Armee im Ersten Weltkrieg, http://de.wikipedia.org/wiki/%C3%96sterreich-Ungarns_Armee_im_Ersten_Weltkrieg#S.C3.BCdwestfront).

[133]Auersperg, Karl von, grof (12. siječanj 1843. - 20. veljača/ožujak 1926), austrougarski general konjaništva (zapovjednik 11. zbora /Lavov/ 1906-1909. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 6, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[134] Brătianu, Ion I. C. (20. kolovoz 1864. Stefăneşti - 24. studeni 1927. Bukurešt), rumunjski ministar predsjednik (predsjednik vlade) 1914-1916. te 1918-1926. („Bratianu" http://www.firstworldwar.com/bio/bratianu.htm; http://de.wikipedia.org/wiki/Ion_I._C._Br%C4%83tianu).

je raskrinkana. Očigledno je Bukurešt sa svime izvrsno upoznat te zna da još nije vrijeme da se govori o pobjedi Antante. Italija će vjerojatno isto tako sada ostati mirna.

Radivoj Nikolich: 4 njemačka pričuvna ili domobranska zb. stigla su do nas u Krakov (uglavnom bavarske postrojbe). Napomena: 4 zb. čine mi se previše da bi bila već ovdje. Ali izgleda da je ipak nešto stiglo, iako ne vjerujem da se radi o postrojbama iz Francuske. Današnje novine pišu o velikom opkoljavanju njemačkog desnog krila, pri čemu je kod Bapaumea (120 km sjeverozapadno od Reimsa) odbačena 1 francuska d. Time se njemačko desno krilo, koje se nalazilo u blizini Pariza, povuklo prilično daleko i čini se da se njemačka bojišnica bitno produžila prema sjeverozapadu. Zbog toga se vjerojatno više ne može govoriti o prekobrojnim snagama. I za njemačku pobjedu ima još vremena. Novine proboj kod Camps Romanisa uzdižu u nebesa. Ali to je tek početak. Čak i s velikim minobacačima zaposjedanje crte utvrđenih položaja zahtijevat će mnogo vremena, jer sve u svemu, ionako mogu biti osvojeni tek u slijedu jedan iza drugoga, budući da je broj minobacača ipak neznatan (16 komada kalibra 30,5, i - ? - 2-4 komada kalibra 42 cm). Bellmond: 8. carska lovačka i 15. pješačka d. kao da su nestale. Radivoj Nikolich: jučer je 10. odjel Ministarstva rata imao mnogo posla zbog odluke Vrhovnog vojnog zo. o povlačenju iz cijele Galicije (napomena: naravno, izuzimajući Krakov). Izbjeglice se okupljaju u Uherskom Hradištu[135] te se nakon provjere od strane nadleštava šalju dalje. Ne dopušta im se zadržavanje u Ugarskoj. Hoće li armija krenuti prema zapadu (bočni pohod kroz Karpate?) ili samo južno od Karpata (u Karpate)? Čini se da ovdje nitko ništa ne zna. Bellmond je zašutio. Radivoj Nikolich: odsječno zo. je u Biali (potvrda o dodijeljenoj postaji stigla je brzojavom), ali gdje se nalazi Vrhovno vojno zo. ne zna, a Bellmond ne želi reći.

Novine: Rusi su na prijevoju Uzsok i Toronya. Tisza je osobno potvrdio Bellmondovom pomoćniku da Vrhovno vojno zo. svoje prebivalište trenutno drži u tajnosti. Na prvom prijevoju (Uzsok) pučko-ustaška br. prešla je granicu Galicije, ali natrag ju je potjerala jača ruska postrojba, a br. je onda opet otjerala manju rusku postrojbu koja ju je nastavila slijediti. Što bi to trebalo značiti? Zar jača postrojba planira proboj u Ugarsku? Ne vjerujem, ali preduboko je u gorju da bi se radilo samo o zaštitnom odredu? Máramarossziget[136] još je slobodan, ali povlačenje je u tijeku.

Radivoj Nikolich: 30. ugarska domobranska pp. (40. ugarska domobranska pješačka d.) izgubila je 70% ljudi (čini se vrlo mnogo! - d. raspolaže s 2 doknadne p., koje bi mogle pokriti 50% gubitaka, ako br. /Schreitter/ ne djeluje samostalno). Grozan smrad leševa na području djelovanja V. i VI. armije, što je sasvim shvatljivo, budući da borbe na istom prostoru ne prestaju od 10. rujna, a leševi se pokapaju samo na terenu pod vlastitim nadzorom. U Galiciji veliki broj konja bez gospodara na obje strane. Auersperg: prema javljanju nadvojvode Karla Franje Josipa[137] odnos između broja d. bio je 34:72. Procjena: od naših 38 d., u Bosni ih je 11 (1, 7, 9. i 18. pješačka d., 21. domobranska pješačka d., 29. pješačka, 86. pješačka, 40. i 42. ugarska domobranska pješačka te 47. i 48. pješačka d.), što znači da ih je gore na sjeveru 27. Možda se one s velikim gubicima (8, 15. i -? pješačka d.) više ne uzimaju u obzir. Ali svakako još stiže veliki broj doknadnih (koji ranije još nisu uračunate) i pučko-ustaških br. Rusi - Auersperg: 32 zb.; potvrđeno 25 djelatnih, 3 kavkaska, 4 sibirska (sumnjam da su svi ovi iz Sibira i Kavkaza na mjestu). Po 2 d. = 64 + pričuvne d. (nepoznat broj); možda koliko i zb. - 32; 64 + 32 = 96, otprilike 100, koliko se uvijek i pretpostavljalo. Ako se Hindenburg stvarno borio s 12 zb. i otprilike istim brojem pričuvnih d., bilo ih je 36. Tako da bi od 100 (-

[135] Uherské Hradiště, njemački naziv Ungarsich Hradisch.

[136] Rumunjski naziv Sighetu Marmației, njemački Marmaroschsiget.

[137] Nadvojvoda Karlo Franjo Austrijski (Karl Franz Joseph Ludwig Hubert Georg Maria, 17. kolovoz 1887. dvorac Persenbeug, Donja Austrija - 1. travanj Funchal, Madera), posljednji car Austrije i kralj Ugarske. Nakon izbijanja Prvog svjetskog rata bio je član Vrhovnog vojnog zapovjedništva. Godine 1916. zapovijedajući je general 20. zbora (Edelweiß) u Italiji te nakon toga zapovjednik postrojbi u Rumunjskoj (armijske skupine „Nadvojvoda Karl“ i XII. armije („Karl Franz Joseph I.“, http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Franz_Joseph_I.; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

36) = ostale 64 d. Sve je to moja procjena, moglo bi ih biti i 72. Bellmond: 52 d., ali računa i na više. Ako odnos i nije bio 1:2 (34 + pučki ustanak itd. - broj je manji od 72 d.), ipak smo se borili protiv znatno nadmoćnijeg neprijatelja, što nikako nije mogao izjednačiti neznatan broj njemačkih postrojbi. Ako stvarno još stigne 36 (ili čak 45) novih ruskih d., odnos snaga Njemačka + Austro-Ugarska - Rusija, bit će još nepovoljniji. Samo ako se u Francuskoj ostvari velika pobjeda, oslobodio bi se dovoljno veliki broj zb. Za konačnu odluku moralo bi se raditi o barem 20-30 zb. (40-60 d.).

U 21 h ponovo kiša, ali toplo, barometar je od jučer zabilježio pad od 1 cm.

Radivoj Nikolich: jedan je zagrebački novinski list prenio vijest o Kotoru iz novina *Bosnische Post*[138]: prema uhvaćenom radiobrzojavu za 17. rujna bila je najavljena zajednička operacija Crnogoraca i francuske flote kod Kotora. Na kopnu su stoga provedene protumjere koje su zaustavile Crnogorce. Francuska se flota pojavila i došlo je do razmjene pucnjave, ali bez ikakvog učinka. Zabilješka o potopljenom parobrodu sa 6 dimnjaka, ispostavila se netočnom.

Gen. topništva Otto Frank von Brudermann iznenada je, navodno iz političkih razloga, zajedno s postrojbama koje ne pripadaju njegovoj armiji i koje još nisu bile potpuno okupljene, otjeran s prostora napredovanja zapadno od Lavova prema istoku, što se ispostavilo i glavnim razlogom njegovih poraza i velikih gubitaka, budući da je zbog njegovog prebacivanja Auffenberg morao djelovati. Sve je to krivnja Conrada von Hötzendorfa! O Vrhovnom zo. nitko ne može ništa dobro reći, ali opet se raspolaže s premalo podataka da bi se dobila potpuno jasna slika. Situacija je stvarno neobična: cijelo je državno vodstvo okupljeno u Vrhovnom vojnom zo. Ovdje nitko ništa ne zna, čak ni njegovo veličanstvo. Nadvojvoda Franjo[139] je obična nula. Sva je vlast u rukama Conrada von Hötzendorfa i ovog - ? -, inače od stvarnosti potpuno odvojenog idealista i čistog teoretičara, koji kao i većina nas, uopće ne računa na ljudski faktor, nego samo na postrojbe kao takve. Diletanti, tako ih ja zovem. Ali ponavljam, sva je moć u njegovim rukama. I usprkos njemu, može se dogoditi, da nakon prolijevanja tolike krvi i traćenja tolikog poleta, naše postrojbe na kraju i ostvare uspjeh. Conrad von Hötzendorf vjerojatno uopće ne sluti koliko su postrojbe izgubile na učinkovitosti i udarnoj snazi, kao što i Potiorek toga svojedobno nije bio svjestan kada se radilo o V. armiji.

29. rujna, utorak, naizmjence kiša i sunce

Potiorekova objava: stanka u operacijama, što kao i naša posljednja „operativna stanka“, ne znači ništa drugo nego povlačenje preko Drine. Na žalost, trenutno na vlasti preostaje samo Potiorek, koji je zadržao poziciju zk. i nakon ove bezobzirne bojne. Ne znam koliko je krvi proliveno, ali prema ranijem iskustvu, ako se radilo o oko 200 b., tj. 200.000 vojnika, teško da nije nastradalo barem njih 50.000 (poginulih i ranjenih), iako vjerojatno i mnogo više. A čemu? Kako bi Srbi još moćnije djelovali? Hoće li Potiorek s bijednim postrojbama VI. armije uspjeti razbiti okruženje Sarajeva i očistiti Bosnu i Hercegovinu? Ako izgubimo Bosnu i Hercegovinu, to će biti samo Potiorekova krivnja. Radivoj Nikolich: Srbi su ponovo u Zemunu. Naša se posada povukla iz Zemuna u Batajnicu. Vjerojatno će sada

---

[138] *Bosnische Post*, njemačke novine sa sjedištem u Sarajevu koje je 1884. utemeljila austrijska spisateljica i novinarka Milena Preindlsberger von Preindlsperg, rođena Mrazović (1863-1927), inače prvi ženski član Antropološkog društva u Beču (1919) („Preindlsberger von Preindlsperg, Milena“, Deutsche biographische Enzyklopädie, http://books.google.hr/books?id=IG3Rp8NAO8EC&pg=PA62&lpg=PA62&dq=zeitung+bosnische+post&source=bl&ots=Ueap3pnN0A&sig=AN1EIz6FqTTM1O0n8WCKx3sAGX0&hl=hr&sa=X&ei=YLsXT-uG-CJT14QTxs7z_Aw&ved=0CEYQ6AEwBQ#v=onepage&q=zeitung%20bosnische%20post&f=false).

[139] Nadvojvoda Franjo Austrijski (Franz Salvator Maria Joseph Ferdinand Karl Leopold Anton von Österreich-Toskana, 21. kolovoz 1866. Altmünster - 20. travanj 1939. Beč), general konjaništva. Tijekom Prvog svjetskog rata glavni nadzornik dragovoljne zdravstvene službe i pokrovitelj Crvenog križa u Austriji i Ugarskoj („Franz Salvatore, Erzhg. Von Österr.“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 353, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/353.pdf; „Erzherzog Franz Salavator von Toskana“, http://de.wikipedia.org/wiki/Erzherzog_Franz_Salvator_von_Toskana).

cijeli 8. zb. morati biti prebačen u Srijem! Prva posljedica Potiorekovog neuspjeha i naravno da će odmah uslijediti upad u Banat, ali ovaj put vjerojatno s jačim snagama, budući da V. i VI. armija na Drini ne vežu nikakve neprijateljske snage. Trebao bih o tome napisati spomenicu! Bellmond: Rusi pred nama raspolažu sa 66 d. Ludvigh: 9 njemačkih d. nastavljaju se na naše postrojbe, 4 su na austrijskom području, 5 kod Buthena.[140] Čini se da nijedna nije prebačena iz Francuske. Ugarski ministar za zemaljsku obranu proslijedio je nekoliko tisuća pušaka pučkom ustanku u Bosnu. Sada se oružje oduzima zaštitnim željezničkim odredima. Na prijevoju Uzsok borbe: 1 br. 12. zb., 1 austrijska i 1 ugarska pučko-ustaška br., kojima predstoji prijelaz. Vidjeti poslije: podmaršal Karg.[141] *Napomena*: što ovo napredovanja znači za Ruse?; veza s napadom na (…)? Možda istočno krilo.

29. rujna

Schemua je zk. Dunavske linije (mostobrana, ne sasvim dragovoljno prema gen. topništva Ottu Franku, ali prema Greineru[142] - /…/ /dragovoljno!/). Večernje izdanje *Zeita*: „Uslijed novih zajedničkih operacija njemačkih i naših postrojbi povlačenje Rusa s obje obale Visle." Što je to? Ponovo napad? Povlačenje samo ruskih postrojbi (prethodnice poput Krásnikove[143]?; gdje će se pružiti glavni otpor?; na Nidi?; prije kod Kamiene i Sanu)? Rusi su opkolili Przemysl. U našoj se armiji širi kolera. Povlačenje iz Ungvára (nakon toga slijedi i Munkács). *Daily Telegraph*[144]: „Promjena njemačke taktike. Na zapadu obrana, glavnina snaga njemačkog cara okreće se protiv Rusije" (vijesti iz Petrograda). Moguće je da je prijevoz postrojbi (iz Belgije?) već počeo i Rusija reagira na to. Nama bi to svakako odgovaralo. Jedino preostaje pitanje može li to Njemačka podnijeti, možda ipak preuranjeno prebacivanje postrojbi? Ako je uopće istinito. Premalo je podataka za procjenu, ali navedeno sam ipak očekivao (zapis). Nije isključeno da se slijedom ove vijesti i napredovanja njemačkih zb. u Šleskoj te slijedom Hindenburgovih uspjeha, Rusi povlače na utvrđene položaje na Visli. Iako teško moguće da se to već sada događa. To bi značilo prepuštanje Francuske i vjerojatan produžetak rata. Ali u ratu je sve moguće, možda uzaludno i prerano razmišljam na takav način, ali proboj utvrđenih položaja mogao bi u Rusiji izazvati utisak da je Francuska izgubljena i da će Njemačka promijeniti bojišnicu. A staro rusko načelo glasi: izbjegavanje poraza pod svaku cijenu! Možda i njihova masa gubi na udarnoj snazi, a možda čekaju na dolazak novih 36 (45) d. i slično. U svakom slučaju povlačenje predstavlja veliko iznenađenje i tjera na razmišljanje. Ponoć. S Radivojem Nikolichem u kavani „Museum": napad. Ruska prethodnica povukla se na glavni položaj (vjerojatno kod Wysloke). Na prijevoju Uzsok podmaršal Karg odbacio je neprijatelja, kao i na sedlu Vereckyj[145]. Ökörmezo se drži, ali kod Körösmeza naše su pučko-ustaške postrojbe odbačene. Poslano im je pojačanje. Četvrti zb. nalazi se kod Homone (dakle do tamo je prebačen željeznicom!), a zo. II. armije je u Bardejovu.[146] Sutra je u Bukureštu kritično. Radivoj Nikolich: vjeruje, opravdano, da će doći do napada Rusa preko Karpata s

[140] Neidentificirano mjesto.

[141] Karg von Bebenburg, Johann Baptist Friedrich, barun (8. rujan 1859. - 4. siječanj 1934), austrougarski naslovni general pješaštva (1915). Godine 1914. zapovjednik je 38. ugarske domobranske pješačke divizije u sastavu II. armije (Böhm-Ermolli) na ruskoj bojišnici (Galicija) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 83, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130); „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[142] Greiner Edler von Madonna del Mare, Leo (12/13. svibanj 1865. - 30. ožujak 1922), austrougarski podmaršal (1917). Godine 1914. načelnik Glavnog stožera 2. zbora pod zapovjedništvom generala pješaštva Blasiusa von Schemue (v. bilj. 110) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 58, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[143] Vidjeti bilj. 33.

[144] *Daily Telegraph*, britanske novine utemeljene 29. lipnja 1855. sa sjedištem u Londonu (http://de.wikipedia.org/wiki/Daily_Telegraph).

[145] Ukrajinski naziv Vereckyj pereval, njemački Verecke, latinski Porta Rusciae, mađarski Vereckei-hágó i Vereckei-szoros („Verecke-Pass", http://de.wikipedia.org/wiki/Verecke-Pass).

[146] Njemački naziv Bartfeld, mađarski Bártfa, poljski Bardiów, latinski Bartpha.

obzirom na Rumunjsku. Ako ova krene, pokret će ići do Dalmacije, odakle stižu loše vijesti o velikim nemirima. Nadam se da je to samo moj pesimizam. U borbama kod Zemuna vraćeni su već izgubljeni opsadni topovi. U borbama nekoliko tisuća Srba! Vrhovno vojno zo. naredilo je odlazak stanovnika zapadne Galicije, kako bi se spriječila špijunaža na vojnom području (neobična mjera?). Ugarska carinska nadleštva tuže se da se sa stanovnicima u unutrašnjost Carstva povlači i masa uhoda, špijuna itd.

Gen. konjaništva Pflanzer[147] preuzeo je zo. u Erdelju, za kojeg je odlučeno da će se braniti. S kojim postrojbama? *Napomena*: napredovanje Rusa preko istočnih Karpata (5 d. iz Besarabije?) treba očigledno povući snage naših glavnih armija i čini se da plan uspijeva. Naš napad uopće ne shvaćam! -!-?-? Trebamo li vezati Ruse na Visli do napada njemačke glavne armije iz Francuske (…)? Žrtvujemo se za Njemačku! To je plemenito i čestito, ali kada bi barem njemačka pobjeda u Francuskoj bila sigurna. Još će proći mnogo vremena do dolaska glavnine njemačkih postrojbi. Teško je uopće procijeniti. Ali kako to naše armije planiraju izvesti i s kolikom udarnom snagom uopće mogu raspolagati nakon iskustva na Drini, ostaje mi zagonetka. K tome, Rusi nas čekaju na položajima kako bi s jakim pričuvnim postrojbama krenuli u protunapad! Radimo upravo ono što je najpovoljnije za njih, tj. ono što im omogućuje da njihova nadmoć najbolje dođe do izražaja. Ovdje je gen. konjaništva Rummer, koji se uspio vratiti sa svim topovima. Sada je iz njegove pučko-ustaške skupine ustrojena d. pod zo. genboj. Czappa[148]. Radivoj Nikolich o ubojstvu nadvojvode Franje Ferdinanda: srpska je vlada svojedobno objavila službeno upozorenje o mogućnosti atentata i predložila je odustajanje od puta u Bosnu. U vijećnici, prije posljednje vožnje, nadvojvoda se navodno kod Potioreka raspitivao o opasnosti. Potiorek: “Nema opasnosti, ali kako bi kaznili grad, odustanite od vožnje.“ Franjo Ferdinand: “U tom slučaju, krećemo.“

30. rujna, prijepodne sunčano, poslijepodne oblačno

Zemun je ponovo osvojen. Ugarski ministar za zemaljsku obranu poslao je ugarskoj pučko-ustaškoj br. Tamásy (Zemun) puške Mannlicher kako bi zamijenile puške Werndl. Srbi su opet odveli taoce iz Zemuna. Poslijepodne posebna novinska izdanja sa zapovijedi Vrhovnog vojnog zo. Smatram da je vrlo problematično služiti se sredstvima čija je jedina namjena umirivanje javnog mnijenja uznemirenog zbog ruskih proboja u Ugarsku. Možda je raspoloženje u vojsci ipak bolje nego ovdje i zbog svjedočenja ranjenika. Naše je Vrhovno vojno zo. dovoljno naivno za tako optimističnu procjenu situacije te previše iskreno i pristojno za svjesno laganje. Ali od sloma i napredovanja u Poljskoj (?), koje je ipak konačno stalo, pa do nove pobjede i uništenja, još je jako daleko. Jučer je na Balkanu Potiorek najavio stanku u pothvatima, što samo znači da se dalje ne uspijeva probiti. Zar se nije u tom slučaju trebalo objaviti i nešto o „onesposobljavanju“ neprijatelja? A u Francuskoj, iako „predstoji“ pobjeda, kao i posvuda slom i zastoj! Kakvi „problemi“ u neprijateljskom zaleđu? Urgistan? - predaleko je i bez utjecaja. Nova Srbija, nikakva korist, ako Potiorek stoji. Jasno i kratko, neobična

[147] Pflanzer-Baltin, Karl von, barun (1. lipanj 1855. Pečuh - 8. travanj 1925. Beč), austrougarski generalpukovnik. Tijekom Prvog svjetskog rata zapovjednik je armijskog zbora Pflanzer-Baltin (poslije preimenovanog u VII. armiju) na ruskoj bojišnici. Godine 1918. vrhovni je zapovjednik svih austrougarskih postrojbi u Albaniji (armijska skupina Albanija) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 137, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/pflanzer.htm; „Pflanzer-Baltin Karl Frh. Von, Österreichische Biographisches Lexikon /1815-1950/, Band 8, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1983, 39, http://www.biographien.ac.at/oebl_8/39.pdf; „Karl von Pflanzer-Baltin“, http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_von_Pflanzer-Baltin; „Pflanzer“ http://www.weltkriege.at/Generalitaet/02%20Generaloberst/Pflanzer/pflanzer.htm).

[148] Czapp von Birkenstetten, Karl Franz Josef, barun (9. siječanj 1864. - 18. listopad 1810), austrougarski podmaršal (umirovljen 1. studenoga 1920). Godine 1914. kao generalbojnik zapovjednik je 106. pučko-ustaške pješačke divizije u sastavu armijske skupine generala konjaništva Kummera von Falkenfehda na ruskom ratištu (Galicija) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 31, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

zapovijed u stilu Kuropatkina prije napada preko Šahea. Očekujem loše vijesti svakog trenutka!

Četvrtak, 1. listopada, vedro, toplo

Nikakvih novih vijesti o bojišnicama, što znači da na ugarskom tlu nema više Rusa i Srba. Ništa o vlastitom napadu. Njegova preuzvišenost Blasius Schemua (zk. dunavskog odsječka mostobrana Krems - Pozsony): „Supatniče, Auffenberg mi je postavio nogu.“ Zkzb., koji situaciju procjenjuje s obzirom na borbu. Schemua je izvrsno raspoložen, ponudio mi je pomoć u stjecanju uvida. Neobično je što svi članci u svim novinama, koje javljaju o Auffenbergovoj bolesti, sadrže izblijedjele retke. Cenzura trenutno ne dopušta nikakve komentare (hvalospjeve). Što bi mogao biti uzrok Auffenbergove ostavke? Radivoj Nikolich: Honvédség[149] ustrojava 5. doknadnu b. Potiorek je ponudio doknadu za 16.000 gubitaka ugarskim domobranskim i pučko-ustaškim postrojbama. *Napomena*: 8. rujna njemu su podređene: 40. ugarska domobranska pješačka d. + 2 doknadne p., 42. ugarska domobranska pješačka d. + 1 doknadna p.; 6 pučko-ustaških br. (Sarajevo - Lenz; Srebrenica 104. ugarska pučko-ustaška br. Bekić; Lörinczy; Fülöp te Tomásy u Srijemu). Ukupno 21 p., tj. 63 b. Približno ratno brojno stanje 60.000 vojnika (16.000 gubitaka - prosječno oko 25%). Na 200 b. gubitak od oko 50.000 vojnika. Steyerer i ugarska tvornica oružja[150] do sada su proizvodili 1000 pušaka tjedno. Od 1. listopada s novim se strojevima proizvodi 5000 dnevno, što je i neophodno zbog stalnog manjka oružja i ogromnih gubitaka (oružje ostavljaju ležati skoro svi ranjeni i poginuli). Svejedno: sk. Schlechta iz Prezidijalnog ureda telefonski je prije 2-3 dana razgovarao s ppuk. Lustigom (Vrhovno vojno zo.), o mogućnosti da preuzmem zod. čim se isprazni mjesto (Radivoj Nikolich: /…/). Posljednja odsječna b. iz Brčkog (stigle su i odore, boj. Galgóczy) poslana je na bojište! Sve su postrojbe uključene u borbe, ali bez učinka. Što će se dogoditi sa Sarajevom, Hercegovinom i Bokom, o čemu se ustrajno šuti? Barem je nakratko uklonjena opasnost od Rumunjske. Svaki je dan dobitak, jer Nijemci moraju pobijediti u Francuskoj. Nakon bitke kod Bapaumea javljeno je i o odbacivanju francuskog napada kod Alberta (jugozapadno od Bapaumea). Iz toga bi se moglo zaključiti da su Nijemci na krajnjem zapadnom krilu jedva pobijedili. Čini se da je Antwerpen[151] pod teškom topovskom paljbom. Podmaršal Szurmay[152] istražuje incidente pučko-ustaških postrojbi tijekom srpskih upada u Srijem i Banat. Nadam se da će se uvidjeti kako pučki ustanak treba bolju organizaciju i pripremu (vrsne mlade časnike) i da će se to upamtiti za budućnost. Pučki ustanak bori se sada na cijeloj bojišnici, baš kao i redovne postrojbe.

Petak, 2. listopada, prijepodne sunčano, poslijepodne kišovito

Jučer od 22,45 do 0,30 razgovor s Radivojem Nikolichem.

Službena vijest: napredovanje ruskih postrojbi je potvrđeno. Uglavnom kavkaske postrojbe preko istočnih Karpata (danas uvid u područje do crte ruskog proboja: Rahó sjeverois-

[149] Honvédség (*Magyar Királyi Honvédség*), mađarski naziv za ugarske oružane snage, tj. od 1867. do 1918. za kraljevsko ugarsko domobranstvo (Honvéd), koje je uz carsko kraljevsko domboranstvo u austrijskom dijelu (*Kaiserlich-königliche Landwehr*) Monarhije, zajedničku vojsku (*Gemeinsame Armee/Gemeinsames Heer*) i carsko i kraljevsko bojno pomorstvo (*Kaiserliche und königliche Kriegsmarine*) činilo austrougarske oružane snage (Pojić, Milan, Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868-1914, *Arhivski vjesnik* 43, 154-158, Zagreb 2001; „K. u. Landwehr“, http://de.wikipedia.org/wiki/K.u._Landwehr).

[150] Gewehrfabrik Budapest (http://de.wikipedia.org/wiki/Mannlicher_Modell_1895).

[151] Antwerpen je njemačka vojska napala 27. rujna 1914. te ga zaposjela 9. listopada 1914. („Antverpen“, VE, sv. 1, Beograd 1958, 180-181).

[152] Szurmay von Uszok, Vitéz Alexander, barun (Vitéz barun Sándor Szurmay de Uzsok, 19. prosinac 1860. - 26. veljača 1945), austrougarski general pješaštva i ugarski ministar za zemaljsku obranu (ugarsko domobranstvo) 1917-1918. Od 1914. do 1917. zapovjednik je zbora Szurmay (poslije preimenovanog u 24. zbor u okviru IV. armije) na ruskoj bojišnici u sastavu njemačke Južne armije pod zapovjedništvom generala pješaštva von Linsingena i generala pješaštva von Bothmera (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 184, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; “Sandor Szurmay”, http://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1ndor_Szurmay).

točno od Máramarosszigeta preko Königsfelda, Ökörmezöa /…/ i Vereckyja, tj. do prijevoja Uzsok, bojišnica od skoro 150 km). Očekuje se dolazak armije? Nemoguće, jer to bi značilo potpuno odustajanje od pravca prema Berlinu i vojne suradnje s Francuskom. Još uvijek mislim da se radi o diverziji odvajanja snaga od nas (…) te zaposjedanju i utvrđivanju položaja i uspostavljanju doticaja s nadolazećim Rumunjima. U slučaju da su ruske glavne snage u središnjoj Galiciji dio postrojbi odvojile i za obranu od Hindenburga, odnosno za novi napad na Istočnu Prusku, tada bi napad imao smisla i možda i izgleda za uspjeh. Time bi pak s druge strane vojna suradnja Francuza i Rusa bila zauvijek prekinuta te bi Rusi na vlastitu ruku i odgovornost nastavili s ratom, što bi značilo povoljnu priliku za nas i Njemačku. Rumunjska: vlada je i kod rusofila isposlovala 10 dana stanke do donošenja zaključaka, tj. do ozdravljenja kralja, kako bi se onda moglo održati Krunsko vijeće. Nadalje, s rumunjskog su područja propuštene naše lokomotive (21) i nekoliko stotina natovarenih vagona (osobito s benzinom, čiji se manjak itekako osjeti). Isto tako, doprema se i ratna oprema za Tursku. Ipak, Rumunjska je zbog neutralnosti dopustila i prolaz ruskog broda s oko 10.000 (?) dragovoljaca s topovima i streljivom za Srbiju, te prolaz turskih Albanaca preko Rumunjske do Albanije. Turska je Dardanele otvorila na 3 dana, a nakon toga zatvorila sve maloazijske luke. Grčka je objavila da napad Bugarske na Rumunjsku ne tumači kao *casus belli*. Italija odobrava uobičajene odmore časnicima i momčadi u smjenama od 14 dana te je libijske posade smijenila sicilijskim postrojbama. Na sjevernom krilu rusko se konjaništvo povuklo preko Buska (iza Nide). Četvrti zb. (Homona) mora braniti istočne Karpate. Ovim ratom hara kolera. Zemun još uvijek nije naš, osim topova na nasipu. Podmaršal Tamásy[153] (stariji) priprema se sa zaštitnim odredima u Petrovaradinu na napad s kote 115 (?) kod nasipa. Puk. Wieden (načelnik GS. skupine gen. konjaništva Rorha - obrana protiv Italije): sve 149 b. povučene su, a na kraju je i pučko-ustaška p. iz Pule prebačena u Sarajevo! Navodno je 8. zb. prešao preko rijeke kod Mitrovice, a V. armija ušla je u Srbiju na dubinu od oko 20 km. Srbi raspolažu sa 6 oklopnih plovila.

3. listopada, subota, vedro, ali svježe

Zemun je još uvijek u srpskim rukama! Potiorek govori o uspješnom napredovanju (?). Jedna srpska b. zarobljena je u Bosni.

Nijemci su 2 utvrđena položaja kod Antwerpena osvojili na juriš. I inače je zabilježen manji napredak. Čini se da se Rusi pripremaju za napad s Njemena u guberniji Suwałki. Javljanje ugarskog dopisnog i dojavnog ureda (službeno) o protjerivanju Rusa iz Ökörmeza, vojni izvori nisu potvrdili.

4. listopada, nedjelja, ujutro kiša, poslije tmurno

Máramarossziget zaposjela je 1 ruska d. Okupljanje postrojbi 4. zb. željeznicom kod Huszta. Rusko pješaštvo stiglo je preko gorskih prijevoja Karpata i pregazilo postrojbe pučkog ustanka. Vrhovno vojno zo. je u Bielskou. Zemun je naš, osim nasipa kod Bežanije. Podmaršal Szurmay, koji istražuje uzroke našeg povlačenja i masovnih smaknuća od strane vojske, imao je sjedište u Zemunu u zgradi općine. Najviše zo. (Lütgendorf?) naredilo je povlačenje, ali mjesni zk. nije poslušao zapovijed, jer je srpske postrojbe procijenio na 600 vojnika, a on je raspolagao s 900 (1 b.?). Ponovo su vraćeni zemunski topovi, Zemun je očišćen, a zaplijenjena je i 1 srpska strojnica (više ih nisu ni imali). Ugarska pučko-ustaška br. Tamásy bori se zapadno od Zemuna (v. jučerašnji zapis). Dvadesettreća ugarska domobranska pješačka d. (Szeged, podmaršal Tamásy, mlađi) operativna je posada Przemyśla. Postavlja se pitanje (…) opsega napredovanja. Jaslo je naš. Dojava o novom ruskom zb. kod (…)

[153] Tamásy von Fogaras, Árpad (9. prosinac 1861. - ?), austrougarski general topništva i zapovjednik Srijema (Srijemskog okruga) na balkanskoj bojišnici u okviru armijske skupine generala konjaništva von Tersztyanszkog 1914-1915? (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 184, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

Sokolówa i Rudnika. Iz Rumunjske su stigle izvrsne vijesti. Prestolonasljednik[154] je izjavio da će se strogo pridržavati očeve politike i da su svi oni koji drugačije misle u zabludi, na što su rusofili zašutjeli. Zasjedanje Krunskog vijeća potpuno je odgođeno. Svakako, posljedica njemačkih uspjeha i povoljnog položaja Trojnog saveza. Žitarice i ostalo, čak i doprema iz Italije odvija se glatko. Beč je napustila pučko-ustaška br. (puške Mauser[155]), koja je inače bila određena za Meksiko, ali zaustavljena je u Puli i sada je na putu prema Márámarosu (županija), ali samo sa 150 naboja po oružju. Sarkotić je odbacio napad Srba kod Batara, 700 poginulih, zapljena 1000 pušaka (u 17 vagona). Gubici: 8 poginulih i 42 ranjena časnika te 2500 vojnika (do 19. rujna).

5. listopada, ponedjeljak, vedro, prohladan vjetar

Neobične vijesti o Rusima od Radivoja Nikolicha: povlače se ispred glavnine naših (i njemačkih) snaga. Kod Uszoka je naša 1 d. ušla u Galiciju (prema večernjem izdanju *Zeita*, tamo su 2 konjaničke d. s 32 topa). Tijekom kratke borbe, nakon dojave da se tamo nalaze samo manje ruske postrojbe, osvojeni su Černivci[156] (borba postrojbi željezničke straže koje su se prije toga povukle na jug). Glasine: Rusi su zapalili i napustili Lavov (nepojmljivo, ako su postrojbe u Karpatima). Njemačke se postrojbe nastavljaju na naše pod zapovjedništvom genpuk. Hindenburga (Załęże[157]); govori se o armijskoj skupini Częstochowa[158] te bavarskom princu.[159] Kod Suwalkija i Augustowa ponovo poraz Rennenkampfa. Što bi povlačenje Rusa trebalo značiti? Okupljanje u četverokutu utvrđenih položaja i prema tome defenziva? Ali to bi se moglo objasniti samo time, što je s obzirom na Hindenburgove uspjehe, napad na zapadu i to na sjevernom boku previše ugrožen. Ili da se uvažava njemački upad u rusku Poljsku te se računa s jačim njemačkim postrojbama iz Francuske. Možda su tome pridonijeli i veliki gubici i neka vrsta poštovanja u odnosu na naše armije, izostanak rumunjskog djelovanja ili prijeteći rat s Turskom te nemiri muslimanskog stanovništva. Možda zbog toga dolazi do prebacivanja snaga. Sve ove okolnosti (i godišnje doba) vjerojatno su Rusiju natjerali na odustajanje od daljnjih napada. Ako je to tako, onda je opći položaj za nas izrazito povoljan odnosno, bolji nego što se misli. Naravno, nećemo se prerano veseliti.

Članak „Amtlich wird verlautbart“[160], Beč, 4. listopada (Zbog proboja srpskih i crnogorskih postrojbi u istočnu Bosnu u ovo su izolirano područje prebačene operativne postrojbe …). Radivoj Nikolich: u nastavku je teksta trebao biti objavljen i odlomak koji najavljuje sigurnu pobjedu, ali njegovo je objavljivanje spriječilo njegovo veličanstvo „jer smo se već više puta opekli sa Srbima.“ Briljantno! Njegovo je veličanstvo ipak najinteligentnije od svih!

---

[154] Hohenzollern-Sigmaringen, Ferdinand von (24. kolovoz 1865. Sigmaringen - 20. srpanj 1927. Sinaia), kralj Rumunjske 1914-1927. (nećak kralja Rumunjske Karla I. /1839-1914/) (http://de.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_I._(Rum%C3%A4nien).

[155] Mauser, tvornica vojnog i civilnog oružja utemeljena početkom 19. stoljeća (Oberndorf am Neckar) u Baden-Württembergu (http://www.rheinmetall-detec.de/index.php?lang=2; http://www.mauserwaffen.de/; „Mauser /Waffenhersteller/“, http://de.wikipedia.org/wiki/Mauser_(Waffenhersteller)).

[156] Njemački naziv Czernowitz i Tschernowitz.

[157] Wolbrom.

[158] Armijska skupina generala konjaništva Heinricha viteza Kummera von Falkenfehda (22. travanj 1852. - 8. prosinac 1929), kojoj su bile podređene 7. konjanička divizija te 95. i 106. pučko-ustaška pješačka divizija? (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 98, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[159] Princ Leopold Bavarski (Leopold Maximilian Joseph Maria Arnulf von Bayern, 9. veljača 1846. München - 28. rujan 1930. München), njemački vojskovođa (Generalfeldmarschall). Nakon umirovljenja u travnju 1915. vraćen je u djelatnu službu te je preuzeo zapovjedništvo njemačke IX. armije na ruskoj bojišnici koja je neposredno podređena Hindenburgu (v. bilj. 71). Nakon što je Hindenburg u ljeto 1916. preuzeo zapovjedništvo ukupnih njemačkih oružanih snaga, postaje zapovjednik njemačkih oružanih snaga na istoku (Baltičko more -Karpati). Podređene su mu bile i austrougarska II. i III. armija („Leopold“, Neue Deutsche Biographie, Band 14, Duncker & Humbolt, Berlin 1985, 271, http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016332/images/index.html?seite=287; http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0001/bsb00016332/images/index.html?id=00016332&fip=eayafsdreayawewqqrsensdasen&no=&seite=288).

[160] „Službena objava.“

Ali i u vojnom smislu, ako je stanka u ruskom napadu samo privremena, možemo biti vrlo zadovoljni. Sada se njemačka armija može mirno obračunati s francuskom. Francuzi sada ne mogu očekivati pomoć Rusa, što bi samo moglo ubrzati i njihovo međusobno udaljavanje. Sada bi njemačka nadmoć trebala doći do izražaja! Antwerpen može pasti svakog časa (*napomena*: danas poslijepodne vijest berlinskih mjesnih novina o padu Antwerpena i 20.000 zarobljenika stigla je i do Bukurešta), što bi oslobodilo 3-4 njemačka zb. Ukratko, danas stižu samo dobre vijesti. Pismo od Höfera (udijeljen Schemui).

6. listopada, utorak, prijepodne kiša, poslijepodne tmurno, navečer kiša

Radivoj Nikolich: Nijemci su kod Augustowa poraženi i odbačeni preko granice.

Crnogorci su u Ilidži razbili naš pučki ustanak. Marterer: Rusi se okupljaju na ušću Sana preko mostova na Visli. S nama su i 4 njemačka zb. Auffenbergova ostavka. Meixner[161] (…) je ovdje (bolestan?). Panesch[162] (…). Przyborskog[163] drži Potiorek, iako njegovo držanje 8. rujna nije bilo besprijekorno. Giesl (…), gen. topništva: razne verzije o Auffenbergovom odstupanju, čija supruga tvrdi da je potpuno zdrav, ali da se našao u nepremostivom sukobu s Conradom von Hötzendorfom. Osim toga, tijekom sastanka s Conradom i Hindenburgom u Krakovu, navodno mu je Hindenburg poručio: "Ovdje zapovijedamo njegova preuzvišenost Conrad i ja." I na kraju, novinska promidžba njegovih pobjeda. Kod Tomaszówa neprijatelj nije bio prejak (Huyn[164]: najviše 3 d.), ali broj je na kraju napumpan. Puk. Sóos (načelnik Operativnog ureda Auffenberga), sada je načelnik GS. gen. konjaništva Pflanzera (Erdelj). Oko 25 b. Schemui se prebacuje pasivnost. Marterer: njegovo veličanstvo raspitivalo se prije 3-4 dana o Przemyślu, koji je opkoljen s 10 ruskih d.; slabo top. djelovanje Rusa, naše je učinkovitije. Uspješni proboji, vlastiti gubici 400 vojnika. Radivoj Nikolich: cenzuri je naređeno da spriječi svako pisanje o Auffenbergovoj bolesti. Objavljeni podaci o ruskoj armiji uglavnom odgovaraju mojim dosadašnjim saznanjima o ruskoj snazi.

Članak „Vijesti iz *Pester Lloyda*, Berlin, 5. listopada (*Militärwochenblatt*[165] o ruskoj oružanoj sili s obzirom na dosadašnje ruske poraze: … 5 x 2 = 10 d.; 5 x 2 = 10 d. + 6; 2 stbr.; 6. zb. = 2 d.; 12. zb. = 2 d.; 32 x 2 = 96 - 30 = 66 d.; ali, jesu li sve već bile tamo?; gardijski zb. /i 3. d. iz Varšave/ nisu navedeni, pa vjerojatno nisu ni djelovali; peterburška mjesna posada). Sve te postrojbe u kolovozu najvjerojatnije još nisu bile na mjestu. Ako je u Istočnoj Pruskoj stvarno poražena ⅓ Rusa, a ostatak razbijen, sadašnja je stanka razumljiva (ako ruske postrojbe tijekom prošlih borbi još nisu bile potpune). Sada naših 36 slabih d. (+ pučki ustanak) te 8 njemačkih i od 5. listopada + 10 pučko-ustaških d. (ukupno 54 d.), stoje nasuprot 66

---

161 Meixner von Zweienstamm, Hugo (1858-1951), austrougarski general pješaštva (umirovljen 1. svibnja 1915), godine 1914. zapovjednik je 10. zbora u sastavu I. armije na ruskoj bojišnici. Ili Meixner von Zweienstamm, Otto (1/2. veljača 1858. - 10. listopad 1946), austrougarski general pješaštva (otpust iz vojne službe 1. veljače 1915, umirovljen 1. siječnja 1919), godine 1914. zapovjednik 7. zbora u sastavu II. armije na ruskoj bojišnici (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 117, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

162 Panesch Edler von Hohenstegen, Othmar Karl (23. rujan 1862. - 24. siječanj 1947), austrougarski podmaršal. Na početku Prvog svjetskog rata zapovjednik je austrijske 41. domobranske pješačke brigade u sastavu 21. domobranske pješačke divizije 8. zbora V. armije (pod zapovjedništvom generala pješaštva von Franka) na balkanskom ratištu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 133, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

163 Przyborski, Artur Friedrich Wolfgang von, vitez (10. listopad 1860. - 27. siječanj 1948), austrougarski podmaršal (umirovljen 1. siječnja 1915). Godine 1914. zapovjednik je 21. domobranske pješačke divizije 8. zbora V. armije pod zapovjedništvom generala pješaštva von Franka (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 145, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

164 Huyn, Karl, grof (18. studeni 1857. Beč - 22. siječanj 1938. Rottenbuch kod Bozena), austrougarski generalpukovnik (1917). Godine 1914. zapovjdnik je 17. zbora u sastavu IV. armije (Auffenberg) na ruskoj bojišnici (Galicija) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 77, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

165 *Militärwochenblatt*, vojni stručni časopis sa sjedištem u Berlinu koji je izlazio 1816-1942. („Militär-Wochenblatt"http://de.wikipedia.org/wiki/Milit%C3%A4r-Wochenblatt).

ruskih d. Neznatna brojčana nadmoć! Ali povoljniji položaj: u Przemyślu imamo 1 d., dok je 4. zb. zbijen u istočnim Karpatima (dijeli ih Visla). Rusi bi sada mogli s jačim snagama napasti naše skupine, tj. austrougarske te ih poraziti, a da ostale preko Visle uopće ne bi stigle reagirati. Ipak, ako se bojišnica premjesti na Vislu, onda smo mi u prednosti, jer ako nas porazi, Rusija opet mora birati: Beč ili Berlin. Nadajmo se da će s vremenom na istok moći biti prebačen veći broj njemačkih postrojbi. Čitanje ruskih službenih tiskovina: zapljena stjegova 50. (pogibija stjegonoša) i 65. pp. te 3. tirolske carske lovačke p. Poginuli: Wodniansky, Christalnigg, Zerboni (Zerboni?; 29. pješačka br.[166] je Baldorff). Četrdesetpeta pp. s puk. Ullspergerom predala se nakon što je opkoljena. Kod Rogatina[167] navodno je zarobljen 1 gen. (Seidl iz ugarske domobranske pješačke d. Segedin?).[168] Broj austrijskih zarobljenika varira između 40.000 i 200.000 vojnika, a o zaplijenjenim austrijskim topovima nema podataka, iako se neslužbeno spominje brojka od 200 oruđa. Veliki broj odmetnika i pljačkaša. Zarobljenici se šalju na prisilni rad. Točan raspored. Srbi o našim gubicima: 40.000 poginulih vojnika, 60 zaplijenjenih topova, 4000 zarobljenika. Uistinu, što se tiče V. armije izgubljeno je 36 topova i 14.000 vojnika, u što je uračunato i preko 2000 nestalih. Podaci o Šapcu i borbama VI. armije nisu mi poznati. Rusi su zaplijenili i pukovnijsku blagajnu sa 148.000 K. (13. domobranska pp.?). Današnje novine u stalnoj rubrici o krizama u Srbiji pišu da je posljednje Ministerijalno vijeće postavilo zahtjev za sklapanjem mira s Austro-Ugarskom. Zahtjev se čini preuranjenim, iako slom Srbije s vremenom nije nemoguć. Rusija i Engleska očigledno namjeravaju produžiti ratna djelovanja, ali Srbija ih u tome teško može pratiti. Rumunjska bi uskoro trebala odobriti odmore momčadi, što je moguće, ali pričekat ćemo rezultate događaja na Visli! Bitka u Francuskoj još nije odlučena, a i Antwerpen se još drži. Nadajmo se da će sve ispasti dobro za Njemačku i nas, iako još ništa nije sigurno. Ipak, situacija nije tako loša, čak i neuspjeh na Visli više nije toliko pogibeljan. Doduše, ne očekujem ni veliki uspjeh naših postrojbi protiv Rusije. Nadam se da sam u krivu, a optimistično Vrhovno vojno zo. u pravu, te da će Hindenburg i na nas prenijeti sreću iz Istočne Pruske.

7. listopada, srijeda, ujutro sunčano, vjetrovito, u podne i poslijepodne izmjena kišovitih i sunčanih razdoblja

Radivoj Nikolich: Rusi su nakon dvodnevne borbe otjerani iz Márámarosszigeta, ali oko 2000 vojnika probilo se iz Bukovine prema Bistrici.[169] U nedostatku postrojbi oružnički ppuk. Német okupio je oružnike 3 županije te se s nekoliko stotina oružnika suprotstavio Rusima.

Ruske objave o (…) ruskom plijenu od 11. kolovoza do 14. rujna (prema Julijanskom kalendaru): 7 stjegova, 637 topova (od toga 38 njemačkih, što znači 599 austrijskih), 823 kola sa streljivom, 44 strojnice (mali broj!, ako usporedimo s brojem topova); zarobljenici: 1 gen., 535 časnika i 63.531 vojnik. Službena vijest od 6. listopada: naše postrojbe zaposjele su mostobran kod Sandomierza, a kod Tarnobrzega odbačena je 1 ruska pješačka d. Time je područje južno od Sana očišćeno od Rusa (ili borbe još uvijek traju?). Gdje su Rusi? Još jučer mi je Marterer potvrdio da se jake ruske snage okupljaju na ušću Sana. Očigledno je da Rusi zbog našeg povlačenja ne računaju na skori napad. Bi li bio opravdan i bi li imao kakve izglede? (Kuropatkin prije 10 godina!). Večernja novinska izdanja: Nijemci su odbacili ruske gardijske stbr. sjeverno od Opatówa i 1½ kavkasku d. s dijelovima glavne pričuve sjeverno do Ivangoroda. Uskoro će se čelo njemačke skupine naći na Visli na crti Sandomierz - Ivangorod. Je li to dobra vijest? Ako neprijatelj još nije potpuno prešao Vislu, nama nasuprot bit će glavnina

[166] Dvadesetdeveta pješačka brigada 15. pješačke divizije (v. bilj. 62) („Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).
[167] Njemački naziv Rohatyn, Rohatin.
[168] Njemački naziv Szegedin/Segedin, mađarski Szeged, rumunjski Seghedin.
[169] Njemački naziv Bistritz, mađarski Beszterce.

udarne ruske snage i to opet na teškom terenu kod Tarnówa i na donjem Sanu te vjerojatno u okruženju (veće ruske skupine zapadno od Lavova). Uopće ne razumijem ovu operaciju i jedinu prednost vidim samo u tome, što su Rusi primorani na dužu stanku u organizaciji napada prema Beču ili Berlinu. Ako sada, kako bi ublažili Hindenburgove pobjede i njihove posljedice (…), s jakim snagama krenu na Istočnu Prusku, poslije će se probiti do Visle na crtu Gdanjsk - Toruń.[170] Veliki učinak na Njemačku uspjesi u Istočnoj Pruskoj ne mogu imati. Ruski car navodno je u posjeti armije i to u Lublinu, što nije previše vjerojatno, prije se radi o Varšavi ili Brest-Litovskom. Lublin bi značio da se tamo nešto priprema, a time bi car bio suviše isturen, što ionako nije previše važno. Mislim da je ovaj posjet ipak povezan s prijevozom gardijskih postrojbi, možda Petrograd više nije tako siguran, ali to su samo moja osobna razmišljanja.

8. listopada, četvrtak, vedro, svježe, vjetrovito

Najviša uredba o mojoj udjelbi u zo. utvrđene dunavske linije - mostobrana (poslano Prezidijalnom uredu iz Ministarstva rata). Javio sam se njegovoj preuzvišenosti Schemui, kojem nisu poznati ni zadaci niti opseg njegovog zo., a da ne govorimo o stožeru i uredima. Stara poznata bezglavost. Nadajmo se da Dunav više ne igra nikakvu ulogu u ovom ratu. Sarko[tić]: Južna armija 2. listopada: kod Drenovca 29. pješačka d. Skupina Zeidler 8. zb. (Lütgendorf) (…) u napadu na cestovni nasip kod Crne Bare (Radivoj Nikolich: zo. V. armije u Mitrovici, ne više u Jameni). Glavnina postrojbi (spremnije p.) 42. ugarske domobranske pješačke d. (4½ b.) na mostobranu kod Batara. Tridesetšesta pješačka d. s dijelovima 42. ugarske domobranske pješačke d. (puk. Petrović 5½ b.) nakon neuspješnog napada prebačena je 29. rujna na Crni Vrh (napad: Luxardo[171] s dijelom postrojbi 36. pješačke d., Petrović između 52. i 78. pp. u sastavu 13. pješačke br.; 40. ugarska domobranska pješačka d., 48, 1. i 18. pješačka d. Jaki, utvrđeni neprijateljski položaji, skoro svi u šumi. Kako se tamo održati tijekom zime? Dojave 28. domobranske pješačke p.: 1 d. (2. šumadijska?) probila se preko Srebrenice do Vlasenice. Napale su ju 109. ugarska pučko-ustaška br. i povorka Chwostek[172] (24. pp. - 4. b. bila je u Foči). Tamo je zarobljena i srpska b. (ranije dojava). Radivoj Nikolich prije nekoliko dana: austrijski trgovački parobrodi koji nisu stigli napustiti Konstantinopol, zaplijenjeni su prema Zakonu o ratnim djelovanjima.[173] Novine o srpskim gubicima: 14.000 poginulih i 50.000 ranjenih, što bi moglo biti točno. Srpska „odmetnička“ 17. pp. borila se kod Batara i pretrpjela ogromne gubitke.

9. listopada, petak, prijepodne sunce, poslijepodne tmurno

Napredovanje naših postrojbi na crtu zavoj Sana - Rzeszów - Barycz: skoro neposredan pravac na istok. Ruski proboj iz Lonize u Ełk[174] (Istočna Pruska). Priprema većeg pot-

[170] Njemački naziv Danzig (Gdanjsk); Thorn (Toruń).

[171] Luxardo, Eugen Markus Paul Julius Edler von (1. rujan 1867. - 27. siječanj 1934), austrougarski podmaršal (1918), umirovljen 1. srpnja 1917. Godine 1915. zapovjednik je 72. pješačke brigade 36. pješačke divizije zbora Czibulka pod zapovjedništvom podmaršala von Czibulke u sastavu VII. armije (zapovjednik general konjaništva von Pflanzer-Baltin) na ruskoj bojišnici. Godine 1916. njegova je brigada s 36. pješačkom divizijom u sastavu 13. zbora (zapovjednik general pješaštva von Rhemen) VII. armije, a 1917-1918. zapovjednik je 67. pješačke brigade 34. pješačke divizije pod neposrednim njemačkim zapovjedništvom na ruskoj i rumunjskoj bojišnici (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 109, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[172] Chwostek, Ottokar (12. siječanj 1870. - 13. lipanj 1953), austrougarski generalbojnik (umirovljen 1. siječnja 1919) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 9, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[173] Gesetz betreffend Kriegsleistungen, Reichsgesetzblatt 236/1912, http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=19120004&seite=00001192&size=45); Zakon o ratnim djelovanjima, Reichsgesetzblatt 1849-1918. (kroatisch), List državnih zakona za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vijeću, godina 1912, u Beču 1912, strana 1192, 26. prosinca 1912, broj zakona 236, http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rsk&datum=1912&page=19&size=45.

[174] Njemački naziv Lyck.

hvata? Rusima su Hindenburgovi uspjesi sigurno vrlo neugodni, ali što misle time postići? Poraz Srba na Romaniji i kod Srebrenice. Sarajevo je, čini se, oslobođeno. Ali što je s Hercegovinom i Bokom? Vijest iz Üsküba, kamo je navodno ovih dana prebačena srpska vlada - Iso Boljetinac se drži, a Albanci su zaposjeli Dibru i Monastir. Ako je vijest točna, nama je vrlo ugodna.

10. listopada, subota, kiša, tuča, naizmjence i sunčana razdoblja

Smrt rumunjskog kralja Karla I. i pad Antwerpena. Car je sa Suhomlinovim[175] preuzeo vrhovno vojno zo. ruskih oružanih snaga, a veliki knez Nikolaj sada je zk. vilniuske armije (sjeverna skupina - protiv Istočne Pruske). Ovo je svakako početak promjena u ruskom ratnom djelovanju. Težište protiv Pruske? London: najava početka odlučujućih ruskih operacija. Bilo bi i vrijeme, ali moglo bi se raditi i o blefu, budući da se situacija u sjevernoj Francuskoj postupno rješava. Radivoj Nikolich: Pflanzeru je naređeno da se sve snage prebace zapadno od prijevoja Uzsok (…); cilj: napredovanje prema Galiciji. Na prijevoju se nalaze d. Karg i d. nadvojvode Josipa (4. zb.), a zapadno od njih 31. pješačka d. Pokret desnog krila 7. zb. (sada Fail-Grießler[176]) preko Mezö-Laborcza. Dakle, naša se bojišnica Rozwadów - Mezö-Laborcz proteže neposredno prema istoku. Domaschnian: Vrhovno vojno zo. zahtijeva most tipa Eiffel za Vislu. Inače ništa od svega. Znači da su postrojbe potpune. Veliki broj (3) doknadnih b. ostao je netaknut i nema potrebe za dodatnom doknadom (?), što je i razumljivo, budući da 2 b. pokrivaju 50% gubitaka, a to odgovara njihovom prosjeku. Radivoj Nikolich: puk. von Wieden (do sada načelnik GS. kod Rohra) odlazi u Bosnu s tirolskom pučko-ustaškom br.

Potiorek je pun pohvala za 109. ugarsku pučko-ustašku br., zk. Czeisberger. Hazai je pokupovao svakakvo sivo platno, okupio sve kazališne krojače prema Zakonu o ratnim djelovanjima i u budimpeštanskim kazalištima do 1. studenoga bit će sašiveno 70.000 odora! U županiju Bistritza upale su samo ruske ophodnje i dijelovi razbijenih postrojbi iz Márámarosa. Usprkos tome izbila je panika u tamošnjim pučko-ustaškim postrojbama. Rezultati istrage o proboju Srba u Pančevo: nijedan Srbijanac nije prešao na ovu stranu! Na Kraussovu dojavu zk. pučko-ustaške b., ppuk. Keil naredio je napuštanje grada i uništavanje robe u vrijednosti od 6 milijuna K. (čamci, opskrba itd.). Povlačenje i iz Torontála i Versecza bez odobrenja brigadira (…) Joszia. Skandal! Sk. Weis, top. referent 8. zb. (5. odjel Ministarstva rata): 9. pješačka d. (…) napad na cestovni nasip udaljen od neprijatelja 50 stopa; isto tako i 21. domobranska pješačka d. (…). Veliki gubici. Dvadesetprva domobranska pješačka i 9. pješačka d. su u doticaju, a 29. pješačka stoji postrance. I Lütgendorf je osobno posjetio Alfreda Kraussa. Minobacači od 24 cm na mekom tlu nemaju učinka. Srbi su postavili i veliki broj mina. U kukuruzu ne možemo onemogućiti ni jedan jedini srpski top. Vezani baloni na visini od 600 m u kukuruzu ne vide ništa. U gorju (15, 16. zb.) srpski zakloni od srušenog drva, što sprečava svako zaposjedanje.

9. listopada

Dužnosti njegove preuzvišenosti Schemue (zk. mostobrana: Krems, Tulle, Beč, Pozsony) obuhvaćaju: 1) nadziranje i ubrzanje obuke posadnih postrojbi; 2) izradu prijedloga o tehničkoj opremi mostobrana, pri čemu bi dosadašnja obrambena crta uglavnom trebala ostati nepromijenjena. *Napomena*: obične fraze - brza obuka: svakodnevne gluposti! Večernja

---

[175] Suhomlinov, Vladimir Aleksandrovič (4/16. kolovoz 1848. Kaunas, Litva - 2. veljača 1926. Berlin), ruski general konjaništva i ministar rata (1909-1915). Smijenjen je nakon neuspjeha u Istočnoj Pruskoj na pritisak vojnih krugova, osobito vojnog zapovjednika ruskih oružanih snaga velikog kneza Nikolaja Nikolajeviča. Na dužnosti ministra rata naslijedio ga je Aleksej Polivanov („Suhomlinov“, http://www.hronos.km.ru/biograf/bio_s/suhomlinov.html).

[176] Fail-Grießler, Anderas von (25. veljača 1857. - 6. ožujak 1919), austrougarski general konjaništva (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 43, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

izdanja: ruski car vratio se u Krasnoje Selo, dokone besmislice o preuzimanju zo. armija. Ruska flota južno od Constanze!

11. listopada, nedjelja, pljuskovi i sunce

Nijemci su nam ponovo dali 60.000 lakih strojnica sa streljivom, nakon što smo već jednom dobili 120.000 (?) komada. Antwerpen je od jučer u njemačkim rukama, nakon dvanaestodnevne opsade! Veliki pothvat, svakako je zahtijevao detaljnu pripremu, koja je poništila sva naša stajališta o tvrđavskim ratovima. To je sigurno ostavilo dubok utisak na saveznike. Samo šteta što je broj teških topova tako malen (kalibar 42 i 30,5 cm). Što će se sada dogoditi u Francuskoj? Veća brzina djelovanja? Hoće li uskoro njemačke snage biti slobodne za rusku bojišnicu?

12. listopada, ponedjeljak, ujutro magla, poslije razvedravanje

Gen. konjaništva Rohr dolazi u Beč; nadvojvoda Josip August[177], novi vrhovni zk. kraljevskih ugarskih domobranskih postrojbi?

13. listopada, utorak, noćni mraz, vedro

Rusi o vlastitim gubicima (…) - 800.000 vojnika, od toga čak 120.000 zarobljenika (90.000 u Istočnoj Pruskoj i 30.000 kod nas u Galiciji), gubici su svakako veliki, pa 800.000 ne zvuči nevjerojatno. Kotor (sk. Herold, top. stožer, umirovljen; inače u sastavu top. pričuve u odsječku Vermoč i južno od njega, odakle dolazi i izumitelj biciklističkog fara); jugoistočno od njih sve su se postrojbe povukle pred Crnogorcima. Dobro su se držali, paljba i kalibra 24 cm. Najisturenija bt. na prijevoju Vermač je morala biti ostavljena, a 2 topa od 15 cm uklonjena su. Paljba se nastavila i nakon što su cijevi postavljene unatrag. Flota: „Monarch", „Kronzprinz Rudolf" i odnedavno „Karl VI.", čiji su topovi izvrsni. Prije nekoliko dana jaka eksplozija na Lovćenu (dim u visini od 300 m), od tada zatišje. Crnogorci se jednostavno povlače. Pregovaraču su izjavili da ne shvaćaju što naš car još želi, budući da su Francuzi u Berlinu, Rusi u Beču, a Srbi u Budimpešti! Francuski su se brodovi pojavili dva puta kod Kotora, ali nisu uzrokovali nikakvu štetu.

14. listopada, srijeda, prekrasno vrijeme, u podne +10°R u sjeni

Peći (8 kg), 17 po sat. - narudžba Vrhovnog vojnog zo. kod Manfreda Weissa.[178] Osma pučko-ustaška br. (8 b., osim doknadnih postrojbi jedina posadna postrojba mostobrana Beč) bit će prebačena u Poszony. Pismo genboj. Höfera (namjera je da se mostobran i dalje održava i obnavlja). Šesnaesta d. 12. zb. (Scháriczer[179]) nalazi se isto tako istočno od Chyrówa (znači 4. i 12. zb., vjerojatno i 7. zb.; nova II. armija?).

---

177 Nadvojvoda Josip August Austrijski (Joseph August Viktor Klemens Maria von Österreich, 9. kolovoz 1872. Alcsút, Mađarska - 6. srpanj 1962. Straubing, Njemačka). Tijekom Prvog svjetskog rata kao general konjaništva zapovjednik je 7. zbora u sastavu III. armije pod zapovjedništvom generala pješaštva Boroevića u Galiciji. Godine 1916. zbor je prebačen na talijansko ratište (V. armija - Boroević). U generalpukovnika unaprijeđen je 1. studenoga 1916. Godine 1917. zapovjednik je istočnog Erdelja, a 1918. armijske skupine Tirol („Nadvojvoda Josip"). Dana 20. listopada 1918. postaje vojskovođa („Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/; „Joseph August, Erzherzog von Österreich", http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Joseph_August%2C_Erzherzog_von_%C3%96sterreich).

178 Weiss, Manfréd (11. travanj 1857. Pešta - 27. prosinac 1922), ugarski industrijalac (tvornica konzervi, streljiva i oružja te torpeda u Puli). Nakon rata proizvodio je bicikle, šivaće mašine, čelične cijevi i dijelove za valjkove te je osnovao i tvornicu za proizvodnju zrakoplova (80. Todestag von Mánfred Weiss in der *Neuen Zeitung*, Ungarndeutsches Wochenblatt Ausgabe 2/2003, http://www.neue-zeitung-hu/dokumentumok/NZg_02-2003.pdf).

179 Schariczer von Rény, Georg, barun (6. lipanj 1864. - 26. veljača 1945), austrougarski general pješaštva (1918). Umirovljen je 1. siječnja 1919. Godine 1914. zapovjednik je 27. pješačke brigade 14. pješačke divizije 5. zbora I. armije pod zapovjedništvom generala konjaništva Dankla u Galiciji (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 160, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

17. listopada, subota

Sažetak vijesti posljednjih dana: borbe s Rusima: Istočna Pruska od Kutusova[180] do Ełka; pruske postrojbe od Varšave do Ivangoroda; na lijevoj obali Visle nekoliko d. armije Dankl; mi do točke Stary Sambor. Sve austrougarske postrojbe u istočnim Karpatima ustrojene su u 5 d. (šarenilo postrojbi: austrougarski pučki ustanak, doknadne b.) pod zo. gen. konjaništva Pflanzera (načelnik GS. Soós[181]). Dakle, velika bitka. Prema ruskom tisku na istočnoj bojišnici nalazi se 18 zb. (4 armijska, 6 domobranskih i 8 pričuvnih?), moguće, ali broj mi se ipak čini pretjeran. Tijekom dosadašnjeg napredovanja zarobili smo 15.000 vojnika i zaplijenili 6 topova. Kod Przemyśla, koji je topovsku i pješačku paljbu otvorio tek na udaljenosti od 800 stopa, navodno leži 15.000 ruskih leševa (broj se čini prevelikim: 15.000 mrtvih x 45.000 ranjenih = 60.000; ako ovi gubici čine 50% postrojbi, u napadu je sudjelovalo oko 120.000 vojnika), tj. 4-5 (možda više, prema dosadašnjim podacima) ruska zb., koji su time bili oslabljeni tijekom našeg napada. Radivoj Nikolich: u Srbiji sporo, ali neprekidno napredovanje, osobito Alfred Krauss. Potiorek se nada da će za 2-3 tjedna, dakle sredinom studenoga, biti gotov sa Srbijom! Vidjet ćemo.

U Francuskoj se čini da Nijemci Belgijance i Engleze progone prema obali i duž obale. Ako je tamo i nedavno došlo do povlačenja (Lille je ponovo osvojen 15. listopada), sada bi francusko sjeverno krilo trebalo biti u pokretu, a time je trebalo početi i povlačenje Francuza iz sjeverne Francuske.

Dodatak za opremu 10,720 K.; vojna plaća (s dodatkom za stočnu (konjsku) hranu za kolovoz) - oko 1100 K.; kod mene oko 200 K.; otprilike 12.000 K.; za kola (podmaršal Gerstenberger[182]) 200 K.; kolar (Supan, Medulićeva ulica 142 u Zagrebu); konji (Marzell i Frigan, Bistran) 900 K.; konj Sultan (Franz Mumelaš) 700 K. - ukupno 1942 K.

Polog u banci (…) Schellhammer & Schettera d.d.[183] 8000 K.; Mitzi[184] 500 K., troškovi smještaja kolovoz - listopad 560 K. - 9060 K. + 12.000 K. - 11.100 K.; kod mene 1. kolovoza (odlazak iz Zagreba + 640 K. + dodatni izdaci oko 300 K. + Hajmáskér 56 K. = 356 K).

Primitak 9. kolovoza: pristojba za konje 230 K., za pohranu prtljage 56 K., ratna pristojba 1050 K., doprinosi 1000 K. = 2336 K.; dodatak za prtljagu 40 K., za putne troškove 24 K., (…) 6,84 K. - 70,84. Ukupno 2406,84 K.; 10. kolovoza položeno u banku Schellhammer & Schettera 2000 K., kod mene oko 1000 K.; 11. kolovoza od podmaršala Gerstenbergera stiglo je 200 K. za povrat kola, koja su već bila prodana vo. (moram mu proslijediti 200 K.) - kod mene oko 12,000 K.

---

[180] Njemački naziv Schirwindt.

[181] Sóos von Bádok, Karl (28. srpanj 1869. - 22. lipanj 1953), austrougarski generalbojnik (umirovljen 1. siječnja 1919). Godine 1915. zapovjednik je 13. pješačke brigade 17. pješačke divizije 7. zbora (zapovjednik nadvojvoda Josip August) u sastavu V. armije pod zapovjedništvom generala pješaštva von Boroevića na talijanskom ratišut (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 175, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[182] Gerstenberger von Reichsegg und Gerstenberg, Friedrich Valentin (6. ožujak 1860. - 14. prosinac 1920), austrougarski general konjaništva. Godine 1914. zapovjednik je 27. pješačke divizije u Košicama, a od studenoga 1915. do studenoga 1918. vojni zapovjednik Bratislave (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 54, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Divisional Commanders 1914-1918“, www.austro-hungarian-army.co.uk/divcomd1.htm; Infanterietruppendivisonen, http://www.weltkriege.at/Divisionen/Infanteriedivisionen/infanteriedivisionen.htm).

[183] Schelhammer & Schattera najstarija je bečka privatna banka, koju je 1832. utemeljio trgovac C. M. Perisutti. Godine 1876. upravljanje i vlasništvo nad bankom preuzeli su Carl Schelhammer i Eduard Schattera. Danas je banka u većinskom vlasništvu (85% kapitala) ustanova austrijske rimokatoličke crkve (od sredine 20. stoljeća) (http://www.schelhammer.at/about_us; Fuchsbriefe, Der Jungunternehmer, Geld aus Russland, TOPS 2010, Berlin 2009, http://books.google.hr/books?id=A8U1oBWWqOIC&pg=PA129&dq=schelhammer+%26+schattera&hl=hr&sa=X&ei=fgMgT5K0B4ag-AaX2InEBA&ved=0CE0Q6AEwBg#v=onepage&q=schelhammer%20%26%20schattera&f=false).

[184] Maksimilijanova sestra Mitzi (Marie), v. Životopis.

Primitak 1. rujna: vojna plaća 3134,33 K.; 2000 K. položeno u banku Schellhammer & Schattera; kod mene 1565 K. (izdatak od 11. kolovoza oko 170 K.); 30. rujna putni troškovi Brčko - Beč 55 K.

Dana 1. listopada: vojna plaća 1083,33 K., dodatak za pripravnost 186 K. i ostale pristojbe 1601,22 K. (izdatak u rujnu oko 560 K.), kod mene 2017 K.

Dana 1. studenoga kod mene 1335 K. (izdatak 682 K., uključujući i polog u banci Schellhammer & Schettera 2500 K.); 2. studenoga primitak vojne plaće 1083,33 K., dodatak za pripravnost 180 K., ¼ (…) dodatka za smještaj - 1443 K.; smještaj za listopad 344,52 K., pristojba za časničke sluge 160,60 - ukupno 3211,45 K., izdatak: osiguranje za smještaj 1350 K. = 3.197,95 K. (trošak smještaja 510 K.; prijevoz, staja 23,21 K.) - kod mene (- 1500 K) 2.497 K.; 15. studenoga Mitzi 600 K. - izdatak 375 K. - kod mene 1,522 K.; 25. studenoga razlika u pristojbama zbog unapređenja[185] (vojna plaća 84,67 K., dodatak za pripravnost 60 K., smještaj 265 K., odbitak doprinosa 28,75 K., osiguranje za smještaj 2,18 K.) – 379,24 K.

Dana 1. prosinca: vojna plaća 1168 K., dodatak za pripravnost 248 K., ratna pojedinačna pristojba po 1,21 K. = 37,51 K., pristojbe za časničke sluge 187,24 K. - ukupno 1640,75 K.; odbici: smještaj 1568 K., službovne pristojbe 28,2 K., Središnji gospodarski fond 8 K. - ukupno 51,90 K. – 1588,85 K.; kod mene 2459 K. (izdatak: (…) 300 K., ophodnja 140 K.; Bauer, Rohman 108 K. + časničke sluge 181 K. + 56 K. po skladištu + 686 K. = 630 K.; 5. prosinca putni troškovi 190 K., slike (Avala, carski par, Hentzi[186]) 164 K.; 20. prosinca putni troškovi 64,26 K. (/…/ 200 K., Mitzi /…/ 100 K.) 64,26 K.; 31. prosinca kod mene 1240 K. (Mitzi u siječnju 100 K., račun Bauer 33,20 K., božićni pokloni oko 100 K.; izdatak 579 K. + 198 K. pristojba za časničke sluge).

Dana 1. siječnja 1915. vojna plaća 1596 K. (…); 3. siječnja 1915. kod mene 2746 K.; 14. siječnja 1915. račun Tiller 356,30 K.; 31. siječnja 1915. kod mene: 1772 K. (izdatak u siječnju 510 K. + 198 K. za časničke sluge); 1. veljače 1915. vojna plaća 1168 K., smještaj i staja: 405 K., dodatak za pripravnost 224 K., časničke sluge 168,12 K., kola 44 K.; odbici: smještaj 1568 K., doprinosi 28,22 K.; ukupno 3097,10 K.

Dana 1. veljače 1915. plaćeno: Mitzi 100 K., smještaj 510 k., - 3100 K. (…) Klasični dobitak na srećki 20 K.; 18. veljače 1915. putni troškovi - 70 K.; 28. veljače 1915. Seidl & Sohn 52,38 K. = 122.38 K.; 28. veljače 1915. Mitzi 100 K., kod mene 1540 K.

1. ožujka 1915. putni troškovi 40 K.

Napomena: tijekom bojne časničkim slugama nisam isplatio dodatak (mjesečno Dániel 20 K., András 10 K.), tek nakon njezinog završetka uslijedila je ukupna isplata: 30. rujna (…) Dániel 50 K. (dodatak za kolovoz - rujan, pola listopada 1914, poslano njegovim roditeljima); 2. studenoga 1914. M. Dániel 30 K. (za pola listopada i studenog); 18. studenoga 1914. András 20 K. (kolovoz - rujan); 5. prosinca 1914. Dániel 20 K. (skladište); 5. siječnja 1915. András 10 K.); 12. siječnja 1915. Dániel 20 K. (dodatak za siječanj); 1. veljače 1915. András 10 K.; 6. ožujka 1915. András 10 K.

1. ožujka 1915. pristojbe: vojna plaća 1168 K., ratna opskrba 35,51 K., dodatak za pripravnost 248 K., pristojbe za časničke sluge 87,84 K.; ukupno 1640,75 K.; odbici: doprinosi

---

[185] Unaprijeđen je u podmaršala s 1. studenim 1914, v. Životopis.

[186] Hentzi von Arthurm, Heinrich vitez (24. listopad 1785. Debrecin - 21. svibanj 1849. Budimpešta), austrijski generalbojnik. Sudjelovao je u ratovima protiv Napoleona Bonapartea, a tijekom borbi u Mađarskoj 1848. imenovan je zapovjednikom utvrde Budim. Utvrdu su Mađari zaposjeli 21. svibnja 1849. nakon 20 odbijenih juriša (17 dana protiv 30.000 mađarskih ustanika branilo ju je 5000 vojnika pod Hentzievim zapovjedništvom). Hentzi je bio smrtno ranjen i umro je 15 sati nakon pada utvrde („Hentzi von Arthurm, Heinrich“, Österrechisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 2, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1959, 276, http://www.biographien.ac.at/oebl_2/276.pdf , Allgemeine Deutsche Biographie, Band 12, Duncker & Humbolt, Leipzig 1880, 11, http://de.wikisource.org/wiki/ADB:Hentzi_von_Arthurm,_Heinrich, http://de.wikipedia.org/wiki/Hentzi_von_Arthurm).

28,22 K., smještaj 15,68 K.; ukupno 43,90 K. - ostaje 1596,85 K., (…) 1700 K., stomatolog dr. Wikner 110 K., nadzorništvo (put) 20 K.

1. travnja 1915. pristojbe: vojna plaća 1168 K., dodatak za pripravnost 240 K., pojedinačne ratne pristojbe 36,30 K.; pristojbe za časničke sluge 181,20 K. = 1625,50 K.; odbici: smještaj 15,68 K.; doprinosi 28,22 K. = 43,90 K.; ostaje 1581,60 K., kod mene 1565 K.; izdaci: 207,40 Seolik (…); 280 K. (…), 100 K. Mitzi; 187,84 časnički sluge = 595,24 K., tj. oko 600 K.

Dániel 1. travnja - 20 K. (dodatak za veljaču).

Dnevnik 1915.

četvrtak, 8. travnja

U 8 h primitak brzojava Ministarstvo rata (rezervat 6329 od 7. travnja) o mom imenovanju zapovjednikom 14. pješačke d.[187] i sa zahtjevom za što žurnijem dolasku na položaj navedene d. preko Košica[188].

subota, 10. travnja

U ½ 8 h ukrcavanje konja. Polazak u 10,25. U 22,20 večera sa sk. Jaklićem iz 95. pp. (ranjen je kod Janczyna između Przemyślanyja i Narajówa, gdje su 1908. održane vježbe zb. (bio je u sastavu zo. 11. zb.)). Opskrbni časnik.

nedjelja, 11. travnja

U 6,55 dolazak u Budimpeštu, Istočni kolodvor. Uskakanje u brzi vlak (promet brzim vlakovima prema Košicama uspostavljen je jučer). Radivoj Nikolich. Dolazak u Košice u 12,15. Opskrba zo. III. armije. Boroević, Boog, Anton Pitreich[189], Otto Filz, Louis Windisch-Graetz, njemački ppuk. Thierry. Četrnaesta pješačka d. nije podređena III., nego II. armiji (zk. Terstyánszky[190] je u Szinni). Brzojavna zapovijed zo. II. armije za mene. Boog je vrlo šarmantan, a Boroević o Vrhovnom vojnom zo. dijeli isto mišljenje kao i mi u Beču: nije previše sretan s njime. Njih su dvojica izgladili međusobne nesporazume. Današnji je napad na

[187] Četrnaestu pješačku diviziju činile su tada 27. pješačka brigada pod zapovjedništvom generalbojnika von Horvátha, 28. pješačka brigada pod zapovjedništvom pukovnika von Zeidlera te 14. poljska topnička brigada pod zapovjedništvom pukovnika von Rippera. Divizija je od svibnju 1915. bila u sastavu 8. i 5. zbora, a od listopada 1915. do listopada 1916. u sastavu 4. zbora, koji su u tom razdoblju bili podređeni II. armiji (zapovjednik general konjaništva Böhm-Ermolli i načelnik Glavnog stožera generalbojnik dr. iur. Karl Bardolff) na ruskoj bojišnici (http://www.weltkriege.at/Generalitaet/; http://www.austro-hungarian-army.co.uk; The Austro-Hungarian Army 1914-1918, Armata Austro-Ungară din Bucovina (1914-1918), http://www.austrianphilately.com/dixnut/dn6d1.htm; http://membres.multimania.fr/dgrecu/AuBuSubord.html). Imensko kazalo časnika u: Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1913, Kriegsministerium, Wien 1912.

[188] Nazivi naselja u Slovačkoj na slovačkom, njemačkom i mađarskom jeziku: „Popis gradova u Slovačkoj“, http://sh.wikipedia.org/wiki/Popis_gradova_u_Slova%C4%8Dkoj ; „Liste der Städte in der Slowakei“, http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_St%C3%A4dte_in_der_Slowakei; „Liste deutscher Bezeichnungen slowakischer Orte“, http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_deutscher_Bezeichnungen_slowakischer_Orte; List of cities and towns in Slovakia http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_and_towns_in_Slovakia); http://www.mesto.sk/; Karten des Königreichs Ungarn 1910, http://lazarus.elte.hu/hun/maps/1910/vmlista.htm).
Popisi naselja u Galiciji i Bukovini u: Alphabetisches Verzeichnis aller Ortschaften Galiziens und der Bukowina, aufgenommen im Jahre 1818, Lemberg (http://books.google.hr/books?id=h8NIAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=alphabetisches+verzeichnis+aller+orte+in+galizien&hl=hr&sa=X&ei=Oj9XT5yJHc3KswbOybSxDA&ved=0CC4Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false; „Liste deutscher Bezeichnungen ukrainischer Orte“, http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_deutscher_Bezeichnungen_ukrainischer_Orte; http://www.lemko.org///lih/indexuke.html; http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_deutscher_Bezeichnungen_bessarabiendeutscher_Orte; http://www.semanchuk.com/gen/maps/UnterschutzGalizienDeutscheMap.png.
Vidjeti i Landes-Gesetz- und Verordnungsblatt für das Königreich Galizien und Lodomerien sammt dem Großherzogthume Krakau 1849-1918 („Österreichische Nationalbibliothek, Alex, Historische Rechts- und Gesetztexte Online, Reichgesetzblatt 1849-1918“ http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=lga&datum=1849).

[189] Pitreich, Anton, vitez von (14. siječanj 1870. Beč – 9. prosinac 1939. Klagenfurt), austrougarski generalbojnik. Godine 1914-1915. načelnik je Glavnog stožera III. armije na ruskoj bojišnica (pod zapovjedništvom generala pješaštva Boroevića), a nakon toga (1915-1918) Glavnog stožera V. tj. Sočanske armije (zapovjednik generalpukovnik Boroević) te 1918. Glavnog stožera armijske skupine Boroević koju su činile I. i II. sočanska armija (v. bilj. 59) na talijanskom ratištu. Umirovljen je 1. siječnja 1919. (Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 8, 104f., http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_P/Pitreich_Anton_1870_1939.xml; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 139, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[190] Tersztyánszky von Nadás, Karl (22. studeni 1854. Skalica (Slovačka) – 7. ožujak 1921. Beč), austrougarski generalpukovnik. Od 1912. do svibnja 1915. zapovjednik je 4. zbora (početkom rata u sastavu II. armije pod zapovjedništvom generala konjaništva Böhm-Ermollija na ruskoj bojišnici). Sredinom 1915. preuzima zapovjedništvo armijske skupine Tersztyánsky (Srijem-Banat), a nakon toga III. (1915.), IV. (1916-1917) i ponovo III. (1917.) armije (v. bilj. 23) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 185, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/tersztyanszky).

Nijemce u dolini Laboreca odbijen. Tamo se nalazi i gen. Marwitz[191]. Mi isto tako puštamo Ruse da stignu do žičanih zapreka, a onda otvaramo paljbu. U 19,30 brzojav zo. II. armije: u Szinni se očekuje moj dolazak. Poslijepodne posjet Melionu[192], zk. 2. armijskog opskrbnog odsječnog zo. Večera s Boroevićem, čije je mišljenje o Vrhovnom vojnom zo. isto tako negativno kao i moje. Namjera mu je da doknadne b. osposobljava na bojišnici, odnosno da ih se odmah nakon dolaska udjeljuje u postrojbe, ali još nije stigao odgovor nadređenih. Sutra dolazak nadvojvode Friedricha[193] u Bardejov, a navečer u Košice, te obilazak 10. zb. (Martiny[194], pričuva kod Homonne). Možda će doći i do nas što bi mi bilo iznimno drago.

Travanjsko vrijeme: vjetar, povremeno kiša.

ponedjeljak, 12. travnja

U 9 h odlazak iz Košica. Dug razgovor s ppuk. von Woinovichem (27. domobranska pp.). Budući da je ranjen, preuzeo je zo. u Košicama. *Napomena*: upravo je raspustio 28. domobransku pp., kao što je to svojedobno učinio i s jednom drugom domobranskom pp. Prema sudskoj istrazi 4 ophodnje 28. domobranske pp. nisu se vratile do zozb. (izviđanje neprijatelja), ali poslije su dojavile položaj 1 ruske b. (puk. s 250 vojnika). Osma domobranska pp. krenula je preko, ali nakon što ju je primijetila 6. domobranska pp., otvorena je paljba i 8. domobranska pp. skoro je uništena (Boroević smatra priču istinitom, budući da se radilo o postrojbama njegove (III.) armije, ali osobno, takve sam priče uvijek prihvaćao s oprezom). U 12 h dolazak do uporišta Luhyňa – Alsdinihalyi. U 12,15 odlazak teretnim vlakom u jedinom vagonu 3. razreda, budući da je putnički vlak bio najavljen tek u 18 h. Kada ću tako stići do Szinne? I do položaja d.?! Navečer dolazak u Homonnu. Telefonom iz Szinne (ppuk. Salis[195]) zatražio sam automobil, ali u 20 h stiglo je vozilo zo. 14. d. iz Czirókahosszúmezőa. Putem susret s automobilom koji sam zatražio. Upoznavanje časnika zod. i Dánija[196] u Szinni.

---

[191] Marwitz, Georg von der (7. srpanj 1856. Słupsk (Poljska) – 27. listopad 1929. Unichowo (Poljska)), pruski general konjaništva. Tijekom Prvog svjetskog rata imenovan je zapovjednikom tek ustrojenog 38. pričuvnog zbora s kojim je, između ostalog, sudjelovao u bici na Mazurskim jezerima (veljača 1915.). Zbor je poslije pod nazivom Beskidski (u sastavu njemačke Južne armije pod zapovjedništvom generala Alexandra von Linsingena), prebačen na Karpate zbog prijetnje ruskog upada u Mađarsku. U jesen 1915. Marwitz je zapovijedajući general njemačkog 6. armijskog zbora (Wrocław) s kojim 1916. sudjeluje u zaustavljanju ruskog napredovanja (Brusilovljev proboj lipanj-srpanj 1916.), a u prosincu iste godine preuzima zapovjedništvo njemačkom II. armijom na Zapadnoj bojišnici. Godine 1918. zapovjednik je njemačke V. armije (Verdun) („Georg von der Marwitz“, http://de.wikipedia.org/wiki/Georg_von_der_Marwitz; http://www.firstworldwar.com/bio/marwitz.htm; http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/krgj15.html; http://home.comcast.net/~jcviser/aok/marwitz.htm; „Brusilov, Aleksej“, VE, sv. 2, Beograd 1959, 135-136, „Brusilovljev prodor“, VE, sv. 2, Beograd 1959, 136-137).

[192] Melion, Julius (10. prosinac 1860. – 12. rujan 1924), austrougarski podmaršal (1915). Umirovljen je 1. siječnja 1919. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 17, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[193] Nadvojvoda Friedrich Austrijski (Friedrich Maria Albrecht von Österreich, 4. lipanj 1856. Židlochovice (Moravska) – 30. prosinac 1936. Mosonmagyaróvár (Mađarska)), vojskovođa i vrhovni vojni zapovjednik austrougarskih oružanih snaga 1914-1917. (v. bilj. 2).

[194] Martiny von Malastów, Hugo (13. veljača 1860. Kranj – 30. studeni 1940. Graz), austrougarski generalpukovnik (1918). Godine 1914-1915. zapovjednik je 14. pješačke divizije (Čičerićev prethodnik) te 10. zbora (1915-1916), nakon čega prelazi na dužnost vojnog zapovjednika Graza (1916-1917) i glavnog nadzornika vojnih obrazovnih i odgojnih ustanova austrougarskih oružanih snaga (1917). U razdoblju 1917-1918. ponovo preuzima zapovjedništvo zborova (14. i 3. zbora) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 114, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, http://www.austro-hungarian-army.co.uk/ i http://www.austro-hungarian-army.co.uk/portraits/martiny.jpg).

[195] Salis-Samaden, Heinrich, barun, austrougarski potpukovnik, načelnik Glavnog stožera 4. zbora svibanj-lipanj 1915. (v. sljedeću bilj.) (http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

[196] Dáni von Gyarmata und Magyar Cséke, Adalbert (26. svibanj 1868. Budimpešta – 14. travanj 1920.), austrougarski generalbojnik. Od 1912. do svibnja 1915. načelnik je Glavnog stožera 4. zbora (zapovjednik general konjaništva Tersztyánszky von Nadás) u sastavu II. armije, a nakon toga preuzima zapovjedništvo 4. gorske brigade. Na dužnosti načelnika Glavnog stožera 4. zbora u svibnju 1915. naslijedio ga je potpukovnik Heinrich barun von Salis-Samaden (1915), a njega Erik Edler von Merizzi (1915-1917) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 32, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Kurz, Stefan: Die Wahrnehmung des russischen Offizierskorps durch k. u. k. Offiziere in den Jahren 1904-1906, Wien 2009, 124-126/, http://othes.univie.ac.at/5360/; „Higher Commands and Commanders“, http://www.austro-hungarian-army.co.uk/). Broucek?

U 23,30 povratak s Wittasom. U Homonni večera s domobranskim stožernim liječnikom dr. Pfaffom. Uslijed prijevoza doknadnih b. manji su transporti zaustavljeni, između ostalog i onaj s mojim konjima.

Povremeno kiša, navečer djelomično sunčano.

utorak, 13. travnja, tijekom cijelog dana sunčano, u ½ 21 kiša, ceste potpuno prekrivene blatom

Prijepodne odlazak u Szinnu. Terstyánszky je potišten i bijesan na Vrhovno vojno zo. Dáni je mirniji, ne shvaća to osobno: nadređeni s Terstyánszkym loše postupaju! Moja bi d. trebala biti na okupu. Zapovijed je već ovdje: položaji uz crtu Takcsány - Szinna. Trenutni raspored 27. pješačke br.: ½ I – IV. b. 71. pp., 5. bt. u sastavu je 43. domobranske st. d., I. b. 72. pp. udijeljena je 31. pješačkoj d., ½ I. b. 71. pp. 41. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d., dok su III. i V. b. 72. pp. te III. i IV. b. 48. pp. udijeljene zb. Schmidt[197]. U sastavu 18. zb. nalaze se i V. b. 72. pp. i II. te (…) b. 48. pp., dok su XXI. i X. poljska lovačka b. te 76. pp. podređene 5. zb. Treća bt. 28. poljske topbr. nalazi se kod zb. Trollmann[198]. Prva b. 45. pp. (Hohenlohe[199], Török, Mrazek) Modor te vo. nalaze se na crti Harapás - Vinna. Dvije b. 48. pp. trebale bi već danas biti prebačene u Takcsány. Nadam se da će se sve divizijske postrojbe uspjeti okupiti prije nego što se opet udijele ostalim višim zo. Terstyánszky i Dáni sumnjaju u to, budući da je za prijevoz istih zaduženo samo 200 ljudi. Dáni osim toga predviđa i neprekidne ruske napade. Poslijepodne posjet supruzi našeg domaćina von Sebastiana. Kćer je izjahala u pratnji Louisa Windisch-Graetza, a sin je bio u lovu s Hohenloheom. Navečer bridž s Blumom, Kálnokyjem (…). Konji još uvijek nisu stigli.

srijeda, 14. travnja, kiša

Otkazan obilazak I. bojne (…) pp. U 9 h ¼ polazak i u 10 h dolazak u Szinnu. Primanje poruka i razgovor s pristiglim boj. Gálffyjem (72. doknadna b.), sk. Kaufmannom (48. doknadna b.), natpor. Potierom (I. b. 48. pp.) i sk. Fellnerom (½ IV. b. 48. pp.). Posljednja dvojica ostavila su izvrstan utisak. Barun Potier nije imao velike gubitke (postrojba raspolaže sa 750 vojnika, ali zato ih Fellner ima samo 200). U ¾ 12 h povratak. Kiša, blato. Preuzimanje konja u 17 h na željezničkoj postaji. Od 17 do 19 h bridž s Törökom, Kálnokyjem i Blumom. Opkoparski časnik Várady je uslijed (…) kvara vozila s mladim Geistlom iz Homonne ostao kod nas na kavi (poznanik iz Temišvara). Posljednji je već bio ovdje: Czirókahosszúmező je ranije pripadao poljskom barunu Radenu, a tek odnedavno von Sebastianu, umirovljenom bankovnom činovniku iz Budimpešte (osiromašeno plemstvo). Dvije tisuće jutara bez šume? Doprema konja u 18 h.

četvrtak, 15. travnja, prijepodne kiša, hladno

Oko 16 h dolazak 71. pp. (puk. Prey). Zaustavljen je u Szinni radi mogućeg prebacivanja na granicu odsječka 9. zb., budući da je Skura Vrch izgubljen. Izgled pp. vrlo je oronuo,

---

[197] Schmidt von Georgenegg, Albert Georg (23. veljača 1861. – 29. travanj 1930.), austrougarski general pješaštva. U svibnju 1915. preuzeo je u činu podmaršala zapovjedništvo 4. zbora (nakon Karla Tersztyánszkog von Nadása, v. bilj. 4), a do tada je bio zapovjednik 43. domobranske pješačke divizije. Na dužnosti zapovjednika 4. zbora zamijenio ga je u kolovozu 1916. podmaršal Theodor von Hrodt ((Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 164, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130, http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

[198] Trollmann von Lovćenberg, Ignaz, barun (25. studeni 1860. Steyr – 23. veljača 1919. Graz), austrougarski general pješaštva (1916.). Od 1914. do 1917. zapovjednik je 19. zbora (načelnik Glavnog stožera pukovnik Karl Günste) u sastavu II. armije na ruskoj bojišnici. Na početku rata 1914. bio je zapovjednik 18. pješačke divizije u sastavu 16. zbora VI. armije pod zapovjedništvom generala topništva Potioreka na srpskom ratištu (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 189, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Higher Commands and Commanders“, http://www.austro-hungarian-army.co.uk/).

[199] Hohenlohe-Schillingsfürst, Gottfried Maximilian Maria, princ zu (8. studeni 1867. – 7. studeni 1932.), austrougarski pričuvni generalbojnik (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 73, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

veliki broj iscrpljenih vojnika. S doknadnom b., možda 2000 vojnika. Pukovnija bi trebala biti pripravna na odlazak. Dolazak 2 b. 72. pp. u Szinnu (boj. Piotrowski). Zapovijed o povlačenju 14. topbr. (Ripper meni, Kapretz u Cirókahosszúmező). Navečer dolazak puk. Mihanovića[200], zk. 28. pješačke br.

petak, 16. travnja, vedro, sunčano

U 8 h obilazak stožerne sat. i stožernog voda, a onda obilazak 1. ko. 5. ugarske domobranske k. d. u Modranyju. Jučer dolazak doknade od 43 konjanika, tako da sada ko. raspolažu s 122-125 konjanika. Hohenlohe je prignječio stopalo. Konjanički sk. Török, Mrazek, Nozdroviczky. Povratak u 11 h. Zapovijed: okupljanje 14. pješačke d.: 71. i 48. pp. u Vendégi, 72. pp. u Méhesfalvu (dio postrojbi 17. zb. upućen je neposredno preko Czirokaófalve). Dana 16. ili 17. travnja u 16 h vožnja do Dánija u Szinnu. Rusi su otvorili paljbu na kotu 922 (Kozialata, istočno od Nagipolányja) s topovima kalibra od 15 cm iz pravca uporišta Zemplén vármegye. Položaj se teško drži! Dio dolazećih postrojbi 72. pp. zaustavljen je u Czirokaófalvi, a dio se vratio sa Skura Vrcha. Prebacivanje 14. pješačke d. u Papházu itd., povezano je s Dánijevim prijedlogom (koji još nije prihvaćen): njemački zb. (3 d. s 36.000 vojnika) smijenit će 34. pješačku d. (odsječak Világ). Nakon što se postrojbe postroje (odlazak dijela postrojbi 32. pješačke d.), napast će se crta Lupków – Wola Michowa. Dáni se žali na sitničavost (Böhm-[Ermolli] otresao se preko telefona na Terstyánszkog jer 1 časnik za vezu nije bio ponuđen jelom, dok Vrhovno vojno zo. zamjera zo. 34. i 29. pješačke d. u Alsóalmádu na neugodnim prigovorima zbog gubitka Skura Vrcha). Navečer bridž: Prey, boj. Macho, Kniha.

subota, 17. travnja, vedro, sunčano

U 9 h javljeno je da se 72. pp. uslijed „trenutnog bojnog djelovanja kod Skura Vrcha“ odmah prebacuje u Méhesfalvu. Prey je donio izvješće o učinku svoje 2 sat. Skura Vrch (½ b. Kunz 72. pp.): u 5 h proboj Rusa na obje strane, te su osim 2 časnika i 32 – 37 vojnika (uglavnom časnički sluge, kuhari i itd.) svi ostali izgubljeni (veliki je broj zarobljenih). Morao sam posjetiti stomatologa dr. Jacobija. U podne dolazak puk. Rippera (14. poljska topbr.). U Szinnu dolazak puk. Kapretza s 3 bt. 14. poljske topp. (smjena s položaja kod Nagypolányja (43. domobranska pješačka d.)). U 21,30 zapovijed: zo. 14. pješačke d . sa 71. pp. i 3 bt. 14. poljske topp. upućuje se (iz Szinne) u Mehésfalvu, koju je danas u 13 h napustilo zo. 19. zb. upućeno u Papházu (Dáni: prigovori njemačkog Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice odnose se i na djelovanje zozb. iza desnog krila njemačkog odsječka).

nedjelja, 18. travnja, vedro jutro

U 8 h jahanje do Szinne, tmurno, dolazak u 8,15. Putem sam prestigao 71. pp., koja djeluje odmorno i disciplinirano. Liječnici su se upravo posavjetovali s Dánijem, koji bi još danas trebao krenuti u Budimpeštu na operaciju (izlučina nakon tifusa ili uzročnik bacila na rebru?). Njegova preuzvišenost Terstyánszky i dalje bijesni na njemačko Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice. (…) Windisch-Graetz mu je povjerio da su Nijemci iznimno nezadovoljni s II. armijom (II. i III. armija te 7. zb. trenutno su u nemilosti jer Vrhovno zo. istočne bojišnice

[200] Mihanović Edler von Frankenhardt, Karl/Carl (27/28. kolovoz 1860. – 2/3. studeni 1922), austrougarski generalbojnik (1917). Godine 1914. zapovjednik je 44. pješačke pukovnije (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 32, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/).

ne uspijeva ostvariti svoje planove!; Metzger[201] i Bardolff[202] pretvaraju se u Potioreka). Dáni smatra da će 14. pješačka d. vjerojatno preuzeti odsječak na bojišnici, i to onaj 13. domobranske pješačke d. (područje uporišta Skura Vrch i istočno od njega). Terstyánszky: uzeto mu je 12 b. s bojišnice (s one strane Karpata), što i je uzrok ove nevolje i povlačenja. Tuži se da postrojbe imaju velikih problema u uvježbavanju vještine pripreme dizanja u zrak skloništa u slučaju proboja neprijatelja, nakon čega bi se odmah krenulo u protunapad, što je svakako izvrsna ideja. Dolazak 2 voda s topovima kalibra od 15 cm; 1 vod nastavlja dalje prema Nagypolányju, a drugi će vjerojatni biti prebačen u dolinu Scólin. U ¾ 10 h jahanje tijekom kratkotrajne kiše. U 11 ½ dolazak u Méhesfalvu. Vozarski odjel 71. pp. stigao je 4 sata nakon nje (otišla je u 7 h, što znači da joj je za 16 km trebalo 8 sati; veliki zastoji zbog velikog broja kola). Poslijepodne sunčano, vedro i toplo. Cesta očigledno ima postavljen temelj, mokra je i utrta s mnogobrojnim manjim usponima, ali marljivo se radi (opkoparski odjel i zarobljenici te civilni pripadnici pučkog ustanka[203], tj. obveznici B kategorije). Cesta je vrlo uska, dovoljna je tek za prolaz 2 d. i stoga je i iznimno prometna. Prestigao sam 1 doknadni top. sklop 5. poljske topp. (Segedin, 1 bt. 27. poljske topbr. (29. pješačka d.)) nakon odmora i opskrbe. Kapretz je već čekao u Méhesfalvi. Nakon večere, bridž s Ripperom, Preyem i Kálnokyjem.

ponedjeljak, 19. travnja, prekrasan topao dan

U ½ 8 h jahanje do Schaya (zk. 41. ugarske domobranske d.) u Vendégi, loša cesta. Skura Vrch jučer je zaposjednut: glavno uporište te desni (13. domobranska pješačka d.) i lijevi položaji. Kota 788 još je uvijek u ruskim rukama (nije napadnuta kako bi se spriječilo rasipanje snaga). Zarobljene su 2 sat. 48. pp. Potpukovnik Halper nalazi se na koti 592, a genboj. Schamschula na koti 532 (Osoi). Naši topovi pokrivaju crtu bojišnice u širini od oko 400 m (što je prihvatljivo). Prihvat prebjega ruske 67. pp. (…) Zapovjednik 20. ugarske domobranske d. genboj. von Nagy preuzet će pp. 41. ugarske domobranske pješačke d. Moje topništvo stavljeno je na raspolaganje 19. zb. Načelnik Glavnog stožera 4. zb. Salis-[Samaden] poručuje da ovdje smijemo ostati još oko 2 dana. Udjelba sk. Oljače (dodijeljen je GS.) iz 43. domobranske pješačke. d. Prijepodne borbe. Izgubljeno je uporište Koziolata (istočno od Nagypolányja).

---

201 Metzger, Josef (19. siječanj 1870. Berežani (Ukrajina) – 28. srpanj 1921. Ollersbach (Austrija)), austrougarski podmaršal (1916). Od 1914. do 1917. načelnik je Operativnog odjela Glavnog stožera austrougarskih oružanih snaga te istovremeno (od 1916.) zamjenik načelnika Glavnog stožera. Godine 1917. preuzima zapovjedništvo I. pješačke divizije s kojom sudjeluje u 10., 11. i 12. sočanskoj bici na talijanskom ratištu („Metzger, Josef", Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 6, 251-252, http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_M/Metzger_Josef_1870_1921.xml; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 164, 384; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 119, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Liste der Feldmarschalleutnante", http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Feldmarschalleutnante; Schwarte, Max, Der Weltkampf um Ehre und Recht, Die Erforschung des Krieges in seiner wahren Begebenheit, auf amtlichen Urkunden und Akten beruhend, Der österreichisch-ungarische Krieg, Feldmarschalleutnant Josef Metzger, http://www.wintersonnenwende.com/scriptorium/deutsch/archiv/weltkampf/wer0512.html; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/04Feldmarschalleut/Metzger/metzger_kurz.htm).

202 Bardolff, Carl/Karl, barun (3. rujan 1865. – 17. svibanj 1853.), dr. iur. i austrougarski podmaršal (1918.). Tijekom Prvog svjetskog rata, u kolovozu 1914. u činu pukovnika zapovjednik je 29. pješačke brigade u sastavu 15. pješačke divizije pod zapovjedništvom podmaršala Friedricha baruna Wodnianskog von Wildenfelda (u sastavu 6. zbora - zapovjednik general pješaštva Boroević i IV. armije – zapovjednik general pješaštva von Auffenberg), a onda kao generalbojnik imenovan je načelnikom Glavnog stožera II. armije pod zapovjedništvom generala konjaništva Böhm-Ermollija. Godine 1918. zapovjednik je 60. pješačke divizije. Umirovljen je 1. travnja 1919. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 9, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 107, 380; „Higher Commands and Commanders", www.austro-hungarian-army.co.uk/).

203 Pučki se ustanak sastojao od umirovljenih časnika i vojnih činovnika od 19. do 42. tj. 60. godine života. Detaljnije u Zakonu o pučkom ustanku od 6. lipnja 1886.: Gesetz, betreffend den Landsturm für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, mit Ausnahme von Tirol und Vorarlberg, Reichsgesetzblatt 90/1886, 297 (Österreichische Nationalbibliothek, ALEX - Historische Rechts- und Gesetztexte Online, Reichsgesetzblatt 1849-1918, http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18860004&seite=00000297&zoom=2; http://de.wikipedia.org/wiki/Landsturm#.C3.96sterreich_seit_1886), tj. na hrvatskom jeziku: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rsk&datum=1886&size=45&page=321).

utorak, 20. travnja, sunčano, bez vjetra, vrlo toplo

U 8 h jahanje do 72. pp. u Csukaházu. Obilazak kote 607 na kojoj je postavljena 1 bt. ugarskog domobranstva. Zapovjednici: natpor. Makay i Pager. Zapovjednik 72. pp. u Csukaházi je boj. Schwartz de Megyes. Upoznavanje s časničkim zb. 72. pp. Zapovjednici b.: boj. Piotrowski i sk. Gallent. (zkp. je Gálffy, budući da je puk. Rehwald bolestan i boravi u Badenu, ali njegov se povratak očekuje ovih dana). Tijekom obilaska kote vladalo je zatišje, čuo se tek pokoji pucanj (7 topova kod (…) sjeveroistočnog izlaza iz Csukaháze). Poslije je otvorena žešća topovska paljba, a čule su se i strojnice. Sedamdesetdruga pp. raspolaže s 3-4 časnika po sat. Nakon Rehwaldovog povratka, svim će b. zapovijedati stožerni časnici. Izvrsno! Zatečena zapovijed u Méhesfalvi: 14. pješačka d. podređena je 19. zb. (Trollmann je u Papházi). Izvješće o brojnom stanju (za zo. 19. zb.): 71. pp. (15 sat.) - opskrba za 2900 vojnika s 1900 komada puščanog oružja i 7 strojnica; 72. pp. (III., V. b.) - opskrba za 2130 vojnika s 1700 komada puščanog oružja i 3 strojnice; I. b. 45. pp. (1. i 2. sat.) - opskrba za 283 vojnika, od toga 178 konjanika; 14. poljska topp. (3 bt.) - opskrba za 620 vojnika sa 16 topova (upotrebljive su 1. bt. s 4 topa te 2. i 5. bt.: svaka sa po 6 topova): ukupno opskrba za 5933 vojnika s 3600 komada puščanog oružja, 178 konjanika, 16 topova i 10 strojnica. Navečer upoznavanje časnika 71. pp. i 14. poljske topp. Sedamdesetprva pp. ima 20 časnika ili zastavnika raspoređenih po sat., svi zksat. profesionalni su časnici. Zapovjednik b. je boj. Marx. Topnička p. raspolaže s 5 – 6 časnika po bt.

srijeda 21. travnja

U 4,30 objava zapovijedi 19. zb. o smjeni 41. ugarske domobranske pješačke p. u odsječku Vendégi (1001 stopa sjeveroistočno od crkve u Telepóczu, uključujući kotu 814. Dogovor o provedbi smjene postrojbi: 21. travnja prosljeđivanje zapovijedi do razine zkb., a 22. travnja u 19 h (...) 14. poljska topp. trebala bi preuzeti zo. odsječka. Time bi preostale 2 b. 12. domobranske pp., Halper s 2 b. 48. pp. i topništvo 41. ugarske domobranske pješačke d. te moje 4 b. s 3600 vojnika (odsječak bi nakon smjene izgubio oko 300 vojnika). Dvije domobranske b. su pričuva zb. u Vendégiju. Četrdesetprva ugarska domobranska pješačka d. na raspolaganju je armijskoj skupini na crti Méhesfalva – Csukoháza – Juhos. Ova je zapovijed osujetila je plan jutarnjeg jahanja do Papháze kako bih posjetio Trollmanna i Günstea. U 8 h ¼ odjahao sam u Vendégi uz Schayevu pomoć (snalaženje u prostoru), gdje se očekivao i Trollmann, koji je stigao u ½ 11 h u pratnji Günstea. Schay je odlučan u namjeri da odsječak preda u istom opsegu u kojem ga je preuzeo, stoga danas poslijepodne planira uz pomoć 2 bt. kalibra od 15 cm (1 naša bt. (sk. Mayer) smještena je kod majura u Vendégiju, a 1 njemačka s cijevnim odbojnikom i dometom od 7800 m nalazi se na putu Vendégi – Alsóalmád (zk. je sk. Kowalski)), zaposjesti kotu 788. Navedene su bt. stigle tijekom noći i poslijepodne su bile pripravne za paljbu. Trollmann je doveo genboj. Zappea (top. brigadira 29. pješačke d.), kako bi zapovijedao top. pripremom terena (! zk. 41. poljske topbr. zove se Zapp (puk.)). Odmah da upozorim: do napada u kojem su trebale sudjelovati i moje 2 b. 72. pp. ipak nije došlo; teška njemačka bt. sporo je pucala, a paljba je otvorena tek iza 18 h; tijek događaja pratio sam od ¾ 16 do ¾ 18 h s kote 347 sjeverno od Méhesfalve. Trollmann je od Schaya zahtijevao da postrojbe koje su trebale biti smijenjene ne pusti do potpunog okupljanja i pripravnosti postrojbi koje su ih trebale zamijeniti. Što se mene tiče, tu se radi samo o neprekidnom ratu tehničkim poboljšanjima. Sada je ipak najvažniji raspored postrojbi koje bih trebao smijeniti. Odsječak puk. Colerusa (zk. 34. pješačke d.; *napomena*: njegova d. ne raspolaže nijednim vojnikom) širok je 2000 stopa i proteže se na oko 1000 stopa sjeverno od crkve u Telepóczu do križanja putova jugozapadno od kote 788: I. i II. b. 20. ugarske domobranske pp. (čije zo. danas od boj. Kossowskog (GS.) preuzima puk. Diósy, koji je do sada bio na dužnosti načelnika GS. mostobrana u Komárnu) čini 1226 vojnika. Navedena pp. ostaje podređena 14. pješačkoj d., tj. meni. Odsječak puk. Tirscheka (zk. 92. pp.) širok je 1000 stopa i obuhvaća pro-

stor prijevoja između kota 803 i 857. Druga b. 20. ugarske domobranske pp. raspolaže sa 70 komada puščanog oružja, I. b. 92. pp. s 89, doknadna b. 41. ugarske pp. sa 120, 1 sat. 96. doknadne b. sa 103, ¼ III. b. 48. pp. s 205, doknadna b. 49 pp. s 98, a u južni odsječak sk. Strohoffera (na istom području nalaze se i II. i III. b. 33. pp. sa 634 vojnika te 2 sat. 86. doknadne b. sa 192 i ¾ III. b. 48. pp. sa 658 vojnika) dolaze postrojbe boj. Gálffya: 2 b. 72. pp. sa 1700 vojnika (otišle su već danas nakon objeda i opskrbe; oko 16 h primijetio sam ih tijekom odmora na prijevoju (...) kote 430 zapadno od Csukaháze); odsječak ppuk. von Halpera (zk. 48. pp.) proteže se na istok i uključuje i kotu 857 Skura Vrch (1300 stopa). Prva b. 20. ugarske domobranske pp. raspolaže sa 120 komada puščanog oružja, III. b. 67. pp. sa 70, ¾ I. b. 31. ugarske domobranske pp. s 240, 407. ugarska domobranska b. s 260, I. b. 32. ugarske domobranske pp. s (…) i IV. b. 48. pp. s 296 komada puščanog oružja. Ovdje se okupljaju i 48. pp. (1159 vojnika) i 1 b. 71. pp.; odsječak puk. Madlera (brigadir 13. domobranske st. d.) proteže se 1200 stopa na istok do uključujući kotu 814: 1. i 24. domobranska pp. raspolažu sa 872 vojnika, 411. ugarska domobranska b. s 202, a II. b. 31. ugarske domobranske pp. s njih 240. Treću b. 20. ugarske domobranske pp. smijenit će 3 b. (11 sat.) 71. pp. (boj. Marx); 2 lijeva odsječka na koti 352 (Osoi) od genboj. Schamschule preuzet će puk. Mihanović (brigadir), dok je desni odsječak preuzeo puk. von Prey sa stožerom 27. pješačke br. (koja je do sada bila u sastavu skupine Halper). Četrdesetprva ugarska domobranska d. dolazi u Méhesfalvu zbog doknade i opskrbe. Tamo se nalaze neke od 8 prebačenih doknadnih b. iz Csukaháze i Juhosa. Ostatak postrojbi bit će nakon smjene udijeljen izvornim d. Ugarske domobranske b. 407 i 411 nalaze se u Vendégiju. Smjena će se provesti tijekom današnje i sutrašnje noći. Nakon kobnog miješanja postrojbi, 14. pješačka d. konačno će odsječak dovesti u red, iako nakon smjene gubi 400 vojnika, ali zato dobiva uvježbane, odmorne i pouzdane postrojbe s pričuvom u Vendégiju (2 brojčano slabije b. s 260 i 202 vojnika), a iza nje se nastavljaju postrojbe 41. ugarske domobranske pješačke d., koja bi prema Schayu uskoro trebala biti popunjena na razinu od oko 5000 vojnika (moj je odsječak prema iskazu o smjeni postrojbi širok oko 6700 stopa i budući da ga pokriva oko 6000 vojnika, na svaki korak i bez divizijske pričuve, dolazi skoro 1 vojnik). Topništvo 41. ugarske domobranske pješačke d. ostaje: 3 bt. (boj. Schwartz de Megyes, 1 poljska haubička bt., 2. gorska bt. i 2 bt. kalibra od 15 cm (njemačka bi bt. trebala uskoro otići)), a tu su i moje 3 bt. 14. poljske topp., koja će već danas tijekom noći zaposjesti položaj na koti 447 sjeverozapadno od Vendégija. U odsječku djeluju još 2 bt. 4. poljske topp. (boj. Schwartz s prijevoja južno od kote 645 koja se nalazi istočno od Csukaháze te 2 bt. 51. ugarske domobranske pješačke d. na uzvisini Osoi), što bi značilo 12 lakih + 2 teške bt. Nasuprot njima djeluju 2 teške ruske bt. (kalibar od 12 cm) kod uporišta Balnica i Wierch Rydoszowa (2 topa), čiji domet seže skoro do Vendégija. Osim toga, naslućuje se 1 poljska ili gorska bt. na koti (…) Horski 641 te 3 bt. (2 poljske topničke i 1 poljska haubička) na (…) Kiczeri jugoistočno od Telepócza. Kod Schaya sam osim Trollmanna zatekao i Günstea, Kornhabera[204], puk. Webera (31. ugarska domobranska pp. iz Veszpréma, brigadir), Diósyja, Zappa i Markusa (načelnik GS.).[205] Schay je javio da se ne osjeća dobro (živci), te zbog toga ne može osobno obići najisturenije položaje. Günste: rasprava o postupanju V. armije sa Slameczkom[206]. Zahtjev o pohvali Przyborskog uslijedio je preko Potioreka. Schay smatra napad suvišnim, dobro da se odustalo od njega. Tijekom smjene postrojbi lako je moglo doći do svinjarije. Mihanoviću sam naložio da nakon upozna-

[204] Kornhaber von Pilis, Adolf (2. travanj 1856. – rujan 1937.), austrougarski naslovni general pješaštva (1918). Godine 1915. zapovjednik je 51. ugarske domobranske pješačke divizije 8. zbora u sastavu II. armije (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 9, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.austro-hungarian-army.co.uk).

[205] Markus, Ludwig, načelnik Glavnog stožera 41. ugarske domobranske pješačke d. 8. zbora u sastavu II. armije na ruskoj bojišnici 1915. (http://www.weltkriege.at).

[206] Slameczka, Oskar (17. kolovoz 1874. Brno – 24. listopad 1944. Beč), austrougarski pukovnik. Detaljnije u: Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 322-323.

vanja s prilikama u njegovom odsječku izradi prijedlog o mogućem napadu na kotu 788 (Dáni: Mihanović je fizički slabašan, ali izvanredno odvažan: od zb. Schmidt stigao je zahtjev za otpust, koji je proslijeđen zo. 5. zb.). Od ¾ 12 do ½ 13 h povratak (jahanje). Velika vrućina. Rusi su jučer od 16 do 19 h pucali na položaj Skura Vrch, inače zatišje.

četvrtak, 22. travnja, prijepodne toplo, oko podnevna nekoliko oblaka, u 14 h kiša

Smjena je danas provedena samo u najistočnijem odsječku (71. pp.). Napad na kotu 788, koji je bio planiran za prijepodne, nije proveden. Dvanaesta ugarska domobranska pp. smatra se preslabom, a top. pripremu terena nedovoljnom. Čini se da je njemačka bt. (15 cm) ostala bez streljiva ili ga ima jako malo, iako se još jučer tvrdilo da raspolaže s 200 naboja po topu. U ½ 13 h odlazak vo., a u 16 h i nas iz Méhesfalve preko Vendégija prema položaju njemačke bt. Satnik Kowalski tuži se na jučerašnji slabi učinak topništva (kota 788) te smatra da glavni problem leži u lošim telefonskim vezama (preopterećeni telefoni): ostao je bez streljiva. Bitnici je zapovjeđen dolazak, ali onda je prebačena na položaj 29. pješačke d. Navečer (potrošila je streljivo) stigla je zapovijed o pokretu. Obilazak bt. 7. ugarske domobranske poljske topp. na koti 333, por. Riss, 2 upotrebljiva topa s 40 naboja. S Kapretzom i Ripperom do 2 bt. 14. poljske topp. (desno krilo). Na naše su topništvo bile usmjerene ruske granate od 12 cm. I na kraju obilazak bt. od 15 cm (pokret 4. i 5. poljske haubičke bt.). U ¼ 18 h dolazak u Vendégi kod Schaya. Ponovljeni napad danas opet nije uspio, iako je zk. pješačkih postrojbi proslijedio dojavu o dovoljnoj top. pripremi terena. Lijevo krilo nije obavilo posao te je prema izvješću pretrpjelo gubitak od 70%, a desno se krilo nakon kratkotrajnog napredovanja tijekom noći planira vratiti na stari položaj. Zbog Zappea (29. pješačka d.) Schay je već razgovarao s Trollmannom; ovaj uporno gura Zappea. U 19 h odlazak Schaya i stožera na konjima, čime sam preuzeo odsječak u doticaju s neprijateljem. Količina je top. opreme nezadovoljavajuća. Sa 100 naboja raspolaže samo Kapretz, ostali su topovi na minimalnoj količini. Gorska bt. javlja da je streljivo loše, da se veliki broj zrna uopće ne rasprsne. Osim toga, tu su i problemi s opskrbom. Bitnice raspolažu samo s 20 časnika. U 21,15 žestoka paljba na našem desnom krilu, koja se uskoro proširila duž cijele crte bojišnice.

petak, 23. travnja, toplo, sunčano

Tijekom noći napadi na 71. pp. Ukupni gubici 102 vojnika. Oko 250 vojnih bjegunaca, svi pripadnici (…) ruske 137. pp. Spominju velike gubitke od jutros. Navodno je ruska 139. pp. (…) odbila krenuti u napad, ako joj se ne pridruže časnici. Skoro su svi bjegunci (…) Rusi, čak ima i Sibiraca. Od 8 do 10 h sa sk. (11. opkoparska sat.) obilazak Osoija, gdje smo zatekli Mihanovića, boj. Krenna (14. poljska topp.) i sk. Mayera (teška haubička bt.). Obilazak utvrđenih položaja odsječka Osoi: izvrsno su postavljeni i održavani, a tu su i 2 minska polja. U ½ 12 h početak paljbe ruskih granata na Vendégi i to nedaleko od našeg glavnog stana (škola). Početak naše paljbe. U ¾ 15 h odlazak do brvnare, koja se jučer počela graditi, u udolini južno od kote 484. Navečer su prostorije za puk. Rippera i mene bile spremne, a ostatak koliko je to bilo moguće, nužno je završen, tako su sada svi časnici smješteni u zatvorenom prostoru. Oko 17 h granata je pala uz školsku zgradu u Vendégiju, ubijena su 2 vojnika i 2 konja. Pravovremeno smo otišli! Oko 17 h podmaršal Kornhaber (51. ugarska domobranska pješačka d.) s načelnikom GS. sk. Takátsyjem i dodijeljenim ppuk. uzvratio je posjet (prijepodne se nismo mogli vidjeti, jer se loše osjećao). Dvije b. 32. ugarske domobranske pp. (Juhos) obećane su mi kao pričuva na kotama 592 i 602. Do njihovog dolaska u odsječcima ostaju 2 domobranske b., koje su i inače predviđene za smjenu. Navečer dojava puk. Preya o ruskim pripremama za napad (uklanjaju zapreke). Zapovijedi o osiguranju top. podrške. U ½ 21 h zvukovi borbe. Prey: čini se da se radi o demonstracijama, budući da Rusi pucaju iz zaklona uopće ne pokušavajući napredovati. Kornhaber je odredio da pričuva zb., 407. i 411. ugarska domobranska b., zbog ugroženosti Vendégija ulogorili su se u našoj dolini. Paljba

navodno potječe od gorskog topništva (Takátsy, pogodak u trbuh). Tijekom jučerašnje noćne borbe mogli su se tijekom paljbe prema bljeskovima cijevi utvrditi položaji neprijatelja. Na žalost, Rusi su na središnjem grebenu zaposjeli sve prikladne položaje za izviđanje te postavili topove kalibra od 12 cm s dosegom (…), u odnosu na koje smo nemoćni bez obzira na nadmoć u broju topova.

subota, 24. travnja, prijepodne sunčano

Od 7 – ¼ 12 h obilazak kote 440 na kojoj se nalazi bt. 8. poljske haubičke p., te nastavak dalje prema sjeveru do 200. pričuvne bt. (4. poljska topbr.) do odsječka Diósy – Gálffy (12. ugarska domobranska pp. i 72. pp.) i st. rovova odnosno do položaja u podnožju kote 788. Zapovjednik je b. sk. Dezsö, a zk. 72. pp. sk. Gallent. Sedamdesetdruga pp. u najboljem je raspoloženju i puna samopouzdanja. S Gálffyem razgovor o mogućim slabostima bojišnice; utvrđivanje krilnih uporišta s bokovima prema unutrašnjosti bojišnice. Poslijepodne obilazak uzvisine istočno od našeg tabora i promatranje paljbe novih haubica tipa M i kalibra 10 – 15 cm (2 komada) za fino uvježbavanje gađanja (sa visoravni Kiczere i kote 563 u pravcu kote 788), što je navodno bilo vrlo uspješno, iako zbog šume i zaravni kote 788 osobno nisam mnogo vidio. Između 16 i 17 h primijećen je požar kod Vendégija u kojem su izgorjele 24 zgrade koje su se nalazile iza položaja teške bt. Naselje će se morati napustiti što vrijedi i za Kornhabera i njegovu 51. ugarsku domobransku pješačku d.

nedjelja, 25. travnja, ponovo prekrasno vrijeme usprkos nekoliko oblaka i izvjesnog zahlađenja (već 7. prekrasan dan zaredom)

U 7 h odlazak do ppuk. Halpera (48. pp.) na kotu 592. Njegov je odsječak dobro utvrđen, ali još nedovoljno za st. strojeve. Zahtjevi u odnosu na opskrbu: brašno, pšenica, kiselo. Halper je jučer ulovio jelena. Divljač je nakon zaposjedanja uzvisina pobjegla u mirnije udoline. Jeleni, srne, divlje svinje. Na povratku susret s genboj. Horváthom (27. pješačka br.), koji je do nedavno bio u sastavu 13. domobranske st. d., a sada prelazi k meni te preuzima desno krilo (odsječak Halper i Prey). Dolazak u stan u ½ 11 h. Tijekom noći dolazak (…) ugarske domobranske b. (sk. Binder iz 44. pp. (ranije 38. pp.) izgubio je kod Gródeka kao zk. 44. doknadne bojne lijevi palac). Ovime je ustrojena 304. ugarska domobranska pp. s 407., 411. i 414. b.; zk. boj. Radwaner (60. pp., bio mi je podređen u Chebu), jučer je objedovao s nama u pratnji 2 zkb. (sk. Sághi i ksk. Valescu iz 9. ugarske domobranske husarske p.). Pukovnija je pričuva zb. U 15 h odlazak u Juhos (na konju) do Horvàtha odnosno Preya, gdje sam zatekao i puk. Heissecka, brigadira 13. domobranske st. d., kojoj pripada susjedni odsječak. Očekuje se da će priprema st. rovova i veza ubrzo već toliko napredovati, da će se ovi odsječci moći bez problema obići. Odsječak je utvrđen osim kod prijevoja između kota 814 i 857, gdje nas neprijatelj nadvisuje, a danas se postavljaju minobacači. U 18 h povratak preko kote 444. S nama je objedovao sk. Konya (zk. topništva 51. ugarske domobranske pješačke d.). Hvalisavac. Navečer borbe kod Skura Vrcha. Topništvo je upravo bilo raspoređeno za paljbu u noćnim uvjetima: bt. Pokorny (2. bt. 14. poljske topp.) umiješala se s uporišta Touste (kod kote 572), na što je paljba prestala (Rusi su pucali na položaje 48. pp., gdje su bili postavljene zapreke u obliku drvenog kozlića obavijenog bodljikavom žicom). Dojava o pokretu ruskih postrojbi iz Zellöa prema koti 588 (istočno od Skura Vrcha), na koje je paljbu otvorio top. sklop Schwarz južno od kote 645. Dogovor s Preyem i Horváthom te Ripperom: priprema gorske bt. (sada na koti 602) u odsječku Prey za bočni napad na neprijatelja (utvrđivanje st. strojeva) te prebacivanje bt. kalibra 15 cm kod Vendégija na kotu 440 sa svrhom djelovanja na kotu 933 Czerenin (priprema terena za mogući napad na Czerenin). Skoro cijeli dan ruska paljba na uporište Osoi i uzvisine zapadno od Vendégija. Na udaru je bilo i naše zaleđe, gdje se na kotama 602 i 592, doduše kao pričuva zb., nalazi po 1 b. 31. ugarske domobranske pp.

(tijekom noći napredovanje sat. u pripravnosti, kod svake kote po 1 sat.). Bojnik Piotrowski (72. pp.) poslao nam je 3 ruske puške.

ponedjeljak, 26. travnja, sunčano, zahlađenje, navečer svježe

Dolazak nadvojvode Leopolda Salvatora[207] iz Szinne preko Méhesfalve oko 11 h na visoravan oko 1 km jugozapadno od kote 489. U njegovoj su pratnji bili Lobkowitz[208] i puk. Reutter.[209] Naše bt. otvorile su paljbu na kote 514, 788 i Kiczeru, na koju je pucala i teška haubica M 15 genboj. Zappea. Gore smo posluženi s hladnim doručkom, a onda smo se pješice spustili u tabor (predstavljanje časnika i fotografiranje s nadvojvodom i Lobkowitzem). Nadvojvoda je kao i uvijek bio iznimno ugodan. Napustili su nas oko ¾ 14 h i uputili se u Méhesfalvu na večeru sa Schayem (i s njegovom suprugom i sinom). Poslijepodne zapovijedi: prebacivanje gorske bt. s kote 602 u Juhos, gdje bi se prema dogovoru s Prayem, u njegov odsječak prebacilo nekoliko gorskih topova (st. stroj s 2 haubice od 15 cm (iz majura Vendégi) na polo²aju istočno od poljske haubičke bt. kod kote 440.). Kod 51. ugarske domobranske pje ačke d. pojavilo se 7 vojnika ruske 33. pp., koja se navodna nalazi u sastavu ruske 35. pje ačke d.: Rusi planiraju napad 28., zbog čega zapovijedi u odsječcima 9. zb. o pojačanju i izmjenama polo²aja topova. Navečer kratka paljba na Skura Vrch, u koju se ponovo umije ala i bt. Pokorny. Top 3. gorske bt. 14. gorske topbr., koja je jučer prebačena u 13. domobransku st. diviziji, danas je uni ten (pun pogodak Rusa), dok je drugom topu eksplodirala cijev, tako da je preostao samo 1 top. Neprijatelj je paljbu otvorio samo na Skura Vrch: 2 poginulih i 5 ranjenih 71. pp. Vendégi je bio po te en.

utorak, 27. travnja, oblačno, povremeno ki a

Dopuna: Lobkowitz: Szurmay je u Hajsadu, zkd. u Fenyvesvölgyju, Puhallo[210] u Nagyberezni, a Goglia[211] u Utczásu (tijekom boravka nadvojvode Leopolda Salvatora tamo je pokopan ruski gen. Mirbach[212], inače zk. 3. husarske p., koji je tijekom izviđanja (pješice) zalutao i naletio na našu predstražu. Dozsa ima lakši oblik bage, a Fecske zadebljanja na

---

[207] Nadvojvoda Leopold Salvator Austrijski (Leopold Salvator von Österreich-Toskana, 15. listopad 1863. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav – 4. rujna 1931. Beč), general topništva, vlasnik 18. pješačke pukovnije i 13. poljske haubičke pukovnije (Schematismus für das kaiserliche und königliche Herr und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1913, Kriegsministerium, Wien 1912, 20; „Leopold Salvator von Österreich-Toskana", http://de.wikipedia.org/wiki/Leopold_Salvator_von_%C3%96sterreich-Toskana).

[208] Lobkowitz, Maria Zdenko Vincenz Pius Kaspar, princ von (5. svibanj 1858. Beč – 13. kolovoz 1933. Harrachov (Češka)), austrougarski podmaršal i dvorski predstojnik nadvojvode Karla Franje Josipa te glavni pobočnik kralja Karla (1916-1918) (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 383; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 107, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; „Lobkowitz", http://de.wikipedia.org/wiki/Lobkowitz_(Adelsgeschlecht)).

[209] Reutter Edler von Vallone, Arthur Franz (22. travanj 1866. Holleschau – 15. travanj 1950. Beč), austrougarski generalbojnik (1917). U razdoblju od 1914. do 1918. brigadir i zapovjednik topničkih postrojbi (Broucek, Peter: Ein General im Zwielicht, Band 1, Wien-Köln-Graz, 1980, 420; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 150, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

[210] Puhallo von Brlog, Paul, barun (21. veljača 1856. Brlog – 12. listopad 1926. Beč), austrougarski generalpukovnik (1916). Godine 1915. kao general topništva zapovjednik je 5. zb. (načelnik Glavnog stožera pukovnik Herrmann Sallagar) u sastavu II. armije, te 1915-1916. naizmjenično zapovjednik III. i I. armije u okviru armijske skupine Böhm-Ermolli (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 145, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

[211] Goglia von Złota Lipa, Ferdinand Johann Anton, vitez (13. rujan 1855. – 17. rujan 1941.), austrougarski general topništva (1916). Od svibnja 1915. do ožujka 1918. zapovjednik je 5. zbora, a nakon toga 24. zbora. Umirovljen je 31. 12. 1918. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 56, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

[212] Mirbach, Nikolaj Nikolajevič, barun (16. svibanj 1868. – 10. travanj 1915. Karpati), ruski general i zapovjednik 11. isjumske husarske pukovnije („Mirbah", http://ru.wikipedia.org/wiki/; http://www.grwar.ru/persons/persons.html?id=2887; http://regiment.ru/bio/M/265.htm; http://books.google.com/books?id=21IBAAAAQAAJ&pg=PA629&hl=de&source=gbs_selected_pages&cad=0_0#PRA1-PA305,M1; http://books.google.com/books?id=HNkEAAAAIAAJ&printsec=titlepage#PPA412,M1; Neue Deutsche Biographie, Band 17, Duncker & Humblot, Berlin 1994, 554–556a; http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016335/images/index.html?seite=570; Stavenhagen, Oskar: Genealogisches Handbuch der kurländischen Ritterschaft, Bd.: 1, Görlitz, [1939], http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/bsb00000602/images/index.html?seite=561&pdfseitex).

zglobovima prednjih nogu. Liječi ih glavni veterinar 14. poljske topp. Zapovijed o gradnji i uređenju položaja za postavljanje poljskih topova. Do Skura Vrcha mogu se koristiti 2 prilaza. Bridž od 17 do 19 h s Ripperom, Kalnókyijem i Blumom.

srijeda, 28. travnja, vrlo hladna noć, tijekom dana hladan vjetar

Dolazak zk. inženjerijske b., sk. Dobribána. Pregovori 72. pp. preko opunomoćenika s Rusima o pokapanju približno 200 leševa navedene pp. Pregovarač: ruski puk. (137. pp. (…)), čije se uporište nalazi oko 300 stopa od bojišnice. Pukovnik šalje pozdrave zk. 72. pp. i poručuje da su ga iz istog razloga posjetila već 2 pregovarača. Ako stigne suglasnost zkzb., sutra će se u 8 h na koti 788 izvjesiti bijeli stijeg, što bi značilo da će pokapanje biti dopušteno do 14 h. Telefonska dojava o bijegu austrijskog časnika s časničkim slugom Rusima ((…)). Zapljena 2 sanduka s našim eksplozivnim nabojima za vježbe gađanja. Čim im počnemo koristiti, ove će naboje Rusi s našim oružjem ispaliti na nas. Glasine o padu Konstantinopola i revoluciji u Beču. Tri prebjega (…) pp. Tijekom noći 2 haubice od 15 cm prebačene su s položaja kod majura Vendégi u nizinu istočno od kote 440 i danas su vježbale gađanje na kotu Czerenin 933. U Juhos je prebačena gorska bt., a na kotu 607 umjesto nje 1 top. vod (14. poljska topp.). Peta poljska haubička bt. (zkd. ppuk. Tomaszczyk) danas bi trebala stići s položaja kod Nagypolányja u Szinnu, a sutra u Méhesfalvu kao zamjena za poljsku haubičku bt. 8. poljske topp. (kota 440). Pet topova, od kojeg je 1 potreban popravak. Na znanje predmet Mihanović (prijava Kroupe[213]). Poslijepodne nenajavljen posjet Kornhaberu (1 km južno od nas u šumi). Bridž kao i jučer od 17 do 19 h.

četvrtak, 29. travnja, vrlo hladna noć, ali jutro već bez vjetra, toplo, sunčano

Zapovijed Vrhovnog vojno zo. istočne bojišnice: Mihanović je udijeljen 44. pp. (Szurmay), Alfred Zeidler je zk. 27. pješačke br., a Csoban načelnik GS. 13. zb. Osim toga stigla je i dojava (ali ne i uredba) o raspuštanju armijske skupine Tersztyanszky. Zapovjedništvo 4. zb. bit će prebačeno u Takcsány (43. i 13. domobranska pješačka d. i 32. pješačka d.), zo. 8. zb. u Szinnu (13. domobranska pješačka d., 41. i 51. ugarska domobranska pješačka d.), dok 34. i 29. pješačka d. ostaju u sastavu 19. zb. Time je prekinuto neprirodno stanje u podjeli zo. u okviru II. armije. Tersztyanszkom navedena degradacija vjerojatno neće lako pasti. Divizije: 34. Birkenhein, 29. Zanantoni (19. zb. Trollmann), 51. Kornhaber i 14. Csicserics (8. zb. Scheuchenstuel), 13. Kregar, 32. Willerding i 43. Schmidt (4. zb. Tersztyanszky), 18. zb. Ziegler, 5. zb. Puhallo): II. armija. Potpukovnik Tomaszczyk javio se u 9 h i preuzeo upute. Smjena poljske haubičke bt. planirana je tijekom današnje noći. Do 9 h na koti 788 nije primijećen bijeli stijeg, stoga je otvorena paljba (u posljednje vrijeme Rusi ne prihvaćaju prijedloge o privremenom primirju kako bi se pokopali poginuli). Jučer: nove doknadne b. 29. pješačke i 51. ugarske domobranske d. odmah će biti prebačene na bojišnicu i to na crtu Tölgyeshegy – Agyidóc – Szinnamező – Tüskés, gdje će pod zo. (…) časnika biti dalje uvježbavani (ruski sustav; Boroević mi je rekao da je to bio njegov zahtjev). Naš 2. odred vo. mora napustiti Cirókahosszúmező, budući da i tamo stižu doknadne b., a on će biti prebačen u Zalacsku (izmjena: u Sámod Lucsku istočno od Nagyjemihályja), odakle naš zk. divizijskog vo. šalje poštu u Szinnu. Oko 13 h neprijatelj je otvorio paljbu na visoravni Touste i Csukaház. Natporučnik Pokorny (zk. 5. bt. 14. poljske topp. na koti 788) javlja, da je primijetio djelovanje neprijateljske bt. na koti 693 Drozdiaska, na što je teškom haubičkom vodu na koti 440 u sastavu 14. poljske topp. (boj. Kraus) naređeno otvaranje paljbe na kotu 693 pod zo. puk. Kapretza (na Osoiju). U ¼ 16 h neprijatelj je na lijevo krilo 72. pp. (kota 788) ispalio oko 50 naboja, ali i teških granata, zbog čega je na temelju Ripperovog zahtjeva s naše strane

[213] Kroupa, Joseph, austrougarski generalbojnik. Sredinom 1915. zapovjednik je 59. pješačke brigade 43. domobranske streljačke divizije u sastavu 4. zbora II. armije te 29. pješačke d. (svibanj 1915. – travanj 1916.) (http://www.austro-hungarian-army.co.uk/).

otvorena paljba na kote 724 (Kiczera) i kotu 693. I od Zappea (29. pješačka d.) zatraženo je djelovanje na kotu 805 Na Stobach, jer neprijatelj navodno napada i iz pravca Kiczera – Na Stobach (uski prolaz na koti 788). Oko ½ 21 h žestoka paljba kod kote 814, kao i ranijih dana (zatišje jučer i prekjučer).

petak, 30. travnja, topla noć, prekrasan vedar dan

Od ½ 8 h bis ½ 12 h izviđanje top. položaja prema pozadinskoj crti. Obilazak kote 437 (sjeverno od Méhesfalve i do žičanih zapreka na Sultanu), kota 620 (…) – kota 671. Dolazak 1 b. 48. pp. (oko 700 vojnika) iz sastava 43. domobranske pješačka d. Danas će prenoćiti u Juhosu, a sutra odmor. Predviđena je za odsječak Halper, odakle je b. Macher 71. pp. udijeljena Preyu. Na taj su način sve postrojbe 48. i 71. pp. u sastavu moje 14. pješačke d., svaka u svom odsječku. U ponoć stupa na snagu novi raspored postrojbi 8. zb. (Szinna). Sutra dolazak njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija s Bardolffom. Uskoro slijede detaljnije upute, a čini se da stižu i Scheuchenstuel[214] i Sündermann[215]. Najprije bi trebali obići 41. ugarsku domobransku pješačku d. (Méhesfalva, Csukaháza, topništvo Schwarz), a nakon toga bi uslijedilo promatranje vježbi gađanja i obilazak 305. ugarske domobranske pp. Objed kod nas, budući da bi sutra trebala biti gotova nova kantina. Tijekom noći osmatranje neprijateljskog topništva i to s kote 671 (uočavanje mogućih top. položaja na temelju bljeska topovskih cijevi tijekom paljbe).

subota, 1. svibnja, prekrasan, topao dan

Potkivanje konja (3 konjanika) u Csukaházi 5. bt. 14. poljske topp. U ¼ 10 h odlazak na doček njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija kod križa i putom preko prijevoja do Méhesfalve. Dolazak oko 11 h. Pratnja: Bardolff, Scheuchenstuel i Sündermann. Pješice uspon na obronak zapadno od kote 488. Izvrsno gađanje svih bt. Oko ½ 13 h dolazak na položaj 305. ugarske domobranske pp. (b. Hági i Valescu), obilazak njezinog i našeg tabora, te oko 13 h dolazak do automobila na prijevoju (...). Svi su bili puni hvale za ugarske domobranske postrojbe i naš tabor, kao da nešto slično nikada ranije nisu vidjeli. Böhm-Ermolli bio je vrlo ugodan, bez ikakvih prigovora. Bardolff: na pitanje o našim planovima odgovorio sam da osim provođenja ujutro pristiglih zapovijedi (v. dolje), ništa drugo nije dogovoreno, osim možda napada kod (…). Böhm-Ermolli: Puhallo želi da se 14. pješačka d. prebaci na njegovo područje, ali njemu je drago, što se ova izvrsna d. nalazi na ovdašnjem isturenom položaju. Gore navedena zapovijed detaljnije opisuje zadaću II. armije: zadržavanje neprijatelja i sprečavanje odlaska snaga, te žestoko oružano djelovanje, osobito topništva (*napomena*: sa svime time smo i sami počeli još mnogo ranije), praćeno manjim probojima. Što se tiče 14. pješačke d., u planu je ponovno zaposjedanje kote 788, pri čemu sam morao ukazati na činjenicu da se radi o 2 vrha, a zaposjedanje drugog vrha našu, inače prihvatljivu, situaciju, ionako ne bi poboljšalo, jer, ako bi ga i osvojili, teško bi ga zadržali zbog neposredne blizine neprijateljskog topništva. Tijekom noći je b. Nitsche (72. pp., 250 vojnika) stigla u Juhos. S b. Fritsch 48. pp. broj vojnika povećan je za 900. Zrakoplov je izbacio zemljovid s ucrtanim položajima neprijateljskih bt. na prostoru Balnica – Solinka. Wittas i Buzarov otišli su na odmor.

nedjelja, 2. svibnja, toplo i sunčano

U 7 h jahanje do Juhusa i obilazak b. 48. (boj. Fritsch) i 72. (boj. Nitsche) pp. Četrdesetosma pp. upravo je krenula na misu, momčad je izvrsno izgledala (tijekom noći preuzet će položaj). Sedamdesetdruga pp. ne izgleda tako dobro, ali preostalo joj je još nekoliko dana odmora. Nastavak obilaska pješice: gorska bt. oko 600 stopa sjeverozapadno od kote 619 u podnožju visoravni (…): 3topa u prilično jadnom stanju. U 11 h povratak. Zapovijed: 5. svib-

[214] Scheuchenstuel, Viktor von, grof ((v. bilj. 14)
[215] Sündermann (v. bilj. 13)

nja pokret 10 doknadnih b., samo što još nije odlučeno hoće li odmah biti dodijeljene postrojbama na bojišnici ili će proći uvježbavanje u odsječku. Mihanović je dobio 14 dana odmora te se oprostio. Njegov nasljednik Zeidler isto tako ima 4 tjedna odmora tako da sutra dolazi puk. Schnetzer, brigadir 41. ugarske domobranske pješačke d., koji će preuzeti zo. 28. pješačke br. (odsječak Osoi). Pod paljbom našeg topništva Rusi postavljaju strojnice nasuprot kota 788 i 857. Jučerašnja paljba navela je zo. 27. pješačke br. na zaključak da je neprijatelj dobio pojačanja, što bi predstavljalo veliki uspjeh naše svakim danom sve žešće paljbe i pripadajućih pojačanja (inženjeri i 2 b.). To bi značilo da vežemo ruske snage, koje zbog toga ne odlaze. Glavnostožerni sk. Farfoglia (zo. 8. zb.): stigao je brzojav o napadu njemačke XI. armije[216] (koja je tek stigla) na okolicu Gorlica. Ti Nijemci! Na zapadu se bore za prijelaz preko Ysera i još im preostaje snage za nas. Prema *Pester Lloydu* navodno je pokušaj iskrcavanja na Dardanele konačno odbijen. Sultan je preuzeo naslov „gazi." *Pester Lloyd*: ugarsko dopisništvo službeno je objavilo da je protiv Auffenberga pokrenuta sudska istraga o događanjima tijekom njegovog obnašanja dužnosti ministra rata 1912., što nije povezano sa sadašnjim ratnim učinkom. Satnik Schmidt ostaje kod Dunajca, a naknadno će doći novi opkoparski odjel (vrlo bitno: veze na 2. prihvatnoj postaji zapadno od potoka Pčoliné). Rusi su danas do sada malo pucali, kao i poslijepodne na području Skora Vrch – Czerenin. Prema izvješću za razdoblje od 15. do 30. travnja d. je izgubila 52 časnika (3 poginulih) i 2200 vojnika: borbe 48. pp. na Skura Vrchu i 71. pp. kod Nagypolányja.

ponedjeljak, 3. svibnja, ujutro vedro, oko 10 h oblaci, a u ½ 11 h kiša, navečer vedro

U 6 h jahanje do 48. pp. (pješačenje od kote 440). Radovi izvrsno napreduju, položaji su dobro utvrđeni usprkos blizine neprijatelja od oko 70 stopa. Stvarno možemo biti mirni. U ¾ 12 h povratak. Dolazak Schnetzera, s kojim nisam razgovarao, jer je stigao prijepodne. Dvije bt. 5. poljske haubičke p. zaposjele su položaje južno od Juhusa. Zapovijed: 20. ugarska domobranska pp. smijenit će 12. (Diósy protestira, ali Schay ustraje na tome), a pričuvu 38. ugarske domobranske pp. (po 1 b. na kotu 592 i 602) zamijenit će 30. ugarska domobranska pp. i to tijekom noći s 4. na 5. svibanj. Vijest iz Ratnog tiskovnog ureda: s naše bojišnice na crti Malastów - Gorlice – Gromnik pobjedničko napredovanje (u savezu s Nijemcima) te pokušaji prijelaza donjeg toka Dunajca.

utorak, 4. svibnja, topla noć, vedar dan, ali hladan vjetar

U 6 h jahanje do 71. pp. preko Juhosa (gdje sam se priključio Preyu). Tamo mnogobrojna događanja. Na prijevoju između kota 814 i 857 neprijatelj nadvisuje doduše našu bojišnicu, a iako je sljedeći položaj udaljen oko 30 stopa, nema razloga za uznemirenost. Od ¾ 17 – ¼ 18 h oko 20 granata palo je na naš tabor, ali nije bilo gubitaka. Njihovo djelovanje je ograničeno zbog čestih pokreta na ovom prostoru. Čini se da je ovo granica njihovog dometa. Tiskovne objave o jučerašnjem nastavku uspjeha i zaposjedanju položaja koje su Rusi držali

[216] Njemačka XI. armija ustrojena je u ožujku 1915. i upućena na Istočnu bojišnicu pod zapovjedništvom generalpukovnika Augusta von Mackensena (načelnik Glavnog stožera pukovnik Hans von Seeckt). S operativno podređenom austrougarskom IV. armijom pod zapovjedništvom nadvojvode Josipa Ferdinanda na lijevom boku te austrougarskom III. armijom pod zapovjedništvom generala pješaštva Boroevića kao zaštitnicom na desnom boku, sudjelovala je u bici kod Gorlica (Tarnów) 2-5. svibnja kada je došlo do proboja ruske bojišnice (ruska III. armija pod zapovjedništvom generala Radka Dimitrieva) („Gorlice", VE, sv. 3, Beograd 1960, 390-391; „Makenzen August, VE, sv. 5, Beograd 1962, 341; „11. Armee", http://de.wikipedia.org/wiki/11._Armee_(Deutsches_Kaiserreich); http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html; „Mackensen, August von", Neue Deutsche Biographie, Band 15, Duncker & Humblot, Berlin 1987, 623 f., http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016333/images/index.html?seite=639; „Mackensen August", http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/MackensenAugust/index.html; „Dimitrijev Radko", VE, sv. 2, Beograd 1959, 499).

nakon bitke kod Limanove[217] od Karpata do Visle. Do sada je zarobljeno oko 30.000 zarobljenika i zaplijenjeno 229 topova i 63 strojnice. Tijekom prekjučerašnje noći, prema izjavama zarobljenika, oko 250 Rusa napalo je uporište Diósy koje je od bojišnice udaljeno oko 2000 stopa. Neprijatelj je počeo progoniti poljsku stražu, ali povukao se nakon što smo otvorili paljbu. Izviđanje. Od ruske ophodnje koja se sastojala od 3 vojnika, zarobljen je kod položaja 48. pp. 1 židov, inače pripadnik 137. pp. i časnik za vezu kod zobr. u Solinki, gdje se nalazi i divizijska bolnica, a stožer d. je u Cisnoj. Dao nam je još dodatne podatke o položajima bt. itd., ali ništa bitno. Zapovjednici odsječka imaju utisak da neprijatelj se smanjuje snage, nego naprotiv pojačava položaje i provodi smjene postrojbi, na što ukazuje i pojačano oružano djelovanje. Otvorena je paljba na željezničku postaju Balnica (s ove strane glavnog grebena Karpata), na kojoj su uočeni vlakovi, ali zbog velike udaljenosti nije bila uspješna. Ipak, uništena je stražarnica na sporednoj, uskotračnoj pruzi kod Telepócza (na kojoj je isto tako ustanovljen željeznički promet).

srijeda, 5. svibnja 1915., hladna noć, plovila okovana ledom, ali sunčano uz povremeno hladan vjetar

Tabor je tijekom noći djelomično napušten. U 4 h zaprimanje zapovijedi o otvaranju top. paljbe na Na Stobach radi podrške napadu 29. pješačka d. U 6 h, nakon što je u novom taboru, koji se nalazi oko 2000 stopa južno od dosadašnjeg, postavljena telefonska postaja, pješice odlazak do položaja sk. Schmidta (1. sat. XI. opkoparske b.), koji se nalazi na pola puta između starog i novog tabora, nedaleko od onoga 51. ugarske domobranske pješačke d. Pod Ripperovim zapovjedništvom na prostoru između kota Na Stobacha i Kiczere paljbu su otvorile: 1. top. sklop 14. poljske topp., teški haubički sklop Vendégi, top. vod na koti 602, 2 bt. 7. ugarske domobranske poljske topp., te 5. bt. 14. topp. Pokorny. Dvadesetpet topova. Prijepodne je 29. pješačka d. bila uvjerena da je Na Stobach očišćen, te je u 11,15 počela napredovati. Četrdesettreća domobranska pješačka d. krenula je (…) preko Méhesfalve i Szinnamezöa prema Alsóalmádu. Povučena je iz odsječka Nagypolány i zamijenjena okupljenom 31. pješačkom d., ali raspolaže samo s oko 3.000 vojnika, što znači da 19. i 8 zb. na bojišnici kao pričuvu imaju samo po 1 slabu d. Poslijepodne zaprimanje interne dojave (okružnica načelnika željezničke postaje Takesány): 160.000 zarobljenika, 464 topova, 1200 strojnica, 24.000 konja. Službeno: neprijatelj se duž cijele bojišnice povlači pred III. armijom na sjever. Potjera. Pruski Beskidski zb. (Marwitz) s desnim krilom kreće prema Lupkówom. Zapovijed o potjeri za vlastite postrojbe u slučaju nastavka povlačenja neprijatelja: desno krilo 14. pješačke d. preko Czerenina prema (...) Solinki. Raspored vlastitih postrojbi i zapovijed o djelovanju topništva. Drugi topnički sklop 14. poljske topp. stiže sutra navečer. Dolzi i posljednja b. 72. pp. Smjena pričuve (2 b. 31. ugarske domobranske pp.). Pukovnik Weber, zkp., niži je po činu od Schnetzera i ostaje kod 41. ugarske domobranske pješačke d. U 22 h završetak radova na brvnari predviđenoj za moj smještaj.

četvrtak 6. svibnja, tijekom noći hladno, tijekom dana sunčano s povremenim hladnim vjetrom

Dvadesetdeveta pješačka d. (Zanantoni) danas je s 42. pp. napala Na Stobach i zaposjela položaj, nakon čega je odbijen ruski protunapad. Izgubljene su skoro 3 cijele sat. (besmisleni pothvat!). U 7 h odlazak do Schnetzera na Osoiju i rasprava o napadu: pokret genboj. Horvátha uz crtu Skura Vrch – Czerenin. Dvadesetosma pješačka br. ne smije uzaludno biti

[217] U bici kod Limanowe (Limanowa-Łapanów) 3-12. prosinca 1914. sukobile su se austrougarska IV. (zapovjednik nadvojvoda Josipa Ferdinand), III. armija (zapovjednik general pješaštva Boroević) te ruska III. (general Radko Dimitriev) i VIII. (general Brusilov) armija, nakon čega su Rusi odustali od daljnjeg napredovanja prema Krakovu i povukli se na Biału i Dunajec („Limanova-Lapanuv“, VE, Sv. 5, Beograd 1962, 193-194; „Schlacht in den Karpaten“, http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_bei_Limanowa-Lapanow).

prebačena u nizinu, tako da će se njezine postrojbe najprije okupiti na kotama 788 – 803, a onda će prema potrebi biti dalje raspoređene. Bitno je sprečavanje ponavljanja sramote da se neprijatelj povuče, a mi to ne primijetimo i ponovo ispadnemo budale. Računam na skoro napuštanje (možda i danas tijekom noći) ruskog položaja na Skura Vrchu, ali i na žilav otpor na graničnom prijevoju (Czerenin). Ne smijemo juriti. Kako bi osigurao svoje povlačenje, neprijatelj će se što dulje pokušati održati na ovom terenu. U 15 h dojava natpor. Pokornog o pokretu na koti 693 (zapadno od Czerenina), navodno se radi o odlasku topništvo (otvaranje paljbe). Dolazak 2. topničkog sklopa 14. poljske topp. s umornim vojnicima i 10 topova. Pukovnik Weber (31. pp.) sutra preuzima zo. 28. pješačke br. umjesto Schnetzera. U 16 h jahanje do Horvátha u Juhosu. Dogovor o potjeri, odnosno napadu na Czerenin. Povratak u 19 h.

petak, 7. svibnja, vrlo topao, prekrasan dan

Od ¼ 7 do ¾ 13 boravak na položaju 72. pp. Radovi izvrsno napreduju. Obostrane živahne ophodnje duž bojišnice. Jučer i danas ujutro zarobljeno 6 vojnika. Glavni događaj u okviru službenih vijesti: napredovanje do crte Dąbrowa – Pilzno – Jasło. Ceste na Karpatima zatvorene su s naše strane uz pravac Dukla – Ryjemanów, gdje se (na bojišnici Boroević) povlače jake neprijateljske snage u novom poretku, ali i one će biti zaustavljene! Tridesetčetvrta pješačka d. već je neposredno blizu Beskidskog prijevoja. Vjerojatno će se Rusi i pred nama početi povlačiti, jer je odavde (a osobito od Nagypolánya) udaljenost do presjeka pravaca kod Leska (jedina veza) kao i do Ryjemanówa ista. Poslijepodne su uočene 2 b. sjeveroistočno od Telepócza. Zrakoplovi javljaju da se vo. posvuda povlače, a i pojedine b. Čini se da je proboj prema Gorlicama bio dobra ideja. Rusi navodno trenutno ne raspolažu s dovoljno pričuvnih i doknadnih postrojbi za veliku bitku, a možda nemaju ni dovoljno topništva. Samo to može objasniti činjenicu da je proboj kod Gorlica cijelu bojišnicu natjerao na pokret. Iako sam uvijek tvrdio da Rusija ipak nema dovoljno vojnika na raspolaganju, još uvijek ne mogu vjerovati da smo protiv Rusije ostvarili tako silan uspjeh! Samo da se sreća ne okrene! Sutra dolazi posljednja b. 72. pp. iz Szinne. Boj. Gálffy predlaže prebacivanje doknadne b. u pp. bez dodatnog obučavanja. Na bojišnici će dobiti bolju obuku. Sada mladi vojnici posljednje doknadne b. otvaraju paljbu na nišan prema ruskim st. rovovima pod zo. sk. Gallenta. Zapovjedništvo 8. zb. traži da se doknadna b. okupi u Vendégiju. Osim toga potrebno joj je udijeliti i stožernog časnika (boj. Nitsche) i svakom zk. barem 1 časnika i odgovarajući broj dočasnika te izabrati i vježbališta. U 20 h iznad Skura Vrcha primijećena je paljba. Komentari: oproštajne salve. Poslije slična dojava i s kote te gusti dim iz pravca Solinke. Smetnja tijekom noći: 51. ugarska domobranska pješačka d. planira u 4 h napad na visoravan Na Stobach, te traži početak top. podrške od 3 h nadalje. Uslijed veselja nemirna noć.

subota, 8. svibnja

U 2 h sve su pp. mogle samo utvrditi da je bojišnica ostala bez Rusa! Znači ipak! Stvarno se radilo o oproštajnoj pucnjavi i podmetnutim požarima. Navečer je gorjelo i glavno uporište Balnica. Istovremeno dojave 51. ugarske domobranske i 13. domobranske st. d. o odlasku izv. odreda u skladu s rasporedom prema Czereninu i bez susreta s neprijateljem. Oko 9 h 48. pp. zaposjela je položaje na Czereninu, a ona i gorska bt. i 5. bt. 14. poljske topp. I sâm sam htio otići na Skura Vrch, ali morao sam čekati raspored postrojbi zozb. Vedro, toplo vrijeme, predvečer oblačno. Dolazak puk. Rehwalda, zk. 72. pp. U 14 h jahanje preko Csukaháze i kota 498, 844 (Skura Vrch) i 756 (Solinka). Dolazak u 17 h. Opkoparski odjeli čistili su položaje od ruskog oružaj, oruđa i leševa. Čini se da je Ruse zapovijed o povlačenju iznenadila. Iza sebe ostavili su veliki dio opreme. Dvadesetprva domobranska pješačka d. donijela je više od 100 pušaka. Zabušanti u okviru 21 nove d.: 14. i 58. pješačka d. Posljednja je bila pričuva. Naše uspon na kotu 814 nismo mogli nastaviti zbog prestrmog terena. (…) Silazak do Czerenina pretežak. Tabor od 15 do 19 h i odlazak 71. pp. Razgovor s puk. Halpe-

rom, čija pp. osigurava glavno uporište Solinku, gdje gore naslage gorivog drveta. Sedamdesetdruga pp. objedovala je prije pokreta, a u tabor je stigla nakon 18 h. Sve je u najboljem redu, osim problema s vo.: jedina prohodna cesta je cesta Telepócz – Balnica, što znači da je koristi i topništvo i vo. 14. i 29. pješačke te 51. ugarske domobranske pješačke d. Topništvo se prevozi dvanaesteropregom! Sve stoji i koči. Navečer je zozb. upućen zahtjev za regulacijom prometa, a Kapretz javlja da njegove bt. još uvijek stoje u dolini. Odobren je zahtjev o pokretu 5 teških haubičkih bt. preko Takcsányja, Roztoke i Cisne. Telefonska veza sa zozb. uspostavljena je već u 18 h, što je značajan pothvat. Raspored postrojbi zozb. stigao je u 20 h u sažetom obliku bez popratnog obrazloženja: u zoru pokret jake prethodnice prema crti Sazówka – Wolosań, a glavni dio postrojbi 14. pješačke d. okupit će se kod uporišta Zubracze. Teškog sam srca morao zapovjediti pokret 72. pp. u 23 h, budući da je završila s odmorom i opskrbom (od ostalih ostale su samo pričuvne postrojbe). Čemu to? Čak je preporučeno da se s njom po mogućnosti pošalje i topništvo. Ali, vojni specijalni zemljovid pokazuje samo gorske kozje i pješačke staze! Lijevo krilo 4. zb. kreće sutra na cestu prema Baligródu, a desno krilo 19. zb. preko prijevoja Žebrák. Predstraže 51. ugarske domobranske pješačke d. na istoj su visini kao i naše, a glavni dio snaga 41. ugarske domobranske pješačke d. nalazi se kod Maniówa, ½ kod Solinke i ½ kod Balnice. Na ovaj smo način mi, 8. zb., već sutra odbačeni. Evo što će se dogoditi: ako napredujemo kao 2. crta bojišnice, ili ako nas izvuku s ovih položaja i prebace negdje drugdje, bit ćemo spori zbog opskrbe. Između prijevoja Lupków i Roztoka veze su loše; 3 zb.! Ista je situacija i na prijevoju Uzsok, gdje se nalaze 18. i 5. zb. Sada će svakoj d. 8. zb. biti udijeljen 1 gorski ko. vo. Poljske kuhinje i vo. možda se ni sutra neće uspjeti probiti do nas. Žebrák 19. i 8. zb.; Baligród 4. zb.

nedjelja 9. svibnja, tijekom noći kiša, ujutro tmurno, povremeno kiša, poslijepodne sunce

Kod Solinke od 5 h pokret 300. ugarske domobranske pp. (sat. raspolažu s 230 vojnika koji su iz 13. domobranske st. d. prebačeni u 51. ugarsku domobransku pješačku d.); 1., 14. i 25. domobranska pp., koje napreduje preko Cisne u pravcu Lopienke i kojima je odobreno korištenje puta preko Zubraczea, raspolažu s oko 100 – 120 vojnika po sat. U 8 h odlazak na jahanje. Rusi su dio putova pretvorili u staze na drvenim gredama. Dostigao sam zo. 13. domobranske st. d. (podmaršal Kreysa, genboj. Tunk). Oko 12 h dolazak u Zubracze. Još uvijek haraju mnogobrojni požari. Moji časnici poznaju naselje i tvrde da nedostaju cijeli nizovi kuća. Zgrada šumarskog ravnateljstva (nasuprot našeg sjedišta, tj. glavnog stana) potpuno je izgorjela, kao i parna pilana. U selu su pronađene velike količine riba (…) i zobi. U 11 h dolazak Hohenlohea. Bridž. U 14 h dolazak njegove d. i smještaj u tabor. Inženjerijske postrojbe grade nove mostove uz one izgorjele. Pruga je temeljito uništena. Današnji ciljevi napredovanja postrojbi 4. zb.: 31. pješačka d. Polanki - Buk, 32. pješačka d. Bystre, 13. domobranska pješačka d. Lopienka – Dolżyca; mi, 8. zb.: Zubracze, tj. 14. pješačka d. visoravni Sazówka – Wolosań; 51. ugarska domobranska pješačka d. Maniów s visoravni i kotom 1001, 41. ugarska domobranska pješačka d. pričuva u Solinki i Balnici; 29. pješačka d. 19. zb. pokret preko prijevoja Žebrák. Borbe 4. zb. na cesti prema Baligródu s postrojbama ruske zaštitnice. Tridesetdruga pješačka d. potpuno je ustrojena, a 27. djelomično (½) (armijska pričuva); 32. pješačka d. stigla je u Jabłonki, a stožer u Habkowce. Dolazak rasporeda postrojbi u ½ 22 h: 8 zb. na istok iza položaja ostalih zb.: 14. pješačka d. na crtu Wetlina – Smerek, 41. ugarska domobranska pješačka d. Kalnica – Strezobowiska, 51. ugarska domobranska pješačka d. Przysłop – Krywe (smještaj u praznoj školskoj zgradi). Bitnice su zaplijenjene, a 72. pp. ostaje na crti Sazówka – Wolosań do crte Piaski – Rabe, koje su zaposjednute bez borbe (?). Promet u pravcu Telepóck - Balnica zaustavljen je. Zapovjeđen je pokret samo vo. i 29. pješačkoj d. te našem topništvu, koje još uvijek nije na vrhu, ali dolazi preko Czirókaófalve. Prije 12. svibnja ne može se računati na opskrbu iz Cisne. Oko 18 h okupljanje 1. i 2. bt. 14. polj-

ske topp., te (još ranije) gorske bt. kod određenog tabora, tj. stajališta Solinka. Dolazak našeg vo. u ½ i I. b. 72. pp. (sk. Kessler) s 450 vojnika u 19 h. Ostatak će pričekati kod uporišta Zubracze, nakon čega će 72. pp. u svom sastavu imati 3 b.

ponedjeljak, 10. svibnja, tijekom noći i ujutro slaba kiša, nakon toga hladni sjeverac, od 9 h sunčano, ali i dalje hladan vjetar

U 8 h odlazak iz Zubraczea na konju. Dolazak topništva (2 bt. 14. topp.) i vo. (poljske kuhinje) 71. pp. Pretekao sam cijelu povorku. Čelo pp. imalo je jednosatni odmor od ¼ 10 h kod uporišta Krywe. Kod crkve sa stožerom br.[218] (Horváth, Prey, Kapretz) do 9,50. Nakon toga oko 11 h dolazak u Smerek. Cisna i Kalnica izgorjele su do temelja. Istočno od uporišta Krywe i kod Przyslupa uništeni su mostovi. U Smereku zo. 18. zb., general pješaštva Ziegler (načelnik Glavnost stožera Lunzer[219]). Njihov položaj: dolazak jučer preko gorja, kod Berezkog i južno od kote Smerek 1223 naišli su na rusku zaštitnicu i došlo je do manjih borbi. Danas pokret 44. domobranske pješačke d. (Goiginger, Ludwig), preko Saworzeca prema istoku i 9. pješačka d. (Schön) preko Smeraka na položaje Zatwarnica i Hulskie. Dojava 9. pješačke d. o neprijatelju kod kota Kiczera 649 – Zatwarnica - Hulskie (manje postrojbe) te kod Zawoja; inače ništa (prekid telefonskih linija). Neprijatelj je zaposjeo južni rub šumovitog područja na visoravni Odryt (vrlo duboko). Postrojbe bi još danas trebale krenuti prema Sanu. Divizija je vrlo slaba (3500 vojnika; svi tirolski zemaljski strijelci ustrojili su 1 p. od 500 vojnika). Sedamdesetšesta pp. udijeljena je 9. pješačkoj d. i raspolaže s oko 2000 vojnika. Pukovnija je u sastavu 5. zb. i to 66. pješačke br. (Dwernik). Šesdesetpeta pješačka br. napreduje prema Stuposianyju, dok se 37. ugarska domobranska pješačka d. nalazi na položaju Ustrzyki Górne. Iza 13 h prolaz 71. pp. Obilazak 48. pp. i gorske bt. Izvrstan izgled, osobito 48. pp., čiji su vojnici mnogo snažniji. Oko 17 h, upravo kada sam zapovjedio ponovo uspostavljanje doticaja sa zo. 8. zb., javljeno mi je ono odjahalo samo ¼ sata ranije. Ziegler: odlazi u Jaworzec čim mu jave da su njegove postrojbe stigle na San, što znači da su ispunile današnju zadaću. Mi (Ripper, Kapretz i ja) smo pokušavali predvidjeti što će se dogoditi s nama i kamo će nas prebaciti? Vjerojatno će nas usmjeriti preko Dwernika (jer dalje istočno nema ni puta) i to samo nas (14. pješačku d.), jer će i 41. i 51. ugarska domobranska pješačka d. danas teško uspjeti stići do predviđenog cilja. Time bi se naša d. našla u neposrednoj blizini 5. zb. te bi tamo mogli sasvim i ostati. Oko 19 h dolazak 72. pp. u Smerek, koja je do 12 h bila je na crti Wolosań – Sazówka. U ½ 21 h dolazak našeg vo. Smještaj u praznom župnom dvoru.

utorak, 11. svibnja, hladna noć, vedar dan, vjetrovito

Prolaz kroz prekrasnu okolinu! U 2 h iznenađujuća izmjena: 14. pješačka d. bit će prebačena na uporište Usztrayki Górne u sastav 5. zb. S time u vezi (naknadno saznanje) zapovjeđeno je ukrcavanje zo. 8. zb.[220] s 51. ugarskom domobranskom pješačkom d. i 37. ugarskom domobranskom pješačkom d. (kamo? Bukovina? ili Italija?); dolazak pripravne 51. ugarske domobranske pješačke d. u 10 h u Baligród. Wittas (načelnik GS.) stigao je u 5 h i prenoćio pri zo. 41. ugarske domobranske pješačke d., a do tamo je prebačen automobilom. U 7 h odlazak na konju. Dolazak u Ustrzyki Górne u podne, gdje sam zatekao Pogányja (…) s njegovom br. (u sastavu 37. ugarske domobranske pješačka d.), koji je upravo odlazio prema Málomrétu na ukrcaj. Cesta Berechy Górne – Ustrzyki Górne u jako je lošem stanju. Kod nas su prenoćili top. sklop Hohenlohe i 71. pp. Genboj. Horváth s 72. pp. i 2 bt. 14. poljske topp. nalazi se u Berechyju. Sve su poljske kuhinje stigle do postrojbi, naš vo. u ½ 20 h. Smještaj u seljačkoj kući. U zidu prostorije određene za ured nalazi se rusko neeksplodirano topovsko zrno. Vi-

[218] Dvadesetsedma pješačka brigada.
[219] Pukovnik (http://www.weltkriege.at).
[220] Početkom 1916. zbor se u sastavu III. armije (general pješaštva von Kövess) nalazi na crnogorskom i albanskom ratištu, a sredinom iste godine u sastavu XI. armije (generalpukovnik Dankl) na talijanskoj bojišnici (http://www.weltkriege.at).

jesti: napredovanje naših postrojbi do Dębice, Dynowa i Sanoka. Kod Sanoka nalaze se i 3 ruske d. Ispred nas je prethodnica 33. pješačke d. (5. zb.), koja je prešla San. Neprijatelj nije uočen na prijevoju Odryt. U 21 h raspored postrojbi, prema kojem mi osiguravamo podršku 33. pješačke d; visoravan Czereszna južno od Sana još uvijek je u neprijateljskim rukama; prethodne skupine (48. i 71. pp.) upućene su prema Dydiowi. Natporučnik Fleischhacker odjahao je u Berezki do Goglie po najnovije vijesti i vratio se u 2 h.

srijeda, 12. svibnja, tijekom noći mraz, ali topao i sunčan dan

Pokret 72. pp. i topništva prema Berechyju, a u ½ 5 h odlazak u Berezki (prolaz kroz Ustrzyki Górne u 7 h), kamo bi trebale biti prebačene 48. i 71. pp. te ko. Török i genboj. Horváth. Nesporazum: Goglia smatra da bi do napada trebalo doći još prije radova. Odlazak u ½ 7 h u Berezki na razgovor s Gogliom. Oko nas je zaposjednuta visoravan Czereszna. Doručak (rižoto) u 9 h. Prey kreće s 48. i 71. pp., a nadaleko i naširoko nema ni traga od neprijatelja. U ¼ 14 h dolazak u kotlinu 1000 stopa južno od majura Stuposiany, a nakon toga do majura gdje se nalazio naš vo. Jučer konačno objed i opskrba nakon neprekidnog gnjavljenja zo. 5. zb. Tridesetsedma ugarska domobranska pješačka d. južni je odred ostavila u Berezkiju, a danas stiže i 1 potpuni sjeverni odred.Očekuje se dolazak još 2 odreda tako da je (…) situacija spašena. Sve postrojbe napreduju, (…) orkestar. Devetnaesta i XXI. poljska lovačka b., vo., topništvo. Sve postrojbe, osim husara, raspolažu s bojnim vo. (poljske mobilne kuhinje). Stvarno stanje: desno od nas nalazi se 7. pješačka d., dok bi 33. pješačka d. trebala danas napredovati do crte Holowiecko – Mszaniec – Michniowice, a mi iza njezinog desnog krila (Lomná – Boberka). Fecske je iz Berezkija s Andrásom prebačen u veterinarsku ambulantu (već nekoliko dana problemi s prednjim kopitima). U ¼ 16 odjahao sam iz majura Stuposiony. Prestigao sam 12. pp. koja je imala smotru s orkestrom pred puk. Magerlom. Dozsa ima povrijeđeno prednje lijevo kopito: 2 bolesna konja u 1 danu! U ½ 18 h dolazak u Boberku i smještaj u parnoj pilani. Naselje nije razrušeno, osim što je kod crkve izgorio most. Prema izjavama stanovnika ovdje se nalazila ruska 65. divizija, koja se povukla u 2 h i to prema Turkoj, ali budući da put nije bio slobodan, krenula je prema Sambiru. Veliki je broj muškaraca bio određen za kopanje rovova kod Sambira, ali ostali su zbog iznenadnog povlačenja. Prey nije naišao na neprijatelja. U 14 h ovdje su još navodno bile pješačke i kozačke ophodnje. Do 19 h dolazak svih postrojbi. Poljske mobilne kuhinje stigle su tek kasno tijekom noći. Danas je bio naporan dan. Sedamdesetdruga pp. prešla je 30 km, dok su 48. i 71. pp. prešle manju udaljenost, ali više su sati napredovale u bojnom poretku kroz šumu po teškom terenu i na velikoj vrućini, iako se o tome može razmišljati i kao o dobroj vježbi nakon zanemarivanja provođenja sustavne pripreme postrojbi za pokret tijekom dugog ležanja u st. rovovima.

četvrtak, 13. svibnja, Uzašašće, ujutro tmurno, rominjanje, oko ½ 8 h vedro, povremeno vrućine, poslijepodne nevrijeme, oko 19 h rominjanje

U 2 h zaprimanje rasporeda postrojbi. Odlazimo u Holowiecko u 6 h; ispred nas je 33. pješačka d. na crti Strzylki – Tysowica. Zboru, koji je stigao do sambirske ceste, dodijeljeno je 6 km bojišnice uz oko 12 topova, što je odgovarajuća širina bojišnice. Istočno od nas trebalo bi napredovati lijevo krilo 7. pješačke d. do položaja Topolnica. Jučer je zo. 5. zb. bilo u naselju Wołosate, danas poslijepodne stiže u Lomnu. U 6 ¼ h jahanje. Dolazak u Lomnu u 7 ½ h, gdje sam prisustvovao misi u samostanu. U ¼ 11 h dolazak u Holowiecko, smještaj u župnom dvoru. I Lomná i Holowiecko nisu pretrpjeli veća ratna razaranja. Čak smo pronašli i slamu, jučer čak i sijeno. Navodno je stanovništvo vrlo sklono Rusima. Postrojbe jučer nisu ostvarile planirane ciljeve napredovanja, ni 33. niti 7. pješačka d. Nadređena zo. šute, što je vrlo dobro. Puhallo: (preko sk. Tschepena, nadzornika vo. u Lomni) ne želi natjeravati postrojbe. Dolazak svih postrojbi između 13 i 14 h, a uskoro i mobilnih kuhinja. Dolazak našeg

vo. u 17 h. Tridesettreća pješačka d., vjerojatno zbog kašnjenja rasporeda postrojbi, kasnila je u polasku 1 ½ sati, što nam je iznimno zasmetalo. Usprkos tome, napredovanje je bilo lako i drago mi je da su postrojbe odmorne. Na ²alost, počeli su problemi s opskrbom. Nemamo opskrbni vo., tako da ne mo²emo poslati postrojbe. Čini se da su husari veź danas dobili svoje kuhinje. Slična je situacija i sa streljivom, dobivaju ga samo ga bt. Sve su povorke jo prilično udaljene. Nema traga ni topni tvu ppuk. Tomaszczyka (5 poljskih top. bt. i 2 poljske haubičke bt.). Samo da ih nisu nekome drugome dodijelili. Najveźu va²nost ima sporo napredovanje. Navečer su se čuli pojedinačni topovski pucnji (nakon 2 dana zati ja od strane neprijatelja). Na boji nici 33. pje ačke d., jo su oko 17 h i Werbuki Verch i Ho³ownia (zapadno od glavne ceste), odrešeni za prebacivanje postrojbi, bili u neprijateljskim rukama. Strzylki, gdje se nalazio glavni stan 33. pje ačke d., bio je na udaru topovske paljbe. Neprijatelj mo˛da zaposjeda stare polo˛aje kod upori ta Stary Sambir. Jučer napredovanje do crte Rzeszów – Sanok – Lisko. Lijevo krilo II. armije trebalo je danas stięi do sjeci ta pravaca kod polo˛aja Ustrzyki Dolne, to je za Rusi sigurno vrlo neugodno, pa mo˛da zbog toga njihova za titnica zaposjeda polo˛aje kod upori ta Stary Sambir. Vidjet ęemo. U 21 h izvje ęe opskrbnog časnika: svi opskrbni vo., osim topni tva, nalaze se u Boberki, te su obnovili zalihe (daleko iznad predvišenog). Jedino nedostaje kruh, ali zato imamo bra no (zar ęemo peęi kruh?). Postaja Sokolniki sambirske ˛eljeznice postaje opskrbna postaja. Opkoparskog sk. Dobribịna uzelo nam je zozb. radi izgradnje putova. U ¾ 22 h raspored postrojbi prema zapovijedi zozb.: 33. pješačka d. Busowiska – Terszów (visoravni Holownia – Werbuki Herb – Izbiec Herb još uvijek nisu u našim rukama); 14. pješačka d. Łużek Górny; odredi svih oružja (puk. Rehwald, 72. pp., 1. bt. 15. poljske topbr. (…) i ½ ko. na koti Lisy 622), 13. domobranska pješačka d. iz uporišta Mszaniec u Strzylki, te je neposredno podređena zo. 5. zb.

petak, 14. svibnja

Sedamdesetdruga pp. napustila je između 4 i 5 h istočni rub Holowieckog. Mi u 5,15, najprije do željezničke postaje Strzylki – Topolnica. Putom susret s Gogliom, koji je na istom položaju bio i poslijepodne (lugarnica). Rusi nisu previše uništili ceste i pruge (nedostatak eksploziva?). Gori kolodvorska zgrada u Strzylkiju. Ujutro se neprijatelj posvuda povlačio. Navečer je uočen još sjeverno od Topolnicyja. Prolaz automobila u kojem su sjedili Dáni, Blénesi[221] i Catinelli Willy[222] (7. pješačka d.) na putu prema Topolnici. Ceste su zakrčene s postrojbama i vo. 33. pješačke d. Oko 11 h mi i naša glavna povorka mogli smo krenuti dalje. Izvadak iz rasporeda armijskih postrojbi: danas napredovanje do crte Chyrow – Stary Sambir (što bi prethodnici uz napor moglo i uspjeti). Sedma pješačka d. kreće prema istoku, tj. prema Podbužu, a 40. ugarska domobranska pješačka d. (Planckh) prema Opaki. Bilten od 13. svibnja: 143.000 zarobljenika, 100 topova, 200 strojnica, a kod Odrzechowe, iza vlastitih postrojbi, predalo se razbijeno zo. ruske 48. d. Naše su postrojbe na lijevoj obali Visle stigle do uporišta Stopnica i Kielce. Danas bi u našim rukama trebao biti Przeworsk, možda čak i odsječak Jarosław – Przemyśl, te pravac Chyrow, Stary Sambir i Borysław. Samo da što prije stanemo! Kruha nema već 2-3 dana (za danas je opskrbni vo. osigurao 2 pričuvna obroka s dvopekom), a što se tiče streljiva raspolažemo samo onime što imaju vojnici i bt., što isključuje svaku veću bitku. Ostale su d. iscrpljene zbog potjere na teškom terenu i loših putova. Četrnaesta pješačka d. barem je fizički odmorna. Ako neprijatelj stane ili čak krene u napad, doživjet ćemo nešto slično kao i Potiorek u prosincu [1914.]. Oko 12 h dolazak do uporišta Łużek Górny. Slaba kiša. U ½ 14 h pljusak. Sve su naše postrojbe (48. i 71. pp., topništvo)

[221] Blénesi von Gyergyószentmiklós, Alexander, von (15. siječanj 1857. Gheorgheni (Rumunjska) – 20. prosinac 1937. Oradea), austrougarski general topništva i od 1910. do studenog 1918. glavni nadzornik inženjerijskih postrojbi austrougarskih oružanih snaga ((Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 17, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.kuk-fortification.net/?p=1380).

[222] Catinelli, Wilhelm von, barun, austrougarski pukovnik i načelnik Glavnog stožera 5. zbora od svibnja 1915. do ožujka 1918. (http://www.weltkriege.at/Generalitaaet/; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/portraits/catinn.jpg).

već bile ovdje okupljene, te su se sklonile u zaklon. Ubrzo i dolazak poljskih kuhinja. Samo su 72. pp. i ½ ko. Török (na koti 676 sjeverno od Łużeka) bile na otvorenom. U ¼ 17 h dolazak našeg vo. Susret s puk. Tlaskalom (ranije načelnik GS. 14. pješačke d., sada zk. 26. domobranske st. d.). Poslijepodne oblačno, povremeno pljuskovi, ali ugodna večer. Putovi su se djelomično osušili. Potpukovnik Tomaszczyk (5 bt.) brzojavio je da je danas u 11 h prošao kroz položaj Berechy Górne. Prva bitnica 15. poljske topp. (s okretaljkom) zaglibila je na blatnjavom putu kod potoka Podbuż na putu prema Rehwaldu u Lisyju. I šesteroprezi se jedva probijaju. Tamo se nalaze i poljske kuhinje 72. pp., a i mi bi sutra trebali napredovati u tom pravcu (prema Zwóru). Zastoj je javljen zozb. U 21 ½ h zaprimljen je raspored postrojbi, prema kojem mi krećemo preko Zwóra i Blazówa u Kulczyce, a 72. pp. u Dublany (udaljenost veća od 34 km). Armija je stigla na crtu Dublany – Pakość.

subota, 15. svibnja 1915., topla noć, vedro jutro, oko ½ 7 h hladan pljusak sa sjevercem, nakon 7 h prestanak kiše, poslijepodne vedro i sunčano, ali svježe

U 4,15 jahanje do uporišta Łużek Górny. Uz pomoć vodiča zaobišli smo neprohodne putove, a od Zwóra, uključujući i naselje, put je u dobrom stanju. Od ¼ 8 – 12 h odmor u Blazówu, a onda nastavak napredovanja preko Czukiewa, gdje se nalazi br. Uherce Zaplatinskie (cvijeće, stjegovi, slike cara, veselo klicanje stanovništva). U ½ 17 h dolazak u Kulczyce Szlacheckie. Manje naselje, smještaj u čistoj sobi s naloženom peći. U ¼ 19 h dolazak vo. te mobilnih poljskih kuhinja skupine Kulczyce (glavni dio). Kuhinje 72. pp. stigle su tek u ½ 21 h na Dnjestar i na ulični most (teško da će prije ponoći stići u Dublany). U ¼ 19 h s automobilom vožnja do zo. 5. zb. u Sambiru (zajedno s Ripperom). Njegova preuzvišenost Puhallo bio je vrlo milostiv, ima visoko mišljenje o 14. pješačkoj d. Upute o preuzetom sutrašnjem rasporedu postrojbi. Za 16. i 17. i dalje je planirano napredovanje, 17. do Komárna, i to 14. pješačka d. Okretaljka (stožer) na topovskim kolima. U Sambiru: puk. Sallagar, inženjerijski ppuk. Herzmann (inženjerijski (…) skupine Blénesi je u Bukovini; Korger je zk. 44. domobranske pješačke br.), ppuk. top. stožera Schreiner, glavnostožerni ppuk. (…) i Kovács i sk. (…) Petrović. Povratak u ¼ 21 h. U Sambiru je održan svečani doček. Veliko veselje. Tamo se sve može nabaviti, najfinije brašno, zob i sijeno. I mi smo nabavili sijeno i slamu. Vidjeli smo veliki broj goveda, čak i konje. Polja su izvrsno obrađena, ali stanovništvo je dijelom nepouzdano. Veliki je dio stanovnika navodno otišao s Rusima. Prema rasporedu postrojbi sutra bismo trebali napredovati pravcem Wielkie Blóto i Dolobów prema Czajkowicama i Pohoczu. Jučerašnji službeni bilten: crta Rudnik – Leżajsk – Jarosław naša je, a 10. zb. je pred vratima Przemyśla. U istočnoj Galiciji izgubljeni su Sniatyn i Mahala. Time smo mi, II. armija, daleko napredovali. Szurmay napreduje prema Stryju, koji još uvijek nije naš. Već je jučer uočen veliki požar, a danas gusti dim: čini se da gore naftni izvori u Boryslawu.

nedjelja, 16. svibnja, vedro, iako povremeno oblaci, magla na tlu, hladno

Moja 1. bitka kao zkd. Neprijatelj se nalazi već na položajima južno od Strwiąża. Odjele sam ostavio u pozadini i 33. pješačku d. uz cestu Sambir – Rudki natjerao na napad. Najprije je ispred mene napredovala 1 b. 71. pp. (sk. Kadon) do uništenog mosta južno od Dolobówa; ½ b. 71. pp. (sk. Kunz) poslao sam s vodičem istočno kroz Wielko Blóto, te neprijatelja natjerao da se povuče u šumu južno od Dolobówa. U 9,45 zapovjedio sam da Prey s cijelom p. krene prema mostu na Dnjestru južno od Dolobówa sa zadaćom utvrđivanja u navedenom naselju. Četrdesetosma pp. trebala je napredovati prema salašu Sykol, a 72. pp. poslana je na opskrbu iz Dublanyja u Hordyniju. Topništvo: 1. bt. 14. poljske topp. Sykol, a 2. bt. (s okretaljkom) u šumi sjeverno od Bolinke. Natporučnik Burian prebačen je preko Hordynije u skupinu Prey (top po top, do 16 h 2 su topa bila postavljena naprijed, a ostala 4 poslije su prebačena u 2. bt). U 13 ½ h dolazak 72. pp. u Hordyniju. Izvrsna osmatračnica na krovu školske zgrade u Hordyniji: promatranje napredovanja skupine puk. Tloskala između

salaša Luzanówka preko rijeke Bagniske. Do tada je naša 71. pp. bila daleko naprijed i moralo se razmišljati i o vlastitom napadu na Dolobów, ali u 17 h zapovijed o pokretu za genboj. Horvátha s uputama o preuzimanju zo. 71. i 48. pp. U 18 h raspored postrojbi zo. 5. zb. za proboj u sumrak. Tlaskal je podređen zo. 14. pješačke d. Sedamdesetprva pp. nije uspjela završiti postavljanje brvno uz most, budući da je vodostaj Dnjestra rastao (zbog ruskih ustava?), zbog čega je 71. pp. morala odustati od napada. Wittas nije prihvatio Sallagarov prijedlog. Ništa nam drugo nije preostalo osim napada 48. pp., koji se nikako nije mogao provesti tijekom dana zbog otvorenog i vlažnog terena na lijevoj obali. Početak napada u ponoć. Zapovjedništvo: Tlaskal, Halper i genboj. Horvátha. Sedamdesetdruga pp. kao pričuva d. nalazi se kod Sykola. Topnička priprema od 19 do 20 h s oko 100 pucnjeva po topu potpuna je besmislica, ali što drugo poduzeti? Tijekom noći, na većoj udaljenosti, topovska paljba je isključena. Goglia bi trebao napasti u 22 h, a topnička bi priprema trajala od 21 do 22 h, što mi je neprihvatljivo. Neprijateljsko topništvo šuti od oko 17 h. Do 19 h 71. pp. imala je 9 ranjenika. Poginuli desetnik Pollak iz telefonskog odjela donesen je ovamo. Navečer je 71. pp. javila da su Rusi prešli Strwiąż i napreduju u njezinom pravcu. Natporučnik Chládek je mrtav. Radilo se o manjem pothvatu.

ponedjeljak, 17. svibnja, bez vjetra, vrućina već ujutro

Do Strwiąža, tj. Ostrówa, tijekom noći probila se samo 1 sat. 33. pješačke d. (skupina Magerl, krajnje lijevo krilo). Rusi raspolažu jakim položajima: 2 velika reflektora i žestoka topovska paljba. Dakle, položaji nisu, kao što sam se potajno nadao, napušteni, a ne radi se ni o položajima zaštitnice, nego o utvrđenim položajima pripremljenim za žilavi otpor, ali možda samo za nekoliko dana. Przemyśl još uvijek nije naš, zbog čega je cesta prema Gródeku za Ruse zbog našeg proboja vrlo ugrožena. Ovdje ćemo sigurno ostati stajati barem nekoliko dana. U 21 h raspored postrojbi zo. 5. zb.: mi, osim Tlaskala, ostajemo na Strwiążu. Devedesetprva pp. s ko. bit će prebačena u Woloszczu, gdje se prema dojavama (Török), nalazi put koji drže kozaci i koji kroz močvaru vodi do Mostyja. Tamo smo još jučer poslali 1 sat. Sedamdesetdruga pp. s 2 b. i ½ ko. Török poslana je isto tamo. Moj stožer i ja smatramo da su prema Dolobówu i ušću Strwiąža dovoljna izviđanja, jer su topništvo (Tomaszczyk je jučer oko 14 h bio na uporištu Stary Sambir) i ostatak d. (ukupno 2 pp.) kod Hordynije pripravni za ostale zadaće. Planirao sam s tim razmišljanjima upoznati Puhalla pa sam zatražio automobil. Szurmay napreduje neposredno prema istoku za neprijateljem. Jučer napredovanje do crte Hruszow – Bolechowce. Stryj još uvijek nije naš. U ½ 21 h doprema pošte i Pester Lloyda od 10. svibnja.

utorak, 18. svibnja, vrućina od ranog jutra

U 2 h napad 33. pješačke d. (skupina Magerl) iz Ostrówa, ali proboj nije uspio. Dalje na zapadu žestoka topovska paljba. Tijekom noći XXI. poljska lovačka b. skupine Tlaskal stigla je u Hordyniju. U 11 h predstavljanje časničkog zb. i doručak. Zapovjednik sk. Mocsáry. U 10,15 dolazak bt. pod zo. ppuk. Tomaszczyka (3 topa, 2 haubice); bt. s okretaljkom 15. poljske topp. (natpor. von Burian) prebačena je u 33. pješačku d. Nama je udijeljena 1 gorska bt., ali do sada je stigao samo njezin vo. Udijeljena nam je i 1 opkoparska sat. U ¼ 17 h požar u salašu Sykol izazvan paljbom, a tamošnja bt. ostavljena je bez velike podrške. U okolici salaša bile su slobodne još 2 bt. 15. poljske topp. Od 5 bt. koje su nam raspolaganju: 2 top. sklopa prebačene su u šumu sjeverno od Biline, 1 top na kanal na Dnjestru, 2 haubice u šumu u kojoj je položaj 71. pp. Ujutro uvježbavanje (pojedinačna pucnjava), kako se položaji ne bi potpuno otkrili. Četrdesetosma pp. tijekom noći je pretrpjela veće gubitke na otvorenom prostoru između 2 šume (oko 120 vojnika), a pričuvni natpor. Vill je poginuo, dok je 1 zastavnik ranjen. Sedamdesetprva pp. imala je 8 poginulih i 20 ranjenih. Puk. Tlaskal predložio je povlačenje na crtu salaš Luzanka – Sykol, ali mi na to ne pristajemo, budući da Prey i Hal-

per žele ostati. Tlaskal (sutra preuzima odsječak genboj. Dürfelda) će ostaviti samo 1 b. u šumi sjeverno od Bagniske, a Halper tijekom noći samo 1 sat. kod mosta. Nestaje nam bodljikave žice. Naš će položaj uskoro biti prilično utvrđen i tamo se nalaze pouzdane pp. i njihovi zk. Rehwald je u Woloszczi pod paljbom, a 7. pješačka d. bori se kod Hruszówa, gdje se nalazi i 1 sat. 72. pp., dok je sk. Kessler s 2 sat. prebačen u Zady. Kessler je ranjen, a izvidnica je za pješačke postrojbe pronašla prihvatljiv put iz Biline prema Czajkowicama, gdje je zastavnik Gavora (72. pp.) naišao na kozake. Izvidnica je odredila i put od Majnicza prema Podolcu, te kolni put od Woloszcze prema Mostyju, kojeg je sada 1 vod 72. pp. u neposrednoj blizini Mostyja i zatvorio. Poginuo je narednik odlikovan zlatnom medaljom za hrabrost[223] ko. Török. Armijski opskrbni časnik Nowak obišao je velike ruske zalihe sijena u Wolszczi i Łąkoj (tisak). Stanovnici: u (…) uočena je koz. ophodnja. Tiskovno saopćenje: 174 zarobljenika, 168 topova, 326 strojnica do sredine svibnja. Pojedine udružene postrojbe prešle su San, utvrdile se i odbile protunapade. Na gornjem Dnjestru došlo je do žestokih borbi. Sjeverno od Kolomeje odbijeni su ruski juriši. Četrdesetosma pp. tijekom noći izgubila je 220 vojnika (2 časnika), ali udijeljene su joj 2 ½ b. Zapovjedništvo vo. od jučer se nalazi u Kulczycima.

srijeda, 19. svibnja, od ranog jutra vrućina, poslijepodne istočni vjetar

Zapovjedništvo zb. zapovjedilo je tijekom noći da ne poduzimamo nikakve pothvate i da se suvišno topništvo prebaci u (…), što, nadam se, znači da će se negdje (18. zb.) napad dobro pripremiti s nadmoćnim topništvom kao u slučaju Gorlica.Tijekom noći dolazak 5 bt. Prva bt. 14. topp. iz salaša Sykol prebačena je u šumu kod Dnjestra, tako da su 2 bt. na obje obale rijeke dobro pokrivene (1. i 5. bt. 14. topp.), a poljski haubički vod nalazi se u šumi južno od mosta; 3 bt. smještene su sjeverno od Bilinke na južnom rubu šume. Četvrta bt. 14. topp. prebacila je po 1 top na sjeverozapadni rub šume i na most. Sedma pješačka d. jučer navečer nije stigla preko Hruszówa. Sedamdesetdruga pp. u Woloszczi našla se na udaru paljbe i iz pravca Mostyja. Sedma pješačka d. nije uspjela ni danas napredovati. Sedamdesetdruga pp. izgubila je pričuvnog zastavnika Divékyja (uz ostalih 8 poginulih i 20 ranjenih). Tijekom noći dolazak 6. opkoparske sat. XIV. opkoparske b. pod zo. sk. baruna Zinna s 86 vojnika. Poslijepodne je po 1 vod 71. i 98. pp. U podne ovdje su bili ppuk. inženjerijskog stožera Herschmann i glavnostožerni časnik Kovács. Prvi je obišao položaj i provjerio pripreme na južnom rubu uporišta Wielkie Błoto, a posljednji je provjerio Dublany na zahtjev zozb. Zapovjedništvo II. armije danas se uputilo iz Lískog u Sambir zbog dogovora o napadu. Osim toga, planira se i prebaciti u Sambir, zbog čega bi zo. 5. zb. prešlo u Dublany. Herschmann: bt. od 30,5 cm nalazi se u Ruskoj, a do ovdje (Sambir) planira se osposobiti još 5 mostova i to u roku od 3-4 dana. Željeznički promet zaustavljen je kod Turke zbog eksplozivom razorenog mosta. Ponovo uspostavljanje prometa moguće je tek za nekoliko tjedana. Tisak: osvojeni su Jarosław i Sieniawa i neprijatelj je odbačen preko Lubaczówke: 7000 zarobljenika. Sutra se očekuje dolazak puk. Vécseyja s pričuvnim ko. 11. husarske p. Bojna Gálffy prebačena je u Bilinku. U 22 h stigla je zapovijed zo. 5. zb.: 14. pješačku d. na 1. crti bojišnice zamijenit će 33. pješačka d., to još tijekom ove noći, ako je to moguće. Postrojbe 14. pješačke d. okupljaju se na prostoru Kornalowice – Hordynia, a Rehwalda će smijeniti odred (…) Riml. Pokazalo se da 26. pp. nije u stanju danas provesti smjenu, zbog čega haubički vod i 5. bt. 14. topp. nisu mogle biti povučene u Dublany.

20. svibnja, četvrtak, ujutro oblačno, poslije vedro i toplo

U 9 h dolazak genboj. Dürfelda (1 b. 65. pp. Kornalowice), na dogovor o smjeni. Budući da na raspolaganju ima samo 1 b., čini se da je nemoguće provesti smjenu 48. i 71. pp. (6

[223] Detaljnije u: Die Ritter- und Verdienst-Orden, Ehrenzeichen und Medaillen aller Souveräne und Staaten seit Beginn des XIX. Jahrhunderts von L. J. Trost, Wien und Leipzig 1910, 14-19.

¼ b.) na 3 km širokoj bojišnici, jer bi došlo do smanjenja bojišnice što bi opet uzrokovalo neugodne posljedice, naime ograničavanje u top. djelovanju (izvi anje) i odustajanje od več postignutog. Pregovori sa zo. 33. pje ačke d. i zo. 5. zb. zavr ili su odlukom o odgovarajućem pojačanju Dürfelda kako bi od nas mogao preuzeti cijelu 1. crtu boji nice. Dva će topa biti prebačena Rehwaldu. (…) Riml je stigao u 10 h s 25. domobranskom pp. (700 oru²ja) i 2 ko. domobranskih ulana (boj. Meraviglia, 135 konjanika). Tijekom njegovog boravka ovdje (objed) do lo je do izmjena: Rehwald ostaje, a ko. domobranskih ulana i pričuvni ko. 11. husarske p. (79 konjanika, 1 vod pri zo. 5. zb.) te top. vod ostaju u Wolosczi i osiguravaju Wielkie Błoto, te su predviđeni za moguću podršku u borbama 7. pješačke d., koja opet tijekom noći nije uspjela napredovati. Rehwald je neposredno podređen zozb. Na temelju toga promjene u rasporedu postrojbi: 48. pp. u Kornalowicama, husarski ko. (…). Sickierczyce: b. Gálffy udijeljena je Rehwaldu; XXI. poljska lovačka b. i ko. Török nalaze se u Bilinki; 71. pp. u Hordyniji; cijelo topništvo (7 bt. (+1 b. 71. pp.)), kojem se u podne pridružila i 1 gorska bt. (1. bt. 14. topp., koja je tek ustrojena u Miskolcyju i raspolaže s novim topovima M 99, a u roku od 5 tjedana trebala bi promijeniti naoružanje), utaborilo se u Dublanyju. Zapovjedništvo d. ostaje u Hordyniji. U Bábinu se vratila se i opkoparska sat. 25. domobranske pp. nakon opskrbe s Rimlom. Oko 11 h Rusi su digli u zrak željeznički most preko Strwiąża. Jedan je vod pravovremeno krenuo iz Suslowa prema Rehwaldu, a poslije i 2 sat. kroz Wielkie Błoto koje su se ukopale. Naša pretpostavka da se radi o nekim novim zadacima 14. pješačke d., čini se da je bila pogrešna. Čini se da je u pitanju samo o stvaranju jake pričuve 5. zb. Neprijatelj navodno okuplja jaka snage kod Komárna. Vécsey neće doći. Riml je do 1. svibnja bio načelnik GS. 11. zb. u Sadagóri, a zkzb. Randa (Ljubičić[224] je otišao na bolovanje kada je podređen njemačkom generalu konjaništva barunu Marschallu[225], ali iako se s odmora vratio nakon 14 dana (umjesto 4 tjedna) zozb. nije mu vraćeno, nego je postao zk. skupine (jaka d.)). Salis je nakon što je skrivio neuspjeh 42. ugarske domobranske pješačke d., smijenjen; Stracker (42. ugarska domobranska pješačka d.) te 6. i 10. pješačka d. čine 2. zb. Istočna Galicija nije u opasnosti. Bukovina raspolaže bogatim zalihama (velike količine vršenog žita, a Riml je uspio pronaći i 7 parnih vršalica). Konjanički odjeli (njih 5) ustrojavaju se u 4 p. sa po 4 ko. (sa po 125 konjanika i 1-2 pješačke b. sa po 1000 vojnika). Konjaništvo kao takvo, u izvrsnom je stanju. Rusi raspolažu sa 6 k. d. i 32 zb. Rusko se konjaništvo nikada ne pokazuje na konju. U 18 h potvrđene su 2 presude prijekog suda: pripadnik 48. pp., koji je još u prosincu (ruska Poljska) napustio pp. i lutao mjesec dana, vratio se s još 1 suborcem, ali onda je ponovo nestao te opet uhvaćen tek nakon mjesec dana. Presuda: smrt strijeljanjem, danas i ovdje (*napomena*: njegov je suborac već strijeljan, isto tako na temelju presude prijekog suda). Druga se presuda odnosi za zemljaka iz Biline Male, koji je optužen da je ruske vojnike doveo do seljaka radi pljačke stoke i sijena, te je nakon našeg dolaska ruske vojnike proveo kroz Wielkie Błoto. Svjedoci židovi. Smrt vješanjem sutra u Bilinki. Rusi danas uopće nisu otvarali tešku topovsku paljbu. I inače su slabo pucali, iako su se čule mnogobrojne eksplozije. Pripreme za povlačenje? Službeni tisak: napredovanje postrojbi do naselja oko 10 km jugozapadno od Mościske. Ruski su protunapadi odbijeni istočno od Jarosława. Sedma pješačka d.: čini se da neprijatelju stižu pojačanja.

[224] Ljubičić, Stephan/Stjepan von, barun (25. rujan 1855. – 16. kolovoz 1935.), austrougarski general topništva. Od 1914. do ožujka 1915. zapovjednik je 11. zbora, a nakon toga skupine Ljubičić (9. i 16. pješačka brigada) u sastavu 13. zbora (zapovjednik general pješaštva von Rehmen) i VII. armije (zapovjednik general konjaništva von Pflanzer-Baltin) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 107, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

[225] Marschall von Altengottern, Wolf, barun (1855-1930), pruski general konjaništva. Godine 1915. zapovjednik je zbora Marschall u sastavu austrougarske VII. armije pod zapovjedništvom generala konjaništva von Pflanzer-Baltina na ruskoj bojišnici (http://www.weltkriege.at/Generalitaet/; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/bruch/marshal.jpg; http://de.wikipedia.org/wiki/Marschall_(Familienname)).

petak, 21. svibnja, ujutro tmurno i hladno, tijekom dana oblačno s rijetkim sunčanim razdobljima

Smjena postrojbi 48. i 71. pp. od strane 1 b. 26. pp. (oko 1000 vojnika, mali broj časnika s izrazito nervoznim natpor. kao zk.). Jedna sat. 48. pp. (sada na otvorenom južno od Dolobówa) nije smijenjena i ne zna se zašto. Cijelo topništvo i 1 b. 71. pp. nalaze se u Dublanyju. Tri sat. XI. poljske lovačke b. rade s opkoparskom sat. na istočnoj bojišnici na utvrđivanju 2. crte bojišnice. Zapovijed prijepodne: dolazak inženjerijske skupine s 1 opkoparskom sat. i 3 inženjerijska odjela (građevinski radovi). Opkoparska sat. Zinn bit će 23. svibnja prebačena u 18. zb. Neprijateljsko topništvo povremeno otvara paljbu na naše topništvo. Skupina Szurmay trebala bi danas napasti: najprije 40. ugarska domobranska pješačka d. istočno od Tyśmenice. Časnik za vezu natpor. Blum bio je kod zo. 7. pješačke d. (šuma kod (...) kote 307 južno od Dobrowlanyja) te se vratio u 13 h: 40. ugarska domobranska pješačka d. sporo napreduje. Naše se doknadne b. danas odmaraju kod uporišta Stary Sambir i sutra bi trebale stići (35 km). Dolazak sk. inženjerijskog stožera Hella (odjeli se sutra očekuju). Zapovijedat će i gradnjom mostova između Turke i Sambira. Dana 23. svibnja u Sambiru bi već trebali biti minobacači kalibra 30,5 cm. Željeznički se promet odvija do Turke, a u roku od 8 dana trebao bi biti produžen do Sambira. Uništeni se mostovi zaobilaze. U 18 h povratak sk. Buzarova s odmora u Bratislavi. Italija nam je navodno objavila rat već 19. svibnja[226], što mi se čini nevjerodostojnim. Nisam mogao i ne mogu vjerovati da će Italija krenuti na nas. Vidjet ćemo. Ne mogu vjerovati da se talijanski narod uspjelo pridobiti za rat. Nadajmo se, da ćemo ako dođe do rata s Italijom, biti prebačeni na talijansku bojišnicu. Izvrsne postrojbe. A Tisza neka kvoca sa Srbijom! Rumunjska bi trebala ostati neutralna. Opet kritična situacija. Italija kasni mjesec dana, budući da smo uspješni na ruskoj bojišnici. Zapovijed u ½ 21: 13. domobranska pješačka d. odlazi na crtu Rajtarowice – Sadkowice. Smjena postrojbi (odmah): bt. u šumi sjeverno od Bilinke i top. vod Rehwald (s 1 bt.) kao i domobranski ulani (provedeno tijekom noći). Topnički sklop Finschger zaposjeo je položaj, a bt. Widmann prebačena je Rehwaldu. Hohenlohe je s oba ko. stožer prebacio u Łąku.

22. svibnja, subota, tijekom cijelog dana oblačno i svježe, vlaga, ali bez kiše

Od jutra veliko uzbuđenje: 26. pp. protjerana s položaja na kanalu na donjem Dnjestru i iz šume Bagnisko. Rusi su napali cijelu bojišnicu 33. pješačke d. Devetnaesta pp. se obranila, čak je zarobila 500 neprijateljskih vojnika, ali sve su se ostale postrojbe tijekom neodlučne borbe povukle: desno krilo preko mosta na Dnjestru južno od Dolobowa, gdje je djelovala XIX. poljska lovačka b.. Na zapadu, u šumi Bagnisko, 26. pp. pretrpjela je velike gubitke, a dio je njezinih ljudi i zarobljen, budući da je XIX. poljska lovačka b. odbačena kod ceste i pruge, što je i 83. pp. natjeralo na povlačenje u pravcu Koniuszkog. Uslijed smjene postrojbi topništva došlo je do zastoja i kašnjenja u promatranju i vezama u okviru top. postrojbi. Naše postrojbe (2 b. 48. pp., 3 b. 71. pp. i ¾ XI. poljske lovačke b.) radile su na utvrđivanju 2. crte bojišnice. Jedna b. 71. pp. odmah je prebačena na rub šume sjeverno od Dnjestra (prihvatna postaja). Nakon dojave boj. Živkovića da kreće u napad, ova mu je b. dana na raspolaganje. Planirao sam operaciju ponovnog osvajanja položaja, ali došlo je do pregovora sa zozb. o povlačenju 33. pješačke d. s Dnjestra (…). Poslijepodne dogovor o novoj crti bojišnice: 33. pješačka d. od ceste i željezničkog križanja preko salaša Zuzanowka do kote 271, a mi u njezinom nastavku. Poslijepodnevne zapovijedi provedene su tijekom noći. Sve bt. u Dublanyju su uzbunjene i prebačene u Hordyniju. Zapovjednici top. vodova i zk. poljskog haubičkog voda bili su na položaju. Izviđanje 2. crte bojišnice. Raspored postrojbi u 11 h: 2 poljske haubičke bt. u šumi sjeverno od Bilinke (top. sklop Finschger, zk. Kapretz, 2 sat. XI. poljske lovačke b. i 1 sat. 72. pp. kao podrška). Dvije poljske top. bt. smještene su sjeverno od

[226] Italija je Austro-Ugarskoj rat objavila 23. svibnja 1915. Detaljnije u: „Svetski rat, Prvi“, VE, sv. 9, Beograd 1967, 375-376.

Hordynije kod kote 273, gorska haubička bt., koja je upravo stigla (zk. boj. (…)); preustroj, 2. bt. dolazi u Miskolcz radi odmora i opskrbe) navečer će preuzeti položaj sjeverno od Dnjestra. Od poslijepodneva potiskivanje Rusa u šumi Bagnisko i istočno od nje prema jugu. Čini se da je djelovanje brze paljbe 4 bt. Kapretz od 15 h bilo vrlo djelotvorno. Jedna b. 48. pp. prebačena je u (…) u doticaju s 33. pješačkom d. Poslijepodne dolazak doknadnih b. Boj. Nitsche preuzet će 5. doknadnu br., koja se okuplja u (…), položaj na crti Csontos - Sóhely. Rusi danas često pucaju, Kapretz procjenjuje da su ispalili oko 2000 zrna, uključujući i teško topništvo. Izjave zarobljenika: od Blozewa do Dolobówa nalaze se postrojbe ruske 65. pješačke d., a onda 34. pješačke d. s 1 k. d. Teško topništvo utaborilo se (...) sjeverno od majura Zmyslów. Dolazak por. Blažega s poštom od 7. do 15. svibnja.

Duhovna nedjelja, 23. svibnja, vedro jutro, vrućina

Mirna noć. Prey se bez smetnji povukao na veću udaljenost od neprijatelja (XIX. poljska lovačka b. na desnom krilu); uporište kota 271 u našim je rukama, a neprijatelj nije krenuo u potjeru i nije uočen ni na južnom rubu šuma. Pokušaj neprijateljskog proboja na prostoru između šuma južno od Strwiąża zaustavljen je topovskom paljbom. Priprema gorske haubičke bt. Od popravljenih topova odmah su 2 postavljena. Uskoro zatišje duž cijele bojišnice. Čini se da su Rusi prekjučer primijetili naše pokrete i smjene, pa su krenuli u proboj zbog izviđanja ili zarobljavanja. Time je pak izvlačenje 14. pješačke d. zaustavljeno i mi smo bili prisiljeni povući se uz gubitke. Cijena nije trebala biti tako visoka. Trebalo je samo udovoljiti mom već odavno poznatom zahtjevu. Bitne su najviše uredbe: Puhallo je imenovan zk. III. armije, Goglia 5. zb., Hordt 33. pješačke d., a Tersztyánszky armijske skupine Petrovaradin (Dáni je načelnik GS.); Adalbert Schmidt je zk. 4. zb. sa Salisom kao načelnikom GS.; Rozwadowski je zk. 43. domobranske st. d., a Boroević? Pretpostavljamo da će zo. na talijanskoj bojišnici preuzeti nadvojvoda Eugen kao vrhovni zk. s armijama Rohr i Boroević. Poručnik Blaźeg s pismima za Beč. Službene vijesti: ruski su napadi na mostobran Kolomeju odbijeni, što znači da smo se u istočnoj Galiciji povukli do Pruta. Skupina Szurmay još nije uspjela napredovati. Poslijepodne su Rusi otvorili paljbu (...) na naše doknadne top. postrojbe na koti 275 Kornalowice (3 haubice i 2 topa; topovi su namijenjeni bt. Wittmann u Woloszczi). Zrakoplovi: prijepodne je tijekom pokreta prema zapadu (?) na cesti Lubien Wielki – Rudki uočena povorka duga oko 10 km. Dojava i o top. položajima. U 19 h misa divizijskog vojnog svećenika u crkvi u Hordyniji, a nasuprot crkve misa za doknadne b. 71. pp. Navečer zapovijed zo. 5. zb.: II. armija sutra kreće u napad, a cilj je napredovanje do crte Ostrów – Mokrzany Wielkie – Góra Graniczna – Laszki goscincowe (4 km istočno od Mościske). Četrnaesta pješačka d. od 18 h povremeno otvara topovsku paljbu. Početak u 20 h. Možda sutra ruski napad.

Duhovni ponedjeljak, 24. svibnja, vedro jutro, vrući dan

Mirna noć. Prije napada prema zapadu ne ništa nije vidjelo niti čulo. I službeno nikakvih vijesti o napretku. Prijepodne zaprimljena je zapovijed Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: ušteda streljiva; topovska paljba otvara se samo u slučaju napada i u slučaju sigurnih ciljeva, zbog čega smo morali prekinuti našu sporu paljbu. Poslijepodne dojava 33. pješačke d.: na željezničkoj postaji Chloperyce uočen je neprijateljski vlak i ako ga naše osmatračnice nisu vidjele, na postaju je otvorena paljba. Danas je po bt. ukupno bilo ispaljeno 40 – 50 naboja. U ¼ 8 h odlazak do Preya i odsječka boj. Živkovića (sk. Kunz, XIX. poljska lovačka b.). Povratak zapadnom obalom. Obilazak položaja gorske haubičke bt. (1 haubica). Izvanredan položaj, ali djelomično vlažno tlo. Od ½ 17 do ½ 19 h kolima obilazak top. položaja u Bilinki (u pratnji Rippera i Kapretza): poljski haubički sklop Tomaszczyk, poljski top. sklop Finschger, natpor. Sajó 72 pp., natpor. Mayer XI. poljske lovačke b., izvidnička b. Devetnaesta poljska lovačka b.: sumnja na koleru (14 slučajeva, te 4 kod 72. pp.). Danas smjena pos-

trojbi: 3 sat. XI. poljske lovačke b. smijenit će XIX. poljsku lovačku b., a 1 b. 48. pp. smijenit će b. Kunz (71. pp.), kojoj će dana rasporediti doknadnu b. koja se još uvijek nalazi u Hordinyji. Zapovjedništvo zb. odredilo je prebacivanje 1 b. Halper u Brzegi. Čini se da se nešto dogodilo kod 18. zb. Tiskovna objava: Mackensen je ušao u Radymno, bogataši i Rusi bježe na istok. Borbe u Tirolu: talijansko konjaništvo kod Strassolda. Ipak rat s Italijom. Nadajmo se bez Rumunjske[227]. Ako i ona krene, bit će problema. Samu Italiju možemo još podnijeti!

utorak, 25. svibnja, vedro i vjetrovito, stoga ne i prevruće

Zatišje na bojišnici, samo povremeno paljba na ruske opkoparske odjele. Navečer dojava zo. 5. zb. o Mackensenovom odbacivanju Rusa kod Radymna, koji je još jučer trebao napredovati do crte Chałupki Dussowskie – Laszky i danas napasti s desnim krilom u pravcu Medyke, zbog čega je vjerojatno da neprijatelj napušta položaje. Tijekom noći ophodnje su posvuda nailazile na neprijatelja. Nedaleko od mosta preko Dnjestra i 71. pp. i XI. poljska lovačka b. javile su da se čuje buka vezana uz gradnju mostova. Radovi i tijekom dana, pa je na navedene odjele otvorena paljba. U ½ 13 h dolazak podmaršala Goglie, zk. 5. zb., s ppuk. (…). Razgovor o progonu neprijateljskih postrojbi, o čemu je prijepodne stigla zapovijed o ustrojavanju odreda potjere svih vrsta oružja. Rasprava i o prohodnosti kroz Wielkie Błoto u slučaju prebacivanja gorske bt. te o problemima gorskog haubičkog voda (zahtjev za dopremom opreme za topnike). Poslijepodne obilazak XIX. poljske lovačke b. u Bilinki, a od 18 do ½ 19 h upoznavanje s časničkim zb. Nema novih slučajeva kolere. Svi su vojnici cijepljeni. Načelnik vojno-zdravstvenog odjela, (…) dr. Sladdy: kod svih 8 bolesnika prebačenih u Sambir (8 lovaca), ustanovljena je azijska kolera. Tri su četvrtine postrojbi opkoparske sat. Hell i 2 inženjerijska odjela na okupu. Prva k. d. (Temišvar, Leonhardi) dolazi u Kulczyce i područje južno od njega. Stožer uporište Uherce (…). Službeni bilten: objava rata Italije. Mackensen, kojem je podređen 6. zb., jučer je kod Radymna zarobio 21.000 neprijateljskih vojnika te zaplijenio 39 topova i 60 strojnica. Napredovanje talijanskih postrojbi „alpina“[228] na tirolskoj i koruškoj granici, koje su se nakon otvaranja paljbe povukle. (…) Divizijska povorka s opkoparskom opremom upućena u Beč i Bratislavu otišla je s mojim zimskim kaputom. Minobacač kalibra 30,5 mogao bi sutra biti na položaju. Poslijepodne je ovdje bio Tlaskal. Njegova p. pala je s 2200 vojnika na 950 (gubitak od 1250 vojnika, od toga veliki broj časnika). Smjena I. b. 71. pp. i XIX. poljske lovačke b. provedena je tijekom prošle noći. Goglia je objedovao kod nas, a onda se uputio do Rehwalda u Łąki. U 21 h zapovijed o slanju pričuvnog husarskog ko. 11. husarske p. u odsječak 33. pješačke d. Sedma pješačka d. i dalje ne napreduje. Dojave zrakoplovnog izviđanja bez osobitih novosti. Nema traga o povlačenju neprijatelja. Uočen je novi položaj istočno od jezera Gródek. Veliki broj top. postrojbi duž cijele bojišnice II. armije.

---

[227] Rumunjska je stupila u rat na strani Antante krajem kolovoza 1916. Detaljnije u: „Svetski rat, Prvi“, VE, sv. 9, Beograd 1967, 386-387.

[228] Alpini su talijanske gorske lovačke postrojbe ustrojene u listopadu 1872. radi zaštite granice u Alpama (15 satnija). Tijekom Prvog svjetskog rata ustrojeno je 88 bojni s 274 satnija, koje su krajem 1918. bile okupljene u 5., 52., 75. i 80. gorskoj diviziji. Danas s gorskim topništvom i inženjerijom čine gorske talijanske postrojbe (truppe alpine) u sastavu pješaštva talijanskih oružanih snaga. (Hirschfeld, Gerhard, Krumreich, Gerd, Renz, Irina, Enzyklopädie Erster Weltkrieg, Paderborn 2009, http://books.google.hr/books?id=52ID61vtVE4C&pg=PA985&dq=italienische+gebirgsj%C3%A4ger+alpini&hl=hr&sa=X&ei=ksVdT4TBJc7Rsgblyrn_Cw&ved=0CDYQ6AEwAjgK#v=onepage&q=italienische%20gebirgsj%C3%A4ger%20alpini&f=false; Zbornik dokumenata i podataka o narodno-oslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, Vojnoistorijski institut: knj. 1-[39]. Borbe u Hrvatskoj 1941-1945, Svezak 5, Knjiga 7, Beograd 1954, 389; „Alpini“, http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_italienischer_Regimenter#Alpini; http://en.wikipedia.org/wiki/Alpini); http://www.esercito.difesa.it/Organizzazione/Armi_corpi/fanteria_specialita/Pagine/GliAlpini.aspx; http://www.ana.it/).

srijeda, 26. svibnja, vrućine od jutra

Dolazak 1. k. d. Takáts (…). Zapovjednik je s bratom, ksk., stigao automobilom u ½ 10 h, kako bi zajedno ispratili 3. brata u Łąku. Sva su 3 objedovala s nama. Takáts: 4. zb. povukao se s velikim gubicima do Tyrawe, ali ponovo napreduje. Goiginger se ponovo sukobio s Tersztyánszkym. Jedva da se javio prilikom posljednjeg odlaska (armijska skupina Petrovaradin). Marwitz ne napada: Njemačka mora štedjeti na ljudima i 1 Nijemac smije pasti tek na 1000 ruskih. Mackensen stoji jer više nema ni streljiva niti opskrbe. Hvala bogu što nas je to zaustavilo. Danas ponovo problem brašna. Opskrbni časnik Nowak očekuje dopremu, u što ne vjerujem, jer željeznički promet ide samo do Turke. I 33. pješačka d. i mi imali smo miran dan. Sedma pješačka d. pokušala je napredovanje u 2,30 h, ali do večeri učinak je bio ravan nuli uz „prilično velike gubitke." Opkoljavanje 40. ugarske domobranske pješačke d., koja uopće nije napredovala. Prema situacijskom planu cijela je skupina Szurmay neposredno okrenuta prema istoku. Skupina Kapretz ima na sjeveroistočnom rubu šume istureni top (ukopani prednji dio topovskih kola), koji je i danas otjerao ruske opkopare na koti 307 sjeverozapadno od Czajkowica na udaljenosti od 8300 (…). Poslijepodne zapovijed (…) o udjelbi gorske bt. Rehwaldu, jer se tamo (Woloszcza – Mosty) nalazi povorka gorskog topništva, koju slijedi poljsko topništvo. Pravac pokreta za konjaništvo preko položaja Wielkie Błoto istočno od toga. Danas ujutro uočena je i velika povorka istočno od Mościske, ujutro odmor kod Sądowe Wisznije. I južno od nje uočena je usporedna povorka u pobrđu. Tisak: u Veneciji gori oružarnica. Ancona je pod paljbom. Predaja turbinskih parobroda. Italija je ušla u područje Valli Giudicárie (Cardini), (…) prijevoj (Marmolada) i (…), ali je protjerana. Mackensen je prešao San, a 6. zb. zaposjeo je mostobran Zagrody. Do sada zarobljeno je 25.000 vojnika, (…) i zaplijenjeno 20 topova itd. Takáts: Przemyśl je jako utvrđen i raspolaže s brodskim topništvom. Na jugu se od naših postrojbi nalazi samo 10. zb. (k. d. Berndt[229] i Lipoščak[230] istočno od Marwitza), a zapadno od Przemyśla skoro ništa. Nesreća ppuk. Lorxa iz 14. husarske p. kada je nadvojvodi Josipu Augustu prenosio čestitke nadvojvode Friedricha za 25. vojne službe: u eksploziji mina s električnim upaljačem u telefonskom uredu zop. nastradala su 2 časnika i 9 vojnika. Lorxu je povrijeđeno lice te je bio zatrpan pod ruševinama. Izgubio je svijest, ali je spašen. Prva k. d.: Leonhardi, Takáts, Mirbach, Schwarz, Ruck, Mouillard; 7. husarska p. Berzeviczy, 12. husarska p. Ohm, 14. husarska p. Nagy, Ákontz, (…) Reichlin; izostao je Janky s 4. husarskom p., a Mouillard je s 7. i 14. husarskim p. u Kulczyicima. Prijeki sud zbog pljačkanja u savezu s kozacima: 1 smrt vješanjem (presuda je izvršena u Dublanyju, gdje se nalazi dio našeg zo. i sudski odjel), 2 redovita postupka predana su domobranskom sudu u Sambiru, a 2 postupka završila su s oslobađajućim presudama. Svi pripadnici postrojbi iz Bilinke. Prijave su u pravilu osvetnički činovi oštećenih seljaka.

četvrtak, 27. svibnja, vrućina

Najmirniji dan na bojištu. Tijekom noći smjena gorske bt., koja je prebačena nedaleko od Łąke, a umjesto nje stigla je bt. Pokorny: 2 odreda od ½ voda nalaze se pri gorskoj bt., a 2

[229] Četvrta konjanička divizija pod zapovjedništvom generalbojnika Otta Josefa viteza von Berndta (18. travanj 1865. – 3. prosinac 1957.) (podmaršal od 1917.) (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 14, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet).

[230] Lipošćak, Anton (9. travanj 1863. Odorheiu Secuiesc (Rumunjska) – 24. lipanj 1924. Beč), austrougarski general pješaštva (1917). Tijekom Prvog svjetskog rata zapovjednik je 2. pješačke pukovnije (kolovoz 1914. – siječanj 1915. i svibanj – lipanj 1915.) te 42. ugarske domobranske pješačke divizije (lipanj 1915. – veljača 1916. i ožujak – lipanj 1917.) koje su se borile na ruskoj bojišnici u sastavu 10. odnosno 11. zbora te I., II. i III. armije. Krajem 1917. zapovjednik je skupine Lipošćak, koja je preimenovana u 9. zbor. U veljači 1918. imenovan je posljednjim vojnim glavnim guvernerom Poljske (do studenog 1918.) (Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Bd. 5, 1971, 233, http://www.biographien.ac.at/oebl?frames=yes; Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 106, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; Pojić, Milan, Vojnici i vojska na tlu Hrvatske od 16. do 20. stoljeća, Povodom 10. obljetnice Hrvatske vojske, Hrvatski državni arhiv 13. do 29. lipnja 2001, Zagreb 2001; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/liposcak.htm; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

južno od kote 271). Zapovijed: podređena nam je skupina Rehwald, koja javlja da nije osiguran doticaj sa 7. pješačkom d. te traži smjenu postrojbi, što je proslijeđeno i zozb.: povratak dijelova postrojbi 48. pp. prebačenih 33. pješačkoj d. (stožer i 2 b.). Nadzor radova na 2. crti bojišnice pripao je nama, a st. odredi stavljeni su na raspolaganje 1. k. d. Poslijepodne me posjetio Berzeviczy iz Kulczyce. Do prije 14 dana bio je zk. ugarske pučko-ustaške br. u sastavu 6. zb. sjeverno od Przemyśla. Konji su u karanteni zbog sumnje na šap. Pješački odjeli zatvorili su cestu zapadno od Przemyśla. Vožnja preko Sanoka, gdje se nalazi zo. III. armije, ali i Melion (zo. odsječnih postaja): do 22. svibnja željeznički će se promet odvijati do Sanoka? Zapovjedništvo II. armije trebalo bi ovih dana biti prebačeno u Sambir. Pester Lloyd od 23. svibnja, večernje izdanje: proglas uslijed talijanske objave rata.[231] Poslijepodne dolazak Hohenlohea i Töröka. Bridž s Ripperom. Pobjeda 17:30.

petak, 28. svibnja, tmurno, povremeno kiša, poslijepodne dugotrajna kiša

Mirna noć i miran dan. U 10 h dolazak st. odreda (621 karabin, 4 strojnice i 4 minobacača) pod zo. baruna Jacobsa u Hordyniju zbog radove na rovovima. Willy Catinelli službeno je načelnik GS. 5. zb. (Sallagar je prebačen u III. armiju pod zo. Puhalla; Le Beau[232] je otišao s Boroevićem). Od 7 ¼ h bis 9 h obilazak radova na utvrđivanju 2. crte bojišnice kod Hordynije (sjeverni rub). U ½ 16 h vožnja automobilom do Rehwalda u Łąku (Ripper, Wittas). Razmjena mišljenja o trenutnoj situaciji. Rehwaldu su potrebne 2 sat. kako bi bio potpuno miran što se tiče doticaja desnog krilo prema Bystrzyci, ali, neće ići; navečer filozofiranje s Wittasom. Odluka: 1 sat. 72. pp., koja se nalazi na glavnom uporištu u šumi sjeverno od Bilinke ipak će biti prebačena Rehwaldu: doknada 1 sat. XIX. poljske lovačke b. Istovremeno (tijekom sutrašnje noći) ¾ XIX. poljske lovačke b. smijenit će na položaju ¾ XI. poljske lovačke b. (zaglibljeno desno krilo bojišnice). Smjena postrojbi skupine Prey (4 b. 71. pp., 1 b. 48. pp.) prepuštena je Preyu. Rehwald je u Woloszczi osobno postavio gorsku bt. Bojnik Kraus (14. poljska topp) odlazi tamo kao zk. topništva. Woloszcza je kritično: topovska paljba 3 strane. Bit će ju teško braniti ako dođe do općeg neprijateljskog napada, što bi ugrozilo i lijevo krilo 7. pješačke d. Užina kod Rehwalda (stanuje u lijepo održavanoj kući gospodarskog načelnika Jurkiewicza, koji je otišao s Rusima i za kojeg je naš sudski odjel vrlo zainteresiran). Dva slučaja prijekog suda, kao i uvijek (…) zbog pljačke s kozacima: 1 oslobađajuća presuda, a drugi je predmet predan u redoviti sudski postupak. Gubici i zarobljeni kod 72. pp. Istražiti!

subota, 29. svibnja, tmurno, povremeno sunčano

Tijekom cijelog dana skoro nijedan pucanj. Samo 65. pješačka br. javlja topovsku paljbu iz pravca Przemyśla. Tisak: skupina vlastitih postrojbi kod Sieniawe odbačena je preko Sana uz gubitak topova (14. zb. ili Karl Bellmond?). Talijani su kod Kobarida i (…). Zrakoplovni napadi na Veneciju (oružarnica i utvrda Nicolo). Zapovijed zb.: mogu se očekivati ruski napadi; držanje 1. crte bojišnice; oprema. Minobacački odredi 1. k. d. prebačeni su u 33. pješačku d. U podne dolazak zo. II. armije u Sambir. Brigadir Jellenchich; Hommel je načelnik GS. (lijepo!). Wittas je otišao do zo. 5 zb. kako bi se predstavio Catinelliju; vratio se bez novih vijesti. Četrdesetosma pp. ostaje u sastavu 33. pješačke d. Provedene su smjene postrojbi. Moje 1. cijepljenje protiv kolera. Gubici 72. pp. od 17. svibnja: 9 nestalih (zarobljenih), 7 poginulih, 26 ranjenih. Ukupno 42 vojnika (do sada prešućeno).

---

[231] *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 62. Jahrgang, Budapest, Montag, 24. Mai 1915, „Italien hat uns den Krieg erklärt.“

[232] Le Beau, Aurel von (8. listopad 1866. – 3. ožujak 1922.), austrougarski podmaršal (kolovoz 1915). U lipnju 1915. u činu generalbojnika imenovan je načelnikom Glavnog stožera V. armije pod zapovjedništvom generala pješaštva Boroevića na talijanskom ratištu. Do tada je bio zapovjednik 17. pješačke divizije u sastavu 7. zbora III. armije (zapovjednik general pješaštva Boroević) na ruskoj bojišnici (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 102, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

nedjelja, 30. svibnja, slabo naoblačenje, toplo, od oko 10 h sunčano

Misa. Mirna noć, ujutro do 10 h žestoka topovska paljba na sjeverozapadu. Tijekom dana mirno. Stalne neprijateljske ophodnje. Poslijepodne razbijena bt. natpor. Pokornog dojavila je kretanje 2 neprijateljske sat. na crti Nowosielki - (…) Chlopczyce. Tisak: neuspješni ruski napadi na Sanu i Lubaczówkoj[233]; jačanje okruženja na sjeveru i jugu Przemyśla. Kod Medyke paljba našeg teškog topništva na prugu Przemyśl – Gródek. Neprijatelj u Cortini d'Ampezzo, ali bijeg na prvi topovski pucanj. Sjeverno od Gorice nije bilo napada. Pokušaje prijelaza Soče kod Monfalconea (?) naše su ophodnje s lakoćom spriječile. Zaposjedanje zaravni, a crta Lavarone – Folgaria opet je pod paljbom. U podne dolazak genboj. Leonhardija s 2 braće Takáts, te Hohenlohea s 3. bratom Takáts i Törökom iz Łąke; zajednički objed i bridž s Ripperom, Hohenloheom i Törökom. Poslijepodne dolazak Wilhelma Catinellija (upoznavanje), užina, a onda nastavak vožnje do Rehwalda (Catinelli). Leonhardi o njemačkom napadu: topništvo je bilo tako učinkovito da su pješačke postrojbe bez ispaljenog metka i s uspravnim držanjem uspjele probiti neprijateljske položaje te se ukopati i odmoriti. Nakon toga uslijedio je novi napad i ponovno djelovanje topništva. Vrhovno zo. istočne bojišnice zahtijevalo je zarobljenike, jer se iz dojava moglo zaključiti da je neprijatelj uz našu bojišnicu izrazito oslabljen (na našoj su bojišnici 2 ruske pp.: 134. i 135.; jučerašnja dojava doušnika). Polovica postrojbi 34. pješačke d. s 11. kbr. trebala bi biti prebačena 6. zb. Inače, prema objavljenom pregledu postrojbi istočno od Przemyśla, p. velikog broja d. nasumice su nabacane.

ponedjeljak, 31. svibnja, toplo, sunčano, navečer zahlađenje

Od ¾ 8 do ¼ 10 h obilazak položaja sjeverno od Hordynije, gdje je zk. opkoparske b. položaje 48. pp. okružio zaprekama na udaljenosti od 50-100 stopa. Uski preklop (30 cm) za stajaće strijelce potpuno je obložen ciglama prekrivenim tratinom, ali bez zaklona za glavu (bonneta). Prijepodne telefonska, a u ½ 20 h pisana zapovijed: 14. pješačku d. smijenit će 1. k. d.: prebacivanje na crtu Dublany – Kulczyce. U sastavu 1. k. d. ostaju 11. poljska top. bt. (prebacivanje u Woloszczu potrebno je provesti još tijekom današnje noći), XIX. poljska lovačka b., gorska bt. (Woloszcza) i gorski haubički vod. Riebesam, te 2. opkoparska sat. IX. opkoparske bojne s 3. opkoparskim odjelom. Što će se dogoditi s nama? Od 15 do 16 h ovdje je boravio Hordt (33. pješačka d.) iz Pinianyja. Dogovor o sutrašnjim jutarnjim demonstracijama prema Gogliovoj zapovijedi: od ½ 4 bis 4 h pješačka i topovska paljba, koja bi postepeno dobivala na jačini, nakon čega bi uslijedio iznenadni prekid (!svrha? natjerati neprijatelja da otkrije snagu!). Južno od kote 271 prebacit će se haubički vod, a gorski haubički top i 1 topnički u šumu sjeverno od Bilinke. Natpor. Pokorny ispalio je 4 pucnja u čast ko. koji se probio do ruskih zaklona, na što su vojnici istupili i salutirali. Sedma pješačka d. javlja da je Linsingen kod Stryja probio neprijateljske položaje i da će skupina Szurmay vjerojatno sutra krenuti u potjeru. Rehwald bi trebao osigurati top. podršku. Kod Rehwalda danas mnogobrojne ruske ophodnje.

utorak, 1. lipnja, toplo, sunčano

Dugačak dan s mnogo uzbuđenja! Zapovijed od jučer navečer: 2. lipnja mora doći do odluke u vezi prometnice Mościska – Sądowa-Wisznia! Napad njemačke 4. d., austrougarskog 4. zb. i lijevog krila 19. zb. Upute o potjeri. Četrnaesta pješačka d. nakon smjene od strane 1. k. d. prebačena je u Kaisersfeld (umjesto Doblany). Još su tijekom noći b. Fritsch 48. pp. i ko. Török (s gorskom bt. 33. pješačke d.) poslani na cestu prema Rudkom kao odjel potjere. U 8 h odlazak pojedinačnih kola s prtljagom. U 10 h dolazak Mouillarda (s natpor. (…) i Jankovich-Bésánom) te Berzeviczyeg i sk. Reichlina, zk. 7. k. top. sklopa zbog preuzimanja

[233] *Reichspost*, 22. Mai 1915, Letzte Nachrichten, „Die russische Gegenoffensive."

zo. U 14 h, nakon što su glavnostožerni časnici odjahali, a mi trebali krenuti (prijevoz s automobilom), stigao je telefonski brzojav: neprijatelja je kod Stryja odbacio zb. Bothmer[234] koji iz pravca Kwasnog preko Josefsfelda napada zaleđe 2 ruske d. pred skupinom Szurmay. Skupina Rehwald s tamošnjim dijelom postrojbi 1. k. d. pod mojim zo. krenut će u proboj preko crte Zady – Medenice, kako bi Rusima presjekla put povlačenja. Kada je stigla dojava o izmjenama planirao sam vožnju do Łąke: tamo je trebao otići Leonhardi s 1. k. d. i s podređenim Rehwaldom, ali smjena je spriječena: b. Fritsch ostaje u Kaisersfeldu. Sve postrojbe 1. k. d. odlaze u Łąku. Hohenlohe sa st. odredom 1. k. d. i ko. Mrazek osiguravat će Wielkie Błoto od Bilinke do Majnicza. Prey s 2 ½ b. 72. pp. i 2 sat. XIX. poljske lovačke b. drži utvrđene položaje; ½ b. 71. pp. predstavlja pričuvu; 2 sat. XIX. poljske lovačke b. udijeljeno je Kapretzu, čija poljska haubička bt. isto tako odlazi u Woloszczu. Mi ostajemo u Hordyniji (povratak vo. u ½ 18 h). Leonhardi raspolaže s 3 p. svoje k. d., 3 b. 72. pp., b. Schuster 71. pp., 4 kbt., poljskom top. bt. Widmann, 1 poljskom haubičkom i 1 gorskom bt. Ali, sve se te postrojbe u Woloszczi mogu okupiti tek 19 h? Do tada će Rusi već odavno zbrisati! Što je previše, previše je. Kod Zadyja se ne može upotrijebiti veliki broj pješačkih postrojbi. Konjaništvo napreduje preko Dorożówa, znači frontalno, u pravcu jedva zamjetnog napredovanja 38. pp. popraćenog velikim gubicima. U Hordyniji se nalazi samo 2. opkoparska sat. 9. pp. (220 vojnika). Pod mojim zo. 4 b. Prey, 4 poljske top. bt. i 1 poljska haubička i 1 gorska bt. udijeljene su 33. pješačkoj d. Kaufmann je odmah izvukao bt. (1 top) s izvanrednog položaja kod Dnjestra i prebacio u salaš Sykol, čiji je haubički vod također podređen 33. pješačkoj d. Mislim da Leohnardijeva potjera za neprijateljem neće imati nikakvog učinka osim gubitaka za 72. pp. Ljuti me, što zo. nije dodijeljeno meni, jer sam se odmah mogao umiješati. Naime, kod Zadyja se može upotrijebiti i manja snaga, tako da sve pješačke postrojbe ne trebaju biti na okupu. Veliki dio topništva već je tamo (14 topova). Do večeri moglo bi ih biti 30 (sada), što je i bitno: smjer povlačenja pod paljbom. Prekrasna ruska paljba otvorena je u ½ 19 h na naše zrakoplove, ali bez ikakvog učinka.

srijeda, 2. lipnja, sparno, povremeno slaba kiša

Ujutro (od 3 h) žestoka topovska paljba lijevo od nas, poslije s prekidima, prestanak u ½ 8 h. Kod nas sporija paljba, neprijatelj je opkoljen. Prijepodne odlazak: Rehwald s 2 b. 72. pp., 1 b. 71. pp., XI. poljskom lovačkom b. i poljskom haubičkom bt. te ½ gorske bt. preko Zadyja, budući da je neprijatelj rano napustio položaje pred 7. pješačkom d.; Gálffy s 1 ½ b. 72. pp. preko Hradyja na Ugartsberg; k. d. Leonhardi 14. husarsku p. prebacila je iza Rehwalda, a desno u Tynów zo. navedene p. Rehwald je neprijatelja odbacio kod lovačkog dvora i na rubu šume te se kroz nju probio do jako utvrđenog Terszakówa. Gálffy je na visoravni Ugartsberg naišao na neprijatelja. Inače, o skupinama Szurmay i Bothmer nema podrobnijih podataka. Dvije sat. 72. pp. napredovale su prema Mostyju, a navečer su povučene u Woloszczu. Oko 18 h zaprimljen je raspored postrojbi zb: „Ciljevi koji danas nisu ostvareni, moraju se sutra ponovo pokušati realizirati“ --- energičan napad itd., glupave, šupljikave fraze, koje je zozb. doslovno preuzelo iz zapovijedi zoa. Dogovor s 33. pješačkom d.: krenut će tek onda u napad (kod Ostrówa), ako postrojbe lijevo od nje zabilježe uspjeh. I mi isto tako: tek nakon zaposjedanja visoravni Naleśniki. Od 6 do 7 h paljba. Prijepodne moje izvješće za zo. 5. zb.: s trenutno raspoloživim postrojbama: 4 b., tj. 2375 vojnika, 14. pješačka d.

[234] Bothmer, Felix von, grof (10. prosinac 1852. München . 18. ožujak 1937. München), bavarski generalpukovnik (1918). Godine 1914. u činu generala pješaštva zapovjednik je njemačkog 2. pričuvnog zbora na Istočnoj bojišnici, a od ožujku 1915. zbora Bothmer (njemačka 1. divizija, njemačka 3. gardijska divizija i austrougarska 38. ugarska domobranska pješačka divizija) u sastavu njemačke Južne armije pod zapovjedništvom generala pješaštva von Linsingena. U srpnju 1915. imenovan je zapovjednikom njemačke Južne armije, a 1918. u veljači preuzima zapovjedništvo njemačke XIX. armije na Zapadnoj bojišnici („Die höchsten Kommandostellen des Heeres, http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html; „Korps Bothmer“, http://de.wikipedia.org/wiki/Korps_Bothmer; „Felix Graf von Bothmer“, http://de.wikipedia.org/wiki/Felix_Graf_von_Bothmer).

nije u stanju tijekom potjere osiguravati prostor koji joj je dodijeljen (cesta prema Rudkom i područje istočno od nje). Tažim da se Halper s 2 b. 48. pp. prebaci na cestu i podredi mom zo. Dolazak 2. gorske bt., ali cijeli je poljski haubički vod podređen 33. pješačkoj d. Rehwald izvješćuje o velikim gubicima. Odbijeni su talijanski napadi na Krn[235] istočno od Kobarida.

četvrtak, 3. lipnja, Tijelovo, sparno

U 3,30 napad na Rehwalda na lijevoj strani. Najprije se uspio održati na granici odsječka, ali nakon toga povukao se natrag u Zady i utvrdio neposredno prema sjeveru i istoku. Neprijatelj ga nije slijedio kroz šumu. Leohnardiju je jučer zapovjeđen pokret prema Derzówu istočno od ceste Stryj – Mikolajów. Tek je u sumrak uspio izvući 14. husarsku p. od Rehwalda; 7. husarska p. kao izv. odred te 12. husarska p. iz Litynije s Leonhardijem i topništvom te 1 ko. napustile su Tynów (pitanje je koliko su daleko dospjele). Čini se da je njemačka armija Linsingen krenula dalje na istok, jer njezina današnja zapovijed za skupinu Szurmay glasi: Rehwald zaposjeda crtu Terszaków – Kolodruby i osigurava Dnjestar od Bystrzyce do ušća (…) Letnianke; 1 br. 7. pješačke d. trebala bi se probiti na crtu od Dnjestra do istočno od položaja Nadiatycze kako bi iznenadnim jurišom osvojila Mikolajów (!); 7. i 4. pješačka d. trebale bi biti prebačene na prostor Medenice – Josefsberg (?) (*napomena*: čini se da se Bothmer prekjučer uopće nije probio do Josefsberga te da su sve postrojbe upućene nadesno). Prijepodne je javljeno i da 38. pp. drži Hrady, ali ništa o trenutnom položaju Gálffyja. U 11 h upit zozb. za zoa.: koja je naša trenutna situacija i kada ćemo napasti! Odgovor: kada 33. pješačka d. zaposjedne Naleśniki (*napomena*: čini se da je činjenica da sjeverno od Dolobówa raspolažemo samo s 4 b. nepoznata; osim toga na crti Bilinka – Woloszcza nalazi se Hohenlohe s pješacima husarskih postrojbi, (njih 520) te s ko. Mrazekom i 2 sat. 72. pp.; divizijska je pričuva ovdje opokoparska sat, a kod Hohenlohea 3 (…) opkoparska odjela, koji su tijekom dana upućena na rad). Od 3,30 Przemyśl je naš, bogu hvala, uspjeh i za javnost i za vojsku, a naša bojišnica na Sanu i istočno od njega dobiva na snazi. Neprijatelj se morao pomiriti s gubitkom Przemyśla i povući na Siecznu kod Mościske. Pred nama se još drži kod položaja Krukienice. Odlaskom njemačkih skupina na istok prestaje pritisak na Mikolajów, tako da će Rusi (…) još moći držati odsječak (Gródek), ako zbog opasnosti sa sjevera napuste Siecznu. Sve će se to odvijati ipak vrlo sporo. Zaštitnica je željeznicom prebačena u Sambir preko Chyrówa. Željeznička postaja Nadyhy. Jučer povratak (…) dr. Löwensteina s odmora u pratnji mladog Martinya (jednogodišnji dragovoljac) u 14. topp.; 6 tjedana u vojnoj službi. Glasine o pregovorima sa Srbijom i dolasku Pašića[236] u Beč. Martiny mlađi ostaje u zo. 14. poljske topbr. Gubici 14. pješačke d. 16. – 31. svibnja: 25 časnika, preko 400 poginulih i ranjenih, više od 500 bolesnika, oko 80 nestalih i zarobljenih. Ukupno gubitka preko 1000 vojnika. Naši trofeji u svibnju (službena objava): zarobljena su 863 časnika, 268.869 vojnika, a zaplijenjeno 251 top, 573 strojnica i 189 kola sa streljivom. Samo 1 armija uspjela je prikupiti 8500 topovskih naboja, 5 ½ milijuna puščanih metaka, 32.000 pušaka i 21.000 komada hladnog oružja. Zozb.: ustrojavanje nove d.: II. b. 48. pp., 2. ko. 5. husarske p. i 11. pričuvna husarska p. ksk. grofa Waldensteina, koja bi trebala preuzeti osiguranje do Terszakówa. Tek kasno navečer jasna potvrda Rehwaldovog osvajanja Zadyja. Zapovjedio sam da II. b. 48. pp. te 2. ko. 5. husarske p. budu prebačene u Łąku, gdje sada zo. preuzima genboj. Horváth. Pričuvni ko. određen je za Hordyniju. Dolazak glavnostožernog natpor. Rendulića koji je udijeljen Horváthu, budući da Wanner vjerojatno odlazi. Drugo cijepljenje protiv kolere. U Sam-

[235] Talijanski naziv Monte Nero.

[236] Pašić, Nikola (18. prosinac 1845. Zaječar – 10. prosinac 1926. Beograd), srpski političar i državnik. Tijekom Prvog svjetskog rata predsjednik je vlade Kraljevine Srbije, a nakon toga predsjednik je vlade Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1921-1926. (s jednim prekidom) („Pašić Nikola“, Enciklopedija Jugoslavije, sv. 6, Zagreb 1965, 435-437, http://www.archives.org.yu/pov12.htm; „Nikola Pašić“, http://de.wikipedia.org/wiki/Nikola_Pa%C5%A1i%C4%87;

biru plakati: mir sa Srbijom ---? Dolazak 1. i 2. bt. 12. gorskog haubičkog sklopa, koje su nama podređene, što znači da Riebesam ostaje ovdje i to ga veseli.

petak, 4. lipnja, vrućina, poslijepodne nevrijeme

Ujutro je do Rehwalda (Soltysy) konačno stigla vijest o skupini Szurmay: a) ppuk. Tomaszczyk (1 b. 72. pp., 1 sat. 71. pp., poljska haubička bt., ½ gorske bt., crta Zady – Bystrzyca; b) Gálffy (5 sat. 72. pp. crta Bistrzyca - kanal Soltysy – Hrody; c) sk. Lechner (1 b. 38. pp., 5 sat. 72. pp., ½ XI. poljske lovačke b. (vod 38. poljske topp. na crti istočni rub Litynia – Tyśmenica)); d) ½ XI. poljske lovačke b. je pričuva uz južni rub Litynije. Sedma pješačka d. (zo. u Josefsbergu) osigurava Dnjestar i Terszaków do uporišta Nadiatycze: utvrđivanje položaja i desno krilo na crti Rudniki uključujući cestu i prugu. Ostatak skupine Szurmay prema armijskom rasporedu postrojbi, koji je nama nepoznat (odlazak prema istoku?): 1. k. d. u Derzówu? Jučer je Beskidski zb. ostvario uspjeh: zaposjednute su kote 305 i 298, a napadnuta je i kota 301. Njemačka 4. d. probila se do Mościske. To su posljednje jutarnje vijesti. Objava: zahvala njegovog veličanstva na zaposjedanju Przemyśla; Martinyju je dodijeljeno odlikovanje željezne krune. Prva k. d. Török i Fritsch (48. pp.) posjetili su nas nakon večere u prolazu prema Łąki. Jučer je u Sambir stigao 1. vlak; zk. II. armije Böhm-Ermolli jučer je bio u Kaisersfeldu. Genboj. Horváth automobilom se u 20 h uputio u Łąku. Jučer je tijekom večere pad Przemyśla proslavljen pjenušcem. Navodno je Rehwald prekjučer izgubio 1000 vojnika. Prva b. 71. pp. ima samo 150 vojnika (bila je na sjevernom krilu), zk. sk. Schuster trenutno boravi u prihvatnoj bolničkoj postaji (iscrpljenost). Satnik Fodor (72. pp.) ranjen je u goljenicu (pucanj kroz meso). Poginuo je kadet Laszkay (prevoditelj 72. pp.). Poslijepodne objava: Mackensen se probio na crtu Starzawa – Požđiacz – Torki, 4. k. d. je u Hankóu, a 10. zb. na crti Hureczko – Jaksmanice. Jučer navečer je Siedliska ipak još uvijek bila u neprijateljskim rukama. Beskidski i 4. zb. zaposjeli su danas crtu od crkve Miślaticze do crkve Pakość i visoravni istočno od Prikuta. Rusi će se teško izvući iz ovog položaja. Položaj 7. pješačke d.: neprijatelj je na crti Kijowiec – Piaseczna – Rudniki – Radelicz – Horucko – Ugartsberg. Posvuda pokreti. Utvrđen raspored neprijateljskih postrojbi na bojišnici: ruska 78. pješačka d. (309-312. pp.); istočno od toga kod Mikulajówa ½ ruska 69. pješačka d., a iza nje finska st. br. Vlastita 1. k. d. upućena je prema (…). Njemačka b. osiguravala je cestu Stryj – Mikolajów. Smjena 79. ugarske domobranske pješačke br. Sedma pješačka d. (bez br. Sárkány) drži crtu Krynica – Medenice. Szurmay je u Rivnama. Kiša do 23 h.

subota, 5. lipnja, sparno, ujutro oblačno, nakon toga sunčano

Rehwald javlja da je 1 b. 38. pp. prebačena i da on napušta Zady. Vožnja do Łąke zbog razgovora s Horváthom. Odluka: nakon napuštanja Zadyja od strane Rehwalda tamo će biti prebačene po 1 sat. 14. i 48. pp. (glavno uporište). Zady za nas nema nikakvu važnost, bočno ga štiti Tynów. Obilazak 2. crte bojišnice kod Biline (…) i Dublanyja. Poslijepodne prijedlog upućen zozb.: Rehwaldu dodijeliti cijelu 72. pp. (tj. 2 ½ sat. iz Zadyja), a nama prebaciti XI. poljsku lovačku b. i V. b. 72. pp. Catinelli je sporazuman, ali Szurmay preuzima drugu armijsku skupinu i ništa se ne može se ništa dobiti, baš naprotiv. Dolazak boj. Brosera, zk. XIX. poljske lovačke b.; zozb. imenovalo je boj. Živanovića zk. XI. poljske lovačke b. Potpukovniku Halperu odobren je odmor (zo. 48. pp. u Łąki preuzet će boj. Fritsch). Vojni bilten o Przemyślu vrlo je tanak: Rusi su ga predali, zbog čega nema plijena, što izaziva razočarenje. U Tirolu borbe u utvrdama; u Kranjskoj sjeverozapadno od Tolmina: talijanski napad na Soču. Na bojišnici prevladava mir: 4 pucnja ruskog teškog topništva na salaš Sykol.

nedjelja, 6. lipnja, sparno, navečer malo zahlađenje

Iznimno miran dan. Navečer dojava da su Rusi ponovo otvorili paljbu na ustavi na Dnjestru (radovi). Voda u kanalu raste te su poslani opkopari da provjere situaciju. Rusi su

tijekom noći skinuli krov čuvarske kućice na ustavi i most obložili s vrećama s pijeskom. Lijevo od nas napad 19. i dijela postrojbi 4. zb. Nema vijesti o ishodu. U ¼ 17 h vožnja do Hordta u Pinianyju. Bridž s Hordtom, Ripperom, Kaufmannom, Jobstom i ksk. grofom Gálffyjem iz 5. husarske p. Povratak u 19 h. Dojava zrakoplova: sjeverno od Mikolajówa pokreti postrojbi sjeverno do Lubice, a onda prema zapadu i istoku. Szurmay je napao, samo je nepoznato gdje. Jedino Rehwald javlja da je pripravan u 20 h. Jedna b. Gálffy nalazi se južno od Bystrzyce na kolnom putu prema Hrodyju, a ostatak 72. pp. i I. b. 71. pp. na njegovom istočnom rubu, gdje se nalazi i ½ gorske bt. te poljska haubička bt. Istočni rub Litynije; Rehwald je u Hrodyju; XI. poljska lovačka b. prebačena je u Medenicu, a sjeverno od Bystrzyce stoji 1 vod 48. pp. iz Zadyja. Vojni bilten: Linsingen je zaposjeo mostobran Żurawno. Rusi su poraženi sjeverno od Kalusza. Ništa o Przemyślu. Što se tamo događa? Loše vijesti za nas ili će sada Mackensen krenuti prema sjeveru kako bi očistio donji tok Sana?

7. lipnja, ponedjeljak, vrućina

U ¼ 8 h obilazak 2. odsječka puk. Preya: salaš Sykol, kota 271, te Dnjestar i nakon toga povratak. Vodostaj je rijeke kod mosta južno od Sykola narastao za oko 1 m. Ništa opasno. Rehwald na istom položaju kao i jučer navečer. Neprijatelj je zaposjeo lovište zapadno od crte Terszaków – Ugartsberg – Horucko. Po 1 b. 7. pješačke d. nalazi se sjeverno od Piaskog i južno od Horuckog, tj. sjeverno od (…) Korośnica. Inače nikakvih vijesti o tamošnjim prilikama. Prva k. d. navodno je u Żurawnom. Jučer su inženjerijski vod i telefonski odred 5. husarske p. stigli do nas; danas nam je udijeljen i puk. Vécsey. Dobio je odsječak (pješački odred i ko. Mrazek) kod Horvátha, koji je ko. Mrazek zamijenio 1 sat. 48. pp. (natpor. Hrussoczy); ko. ostaje pričuva u Majniczu. Sedma pješačka d. od 17 h napada na području Ugartsberg – Kijowiec, 22 km! Do Tynówa su 30 km! Rehwald napreduje između Bystrzyce i Tyśmenice. Jedan vod 48. pp. iz Zadyja prebačen je sjeverno od Bystrzyce. U 20 h Rehwald je na crti Hrody – sjeverni kolni put.

utorak, 8. lipnja, velika vrućina

Prijepodne vožnja do Biline Wielke u obilazak položaja st. sklopa, a onda nastavak vožnje preko Majnicza i Foroszcze u Łąku. Poručnik 16. husarske p. s 90 vojnika i 2 strojnice ujutro se preko položaja Wielkie Błoto uputio u Pohorce. Uspješno izviđanje; 1 poginuli, 2 lakše ranjena vojnika. Doručak u Łąki s Horváthom, povratak u 11 ½ h. Mirno tijekom cijelog dana. Navečer Rehwald: 7. pješačka d. koja je s manjim odredima napala naselja kod Ugartsberga itd., ne uspijeva se probiti. Tridesetsedma pp. razbijena je kod Czernichówa, a Horucko je Rehwald ponovo osvojio. Ostatak postrojbi 72. pp. poslije će biti prebačen u Kubczyce, tako da Rehwaldu ostaju samo 6 sat. 72. pp., poljska haubička bt. i 6. poljska top. bt. 38. pp. Gorska bt. odlazi na „neko drugo“ bojište (½ bt. iz Woloszecze u Nadyhyj, ½ bt. poslao je Szurmay). U ¾ 19 h puk. Vécsey sa stožerom objedovao je kod nas i nakon toga se uputio do Bilinu Wielke, kako bi preuzeo zo. odsječka. Navečer zapovijed zozb.: tijekom noći na 11. lipnja ugarska pučko-ustaška kbr. (koja bi 10. trebala stići u Dublany) preuzet će odsječak istočno od crte kota 266 – (...) 279, tj. istočno od Bilinke i zapadnog ruba Dublanyja. Sve će nam uzeti! U noći na 10. lipnja 72. pp. odlazi s bojišnice u Kaisersfeld, a 48. pp. u Piniany. Pričuva zb. (...), 27. pješačka br. (bez zk.!) nalazi se u Kaisersfeldu. Za potjeru je 33. pješačke d. određen pravac prema uzvisinama Naleśniki itd., a 4. k. d. morat će krenuti prema cesti i istočno od nje.

srijeda, 9. lipnja, vruće

U 2 h Rusi su napali Rehwalda. Vod 48. pp. napustio je Zady i prebačen je u Woloszczu (gubitak 50 vojnika). Između Tynówa i Litynije: proboj Gálffyja (3 sat.). U 5 h

Rehwald: s ostatkom od 130 vojnika nalazi se na Neuhofu[237]; top. je poslano u Dobrowlany, a 6. bt. 38. pp. napreduje prema Neuhofu. Čini se da je Gálffy u teškom položaju (Török, vidi poslije, udjelba natpor. Knihe s 20 vojnika). Protumjere Horváth: ko. Török iz Łąke, kamo sam se uputio s Tschepenom u 7 h: zapovijed za Hohenlohea: preuzimanje zo. sa stožerom Tschepen radi osiguranja desnog boka genboj. Horvátha. Povlačenje južno od Bystrzyce. Dojava u Łąku: neprijatelj se s 3 sat. približava sa sjevera Bilini Wielkoj preko Blota. Ali, prije nego što su se 1 sat. 48. pp. iz Łąke i 2 topa iz Woloszcze stigli umiještati i stići do Majnicza, neprijatelj se povukao. Török je u 7,30 krenuo (...) južno od mosta 276 u Dorozów: u 6 h neprijatelj je već ustrojio st. stroj kod kote 295 i Hruszówa. Dvije sat., kojima se pridružuju razbijeni dijelovi postrojbi napreduju iz Hruszówa prema koti. Horváth je Hohenloheu poslao još 1 sat. 48. pp. Na putu od Mostyja u 2 h Rusi su otvorili paljbu. U 8,15 napad iz Hruszówa prema sjeveru na Woloszczu (Ruse je ubrzo otjeralo topništvo). U 8,45 odlazak iz Łąke i u 9,15 dolazak u Hordyniju. U 5 h pričuvni husarski ko. 11. husarske p. prebačen je iz Hordynije u Łąku. Tijekom moje odsutnosti Wittas je inženjerijske odjele i opkoparsku sat. prebacio u Łąku i sa zozb. dogovorio uzbunjivanje 4. k. d. kod Kulczycla te njezino prebacivanje na prostor između Tyśmenice i Bystrzyce kao osiguranje. Do Hruszówa neće uspjeti stići tijekom prijepodneva. Naše zo. vo. prebačeno je iz Franzfelda u Hordyszcze. Četrdesetosma i 72. pp.: dojava o svježim ruskih postrojbama koje sve tuku. Brine me Gálffyjeva sudbina. Tomaszczyk je navodno bio u Dobrowlanyju. Sve su to posljedice našeg načina ratovanja: 1 d. na 30 km. Napad! Radi li se tu o kandidatima za odlikovanje Marije Terezije ili o višim zk.? Jučerašnji vojni bilten: Linsingen je kod Żurawnog istočno od Dnjestra. Talijanski napadi na crti Sagrado – Gradisca d'Isonzo odbijeni su; čini se da se sprema jaki talijanski napad na Soči. U 11,30 zozb.: 4. k. d. (Berndt) preuzima osiguranje od Bilinke do Tyśmenice; podređen joj je genboj. Horváth; puk. Farkas s 2 b. 83. pp. i top. sklopom Christ 33. pješačke d. prebačen je iz Pinianyja zajedno s 1 poljskom top. bt. 14. topp. Berndtu; ali i topništvo. U 12 h pokret 2 sat. iz Mostyja prema Woloszczi, koja je pod paljbom šrapnela i granata. Razoren je i župni dvor te su ranjena 2 telefonista. Jučer prijepodne ruski je zrakoplov kod kolodvora u Sambiru bacio bombu na vo. Usmrćeno je i povrijeđeno 40 konja, a 4 vojnika su ranjena. U ½ 13 h konačno vijest od Hohenlohea: okupio je odred i nalazi se istočno od kote 311 kod Doroźowa, a neprijatelj je u zapadnoj šumi kod Hruszówa. Berndt kreće s 3 p. između Bistrzyce i Trudnice, 1 p. na jug. Prvo uporište Bronica. U ½ 16 h zapovijed (njemačkog) Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: Berndt je podređen Szurmayu. U 17 h kbr. Kopeček napreduje nakon što je prošla Hohenlohea. Woloszcza je pod topovskom paljbom iz Tynówa. Berndt je u Bykówom. Neprijatelj nije uspio prijeći zapadni rub Hruszówa. Ophodnje pričuvnog ko. 11. husarske p. uočili su na crti Wróblowice – Drohobycz samo manje neprijateljske ophodnje. O Szurmayu nikakvih vijesti, osim glasina da je neprijatelj već u Josefsbergu. Navečer se 14. topbr. nalazila na prostoru od (…) do uporišta Gaje Nižne, a doknadna b. do Michalowica. Szurmay je daleko odbačen. Četvrta k. d. nalazi se na lijevom krilu kod Wilnykija, okrenuta prema istoku. Tamo će i prenoćiti, a Hohenlohe dolazi tijekom noći u Łąku. Velika briga kako će se Woloszcza održati tijekom noći. Sjeverno, iz Mostyja, pješačke su se postrojbe probile na udaljenost od 800 stopa. Uočena su 2 ruska zrakoplova između 18 i 19 h – jedan je nadletio Sambir i vratio se, a drugi je bio iznad Woloszcze. Tisak: Stanislavov je pao - (…). Mostobran Gorica, kao i crta Sagrado – Gradisca d'Isonzo – Monfalcone napadnuta je, ali napadi su odbijeni. Kod Gorice nalazi se 1 d. Boj. Skrabal iz IX. inženjerijske b., preuzeo je zo. 6. tehničkog odjela (opkoparska sat. i 3. inženjerijska odjela). Horváth je sva 3 navedena djela odredio kao pričuvu odsječka. Ujutro zapovijed o prebacivanju svih inženjerijskih odjela i opkoparske sat. u Hordyniju radi radova. Wittas: odlazi u zo. II. armije, a umjesto njega dolazi Klusaček iz zo. odsječnih postaja.

[237] Novi Dvor?

četvrtak, 10. lipnja, vrućina, ali ugodne večeri i noći

Tijekom noći mirno. Napad 4. k. d.: genboj. Kopeček s 9. dragunskom i 13. ulanskom p., k. topništvo, te Farkas (2 b. 83. pp. i 2 bt., koje su u 2 h stigle u Dorozów) kod Hruszówa i na crti Soltysy – Litynia; 1. ulanska p. i pješački odjel (1200 vojnika na jugu; 15. dragunska p. s 1 kbt. kao pričuvom). Hruszów je osvojen (navodno 62 poginulih i ranjenih Rusa). Soltysy i Litynia žilavo se brane; iz Soltysyja odbacio nas je protunapad. U 13 h protjerane su slabe neprijateljske snage iz Wróblowica te je zaposjednuta Karczma (morala je ipak ubrzo biti napuštena zbog jake paljbe iz Oparyja). Pješački odredi nalaze se kod Bojaryja, a divizijska pričuva kod uporišta Zagacie. Berndt u 16 h: u stanju je zadržati osvojeno, ali 2. dio njegove zadaće, tj. napredovanje prema Oparyju, ne može ispuniti. Prenoćit će u Woli Jakubowoj. Različita izvješća od Szurmayja i Dánija. Dáni: desno je krilo kod Chatyszcza (prijepodne je javljeno da je kod Kijowica!), pruska domobranska b. i iza nje ostaci 37. i 79. pp. te dalje sjeverna granica Pietniczany i šuma prema (…), nakon čega slijede postrojbe 68. pp. i glavni stan u kući kod (…) Koreca te 72. pp. na uporištu Jasenowe i iza nje dijelovi postrojbi 38. pp. Szurmay je u Uhercima. Nema doticaja s neprijateljskim postrojbama. Linsingen je jučer bio kod Szurmaya i navodno je uzeo 1 d. južno od Lydaczówa kao zaštitu zaleđa. Prijepodne zapovijed: kada Berndt prođe Tyśmenicu, 83. pp. preuzet će osiguranje prostora na crti Bystrzyca - Tyśmenica pod mojim zo. kako bi se moj odsječak produžio do Litynije (preko 30 km). Pučko-ustaška br. neće prije 18. stići u Dublany. Poslijepodne je ppuk. Schreiner (top. stožer 5. zb.) donio pisanu zapovijed: u bližoj budućnosti II. armija neće napasti. Usmeno tumačenje: Mackensen očekuje njemačka pojačanja, kako bi pokušao proboj prema Tomaszówu. Tek ako ona stignu, krenut ćemo u novi napad. Hvala bogu što su nas Nijemci zaustavili i što raspolažu s novih snagama za daljnje ratovanje. Rusi su sada zaustavljeni i samo u borbama s njima (od svih saveznika) imamo izglede na uspjeh. Izbor smjera napredovanja prema Tomaszówu nije mi jasan, jer prije bilo kakvog proboja najprije bi trebalo riješiti situaciju na donjem toku Sana. Do tada, to je sasvim druga situacija! Navečer: 51. ugarska domobranska pješačka d. Kornhaber, koja je prebačena u Sambir i sjeverno od njega, trebala bi sutra ujutro (noćni pokret zbog zrakoplova) stići do crte Nowoszyce – Prusy – Byków – Glinne – Bronica. Glupavi proboj Rusa povlači za sobom naše snage. Uredba Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: Wittas je privremeno udijeljen zo. II. armije, ali mora pričekati dolazak Klusačeka, koji ne može stići prije 14. lipnja. Navečer izmjena: ne udjelba zo. II. armije, nego doknadnom zo. Litoměřice[238], uz preporuku da ovdje ostavi konje. Danas nisu stigli ni pošta niti vojni bilten. Sedamdesetšesta pp. okuplja se u Kaisersfeldu. Brigadir Marenzi je bolestan, zamijenit će ga puk. Weiss iz 1. ulanske p. Poslijepodne je samo na našoj bojišnici uočen veći broj ruskih ophodnji. Utvrđeno: pred nama je ruska 135. pp. Zapovjednik 76. pp. (ostaje pričuva zb.): puk. Watterich.

petak, 11. lipnja, toplo od jutra, od 8 h vjetrovito

Mirna noć osim kod Zadyja (ujutro žestok napad). Od jučer na Hruszów paljba ruskog teškog topništva. Berndt se ukopao, manje borbe u Boyaryju. Pješački odredi drže Kolow. Kod Szurmayja situacija je navodno nepromijenjena. Ruske ophodnje uočene su na crti Pokrowce – 15 km istočno od Stryja uz prugu. Szurmayjev brzojav iz Stryja. Raspored utvrđenih položaja: kod nas od Biline preko istočne granice Łąke nalaze se opkoparske skupine 3 zb. u pravcu jugoistoka. U ½ 12 odlazak u Kaisersfeld (76. pp.), zk. puk. Watterich, boj. Veigl, boj. Hummel. Pukovnija raspolaže s oko 950 vojnika (6 sat.). Dana 22. i 24. svibnja pretrpjela je zajedno sa 102. pp. velike gubitke između (…) i Kornica. U 15 h zapovijed zo. 5. zb.: 13. lipnja napad XI. (Mackensen) i II. armije u pravcu Mościske. Peti zb., kao i ranije, umiješat će se kada 18. zb. zaposjedne uporište Laszki Zawiązane. Četrnaesta pješačka d. tre-

[238] Njemački naziv Leitmeritz.

bala bi na cesti prema Rudkom osiguravati područje južno od položaja Wielkie Błoto do Bystrzyce. Pedesetprva ugarska domobranska pješačka d. određena je za armijsku pričuvu istočno od Sambira. Nova zapovijed ½ sata poslije: podmaršal Kornhaber nadređen je i Berndtu (izuzev Horvátha, koji je udijeljen 14. pješačkoj d.). Zadaća: poraziti neprijatelja ispred bojišnice 7. pješačke d. (jako lijepo rečeno!) i odsjeći mu pravac povlačenja! Početak pokreta sutra ujutro. Kornhaber je u Bronici, a 201. ugarska domobranska pješačka br. (Tanarky) u Bykówom (*napomena*: jučerašnja zapovijed o nenapadanju, a danas zapovijed o napadu; prvi raspored predviđa Kornhabera za pričuvu, a pola sata poslije za napad!; Kornhaber raspolaže s 2000 vojnika i očekuje 4, a poslije još 2 doknadne b.). Natporučnik Fischer (referent telefonskog odjela) vratio se od Berndta: Berndt je jučer bio vrlo nezadovoljan s (…), jer je sjahao s konja na velikoj udaljenosti od neprijatelja te je napredovao samo 5 km i to pješice; nikakvo izviđanje preko rijeke; na što je (…) navečer javio da je bolestan. Sukob i s (…); pojedinosti su Fischeru nepoznate, samo je iznimno upadljivo, da njegove (…) 4 bt. uopće nisu otvorile paljbu prema Hruszówu. Osamdesettreća pp. stigla je s 900 vojnika. Tijekom napada na Tynów izgubila je 6 časnika i preko 400 vojnika. Svađa oko tijeka borbe; Farkas tvrdi da je bio opkoljen s obje strane, što njegov susjed (ulanski boj.) poriče i tvrdi da nije ništa primijetio, usprkos neposrednoj blizini. Osamdesettreća pp. potpuno je iscrpljena zbog pokreta tijekom cijele noći, a onda je na ovoj vrućini sudjelovala u napadu. Doprema 3 topova gorskog haubičkog voda s popravka, koji su zadržani u Sambiru. Četvrti se top nalazi ovdje, ali zajedno sa zo. bt. (sk. Kellner) i sa streljivom odlazi u Sambir i dalje u Ujridék do Ternyja. Riebesam s 1 bt. ostaje kod nas. Pukovnik i brigadir Zeidler stigao je u Sambir i bit će kod nas sutra prijepodne. Odlazi u Kaisersfeld kao zk. pričuvnih postrojbi zb. (76. pp. i 1 b. 48. pp. u Pinianyju). Natporučnik Fleischhacker bio je kod Kornhabera te je donio sutrašnji raspored postrojbi: Tanárky s 1 pp. i 1 b. prema Tynówu (zajedno s Kopečekom), 1 pp. i 1 bt. udijeljene su Berndtu (između Trudnice i Tyśmiena) i napast će Lityniju; Sirchich (brigadir) napredovat će s 1 pp. preko položaja Michalowce do Rehwalda: zajednički napad na Opary; 1 pp. pričuva kod Neuhofa. Znači, sve su postrojbe razbijene na dužini od 20 – 25 km. Ako to uspije, bit će to pravo čudo, ali Kornhaber ima sreću! Njegova d. ima 4 pp. po 3 b. (36 sat. po 3 b., svaka b. ima 4 sat.) s više od 5000 vojnika. Dolazak top. brigadira Kaufmanna na dogovor o napadu 33. pješačke d.: zahtijeva udjelbu gorske haubičke bt. na položaj kod glavnog uporišta Koninszki Siem, čemu smo mi prigovorili tijekom telefonskog razgovora sa zo. 5. zb.: oduzima nam se veliki dio topništva (poljska haubička i gorska bt. odlaze Rehwaldu, gorska haubička bt., bt. Wittmann i Scharabon danas su kod Horvátha i 1 top. vod na istočnoj granici Biline). Odluku će donijeti zozb.

subota, 12. lipnja, vrlo sparno, navečer oblačno

Mirna noć. U ¼ 9 h s Preyem obilazak njegovog desnog odsječka. Odlazak do krajnjeg desnog krila, gdje se st. rovovi naslanjaju na rijeku. Istočni teren je neprohodan do šume sjeverno od Bilinke. Objed kod nas s puk. Zeidlerom (28. pješačka br.). Dolazi iz Zagreba gdje je bio na oporavku zbog problema sa živcima i želucem (osip (koprivnjača)). Schirmer je umro od raka (uslijed ranjavanja: šrapnel ga je pogodio pokraj nosa i probio se kroz nepce u usnu šupljinu; navodno sifilis). Zeidler: 15. i 16. zb.[239] nalaze se na Soči pod zo. Boroevića, koji navodno raspolaže s ukupno 9 d. (kako to? koje su to .?). *Pester Lloyd*: talijanski balon Cittá di Ferara bombardirao je Rijeku, ali onda ga je zapalio mornarički zrakoplov kod Lošinja, te je pao u more. Zarobljena su 2 časnika i 4 vojnika. Kornhaber je do navečer stigao na bojišnicu 4. k. d. Inače nikakav napredak tijekom napada. Jedna sat. 48. pp. iz Woloszcze drži majur u šumici istočno od Zadyja. Zapovjedništvo 5. zb. prebacilo nas je do 33. pješačke d., i

[239] Sredinom (svibanj-lipanj) 1915. general pješaštva Boroević raspolagao je u okviru V. armije na talijanskoj bojišnici s 57., 93. i 94. pješačkom divizijom, te s 15. i 16. zborom kao pojačanjima (u čijem su sastavu bile 1., 18., 48., 50. i 58. pješačka divizija) (http://austro-hungarian-army.co.uk).

to sve postrojbe osim 2. bt. Pokorny 14. topp., koja se okupila južno od salaša Sazanówka zapadno od Dniestericzke: bt. Haustein istočno od kanala Dnjestar i 1 bt. sjeverno od Bilinke, od koje se 1 vod nalazi u šumi kod (...) istočno od Bilinke. Zeidler: Linsingen je napadnut kod Żurawna i odbačen preko Dnjestra. Zapovjedništvo II. armije neprijatelja na bojišnici skupine Szurmay procjenjuje na 2 zb.!? Tijekom noći prebacivanje top. postrojbi (33. pješačka d. zahtijeva dolazak 1 bt. u 8 h kod Pinianyja!).

nedjelja 13. lipnja, ujutro slaba kiša, poslije djelomično sunčano, sparno

Jedna je sat. 48. pp. tijekom noći protjerana s majura kod Zadyja, ali ponovo se vratila. Kornhaber je stigao do žičanih zapreka i ne može dalje, ali za napredovanje još nije upotrijebio 2 pp. (Sirchich je ipak udijeljen Rehwaldu te je ostao u Wróblowicama). Sedma je pješačka d. napredovala: desno krilo (…) sjeveroistočno od Derzówa, te lovište sjeverno od crte Krywula – Terny, osvojeni su i Bilcze i (…), ali i Opary (72. pp. nakon tučnjave). Dolazak boj. Klusačeka (zo. odsječnih postaja), koji nam je dovezao i automobil. Na sočanskoj bojišnici Boroević raspolaže s 15. i 16. zb. (ukupno 5 d. i pučki ustanak; 7. zb. je kod Rohra). Bavarska, Alpe i Tirol su pod Danklom. Puhallo (zo. III. armije) prelazi na lijevu obalu Visle (do sada skupina Kirchbach; skupina Kövess podređena je Woyrschu[240]). Raspuštena je III. armija, a 10. zb. udijeljen je IV. armiji (odlazak pješice). Mackensenu su udijeljene 4 ½ njemačke d. (do sada 9) te danas kreće prema Ravi Ruskoj. Južno od njega je Marwitz, tako da sada u veliki proboj kreće preko 40 d. Jučer je napadnuta Sieniawa, ali Klusaček ne zna ishod. U 10 h vožnja do Łąke radi obilaska nove „crvene“, odnosno glavne obrambene crte bojišnice. Istočno od Łąke završen je dio radova na uporištima, ali sjeverna je bojišnica tek dijelom pojačana. Horváthovi husari (Vécsey itd.) šire glasine o balkanskom savezu pod našim vodstvom. Povratak u ¾ 12 h. Jučerašnji vojni bilten: Żurawno je ponovo naše. Pflanzer izvrsno napreduje. Sjeveroistočno od Horodenke prijelaz preko Dnjestra, zaposjednut je i Zabszcyki. I Dáni napreduje s desnim krilom uz Dnjestar i crtu Kijowice – Rosdól, što ukazuje na činjenicu da ni Linsingen (u zaleđu) niti Pflanzer više ne moraju strahovati od Rusa. Klusaček: njemačko Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice uvjereno je da je pohod protiv Rusije sa sadašnjim operacijama uskoro završen i da će Rusija uskoro iscrpiti sve svoje pomoćne vojne izvore (časnici, oružje, streljivo), što bi značilo da bi se veliki dio postrojbi mogao prebaciti na talijansku bojišnicu. Njemački car je u Plesou[241]. Njemačka na zapadnoj bojišnici ima oko 90 d., a na istočnoj 60. Nijemci se prema nama odnose toliko nadmeno da to otežava suradnju. Od 20 h povremeno topovska paljba sa sjeverozapada (neugodan zrak). Ali napada se, baš kao što je to Klusaček i rekao: danas na Seiniawu (gdje je 10. pješačka d. od Nijemaca preuzeti mostobran izgubila u ruskom protunapadu: gubitak od 10.000 vojnika i 6 topova) sa zapada i s juga. Klusaček: 8. zb. (41. i 37. ugarska domobranska pješačka d.) nalazi se u zapadnoj Poljskoj, tako da su na talijansku bojišnicu prebačeni samo 7. zb. i nedavno 44. domobranska pješačka d. (ne i 14. zb.). Navečer: Kornhaber još uvijek nije probio crtu Tynów – Litynia: i 2 st. ko., koji su iz Karczme prebačena u (…), napredovali su samo do 1. kanala u nizini. Kornhaber u pričuvi ima još 4 b. (1/3 pričuve) i zahtijeva teško topništvo. Horváth je s 4 sat. određen za napad na Zady.

---

[240] Woyrsch, Martin Wilhelm Remus von (4. veljača 1847. posjed Pilsnitz (Wrocław) – 6. kolovoz 1920. posjed Pilsnitz (Wrocław)), pruski vojskovođa (*Generalfeldmarschall*). Godine 1914. kao general pješaštva preuzeo je zapovjedništvo šleskih zemaljskih/domobranskih postrojbi (armijska skupina Woyrsch), koje su se probile do Visle i pojačale lijevo krilo austrougarske I. armije pod zapovjedništvom generala konjaništva Viktora von Dankla. Skupina je poslije ušla u sastav njemačke IX. armije (do prosinca 1917., kada je raspuštena) (Acta Borussica, Neue Folge, 1. Reihe, Die Protokolle des Preußischen Staatsministeriims 1817-1934/1938; Berlin – Brandenburigsche Akademie der Wissenschaften, Band 9 (1900-1909), Hildsheim – Zürich – New York, 2001, http://www.bbaw.de/bbaw/Forschung/Forschungsprojekte/preussen_protokolle/bilder/Band%209.pdf; „Remus von Woyrsch“, http://de.wikipedia.org/wiki/Remus_von_Woyrsch;).

[241] Štrbské Pleso u Slovačkoj?

ponedjeljak, 14. lipnja, tijekom noći, ali i tijekom dana hladno (vjerojatno je negdje u blizini padala kiša), povremeno kratkotrajna kiša

Tijekom noći mirno. Kornhaber je pred Rusima ponovo napredovao do starih položaja, ali sada stoji. Opary je jučer izgubljen. Napad na 71. pješačku br. (uz cestu Mikolajów – Stryj i istočno od nje). Noć prije toga 128. ugarska domobranska pješačka br. (Sárkany) odbila je 4 napada. Rusi se okupljaju pripravni za napad i na sjeveru do Jesefsfelda. Ishod je navečer još uvijek bio nepoznat. U 8,30 zapovijed zozb. o armijskom rasporedu postrojbi: današnji je „minimum" crta između kote 294 sjeverno od Chłopyja do ---; jaka bi prethodnica trebala zaposjesti prijevoje Wereszyca. Ovo je jednostavno smiješno! Uspjeh kod Mościske (prema vojnom biltenu više od 16.000 zarobljenika) Nijemcima je udario u glavu (ili još kod Teschena[242]?), i naravno da od ovih planova ništa nije ostvareno. Pred 18. zb. neprijatelj se neznatno povukao, a kod visoravni Mohyle (doticaj s 5. zb.) puk. Trampus okolo šeće 3-4 sat. Iz Łąke smo doveli ko. Török. Kapretz je upozoren da u slučaju povlačenja neprijatelja tijekom noći 4. bt. 14. topp. odmah s položaja sjeverno od Bilinke prebaci na Dnjestar, a Preyu je zapovjeđeno da u istom slučaju prebaci 4 sat. južno od Strwiąza. Izviđanje. Odred s položaja kod mosta na Dnjestru (…) upućen je iz Dublanyja u Hordyniju. Poslijepodne je rusko teško topništvo otvorilo paljbu na kotu 271 i u 18,30 na glavno uporište Koninszki. Inače, sve je zaposjednuto, osim pruge, ali kod Koninszkog je zaposjednuta i 2. crta bojišnice. Može je to sve zavaravanje i neprijatelj se ne povlači, ali ipak mislim da je tako, jer se ovdje nalazi i okretaljka na topovskim kolima. Vojni bilten: svi su pokušaji prijelaza Piave i Soče odbijeni. Pflanzer opet napreduje. Kod uporišta Zaleszczyki odbijene su jake ruske snage. Oproštajna večera za Wittasa. Zapovijed: sat. će u 2-3 smjene žeti polja uz bojišnicu.

utorak, 15. lipnja, oblačno, hladno

Mirna noć. Opkopari 33. pješačke d. u 1 h digli su u zrak ruske zapreke, na što je uslijedila žestoka paljba. Čini se da je došlo do zastoja u jakom napadu. Osamnaesti zb. naišao je kod položaja Wielkie Mokszany na jake neprijateljske položaje, tako da se tamo bojišnica od Wankowica u pravilu proteže prema sjeveru. Neprijatelj je jako utvrđen. Pred Szurmayem navodno se nalaze cijela ruska 61. i 4. pješačka d. (i potpuno na razini bojnog stanja), ½ 78. pješačke d. te finska st. d. Napad 40. ugarske domobranske pješačke d. (topništvo ni danas ujutro nije bilo tu, tako da je 128. ugarska domobranska pješačka br. (desno krilo skupine Szurmay) bačena iz Turadyja na crtu Cuculowce – zapadna granica). Sárkany drži Derzów (žestoki napad) i staru crtu bojišnice; čini se da je crta Bilcze – Josefsberg izgubljena. *Pester Lloyd*: navodno protunapadi. Kornhaber je poslao 2 pp., koje su se ukopale kod Karczme i ispred crte Litynia – Soltysy – Tynów. Klusaček: Nijemci kao protivnike više poštuju Francuze od Rusa, a najviše cijene Engleze. Wittas i Fleischhacker (14 dana odmora) odvezli su se automobilom do Košica. Rusi su ponovo zaposjeli stražarnicu na cestovnom i željezničkom križanju ispred glavnog uporišta 26. pp. Situacija na Szurmayevom lijevom krilu (u 12 h): Josefsdorf i Opary pod njegovom su kontrolom. Dolazak 40. poljske topbr., ali s malom količinom streljiva. Potvrda današnjeg napredovanja (proslijeđeno časnicima): Mackensen je na crti Oleszycel – Bonów - Twierdza (istočno od Mosćiske) i zapadno od crte Góra Graniczna – Mokrzany - Wankowice. Bojni raspored zo. 5. zb. (u pisanom obliku): u slučaju Trampusovog napredovanja, uslijedit će napad na visoravni Mohylow – Blóżew Dolna, te uzvisine istočno od njih. Uz pisani raspored telefonska dopuna: nema čekanja na Trampusov napad, nego sutra pokret. Zapovijed 33. pješačke d.: Zeidler će sa 72. pp. (čija doknadna b. raspolaže s 1000 vojnika, što znači da pp. trenutno ima preko 2000 vojnika), 1 b. 48. pp. (danas joj je priključena doknadna b.), doknadnom b. 83. pp. i doknadnom sat. XI. poljske lovačke b., tijekom noći biti prebačen u Wankowice. Napad je predviđen za 5 h. Topnička priprema terena

[242] Poljski naziv Cieszyn, češki naziv Český Těšín.

itd. Četrnaesta i 33. pješačka d. izdvojit će po 1 b. kao divizijsku pričuvu. Budući da su danas stigle doknadne sat. XIX. poljske lovačke b. (sk. Zeiss, 240 vojnika i 8 oporavljenih časnika), bit će b. pravovremeno udijeljene. Devetnaesta poljska lovačka b. prijeći će cijeli odsječak istočno od Dnjestra (½ b. 71. pp. povući će se za sadašnju pričuvu, a ½ b. zaposjest će šumarak sjeverno od Bilinke).

srijeda, 16. lipnja, ujutro kiša, hladno, poslijepodne vedro

Neprijatelj se ujutro i dalje nalazio ispred naših položaja; oko 5 h žestoke detonacije (eksplozije); do 8 h na temelju dojava, osobito izvjesnog lugara (Nowosółki Goscinna), potvrđen je odlazak neprijatelja s bojišnice. Prey je već poslao 1 sat. u izviđanje na most na Dnjestru. Priprema: po 1 vod 1. ko. 5. husarske p. upućen je na cestu i k Preyu, te je zapovjeđen i dolazak sat. u sastavu vo. 106. pp. iz Dublanyja. Opkoparska sat. je okupljena već u 9 h i već je prebačena na rad. U 8,30 stigao je raspored postrojbi zozb., koji je sadržavao promjene u dodjeli odsječaka: određeni smo za osiguranje pruge, a ne ceste, te za položaj Smotrycka i južno od njega. Novi je raspored stigao upravo nakon što sam Preyu proslijedio usmene zapovijedi. Izmjene: skupina Prey (3 b. 71. pp. i ½ XIX. poljske lovačke b., ½ ko., bt. Haustein, (…) vo. te ¾ opkoparske sat.) prebačeni su do položaja Rów Graniczny i visoravni istočno od njega. Istočno od mosta Koniuszki (naš zatraženi pravac za dopremu opskrbe Nowosółki - Podhajczyki u slučaju lošeg vremena) ¼ opkoparske sat. i nužna oprema. Jedna lovačka sat. iz Bilinke Wielkije prebačena je u Hordyniju. Prey je u 13 h zbog gradnje prijelaza i opskrbe bio kod Dolobówa; inženjerijski mostovni odred zb., koji je u 11 h prošao kroz Hordyniju, u ½ 14 h bio je gotov s gradnjom mosta kod Dolobówa. Na temelju dojave da su Podhorce slobodne, zapovjedio sam da se skupina Kapretz prebaci u Hordyniju, a onda u Dolobów; odlazak u ½ 18 h iz Hordynije: ½ ko. lovačke sat., 2 bt. i pješački odredi husarske p. (Jacobs) kreću preko položaja Wielkie Błoto u Podhorce, gdje će biti podređeni Preyu. Konjanički odjel Mrazek dolazi k nama. Natporučnik Oszlányi s 329 vojnika udijeljen je kao doknada za 1 b. 48. pp. i nakon što je u 20 h prošao kroz Hordyniju, krenuo je prema Łąki. U 17,30 raspored postrojbi zozb.: mi krećemo prema Chłopyju, kako bismo zaposjeli prijevoje na Werszczyci. Zapovjedništvo zb. već je u Rudkom. Opet hajka! Zeidler sa 72. pp. i 3 bt. (Pokorny, poljska i gorska haubička bt.) napustio je Rudki i krenuo prema topničkom sklopu Pray (telefonska zapovijed) i Dolobówu, te dalje do uporišta Koniuszki Królewskie, uključujući odred Holodówka i Podolce, što je proslijeđeno Zeidleru preko boj. Riebesama (preuzima zo. topništva) u Rudkom: napredovanje do zapadne granice Rudkog. Kapretz prema Prayu kreće umjesto preko Dolobówa preko Czajkowica, a mi, kao i ko. Mrazek, umjesto u Dolobów, gdje se nalazi glavni stan, u Czajkowice. Odlazak u 18,30 automobilom. Putom uočen izgorjeli most na Dnjestru, ruski položaji i položaji naše 48. pp. južno od Strwiąża te izvanredni položaji još južno na sjevernoj obali. Primiječene su i ustave s vrećama od pijeska kao brana na sporednom rukavcu (*napomena*: danas je vodostaj Dnjestra pao za 1 ½ m, te su otvorena 2 ispusta na ustavi). U 20 h dolazak u Czajkowice. Smještaj kod župnika (supruga župnika i njezina sestra i suprug ponudili su me s čajem). U 21 h dolazak konjanika, a u ½ 23 naše prtljage. Susret s natpor. Blumom, koji je u sastavu odreda potjere 33. pješačke d. (½ b. 26. pp. s top. vodom Pokorny i ½ ko.) napredovao do Horozanyja i putom primijetio mnogobrojne jako utvrđene ruske položaje bez posade. Zeidler s 3 bt. već je u Rudkom i očekuje 76. pp. (tijekom cijele prethodne noći pp. bila je u pokretu; neće doći prije 20 h, a očekuje ju nastavak pokreta do položaja Krukawiec). Prey je stigao do uporišta Koniuszki Królewskie, a Broser (½ b. 71. pp., ½ XIX. poljske lovačke b.) u Holódowku; pješački odredi husarske p. (Jacobs) su u Podolceu. Skupina Kapretz s bt. Haustein, koja je s Preyem morala biti naprijed, u 22 h prošla je kroz Czajkowice, a onda su stigli i Mrazek i divizijska bolnica. U 21 h s Klusačekom dogovor o sutrašnjim zapovijedima (trebale bi biti proslijeđene oko ponoći, jer sa Zeidlerom nije uspostavljena telefonska veza (preko Kalnókyja)). Nakon upita proslijeđenog

zozb., čija se zapovijed o rasporedu postrojbi tek očekuje, utvrđeno je da su njezine odredbe u skladu s mojim zapovijedima, te su one izdane i u 1 h proslijeđene: Zeidler bi do 7 h ujutro trebao biti na zapadnom rubu Chłopyja. Izviđanje Prey, a Mrazek u 5 h pokret prema istočnom rubu Holodówke zbog izviđanja pravca prema Mostyju i Ryholówu.

četvrtak, 17. lipnja, vedro, toplo

Raspored postrojbi zozb.: zaposjedanje istočnih visoravni na Wereszczyci, i to najprije mostova te postavljanje top. položaja i ustrojavanje skupina. Namjera: napad prema jugu na položaj Komárno. Do pisanja zapovijedi (9 h) potvrđeno je da je Zeidler tek u 4 h stigao u Romanówku. Mostove kod Lukacza drži neprijatelj, isto tako i Jasionów i zapadnu granicu šume Zawaryna te Mosty. Zbog toga ustrojavanje skupina, čišćenje obale i postavljanje topništva. Prey s glavnim snagama na crti Malpa – Tuliglowy. Vojni bilten: napredovanje Mackensena, od 1. do 15. lipnja: 122.000 ruskih zarobljenika, ali samo 108 časnika i zapljena malog broja topova. I sjeverno od nas neprijatelj se nalazi na Wereszczyci; zrakoplovi su uočili jako utvrđene položaje, ali nisu javili imaju li posadu (iako su na njima primijećeni radovi). Ruske postrojbe u pokretu od Mikolajówa prema Lavovu. Jučer ujutro stigla je vijest da je Szurmay u teškoj situaciji: neprijateljski proboj do ceste prema Stryju i navodno zaustavljanje 71. pješačke br. (79. pp.) istočno od nje. Težak položaj, a tamo se nalazi 40. ugarska domobranska pješačka d. zbora Marschall (…). Što će sada Rusi napraviti, sada, kada se bojišnica povlači na Weresczycu odnosno prema Stryju. Hoće li, uz pretpostavku da su dovoljno jaki, i dalje napredovati, ili će se povući preko Dnjestra? U 9,45 zapovijed zo. 5. zb. (isto tako i u 9,05): mi i Horváth napadamo Mosty, što je i bilo planirano: glavni dio snaga skupine Pray nalazi se kod položaja Malpa Tuliglowy. Preyu je udijeljena samo 1 poljska haubička bt. (Zeidler). Izdavanje zapovijedi u 10,30. Danas se očekuje dolazak kraljevske ugarske pučko-ustaške br. na uporište Koniuszki Siem (…), a pješački odredi husarske p. odlaze u Kaisersfeld. U 10 h oružničke postrojbe za Komárno. (…) U 15,30 vožnja automobilom do puk. Preya na kotu 295 istočno od Holodówke. U 15,45 otvaranje topovske paljbe (kašnjenje poljske haubičke bt.). Napad pješačkih postrojbi na Jasionów i šumu na sjeveroistoku (b. Macher i Mast). Rusi se povlače bez ispaljenog pucnja, a u ½ 18 h proboj naših odreda. Neprijatelj se povukao u šumu Zawaryni, gdje se nalazi nekoliko tabora. Izviđanje preko osvojenog Susulowa (1 ½ sat. sa strojnicom) prema Mostyju. Povratak u ¾ 19 h u Czajkowice. Mosty je oko ½ 21 zaposjednut s juga. Na bojišnici 4. k. d. neprijatelj drži Tynów, Soltysyj i Lityniju te Opary. Prema Brzeziecu, gdje se nalaze po 1 sat. 71. pp. i XIX. poljske lovačke b., pronađeno je nekoliko ruskih šrapnela. Nasuprot su uočeni i utvrđeni položaji i radovi na njima. Na putu veliki oblak prašine (Andryanów, Lowczyce ili dalje istočno?). Tridesettreća pješačka d. nije napala; desno krilo Dürfeld nalazi se još uvijek nalazi kod Buzalyja. Prema vojnom biltenu itd., napredovalo se do Niemirowa čime bi trebala biti pokrivena cijela crta Wereszyca; na istoku Gródeka borbe u naselju (11. pp. u sastavu 9. pješačke d.). Dolazak 1. pučko-ustaške kbr. (zk. Csécsi Nágy) u Koniuszki: zatražen je dan odmora, a sutra ujutro pokret prema Czajkowicama.

petak, 18. lipnja, djelomično oblačno, toplo

Mirna noć duž cijele bojišnice. Neprijatelj je napustio položaje na odsječku 4. k. d. (Litynia itd.). Zady je zaposjednut iz pravca Woloszcze. U 7 h dolazak puk. Csécsi Nágyja, a br. je upućena u Podhorce. Prolazak br. u ½ 9 h: 1. pp. ppuk. Huttna, 2. pp. natpor. Mérey, bt. (doknadna bt. Losonez, sk. Dorringer). Brojno stanje vrlo dobro (po 4 ko. od po 90 konjanika). Pješački odredi: 350 vojnika. Izvanredan izgled. Dopuna za 17. lipanj: prije njegovog odlaska, izvijestio sam Preya o svom stajalištu: današnja borba bila je izviđanje. Ako se neprijatelj povuče na sjeverni Dnjestar imat ćemo pred sobom 3 d. i nije isključeno da nas napadnu nadmoćne neprijateljske postrojbe. Skupina Prey ne smije biti poražena, jer se neprijate-

lju inače otvara put prema Rudkom. Isto se tako mora izbjeći situacija da se prilijepimo uz neprijateljske postrojbe i na taj ih način vežemo. U slučaju neprijateljskog napada ili ugroženosti položaja, povlačenje na kotu 295, kamo sutra odlaze i 2 inženjerijska (poslije i opkoparska sat.). Naših 6 b. raspolaže jedva s 500 vojnika, a trebale bi obraniti 12 km bojišnice i još i napasti! Navečer telefonski razgovor sa Zeidlerom: pripremio je postrojbe za napad prema bojnom rasporedu: 2 b. po 3 sat. na rijeci, 1 b. (3 sat.) pričuva. Napad smatra bezizglednim. Zapovijed (budući da je bilo prekasno za svaki opoziv): na rijeci će se ostaviti samo najnužnije osiguranje, a sve ostale postrojbe zadržati u zaklonima. Bt. će paljbu samo uvježbavati. Dana 18. lipnja tijekom uvježbavanja paljbe, došlo je do eksplozije topovske cijevi topa gorskog haubičkog voda, prilikom čega su poginula 4 topnika, a 3 su bila ranjena. Navečer kratkotrajna kiša. U 20 h prosljeđivanje rasporeda postrojbi za sutra.

subota 19. lipnja, sunčano, toplo, nestanak prašine zbog kiše

Pobjeda kod Grabownog. U 11 h vožnja automobilom do genboj. Horvátha na položaj na južnoj granici šume Zawaryna. U 11 h početak topovske i puščane paljbe (desno boj. von Hummel s I. b. 71. pp., I. b. 72. pp., II. b. 48. pp. i 1 sat. poljske lovačke b.), u sredini boj. Broser (2 sat. 71. pp. i 2. sat. XIX. poljske lovačke b.), lijevo Prey (1 ½ b. 71. pp.); pričuva pješačke br. 2 sat. 71. pp. (…). Nakon izvrsne top. pripreme terena u ½ 15 h juriš na uporište Grabowno. Najprije je javljeno da je zarobljeno 250, a onda 700 neprijateljskih vojnika. Povratak u 16 h. Putom razgovor s Preyem u Jasionówu, kojem sam udijelio tamošnje pješačke odrede husarske p. (natpor. Pongrácz) za položaj Nowa Wieś. Pučko-ustašku kbr. puk. Csécsi Nagyja uputio sam iz Malpe u Jasionów. Oko 18 h žestoka paljba: Rusi su izvjesili bijele stijegove i djelomično se povukli prema istoku. Ishod bitke navečer je još uvijek bio nepoznat. Pedesetprva ugarska domobranska pješačka d. s genboj. Tanárkyjem poslijepodne je prebačena u Terszakow, a Sirchich se nalazi sjeverno od Radelića. Rusi drže sjevernu obalu Dnjestra. Za sutra je planirano napredovanje uz Dnjestar i uspostavljanje doticaja lijevog krila sa salašem Koszary. Dopuna za 18. lipanj: u ½ 13 h odlazak u Jasionów do Preya i Kapretza. Dogovor o sutrašnjem napadu na crti Rybolówka – Grabowno, osobito o rasporedu top. položaja i o top. pripremi. Priprema za Horvátha, koji će preuzeti skupinu, ali koji je tek u ¼ 19 h kolima stigao iz Łąke u Czajkowice. U ½ 15 h pokret prema Holodówki, nova odsječna postaja. U 17 h dolazak zkzb. Goglie s Catinellijem i ksk. (osobnim pob.) Fröhlichom. Dogovor o sutrašnjem napadu. Sporazuman je sa svime. Zahtjev za pojačanjem (48. ili 83. pp.) je odbijen. Napomenuti su i problemi s dopremom streljiva (kola sa streljivom gorskog haubičkog voda vraćena su prazna iz Rudkog, jer prema dotičnom dočasniku, bt. raspolažu s ušteđenim streljivom). Pedesetprva ugarska domobranska pješačka p. podređena je zo. 5. zb. Uslijed događaja bio sam spriječen u vođenju dnevnika; naknadne bilješke.

subota, 20. lipnja, prijepodne vedro, poslijepodne tmurno, navečer kiša

Od 9 do 11 h posjet Berndtu (4. k. d.) u Tuliglowyju. Oko 8 h napredovanje iz Nowe Wieśi i Grabowna prema Wereszczyci: Zeidler se nalazi kod majura Humieniec, a Horváth u Horozanni Wielkoj. Dvije b. 48. pp. prebačene su u Rumno. U 14 h vožnja automobilom do kote 297 istočno od položaja Lowczyce, a u 20 h do Zeidlera. U 22 h dolazak u Horozannu Wielkiu; dvorac je potpuno izgorio. Druga k. d. trebala bi preko Szczerzeca na crti Dawidow – Szolomya neprijatelju presjeći put za povlačenje iz Lavova.

ponedjeljak, 21. lipnja, povremeno kiša, navečer slaba vidljivost

Prva bitka na potoku Szezerek: odsječak južnood Szezerzka do potoka Sponka. Napad na visoravan zapadno od položaja Horbacze i Czerkassy: Zeidler sa 76. pp. i 3 bt. do Dmytrzea, Horváth s glavnim snagama na Horbacze (71. pp. i XIX. poljska lovačka b.), te po 1 b. 48. i 72. pp. kod Czerkassyja i Kahujówa; divizijska pričuva: 48. pp. Na 71. pp. jaki bo-

čni napad s položaja južno od Mielnikija i Czerkassyja. Devetnaesta poljska lovačka b. Zeidler stavljena je na raspolaganje za napad na Mielniki, ali to bi trajalo predugo. Navečer je napad zaustavljen (sutra novi pokušaj). Tijekom noći dolazak i 83. pp. (top. sklop Finschger i 5. haubička bt. 7. ugarske domobranske poljske topp.) i sklopa Leutsch 15. poljske topp. 51. ugarske domobranske pješačke d.; prva je smještena u salašu Panki, a posljednja je upućena na položaj Leutsch u Ryczychow. Poslijepodne dolazak Goglie, koji se dalje uputio do Kornhabera u Ryczychów. Cijeli dan boravak na uporištu. Križanje sjeveroistočno od položaja Horozanna Wielka. Navečer su 2 ruske pp. uočene tijekom napredovanja prema položaju Horbacze. Otvorile su paljbu na Czerkassy.

utorak, 22. lipnja

Pobjeda kod Horbaczea. Napad: Zeidler sa 76. pp., 1 b. 48. i XIX. poljskom lovačkom b. na Wielniki i visoravan sjeverno od njega. Na bojišnici 4. k. d. (stožer Rumno) djelovale su 2 kbt. (1 gorska haubička bt., 2 poljske top. bt. i 2 kbt.); Horváth sa 71. pp. i 1 b. 48. pp. na Horbacze: 1 b. 71. pp. kod Czerkassyja i 1 b. kod Kahujówa. U 11 h skupna topovska paljba na Horbacze i Czerkassy. U 9 h 71. pp. zaposjela je neprijateljski položaj zapadno od Horbaczea, a Zeidler je polako napredovao prema uporištu Zahorosscze. Navečer uz podršku 83. pp. zaposjednut je Horbacze, a nakon toga i Czerkassy: oko 2000 zarobljenika i 3 strojnice. Tijekom noći neprijatelj je napustio našu cijelu bojišnicu i onu naših susjeda. Poslijepodne (…) Goglia s Hordtom, Dánijem i Kornhaberom kod mene. Sedma pješačka d. bit će prebačena u Horozannu. Sedamdesetdruga pp. i XI. poljska lovačka b. nalaze se kod salaša, a top. postrojbe Tomaszczyk u Horozanni. Oko 18 h predstraže 1. kraljevske ugarske pučko-ustaške br. krenule su prema uporištu Dmytrze. Sve postrojbe u potjeri. Proboj u Lavov.

srijeda, 23. lipnja, vrućina

Pokret prema stryjerskoj cesti, a ona prema Hucisku i Huti Suhodolskoj. Vožnja automobilom preko Czerkassyja (XI. poljska lovačka b. i opkopari) i položaja Horbacze prema uporištu zapadno od Brodkija, putom susret s topvo. i II. bojnom 48. pp. (…). Kod lugarnice Broser i XIX. poljska lovačka b. Nakon toga do Zeidlera i Lichtenfelda, gdje se nalazi naše zo. Posije odlazak do Horvátha u Lubiani i povratak u Lichtenfeld. Odlazak u 16 h preko Krasówa (telefonska postaja, zozb. u lovačkom dvoru). Pokušaj nastavka obilaska iz lovačkog dvora preko Kobylice i Nowosiółke prema Huciskom, gdje je Zeidler bio u jeku borbe. Neprijatelj u Suhodolu. Borbe 33. pješačke d. kod položaja Olchowce (*napomena*: naš vo. s pješačkim odredima 5. husarske p. prenoćio je u Suhodolu). Daní je na putu za Lavov.

četvrtak 24. lipnja

Borbe istočno od položaja Chlebowice Wielkie. Neprijateljski položaji na kotama 383–336, prema Grabini. Pokret od lovačkog dvora jugoistočno od Suhodola. Zapovijed zozb.: svaka d. mora zb. staviti na raspolaganje 1 br. Zapovijed o pokretu. Topništvo u nizini zapadno od kote 357. Sedamdesetdruga pp. s XI. poljskom lovačkom b.; prethodnica Rehwald; napredovanje prema kotama 357-375; Horváth (71. pp., XIX. poljska lovačka b. te XXIX. poljska lovačka b. (koja je nama udijeljena iz sastava 33. pješačke d., a k njoj su u Suhodol prebačene naša 83. pp. i naše topništvo), je preko lovišta Lachowice upućen prema majuru Cwichowice. Namjera: Zeidler iz Suhodola preuzima pratnju Horvátha u pravcu Czarnylasu. Zahtjev zozb. odbijen, Zeidler (48. i 72. pp.) prebačen je Hordtu. Skupina Horváth postepeno napreduje kroz šumu; desno krilo 71. pp. upalo je u zasjedu; zarobljeno je preko 100 vojnika. Početak napada u 18 h. Ustrojavanje skupina Horváth predugo traje; u ¼ 20 h zapovijed o otvaranju paljbe od 15 minuta na kotu 383 i južni položaj, koji na temelju smjernica za uspostavljanje prvih crta bojišnice sada vodi do kamenoloma sjeverno od uporišta Cwichowice. Izvanredno top. djelovanje s visoravni istočno od lovišta. Pješaštvo se pro-

bilo na oko 500 stopa udaljenosti od položaja. Rano ujutro 25. lipnja ponovo paljba. Bojna boj. Schadena probila se sa zapada na kotu 383, a 26. pp. na kotu 360. Neprijatelj se povlači prema Lanyju, ali još se uvijek drži na bojišnici 33. pješačke d. zapadno od Bóbrke.

petak, 25. lipnja, vrućina, slaba kiša navečer

Plan: proboj prema Lanyju. Oko 9 h jahanje na kotu 383. Vijest u Chlebowicama: ruski proboj iz pravca Lanyja i Bóbrke. Rehwald: njegova b. Schaden, koja je već napredovala do uporišta Lany, vratila se na kotu 383, kamo je već stiglo i postavljeno topništvo, koje se isto tako povuklo više na zapad. Vratili smo se na visoravan istočno od položaja na koti 357. Odlučeno je da se još danas krene s napadom: Rehwald bi se trebao probiti sa 72. pp., a Horváth krenuti prema visoravni sjeveroistočno od uporišta Choderkowce, dok bi 33. pješačka d. trebala napredovati preko Ernsdorfa. Na upit o opskrbi i odmoru postrojbi, napad je određen za 17 h. Pred topovskom paljbom Rusi su napustili položaj. Rehwald je uslijed bočne paljbe, budući da je desno krilo 33. pješačke d. stalo, uspio samo s 1 b. doseći šumu kod Lanyja (...), a sve su ostale postrojbe ostale na cesti, zbog čega je napad i zaustavljen. Zapovjedništvo zb. naredilo napad svih postrojbi u 12 h sljedeći dan (glavni udar 33. pješačka d.: 5 pp. sa sjeverozapada na Bóbrku).

26. lipnja, subota, vrućina u podne, vjetrovito, poslijepodne nevrijeme u okolici

Pobjeda kod Lanyja. Topništvo se uspjelo približiti prijevoju na koti 383; zozb. dodijelilo nam je vod 2. poljske haubičke bt. 8. top. sklopa, koji je do 11 h postavljen istočno od majura, koji se isto tako nalazi istočno od željezničke postaje Bóbrka. Ripper je prijepodne iznenađujuće brzo obavio sve pripreme. Topovska paljba od 19,45 do ponoći. Kretanje 72 pp. bilo je vrlo smiono. Od ½ 15 h postepeno zaposjedanje svih neprijateljskih položaja uz cestu Lany – Rehfeld (kotu 254 zaposjela su 2 vojnika, na čelu s pričuvnim ulanskim časnikom Pawlikovim, koji je pobjegao iz zarobljeništva: došuljali su se do groblja i natjerali na predaju posadu ruskih st. rovova (ppuk. (…) podlegao je ranama (trbuh)). Ukupno 560 zarobljenika (ostali su otjerani do bojišnice 26. pp. na koti 383). Navedena 26. pp. isto je tako mogla napredovati samo preko Ernsdorfa na visoravan zapadno od njega. Desno krilo moralo je stati, budući da Rusi nisu bili napustili Choderkowce (tvrdnja 51. ugarske domobranske pješačke d. da je na navedeni položaj izvršen juriš, ispostavila se netočnom).

nedjelja, 27. lipnja, vrućina

Tijekom noći 33. pješačka d. zaposjela je Bóbrku. Rusi se pred nama svuda povlače, a 51. ugarska domobranska pješačka d. napreduje: Horváth prema majuru Kolovozaynówki, Rehwald istočno od Sarnikija, a Zeidler i topništvo stigli su do Rehfelda. U podne vožnja automobilom preko uporišta Chlebowice Wielkie. Uz cestu još uvijek veliki broj leševa. Nastavak vožnje prema Ernsdorfu i crkvi u Sarnikiju. U 13 h raspored postrojbi za daljnje napredovanje: Horváth Podwysoka, Rehwald Chlebowice Swirskie i istočno od navedenih položaja, a Zeidler Chlebowice Swirskie. Pokret u 16 h. Krenuo sam prema prijevoju između kote 387 Kamionka i kote 390. Zastoj na putu uzrokovao je vo. 71. pp. Tridesettreća pješačka d. bori se kod Swirskog, a visoravan sjeverno od uporišta Chlebowice Swirskie drže slabe neprijateljske snage. Prolaz uz glavno uporište Rehwald. Dvije poljske haubičke bt. i 1 poljska top. bt. Vožnja zapadno od šume Dolha na kotu 396; utvrđivanje 72. pp. Oko 18 h pokret Zeidlera sa 48. pp. prema uporištu Chlebowice Swirskie. Topništvo i 76. pp. dobivaju na dubini: zapadna granica šume Dolha; dolazak Horvátha do glavnog stana bez ikakvih smetnja. Smještaj kod židova preko puta crkve. Navečer dolazak boj. baruna Handla (XI. poljska lovačke b).

ponedjeljak 28. lipnja, vrućina

Prijepodne se Zeidler uputio na visoravan Kruhle, a Horváth na Mohilu. U 12 h automobilom preko Stokija i položaja Chlebowice Swirskie (...) na putu sjeverno od uporišta Pod Pasieka. Horváthu i Zeidleru zapovjeđen je dolazak ovamo. Zapovjedništvo zb. nije prihvatilo moj prijedlog o napredovanju uz Gnilu Lipu kod Firlejowa (navodno odbijeno od strane zoa.), stoga napredovanje ovdje. Čini se da su Lipa i kotlina prohodne na crti Meryszczów – Brzuchowice. Zapovijedi: još tijekom večeri napredovanje do granice šume na koti 392 i zapadnom rubu (…), a tijekom noći uz i preko rijeke. U zoru napad. Rasprava sa zabrinutim Zeidlerom, dok je Horváth vrlo miran. Smještaj na majuru Chlebowice Swierskie, koji je u dobrom stanju (1086 jutara). Vlasnica je udovica s kćerkom (razgovarali smo na francuskom) i sinom.

utorak, 29. lipnja, vrućina

U 4 h odlazak na uporište na koti 392; na granici šume zaklonjeni položaj. Bitnice se još nisu uspjele uvježbati. Velike teškoće tijekom prijelaza Gnile Lipe; najbolje je prošla 72. pp., ali do navečer i ona je uspjela prebaciti samo 8 sat., dok 71. pp. i XIX. poljske lovačke b. kod Brzuchowica potpuni neuspjeh. Topništvo je bilo izrazito djelotvorno i otjeralo je neprijateljsku bt. iz Bilke. Ruski su položaji dobro vidljivi. Navečer zapovijed: tijekom noći prebacivanje što većeg broja postrojbi i to što dalje. U zoru otvaranje topovske paljbe na Wolków i visoravni oko njega. Opkopari su poslijepodne postavili most na koti 266 u Meryszczówu. Natporučnik Regele lakše je ranjen. Dvojica su opkopara poginula, a 3 su ranjena.

srijeda, 30. lipnja, vrućina

Zbog provjere svih topova, top. priprema terena (15 minuta) počela je tek u 7,30. Neznatno napredovanje 72. pp. i nikakvo poljske lovačke b. i 71. pp. Nedostatak top. streljiva: raspolažemo samo s oko 60 naboja po topu. Opskrba je trebala stići tijekom noći te je zozb. upućen upit o povorkama koje su trebale krenuti u 3 (Bóbrka) i 6 h (upravo sada). Njihov se dolazak očekivao oko 7-8 h, ali obje su do Niedzeliske stigle tek oko 13 h. U međuvremenu naše je topništvo palo na neznatne zalihe. U 15,30 pokušaj proboja skupine Handl (XI. i XIX. poljska lovačka b. i 1 b. 76. pp.). Topovska paljba od 15 minuta (26 topovskih i 15 haubičkih naboja (…)). Lovci su sporo napredovali, a topništvu je ostalo oko 20 – 30 zrna (gorskoj haubičkoj bt. 9). Oko 17 h zapovijed: zaustavljanje napada i povlačenje nadesno do rijeke uz osiguravanje prijelaza; prijenos težišta otpora na cestu. Dojava zapovjedništvu zb.: usprkos učinkovitog top. djelovanja i izvanredne odvažnosti pješaštva (tijekom dana proboj 72. pp. do podnožja visoravni i na udaljenost od 200–300 stopa od željezničkog nasipa) napad je zaustavljen zbog nedostatka top. streljiva. Desno krilo 33. pješačke d. nalazi se zapadno od Uszkowica, tako da je Zeidler djelomično okrenut prema sjeveru. Most kod lugarnice na cesti i visini od oko 800 stopa južno u neprijateljskim je rukama! U 18 h dolazak Goglie (upravo nakon što sam proslijedio zapovijedi). Na početku je bio užasnut mojom odlukom. Iste je večeri stigao i telefonski upit ppuk. Schreinera o mogućem uspjehu napada ako i potrošimo svu količinu streljiva. Koja besmislica! Navečer su uslijedili i prvi ruski protunapadi u smjeru položaja 71. i 71. pp. Rusi su potrošili veliku količinu streljiva, tj. u svakom slučaju više nego inače. Vlastiti gubici 29. i 30. lipnja iznosili su više od 10.000 vojnika, tako da bojno stanje sada iznosi 8300 vojnika. Vrlo sam potišten zbog današnjih događaja. Pješačke postrojbe bile su učinkovite i nakon što su savladale najveće teškoće, topništvo je zatajilo zbog nedostatka streljiva. Do sada smo imali 3 uspješna proboja: Grabowno, Horbacze i Lany, a sada je sve stalo.

četvrtak, 1. srpnja, vruće i vjetrovito

Zapovijed zoa.: napad II. armije 1. i 2. srpnja. Streljivo nije stiglo. U 10 h vožnja automobilom i jahanje do Horvátha (lovište istočno od Ostalowica), te dalje do uporišta na bojišnici (južno od lovišta na rubu šume) i do tabora XXIX. poljske lovačke b. (iza nje 76. pp.). Razgovor s Volarićem i Watterichom te Kapretzom i Hummelom. U 20 h: radi popunjavanja praznine na crti Brzuchowice–Firlejow (gdje je u sastavu skupine Sirchich nestalo 5 sat.), odmah slanje 2 b., 1 poljske haubičke bt. i poljske top. bt. Sedamdesetšeta pp. i sk. Finschger: pokret u ½ 13 h. Umjesto njih pričuva d. je sada XXIX. poljska lovačka b. Poslije primitak rasporeda snaga zb.: novi položaji moraju se odmah tehnički pripremiti, za pričuvu zb. određena je 72. pp., a postavit će se i 8 m žičanih zapreka itd. Preostalu III. b. 76. pp. poslali smo Zeidleru. Brigada Tlaskal još je tijekom prošle noći prebačena u sastav 32. pješačke d., gdje je zamijenila 18. pješačku br. 18. zb.

petak, 2. srpnja, velika vrućina

Tijekom noći neprijatelj je napustio položaj Gnila Lipa pred bojišnicom 51. ugarske domobranske pješačke d. Odmah nakon toga stigao je raspored za potjeru (zozb.), prema kojem je određeno da odred potjere 51. ugarske domobranske pješačke d. krene prema visoravnima Koleso i Malinska. Zapovijed zozb: navedenoj domobranskoj pješačkoj d. udijelit će se 2 bt., ali budući da se to nikako ne može provesti tijekom dana, morat će se privremeno zadovoljiti s 1 poljskom top. bt. Za pričuvu zb. određena je 72. pp. koja će iz Niedzielske biti prebačena na južno krilo, odnosno u šumu istočno od Ostalowica. U ½ 14 h obilazak pp. istočno od Ostalowica (prolaz, nakon što je obišao top. skupinu, Ripper smatra da neprijatelj stoji izolirano na crti između kote 404 Koleso i visoravni Baczów). U ½ 15 h povratak iz Niedzielske. Vijest: Kornhaber napada s 2 b. 76. pp. Baczów, a Sirchich bi ga trebao slijediti s 1000 vojnika iz Firlejowa. Već vidim: Kornhaber će u klaonicu najprije poslati stoku 76. pp., a onda na red stiže i 72. pp. itd. Taktičke primjedbe zo. 5. zb. Natrljali su nam nos da streljivo nije stiglo zbog posljednjeg neuspjeha u proboju (30. lipanj). Glasine o ruskih pregovaračima o miru u Beču (Buzarow je bio načelnik odjela u Ministarstvu vanjskih poslova). Bethmann-Hollweg[243] s Jagowim[244] bio je prije nekoliko dana u Beču. Navečer zapovijed zo. 5. zb.: 51. ugarska domobranska pješačka d. napada ujutro u 2 h (desno krilo Tanárky) istočni izlaz Bilke. Lijevo krilo trebalo bi napasti kotu 306, a 76. pp., koju slijedi Sirchich iz Dusanówa, crtu salaš Zagumienka – Baczów. Sedamdesetdruga pp. napredovat će iza lijevog krila Tanárky prema sjeveru i neprijateljskoj bojišnici. Sve Horváthove raspoložive pričuve nalaze se kod Rehwalda. Oko 23 h izdavanje zapovijedi.

---

[243] Hollweg-Bethmann, Theobald Theodor Friedrich Alfred von (29. studeni 1856. Hohenfinow (Brandenburg, Njemačka) – 2. veljača 1921. Hohenfinow (Brandenburg, Njemačka), njemački kancelar 1909-1917. (Theobald Theodor Friedrich Alfred von Bethmann Hollweg, Neue Deutsche Biographie, Band 2, Duncker & Humblot, Berlin 1955, 188–193., http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016318/images/index.html?seite=208; „Theobald von Bethmann Hollweg“ http://de.wikipedia.org/wiki/Theobald_von_Bethmann_Hollweg; Datenbank der deutschen Parlamentsabgeordneten Basis: Parlamentsalmanache/Reichstagshandbücher 1867 – 1938, http://www.reichstag-abgeordnetendatenbank.de/selectmaske.html?pnd=118510320&recherche=ja; http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/BethmannHollwegTheobald/index.html; Acta Borussica, Neue Folge, 1. Reihe, Die Protokolle des Preußischen Staatsministeriims 1817-1934/1938; Berlin – Brandenburigsche Akademie der Wissenschaften, Band 9 (1900-1909), Hildsheim – Zürich – New York, 2001, http://www.bbaw.de/bbaw/Forschung/Forschungsprojekte/preussen_protokolle/bilder/Band%209.pdf).

[244] Jagow, Gottlieb von (22. lipanj 1863. Berlin – 11. siječanj 1935. Potsdam), njemački diplomat i političar (1913-1916. državni tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova) („Jagow, Gottlieb von; 1863-1935“, Deutsche Zentralbibilothek für Wirtschaftswissenschaften, http://zbw.eu/beta/p20/person/8658/about; http://webopac0.hwwa.de/DigiJPG/P/08658/P086580006000000H.jpg; „Gottlieb von Jagow“, http://de.wikipedia.org/wiki/Gottlieb_von_Jagow).

subota, 3. srpnja, velike vrućine

U 4 h dojava Rehwalda s kote 392: 51. ugarska domobranska pješačka d. neće napasti, postrojbe kod uporišta Brzuchowice prilikom njegovog dolaska još nisu bile primile zapovijed o napadu. On raspolaže sa 72. pp., XXIX. poljskom lovačkom b. te po 1 sat. XI. i XIX. poljske lovačke b. Topnička skupina podređena je 51. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d. i ostaje na položajima, a djelovat će 1 gorska haubička bt., 3 bt. 14. topp. i 1 doknadna bt. (u Ostalowicama); kod Zeidlera nalaze se 4 poljske top. bt. 14. topp. i 1 poljska haubička bt. Oko 8 h Rehwald je s 12 sat. 72. pp. i XXIX. poljskom lovačkom b. napredovao do kote 306, a 2 sat. stižu s desna u bojnom redu. Oko 11 h skupina Tanárky navodno je stigla do kote 336. Neprijatelj je otvorio žestoku topovsku paljbu na Brzuchowice i kote 306 i 336. Napad trpi zastoje zbog problema 51. ugarske domobranske pješačke d. (nerealna očekivanja s obzirom na malobrojnost postrojbi i njihov umor, ali budući da je napad zapovjeđen, sada se prikriva stvarno stanje). U 9 h moja zapovijed: Horváth preuzima jedinstveno zo. tijekom napada s ovlastima da upotrijebi i pričuvne postrojbe (III. b. 72. pp. kod lovišta Ostalowice). Topnička skupina Kapretz djeluje pod zo. 51. ugarske domobranske pješačke d. U 10 h u Niedzielsku dolazak 3 ¼ povorki s top. streljivom (nakon mnogo lutanja i pritisaka): oko 90 naboja, tako da je Horváth oko 13 h mogao krenuti. Poslije dolazak još dodatnih 98 sanduka. Na Rehwaldov zahtjev, zbog velikog umora 72. pp. (vojnici su na nogama od 11 h) i velike vrućine, napad je određen za 15,30. Kolera: vojnici 48. pp. pili su vodu u šumi zapadno od Meryszczowa, 1 smrtni slučaj, veći broj oboljelih. Sedamdesetdruga pp. jučer je zabilježila 14 slučajeva, a danas u st. stroju 9(1 mrtav); jučer su svi vojnici cijepljeni. Napad u 15,30, ali bez pravog napredovanja. Na desnom krilu (XXIX. poljska lovačka b.) zabilježen je ruski protunapad, koji je doduše odbijen topovskom paljbom, ali b. se povukla na kotu 306 čime je napušten i dio bojišnice. Podaci o streljivu skupine Kapretz: 2. bt. 14. topp. prije napada raspolagala je sa 125 zrna, te joj je nakon ispaljivanja njih 107, ostalo 18; ukupno je ispaljeno 428 naboja; 3. bt. 14. topp. raspolagala je prije napada sa 117 zrna (ispaljeno ih je 104, ostatak iznosi 13), ukupno 520 naboja; 5. bt. 14. topp. raspolagala je prije napada sa 117 zrna (ispaljeno ih je 88, ostatak iznosi 29), ukupno 528 naboja; gorska haubička bt. 12. pp. raspolagala je prije napada s 32 zrna (ispaljeno ih je 16, ostatak iznosi 16), ukupno 48, tj. 1620 naboja; skupina Tomaszczyk: 4. bt. 14. topp. raspolagala je prije napada sa 104 zrna (ispaljeno ih je 36, ostatak iznosi 68), ukupno 144 naboja; poljska haubička bt. 5. topp. raspolagala je prije napada s 32 zrna, (ispaljeno ih je 16, ostatak iznosi 16), ukupno 112 (…) naboja. Sveukupno: 1620 + 112 = 1732 naboja. U 17,15 rov na isturenom dijelu bojišnice južno od Kostenowica na udaru je žestoke topovske paljbe, ali izostao je napad koji je Horváth pripremio i zapovjedio. Rehwald i Handl pozvani su na davanje izvješća (Horváth je zaustavio napad u 18 h na Rehwaldov zahtjev). Sedamdesetdruga pp. potpuno je iscrpljena. Gubici joj iznose oko 40–50 % momčadi po sat. (?), a o 3 sat. na desnom krilu nema nikakvih vijesti. Rehwald smatra i noćni i jutarnji napad neprovedivima, budući da se tijekom noći ne može osigurati priprema toplog obroka. Handl preporuča iznenadni juriš na rov. Zapovijed: ukopavanje; izvješće za zozb. o sutrašnjim planovima u skladu s mogućnostima postrojbi. Današnja je zadaća bila preteška za raspoloživo pješaštvo: dugotrajan napad iscrpljenih postrojbi na otvorenom terenu i vrućini. Premali broj dobrih časnika i dočasnika za nadzor napredovanja raspoloživih postrojbi. Rusi su otvorili žestoku topovsku paljbu i izvanredno su ciljali. Podaci o gubicima su, nadam se, pretjerani. Čini se da su Rusi otišli prilično u širinu i dubinu, možda su zbog toga previdjeli značenje rova, što bi se dalo iskoristiti tijekom napada. Kota 306: samo osiguranje.

nedjelja, 4. srpnja, vruće i vjetrovito, od 12 do 16 h nevrijeme, navečer vedro

Napuštanje neprijateljskih položaja oko 1 h primijetila je I. b. 71. pp. na položaju Gnila Lipa između uporišta Meryczczów i Brzuchowice. Povlačenje nije primijetila nijedna od ostalih naših postrojbi ni ostale d. usprkos naloženog izviđanja, tako da se tek nakon do-

jave zozb. shvatilo da se neprijatelj povukao i na bojišnici ugarske domobranske pješačke d. Klusaček je odmah krenuo u potjeru i izviđanje. U 10 h napredovanje od crte Wolków – Kostenowice na crtu Poluchow – Czarna Karczma, a onda tamo dugi odmor i opskrba. Dvanaesta pp. jučer je navečer kao pričuva zb. prebačena na majur Brzuchowice, kamo je stigla u 5 h. Današnji raspored postrojbi: 2 b. 76. pp. i 2 bt. 51. ugarske domobranske pješačke d. prebačene su k nama. Dojava 72. pp.: 100 oboljelih od kolere, smještaj u Bilki. U 11 h vožnja automobilom preko uporišta Meryszczów i Brzuchowice do ruskog rova kod isturenog položaja južno od Kosteniewa. U 12 h nevrijeme i pljuskovi do 16 h. Brzuchowice su skoro potpuno razrušene. Nastavak vožnje preko Wolkówa i Brykówa do majura Pletenice, koji je isto tako razoren. Dolazak u 13,15. Tijekom vožnje preuzeo sam zapovijed zozb. na telefonskoj postaji Brzuchowice: 5. zb. bit će premješten sjevernije; nama je udijeljen odsječak lovišta zapadno od položaja Goly Kóniec do južne granice položaja Ciemierzynce. Zapovijed o nastavku napredovanja u 15,30 (uslijed problema s telefonskim vezama zbog nevremena) stigla je tek u 14,15 (s naznakom da je poslana u 10,30). Budući da se radilo o novom rasporedu, a postrojbe nisu mogle uspostaviti telefonsku vezu, skupina Zeidler (Poluchów Maly i Pletenice) krenula je tek oko 17 h, a dio skupine Horváth (Podusów, Bilka) tek nakon 18 h. Svi su ciljevi napredovanja prekasno ostvareni. Bočno napredovanje pod zaštitom 3 b. na crti Mohilka - kota 369 - sjeverna uporišta. Zeidler je preko Pniatyna stigao do ceste, a Horváth (76. pp.) u Pniatyn i (72. pp.) do Na Baranacha. Handl je s XI., XIX. i XXIX. poljskom lovačkom b. napredovao do ko. u Kuternagiju. U 18,30 jahanje preko kote 400 do Pniatyna. Izvrstan smještaj kod zakupnika gospodarstva u maloj kući. Tijekom poslijepodneva uočene su još uvijek neprijateljske ophodnje i manje pješačke postrojbe zapadno od Złote Lipe, ali navečer ih više nije bilo. Mostovi su izgorjeli. Navečer dolazak načelnika vojnozdravstvenog odjela zb.: 72. pp. bit će smještena u Ladańcima. Raspored postrojbi: ukopavanje, izviđanje, do 16 h dojava zozb. (koje je od 15 h smješteno u Uszkowicama). Navečer zapovjeđeno: 38. ugarska domobranska pješačka d. traži dodjelu odsječka samo do Dunajówa; pregovori s njemačkim Vrhovnim vojnim zo. istočne bojišnice; 51. ugarska domobranska pješačka d. uspjela se sa skupinom Tanárky probiti samo do Biale, a Sirchich do Podlasówa, što je otkrilo desni bok. Zeidler je naredio širenje do kotline Gorzeline; Handl mu je podređen. Intenzivno izviđanje divizijskog konjaništva prema desnom krilu. Dojava zapovjedništvu zb. iz Pletenica: postrojbe su iscrpljene, a malobrojni časnici na granici su izdržljivosti.

ponedjeljak, 5. srpnja, vedro, sunčano, vruće

Prijepodne nova dodjela odsječaka: naše postrojbe preuzet će dio od crkve i mosta položaja Ciemierzynce do južnog ruba položaja Wysniowczyk, a 33. pješačka d. do južnog ruba uporišta Gologóry. Desno od nas nalazi se 38. ugarska domobranska pješačka d. (do dolaska 51. ugarske domobranske pješačke d.). U ½ 11 h vožnja do Zeidlera i njegovog položaja uz cestu. Dogovor o ustrojavanju 2 pukovnijska usporedna odsječka, kako bi smjena bila moguća svakih nekoliko dana. Tijekom dana dolazak 51. ugarske domobranske pješačke d. na položaje desno od nas. Divizijsko se konjaništvo smjestilo u Pniatynu.

utorak, 6. srpnja, vruće, vedro

Jučer poslijepodne i tijekom noći provedeno je ustrojavanje novih skupina: 48. pp. desno, 71. pp. lijevo, XIX. poljska lovačka b. pričuva (Pleników), XI. i XIX. poljska lovačka b. križanje i most, a 28. pješačka br. kod skupine kuća zapadno od Plenikówa. Kolera: oboljeli: 52 vojnika 72. pp., 8 vojnika 48. pp., 4 vojnika 71. pp., 28 vojnika 76. pp., 3 vojnika 28. pješačke br.; mrtvi: 15 vojnika 71. pp., 2 vojnika 48. pp., 1 vojnik 71. pp., 1 vojnik 76. pp., 1 vojnik 28. pješačke br.; ukupno 69 oboljelih i 20 mrtvih – ukupan gubitak 89 vojnika. Doprema odobrenih prehrambenih namirnica. Zapovjednik armije Böhm-Ermolli dolazi sutra radi obilaska neprijateljskih položaja. Rasprava s Kapretzom i Catinellijem o izboru uporišta iz-

među Kuczerowke i kote 335 sjeverno od Plenikówa. Na temelju zapovijedi o ukopavanju (Złota Lipa) i postavljanju žičanih zapreka i daljnjem utvrđivanju položaja (Gnila Lipa) te na temelju vijesti iz vojnog biltena može se zaključiti da II. armija i Pflanzer ostaju na Dnjestru i crti Złota Lipa – Bug - Kamionka Strumilowa, dok Mackensen i IV. armija nastavljaju s napadom prema sjeveru (obje obale Buga i Wieprza). Linsingen je navodno prebačen na sjever. Njemačke su postrojbe već kod Przemyślanyja. Na naše je krilo stigla njemačka 41. pp., te možemo biti mirni.

srijeda, 7. srpnja, vruće

U 9 h s Ripperom i Klusačekom vožnja automobilom na zapadni rub Wypyskog. U 11 h dolazak njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija s Bardolffom te Gogliom u pratnji Catinellija, Schreinera i Turnera (3 automobila). Vožnja do Plenikówa i Zeidlera, gdje je čekao i Török s konjima, ali obilazak se nastavio pješice: 2. teške haubičke bt. 8. topp. u Plenikówu, a nakon toga poljske haubičke bt. sjeverno od nje, te prema jugu uporište Tomaszczyk i granica šume na koti 335. Izvanredan vidik na neprijateljske položaje. Böhm-Ermolli mi je na temelju izvješća čestitao na uspjesima d., na što sam se zahvalio u ime d. Osobito je istaknuo aktivno i poticajno zo. Što se tiče operativnih namjera, izvijestio me da se neprijatelj okuplja se kod Wolodyjemyr-Wolynskyjeg (na početku je javljen broj od 6, a sada 12 d). Mackensen je stao i okuplja postrojbe istočno od Lavova: Puhallo s 3 d. I. armije (iz zapadne Poljske) te 3 d. II. armije (vjerojatno 13. st. domobranska, 7. pješačka i 40. ugarska domobranska pješačka d.), kao i 1 zb. Linsingena. Na Złotoj Lipi i Dnjestru nema pokreta. Vrhovno zo. istočne bojišnice naredilo je potjeru izvanrednom zapovijedi u slučaju ako se Rusi počnu povlačiti preko Złote Lipe. Najprije je planirano da se bojišnica drži na Gniloj Lipi, ali onda je ipak izabrana Złota Lipa, gdje se sada utvrđuju položaji. Pedesetprva ugarska domobranska pješačka d. preuzet će odsječak Unterwalden (križanje Lavov – Zloczów – Przemyślany) kao armijska pričuva. Tridesetosma ugarska domobranska pješačka d. (Narajów) bit će s njom u doticaju. Telefonski razgovor s navedenom d. (Csanády[245]) o malobrojnosti njezinih postrojbi, zbog čega sam od zozb. zatražio dopuštenje da ih sutra obiđem. U ½ 18 h dolazak orkestra 72. pp. Ovdje su i Horváth, Rehwald, Watterich, Piotrowski i Török. Navečer povraćanje (doručak gulaš?). Četrdesetosma i 71. pp. odbijaju najavljenu smjenu postrojbi: radilo bi se o smjeni samo I. b. 71. pp. (od strane XIX. poljske lovačke b. (Plenikόw)), za koju se tijekom dana nije osigurala opskrba. Nakon što se postigao dogovor o jednoj konzervi kao dodatku opskrbe za I. b. 71. pp., i ova je odustala od smjene. Manji broj slučajeva oboljelih od kolere, ali u Ladańce su prebačena 7 Nijemaca i nekoliko vojnika 51. ugarske domobranske pješačke d. Pritužba Kornhabera u vezi telefonskog razgovora Klusačeka sa zozb. od 3. srpnja, u kojem je Klusaček izjavio da napad 51. ugarske domobranske pješačke d. postoji samo na papiru, što je čuo i načelnik GS. sk. Takácsy. U stvarnosti, u 2 h kada je Rehwald južno od položaja Brzuchowice trebao krenuti u napad, tamošnje ugarske domobranske postrojbe još nisu dobile zapovijed o napadu.

četvrtak, 8. srpnja, ponovo vrućina

U ½ 8 h vožnja do uporišta Narajówo Miasto (dolazak u ¾ 9 h): Csanády, Szakall, njemački brigadir genboj. Friedeberg s 3 časnika. Tijekom vožnje susret s njemačkim postrojbama i kolima sa streljivom. Na zapadnom rubu Narajówa 1 b. Csanády je zkd. od prije 14 dana, raspolaže s 1600 komada puščanog oružja i 22 topa; trebao bi ovih dana dobiti doknadu

[245] Csanády von Békes, Friedrich (4. svibanj 1861. – 13. prosinac 1937.), austrougarski general pješaštva (1916). Godine 1915. u činu podmaršala zapovjednik je 38. ugarske domobranske pješačke divizije (do lipnja 1916.). Nakon toga preuzima zapovjedništvo 10. (lipanj 1916. – siječanj 1917.), 6. (siječanj – srpanj 1917.), 26. (srpanj 1917.) i 13. zbora (1917-1918) ((Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 30, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

od 2000 vojnika i 9 topova. U odsječku od (...) uporišta Ciemierzynce do uporišta Dworce i 13 km južno od Dunajówa nalazi se velika gardijska pp. Csanády se tuži na nepouzdanost Rumunja. Dogovor: u nastavku na dubinske položaje kod Gorzelina, podršku za ugarske domobranske postrojbe preuzet će XXIX. poljska lovačka b. Bočno djelovanje očekuje se kod (…) gornje skupine kuća uz podrška topništva. U ¾ 10 h odlazak u Uszkowice, kvar istočno od položaja Blotnie, popravak je trajao 25 minuta; u ½ 12 dolazak u (…). Objed s Gogliom i Klusačekom. Prekrasni glavni stan za zozb.! Vlasnici stariji bračni par, čiji je nasljednik ruski časnik. Sve je izvrsno održavano. Jučer je puk. grof Lamezan bio u Uszkowicama u obilasku gospodarstva njegove supruge (Swirz). Sve je razrušeno. Goglia: top. djelovanje. Böhm-Ermolli ukazao je na visoko brojno stanje postrojbi 5. zb. (navečer o tome razgovor sa Zeidlerom i Ripperom: moja zasluga zbog uzdržanosti i mirnoće u zapovijedanju). U 13 h dolazak Kornhabera u Uszkowice. Odlazi na 4 tjedna odmora (vjerojatno nepovratnog odmora, postigao je stvarno nepojmljive stvari!). U ½ 14 povratak u Pniatyn. Kritična je noć dobro prošla. Uslijed smjene njemačke 41. pp., jučer je XXIX. poljska lovačka b. prebačena u (…). Do 48. pp. tijekom noći probio se ruski vod (zarobljavanje 6 vojnika). Ruski se vod pojavio prijepodne i pred odsječkom 71. pp., ali bio je propušten i u cijelosti zarobljen (37 vojnika i zk. ranjeni narednik s odlikovanjem reda sv. Jurja i medaljama za hrabrost). Dolazak Kalnókyja, te 4. automobila. Konji (…). Izviđanje položaja zapadno od Tatarzyne (Ripper); Zeidler predlaže doticaj krila. Povoljne prilike.

petak, 9. srpnja, ujutro oblačno, od 9 h sunčano, vruće

Dopuna za 7. srpnja: hvala bogu što smo stali na Złotoj Lipi. Nadajmo se da će to potrajati do dolaska doknade, pri čemu bi 14. pješačka d. ponovo imala 10.000 vojnika. Postrojbe bi se tako oporavile od napora posljednjih pothvata. Sviđa mi se njemački plan o napadu na Varšavu s istoka. To bi Rusiju natjeralo da u napadima izloži svoje posljednje netaknute snage što bi moglo dovesti do konačnog poraza ruske vojne sile. Čini se da su unutarnje prilike Rusije još gore nego što se misli. Odluka dume, da svu državnu vlast preuzme na sebe, jasan je pokazatelj toga. Naši su uspjesi na Soči nevjerojatni. Svi napadi Talijana odbijeni. Bardolff: Jellenchich (brigadir 44. domobranske st. d.) piše da neke postrojbe čak raspolažu s viškovima. Veliki problem ipak predstavlja mnogobrojnost talijanskog topništva. Dao bog, da tamo sve tako i ostane, jer Talijani neće moći još dugo izdržati. Ipak raspored postrojbi za potjeru! Dolazak doknadnih postrojbi 11. srpnja u Wypyski; odmah udjelba (doknadna b. 48. pp. i dio postrojbi 71. i 72. pp. nalaze se u Niedzielskoj, gdje su se vojnici i zarazili (48. i 72. pp.), nakon čega su izolirani). Zapovjedio sam pokret odmah nakon objeda. Drugo cijepljenje protiv kolere moralo bi biti provedeno 11. srpnja, čime bi naša d. od 12. srpnja bila spremna za djelovanje. Dana 12. srpnja bit će tjedan dana od kada je nastupio zasluženi mir. U 17 h dolazak novinara Ratnog tiskovnog ureda; objed i svirka 76. pp. Poslijepodne obilazak naših i neprijateljskih položaja kod Plenikówa. Nizozemski glavni konzul, (…) Peruanac (top. časnik), Landauer iz *Pester Lloyda*, slikar Thöny[246] iz *Simplicissimusa*[247]. Priče o fantastičnom raspoloženju u Tirolu te o rumunjskom neprijateljstvu prema nama. Landauer je zaprepašten cjelovitošću ruskih postrojbi na bojišnici. Napravio je mnogo bilježaka za članke koje ćemo uskoro čitati u Pester Lloydu. Oko 21 h slaba kiša.

---

[246] Thöny, Eduard (9. veljača 1866. Brixen (Južni Tirol) – 26. srpanj 1950. Holzhausen am Ammersee (Bavarska, Njemačka)), austrijski slikar i karikaturist (od srpnja do kraja Prvog svjetskog rata bio je slikar austrougarskog Ratnog tiskovnog ureda) i suradnik *Simplicissimusa* (v. sljedeću bilj.) (http://www.eduard-thoeny.de/; „Eduard Thöny“, http://de.wikipedia.org/wiki/Eduard_Th%C3%B6ny; http://www.germangalleries.com/Sprengel_Museum/Thoeny.02.html).

[247] Njemački satirični tjednik *Simplicissimus* izlazio je u Münchenu od 4. travnja 1896. do 13. rujna 1944. („Simplicissimus“, http://de.wikipedia.org/wiki/Simplicissimus; http://www.simplicissimus.info/; http://www.dhm.de/lemo/html/kaiserreich/kunst/simplicissimus/; http://www.dradio.de/dlf/sendungen/kalenderblatt/486145/; http://www.silyrik.de/).

subota, 10. srpnja, tijekom noći slaba kiša, tijekom dana povremeno oblačno, inače vedro, oko 18 h topla kiša

Od ½ 12 – ½ 13 h posjet podmaršala Csanádyja u pratnji puk. Werza. U 16 h vožnja do 72. pp. u Ladańce; objed s Rehwaldom te obilazak bolnice za oboljele od kolere (bolnica brigade), 140 bolesnika, a između njih zabilježeni su i slučajevi ponovo oboljelih. Oko 40 sigurno utvrđenih slučajeva, uz smrtnost od 30%, što znače da situacija nije tako loša, ali epidemija nije zaustavljena: pogođene su sve pp. divizije te 13 Nijemaca 41. pp.; 1 vojnik tvrdi da je njegov sk. umro od kolere. Cestom Ladańce - Wypyski prema položaju 48. pp. Savršen tabor pričuvne b. u prekrasnoj šumi. Fritsch, Živković, Pirka. Na povratku nas je pratila kiša. Na bojišnici 38. ugarske domobranske pješačke d. položaji ruske 69. pješačka d. i 274. pp. (još jučer zarobili smo pripadnike ruske 15. pp. i 4. pješačke d.). Kod Borszówa (gdje se nalazi vo. naše d.) vojnici su silovali seljanku, koja je zadobila teške povrede.

nedjelja, 11. srpnja, tijekom noći kiša, prijepodne tmurno, poslijepodne sunce, hladno

U ½ 11 h dolazak Goglie u pratnji Catinellija i Schreinera. Dolazak je naložen i Hordtu s Wamberom i Kaufmannom. Razgovor o sljedećom pothvatu i Zieglerovim planovima (zapovijedi još nisu stigle); Goglia smatra izmjene vjerojatnima, jer navedeni pothvat nije usklađen s Bardolffovim uputama koje su jučer tijekom sastanka u Lavovu proslijeđene načelnicima glavnih stožera. Pflanzer će biti pripravan 13. srpnja; 14. srpnja napad duž cijele istočne bojišnice (Pflanzer, (…) Marschall i cijela II. armija). Ziegler, kojem je podređen i 5. zb., namjerava glavni napad izvesti s 9. pješačkom d. i 250 topova (i s 1 bt. minobacača kalibra 30,5) kod Gologóryja; 51. ugarska domobranska pješačka d. slijedit će kao pričuva; nakon proboja napredovanje na lijevo i na desno; 33. pješačka d. napast će kotu 422 Kibanów i prostor sjeverno od nje; 1 br. 14. pješačke d. (Horváth sa 76. pp. i 3 poljske lovačke b.) slijedit će kao pričuva, a 14. pješačka d. će demonstrirati. Novi pravci napredovanja: desno krilo 14. pješačke d. Pluchów. U ¾ 12 h Goglia je ponovo otišao. Daljnje zapovijedi: odred za potjeru raspolagat će 1 haubičkim i 1 top. vodom, dok će ratni zarobljenici, koji su do sada bili udijeljeni inženjerijskim odjelima (radovi), biti udaljeni s bojišnice. Tijekom noći ponovo su primijećene ruske ophodnje: 14. pp. (danas je smijenjena) uhvatila je 5 vojnika. Slavlje zbog (…). Dolazak cijele 12. doknadne b. (boj. Schaden) za 76. pp. i doknadnih satnija za XI. i XIX. i XXIX. poljsku lovačku b. te po 1 sat. za 71. pp. i 72. pp. (ostaje u Wypyskom). Dio postrojbi 48. pp. smješten je u bolnicu, a dio postrojbi 71. i 72. pp. bit će sutra prebačen u Wypyski. Petnaesta lovačka doknadna sat. nije udijeljena XIX. poljskoj lovačkoj b. (radi se o novacima koji ostaju na uvježbavanju). Danas stižu još 2 doknadne sat. (48. pp.) (odakle?). Navečer zapovijed o prebacivanju svih postrojbi u izolaciju u Wypyski (udjelba doknadnih postrojbi osim za 72. pp.). Ukupno 3636 vojnika + oko 650 vojnika 48. pp. i XXVI. poljske lovačke b. Dakle, ukupno oko 4300. S obzirom na sadašnje stanje 7450 + 4300 = 11.750 vojnika; 11750: 15 = 783 vojnika prosječno po b., tj. 780: 4 = 195 po sat. Broj oboljelih od kolere se smanjuje: danas 4 oboljelih i 2 mrtvih. Odnos između iskusnih vojnika i novaka u doknadnoj bojnama: 1780 iskusnih vojnika : 2130 novaka, 18 : 21 = 6 : 7, što znači da skoro polovicu postrojbi čine iskusniji vojnici. Odnos je neravnomjeran samo kod 71. pp., gdje oko ¾ vojnika imaju iskustvo te kod XIX. poljske lovačke b. koja takvih u odnosu na 185 novaka ima samo 37. Navečer svirka orkestra 76. pp.

12. srpnja, ponedjeljak, tijekom noći kiša, tijekom dana vedro, od 17 h povremeno slaba kiša

U ½ 8 h obilazak položaja 76. pp. Smotra je bila prekrasna. Nakon toga vožnja do Horvátha (lovački dvor grada Lavova, borova šuma) preko kote 400, a istočno od toga primijećen je 61. inženjerijski odjel na radovima na 2. crti bojišnice. Povratak cestom u glavni stan. U ½ 14 h raspored postrojbi: 5. zb. preuzima i odsječak 18. zb., 14. pješačka d. tijekom noći

smijenit će 33. pješačku d., a 33. pješačka d. tijekom sutrašnje noći 18. zb. Sutra odlazimo za Lipowice, a k nama dolazi 5. teški haubički sklop. Hitro prosljeđivanje rasporeda postrojbi (Watterichu osobno). Opet izmjene u odnosu na jučer proslijeđene upute Goglie. Na istočnoj bojišnici nema napada, što se i meni čini ispravnom odlukom: bojišnica nam se proteže u dužinu od 10 km, a raspolažemo s 11.000 vojnika (dovoljno smo jaki). Imamo i dovoljno jako topništvo: 5. teški haubički sklop ima nove topove. Osim toga, smanjuje se i broj oboljelih od kolere: 116 bolesnika u bolnici Ladańce (bolnica je bila vrlo primitivna, ali Klusaček se pobrinuo za izradu ležajeva). U Borszówu se uređuje i bolnicu za oporavak (zozb.). Kasni noćni dolazak doknadne sat. 48. pp. (7. doknadna sat. ove pp., ustrojena je u ožujku, tako da je još uvijek uglavnom potpuna) i XXVI. poljske lovačke b. Obje će biti udijeljene (…), gdje bi trebala biti ustrojena i 18. doknadna br. Satnija XXVI. poljske lovačke b. ustrojena je tek u travnju od pripadnika 44. i 68. pp. Uvježbanost još nije baš na visini, ali uglavnom se sastoji od Mađara, što je za XXIX. poljsku lovačku b. izvrsno. Hohenlohe i Oljača bili su u Lavovu. Oljača je oduševljen panoramskom slikom bitke kod Racławica, koju su Rusi poštedjeli. Danas je prošlo 3 mjeseca od kada sam preuzeo zo. 14. pješačke d.

utorak, 13. srpnja, prijepodne vedro i svježe, poslijepodne toplo

Smjena postrojbi provedena je bez smetnji. U 15 h obilazak bolnice za oboljele od kolere Ladańce, koja konačno raspolaže s ležajevima i klupama, te objed s puk. Rehwaldom. Dalje vožnja s automobilom do položaja Lipowce i smještaja glavnog stana u praznom župnom dvoru. Dolazak u ½ 18 h, a u 18 h nastavak vožnje do Plenikówa radi obilaska tek postavljene 1. teške haubičke bt. 5. top. sklopa (zk. boj. Sirk). Bojnik Sirk bio je 4. srpnja pri zo. 11. zb. u Sadagóri: Ljubičić je smijenjen, Konda je preuzeo 11. zb. Razlog smjeni Salisa je odbijanje prosljeđivanja Pflanzerovog surovog zahtjeva top. časniku. Lipoščak je zk. 42. ugarske domobranske pješačke d. Pflanzerov raspored postrojbi: „Nakon što je general konjaništva Marschall na temelju potpuno pogrešne procjene vlastitog i neprijateljskog položaja svoju pričuvu rasporedio na lijevo krilo i tako omogućio proboj neprijatelja zapovijeda se …" Zapovjednik 15. pješačke d. Stracker izgubio je izgubio 11.000 vojnika (zarobljeni), a osobito je nastradala 27. pp. Pflanerzov je raspored potpuno zbrkan. U 20 h zapovijed Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: tijekom sljedeće operacije, umjesto Wittasa zo. preuzimam ja. Očekuje se Wittasov dolazak.

srijeda, 14. srpnja, vedro, u ½ 18 h nevrijeme

U ½ 8 h obilazak XXIX. poljske lovačke b. kod majura na istočnom rubu položaja Lipowice, te XIX. poljske lovačke b. i 76. pp. Razgovor s Watterichom i obilazak teških haubičkih bt., koje se sve nalaze kod salaša Treterówka. Povratak preko uporišta Lonkie. Oko 19 h dolazak Wittasa. U Mackensenovom napadu između Visle i Buga sudjeluje 35-40 d.; s lijeva nadvojvoda Josip (i 1 zb.), a onda njemačka XI. armija, armija Bug[248] (Linsingen) i I. armija Puhallo (2. zb., čiji je zk. Kirchbach danas u Lavovu; 18. zb. je pričuva armije u Unterwaldenu). Zb. Czibulka sastoji se od 32. pješačke, 46. domobranske st. i 51. ugarska domobranske pješačke d. Mackensen je u Kawaruskoj, Linsingen u Uhnówu, a Puhallo u Zólkiewu. Puhallo je zadužena za produživanje i utvrđivanje bojišnice uslijed Mackensenovog napredovanja. Pflanzer sutra kreće s napadom. Na položaju Lipowce zabilježeni su slučajevi kolere i kozica, a prije toga i tifusa. Sutra se selimo u Wypyski. Peti teški haubički

[248] Početkom 1915. na istočnu su bojišnicu (Karpati) radi podrške austrougarskim poslane i njemačke postrojbe, i to 2. armijski zbor, čije je zapovjedništvo 11. siječnja 1915. preimenovano u Vrhovno zapovjedništvo Južne armije (*Südarmee*). Dana 8. srpnja, nakon prebacivanja u Lavov, navedeno je Zapovjedništvo preimenovano u Vrhovno vojno zapovjedništvo Bug (*Bugarmee / Armeeoberkommando Bug* (*AOK Bug*)) uz istovremeni preustroj postrojbi. Armija Bug bila je neposredno podređena zapovjedništvu Armijske skupine Linsingen (zapovjednik general pješaštva Alexander von Linsingen). Navedene su postrojbe raspuštene su 23. siječnja 1918. (http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html; „Bugarmee Deutsches Kaiserreich", http://de.wikipedia.org/wiki/Bugarmee_(Deutsches_Kaiserreich)).

sklop i pričuvni ko. 11. husarske p. otišli su već poslijepodne. Doprema 2 njemačka minobacača kalibra 25 cm i dometa od 450 m (zrno od ekrazita teško je 500 kg). Wittas je u Beču posjetio veterinarsku visoku školu: Fecske ima laminitis sva 4 kopita, ali vjerojatno se uskoro vraća u službu, već se oporavlja. Poslijepodne raspored za moguću potjeru. Nakon doručka fotografiranje (Fodor, fotograf iz Györa); (…) XIX. poljska lovačka b.

četvrtak, 15. srpnja, prijepodne oblačno, poslijepodne vedro

U ½ 8 h vožnja s Ripperom i Wittasom preko lovišta (…) u Slovitu do 33. pješačke d. Susret s puk. Baumannom (top. brigadir 9. pješačke d.). Dogovor s Gogliom o sljedećem pothvatu i našim zadaćama. Izvješće o mogućim pravcima napada, salutiranju, odmorima, odlikovanjima. Prijedlog o odustajanju od slanja brzojava Općem uredu Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice u vezi Klusačeka. Doručak s Hordtom. Povratak u ¾ 12 h, dolazak u Lipowice u 13 h. Susret s bt. 24. poljske topp. koje su napuštale položaje. U 14 h dolazak u Wypyski; lovište (…) Roman, Potocki, selidba. U 17 h s Ripperom i Wittasom do Zeidlera u Pleników. Razgovor o mogućim napadima. Zapovijedi: ujutro obilazak neprijateljskih položaja na bojišnici 71. pp. Poslijepodne dolazak glavnostožernog časnika 38. ugarske domobranske pješačke d. s viješću da će zb. Marschall 17. srpnja s 1. gardijskom br. napasti crtu Rekszyn – Buszcze, kako bi se utvrdila prisutnost neprijatelja, jer je stigla dojava o izvlačenju ruske 78. pješačke d. Oštro izviđanje! Bojišnica 38. ugarske domobranske pješačke d. sada bi se trebala produžiti do Rekszyna. U 19 h odlazak Klusačeka. Rastanak mi je teško pao, izvrstan čovjek i načelnik GS. (Wist je pao na ispitu za glavnostožerne časnike, prikladan je samo za boj. i to mu je vrhunac karijere). Molba za dodjelu željeznog križa 1. i 2. razreda.

petak 16. srpnja, ujutro vedro, oko ¼ 17 h nevrijeme, jako zahlađenje

U ½ 3 h vožnja s Ripperom, Wittasom i Levnaićem do Zeidlera, a onda pješice preko kote 353 (Scharabon, Pokorny) do 71. pp. i boj. Hummela, koji se zalaže za napad s jugozapada prema šumi istočno od Hute, s čime sam i ja suglasan. Bojišnica 71. pp. proteže se do crte Wiszniowczyk – kotlina Loniówka ((…) b. Kaltschmid 71. pp.) do Watttericha kod salaša Treterówka, koji nema podataka o napadu kod Laszkówa i Gologoryja. Dogovor: u 18 h doći ću do njegovih položaja. Na Treterówku padaju ruske granate. U 8 h vožnja preko (…) i Wysoke Góre. Dolazak u Wypyski u 9,15. U 14 h odlazak automobilom. Jahanje od uporišta Broser do osmatračnice Riebesam (obilazak točke napada Hummel). U pratnji Ripper, Zeidler, Kapretz, Wittas, Broser. Skupina kuća južno od položaja Woloskie i osmatračnice Riebesam danas u 11 h zapaljena je paljbom. Izvanredan vidik na neprijateljske položaje. Neprijateljske granate padaju i na položaje 48. pp. istočno od kote 402. U ½ 16 h povratak. Uslijed nevremena odustajanje od posjete Watterichu (sutra ujutro ako dopusti vrijeme).

subota 17. srpnja, vedro, toplo

U 5,40 vožnja preko uporišta Lipowce i Lonie do salaša Treterówka. Dolazak u 7,40. S Watterichom preko uporišta Lasowice do položaja 76. pp. te obilazak bojišnice predviđene za napad kod Zaszkówa. U ½ 13 h povratak na položaj Wypyski. Ishod izviđanja javljen je zo. 5. zb.: najpovoljniji pravac napada bio bi istočno od Hute, a južni kod Zaszkówa prikladan je za demonstraciju. Prijedlog napada: Huta s postrojbama 48. i 71. pp., pri čemu bi vanjske 2 b. bile zamijenjene poljskim lovačkim b.). Demonstracije: a) smjena 76. pp. od strane postrojbi 33. pješačke d. ili b) sjeverno od tog položaja smijeniti 2 b. postrojbama XIX. poljske lovačke b. Pričuva: ili 76. pp. (slučaj a)) ili 2 b. 76. pp. (slučaj b)). U ½ 17 h dolazak Goglie, kojeg sam o svemu izvijestio, a on je odmah donio odluku: a) 2 b. 33. pješačke d. pričuva su zb. na položaju Lonie, a 72. pp. i 3 bt. (1 poljska haubička i 2 poljske top. bt.) 33. pješačke d. podređene su meni. Osmi teški haubički sklop danas je uzet 33. pješačkoj d. Nadalje: Marschall planira napad 18. srpnja u 8 h (Dworce – Stryhance, bje strane jezera kod Urmańa). Zatražio je podršku, a zoa. odobrilo je samo „djelovanje“ topništva. Budući da je već stigao i

zahtjev 38. ugarske domobranske pješačke d., odlučeno je da topništvo sutra otvara paljbu na području jugoistočno od uporišta Ciemierzynce. Budući da sam za ustrojavanje skupina (smjenu) zatražio 2 noći, Goglia je odmah zapovjedio da se smjena provede tijekom današnje noći. Pozvao sam sve zk. postrojbi i protumačio im sažeti raspored. Sve je išlo brzo i glatko. Ustroj skupina: Handl XIX. i XXIX. poljska lovačka b., 2 b. 76. pp., 1 b. 76. pp.; Zeidler 2 b. 48. pp., 6 b. 48. pp., 71. pp., 72. pp. Ustroj: jurišna skupina Zeidler 6 b. + 2 poljske lovačke b. kao krilo podrške; demonstrativna skupina Handl 2 b.; divizijska pričuva 2 b. 76. pp. i 3 b. 72. pp. Za proboj predviđeno je 6 b. Zeidler + 5 b. divizijske pričuve + 2 b. pričuve zb.; što znači 11, odnosno 13 b. Na području napada nalaze se 42 topa i 14 kod Handla: ukupno ih je 56. Mislim da neprijatelj nije prejak. Topovska paljba i novi položaji običan su blef i varka. Položaji se čine jakima, ali uočeni su mrtvi kutovi. I prijevoj je u potpunosti pod nadzorom našeg topništva. Smatram da su neprijateljske snage slabe te se nadam da će jaki napad odmah srušiti cijelu bojišnicu.

nedjelja, 18. srpnja, ugodno toplo

Smjena je postrojbi provedena. Brzojav zo. 5. zb. o prekidu operacije Marschall na temelju zapovijedi Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice, zbog čega je došlo do zabune kod 33. pješačke d. koja nam nije osigurala top. podršku. Zabrinut sam zbog proboja Marschall i 14. pješačke d. Međusobna je udaljenost prevelika, oko 20 km. U slučaju da neprijatelj ipak raspolaže s jačim snagama, proboji će biti teški, budući da se radi o zasebnim pothvatima na zajedničkoj bojišnici. U ½ 8 h pozvao sam Horvátha: ako je neprijatelj slab i Zeidler bez problema napreduje, možda ću na visoravan Kibaru poslati 76. pp., ali u suprotnom slučaju morat će se vjerojatno napraviti neke izmjene u rasporedu i težište se napada prebaciti na Kibaru: 76. pp., XI. poljska lovačka b. i 72. pp. = 7 b. + 2 b. kao pričuva zb. (26. pp.). Upute za Horvátha. Glavnostožerni časnik Pollak trebao bi izvidjeti pravce za prebacivanje 76. pp. iz salaša Treterówke u odsječak koja je ranije bio udijeljen 76. i 71. pp. Ripper je zadužen za planiranje top. pripreme terena prema odsječku Zaszków (Kibara). U podne orkestar 48. pp. U 19 h brzojav: XXIX. poljska lovačka b. ukrcava se na vlak u 4,25 u Przemyślanyju radi prebacivanja u odsječak Kolno pod zo. genboj. Lauingen (32. pješačka d.?).

ponedjeljak, 19. srpnja, od 22 h kiša, ujutro magla i rominjanje, oblačno i hladno

Odlazak XXIX. poljske lovačke b. Bitnice 33. pješačke d. nalaze se na položaju, prijepodne uvježbavanje paljbe. Strahujem da će nam tijekom defenzive biti oduzete pojedine postrojbe. Navedena je lovačka b. samo početak, uskoro ćemo vjerojatno ostati bez svih lovaca. Zapovijedi: provjera topništva s obzirom na zahtjeve obrane i postavljanje minobacača (danas dolazak 2 minobacača kalibra od 25 cm i 2 id 22 cm, a tu su i 2 stara). Navečer zapovijed zo. 5. zb.: sutra napredovanje 19. zb. Demonstracija topništva: po topu 10 naboja, po haubici 5 naboja. Horváth je otišao na odmor.

utorak, 20. srpnja, kratkotrajna kiša

U 10 h na temelju zapovijedi vožnja do Slovite. Dolazak u 11 h. Razgovor s Gogliom. Jučerašnja večernja zapovijed povezana je s velikim napadom skupine Ziegler (6 d.) kod Kamionke Strumilowe. Zbog toga napad 19. zb. na Bortków-Senilów i Ostrów-Zuratyn. Razlog odgode na danas vjerojatno je visoki vodostaj. Napadu se treba priključiti i 5. zb., o čemu će uslijediti zapovijed II. armije i čiji je način provođenja već dogovoren. Izmjene samo u pitanju izbora općeg pravca: 5. zb. prema Brodyju, 33. pješačka d. na glavnu cestu, 14. pješačka d. istočno od nje. Objed kod Hordta i povratak u 15 h. Izrada potpuno novog rasporeda potjere. Epidemija je kolere završena (iako je jučer 1. put nakon 5 dana zabilježen po 1 sumnjivi slučaj u 71. i 72. pp.); još prekjučer je zatvorena bolnica Ladańce, a bolesnici su prebačeni u Przemyślany (školska zgrada!). U 72. pp. 50 vojnika umrlo je od kolere. Dolazak ppuk. Halpera. Raspodjela streljiva: nakon što bt. popune zalihe (poljska top. bt. raspolaže sa samo 116

naboja, poljska haubička bt. sa 105, a teška haubička bt. sa 60 naboja) bit će u pripravnosti za napad: 200 topova, 70 haubica, 100 teških haubica. Zboru na raspolaganju ostaju 42 topa i 25 teških haubica.

srijeda, 21. srpnja, predvečer prestanak kiše, oblačno, ali poslijepodne vedro

U 9 h zapovijed zo. 5. zb.: jučer zapovjeđene demonstracije bit će provedene danas na prostoru predviđenom za napad s ½ planirane količine streljiva (topovi i teške haubice po 5 naboja). Rehwald (1 b. 27. pp.) prebačen je na uporište Lonie. Svrha: sakupljanje podataka tijeku napada. Od njega je zatraženo i da utječe na (…) 76. pp., kojeg smatram vrlo opreznim. U 17 h zapovijed 5. zb.: 72. pp. sutra će kao armijska pričuva biti prebačena u Slovitu pod zo. puk. Rippera. I dalje nas čerupaju (najprije XXIX. poljska lovačka b., a sada i 72. pp.), zbog čega nestaje i mogućnost da ćemo napasti. Poslijepodnevna zapovijed u svrhu osiguranja podrške u odnosu na jurišnu skupinu Zeidler: lijevo krilo: bojnu 72. pp. smijenit će 2 sat. 76. pp. (Handl preuzima i ovaj odsječak). Sedamdesetdruga pp. utaborila se duž puta prema Sloviti, a 26. pp. je pričuva zbora. Skupina Handl: 4 sat. 76. pp. i XIX. poljska lovačka b. Skupina Zeidler: 1 ½ b. 71. pp., 3 b. 48. pp., XI. poljska lovačka b.

četvrtak, 22. srpnja, vedro, toplo

Vožnja automobilom do Borszówa do Rehwalda, a onda cestom prema Przemyślanyju (oko 1 ½ km). Pokret 72. pp., koja izvrsno izgleda, iako nekoliko slabašnih vojnika. U 16 h sastanak s Gogliom i Hordtom u Wypyskom. Navodno zastoj u napadu Ziegler, a naš se prema zoa. ne čini izglednim. I bio sam u pravu. Čeka se zapovijed. Ukazao sam na teškoće. Goglia je oduševljen Marschallovim rasporedom za napad preko Złote Lipe istočno od položaja Narajów Miesto u odsječku Stryhance – Zukow. Marschall: svakih ½ sata topovska paljba, nakon čega slijedi polusatna stanka. Pokret pješaštva odmah nakon otvaranja paljbe, juriš u 19,20. Ali nemoguće je zapovjediti točno vrijeme juriša, to je stvarno previše štreberski. Goglia kod nas na objedu. Svirka 48. pp. Prijepodne predstavljanje njemačkog ksk. grofa Garniera[249] (gardijska kirasirska p.), inače časnik za vezu zb. Marschall pri zo. 5. zb. Osam je mjeseci bio zkko. i 111 dana pri 5. ugarskoj domobranskoj k. d. Apór[250] s kojom je sudjelovao u borbama kod Zeleszczykog i Chotina. Bijesni na Pflanzerovu nervozu. Spominje „samoironiju“ s kojom ovaj dopušta klanje svojih postrojbi. Ne bilježi uspjehe, samo gubitak od 47 % na 116.000 vojnika, tako da sada, kada bi njegov napad bio iznimno poželjan, nije u stanju ništa učiniti. Što se tiče zarobljavanja (…); 5. ugarska domobranska k. d. povučena je nakon pretrpljenih gubitka na oporavak.

petak, 23. srpnja, vrlo toplo, vedro

U ½ 8 h polazak automobilom do položaja Lipowce, a onda kolima do položaja Lonie. Zapovijedo sam Watterichu da bude u pripravan na izvlačenje još 2 sat. iz desnog odsječka Handl, kako bi tijekom napada d. raspolagala s 2 cijele b. pričuve. Handl još uvijek raspolaže s 5. sat. (doknadna sat.), zbog čega i pričuvu čini 1 sat. Satnik Wolf ostaje s 1 sat. I. b. i 1 sat. IV. b. i 1 sat. odsječne pričuve: XI. poljska lovačka b.; 1/3 76. pp. i pričuva II. i III. b. 76. pp. Nadalje sam ppuk. Kolleru, zk. pričuve zb., naložio (budući da mi je jučer Goglia za napad dao na raspolaganje 26. pp.) izviđanje (…) putova i vojne situacije kod Ribanówa i Hute.

---

[249] Garnier, Otto Wladislaus Eduard Konstantin von (1. svibanj 1859. Prudnik (Poljska) – 17. lipanj 1947. Hechingen), pruski general konjaništva. Kao zapovjednik 4. konjaničke divizije u studenom 1914. prebačen je sa zapdne na istočnu bojišnicu. Nakon ranjavanja kod Ciechanówa imenovan je višim konjaničkim zapovjednikom u sastavu X. armije. Godine 1916. preuzeo je zapovjedništvo 5. pričuvnog zbora na zapadnoj bojišnici („Otto von Garnier“, http://de.wikipedia.org/wiki/Otto_von_Garnier).

[250] Apór de Al-Tórja, Samuel, barun (27. kolovoz 1856. – 18. kolovoz 1917.), austrougarski podmaršal (rujan . Godine 1915. zapovjednik je 5. ugarske domobranske konjaničke divizije u sastavu 11. zbora i VII. armije (zapovjednik general konjaništva von Pflanzer-Baltin) na ruskoj bojišnici (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 5, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

Garnier, od kojeg sam zatražio provjeru vojne situacije kod Hute, stigao je poslijepodne i krenuo u obilazak s Kapretzom (Zeidler i Wittas bili su na položaju Pletenice 38. ugarske domobranske pješačke d., kamo sam i ja planirao otići, ali već se Csanády odvezao). Csanády je užasnut zatečenim teškoćama i želi sutra otići do Marschala kako bi ga o tome izvijestio te mu predložio pomicanje njegovog napada na dan ranije od mog. Naravno da bi nam to odgovaralo i stvarno bismo mu bili zahvalni ako to uspije ostvariti. Nakon večere, bridž s Garnierom, Ripperom i Kalnókyjem do ½ 23 h. Budući da je gubio, odgovarala mu je odluka o igranju taroka. Zapovijed tijekom noći: reflektore promjera 25 cm preuzet će 18. zb. (prijevoz kamionima). Upravo smo ih ugradili i sutra smo ih trebali pokrenuti.

subota, 24. srpnja, vrućina, žetva sjeverno od položaja Ladańce

Jučer navečer dolazak puk. Hostascha, koji će preuzeti zo. 71. pp. umjesto ranjenog Preya. S njim sam razgovarao danas ujutro prije odlaska. Već je bio (…). Dana 8. rujna[251] preuzeo je dužnost zk. obrambenog odsječka u Krakovu. Odlikovan je vojnim križem za zasluge, ali nema borbenog iskustva. Ne shvaća odluke Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice. Prey je lakše ranjen, vraća se za oko 10 dana. A što onda s Hostaschom? Raspolažem s iskusnim zkp., od kojih je Halper ppuk. Privremena odluka o ostanku Hummela u stožeru. U ½ 8 h odlazak do Csanádyja na položaj Pletenice, povratak u ½ 10. Dogovor o topovskoj paljbi tijekom napada. Željeznička postaja Wolków već je u pogonu (razgovor sa sk. Gerberom kod (…)). Od 18 do 19 h šetnja u šumi u pratnji Rippera. Sultan: epidemia pectoralis. Injekcija neosalvarsana.

nedjelja, 25. srpnja, toplo, poslijepodne nevrijeme, večer bez kiše, hladno

U 6 h vožnja automobilom do položaja I. b. 48. pp. (sk. Fellner). Obilazak terena predviđenog za napad. Doručak uz svirku klavira s ppuk. Halperom. Povratak u ¾ 10 h. Misa.

ponedjeljak, 26. srpnja, oblačno, vjetrovito, hladno, navečer kiša

Jučerašnji vojni bilten: Hindenburg je prešao Narew na širini od 60 km od Ostrolenka do Pułtuska: kako će Rusija reagirati na to? Imamo doduše utisak da je neprijatelj pred nama jači od nas, ali mislim da proboj s njegove strane nije previše vjerojatan. Veća je mogućnost da će se odavde povući, jer daljnji posjed dijelova Galicije nema nikakvo vojno značenje. General konjaništva Ziegler danas napada kod Kamionike Strumilowe, a nama je kao top. podršci odobreno ispaljivanje 50 naboja po topu! Ukupno oko 250 naboja (haubice ništa). Danas je godina dana od postavljanja ultimatuma Srbiji. Jučer je ovdje bio glavnostožerni sk. Fleischer s vladinim vijećnikom (sk. željezničke p.). Obilaze pružne odsječke. Tvrdi da je nedavno posljednja postrojba 61. pješačke d. (…) iz Tuzle prebačena na talijansko ratište, kamo je povučena čak i sigurnosna posada Pule. Izvorni plan je bio da se za Srbiju ustroji jaka armija pod zo. Mackensena, kako bi se oslobodio put za dopremu streljiva Turskoj preko Bugarske te slanja isto tako jake armije opet pod zo. Mackensena do Ljubljane zbog napada na Italiju. A onda na kraju i obrana na Soči, pri čemu se bitno štedi na postrojbama, i glavni pohod protiv Rusije, koji je upravo sada u tijeku.

utorak, 27. srpnja, vedro, toplo

U podne dodjela odlikovanja puk. Zeidleru (vojni križ za zasluge): Zeidler s Tschepenom, Hostasch s (…), Halper, Watterich. Prebacivanje 72. pp. željeznicom iz Slovite u Zoltańce. Orkestar 76. pp. u Lavov. Ziegler je danas napao. Ovdje je opskrbni časnik zo. 2. opskrbne postaje. Opskrba je nezadovoljavajuća (Zeidlerovo izvješće). Morao sam upozoriti da opskrbni časnik smatra da je sve u najboljem redu ako odredi stignu na vrijeme: momčad se opskrbljuje kruhom kao i u miru (brisanje ratne pristojbe) te s 400 g mesa i 100 g (umjesto

[251] 1914.?

140 g kao u miru) povrća; noćni obrok (koji je osigurana u miru) otpada, a svaki 4. dan na redu je pričuvna opskrba koja se sastoji od konzerve i dvopeka. To znači da se 3 obroka s kruhom i povrćem dijele na 4 dana, (kao i u miru, osim što je mesni obrok veći, ali zaboravljajući pri tome da do toga vojnicima uopće nije stalo, jer ispada da je svaki 4. dan posni dan). S nama je objedovao Sirk. Dolazak časnika doknadnih postrojbi 71. pp.: sk. Bindera i Schucha, 2 kadeta i vježbenika.

srijeda, 28. srpnja, velika vrućina, navečer slaba kiša

Prijepodne vožnja do bojišnice južno od kote 402, gdje se za nas gradi brvnara, a onda obilazak gotovih brvnara i osmatračnice br. Zeidler. Nakon toga nastavak vožnje do 71. pp., gdje je noćas stražarila 1 ½ b. u suradnji s 1 ½ b. divizijske pričuve. S Hostaschom o vojnim bjeguncima: 21 bjegunac u posljednjih 10 dana (strah od kazni, jer su zbog gladi pojeli konzerve: dio onih koji su trenutno bili bez oružja poslan je stoga na polja uz bojišnicu radi dopreme krumpira (nespretnost zksat.!)). Doručak. Ripper i Sirk bili su prijepodne kod zozb. Goglia je zbog zastoja postao omrznut, a Ziegler je navodno obolio od kolere. Jučer su časnici 76. pp. s doknadnim sat. ukinute 36. pp. iz Lavova krenuli prema Przemyślanyju (…). Navedena bi pp. trebala biti raspoređena u naše doknadne br. i time bi nama pripalo zadovoljstvo bavljenja s vucibatinama. Zapovjedništvo II. armije objavilo je veliki proglas povodom loše organizacije opskrbe (i časnici?); u planu su bezmesni dani, sadnja povrća i povećanje količine kruha u obrocima, što sada nakon žetve ne bi trebalo predstavljati problem. Kao i povrće, i količine mesa mogle bi se smanjiti na dnevni obrok od 300, pa čak i na 250 – 200 g.

četvrtak, 29. srpnja, vedro, toplo

Ruski su st. rovovi djelomično obloženi vapnom: zbog kolere, što je potvrdilo i civilno stanovništvo. Jedan čovjek, koji je stigao iz Zaszkówa (bio je odvučen u Brody, a sada je došao u posjetu ženi u Lasowe), tvrdi da su ruske postrojbe prebačene u Zlocków, Ternopilj i na jug (ruska 73. pješačka d.). Sumnja se da je ovaj čovjek bjegunac 83. pp.

petak, 30. srpnja, ujutro oblačno, u Lavovu vedro, kod nas u Wypyskom poslijepodne kiša

U 6,15 vožnja automobilom s Ripperom i Buzarovim u Lavov preko potpuno razrušen Bóbrke. Južno od Lavova naišli smo na veliki broj ruskih zarobljenika na poljoprivrednim radovima. U ½ 9 h dolazak u Stryj (55 km). Panoramska slika bitke kod Racławica još je uvijek zatvorena. Kupanje, doručak u kavani Avenue. U ¼ 11 posjet Letovskom (zk. grada) i upravo smijenjenom puk. Krulischu. Opljačkan je stan Kolossováryja, a sumnja se u njegovu kuharicu. Nakon toga odlazak u zo. II. armije (ljetnikovac). Bardolff je bio vrlo milostiv, Hummel je otišao. Vijest: Rusi napuštaju područje istočno od Visle i pale sve iza sebe. Nijemci (i naš 12. zb.) prešli su Vislu kod položaja Macijeowice, a konjaništvo je u zaleđu Ivangoroda.[252] I Woyrsch je prešao Vislu južno od njega. Gallwitz[253] je na Narewu odbacio veliki ruski napad. Čini se da je pohod protiv Rusije odlučen. Razgovor s Bardolffom: Hostasch, opskrba, neprijatelj (prema zabilješkama, pred bojišnicom 5. zb. do Dunajówa stoje 16. i 14.

---

[252] Dęblin.

[253] Gallwitz, Max Karl Wilhelm von (2. svibanj 1852. Wrocław – 18. travanj 1937. Napulj), pruski general konjaništva. Godine 1915. zapovjednik je njemačke XII. armije (armijska skupina Gallwitz/*Armeegruppe Gallwitz*) na istočnoj bojišnici, a u jesen iste godine preuzima zapovjedništvo njemačke XI. armije na srpskom ratištu. Sljedeće godine zapovjednik je „Jurišne skupine Zapad/*Angriffsgruppe West*“ u sastavu njemačke V. armije na zapadnoj bojišnici (Verdun) („Gallwitz, Max von“, Neue Deutsche Biographie, Band 6, Duncker & Humblot, Berlin 1964, 56. http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016322/images/index.html?seite=72; Datenbank der deutschen Parlamentsabgeordneten, Basis: Parlamentsalmanache/Reichstagshandbücher 1867 – 1938, http://www.reichstag-abgeordnetendatenbank.de/selectmaske.html?pnd=119286327&recherche=ja; Klink, Stephan, General der Artillere Max von Gallwitz – Sein Leben und Wirken vor Verdun, http://www.dffv.de/Verdun/Gallwitz/Gallwitz.htm, „Max von Gallwitz“, http://de.wikipedia.org/wiki/Max_von_Gallwitz).

ruska d., a pred 14. pješačkom d. ne više od 2 pp.). Više nitko ne vjeruje u naš napad. Susret s njegovom preuzvišenošću Böhm-Ermollijem, koji je bio vrlo šarmantan. Smatra da je pohod protiv Rusije završen. Skupina Ziegler je uspješno napala pp. kod Kamionke, iako pješaštvo zbog topovske paljbe nije primijetilo da se neprijatelj povukao (oko 8000 zrna na oko 4 km bojišnice). Tek je tijekom noći 1 sat. 23. pp. krenula naprijed (kao i kod nas). Böhm-Ermolli: pješaštvo se boji gubitaka. Zarobljeni ruski časnici: topovska paljba bila je zastrašujuća. Ziegler ima koleru, teško će se spasiti (načelnik GS. Lunzer razgovarao je s liječnikom, koji se upravo vratio iz uporišta Zoltańce). Objed s časnikom za vezu pri zo. II. armije ksk. (…) i poslanikom grofom Thurnom, koji je došao po poginulog brata (Sokal). Thurn: njegovo mu je veličanstvo reklo, da mu je zbog talijanske objave rata pao kamen sa srca, jer bi mu odstupanje Trentina itd., izuzetno teško palo. Conrad je svojedobno inzistirao na tome, budući da se činilo da je nemoguće povući snage s Karpata i prebaciti ih u Italiju. Poslijepodne vožnja u Stawczany s Ripperom, na zakupničko imanje Pietraszky. Posjed je potpuno pust i prazan, nedostaju vrata i prozori, ali same zgrade i čak i krovovi su netaknuti. Nadzornik Ivan Adams dao nam je adresu. Poslije s Ripperom i Bardolffom u obilasku panoramske slike bitke kod Racławica, crkve sv. (…), kolodvora i policijskog sjedišta. Rynek, Sandberg. Tamo objed. Odlazak u 19 h, dolazak u Wypyski preko Kunowica u 21,20 (54 km). Brzojav od Klusačeka: dodijeljen mi je vojni križ za zasluge 2. razreda.

31. srpnja, ujutro tmurno, prijepodne povremeno rominjanje, poslijepodne kratkotrajna kiša

Poslijepodne dolazak barunice Török sa zastupnikom Simonyijem (Csanádyev šogor) i grofom Edelsheim-Gyulayijem (oboje predstavnici Crvenog križa). Lublin je naš.

1. kolovoza, nedjelja, sunčano, vjetrovito

U 9 h odlazak u Kimirz do 5. doknadne br. Potpukovnik Klempa i obilazak doknadne sat. XI. poljske lovačke b., nakon čega odlazak u Uszkowice i doručak kod zozb. Goglia je zabranio udjelbu doknadnih sat. poljskoj lovačkoj b., jer očekuje da se 35. doknadna b. (po 1 sat. za XI. i XIX. poljsku lovačku b., te 76. i 83. pp.) podijeli na manje postrojbe. Tijekom doručka: Wambera i Judex (smjena načelnika GS. 33. pješačke d.). Tijekom današnje noći posjet ranjenom mladom Martinyju (5. mobilna pričuvna bolnica), sinu ranijeg zk. 14. pješačke d.[254] Ranjen je u stegno zalutalim metkom dok je spavao u šatoru (metak je ostao u rani). U 23,30 povratak u Wypyski. Navečer kiša. Nijemci su ušli u Chełm[255], dolazak ksk. Matsvánszkyja (časnik za vezu).

2. kolovoza, ponedjeljak, sunčano, vjetrovito

Prijepodne obilazak Watttericha i Handla. Dogovor o tipovima skloništa. Početak radova 76. pp. Poslijepodne kod nas u posjetu grof Lajos Esterházy, čiji sin služi u 5. poljskom haubičkom sklopu. Objed. Odlazak u Pleników u obilazak teške bt., osmatračnice itd. (posjed Sárosd u županiji Fehir). Hohenlohe je pucao s vidjelice.

utorak, 3. kolovoza, konačno od jutra toplo, navečer kiša, jugoistočnjak

Natporučnik i opskrbni časnik Kamiński 5. poljskog haubičkog sklopa umro je od kolere (nije bio cijepljen).

srijeda, 4. kolovoza, tijekom noći kiša, tijekom dana promjenjivo

Skandal s ppuk. Tomaszczykom iz 1. bt. 5. poljskog haubičkog proslijeđen je meni. Tomaszczyk je podnio molbu za dodjelu odlikovanja Marije Terezije na temelju sudjelovanja

[254] Vidjeti bilj. 194.
[255] Ruski Cholm/Holm.

u bici kod Polychne 23. kolovoza 1914. Nakon što je saznao za navedenu molbu, genboj. Ströhr i sâm je podnio sličan zahtjev koji je poslao ovamo s molbom da ga potpišu Tomaszczyk, Levnaić i sk. [Weissu] (1. bt. 5. poljskog haubičkog sklopa). Ströhr tvrdi da je Tomaszczyku, koji je bio udijeljen njegovom odredu, zapovjedio da se umiješa u borbu brigadira Schariczera. Satnik Weiss je kao svjedok potpisao Ströhrov zahtjev, ali potpisao je i Tomaszczykovu molbu. Tomaszczyk je tražio potpis, a na prigovor da navedeni zk. ni u kojem smislu ne mogu biti svjedoci njegovog djelovanja, tvrdio je da se radi samo o formalnosti. Dva dana nakon toga Weiss, sk. Schelken i ostali zk. shvatili su da nešto nije u redu i sastavili su izvješće za zozb. kako bi pojasnili svoje izjave. Tijekom davanja izjave Tomaszczyk je Weissu predbacio nekolegijalnost i zaprijetio sudskom istragom, tako da je Weiss nakon toga zaustavio daljnje slanje svoje izjave, a koju su isto tako potpisali i ostali zk. (u prilogu). Schelken je sve to potvrdio, ali u mnogo oštrijem tonu. Tomaszczyk je stvarno napravio stvarno lijepu svinjariju (trenutno je na odmoru). Predmet sam predao predsjedniku suda, boj. Térfyju, kako bi dao stručno mišljenje. Ripper smatra da bi cijelu stvar trebalo što prije riješiti, ali osobno mislim da bi trebalo najstrože postupiti.

četvrtak, 5. kolovoza 1915., toplo, povremeno naoblačenje i kiša

Térfy: Tomaszczyk bi trebao biti okrivljen za prijevaru i zloupotrebu službenog položaja, a Weiss i Schelken za prijevaru. Za sve je prekršaje predviđen nečasni otpust iz vojske i zatvor (za Tomaszczyka 1-5 godina, za ostale manje). Stvar bi se brže riješila ako bi Tomaszczyk svoj Ministarstvu rata upućen zahtjev povukao, ali on to neću učiniti. Tomaszczyk je prije svega pokvarena svinja i toliko gladan odlikovanja da blagost nikada neće shvatiti kao milost. Na dužnosti zk. poljskog haubičkog sklopa ne smije ostati više ni jedan jedini dan, ali niti dobiti nijedno drugo zo. Žao mi je ostale dvojice sk., koji su u stvari žrtve vlastite gluposti i slabosti. Tomaszczyka će do njegovog povratka zamijeniti Ripper. Proslijedit ću mu prijave Weissa i Schelkena i zahtjev Ströhra. Kao sudski povjerenik u ovom predmetu saslušat ću moguće opravdanje nakon sat vremena, nakon čega će biti smijenjen sa službe, uhićen i prebačen u Borszów zbog sudske istrage. Isti je postupak predviđen i za Weissa i Schenkela, ali oni će se braniti sa slobode. Prema Tomaszczyku se ne smije imati nikakvog obzira! Vjerojatno bi se samo prepirao i širio zlu kob. Titze, zk. 71. pp., koji je također bio udijeljen skupini Ströhr, navodno je isto uputio molbu za dodjelu odlikovanja Marije Terezije. Četrnaesta pješačka d. pogriješila je u tome što nije zatraženo mišljenje od Ströhra kao Tomaszczykovog zk., što bi prema odredbama statuta reda Marije Terezije[256] trebalo biti na prvom mjestu. Ali, Ströhr više nije bio top. brigadir i nitko nije ni upoznat s navedenim statutom niti ga je pročitao. Nijemci su u Varšavi! U podne svaka je bt. ispalila po 1 salvu, posvuda hura! Navečer su iz Lavova stigli Zeidler i Kapretz s viješću da je pao i Ivangorod. Druga armija ostaje i bojišnica će joj se produžiti prema sjeveru, budući da će 1 d. biti udijeljena I. armiji, ali zato će u II. armiju biti prebačena 1 k. d. *Pester Llóyd* od 1. kolovoza: ruski tisak (…) o napuštanju utvrda u Varšavi i Ivangorodu. Besmislica! Pohod protiv Rusije ovime je završen! Nesretno! Koje su posljedice? Utisak na saveznike i neutralne države! Civil iz Koltówa tvrdi da je uhodio za Rusiju: zo. ruskog 6. zb. navodno se nalazi na majuru Luków, zo. ruske 4. d. u Pomorzanyju, zo. ruske 16. pp. u Wicynu, a 15. pp. u Kopriwni. Navečer dojava zo. II. armije da su kod Kamionke zarobljeni pripadnici ruske 14., 15. i 16. pp. (ranije i 13. pp.). Čini se da je ovaj uhoda poslan kako bi prikrio povlačenje 4. pješačke d.

[256] Vidjeti: Statuten des militärischen Mariä-Theresien-Ordens, Wien, 1811 (http://www.bsb-muenchen-digital.de/~web/web1032/bsb10329186/images/index.html?digID=bsb10329186&pimage=00037&v=100&md=1&l=de).

petak, 6. kolovoza, ujutro oblačno, nakon toga vedro, poslijepodne pljuskovi, a onda razvedravanje

U 8 h Tomaszczyk je pozvan na prijavak. Predani su mu zahtjev i prijava Ströhra. U ½ 9 h ponovo prijavak: Tomaszczyk tvrdi da sve svoje izjave o odlikovanju i Ströhru može ponoviti pod prisegom. Blezgarije protiv Ströhra. Pokušaj utjecaja na časnike i odbacivanje izjave sk. Weissa itd., za njega tu ništa nije sporno, budući da su svjedočanstva samo formalnosti, a on je sk. dao časnu riječ da se upravo tako sve dogodilo kao što je on to i naveo. Tom čovjeku nema pomoći! Zapovijedi: smjena s dužnosti (službeno na bolovanju), te pokretanje istražnog postupka protiv njega, Weissa i Schelkena. Odmah nakon prijavka odvezao sam se do vojnog suca boj. dr. Térfyja u Borszów, kako bi mu prenio odluku za izradu naloga. Tomaszczykovo ponašanje (mora se preseliti u Borszów) olakšalo mi je cijelu stvar. Dobro je što nisam poslušao Rippera i Wittasa. Blagost i milost Tomaszczyk nije u stanju cijeniti. Baš naprotiv, još bi i nas napao. Sada može prigovarati. Dogovor s Térfyjem o pitanju mogućnosti zaustavljanja sudske istrage od strane njegovog veličanstva. Térfy: još nema izgleda za to, tek kada postane jasno da se ne radi o beznačajnoj prijevari. Zapovijed da me se kao sudskog povjerenika o svemu pravovremeno izvijesti. Weissu i Schelkenu, žrtvama njihove lakoumnosti i gluposti, želim pomoći, ali Tomaszczyku samo pod određenim uvjetima. U Borszówu obilazak poljske pekarnice. U 15 h sastanak s Gogliom u Uszkowicama u pratnji Rippera i Wittasa. Izvješće o Tomaszczyku (čitanje spisa). Goglia je sve brzo shvatio. Dogovor o zk.: boj. Kraus iz 14. poljske topp. preuzet će zo. 1. bt. 5. poljskog haubičkog sklopa. Dolazak sk. Mihajlovicsa (udijeljen nam je od strane ugarskog domobranskog topništva tijekom Tomaszczykijevog odmora, sk. ostaju). Prema tisku 1. tirolska carska lovačka p. prošla je kroz Beč (natpor. Lewald bio je tamo na odmoru, dojava 3. osobe). Čini se da su tirolske carske lovačke p. (ili cijela 8. carska lovačka d.) poslane na talijansku bojišnicu, kao i zo. 9. zb. (Kraliček).

subota, 7. kolovoza, toplo, vedro

U 10 h dolazak Hordta s Kaufmannom i Judexom (načelnik GS.; Wambera je prebačen u zo. 2. zb.), te poslije Goglie s Catinellijem i ksk. i osobnim pobočnikom Fröhlichom. Dogovor: zo. II. armije predlaže napad na našem dijelu bojišnice uz podršku 34. pješačke d. s većim brojem top. postrojbi (8. teški haubički sklop, 1 tvrđavski top. sklop, bt. od 30,5 cm). Tridesetčetvrta pješačka d. na crtu Zaszków – (…), a 14. pješačka d. na već predviđeni prostor južno od Wyśniowczyka: 10-11. kolovoza. Sviđa mi se ideja, mogla bi lako uspjeti, jer je neprijatelj slab. Goglia, Hordt itd., kod nas na objedu. Razgovor o mom odlikovanju. Jučer navečer Hazaijev brzojav, a danas ujutro i od (…). Četrnaesta pješačka d. mora sve pripremiti za 34. pješačku d. (uporišta za njezino zo. i zozb.). Goglia ne vjeruje da će doći do napada, tj. da Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice planira proboj. Bridž s Hordtom, Kaufmannom i Ripperom.

nedjelja, 8. kolovoza, kiša od 1 h, oko podneva razvedravanje

U ½ 8 h vožnja do položaja Lipowce. Razgovor s boj. Handlom o pripremama za napad 34. pješačke d. Dolazak postrojbi u st. rovove i prolaz kroz žičane zapreke. U st. rovovima ima slobodnog mjesta, a tu su i novi vezni rovovi. Postavilo se pitanje potpunog uklanjanja zapreka ili samo uređivanje prolaza? Posljednje bi bilo bolje rješenje, jer inače bi zapreke trebale uništiti, a ovako bi se dobilo oko 10 m prolaza za vodove st. strojeva. Dolazak genboj. Mihaljevića (zk. 66. pješačke br.) u Lipowce, a poslijepodne i Catinellija. Goglia traži mišljenje o napadu koji bi uz podršku cjelokupnog topništva krenuo s bojišnice 14. pješačke d., nakon čega bi uslijedio pokret 34. pješačke d. Planira napad bez gubitaka i računa na oko 120 topova. Odgovor: s 4 pp. (tj. i sa 72. pp.) zalažem se za dvostruki napad, ali bez 72. pp. Istovremeno pretpostavljam da će doći i do neprijateljskih protunapada, budući da će napad

na uskoj bojišnici povući sve ruske pričuve. Dogovor Rippera i Catinellijem o rasporedu topništva: Goglia traži ostanak 3 bt. 33. pješačke d. koje se nalaze kod nas i prebacivanje novih bt. 34. pješačke d. u odsječak 33. pješačke d. Unakrsna paljba. Ripper ima drugo mišljenje, koje je Goglia prihvatio. Isto tako dogovor i o položaju bt. od 30,5 cm (na cesti istočno od Wypyskog). Ruski topnici (bjegunci) tvrde da se vratila 4. finska st. d. Čini se da se ipak radi o zabludi, budući da i genboj. Schneidera u Wycinu navode kao zk. st. d., a Schneder je zk. 14. pp. Drugi vojni bjegunac (židov) potvrdio je povratak 4. st. d., ali i da se očekuje njezino smjenjivanje i prebacivanje u Łomżu (…). Zo. 1 pp. već je ovdje. Istu je izjavu dao i zarobljenik 33. pješačke d. Ne vjerujem da se ruske postrojbe izvlače s naše bojišnice. Od povlačenja s Visle i odustajanja od bitke, besmisleno je očekivati usmjeravanje na ruski središnji položaj. Područje oko Brest-Litovskog nije pogodno za okupljanje jakih snaga. Rusima su sada bitne krilne postrojbe, osobito sjeverno krilo (Kurland[257]). Ako Rusi ponovo napadnu, glavni dio snaga ne može krenuti preko Varšave, već se najprije mora osigurati odušak na krilima. Zbog toga se može očekivati, iako ne tako brzo, ruski napad u istočnoj Galiciji i Volinju. Nijemci u (…). Povratak genboj. Horvátha s odmora.

ponedjeljak, 9. kolovoza, ujutro magla, kišovito, poslijepodne vedro

U 4 h vožnja do majura Treterówke, a onda u Handlovoj pratnji do položaja Lasowe. Smještaj 34. pješačke d. u kući sa 75 cm debelim kamenitim zidovima. Nedaleko od nje gradnja 2 osmatračnice. Posjet sk. Wolfu iz 76. pp. Gusta neprozirna magla. Tijekom povratka susret s doknadnim sat. XI. poljske lovačke b. i 36. pp. (na putu prema b.) sjeverno od Borszówa. U podne dolazak zk. doknadnih b.: Marx, Fellner, Meisner (72. pp.), Kulcsar (76. pp.), Mocsáry (71. pp.). Uvježbana momčad sutra će biti udijeljena u postrojbe. Doknadne b. 71. i 48. pp. ostaju u Wypyskom, a doknadne b. 72. i 76. pp. te XIX. poljske lovačke b. u Pniatynu. Prema zapovijedi zozb. do 24. kolovoza nastavak obuke momčadi. Vojni sudac, boj. dr. Térfy o ppuk. Tomaszczyku, koji za sve okrivljuje Ströhra: da se namjerno nije umiješao u bitku kod Polychne i to kako bi nam naštetio te planira dokazati da je Ströhr sudjelovao na veselju povodom pada Przemyśla i Bratislave. Navodno je sk. Weiss Tomaszczyku vratio molbu kako bi ju ovaj poderao. Tomaszczyk sada radi na dopisu za Ministarstvo rata u kojem traži ukidanje odlikovanja Marije Terezije. To više nije normalno. Koje je to smetalo. Napravit će nam velike neugodnosti, osobito Ströhru, čije držanje kod Polychne nije bilo najodlučnije (blago rečeno). Navečer povratak Oljače s odmora. U Bosni velike štete od poplava. Srpske glavne snage nalaze se kod Beograda, a pred nama samo 3 d.; 2 d. su u Albaniji. Nowogeorgiewsk[258] je u okruženju.

utorak, 10. kolovoza, oblačno, toplo

U 8 h odlazak u Pleników, prosljeđivanje planova zo. II. armije Zeidleru. Dogovor o uređivanju prolaza kroz žičane zapreke (slično kao i Handl) kako bi se zatvorile. Nakon toga vožnja do 48. pp. i poljskih lovačkih b. Nadzor radova na izgradnji zaklona i skloništa. Danas je 48. pp. zarobila rusku ophodnju (1 (…) dočasnik, 1 razvodnik i 4 vojnika), koji su prešli Złotu Lipu kako bi zarobili naše vojnike (pripadnici ruske 14. pp.,zk. genboj. Schneider). Gurski, zkd., više nije (…). Poslijepodne oproštaj od grofa Esterházyja.

[257] Latvijski Kurzeme, poljski Kurlandia.

[258] Ruski naziv za utvrdu Modlin (Twierdza Modlin) oko 50 km sjeverozapadno od Varšave, koja je od 4. do 20. kolovoza bila pod opsadom njemačkih postrojbi pod zapovjedništvom generalpukovnika Hansa von Beselera (nakon pada utvrde zarobljeno je oko 90.000 ruskih vojnika) (Schwarte, Max: Der deutsche Landkrieg, Verlag de Gruyter, Leipzig 1933 (Der Weltkampf um Ehre und Recht, Bd.2). http://clarysmith.com/scriptorium/deutsch/archiv/weltkampf/wer0215.html; Acta Borussica, Neue Folge, 1. Reihe, Die Protokolle des Preußischen Staatsministeriums 1817-1934/1938; Berlin – Brandenburigsche Akademie der Wissenschaften, Band 10 (1909-1918), http://www.bbaw.de/bbaw/Forschung/Forschungsprojekte/preussen_protokolle/bilder/Band%2010.pdf; „Festung Modlin“, http://de.wikipedia.org/wiki/Festung_Modlin; „Hans von Beseler“, http://de.wikipedia.org/wiki/Hans_von_Beseler; „Belagerung von Nowogeorgiewsk“, http://de.wikipedia.org/wiki/Belagerung_von_Nowogeorgiewsk).

srijeda, 11. kolovoza, vedro, toplo

Prijepodne vožnja do 71. pp. Tridesettreća pješačka d. javila je smjenu ruskih postrojbi na svojoj bojišnici (dolazak 105. carske pješačke d.). Tamne odore i japansko oružje. Pukovnije d. ustrojene su u lipnju u Kazanu iz po 1 pukovnije carske narodne vojske, nakon čega su prebačene u Odesu. Ovdje se nalaze od prije 3-8 dana. Svaka p. sastoji se od 3 b. Vojni bjegunac ruske 15. pp. (iz (…), novak od travnja), tvrdi da je 1 vojnik koji se jučer vratio iz bolnice izjavio da je smjena postrojbi već provedena i da su stigle postrojbe carske narodne vojske[259] opremljene japanskim oružjem. Vojni bjegunac (židov) od prije nekoliko dana: radi se o 16. pp., tj. 104. pješačkoj d. Čini se da je smjena stvarno provedena. Vojnik kojeg je zarobila 33. pješačka d. najavio je ruski napad za 14. kolovoza. Glavno je pitanje hoće li doći do izvlačenja postrojbi ruske 4. ili 16. pješačke d., kako bi ih se negdje prebacilo ili upotrijebilo radi povećanja mase armije. Navečer dolazak Catinellija iz Lavova. Zapovjedništvo II. armije odredilo je podršku napadu 34. pješačke d.: cijela 43. domobranska pješačka d. (umjesto 1. pučko-ustaške br.), 24 teška topa i 4 minobacača 30,5 cm, od kojih 1 teški sklop i 1 minobacač ostaju u sastavu 33. pješačke d. Ova me odluka stvarno veseli! Ipak, napad još uvijek nije odobrilo Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice. Možda će stvar pokrenuti izvlačenje ruske 4. i 16. pješačke d. Zapovjedništvo armije tuži se da osim 5. zb. nitko ništa ne može saznati.

12. kolovoza, četvrtak, sunčano, vedro, ali ne previše toplo

Prosljeđivanje uputa u slučaju neprijateljskog napada. Navečer dolazak 3 zrakoplovna časnika (zk. skupine sk. Eib, zksat. sk. Nikić i ---) sa zapovijedima: zrakoplovi su podređeni zo. 14. pješačke d., te traže dodatne upute. Izdavanje zapovijedi itd. Za sutra ujutro određeno je izviđanje položaja neprijateljskih bt. U razgovoru je napomenuto da su bt. kalibra od 30,5 cm iz Dernówa (južno od Kamionke Strumilove, oko 80 km odavde preko Lavova), na putu prema 14. pješačkoj d. Čini se da će stvarno doći do napada. Brigu o zrakoplovima preuzeo je puk. Hummel. Postrojbe bi mogle ovamo stići u roku od 2 dana: 14. kolovoza, a prema tome napad bi mogao uslijediti 15. ili 16.! U 9 h brzojav 33. pješačke d.: kod položaja Lackie (na glavnoj cesti prema Zloczówu) primijećene su 3 ruske pp. Novi se napad očekuje i zbog žešće neprijateljske topovske paljbe u posljednje vrijeme (nove bt.). Pričuva zb. (uporište Lonie) stavljena je na raspolaganje 33. pješačkoj d. Vjesnik naredbi – Osobni poslovi br. 114 od 4. kolovoza: najviša uredba o dodjeli vojnog križa za zasluge 2. razreda Maximilianu Csicsericsu (najviša uredba od 29. srpnja, rezervat 15535 od 30. srpnja). Danas je točno 4 mjeseca od kada sam imenovan zk. 14. pješačke d.

petak, 13. kolovoza, vedro, ali hladno

Pukovnik Vécsey, zk. 5. husarske p., vratio se s bolovanja. Poslijepodne je stigla pisana zapovijed zo. 5. zb. s najavom večernje telefonske zapovijedi o izvlačenju 5. zb., kojeg bi trebale zamijeniti postrojbe pristigle sa sjevera. Zapovijed je varka koja bi trebala zbuniti Ruse koji prisluškuju sve naše telefonske brzojave (?). Zapovjedio sam Wittasu da vijest o varci ne prosljeđuje dalje kako bi se spriječilo njezino otkrivanje. Preuzimanje telefonskog brzojava i pisane zapovijedi o smjeni bt. 33. pješačke d., a koje se nalaze u odsječku 14. pješačke d. Navečer su iste otišle, a skupini Sirk je udijeljena 1 naša poljska top. bt. Navedeni nalozi i jučerašnje preuzimanje zo. nad zrakoplovnim odredima daju naslutiti ozbiljnost namjera zo. 5. zb. (odobrenje napada od strane Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice). Konačna se zapovijed ipak još uvijek taji, čak i meni. Zarobljena su 2 vojnika ruske 14. pp., koja se još uvijek nalazi na bojišnici, ali stigle su i (…) s japanskim oružjem i u sivim odorama. (…) Sve se više šire glasine o ruskom napadu 14-16. kolovoza, ali ne vjerujem da će do njega doći. Na bojišnici 34. pješačke d. vrlo je živahno: 2 teške bt. (12 ili čak 18 cm) otvorile su žestoku

[259] Vidjeti Dnevnik 1904-1905. – Rusko-japanski rat, bilj. 1.

paljbu. Navodno je Złota Lipa južno od Gologoryja zatrpana projektilima, što opet ne govori u prilog namjerama o napadu. Vécsey: Ministarstvo rata navodno je povuklo narudžbe za krzno!

subota, 14. kolovoza, sunčano

U 8 h odlazak do genboj. Horvátha, koji je pozvan u Lipowce. Njega i Rippera o svemu sam izvijestio, tako da mi je ostao još samo Zeidler. Do njega sam se uputio u 16 h. Na povratku obilazak središnje položaja na koti 402 Orszowiec zbog 18. kolovoza (doknadna b. i konjaništvo). U 20 h zapovijed zozb.: dolazak 34. pješačke d. u noći s 15. na 16. kolovoza na položaj Lipowce radi smjene postrojbi sjeverno od odsječka 14. pješačke d. koja je predviđena za 16/17. kolovoz. Ujutro 17. kolovoza pripravnost 14. i 34. pješačke d. na paljbu. Istovar 17. minobacačke bt. kalibra od 30,5 cm očekuje se 16. kolovoza u Przemyślanyju. Prebacivanje 72. pp. u Wypyski. Genboj. Birkenhain i zk. dobit će upute 15. i 16. kolovoza. Osmi teški haubički sklop udijeljen je 33. pješačkoj d. (1 bt. na cesti, a 1 na južnom krilu). K nama stiže još 1 teški haubički sklop. Uglavnom, kao što je to Goglia i javio, doći će do općeg napada. Topništva je manje od najavljenog (u našem odsječku samo 2 minobacača od 30,5 cm i samo 1 teški haubički sklop). Pričuva zb. još nije određena, ali budući da je 72. pp. meni stavljena na raspolaganje, vjerojatno će stići i pričuva zb. (1. pučko-ustaška br. ili 43. domobranska pješačka d.). Podaci o njezinom topništvu trebali bi nam što prije biti dostavljeni (zbog raspreda). Na bojišnici 71. pp. neopaženo se provukao ruski vojnik 16. pp., ali zarobljen je u zaleđu. Gruzijac, ranije pripadnik ruske 78. pp. (Kavkaz).

nedjelja, 15. kolovoza, oblačno i toplo, poslijepodne povremeno kiša i hladno

Izdavanje zapovijedi: doknadna b. odlazi u Ladańce, 76. pp. u Pniatyn, 27. pješačka br. i 72. pp. u Wypyski; XI. poljska lovačka b. smijenit će 17. kolovoza 2 sat. 71. pp. na lijevom krilu, a isto tako i XIX. poljska lovačka b. 1 ½ b. 48. pp. na desnom krilu skupine Zeidler (ustrojavanje jurišne skupine). Vrlo se veselim ovom napadu i nadam se brzom uspjehu. Priprema ipak predugo traje i Rusi bi mogli shvatiti što se događa, iako su svi pokreti provedeni noću i zrakoplovi upozoreni na oprez. Tridesetčetvrta pješačka d. trebala bi tijekom noći stići na područje uporišta Lipowce. Prijepodne dolazak glavnostožernog časnika (zod.) ppuk. Moroa (zbog uputa), koji je udijeljen top. brigadiru (trenutno nepopunjena dužnost). Poslijepodne dolazak genboj. Birkenhaina u Lipowce (Dwor Ruckich). Posjetio sam ga u 17 h i o svemu ga izvijestio. Poslijepodne dolazak sk. Dietricha, zk. 17. minobacačke bt. (30,5 cm). Bitnica će sutra jutro biti istovarena na otvorenoj pruzi južno od postaje Przemyślany. Ripper se prijepodne odvezao do zozb. u vezi top. položaja i tamo ostao do podne. S Gogliom je prošao cijeli raspored top. postrojbi. Početak napada određen je nakon završetka pripremne minobacačke pucnjave: od ponoći do 1 h paljba teškog topništva i početak napredovanja 14. pješačke d.; od 1 h paljba teškog topništva na bojišnici 34. pješačke d. i lako topništva na bojišnici 14. pješačke d. Prema pruskom uzoru u 1,50 juriš 14. pješačke d. U 2 h paljba teškog topništva na bojišnici 33. pješačke d. itd. U 4,45 juriš 34. pješačke d., a u 4,55 i 33. pješačke d. Ripper je proslijedio zapovijedi Kapretzu i Sirku. Svi su užasnuti ovom zamršenom šablonizacijom napada. Svoje ću mišljenje do dolaska tumačenja zozb. vjerojatno zabilježiti u pisanom obliku. Kao pričuva zb. dolazi 43. domobranska pješačka d., koja bi trebala djelovati na razini br. Napad je predviđen za 19. ili 20. kolovoza, ali vjerojatno 20.

ponedjeljak, 16. kolovoza, oblačno, kišovito, hladno, poslijepodne kiša, od 17 h vedro

U 1,30 dolazak 72. pp. u Wypyski (nakon 3 noćna marša). Od ½ 9 – 10 h istovar minobacača (30,5 cm), koji se odvija brzo i do večeri će biti završen. U 11,30 brzojav zo. 5. zb.: (…) zaustavljena je smjena postrojbi (34. pješačka d. i njezino topništvo). Opet premišljanja, vjerojatno je u pitanju Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice. Uvijek isto. Hoće li uopće doći do

napada?! U ½ 19 h dolazak Catinellija: napast ćemo. Zapovjedništvo je armije zaustavilo smjenu postrojbi i razmještaj topništva kako bi spriječilo otkrivanje tajne (danas su zkzb. bili kod zka.)! Nije se mislilo na posljedice te odluke: smetnje u rasporedu postrojbi, osobito top. Pripravnost za napad ujutro 19. kolovoza. Time je za mnoge, osobito topništvo (koje s pripremom mora krenuti dan ranije), propalo slavlje planirano za 18. kolovoza.[260] Potvrda dolaska 43. domobranske pješačke d. (4 p. po 2 b.; 20., 22, 24. i 36. domobranska p.), 4 poljske top. bt. i 2 poljske haubičke bt. Očekuju se i 2 teška haubička sklopa, od koji je 1 određen za 33. pješačku d. Objasnio sam svoje sumnje u odnosu na provedivost napada zbog zamršenosti plana. Naglasio sam da ne treba strahovati zbog učinka 14. pješačke d. Mi ćemo svoje odraditi, ali ne za tuđu slavu. Rat je nepredvidljiv i sve se dogodi drugačije od planiranog. Catinelli: očekuje se da smo s jednim zamahom u Zlockówu! Rekao sam mu da je i proboj prethodnice do kote 401 Złota Lipa veliki pothvat! Znači ipak napad! Na našoj bojišnici pred lijevim krilom 33. pješačke d. nalazi se ruska 61. pp. (16. pješačka d.), a onda do otprilike uporišta Wisniowczyk 104. carska pješačka d. Područje južno od položaja Ciemierzynce pokrivaju ruska 13., 14. i 15. pp., a iza njih kao pričuva 16. pp. Na 2. crti bojišnice stoji k. d. Naš je napad usmjeren na carsku pješačku d. i ¾ postrojbi 4. pješačke d. Prema Catinelliju očekuje se napredovanje 45.000 vojnika na bojišnici širine 22 km, tj. glavni napad (40.000 vojnika) na širini od 13 km s oko 200 topova 4 d. (13. i 43. domobranske pješačke te 33. i 34. pješačke d.). Proboj ne bi trebao biti problem, prve se teškoće očekuju tek u sukobu s pričuvom, u slučaju da se radi o jačim postrojbama, iako o tome nije bilo naznaka. Nemamo podataka o mogućoj suradnji i zajedničkom djelovanju sa zb. Marschall.

utorak, 17. kolovoza, ujutro vedro, prijepodne naizmjence sunce i kiša, navečer vedro

U 9 h odlazak na položaj bt. (30,5 cm). Radovi na njihovom postavljanju trajali su do 4 h usprkos dobre infrastrukture (udaljenost položaja od ceste između 10 i 40 stopa). U 13 h javljanje zk. topništva 43. domobranske pješačke d. Nakon što smo otpravili Rippera, stigla je telefonska zapovijed: zaustavljanje postavljanja bt. na položaje. Očekuje se i pisana zapovijed: sve postrojbe 34. pješačke d. (i topništvo) ima se okupiti na uporištu Lipowce. Topništvo 43. domobranske pješačke d. bit će sutra ujutro prebačeno u Kurowice. Ipak ništa od napada! Ne zna se zašto. Time je topništvo 43. domobranske pješačke d. uzaludno slano amo-tamo. I to sve prema zapovijedi zo. II. armije, a razlozi su nepoznanica. Vjerojatno je Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice uskratilo odobrenje. Navečer mirozov popraćen vatrometom i vojnim koncertom (natpor. Kolman, opskrbni časnici Leberfinger, Schrammeln). Na slavlju sam ostao do ponoći, a Zeidler, Vécsey i Hohenlohe do ½ 2 h.

srijeda, 18. kolovoza, oblačno, pljuskovi, povremeno sunčano, nakon 17 h sunce i magla (vidjela se samo crvena okrugla ploča)

U 9,30 misa na koti 402 Orszowiec sjeverno od Pniatyna. Pokret: 72. pp., povorka kola s top. streljivom, opkoparska sat., 17. minobacačka bt. (30,5 cm), stožerna sat. i divizijski telefonski odred. Prema izjavama zarobljenika Rusi očekuju napad zbog čega ruska 4. pješačka d. još uvijek nije zamijenjena ruskom carskom narodnom vojskom, iako su njezine postrojbe već tu. Najveći broj bjegunaca su vojnici vo., koji su sada prebačeni na bojišnicu. Zapovjedništvo zb. javlja da su Nijemci pregazili velikog kneza Nikolaja na crti Złota Lipa - ? Rivne i zaplijenili više od 400 topova. Zapadno od Buga zatvorena je i crta opkoljavanja Brest-Litovsk. Nevjerojatni uspjesi! Zapovjedništvo 5. husarske p. (Vécsey, Fejérváry) s in-

[260] Rođendan cara i kralja Franje Josipa I. (18. kolovoz 1830.) („Franz Joseph I.“, Brockhaus’ Kleines Konversations-Lexikon, 5. Auflage. 1, Leipzig 1911, 610, http://www.zeno.org/Brockhaus-1911/A/Franz+Joseph+I.; „Franz Joseph I., Kaiser von Österreich“, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, Band 6, Wien 1856–1891,227–257, „Habsburg, Franz Joseph I.“, http://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Habsburg,_Franz_Joseph_I.; „Franz Joseph I.“, Herders Conversations-Lexikon 2, Freiburg im Breisgau 1854, 776-777, http://www.zeno.org/Herder-1854/A/Franz+Joseph+I.).

ženjerijskim vodom (Unger) i ophodnjom telefonskog odreda (Hokky) udijeljeno je 33. pješačkoj d. Od strane zozb. nije stiglo nikakva zapovijed ili pojašnjenje zbog čega se odustalo od napada. Goglia je jučer bio kod Marschalla na večeri, a ovaj je danas kod Goglie na ručku.

četvrtak, 19. kolovoza, magla cijeli dan, sunce se uzaludno pokušavalo probiti

Od 10 h do ¾ 13 h u sjedištu zozb. u Uszkowicama. Goglia još uvijek uvjeren da će doći do napada, ali ne i glavnostožerni časnici zozb. Zapovijedi su već litografirane. Plan napada: 33. pješačka d., ½ 43. domobranske pješačke d., ½ 34. pješačke d., ½ 34. pješačke d., 14. pješačka d., ½ 43. domobranske pješačke d. Najprije pokret 14. pješačke d., a iza nje nadesno ½ 43. domobranske pješačke i nalijevo ½ 34. pješačke d. Druga ½ 43. domobranske pješačke d. trebala bi krenuti nalijevo iza 34. pješačke d. Nakon toga napad 33. pješačke d. Grozno zamršeno, a i za topništvo je izrađen raspored sati za prostor između odsječaka 14. i 34. pješačke d. itd. (u prilogu s tablicama). Koja nesreća. Mi ćemo krenuti prvi, tj. topništvo nam je prema potrebi na raspolaganju, ali što s ostalima! Učinak će svakako izostati, a Goglia je sav u čudu. Ako stvar ne uspije, mi, a osobito Ripper, bit ćemo žrtveni jarci, a ako uspije, još gore po nas, jer onda će tek Goglia biti uvjeren da sustav djeluje i nastavit će u tom smjeru. Zapovijed za zk. topništva 43. domobranske i 34. pješačke d.: sutra izviđanje položaja na našoj bojišnici. Navečer brzojav o padu Rivnea!

petak, 20. kolovoza, od 5 h slaba kiša, do 8 h oblačno i hladno, ali nakon što je zapadnjak otjerao oblake, poslijepodne razvedravanje i navečer mjesečina

Prijepodne brzojav o jurišu na Nowogeorgiewsk! Koliko ćemo daleko slijediti Ruse? Prijepodne rasprava s Horváthom i Zeidlerom o Goglievom planu napada. Obojica su poput mene užasnuti i zahtijevaju napredovanje na široj bojišnici uz podršku br. Rozwadowski na visoravnima južno od uporišta Ciemierzynce. Zapovjedio sam pripravnost duž cijele bojišnice zbog proboja zapreka. Goglia je pozvao Rippera na sastanak o uporabi zrakoplova, te je donio raspored postrojbi i plan napada. Odlučan sam boriti se protiv navedenog plana. Zahtijevat ću širu bojišnicu bez skretanja pričuve i neposredan napad na uzvisine južno od uporišta Cimierzynice (iz šume kod Kuczerówke). Strahujem da će Goglia biti zabezeknut.

subota, 21. kolovoza, prijepodne magla, nakon toga razvedravanje, ali tijekom cijelog dana naizmjence kiša, nevrijeme i sunce

U 8 h vožnja do 48. pp. u obilazak skloništa. Razgovor s Halperom o mogućnosti prilaza njegovom desnom krilu tijekom dana: za vezne rovove trebalo bi zbog teškog terena 8-10 dana rada. Nakon toga u pratnji Kapretza i Rippera čestitanje puk. Rehwaldu na Leopoldovom odlikovanju. Dolazak ppuk. --- s 1 poljskom haubičkom bt. (15 cm, Przemyślany), a 22. i 23. kolovoza očekuje se još 1 haubička i 1 topnička bt. (tvrđavsko topništvo), od kojih je posljednja namijenjena 33. pješačkoj d. U ¾ 16 h odlazak do Goglie zbog plana napada. *Napomena*: pješaštvo može napasti samo frontalno, što znači da će se na bojišnici od 2 ½ km gurati više od 20.000 vojnika, što je jednostavno nemoguće. Zahtijevam br. Rozwadowski i napad na visoravni južno od uporišta Ciemierzynce. Goglia se nakratko povukao i suglasio se s mojim zahtjevima (napad 14. pješače d. na uporište Ciemierzynce). Zatražio sam i podršku br. Rozwadowski, inače pričuve zb. Lijevo krilo ipak nisam spomenuo te sam odlučio napasti prostor južno od crte Wysniowczik - Ciemierzynce na bojišnici širine od 7 km: 34. pješačka d., smrdljive bombe, Wysniowczik, ½ 34. pješačke d.; II. i III. b. 76. pp., Zeidler (48., 71. i 76. pp. = 9 b.), ½ 43. domobranske pješačke d., 4 b. Woloskie; smrdljive bombe kod uporišta Góly Konic i XIX. poljska lovačka b. (divizijska pričuva); Horváth 72. pp., XI. poljska lovačka b. = 4 b. Frontalno napredovanje i istovremeno pokret iz st. rovova. Budući da se Horváth nalazi na području 38. ugarske domobranske pješačke d., sutra ću se odvesti do Csanádyja kako bih utvrdio na koliku top. podršku mogu računati. Možda tamo prebacim i

vlastito topništvo. Goglia je napomenuo da zoa. ovaj napad promatra samo u okviru velikih operacija, odnosno više se ne očekuju daljnje operacije protiv Rusije (raspolaže li s vijestima o mogućim pregovorima o miru ili primirju?). Već duže vrijeme i ja tvrdim da je pohod protiv Rusije završen. Preostaju samo formalnosti. Nedavno je stigla vijest o povlačenju narudžbe Ministarstva rata za krznom, a jučer i za mobilne vojne peći Manfreda Weissa. Od nas se sada traži potrebni broj kapa sa štitnicima. Satnik Dietrich (zk. minobacačke bt. (30,5 cm)) vratio se iz Lavova: glasine o predaji 150.000 vojnika ruske armije na Bugu i padu Gorice. Pismo iz Kernyécse o nedavnom bombardiranju Pančeva i 60 poginulih. Uskoro se očekuje srpski udar. U Savudriji veliki broj Francuza i Engleza.

nedjelja, 22. kolovoza, tijekom noći kiša, prijepodne razvedravanje, sunčano

U 7 h odlazak do Csanádyja u Pletenice, gdje se ništa ne zna o Marschallovom napadu. Suglasnost s napadom na Ciemierzynce (naravno). Susjedne odsječci povoljni su za napad 33. pješačke d. Ipak, top. su postrojbe dijelom već prebačene Marschallu, a dijelom su na oporavku, tako da nam za podršku preostaju 1-2 poljske top. bt. Tridesetosma ugarska domobranska pješačka d. raspolaže s 10.000 vojnika. U 11 h dogovor s Horváthom i Zeidlerom, tj. izdavanje zapovijedi za pripremu napada. U međuvremenu zkzb. pozvao je k sebi glavnostožernog časnika (Oljaču), koji je u 12 h javio da je napad određen za 24. kolovoza. Danas stiže 43. domobranska pješačka d. Znači opet „panika“ (Zeidlerove riječi). Zapovijedi: Horváth sa 72. pp. i XI. poljskom lovačkom b. (Lonie) u Pniatyn (položaj 43. domobranske pješačke d., koja će biti prebačena na crtu Wypyski – Borszów); 76. pp. (danas će ju smijeniti postrojbe 34. pješačke d.) ide u Pleników (južno od crkve) u sastav skupine Zeidler. Horváth s puk. Körösijem (24. ugarska domobranska pp.) zapovijedat će napadom na Kuczerówku. Glavnostožerni časnik 34. pješačke d., sk. Kiss, dobio je naloge o br. koja će pratiti 76. pp. Pukovnik Pfister s 33. pp. te XXIII. I XXIX. poljskom lovačkom b. raspolaže s oko 4000 vojnika. U 17 h dolazak puk. Meisla, privremenog zk. 43. domobranske pješačke d. (Rozwadowski je kod stomatologa u Lavovo) sa stožerom (boj. Bauer, sk. Frank). Razgovor o djelovanju postrojbi. Šezdeseta pješačka br.; 22. (puk. Förster) i 76. (Zaudek) pp. Oko 13 h raspored postrojbi zozb.: sutra sve postrojbe moraju biti u stanju pripravnosti. Tumačenje pokreta pješačkih postrojbi itd. prema tablici uz raspored postrojbi. U 21 h zatražen je dolazak glavnostožernih časnika u zozb. Baš me zanima zašto. Vjerojatno nešto sasvim novo. Topništvo 43. domobranske pješačke d. (2 poljske top. bt. i 2 poljske haubičke bt.) stiglo je ovamo oko 18 h, a na položaje bit će postavljeno tijekom noći. Teška bt. (tvrđavska od 15 cm) iskrcana je u Przemyślanyju tek u 22 h. Pješaštvo 43. domobranske pješačke d. stići će oko ponoći (u podne je napustilo Kurowice).

ponedjeljak, 23. kolovoza, tijekom dana povremeno kiša, inače vedro, nadamo se naglој promjeni vremena, budući da je sutra puni mjesec

Vodostaj Złote Lipe narastao je na 1,3 m i više, tako da se može prijeći samo plivajući. Riječna je dolina duboka i južno od uporišta Ciemierzynce široka i do 6 m. U 9 h misa zadušnica za poginule od prije godinu dana (1. bitka 14. pješačke d.). Genboj. Horváth očekuje teškoće u napadu zbog vodostaja kod Kuczerówke. Razgovor s Ripperom što učiniti ako se napredovanje bude odvijalo brže ili sporije od onog predviđenog rasporedom sati. Raspored je postrojbi proslijeđen te je uz primjedbe zozb. napomenuto da plan napada ne smije biti smetnja. Zbor Marschall (…) javlja o dragovoljnom povlačenju Rusa sa Złote Lipe, stoga se i od nas traži raspored za potjeru. Postrojbe 43. domobranske pješačke d. stigle su jučer između 23 h i ponoći. U podne kod nas Alfred Förster i boj. Handl, a navečer Rozwadowski s boj. Bauerom. Jučerašnji poziv glavnostožernog časnika u zozb. u Uszkowice bila je pogreška (radilo se o brzojavu o izmišljenoj smjeni postrojbi 5. zb., na što je telefonist zabunom pozvao glavnostožerne časnike na sastanak u zozb.). Catinelli je ljut na sk. Buzarova, jer je razglasio moju

primjedbu da je napad danas nemoguć, a sutra nepoželjan, budući da su postrojbe (76. pp.) već 2 noći u pokretu.

utorak, 24. kolovoza, vedro, prvi put bez kiše nakon 10 dana

U 11 h Wittas se morao javiti zozb. zbog dogovora o „taktici". Marschall traži da mu se 24 sata prije napada proslijedi obavijest o istoj. Tako ćemo i mi dobiti noć za napredovanje jurišnih skupina. Kovel je zaposjednut. U 16 h dolazak Csanádyja. S njime u obilazak minobacača 30,5cm na istoku, a onda do Rozwadowskog. Zarobljenici: Rusi su tijekom jučerašnje noći očekivali napad. Sve su postrojbe bile uzbunjene i užurbano su radile na veznim rovovima. Naša pojačana topovska paljba (priprema) protumačena je kao potvrda dolaska njemačkog teškog topništva. Odlikovanje željeznog križa. Dobili su ga i Prey, Watterich, Rehwald, Halper, Handl i Broser. Prijepodne dolazak Birkenhaina, koji je isto tako začuđen u vezi bojnog rasporeda te kao i mi planira frontalno napredovati. Ne računa na uspjeh ovog zamršenog pothvata.

srijeda, 25. kolovoza, vedro, toplo

U podne dolazak zk. svih postrojbi, tj. nositelja željeznog križa. U 17 ½ h povratak Zeidlera iz Lavova (stomatolog). Bardolff je oduševljen s Goglijevim rasporedom sati (topništvo) (!). Čini da u dogledno vrijeme ipak ništa od napada. Hummel je Zeidlera htio zadržati u Lavovu. S padom Kovela opet je došlo do razdvajanja ruskih armija. Prva armija (Puhallo) može sada napredovati samo prema istoku, a onda zaokrenuti preko Łucka. U 19 h dolazak Catinellija sa zapovijedi: napad 27. (prekosutra)! Hvala bogu, izbavljenje, ako opet ne dođe do izmjene. Čini se da je 28. pješačka d. otišla prema jugozapadu (Ripper dobio je zemljovid od Hinkea[261] iz Trsta i od jednog gospodina iz njegove stare 8. poljske topp.). Večera kod Rozwadowskog. Prema neprekidnim letovima Rusa iznad glavne ceste (na Slovitu i Jaktorów bačeno je 17 bombi) može se zaključiti da će glavni udar biti duž glavne ceste. Svakako im nije poznato da raspolažemo minobacačima. Tridesettreća pješačka i 39. ugarska domobranska pješačka d. misle da neprijateljsko topništvo na njihovoj bojišnici dobiva pojačanja. I ja imam utisak da se ruske postrojbe nasuprot nama osjećaju jakima. Čini se da je nedavno provedeno prebacivanje postrojbi u okviru ruske 4. d. Ruska 23. d. proteže se do Mereszówke, a 4. sjeverno do Kibanówa. Ispred nas je 1 ½ pp. te 1 pp. ispred 34. pješačke d. (pp. Szpikołosy je pričuva). Ruska armija u istočnoj Galiciji vjerojatno je posljednja veća cjelovita ruska skupina, koja bi se uskoro trebala dragovoljno povući, a ako i ne, vjerojatno nema u planu dugotrajno držanje ovog dijela bojišnice.

četvrtak, 26. kolovoza, vedro i toplo

U ½ 12 h poziv zk. postrojbi. Dogovor o napadu prema rasporedu sati. Vojni križ za zasluge meni i Kapretzu te odlikovanje željezne krune Wittasu (dodjela). Nakon objeda vijest o padu Brest-Litovskog! Nemoguće. Navodno veliki plijen. Sutra napad! Bitka na Złotoj Lipi.

petak, 27. kolovoza, vedro jutro, ali u kotlinama jutarnja magla

U ¾ 6 h dolazak na uporište. U 6,40 prva paljba minobacača (30,5 cm). Prva granata nije eksplodirala. Meko tlo. U 7,45 zapovijedi: od 8 h do ponoći prema programu: 8 – 9 h spora paljba teškog topništva. Prema dojavi pješaštva, učinkovita. U 8,45 zahtjev 76. pp. da se već sada otvori paljba na neprijateljske st. rovove južno od Wysniowczyka, budući da tamo nema teškog topništva, ali zato puščana paljba. Neprijateljsko topništvo prilično je suzdržano.

[261] Hinke, Alfred Edler von (28. listopad 1864. – 4. svibanj 1925.), austrougarski podmaršal (1916). Od prosinca 1914. do listopada 1915. zapovjednik je 28., a od studenog 1915. do siječnja 1917. 12. pješačke divizije (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 71, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet/).

U 9 h napredovanje pješačkih postrojbi i paljba lakog topništva (granate). Do 9,30: 71. pp. s 1 ½ b. kao i dio postrojbi 72. pp., stigla je do potoka. Paljba neprijateljskog pješaštva: ugarska domobranska pješačka d. morala se povući oko 400 stopa, a zrakoplovi su se morali vratiti zbog nedostatka benzina. Izvanredan posao, otkrivene su 2 ruske bt. (kota 426 istočno od Zaszkówa i Kibanówa). Tri sat. 72. pp. već su na potoku, ali neznatan udar topovske paljbe; puščana (ruska) paljba. Obje br. javljaju da se postrojbe ne pridržavaju stanke u paljbi lakog topništva (prema programu napada 9,30 – 9,45). U 10 h: 72. pp. je s 1. bojnim redom (4 sat.) prešla Złotu Lipu i napreduje prema istoku. Sve postrojbe 48. pp. nalaze se na potoku, pojedini odredi već su i preko. Slabo djelovanje neprijateljskog topništva. Jedan je minobacač (30,5 cm) zanijemio zbog pregrijavanja, a drugi cilja između šumskih visoravni istočno od Hute. Naše topništvo bori se s teškom ruskom bt. na južnom rubu Żukówa i bt. na koti 426. Jedna je gardijska d. na jugoistoku na položaju sjeverno od Żukówa (južno od jezera Urmań). Dvadesettreća ugarska domobranska pp. stigla je do pruge kod uporišta Dworce. U 10,30 1 b. 48. pp. prešla je potok. Sedamdesetšesta pp. na udaru je topovske paljbe sa sjevera. Ponovo paljba na 2 gore navedene ruske bt. Zeidler javlja da se juriš neće moći provesti prema rasporedu sati (u 10,50). U 10,45 dojava 72. pp.: na sjeveru dolazak do ceste, a na jugu problemi zbog bočne paljbe ruskog uporišta „Izvor“. Molba za podrškom 38. ugarske domobranske pješačke d. Čini se da 34. pješačka d. još nije krenula. Zapovjedništvo se povuklo za oko 3000 stopa, a telefonske su veze loše. U 10,07 Levnaić javlja da je s osmatračnice uočeno napredovanje 48. pp. prema neprijateljskoj bojišnici, a 28. pješačka br. da je 48. pp. zaposjela „Bastion.“ I osobno sam svemu svjedočio s visoravni. U 10,25 nakon razgovora sa Zeidlerom: skupina Pfister s nužnim postrojbama osigurat će podršku 76. pp., dok će 86. domobranska pješačka br. slijediti 48. pp. središnjim pravcem prema Wolosowiecu. Zadaća: osiguranje desnog boka skupine Zeidler i u slučaju potrebe potjera iz šume. Južni dio šume zaposjela je 71. pp. Početak gradnje mosta kod Hute. Jednom je minobacaču u tlo propalo postolje, ¾ sata stanka. U 11,50 XIX. poljska lovačka b. stavljena je na raspolaganje genboj. Horváthu (napad na Ciemierzynce). Proboj lijevog krila 48. pp. u šumu. Sedamdesetdruga pp. još je uvijek na istom položaju, gubici desnog krila: puk. Rehwald sa 6 sat. upravo kreće u napad na Ciemierzynce. U 11,55 Ripperu je zapovjeđeno (76. pp. tuži se da 34. pješačka d. uopće nije krenula) da otvori žestoku topovsku paljbu kako bi podržao napad 76. pp.; minobacač na Ciemierzynce kao podrška napadu Horváth (*napomena:* sada bi na bojišnici 34. pješačke d. trebalo djelovati teško topništvo). Četrdesetosma pp. zarobila je 100 vojnika i zaplijenila 3 strojnice. Djelovanje minobacača. U 12,45 Zeidler javlja da su na jug šume stigla neprijateljska pojačanja. Neprijateljski protunapad iz pravca uporišta Góra Sadki (27. pješačka br.: navodno samo 1 sot.). U 12,25 dojava 27. pješačka br. o odlasku 1 ruske bt. (četveropreg i šesteropreg) iz šume istočno od Wolosowieca. Dvadesetdeveta i 101. pp. (34. pješačka d.) stigle su do potoka. U 12,30 dojava o pokretu 1 neprijateljske b. s kote 405 Za Sadkami prema položaju Ciemierzynce. Topništvo je prema tamo otvorilo paljbu prije 10 minuta. U 12,35 javljanje 38. ugarske domobranske pješačke d.: rusko uporište kod Dunajówa pod jakom je paljbom. Bernatsky ne može prijeći prugu; udijeljena mu je ugarska domobranska pp. (pričuva). Gardijske postrojbe su kod Poruczyna. Neprijatelj se utvrđuje na koti 394 i kod lovačkog dvora oko 2 km jugoistočno od nje. Sedamdesetšesta pp. zaposjela je sama (nakon žestoke topovske paljbe vlastitih postrojbi) neprijateljske st. rovove, te se nalazi na ½ obronka. Pričuva zb. (86. domobranska pješačka br.) počela je s napredovanjem. Molba 27. pješačke br. za podrškom minobacačke paljbe (moguće tek nakon 10 minuta). U 13,15 dovedeno je 169 zarobljenika ruske 14. pp., a u 14 h 65 vojnika i 10 časnika (71. pp. na desnoj visoravni). Ukupno 10 časnika i 234 vojnika. U 15 h 44 vojnika i 1 strojnica (71. pp.). Ukupno 10 časnika, 1 strojnica i 278 vojnika. Između 14,30 i 15 h napredovanje svih postrojbi, a u 14,45 nakon razgovora sa Zeidlerom: nastavak napada na crti visoravni Krasen itd.: puk. Zeidler s postrojbama 76. i 71. pp. od kote jugoistočno od Kibanówa do kote 395; 86. domobranska

pješačka br., koja se nalazi južno od Wolosowieca na crtu kota 395 – (...) Wicyń; Horváth južno od 86. domobranske pješačke br. u bojnom redu nadesno, pripravan za pokret prema koti 405. Pripravnost do 16 h na crti Wisniowczyki–Góly Koniec, Ciemierzynce–Horodysko. Početak pokreta bit će zapovjeđen. Tridesetčetvrta pješačka d. (101. pp.) zaposjela je uporište sjeverno od Wisniowczykog. Ripper je poduzeo mjere opreza: slijede po 1 top i 1 haubica, (...) 2. bt. 4. top. sklopa nalazi se naprijed u kotlini Loniówke, a izvidnica na pješačkoj bojišnici. Napredovanje 33. pješačke d. počelo je u 14 h. U 15 h neprijateljski protunapad na položaje 72. pp. iz šume kod Horodyske. Prijepodne zrakoplovi nisu uočili ni pričuvu kod položaja Szpiklosy niti povlačenje. Watterich: XXIII. poljska lovačka b., 76. pp. i 1 b. 33. pp., te ostatak postrojbi 33. pp. U 15,30 zaposjela je 72. pp. uporišta sjeverno i južno od položaja Ciemierzynec. U 15,45 Zeidler: 71. pp. i 76. pp. napadaju Krasne te ih je ostavio u pokretu. Osamdesetšestoj domobranskoj pješačkoj br. zapovjedio je napad odmah nakon ustrojavanja skupina. O svemu je obavijestio i Horvátha: ne čekati na zapovijed, odmah nastavak napada. Prethodnica 34. pješačke d. nalazi se kod Wattericha, te joj je zapovjeđeno da nakon dojave o napredovanju uđe u odsječak 34. pješačke d. U 16 h dojava 34. pješačke d.: zaposjednuta su sva uporišta do Zaszkówa. Napredovanje uz crtu visoravni Kibanów. U 16,10 Zeidler: skupni ruski protunapad od Za Sadkamija prema Wolosowiecu, 2 b. 22. domobranske pp. već su u pripravnosti te 1 b. 48. pp. Ravno na našu pričuvu! Dobar izbor, ali i naša je pričuva u pripravnosti. Minobacač je ispucao 41 zrno, od toga zbog mekog tla 28 promašaja. U 16 h 2. teška haubička bt. 4. teškog haubičkog sklopa prebačena je s (…) Góre u Hutu. U 16,30 ruski protunapad na Za Sadkami odbio je boj. Vorauer topovskom paljbom i 2 su ruske bt. skoro potpuno uništene. Tridesetčetvrta pješačka d. zaposjela je uporište Zaszków. Zeidler: Pfister javlja da južno od Żukowa stižu jake neprijateljske snage (prema bojišnici 33. i 76. pp. te poljske lovačke b.). Riebesam: Rusi kreću prema šumi kod Mereszówke i na sjever. Za Sadkami paljbom drži pod nadzorom. Kapretz: vodovi potjere prema visoravni Wolosowiec. Četvrta poljska top. bt. 14. topbr. i 2. poljska haubička bt. 5. haubičkog sklopa bit će prebačene u (…) iz Plenikówa. U 16,40 manji protunapad na 72. pp. iz pravca Mereszówke lako je odbijen. Čini se da se nešto dogodilo u 17 h na lijevom krilu Zeidler: najprije se povukla XXIII. poljska lovačka b., a onda i 76. pp. i to na kotu 321. Dvadesetdruga domobranska pp. javlja da se 71. pp. povlači i da ju ona štiti? Nejasna situacija, jer bi se između 71. pp. i 22. domobranske pp. trebala nalaziti 48. pp. U 17,30 Zeidler: zaustavljanje 22. domobranske pp. Budući da Horváth dobro napreduje, za 86. domobransku pješačku br. zapovijed ne dolazi u obzir. Danas bezuvjetni proboj do dodijeljenog odsječka kod Góre (…), možda tek uz podršku 36. domobranske pp. U 17,45 Zeidler: XXXIII. poljska lovačka b. probila se do visoravni Krasne, ali polovica je vojnika navodno zarobljena. Prva b. 76. pp.: preživio je samo sk. Wolf, svi su ostali časnici ili poginuli ili ranjeni (nadam se da je riječ o pretjerivanju). Strahuje da danas ništa od zaposjedanja visoravni Krasne. Ako zapovijed glasi „bezuvjetno“, obično sve propadne. U 18 h Horváth je napredovao do kote 405 Za Sadkami i utvrdio se. Devetnaesta poljska lovačka b. još se uspinje na lijevom krilu, ali su ugarske domobranske postrojbe stale. U 18,15 Zeidler: 22. domobranska pp. isto je tako stala. Do sada su kod Wypyskog (sk. Kniha) otpravljena 2 časnika, 1 zastavnik, 1004 vojnika i 3 strojnice. Prolaz 27 ruskih zarobljenika (ruska 15. pp.) u pratnji 33. pp. (uporište za okupljanje zarobljenika) prema položaju Lipowice. U 18,30 dovedena su 3 zarobljenih časnika ruske 15. pp., stožerni sk. (…), 2 zastavnika. Zapovjednik I. b. zatražio je vraćanje osobnih šifriranih spisa (zapovijed: bezuvjetno zadržati; isprava o dodjeli odlikovanja sv. Jurja). U 19,30 raspored postrojbi za noćenje. Zeidlerov položaj je nejasan: još se s Meislom nije probio do zapovjeđene visoravni. Pukovnik Pfister navodno se nalazi kod salaša Krasne u kotlini. Velike gubitke pretrpjela je 76. pp. (I. b. 800, II. b. 250, IV. b. 300, ali još se uvijek nadamo povratku dijela vojnika). Noćenje na uporištu. U 20,45 Zeidler: 33. pp. nalazi se na koti 321, a desno od nje (? na prijevoju istočno od šumarka 71. pp. i I. b. 48. pp. te 1 njezina b. kao pričuva d. na sjeveroistoku šume, a pričuva

br. iza desnog kila 1 b. 48. pp.; 76. pp. kod (...) jugoistočno do Wisniowczykog). U doticaju na 48. pp. nastavlja se položaj 22. domobranske pp. Tridesetosma ugarska domobranska pješačka d. probila se na crtu Mereszówka – (…) pretrpjevši velike gubitke, a gardijske postrojbe i Bernatsky sa zapadne granice, tj. crte Dworce – kota 327 – Korolówka - sjeverozapadni dio jezera Urmań – Dryszczów (ulične borbe) – kota 373 Chyjem. Osamdesetšesta domobranska pješačka br.: 22. domobranska pp. tvrdi (Förster se uvjerio) da se probila u predviđeni odsječak, ali nije u doticaju s 48. pp. niti Horváthom. U 23 h javljeno je da se 71. pp. nalazi na naloženom položaju na Góri (…).

subota, 28. kolovoza, ugodna noć i jutro, gusta magla, toplo

U 3 h vijesti: neprijatelj se još uvijek nalazi na Gniloj Lipi, ali općenito mir. Raspored postrojbi u 4,40: držanje položaja, 48. pp. kao pričuva kod (…) južno do salaša Krasne. U 5 h konjaništvo kod zod. Juriš 33. pješačke d. tijekom noći na Gologóry. Neprijatelj se povlači pred 38. ugarskom domobranskom pješačkom d. U ½ 6 h Hohenloheu je zapovjeđeno prebacivanje težišta djelovanja na cestu Bohutin - Ryków. U 7 h neprijatelj je napustio Gnilu Lipu, ali u 7,30 držao je kotu 426 na bojišnici 34. pješačke d. Skupina Pfister i prethodnica 14. pješačke d. napreduje prema koti 423 Karpina; Zeidler s Pfisterom i 2 b. 48. pp. Jučerašnji gubici: 22. domobranska pp. 10 časnika i oko 20 vojnika, 36. domobranska pp. 1 poginuli, 12 ranjenih, 2 nestala; 72. pp. 400 vojnika, XI. poljska lovačka b. 16 vojnika, XIX. poljska lovačka b. 80 vojnika, 76. pp. 10 poginulih časnika, 150 ranjenih; oko 600 vojnika (stoga brojno stanje oko 1700 vojnika); 48. pp. oko 250 vojnika (1 poginuli i 30 ranjenih časnika); 71. pp. oko 240 vojnika i 127 ranjenih, 14. pješačka d. ukupno 23 časnika, 1580 vojnika, što znači preko 12 % st. stroja. Zarobljenici do jučer navečer: 14. pješačka d. 8 časnika, 1450 vojnika, 4 strojnice. Cijeli 5. zb.: 11 časnika, 2034 vojnika, 8 strojnica. U 8 h zapovijed o pokretu odreda potjere do kote Orne – (…) (1 b. 48. pp. s 1 top. vodom i 1 haubičkim vodom, te XIX. poljska lovačka b. s ostacima 2 bt.). Gubici 72. pp. iznose 526 vojnika (4 zk.), tj. ¾ postrojbi. U 7 h odlazak konjaništva (480 konjanika i 2 strojnice). U 8,15 dojava 72. pp. da su Orne oslobođene, navodno i Koropiec, a Rusi se hitro povlače na istok. U 9,40 objava zo. 5. zb.: 16 ruskih d. napušta položaje kod položaja Olszanice i Lysa Góre, iako se dio ruskih postrojbi još uvijek drži pred desnim krilom 33. pješačke d. Mihaljević kreće u napad. Neprijatelj je još uvijek i na bojišnici 34. pješačke d. Nevjerojatno da se pred nama povlači. U 9,45 zo. 5. zb.: povlačenje neprijatelja duž cijele bojišnice 5. zb., stoga odlučna potjera (otpada i Zeidlerov napad, a on preuzima zo. 71. i 48. pp. i kreće prema položaju Remizowce (…) i istočno od njega, a Horváth u Uherce. (…) Istočno se nalazi 86. domobranska pješačka br. Salaš Sukmanów. U 13 h odlazak d. iz lovišta, od ¼ 14 do 17 h položaj Skażenica, a onda Remizowce. Ciljevi napredovanja tijekom noći: Woroniaki – Remizowce i (…) – Snowicz. Zapovjedništvu zb. to je premala udaljenost (traži se pojašnjenje). Zapovijed: danas napredovanje na visoravni sjeverno od Zloczówke. Odredi potjere (Živković, Broser) probili su se samo do pruge, a s druge su strane neprijateljski položaji, logorska vatra. Postrojbe su potpuno iscrpljene: i Zeidlerove i Horváthove (71. pp. Woroniaki, 48. pp. kota 419, 72. i 76. pp. te 86. domobranska pješačka br. Snowicz). Zapovijed zb.: u 5 h ujutro napad.

29. kolovoza, nedjelja, vedro, toplo

Brigada Zeidler probila se do Zloczówke. Horváth napreduje sporo; situacija na desnom krilu polako se rješava (još jučer dojava divizijskog konjaništva). Neprijateljski položaj do majura preko Zloczówke i od glavne ceste i uporišta Zarwanica te uz rub šume istočno od glavne ceste prema jugoistoku. U 11 h odluka o prebacivanju 86. domobranske pješačke br. Horváthu: napad na crtu Zarwanica (uporište) – kota 391. Bitka kod Zloczówa. Previše natezanja. Od 17 do 18 h izvanredna top. priprema terena, neprijatelj u zaleđu, neučinkovito poljsko topništvo. Napredovanje nikako da dobije pravi zamah. Tridesetšesta domobranska pp.

javlja velike gubitke (brojke u pretjerane). Zapovijed: noćni napad, ali time se neće ništa postići. U 4 h vožnja automobilom na kotu 419 (tamo boravak do iza 8 h).

ponedjeljak, 30. kolovoza, vedro, toplo

Zapovjedništvo zb. (Catinelli) naredilo je napad (ujutro). Prijedlog o prebacivanju teških bt. u moj odsječak, budući da je ovdje već okupljena skupina od 12 b. (nedostaje topništvo), nije prihvaćen (možda je prebacivanje nemoguće). Odluka: napad 33. pješačke d. na crti Zulice – Horodilów prema Sassówom. Moja je pričuva (po 1 b. 72. pp. i 22. domobranske pp.) trebala do 6 h biti na položaju Jasionowce. Sedam teških bt. usmjereno je nadesno (opet prema planu i napretku). Najgori pravac (glasija, tj. brisani prostor pred utvrđenim položajem). Udjeljivanje doknadnih p. za potrebe napada. Cijeli dan boravak na koti 419.

utorak, 31. kolovoza, ujutro kratkotrajna kiša, nakon toga vedro, tijekom napada od 16 do 17 h jaka mjestimična kiša na bojišnici 33. pješačke d., uništeni putovi

Automobil se zaglibio kod položaja Remizowce. Program napada: u 14 h početak pješačkog napredovanja, a u 15,20 juriš s uporišta Zeidler do južne granice položaja Woroniaki; dobar vidik. Djelovanje topništva čini se slabim. Stvar nikako da se pokrene. Tridesetčetvrta pješačka d. neznatno je napredovala. Bilo je jasno da 14. pješačka d. danas neće krenuti, zbog čega je Zeidler upozoren da ne izaziva prolijevanje krvi. Zbor Marschall danas je ušao u Zborów, a I. armija u Łuck. Sve govori u prilog povlačenja neprijatelja tijekom noći.

srijeda, 1. rujna, prekrasan jesenji dan

Neprijatelj se tijekom noći povukao sa cijele bojišnice, što je opet prva primijetila 71. pp., a susjedne postrojbe tek nakon naše dojave. Napredovanje 2 povorke prema položaju Nuszcze i crti Perepelniki – Hukolowce, budući da je 5. zb. trebao zaposjesti crtu Koltów – Perepelniki. Poslije zapovijed (…) (34. pješačka d.) prema kojoj je trebalo obuhvatiti i Kruhów. Doticaj s neprijateljem kod položaja Nuszcze. Kratko nakon podneva postavljanje tabora Zeidler, a oko 13 h i tabora Horváth. S automobilom preko Zloczówa do majura Zarwanice, gdje su se nalazili Horváth i Rehwald, a onda jahanje preko Brzegija, Luke te uporišta Trostianiec Maly i Nuszcze. Lovački dvor potpuno je opljačkan (vlasnik Eduard Weissmann, ranije k. časnik). Konjogojstvo.

četvrtak, 2. rujna, vedro, ali hladno

Pokret d.: Hostasch s 2 b. 71. pp. preko Zwyzyna, Rehwald sa 72. pp. preko Hnidawe, br. Zeidler (48. i 76. pp., XIX. poljska lovačka b. i 3 poljske top. bt.) u lovište Kopaniec (*napomena*: zapovijed zb.: provjera mogućnosti napada na južnom uporištu; svaka d. u pozadini zdržava 1 br.). Odredi potjere Hummel i Hawel te Török: temeljem potjere predstraža utvrđena su neprijateljska glavna uporišta iza potoka Samec i Seret. Do ½ 18 h zod. na području lovišta (prekrasna brezova šuma). Doknadna p. Marx u doticaju je s 28. pješačkom br. (kasni odmor). U 15,25: zbog napada (!) još danas odlazak br. Zeidler prema 34. pješačkoj d., i to preko Styberówke. Isto tako i 43. domobranska pješačka d. odlazi u Pieniaki zajedno sa 6 teških bt. U 15,45 odlazak Zeidlera u Szyszkowce (dolazak u sumrak i smještaj u župnom dvoru Batków).

petak, 3. rujna, oblačno, povremeno kiša

Od 8 h do ½ 18 h stajanje na rubu šume južno od crkve u Zwyzynu. Priprema terena za napad od strane teškog topništva u odsječku Zeidler odgađa se do 15 ½ h. Navečer je 48. pp. navodno stigla u kotlinu Samec, uz doticaj na 71. pp. Zapovijed zozb: nastavak napada iako je pala noć (što također vrijedi i za susjedne d.). Hostasch je upozoren, a Rehwald, hvala bogu, uopće ne može napasti. Ujutro i prijepodne odbijeni su protunapadi na 71. pp. Udjelji-

vanje doknadnih b. 71. i 71. pp. Ostatak (48. i 76. pp., XIX. poljska lovačka b.) ostaje u Zwyzynu. Neprijateljski položaji jako su utvrđeni, osobito u sjevernom odsječku (bojišnica 33. pješačke d. istočno i sjeveroistočno od Podkamieńa). Tridesetosma ugarska domobranska pješačka d., koja je prema zapovijedi zozb. Marschall postepeno napredovala (sat. i izv. odredi) ne uspijeva otjerati neprijatelja sa zapadne obale Sereta i utvrditi točan položaj neprijateljskog glavnog uporišta. Čini se da se nešto događa na bojišnici zb. Bothmer (vojni bilten piše o ruskim protunapadima).

subota, 4. rujna, oblačno, maglovito, pa gusta magla, u podne kiša, poslijepodne razvedravanje, jugoistočnjak

Napad Zeidlera ne napreduje. Teško topništvo nije bilo dovoljno učinkovito (80 zrna). Prijepodne doprema streljiva (40 zrna). Inače je situacija nepromijenjena. Dojava 38. ugarske domobranske pješačke d.: „Doticaj s 14. i 19. pješačkom d." Dolazak boj. Gálffyja (72. pp. i privremeno XXIII. poljska lovačka b.). U podne dojava 34. pješačke d.: zozb. zapovijeda da se što prije krene u napad: Rozwadowski s 3 p. vlastite d. prelazi u odsječak Zeidler, a tu je i Laminger s njegovom skupinom i 33. domobranskom pp. (što znači 7 p. na 4 km širokoj bojišnici: 48. 76., 29. i 24. pp. te 20., 22. i 36. domobranska pp. s oko 14.000 vojnika, tj. 3 ½ vojnika po m). Kao da će takva zbijenost olakšati napad. Time će pokolj biti samo krvaviji. Osim toga, zbog dolaska novog zk., doći će do nove odgode, jer ga je potrebno uputiti i postrojbe ustrojiti u nove skupine itd. Danas će teško doći do napada. Iskustvo je pokazalo (v. jučerašnji zapis), da isti dan samo jutarnji napadi bilježe uspjehe. Topništvo je dovoljno jako, iako teškom možda nedostaje streljiva. U 17,20 dojava 34. pješačke d.: Rozwadowski javlja da je u tijeku izviđanje zkd. s odredom topništva (Miholek). Ishod će se uskoro znati. Prema tome, danas ništa.

nedjelja, 5. rujna, vedra noć i prijepodne, poslijepodne kiša, navečer vedro

Tridesetčetvrta pješačka d.: do završetka top. izviđanja bt. su postavljene na položaje te su uspostavljene telefonske veze; nakon toga slijedi napad odnosno top. priprema terena: možda danas poslijepodne ili vjerojatnije sutra ujutro. Goglia će biti uznemiren, ali zapovijedi „odmah" i „odlučno" ne rješavaju problem. Zapovjedništvo zb.: prekjučerašnja top. priprema terena bila je bez učinka (po teškom topu ispaljeno je 80 naboja, a 27. kolovoza 109 naboja po topu), pješaštvo prebrzo napreduje (?), a kašnjenje je zabranjeno (*napomena*: vjerojatno tijekom smjene ili prolaza postrojbi, jer inače presporo, što tumačim kao znak odustajanja). Zapovjedništvo armije: 1 je viši zk. svojim postrojbama naložio dublje povlačenje i time ugrozio susjede, stoga je stigla zapovijed da se bez odgovarajuće naredbe zoa. ne smiju izdavati zapovijedi o povlačenju (? kao da postoji mogućnost izbora). U 16 h dojava 34. pješačke d.: napad Rozwadowskog očekuje se ujutro 6. rujna. Zapovjedništvo zb. od prijepodneva je u Pieniakiju, gdje se nalaze i zod. 34. pješačke i 43. domobranske pješačke d. Zahtjev 38. ugarske domobranske pješačke d.: zaposjedanje položaja Czystopady od strane 72. pp., jer se navedena d. mora protegnuti dalje na jug (do (…), u širini od 21 km). Glavni udar Rozwadowskog trebao bi biti sjeverno od Zeidlera (Styberówka): 72. pp., XXIII. poljska lovačka b., 86. domobranska pješačka br., a Zeidler (48. i 29. pp., XIX. poljska lovačka b.) tek nakon proboja. Navečer objed kod Horvátha na majuru (rakovi).

ponedjeljak, 6. rujna, oblačno, kišovito, poslije razvedravanje, slaba kiša

Pričuva d. (Marx, doknadne b. 48. i 76. pp., XIX. poljska lovačka b.) prebačena je na majur Markopol. Početak top. pripreme terena i napredovanja pješaštva u 11 h. U ½ 11 h odlazak u dio šume južno od Zwyzyna. Konjanički sk. grof Garnier, časnik za vezu zb. Marschall, objedovao je kod nas. U 14,30 75. pp. probila se na kotu 402, te zaposjela dio neprijateljskih položaja. Vijesti: sjeverozapadno od Radziwilówa uspješno napredovanje 31. pje-

šačke d. (Felix-Grallert). U 16 h 12. pp. zaposjela je dvorac Podkamień. U 17 h uočen je bijeg Rusa s kote 402. U 17,30 napad 48. i 71. pp. Povratak u ¾ 18 h. Garnier: njemački car planira proboj kroz Rumunjsku ili Srbiju, kako bi se povezao s Turskom, koja ima problema s dopremom streljiva. Ultimatum Rumunjskoj. Beč se najprije planira obračunati s Italijom, kako bi izbjegao zimski pohod u Alpama. Garnier: do proljeća Rusija nije u stanju ustrojiti armiju koja bi uspješno napala. U 19 h dojava 71. pp. o proboju neprijateljskih položaj na crti kota 384-388. I napredovanje istočno od uporišta Orzechowce prema lovačkom dvorcu. Sjeverno od bojišnice 71. pp. neprijatelj je svuda odbijen. Osvojen je i Podkamień.

utorak, 7. rujna, vedro, od 16-17 h kiša, navečer vedro

Prema rasporedu postrojbi zozb. 14. pješačka d. pričuva je zb. na crti Seretec i s obje strane (…). Ispred nas je 34. pješačka d. (prema uporištu Nowy Aleksiniec). U 6,15 jahanje iz Batkówa. Na sjeveroistočnom dijelu (…) 48. i 76. pp. Propuštanje prolaza XIX. poljskoj lovačkoj b. i cijelom topništvu. U 11 h zapovijed zb.: 14. pješačka d. na Gontówu. Pokret do „granice izdržljivosti“! Zeidler s 48. i sa 76. pp. preko položaja Uszerowa Góra, Milno i Bukowina, a Horváth sa 72. pp. i XI. poljskom lovačkom b. preko Podolskog i (…), dok IX. poljska lovačka b. pokret duž granice. Sedamdesetprva pp. pričuva je d. i kreće prema koti 414 Szyred, kamo odlazi i zod. Prvi su cilj visoravni južno od navedenih položaja, a poslije za skupinu Zeidler (s 3 poljske top. bt.) Gontówa. Neprijatelj je do poslijepodneva poslao ophodnje u šume u okolici Gontówe. U 18 h dolazak u rimokatolički župni dvor Bukowina s novom prekrasnom crkvom i sumnjivim župnikom. U 23,30 zapovijed zo. II. armije: 14. i 34. pješačka d. pod zo. podmaršala Csicsericsa probit će se prema Zbarażu, budući da je južno od Ternopilja zb. Hofmann još uvijek u kritičnoj situaciji. Sedamdesetpeta ugarska domobranska pješačka br. nalaze se kod Mszanieca i podređena je 51. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d. (trebala bi 8. rujna u podne stići u Wolicu). Konjanički je odjel boj. Herziga otjeran. Prekrasna zadaća: provjera sposobnosti za zksat. kod Zbaraża. Odmah izdane zapovijedi o okupljanju postrojbi.

srijeda, 8. rujna, od 3 h kiša, sjeverac tijekom cijelog dana

Armijske postrojbe. Dolazak u Gontówu od 7 do 11 h. Predaja zo. 14. pješačke d. Horváthu. Podaci do 13 h: neprijatelj raspolaže jakim pripremljenim položajem na crti Ihrowica – visoravan Skala, visoravan Podskalów – lovački dvor Iwanczany, istočna obala Rzeczka do (…) crte Gniezdiczno – Swinjuchi. Tridesetčetvrta pješačka d. s prethodnicom stigla je tek u rano poslijepodne do (…) Gniezdiczna, a 51. ugarska domobranska pješačka d. bila je u podne u Lopusznom (na položaju Nowy Aleksiniec bit će vjerojatno kasno navečer). Oko 14 h odluka o napadu i glavnom udaru 14. pješačke d. na crti Skala – Podskalów, zbog čega prebacivanje postrojbi, a na Gontówi smjena od strane glavnine snaga 34. pješačke i 51. ugarske domobranske pješačke d. Glavnina snaga Baszuki predstavlja osiguranje prema istoku. Prosljeđivanje rasporeda postrojbi. Postavljanje topništva na položaje, kako bi do sutra navečer bilo pripravno. Peti teški haubički sklop (Sirk) stigao je u 14 h u Bukowinu, ali samo s 2 granate (ostatak postrojbi inače raspolaže sa zapaljivim granatama, s granatama s barutnim punjenjem te šrapnelima). Poslijepodne je zozb. zatražilo pojašnjenje zašto danas nismo napali. Koji glupani! Pristojno sam odgovorio. Sigurno će uskoro doći zapovijed za sutrašnji napad. Navečer dolazak Horvátha (crtu Skala – Podskalów smatra povoljnom za proboj). Ostavljanje postrojbi na otvorenom po ovakvom vremenu stvarno kida srce. Kornhaber tvrdi da je stariji od mene, protestirao je zbog podmetanja. Dolazak ksk. grofa Garniera kao časnika za vezu zb. Marschall. U 20 h već sam bio smijenjen. Trollmann je preuzeo moju skupinu! Postrojbe su u pripravnosti, ali sutra nema proboja. I to je pobjeda. U 21 h naredba zo. II. armije o izdavanju zapovijedi za sutrašnji napad do dolaska Trollmanna. Učinjeno. U šifriranom obliku slanje pojašnjenja tvrdnje o ugrožavanju uspjeha napredovanja u slučaju prevelike žurbe.

Je li ova dojava stigla do Böhm-Ermollija uopće nije sigurno, budući da nam je na raspolaganju samo ključ za brojčane oznake, tj. šifre, a opći ured II. armije javlja da nema nijedan ključ.

četvrtak, 9. rujna, godišnjica moje smjene s dužnosti načelnika GS. Franka, oblačno, povremeno kiša i to češće prijepodne nego poslijepodne

U 7,30 dolazak Trollmanna sa stožerom (Günste) iz Nowyeg Poczayewa, očigledno su bili u mogućnosti brzo jahati. Izvijestio sam o izdanim zapovijedima, a Tollmann mi je osobno rekao da je sa svime suglasan. Ustroj skupina i smjer napada stvarno su ostali na snazi. Jedina izmjena odnosila se na napad 1 br. 51. ugarske domobranske pješačke d., koji je sada usmjeren na Gniezdiczno, dok su preostala br. i XIX. poljska lovačka b. predviđene za pričuvu zbora (1. u Baszukiju, a 2. u Bukowini (ko. Herzig)). Herzigu će biti udijeljeno ½ b. 51. ugarske domobranske pješačke d. Kornhaber će odrediti vrijeme pokreta, a početak napada, prema Ripperovom izvješću, kojem sam zapovjedio dostavu podataka u podne (Trollmann), uslijedit će nakon topovske paljbe. U 9,10 jahanje do Mszanieca. Izvrstan pješčani put kroz šumu. U 10,30 stigao sam do škole. U 11 h na položaju 75. ugarske domobranske pješačke br. i objed s puk. Gombosom. Glavnostožerni časnik je sk. Müller. Teško je topništvo u 14,20 bilo gotovo s paljbom (Kapretz s lakom bt. već u 13 h). U 16 h topništvo je trebalo otvoriti žestoku paljbu, a pješačke postrojbe krenuti. Prekasno za završetak napada prije noći. Na početku su 71. i 72. pp. dobro napredovale, ali onda je na posljednju otvorena topovska bočna paljba s juga, tako da je u 19 h sve stalo i ukopalo se. Horváth u pričuvi ima još XI. poljsku lovačku b. i 2 sat. Schaden. U nastavku se nalaze 75. ugarska domobranska pješačka br. i 34. pješačka d. Nakon što je br. Horváth tako dobro krenulo, mislio sam da sam pogriješio i da će neprijateljski položaji biti lako osvojeni. Ali, ipak se dogodilo ono što sam i slutio i sutra opet sve ispočetka.

petak, 10. rujna, ujutro magla, prijepodne naizmjence gusta magla i kiša, oko 9 h razvedravanja, poslijepodne sunčano

Tijekom noći bez promjena na bojišnici. Budući da je napredovanje svuda stalo, napisao sam dopis Böhm-Ermolliju i zatražio zadovoljštinu radi smjene s dužnosti. Baš me zanima njegov odgovor. U ¼ 11 h dopis je automobilom poslan u Brody, gdje se od danas nalazi zo. II. armije. Duž ruskih žičanih zapreka i dalje borbe hrabre 71. i 72. pp. i to na udaljenosti od 200-300 stopa od rovova. Čovjeku se stvarno kida srce: već 2. noć zaredom jadnici provode u st. stroju bez hrane. Gubici su vjerojatno veliki, iako su do prihvatnih postaja za ranjenike stigli samo sk. Adler iz 71. pp., 1 zastavnik te oko 200 vojnika. Svi su ostali još uvijek na bojišnici. Dojava 38. ugarske domobranske pješačke d. (izvidnica): ruska 93. pp. ima zapovijed da danas bude u pripravnosti na crti kota 365 – Hluboczek (…), na što je Wittas predložio da se krene u protjerivanje. Zeidler je sa 76. pp. i tamošnjim ugarskim domobranima (2 b.). Nakon što je Wittas ovaj prijedlog proslijedio Günsteu, saznao je da stiže zapovijed o zaposjedanju visoravni Mohyle, odnosno kote 387. Osim toga, udijeljena nam je i X. poljska lovačka b. koja stiže iz Bukowine. Zeidleru sam dao još 1 bt. 75. ugarske domobranske pješačke br., bt. Pokorny (bila je određena za ko. Herzig u Milnu), te Hohenlohea s 1 ¼ ko. Zeidler je zabrinut, zbog određenih problema postrojbe su do večeri samo stavljene u pripravnost, tako da će sutra krenuti prema položaju Molaszowce. Skupina Trollmann ponovo će biti preimenovana u 19. zb. s 14. i 34. pješačkom d. te 51. ugarskom domobranskom pješačkom d. Dodijelit će se i novi odsječci u slučaju napredovanja, ali vrlo su široki i određeni samo za 34. i 14. pješačku d. Pedesetprva ugarska domobranska pješačka d. ostaje pričuva armije. Ja krećem prema Zbaražu, što dokazuje da je navedena operacija već pokopana. Stvarno je bolno svjedočiti načinu kako se od nje odustalo. U slučaju da smo danas napali, vjerojatno bismo zaposjeli visoravni i time bi se napad na Zbaraż vjerojatno i stvarno dogo-

dio. Ali, neprijatelju smo umjesto toga omogućili da tijekom 2 noći dovuče nova pojačanja, koja će mu možda omogućiti i nove napade. Previše sablažnjivo i tužno. Böhm i dr. [Bardolff] trebali bi pomesti pred vlastitim vratima. Böhm-Ermolliju sve sam jasno protumačio. Zapovjedništvo zb. u 21,45: 19. pješačka d. odbačena je s visoravni zapadno i sjeverozapadno od Proniatyna. Tridesetdruga ugarska domobranska pp. kojoj su udijeljene 2 poljske top. bt., bit će najkraćim putem prebačena u Czerniecków. Određen je i ppuk. Herrmann s 1. i 2. bt. 14. topbr. Poslije: 301. ugarskom domobranskom pp. dolazi sutra s 200 (Tanárky) vojnika, u 5 h iz Milna u Mszaniec. To je početak rastrojstva u zaleđu.

subota, 11. rujna, ujutro vedro i dobra vidljivost, poslije oblačno, poslijepodne slaba kiša

Povorka sa streljivom za teške haubice, koja je stigla tijekom noći, raspolaže streljivom za stare tipove oružja, koje se ne može upotrijebiti za minobacač 14, što znači da naših 6 haubica raspolaže sa 16 naboja. Budući da su otpale i 2 poljske top. bt. (+ 1 je udijeljena Zeidleru), udarna je snaga našeg topništva neznatna. Pješaštvo tijekom noći nije uspjelo utvrditi žičane zapreke. Sada će se na bojišnici na kojoj se predviđa proboj spojiti lako topništvo 34. pješačke d. i 75. ugarske domobranske pješačke br. U 8,45 početak topovske paljbe. Jučerašnja senzacija: veliki knez Nikolaj Nikolajević imenovan je namjesnikom Kavkaza! To je jedan od najvažnijih događaja u ovom ratu. Možda i znak nagla promjene ratne žilavosti Rusije. Vrhovno vojno zo. preuzet će car. Možda će sada Rusija svoje glavne snage usmjeriti na Tursku, kako bi barem na azijskom kontinentu zadržala staru poziciju. Preuzimanje zo. od strane cara znači da nikoga drugoga nisu uspjeli pronaći. Možda će se sada duma (tobožnji predstavnik naroda) izjasniti za mir, ali to mi se ne čini vjerojatnim. Zapovijed u 10 h: zaustaviti napad! Ukopavanje. Izvlačenje 75. ugarske domobranske pješačke br. i njezino podređivanje zo. 38. ugarske domobranske pješačke d. na položaju Hordyszcze. Pukovnik Gombos: navedeno se može provesti samo tijekom noći. Velika je neugodnost to što je bojišnica ugarske domobranske pješačke d. široka 12 km. Morao bih 71. i 72. pp. potpuno izvući radi odmora, ali na raspolaganju imam samo 48. pp. i XIX. poljsku lovačku b. Poziv Horváthu u Ditkowce, na dogovor o gore navedenom. Hórvath predlaže da se 71. i 72. pp. ostave na položajima te da se 48. pp. prebaci u odsječak ugarskih domobranskih postrojbi. Ipak bih radije potpuno izvukao 71. i 72. pp., kako bi se odmorile, ali teško pitanje bojišnice širine od 12 km može se samo tako riješiti. Devetnaesta poljska lovačka b. divizijska je pričuva (Ditkowce). U podne manji protunapad iz pravca uporišta Ihrowica na majur Kalinku, a poslije još 1 prema sjeveroistoku. Djelovanje XIX. poljske lovačke b. U 14 h dolazak genboj. Tanárkyja s 301. ugarskom domobranskom pp. Poslijepodne i navečer ruski napad. Nakon što su prvi ruski napadi odbijeni (majuri Kalinka i Chomy), u 16,10 stigla je vijest o padu Kalinke, na što je 48. pp. stavljena u pripravnost sjeverno od Lyse Góre. Uskoro je javljeno da Rusi jurišaju i na majur Chomy. Sada je i 301. ugarska domobranska pp. nakon pristiglog odobrenja poslana u borbu (genboj. Tanárky). U međuvremenu je do večeri napuštena kota 374 Zamczyska do Sereta, a dio se ugarskih domobrana uz položaje 72. pp. predao, tako da se desno krilo navedene pp. moralo povući. Skupina Tanárky, te XIX. poljska lovačka b. (kota 382) zaposjele su s obje strane crtu Lysa Góra kota 377 – 388 te pravac prema Zarudżijama; 76. pp. smjestila se na južni rub Zarudżija te istočni do kote 347 ko. Török. Sedamdesetprva pp. ostala je na položaju. Vjerojatno se radi o napadu 1 ruske d.: pričuva ruske 4. d. na uporištu Ihrowica i postrojbama s kote 387 Mohyila. Otpravljen je vo., ali ne i naš. Zaspao sam obučen.

nedjelja, 12. rujna, prijepodne oblačno i kišovito, poslijepodne sunčano

Mirna noć. Čini se da su se Rusi povukli s ostalih crta bojišnice do crte majura Chomy. Sedamdesetpeta ugarska pješačka br. napustila je Seredny Haj. U 15 h dojava o okupljanju neprijateljskih postrojbi istočno od kote 301 kod Chomyja te pokretu 1 b. iz majura

Kalinke prema šumi Seredny Haj. U ½ 11 h ovdje je bio Trollmann i potvrdio da bi se crte bojišnice mogle držati. Ne mogu dobiti dodatne postrojbe. Böhm-Ermolli danas će doći u Bukowinu na objed u zo. 19. zb.; putem posjet Gogliji u Podkamieńu. Sedamdesetdruga pp., koju je Horváth povukao s bojišnice (smjena od strane ½ b. 48. pp. i XI. poljske lovačke b.), upućena je u Mszaniec kao pričuva d. Stigla je u 14 h (posljednjih je dana izgubila 12 časnika i zk., te 900 vojnika i 1 strojnicu). Konjanički odjel ppuk. Herziga stigao je prijepodne: 1 ko. 42. husarske p., pričuvni ko.? i ko. Mrazek. Budući da je Herzig mlađi od Hohenlohea, zapovjedio sam dolazak Mrazeka u d.; Herzig je prebačen u Wertelku. Tridesetdruga pješačka d. (Willerding) jučer je stigla u Milno preko Nowyeg Aleksinieca, a danas ju čeka pokret preko Zalosća u Nosowce–Nesterówce. U Zalosću je 29. pješačke d (Kroupa). Obje (zb. Czibulka) će biti prebačene k Marschallu. U 3 h 75. ugarska pješačka br. (Gombos) krenula je k Csanádyju. Razbijenoj i pregaženoj br. ostalo je oko 400 vojnika. Jedna bt. divizije (boj. Basch) postavljena je na kotu 349 zapadno od Zarudżija zbog bočne paljbe na brisani prostor pred bojišnicom 76. pp., a ostale 2 bt. ostale su kod nas. Jučer je održan prijeki sud za članove ukrajinske obitelji u Zalosću: vješanje oca i kćeri (ljubavnice ruskog gardijskog narednika) te 1 rođaka (maloljetni sin (…), tamnica). Rusi su u ½ 5 h stigli u Jankowce i do pješačkih predstraža u šumi. Poslijepodne su 34. pješačka i 51. ugarska domobranska pješačka d. bile napadnute. Prijepodne su u naš odsječak postavljene i 1 teška haubica (Sirk) i 2 poljske top. bt. 34. pješačke d. Ripper stigao je ujutro iz Bukowine, gdje je imenovan načelnikom topništva zb. Csanády je danas iz Olejówa stigao u Jeziernu.

Dani 13., 14. i 15. rujan naknadno su zabilježeni: radi se o kritičnim i teškim danima zbog našeg preuranjenog napada 9. rujna poslijepodne.

ponedjeljak, 13. rujna, prijepodne oblačno, poslijepodne vedro

U 7 h dolazak na kotu 365. Rano ujutro su 33. pp. i XIII. poljska lovačka b. napadnute sjeverno od Berezowice Male. Proboj (predaja?), koji je ugrozio i lijevo krilo b. Macher 71. pp. Izgubljene su 8. i 9. sat., a 71. pp. je kritično. Zapovjedio sam „pravac" 2. obrambene crte: južni rub položaja Karudzie, rub šume na koti 344 Mszaniec i dubinska crta između kota 331- 339. Nakon što se 71. pp. na lijevom krilu povukla, s povlačenjem su počele i 48. pp., XIX. poljska lovačka b. i 301. ugarska domobranska pp. i to bez ikakvog razloga uz odbacivanje svake odgovornosti od strane sviju. Na kraju je s naporom sve nekako riješeno, ali 301. ugarska domobranska pp. doživjela je potpuni neuspjeh (izgubljena je 1 sat. poljske lovačke b.). Jučer nisam, usprkos Wittasovom inzistiranju, potpuno rasporedio 72. pp., tako da je danas 1 njezina b. odmah ujutro mogla Horváthu pružiti podršku; 1 je b. došla udijeljena meni (Mszaniec, poljska lovačka b.). Oko 10 h napad 1-2 sot. ruske 6. (…) na bojišnicu 71. pp. u pravcu (...) prema Naszalówu. Ruske su postrojbe na konjima prešle crtu st. stroja i probile se do zop., ali tako su razbijene da se skoro nitko nije uspio vratiti; poginuo je i zkko. i to pred vlastitim st. strojem; 15 neozlijeđenih i 15 ranjenih zarobljenika. Treća br. s 5. i 6. pp. posljednja je na željezničkoj postaji istočno od (…). Od travnja se nalazi u sastavu 6. zb. Položaj 3 km sjeverozapadno od Mszanieca. Vijesti sa sjeverne bojišnice jako su loše. Pedesetprva ugarska domobranska pješačka d. i 5. zb. u kritičnom su položaju, osobito 43. domobranska pješačka d. Rehwalda sam s 3 sat. 72. pp. navečer dao Horváthu na raspolaganje, tako da mi je kao pričuva za sutra ujutro ostala 1 sat. 72. pp. na koti 365, gdje se nalaze i pješački odredi divizijskog konjaništva i opkoparska sat. Noćenje u lovačkom dvoru 3 km sjeverozapadno od Mszanieca. Navečer razgovor s Trollmannom (u Zalosću): potrebno je izdržati 2-3 kritična dana bez pričuvnih postrojbi na raspolaganju.

utorak, 14. rujna, vedro

Tijekom dana mirno. Dojava o okupljanju velikog broja neprijateljskih snaga na bojišnici koje je otjerala topovska paljba. Jedna sat. 48. pp. našla se u teškom položaju zbog žes-

toke topovske paljbe, ali ipak je sve prošlo bez posljedica. Još prijepodne uputio sam pričuvu d. na južni rub Mszanieca (previše hvastavaca na uporištu kote 365, gdje su jučer postavljeni zakloni na otvorenom prostoru). Danas su završeni vezni rovovi. Poslijepodne paljba ruskih granata tijekom pokušaja utvrđivanja položaja naših bt. sjeverno i zapadno od Mszanieca. Zeidleru je javljeno da se u šumi Seredny Haj zbog mogućeg napada okupljaju 2 p. Velika uznemirenost. Bitnica Pokorny na koti 352 sjeveroistočno od uporišta Obarzance otvorila je žestoku paljbu na ruske ophodnje. Čini se da je dobro gađala, jer su ophodnje 76. pp. 15. rujna pronašle samo veliki broj leševa ruskih vojnika. Južno od položaja Horodyszcze nalazi se ppuk. Basch na zapadnoj obali Sereta s 2 bt. koje izvrsno štite bok Zeidlerove bojišnice. Sutra tamo stiže i top. sklop Herrmann 14. topbr. na bojišnicu 38. ugarske domobranske pješačke d. Večer i noć mirne.

srijeda, 15. rujna, toplo, vedro od jutra, bez magle

U 5 h uzbunjenost nakon što je 72. pp. javila da su Rusi zaposjeli visoravan Gontówu i razbili 33. pp., što je ogolilo naš desni bok. Kako bih zatvorio nastalu prazninu nisam imao ništa drugo na raspolaganju osim divizijskog konjaništva (oko 120 karabina). Satnija Meixner (72. pp.) prebačena je na kotu 339, gdje je Rehwald s dijelovima postrojbi 3. bosansko-hercegovačke pp. (stigla je jučer pod zo. genboj. Felixa kao podrška 43. domobranskoj pješačkoj d.) zadržao nadzor. Jedna sat. (sk. Ayer) odbacila je neprijatelja bajunetama. Hvala bogu, Rusi nisu iskoristili priliku, vjerojatno se radilo o beznačajnom napadu na umorne postrojbe. Osamdesetpeta pp. pod zo. genb. Kroupe iz Zalosća bila na putu prema 43. domobranskoj pješačkoj d., kada je došlo do velike nesreće. Privremeno je podređena genboj. Felixu (u Bukowini) sa svrhom ponovnog osvajanja visoravni Gontówe. Tek u 17 h početak topovske paljbe 2 poljske top. bt., 2 poljske haubičke i 2 teške haubičke bt. pod zo. Kapretza. Dobar vidik. Gontówa je zaposjednuta bez ispaljenog metka nakon što je topovska paljba otjerala Ruse. Ali samo naselje Gontówa još uvijek nije naše. Zatišje. Willerding je zapadno od nas s br. Grallert ostvario veliki uspjeh.

četvrtak, 16. rujna, ujutro dugo magla, a onda oblačno, povremeno sunce

Potpuni mir. Rusi su od jučer potpuno pasivni, nemaju topništvo, koje je vjerojatno nekamo drugdje prebačeno, budući da nisu odgovarali ni kada je 51. ugarska domobranska pješačka d. jučer otvorila žestoku paljbu. Nijemci javljaju da je jučer na njemačke gardijske postrojbe otvorena topovska paljba, ali ruski je napad spriječen. Basch je s 2 bt. udijeljen 38. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d. Böhm-Ermolli je zbog mog dopisa zaprimljenog navečer 14. rujna, zatražio i izjavu o događanjima 8. rujna. Jučer i danas radio sam na izvješću koje sam danas poslijepodne poslao zo. 19. zb., a koje je kao i zo. 5. zb., dužno izraditi svoje izvješće. Najzanimljivije se pitanje odnosi na moguću odluku o napredovanju jakog istočnog krila u slučaju da je okolica Gniezdicna bila u neprijateljskim rukama. Neobična situacija: trebao sam neprijatelju koji je stizao iz Ternopilja preko Zabraža zaći iza leđa i napasti u pravcu Gniezdiczna? Ne, to mi nije palo na pamet. Isto sam tako i to prije same operacija vrlo jasno izrazio svoje mišljenje i o postulatu „napredovanja do krajnje granice izdržljivosti.“

petak, 17. rujna, prijepodne slaba kiša, inače vedro

Jučer javljanje zo. 19. zb.: napad 5. zb. 17. rujna. Uspjeh je osiguran i očekuje se povlačenje neprijatelja. Četrnaesta pješačka d. na starim je položajima: (…) – Krasny Kamień. Danas dolazak doknadne b., a onda preustroj: 301. ugarska domobranska pp. predviđena je za pričuvu zb. i bit će prebačena 3 km sjeverozapadno od Mszanieca, a Tanárky je na raspolaganju zo. 19. zb. Ustrojena je nova skupina genboj. Felixa (umjesto Kroupe): 3. bosansko-hercegovačka pp., 85. i 74. pp. (smjena postrojbi 43. domobranske pješačke d.). Prijepodne ovamo dolazak doknadnih b. 71. i 72. pp., XI. i XIX. poljske lovačke b. te doknadnih bojni

48. i 76. pp. u Wertelku. Tijekom noći bit će udijeljene postrojbama. Istovremeno odlazak 301. ugarska domobranska pp. Ostaju: Zeidler s 48. i sa 76. pp., Horváth sa 71. i 72. pp. te XI. poljskom lovačkom b., a kao divizijska pričuva određene su XIX. poljska lovačka b. i 1 b. 72. pp. (kota 365 i kota 339). Dolazak Herziga, a njegov dosadašnji položaj preuzima Hohenlohe. Na bojišnici Marschall neprijatelj se povukao na crtu Jozefowka – Dolzanka – Tartry! Čini se da se povlači s crte proboja koja se protezala do Buczacza. Znakovi povlačenja i na našoj bojišnici (17 zarobljenika ruske 16. pp. tvrde da se pp. povukla do majura (Kalinka?)). Ali na bojišnici su opet uočeni radovi. Poslijepodne promatranje odlaska doknadnih b. Glasine: Bugarska je Srbiji objavila rat[262], a Linsingen je prije nekoliko dana počeo s operacijama protiv Srbije.

subota, 18. rujna, oblačno, kišovito
Zatišje. Smjena postrojbi provedena je bez ikakvih smetnji.

nedjelja, 19. rujna, hladno, kišovito
Wittas je otišao do Günstea u Zalosće, kako bi ga uputio u moje planove u vezi mogućih napada (smjena desnog krila od strane dijela postrojbi 32. pješačke d.). Rusi su se pred armijom Bothmer povukli na mostobrane na Seretu. Na Willerdingovoj bojišnici nalaze se na visoravni Tontry. Pred našom je bojišnicom napuštena šuma Seredny i zaposjednuti položaji južno od nje. Raspored postrojbi zb.: 34. pješačka d. bit će izvučena, 1 p. ostaje pričuva zb. u Blichu, a ostatak pričuva armije u Zalosćeu. Četrnaesta pješačka d. preuzima 2 ½ km, a ostatak 51. ugarska domobranska pješačka d., kojoj su udijeljene 301. i 302. ugarska domobranska pp. Smjena postrojbi trebala bi se provesti tijekom današnje noći. Horváthu je stavljena na raspolaganje sadašnja divizijska pričuva (1 b. 72. pp., 1 i XIX. poljska lovačka b.), a od svake njegove br. ½ b. prebačeno je na kotu 339 (71. pp.) i kod Mszanieca (2 sat. XI. poljske lovačke b.). Četrdesetosma pp. preuzet će kotu 378. Ostaju 1 teška haubička i 2 poljske top. bt. iz odsječka 34. pješačke d. koje su nama podređene. Matsvánszky je bio u Brodyju kako bi provjerio glasine. Očekuje se rumunjska objava rata Austro-Ugarskoj, a Bugarska bi sa 6 d. trebala krenuti na Srbiju i s ostatkom na Rumunjsku. Granicu Erdelja trebao bi braniti genboj. Goldbach. Armija Mackensen upućena je u Srbiju (on osobno još nije otišao). U Volinju se osjeća jak ruski pritisak. Mi smo se povukli iza Dubna. Četvrta armija (nadvojvoda Josip) čak iz Łucka u Wolodyjemyr-Wolynskyj. Böhm-Ermolli je zk. I. (Puhallo) i II. armije. Sada posvuda zastoj; pričuva II. armije okuplja se na sjevernom krilu. Navečer telefon: Vilnius je pao.

ponedjeljak, 20. rujna, hladno, prevladava sunčano uz povremene slabije pljuskove
Besprijekorna provedba smjene postrojbi. Mir. Dolazak zo. 4. zb. u Zalosće. Devetnaesti zb. trebao bi biti prebačen na srpsko ratište. Pismo iz Banata: 9. rujna Temišvar su preplavile njemačke postrojbe. Objava pojedinosti o nedostacima u sigurnosnoj službi i pljačkanju naših postrojbi (opljačkana je momčad 5. zb. tijekom odmora (pijenja kave) te je kod 2 sk. pronađen veliki broj predmeta iz časničke opreme). Mostovi preko Irwe. Pukovnije 35. pješačke d. (137. i 139. pp.) po sat. raspolažu samo s 50 vojnika. (…) Stroga zapovijed o nadzoru sigurnosne službe.

utorak, 21. rujna 1915., prijepodne oblačno, poslijepodne vedro, predvečer 2 pljuska
U 9 h dolazak Adalberta Schmidta u pratnji Merizzija. Obilazak kote 365 i odsječka Horváth. Trebao bih ih osobno provjeriti. Objed kod Zeidlera (lovački dvor kod uporišta Obarzance), a nakon toga jahanje do 76. pp., Wattericha, Pokornog i boj. ---. Ujutro ponovo napad na 5. zb.: odbačen je do stare crte bojišnice kod Rostokyja, a 1 br. 4. zb. na njoj je opet

[262] Bugarska je Srbiju napala 1. listopada 1915. („Bugarska“, VE, sv. 2, Beograd 1959, 158).

bočnim napadom omogućila napredovanje 5. zb. Povlačenje i armije nadvojvode Josipa. Poslijepodne dolazak 2 doknadne bt. (30,5 cm) pod zo. boj. von Eislera. Jedna od njih udijeljena je nama, a druga (trenutno 1 top) postavljena je na položaj kod lovačkog dvora sjeverozapadno od nas. U vojnom biltenu prve vijesti o njemačkom pohodu na Srbiju: bombardiranje Smedereva, 100 zarobljenika (ušće Drine?). Glasine: Rumunjska se proglasila neutralnom. Hoće li nakon toga Srbija nastaviti s ratom? Adalbert Schmidt: na Srbiju kreće 6 njemačkih, 6 austrougarskih i 7 bugarskih d. Zapovjedništvo 19. zb. prebačeno je u Rumu. Postavljenje položaja u pozadini sa žičanim zaprekama (već radimo na tome) i uspostavljanje 2. crte bojišnice (žuti položaji). Naš se odsječka proteže od Wertelke do Milna, treba nam radna snaga! Čini se da Hindenburg opkoljava ruske snage koje stižu iz Vilniusa i s jugozapada (skretanje postrojbi). Nadamo se uskoro velikom porazu većeg broja zb. Nikolaj Nikolajevič može se veseliti što više nije vrhovni zk. Navodno se zalagao za daljnje povlačenje, dok novo zo. ustraje na otporu. Duma je podbacila: bijela revolucija. Kod nas zatišje.

srijeda, 22. rujna, prijepodne oblačno, u podne kratkotrajni pljuskovi, poslijepodne vedro

Prijepodne kod Horvátha, nakon toga posjet Halperu (lovački dvor Mszaniec), te obilazak kote 347 i položaja 48. pp. Mirno. U ½ 15 h dolazak na kotu 339, divizijska pričuva ½ b. Jahanje do Hummela, odakle pješice do ½ b. Schaden (divizijska pričuva). S Rehwaldom obilazak 2. crte bojišnice lijevog krila. Sultan šepa. Zapovjedništvo zb. očekuje sutra ruske napade i navodno skretanje ruskih postrojbi na našoj i bojišnici 51. ugarske domobranske pješačke d. Minobacačka bt. (15 topbr.), koja se nalazi kod našeg lovačkog dvora, danas odlazi u Lavov. Gubimo postrojbe. Ostaje nam 1 minobacačka bt. (16. topbr.) i 1 top. Ako preostali top preživi (u lošem je stanju), bit će prebačen ovamo kod lovačkog dvora. Do sada je prošao preko 2000 km, do Nowogeorgiewska. Više nema guma, a i topovska su kola napuknuta. Bitnice se sada kreću 1 km na sat. Tijekom prošle noći zapovjeđeno je d. Janderi (na našem sjevernom krilu) da krene u Sertec, a 2. bt. 14. topbr. prebačena je sa zapadne obale Sereta u Bukowinu. Ruski podaci o zarobljenicima za razdoblje od 30. kolovoza do 15. rujna: 40.000 Austrijanaca i Nijemaca, ali na žalost, broj je veći.

četvrtak, 23. rujna, prijepodne vedro, poslijepodne oblačno, nakon toga sunčano

Od 5 h žestoka topovska paljba: napad na 5. zb. U podne zatišje. Rusi su nam se navodno približili na 800 stopa. Poslijepodne objava 51. ugarske domobranske pješačke d. o odbacivanju 4 ruska napada od strane 24. domobranske pp. u sastavu 43. domobranske pješačke d. Otišla je 34. pješačka d. (bez 101. pp., koja nam je udijeljena zbog radova na 3. crti bojišnice). Pripravnost za bočni napad u slučaju ruskog napredovanja. Četvrti zb. zahtijeva da ustrojimo pričuvu. Dojava: nakon što se utvrde položaji i postave žičane zapreke mogu se izvući 4 sat. U 8,40 otvaranje paljbe minobacača (30,5 cm) na Iwanie, ali udaljenost je prevelika. Čini se da 51. ugarska domobranska pješačka d. nije znala da je njezin odsječak pod paljbom. Shvatila je tek nakon što je ispalila 13 naboja, nakon čega je prekinula paljbu. Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice poslalo je na bojišnicu 4. zb. slikara Feiksa[263] (München, portreti), koji bi u okviru svake p. trebao naslikati 1 heroja. Poslan je Hohenloheu u Horodyszcze. Mobilizacija u Bugarskoj. Na bojišnici 38. ugarske domobranske pješačke d., koja drži crtu kota Hladki 389 – Lebrów (ispred predstraža), jak neprijateljski napad sa crte Tontry – Hluboczek Wielki do crte sjeverno i zapadno Kurowice – majur Elzbietówka. Ukopavanje.

[263] Eugen Feiks? (braća Alfred (1880-1950) i Eugen (Jenö) Feiks (1873-1939) bili su mađarski slikari koji su studirali u Münchenu i Parizu (Alfred i u Londonu)) (Schmitz, Oscar A. H., Tagebücher: Ein Dandy auf Reisen: 1907-1912, Berlin 2006, 404, http://books.google.hr/books?id=sZS0AAAAIAAJ&q=eugen+feiks&dq=eugen+feiks&hl=hr&sa=X&ei=HPVmT5nbLNDOsga71Km_BQ&ved=0CEIQ6AEwBA; Sternheim, Thea, Tagebücher 1903-1971, Göttingen 2011, 101, 109, 155, 666, http://books.google.hr/books?id=vwZcAAAAMAAJ&q=eugen+feiks&dq=eugen+feiks&hl=hr&sa=X&ei=HPVmT5nbLNDOsga71Km_BQ&ved=0CC4Q6AEwAA; http://hu.wikipedia.org/wiki/Feiks_Jen%C5%91).

Početak novog napada zapadno od Sereta ili samo reakcija na odlazak 32. pješačke d. i njezinu smjenu od strane 38. ugarske domobranske pješačke d.? Ali 32. pješačka d. nalazi se kod uporišta Nesterówce pripravna za napad.

petak, 24. rujna, prvi potpuno vedar jesenski dan, bez oblačka na nebu

Naknadno: ponovo kritičan dan. Uspostavljanje reda. Od ½ 4 h borbe na bojišnici 51. ugarske domobranske pješačke d. Dojava: ruski napad i proboj kod Nowyeg Aleksinieca. Oko ½ 6 h Rehwald: kod njega proboj, a ugarske domobranske postrojbe jednostavno su nestale. Otvorena je cijela bojišnica od Nowyeg Aleksinieca do nas! Zastrašujući osjećaj. Na sreću, nakon uznemirujućih vijesti o 5. zb., jučer sam najprije ½ b. Hummel 71. pp. poslao Rehwaldu, te uzeo 1 sat. XI. poljske lovačke b. (Knežević), a 1 sam (natpor. Heinrich) poslao na kotu 339 te okupio pričuvu 28. pješačke br. Doveo sam i ½ b. sk. Wolfa iz 78. pp. Rehwald je spretno s lijevim krilom (1 sat. pričuve b. Gálffy, 2 sat. pričuve b. Schaden i ½ b. 72. pp.) krenuo na sjever, te zaustavio ruski prodor uz podršku topovske paljbe. Iz br. Tanárky (302. ugarska domobranska pp.) izdvojio sam 1 ½ sat. koju sam prebacio na kotu 369 sjeveroistočno od Milna, a 3 voda (60 vojnika) natpor. Szabóa ostala su u doticaju sa 72. pp. Jedna b. 101. pp. prebačena je u Milno Tanárkyju. Dan je prošao u velikom strahu, ali Rusi su na sreću stali i nisu slijedili ko., jer inače bi došlo do katastrofe. Navodno (prema Garnieru, koji me posjetio 27. rujna) su poslijepodne nakon ne baš kratkog sukoba zo. II. armije i Bothmera, za popunjavanje praznine određene 32. pješačka d. (sjever) i br. Mihaljević 33. pješačke d. Zapovijedi (25. rujan): Kornhaber preuzima zo. zajedničkog napada radi ponovnog zaposjedanja stare crte bojišnice: skupina Willerding (uključujući 23. pp. (pričuva zb. na istoku Zalosća) i 70. pp. (7 sat.) na koti 347 1 km sjeverozapadno od nas)), 66. pješačka br., 101. pp. i ostatak postrojbi 51. ugarske domobranske pješačke d. Minobacač na koti 347 počeo je stvarati probleme, pa je tamo poslan pričuvni ko. te I. bt. 5. poljskog haubičkog sklopa (zaštita), a meni je prepuštena odluka o prijevozu minobacača. Ostavio sam ga na položaju (dok su visoravni istočno od Milna u našim rukama), tako da je na traženje 51. ugarske domobranske pješačke d. još poslijepodne djelovao u pravcu Nowyeg Aleksinieca. Istovremeno je ipak stigla zapovijed o njegovom prebacivanju, tako da je najprije čekao na cesti, a onda je prebačen u Gaje Rostockie. Riješio sam se barem jedne brige. Tridesetdruga pješačka d. trebala je biti prebačena na položaj Uszerowa Góra i Szyred, ali stigla je samo do Gaje Rostockie; 70. pp. (puk. Holinka, boj. Jemrić, 7 sat.) u 15 h bila je na položaju (lovački dvor). Navečer sam ½ b. Wolf prebacio na kotu 364 na sjevernoj granici uporišta Kamieńczka Dąbinea (poslijepodne upute); ugarski se domobrani vraćaju na stare položaje. Svi časnici s nama na objedu. Jedna sat. nalazi se na koti 339, a jedna u Mszaniecu.

subota, 25. rujna, još jedan (2.) prekrasan jesenski dan

Naknadno: ponovo iznimno kritična situacija (i tijekom dana i tijekom noći). Noć s 24. na 25. rujna protekla je mirno. U 11 h početak Kornhaberovog napada i sporog napredovanja. Ruski je protunapad uslijedio iz smjera uporišta Nowy Aleksiniec (sk. Pottyondy), ali samo je došlo do približavanja staroj crti bojišnice: s nama nedovoljan doticaj. Situacija se na sjevernoj bojišnici općenito smirila. Strah se preselio na našu bojišnicu. Prijepodne rusko je teško topništvo udarilo na 71. pp., XI. poljsku lovačku b. i lijevo krilo 48. pp. Žestoka paljba. U 15 h paljba je ponovo otvorena. Otišao sam do Horvátha na kotu 365 sjeverozapadno od Mszanieca. Posvuda su uočena okupljanja i napadi (kote 381-388, šuma na koti 420). Topništvo je ustrajno djelovalo i uspjelo je zaustaviti neprijateljsko nadiranje razbijajući njegove postrojbe. Horvátha sam napustio u sumrak, kada su napadi ponovo krenuli. Borbe su trajale skoro tijekom cijele noći. Vlastita i ruska topovska paljba. Na bojišnici 14. sat. 71. pp. (nedaleko od kipa na stupu (položaj b.), gdje su Rusi bili na udaljenosti od samo 180 stopa, paljbom su uništene žičane zapreke, ali nakon što se neprijatelj približio, ipak je bio odbačen. Bitka prsa o

prsa. Poručnik Winter iz Rige zarobljen je sa 17 vojnika ruske 13. pp. Satniju Knežević stavio sam u 16 h Horváthu na raspolaganje, a on ju je proslijedio Hostaschu bliže šumi. Hummela sam povukao na kotu 339 i navečer ju isto tako dao Horváthu. Ali ova pričuva nije stigla sudjelovati u borbama. Sedamdesetprva pp. uspjela je sama odbiti napade (prosljeđivanje izvješća zo. 4. zb., u prilogu molba).

nedjelja, 26. rujna, 3. prekrasan jesenski dan

Ujutro je kriza bila svladana i Rusi su se povukli na stare položaje. Četrdeset zarobljenika (osim por. Wintera i 17 vojnika). Skupina Kornhaber u doticaju je s nama, uz neznatnu izmjenu položaja itd. Miran dan, odahnuli smo! Nasuprot tome, poslijepodne je otvorena topovska paljba na bojišnici 38. ugarske domobranske pješačke d. Uočeni su pokreti (br. s 3 bt. i 3 ko. napreduje iz Ternopilja prema glavnoj cesti). Navečer napadi na bojišnicu 38. ugarske domobranske pješačke d. kod Hladkog (2 b.; 1 b. iz pravca Malaszowec). Odbijeni napadi. Oko 16 h dolazak zkzb. Schmidta s Merizzijem. Velika pohvala držanju 14. pješačke d. Poslije smo pohvaljeni i telefonom. Na upit o potrebi slanja pričuve, odgovorio sam negativno. Ovdje je sve dogovoreno i zapovjeđeno. Izvlačenje d. Kornhaber (oko 1600 vojnika) na oporavak. Willerding s 33. pješačkom d. preuzima odsječak 51. ugarske domobranske pješačke d., a ostale postrojbe (Mihaljević i 101. pp.) bit će izvučene. Jedna b. 70. pp. određena je za pričuvu zb. u Milnom, a 1 b. (preostale 3 sat.) bit će prebačena na kotu 347. Schmidt (prema ppuk. Matsvánszkyju): Rusi su se kod Nowyeg Aleksinieca probili masom, koja je s lijeve strane zaobišla položaje ugarskih domobrana i sve ih opkolila iz pozadine? Pukovnik Zeidler je bolestan (srdobolja) te je u 8 h otišao u Lavov. Navečer posjet bolesnom Horváthu (plućni katar s groznicom). Dopuna u vezi Sultana: 24. rujna dijagnoza glavnog veterinara Falka: okoštavanje hrskavice prednjih kopita. Više ga neću moći jahati, tako da ga je odmah kao teretnog konja preuzeo barun Wallach Lakatos iz ko. Török. Nadam se da je opasnost prošla. Rusi više nisu napadali. Pretrpjeli su velike gubitke, na našoj se bojišnici nalazi veliki broj poginulih i ranjenih ruskih vojnika.

ponedjeljak, 27. rujna, 4. vedri dan, ali i rijetki oblaci

Zatišje. Wittas je bio kod Willerdinga na Uszerowoj Góri (noćno uporište). Dogovor o doticaju postrojbi. Izmjene u rasporedu postrojbi 32. pješačke d. u odnosu na jučer: 1 b. 101. pp. ostaje u doticaju sa 72. pp., 1 b. 101. pp. pričuva je odsječka u Milnu, pričuva zb. je na Szyredu, a 1 b. 23. pp. i 3 sat. 70. pp. nalaze se na koti 347. Mihaljević ostaje na bojišnici. Danas su tijekom noći smijenjene 2 bt. 1. poljske topp. (sk. dr. Scholz) (III. bt. 3. top. sklopa, boj. Molnár) 32. pješačke d. Konjanički sk. grof Garnier bio je ovdje. U 15 h jahanje do 71. pp., ali zalutali smo. Tabor 72. pp., a nakon toga dolazak na kotu 339. Pojedinosti o borbi 24. rujna (ppuk. Gálffy, sk. i pukovnijski pob. Sandner, puk. Rehwalda): zakloni ugarskih domobrana bili su izvrsni. Tijekom noći svi su bili na straži, jer se po danu spavalo. Domobrani su stvarno nastradali. Prijepodne obilazak s pričuvnim por. Walter–Waltersthalom, drugim pukovnijskim pob. pri 70. pp. U podne genboj. Horváth odjahao je u Lavov (Löwner). Plućni katar s groznicom. Jako mi je žao zbog njegovog odlaska, ne vjerujem da će se vratiti. Broj bolesnika već je dvostruk. Odlazak 2 brigadira.

utorak, 28. rujna, ujutro i prijepodne oblačno, a onda vedro, od 15 h ponovo oblačno, kratkotrajna kiša, navečer mjesečina

Oko ponoći okupljanje ruskih postrojbi na Naskalowu, ali razbilo ih je nekoliko naboja dalekog dometa bt. Urban. Ujutro opet gubitak Nowyeg Aleksinieca (32. pješačka d., proboj bojišnice 23. pp.). Protunapad: 1 b. 23. pp., ¾ b. 70. pp. s kote 347 i 180 konjanika Herzig (iz pravca uporišta Nosowce, gdje ih je ostalo oko 100) te divizijsko konjaništvo (8. husarska p. iz Zalosća). Nowy Aleksiniec je zla kob! Kod nas je pripravna ½ b. Knežević na

koti 339. U 9 h Willerding: zadovoljit će se sa starim položajima zapadno od Nowyeg Aleksinieca. U 11,30 dolazak zkzb., koji se složio s Willerdingom i od mene zatražio 2 b. za pričuvu. Obećao sam 1 b., tj. onoliko koliko sam mogao. Odmah sam zapovjedio i izvlačenje ½ b. 76. pp. u Mszaniec, dok ½ b. Wolf iz Mszanieca odlazi na kotu 339, a tamošnja ½ b. nakon opskrbe u Blich kao pričuva zb. Sedamdesetprva pp. dobiva 1 sat. kao pričuvu, a s desnog krila izvlači (noću) 2 sat., koje su određene za Blich kao pričuva zb. Jedna sat. lovačke b. s kote 339 prelazi u uporište pod zo. 72. pp., a ½ b. 71. pp. iz Blicha na Uszerowu Góru. U Milno kao divizijska pričuva umjesto b. 101. pp. odlazi oko 400 vojnika 302. ugarske domobranske pp. Zapovjedništvo zb. preporuča veliki oprez, budnost te noćnu i opću paljbu praćenu napadima. Willerding je nekoliko puta tijekom dana otvarao paljbu na Nowy Aleksiniec, a od ponoći svakog sata. Minobacač od 30,5 cm (kod uporišta Gaje Rostockie) postavljen je na položaj i danas je na naselje ispalio sve naboje. Navečer odlazi. Zrakoplovni natpor. Sapetić bio je ovdje u podne, a sutra će uvježbavati teške haubice. Francuzi i Englezi napadaju njemačke položaje. Nijemci su se na nekoliko mjesta morali povući. Topnička priprema terena traje i do 70 sati!

srijeda, 29. rujna 1915, magla, prijepodne kiša, nakon toga vedro i toplo

Mirno i tijekom noći i tijekom dana. Prema vojnom biltenu Rusi su se jučer povukli iz okolice Łucka do Putilówke. Zašto? Prijepodne zapovijedi za napad ako se neprijatelj probije kod Milna (sk. Wolf s 5 sat.). Poslijepodne obilazak položaja 71. pp. Navečer raspored postrojbi zozb.: na sjeveru je odsječka Willerdingu podređena 33. pješačka d. (Hordt?). Divizija je slaba, 3000 i nekoliko vojnika (19. pp. 120 vojnika, 26. pp. 450, a samo 83. pp. 2 ½ b., tj. 1700 vojnika). Zapovjedništvo armije očekuje napad (izvor: zarobljenici). Willerding je u ponoć naredio topovsku paljbu, a u 3 h pješački napad. Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice pohvalilo je zo. 14. pješačke d. zbog poticajnog i odlučnog vodstva, te držanja 48. pp., XI. poljske lovačke b. i topništva (dopis pod tekućim brojem 15985).

četvrtak, 30. rujna, jutarnja magla s rosom, nakon toga vedro i toplo

Mirna noć duž cijele bojišnice. Peti zbor najavljuje napad tijekom jutarnje magle. Prebacivanje postrojbi na bojišnici 32. pješačke d. Buzarov je bio kod Willerdinga. Dana 2. listopada Hordt ponovo preuzima svoju d., a time i odsječak. Willerding: ako će noć biti mirna, što bi omogućilo radove na bojišnici, položaji će se moći održati. Ljudi su iscrpljeni, postrojbe su izgubile časnike i izmiješale se. Brojno je stanje užasno (…): 51. ugarska domobranska pješačka d. 1045 vojnika, 32. pješačka d. 2476, 33. pješačka d. 3239, mi 11.302 vojnika, a cijeli zbor (14 pješačka d., 32. pješačka d., 51. ugarska domobranska pješačka d.) nakon odlaska dijela postrojbi 34. pješačke d.: 18.500 vojnika. Izvješća Hordta i Willerdinga (Willerdingov prigovor o prevelikoj udaljenosti uporišta Uszerowa Góra!). Odbijen je francusko-engleski napad. Kod Łucka nalaze se Linsingenove postrojbe. Poslijepodne obilazak Wattericha i Rehwalda. Prekjučer, 28. rujna, d. je dobila zimsku opremu: vunene prsluke i donje rublje, rukavice (bez prstiju), obojke.

petak, 1. listopada, prekrasan, topao jesenski dan

Mirna noć, paljba na bojišnici 32. pješačke d. Prijepodne jahanje do sk. Wolfa (divizijska pričuva) na kotu 339. Dogovor o djelovanju u slučaju neprijateljskog proboja kod Milna. Druga teška haubička bt. 5. teškog haubičkog sklopa danas se uspješno obračunala s ruskom bt. u zapadnom dijelu Aleksinieca (…), koja je otkrivena s kote 424 na visoravni Gontówa (poslije 4. pucnja posada je pobjegla, a top je pogođen 2 puta). Jučer dolazak 2 bt. (2-3 topa) 4. bt. 1. ugarskog domobranskog top. sklopa (sk. Tött). Tijekom dana topovska paljba, inače

zatišje. Ruski zrakoplov u 17 h ponovo je bombardirao Zalosće. Hordt i 33. pješačka d. preuzeli su odsječak. Satnik Zajiček donio mi je meksičke različke[264] (plijen, 6. (…)).

subota, 2. listopada, vedro, vrlo toplo

Prijepodne dolazak njegove preuzvišenosti Schmidta. Najava dolaska 2 sat. izvanredne doknade (po 250 od bolesti oporavljenih vojnika po p., što sam doznao poslijepodne od 71. i 76. pp. u Zalosću). Nakon dolaska svih postrojbi zo. 4. zb. zatražilo je 2 b. 14. pješačke d. za pričuvu zb. (uključujući IV. b. 71. pp.), koja bi trebala ostati u odsječku d. I Schmidt se tuži na određene prigovore (putem Hughesa[265] stižu npr. dojave o umoru postrojbi, samo, odakle taj pesimizam?). Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice usmeno mu je poručilo da se položaji ukopavaju (baš me zanima na koliko dugo). Doknadne postrojbe zaustavljene su kod i sjeverno od Lavova. Poslijepodne obilazak Rehwalda i Halpera te putom i pomoćnog uporišta 71. pp. te osmatračnice 1 bt. 5. teškog haubičkog sklopa (sk. Gelléri). Jučer armijska zapovijed: posljednje događaje Böhm-Ermolli smatra sramotnim i štetnim. Izgubio je povjerenje u armiju. Žešća neprijateljska topovska paljba. Zeidler piše da su Kirchbach i Szeptycki smijenjeni. Car je preuzeo zo. 2. zb., a Karl Kirchbach je bolestan (zk. 1. zb.?), Paić, načelnik GS. armije nadvojvode Josipa, isto je tako smijenjen, a zamijenit će ga Berndt.

nedjelja, 3. listopada, vrlo toplo, rijetki oblaci, jaki vjetar

Mirna noć. U 8 h dolazak doknadne sat. 71. pp., sk. Holub, 2 časnika, 3 kadeta i 258 vojnika. Sedamdesetšesta pp.: odlazak sk. Pragera i 1 časnika te 3 kadeta i 252 vojnika iz Zalosća preko Wertelke do pp. Zapovjedništvo zo. ponovo uz IV. b. 71. pp. traži i 2 b. kao pričuvu zb. Protivljenje! Nudim samo 1 b., ostatak ostaje kod nas: IV. b. 71. pp. i 1 b. 76. pp. na koti 374; XIX. poljska lovačka b. na uporištu 72. pp.; 2 sat. XI. poljske lovačke b. na koti 339 i 2 sat. 48. pp. kod Mszanieca, ukupno 16 sat. ili bi od 14 b. u pričuvi bile 4 b., što znači da bi nam na bojišnici širine 12 km uključujući i pričuvne postrojbe br. i p. preostalo 10 b. sa po oko 700 vojnika. Bojnik Tinz (do nedavno načelnik GS. 11. pješačke d.) i Prohaska (inženjerijski stožer) obilaze naše položaje kao predstavnici zo. II. armije. Zapovjednik 11. pješačke d. Grubić; dolina rijeke Masse (uporište Trst). Dolazak puk. Preya koji preuzima zo. 28. pješačke br. Pisana zapovijed: priprema za dugotrajno ukopavanje položaja. Ruski vezni balon pogođen je u okolici Ternopilja, te je nošen prema položaju Nosowce, gdje ga je na spuštanje prisilila paljba husarskog ko. Rubido-Zichy. Dvojica vojnika pobjegla su u šumu Fedejowka. Balon je konačno kod (…) preuzeo strojnički odred te mu ispustio plin. Moje imenovanje zk. 14. pješačke d.: najviša uredba od 22. rujna, Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice, rezervat broj 7766/I. od 27. rujna. Tinz: na Istočnoj bojišnici nalazi se 46 austrijskih i njemačkih d. protiv 32. ruske. Gubici II. armije u rujnu: oko 40.000 vojnika. Jedanaesta pješačka d. trebala je biti prebačena u Srbiju, ali i dalje je ovdje. Sada bi u Srbiju trebala biti upućena 37. ugarska domobranska pješačka d. (Tabajdi), koja je do nedavno bila armijska pričuva (Radziwilów).

264 Nejasno značenje. Različak je u Austriji od oko 1879. bio simbol antisemitske velikonjemačke stranke Svenjemačko ujedinjenje (*Alldeutsche Verenigung*) te je njegovo nošenje od strane austrijskih/austrougarskih vlasti neko vrijeme bilo i zabranjeno. Od 1933. do 1938. različak je znak raspoznavanja tada ilegalne nacionalsocijalističke stranke („Schönerer, Georg von“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 11, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1999, 66–68, http://www.biographien.ac.at/oebl_11/66.pdf; „Schönerer, Georg Ritter von“, http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.s/s337483.htm; „Ritter Georg von Schönerer“, http://geschichte.landesmuseum.net/index.asp?contenturl=http://geschichte.landesmuseum.net/personen/personendetail.asp_id=2145905225; „Georg von Schönerer“, http://de.wikipedia.org/wiki/Georg_von_Sch%C3%B6nerer; „Alldeutsche Vereinigung“, http://de.wikipedia.org/wiki/Alldeutsche_Vereinigung; „Kronblume“, http://de.wikipedia.org/wiki/Kornblume).

265 Hughesov telefon je usavršeni elektroakustički telefon britansko-američkog izumitelja Davida Edwarda Hughesa (1831-1900) (Hughes Fernsprecher“, http://de.wikipedia.org/wiki/Hughes_Fernsprecher, „David Edward Hughes“, http://de.wikipedia.org/wiki/David_Edward_Hughes; http://royalsociety.org/Content.aspx?id=3311; http://royalsociety.org/uploadedFiles/Royal_Society_Content/about-us/fellowship/Fellows1660-2007.pdf; http://www2.royalsociety.org/DServe/dserve.exe?dsqIni=Dserve.ini&dsqApp=Archive&dsqCmd=Show.tcl&dsqSearch=RefNo=='EC%2F1880%2F10'&dsqDb=Catalog).

Šesti zbor (Arz) isto je tako bio određen za srpsko ratište, ali čini se da se sada nalazi na Pflanzerovoj bojišnici (razlog: vezivanje snaga, ali učinak je bio ruski napad!). Prvi odred 2. armijskog odsječnog zo. seli se u Brody. Slučaj Tomaszczyk predan je sudu 2. armijskog odsječnog zo. (hvala bogu, što smo ga se riješili).

ponedjeljak, 4. listopada, carev imendan, vedar, topao dan

U 10 h misa praćena glazbom, u podne pjenušac i glazba. Poslijepodne i navečer bridž s grofom Garnierom, Hohenloheom, Törökom i Ripperom. Događaj dana: smjena Terztyánszkog i Dánija. Navodno zbog sukoba s Mackensenom. Kövess je preuzeo zo. austrougarskih postrojbi protiv Srbije. Glasine (…) o porazu. Zanimaju me pojedinosti.

utorak, 5. listopada, rijetki oblaci, toplo

U 6,10 jahanje do 71. pp. i pješačenje do Handla. Obilazak položaja. U pratnji i sk. Czermak (zo. 4. zb.). U ½ 16 h dolazak doknadne sat. 48. pp. Satnik Kaufmann i 1 pričuvni časnik, 2 kadeta, 246 vojnika (uglavnom novaci) niskog rasta. Danas (tijekom prošle noći) smjena 1 sat. XI. poljske lovačke b. od strane 71. pp. Ova je sat. kao divizijska pričuva upućena na kotu 339. Zapovjedništvo 4. zb. jučer je ustrajalo na ustupanju 3 b. za pričuvu zb., ali dopustilo je da 1 b. (XIX. poljska lovačka b.) ostane u odsječku d. Na temelju smjene i b. Wolf 76. pp. danas je prebačena na kotu 347 kod ceste (desno). Dvije sat. 48. pp. nalaze se u Mszaniecu, 1 sat. XI. poljske lovačke b. 11 na koti 339. Danas se ne može provesti prebacivanje XIX. poljske lovačke b. u pričuvu, budući da za danas najavljena sat. 72. pp. još uvijek nije stigla. Tijekom dana mir na našoj bojišnici, topovska paljba kod 5. zb. Garnier: uznemiren je zbog francuskog napada kod Belforta, budući da njemačke postrojbe u Elzasu nisu prejake. Marschall planira, nakon što dobije pojačanje (1 d.), osvojiti Ternopilj i Trembowlu, ali od pojačanja ništa. Tridesetsedma ugarska domobranska pješačka d. (Tabajdi) je pričuva Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice (navodno kod Radziwilówa), ali ne odlazi. Pedesetprva ugarska domobranska pješačka d. poslana je u Zloczów na odmor te bi joj trebalo biti udijeljeno 28 doknadnih sat. (oko 7000 vojnika), što bi značilo da bi s trenutnim brojnim stanjem od 1500 vojnika dostigla razinu od 8 – 9000 vojnika. Ponovo su odobreni časnički odmori.

srijeda, 6. listopada, prijepodne gusta magla i povremeno kratkotrajna kiša (do 19 h)

U 7 h jahanje u pratnji Rippera i Wittasa do položaja 72. pp. i visoravni Gontówa. Obilazak st. rovova 72. pp. i XIX. poljske lovačke b. Radovi izvrsno napreduju. Uzaludno čekanje na zkzb. Schmidta (zo. 71. pp.), jer je preko položaja 71. pp. odjahao do XIX. poljske lovačke b. Ujutro dolazak doknadne sat. 72. pp. Tijekom dana udjelba jučer pristiglih sat. u sastav 48. pp. Bojna Wolf 76. pp. prebačena je u Podliski kao pričuva zb. To je već 2. b. koja nam je oduzeta. Ovaj put jer pričuva zb., tj. (…) ugarska domobranska pp. odlazi u odsječak 34. pješačke d. Čini se da je na bojišnici 72. pp. provedena smjena neprijateljskih postrojbi, a isto tako i na bojišnici 76. pp. (manji broj ruskih ophodnji). U ponedjeljak u 16,77 ruski je poslanik Sofiji dao ultimatum. Njemačka, Austro-Ugarska, Bugarska i Osmansko Carstvo sva su obećanja Bugarskoj proglasila ništavnim. Engleska i francuska podrška na putu je za Srbiju. Dolazak gen. Hamiltona[266] u Solun (6. listopada). Prema novinskim napisima očekuje se

[266] Hamilton, Ian Standish Monteith (16. siječanj 1853. Krf – 12. listopad 1947. London), britanski general i zapovjednik Mediterranean Expeditionary Forcea (Dardaneli, bitka za Galipolje travanj 1915. – siječanj 1916). Smijenjen je u listopadu 1915., a zapovjedništvo navedenih postrojbi preuzeo je general Charles Monro („Ian Standish Monteith Hamilton“, http://de.wikipedia.org/wiki/Ian_Standish_Monteith_Hamilton; Hamilton, Ian http://www.gutenberg.org/browse/authors/h#a8595; King's College London, Liddell Hart Centre for Military Archives, Papers of Gen Sir Ian Standish Monteith Hamilton, GCB, GCMG, DSO (1853-1947), http://www.kcl.ac.uk/lhcma/cats/hamilton/h0-00.htm; „Mediterranean Expeditionary Force“, http://en.wikipedia.org/wiki/Mediterranean_Expeditionary_Force).

iskrcavanje 40.000 Francuza i Engleza. Ovime balkansko pitanje ponovo dobiva na značenju. Nadam se da je Njemačke sve to predvidjela i dobro se pripremila. Prema Garnieru očekuje se prebacivanje 10 njemačkih i 8 austrijskih d., što je premalo. Možda se turske postrojbe nadovežu na bugarske. Za savez Njemačke, Austro-Ugarske, Bugarske i Osmanskog Carstva to znači rasipanje snaga, osobito sada kada se francusko-engleski napad može smatrati propalim, a dardanelska operacija ne napreduje. Ali, ako se sve snage povuku s Dardanela, turske bi postrojbe bile slobodne za Balkan, a onda ni pokret Rumunjske i Grčke ne bi predstavljao problem. Kriza! Danas sastanak načelnika GS. zb. II. armije.

četvrtak, 7. listopada, noć bez kiše, ali cijeli dan oblačno, oko 17 h kišica

Mir na bojišnici. Poslijepodne napad na lijevo krilo 38. ugarske domobranske pješačke d. na bojišnici i iz pravca položaja Malaszowce preko Sereta (protjerivanje iz Hladkija). Prva b. 76. pp., sk. Wolf, pričuva zb.: navečer prebacivanje iz Podliskog na kotu 347 i dalje na položaj Horodyscze. Matsvánszky se vratio iz Lavova i Brodyja: Bugarska je odbila ruski ultimatum, a grčki se kralj oprostio s Venezilosom[267] i sam je otputovao u Solun. Saveznici prema novinskim vijestima planiraju ili su već iskrcali 70.000 vojnika u Solunu. Generalbojnik Lieb (66. pješačka br., ranjen kod Swirza 28. srpnja), trebao bi oko 10. listopada preuzeti zo. 27. pješačke br., ali ako 65. pješačka br. Dürfeld bude prebačena, Lieb zahtijeva povratak u 33. pješačku d. Glasine o smjeni nadvojvode Josipa Ferdinanda[268] (zk. IV. armije) i njegovom premještaju u Tirol pod zo. nadvojvode Eugena u Tirolu (?). Objava zozb.: (…) smjena iz političkih razloga (?). Ostale glasine: napao je tijekom dolaska Nijemaca i pretrpio poraz. Prijepodne me posjetio ksk. grof Széchényi, časnik za vezu 4. zb. Ispričao se za nepristojno ponašanje 4. listopada (u kantini je pozdravio nekoliko časnika, ali mene je ignorirao).

petak, 8. listopada, magla, kiša, rosa, jezovito

Tijekom noći 38. ugarska domobranska pješačke d. izgubila je Hladki, te se s kote 389 povukla u južni dio Czerniechowa. Protunapad 4 gardijske b. iz (…). Prebacivanje ½ 26. domobranske pješačke d. (52. domobranska pješačka br.), inače armijske pričuve, u Zalosće. U okviru 4. zb. pripravnost za napredovanje 64. pješačke br. s IV. b. i 2 bt. Početak izgradnje obrambene crte Horodyszcze – Nesterówce. Vojni bilten: njemačke i austrougarske snage jučer su prešle Savu i Dunav od ušća Drine do Đerdapa. Nada u uspjeh ove operacije i skori završetak rata. Poslijepodne žestoka ruska topovska paljba. Paljba na neprijateljske odrede koji su pokušavali probiti naše zapreke te na bojišnici 76. pp. paljba na opkopare iz Serednyja (…). Tridesetosma ugarska domobranska pješačka d. ponovo je osvojila dio svojih starih položaja, ali od Hladkija se očigledno odustalo, previše je isturen. U 18 h 24. pp. (jučer je izgubila 1000 vojnika) našla se na udaru paljbe teškog topništva. Strah od napada. Isto i na bojiš-

---

[267] Venizelos, Elefterios (11./23. kolovoz Murnies (Kreta) – 18. ožujak 1936. Pariz), grčki političar i predsjednik vlade 1910-1920., 1928-1932. Tijekom Prvog svjetskog rata sukobi se s grčkim kraljem Konstantinom I. zbog saveza sa Srbijom i proglašenja opće mobilizacije nakon ulaska Bugarske u rat na strani Središnjih sila (listopad 1915). Pod kraljevim pritiskom, koji je ustrajao na neutralnosti, dao je ostavku, ali nakon nove pobjede na izborima ustrojio je republičku protuvladu tražeći progon kralja od strane Antante te je Središnjim silama u prosincu 1916. objavio rat („Eleftherios Venizelos“, Encyclopaedia Britannica, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/625420/Eleutherios-Venizelos; „Eleftherios Venizelos“, http://de.wikipedia.org/wiki/Eleftherios_Venizelos).

[268] Nadvojvoda Josip Ferdinand Austrijski (Joseph Ferdinand Salvator von Österreich-Toskana, 24. svibnja 1872. Salzburg – 26. kolovoz 1942. Beč), austrougarski generalpukovnik. U kolovozu 1914. zapovjednik je 14. zbora u sastavu III. armije na ruskoj bojišnici pod zapovjedništvom generala konjaništva Brudermanna. Nakon poraza IV. armije kod Rave Ruske pod zapovjedništvom generala pješaštva Auffenberga, imenovan je njezinim zapovjednikom. S mjesta zapovjednika IV. armije smijenilo ga je njemačko Vrhovno vojno zo. (*Oberste Heeresleitung*, *OHL*) nakon poraza u lipnju 1916. (Brusilovljev proboj). Novi je zapovjednik postao generalpukovnik Terstyánszky von Nádas („Joseph Ferdinand Salvator Erzherzog von Österreich“, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 3, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1965, 135; http://www.biographien.ac.at/oebl_3/135.pdf; „Joseph Ferdinand von Österreich-Toskana“, http://de.wikipedia.org/wiki/Joseph_Ferdinand_von_%C3%96sterreich-Toskana).

nici 71. pp. (1 lovačka sat. prebačena je kao divizijska pričuva u šumu). I njemački vojni bilten donosi vijest o prijelazu preko Drine i utvrđivanju položaja na suprotnoj obali.

subota, 9. listopada, tijekom cijelog dana oblačno i kišovito

Ujutro je ophodnja 76. pp. u Serednyju (…) zarobila 2 ruska vojnika 63. pp. (…), a poslije je doveden i 1 teško ranjeni bjegunac. Poslijepodne je uhvaćeno još njih 5. Navedena ruska 63. pp. stigla je 7. listopada iz Swiniuchyja, a lijevo od nje ostala je ruska 15. pp. Ostatak se postrojbi ruske 16. d. priprema za napad na 38. ugarsku domobransku pješačku d. Kod nas mirno. Napadi na 38. ugarsku domobransku pješačku d., ali bez napredovanja. Beograd (kaštel) je osvojen u jurišu njemačkih i austrijskih postrojbi pod Kövessovim[269] zo. Nijemci su ga napali sa zapada. Poslijepodne bridž s Preyem, Ripperom i Matsvánszkym.

nedjelja, 10. listopada, tijekom noći i jutra slaba kiša, magla, nakon toga razvedravanje

Otvorena je nova kantina. Zapovjednik zb. Schmidt objedovao je kod nas s Merizzijem. Rudolf Kraus je zk. 34. pješačke d., dok je Schenk privremeni zk. 1. zb., a Arz je na Dnjestru. Na bojišnici vlada opći mir. Treća gardijska d.[270] u doticaju je s nama umjesto s 38. ugarskom domobranskom pješačkom d. Zadaća b. Wolff 76. pp.: preuzimanju zapadne obale Sereta od ko. i njezino utvrđivanje do iza Groble (tijekom sutrašnje noći). Pukovnik Vécsey preuzima zo. 1. i 2. ko. 5. husarske p. te ko. Herzig na crti Horodyszcze – Nosowce – Neterpince. Opskrba i odmor itd. divizijskog konjaništva. Kod nas ostaje pričuvni ko. 11. husarske p. Vojni bilten: armijska skupina Mackensen sastoji se od armija Gallwitz i Kövess. Beograd je zaposjednut nakon teških uličnih borbi. Prijelaz: Smederevo, Obrenovac Mačva. Pohvale inženjerije i dunavske flote. Operacija protiv Zbaraža: uz dužno poštovanje (…) metodike, zoa. neće se pridružiti navedenom pothvatu! Proročanska odluka.

ponedjeljak, 11. listopada, oblačno, od podneva slaba kiša

Posvuda mir. Dolazak 3. gardijske d., genboj. Gallwitz je na središnjem položaju Nestorowce s 5 b. smijenio postrojbe 38. ugarske domobranske pješačke d. Tamo su zarobljena 3 vojnika ruske 14. pp., a na našoj bojišnici (48. pp.) 1 pripadnik ruske 13. pp. Najava visokog posjeta 13. listopada: zka. s nadvojvodom Friedrichom ili Karlom Franjom.

utorak, 12. listopada, vedro jutro, sunčan dan

Prije 6 mjeseci imenovan sam zk. 14. pješačke d. Tijekom dana neprekidno uzvraćanje neprijateljske paljbe. Poslijepodne je odbijen napad na njemačku 3. gardijsku d.

srijeda, 13. listopada, tijekom noći mraz, sunčano, istočni vjetar

Za danas je najavljen posjet nadvojvode Karla Fanje u 15 h, ali onda je ipak pomaknut na 12 h. Prije toga obilazak Szyreta i dijela postrojbi 32. pješačke d. i ¾ b. XI. poljske lovačke b. u Blichu, a onda i dijela postrojbi 26. domobranske pješačke d. u Bródeku (armijska

---

269 Kövess von Kövessháza, Herrmann Albin Josef, barun (30. ožujak 1854. Temišvar – 22. rujan 1924. Beč), austrougarski generalpukovnik (1916). U razdoblju 1911-1915. zapovjednik je 12. zbora, a od rujna 1915. do listopada 1916. III. armije, koja se od rujna 1915. do ožujka 1916. borila na balkanskom, a onda na talijanskom ratištu. Od listopada 1916. do siječnja 1918. preuzima zapovjedništvo VII. armije na ruskoj i rumunjskoj bojišnici, a početkom 1918. do kraja rata armijskom skupinom „Kövess" na Balkanu. Dana 5. studenog imenovan je vrhovnim vojnim zapovjednikom austrougarskih oružanih snaga (*Armeeoberkommandant*) te je 1. prosinca 1918. umirovljen (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 93, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://www.weltkriege.at/Generalitaet; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/kovess.htm; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/portraits/kovess.jpg).

270 Njemačka 3. gardijska divizija ustrojena je 2. kolovoza 1914. u okviru opće mobilizacije. U njezinom su sastavu bile 5. i 6. gardijska pješačka i 3. gardijska poljska topnička brigada (u lipnju i srpnju 1915. sudjelovala je u borbama na Gniloj i Złotoj Lipi, u rujnu u bici kod Ternopilja, a u listopadu i studenom 1915. u borbama u istočnoj Galiciji). U travnju 1916. prebačena je na zapadnu bojišnicu (http://de.inforapid.org/index.php?search=3.%20Garde-Division%20(Deutsches%20Kaiserreich); „3. Garde-Division (Deutsches Kaiserreich)", http://de.wikipedia.org/wiki/3._Garde-Division_(Deutsches_Kaiserreich);

pričuva). Dolazak s velikim zakašnjenjem u 14,40, odlazak u 15,30. Smotra: zk. boj. grof Waldstein: ½ b. sk. Kneževića, 1 sat. 48. pp. pod zo. natpor. Szütsa, 1 sat. XI. poljske lovačke b. pod zo. natpor. Lucicha, ½ pričuvni ko. (60 konjanika) pod zo. natpor. Weöresa. Podjela odlikovanja 12 časnika. Prisutni: Ripper, Prey, Rehwald. U pratnji njegovog carskog visočanstva: boj. Ledóchowski, sk. (…), liječnik; Böhm-Ermolli s dr. B[ardolffom] te zkzb. Schmidt i Merizzi; Beöthy; 1 puk. s plavim zavracima? Razgovor s liječnikom o dužini mog staža kao zkd., ranijim ratnim dužnostima te brojnom stanju d. Iznimno je prijazan i vješt diplomat, tečno govori mađarski. Nakon odlaska podijelio sam odlikovanja momčadi. Mir na bojišnici.

četvrtak, 14. listopada, mraz, nekoliko plovila okovano je ledom, tijekom dana sunčano, slab vjetar

U 8,10 jahanje do 28. pješačke br. i Preya u lovačkom dvoru na koti, gdje sam zatekao i Wattericha. U veznom rovu 76. pp.: zkb. sk. Kulcsár, zksat. sk. Krzepinsky (36. pp.) i natpor. Mattausch. Desno krilo 48. pp. pod zo. sk. Lenka. Odlazak do mosta istočno od položaja Obarzance, uporište Kulcsár. Pješice kroz šumu do br. Na povratku je Wittas pao u žičanu zapreku. Mir na bojišnici. Dvojica vojnih bjegunaca (Poljaci) ruske 15. pp. Za 16. listopad najavljen je dolazak bt. 30,5 cm (sk. Dietrich), slijedom čega bi 2. bt. 5. teškog haubičkog sklopa trebala otići. Jučer brzojav: Bugari u Knjaževcu (sjeveroistočno od Niša).

petak, 15. listopada, tijekom noći mraz, sunčano, jaki vjetar, navečer rijetki oblaci

Prijepodne lov pod vodstvom Matsvánszkyja. Objed kod nas. Poslijepodne bridž s Garnierom, Hohenloheom, Törökom i knezom Vincenzom Auerspergom. Svuda zatišje, osim slabije topovske paljbe. Tijekom noći kroz žičane zapreke do položaja 38. ugarske domobranske pješačke d. kod Bukowine prikrao se ruski zastavnik s 2 vojnika tek pristigle ruske 14. stp. Nijemci su uočili dugačku rusku povorku u pokretu iz Ternopilja prema sjeveru.

subota, 16. listopada, oblačno, jaki vjetar, tijekom noći inje i mraz

U 8 h jahanje s Matsvánszkym do položaja 72. pp., razgovor sa Sirkom. Gálffy je otišao do Rehwalda i desnog krila st. stroja. Susret s obojicom. Obilazak lijevog krila 72. pp. i zaklona XIX. poljske lovačke b. (pričuva zb.). Povratak u ½ 12 h. Jedan minobacač bt. Klimosch (ne Dietrich) već će danas biti postavljen sjeverno od ceste prije mosta. Zapovijed od 16. listopada o evakuaciji naselja pred žutom, tj. 2. (obrambenom) crtom bojišnice: Ditkowce, Mszaniec, Zarudżie i Obarzance i nekoliko samostalnih objekata, što mi se čini potpuno nepotrebnom i pretjerano oštrom mjerom i za naš odsječak i za stanovništvo, koje se čini lojalnim. Odlazak u Zloczów. Službena vijest: Bugari su prešli granicu na odsječku Strumica - Negotin i zaposjeli istočni dio Zaječara. Čini se da saveznici nisu u stanju osigurati pomoć, što bi moglo zapečatiti sudbinu Srbije. Najrazumnije bi bilo da Srbija kapitulira. Shvatit će se da je svaka nada u tuđu pomoć uzaludna. Izjave ruskih zarobljenika: izvlačenje postrojbi i njihovo prebacivanje na tursko ratište. Vjerojatno samo glasine, ali njihova je pozadina rješavanje balkanskog pitanja. Napuštaju se i Dardaneli i za Tursku prioritet postaje ratište na Kavkazu. Delcassé[271] je dao ostavku, dok je Grey[272], kojeg je engleski tisak žestoko napao, bolestan. Početak raspada?

[271] Delcassé, Théophile (1. ožujak 1852. Pamiers – 22. veljača 1923. Nica), francuski državnik. Od 26. kolovoza 1914. do 13. listopada 1915. francuski je ministar vanjskih poslova, kojem se pripisuju zasluge za ulazak Italije u rat u svibnju 1915. na strani Antante (u čijem je osnivanju 1904. potpisivanjem sporazuma s Velikom Britanijom (Entente cordiale) i proširivanju 1907. (sporazum s Rusijom, Triple Entente) i sudjelovao). Smijenjen je nakon što ga se okrivilo da je podupirući ruske ciljeve na Balkanu natjerao Bugarsku da uđe u rat na strani Središnjih sila (listopad 1915) („Théophile Delcassé“, http://de.wikipedia.org/wiki/Th%C3%A9ophile_Delcass%C3%A9; „Triple Entente“, http://de.wikipedia.org/wiki/Triple_Entente).

[272] Grey, Edward, 1. Viscount Grey of Falldon (25. travanj 1862. Fallodon – 7. rujna 1933. Fallodon), britanski državnik (ministar vanjskih poslova 1905. – 1916). Tijekom Prvog svjetskog rata njegovo je djelovanje bilo uglavnom usmjereno na pridobivanje neutralnih država za ulazak u rat na strani Antante (Italija u svibnju 1915., v. prethodnu bilj.) („Sir Edward

nedjelja, 17. listopada, oblačno, vjetrovito
Mir. Poslijepodne i navečer bridž s Handlom, Herrmannom i Ripperom.

ponedjeljak, 18. listopada, oblačno, slab vjetar, ali povremeno, osobito navečer i slaba kiša
Prijepodne postavljanje „Berthe" i obilazak zo. 27. pješačke br. Poslijepodne bridž s Preyem, Herrmannom, Ripperom i Handlom. Handl je danas obišao doknadnu br. u Olejówu. Očekuje se dolazak njegovih sat., a isto tako i b. 71. pp. Doknadne su b. pripravnosti od 20. rujna. Navodno kasne zbog željezničkog prijevoza za Srbiju. Wittas je jučer bio kod zobz. u vezi nekoliko pitanja: otvaranje paljbe bt. kalibra 30,5 cm, slaba učinkovitost topništva, udjelba doknadnih b. (za pričuvu se ne mogu izdvojiti cjelovite p.).

utorak, 19. listopada, oblačno, slab vjetar, toplo, navečer mjesečina
Posvuda zatišje. Na bojišnici njemačke 3. gardijske d., od koje su neprijateljski st. rovovi udaljeni 30 m, neprijatelj je uništio zapreke. Kod I. b. 72. pp. ophodnja se probila u ruske rovove, ali bili su prazni. Zaplijenila je 1 strojnicu. Drugi minobacač od 30,5 cm („Helene") stiže iz Brodyja, ali zbog loše pneumatike morao je stati sjeverno od Zalosća. Sutra bi trebao biti postavljen na položaj. Objed kod 27. pješačke br. s Ripperom i Oljačom. Dolazak por. Schmidta (sina zkzb.), koji je udijeljen XI. poljskoj lovačkoj b.

srijeda, 20. listopada, sunčano, vedro, slab vjetar, ali svježe, navečer sjajni mjesec
Posjet španjolskog sk. grofa Ribadavie u pratnji glavnostožernog sk. Waldherra iz Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice. U pratnji su bili i glavnostožerni sk. Gallé iz zo. 4. zb. i natpor. (…). U ½ 11 h obilazak „Berthe" i naših uporišta. Jahanje (vodič Matsvánszky) do lovačkog dvora na koti 347 i dalje do položaja 76. pp. i sat. Lenk 48. pp. Danas se tijekom noći očekuje dolazak doknadnih b. u Zalosće i Reniów, koje bi sutra trebale biti udijeljene. Ali za pričuvu zb. moramo prebaciti 1 b. na položaj Hordyczsze i 2 b. u Nowosółki. K tome. na bojišnicu 32. pješačke d. bit će privremeno prebačena XIX. poljska lovačka b. radi smjene 6. pp. Izvlači se i 33. pješačka d., koja je prebačena na crtu Blich - Roztoka. Peti zb. preuzima oko 2 km bojišnice 4. zb. U Reniówu su opet uhvaćena 2 pobjeglih ruskih ratnih zarobljenika. Sada se jasno da su Rusi, koji su nedavno zarobljeni kod Bukowine i Uszerowe Góre, u stvarnosti pobjegli ratni zarobljenici, koji su nam lagali i izazvali zbrku u našim zabilješkama (npr. o 4. st. d.). Ophodnja 72. pp. (razvodnik Murányi i 2 vojnika), koji su jučer zaplijenili rusku strojnicu, dobili su srebrnu medalju za hrabrost 1. odnosno 2. razreda i svaki po 100 K. „Helene" je danas stigla na položaj. Njezino je postavljanje očekuje tijekom noći. Sultan je navečer predan 3. bt. 14. topp. U nastavku na bojišnicu b. Wolf 76. pp., na desnoj obali Sereta provest će se smjena 5 sat. 70. pp. od strane 22. pp.

četvrtak, 21. listopada, mjesečina, hladno, sunčano sa slabim vjetrom
Ponovo kritičan dan. Od jutra žestoki neprijateljski napad na Nowy Aleksiniec i sjeverno od njega. U ½ 7 h otvorena je paljba („Helene") na naselje, a u 8,30 i na obronak Krajny Kameń i kote 407 i 388 (3 pucnja i 2 promašaja „Berthe"). Na našoj bojišnici samo demonstracije sa sjevera do lijeve b. 48. pp., gdje je napad navečer odbijen u krvi. Sedamdesetprva pp., XIX. poljska lovačka b. i prethodnica 48. pp. bile su povremeno na udaru izrazito žestoke paljbe, a poslijepodne i divizijsko dnevno uporište, tj. 27. pješačka br. i Bertl. Prijepodne je 43. domobranska pješačka d. protjerana s položaja (genboj. Kreyčy, 32. poljska topbr.), a paljba je zahvatila i vlastite zarobljenike. U podne se i 33. pješačka d. povukla na žutu, obrambenu crtu, a 32. pješačka d. usmjerena je kod kote 345 prema sjeveru (86. pp.).

Grey", Encyclopaedia Britannica, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/245928/Sir-Edward-Grey-3rd-Baronet; „Edward Grey").

Gubitak bojišnice protegnuo se do 34. pješačke d. (sjeveroistočno od Lopuszna). Do ½ 10 h boravak na dnevnom uporištu. Zapovijed zozb. u ½ 9 h: 1 b. 76. pp. i sk. Friedrich prebačeni su na kotu 347 na glavnoj cesti i u Szyred. Na kraju je ½ b. postavljeno na položaj lijevo od 86. pp. Nadalje, oko 13 h XIX. poljska lovačka b. upućena je u Blich, što je poslije izmijenjeno, tako da je završila kod Podilskog, a lovci su ostali kao pričuva na bojišnici 32. pješačke d. iza lijevog zaokrenutog odsječka. Na kotu 347 trebali bismo poslati još 1 b.: 2 sat. XI. poljske lovačke b. (sk. Knežević), te doknadnu sat.XI. poljske lovačke b. iz Zalosća i doknadnu b. 48. pp. (3 sat.), ali zapovjedništvo zb. nije se s time suglasilo te umjesto doknadnih postrojbi zahtijeva 1 b. (navečer su izabrane 2 sat. 48. pp.). Nakon prestanka napada na 48. pp. doknadne su b. udijeljene. U 11 h obilazak 71. pp., sk. Maxim. Navečer, nakon udjelbe, za pričuvu zb. određene su: 4 sat. 72. pp. iza lijevog krila, 2 sat. 72. pp. na koti 339, 2 sat. 48. pp. u Mszaniecu, 1 sat. 76. pp. na položaju Horodyszce, 3 sat. XI. poljske lovačke b. na koti 347, ½ b. 76. pp., XIX. poljska lovačka b. i 1 b. 71. pp. (na prostoru do bojišnice 33. pješačke d.). U ½ 15 h poslijepodne zapovijed o odlasku minobacača. Odluka o pokretu prepuštena je meni: zk. natpor. (…) objasnio je da mu Zalosća treba barem 3 ½ + 2 sata vožnje. Vožnja je u stvarnosti trajala više od 4 sata. Minobacači su napadačko oružje, ali danas nisu imali nikakav učinak. Konjaništvo Vécsey prebačeno je iz Zalosća u Roztoke. Četiri ko. nalaze se na lijevom krilu 33. pješačke d. Veliki broj zarobljenika priča već poznate priče: pred našom bojišnicom izvlačenje ruskih postrojbi, širenje bojišnice sjeverno od uporišta Nowy Aleksiniec, gdje se nalaze i pojačanja. Ipak, uvijek nam ih uspiju prodati, budući da uvijek znaju gdje smo najslabiji (ovaj put to je 43. domobranska pješačka d.). Na širini od 20 km bojišnice, stalno osvajaju dodatnih 2-3 km terena.

petak, 22. listopada, mjesečina, oblačno, vjetar, hladno

Mirna noć. U 4 h otvaranje paljbe (71. pp. i topništvo), jer su zarobljenici na navedenu pp. najavili napad. Neprijatelj je duž cijele bojišnice ostao pasivan. Protumjere za ponovno osvajanje izgubljenog: 26. pješačka d. (Lischka u Zalosću, odsječci uz Seret raspoređeni su po pp.) Napad preko Lopuszna (koji je moguć tek sutra kada će sve postrojbe biti na okupu). Pedesetprva ugarska domobranska pješačka d. dolazi danas kao armijska pričuva (iz Zloczówa u Podberezce, više od 40 km) te isto tako može tek sutra krenuti u napad. Teški minobacači: 1 je već na položaju u Zalosću, a ostalima je još jučer navečer zapovjeđen povratak na kotu 347, od čega se poslije opet odustalo. Rusi su napredovali pred bojišnicama 72. i 71. pp., poljske lovačke b. i osobito pred lijevim krilom 48. pp. uz cestu prema Lysi Góri, gdje je tijekom noći izgrađen vezni rov prema starom položaju. Dugotrajna paljba vlastitog topništva. U odsječku 48. pp. na širini od oko 1000 stopa uvježbavanje 7 bt., a u 16,45 otvaranje paljbe (3 granate po topu). Navečer učinkovita paljba minobacača, tako da se neprijatelj nije usudio napasti i tijekom noći napustio je položaje. Navečer izjava ruskog prebjega: na cesti se nalazi ruska 13. pp., a južno (…), i to s (…). Zapovjedništvo zb. zahtijeva cijelu b. na koti kao pričuvu zb. Najprije se radilo o prijedlogu, a nakon našeg odbijanja, stigla je zapovijed, tako da je tamo prebačena b. Weigl iz 72. pp., a umjesto nje, kao divizijska pričuva, u uporište zo. 72. pp. upućena je 1 sat. XIX. poljske lovačke b. Udjelba lovačke doknadne sat.

subota, 23. listopada, malobrojni oblaci, vjetar, svježe

Tijekom noći okupljanje ruskih postrojbi pred bojišnicama 71. i 72. pp., koje su otjerane topovskom paljbom. Pokret neprijatelja prema Gontówi, gdje ga je isto tako dočekala paljba. I pred bojišnicom 48. pp. tijekom noći vlastita topovska paljba. Neprijatelj se tijekom noći svugdje povukao na stare položaje. Kod Gontówe ophodnje su uništile neprijateljsku žičanu zapreku kod crkve. U 6 h top. priprema terena skupine Kossak zbog napada na Lopuszno: 27. pješačka d. s glavninom snaga 26. pješačke d., kojima bi se trebao pridružiti i 5. zb. (34. pješačka d.). Tridesetdruga pješačka d. trebala bi s dijelom postrojbi (koje su već promi-

jenile pravac pokreta), krenuti prema uporištu Nowy Aleksiniec, za što je Willerding odredio i puk. Glöcknera s 23. i dijelovima 86. pp. te XIX. poljskom lovačkom b. Do podneva skupina Kossak zaposjela je stari položaj (dio bojišnice prema jugu, pravac napada 34. pješačke d.). Willerding još nije bio krenuo, a dolazak 51. ugarske domobranske pješačke d. u Podberezce očekuje se tek danas u podne. Bojna Weigl već je danas ujutro prebačena u Bichl, zbog čega je ½ b. 76. pp. izvučeno s položaja i prebačeno u pričuvu zb. Tridesetdruga pješačka d. trebala bi danas rasporediti doknadnu b. U ½ 10 h s Rehwaldom i Ripperom u obilazak položaja 72. pp. Odlikovanja (srebrna medalja za hrabrost 2. razreda i vojni križ za zasluge) za 2 vojnika, koji su zaplijenili strojnicu. Zapovjednik ophodnje Murány (srebrna medalja za hrabrost 1. razreda) jučer se slučajno vlastitom ručnom granatom na žičanoj zapreci ranio (glava). Doručak kod Gálffyja. Povratak u 12 h. Od 10,40 paljba teškog minobacača s uporišta Roztoka na Nowy Aleksiniec.

nedjelja, 24. listopada, ujutro magla, a onda oblačno i hladno

Tijekom noći svuda zatišje. Ujutro zapovijed o razmatranju prijedloga o napadu na neprijateljske položaje kod Seredny Haja tijekom noći ili ujutro. U 9 h sastanak kod Preya: Rehwald, Watterich i Halper. Odluka: 2 sat. 76. pp. i 1 sat. 48. krenut će preko Seredny Haja. Podrška: naše topništvo i njemačka 3. gardijska d. Ali uz uvjet da se nakon toga napadu pridruži i 32. pješačka d., inače šteta svakog čovjeka. Bridž s Preyem, Ripperom i Watterichom. Povratak u ½ 12 h. Miran dan. Čini se da su naši sjeverni susjedi odustali od svakog napada. Barem je za prekosutra Kreyčy s Ripperom pokušao dogovoriti top. napad na Nowy Aleksiniec. Položaji 32. i 33. pješačke d. već su duže vrijeme na žutoj (2., tj. obrambenoj) crti bojišnice: Uszerowa Góra – Szyred, koja je povoljnija od 1. crte, ali za nas, 14. pješačku d., žuta crta nije upotrebljiva, sadašnja je ipak puno bolja. U 16,30 zapovijed zo. 4. zb.: noćas napad na Seredny Haj, što znači da susjedi neće sudjelovati. Šteta svakog vojnika. Svoje sam mišljenje navečer na oproštaju rekao i Preyu. Pola sat. 48. pp. istovremeno će krenuti protiv (...) 3 --- , te uzbuniti neprijateljsku poljsku stražu. Požari na položajima Pleszkowice i Jankowce, navodno gori i majur Kalinka. Što bi to trebalo značiti? Jučer poslijepodne neprijatelj je ustrajno pucao na Seredny Haj. Možda očekuje naš napad? Danas tijekom noći postavljanje voda teških haubica na stari položaj bt. 27. pješačke br., tako da Herrmann i Sirk opet raspolažu s 2 teške haubice. U 20 h dolazak sk. Czermaka (zo. 4. zb.) sa zapovijedima II. armije: 14. pješačka d. poslat će 43. pješačkoj d. 1 cijelu pp., a sama će dobiti 2 pp. navedene d., kako bi ih disciplinirala i slično. Ma prekrasno! Naša bojišnica ne može podnijeti teret nepouzdanih postrojbi. Divizija doduše raspolaže s 15.000 vojnika, odnosno s 12.000 pušaka (3 ½ b. (3000 vojnika) pričuva su zb.), što znači da nam uključujući divizijsku pričuvu na 13 km bojišnice preostaje oko 9000 pušaka. Jedan vojnik dolazi uključujući pričuvu na svake 2 stope. Uvjeti približavanja neprijatelja izrazito su povoljni, stoga česta topovska paljba, stoga je moj odgovor na gore navedeni prijedlog glasio: moguće samo ako se vrate 2 ½ b. iz pričuve zb. (½ b. 72. i 76. pp. te XIX. poljska lovačka b.), kako bi sva uporišta zaposjele pouzdane postrojbe. Pukovnije 43. pješačke d. tobožnja su pričuva, koja je u smjenama obilazile naše položaje kako bi se upoznale s 1. crtom bojišnice. Zloupotrebljavaju nas zbog našeg izvrsnog držanja. Najprije nas rastežu kao elastičnu gumicu, a onda nam uzimaju ¼ postrojbi za pričuvu zb., a sada bismo trebali brinuti i za neiskusne postrojbe. Vjerojatno zamisao Goglia – Catinelli. Mora li desno krilo armije, koje napreduje preko Sereta, trpjeti sva kolebanja bojišnice? Ako se naš položaj izgubi, sve će postrojbe morati krenuti preko Sereta. S obzirom na gore navedene uvjete predlažem slanje 48. pp. kao jedine cjelovite pp.

ponedjeljak, 25. listopada, tijekom noći i jutra magla, prijepodne oblačno, poslijepodne povremeno sunčano, bez vjetra, toplo

Pothvat sk. Kornera počeo je u 21,20. Učinak svjetlosnih signala koji su trebali naznačiti početak topovske paljbe nije bio najuspješniji, tako da je paljba otvorena tek u ½ 3 h, a u Seredny Haju nije se naišlo na neprijatelja. Tek s položaja na visoravni uočena je slaba pješačka i strojnička paljba. Povratak u zoru. Trojica lakše ranjenih vojnika. Pred ½ sat. 48. pp. bijeg neprijateljskih stražara i izvidnice (oko 30 vojnika) kod (...). Tijekom noći zapovijed o nastavku napada skupine Kossak i 5. zb., kojem se trebaju pridružiti i 32. i 33. pješačka d. Prijepodne žestoka topovska paljba. Dojava o postepenom napredovanju 51. ugarske domobranske pješačke d. Iza 2 h žestoka topovska paljba, ali nakon toga nikakvih vijesti o uspjehu napada. Tridesettreća i 32. pješačka d. nisu se pomakle s mjesta. Naše bi topništvo sutra od 3 h nadalje trebalo biti pripravno kako bi podržalo napredovanje 32. pješačke d. (Sirk). Vojni bjegunac na bojišnici navedene d. najavio je napad za danas ujutro, koji je možda izostao zbog naše operacije na položaju Seredny Haj, a koja je otkrila malobrojnost neprijatelja (u šumi nije bilo ophodnji), zbog čega na sam navečer naredio otvaranje topovske paljbe na bojišnici 48. i 76. pp. Njemačke gardijske postrojbe nalaze se južno. Topovska paljba bila je umjerena i trajala je oko 20 minuta. Zapovjedništvo zb. suglasno je s mojim mišljenjem o razmjeni postrojbi s 43. domobranskom pješačkom d., ali istovremeno željelo bi se riješiti 76. pp., što bi s druge strane i meni odgovaralo, budući da 76. pp. ima 500 vojnika manje od 48. pp. Dvije p. 43. domobranske pješačke d. raspolažu s oko 2000 vojnika, a 48. pp. s 3200! Mi smo na gubitku. Umjesto Kornhabera zk. 51. ugarske domobranske pješačke d. imenovan je Foglár. Radi se o 7000 vojnika, ali koliko ih je od toga uopće pouzdano? Časnici za vezu zozb. darovali su za (…) strojnicu 72. pp. 500 K. (200 Murányi, te svaki (…) po 150).

utorak, 26. listopada, oblačno, od 11 h magla, toplo

Mirno tijekom noći. U podne dolazak ksk. baruna Schönbergera (Volocz u Máramarosu, tast ksk. Ditfurthsena) sa zemljovidom. Novi raspored njemačke 3. gardijske d. Prekjučer je izvučena 38. ugarska domobranska pješačka d. Do sada je u odsječku do Groble bila domobranska pp., a sada ga je preuzela njemačka 9. grenadirska p., dok se domobranska nalazi odmah iza nje. Do Cebrówa se proteže bojišnica njemačke lake gardijske pp. Treća gardijska d. danas napušta Nesterówce i kreće prema Jezierni, gdje je do sada bio Csanády. U 14 h početaka napad lijevog krila 32. pješačke d. (XIX. poljske lovačke b. i 26. pp.) radi ponovnog osvajanja starih položaja. Djelovanje topništva Sirk. Konačno uspješan proboj. Zapovjednik armije Böhm-Ermolli danas je bio u Zalosću. Šetnja do Rehwalda, susret s Handel-Marzettijem. S njime i Herrmannom do nas, bridž. Povratak Balasse i Nagyja s odmora. U Budimpešti širenje glasina o primirju i kraju rata do Božića.

srijeda, 27. listopada, oblačno, u ½ 16 h slab snijeg koji se nije zadržao na tlu

Posvuda mir i tijekom noći i tijekom dana. Tijekom noći zapovijed o izvlačenju 1 b. 76. pp. (500 vojnika) radi udjelbe 43. domobranskoj pješačkoj d. Preuzimanje odsječka njemačke 3. gardijske d. zapadno od Sereta na 3 dana: sk. Wolf s 3 sat. te lijevo krilo 76. pp., koje će smijeniti 1 sat. 48. pp. Navečer dopuna: 28. listopada navečer II. b. 76. pp. bit će privremeno udijeljena 43. domobranskoj pješačkoj d. Dolazak ko. 12. husarske p. (ppuk. Herzig) u odsječak zapadno od Sereta te dolazak 36. domobranske pp. (oko 700 vojnika) i poslije i mješovite b. 72. pp. (pričuva zb.), što znači da umjesto 6 sat. 76. pp., koje se još uvijek nalaze u odsječku (1200 vojnika), stiže 800 vojnika 72. pp. i 700 vojnika 36. domobranske pp., tj. 1500 vojnika. Poslijepodne bridž s Preyem, Herrmannom i Ripperom. Ujutro obilazak žute (obrambene) crte iz Wertelke od strane povjerenstva u čijem su sastavu bili Ripper, Levnaić, Metlitzky, Csermak i za našu pješačku d. Fritsch (48. pp.) i to na temelju zapovijedi zozb., kojeg su zod. izvijestila da navedena 2. crta bojišnice ne zadovoljava.

četvrtak, 28. listopada, prijepodne oblačno, povremeno slabi snijeg, poslijepodne sunčano, toplo

U ¾ 8 h odlazak do položaja 48. pp. i obilazak st. rovova do Handla. Posjet i Hostaschu. Povratak kolima u ¼ 13 h. Dolazak puk. Ullmanna iz 36. domobranske pp. (726 vojnika). Brojno stanje nakon bitke od 21. listopada: 50 vojnika + doknadna b. Danas smjena još 1 b. 76. pp. i zop. Poslijepodne zapovijed: po 1 sat. divizijske pričuve i 36. domobranske pp. preuzimaju dio odsječka 76. pp., a na desnom krilu ostaju još 2 sat. 76. pod zo. boj. Fritscha. Satnije u pričuvi d. bit će smijenjene od strane 3 sat. 36. domobranske pp., te će se tamo i obučavati. Stožer b. 76. pp. i stožer 36. domobranske pp., upućeni su u Hordyszcze. Dogovor s Watterichom, Ullmannom i Fritschem. Nakon dolaska i prije objeda obilazak 36. domobranske pp., koja je otišla u 16 h. Navečer zapovijed: 76. pp. sutra u 8 h treba biti na položaju Zapórze (dakle, noćni marš). Ujutro dolazak 2 sat. 72. pp. (smjena još 2 preostale sat. 76. pp.) i 2 ko. 12. husarske p. ppuk. Herziga (na položaju Nosowce smijenit će njemačke postrojbe u našem odsječku na desnoj obali Sereta). Tijekom dana posvuda zatišje.

petak, 29. listopada, prijepodne vedro i sunčano, poslijepodne oblačno, bez vjetra, toplo

Danas dolazak b. Meixner 72. pp. iz pričuve zb. u Szyredu, koja je smijenila posljednje 2 sat. 76. pp. Od udijeljenih sat. (jučer), na položaju je ostala 1 sat. 48. pp. (u doticaju s 48. pp.). Satnija 71. pp. prebačena je na kotu 339, a sat. XI. poljske lovačke u Horodyszcze kao pričuva. Odsječak položaja Horodyszcze preuzeo je ko. 12. husarske p. ppuk. Herziga (Nosowce) i 121 karabin. Zatišje. Bugari u Pirotu. Poslijepodne bridž s Preyem, Ripperom i Herrmannom. Matsvánsky je jučer otišao na odmor. Dolazak Levnaića iz zozb.

subota, 30. listopada, oblačno, hladan vjetar, povremeno slab snijeg

Noć je prošla mirno. Tijekom dana prilično intenzivna neprijateljska topovska paljba. Uvježbavanje? Radijske vijesti iz Zbaraža o tek ustrojenom ruskom zb., koji je bi trebao zamijeniti ruski 6. zb. Prekjučer ruski leci na bojišnici 32. pješačke d., a jučer na našoj. Pozivaju Srbe, Bošnjake itd. na dezertiranje i pomoć ugroženoj Srbiji. Danas su na neprijateljskim žičanim zaprekama uočeni bijeli stjegovi. Ulaz za vojne bjegunce? Poslijepodne zapovijed o napadu 5. zb., tj. 76. pp. i 51. ugarske domobranske pješačke d. na stare položaje i njihove zaposjedanje 1. studenog. Poslali smo 1. bt. 5. teškog haubičkog sklopa, tj. sutra šaljemo još 1 top, a prekosutra ostatak. Umjesto nje k nama dolazi 4. bt. 4. teškog haubičkog sklopa (stari tip topa).

nedjelja, 31. listopada, tijekom noći snijeg se mjestimično zadržao na tlu, tijekom dana hladno i vlažno

Dolazak 4. bt. 4. teškog haubičkog sklopa. Odlazak topa 1. bt. 5. teškog haubičkog sklopa, ostatak kreće navečer. Zapovjednik 4. bt. 4. teškog haubičkog sklopa, sk. Mayer, bio je u Vendégiju u sastavu naše d. U podne kod nas ppuk. Herzig i puk. Rehwald, a poslijepodne bridž s Preyem i Handlom. Grof Garnier ispričao se zbog obaveza. Jučer, 30. listopada, u 22 h stigla je zapovijed Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: odluka će se dogoditi u Srbiji, a ostale bojišnice trenutno treba samo držati. Ušteda na ljudima. Uspostava ravnoteže snaga. Svaka armija ima za prijevoz 1 d. u pripravnosti.

ponedjeljak, 1. studenog, Svi sveti, ujutro magla, nakon toga oblačno, poslijepodne djelomično sunčano i toplo

U 8 h obilazak pričuve pri zo. 72. pp. s Ripperom, Handlom i Kálnokyem. Obilazak sat. 36. domobranske pp. Glavni nadzor ima sk. Knežević, a zksat. je sk. Pečička (?), pisac! Razina obuke momčadi stvarno je žalosna! Instruktori XI. poljske lovačke b. Obilazak kote

393, do sk. Bednarz iz 71. pp. te preostalih sat. 36. domobranske pp. Jučer je puk. Ullmann bio ovdje zahtijevajući dodjelu obrambenog odsječka! Ali se umirio! Sada traži da zo. doknadne b. prijeđe u Hordyscze i dodjelu stožernih časnika, ali onda je pristao na sk. Rücka kao zob. Meni je bitno da se nitko od 36. domobranske pp. ne približi bojišnici. Tijekom povratka (vožnja) stanka kod Hostascha, koji ne izgleda dobro. Pokušao sam doprijeti do njegove savjesti. Kapretz, Fröhlich, (…) i Winkler vratili su se s odmora. Grof Garnier: jučer je došlo do proboja na desnom krilu zb. Marschall, kod položaja Siemkowice. Zbor Hofmann morao se povući 3-4 km (Kapretz: jučer je zoa. odlučilo da će 48. pp. biti pričuva d., ali danas promjena). Peti zbor trebao je napasti, ali već se jučer počelo s odugovlačenjem. Onda je javljeno da će se tek danas odrediti dan, ali naravno opet ništa. Kapretz: Terstyánszky se sukobio sa Tiszom u vezi smjene 2 velikih župana. Tisza je postavio i pitanje povjerenja vlade. Mackensen je navodno tijekom Kövessove posjete izjavio da žali što Terstyánszky više nije ovdje. „Gospodin puk. von Dáni moli da se ovo proslijedi njegovoj preuzvišenosti." Engleski je kralj[273] tijekom smotre u Francuskoj pao s konja i teško se povrijedio. Ili se radi o pokušaju ubojstva? Viviani je dao ostavku: vladu će sastavljati Briand[274]. Vladu za mir. Nadvojvoda Josip Ferdinand boravi u Opatiji. Zapovjedništvo IV. armije trebalo bi biti raspušteno. Kapretz: 14. pješačka d. jako je zadužila zo. II. armije. Čak me se pohvaljuje i za rujan (smjena od strane Trollmanna)?. Samo, 19. zozb. imalo je 1 d. Pad Kragujevca! Operacije u Srbiji napreduju zastrašujućom brzinom. Nadam se da će uskoro uslijediti slom. Grčka je Antanti postavila ultimatum za napuštanje Soluna, inače će razoružati iskrcane postrojbe. Kada bi se to barem ostvarilo! U tom bi slučaju slom naših neprijatelja bio siguran.

utorak, 2. studenog, kišovito

Otkazan je planirani obilazak 2 sat. 36. domobranske pp. kod uporišta Obarzańce. U 10 h vožnja do Wertelke. Spomendan 2. opkoparske sat. u sastavu 9. pp. i pod zo. sk. Hella. Misa, govor, mimohod, objed. Povratak u 14 h. Sedamdesetšesta pp. zaposjela je uporište sjeverno od kote 382, ali južni je dio još u ruskim rukama. Tamo (bojišnica 5. zb.) se od ranog jutra čuje žestoka topovska paljba. Pukovnik Vécsey prebačen je s 4 ko. 5. husarske p. sjeverno od 5. zb. Pukovnik Kapretz vratio se s odmora. Na našoj bojišnici i bojišnice 3. gardijske d. upadljivo mirno.

srijeda, 3. studenog, vedro, skoro cijeli dan sunčano i toplo

Općenito posvuda mirno. Čini se da 5. zb. ne nastavlja s napadom, iako je bio najavljen. Ripper je otišao na odmor. Navečer zapovijed o zamjeni položaja 1. bt. 5. i 4. bt. 4. teškog haubičkog sklopa. Zašto? Isto tako i zapovijed o strogom držanju u tajnosti odluke o prebacivanju postrojbi (meni nepoznato kojih). Od sada pa nadalje za stražarsku službu postavljaju se samo potpuno pouzdani vojnici. Njemačku 9. grenadirsku p. jučer je tijekom noći smijenila 305. ugarska domobranska pp. (1 doknadna b. 51. ugarske domobranske pješačke d.). Teške borbe na crti Bieniawa – Siemikowce. Tijekom noći iznenadni prepad lovačke sat.

---

273 Britanski kralj Georg V. (3. lipanj 1865. – 20. siječanj 1936), vladao je 1910-1936. („Liste der britischen Monarchen", http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_britischen_Monarchen#Liste_der_K.C3.B6nige_von_Gro.C3.9Fbritannien; http://www.englishmonarchs.co.uk/; http://www.britannia.com/history/h6f.html; http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensoftheUnitedKingdom/TheHouseofWindsor/GeorgeV.aspx).

274 Viviani, René Raphaël (8. studeni 1863. Sidi bel Abbès, Alžir – 7. rujan 1912. Plessis-Robinskon), francuski predsjednik vlade, tj. ministar predsjednik od lipnja 1914. do listopada 1915. Na dužnosti ga je naslijedio Briand, Aristide (28. ožujak 1862. Nantes - 7. ožujak 1932. Pariz). , koji je između 1909. i 1932. jedanaest puta bio francuski ministar predsjednik i 23 puta ministar (prosvjete, pravosuđa i vanjskih poslova). Zajedno s Gustavom Stresemannom dobitnik je Nobelove nagrade za mir 1926. („René Raphaël Viviani", http://de.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Viviani; „Aristide Vriand", http://de.wikipedia.org/wiki/Aristide_Briand; http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/BriandAristide/index.html; http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1926/; Denkschrift über die Errichtung einer Europäischen Union von Aristide Briand, 1930.: Schäfer, Anton: Die Verfassungsentwürfe zur Gründung einer Europäischen Union. Herausragende Dokumente von 1930 bis 2000., Dornbirn 2001 (Diplom-Arbeit, Universität Innsbruck 2001), 30–39, http://varzil.de/VV/II-02.PDF).

iz pravca uporišta Horadyszcze prema Seredny Haju nije imao nikakav učinak. U šumi su zarobljena 2 ruskih vojnika 205. pp.

četvrtak, 4. studenog, topao, sunčan dan, proljetno vrijeme, navečer slaba kiša

U ½ 9 h kolima u Obarźańce radi obilaska sat. 36. domobranske pp., a onda s Fritschem i do (…) uporišta uz cestu. Osmatračnica 5. poljske top. bt. 14. topp. (Pokorny) i sk. Meixnera. Dopis zozb.: 5. zb. nije se uspio probiti (znači povratak 76. pp.). Njegovi će se položaji utvrditi kao trajna uporišta. Topništvo se vraća na stare položaje (provedena je zamjena 1. bt. 5. i 4. bt. 4. teškog haubičkog sklopa). U Podliski stiže 10 oruđa teških poljskih top. bt. kalibra od 4 cm, a minobacačka bt. 30,5 cm odlaze u lovački dvor na položaju Gaje Rostockie, dok se 5. husarska p. 8. studenog ponovo prebacuje u Nesterówce. Položaj Siemikowce ponovo je zaposjednut (oko 5000 zapovjednika).

petak, 5. studenog, prijepodne oblačno, sjeverozapadni pa zapadni vjetar, poslijepodne sunčano, toplo

U 8 h odlazak u Mszaniec: obilazak sat. 36. domobranske pp. Upute za sk. Schaschetzyja, a onda dogovor s Halperom. Wittas je bio u zo. 4. zb. Uskoro bi nam trebala biti vraćena b. 71. pp., ali i uzeta 36. domobranska pp. Hvala bogu! Kod Kövessa nove austrijske d. (visoki brojevi) u sastavu 8. zb., dok 18. zb. raspolaže samo s pučko-ustaškim postrojbama i 2 b. njemačke 11. d. pod zo. Mackensena, kojem je podređena i bugarska armija (…). Zamjena naoružanja i novi raspored poljskih haubičkih bt. počinje kod nas: 31. i 32. pješačka d., i to tako da je 12. poljska topp. preimenovana u 31. topp., a 4. poljska haubička p. u (…) poljsku haubičku p.

subota, 6. studenog, ujutro kiša i snijeg, nakon toga vedro i sunčano, hladan vjetar

Upadljivo zatišje kod neprijatelja. Prebacivanje snaga na jug, gdje je prekjučer kod uporišta Siemikowce zarobljeno 50 časnika i 6000 vojnika. Objed kod Rehwalda. Poslijepodne bridž s Handlom, Rehwaldom i Kapretzom. Bugari su u Nišu.

nedjelja, 7. studenog, tijekom noći snijeg, bijeli krovovi, ali bez smrzavanja, zbog čega je sve raskvašeno, vjetrovito, povremeno snijeg, vlažno i hladno

Tijekom noći ophodnja lovačkih sat. u Seredny Haju, ali bez učinka. Južno od bojišnice 48. pp. poljska je straža otkrila 9 vojnika ruske 13. i 15. pp. U 8,20 u pratnji Kapretza pješice do položaja 72. pp. Obilazak položaja I. b., sk. Kaiser. Objed kod 72. pp. Zapovijed zo. II. armije: do 12. studenog evakuacija crte na Seretu, odnosno civilnog stanovništva na našoj bojišnici uključujući i naselja Horodyszcze, Reniów i Zalośce. Sumnja u špijunažu. Satnik Szelestey (IV. b. 71. pp. u sastavu 33. pješačke d.) javlja da je b. tijekom boravka na otvorenim položajima trpjela i fizički i moralno. Molba upućena zozb. za smjenu od strane 36. domobranske pp.

ponedjeljak, 8. studenog, sunčano, slab vjetar, ugodno i toplo

U 8 h u pratnji Wittasa pješice obilazak novih uporišta sjeverozapadno od položaja Mszaniec, te putom i 2. bt. 5. teškog haubičkog sklopa zajedno sa stajama husarske p. (puk. Vécsey s 4 ko.), koja je danas stigla na crtu Nesterówce – Nosowce. Drugi ko. 12. husarske p. prebačen je iz uporišta Nosowce u Horodyszcze. Zapovijed zo. 4. zb.: 36. domobranska pp. sutra će biti prebačena u sastav 33. pješačke d. u Seretec. Hvala bogu! Dolazak IV. b. 71. pp. Preustroj divizijske pričuve: IV. b. 71. pp. odlazi na kotu 339, ½ b. 71. pp. s kote 339 u uporište 72. pp., 3. sat. XI. poljske lovačke b. napušta uporište 71. pp. i prebacuje se u Mszaniec (gdje se nalazi i 1 sat. 48. pp.), a 4. sat. XI. poljske lovačke iz uporišta Horodyszcze odlazi na

položaj Obarzańce. Divizijska pričuva time raspolaže s 9 sat. (4 sat. 71. pp. imaju samo 110-120 vojnika).

utorak, 9. studenog, toplo, djelomično sunčano, bez vjetra

U 9 h vožnja u Mszaniec sa zkzb. Schmidtom, odakle pješice u obilazak položaja 48. pp. i XI. poljske lovačke. Objed kod 71. pp. Smjena 36. domobranske pp. i IV. b. 71. pp. Žešća ruska topovska paljba tijekom posljednjih dana. Evakuacija civilnog stanovništva produžena je do 18. studenog, osim za Załośće (kod stanovništva utvrđene su uši). U požaru je izgorjela 1 zgrada zod.

srijeda, 10. studenog, jaki noćni mraz, tijekom dana vedro, toplo, navečer sunčano

Od ½ 9 h – ½ 12 h pješice obilazak kote 339, IV. b. 71. pp. (sk. Szelestey), te obrambene (plave) crte bojišnice prema Mszaniecu. Veća aktivnost radova na ruskim položajima i povremeno otvaranje paljbe na cijelu bojišnicu 4. zb. Možda će Rusi odustati od daljnjeg djelovanja, te pojačavaju svoje položaje do proljeća itd. Srpski se pohod tako brzo približava svom kraju da se više ne može govoriti o namjernom vezivanju naših snaga.

četvrtak, 11. studenog, oblačno i maglovito, bez mraza, od 18 h kiša

Uglavnom mir na bojišnici bez novih događanja. Zatrpavanje 2 pripadnika XI. poljske lovačke b. tijekom izgradnje zaklona sigurnih od bombi.

petak, 12. studenog, ujutro magla, od 9 h sunčano, tijekom cijelog dana vedro i toplo

Od 16 h do 2 h u noći tresla me groznica. Danas je prošlo 7 mjeseci od mog imenovanja zk. 14. pješačke d. Wittas je u 10 h trebao biti u zobz. (jučer je u Brodyju bio sastanak načelnika GS. zb.). Vratio se u ½ 11 h: Böhm-Ermolli s dr. B[ardolffom] sutra dolazi k nama. Pukovnik Hostasch je otputovao zbog bolesti. Poslijepodne bridž s Herrmannom, Rehwaldom i Kapretzom.

subota, 13. studenog, noćni mraz, vedar, topao dan, poslijepodne oblačno, navečer kiša

U 10,15 dolazak Böhm-Ermollija (automobilom). Doručak. Jahanje do ruba šume kod kote 344, a odatle nastavak puta pješice duž ruba šume do mosta. Obilazak lijevog krila mješovite b. 72. pp., a onda 48. pp. i XI. poljske lovačke b. do uporišta Handl i 71. pp. (2 sat.). Jahanje do zod., dolazak u 15,40. objed do 17 h. Böhm-Ermolli pun je pohvala, vrlo otvoren. Na Załośće je ispaljeno oko 80 zrna. Pala je Priština (netočna vijest!). Povratak puk. Zeidlera s bolovanja, ali još nismo razgovarali. Prey će preuzeti 27. pješačku br. Böhm-Ermolli: časnik za vezu Fürstenberg bio je u Beču. Burián[275] je potpuno siguran u Rumunjsku. U ožujku [19156?], kada je njegov sin preuzeo (…) ratnu opremu, već je bilo prekasno.

nedjelja, 14. studenog, naizmjence sunčano i oblačno, kiša, toplo

Prijepodne dolazak Zeidlera. Potpukovnik Panos, načelnik GS. 32. pješačke d., objedovao je kod nas. Mir na bojišnici, tek povremeno topovska paljba. Od prije 3 dana pred na-

[275] Burián von Rajecz, Stephan (István), grof (16. siječanj 1852. Stupava (Slovačka) – 20. listopad Beč), austrougarski državnik. Na dužnosti austrougarskog ministra vanjskih poslova zamijenio je grofa Leopolda Berchtolda 13. siječnja 1915. Nakon što je u prosincu 1916. smijenjen (nakon smrti kralja Franje Josipa novi ministar vanjskih poslova postao je grof Ottokar Czernin), imenovan je ministrom financija, ali u travnju 1918. ponovo preuzima dužnost ministra vanjskih poslova (do 24. listopada 1918.) („Burian von Rajecz Stefan Graf", Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1850, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 129, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/129.pdf; „Burián von Rajecz, Stephan Graf", Neue Deutsche Biographie, Band 3, Duncker & Humblot, Berlin 1957, 52. http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016319/images/index.html?seite=68; „Burián-Rajecz, Stephan Graf, http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Burián-Rajecz,_Stephan_Graf; „Burian", http://www.oocities.org/veldes1/burian.html; „Burian", http://www.firstworldwar.com/bio/burian.htm; Stephan Burián", http://de.wikipedia.org/wiki/Stephan_Buri%C3%A1n).

šim desnim krilo ponovo stoji 24. umjesto 305. ugarske domobranske pp. Zapovijed: sutra obilazak zka. desnog krila i 32. pješačke d. Tijekom noći bit će raspoređena posljednje postrojbe, 3 b. i (…) 424.

ponedjeljak, 15. studenog, vedro, sunčano jutro, a nakon toga naoblačenje, navečer kiša

Tijekom noći na bojišnici 72. pp. zarobljena su 2 Rusa (kadeti): prekjučer je ruska 63. pp. smijenila rusku 14. pp. U 9,55 dolazak njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija s dr. B[ardolffom]. Doručak, a nakon toga jahanje do položaja 71. pp. Dolazak na kotu 381 u ¾ 12 h. Obilazak sjevernih položaja do 13,15. Doručak kod 72. pp., a ručak kod 1. bt. 5. poljskog haubičkog sklopa (sk. Kodar).

utorak, 16. studenog, cijeli dan oblačno, vla²no i hladno

Jučer su na boji nici 72. pp. zarobljeni Rusi (pobjegli su ratni zarobljenici). Zapovijed o udjelbi doknadnih b., koje 19. studenog dolaze k nama. Istovremeno objava: XVII. doknadna b. pripravna je za pokret 20. studenog. Nove pričuve zb.: 65. pje ačka br. s 19., 23. i 27. pp. te 36. domobranskom pp. i XIX. poljskom lovačkom b. Husarski ko. Herzig udijeljen je k. skupini Vécsey. Izmjene kod nas: uslijed veźeg brojnog stanja, kod 48. pp. ustrojavaju se 3 sat., kod 71. pp. 1 sat., kod 72. pp. 2 sat. i kod XI. poljske lovačke b. 1 sat. (6. sat.). Nova pričuva: 2 sat. 71. pp. pri zop. 72. pp. (a njezine su 2 sat. pričuva pp.), IV. b. 71. pp. na koti 339, te 2 sat. u Mszaniecu: 48. pp. (1 sat. 48. pp. pričuva je br.); sat. Luksch XI. poljske lovačke b. zamijenit źe ugarsku domobransku pje ačku d. kod Groble. Dvije sat. XI. poljske lovačke b. divizijska su pričuva na polo²aju Horodyszcze, to znači da divizijska pričuva raspola²e s 10 sat.

srijeda, 17. studenog, prijepodne ju²ni vjetar, koji je u podne pre ao u istočnjak, gusti snijeg veź je u 14 h sve pokrio

U 9 h jahanje do upori ta Horodyszcze, gdje se nalazi 1. poljska top. bt. 14. topp., a nakon toga obilazak polo²aja na desnoj obali Sereta. U 12 h u dvorcu Horodyszcze objed s ppuk. Herrmannom, Zeidlerom, Kapretzom, Herzigom, ksk. (…), por. grofom Bethlenom i por. Mayerom, (…) 21. dragunske p., te časnikom za vezu top. brigadira njemačke 3. gardijske d. Povratak kolima u ¾ 15 h tijekom snježne oluje. Navečer kupanje u novom kupalištu.

četvrtak, 18. studenog, tijekom cijele noći snježna oluja, ujutro oko 30 cm snijega, koji je i tijekom dana skoro neprekidno padao, povremeno gušće, povremeno rjeđe, a budući da nije bilo hladno, ispod snijega sve se raskvasilo

Posvuda zatišje. I saveznici i neprijatelji izbacivali su snijeg iz rovova. Uočen je pokret ruskih d. s Uszerowe Góre i sa sjeveroistoka prema našoj bojišnici. Zarobljenici: ruski 6. zb. trebao bi biti smijenjen i upućen u Odesu. Najava obilaska pruskog inženjerijskog puk. Tillmanna u pratnji pob. natpor. Schultza svih utvrđenih položaja II. armije (početak: bojišnica 14. pješačke d.). Zbog snijega poštansko se vozilo danas probilo samo do Podkamieńa, a odatle je nastavilo kolima. Umjesto u 11 h podjela pošte u ½ 20 h. Nijedne novine nisu dostavljene. Prijepodne posjet stomatologu. Dolazak 1 poljske haubičke bt. 32. poljske topp. (preustroj u topp., uskoro promjena oruđa) umjesto bt. 51. ugarske domobranske pješačke d. Trebalo bi ju negdje postaviti.

petak, 19. studenog, i dalje snijeg, ali nije hladno

U 10 h dolazak doknadnih b. 48., 71. i 72. pp. na kotu 357, odmor od sat vremena. U 11 h dolazak zkp.: sk. Karla (48. pp.), Adasiewicza (71. pp.) i zk. 72. pp. --- Dolazak i polj-

skih kuhinja 48. pp., zbog čega su b. 71. i 72. otišle u 14 h, a 38. pp. u 15 h. Smotra, uglavnom mladi ljudi, a kod 71. pp. i niski rastom.

subota, 20. studenog, mjestimice snijeg, nije hladno
Nije se ništa posebno dogodilo.

nedjelja, 21. studenog, mraz, prestanak snijega
Prey je određen za zk. pričuve zb. u Zalosću. U 9 h posjet. Treća gardijska d. potvrdila je da se pred njezinom bojišnicom nalaze ruska 61., 62. i 66. pp. (16. d.), koje su morale stići iz okolice uporišta Nowy Aleksiniec. Poslijepodne bridž s Rehwaldom, Kaprezom i Schönbornom.

ponedjeljak, 22. studenog, hladno, maglovito, bez snijega
U 11 h dolazak pruskog inženjerijskog puk. Tillmanna s pob. natpor. Schultzom i opkoparskim puk. Refom pri zo. 4. zb. (Schimdt), te natpor. Prohaskom iz inženjerijskog stožera II. armije. Obilazak naših položaja. S Wittasom vožnja do XI. poljske lovačke b. i 48. pp. Povratak nakon 18 h. Objed. Doprema 5 dodatnih topova za 14. topp., zbog čega nas je napustila posljednja bt. sklopa Tóth (51. ugarska domobranska pješačka d.).

utorak, 23. studenog, ujutro -13°R, na Gontówi -14°, cijeli dan sunčano, ugodno, iako hladno
U ½ 9 h pješice do Wittasa i Blažega preko Wertelke u Obarzańce, obilazak položaja b. Meixner s Fritschem, a poslije i sa Zeidlerom. Preko kote 352 obilazak skloništa bt. Pokorny te odlazak na objed u zobr. Zeidler. Povratak u 15 h. Nikakvi bitni događaji. Mir na bojišnici.

srijeda, 24. studenog, sunčano, toplije od jučer, navečer snijeg
Danas ujutro odlazak ugarske domobranske bt. Poslijepodne bridž s Hohenloheom, Schönbornom i Kapretzom. Wittas je bio u Zalosću kod zozb.: Roszwadowski više nije zk. 43. domobranske pješačke d., umjesto njega Lieb. Dvadesetsedma doknadna b. bit će udijeljena tek krajem prosinca. Pad Mitrovice i Prištine.

četvrtak, 25. studenog, tijekom dana sunčano, ugodno, navečer slab snijeg
Zapovjednik zb. Schmidt obišao je položaje 71. pp. te je objedovao sa sinom (XI. poljska lovačka b.). U podne dolazak Willerdinga i boj. Hummera (doknadna br.) te povratak sk. Finschgera s odmora. Mir na bojišnici. Bez događaja. U odsječku njemačke 3. gardijske d. smjena postrojbi našeg susjeda 24. ugarske domobranske pp. od strane pruske XX. lovačke b. Milan je otišao na odmor.

petak, 26. studenog, ugodno, slab snijeg
Od ¾ 10 – 12 h poziranje slikaru Jarockom[276]. Dolazak švedskog novinskog izvjestitelja Nilsa Lago-Lindquista na putu prema položaju Horodyszcze. Bio je u Turskoj i na Soči. Protuaustrijsko raspoloženje u Rumunjskoj. Dvogodišnji rat na Sueskom kanalu. Podgora je u najtežem položaju od svih bojišta. Poslijepodne bridž s Kapretzom, Herrmannom, Rehwaldom i Sirkom. Nikakvih značajnih događaja. Kosovo Polje je u potpunosti naše.

[276] Jarocki, Władysław (1879. Podhajczykach (Ukrajina) – 1965. Krakov), poljski slikar („Władysław Jarocki”, http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Jarocki; http://www.culture.pl/baza-sztuki-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/eAN5/content/wladyslaw-jarocki).

subota, 27. studenog, prilično hladno, povremeno sunčano, navečer snijeg

Ujutro zapovijed zozb.: 14. pješačka d. preuzet će odsječak 6. pp. (32. pješačke d.), te će dobiti XIX. poljsku lovačku b., a b. Meixner 72. pp. određena je za pričuvu zb. u Mszaniecu (smjena tijekom današnje noći). Osim toga, odsječak 6. pp. preuzima i boj. Marx s b. Szelestey i ½ b. Bednář (sada divizijska pričuva), a XIX. poljska lovačka b. odsječke Obarźańce i Grobla. Zapovjednik odsječka umjesto Fritscha sada je Broser. Divizijska pričuva: 2 sat. XI. poljske lovačke b. pri zo. 72. pp., 1 sat. poljske lovačke b. na koti 339, te 2 sat. 48. pp. u Mszaniecu. Ishod: bojišnica je duža za oko 2 km, ali samo 5 sat. pričuve. Prijepodne su izdane sve zapovijedi. U ½ 15 h pješice s Wittasom do Wertelke. Kod (…) čekanje na poljsku lovačku b. U ¾ 16 h prolaz postrojbi, a povratak u ¾ 17 h.

nedjelja, 28. studenog, vrlo hladno, u podne -8°R, tijekom cijelog dana slab snijeg

U ½ 10 h dolazak Zeidlera. Dogovor o novom rasporedu. U ¾ 12 h vožnja automobilom do Zalosća, povratak u 15 h. Objed sa zkzb. Nakon jučerašnje smjene postrojbi, 32. pješačka d. potpuno je izvučena, a mi smo sada u doticaju s 33. pješačkom d. Šezdesetčetvrta pješačka br. (Grallert) prebačena je s 23. pp. u sastav 5. zb. Dvadesettreća i 76. pp. preuzimaju položaje 43. domobranske pješačke d., koja je isto tako potpuno izvučena (odlazak?). Pismo njegove preuzvišenosti Hazaija: rat će uskoro završiti. Povratak s odmora: Hohenberger i Blum. Njemački vojni bilten pohod u Srbiji proglasio je završenim.

ponedjeljak, 29. studenog, ujutro -15°R, cijeli dan sunčano, ali vrlo hladno

Jučer je top od 8 cm tipa M 75 (50 zrna) postavljen na zaklonjenom položaju XI. poljske lovačke b. (zamjena poljskog topa), a još je 1 takav prebačen na uporište na koti 347 (48. pp.), gdje se sada nalaze 2 oruđa. Još je 1 na visoravni Gontówi (predviđen za postavljanje). U novom odsječku Marx, 1 se oruđe već nalazi. Sedamdesetdruga pp. koristi betonske zaklonjene položaje 33. pješačke d. Natporučnik Hohenberger prekjučer je uočio dio postrojbi 26. domobranske pješačke d. tijekom željezničkog prijevoza iz Brodyja prema Lavovu.

utorak, 30. studenog, ujutro -17°R (kod Zeidlera -21°), u podne -4°, sunčano, hladni sjeverozapadnjak, navečer -10°R.

Prije objeda posjet Preyu, koji se prehladio. Tijekom noći s 27. na 28. studeni, u magli je napadnuto zo. pričuvne 62. pješačke d. Zapovjednik d. je zarobljen, glavnostožerni časnik i 3 časnika su mrtvi, a 2 su ranjena. Službeno, odgovornost za prepad snose lokalno stanovništvo i pobjegli ratni zarobljenici. Prey i sk. Hell: položaj Marx (odsječak 6. pp.) je u bijednom stanju, na nekoliko su mjesta nišani loše postavljeni, a st. udubine nemaju zaklone. Potrebni su opsežni radovi za njegovo uređenje. Molba boj. Sirka za smjenom, nakon što je riješena žalba u vezi Kapretza. Bugari su osvojili Prizren.

srijeda, 1. prosinca, ujutro -10°R, sunčano, slab vjetar, vedro, ugodno

U ½ 10 h s Wittasom vožnja saonicama do Bukowine i obilazak novih položaja Marx do zo. 72. pp., odakle povratak saonicama u 13 h. Slaba topovska paljba, inače mirno.

četvrtak, 2. prosinca, ujutro -6°R, u podne -4°R, kiša s toplim vjetrom, ali zbog hladnog tla, stvorila se poledica, navečer sunčano

Svečani objed povodom godišnjice ministarskog vijeća. Zeidler sa stožerom, Halper, Živković, Sirk, Kraus, Herrmann. Razgovor sa Sirkom o pritužbi na Kapretza. Poslijepodne bridž sa Zeidlerom, Herrmannom, Kapretzom i Sirkom. Slaba topovska paljba, inače zatišje na bojišnici. Veliki ratni plijen Bugara u Prizrenu, koji planiraju nastavak proboja prema Gjakovoj. Zaposjednuta je i Pljevlja.

petak, 3. prosinca, ujutro +2°R, prijepodne i navečer jugovina, tijekom dana naizmjence kiša i sunce, poslijepodne zapadnjak

Tijekom noći na našoj bojišnici prilično žestoka topovska paljba. Objed kod 48. pp. s Wittasom, Zeidlerom i stožerom. Matsvánszky se vratio s odmora: prema puk. Prónayu na istočnoj će nas bojišnici smijeniti Nijemci kako bi mi riješili Italiju. Zapovjedništvo armije o tome ne zna ništa. Navodno je željezni most preko Save kod Beograda već gotov. Wittas je prijepodne bio u Zalosću. Jučer dogovor sa zkzb. i načelnicima GS. u Brodyju o izvješću pruskog puk. Tillmanna o našim utvrđenim položajima. Uskoro sličan sastanak u Zalosću. Danas iznenadni pokret 51. ugarske domobranske pješačke d. prema Zloczówu. Odlazak? Šesta poljska top. bt. od 15 cm (stari tip) danas je u odsječku 27. pješačke br. Na položaje je postavljen teški haubički vod koji će biti u sastavu bt. Kodar. Zapovijed: ko. 51. ugarske domobranske pješačke d., koji je sada u sastavu 33. pješačke d., prijepodne odlazi i to u Brodek (½ pričuvnog ko. 11. husarske p., ksk. Frölich). U 15 h uočena je jaka ruska povorka (čiji je prolaz trajao oko sat vremena) na putu iz Gniezdiczna prema (…) , 6 sat. u pokretu sa sjevera prema Berezowici Maloj te 1 povorka (?) od Kobyle prema Gontówi. U 16 h iz Berezowice Male prema sjeveru pokret 4 sat. (smjena postrojbi?).

subota, 4. prosinca, tijekom noći slab mraz, u 9 h +2°R, slaba kiša, povremeno sunčano, toplo

Trojica zarobljenika s Gontówe: rusku 14. pp. smijenila je 16. pp. (Iwanczany). U 16 h u zozb. Dogovor: Willerding, Panos, Kreyčy, Hordt, Judex, Kaufmann. Primjedbe zoa. o utvrđenim položajima na izvješće puk. Tillmanna: nepostojanje štitnika za šrapnela (ostaju kod nas, ali uklonit će se „natkriveni prolazi“, a iskopati širi rovovi i vezni prolazi, te postaviti zakloni sigurni od bombaških napada i uporišta za zkzb. itd. s osmatračnicama). Osim toga, i topništvo je predaleko. Koje su to besmislice! I ostale primjedbe su u stilu „ljenčarenja postrojbi u st. rovovima!“ (usmjereno na 14. pješačku d.). Tillmann je pravi pametnjaković, kako ga je Marschall proročanski i nazvao. Na čemu se temelji pretpostavka da će Rusi krenuti u proljetni napad uz podršku velikog broja top. postrojbi? Povratak u ½ 19 h, a nakon toga u Horodyszcze (blagdan sv. Barbare), gdje sam i prenoćio. Bridž sa Zeidlerom, Herrmannom i Kapretzom.

nedjelja, 5. prosinca, tijekom noći slab mraz, tijekom dana sunčano, ali uz kratkotrajnu kišu i jaki južni vjetar

Žešća topovska paljba. Petorica zarobljenika (vojni bjegunci). U ½ 10 h s Wittasom iz uporišta Horodyszcze u Zarudie, odakle s Broserom obilazak položaja XIX. poljske lovačke b. Povratak preko Zeidlera u ¼ 13 h. Bugari i Nijemci su u Monastiru. Zapisnik s jučerašnjeg sastanka.

ponedjeljak, 6. prosinca, ujutro -2°, tijekom dana zatopljenje, navečer slaba kiša, toplo

Objed kod Willerdinga u Domu (…). Tijekom dana slaba topovska paljba. Poslijepodne bridž s Kapretzom i Rehwaldom kod Preya, a nakon toga večera. Vijest o potopljenim brodovima kod San Giovannija di Medue od strane „Novare“ i „Warasdinera“.

utorak, 7. prosinca, ujutro -2°R, mraz, južni vjetar

U podne dogovor sa zk. postrojbi o izmjenama u izgradnji utvrđenih položaja. Objed kod nas. Poslijepodne bridž sa Zeidlerom, Preyem i Herrmannom.

srijeda, 8. prosinca, tijekom noći slab mraz, jutarnja magla, toplo, slab vjetar

Poslijepodne obilazak 6. poljske top. bt. od 15 cm (1. poljska topp.). Poljske haubičke bt. odlaze u Zloczow, sutra 1., a 12. prosinca i 2. (promjena naoružanja). Na položajima 5. haubičkog sklopa izmjenjivat će se tijekom njihovog odsustva bt. 32. poljske topbr. Dana 5.

prosinca kod Vlore je uočena manja talijanska krstarica. Potopljena je i podmornica. Peti je prosinac za Italiju bio nesretan!

četvrtak, 9. prosinca, tijekom noći povremeno kiša, tijekom dana vedro, bez mraza

Prva haubička bt. 5. haubičkog sklopa otišla je u Zborów radi izmjene naoružanja, a 2. odlazi nakon njezinog povratka za oko 6 dana. Podmornica u Drimskom zaljevu odvukla je albanske motorne jedrenjake sa srpskim izbjeglicama i 4 topa u Kotor. Wittas je jučer bio u zozb.: odlazak 2. zb. Šestog prosinca car Wilhelm bio je u Lavovu (i Böhm-Ermolli s Matsvánszkym), a 7. prosinca u Zborówu kod Marschalla (smotra), a nakon toga otputovao je preko Lublina Varšavu. Poslijepodne bridž s Preyem, Kapretzom i Schönbornom.

petak, 10. prosinca, ujutro -2°, mraz, od 10 h snijeg do poslijepodneva, navečer nije bilo mraza

U 9 h vožnja do Mszanieca i obilazak položaja 48. pp. od lijevog krila do dubinske crte jugoistočno od Mszanieca. U 14 h povratak Rippera i Löwenthala s odmora i odlazak Rehwalda i Buzarova. Ruski vojni bjegunci tvrde da su od 5. prosinca zaustavljene dostava pošte i doprema novina preko Švedske te (…) putnički promet. Rusija ipak nešto planira? Ripper: promjene u austrijskom ministarskom vijeću i posjet njemačkog cara potvrđuju gospodarski sporazum! Spitzmüller[277] je s time navodno poputno suglasan i to smatra jedinom mogućnošću u budućnosti. To bi za nas moglo značiti veliku prednost, iako bi se na početku mogli suočiti s velikim gospodarskim krizama. Ipak, s vremenom postali bismo potpuno ovisni o Njemačkoj, ali možda to ipak nije tako velika nesreća. Govor Juliusa Andrássyja[278] pred parlamentom sadrži slične prijedloge, ali uz mogućnost uporabe vojne sile. Mi, tj. kralj Franjo Josip I., radikalno smo se odrekli nekih tradicija već 1866., zašto ne i sada?

subota, 11. prosinca, tijekom noći nije bilo mraza, prijepodne kiša, poslijepodne sunčano, sve potpuno mokro

Ništa bitno. Poslijepodne bridž s Ripperom, Preyem i Kapretzom.

nedjelja, 12. prosinca, bez mraza, ujutro magla, nakon toga sunčano

Žešća topovska paljba. Odlazak Handel-Mazzettija na odmor. Poslijepodne bridž u stožeru 27. pješačke br.

ponedjeljak, 13. prosinca, zapadnjak, oblačno i kišovito, navečer snijeg

U ½ 11 h obilazak zaklona i radova na položaju b. Meixner (sk.). Na povratku obilazak izgradnje baraka na koti 347 i ruskih zarobljenika. U 15 h 1. poljska haubička bt. 5. haubičkog sklopa stigla je radi promjena u naoružanju, a 32. poljska topbr. odlazi u Olejów iz

---

[277] Spitzmüller-Hamersbach, Alexander von und zu, barun (12. lipanj Beč. – 5. rujna 1953. Velden am Wörther See), austrougarski pravnik, gospodarstvenik i državnik. Godine 1915-1916. imenovan je austrijskim ministrom trgovine, 1916-1917. austrijskim ministrom financija te od rujna do studenog 1918. posljednjim austrougarskim (zajedničkim) ministrom financija (*Wiener Zeitung*, Nr. 259/9. November 1918, 1, http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz&datum=19181109&seite=1&zoom=2; „Spitzmüller Alexander", http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Spitzmüller,_Alexander; „Alexander Spitzmüller", http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Spitzm%C3%BCller).

[278] Andrássy, Gyula (Julius), grof (30. lipanj Trebišov (Slovačka) – 11. lipanj 1929. Budimpešta), austrougarski političar. Nakon što je 1906-1910. bio ugarski ministar unutarnjih poslova, prešao je u opoziciju (Ugarski sabor). Osim toga, bio je posljednji austrougarski (zajednički) ministar vanjskih poslova (24. listopad – 1. studeni 1918.) („Andrássy, Julisu Gyula der Jüngere, Graf", Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 21. http://www.biographien.ac.at/oebl_1/21.pdf; *Wiener Zeitung*, Nr. 260, 10. November 1918, 1, Amtlicher Teil, http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz&datum=19181110&seite=1&zoom=2; „Andrássy, Julius Gyula der Jüngere, Graf", http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Andrássy,_Julius_Gyula_der_Jüngere,_Graf; Graf Gyula Andrassy von Csik-Szent-Király und Kraszna Horka, http://www.oocities.org/veldes1/andrassy.html; „Gyula Andrássy der Jüngere", http://de.wikipedia.org/wiki/Gyula_Andr%C3%A1ssy_der_J%C3%BCngere).

istog razloga. Rusi evakuiraju naselja na svom području. Stanovnici sela Jankowce pobjegli su k nama. Pet vojnih bjegunaca: u Rusiji je revolucija, a o nemirima izvješćuje i *Pester Lloyd*. Možda zbog toga povlačenje postrojbi iz Besarabije i imenovanje Kuropatkina[279] glavnim guvernerom (…). Vojni bilten: na srpskom tlu nema više nijednog slobodnog Engleza ili Francuza.

utorak, 14. prosinca, tijekom noći slab mraz, prijepodne mraz, poslijepodne vedro i toplo, mjesečina

Ništa značajno. Poslijepodne bridž s Ripperom, Preyem i Kapretzom. Bijeg 2 vojnika 71. pp. (…).

srijeda, 15. prosinca, -5°R tijekom cijelog dana, sunčano

Bijeg 1 ruskog topnika i 1 civila s vojnim konjima iz Ihrowice preko majura Kalinke i šume prema uporištu Zarudżie. Vojni bilten: Bugari su oko 93.000 Francuza i 87.000 Engleza protjerali na grčku granicu. Armija Pflanzer navodno je dobila pojačanja (26. domobranska pješačka d. i 51. ugarska domobranska pješačka d.? strah od Rusa u Besarabiji?). Minobacači od 30,5 cm preko Žepča u Bosnu. Kotor – Lovćen?

četvrtak, 16. prosinca, ujutro -4°R, sunčano, a onda oblačno, poslijepodne topao vjetar, navečer jugovina

Potpuni mir. Poslijepodne bridž s Ripperom, Zeidlerom i Matsvánszkym.

petak, 17. prosinca, tijekom noći kiša, tijekom dana magla i rosa, iznad nule

U ½ 9 h vožnja do 71. pp., obilazak položaja, povratak u 12 h. Vrlo miran dan. Poslijepodne bridž s Ripperom, Preyem i Matsvánszkym.

subota, 18. prosinca, magla, oblačno, poslijepodne kratkotrajno sunčano razdoblje, iznad nule

Poslijepodne 2. poljska haubička bt. 5. haubičkog sklopa s boj. Krausom vratila se s promjene naoružanja u Zloczówu. S njome dolazak i 1 kadeta (sin generala konjaništva Rummera). Satnik Dragoilov (Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice) obišao je položaje 71. i 71. pp. i ovdje je prenoćio. Poslijepodne smo dugo razgovarali. Odlazak Wittasa na odmor i povratak Milana.

nedjelja, 19. prosinca, sunčano, vrlo toplo

Prijepodne preko Wertelke obilazak radova kod mosta preko Sereta. Povratak s bojnim vo. 48. pp. Rusi su danas prilično pucali (carev imendan), osobito prema odsječku Marx i 72. pp. Dvojica vojnih bjegunaca X. opkoparske b.: ruska pošta slobodno se doprema od prije 2 dana. Novinske vijesti: u Moskvi velike ulične demonstracije za mir. Petrograd: u Rusiji su teškoće u opskrbi prehrambenim namirnicama veće su od ratnih interesa? Tendenciozne vijesti? Pripreme javnosti i inozemstva na objavu mirovnih planova vlade? Poslijepodne bridž s Preyem, Kapretzom i Ripperom.

ponedjeljak, 20. prosinca, od oko 5 h snijeg, koji je padao skoro cijeli dan, smrzavanje, -1°R

Otkazan obilazak odsječka Marx. Miran dan. Poslijepodne bridž kod Preya s Ripperom i Kapretzom.

---

[279] Vidjeti Dnevnik 1904-1905. – Rusko-japanski rat, bilj. ---. Tijekom Prvog svjetskog rata, u prosincu 1915. preuzeo je zapovjedništvo grenadirskog zbora, a u siječnju V. armije. U veljači 1916. imenovan je zapovjednikom Sjeverne bojišnice, a u srpnju je kao vrhovni zapovjednik (glavni guverner Vojnog okruga Turkestan) prebačen u Turkestan.

utorak, 21. prosinca, ujutro -4°, napadalo je oko 30 cm snijega, tijekom dana još slab snijeg, puni mjesec

Prijepodne obilazak 2. poljske haubičke bt. 14. topp. Dolazak strojničkog odjela 71. pp. Povratak Horvátha s odmora. Zapovijed: sutra udjelba doknadne b. Od prekobrojnih vojnika (novaka, nespremnih i ostalih), ustrojit će se pričuvne postrojbe (nakon obuke). Predviđene udjelbe: 10. veljače, 20. ožujka i 30. travnja, tj. u okviru 4 mjeseca samo 3 doknadne b. Turci su jučer na poluotoku Galipolje krenuli u napad te su otjerali neprijatelja kod Ari Buruna i Anaforte.

srijeda, 22. prosinca, ujutro -7°, navečer -10 (na otvorenom -16°R), sunčano, vedro, ali hladno

U 9 h sastanak s pob. p. o udjelbi doknadne b. Trajno se ustrojavaju: 4 b. 71. pp. (kao i do sada) + pričuvna b. (oko 700 vojnika) na koti 347; 2 dodatne sat. 72. pp. (što znači ukupno 4 b., ali bez pričuve), te 4 b. 48. pp. (1 nova sat.) + 1 pričuvna sat. (250 vojnika); 6 sat. XI. poljska lovačka b. (kao i do sada) + pričuvna sat. (200 vojnika). Devetnaesta poljska lovačka b. popunit će svoje 4 sat. i ustrojiti 1 pričuvnu (158 vojnika). Kod nas na objedu bio je Hohenlohe. Poslijepodne bridž s njim, Ripperom i Herrmannom. Vojni bilten: turski je napad počeo u noći s 18. na 19. prosinac.

četvrtak, 23. prosinca, ujutro -10°, slab snijeg, oblačno

Prijepodne posjet njegove preuzvišenosti Schmidta u pratnji Merizzija. U 15 h obilazak skloništa pričuvne b. 71. pp. Miran dan.

petak, 24. prosinca, ujutro -10°, oblačno, hladno

Miran dan. Na bojišnici 33. pješačke d. navodno je ruska 208. pp. carske narodne vojske smijenila 1 b. ruske 133. pp. (izjave zarobljenika). Poslijepodne bridž sa Zeidlerom, Ripperom i Matsvánszkym. U 19 h večera pod božićnim drvcem. Ovdje je i stožer br. Darivanje (preko glasnika sa Sereta u organizaciji ppuk. Herrmanna). Tombola. Saonice 2. sat. IX. opkoparske b.

subota, 25. prosinca, iznad nule, oblačno, povremeno kiša, jugovina

Ponovo mir na bojišnici. Na večeri zk. postrojbi. Poslijepodne bridž s Preyem, Herrmannom i Sirkom. Navečer zapovijed: zo. 33. pješačke d. umjesto genboj. Mihaljevića preuzet će do povratka Hordta s odmora genboj. Horváth.

nedjelja, 26. prosinca, jugovina, povremeno kiša

Miran dan. Objed u zozb. s (…). Bridž. Garnier je vrlo uznemiren zbog pokreta Bothmerove Južne armije.

ponedjeljak, 27. prosinca, jugovina, povremeno kiša

U podne dolazak ksk. baruna Prohaszke. Hipnotizer. Proročanstva. U ožujku primirje i mir 10. – 16. ožujka. Kralj ga neće doživjeti. Nijemci neće biti prebačena na Sueski kanal. Objave zozb.: danas ruski napad kod Zaleszczykije na širini od 50 km, ali zaustavljeno. Nužan je oprez, jer zarobljenici najavljuju da će se i 28. prosinca nešto dogoditi.

utorak, 28. prosinca, travanjsko vrijeme: ujutro sunčano, a onda oblačno s kišom, od 19 h oluja, a u 21 h kiša, iznad nule

Miran dan. Na bojišnici 71. pp. 1 ruski bjegunac ruske 61. pp. u sastavu 14. d., čije su 2 b. stigle iz Strusówa (južno od Ternopilja) i koje su smijenile rusku 13. pp. U odsječku 72. pp. prebjeg ruske 209. p. carske narodne vojske, koja bi se prema izjavi ranije navedenog bje-

gunca trebala nalaziti sjeverno od 61. pp. Čini se da će ruska 4. d. biti izvučena (ili se to već dogodilo). Zapovijed zo. II. armije: nijedan viši zk. nema ovlasti da naredi povlačenje. Djetinjasto i smiješno.

srijeda, 29. prosinca, iznad nule, skoro cijeli dan slaba kiša

Mirno. Veći broj vojnih bjegunaca daju iste izjave: ruska 4. d. izvučena je prije 4-5 dana i smijenjena postrojbama ruske 50. pp. (Gontówa) i 51. pp. (bojišnica naše 71. pp.), a između njih dio je postrojbi ruske 209. p. carske narodne vojske. Na bojišnici 48. pp. i XIX. poljske lovačke b. situacija je nejasna. Zapovijed zozb. o napadu u šumi Seredny Haj. Zbor Hofmann danas je napala finska 3. st. d. Iza napadača unakrsna paljba. Šesto zarobljenika, 9 poginulih i ranjenih. Miran dan.

četvrtak, 30. prosinca, cijeli dan oblačno, povremeno kiša, iznad nule

U 8 h obilazak vozilom lijevog krila 71. pp., a nakon toga položaja 72. pp. i odsječka Marx. Na bojišnici 72. pp. velika pustošenja. Izabrani su položaji gdje će ostati šrapnelski štitnici. Danas ujutro odlazak u Zborów zo. 31. pješačke d., 70. pp., 86. pješačke br., 1 poljske haubičke bt. 32. poljske topbr. i 1 poljske top. bt. 11. poljskog top. sklopa te ¼ pričuve ko. 11. husarske p. Zadaću 32. poljske topbr. preuzet će jedna druga bt. Izmjena naših planiranih promjena u rasporedu postrojbi (1 haubica 32. topbr. odlazi na kotu 339): 1. poljska haubička bt. 14. topp. izdvojit će 1 vod za Obarzańce (tijekom današnje noći), a 2 voda bit će prebačena na kotu 339, odakle će moći djelovati i u pravcu Gontówe. Vod Szurmay preuzima položaj 1. bt. 14. topp., a bt. Kodar danas je vježbala na bojišnici 48. pp. U 21 h objava zozb.: neprijatelj je pred bojišnicu zb. Hofmann postavio teško topništvo, možda napad 31. prosinca. Isto pokušava i kod nas. Tridesettreća pješačka d. mora biti pripravna. Prebacivanje 2. poljske top. bt. 11. poljskog top. sklopa, a možda i poljske haubičke bt. 32. topbr. U posljednjem slučaju na ovaj bi položaj onda bila prebačena 1(2.) bt. 14. teškog haubičkog sklopa. Odustalo se od planiranog prebacivanja top. postrojbi.

petak, 31. prosinca, -3°R, smrzavanje, oblačno

U 8 h vožnja kolima u Mszaniec, a onda sa Zeidlerom do položaja 48. pp. i XIX. poljske lovačke b. uz zgradu škole u naselju Zarudžie. Povratak u 15 h. Napadi kod Burkanówa. Zarobljenik ruske 209. p. carske narodne vojske: narednik (…) je najavio napad za 30. Doček Nove godine, a prije toga bridž sa Zeidlerom, Ripperom i Preyem, objed, tombola, a onda opet bridž. Govor u ponoć. Budan do 2 h. Slabija ruska topovska paljba.

Dana 10. travnja 1915. navečer u kupeu vlaka kod mene 392 K. (nabava oko 150, (…) 700 K.); 24. travnja 1915. troškovi putovanja do armijske bojišnice 106,52; 30. travnja 1915. vojna plaća (1168 + 30 pristojba za prtljagu + 744 ratni dodatak = 1942; osiguranje za smještaj 15,68) = 1962,32; 30. travnja 1915 Schellhammeru & Schatteri proslijeđeno 2000 K., kod mene 371,10 (izdatak od 10. travnja = 53,72); 30. svibnja 1915. vojna plaća (1168 + 30 pristojba za prtljagu + 720 ratni dodatak; 15,68 osiguranje za smještaj – 8 (…)) = 1894,32; 30. svibnja 1915. proslijeđeno Schellhammeru & Schatteri 2000 K. – kod mene: 161.66 (izdatak svibanj 376 + 50 za cigarete); 1. srpnja 1915 vojna plaća: 1168 + pristojba za prtljagu 30 + ratni dodatak 744; pristojba za osiguranje smještaja – 15,68 = 1926.32, a 1800 proslijeđeno Schellhammeru, 100 Mici, Blazinčiću 50, za pretplatu *Pester Lloyda* 2 K., ukupno 1923, izdatak u srpnju 74,57; kod mene 90,25.

Dodaci za sluge: Dániel (mjesečno 20 K.) do uključujući veljaču; András (mjesečno 10 K.) do uključujući prosinac. Dana 4. lipnja Dániel 20 K., Gábor 10 K.,(…) 10 K.

Dnevnik 1916.

subota, 1. siječnja, skoro cijeli dan -3°, bez vjetra, oblačno

Nikakvih događanja. U ½ (…) h večera sa zkzb. Schmidtom u pratnji Merizzija i grofa Garniera. Posvuda mir. Razgovor s Garnierom: Rusi su na uskoj bojišnici okupili protiv zb. Arz 7 d. Napad na mostobran Burkanów. (…) Načelnik GS. zb. Marschall očekuje iznenađenje. Garnier je mišljenja da će Rusija zbog Rumunjske krenuti u napad (zbog toga pravac prema granici), ili će poduzeti posljednji pokušaj i pokazati saveznicima da dalje od toga ne može. Tamo su od naših postrojbi 51. ugarska i 43. domobranska pješačka d. (25. prosinca šaputanja tijekom večere u sjedištu zozb.; II. armija nije pozvala Marschalla zbog nepripremljenih skloništa i zaklona). Garnier se bezuvjetno protivi svakom daljnjem širenju bojišnice (slabljenje postrojbi), te tvrdi da je 33. pješačku d. (kako bi se konačno oporavila) smijenila 32. pješačka d. Osim toga, naše električne zapreke smatra preskupim (trošak samo 5. zb. iznosi 1.700.000 K.). Marschall je odbio. Nakon teške borbe, konačno su na sastanku s Tillmannom i Broschom utvrđeni novi načini gradnje utvrđenih položaja. Garnier je nedavno razgovarao s genboj. (…) (časnik za vezu u Teschenu[280]). Nemamo više svježih snaga za napad ni protiv Francuske niti Italije ili protiv Rusije. Zbog toga otvaranje novih bojišnica (Solun, Galipolje, Suez) nije nepoželjno. Iako možda trenutno i nije u planu novi napad kod Soluna. Navečer zozb.: ujutro napad. Pripravnost.

nedjelja, 2. siječnja, -2°, vjetar, od 15 h slab snijeg

Naravno da je ruski napad izostao. Najveći mir. Druga bt. 5. poljskog haubičkog sklopa preuzela je položaj 2. bt. 2. poljskog haubičkog sklopa južno od Milna.

ponedjeljak, 3. siječnja, noćni mraz, ujutro +2°R, sunčano, u 20,30 snijeg

Mirno na bojišnici. Dolazak Horvátha iz Blicha u 11 h. Preuzeo je zo. 27. pješačke br. U podne dolazak Töröka i Takátsa. Bridž. U 17 h dolazak ksk. Bartholovicsa s 3. strojničkim odjelom: po 2 strojnice za 3 pričuvne skupine (upućen u Horodyszcze). Konjanički zb. Lehmann (2., 7. i ? k. d.) nalazi se kod Zloczówa. Druga k. d. bila je južno od Czartorzyska. Sarkotić (Bartholovicsev šogor) nema više nikakvih zapovjedničkih dužnosti. U strojničkom su odjelu od 6 strojnica samo 3 ispravne. Konji: šap.

utorak, 4. siječnja, vlažno i hladno, povremeno kiša, iznad nule

Žešća paljba. Trojica vojnih bjegunaca ruske 50. pp. iz okolice (…), što znači da je (½ ?) ruska 13. d. još uvijek pred nama. Jučer dojava VII. armije da je 13. d. na njihovoj bojišnici. Rehwald i sk. Sandner vratili su se s odmora. Bridž s Herrmannom, Kapretzom i Ripperom nakon objeda.

srijeda, 5. siječnja, cijeli je dan temperatura bila iznad nule, rijetki oblaci, od ½ 15 h slaba kiša, navečer snijeg

U ½ 9 h vožnja do 71. pp. Obilazak njezinog desnog krila i položaja XI. poljske lovačke b. Objed kod Preya. Povratak u 14 h. Vrlo miran dan.

četvrtak, 6. siječnja, iznad nule, oblačno, povremeno kiša i snijeg

Miran dan. U odsječku Marx zatrpano je 9 vojnika u skloništu: mrtvi (1 teško povrijeđen). Objed s Hohenloheom i Preyem te bridž s Ripperom. Povratak Matszvánszkyjeg s kraćeg odmora u Lavovu. Slabljenje ruskih napada na Pflanzerovoj bojišnici.

---

[280] Cieszyin/Český Těšín (Poljska, Češka)

petak, 7. siječnja, iznad nule, naizmjence snijeg i kiša, vjetar

Od 8 h do 9,15 njemačka topovska paljba kao odgovor na jučerašnju rusku. Od 11,30 do 16 h objed i bridž kod Zeidlera (Ripper, Herrmann). Jedan vod 1. bt. 14. poljske haubičke p. upućen je usprkos lošoj cesti u Obarzańce. Ruski je napad na mostobran Burkanów odbijen. Prema vojnom biltenu gubici Rusa tijekom novogodišnjeg napada iznosili su 50.000 vojnika. Predao sam molbu za odobrenje odmora. Buzarov se vratio s odmora. Učinak 14. pješačke d. pod mojim zo. na Złotoj Lipi u rujnu 1915. iznimno se poštuje. U vidu su velike kadrovske promjene: Böhm-Ermolli (?), Goglia, Martiny, ukupno oko 10 gen. Zapovjednikom II. armije trebao bi biti imenovan (…) (?). Novi pravilnik o vojnim plaćama. Preustroj topništva: 8 bt. u sastavu poljskih haubičkih p.; k. topništvo i haubice?! (…) Levnaić se vratio iz zozb. Glasine o predstojećem njemačkom napadu na Calais (?), Buzarov: napad na Italiju u veljači.

subota, 8. siječnja, iznad nule, do 11 h vedro, zapadnjak, oblaci i kiša, poslijepodne razvedravanje, navečer zvjezdano nebo

U ½ 11 h vožnja do V. b. 72. pp. (sk. Novaček). Obilazak skloništa. Od 16 h do 19 h Zalosće. Otvaranje kina. Zapovjednik zb.: časnik (zozb.), koji je odmor proveo u Berlinu, tvrdi da će u siječnju doći do napada na francuskom ratištu te da su turske postrojbe već stigle u Njemačku? I Garnier spominje napad. Navečer zapovijed: k. strojnički odjel ksk. Bartholovicsa ujutro odlazi u Radobin. Ukrcavanje u Zborówu. Isto je tako i 5. k. top. sklop upućen u odsječak 33. pješačke d. Vojni bilten: u borbama s armijom Pflanzer Rusi su pretrpjeli gubitak od 50.000 vojnika. Povratak Wittasa s odmora.

nedjelja, 9. siječnja, ujutro -3°, tijekom dana vedro, navečer ponovo mraz

Miran dan. Objed s Kapretzom. Bridž s Kapretzm, Ripperom i Herrmannom. U (…) 20,30 odlazak u zo. 5. zb. Tijekom noći planirano je prebacivanje 4 oruđa 1. bt. 14. poljske haubičke p. na kotu 339; vod Szurmay otišao je već tijekom noći (trebao je tek 12. siječnja) na položaj 1. bt. 14. poljske haubičke p. Jučer se urušilo skrovište 72. pp. na Gontówi. Četvorica vojnika izgubila su život. Jučer je od šapa uginuo već 5. konj 1. bt. 5. teškog haubičkog sklopa (Kodar).

ponedjeljak, 10. siječnja, mraz (i tijekom dana), povremeno sunčano, navečer zvjezdano nebo

Miran dan. Haubički je vod s visoravni Obarzańce uvježbavao paljbu na Mogilu, na što je rusko topništvo otvorilo paljbu na XIX. poljsku lovačku b. Satnik i vojni sudac Kappel vratio se iz 36. pješačke d. Brzojav: saveznici su napustili posljednji odsječak na poluotoku Galipolje (Seddil Bahr i Ari Burun). Odmor mi još nije odobren i ne mogu sutra otputovati. Opatija je ratno područje. Koja loša sreća. Salis-Seewis je od 29. prosinca guverner u Srbiji. Zapovjedništvo 19. zb. (Trollmann, Günste) nalazi se u Zeleniki. Zapovjednik 36. pješačke d. (Buczacz) je podmaršal Schreitter.

utorak, 11. siječnja, noćni mraz, oluja, tijekom dana stalno snijeg, zapadnjak, oko nule

Uglavnom mirno. Neprijatelj je ispalio oko 20 zrna (17 cm) na Mszaniec i poljsku top. bt. Odobrenje za odmor. Zaposjednuti su Lovćen i Berane. Poslijepodne bridž s Ripperom, Kapretzom i Matsvánszkyjem. Povratak sk. Sempa s bolovanja.

srijeda, 12. siječnja, sunčano, oko 11 h snijeg, ispod nule

U 9 h nakon primopredaje zo. i dogovora s Horváthom vožnja do Lavova. Objed s Matsvánszkyem od 12 do 13 h u Zloczówu u hotelu Kremer. Zapovjednik željezničke postaje, domobranski natpor.: otišla je 2. k. d., a 24. pješačka d. na putu je prema Pflanzeru (že-

ljeznički prijevoz). U ¾ 16 h dolazak u Lavov na kolodvor. U 18,20 nastavak putovanja preko Stryja u rezerviranom kupeu.

četvrtak, 13. siječnja, vedro, iznad nule, Ugarska skoro bez snijega, ali na Karpatima duboki snijeg

Miskolc. Ukrcaj ranjenog genboj. Tanárkyja. Dana 2. i 3. siječnja 51. ugarska domobranska pješačka d. sudjelovala je u protunapadu i pretrpjela je velike gubitke (…). Ostala je na 200 vojnika. Napad je zapovjedio Liposščak (41. ugarska domobranska pješačka d.) bez potrebne top. pripreme terena. Objed u vagonu restoranu s boj. 24. pp. (38. ugarska pješačka d.). Csanády je zaradio upalu pluća. Iza 14 h (s više od sata zakašnjenja) dolazak u Budimpeštu, ali brzi je vlak čekao (zbog priključka Beograd). Nastavak puta u s boj. Beckom (38. pp.) iz Ministarstva rata (10. odjel) u poštanskim kolima. Objed u vagonu restoranu s pučko-ustaškim inženjerom (Poljak) iz Mladenovaca (3. uskotračna željeznica). Dolazak u Beč u 19 h. Odmor do 30. siječnja

petak, 14. siječnja, vedro, vjetrovito

Prijepodne kod Bellmonda (bijesni na Teschen i gen., upoznat je i s mojim slučajem, ali ne spominje ništa od onoga o čemu je pričao Buzarov) i Höfera[281] (koji navodno ništa ne zna). Ništa o glavnima (Csanády je upitan Lütgendorf, Liposščak, Schenk, Weber, dakle njih 4 -5). Smekal, Habermann, Hordt. Pad Lovćena.

subota, 15. siječnja

Prijepodne Marterer – Auersperg.

nedjelja, 16. siječnja

Objed s Auerspergom. Ujutro sam obišao Fecske. Poslijepodne *Wiener Zeitung*: pad Cetinja. Ponuda za mir Crnoj Gori (…).

ponedjeljak, 17. siječnja

U 10 h stomatolog i nakon njega susret sa skupinom gen. topništva Benda (Greiner, Holmberg stariji, Freudenthaler, Halphen, Armbruster). Posjet njegovoj preuzvišenosti Kummeru[282] (Kralowetz). Službeno (Tisza na saboru): ponuda mira Crnoj Gori ako položi oružje.

Dodatak:

nedjelja, 30. siječnja

Odlazak iz Beča u 22,47 (Nordbahnhof). Zaseban kupe, susjed (…) viječnik Cwieklinscki (?) na putu prema Krakovu. Na kolodvoru podmaršal Dormus.

ponedjeljak, 31. siječnja, vedro, sunčano

U 19 h dolazak u Lavov. Doček: ksk. Matsvánszky. Nesreća s automobilom, Petöcz. Glavni stan hotel George. Večera u Imperialu s bračnim parom Matsvánszky i natpor. Weöresom (iz pričuvnog ko. 11. husarske p., posjet stomatologa u Lavovu).

---

[281] Höfer von Feldsturm, Franz, vitez (9. srpanj 1861. -22. lipanj 1918), austrougarski podmaršal i načelnik odjela u austrougarskom Ministarstvu rata (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 72, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130; http://weltkriege.at.Generalitaet).

[282] Kummer von Falkehnfehd, Heinrich, barun (22. travanj 1852. – 8. prosinac 1928), austrougarski general konjaništva, umirovljen je 1916. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 98, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

utorak, 1. veljače, sunčano, ispod nule

U kavani Avenue uzaludno sam u 8 h čekao na automobil. Podmaršal Claudius Czibulka i ppuk. Gállfy (72. pp.) ujutro su doručkovali s bračnim parom Matsvánszky u Georgeu. Konačno odlazak u 14 h. Kava u Zloczówu. U ¾ 19 h dolazak na položaj 14. pješačke d.

srijeda, 2. veljače, vedro, sunčano

Prijepodne odlazak u zozb. Izmjene tijekom odsustva: 1) 31. pješačka d. pričuva je na položaju Zalosće; 2) udijeljena nam je 1. k. bt. 1. k. top. sklopa (sk. Riedlechner, 7. k. d.) sjeverno od položaja 27. pješačke br. (konji su u lošem stanju); 3) odsječak središnje sat. Broser preuzeo je 1 ko. (pješaci) 12. husarske p., sks. von Morsey; 4) treća je teška haubička bt. (tek ustrojena, ali stari tip oruđa) 5. teškog haubičkog sklopa prebačena u odsječak 33. pješačke d. (mnogobrojne zapovijedi tehničke prirode na temelju iskustva s bojišnice u Besarabiji i isticanje važnosti 2. crte bojišnice); 5) veliki broj vojnih bjegunaca: 12 naših vojnika, premorenost!; 6) opskrbna je pristojba za pričuvu zozb. i zb. (d.) smanjena; 7) balon s pogonom na vrući zrak, koji je prema ruskom vojnom biltenu prizemljen u plamenu istočno od uporišta Zalosće, bio je natovaren lecima; 8) ruska 4. pješačka d. ponovo je na bojišnici: nakon odlaska carske narodne vojske (družina) (…), dok su prisutnost ruske 14. i 16. pp. potvrdili zarobljenici; 9) podmaršal Czibulka: izvučena je 31. pješačka d., a udijeljena mu je 7. k. d. kao smjena za kbr. Csécsi Nágy, br. Beneš te 1. pučko-ustašku br. (3 p.); 10) 4 sat. XI. poljske lovačke b. (sk. Gavrilović) pričuva su zb. na koti 347. Pričuvna b. 71. pp. nalazi se na koti 339.

četvrtak, 3. veljače, maglovito, ujutro -6°, u podne toplo, sunčano

U 8 h vožnja do skupine Broser. Radovi dobro napreduju. Poslijepodne na položaj 72. pp. (Gontówa) ispaljeno je 70 projektila. Teška paljba i na bojišnici 71. pp. Pogibija pričuvnog por. Schönfelda; ppuk. Gállfy imao je napadaj bjesnila. Objed: ppuk. Herrmann i Wellenkamp.

petak, 4. veljače, magla tijekom cijelog dana, - 4°

U 8 h vožnja do Ditkowaca preko Mszanieca. Obilazak položaja 48. pp. Radovi napreduju, osobito u odsječku Živković (ovaj ima upalu očne sluznice). U 21 h zapovijed: prebacivanje zo. i 3 b. 72. pp. u Blich, na kotu 347 i Nowosiółki (pričuva zb.); odsječak Marx (6 sat. 71. pp.) preuzet će 33. pješačka d. nakon 8. veljače. Pješački odred 12. husarske p. smijenit će 6. veljače pješački odred 6. husarske p.

subota, 5. veljače, magla tijekom cijelog dana, -2°

U 8 h obilazak položaja 71. pp. Mnogo je toga novoizgrađeno na 1., ali i na 2. crti bojišnice. Na povratku doručak s Preyem i Rehwaldom. Dogovor o smjenama, koje Rehwalda osobito teško pogađaju. Objed i bridž: Prey i Hohenlohe.

nedjelja, 6. veljače, - 4°, magla, oko 14 h kratko razvedravanje, sunčano

U ½ 10 h vožnja preko uporišta Horodyszcze do 1. sat. XIX. poljske lovačke b. Iskrcaj kod bt. Haustein. Broser, Bláha i sk. Ringer. Doticaj s pruskom pričuvom: gardijskim ulanima. Objed kod Halpera: Gallwitz s pob., sk. gardijskih lakih pješaka (teretna željeznica); ppuk. Wellenkamp s pob. ---- (XX. poljska lovačka b.) te domobranski sk. Wrede (posjednik iz Hannovera), zk. bt., Ripper, Zeidler, Kapretz itd. Prekrasna večera s glazbom (Čičerićev marš, u stilu bečke narodne glazbe). Nijemci su izvrsno raspoloženi. U 15 h povratak preko Horváthovog uporišta, koji je prehlađen. Dogovor o njegovom izvješću o zaustavljanju smjene postrojbi 72. pp., ali neću ga dalje proslijediti. Navečer bridž s Zeidlerom, Ripperom i Kapretzom. Zeidler (od prije nekoliko dana ponovo je kum (2. put)) je otputovao tijekom noći u Lavov, na ispiranje crijeva.

ponedjeljak, 7. veljače, ujutro -1°, a onda iznad nule, magla, sunčano od 13 h

U 8,15 obilazak skupine Marx (na odmoru, novi zk. sk. Macher) i 72. pp., a na povratku novih položaja 5. teškog haubičkog sklopa (sk. Kodar). Bitnice su do sada zbog šapa izgubile 18 konja. Moj zahtjev za barem 3 dana odmora zbog smjene postrojbi skupini Marx nije odobren. Ali zato je stigla zapovijed da lovci iz pričuve zb. još danas smijene desno krilo 71. pp. (skupina Maxim). Jučer je pješački odred ko. Mrazek preuzeo položaje skupine Morvay. Večera s Rehwaldom i Handlom. Glavni liječnik Löwenstein vratio se iz Kremsa[283] (tečaj o otrovnim plinovima). Poslijepodne je sa sjevera otvorena žestoka ruska topovska paljba na uporište Lysa Góra. Uzvrat: 9 naboja. Na večeri sk. Riedlechner (1. kbt. 1. k. top. sklopa).

utorak, 8. veljače, oblačno cijeli dan, ujutro slab snijeg, -1°, u podne +1,5°

Zapovijed o udjelbi doknadnih b. 10. veljače (48. i 71. pp.). Smjena skupine Marx od strane 19. pp. (rok 12. veljača), smjena 72. pp. (rok 14. veljača). Izdavanje zapovijedi. Smjene se moraju provesti tijekom dana, tj. 11. odnosno 13. veljače. Objed s Törökom i Maximom, čiju je b. jučer smijenila XI. poljska lovačka b. na koti 347. Nakon objeda izlaganje glavnog liječnika dr. Löwensteina o dimnim i plinskim zaštitnim maskama. Nakon toga bridž s Ripperom, Törökom i Matsvánszkyem. Zapovjednik zb. Schmidt prijepodne je obišao odsječak XIX. poljske lovačke p. Potpukovnik armijskog inženjerijskog stožera barun Prohaska bio je na položajima XI. poljske lovačke b. i 71. pp. Do mene je stigao u ¼ 12 h.

srijeda, 9. veljače, oblačno, iznad nule, vlaga, navečer topao južni i jugozapadni vjetar

Prijepodne obilazak položaja i staja 1. kbt. 1. k. top. sklopa i posjet Horváthu. Jučer je u šumi Seredny Haj jaka časnička ophodnja XIX. poljske lovačke b. naišla na isto tako jaku neprijateljsku postrojbu te se morala povući, pri čemu se izgubio svaki trag 1 sigurnosne ophodnje (1 vodnik i 3 lovca, zarobljeni?). Poslijepodne je stigao Kapretz, koji sutra putuje u Lavov u posjet supruzi. Večera kod zkzb. Schmidta, koji sutra odlazi na odmor: Lütgendorf, načelnik GS. boj. princ Hohenlohe, 1 boj. 69. pp. Poslije bridž: Lütgendorf, Hohenlohe, pričuvni ppuk. 12. ulanske p. Darányi. Povratak u 23,45.

četvrtak, 10. veljače, topao vjetar, prijepodne snijeg, a nakon toga slaba kiša, iznad nule

Danas udjelba XVIII. doknadne b. (48. i 71. pp.). Do položaja 71. pp. preko kote 347. Dolazak u 9 h. Upoznavanje časnika: sk. Martinetz. Obilazak skloništa, 71. pp. (sk. Maxim) i bojišnice (u ½ 10 h). Smotra uz glazbu. U 11 h kod Horvátha. S njime i Preyem dogovor o izmjenama u zapovjedničkoj strukturi. Horváth je planirao Preya ostaviti na dosadašnjem položaju te Hummelu prepustiti odsječak Gontówu, s čime nisam suglasan, jer pričuvna b. 72. pp. Piotrowski odlazi Rehwaldu, tako da bi u slučaju borbe (Piotrowski je stariji od Hummela) zk. lijevog krila bio Piotrowski. Ali budući da se radi o najugroženijem i najvažnijem položaju, tamo bi morao biti Pray. Prema tome: selidba zo. 71. pp., a ustroj odsječaka prema Preyevim prijedlozima. Odobreno je prebacivanje 1 sat. divizijske pričuve uz položaj zop. u šumi gdje se nalazio Gállfy. Tijekom noći Rusima je uspio proboj položaja 19. pješačke d. na cesti Ternopilj – Jezirzany. Oko 4 h protunapad 1 b. 70. pp. (32. pješačka d.). Ishod nepoznat. Još prije 3 dana naš je bilten objavio da se nešto slično dogodilo sjeverozapadno od Ternopilja, vjerojatno 19. pješačka d., ali i da su Rusi onda protjerani. Inače miran dan. Pollak piše, da je 57. pješačka d.. ((…) s lijevog krila armije Kövess), prebačena na oporavak i opskrbu u Novi Sad.

283 Češki Křemže.

petak, 11. veljače, mraz tijekom noći, rijetki oblaci, u podne +1°, navečer ponovo oblačno

Smjena je skupine Marx provedena (19. pp.). Odlazak zkzb. podmaršala Schmidta na odmor. Prijepodne šetnja do divizijskog dnevnog uporišta, gdje je u tijeku gradnja st. zaklona i skloništa sigurnih od bombi. Žešća topovska paljba.

subota, 12. veljače, ujutro -1°, napadalo je oko 5 cm snijega, slab snijeg cijeli dan

Danas je 10 mjeseci od kada sam preuzeo zo. 14. pješačke d. Miran dan, slaba topovska paljba. Povratak Zeidlera iz Lavova u ¾ 21 h. Novosti: umirovljen je podmaršal Rozwadowski. Generalbojnik Riml je zk. u Lavovu. Letovsky je udijeljen doknadnom zo. u Bratislavi (politički razlozi). Rimlu opskrba grada prehrambenim namirnicama zadaje velike brige, osobito brašno. Osmi zb. (do sada armija Kövess) odlazi u Kovel! Što onda ostaje protiv Albanije? Danas su izvršene 2 presude prijekog suda (streljanje), Bialoglowy (kukavičluk i dezertiranje; 71. pp. i XIX. poljska lovačka b.).

nedjelja, 13. veljače, oko -2°, oblačno, ali i neugodno hladno

Danas je prošlo 5 mjeseci od kada se d. nalazi u ovom odsječku. Rano ujutro smjena 72. pp. Ujutro dolazak 2. inženjerijske sat. IX. inženjerijske b. (natpor. Potuček) na putu prema Mszaniecu. Navečer zapovijed zozb.: slanje 1 b. 31. pješačke d. za izgradnju žute (obrambene) crte prema Wertelki. Odatle odlazak pričuvnog ko. i 1 sat. 48. pp. (divizijska pričuva) na uporište Horodyszcze. Kod nas na objedu Rehwald s Radom. Poslijepodne odlazak do Horvátha, tarok (Horváth, Ripper, Löwenthal, Herrmann).

ponedjeljak, 14. veljače, od 9 h sunčano i malo vjetrovito, jugovina

Događaj dana: ruski je zrakoplov bacio bombe na Lysu Góru i Groblu, ali njemački ga je Fokker srušio u Seredny Haj iza salaša kod kote 361. Poginula su 2 časnika. Ostalo je 1 krilo i motor. Sutra u 9 h pogreb u naselju Obarzańce. Žestoka topovska paljba. Tri vlastita pogotka kod uporišta Krajny Kameń. Drugi se zrakoplov iznad položaja 71. pp. spustio u kliznom letu zbog strojničke paljbe. Jučer navečer uhvaćena su 3 vojnih bjegunaca 207. pp. carske narodne vojske, koja se nalazi između ceste i uporišta Krajny Kameń. Jučer i danas opsežni pokreti neprijateljskih postrojbi. Možda smjena postrojbi (danas je prema pravoslavnom kalendaru 1. veljače)? Poslijepodne bridž s Ripperom, Herrmannom i Rehwaldom. Na večeri puk. grof Ledóchowski, zk. (…): očekuju se zaruke kćeri nadvojvode Friedricha i rumunjskog prestolonasljednika?

utorak, 15. veljače, ujutro -3°, prijepodne slab snijeg, poslijepodne sunčano i jugovina

U 8 h vožnja u Obarzańce na pogreb ruskih pilota. (…) Zeidler, Broser i mnogobrojni odsječni časnici. Pukovnijski je svećenik (48. pp.) održao prekrasan govor. Pogrebna povorka, ½ sat. XIX. poljske lovačke b. Naredba austrougarskog Vrhovnog vojnog zo.: d. će biti udijeljene „teške topp.“ od 15 cm (poljske haubičke bt.: 1. i 2. sa po 4 oruđa) i poljske top. bt. od 10 cm (3. i 4. sa po 2 oruđa). Postepeno provođenje: najprije dolaze 3 bt. 5. teškog haubičkog sklopa, koje su nedavno udijeljene 33. pješačkoj d. (oruđa starijeg tipa) i 1 bt. od 10 cm te poljske top. bt. (svojevremeno udijeljene zb. Hofmann). Time ćemo izgubiti top. sklopa Sirk, koji odlazi 33. pješačkoj d. Naše topništvo: poljska topp. 5 x 6 – 30 oruđa; poljska haubička p. 4 x 6 - 24 oruđa, teška poljska topp. 2 x 4 + 2 x 2 – 12 oruđa = 66 oruđa. Između toga 36 oruđa kalibra 10 i 15 cm. To je prilično jaka sila! U Bialoglowyju slučaj pjegavog tifusa (vo.). Dolazak 1 b. 32. pp. u Wertelku (rad na žutoj, obrambenoj crti). Inženjerijski odjel 44. pp. udijeljen je XI. poljskoj lovačkoj b. Vojni bilten: jučer bombardiranje Milana (11 austrougarskih zrakoplova, koji su se svi sretno vratili).

srijeda, 16. veljače, prijepodne snijeg, nakon toga sunčano, poslijepodne oblačno s jugovinom

Potpuno mirna noć. Mjesečina. U ¾ 10 h Buzarov se odvezao do Hordta u Zalosće. Svi smo bijesni na zo. 5. zb. Böhm-Ermolli predložio je odlikovanja za 3., 4. i zb. Kossak, ali zoa. ga je odbilo (nije pravo vrijeme). Zanima me, jesam li i ja na popisu. Na objedu svi koji su promaknuti: Hummel, Handel i Martinetz, a nakon toga bridž s Handlom, Ripperom i Matsvánszkyjem. Poslije nam se pridružio i Zeidler. Ripper ostaje (zk. (…)). U ¼ 21 h povratak Kapretza s odmora u Lavovu. Bugari su ušli u Elbasani i stoje kod Fiera na 25 km od Vlore.

četvrtak, 17. veljače, -1°, ujutro oblačno, tijekom dana vedro i sunčano, jugovina

Tijekom noći buka i uzvici „hura“. Osvajanje Erzeruma. Na bojišnici 33. pješačke d. postavljena je tabla s natpisom „Erzerum kaput.“ Žestoka topovska paljba zbog vedrog vremena i neopreza. Bojna 72. pp. radila je na izgradnji 2. crte bojišnice sjeverno od Wertelke, ali morala se povući. Dvojica su vojnika poginula, a 5 su ranjeni. I to usprkos našeg upozorenja o izloženosti upućenog zozb. Posjet Horváthu. Poslijepodne bridž s Handlom, Ripperom, Matsvánszkyjem te poslije Zeidlerom.

petak, 18. veljače, ujutro -1°, vedro, sunčano, jugovina

Zapovjedništvo zb. prebacit će b. 32. pp. iz Wertelke u Horodsycze itd. Osim roga, zabranilo je radove na obrambenoj crti. Žestoka ruska topovska paljba na koju smo odgovorili (166 zrna). Zeidler: prema izvješću 48. pp. pješaštvu je to još uvijek premali broj. Razgovor s Ripperom. Molba za dopremu veće količine streljiva. Navečer zapovijed: odlazak XIX. poljske lovačke b. (u 7 h 20. veljače mora biti u Olejówu). Odlazak iz Zborówa 21. veljače. Bojna 72. pp. (vjerojatno Piotrowski) smijenit će tijekom sutrašnje noći lovački odred. Poslijepodne bridž s Zeidlerom, Ripperom, Kapretzom, Matsvánszkyem i Herrmannom, koji danas odlazi na odmor.

subota, 19. veljače, -2°, oblačno, prijepodne mraz i oblačno, poslijepodne sunčano i hladno, navečer puni mjesec

Nemirna noć. Dva jaka ruska odreda napala su položaj (…) b. 48. pp., koja je i inače od jučer bila na udaru topovske paljbe. Uzajamna topovska paljba (ruska je usmjerena i na Ditkowce (na našu moguću pričuvu)). Bez gubitaka. U ½ 12 h S Wittasom vožnja do Lütgendorfa u Dwórturczynów, a onda s posljednjim u Zalosće. Objed kod Hordta. Bridž: Lutz, Hordt i glavni liječnik dr. Fein. Povratak u 16 h. Što se tiče učinka ruskog topništva i naših odgovora, Ripper je izradio izvješće koje sam doradio. Načelno pitanje: hoćemo li se i dalje dati uznemiravati ili ne. Merizzi odbija odlučiti: što se tiče odmazde, zozb. neće raditi probleme. Jučerašnje Zeidlerove riječi: “Bravo za nepokolebljivost!“ Navečer zapovijed GS. zb.: glavnostožerni časnici, koji do sada nisu bili u sastavu postrojbi (uključujući i zobr.), preuzimat će zo. postrojbi na razdoblje od 2 – 4 tjedna. Prekasno i prekratko!

nedjelja, 20. veljače, cijeli dan vedar i sunčan, ujutro -1°, tijekom dana otopile su se samo ceste

Miran dan bez neprijatelja. Pokret postrojbi, 1 bt. i vozila (sa streljivom). Smjena postrojbi? Tijekom noći odlazak XIX. poljske lovačke b., koja je u 8 h stigla u Olejów, kamo sam se i ja u ¾ 11 h uputio automobilom u pratnji Wittasa. Tijekom puta do zozb. preuzeo sam oproštajnu zapovijed zoa. U Olejówu upoznavanje s časnicima, podjela odlikovanja lovačkim dočasnicima (srebrne medalje za hrabrost 1. razreda). Nakon toga šetnja do pričuvne bolnice smještene u dvorcu (grofa Wodzickog Rusi su odvukli sa sobom) u društvu časnika i ppuk. Breuera (83. ugarska domobranska pp., zk. IV. doknadne b. (objed)). Odlazak u ¾ 14 h. Tije-

kom vožnje susret s 1. bt. 8. teškog haubičkog sklopa (19. teška poljska topp.). Stigle su sve b. (osim 3) doknadne br. (na okupu: sve b. 14. pješačke d.).

ponedjeljak, 21. veljače, ujutro -6°, slab snijeg tijekom cijelog dana

Wittas je prijepodne preuzeo zo. XI. poljske lovačke b. Handl je načelnik GS. zb. Lütgendorf. Hohenlohe i Rendulić otkazali su sutrašnji poziv. Čini se da 31. pješačka d. odlazi, jer su otišli i oni pukovnijski inženjerijski odjeli koji su radili i kod nas. Čini se da se radi o opsežnijim pokretima. Objed s Preyem. Poslijepodne bridž s Ripperom, Zeidlerom, Kapretzom i Rehwaldom. Miran dan bez ijednog topovskog pucnja na našoj bojišnici. U ½ 23 h Hordt je otkazao i sutrašnji poziv, ali pozvao me k sebi na večeru s Lütgendorfom.

utorak, 22. veljače, oblačno, povremeno snijeg, -6°

Zapovijed zoa.: smjena 34. pješačke d. do 24. veljače. Navedena će d. biti prebačena u skloništa kod uporišta Zalosće (76. pp. u sastavu d.). Daljnja zapovijed: d. će biti u pripravnosti prebacivanja u odsječak 4. ili 5. zb. ili u sastav Južne armije. U posljednjem slučaju 76. pp. ostaje u sastavu 4. zb. U 12 h vožnja u Zalosće u Handlovoj pratnji. Objed i bridž s Hordtom, Handlom i dr. Feinom. Naša 6. teška haubička bt. odlazi V. armiji. A mi ostajemo i bez zamjene! To je znači novi ustroj teških poljskih topp. (po pješačkoj d.). Lütgendorf i Hordt o Gogliji! Udar i na Kraussa (34. pješačka d.). Goglia zapovijeda samo s 1 d., a skupina Kossak s 2 d. Jasan znak da je Goglia na odlasku. Vrlo miran dan, oblačno. Navečer su na bojišnici 71. pp. uhvaćena 2 Rusa ruske 133. pp.

srijeda, 23. veljače, ujutro -3°, u podne -2°, vedro

Tijekom noći vojni bjegunac ruske 134. pp. uhvaćen je kod Seredny Haja, što znači da se na našoj bojišnici nalaze postrojbe 37. d. Čini se da je 4. d. otišla. Prema izjavama zarobljenika postrojbe se okupljaju kod Ternopilja. Sto teških oruđa na 1 uporište na Seretu. U stvarnosti je tijekom današnje noći uistinu kod Hladkyjeg (kota 390) nastao krater od 25 m, koji je uništio njemački st. odsječak. Ali drugih posljedica nije bilo. Prijepodne obilazak 6. teške haubičke bt. (sk. Langer), koja tijekom noći odlazi. Nakon toga posjet Horváthu. U podne dolazak Hohnelohea, Kapretza i sk. Langera. Hohenlohe je jučer bio kod Gallwitza. Razgovor o sutrašnjem napadu na zapadu. Osim toga, današnji vojni bilten osim vijesti o manjim uspjesima objavio je i vijest o proboju kod Verduna: širina 10 km, dubina 3 km, 3000 zarobljenika. Početak veće akcije? Teško moguće zbog terena ispred Verduna i isturenosti bojišnice. Iznad 33. pješačke d. strojnički je odred srušio ruski zrakoplov. Zarobljena su 2 neozlijeđenih časnika, a zrakoplov se može upotrijebiti.

četvrtak, 24. veljače, ujutro -6°, tijekom dana oblačno, a onda razvedravanje, hladni istočnjak

Zapovijed tijekom noći: sutra navečer izvlačenje XI. poljske lovačke b. Povlačenje zo. i b. 72. pp. iz uporišta Nowosiółki! Ma baš prekrasno, iako smo to i očekivali. Rehwald preuzima bivše Preyevo uporište, te s b. Meixner i Novaček preuzima lovački odsječak i 1 sat. 71. pp. (8 sat.). Divizijska pričuva: 1. sat. 71. pp. pri zop. Na koti 339 j i V. b. Tijekom noći odlazak 6. teške haubičke bt. Pitanje doknade još nije riješeno. Merizzi računa na novo teško topništvo, čiji se dolazak očekuje. Ripper je s time u vezi bio na razgovoru u zozb., gdje je čuo da je u Beču ustrojeno 60 novih teških bt. (60?!), pripravnih za pokret. To bi bilo izvrsno. Sirk se vratio s odmora. Izvijestio nas je da se u Beču nalazi veći broj postrojbi teškog topništva predviđenih za Egipat (Turska?). Isprobava se novi poljski top od 8 cm (i 12 km dometa). Čelične cijevi (Škoda). Glasine i o napadu na Italiju (Ripper: pruga Beč - Innsbruck zatvorena, dnevno prolazi samo 1 putnički vlak) i velikoj njemačkoj operaciji u Francuskoj. Uglavnom, nešto se događa. I kod nas pokreti postrojbi itd. Vojni bilten: Talijani i esadisti protje-

rani su Durrësa. Nijemci su ostvarili više uspjeha između Metza i Verduna. Jučer: zbog nedostatka brašna pričuvni obrok svaki 5. dan. Opskrbni časnik Nowak pokušava mljeti dvopek i s njime peći kruh. Jučer je zarobljen zrakoplovni časnik: ruske su gardijske postrojbe navodno kod Swininchyja (ili Zbaraża).

petak, 25. veljače, ujutro -3°, preko dana -1°, jaki istočni vjetar sa snijegom

Svi su rovovi potpuno zameteni. Automobil se ne može probiti cestom prema naselju Zalosće (Plachetka je ostao na putu). U podne dolazak svih zk. postrojbi zbog oproštaja s barunom Handlom. Poslijepodne smjena XI. poljske lovačke b. od strane postrojbi 72. pp. Do 19 h ovuda su prošle sve sat. Miran dan na bojištu. Vojni bilten: poraz Talijana kod Durrësa; luka je na udaru naše paljbe. Kod Verduna značajni njemački uspjesi, oko 10.000 zarobljenika. Za 29. veljače najavljen je posjet 2 turskih prinčeva (obilazak položaja 71. i 72. pp. na uporištu Zalosće). Jedna b. bit će prebačena u Nowosiółki. Watterich je bio ovdje.

subota, 26. veljače, tijekom cijelog dana jugoistočnjak s gustim snijegom, ujutro -3°, u podne -2°

U 9 h s Kálnokyjem odlazak u Lopuszany do položaja XI. lovačke b. Povratak u ¾ 17 h. Zapovijed tijekom noći: novi raspored topništva: k nama dolaze 3. poljska top. bt. 14. poljske topp. (10 cm)?, poljska haubička bt. 34. topbr., dok 1. k. bt. 1. top. sklopa odlazi na bojišnicu 18. zb. u Rudniu. Satnik Sartori (3. poljska top. bt. 14. poljske topp.) stigao je iz Burkanówa. Njegov je 1. odred u Zborówu, a ostali su zameteni. Iz istog razloga ni poljska haubička bt. 34. topbr. nije mogla napustiti svoj položaj. Prva k. bt. 1. topp. odlazi sutra ujutro. U 9 h zbog uputa i smjernica posjet zk. 34. topbr. Razgovor s Kouffom, Konecznyjem i Watterichom. Vojni bilten: kod Durrësa zaposjednuti su svi položaji. Njemački vojni bilten: jučer je zaposjednuta sjeverozapadna utvrda Verduna, a danas se slave novi uspjesi u nazočnosti njemačkog cara. Neprijatelj uzmiče kod Woëvrea i čini se da Francuzi napuštaju cijelu desnu obalu rijeke Maas. Lijepi uspjeh. Prema sk. Sartoriju do 1. svibnja pripravno će biti 80 oruđa kalibra 10 cm; veliki broj novih bt. upućen je na zapadnu bojišnicu. Danas su privedena 2 vojna bjegunca, i to na lijevom krilu 71. pp. (ruska 133. pp.) i na bojišnici 48. pp. (carska narodna vojska) broj (…) 437, koja je u doticaju s ruskom 14. pp. (smijenila je rusku 16. pp.). Prema izjavi 1 vojnog bjegunca na bojišnici 33. pješačke d. nalazi se 49. pp., a iza nje 13. pješačka d. te 133. i 134. pp. (34. pješačka d.) i 4. d. s (…). Rusko se bojište produžilo prema jugu.

Dana 12. siječnja 1916 nakon odlaska iz Beča kod mene 1128,99 – 47,75 izdatak = 1081,24 (20 K. za fond 71. pp., po 10 K. za 71. pp. i 28. pješačku br.: sluge); 1. veljače 1916. nakon povratka s odmora: 286,48 (izdatak u Beču 450 K. 76 krajcara; nadalje 1500 (…), 284 K. Tiller, 520 smještaj, 40 K. objed + 2000 kompas); 1. veljače 1916 vojna plaća (1333,33 + ratni dodatak 696 + pohrana prtljage 30 = 2059,33; 17,33 osiguranje smještaja) = 2042 K.; 1. veljače 1916. proslijeđeno banci Schellhammer & Schettera = 2000 K., Mitzi 100 (42 K. sitnog novca u kovčegu); 22. veljače cigarete 28 K.: sluge: András K. 10, 24. siječnja 1916 – 20 K.; Dániel 25. siječnja – 20 K.

Schellhammer & Schettera:

30. travnja	2000	Ukupno K.
30. svibnja	2000	4000
1. srpnja	1800	5800
1. rujna	1500	7300
30. rujna	1500	8800
31. listopada	1200	10.000
1. veljače	2000	13.000

Pristojbe 31. listopada (vojna plaća 1333,33, ratni dodatak 720, pohrana prtljage 30 = 2089,33); izdaci: osiguranje za smještaj 17.33; fond za ranjene, udovice, siročad II. armije 50; izdaci = 67.33; ostaje: 2016 K.; poslano 31. listopada: gospođa Kristof 550 K.; Mitzi 100, Schellhammer & Schettera: 1200; ukupno 1850 K.; 31. listopada kod mene (izdatak u listopadu 66,59 K) – 658,85

Izdatak 13. studenog 10 paketa Memphis – 28 K.

Pristojbe 1. prosinca: vojna plaća 1333,33, ratni dodatak 744, pohrana prtljage 30 = 2107,33; izdaci: osiguranje za smještaj 17.33; ostaje 2090 K.; poslano 1. prosinca: gospođa Kristof 500 K.; Mitzi 200, Schellhammer & Schettera: 1000; ukupno 1821 K.; 1. prosinca kod mene 765,81 K. (izdatak u studenom 93.34 K.); cigarete 28 K.

Pristojbe 1. siječanj 1916.(vojna plaća 1333,33, ratni dodatak 744, pohrana prtljage 30) = 2107,33; izdaci: osiguranje za smještaj 17,33; (…) = 25.33 – 2082; 1. siječnja ostaje 2090 K.; poslano: Mitzi 1000, gospođa Kristof 520, *Pester Lloyd* 12, *Reichspost* 12, ukupno 1544; dar za ppuk. Herrmanna 50 K., 1. siječnja kod mene 1128.99 K. (izdatak u prosincu 88,82 K.)

Pristojbe 31. srpnja (za kolovoz): vojna plaća 1168, ratni dodatak 744, pohrana prtljage 30 = 1942; izdaci: osiguranje za smještaj 15,68 – 1926,32; poslano 31. srpnja; Mitzi 100, gospođa Kristof 520; smještaj + 500 = 1120 K.; 1. kolovoza kod mene (izdatak u srpnju 91,58) – 804,99.

Dana 1. rujna pristojbe (za rujan): vojna plaća 1168, ratni dodatak 720, pohrana prtljage 30 = 1918 K. (odbitak za osiguranje smještaja 15,68, zaklada za ratnu siročad 50 K.) = 1852,32; poslano 1. rujna: 100 Mitzi, 1500 Schellhammer & Schettera, 500 gospođa Kristof, 38 K. Pomališ = 2138; 1. rujna kod mene (izdatak u kolovozu 46,13 K.) – 423.18; izdatak u rujnu: 50 K. cigarete, 26. listopada termos boca Lakatos 30 K., 40 K. krojač, ukupno 146,10 K.

Dana 30. rujna pristojbe za listopad (vojna plaća 1168, ratni dodatak 744, prtljaga 30, rast pristojbi u rujnu i listopadu 336,66; ukupno 2272,66; odbitak osiguranje za smještaj 18,98) – 2253,68; poslano 30. rujna: Schellhammer & Schettera: 1500, gospođa Kristof 500, Mitzi 100, *Pester Lloyd* 12 = 2112 K.; navečer kod mene 359,44 (izdatak 59,32).

Dana 21. listopada obnova opreme 200 K.

Časnički sluge: Dániel (mjesečno 20 K.) uključujući veljaču; András (mjesečno 10 K.) uključujući prosinca; nadalje Dániel 4. lipnja 20 K., Gabór 10 K.; Milan 10 K.; u srpnju András 20 K., u listopadu András 10 K.

27. veljače, 1916, lovački dvor 3 km sjeverozapadno od Mszanieca, nedjelja, istočnjak, oko -2°, prijepodne oblačno, poslijepodne snijeg

U ¾ 9 h prolaz 1. k. bt. 1. top. sklopa (sk. von Riedlechner). Napuštanje položaja i odlazak u Wierzbowczyk, a onda 2. ožujka dalje u Rudniu (cijeli top. sklop) u odsječak 18. zb. Druga b. 29. ugarske domobranske pp. stigla je u Wertelku zbog radova na 2. crti bojišnice. Jedna b. 76. pp. prebačena je s uporišta Trościanicec u brvnare kod Nowosiółkog. Vojni bilten: zaposjeli smo Durrës (koji gori). Nijemci su kod Verduna sve uspješniji, 15.000 zarobljenika. Francuski vojni bilten izvješćuje o njemačkoj topovskoj paljbi na bojišnici širine 40 km i napadu na bojišnici širine 15 km. Ripper sutra odlazi u Podkamień na izlaganje o organizaciji vo. sa streljivom (također i Bardolff). Nestao je izvidnik (prisluškivanje) 71. pp. (vojni bjegunac?). Satnik Blaha (XIX. poljska lovačka b.) poslao nam je zemljovid iz Csapoda, što znači da b. odlazi na neko drugo bojište.

ponedjeljak, 28. veljače, oko -2°, vjetrovito i oblačno

Miran dan. Kod Gontówe zarobljen je ruski dočasnik ruske 133 pp. Prijepodne posjet Horváthu. Poslijepodne bridž s Zeidlerom, Kapretzom i Kálnokyjem. Navečer bečka narodna

glazba u izvedbi 72. pp. Na večeri s Kapretzom i Schadenom. Plijen u Durrësu: 23 oruđa, 11 brodova, 10.000 pušaka. Čini se da nije bilo zarobljenika. Njemački uspjesi na crti Soma – (…) – Souain, zapadno od L'Argonnea. Glavni napad između Reimsa i L'Argonnea? Prijepodne dolazak sk. Mayera, zk. 2. haubičke bt. 34. topbr. zbog uputa i smjernica; njegove bi bt. trebale stići prekosutra. Ripper je bio na izlaganju u Podkamieńu, ali nije saznao ništa novo. Svuda se probio sa svojim zahtjevima. Sutra dolazak turskih prinčeva usprkos snježnih nanosa.

utorak, 29. veljače, ujutro -2°, tijekom cijelog dana sunčano s istočnim vjetrom, svježe, djelomično topljenje

U ½ 12 h dolazak turskih prinčeva sa saonicama. U pratnji su bili 1 pruski časnik, ppuk. Tink iz zo. II. armije, GS., Weissmayer iz Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice i natpor. Schwöder iz zo. 4. zb. Doručak kod Preya, a onda obilazak visoravni Gontówe i 1. teške haubičke bt. 33. topbr. (Kodar). Povratak u naše sjedište u ½ 16 h i vožnja automobilom do zozb., gdje je priređena večera. Nakon toga odlazak do Marschalla u Zborów. Abdul Rahim i Osman Suad. Prilično miran dan usprkos vedrog vremena: samo nekoliko ruskih topovskih pucnjeva. Ripper je otišao u Lavov na odmor, a Kapretz se vratio. Njemački vojni bilten: u Woëwreu se bojišnica opet pomakla prema Verdunu (zapadu). Plijen: 86 oruđa, više od 200 časnika, preko 16.000 pušaka. Danas odlazak 1 poljske top. bt. u okolicu Mszanieca, a odatle prebacivanje poljske haubičke bt. Schelken na visoravan Obarzańce (uz Pokornog). Njezin 1 vod udijeljen je poljskoj haubičkoj bt. Weiss (kod kote 339). (…) Odred 3. poljske top. bt. (Sartori) iskrcao se u Zborówu, tako da se sutra ova bt. i 2. bt. 34. topbr. (Mayer) postavljaju na naše položaje.

srijeda, 1. ožujka, ujutro -5°, hladan istočnjak, oblačno, poslijepodne prilično gust snijeg

U 8 h odlazak Wittasa u Obarzańce, kako bi preuzeo odsječak ppuk. Piotrowskog. Kuropatkin je imenovan zk. ruske Sjeverne armije. Ako je ova vijest istinita, ne može se isključiti promjena u ratnom djelovanju Rusije, jer on se uvijek protivio ratu sa Središnjim silama. Čini se da se radi i o ustupku javnom mnijenju, koje ga je navodno učestalo zahtijevalo. Marx, Levnaić, Oljača i Krauss vratili su se s odmora. Glasine o ustrojavanju zb. iz poljskih lovačkih b. za napad na Italiju. Hordt i boj. Schafařik (Merizzi ima glavobolju) objedovali su s nama. Poslijepodne bridž s Zeidlerom, Preyem i Kapretzom. U ¾ 16 h dolazak 3. poljske top. bt. 14. poljske topp. (10 cm) pod zo. pričuvnog por. Tauschinskyjeg. Tijekom večere stigla je i 2. bt. 34. topbr. Naša d. raspolaže sada s 14. topp. (5 bt.), 1. poljskom haubičkom bt. 14. topbr. i 2. bt. 34. topbr. (4 bt.), 1. bt. 3. teškog haubičkog sklopa (Kodar) i poljskom top. bt. od 10 cm. Ukupno 11 bt. Vojni bilteni bez vijesti. Ni o Verdunu nema novosti. Hordt: stigao je službeni dopis za Schmidta. Molba upućena Vrhovnom vojnom zo. koja se odnosi na Hordta. Novi sustav: što se tiče procjene sposobnosti za preuzimanje viših zo., prije imenovanja će se sada uvijek zatražiti mišljenje pretpostavljenog. Navodno se u Rusiji nalazi 1.900.000 naših ratnih zarobljenika. *Napomena*: broj se čini iznimno pretjeranim, možda zajedno s civilima? Miran dan. U Seredny Haju 2 ruskih bjegunaca ruske 134. pp., što znači da se tamo ne nalazi ruska 15. pp.! Pukovnik Zeidler sutra odlazi u Lavov, a nakon toga u kupalište Karlovy Vary.

četvrtak, 2. ožujka, ujutro -5°, u podne iznad nule, jugovina, prijepodne snijeg s vjetrom, poslijepodne bez snijega, ali oblačno

Potpuno miran dan. Na bojišnici II. b. 72. pp. kod Seredny Haja uočen je ruski ratni zarobljenik (vojni bjegunac). Uhvaćen je kod uporišta Kudobince. Pješački odred 1. bt. 5. poljske haubičke p. (Mrazek) smijenila je 2. bt. iste haubičke p. (ksk. Piller). Oljača je preba-

čen u zo. opsadnih postrojbi Crne Gore u Cetinje. Umjesto njega dodijeljen nam je ksk. Gaertner. Nikakvih vijesti u vojnim biltenima. Francuski protunapadi na Verdun navodno su odbijeni. Zeidler je otputovao, a Prey je preuzeo zo. 28. pješačke br. Prijepodne me posjetio boj. Hatzl, načelnik GS. 34. topbr., koji će sutra preuzeti zo. 3. bt. 14. poljske topp. sa sjedištem u Mszaniecu (smjernice).

petak, 3. ožujka, 51. rođendan, oblačno, istočni vjetar, tijekom cijelog dana iznad nule, jugovina

Potpuno miran dan. Na bojišnici i Rusi i mi cijeli dan čistimo snijeg ne ometajući jedni druge. Prijepodne posjet sk. Hella (povratak s odmora) i Fritza Sperla (pripadnika zračne obrane (baloni) u uporištu Zalosće). Hell je bio u Pilsenu[284] i tvrdi da je, tj. da će se izraditi 82 (41 bt.) minobacača od 30,5 cm. Nijemci ostvaruju nove uspjehe pred Verdunom kod Douaumontea: 1000 zarobljenika i 6 teških oruđa. Pošta nije stigla. Poslijepodne odlazak do Horvátha, gdje sam zatekao i Rehwalda, dr. Löwensteina i sk. Sandnera. Tarok.

subota, 4. ožujka, tijekom noći snijeg, ujutro -2°, prijepodne zatopljenje, poslijepodne opet snijeg

Prijepodne s Watterichom dogovor o sutrašnjem obilasku položaja 76. pp. kod uporišta Zalosće. Generalbojnik Laningen bio je ovdje zbog smjernica i uputa. Nedavno se vratio s odmora u Temišvaru. Tvrdi da su Banat napustile sve njemačke postrojbe; ugarska domobranska pješačka d. Goldbach (70.), navodno je iz Erdelja prebačena u IV. armiju. Dakle, od strane Rumunjske ne prijeti opasnost. Naše poljske lovačke b. prebačene su u Albaniju, vjerojatno zbog zaposjedanja Vlore, jer Bugari očigledno nisu zainteresirani. Glasine o pregovorima, na temelju kojih bi se Vlora i Kavala zamijenile. U 19 h: trgovački zemljovid. Njemački bilten: jaki francuski protunapadi kod Douaumonta. Večera na uporištu 48. pp. u Mszaniecu s Kapretzom, Oljačom, Preyem i Tschepperom. Zapovjedništvo armije dostavlja smjernice vezane zu odmazdnu paljbu. Traži se sudržanost i štednja streljiva. Gubici od pješačke i topovske paljbe u veljači.

nedjelja, 5. ožujka, povremeno sunčano, jugovina

U ¼ 10 h vožnja automobilom u Zalosće. Crkveno proštenje. Upoznavanje s časničkim zb. 76. pp., a nakon toga misa. Obilazak top. obrambenih položaja; zk. bt. natpor. Fritz Sperl. Nakon toga odlazak u zozb.: susret s Rudolfom Kraussom. Izvješće o zastojima u radovima zbog snijega. Afera Tomaszczyk. Schmidt: Krautwald i Horsetzky (3. pješačka d.) smijenjeni su s Goldbachom. Cilj je napredovanja 3. pješačke d. nepoznat. Tersztyánszky je određen za zoa., a u genpuk. trebao je biti unaprijeđen još u svibnju, ali budući da su Beck i Paar bolesni, to će se sada ubrzati. Böhm-Ermolli i Tersztyánszky nisu stigli na red, jer se Rohr (koji je ispred njih), još uvijek nije istaknuo. Krauss: prije 2 mjeseca uhićen je brigadir (Sirchich?) s glavnostožernim časnikom 38. ugarske domobranske pješačke d. zbog pljačke dvorca u vlasništvu austrijskog časnika (žensko donje rublje (…)). Husarski pješački odred iznenada je opozvan i na položaju ga je smjenila sat. (¾), koja je činila pričuvu odsječka. Dvije vijesti zozb.: zastoj u radovima (ali samo zbog snijega), zbog čega prijetnja s prekidom odobravanja odmora, te nespremnost 2. poljske haubičke bt. 34. topbr. (zahtijeva se da se bt. na položajima Obarzánce i Mszaniec zamijene). Time bi nakon odlaska 34. topbr. izgubili i podršku 33. pješačke d. Njemački pomoćni krstaš „Galeb/*Möwe*“ (zk. je kapetan korvete grof zu Dohna) vratio se u matičnu luku nakon što je potopio 15 brodova: minama i engleski bojni brod Edvard VII. (veliki broj zarobljenika i zapljena milijuna maraka u zlatu). Pred Verdunom gubitak dijela bojišnice. Objed kod 76. pp. (Zalośće). Bridž s Watterichom, Laninga-

[284] Plzeň (Češka).

nom, sk. Krzepinskyjem i natpor. grofom Széchényijem. Tijekom današnje noći nestala je ophodnja 72. pp. (zk. je na cjedilu ostavio (…) 2 pripadnika ophodnje). Satnik Oljača otputovao je u Cetinje.

ponedjeljak, 6. ožujka, ujutro -1°, tijekom dana jugovina, ali oblačno

Prijepodne obilazak 3. poljske bt. od 10 cm 14. topp., te u pratnji sk. Sartorija kote 365. Dalekozor s četrdesetostrukim povećanjem: radovi ruskih i naših postrojbi. U podne dolazak Hohenlohea. Husari bi se trebali pridružiti poljoprivrednim radovima. Poslijepodne bridž s Horváthom, Kapretzom i Rehwaldom. Posljednji je dobio Signum Laudis[285]. Upoznavanje s Horvathovim sinom. Gospođa Matsvánszky poslala nam je stol za bridž. Kod Verduna zarobljeno je 1000 Francuza. Natporučnik Rehwald prebačen je u radijski odjel, a umjesto njega dolazi por. Brosch.

četvrtak, 7. ožujka, tijekom noći slab mraz, tijekom dana oblačno, jugovina

Miran dan. U podne dolazak Töröka: Bardolff je u Lavovu. Načuo je da je konjaništvo upućeno na poljodjelske radove u okolici Lavova. Nakon objeda bridž s Törökom, Kapretzom i Matsvánszkyjem na stolu koji nam je poslala gospođa Matsvánszky. Navečer povratak Rippera iz Lavova: Rimlovi teški zadaci: skrivanje brašna, banka u ruskoj službi, špijunaža, (…) apel za mobilizaciju u ime cara. Naši lovci odlaze u Tirol. Vojni bilten: proboj 75. pp. kod Cebrówa (veliki plijen). Zaposjedanje Fresner u Woëvreu. Collard je još uvijek namjesnik. U sumrak smjena bt. Schelken (upućena je u Obarzańce) i bt. Gyurcsi (4. poljska haubička bt. 34. topbr. u Mszaniecu).

Pepelnica, 8. ožujka, ujutro već iznad nule, oblačno, jugovina

Mirno na bojišnici. Njemački vojni bilten: na zapadnoj obali rijeke Mass proboj kod Verduna u širini od 6 km i dubini preko 3 km; zaposjedanje Béthińcourta i Forgesa, ukupno 4000 zarobljenika i zapljena 10 oruđa. Ipak se radi o velikoj operaciji. Poslijepodne bridž s Ripperom, Horváthom i Rehwaldom. Zapovijed o slanju konjaništva na poljodjelske radove u okolici Lavova. Potpukovnik Piotrowski prisustvovao je uključivanju električnih zapreka na položajima Rudnia i Bereszcze.

četvrtak, 9. ožujka, oblačno, vlažno i hladno, ali onda jugovina, istočnjak i navečer oluja

Na bojišnici potpuno mirno. U odsječku zb. Marschall opet je 1 sat. 3. bosansko-hercegovačke pp. zaposjela ruski sigurnosni položaj. Njemački vojni bilten: kod Verduna zaposjednuta je utvrda Vaux, ali u Champagni manji poraz. Glasine (izvor natpor. Malinowski, 14. topp., Zalosće): zo. 4. zb. trebalo bi biti prebačeno u Podkamień, već se pakira. Zapovjedništvo 14. pješačke d. u Zalosće? Pretpostavka je još nepotvrđena, iako se u posljednje vrijeme sve glasine pokazuju istinitim (lovci, husari).

petak, 10. ožujka, oblačno, ali jugovina

Miran dan. Uvježbavanje novih bt. Nijemci su na 1 sat. otvorili paljbu 10 bt. Odsječak Obarzańce: smjena b. 72. pp. Piotrowski od strane 48. pp. i sk. Lenza. Dolazak Wittasa, koji sutra putuje u Lavov u posjet supruzi. Njemački vojni bilten: utvrda Vaux izgubljena je u francuskom protunapadu, ali inače manji uspjesi. Poslijepodne bridž s Horváthom, Rehwaldom i Ripperom.

[285] Austrougarska vojna medalja za zasluge koja se dodjeljivala 1890-1918. („Signum Laudis“, http://de.wikipedia.org/wiki/Milit%C3%A4r-Verdienstmedaille_(%C3%96sterreich).

subota, 11. ožujka, oblačno, hladan istočnjak, mraz se zadržao cijeli dan

Bez novih događaja. Uvježbavanje paljbe pojedinih bt. (12 projektila). Poslijepodne smjena u odsječku Lysa Góra (48. pp. od strane b. Piotrowski). Vojni bilten: austrijske postrojbe napreduju prema Vlori uz rijeku Vojusa. Njemački vojni bilten: uspjesi saskih postrojbi kod Ville-aux-Boisa (20 km sjeverozapadno od Reimsa) i manju uspjesi kod Verduna. Utvrdu Vaux Francuzi i dalje drže.

nedjelja, 12. ožujka, 11 mjeseci od kada sam preuzeo zo. 14. pješačke d. i 6 mjeseci od dolaska na ovaj položaj, magla, jak istočni vjetar, navečer kiša i snijeg

Miran dan. Ujutro zapovijed zozb.: zbog premalog broja uhvaćenih zarobljenika moguće je okupljanje neprijateljskih postrojbi i iznenadni napad. Posljednji događaji vezani uz zb. Marschall dokazuju da se zarobljenici mogu uhvatiti bez velikih gubitaka. Traže se prijedlozi zkd. Zavist u odnosu na susjede ne dopušta smirivanje. Poziv Horváthu, Preyu, Rehwaldu i Halperu. Sastanak. Besmislice, jer tu se ništa ne može učiniti. Navečer izvješće za zozb.: samo ako je u pitanju veći pothvat uz podršku topništva. Možda na položaju Jankowce uz podršku njemačkog topništva. Nadamo se da će još jednom razmisliti. Objed s prije navedenima, a onda posjet Wattericha i Laningena s časnikom za vezu Széchényijem. Poslijepodne bridž s Laningenom, Watterichom i Preyem. Njemački vojni bilten: na desnoj obali rijeke Maas francuski protunapad, inače samo djelovanje topništva. Dosadašnji plijen kod Verduna: preko 400 časnika, 26.000 vojnika, 189 oruđa i 252 strojnica.

ponedjeljak, 13. ožujka, jaki jugoistočni vjetar, magla, bez mraza

Miran dan, uvježbavanje paljbe bt. Na objedu podmaršal Krauss s načelnikom GS. boj. Hatzlom, koji zapovijeda top. sklopom Finschger. Rumunjski bojnik Styrcea, vojni poslanik u Beču, obići će 15. i 16. ožujka položaje 4. zb. --- ? Rumunjsko je pitanje toliko sigurno da mu se dopušta dolazak ovamo ili se radi o gluposti diplomacije? Kapretz: nakon proboja kod Goslina[286] rumunjskom i bugarskom vojnom poslaniku upućen je poziv da svjedoče našim uspjesima. Rumunjska je poziv odbila. Vojni bilteni: bez novih vijesti.

utorak, 14. ožujka, oblačno, jaki jugoistočni vjetar, povremeno rominjanje, iznad nule

Iznimno miran dan. Poslijepodne s Ripperom posjet Horváthu. Bridž. Talijani ponovo napadaju sočansku bojišnicu. Nikakve vijesti o Nijemcima.

srijeda, 15. ožujka, oblačno, vlažno i hladno, vjetrovito, bez mraza

Tijekom noći povučena je 2. poljska haubička bt. 34. topbr. i 1 b. 29. pp. Odlazak 34. pješačke d. (pješice). Navodno će biti prebačena na besarabijsku granicu. To je brzo! U 8 h dolazak rumunjskog boj. Styrceae. Pokazao sam mu položaje na zemljovidu i malo smo razgovarali. Bio je kod 18. zb. (46. domobranska pješačka d., (Urbański) i 27. pješačka d.). Vožnja s Matsvánszkyjem do 71. pp. u obilazak bt. Kodar i Gontówe, tj. starog položaja 71. pp. Doručak kod Hummela. U podne dolazak Preya i ppuk. Herrmanna (povratak s odmora). Poslijepodne bridž: Ripper, Prey, Herrmann. Vojni bilteni: borbe na Soči. Nijemci se nalaze kod Rabenwalda[287] na zapadnoj obali rijeke Maas, manji uspjeh.

četvrtak, 16. ožujka, oblačno, magla, prijepodne bez vjetra, poslijepodne jugoistočni vjetar, navečer vlaga i magla

Mirno, uvježbavanje paljbe bt. (7 projektila), na što su Rusi odgovorili paljbom na Ditkowce. Zapovjedništvo zb. izvijestilo je da su 37. ugarska domobranska pješačka d. i ko. Vécsey otišli, te predlaže izdvajanje manje pričuve na uporištu Hordodyszcze. Prebacivanje 1

[286] Murowana Goślina (Poljska).
[287] Bois des Courbeaux.

sat. 48. p. iz Mszanieca i njezine pričuvne sat. u Mszaniec. Satnik Kniha primio je Hohenloheovo pismo (…). Rumunjski boj. Styrcea obišao je odsječak Obárzance, doručak kod Preya. Nakon toga obilazak i brvnara u odsječku Nowosiółki. Vojni bilteni: talijanski su napadi oslabili. Na zapadu velike operacije: kod položaja Le Mort Homme odbijeni su francuski protunapadi. Natporučnik Hohenberger vratio se u d. (iz zo. 4. zb.). Poslijepodne kod Horvátha bridž: Ripper, Horváth, Kapretz. Na Gontówi su navečer uhvaćena 2 vojnih bjegunaca ruske 133. pp. Uredba prema kojoj samo časnici imaju pravo na 14 dana odmora nakon 4 mjeseca službe.

petak, 17. ožujka, oblačno, vlažno, bez smrzavanja

Tijekom noći u odsječku 72. pp. uhvaćen je vojni bjegunac ruske 135. pp., za koju se prema prekjučerašnjim pokretima pretpostavljalo da je smijenila 134. pp. Zapovijed: danas udjelba doknadnih b. Zapovjedništvo doknadne br. raspustit će se, budući da se dolazak novih doknadnih b. zbog poljodjelskih radova očekuje tek u travnju. Udjelba u svibnju. Ustroj: 48. pp. – 4 b. + 2 doknadne sat.; 71. pp. – 4 b. + 6 doknadnih b. (1 ½ b.); 72. pp. – 4 b.; 76. pp. – 3 b. + 4 doknadne sat.: 15 b. + 3 doknadne b. = 18 b. Jedan top. sklop 31. topbr. dolazi danas k nama u Mszaniec, u čijem je sastavu i 2. poljska haubička bt. poljskog haubičkog sklopa 34. topbr. U 12 h dolazak podmaršala Kanika s genboj. Schilhawskyjem i boj. Gergöm (?). Odlazak do položaja 71. pp. i obilazak položaja Gontówa. Povratak u ¾ 17 h. Objed kod mene: Horváth i Rehwald. Kanik bez posebnih novosti. Nedavno posjet zozb. Fath. Bio je kod Szurmaya, Fatha, Kaisera, Puhalla i Kirchbacha. Vojni bilteni: prestanak talijanskih napada. Kod Verduna i položaja Le Mort Homme u protunapad je krenulo 27 francuskih d. (prema rasporedu postrojbi) bez top. pripreme terena. Protunapad je odbijen. Nijemci kod Verduna navodno djeluju samo s 2 zb., a 15 (???) ih je u pričuvi. Verdun još uvijek nije glavni cilj napada! Moguće! Vidjet ćemo.

subota, 18. ožujka, oblačno, bez vjetra, toplo

Ujuro je genboj. Wurmbrand (inače u mirovini, bivši zk. 5. pješačke d., njegov je sin časnik za vezu kod Böhm-Ermollija) obišao položaje 71. pp. U ¾ 11 h dolazak k meni u povratku. U ½ 14 h vožnja do 72. pp. Objed. Povratak s Rehwaldom, a dio puta i pješice. Bridž: Ripper, Rehwald, Herrmann. Jučer poslijepodne stigla je 1. poljska haubička bt. poljskog haubičkog sklopa 31. topbr. Druga bt. stigla je tek danas navečer. Nesporazum? Posvuda mirno. U ½ 20 h let ruskog zrakoplova iznad lijevog krila 71. pp. u pravcu sjevera. Poslijepodne povratak Wittasa iz Lavova s odmora. Navečer odlazak Matsávanszkog u Lavov. U vojnim biltenima ništa bitno. Zapovijed zoa. o slanju ranije odgođenih molbi za izlaganje Zeidlera i Rippera (događanja u rujnu, Złota Lipa)! Sada smo i mi na redu. Baš me zanima hoću li i ja biti uključen! Schmidt je danas bio u Brodyju. Planiram se raspitati u vezi toga.

nedjelja, 19. ožujka, oblačno, toplo, navečer slaba kiša

Miran dan. Prva poljska haubička bt. poljskog haubičkog top. sklopa 31. topbr. uvježbavala je paljbu, na koju Rusi nisu odgovorili. Tijekom noći uhvaćen je vojni bjegunac kod Gontówe 210. (…), koja se nalazi u odsječku 133. pp. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper, Kapretz. Vojni bilten: Talijani su kod Mrzlog vrha odbačeni do Soče. Cesta zapadno od Soče zaposjednuta je do Tolmeina[288]. Talijanska je podmornica ispalila torpedo na naš bolnički brod, a naša je potopila francuski torpedni čamac. Njemački vojni bilten: na zapadu nikakvih događanja. Veliki ruski napad u odsječku jezera Driswjaty, 9200 ruskih leševa. Nadvojvoda Karlo Franjo Josip, podmaršal, trebao bi preuzeti zo. jedne armije. Možda čak zo. II. armije, a Böhm-Ermolli zoa. u Lavovu (glasine). Sve je moguće. I Lütgendorf je postao zka. na jugo-

[288] Tolmin (Slovenija), Tolmezzo (Italija).

zapadnoj bojišnici. Generalbojnik Lieb je zk. 31. pješačke d., a Hordt je na odmoru u Lavovu. Njegova će preuzvišenost Böhm-Ermolli uskoro obići položaje zb. Valjda je čuo već dovoljno pohvala. Poslijepodne zapovijed zozb.: 1 b. 76. pp. bit će prebačena s položaja Zalośce na kotu 347 zbog radova na žutoj (obrambenoj) crti. Wittas je provjerio napredovanje radova na brvnarama: 2 su završene (svaka za po 4 sat.). Klupe, bez smještaja za časnike. Navečer Watterich: zozb. je potjeru odgodilo za sutra. Raspored postrojbi (sat.): 48. pp. - 12; pričuva p., br. i d. - 6; pričuva zb. ništa; ukupno 18 sat.; 71. pp. - 11; pričuva p., br. i d. - 11; pričuva zb. ništa; ukupno 22; 72. pp. - 7; pričuva p., br. i d. - 5; pričuva zb. - 4; ukupno 16; 76. pp. ništa; pričuva p., br. i d. ništa; pričuva zb. - 16; ukupno 16; 30 + 22 + 20 (42) + 72. Pojedinačno: 71. pp. - 11 sat., 2 sat. pričuva p., 3 sat. pričuva br., 6 sat. pričuva d.; 48. pp. - 10 sat. na položaju, 2 sat. pričuva p., 1 sat. pričuva br. i 3 + 2 sat. pričuva d.; 72. pp. - 9 sat. na položaju, 3 sat. pričuva p., 4 sat. pričuva zb.; 76. pp. – 12 + 4 pričuva zb.; 30 sat. + 7 sat. = 37; 4 sat. – 3 + 8 sat. u pričuvi = 15; 16 + 4 sat. u pričuvi = 20; 15 + 20 = 35.

ponedjeljak, 20. ožujka, oblačno, toplo, bez vjetra

U Seredny Haju potjera 48. pp. izgubila je 2 vojnika (zarobljeni) tijekom napada 80 Rusa. Miran dan. Paljba 1 bt. na koju Rusi nisu odgovorili. Satnik Buzarov preuzeo je na 14 dana zo. bt. Schelken u odsječku Obarzańce. Objed s Waldsteinom, (…) sk. Reinerom i Keszlerom (76. i 72. pp., zk. b. na koti 347). Bilteni: izgubljen je rov kod mosta na Dnjestru (Uscieczko). Pukovnik Planckh probio se s dijelom 11. dragunske p. u Zaleszezyki. Njemački napadi na sjeveroistoku Verduna odbijeni su. Otvorena je uskotračna pruga Zborów-Zalośce. Dana 24. ožujka očekuje se dolazak 57. pješačke br. (pričuva armije u Dworu (…) i okolici s 42. i 92. pp. sa po 4000 vojnika).

utorak, 21. ožujka, tijekom noći slabi mraz, prijepodne oblačno, istočnjak, poslijepodne razvedravanje, povremeno sunčano

Kod nas miran dan. Manji pothvat 19. pješačke d. Poslijepodne i navečer žešća topovska paljba. Poslijepodne grof Garnier na čaju i bridžu u pratnji Rippera i Preya. Garnier: Tirpitz je odstupio zbog odbijanja većih operacija u pomorskom ratu protiv Engleske (razlog su pregovori koji su u tijeku --- ?). Njemački plinski otrovi ubijaju (primjena od studenog prošle godine), a preživjeli oslijepe. Marschallov sustav s prikrivenim bt. i poveznicama. Bilteni: kod nas ništa novo. Zračni napadi na Vloru. Nijemci: zapadno od Verduna kod Avocourta veći uspjesi. Rusi uzaludno napadaju i južno od Rige na rijeci Zapadnoj Dvini. Garnier: Solun su blokirale 2 velike podmornice. Od torpediranja „Provence" teretni su brodovi blokirani, iako se opskrba propušta. Zvuči ipak malo nevjerojatno. Turska je nepouzdana, velika podrška Antanti. Dobra strana pada Erzeruma je u tome što Turci ponovo traže njemačku pomoć.

srijeda, 22. ožujka, tijekom noći kiša, prijepodne oblačno, poslijepodne djelomično razvedravanje, toplo

Prijepodne obilazak kote 347 i skloništa II. b. 76. pp. Povratak kroz šumu. Dolazak Matsvánszkog iz Lavova: nadvojvoda Eugen otišao je u Brixen, a Kövess u Maribor. Dramatična apel na Ameriku. Samostalnost uz jamstvo Amerike i Središnjih sila. Cijeli vo. 8. zb. prebačen je brodovima iz Kotora u Trst. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper, Kapretz. Bilten: ništa. Nijemci su opet odbili jake ruske napade.

četvrtak, 23. ožujka, prijepodne svježe, vjetrovito, poslijepodne razvedravanje na kratko vrijeme, navečer kišica

Miran dan. Na jugu žestoka topovska paljba. Na našoj je bojišnici ispaljeno nekoliko projektila (priprema), na koje su Rusi odgovorili sa 7 naboja. Veliki skandal: uslijed jugovine

ceste su toliko uništene, da je uskotračna željeznica Zborów – Załośce morala prestati prometovati, jer se prohodnost jedva može osigurati. I prometnica Podkamień – Załośce djelomično je zatvorena. Najveći problemi su u opskrbi. Neoprostiva lakomislenost. Poslijepodne bridž kod Horvátha: Prey, Rehwald, Kapretz i Ripper. Nijemci su opet odbili jake ruske napade. Potpukovnik Sirk otišao je u Lavov na odmor. Pruga bi navodno trebala biti ponovo otvorena za 3 dana, a mi moramo opskrbiti 31.000 vojnika (s 42. pp.). Novi njemački uspjesi sjeveroistočno od Avocourta, tj. kod Haucourta.

petak, 24. ožujka, tijekom noći kišica, vedro, toplo prijepodne, poslijepodne kratkotrajna kiša i povremeno sunčano

Tijekom noći uhvaćena su 2 vojna bjegunca ruske 136. pp. Prijepodne posjet njegove preuzvišenosti Schmidta. Problemi u pridržavanju rokova. Bio je vrlo ugodan. Sutra: poziv upućen zk. odsječaka. Poslijepodne obilazak skloništa b. Wolf 76. pp. Suhi zakloni, izvrsno postavljeni. Prijepodne su 3 ruska zrakoplova bombardirali položaj 48. pp., ali bombe nisu eksplodirale. Isto tako prelet njemačkog zrakoplova. Dojave naših zrakoplova: vrijeme nije prikladno za letove. Uzlet našeg balona kod Reniówa. Rusi su otvorili paljbu, ali domet samo do Blicha (1 projektil). Bilten: ništa. Nijemci i dalje uspješni kod Haucourta. Odbijeni su novi napadi Rusa. Zrakoplovni odjel balona podređen je zo. 14. topbr. Vodopivec javlja da je Objów neprohodan. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Kapretz. Posljednji je bio i na večeri.

25. ožujka, subota, topao, uglavnom sunčan dan, povremeno kratkotrajna kiša i jaki južni vjetar

U ½ 12 h okupljanje svih zk. odsječaka. Dogovor o radovima. Zajednički objed. Bridž: Rehwald, Herrmann, Prey, Watterich i poslije Zeidler. Kapretz je otišao na 14 dana odmora. Isto tako i sk. Macher, a Matsvánszky u posjet bratu, kpob. Böhm-Ermollija, koji se vraća iz 92. pp. (gdje je odradio svojih 14 dana). Pukovnik Hummel (preuzeo je zo. 71. pp.): zk. II. armije dolazi prekosutra. Bilteni: ništa bitno. Izvješće njemačkog opskrbnog odjela o uskotračnoj željeznici: potreban je veći broj konja i veći broj ljudi za istovar i utovar. Nesigurnost: operativna pripravnost d. pod znakom je pitanja. Ponovo je netko dobrano promašio.

nedjelja, 26. ožujka, oblačno, toplo, poslijepodne povremeno kiša

Mir na bojišnici. Dolazak 42. pp. (pričuva) je odgođen. Cesta Padkamien – Brody neprohodna je za automobil. Matsvánszky je s bratom bio u Podkamieńu. Zapovjedništvu 5. zb. podređene su samo 2 pp., budući da je 3. bosansko-hercegovačka pp. neposredna armijska pričuva. Handlovo pismo iz Tridenta: 28. pješačka d., podmaršal Schneider i brigadir Hugo Schmied. Oljača odlazi u Nikšić. Poslijepodne bridž kod Horvátha: Ripper i Herrmann. Bilteni: ništa bitno.

ponedjeljak, 27. ožujka, oblačno, poslijepodne povremeno kiša, zapadnjak, toplo

Mir na bojišnici. Četrdesetosmoj pp. dodijeljeno je 6 ratnih pasa. Vojni bilteni: kod Gorice izgubili smo Podgoru. Ponovo jaki napadi na Hindenburga, ali odbijeni. Pošta danas nije stigla. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper, Herrmann. Bojnik grof Waldstein otišao je na odmor. Garnier mi je poslao studiju o protunapadima. U odsječku 76. pp. zamjena Rennera i (…).

utorak, 28. ožujka, od izlaska sunca vedar, topao dan, bez vjetra, prvi prekrasan proljetni dan

U 8 h vožnja s Matsvánszkyjem. Pješice do položaja zo. 28. pješačke br., a odatle do kote 344 u pratnji Preya i Reichsthalera (zamjenik sk. Tscheppera koji je na odmoru), gdje se

nalaze Halper i Fritsch. Obilazak lijevog krila odsječka Fritsch, središnjeg dijela te djelomično i položaja na 2. crti bojišnice do uporišta Zarudżie. Poslije i obilazak 2. poljske haubičke bt. 14. topp. Objed (24 osobe). Pješice do Preya: bridž Ripper i Matsvánszky do 18 h. Povratak uglavnom pješice. Mnogobrojni preleti zrakoplova. Dolazak roda. Prve šljuke. Ribnjak nedaleko od položaja 28. pješačke br. (…). Pukovnik Hummel ujutro je preuzeo zo. 71. pp. Nikakvi bitni događaji. Nekoliko projektila ruskog i našeg topništva (na ruske odjele u pokretu, možda smjena?).

srijeda, 29. ožujka, magla do ½ 9 h, rosa, sunčano, vedro i toplo

Povratak sk. Levnaića s kratkog odmora. Njegov brat (zo. nadvojvode Eugena) isto je tako bio u Beču. Nadvojvoda Eugen je u Bolzanu, a Roth u Gniesu (vrhovno zo. zemaljske obrane). Opsežne pripreme za napad: 17 d. armija Dankl i Kövess. Veliki broj minobacača od 30 – 30,5 cm i > 0,8 (domet 16 km). Datum je trebao biti 5. travanj, ali odgođeno do sredine mjeseca. Boroević je na Soči. Ustrojen je novi, 20. zb. (nadvojvoda Karlo Franjo Josip), uglavnom od zemaljskih strijelaca, a za Tschurtschenthalera 21. zb. Italija je navodno predložila status quo i zadržavanje Vlore što je odbijeno. Opet veći broj zrakoplova, njemačkih i ruskih. Objed s Preyem koji sutra putuje u Beč na odmor. Nakon objeda bridž: Prey, Horváth i Ripper. Garnier: razgovor o velikim operacijama i ostalim problemima. Bijesni na borbe, na Merizzija, naše gen. (koji u odnosu na njemačke nisu materijalno neovisni). Jedan vojni bjegunac ruske 210. (...).

četvrtak, 30. ožujka, rosa i jutarnja magla do ½ 9 h, a nakon toga vedar, topao dan

U 8 h odlazak na položaj 72. pp., a onda u pratnji Rehwalda i Rade vožnja do odsječka Ditkowce, obilazak 2. i 3. položaja na lijevoj strani. Povratak u ¾ 11 h. Tijekom noći uhvaćen je još 1 vojni bjegunac ruske 133. p. Zrakoplovi: jučer 6 bombi na odsječak Horodyszcze, a danas 1 na odsječak Obarzańce i 1 opet na Horodyszcze. Obostrana topovska paljba. Jučerašnji njemački bilten: osvojen je položaj kod Malaincourta u širini od 2000 stopa te je danas odbijen francuski protunapad. Na području Litve napadi su sve slabiji, ali zato su na Soči sve žešći. Poslijepodne posjet grofa Andrássyja Géze, koji je kratko vrijeme bio u zo. 4. zb. Od sutra preuzima dužnost u zo. II. armije. Navečer bridž kod Horvátha: Ripper i Herrmann. Povratak boj. Sirka s odmora u Lavovu (danas je prebačen u Lublin zbog radova na utvrđivanju pod zo. ppuk. Kurta Herrmanna (…)). Na odmor je otišao puk. Pray (preko (…)). Watterich je preuzeo zo. 28. pješačke br. U sjedištu zod. uključena je električna rasvjeta, a u 21 h nastupile su i prve smetnje. Rasvjeta je potpuno isključena u ½ 22 h. Motor je smješten na otvorenom (vlažnost tla ometa prijenos pogonske snage od motora do radnoga stroja).

petak, 31. ožujka, oblačno, prijepodne povremeno kiša, navečer djelomično zvjezdano nebo, zapadnjak, toplo

U 8 h vožnja do zo. 71. pp. Nastavak vožnje s obojicom Hummela, a onda zbog loše ceste, pješice preko istočnog ruba Bukowine i desnog krilo 19. pp. do lijevog krila boj. Marxa i visoravni Gontówe. Uz 3. crtu bojišnice dolazak do šume. Pješice do 71. pp. u pratnji grofa Andrássyja Géze. Objed. Poslije obilazak 1. poljske haubičke bt. 14. topp. sk. Weissa i b. boj. Martinetza na koti 339. Novo kupalište 71. pp. Nesretan dan: pogibija puk. von Recha, zk. 19. pp. (ispred položaja poljske straže na bojišnici). Načelnik opskrbnog odjela (…) Nowak bio je u kinu (Załośce) sa sk. i opskrbnim časnikom 71. pp. Winklerom, koji je pretrpio ili moždani udar ili upalu moždane ovojnice. Pričuvna bolnica Załośce: Lakatos šepa, manja bolna rana i oderana dlaka na desnom ramenu. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Rehwald. Bilten: ništa bitno. Ruski su napadi u Litvi završeni. Francuski je položaj kod Malaincourta pao. Hordt preuzima sutra zo. 18. zb. Czibulka odlazi na trotjedni odmor.

subota, 1. travnja, cijeli dan vedar, prijepodne slab vjetar, svježe, poslijepodne bez vjetra i toplo

Mnogobrojni letovi s obje strane. Čak i otvaranje paljbe na bojišnicu 33. pješačke d. U 14 h pogreb puk. von Recha u odsječku Zalośce. Blagoslov u crkvi i na groblju. Prisutni: njegova preuzvišenost Böhm-Ermolli u pratnji Matsvánszkog i Beöthyja te Goglia s Cantinellijem. Kod kuće bridž: Horváth, Watterich i Ripper. U biltenima ništa bitno. „Oprezna" procjena ruskih gubitaka (njemački izvor) tijekom posljednjih napada: 150.000 vojnika.

nedjelja, 2. travnja, cijeli dan oblačno i svježe, navečer zvijezde

Kod nas bez događaja. Vojni bilten bez vijesti. Na objedu Hummel i zk. postrojbi. Bridž: Watterich, Rehwald i Herrmann. Sedamdesetprvoj pp. privremeno je udijeljen „pješački top. vod", što mi je vrlo zanimljivo. Hummel: ruske gardijske postrojbe s naše su bojišnice otišle na sjever, borbe kod Dünaburga.[289]

ponedjeljak, 3. travnja, cijeli dan vedro i toplo

U 8 h vožnja u odsječak Ditkowce preko položaja 72. pp. Obilazak odsječka Piotrowski i 48. pp., osim Fritscha. Od kote 344 vožnja preko položaja 28. pješačke br. Povratak u 12 h. Zrakoplovi i paljba. Ruski je zrakoplov napao naš vezani balon kod Reniówa. Poslijepodne bridž kod Horvátha: Ripper i Rehwald. Armijska pričuva: 76. pp. Doknadna b. 42. pp. upućena je u Zborów radi ukrcaja na željeznicu. Čini se da je 42. pp., koju smo ovdje očekivali, prebačena dalje. Matsvánszky je iz Olejówa, gdje je s Kálnokyjem nadzirao razmjenu, otišao na dvotjedni odmor. Isto tako i Hohenberger.

utorak, 4. travnja, sunčano i vedro jutro, vjetar, svježe

Dolazak puk. Jungla, zk. 92. pp., zbog uputa i smjernica. Ujutro šetnja do obrambene crte na pola puta do Wertelke. Antanta od Nizozemske zahtijeva blokadu granične trgovine s Njemačkom i prolaz za engleske postrojbe. Radi se o nekoj vrsti ultimatuma. Učinak pariške konferencije[290]! Satnici Plachetka i Lipovniczky vratili su se s odmora. Posljednji je putem sreo vlak s 10. pješačkom d. i 1 bt. 9. poljskog haubičkog sklopa. Poslijepodne bridž: Ripper i genb. Horváth.

srijeda, 5. travnja, svjež vjetar, sunčano

Jučer navečer trebalo se održati pokusno uključivanje rasvjete i reflektora (Zalośće), ali izgorio je za ovu priliku pušteni balon (s pogonom na vrući zrak). Razlog: jučerašnji ruski letovi, kada je ruski zrakoplov napao naš vezani balon. Jučer navečer dolazak ksk. 15. husarske p. iz Nikšića, koji je dodijeljen GS. Gaertner. Veterinar Falk vratio se s odmora. Lakatosu je bolje. Jučer su zrakoplovnim bombama lakše ranjeni natpor. (zksat. na zapadnoj obali Sereta) i časnik za vezu. Zapovjedništvo zb. produžilo je rok završetka radova i povuklo prijetnju o uskraćivanju odmora. Ponovo izrađujem dnevna radna izvješća. U 14,45 manja paljba (odmazda za rusku paljbu): po 10 projektila poljske top. bt. od 10 cm i 5. poljskog top. sklopa te 2. poljske haubičke bt. 14. poljske topbr. i 1. poljske haubičke bt. 31. topbr. Ukupno 30 naboja. Potpukovnik Herrmann imenovan je zk. pričuvne 54. poljske topbr. Dolazi preko Brzczanyja. Poslijepodne bridž kod Horvátha: Ripper, Rehwald i Herrmann (nova kućica). I dalje zrakoplovi, od kojih se 1 približio našem balonu. Nijemci: u ožujku su izgubili 14 vlastitih zrakoplova, a 44 neprijateljskih su srušili (od koji su 25 preuzeli).

---

[289] Daugavpils (Latvija).

[290] Konferencije Antante u Parizu u lipnju 1916. (tema: gospodarski rad protiv Središnjih sila i blokada Njemačke)? (http://www.wissen.de/lexikon/pariser-konferenz-ententekonferenz-1916?keyword=Konferenz).

četvrtak, 6. travnja, ujutro svježe, ali sunčano, navečer djelomično oblačno, mjestimično kiša, kod nas povremeno kiša, češće na koti 347, ali u Bródeku ništa

Zapovjednik zb. Schmidt prijepodne je obišao položaj 71. pp. i b. 19. pp. Neprijateljski je zrakoplov na oko 800 stopa od nas u nizini izbacio bombu. Slaba topovska paljba. Dolazak pilota i natpor. VI.? poljske lovačke b. Sada svaka od 24 zrakoplovne sat. raspolaže sa 6 uređaja (doknada 15-20 uređaja. Nedavno je broj zrakoplova u sjevernoj Italiji iznosio 52: 4 su izgubljena, a zk. zračnog odreda, inženjerijski boj. (s poljskim imenom), poginuo je. Tvornica u Schwechatu dnevno proizvodi 1 zrakoplov, a tu je i Lohner. Na obučavanju u Hannoveru nalazi se oko 200 naših časnika. Večera u Załośćeu, a nakon toga bridž s njegovom preuzvišenošću Schmidtom, grofom Garnierom i Engelbertom Auerspergom. Povratak 15 minuta iza ponoći. Na objedu kod nas bili su ppuk. Buchböck (iz 44. pp.) i sk. von Györy. Obojica odlaze u odsječak 48. pp., a onda u zrakoplovni odred. Slaba topovska paljba. Ripperova molba za odmor odbijena je od strane zoa., uz obrazloženje da nije hitna (nakon 4 mjeseca). Neugodna situacija. Preporučio sam mu da preuzme zop.

petak, 7. travnja, oblačno, poslijepodne nakratko sunčano

Vojni bjegunac kod Seredny Haja ruske 14. pp. Oproštajna večera ppuk. Herrmanna. Prisutni su bili svi brigadiri i zk. postrojbi. Drugi vojni bjegunac uhvaćen je kod Gontówe (136. pp.). Obje su ruske pp. prije 4-5 dana smijenile 133. i 134. pp. Prvi je vojni bjegunac opisao izvrstan učinak jučerašnje paljbe kod Ihrowice. Uništeno je 1 oruđe (10 cm, odsječak Sartori). Nakon objeda, bridž: Watterich, Ripper i Herrmann.

subota, 8. travnja, tijekom cijelog dana oblačno, vjetrovito i hladno

U ½ 9 h obilazak obrambene crte bt. Kodar. Uvježbavanje plamenobacača. U pratnji Rippera, Tlaskala, Wattericha i Wittasa odlazak do položaja 2. poljske haubičke bt. 32. topbr. te do ceste prema Mszaniecu do njemačkog mjernog odreda na položaju bt. Scharabon. Smjernice. Vidjeti dolje. Povratak u 12 h. Objed: Tlaskal, Watterich i ppuk. Stock, koji se danas pridružio 14. teškoj poljskoj topp.

Mjesno određivanje neprijateljskih bt. prema zvuku/odjeku (neprijateljsko oruđe A a, b B, opominjač, C mjerni odred, vlastiti položaj): ispaljivanje dojavljuje opominjač, a promatrač zaustavlja štopericu prilikom praska, što daje razliku u polumjeru zvučnih valova koji se kružno šire od ishodišta, tj. neprijateljskog oruđa. Nakon toga od svake se točke povlači krivulja razlike u udaljenosti koja ostaje ista (hiperbola prema tablicama), a neprijateljski se top nalazi u njezinom sjecištu (na planu). Promatrači su iskusni (osobni koeficijenti). Točnost je tolika, da se može utvrditi koje je oruđe upravo otvorilo paljbu. Nijemci koriste taj postupak kako bi onemogućili otkrivene bt.: po 200 teških i veći broj lakih granata. I tijekom uvježbavanja provode se ispravci na temelju eksplozije naboja (primjenjivo samo u rovovskom ratu). Zvučni valovi određuju neprijateljsku putanju paljbe (načelo: osjetljivost ljudskog uha i širenje uporabe prijemnika (prijemnik, kružnica obzora, promatrač, uho)). Na udaljenosti od zvučnog lijevka/pojačala zvuka od oko 1 m, svako uho, ako prasak ne dolazi okomicom, detonaciju čuje drugačije. Stoga je potrebno prilagođavanje odnosno okretanje u okomici sve dok oba uha prasak ne čuju istovremeno, a koji onda s kružnicom obzora određuje pravac pucnja. Odstupanja iznose do 2°. Položaj neprijateljske bt. nalazi se u sjecištu plana nakon 2 izmjere.

Potpukovnik Herrmann otputovao je prijepodne. U Brodyju je bio već nakon 2 ½ sata vožnje. Stock: stižu 2 oruđa od 15 cm za bt. 14. pješačke d. Zapovijed: 9. ožujka očekuje se dolazak prvih odreda 33. topbr. (bojišnica 33. pješačke d.). Prvi top. sklop 1 bt. i 1 top. sklop s 4 austrijske poljske haubičke bt. Poslije bi trebao doći i 2. top. sklop 14. poljske haubičke p. (33. topbr.). Tlaskal: Günste je udijeljen zoa. Dankl umjesto Waldstättena. Tlaskal je u Teschenu vidio novi predložak naših odora. Nijemci su kod Verduna južno od Haucourta osvojili nova 2 km bojišnice.

nedjelja, 9. travnja, ujutro oblačno, nakon toga sunčano, vjetrovito i svježe, navečer mjesec i zvijezde (prva četvrt)

Žešća topovska paljba. Prasak neprijateljskog topništva kod uporišta Chómy (u 2 sata 8 punjenja 2 bt., ukupno 140 projektila). Nakon toga je rusko topništvo na naše bt. ispalilo oko 60 naboja po satu. Fodor: lijevo krilo odsječka Piotrowski. Treća sat. IX. inženjerijske b. odlazi na 10 dana zbog radova na uzletištu 33. pješačke d. Dolazak 33. poljske topbr. Danas i sutra k nama dolazi po 1 bt. Poslijepodne bridž kod Horvátha: Ripper i Rehwald. Buzarov je otišao na kratki odmor u Lavov, gdje mu je i supruga. U bojnim biltenima nikakvih novosti. Hummel: prekjučer je druga polovica 11. pješačke d. prebačena na jugozapad. Zbog toga 42. pp. odlazi u Rudniu, a 57. pješačka br. na uporište Dwor Turczynów. Pukovniku Barwiku podređena je 76. pp. Navečer je otvorena paljba na osobni automobil (kao i prije 3 dana) na cesti Ihrowica -Lysa Góra. Ostao je na cesti (kvar?). Putnici su ga napustili.

ponedjeljak, 10. travnja, sunčano jutro, nakon toga oblačno, od 9 h slaba kiša, koja nije prestajala, navečer snijeg

Vojni bjegunci ruske 13. pp. iz odsječka zapadno od uporišta Berezowica Mala. Tamo se nalaze već 7 dana, što znači da je ruska 4. d. opet pred nama, tj. u sredini i pred desnim krilom (13. i 14. pp.). Tijekom noći dolazak 3. bt. 14. poljske haubičke p. Satnik: Nijemci su kod Verduna opkolili istureni položaj kod Béthincourta. Zarobljena su 14 časnika i 700 vojnika te zaplijenjena 2 oruđa i 13 strojnica. Napušteni su i ostali neprijateljski položaji. Ukupno je zarobljeno 200 časnika i 12 vojnika. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Rehwald. Navečer na bojišnici 48. pp. 1 zarobljenik. Pošta nije dostavljena (zbog nedostatka guma, doprema kolima umjesto automobilom). U Bialoglowyju oko 20 civila zarazilo se pjegavim i trbušnim tifusom. Organizirat će se zarazna bolnica. U 21 ½ h napadnuta je poljska straža lijevog krila 48. pp. (jake neprijateljske snage). Vratili su se 1 ranjeni i 2 neozlijeđena vojnika (ostavljena su 6 ranjenih vojnika).

utorak, 11. travnja, prijepodne naizmjence sunce i kiša, poslijepodne sunčano, hladno, zapadnjak

Vojni bjegunci na bojišnici 71. pp. (ruska 13. pp.). Jučerašnji bjegunac (ruska 14. pp.): ruska 15. pp. nalazi se južno od 14. pp. Jučer je zozb. objavilo da se pred nama nalaze ½ 4. i ½ 34. d. (svaka s 2 pp. u pričuvi). U zozb. vlada velika uznemirenost zbog jučerašnjeg skandala: tiče se i nas zbog površnog izvješća: već 2 slučaja ostavljanja ranjenika od strane poljske straže. Sastanak s Halperom i Rehwaldom kod Horvátha i odluka o prestanku postavljanja poljskih straža pred vlastitim žičanim zaprekama. Wittas je isto proslijedio Hummelu. Dolazak Garniera u 18 h. Zbor Marschall s 3. gardijskom pričuvnom d. odlazi u Francusku. Ostaje samo 48. pričuvna d. u sastavu Južne armije Bothmer. Tridesetprva pješačka d. smijenit će gardijske postrojbe, a 9. zb. (Králiček – Krammer) zb. Marschall. Garnier je sada časnik za vezu u armiji Bothmer. Seli se u Zborów. Različita mišljenja: Marschall je aktivan na bojišnici, dok su Böhm-Ermolli, dr. B[ardolff] i Schmidt - Merizzi potpuno pasivni. Ako dođe do napada na Pflanzera i II. armiju (vjerojatno pravac Poczajew), lijevo krilo Bothmer trebalo bi napasti Iwanczany, a desno krilo majur Kalinku itd. Potpukovnik Eichler, zk. je 14. poljske haubičke p. (udijeljena nam je od 33. pješačke d.), koja je upućena u Horodyszcze. Danas navečer 4. bt. 14. poljske haubičke p. odlazi na položaj u Mszaniec. Zapovjedništvu 5. zb. poslani su podaci o mojim dosadašnjim odlikovanjima. Dovoljno kasno! Na bojišnici 71. pp. mrtav Rus (...); prema dokumentima i epoletama vodnik 61. pp. Piotrowski je otišao na odmor i odsječak je preuzeo Schaden.

srijeda, 12. travnja, prijepodne sunčano, ali hladno, poslijepodne promjenjivo vrijemo, od ½ 19 h i tijekom noći povremeno kiša

Godišnjica preuzimanja zod. U 9 h proslava u stožeru d.: Wittasov govor. Prije toga posjetio me Ripper. Svečani objed, kojem su prisustvovali svi brigadiri i zk. postrojbi. Horváthov govor. Poslijepodne bridž: Watterich, Horváth, Rehwald i Ripper. Brzojavi oproštaja: 3. gardijska d. i ppuk. Wellenkamp. Navečer izvješće 48. pp. o gubicima poljske straže (proslijedio sam ga zozb.). (…) Besana noć. Hummel: 1. zb. prebačen je na jugozapad, a 18. zb. podređen je I. armiji, koja je izgubila skupinu Szurmay (sada u sastavu IV. armije). Možda znaci skorog odlaska armije Bothmer i prebacivanja II. armije na jug. Pričuva: 29. pješačka d. (osim 74. pp. koja ostaje u skupini Kossak). Kossaku je udijeljena i 4. k. d., a dobio je i 1 pp. od 5. zb., tako da Goglia sada raspolaže samo s 3 pp.

četvrtak, 13. travnja, oblačno, hladno, povremeno kratkotrajna kiša

U 8 h vožnja do položaja 71. pp. Pješice nastavak puta do položaja Marx i 2. i 3. crte do lijevog krila i 1. crte bojišnice na Gontówi. Tamo obilazak i 2. crte. Povratak kroz glavni rov do šume. S Horváthom vožnja do 71. pp. Objed na uporištu pričuvne b. (sk. Rech). Prisutni: Horváth, Ulex, Ripper, Stock i Mach. Povratak u 15 h. Zapovijed: XX. doknadna b. Mi nećemo dobiti ništa. Udjelba je predviđena za 20. svibnja (4. doknadna br.). Zapovjednik 71. pp. je boj. Marx. Glavnostožerni boj. Czermak prebačen je iz zo. 4. zb. u zo. 14. poljske topbr. Tijekom prošle noći smjena pruskih postrojbi od strane 2 b. 70. pp. (desno od nas). Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Rehwald.

petak, 14. travnja, uglavnom sunčano, djelomično oblačno, kratkotrajna kiša, navečer stalno kiša, toplo

Ujutro iznenađenje u vezi najave visoke posjete: vojvotkinja od Parme s kćerkom (oko 20 godina) i sinom (por. 15. dragunske p) i don Miguel von Bragança (genboj. u skupini podmaršala Kossaka) sa suprugom, princezom von Löwenstein. Princeza je navodno sestra (…). Dolazak u 13 h, obilazak, doručak. Vožnja do položaja 27. pješačke br. Obilazak 2 položaja. Dalekozor s četrdeseterostrukim povećanjem. Dva projektila bt. Weiss na Naskalów i na privremene zaklone. Vožnja preko položaja 28. pješačke br. u Obarzańec. Desno krilo 48. pp. Strojnice za protuzračnu obranu. Streljački rovovi. Položaj ppuk. Pokornog. Stan sk. Lenza. Psi. Vozilom do bt. Pokorny. Protuzračni top. Haubice. Povratak u ¼ 17 h. Vožnja na večeru u zozb. Miran dan. Priprema top. postrojbi Willerding. Potpukovnik Pokorny uočio je na koti 366 visokog ruskog časnika u obilasku položaja. Smjena sat. 48. pp. na desnoj obali Sereta. Raspuštena je 2. pričuvna sat. Bridž: Horváth, Ripper i Rehwald. Na talijanskoj bojišnici žestoke borbe kod Rive. Napuštanje položaja kod Ponalea. Borbe i na desnom krilu Pflanzera i nadvojvode Josipa Ferdinanda.

subota, 15. travnja, prijepodne slaba kiša, poslijepodne prestanak kiše, ali oblačno, navečer opet kiša

Dvojica ruskih vojnih bjegunaca na bojišnici 72. pp. (ruska 13. pp.). Dolazak sk. Czermaka (GS. 4. zb.), koji preuzima obje bt. u odsječku Obarzańce, s odmora. Tvrdi da će Lütgendorf preuzeti zo. 21. zb. U Italiji se mirno čeka lijepo vrijeme, a u Albaniji se nalazi 5 gorskih br. (gradnja cesta itd.). Jučer su se visoka gospoda u zozb. zadržala do mraka. Bilo je vrlo veselo. Ovih se dana očekuje prebacivanje 29. pješačke d. s 94. pp. u Dwór Turczynów te 94. pp. na crtu Horodyszcze – Neterpince – Nosowce. I 76. pp. bit će prebačena u nečiji sastav. Ripper je bio u Zalošću zbog odmora. Njegova preuzvišenost Böhm-Ermolli uskoro će na posjetiti. Moguć je i produžetak bojišnice prema jugu. Armija Bothmer i njemačka 48. pričuvna d. vjerojatno će otići. Rusi kreću s radovima pred bojišnicom 72. i 48. pp. (oko 600

stopa rovova pred ruskim zaprekama i prolazni rov od položaja prema cesti). Merizzi očekuje ruski napad u roku od 14 dana.

nedjelja, 16. travnja, Cvjetnica, oblačno, povremeno kiša

Miran dan na bojišnici. Tijekom noći, u ½ 22 h, ophodnja b. Schaden iz 72. pp. (1 stožerni genboj. poljske straže) naišla je na cesti na jakog neprijatelja i izgubila 2 vojnika (mrtvi ili zarobljeni?). Zapovjedništvo 48. pp. prebačeno je iz Mszanieca u Obarzańce. Jučer je raspuštena i pričuvna sat., tako da 48. pp. preostaje samo još 1. Zamjena II. i III. b. 76. pp. (pričuva zb. na koti 367) (ranije sk. Renner, sada (…)). Nijemci: Vaux. Francuski je napad odbijen. Dvije tisuće zarobljenika. Vojni bjegunci na bojišnici 33. pješačke d. tvrde da je nedavno između Ternopilja i Poczajewa postavljeno 60 teških oruđa. Ruski napad nakon Uskrsa? Poslijepodne bridž kod Horvátha: Watterich, Ripper i Rehwald. Zapovijed: ustrojavaju se mjerni odredi zvučnih valova! Znači ipak. Prekjučer je Milan otišao na odmor.

ponedjeljak, 17. travnja, oblačno, zapadni vjetar, povremeno kiša, navečer puni mjesec, hladno

U 9 h ¼ pješice u pratnji Rippera i Wittasa u Mszaniec u obilazak bt.: 1 protuzračni vod, kbt. (…) na cesti, 2. bt. 14. poljske topp., natpor. Kárpáti sjeverno od Mszanieca; 4. bt. 14. poljske haubičke p., natpor. Kunz (odsutan) i 4. bt. 31. poljske topp., natpor. Much (obje istočno od Mszanieca). Povratak u 12 h. U mojoj odsutnosti dolazak genboj. Kroupe (29. pješačke d.). Prekosutra će opet navratiti. Tijekom noći napadnuta je poljska straža 48. pp. na koti 361 južno od Groble (2 ruske sat. 14. pp.). Napad je odbijen (poginulo je 11 ruskih vojnika, a 1 je bio toliko teško ranjen da je poslije podlegao ranama. Dvojica su zarobljena. Vojni bjegunac iste ruske 14. pp. pronađen je kod Seredny Haja. Na bojišnici 71. pp. tijekom potjere neprijateljske ophodnje pronađena je 1 puška, 1 lopata i nekoliko nabojnjača. Rješavanje mog zahtijeva zbog posljednje borbe ophodnje 48. pp. Manja žestina. Naribali su me. Vojni bilten o napadu. Inače miran dan. Poslijepodne Wittas kod Halpera zbog dogovora o mojoj namjeri ustrojavanja satnijskog odsječka na koti 361. Poslijepodne bridž: Horváth, Rehwald i Ripper. Od danas izmjena tajnih naziva zb., d. i br.: Haudegen – Luxrolf, Haudal – Luxdelta, Haubrand – Luxjuwel.

utorak, 18. travnja, prijepodne kiša, poslije vedrije, ali rijetko sunčano, hladno

Jučer navečer povratak sk. Buzarova iz Lavova. Glasine o odlasku cijele njemačke Južne armije (Bothmer). Poslijepodne manji sukob na bojišnici 48. pp., gdje se na rubu šume Seredny Haj pojavio ruski odred sa strojnicom i otvorio paljbu na naše položaje. „Očistila“ ih je pješačka, ali i topovska paljba bt. Schelken i Pokorny (topnički sklop Czermak). Poslijepodne je uhvaćen još 1 bjegunac ruske 14. pp. kod Seredny Haja. Kroupa, kojeg sam sutra pozvao na objed, prebačen je u 59. pješačku d. (Trident), a novi zk. 29. pješačke d. je genb. Schön. Nijemci su ponovo zabilježili manji uspjeh na istočnoj obali rijeke Maas kod Verduna. Objavljena su imena zarobljenih francuskih časnika, budući da Francuzi poriču zarobljavanja. Do sada više od 700 časnika i 38.900 vojnika.

srijeda, 19. travnja, vedro, sunčano, ali hladno

Prijepodne povratak Kapretza s odmora. Puk. Barwik (57. pješačka br.) posjetio me u pratnji glavnostožernog časnika sk. von Kélera. Generalbojnik Kroupa otputovao je danas ujutro. Prijepodne ruski zrakoplov, prilično velik ((...)?). Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper, Kapretz i Rehwald. Prijepodne povjerenstvo (Ripper) o bočnim položajima topništva 71. pp. Bojnik Schafařik (GS. 4. zb.): Engleska je osujetila napredujuće pregovore između Njemačke i Rusije. Izvjesni grof Tarnowski trebao bi biti imenovan namjesnikom u Galiciji? (…) Po-

novo su i civili u igri? Kapretz: spomenut je i Böhm-Ermolli. Njemački uspjesi istočno od Verduna: 1000 zarobljenika.

Veliki četvrtak, 20. travnja, prijepodne kiša, poslijepodne razvedravanje, navečer ponovo kiša, toplo

Tijekom dana slabija topovska paljba. Kod Marxove barake palo je 5 ruskih granata, ali 4 nisu eksplodirale. Tijekom noći nestao je promatrač 71. pp. (vojni bjegunac?). Prijepodne je puk. Langendorf (58. pješačka br.) kao predstavnik 29. pješačke d. obišao položaje 71. i 72. pp. Objed ovdje u 14 h. Oduševljen je viđenim. Bojnik Kadon iz 71. pp. i sk. Tschepper vratili su se s odmora. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Rehwald. Vojni bilten: vrh Col di Lana u talijanskim je rukama. Jučer je 72. pp. donijela stijeg koji se nalazi pred ruskim položajima: „Trapezunt ist kaput/*Trapezunt je pao*."

Veliki petak, 21. travnja, sunčano, prijepodne vjetrovito, poslijepodne mirno i prozračno, svježe

Česti letovi zrakoplova. U 3 h prelet iznad naše bojišnice (3 svjetleće granate). Vjerojatno se radilo o našem zrakoplovu, jer je zo. 9. zb. javilo da se 1 zrakoplov nije vratio s noćašnjeg izv. leta. Prijepodne opet naši i ruski zrakoplovi, a između njih i (...). Tijekom noći vojni bjegunac ruske 16. pp. ((...)), koja je jučer smijenila 14. pp.: p. je 14 dana bila pričuva u Plotyczu, a prije toga u odsječku (…). U 10 h odlazak u zozb. Poziv Schmidta, koji je nezadovoljan napretkom radova, budući da je 33. pješačka d. gotova s postavljanjem svih crta bojišnice, a mi nismo. Razgovor o novom položaju na crti Zarudie – Grobla. Danas je zaprimljen dopis u kojem je oklijevanje zozb. jasno vidljivo, ali Merizzi glumi da mu je jako stalo. Nejasna situacija. Merizzi me iznimno hladno dočekao. Objed s Watterichom (odlazi sutra u odsječak, budući da dolazi Prey), Tschepperom (danas se vratio s odmora) te Bethlenom, Hellom i ppuk. Kremserom (94. pp.), koji je došao po smjernice. Cijelo poslijepodne bridž: Watterich, Ripper, Kapretz i Horváth te Rehwald. Rusi produžuju prolazne rovove sa žičanim zaprekama i pred njima kopaju nove. Neshvatljivo? Mjesta proboja ili za ispuštanje plinskih otrova? Ne posvuda. Veliki broj bombi na Trst (talijanski zrakoplovi). Rusi su ponovo napali kod Garbunowke nedaleko od Dünaburga. Borbe: Verdun, Col di Lana, Valsugana, Rive. Drugo cijepljenje protiv kolere.

Velika subota, 22. travnja, prijepodne sunčano i vrlo toplo, poslijepodne povremeno kiša

U ¾ 6 h paljba vlastitih zrakoplova. Samo 2 projektila, a nakon toga magla na tlu. Prijepodne ruski zrakoplovi. Vojni bjegunac, Židov (ruska 13. pp.). Poslijepodne i njegov prijatelj, isto Židov, u šumi na bojišnici 71. pp. Prey se vratio s odmora. Bez bitnih događaja. Prijepodne Wittas i Hummel odvezli su se do novih položaja 48. pp. (Grobla). Hummel i Prey objedovali su kod nas. Hummel odlazi iz d. Upozorio sam dr. B[ardolffa] da Merizzija ne smatram duševno zdravim i da je potrebno obratiti pažnju na djelovanje zo. 4. zb. S Hummelom dogovor u vezi napada otrovnih plinova, budući da je jučer nadzirao pokuse povjerenstva. Tvrdi da su Belgijanci (njih 400-500 u Zbaraźu od studenog zajedno s oklopljenim vozilima) stručnjaci za otrovne plinove. U Proskurowu bi se trebala graditi kemijska tvornica. Napadi s otrovnim plinovima zahtijevaju složenu infrastrukturu i veliku količinu opreme, zbog čega je priprema spora. Belgijanci i Englezi neposredno primjenjuju cijanovodikovu kiselinu. Primjedba zozb. zbog nedovršene izgradnje crta bojišnice (33. pješačka d. gotova je s radovima). Rok nam je do 30. travnja. Talijanski su napadi na prijevoju između Monte Siefa i Settsassa odbijeni, ali Monte Sief (iza vrha Col di Lana) su i osvojili. Trinaesta pješačka d. isto tako odlazi na jug (Hummel). Bojna Renner 76. pp. prebačena je s kote 347 u Załośce. Zapovjedništvo zb. namjerava 83. pp. smijeniti postrojbama 76. pp., iako je i 26. pp. 33.

pješačke d. u pričuvi. Znači opet moramo za druge obavljati posao, a na tome nam se nitko neće ni zahvaliti.

Uskrs, 23. travnja, prijepodne vedro, poslije oblačno (jučer oko ½ 23 h nevrijeme s pljuskovima), poslijepodne ugodno toplo

U 10 h misa. Rusi su na položajima pred uporištem Lysa Góra zabili 3 bijela stijega, te su na nekoliko mjesta krenuli prema nama, ali otjerala ih je paljba. Posvuda iznimno mirno. Zapovijed zozb. o uređenju tabora. Gubitak volje za radove! Bojnik grof Waldstein vratio se s odmora, a genboj. Horváth je otišao. Poslijepodne šetnja do promatračnice por. Tauschinskog; ruskih stjegova više nije bilo. Vojni bilten: manji njemački uspjesi kod Verduna. Kod Tracy-le-Vala francuski napad otrovnim plinom. Navodno manji uspjeh na vrhu Col di Lana? Navečer je na odmor otišao i Ripper.

Uskrsni ponedjeljak, 24. travnja, toplo, oblačno, povremeno sunčano, poslijepodne nevrijeme u okolici, manji pljuskovi

Potpuno miran dan. Objed sa zkzb. Schmidtom u pratnji Merizzija. Društvo: Prey, Rehwald i Kapretz. Poslijepodne bridž do 16 h. Raspored postrojbi d. (76. pp.) od 26. travnja: 1 b. i stožer u Nowosiółki, po 1 b. kota 347, Blich i Gaje Roztockie. Dvadesetšesta pp. (pričuva zb.) smijenit će 12. pp., a ova odlazi u Zalosće itd. u sastav 29. pješačke d. Potpuna zbrka. Prijepodne je ovdje zbog uputa i smjernica bio Orešković, načelnik GS. 29. pješačke d. Vojni bilteni: ništa bitno. Jučer navečer prilikom odjave Ripper mi je rekao da je (…) nedavno čuo, da će se za mene od sredine svibnja nešto „promijeniti“ ? Ista priča kao i u prosincu. U Lavovu su predstavljene nove poljske odore u boji zemlje, vojnička košulja s gumbima te službena i svečana odora. Odora za društvena događanja planirana je za poslije. Na izricanje presude u slučaju Goglia svaka d. šalje 1 stožernog časnika, 3 pješačka i 1 top. časnika. Prema *Feldblattu*[291], namjesnik u Galiciji bit će Diller.

utorak, 25. travnja, toplo, povremeno oblačno

Poslijepodne zrakoplovi i paljba (zajedno s poljskim haubičkim bt.). Weiss na uporište Chomy. Četvrta b. 76. pp. u taboru je na koti 347. U ½ 10 h u pratnji Gaertnera odlazak do 3. bt. 14. poljske haubičke p. Putom obilazak i teške haubičke bt. Kodar. Na povratku obilazak ostavljenih topovskih kola posljednjih bt. Šest gladnih ždrijebaca. Vojni bilten: ništa bitno. Poslijepodne bridž: Prey i Rehwald. Sutra se vraća 3. sat. IX. inženjerijske b.

srijeda, 26. travnja, oblačno, povremeno sunčano, ali praćeno kratkotrajnim kišama, hladan vjetar do poslijepodne, a nakon toga toplo

Miran dan. Uporište Mszaniec bilo je na udaru 5 naboja od 12 cm. Vojni bjegunac ruske 16. pp. (Poljak): Poljake i Židove Rusi prebacuju na Kavkaz (razlog bijega). U 9 h dolazak podmaršala Schöna i Oreškovića (29. pješačka d.). Doručak, a onda odlazak do bojnog položaja. Pedesetdeveta pješačka d. bila je s 57. (…) u sastavu 8. zb. Scheuchenstuel (Mezzocorona). Armija Kövess je pričuva. Istočno od nje nalazi se 20. zb. (nadvojvoda Karl Josip Franjo). Napad Arsiero - Arsan. Schön je isto tako skeptičan što se tiče svrhe i izgleda talijanskog napada. Zeidler piše da na jugozapadu ništa ne poduzimamo (što bi i bilo najpametnije). Nijemci su potpuno protiv toga.

[291] *Das Feldblatt, Tägliche Nachrichten aus den Hauptquartieren,* bio je službeni vjesnik njemačkih i austrougarskih postrojbi tijekom Prvog svjetskog rata (http://www.zeughaus-braun.de/militaergeschichte1wk/kriegs-feld-und-armeezeitungen-1-weltkrieg/das-feldblatt-tagliche-nachrichten-aus-den-hauptquartieren-ca-800-ausgaben-offizielle-nachrichtenausgabe-fur-die-deutschen-und-k-u-k-truppen-im-1-weltkrieg.html).

četvrtak, 27. travnja, travanjsko vrijeme, uglavnom oblačno, ali sa sunčanim i kišnim razdobljima, hladno

U 9 h vožnja do položaja 48. pp. u Obarzańce, a odatle pješice u pratnji Halpera do Groble. Radovi na novom položaju izvrsno napreduju. Gotovo je oko 300 od 2200 stopa iskopa. Radovi će biti završeni prije dolaska odobrenja. Na bojišnici 71. pp. bio je nizozemski novinar, ali nisam ga vidio. Danas na Seretu: glavnostožerni časnik Beyer (zo. II. armije), sk. Vrbanić i natpor. Steinmetz (stari i novi k. časnik pri zo. 4. zb.), kako bi provjerili mogu li se tamo propustiti uhode. Poslijepodne bridž: Prey, Rehwald i Kapretz. Jučer navečer stigla su uskršnja jaja vojvotkinje od Parme.

petak, 28. travnja, hladno i kišovito, prijepodne dugotrajna, ravnomjerna kiša

Mir na bojišnici. Prijepodne se slikar Adams iz Münchena odvezao do bojišnice 71. pp., gdje je malo fotografirao. Danas putuje u Brody, a onda u Verdun. Nizozemac je bio na bojišnici 48. pp. Hell je u Wertelki. Zapovjednik zb. Schmidt dobio je Leopoldovo odlikovanje 1. razreda. Preselio sam se u Ripperovu sobu, jer se moja obnavlja. Poslijepodne bridž: Prey, Rehwald i Kapretz.

subota, 29. travnja, prijepodne magla, oblačno,povremeno kiša, toplo, poslijepodne sunčano

U 8 h ujutro vožnja u Ditkowce. Obilazak odsječka Schaden i Buchböck, tj. 2. crte bojišnice. Povratak u 12,20. Poslijepodne bridž: Prey, Kapretz i Rehwald. U ½ 16 h vožnja podmaršala Schöna s udijeljenim sk. von Bauerom i ksk. Gaertnerom na Gontówu. Povratak u ½ 20 h. Večera kod nas. Nijemci: napad krstarica na obalu istočne Engleske. Miran dan.

nedjelja, 30. travnja, prijepodne oblačno, poslijepodne slaba kiša, toplo

U 10 h misa. Fotograf *Érdekes Usjága* (i španjolskog *ABC-a*): uporište 48. pp. (Obarzańce). Jučerašnji njemački vojni bilten: ponovno su osvojeni položaji na jezeru Narocz. Zarobljeno je 5000 ruskih vojnika i 4 glavnostožerna časnika te je zaplijenjeno 1 oruđe. Današnji vojni bilten: zapljena još 4 oruđa i 200 vojnika. Kapitulacija Kut-el-amare: 13.000 Engleza. Poslijepodne bridž: Prey, Watterich, Rehwald i Kapretz. Dolazak boj. Bindera (76. pp.). Sutra je planiran dogovor s Willerdingom (uspostavljanje doticaja kod Groble) na uporištu Nesterowce. Zozb. je otkazalo. Merizzi je zatražio dolazak Tscheppera s kojim je obišao položaj Groblu na zapadnoj obali Sereta. Povratak natpor. Hohenbergera s odmora. Danas u 23 h prijelaz na ljetno računanje vremena.

ponedjeljak, 1. svibnja, prijepodne vedro, sunčano, u podne kiša i tuča, poslijepodne sunčano i toplo, navečer slaba kiša

U 10 h dolazak bugarskog načelnika GS. genboj. Jostowa s puk. Georgiewim (načelnik operativnog ureda) i ppuk. Tantilewim (vojni poslanik u Beču) u pratnji ppuk. Matsvánszkog i glavnostožernog sk. Mitzke (Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice). Razgovor o situaciji, doručak, vožnja do bt. od 10,4 cm Sartori, a onda na uporište 71. pp. Gontówa. Povratak u 15 h. Obilazak je skraćen (stožer 71. pp. i bt. Kodar), jer je već bilo kasno: Jostow u Brodyju još nije posjetio njegovu preuzvišenost Böhm-Ermollija (vožnja željeznicom). Trebao je objedovati u zo. 4. zb. i u 19,30 biti u Brodyju. Sutra obilazak Poczojowa (podmaršal Kossak) i odlazak u Pilsen i Beč. Bio je kod Verduna i Vogesena: Nijemci nisu planirali da Verdun bude glavni cilj napada, ali budući da se tamo okupljaju sve francuske postrojbe, Verdun će biti mjesto odluke. Na 45 njemačkih dolaze 42 francuske d. Joffre je već planirao napustiti Verdun, ali vlada iz političkih razloga ne dopušta, što Nijemcima iznimno odgovara, jer bi inače morali napad usmjeriti na novu pozadinsku crtu. Njemački su gubici veliki, ali manji od francuskih. U najžešćim borbama iznosili su ½ francuskih gubitaka. Nijemci su puni

samopouzdanja, ali još se uvijek ne može odrediti točno vrijeme odluke. Grčka je lukava, Bugarskoj je do sada dosta naštetila. Ostavlja utisak kao da sa svima postupa isto, tako da bi na kraju rata mogla iznimno dobro proći. Potpukovnik Kraus (14. poljska topp.) imenovan je zk. pričuvne 58. poljske topp. (stiže preko Ljubljane). Satnik Grünberger (5. k. poljski top. sklop) prebačen je u 14. poljsku topp. Glavni liječnik dr. Löwenstein vratio se s odmora.

utorak, 2. svibnja, u podne kratkotrajna kiša, inače cijeli dan sunčano i toplo, preko noći procvjetale su voćke

Miran dan. U 18 h ruski veliki zrakoplov bombardirao je šumu kod uporišta Obarzańce. Kálnoky i dr. Jacobi otišli su na odmor. Dolazak Matsvánszkog: veliki antiaustrijski pokret u Poljskoj. U središtu događanja je Pilsudski. U igri je Kościuszko. Poslijepodne bridž: Prey, Rehwald i Kapretz. Večera s Kraussom. Oproštaj.

srijeda, 3. svibnja, vedar, topao dan

Zrakoplovi: ujutro paljba na 2. bt. 14. poljske haubičke p. Tijekom noći vojni bjegunac ruske 16. pp. uhvaćen je kod Seredny Haja: 13. pp. (sjeverno od 16. pp.) smijenile su postrojbe 15. pp. U 7,30 vožnja preko uporišta Obarzańce u Horodyszcze. (…) Wittas. Razgovor s Willerdingom (genboj. Obauer, puk. Kalinka (70. pp.) i pukovnijski pob. por. Walter von Waltersthal) o povezivanju postrojbi kod Groble. Sve brzo riješeno. Doručak na položaju 1. bt. 14. topp: Halper, Eichler, Haustein i Gäste. Poslije obilazak oporavilišta u odsječku Horodyszcze: 3 časnika i 183 vojnika. Povratak u 12 h. Poslijepodne najava sutrašnje posjete zka. Böhm-Ermollija. Izrada programa: Gontówa, divizijsko uporište, Obarzańce, objed u 14 h u odsječku 48. pp. Navečer u načelu odobreno. Poslijepodne bridž: Prey, Rehwald i Kapretz. Poslijepodne objed s ppuk. Nitscheom i sk. Kralikom (Nitsche je ranije bio u 72., a sada u 92. pp.). Ujutro je ppuk. Moro, brzojavni referent zo. II. armije, obišao bojišnicu 48. pp., te je objedovao kod nas s Kapretzom. Zapovijed II. armije: imenovan sam predsjednikom povjerenstva za opremu i naoružanje armije. Dana 7. svibnja očekuje se moj dolazak u Lavov s glavnostožernim boj. Siposom, sk. Pullmann: uvid u nacrte odora.

četvrtak, 4. svibnja, vedro i toplo

Tijekom noći 2 ruskih bjegunaca na bojišnici 48. pp. (ruska 16. pp.). Zrakoplovi. Na bojišnici 32. pješačke d. veće operacije tijekom noći: ispaljeno je preko 2000 zrna i zarobljeno nekoliko vojnika. U 9 h dolazak njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija s dr. B[ardolffom], koji je osobno upravljao vozilom. Doručak, a onda vožnja do topovskih kola (smještenim u stajama) i položaja 3. teške bt. 14. poljske topp. na Gontówi. Manji obrok kod Machera. Vožnja do divizijskog bojnog uporišta, a odatle preko položaja 28. pješačke br. do staja s topovskim kolima 14. poljske topp. ppuk. Pokornog i položaja 2. bt. 14. haubičke p. Schelken. U odsječku Obarzańce (školska zgrada) objed u zo. 48. pp., kojem su prisustvovali i podmaršal Schmidt i Merizzi. Nakon objeda pješice obilazak položaja sat. Szüts: bojni položaj Pokorny. Povratak (vožnja). Dolazak u zod. u 17 ¼ h, nakon čega je poslužen čaj, a u 17 ½ h odlazak automobilom (Bardolff nas je napustio kod odsječka Obarzańce i sa Schmidtom otišao prema Zloczówu u nadzor radova na nadogradnji, nakon čega će produžiti prema Lavovu). Gen. topništva Kuk, raniji zk. tvrđave Krakov, imenovan je vojnim glavnim guvernerom u Lublinu (situacija je iznimno neugodna). Böhm-Ermolli je raspoložen, čini se da mu odluka odgovara. S dr. B[ardolffom] razgovor o Merizziju: želio bi Kapretza za zk. 4. zb., a Merizzija za zkp., ali ne u sastavu [II.] armije.

petak, 5. svibnja, vedro i toplo

U ½ 9 h vožnja do položaja 72. pp. u pratnji natpor. Hohenbergera. Obilazak. Objed. Komičar Wollner (Gartenbau/*Vrtlarstvo*). Zrakoplovi. Inače ništa bitno. Poslijepodne bridž:

Prey, Rehwald i Kapretz. Posljednja večer s ppuk. Moroom, brzojavnim referentom II. armije. U 22 h telefon iz zozb.: Vrhovno vojno zo. odbija da me Wittas prati u Lavov. *Napomena:* Merizzi je to dopustio jučer nakon prvog odbijanja zo. 4. zb., ali upit je očigledno proslijeđen Vrhovnom vojnom zo.

subota, 6. svibnja, vedro i toplo, jak jugoistočnjak

U 7,50 vožnja automobilom u Lavov s Matsvánszkym preko Podkamieńa i Brodyja. Od 10,30 – 11,30 Podhorce, obilazak dvorca i doručak. Dolazak u Lavov u 14 h, hotel George. Potražio sam Adama Pietraszkiewiczog u hotelu Europe. Susret s Zeidlerom na povratku s odmora te Rimlom, Broschom, Spannocchijem i Stępskim. Večera u hotelu Imeprial: Adam, Zeidler i Brosch. Zeidler: 1 b. 27. pp. upućena je iz Tirola na Soču. Slijedit će ju 3 zb.? Ni traga od napada u Tirolu. Možda već odustajanje. Laxa[292] (Sofija) – Nowak.

nedjelja, 7. svibnja, topao, vedar dan

U 9 h predstavljanje novih poljskih odora u Narodnom domu (sk. Jacobich iz Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice). Ustrojavanje povjerenstva za opremu i naoružanje (čiji sam predsjednik za II. armiju). Oko 10 h dolazak njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija s dr. B[ardolffom]. Objed u zo. grada (Riml): Goglia, Zeidler, (…), ksk. Schmiedl (…), genboj. Werz. Večera s Adamom i Zeidlerom, a u hotelu Imperial je i Fritz Schüch. Upoznavanje s gospođom Wittas.

ponedjeljak, 8. svibnja, prijepodne kiša, sunčano pri povratku u zod., poslijepodne kratkotrajna kiša, inače vedro

U 6,05 vožnja s Zeidlerom. Od 9,15 do 9,45 Brody. Susret s puk. Hummelom zbog opreme. U 12 h na uporištu. U 14 h Wittas je otputovao u Lavov. U 16 ½ h dolazak Schöna. Bridž: Rehwald, Kapretz i Prey. Prekjučer je otvorena paljba na crkvu u Jankowcima, koja je samo djelomično razrušena. Tijekom današnje noći sk. Intichar (71. pp.) zatrpao je sa 135 vojnika nove ruske rovove na bojišnici i to odmah u nastavku na 19. pp. Kopanje novih ruskih rovova prisiljava nas na protjerivanje ruskih radnika tijekom noći (izv. odredi i topovska paljba). Satnik Kodar (1. teška bt. 33. pješačke d.) prebačen je u tešku minobacačku bt. (30,5 cm) u Turskuj. Umjesto njega dolazi sk. Petz. Nijemci su nakon višednevnih borbi osvojili kotu 304 kod Avocourta. U vojnom se biltenu navodi da Francuska raspolaže s 51 d. (uključujući odmorene postrojbe), dok je u borbama sudjelovala jedva polovica vlastitih d. (oko 12 zb.).

utorak, 9. ožujka, prijepodne vedro, poslijepodne nevrijeme s kišom, navečer pljusak, toplo

Tijekom noći sat. natpor. Brosera (72. pp.) zatrpala je neprijateljske rovove. U 9 h obilazak položaja 76. pp.: b. Renner i Binder. Na uzletištu u blizini ceste do ¾ 11 h. Poslijepodne bridž: Prey, Rehwald i Kapretz. U dogovoru s Preyem i Zeidlerom odluka o prestanku manjih napada na neprijateljske radnike na bojišnici i organizaciji većih pothvata uz podršku topništva.

srijeda, 10. ožujka, vedar dan bez vjetra, prijepodne hladno, ali poslijepodne toplije

U 8 h obilazak b. Polter 76. pp. i (…), a onda s Zedlerom vožnja do zozb. kako bismo Schmidtu čestitali na promaknuću (gen. pješaštva) i izvijestili ga o radu povjerenstva za

[292] Laxa, Vladimir (21. siječanj 1870. Sisak – 1945), austrougarski pukovnik tijekom Prvog svjetskog rata. Kao zapovjednik 18. gorske brigade na Monte San Gabriele (Škabrijel) odlikovan je redom Marije Terezije nakon sudjelovanja u 11. bitci na Soči (kolovoz-rujan 1917), nakon čega je upućen u Sofiju kao vojni poslanik u Bugarskoj, a onda i u Beograd gdje ostaje do kraja rata („Vladimir Laxa“, http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Laxa; http://www.geocities.com/veldes1/laxa.html).

odore. Zapovjedništvo armije planira ovih dana obići 4 pp. u pričuvi (12., 76., 92. i 94.): izvješće o pripravnosti (zahtjev Vrhovnog vojnog zo.). Na prijedlog Zeidlera upit za planiranje većeg pothvata zatrpavanja neprijateljskih rovova (1000 stopa) tijekom sutrašnje noći: 1 ½ b. (b. Kepler 72. pp. i 2 sat. 48. pp., 4 poljske haubičke bt. i 1 poljska top. bt.: oko 1200 projektila, ali vjerojatno i više). Merizzi bi sutra trebao preuzeti zo. top. skupine Stock. Poslijepodne bridž u novoj sjenici: Prey, Kapretz i Rehwald. Jučer navečer vratio sam se u staru sobu, koja je okrečena i sada opremljena s tvrdim podom. Pokrivene su i pukotine na stropu. Dolazak sk. Jandla kao zkb. u sastavu 48. pp. (pripadnik 39. topp., na kraju prebačen u (…) upravu prijevoza u Stanoslavovu).

četvrtak, 11. svibnja 1916, uglavnom oblačno, vjetrovito i svježe, poslijepodne više sunčano i toplije

Od ½ 8 do 9 h obilazak IV. b. 72. pp. (sk. Keßler). Prijepodne dolazak puk. Merizzija (preuzimanje skupine Stock). Zapovjedništvo zb. odobrilo je napad na uporište Lysa Góra. Umjesto opkoparske sat., u krajnjoj će se nuždi upotrijebiti inženjerijski odjel IV. b. 72. pp. Odmor: puk. Rehwald. Poslijepodne šetnja do Praya i s njim. Obilazak izložbenih predmeta divizijske bolnice. Dolazak strojničkog odjela iz Szászvárosa na bojišnicu 71. pp.

petak, 12. svibnja, prvi ledeni svetac Pankracije, oblačno, hladno, poslijepodne sunčano, navečer toplo

U 11 h vožnja do njegove preuzvišenosti Schmidta radi odobrenja odmora od 25. svibnja. Pismo za Bardolffa. Nakon toga odlazak u tabor 76. pp. u Nowosiółki. Obilazak. Objed. Bridž. Povratak u 16 h. Dogovor sa Zeidlerom u vezi napada sutra navečer (zatrpavanje ruskih rovova), izrada plana. U ½ 19 h vožnja u Mszaniec. Pješice do uporišta Ditkowce, a odatle u Schadenovoj pratnji do promatračnice (ranije Handl). Oruđe od 15 cm: 3 projektila. Povratak u ½ 22 h (mjesečina). Objed s glavnostožernim sk. Čermakom iz zo. 4. zb. Ljutnja. Nakon izdavanja zapovijedi Zeidler je u telefonskom razgovoru dao naslutiti da se premišlja: gubici, itd. Razgovarao je sa Schadenom: rovovi su još uvijek plitki i puni vode. Mjesečina i teškoće prilikom povratka 8 sat. kroz žičane zapreke pod udarom ruske topovske paljbe. (…) Odustao sam od napada. Bijesan sam jer sam o svemu izvijestio i zozb. i zoa., koji su sve odobrili i poslali streljivo.

subota, 13. svibnja, hladno, oblačno, poslijepodne povremeno sunčano

Izašao je novi šematizam. Vrlo miran dan. Jučer je pred našom bojišnicom uočeno 8 vezanih balona, koje je nedavno primijetila i skupina Kossak u pokretu prema jugu (prema položaju Zarundie) i uporištu Zębówa Góra. Poslao sam molbu za odobrenje odmora (25. svibnja).

nedjelja, 14. svibnja, prijepodne hladno i vjetrovito, poslijepodne toplo

Tijekom noći dojava o postavljanju kolaca kod Seredny Haja (još uvijek bez žice) pred nove ruske rovove. U 8 h jahanje do Zeidlera zbog zapovijedi o rušenju istih. Rov je udaljen više od 1500 stopa. Poslijepodne će se na njega otvoriti strojnička paljba kako bi se zaustavili daljnji radovi: priprema strojničkog odjela. Povratak u 10 h preko Wertelke. Poslijepodne bridž: Zeidler, Prey i Kapretz. Dolazak: ppuk. Kaltschmidt (71. pp.) s XXI. doknadnom b. Preuzet će pričuvnu b. od sk. Rescha.

ponedjeljak, 15. svibnja, vedro jutro, svježe, nakon toga magla, koja se digla oko ½ 10 h, vjetrovito

U 7,15 dolazak gen. pješaštva i sk. Čermaka u obilazak terena s kojeg je nedavno bio planiran napad na neprijateljske rovove. Budući da je u međuvremenu (tijekom noći) stigla

uredba zo. II. armije s preporukom izbjegavanja gubitaka u okviru takvih pothvata, sve je dobro završilo. Vožnja preko položaja 72. pp. na uporište Ditkowce i promatračnice (ranije Handl). Magla, ali vidljivost ipak prihvatljiva. U 9 h preko položaja 72. pp. i pričuvne b. 71. pp. vožnja do šume kod Gontówe radi promatranja paljbe novih pješačkih topova. Dolazak u 10 h. Najprije obilazak oruđa, a onda na desnoj strani od promatračnice uporišta Gontówe (školski ulaz). Ciljevi su bile 2 figure u pokretu i 2 st. mete na udaljenosti od 700 stopa te ruski strojnički položaj. Paljba izuzetno precizna. Zakuska na terasi kod Machera. Povratak preko položaja 1. teške haubičke bt. 33. poljske topbr. Dolazak u zod. u 12,10. Njegova preuzvišenost Schmidt odvezla se u Załośce. Povratak Wittasa u 18 h Wittas iz Lavova (posjet supruzi). U ¼ 23 h dolazak Horvátha i Rippera. Uredba Vrhovnog vojnog zo. prema kojoj odmor za natpor. i por. odobrava zobr., a za zk. odreda postrojbi zod. Odmor za gen. odobrava zoa. Izdavanje zapovijedi o mogućem ustrojavanju pričuve (plan 48. pp. da kao pričuvu odredi 1 sat. povlačenjem navedene sat. s lijevog krila).

utorak, 16. svibnja, prijepodne oblačno i sparno, poslijepodne povremeno kiša, navečer toplo, puni mjesec

Zapovijed II. armije: 58. pješačka br. prebacuje se na sjever i bit će udijeljena zo. 5. zb. (74. i 94. pp.) Navedena 74. pp. (29. pješačka d.) trenutno je u sastavu skupine Kossak umjesto 3. bosansko-hercegovačke pp., koja se nalazi nasuprot uporišta Dworce (nedavno je dobila doknadne postrojbe; pismo sina gen. pješaštva Schmidta). U ¼ 11 h vožnja s Ripperom i Wittasom u Bródek, kako bismo pogledali konja pričuvnog por. Michela (vo. (streljivo) 33. pješačke d.) za Emmu i Gemmu, ali nije odgovarao. U 11 h izlaganje pruskog domobranskog sk. Koreandera iz 4. gardijske poljske topbr. (časnik Južne armije nadležan za otrovne plinove) o napadima bojnim plinovima. Početak napada na Italiju. Vojni bilten od 16. svibnja: prvi uspjesi, 300 zarobljenika, 7 oruđa, 11 strojnica. Veliki broj časnika. Dao bog da sve dobro završi. Vrlo sam skeptičan, budući da put u gorje ne znači da je kraj blizu, a naša premoć nije prevelika: naše 32 d. protiv 36 talijanskih. Odobren mi je odmor.

srijeda, 17. svibnja, vedro, ujutro svježe, a onda toplo

Ujutro zrakoplovi. Našli smo se pod paljbom vlastitog protuzračnog topništva i strojnica. Jahanje prema Reniówu i kroz odsječak Wertelki Las od 8 do 9 ½ h. Tijekom noći 48. pp. zatrpala je nekoliko rovova. Prilično mirno na bojišnici. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Kapretz. Novi uspjesi u Tirolu: 161 časnik, 6200 vojnika, 17 oruđa.

četvrtak, 18. svibnja, sunčano, ali sparno, svjež vjetar, +20°C

Od ½ 8 do ¾ 10 h jahanje do jahačke škole i šume. Obilazak Preyevog stana. Miran dan. O upadljivoj pasivnosti ruskog topništva izvješćuje i 32. pješačke d. U Tirolu novi manji uspjesi. Poslijepodne bridž: Zeidler, Horváth, Ripper i Kapretz.

petak, 19. svibnja, uglavnom oblačno, hladan vjetar, neugodan dan

Mirna noć. Trojica ruskih vojnih bjegunaca (Poljaci) na bojišnici X. opkoparske b. kod Seredny Haja. U ½ 8 h Ripper se odvezao u Olejów zbog pastuha. Izbor za Emmu i Gemmu: Przedzwit, engleski čistokrvni konj, star 13 godina, smeđi, 164 cm, čupav; Cazogrod, arapski konj (Slawuta, konjogojstvo kneza Sanguszka), bijelac Bajazit (iz (…)), inače arapski mješanac, bijelac Elef (engleski mješanac, smeđi), Podolnak, arapski mješanac, isto smeđe boje. Dogovor s Vodopivcem i Marxom (doknadna br.). Povratak u ½ 11 h. Dvadeseti zb. (nadvojvoda Karlo Franjo Josip) osvojio je (…) utvrde i sjeverni rub uporišta Col Santo. Lijepi uspjeh: zarobljeno je više od 1000 vojnika i zaplijenjena 51 strojnica i 61 oruđe. Osvajanje utvrda kod Arsiera čini se da je osobito bitno. Hvala bogu. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Kapretz. Nijemci su zabilježili manji uspjeh kod kote 304 prema Esnesu (Verdun). Da-

nas paljba ruskog lakog topništva na našu bojišnicu i onu 32. pješačke d., na kojoj je rusko topništvo i jučer šutjelo. Čini se da je teško topništvo otišlo.

subota, 20. svibnja, tijekom noći kiša, tijekom dana gusti oblaci, povremeno kiša i snijeg, jaki hladni zapadnjak

Rusi su nakon dugog vremena tijekom noći poslali veći broj jačih ophodnji prema bojišnici 33. i 14. pješačke d. Borbe. Teško ranjeni vodnik 72. pp. ostavljen je, dok je 71. pp. 2 teško ranjenih spasila, a 2 poginulih ostavila. Sjeverno od uporišta Seredny Haj Rusi i dalje rade na novom položaju: samo na pozadinskim crtama. Objed kod Zeidlera: Ripper, Wittas i Waldstein. Bridž. I dalje uspjesi 20. zb. nadvojvode Karla Josipa Franje. Plijen do 15. svibnja: 257 časnika i više od 12.900 vojnika te 107 oruđa (između ostalog 12 haubica od 28 cm) i 69 strojnica. Danas samo paljba ruskog lakog, ali na bojišnici 32. pješačke d. i teškog topništva.

nedjelja, 21. svibnja, cijeli dan oblačno, vjetar, hladno

Tijekom noći uspješan napad 32. pješačke d. na „Rusku visoravan." Uporište je navodno razrušeno. Deset zarobljenika. Mali vlastiti gubici. Miran dan. Slaba topovska paljba. Izvješće o zaštitnim sredstvima od hladnoće za obuću do ½ 18 h. Novi uspjesi u Tirolu (…): prijevoj (…) i vrh (…), 3000 zarobljenika i 25 oruđa (3 haubice od 28 cm). I Nijemci su bili uspješni kod položaja Le Mort Homme. Nadvojvoda Karlo Josip Franjo odlikovan je redom željezne krune 1. razreda.

ponedjeljak, 22. svibnja, prijepodne oblačno, kišovito, hladno, poslijepodne naizmjence kiša i sunce, toplije

Tijekom noći vojni bjegunac ruske 16. pp.: ruski 6. zb. nedavno je napustio Ternopilj u pravcu Zbaraza. Jedna je teška haubička bt. (Obarzańce) tijekom dana sa 100 naboja uništila nove neprijateljske promatračnice na sjevernom rubu uporišta Seredny Haj (kod novih položaja). Na to je i neprijatelj otvorio paljbu na našu bojišnicu (i teško topništvo), ali bez učinka. Wittas je odlikovan vojnim križem za zasluge, a Levnaić srebrnom medaljom za zasluge na vrpci vojnog križa za zasluge. U 10 h vožnja do zozb. zbog molbe da mi se sutra odobri odlazak (odmor od 25. svibnja), ali odbijeno. Odobrenje za 24. svibnja ujutro, ali i onda samo nakon što se utvrdi da nema opasnosti za moje postrojbe. Bijesan sam na sebe što sam išao moliti! U 12 h dolazak genboj. Schamschule ((…); načelnik telefonskog odjela) s ppuk. Moroom i sk. Kaplonom. Objed kod nas: Horváth, Merizzi i Kapretz. Nakon objeda odlazak do divizijske promatračnice. Poslije nam se pridružio i Zeidler. U ½ 16 h Schamschula je otišao. Bridž za šestoricu, jer je i Prey došao. Glavnostožerni satnik Čermak oprostio se od nas: iz zo. 4. zb. udijeljen je 24. gorskoj br. Generalbojnik (…); preko Villacha[293]. Treći je zb. napao (Lavarone) i odbacio protivnika. I 20. zb. napreduje. Dosadašnji plijen: 482 časnika, 23.882 vojnika, 172 oruđa. I Nijemci su na koti 304 i uporištu Le Mort Homme bili uspješni, ali i Francuzi su se probili na njemačke položaje kod Vauxa. Na engleskoj su se bojišnici Nijemci probili na dubinu od 2 km. Je li to nova vrsta operacija? Dr. Bardolff otišao je na četverotjedni odmor. Baš sada i na tako dugo? Kapretz i Ripper: vjerojatno posebni razlozi. Zapovijed: Merizzi dolazi 24. svibnja. Jučer je sk. Grünberger udijeljen 14. poljskoj topp. Satnik von Tepser, dosadašnji zk. balonskog odjela zb. prebačen je u tešku haubičku bt. 14. poljske topp. kao zk. top. sklopa. Prema tome, uz bt. Sartori (2 oruđa od 10,4 cm) imamo i zk. top. sklopa i zk. topp. (Stock). U 19 h nevrijeme.

293 Slovenski naziv Beljak.

utorak, 23. svibnja, prijepodne oblačno, poslijepodne sunčano i toplo

U 8,10 vožnja do odsječka Nesterowce s Wittasom. Sastanak: Willerding (Panos, Obauer, Hanika), Zeidler i Halper: povezivanje postrojbi kod Groble prema novim smjernicama zo. 4. zb. Doručak. Povratak u ½ 13. Treći je zb. zaposjeo Monte Verenu. Talijani su napustili Borgo Plijen: 188 oruđa. Žestoki francuski napadi na istočnoj obali rijeke Maas s manjim uspjesima (Nijemci potvrdili).

srijeda, 24. svibnja, tijekom noći kiša, prijepodne oblačno, povremeno kiša, poslijepodne razvedravanje

U 6,30 u pratnji Matsvánskog odlazak automobilom. Odmor. U ¾ 13 h dolazak u Lavov. Objed s gospođom Matsvánsky u hotelu Imperial. Polazak za Beč u 14,45.

četvrtak, 25. svibnja, bečki Nordbahnhof u 7,45

Dana 29. svibnja Algya, 21. zb. Lütgendorf, Bretonico, 9. pješačka d. (Soča), Dankl 44. domobranska pješačka d., 8., (…), 1. zb., 34. pješačka d., 20. zb., 8., 3., Kövess, 22., 6., 23., 17., Goiginger, Rohr. Snijeg na Pasubiu (Höfer); željeznica u Veneciji je zatajila (?); teške su haubice od 28 cm uporabljive, velike količine streljiva i rezervnih cijevi: već djeluju s utvrde Monte Verena (Algya); prvi talijanski gubici, zarobljenici, krvavi gubici: 7:2; 9. pješačka d. željeznicom je sa Soče prebačena preko Etschtala[294] (Mortons); nedavno armija Dankl (zapadno), Kövess (istočno) (Algya); 5 pješačka d. nije još djelovala (Algya). Dana 31. svibnja osvojeni su Asiago i Arsiero. Plijen na početku operacija: 694 časnika, 30.388 vojnika, 299 oruđa.

31. svibnja, odmor.

Pomorska bitka zapadno od Jütlanda.[295]

nedjelja, 4. lipnja

Baden.[296]

ponedjeljak, 5. lipnja

U 15 h dočekao me Wittasov brzojav: poželjan povratak. Prijepodne Bellmond: smjena zk. 43. domobranske pješačke d. (Tunka) i 18. pješačke d. (Strackera). U 21,35 odlazak s Nordbahnhofa.

utorak, 6. lipnja, sunčano, od 15 ½ do 17 h kiša

U 14,15 dolazak u Lavov. Vožnja automobilom u pratnji sk. de Potiroa (48. pp.). Dolazak u sjedište zod. u 20,10. (…) Pokreti postrojbi pred našom bojišnicom i napadi na 32. pješačku d. Proboj Rusa na 3 mjesta. U ponedjeljak i utorak odbačeni su protunapadima (osim s manjeg dijela bojišnice u odsječku Worobjówka). Pred našom bojišnicom ruska 34. d. Napadi i ruske 4. i 6. d. Gubici 32. pješačke d.: 40 časnika i skoro 2000 vojnika.

srijeda, 7. lipnja, poslijepodne i navečer kratkotrajan kiša, inače vedro, ali svježe

U 11 h vožnja do zkzb.: 29. pješačka d. udijeljena je armiji nadvojvode Josipa (jučer sam kod Podkamieńa uočio odlazak dijela postrojbi 94. pp.), a za neposrednu pričuvu armije određena je 76. pp. Topništvo 29. pješačke d. bit će povučeno s bojišnice, zbog čega će 4. zb. predati 5 bt. (14. pješačka d., 1. poljski haubički sklop 31. poljske topbr. i 3. bt. 14. poljske

---

[294] Val d'Adige.

[295] Bitka između engleske i njemačke ratne mornarice od 31. svibnja do 1. lipnja 1916. (http://www.dhm.de/lemo/html/wk1/kriegsverlauf/skagerrak/).

[296] Baden bei Wien.

topp. Scharabon). Rusi su bili uspješni: kod Okne jugoistočno od Zaleszczykijeg (povlačenje bojišnice za 5 km), te na bojišnici nadvojvode Josipa (povlačenje „kod Lucka“). Prilično širenje bojišnice (današnji vojni bilten). Kod nas je bilo mirno. Navečer dojava 32. pješačke d.: ruska pp. u pokretu prema uporištu Malaszowce (u 17 h). Uporište Jankowce jako je utvrđeno. U 21,45 zapovjedio sam otvaranje paljbe: u 22,30, u 1 h i 3,30. Zbog žestoke paljbe kod Hladkog, umiješala se južna skupina (sada sk. Grünberger), na što je paljba prestala. N*apomena*: Kapretz je bolestan, a Eichler je kod Horvátha. U 15 h dogovor s brigadirima i zkp. o održavanju i izgradnji 3. crte bojišnice. Poslije bridž: Horváth, Ripper i Zeidler. Nijemci su kod Verduna zaposjeli utvrdu. Jučer u 20 h poginuo je lord Kitchener sa stožerom na putu prema Rusiji (otoci Orkney, krstarica Hampshire naletjela je na minu ili ju je pogodio torpedo). Poslijepodne upit zoa. o širini odsječka 70. pp. (Pleszkowce). Mi ćemo ga preuzeti?

četvrtak, 8. lipnja, rijetki oblaci, prijepodne sparno, poslijepodne vedro

Tijekom noći topovska paljba i napadi južne skupine na Jankowce (temeljem zahtjeva 32. pješačke d. i na Hladky): oko 160 projektila u 1 h, 2 h i 3,30. U 10 h dolazak zkzb. Tumačenje jučerašnje zapovijedi zoa.: nema ustrojavanja armijskih pričuva, moramo se održati vlastitim snagama i štedjeti streljivo, osobito puščano. Istočno od Sereta nema prekobrojnih vo. Ranije se tijekom protunapada pokušavalo pomaknuti položaje. Novosti njegove preuzvišenosti Schmidta: čini se da je poraz kod Sapanówa teži nego što se mislilo. I 7. pješačka d. (1 od 2 sjeverne d.: najprije dolazi 46. domobranska pješačka d.), povlači se na Ikwu, što znači da se povlačimo dobrih 100 km od Sapanówa do Kolkija! Kod Sapanówa trebao bi danas uslijediti protunapad 25. pješačke d. Dojava 32. pješačke d.: čini se da se nešto dogodilo na bojišnici 13. zb. Polovica 38. ugarske domobranske pješačke d. prebačena je iz Južne armije u njegov odsječak (druga polovica udijeljena je 32. pješačkoj d.).Tako je i Južna armija ostala bez pričuve. Csanády je zk. 10. zb. (što znači da je Martiny žrtveni jarac nadvojvode Josipa). Molnár je preuzeo 38. ugarsku domobransku pješačku d. Tijekom noći uhvaćen je kod Berezowice Male vojnik ruske 135. pp.: navedena se pp. nalazi na bojišnici na crti Baszuki - Lysa Góra (?), a ruska 134. pp. otišla je prema jugu (Ternopilj). Konjaništvo će smijeniti postrojbe 42. pp. u sastavu 17. zb. (5. husarska p. prebačena je željeznicom bez konja). Cijeli dan mirno. Prema izjavama zarobljenika na bojišnici 32. pješačke d. (Jankowce) stoje donski kozaci (7. d.). Jučerašnja paljba ne samo da je zaustavila ruski napad, već je izazvala bojazan da ćemo napasti.

petak, 9. lipnja, toplo, sparno

Noć je prošla mirno. Od 5 h žestoka paljba na bojišnici 32. pješačke d., osim u Hladkom. Na Cebrów je isto tako otvorena učestala topovska paljba: oko 9 h postepeno slabljenje i napad pješaštva. U 11 h dojava da su se Rusi nakon ogorčenih borbi probili do 2. crte bojišnice na 3 mjesta. Ujutro zapovijed: danas udjelba doknadnih b., a II. b. 72. pp. ponovo postaje pričuva zb. Naše 4 sat. moraju biti na zapadnoj obali Sereta. Od 33. pješačke d., cijela je 83. pp. pričuva zb. Na bojišnici ostaju samo 26. i 19. pp., jer je 12. u odsječku Neterpince (prebačena je prijepodne u Nesterowce zbog protunapada na bojišnici 32. pješačke d.). Zapovijed u 12,15: udjelba je zaustavljena, ostaju samo zapovijedi zoa.? Na kraju smo snaga? Do podneva nisu došle nikakve vijesti o ostalim ratištima. Nikakvih promjena u vezi 18. zb., tj. jučerašnji se protunapad 25. pješačke d. kod Sapanówa ili nije dogodio ili je doživio neuspjeh. Prijepodne je sk. Helli zapovjeđeno da se pripremi za rušenje svih mostova na Seretu od odsječka Obarzańce do odsječka Ratyszcze?? U ½ 14 h odlazak mojim kolima u pratnji Kalnókyja u Reniów. Obilazak odsječka 32. pješačke d.: doknadne b. (boj. Markus iz 76. pp.), klaonice koja još nije u pogonu i divizijske bolnice, koja bi danas trebala prebaciti sve bolesnike pripravne za prijevoz. Rusi su izbačeni iz Cebrówa. U novom su se napadu opet probili u sve pododsječke: Cebrów i Kurowce, ali do 17 h opet su izbačeni, tako da sada drže samo 200 stopa

odsječka Worobjówke (od nedjelje). Iznimno žestoka paljba skoro tijekom cijelog dana. Topništvo 32. pješačke d. poslijepodne privremeno nije moglo djelovati zbog pregrijanih cijevi. Čini se da i rusko topništvo ima problema. Uočene su eksplozije šrapnela na visini od 600-700 m. Poslijepodne je 76. pp. bila pripravna za pokret. Navečer su 2 b. prebačene u odsječak Nosowce, a 1 b. u Neterpince. Sutra će 1 b. biti upućena na kotu 347. Po 2 sat. doknadne b. poslane su na noćenje u tabor 76. i 71. pp. u Nowosiółki, a ostatak u Reniów; na raspolaganju su zo. II. armije! Doknadne sat. (…) (1 sat. 76. i 2 sat. 71. pp.) okupit će se sutra kod uporišta Krasne. Ripperovo odlikovanje Ministarstvo je rata odbilo (…); odgođeno. Izbor novog časničkog sluge: Janos Szerecsan iz 48. pp., ranije sluga kneza Tassila Festeticzija u Keszthelyju. Nikakvih vijesti o ostalim bojištima. Vojni bilten: paljba teških minobacača na Monte Lisser zapadno od Primolana. Ujutro je ubijen pripadnik inženjerijskog odjela na cesti između zod. i zo. 27. pješačke br. (šrapnel ruskog protuzračnog topa). Poginuo je i dočasnik 48. pp. (udar jake struje na zaprekama).

subota, 10. lipnja, ujutro oblačno, povremeno kratkotrajna kiša, nakon toga vedro i sparno

Tijekom noći mir. S naše strane na Jankowce se otvarala paljba 2 puta, najprije topovska i strojnička paljba (u 10 h), a onda samo topovska. U 14 h pokret 76. pp. iz uporišta Nosowce u Nestorowce, gdje je podređena zo. Južne armije. Teška haubička bt. 29. poljske topbr. (stari tip) trebala bi biti prebačena k nama radi uništavanja uporišta kod Wanczanyja. Bitnica je jučer navečer otišla, te je oko 5 h bila u odsječku Dwor Turczynów. Zapovjednik sk. Endler (bečki stožerni časnik, pitomac 1913/14) stigao je u 16 h. Smjernice. U 17 h izmjena: bt. je udijeljena 32. pješačkoj d., ali zbog umora, na bojišnicu 33. pješačke d. upućene su 1. teška haubička bt. 14. poljske topbr. i bt. (…). Willerdingu su dodijeljene i ostale bt., koje se uvježbavaju danas na koti 286 (Worobjówka). U 19 h poziv Wittasu u Zalosće. Pripreme za pokret. Vozarski odjel zb. odlazi u Zborów. Odlazi i sva ratna oprema i naoružanje (protuzračni topovi, minobacači itd.). Planiranje i pripravnost. Vojni bilten: jučer borbe zapadno od Lucka. Talijanski su napadi odbijeni. Kod Verduna uspjesi. U 19,45 pripravnost doknadne b. (zašto, kuda?). Zapovjednik IV. armije umjesto nadvojvode Josipa Ferdinanda, postao je (…) Tersztyánszky. Hvala bogu na Josipovom odlasku. U miru bi bio najstariji gen. (nakon vojskovođe nadvojvode Friedricha). Ali odluka njegovog veličanstva, tj. izbor Tersztyánszkog, stvarno me čudi. Glasine (Matsvánszky od opskrbnog časnika 33. pješačke d. Bodnára): Linsingen (podređena mu je i II. armija) dovodi 3 njemačke d. Sedamdesetšesta pp. još je uvijek u odsječku Nesterowce. Čini se da je 12. pp. smijenila postrojbe na dijelu bojišnice. Susjedi i mi imali smo miran dan.

Duhovna nedjelja, 11. lipnja, ujutro nevrijeme, tijekom dana oblačno, iako slab vjetar, u 19 h kišica

U ½ 2 h zapovijed zozb.: doknadna b. odlazi na crtu (…) – Perepelniki (33. pješačka d., Harbuzów). Zapovijed o opskrbi (prestanak prometovanja željeznice, nošenje vlastitih zaliha sa sobom i slično). U 22 i ½ 2 h paljba 32. pješačke d. i naše top. južne skupine. U 8 h protunapad 32. pješačke d., tijekom kojeg su zaposjednuti skoro svi položaji u odsječku Worobjówka. U 11 h ručne granate u odsječku Kurowce. Rusi su ponovo na našoj bojišnici. Poslijepodne nekoliko smo puta otvarali topovsku paljbu. U 10 h Wittas je otišao u zozb. Vratio se s umirujućim vijestima. Od Buczacza do Dubna skoro je sve naše. Pokret vo.: samo mjere opreza. Prijepodne su odneseni skoro svi električni strojevi (zbog rasvjete). U ½ 16 h zapovijed zozb.: 12. lipnja (sutra) vo. zb. odlazi u Pluchów, gdje će se spojiti s vo. za prtljagu Podlipce (istočno od Pluchówa). Svi bojni vo. koji nisu neophodni (zapadno od Sereta) moraju biti pripravni da u roku od 3 sata napuste „matične polo^{2}aje.“ Opet manje razočarenje nakon umirenja prethodnog dana. Wittas se vratio iz zozb.: 2 njemačke i na a 29. pje ačka

d. iskrcavaju se u Kovelu i istočno od njega. U Galiciju sti²u pojačanja (odakle? s talijanskog rati ta? skandal!). Treźa in²enjerijska sat. IX. in²enjerijske b. oti la je danas ujutro. Prva te ka haubička bt. 27. poljske topbr. trebala bi sudjelovati u operaciji protiv upori ta Jankowce. Generalbojnik Obauer (brigadir 32. pje ačke d.) novi je zk. 7. pje ačke d. (prije njega Felix, IV. armija). esti je zb. (Arz) podre en Bothmeru, koji raspola²e s pričuvom: mje ovita d. (19. pje ačka d., 30. pp.?, 1 pruska pričuvna p. i XX. pričuvna poljska lovačka b.). Zapovijed zozb. u ½ 16 h: 2. odred vo. zb. odlazi 12. lipnja u Pluchów i nakon toga u Woroniaki (…) (cesta prema Lavovu zapadno od Zlocówa). Naši spojeni vo. (prtljaga) nalaze se u odsječku Podlipce kod Pluchówa, a svi suvišni bojni vo. zapadno od Sereta. Najprije sam bio zaprepašten. Poslije se ispostavilo da je ovo naređeno zbog jučerašnje zapovijedi zoa. Na bojišnici 32. pješačke d. neprijatelj je u podne ponovo probio položaje u odsječku Worobijówka nakon napada ručnim granatama. Prva teška haubička b. 27. poljske topbr. (natpor. Takáts) prebačena je iz uporišta Poczajów u odsječak Zalovce (dolazak u 16 h). Pokret još tijekom noći (šuma istočno do 28. pješačke br.). Sutra navečer planiran je napad na Jankowce. Vojni bilten: kod Czernowitza[297] (sjeverozapad) smo se povukli. Istočno od Kolkija nalaze se 3 ruske p. koje su nakon prijelaza Stryja odbačeno. Monte (…) (?) je konačno osvojen. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Zeidler. Obauer je imenovan zk. 11. (nakon Grubića), ne 7. pješačke d. Dolazi preko Kovela. Stiže i 11. pješačka d. dolazi, iz Tirola?

Duhovni ponedjeljak, 12. lipnja, vedar dan, ne previše toplo, mjesečina do 1 h (3/4).

Mirna noć i miran dan. U ½ 9 h vožnja do Zeidlera. Dogovor o današnjem pothvatu: Zeidler, Ripper, Halper i Grünberger: u 22 h paljba središnje top. skupine na sjevernu granicu Seredny Haja. Od 23,30 do 23,45 paljba na uporište Jankowce (2. teška haubička bt. 27. poljske topbr., 1. teška haubička bt. 33. poljske topbr., 2. bt. 14. poljske haubičke p. i 1. i 5. bt. 14. poljske topp.). Središnja skupina: sjeverna granica Seredny Haja. Stanka. Paljba u ponoć (15 minuta). Pokret od oko 100 dragovoljaca 48. pp. pod zo. sk. Karla i topovska paljba. Pola sat. 48. pp. podrška je istočnom boku. Odlazak jakih ophodnji prema sjevernom rubu uporišta Seredny Haj. Paljba 32. pješačke d. na naselje Jankowce. Osiguranje rasvjete (reflektori). Izvješće o streljivu: procjena: 3800 naboja. Zapovjedništvo zb. je „potpuno suglasno", ali uz obaveznu preporuku štednje streljiva. Mješovita d. Južne armije napredovala je kod Buczacza i osvojila 4 km terena te zarobila 1500 neprijateljskih vojnika. Danas su Rusi napali i odsječak b. 67. pp. kod Lopuszanyja (Kossak). Gubici: 1 poginuli, 8 ranjenih, nikakav učinak usprkos 3000 projektila. Utvrđeni položaji su neoštećeni. Poslijepodne pred bojišnicom 33. pješačke d. i našom bojišnicom pokreti ruskih postrojbi: npr. od uporišta Nowicki prema uporištu (…) (1 p. s oko 60 šesteroprega). Sutra se očekuje dolazak doknadnih b. u Reniów. Udjelba prekosutra. Uskoro slijedi i povratak onih koji sudjeluju u kosidbi. Zapovjedništva doknadnih br. i b. 12. i 76. pp. ostaju i rade na izgradnji crte bojišnice (…) – Ratyszcze. Buzarov se vratio s odmora: u Lavovu glasine o padu Kovela (besmislica!), a kroz njega su prošle i 2 njemačke d. Osim toga, u odsječku Krasne primijetio je u vlaku njemačku poljsku haubičku bt. Zeidler je telefonski razgovarao s Hummelom: situacija se popravlja iz sata u sat, povlačenje samo u krajnjoj nuždi. Zapovijed u Tirolu: prestanak napada. Krivac za nesreću nadvojvode Josipa trebala bi biti 11. pješačka d. (je li uopće bila tamo?). Prijepodne (nakon Zeidlera) vožnja u šumu do 2. teške haubičke bt. 27. poljske topbr. Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Zeidler. Novi časnički sluga Ivan Zlatarić (gradišćanski Hrvat iz Šoprona (…)), iz 48. pp., koji je ranije bio u službi grofa Niczkyog.

[297] Černivci (Ukrajina).

utorak, 13. lipnja, sparno, vjetrovito, jako nevrijeme između 15 i 16 h, u ½ 20 h prolom oblaka i nevrijeme

U ½ 10 h dolazak zkzb. Schmidta. Situacija: nakon proboja kod Luka, na Kovel kreću 4 ruska zb. Samo 3 d. protiv I. armije, koja se povukla na crtu Berezcy (l. uporište Kossak) – (…) (sjeverno od pruge) – Stryj – Lipa. Čini se da je lijevo krilo (7. d.) u teškom stanju. Stoji kod Holatyna, a na nju se nastavlja 21. kbr. (15. dragunska, 1. ulanska i 5. husarska p.). Tamo stiže i 7. k. d. Time je (s 2-3 k. d.) uspostavljen nekakav doticaj s I. armijom, iako je labav. Sutra željeznicom stižu u Lavov nove snage. Zapovjedništvo je armije umireno, barem nekoliko dana. Boji se ruskog konjaništva (proboj kod Lucka djelo je ruskog k. zb.) te je postavilo doknadnu b. von Heumahd iza lijevog krila I. armije na prijelaze preko Sydolówke. Ostale zadržane doknadne b. i inženjerijski odjeli rade prema zapovijedi Vrhovnog vojnog zo.: crta Ratyszcza – Batków – Hokalowce – kota 418 (doticaj s Južnom armijom). Krilo je potpuno napustilo sjevernu Bukovinu, budući da Rusi nakon zaposjedanja Strype napreduje prema Horodenki (prešli su Dnjestar) i već su na Prutu (sjeverno) od ušća Czerniawe i kreću prema sjeveru (iza Czerniawe), tj. Dnjestru. Teška situacija. Računa se na višednevno primirje kako bi stigla dovoljna pojačanja. Nadam se da Rusi nisu još dovoljno jaki za napad, te da je Hindenburg pripravan za udarac sa sjevera. Električne zapreke ostaju pod naponom. Transformatori s kontaktnim upaljačem. Iz Tirola dolazi možda 1 zb.? U ¾ 16 h žestoka topovska paljba na bojišnici 32. pješačke d. Rusima je kod kote 390 (Hladky) eksplodirala mina, na što smo mi otvorili topovsku paljbu, u kojoj je sudjelovala i 14. pješačka d. (paljba na južni rub Hladkog i nizinu južno od njega). Poslije je utvrđeno (promatranje 27. pješačke br.): žestoka ruska paljba na odsječak Worobijówka i Cebrów (navodno). Tijekom jučerašnjeg pothvata (sada se otkrilo), dogodilo se nešto neobično: tijekom paljbe 30 je projektila pogodilo vlastite pješačke postrojbe (koje su se morale povući) zbog prekratkog dometa (navodno poljska haubička bt.). Osim toga, 1 je pogodak (topovski) na položaju Grobla ranio 3 časnika i telefonistu (por. Frankl iz 48. pp., por. Nowotny iz 5. bt. 14. poljske topp. i dočasnik Kosztolányi). Vrlo neobično. Razlog: haubički projektili? Istraga. Satnik Grünberger nije se iskazao. Natporučnik Bethlen (časnik za vezu 28. pješačke br.) vratio se s odmora. Rusi: zarobljeno je 47.000 vojnika IV. armije i zaplijenjeno 70 oruđa. Zbor Marschall trebao bi se vratiti. U sastavu IV. armije kao prve postrojbe predale su se navodno 1 poljska i 1 rusinska pp., što je ugrozilo 2 ugarske. I 11. pješačka d.? Gubici IV. armije: 47.000 vojnika i 70 oruđa. Ukupno: 70.000.

srijeda, 14. lipnja, sunčano, toplo

U ¾ 8 h prolaz doknadnih b. 72. i ½ 71. pp. prema taborima pp. Vijest: 5. husarska p. bit će prebačena u sastav 4. zb., što je umirujuće, budući da je djelovala sjeverozapadno od Brodyja. Čini se da tamo više nije neophodna i da je stiglo dovoljno pojačanja. Jučerašnja posjeta zkzb. ublažila je čak i moj pesimizam. Zaključio sam da je napuštanje naših položaja samo pitanje vremena. Što se tiče jučerašnje topovske paljbe i prekratkog dometa (Jankowce, 12/13. lipnja) istraga 14. poljske haubičke p. pokazala da je razlika između nišana i kvadranta 1 oruđa 1. bt. 14. poljske haubičke p. iznosila 64 (…), zbog čega je djelovanjem kvadranta prilikom prijelaza na minobacačke granate domet navedenog oruđa skraćen za oko 900 m. Tijekom paljbe na Jankowce granate su padale u šumu sjeverno od Groble, ali nakon početka paljba s produženim nišanom, granate su udarile na položaj Grobla. Grünberger je stoga postepeno produžio nišan svih oruđa skupine zbog čega su granate i dalje padale na položaj sat. Karlo, a ostale opet 900 m dalje, tj. predaleko. Učinak je topništva time potpuno oslabio. Četvrta bt. 14. poljske haubičke p. (natpor. Kunz) imala je isto tako problema nakon prijelaza na lijevane granate (na položaju (…) 48. pp.). Lijevane granate zahtijevaju nišan duži za 300 (ili 400?) m. Slučajno je uzet kraći. Istraga ppuk. Eichlera: Grünberger je nervozan i nema ratnog iskustva te se nije pokazao doraslim. Cijelo je vrijeme proveo u zaklonu. I umjesto da zaustavi paljbu, kako bi se istražili razlozi kratkog dometa, naredio je ispravak za cijelu top. sku-

pinu, nakon čega je došlo do katastrofe. Četrnaesta topbr. zatražila je njegovu smjenu s obzirom na njegovo fizičko stanje (živci) i nedostatak ratnog iskustva. Čini se da su Rusi povukli veliki dio topništva. Na naš su zrakoplov navečer ispaljena samo 2 projektila. Na bojišnici 72. pp. navodno je konjaništvo (plave hlače i pripremne vježbe ko. istočno od Gontówe). Vojni bilten: borbe (odbijeni napad) južno od Bojana, što znači da se odustalo od Czernowitza. Njemački uspjesi kod Verduna (južno ili jugoistočno od Vauxa). Procjena situacije: u slijedećih nekoliko dana mora se utvrditi jačina ruskih postrojbi (vojnici, topništvo, streljivo), zbog mogućeg daljnjeg napredovanja kod Lucka i u sjevernoj Bukovini. Možda se radi o uspjesima zahvaljujući lokalnoj premoći. Sklon sam ovom posljednjem tumačenju. Razlozi: skoro potpuno otkrivanje bojišnica, sporo napredovanje, upućivanje (Schmidt) 4 zb. prema Kovelu i 2-3 d. prema jugu i jugoistoku (I. armija), što je jednostavno premalo za tako veliki prostor. Očekujem nove napade na desno krilo I. armije (od mjesta proboja (…) naših starih položaja prema pruzi Dubno - Brody), gdje se okupljaju top. postrojbe. Čini se da su napadi na Willerdinga završeni. Postigli su svoju svrhu: demonstracije i vezivanje snaga.

četvrtak, 15. lipnja, vedro jutro, od 8 h oblačno, u 9 h slaba kiša, poslije pljuskovi, navečer vedro

Protunapad planiran za 4 h (32. pješačka d.) za vraćanje odsječka Worobijówka otkazan je (razlog nepoznat). Četvrta b. 76. pp. smijenit će dio postrojbi 24. ugarske domobranske pp., a I. i II. b. su na uporištu Gajówka. Navedena ugarska domobranska pp. odlazi. Jučerašnje dojave zrakoplova: kod Kremenieca uočene su 2 nova uzletišta i tabori vo., što potvrđuje moje pretpostavke da će Rusi napasti desno, a možda i lijevo krilo I. armije. Jučerašnji dan i današnja noć prošli su sasvim mirno. Usprkos velikog broja ophodnji (jučer objava premija: 500 K. za zarobljenike novih postrojbi, tj. ne ruske 34. d., i 200 K. za zarobljenike 34. d.), nije bilo zarobljenika. Rusi se ne udaljavaju od svoje žice. Ishod istrage slučaja 4. bt. 14. poljske haubičke p.: utvrđeno je da je 1 oruđe bilo neispravno, tako da su lijevane granate letjele 200 m dalje, a njegove su postavke uzete kao temelj za određivanje postavki svih ostalih oruđa. U stvarnosti, doseg granata bio je kraći od 400 do 675 stopa i razlika je iznosila 600 - 875 m. U 10 h izvješće za zozb. (sudska istraga zbog problema s nišanom). U ¼ 12 h vožnja do zozb. (predaja izvješća; zahtjev za smjenom sk. Grünbergera odobren). Zapovjedništvu zb. predložio sam napad na visoravni Lysa Góra - Mohila. Na raspolaganju: naših 10 b. Skeptičnost. Merizzi je vrlo optimističan (uspjeh kod Lucka najviše je iznenadio Brusilova). Četiri ko. 5. husarske p. stigli su u 16 h u odsječak Nosowce – Neterpince, nakon čega će pričuvni ko. 11. husarske p. biti prebačen u sastav VII. armije (vjerojatno u vlastitu p.): sutra okupljanje u odsječku Zalosće. Tri b. 83. pp. odlaze. Po jedna b. 76. i 83. pp. pričuva su zb. te su spojene u 1 pp. pod zo. Breuera. Navečer pješačka paljba na bojišnici 33. pješačke d. Na Gontówu je ispaljeno 200-300 (poslije dojava o 500) lakih projektila, ali bez učinka. Na sjeveru kod Kossaka borbe. Poslijepodne Merizzi: (…) bojišnicu Kossak preuzima Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice, ali još ništa nije sigurno (to bi značilo povlačenje). Kao što sam i predvidio, Rusi su napali na ranijim mjestima proboja. Bothmer je preuzeo i 13. zb., zbog čega je Böhm-Ermolli (zapovijed od jučer navečer) trebao dobiti 9. zb., ali i to je promijenjeno danas ujutro: 9. zb. ostaje kod Bothmera. Matsvánszky je sa zapovijedima obišao puk. Vécseyja u odsječku Neterpince. Peta husarska p. nije djelovala (osim pješačke pričuve 2. k. d.). Jučer je prebačena u odsječak Krasne, kako bi preuzela konje i krenula dalje. Glasine: Szurmay je zarobljen zajedno sa stožerom. Mackensen bi ovdje trebao preuzeti vrhovno vojno zo. Svakih 15 minuta kroz Lavov prolaze vlakovi s njemačkim postrojbama prema sjeveru i bojišnici Pflanzer. Vojni bilten: borbe konjaništva kod (…) (30 km istočno od Wolodymyr-Wolynskyjeg). Odbijeni su napadi sjeverozapadno od Kremenieca i sjeverno od Czernowitza. Neprijatelj nije prešao crtu Horodenka – Sniatyn. Pripreme: raspuštanje oporavilišta i pokret opskrbni odred s opremom prema postrojbama. Potištenost. Očekujemo zapovijed o pokretu tijekom sutrašnje

noći, što je grozno. Prva teška haubička bt. 27. topbr. prebačena je tijekom noći na bojišnicu 33. pješačke d.

petak, 16. lipnja, ujutro kiša, preko dana promjenjivo sa sunčanim razdobljima, nekoliko puta kratkotrajna kiša, + 6°

Tijekom noći paljba sjeverno od nas. Nemir. Zapovijedi zozb. o otpremi streljiva, plamenobacača itd. Povlačenje lijevog krila 31. pješačke d. u Popowce, što znači da je sjeverozapad Poczajówa ponovo ruski. Satnik Schrangl, zamjena za Levnaića, stigao je tijekom noći. Ne zna ništa posebno. Trebala bi stići postrojba tirolskih strijelaca. Nadam se da je to šala. Četvrta armija skoro uopće više ne postoji. Pflanzer je izgubio 30.000 zarobljenika. Ukupno 70.000! U 7,30 odlazak natpor. Hohenbergera u zozb.: upit zbog odlaska opreme i naoružanja. Vijest o novoj bojišnici na crti Popowec – visoravan Makutra – Korsów – Bereszteczko – Lipa. Napušteno je i uporišta Ikwa. Bojišnica kod Bereszteczka (lijevo krilo I. armije) ostaje. Tridesetprva pješačka d. povukla se na zapovijed, a neprijatelj ju je slijedio tek slijedeći dan. Zapovjedništvo II. armije preselit će se tijekom noći u Lavov. Schrangl ništa ne zna o pojačanjima i na željeznici nije primijetio nikakve postrojbe (dolazi iz Lavova s konjima). Hoćemo li moći držati sadašnju crtu bojišnice do djelovanja učinkovitih protumjera? U odsječku 6. zb. u napad su nakon top. pripreme terena krenuli ko.: djelomično proboj. U 11 h zaprimanje zapovijedi zo. 4. zb. (telefonska najava): danas prijepodne protunapad iz odsječka Stochod (njemačke i austrijske postrojbe, I. i IV. armija s austrijskim pojačanjima). Navedene su postrojbe od 14. lipnja u podne podređene (…) Linsingenu. Odsječak Stryj od Sokala ostao je isti. Na bojišnici I. armije na crvenu su se crtu povukle 46. domobranska pješačka d. 18. zb. i skupina Kossak (bez pritiska neprijatelja). Kossak: crta (…) - Lewiatyn (tj. Popowce, pruga kod Radziwilowa). Naša zadaća: držanje bojišnice dok napad ne dobije na zamahu. Nakon jučerašnje depresije, danas uzbuđenje. Prema javljanju zozb. jedine netaknute postrojbe na bojišnici su postrojbe 5. zb. (jer nisu napadnute). Navečer sam zapovjedio: mir, bez ophodnji, ostajanje u skloništima, kako bi neprijatelj pomislio da smo otišli. Možda uspijemo zarobiti nekoliko vojnika. Satnik Grünberger otputovao je u Lavov. Pričuvni ko. 11. husarske p. otišao je danas ujutro. Ukrcat će se u Zloczówu. Sutra pokret i pričuvne b. 76. pp. i 1 sat. 72. pp., budući da 83. pp. napušta Zalosće. Mir na bojišnici. Napad Rusa samo kod Lopuszne (31. pješačka d.). Poslijepodne bridž: Zeidler, Horváth, Ripper i Rehwald. Vojni bilteni: ništa bitno. Kod Le Mort Hommea (Verdun) napadi su odbijeni. Nakon jučerašnjeg velikog neraspoloženja, danas se situacija uslijed protunapada popravila. Ističe nam posljednji rok. Danas otprema velike količine nepotrebne opreme i naoružanja. Prekjučerašnji prolom oblaka uništio je putove.

subota, 17. lipnja, hladan sjeverozapadnjak, oblačno s uglavnom sunčanim razdobljima, poslijepodne vedro, vjetar prema jugu, ali hladno

Jučerašnje lukavstvo bilo je uspješnije nego što sam očekivao. Na Gontówi je protjerana ruska ophodnja od 50 vojnika (paljba). Izvučena su 2 poginulih 155. pp. Na uporištu Lysa Góra sat. 72. pp. (natpor. Wirt) uhvatila je rusku ophodnju u zaprekama i zarobila nekoliko genboj. (1 teško ranjenog i 2 lakše ranjenih). Napad ruske 135. i 136. pp. na 32. pješačku d. (Worobijówka), koja izvrsno napreduje. Ruska paljba je slaba, čak i topovska. Objava: Linsingenov napad imao je uspješan početak. Južna je armija dobila pojačanja. Kako bi se i dalje uspješno djelovalo, potrebno je da se sadašnji položaji bezuvjetno održe. Optimizam nije dobar u ratu, ali ako Linsingen stvarno uspije, osvojit ćemo Ternopilj i vratiti zapadnu Galiciju. Dao bog! Pričuvna b. 76. pp. otišla je u odsječak Gaje Roztockie (pričuva zb.): 1 sat. IV. b. 72. pp. nalazi se u odsječku Zalosće (posada). Tri b. 76. pp. prebačene su tijekom noći isto tamo, a poslijepodne nastavljaju u Podkamień (u svakom slučaju pojačanja su već stigla do Južne armije, budući da je 76. pp. suvišna). Opremu i naoružanje tovare prazni opskrbni od-

redi. Druga i pričuvna b. 83. pp. prebačene su tijekom noći u Podkamień. Od ½ 9 h do 10 h s Wittasom u obilasku tabora na koti 347, boj. Schaden (3 sat. IV. b. 72. pp.). U ½ 11 h zapovijed zozb.: IV b. 72. pp. bit će prebačena u Blich (pokret u ½ 12 h). U 11 h zapovijed zozb: pouzdane vijesti (radijski brzojav) o ruskom 17. zb.: danas mora zaposjesti crtu Radziwillów – Nakwasza – majur Albertówka (Podkamień). Traži se pripravnost 33. i 14. pješačke d. Ako ne dođe do napada, 2 b. svake d. bit će prebačene u pričuvu zb. (vjerojatno pričuvna b. 71. pp. i III. b. 48. pp.). S bojišnice će se povući i 2 sat. 71. pp. i 1 sat. 72. pp. Zahtjev upućen zozb.: prebacivanje 1. ko. 5. husarske p. u Horodyszcze. Dojava 32. pješačke d. (Panos): danas je napadnut 6. zb., ali napad je odmah odbijen (utisak: postrojbe nisu toliko jake kao ranije). Sedma armija raspolaže s jakim pojačanjima. Moguće je da će se uspjeti održati. Dio odsječka Worobijówka (strojničko uporište), izgubljen je. Vjerojatno će se lijevo krilo povući na staru crtu bojišnicu, budući da je situacija naprijed nepovoljna. U podne je 32. pješačka d. ponovo izgubila dio odsječka Worobijówka, a 12. pp. imala je velike gubitke. Navečer su u pričuvu zb. prebačene 2 nove b. zbog očekivanih borbi kod Kossaka. Pričuva zb. povećala je pripravnost za pokret na pola sata. Ipak, do nas nisu stizale vijesti. Iz daljine se povremeno čula paljba, a na bojišnici 32. pp. (5. zb.) uhvaćen je vojni bjegunac ruske narodne carske vojske (prije 2 dana smijenila je linijsku postrojbu). Poslijepodne dolazak Töröka: Terstyánszky bi trebao izgubiti zo., a Benesch je načelnik GS. 18. zb., jer Larisch ponovo pretrpio moždani udar. Peta husarska p. nije djelovala (18. zb. je raspušten, a da nije sudjelovao u borbama: ruske ophodnje samo su ga slijedile). Prema Brodyju nisu upućena nikakva pojačanja. Dan je uglavnom prošao mirno, iako su vo. bili u pokretu. Navodno je danas na bojišnicu Pflanzer krenulo 12 kp. Neobično je što Rusi sada, 14 dana nakon 1. proboja, još uvijek stoje i šalju samo konjaništvo. Dobiva se utisak da su za jaki napad ipak preslabi i da su bili uspješni samo tijekom tog 1. juriša. Navečer, nakon što se vjetar smirio, iznad nas se s juga pojavio ruski zrakoplov (dugo ih nije bilo). Uzletišta kod Ternopilja i Zbaracza bila su prazna, samo je 1 zrakoplov primijećen u odsječku Kremienice (dojava našeg zrakoplova). Poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Prey. Prva haubička bt. 14. poljske haubičke p., koja je 10. lipnja iz odsječka 33. prebačena u odsječak 32. pješačke d., vraćena je u sastav 4. ili 5. zb.

nedjelja, 18. lipnja, ujutro sunčano, uskoro oblačno, zapadnjak, vrlo hladno, u podne sunčano, poslijepodne bez vjetra, malo toplije

Miran dan. Nikakvih vijesti o borbama od strane susjeda i Kossaka. Ništa ni o Linsingenu. Prey je imenovan zk. 4. pješačke br. i mora što prije otići (preko Wolodymyr-Wolynskyjeg). Privremeni zkp. je Hummel. Žalim zbog Preyevog odlaska, ne samo kao zkd., nego i osobno. Izvanredan zkp. i čovjek. Hummel je zatražio stalno imenovanje zkp. Stalni pokreti na bojišnici, i kod 33. pješačke d. Više paljbe, ali bez učinka. Uvježbavanje ruskih bt., koje su se povukle s bojišnice 32. pješačke d.? U 14,15 napadi na 5. zb. (Lopuszna Krutniew). Navečer objava: 44. pp. odbila je sve ruske napade uz podršku učestale topovske paljbe. Gubitak: 144 vojnika. Od pričuve djelovala je samo 1 sat. U odsječku Radziwilów isto je tako odbijen jači napad. Lijevo od nas nema nikakve opasnosti, sve su pričuve netaknute. Paljba je oštetila samo žičane zapreke na bojišnici 72. pp. Vojni bilten: Czernowitz je napušten. Napredovanje kod Lipe i sjeverno od uporišta Gorochów i Lokaczy (IV. armija?). Linsingen se nalazi na crti Turya – cesta prema Kovelu. Uspjesi kod Lucka: oko 100 (…), odnosno 3400 zarobljenika, 1 oruđe, nekoliko strojnica. Nadam se da će napad i dalje biti uspješan i time ukloniti opasnost za našu bojišnicu. Tisza je na Ugarskom saboru situaciju opisao kao iznimno ozbiljnu. Mislim da je službena objava ruskog vojnog biltena uslijedila zbog Tiszinog prosvjeda. Možda je to početak pokušaja smjene podmaršala von Csicsericsa?

ponedjeljak, 19. lipnja, prijepodne vedro, konačno topao ljetni dan, poslijepodne oblačno

Mirna noć. U 10 h oproštaj od Preya: Zeidler, Tschepper, Hummel i Zajcsek. Doručak u sjenici, odlazak u ½ 11 h (automobil). Fotografiranje. Od ¾ 11 do ½ 14 h posjet zkzb. Schmidta. Opis situacije: Radziwilów, (…) st. d., 3. bosansko-hercegovačka pp., 4. k. d., pričuva (6 b. I. armije), 1 b. 83. pp. i 27. pješačke d., i 2 b. 83. pp. Podkamień (odlazak jučer); ¾ 31. pješačke d., 83. i 76, pp. danas u Niemacz i Dudyn, a jučer i napadi na nove položaje 29., 34., i 32. pješačke d. (Lopuszna). Ruskom je 17. zb. zapovjeđeno ukapanje (postavljanje pokretnih zapreka s bodljikavom žicom). Kod Gorchówa je odbačena 61. pješačka d. (Winkler; na prijevoju Doberdò do početka lipnja, a onda Tirol). Jake neprijateljske snage u pokretu prema Gorchówu (preko Stojanówa prema Lavovu). U odsječku Lokaczy prilike su nepromijenjene. Linsingen (zapadno od ceste Kovel – Luck) sporo napreduje (2 njemačke i naša 29. pješačka d.), močvarno tlo. Bothmer: dolazak 105. njemačke d. iz Makedonije. S bojišnice je izvučena i njemačka 48. pričuvna d., a zamijenila ju je 38. ugarska domobranska pješačka d. Bothmer će dobiti i njemačku 3. d. Jedna ruska d., koja se borila u Bukovini, uočena je kod Lucka. Čini se da su Rusi tamo iscrpljeni, ali drže ostale bojišnice i okupljaju snage za daljnje napredovanje. Jake snage uočene su i na crti Stojanów – Lavov. Zabrinjavajuće činjenice, ali možda se radi o pretjerivanju (61. pješačka d. je odbačena, a zkzb. govori o mogućem povlačenju). Novi se crveni položaji duž Sereta do uporišta Ratyszcze nastavljaju na crtu Grabelka – Luck – Podhorce – Olesko. Možda i 4. zb. Držanje crte Seretec – Podberezce (bojišnica prema sjeveru). Zapovjedništvo zb. smatra da je došlo do smjene neprijateljskih postrojbi (dojava 33. pješačke d.). Izvučena ruska 4. d. nakon popune ponovo djeluje. Nestala je stoga ruska 16. d. (bojišnica našeg 9. zb.). Gospođa Matsvánszky u jučerašnjem pismu (s kolodvora u Lavovu prije odlaska u Beč), da je Mackensen ovdje. Javljeno nam je da će nam biti udijeljena bt. od 15 cm (M 81): domet 3500 m. Mogla bi se postaviti samo na (…) položaj sjeverno od uporišta Ditkowce. Inozemne novine upozoravaju na ruska izvješća (napuhane brojke o plijenu) i prevelike nade u ruske uspjehe! Nedostatak streljiva! Opskrba ne stiže. Vojni bilten: Talijani napadaju svuda. Nijemci: ruski napadi kod Gorochówa. Napredovanje na cesti Kovel – Luck. Prijedlog dodjele višeg zo. za Horvátha i Rehwalda.

utorak, 20. lipnja, tijekom noći 2 puta nevrijeme (jednom s jakom kišom), prijepodne oblačno, jaki vjetar, hladno, od 10 h vedrije i poslijepodne bez vjetra

Mirna noć. Daleko na sjeveru topovska paljba. S bojišnice je izvučena 12. pp. (32. pješačka d.): vjerojatno će biti prebačena u 4. zb. Prijepodne uočen je pokret 4–6 ruskih b.: Rydomil - Roztoki – jug i tko zna od kuda sve ne prema Aleksiniecu. Okupljanje za napad? Pripreme: ½ teške haubičke bt. 33. topbr. prebačeno je iz odsječka Obarzańce južno od Milna, a 1. bt. 14. haubičke topp. i oruđe 4. bt. 14. poljske topp. usmjereno je prema sjeveru. U podne javljanje 32. pješačke d.: paljba je otvorena na 4-6 b. s 3 oruđa i navodno 4 bt. u pokretu poprečnim putom od uporišta Malaszowce i Dubowy Haj prema sjeveru (Seredny Haj – majur Kalinka). Neobični pokreti na dnevnom svjetlu! Natporučnik i zk. bt. od 15 cm, koji bi trebao biti nama udijeljen i koji je s Ripperom obišao položaj sjeverno od uporišta Ditkowce, napomenuo je da je 1. pučko-ustaška pješačka br. (1., 2. i 22. p.) u sastavu 18. zb. nedavno pretrpjela velike gubitke (zk. podmaršal Panesch, koji je ovih dana otišao zbog bolesti). *Napomena*: vjerojatno se radi o crti Kozin – Tarnawka (vidjeti ruski vojni bilten od 16. lipnja). Nakon dolaska ppuk. Krammera u 72. pp., ppuk. Piotrowski preuzeo je zo. izv. b. (do tada Krammer). Dolazak preko Sarajeva. Dvanaesta minobacačka bt. od 15 cm ipak će biti udijeljena 33. pješačkoj d. Vojni bilten: Rusi su u Bukovini prešli Seret. Inače ništa bitno. Bez novosti o razvitku situacije. Budući da su u odsječku ruske 34. d. uočeni pokreti jakih snaga i na jugu i na sjeveru, slutim da se radi ili o smjeni postrojbi ili proširenju položaja susjednih d. i izvlačenju 34. d. Planirano je otvaranje paljbe radi ometanja smjene postrojbi. Dogovor s Rippe-

rom i Wittasom o mješovitom pristupu: u 11,30 paljba (po 2 punjenja svake bt.), a onda tijekom noći paljba i opet stanka (oproštajne salve prije povlačenja). Danas je već 1 b. 12. pp. (32. pješačka d.) povučena u Zalosće, a uskoro će i sljedeće 2. Gubici: 800 vojnika, a doknadna b. nije udijeljena. Odgovor upućen zozb. na upit o broju sk. (48. pp. 10, 71. pp. 17, 72. pp. 10). Upit i o broju strojnica. Znači mi ćemo popuniti praznine koje su posljedica posljednjih velikih gubitaka.

srijeda, 21. lipnja, vedro jutro, poslije oblačno i sparno, od ¼ 16 h slaba kiša

Noćni napad bez vidljivog učinka. Naše su ophodnje utvrdile da neprijatelj duž cijele bojišnice (istureni položaji) raspolaže s jakim snagama. Naše su se ophodnje vratile bez zarobljenika. Nema naznaka smjene postrojbi i slično (5. zb.: uočene su tamne odore i razgovori na rumunjskom jeziku?). Od jutra paljba našeg topništva (haubice) na ruske isturene položaje (…), koje su smanjile udaljenost na 200–250 stopa. Prijedlog genboj. Horvátha o otvaranju paljbe na sve njih, proslijeđen je zozb. Procjena potrebne količine projektila: 33.000. Od zore do 8 h žestoka paljba na jugu. Dojava 32. pješačke d: učestala topovska paljba kod uporišta Burkanów, na desnom krilu zb. Hofmann, gdje je njemačka d. smijenila austrougarsku d. Prema ruskom izvješću od 16. lipnja: uspjeh gen. (...), nakon što je već 15. lipnja zarobio 17.000 vojnika. Ovo je prema 32. pješačkoj d. trebalo biti zataškano, a odnosilo se na 6. zb. (Arz) i zb. Hofmann. Zapovjedništvo 19. zb. (Czibulka) je u Berlinu, a Kossak na uporištu Gaje Starobrodzkie. Zapovjedništvo 5. zb. (Goglia) još je uvijek u Podkamieńu. Kod Burkanówa svi su napadi odbijeni (dojava 32. pješačke d.). Od oko ½ 12 h ponovo jaka paljba na jugu (do ½ 15 h). Tridesetdruga pješačka d. odbila je napad ruske 4. d. Danas dolazak XX. i XXI. doknadne b. 72. pp. u Olejów. Uskoro stižu i XXII. doknadne b. 19., 22., 26., 71., 72. i 48. pp. (doknadna br. Marx). Doknadne b. koje su sudjelovale u kosidbi (2 b. 72. pp. i 1 b. 76. pp.) čini se da su prebačene negdje drugdje. Treća b. 72. pp. do večeri bi iz Blicha trebala stići u tabor na koti 347. Vojni bilten: mir u Bukovini itd.; Linsingen napreduje. Uvježbavanje paljbe na uporište Naskalów imalo je za posljedicu velike zastoje (400 projektila). Ripper ne vjeruje da bi se neprijateljski rovovi mogli uništiti (zbog zastoja). Telefonski razgovor sa zozb.: pristajemo na tešku haubički bt., ali ukupni zbroj od 500 naboja za poljsku i tešku haubičku bt. jednostavno je premali. Kod Burkanówa neprijatelj je pokušao proboj 5 puta, ali svaki je pokušaj bio ugušen u zametku. Pflanzer: načelnik GS. trebao bi biti Nijemac. Navodno uvjet za njemačku podršku (glasine iz zo. 9. zb.).

četvrtak, 22. lipnja, Tijelovo, vedro jutro i prijepodne, poslijepodne djelomično oblačno, navečer vedro

Mirna noć. Ujutro otvaranje paljbe na Hladky (2 puta) na traženje 32. pješačke d., koja strahuje od okupljanja i napada neprijateljskih postrojbi. Vrlo miran dan. Jučerašnji napadi kod Burkanówa ipak nisu bili toliko jaki (6 pokušaja proboja). Šesti zb. i zb. Hofmann imaju samo 300 ranjenih vojnika, nitko nije poginuo. Poslijepodne je uočena 1 b. u pokretu od kote 382 prema Ihrowici. Nakon što je otvorena paljba, najprije je stala (…), a onda se povukla u dolinu. Smjena postrojbi? Tridesetdruga pješačka d. uočila je 3 nove teške ruske bt. (uvježbavanje paljbe). Poslijepodne i navečer topovska paljba na bojišnici skupine Kossak. Prva paljba bez juriša. Druga paljba? U 16,15 dolazak 12. minobacačke bt. od 15 cm M 81 s bojišnice 33. pješačke d., koja je dalje upućena na položaj 72. pp. (paljba na ruske rovove). Wittas je iste danas obišao i nije uočio opasnost, ali na isti položaj dolaze još 2 pneumatička minobacača od 15 cm. Vojni bilten: Rusi su se u Bukovini probili do odsječka Gurahomora. Opkoljavanje u Volinju djelomično je spriječeno napredovanjem (Gorochów, Swinjuchów), a djelomično odbijanjem ruskih napada (sjeverni dio). Opasnost za Lavov je nestala. Barem privremeno. Natporučnik Putnoky, ranije referent za bojne otrovne plinove u zo. II. armije i koji je sada udijeljen 13. poljskoj topp. (stigao je iz Lavova), tvrdi da je zoa. zadovoljno trenutnom situa-

cijom. Očekuje se dolazak 26 njemačkih i austrougarskih d. (?) (broj mi se čini prevelik, odakle?). Glasine u Lavovu o dolasku Mackensena (ili je već ovdje). Puhallo je u Bratislavi (pismo gospođe Buzarov). Glasine i o dolasku Kövessa.

petak, 23. lipnja, uglavnom sunčano, prijepodne svježe, poslijepodne bez vjetra i toplo

Mir na cijeloj bojišnici. Noćno izviđanje: neprijatelj je na žičanim zaprekama. Eksplozija mina na bojišnici 48. pp. (Jankowce) tijekom približavanja naših ophodnji. Vojni bilten: napredovanje u Volinju, odnosno odbijanje protunapada. U dolini Czeremosz neprijatelj se približava odsječku Kuty. Pflanzer je navodno u odsječku Marmaros-Sziget (glasina). Kao i svaki dan, poslijepodne bridž: Horváth, Ripper i Zeidler. Poslijepodne priprema minobacačke bt. (15 cm) za paljbu na ruske rovove kod uporišta Noskalów. U ½ 20 h paljba poljske top. bt. od 10,5 cm (uz podršku balonskog izviđanja). Bitnica kod uporišta Berezowica Mala. (gen. Kaledin mi je nepoznat, nije naveden u popisu ruskih viših zk, možda ruski Nijemac, Krause?). Skupini Kossak predana je određena količina streljiva.

subota, 24. lipnja, topao, sunčan dan

Mirna noć i dan. Slaba topovska paljba, ali pun pogodak na bojišnici 48. pp.: u skloništima 1 poginuli i 6 ranjenih vojnika. Navečer paljba poljske top. bt. od 10,5 cm uz podršku balona (sk. Schrangl na visini od 1300 m) na bt. kod (…). Jučer neuspjeh zrakoplova, a danas nijedan nije pripravan. Proslava 72. pp.: godišnjica Chlebowice Wielkie i 76. pp.: godišnjica Custoze. Doknadna br. prebačena je na uporište Kurowice (3 sat. 71. pp., 2 sat. 38., 71. i 71. pp., ali određeni broj postrojbi još nije stigao). Ostatak doknadnih sat. stigao je u 20 h na udjelbu u Reniów (noćenje na koti 347 i taboru Nowosiółki): 1. sat. XX., XXI. I XXII. doknadne b. 72. pp., 1. sat. XX. doknadne b. 48. pp. i 1. sat. XXII doknadne b. 71. pp.: 5 b. Očekuje se dolazak i 1. sat. XXII. doknadne b. 48. pp. Zapovijed: III. b. 71. pp. (Maxim) bit će prebačena na kotu 347. Ostala prebacivanja postrojbi odredit će se prema broju pričuvnih sat. u pp. (brojno stanje novih doknadnih sat. još nije poznato). Kod Pflanzera je navodno pruski gen. Seeckt (načelnik GS. Mackensena). Glasine o Južnoj armiji: kod Pflanzera se priprema nešto veliko. Vojni bilteni: napredovanje u Volinju, dolazak na crtu istočno od (…) – Watyn – Zwiniace. Rusi su protjerani iz Kutyja. Kod Verduna bavarske su p. osvojile gorsko bilo Froideterre do južno od Vauxa. Veliki napredak! Na bojišnici 32. pješačke d. jaki napad s plinskim ručnim granatama i paljba smrdljivih projektila. Beznačajni događaji.

nedjelja, 25. lipnja, toplo, sunčano, bez vjetra

Tijekom noći topovska paljba na sjeveroistoku. Osamnaesti zb. (Czibulka) i Kossak odbili su manje neprijateljske napade. U šumi na bojišnici 71. pp. napadnuta je poljska straža (ručne granate). U 8 h udjelba doknadnih sat. (kota 347) pukovnijama (1 sat. 71. pp. i još 2 (preustrojene 3 sat.) 72. pp.). Doknadne sat. 48. pp. neposredno su udijeljene. Današnja doknada: 4 sat.: 71. pp. – I., II., III., IV. b., I. i II. pričuvna b. (5., 6., 7. sat.) = 23 sat.; 72. pp. – II., III., IV., V. b., 1. i 2. pričuvna sat. = 18 sat.; 48. pp. – II., III., IV., V. b., 1., 2., 3. pričuvna sat. = 19 sat. = 15 b./60 sat. U dolasku su i pričuvna 1. sat. XXII. b. 48. pp. Sedamdesetšesta pp. raspolaže s 4 b. i posljednjim doknadnim postrojbama, tako da 4 pp. 14. pješačke d. sada broje 20 b. Devetnaesta pješačka d. (Ulmansky): pred njezinim desnim krilom i lijevim krilom zb. Hofmann uočene su 2 ruske d. i jako topništvo. Očekuje se napad. Kod nas i najbližih susjeda sve je mirno. U 11 h prolaz III. b. 71. pp. pod zo. sk. Maxima prema koti 347. U 16 h dojava zozb. o potrebi štednje streljiva. Mjesečna izvješća zk. pješačkih d. i poljskih haubičkih bt.: dnevna potrošnja projektila, tj. naboja pješačkih i top. postrojbi (količina pješačkog streljiva: dnevno samo 14 (…) (poslije 16), a haubice najviše 15 (…)). Traži se i izvješće o postrojbama koje nisu neophodne (zoa. smatra da nećemo biti napadnuti, ali na papir ništa ne želi staviti). Nikakvo izvješće o pripravnosti nakon oduzimanja 3 b. (IV. b. 72. pp., III. b. 48.

pp. i pričuvna b. 71. pp.). Pripravnost za pokret: 12. pp. (Zalosće), pričuvna b. 76. pp. (Gaje Roztockie, 5. zb.). Deveti zb. očekuje napad, budući da je primijetio 7 novih neprijateljskih bt., između kojih je i nekoliko teških. Puk. Zeynek (načelnik GS. VII. armije) navodno je u Lavovu, a kod Pflanzera je pruski gen. Seeckt. Vojni bilteni: u Bukovini je napuštena nizina Berhomet. Zaštitnica se nalazi između Kimpolunga[298] i Jacubenyja. Odbijeni su ruski napadi i u Volinju; juriš kod visoravni Holatyn sjeverno od Lipe.

ponedjeljak, 26. lipnja, vedro, bez vjetra, cijeli dan vrlo toplo

Mirna noć. Navodno okupljanje postrojbi pred uporištem Berezewica Mala, tako da je tijekom noći ispaljeno nekoliko top. naboja. Inače: na bojišnici 32. pješačke d. veliki je broj ruskih mina. Povremeno topovska paljba, inače mirno. Dugačka povorka u pokretu na crti Kolodno - Wyszniewiec (od Zbaraža prema Kremeniecu), 16-18 b., topništvo, konjaništvo, vo. Najprije su ju primijetili top. promatrači 33. pješačke d., a onda su poslani i zrakoplovi. Radi se o postrojbama koje su izvučene iz okolice Ternopilja (1 d., možda mješovita?). Vrhovno vojno zo.: napredak napada u Volinju. Priprema za ponovno osvajanje Bukovine. Druga armija mora držati odsječak! Vojni bilten: Volinje je sada najvažnije. Ruski napadi na uzvisine sjeverno od Kutyja odbijeni su (još jučer: protjerani!). Između Brente i Etscha „skratili smo našu bojišnicu kako bi zadržali slobodu kretanja." Povlačenje! Skandal! Najprije su nas Srbi pobijedili, a sada i Talijani! Pričuvni sk. Friedrich Pospischil stigao je u 72. pp. (ranije Prezidijalni ured Ministarstva rata). Planira napredovati do boj. Činored od 1. siječnja 1908. Bojnik Colombo udijeljen je 14. poljskoj topp. Pozvan je i Finschger (Kapretz je na odmoru do 9. srpnja). Colombo: pričeknina 8. teškog haubičkog sklopa, vojni križ za zasluge (na ratnoj vrpci).

utorak, 27. lipnja, vedro jutro, vjetrovito, od podneva oblačno, kiša od 16 do 19 h

Mirna noć. Prijepodne pojedini ruski odredi u pokretu od majura Kalinka prema Ihrowici. U 10 h paljba 32. pješačke d. (uz top. podršku). Pukovnik Hugo Fischer von See iz 4. pp. imenovan je zk. 71. pp. Zapovijed zozb.: pričuva zb.: 1 b. 19. pp., 1 b. 26. pp., IV. b. 71. i 72. pp., III. b. 48. pp. (neposredno podređene zozb.) u sastavu 66. pješačke br. (Zalośce). Treća b. 71. pp. može biti zamijenjena pričuvnom b. *Napomena*: 12. pp. još je uvijek u odsječku Zalosće, 76. pp. u odsječku Nakwasza, a pričuvna b. 76. pp. u Podkamieńu. Zapovjedništvo armije objavilo je raspored postrojbi: naše postrojbe: 14. pješačka d., 33. pješačka d., 32. pješačka d., 27. pješačka d., 1. pučko-ustaška pješačka br.; ruske postrojbe: 34., 13. i 35. d. (Saratovska br.), 10. i 11. d. (iz 3. d.) (Gaje (…)) / 6. zb., 17. zb. (preustrojen u 12. zb.? (…)). Naših 4 ½ pješačkih d. stoji nasuprot 3 ¾ ruske d. (možda još uvijek podrška carske narodne vojske/(...), a iza bojišnice potpuno iscrpljena 2. transamurska pogranična d). U 16 h dolazak puk. Fischera von See. Raspored postrojbi: 25. pješačka d. nastavlja se na položaj 1. pučko- ustaške pješačke br., koju slijede 46. domobranska i 7. pješačka d. U 17 h otvaranje paljbe 32. pješačke d. Uporaba mjernog uređaja za mjerenje zvučnih valova. Rusi planiraju za 6 dana napad na 32. pješačku d. Vojni bilten: napuštanje jugozapadne bojišnice provedeno je neprimijećeno od strane neprijatelja i bez gubitaka (postoji li netko tko u to vjeruje?). Kod Sokula (na jugozapadu) uspješan njemački proboj. Napomene Vrhovnog vojnog zo. o izgledima za neprijateljske proboje. Vrijeđanje postrojbi i njihovih zk. zbog povlačenja 20 km bojišnice nakon prodora u širini od 1 km. Danas je godišnjica slanja zahtijeva za pohvalu Rippera, 10 mjeseci od Złote Lipe (27. kolovoza). Ponovo slanje zahtijeva zo. II. armije (već je 3 puta odbijen). Osim mene, Ripper je od tada jedini neodlikovani časnik 14. pješačke d.

[298] Câmpulung Moldovenesc (Rumunjska).

srijeda, 28. lipnja, ujutro pljusak, a onda oblačno

Ujutro su uhvaćena 2 vojnih bjegunaca ruske (...) (…) pp. (carska narodna vojska (…)). Pukovnije su ustrojene krajem svibnja (…) i do sada su stajale kod Poczajówa. Njihova (…) smijenila je 10/23. lipnja rusku linijsku 136. pp. To je sve što znaju (…) (pješak je Poljak). Inače mirna noć. U ½ 10 h prolaz III. b. 71. pp. (Maxim), a u ¼ 11 h I. pričuvne b. Kaltschmid. Izvrstan izgled (smjena pričuve zb.: s kote 347 u sjedište zo. 71. pp.). Pukovnik Rehwald novi je zk. 62. pješačke br. i odmah odlazi. Poslijepodne još 1 vojni bjegunac 136. pp. (Lysa Góra). Tvrdi da se nadesno nalazi 135., a nalijevo 133. pp. O (…) ne zna ništa. Pretpostavka je da se 3. pješačka d. nalazi u odsječku 13. pješačke d. (…) To se i čini vjerojatnim: nakon što je svaka od ovih d. (13. i 34.) ostala bez 1 pp. (izvučene), udijeljene su im ove. Isti je vojni bjegunac ispričao da će 34. d. uskoro smijeniti postrojbe 4. d. Budući da su svi bjegunci pobjegli tijekom dana, a za njima nije pucano, pretpostavljamo da se radi o prijevari. Vojni bilteni: njemačko napredovanje zapadno od Sokula i sjeverno od Kutyja i odbijanje novih ruskih napada. Kod Verduna (Ouvrage de Froideterre) žestoki francuski protunapadi. Mirno kod susjeda i kod nas. Glasine u odsječku Zalosće o preseljenju zo. II. armije u Zloczów. Dvije sat. 71. pp., koje su sudjelovale u kosidbi i na koje uopće više nisam računao, pozvane su natrag. Prvog bi srpnja trebale biti u Zborówu, a nakon toga u Reniówu (noćenje Nowosiółki). Dana 2. srpnja kreću na bojišnicu. Izvanredna momčad, budući da je doknada tada raspolagala i s iskusnim i dobro obučenim vojnicima. Sedamdesetprva pp. time će dobiti i II. pričuvnu b. od 4 sat. (sada 3), a ostatak će se rasporediti. Nedostaje još samo 1 doknadna sat. 48. pp., a onda bi doknadna br. (Rusowice) raspolagala s 3 sat. 71. pp. i 2 sat. 72. te 2 sat. 48 pp. = 7 sat.

četvrtak, 29. lipnja, toplo, vedro, oko podneva oblačno, u 16 h kratkotrajna kiša, razvedravanje

Tijekom noći borba ophodnji kod Gontówe, 1 zarobljenik (...), čija se postrojba nalazi sjeverno od (...). Pismo ksk. Gaertnera i Kapretza: Dankl je otišao zbog bolesti. Zapovjednik I. armije je (…). Vrlo miran dan. Poslijepodne paljba 32. pješačke d. (top. podrška). Vojni bilten: istočno i južno od Kolomyje ruski napad na širini od 40 km. Povlačenje. Cijela armija Pflanzer! Žestoke borbe i u Italiji, iako su neprijateljski napadi navodno odbijeno. Borbe na Doberdu ne prestaju.

petak, 30. lipnja, oblačno, jak zapadnjak, hladno, povremeno kratkotrajne kiše, navečer slabiji vjetar, razvedravanje

Mirna noć i kod susjeda. U 9 h odlazak Rehwalda. Ovdje su bili i Horváth i Zeidler. Ripper je u 12 h pozvan u Nesterowce. Dogovor s genboj. Kreyčyjem o sudjelovanju u sutrašnjem pothvatu (ponovno osvajanje odsječka Worobijówka, početak u 14 h). Vojni bilten: desno krilo povuklo se zapadno i jugozapadno od Kolomyje. Ma baš prekrasno! Preko dana vrlo mirno. U 22 h zapovijed zozb. za sutra: 1. teška haubička bt. 33. topbr. (Obarzańce) otvorit će od 14 do 18 h paljbu na rusku bt. istočno od uporišta Jankowce.

subota, 1. srpnja, prijepodne prilično oblačno, jak vjetar, poslijepodne sunčano, smiraj

Mir na bojišnici. Uspjeh 32. pješačke d.: osvajanje odsječka Worobijówka. Zarobljena su 4 časnika i 842 vojnika te su zaplijenjene 3 strojnice. Od 14 do 16,30 priprema paljbe u razmacima: 8 teških bt. (1 minobacač od 15 cm, 1 poljska haubica, 4 teške haubice i 2 teška topa), 6 haubičkih i 6 poljskih bt.: ukupno oko 110 oruđa. Procjena potrošnje streljiva: 30.000 naboja. Neprijatelj je uzvratio slabom pješačkom i topovskom paljbom. Od naših top. postrojbi djelovala je cijela 1. teška haubička bt. 33. topbr., te 1. i 5. bt. 14. poljske topp. Poslijepodne brzojav sk. Gemeinera iz Badena: čestitke na najvišem odlikovanju. Nemam pojma o ničemu. Vojni bilten: napad ruskog konjaništva kod Tlumacza na bojišnici od 3 km (odbijen

od strane austrougarskih postrojbi armije Bothmer). Znači da je probijeno i Pflanzerovo sjeverno krilo. Bothmer mu je požurio u pomoć s lijeve obale Dnjestra. Očigledno je da VIII. armija praktički više ne postoji. Dojava 19. pješačke d.: sutra će biti još teži dan, a onda je sve riješeno. Sretan je onaj koji u to vjeruje! Kako bi se spriječilo prebacivanje neprijateljskih snaga s naše na bojišnicu 32. pješačke d., otvorili smo tijekom noći topovsku paljbu: u 23 h (podrška ophodnje 48. pp. s puščanom i strojničkom paljbom) i u 1 h na temelju zahtijeva 32. pješačke d. u pravcu Hladkog.

nedjelja, 2. srpnja, vedar, topao dan

Tijekom noći napadnuta je poljska straža 71. pp. na Gontówi, ali napad je odbijen. Nekoliko mrtvih i ranjenih vojnika. Jedan zarobljenik (Armenac) (…). Na bojišnici 72. pp. nestali su 1 razvodnik i 2 vojnika (ophodnja uz bojišnicu). Vjerojatno su mrtvi. Od ponoći do 1 h topovska paljba (uvježbavanje i provjera) središnje top. skupine na odsječak Nuskalów. Rusi su odgovorili duž cijele bojišnice. Neobičan mir kod 32. pješačke d. Njezin plijen: 7 zarobljenih časnika i 1125 vojnika, zapljena 13 strojnica i 2 minobacača. Djelovanje: 6., 23. i 86. pp., njemačka XV. lovačka b. Gubici: 7 časnika i 291 vojnik, od toga poginulih: 1 časnik i 37 vojnika. Ruske postrojbe: 1 b. 14. pp. (broj je veći jer poginuli nisu uračunati). Časnici i momčad bili su u teškom psihičkom stanju. Vojni bilten: na prostoru Kolomyja - Tlumacz nove borbe (prema 19. pješačkoj d. mi smo napali). Otvorena je nova kantina. Objed: Horváth, Zeidler, Kaltschmid, Pospischil i Hell. Brzojav s viješću da sam odlikovan redom željezne krune 2. razreda na ratnoj vrpci. Nisam se u stanju previše veseliti, budući da sam već vlasnik vojnog križa za zasluge 2. razreda. Osim toga, vlasnik reda željezne krune 2. razreda je i jedan od mojih brigadira (Zeidler), koji ga je dobio 2 mjeseca prije mene. Ponovo znak u kolikoj sam nemilosti. Dolazak 2 sat. 71. pp. s položaja sjeverno od Gorochówa (sigurnosna služba) i nisu sudjelovale u borbama (predstraža). Jedna je prebačena u I., a druga u II. pričuvnu b. (kao 2. sat.). Ovuda su prošle u 14 h, izvrstan izgled. Sada 71. pp. raspolaže s 4 potpune poljske i 2 pričuvne b., 72. pp. s 3 pričuvne sat. kao i 48. pp., pa 14. pješačka d. (3 pp.) sada broji 6 + 4 ¾ + 4 ¾ = 15 ½ b.

ponedjeljak, 3. srpnja, toplo, bez vjetra, sunčano, poslijepodne oblačno, oko 19 h kratkotrajno nevrijeme s kišom

Tijekom noći pokret 4. bt. 14. poljske topp. preko (..) u pratnji vo. sa streljivom prema Podkamieńu. Isto tako i pokret 1 bt. 33. pješačke d. Zapovjednik d.: boj. Koblic. I 12. pp. napušta Zalosće i kreće prema sjeveru, a na njezino mjesto s kote 347 dolazi IV. b. 72. pp. (Schaden). Posjet njegove preuzvišenosti Schmidta u 10,45 (čestitanje). Tvrdi da je Kossak javio pokret 1 ruske d. prema Radziwilówu i da je to razlog prebacivanja postrojbi. Prema objavi Južne armije prekjučer je gen. (…) krenuo u napad u odsječku Tlumacz, u kojem je sudjelovalo i 10 sat. 13. zb., te je jučer napredovao do istočnog ruba odsječka Olesza, kada je uslijedio jaki napad konjaništva (širina bojišnice 1 ½ km, 1 k. d.). Čini se da je dolje počelo. Kroz Lavov prema jugu prolazi veliki broj njemačkih top. postrojbi. Jučerašnji njemački vojni bilten: nakon sedmodnevne top. pripreme terena počeo je englesko-francuski napad na obje obale rijeke Some, tj. na bojišnici širine 40 km. Ponovo su osvojena 2 njemačka odsječka. Sedmoj je armiji navodno udijeljeno 9 austrougarskih i njemačkih d. Mackensen je u Chodorówu (ppuk. Moro prebačen je iz zo. II. armije kao referent VII. armije). Hvala bogu. Vjerojatno je cijela istočna bojišnica, uključujući i Böhm-Ermollija, podređena Mackensenu. Poslijepodne posjet: Hordt s glavnostožernim časnikom Marschalkóm, puk. i brigadir Tomanek s glavnostožernim časnikom sk. (…) i boj. barun Török. Török. Zapovjednik 37. ugarske domobranske pješačke d. sada je umjesto Tabajdija genboj. Haber. Pflanzer je navodno u Beču (ili je prema drugoj verziji postao zk. IV. armije?). Ništa bitno ni kod nas niti kod susjeda. Vojni bilten o već poznatim činjenicama: kod Zloczewke sjeverno od Gorochówa od-

bijen je jaki napad konjaništva. (…) Najviša uredba od 21. lipnja, rezervat broj 15385 od 22. lipnja: odlikovanje redom željezne krune 2. razreda na ratnoj vrpci (objavljeno u Vjesniku naredbi, Osobni poslovi od 1. srpnja, broj 120).[299]

utorak, 4. srpnja, vedro, toplo jutro, nakon toga oblačno

Od 7 do ¾ 9 h jahanje (šetnja), kupanje i posjet glavnom liječniku dr. Löwehthalu (lijevi gležanj). Potpukovnik Buchböck preuzeo je zo. 60. pp. Objed kod nas. Mirna noć i miran dan. Obostrana slaba topovska paljba. Potpukovnik Weöres (pričuvni ko. 11. husarske p.) udijeljen je 28. pješačkoj br. Vratio se kao časnik za vezu. Prije 3 dana vidio je Pflanzera u Stanislavovu. Vratio se iz zb. Hadfy (načelnik GS. Stromfeld) (…). Kod Obertyna je 21. domobranska pješačka d. (Podhajský). Pričuvni ko. 11. husarske p. i 6. ulanske p. nalaze se iza nje (sigurnosna služba). Veliki porazi i gubici. Hadfy (…). Vojni bilten: ništa bitno o Austro-Ugarskoj, samo o odbijenim ruskim napadima zapadno od Kolomyje. Nijemci: Bothmer je jugoistočno od Tlumacza potisnuo Ruse u dubinu na više od 10 km (na bojišnici od 20 km). Duž cijele istočne bojišnice veliki pokreti. Na Somi je osvojen još 1 njemački odsječak, a novi su francuski napadi na drugim mjestima odbijeni. Weöres je primijetio veliki broj njemačkih i austrougarskih (Tirol) top. postrojbi i odjela. Navečer je ponovo uključena električna rasvjeta. Zaprimanje zapovijedi Vrhovnog vojnog zo., operativni broj ---. Smjernice za taktiku! Pouke iz Teschena!

srijeda, 5. srpnja, vruće i sparno

Tijekom noći živahnost na bojišnici: ruska paljba, mine i napad na poljsku stražu 74. i 19. pp. Nakon nekoliko ispaljenih projektila našeg topništva zavladao je mir. Laki minobacači iz odsječka Kaiser pogodili su rusku ophodnju. Prijepodne posjet genboj. Braunera ((…): 66. pješačka br. nalazi se sada u Zalosću, glavnostožerni časnik sk. Mor). Tijekom dana mir, navečer predstava komičara Wollnera (društvo Gartenbau iz Beča, inače pripadnik pučkog ustanka pri zo. 72. pp., a sin mu je jednogodišnji dragovoljac u 72. pp.). Zeidler, Tschepper, Weöres, Bethlen, Ulex, Blom, Kaltschimd, Rösch. Odjava natpor. grofa Bethlena, koji sutra odlazi u p. Vojni bilten: posvuda ruski napadi, čak i na Stryju. Privremeni odlazak ½ 1. opkoparske sat. IX. inženjerijske b. u odsječak 83. pp. Navodno se zbog zadirkivanja suboraca objesio kočijaš (na razmjeni) divizijskog telefonskog odjela. Bio je čuvar i skrbnik konja za koje se sumnjalo da imaju šap, a ostali su mu vojnici rekli da će najprije biti ubijeni konji, a onda će i njega strijeljati.

četvrtak, 6. srpnja, vedro jutro, oblaci od 10 h, kiša, a onda opet vedro, zapadnjak, svježe, u 19 h opet slaba kiša

Noć je bila prilično mirna. Zapovijed zozb.: neovisno o položaju topništva, potrebno je osigurati veću podršku 33. pješačkoj d. Prijepodne upoznavanje s glavnostožernim sk. Borosom (zozb.), koji dolazi iz Vojnog zo. Nagyszeben. Na granici Bukovine postavljene su sigurnosne sat. doknadnih b. pod zo. genboj. Fülöpa. Skupina gen. (…) više nije podređena Bothmeru, nego VII. armiji. Polovica 1. teške haubičke bt. 33. topbr. napušta Obarzańce i odlazi na stari položaj. Sutra dolazi posljednja doknadna sat. 48. pp. Poslijepodne dolazak puk. Fischera s glavnim liječnikom dr. Löw[enthalom]. Vojni bilteni donose loše vijesti. Na Stryju u odsječcima Rafalowka, Czartorysk i Kolki neprijatelj stvara jaki pritisak. Zapadno od Kolomyje (kod Sadzowke) morali smo se povući. U Volinju postepeno se napreduje, ali ruski su protunapadi jaki. Trinaesti se zb. povukao na potok Koropiec. Na našoj je bojišnici prilično mirno. Zapovjedništvo zb. govori o ruskim noćnim napadima.

---

[299] *Verordnungsblatt für das k.u.k. Heer, Personal-Angelegenheiten.*

petak, 7. srpnja, vedar dan, ne prevruć

Mirna noć. Napad na poljsku stražu 71. pp.: 2 teško i lako ranjenih vojnika. Jedan je vojnik mrtav (nestao). Kod Hladkog je 32. pješačke d. raznijela rov, a 23. pp. trebala je zaposjesti spojni položaj, ali u topovskoj paljbi, koja je do večeri sprječavala povratak, izgubila je 50 vojnika. Ujutro sam odjahao do zk. 72. pp., a onda sam u pratnji Piotrowskog otišao samo do teške bt. Prijepodne su uhvaćena 2 vojna bjegunca (...) u šumi na desnom krilu 71. pp. Tvrde da je (...) prije 2 dana smijenila 133. pp. Piotrowski je objedovao kod nas (oproštaj, odlazi u izv. b. u Albaniju, odakle navečer stiže ppuk. Krammer). Telefon u 18 h: zozb. mi je javilo da sam imenovan zk. 13. zb., a 14. pješačku d. preuzima Horváth (Prezidijalni ured, rezervat broj 1164, Vrhovno vojno zo. od 7. srpnja 1915.). Navečer je stigla i pisana zapovijed. Moram se što prije javiti u Chodorów (prekriženo: za zo. XII. armije). Ogromno iznenađenje. Ovo sam najmanje očekivao. Vojni bilteni: napadi novih snaga na južnom krilu (alpske postrojbe). Povlačenje na bojišnici Kolki – Czartorysk.

subota, 8. srpnja, povremeno oblačno, inače vedro, ne prevruće

U 7,15 automobil njegove preuzvišenosti zkzb.: bojišnica 72. pp. zbog obilaska prislušnog minskog prolaza prema Naskalówu. U ¾ 8 h vožnja u Obarzańce. Oproštaj od Zeidlera (opskrba 48. pp.), te nekolicine topnika. Prilikom povratka počasni dvored 48. pp. u šumi. (…) Cvijeće. Nakon toga nastavak vožnje do položaja 71. pp. Oproštaj. Nošenje do automobila! Dio puta do 72. pp. prošao sam pješice. Povratak u ¼ 11 h. Dolazak ppuk. Krammerazka (72. pp., Vojusa): luka Durrës od lipnja je pod opsadom talijanskih motornih plovila s gazom od oko 20 cm. U ½ 12 h svečani oproštaj od brigadira i zk. postrojbi, prisutan je bio i Vécsey s Hohenloheom i Törökom. Počasna sat. s glazbom, prvo djelo koje je izvedeno bila je himna „Gott erhalte“ (što me dirnulo, možda znak starosti, jer se vjerojatno radi o posljednjem odsječku moje karijere, koji je ipak došao prebrzo: u 5 godina od načelnika GS. zb. do zkzb. Poslijepodne pakiranje, sređivanje ureda itd. Razgovor s Ripperom i Horváthom. U ½ 20 h vožnja u zozb. s Wittasom. Večera: povratak u 22 h. Navodno je nadvojvoda Karlo Franjo Josip bio u Zloczówu, Zborówu i (…). Vojni bilten: napredak u Bukovini sjeverno od Kimpolunga. Zastoj u engleskom napadu. Naknadna zabilješka.

nedjelja, 9. srpnja, vruće, nevrijeme tijekom noći

U 6 h nakon oproštaja (Horváth, Zeidler) vožnja automobilom s Matsvánszkyjem u Chodorów. Dolazak u ¾ 12 h. Ustrojavanje XII. armije pod zo. nadvojvode Karla Franje Josipa. Generalbojnik von Seeckt: 13. zb. treba uporište. Neće biti podređen XII. armiji, jer je napad odgođen do dolaska pojačanja. Sve skupine ostaju (proboj glavne skupine XII. armije (Hadfy, Kraewel, 13. zb.)). Nadvojvoda Karlo Franjo Josip otputovao je danas prijepodne u Bukovinu. Neće se vratiti do prekosutra. Poslije susret s Waldstättenom. Objed u „Bei Hof“: Seeckt, Waldstätten i 3 pruskih glavnostožernih časnika. U 14 h odlazak u Brzezany i dolazak u ¾ 17 h (2 kvara). Časnik za vezu ppuk. Rettl; sk. Marich i načelnik glavnog stana Ferjentsik. Vrlo ugodan susret s njegovom preuzvišenošću grofom Bothmerom. Sve mi je jasno: 13. zb. je na udaru (proboj stalnih uporišta i položaja na potoku (…)). Bojišnicu treba držati, držati i držati!, a proboje ograničiti. Pukovnik i brigadir Gombos je smijenjen, na što je uložio žalbu. Objed u časničkoj kantini (Marich). U 18 h vožnja do Rohatyna, 2 kvara (uslijed vrućine). U Bursztynu pukla je posljednja guma te smo zatražili da nam zb. pošalje vozilo. Možeš si misliti! Na auto smo čekali do 23,45. Okružni zk. odsjeka: ppuk. von Huszár. Pobjednik na svečanosti u dvorcu Jablonowski. U ½ 2 h preko Halicza i Jezupola dolazak u Nizniów. Rhemen je imenovan glavnim vojnim guvernerom u Beogradu.

ponedjeljak, 19. srpnja, vruće, nevrijeme tijekom noći

Rhemen radi na izvješću o borbama, osobito zbog držanja puk. Gombosa ((…)75). Opet samo smetam. U 1 h (u noći na 10. srpanj) nodlazak Rhemena u Stanislavov, Cyeazin, Beč, Zagreb. Pratnja: natpor. doknadne p. Alex Pallavicini.

utorak, 11. srpnja, toplo

Tijekom noći udar munje na most preko Dnjestra zbog čega je eksplodirao jedan od mnogobrojnih eksplozivnih naboja. Ograničeni učinak, ali oštećen je 1 od potporanja. Inženjerijska doknadna sat., koja se tu zajedno s mostovnim odjelima slučajno zatekla, prijepodne je postavila privremeni pomoćni most. Bavarski časnik (inženjer po zanimanju), odmah se prihvatio posla (slučajno je imao na raspolaganju sav potreban materijal), tako da je do 12 h sve bilo popravljeno i nakon pokusa s opterećenjem, most je pušten u promet 13. srpnja, a pomoćni je maknut 14. srpnja. Dana 11. srpnja (prijepodne) obišao sam oštećeni i radove na postavljanju privremenog mosta u pratnji puk. inženjerijskog stožera von Niesiełowskog i Matsvánszkog. Tijekom dana upoznavanje sa situacijom. Poslijepodne vožnja do položaja 15. pješačke d. (Weiss, Primavesi, Podhajský) u Dąbrowoj (nasuprot Nizniówa) i položaja 36. pješačke d. (Nöhring, Bibra, Lenoch) u Krosciatynu. Razgovor: ustrojavanje pričuve zb. Okupljanje 3-4 neprijateljske d. (…). Očigledno se planira napad na istureni kut pred bojišnicom 6. zb. Očekujem ga za 2-3 dana.

srijeda, 12. srpnja, prijepodne kiša, poslijepodne i navečer poboljšanje, ali i dalje oblačno

U 8 h ujutro vožnja do (…) (posljednji dio pješice). Bolla je zk. poluotoka na usjeku Dnjestra: 3 sat., 4 ko., 3 bt., a Büchböck 60. pp. (5 sat. 60. pp., doknadna b. 5. domobranske pp.). Loša vidljivost: dogovor, a onda s Bollom pješice do Ostre (privremeni pomoćni mostovi), odakle smo se vratili automobilom. U sjedištu zozb. dočekala me zapovijed: u 16 h pozvan sam u Stanislavov na susret s nadvojvodom Karlom Franjom Josipom. Sumnjivo okupljanje postrojbi na bojišnici 6. zb. U ½ 15 h vožnja u Stanislavov, dolazak u ½ 16 h (25 km). Okružni zk. odsjeka: puk. Ranzendorf i boj. Wawra. Od 16 do 17 h razgovor s nadvojvodom. U stvarnosti ćaskanje. „Idemo na sigurno“, „Radije ćemo izgubiti 1 oruđe nego nekoliko stotina vojnika.“ Na kraju zaključak: Rohr nije bio dovoljno energičan. Apel na mene. Brzojav načelnika GS. u Stanislavov: traži se moj hitan povratak, u tijeku je napad na bojišnicu 6. zb. Povratak u Nizniów u 17,50. Neprijatelj se probio u Oleszu i odsječak 57. pp. Dio je bojišnice djelomično vraćen u protunapadu. Tijekom noći sve je bilo riješeno. Njemačka 18. pp. (2 b.), koja se od jučer nalazi u (…) (s 1 bt.), bit će željeznicom prebačena sjeverno od Kroscienka, a nakon toga će 1 b. put do Monastyryske nastaviti pješice.

četvrtak, 13. srpnja, vedro, ali ne prevruće

U 8 h vožnja s automobilom do iza križanja sjeverno od Krosciatyna. Nakon toga u pratnji Nöhringa i Bibre pješice do uporišta puk. (…) (77. pješačka br.): ppuk. Jäger iz 78. pp. i boj. Gobin, njemački topnik. Dogovor. Obilazak njemačke 1. bt. 6. pričuvne poljske topp.: njemački kompas, naš je mnogo jednostavniji. Nakon toga odlazak do puk. i brigadira Löwa (13. pješačka br.) na majuru Wyczolki. Susret s puk. Beneschem (topništvo). Povratak u ¾ 12 h. Poslijepodne sam planirao uspon na visoravan istočno od Nizniówa, ali odustao sam zbog novih napada na 6. zb. Rusi su se probili u odsječke 2 b. (njemačke), ali navečer su djelomično, a onda tijekom noći i potpuno otjerani. Ruska 47. d. (ranije je bila u Brczaczu). Prestanak napada. Žestoka učestala topovska paljba, ali napad ipak ostavlja utisak prenagljenosti. Navečer su stožer i II. b. njemačke 18. pp. željeznicom poslani u Monastyrysku. Poslijepodne je genboj. Weiss bio u dužoj posjeti.

petak, 14. srpnja, vedro, toplo

U 7 h vožnja do Grabeka u obilazak tamošnje top. skupine: 1. poljska haubička bt. 36. topbr. (iznimno povoljan položaj): Nöhring, Bibra, boj. Krakowka (zk. 2. k. top. sklopa), ppuk. Danzer iz 52. pp. (susjedni odsječak 15. pješačke d.), njemački sk. Kutzen, zk. I. b. 223. pričuvne pp., pričuva zb., koji nadzire radove na obrambenom položaju Grabek. Bt. je na prihvatljivom položaju. Dogovor o top. djelovanju na obrambeni položaja i tijekom borbi na visoravni. Posjet puk. barunu Thanu istočno od Komarówke, privremenom zk. 75. ugarske domobranske pješačke br. (u pratnji zkp.). Potpukovnik Gombos (privremeni zk. 21. ugarske domobranske pp.) i Haynisch (?), zk. 22. ugarske domobranske pp. Bojnik Veltzé zk. je toništva. Dogovor. Nakon toga razgovor s Thanom (na što je i Nöhring ostao), o situaciji u k. st. d. (nedisciplina) i mom stavu u vezi brigadira Gombosa. U 11 h povratak u sjedište. Dojava: dolazak njemačke pojačane 209. pješačke br. (željeznicom) na prostor Nizniów – Oleszów. Prvi su odredi stigli već u podne i javili se zozb.: puk. von der Kelle (129. pp. odlazi u Bratyszów) i brigadir genboj. Stöhr, koji je s nama i objedovao. Tu su bila i 2 časnika za vezu 105. d. Genpor. von Kraewel dolazi iz Varne (…) i s područja jezera Doirau. Sudjelovao je u borbama kod Isakova (3 pješačke i 1 k. d.). Nakon toga je prebačen u Zawadku (zapadno od Kolomyje) i Lanczyn (na sjeveru) te Nadwornu (209. pješačka br.), odakle je upućen ovamo. Generalbojnik Stöhr razgovarao je jučer s Pflanzerom. Bio je u doticaju s 29. pješačkom d. i 44. domobranskom pješačkom d. (8. zb.). Zapovijed (zahtjev koji je prenesen preko časnika za vezu sk. Meyerhofera): zapadna strmina kote 361 (istočno od Koropieca) postaje sastavni dio položaja. Skraćivanje bojišnice. U 18 h vožnja na (…) radi izdavanja zapovijedi. Pratnja: Csoban i Meyerhofer. Tamo: Weiss, Buchböck, Radl. Zapovijedi: sutra tijekom dana pripreme, a tijekom noći radovi. Podrška postrojbi 15. pješačke d. Zapovjednik Buchböck. Miran dan i na bojišnici 6. zb. Zrakoplovi su uočili neprijateljske postrojbe u odsječcima Bertniki i Jezierzany. Navečer dojava: dugačka povorka šesteroprega (vjerojatno topovi) u pokretu s juga prema Scianki. *Napomena*: nakon što sam ustrajao na pojedinostima, ispostavilo se da se radi o 3 šesteroprega i nekoliko običnih kola.

subota, 15. srpnja, toplo, povremeno oblačno, navečer nevrijeme s kišom

U 6 h vožnja s Csobanom i Matsvánszkym u Halicz. Dolazak u 7,30. Kava s ppuk. Dietzom, zk. sat. vo. Od 8 h do 10,20 obilazak doknadnih postrojbi na pašnjaku južno od Chorostkówa (kod Halicza). Potpukovnik Srnka i ppuk. Beringer (78. pp., ranije 60.). Dolazak izvanredne doknade 65. pp.: 3 slabo uvježbane sat. bez iskustva u paljbi na bojišnici. Od 10,30 do 11,30 u sjedištu zo. 2. zb. u odsječku Wodniki (genboj. Abele, puk. Karapancsa, Spiegelfeld, Anker, Blaschke, ppuk. Mitlacher, načelnik GS., sk. Hempel) itd. Dogovor: situacija k. d. i disciplina st. d. Zapovijed: napadi na pješaštvo doknadnih br. Iznenađenje: k. d. raspolagat će sa 1400 konjanika. S tim u vezi zapovijed Južne armije: u ponedjeljak 17. srpnja prebacivanje 7 ko. u Nizniów radi zaposjedanja usjeka Ostre na Dnjestru. Time bi se oslobodila udijeljena 4 ko. k. d. Južne armije. Povratak u 13 h. Prijepodne na bojišnici nikakvih događanja. Tijekom prošle noći 78. pp. smijenila je 11. pješačku br. Lengerer, koja je prebačena u Krośćiatyn. Njemačka 209. pješačka br. genboj. Stöhr, 122. laka pp. Württemberg (car Franjo Josip) ppuk. von Alberti, 129. pp. ppuk. von Keller: crta Nizniów – (…) Torowka – Bratyszów. U sastavu njemačke 209. pješačke br. nalaze se i 3 poljske top. bt. (stigle su pješice). Navečer zapovijed zo. Južne armije: zaposjedanje visoravni Okopy – Bertniki. Prije toga 6. će zbor preuzeti sjeverno krilo 13. zb. do pruge. Pripravnost: ostatak 20., 56., 57. i 77. ugarske domobranske pješačke br. Zapovjednik topništva: genboj. Landauer (novoimenovani zk. topništva Južne armije u Czeremchówu). Poslijepodne posjet: puk. von Alberti, 122. pp. Württemberg i ppuk. Lang, zk. oružništva u Lavovu.

nedjelja, 16. srpnja, prijepodne oblačno, kratkotrajna kiša, poslijepodne oblačno, kiša ponovo u ¼ 20 h

Mirna noć. Radovi na uporištu kod Koropieca dobro napreduju (bez ometanja). U 10 h odlazak u odsječak 36. pješačke d.: razgovor sa zkd. i njihovim top. brigadirima: obuka doknadnih postrojbi te izgradnja položaja za pričuvne postrojbe sat. i b. i veznih prolaza, previše gusti raspored postrojbi na 1. crti bojišnice, izvlačenje sat. na odmor od 24 sata (u smjenama), taktička provjera mjesta proboja na vlastitoj bojišnici od strane topništva s obzirom na mogućnosti učinka te promatranje u slučaju spriječenosti ostalih promatrača, prebacivanje bt. iz neugroženih odsječaka na napadnuti prostor, postavljanje oruđa. Razgovor s 36. pješačkom d. i 36. poljskom topbr. o Bothmerovoj namjeri zaposjedanja visoravni istočno od crte Okopy – Bertniki. Potpukovnik Landauer (Württemberg) provjerio je prekjučer top. položaje 36. i 15. pješačke d. Objed: pruski genboj. Stöhr s 3 časnika za vezu i ppuk. von Alberti (122. pp.). Poslijepodne zapovijed Južne armije: III. b. 18. pp. odlazi danas tijekom noći u Monasterzysku (pp. je tamo). Nadvojvoda Karlo Franjo Josip planira sutra obići 7 ko. 2. k. d. na pašnjaku zapadno od Mariampóla, koji su na putu prema Nizniówu. Osim toga, u Wodnikiju će obići i pješačke odrede 2 ko. te 13. doknadnu br. istočno od Halicza (jučer sam ju vidio). Odsječak Monatsterzysku do pruge (sada 5. domobranske pp.) tijekom noći s 18. na 19. srpanj preuzet će 6. zb. Zapovijed: 36. pješačka d. uvježbavat će napad na divizijsku pričuvu (trenutno 77. pješačka br.). Poginuo je njemački pričuvni por. John (poljska straža Welesniów). Trojica ranjenih Nijemaca. Danas 12. pp. dolazi u odsječak Huta Nowa, a 20., 56. i 57. u odsječak Huta Stara – Izabella (odmor, oporavak i opskrba). Vrhovno zo. Južne armije: I. armija Puhallo povukla se na crtu Gorochów – Beresteczko, što je stvarno problem (zbog Lavova).

ponedjeljak, 17. srpnja, cijeli dan promjenjivo vrijeme

Mirna noć. Na bojišnici 36. pješačke d. veliki broj ophodnji. Od 8 ¼ h do 11 h vožnja automobilom u Krościanku i uporište Dubienice, gdje se nalazi zo. 223. pričuvne pp. (njemačka). Pukovnik von Wedl. Razgovor. U 16 h (kiša) dolazak pojedinih ko. 2. k. d. u Nizniów. Zapovijedi za puk. baruna Spiegelfelda, puk. Horvátha (3. husarska p.) i načelnika GS. br. ksk. Ratskyja (po 2 ko. 3. i 6. husarske p. te 5. ulanske p., 1 ko. 16. husarske p.). Poslijepodne dolazak IV. b. 5. domobranske pp. vlakom (posada Pule, koja je najprije prebačena u Tirol, 3 sat. po 200 vojnika), zkb. sk. Demuth javio mi se u 19,30. Osamdeset posto vojnika su Slaveni koji nemaju skoro nikakvo ratno iskustvo. Udjelba na položaj po sat. Pukovnija sutra odlazi u odsječak Damnice (nakon što ju obiđem). U odsječku sjeverno od pruge opsežni ruski radovi, isto tako i prema jugu (početak). Napadi se mogu očekivati za nekoliko dana. Inače mirno. Prepad na poljsku stražu 302. ugarske domobranske pp., ali Rusi su se brzo povukli.

utorak, 18. srpnja, cijeli dan oblačno i kišovito

Dnjestar je od jučer do danas u podne porastao za 2,80 m. Vozarski odjel 2. odreda zozb. i poljska pekarnica 15. pješačke d. pokušali su se smjestiti u nizini uz rijeku, ali voda ih je uskoro potpuno okružila i tek su se navečer uspjeli izvući. Tijekom noći posvuda mir. S naše strane učestale ophodnje i otvaranje paljbe (svake noći zbog ometanja radova). Od 9 do ½ 12 h boravak u Stanislavovu (vožnja). Pratnja: Csoban i Matsvánszky. Obilazak 11. zrakoplovne sat. pod zo. sk. Perinija (6 zrakoplova). U podne posjet kneza (…) Lubomirskog, predsjednika Radnog odbora austrougarskog Odbora za pomoć Poljskoj: dolazi iz odsječka Horodyszcze, gdje se nalazi posjed njegove supruge (odsječak podmaršala Hadfyja). Knez: Gorczicki je dodijeljen glavnom guverneru u Lublinu, a Szeptycki se pridružio poljskoj legiji. U 15 h obilazak IV. b. 5. domobranske pp. prije odlaska u tabor Damnice. Izvrstan izgled. Miran dan. Prihvatio sam Csobanov prijedlog: ako neprijatelj krene na Monasterzysku, napast

ćemo one dijelove bojišnice, koje u pravilu ostavlja bez zaštite. Odmah sam o tome razgovarao s genboj. Weissom, koji je došao navečer zbog izvješća o položajima zapadno od Koropieca. Njegova namjera pomicanja glavnog uporišta prema naprijed na sadašnje položaje poljskih straža ne uklapa se u raniji plan. Ostaje onako kako sam zapovjedio. Glavno će uporište ostati na položaju koji je zaposjednut danas tijekom noći. Pukovnik Landauer, zk. topništva Južne armije, odlazi u (…) (zo. 6. zb.) te preuzima zo. topništva 13. i 6. zb., te njemačke 1. i 48. pričuvne d. Dvanaesta pp. (6. zb.) odlazi u odsječak Huta Stara i sutra preuzima odsječak 5. domobranske pp. uključujući i dio uz prugu.

srijeda, 19. srpnja, cijeli dan oblačno, kišovito, povremeno vjetrovito

Streljački rovovi pretrpjeli su velika oštećenja. Leide je javio da je sve pod vodom. Vodostaj rijeke popeo se za 3,30 m te i dalje vidljivo raste. Dio ceste Petrylów - Nizniów potpuno je pod vodom. Kod Lipe se ne može proći. Vozarski odjeli kreću preko odsječka Bobrowniki. Oklopljeni je vod tek stigao (sk. Voina, 38. pp., 1 oruđe od 7 cm i 6 strojnica). U ½ 11 h obilazak kolodvora, koji je, budući da pruga kod Monasterzyske pripada 6. zb., isto tako predan 6. zb. na upravljanje. Oklopljeno vozilo u odsječku 36. pješačke d. (vo.). U ½ 10 h u obilasku topništva zb.: njemački genboj. Horenstein, zk. topništa XII. armije i boj. top. stožera Kratchowill. Obilazak d. Tijekom povratka odali su priznanje Csobanu, ali smatraju da je broj top. postrojbi premalen. Tijekom noći 5. domobranska pp. smijenila je 12. pješačku d., koja je potpuno pokisla stigla u Korociatyn. Brigada Lengerer prebačena je u Wyczolki. U odsječku 15. pješačke d. izvučena je kao pričuva 66. pp. Topnička skupina puk. Beneša (7 bt.) prebačena je na bojišnicu 12. zb. (s odsječkom 5. domobranske pp.). Tijekom noći mir. Kod Koropieca je ophodnja (narednik i 20 vojnika) izgubila 8 vojnika (samo ranjeni). Zarobljenici su neozlijeđeni. Inače živahnost na našoj bojišnici: topovska paljba. U ½ 12 h vožnja do Nöhringa. Dogovor o napadu. Navečer zapovijed Vrhovnog vojnog zo. (austrougarskog) preko zo. Južne armije: smjene i istrage povodom borbi kod potoka Bariczka (Gombos, Heinisch (s čime se Nöhring i Lengerer ne slažu)). Novosti: Kövess (III. armija) preuzima zo. sadašnje VII. armije, a XII. armija (…) odlazi u Marmaros-Szigeth. Nadvojvoda Karlo Franjo Josip (XII. armija) preuzima zo. nad austrougarskim postrojbama na istočnoj bojišnici, uključujući i II. armiju. U 18 h posjet sk. baruna Waldstättena: s boj. Nadhernyem (zk. topništva) čini top. stožer skupine Kraewel. Najprije je s teškim topništvom (3 bt. od 30,5 cm, 1 od 42 cm, i 1 od 35 cm) iz Tirola prebačen Linsingenu gdje je zapeo. Sada se s bt. od 30,5 cm nalazi na položajima kod (…) Lipówke (zb. Hofmann), Tlumacza i Nadworne; bt. od 35 i 42 cm su otišle (Verdun?). Za danas u 12,30 najavljen je obilazak njemačke 209. pješačke br. od strane nadvojvode Karla Franje Josipa (kota 384 istočno od Bratyszówa), otkazan je zbog lošeg vremena. Dan je prošao vrlo mirno. Pukovnik Landauer je zk. novih odsječaka predviđenih za top. pripremu terena 36. pješačka d.

četvrtak, 20. srpnja, prijepodne nekoliko oblaka, nakon toga razvedravanje, poslijepodne prekrasno vrijeme

Mirna noć. Ophodnja 302. ugarske domobranske pp. izgubila je 5 vojnika od kojih su se 2 poslije vratila). Jučer i danas naznake da neprijateljsko topništvo s naše bojišnice odlazi na sjever i jug, a čini se da odlazi i pješaštvo. Na bojišnici skupine Leide okupljaju se pješačke postrojbe (na nekim su mjestima od bojišnice udaljene samo 200 stopa). Napad je moguć već sutra. U 11 h vožnja do položaja 36. pješačke d., upoznavanje s časničkim zb. 5. domobranske pp.: ppuk. Simmel (ranije u 52. pp. (tj. 46. pp. u Pančevu), ppuk. Koch, boj. Martiny. U 13,30 obilazak njemačke 209. pješačke br.: nadvojvoda Karlo je u Bratyszówu. Poslije mi je zapovjeđeno da krenem prema izlazu iz naselja. U 14 h dolazak nadvojvode. Razgovor. U pratnji: genboj. Seeckt, Waldstätten, Brougier. Kövess je danas stigao u Stanislavov i tamo ostaje. Preuzet će zo. svih postrojbi od Dnjestra (Leide) do Dalatyna, a na jugu je

Pflanzer. Nadvojvoda Karlo (III. armija) vrhovni je zk. (navodno nije nadređen Böhm-Ermolliju). Četvrta b. 5. domobranske pp. smijenila je ostatke 60. pp. kod Kraewela u dogovoru s 15. pješačkom d. Tristo i druga ugarska pp. prijavila je vojnike koji su prošli obuku kao doknadu. Sada i posljednji pješaci 2. k. d. mogu biti prebačeni u konjanike.

petak, 21. srpnja, tijekom noći kiša, oblačan dan, ali bez kiše, prijepodne vjetrovito

Mirna noć. Ophodnje s obje strane. Topovska paljba (i Rusi). Gubici ophodnje 302. ugarske domobranske pp.: 1 poginuli, 1 ranjeni, 3 nestalih vojnika. Od 8 do 10 h jahanje u pratnji Matsvánszkog do privremenog uporišta između Ostre i Kutyske i puk. baruna Spiegelfelda. U 11 h obilazak 2 doknadne b. 21. i 22. ugarske domobranske pp., tj. 406 vojnika na Ryneku. Stariji vojnici (razmjena: vojnici vo.). Nisu nešto. Dolazak puk. Rettla i sk. Maricha iz zo. Južne armije. Sukob Rettl – Hemmer, Csoban – Hemmer: genboj. (…) tvrdi, da 13. zb. ne raspolaže s uporištima za sat. i b., što je Seeckt proslijedio Hemmeru, a ovaj se otresao na Csobana. Neistina. Sutra časnici zozb. odlaze na položaje. I časnik za vezu sk. Meyerhofer (78. pp.), gdje je (…) i bio, i to na oko 500 m (sat. Prohaska). U podne je III. armija (Kövess u Stanislavovu) preuzela zo. nad svim postrojbama između Dnjestra i Dalatyna. Objed: Rettl, Marich, boj. David (65. pp., inače zksat. pod mojim zo. u Munkácsu). Nakon što je ranjen u pluća, mora paziti na opterećenje (preuzet će doknadnu b. 65. pp.). Danas ujutro njemačka 209. pješačka br. prebačena je u odsječak zapadno od Tlumacza. Navodno okupljanja postrojbi na južnoj bojišnici. Kod Chocimicrza uočena je ruska 108. pješačka d. (visoki brojevi jer su d. ustrojene iz postrojbi carske narodne vojske (pristigle iz Estonije): smjena, ali ne i napad?). Danas prebacivanje vozarskih postrojbi zbog dodjele odsječaka njemačkoj 1. i 48. pričuvnoj d., iako su velike površine već rezervirane: nove postrojbe? Nama je dodijeljen odsječak južno od Dnjestra (do sada južno od granice) na crti Bratyszów – Oleszów. Sutra obilazak njegovog veličanstva nadvojvode Karla: 5. domobranska i 66. pp. Četvrta b. 5. domobranske pp. danas je prebačena u odsječak genboj. Leidea. Sutra se očekuje prebacivanje 12 časnika, 500 vojnika i 3 strojnice 60. pp. genboj. Leidea u 15. pješačku d. Večera: genboj. Nöhring, ppuk. Simmel i Koch (5. domobranska pp.). Na bojišnici njemačke 1. pričuvne d. naznake odlaska ruskih postrojbi prema sjeveru. Isto tako pokret nekoliko stotina konjanika na sjever kod Scianke (paljba), prebacivanje 100. pp. 12. pješačke d. s lijevog krila njemačke 48. pričuvne d. u Monasterzysku (oko 2400 vojnika), te 10. ugarske domobranske pp. iz Monasterzyske u sastav 34. pješačke d. (preustroj). Prekjučer su prilikom postavljanja mina u Dnjestar povrijeđeni časnik i nekoliko vojnika, dok je 1 dočasnik poginuo. Čule su se 2 eksplozije. Vojni bilten: I. armija se kod Werbeńa povukla do uporišta Beresteczko. Odbijen je englesko-francuski napad na bojišnici širine 40 km (osim na odsječku u širini koju pokriva 1 d.).

subota, 22. srpnja, tijekom noći povremeno kiša, ujutro oblačno, tijekom dana jaki pljuskovi s kraćim razdobljima razvedravanja, od ¾ 17 h nevrijeme s kišom

Na upit o dolasku nadvojvode Karla (loše vrijeme) stigao je sljedeći odgovor: njegovo se veličanstvo ne obazire na kišu, ali ako se danas posjet ipak odgodi, bit će to onda na neodređeno vrijeme. Zbog toga neće doći do otkazivanja. U ½ 10 h obišao sam 66. pp. na cesti između Dąbrowe i (…). Zapovjednik je ppuk. Helmer. U 13 h dolazak nadvojvode Karla u pratnji ppuk. Brougiera (Waldstätten je pozvan u Teschen). Obilazak, dodjela odlikovanja (genboj. Weiss, vojni križ za zasluge 2. razreda, puk. Mierka red željezne krune 3. razreda, časnici i oko 60 vojnika 66. pp.). Smotra. Odlazak u 11 h. Kod Dąbrowe predstavljanje stožera 15. pješačke d. Pljusak prilikom dolaska na središnji prostor uporišta 5. domobranske pp. sjeverozapadno od Korosćiatyńa. Obilazak i dodjela odlikovanja (4 vojnika). Odlazak u ¾ 14 h. Budući da nisu stigla kola s objedom, njegovo se veličanstvo najavilo nama u goste. U 14 h u sjedištu zozb.: automobil s Ledóchowskim i ksk. Grossom, osobnim pob. (tajnici). Objed

do 15 h. Izvješće o jučerašnjem problemu s Hemmerom. Satnik Meyerhofer obišao je danas odsječak 78. pp.: vjerojatno se radi o nesporazumu. Nadvojvoda je bio iznimno zainteresiran. Ujutro su svi časnici zozb. bili u odsječcima: Csoban na položaju 52. pp. Jedna je b. 5. domobranske pp. određena za pričuvu zb. (na temelju molbe genboj. Nöhringa prebačena je iz Korosćiatyńa na uporište Dubowice). Glasine (6. zb.): proboj kod 13. zb. Generalbojnik Metz tuži se na nemoćne susjede (78. pp.). Ponovo nesreća na bojišnici I. armije. Povlačenje 46. domobranske pješačke d. (Urbański) od 20 km. Razbijene su 7. pješačka d. (odmah na početku) te 61. (Winkler) i 48. (Gabriel). Tridesetčetvrta se pješačka d. nalazi kod Tatarówa. U Marmaros-Sziget navodno dolazi alpski zb. III. armija očekuje pojačanja (njemačke postrojbe). Očekuje se i smjena načelnika GS. armije Linsingen: Stolzmann. Danas ujutro bio je ovdje boj. grof Apponyi (načelnik GS. 2. k. d., Teschena). Satnik Hempel (2. k. d.) imenovan je načelnikom GS. 6. k. d., a njezin boj. (…) odlazi u Beograd (služba u stožeru glavnog vojnog guvernera). Navečer dolazak puk. baruna Spiegelfelda. Danas mu je udijeljen boj. Manasteriotti s 2 ko. (180 konjanika) 16. husarske p. iz sastava odreda Leide (Kutyska). Ostatak postrojbi 60. pp. (500 vojnika) iz odreda Leide prebačeno je u Jamnu. Leideu je ostala samo 5. domobranska pp. i 1 b. 96. pp. Na njegovog bojišnici od 18 h žestoka paljba pred kotom Mohila 317 (povezivanje tamošnjeg uporišta s glavnim uporištem). Navečer Csobanovo izvješće upućeno zo. Južne armije o naznakama ruskog napada u odsječku Dubienko – Welesniów (radovi na rovovima, mostovima i privremenim prijelazima, vojni bjegunci). Ozbiljno shvaćanje prijetnje. Topovska paljba. Uočena je i turska 9. pp. U sjevernom je odsječku 9. k. d. 9. dragunska p. smijenila 9. husarsku p.

nedjelja, 23. srpnja, ujutro kiša, oblačno, vjetar, hladno

Mirna noć. Ruske ophodnje: malobrojne. Zapovijed zo. Južne armije: najava dolaska 3 njemačke pučko-ustaške b. 23. srpnja poslijepodne u odsječak 13. zb.: smjena njemačkih postrojbi, kako bi se ustrojila 1 br. armijske skupine. Najprije je potrebno utvrditi njihovu bojnu pripravnost, a tek onda može doći do smjene. U 10 h dolazak doknadnih sat. 65. i 66. pp. (vlakom). Obilazak navedenih postrojbi koje su upućene u odsječke spomenutih pp. Kod Dubienka nisu postavljeni privremeni prijelazi. Ophodnje nisu naišle na neprijatelja na potoku Koropiec. Objed: puk. Spiegelfeld sa sinom (por., časnik za vezu) i glavnostožerni časnik ksk. Rutzky iz 3. dragunske p. Poslijepodne posjet boj. Raitha (1. armijski odjel Vrhovnog zo. Južne armije) zbog predmeta Seeckt (78. pp.). Zapovjedništvo Južne armije poslalo je izvješća i stručno mišljenje. Navečer dolazak njemačke pučko-ustaške b. pod zo. boj. von Blüchera (iz Bruxellesa, rusko oružje, 150 naboja, bez korica, bez strojnica). Godište 1869-75. (do sada samo posadna služba). Dopustio sam da se ovdje smjeste (3 tabora). Bothmer je zamolio da ih se ne prebacuje na bojišnicu dok ih ne vidim. Vojni bilten: napušten je Tatarów. Povukli smo se na prijevoj. Miran dan, ali uočen je 1 ruski mostić kod Welesniówa. Žestoka ruska paljba. Ako Nijemci sada šalju takve pučko-ustaške postrojbe, onda stvarno imaju problema u ustrojavanju i popunjavanju postrojbi. Raith: 33. pješačka d. povučena je s bojišnice i prebačena na Lipu (Böhm-Ermolli sada raspolaže s 14., 31. i 27. pješačkom d.). Preustroj 39. ugarske domobranske pješačke d. (Dáni) (…). Doknadne postrojbe 36. pješačke d. iskrcane su kod Krosćiátyna. *Napomena*: sigurno i 15. pješačka d., iako nije javljeno. Raith: duž cijele bojišnice Volinje – Bukovina najveći se broj ruskih postrojbi okupio pred bojišnicom lijevog krila 13. i 6. zb. (do otprilike Oleszówa). Napadi su vrlo vjerojatni.

ponedjeljak, 24. srpnja, vedro, toplo, slab vjetar

Mirna no ć. Srušeni su most i manji prijelaz na Koropiecu kod Dubienka. Dva dizanja u zrak nisu uspjela pa će biti ponovljena. U 7,40 jahanje do Petrylówa. Dolazak u 8,45 (12 km u 65 minuta). Upoznavanje s časničkim zb. dijela zo. 2. zb.: opskrbni dočasnik 1. razreda Dejonge, sk. von Görtz. Odlazak u 9,10, a u 10 h dolazak na sjevernu stranu mosta na Dnjes-

tru (9 km u 50 minuta) i u 10,15 u zozb. (prosječno 3 km na sat). Prijavak: boj. von Blücher (nadšumar u Gothi), zk. pučko-ustaške b. (IV. b., 9. zb.). Objed: sk. grof von Grothe, puk. i upravitelj dvora vojvode von Cumerlanda u Gmundenu. Objed: boj. grof Apponyi, načelnik GS. 2. k. d. (nekoliko je mjeseci bio udijeljen Vrhovnom vojnom zo.) i sk. Hempel (prebačen je iz 2. u 6. k. d.). Apponyi: Falkenhayn je uvijek bio protiv napada na Italiju i tražio je našu pomoć kod Verduna. Conrad je 19. srpnja otputovao u Berlin na razgovor o suradnji (uvijek teški ustupci). Četvrta je armija skoro nestala (150.000 zarobljenih vojnika). Razlog nesreće: zo. Sve su prve crte bojišnice bile previše gusto postavljene, a 2 ½ d. u pričuvi armije djelovalo je na razini p. Berndt se uspio obraniti i sada je kod Tersztyánszkog. Pflanzeru bi trebale biti udijeljene 3 turske d. (nepouzdani izvor!). Na temelju zapovijedi puk. Landauera (neposredna naredba) danas je provedena zamjena ½ kbt. (36. pješačke d.) i poljske haubičke bt. skupine puk. Bolle. Od jučer paljba neprijateljskog lakog topništva na položaje u šumi 302. ugarske domobranske pp. i lijevo krilo 65. pp. Od 17 do 18 h vojni orkestar pučko- ustaške b. Stretitz. Apponyi: ruski glavni napad bio je usmjeren na Buczacz, ali iako je tu bio neuspješan, proboj je uspio na 2 ostala mjesta (Luck, Besarabija). Kod Lucka je odnos snaga bio samo 1 ½ (…) na strani Rusa. Pflanzer je poražen jer su njegove pričuve bile udijeljene IV. armiji.

utorak, 25. srpnja, sunčano, toplo

Mirna noć. Kod Dubienka uništena su 2 mosta. Tijekom noći paljba na položaje 302. ugarske domobranske pp. Dolazak njemačke pučko- ustaške b. Wiesbaden iz Namura. Zapovjednik je ppuk. von Arendt. Ujutro ruski zrakoplov (jaka paljba). Druga teška bt. 36. topbr. (3 oruđa) prebačena je iz skupine Leide u 36. pješačku d. (naredba puk. Landauera). Poslijepodne je stigla i b. Münster (njemački pučki ustanak) pod zo. sk. Schmelzera te ppuk. Möllera iz GS., kojem je povjereno zo. 65. pp. U ¾ 17 h vožnja do Nöhringa. Putem sam povezao Weissa i Podhajskog. Dogovor: disciplina (gubici opreme), preuzimanje odgovornosti za unutarnji red u službi od strane zkb., zabrana izdavanja zapovijedi povlačenja, smjene postrojbi, izviđanje prostora napredovanja u slučaju protunapada. Povratak u ½ 19 h. Vojni orkestar 5. domobranske pp. uz pjesmu. Objed: ppuk. von Arendt i Möller. Navečer: Weiss, Podhajský i --- pučko-ustaški sk. Vojni bilten: napadi južno od uporišta Beresteczko i ponovi na Somi. Miran dan. Dolazak 2. dijela zozb. iz Petrylówa.

srijeda, 26. srpnja, toplo, poslijepodne na zapadu nevrijeme, kiša od 19 do 20 i u 23 h

Od ½ 8 do 9 h jahanje: pruga, Kupylów, Antonówka. U 10 h posjet puk. Landauera, glavnog nadzornika topništva Južne armije. Jučer poslijepodne izv. je odred 52. pp. bio napadnut (3 sat.), te se povukao do dolaska pojačanja, a onda je ponovo krenuo naprijed. Izvrsno. Kota 268 ostala je u ruskim rukama i Rusi grade nove položaje. Objed: vlasnik von Urbánski, puk. barun Ambrus i ppuk. Orosz de Csicser (okružni zk. odsjeka i postaje). Vojni bilten: povlačenje iz odsječka Beresteczko na potok Boldurku. I kod Radziwilówa povlačenje. Prema izjavama zarobljenika pred bojišnicom 36. pješačke d. nalaze se 9. i 21. pp. (…) te 43. domobranska pješačka d. i 2 odreda carske narodne vojske. Deveta k. d. drži položaje do Dnjestra. Budući da već sada, a osobito nakon 29. srpnja, kada se očekuju nove popunidbene postrojbe, odsječak 15. pješačke d. raspolaže s jačim snagama od odsječka 36. pješačke d., odlučeno je da I. b. njemačke 213. pp. bude udijeljena 36. pješačkoj d., dok je 65. pp. (1400 vojnika) kao pričuva zb. poslana u Grabek. Zbor sada raspolaže pričuvom od 5000 vojnika, što čini oko 1/5 ukupnog brojnog stanja zb. (22.000 vojnika): 5. domobranska pp., 65. i 66. pp., ½ b. 60. pp. Skupina Kraewel napustila je tijekom noći istureni položaj kod Lywaczówa i povukla se na oko 2 km kraću crtu iza top. položaja. Miran dan.

četvrtak, 27. srpnja, ujutro oblačno, nakon toga sunčano, u podne kiša, poslijepodne promjenjivo, navečer vedro

Tijekom noći prilično mirno. Naše su poljske straže pred bojišnicom 72. ugarske domobranske pješačke br. protjerane do potoka. U 10 h obilazak b. (…) na položaju kod mosta u pratnji puk. von Wedla, kojem sam prepustio procjenu i obuku. Objed: Wedl i pob. Blücher, Arendt i Schmelzer. U ¼ 14 h vožnja do Halicza, gdje sam povezao ppuk. Srnku. Obilazak doknadnih b.: Halicz (gdje sam nedavno bio) i Dubowce. U Lanyju razgovor sa sk. Davidom (52. pp.) i sk. Petránom (302. ugarska domobranska pp.). Na putu u Halicz susret s genboj. Teisingerom (15. pješačka d.). Povratak u ½ 20 h (kvar u odsječku Stryhańce). Ovdje je i ppuk. inženjerijskog stožera XII. armije. Izviđanje položaja između uporišta Gnila Lipa i uporišta istočno od Leszówa (kod Kovela samo čekanje jer se očekuje povlačenje; nadvojvoda planira držati dio terena prema Stanislavovu; sutra željeznica). Večera: Teisinger (Weiss namjerava otići na bolovanje). Zapovjedništvo Južne armije želi izvući 75. ugarsku domobransku pješačku br. Tijekom dana višestruki pokušaji neprijatelja da se utvrdi na zapadnoj obali kod Dubianke. Zapovjedništvo Južne armije zahtijeva tumačenje našeg današnjeg mišljenja o napadu koji se može očekivati svakog trena (u odgovoru smo naveli 8 točaka; opsežne pripreme). Tridesetšesta pješačka d. javlja da je jučer (između 16 i 15 h), 26. srpnja, veći broj šrapnela i granata pao na odsječak Dobromyśl (u dolini Korosćtiatyn). Ranjeni vojnici povorke sa streljivom? Možda ipak paljba zrakoplova (jučer ujutro)?

petak, 28. srpnja, jutarnja magla, a onda sunčano uz nekoliko oblaka

Borbe

Žestoka topovska paljba od 5 h na južno, a od 6,20 i na sjeverno krilo 36. pješačke d., te na prostor sjeverno do ceste prema Monasterzyskoj. Stanka oko 9,30. Glasine o prekidu napada, na jugu mir. Ophodnje i poljske straže morale su se povući s Koropieca. U 10 h pokret pričuvnih postrojbi zb.: 5. domobranska pp. na uporište Dubowice (Nöhring je tražio prebacivanje 2 b. iz Korosćiatyńa na jug šume, što sam odbio do dojave o miru na bojišnici 6. zb., jer ako on nije napadnut, na raspolaganju nam je njegova pričuva i 5. domobranska pp. može frontalno napasti); II. b. 223. pričuvne pp. (sk. Kutzen) prebačena je u 22. ugarsku domobransku pp.; 66. pp. i ½ IVb. 60. pp. prebačene su na kotu 397. Pukovnik Helmer krenuo je naprijed (izviđanje), telefonska veza.

Borbe na Koropiecu

Slijedio ga je i ksk. Matsvánszky s planom izviđanja, koji je donio ppuk. Podhajský, koji je upravo došao (mogućnosti protunapada, odnosi snaga). Na bojišnici Kraewel napadnut je odsječak 6. k. d. Neprijatelj se probio u isturene položaje (jučer su napušteni), ali je odbačen. Topovska je paljba otvorena i na 1. pričuvnu d. U podne dojava: topovska je paljba ponovo otvorena u 10,30, osobito na kolni put Dubienko – Korosćiatyń i zapadno od Weleśniówa. Do sada su nastradali samo rovovi 78. pp. (zapadno od Dubienka): nekoliko ranjenih vojnika, ali djelovalo je samo rusko lako topništvo, a u međuvremenu je oslabila i njegova paljba. Naše topništvo ima i podršku zrakoplova (skupina boj. Gobieta). Na prevlaci Weleśniów napredovanje ruskog pješaštva koje je protjeralo naše ophodnje. Izvidnički odred 52. pp. kod kote 268 (stožerni dočasnik (…) Dózsa, odlikovan svim medaljama) uspijeva se držati, iako je tijekom noći bio više puta napadnut, čak i sa strojnicama. Žestina paljbe do podneva: na sjeverno krilo 78. pp. padalo je oko 50 naboja po minuti i km; na jugu oko 20 naboja po minuti i km. Uočeno je i 5 ruskih vezanih balona. Zapovjedništvo je armije naredilo stalnu paljbu na Dubienko do 12 h. Djelovat će i teški minobacač od 21 cm na bojišnici 6. zb. U 12 h ponovo slabija paljba na bojišnici 36. pješačke d. U 12,10 Matzsvánszky je stigao do Helmera. U 13 h, kada je topovska paljba opet otvorena, sve su pričuvne postrojbe bile pripravne. Nakon 15 h učestala topovska paljba: i teškog topništva na lijevo krilo 78. pp. i na sjeveru do kote 371 (širina bojišnice oko 3 km). Stalni pokreti Rusa. U 15,45 75. ugarska domo-

branska br. odbacila je 2 ruska napada. Kod Dubienaka (zapad) povlačenje Rusa (topništvo!). A onda je paljbu otvorilo cijelo naše topništvo. U skupini Kraewel: proboj bojišnice 6. k. d. Gubitak: 4 bt. Armijska je pričuva bila predaleko, zbog čega nije bilo isključeno skretanje na crtu Olesza – Gruszkowska kota 337 (povlačenje cijelog lijevog krila, Leide). *Napomena*: genboj. Teisingeru, koji je jučer bio u Stanislavovu, njegova je preuzvišenost Kövess potvrdio da očekuje napad na 6. k. d. Šesti zb. je 2 b. pričuve rasporedio na kotu 395 (južno do ceste u našem odsječku) te 2 b. na željezničko sjecište između kote 384 i (…) 336., puk. Lengerer (16,30). Imam utisak, da je napad ipak bio prenagljen (zbog toga ga još nisam očekivao). Rusi su se uspjeli utvrditi samo kod Dubienka, Weleśniówa i Czechówa, gdje su kuće olakšale napredovanje (pomicanje rovova). Ali i od tamo je teško napasti. S druge strane, na svim ostalim mjestima, osobito na pruzi, moraju prijeći veliki dio otvorenog terena. I top. priprema terena nije bila previše žestoka. Teško je topništvo djelovalo kratko i slabo. Napadi će se vjerojatno nastaviti i sutra. U 16,35 proboj kod puk. Wedla (Koropiec kod Welesniówa) u širini 1 sat.; protunapad 1 njemačke sat. Nöhring je 1 b. 5. domobranske pp. stavio Wedlu na raspolaganje (što sam naknadno odobrio, kako ne bih Nöhriga doveo u neugodnu situaciju, iako sam bio bijesan). A onda je stigao i Than: ako mu zozb. pošalje doknadu, poslat će svoju pričuvu na mjesto proboja! Moram djelovati! U 17 h Nijemci su držali crtu satnijskih uporišta. Jedna njemačka i 2 sat. 5. domobranske pp. (b. podređena Wedlu (…)), trebale su napasti. Rusi su u dometu našeg topništva. U 17,45 svi su napadi na bojišnici 36. pješačke d. odbijeni. Samo u sredini, u odsječku 223. pričuvne pp., neprijatelj se uspio približiti na 150-300 m od naše bojišnice. Proboj se ipak nije proširio, čak je i ograničen. Natporučnik grof Pallavicini (časnik za vezu i pratilac njegove preuzvišenosti Rhemena) stigao je iz Beograda. Rhemen je u Beogradu od 24. srpnja. Dočekali su ga veliki problemi: sukobi civilnih i vojnih činovnika; grof Johann Urlich[300]! bio je preblag (težio je popularnosti; ženska pamet!). Generalbojnik Leide svoje je vo. prebacio na uporište Dolhe na Dnjestru (!). Čini se da je tamo došlo do većih proboja. Radi izviđanja situacije poslan je Apponyi iz Kutyske (zo. 2. k. d. zapovjeđen je pokret naprijed (…), budući da su opkopari već krenuli); u 15 h Abele i Apponyi bili su ovdje. Abele je otišao dalje u Kutysku, jer prebacivanje u (…) još uvijek nije bilo završeno). U 18,30 javljeno je da je Than pretrpio velike gubitke (do podneva već 150 vojnika), a u borbu su poslane sve pričuvne postrojbe, zbog čega su mu na raspolaganje stavljene 2 sat. 52. pp. (pričuva 15. pješačke d.). Zapovijedi: 1 b. 5. domobranske pp. odlazi odmah u uporišta Huta Szkoln (tijekom dana izviđanje situacije i uspostavljanje telefonske veze) i ostat će pričuva zb. Navečer će i Leide biti prebačen na crtu Dumka – Jackówka, a ostatak postrojbi 6. k. d. na uporište Korolówka. Naši su vo. iz Oleszówa (pekarnica zb., opskrbna postja) otišli (zapovijed). Vojni bilten: Brody je napušten. *Napomena*: bojišnica II. armije sada se više neće moći dugo održati. U 18 h opet su kod Weleśniówa uočena okupljanja ruskih postrojbi. Ponovo problemi: Helmer je s pričuvom zb. zaposjeo položaj oko 2000 stopa istočno od svog uporišta. Than je Kutzena (I. b. 223. pričuvne pp.) povukao bliže k sebi. Samovolja. Zapovijedi: Helmer na sjecište cestovnih i šumarskih putova i Kutzen na kotu. U međuvremenu ponovo proboj na bojišnici Wedl sjeverno od Weléśniówa i to u širem opsegu. U 19,35 odluka: cijela 5. domobranska pp. i I. b. 223. pričuvne pp. 36. pješačke d. određene su za protjerivanje neprijatelja. Polovica postrojbi 60. pješačke br. (Helmer) prebačena je k Thanu (75. ugarska domobranska pješačka br.). Zapovijed je proslijeđena u 20 h. Topnička skupina Veltzé izgubila je danas 11 oruđa zbog starosti, tako da joj je 15. pješačka d. poslala 2 top. voda. U 20 h Wedl je javio da je proboj zaustavio vlastitim postrojbama (5 b.). Uspio je i zarobiti ruske vojnike. Vidjet ćemo koliko. Poslije je odbijen i napad na bojišnicu 78. pp. Uzbuđenje je trajalo do ponoći, iako je na vlastitoj bojišnici vladao mir. U 22 h Apponyi iz Kutyske o Leideu: potpuni poraz: njemačka pričuvna lovačka b. ostala je na 150, domobran-

[300] Vidjeti bilj. 9.

ska pp. na 520, a 2 njemačke novačke sat. na 500 vojnika i 6 strojnica. Sve se postrojbe povlače na položaje, ali s potpunim gubitkom samopouzdanja. Sva su oruđa spašena, ali većina ih je neupotrebljiva; 2 poljske haubičke bt. raspolažu samo sa po 1 oruđem. Postavlja se pitanje o slanju k. d. u borbu. Ipak ne, jer se radi o samo 400 vojnika (podrška). Sjedište zozb. u Nizniówu je ugroženo. Sve što nije neophodno, bit će sutra ujutro otpremljeno.

29. srpnja, subota, vedro, u ¾ 13 h kratko nevrijeme, ugodno toplo

Tijekom noći utvrđeno je da Leide nije otišao na određenu crtu Dumka – Jackówka, nego na kotu 186 i u odsječak istočno od nje: drži samo prostor između kolnih putova Dumka – Kutyska i kota 275 – Okniany. Do mosta na Dnjestru skoro je 2000 stopa, kamo je poslana 2. k. d. (3 ko., a poslije još 2, jer se pokazalo, da je Leide još i dalje na zapadu). Ujutro je Bolla uspostavio doticaj s kotom 186, a Abeleu su na raspolaganje stavljene 1 sat. 28. pučko-ustaške pp. i 5 ko. Bolline pričuve. Neprijatelj Leidea nije progonio.. U 4 h jaki napad na Thana i južno krilo Wedla, ali poslije je juriš 78. pp. sve riješio. Rusi su se pred njom ponovo povukli. Than nije upotrijebio ni 2 sat. 52. pp. niti 2 sat. 60. pp. Dosadašnji gubici: oko 180 poginulih, 500 ranjenih, 50 nestalih (relativno mali broj: čak i ako bi se radilo o 1000 vojnika bilo bi to 5 % za zb. i 10 % za 36. pješačku d.). Četrnaest je oruđa neupotrebljivo. Popuna: 4 oruđa (2 voda) 15. pješačke d., tijekom noći dolazak 7 oruđa, a 3 se još očekuju. Količine potrošenog streljiva su ogromne. Do sada su zarobljeni 1 časnik i 30 vojnika. U 19 h Bothmer je čestitao na uspjehu 13. zb. Hvala bogu što smo se održali! Zbor izgleda više nije na tako lošem glasu. Moj prvi nastup bio je u redu, iako su moje zasluge iznimno male. Najveće pripadaju izrazito povoljnim obrambenim prilikama, osobito topništva, te suradnji i zajedničkom djelovanju pješačkih i top. postrojbi. Nadam se da će to osnažiti samopouzdanje postrojbi i njihovo povjerenje u topništvo, što je svakako neophodno nakon 2 uspješna neprijateljska proboja. Na žalost, skupina Kraewel (119. pješačka d. i 6. k. d.) u teškoj je situaciji, težoj od Leidea: izgubila je 5 bt., od toga 2 teške. Osim toga, tu je i povlačenje iz Brodyja, tako da će se naši položaji na duže vrijeme teško održati. Tijekom noći i ujutro odlazak njemačkih pučko-ustaških b. željeznicom u odsječke sjeverno od Halicza (odlazak skupine na obuku). Pod zo. boj. von Blüchera ostalo je 5 sat. (ratno sposobnih vojnika), koje sam poslao u Niskolzy (ali ni oni nisu opremljeni za borbu: ruske puške s malim količinama streljiva, a Rusi ubijaju sve zarobljenike s ruskim oružjem). U 19,45 izvješće o Leideu i ugroženosti željeznice: poslano je zo. Južne armije (ovdje 6 – 100 vlakova i 1 oklopljeni). Do 4 h zabilježeno je 413 slučajeva ranjavanja (od toga 100 Nijemaca i 10 Rusa). Prolaz divizijske bolnice (36. pješačka d.). Petnaesta pješačka d.: 2 časnika i 19 vojnika. Plan jučerašnjeg napada prema izjavama zarobljenika: pruga, 78. pp. Dubienko, 223. pričuvna pp. Welesniów, 75. ugarska pješačka br. Zalešie; (…) 26./43. d.; 103., 102., 172., 171., 170.?, 9. (…), 169., 146 pp. (37. d.), odred b. 172. pp. (st. strojevi po ½ sat.: 1., 2., 3., 4.); 5 x 4 = 20 b. po 800 vojnika - 16.000 vojnika; 7000 vojnika 36. pješačke d.: dvostruka nadmoć. Zapovjedništvo Južne armije: i b. pod zo. von Blüchera odlazi na obuku te će se ponovo ustrojiti 3 b. Jučer i danas: na bojišnici 6. zb. napadnut je samo odsječak iz pravca Czechówa sjeverno od pruge. Njemačka 1. pričuvna d. Poslijepodne i navečer (…) žestoki napadi skoro duž cijele bojišnice. Prema boj. Nordenu (pričuvni časnik) radilo se o prodoru 5 d. na 18 km širokoj bojišnici, a iza njih se vjerojatno nalazila 37. d., budući da je 1 zarobljenik (…) 26. srpnja uočio (…) u pokretu od Barysza prema zapadu. Zapovijedi prijepodne: rušenje mosta kod Ostre; osposobljavanje prijelaza kod (…); opskrba za Ostru putom uz Dnjestar zapadno od (…) (koji je privremeno osposobljen za promet, ali ne i za pontonska kola). Prijepodne su paljbu otvorile svježe ruske top. postrojbe, između ostalog i 1 teška bt. (na bojišnicu 223. pričuvne pp.). Svuda okupljanja postrojbi, tako da je 36. pješačka d. napad očekivala već poslijepodne. Slabiji napadi na 12. d. sjeverno od Czechówa i na njemačku 1. pričuvnu d. u odjsečku Okopy, ali bez učinka. U odsječak Abele, budući da je Leideu poslan veliki dio topništva, vraćena je

ujutro 1. poljska bt. 7. poljske topp. (zapadno od Ostre, u sastavu 36. pješačke d.). Leide je dobio pojačanje: 1 njemačka b., dok je 15. pješačka d. povukla 2. k. bt. 2. poljske topp. s uporišta sjeverno od Ostre na (…) (isti učinak, ali sigurniji položaj). Velike pohvale njegovog carskog kraljevskog veličanstva nadvojvode Karla (brzojav). Nova procjena (prema izjavama zarobljenika): pruga, Korosćiatyń, Dubianko, Welesniów, kota 265; 104., 103., 101.?, 102., 172., 171.; 9. (…), 169., 147. pp, ali gdje?, Zaleśie, 101. je upitna: 1. crta bojišnice?, a 147. je 26. srpnja bila u pokretu od Barysza prema zapadu; 6-7 ruskih p. na 7 km bojišnice: 20000 – 24000 vojnika, 26./43. d. Poslijepodne i navečer žestoki napadi na 1 pričuvnu d. U ¾ 18 h obilazak Nöhringa u Korosćiatyńu. Novosti: na bojišnici 223. pp. dogodio se samo 1 proboj, kada se rusko lovzo. navedenoj pp. približilo s leđa što je sve navelo na zaključak da se radi o drugom, jačem proboju. Nijemci su se jednostavno vratili. Razgovor s Nöhringom o pričuvi zb (djetinjasto!). Navečer manja nezgoda kod Kraewela: skupini Leide poslane su vozilima 2 b.; genboj. Stöhr preuzeo je zo. do Dnjestra, u odsječku naše 2. k. d.. Nakon što je odlučeno da ju izvlačimo, Kraewel je javio da se pred skupinom Leide okupljaju ruske postrojbe te da su se st. strojevi približili na 2-3 km. Izgubljen je teški minobacač od 30,5 cm (cijev je spašena, ali ne i topovska kola (ili samo (…)) s 30 naboja). Tijekom vožnje do i od Nörhringa susret s doknadnom sat. 302. ugarske domobranske pp., koja je (kao i one 52. pp.) u pokretu iz Lanyja (pješice), te doknadnim sat. 78. pp. i 5. domobranske pp. (s vojnim orkestrom 78. pp.). Vojni bilten: povlačenje u odsječku Stochod.

nedjelja, 30. srpnja, vedro

Mirna noć. Smjena postrojbi 2. k. d. (osim 2 ko. pod paljbom). Generalbojnik Leide nalazi se s 200 vojnika 5. domobranske pp. u Kutyskoj. Jednoj je sat. 28. pučko-ustaške pp. Abele zapovjedio odlazak u Nizniów (u sastav zo. odsječne postaje, stari zahtjev). Druga k. d. trebala bi otići u (…). Mir na bojišnici 15. pješačke d. Tijekom noći paljba na 36. pješačku d. i napad na 21. ugarsku domobransku pp. i desno krilo njemačke 223. pričuvne pp. Od jutra žestoka ruska paljba. Rusi su potpuno zaposjeli nizove rovova na zapadnoj obali Koropieca pred bojišnicom 36. pješačke d. Jučerašnji zrakoplovi: jake pješačke postrojbe okupljene su na 3 mjesta iza ruske bojišnice. Novo uzletište kod Barysza. Jučer dolazak svih doknadnih postrojbi (1940 vojnika). Danas se očekuje i dolazak 800 vojnika doknadne br. 38. ugarske domobranske pješačke d. (Rohatyn) za 75. ugarsku domobransku pješačku br. Jučer je stigao boj. Radler, novi zk. top. sklopa u sastavu 36. teške topp., inače ranije u službi tvrđavskog topništva i kod Okne zk. topništva 3. k. d. Izvijestio me o velikim gubicima 42. ugarske domobranske pješačke d. Glavna pogreška: preveliki broj vojnika naguran u rovove postaje žrtvom učestale topovske paljbe. Jučer je top. promatrač uočio oko 1000 ruskih ranjenika na nosilima kod uporišta Osikowa. Nemamo podatke o ruskim gubicima. Kod Dabienka i Welesniówa trebali bi biti osobito visoki. Pretpostavljam 5000-6000 vojnika. Dojava u 8 h: žestoka ruska top. priprema terena na skoro istom dijelu bojišnice kao i 28. srpnja: sjeverno krilo Than, Wedl, 78. pp. Novost: teško rusko topništvo napalo je i lijevo krilo 223. pričuvne pp. U 9 h pješački napad (3 bojna reda) iz pravca Czechówa na bojišnicu 56. pp. i lijevog krila 78. pp. Rusi čekaju i na bojišnici 21. ugarske domobranske pp., a pred njemačkom 223. pričuvnom pp. uočeni su opsežni i stalni pokreti. Danas je sve krenulo mnogo ranije nego jučer, s kraćom top. pripremom terena. Osamnaest neispravnih topova 36. pješačke d. (28. i 29. srpanj): 15 poljskih topova, 2 haubice od 15 cm i 1 od 12 cm (time su bt. od 12 cm potpuno otpale). Zamjena: 6 poljskih topova stiglo je od 15. pješačke d., a 9 je osigurala doprema (15 cm). Jednom je poljskom topu pogođeno postolje, a i inače je istrošen uporabom. Polovica oruđa stiže natrag za nekoliko dana. U 9,10: Rusi spremni na juriš na bojišnici 21. ugarske domobranske pp. (Zerembówka i šumica zapadno od Dubienka, pred lijevim krilom 223. pričuvne pp.). U 9 h: smjena svih postrojbi 2. k. d. u Kutyskoj. Generalbojnik Stöhr na uporištu (…) (kao brigadir postavio se dalje u zaleđe bojišnice od našeg zozb.). U 10,30 odbijeno

je nekoliko napada. Wedlovo desno krilo razbijeno je pa traži 2 sat (poslane su mu 2 sat. I. b. (Kutzen) 223. pričuvne pp.). U ½ 10 h dolazak Teisingera. Prijavak zbog preuzimanja zod. Dolazak Weissa, koji je javio da je bolestan. Sukob s Teisingerom (koji je jučer, a da mu ništa nije rekao, zapovjedio preuzimanje). Financijska šteta nakon 1. kolovoza! Teisinger se teško prilagođava, osobno mi se uopće ne sviđa, nagluh, sitničav, a sada i ova netaktičnost. Weissu je naloženo da se javi u zozb. U 10,40 desnom krilu 78. pp. dane su na raspolaganje 1 sat. 5. domobranske pp. i ½ IV. b. 60. pp. Than. Žustrina na desnom krilu 223. pričuvne pp., proboj Rusa? Na bojišnici 78. pp. Rusi su već na žici. Ostala je još samo pričuva zb.: 66. pp. sjeverno od kote 397 (1700 vojnika) i 1 ¾ b. 5. domobranske pp. (oko 1100 vojnika). U 10,45 proboj na bojišnici 223. pričuvne pp. na 3 mjesta. Zapovijedi: 1 b. 5. domobranske pp. (sjeverno od uporišta Huta Szkolna) i ostatak ½ b. Kutzen na raspolaganju su 35. pješačkoj d. (protunapad). Sutra na kotu 389 odlazi 55. pp., a 2 sat. 65. pp. 15. pješačke d. smijenit će 66. pp. Petnaesta pješačka d. ustrojit će novu pričuvu kod majura Werbeń, barem od 2 sat. U 11 h proboj i na lijevom krilu 21. ugarske domobranske pp. Sada je to već prilična širina. U 11,10 zo. 36. pješačke d. stavljena je na raspolaganje i 66. pp.: jedinstveni protunapad uz jaku podršku topništva na oko 1 ½ km širokom mjestu proboja. Budući da je već cijela pričuva zb. (osim 2 sat. 65. pp.) raspoređena, zatražena je nova od zoa. na sjevernom krilu. Protunapad (I. b. 223. pričuvne pp. = 800 + 1 ½ 5. domobranske pp. = oko 1100 vojnika + 66. pp.= 1500; ukupno 3500). U 11,20 zo. Južne armije poslalo je 18. pričuvnu d. (2 b.), koja je upućena na uporište Dubowice. Prijepodne: 1 bt. 6. zb. poslana je 36. pješačkoj d. (puk. Landauer). Navedeni je zb. osim toga zatražio je od Landauera pojačano djelovanje. U 12,30 proboj i na kolnom putu kod Zerembówke. Javljanje 26. domobranske pješačke d.: izvrsno napredovanje protunapada lijeve skupine (5. domobranska pp., Kutzen), približavanje bojnim redovima; zarobljenici. Na kotu 389 stigla je 66. pp.: prebačena je na mjesto proboja. Problemi i na bojišnici 56. pp. sjeverno od pruge, ali uspješan protunapad otjerao je Ruse. Najavljen je dolazak boj. von Szerdahelyija (inače bolestan) u 36. topp. Oklopljeni top. vod prebačen je iz Monasterzyske na bojišnicu 9. zb., što je zk. i javljeno. U 12,50 proboj kod Zerembówke u širini od oko 600 stopa, što znači da se bojišnica vratila na staro. Protunapad dobro napreduje: 66. pp. poslala je jednu b. iz uporišta Ksicza Góra, a drugu s ostalima neposredno prema istoku. Do 15 h navedena se pp. sa svim postrojbama vratila na svoje položaje; 2 sat. su nova pričuva na koti 383 (Helmer). Sjeverna skupina pričuve zb. zaposjela je ponovo svoje položaje osim 1200 stopa kod šume sjeverno od Welesniówa. Ruske postrojbe okupljaju se u odsječku Zaleśie. U 13,50 odlazak 2. k. d. iz Kutyske u Nizniów. Zapovijed je stigla poslijepodne: pripravnost za odlazak. Svrha: ustrojavanje pričuve zb. kod Komerówke. Namjeravao sam ju maknuti iz Kutyske, jer je bila preblizu bojišnice. Osim toga tu je i usjek na Dnjestru, koji nam sada nakon rušenja privremenog mosta, više nije neophodan. Najprije će se odmoriti u Nizniówu, a onda će navečer krenuti prema uporištima Nyskolyży i Ladzkie. Dva ko. 5. dragunske p. ostat će u Nizniówu. U 14,50 javljanje 15. pješačke d.: 2 sat. 65. pp. otišle su prema sjeveru (nova pričuva zb.); ustrojene su i 3 nove sat. divizijske pričuve. Navečer će IV. bojna 60. pp. smijeniti (…) 5. domobransku pp. koja odlazi na sjever (1000 vojnika). Nesporazum: zo. Južne armije tvrdi da ga je Landauer izvijestio o povlačenju 3 bt. 36. pješačke d. i to na temelju zapovijedi 13. zb., što je potpuno netočno, osobito posljednji dio izjave (istraga). U 14 h 18. pričuvna d. stigla je na majur Wyczolki. Pokret preko visoravni (šuma) (…) do uporišta Dubowice. Na bojišnici 1. pričuvne d. i skupine Kraewel (samo topovska paljba) danas je do poslijepodneva vladao mir. Topništvo koje je poslala njemačka 1. pričuvna d. napada Czechów.Vojni bilteni: borbe u Volinju i Galiciji, ali napadi su odbijeni. Naše se postrojbe povlače kod Stochoda (sjecište). U 16,30 kod Zerembówke u ruskim je rukama tek manji dio rova. Topnička skupina Gobin izgubila je 11 od 26 oruđa (neuporabljivi), a top. skupina Veltzé dobila ih je 4 od popune i 3 od 15. pješačke d. (1 kbt. Od Grabeka). Izviđanje: u odsječku Huta Szkolna 3. i 4. bt. 5. poljske haubičke p. pretrpjele su 28. srpnja gubitke: 18 voj-

nika, te im je dopuštena promjena položaja, što mi (…) je jučer javljeno. Paljba je otvorena jučer (pojedina oruđa, uvježbavanje), ali položaji su tek danas zamijenjeni. Čini se da je nakon toga 1 poljska haubička bt. (2. bt. 36. poljske haubičke p.?) opet poslijepodne samovoljno promijenila položaj. U svakom slučaju, o tome je puk. Landauer trebao izvijestiti. Potrebno je dodatno pojašnjenje. Druga k. d. napustila je Kutysku tek u 15 h. U 14,30 dolazak 18. pričuvne d. na uporište Dubowice, a onda pokret prema koti 393 sjeverno od Hute Szkolne (dolazak u 17 h). U 17,30 prolaz 2 ko. 5. dragunske p. uz uporište prema mostu na Dnjestru (poslije je utvrđeno da se radilo o 83 konjanika). Tridesetšesta pješačka d. zarobila je oko 50 Rusa: 104., 103., 170., 172., 169. i 9. (…) pp. zapovijed u 18 h (o Csobanovom prijedlogu): proboji jakih odreda (...) 15. pješačke d. u skupinama duž cijele bojišnice. Učinak se očekuje prije spuštanja mraka. U 18 h dolazak Abelea u pratnji Apponyija. Zapovijed o pokretu k. d. u 19 h, kao i gore. U 19 h zapovijed i za 36. pješačku d.: danas zaposjedanje cijelog položaja uz podršku 18. pričuvne d. Divizija je potvrdila da je juriš u tijeku. Smatra da joj neće trebati pomoć 13. dragunske p. Do 18,30 u divizijskoj bolnici zaprimljeno je 586 ranjenih vojnika (što bi značilo ukupan gubitak od oko 2000 vojnika, a to je visoki broj). Teži dan od 28. srpnja. U 20,10 Wedl se tijekom protunapada sasvim približio položajima, ali ipak je otjeran. Zapovjeđeno je djelovanje 18. pričuvne d.

Dodatak: tijekom cijele noći borbe. Ishod: skupina Wedl (Kutzen i 5. domobranska pp.) probila se do satnijskih uporišta, mjestimično i do 1. crte bojišnice, ali onda je krenuo ruski jaki protunapad (zarobljenici 148. pp. ruske 37. d.), koji je odbacio navedenu skupinu. U međuvremenu se u borbe umiješala i 18. pričuvna pješačka d. kod uporišta Huta Szkolna te je nastavila s napadom od ponoći do 4 h kada je ponovo zaposjednut skoro cijeli položaj, osim oko 200 stopa širokog dijela na vrhu sjeverozapadno od Weleśniówa. Helmerov napad na mjesto proboja kod Zerembówke bio je naporan i praćen velikim gubicima: do 4 h sve je bilo u našim rukama osim opet manjeg odsječka južno od Zerembówke (podaci kolebaju između 200 stopa i širine 2 satnijska položaja). Pojačanja i nove pričuve tijekom noći: zo. Južne armije: 1 b. 18. pričuvne d. i pričuvna b. XX. poljske lovačke b. na uporištu Komarówka; u zoru dolazak br. Lengerer iz odsječka 6. zb. na uporište Dabowice. Petnaesta pješačka d. poslala je 3 sat. 312. ugarske domobranske pp. (udijeljene su Thanu); (…) 5. domobranska pp. koju je smijenila IV. 60. prebačena je u Jamnu (ujutro 31. srpnja povučena je u šumu sjeverno od kote 397 (jedina vlastita pričuva zb.)). Treća i 4. bt. 15. poljske haubičke p. prebačene su u sastav 36. pješačke d., nakon što je tijekom dana otišla ½ kbt. Veliki sukob Helmer - Csoban, jer su telefonske glasine njemačke 18. i 1. pričuvne d. izazvale sumnje u istinitost naših izvješća, što je dovelo do pogrešnih tumačenja itd. Posljedica je bila zabrana zozb. da se njemačkoj 1. pričuvnoj d. proslijedi njemačko taktičko izvješće. Helmer je Csobana napao vrlo oštro. Ali, nakon što se pokazalo da su naša izvješća bila točna, sve je završilo s isprikom. Hvala bogu da je zb. nakon ovih teških i krvavih borbi s nadmoćnim neprijateljem uspio sačuvati svoje položaje. Navečer ruski napad na crtu

Schellhammer & Schattera: travanj 1915. – veljača 1916. = 13.000 K.; 1. srpnja 1916. = 1.500, ukupno 14.500; 15. srpnja 1916. = 5500, 1. kolovoza 1916. ukupno 20.000; 14. srpnja (paušal putnih troškova 27.46 K.; dodatak za srpanj; pohrana prtljage 5 K., ratni dodatak 132 K. = 137.; dodatak za ratnu opremu 5840, ukupno 6004.46 K.); 15. srpnja poslano: Schellhammer & Schattera: 5500 K., Assicurazioni Generali 80 K. Dana 27. svibnja prilikom odlaska na odmor kod mene: 2036.85 (izdaci od 1. svibnja 69.18 K.); 1. lipnja vojna plaća 1333.33., ratni dodatak 720, prtljaga 30, izdaci: osiguranje za smještaj 17.33.; Središnji gospodarski fond 8 K. (2083.33 – 25.33) = 2058.; Schellhammer & Schattera 108, Mitzi 100, MS. 300 K.; kupovina: sat, sanduk (…) = 1150 K. Dana 6. lipnja kod mene (izdaci na odmoru 564.96) = 471.41; 24. lipnja objed, obračun 150; 24. lipnja gospođa Kristof 200; 1. srpnja vojna plaća 1333.33., ratni dodatak 744, pohrana prtljage 30; ukupno 2107.33; izdaci: osigu-

ranje Generali 1733 = 2090: poslano 1. srpnja: Mitzi 100 K., *Pester Lloyd* 12 K., *Reichspost* 12., Schellhammer & Schattera 1500 = ukupno 1524; kod mene 577.72 (izdaci na odmoru 9.69 K.?). U kovčegu 55 K. sitnog novca; 3. srpnja 10 paketa cigareta Memphis 28 K.; 8. srpnja fond 71. pp. (oproštaj (…)) 100 K. (stožerna sat.). Isplata prema zabilješkama: Daniel do ožujka 1915. (za 14 mjeseci) 14 x 20 = 280 K., isplaćeno 4 xl 20 x 80 K. = odbitak za gospođu Kristof 2 x 20 = 40., ostatak do lipnja 1916. iznosi 160 K., ostatak računa - 10 = 150 K., isplaćeno 24. lipnja, Mossiás, Dániel. Tisza (…) Imre. (…). Poslati štednu knjižnicu (štedionica). Dana 1. ožujka 1916. vojna plaća (1333.33., ratni dodatak 744, pohrana prtljage) = 2107.33., izdaci: osiguranje za smještaj 17.33 = 2090, poslano: Mitzi 100, MS. 1500, kod meine (izdaci u veljači 84.60) = 564.50 (od toga u kovčegu 30); 3. ožujka: Fond za invalide 71. pp. 50.00: Dana 1. travnja vojna plaća (1333.33., ratni dodatak 720, prtljaga 30, dodatak za ratnu opremu 200) = 2283; izdaci: 17.33 osiguranje za smještaj = 2266.00; poslano: Mitzi 100 K., *Pester Lloyd* 12 K., MS. 1700; kod mene (od toga u kovčegu 20) 828.10 (izdaci u ožujku: 40.50 + Fond za invalide 50).; 10. travnja cigarete 28 K., 12. travnja povodom godišnjice mog imenovanja zkd. svakoj je pp. uplaćeno 100 K. i svakoj topp. 50 K. (blagajna za invalide) = 500. Dana 1. svibnja vojna plaća (1333.33., ratni dodatak 744, prtljaga 30) = 2107.33 (izdaci: osiguranje za smještaj 17.33) = 2090, poslano: Mitzi 100, (…) 1000, smještaj 520, *Reichspost* 11 K. = 1631 K., kod mene (od toga u kovčegu 30) 635.31 (izdaci u travnju 123.79 K.), 10. svibnja trošak putovanja do Lavova 6 x 3.12 = 18.72; 21. svibnja cigarete 28 K.; 31. svibnja predujam za plaću 1500 K.; 26. veljače András 10 K., ožujak Andras 10 K., 7. svibnja Dániel 20 K., 30. svibnja Dániel 20 K., 4. lipnja Dániel 20 K.

31. srpnja 1916., Nizniów, oblačno do iza 9 h, jutarnja magla, a nakon toga razvedravanje i vjetrovito, toplo

Ujutro: Rusi su protjerani s bojišnice 13. zb. osim u odsječku 223. pričuvne pp. i Zerembówke (skupina Than). Neprijatelja se pokušava otjerati strojnicama, ručnim granatama i minobacačima. Ruska je topovska paljba slabija, nema okupljanja postrojbi, tako da se očekuje miran dan. Ujutro i tijekom noći zapovijedi za pričuvne postrojbe: skupina Lengerer (4 b.) nalazi se u šumi uporišta Huta Szkulna i pripravna je nza prodor prema Zerembówki (77. ugarska domobranska pješačka br. s oko 4000 vojnika). Bojna njemačke 18. pp. (puk. Gross) na temelju zapovijedi zo. Južne armije određena je za pričuvu iza desnog krila XX. poljske lovačke b. na uporištu Dubawice. Peta domobranska pp. prebačena je na visoravan sjeverozapadno od kote 397. Topništvo: 36. pješačka d. dobila je jučer 1 ugarsku domobransku bt. od 6. zb. i ½ kbt. 15. pješačke d., a tijekom noći pristiglo je i streljivo za 3. i 5. bt. 15. poljske haubičke p. Šest dalekometnih topova od 10 cm njemačke 1. pričuvne d. postavljeno je u odsječku Weleśniów. Prema popisima zarobljenika jučer su nas napale sve postrojbe ruske 37. d., veliki dio postrojbi ruske 26. i manji broj postrojbi ruke 97. d. U odsječku Dubienko – Zerembówka (4 km) djelovale su čak 23 b., a zarobljeni su vojnici (njih 250) njih 16; 23 x 800 = 18.400 vojnika; na 1 km = 4.6 vojnika. Do 18 h divizijska bolnica 36. pješačke d. primila je 24 časnika i 281 vojnika. Procjena gubitka prema tome bi iznosila oko 3000 vojnika. Jučer je 5 sat. 15. pješačke d. kod Koropieca probilo neprijateljsku bojišnicu i zaplijenilo veliki broj ruskih strojnica. Vlastiti gubici: 60-80 vojnika (poslije utvrđeno 36). Generalbojnik Leide (zk. 31. pješačke br., Kutyska) vraća se u 13. zb. Odluka od jučer navečer. Skupini Kraewel ostaje topništvo pod zo. puk. Latke i 5. domobranska pp. (320 pušaka, 3 strojnice). Jučer je ruska topovska paljba bila slaba, što je neobično. Nedostatak streljiva? Ujutro dolazak 700 vojnika željeznicom (doknada 75. ugarske domobranske pješačke br.), koji su upućeni u Komarówku. Zapovijed: osnivanje pokretne poljske bolnice (glavni liječnik dr. Sertić) u Nizniówu za teške ranjenike nesposobne za prijevoz. Svi su svjesni opasnosti da će u slučaju našeg povlačenja, bolnica morati ostati. (…) Raspored postrojbi: iz sastava 65. pp. izdvojit će se pričuva zb., a 15. pješačkoj d. (osim 66. pp., koja ostaje u odsječku Than) vratit će

se uzete postrojbe. Dojava u 11 h: poginuli su ppuk. Blosche iz 65. pp. i ppuk. Koch iz 5. domobranske pp. Blosch je dobio metak u glavu, a Kochu u pluća, a onda mu je i granata otkinula glavu. Dvojica od najboljih! U ¼ 12 h dolazak sk. Schredla iz skupine Than. Širina tamošnjeg ruskog proboja iznosi 300-400 stopa; 4 ruske strojnice. Pokušava ih se otjerati minobacačima i teškim topništvom. Užasni gubici. Dvadesetprva ugarska domobranska pp. raspolaže sa 70 vojnika: svi su zksat. i časnici mrtvi. Slično su prošle i ostale postrojbe. Odsječak je trenutno na udaru teškog topništva. Than je vrlo pesimističan. Tridesetšesta pješačka d. traži 1 b. od Lengerera za Thana. Zapovjedništvo Južne armije planira tijekom noći smjenu 78. pp. od strane 100. pp., a 78. pp. postaviti za pričuvu umjesto slabije br. Lengerer. Zapovijed u 12,20: skupina Wedl (2 ½ b. 5. domobranske pp., njemačka 18. i 223. pp.) ustrojava taktičke bojne redove i skupine radi borbe izbliza na mjestu proboja. Doprema minobacača. Vijesti u podne: pretpostavka da se neprijatelj priprema na novi napad. U 19,30 juriš skupine Wedl na mjesto proboja, ali neuspjeh. Od 28. srpnja 44 oruđa se više ne može upotrijebiti: 28 poljskih topova, 2 poljske haubice od 12 cm, 2 njemačka poljska topa. Doprema: 8 poljskih topova, 2 njemačka poljska topa te u dolasku 5 poljskih topova. Gubitak: 29 oruđa. U 14 h Than se tuži da zbog malog broja vojnika (1500 mjesto jutarnjih 4000) neće uspjeti odbiti napad pa 36. pješačka d. traži 1 b. br. Lengerer. Odluka: slanje doknadne b. 5. domobranske pp. (3 sat., oko 750 vojnika), ali Than ju je odredio za pričuvu. Nakon što mu je stigla doknada od 700 vojnika, 5. domobranska pp. ponovo je pričuva zb. Do podneva u divizijsku bolnicu (36.) zaprimljeno je 1955 ranjenika, a do 22 h 47 časnika i 2189 vojnika (ukupno 2236). Zapovijed Južne armije: tijekom noći smjena 78. pp. od strane 100. pp., a pješačka br. Lengerer udijeljena je 6. zb. Poželjno bi bilo da se 223. pp. tijekom noći izvuče s bojišnice kako bi mogla biti na raspolaganju. To je ionako bilo i planirano. Druga se armija povukla iza Sereta! (u svakom slučaju do vijenca visoravni Podhorec). Jadna 14. pješačka d., morala je napustiti svoje položaje. Jučer: Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice udijelilo nam je puk. Baumanna kao zk. topništva, što me iznimno veseli. Tijekom cijelog dana mir na bojišnici. Manja okupljanja pred bojišnicom 75. ugarske domobranske pješačke br. (u strahu su velike oči). Than će dobiti 8 minobacača i 4 bacača granata. Dobit će ih i Wedl, ali od Nijemaca, tako da se nadam da će se razriješiti i posljednja 2 problema. Generalbojnik Weiss ((…) 30) morao je otputovati (bolestan). Pukovnik Pfisterer stigao je iz skupine Leide i udijeljen je 60. pp. Pukovnik Radl, zk. 15. poljske haubičke p., imenovan je zk. 32. poljske topbr. (što znači da je genboj. Kreyčy zk. top. sklopa). U ½ 20 h posjetio sam ppuk. Simmela (prebačen je iz 52. pp., sada zk. 5. domobranske pp.) u ovdašnjem samostanu (ranjen je jučer u podne, prostrijelna rana lijevog bedra i stegna). Zatekao sam tamo još 2 časnika i 3 vojnika. Isti je šrapnel ubio 3 ljudi. S odsječkom 78. pp. u sastav 6. zb. prelazi i top. skupina boj. Gobina.

utorak, 1. kolovoza, vedro jutro, prekrasan dan, navečer nevrijeme u blizini, kod nas kratkotrajna kiša

Provedena je smjena 78. pp. Tridesetšesta pješačka d.: preustroj postrojbi, ali izvlačenje je nemoguće, jer zaklonjeni prolazi nisu završeni. Rusi se još uvijek nalaze na 2 mjesta proboja, odakle ih se planira protjerati. Juriši su praćeni prevelikim gubicima. Bojna 302. ugarske domobranske pp. i doknadna bojna 5. domobranske pp. (skupina Than) potpuno su netaknute. Prijavak boj. Götza iz 5. k. d. Stigao je s 2 ko. (208 konjanika) radi preuzimanja sigurnosne službe. Objedovao je s nama. U 10 h pogreb ppuk. Bloschea (65. pp.). Blagoslov u samostanu (pokopan je na obližnjem groblju). Zapovjedništvo 5. domobranske pp. preuzeo je puk. Pfisterer. Dolazak puk. Latke, zk. topništva skupine Leide. Imenovan je zk. topništva njemačke 105. d. U njegovoj je pratnji bio natpor. Kleiner (16. pp.), glavnostožerni časnik 30. pješačke br., koji odlazi u skupinu Kraewel kao časnik za vezu. Ugarska domobranska bt. --- koju nam je neprijatelj oteo (uništila je 2 oruđa), vraćena je zajedno s 2 poljska topa (bočni položaji). Tijekom noći učestala puščana paljba i stalni pokreti, što je upozorenje za novi na-

pad. Kraewel ga očekuje sutra. Sporno pitanje: granica zb. je Dnjestar ili administrativna granica Odaje – Oleszów. Zapovjedništvo Južne armije tvrdi posljednje: moramo se pobrinuti za sigurnost armijskog odsječka. Možda njemačka 223. pp.? Potpukovnik (…) von Niesiełowski udijeljen je 36. pješačkoj d. zbog nadzora minobacačkog napada. Do sada se nije ništa poduzimalo. Svi minobacači i bacači granata prebačeni su 15. pješačkoj d. Namjera je da Than sutra u 19 h otvori paljbu iz 30 minobacača, nakon čega slijedi juriš. Njemačka 18. pp. zadužena je za mjesto proboja na svojoj bojišnici. Preustroj postrojbi i povećanje brojnog stanja nikako ne napreduju. Nöhring se odlučno umiješao u ustroj skupine Than i odlučio da se tijekom noći 1 b. 5. domobranske pp. prebaci u sjeverni odsječak, a odatle se izvuku i uključe u preustroj i sve ostale postrojbe. Novosti navečer: Than raspolaže s 4800 vojnika (ali vjerojatno se radi o dosta većem broju), a 36. pješačka d. sa 7640. Od ½ 19 do 20 ¼ h posjet Nöhringu (Korosćiatyń). Pojedinosti smjena postrojbi i planova. Njemačka 223. pričuvna pp. zatražila je prebacivanje u Korosćiatyń (tijekom noći), što je odbijeno, jer je najprije potrebno okupiti postrojbe kod Hute Szkolne. Zapovjedništvo Južne armije pohvalilo je 13. zb., 12. pješačku d., te njemačku 1. i 48. pričuvnu d. zbog držanja tijekom borbi 28. – 30. srpnja.

srijeda, 2. kolovoza, sunčano, ali ujutro svježe, tijekom dana ugodno

Noć je bila relativno mirna, bez napada! Nadam se da će nekoliko dana vladati mir i da ćemo imati vremena za preustroj što će biti ionako teško budući da je neprijatelj na 2 mjesta probio našu crtu bojišnice. Than se nije usudio izvući sjeverno krilo. Ali zato je 223. pričuvna pp. prebačena u Komarówku. Generalbojnik Leide i IV. b. 96. pp. prebačeni su k nama iz skupine Kraewel (b. se navodno sastoji od 70 vojnika). Leide je stigao u 9 h i javio se u zo. 15. d., a nakon toga je s nama objedovao (odlazi u (…) Straznicy). Sredio je sve poslove i sutra preuzima odsječak 29. pješačke br. Pukovnik Radl je otišao, imenovan je zk. 32. pješačke br. Umjesto njega dolazi boj. Joch (32. topp.). Dvanaesta armija potvrdila je zapovijed Južne armije: 13. zb. nadležan je za sigurnost doticaja sa skupinom Kraewel južno od Dnjestra. Stoga zapovijed: nakon odmora i opskrbe, 2. k. d. odlazi na crtu Brotyszów – Nizniów. Potpukovnik Niesiełowski upućen je Kraewelu, kako bi provjerio poduzete protumjere (namjere, položaje, itd.). Druga k. d. pripravna je za pokret prema Nizniówu. Odlazak u 13 h, na čelu s načelnikom GS. Objed: genboj. Leide. U 14 h odluka (Csobanov prijedlog) u vezi usjeka na Dnjestru: za zaposjedanje postavljenih crta i k. d. i 15. pješačka d. su preslabe. Nalog: 2. k. d. odlazi u Nizniów (u pripravnosti su 2 ko. Smerklów), a onda ili napad ili zaposjedanje zapadne obale između Kutyske i Smerklówa (riječni zavoj). Peta pješačka d. prebacila je 1 bt. u (…) (umjesto 2 sada će tamo biti 5 oruđa); u odsječku Smerklów postavit će se privremeni most. Ne očekujem opasnost u usjeku. Neprijatelj neće 2 puta prelaziti rijeku koja je sada duboka barem 1.70 m. Petnaesta pješačka d. prebacila je i 5. bt. 15. poljske haubičke p. iz Dobrowe u Ostru (…). Csoban je dao smjernice Podhajskom, tj. načelniku GS. 15. pješačke d.: na pripremljene položaje najprije odlaze sigurnosni odredi. Odlazak 2. k. d. iza 15h: po 2 ko.: inženjerijski vod, 3., 6. i 8. husarska te 5. ulanska p. (koja nije baš najspremnija). Miran dan, slaba neprijateljska topovska paljba. Dvije b. njemačke 223. pričuvne pp. odlaze vozilima, a 1 b. željeznicom na lijevo krilo 9. zb., budući da Rusi žestoko napadaju bojišnicu 4. zb. Satnik Meyerhofer: napad još uvijek nije u punom zamahu, najprije okupljanje postrojbi. Pukovnik Latka imenovan je zk. 31. poljske topbr. Čaj: Abele, Spiegelfeld, boj. grof Brandis i ksk. Rutzky. U 20,30 dojava 36. pješačke d.: juriš na rusko gnijezdo na bojišnici Than i to nakon 1 sata top. i minobacačke pripreme terena. Dovoljno kasno! Nadajmo se da će se sada postrojbe tijekom noći moći preustrojiti i slično. Sutra bi i Nijemci trebali napasti (njemački odsječak). Njemačkoj 223. pričuvnoj pp. putom je udijeljeno 800 vojnika. Stvarno su brzi. Dolazak ostatka IV. b. 96. pp. u (6. k. d.), 30 vojnika. Doknadna b. 96. pp. (odsječak Than) ostala je na 50 vojnika (početkom lipnja imala je 7 sat. s ukupno 1600 vojnika). Stvarno zastrašujuće! Toliki gubici! U 22 h razbijen je ruski protunapad u odsječku Than (topovska

paljba). Zarobljeni su 1 stožerni sk. i oko 20 vojnika 46. pp. Umiješala se i ruska 37. d. (dio postrojbi 148. pp.), koja se nalazi pred bojišnicom 30. pješačke d. (iza 2. zb.). Zašto ne sve postrojbe 37. d.? Možda zbog prodora na bojišnici 15. pješačke d..? Helmer je pred Csobanom uvijek poricao da je ruska 37. d. ovdje. Znači, opet sam bio u pravu!

četvrtak, 3. kolovoza, oblačno, ujutro magla, a onda sunčano, u 10 h kratkotrajna kiša

Skupina Than odbila je još 1 ruski napad, a onda je zavladao mir. Na bojišnici Kraewel između 5 i 6 h topovska paljba, a ona isto tako mir. Bojnik Miller (66., ranije 65. pp.) bio je uvdje: ranjen je u prst (krhotine granate). U 9 h dolazak sk. udijeljenog genboj. barunu Baillou (zo. III. armije). Razgovor s genboj. Leideom zbog držanja 5. domobranske pp. (dio je vojnika navodno prebjegao neprijatelju). Njezina IV. b. stvarno se dokazala. Odlazak puk. Latke. U 11 h podjela odlikovanja ostatku IV. b. 96. pp.: 1 vodnik, 32 vojnika (od toga 20 s bojišnice, a ostatak časnici za vezu, referenti za reflektore, inženjeri i slično). Odlaze u postrojbu za obuku Lenko. Glasine: na bojišnici 4. zb. Rusi su postavili mostove na Seretu usred bijelog dana. Nisu napadnuti (Meyerhofer, Južna armija). Matsvánszky je razgovarao s Panosom (32. pješačka d., 6 oruđa). Ruski su napadi izostali, sve su postrojbe na položajima na Seretu. Ruski mostovi: Reniów, Zolośće i Batycze (brvna zaštićena šašom), beznačajno. Neočekivani događaj: Hindeburg je u Lavovu, zk. cijele istočne bojišnice! Konačno zaobilaženje austrougarskog Vrhovnog vojnog zo. u Teschenu! Vidjeti kasniju zabilješku. Tijekom noći ruska je ophodnja (20 vojnika) pokušala prijeći Dnjestar kod Horyhladyja, ali potjerala ju je poljska straža. Poslijepodne su se Rusi kod Zerembówke, gdje su ostali na udaljenosti od 80 do 100 stopa, vratili na ranije položaje (udaljenost 200-300 stopa) zbog učestale paljbe minobacača. Na ovom su dijelu bojišnice uočeni stalni pokreti ruskih postrojbi. Jučer su kod Zerembówke zarobljeni vojnici 146. pp., 1 stožerni sk. (časnik od 1910), 1 zastavnik i 29 vojnika. Tvrde da su od 1. kolovoza u sastavu (…), nakon čega su smjenili 47. d.; na sjeveru (kod Weleśniówa) nalazi se još 1 pp., a iza 2 pp. 37. pp. u svojstvu pričuve. Bojnik Zalay (96. pp.) ostavio je doknadnu sat. 5. domobranske pp. kod Nöhringa (sat. je jučer trebala smijeniti postrojbe kod Zerembówke, ali nakon što je otvorena paljba, njezini su se vojnici razbježali: treba ju odmah razoružati i kazniti za primjer drugima!). U odsječku Than prilike su se smirile. Današnja zapovijed: u odsječku 36. pješačke d. ostaju 78. pp., st. d. i doknadna b. 98. pp. S bojišnice se za pričuvu zb. izvlači 5. domobranska pp. i 75. ugarska domobranska pješačka br. (u starom odsječku Wedl ostaje njemačka 18. pp.). Privremeno (dok se ne povuku 65. pp. i 15. pješačka d.) u sastavu 36. pješačke d. kao pričuva zb. ostaju i 3 sat. 302. ugarske domobranske pp. i doknadna bojna 5. domobranske pp. Dio postrojbi 65., 60. i 52. pp. vraća se u sastav 15. pješačke d. te k. pješački odred u sastav 2. k. d. Zapovijed mora biti izvršena do prekosutra. Planiram i izvlačenje 65. pp. Pričuvu zb. činit će onda 5. domobranska pp., 65. pp. i 75. ugarska domobranska pješačka br. Posljednja bi trebala biti dodijeljena zapovjedništvu Južne armije, ali to nije moguće bez novih doknadnih postrojbi, budući da je 13. zb. u borbama 28. i 30 srpnja izgubio oko 5500 vojnika. Zahtjev: udjelba njemačke XX. poljske lovačke b., ali strahujem da od toga neće biti ništa. Njemačka 18. pp. želi ostati na sadašnjem položaju, tj. ne planira protjerivanje Rusa s mjesta proboja. Sadašnji je položaj višlji i kraći, bolji od prijašnjeg. Očekujem Nöhringovo pisano izvješće. Mir kod susjeda. Csoban i Radl (časnik za vezu u Brzczanyju): Böhm-Ermolli podređen je Hindenburgu, što znači da je podređen i Teschenu i njemačkom zo. istočne bojišnice. U istom je položaju i zo. XII. armije. Teschen je stvarno isključen. Dolazak zo. 1. zb. u odsječak III. armije (Kirchbach): između Hadfyja i (…) (8. zb). Tridesetčetvrta pješačka d., koja je stigla zajedno sa zo. 1. zb., prebačena je u sastav VII. armije: opet isto, zo. bez postrojbi. Navodno je u Lavov stiglo 40 Turčina, tj. 2 d., možda čak i 3 bez topništva (ako je njemačko topništvo, koje je stiglo u velikim količinama, određeno za ove postrojbe). Horváthovo pismo: povlačenje na Seret (lijevo krilo (…)) uslijedilo je u petak tijekom noći s 26. na 27. srpnja. Gubitak: oko 150 vojnika (od toga

50 na Gontówi (bez vijesti)). Sarkotićevo pismo: muško stanovništvo iseljeno je iz određenih područja Crne Gore. Antanta napada Kotor. Durrës je ugrožen. Cijelu urod u Bosni i Hercegovini uništila je suša. Zapovijed: brz i strog postupak protiv 1 sat. 5. domobranske pp. (kako bi se konačno okončala još uvijek postojeća zbrka u odsječku Than). U sjevernom odsječku, ako je to moguće još tijekom današnje noći, provest će se smjena postrojbi: 78. pp. i 3 sat. 302. ugarske domobranske pp. (smirivanje prilika u zaleđu). Isti bi se postupak primijenio i u južnom odsječku. Than se jednostavno ne snalazi. Leide je preuzeo sjeverni odsječak 15. pješačke d., a Danzer se vratio na položaje 52. pp. Zapovjedništvo III. armije očekuje napad na desnom krilu (okolica Dalatyna). Dolazak XXIII. doknadnih b. (pripravne 18. kolovoza) u odsječak južno do Stryja.

petak, 4. kolovoza, oblačno, od ½ 9 h kiša, hladno, vjetrovito, kišovito do podneva, a nakon toga sunčano, navečer bez vjetra

Tijekom noći mir na bojišnici. Njemačka 18. pp. predložila je zadržavanje nove i odustajanja od osvajanja stare crte bojišnice, budući da je nova isto tako dobra. Odbijeno: novi položaji ne omogućuje odgovarajući pregled terena ispred bojišnice, osobito što se tiče topništva. Mir na bojišnici tijekom noći. Zbirni prostor širine od oko (…) (mrtav kut) ostaje Rusima, stoga zapovijed: priprema terena sa svim tehničkim sredstvima, a onda juriš. U 10 h pismo upućeno Nöhringu: novi zk. odsječka umjesto Thana je Löw: uklanjanje nereda na bojišnici 36. pješačke d. Razlozi i namjera: 5. domobranska pp., 65. i 66. pp. određene su za pričuvu zb.; 75. ugarska domobranska pješačka br. trebala bi otići. Poslijepodne je uočen pokret 4 b. iz Zubrzeca prema sjeverozapadu (popunjena pp. 47. d.?). Izraziti mir. Poslijepodne dolazak puk. Waldstättena: Conrad navodno dolazi u Chodorów. Vojni bilten: njemačke postrojbe u Bukovini čine tzv. „Karpatski zb." Beznačajno. Prijedlog zozb. o preseljenju u Uscie Zielone odbilo je zo. Južne armije, jer se Kraewel osjeća sigurnim: potrebna je nova procjena situacije, koja je prilično uznemirujuća. Bojišnicu od 18 km nadzire 12.000 vojnika. Skoro bez pričuve. Kod Humacza nalazi se 2. domobranska pp. s 300 vojnika. Od 18 do 20 h bridž: Bolfras, Nordon i Than.

subota, 5. kolovoza, oblačno jutro, kišovito, vjetrovito, hladno

Vrlo mirna noć, neobično tiha. Jučer navečer zarobljena su 2 Rusa finske 10. pp. prilikom nošenja vode (bojišnica lijevog krila 15. pješačke d.). Njihova je b. 2. kolovoza iz Burkanówa stigla u odsječak (...), navodno zbog radova. Do sada je zamijenjeno 13 neuporabljivih oruđa (od 40), a zb. su udijeljena i 4 nova strojnička odjela sa po 4 strojnice, tako da može proslijediti 2. k. d., kojoj su njezine strojnice svojedobno bile oduzete. Zahtjev o preseljenju zozb. u Uscie Zielone ponovo je poslan u pisanom obliku. Dogovor s Kraewelom, prema kojem (…), u slučaju napada, dolazi do povlačenja na crtu Obozów, gdje će se pripremljeni položaj istovremeno i isturiti. Csobanov izvrstan prijedlog žurnog preustroja postrojbi i ustrojavanja pričuve zb. nakon smjene postrojbi od strane 78. pp. u odsječku Löw i poslijepodnevnog dolaska svih postrojbi 15. pješačke d. (osim 3 sat. 30. ugarske domobranske pp.): 5. domobranska pp. smijenit će 65. pp. (još 3 sat.), 65. pp. bit će pričuva zb., a 52. pp. preuzet će odsječak 22. ugarske domobranske pp. i potpasti pod zo. genboj. Löwa, što će spojiti postrojbe 13. pješačke br. Generalbojnik Leide preuzet će zo. pričuve zb. (5. domobranska pp., 65. i 66. pp. te (dok je ovdje) 75. ugarska domobranska pp.). Izmjena: divizijska pričuva (36. pješačka d.). Njemački puk. Gross ponovio je da se bez Wedla ne osijeća dovoljno jakim za preuzimanje cijelog odsječka (ranije 1700, sada 2900 vojnika!). Nöhring sam poslao boj. Lenocha, kako bi ga točno izvijestio i potvrdio mu moju spremnost da preuzmem odgovornost. Na bojišnici 52. pp. 1 poginuli Rus finske 9. pp. Jučer navečer ovdje je bio bavarski top. sk. Landkamp, pob. nadzornika njemačkog protuzračnog topništva. Njemačke pučko-ustaške b. Münster, Strelitz i Wiesbaden, koje su do sada bile smještene u odsječku za obuku 13. zb.

sjeverno od Halicza, udijeljene su jučer pruskoj 1. odnosno 48. pričuvnoj d. Na bojišnici 5. domobranske pp. bezbrižna ruska sigurnosna služba; smjena postrojbi? Na bojišnici desnog krila 52. pp. nalazi se istureni odred koji je danas nasuprot kote 368 potisnut do potoka Koropiec, ali onda su ga opet vratila pojačanja i top. podrška. Zarobljena su 2 vojnika finske 9. pp. Čini se da je zbog naših proboja 30. srpnja, umjesto (...), poslana finska br., možda čak i umjesto 9. k. d. Na bojišnici Kraewel napredovanje neprijatelja te priprema paljbe novih bt., ali na našoj bojišnici nisu zamijećeni nikakvi znakovi mogućeg ruskog napada. Zapovjedništvo 36. pješačke d. dobilo je odobrenje za smjenu 5. domobranske pp. tek nakon sutrašnjeg napada na rusko gnijezdo: 1 b. 5. domobranske pp. ostaje u sastavu 36. pješačke d. Kao pričuva zb. ostaje privremeno i 75. ugarska domobranska br. Umjesto nedavno najavljenog zk. topništva zb. puk. Baumanna dolazi puk. Reuter. Vojni bilten: u Bukovini manji napredak; sjeverozapadno od uporišta Zalosće neprijatelj je prešao Seret u odsječcima: (…), Ratyszcze i (…). Protjerani su kod uporišta Ratyszcze; inače još ništa.

nedjelja, 6. kolovoza, vedro jutro, zapadnjak koje je više puta donio kratkotrajnu kišu, ali poslije uglavnom sunčano, navečer ugodno, bez vjetra

Mirna noć, postavljanje mobilnih žičanih zapreka od strane neprijatelja na bojišnici 78. pp. i njemačke 18. pp. Trojica zarobljenika potvrdila su da se u šumi nalaze finska 9. i 10. pp. sa sve 4 b. Stigle su 3. kolovoza iz Burkanówa (zamjena za carsku narodnu vojsku). Potpukovnik Hemmer (načelnik GS. Južne armije) Csobanu: proboj kod uporišta Zalosće bio je 15 km širok i 4 km dubok. Protunapad: 3 njemačka b. (223. pričuvna pp.!) i svakako 71. pp., čija se bojišnica prema Horváthovom pismu proteže do sjeverno od Batkówa. Nejaka posada i malobrojno topništvo: jadna 14. pješačka d. Dolazak doknadnih postrojbi, 640 vojnika. Raspuštanje stare skupine Than. Dio postrojbi 60. i 65. pp. te 302. ugarske domobranske pp. stigao je u odsječak 15. pješačke d. Odsječak 52. pp. preuzela je 36. pješačka d. Doknadna b. 5. domobranske pp. (500 vojnika) upućena je u Grabek (1 sat. predmet je istrage prijekog suda). Petina 36. poljske haubičke p. prebačena je iz skupine Benesch u 36. pješačku d., dok je 1 poljska haubička bt. 15. pješačke d. vraćena istoj iz odsječka 36. pješačke d. Prijepodne su 3 poljske straže 302. ugarske domobranske pp. potisnute na Koropiec, a pojačanja je otjerala topovska paljba. Gubici neprijatelja: 13 poginulih, 2 ranjenih, 13 zarobljenih (sve vojnici finske 10. pp. u sastavu 1. br. finske 3. d.). Vjerojatno su i ostale br. ovdje. Zrakoplov je uočio barem 1 pp. u Zubrzecu, tj. oko 2 b. u taboru na sjevernoj granici Sokolówa i 1 pp. u pokretu s istoka na uporište Skomorochy. Oko 10 b. pred našim desnim krilom. Razlog za zabrinutost! U 5 h početak top. i minobacačke pripreme terena prema ruskom mjestu proboja na bojišnici njemačke 18. pp. Iako su zksat. (3), koje su trebale sudjelovati u napadu, smatrali top. pripremu terena dovoljnom, juriš nije uspio, osim što se desno krilo sat. probilo u ruske rovove. Operacija će se sustavno nastaviti. Razlog neuspjeha vjerojatno je žestoka ruska paljba. Četvrti je zb. poražen (časnik za vezu). Panos (načelnik GS. 32. pješačke d.): najprije je probijena bojišnica 26. pp. u sastavu 14. pješačke kod uporišta Ratyszcze, koja je onda preko naših položaja Hordyszcze, Neterpince i Troscianiec prebačena na Hridawu. Četrnaesta pješačka d. nalazi se na uporištu Bialokieznica. Očekuje se dolazak 2 njemačke d. zbog popunjavanja praznine. Sve su to posljedice izvlačenja postrojbi i širenja bojišnice do krajnjih granica. Kraewel navodno dopušta da svaka bt. svakodnevno ispali 300 projektila. Vjerojatno kako bi neprijatelja naveo na krivi trag. Uglavnom mir na bojišnici. Neprijatelj je napredovao samo na njegovom desnom i lijevom krilu. Poslijepodne bridž: Apponyi, Bolfras, Matsvánszky. Posjet Abelea. Böhm-Emolli napustio je Lavov i otišao u Krasne ili Zloczów. Hindenburgovo je sjedište navodno Brest-Litovsk. Stolzmann, načelnik GS. armije Linsingen, smijenjen je još prije nekoliko tjedana.

ponedjeljak, 7. kolovoza, vedro jutro, bez oblaka i vjetra, tijekom dana više puta kratkotrajna kiša, u ½ 9 h pljusak, tijekom noći isto jaka kiša

Mirna noć. Od 6 h topovska paljba na bojišnici Kraewel (lijevo krilo) te 119. d. i 6. k. d. Čini se da će doći do velikih borbi. Zrakoplovi javljaju da se kod Horyhladyja postavlja ruski pomoćni most. Nevjerojatno, potrebno je provjeriti. Ali tamo se nalaze naše poljske straže, a one nisu ništa javile. Privremeni most bez postrojbi, borbi i slično, jednostavno se ne može zamisliti. Možda zamjena s usjekom Delawa. Bojnik Riedl, načelnik GS. skupine Kraewel, teško je ranjen na lijevom krilu 105. d. (od ranog jutra na 1. crti bojišnice). S Csobanom razgovor o rasporedu postrojbi. Prema ključu 2 vojnika po stopi, 15. pješačkoj d. nedostaje 1700 vojnika, a 36. pješačka d. ih ima 1800 previše (ostaju još 3000 vojnika u sastavu pričuve zb.). Dogovor: tijekom današnje noći izvući će se cijela 5. domobranska pp.; 65. pp. prebacit će se u 15. pješačku d. (privremeno na (…), a onda između 302. ugarske domobranske pp. i 60. pp.). Izvješće za zo. Južne armije: južno krilo 13. zb. kreće naprijed; pješaštvo ostaje pod zo. 13. zb., ali topništvo bi se prebacilo Landaueru. Zbor u slučaju napada na Koropiec mora pretpostaviti, da će se kroz usjek Koropiec pokušati probiti ruski k. zb. (9. kavkaska i 6. donska d.). U 11 h na bojišnici 105. d. rovovi su sravnjeni (topovska paljba). Pričuva je poslana naprijed (po 300 vojnika!). Teško da će se održati, a Kraewel planira napredovanje do iza Oleszówa. Zapovjedništvo Južne armije nije ništa organiziralo u vezi našeg odlaska. U odsječku Uscie Zielone nije postavljen ni brzojav. Zrakoplovi su ujutro javili pokret nekoliko b. pred nama, a u zaleđu na obje obale Dnjestra uočene su postrojbe u jačini 1 d., djelomično tijekom vježbanja (43. d.? oporavak?). Ništa osobito uznemirujuće. Dolazak ostatka k. postrojbi. Poslijepodne pripravnost 16 ko. 2. k. d. Vrhovno vojno zo. u Teschenu osobito je pohvalilo 13. zb. Dodatak: borbe južno od Dnjestra. Oko 12 h gomila vijesti o borbi skupine Kraewel. Uskoro se saznalo da je cijela bojišnica između uporišta 275 – Dnjestar (6000 stopa) probijena. Najprije je 2. k. d. (2 ko. 5. dragunske p., protuzračno oruđe i strojnice) zapovjeđeno da zaposjedne visoravni južno od Nizniówa. Konjanička je d. nakon udjelbe bila na okupu povodom Abeleovog obilaska te je odmah mogla krenuti. Već oko 14 h glavnostožerni sk. Schredl, koji je bio poslan na salaš Na Stroznycach, uočio je ruske postrojbe u pokretu prema (…). Kraewel: natrag na položaje zapadno od Oleszówa (svojedobni raspored), što je izazvalo veliku uznemirenost u zo. Južne armije i protest kod nadvojvode Karla, koji naravno nije ništa koristio. Na lijevom krilu 105. d. dio se postrojbi spasio (oko 600 vojnika) nakon što su se pridružili 2. k. d. na uporištu Na Strosnycach (gdje su na temelju zapovijedi zo. Južne armije i zadržani). Konjaničkoj je d. naređeno da izdrži do navečer. Pregovori s nadvojvodom Karlom i III. armijom. Usjek Koropiec trebalo bi napustiti tek tijekom noći, a zozb. do navečer ostati u Nizniówu. Ali budući da se Rusi već uspinju na gorsko bilo Na Stroznycach, naš je stožer u 15 h (vo. ujutro) prebačen u Uscie Zielone. U pratnji Csobana i Baldermanna krenuo sam u 14,45 (vožnja). Putom sam razgovarao s Abeleom i naredio da se uspostavi telefonska veza između 15. pješačke i 2. k. d. (ljekarna Nizniów). Ceste su zakrčili vo., pa smo se s automobilom morali uputiti preko ceste Komarówka - Grabek – Ladzkie (kolni je put u lošem stanju, ali suh). Dolazak u Uscie Zielone u 17,10. Telefon je već bio postavljen. Najprije usmena, a onda i pisana zapovijed u 20 h (Hughes): 13. zb. prebacit će lijevo krilo iz odsječka Koropiec južno od Weleśniówa preko visoravni 397 – 365 – 333 i Dnjestra radi doticaja s 2. k. d. (kota 194 – uporište 211). Po mogućnosti neprimijećeno i u zaklonu sigurnosnih postrojbi. Nadvojvoda Karl želi izbjeći, ako je to ikako moguće, rušenje mostova. Sukobi: sk. Meyerhofer ostao je s Nordonom u Nizniówu te je neposredno od boj. von Raitha zaprimio zapovijed koju je proslijedio 2. k. d: do sumraka držanje odsječka južno od Nizniówa. Ali zapovijed koja je stigla preko Hughesa tražila je da se drže visoravni južno od Nizniówa do povratka 15. pješačke d. na stare položaje. Csoban je k. d. htio naložiti, da se još jednom povuče, što ja nisam dopustio. Poslije je utvrđeno da su ionako kod Nizniówa ostala 2. izv. ko.

utorak, 8. kolovoza, tijekom noći pljuskovi, ujutro oblačno, od 9 h sunčano, poslijepodne kišovito

Kraewel se s dijelom postrojbi središnjeg položaja uspio održati tijekom noći na visoravnima istočno od crte Oleszów – Ostrynia, budući da su Rusi popustili pritisak. Ceste su i navečer bile pune kola vo. Stöhr (105. d.) se do svog sjedišta Milowanie probio s teškom mukom (automobil). Jako je zakasnio. Prema prvim javljanjima na jugu krila Bolla sa svih je strana napadnuta i razbijena 1 sat. 60. pp. te 1 ko. 15. husarske p. Nije puno toga preostalo ni od postrojbi u sigurnosnoj službi koje su trebale prikriti gore planirano prebacivanje. Ruski je napad tijekom noći obuhvatio široku bojišnicu i već je u ¾ 9 h javljeno da pred cijelom novom bojišnicom 15. pješačke d. i kod salaša Weroka 52. pp. stoji ruski st. stroj. Zbog mostova na Dnjestru tijekom noći vođeni su živahni razgovori između Csobana i Hemmera. Nadvojvoda Karlo ustrajao je na tome da ih se ne ruši, čak i po cijenu toga da u ruske ruke padnu neoštećeni (*napomena*: čini se da se tamo očekuje skori napad, samo da mi je znati s kojim postrojbama???). Smjernice za 15. pješačku d.: skidanje pokrova, okupljanje postrojbi, priprema eksploziva. Ujutro su na visoravni sjeverno od Dabrowe primijećene već 2 ruske sat. (stigle su kroz usjek na Dnjestru, kozaci?) koje su napale posadu na mostu (1 sat. 65. pp.). U 7,30 zapovijed zo. Južne armije: rušenje mostova. U ½ 9 h dojava: učinjeno. Slijedi tehničko izvješće o ishodu. Strahujem da je 15. pješačka d. tijekom povlačenja izgubila nekoliko stotina vojnika. Preustroj pričuve zb.: zk. genboj. Leide, 1 ½ b. 60. pp. Dobromiśl (izvorno planirano: cijela 61. pp., ali budući da je nju 15. pješačka d. postavila na desno krilo, a 1 ½ b. 60. pp. ionako je činila divizijsku pričuvu, ostalo je na tome), 1 sat. IV. b. 96 pp., 65. pp. Komarówka, 75. ugarska domobranska pješačka br. na visoravni (više od 3000 vojnika). Šezdesetpeta pp. podređena je 36. pješačkoj d. (1 ½ b. divizijska je pričuva). Pričuva 15. pješačke d. je doknadna b. 5. domobranske pp. Satnik Meyerhofer jučer: 32. pješačka d. zarobila je tijekom protunapada kod uporišta Zalośce 1 zkp. i nekoliko stotina neprijateljskih vojnika. Njezino lijevo krilo probijeno je na bojišnici 4. zb. Dana 7. kolovoza kod Zborówa nalazila se 1 njemačka d., a druga se očekuje 8. kolovoza. Dvanaesta armija preimenovana je u „Armijsku skupinu nadvojvoda Karlo“. Dojava u 10,30: napadnuta je cijela bojišnica zb. osim 2. k. d. i Kraewela. Neprijatelj nije napredovao. I rusko topništvo i 15. pješačka d. djeluju s novih položaja. Pričuva (66. pp.) prebačena je u Grabek. Kao što se moglo i očekivati, neprijatelj nas pokušava iznenaditi na tek zaposjednutim položajima. U teškom smo položaju! U 11 h zkd. je proslijeđeno: danas samo pokušaj iznenađenja. Pretpostavljam da će do napada sa zapada doći tek sutra, zbog toga treba izdržati s pričuvnim postrojbama. Bojnik von Raith i sk. Baldermann: prebacivanje njemačke lovačke b. na južno krilo 15. pješačke d. Spašen je cijeli željeznički vozni park u Nizniówu. Jučer: tijekom večernjeg leta zrakoplov je ponovo uočio pontonski most sjeverno od odsječka Odaji uz gorsku stazu. Zapovijed Vrhovnog vojnog zo.: slanje pouzdanog časnika za vezu u skupinu Kraewel. Matsvánszky je nakon objeda otišao u Roszniów, gdje se danas poslijepodne očekuje i Kraewel. Oko 11 h uočen je pokret ruskog širokog st. stroja s visoravni u pravcu Nizniówa, koji je u 8 h još uvijek bio slobodan. Kraewel je jučer izgubio veliki broj strojnica, ali spasio je sva oruđa (jer su ionako bila postavljena na udaljenim položajima!). Imaju li još streljiva? Njegove su bt. imale na raspolaganju po 100 projektila. Kod uporišta Bisnomanca primijećen je neprijateljski most. Prijepodne zo. Južne armije: Kraelwelovo izvješće o nemogućnosti zaustavljanja neprijateljskog napada i uzmicanju (planira se postavljanje novog obrambenog položaja dalje na zapadu). Još je jučer navečer naloženo postavljanje 2 obrambena položaja na našem južnom krilu (istok - zapad): kota 291 – 333 (postavit će ga 15. pješačka d.) i 294 (…) kota 345 (postavit će ga zb.). U 11 h sve su vlastite bt. bile na položaju. Od 2 poljske top. bt. 5. domobranske pp. koje nam je poslao Landauer, stigla je 1. Prijepodne slom ruskog napada kod Weleśniówa (razlog: topovska paljba). Na bojišnici 15. pješačke d. neprijateljski st. stroj približio se na 600–700 stopa; gušće nagurane postrojbe na visoravni i salašu Werbka. Rusko je topništvo do sada čak nezami-

jećeno. Ali u željezničkoj stražarnici postavljene su strojnice. Uočen je veliki nedostatak bodljikave žice. Ured načelnika glavnog stana raspolaže samo s 5 vagona žice, a 2 su već ispražnjena. Novi položaji tek su djelomice okruženi žicom. Kraewel se potužio zo. armijske skupine nadvojvode Karla, da su naši vo. zakrčili cestu Bukowna – Milowanie, što nije potpuno netočno, jer se radi o njemačkim vo. koji neprestano prolaze kroz naselje Uscie Zielone (u naš su odsječak stigli preko mosta Bukowna). Poslijepodne dolazak ppuk. Olschacka (inženjerijski stožer armijske skupine nadvojvode Karla). Na bojišnici 4. zb. sve je sređeno. Zapovjednik 4. zb. sada je Hordt (prema tome veza Schmidt - Merizzi svoje je odslužila, ionako nikad nisam sumnjao u njihovu nedoraslost kritičnim situacijama). Armiji Böhm-Ermolli navodno je udijeljen 1. pruski zb., ali još nije djelovao. Dodatak: navečer i poslijepodne na dan 8. kolovoza događaji su bili iznimni uzbudljivi. U 14 h 13. je zb. na raspolaganje stavljena njemačka XX. lovačka b., koja je prebačena u Dobromišl, kamo je stigla u 19 ½ h. Satnik Kleiner javio je da je stigao iz njemačke 105. d. (časnik za vezu), a u 21 h i Matsvánszky iz skupine Kraewel: proboj bojišnice njemačke 119. d. kod uporišta Klubowec: jake ruske snage napreduju prema odsječku Olszenice. Na ulicama panika vo. i topništva. Zastoj na cesti prema Bukowini. Skupina Hadfy III. armije u sličnom je položaju kao skupina Kraewel (njemačka 105. d. 1600 vojnika, njemačka 119. d. 1200 vojnika, 6. k. d.?). Treća se armija povlači iza odsječka Bystrzyca (…), a Kraewel bi trebao uspostaviti doticaj kod uporišta Padluże i s lijevim krilom držati Bukowinu (zračna linija od skoro 20 km). Kraewel je 2. k. d. odredio za osiguranje boka južno od Dnjestra. Budući da je Dnjestar granica armijskog područja, stigla je suglasnost zo. Južne armije o večernjem prijelazu Dnjestra od strane 2. k. d. kod Bukowne i rušenju mosta. Dovođenje 2. k. d. izuzetno je značajno, jer ne samo da je bojišnica Kraewel kod uporišta Bukowna bila probijena, nego su se sve postrojbe na tom području povukle do iza crte Roszniów – Milowanie – Olszanica, tako da je naše desno krilo do Mariampóla ostalo ogoljeno, te nam je k. d. bila neophodna za osiguranje ovog velikog odsječka. Kraewelu su sada trenutno udijeljene 3 austrougarske poljske lovačke b. (1 je u (…) stigla navečer), te 3 b. i konačno 3 njemačke pučko-ustaške pp. (od po 3 b.), tj. ukupno 15 b. I na našoj je bojišnici pritisak neprijatelja sve više rastao. Na staroj crti bojišnice Welesniów i bojišnici k. st. d. (šuma) napadi su odbijeni, ali neprijatelj se zadržao blizu bojišnice. Veće snage otišle su na visoravan Koropiec i zapadno od nje. Naša tamošnja crta bojišnice bila je na udaru teške paljbe (sa svih ruskih položaja bt.), dok je desno krilo 15. pješačke d. manje patilo. Pedesetdruga pp. (na visoravni desno krilo 36. pješačke d.) uspjela je odbiti napade, a na početku i 302. ugarska domobranska pp. Oko 20 h ipak je došlo do proboja njezine bojišnice. U pomoć joj je poslana 66. pp. koja se nalazila nedaleko od Grabeka i koja je uspjela zaustaviti neprijatelja, ali 1 bt. ipak je izgubljena. Budući da je i dalje postojala opasnost (nepreglednost napada) u Grabek je upućena i 21. ugarska domobranska pp. Ali i bez nje crta je bojišnice ponovo bila uspostavljena. Pohvale od njegove preuzvišenosti Bothmera osobno. Još u 19 h dana je i proslijeđena zapovijed zo. Južne armije o bezuvjetnom držanju položaja. Stigla je i bodljikava žica. Ugroženost desnog krila armije nakon povlačenja III. armije ipak dovela do uzmicanja i na vlastitoj bojišnici. Zapovijedi u 20 h: desno krilo 15. pješačke d. prebačeno je u odsječak Lipa na Dnjestru te zbog podrške zapadno od pruge i na cestu do Komarówke; 36. pješačka d. preuzela je položaje od Komarówke na prijevoju prema sjeverozapadu; doticaj sa 6. zb. na pravcu Kuroskiatyn – Dubienko, koji je isto tako povukao svoje desno krilo. Druga k. d., koja je udijeljena Bolli, osigurava Dnjestar od Złote Lipe do Mariampóla. Zapovijedi su proslijeđene do ½ 23 h. Tijekom noći pripreme za odlazak stožera zb.: 2. odred u Halicz. Veliki problemi u organizaciji nastali su i zbog činjenice da se naša glavna prometnica za opskrbu u dolini Dnjestra našla u opasnosti i zbog toga postala neupotrebljiva. Moralo se krenuti sjevernijim putovima. Zapovjedništvo je zb. rano ujutro upućeno u odsječak Konczaki Nowe, 15. pješačka d. u odsječak Nyskolyźy, 36. pješačka d. u Zadarów, a 2. k. d. na uporište Miądzygorze. Kraewel (…) i Stöhr prebačeni su u odsječak Pobeicze (jugozapadno od

Mariampóla). Velika je sreća bila to što je 2. k. d. konačno dobila konje. Bez toga bili bi u iznimno neugodnoj situaciji zbog povlačenja III. armije, ali Abele je uz 16 izvornih ko. dobio još 2 ko. 2. dragunske p., 2 ko. 15. husarske p. i 1 ko. 10. ugarske domobranske husarske p. (36. pješačka d.) te 1 ko. 2. husarske p. Ukupno 22 ko. Nadalje, sutra u Nyskolyży stižu i k. top. sklop (samo 3 oruđa) i strojnice (4 komada od 15. pješačke d.).

srijeda, 9. kolovoza, tijekom noći vedro, ujutro oblačno, vjetrovito, od 10 h sunčano, poslijepodne bez vjetra

Naše povlačenje na nove položaje prošlo je bez ometanja. Možda i neprimijećeno, jer je ujutro zamijećeno napredovanje neprijateljskih postrojbi (napad?) iz okolice salaša Werbka. Isto tako iz pravca Welesniówa dolaze jake pješačke snage u dubokim skupinama. Prijepodne je sve stalo djelomično zbog udara pješačke i djelomično zbog udara topovske paljbe na bojišnici 36. pješačke d. Na bojišnici 15. pješačke d. vladao je mir, a poslijepodne se proširio na sve odsječke. Kod (…) primijećen je prijelaz 1 kbr. i 1 kp. te nekoliko b. preko odsječka Zaleśie. Jake su snage u pokretu i s visoravni kod Nizniówa južno od Dnjestra prema Bukowini. Odlazak našeg vo. u 6 h. Mi smo odjahali u 8,45. Dolazak na odredište, u Kończaki Nowe, u 10 h. Prije odlaska, od ppuk. Hemmera (Uscie Zielone) dobio sam „Program sljedećih 24 sata“: danas navečer odlazak desnog krila 6. zb. na južni rub (…) i 13. zb. na crtu Korosćiatyń – Uscie Zielone. I na tome je i ostalo; radovi na novim položajima i postavljanje topništva prebačeni su na sutra. U 9,20 srušen je most u odsječku Dolhe. Prije toga sukob mišljenja s Kraewelom. Njegove su 2 bt. trebale biti prebačene preko Dolhe na visoravni sjeverno od Mariampóla na što smo čekali zajedno sa zapovijedi o rušenju, ali stigla je dojava da 1 teška bt. nije mogla biti upućena u Mariampól, jer je srušen most (Dolhe). Više ga nije bilo. Tamo su stvarno izgubili glavu. Prijepodne se Kraewelovi položaji nisu mogli održati: borbe za visoravni Uzni. Ali djelovanjem 2 svježe poljske lovačke b. bojišnica je ponovo uspostavljena. Sigurnosnu službu na Dnjestru preuzela je 2. k. d. Poslijepodne su u odsječak Dolhe stigle 2 sat. njemačke 21. pp., a prijepodne na visoravni sjeverno od Mariampóla i 1 teška haubička bt., 1 poljska haubička bt. i 1 poljska top. b. ((…) od Kraewela). Jedanaesta zrakoplovna sat. (Bolszowce) ponovo je podređena 13. zb. Prva b. njemačke 59. pp. i II. b. 221. te njemačka 223. pričuvna pp. (2 b.) prebačene su na južno krilo. Prva je ušla u sastav 36. pješačke d., budući da je zo. Južne armije zatražilo smjenu postrojbi. Njemačka 220. pp. upućena je u Wyczólki, a njemačka XX. lovačka b. na uporište Darmogendy (podrška konjaništvu u slučaju pokušaja prijelaza neprijatelja kod Bukowne, proboj 1 ruske sat.). U odsječku Dolhe primijećena je ruska k. ophodnja. Konjaničkoj je d. naređeno strogo izviđanje zbog pokušaja prijelaza neprijateljskih postrojbi, osobito kod Bukowne. U ½ 19 h raspored postrojbi od zoa: tijekom noći zaposjedanje određene crte bojišnice. Njemačka 18. pp. pričuva je kod Zawadke. Odsječci: 36. pješačka d. Korosćiatyń – Nyskolyży, 15. pješačka d. do uporišta Uscie Zielone. Konjanička d. ostaje naprijed zbog pokušaja prijelaza Dnjestra ili Złote Lipe. Na bojišnicu 15. pješačke d. dolazi i njemačka XX. lovačka b. Danas odlazak Arza s Huberom (preuzima zoa. u Erdelju, a novo zo. 6. zb. čine Fabiny – Pohl). Vojni bilten: jučer povlačenje iz Gorice, zapadni mostobran, a danas su „talijanske postrojbe ušle u grad.“ Skandal je što se tako nešto uopće moglo dogoditi. Nedavno smo izgubili Brody, a sada vjerojatno slijedi i Stanislavov. Nove pričuve zb: 5. domobranska pp. Zawadka, 60. pp. Gabnyelówka (njemačka je XX. lovačka b. još uvijek pred bojišnicom). Sutra se očekuje dolazak 2500 vojnika (doknada) na crtu Dalatyn - Lany. Doknadna br. 11. kolovoza odlazi u odsječak južno od Stryja. Između 17 i 18 h njemačka 18. pp. odbila je jaki ruski napad. Poslije su primijećena i okupljanja ruskih postrojbi, nakon čega je uslijedio proboj na bojišnici 78. pp. (u širini satnijskog položaja). Protunapad 2 b. 5. domobranske pp. Na bojišnicu armijske skupine nadvojvode Karla dolazi turski 15. zb. Njemačka 48. pričuvna d. odlazi u Halicz kao armijska pričuva. Tri pučko-ustaške b. (njemačke) stižu sutra u Halicz radi sigurnosne službe na Dnjestru

(podređene su 13. zb.). Meyerhofer: zo. Južne armije pretpostavlja da će sadašnji položaji postati stalni. Osobno, smatram da nas očekuju još teške borbe kako bismo se održali, ali i da sve to ne ovisi o nama, nego o snazi II. i III. armije. U 22 h povukla se i 52. pp. Njemačka 18. pp. moli pričuvu. Zapovijed: prekid svih daljnjih borbi i povlačenje na nove položaje. Napadnute su i 302. ugarska domobranska pp. i 60. pp., ali bez uspjeha. U ¾ 1 h dojava o odbijanju svih napada koji su uslijedili nakon jake ruske top. pripreme (15 bt., otkrivanje preko praska pucnja), a na bojišnici 78. pp. vraćeno je izvorno stanje bojišnice. Postrojbe sada napuštaju stare položaje. Odlazak i zaposjedanje novih položaja neprijatelj nije ometao. Momčad je potpuno iscrpljena. Izvješće.

četvrtak, 10. kolovoza, hladno tijekom noći (+ 4°), ali preko dana vedro i toplo

Tijekom noći dogodio se manji incident na bojišnici skupine puk. Bolle, s kojim je dogovoreno da će znak povlačenja biti signal rakete: nakon što je 1 kadet potvrdio da je vidio signal, počelo je povlačenje iz odsječka ušće Złote Lipe – Petrilów. Ponovo gonjena, Bollina je poljska straža bila probijena na Złoti Lipi te je cijeli odsječak konjaništva do uporišta Mielniczka (Usćia Zielona) morao biti napušten. Nakon što je tada oko 19 h javljen pokret 2 pp. prema Lipi i 1 kp. prema uporištu Bobrowniki, i njemačka X. lovačka b. i k. topništvo moralo se povući iza 15. pješačke d. Prijepodne mir. Pješaštvo je krenulo na 36. pješačku d., a na bojišnici 15. pješačke d. primijećene su samo ophodnje. U ¾ 10 h vožnja do Nöhringa i razgovor s Teisingerom o jugozapadnom dijelu Zadarówa. Svi se nadamo najboljem (ako neprijatelj ostane miran). Upoznavanje s puk. Grossom, zk. njemačke 18. pp. U Zadarów je 6. zb. javio (Hinke i Gerbert), da je 78. ugarska domobranska pješačka br. (puk. Daubner, odsječak Podwyczólki nasuprot uporišta Dubowice) „otpuhana“ (neprijateljska topovska paljba bez pješaštva). U podne topovska je paljba (navodno teška) otvorena i na položaj 75. ugarske domobranske pješačke br. (odsječak Nyskolyźy – Pozařowka). Brigada je uzmakla i za sobom povukla i 13. pješačku br., ali i lijevo krilo I. b. njemačke 222. pp. (boj. grof Pfeil) i to do kote 34 sjeverozapadno od Korosćiatyńa. Uslijedio je koncentrični protunapad njemačke 18. pp. iz pravca Zadarówa i1 ½ b. 5. domobranske pp. iz šume istočno od Korosćiatyńa. Njemačka XX. lovačka b. i 60. pp. prebačene su u Zadarów. Isto tako i puk. Spiegelfeld s 3 ko. iz pričuvnog položaja kod Luke. Napad se proširio do podnožja visoravni sjeverno od Zadarówa i prostora jugozapadno od Korosćiatyńa (navodno). Jaki ruski protunapad zaustavio je njemačku 18. pp. Daljnje su borbe odgođene za sutra zbog nedostatka top. streljiva. Sukob sa zo. 6. zb., kojem je 10. ugarska domobranska pp. javila, da se lijevo krilo I. b. njemačke 222. pp. povuklo te da i ona mora uzmaći. Priča nije bila istinita, ali zo. 6. zb. naredilo je povlačenje, tako da je navedena pp. s lijevim krilom upućena u (…) na cestovni usjek sjeverno od uporišta Podwyczólki. Kako bi se popunila nastala praznina iz Zadarówa je na kotu 387 sjeverno od Korosćiatyńa prebačena njemačka XX. lovačka b. Skoro se cijela bojišnica 6. zb. urušila. Protunapad 2 b. njemačke 222. pričuvne pp. središnje su postrojbe dovele na crtu kota 395 – 387, ali što se dogodilo istočno od toga, nije poznato. Oko 19 h usmena zapovijed Vrhovnog vojnog zo. proslijeđena Meyerhoferu: 13. zb. tijekom noći s glavninom snaga odlazi na crtu Kończaki Stare – Toustobahy, a glavnina snaga 6. zb. natrag na uporište Markowa. Skupina Kraewel nalazi se kod Mariampóla (1 b., 3 bt.) i podređena je 13. zb. Zaštitnica na crti Mariampól – usjek Złota Lipa istočno od Jarhorówa. Kraewel je bio u borbi i vjerojatno je morao uzmaknuti. Uporište Wiktorów. Treća armija povukla se iza odsječka Bystrzyca Solotwinska, što znači da se odustalo i od Stanislavova. U 20 h stigao je raspored snaga (odgovara gore navedenom, osim što 13. zb. odlazi samo u Toustobahy). Jaka zaštitnica s cijelim topništvom (sukob Csoban – Meyerhofer: koja ili čija glavnina snaga?). Njemačka 18. i 223. pričuvna pp. te njemačka XX. lovačka b. osiguravaju glavninu snaga 6. zb. Prva njemačka pričuvna d. osigurava odsječak Slobódka Ger - Dubrowady, a nakon toga dolazi uporište njemačke 48. pričuvne d. Prema tome, opet se radi samo o produžetku bojišnice i opet smo mi

žrtve, jer naše je desno krilo potpuno bez snage. Pred nama je 2. k. zb. (2. k. d. zarobila je na cesti Petrylów – Luka motocikliste; zozb. Nizniów). Postrojbe su iscrpljene, a brojno se stanje jako smanjilo (cijeli zb. broji 7000-8000 vojnika). Ako se nešto ne poduzme u vezi Halicza, dogodit će nam se katastrofa u stilu Kraewela. Topništvo: „kao zaštitnica ostaju samo one bt. koje imaju dovoljno streljiva." Do poslijepodneva dolazak 3 njemačke pučko-ustaške b. na crtu Delejów – Lany, koje su prebačene u 2. k. d. kao bočna zaštitnica. Doknadne postrojbe od oko 2500 vojnika stigle su u odsječak Krymidów – Kończaki Stare (bit će u pratnji, a udjelba slijedi prvom prilikom). Poslijepodne dolazak genboj. Schlossera (inženjerijski odjel zo. Južne armije), kako bi s Nisiełowskim razgovarao o postavljanju položaja na crti Troschnice – Zascianka kota 347. Ali u slučaju povlačenja, sve je to bez ikakvog značenja. Tijekom večere stigla je zapovijed o postavljanju crte Delejów – Kończaki Stare – Toustobahy – Zawalów (Złota Lipa): naša sljedeća crta obrane. Meyerhofer: 14. pješačka d. nalazi se u teškom položaju zbog proboja crte bojišnice 9. zb. Tužan dan! Ali bit će i tužnijih. U 23 h raspored je postrojbi bio potpisan. U 1 h utvrđen je ustroj za odlazak. Csoban vjeruje da će sutrašnji dan mirno proći, budući da smo odradili veliki dio posla. Udaljenost u zračnoj liniji iznosi oko 8 km. Možda ćemo mi biti dobro, ali strahujem za 6. zb., gdje postrojbe određene za sigurnosnu službu odlaze tek u 1 h, a očekuje ih daleko putovanje. Tako npr. njemačka 18. pp. mora zaposjesti crtu Wyczolki – Złota Lipa, tj. usjek istočno od Bazanówa. Šuma! Zadaci ostalih postrojbi nisu mi poznati (zapovijedi se preuzimaju telefonom na uporištu Huta Stara). Tridesetšestoj pješačkoj d. udijeljen je manji odsječak – riječni usjek do dubinske crte istočnog dijela Bazanówa.

petak, 11. kolovoza, vruće, suhi putovi, prašina

Dodatak: prilično mirna noć i miran dan. Povlačenje je postrojbi prošlo neometano, ali ostavljene su velike količine streljiva: 650.000 njemačkih puščanih naboja te top. streljivo (M 14, poljske haubice i poljski topovi) kod Jechorówa (istovareno s teretnih vozila). Tijekom noći ipak je veći dio spašen, tj. ponovo utovaren u prazna teretna vozila. Jučerašnji raspored postrojbi propisuje organizaciju povlačenja do 13. kolovoza: nama je za danas dodijeljeno uporište Bolszowce, iako je 1. izbor bio Dryszczów, kamo smo se u 9,40 i uputili automobilom. Tamo smo i ostali do ½ 19 h u lugarskoj kući pokraj župnog dvora. Zaprimljene su i prikriveni nazivi primopredajnih odredišta tijekom prijevoza: Mrtva ptica/*Todter Vogel*, Djetinjstvo/*Kinderzeit*, Majka u grobu/*Mutter im Grabe*. Oko 20,10 dolazak u Bolszowce u prilično održavani dvorac (…). Neprijatelj je ostao pasivan. Konjaništvo nije krenulo u napad (odsječci Zielone i Dolhe), a inače je bilo otjerano topovskom paljbom. Inače pokreti amo-tamo, osobito pred bojišnicom 36. pješačke d. (jake pješačke snage prema istoku). Zrakoplov 6. zb. javlja da je uočio most, što je potvrdila i 11. zrakoplovna sat., koja nam je od danas ponovo podređena (Bolszowce) i nalazi se sjeveroistočno od naselja. Zapovjedništvo Južne armije, koje je planiralo uređenje organizacije povlačenja od 11. kolovoza po danima, naložilo je da u noći s 12. na 13. kolovoza sve postrojbe zaposjednu novu crtu obrane i to vjerojatno iz razloga što njemačka 105. d. tijekom noći nije ostala na položaju istočno od Bystzryce, nego je izbjegavajući za danas očekivani napad, prešla rijeku spašavajući sva oruđa (bez mosta iza nje!). Rusi su danas na sat vremena otvorili topovsku paljbu na napuštene položaje. Stöhr je otpiljen. Poručnik von Puttkammer preuzeo je zo. njemačke 105. d., kojoj je udijeljena i turska domobranska pp., zbog čega je 5. pješačkoj d. (desno krilo skupine Hadfy) udijeljena njemačka XXVII. lovačka b. Njemačku 105. d. trebao bi uskoro preuzeti Kraewel, jer se očekuje dolazak njemačkog zkzb. Povlačenje je uspjelo: pričuva je njemačka 48. pričuvna d., a zb. Hofmann udijeljena je turska 19. d. (odsječak Złota Lipa s obje strane uporišta Rudniki).

subota, 12. kolovoza, toplo, u 17 h kratko nevrijeme

Novi položaji zaštitnica na bojišnicama 15. i 36. pješačke d. zaposjednuti su bez teškoća (2. k. d. ostala je na svojoj crti). Rano ujutro, u magli, napad nekoliko sat. na našu zaštitnicu u dolini kod uporišta Kończaki. Napad je odbijen strojnicama. Prijepodne pokušaj napada i iz pravca odsječka Troscianiec i to na položaj ugarske domobranske husarske p. Sjeverozapadno od uporišta Dolhe radovi na st. rovovima. U 17 h zrakoplov je uočio 1 kbr. u kasu s istoka prema Lazorówki. Poslijepodne u šumama sjeverozapadno od Jarhorówa pokret 3 b. pred bojišnicom 36. pješačke d., koje su se ukopale nakon što ih je zaustavila topovska paljba. Zrakoplov je primijetio pojedinačne b. i sat. te topništvo (paljba i pokret). Cjelokupno pješaštvo nalazi se u šumama istočno od Jarhorówa (napad na 6. zb.? zračni udar!). Pred nama je samo konjaništvo sa st. d., a sjeverozapadno od Jarhorówa možda i sigurnosna skupina. Na bojišnici 2. k. d. ubijen je kozak, kod koga je nađen službeni dopis prema kojem se u odsječku Uscice Zielone nalazi 2. kbr. 9. k. d. (1. br. stigla je danas?). Druga k. d. javlja da se u odsječku Dolhe čuje udaranje čekića i žamor. Njemačka časnička ophodnja i zrakoplovi u odsječku Dolhe ujutro nisu našli most: rastavljen i odnesen? Danas napad 1 d. iz pravca Stanislavova: otjerana je topovskom paljbom zb. Hadfy. Zapovjedništvo 6. zb. htjelo je na Złoti Lipi ostaviti svoje sigurnosne postrojbe (5 b.), ali zo. Južne armije naredilo je da glavnina snaga mora tijekom noći zaposjesti glavni položaj, a iza sebe ostavljaju se tek malobrojne sigurnosne postrojbe. Tako je i 13. zb. na raspolaganju za radove (naš je položaj skoro potpuno okružen žičanim zaprekama). Zapovjedništvo Južne armije preselilo se danas prijepodne u Rohatyn, a u odsječak Bolszowce dolazi njemačka 48. pričuvna d. (pričuva armijskih skupina). Četvrta b. 96. pp. prebačena je u VII. armiju (danas je stigla, popuna postrojbi). Doknadne su postrojbe (više od 3000 vojnika) danas odavde upućene u odsječak Byszów i Horozannu (zb., tj. 15. i 36. pješačka d.: 8500 vojnika + 3000 = 11.500). Jučer je stigla armijska zapovijed gen. pješaštva grofa Bothmera (Ured (…) Južne armije, Zapovjedništvo, Ia broj 3013 od 11. kolovoza): pohvala držanja 13. zb. tijekom ratnih operacija 8., 9. i 10. kolovoza.

nedjelja, 13. kolovoza, vedro, ali hladnije jutro, nakon toga toplo

U 7,45 odlazak automobilom. Od uporišta Miądzyhorce nastavak vožnje kolima na uzvisinu Magsa, kota 360. Konji u pripravi 2. k. d. Povratak u 10 h. Prijavak genpor. von Oppeln-Bronikowskog i glavnostožernog časnika sk. Pfannenstiela. Uspostavljanje distance u odnosu na neprijatelja prošlo je prilično glatko: 36. pješačka d. sukobila se s neprijateljem na istočnom krilu, kada se desno krilo njemačke 18. pp. našlo u opasnosti, ali uz podršku samo 2 sat. nadzor na bojišnici ponovo je uspostavljen; sk. Proházka navodno je krenuo u protunapad protiv 12 b., a onda i na glavni položaj. U dolini Kończaki – Horozanna te kod i zapadno od uporišta Thościanice neprijatelj je ipak krenuo naprijed. Poslije je rusko konjaništvo napalo lijevo krilo 36. pješačke d. (78. pp.). Svi su napadi odbijeni i postavljena već 2 reda žičanih zapreka. Navodno se na bojišnici nalazi oko 200 lešina konja. Tridesetdeveta ugarska domobranska pješačka br. javila je da je bojišnica 36. pješačke d. probijena (konjaništvo) i da je d. opkoljena. Razjašnjeno! Nijedan se ruski konjanik nije probio kroz 78. pp., ali iza navedene pp. nalazilo se uporište 1 ko. 10. ugarske domobranske pp., čiji su se konji oslobodili i na koje su onda ugarski domobrani otvorili paljbu. Zarobljenici: napad 1 p. pogranične straže Khotyn, tj. konjaništvo 22. zb. Nakon proboja trebala ju je slijediti 6. donska d. Bojnik Nordon donio mi je sablju i koplje. Uglavnom mir na bojišnici. Zrakoplov je uočio 1 kbr. u pokretu prema Zadarówu. Prilikom ulaska u Mariampól na nju je otvorila paljbu 2. k. d. Pogođena su 2 biciklista i 1 motociklist te su vozila i torba sa spisima doneseni ovamo. Poslijepodne su primijećene guste pješačke postrojbe (15. pješačka d. javljala se sat vremena, a 36. pješačka 2 sata) tijekom prijelaza zapadno od doline kod Jeziórke. Zaključak: 22. zb. upućen je na sjever: finska 3. d. na zapad, a finska 1. d. istočno od Złote Lipe. Danas je finska 3. d. stigla nizine Suchodá i onda krenula dalje prema zapadu (najveći uspjesi na našoj bojišnici).

Konjanički zb. (2. br. u odsječku Uscie Zielone) okuplja se još dalje na zapadu sve do Dnjestra. Time dobivamo potrebno vrijeme za utvrđivanje položaja, čija dubina već sada odgovara visini 2 ljudi i koji su već sada ograđeni s 2 reda žičanih zapreka. Preustroj njemačkih postrojbi: od njemačke 48. pričuvne d., čiji je zk. genpor. von Oppeln-Bronikowski u Bolszowce stigao već danas ujutro, a liječnik navečer, ustrojena je pričuva armijske skupine na crti Bolszowce – salaš Herbutów – Bonszów; raspuštena je skupina pred bojišnicom 6. zb., a Nijemci su preuzeli odsječak 78. ugarske domobranske pješačke br., u koju Vrhovno vojno zo. nema povjerenja. Prva bojna 59. pp. sutra napušta bojišnicu 36. pješačke d. Kod nas ostaje II. b. 346. ugarske domobranske pp. i 3 pučko-ustaške b.: Hennel, Gunzenhausen i Hammerschmidt; 11. pp. pričuva je armije u Dryszecówu. Trećoj je armiji udijeljen zb. Gerock (2 d.), a raspušten je zb. Hadfy te su ustrojene 2 pruske skupine u jačini zb. Skupina Kraewel danas nije napadnuta, osim što je manji pješački odred sa strojnicama stigao preko uporišta Bystrzyca i zaposjeo nove položaje na visoravnima oko 2 km od rijeke, gdje ostaju istureni položaji. Preustroj topništva: s obzirom na povratak skupine Banesch iz odsječka 6. zb. i bt. iz odsječka skupine Kraewel, vratit ćemo njemačke bt. K nama dolaze 1 teški minobacač od 20 cm (odsječak sjeverno od Horozanne i na raspolaganju puk. Landaueru) te 1 teška minobacačka bt. (položaj sjeverno od uporišta Byszów) te 4 oruđa kalibra od 10 cm (odsječak visoravni Magsa). Temeljem pojačanja III. armije i uređenja položaja na našoj bojišnici, nadajmo se da će se ovi položaji duže održati. Najjače napade očekujem na bojišnici 13. zb. Pridružio nam se i oklopljeni vod koji je podređen 2. k. d. Navečer je Apponyi javio da su njemačke pučko-ustaške b. u jadnom stanju. Naredio sam da k. st. d. bude prebačena iz 36. pješačke u 2. k. d. Nadvojvoda Karlo u vojnom biltenu: gen. konjaništva.

ponedjeljak, 14. kolovoza, jutarnja magla, poslije vedro

U 3 h napad pješaštva bez podrške topništva na lijevo krilo 302. ugarske domobranske pp. između uporišta Kończaki i Krimydów, koji je tijekom prijepodneva ponovljen još 3 puta (svi su pokušaji odbijeni). Izjave zarobljenika: radi se o ruskoj 161. i 162. pp. 41. d., koje su tijekom pokreta u roku od 2 noći stigle s bojišnice njemačke 1. pričuvne d. preko uporišta Monasterzyska i Bazanów te su jučer poslijepodne primijećene u nizini kod Jeziórke. Dalje na zapadu beznačajne neprijateljske postrojbe, osim prema Przewozyju: tijekom noći ukopavanje ne osobito jakih neprijateljskih postrojbi (mislim da su stigle s juga). Druga k. d. povukla je tijekom noći sigurnosne postrojbe sa starog mostobrana: ostavila je samo poljske straže. Neprijatelj polako napreduje pred bojišnicom 6. zb. Zapovijed: vraćanje II. b. 346. ugarske domobranske pp. skupini Kraewel, a I. bojna njemačke 59. pp. (u 14 h) s kolima odreda odlazi iz Horozanne u Delejów. Konjanička st. d. napušta odsječak 36. pješačke d. (ujutro je zadržana zbog napada) i odlazi na bojišnicu 2. k. d. (u 8 h). Na bojišnici 9. pješačke d. dogodila se tijekom noći nekakva neugodnost, ali još uvijek ne znamo što točno. Zapovijed o izgradnji novog položaja na Gniloj Lipi. Tijekom noći i prijepodne ruski zrakoplovi. Nakon 11 h 5. napad na crtu između uporišta Kończaki i Krymidów: u širini od 1500-2000 stopa u 5 bojnih redova, ali odbijen je bez problema. Zarobljeno je 167 ruske 161. i 162. pp. Pred lijevim krilom 36. pješačke d. ukopavanje na udaljenosti od oko 200 stopa i stajanje. Pred bojišnicom 2. k. d. živahni pokreti. Zapovjedništvo 2. zb. nalazi se u Kowalówki (sjeverno od Monasterzyske); zo. 22. zb. je u Korosćiatyńu; zo. 2. k. zb. u odsječku Uscie Zielone; zo. 6. donske kozd. u Troscianiecu; zo. 9. k. d. u Mariampólu. Csoban je poslijepodne bio kod Apponyija. Osjećaj sigurnosti zo. 2. k. d. zbog dolaska st. d. i I. b. njemačke 59. pp., koja je preuzela Magsu. Nadvojvoda Leopold Salvator obišao je jučer Kraewela koji odlazi u Bludniki (Rozina). Gerock je prebačen u Wojnilów, a priča se i o ustrojavanju drugog pruskog zb. (umjesto Hadfyja ili prema glasinama Scheuchenstuela i Sündermanna). S Gerockom dolaza 2 njemačke d. i 1 pučko-ustaške br. te pojedinačne pp., koje bi njemačku 105. i 119. d. trebale popuniti do razine 4 pp. Gerock je zk. pričuve zb. Tijekom borbi od lipnja do kolovoza zarobio je vojnike

21 različite pp. Šesti je zb. zatražio povratak 1. ko. 15. husarske p. (ranije je bila kod Bolle). Odluka: d. će po 1 ko. predati 2. k. d.

utorak, 15. kolovoza, ujutro vedro, nakon toga oblaci, u 11 h nevrijeme s kišom, a od podneva oblačno, poslijepodne povremeno kratkotrajna kiša, navečer ponovo nevrijeme

Do jutra novi napadi neprijatelja: njih 11, ali svi su odbijeni. Prva pp. 41. br. pokušala je jučer u 17 h ponovo proboj između uporišta Kończaki i Krymidów (i nakon toga još 2 puta, iako s manje snage). Slični pokušaji dogodili su se i dalje na zapadu na bojišnici 65. pp. te tijekom noći i na istoku, tj. na desnom krilu 36. pješačke d (vjerojatno finska 3. d.). Do danas u podne 253 zarobljenika: br. je nakon napornih pokreta bila iscrpljena i izgladnjela, a morala je napasti već tijekom noći na 14. kolovoza. Ogromni gubici (pogibija 1 zkb. i 2 zkzb. i ranjavanje 1 zkzb.) osobito pričuvnih postrojbi (topovska paljba, Krymidów). Tamo je navodno i 59. donska kozp. pretrpjela velike gubitke. Njihova se zadaća sastojala u proboju naših položaja, kako bi se 6. k. d. oslobodio put u zaleđu. Nakon ovih napada mir i slaba topovska paljba. Odlazak 75. ugarske domobranske pješačke br. Ujutro dolazak Thana. Od 13,30 do 13,50 posjet nadvojvode Karla u pratnji ppuk. Broingera. Stigli su iz odsječka skupine Kraewel (Bludniki) i nastavili vožnju do Gerocka, koji ih je mogao predstaviti zozb., ali ne i postrojbama. Nadvojvoda Karlo se zahvalio u zozb. Razgovarali smo o posljednjem pothvatu. Osim toga, naložio je da se postrojbama objavi im je osobno došao odati priznanje. Sedamdesetpeta ugarska domobranska pješačka br. odlazi još tijekom dana: željeznicom iz Halicza u Potutory. Također i konjaništvo (½ ko. 2. husarske p.). Popuna: 1 njemačka b. (grof Pfeil, I. b. njemačke 222. pp.), ali poslije je utvrđeno da je brojno stanje I. b. njemačke 222. pp. preslabo, zbog čega se očekuje dolazak još 1 b. njemačke 222. pp. U tijeku je preustroj topništva (vraćanje postrojbi iz skupine Kraewel). Kraewelu su udijeljene druge pp., kako bi njemačka 105. i 119. d. raspolagale s 4 pp. I to je sve što će dobiti i što mu Gerock donosi. Na našim obrambenim položajima marljivo se radi. Uređuje se 2. crta bojišnice te odsječci, tako da ćemo uskoro biti dovoljno jaki. Ipak opća nam situacija govori dam smo prilično slabi (uključujući i Nijemce i k. d.: 17.000 vojnika, a 1700 ugarskih domobrana odlazi, dok doknada iznosi najviše 800 vojnika). Ali, ne očekuje se jaki neprijateljski napad. Nova okupljanja pravovremeno će se otkriti. Odbijeni napadi natjerat će neprijatelja na sustavni napad. Pukovnik Alfred Waldstätten načelnik je GS. III. armije (Konopicky je bolestan), a puk. Balassa GS. 6. zb.(Pohl neće doći). Broinger: nadvojvoda Karlo smatra da Rumunjska nije opasna, iako rumunjska armija napreduje prema austrougarskoj bojišnici. Poslijepodne slabiji napad na desno krilo 36. pješačke d., koji je odmah odbijen. Na lijevo krilo navedene d. otvorena je srednja i teška topovska paljba, a na zapadne položaje samo laka. Zarobljenici (uključujući i jučerašnje): 253 vojnika 161. i 162. pp. te 2 finske 9. pp. Navečer napad na bojišnicu 39. pješačke d., navodno i proboj, ali uskoro je opet uspostavljen nadzor (nepoznate pojedinosti). Naravno, 2 ili 3 manja napada: izjednačeno. Broj zarobljenika: mislim 250. Na temelju dojava o brojnom stanju od 26. srpnja i 15. kolovoza gubici austrougarskih postrojbi 13. zb. iznosili su preko 10.000 vojnika, tj. oko 60 %. Dana 15. kolovoza opskrbno stanje zb.: 66.758 vojnika i 31.857 konja s 13.890 komada oružja (zajedno s Nijemcima), tj. 67:17, odnosno 4 vojnika na 1 oružje (ove se brojke mogu djelomično objasniti velikim gubicima tijekom borbi, dok administrativni sustav i konjaništvo (ostaci sa po 2 konja) te topništvo (u k. d. veliki je broj ljudi zadužen za konje) nisu iskazivali gubitke).

srijeda, 16. kolovoza, nevrijeme tijekom noći, prijepodne oblačno i sparno, poslijepodne razvedravanje

Od 22 do 2 h višestruki ruski napadi na 36. pješačku d., ali svi su odbijeni. O tada mir na bojišnici finske 3. d.; slaba topovska paljba. Raspored postrojbi: do polovice crte Tumirz – Krymidów 9. k. d. (stožer Mariampól), 6. donska kozd. (Troscianiec), 2. k. zb. Uscie Zielone.

Čini se da je ovdje i 3. orenburška kozd., budući da se u ruskom vojnom biltenu spominje napad od 10. kolovoza (izjave zarobljenika: 16. orenburška p.). Prema istoku nastavljaju se 1. br. 41. d. (stožer Jeziórka, gen. (…)) do telefonske žice kod Kończakija (potok Horożanka) i finska 3. st. d. (genpor. (...)). Položaj finske 1. st. d. proteže se do Toustobahyja. Ove postrojbe čine 2. armijski zb., a zk. je gen. barun von den Brinken. Zrakoplovi su uočili dugačke povorke pješačkih povorki prema Nizniówu i dalje preko salaša Na Straznicny. Slične dojava i s bojišnice: naznake povlačenja prema jugu? Kod Kirlibabe pojavila se 43. d., koja se ranije nalazila na našoj bojišnici kod Weleśniówa. Možda se radi o pokretu cijelog 2. zb., zbog čega je nedavno otišla i 26. d. Danas je skupina Kraewel bila pošteđena paljbe teškog topništva. Gerock je stigao u Bludniki, a s njime i 103. pričuvna d. Skupini Kraewel dodijeljene su IV. i XIV. lovačka b., njemačka domobranska pp. (mislim da se radi o 54.). U 17 h vožnja s Csobanom do salaša Stawioko (automobil i kola), gdje se smjestilo zo. 15. pješačke d. Pješice kroz šumu do njezinog ruba zapadno od Byszowa radi obilaska uporišta i njegovog zaleđa. Susret s genboj. Teisingerom. Izvrstan vidik na desno i lijevo krilo15. pješačke d.

četvrtak, 17. kolovoza, vedro, toplo

Mir na bojišnici od odbijanja neprijateljskih juriša. Zaključak na temelju jučerašnjeg obilaska: naši istureni položaji uglavnom su u prihvatljivom stanju, ali nalaze se na otvorenom, tako da bi naši protunapadi mogli biti zahvaćeni neprijateljskom topovskom paljbom. O tome već dugo razmišljam: promjena taktike, koje je već isprobana na Koropiecu, gdje je šuma određivala pokret naših pričuvnih postrojbi. Jučer samo uočio da su u zaleđu 15. pješačke d. nalaze i šuma i strmina, što je dobro. Nasuprot Krymidówan, bojišnica ima oblik tzv. kliješta, koju topništvo može lako bočno zaštititi. Samo je položaj 36. pješačke d. baš potpuno na otvorenom, što me dovelo na ideju da se tamo (neprimijećeno od neprijatelja: zaklon padine), utvrde položaji i uporišta, koje neprijatelj tijekom udara naše topovske paljbe ne bi uspio zaobići i gdje ne bio mogao prebaciti težište obrane. Možda bi i 1. crtu bojišnice trebalo zaposjesti slabim snagama (promatrači).Ali, ako dođe do proboja, ionako neće biti protunapada. Danas dogovor: Csoban i Niesiełowsk; Niesiełowskog sam posalo u izviđanje: mogućnost i način provođenje gore opisane ideje. Jučer i danas Kraewel je iz svog odsječka na željezničku postaju Bolszowce poslao 4000 evakuiranih stanovnik, upravo onda kada smo mi našu evakuaciju odgodili. Velika zbrka i gomila ljudi, za koju se sada moramo brinuti. Pitanje evakuacije predstavlja veliki problem, još od Nizniówa! Svrha? Uspjeh? Čak i stoka, mladunčad. Veliki gubici zbog žetve. Jadni ljudi. U 17 h vožnja do 2. k. d. Razgovor s Abeleom: zahvala na djelovanju; pričuvu ne uzima u obzir, ali smatra da je potrebna za oporavak momčadi i obuku ko.; njemački časnici njemačke 48. pričuvne d. preuzet će pučki ustanak; Ankerova smjena (malodušnost i laž na temelju Apponyijeve dojave načelniku GS. zb.). Bothmer je odlikovan (…) Leopoldovim ordenom na ratnoj vrpci, Hemmer, redom željezne krune 2. razreda na ratnoj vrpci. I tako počinje kiša ordenja. Zrakoplovi su otkrili da je tabor 2. br. 41. d. kod uporišta Pethykowce prazan i postrojbe u pokretu prema jugu, zbog čega se pretpostavlja da je ova br. trebala smijeniti 1. br. 41. d. Ili se možda radi o „produžetku“ bojišnice? Gerock (njemački 34. pričuvni zb.) je Matsvánszkom javio da se raspored postrojbi opet mijenja: ustrojava se njemačka 199. d., čijih je prvih 5 b. ovdje. U njezin će sastav biti prebačena i 1 bavarska pp. te 1 poljska topp. Osim toga, ustrojava se i 1 njemačka d. iz 3 pučko-ustaške pp. od po 3 b (tek su na obuci). Danas tijekom noći dolazak II. b. 222. pp. u Meduchu (sjedište navedene pp.), a zamijenit će ju III. b. njemačke 5. pp. u Horożanki (pričuva zb.). U ½ 21 h mirozov u dvorcu: 2 glazbena djela. Povod: sutrašnji kraljev rođendan. Dan je na cijeloj bojišnici, uključujući i skupinu Kraewel i 6. zb., bio vrlo miran. Rodichevo pismo: Kanik je carski kraljevski oružnički nadzornik, Kaltenborn načelnik glavnog stana, a Kundmann je prebačen u Opći ured, dok je Lustig na jugozapadnoj bojišnici. Weber ((…) podmaršal) piše

iz Gasteina: pokret velikog broja postrojbi iz Tirola u Korušku. Negdje na lijevom krilu armije Bothmer nalazi se i turski 15. zb. (granice vo.).

18. kolovoza, petak, vruće

Mirna noć. U 9 h misa, Te Deum, u ovdašnjem samostanu: genpor. von Oppeln sa stožerom. U 11 h svečana povorka njemačke 221. pp., boj. Krammer (3 b., 1 strojnički odjel) i njemačke 223. pp., puk. von Wedl (2 b., strojnički odjel), na sjeveru (…) 225. pp. na cesti Bolszówce – Bouszow, zk. genboj. Schoenbeck. Govor genpor. von Oppelna. Radovi na bojišnici (u podnožju, budući da se začudo odustalo od otvorenog prostora). Smotra. Izvanredno držanje postrojbi. Izvrstan izbor. Trajanje oko 25 minuta. Objed kod nas u ½ 13 h: Oppeln, Schoenbeck, Wedl, Krammer, von Rochlitz (boj., zk. topništva), sk. Pfannestiel, glavnostožerni časnik. U 17 h posjetio me Fabiny (jučer je stigao). Doknadna br.: ppuk. Kohout (preuzeo je 52. pp., budući da je ostala bez stožernih časnika) i boj. Beringer (78. pp.). Pet ugarskih domobranskih bt. trebalo je sutra biti prebačeno u sastav 39. ugarske domobranske pješačke d., ali nakon večerašnje vijesti o sutrašnjem mogućem napadu na III. armiju, pothvat je odgođen. Njemačka 48. pričuvna d. pripravna je za pokret sutra ujutro. Stroga zapovijed o evakuaciji (nadvojvoda Karl). Vrlo humana. Žene i djeca bit će smješteni u natkrivene prostorije, a budući da se ovdje nalazi evakuirano stanovništvo iz Kraewelovog odsječka, Nijemci su u taboru.

subota, 19. kolovoza, toplo, uglavnom oblačno

Posvuda mir, napada nije bilo. Njemačka 223. pp. otišla je u Halicz, zbog čega je njemačka 224. pp. izvučena s bojišnice 6. zb. i smijenjena od strane njemačke 18. pp. S bojišnice 6. zb. postepeno se izvlače ugarski domobrani. Pred našom bojišnicom 1. br. 41. d. smijenjena je od strane 2. br. iste d. Zarobljenici: vojnici ruske 163. i 164. pp. Čini se da se br. proširila do odsječka Tunirzz. Dolazak 3 b. carske narodne vojske, vjerojatno na bojišnicu dalje na zapadu: smjena 9. k. d. Konjaništvo je napustilo Tunirzz i krenulo nadesno. Zrakoplovi su prijepodne na cesti kod Buczacza, 1 km istočno od Jezierne, uočili 2 dvostruke povorke u dužini od 3 km: pokret prema zapadu: doknada? Pred našom su bojišnicom zrakoplovi izbrojili 25 bt., što znači da broj njihovih oruđa našem barem odgovara našem. Ujutro dolazak puk. Landauera. Matsvánszky: Horváth je bolestan, 14. pješačka d.: Schilhawsky. Vécsey: 5. kbr. 6. k. d.; Hohenlohe 5. husarska p., 5, Hordt 4. zb. Dolazak novinara Szomorija i Nowaka.

nedjelja, 20. kolovoza, oblačno jutro, nakon toga vedro i vruće, u podne slaba kiša, navečer nevrijeme i kiša

U 9 h misa u samostanu (sveti Stjepan). Tijekom noći uzaludan juriš 2 ruske sat. na bojišnicu 302. ugarske domobranske pp. Šesdesetpeta pp. poslala je 2 sat. na prostor pred bojišnicom, ali sve prazno (i naselje Tunirzz). Neprijatelj se nalazio tek istočno kod visoravni. Umjesto njemačke 18. pp., koju je smijenila njemačka 224. pp., dolazi 308. ugarska domobranska pp. iz zb. Hofmann. Pedesettreća pješačka d. dolazi kao pričuva u Dryszczów, dok bi i 54. pješačka d. (isti zb.) trebala biti izvučena s bojišnice, a umjesto nje položaj bi preuzeo cijeli turski 15. zb. (d. se sastoje od 3 pp. sa po 3 b.). Meyerhofer: u sastav III. armije dolazi tek ustrojena bavarska 10. pješačka d. Prijepodne dolazak puk. Ballase, ranijeg načelnika GS. 39. ugarske domobranske pješačke d., a sada načelnika GS. 6. zb. Dáni i Balász: odlaze na 4 tjedna odmora, crijevna bolest. Povjerenstvo za novačenje: dolazak puk. Hergeta (objed). Sukob Hemmer – Krammer – Králiček (Rettleovo pismo Csobanu). Navečer posjet: ppuk. inženjerijskog stožera (Chadorow) Giesl: kod nadvojvode Karla zatekao je Egon Zeidlera, (…) Opaticha i Horvátha: naša 4 glavnostožerna časnika. Waldstätten se više ne smije vratiti. Seeckt je ponovo zaribao stvar: položaj Nadwórna – Solotwina – Bystrzyce, ali Waldstätten je sve riješio. Turska 50. d. tek će sutra smijeniti 54. pješačku d. u sastavu zb. Hofmann, zbog

čega je odgođena i smjena njemačke 224. pp. od strane njemačke 18. pp. te prebacivanje 308. ugarske domobranske pp. u Dryszczów u svojstvu armijske pričuve. Pukovnik Herget: 27. domobranska pp. odlazi na jugozapad, 1 bavarska pp. je u dolasku. Naša doknadna (600 vojnika, okolica Stryja) krenut će tek 24. kolovoza, budući da je željeznički promet prekinut. Dvije njemačke pučko-ustaške b. s naše bojišnice odlaze u pozadinu na obuku, zbog čega doknadna b. 5. domobranske pp. odlazi na bojišnicu 2. k. d. Vojni bjegunci ruske 165. pp.: krimski Tatar i (...) (tatarski Židov): španjolski Židovi koji su prije 800 godina (?) iz Konstantinopola prešli na tatarsko područje.

ponedjeljak, 21. kolovoza, prijepodne kiša, nakon toga razvedravanje, ali hladno

Mirna noć i miran dan. Odlazak njemačkih pučko-ustaških b. i prijelaz doknadne b. 5. domobranske pp. u sastav 2. k. d. Velike izmjene u ustroju topništva (nakon višestrukih promjena): sve njemačke bt. i one 39. ugarske domobranske pješačke d. odlaze, ali zato ostaju danas tijekom noći 2 otišle bt. te 2 bt. (koje su trebale danas otići) 38. ugarske domobranske pješačke d. Zboru su udijeljene i 2 poljske haubičke bt. 36. poljske haubičke p. (promjena naoružanja), koje su ujutro bile u sastavu skupine Kraewel. Sva naknadna oprema bit će prebačena zb. Razlika: minus 14 oruđa. Čini se da topništvo odlazi Hindenburgu. Planira se nešto veliko? Glavnostožerni ppuk. Rettl, časnik za vezu u zo. Južne armije: nadvojvoda Karlo jučer je posjetio Bothmera i pohvalio učinak 13. zb. Kod 9. zb. Králiček je zamoljen za ostanak (Hemmer je bez njegovog znanja zatražio smjenu načelnika GS. Krammera od Vrhovnog vojnog zo. u Teschenu, na što je i Králiček zatražio da se i njega makne). Dana 24. kolovoza nadvojvoda Karlo obići će postrojbe 13. zb.

utorak, 22. kolovoza, ujutro magla, nakon toga kiša, razvedravanje oko 8 h, između 14 i 15 h nevrijeme s kišom, a onda vedro

Mirno na bojišnici. Rusi postavljaju žičane zapreke pred svojim položajima. Njemačka 48. pričuvna d. smijenit će tijekom noći s 23. na 24. kolovoza njemačku 105. pričuvnu d., koja odlazi u Halicz i na sjever (pričuva armijske skupine). Vraćaju se i 2 bt. 39. ugarske domobranske pješačke d., iako su navodno već bile udaljene 80 km! Ponovo izmjene u prebacivanju top. postrojbi. Privremeno ćemo dobiti novu opremu; 2. k. top. sklop već je preuzeo svojih 12 oruđa. Ali poljski haubički top. sklop 36. poljske haubičke p. koji je u Dolini bio na promjeni naoružanja, dolazi tek 28. kolovoza. Matsvánszky je izabran za mog osobnog pob. Stigao je navečer (bio je kod Gerocka: časnici za vezu imenovat će se prema potrebi). Razmatra se sudjelovanje već okupljene njemačke 199. i bavarske 10. pričuvne d. u protunapadu na desnom i lijevom krilu III. armije.

srijeda, 23. kolovoza, jutro oblačno, a onda sunčano, ipak u 11 h kratkotrajna kiša i nakon nje sunce, ali svježe

Opet potpuno mirna noć. Prijepodne dolazak puk. Landauera radi dogovora o napadu zrakoplova (zapovijed Južne armije), o čemu nemam neko osobito mišljenje, budući da učinak (uništavanje neprijateljskog oruđa) nikako nije usklađen s količinom ispaljenog streljiva. Landauer je otišao i do Gerocka zbog smjene top. postrojbi njemačke 48. pričuvne d. Objed: boj. (inženjerijski stožer) Hess (zo. 6. zb., razgovor o održavanju ceste prema Dryszczówu, tj. glavne prometnice 6. i 13. zb., koja je u vrlo lošem stanju), i ksk. barun Skerlecz, časnik za vezu 6. zb. Iz 17 h posjetio sam gen. konjaništva von Gerocka s pob. boj. von Schultzeom. Od danas do 28. kolovoza provest će se postepena smjena njemačke 185. d. od strane njemačke 48. pričuvne d. Navečer sukob s njemačkom 105. pričuvnom d. koja je iz Sienokoweca izbacila naše vo. Pismo boj. Rodicha: Vorner je postao austrougarski ministar željeznica! Gospođa Matsvánszky saznala je od natpor. (…): 14. pješačka d. izgubila je 80 % momčadi i preko 100 časnika: boj. Fritsch i Živković zarobljeni su. Zapovjedništvo 14. pješačke d. nalazi

se (…) (kod Poltówa). Gubici: 350.000 zarobljenika (broj je vjerojatno i veći). Gubici u oruđu: 450, ali uopće se ne poriču.

četvrtak, 24. kolovoza, do 10 h magla i oblaci, nakon toga razvedravanje

Tristo i druga ugarska domobranska pješačka d. (1 vod) otjerala je tijekom noći 1 rusku sat. koja je napala nakon top. pripreme terena. Jedan je drugi vod zatrpao ruske rovove. Napad 3 ruske sat. odbijen je na žičanim zaprekama (pješačka, strojnička i topovska paljba). Dvojica su Rusa (161. pp.) zarobljena. U ¼ 10 h vožnja do uporišta Siemikowce. Kod željezničkog prijelaza nadvojvoda Karlo u obilasku oklopljenog vlaka. U njegovoj je pratnji bio i puk. Egon von Zeidler (Waldstättenova zamjena dok je ovaj na odmoru). Od 10 do 11 h obilazak 1. br. 2. st. d. (ppuk. von László) i podjela odlikovanja 2. k. d. Od 11,15 do 14 h obilazak položaja kod šume 2 km sjeveroistočno od Meduche: 5 sat. 60.,1 sat. 65. pp., 1 sat. 302. ugarske domobranske pp., opkoparska sat. (sk. (…)) i dio 15. husarske i 10. ugarske domobranske husarske p. (konjaništvo 15. i 36. pješačke d.); odlikovanja (po 10 vojnika svake postrojbe obje pješačke d.). Miran dan. Večera: genpor. von Oppeln-Bronikowski s 2 stožernih časnika. Tamburaši. Oproštajni objed: zo. njemačke 48. pričuvne d. sutra odlazi u Wiktorów. Csoban je u krevetu, prehlađen.

petak, 25. kolovoza, vedro jutro i topao dan

Mirna noć. Od 8,45 do 9,12 u pratnji Matsvánszkog jutarnje jahanje preko Bonszówa. Lakatos je gotov. Ravnatelj robnog prometa donio je dopisnicu kućevlasnice Félicie von Krzeczunowicz, rođene von Tustauowska. Dolaskom njemačke 48. pričuvne d. s bojišnice će se izvući 5. i 6. k. d. Navedenoj će pričuvnoj d. biti udijeljene 3 njemačke pučko-ustaške pp. sa po 3 b., koje Oppeln (…) smatra izvrsnim. Jedna sat. 5. domobranske pp. vratila se prije 3 dana nakon završenog sudskog postupka. Ishod nije bio isti kao ranije (v. 3. kolovoza). Jučer je proveden preustroj pričuve zb.: 1. b. 66. pp. nalazi se u nizini Zalosće, ½ b. kod 2. k. d., 5 sat. 60. pp. kod Byszówa (tamo ujutro i 66. pp.) te III. b. njemačke 4. pp. u Horożanki: oko 2900 vojnika (nešto malo više od petine zb.). Dvojica zarobljenika ruske 161. pp.: 1 b. navedene pp. postavljena je između 163. i 164. pp. Sto i šezdeset i četvrta pp. nalazi se istočno od uporišta Kończáki, a slijedi ju finska 1. d., što znači da je finska 3 d. povučena s bojišnice. Druga br. 41. d. izgubila je 14. i 15. kolovoza oko 3500 vojnika. Jedna b. 161. pp. dobila je samo 1 doknadnu sat., tako da b. sada raspolaže s 400-600 vojnika. U Troscianiecu smještena je 40. donska d. i još 1 donska p. Tamo je prekjučer prošla i povorka s 30 teških topovskih oruđa na putu prema zapadu. Zrakoplovi: jučer izrazito gust promet vo., još nikada nije bio takav. Danas 7 ko. u pokretu kroz Luku prema jugu. Mostovi: Mariampól, Dolhe, Bukowna (1 završen, 1 u gradnji), Nizniów. Konjaništvo Južne armije (princ Georg Bavarski): 26. k. d. nije kod Kirlibabe, samo 43. k. d. Zabluda. Pouzdano (izvor radio, pročitano): zo. 2. k. zb. i 9. k. d. zamijenit će uporišta. Svakako opsežni preustroj neprijateljskih postrojbi. Pred našim se desnim krilom (2. k. d.) navodno nalazi 6. donska kozd. Zapovjedništvo Južne armije pretpostavlja da je tu i finska 3. d., ali do sada nikakvih naznaka. Njemački zrakoplovni časnik Focken objedovao je danas s nama. Njegov zrakoplov smješten je istočno od uporišta Slobodka Bolozowiecka (u sastavu njemačke 48. pričuvne d., a sada nakon smjene pod zo. njemačke 105. pričuvne d.). Poslijepodne je planirao otići do Gerocka, ali ovaj je bio negdje vani. U 17 h dolazak genb. Stöhra i 21. pp. U 17 ½ h vožnja do Fabinyja u Skomorochy, gdje sam zatekao i Bellassu i ppuk. Landauera. Csoban je ozdravio i u 17 h odvezao se do 2. k. d. na kotu 355 Magsa, kako bi provjerio (moja zapovijed), može li se (…) kota 339 zaposjesti u okomitoj crti (zahtjev 65. pp., čiji položaj navedena kota nadvisuje i s koje dolaze napadi). Odluka: da; glavni položaj će se pomaknuti na crtu koju sada drži poljska straža. Oklopljeni vod prebačen je u III. armiju, ali čini se da se radi o pogrešci. Pučko-ustaška b. Hammelburg odre-

đena je za odlazak na obuku, zbog čega će 13. zb. biti udijeljena 1 b. 308. ugarske domobranske pp. (pričuva armije u Dryszckówu).

subota, 26. kolovoza, oblačno i sparno od jutra, od 10 h sunčano i vruće

Mirna noć. Na lijevom krilu 6. zb. 1 zarobljenik ruske 101. pp., a na desnom 1 zarobljenik ruske 164. pp., što znači da je 26. d. na bojišnici, a finska 3. st. d. je otišla, dok se položaj 41. d. produžio do Tumirzza i preko Sadkija. Oklopljeni je vod vraćen. Genboj. Stöhr otišao je u podne u Halicz (otkazao je dolazak na objed); genpor. Kraewel stigao je u ½ 14 h. Pučko-ustaška b. Hammelburg trebala bi sutra u podne krenuti prema Haliczu, a 1 b. 308. ugarske domobranske pp. danas poslijepodne stiže u Siemikowce kao pričuva 2. k. d., tj. pričuva zb. s doknadnom b. 5. domobranske pp. i 1 sat. 60. pp. na desnom krilu (2 pučko-ustaške sat. (…) 28. pučko-ustaške p. otišle su prije nekoliko dana). Trinaesti zb. dobit će nekoliko doknadnih sat., koje su bile namijenjene zb. Hofmann (nadam se po pp. 200 vojnika: ukupno oko 1200 vojnika). Ppuk. Rettl, časnik za vezu zo. Južne armije, imenovan je načelnikom GS. 29. k. d., a njegovu dosadašnju dužnost preuzima ppuk. von Dragoni. Bojnik barun Bolfras načelnik je GS. 3. k. d., a glavnostožerni sk. Hohenegger udijeljen je zo. 13. zb. (do lipnja bio je glavnostožerni časnik 29. pješačke br.). U ½ 17 h posjet genpor. von Kraewela i vožnja u pratnji Csobana i Matsvánszkog u Bludniki: von Gerock, načelnik GS. boj. von Klewitz i pob. boj. von Schultze. Tijekom povratka obilazak pričuvne bolnice u Haliczu (liječnik dr. Sertić). Ranjeni sk.Tieze (časnik zadužen za reflektore i rasvjetu u zozb.): metak mu je prošao kroz oba obraza, ali oči i čeljust ostali su neozlijeđeni. Razgovor i s ruskim por. koji je ranjen u lijevo rame. Objed: ppuk. Lübeke, zk. njemačke 21. pp. U 19 h Meyerhofer mi je čestitao na željeznom križu 1. razreda. Njegova preuzvišenost grof Bothmer dolazi sutra na svečanost dodjele odlikovanja (Csobanu i meni). Objedovat će s nama (Kraewel i Fabiny). Navečer brzojav: vrhovni zk. Vrhovnog vojnog zo., nadvojvoda Friedrich, zatražio je 29. kolovoza prilikom prolaska željezničkom postajom Bursztyn susret sa zk. 13. zb. Smjernice slijede. Prvi put turska topovska paljba na bojišnici 2. k. d., a kod 65. pp. borbe za šume pred bojišicom. Navečer dolazak 1 b. 308. ugarske domobranske pp. na bojišnicu 2. k. d. Bojnik Kégl (44. pp.) udijeljen je 66. pp.

nedjelja, 27. kolovoza, tmurno jutro, ali ubrzo razvedravanje, vruće, navečer nevrijeme s kišom

Godišnjica proboja na Złoti Lipi s 14. pješačkom d. Tijekom noći i prijepodneva pokreti na bojišnici. Zarobljenici 2. (...) d.: tijekom noći na 25. kolovoz smjena finske 3. d. (nova je d. (…) stigla južno od Dnjestra, stožer Jastrzebiec). I zo. 23. zb. nalazi se na uporištu Uscie Zielone. Čini se da je došlo do povlačenja (...) istočno od uporišta Kończaki (1. (...)) do Tumirka (zapad) (32. (...)); 3 top. st. p. 5. i 6. top. st. sklopa: pričuva. Dio postrojbi sklopa nije previše jak. Nepoznato je hoće li uopće i koja k. d. preuzeti bojišnicu na lijevoj strani od Dnjestra. Tijekom dana pokreti nisu prestajali: bojišnica 65. pp. i desnog krila 2. k. d. Napad? Zbog toga sam se u ¾ 19 h odvezao do salaša Starvioka do 15. pješačke d. (dogovor o obrambenim mjerama). Javljeno mi je a je između 18 i 19 h neprijatelj probio bojišnicu 16. husarske p., a desno se krilo 105. pp. moralo povući. Djelovala je i pričuva d. (½ b. 60. pp.). Crta bojišnice: ulice Delejówa prema starom položaju. Zapovijedi: 66. pp., koja je zbog noćnih radova već s 1 b. stajala iza lijevog krila 2. k. d., krenut će u protunapad. Zapovjednik ppuk. Müller, s k. st. d. i dijelovima 65. i 66. pp., ali i zk. k. topništva (…), izvidnica s pješaštvom! Šezdeseta pp. upućena je na sjevernu granicu Delejówa (kota 346). Povratak u 21 h, nakon izdavanja svih zapovijedi. Zapovjedništvo Južne armije nudi pričuvu armije i razmatra mogućnosti (proboj u širini od oko 1,5 km; slanje 2000 vojnika s pričuvom zb. na raspolaganju: V. b. 308. ugarske domobranske pp. na visoravni Magsa i 60. pp. na sjeveroistoku Delejówa). Mislim da proboj nije jak i da se ne radi o sustavnom napadu, jer je neprijateljska d. obuhvatila preširoku

bojišnicu, a ni top. priprema terena nije bila odgovarajuća. Naknadno prema izjavama zarobljenika: slučajni uspjeh (proboj neprijateljskih ophodnji tijekom povratka naših husarskih ophodnji, a za kojima su onda krenule i ostale postrojbe). Odluka 15. pješačke d.: oko 22 h: noćni napad nema izgleda za uspjeh, odgoda za sutra uz top. pripremom terena, ali prije izlaska sunca (zapovijed i u pisanom obliku). Inače, više nikada nećemo uspjeti izvući neprijatelja. Bijesan sam na Teisingera: usprkos dojava o događajima na njegovoj bojišnici, u 16 h uputio se na Magilu (2. k. d.) te ga u najopasnijem trenutku nije bilo u njegovom odsječku. Vratio se oko 20 h, nakon što sam u Stawiski već sve dogovorio s Podhajským i izdao zapovijedi. U ¾ 11 h dolazak zk. grofa Bothmera i predstavljanje stožera, nakon čega se odvezao do Fabinyja. Vratio se u 12 h: dodjela odlikovanja Csobanu i meni: željezni križ 1. razreda. Objed: Kraewel s načelnikom GS. sk. Bierbaumom. U Bothmerovoj pratnji bio je boj. von Ruith (1. odjel armije) i ppuk. (glavni načelnik glavnog stana). Bothmer je otišao u ½ 15 h, a Fabiny u ½ 16 h. Bothmer: smijenjen je genboj. barun von der Brinken, zk. ruskog 22. zb. (moj posljednji protivnik). Ruith: zo. armijske skupine traži Pflanzerovu smjenu. Dolazak genboj. Austa (29. pješačka br.). Nesretan je što neęe dobiti zo. Ne mogu valjda zbog njega mijenjati ustroj zb. Osim toga, predstoji nam i prebacivanje postrojbi. Prije godinu dana bio je otpiljen, a sada je ponovo iskopan. Kasno navečer Vrhovno vojno zo. udijelilo nam je 2 njemačke poljske haubičke bt. i 1 poljsku top. bt.

ponedjeljak, 28. kolovoza, ujutro oblačno, a onda vruęina, sparno, navečer kratkotrajna ki a

(…) Wolf brzojav: Rumunjska je jučer objavila rat Austro-Ugarskoj. U 1,30 počeo je protunapad Müller koji je ostvario veliki uspjeh. Hvala bogu (naredio sam ga usprkos protivljenju, a odbio sam i pričuvu armije). Vlastiti polo˛aji su u na im rukama. Zarobljenici: 4 zastavnika i 118 vojnika te zapljena 2 strojnice. Povratak 2 poljske haubičke bt. 36. poljske haubičke p. (izmjena naoru˛anja): boji nica 2. k. d. Satnik Sekulię. U 9 h kod Boroztyna spustio se ruski zrakoplov zbog nedostatka goriva. Ruski pilot i njegov časnik saslu ani su od strane 6. zb. Zapovijed: 302. ugarska domobranska pp. bit ęe tijekom noęi izvučena (51. ugarska domobranska pješačka d., Erdelj). Umjesto nje dolaze 2 b. 88. pp. i XXXII. poljska lovačka b. (zb. Hofmann): pričuva armije. Zapovijedi: III. b. njemačke 3. pp. udijeljena je 36. pje ačkoj d. i preuzima istočni odsječak 302. ugarske domobranske pp., a 60. pp. lijevi odsječak iste pp. Dvadesetdeveta pje ačka br. (Aust) odlazi na boji nicu 36. pje ačke d. Iz sastava zb. Hofmann udijeljena nam je i 19. domobranska pp.: sto˛er i 2 b. ju˛no od Byszówa (prija nji polo˛aj 60. pp.), a 1 b. u dolinu Zablocie (na raniji polo˛aj 66. pp.). U 11 h vožnja do položaja 2. k. d. (Międzyhorce). Izvješće: proboj se nije dogodio na položaju 16. husarske p., nego 5. sat. 65. pp. Protunapad: st. d. i 1 b. 66. pp. iz Delejówa, dok se ½ b. 66. pp. nalazilo u svojstvu pričuve u bojnom redu nadesno. Ustroj bojnih redova bio je prihvatljiv: ppuk. Helmer s 5 sat. 65. pp. i 2 sat. 60. pp. sk. Henczla. Kratka top. priprema terena. Desno je krilo brzo napredovalo; konjaništvo (6. i 16. husarska p.) zaposjelo je položaje kao i Henczl. Helmer je imao problema s frontalnim napadom do djelovanja 2 pričuvne sat. 66. pp. u 18 h duž naših rovova. Abeleu i Appnyiju osobno sam odao priznanje. Vrlo sam zadovoljan s izvrsno pripremljenim protunapadom. Borba je bila teža od očekivane (v. poslije izjave zarobljenika). Potpukovnik Franičević, zk. 5. domobranske p., vraćajući se s odmora (bolestan), krivo je upućen ovamo. Dolazak: boj. Honsig (78. pp.) i boj. Sewerth (5. pp.) (neposredno). Zarobljenici: jučerašnji napad potakle su same postrojbe nakon proboja turskih strijelaca (…), te se napadu priključila i 5. (...) p. Nakon što smo otvorili topovsku paljbu, sve su se postrojbe povukle najprije u šumu, a ona i u naselje te se izmiješale (veliki gubici). Novi je napad zapovjeđen za 31. kolovoz, a do tada samo postepeno napredovanje prema našim rovovima, što i je razlog teških gubitaka. Iz njemačke 105. d. prebačene su nam 2 poljske haubičke bt. i 1 poljska top. bt. (već su u 3 h bile na položaju na uporištu Siemikowce te su otvorile paljbu). Dva

teška minobacača 14. poljske haubičke bt. 36. poljske haubičke p. stigli su poslijepodne na bojišnicu 2. k. d. Zapovjedništvo njemačke 105. d. tražilo je njihovo vraćanje, budući da se očekuje prebacivanje na Balkan ili u Ugarsku (d. je bila tamo). Osim 302. ugarske domobranske pp., u Erdelj odlazi i 39. ugarska domobranska pješačka d., a zamijenit će ih postrojbe zb. Hofmann (koje su bile određene za 13. zb.). Sutrašnji je susret s nadvojvodom Friedrichom u Bursztynu otkazan, ali u 9 h stiže nadvojvoda Leopold Salvator: obilazak topništva 2. k. d. Miran dan. Druga k. d.: poljske su straže na starim crtama bojišnice, osim na koti 339, gdje se utaborila ruska sat. Duž cijele ostale bojišnice radovi na rovovima što je znak skorašnjeg napada. Ustrojavanje skupina. Izjave zarobljenika: 2. (...) i 1. d. nalaze se na bojišnici od 7 km (8 p.): prostor istočno od Tomirzaz do Sadkija, a onda slijede 164. i 162. pp. (41. d., ostale 2 pp. su u odsječku Podhajze) i 26. d. Količina teškog topništva nije prevelika. Izvješće za zo. Južne armije. Njemačka je objavila rat Rumunjskoj. Njegova preuzvišenost grof Bothmer suprotstavlja se neprekidnom prebacivanju postrojbi (upućeno zo. armijske skupine). Postavljeno je pitanje smjene vlasti. Topničkoj je skupini udijeljeno oko 10 časnika. Dolazak danas (između njih i puk. Reuter). Zarazna bolest u odsječku 78. pp.: navodno tifus.

utorak, 29. kolovoza, tijekom noći pljuskovi, oko 11 h oblačno i svježe, nakon toga vedro, ali hladno

Nakon jučerašnjeg odbijenog napada, cijeli dan mirno. U 10 h dolazak nadvojvode Leopolda Salvatora s puk. Reuterom, boj. Devčićem i sk. Högerom te ksk. 6. dragunske p. Razgovor do iza 11 h, a nakon toga vožnja do položaja 2. k. d. U ½ 12 h vožnja s Pallavicinijem do kolodvora u Haliczu: odlazak 302. ugarske domobranske pp. (puk. Mierta). Prijem, govor na mađarskom, predstavljanje časnika. Nakon toga nastavak vožnje do odsječka Miedzyhovce (2. k. d.): objed s nadvojvodom Leopoldom Salvatorom. Povratak u 15 h. Sedamdesetosma pp. mora biti izvučena. Zamijenit će ju I. b. njemačke 59. pp. (sada na bojišnici 2. k. d.), a njezin će odsječak preuzeti IV. b. 308. ugarske domobranske pp. Bakteriološki nalaz o širenju tifusa, ali Knechtl se već žali na veliki broj bolesnih časnika, što Csoban smatra pretjeranim. Sedamdesetosma pp. određena je za pričuvu zb. u Horoźanki. U ¾ 18 h vožnja do uporišta Zielona 36. pješačke d. (novi položaj, danas preuzet). Razgovor s oba zkd. i top. brigadirima: očekivanje napada. Paljba na neprijateljske Joffre-rovove: odmah nakon učestale topovske paljbe slijedi ciljana paljba. Izvidnica je na pješačkoj crti bojišnice. Zarobljenici: projektili su često završavali u bojnim redovima vlastitih pješačkih postrojbi. Ne smije ih se ravnomjerno zaposjesti! Izrada programa sutrašnje posjete nadvojvode Leopolda Salvatora. Potpukovnik Paulits, zk. 19. domobranske pp., bio je tamo. Problemi s brojem časnika. Odlaskom 302. ugarske domobranske pp. i izvlačenjem 78. pp. te zbog gubitka od oko 500 vojnika, zb. je jučer raspolagao s 3700 vojnika manje, a s 19. domobranskom pp. dobio ih je samo 1800. Razlika iznosi skoro 2000 vojnika. Nedovoljna pričuva. Nisam siguran kada će doći do napada. Danas će st. d. biti prebačena iz 15. pješačke na bojišnicu 2. k. d. (vraćanje), a 66. pp. ostaje na bojišnici. Smjena 78. pp.: sutra tijekom dana uključujući i odsječke.

srijeda, 30. kolovoza, vedro, svježe, slab vjetar

Miran dan (i noć). Rusi nisu otvarali tešku paljbu (na što sam jučer upozorio i poljsku topbr., jer nemamo podataka o neprijateljskim top. postrojbama; zarobljenici: 6 teških bt. kod 2. (...) st. d.). Brine me naša trenutna slabost (do dolaska doknadnih postrojbi sutra i prekosutra: 1400 vojnika) o čemu sam razgovarao s Csobanom. Spriječio me u slanju izvješća Vrhovnom vojnom zo. Osim toga, muči me i slutnja da Rusi neće napasti, tj. ili uopće neće napasti ili će do napada doći ipak tek poslije. Dolazak poljske haubičke bt. 12. poljske haubičke p. Od prekjučer raspolažemo s 5 bt. više, što je veliko pojačanje za bojišnicu. Potpukovnik Hemmer, načelnik GS. zo. Južne armije, od danas je na odmoru (slomljena noga od prije 3 mjeseca). Bojnik Nordon premješten je u 9. odjel načelnika glavnog stana. Umjesto njega

dolazak sk. Wabera. Bolesni: Fugger iz 3. husarske p., Pfisterer iz 60. pp. , a Karapancsa se vraća 3. rujna. Smijenjen je puk. Anker iz 16. husarske p., a puk. Horváth preuzeo je zo. 16. husarske p. Potpukovnik Srnka novi je zk. 53. pp. U nedostatku stožernih časnika, ppuk. László iz 3. husarske p., privremeni je zk. doknadne br. Rettl (časnik za vezu zo. Južne armije): smijenjen je Falken[hayn], načelnik GS., a umjesto njega Hindenburg i Ludendorff. Naknadno: poslijepodne žestoka topovska paljba (iako ne teška). Objed: nadvojvoda Leopold Salvator, koji je tijekom dana obišao 15. i 36. pješačku d. Pratnja: Reuter, Devćić, Höger, kzk. ---, te Nöhring, Teisinger, Primaveri. Zaprimljeno je Teisingerovo pismo zbog prigovora koji mu je upućen zbog odsutnosti 27. kolovoza iz divizijskog odsječka.

četvrtak, 31. kolovoza, vedro i vrlo sparno

Teške borbe (naknadno): od ½ 6 h neprijateljska topovska paljba i napredovanje Rusa. Proboji (teško topništvo): odsječak 16. husarske p. do kote 353, te odsječak istočno od uporišta Kończaki do kote 346 i na bojišnici 8. zb. zapadno od Toustobahyja. Već u 8 h 1 je b. 19. domobranske pp. prebačena na položaje sjeverno i jugoistočno od Delejówa, a 78. pp., koja je trebala otići u Dryszczów, zadržana je u Horożanki. Zrakoplov je u 8 h uočio 5 km dugačku pješačku povorku (br.) u pokretu od odsječka Uscie Zielone prema Mariampólu, a čelo se postrojbi nalazilo na koti 267. Pokret i iz Zadarówa prema odsječku Uscie Zielone (čelo postrojbi na (…) 215). Isti je zrakoplov poslije u 11,25 u dvorište dvorca izbacio dojavu o hitrim povorkama na uporištima 226 i Zielona (zastavnik Schmalek). Odmah dodjela srebrne medalje za hrabrost 1. razreda. Pilot (…) već posjeduje srebrne medalje za hrabrost 1. i 2. razreda s kopčama. Izuzetno važno! U 13,30 opći ruski napad. Ubrzo iza 15 h 3 proboja: 5. pp., 60. pp., te 65. i 66. pp. Izvidnici top. postrojbi javili su da su Rusi na bojišnici 6. zb. već prešli odsječak Linskie. Pričuva armije (prebačena iz Dryszczówa u Horożanku) najprije je udijeljena nama, ali onda je na naš zahtjev iz Horożanke upućena na istok (2 b. 88. pp. i XXXII. poljska lovačka b.). U 16 h njemačka 105. njemačka d. napredovala je do crte Siemikowce – Miedzyhorce – Meducha. Zahtijevao sam i njezino djelovanje. Ustroj skupina na prostoru Plebania – 264, napad Krymidów – Tumirk. Vrhovno vojno zo. u ½ 17 h: odlazak u odsječak sjeverno od Byszówa, što je bilo mnogo bolje rješenje i s obzirom na 6. zb. (zbog povlačenja na njegovoj bojišnici). Lijevo krilo otišlo je na položaj Panowice – salaš Szucurowski i to preko središnjeg položaja, o čemu genboj. Metzlange nije ništa znao. Pričuva se borila istočno od Horożanke. U 18 h smjena od strane 36. pješačke d, jer je Metzlange javio da se više ne može držati. Zapovijed: vraćanje na obrambeni položaj zapadno od Horożanke, istočna bojišnica. Poslijepodne dolazak 36. pješačke d. s dijelom postrojbi 78. pp., koja je sudjelovala u protunapadu. Peta pp. nalazila se na položaju južno od Horożanke. O ostatku postrojbi (52. pp., III. b. njemačke 3. pp. i I. b. njemačke 59. pp.) nemamo vijesti. Poslije se saznalo da su 2 sat 61. pp. i III. b. još uvijek bile na glavnom položaju, i to kada je već cijela 15. pješačka d. bila na 2. crti bojišnice (iza Delejówa do kote 342 i u doticaju s k. d.). Glavnina je postrojbi 2. k. d. ostala. Petnaesta pješačka d. imala je velikih problema. Dvije b. 19. domobranske pp. bile su netaknute. Druga k. d. bila je u prihvatljivom stanju, a 1 b. 19. pp. nije djelovala. Tridesetšesta pješačka d. bila je potpuno razbijena. Navečer zapovijed Vrhovnog vojnog zo: povratak na 2. crtu bojišnice, držanje kote Magsa 355, i položaj njemačke 105. d. između 13. i 6. zb. Poslije je na ovu crtu povučeno i desno krilo njemačke 1. pričuvne d. (Gerowa 390 – Nosów). Zaposjedanje je teško napredovalo: 2. k. d. dobro se driala, ali zato je 15. pješačka d. bila vrlo slaba te se počela povlačiti prema sjeveru i nikako nije mogla uspostaviti doticaj s 2. k. d.: 36. pješačka d. potpuno je raskomadana: 78. pp. raspolaže s 300 vojnika, a 5. pp. s nijednim, 52. pp. sa skoro nijednim kao i I. b. njemačke 59. pp. te III. b. njemačke 3. pp. Pregovori s njemačkom 105. d., koja je onda preuzela bojišnicu 36. pješačke d. (2000 stopa) i njezine vojnike. Postavila je 78. pp. i 3 vlastite sat nadesno (prema zapadu). Topništvo 36. pješačke d. udijeljeno je Kraewelu, a ona je zajedno s njemačkom

105. d. upućena u odsječak Slobódka Konkolnicka. Petnaesta pješačka d. nalazi se u Meduchi (nakon toga u Końsczak), dok je 2. k. d. u Chorostkówu.

petak, 1. rujna, cijeli dan oblačno, povremeno magla i hladno, kratkotrajna kiša

Mirna noć. Tijekom danja manji ruski napad na Lany (bojišnica 2. k. d.), kojeg je odmah zaustavila topovska paljba: iza nizine Zablotic neprijatelj nije uočen; pokušaj napredovanja 1 sat. s kote 342 prema zapadu spriječilo je topništvo; veća okupljanja postrojbi kod Byszówa i Hórozanke. U 9 h odlazak do Teisingera (Kończak), a onda u Chorostków do Abelea. Povratak u 11 h zbog dojava 15. pješačke d. (povlačenje na koti 264), koje su se pokazale netočnim. Tijekom noći zapovijed o prebacivanju njemačke 199. d. u Halicz. Mješovita puk. Veith (2 lovačke b. i 1 domobranska b.) krenula je u 11 h iz Halicza prema odsječku Siemikowce (udijeljena je 13. zb.), te joj je dodijeljen odsječak istočno od Mogile (kota 333 – sjeverozapadno od kote 264). Veith: 1 poljski haubički sklop (3 bt.) te 60., 75. i 66. pp. izvlače se zbog pričuve. Zapovijed: Gerock preuzima zo. 2. k. d., 13. zb., njemačke 105. d., 6. zb. i njemačke 1. pričuvne d. Stožer Bursztyn. U 15 h dogovor u uporištu Bolszowce, ali došli su samo načelnik GS. boj. von Klewitz, puk. Landauer, puk. Balassa (6. zb.) i načelnici GS. 3 d. Sastanak, koje zavaravanje! Od 18 do 19 h posjet Nöhringu na uporištu Slobódka Konkolnicka. Izjave zarobljenika i objava zo. Južne armije: sutra ruski glavni napad. Veliki gubici austrougarskih pp. 13. zb.: 5., 52., 60., 65., 66. i 78. pp. 27. kolovoza: od 8071 ostalo je 1708 vojnika (izgubljeno je 6363 vojnika). S 2. k. d. i Nijemcima gubitak se penje na 8000 vojnika, što se može popraviti tek djelomično (povratak razbijenih postrojbi). Čini se da su se sve postrojbe hrabro držale, budući da su se sve borbe odvijale na 1. crti bojišnice. I topništvo je bilo u redu, jer nije bilo neprijateljskih potjera, a Rusi su čak djelomično i napustili naše rovove. Glasine i dojave o predaji dijela postrojbi 5. pp. i udaru vlastitog topništva na bojne redove navedene pp. (Nöhring: Veltzéova nervoza). Skupljaju se dojave i zapisnici. Jučer su napušteni Hermannstadt i Szepin Szt. György (vojni bilten). Dolazak ppuk. Dragonija (časnik za vezu u zo. Južne armije).

subota, 2. rujna, ujutro oblačno, kratkotrajna kiša, zapadnjak, od 9 h povremeno sunčano

Ruski je napad izostao. Mirna noć. Do bojišnice 66. pp. probila se tijekom noći 1 sat., koja je jučer držala položaj u Delejówu. I inače su se bojni redovi tek manjim dijelom oporavili. Jučer je 19. domobranskoj pp. udijeljena doknadna b. (iz srpnja), tako da danas I. i III. b. zajedno broje 1400 vojnika, a II. b. (u sastavu 2. k. d.) 800 vojnika, što znači ukupno 2200. U sumrak smjena desnog krila 15. pješačke d. od strane pp. Veith. Navedena d. raspolaže samo Veithom i 2 b. 19. domobranske pp., te pričuvom 60., 65. i 66. pp. (nizina južno od Meduche, gdje se udjeljuje oko 800 vojnika doknade). Sedamdesetosma pp., u čijem je odsječku utvrđen paratifus, danas je tijekom noći djelomično povučena s položaja u šumi sjeverozapadno od Byszówa (njezina se bojišnica proširila samo 500 stopa). Peta, 52. i 78. pp. dobivaju 1000 vojnika doknade. Gerock je preuzeo zo. danas u 8 h. Razbolio se Christ (zk. topništva 2. k. d.), tako da će ga zamijeniti puk. Reuter (što je uklonilo neugodnost izazvanu njegovim položajem). Pukovnik Lapa, zk. 5. pp., koji je inače vođen kao nestao, vratio se jučer. Potpukovnik Hármos iz 6. husarske p. izgubio je život (tuberkuloza). Pukovnija Veith sastoji se od VIII. i XII. poljske lovačke b. i 15. domobranske pp. Bugarska je objavila rat Rumunjskoj. Rasprava o sljedećim potezima Bugarske, od koje se može svašta očekivati. Imenovanje pristaše Venezelosa načelnikom GS. grčke armije opovrgnuto je. Sada će se i Grčka pridružiti Antanti. Mirno tijekom cijelog dana. Glavnostožerni sk. Horváth iz zo. armijske kupine nadvojvode Karla bio je ovdje i kod zo. 6. zb. zbog izvješća o 31. kolovozu i sadašnjim položajima.

nedjelja, 3. rujna, ujutro oblačno, vjetrovito, poslijepodne vedro

Mirna noć. Pred bojišnicom njemačke 105. d. neprijatelj se nalazi na jako maloj udaljenosti. Sedamdesetosma pp. još je uvijek na položaju, ali zato je 52. pp. prebačena na uporište Slobódka Konkolnicka. U 7,45 jahanje u pratnji Matsvánszkog u Skomorochy. Na misi je bio i Fabiny s nadvojvodom Albrechtom (Friedrichovim sinom), koji je od jučer časnik za vezu 6. zb. Telefon: zapovijed Gerocka, koji traži hitro provođenje svojih naloga. Povratak u 10,45 (Bolszowce – Skomorochy: 10 km). Gerock traži da su u slučaju napada na njemačku 105. d. krene u protunapad s crte visoravni Mogila – Magsa, zbog čega su nam udijeljene 3 njemačke b. i 6 bt. Potrebno je javiti način provođenje. Izrada plana. Teškoće, budući da je crta napada duga oko 5 km i na udaru neprijateljske topovske paljbe. Zapovjednik: Nöhring. Klopka za Ruse! Gerock: postavljanje položaja na 2 crte od 300-400 m. U slučaju učestale topovske paljbe 1. se crta bojišnice ne brani. Sasvim svrsishodno. Dogovor s načelnikom GS., izrada smjernica. Poslijepodne upute i Nöhringu, koji je obišao teren. Oko ½ 19 h dolazak Gerocka, ali samo pozdrav u prolazu, budući da mi je nadređeni. Nörhing, koji se vratio iz izviđanja izlanuo se o teškoćama, ali samo sam mu dao znak da se povuče. Danas proboj neprijatelja s bajunetama na bojišnici zb. Hofmann (Brzezany) u širini od 3 km, ali bez topničke pripreme terena. Bavarska 4. pp. (njemačka 199. d.) prebačena je vozilima, a dio je puta prešla pješice. Protunapad tek navečer. Treća pričuvna gardijska d. trebala je danas sa željeznicom stići u odsječak Martinow Staryctz. Naši su vo. otišli u Czesniki u odsječku Rohatyn. Iz 60., 65. i 66. pp. izdvojena je po 1 b. Zapovjednik je skupine ppuk. Müller, dok je stožer 60. i 66. pp. prebačen u Bolszowce. Posjetio me Buchböck: detalji o 31. kolovozu. U Dobrudžu su upali Bugari, Nijemci i Austrijanci i otjerali rumunjsku pograničnu stražu. Neprijateljska topovska paljba na Konkolniki. Neprijatelj je uspio napredovati samo pred bojišnicom njemačke 105. d.: lijevo krilo kod Nyszówa (sjeverozapad), rovovi. Pred 13. zb. ga nema, čak ni paljbe teškog topništva. Stoga uskoro ne očekujemo napad. Na istoku nizine Zablocie stoji 3. (...), a istočno od (…) 1. (…) d. te finska 2. st. d. (prema izjavama zarobljenika). Potpukovnik von Hemmer, načelnik GS. zo. Južne armije, vratio se s odmora (na koji je otišao 31. kolovoza zbog prije 3 mjeseca slomljene noge). U stvarnosti, pozdravljamo ovu odluku. Bez obzira koliko je na početku bio odvratan prema nama, sposoban je i uvijek se izvrsno snalazio s pričuvama.

ponedjeljak, 4. rujna, do iza 9 h gusta magla, a onda sunčano i vedro, poslijepodne toplo

Mirna noć. Jučer je 1 ruski topnik (vojni bjegunac), pripadnik 3. (...) d. (Pala) izjavio da 3. (...) d. raspolaže sa 74 poljska topa i 4 teška oruđa; 23. d. s 36 poljskih topova i 5 teških bt. (4 ruske i 1 zaplijenjena austrougarska haubica od 16 cm). Brojno stanje sat. iznosi oko 70 vojnika. Treća (...) d. ne može napasti dok joj ne stigne doknada. Na koti 343 nalazi se turska 22. pp., a prema jugu 5. i 6. (...) pp. Jedna (…) pp. drži naše stare položaje kod Lanyja. Zapovjedništvo ruskog 33. zb. je u Jeziórku (zo. Južne armije, radio). Njemačka 105. d. zatrpala je tijekom noći dio ruskih rovova . Meyerhofer: bavarska 4. pp. uspjela je nakon proboja ponovo uspostaviti veći dio bojišnice kod Brzezanyja. U manjem odsječku, na obronku, Rusi su na udaru naše paljbe. Devetom je zb. udijeljena 1 pp. njemačke 48. pričuvne d. koja se nalazi istočno od Rohatyna. Bavarska 4. pp. pripada sastavu njemačke 199. d., koja raspolaže s još 2 pp.: pp. Veith (na našoj bojišnici) i 237. pp. (pričuva kod Meduche i uporišta Tustau). Trenutno su pričuve malobrojne. Navečer dolazak Fabinyja (zo. 6. zb. je suvišno).

utorak, 5. rujna, od jutra vedro, poslijepodne oblačno

Od 7 h žestoka ruska topovska paljba na bojišnici 6. zb. i njemačke 105. d., a poslije i na 10. domobransku p. 15. pješačke d. Od 8,30 na udaru paljbe nalazila se i pp. Veith i lijevo krilo 2. k. d. (poljske granate i šrapneli). Već oko ½ 11 h rovovi p. Veith bili su sravnjeni te se

dio postrojbi povukao na 2. crtu bojišnice (privremeno, jer neprijatelj nije napredovao preko nizine Zablocie i dalje prema zapadu). Zapovjedništvo skupine Gerock proglasilo je tijekom noći 3 b. 60., 65. i 66. pp. vlastitom pričuvom. U 10,30 na raspolaganje nam je stavljena 60. pp.: mi smo ju proslijedili 15. pješačkoj d., budući da joj se pred lijevim krilom 19. domobranske pp. neprijatelj približio na samo 200 stopa. Istovremeno je u odsječku Kończaki uočeno jako neprijateljsko konjaništvo (čekanje na proboj!). Jučer navečer u šumi sjeverozapadno od Byszówa („šuma X“) protjerivanje neprijatelja. Zarobljena su 2 zastavnika, 60 vojnika i 2 strojnice. Osobito se iskazala 78. pp. (sk. Prochazka). Gerock je odmah navečer poslao zahtjev za dodjelu njemačkih odlikovanja. Tijekom noći zapovijed armijske skupine nadvojvode Karla o novom uređenju utvrđenih položaja: 2. crta bojišnice na najviše 200 stopa sa samostalnim uporištima (prvotno). Opet novi sustav („rovovski rat Seeckt – Hemmer – Gerock!“). U odsječku Brzezany sve je u redu. Bavarska 4. pp. pretrpjela je velike gubitke (poginula su 2 zkb). Prijepodne je i 6. husarska p. izgubila 1 zkko. (poginuo), a 1 je ranjen. U ½ 14 h ruski proboj na desnom krilu 6. zb. (2 sat. 56. pp. 1 sat. 100. pp.); u tijeku je protunapad (uspješan oko sat vremena). Genpor. Langhäuser, zk. bavarske 4. br. u Meduchi, trebao je prema zapovijedi zo. skupine Gerock ustrojiti pričuvu skupine (njemačka 237. pp. te 65. i 66. pp.), kako bi na temelju zapovijedi ili prema vlastitom rasuđivanju krenuo u protunapad (*napomena*: do kojeg naravno neće doći: 1. jer je potpuno besmislen, budući da je neprijateljski glavni napad predaleko, i 2. jer se ovom napadu kao preteškom protive njemačke postrojbe s puk. Veithom na čelu). Strahujem da će njemačka 105. d. biti probijena, jer je pričuva skupine upravo otišla prema jugu. Odluka o napadu trebala je biti donesena u 8 h ili ubrzo nakon toga, kako bi do podneva napad dobio glavni zamah, što bi onda ostavilo utisak na neprijatelja. Od ½ 12 h paljba je oslabila. Do 14 h najprije je javljen ruski proboj na granici njemačke 129. i 122. pp., a poslije je i 15. pješačka d. potvrdila da je cijela „šuma X“ (sjeverozapadno od Byszówa) napuštena; 19. domobranska pp. poslala je 2 sat. u rovove zbog produžetka bojišnice, a 60. je pp. u pokretu iza njezinog lijevog krila). Generalbojnik Langhäuser upravo kreće: s njemačkom 237. pp. istočno od Meduche (lijevo krilo na cesti), sa 65. i 66. pp. iza desnog krila i njemačkom VIII. lovačkom b. iza lijevog krila. Možda će napad i uspjeti, ali ja ga tako nisam zamislio. U 15 h proboj se stvarno raširio. Devetnaesta se domobranska pp. morala povući sasvim iza nizine Zablocie (na zapad). Sada je Langhäuserov napad krenuo naprijed, ali mislim da ništa od toga. Na bojišnici 2. k. d. otvorena je žestoka topovska paljba, a na lijevo su krilo ispaljene plinske granate. Ipak, neprijatelj ne napreduje. U 16 h moralo se povući i lijevo krilo njemačke 105. d, tako da na južnoj granici uporišta Hnilcze stoji desno krilo 6. zb., a onda prema crti kota 229 – cesta – Zielona – kota 222, desno krilo njemačke 105. d. Protunapad je krenuo kroz prazninu između uporišta 333 i desnog krila 19. domobranske pp., ali napreduje jako sporo. Na bojišnici puk. Veitha manji proboj, koji planira zaustaviti s 2 sat. pričuve. Lijevo krilo 2. k. d. isto je tako napadnuto. Na sjever je prebačena II. b. 19. domobranske pp. (pričuva 2. k. d.). U 15,40 zapovijed zo. skupine Gerock: crta Magsa – Mogila mora se bezuvjetno držati: možda 65. i 66. pp. upotrijebiti za držanje crte Veith (trenutno su dodijeljene Langhäuseru), a 15. pješačka d. bi ove b. trebala pokušati prebaciti na svoju bojišnicu. U svakom slučaju, situacija je kritična, a zo. skupine nije se previše iskazalo. Vojni bilten: bitka na Somi i dalje traje. Juriš na mostobran Turtuhan (prekoputa: Oltenitze). Bugari su u Dobriću. Rusi su prije nekoliko dana pustili u promet željezničku postaju Monasterzyska zbog čega je i veliki nadvožnjak kod Buczacza popravljen u roku od 3 mjeseca (nisamo ga dotakli nakon što je srušen). Između 17 i 18 h stigle su proturječne vijesti o 6. zb.: povlačenje na crtu: kota 320 istočno od Jablonówa – Popóva Dolina – visoravan Czernien kota 365, ili je tamo na prihvatnom položaju samo pričuva (njemačka 18. pp.); borbe i jugoistočno od uporišta Hnilcze. Pokret 2 turske b. preko Jablonówa. Njemačka 105. d. u doticaju je s genpor. Langstädterom na uporištu 333, te duž ceste; poslije se navodno lijevo krilo povuklo na kotu 320 (jugoistočno od kote 324). Langstädter je u doticaju s 19. domobran-

skom pp; puk. Veith povukao je 2 b. na Mogilu nakon manjeg proboja. Odlučne zapovijedi (preko Klewitza u Gerockovo ime) Veitha su natjerale da stane i da se okrene. U međuvremenu je s juga krenuo protunapad 2. k. d.: 19. domobranske pp., 16. husarske p. i ½ st. d. Opći se položaj ne može održati; uskoro očekujem djelovanje zo. Južne armije. Stožer 66. pp. stigao je u Bolszowce. Zapovjednik ppuk. Hellmer ima svrab i nije me mogao posjetiti i ostati na objedu. Topništvo, čak i njemačko, osijeća nedostatak streljiva. U 18 h proboj bojišnice 2. k. d., koji je s istoka izazvao vo. u pokretu prema Magsi. Teški gubici. Druga k. d. planirala je protunapad (II. b. 19. domobranske pp.), ali sve je zaustavljeno, jer ---- je oko ½ 20 h stigao nalog Vrhovnog vojnog zo. o napuštanju dosadašnjih crta bojišnice. Nije naznačeno na koliku udaljenost. Nakon toga, u 21 h, naznaka o položajima iza Narajowke. Vjerojatno kao međupostaja na putu prema odsječku Gnila Lipa. Čekanje zapovijedi. Dvije b. 3. gardijske pričuvne d. vozilima su iz odsječka Podwysokije prebačene u Bolszowce:1 b. 9. (…) i 1 b. p. Lohr. Pet su dana prvele u (…) zbog ukrcaja. S nama u šetnji 1 boj. i 1 por. (zksat.). Potpukovnik Veltzé je ranjen. Satnik Rien, raniji osobni pob. Rhemena, objedovao je ovdje: njegova bt. nema više nijedno uporabljivo oruđe. Zarobljenici ruske 23. d.: upućena je iz Byszówa na kotu 345 Dabica (sjever ili sjeverozapad). Konačno zapovijed u 22,35: povlačenje na crtu (…) (Dnjestar, visoravan Mogilka, kota 321 2 km istočno od Meduche, doticaj s genpor. Langstädterom (podređen je Kraewelu, a ostaju mu i 65. i 66. pp.)). Njemačka 105. d. prijeći će na novi položaj ispred Jablonówa.

srijeda, 6. rujna, vedro jutro i lijep, topao dan

U 12,20 nova zapovijed: položaj Mohili itd. držat će samo zaštitnica, a glavnina se snaga vraća na crtu: ušće Gnila Lipa – Bolszowce – Narajówka – Brezany (stara bojišnica). Zapovijed je stigla prilično kasno, razlog: pregovori između armija i Choderówa. Poslije dopuna: položaji se neće držati dulje od podneva, jer čim glavnina postrojbi preuzme položaje, zaštitnica odlazi. S položaja se povlači 6. zb. i okuplja se zapadno od Bursztyna. Odsječci: 13. zb. do odsječka Bolszowce, nakon njega sve postrojbe njemačke 199. i 105. d. (Narajówka). Turski 15. zb. dolazi između Narajówke i Złote Lipe. Topovska je paljba otvorena u zoru, a iz odsječka Bolszowce čula se strojnička i pješačka paljba. Glavnina postrojbi prošla je još kako-tako, ali zaštitnica je imala velike gubitke, budući da ju je neprijatelj progonio cijelom širinom bojišnice. Zaštitnica 2. k. d. bila je II. b. 19. domobranske pp., VI. b. 308. ugarske domobranske pp. i 1 sat. 5. domobranske pp. Treća b. 9. domobranske pp. skoro je potpuno uništena, kao i ½ sat. 5. domobranske pp. te dio IV. b. 308. ugarske domobranske pp. Najveće gubitke u sastavu 15. pješačke d. imala je 19. domobranska pp. Prema današnjem izvješću sve 3 b. zajedno su brojile 600 vojnika; 61. pp. kojoj je udijeljena 1 sat. (do tada u sastavu 2. k. d.), navodno raspolaže s 500 vojnika. Njemačka 5. pp. (ostavljena) ima samo 70 vojnika, a 65. i 66. pp. zajedno 500 vojnika. Ukratko, 6 izvornih pp. zb., koje su okupljene u 15. pješačkoj d., raspolaže s 1200 vojnika, 2. k. d. sa 600 vojnika, a cijeli zb. uključujući 5. i 19. domobransku pp. i 308. ugarsku domobransku pp. te pp. Veith (2 b., neznatni gubici – 12 vojnika), ukupno malo više od 4000 vojnika, a koji bi trebali držati bojišnicu širine 6 km. Položaji u nizini tek su obilježeni, ali na kolodvoru u Haliczu čeka nas 1000 kolotura bodljikave žice i oko 9000 kolaca za zapreke. Topovsko oruđe, osobito poljski topovi, potpuno su istrošeni. Potrebno nam je oko 54 poljskih topova (zahtjev je upućen Vrhovnom vojnom zo. u Teschenu i boj. Pflug osobno je obećao da će se za to pobrinuti). U 7,12 vožnja iz odsječka Bolszowce u Demianów. Dolazak u 9 h. Tijekom dana slaba topovska paljba. Do navečer nije bilo doticaja s ruskim pješaštvom na novoj bojišnici. Prijepodne zapovijed: opće prilike na svim ratištima zahtijevaju držanje sadašnjih položaja do posljednjeg čovjeka. Opet prazne fraze! Novi se položaji, samo 2 - 4 km iza sadašnjih, grade prema zapovijedi Vrhovnog vojnog zo. (…) Radovi su mogući samo tijekom noći. Vojni bilten: juriš na 6 utvrda Turtukana, od toga na 2 s utvrđenim položajima. Kod Dobrića odbačene su ruske i rumunjske snage. Bitka na Somi i dalje traje. Neprijatelj napreduje.

četvrtak, 7. rujna, vedro, vjetrovito, sunčano

Između 3 i 4 h napad 2 b. na kolodvor Halicz. Proboj položaja 2 tamošnje sat. IV. b. 308. ugarske domobranske pp., ali napad je odbačen: 2 sat. iste b. bez pomoći 2. k. d. Zarobljeno je 157 vojnika i 2 časnika (...) (2. (...) d.). Tijekom noći dovođenje u red vlastitih postrojbi: ostaci 36. pješačke d. (5., 52., 78. pp.) prebačeni su na uporište Niezglówa. Navodno se radi o 200 vojnika! Isto tako udijeljeno nam je cijelo topništvo 36. pješačke d. i Reuter (20 uporabljivih oruđa). Meyerhofer je jučer bio u Bursztynu i Rohatynu. Zanimljivosti: brzojav cara Wilhelma Bothmeru: zadržavanje sadašnjih crta bojišnice. Zapovjedništvo Južne armije nije previše zadovoljno s Gerockom, osobito zbog povlačenja cijele bojišnice 5. rujna; planira se ograničenje njegovih nadležnosti i naše neposredno podređivanje zo. Južne armije. Šesti zb. odlazi u Erdelj, a 12. pješačka d. u sastav 13. zb., zbog čega gubimo 15. pješačku d. K nama dolazi i 72. pješačka br. (navodno 4000 vojnika). Time bi se napola opravili, budući da je 12. pješačka d. imala manje gubitke od nas, a XXIII. doknadna b. tek je sada udijeljena. Ustrojavanje pričuve (zoa. i Gerock): bavarska 4. pp. Lipica Dolna (odlazak vozilima tijekom noći u Bonszów, budući da je Langstädter bez pričuve, zbog čega će pristigla 3. gardijska priučuvna d. (spori prijevoz) 2 b. prebaciti u Lipicu, a 2 b., koje su prekjučer stigle u Bolszów (boj. von Sellos?) prebačene su u Kunasz kako bi smjenile dio njemačke 105. d., koja će dati pričuvu za uporišta Kunaszów i Zelibany. U nastavku gardijska d. smjenjuje njemačku 105. d. Dodatna njemačka d. dolazi sa zapada (željeznički je promet još uvijek jako spor). Turci su se jučer borili, ali morali su se povući (Gerockovo hvalisanje). Turski zb. prilično se smanjio, iako su se postrojbe dobro držale (nedostaje 1 b.). Prijepodne okupljanje Rusa pred bojišnicom 15. pješačke d. (sa sjevera kod željezničkog mosta, beznačajno). Od ranog jutra do 9 h žestoka topovska paljba na bojišnici njemačke 105. d. Poslije mirno. Jučer je primijećena 1 ruska d. s konjaništvom u pokretu s istoka prema našim položajima i Meduchi. Zrakoplov je prijepodne uočio 3 kp. u pokretu od Byszówa prema sjeverozapadu. Nordon pretpostavlja da se radi o 6. donskoj kozd. Danas sam naredio pokretanje sudske istrage protiv ksk. 9. husarske p. princa Odescalchija uz smjenu s dužnosti. Navedeni je prekjučer stigao u Bolszowce i pridružio se vojnicima koji su seljankama htjeli uzeti slamu za poljsku bolnicu, pri čemu je došlo do nepravilnosti. Prema izjavama seljanki navedeni je pokušao zapaliti slamu s 2 šibice te je pucao na 1 seljanku, a drugu je udario. Oružnik, koji je u kući imao ured, izašao je s oružjem, ali Odecsalchi ga je s 2 metka ranio, a čovjek je jučer umro u mukama. Odescalchi ukratko: „samoobrana." Suborcima je ispričao kako se šalio da će sve zapaliti. Csoban: sadist. Oduvijek je glasio za luđaka. Jučer dolazak Skerlecza (časnik za vezu 6. zb., koji je sada izvučen s bojišnice); danas je udijeljen njemačkoj 199. d., a Matsvánszky Oppelnu. O 16 do 18 h žestoka paljba na Boloszowce, čiju šumu na istočnoj strani drži njemačka 199. d. Promatranje iz vrta pokraj ureda u Demianówu. Bijele i sive rakete s dvostrukom zvijezdom. Napad je odbijen u 18 h (topovska paljba). Isto tako u ½ 18 h izbila su 3 požara, navodno i u dvorcu Bolszowce. Navečer su između pruge i Dnjestaa krenula 3 ruska strojnička stroja na desno krilo 2. k. d. (doknadna b. 5. domobranske pp.). Tijekom noći 800 vojnika zb. Hofmann trebalo je biti smijenjeno od strane 1 b. bavarske 4. pp. (naš odsječak). Ipak, izabrana je 19. domobranska pp. (sa samo 600 vojnika), budući da se IV. b. 308. ugarske domobranske pp. nalazi u ugroženom odsječku. Poslije je sve otkazano, jer su i skupina Gerock i zo. Južne armije objavile, da se očekuju iznenadni ruski napadi. Njemačko-bugarska armija je kod Turtakana 2 ruskih gen. (…).

petak, 8. rujna, vedro ujutro, ali magla do 9 h, nakon čega sunčano i toplo, iako oblaci

Od zore, tj. od ½ 5 h žestoka topovska paljba na bojišnici njemačke 105. d. Nedaleko od kote 250 jugozapadno od uporišta Herbatom manji ruski proboj, koji je brzo zaustavljen.

Žestoke borbe

Na bojišnici 2. k. d., s prijelazom na desno krilo 15. pješačke d. došlo je do proboja na željezničkoj postaji Halicz; 2. k. d. poslala je na bojišnicu sve odrede (oko 1000 vojnika), koji

su tijekom noći radili na 2. crti bojišnice. Tamo su poslane i postrojbe 36. pješačke d. (ppuk. Knechtl, 700 vojnika iz Niemszyna). Do 9 h bojišnica je uspostavljena, ali 19. domobranska pp. još je uvijek imala problema. Kritična situacija. Vozilima je prebačeno 500 vojnika (½ b. 88. pp. i 2 sat. njemačke 48. pričuvne d.), koji su kod Wierzbyna prešli na sjevernu obalu. Nadalje je tamo upućena i 1 b. 100. pp. (450) i ½ b. 65. pp. (400 vojnika), koji su 2 noći radili kod Swistnikija i upravo prošli kroz Bursztyn. Zapovjednik ppuk. Erler pozvan je na preuzimanje zapovijedi. Bojna je u 10 h stigla na uporište Na Szerokiem. Objed, odmor. Iza 11 h dojava 2. k. d. da se 15. pješačka d. povlači. Kod željezničkog mosta na uskoj je bojišnici došlo do jakog pritiska neprijatelja. Protunapad: 2 njemačke sat. (Wierzbyn), skupina Knechtl i 66. pp. Duž pruge sve je bilo u pokretu. Istovremeno je neprijatelj otvorio žestoku paljbu na Bolszowec, ali nije napao. U 15 h izgubili smo stari položaj. U 17 h javio se puk. Rossig: zk. 3. pp. (630 vojnika), koja bi u 18 h trebala biti u Bursztynu, odakle bi vozilima trebala biti prebačena u odsječak zb. u Demeszkowce. (…) Pukovnik Erler u sumrak odlazi u Poplawniki (2. k. d.).

Navečer Csoban i Klewitz: Gerock smatra naš odsječak najvažnijim i poslat će nam sve što može: XXXII. poljsku lovačku b., ostatke postrojbi 308. ugarske domobranske pp., te u Bonszów 1 b. bavarske 4. pp. Preporuča da se iz sigurnosnih razloga zaposjedne i 3. crta bojišnice (oko 4 km iza isturenih položaja). Apponyi javlja u pisanom obliku, da je obišao postrojbe na 1. crti bojišnice: potpuno su iscrpljene i slabe. Vidio je 1 strojnicu. Zatražio sam da kolodvor u Haliczu (najvažniji objekt) preuzme ½ II. b. njemačke 58. pp. (pričuva). Ostale smjene bile bi zbog umora postrojbi besmislene. Položaji su kasno zaposjednuti i momčadi nepoznati. Mora se računati s napadom ujutro ili već tijekom noći. Neprijateljske postrojbe na bojišnici: s obje strane nasuprot željezničke postaje (na širini od oko 1 ½ km) 1 (...), iza 3 pp. 2. (...), koje su mirovale samo 2 dana. Do odsječka Bolszowce slijedi 1. (...), te 23. (...) (djeluje tek sada), a onda 41. (...) i finska 2. st. d. (...)). Neprijatelj može vrlo lako tijekom noći pred nama postaviti teške minobacače i krenuti. U svakom slučaju danas na 6 km bojišnice imamo 8000 (3. pp.) minus današnji gubici (barem 1000 vojnika). S XXXII. poljskom lovačkom b. i 308. ugarskom domobranskom pp. ponovo ćemo imati 8000 vojnika. Na bojišnici njemačke 1. pričuvne d. (smjena od strane njemačke 3. gardijske pričuvne d.) ujutro se čula žestoka topovska paljba, ali kada je pješaštvo krenulo, dočekala ih je moćna njemačka paljba, tako da je pješački napad prekinut (puk. Rossig, čija je pp. do podneva bila pričuva zapadno od Swistnika). Turci su napadnuti na 2 mjesta (na 1 mjestu 4 puta, a na drugom 2 puta), ali sve su napade odbili. I sami su napali, ali nakon što su naletjeli na jaku rusku pričuvu, vratili su se na vlastite položaje i održali ih. Panika u vo. u odsječku Podwisokie. Sutra k Bothmeru dolazi Enver paša. U 16 h 36. pješačka d. preuzela je odsječak 15. pješačke d., koja odlazi u Stryj (kao i 6. zb.). Zapovijed je stigla jučer (uklanjanje nerazmjera između viših stožera). Sve postrojbe 36. pješačke d. čine 13. pješačku br. (Löw): 78., 52. i 5. pp., a ostale 30. pješačku br.: 60., 65., 66. pp. Cjelokupno topništvo Bibra, a konjaništvo Bolla. S Teisingerom odlazi stožer i brigadiri Aust i Primaveri. Pješice (kolima): 2 pokreta (2 noći) do Stryju. Ne plačem za ovom trojicom, ali kao i Csoban žalim zbog odlaska ppuk. Podhayskog, koji je u d. od Christalniggove smrti i koji je preživio sve zk., a sada prolazi mučeništvo s Teisingerom. Danas su zarobljena 2 časnika i 320 vojnika. Novi raspored topništva: na 1 pješačku d. dolazi poljska topp. od 4 bt. sa po 4 oruđa, poljska haubička p. od 6 bt. sa po 6 oruđa i teška poljska topp. Osim toga, svaka poljska topp. s 4 bt. izdvaja po bt. 1 top. vod, koji nenaoružan i s haubicom M 14 čini 2 bt. (5. i 6.) poljske haubičke p. Prijelazne uredbe. Kod nas se najprije ustrojava 5. poljska topp. (sada 39. poljska topp.). Zbor raspolaže sa 101 uporabljivim oruđem.

subota, 9. rujna, ujutro oblačno, hladno, od 9 h sunčano i toplo

Mirno tijekom noći. Pred bojišnicom 36. pješačke d. neprijatelj je krenuo samo na istočnu obalu rijeke Gnila Lipa, a na bojišnici 2. k. d. zadržao se na određenoj udaljenosti.

Mirno i tijekom dana, slaba topovska paljba. Nakon uzaludnih jučerašnjih juriša, čini se da Rusi prelaze na sustavni napad ili ustrojavaju nove skupine, bez obzira radi li se o glavnom napadu između Narajówke i Złote Lipe (Turci) ili o napadu na Oppelna južno od Dnjestra, čije lijevo krilo može napasti bočno s visoravni Magsa – Mohica i zaobići s leđa. Za sve to treba određeno vrijeme, tako da ćemo imati nekoliko dana mira. Tijekom noći smjene za koje smo prekasno saznali jer su telefonske linije bile u kvaru (iako nedostatak žice, jučer i prekjučer izdano je 90 km telefonske žice). Peta domobranska pp. (sada 50 vojnika) smijenjena je od strane 3. i 6. husarske p. (ostala je IV. b.). Osim toga tu je i ½ st. d., cijela II. njemačka 58. pp., ½ b. 88. pp. (36. pješačka d.) i njemačka domobranska b., ali i 19. domobranska pp. i njemačka XII. lovačka b.; 3. pp., 308. ugarska domobranska pp. i XXXII. lovačka b. Prijevoz je trajao do jutra. Posljednje 2 postrojbe jučer nisu ništa jele, sve su iscrpljene. Kako bi neprijatelju otežali kopanje rovova, razmišlja se o mogućnosti otvaranja bočne topovske paljbe s juga i sjevera (visoravni). Razgovor s Landaueraom. Reuter je već sve pripremio. Početak gradnje mosta kod Niemtzyna. Jedna je bt. prošla Dnjestar kod odsječka Hanowce. Prijepodne dolazak u Demianów njemačke 185. pp., zk. ppuk. Franke (posljednja pp. njemačke 208. d.). Ovdje su i njemačka 25. pp. i ---, brigadir puk. Merker (salaš Na Szerokiem). U 11 h vožnja do 36. pješačke d. na željezničku postaju Burosztyn te do 2. k. d. (uporište Niemszyn). S obzirom na opću situaciju istaknuta je važnost držanja sadašnjih crta bojišnice. Traži se čvrstina u odnosu na prigovore potpuno iscrpljenih i izmučenih postrojbi. Nadalje, kratko tumačenje novog raspreda topništva. U sjedištu zo. nisam zatekao ni Nörhinga ni Abelea. S Nöhringom sam ipak uspio razgovarati tijekom povratka. Navečer prijevoz teretnim vozilima XXXII. poljske lovačke b. i 308. ugarske domobranske pp. K nama dolazi 1 b. bavarske 4. pp. iz Brzezanyja (tek sutra). Prijepodne izdavanje zapovijedi o preustroju topništva. Navečer posjet Abelea. Vrhovno vojno zo. ponovo upozorava na nove iznenadne napade (dolazak novih ruskih postrojbi: 103., 108. i 132. pp.). Sada su bitni zarobljenici. Čini se da se strahuje od ruskog napada na turske postrojbe, što i ne bi bilo nemoguće. Dragoni (časnik za vezu zo. Južne armije) Csobanu: 12. pješačka d. (Hinke) podređena je 13. zb. na temelju zapovijedi Vrhovnog vojno zo. Teschen, ali o tome nam zo. Južne armije nije ništa javilo.

nedjelja, 10. rujna, vedro jutro, ugodan, topao dan

Između 22 i 23 h ruski topovski i pješački napad na Bolszowce. U 9 h Meyerhoffer se odvezao do zo. skupine Gerock na sastanak o smjenama i odlasku tuđih dijelova postrojbi, te udjelbi 12. pješačke d i prebacivanju sjedišta zozb. u odsječak Martinów Nowy. Sve je odobreno. Smjena postrojbi provest će se do 13. rujna; 12. pješačka d. dolazi k nama; prebacivanje u odsječak Martinów Nowy određeno je za sutra. Stigle su i odgovarajuće zapovijedi. Dijelovi zb. Hofmann bit će što prije prebačeni (pješaštvo vozilima), tj. 19. domobranska pp., IV. b. 308. ugarske domobranske pp., 5. dragunska p. i 2. husarska p.; osim toga, 5. domobranskoj pp. vraćamo i doknadnu b. (30 vojnika). Odlazak XXXII. lovačke b. i 308. ugarske domobranske pp. uslijedio je rano ujutro (iz pričuve), a umjesto njih u Boszów je prebačena 1 b. bavarske 4. pp. Zrakoplov je uočio 4 ruske pp. u dolini sjeverno od odsječka Kończak. Od 14 do 16 h na njih je otvorena topovska paljba. Ljudi i kola još su satima bježali (promatranje). U 22 h preko odsječka Martinów Nowy (obilazak novog glavnog stana) vožnja do mosta kod Niemczyna. Most je (…) već završen; dolazak mostovnih odjela u 19 h iz Zurawna (12 saati za 40 km). Susret: Abele, Anker, Reuter, inženjerijski sk. Lichtblau.

ponedjeljak, 11. rujna, ujutro vedro, sunčano, vjetrovito, od 10 h oblaci

Mirno tijekom noći. Prebacivanje 56., 100. i 3. pp. na bojišnicu 2. k. d. Povučene su sve vlastite postrojbe. Četvrta b. 308. ugarske domobranske pp. okupljena je kod salaša Na Szerokiem; smjena je ujutro organizirana vozilima. Prva b. njemačke 58. pp. nalazi se kod mosta Niemczyn. Povratak 65. i 66. pp. iz odsječka njemačke 119. d.; danas odmor, a tijekom

noći prebacivanje na bojišnicu 36. pješačke d. (1 noć odmora). Druga k. d. raspolaže s 13 bt. (na južnoj obali) umjesto s dogovorenih 9. U 8 h prijevoz konja, a u 9 h odlazak vo. u odsječak Martynów Nowy. Načelnik GS. 12. pješačke d., ppuk. Gerbert, bio je prijepodne ovdje zbog smjernica. S nama je objedovao podmaršal Hinke. Od 14,40 do 15 h vožnja u novo sjedište zozb.: Martynów Nowy. Lovački dvor grofova Dsieduszyckih (nije razrušen, ali zbog vojnih tabora pretrpio je određena oštećenja, a ništa nije popravljeno). Jučer je otišla i njemačka 186. pp., a zato je u Demianów stigla njemačka 65. pp. (Köln). U 14 h neprijateljska paljba na željezničku postaju Bursztyn (šrapneli i granate). Zapovjedništvo armijske skupine napušta Chodorów i seli u Drohobycz, a zo. Južne armije očekuje napad na južno krilo III. armije (zbog Karpata). Telefon u 18 h: 13. zb. i njegovo pješaštvo (15. i 36. pješačka d.) prebačeni su u sastav III. armije. Dvanaesta pješačka d. i 2. k. d. ostaju ovdje. I granice armije ostaju iste. To je stvarno iznenađenje: šteta, budući da si je 13. zb. u sastavu Južne armije izborio određeni položaj. U 21 h obavijest (još nije zapovijed) III. armije o odlasku 13. zb. na položaj uz cestu (s obje strane) istočno od Kalusza do Majdana zbog oporavka i opskrbe. Prijepodne slabija, poslijepodne žešća neprijateljska topovska paljba. Zrakoplovi su uočili veći broj ruskih povorki, od kojih su se 2 okrenule i otišle prema istoku. Vjerojatno se radilo o doknadnim postrojbama. Jučer je na bojišnici skupine Oppeln došlo do manjeg proboja na položaje pričuve XX. poljske b. Rusi se još uvijek nalaze na „crti poljske straže." Umjesto Oppelna odsječak južno od Dnjestra preuzeo je 10. pričuvni zb. (njemačka 48. i 199. pričuvna d.). Generalporučnik Fuchs.

utorak, 12. rujna, ujutro kišovito, oblačno, i poslijepodne kiša, ali onda sunčano

Mirna noć. Jučer navečer zapovijed: izvorne pp. 13. zb. bit će povučene s bojišnice u noći s 12. na 13. rujan. Nijedna postrojba zb. nije više na 1. crti bojišnice. U ½ 10 h dolazak Waldstättena na dogovor o naredbama (od prekjučer je ponovo prebačen u skupinu nadvojvode Karla, koji je danas otišao do VIII. armije, a čiji je zk. od prije 2 dana Karl Kirchbach: Pflanzer je konačno otpisan). U ¾ 10 h dolazak genpor. Fuchsa s glavnostožernim časnikom boj. von Westhofenom: razgovor o trenutnoj situaciji, koja se sada potpuno mijenja. Zapovjedništvo 3. pričuvnog zb. smješteno je u odsječku Wojnilów; Oppeln ostaje u Bludnikiju. Planirani preustroj (Waldstätten): 13. zb. odlazi na položaj 1. zb. (Petranka) i preuzima 42. ugarsku domobransku pješačku d. te 72. pješačku br. (Budiner, oko 7000 vojnika) te našu 36. pješačku d. ustrojenu od 15. i 36. pješačke d. Topništvo 36. pješačke d. stići će naknadno. Planira se i izvlačenje 12. pješačke d. i njezino priključivanje 5. pješačkoj d. (1. zb.). Fabiny je otputovao u Erdelj. Prvi su zb. preuzeli Scheuchenstuel – Sündermann, a 30. pješačka d., do sada pričuva III. armije u odsječku zapadno od Majdana, poslana je u Karpate. Navečer vožnja do genpor. Fuchsa u Wojnilów. Uzvratni posjet. Navečer zapovijed III. armije: 36. pješačka d. odlazi na crtu Bednarów - Wistowa (možda i Mystow); zod. Podhorki. Nekoliko dana odmora. Zapovjedništvo zb. bit će prebačeno u Bereznicu ili na uporište Uhrynów Stary te će preuzeti 1 odsječak. Dana 14. rujna pokret postrojbi, 2 noći za 28 km. Zapovjedništvo zb. ne može otići prije 14. rujna, budući da tek dan prije 12. pješačka d. preuzima odsječak 2. k. d., a onaj 36. pješačke d. tek 14. rujna. Nakon toga smo slobodni. Gerock nas zadržava. Tijekom noći 2 b. njemačke 58. pp. smijenile su 19. domobransku pp. i 88. pp., koje bi do podneva trebale biti u Rohatynu i odatle vozilima prebačene u odsječak zb. Hofmann. Ujutro prema položajima navedenog zb. kreću i 5. dragunska p., a 1 ko. 2. husarske p. u odsječak 38. ugarske domobranske pješačke d. Doknadna b. 5. domobranske pp. (ostatak od oko 50 vojnika) odlazi u III. armiju. Nakon objeda posjet Hinkea s glavnostožernim časnikom (na putu prema Ruzdwianyju), novosti. Dolazak Karapancse. Anker je otišao (16. husarska p., smijenjen). Druga k. d. podređena je III. armiji. Trideseta pješačka br. (Leidl) udijeljena je 15. pješačkoj d. u Stryju. Dolazak doknade od 400 vojnika u Bursztyn, koja će sutra biti udijeljena.

srijeda, 13. rujna, ujutro vedro, lijepo, toplo

Smjene su postrojbi provedene. Dvanaesta pješačka d. preuzela je južni odsječak, a poslijepodne će preuzeti i sjeverni dio (od Nijemaca), nakon što je Gerock izmijenio zapovijed o preuzimanju ovog odsječka od strane njemačke 199. d. Pješaštvo zb. (13. pješačka br.) trebalo bi sutra ujutro krenuti na crtu Wojnilów – Siólko, a prekosutra biti na crti Bednarów – Wistowa. Treća armija izmijenila je navedeno utoliko što je 1. pokret pomaknut na današnju noć (19,30; puni mjesec). Prekosutra, tijekom dana, nadvojvoda Karlo obići će postrojbe tijekom pokreta. Veliki vo. bit će u pokretu i tijekom noći. Druga k. d. dobila je konje: od prijepodneva 6. i 16. husarska p. (divizijska kbr.) nalaze se u Tenstenikiju, a 13. pješačka br. s 3. i 9. husarskom p. u Ruzdwianyju. Princ Georg (k. časnik Južne armije): ruski 33. zb. nalazi se u Zawalówu (radio), što znači da je izvučen iz naše bojišnice te je upućen na bojišnicu između Narajówke i Złote Lipe (turski 15. zb.). Dojava: nadvojvoda Friedrich obići će ujutro 15. rujna postrojbe 36. pješačke d. u pokretu (prijedlog: na cesti kod šume oko 3 km južno od Wojnylówa). Zapovijed armijske skupine: traži se izvješće o Teisingeru (Waldstätten, s kojim sam nedavno razgovarao o Teisingeru, proslijedio je ovo u Teschen). Navečer dogovor s Csobanom i izrada izvješća (Teisinger je kao zk. nemoguć zbog svoje osobnosti). Zapovijed u 23 h: 13. zb. do daljnjega preuzima zo. Napad očekuje i Gerock, a možda i zo. Južne armije, iako na našoj bojišnici nema nikakvih naznaka; ruske poljske straže prilično su se povukle. Utvrđuje se ruski položaj na visoravan Winogradsku (žičane zapreke), ali nigdje nije uočen uobičajeni sustav rovova. Gerockova zapovijed: zarobljenici. Veliki uspjesi u Dobrudži, povlačenje ruskih snaga. *Pester Lloyd*: velika panika u Bukureštu.

četvrtak, 14. rujna, oblačno jutro, povremeni kratkotrajna kiša, poslijepodne sunčano, od 17 h slaba kiša

Noćni pothvat ostao je bez učinka. Neprijatelj je postavio poljsku stražu iza Gnile Lipe i na mostove na južnom krilu. Njemačka 1. pričuvna d. zarobila je 2 ruska časnika i 88 vojnika. Ponovo zapovijed Gerocka: bezuvjetno dovesti zarobljenike, po mogućnosti još tijekom dana. U 11 h vožnja do Hinkea u Niemczyn: razgovor o topovskoj paljbi na most uporišta Tustau, od kojeg su Rusi udaljeni oko 300 stopa prema zapadu. Zapovijed o smjeni postrojbi: njemačka 46. pp. i njemačka 119. d. stavljene su na raspolaganje zo. Južne armije zbog smjene 12. pješačke d., koja odlazi na crtu Bednarów – Wistowa. Odatle 13. pješačka br. odlazi u sastav zb. Hadfy temeljem smjene 5. pješačke d., koja s druge strane smjenjuje 59. pješačku d. (južno krilo III. armije). Druga k. d. bit će prebačena u Krasnu kao pričuva 8. zb. Zamjena 13. zb. i 10. pričuvnog zb. još nije određena. Nadvojvoda Friedrich sutra će najprije obići 1 b. njemačke 208. pričuvne d. u Demianówu, a onda u 10 h 13. pješačke br. u Wojnilówu; poslije vožnja u Kalusz. Program smjene postrojbi (zahtjev upućen Gerocku): dolazak njemačke 46. pp. očekuje se najkasnije ujutro 15. rujna, a u noći na 17. rujna trebala bi smijeniti 12. pješačku d. Dana 15. rujna dolazi njemačka 119. d. u Demianów. Preuzimanje zo. ujutro 17. rujna. Druga k. d. 17. rujna odlazi na jug, a 12. pješačka d. u Bednarów itd. Matsvánszky je pročitao brzojav koji je upućen 10. pričuvnom zb.: grčki zb. Kavala, vjeran je kralju i neutralnosti te se predaje Njemačkoj i traži zaštitu od Antante i osiguranje opskrbe, što je i prihvaćeno te će zb. biti prebačen u Njemačku. Meyerhofer: nejasna vijest zo. Južne armije: Engleska zatvara svoje luke za neutralne brodove, isto tako i Amsterdam??? Preplovljavanje do Nizozemske? Za svaku p. 2. k. d. određena je doknada od 50 konjanika i 50 strijelaca (u sastavu doknadnih br.).

petak, 15. rujna, oblačno, a onda sunčano, poslijepodne kratkotrajna kiša, svježe

Mirna noć, bez zarobljenika. Rusi su na suprotnoj obali Gnile Lipe, ovdje jedino drže most kod uporišta Tustau. U ¾ 9 h vožnja u pratnji Csobana i Pallavicinija preko Wojnilówa na kotu 352 (13. pješačka br.: 3838 vojnika, 13 strojnica, 1 oruđe). Kratki dogovor sa zkp. U

10 h dolazak Kövessa (vrlo potišten) u pratnji Konopitzkog i Brusellea. U 10,15 dolazak nadvojvode Friedricha s Herbersteinom i (…) dr. Biehlom. Nadvojvoda Karlo s Waldstättenom i Brougierom u obilasku do 12,15. Nadvojvode su odale priznanje djelovanju zb. Na 1. crti nalaze se 65., 5. 78. i 52. pp., na 2. crti 6. opkoparska sat. te 66. i 60. pp. Trinaesta pješačka br. smijenit će 5. pješačku d. Hadfy je 72. pješačku br. već podredio zo. 36. pješačke d. Mir (oporavak 13. pješačke br. neće dugo trajati).

subota, 16. rujna, oblačno jutro, ujutro kratkotrajna kiša, tijekom dana promjenjivo, kišovito

Noćni pothvati bez učinka. Pokušaj proboja preko neoštećenog i nezaposjednutog mosta u odsječku Tustau zaustavila je pješačka paljba i uključivanje reflektora. Nijemci su u sjevernom odsječku predugo petljali pa su se u zoru su se morali vratiti bez ikakvih rezultata. Oštra zapovijed zo. Južne armije zbog predaje dijelova bojišnice 5. rujna (mahanje s maramama itd.): 308. ugarska domobranska pp. Dojava skupine Gerock: njemački car javio je carici (Mackensen) da su njemačke, bugarske i turske postrojbe postigle odlučujuću pobjedu u Dobrudži. Prijepodne posjet genpor. ----, zk. njemačke 119. d. s načelnikom GS. sk. --- zbog preuzimanja odsječka 12. pješačke d. Prijepodne dojava njemačke 1. pričuvne d. da se nalazi na udaru učestale topovske paljbe. Poslijepodne: proboj, ali i na bojišnici njemačke 3. gardijske d. i turskom lijevom krilu. Njemačka 46. pp. (trebala bi smijeniti 12. pješačku d.) vozilima će biti prebačena u Bursztyn. Prvi odred odlazi u 18 h iz Niemczyna. Zaustavljene su sve smjene postrojbi: čak i odlazak 2. k. d. Navečer: napredovanje protunapada njemačke 208. d. Postrojbe su već prešle Narajówku i stigle do uporišta Lipica Gorna. Navečer oproštajna večera: Abele, Spiegelfeld i Apponyi; Karapancsa je bolestan (crijevna viroza).

nedjelja, 17. rujna, oblačno, kišovito

Mir na bojišnici (bez pothvata). Jučer je utvrđeno da se pred nama nalazi 108. d. Proboj kod njemačke 1. pričuvne d.: ruski 33. zb. (1. i 2. (...)) u širini od oko 10 km i dubini od 3 km (od sjeverne granice uporišta Skoniorochy Nowe preko salaša Stefanówka i Lipica Dolna). Protunapad njemačke 208. d.: lijevo krilo (doticaj s Turcima) do bojišnice i do uporišta Na Korsami jugoistočno od odsječka Lipica Dolna. Zapadno je krilo navodno stalo. Njemačka 46. pp. bila je u odsječku Sarnki Srednice, a njemačka 216. d. (6 b.), okupljala se kod Lipice Gorne u svojstvu pričuve armije. Kako bi se Gerock rasteretio, 10. pričuvni zb. preuzet će odmah i zo. 13. zb. U 10 h dolazak genpor. Fuchsa s načelnikom GS. i još 1 časnikom zbog smjernica. Primopredaja (nakon našeg odlaska) sutra u 8 h. Znači ipak. Prekjučer: ppuk. Knechtel i Jäger: moraju se javiti u Arad (jugoistočna bojišnica). Naše doknadne postrojbe (III. armija) okupljaju se u Munkácsu. Umjesto Laszlóa zk. je ppuk. Kohont. Jučer je bilo suđenje Fuggeru. Postupak je naredio vojni tužitelj u Beču. Fugger je narednika Scholza (ranijeg natpor.) na 2 mjeseca poslao u Beč i dodijelio mu časničkog slugu („kako bi ga poštedio obilaska bolnica“). Poslijepodne posjet Hinkeu, Abeleu i Karapancsi (oproštaj). Navečer objed s genboj. Harensteinom (zk. topništva 10. pričuvnog zb., prebačen iz Chodorówa) i 2 časnika te boj. Horsigom iz 78. pp. Pjenušac (odlazak Meyerhofer). Jučer borbe duž cijele bojišnice. Svi su napadi odbijeni. Protunapad 208. njemačke d. i njemačke 46. pp. napreduje prema istoku te je zaposjednuta skoro cijela crta: 4500 zarobljenika.

ponedjeljak, 18. rujna, ujutro oblačno, nakon toga sunčano, ali mnogobrojni oblaci, svježe

U 8 h dolazak genpor. Fuchsa sa stožerom u uporište Martynów Nowy. Mi smo otišli u 8,19. Kod mosta preko Dnjestra uzaludno smo čekali Abelea, koji je najavio da će se oprostiti od nas. Od 10 do 11 h u Kaluszu. Razgovor: Konopitzky i Kövess. Javljanje i predstavlja-

nje užeg stožera; a nakon toga Landestreu.[301] Vijesti: zapovijed o pokretu 2. k. d. stigla je već danas. Zarobljenici njemačke 1. pričuvne d.: ipak samo 3000 (poslije ipak 4800). Vožnja od 15 do 16 h u Perehisko (VII. armija): Bepini, boj. Pitreich, Kodolitsch, dr. Fein. Od 17,25 do 18,30 vožnja natrag. Susret s dijelom 1. pp. (smjena 59. pješačke d. (Kroupa) od strane 5. pješačke d., prijevoz vozilima).

utorak, 19. rujna, vedro jutro, prijepodne sunčano, poslijepodne oblačno, ali toplo

U 8,10 odlazak Hadfyju preko Kalusza i Wistowa do pilane Jaworówke. Putom susret s 2. k. d. istočno od Kalusza na putu u Rozniatów i Ipus, gdje ju očekuje preustroj postrojbi (kp.: 3 ko., ostatak pješaštvo, koje će prema jačini biti ustrojeno u ko.). U ⅓ 13 h povratak. Bez bitnih događaja. Preuzimanje odsječka sutra u 8 h.

srijeda, 20. rujna, ugodno jutro, sunčano do 14 h, a nakon toga nekoliko oblaka, od ½ 18 h slaba kiša

(…) Od 7 h do 10,15 vožnja u pratnji Csobana preko uporišta Uhnynów Sredni do Lesiówke (19 km). Makadam u šumi. Predstavljanje stožera 42. ugarske domobranske pješačke d.: dogovor. Nastavak obilaska pješice na kotu 485 (Šnjarić[302], sk. Rupnik, puk. Scholz). Od 12 h do 14,30 objed, a onda do 18 h vožnja do kote 448 južno od Niewoczyna. Ppuk. Srnka (53. pp.), puk. Budiner (72. pješačka br.), ppuk. Krakowitzer (16. pp.), ppuk. Mandich (42. teška poljska topp.) i ppuk. Priveling (53. pp., inače je imenovan zk. 16. pp. zbog Krakowitzerove bolesti (grkljan) te određen za željezničku službu). Na uporištu Głębokie; puk. Novaković (84. pješačka br.), ppuk. Spaics (28. ugarska domobranska pp.), ppuk. Mesić (27. ugarska domobranska pp.), ppuk. Pager (topništvo). Na putu južno od Chmiclówke: genboj. Bekić (83. pješačka br.), puk. von Delić (25. ugarska domobranska pp.), ppuk. Kunčak (36. ugarska domobranska pp.), ppuk. Blanussa (topništvo), sk. Vrbanić (glavnostožerni časnik). Od 18 h do 18,30 boravak u Rosulni: puk. Vécsey (5. kbr.). Od 18,30 do 19,30 vožnja do Landestreua (25 km). Posvuda dobar osjećaj, prijateljska lica, kao da se raduju što su udijeljeni zo. 13. zb.

četvrtak, 21. rujna, toplo, prijepodne sunčano, poslijepodne oblačno

Prekjučer okršaji tijekom noći, inače mirno. Bez značajnih događaja. Rumunji su prešli prijevoj Szurduk (Vulkan). Bugari su izgubili Florinu. Pročitao sam „Smjernice za obranu 42. ugarske domobranske pješačke d.“ Užasavaju me izneseni stavovi. Navedena d. nije bila u borbi od Okne i ne posjeduje naše ratno iskustvo. Treća armija je ove smjernice preporučila svim zozb., što samo znači da ni ona nema potrebno iskustvo.

petak, 22. rujna, prijepodne kiša, oblačno do 16 h, do 17 h kiša, navečer sunčano, hladno

Beznačajni događaji. Rad na smjernicama za obranu i izgradnju položaja. Csoban je sastavljene prijedloge odnio navečer Koropitzkom, koji je s njima potpuno suglasan (i Kövess). Ali Seeckt je drugog mišljenja: 100 m rovova za top. položaje. U Chodorówu je sjednica već održana, a sljedećoj bi trebali prisustvovati i predstavnici 13. zb. (zkp., možda Müller ili Buchböck). Ppuk. grof Scapinelli i glavni liječnik (2. razreda) prof. dr. Dörr (3. odjel glavnog stana) bili su ovdje. Objed. Bojnik Friedländer prebačen je iz 25. u 66. pp. Gluhi Židov.

---

[301] Selenyj Jar (Ukrajina).

[302] Šnjarić, Lukas (22. lipanj 1851. – 28. 1. 1930.), austrougarski general pješaštva (1918.). Zapovjednik 42. ugarske domobranske pješačke divizije od veljače 1916. do ožujka 1917. (a prije toga 59. pješačke divizije). Godine 1918. vojni je zapovjednik Zagreba. Umirovljen je 1. siječnja 1919. (Schmidt-Brentano, Antonio, Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität, Österreichisches Staatsarchiv, Wien 2007, 174, http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130).

subota, 23. rujna, noćni mraz, sunčano, ali svježe

Tijekom noći zarobljen je pripadnik poljske straže 65. pp. Inače mirno. Najava dolaska topništva 36. pješačke d. iz odsječka sjeverno od Halicza (dio je udijeljen zb. Hadfy).

nedjelja, 24. rujna, sunčano, toplo

Beznačajni događaji. Naznake o povlačenju ruskih snaga: zrakoplov je primijetio 3 km dugačku pješačku povorku u pokretu iz Nadworne u Dalatyn (ukrcaj vo. u Nizniówu). Zapovjednik armije traži zarobljenike. U 12,30 vožnja preko Petranke u Lesiówku radi dogovora sa zkd. i brigadirima o novom obrambenom sustavu (3 crte bojišnice, od koje se 1. crta napušta nakon početka učestale topovske paljbe) i novi dijelovi bojišnice za top. pripremu terena. U 17 h vožnja preko Rosulne u ured, dolazak u 18,35. Južna armija nam šalje 36. poljsku topbr.: 4 poljske haubičke bt., 2 teške haubičke bt. i 1 tešku poljsku top. bt. (bez oruđa) za 36. pješačku d. 13. zb. Teisinger je smijenjen (por. (…) 15. pješačke d. udijeljen je zo. 13. zb.).

ponedjeljak, 25 rujna, sunčano, toplo

Pothvati 83. pješačke br. (7 sat.) protiv neprijateljske predstraže nisu uspjeli: 10 ranjenika, 8 nestalih. Zatraženo je izvješće. Dolazak boj. barun Reichlina iz Stryja (operacija debelog crijeva). Poručnik Aletić iz 16. pp. donio je srebrni signalni rog (posveta grada Varaždina). Zapovijed o ustrojavanju pričuve: po d. 2 b. kao pričuva zb. do subote 29. rujna. Druga k. d. kao pričuva armije odlazi iz odsječka Spas na crtu Kalosz – Dobrowlany – Podmichale. Reichlin: bolnice u Stryju od lipnja 1916. obradile su 300.000 ranjenika (od toga 7000 Turčina, neki sa smrznutim udovima). Odlazak ppuk. Hemmera (izgovor: bolest, slomljena noga). Više se neće vratiti. Novi načelnik GS. Južne armije bit će bavarski genboj. Razlog: odnos prema austrijskim puk. i načelnicim GS. zb. (Rettlovo izvješće; slučaj Krammer, 9. zb.).

utorak, 26. rujna, vedro, sunčano, toplo

U 7,30 vožnja preko uporišta Dobrowlany - Podmichale – Záwoj (divizijska bolnica ima vrlo loš smještaj) u obilazak položaja 36. pješačke d. Drugi opskrbni odsječak: loša cesta i loš položaj. Dolazak u 11,30: za 28 km bila su nam potrebna 4 sata (sa stankama). Objed kod Nörhinga. Dogovor o položajima. Odlazak u 14 h i dolazak u Záwoj u 15,50, gdje nas je čekao automobil za Dobrowlany. Dogovor s Csobanom o prigovorima na zapovijed 3. odjela glavnog stana (smanjivanje broja odreda na 80 kola, a vo. zop. na 5 kola). Obilazak pričuvne bolnice stožernog liječnika dr. Sertića, kava. Csoban je otišao do zo. III. armije, a Bolfras i ja smo se vratili. Matsvánszky se vratio iz kupovine u Lavovu. Njemačka je 18. rujna očekivala objavu rata od strane Danske. Csoban iz Kalusza: 12. pješačka d. udijeljena je VII. armiji, a br. Beroldingen Južnoj armiji. Treća armija očekuje ruski napad kod Jamnice, te je 1 b. 13. zb. zadržala kao mobilnu pričuvu prema uporištu Podmichale, kamo stiže mješovita b. 5. i 52. pp.

srijeda, 27. rujna, sunčano, toplo

Beznačajni događaji. Pješački odred 2. k. d. pod zo. Karapancse jučer je vozilima prebačen u odsječak Halicz zbog smjene postrojbi. Pripravni konji prebačeni su u odsječak Ugatsberg. Izvješće 42. ugarske domobranske pješačke d. o prekjučerašnjem neuspjehu: samo herojski pothvati. Csoban je planirao odvesti se do njezinog zo., ali najprije sam želio razgovarati sa Šnjarićem. U 16 h vožnja do uporišta Głębokie, a povratak u ½ 20 h. Odluka: raspored ostaje isti (2 ½ sat. kao poljska straža (ranije 6 ¼ sat.)). Izgubljen je prijevoj Szurduk (Vulkan).

četvrtak, 28. rujna, ujutro oblačno, povremeno sunčano

Mir na bojišnici. Prema odorama poginulih Rusa na bojišnici 36. pješačke d. ustanovljeno je da se pred 42. ugarskom domobranskom pješačkom d. nalazi ruska 75. pp. Bez

izmjena. Jedan časnik i 2 vojnika zarobljena su 1 km sjeverno od odsječka Lachowce (vojni bjegunci). Zatražio sam odlazak na odmor od 1. do 10. listopada. Odobrenje je stiglo poslijepodne. Kövess je od jučer u Chodorówu. Nadvojvoda Karlo otišao je na odmor. U ¼ 10 h vožnja u Kalusz. Sastanak s Konopitzkym: zrakoplov za potrebe zozb., top. podrška za Hadfyja, što znači da će Hadfy zadržati i ostale već poslane bt. 36. poljske topbr.! Nadalje, b. 10. pješačke d. odlaze, što znači da nam se oduzimaju i b. 5. pješačke d. (vraćaju se u matičnu d.). Gubimo 40 oruđa! To nisam planirao. Satnik Baldermann bio je kod Hadfyja. Na crti Jamnica – Pasieczna neprijatelj je prokopao rovove na udaljenost od 40-50 m od naše bojišnice: napad se može očekivati svaki dan, ali radi se samo o 2 d. (19. i turska 3.). Mjesno značenje? Prema trenutnoj opskrbi (jugoistok) Hadfy raspolaže sa 199 oruđa. Vojni bilten: borbe zapadno od Petroszényja (izgubljen?).

petak, 29. rujna, prijepodne uglavnom oblačno, povremeno sunčano, u podne kratkotrajna kiša

Tijekom noći okršaji ophodnji: 53. pp. izgubila je 7 vojnika (od toga 5 ranjenih). Jučer zarobljeni ruski por. s 2 vojnika pripadnik je ruske 74. pp. Tijekom njihove ophodnje naša se poljska straža povukla, ali opkolila ih je s leđa. Časnik raspolaže s pouzdanim podacima o našim postrojbama: tvrdi da će se na kraju Rusija morati sukobiti s Engleskom. Zbor Hadfy danas je sve uzbunio: ruska ciljana topovska paljba na crtu bojišnice kod Jamnice. Pričuva zb.: 1 b. 78. pp. prebačena je na uporište jugozapadno od Rybnog (položaj 21. domobranske pješačke d.: odlazak u 10,45), a nakon toga mir. Ostanak b. na položaju preko noći. Vojni bilten: zarobljenici kod Terstyandyja: 41 časnik, preko 3000 vojnika, 2 oruđa i 33 strojnice. Kod Hermannstadta[303] pobjeda. O Petroszényju ništa, vjerojatno je pao. Zapovijed: potrebno je općenito napustiti armijski sustav poljskih straža (zbog zadržavanje uvijek na istom mjestu) i uskladiti s ophodnjama.

subota, 30. rujna, promjenjivo vrijeme, toplo

U 8 h dolazak Šnjarića. U 9 h u pratnji Matsvánskyja odlazak na odmor (automobil): Kalusz, Zurawno, Zydaczów, Mikolajów, Lavov. Odmor. Landestreu. U Kaluszu Konopitzky: zoa. traži da se 1 b. 28. ugarske domobranske pp. (pričuva zb.) prebaci u Rosulnu, kako bi se onda odatle 1 b. prebacili na lijevo krilo (potrebe topništva). Doručak u Mikolajówu (½ sata), a onda kvar od 10 minuta. Dolazak u Lavov u ¾ 13 h. Kolodvor. Tri sata za 115 km. Načelnik vojnozdravstvenog odjela 4. zb. Gospođa Matsvánszky: „čarobnjak“ (nadvojvoda Karlo?). Odlazak u 14,50.

nedjelja, 1. listopada, vedro, ali svježe

Dolazak na Nordbahnof u Beču u 7,15 (zimsko računanje vremena).

petak, 6. listopada

Od 11 h do 11,30 audijencija[304] kod njegovog veličanstva u Schönbrunnu.

subota, 8. listopada

Odlazak iz Beča u 9,35. Nordbahnhof.

ponedjeljak, 9. listopada

Dolazak u Lavov u 14,15, odlazak automobilom u 14,25, Landestreu u 20,15. Cijeli dan promjenjivo vrijeme, mjesečina. Tijekom moje odsutnosti: novi načelnik vojnozdravstvenog odjela zb. (glavni liječnik dr. Hladky.); ponovo su objavljene smjernice o izgradnji utvr-

[303] Sibiu (Rumunjska).

[304] Vidjeti Ilustracije.

đenih položaja; odustalo se od rovovskog sustava; plan osnivanja obrazovnih ustanova za iskusne časnike i školske sat. u Rożdiatynu (imenovan sam voditeljem za sve postrojbe III. armije, osim za 21. domobransku pp.). Početak: 14. listopada. Dolazak topništva 36. pješačke d. i vraćanje pričuve zb., jer nije došlo do napada na zb. Hadfy. Kruže glasine (zarobljenici) o novom napadu bojnim plinovima. Vojnici 36. pješačke d. dobili su plinske maske.

utorak, 10. listopada, vedro, sunčano i toplo

Pregled izvješća predanih tijekom mog odmora. Učiteljsko osoblje: sk. Prohazka (78. pp.), sk. Hermann (93. pp.), natpor. Görtz (25. domobranska pp.). Dolazak i por. Emmerlinga (topništvo zb. Hadfy). Vojni orkestar 78. pp. Tijekom noći zarobljena su 3 vojnika ruske 73. pp. na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. (napad na poljsku stražu).

srijeda, 11. listopada sunčano, toplo

Od 8 do 10 h dogovor s nastavnicima o programu školovanja. Mir na bojišnici III. armije. Problemi zbog smještaja škole u Rożdiatynu. Pričuvna bolnica još nije otišla. Teškoće zbog prigovora i od strane 8. zb.: njegovateljice u bolnici su kćer i snaha od Benignija. Csoban je navečer otišao do zoa. i sredio stvar. Bolnica ostaje, a za školu će se izgraditi barake.

četvrtak, 12. listopada, tijekom noći oluja, ujutro kiša, djelomično sunčano, toplo, navečer opet kišovito

Svuda mirno. Od 10 do 12 h u zo. armije. Kövess o politici (Dardaneli). Od 14 do 16 h dogovor o sustavu utvrđivanja prema novom propisu. U 18 h dolazak Benignija. Kövess: izvlačenje turske 20. d. zbog velikih gubitaka. Zapovijed: uvježbavanje k. napada, smjena pričuve zb. kod 42. ugarske domobranske i 36. pješačke d., tako da zoa. za armijsku pričuvu izvuče ostatke 15. pješačke d. Čekanje. Rok smjene postrojbi produžen je s 10 na 15 dana. Njemačka 48. pričuvna d.: nedavno bijeg 2 Elzašanina. Zapovjedništvo armije bijesno je na 8. zb. zbog problema u Rożdiatynu. Navodno neprijatelj na bojišnici zb. Hadfy postavlja žičane zapreke.

petak, 13. listopada, sunčano, toplo, u podne jugozapadnjak

Potpuno mirna noć. U 10 h dolazak puk. Bolle kako bi mi ponudio sudačko mjesto na svečanosti povodom dana sv. Huberta (4 ko. 15. husarske p., 2 ko. 10. ugarske domobranske husarske p.) u odsječku Uhrynów Stary. Bez značajnih događaja. Od 18 h do 18,30 pozirao sam slikaru Juliusu Klaberu. Zapovijed nadvojvode Karla: njemačka 36. pučko-ustaška p. (Dnjestar, Hadfy) i 6. domobranska pp. (Benigni) bit će prebačene u odsječak (…) Radna. Jučerašnji vojni bilten: izgubljeni su odsječci Nova Vas i Apacchio-Sela (prijevoj Comen).

subota, 14. listopada, ujutro vedro, od 9 h uglavnom oblačno, toplo

Tijekom noći i dana beznačajni događaji. Jedna b. 25. domobranske pp. stavljena je na raspolaganje 5. pješačkoj d. (u Rosulnoj do 21. listopada), jer je bavarska 3. pučko-ustaška b. 6. pučko-ustaške p. otišla na bojišnicu zb. Hadfy na Dnjestru (umjesto njemačke 36. pučko-ustaške p.). U 17 h Csoban i Schredl otišli su na odmor, Nordon i Zifferer su se vratili. Prije toga svjedočenje (Cosban i ja) vojnom sucu ---- III. armije u predmetu Podhajský - Teisinger.

nedjelja, 15. listopada, vedro i vruće

Bez bitnih događaja. Prijepodne i poslijepodne poziranje. U 18 h Henna Brands. Jučer je kod nas bio boj. Börscny (udijeljen je 36. poljskoj topp.), a danas ppuk. Franz Doškaž (iz 101. pp.: novi zk. 5. pp.). Danas ujutro pješački je odred 2. k. d. vozilima prebačen na bojišnicu zb. Hadfy. Vojni bilten: 1. zb. je kod Kirlibabe odbacio Ruse.

ponedjeljak, 16. listopada, djelomično oblačno, toplo

Kod Jamnice i južno od nje u 22,30 napad 1 ½ ruske b., koji je odbijen. Inače ništa bitno. Nordon je udijeljen zo. 11. zb. i otputovat će preko Kolosznówa. Ovdje čeka dolazak udijeljenog sk. GS. Ježeka. Prijepodne poziranje i fotografiranje.

utorak, 17. listopada, tijekom noći oluja, od jutra kratkotrajne kiše, koja je u 16 h prešla u snijeg

Mirna noć: u odsječku Domobranci prijepodne napredovanje neprijatelja (odvlačenje pažnje od radova u šumi: rušenje stabala?). U ½ 9 h vožnja u Rozniatów. Škola. Izlaganje, sk. Hermann i natpor. Görtz. Posjet genboj. Schweru (6. k. d.), gdje sam zatekao i Hempela i puk. grofa Albertija iz 11. husarske p. Kövess i Kirchbach trebali bi se zamijeniti. Navodno bi zo. III. armije trebao preuzeti Böhm-Ermolli, koji mora otići jer Kövess ima viši čin. Kövess se poslijepodne namjeravao oprostiti, ali odgođeno. Navečer dojava da zamjena još nije potpuno sigurna. Od prije nekoliko dana podmaršal Brudermann zk. je skupine: 12. pješačka d.. + 1 br. 3. k. d. (10. kbr.: 1. husarska i 4. ulanska p. prebačene su u Erdelj); načelnik GS. je Gynits. Glavnostožerni boj. Perčević preuzeo je zo. 25. domobranske pp. na 3 tjedna (III. armija); Spaits je umjesto genboj. Bekića (na odmoru) zk. 83. domobranske pp. Tijekom noćnog napada na 16. pp. 1 je zastavnik (Neubauer) poginuo, a 13 su nestali.

srijeda, 18. listopada, sunčano, snijeg (od jučer)

Prijepodne poziranje. Dolazak sk. Denglera (brzojavna p.) umjesto Pffeifera. Oružnički boj. Degischer (?) iz 4. odjela Glavnog stana objedovao je s nama. Beznačajni događaji.

četvrtak, 19. listopada, oblačno, ujutro slab snijeg

Bolfras je odlikovan redom željezne krune 3. razreda na ratnoj vrpci (dodjela u podne). U 15 h dolazak Kövess i Brussellea. Navečer putuje. Kirchbach se očekuje sutra navečer. Početak ukrcaja 6. k. d. za Maros Värashely. Pješački odred 2. k. d. preuzima odsječak Rosulnu. Generalbojnik Obauer imenovan je zk. doknadnih postrojbi III. armije (danas je bio u Kaluszu). Zapovijed III. armije: uslijed odlaska 6. k. d. odsječak Rosulnu preuzet će II. b. 25. domobranske pp. (pričuva u Rosulni) i st. postrojbe 2. k. d., koja odlazi u odsječak Rozniatów (vrijeme odlaska će se javiti).

petak, 20. listopada, ujutro kiša i gusta magla, navečer kiša

Mirna noć. Na bojišnici 16. pp. 2 nestalih vojnika (napad na poljsku stražu). Najviša uredba od 3. listopada 1916. (III. armija, rezervat (…) broj 26, 522 od 19. listopada): moje imenovanje zk. 13. zb. Nöhring je zk. 36. pješačke d., Aust 15. pješačke d., a Budiner 72. pješačke br. Oproštaj nadvojvode Karla. Danas III. armiju preuzima gen. konjaništva Kirchbach, koja je u sastavu armijske skupine Böhm-Ermolli.

subota, 21. listopada, oblačno, maglovito, prijepodne velika vlaga

Jučer navečer topovska paljba i napad 60. pp. (lovzo. i dragovoljci) protjerali su Ruse iz novog rova (dužine 500 stopa) i zatrpali ga. Nakon što su se naši vratili, rov su napali Rusi. Nikakvih značajnih događaja. Slikar Zabor, ugarski domobranski natpor. u sastavu pučko-ustaške br. Czeisberger, u Srbiji je teško ranjen, a sada je „časnik za vezu“ Ratnog tiskovnog ureda pri III. armiji. Crta položaje 13. zb. i nadzire ostale slikare. Jučer je na bojišnici njemačke 48. pričuvne d. 1 Poljak prebjegao neprijatelju (nedavno 2 Elzašanina). Gubici od 4. listopada: 29.261 vojnika, 113 časnika, 2 gen., 2 puk. Veliki gubici visokih časnika! Šest časnika na 178 vojnika (1 na 30). Ali koliko je uopće istine u ovim izvješćima? Vojni bilten: uspjeh Mackensena na cijeloj bojišnici Dobrudže i dalje Rasovo – Tuzla.

nedjelja, 22. listopada, gusta magla, toplo, poslijepodne kiša

Mirna noć. U 5 h novi pothvat na bojišnici 60. pp.: napad na rov koji je jučer zatrpan i na kojem su Rusi opet radili. Neprijatelj je protjeran. Zarobljenik ruske 95. pp. donio je veći broj oružja i alata. Vijesti: Stürgkh[305] je ubijen. Vojni bilten: pobjede na cijelom ratištu u Dobrudži. Čini se da Rusi ipak nisu u Moldaviju poslali jake snage. Vijesti i o utvrđivanju Bukurešta od strane ruskih postrojbi. Nakon jučerašnjeg uspjeha (Mackensen) vijest Ratnog tiskovnog ureda o prijelazu preko Dunava kod Vidina. Rusija se boji oslabiti istočnu bojišnicu zbog čega u Moldaviji prelazi na obranu, tako da se u budućnosti može očekivati njezino povlačenje na Seret, napuštanje Dobrudže i opsada Bukurešta.

ponedjeljak, 23. listopada, tijekom noći kiša, od ½ 7 h snijeg, poslijepodne vedrije, navečer zvijezde

Duž cijele bojišnice problemi s poplavom, osobito u odsječku 16. pp. (uništeni putovi). Jedna cesta 36. pješačke d. potpuno je neupotrebljiva. Sadzawa je otplavila most. Vojni bjegunci: 20 kod njemačke 48. pješačke d., kod nas tek 4. Vojni bilten: potpuno povlačenje Rusa iz Dobrudže, zaposjedanje Constanţe, saveznici pred Cernavodom.

utorak, 24. listopada, tijekom noći mraz, tijekom dana oblačno, ali ne hladno

Bez značajnih događaja. Od ½ 15 h do 15 ¼ posjet zka. Kirchbacha s boj. Hüttenbrennerom: razgovor o 36. pješačkoj d. i 28. ugarskoj domobranskoj pp. Pohvale upućene Šnjariću. Okupljenost topništva 36. pješačke d.; skloništa (daske, vuneni predmeti (…)); utvrđivanje položaja; putovi; bojni položaji. Bolfras je obrijao brkove! Vojni bilten: uspjeh u Dobrudži sve je veći, osobito na istočnom krilu. Oko 10.000 zarobljenika. Zaposjednut je i Predeal; na prijevoju (…) slom neprijateljskog otpora. Bitka na Somi i dalje traje. Englezi ne uspijevaju napredovati. Zapovjedništvo armijske skupine Böhm-Ermolli danas seli iz Buska u Lavov.

srijeda, 25. listopada, jutarnja magla, nakon čega vedrije s nekoliko oblaka, toplo

Bez bitnih događaja. Poljska straža 16. pp. otjerala je rusku poljsku stražu. Zapovjednik armijske skupine Böhm-Ermolli najavio je dolazak u petak poslijepodne u zozb. i u subotu u zo. 42. ugarske domobranske pješačke d. Osvojena je Cernavodă.

četvrtak, 26. listopada, oblačno, toplo, istočnjak, navečer magla i vlaga, tijekom noći kiša

Tijekom noći mirno. Treća kbr. (Speigelfeld) sutra odlazi na crtu Rozniatów – Spas. Ostale će br. možda slijediti. Treća je kbr. podređena 8. zb.: odsječak Rosulna preuzet je od puk. Blaschkea (poljska haubička p.). Pukovnik Benesch, 36. poljska haubička p., vratio se s odmora. Zapovijed o obilasku Böhm-Ermollija: 27. listopada prijepodne vožnja do skupine Hadfy (Jetreńagóra). U 15 h odlazak u Hermannstadt. Svečani doček (školska sat. iz Rozniatówa, prijevoz teretnim vozilom): ujutro 28. listopada odlazak iz Kalusza i sastanak u Krasnoj s gen. topništva Benignijem, nakon čega odlazak u Rosulnu: Šnjarić; vožnja kolima ili jahanje na visoravan Bania. Objed na uporištu Głębówka (42. ugarska domobranska pješačka d.).

petak, 27. listopada, tijekom noći kiša, prijepodne oblačno, od podneva gusta magla

Mirno. U ½ 12 h dolazak počasne sat. iz Rozniatówa (za 17 km trebalo joj je 4 ¼ sata, odnosno teretnim vozilom (…)). Jučerašnji vojni bilten: izgubljena utvrda i naselje Douau-

[305] Stürgkh, Karl, grof (30. listopad 1859. Graz – 21. listopad 1916. Beč), ministar predsjednik (predsjednik) austrougarske vlade (ustrijelio ga je socijaldemokrat Friedrich Adler u blagovaonici jednog bečkog hotela) („Karl Stürgkh“, http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_St%C3%BCrgkh).

mont. Rumunji su srušili most preko Dunava (Crnavodă). U 15 h dolazak njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija s dr. B[ardolffom], glavnostožernim sk. Gruićem i ksk. Sokolskim, Kirchbachom, Konopitzkym i Hüttenbrennerom. Počasna sat. ostavila je izvanredan utisak. Pozvan je bio i Benigni s Pitreichom, budući da je sutrašnji obilazak 42. ugarske domobranske pješačke d. otkazan. Čaj, razgovor, odlazak u ½ 17 h. Benigni i Pitreich ostali su do 16 h. Benigni je odlikovan Leopoldovim ordenom 1. razreda. Odlazi na odmor. Novosti: 14. pješačka d. odlazi na jugozapad. Böhm-Ermolli više neće biti zk. i II. armije, vjerojatno će ju preuzeti nadvojvoda Josip. U Rosulnu je poslana kp. 3. kbr.

subota, 28. listopada, oblačno, vlažno i maglovito, ne hladno, navečer kiša

S bojišnice 25. domobranske pp. otjerana je neprijateljska poljska straža: 5 zarobljenika. Od 11 h do 12 ¼ h poziranje slikaru i natpor. Zadoru. Milan se s Fecskeom vratio iz konjogojstva Waldhof. Put od 4 dana. Na 20 vojnika 1 časnik. Ruski gubici prema vijestima od 10. listopada: 128.552 vojnika i 7768 časnika. Na bojišnici zb. Hadfy uslijed kiše veliki broj vojnih bjegunaca: danas 3 dočasnika i 10 vojnika. Izjave: leci zapečeni u kruhu s porukom „uskoro mir." Rusi traže zamjenu kruha za vrhnje. Potpis stožernog satnika (?). Gubitak morala u 10. (...) d.

nedjelja, 29. listopada, magla, povremeno kiša

Prijepodne višestruki napadi na poljsku stražu 25. domobranske pp. (por. Janković): 1 zarobljeni i 1 poginuli časnik. Izjave: zapovijed o bezuvjetnom zarobljavanju naših vojnika, zato ponovljeni napadi. Zapovjednik 10. sat. ruske 73. pp. prijetio je čak s oduzimanjem čina, ako se ne dovedu zarobljenici. Zbor Hadfy: njemačka 222. pp. prebačena je u pričuvu. Bez značajnih događaja. Bolfras je bio u Kaluszu kod Kirchbacha.

ponedjeljak, 30. listopada, magla i kiša

Poginuli časnik: zk. polusatnije 10. sat. ruske 73. pp. (Wolosatow, 4. listopada ista sat.), prepoznali su ga zarobljenici. Smjena postrojbi: ½ III. b. 16. pp. od strane ½ I. b. 78. pp. Bez značajnih događaja.

utorak, 31. listopada, magla i kiša

Četrdesetdruga ugarska domobranska pješačka d: odbačen napad Rusa. Sastanak o brojnom stanju vo.: referenti svih postrojbi, čak i zb. Hadfy boj. Marbach (14. pp., udijeljen GS.).

srijeda, 1. studenog, oštar zrak, djelomično sunčano (1. put od 17. listopada), od 15 h ponovo gusta magla

U ½ 10 h misa. Gubici do 12. listopada: + 59.002 vojnika, 10.980 časnika (+ 4 gen., 4 ppuk. i 2 ppuk.). Bojnik Nordon: u ½ 17 h odlazak u zo. 11. zb. (Dorna Candreni). Najava dolaska vojvode Leopolda Bavarskog, zk. istočne bojišnice, za 7. studenog. Šestog studenog Hadfy, a 7. studenog 8. i 13. zb. Izrada programa obilaska. Bez značajnih događaja.

četvrtak, 2. studenog, cijeli dan gusta magla i istočni vjetar

U ½ 10 h misa zadušnica za poginule. U ½ 11 h dolazak genboj. von Felixa, zk. 5. pješačke d. U podne dolazak: ppuk. Vassel i ppuk. grof Scapinelli (3. odjel Glavnog stana). Utvrđen program posjete princa Leopolda Bavarskog: 7. studenog u 7 h odlazak iz Kalusza prema Rosulni. Obilazak: 1 b. 13. pp. i dio postrojbi 26. domobranske pp.; prijavak 8. zb. i 83. domobranske pješačke br. te 42. ugarske domobranske pješačke d. U manjoj pratnji obilazak strojničkog stroja 8. zb. Svečani doček i objed: Landestreu.

petak, 3. studenog, magla i svježe

Od 9 h do 15 h svečanost povodom dana sv. Huberta (Uhrynów Dolny). Jahanje časnika, dočasnika i momčadi: 15. husarska p. i 10. ugarska domobranska husarska p. (5 domobrana). Prva nagrada ksk. Kremser, 2. natpor. Jeney, 3. (moja dodjela) ksk. Grivičić (10. ugarska domobranska husarska p.). Program je odobren, uključujući i počasnu sat.

subota, 4. studenog, sunčano do 14 h, vrlo toplo

U 9,45 vožnja u Rozniatów. Razgovor s Prohazkom o školi i novim smjernicama. Obilazak skloništa momčadi, vježbi (sat.) i položaja. Odlazak u ¾ 12 h i dolazak u Landstreu u ½ 13 h. Tijekom noći 53. pp.: prijelaz preko Bystrzyce i proboj u neprijateljske rovove koji su zatrpani. Bez gubitaka, zk. por. Amstl.

nedjelja, 5. studenog, prijepodne magla, sunčano od podneva, toplo

Odred dragovoljaca 65. pp., pod zo. zastavnika Schwarza, napao je rusku poljsku stražu: zk. je ubijen, a 3 Rusa su zarobljena. U 11 h vožnja do Kalusza. Posjet barunu Kirchbachu. Pratnja: puk. barun Hammerstein (poljska haubička p.), por. grof Károly Gyula (3. husarska p.). Objed u zo. III. armije. Proglas o osnivanju Kraljevine Poljske! Prerano. Ali ne poznajemo razloge. Hammerstein: grof Sterntery kladi se u 5000 K. na mir do Božića.

ponedjeljak, 6. studenog, oblačno, u podne djelomično razvedravanje

Jučer odluka: izgradnja jednotračne pruge Kalusz – Zawój – Grabówka (prebacivanje svih inženjerijskih odjela). Generalporučnik Kasten (inženjerijski časnik Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice) obišao je položaj u Rozniatówu. Jučer dolazak sk. udijeljenog GS. Ježeka (26. domobranska pp., Smorgoń).

utorak, 7. studenog, ujutro magla, poslije sunčano, toplo

Od ¾ 7 h do ¾ 8 vožnja do Rosulne: Felix, Pitreich, Šnjarić, Duić, Spiegelfeld, Blaschke. U 8,10 dolazak princa Leopolda Bavarskog. Pratnja: dvorski maršal von Parfall, njegova preuzvišenost puk. ----, sk. (…), sk. von Tschaenner, (…) glavnostožerni sk. von Fleischmann, Kirchbach, Konopitzky, Hüttenbrenner i Blaschke, kao i časnik za vezu: bavarski sk. von Griesheim. Obilazak 1 b. 13. pp. i I. b. 26. domobranske pp. (sk. Staneković). Svečani doček od strane časnika i odlikovane momčadi; govor, klicanje njegovom veličanstvu, smotra, pozdrav župnika: sol i kruh. U 9 h odlazak na bojišnicu s manjom pratnjom. Čaj i pogača kod Spiegelfelda od 10 do 11 h povratak automobilom. Nadziranje priprema za doček. Dolazak u 12,40. Predstavljanje stožera. Odmor. Pozdrav učenika, općinskog predstavnika i crkvenog upravitelja. Objed do 14,50. odlazak. Do ¾ 16 h Felix u posjeti. Sve je uspjelo! Felix: pregovori su s Rusijom propali i to je razlog objavljivanja proglasa o Poljskoj. Lütgendorf (21. kbr.) je u Erdelju, a Berndt je opet zk. 4. k. d.

srijeda, 8. studenog, sunčano i toplo

Mir. Tijekom noći borbe pred bojišnicom 36. pješačke d. Bojnik Perčević (GS. je kod 27. domobranske pp.) prebačen je u zo. 23. zb. (odlazak preko Ljubljane, što je novost). Doknada za 36. pješačku i 42. ugarsku domobransku pješačku d.: dolazak u Kalusz. Dolazak ppuk. Hemmera: ponovo je načelnik GS. Bothmera. Navečer dolazak izvjestitelja: grof Scapinelli i Kirschhbaum. Slavlje povodom rođenja sina boj. baruna Reichlina.

četvrtak, 9. studenog, sunčano od jutra, a onda u 13 h magla

U 8 h vožnja preko crte Nowica – Dobrowlany do ulaza u naselje Podmichale: obilazak doknadnih postrojbi 15. pješačke d. Putem susret s doknadnim postrojbama 42. ugarske domobranske pješačke d.: Kalusz – Nowica (obilazak). Sve postrojbe izvrsno izgledaju. Četr-

desetdruga ugarska domobranska pješačka d.: mali broj časnika (1 natpor., 1 bolestan časnik, 1 stožerni narednik, 1 pričuvni narednik); zk. vodova su razvodnici. Poslijepodne posjet genpor. von Oppelna. Jučer su 16. i 78. pp. javile veliki broj nestalih: 10 vojnika. Habermann se vratio s odmora, a na njega je otišao Reichlin. Baldermann je u zoa. na razgovoru o školama. Naši su prijedlozi prihvaćeni. Izvjestitelji Scapinelli i Krischbaum objedovali su s nama. Sutra putuju za Beč ((…) Ratni tiskovni ured). Grof Beck je zk. (…) pp. Zapovjedništvo Južne armije se danas preselilo iz Rohatyna u Chodorów. Zapovijed: raspuštanje vo. na razini zb. i referata (nadzorništva) za vo. pri zozb. Baldermann: 42. ugarska domobranska pješačka d. isto je bila predložena za odlazak.

petak, 10. studenog, prijepodne sunčano

Ništa se ne događa. Podszumlance. Poslijepodne žestoka topovska paljba. Objed: genpor. Kasten u pratnji pob. (inženjerijskog sk.) i puk. Gemestala von Bechera. Matsvánszky se vratio s odmora (u vrijeme svečanosti bio je u Varšavi). Drugačije mišljenje: željelo se preduhitriti sličan ruski proglas. To je pravi razlog! Nema novačenja, samo vrbovanje. Pilsudski je sve otpilio.

subota, 11. studenog, ujutro magla, a nakon toga vedro i toplo, u ½ 15 h magla

U 6 h vožnja preko uporišta Podmichale i Zawój, a onda od šume kolima prema Nöhringsdorfu; dolazak u 8,20, doručak, u 9 h na konju u odsječak Krechowizcka Buda (obilazak položaja 65. pp.). Povratak u 12,15. Objed u Nöhringsdorfu. U 13,30 obilazak 5. pp. (loš izgled i utisak, iako od rujna nije bila na položaju). Od 14 do 15 h razgovor sa zkp. Doškarijem (5. pp.), Buchböckom (60. pp.), Kohontom (52. pp.), Behringerom (78. pp.), Müllerom (65. pp.), Helmerom (66. pp.). Vožnja natrag od 15 h do 17,20.

nedjelja, 12. studenog, oblačno, oko podneva sunčano

Od 9 do 10 h vožnja u Rosulnu; od 10 do 11 h razgovor sa Šnjarićem; od 11 h do 12 ¼ vožnja u Perehinsko. Objed. Od ½ 15 do ½ 16 h povratak. Tijekom noći okršaji ophodnji. Inače mirno na bojišnici i jučer i danas. Deveti bi zb. trebao preuzeti Kletter (Kraliček?), Brunswich njemačku 34. d., a Rudolf Krauss zkzb.?

ponedjeljak, 13. studenog, toplo, oblačno, ujutro slaba kiša, navečer vedro

Tijekom noći uspjeh 28. domobranske pp.: Bystrzyca (otjerala je neprijatelja i zatrpala položaj). Protunapad ½ sat. odbijen. Dvojica zarobljenika ruske 74. pp. Dolazak pričuvnog sk. Jankovića iz Vojnog zo. Zagreb (upravni časnik) te natpor. Rotschilda iz Karlovca: zamjena za stožernog zksat. Buriana. Nadvojvoda Karlo, Kirchbacher i Hazai: genpuk. Glasnik Vrhovnog vojnog zo. (sk. Baillan) donio je zapovijed o štednji opskrbe (najava jučer navečer: „za zkzb.“, razne mogućnosti). Opskrbni časnik (topništvo) Halla, vratio se s odmora. Satnik von Görtz: odjava (do sada načelnik ureda, a sada je udijeljen 52. pp.).

utorak, 14. studenog, tijekom noći povremeno kiša, prijepodne djelomično sunčano, u ½ 16 h kiša, vjetar

Mirna noć. Csoban se vrati s odmora, a Baldermann je otišao. Csoban: nova pravila u Teschenu (nadvojvoda Karlo, Arz, nadvojvoda Josip 1. odjel). Odlazak: Kraliček i Fáth. Schenk je preuzeo 23. zb., Kletter 8. zb., a Rudolf Krauss umjesto Fátha. Tschurtschenthaler je umirovljen zbog potvrde oslobađajuće presude u predmetu namjere predaje utvrde od strane njezinog zk. (sažeta vijest bez imena umiješanih osoba). Rezanje dodataka na vojnu dužnost na ½ iznosa. Marterer ima sada potpunu kontrolu. Mackensen: moguć prijelaz preko Dunava (Turtukaj). Puhalski je bolestan. Poljske su legije upozorene. Novi je zk. Szeptycki. Plan: 4 d. (3 njemačke i 1 austrougarska). Mi smo dobili već gotov proglas o Poljskoj. Jav-

nost u Njemačkoj iskazuje izraziti otpor. U ½ 15 h vožnja u Rozniatów. Pokazne vježbe minobacača (prekid zbog kiše).

srijeda, 15. studenog, tijekom noći slab snijeg, tijekom dana isto snijeg, ne hladno, navečer djelomično smrzavanje tla

Posvuda mir. Jučer je 42. ugarska domobranska pješačka d. (Głębokie) bila na udaru ciljane paljbe (10 cm). Selidba na uporište Bania.

četvrtak, 16. studenog, mraz, oko - 2°, cijeli dan slab snijeg, koji se nije topio

Tijekom noći poljska straža 52. pp. zarobila je 12 vojnika; k. izvidnica je ostala. U 8 h odlazak u Rozniatów. Obilazak škole od strane njegove preuzvišenosti Kirchbacha (i pričuvne bolnice, sestra (…) von Benigni). Povratak u 11,30. Četrdesetdruga ugarska domobranska pješačka d.: u 10 h selidba na uporište Bania. Poslijepodne dolazak genboj. Leidea: sutra preuzima zo. pričuve zb. (5. i 66. pp.); (…) Jaworów. Bojnik Bolfras otišao je na odmor. Rezanje opskrbe: za bojne postrojbe ostaju sljedeće količine: 700 kg kruha, 300 kg mesa, ali naknada u novcu za 100 kg mesa koji nedostaju i koja je predviđena za nabavku ostalih namirnica (osim mesa i brašna), sada otpada. Veliki dio postrojbi dobit će manje naknade (konjaništvo d., vo. topništva, vo. sa streljivom i slično). Svi konji: 3 kg zobi.

petak, 17. studenog, - 2°, cijeli dan slab snijeg: svakodnevno napada oko 5 cm

Posljednje poziranje slikaru Klaberu. Dolazak 1 teške haubičke bt. 36. poljske haubičke p. u sastav 36. pješačke d.: privremeno na položaj Podmichale, budući da skloništa nisu pripremljena. U podne dolazak Duića: razgovor s Csobanom (pritužba Niekiołowskog: „tvrdoglavi Hrvati"). Poslijepodne je Csoban otišao do zoa. Dužni smo još 2 b. za pričuvu armije (Zawój ili Podmichale). Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice planira do veljače 1917. ustrojiti mobilnu pričuvu kod Stryja (1 d.). Pretpostavlja se da su Rusi pred našom bojišnicom slabiji od nas. Ipak, nedavno je njemačka 117. d. svoje pp. popunila do razine 4 b. (ranije 3 b.). Vrhovno vojno zo: pričuvni ppuk. Fröhlich von Fröhlichsthal udijeljen je 13. zb. kao k. časnik za vezu.

petak, 18. studenog, vedro jutro i dan, uglavnom sunčano, ali hladno

U 6,15 vožnja do Rosulne, dolazak u 7,20. Sa Šnjarićem i Duićem kolima do položaja 26. domobranske pp. i desnog krila 25. domobranske pp. (vodiči ppuk. Kučak i sk. Henfner). Doručak: Chlebówka (kod Kučaka). Povratak u 11,20 (kolima do Rosulne, a onda automobilom). Dolazak u Landestreu u 13,10. Pritužba genboj. Teisingera na moje izvješće upućeno Vrhovnom vojnom zo. (neosnovano). (…) Rezervat broj 28.654 od 13. tekućeg mjeseca. Skupina Hadfy: izjave zarobljenika: sutra napad, koji je bio zapovjeđen još za 16. studeni. Rovovi su puni vode, zbog čega se traži prijelaz na desnu obalu rijeke. Odluka gen: traženje suhih rovova uzvodno.

nedjelja, 19. studenog, hladno, ujutro - 8°C, poslije toplije, istočnjak

Naravno da nismo napadnuti (Hadfy). Mir. Jučer tijekom noći (sa 17. na 18. studeni) napad na poljsku stražu 52. pp.: odbijen, ali 5 vojnika vode se kao nestali i zarobljeni. U ½ 13 h vožnja na objed u Bludniki. Dolazak u 13,05. Oppeln, gen. konjaništva von Eberhard (zk. 10. pričuvnog zb. u odsječku Martynów Nowy), genpor. Fuchs an der Ancre, glavnostožerni časnici: boj. von Westhofen, genboj. grof Beroldingen, podmaršal Kasten, Hadfy, boj. Ehul i natpor. Jósika. Povratak u 17,40. Završetak operacije u Vlaškoj: prijelaz preko visoravni, dolina Olb i Jin (nakon bitke na bojišnici Tirgu Jin; dolazak do pruge Orşova – Craiova: zbog toga se odustalo od Monastira!).

ponedjeljak, 20. studenog, sunčano, toplo, jugovina

Navečer je Matsvánszky otputovao. Vratio se natpor. Mautsch (odmor). U 14 h vožnja u Nöhringsdorf, dolazak u 16,40. Dogovor i odluka: armijska pričuva 2 b. Podmichale (30. studenog smjena 65. pp. od strane 66., a 65. pp. bit će upućena u Podmichale: 5 sat. + 6. sat.). Dana 10. prosinca: smjena 60. pp. od strane 5. pp., a 60. pp. bit će prebačena na uporište Krechowiecka Buda u svojstvu armijske pričuve.

utorak, 21. studenog, magla, ujutro 0°, poslije toplije i poslijepodne oblačno.

U 6,30 jahanje do I. b. 56. pp. Putom susret: Budiner i Priebeling. Zapovjednik b. sk. Martśan, dolazak u 8,10. Obilazak i I. b. 16. pp. i I. b. 53. pp. (do 11 h). Nakon toga jahanje do Nöhringsdorfa. Objed u 13 h. Odlazak automobilom i 14,30. Dolazak u Landestreu u 16,10. Tijekom noći brzojav: njegovo je veličanstvo umrlo u 21,05 sati. Craiova je osvojena.

srijeda, 22. studenog, sunčano i toplo, poslijepodne oblačno, navečer oluja

Bez značajnih događaja. Uzaludno čekanje na uredbe povodom smrti njegovog veličanstva. Tijekom noći zapovijed: uskoro prisega caru i kralju. Pojedinosti slijede.

četvrtak, 23. studenog, vedro, uglavnom sunčano, toplo

Živahnost na bojišnici: osobito topništvo zbog dobre vidljivosti. Hadfy: paljba na pp. u pokretu od Meduche prema uporištu Kończaki, koja se nakon toga povukla prema sjeveru. Vojni bjegunci: 41. d. trebala je smijeniti 74. d., ali vratila se. Dopuna uputa o davanju prisege: trenutno šutnja. U 11 h vožnja u Nowicu. Obilazak doknadnih postrojbi 42. ugarske domobranske pješačke d. Izvrstan izgled i oprema.

petak, 24. studenog, vedro, sunčano, toplo.

Mirna noć. U 9 i ½ 11 h prisega (Landestreu, Nowica). Obilazak moguće doknade za 15. i 36. pješačku d. Povratak u 11,50. Navečer armijska zapovijed cara i kralja Karla i oporuka Franje Josipa I. (odredbe koje se tiču armije).

subota, 25. studenog, tijekom noći hladno, dan sunčan, topao, jugovina

Mirna noć. Zapovijed: pogreb njegovog veličanstva Franje Josipa I. 30. studenog (četvrtak). Vojno poslanstvo: genpuk. Kirchbach, po d. 1 stožerni časnik, po postrojbi 10 časnika i 1 odlikovani vojnik. Časnici putuju odmah, a momčad sutra. Vojni bilten: Mackensen je prešao Dunav (gdje?); njemačke postrojbe su na donjem Oltu. Neprijatelj se povlači kod Rimnika.[306]

nedjelja, 26. studenog, toplo, nekoliko oblaka, djelomično sunčano

Bez značajnih događaja, ali živahno na neprijateljskoj bojišnici. Csoban je poslijepodne bio u Kaluszu. Kirchbach je otputovao u Beč, a zamjenjuje ga Benigni. Hadfy opet strahuje od ruskog napada (sutra). Navečer zapovijed: nepotrebnu pričuva zb., barem 1 b. 53. pp. ili 27. domobranske pp. poslati na crtu Zawój – Jaworówka. Za pokret u Rybno pripravne su 5. i 66. pp.

ponedjeljak, 27. studenog, toplo, oblaci, ali djelomično sunčano

Uspjeh 26. domobranske pp.: 6 zarobljenika, ali 3 poginulih i 3 ranjenih vojnika (ostavljeni). Dvojica su nestala. Hadfy ponovo nije napadnut. Zapovijed tijekom noći: pokret 5. i 66. pp. na uporište Pawelcze (i genboj. Leide). Odlazak u 8 h, dolazak nakon 12 h (Zawój, Grabówka). Očekivanje napada oslanja se na izjave zarobljenika i činjenicu da je --- d. smi-

[306] Râmnicu Sărat (Rumunjska).

jenila 41. d. (u kolovozu i rujnu razbile su ju naše postrojbe: oporavak u Nizniówu). Izjave (i austrijskih zarobljenika koji su se vratili: Puschkar, vo. 2. poljske haubičke p.).: --- d. je prebačena na sjever zajedno s velikim dijelom topništva. Ipak, teško da će doći do napada, jer razlog: naprijed su bolji položaji! Nadvojvoda Friedrich: odlikovanje Marije Terezije. Conrad: vojskovođa. Od ¼ 10 do ¼ 13 h u Rozniatówu u obilasku škole i streljane. Prohazka je bolestan (upala bubrega). Navečer zapovijed: ujutro pričuva zb. (b. 53. pp. i 27. domobranske pp.) odlazi u Bryń (prtljaga s kolima) Nova pričuva zb.: u odsječku Krechowiecka Buda pod zo. ppuk. Helmera: tek ustrojena sat. i lovzo. 5. i 66. pp.: na uporištu Chlebowice oko 700 vojnika te mješovita b. 42. ugarske domobranske pješačke d. Pripravnost postrojbi za odlazak na sjeverno krilo: 2 poljske top. bt. i 2 poljske haubičke bt. 42. ugarske domobranske pješačke d. Jučer odlazak 66. pp. iz uporišta Pawelcze u odsječak Ciezów. Generalbojnik Leide: Majdan.

utorak, 28. studenog, toplo, oblačno, zapadnjak, navečer vlaga i magla

Mirna noć: i kod Hadfyja. Dolazak: boj. (…), 65. pp., do sada (…) zk. u Munkácsu. U 14 h evangelička misa za njegovo veličanstvo cara i kralja Franju Josipa I. Prijelaz preko Olta i osvajanje Giúrgina. Armijska zapovijed: prestolonasljednik je vlasnik 17. pp.; car i kralj Josip I. trenutno je vlasnik svih pp. (19. pp. „Kaiser“).

srijeda, 29. studenog, prijepodne snijeg, poslijepodne povremeno kiša, jugovina, toplo

Mir. Hadfy: napad na uporištu Sap-Váry (glavnostožerni časnik Leide u pismu Schredlu: Hadfyja je samo strah, nema naznaka napada). Bijedni smještaj postrojbi, osobito 66. pp., zbog čega momčad trpi.

četvrtak, 30. studenog, oblačno, toplo

Mir. U 12 h dolazak puk. Köhlera i 20 časnika (zk. topništva II. armije). Razgovor o zapovijedi o učestaloj topovskoj paljbi II. armije (iskustvo 18. zb.). Obilazak i 8. zb. Poslijepodne dolazak puk. Sagaija, zk. 16. pp. Prijavak. Pogreb njegovog veličanstva u Beču.

petak, 1. prosinca, ujutro slaba kiša, cijeli dan magla i vlaga, ali ne hladno

Mir. Prekjučer i jučer žestoki napadi na Arza i Kövessa (vojni bilten). Jučer i Rumunji istočno od Kerdiráráshelyja.

subota, 2. prosinca, magla cijeli dan, vlažno, ali ne i hladno

U 9 h misa zadušnica za cara i kralja Franju Josipa I., Stabat Mater. Mirna noć. Hadfy: prekjučer je s visoravni sjeverno od Stanislavova otvorena ruska teška topovska paljba: krateri su bili široki 9 m i duboki 4 m (kalibar od 30 cm?). Milan je otišao na odmor u Zemun preko Beča. Prijepodne je Csoban bio pozvan u zoa: traže se 5. i 66. pp. (sa svim njihovim dijelovima: s lovzo. i novom sat.) kao armijska pričuva na uporištu Wistowa. Nama se vraćaju se b. 53. pp. i 27. domobranske pp. (Hadfy), a mi topništvu bt. 5. pješačke d., što nam neće biti nadoknađeno. Domobranska b. koja je udijeljena 5. pješačkoj d. bit će vraćena krajem prosinca. Ni 21. domobranska pješačka d. niti 5. pješačka d. nikako da povećaju brojno stanje: veći gubitak od doknade. Vojni bilteni: jaki napadi na istoku Erdelja: Dornavatra - Focşani. Kod Bukurešta do Argişula. Osvojeni su i Pitesti i Campolony. To je očigledno početak velike katastrofe na rumunjskom desnom krilu (još netaknuta pričuva). Hadfy nije zadovoljan s 5. i 66. pp. (ne izgledaju dobro, osobno sam se u to uvjerio).

nedjelja, 3. prosinca, noćni mraz, tijekom dana oblačno, oko 0°, smrznuto tlo nije se otopilo

Svuda mirno. NJegovo veličanstvo car i kralj Karlo preuzeo je zo. Vrhovnog vojnog zo. Nadvojvoda Friedrich ostaje zamjenik. Veličanstveno diplomatsko rješenje!

ponedjeljak, 4. prosinca, hladno, oblačno, ne duboko ispod nule

Tijekom noći brzojav: pobjeda kod Argetua. Prijepodne povratak Kirchbacha iz Beča. Telefonski upit želim li ksk. Longaya za osobnog pob. (sin gardijskog satnika i rođak barunice Kirchbach). Tijekom noći i dana mir. Hadfy: izjave vojnih bjegunaca: 74. d. ponovo je preuzela stari odsječak kod Stanislavova (nakon što ju je umjesto 9. k. d. južno od Dnjestra smijenila 41. d.). Navodno se momčad opirala planiranom napadu kod Jezupola? Zvuči prilično nevjerojatno. Treba provjeriti i tvrdnju da se ruska 74. d. vratila u stari odsječak. Navodno je ruska 41. d. otišla, a bojišnicu kod Jezupola (ranije 9. k. d.) zaposjele su susjedne d. Na Magsi utvrđeno je oruđe kalibra od 24 cm. Prekjučer je otvorena žestoka topovska paljba na njemačku 48. pričuvnu d.

utorak, 5. prosinca, hladno, oblačno, ujutro - 2°

Tijekom noći mirno (i tijekom dana). Jučer je pobjegao dočasnik Andrić (Srbin, dugo u vojsci, srebrna medalja za hrabrost 1. razreda, vrlo čestit i inteligentan). Vjerojatno se bojao kazne za pucnjavu tijekom pijanke u Silis Csabi kada je pogodio kraljevu sliku. Sudska istraga. Dolazak III. poljske haubičke bt. 36. poljske haubičke p. (do sada kod Hadfyja), zbog čega odlaze 2 bt. 5. poljske haubičke p. Devet bt. raspolaže s M 14, ali samo su 4 ovdje. Stare bt. imaju stare poljske haubice, ali sa 6 oruđa. Tako da nama ostaju još 4 poljske haubice do dolaska doknadnih vodova. Neslužbena vijest III. armije prijepodne: Bukurešt je osvojen.

srijeda, 6. prosinca, malo zatopljenje, vlaga i magla, tmurno, u podne električna rasvjeta

U 10 h obilazak doknade 42. ugarske domobranske pješačke d. (sk. Mudrovčić s 480 vojnika) u Nowici. Momčad je provela 2 noći u vlaku. Inače prihvatljiv izgled. Nieziołowski se vratio iz Vilniusa (obilazak položaja armije Eichhorn). Razmjena teške haubičke bt. 5. poljske haubičke p. (odlazak tijekom noći). Osvojeni su Bukurešt i Pleosti.

četvrtak, 7. prosinca, hladno, magla ca. -5°

Mir na bojišnici. Treća bt. 5. poljske haubičke p. otišla je tijekom noći u odsječak Hadfy. Obilazak doknadnih postrojbi 36. pješačke d. (sk. Kollmann) u Nowici.

petak, 8. prosinca, hladno, oblačno (oko - 5°).

U 10 h u Nowici obilazak doknadne sat. 60. (sk. Thót) i 65. pp. U Beč su prebačeni puk. Laab, zk. top. stožera teške haubičke bt. 5. poljske haubičke p. (oružana) te sk. von Ambrózy, opkoparski referent 3. odjela Glavnog stana: objed s nama. Jučer zapovijed o ustrojavanju pričuva. Dolazak: genboj. Leide s 5. i 66. pp. u Wistowu, gdje će se pripremiti tabor i za zo. 15. pješačke d. Hadfy će za pričuvu dobiti 2-3b. njemačke 48. pričuvne d. i 23. domobranske pješačke d. Mi: 65. pp. u odsječku Krechowiecka Buda i Rosulna. Rok: do vraćanja pričuvnih b. 53. pp. i 27. domobranske pp. Doknada topništva stigla je u Kalusz (do 6 oruđa): za poljske haubičke bt. (5. i 6.) 36. poljske haubičke p. Sada ostatak 5. poljske haubičke p. (v. 5. prosinac) može otići. Privremeno su udijeljene 42. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d., iz koje se izvlače i daju 5. pješačkoj d. 2 poljske top. bt. 5. poljske topp. Generalbojnik Leide stigao je danas s 5. i 66. pp. u Wistowu: stožer i nova sat. Prva b. 66. pp. i ½ I. b. 5. pp. ostaju isturene.

subota, 9. prosinca, hladno, oblačno, istočnjak

Mir na bojišnici. Od 10 h do podneva i od 14 do 15 h sastanci sa zkd.: Šnjarić (Duić i opkoparski sk. Bene), Nöhring (glavnostožerni sk. Lambichler, opkoparski sk. Živković, koji je prebačen na Tehničku vojnu akademiju: zamjenik sk. Barbarino), Aust (boj. Hauska). Posljednji je ovdje slučajno zbog obilaska postrojbi 5. pješačke d. Prije objeda liječnički pregled uha (glavni liječnik dr. Fein).

nedjelja, 10. prosinca, vrlo hladno, tijekom noći i prijepodneva slab snijeg, nakon toga vedrije, djelomično sunčano (uzaludni pokušaji)

Uporište Posiecz: vojni bjegunac ruske 293. pp.: 74. d. razvučena je prema jugu, a 117. je izvučena, što znači da su s naše bojišnice otišle 41. i 117. d te 9. k. d. (južno od Dnjestra), koja se pojavila u gorju na bojišnici 8. zb. (prebjeg 9. dragunske p.). Povratak sk. Baldermanna s odmora: Vrhovno vojno zo. trebalo bi se preseliti iz Teschena u Laxenburg (lako moguće). Telefonski razgovor sa zoa. jučer navečer: zbog opće situacije 65. pp. će prije dolaska b. 53. pp. i 27. domobranske pp. biti prebačena u Rybno u svojstvu pričuve zb. Neobičan strah! Vojni bjegunac ruske 293. pp. (postolar, razvodnik): 6. prosinca je njegova pp. (pričuva u Stanislavovu) smijenila 465. pp. Desno se nalazila 296. pp., a lijevo 468., koju je smijenila pp. 74. d. Smjena je postrojbi tek u tijeku. Donio je prijepis tumačenja (vrlo (…) grafički nespretno oblikovana slova), koje je 296. pp. proslijedila svojim časnicima i prema kojem pp. ne želi napad i nastavak rata.

ponedjeljak, 11. prosinca, hladno, snijeg je ostao, oko 5 cm, povremeno vedro, inače oblačno

Mirno. Csoban je obišao 36. pješačku d.: njemački top. puk. Köhler obišao je bt. Zapovijed njegovog veličanstva: otvoreni gradovi ne smiju biti bombardirani od strane zrakoplova bez njegovog odobrenja.

utorak, 12. prosinca, oblačno, jugovina

Od ½ 10 h do 12 ½ u Dobrowlanyju: obilazak tek pristiglih reflektora sa žarnom niti i pričuvne bolnice glavnog liječnika dr. Sertića. Bolfras se vratio s odmora. Vrhovno vojno zo. otišlo je u Baden. Armijska zapovijed: prvi korak prema miru! Na objedu liječnik dr. Rössler. (…) Umjesto glavnog liječnika dr. Dörra Zdravstveno povjerenstvo. Hadfy je još uvijek prestrašen, zbog čega je zoa. 66. pp. prebacilo u Wiktorów i nama zapovjedilo izvlačenje 65. pp. i to prije povratka I. b. 53. pp. i I. b. 27. domobranske pp. Ponovljeni zahtjev: 42. ugarska domobranska pješačka d. preuzima odsječak 53. pp., a 53. pp. smjenjuje 52. i 65. pp. Kod nas ostaje 60. pp., a nju će poslije smijeniti 52. ili 78. pp.

srijeda, 13. prosinca, tijekom noći mraz, uskoro jugovina, vedro s nekoliko oblaka

Mir. Od 9 h do 12 ½ obilazak škole u Rozniatówu (…).

četvrtak, 14. prosinca, tijekom noći slab mraz, vedro, djelomično sunčano, jugovina, navečer oblaci

Od ¾ 9 h do 11 ¼ u Petranki: obilazak dočasničke škole 42. ugarske domobranske pješačke d. Pričuva ppuk. Topoljski. Od ½ 12 do 12 h poziranje slikaru Prohászki: skica za portret (u prirodnoj veličini: za zozb. u Zagrebu).[307] Tri njemačka časnika (1 top. sk., 1 djelatni i 1 pričuvni pješački por.): razmjena na 6 tjedana (36. pješačka d.). Posljednja dvojica na objedu s nama. Zapovjedništvo armije odobrilo je naš zahtjev za razmjenom sa 65. pp. (v. 12. prosinac). Prva b. 27. domobranske pp. odlazi sutra (15. prosinca) željeznicom u odsječak Perehinoki, gdje će smijeniti desno krilo b. 53. pp. (u nastavku ostaju postrojbe 53. pp.). Na bojišnici 65. pp.: 10 vojnih bjegunaca u 8 dana. Reagiranje.

petak, 15. prosinca, tijekom noći hladno, tijekom dana iznad nule, povremeno sunce

Na temelju zahtjeva 36. pješačke d.: smjena postrojbi (izvlačenje 65. pp.): I. b. 27. domobranske pp. preuzima u noći s 18. na 19. prosinca odsječak II. b. 53. pp., a II. b. 16. pp. (sada ½ pričuve zb., ½ pričuve d.) smijenit će sutra 78. pp., koja će smijeniti 65. pp., a koja odlazi na uporište Kriechowiecka Buda. Druga b. 53. pp. preuzet će desno krilo b. u odsječku

[307] Vidjeti Ilustracije.

16. pp., a ova će b. preći u pričuvu. Time će 53. i 16. pp. ostati u svojim odsječcima, jedna iznad druge. Pričuvna b. 16. pp. smijenit će u dogledno vrijeme 60. pp.: ili neposredno ili nakon razmjene s 52. pp. Na Božić ili nakon njega izvlačenje III. b. 25. domobranske pp. s bojišnice 8. zb. i prebacivanje k nama. Pričuva zb.: Rosulna. Slikar Iveković[308] stigao je iz Zagreba. Njemački sk. Weinerlich udijeljen je 36. pješačkoj d. (stigao je iz odsječka Bolszowce, gdje su dvorac i samostan potpuno uništeni).

subota, 16. prosinca, svježe, hladno, vedro, ali bez sunca

U ¾ 9 h odlazak do sjecišta putova Rosulna – Perehinsko: provjera I. b. 27. domobranske pp. tijekom prolaska, sk. Ullmann. Nakon toga Krasne: opskrbna postaja i ured 42. ugarske domobranske pješačke d. i 21. brigadne bolnice (neposredno je podređena zoa.; veliki broj oboljelih od gonoreje i sifilisa). Od 11 h do ¾ 12 h poziranje slikaru Prohászki (1. put). Grčka je Antanti objavila rat! (netočna vijest III. armije). Vojni bilten: jučer je osvojen Buzen, danas napredovanje, neprijatelj napušta Dobrudžu, osvojen je Harkiv. Francuski uspjesi kod Verduna. Podmaršal Šnjarić otišao je na odmor (i Ježek).

nedjelja, 17. prosinca, tijekom noći hladno, tijekom dana sunčano

Prijepodne poziranje Ivekoviću. Mir na bojišnici, iako ruska topovska paljba ne prestaje (žešća je nego ranije). Vojni bilteni: Rusi su se u Dobrudži povukli u šume. Kod Verduna i dalje uspjeh Francuza: 20 km široka bojišnica istočno od rijeke Maas na dubini od 2-3 km. Grčka objava rata još nije potvrđena. Povratak ppuk. Lennocha (načelnik GS. 36. pješačke d.) s odmora.

ponedjeljak, 18. prosinca, kiša i snijeg od jutra, vlažno i hladno

U 9 h vožnja do Nowice: dolazak doknadnih postrojbi (por. Čordašić i 450 vojnika) 42. ugarske domobranske pješačke d. U Dobrowlanyju su doknadne postrojbe 36. pješačke d. (natpor. Erfohrt, 390 vojnika) i 1 vod 60. pp. te ostaci XXIV. doknadne b. Do veljače sljedeće godine ne očekuje se dolazak nove doknade. U 13 h vožnja automobilom do Zawója, a onda kolima u Nöhringsdorf, dolazak u ½ 16 h. Nastavak puta pješice do uporišta Posiecz (13. pješačka br.). Dogovor s brigadirima: Löw, Bibra i zkp. Buchböck, Danzer, Behringer, Stroszovec, Benesch, Bezchleba, Weber, Pračke. Ostanak do ¼ 18. Nakon toga povratak u Glavni stan: čitanje zapovijedi Šnjarića i Nöhringa te novina. Objed. Odlazak Niesiełowskog na odmor.

utorak, 19. prosinca,ujutro -3°, vedro, izlazak sunca, prijepodne sunčano, iako magla, poslijepodne oblačno, slab snijeg, navečer kiša i snijeg

U ½ 7 h jahanje do položaja 52. pp., dolazak u ½ 8. Obilazak 2 sat. 52. pp. i 1 sat 65. pp. do ½ 9 h. Jahanje u Nöhringsdorf. Doručak. Odlazak u 10,15. Dolazak u Landestreu u 12,15. Vojni bilteni: neprijatelj je Dobrudžu potpuno napustio. Nijemci i dalje gube (…). Pričuva armije??? Dr. Čačinović (stomatolog) odlazi u Beograd. Objed: Bolla (sutra odlazi na odmor): o skandalima ppuk. Scheya, koji se obratio meni.. Tijekom noći napad na poljsku stražu 53. pp., ali nestala su i 4 vojnika susjedne poljske straže 16. pp. (napadnuti s leđa).Tijekom noći II. b. 53. pp. smijenjena je od strane II. b. 27. domobranske pp., a 2 sat. 78. pp. od 2 sat. 16. pp.

srijeda, 20. prosinca, tijekom noći snijeg, tijekom dana svježe, oblačno

Tijekom noći smijenjene su 2 daljnje sat. 78. pp. od strane 16. pp. Ujutro se Milan vratio s odmora. U 10 h Csoban se odvezao u zoa. Smjena 60. pp. nije planirana (kako bi se

[308] Iveković, Oton (17. travanj 1869. Klanjec – 4. srpanj 1939. Zagreb), hrvatski slikar (Iveković Oton, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 3, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1965, 49, http://www.biographien.ac.at/oebl_3/49.pdf).

dio 15. pješačke d. ostavio na bojišnici: nužno); 1 poljska haubička bt. 36. poljske haubičke p. dolazi k nama (do sada kod Hadfyja). Od 11 do 12 h poziranje Ivekoviću. Dolazak protuzračne bt. (5. bt. 36. poljske haubičke p., novi ustroj). Zapovijedi: ½ II. b. 65. pp. 21. i 22. prosinca odlazi u Bryń, a I. b. 65. pp. 22. i 23. Dana 22. prosinca (možda tijekom 1 pokreta) I. b. 53. pp. bit će prebačena iz Bryńa u odsječak Krechowiecka Bude.

četvrtak, 21. prosinca, ispod nule, vedro, uglavnom sunčano

Drugo poziranje Prohászki. Tijekom noći napad na poljsku stražu 16. pp. (odbijen). Na upit za odmor od 6 dana od 26. prosinca: tek nakon povratka Šnjarića 10. siječnja 1917. (Kirchbach). Iveković, Ditz, Baldermann, Maur, Zellner: odlazak na kratke božićne praznike.

petak, 22. prosinca, sunčano, vedro, ali ispod nule

Mir. Jučer i danas uspješno bombardiranje zrakoplova na bojišnici 36. pješačke d. na 2 bt. istočno od uporišta Bohorodczany. Tijekom noći smjene postrojbi. Pokret 65. pp.: ½ b. jučer, 1 b. danas: Bryń; I. b. 53. pp. danas je napustila Bryń i otišla u Jaworówku. Sastanak u zoa.: od Hadfyja nećemo dobiti bt.

subota, 23. prosinca, sunčano, iznad nule, jugovina

Odjel zastavnika von Benkoa, 28. domobranska pp., prešao je južno od uporišta Pochuwki rijeku Bystrzycu tijekom noći i probio se u neprijateljske položaje, smaknuo je posadu i zarobio 2 vojnika 46. pp.? Divizija se proširila prema jugu? Csoban je bio kod 42. ugarske domobranske pješačke d.: razgovor o svemu i svačemu: o jednotračnoj željeznici, koja bi 27. trebala biti završena (do Zawója), a trebala bi voditi do kote Lukwe s odsječcima prema d. Upit dr. B[ardolffa]: slanje genboj. Leidea kao razmjenu u zo. njemačke d. Jučer i danas poziranje slikaru Prohászki (3. i 4. put).

nedjelja, 24. prosinca, oblačno, jugovina, povremeno kiša, navečer smrzavanje

Tijekom noći 2 ruske sat. napale su poljsku stražu 16. pp. Zastavnik Jelenčić, pripravan za napredovanje, umiješao se s lovzo. i odbio napad: 35 poginulih ruskih vojnika; naši gubici: 2 poginulih, 11 ranjenih, 3 nestalih. U ¼ 10 h vožnja u Wistowu. Razgovor s Leideom o vojnim bjeguncima 65. pp. (protest) i njegovoj udjelbi (v. jučer). Nakon toga odlazak na položaj 15. pješačke d. (Ravnateljstvo šumarije). Aust je stigao jučer navečer: dogovor o 65. pp. i uključivanju suda. Jučer povratak ppuk. Müllera (65. pp.) s odmora. Povratak u 11 h. Prohászka. Peto poziranje. U podne glazba: marš Csicserics: 1. izvedba: dr. Zifferer. U ½ 17 h božićno drvce za momčad. Govori. Bez darova. Od 17 do 18 h evangelička crkva. Dječje pjevanje i predstava. U 20 h naše božićno drvce.

ponedjeljak, 25. prosinca, tijekom noći hladno, tijekom dana sunčano, hladno, navečer slab snijeg

Od 11 do 12 h poziranje (6. put). U 12 h predstavljanja zk. i 4 časnika tek pristigle zrakoplovne sat. u Rozniatówu. U 18 h predstava stanovnika Landestreua (božićne prigodne predstave, pjesme itd.). Danas je ruski zrakoplov otvorio strojničku paljbu na Niewoszyn? Ili vlastite strojnice? Odlazak ksk. Straussa na odmor.

utorak, 26. prosinca, uglavnom sunčano, prijepodne jugovina, poslijepodne oblaci

Posvuda mir. Jučerašnji vojni bilten: borbe u istočnoj Vlaškoj; Dobrudža je slobodna osim mostobrana Mančina. Danas će se vidjeti hoće li se nastaviti s napadom u Rumunjskoj. Njegova preuzvišenost Kirchbach poslijepodne je bio u Nöhringsdorfu: sutra obilazak položaja. Objed u Niewoszynu. Povratak poslijepodne. Od 11 do 12 h poziranje (7. put).

srijeda, 27. prosinca, hladno, vedro, poslijepodne sunčano, navečer jaki jugozapadnjak i slabi snijeg

Posvuda mir. Od 11 do 12 h poziranje (8. put). Vojni bilten: nakon petodnevnih borbi (od 22. prosinca) veliki uspjeh jugozapadno (proboj u širini od 7 km, 7600 zarobljenika) i jugoistočno od Rimnika (1300 zarobljenika). Tri su doknadna voda najavljena za 42. ugarsku domobransku poljsku topp., tako da će sve bt. 42. ugarske domobranske pješačke d. imati 6 oruđa. Zapovjedništvo armije planira 15. pješačkoj d. udijeliti 25. doknadnu br. zbog obuke. Trebale bi im se pridružiti i doknadne b. i 60. pp., a zop. s 2 sat. otići na uporište Podmichale i tamo ustrojiti II. b. Zahtjev: dio 25. doknadne br. 36. pješačke d. trebao bi pokriti gubitak ove 2 sat. Od 29. prosinca 15. pješačka d. (5., 65. i 66. pp.) bit će udijeljena skupini Hadfy. Danas je uskotračna pruga Kalusz – Zawój trebala biti predana zo. 13. zb. na upravljanje (na temelju odluke nadležnog povjerenstva). Ali, ispostavilo se da su postavljene samo tračnice, u Zawóju nema kolodvora i nedostaje veliki broj skretnica. Povjerenstvo (Reichlin i Halla) odbilo je predaju. Smatraju da prije 15. siječnja promet ionako neće moći biti uspostavljen.

četvrtak, 28. prosinca, tijekom noći napadalo je oko 5 cm snijega, tijekom dana promjenjivo (oblačno i vedro), jugozapadnjak, ugodno

Od 8 h do ½ 12 h obilazak škole u Rozniatówu (3 razreda za časnike, dočasnička sat., ogledno uporište). Od ½ 12 do ¼ 13 h Prohászka (9. poziranje). Ditz, Baldermann, Mauč i Zellner vratili su se s odmora. Uskoro: Vrhovno vojno zo. od 5. siječnja u Badenu. Vojni bilten: proboj kod Rimnika još je proširen: preko 10.000 zarobljenika, ali samo 22 strojnice i nijedno oruđe.

petak, 29. prosinca, oblačno, poslijepodne jugovina

Od 11 do 12 h 10. poziranje. Od 14 h do 15,30 vožnja automobilom i kolima na položaje 42. ugarske domobranske pješačke d. Zapovjedništvo: Domobranovce. Obilazak promatračnice Bania. Dogovor s Bekićem, bridž. Pismo iz Beča: Georgi – Krobatin, Schleyer, Arz. Mogućnosti (pismo Friedjunga Spaitsu).

subota, 30. prosinca, jugo, povremeno kiša, jugovina

Od 5,30 do 7 h vožnja do položaja 27. domobranske pp. Obilazak položaja u pratnji Novakovića i Spaitsa. Pješice do Hriczanyja. Odlazak kolima u 11 h. Lesiówka. U ½ 12 h vožnja automobilom. Dolazak u Landestreu u 12,35. Pučko-ustaški glavni liječnik dr. Schwarz (higijeničar) stigao je u zozb. U tehničkom odjelu 8. zb. 100 slučajeva pjegavog tifusa. Vrhovno vojno zo: prema izjavama zarobljenika: povlačenje ruskih postrojbi s Karpata. Napredovanje prema Seretu. Tijekom noći napadnuta je III. b. 25. pp. (8. zb.): nestala su 3 vojnika poljske straže. Krunidbena svečanost u Bukureštu.

nedjelja, 31. prosinca, tijekom noći kiša, tijekom dana oblačno, povremeno kiša, toplo, jugo

Prijepodne misa; odlikovanja; 11. poziranje. Mir na bojišnici. Roller je u podne nestao i ostavio pismo za Reichlina: samoubojstvo. Izgubio je čin (pučki ustanak), budući da se otkrilo da je lagao o završenoj tehničkoj visokoj školi (završio je obrtničku školu). Čekala ga je kazna i za zločin proti ćudoređa ex 1913 ((…) pritvor). Potraga za njim ostala je do večeri neuspješna. Čekanje Nove godine uz govore i zdravicu za cara i kralja.

Dnevnik 1917.

1. siječnja, ponedjeljak, povremena kiša

Misa, 12. poziranje Prohászki. Mir na bojišnici. Povratak slikara prof. Ivekovića iz Zagreba. Zapovijed armije od 10. siječnja: ¼ XXV. doknadne br. pripremiti za udjelbu. Zahtjev za popunom 78. pp. prebacivanjem vojnika iz 16. i 53. pp. odbijen je od strane 36. pješačke d. Navečer dolazak policijskih pasa zbog potrage za Rollerom, ali bilo je prekasno. Dolazak pučko-ustaškog inženjera Nemeca (na dužnost Rollera).

2. siječnja, utorak, tmurno, kišovito, navečer oblačno, poslijepodne slab snijeg

Tijekom dana žešća topovska paljba na bojišnici 36. pješačke d., inače mirno. Poziranje od 11 do 12 h (Iveković). Telefonski razgovor s Kirchbachom: pismo Kundmanna o potvrdi izbora Lonyaya za mog osobnog pob. Policijski psi nisu pronašli Rollera, pa su vraćeni.

3. siječnja, srijeda,ujutro kiša, jučerašnji je snijeg skoro potpuno nestao, tmurno, jugovina

Mir na bojišnici. Poziranje Ivekoviću od 11 do 12 h (5. put). Zapovijed Vrhovnog vojnog zo. o ustrojavanju odreda za izmjeru zvučnih valova pri poljskim topbr. (obuka do kraja svibnja). Vrhovno vojno zo.: ustroj inženjerijskih sat. i telefonskih vodova pješačkih postrojbi. Navodno smjena neprijateljskih postrojbi na bojišnici 27. domobranske pp: Rusi u tamnim odorama s visokim šljemovima i čizmama. Možda je 466. pp. smijenilo konjaništvo, budući da je 2. k. zb. već mjesecima u Nadwornoj.

4. siječnja, četvrtak, vedra noć, ujutro hladno, prijepodne povremeno sunce, jugovina, poslijepodne tmurno, navečer oblačno

Mir. Jučer zapovijed Vrhovnog vojnog zo.: 2 dana nakon dolaska doknadne br. 36. pješačke d. stožer i ½ II. b. 60. pp. bit će prebačeni u Wistówu u skupinu Aust (I. b. 60. pp., inženjerijska sat. i lovzo. ostaju na bojišnici). Prijepodne dolazak Duića, objed. Odmor: por. Zákó. Poziranje od 11 do 12 h (6. put Iveković). Povratak s odmora: boj. i pob. Verner.

5. siječnja, petak, od jutra jugovina, oblačno, sunce tek povremeno, ali ugodno

Poziranje od 11 do 12 h (7. put Iveković). Dolazak: ppuk. Knechtl, zk. 78. pp., od rujna zk. u Orşovi. Leš pučko-ustaškog inženjera Rollera (samoubojstvo, v. 31. prosinac) pronašli su pitomci dočasničke škole u Petranki. Zapovjedništvo armije: zbog nedostatka prostora dio postrojbi 60. pp. koji se vraćaju s bojišnice bit će umjesto u Wistówoj smješteni na uporištu Podmichale. Vojni bilten: uspjesi u Moldaviji. Dobrudža je slobodna. Saveznici napreduju u pravcu Galaţi - Brăila.

6. siječnja, subota, hladno, inače lijepo, uglavnom sunčano

U 10 h Landestreu (zapadno od grada): poziranje zozb. na visoravni (Iveković) i od 11 do 12 h (8. put). U 15 h pogreb pučko-ustaškog inženjera Rollera u Dobrowlanyju. Brăila je zaposjednuta. Novi uspjesi u Moldaviji. Njegova preuzvišenost Kirchbach planirao me danas u 15 h posjetiti, ali nakon što sam mu javio da idem na pogreb, najavio se za sutra u isto vrijeme. Tijekom noći napad na 3 poljske straže 25. domobranske pp. (navodno 2 ruske sat.), 1 je straža otjerana, a onda je stiglo i pojačanje: 3 ranjena i 4 zarobljena vojnika, a 2 su poginula (plijen: 3 komada oružja i šljem). Vojni bjegunac ruske 76. pp.: iza njegove 19. d. stoji 1 d. zbog smjene postrojbi (stigla je sa sjevera).

7. siječnja, nedjelja, hladno i vjetrovito, -4°, uglavnom tmurno, navečer slab snijeg
Bez događaja. Od 11 do 12 h poziranje Ivekoviću (9. put). Od 15 do 16 h Kirchbach (uzvratni posjet). Nadvojvoda Josip Ferdinand trebao bi preuzeti zo. jedne armije (što su Seyffertitz i Konopitzky (povratak s odmora) potvrdili). Kirchbach pretpostavlja: X. armija. Odlazak sk. Lambichlera (glavnostožerni časnik 36. pješačke d.), prebačen je u 64. ili 84. pp., objed.

8. siječnja, ponedjeljak, -3°, bez vjetra, uglavnom vedro, lijep dan
Tijekom noći napad na 2 poljske straže 36. pješačke d., inače mirno. Povratak s odmora: u 8,30 Šnjarić (kod nas do 10 h). Ponovo žalopojke: 36. pješačka d. jedva da je posljednjih dana dobila najosnovniju opskrbu (sijeno) za konje. Uspjeh: Focşani (i inače uspjesi).

9. siječnja, utorak, oko nule, bez vjetra, sunce, prekrasan zimski dan
Bez značajnih događaja. Nesreća zrakoplova u Rożniatówu: 2 časnika slomila su bedrenu kost, jedan je izvan opasnosti, ali drugi ima i unutarnje ozljede. Drugi zrakoplov pogođen je u kabinu, ali uspio je prisilno sletjeti u Roźniatów. Manja šteta. Pilotu por. von Josipovichu prekjučer su se smrznule ruke. Svi časnici imaju pravo na pristojbu za 3 konja, a gen. i za 2 teretna. Preustroj vo. (velika rezanja). Nove uredbe i za dodjelu medalja za hrabost. (…) Zapovjednici postrojbi: zkd. imaju pravo na srebrnu medalju za hrabrost 1. i 2. razreda, zamjenici i pomoćnici u Vrhovnom vojnom zo. na zlatnu medalju za hrabrost, a pripadnici zozb. na željezni križ za zasluge. Sumarni iskazi. Tijekom prošle noći (pun mjesec) na bojišnicu Južne armije bačene su zračne bombe: na željezničku postaju Bursztyn i ostala naselja, zbog čega je kod nas ugašena ulična rasvjeta.

10. siječnja, srijeda, tmurno, ali ne i hladno
U 4,30 vožnja u pratnji baruna Thana u Kalusz. Odlazak u 5,10. Od 8 do 9 h Stryj, a od 9 do 10,30 Ohodorów. Od 13,45 do 14,45 Lavov. Objed. Podmaršal Doroki.

11. siječnja, črtvrtak
U 6,40 odlazak za Beč. Odmor.

12. siječnja, petak
Prijepodne ministar rata Krobatin (Csobanov dolazak na sjednicu povjerenstva nije odobrilo njegovo veličanstvo). Bellmond.

13. siječnja, subota, vedro, toplo, sunčano
U 13,40 vožnja u Baden. Dolazak u 15 h. Marterer je oduševljen njegovim veličanstvom. Nadvojvoda Friedrich: boj. Ceschi, puk. Lorx (nesigurnost visoke gospode). Nadvojvoda Josip Ferdinand trebao bi se vratiti; Koruška. Kundmann. U 17,15 na dvoru. Audijencija glavnog konzula trajala je do 17,40, a nakon njega ja od 17,55 do 18,25. Kralj: ozbiljan, zgodan. Tema razgovora: zb. (brojno stanje pp., opskrba, moral, zk. Bekić /politički zagovor/, nije zaboravljeno da je Teisinger svojedobno bio protiv njega). Od 19,10 do 20 h razgovor s njegovom preuzvišenošću Conradom (nervozno treptanje očima). Pitanja o procjeni ruske armije: bi li na nju veliki vojni uspjeh uspio ostaviti utisak (odgovor je ne). O čemu bi, prema mom mišljenju, ovisilo rusko odustajanje (o slabosti karaktera), je li još uvijek moguće da se s Rusijom sklopi mir i osigura suradnja (ne, osim ako dođe do ozbiljnog raskola s Engleskom; žuta opasnost), moje mišljenje o Raspućinu (ništa, sve je napuhao naš tisak), vjerujem li da ćemo uspjeti održati se sljedeću godinu (naravno, ako dobijemo više pričuvnih postrojbi: Rusija nije izgubila svoje oružje, što znači da će ga sljedeće godine imati još više, a za to je najbolje rješenje da ju kao i 1915. držimo u napetosti /Karpati/ i tjeramo ju na trošenje top. stre-

ljiva i momčadi). Conrad: trenutni napad stat će na Seretu, ali i to je već nevjerojatan uspjeh. Pitanje podmornica: Conrad: Tirpitz[309] je djelomično nastradao upravo zbog tog pitanja. On sam je neprekidno tražio da se navedeno pitanje drugačije riješi, a Bethmann-Hollweg bio je uvijek protiv (zbog Amerike i neutralnih država). Falkenhayn nije bio dovoljno odlučan (lukavac, ali istovremeno avanturist i laktaš). Car Wilhelm ne odlučuje ni o čemu i samo radi ono što mu se kaže. Conrad je o navedenom razgovarao i s Ludendorffom i Hindenburgom. Nada se da će se uskoro naći neko rješenje i to bez osobitih premišljanja. Zanimalo me je li njemačka ratna mornarica u stanju voditi učinkovit podmornički rat? Conrad: podijeljena mišljenja. Većina mornaričkih časnika tvrdi da je dovoljno jaka i da se poraz Engleske očekuje u roku od 3 mjeseca, ali ostali (isto tako stručnjaci) sumnjaju u uspjeh. Mjesečno se potapa 400.000 tona odnosno ukupno četvrtina-petina engleske tonaže. Žešćim se pothvatima planira povećanje na 600.000 tona mjesečno te prekid pomorskog prometa (opskrbe) u roku od 3 mjeseca. Njemački brodovi u američkim lukama (zapljena): oko 50 brodova u vrijednosti od oko milijun do 50 milijuna (…). Budući da dan rata košta 18 milijuna, njihova bi vrijednost pokrila 3-4 dana ratovanja, što je potpuno beznačajno. Ostalo: ako ne dođe do većih katastrofa, momčad će izdržati 1917. Pješačke d. raspolažu s oko 6600 vojnika. Što se tiče 22. domobranske pješačke d., zna se da je odbila krenuti u napad, a pridružile su joj se i gardijske postrojbe. Conrad je bio iznimno ljubazan i na kraju je samo izrazio želju da uberem lovorike. U prijemnom uredu njegovog veličanstva zatekao sam Brougiera, Catinellija i njegovu preuzvišenost vojnog biskupa Bjelika (Brougier: Waldstätten piše da je Kirchbach najvrsniji zka. kojeg je do sada upoznao /!/, što će biti preneseno i njegovom veličanstvu). Osobni pob. njegove preuzvišenosti Conrada: ksk. von Leutter. Vožnja natrag od 21,10 do 22,30. Njegovo veličanstvo sutra odlazi u Tirol, a 26. siječnja je u Plessu i Lavovu, te (…) u veljači.

20. siječnja, subota, hladno, od jučer 10 cm snijega
U 21,35 s ppuk. Thanom odlazak iz Beča (Nordbahnhof).

21. siječnja, nedjelja, hladno, u Galiciji tanki snježni pokrivač, uglavnom sunčano
Lavov u 14,45, nastavak puta za Chadorów u 15,10, dolazak u 16,30, odlazak u 18,40 i dolazak u Stryj u 20,30.

22. siječnja, ponedjeljak, -12°, oko 10 cm snijega, vedro
Oko 1 h dolazak u Kalusz, nastavak vožnje u Landestreu. Nikakvi značajni događaji. Tijekom moje odsutnosti: udjelba ¼ XXV. doknadne br. (1000 vojnika). Stožer i ½ II. b. 60. pp. prebačeni su u Podmichale. Uslijed smjene većeg broja kp. divizijskog konjaništva (5. i 14. dragunska te 5. i 15. husarska p.) od strane postrojbi k. d. (7. dragunska, 1, 4. i 11. husarska p.), odlazak puk. Bolle s 5. ko. 15. husarske p., a na njegovo mjesto dolazak 1 ko. 11. husarske p. Willerding je zk. obuke na Ratnoj školi, Bekić 32. pješačke d., a Munnich 84. ugarske domobranske pješačke br. Dana 20. siječnja veliki problem s kruhom. Jednotračna pruga prema Zawóju mora se premjestiti, pa će radovi biti završeni tek krajem veljače. Konjanički sk. Lonyay, moj osobni pob., stigao je prošlog ponedjeljka (15. siječnja).

23. siječnja, utorak, -8°R, uglavnom tmurno
Noćni su pothvati za posljedicu imali veliki broj smrznutih udova. Od 15,30 do 17,45 ovdje su bili Hadfy i Stromfeld. Dana 11. siječnja otišlo je zo. 10. pričuvnog zb. (Eberhardt). Navodno na Soču kao varka. Stromfeld: Vrhovno vojno zo. poslije se seli u Bratislavu. Rezanje ratnih pristojbi. Pozivi pučkom ustanku do 57. godine života, tako da su za 1917. osigurane doknadne br. do broja XXXII. Porez na imovinu sada 10%, poslije 20%. Osim nadvoj-

[309] Njemački admiral (http://de.wikipedia.org/wiki/Alfred_von_Tirpitz).

vode Josipa Ferdinanda razmatra se mogućnost ponovnog vraćanja nadvojvode Petra i Wölflinga (?). Napad u proljeće (!?).

24. siječnja, srijeda, -4°, naizmjence slab snijeg i sunce

Od 10,30 do 12 h u zoa. u Kaluszu na razgovoru (tema: moji doživljaji). Obauer: anonimna prijava o pljačkama i slučajevima samoosakaćivanja doknadnih b. hrvatske nacionalnosti (stvarno 40 slučajeva). Vrhovno vojno zo.: o časnicima. Izvješće pruskog visokog časnika o našim doknadnim postrojbama. Nezainteresiranost političkih nadleštava. Opet slučajevi smrzavanja, osobito u 28. domobranskoj pp.: Bystrzyci (pred našim desnim krilom pojavila se ruska 41. d., a prema izjavi vojnog bjegunca iz 162. pp. južno se nalazi i 161. pp., zbog čega je zoa. naredilo pothvate, koje je Šnjarić sada zaustavio). Dolazak: Apponyi i Pallavicini; posljednji je s nama objedovao (sada je u 3. husarskoj p.).

25. siječnja, četvrtak, hladno, navečer -9°R, tmurno

U 8 h dolazak Bekića na proputovanju prema Lavovu (32. pješačka d.). Tijekom noći 3 zarobljenika ruske 185. pp. (47. d.). Potvrđeno je da su ruska 117. i 19. d. (12. zb.) smijenile 47. i 41. d. (16. zb.). Povratak s odmora ppuk. Nieziołowskog.

26. siječnja, petak, tmurno, tijekom cijelog dana rijetki snijeg, ujutro -8°R

Od 9,30 do 11 h izlaganje njemačkog puk. Köhlera (zk. topništva III. armije) o novim iskustvima u primjeni topništva. Prisutni: Šnjarić, Nöhring, Bibra i Scholz s načelnicima GS. i glavnostožernim časnicima. Zanimljivi podaci. Köhler: ustrojavanje 13 novih njemačkih d. Za nekoliko se tjedana očekuju neprijateljski opći napadi u Alzasu. Englezi okupljaju postrojbe na švicarskoj granici. I Rusija se sprema na napad, ali još se ne zna gdje. U svakom slučaju, iznenađenje, kao i kod Verduna, na Somi i kod Rige. Od 2. do 25. veljače zabranjeni su časnički odmori (vjerojatno opsežna prebacivanja postrojbi i streljiva).

27. siječnja, subota, ujutro -8°R, tijekom noći povremeno snijeg, prijepodne sunce, a nakon toga tmurno i snijeg

Tijekom noći ponovo su uhvaćena 3 vojna bjegunca ruske 185. pp. (vodnik i 2 vojnika). Dana 18. siječnja njihova je postrojba smijenila 19. d. Slične izjave i o smjeni 117. d. (12. zb.), ali do sada je doveden samo 1 bjegunac 41. d. (162. pp.): sumnjivo. Misa u 10 h, u podne zdravica povodom rođendana cara Wilhelma. Dolazak: glavnostožerni časnik Heinrich (Vojno zo. u Zagrebu), koji mi je donio očev štap (Micin poklon), i ksk. Bauera (11. dragunska p.), glavnostožernog časnika 13. pješačke br. (umjesto sk. Weinmayera, koji se više puta javio na vojnu dužnost). Zapovjedništvo armije: pripreme za posjet njegovog veličanstva (počasna sat.). Njegovo je veličanstvo danas u Plessu.

28. siječnja, nedjelja, ujutro -6°R, tijekom noći snijeg, danju tmurno i slab snijeg

U 9,45 odlazak u Nowicu, obilazak doknade 42. ugarske domobranske pješačke d. (⅓ XXV. doknadna br.). Povratak u 11,10. Od 15 do 16 h vožnja do položaja 42. ugarske domobranske pješačke d. (55 minuta). Pratnja: Csoban, Habermann, Lonyay. Od 16,30 do 17,15 dogovor: uskoro će u 42. ugarsku domobransku pješačku d. biti prebačeno topništvo armijske skupine Böhm-Ermolli.

29. siječnja, ponedjeljak, tmurno, slab snijeg, hladno, ali ne previše

U 6,30 vožnja saonicama (Šnjarić, Duić, Scholz, Šoštarić, Csoban, Habermann, Lonyay) do položaja teške haubičke bt. 36. poljske haubičke p. Javljanje boj. Pajeru i sk. Wanneru (zkbt.), a onda nastavak vožnje do 3. poljske haubičke bt. 42. poljske haubičke p. (pričuvni natpor. Schuntz). Obilazak 3. i 4. poljske top. bt. pješice (…) (zkbt. je na odmoru i

mijenja ga pričuvni časnik: tablice s postavkama nisu jedinstvene, položaj nije potpuno opremljen pregracima za naboje (pripravnost paljbe), a oruđe se nabija samo tijekom noći: postavljanje na nestabilnim topovskim kolima (bez nadzora i prema željama puk. Köhlera nikako nije u redu zbog smanjene preciznosti). Vožnja natrag. Dolazak na položaj Domobranovac prije 11 h: Mänich (83. ugarska domobranska pješačka br.) i Spaics (vratio se s odmora). Doručak. Povratak u 12,30 nakon 49 minuta vožnje automobilom. Prekrasan snježni krajolik! Tajni spis Vrhovnog vojnog zo. ostalim središnjim nadleštvima o problemima opskrbe (Zapovjedništvo III. armije, operativni broj 730 /Vrhovno vojno zo. /…/ broj 12.926/I. od 23. siječnja/), o kojem je obaviješten i nadvojvoda Josip i zk. njegovih armija: Arz i Kövess, te zk. IV. armije Tersztyánszky, Južna armija Bothmer te 29. pješačka d. Zbog iscrpljenosti zabilježeni su i smrtni slučajevi: nedovoljna opskrba (u Njemačkoj nema rezanja). Zahtjevi: 1) manjak u obračunu 1. rujna (dostaviti): 9 milijuna g brašna i 3,6 milijuna g zrnate hrane za konje; 2) osigurati razliku između smanjenog (koji je previše oskudan) i standardnog obroka: 34.000 g brašna i 998.000 g zrnate hrane za konje; 3) ako bi navedeno trebalo biti pokriveno rumunjskim uvozom, koji se očekuje tek krajem ožujka, potrebno je najažurnije osigurati opskrbu za 2 mjeseca: u roku od 14 dana na području armije, a onda i u zaleđu, osobito što se tiče njemačke obveze isporuke 2000 vagona (0,2 milijuna g brašna); 4) provođenje: postupak zapljene za vojne potrebe, zakoni po hitnom postupku, stroge kazne (do 5 godina tamnice) za utaju, smrtna kazna za lihvarenje te prosljeđivanje podataka zk. nižih jedinica. Briga za moral postrojbi! Najava dolaska 3. bt. 42. teške poljske topp. u sastav 42. ugarske domobranske pješačke d. Ipak, samo 2 stare haubice od 15 cm M 6, a momčad i konji su opremljeni za nove tipove oruđa (nedavno izvješće: broj eksplodiranih cijevi haubica kalibra 15 cm (M 6) ugrožava ustrojavanje novih postrojbi).

30. siječnja, utorak, uglavnom vedro, ujutro -6°, navečer 8°, istočnjak

Pokreti manjeg opsega duž cijele bojišnice: smjene postrojbi. Nakon mirnog razdoblja, ponovo otvaranje topovske paljbe: priprema novih bt.? Dana 6. veljače 5. pješačku d. smijenit će II. b. 25. domobranske pp. (Rosulna), nakon čega odlazak I. b. 60. pp. Navečer brzojav njegove preuzvišenosti Krobatina: čestita na Redu željezne krune 1. razreda. Odmor: ppuk. Duić. Jučer posjet puk. Zieritza: nadzornik vo. III. armije. Objed.

31. siječnja, srijeda, ujutro -14°R, prijepodne vedro, poslijepodne snijeg, navečer mjesečina, najhladniji dan do sada

Od jučer navečer opsežniji pokreti. Tijekom noći mir na neprijateljskoj bojišnici. Izjava zarobljenika zb. Hadfy: danas napad. Posljedica: velika uznemirenost. Okupljanje postrojbi 65. pp. na 1. crti bojišnice, a ostatak 15. pješačke d. uvježbavao je pokret prema Majdanu. Posljednje poziranje Ivekoviću. Slika baš nije uspjela. Iveković i Baldermann putuju sutra u Beč. Ratni tiskovni ured sa zajedničkim prikazom u kantini, kako bi se riješilo pitanje kupnje i reprodukcije. Jučer ponovo nije stiglo ni sijeno niti zrnata hrana: odsječak 42. ugarske domobranske pješačke d. (današnji obrok): dolazak tijekom noći i danas prijepodne, tako da je hranjenje moralo biti prebačeno na poslijepodne i večer.

1. veljače, četvrtak, ujutro -7°R, tmurno, bez vjetra

Bez značajnih događaja. Bojnik i vojni sudac Verner odlazi u Trebinje. Lonyay na čaju kod Kirchbacha u Kaluszu. Novosti: nadvojvoda Eugen zamjenik je zk. Vrhovnog vojnog zo., Alfred Krauss načelnik je GS., a Conrad je zk. jugozapadne bojišnice (vijesti su prilično pouzdane: sve je moguće, ali nisam suglasan u vezi s Alfredom Kraussom, jer smatram da Conrad nije dorastao zapovjedničkim dužnostima). Odlazak Ivekovića i Baldermanna. Poslijepodne ovuda je proputovao puk. Köhler i razgovarao s Csobanom. Ludendorff o iskustvima na zapadnoj bojišnici: neprijatelj napada u nepovezanim bojnim redovima (razmak 10-

15 stopa) uz podršku učestale topovske paljbe, tako da se vlastita topovska paljba uopće ne isplati (mali gubici neprijatelja), zbog čega prednost treba dati preciznoj paljbi na mjesta okupljanja neprijateljskih postrojbi.

2. veljače, petak, ujutro -6°, bez vjetra, oblačno, svježe, poslijepodne snijeg

Bez događaja. Zapovijed III. armije: inženjerijski odjeli prebacuju se Hadfyju. Csoban je prijepodne otišao u Kalusz. Odlaze i 1 građevinska i ½ opkoparske sat. Izvor jučerašnje vijesti o nadvojvodi Eugenu itd.: pismo upućeno Stromfeldu; nije izmišljotina. Jučerašnje su novine javile da je Alfreda Kraussa jučer primilo njegovo veličanstvo, a pismo je upućeno prije toga. Odlazak: Hinke i načelnik GS. (12. pješačka d.); Puhalski 12. dragunska p., Gubert (2. (…) ili 2. stožerni časnik zb. Hadfy, načelnik GS. 12. pješačke d. (dužnost, koju je i ranije obavljao). Treću armiju napuštaju i puk. Hütteln (nova dužnost: načelnik GS. 1 zb.) i ppuk. Hüttenbrenner (kpob. Kirchbacha imenovan je zkb.). Novi broj vojne pošte: 379. Poslijepodne: opskrbni časnik Harrer iz središnjeg odjela glavnog stana (Vöslau) obilazi postrojbe zbog rezanja opskrbe. Danas je obišao 21, a sutra će posjetiti 25. domobransku pp. Od jučer (1. veljače) pojačane su aktivnosti podmornica. Što će na to reći neutralne države na čelu s Amerikom? Dovoljno učinkovito sredstvo da se Engleska natjera na mir? Šesnaesta husarska p. (Husarska p. carice i kraljice Zite br. 16).

3. veljače, subota, ujutro -6°R, oblačno, bez vjetra

Na bojišnici 5. pješačke d. jučer je napadnuta straža na mostu 1. pp. Poručnik Hirt je poginuo, a 20 vojnika je nestalo. Tridesetšesta pješačka d. traži da se pričuvna b. zb. (53. pp.) u odsječku Kriechowiecka Buda zamijeni 1 b. 16. pp., a navedena b. bude prebačena u Posicek. Budući da je uporište Kriechowiecka Buda svojedobne zoa. planiralo predati Hadfyju, zamoljeno je da se 1 b. 15. pješačke d. (najbolje rješenje: I. b. 60. pp., koja će biti smijenjena 6. veljače), prebaci tamo (izvrsna skloništa). Jučer i danas poziranje Prohászki (13. i 14. put).

4. veljače, nedjelja, ujutro -10°, tijekom dana - 8°R, tmurno, istočnjak, poslijepodne snijeg

Bez značajnih događaja. Oružnički ksk. Straub vratio se s odmora. Poziranje 15. put. Satnik Baldermann prebačen je u 45. domobransku pješačku d. (načelnik GS.), a umjesto njega dolazi ksk. Siegl iz 11. ulanske p.

5. veljače, ponedjeljak, ujutro -18, u 16 h -8°R, sunčano

U 7,15 vožnja automobilom u pratnji Lonyaya preko Zawója na uporište oko 2½ km sjeverozapadno od Niewoszyna: Nöhring; dolazak u 8,15. Generalpukovnik Kirchbach s glavnostožernim sk. Sieberom stigao je u 8,45. Kolima do promatračnice top. skupine boj. Radlera i putem obilazak 2. bt. 36. poljske topp. p. Zadaci sustava paljbe. Od 10,45 do 11,30 pri zo. 53. pp.: ppuk. Srnka i pob. sk. Popović. Obilazak položaja III. b. 53. pp. (boj. Mohelsky). Na granici d.: Šnjarić. Nadzor i b. 27. domobranske pp. Allmann i Radislav. Pješice do zo. 27, a kolima do zo. 28. domobranske pp.: čaj do 17,10: puk. Mešić, sk. Rajić. Do 18,15 vožnja kolima do Banje (...) 42. Večera. Odlazak u 20,45 automobilom. Dolazak u Landestreu u 22,30. Putem smo iz jarka izvukli auto njegove preuzvišenosti Kirchbacha. Prekrasan dan i noć (mjesečina). Kirchbach je vrlo zadovoljan; svojski se zauzeo za topništvo. Zbor Hadfy: tijekom noći ruska žestoka paljba. Spaics: zk. skupine Beret. Kunčak bi trebao preuzeti 27, a Czeth 25. domobransku pp.

6. veljače, utorak, hladno, tmurno, vjetrovito, navečer snijeg

Zbor Hadfy: opet strahovanje od ruskog napada. Zapovjedništvo je suglasno što se tiče pričuve. Nakon smjene (tijekom noći s 9. na 10. veljaču) I. b. 60. pp. odlazi na uporište (pri-

čuva armije, I. b. 53. pp. Niewoszyn, IV. b. 16. pp. Posiecz /pričuva zb/, tj. ove b. smjenjuju b. na bojišnici). Spaics odlazi sutra. Izmjena zoa.: Kunčak će zadržati 25, a Czeth će preuzeti 27. domobransku pp. Zapovjedništvo armije očekuje jake napade Antante već od sredine veljače. Novine: Amerika je prekinula diplomatske odnose s Njemačkom. Procjena neprijateljskih postrojbi: 5 pp. (4 pp. 74. d. i 1 pp. 41. d.) s 15.000 vojnika i 130 oruđa. Pješaštvo je time malo slabije od našeg, ali topništvo je tu negdje.

7. veljače, srijeda, hladno, slab snijeg

Planirani posjet dočasničke škole u Rożniatówu morao je biti otkazan zbog snježnih nanosa. Druga b. 25. domobranske pp. (8. zb.) jučer je smijenjena i kao pričuva zb. poslana u Chmielówku. Zapovijed zoa: iz pričuve zb. mogu se izvući još 2 b., jer se smatra da je naša procjena neprijateljskih snaga pretjerana te da je njihova glavnina okupljena na bojišnici Hadfy (3 d. manje 1 pp.). Mir na bojišnici.

8. veljače, četvrtak, ujutro -12°R, prijepodne tmurno, snijeg, od podneva sunce

Pred predstražama 25. domobranske pp. pojavilo se oko 150 ruskih vojnika, ali otjerao ih je udar s boka. Poziranje 16. put. Dolazak: sk. Schredl s položaja 25. domobranske pp. (zkb. na 25 dana). Csoban je poslijepodne bio u zoa. Naša procjena neprijateljskih snaga potvrđena je kao točna. Napad se sada očekuje početkom ožujka, ali pričuva će se ipak smanjiti. Četrdesetdruga ugarska domobranska pješačka d. jučer je opet ostala bez sijena. Zapovjedništvo je armije (Kirchbach) ponovo zbog opskrbe poslalo brzojav Vrhovnom vojnom zo.

9. veljače, petak, ujutro -12°R, sunčano, ali hladno, u podne i na suncu samo - 2°R

Tijekom noći smjena I. b. 60. pp. od strane 52. pp. Dolazak Baldermanna iz Beča (dogovor o reprodukcijama i kupnji Ivekovićeve slike stožera od strane postrojbi i vojnih muzeja). Posjet glavnom stanu Vrhovnog vojnog zo. Loynay: problemi se neće uspjeti riješiti prije ožujka, Dunav se zaledio u Rumunjskoj. Car traži potpunu opskrbu u zaleđu, jer uznemirenost postaje sve veća. Klusaček piše da uvrijeđen i osjeća se zanemarenim, budući da od ljeta 1915. nije odlikovan, te da je nakon Höfera dužnost koja je trebala pripasti njemu, povjerena Zeyneppu. Christofori i Oskar Slameczka napustili su Vrhovno vojno zo. (posljednji je prešao u Ratnu školu). Posljednje poziranje (17. put). Jučer je zb. Hadfy promatrao 2 pp. i 1 kp. tijekom pokreta preko Cheyplina prema jugoistoku? Smjena ili povlačenje? Posljednje nije potpuno nemoguće, jer se kod Stanislavova nalaze 2¾ d. Neobično je samo, da se pokret odvija tijekom dana (poslijepodne), varka? Danas su u 15 h na crti Haronylówka - Bratkowce (cesta Nadworna - Stanislavov) uočene 3-4 kp. i 3-4 pp. i to u pokretu prema sjeveru (promatrači na Dylu). Uslijed velike udaljenosti (25 km) to se činilo nevjerojatno, utoliko što su u isto vrijeme zrakoplovi preletjeli navedenu cestu i nisu ništa primjetili (*napomena*: 10. veljače uz iste su uvjete vidljivosti glavnostožerni časnici provjerili vidik: do navedene ceste izvrstan). I inače živahnost na bojišnici, osobito u odsječku 42. ugarske domobranske pješačke d. (žestoka topovska paljba nakon dugo vremena). Utvrđeni su i novi položaji bt. Noćna zakuska u društvu Csobana i kućedomaćina (…).

10. veljače, subota, ujutro -8°R, sunčano, topao zapadnjak

Mirna noć. Jurišni odredi 222. pp. Hessen probili su se u neprijateljske položaje i zarobili 17 ruskih vojnika te zaplijenili 19 komada oružja. Od 9 do 11,45 boravak u Rożniatówu: obilazak škole (3 razreda za časnike). Od jučer duboki snježni nanosi; vožnja natrag preko Kalusza. Ponovo uočeni pokreti neprijatelja. Zrakoplovi su u podne vidjeli samo 2 b. u pokretu od Stanislavova prema Tysmenici. Christofori bi navodno trebao biti udijeljen podmaršalu Wallisu: provjera pohvalnih prijedloga (pravo na mačeve)! Dolazak jučer: Vjesnik naredaba, Osobni poslovi, broj 24 od 3. veljače: dodjela Reda željezne krune 1. razreda na

ratnoj vrpci kao priznanja izvanrednog i uspješnog zapovijedanja zb. u borbi protiv neprijatelja. Najviša uredba od 27. siječnja 1917, rezervat broj 2603 od 29. siječnja 1917. Vojni bjegunci: zastavnik 78. pp. (Čeh) i 2 vojnika prebjegli su Rusima. I danas neprekidni pokreti ruskih postrojbi. Zrakoplovi: pokreti preko Ostynije prema Stanislavovu. Nešto se događa. Samo smjena postrojbi? Nejasno, iako vjerojatno. Vojni bjegunci 3. (...) d.: smjena postrojbi bila je predviđena. Ali, moguće je da i 12. zb. iz Kolomyje (+ 1 k. d.) stiže u okolicu Stanislavova, a odande odlazi pričuva.

11. veljače, nedjelja, ujutro -1°R, jugo, u podne iznad nule, prijepodne snijeg, a onda vedro

Tijekom noći napadi na poljske straže 36. pješačke i 42. ugarske domobranske pješačke d., ali odbijeni su bez gubitaka. U podne je Baldermann otputovao preko Kovela. Opet pokreti na bojišnici. Ruski 12. zb. je u Tysmenici (radio). Ipak smjena 33. od strane 12. zb. Navečer su naši piloti (37. zrakoplovna sat., sk. Perstinger) bili ovdje (3 časnika). Smjernice (Csoban). Uočene su sumnjive točke. Moja pretpostavka: Kirgizi i jurte.

12. veljače, ponedjeljak, ujutro -1°R, ali uskoro iznad nule, slab vjetar, uglavnom oblačno, ali povremeno sunce

U 6,20 vožnja saonicama do križanja sjeverno od Lelzianyja, a onda automobilom do Domobranovca. Pratnja: Csoban i Lonyay. Dolazak u 8,20: Nöhring i časnik za vezu natpor. Goriany. U 9,20 dolazak njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija te Kirchbacha, Konopitzkog, Matsvánszkog i ppuk. princa Schaumburg-Lippea. Doručak i obilazak promatračnice Banje. Böhm-Ermolli itd. u pratnji Šnjarića saonicama u Rosulnu. Mi smo u 11,29 krenuli automobilom, budući da je cesta očišćena (Landestreu), dolazak u 12,20. Nöhring: odbijanje imenovanja ppuk. Gazdića zkp. (nije ocijenjen, u prilogu opis postupka kao poučak) te odbijanje molbe za ukidanjem kazne (koju je nedavno izrekao zka.) natpor. Hienischu (52. pp.). Djetinjarije! Jučer su primijećene ruske pješačke i k. postrojbe: pokret prema Stanislavovu. Böhm-Ermolli: Hazai je novi ministar za doknadu (opskrbu i popunu postrojbi) (?), a Alfred Krauss zajednički ministar za prehranu. Jugozapadna bojišnica: namjera ponovnog zaposjedanja sočanskih položaja: okupljanje topništva i pješačkih postrojbi. Zabrana odmora kod nas do 28. veljače, a na jugozapadnoj bojišnici do 20. veljače (Wittas). Četrnaesta pješačke d. upućena je na oporavak, a zamijenit će ju 41. ugarska domobranska pješačka d. Zboru Hofmann udijeljena je 25. doknadna br.

13. veljače, utorak, ujutro -4°R, uglavnom sunčano, vjetrovito, u podne jugovina

Bez značajnih događaja. Csoban je dobio anginu. Prijavak ksk. Wagnera (14. dragunska p., 1. pješačka d.), koji je udijeljen GS. 36. pješačke. Generalbojnik Schmidt, Fusine: okolica Tolmina (15. zb., 50. pješačka d. na Krnu); 1. pješačka d.: oko 7000 vojnika. Navečer brzojav: Kundmannov upit o udjelbi Lonyaya njemačkoj upravi u Consţanti. Lonyay je odbio, želi bezuvjetno ovdje ostati.

14. veljače, srijeda, ujutro -6°R, sunčano, vjetrovito

Bez značajnih događaja. Zapovijed armijske skupine o (…) (podroban opis). Zapovijed navečer: provjera zkzb. i slanje izvješća do 6. ožujka. Lonyay je poslijepodne bio kod Kirchbacha. Razgovor s Kundmannom o preuzimanju zo. nad pučko-ustaškim postrojbama. Počasno imenovanje umjesto glavnostožernog boj. (Franz?). Suglasnost.

15. veljače, četvrtak, ujutro -4°, do 9 h gusti snijeg, a nakon toga sunčano, jak istočnjak

Bez značajnih događaja. Csoban se oporavlja. Lakši slučaj.

16. veljače, petak, -4°, sunčano, jak zapadnjak, oluja skoro cijeli dan

U 7,45 vožnja do Rożniatówa. Vježbe u streljani (oštro streljivo), ali zbog vremenskih prilika (hladan vjetar) nije se moglo mnogo učiniti. Poslije obilazak dočasničke škole i predavaonica (izvanredni uspjesi). Tijekom vožnje natrag: istočna cesta (Landestreu) bila je potpuno zametena i automobil je zapeo. Nastavak puta pješice: oko 1½ km, dolazak u 12,50 (u pratnji Lonyay, budući da se Csoban još uvijek oporavljao, ali u podne je napustio sobu). Zapovijed: smanjivanje broja konja; III. armija mora predati 1500 konja (300 po d.). Dogovor s Csobanom o obrambenim vježbama (zapovijedi). Nacrti: d. i br. ne moraju se previše mučiti: samo im se prosljeđuju zadaci.

17. veljače, subota, ujutro tmurno 1°R, snijeg, nakon 9 h vedro, ali jak vjetar, poslije jugovina

Tijekom noći napad na poljsku stražu 52. pp., koji je „glatko odbijen" usprkos 5 nestalih vojnika. Jučerašnja zapovijed: štednja hrane, jer se očekuju problemi u opskrbi. Danas, zbog nedostatka ugljena teškoće u proizvodnji streljiva: štednja! Prekjučer Stromfeld: Szurmay dolazi na čelo Ministarstva kraljevskog ugarskog domobranstva, tj. zemaljske obrane (službeno Tisza). Tijekom današnje noći napad i na poljsku stražu 16. pp.: 3 nestala vojnika. Kirchbach u telefonskom razgovoru s Csobanom: najava visoke posjete (car!): Landestreu. (…) Hazai je u Beču preuzeo visoku dužnost i neće se vratiti (Szurmay je ministar zemaljske obrane). *Reichspost*: nadvojvoda Friedrich je smijenjen s dužnosti zamjenika zk. Vrhovnog vojnog zo. Ručno pismo. Nakon objeda otvorenje časničkog doma (s igračnicom). Dvije runde bridža: Bolfras, Reichlin i Habermann.

18. veljače, nedjelja, Landestreu 5 mjeseci!, vedro jutro, -2°, bez vjetra, sunčano

Jučer zoa: ruski 12. zbor smijenjen je od strane 41. zb. i prebačen na sjever (Podhajce, bojišnica Južne armije). Time je Kolomyja, kod koje je do sada uvijek stajao 1 pričuvni zb., slobodna. Pred desnim krilom našeg 8. zb. pojavila se 1. (...) (inače u sastavu /.../ d. i 2. k. zb. velikog kneza Mihajla Aleksandroviča Romanova, carevog brata). O ovome k. zb. od ljeta nismo ništa znali, znači opet je ovdje, možda kod Kolomyje umjesto 12. zb. Borbe pred bojišnicom 42. ugarske domobranske pješačke d. Zapljena oružja (1 komad). Inače mirno. *Pester Lloyd* poriče da je Szurmayevo imenovanje sigurno potvrđeno.

19. veljače, pokladni ponedjeljak, svježe, -7°, sunčano, hladan istočnjak

Zapovjedništvo armije: dovođenje zarobljenika i potvrda smjene ruskog 41. zb. od strane 12. zb. Jučer, najava dolaska doknadnih postrojbi: 28. doknadna br. bit će pripravna za pokret 15. ožujka, 29. doknadna br. 1. svibnja, a 30. doknadna br. 15. lipnja. Prve udjelbe: 1. lipnja, 15. srpnja i 1. rujna. Sve b. raspolažu s 800 vojnika (1 sat. 200 vojnika). Do jeseni bi prema tome dobili 3 b. (2500 vojnika po d., 5000 po zb. = 25.000 + 26. doknadna br. za 36. pješačku d. = 2000 = ukupno 27. 000 vojnika). Gubici do 1. rujna (7 mjeseci: mjesečno po 1500 vojnika = 10.500 vojnika). Bez gubitaka u borbi, povećanje broja momčadi iznosilo bi 8000 vojnika. *Napomena*: 1600 vojnika 27. doknadne br. nije još udijeljeno. Navečer otvorenje kina (s teškoćama!). Razmjena njemačkih i austrougarskih glavnostožernih časnika: sk. Schredl odlazi u zb. armije Eichhorn, a k nama dolazi sk. Uhde (na 2 mjeseca od 25. veljače). Csoban je jako uznemiren: Schredl je neophodan u obuci (postavljanje zadataka: zbog toga je mjesec dana proveo u postrojbama), a osim toga imamo i manjak glavnostožernih časnika (Heinrich je novi, ksk. Siegl je ranjen i neće ga biti barem 6 mjeseci, a Bolfras ne dolazi u obzir).

20. veljače, pokladni utorak, ujutro -4°, tmurno, slab istočnjak, u podne slab snijeg

U pothvatima koje je jučer zapovjedilo zoa., zarobljena su 3 vojnika ruske 186. i 187. pp. (situacija je nepromijenjena na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. i 28. domobranske pp.). Lukavo, pohvala. Šnjarić: zatražio zapis u „vojnom biltenu". To je teško, ali zoa. je priložilo izvješće o zarobljenicima. Tridesetšesta pješačka d. nije bila toliko uspješna (neprijatelj na oprezu). U 10 h obilazak doknadnih postrojbi (640 vojnika 25. doknadne br. za 36. pješačku d.) u Nowici. Izvrstan izgled. Kadet grof Wojkfy. Csoban pokušava spriječiti Schredleov odlazak (ne zna dobro njemački i nije dovoljno reprezentativan), pa se odvezao u zoa. Izmjene. Osmi zbor poslat će sk. Woloszczuka, a tamo će i Uhde biti upućen. Novosti u Kaluszu: zoa. je namjeravalo povući 36. pješačku d. s bojišnice i dati nam 21. domobransku pješačku d. Prekjučer sastanak s načelnicima GS. u Lavovu. Ishod: 21. domobransku smijenit će 15. pješačka d., a njemačku 48. pričuvnu 21. domobranska pješačka d.: mi ćemo preuzeti odsječak 1 b. 21. domobranske pješačke d. Armijska skupina Böhm-Ermolli: 4 njemačke d. kao opća pričuva (39. topbr. u odsječku sjeverno od Halicza) i 4 dodatne njemačke d. kao pričuva na istočnoj bojišnici. Sredinom ožujka očekuje se opći napad. Zapadna bojišnica: 97 d. na bojišnici i 10 d. u zaleđu (pripreme su uočene na 5 mjesta). Rusija: 60 novih d. Francuske d. raspolažu s 9 b. sa po 3 sat.; engleske s 12 b. sa po 3 sat., a belgijske b. sa po 4 sat. Car je bio u Badenu u lječilištu! Lukas je preuzeo zb. Szurmay. Alfred Krauss preuzima sustav opskrbe. Potpukovnik von Priebeling (53. pp.) i ppuk. Gazdić (53. pp.) stižu iz Zagreba; zabrana odmora; u Štajerskoj prijevoz velikog broja njemačkih postrojbi: napad na Soči? Zagreb i Karlovac očekuju carev posjet. Navečer izlaganja.

21. veljače, Pepelnica, ujutro 0°, slab istočnjak, tmurno, poslije sunčano

U odsječku 36. pješačke d. lovzo. 52 pp. i 78. pp. zarobilo je po 2 Rusa 475. i 478. pp. (119. d.), što znači da je ruski 12. zb. smijenio 33. zb. Vojni sudac boj. Térfy novi je pravosudni referent (stigao je iz Trebinja). Dolazak dr. Premusića (Ratni tiskovni ured): ostaje 2 tjedna. Zapovjedništvo armije: u sljedećih nekoliko dana očekuje se visoki posjet (dolazak njegovog veličanstva u Landestreu). Priprema: po 1 mješovita sat. 5. i 36. pješačke te 42. ugarske domobranske pješačke d., vod 6. husarske p. (konjanici) i vod 16. husarske p. (pješaci). Zaprimanje zapovijedi o preuzimanju južnog krila odsječka 1 b. 21. domobranske pješačke d. Telefonski razgovor Csobana i dr. Goude (Kalusz): (…) bi uskoro trebao postati ministar rata. Sedma je pješačka d. prebačena na jugozapadnu bojišnicu. Dolazak pričuvnog natpor. dr. Kittendorfera (2. domobranska pp.): na koju dužnost? Zapovijed: umjesto jurišnog odreda u Dolini će se ustrojiti „jurišna b. III. armije" tijekom razdoblja od 3 mjeseca (vojnici doknadnih postrojbi svake d., uključujući i 42. ugarsku domobransku pješačku). Satnije bi trebale raspolagati s 200 vojnika. Tijekom noći napad na 4. poljsku stražu 53. pp. Poginuli je Rus bio pripadnik ruske 187. pp., čiji dolazak ovamo još nismo uspjeli potvrditi. Pred nama se nalaze 3 pp. 47. d. i 1 pp. kao pričuva.

22. veljače, četvrtak, ujutro -4°, prijepodne snijeg, a onda vedro, sunčano

Bez značajnih događaja. Na cesti prema Rosulnoj neprijatelj je odmah otkrio pokušaj k. st. odreda 42. ugarske domobranske pješačke d. Zapovijedi o dočeku njegovog veličanstva (slične jučerašnjima): počasna sat. u Kaluszu (dolazak i odlazak), obilazak dočasničke škole u Rożniatówu. Dr. Premusić prebačen je u 43. domobransku pješačku d.

23. veljače, petak, ujutro -4°, sunce, snijeg, a uslijed jakog zapadnjaka snježni nanosi do podneva

Bez značajnih događaja. U 13,30 vožnja saonicama do Domobranovca, budući da su ceste bile zametene. Csoban je odredio put i pripremio konje, a rudo postavio prema mojim leđima. Dolazak u 15,55. Dogovor o zadacima 84. ugarske domobranske pješačke br. (Nova-

ković) do 18 h, a nakon toga sa Šnjarićem o predloženom novom rasporedu postrojbi temeljem zapovijedi Vrhovnog vojnog zo. o preuzimanju odsječka 21. domobranske pješačke d.: do sada 42. ugarska domobranska pješačka d., I. b. 53. pp., 36. pješačka d., 21. domobranska pješačka 2, a sada 21. i 42. ugarska domobranska pješačka d. te 36. pješačka d.

24. veljače, subota, tijekom noći -21°C, ujutro -18° (Domobranovac, bez vjetra, vedro, u podne još uvijek -9°R!)

U 7,15 vožnja saonicama do opskrbnog ureda 25. domobranske pješačke d. Dolazak u 8,05. Do 9,30 dogovor o zadacima 83. ugarske domobranske pješačke br. (Mänich). Opskrbni ured: oružarnica, krojačnica, postolar, kupalište itd. U 12,15 dolazak u Domobranovac. Doručak. Odlazak saonicama u 12,45. Automobil smo našli istočno od Petranke. Landestreu u 13,45. Zapovjedništvo armije o smjeni postrojbi: 15. pješačka d. smijenit će lijevo krilo 21. domobranske pješačke d. do 10. ožujka: Rybno, Pewelcz; novi raspored: 60. pp., 36. pješačka d., 29. domobranska pp., 66. pp., 5. pp., 65. pp., njemačka 48. pričuvna d.; stari raspored: 36. pješačka d., 29. domobranska pp. (ostaje), 21. domobranska pješačka d. (Jamnica), njemačka 48. pješačka d., 65. pp. (u pripravnosti zbog preuzimanja odsječka Jamnica 1. travnja). Na bojišnici ostaje 29. domobranska pp., a južno krilo preuzima 36. pješačka d. Pokret 21. domobranske pješačke d.: stožer Wistówa. Zapovijed za 13. zb.: preuzimanje u noći na 1. ožujka, a 2 bt. 21. domobranske pješačke d. će u navedenom odsječku biti zamijenjene 36. poljskom topp. (prijeći će u sastav 36. pješačke d.). Izgorjela je radijska postaja 36. topbr. Odgoda posjeta njegovog veličanstva.

25. veljače, nedjelja, tmurno, u 9 h -1°, prijepodne slab snijeg, bez vjetra, poslijepodne zapadnjak, navečer olujni vjetar

Prijepodne dolazak puk. Knechtla: bolestan i nervozan nakon što nije spavao 18 dana: odlazi u bolnicu dr. Sertića u Dobrowlany. Priebeling je preuzeo 78. pp. (poslije ppuk. Kotika /53. pp./, doknadne postrojbe). Opskrba pp. sada je u redu, ali doknadnim b. nedostaju časnici (veliki manjak). Inače, cijela se 78. pp. raduje odlasku puk. Momčad 37. zrakoplovne sat. izolirana je u Roźniatówu zbog sumnje na pjegavi tifus (nema oboljelih, ali Židov je u blizini). Na uporištu Krechowiecka Buda I. b. 53. pp smijenila je I. b. 60. pp. U 15. je pješačku d. iz 36. pješačke d. prebačeno ½ 2. opkoparske sat. 11. pp. (sk. Barbarino), a kao tehnički referent u zo. 36. pješačke d. dolazi sk. Stanke. Opskrbni časnik (streljivo) Halla vratio se s kratkog odmora u Beču (tast mu je teško bolestan). Ministarstvo rata: opskrba armija dostaje za 2½ dana. Rumunjska će isporučiti dovoljno brašna, ali ne i zrnate hrane, koja sva odlazi u Njemačku. Znači i dalje velike teškoće što se tiče nabavke zobi. Sistematizacija nadzornika topništva pri zoa. Mladi top. časnici (njih 20 iz bt.) obučavat će se 3-4 tjedna u radionicama. Kriten (odsutan zbog bolesti) preuzeo je zo. 11. zb., a Csańady je otišao (bolestan).

26. veljače, ponedjeljak, ujutro 0°, kiša i snijeg, vjetrovito, tijekom dana jugovina

Bez događaja. Dr. Gouda i dvojica novinara otputovali su iz Rosulne nakon boravka u odsječcima 36. pješačke i 42. ugarske domobranske pješačke d. (genboj. ----). Povratak natpor. Thana s odmora (Hazai navodno nije dragovoljno otišao, prebacuje mu se slučaj konjogojstva Obora). Prekjučer, ruski zarobljenik na bojišnici Hadfy: ruski 41. zb. je kroz Nizniów u pokretu prema sjeveru.

27. veljače, utorak, uglavnom tmurno, povremeno slab snijeg te noćni mraz, od jutra iznad nule, jugovina

Bez značajnih događaja. Prijepodne je Csoban otišao do Konopitzkog. Izborio je ½ opkoparske sat. Kirchbach: Lonyay kreće za nekoliko dana u Consţantu. Vrhovno vojno zo.: glavnostožerni časnici, koji su do sada obavljali samo dužnosti u višim zo. ili odjelima glav-

nog stana, bit će prebačeni u postrojbe na bojišnici. Sada, nakon 2½ godine rata, ovi zabušanti počinju razmišljati! Okružnica od 13. veljače 1917, rezervat broj 3704: mačevi na vrpcama, ako ne postoji nikakva sumnja. Uredba kraljevskog ugarskog Ministarstva za zemaljsku obranu od 24. veljače: ratne pristojbe svim zk., načelnicima njihovih GS., glavnostožernim časnicima brigada i načelnicima operativnih odjela.

28. veljače, srijeda, tijekom noći mraz, ujutro iznad nule, prijepodne slab snijeg, povremeno sunce, u 15,45 jak zapadnjak, gust snijeg, inače jugovina

Brzojav: 8. zb. prebačen je u I. armiju (Erdelj), a 5. pješačka d. neposredno je podređena zoa.! Tridesetsedma zrakoplovna sat. i jurišna b. Dolina podređene su 13. zb. U 16 h pregled kod glavnog stožernog liječnika dr. Sertića i pukovnijskog liječnika ---- zbog jačih bolova. Nemam unutarnje ozljede. Propisali su mi posjet mjesnim (…) kupalištima. Pohvala njegovog veličanstva upućena 28. domobranskoj pp. za pothvat 20. veljače. U 19 h Csoban je otputovao u Beč (supruga mu ide na operaciju). Danas i jučer navečer Hadfy je opet čekao napad. Polovica sat. Barbarino ipak odlazi k njemu.

Do kraja srpnja 1916. Schellhammer & Schattera 20.000 K.; 1. kolovoz 4000 = 24.000; 9. rujan 2000 = 26.000; 15. rujan 1000 = 27.000; 1. studeni 2500 = 29.500; 1. prosinac 3000 = 32.500; 1. siječnja 1917. 2000 = 34.500; 1. veljače 1917. - 3000 = 37.500.

Dana 1. prosinca: pristojbe (vojna plaća 1400 ratni dodatak 930, dodatak na službu 2000; pohrana prtljage 35 = 4365; odbici: osiguranje za smještaj 18, Središnji gospodarski fond 12; potkove 1250 = 4850 = 4924,50; poslano 1. prosinca: Schellhammer & Schattera 3000, Mitzi 200; Ilka 100 + 500 = 3800; kod mene 1. prosinca (izdaci u studenom 68,61 K) 1095,71 K.

Pristojbe u siječnju 1917. (vojna plaća 1400, ratni dodatak 930, dodatak na službu 2000, pohrana prtljage 35 = 4365; odbici: osiguranje za smještaj 18, potkove 12,50 = 30,50 = 4324,50, darovi za Božić (novčanik) 50, sluge 30 = 80 K.; poslano 1. siječnja: Mitzi 100, *Pester Lloyd* 13, *Reichspost* 12 = 125 K., Schellhammer & Schattera 2000; kod mene 1. siječnja 3133,44 (od toga u kovčegu 20 K.), (izdaci u prosincu 101,77 K.); 9. siječnja odlazak na odmor, kod mene 3052,04 K. (34 K. pivo, 32 K. putar + 8,40 jaja = 74,40); 22. siječnja prilikom povratka s odmora kod mene 192,06 (izdaci 319,98 + 25,40 smještaj itd.).

Dana 1. veljače 1917. pristojbe (vojna plaća 1400, dodatak na službu 2000, ratni dodatak 840, pohrana prtljage 35 = 4275; odbici: potkova 12,50, osiguranje za smještaj 18, crna vrpca 1,80 = 23,30) --- 4242,70; poslana 1. veljače: Mitzi 100 K, Schellhammer & Schattera 3000; (…) 1000 --- 4100; 1. veljače kod mene 302,76 (izdaci od 22. siječnja 32,00).

Dana 1. kolovoza 1916. pristojbe (vojna plaća 1400, ratni dodatak 930, dodatak na službu 2000, pohrana prtljage 35, odbitak: osiguranje za smještaj 18 K., ukupno. 4347 K.; poslano: Mitzi 100 K., smještaj 520, Schellhammer & Schattera 4000, ukupno 4620 K.; 1. kolovoza kod mene: 474;32 (izdatak u srpnju: 127,86), od toga u kovčegu 40 K. sitnog novca; 20. kolovoza prilog ministrantu samostanske crkve Bolszowce = 20 K; 21. kolovoza (…) Lavov (sapun, pasta, pisma)18,20.

Dana 1. rujna pristojbe (vojna plaća 1400, dodatak na službu 2000, ratni dodatak 900, prtljaga 35, ukupno 3335 K.; odbici: osiguranje za smještaj 18 K., platno za košulju 26,35, spomenik u Bečkom Novom Mestu 40 K., ukupno 84,35) --- 4250,65 K; poslano: Mitzi 100 K., Schellhammer & Schattera 2000 = 2100 K.; 1. rujna kod mene: 2508,37 (izdatak u kolovozu: 88,20, kupovina itd. + 28,70 = 116,30), 15. rujna Schellhammer & Schattera 1000; kupovina 26. rujna: Matsvánszky u Lavovu: sapun za brijanje Colgate 4 K.; 6 komada Kaiser Borax 12 K.; koža (123 + 59) = 182; (…) čipka (…); kajdanka 90 krajcara; ukupno 202,40.

Dana 29. rujna pristojbe za listopad (vojna plaća 1400, ratni dodatak 930, dodatak na službu 2000, pohrana prtljage; pristojba za opremu 200 = 4565; odbici: osiguranje za smještaj

18 K. = 4547 K.; 29. rujna Mitzi 100, *Pester Lloyd* 12, *Reichspost* 12, vino (…) 139; 30. rujna prilikom odlaska na odmor 5687,55 K. (izdaci u rujnu 26,48 K. + kupovina 202,40 + 15); 9. listopada prilikom povratka s odmora kod mene 168,72 (izdaci 5300 + 218,83), u kovčegu 30 K. sitnog novca.

Dana 1. studenog pristojbe: (vojna plaća 1400, ratni dodatak 900, dodatak na službu 2000, pohrana prtljage 35, ukupno 4335 K.; odbici: osiguranje za smještaj 18 K. = 4317 K.; poslano 1. studenog: Schellhammer & Schattera 2500, Mitzi 100, smještaj 560, Felbenmayer 77 + 500 = 3697 K.; kod mene 8. studenog (izdaci od 9. listopada = 55 K.) 733,72 (u kovčegu 30 K.); račun Matsvánszky 14. studenoga (kola Schönbrunn 34, 65. pp., Ludwig Bach 50 K. = 84).

1. ožujka 1917. (Landestreu), četvrtak, tijekom noći mraz, tijekom dana jugovina, nekoliko oblaka, zapadnjak, navečer vedro, hladno, mjesečina

Bez značajnih događaja. Odlazak sk. Stankea u zo. 36. pješačke d. (tehnički referent). Lonyay na čaju s Kirchbachom u Kaluszu, gdje je bio i gen. topništva Benigni, koji navečer s 8. zb. odlazi na bojišnicu I. armije. Dolazak ppuk. Kotika (53. pp.): novi zk. 78. pp. Umjesto njega ppuk. von Priebeling (53. pp.) preuzima zo. doknadnih postrojbi. Tijekom noći 36. pješačka d. preuzela je desno krilo u odsječku 21. domobranske pješačke d. Pojedinosti su još nepoznate.

2. ožujka, petak, ujutro -2°, tijekom dana jugovina, bez vjetra, tmurno, povremeno slab snijeg

U 8 h vožnja automobilom do Nöhirngsdorfa. Od 10 do 12 h sastanak (…) u vezi s vježbom. Voditelj Nöhring. Nakon objeda vožnja natrag od 14 h do 15,30. Pratnja: sk. Schredl i Lonyay. Navečer telefon: njegova preuzvišenost Kirchbach dolazi sutra u 14 h u Landestreu zbog oproštaja. Očekuju se Šnjarić, Nöhring i Felix. Poslije brzojav Hughes: Kirchbach je novi zk. IV. armije, a Tersztyánszky III. armije, Konopitzky je načelnik GS. Zo. jugozapade bojišnice, Demus (10. pješačka br., Rosulna) IV. armije, a Salis-Samaden III. armije. Tijekom noći stiglo je ručno pismo za Conrada: smjena i preuzimanje nove dužnosti. Vrlo milostivo, veliki križ Reda Marije Terezije i to odlikovanje koje je car Karlo dobio od nadvojvode Eugena. Bez značajnih događaja na bojišnici.

3. ožujka, subota, ujutro -3°, cijeli dan tmurno i ispod nule, prijepodne povremeno gust snijeg, tijekom noći napadalo ga je oko 10 cm

Od 7,45 do 8,45 vožnja automobilom u Domobranovac, od 9 do 10,45 sastanak (prisutan je bio i puk. barun Wolfschneider, 5. pješačka br.). Od 11 do 12 h povratak sa Šnjarićem. Objed: Nöhring i Šnjarić te Felix. Od 14,15 do 15 h posjet Kirchbacha s Konopitzkim. Oproštajni govori. Kirchbach odlazi sutra navečer, a Konopitzky sutra ujutro i to u Maribor (2 usporedna naziva bojišnice: jugozapadna bojišnica i bojišnica vojskovođe Conrada). Daljnje kadrovske izmjene: Arz je načelnik GS., a Rohr zk. I. armije, Scheuchenstuel je zk. XI. armije, a Alfred Krauss 1. zb., dok je gen. konjaništva Karl Huyn namjesnik u Galiciji! Pretpostavke: napad na Soči s njemačkim pojačanjima, pritisak od strane austrougarskog vrhovnog vojnog zo. te budući da ga Njemačka iznimno poštuje, izbor je Conrad. Ali strahujem da je drugi Pflanzer. Bože sačuvaj! Nakon odlaska Šnjarića, Nöhringa i Felixa, ovuda se iz Rosulne provezao genboj. (…). Prijepodne je puk. Spiegelfeld preuzeo zo. odsječka. Karapancsina 29. pješačka br. nastavlja se na položaje 36. pješačke d. Jučer i prekjučer: smjena postrojbi 36. pješačke i 42. ugarske domobranske pješačke d.

4. ožujka, nedjelja, ujutro -5°, tijekom dana hladno, prijepodne tmurno, povremeno slab snijeg, poslijepodne vedro i djelomično sunčano

Bez događaja. Oproštajna večera u Kaluszu: Hadfy, Abele, genpor. Oppeln-Bronikowski. Kirchbach i supruga otputovali su navečer u Lavov. Sutra je tamo sastanak s Tersztyánszkim, koji stiže u 22 h u Kalusz. Pratnja: Salis-[Samaden], osobni pob. Schaffgotsche i časnik za vezu ksk. grof Peter Széchén. S Kirchbachom odlaze: osobni pob. grof Potocki i ppuk. Schaumburg-Lippe. Novosti: Csanády je zk. 6. zb., a Fabiny 1 zb. na jugozapadnoj bojišnici (vjerojatno 17. zb., budući da je Kritek preuzeo 10. zb.). Kirchbach poriče da su njemačke postrojbe upućene na Soču (Priebeling tvrdi da ih je vidio): poslano je samo topništvo. Službena objava njemačkog vrhovnog vojnog zo.[310] proslijeđena obavještajnom časniku zo. III. armije (njemački natpor.): svakodnevno potapanje minimalno 30.000 i maksimalno 103.000 brodske tonaže od strane podmornica: samo je prekjučer potopljena 91.000 tona. *Napomena*: prosjek od samo 50.000 tona daje mjesečni zbroj od 1½ milijuna tona! (a 20% podmornica svoje izvješće još nije ni poslalo). Provedena je smjena 21. domobranske pješačke d. od strane 15. pješačke d. Aust je preuzeo susjedni odsječak. Remek-djelo umjetnosti prikrivanja: Karlo je Conradu dodijelio veliki križ Reda Marije Terezije.

5. ožujka, ponedjeljak, ujutro -8°, tijekom dana uglavnom oblačno, poslijepodne razvedravanje

Bez događaja na bojišnici. Lonyay i Tahn otputovali su u podne. Izvješće 42. ugarske domobranske pješačke d.: 2. ožujka u 13 h razbijena je tijekom izviđanja neprijateljskih pokreta kod uporišta Lachowce ophodnja 28. ugarske domobranske pješačke br. (1 /…/ i 6 vojnika). Danas navečer u Kaluszu kazališna večer (kazalište Ronacher), predstava u dobrotvorne svrhe. Ali budući da trenutno nije bilo nijednog zka., nisam morao ni ja prisustvovati. U 22 h stigao je novi zka. u Kalusz, genpuk. Tersztyánszky.

6. ožujka, utorak, hladno jutro -6°R, tijekom dana tek malo zatopljenje, tmurno, prijepodne slab snijeg, bez vjetra, navečer snijeg

Bez događaja. Satnik Schredl otišao je u Lavov zbog sutrašnje sjednice o evakuaciji. Prvo poziranje slikaru Prohászki za manju sliku. Domobranski genboj.: predsjednik zajedničkog odbora za opskrbu prehrambenim namirnicama (službeno: samo savjetodavno tijelo sa sjedištem u Beču koje je neposredno podređeno njegovom veličanstvu). U 2 h poljske straže na lijevom krilu 42. ugarske domobranske pješačke d. napala je ruska ophodnja, ali napad je odbijen.

7. ožujka, srijeda, tijekom noći napadalo je oko 10 cm snijega, ujutro -3°R, do 11 h tmurno, nakon toga sunčano i jugovina

Bez događaja. Upit o mogućnosti organiziranja kazališne predstave u sjedištu zb. (Annie Dirkens[311] i društvo): da, u kinu. Prohászka (2. poziranje).

8. ožujka, četvrtak, ujutro -3°, jak jugoistočnjak, povremeno snježna vijavica, snijeg se ne otapa

Tijekom noći 1 je ruska sat. napala i otjerala poljsku stražu 78. pp.: 2 su vojnika nestala, ali neprijatelja je odbila topovska paljba. Inače bez događaja. Prijepodne 3. poziranje. Iz Lavova vratio se sk. Schredl (povjerenstvo za evakuaciju): nadvojvoda Eugen preuzet će jugozapadnu bojišnicu (Maribor), a Conrad Tirol. Pukovnik Köhler (sa zapadne bojišnice): 15. ožujka očekuje se englesko-francuski napad, glavni kod Royea (južno od Péronnea). Jučer je tamo počela učestala topovska paljba. Pretpostavlja se da će top. priprema terena biti kraća:

[310] *Oberste Heeresleitung (OHL).*

[311] Njemačka operetna pjevačica (http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Dirkens,_Annie).

samo 1 dan, ne kao ranije kada je trajala nekoliko dana. Jugozapadna bojišnica: nema naznaka napada, ali planira se jaki protunapad nakon talijanskog pokušaja prodora. Njemački raspored skupina: 1 d. na 3 km, a br. po 1 p. u dubini. Zapad: ne vodoravno povezane crte, nego šahovska ploča s privremenim zaklonima sa širokim prilazima: 8 strojnica na 1 njemačku sat. Pukovnik inženjerijskog stožera von Broch Niesiołówskom: bratovo tijelo (puk. tirolskih lovaca, koji je poginuo krajem kolovoza 1914) pronađeno je i identificirano u Ravi Ruskoj.

9. ožujka, petak, ujutro -1°, tmurno, zapadnjak, dojave postrojbi o temperaturama tijekom noći: od + 0° do +1°, kišica, od 10 h razvedravanje, povremeno sunčano, jugovina, ali navečer hladno

Napad na poljsku stražu 78. pp. Napad odbijen. Četvrto poziranje. Schredl (jučer): 2. odjel Glavnog stana morao je 70 od 140 lokomotiva predati Nijemcima za prijevoz ugljena neutralnim državama. Zbor Hadfy očekuje sutra (opet) ruski napad (izjave zarobljenika)!

10. ožujka, subota, vedro jutro i prijepodne -2°, jugovina, poslijepodne povremeno snijeg, navečer hladno i snijeg

Tijekom noći jak napad na po 1 poljsku stražu 52. i 78. pp., ali Rusi su otjerani topovskom paljbom, bez gubitaka. Poslijepodne je topovska paljba zaustavila i ruski automobil na cesti Bohorodczany - Lysiec (4 osobe pronađene su u jarku). Vozač je pokušao nastaviti vožnju, ali udario je u drvo i sletio s ceste. U 14 h vožnja automobilom u pratnji Bolfrasa na bojišnicu 36. pješačke d. Putem posjet u bolnici Dobrowlany sk. Hargesheimera (53. pp.). Ručna granata, koju je koristio prilikom pokazivanja na obuci, raznijela mu je cijelu desnu šaku osim malog prsta, a na lijevoj ruci i licu pretrpio je lakše ozljede (*napomena:* Nöhring tvrdi da je problem u lošem rješenju njemačkih ručnih granata). Trebao je povući sve njemačke ručne granate i dati ih provjeriti: loše su napravljene. Dolazak u Nöhringsdorf prije 14 h. U 16,30 sastanak i pokus s opremom. Pukovnik Löw. Od 18 do 19,30 vožnja natrag (snijeg). Prijepodne 5. poziranje.

11. ožujka, nedjelja, tijekom noći napadalo je oko 10 cm snijega, ujutro -2°, tijekom dana jugovina, prijepodne tmurno, poslijepodne vedro, čak i sunčano, navečer hladno

Bez događaja. Prijepodne 6. poziranje. Csobanovo pismo: genboj. Richard Müller načelnik je Conradovog GS., a Patz kpob. Istočna bojišnica: ruski se napad ne očekuje prije travnja. Šnjarić: zkzb. Navečer posjet: pričuvni ppuk. Njegovan (zk. odsječne b. u Morszynu, član povjerenstva za novačenje u Dobrowlanyju), glavni stožerni liječnik dr. Sertić, pukovnijski liječnik dr. Klökner i još 1 glavni liječnik, svi iz poljske bolnice u Dobrowlanyju. Csoban: Konopitzky je načelnik GS. nadvojvode Eugena u Mariboru. Conrad odlazi u Bozen, znači potpuna nemilost (v. 3. ožujak).

12. ožujka, ponedjeljak, sunčano, svježe, -2°, a onda jugovina, bez vjetra, navečer hladno

Bez događaja na bojišnici. Od 9 do 10,45 izlaganje puk. Köhlera, (…) koji se vratio s demonstracije „obrambene bitke“ njemačke d.: novosti u taktici. Rasprava o prikazanoj vježbi: 30 zkd., 30 glavnostožernih časnika i 30 zkbr. Ostalo: 18 njemačkih d. na zapadnoj bojišnici u pričuvi + 13 novih d. = 31 d. u pričuvi. Englesko-francuski napad očekuje se od 10. ožujka. Na bojišnici je utvrđena prisutnost Portugalaca, Talijana i 1 ruske br. Njemačka „strateška priprema“ nije još završena, trebalo bi im još 2-3 tjedna, ali onda stiže „iznenađenje.“ Tek ustrojene d. raspolažu s 9 b. (po sat. 8 strojnica, po b. dodatna sat. sa 6 strojnica). Nove strojnice 42. ugarske domobranske pješačke d. lagane su i vrlo jednostavne za uporabu. Divizije raspolažu i sa sklopom od 3 poljske top. bt. (sa po 4 oruđa) i 1 sklopom od 3 poljske haubičke bt. (ukupno 36 oruđa]). Nova oklopljena kola (otporna na topovsku paljbu, a Krupp

je izradio i nove naboje s čeličnim vrhom): 4 poljska oruđa i 8 strojnica. Istočna bojišnica: ruski se napad ne očekuje prije svibnja. Prema novoj uredbi (…) trajanje učestale topovske paljbe bit će kraće: napad odmah nakon 1. dana uz istovremenu žestoku top. pripremu terena na širokoj bojišnici, kako bi se prikrili planirani pravci napada i onemogućilo prebacivanje pričuvnih postrojbi. Na izlaganju: Šnjarić, Nöhring, Scholz, Bibra, načelnici GS. i glavnostožerni časnici poljskih topbr. te piloti. I Šnjarić je objedovao s nama. U razdoblju od 1. siječnja do 4. ožujka 16. pp. zabilježila je 16 slučajeva bijega (vojni bjegunci), najčešće vojnici iz Severina i okolice. Od prije 5 dana svakodnevne dojave o konjima koji ugibaju od gladi.

13. ožujka, utorak, tijekom noći vrlo hladno (na bojišnici najniža temperatura -14°C), ujutro -6°C, sunčano do 10 h, a onda oblačno, bez vjetra, tijekom dana jugovina

Tijekom noći ruska se ophodnja prikrala poljskoj straži 52. pp., ali je otjerana. I nakon 1 h žestoka topovska paljba na sjeveru (Brzezany: 42. ugarska domobranska pješačka d. zarobila je (naknadno utvrđeno) 2 časnika i 260 vojnika). U 9,45 vožnja do Nowice i Dobrowlanyja u obilazak doknadnih postrojbi (za 42. ugarsku domobransku pješačku d. određen je ostatak 25. doknadne br., a za 36. pješačku d. ¾ 26. doknadne br.; 4 časnika, 320 vojnika, tj. 24 časnika i 1405 vojnika: ukupno 28 časnika i 1725 vojnika). Izgledaju izvrsno; uglavnom iskusni vojnici, samo na uporištu Domobranovac i veći broj starijih vojnika. Povratak u 11,45. Zapovjednik armije Tersztyánszki bio je danas kod Hadfyja (sutra dolazi k nama). Poslijepodne hura! uzvici na ruskim položajima (pad Bagdada ili američko proglašenje rata Njemačkoj?).

14. ožujka, srijeda, tijekom noći najniža vrijednost -1°, ujutro magla i kiša, cijeli dan tmurno, bljuzgavica

Od 9,40 do 10,40 ovdje je bio Tersztyánszky (pratnja Salis-[Samaden]), Belrupt i Schaffgotsche). Prijavak, predstavljanje zo., moje izlaganje o položajima itd. Objed. Predaja odlikovanja Csobanu i meni (Red željezne krune 1. i 2. razreda). Tersztyánszsky: Šnjarić odlazi u Bosnu i Hercegovinu, budući da se Sarkotić klima (Burián je protiv njega). Dolazak: ppuk. Relković (52. pp.), ranije okružni zk. u Podgorici, objed. Beč: njegovo veličanstvo odustalo je od puta u Erdelj i Budimpeštu zbog krize u vladi: umjesto Clama[312] dolazi Czernin; Jul[ius] Andrássy je ministar vanjskih poslova. I Burián je na odlasku. Csoban: Pflanzer je glavni nadzornik pješaštva. Novine: Englezi su ujutro 11. ožujka (nedjelja) ušli u Bagdad. Prijepodne 7. poziranje. Zbor Hadfy očekuje napad otrovnim plinovima! Csoban: Wurm je zk. armijske skupine, Kraliček 16. zb., a Lipošćak će možda biti vraćen.

15. ožujka, četvrtak, tijekom noći najniža vrijednost na bojišnici -1°, kod nas bez smrzavanja, ali ujutro i prijepodne snijeg i gusta magla, bljuzgavica, poslijepodne bez padalina, vedrije, navečer snježna vijavica, vjetar

Bez događaja. Danas je provedena operacija koja je već duže vrijeme bila planirana: oko 2 h napad na crti Jamnica - Uhrynów (uz podršku jurišne b.). Nekoliko zarobljenika i plijen. Pojedinosti i gubici još nisu poznati. U podne dolazak ksk. baruna Albera (haubička bt.). U 14 h brzojav Wolffovog brzojavnog ureda[313]: (...) revolucija u Petrogradu; Duma je preuzela vlast i dala uhititi sve ministre. Gradska posada od 30.000 vojnika priključila se revoluciji. Engelhardt je određen za zk. (...) Petrograda. Odmah objaviti i ukoliko je moguće, proslijediti Rusima. Glavnostožerni sk. Izer (42. ugarska domobranska pješačka d.) prebačen je u zozb. (sk. Schredl prekjučer je otišao na odmor zbog bratove operacije nakon ranjavanja).

---

[312] Clam-Martinic, Heinrich Karl, grof (1. siječanj 1863. Beč - 7. ožujak 1932. Klam), austrougarski ministar predsjednik od prosinca 1916. do 23. lipnja 1917. (Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1957, 149, http://www.biographien.ac.at/oebl_1/149.pdf).

[313] *Wollfs Telegraphisches Bureau.*

Hadfy: 26 zarobljenika, 2 strojnice, 1 minobacač. Proboj na širini od 1500 m (navodno veliki vlastiti gubici); 2 nestala vojnika (1 Nijemac i 1 naš). Sedma k. d.: promjena naoružanja (pješački odredi). Konji će se prebaciti topništvu (preustroj). Navečer brzojav: podmaršal Šnjarić više nije zk. 42. ugarske domobranske pješačke d., udijeljen je glavnom nadzorniku pješaštva (Pflanzer), a novi je zk. 42. ugarske domobranske pješačke d. podmaršal Lipošćak. Za mene osobno vrlo neugodna situacija, jer je Lipošćak dosta stariji od mene, što moj položaj čini nepodnošljivim i nemogućim u svakom pogledu. Navečer bridž: Bolfras, Reichlin, Heinrich. Prijepodne 8. poziranje.

16. ožujka, petak, tijekom noći 10 cm snijega, na bojišnici najniža je vrijednost bila -5°, vedro, sjeverozapadnjak, navečer hladno

Prijepodne 9. i posljednje poziranje. Tijekom noći bez događaja. Naknadno javljeno: prepad na 1 poljsku stražu 12. sat. 53. pp., zk. je poginuo, 1 vojnik je ranjen, a 2 su nestala. Novi zk. 78. pp.: puk. Karl Hofmann (3. bosanskohercegovačka pp.). Pukovnik Knechtl stavljen je na raspolaganje Ministarstvu rata. Temeljem posljednje udjelbe doknadnih postrojbi ustrojene su: 3 sat. 52. pp. (ukupno 7); ½ 78. pp. (ukupno 6½). Na temelju prekobrojnosti doknadnih sat. 53. pp., višak je udijeljen 78. pp. (ukupno 7½ sat.); 28. pješačka br. popunila je 12 sat., tako da su sada 12 b. 42. ugarske domobranske pješačke d. potpune; 36. pješačka d. = 42½ sat. = 10 5/8 b., ukupno 22 5/8 b. sa 17.700 vojnika (prosječno 200 vojnika po sat.). Tijekom dana živahna topovska paljba na bojišnici 36. pješačke d. Nove bt.? N*apomena*: vedar dan, možda priprema topništva novih d.? Zapovjedništvo III. armije, (…) von Griesheim: ruski se car odrekao prijestolja, a vlast je preuzeo njegov mlađi brat veliki knez Mihajlo Aleksandrovič. Pretpostavka je da se radi o engleskoj smicalici dovođenja na vlast pristaša rata. Ali moguć je i potpuni preokret: ruski je car vezan ugovorima, ali novi vladar nije i može se okrenuti miru. Raspuštaju se sve k. d. osim 3, 7, 9. i 11. Svaka kp. ustrojit će 1. i 2. ko. uz 2-4 pješačka odjela. Ministarstvo rata planira sve k. d. dovesti na razinu 4 odjela sa po 200 vojnika, što bi značilo da bi svaka k. d. raspolagala s 8 odreda sa po 800 vojnika. Divizijsko bi topništvo k tome raspolagalo s k. top. sklopom od po 3 bt. (svaka 6 poljskih topova) i 1 poljskom haubičkom bt. Inače, ostale bi se pomoćne postrojbe (inženjerijska sat., brzojavni vod i strojnički odjel) ustrojili jednako kao i pješaštvo. Konji bi bili prebačeni u topništvo. Treća armija: svaka pješačka d. izvlačit će na smjenu 1 bt. na tjedan dana zbog obuke za pokretni rat: voditelji su puk. Veltzé i ppuk. Mandich. Tersztyánszky je danas bio u Domobranovcu na povratku iz Perehinskog. Objed. Pukovnik Ditz otišao je na odmor (umrla mu je punica). Prijepodne je zaprimljena zapovijed Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: ne odobrava se prosljeđivanje vijesti Rusima o revoluciji u Petrogradu (ali oni su ionako već pročitali razapete natpise), tako da jedino nisu poslani zrakoplovi s lecima. Navečer Wolffow telegrafski ured: izvršni odbor pregovara s engleskim i francuskim veleposlanikom. Rodzianko je izdao proglas za radnike i armiju: nastavak rata, čemu se i Moskva priključila nakon 1½ sata. Vojni zk. s oko 1000 oružnika promijenio je stranu; uhićenje policijskih službenika i oslobađanje političkih zatvorenika. Slični događaji i u Harkovu i Nižnjem Novgorodu. Očigledno se ne radi o socijalističkoj revoluciji protiv rata, nego o političkoj revoluciji protiv vlasti i to onih krajnje liberalnih i nacionalističkih elemenata, koji traže nastavak rata i rusku pobjedu. Engleska bi u tom slučaju mogla biti umiješana. Svakako se radi o iznimno opasnoj situaciji: 1) nitko nikada ne može biti siguran gdje revolucija prestaje, a osobito u slučaju glupavog ruskog naroda: kada se strasti oslobode i nestane reda i poretka ona može krenuti u svakom pravcu, osim toga 2) na svim se područjima života mogu očekivati velike smetnje. Sigurno je da se uklanjanjem postojećih tijela uprave kriza prometa i prehrane neće naglo riješiti. Najprije se mora ustrojiti nova vlast, a to će svakako utjecati i na daljnje vođenje rata. Carevo odricanje od prijestolja i namjesništvo velikog kneza Mihajla može se protumačiti kao gubitak vlasti bezuvjetnih pristaša rata. Hoće li to ići? Ruski vojnik i seljak reći će da je car maknut, jer je htio mir. Je li

narod s time suglasan? To je upitno. Usred rata revolucija je uvijek zlo. Nikada se ne može predvidjeti u kojem će smjeru krenuti i neće li se (...) okrenuti protiv sadašnjih vođa. Šnajrić ostaje na moju molbu do dolaska Lipošćaka. Najvjerojatnije je, da je „domoljubna" Duma uslijed nemira izazvanih (...) glađu i usmjerenih protiv rata, preuzela vlast kako bi spasila ono što se spasiti dalo. Ova „improvizirana" revolucija još više pojačava sve gore navedene opasnosti. Narod ne želi liberalna dostignuća, nego kruh i mir. Uskoro će se okrenuti i protiv ove nove vlasti, jer ona u trenutnoj zbrci neće biti sposobna utažiti glad, ako pri tome ne odustane od rata. U svakom slučaju, ovo je tek početak, nadajmo se, kraja rata.

17. ožujka, subota, tijekom noći najniža temperatura -5°, vedro jutro, ali ubrzo tmurno, jugovina, navečer mraz

Tijekom noći napadi na 5 poljskih straža 78. pp. Navodno su svi odbijeni uz male gubitke te je crta obrane ponovo uspostavljena. Jučer je neprijatelj s ceste Stanislavov - Halicz maknuo pokretne zapreke s bodljikavom žicom, a na 1. crtu postavljen je brzometni top. Wolffov brzojavni ured: Bonar Law[314] objavio je u donjem, zastupničkom domu parlamenta carev silazak s prijestolja i namjesništvo velikog kneza Mihajla (do nedavno zk. 2. k. zb. u Nadwórnoj). Tijekom noći napadnute su i poljske straže 25. ugarske domobranske pp. (200 Rusa): 2 nestala, 1 poginuli, 2 ranjena vojnika. Od 26. do 31. ožujka 21. domobranska pješačka d. smijenit će njemačku 48. pričuvnu d., pri čemu će 65. pp. preuzeti odsječak 1 b. njemačke 48. pričuvne d. Generalporučnik von Oppeln-Bornikowski odlazi u Wistówu.

18. ožujka, nedjelja, ujutro zapadnjak sa snijegom do oko 10 h, nakon toga oblačno, ujutro -1°, poslije jugovina

Mirna noć. U 8 h vožnja do Petranke. Tamo od 9,20 do 10 h vježba: napad polaznika dočasničke škole s jurišnim postrojbama na neprijateljske položaje. Oštro streljivo. Vrlo uspješna vježba. Zapovjednik natpor. Topolaik (zapravo glavnostožerni sk. Rupnik). Prisutni: Šnjarić, Novaković, Mirnich, Bolfras, Niesiołówski. Povratak u 12,20. Dolazak pričuvnog sk. Riedla (brat obojice glavnostožernih časnika) i zk. jednotračne željeznice Kalusz - Zawój. Povratak sk. Schredla iz Budimpešte: jučerašnji *Az Est*[315]: Bonar Law izjavio je u donjem domu da vijest o carevom odlasku s prijestolja nije potvrđena. Nikakvih podataka o carevom trenutnom prebivalištu. Glasine: car kreće na revolucionare u Petrogradu. Opet preokret! I vjerojatno ne i posljednji. Kada bi barem car otkrio engleske intrige! Prema inozemnim novinama, u Petrogradu je ubijen engleski veleposlanik Buchanan. Pruga Kalusz - Zawój puštena je u promet 16. ožujka (početak gradnje u studenom 1916!). Vožnja od 3 sata. Njemački vojni bilten: odustajanje od uporišta Bapaunie, Peronne i Roye (bojišnica od oko 80 km s najvećom dubinom od oko 20 km). Radi li se ovdje o sustavu? Napuštanje položaja gdje se očekuje neprijateljski napad, kako bi se protivnika natjeralo na nove pripreme koje mogu trajati i do 2 mjeseca? Ali to nije pravi put do pobjede. Mora se pretpostaviti da je na području ovih praznina prije utvrđivanja neprijatelja planiran i jaki protunapad. Možda se radi o manjim povlačenjima prije početka napada, koji bi trebao dovesti do pokretnog rata. Možda je to Köhlerovo „iznenađenje" (v. 12. ožujak).

19. ožujka, ponedjeljak, noć bez mraza, ujutro +5°R, oblačno, jak vjetar, od 10 h slabo sunce

Ujutro napad jakih ruskih snaga (200 vojnika) na poljske straže 26. ugarske domobranske pp. južno od križanja. Na početku problemi, ali onda odbacivanje uz podršku topništva i pričuve. Ruski gubici: 3 poginula i 8 ranjenih vojnika, od kojih 1 časnik (nitko nije ostavljen). Radilo se o ruskoj 640. pp. Vlastiti gubici: 1 poginuli i 1 ranjeni vojnik. Prijepodne za-

[314] Britanski ministar financija (http://de.wikipedia.org/wiki/Andrew_Bonar_Law).
[315] Dnevne novine iz Budimpešte (njemački *Der Abend*) (http://www.bildindex.de/obj16305243.html#|home).

robljeni: 1 časnik i 7 vojnika, od kojih je 1 poslije podlegao ranama (8 poginulih pokopani su). Dana 15. ožujka 2 časnika iste ruske pp. (tek sam sada saznao) prikrali su se tom istom položaju, ali su otkriveni: 1 zarobljen je izjavio da je novoustrojena 640. pp. 13. ožujka smijenila 162. pp. u sastavu ruske 41. d. Lijevo od nje nalazi se 638. pp., a desno 188. Jučer je kod Porochyja uhvaćen još 1 ruski bjegunac 638. pp., što znači da se južno od 47. d. nalaze 2 pp. 160. d., a onda slijedi konjaništvo 41. d. (pričuva). Neobično je što se čini da zarobljenici ništa ne znaju ni o padu Bagdada niti o revoluciji. Glavnostožerni sk. Heinrich danas je preuzeo zo. 1 b. 53. pp. U odsječku 16. pp. uhvaćen je bjegunac ruske 165. pp. *Napomena*: svi će zarobljenici biti odvedenu u zaraznu bolnicu u Kaluszu zbog glasina o kugi u Rusiji te će tamo biti i saslušani. U odsječku 26. ugarske domobranske pp. neprijatelj se tijekom dana u manjim skupinama pokušao približiti poljskoj straži (vjerojatno radi izviđanja rasporeda i sastava postrojbi). Svi danas teško ranjeni vojnici (natpor. Spielmann u trbuh), smješteni su u divizijsku bolnicu u Lukwi.

20. ožujka, utorak, tijekom noći blago smrzavanje, prekrasan izlazak sunca, poslije oblačno, ali ugodno, vjetrovito, jugovina

Od 7,40 do 8,55 vožnja s Bolfrasom i Schredlom preko Kalusza u Dolinu. Obilazak jurišne b. Izlaganje o školi i pothvatu kod Jamenice 13. ožujka te obilazak vježbališta. Od 12,18 do 13,20 vožnja natrag. Tijekom noći neprijatelju su iz 93. pp. prebjegli sk. Schubert te 1 razvodnik (Srbin) i 2 vojnika (Bošnjaci) iz 16. pp., ali i 16. pp. uhvatila je 3 ruska vojna bjegunca ruske 165. pp. U Rożniatówu su izgorjele petodnevne zalihe sijena 42. ugarske domobranske pješačke d., koje je d. uspjela teškom mukom osigurati. Dvojica jučerašnjih zarobljenika danas su u Lukwi podlegla ranama. Bojnik von Zerdáhely (36. poljska topp.) preuzeo je prekjučer zo. 15. poljske topp. Molba: nada se da će ipak umjesto Beneschа dobiti zo. 36. poljske topp.

21. ožujka, srijeda, noć bez smrzavanja, ujutro -5°C, povremeno kiša, uskoro sunce, topao proljetni zrak

Jaki neprijateljski odred napao je i razbio poljsku stražu 52. pp.: vratili su se 1 dočasnik 9. pp. i 1 vojnik (obojica su bili ranjeni). Rusi su se nakon toga povukli. Ovi u posljednje vrijeme učestali napadi na naše poljske straže tjeraju na primjenu protumjera. Novi je zk. 79. pp. ppuk. von Priebeling (stiže preko Ljubljane). Zapovjednik doknadnih postrojbi 36. pješačke postrojbe glavnostožerni je časnik u svojstvu zamjene. Knechtlovo pismo: armiju Falkenhayn smijenile su u Rumunjskoj svježe postrojbe. Bolfras, čiji je brat u zo. armije Falkenhayn, javlja da je Falkenhayn bio u Budimpešti (sa suprugom), a onda se vratio u Rumunjsku. Od 14 h do 15,30 vožnja automobilom u Bolfrasovoj pratnji u Nöhringsdorf, gdje je na sastanku do 17,40 vođena rasprava o osiguranju predstraža. Prisutni: Nöhring, Lenoch, Bibra, Löw, Sagai, ppuk. Letz (16. pp.), Relković, Kottik i Srnka. Zerdáhely je obnovio zahtjev za zo. 36. umjesto 15. poljske topp., na čemu inzistira i Nöhring. Ponašaju se kao djeca! Kao da je moguća rezervacija zo.! Zerdáhely je na rubu (supruga mu je Hrvatica, samo razmišlja o miru i preuzimanju zop. u Zagrebu).

22. ožujka, četvrtak, tijekom noći bez smrzavanja, prijepodne slab snijeg, koji se nije otopio, poslije sveže, ali oblačno

Bez događaja. Od 6,30 do 7,30 vožnja u Rożniatów, obilazak razreda u predavaonicama. U posjetu bolesnom sk. Prohazki. Od 12 do 13,05 vožnja natrag (nekvalitetni, spori automobili!). Potpukovnik von Priebeling (53. pp.), trebao je preuzeti zo. 79. pp., ali izjavio je da se nakon ranjavanja još ne osjeća spremnim preuzeti navedenu dužnost. Imenovanje je stoga povučeno, a zadržan je i ppuk. Saxsl (53. pp.) koji je umjesto Priebelinga trebao preuzeti doknadne postrojbe. *Napomena*: Priebelingova je supruga srčani bolesnik, koju već duže

vrijeme obmanjuje da je u doknadnim postrojbama. Ranije je odustao i od zo. 78. pp., koje je onda preuzeo Kottik, a Priebeling je upućen u Munkács. A sada ponovo ista stvar! To je nesreća s oženjenim časnicima!

23. ožujka, petak, tijekom noći blago smrzavanje, prijepodne oko 10 cm snijega, a nakon toga djelomično sunčano i jugovina

Bez događaja. Konačno dolazak pučko-ustaškog odjela 10. ugarske domobranske husarske p. u Krechowice (trebala je stići u prosincu 1916): 4 časnika, 188 konja, 388 vojnika (ostaci k. i pješačkih odreda pučko-ustaške br.). Uporište Pacyków: navodno su se Rusi uslijed visokog vodostaja Bystrzyce povukli preko rijeke.

24. ožujka, subota, tijekom noći hladno, oblačno, danju jugovina

Tijekom noći napad jakih ruskih odreda na poljske straže 78. pp., na što su se ove povukle bez gubitaka, a Ruse je otjerala topovska paljba. Napuštanje Pacykówa nije potvrđeno. Dolazak novog zk. 78. pp. puk. Karla Hofmanna (ranije u XXX. poljskoj lovačkoj b. u Lavovu). Povratak i zk. „Galeba 2/*Möwe* 2“, grofa zu Dohne: potopio je 27 brodova (123.000 tona). Od 18. ožujka nikakvih pozitivnih podataka o ruskoj revoluciji. Dobar znak za nas. U to su vrijeme radnici demonstrirali protiv Dume. Uredba o časničkim vlastitim konjima: na raspolaganju samo 1 jahaći konj (izuzetak su gen. i časnici k. d. koji imaju pravo na 2 jahaća konja). Generali ostaju bez vlastitih kola i pripadajućih konja (od 1. travnja). Omogućena je procjena vrijednosti i otkup nakon demobilizacije.

25. ožujka, nedjelja, tijekom noći hladno, preko dana oblačno, a onda tijekom sljedeće noći jugovina i oluja

Bez događaja. Dvojica vojnika (1 Nijemac i 1 Mađar iz 52. pp.) navodno su prebjegli neprijatelju? Navečer bridž: Bolfras, Reichlin, Strauss.

26. ožujka, ponedjeljak, tijekom noći oko 0°, slaba kiša, ujutro slab snijeg, od 10,30 sunčano, zapadnjak

Tijekom noći nekoliko topovskih zrna udarilo je na bojišnicu 52. i 78. pp. Vrhovno vojno zo. očekuje veći broj vojnih bjegunaca zbog ruske revolucije te provodi pripreme. Mislim da do toga neće doći. Ruskim je vojnicima revolucija ponajprije znak mira i stoga neće bježati. Veća je mogućnost da će nas pokušati zavarati (mala ili *bona fide*), te zatražiti prekid neprijateljstava. Navečer bridž kao i jučer.

27. ožujka, utorak, blago smrzavanje tijekom noći, oblačno, jugovina, od 11 h sunce, poslijepodne slaba kiša, vedra večer

Tijekom noći samo puščani okršaji. Napad 60 Rusa na poljsku stražu kod Pochówkija; od 16 ruskih ručnih granata samo ih je 5 eksplodiralo. U 11,45 dolazak Lipošćaka; odlazak nakon objeda. Njegovo imenovanje zk. 42. ugarske domobranske pješačke d. bila je spontana odluka njegovog veličanstva nakon njihovog razgovora o uzrocima smjene. Lipošćak mi je rekao da je Marterera uvjerio da smo stari prijatelji kojima nije bitno tko je zkzb. Danas sam saznao za pogibiju 3 pripadnika 14. pješačke d.: ppuk. 72. pp. Gálffyja (Vjesnik naredbi, Leopoldovo odlikovanje, pogibija u nesreći), časnika za opskrbu Nowaka, koji je umro u Krakovu i glavnog stožernog liječnika dr. Jakobija, stomatologa iz Beča (difterija). Vijest o posljednjem proslijedio mi je vojni sudac dr. Térfy. Poslijepodne telefonski razgovor s Csobanom (Chadarów). Konačno! Morat će prenoćiti u Stryju jer nema noćnih vlakova za Kalusz.

28. ožujka, srijeda, blagi noćni mraz, prekrasan izlazak sunca, ali ubrzo magla, od podneva opet sunce

Mirna noć. Pokušaji proboja 65. pp. Neprijatelj je pobjegao, ali veliki minobacač „Anonimus“, koji je, čini se bio glavni cilj prodora, nije pronađen. Dolazak Csobana u 10,15. Bitno: u Beču se ne zna ništa više o ruskoj revoluciji od podataka koje objavljuju novine, osim da je Ministarstvo vanjskih poslova 8. ožujka znalo da će se nešto dogoditi, zbog čega se i njegovo veličanstvo iz Budimpešte odmah vratilo u Beč, umjesto da produži u Erdelj do I. armije. Rusija: očekuje se proglašenje demokratske republike. Inače rijetke vijesti.

29. ožujka, četvrtak, tijekom noći manje hladno, ujutro slab snijeg, nakon toga vedro, ali tek djelomično sunčano, hladno

I danas (kao što je i jučer naknadno javljeno za bijeg po 1 vojnika 16. i 78. pp.) slabiji napadi ruskih ophodnji (50-60) na naše poljske straže. Pučko-ustaški odjel 10. ugarske domobranske husarske p. stigao je u Rowniju: oko 140 konjanika i 230 pješačkih strijelaca. Potpukovnik Mesić novi je zk. 79. pp. umjesto von Priebelinga, a Lipošćak 28. ugarske domobranske pp. Vojni dušobrižnik Schmidt (Vrhovno vojno zo., prof. na Misionarskoj školi Sv. Gabrijela kod Mödlinga, ranije dušobrižnik armijske skupine nadvojvode Karla): obilazak vojničkih smještaja. Sutra odlazi u Rosulnu u odsječak 42. ugarske domobranske pješačke d. Izlaganje: etnologija i opća lingvistika. Poslijepodne dolazak Stromfelda. Dana 31. ožujka dogovoren je sastanak: Hadfy, zkd. i brigadiri (lovački dom). Stromfeld: izrađen je zakon koji propisuje preko 30% poreza na imetak (uskoro proglašenje). Druga k. d. s pješačkim odjelom od oko 4000 vojnika (veliki broj lovaca) bit će prebačena sjeverno od Terchinskog, a zod. u Cieniawu. *Pester Lloyd*: opširni uvodni članak iz Beča o ne prevelikim očekivanjima od ruske revolucije (smirujuće djelovanje). Telefonski razgovor: sk. Schredl prebačen u 1. pješačku d. Umjesto njega dolazi časnik koji je bio polaznik Ratne škole: vjerojatno natpor. Pokorny iz 14. poljske topp., kojeg sam i zatražio od Kundmanna. Karapancsa, 29. pješačka br., zamijenio se s puk. Hellebrontom, zk. gorske br. Hellebront je već ovdje.

30. ožujka, petak, blago smrzavanje, prekrasan izlazak sunca, konačno ugodan proljetni dan ali hladno, jugozapadnjak, a poslije i jak južni vjetar

Bez događaja. Csoban je danas bio na prijavku u zo. III. armije: njemačka 48. pričuvna d. možda cijela odlazi, zbog čega je izvučena 28. ugarska domobranska pp. 15. pješačke d.; 15. i 36. pješačka d. preuzimaju po 1 odsječak (1 b.). Opet širenje bojišnice! To je razlog zašto zoa. toliko ustraje na bržem raspoređivanju 78. pp. Od 17 do 17,30 oproštaj od Šnjarića: odlazi u 22 h iz Kalusza. Sutrašnji sastanak s Hadfyjem na granicama zb. odgođen je na 2. travanj zbog crijevne viroze koja je izbila u zo. 36. pješačke d.: razboljeli su se i Nöhring (proljev) i puk. i brigadir Löw (gnojni čir u grlu). Peta pješačka d.: 3 vojna bjegunca (/.../ s 2 Križa Sv. Jurja, Poljak i ranije ranjeni vojnici, 1 odlikovan) ruske 164. pp. (razlog: revolucija). Podaci: postrojbe su položile prisegu novoj vlasti, ukinuti su plemićki naslovi, ali momčad tvrdi da će se u slučaju naših napada odmah predati.

31. ožujka, subota, bez smrzavanja tijekom noći, ugodno jutro, poslije malo oblačno, toplo, jugozapadnjak, poslijepodne povremeno kiša

Mirna noć. Bojnik barun Reichlin otišao je na odmor. Naknadno: 27. ugarska domobranska pp. odbila je noćni napad na poljsku stražu. Dojava 16. pp.: tijekom noći (navodno sustavno) spaljeni su cijeli redovi kuća u naseljima Stary Lysiec, Ivankówka, Radcza i Czukalowce. Na bojišnicu 15. pješačke d. izbačeni su leci s porukom da ruski vojnici znaju da se car odrekao prijestolja te da vjeruju novoj vlasti i nadaju se skorom miru. Smjena njemačke 48. pričuvne d. od strane 2. pješačke d. Tijekom dana neprijateljska topovska paljba bila je

žešća nego prijašnjih dana (izvrsna vidljivost). Odobren je odmor puk. Löwu (prvotno tek nakon Budmerovog povratka, ali sada se razbolio, a Danzer se vratio s odmora).

1. travnja, Cvjetnica, sunčano, toplo, slab istočnjak

Mirna noć. Od 11 do 11,45 sastanak s ppuk. Veltzéom, voditeljem obuke bt. 36. pješačke d. u Uhrynówu (bt. se u smjenama izvlače s bojišnice). Slab učinak 4. bt. 36. poljske topp. (obuka prošli tjedan), privremeni zk je pričuvni ppuk. Razmjena iskustava. Zahtjev: o svemu odmah izvijestiti Bibru i odrediti što se može uvježbavati na položajima (vidljivost, pregled terena). Zbog uganuća noge nije mogao doći ppuk. Mandich iz 42. ugarske domobranske pješačke d. Izvrstan prijedlog: izvlačenje 2 br. po pješačkoj d., budući da je obuka stvarno nužna, a u većim skupinama lakše se radi. Jučer je ukinuta zabrana odmora. Danas su prekobrojni konji prešli u državno vlasništvo. I moji Lakatos, Emma i Gemma. Isto tako odlaze i moji konjušari Bella Andrós (sa mnom od jeseni 1912, 3. husarska p.) i Petar Lukas (?), koji je kod mene godinu dana. Potpuno sam ih isplatio, jer im u ratu nisam plaćao mjesečni dodatak (10 K.). Andrós 190, Petar 120 K.

2. travnja, ponedjeljak, vedar izlazak sunca, poslije oblaci, poslijepodne djelomično sunčano, toplo

U 5,15 vožnja automobilom u Majdan (putem kvar). U 6,45 u zo. 15. pješačke d.: genboj. Leide, boj. Allexin. Do 7,45 čekanje na Hadfyja, koji se zbog kvara automobila morao vratiti. U 7,45 odlazak kolima, do 8,45 lutanje šumom i makadamom do puta prema lovačkom dvoru južno od Rybna, kamo dolazak u 10,15: Nöhring, Petričević, Hofmann (umjesto Löwa), Danzer iz 52. pp., puk. Hellebront s glavnostožernim časnikom 29. pješačke br., puk. Rad iz 28. ugarske domobranske pp. + ppuk. von Grethem i boj. Nowak-Leonoille (topništvo). Rasprava o proboju neprijatelja na graničnom području (Stromfeld i ja). Hadfy: 2 sat. 60. pp. Objed kod 52. pp. u novom stanu zop. S Nöhringom i Hofmannom dogovor o rasporedu 2 sat. (9. i 10) 78. pp., koje to odbijaju. U 12 h odlazak u Csobanovoj pratnji (Hadfy, Stromfeld, Leide i Allexin odvezli su se u Rybno u obilazak pričuve 28. ugarske domobranske pp.) kolima pravim putem do ceste. Dolazak u 13,45. Automobilom natrag u 15 h. Tijekom noći neuspješan napad na 28. ugarsku domobransku pp. Mnogobrojni požari jučer, tijekom noći i danas iza neprijateljske bojišnice? Nedostatak discipline? Pruski por. Strauss (zkb. 53. pp.) stao je na minu pred vlastitom poljskom stražom i poginuo.Vojni bilten: jučer je nadvojvoda Josip bio napadnut na bojišnici širine 7 km, što nije baš naznaka slabljenja ruskog ratnog djelovanja. Na bojišnici 78. pp. često se čuju uzvici ruskih vojnika koji traže prekid paljbe zbog skorašnjeg mira te povici „hura." Na bojišnici 15. pješačke d. viju se bijeli stjegovi. Inače ništa upadljivo. Ponovo zapovijedi o strogim zapljenama: čak i do 1/10 državnog dobra i do ½ ječma itd. Sumnja da su seljaci mnogo toga sakrili? Moglo bi odgovarati istini. Prema Zawóju jučer se dogodila teška nesreća, a danas su stigle i prve pritužbe na račun jednotračne željeznice, kojom bi trebao krenuti i prvi vlak do Grabówke (tj. do položaja 42. ugarske domobranske pješačke d., novo sjedište). Divizija tvrdi da se radi o tehničkim nedostacima, a sk. Kuku, zk. željeznice, svu odgovornost prebacuje na pogrešno postavljanje prvog vlaka u pravcu položaja 42. ugarske domobranske pješačke d. Dječje bolesti. Kod željezničkog odreda sumnja na bedrenicu; konji (pričuvni) 42. ugarske domobranske pješačke d. ugibaju zbog šapa (2 slučaja). Jučer na Majdanu razgovor s puk. grofom Albertijem, zk. 11. husarske p. (tabor u Bedrazówu, /…/ kolonija „Windischgrätz", nedaleko od lovačkog dvora, tj. uporišta Rybno: 11. i 15. husarska p. zamijenile su uporišta, kao i 14. i 10. dragunska p., ali posljednja još nije stigla). Ustrojavanjem pješačkih odreda 2. k. d. dobilo se samo 1800 konja, budući da su zadržani vo. za potrebe 8 pješačkih i 2 strojnička odjela (Stromfeld).

3. travnja, utorak, vedro jutro, sunčano, toplo, zapadnjak, poslijepodne bez vjetra

Mirna noć i miran dan. Dolazak sk. Heinricha (53. pp.), a boj. Bolfras prebačen je na dužnost u 36. pješačku d. (služba u postrojbama). Dolazak i glavnostožernog ksk. Siegla (11. ulanska p., umjesto Baldermanna). Navečer posjet ppuk. Mandicha: razgovor o njegovim iskustvima kao voditelja obuke bt. za pokretni rat. Csoban i Niesiołówski otišli su na vožnju jednotračnom željeznicom, kako bi se otklonile manjkavosti, jer trenutno tamo vlada prava zbrka. Ishod: Salis-[Samaden] uspio je u zoa. progurati da cijela pruga bude konačno predana zo. 13. zb. na upravljanje. Prijepodne dolazak ksk. Siegera (2. k. d.) zbog smjernica. Abele: odmor. Rosulna: 5. ulanska p. kao pričuva 5. pješačke d., a ostale p. na crti Cisniawa - Strytyn. Brojno stanje: 2700 vojnika. Husarska p. raspolaže sa 6, a ulanska p. s 5 pješačkih odjela. Predaja vlastitih konja cijele 2. k. d. obuhvatila je 60 konja. Zapovjednik ulanske p. sada je ppuk. Pichlstricker.

4. travnja, srijeda, vedro jutro, jak istočnjak, od 11 h oblaci i sjeverozapadnjak, u 21 h kratkotrajna kiša

Podmaršal Metzger imenovan je zk. 1. pješačke d. Oproštajna Arzova zapovijed (stigla je prekjučer). Treća je armija već danas prugu Kalusz - Grabówka predala 13. zb. Iza Zawója stožerni je zk. trebao postati ppuk. Ditz, ali budući da je na odmoru do 9. travnja, privremeni je zk. ksk. Herzseny (10. ugarska domobranska husarska p., zk. konjaništva 36. pješačke d.). Prijepodne je došao po smjernice. Razgovarali smo o brojnom stanju, jer ko. navedene 10. ugarske domobranske husarske p. iskazuju velike razlike: 1. ko. raspolaže sa 177 vojnika, a 2. s njih 294. Csoban se s Niesiołówskim odvezao do 42. ugarske domobranske pješačke d. zbog izviđanja bitničkih položaja na 2. položaju kod Banje. Prenoćili su u Domobranovcu. Satnik Heinrich otputovao je na 3 dana u Budimpeštu (odmor), kamo je nedavno poslao svoje konje, a nije dobio nikakvu povratnu vijest.

5. travnja, Veliki četvrtak, sunčano od jutra, toplo, slab vjetar

U 7,30 jahanje do Petranke zbog vježbe poljske haubičke bt. ppuk. Imseya. Čekanje u društvu ppuk. Mandicha, razgledavanje početka postavljanja motki i gradnje (…) prilaza. Konji su vrlo dobri u povorci, izgled ne toliko, ali bolje nego što sam očekivao, budući da se radi od jednoj od najlošijih bt. Csoban i Niesiołówski vratili su se iz Domobranovca i stigli na vrijeme na vježbu. Povratak automobilom u 10,15. Dolazak ppuk. Strade iz 7. husarske p. (…) (časničko povjerenstvo Miskolcz), koji će preuzeti zo. 1. b. 52. pp. Novine: u ponedjeljak navečer Wilson je u američkom kongresu izjavio da se Amerika nalazi u ratu s Njemačkom, ali ne i s Austro-Ugarskom, jer ne sudjelujemo u pomorskom ratu!? Jučerašnji vojni bilten: juriš na ruski mostobran Stochod (Tobelj). Iz privatnog izvora saznao sam da se radi o 10.000 zarobljenika, 116 strojnica i 6 oruđa. To bi bilo prekrasno: napad se vjerojatno odvijao na širokoj bojišnici.

6. travnja, Veliki petak, toplo, slab jugoistočnjak, djelomično oblačno

U 7,30 vožnja do Rożniatówa. U 8,45 dolazak njegove preuzvišenosti Tersztyánszkog (pratnja Salis-[Samaden], Schaffgotsche i Griesheim); obilazak dočasničke i časničke škole, najprije predavaonice, a onda i vježbališta. Odlazak u 11 h. U 12 h obilazak doknadnih postrojbi u Nowici: 9 časnika i zastavnika, te 456 vojnika 46. domobranske pješačke d. (ostatak XXVI. doknadne b.). Treća armija razmišlja o osnivanju časničke škole pri 21. domobranskoj pješačkoj d. za Nijemce, Čehe i Poljake, budući da sa sljedećim doknadnim b. dolazi oko 200 dočasnika. Plijen osvajanja mostobrana na Stochedu (Tobelj): 130 časnika, preko 9500 vojnika, 15 oruđa i oko 150 strojnica i minobacača. Tijekom noći višestruki slabiji napadi na naše poljske straže, tijekom kojih su nestala 2 vojnika 16. pp. Topovska paljba na naše položaje. Zbor Hadfy preimenovan je u 16. zb. (najviša uredba). Navečer bridž: Sieger, Halla i

Strauss. Vrhovno vojno zo.: ruski izaslanici u ruskoj Poljskoj našim ljudima obećavaju slobodu i zemlju u vlasništvu (s oruđima za njezinu obradu), ako nakon dezertiranja prisegnu da neće bježati. Posljednji govor Bethman-Hollwega (priznavanje nove ruske vlasti, nada u mir): leci će 8. travnja biti bačeni duž cijele bojišnice pomoću, između ostalog, balona na pogon vrućim zrakom.

7. travnja, Velika subota, toplo, poslijepodne kratko nevrijeme s kišom

Od 7,30 do 9,15 šetnja na konju do Dobrowlanyja. Potpukovnik von Strada iz 7. husarske p.: oporavak, (…) predsjednik povjerenstva u Miskolczu s trenutnim sjedištem u Košicama: na 8 tjedana preuzet će zo. na bojišnici (preko 16. husarske p. i 52. pp.). Objed. Poslijepodne je navedeni odjahao preko Kalusza i Majdana. U 18 h misa u rimokatoličkoj crkvi. Tijekom noći slabija neprijateljska aktivnost.

8. travnja, Uskrs, vedro jutro, ali onda oblačno, navečer kiša, hladno, zapadnjak

Mirna noć i miran dan. Jučer je tijekom noći ophodnja 28. ugarske domobranske pp. upala u zasjedu u nizini potoka Dzwiniacz, ali otjerana je i ophodnja stožernog narednika Kurića koja je stigla u pomoć. Kurić je ranjen i zarobljen. Misa u 9 h. Treća armija traži izvješća zkd. o moralu postrojbi, osobito o utiscima ruske revolucije. Molba za odmor od 6 dana u Beču (od 13. travnja). Telefonsko odobrenje zoa.

9. travnja, Uskrsni ponedjeljak, travanjsko vrijeme, prekrasan izlazak sunca, a onda oblaci i povremeno kiša, poslijepodne sunce, navečer kratkotrajna kiša

Tijekom noći 1 se sat. 25. ugarske domobranske pp., zk. natpor. Jesenski, probila u neprijateljsku zasjedu kod potoka Dzwiniacz te ju je otjerala sve do ruskog položaja (zapljena oružja i šljemova). Vlastiti gubici: 2 poginula vojnika i 1 ranjen. U 9,30 vožnja automobilom preko Krasne do položaja 42. ugarske domobranske pješačke d., ali zapeli smo sjeverno od uporišta Lokwe. Hoger je Csobana i mene proveo kroz šumu. Automobil nas je stigao kod položaja povorke sa streljivom u odsječku Lukwice. Dolazak u Domobranovac u 12,10. Nakon objeda dogovor (Scholz): obuka topništva u Petranki za pokretni rat te škola za časnike topništva. Nakon toga dogovor s Lipošćakom o ustroju konjaništva d. (10. ugarska domobranska husarska p.), te općenito o položajima, kadrovskim pitanjima, obuci i taktici. Nakon čaja, u 16,10 odlazak s 2 automobila u pratnji Lipošćaka i Rupnika u Petranku, kako bi ujutro obišli jurišnu školu. Na makadamu zaprega i momčad. Poslije kvar: dolazak u Landestreu u 18,50. Moji kućedomaćini zamolili su me da budem kum njihovoj kćeri Friedi Erni Baumung, rođenoj 21. ožujka. Krštenje je danas. Zastupao me ppuk. Niesiołówski. Lipošćak, audijencija, Bekić!

10. travnja, utorak, vedro jutro, prijepodne toplo, u podne snijeg, poslijepodne kratkotrajna kiša, navečer vedro

Jučer je tijekom moje odsutnosti kod nas objedovao puk. Pero Lipošćak, novi zk. 28. ugarske domobranske pp. Prijepodne je izgorio sjenik na jugoistočnom izlazu iz naselja. Nastradao je i 1 konj te uništeni dijelovi opreme. Nöhringovo izvješće o moralu postrojbi! Vraćeno. Prekjučer je 26. zb. javio da Rusi dobacuju zbog Uskrsa i mašu bijelim stjegovima. Nađeni su osim toga i leci napisani jednostavnim stilom i pismom: čestitke za Uskrs i pozivi na bijeg. U odsječak naše d. stigli su ruski prevoditelji koji su pozivali Ruse na bijeg! Neobično mali broj ruskih prebjega u posljednje vrijeme, ali vjerojatno ne računaju na skorašnji mir i znaju za naše probleme s opskrbom. Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice: obuka zk. u Rohatynu za zkp. i glavnostožerne časnike u zod.: 7 dana. Izlaganja i prikazi suvremenih taktičkih dostignuća. U 18 h povratak kući: obitelj Baumung, objed, čaj, kobasice, faširani šnicli. I Csoban je bio prisutan. Ustanak u Srbiji (Šumadija) bio je izvrsno pripremljen i opremljen:

poslane su 22 b., između ostalog 2 pp. sa sočanske bojišnice (Heinrich). Skandal Szmrecsány - Rajachich na Ugarskom saboru imao je u vojnim krugovima za posljedicu (…) razbijanje sustava u Vrhovnom vojnom zo. (Hranilović je već brigadir, a ppuk. Droffa, načelnik GS. Vojnog zo. u Zagrebu, odakle je spis, za koji je Szmrecsány, znao, poslan Vrhovnom vojnom zo. i banu): počela je i sudska istraga.

11. travnja, srijeda, oblačno jutro i prijepodne, poslijepodne sunce, toplo

U 8,30 vožnja automobilom u Zawój, dolazak u 9,15: do 10,15 obilazak gospodarskog ureda 36. pješačke d., kolodvora jednotračne željeznice, divizijske pekarnice i klaonice. Od 10,15 do 12,10 vožnja kolima u Nöhringsdorf (na ulazu u šumu na oko 600 m nema makadama, zbog čega obilazak kroz šumu). Objed i dogovor s Nöhringom (u četiri oka o jučerašnjem spisu), a onda i s Bibrom o osnivanju časničke škole za topništvo (obuka od 2-3 tjedna za 1 časnika po bt., obuka većeg broja bt. za pokretni rat). Bibrin prijedlog: zadržati bt. sa zapregom određeno vrijeme do promjene činova: suglasni. Ustroj divizijskog konjaništva (10. ugarska domobranska husarska p.); ustrojavanje skupina za zajedničku obuku: konjaništvo i topništvo (Mandich - Veltzé). U 15,30 odlazak kolima, a od Zawója automobilom: vožnja jednotračnom željeznicom (vozač voditelj radova inženjer Rosner) do mosta južno od uporišta Podmichale (3,9 km za 16 minuta). Dalje vožnja automobilom, dolazak u Landestreu u 17,10. Bojnik Bolfras, zkb. 53. pp., jučer je navečer pobjegao. *Pester Lloyd*: Krobatin je dao ostavku, koju je car prihvatio; najviše ručno pismo gen. konjaništva barunu Haueru, čije su postrojbe zaposjele mostobran Tobelj.

12. travnja, četvrtak, vedro, toplo prijepodne, poslijepodne djelomično oblačno

Mirna noć. Tijekom dana topovska paljba živahnija nego inače. Povratak ppuk. Ditza s odmora: glasine u Zagrebu: Lipošćak će preuzeti zozb., a ja ću preuzeti drugu dužnost! Krobatin je zk. X. armije (Scotti privremeno)! Vojni bilten: uspješan proboj 71. i 76. pp. kod Vertojbe. Danas: 2 godine na ratištu: 12. travnja 1915. zk. 14. pješačke d. u odsječku Cziroka Trosszumezö.

13. travnja, petak, vedro jutro, izlazak sunca

U 4,30 vožnja automobilom u pratnji por. von Zákóa u Kalusz. Željeznička postaja: XXVII. doknadna b. 36. pješačke d. Odlazak: 5,20. Stryj 8,10-9,20; Chodorów 10,40-12,15; Lavov 13,45-14,45. Generalbojnik Bekić i glavni opskrbni časnik Kalliwoda. Bekić odlazi na 4 tjedna odmora u Zagreb. Willerding preuzima zo. 31. pješačke d., koja je navodno u iznimno lošem stanju. Bekić o Lipošćaku!

14. travnja, subota, vedar dan

U 6,33 Beč, Nordbahnhof. Stäger-Steiner je ministar rata.

16. travnja, ponedjeljak

Poslijepodne Baden. Marterer, Arz, Kundmann, ksk. Grueber, Peter Hofmann. Posjet: Cletin i Biel.

17. travnja, utorak

Prijepodne podmaršal Höfer, Hefelle, Auersperg.

20. travnja, petak

Objed Bienerth. Posjet: gospođa Ida von Ferenczy; Schönbrunn, nasuprot Tivoliju.

23. travnja, ponedjeljak
U 21,45 odlazak iz Beča, Nordbahnof, Zákó.

24. travnja, utorak, ujutro Krakov: snijeg, poslije oblačno, kišovito, hladno
Povratak s odmora. Landestreu. Lavov od 14 do 15 h, Chodorów 16,35-18,22; Stryj 19,42-20 h; Kalusz 23,45. Točnost prijevoza. U 1,15 dolazak u Landestreu automobilom.

25. travnja, srijeda, oblačno, hladno, navečer razvedravanje
Bez značajnih događaja. Od 17,15 do 18,30 u Kalusz kod njegove preuzvišenosti Tersztyánszkog. Glavna tema: izvješće o Lipošćaku (ne zadovoljava uvjete za zkd. i svako više vojno zo., zbog čega će Arz za nekoliko tjedana zatražiti ocjenu zoa. i zozb.).

26. travnja, četvrtak, sunčano, vjetrovito, svježe
Bez značajnih događaja. Bojnik Schaffgotschi i ksk. grof Peter Szechény na objedu u 3. husarskoj p. (Fugger) te su svratili u posjet. U 20 h mirozov, jer sutra je Zitin imendan. Navečer bridž: Heinrich, Reichlin, Strauss.

27. travnja, petak, tijekom noći mraz, vedro, sunčano, ali svježe
Imendan carice Zite. Misa u 10 h. Dnevna straža s glazbom. Nakon toga vožnja u Rowniju zbog razgovora s boj. von Jankovichem, zk. 10. ugarske domobranske husarske p. (razmjer u brojnom stanju 1. i 2. ko.): namjeravao je zamijeniti ksk. Grivičića i Rogolicsa, ali Nörhing želi zadržati Grivičića. Suglasan. Bojnik Jankovich je šogor mog nećaka Eleméra Vojnitsa. Svečana večera. Ovdje na objedu: ppuk. Langer (tvrđavsko topništvo, 1914. zk. naših minobacača od 30,5 cm u Belgiji) i sk. Maurer, (…) (/…/ Auffenberg). Povjerenstvo koje obilazi vojne postrojbe radi potrage za radnicima u željezničkim radionicama. Željeznici je neophodna obnova.

28. travnja, subota, vedro sunčano jutro, ali ubrzo oblačno, bez vjetra, od 10,45 kiša, u 15,45 slaba tuča
Od 7,30 do 8,45 jahanje do Kalusza u pratnji Zákóa. Do 9,15 obilazak konja u pastuharni (Noriker i Majestore /arapski konji/ te Chedive /bijelac/ i mješanac arapske pasmine Mersuch /riđan, 170 cm/). Posljednjeg sam izabrao za Fecske. Od 9,15 do 10,10 povratak (9 km do željezničkog prijelaza, točno 1 sat, a onda još 3 km u 15 minuta; 12 km u 1¼ sata). Tijekom povratka Dósza je bio vrlo nemiran, tako da smo jahali korakom. Do juga Dobrowlanyja prošli smo za sat vremena 6,5 km; ostatak od 5½ km (brežuljak kod Nowice) za 55 minuta. U 14,30 Csoban i Heinrich odvezli su se na bojišnicu; prvi do položaja 16. i 53. pp. (vraća se sutra poslijepodne). Povratak s odmora: sk. Habermann. Navečer zapovijedi III. armije: sistematizacija gen. topništva. Promidžba za mir napreduje u ruskoj armiji, ali i dalje se nastavlja s ratnim djelovanjem, kako bi se navedena što više razbila. Nastavljanje prometa. Navečer bridž: Riechlin, Strauss, Siegl.

29. travnja, nedjelja, ujutro i prijepodne slab snijeg, djelomično sunčano, hladan vjetar, od 9 h sunce, poslijepodne bez vjetra, toplije
Od 10 h do 10,20 obilazak ostatka XXVII. doknadne b. 36. pješačke d. u Dobrowlanyju; s natpor. Pokornyjem promatranje 2 b. 42. ugarske domobranske pješačke d. u pokretu prema Nowici. Treća armija: neprijateljski su zrakoplovi nadmoćniji. Kako bi se izbjegli gubici do dolaska zrakoplovne bojne skupine, samo izviđanje u nužnom opsegu. Pukovnik Hauer, zk. 10. ugarske domobranske husarske p., bit će prebačene na bojišnicu; boj. Jankovich odlazi u pješaštvo (suglasan, položaj 42. ugarske domobranske pješačke d.). Csoban se vratio u 14 h (obilazak 16. i 53. pp.). Od jučer u odsječku 42. ugarske domobranske

pješačke d. Na bojišnici 5. pješačke d. uopće nema topovske paljbe, tj. ruski 16. zb. miruje. Topovska paljba u odsječku 36. pješačke d. i 26. zb. Nigdje nije zabilježen pješački okršaj. Uredba o oskudici konja. Načelo: ostaje samo potreba za rovovskim ratom. Smanjivanje broja konja vrlo je ograničeno i beznačajno, budući da su ionako u svim odredima daleko ispod nužnog brojnog stanja. Divizijsko konjaništvo trebalo bi uskoro raspolagati samo s 1 ko.

30. travnja, ponedjeljak, sunčano, bez vjetra, poslijepodne djelomično oblačno, a onda opet razvedravanje

Jučer navečer i danas ponovo ruska topovska paljba i manji pješački okršaji tijekom noći, a tijekom dana ništa. Od 10 h do 10,45 obilazak XXVII. doknadne b. 42. ugarske domobranske pješačke d. (1600 vojnika, 12 časnika) u Nowici te bolnice u Dobrowlanyju. Trojica su Rusa upućena u Rosulnu na pregovore zajedno s njemačkim obavještajnim časnikom III. armije (natpor. ----, kirasir, ruski govori savršeno), glavnostožernim sk. Ghyczyem i ksk. Sieglom. Bez značajnih događaja. S ruske strane nekoliko je zemljovida završilo kod ratnih zarobljenika. Sastanak natpor. Jeszevszkog iz 25. ugarske domobranske pp. s Rusima na mostu Lachowce. Letak: vojnici su ustrijelili strogog zksat. i sada je stigao drugi koji s njima postupa na odgovarajući način. *Pester Lloyd*: ručno pismo upućeno Tiszi o izmjenama izbornog reda u Ugarskoj. Generalbojnik Gärtner, zk. 31. pješačke br., pozvan je k gen. topništva III. armije; puk. Benesch (36. poljska topp.), imenovan je za zk. 31. poljske topbr.

1. svibnja, utorak, vedro jutra, nakon toga oblačno, bez vjetra, toplo, poslijepodne oblačno, hladno, kratkotrajna kiša

Od 7,40 do 8,10 u Csobanovoj pratnji vožnja automobilom u Kalusz (Fecske i angloarapin Mersuch), povratak 8,20-8,40. U 10,30 opet s Csobanom u zo. III. armije. Dogovor o časničkoj školi za topništvo: Salis-[Samaden] i Tersztyánszky. Sasvim suprotno od očekivanog, svi su suglasni. Povratak u 11,50. Poslijepodne telefonski razgovor sa Salis-[Samadenom]: škola će biti namijenjena budućim časnicima cijele armije (45 polaznika). Dogovor sa Csobanom: zk. Mandich, ali dok je na odmoru do 28. tekućeg mjeseca, zo. će preuzeti Habermann u suradnji s Pokornim. Škola će se smjestiti u Kamień, jer raspolaže s većim prostorom od Petranke. Pokorny će biti voditelj streljačke obuke. Schellhammer & Schattera: na srećku od ¼ razredne lutrije dobitak od 100 K. Na bojišnici od jučer živahnije. Nove odredbe o smanjivanju obroka: kruh sa 630 na 600 g; zob na 4, 3, i 1½ kg (nikakva korist, mršavi konji), ali zato sijeno s 3 na 4 kg (a taj se dodatni kg dobiva zapljenom? ili zamjenom za travu!). Predstoje nam i daljnja rezanja.

2. svibnja, srijeda, oblačno, toplo

Tijekom noći novi su minobacači otvorili paljbu na našu poljsku stražu. Ujutro zapovijed 16. zb.: osnovat će vlastitu školu za top. časnike, tako da će kod nas biti upisani polaznici 5. pješačke d. Njegova preuzvišenost Tersztyánszky prisustvovat će jurišnim vježbama u subotu u Petranki (istovremeno ista vježba u Dolini /jurišna b./). Jučer sam uputio poziv Tersztyánszkom (budući da naša vježba uključuje i djelovanje topništva). Glasine iz zoa.: srušena je privremena vlada u Petrogradu. Tijekom dana nije bilo okršaja pješaštva, ali ni paljbe minobacača, iako je povremeno otvarana topovska paljba. Jučer se nekoliko puta čula glazba i izvješeni su crveni stjegovi: 1. svibanj. U 19 h Csoban je otputovao u Beč (suprugu očekuje nova operacija). Rusi su jučer napali prijevoj Ojtoz, ali napad je odbijen.

3. svibnja, četvrtak, ujutro oblačno, od 9 h slaba kiša, bez vjetra, od 16 h zapadnjak, sunčano

Tijekom noći puškaranje. Nakon ponoći napad 3 zrakoplova na Babin (gdje se nalazi zrakoplovna sat.), nakon što su putem izbacili nekoliko projektila i s oko 16 bombi uništili

radijsku postaju; 7 ranjenih. U 16,15 vožnja automobilom u pratnji Pokornog preko Kalusza, Majdana i položaja zb. Hadfy (…) do odsječka 52. pp.: Nöhring i Relković. Obilazak 2 sat. 52. pp. i 1 sat. b. sk. Adasiewicza (71. pp.). Tijekom povratka vidio sam skloništa, školu i pomoćnu postaju. U 10,30 dolazak u zop. Objed. Povratak od 11,45 do 14 h. Na odlasku stigao je puk. Danzer s obuke u Rohatynu (njemački zkzb. Ehrenthal izgubio je oko u eksploziji ručne granate). U ponoć zapovijed zoa.: u petak obilazak armijske skupine. Smotra: Majdan, Ldziany i Rosulna. Na povratku Landestreu je bio pun stjegova i natpisa: očekuje se dolazak njegovog veličanstva (zk. armijske skupine bio je pseudonim /telefon/). Obilazak središnjeg prostora određenog za svečanost (Siegl, provjera prostora predviđenog za smotru, a ksk. Rutski, GS. 2. k. d., zk. je smotre), na križanju sjeverno od Ldzianyja. Tijekom povratka hladnjak je eksplodirao: nastavak puta pješice. Poručnik Ehrmann (3. husarska p.), pobrinuo se za označavanje puta. Poslije izmjene: obilazak Rosulne je skraćen te je otkazan poziv na večeru u zoa. u 18 h, budući da će njegovo veličanstvo objedovati u vlaku. Tijekom dana žestoka topovska paljba i učestali preleti zrakoplova.

4. svibnja, petak, prekrasan sunčan dan, toplo, sjeverozapadnjak, poslijepodne slabiji vjetar, svježije

Tijekom noći puščani okršaji. Zračni napad na Dolinu. U 11 h dolazak Nöhringa, Bibre i natpor. i časnika za vezu Bilza, objed. U 11,35 vožnja automobilom do središnjeg trga. Zapovjednik puk. grof. Pokusi i probe: put od Lidzianyja, jurišni odred, Petranka, škola Roźniatów, 3, 6. i 11. husarska p., orkestar 78. pp., put Petranka - Rownia - Landestreu, topništvo u Petranki (…), mješoviti ko. 2. k. d., 10. ugarska domobranska husarska p. (2½ ko.). U 12,10 telefon: njegovo je veličanstvo prošlo Nowicu i Landestreu, gdje je zaustavljen: doček oduševljenog mnoštva pred (…) crkvom. U 12,20 dolazak Tersztyánszkog s pitanjem o održavanju svečanog mimohoda. Potvrdan odgovor. U 12,30 odlazak njegovog veličanstva. Pratnja: Tersztyánszky, Lobkowitz, Marterer, Arz, Hayn (namjesnik), boj. Vagt, kpob., ksk. Schunta. Obilazak do 14,15. Natporučnik von Szypetńary (strojnički odjel 6. husarska p.): do sada bez odlikovanja, a sada Vojni križ za zasluge; dočasnici 10. ugarske domobranske husarske p., časnički sluga (star 35 godina, do sada samo srebrna medalja za hrabrost), odlikovan je srebrnim Vojnim križem za zasluge na ratnoj vrpci. Vožnja u odsječak 42. ugarske domobranske pješačke d. Putem stanka, nakon koje sam prvi krenuo. Od 15,30 do 17,45 obilazak odsječka zk. Lipošćaka. Prisutni: Trimmel, Hebinger, Minich, Delić, Kučak, Pero Lipošćak, pukovnik Pichlstricker iz 5. ulanske p. Pričuvni natpor. Topolnik promaknut je u sk. Četiri puta ranjeni por. 54. pp. odlikovan je Vojnim križem za zasluge. Put iz Krasne; glazba (…), 1 b. 25. prebačena je u 26. ugarsku domobransku pp., izaslanstva, selo Rosulna, 3 odreda k. st. d. (konjaništvo i pješaštvo): 215 vojnika. U 18,30 povratak. Landestreu: predstavljanje časnika zozb. Vedar dan, sve je dobro prošlo.

5. svibnja, subota, vruće, sunčano, bez vjetra

Tijekom noći puščani okršaji bez noćnih zračnih napada. Prilično miran dan. Veći broj neprijateljskih zrakoplova. Četrnaesti balonski odjel (zrakoplovna sat.), napadnut je strojnicama sjeverozapadno od Lesiówke. Od 9 do 10 h ovdje podmaršal Rozwadiwski. U 11,30 oproštaj od puk. Benescha, koji je imenovan zk. 31. poljske topbr. Glavni stožerni liječnik dr. Hladik vratio se s odmora. Pismo (…): operacija! Objed: ksk. Kovácz (10. ugarska domobranska husarska p.), na putu iz Varaždinu u Rowniju. Povratak natpor. Weissa, opskrbnog časnika s nabavke u Ugarskoj. Otputovao je prije 8 dana s podmaršalom Hordtom u Beč. Četvrti zb. prebačen je u Italiju.

6. svibnja, nedjelja, vedro jutro, poslije oblačno, poslijepodne kratkotrajna kiša, navečer kiša i vjetar

Tijekom noći puščani okršaji i zračne bombe na našoj bojišnici i bojišnici 26. zb. te iza 13. pješačke br. Jučer navečer kod 26. zb. srušen je 1 ruski zrakoplov te su zarobljeni 1 časnik i 1 dočasnik. Cvjetanje voćaka. Milan je otišao na odmor (najprije Beč). Jučer zapovijed: svi nišani topništva bit će prebačeni na bojišnicu. Tijekom dana uobičajena topovska paljba. Večera: ppuk. Rich i Schüch (3. husarska p., Ldziany). Između 13 i 14 h izgorjelo je 18 kuća u Petranki. Glavnostožerni satnik Ožegović (42. ugarska domobranska pješačka d.), ovdje je na proputovanju.

7. svibnja, ponedjeljak, tijekom noći oluja, snijeg, vedro jutro, svježe, sjevernjak, sunce, poslijepodne toplo

Tijekom noći na bojišnici 35. pješačke d. puščani okršaji, a na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. mir. Tijekom dana uobičajena topovska paljba. Objed: puk. Hauer (zk. 10. ugarske domobranske husarske p., tek stigao) i boj. Jankovich (odlazi kao zkb. u odsječak 28. ugarske domobranske pp.). Isto tako i ksk. barun Alber i natpor. (pukovnijski p.). Poslijepodne prisilno spuštanje por. Linehauera nakon zračne bitke kod Chmelówke. Spremnik goriva bio je probušen na 12 mjesta, inače sve u redu, nitko nije bio ranjen.

8. svibnja, utorak, vedro, toplo, bez vjetra

Tijekom noći mirno. Tri zračne bombe bačene su na Posiecz. U 7,45 vožnja u Petranku. Jurišne vježbe od 8,50 do 10,40 bile su vrlo uspješne; precizno topništvo (4 poljske top. bt., 2 poljske haubičke bt. i 2 teške haubičke bt.). Dogovor od 10 do 11,45. Povratak u 12,45. Eksplozije topovskih cijevi. Tersztyánszky je jučer otkazao dolazak. Salis-[Samaden], koji je stigao s opkoparskim referentom III. armije puk. Müllerom: „zbog selidbe“ (iz odsječka Soline nedaleko od zoa.). Ne mogu vjerovati da je to razlog zašto zoa. ne prisustvuje jednoj tako bitnoj i zanimljivoj vježbi. Vjerojatnije je da se Tersztyánszky ne osjeća dobro. Ne sviđa mi se kako izgleda: loše i oronulo. Salis-[Samaden]: njemačka 48. pričuvna d. (Oppeln-Bronikowski) izgubila je 1 pp. (s 4 na 3 pp.), a onda je s 2 pp. prebačena u sastav II. armije (Zloczów). Treća pp. (221) trebala je ostati ovdje do dolaska pričuve, tj. bavarske 10. pričuvne d., koja je razbijena na zapadnoj bojišnici. U međuvremenu javljeno je da bavarska d. ne dolazi, tako da se ovdje nalazi samo 221. pp. (i kao i uvijek njemačka 96. pričuvna pješačka br.). Pismo mađarskog novinara Lipošćaku: Eisner-Bubna[316] objavio je u Budimpešti zaključke, prema kojima su se izgledi na separatni mir s Rusijom bitno smanjili. Sada novine pišu o pobjedi i ustrajavanju, a ne o miru (*napomena*: nakon Czerninove izjave, čini se da je kod nas, navodno na temelju zapovijedi, počelo sasvim nedostojno novinsko piskaranje o miru, što je u Njemačkoj naišlo na veliko neodobravanje; Czernin je predviđen za dodjelu Velikog križa Reda svetog Stjepana; prema ovom pismu o tome se na početku nije smjelo izvijestiti (melem? vjerojatno njemačka predstava, možda odlazak Czernina). Zapovijed: ograničavanje konjaništva d. na 1 ko., raspuštanje k. stožernog voda pri zkd. i smanjivanje broja stožernih vodova zozb. (s oko 30 na 17 konjanika). Kod nas: konjaništvo d.: 5. pješačka i 21. domobranska pješačka d. raspolažu sa po 1 ko. 7. dragunske p., 15. pješačka d. s 1 ko. 11. husarske p., 36. pješačka d. s 1. ko. 10. ugarske domobranske husarske p.; 42. ugarska domobranska pješačka d.: pukovnijski stožer, pionirski vod, telefonska ophodnja: 4 ko. 10. ugarske domobranske husarske p. Drugi ko. 10. ugarske domobranske husarske p. odlazi u sastav 1. pješačke d. Stižu smjernice o 5. ko. Sve postrojbe koje odlaze, odlaze bez konja, koji ostaju na raspolaganju topništvu (na armijskom području). Iz 2, 4, 5. i 6. k. stp. (ranije domobranske ulanske p.) ustrojavaju se „k. st. d.“ Jučer su u odsječak 27. ugarske domobranske pp. stigla 2

[316] Zapovjednik Ratnog tiskovnog ureda od ožujka 1917. (http://de.wikipedia.org/wiki/K.u.k._Kriegspressequartier).

vojnika ruske 601. pp. na pregovore (s namjerom da svoje topništvo natjeraju da više ne otvara paljbu). Na bojišnici 16. pp. na 2 mjesta uhvaćena su 2 časnika. Bez značajnih događaja: ruska 117. d. danas bi trebala smijeniti 19. d. Jedan je časnik govorio češki i raspitivao se o puk. Budineru, koji je prije rata služio u 36. pp. Tijekom dana prilično žestoka topovska paljba s ruske strane; veliki broj zrakoplova iz prostora Stanislavova.

9. svibnja, srijeda, oblačno, toplo, iza 16 i 21 h nevrijeme u daljini, ovdje polusatni jaki pljusak

Tijekom noći vlastita topovska paljba te zrakoplov iz Stanislavova oko 1 h iznad lijevog krila 36. i desnog krila 15. pješačke d. U 10 h misa u evangeličkoj crkvi povodom rođendana njezinog veličanstva carice i kraljice Zite. U 5 h prolaz ko. 7. dragunske p. (21. st. d.), koja odlazi u sastav 5. pješačke d. u odsječka Majdan. U 6,30 prolazak Tarsztyánszkog u pratnji Salisa-[Samadena] na putu prema 5. pješačkoj d. (Huta). Fecske je drugi put bila kod pastuha Mersucha.

10. svibnja, četvrtak, prijepodne slaba kiša, poslijepodne oblačno i toplo

Tijekom noći i dana mirnije nego obično. Jučer poslijepodne povici ruskih vojnika na bojišnici 26. zb.: „U zaklone, otvaranje topovske paljbe!“ Tijekom noći napad 1 ruske sat. na poljsku stražu 5. pješačke d. Dolazak glavnostožernog sk. Izera, koji je prebačen iz 42. ugarske domobranske pješačke d. u zo. 13. zb. (zamjena za sk. Schredla) (…).

11. svibnja, petak, oblačno, hladno, bez vjetra, poslijepodne djelomično sunčano, toplije

Mirna noć. Ruski leci sa zahtjevima da se prekine s paljbom i čeka sklapanje mira. Čak i letak na slovenskom jeziku pisan strojopisom: zahtjev da se Wilhelm i Karlo otjeraju (bojišnica 42. ugarske domobranske pješačke d.). Pripravne doknadne postrojbe 1. lipnja: 1 sat. 16. pp.; 2 sat. 52. pp.; 3 sat. 78. pp.; 0 sat. 53. pp.; ostaci XXVII. doknadne b. 42. ugarske domobranske pješačke d. (koji nisu više toliko brojni). Vrhovno vojno zo.: 5 ko. 10. ugarske domobranske husarske p. (42. ugarske domobranske pješačke d.) bit će prebačeno u njemačku 18. d. (armijska skupina Conrad); tamošnja 5. ulanska p. (ranije Mostar) pridružuje se ovdašnjoj 5. ulanskoj p. u sastavu 2. k. d. Tamo odlazi i pučko-ustaški pješački odjel 10. ugarske domobranske husarske p. (trenutno u Petranki u odsječku 42. ugarske domobranske pješačke d.). Najviša uredba: puk. Csoban smijenjen je s dužnosti kpob. ministra rata i imenovan načelnikom GS. 13. zb. Csoban, koji je jučer navečer napustio Beč, trebao bi stići danas tijekom noći. Miran dan, osobito na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d.

12. svibnja, subota, prijepodne oblačno, poslijepodne vedro, sunčano i toplo

Dolazak Csobana tijekom noći. Od 7,30 do 8,45 vožnja automobilom preko željezničke postaje Kalusz s Heinrichom i Habermannom u Dolinu. Od 9 do 11 h naredbe u jurišnoj školi: vodoravna paljba minobacača; slabije i jače eksplozivno punjenje njemačkih ručnih granata s vrhom; minobacači od 12 cm. Napad jurišnih ophodnji. Prisutni: Tersztyánszky, Belrupt, Schoffgotsche, Coreth, Hadfy, Podhajsky (genboj., 21. st. d.), genboj. Schoenbeck. Od 11 h do 12,10 povratak preko Roźniatówa. Od 13,30 do 14,45 vožnja s Csobanom i Heinrichom u Nöhringsdorf. Pješice do streljane. Paljba s nišanom. Prisutni: Nöhring, Budiner, Danzer, Kotik, Bezchlebe. Povratak od 17,15 do 18,20. Csoban: nadvojvoda Peter Ferdinand preuzet će zo. 1 zb. u sastavu X. armije; upravo ustrojavanje.

13. svibnja, nedjelja, ujutro vedro, hladan istočnjak, prijepodne oblačno

Jučer je više Rusa prebjeglo 16. pp., ali dvojica su naletjela na mine pred poljskim stražama i teško su nastradali. Nakon što su ih Rusi preuzeli, odmah je otvorena strojnička

paljba (ruska). Sumnjaju vjerojatno na izdaju. Na bojišnici 27. ugarske domobranske pp. tijekom kopanja na Pandurici naišlo se na neaktivirane projektile, koji su u tom trenutku eksplodirali: 2 poginula. Odlazak na odmor: sk. Heinrich. Prilično mirno. Pješaštvo i minobacači potpuno tihi. Topništvo slabo. Zapovijed: 1 b. 28. ugarske domobranske pp. smijenit će 36. pješačka d. do 20. svibnja: tijekom noći s 18. na 19. svibanj od strane III. b. 53. pp., na čiji položaj Krechowiecka Buda dolaze po 2 sat. 52. i 78. pp. Zamjena: boj. Zerdáhelyi i ppuk. Kořinek (odobrilo Vrhovno vojno zo.); Zerdáhelyi u 36. poljsku topp., a Kořinek u 15. poljsku haubičku p. Vojni bilten: učestala topovska paljba na području od mora do Tolmeina. Pokret najavljenog talijanskog napada.

14. svibnja, ponedjeljak, vedro, ujutro hladno, nakon toga toplije

U 6,30 vožnja automobilom s Csobanom i Reichlinom; kod Nöhringsdorfa čekao je Petričević s kolima; od 7,35 do 8 h odsječak 72. pješačke br. Obilazak pomoćnog uporišta 16. pp., te položaja br. (Budiner). Pješice do streljane. Paljba s nišanom: 72. pješačka br. Od 8,45 do 10 h objed. Prisutni: Nöhring, Budiner, Bibra, Danzer, Saxl (53. pp.), Letz (16. pp.), Radler (36. teška poljska topp.). Pješice do zobr. (Tarsztyánszky kolonija). Obilazak položaja poljske top. bt. od 10,4 cm 36. poljske topp. Kolima do odsječne ceste. Povratak automobilom od 11,15 do 12,25. Lukas (24. zb.) je isto tako prebačen s istočne na jugozapadnu bojišnicu (Kirchbach je zaplijenio krave i svinje zozb.!).

15. svibnja, utorak, sunce, ujutro hladno, nakon toga toplije, bez vjetra

Jučer i tijekom noći živahno na bojišnici. Na bojišnici 15. pješačke d. Rusi su uhvatili vojnike koji su dostavljali novine. Navečer i na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. Ostoić i Babić, 2 zastavnika i 3 pješaka. Posvuda napadi. Posljedice promidžbe. Naravno sada se ove zapovijedi opozivaju. Dolazak školske bt. u Kamień. Treća armija: mogući su skori ruski napadi, vjerojatno prema Stanislavovu. Pripreme: 1 pp. na lijevo krilo 36. pješačke d. (ako je to moguće 53. pp.) i 1 pp. iza 42. ugarske domobranske pješačke d. Bitnice za predaju: 36. pješačka d.: 2 poljske top. bt., 1 poljska haubička bt., 1 oruđe od 10,4 cm; 42. ugarska domobranska pješačka d.: 2 poljske top. bt., 2 poljske haubičke bt., 2 teške haubičke bt., 1 oruđe od 10,4; 5. pješačka d.: 1 poljska top. bt., 1 gorska top. bt., 2 poljske haubičke bt. i 1 teška haubička bt. M 14. Naravno da su pripreme privukle pažnju. Treća je armija uz odobrenje Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice u 14 h otvorila paljbu (odmazda) 20 bt. na 5 minuta. Od 8,30 do 9 h posjet stomatologu dr. Barti u Nowici. Glavnostožerni satnik Brendl, prebačen je u 36. pješačku d. iz 71. pješačke d. Ovdje je objedovao. Generalbojnik Goldbach s prijevoja Ojtoz (84. pp., 3 b., 33. ugarska domobranska pp. i 5. bosanskohercegovačka pp.): u sastavu 8. zb. (/…/ Boncke) s bavarskom 15. br. i 8. gorskom br. Konjanički sk. Siegl vratio se s obavještajne obuke u Rohatynu. U 14,10 u Csobanovoj pratnji odlazak automobilom, ali iza Petranke put je u lošem stanju, tako da smo uzeli kola. U 15,50 dolazak u Domobranovac. Dogovor s Lipošćakom o naređenim mjerama u slučaju neprijateljskog napada, zatim čaj. Odlazak kolima u 17,30. Izmjena konja u Lukwici. Dolazak u Petranku u 19 h, a u 19,20 u Landestreu. Njegova preuzvišenost Tersztyánszky danas je bio u odsječku 36. pješačke d. i obišao je pričuvu zb. u Posieczu (po 1 b. 16. i 53. pp.). Velika pohvala, osobito što se tiče makadama, koji je u savršenom stanju. U 14 h paljba 42. ugarske domobranske pješačke d. (odmazda): oko 190 projektila na Dzwiniacz (veliki požar nakon trećeg pucnja), Lachowce i Horocholinu; veliki požari, sviranje uzbune; velika zbrka. Čini se da djeluje. Letak u odsječku Lachowce. (…) Upućivanje: obratiti se višem zo. Navečer povratak Bolfrasa s odmora (izgubio je 2 kg). Vojni bilten: nakon trodnevne pripreme jučer je počeo talijanski napad s mora prema Tolmeinu, ali je odbijen. Bojišnica 42. ugarske domobranske pješačke d.; lakomislenost: u odsječku 28. ugarske domobranske pp. 3 su vojnika krenuli dostavljati novine, ali nakon što se nisu vratili, za njima je krenuo i nenaoružani časnik, koji se isto tako nije vratio!

Bojišnica 26. ugarske domobranske pp.: još gluplji događaj: 3 ruska vojnika stigla su na pregovore, a nakon toga su poslana natrag do zop. zavezanih očiju, ali u pratnji 3 časnika predstraže! I to usprkos upozorenja zk. poljske straže i stožernog narednika. Jedan od njih, zastavnik Resch, sutra je trebao otići na odmor! Mladalačka lakomislenost i radoznalost. Stroga zapovijed III. armije: odgovornost preuzimaju viši zk. Predstoji novo uređenje prometnog sustava.

16. svibnja, srijeda, cijeli dan vedar i topao

Od 6 h do 7,15 vožnja automobilom u Nöhringsdorf. Dogovor s Nörhingom i Bibrom o pričuvi itd. u slučaju napada na Stanislavov. Od 8 do 9 h kolima u odsječak Krechowiecka Buda. Od 9 do 10 h obilazak skloništa II. b. 53. pp., sk. Premitzer. Od 10 do 11 h povratak do ceste, a onda nastavak vožnje automobilom od 11 h do 12,15. Sočanska bojišnica: jučer su ponovo odbijeni jaki napadi. Generalbojnik Nöhring od danas je prebačen u školu u Rohatynu. Tijekom noći i tijekom dana na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. i 5. pješačke d. žešće aktivnosti: kod 42. ugarske domobranske pješačke d. napredovanje ruskih ophodnji i tijekom noći otvaranje topovske paljbe (na koju je odgovoreno), a u odsječku 5. pješačke d. djelovanje minobacača. Tijekom dana: preleti neprijateljskih zrakoplova, zračne borbe. Zrakoplov naše 37. zrakoplovne sat. morao se spustiti istočno od 13. pješačke br. zbog 18 metaka u motoru. Posada se izvukla (21 h). Ruski ministar rata (...) dao je prema novinskim izvješćima ostavku.

17. svibnja, četvrtak, Spasovo, vruće, poslijepodne djelomično oblačno, navečer kratkotrajna kiša

Tijekom noći prilično mirno. Na sjevernom krilu zb. javljaju i 52. pp. i 28. ugarska domobranska pp. da se čuju zvukovi istovara željeza (jučer gust promet prema i iz Stanislavova?). Tijekom dana česti preleti ruskih zrakoplova. Bacanje bombi na bojišnicu 16. pp., a na pola odsječka (lijevo krilo 16. pp.) i isturenu poljsku stražu 42. ugarske domobranske pješačke d. otvorena je žestoka topovska paljba, tako da su obje d. računale na skore ruske napade. U 9,30 misa. U 11,45 dolazak Lipošćaka i top. stožernog sk. Šoštarića: objed kod nas. U 19,15 otputovali su s Csobanom zbog obuke u Rohatynu u Lavov. Stožerni liječnik dr. Sertić vratio se s odmora. Jučer novi napadi na Soči. Kod Otranta manji okršaj. Opskrbni časnik za streljivo Halla vratio se s odmora. Od 16 do 17 h glazba vojnog orkestra, čemu je prisustvovao i puk. Hauer iz 10. ugarske domobranske husarske p. Njegov 2. i 5. ko. otišao je zajedno sa strijelcima. Novi raspored topništva, uglavnom u tijeku je predaja 5. teške poljske topp. 13. zb. Četvrta bt. (10,4 cm) odlazi iz 36. pješačke d. u 26. zb., ali umjesto nje dolazi 4. bt. 36. teške poljske topp. Do dolaska 1. (…) voda teške haubičke bt. u odsječak 42. ugarske domobranske pješačke d., s 5. teškom poljskom topp. na bojišnicu 5. pješačke d. odlaze i 2 teške haubice (stari tip). Najavljen je dolazak još 1 (…) voda. Zapovjednik 5. teške poljske topp. je boj. Weber: prebačena je u 5. pješačku d. (posljedica smanjivanja broja oruđa za 6 komada /poslije 4/), pri čemu se očekuje dolazak 5. poljske haubičke bt. 42. poljske haubičke p. (6 oruđa). Postepeno će se odnos ujednačiti.

18. svibnja, petak, ujutro oblačno, sparno, poslije svježije

Od 8,30 do 9 h posjet stomatologu dr. Barti u Nowici. Jučer navečer uočeni su dodatni ruski zrakoplovi iznad bojišnice 26. zb. Noć je bila prilično mirna. Soča: napustili smo visoravan Kuk, ali sve se ostalo drži. Ruski balon na pogon vrućim zrakom izbacio je letke na bojišnici 36. pješačke d. *Napomena*: 19. svibnja utvrđeno je da se radi o vlastitim lecima koje je donio vjetar. Iz domobranske ulanske p. (pješačkog odreda) u Lavovu ustrojena je „12. k. st. d.“: zk. genboj. Karapancsa. Pukovnik Merizzi sada je zk. poljske topbr., a ppuk. Matsvánszky, ranije kpob. Böhm-Ermollija, sada je načelnik GS. 4. zb. Zrakoplovi navečer na

lijevom krilu 36. pješačke d. Fecske je ujutro odvedena u Kalusz, ali budući da joj se pastuh nije približio, čini se da je skotna.

19. svibnja, subota, oblačno, toplo, u podne slaba kiša (na istoku nevrijeme), nakon 17 h opet vedro

Od 8 do 10 h nevrijeme: Kamień - Berlohi - Landestreu, 15 km. Tijekom noći djelovanje pješaštva i minobacača na bojišnici 36. pješačke d. i 28. ugarske domobranske pp. Tijekom noći buka kod Pacykówa: istovar teških predmeta, kopanje (v. 17. svibanj). Tijekom noći smjena južne b. 28. ugarske domobranske pp. od strane II. b. 53. pp. Pričuva zb. je I. b. 52. pp. na uporištu Krechowieska Buda. Prijepodne posjet (…) Dajongea. Primitak od 750 K. za kola (350) i konjske zaprege (400) prodane državi. Primitak za konje 9070 + 750 = 9820 K. Jučer dolazak 5. bt. 42. poljske haubičke p. u Petranku (obuka od 14 dana). Ujutro česti preleti zrakoplova. Dolazak: boj. Zerdáhelyi, zk. 36. poljske topp.; odlazak boj. Kořineka u odsječak 15. teške topp. Promaknuća (u svibnju): Fröhlichstal u ppuk., Stepanek u natpor. Zasebna okružnica broj 30, (…) Vjesnik naredbi 22/15, rezervat broj 10522 od 7. svibnja 1917: „Njegovo carsko kraljevsko apostolsko veličanstvo dodjeljuje mačeve svima onima kojima su za ranije ratne zasluge dodijeljena najviša odlikovanja na ratnoj vrpci.“

20. svibnja, nedjelja, oblačno, sparno, tijekom noći kratkotrajna kiša, poslijepodne razvedravanje

Od 8,30 do 9 h posjet stomatologu (3. put) u Nowici. Tijekom noći slabija pješačka i minobacačka paljba. Danas okupljanje polaznika časničke škole (topništvo) u Kamieńu. Prijavak stožernog liječnika dr. Redlicha (od prije 8 dana zk. 36. divizijske vojnozdravstvene povorke u Zawóju). Odlazak na odmor oružničkog ksk. Strauba. Vojni bilten: Talijani su odbačeni kod Arazze (Soča) i kod Vodica (visoravan). Kuk i okolica (jučer „2 km uokolo“) navodno su još uvijek u neprijateljskim rukama. Povratak puk. Sagaija (16. pp.) s odmora. Uredba: sve povorke sa streljivom udijeljene su vo., pri čemu su sve pješačke povorke sa streljivom raspuštene. Svrha: povećanje broja top. momčadi za nove postrojbe.

21. svibnja, ponedjeljak, ujutro oblačno, jak sjeveroistočnjak, povremeno kratkotrajna kiša, od podneva vedro bez oblaka, ali svježe

Otkazan je planirani obilazak tek pristigle 5. bt. 42. poljske haubičke p. u Petranki. Mirna noć. Bojišnica 36. pješačke d.: jučer je došao 1 Rus zbog pregovora, ali ništa od toga. Jučer i smjena ruske 117. d. od strane (…) d.? U 9,15 Bolfras i Habermann odvezli su se u Kamién. Primijetili smo polaznike časničke škole u školi jahanja, a nakon toga obilazak školskih i smještajnih prostorija. Povratak u 11,15. Od 17,30 do 18 h obilazak 5. bt. 42. poljske haubičke p. na križanju nedaleko od Ldzianyja, zk. natpor. Ilgen. Izvrstan izgled. Konji su stigli tek prije nekoliko dana, preuzeti su od 2. k. d. Obuka do sada čista nula; ppuk. Blarussa: 14 dana u Petranki jedva da će biti dovoljno. Bitnica uopće nije vježbala ili pucala. Vojni bilten: jučer su Talijani napali i odsječak sjeverno od Salcana, u pravcu Monte Santa, ali napad je odbijen. Danas 5. teška poljska topp. (boj. Weber) odlazi u 5. pješačku d., a isto tako i 2. bt. 5. teške poljske topp. Neobično miran dan na bojišnici. Topovska paljba: samo 16 projektila na bojišnicu 36. pješačke d., a na bojišnicu 42. ugarske domobranske pješačke d. ništa. Jučer su i na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. bila 2 Rusa. Činili su se inteligentnima i htjeli su nastavak pregovora: momčad njihove pp. (181.) brzojavila je Ministarstvu rata zahtjev za puštanjem naših na prepad uhvaćenih ugarskih domobranskih časnika. Prosječna tonaža potopljena po mjesecima: veljača 788.500 tona, prosječno po danu 27.910; ožujak 899.500 tona + 113.000, prosječno po danu 29.000; travanj 1,091.000 tona + 191.500, prosječno po danu 36.366; ukupno 2,772.000 tona, prosječno po danu 31.900. Pukovnik Danzer (52.

pp.) i sk. Izer (zozb.) otišli su na obuku o otrovnim plinovima u Beč. Povratak s odmora: genboj. von Löw (13. pješačka br.): preuzeo je zo. 36. pješačke d.

22. svibnja, utorak, tijekom noći mraz, danju vedro, bez vjetra, ali svježe

Mirna noć. Tijekom dana žestoka topovska paljba. Pokušaj napredovanja 2 ruska pješačka voda na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. (predstraža). Zasjeda nije uspjela, budući da se neprijatelj brzo vratio natrag. Ujutro i prijepodne zrakoplovi. U podne dolazak ppuk. Duića: dogovor o jurišnim vježbama 28. svibnja u Petranki (lovzo. i jurišne ophodnje 36. pješačke d. te školska poljska top. bt. iz Kamieńa). Satnik Karr-Wessely (zk. školske bt. 36. pješačke d.) prebačen je u V. armiju kao top. referent. Odjel minobacača (6. bt. 42. poljske haubičke p.) stigao je u Krechowice radi udjelbe u sastav 42. ugarske domobranske pješačke d. Obrok zobi za teške konje smanjen je na 2,5 kg.

23. svibnja, srijeda, vedro jutro, toplo, u podne oblačno, sjevernjak, vedro

Od 6,35 do 8,15 vožnja automobilom u pratnji Bolfrasa i Habermanna u Rohatyn, vježbalište na sjevernom izlazu. Od 9,45 do 11,45 dogovor o obrani (d.) napada. Objed. U 14,30 vožnja na vježbalište zapadno od Rohatyna. Tamo najprije izlaganje sk. Marregga o obrani (vrlo blijedo), a nakon toga dvostrana vježba: borba u dubini položaja nakon uspjelog napada. Voditelj škole genpor. Leuthold (izuzetno stručan), voditelj vježbe zkp. boj. von Freydorf. Prisutni: Hadfy, Molnár, Unschuld, Willerding, Zeidler, Berndt, Hummel, Catinelli, Papp, Kaltenborn, Lotka, Borg, Aust, Primanesi, Höger (načelnik GS. 21. zb. Lütgendorf). Vožnja natrag od 15 h do 16,45. Objed kod nas: sk. Goebl, zk. starih haubičkih bt. od 15 cm u sastavu 5. pješačke d. (pokret prema 26. zb. u Nowici). Gemtos je umjesto Hellebrontha preuzeo 29. pješačku br., a Merizzi 8. poljsku topbr. Matsvánszky je načelnik GS. 18. zb. (Czibulka). Tijekom dana žestoka topovska paljba i česti preleti zrakoplova na bojišnici.

24. svibnja, četvrtak, toplo, sunčano, bez vjetra

Od 8,30 do 9 h vožnja u Roźniatów i obilazak predavaonica, a od 10,30 do 12 h vježba na uporištu i mimohod. Vožnja natrag od 12 do 12,30. Peta časnička obuka, završetak 26. svibnja. Do sada ju je završilo 80 x 5 = 400 polaznika. Dolazak por. Durbešića (53. pp.), pob., koji nije nužno potreban. Satnik Wojaczek zatražio je polovicom travnja prebacivanje na bojišnicu, jer budući da je bio 2 puta ranjen i više puta bolestan, nedostaje mu staž u postrojbama. Odobreno. Prohaska: učitelji se od strane postrojbi tretiraju kao lijenčine. Vojni bilten: jučer napadi duž cijele bojišnice na Soči osim kod Jamiana (na, kako je to pojašnjeno, isturenom južnom krilu, gdje smo se povukli oko 1 km). Svi su napadi odbijeni. Opet žestoka topovska paljba i zrakoplovi tijekom dana nakon mirne noći. Jučer u odsječak Lachowce vratila su se 2 vojnika 24. i 77. pp. (Rusini), koji su pobjegli iz ratnog zarobljeništva. Možda izviđanje? Jučer: armijska zapovijed cara povodom 2. godišnjice talijanske objave rata (ali ne za tisak). Tisza je dao ostavku! Tersztyánszky je jučer bio na visoravni Dyl, koja je u sastavu bojišnice 42. ugarske domobranske pješačke d. (preko Zawója i Grabówke). Satnik Adasiewicz (78. pp.): dojava kretanja neprijatelja kod Pacykówa, naznaka mogućeg napada; 3 puta preleti do Sikorskog, mostovi, oprema, uzbuna i slično; česta pucnjava strojnica, kako bi se ograničilo kretanje naših poljskih straža. Na bojišnici 26. zb. srušen je vlastiti zrakoplov (ruska paljba), a na tlu ga je dodatno pogodila granata.

25. svibnja, petak, vedro, vruće od jutra, suša, kiša bi bila poželjna zbog poljodjelskih radova

Noć prilično mirna, ali na bojišnici 52. pp. okršaji. Jučer je žestoka topovska paljba otvorena na bojišnicu 42. ugarske domobranske pješačke d. (oko 260 projektila); pun pogodak u skloništa 27. ugarske domobranske pp., koji je ubio zastavnika Pollaka i 5 vojnika, a više

njih je ranio. Tijekom dana česti preleti zrakoplova i žestoka topovska paljba. U 16 h povratak Lipošćaka i Csobana s obuke u Rohatynu. Odmor: Bibra. Dolazak slikara Ivekovića. Vojni bilten: jučer na Soči ponovo jaki napadi duž cijele bojišnice, ali svi su odbijeni. Dana 23. svibnja: 4000 zarobljenika.

26. svibnja, subota, ujutro kiša, prijepodne oblačno, toplo, od podneva povremeno slaba kiša

Prilično mirna noć. Novo uređenje vo. (smanjivanje njihovog broja za visoka zo.): zozb. zadržava 5 teretnih kola (1 od njih namijenjena su zkzb.), 4 kola za hranu, ali ne i za ostalu opskrbu. To je ostvarivo samo u slučaju stanja potpunog primirja. Csoban (razgovori u Lavovu): 12. zbor upućen je na jugozapadno ratište (smijenile su ga njemačke postrojbe). Strah od ruskih napada južno od Dnjestra s obzirom na naftna područja. Nakon možda 2 dana borbe, ovdje bi se mogle prebaciti 2 d. Postojala je namjera da se zo. II. armije ustroji kao zo. armijske skupine, a da se II. armija dodijeli nadvojvodi Josipu Ferdinandu. Ovo očigledno nije provedeno, ali nije isključeno da se u budućnosti neće dogoditi (nadvojvoda je ovih dana bio u audijenciji kod njegovog veličanstva). Glavne snage Rusa uvijek se nalaze istočno od Lavova. Kod Kolomyje nalaze se 4 d. u pričuvi. Bardolffovo smiješno častohleplje: ministar predsjednik, ministar ili namjesnik. Vojni bilten: jučer najteže borbe na Soči od 10. bitke, ali održali smo se (Csoban: veliki gubici, pa je shvatljivo da se razmišlja o slanju naših doknadnih postrojbi na jugozapadnu bojišnicu). Tijekom dana zbog kiše slabija neprijateljska topovska paljba. Tijekom noći s 24. na 25. svibanj na bojišnici 52. pp. prilikom napredovanja neprijateljskih ophodnji prema položajima naše poljske straže, zaostao je i uhvaćen stožerni narednik 97. pp. Tvrdi da je 10. lipnja 1916. bio zarobljen s cijelom b. Prijavio se kao i ostali zbog lakšeg bijega u srpsko-slovačku skupinu (zb.), te je na Balkanu obavljao dužnost oružnika (Dobrudža), nakon čega je s krivotvorenom časničkom zapovijedi prešao u češki odjel preko Stanislavova, gdje je stigao 23. i prebjegao 25. svibnja. Zvuči vjerodostojno.

27. svibnja, Duhovi, tijekom noći još povremeno kiša, ujutro vedro, a onda magla, poslije vjetrovito, vedro, toplo

Danas sam trebao obići 52. pp., gdje je u novom odsječku (Premitzer) bilo planirano uklanjanje neodgovarajućeg isturenog zavoja, ali sve je otkazano zbog jučerašnje kiše. Na naše lijevo krilo tijekom dana bila je otvorena žestoka pješačka, strojnička i topovska paljba: radovi su bili mogući samo na zapadnoj strani. Csoban je prijepodne bio u Kaluszu u zoa., uglavnom zbog radova: 1) ipak se radi o opsežnijem pothvatu; 2) problem radnika (potrebne su barem 3 inženjerijske sat., a mi možemo poslati samo 2; 3) problem materijala (cijela zapreka u dužini od oko 1500 stopa, kao i svi rovovi moraju biti završeni tijekom ove noći). Zapovjedništvo armije je suglasno. Sva sredstva u pripravnosti 8-10 dana. Dvadesetprva st. d. odlazi na Soču, a ovdje će ju zamijeniti 2. k. d. (jedva 3000 vojnika) i 65. pp. (pričuva 26. zb.). I mi ćemo se morati proširiti. Pričuva armije: 1 njemačka p. Prolaz postrojbi 2. k. d.: prijepodne vodovi konjanika, u 12 h 3. husarska p., u 16 h 16. husarska p., a u 18,45 5. ulanska p. Izvrstan izgled. Noć je bila prilično mirna. Prijepodne misa, poslijepodne vojni orkestar. Vojni bilten: jučer opet jaki napadi na Soči, osobito na prijevoju Karst, ali svi su odbijeni. Do sada 13.000 zarobljenih Talijana. Talijanski vojni bilten od 23. svibnja: veliko slavlje zbog osvajanja Jamiana: 9000 zarobljenih vojnika i 300 časnika. Opskrbni časnik Halla prebačen je u 21. st. d.: odmah odlazi, ali uganuo je koljeno. Mirna noć. Vod 42. ugarske domobranske pješačke d. napredovao je u odsječku Dzwiniacz, naišao je na neprijatelja i izgubio 1 vojnika. Smrt u ruskim rukama. Tijekom dana prilično mirno. Bez zrakoplova. Velika nesreća II. b. 53. pp. (Premitzer): časnici su se u skloništu zabavljali s ruskim projektilom koji je eksplodirao. Poginuo je por. von Koss, a 3 časnika su ranjena. Lakomislenost! Jučer prebjeg na

bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. Večera: boj. Wedl, boj. von Polz i ksk. Stricker iz 5. ulanske p. (iz postaje Nowica /noćenje/, sutra pokret prema Bryńu).

28. svibnja, Duhovni ponedjeljak, vedro, toplo

U 7,30 s Csobanom i Bolfrasom u Petranku. Od 9,45 do 11,10 jurišne vježbe. Sudionici: 24 jurišne b. i 2 lovzo. 42. ugarske domobranske pješačke d., 4 lovačke sat. i jurišne ophodnje 36. pješačke d. te 10 oruđa. Prisutni: Tersztyánszky, Belrupt, Schaffgotsche, Széchény, Gärtner, glavnostožerni sk. Ghyczy, sikar Zádor, Nöhring i Relković (36. pješačka d.), i većina stožernih časnika 42. ugarske domobranske pješačke d. Voditelj Lipošćak, zk. sk. Fekete, top. ppuk. Blarussa. Sve je uspjelo. Tersztyánzsky je bio vrlo zadovoljan, odavanje priznanja. Smotra, nakon čega je uslijedio objed u Petranki. Odlazak u 12 h. Objed kod nas: Nöhring i Petričević. Tersztyánszky: kao pričuva III. armije dolazi njemačka d. razbijena na zapadnoj bojišnici. Njemačka 362. pp. stigla je u odsječak 26. zb. Danas je željeznicom otišla 28. stp. (do sada armijska pričuva). Noć i dan prilično mirni. Na bojišnicu 35. pješačke d. tijekom današnje noći otvorena je topovska paljba, a na bojišnici 5. pješačke d. neprijatelj se približio poljskim stražama. Zrakoplovi su jučer javili gusti željeznički promet: prijevoz više stotina volova u oba pravca na pruzi Czernowitz - Czortków. Danas poslijepodne topnici su javili pojačani promet i na željezničkoj postaji Bratkowce (južno od Stanislavova). Tijekom noći buka vlakova kod Stanislavova. Dva zrakoplova u izviđanju u odsječku Bratkowce: 1 nije uočio ništa osobito, a 1 je javio pokret dvoreda od 15-20 vozila (topovskih kola?). Jučer saslušani stožerni narednik 97. pp.: ruska 117. d. napustila je Stanislavov, u kojem se očekuje dolazak kozaka. Potpukovnik Blarussa otišao je na odmor. Sin puk. Mirnicha poginuo je u Rumunjskoj: por. 10. ugarske domobranske husarske p., a onda pilot. Soča: jučer manji pothvati, samo 2 mjesna napada. Tijekom prošle noći na bojišnici 36. pješačke d. uočeni su zrakoplovi, ali 26. zb. to nije mogao potvrditi. Budući da je bila mjesečina, ulična rasvjeta nije bila uključena. Inače, jučer tek pokoji, a danas nijedan zrakoplov. Ostaci XXVII. doknadne b. 42. ugarske domobranske pješačke d. (14 časnika i preko 500 vojnika) odlaze na jugozapad, ali zato će 1. lipnja svaka pp. 42. ugarske domobranske pješačke dobiti 1 doknadnu sat. (broj ostaje otprilike isti). Prebjezi kod Rosulne, Nijemac iz Suwalkija: kazne određuje pukovnijski odbor. Sa po 12 godina (?) tamnice kažnjena su 2 pijana vojnika, koji su se nakon odbacivanja oružja odbili dalje boriti, te s 12 dana zatvora vojnik koji je na straži čistio oružje (izvukao je sigurnosnu sponu). Prvi objed na otvorenom (park) s glazbom.

29. svibnja, utorak, vruće i sparno od jutra

Posljednji dan službene žalosti povodom smrti njegovog veličanstva cara i kralja Franje Josipa I. Tijekom noći živahno na bojišnici 26. zb. Zrakoplovi i jučer od 7,30 do 11,30 te tijekom noći (mjesečina). Danas provedba smanjenja broja vo. (odstupanje od onoga što je procijenjeno kao prekobrojno). Od 8 do 9 h poziranje Ivekoviću (na bojnom uporištu). Pred našim lijevim krilom radovi na ruskim položajima. U 13,45 vožnja automobilom u pratnji Csobana i Reichlina do položaja 52. pp.; dolazak u 14,15 (1½ sat, za razliku od posljednjeg puta kada nam je trebalo 2,15). Tamo: Nörhing, Petričević, Löw, Bezohleba, Germersheim (5. pp.), Relković, Premitzer. Dogovor o skraćivanju isturenog kuta na cesti A. Ishod: svi su protiv, jer nema poboljšanja, čak ni skraćivanja, a položaj pred šumom ulazi u otvoreni prostor, sasvim na vidiku neprijatelja, tako da se sve (skloništa itd.) mora ponovo izgraditi. Bio sam jako ljut. Odluka: prijedlog 15. pješačke d. bio je proslijeđen 36. pješačkoj d. na uvid, a s navedenim su prijedlogom svi bili suglasni: Premitzer, Relković, Löw i Nörhing, na temelju čega sam i zaključio da prijedlog donosi bolje rješenje. A sada Nöhring pita čemu sve to, a svi ostali odgovaraju da se time ništa ne dobiva. Kao da se radi o smjernicama višeg zo.! Ipak, postoje i određeni tehnički problemi (opsežni radovi), što bi za posljedicu imalo velike troškove. Objed, a onda do promatračnice „Brezova grana/*Birkenzweig*" 3. bt. 36. poljske topp.

(položaj Krökweg, zk. natpor. Raab). Povratak od 18 h do 19,45. Jučer na Soči: odbijeni jaki napadi, do sada 14.500 talijanskih zarobljenika. Talijani navode broj od 25.000 zarobljenika. Neobično veliki broj talijanskih vojnika zarobljen je u obrambenim bitkama. Njemački vojni bilten: očekuju se ruski i rumunjski napadi. Tijekom dana na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. žestoka topovska paljba; poslijepodne na bojišnici 36. pješačke d. neobično mirno. Navodno su pred nama nove bt. Odlazak 6. domobranske pp. (26. zb.). Navečer: veliki broj ruskih zrakoplova (samo iznad 36. pješačke d. uočeno ih je 5). Nezgoda II. b. 53. pp. (pogibija por. Kossa): vlastita granata; (…) stožer: eksplozija (pronađena je netaknuta glava granate, koja je trebala biti predana topbr., ali por. Koss usprkos upozorenju s njome je udario u stol, nakon čega je uslijedila eksplozija). Slučajevi odvajanja glave s eksplozivnim nabojem nisu rijetki.

30. svibnja, srijeda, vruće od jutra, poslije sparno i oblačno

Tijekom noći napad neprijateljske ophodnje na poljsku stražu 28. ugarske pp., inače mirno, zatim ruski zrakoplovi. Tersztyánszky je naredio ponavljanje posljednje jurišne vježbe 42. ugarske domobranske pješačke d. 6. lipnja. Sudjelovanje je najavio gen. pješaštva Succovaty. Prijepodne dolazak ppuk. i vojnog suca Ehrlicha, prof. prava (3. odjel glavnog stana). Povratak s odmora: natpor. Dolansky iz Pilsena, gdje je u petak, 25. svibnja, u zrak odletjela tvornica streljiva Škoda. Navodno 800 poginulih. Radilo se u smjenama od 4000 radnika, uglavnom streljivo za teške kalibre. Šteta je nenadoknadiva! Hoće li ostala proizvodnja moći zadovoljiti potrebe? Okupljanje tako velikih postrojenja za proizvodnju streljiva na 1 mjestu iznimno je opasno. U pitanju nije sabotaža. Spašeni radnik tvrdi da je jednoj radnici pao upaljač koji je eksplodirao i onda je sve krenulo. Obuka u mjerenju zvučnih valova: sk. Habermann u Beč na 14 dana. Glavnostožerni natpor. (…) Binder, odlazi iz 1. pješačke d. u odsječak 36. pješačke d. (objed kod nas). Raspored postrojbi na Soči: (…) 7. zb. Schariczer, 23. zb. Schenk, 5. zb. (…): armijska skupina Wurm; 24. zb.?, 17. zb. Fabiny, 15. zb. Scotti: armijska skupina Lukas. Umjesto sk. Karr-Weszelyja koji je otišao, u časničku školu u Kamieńu odlazi sk. Thalheimer iz 5. pješačke d. Povratak s odmora ppuk. Mandicha (zk. top. časničke škole). Glavnostožerni sk. Petričević prebačen je iz 36. pješačke d. u 10. pješačku br. (Rosulna). Petnaesta pješačka d., preslušani brzojav: „Prema putu broj 30 od svake sat. tijekom noći pokret 18 vojnika." Povratak s odmora: ppuk. Lenoch, načelnik GS. 36. pješačke d.

31. svibnja, četvrtak, toplo, sparno, poslijepodne oblačno, u okolici kratkotrajna kiša

Tijekom noći i dana uobičajeno djelovanje. Pred bojišnicom 42. ugarske domobranske pješačke d. žešća topovska paljba. Posljednja 2 dana 2 nove poljske haubičke bt. pred bojišnicom (5 komada od početka svibnja). Ujutro dolazak genboj. Gärtnera, gen. topništva III. armije, s ksk. grofom Petrom Széchénijem na putu prema odsječku 5. pješačke d. Od 13,45 do 14,30 vožnja u Rosulnu s Csobanom i Ivekovićem, a onda jahanje s puk. i brigadirom Hubingerom i časnikom za vezu natpor. Latzlerom na uporište Kokmaczka Góra. Obilazak 2 top. promatračnice. Zapovjednik odsječka (visoravan) boj. Geier (13. pp.) odjahao je natrag u Rosulnu. Čaj. Vožnja natrag od 18,35 do 19,15. Vojni bilten: mir na Soči. Drugi je zb. preuzeo odsječak 21. st. d. Odlazak željeznicom 8. i 6. stp.

1. lipnja, petak, ujutro toplo, oko podneva slabo nevrijeme s kišom, poslijepodne oblačno, navečer opet vedro

Mirna noć, ali na bojišnicu 42. ugarske domobranske pješačke d. ispaljeno je oko 40 projektila. I tijekom dana umjerena paljba. Vojni bilten: jučerašnji napad na Vodice odbijen je. Količina zrnate hrane, zbog prestanka opskrbe iz Njemačke ponovo je smanjena: dnevni obrok za teške konje 2½ , srednje 1½, male ½ kg zobi, ali povećana je količina sijena (kojeg treba zamijeniti ispašom, tj. travom)!

2. lipnja, subota, vedro jutro, toplo, od 11 h nevrijeme s kišom

U 5,15 vožnja u Nowice u pratnji Csobana i Ireza. Obilazak: doknadne postrojbe (4 časnika, 804 vojnika) 42. ugarske domobranske pješačke d., a u Dobrowlanyju doknadnih postrojbi 36. pješačke d. (21 časnik, 988 vojnika). Odatle nastavak puta do Grabówke (/…/ zk., vojnozdravstveni boj. Winter). Obilazak: gospodarski ured, inženjerijski odred (rovovi), vojnozdravstveni odred (stožerni liječnik dr. Kanizsai) i poljska pekarnica (časnik Cvitaš) 42. ugarske domobranske pješačke d. Tijekom povratka u Zawóju: prihvatna vojnozdravstvena postaja 36. pješačke d. i oporavilište (kod pilane). Povratak u 10 h. Tijekom noći napad na poljsku stražu 26. ugarske domobranske pp. na križanju (2-3 ruske sat., tj. pokušaj napredovanja). Inače sve uobičajeno.

3. lipnja, nedjelja, prijepodne oblačno, poslijepodne vedro

Mirna noć također i miran dan. U 9,30 vožnja do Dobrowlanyja. Polaganje temeljnog kamena za kapelicu Zitu (sjećanje na poginule 13. zb.). Zemljište je poklon općine. Drvo je dar pilane Zawój. Prisutni: katolički i grkokatolički svećenici (Podmichale). Tamošnja će župa preuzeti završenu kapelicu. Misa. Doručak u pričuvnoj bolnici stožernog liječnika dr. Sertića. Povratak u 13,30. Povratak por. Zákóa s odmora. Objed kod nas: ppuk. Mandich. Jučer proglas Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice o današnjem rasporedu na bojišnici; ruski Uskrs, tj. „Vaskrs“ (...). Zanimljivo: proglas protiv časnika. Ruski prikaz (armijska zapovijed) o pregovorima u Dvinsku[317]: (...) 12. svibnja 3 njemačka časnika i gen. Dragomirow. Navedena zapovijed prešućuje da su pregovori dogovoreni na temelju zahtjeva Dragomirowa te zamjera što se navodi da pregovarači nisu imali nikakve konkretne prijedloge, što znači da su (...) pokušali samo doći do podataka o situaciji i moralu ruske armije. Ali njemački predstavnici nisu došli praznih ruku (...)? Sličnu je svrhu imao i prijedlog o primirju od 19. svibnja, koji je proslijeđen zo. i postrojbama VIII. i IX. armije. Sada se (...) stvar ponavlja: sada neka Rusija pošalje predstavnike kako bi stekla uvid u uvjete. Ali stvar se ne želi još objaviti. Vrlo zanimljiv postupak Njemačke: koliko daleko planira ići.

4. lipnja, ponedjeljak, jaka kiša, oblačno, vjetrovito, hladno, navečer razvedravanje

Plan vožnje: odustajanje od vožnje u petak u 4,30 do 28. stp. zbog oblačnog vremena. Mirna noć. Armijska zapovijed o uspjesima Sočanske armije: na 1. crti okupljeno je 35 talijanskih d. (½ ukupne armije). Gubici: oko 180.000 vojnika (od toga 16.000 zarobljenika). To bi na 10.000 vojnika po d. (350.000) bila polovica ukupnog broja. Boroeviću je dodijeljen zapovjednički križ Reda Marije Terezije. Šesnaesta pješačka d. (genboj. Kaltenborn) prebačena je s jugozapadnog ratišta u sastav III. armije (umjesto 21. st. d.), ali bez topništva: 9 b. s oko 3000 vojnika, te njemačka 47. domobranska d. s 9 bt., a obje njemačke pp. (144. i 362) odlaze. Nakon što 21. st. d. preuzme svoje topništvo, snaga III. armije smanjit će se uglavnom s obzirom na teško topništvo (njemačka 47. domobranska d. nema teško topništvo). Danas je godišnjica bitke kod Jaslowica (13. zb.). Uredba Ministarstva rata o XXX. doknadnoj b.: pripravna za pokret 15. lipnja, ali ništa za 13. zb. (samo ostaci XXVIII. i XXIX. doknadne b., iako u lipnju stiže izvanredna doknada za 52. i 78. pp.). Raspored postrojbi 16. pješačke d.: genboj. von Kaltenborn i ppuk. Makowiczka. (…), 2. pp. 1750, 31. pp. 1100, I. b. 64. pp. 200, III. b. 64. pp. 300, IV. b. 64. pp. 300 = 3560 vojnika, 20 strojnica, 4 ko. 4. husarske p.; 9 b. = 24 sat. uz prosječno 50 vojnika. Njemačka 47. domobranska d., genpor. Müller, sk. Dövel (saska): 104. i 106. domobranska pp. (…) 100, ko. 20. domobranske husarske p., 9 poljskih top. bt.: Bednarów - Bryń. Jedna pp. navedene njemačke 47. domobranske d. smijenit će 65. pp., koja će biti prebačena u armijsku pričuvu. Šesnaesta pješačka d.: Podhorki, Wystowa, Podmichale. Nakon dolaska lakog topništva 47. domobranske d., 26. zb. izgubit će 21. poljsku topp., 1 top.

[317] Daugavpils.

sklop 21. poljske haubičke p. i 1 bt. 21. teške poljske p. (ostaju: 3 poljske haubičke bt., 2 teške haubičke bt. i 1 poljska top. bt. od 10 cm i to od 21. st. d.). Time privremeno otpada planirano proširenje 36. pješačke d. na sjeveru za 1 bojni odsječak. Njemačke pp. (67. i 44) odlaze u Zloczno, a njemačka 362. poslije u Martynów Stary.

5. lipnja, utorak, prijepodne uglavnom oblačno, hladno

Od 8,30 do 10,45 top. časnička škola u Kamieńu. Kolni ulaz i izlaz. Škola, ppuk. Mandich: o bojnim sredstvima. Mirna noć i miran dan. Jučer se nisu vratila 2 prevoditelja i 1 husar 2. k. d. koji su s proglasima otišli do neprijatelja. Glavnostožerni natpor. Tomašević (…), objedovao je ovdje na proputovanju prema 83. ugarskoj domobranskoj pješačkoj br. kojoj je udijeljen nakon završetka obuke na Ratnoj školi i službe u 26. ugarskoj domobranskoj pp. Isto tako i pričuvni por. Unkelhäuser (42. ugarska domobranska pješačka), na putu za Munkács. Vojni bilten: u protunapadu vraćen je veliki dio položaja kod Jamiana; zarobljen je 171 časnik i 6500 vojnika. Položaj je održan. Dolazak gen. pješaštva von Succovatyja u Kalusz. Obišao je već velike dijelove bojišnice. Ima 79 godina, umirovljen je 1907. Postavljanje na položaje na bojišnici: 5. haubička bt. 42. poljske haubičke p. (nakon preustroja i obuke u Petranki), i to na sjeverozapadni rub šume Zapustz. Glavnostožerni sk. barun Lauer iz Vrhovnog vojnog zo. (Baden): smjernice na području 13. zb. Jučer i danas obišao je bojišnicu (večera). Sutra će sudjelovati u jurišnoj vježbi. Inženjerijske sat. odlaze na obuku od 20 dana na Dnjestar kod Siwke (obuka na vodi): 2. inženjerijska sat. (…) 7 (36. pješačke d.) od 11. do 30. lipnja.

6. lipnja, srijeda, prijepodne vedro i vruće, poslijepodne oblačno, u 19 h nevrijeme s kišom, u 22 h ponovo kiša (nužno za polja)

U 7,15 dolazak Hadfyja s boj. Thielom. Zajedno vožnja do Petranke. Jurišna vježba od 8,45 do 10,10. Uspješna, još bolja od prijašnje. Smotra postrojbi: izvrstan izgled. Nikakvih problema, osim 1 eksplodirane topovske cijevi i 1 preuranjenog pucnja poljske haubice. Prisutni: Tersztyánszky, Succovaty (govor Tersztyánszkog u njegovu čast /prema dogovoru/ te gen. odgovor), Podhayszki, boj. von Griesheim, Felix, Wolf, Schneider, sk. Lauer (Vrhovno vojno zo.). Objed kod crkve u Petranki, povratak u 12 h. Objed: puk. barun Wolf-Schneider koji se vratio s nama. Navečer kino. Povratak s odmora: ppuk. Niesiołówski i sk. Heinrich. Glasine: Margutti je namjesnik u Trstu. Uredba o zamjeni sposobnih za vojnu službu: žene do razine zod. (ne uključujući zod.). Jučer osobito jaka topovska paljba: 400 projektila na bojišnicu 13. zb. i 100 projektila na odsječak ceste 5. pješačke d. Tijekom noći pred bojišnicom 54. pp., lovzo. razbilo je neprijateljsku zasjedu (pred klancem): 6 zarobljenika. Bojnik Griesheim Csobanu: naznake neprijateljskog napada na bojišnici Južne armije (rovovi i okupljanje opreme i postrojbi u pozadini). Vojni bilten: jučer talijanski napad od mora do Gorice, ali neuspjeh; kod Jamiana vraćen je još 1 dio položaja. Broj zarobljenika popeo se na (…) (4 stožerna časnika i 10.000 vojnika). Zarobljene su cijele p.: 86. s 2685, 69. s 1932, 71. s 1831 vojnika. Uništene su i br. Verona, Siracusa, Puglia i Ancona. Tijekom noći na bojišnici 26. zb. učestali preleti zrakoplova: bombe na crtu Powelcse - kolodvor Cieżów. Sutra se očekuje dolazak prvih postrojbi 1. pješačke d. Navodno njemačka 47. domobranska d. ipak ne dolazi.

7. lipnja, četvrtak, Tijelovo, sunčano, vjetrovito, svježe, poslijepodne toplo

Tijekom noći odbijeni su napadi ruskih vodova: poljske straže 25., 26. i 28. stp. Od 9 do 10 h misa i svečana povorka. Tersztyánszky i Succovaty bili su na Diyu (84. ugarska domobranska pješačka br.). Objed u Domobranovcu; prolaz u 15,15 na putu prema Kaluszu. Vojni bilten: talijanski napadi na Soči kod Jamiana. Zarobljeni Talijani: preko 27.000 vojnika. Nakon višednevne topovske paljbe engleski napad u Flandriji. Kod Chemin des dames Nijemci su osvojili 2 km bojišnice. Vrhovno vojno zo.: štednja i umjerenost u opskrbi časnika.

Prvi odred 31. pp. (16. pješačke d.) stigao je u Podmichale zajedno s dijelovima njemačke 47. domobranske d. Odlazak njemačke 362. pp. u Martynów Stary. Najava dolaska XXX. doknadne bojne 42. ugarske domobranske pješačke d.: 1 sat. za 25. ugarsku domobransku pp., po 3 za 26. i 27. te 4 doknadne sat. za 28. ugarsku domobransku pp. Pripravnost za pokret u doknadnim postajama 15. lipnja. Udjelba najranije 1. kolovoza: 1 sat. 200 i nešto vojnika. Ukupno 2200 vojnika, od kojih će ostati oko 1500 uz pretpostavku da neće biti udijeljeni drugim postrojbama, npr. 16. pješačkoj d., koja je već preuzela svoju XXVIII. doknadnu b., ali raspolaže samo s 3600 vojnika, a III. armija planira ju osvježiti. Sada i 52. i 78. pp. imaju po dodatnu sat. (8 odnosno 12), tako da se sada 36. pješačka d. sastoji od 12 b.: 16. pp. 4; 52. pp. 2; 52. pp. 3; 78. pp. 3; 52. i 78. pp. nakon 9 mjeseci podignute su na razinu od 2 odnosno 3 b.

8. lipnja, petak, hladna noć, tijekom dana uglavnom vedro, umjereno toplo, nakon 22 h povremeno kiša

Mirna noć i miran dan, iako Rusi svakodnevno ispaljuju oko 400-500 projektila. Zapovijed Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: odgovaranje na paljbu i žestoka odmazda. Podnijeti zahtjeve za dodjelu streljiva. U 8,15 u Rożniatów; vježbe škole s oštrim streljivom, pješačko oružje, minobacači, bacači granata, ručne granate. Zrakoplovi sa strojnicama. Prisutni: genboj. Felix, (…) Lerch i veći broj časnika 5. pješačke d. Objed, a nakon toga obilazak 37. zrakoplovne sat. na sjevernoj granici Rożniatówa; novi sustav borbenog zrakoplova, inženjer Berg (najbolji na svijetu). Povratak u 12,15. Pukovnik i brigadir Mirnich vratio se s odmora. Vojni bilten: mir na Soči. Nakon žestokih napada sjeverno od Armentieresa Nijemci su se djelomično povukli. Jučer od 19 do 0,30 prelet vlastitih zrakoplova iznad bojišnice. Odlazak na odmor: glavnostožerni sk. Izer. Bojnik Reichlin otišao je u Lavov kako bi s nadbiskupom Bilczewskim dogovorio posvetu Zitine kapelice. Navečer dojava zrakoplova: radovi na ruskoj crti poljske straže kod i sjeverno od ceste Rosulna, gdje se već duže vrijeme radi na spajanju ruske crte poljske straže. Tijekom dana česti preleti ruskih zrakoplova.

9. lipnja, subota, tijekom noći slaba kiša, prijepodne tmurno, hladno, danju djelomično sunčano, povremeno kiša, vjetrovito

Noć uglavnom mirna, samo na bojišnici 27. ugarske domobranske pp. pojavila se jaka ruska ophodnja, koju je otjerala pješačka i topovska paljba, ali ophodnja je aktivirala i 11 mina u minskom polju. Nakon toga topovska paljba i na bojišnici 42. ugarske domobranske pješačke d. Ujutro susret s njegovom preuzvišenošću Böhm-Ermollijem u Kaluszu. U 8 h vožnja do 26. zb.: jučer su nakon dolaska topništva njemačke 47. domobranske d., otišle prve bt. 21. st. d. (prijevoz željeznicom). Od 11,45 do 12,45 objed: Böhm-Ermolli, Bardolff, kpob. Tinz i njemački časnik za vezu boj. von Engelin, Tersztyánszky, Salis-[Samaden], Gärtner, Belrupt, Peter Szechény i njemački časnik za vezu boj. von Griesheim, Lipošćak, Duić, Nöhring, Lenoch. Od 12,30 do 14 h svečana povorka: 1 b. 54. pp. i 1 b. 26. ugarske domobranske pp. Prisutni: Felix. načelnik GS. barun Uriel i Hubinger, Minich; cesta sjeverozapadno od Rosulne. Od 14 do 14,45 jahanje do top. promatračnice na koti 506. Povratak u 21,30. Moriz Esterházy (trenutno časnik za vezu njegove preuzvišenosti Böhm-Ermollija) (…). Zapovijed načelnika GS. izvjesne pješačke d. 13. zb.: razmjena s njemačkim glavnostožernim časnikom na 3 mjeseca. Treća armija traži Lenocha. Večera: natpor. Ellis (ranije zk. vozarske pričuve zb., ali nakon što je ova ukinuta, prebačen je u 31. pp. u Podmichale). Šesnaesta pješačka d. prebačena je na Soču prije 10 mjeseci (iz okolice Bosanowiczyja) u odsječak Jamiano; nakon 3 dana borbe bila je uništena. Csoban je navečer otputovao u Beč (obuka: otrovni plinovi).

10. lipnja, nedjelja, ujutro tmurno, djelomično razvedravanje, slab vjetar, hladno, poslijepodne kratkotrajna kiša u okolici

Mirna noć. Tijekom dana zrakoplovi. Jučer, tijekom napada na poljsku stražu 27. ugarske domobranske pp. uhvaćen je vojni bjegunac Rumunj (južno od Bokordczanyja): Rusi uskoro planiraju napad kod Stanislavova i u Karpatima. Navodno se 41. d. nalazi iza njemačke 47. domobranske d. (Iwankowce itd.), što proturječi izjavama zarobljenika od prije nekoliko dana (5. pješačka d.): središnja p. 41. d. izvučena je s bojišnice, a obje krilne p. proširile su se prema središtu. U 17 h vožnja s Bolfrasom do 84. ugarske domobranske pješačke br. (Lesiówka). Dolazak u 18,30: brigadir i glavnostožerni časnik sk. Dolački (puk. Novaković je na obuci o otrovnim plinovima), sk. Werbascki (zk. top. skupine umjesto Mandicha). Vožnja do promatračnice 4. teške poljske top. bt. 92. teške poljske topp. Kiša, slaba vidljivost. Položaji bt. i 2 oruđa; zk. natpor. von Wildaner. Povratak u 20,30.

11. lipnja, ponedjeljak, prijepodne vrlo toplo, od podneva posvuda (Landestreu) pljuskovi, povremeno i tuča, poslije vedro, ali hladno

U 5,30 s Bolfrasom i sk. Dolačkim vožnja do bojišnice. Još u šumi u 6 h javili su se Lipošćak (28. ugarska domobranska pp.) i Csatth (27. ugarska domobranska pp.), sk. Lulić, pukovnijski pobočnik 28. ugarske domobranske pp. Razgovor o odnosu brojnog stanja pp. i dubinskom rasporedu položaja. Nastavak puta pješice: 2. vod 4. teške poljske top. bt. 42. teške poljske topp., Sadzawa, uporište 28. ugarske domobranske pp. u izgradnji na crti C. Od 7,45 do 8,15 objed kod Lipošćaka. Vožnja natrag. Putom: 1. bt. 6. poljske topp. (privremeni zk. por. Hirschl) i 2. bt. iste poljske topp. (sk. Zranetti). U 10 h Lesiówka, objed; odlazak u 10,30, 14. balonski odjel u lovačkom dvoru (zk. sk. Hirsch, XXIX. poljska lovačka b., zamjena za referenta balonskog odreda pri 3. odjelu glavnog stana u Bolechówu). Pljusak od uporišta Podmichale: u 12,30 dolazak u Landestreu. Jučer navečer upit III. armije: prebacivanje jurišne b. u sastav 42. ugarske domobranske pješačke, Petranka ili Krasna? Izbor: Krasna. Ujutro odlazak boj. baruna Reichlina, prebačen je iz 13. zb. u 36. pješačku d. kao inženjerijski referent (nove udjelbe inženjerijskih i tehničkih stožernih časnika). Reichlin je tijekom puta razgovarao s 36. tehničkim odjelom (rovovi) u Zawóju. Jučer je stigao iz Lavova: pregovori s nadbiskupom Bilczewskim o posveti Zitine kapelice. Bilczewski je obećao da će biti prisutan ako mu to obaveze omoguće i odobrio je da posvetu obavi vojni biskup Bjelik. Vojni bilten: mir na Soči. Prekjučer žestoka talijanska topovska paljba: Sette communi i Valsugana. Jučer i jaki napadi: proboj kod Asiaga, ali inače sve odbijeno. Tijekom noći 2 vojna bjegunaca ruske 185. pp. (Rusi umorni od rata). Tvrde: nedavno je Kerensky[318] bio na bojišnici ruske 47. d. Planira se napad kod Stanislavova: 1 teški top. sklop, 4 pješačke d. (između ostalog i 41. d. koja je izvučena s bojišnice 5. pješačke d.). Pred nama, tj. 13. zb. samo demonstracije. Potpukovnik Delić (25. ugarska domobranska pp.) otišao je na odmor. Tijekom današnje noći časnička škola u Kamieńu organizira noćnu vježbu. U 22 h nevrijeme s kišom. Prošle je noći neprijateljska jaka ophodnja pokušala napasti poljsku stražu 42. ugarske domobranske pješačke d.

12. lipnja, utorak, toplo, sunčano, poslijepodne kratkotrajna kiša

Mirna noć. Na bojišnici 5. pješačke d. već nekoliko dana pješačka i topovska paljba (veći broj bt.). Uočena su 2 nova ruska balona. Na uporištu Horocholinska Góra: 3 ruska umjesto 1 ruski reflektor. Prijepodne poziranje Ivekoviću za sliku „Na bojnom uporištu." Zapovijed III. armije: jurišna je b. podređena 13. zb., a ne 42. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d. (nedavno javljeno telefonom). Povratak ksk. Siegla s obuke o otrovnim plinovima. Prekjučer dolazak zo. 16. pješačke d. (genboj. Kaltenborn), jučer 32. pješačke br. (pukovnik domobran-

[318] Ministar rata ruske Privremene vlade između veljače i listopada 1917, a od srpnja 1917. i njezin predsjednik (http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/KerenskiAlexander/index.html).

skog konjaništva Bischoff) i prvi odredi 2. pp. Odlazak njemačke 144. pp. Vojni bilten: odbijeni napadi u Tirolu, isto tako i u Flandriji. Poslijepodne poziv sk. Schubertu: upute za ppuk. Niesiołówskog radi izviđanja vježbališta itd. u odsječku Krasna te prebacivanja jurišne. b.

13. lipnja, srijeda, sunčano, toplo

Od 7,30 do 9,15 jahanje preko Nowice prema Berlohyju, a onda natrag kroz šumu. Tijekom noći prilično mirno, ali na bojišnicu 42. ugarske domobranske pješačke d. ispaljeno je ipak 40 projektila. Miran dan. Poslijepodne izvješće Niesiołówskog i Schuberta o ishodu izviđanja mogućnosti preseljenja škole u Krasnu: raspolaže sa skloništima i manjim vježbalištima, te velikim prostorom za 1 veće. Zaključak: rješenje je izgradnja novih skloništa u šumi na pola puta Krasna - Ldziany (potrebno je oko 2 mjeseca), a do jeseni kao veliko vježbalište poslužit će Petranka (5 km od Krasne). Budući da je upravo stigla zapovijed o jurišnoj obuci b. 16. pješačke d. u smjenama od 2 do 14 dana, Niesiołówski i Schubert već su danas otputovali u zo. III. armije sa sljedećim prijedlogom: izgradnja skloništa, ali do njihovog završetka škola u Dolini ostaje za obuku 16. pješačke d.; svakih 14 dana odlazak na veliku vježbu pod vodstvom 13. zb. u Petranki. Molbu za promaknuće u kolovozu (gen. pješaštva) podnio je čak i Szurmay. A tu su i Marterer i Lipošćak (koji je još uvijek ovdje)! Od 18,30 do 20 h vožnja s Bolfrasom u Nörhingsdorf. Večera, bridž: Bolfras, Reichlin i Bibra (upravo se vratio s odmora i to nekoliko dana ranije, kako ne bi obitelji u Mariboru pojeo sve zalihe). Vojni bilten: u Trentinu mir. Cadorna[319] se opet izgovara na loše vrijeme. I u Francuskoj vlada zatišje.

14. lipnja, četvrtak, vedro, toplo

Od 6 do 7,45 jahanje do zo. III. b. 52. pp., boj. Kollmann, puk. Danzer. Putom: bojna promatračnica 36. pješačke d., električni svjetlosni uređaj za uzbunu (izum por. 52. pp.). Obilazak: 2 sat. 52. pp., 78. pp. (puk. Hofmann, sk. Adasiewicz i Peschke), 1 sat. 16. pp. (boj. von Molnár). Od 11,15 do 11,45 jahanje kroz Posiecz u Nörhingsdorf. Od 12,05 do 13,30 vožnja natrag u Landestreu. Odlazak sk. Heinricha na obuku o otrovnim plinovima. Niesiołówski: Salis-[Samaden] odobrio je zahtjev u odnosu na jurišnu b.: izvješće Tersztyánszkom; zapovijed slijedi. Vojni bilten: mir u Tirolu i Francuskoj. Zračno bombardiranje Londona. Tijekom noći i dana relativni mir na bojišnici. Brzojav III. armije: odmah izvijestiti o procjeni sposobnosti Lipošćaka za zozb. Odgovor: „Sposobnost izvan sumnje.“ Uredba Vrhovnog vojnog zo.: molbe za dodjelu odlikovanja Reda Marije Terezije izazivaju sudbinu. Svi su visoki zo. upozoreni na potrebu upoznavanja sa statutom reda. Čini se da se nešto dogodilo na jugozapadu. Povezano s Lipošćakom? Opet smanjivanje količine zobi za konje prema težini: za teške na 2 kg, za srednje na 1 kg, a za manje ništa. Vrhovno vojno zo.: ppuk. Lenoch odlazi na 3 mjeseca u stožer njemačke 84. d. (armija Woyrsch), a na njegovo mjesto dolazi njemački glavnostožerni sk. Genest. Nova pelerina.

15. lipnja, petak, ujutro oblačno, nakon toga promjenjivo, uglavnom hladno

Mirna noć: kod Pacykówa i Zagwozda 3 reflektora. Povratak s odmora: ksk. Strauss. Poslijepodne dolazak genboj. Gärtnera (časnička top. škola: preopterećeni mladi ljudi /…/: program zozb.: potrebno je ili obuku produžiti ili smanjiti količinu gradiva). Udjelba 1 haubice od 15 cm. Dogovor s Mandichem. Vojni bilten: u Koruškoj i Bovecu[320] talijanska žestoka topovska paljba, a u Flandriji novi engleski napadi. Uskoro dolazak nove 3. bt. 86. teške poljske topp.: momčad i konji su potpuni, ali budući da haubice od 15 cm nisu na raspolaganju, dodijeljeno joj je i 8 poljskih topova (privremeno rješenje: poslije izmjena naoružanja). Dolazak glavnostožernog natpor. von Soukuppa (8. pp.). Udijeljen je iz 55. pješačke d.

[319] Načelnik glavnog stožera talijanskih oružanih snaga tijekom Prvog svjetskog rata (http://de.wikipedia.org/wiki/Luigi_Cadorna).

[320] Njemački Flitsch, talijanski Plezzo.

(Unschuld), u kojoj je proveo godinu dana. Zatišje. Okupljanja neprijateljskih postrojbi u odsječku Podhajce, pred turskim 15. zb. i njemačkom 24. pričuvnom d. Zapovjedništvo armije: manji broj doknadnih postrojbi sve do jeseni, te će se od sada mjesečno svakoj pp. udjeljivati prosječno po 1 doknadna sat., osim 52. i 78. pp. (sredinom srpnja 3-4, odnosno 5-6 sat.). *Napomena*: to bi trebalo biti dovoljno, budući da su postrojbe skoro potpune, a mjesečni gubitak d. od 700-800 vojnika mogu privremeno nadoknaditi 4 doknadne sat. (po 150-200 vojnika). Zapovjedništvo armije: prema pouzdanim vijestima odlazak 34. zb. (ranije i 7. zb. i 2. k. zb.) ruske VII. armije u odsječak Podhajce - Buczacz. Okupljanje konjaništva uvijek je znak prelaska u napad (završetak proboja). U 21,30 bridž: prof. Iveković, Siegl i Halla. Tijekom igre Pokorny je donio brzojav: podmaršal Schenk, zk. 23. zb. i Csicserics, zk. 13. zb., međusobno će zamijeniti zo.: odluka stupa na snagu bez odgode. Moj se dolazak očekuje preko Adelsberga.

16. lipnja, subota, toplo, sunčano

Tijekom jučerašnje noći ophodnja (…) pred bojišnicom 42. ugarske domobranske pješačke d. donijela je 1 poginulog i dovela 1 preživjelog Rusa, koji je izjavio (koristan podatak), da je ruski napad planiran za 23. lipnja, ali još nije sve potvrđeno. Tijekom današnje noći napad ruskog lovzo. na poljsku stražu III. b. 53. pp. odbijen. Vlastiti gubici: 1 poginuo, 3 teško ranjena vojnika, poslije je doveden i 1 neozlijeđen. Miran dan. Tijekom noći smjena III. b. 53. pp. (Premitzov) od strane II. b. 52. pp. Ovih dana očekuje se i smjena 2 desne krilne sat. 52. pp. od strane 78. pp. U 10 h vožnja u Kalusz (pratnja Fröhlichstal). Prijavak i oproštaj. Povratak u 11,30. Dolazak Lipošćaka u 17 h. Oproštaj u zozb. u 18,15. Večera u 18,30 i oproštajni govor: Niesiołówski. U 19,15 odlazak u pratnji Bolfrasa. Zifferer i Iveković isto tako odlaze (Iveković u Zagreb). Moja pratnja: Zákó. Odlazak željeznicom u 19,55 iz Kalusza.

17. lipnja, nedjelja, vruće

Od 6 h do 7,30 Lavov. Beč u 22,30. Na kolodvoru Csoban i Heinrich. Putovanje na bojišnicu 23. zb.

18. lipnja, ponedjeljak, vruće

Od 8 h do 9,10 s Csobanom u kavani Ell Isonzo (…). Od 9,10 do 10,20 vožnja električnom željeznicom u Baden. Prijavak Arzu u 10,45. Odmah nastavak putovanja bez zadržavanja u Mariboru kod nadvojvode Eugena. Premještaj sa sk. Ghyczy Miklósom. Nastavak putovanja sutra u 7,45. Bridž: gospođa von Kaspazycka, večera: Stadt Wien, vožnja natrag od 21,10 do 22,30. Njegovo se veličanstvo danas u podne vratilo iz Erdelja. Arz i Marterer u 11,58 u Baden. Uslijed krize vlade velika uznemirenost. Arz: nema audijencije. Inače, vrlo je neraspoložen. Jedino je rekao da su se za Schenka založili i on i ostali. Odluku o prebacivanju donijelo je njegovo veličanstvo, koje me odmah izabralo s popisa zozb., što se mora shvatiti kao odraz poštovanja. Arz: lijepo od mene, što nisam prigovarao!? Čini se da je s ostalim časnicima imao drugačije iskustvo. U travnju me upitao imam li dovoljno odlikovanja.

19. lipnja, utorak, toplo

U 6,15 po mene je došao Zákó. U 7,45 Južna željeznica. Objed u Grazu. Maribor od 14,14 do 15,20. Krasnopitzky (načelnik GS. nadvojvode Eugena) došao je na željezničku postaju, što je bilo vrlo lijepo od njega. Pojasnio mi je situaciju. Odnos između nas i Talijana 1:1,8. Danas ujutro proboj 3. zb. Conrad kuka: premalo pričuve (iza proboja još 20 b.). Divizija Goiginger prebačena je sa Soče (pričuva Boroević) u Bozen. Schenk je izdavao „čudne“ zapovijedi. Wurm (zk. skupine) već je dugo bio nezadovoljan s njim, ali Boroević ga je štitio. Sve je ipak izbilo na površinu kada tijekom posjete njegovog veličanstva Schenk i načelnik GS. (Szálander) nisu odlikovani. Obojica su zamolili da ih se smijeni. Odluka: Schenk odlazi

na našu bojišnicu (smirivanje živaca), a Szálender mora ostati. Trenutno nikakvih naznaka neposredno predstojećeg talijanskog napada na Soči. Odluku Talijani neće tražiti u Trentinu (10 d.), nego na Soči, gdje su okupljene njihove glavne snage. Sve ostalo služi za odvlačenje i vezanje neprijateljskih snaga.

20. lipnja, srijeda, vruće, sunčano, vlaga

U 2,30 Adelsberg, a prema Boroevićevoj zapovijedi dalje do Sesane: prijavak Wurmu. Dolazak u 4,30. Oružnik me dočekao i odvezao u naselje. „Zo. odsječka Wurm“ (3. odsječak), Villa Mirasassi. Osvježenje u hotelu preko puta. Wurm kreće u obilazak postrojbi tek pristigle 12. pješačke d. Puhalski, pa me primio u 7 h. Ništa značajno. Do 9 h dug razgovor s načelnikom GS. puk. Körnerom. Susret: glavnostožerni puk. Kovács, ppuk. Weisinger (16. pp.) i pričuvni puk. grof Crenneville, časnik za vezu. Od 9,15 do 10 h vožnja u zo. 23. zb. u šumi 1 km južno od Pliskovice, barake. Doček: podmaršal Schneider (28. pješačka d.) i sk. Warner (glavnostožerni časnik kod genboj. Horvátha). Načelnika GS. Szálendera nisam zatekao. Do 11,15 sa Schneiderom dug razgovor. U 11,45 predstavljanje stožera i nakon toga objed sa Schneiderom. Prekrasna kantina. Od 15 do 20,30 vožnja u pratnji Szálendera i Zákóa u zod. Kratki razgovori o zk. postrojbama. Deseta pješačka d. Gologóroski, Zagrajc; 9. pješačka d., Trnovica, 28. pješačka d. Schneider, Zgonik; 35. pješačka d., Santa Croce. Navečer Wurmova zapovijed (Körner ju je spomenuo) o novom rasporedu pješačkih d.: 12, 35, 28, 48, (10. i 9. pričuva)/stari raspored! 10, 9; 35. i 28. pješačka d. i Schneider 12. pješačka d.). Užasna suša, prašina! Nedostatak vode i hrane; štenećak. Naknadno: u 6 h vožnja automobilom (Szálender, Szábó i Zákó) preko Velikog Dola, Berja i Mashina u Kohišče (jugoistočni rub Hermade), kod uporišta Cerovlje Guha (69. pješačka br.). Pješice na prednje gorsko bilo na visinu od oko 500 stopa sjeverozapadno od kote 323: 1 b. 63. pp., boj. Depanschegg i zo. top. skupine: Bleiweis, ppuk. Kölbel i boj. --- Upoznavanje s terenom. Bojnik Depenschegg: izvješće o borbama 4. lipnja (protunapad). U 10 h pješice u Cerovlje; automobil je bio na pogrešnom mjestu. Čekanje sat vremena. Povratak u 12,45. Putem jugoistočno od Maohinja obilazak položaja poljske top. bt. od 15 cm. Do 20,30 u uredu.

22. lipnja, petak, toplo, sunčano

U 8,15 u pratnji stožernog liječnika dr. Albrichta i Zákóa odlazak u Veliki Dol u posjet stomatologu, glavnom liječniku dr. Révésku. Obilazak poljske bolnice u naselju. Od 10 do 11 h sastanak sa Szálenderom i inženjerijskim stožernim sk. Szabóm: utvrđivanje položaja. U 11 h dolazak: Schneider, Waldherr, Podhoránszky, Schilhanek, Puhalski i glavnostožerni sk. Petru. Tema: novi ustroj skupina i smjene postrojbi, obrana na Karstu. Odluke su donesene i u vezi s utvrđivanjem položaja. Sporna pitanja prema zapovijedi zk. odsječka: granice. Planirao sam razgovarati s Körnerom, ali ovaj odlučno susretljivo odbija: to su pojedinosti o kojima ja odlučujem. Objed: stožer te inženjerijski stožerni ppuk. Griebsch (raketno zo.) i opkoparski sk. Navratil (tehnički referent 12. pješačke d. i moj bivši učenik, skupina Adamello). Nakon jela kratki dogovor s Puhalskim o njegovoj pješačkoj d. i smjeni postrojbi. Smjernice: Szálender. Tijekom jučerašnje noći (21. lipnja) navodno su 2 sat. pokušale približiti se poljskoj straži 9. pješačke d. Posljedica: žestoka topovska paljba s obje strane.

23. lipnja, subota, toplo, ujutro vedro, slab vjetar

Od 7 do 8 h stomatolog u Velikom Dolu. Mirna noć. Jedan vojni bjegunac na bojišnici 9. pješačke d. talijanske 148. pp. Jučer žestoka paljba na Duino (između ostalog i plinske granate). Jučer primitak stroge zapovijedi: štednja streljiva (mogući nedostatak, u posljednje vrijeme eksplozije?). Po br. 100 projektila dnevno i samo u taktičke svrhe. Štednja važi za teško topništvo. Zapovijedi o smjeni postrojbi izdane još jučer navečer. Prijepodne dolazak: ksk. Günsterburg, zk. teretnih vozila Sočanske armije, sk. Karawena, isto pri 23. zb. (sjedište u

Proseccu). Jučer je 17. zb. (Fabiny) napustio jugozapadno ratište (Tirol?), a 24. zb. (Lukas) je čini se uspio okupiti sve d. 1. odsječka: i 21. st. d. (koja je prebačena iz III. armije), čije je djelovanje javljeno na bojišnicu. Noć i dan mirni. Zbog problema u željezničkom prometu pruga prema Beču zatvorena je za odmore od 26. lipnja do 5. srpnja. Od 17 do 20 h vožnja do top. opskrbnog ureda Gorjansko sa Szálenderom, Metličkom (opskrbni časnik), boj. Cordierom i sk. Wannerom, motornim kolima uskotračnom željeznicom. Obilazak i opskrbnih postaja Veliki Dol i Krajna Vas.

24. lipnja, nedjelja, toplo, vedro, vjetrovito

Miran dan i mirna noć. Na bojišnici 9. pješačke d. 1 vojni bjegunac talijanske 146. pp. Od 7 do 11,30 obilazak 56. pp. kod Križa. Vježbe u satnijskim skupinama. Zapovjednik puk. Wolany. Obilazak i 2 b. 100. pp. u smotri. Predstavljanje časnika i mimohod. Zapovjednik ppuk. Erler. Pratnja: Puhalski i brigadir i puk. Latriúk. Objed: puk. Kapretz (14. pješačka br., sada u Šuti pri 41. ugarskoj domobranskoj pješačkoj d.) s časnikom za vezu por. Nagyjem. Poslijepodne prijavak pričuvnog ppuk. Gärtnera, zk. vo. Dolazak top. stožernog sk. Ankersdorfera, 2 časnika zk. škole za izmjeru zvučnih valova i izradu nacrta: posjet 2 odjela u sastavu 23. zb. (prenoćili su kod nas). Prijavak natpor. Sugára, referenta jake struje, o električnim postrojenjima na području zb. Zapovjednik talijanskog 13. zb. (…), Kostanjevica, smijenjen je zbog našeg protunapada zapadno od Hermade. Na bojišnici 35. i 28. pješačke d. počinje smjena postrojbi i ustrojavanje novih skupina. Kapretz: Talijani najprije postavljaju kamenite zapreke (za bojne i vezne rovove), a nakon toga kopaju u dubinu dok se kamenita zapreka postepeno ne otkopa: jako su otporne. Minobacači ne otvaraju paljbu prije napada, jer se lako otkrivaju i uništavaju (Szálender: u napadu često prekasno djeluju). Austrija: ministar predsjednik Seidler. Czapp je ministar zemaljske obrane.

25. lipnja, ponedjeljak, vedro, toplo

Noć nemirnija od ranijih, prepadi i paljba. Od 7 do 10,30 vožnja automobilom: Szálender i Szabó u (...) Vojšicu. Upoznavanje terena: brigadir i puk. Hiltl, glavnostožerni sk. Weidmann, Puhalski i Latinik. Brigadir i puk. barun Augustin (..). Vožnja do položaja 41. ugarske domobranske pješačke d. u Šuti. Dogovor s podmaršalom Schamschulom. Prisutni: Kapretz, načelnik GS. ppuk. Kaipáty. Tijekom vožnje natrag susret s puk. Slamcezkom koji prelazi u (…) pp. kao zkp. Schleyer je glavni nadzorni vozarskih postrojbi. Pukovnik Janeczka (i gen. topništva zo. 3. odsječka) nije ovdje mogao s njim razgovarati, budući da je u 11,45 stigla njegova preuzvišenost Boroević (pratnja: boj. barun Ditfurth, vezni časnik s vozilom i top. sk. barun Sach). Boroević: o uzrocima Schenkovog prebacivanja. Dobro je obaviješten. Objed s nama. Nedavno ga je posjetio Hazai: Mihaljević je novi zk. 42. ugarske domobranske pješačke d., a Karl Bellmond se u Lavovu ustrijelio (!); podmaršal Novak von Anienti novi je zk. Vojne akademije u Bečkom Novom Mestu. Car je Boroeviću rekao da je od 146 gen. zatražio da podnesu molbe za mirovinu („carski rez“ kako bi izbjegao probleme u parlamentu). Boroević je otišao u 14,15. Danas je obilazio 48. pješačku d. Bio je vrlo milostiv i ljubazan prema meni. Jučer naređena zabrana odmora za Beč danas je ukinuta. Izvješće 10. pješačke d. o lošem stanju konja. Zahtjevi. Tijekom noći smjene postrojbi: na desnom krilu 10 pješačke d. ugarski su domobrani preuzeli 2 satnijska odsječka.

26. lipnja, utorak, toplo, navečer oblaci sa zapada, ali bez kiše

Od 7,30 do 11 h obilazak 80. pp. (puk. von Daniek) kod i sjeverozapadno od Pliskovice i 3. pp. zapadno od Krajne Vasi (puk. ---). Prisutni: genboj. Puhalski i brigadir i puk. Rieml. Od 17 do 21,30 kod Schneidera u Zgoniku u pratnji Szálendera i Szabóa: o zapovijedi o utvrđivanju položaja i ustroju skupina. Tamo je bio i brigadir i puk. (28. poljska topbr.) barun Augustin (prebačen iz 41. ugarske domobranske pješačke d., ostaje referent za Hermadu

kod Schneidera); puk. Šoštarić (45. poljska topbr.) odlazi (topbr. bit će pričuva nakon oporavka). Obilazak pokretnog tehničkog odreda za rovove na željezničkoj postaji Boriščiki; zk. inženjer Klinger. Povratak preko Opčine i Duttorde. Susret sa švicarskim puk. Schiessleom koji dolazi iz Trsta; sutra obilazak Hermade. Njemu je dodijeljen glavnostožerni sk. Rostock. Od 3 do 4 h talijanski su zrakoplovi izbacili bombe na obalu od Duina do Prosecca, ali bez učinka. U blizini našeg tabora navodno je pronađena 1 zračna bomba koja nije eksplodirala. Priličan mir tijekom noći i dana. Devetnaest vojnih bjegunaca na bojišnici 14. pješačke d.

27. lipnja, srijeda, ujutro toplo, u 13,30 kratko nevrijeme s pljuskom, a nakon toga sparno, u okolici i dalje nevrijeme

Od 9 do 12 h dogovor o svemu s Körnerom, koji je ovdje i objedovao, te puk. Schiessle (u 16 h kod mene na čaju, a u 17 h s Rostocom otputovao u zo. 7. zb. u San Damile). Jučer smjena svih postrojbi 9. pješačke d. Dana u 9 h zo. navedene d. prebačeno je u Opčinu. Mir tijekom dana i noći. Bojnik von Cordier, top. stožer, bolestan (živci). Budući da je puk. Klinger, načelnik top. stožera na odmoru, za zamjenu je određen puk. Janeczka iz zo. 3. odsječka. Jučer navečer stigao je ppuk. barun Franz, GS. zozb. (povratak s odmora, zatražio je premještaj, čini se da se ne slaže sa Szálenderom).

28. lipnja, četvrtak, toplo, vedro

Od 7,45 do 8,30 vožnja preko Opčine na uzletište Prosecco sa Szálenderom i sk. Skuhalom (telefonski referent): pokus s električnim signalnim/rasvjetnim uređajem u zrakoplovnom prometu i strojnica sa svjetlećim projektilima. Prisutni stožerni časnici: puk. Nadherny (top. stožer), Podhorávszky, Puhalski, Schwarzenberg, Guha, Panos (načelnik GS. 7. zb.), Flichtmayer (načelnik GS. 48. pješačke d.). Predstavljanje prisutnih časnika zb. Vožnja natrag: u Opčini dogovor s vojnim sucem boj. Požižekom zbog pritužbe top. sk. Kerna na suce (10. pješačka d.), a nakon toga obilazak opskrbne postaje za konje u pratnji zk. divizijskog vo. 10. pješačke d., ksk. --- Povratak u 11,45. Susret s ppuk. Tordekom iz 63. pp. (prebačen je u 51. pp.), koji odlazi na odmor (bio mi je podređen kao natpor. 7. sat. 85. pp.). Objedovao je s nama. Posjet i puk. Achyllesa von Philipovicha, zk. 30. pp. Objed. Poslijepodne rad u uredu. Prijavak natpor. Tanzera o vodovodu. Jučer od 17 do 23 h žestoka paljba na lijevo krilo zb.: priprema paljbe, uvježbavanje. Odmah žešća paljba duž cijele bojišnice ostalih zb. Djelomično napredovanje i pješaštva. Miran dan. Pukovnik top. stožera Janeczka (zk. topništva odsječka Wurm) s 2 časnika stigao je u svojstvu top. pričuve, budući da je Klinger na odmoru, a Cordier bolestan. Glavni stožerni liječnik dr. Heiss također je otišao na odmor, a zamjenjuje ga glavni stožerni liječnik 2. razreda dr. Tatzl, divizijski liječnik 9. pješačke d.

29. lipnja, petak, vruć dan

Jaki zračni napadi većeg broja letačkih skupina: u 6 i 7 h, te između 23 h i ponoći. Poginulo je 4-5 vojnika. Bombe i na Opčinu i Pliskovice (tijekom noći). Inače prilično mirno. Na gornjoj Soči izjave zarobljenika: planira se napad na Mrzli Vrh i južno do mostobrana Tolmein. Obilazak: König i Cadorna. Uočene su nove bt.; okupljanje postrojbi i živahnost na bojišnici. Od 7 do 7,45 vožnja automobilom u Cerovlje: časnik za vezu por. Imrich (1. husarska p.). Pratnja Szálender i Wanner. Poručnik nas je odvezao do 56. pješačke br. i genboj. Stauba. Dogovor, a onda pješice na visoravan zapadno od uporišta Mohišće. Upoznavanje terena. Od 9,45 do 11,30 vožnja natrag.

30. lipnja, subota, vruće, poslijepodne oblačno, kiša sjeveroistočno od nas

Kod nas mir. Na bojišnici 35. pješačke d. djeluju neprijateljski minobacači (pojedinačna paljba). Od 6,30 do 7,15 vožnja automobilom sa Szálenderom i Schalberom: Gorjansko, Klanc, Mozci. Dočekao nas je ppuk. Zhorszky (zk. 9. poljske topp.), zk. top. skupine. S njim

pješice na visoravan Stara Lokva. Upoznavanje terena. Tijekom povratka razgovor sa sk. Rzichom, zk. I. b. 56. pp.; vožnja zu stan puk. Dobringera. Obilazak spilje Valle: 1 b. 51. pp. (zk. Tordek je na odmoru). Povratak u 11 h. Prijavak puk. Schenka (102. pp.), zk. doknadnih postrojbi zb. (Cosina): izvješće o navedenim postrojbama. Objed. Od jučer je haubica od 42 cm pripravna za paljbu: jugoistočno od položaja Maohinje. Očekuje se dolazak i haubice od 38 cm (Mary); utvrđivanje 2 položaja sjeverno od položaja Maohinje. Vojni bilten: od jučer žestoka topovska paljba od pruge Lavov - Brody do južno od Brzezanyja. Čini se da počinje ruski napad. Kod Konjuchyja ruski je napad odbila naša topovska paljba. Jučerašnji vojni bilten: Nijemci su odustali od Lensa. Novi ustroj skupina (v. 21. lipanj) danas je proveden bez teškoća i značajnih gubitaka.

1. srpnja, nedjelja, tijekom noći jaka kiša s nevremenom u okolici, prijepodne oblačno i hladno, u podne sunce, poslijepodne polusatna slabija kiša

Tijekom noći žešća neprijateljska paljba. Pred lijevim krilom 12. pješačke d. paljba minobacača i pokušaj napredovanja neprijateljske ophodnje (ostavljena 2 poginula). Na pričuvu (Waldstaffel/*Šumski odred*, Hermada) pale su tijekom noći teške granate. Na Hermadu su pale i plinske granate. Miran dan. Vojni bilten: napad u širini od 30 km na armijsku skupinu Böhm-Ermolli (jugozapadno od crte Zalosće - Brzezany), odbijen. Poljska top. bt. na putu prema 24. zb. nakon 8 km ostala je stajati na putu. Bijedno stanje svih konja, masovno ugibanje, nedostatak hrane, vode i nadoknade. Poslijepodne 6 vojnih bjegunaca talijanske 139. pp.

2. srpnja, ponedjeljak, prijepodne oblačno, hladno, a nakon toga sunce i toplo

Mirno tijekom noći i dana. Od 10 do 16 h sa stankom od 12,15 do 13,30 izlaganje podmaršala Schneidera o njegovim iskustvima na Soči. Prisutni (i na objedu): Wurm, Körner, Kovács (glavnostožerni puk.) i boj. top. stožera ----, Podhoránszky, Gologórsky, Puhalski, Weiss, Funk (brigadir i puk. itd.): ukupno 34 gospodina. Izvrsno poučno izlaganje. Završna riječ pripala je meni zajedno sa smjernicama o utvrđivanju položaja, tehnikom b. i obukom mladih časnika u „obrambenoj borbi" te napadačkoj i pokretnoj primjeni minobacača. Završna riječ nakon mene: gen. topništva Wurm. Činio se zadovoljnim, zahvalio je više puta i Schneideru i meni. Nakon predavanja sladoled. Odlazak u 17 h. Wurm: svi 4. vodovi pješačkih sat. bit će preustrojeni u strojničke vodove sa po 4 strojnice, lake, bez zaštite i pripadajuće opreme (vodootporne jakne) s uprtnjačama. Preustroj bi trebao biti proveden još ovaj mjesec. To bi stvarno bilo nešto! Kada bi samo do toga došlo prije 11. bitke na Soči. Jednim udarcem utrostručenje strojnica. Wurm planira na prijevoju ponovo osvojiti odsječak između kota 219-235. Gologórski je uvrijeđen zbog imenovanja genboj. Škwora glavnim opkoparskim nadzornikom, a pojavio se na bojišnici samo „kako bi na brzinu sakupio iskustva." Traži 5 dana u Beču. Vojni bilten: ruska bojišnica, odbacivanje Rusa kod Brseźanyja, Konjuchy je pao, a inače se na 30 km nalazi 20 ruskih d. napad je odbijen i od turskog zb. (*napomena*: napad obuhvaća navodno desno krilo 19. pješačke d., zb. Hofmann i tursku bojišnicu istočno od Narajówke).

3. srpnja, utorak, ujutro oblačno, od 5,30 pljusak, poslijepodne djelomično sunčano, a onda opet oblačno, u okolici grmljavina (i prijepodne povremeno nevrijeme), poslije kiša

Od 6 do 6,50 vožnja automobilom (Szálender, Falta i Szabó) preko Sesane u Basovizzu zbog jurišne vježbe skupine na obuci pod zo. ppuk. Meissnera. Doček: puk. Schenk i glavnostožerni časnici na cesti kod kote 420 jugozapadno od Basovizze. Voditelj vježbe je boj. Schönhöfer (47. pp.). Od 7,50 do 8,20 vježba, a do 9 h sastanak. Vježba je uspjela, ali minobacači su podbacili: položaji i momčad bili su mokri zbog kiše, tako da su nakon 1 pucnja djelovali samo bacači granata. Pješice do Basovizze, putem obilazak časničke škole. Ob-

jed u hotelu Lindo. U 10,45 odlazak, putEm stanka u Lipizzi. Strojnička škola. U 11,45 povratak. Vojni bilten: jugozapadno od Zborówa novi ruski proboj. Cadorna: Rusi su se na nekoliko mjesta probili do 3. crte bojišnice i 1. srpnja navečer zarobili su 10.000 Nijemaca i Austrijanaca. Podmaršal Schneider otišao je na 4 tjedna odmora. Tijekom noći „Waldstaffel“ na udaru teške paljbe (granate) oko 45 minuta. Inače mirno. Bojišnica 41. ugarske domobranske pješačke d.: pothvati: 2 časnika, 270 vojnika, 2 strojnice i 2 pričuvna pištolja talijanske 49. i 50. pp. Oko 8,30 žestoka topovska paljba na bojišnici 7. zb.; od (…) do 3. satnijskog odsječka moje 12. pješačke d. I 10. poljska topbr. bila je zahvaćena obrambenom paljbom. Janeczek je naredio „paljbu“ (u pravilu: 100 projektila po poljskoj topbr. i danu), a 9. poljska topbr. (35. pješačka d.) trebala je biti „pripravna za podršku.“ Slabljenje paljbe od 21,20. Talijanska odmazda za današnji uspjeh 41. ugarske domobranske pješačke d.? Jučer su kod spremišta za vodu Anrisina uhvaćena 2 talijanska časnika u odorama: tvrde da su pobjegli iz logora za ratne zarobljenike Hajmáskés. Sakrili su se u sijeno na teretnim kolima i doputovali do Opčine. Planirali su se prikrasti do Duina i plovilom ili plivajući vratiti se kući. Opkoparski boj. Jelen (Tehnička vojna akademija): dolazak Mödlinga na više tjedana, ali proslijeđen je od strane zo. odsječka na bojišnicu 48. pješačke d., odnosno 7. zb. Slikar Ranzendorfer stigao je večeras, slika samo Bošnjake, a sutra odlazi u odsječak 28. pješačke d. (III. b. 3. bosanskohercegovačke pp.). Novosti: Talijani su napali kod i južno od Kostanjevice bez top. pripreme terena. Vlastita topovska paljba: Kapretz je zahvalio na podršci (14. poljska topbr. u sastavu je 41. ugarske domobranske pješačke d.). Poslije je uočeno 16 redova Talijana kako se vraćaju s naprtnjačama (smjena?). Na njih je otvorena paljba plinskim granatama. Nisu probili našu 1. crtu bojišnice, a je li nova crta poljske straže koja je zaposjednuta tijekom noći i dalje u našim rukama, oko 22 h još nije bilo poznato. Oko 22,30 topovska je paljba skoro potpuno prestala.

4. srpnja, srijeda, prijepodne nakon oblačnog jutra sunce, poslijepodne opet oblačno i hladno, u 18 h slaba kiša, do 19 h pomrčina Mjeseca, rijetki oblaci

Tijekom noći pješački napad na Kostanjevicu, gdje su zbog topovske paljbe povučene i nove poljske straže, ali poslije su nakon odbijenog napada, ponovo „uglavnom“ krenule naprijed. I inače na bojišnici sjeverno od nas višestruki noćni prepadi neprijatelja. U 6,30 vožnja u Lipu (Szálender i Schalher), a onda od 7,15 do 8,15 pješice do Stola: zk. topništva ppuk. (…) Franz (u zimi 1914. bio je sa mnom u stožeru dunavskih mostobrana, top. stožer). Upoznavanje s terenom. Izvanredan vidik, osobito prema Gorici, Kuku, Monte Santu i Wippachtalu. Odlazak u 10 h. Putem: 34. pješačke br., genboj. Boleslav Wolf (ranije zk. 78. pp.). Szálender je obišao uporište Sveti Ambrus: ophodnja za dojavno uzbunjivanje. Pješice do Lipe. Povratak automobilom od 10,45 do 11,45. Cadorna: Rusi su 2. srpnja zarobili još 7000 vojnika, a zarobljenici i dalje stižu! Plijen: 28 oruđa. Janeczka je bio kod Sistiane, kamo su stigla 2 obalna obrambena oruđa od 7 cm i reflektori. Zahtjev zk. topništva za 4 tjedna odmora, budući da je genboj. Gröschl smijenjen na traženje 35. poljske topbr. Umjesto njega Šoštarić (43. poljska topbr.). Djelomično ukidanje teške top. skupine Hermada; Bleiweis bi morao preuzeti top. školu, a ppuk. Kölbl laku top. skupinu. Ostaje boj. Czerwenko s 2 minobacača od 30,5 cm te pomorskim oruđem i haubicama od 38 i 42 cm. Odmor: puk. barun Augustin (28. poljska topbr.) hitno mu je potreban. Sve se češće postavlja pitanje raspuštanja „odsječka Hermada“: glavnu ulogu igra obrana Sistiane. Zapovjedništvo odsječka htjelo ga je nama prepustiti. Zapovjedništvo 4. odsječka (/…/ Koudelka) tome se protivi, pa je predložen dogovor: bliži doticaj (razmjena telefonskih dojava). Moj prijedlog: taktičko podređivanje u slučaju stvarne prijetnje. Od 18,30 do 19,30 izvješće genboj. Puhalskog o (od strane njegove preuzvišenosti Wurma) 2. srpnja naređenom pothvatu za ponovno osvajanje visoravni 219 (galerija) - 325. Utoliko se protivi, jer bi moglo i moralo doći do velike bitke. Prije njegovog odlaska stigla je zapovijed o provođenju ovog pothvata sredinom mjeseca. Pozivanje na iz-

javu inteligentnog talijanskog časnika o povezanosti između ruskog i talijanskog napada (!). Odmah sam zamolio dogovaranje sastanka s Wurmom za sutra. Na žalost, Körnera nema (umro mu je otac), tako da će Wurm možda teže donijeti odluku. Gruber (9. pješačka d.) i Greiner (43. st. d., gornja Soča) međusobno su zamijenjeni. Obojica su mi vrlo nesimpatični, ali posljednji ipak više. Tijekom objeda Szálenderu sam predao Leopoldov orden.

5. srpnja, četvrtak, prijepodne oblačno, povremena slaba kiša, u 13,30 nevrijeme s kišom, poslijepodne često kiša, zahlađenje

Tijekom noći pokušaj 56. pp. uništenja neprijateljske zapreke: uspjeh. Nakon ponoći neprijateljski pješački napad nakon top. pripreme terena. Odbijen je ručnim granatama. Ophodnja 47. pp. srušila je neprijateljski most kod Lokavca. Miran dan. U 7,15 vožnja automobilom u Skopo. Tamo do 8 h sastanak s Wurmom o pothvatima 12. pješačke d. Namjerava osvojiti samo kote 219-241 (posljednja je u našim rukama); sasvim mala operacija, ali nemoguće držanje položaja! Zapovijed: pripreme (ali od toga ništa!). Od 9 do 10,45 u Trstu razgovor s kadm. barunom Koudelkom o uspostavljanju doticaja itd. Ishod: zk. odsječka puk. Schimurek (slučajno je navratio) odlazi iz Opčine u Santa Croce i uspostavit će vezu s 28. pješačkom d. itd. Svi njezine pričuvne b. okupit će se u obrambenom odsječku. Korak naprijed, ako ne dobijemo Sistianu. Posjet namjesnika baruna Friasa: Szálender, Janeczka, Wanner. Vožnja natrag od 11,30 do 12,30. Pukovnik Šostarić (43. poljska topbr.) premješten je u 28. pješačku d. Objed. Poslijepodne oproštaj genboj. Grubera, čaj. Premještaj glavnostožernog sk. Kobelnigga u Ministarstvo rata (10. odjel). Umjesto njega dolazi polaznik Ratne škole ksk. Blaschke. Vojni bilten: kod Brzezanyja svi su položaji ponovo osvojeni. Cadorna o jučerašnjim aktivnostima kod Kostanjevice, zarobljenici: 1 časnik i 10 vojnika. Obavještajni odjel: neprijatelj provodi opsežnije pripreme samo kod mostobrana Tolmein (15. zb.) (okupljanje top. postrojbi). Inače glavnina snaga ostala je na bojišnici 23. zb. odnosno pred 3. odsječkom. Pretpostavljam da će se cijeli postupak ponoviti: demonstracije ovaj put pred bojišnicom 15. zb., a onda glavni udar na Hermadu i prijevoj (Plato). Dojava 12. pješačke d.: neprijatelj radi na položajima i ispaljuje projektile (jučer 22 ranjena vojnika); vlastiti minobacači bit će postavljeni tek za 14 dana. Zbog ograničenja u trošenju streljiva (100 projektila po danu i poljskoj topbr.) za obranu su na raspolaganju samo puščana i strojnička paljba. Janeczka (preko zo. odsječka): 12. pješačka d. ima pravo na 300 projektila, a ostale pješačke d. na 200 projektila u slučaju potiskivanja neprijatelja. Na žalost, streljivo od 30,5 cm potpuno je zabranjeno. Potpukovnik von Skodey (28. pp.) novi je zk. 48. pješačke br.

6. srpnja, petak, prijepodne vedro, poslijepodne oblačno

Neuspjeh 12. pješačke d.; jurišna ophodnja skrenula je s dogovorenog pravca i nakon što je protjerala 1 talijansku poljsku stražu, naišla je na opreznog neprijatelja. Barem se 1 poljska straža probila do (…). Nestalo je 8 vojnika poljske straže (minobacačka paljba). U 7 h vožnja automobilom (Szálender) do stajališta Duino, a onda nastavak pješice do dvorca: tamo zk. 28. pp. ppuk. Hemala, pob. sk. Graf, top. sk. von Zwiedinek. Obilaza razrušenog dvorca, određivanje pravca prema kuli. Obilazak: Cava Romana. Od 11,30 do 12 h kod Podhoránszkog u Zgoniku: o jučerašnjem dogovoru s Koudelkom; podjela odsječka Hermada. Odluka: 8. srpnja zo. Hermade bit će raspušteno te će 35. pješačka d. (odsječak Hermada) i 28. pješačka d. (odsječak Timana) postati samostalne. Smjena: 62. pp. (potreban joj je oporavak) od strane 11. pp. (sutra). Nakon njezinog povratka 15. srpnja, odsječak će biti podijeljen te će 1 b. 11. pp. ostati na bojišnici. Pomicanje granice 28. pješačke d.: za 1 b. (1 dio pukovnijske bojišnice). Novi raspored postrojbi: 1. pp. (4 b.), 63. pp. (4 b.), 62. pp. (4 b.) - 35. pješačka d.; 11. pp., 47. pp., 28. pp. - 28. pješačka d. Susret u Zgoniku: puk. barun Augustin, puk. Kliemann (zk. 47. p., povratak s odmora). Potpukovnik Schaumann (11. pp. smijenit će 62. pp.). Vožnja natrag od 11,45 do 12,30. Objed; povjerenstvo koje traži metalske radnike u

vojnim postrojenjima: puk. Alois Dichtl, puk. inženjerijskog stožera Brunner i boj. vo., puk. Nadherny (…). Bojnik Rosenberger (102. pp.), stigao je u pp.; ppuk. Kölbl (tvrđavsko topništvo) imenovan je zk. 7. poljske haubičke p. (bt. u sastavu 35. pješačke d..); ppuk. Buckeisen (7. pp.) novi je zk. 52. pp. (umjesto Skudaya). Gologórsky je otišao na odmor (predaja dužnosti opkoparskog nadzornika). Navečer zapovijedi: raspuštanje „skupine Hermada"; novi nazivi odsječka: sjeverna, središnje i južna d., raspuštanje teške top. skupine (Bleiweis) i pričuva zb.; novi ustroj skupina je proveden. Vojni bilten: mir u istočnoj Galiciji. Na rumunjskoj bojišnici okupljanje neprijatelja u rovovima, ali na njega je otvorena topovska paljba.

7. srpnja, subota, sunčano, toplo

U 4,30 vožnja u Pzaprot: obuka topnika (pratnja: Szálender i Janeczka). Tamo: puk. Filz (9. poljska topbr.), ppuk. Bleiweis (zk.), sk. Rost i Hohenkamp (predavači), 14 polaznika. Predstavljanje, govor, dogovor s Filzom. Obilazak haubice od 42 cm, Gertrude; sk. Vacha, teške granate od 1000 kg, a lake od 800 kg. Položaj jugoistočno do uporišta Maohinje. Poslije obilazak haubice od 38 cm, Mary, sjeveroistočno od uporišta Maohinje. Satnik Holub: najprije iskop položaja za Betty. Povratak u 11,15. Glavnostožerni ksk. Blaschke, 3. dragunska p., zamjena je sk. Kobelnigga. Noć je bila neobično mirna. Od prije par dana manji broj zrakoplova. Bura, koja se ovdje jedva osjeti, ali kod (…) i Prosecca, gdje počinje, itekako. Danas je godišnjica mog imenovanja zk. 13. zb. Poslijepodne posjet genboj. Weissa, privremenog zk. 10. pješačke d.: dogovor o primjedbama u obrani. Odmor: genboj. Gröschl (35. poljska topbr.). Vojni bilten: kod Zborówa odbijen je jak ruski napad. Napadi su odbijeni i kod Batkówa, Zwyzyae i Stanislavova (navedena je 65. pp.), te kod Hute i Solotwine (5. pješačke d.). Danas poslijepodne neobično česti preleti zrakoplova, tako da Janeczka smatra da je napad moguć i sutra. Topništvo je završilo s preustrojem i uvježbavanjem paljbe. Oruđe je osim 2 poljska topa potpuno zamijenjeno i uporabljivo. Pilot, por. Bozó, srušen je paljbom 4 capronija na lijevom krilu 7. zb., oba člana posade su mrtva. Poletjelo je 27 naših zrakoplova. Dodatak: Cadorna javlja o velikom pokretu zrakoplova na rudnike žive u Idriji.

8. srpnja, nedjelja, tijekom dana vedro, u 21,30 jako nevrijeme s kišom

Mirna noć i miran dan. U 15 h dolazak: Scháriczer (povratak s odmora preko Sesane) i Panosa; oko 15,45 Szurmay i puk. Kovács (zo. odsječka), glavnostožerni boj. Fischer-Niemeszny i časnik za vezu ppuk. Roskovénge. Objed. Odlazak: Scháriczer i Szurmay. Posljednji u zo. 41. ugarske domobranske pješačke d. Novi zk. 63. pp. je ppuk. Buckeisen: prijavak (prebačen je iz 26. pučko-ustaške p. s područja Krna), a 93. pješačke d. (…). Natporučnik Umann, zk. minobacačke bt. (30,5 cm) prebačen je u zozb. (top. referent). Od 6,15 do 7 h vožnja do Kobdila kod svetog Danijela: zo. 7. zb. (pratnja: Szurmay, glavni stan Fabiani). Od 9,30 do 10,15 povratak tijekom nevremena, posljednji dio morali smo prijeći pješice, jer se automobil zaglibio. Novi ruski napadi kod Stanislavova odbila je 15. pješačka d., a kod Hute 1. pp. Bojnik top. stožera Hanika (zamjena Cordier) stigao je u zozb.

9. srpnja, ponedjeljak, magla na tlu, a onda vedro, poslijepodne oblačno, navečer nevrijeme u okolici, od 22 h kiša

Mir tijekom noći i dana. Neprijateljska topovska priprema na bojišnicu 12. pješačke d. i samo zod. U 6,30 vožnja u pratnji Szálendera preko Općine do Božjeg Polja: obilazak sat. IV. b. 77. pp., ppuk. Šebesta. Prisutan: genboj. Straub. U 10 h Nabresina, mimohod IV. b. 47. pp., boj. Till. Predstavljanje časnika. Vožnja natrag preko svetog Poloja (do 11,40). Novi zk. telefonskog odjela zb.: sk. Holzschuh (umjesto Skuhale), iz 44. st. d. (Schönauer). Jučerašnje izjave zarobljenika: novi napad 10. srpnja. Talijani su kipuće ulje i petrolej proveli do naših rovova te ih planiraju zapaliti pomoću plamenobacača itd.! Vojni bilten: kod Stanislavova nakon dvodnevnih teških borbi naši su se povukli na crtu Ciezow - Zagwożd. Njemačka pri-

čuva ponudila je podršku (*napomena*: cijeli odsječak 15. pješačke d. uzmakao je na 2. crtu bojišnice: Jutrena Góra. Trinaesti je zb. nastradao i nalazi se u opasnosti. Schenk s konja na magarca!). Nadvojvoda Eugen najavio je za 11. srpnja obilazak postrojbi i izaslanstava; objed kod nas. Tijekom prošle noći neprijatelj je pod zaštitom nevremena pokušao proboj bojišnice 24. zb. (Vodice); odbijen je na zaprekama (2 b.). Navečer veća živost na Jadranu: Sistiana pod paljbom od 18,45: 2 (…) bt.; zrakoplovi iznad Trsta; brodski promet.

10. srpnja, utorak, do 5 h kiša, prijepodne oblačno, hladno, poslijepodne vedro

Jučer navečer i tijekom noći žestoka topovska paljba. Neprijateljske su ophodnje na 2 mjesta pokušale napredovanje prema bojišnici 23. zb. Od 7 do 7,45 vožnja do Opčine: ured za odore, kupovina, narudžba: vojnička košulja i ljetne hlače. Nastavak puta u Prosecco: skladište streljiva (i na željezničkoj postaji). Od 9,30 do 11 h sastanak: obrana obale u slučaju iskrcavanja u odsječku Santa Croce (genboj. Straub, puk. Schimerez). Povratak u 11,45. Pratnja: Szálender, Janeczka i boj. Hanika. Povratak vozarskog boj. Nebelskog s odmora, a Valek je prebačen u 24. zb. Vojni bilten: kod Stanislavova povukli smo se s Jutrene Góre iza potoka Lukwice. Veliki gubici 15. pješačke d. i topništva. Položaji 13. zb. jedva da se mogu držati. Sudbina: kao i prošle godine s 14. pješačkim d., nakon mog odlaska, katastrofa. Dodatak za zob po konju na 8 dana ½ kg. Prema Janeczkovoj evidenciji čini se da je talijansko topništvo završilo s preustrojem topništva. U podne prijavak genboj. Greinera (93. pješaka d., gornja Soča): očekuje neprijateljske pothvate (Talijani raspolažu novim teškim topništvom). Čini se da će doći do razmjene s Gruberom (zo. Sočanske armije). Planiran je i preustroj jurišnih postrojbi: po zb.: b., po puk.: sat., po b.: vod. Zasada 1 sat. i jurišna obuka na razini zb. po d. Moguća i dodatna obuka pješačkih postrojbi. Dnevna količina top. streljiva koje se može ispaliti neznatno je povećana kako bi se onemogućile neprijateljske pripreme. Zapovjedništvo zb.: uz dosadašnjih 100 projektila po danu dopušteno je još 100 (po topbr.). Djelovanje teškog topništva i dalje je zabranjeno.

11. srpnja, srijeda, tijekom noći slaba kiša, ujutro oblačno, hladno, nakon toga vedro, od 4 do 6,30 nevrijeme s kišom

Treća pp.: u 2 h vježba uzbunjivanja. Neprijatelj se uznemirio te je s položaja otvorio pješačku i topovsku paljbu: kratak odgovor. Od središnjeg dijela položaja 12. pješačke d. neprijatelj je pronašao prazninu u zaprekama od oko 100 m. U 11,45 vožnja do 21. pp. na pola puta Krajna Vas - Pliskovica: privremeni brigadir i puk. Scheler, zkb. boj. --- U 12,45 nadvojvoda Eugen (u 10,45 napustio je Sesanu i krenuo u Tomaj: 10. pješačka d.). Pratnja: Konopitzky, ppuk. Szmrecsány, vozač i časnik za vezu 3. odsječka barčetvrtak, un Goriupp, genboj. Weiss (umjesto Gologórskog), načelnik GS. Tarbuk. Objed od 13,15 do 15,15: Puhalski, Greiner, Krönier, puk. Rossig (3. pp.). Od 15,15 do 19 h obilazak (vožnja): Berje i 20. pp.; Veliki dol 51, 62. i 63. pp. (Podhoránszky, Nagy 62. pp.). Nabresina: I. b. 47. pp. i vod Bošnjaka, 11. i 28. pp. Santa Croce, IV. b. 77. pp., Straub, Schinnerez. Sva izaslanstva postrojbi. Povratak preko Polaja od 19 do 19,45. Vojni bilten: „Južno od Dnjestra plansko napredovanje bez smetnji." To znači povlačenje cijele bojišnice III. armije. Stvarno tužno! Scapinellijevo izvješće: „čvrsto napredovanje hrvatskih p.": sjeverno od Zagwózda djelovala je pričuva 13. zb.

12. srpnja, četvrtak, ujutro oblačno, nakon toga vedro, od 16 do 17,30 nevrijeme, kiša od 19 h

Živahni pokreti neprijatelja: novi tabori i napredovanje prema bojišnici. Uklanjanje zapreka: prekjučer su Talijani tijekom noći ponovo napali, ali čini se da ujutro nisu zatvorili zapreke. Pukovnik Janeczka otišao je u Sesanu. Satnici Skuhala i Kobelnigg su otišli (Kobelnigg putuje sutra ujutro). Prijepodne dolazak kadm. Koudelke s glavnostožernim časnikom sk.

Wückom: zatražio je 1 b. ili barem 1 sat. kao pričuvu za odsječak Sistianu. Nada se da će dobiti i 2 oruđa od 10,4 cm za ušće Sdobbe. Iz Njegovana ovdje stožerni časnik (Dietrich), koji je probudio nadu u dolazak velikih ratnih brodova (paljba na položaje bt. na Sdobbi). Rizik nije u skladu s očekivanim djelovanjem. Od 16 do 17,30 obilazak jurišne škole 12. pješačke d. jugozapadno od Vatčjeg Grada, zk. boj. Černy (100. pp.). Prisutni: Puhalski i Rossig. Današnji vojni bilten: III. armija povukla se do Kalusza: vjerojatno na pripremljenu crtu duž ceste Perehinsko - Landestreu - istočna granica Kalusza - zapadna visoravan Lomnice. Kalusz i Landestreu su napušteni. Skandal, što je do toga došlo! Potpukovnik barun Franz prebačen je u zo. 3. odsječka umjesto puk. Kovács, koja prelazi u kraljevsko ugarsko Ministarstvo za zemaljsku obranu. Franzovu dužnost preuzima boj. Güttner (Vojno zo. u Innsbrucku). Prebačen je i ppuk. Krömer iz 9. pješačke d., a 11. gorska br. iz 48. pješačke d. u sastav 15. zb.). Glavnostožerni boj. Reinelt bio je ovdje zbog smjernica u vezi opreme.

13. srpnja, petak, ujutro svježe, nakon toga sunčano i toplo

Tijekom noći: topovska paljba na bojišnici 12. pješačke d. Živahni pokreti (odlučan zk.?). Poslijepodne žešća neprijateljska paljba nakon uspjeha minobacačke paljbe. Od 7,30 do 8 h vožnja preko Opčine u Kleinreppen. Obilazak spojenih jurišnih odjela 35. i 28. pješačke d. Zapovjednik puk. Funk (poslije, kada je Funk prešao na položaj, sk. Strehl iz 47. pp.). Prisutni: Straub i Waldherr. Od 10,45 do 12 h vožnja natrag. Putem u Opčini štavljenje vojničke košulje i preuzimanje ljetnih hlača te kupovina kože za đonove. Objed: sk. Herrmann (9. poljska topbr. 35. pješačke d.). Poslijepodne dolazak stožernog liječnika dr. Thomana, zbog slučaja kravljih boginja u postrojbama 12. pješačke d. (danas 54 nova bolesnika). Odlazak ppuk. baruna Franza u zo. 3. odsječka u Sesanu. Jučer na moru stalno djelovanje. Tijekom dana je 1 razarač s 3 torpedna čamca prešao udaljenost od Venecije do ušća Tagliamenta i natrag. Vojni bilten: odbijeni ruski napadi na Lomnici.

14. srpnja, subota, toplo, sunčano

Mirna noć. U 18 h polusatna topovska i minobacačka paljba na bojišnici 12. pješačke d. Zrakoplovi su tamo uočili okupljanja neprijateljskih snaga. Smjena postrojbi? Ujutro zrakoplovi, a tijekom noći ponovo napad na Idriju (rudnici žive). Odmazda na nizinu Vallone. Jedan naš zrakoplov srušen je kod Gorjanskog (jedan član posade, poginuo). Od 19 do 19,30 obilazak VII. b. 52. pp. (sk. (…) 94. pp., Tublje) i VI. b. 51. pp. (Berje), boj. Tisch. Novi ustroj: danas odlaze na položaje. Vojni bilten: borbe južno od Kalusza. Kiša u južnoj Galiciji.

15. srpnja, nedjelja, ujutro oblačno, a nakon toga sunčano i toplo, skoro bez vjetra

Mirna noć. U 18 h početak neprijateljske topovske i minobacačke paljbe na bojišnici 12. pješačke d., koja se proširila na cijeli divizijski odsječak. Nakon što je uočen i pokret pješaštva (ophodnje, a onda i odredi na kotu 241): topovska paljba do duboko u noć. Ujutro vlastiti su zrakoplovi krenuli na nizinu Vallone (…). U 12 h objed: namjesnik barun Friz sa suprugom, Scháriczer, puk. Schmidt, Panos i kpob., kadm. barun Koudelka s glavnostožernim časnikom sk. Wückom. Odlazak poslije 15 h. Koudelka: Schenk je do Křitekovog dolaska bio zk. III. armije. Natporučnik von Fränkl (pob. zb., zk. vo.), pisma od rođaka, osobnog Schenkovog pob.: od visoke gospode samo se moj održao, tj. do Křitekovog dolaska bio je zka. (2 dana). To znači da su Tersztyánszky i Hadfy otišli. Vojni bilten: ruski su napadi južno od Kalusza odbijeni: doticaj na crti Dobrowlany - Nowica. Moji su konji stigli u (…) Feistritz (5. su ukrcani, što znači da je put trajao 10 dana!). Javljanje 12. pješačke d. do 10 h: napade su odbile 9. i 14. poljska topbr. Paljba slabi. Pripravnost na razini d. od 7 h.

16. srpnja, ponedjeljak, toplo, neugodno

Nakon ponoći novi talijanski napadi. Ujutro nepoznato gdje je došlo do proboja. Vijesti sporo putuju. Prijepodnevni proboji: svi su problemi riješeni (dojave). Zrakoplovi su po-

tvrdili. Dvanaesta pješačka d.: izgubljene su 1½ sat. 56. pp. i ½ sat. 3. pp. te 1 sat. (strojnički odjel). Skandal! Pričuva nije bila na mjestu zbog nedostatka skloništa. Latinik je tijekom noći zapovjedio protunapad 2 skupine, od kojih se 1 nalazila 2 km iza bojišnice (natpor. Seiffert). O navedenoj polovici b. dugo ne ništa nije znalo: borila se na koti 247 gdje je i zaustavljena. Deveta i 10. poljska topbr. ispalile su oko 8000 projektila. U 8,15 odvezao sam se sa Szálenderom do zo. 12. pješačke d. (bitka kod Zagrajca), povratak u 11 h. Telefonski razgovor: Wurm odlazi u IV. armiju (Kirchbach je bolestan, moždani udar, oporavak nakon 8 tjedana). U 11,45 sa Szálenderom u Sesanu: tamo Schāriczer i puk. Schmidt (topništvo). Objed. Umjesto Wurma: Hernriquez. U 14,30 povratak. Dolazak puk. Reimera, zk. 21. pp., nakon bolesti. Milan je stigao s prtljagom iz Feistritza. Prijavak zk. 34. vo. zb., Prawednika. Odlazak na odmor: sk. inženjerijskog stožera Szabó. Jučer odlazak boj. Krömera, načelnika GS. 9. pješačke d.: načelnik glavnog stana 19. zb. (Trollmann, Skadar): priprema napada u Albaniji! Vjerojatno zbog činjenice da Antanta napušta balkansko ratište. Cadorna: jučer je 275 vojnika (od toga 1 časnik) zarobljeno, uništeni su položaji i strojnice.

17. srpnja, utorak, vruće

Mirna noć. Tijekom dana zrakoplovi i pokreti prema bojišnici zapadno od Soče, inače mir. Talijanski zarobljenici: 13 vojnika. Plijen: 3 strojnice i 2 (…) pištolja. Dvanaesta pješačka d.: 300 ranjenih. U 7 h vožnja preko Opčine (potrebne su mi krojačke usluge zbog nove vojničke košulje: ured za opskrbu odorama u Zgoniku). Od 9,15 do 10 h obilazak IV. b. 3. bosanskohercegovačke pp., boj. Herant. Dogovor sa Straubom i Šoštarićem i iskustvima na bojišnici 12. pješačke d. (razorna paljba, pripravnost na uzbunjivanju na prostoru bez skloništa, povezivanje, organizacija napada). Od 10,45 do 11,15 obilazak 35. pješačke d.: Porhoránszky i Filz, a poslije i skladišta na cesti prema Gorjanskom te postrojenje jake struje zapadno od Berja. Povratak u 12,30. Pratnja: Szálender i sk. Luschinsky. Poslijepodne dolazak građevinskog časnika Sočanske armije, ksk. baruna Eggera. Jučer se podmaršal Gologórski vratio s odmora. Danas se očekivao dolazak 4 nizozemska časnika (upućivanje Straubu kako bi im pokazao Duino i Hermadu), ali Trst je javio da su gospoda jako umorni, tako da će doći tek sutra (dolazak vlakom u Opčinu u 7,40): puk., zk. 3. pješačke topp. van der Voort Marschalk, glavnostožerni ppuk. i vojni poslanik u Berlinu Müller Massis, glavnostožerni ppuk. nizozemsko-indijske armije (…) Alting i opskrbni sk. van Boeen. Objed sutra s nama, a onda odlazak u zo. 7. zb. Podmaršal Ludwig Goiginger, zk. 73. pješačke d., najavio je sutra obilazak Hermade (objedovat će s nama). U podne dolazak ppuk. Hawelke, časnik stožernog vo. zo. Sočanske armije: istraga o stanju konja. Vojni bilten: Kalusz je ponovo naš.

18. srpnja, srijeda, vruće

Mirna noć: smjene postrojbi. Kota 247 (12. pješačka d.): netočna vijest o neprijateljskom proboju. U 7 h odlazak u pratnji Szálendera i glavnog opskrbnog časnika Krammera na položaj 89. pp. sjeverno od Krajne Vasi. Do 10 h obilazak IV. b. (sk. Wilczek, 3. pp.): manji zadaci. Bojna je preustrojena: slabo brojno stanje i nezadovoljavajuća obuka. Predstavljanje časnika II. b., zk. sk. Riedl. Prisutni: Gologórski, Lunzer, privremeni zkp. boj. Abrahamowicz. Poslije obilazak 10. pješačke d. Böck (Krajna Vas). Povratak u 11 h: zatekao sam podmaršala Le Beaua. Razgovor o načelnicima GS.: čini se da Schenk za razliku od mene nije bio zadovoljan sa Szálenderom. U 11,30 dolazak podmaršala Goigingera s načelnikom GS. boj. Neuhamom (?), časnikom za vezu sk. (…) i genboj. Straussom: pratnja Nizozemaca. S njima je bio i časnik za vezu natpor. Szerelemhegy. Objed, odlazak u 15 h, najprije Strauss, pa Le Beau na položaje 35. i 28. pješačke d., a nakon njih otišli su i Nizozemci, koje je povezao ksk. grof Ceschi, časnik za vezu 7. zb. (..), te na kraju i Goiginger prema zo. 7. zb. Vojni bilten: početak napada kod Kalusza. Povlačenje s lijeve obale Lomnice. Le Beau: ne smije se računati na dopremu streljiva zbog potreba istočne bojišnice: teške borbe u odsječcima Witkowitz i M. (…) Ostrau, što ometa dobivanje željeza. O borbama 16. srpnja na boji-

šnici 12. pješačke d.: zoa. uopće nije uznemireno. Goiginger (73. pješačka d.): u Ljubljani 2. i 8. gorska br. (/…/ Böck i Koffran). Goiginger je zapovijedao ponovnim osvajanjem Orticaze. Ujutro dolazak glavnostožernog sk. Pokisera (zo. Sočanske armije): obilazi položaje. Povratak glavnog stožernog liječnika dr. Heissa s odmora.

19. srpnja, četvrtak, vruće, navodno najviša vrijednost + 56°C (oko 42°R)

U 7 h Szálender u Kreplje: obilazak III. b. 30. pp. i tehničkog vježbališta. Prisutni: Greiner, Hiltl, boj. Schönowehy, Steinmetz, Morstadt. Povratak u 10,30. Povratak puk. Klingera s odmora: preuzima svoju p.: 9. teška poljska haubička p., budući da njegov nasljednik, ppuk. Rabel, odlazi u zozb. i mora stići svakog trena. Objed: natpor. (…), Bock, istraživač špilja. Otišao je sk. barun Giannelia (zk. opskrbnog ureda za streljivo 28. pješačke d.): prebačen je u top. stožer. U 17 h u pratnji Szálendera i Hanike na položaj 12. pješačke d. Od 17,45 do 18,20 dogovor o pothvatima na prostoru između kota 219-241. Povratak od 18,20 do 19,20. Večera: brigadir i puk. Lunzer (Pliskovica) i ppuk. vo. Hawelka. Mir tijekom noći i dana. Vojni bilten: žestoki ruski napadi kod Nowice. Navečer i tijekom noći crijevna viroza (groznica).

20. srpnja, petak, vruće

Mjesec dana od imenovanja zk. 23. zb. Tijekom noći mirno, a tijekom dana, kao i jučer, paljba na bojišnici 12. pješačke d. na neprijateljske rovove pred kotom 219 i sjeverno od nje (doprema streljiva Sočanske armije). Cadorna: napad kod Veršića (naša jurišna ophodnja), pogrešna uzbuna! Vojni bilten: proboj ruskih položaja kod Zborówa (prema Ternopilju!); ruski napadi južno od Kalusza: odbijeni. Znači, ruski napad na Ternopilj i Stanislavov: nadam se da ćemo osvojiti ove gradove zbog ruskih namjera u odnosu na Lavov. Prijepodne: dolazak vojnog dušobrižnika Sočanske armije. Nakon njega, prijavak puk. Leonharta (zk. 43. poljske topbr. (umjesto Šoštarića): na oporavku kod Divače i vraća se 1. kolovoza u odsječak 14. pješačke d. umjesto 16. poljske topbr.). Glavnostožerni sk. Falta odlazi u 48. pješačku d. (odakle je ranije i došao; načelnik GS. boj. Feichtmeir, sumnja na tifus). Odlazak puk. Klingera (skupina Dobringer). Vrhovno vojno zo.: zo. 28. pješačke d. bit će prebačeno bliže bojišnici (Zgonik, 14 km; umjesto njega Premios, 12 km). Zašto? Vjerojatno jer nedavno, kada je Le Beau bio ovdje, a ja sa Szálender u obilasku uporišta, stigla je i dojava vojnog bjegunca s bojišnice 28. pješačke d. o skorašnjem napadu. Prisluškivanje telefonskog razgovora (28. pješačka d. o postavljanju minobacača). Plan napada za 15. srpnja prema izjavama zarobljenika: br. Sardegna na kotu 219, br. Siena na kotu 241, br. Baza na kotu 247 (ovdje je proboj uspio).

21. srpnja, subota, nevrijeme oko ponoći, kiša, ujutro oblačno, hladnije, nestanak prašine, u 11 h kratko nevrijeme, oblačno, navečer kiša

Nemirna noć: od 2,30 topovska paljba na bojišnici 35. i na jugu 28. pješačke d. Napredovanje pješačkih postrojbi na bojišnici 62. pp. Od 3,30 do 3,45 paljba na 12. pješačku d. Novo: Talijani otvaraju paljbu na ulaze u skloništa. Vrhovno vojno zo.: gospodarska itd. situacija. Vrlo zanimljivo. Položaj ipak nije tako težak, problem je samo u manjku. Otvorit će se nove tvornice streljiva. Teškoće s konjima: sve što nije potpuno nužno, prebacit će se u pozadinu: više ne važe propisane smjernice o ustroju vo., nego snalaženje na temelju zatečenog stanja, konjima se raspolaže prema trenutnim potrebama. Tako se npr. i količina hrane određuje bez obzira na stvarno brojno stanje. Zapovjedništvo 12. pješačke d. preselilo se u klanac južno od Zagrajca, Kozmati Hrib, a na njegovo je mjesto prebačeno zo. 23. pješačke br. Druga b. 51. pp. bila je u izolaciji u Ljubljani, ali sada dolazi u pp., a time i 35. pješačka d. sada raspolaže s 14 b. Jučer je na bojišnici 28. pješačke d. uhvaćen 1 vojni bjegunac: svjedočio je strijeljanju talijanskih lovaca koji su pljačkali. Vojni bilten: jurišna skupina Ternopilj prešla je crtu Nesterowce - Jezierna - Augostówka; na mjestima žestok ruski otpor. Sjeveroistočno od Brzezanyja osvojeni su rovovi izgubljeni 1. srpnja (zb. Hofmann?). Juriš na polo-

žaje na visoravni kod Nowice (?). Mir na bojišnici tijekom dana. Uredba Ministarstva rata o XXXI. doknadnoj b.: ustrojavanje iz poljodjelskih sat. i od bolesti oporavljenih vojnika. Dvojica časnika i 105 vojnika (samo za pojedine pp.). Cijeli zb.: 24 sat.: 2400 vojnika. Upravo one pp. koje raspolažu s najmanje vojnika nisu uzete u obzir.

Eskontna banka: do kraja svibnja 1917. 51.100 K., 1. lipnja 3.500, ukupno 54.600 K., 1. srpnja 3.000 - 57.600 K.

Dana 1. srpnja kod mene 1052,93 K. (izdatak 417,13 uključujući izdatke od 16. lipnja = 135); u 100: 6/7, 7/7, 10/7, 12/7, 14/7: ukupno 500. Dana 10. srpnja odora u Općini 21,32. Dana 13. srpnja odora i koža za đonove 4,50. Dana 21. srpnja: razredna lutrija Schellhammer & Schattera 20 K.

Dana 9. svibnja […] dalekometna precizna paljba 36. pješačke d.: 100; 12. svibnja Stryj (pisma, (…), značka, termos-boca) 18,20; 19. svibnja primitak za kola 350 i za posuđe 400 = 750 K., 21. svibnja (…) 100; 1. lipnja pristojbe (1400 + ratni dodatak 900 + dodatak na službu 2000 + pohrana prtljage 35 = 4335; odbici novine, Gospodarski fond 10 K. + osiguranje za smještaj 18 + potkove 33) = 4302 K. Odbici: koža za đonove 572 + ratno groblje Zagreb 50. Dana 1. lipnja poslano: Mitzi 100 K., *Reichspost* 12 K., Eskontna banka 3500 = 3612 K. + (…) = 3614,55. Dana 1. lipnja kod mene 1372,02 (ukupni izdatak 497,79, za /…/ 193,87). Dana 6. lipnja Blazinčiću za kapu 9 K. Dana 15. lipnja (…) 1000, 16. lipnja krojač (platno itd.) 109 K., putar 16 K., jaja 10 K. Trošak putovanja do 23. zb. (29. lipnja): 96, 04.

Dana 1. srpnja pristojbe (1400 + 930 + 2000 + 35 = 4365; odbici /osiguranje za smještaj 18/, sočanski fond 30 = 48), ukupno 4317. Dana 1. srpnja poslano: Eskontna banka 3000, Mitzi 100, Reichlin (kapelica Zita) 200, Schellhammer & Schattera razredna lutrija 15: ukupno 3315. Schellhammer & Schattera, Beč (…), Stephansplatz: krajem veljače 1917: 37.500 K., 1. ožujka 1917. - 2000 = ukupno 39.500 K. Dana 25. travnja prebačeno 9070 = 48.570. Eskontna banka (Kärtner-Straße 7) 1. svibnja 2430 = 51.000, 1. svibnja (…) Schellhammer & Schattera razredna lutrija 100 K. = 51.000. Dana 24. travnja nakon odmora kod mene 41.102 (izdaci 2130 + postolar 75 + dar kuma /krštenje Friede Baumung/ 65 + /…/ 50 + 3 kovčeg iz ostavštine Franje Mollinaryja 180 + rukavice 13 = 2531 + 286.83). Dana 25. travnja za prodaju konja državi: Lakatos 4070, Gemma 1800, Emma 3200; ukupno 9070 K.

Dana 1. svibnja pristojbe (vojna plaća 1400, dodatak na službu 2000, ratni dodatak 930, pohrana prtljage 35 = 4365; odbici: osiguranje za smještaj 18, potkove 5 = 23), 4342. Poslano 1. svibnja: 520 smještaj kod gospođe Kristof, 100 Mitzi, 2430 Eskontna banka + 1000 = 4050. Dana 1. svibnja kod mene 430,81. (…) Zagreb, Jelačićev trg br. 3, 2. kolovoza 79,38, Assicurassioni Generali u Trstu, Glavno otpravništvo za Hrvatsku.

Dana 1. ožujka 1917. pristojbe (vojna plaća 1400, ratni dodatak 930, dodatak na službu 2000, pohrana prtljage 35 = 4365; odbici: osiguranje za smještaj 18, potkove 12.50 = 3050; 4334,50. Poslano 1. ožujka: Schellhammer & Schattera 2000, Mitzi 100 = 2100 K + 2000. Dana 1. ožujka kod mene 405, 47 K. (izdatak u veljači 131,79). Dana 14. ožujka Elektra Beč 19,50, Lonyax: zvijezda za odlikovanje Reda željezne krune 1. razreda.

Dana 1. travnja pristojbe (vojna plaća 1400, ratni dodatak 900, dodatak na službu 2000, naknada za opremu 200 = 4535); odbici: osiguranje za smještaj 18, potkove 5, Fond za udovice i siročad 30 = 53) = 4482 K. Poslano 1. travnja: Mitzi 100, *Pester Lloyd* 14, *Reichspost* 12, Tiller 215,95 = 342,95. Dana 1. travnja kod mene 3346,32 (izdaci u ožujku 98,50 + 95,50, termos-boca 5, koža za đonove 6,10 = (…) = 195,10. Dana 1. travnja isplata časničkih slugu: András 190 K., Petar 120 K. (…) = 310 K. Dana 11. travnja slikaru Prohászki za uljanu sliku 100 K. Dana 13. travnja prilikom odlaska na odmor kod mene 841,43 K. Dana 14. travnja Ružička 75,50 (postolar). Schellhammer & Schattera 2000, Mitzi 100 = 2100 K + 2000. Dana 1. ožujka kod mene 405,47 K. (izdatak u veljači 131,79). Dana 14. ožujka Elektra Beč 19,50; Lonyax: zvijezda za odlikovanje Reda željezne krune 1. razreda: 76 K. = 95,50.

Dnevnik 1918.

Mirovni pregovori u Brest-Litovskom (prosinac 1917. - ožujak 1918)

19. prosinca, srijeda, prekrasno vrijeme, vedro, hladno

U 16 h odlazak izvanrednim vlakom s bečkog Nordbahnhofa. Na kolodvoru u čekaonici: ógrofica Czernin s kćerkom, princ Ludwig Windisch-Graetz, pratnja njegove preuzvišenosti Czernina - načelnik odjela Gratz, ministar i poslanik Wiesner, diplomatski vijećnici barun Andrian, barun Gautsch, grof Colloredo. Nijemci: boj. Fleck, časnik za vezu genboj. Cramona. Moja pratnja: glavnostožerni boj. von Glaise i osobni pob. natpor. Umann. Od 16,45 do 17,45 razgovor s njegovom preuzvišenošću Czerninom. Prisutni: Gratz i Andrian. Czernin: stajalište o susretljivosti u odnosu na težnju Rusa za općim mirom, jer to bi moglo dovesti do raskida između Rusije i Antante, a Nijemci ne žele da se Antanta umiješa u pregovore, jer bi to značilo usporavanje ili čak i prekid mirovnih pregovora. Czernin ne vjeruje u to, ali smatra da ćemo ipak morati sklopiti uvodni mir, koji određuje ono najvažnije, a pojedinosti se onda mogu riješiti kasnijim dogovorima. Smatra da je najvažnije odrediti naše i njemačke granice s Rusijom (prema predstojećem nacrtu o novoj Poljskoj). Moja zamjerka (koju sam iznio i tijekom razgovora s njegovim veličanstvom 17. prosinca): sklapanje mira s Rusijom i neutralnost između nje i Antante jednostavno nije dovoljno. Moramo se pobrinuti za to da se spriječi da Antanta preko sibirske željeznice dobije pristup ruskim viškovima (žito, industrija) (Andrian: ta željeznica nije dovoljno učinkovita; ja: problemi kao i u Rumunjskoj). Ova pomoćna sredstva moramo si osigurati ugovorom ili savezom. Bitna je naknada/odšteta (zbog našeg siromaštva!). Njemačka će se u svakom slučaju pobrinuti za sebe. Ima veće mogućnosti razmjene (industrijski proizvodi). Prihvatljivo bi bilo sklapanje tajnog ugovora, ali nanijelo bi nam veliku štetu, jer jedva da si u okviru trgovačke razmjene s Njemačkom možemo priuštiti najnužnije. Ostala pitanja: zaseban mir Austrija i Rusija (ako se ispune naši zahtjevi, /…/ a što se tiče Rige i bagdadske željeznice, rješavanje u našem interesu; njegovo veličanstvo: u redu, ali Waldstätten: nemoguće). Lenjinova vlada ustrajat će na miru, ali njezin težak položaj i mogući pad mogli bi odgoditi sklapanje mira, tako da moramo biti brzi. Moje mišljenje o ruskom poljodjelstvu i Lenjinovom promašaju o podržavljenju (Andrian: ali i dalje postoji „individualno vlasništvo“, seljaci /.../ jesu za to, a zemljoposjednici su protiv): ne vjerujem da itko od seljaka podržava navedene promjene. Prevladava osobno vlasništvo. Reforme (…)? Službeni jezik pregovora bit će ruski uz prevoditelje: puk. Skalon sudjelovao je na pregovorima, ali se ustrijelio (sin ranijeg glavnog guvernera Varšave). Rusi osim toga traže potpisivanje na neutralnom tlu (Stockholm ili Kopenhagen). Pregovori će biti u Brestu. U 20 h večera u vagon-restoranu: Czernin, Gratz, Fleck i ja.

20. prosinca, četvrtak, prekrasno jutro, a onda magla

Od 7,10 do 7,30 Kielcy. Oko 9,35 Skarzyce. Oko 10 h Radom. Od 9,30 do 10,15 razgovor s Glaiseom: povijest poljskog pitanja. Rasprava o zapovijedima (granica). U 11,15 most na Visli, koja je potpuno pod ledom, ali poljski su mostovi slobodni. U 11,22 Doblin (Ivangorod), 1 minuta. Od 11,30 do 11,53 glavni kolodvor Doblin. U 13 h željeznička postaja Krzywda: puk. Stezt (Ministarstvo rata, 10. odjel: ratni zarobljenici) i još 1 gospodin (iz vagona Crvenog križa), grof Spiegelfeld, predsjednik našeg izaslanstva na pregovorima o razmjeni zarobljenika u Petrogradu. Sastanak njegove preuzvišenosti i genboj. Hoffmanna, načelnika GS. Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice. Czernin je s veleposlanikom grofom Méreyem (voditeljem mirovnih pregovora) ostao u vlaku. Javili su mi se ppuk. Pokorny i boj. barun Myrbach, časnik za vezu pri Vrhovnom vojnom zo. istočne bojišnice. Pokorny mi je donio brzojav (Hughes) našeg vrhovnog vojnog zo: Smjernice (njemačkog) Vrhovnog vojnog zo. za genboj. Hoffmanna, te sam ih proslijedio Czerninu. Sadržaj (suština): naše oružane

snage ostaju na sadašnjim položajima do potpisivanja općeg mira ili saveza s Rusijom (sigurnosno područje; *napomena*: nema napuštanja ruskog teritorija); Rusija na 50 km može rasporediti najviše 1 d., ali ne i u Estoniji, u kojoj traži potpuno povlačenje ruske vojske; *napomena*: prema smjernicama našeg vrhovnog zo. mi na crti od 100 do 150 km ostavljamo 1 pješačku d. u obrambene svrhe, što znači oko 10 d. na istočnoj bojišnici; traži se i ruski utjecaj na Rumunjsku da se pridruži mirovnim pregovorima, demobilizacija bojnog pomorstva, čišćenje mina, uspostavljanje trgovačkih odnosa, otpravljanje predstavnika Antante u roku od 8 tjedana, a što se tiče ratnih zarobljenika upute će uslijediti. Dodatak za mene: neka su stajališta preoštra. Za raspuštanje odsječnih postaja u Volinju trebalo bi barem 3 mjeseca, ali željeznička bi pruga Hadikfalva - Gurahumora trebala uskoro biti otvorena za nas. Zatražiti Czerninovo mišljenje. Predao sam mu brzojav u prisutnosti grofa Méreya, prve primjedbe: za nas bi bilo najbolje, ako nam se Rumunjska ne bi sada pridružila (nego na temelju *fait accompli*); i 3 su mjeseca premalo za ukidanje odsječnih postaja, trebalo bi barem 6 mjeseci (budući da tada još veliki broj pitanja, kao npr. poljske granice, neće biti do kraja riješen). Navečer dogovor s Czerninom o prijepisu brzojava, na što je obećao da će sutra detaljnije razložiti svoja stajališta. Oko 18 h upoznavanje s genboj. Hoffmannom, a nakon toga odlazak u dodijeljeni smještaj: citadela blok 4, gdje su upućeni i Umann, Czernin i njegova pratnja (ali tijekom današnje noći ostaju u vlaku). Czernin se u 19 h uputio k Hofmannu: u 19,15 očekuje se posjet princa Leopolda Bavarskog. Upoznavanje i u 19,30 večera u časničkom domu. Okupljanje svih izaslanstava i pripadnika stožera (danas su postavljena 64 pribora za jelo): princ se sjetio Landestreua te sam mu predao pismo vojvotkinje Marije Terezije i princeze Sofije (grofice Dörring). Naravno da odmah prvi dan nisam mogao zapamtiti sve osobe. Najvažnija imena: (…) von Perfall (upravitelj dvora, studeni 1916, Landestreu); Rusi: predsjednik izaslanstva Joffé (izraziti poljski Židov, tijekom večere sjedio je lijevo od princa Leopolda), Kamenev, prof. Pokrovski, adm. Altvater, a moja prva susjeda (nadesno) bila je Anastazija Bicenko (ubojica ministra rata Saharova 1905)[321], od tada (...) boravak u šumi i rad u knjigovežnici. Nezgrapna, tuži se da je za ova teška vremena previše hrane na stolu (guska). Na početku je bila prilično čangrizava, poslije se malo smirila), najradikalniji genboj. Samojlov (nakon večere dug razgovor, u Kijevu zadužen za praćenje Austro-Ugarske, izvrsno poznaje naše oružane snage, a sad je načelnik X. armije u Moladecznu). Nekoliko pristojnih ruskih glavnostožernih časnika. Potpukovnik Fokke, Čeplic, sk. Lipoki. Grof Csáky (šogor brigadira puk. Benza): sudjelovao je na pregovorima o primirju. Nijemci: tajni vijećnici von Rosenberg, von Stockhammer i Simons (trgovina i politika), Kühlmannovi pomoćnici (on dolazi sutra navečer). Tijekom sutrašnje noći očekuje se i dolazak turskog predstavnika Hak-paše (veleposlanika u Berlinu) i bugarskih izaslanika (prema novinskim napisima ministar pravosuđa Popov, glavni tajnik u Ministarstvu vanjskih poslova ministar Kosov, glavni konzul u Budimpešti Stojanovič, prvi tajnik berlinskog veleposlanstva dr. Anastasov te opunomoćenik pri njemačkom vrhovnom vojnom zo. puk. Gančev s 2 časnika). Dugi razgovori nakon večere: do 23 h sa Samojlovim o zajedničkim poznanicima: Wyneken je prije godinu dana umro od srčanog udara, a Ignjatjev je još uvijek u Parizu, dok je Bazarov u posljednje vrijeme (…) u glavnom stanu (...).

21. prosinca, petak, oblačno, hladno

U 10 h u pratnji Pokornog i Glaisea pješice do željezničke postaje. Razgovor s njegovom preuzvišenošću Czerninom o smjernicama. Smatra ih preoštrima za mentalitet boljševika. Ne odobrava ni pritisak na Rumunjsku, a 3 mjeseca su mu premalo za raspuštanje vojnog sustava: brzojav Vrhovnom vojnom zo. Što se tiče programa (rasprava s Wiesnerom): Kühlmann stiže danas navečer, tako da će prva sjednica teško biti sazvana prije ponedjeljka.

[321] Vidjeti Dnevnik Rusko-japanski rat 1904-1905, bilj. 6.

Glaise: Czernin je jučer dugo razgovarao s Joffféom, koji je navodno potpuno zdvojan zbog sadržaja programa. Očigledno je nahranio Czernina svojim doktrinama. U 11,30 vožnja automobilom u pratnji pruskog genboj. Weidnera, zkd. u Cambraiu: cilj Dvinsk (povjerenstvo za primirje), a Pokorny do princa Leopolda u Skóki (oko 10 km sjeverno od željezničke postaje). Objed. Czernin sa svojom pratnjom i nas 3 („Očarali ste dame svojom osobnošću"). Povratak u 13,45. Sastanak 17,30-18 h: genboj. Hoffmann i njegove smjernice. Osim zbog nužnosti s vojnog stajališta, Njemačka će svoje sigurnosne postrojbe ostaviti na sadašnjim položajima i zato što oni trenutno prate istočnu granicu nove Litve. Inače je suglasan sa svime, čak i s povlačenjem sa željezničkog pravca koji je nama iznimno bitan: Hadikflava - Gurahumora. U njegovoj pratnji je i diplomatski vijećnik von Hoesch, njegova preuzvišenost tajni vijećnik dr. Kriege te njegova preuzvišenost dr. Delbrück (ranije državni tajnik, sada prof. u Jeni). (…) Brzojav Vrhovnog vojnog zo.: Njemačkoj je bitno da od 1,300.000 ruskih ratnih zarobljenika koji se nalaze u Njemačkoj veći broj što duže tamo i ostane (njemački zarobljenici: samo oko 200.000): slobodno traženje radnika (broj naših zarobljenika u Rusiji odgovora otprilike broju ruskih zarobljenika u Austro-Ugarskoj: oko 1½ milijun). Hoffmann: već se gradi željeznička stanica na pruzi Dvinsk za razmjenu zarobljenika: barake za oko 3000 vojnika (proslijeđeno Vrhovnom vojnom zo. uz prijedlog da nešto slično i mi poduzmemo). Naše je povjerenstvo zadržano u Varšavi (puk. Statz), jer iz Petrograda stižu neugodne vijesti: ratno stanje. Deseti odjel Ministarstva rata (ratni zarobljenici), brzojav: u Habarovsku smješteno je oko 1000 austrougarskih časnika bez opskrbe i pokrivača uz haranje zaraznih bolesti (upute Pokornom: pokušati dogovoriti pomoć preko predsjednika ruskog izaslanstva). Navečer dugo čekanje na večeru zbog Turaka i Bugara. Imena poslije. Susjed za stolom ministar vanjskih poslova, a lijevo (…) tajni vijećnik von Kern (stariji gospodin). Nakon večere u 21 h dolazak Kühlmanna s pratnjom, a poslije su stigli i Bugari (civili, vojnici su stigli prije večere). Jóffe i Karahan (njegov tajnik, Armenac s turskim imenom) i ja. Gratz i Wiesner. Wiesner: Czernin planira prvu sjednicu za sutra u 16 h (prijepodne sam mu rekao /nakon razgovora s Czerninom/, da mi je adm. Altvater objasnio kako Rusi prvu sjednicu očekuju sutra ujutro, nakon Kühlmannovog dolaska, pa sam ga upozorio da nam može naštetiti ako ostavimo utisak unutarnjih, tj. savezničkih dogovora uz isključivanje suprotne strane, jer bi se to moglo protumačiti kao da nismo jedinstveni u svojim stajalištima). Iako, budući da u stvarnosti još mnogo toga nije riješeno, bilo bi sasvim normalno, da sada kada smo tek stigli, raspravimo još neka pitanja. U 22,30 odšuljao sam se, iako su svi još bili na okupu. Čini se da će između Ukrajinaca i Lenjinove vladi izbiti građanski rat. U Odesi bojno je pomorstvo otvorilo paljbu na grad, a boljševici na luku. Dio ratnih brodova i zrakoplova prebačen je u Rostov (Nakičevan) (radio). Još prije nekoliko dana dojava Zo. jugozapadne bojišnice: Ukrajinci su gen. Šerbačeva zarobili u Berdyczewu, na što im je Lenjin postavio ultimatum od 48 sati da se pokore. Radio: Ljubinskij (mladić) dolazi ovamo, punomoć za sudjelovanje na pregovorima, a nakon njega i izaslanstvo. Lenjinova je vlada pristala. Turski ministar vanjskih poslova: 6. siječnja u Konstantinopolu očekuje se posjet cara i kralja Karla.

22. prosinca, subota, oblačno, hladno

Kühlmann u 9 h kod genboj. Hoffmanna, a u 10 h kod Czernina. Namjeravao sam prije toga razgovarati s Czerninom o današnjem programu, pa sam u 9,15 k njemu poslao Umanna, koji mi je poručio da će poslati po mene, ali uzaludno čekanje do 12,30. Rusko povjerenstvo: Jóffe, Kamenev, gospođa Bicenko, prof. Pokrovski i (…) Weltmann te Jóffeov tajnik Karahan. Vojno izaslanstvo: adm. Altvater, glavnostožerni ppuk. Fokke i Čeplic, glavnostožerni sk. Lipski (još uvijek ovdje, sudjelovao je u radu povjerenstva za primirje), genboj. Samojlov (načelnik GS. X. armije). Ukrajinci: Ljubinskij. Od 12,30 do 13 h šetnja, kino. Prijepodne nekoliko gospodina: ipak prva sjednica u 16 h. U podne potvrđeno, ali samo 6 osoba po izaslanstvu, kako se Rusi ne bi osjetili ugroženima. U 14,30 Myrbach: sjednicu će otvoriti

princ Leopold, zbog čega se traži dolazak u svečanoj odori. U 15,45 Pokorny, Glaise i ja prema dvorani za sjednice (veliki časnički dom i kazalište, *réduit* kod istočnog ulaza, poprijeko Muchawieca). Prva sjednica 16,25-17,45: pozdravni govor princa Leopolda i predaja predsjedanja ranijem velikom veziru Haki-paši, nakon čega je princ napustio dvoranu. Paša je nakon toga predsjedanje sjednicom predao Kühlmannu (16,30-16,43): razlog pregovora, utvrđivanje načelnih smjernica za uspostavljanje međusobnog prijateljstva i liječenje rana zadanih u ratu. Formalnosti: poredak država prema francuskoj abecedi, predsjedanje prema alternaciji. Jezik: svih država (Haki: i francuski!), zapisnici na njemačkom i ruskom. Pravilnik o radu sjednica: zajedničke i zasebne o pojedinim pitanjima zbog ubrzanja rada (istovremeno se može održati nekoliko sjednica). Kühlmann (…) je zamolio Jóffea da izradi sažetak njegovih stajališta o načelima mira. Jóffe: zatražio je javne sjednice i pravo na objavu zaključaka. Kühlmann zahtijeva raspravu. Haki-paša ne želi da neposredno objavljivanje tijeka pregovora izazove rasprave u novinama i u javnosti, jer bi to moglo štetiti samim pregovorima, pa traži dogovor. Jóffe: iskustvo pregovora o primirju govori da zapisnici ionako zbog potpisa traže odgodu od dan-dva, pa nema opasnosti. Svi su suglasni: objavljivanje zapisnika sjednica nakon potpisivanja. Kühlmann: i on se slaže da javnost sa svime mora biti upoznata. Jóffeovo izlaganje (16,54-17,08 = 12 minuta): pročitano na ruskom (prijevod na njemački po poglavljima: ruski prevoditelj), tekst u prilogu. Kühlmann: ima li još netko nešto dodati? Ne. Kühlmann: naravno da je trenutni odgovor na ova toliko bitna izlaganja nemoguć, potrebno im je dati pisani oblik te ih raspraviti (saveznici između sebe). Odgovor do sutra u 16 h (sljedeća sjednica)? Czernin: pokušat ćemo se sporazumjeti do sutra prijepodne (zbog sjednice u 16 h). Ako bude kašnjenja, pravovremeno najaviti odgodu. Kühlmann: sljedeća sjednica onda sutra, u nedjelju u 16 h. Završetak u 17,08. Moji su pomoćnici otišli zbog rada na izvješću (Pokorny i Glaise). Ostao sam u dvorani do Czerninovog odlaska. Razgovarao je s Kühlmannom, a onda sva 4 predsjednika i Czernin 2 puta s Hoffmannom, kojem je sve neprihvatljivo. Cijelu je večer trčkarao okolo kako bi svakom Rusu poručio da je lud, ali Jofféa nije uspio uhvatiti. Prema Pokornom, „poltron“ je za Hoffmanna i obilježje i taktika. Smatram da je Jofféovo izlaganje sasvim prirodno, jer se od boljševika, prema dosadašnjim iskustvima ništa drugo nije moglo očekivati. Čak su bili umjereni. Naravno da navedene zahtjeve ne možemo samo tako prihvatiti, ali to nije niti nužno: ne radi se o općem miru. Bi li Engleska prihvatila navedeno? Sada je potrebno izraditi umirujući odgovor i odvojiti sve ono što bi mogao biti temelj zasebnog mira. Nadam se da će to diplomatima i uspjeti, osobito Czerninu s njegovim trikovima (…). Naravno, uz određene uvjete: ratno stanje, unutarnji poslovi, strateška pogranična zaštita. Navečer je uz mene sjedila Bicenko: (...). Pohvalio sam se da su pregovori konačno počeli i da sam siguran u uspjeh. Ona: a tek ja! Sigurna sam da će nam se uskoro pridružiti i Francuska i Engleska (*napomena*: mislim da je rekla u roku 2-3 dana). Osim toga, činilo se da se radilo o potpuno novoj osobi: otvorena i pričljiva. Čak se i Hoffmann, koji dobro govori ruski (sporo, nedostaje mu malo vježbe) šalio s njom. Upitao sam jesu li u vezi s Engleskom i Francuskom, ali nije znala čak jesu li navedene države priznale novu rusku vladu. Ipak, izletjelo joj je ono što joj je ležalo na srcu: državno sveučilište u Moskvi (veliki projekt, izgradnja je gotova, sada se tamo održavaju demonstracije). Nakon večere do 23 h razgovor s Hoffmannom. Dodatak: iako je bilo pozvano samo 6 članova po izaslanstvu, Hoffmann je doveo i svog (…) boj. Brinckmanna i obavještajnog časnika (prevoditelj prinčevog govora) sk. Heya, nakon čega sam i ja ostavio Pokornog i Glaisea. Nakon što sam pregledao izvješće, ono je u 18,30 poslano u Beč (Hughes): potvrda je stigla brzo nakon 19 h. Oko 21,30 predan nam je litografirani njemački tekst s Jóffeovim izlaganjem (također je brzojavom proslijeđen Beču). Jučer i danas na objedu: genpor. grof Waldersee, gen. u GS., sada guverner u Kovelu. Brzojav iz Constanţe: ksk. grof Lonyay, otputovat će žurno 24. prosinca (osobni pob. Waldstättena, koji mi je već 2 puta odbio molbu da mi ga pošalje: u Dobrudži je izvanredno učinkovit i neophodan).

23. prosinca, nedjelja, oblačno, ali manje, hladno (oko 10°R)

Tijekom noći radio: Trocki je objavio brzojav za rusko izaslanstvo u Brest-Litovskom. Nakon što je njemačka vlada Hasseu, Kautskom i Ledebouru uskratila izdavanje putovnica za Stockholm, potrebno je zatražiti preseljenje pregovora iz Bresta u Stockholm (o čemu su ovdašnji Rusi već dugo razmišljali: pregovori na neutralnom tlu, iako je ovdje osigurana sva infrastruktura, svi smo na okupu, nitko nas ne smeta i slično). Prijepodne rad diplomacije: Méreyev nacrt na uvid Czerninu. U 19 h rasprava Czernin - Kühlmann. U 12 h Pokorny (preko Myrbacha od Hoffmanna): Czernin i Kühlmann još nisu gotovi. Sastanak s Bugarima i Turcima, koji je bio dogovoren u 12 h, nije se mogao održati. Šteta bi bilo da se to dogodi i sa sjednicom u 16 h. Rusi će shvatiti da se ne možemo dogovoriti. Nejasno je kako su ovi maksimalni zahtjevi uopće nekoga, tj. diplomate, mogli iznenaditi, jer smo ih ionako dovoljno često čuli, pa bi barem oni trebali biti pripremljeni. Nakon doručka razgovarao sam s Jóffeovim tajnikom Karahanom: poštanska veza s domovinom i novosti. Tijekom noći Trocki je poslao brzojav: u Petrogradu je otkrivena zavjera protiv Lenjinove vlade (vođe: američki časnici i veleposlanik Francis, zapljena senzacionalnih dokumenata). Bravo! Ja sam s druge strane ispričao njemu kako je 1905. jedan američki časnik ruskom zk. utvrde u Vladivostoku ponudio da mu plati plan utvrde, a da su američki novinari ruske vojnike koji su im nosili prtljagu od kolodvora do hotela platili nevažećom novčanicom od 1 dolara (Richmond 1865, sada je u mom posjedu), te kako je Judson (sada predsjednik američkog vojnog izaslanstva u Rusiji) kao slugu zaposlio Poljaka protjeranog iz Rusije i time rusku vladu doveo u iznimno neugodan položaj - pravi momci. Czernin je Bugare i Turke pozvao na sastanak u 17 h, što znači da je u podne još uvijek postojala mogućnost da će se sjednica u 16 h održati. Glaise u 18 h (izvor Wiesner): odgovor je spreman (uvid u nacrt Méxera i Wiesnera; Czernin i Kühlmann). Općenito, pobijedilo je naše, tj. Czerninovo stajalište: svaka od 6 točaka pojedinačno je i precizno obrađena. Stilizacija nije pretjerana, ali sadržaj je u redu. Mérey se nada da će se i Rusima svidjeti. *Vederemo*. Preko Glaisea poručio sam Wiesneru da mi Czernin pošalje nacrt na uvid. U ruskom izlaganju bila je s vojnog stajališta samo 1 bitna rečenica „skorašnje povlačenje sa zaposjednutih područja“, ali moram znati kako se postaviti. Glaise: Hoffmann je Rusima poručio da o Stockholmu ne odlučuje samo Trocki, nego i mi. Navečer, na putu u restoran sreli smo Czernina, koji se ispričao: poslijepodnevnoj su sjednici uz 4 predsjednika izaslanstava prisustvovali i svi vojni predstavnici osim mene, što me jako naljutilo: 1 od pomoćnika zaboravio me izvijestiti, ali Glaiseu je izričito rečeno da dolaze samo predsjednici. Hoffmann: tako je i bilo planirano, ali Zeki-paša je ustrajao na dolasku, tako da su se na kraju svi pojavili, iako na dnevnom redu nije bilo nijedno vojno pitanje. Ali mene zanima i opći dio. Hoffmann: Joffé je uložio prosvjed zbog odbijanja njemačke vlade da za Haasea, Kautskog i Ledeboura izradi propusnice za Stockholm (što znači da preseljenje u Stockholm nije predloženo, v. gore). Odgovor: za nekoliko dana (unutarnja stvar Njemačke). Hoffmannove smjernice od njemačkog vrhovnog vojnog zo.: o razmjeni zarobljenika pojedinačni pregovori s Rusijom (više posla za mene). Danas kino, a naše su slike već posvuda. Nakon večere svi su se brzo razišli. Sutra prijepodne sjednica saveznika (bugarske zamjerke), a poslijepodne opća sjednica.

24. prosinca, ponedjeljak, vrlo hladno, vjetrovito, oblačno

Saveznička sjednica pomaknuta je s 10 na 11 h; blok F nasuprot časničkog doma. U 11,35 sjednicu je otvorio Kühlmann: u litografiranom nacrtu ugovora na njemačkom jeziku predložio je nekoliko ispravaka (crno označeno), tj. u 2. rečenici 1. točke: 1) prijepodne se odvijala dugačka rasprava o značenju riječi „povlačenje“ (zbog djelovanja na moral njemačkog naroda!). Sitničavost! Izet-paša se pobunio, jer ova verzija je ublažena i nigdje ne dolazi do izražaja pitanje odlaska Rusa iz Armenije, nakon čega se pokušalo pronaći prikladniji oblik prikaza ove točke. Točka 5 (nema je u nacrtu) pročitana je na francuskom: „Opći fond.“

Odšteta pojedinaca, tj. odricanje od nje, može se riješiti samo u suglasnosti s Antantom. Haki-paša (retoričko pitanje): ako Rusija ne prihvati odgovor na 5. pitanje, otpada i uvod? Naravno! Nesimi Bej (ministar vanjskih poslova) je predložio da Rusija jamči za sve svoje saveznike prihvaćanje svih uvjeta, ali Czernin i Kühlmann su to odbili. Bugarski izaslanik Popov: Bugarska traži Dobrudžu i Makedoniju; aneksija, ne može prihvatiti odgovor na 1. točku. Haki-paša: prema ruskom tumačenju tu se ne radi o aneksiji! Popov: ratni cilj Bugarske uvijek je bilo oslobođenje Dobrudže i Makedonije i njihovo zaposjedanje. Haki-paša: dugi govor kako bi se Popov odobrovoljio. Što sada reći nego *c'est une belle geste* (!). Ako nam se pridruži Antanta, onda je ionako sve ovo nevažno, jer će do izražaja doći novi stavovi. Rumunjskoj i Srbiji bit će upućeni drugačiji zahtjevi. Protiv pojedinih točaka svi mi imamo svoje „pričuve“! Popov: bez „aneksije“ nema mu povratka (*napomena*: tu je u pravu). I drugi Bugarin zastupa ovo mišljenje. Kühlmann: „pravo na samoodređenje naroda“ ide na ruku njihovim težnjama. Antanta bi ovu diplomatsku zabilješku morala u potpunosti prihvatiti. Suzdržanost Bugara njihov bi položaj samo pogoršala. Popov je ustrajan. Kühlmann: (…) prihvaćanje sadašnjeg teksta, a na zajedničkoj sjednici Bugarska može iznijeti svoje zamjerke. Ili u domovinu poslati tumačenje. Nakon što dogovor nije postignut, sjednica je završila u 13,40. Doručak: susjed von Rosenberg (Kühlmannova desna ruka). Shvaća Bugare. Predložio sam mu rješenje 1. točke: „Namjere saveznika ne leže u nasilnom prisvajanju područja drugih naroda i njihovom pripajanju vlastitom državnom teritoriju.“ Ovo mu se jako svidjelo. Dao mi je ruski izvornik Jofféovog izlaganja kako bih provjerio prijevod (mislio sam da Rusi pod „aneksijom“ podrazumijevaju samo narod, ne i područje, ali ipak sam bio u krivu, iako se težište stavlja na narod: savršen prijevod sk. Heya). Razgovor o nacrtu s Czerninom nakon doručka. Mérey se boji da bi mogli imati problema s Talijanima. Na Czerninov zahtjev zapisao sam mu sljedeću formulaciju: „Namjere saveznika ne leže u nasilnom pripajanju naroda, koji prije rata nisu pripadali njihovom državnom teritoriju.“ Bugari planiraju zatražiti smjernice iz Sofije (brzojav), čemu se Czernin protivi. Mérey smatra da je bolje 1 dan pričekati, nego da stvar potpuno propadne. Poslijepodne: diplomati su tražili način da zadovolje Bugare, a Rusi su postali nestrpljivi, što je bilo sasvim shvatljivo. Nakon primitka odgovora namjeravali su otputovati u Petrograd i Antanti dati rok od 8 dana za odluku o sudjelovanju na mirovnim pregovorima. S druge strane, njihov se odlazak pokušava spriječiti. U nacrtu odgovara svuda se probijaju Czerninovi stavovi (iako prijedlozi: Mérey, Wiesner, Czernin i Kühlmann). Kühlmann je jako popustio. Točka 5 (ratni namet i odšteta): samo njemački utjecaj? Radio: Trocki je izjavio da postrojbe kreću na gen. Kaledina. Službeni početak građanskog rata. Glaise u 18 h: budući da je dogovor s Bugarskom propao, predloženo je da njemački i austrougarski veleposlanik u Sofiji upute demarš, ali onda se od toga odustalo, nakon što su se sami Bugari obratili Sofiji; podijeljena mišljenja i u Bugarskoj: dio ih je suglasan s našim tekstom, a dio ih traži isticanje pojma „aneksije“. Obje bugarske stranke brzojavile su svoje mišljenje u Sofiju. Danas više ništa od sjednice. Može prijepodne, ovisno o odgovoru i odluci iz Sofije. Glaise: trebalo bi na isti način postupiti i s Rusima, kako bi ih se ovdje zadržalo(!). U 16 h u Beč su otputovali von Mérey i dr. Berger. Bugarski je brzojav otišao u 19 h. Večera: božićno drvce i glazba.

25. prosinca, utorak, hladno, ali konačno sunčano

Tijekom noći stigao je brzojav iz Sofije: sve pokušati kako bi progurali svoj stav. Odgovor Rusiji sastavljen je na taj način, da se može primijeniti na sve članice Antante (što je izričito i navedeno), koje bi ga trebale i priznati: rusko načelno prihvaćanje znači da se Antanti mora osigurati vrijeme za razmišljanje. Najvažniji detalji (demobilizacija, promet, zarobljenici) mogu se tako riješiti i općim i zasebnim mirom (na isti način), te čim Rusija prihvati naš odgovor, može se pristupiti njihovom rješavanju; vojna povjerenstva. S ovim sam prijedlogom otišao k Czerninu (od 10,30 do 10,45). Ali u tom je smislu već sve bilo dogovoreno. Antanti će se dati rok od 5 dana. Danas predsjeda Czernin: Rusi su obaviješteni. Tražit će

vrijeme za razmišljanje, ali pregovori o pojedinostima mogu početi. Kamenev i još neki članovi izaslanstva ostaju ovdje. Czernin računa na zasebni mir, a pojedinosti će se rješavati od države do države, tj. Njemačka i mi zajedno. Time ćemo se riješiti Bugarske i Turske i unaprijed sve odrediti. Czernin traži od mene da se dogovorim s Hoffmannom o načinu kako Rusima naše i osobito njemačke zahtjeve o što dužem ostanku naših oružanih snaga u streljačkim rovovima na bojišnici, učinimo prihvatljivima. Što se tiče Dobrudže, rekao sam da sam čuo kako su se Njemačka i Turska sporazumjele, da neće biti prepuštena Bugarskoj. Da, ali radi se samo o drugom obliku istog pitanja. I mi ne želimo Dunav dati Bugarskoj. Znači, Dobrudža će ili pripasti Rumunjskoj ili će se naći neko drugo rješenje. Bugarska ne smije dalje od Constanţe. Radio: u vlaku američkog Crvenog križa pronađeno je 20 vozila i ostale opreme namijenjenih Kaledinu. Američki časnici Andersson i Perkins te ruski časnici Kolpasnikov i Terblunski. Zaplijenjena je i senzacionalna dokumentacija. Radio (Petrograd): „Svima“: 23. prosinca u 6,40 u Kaledinovo je zaleđe poslana oružana sila od 100.000 vojnika kavkaske armije, kojima su se priključili i gorski narodi. Brzojav Vrhovnog vojnog zo. za mene: Šerbačev (zk. ruske jugozapadne bojišnice) ne priznaje brestlitovsko primirje, nego ono iz Focşanija. Do primitka smjernica njemačkog Vrhovnog vojnog zo. za Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice, moje djelovanje bit će određeno suradnjom s Vrhovnim vojnim zo. istočne bojišnice. Prema radijskim izvješćima očigledno je da Šerbačev ne priznaje brestlitovsko primirje, koje je dogovoreno bez predstavnika ukrajinske Središnje skupštine. U 12 h kod Hoffmanna: Vrhovno vojno zo. nije mu poslalo smjernice. Što se tiče Focşanija, poznato mu je da je tamošnje primirje nepovoljnije, jer zabranjuje pokrete postrojbi od 5. prosinca. Ali sve je to beznačajno, mi ćemo se jednostavno držati Brest-Litovska. Što se tiče „ostanka na istočnoj bojišnici“ (Czerninov zahtjev), napomenuo sam da sam uvjeren da je on nužan, i da ću ga podržati u tome. Hoffmann je o navedenom pitanju već sastavio nacrt memoranduma (utjecaj na moral njemačkog naroda i vlasti: nakon povlačenja oružanih snaga, nemogućnost nadzora nad anarhijom u zaposjednutim područjima, budući da nedostaju sustavi vlasti i prometna povezanost, a tu su i međunarodni odnosi i nesigurnost državne vlasti u Rusiji).

Poslijepodne sam u natuknicama izradio izlaganje, koje će doraditi Gleise s Brinckmannom. U podne moj je lijevi susjed bio Jóffe, a pokraj njega sjedio je Kühlmann, dok su se nasuprot njih smjestili Hoffmann i Czernin. Razgovor Kühlmann, Jóffe, djelomično i Hoffmann i Czernin: mjesto zasebnih pregovora. Jóffe: neutralno inozemstvo. Stockholm (Czernin) je isključen. Rasprava o Haagu. Neutralno tlo za obje države (Hoffmann: najprije bi trebalo izgraditi skloništa ili postaviti tračnice). Poslije dogovor: Dünaburg? Njemačka i Austro-Ugarska: državni tajnik von Kühlmann, veleposlanik von Rosenberg, diplomatski vijećnik von Hösch, gen. Hoffmann, boj. Brinckmann, ministar vanjskih poslova grof Czernin, veleposlanici von Mérey i von Wiesner, diplomatski vijećnici grof Colloredo, grof Graf Csáky, podmaršal von Csicserics, boj. von Glaise; Bugari: ministar pravosuđa Popov, veleposlanici Kosev i Stojanovič, puk. Gančev, diplomatski vijećnik dr. Anastasov; Turci: ministar vanjskih poslova Ahmet Resimi Bej, veleposlanik Ibrahim Haki-paša, državni podtajnik Rešad Hikmed Bej, gen. konjaništva Zeki-paša; Rusi: Joffé, Kamenev, gospođa Bicenko, Pokrovski, Karahan, Lubinski, Pavlović, adm. Altvater, gen. Gamoilo, puk. Fokke, puk. Zeplit, sk. Lipski; zk. Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice s glavnim stanom u Brest-Litovskom. Odnosno, čuo sam Czernina kada je rekao da je Dünaburg prihvatljivo rješenje i veseli se posjetu Rusiji. Poslije Kühlmann: o mogućnosti kasnijeg trgovačkog prometa (npr. godinu dana bescarinskog prometa ili važenje starih ugovora te povlastice u plaćanju prometnih pristojbi). Kühlmann: Joffé ostavlja utisak kao da je pitanje mira riješeno i kao da se raspravlja o budućnosti. Moj desni susjed Kosev (načelnik odjela u bugarskom Ministarstvu vanjskih poslova) i Radoslavov, ministar vanjskih poslova i ministar predsjednik (koji u stvarnosti i određuje politiku Ministarstva vanjskih poslova): prije objeda prihvaćen je telefonski poziv iz Sofije da će za oko ½ sata stići brzojav s vladinom odlukom, tako da je Popovu tijekom obreda stigao

dugačak brzojav. Na doručku je odlučeno da će se zajednička sjednica održati u 16 h (poslije 17 h). Ali u 18 h Hoffmann: sjednica tek u 21,30. Radio: 24. prosinca javio je zastavnik Pavlunovskij, da je 5000-6000 vojnika postrojbe Kornilov (jurišne postrojbe, II. i VIII. orenburške jurišne b.) razbijeno paljbom od oko 200 strojnica, da su potisnuti na sjeverozapad te da ih se slijedi (…). Vlastiti gubici: 19 poginulih, 92 ranjenih. Spomenuta su sljedeća naselja: Belgorod, Kupjansk, Obehjan, sela Krapievnoje i Olchovka. S obzirom na naše „držanje istočne bojišnice" Czernin je zatražio očitovanje i o mogućnosti povlačenja iz ostatka istočne Galicije i Bukovine (pruga Hadikfalva - Gurahomora). Proslijeđeno Vrhovnom vojnom zo. uz napomenu, da je držanje istočne bojišnice bitnije od ovih zaposjednutih područja. Dodatak 27. prosinca: 2. opća sjednica od 22,12 do 22,45 u Kazinu B: novi raspored sjedenja (22. prosinca: Turska, Austro-Ugarska, Czernin, Kühlmann, Nijemci, Bugari, Rusi, stenograf i zapisničar; 26. prosinca: Turska, Njemačka, Pokrovski, Czernin, Kühlmann, Jóffe, Ruski, Karahan, Bugari, Austro-Ugarska). Predsjedatelj: Czernin: pročitao je naše tumačenje, koje je prevoditelj prevodio po poglavljima. Od 22,12 do 22,25 dodatak: spremnost pregovaranja na ovom temelju s neprijateljem o općem miru, a u svrhu sprečavanja gubljenja vremena, predlaže se uz suglasnost svih učesnika, da se odmah s ruskim izaslanstvom pristupi pregovorima o onim točkama koje bi u svakom slučaju vrijedile (tj. koje bi imale isto rješenje i u okviru općeg mira i zasebnog mira s Rusijom). Jóffe je pročitao sljedeće (uz pomoć lošeg prevoditelja): sa zadovoljstvom je utvrdio, da je prihvaćeno demokratsko načelo mira i da su aneksije isključene. Iako je već ovo veliki korak naprijed, mora se ipak primijetiti da točka 3 nije potpuno prihvaćena te se krši pravo na samoodređenje naroda, a koje sastavljači samo načelno ili uopće ne priznaju, čime usprkos ustava na snazi ostaje pravo jačega. Naše tumačenje točke 3 daje neprijatelju razlog tvrditi da ne priznajemo pravo na samoodređenje. Ovaj rat mora završiti ostvarivanjem prava za potlačene i rusko izaslanstvo mora ustrajati na davanju jamstva malim narodima, jer nešto takvo kao povijesna zastara ne postoji. Točka 5: sa zadovoljstvom se utvrđuje da se odustalo od ratnih nameta. Što se tiče „odšteta za opskrbu ratnih zarobljenik", mora se napomenuti, da bi se navedene pristojbe lako mogle zloupotrijebiti kao prikriveni ratni nameti. Rusko izaslanstvo mora ustrajati na osnivaju „specijalnog fonda" za naplatu ratnih šteta. Točka 6: načelo napuštanja njemačkih područja od strane neprijatelja nije u proturječnosti sa stajalištima ruskog izaslanstva. Osim toga, napominje se da sudjelovanje u ratu nikada ne može nadomjestiti iznošenje slobodnog mišljenja o volji za pripadnošću određenom narodu. Teškoće koje proizlaze iz navedenog riješile bi se u okviru zasebnog povjerenstva. Usprkos ovih neznatnih razlika u mišljenju, odgovor saveznika omogućava ruskom izaslanstvu trenutni pristup pregovorima o općem miru između svih država. Kako bi se svim stranama omogućio uvid u odgovor i donošenje odluke, predlaže se desetodnevni prekid pregovora od 25. prosinca (22 h) do 4. siječnja (22 h). Nakon isteka ovog roka pregovori bi se nastavili bez obzira na broj sudjelujućih država (22,27-22,42). Czernin je navedeno tumačenje primio na znanje. Jóffe: neka se odmah pristupi pregovorima o općevažećim točkama (v. uvod). Czernin predlaže sutra; Kühlmann: prijepodne, Joffé: 9 h. Czernin: ima li još netko nešto za dodati? Ne. Završetak u 22,45. Odlučujuća sjednica za mir: nikakva posebna senzacija, jer kao što su i Rusi poznavali sadržaj našeg izlaganja (konačan tekst na ruskom predan im je u 19 h), tako smo i mi slutili, da će ono biti prihvaćeno. Ali nakon što je Joffé izjavio, da se odgovor može prihvatiti, ipak je nastupilo olakšanje. Zbog monotonog tona izlaganje i nespretnog prevođenja na njemački jezik, sjednica nije imala onaj učinak koji bi odgovarao njezinom značenju. Važno je da bugarsko izaslanstvo nakon primitka odgovora iz Sofije (u podne) nije ustrajala ni na izmjeni teksta u točci 3, niti je na sjednici iznijela prigovore (Sofija mu je naredila da se u potpunosti uskladi s nama). Nakon izrade izvješća za Vrhovno vojno zo. (Pokorny i Glaise), povratak u sobu u ponoć.

26. prosinca, srijeda, djelomično sunčano, inače oblačno i hladno

1. zasebna sjednica 9,34-11,25, prisutni: njemačko, austrougarsko i rusko izaslanstvo. Predsjedatelj Kühlmann: rasprava o općevažećim točkama mirovnog ugovora (dogovor između pojedinih država, ali zbog mnogobrojnih poveznica između Njemačke i Austro-Ugarske, Czernin je pristao sudjelovati na današnjoj sjednici. Prema međunarodnom pravu rat raskida sve veze između zaraćenih država i one se sada moraju ponovo uspostaviti. Molba upućena Jofféu da se ova tema raspravi kao prva. U 9,39 Joffé: suglasan, najprije je potrebno postaviti opće okvire. Pojedinosti će se urediti općim mirom i zasebnim povjerenstvima, kako ne bi došlo do proturječnosti u odnosu na nove unutarnje prilike u Rusiji. Kühlmann 9,39- 9,42: samo je po sebi razumljivo da se neće ustrajati na nečemu što Rusiji ne bi odgovaralo, ni u okviru izaslanstva niti što se tiče naroda. Načelo: rasprava o predmetu, ako postoji suglasnost izradit će se nacrt teksta točke, u suprotnom slučaju, ako nema suglasnosti, točka će biti privremeno zanemarena i poslije raspravljena. Joffé je sporazuman. Kühlmann u 9,45: 1) obnova državnih ugovora, zahtjev: oni ugovori na koje nema prigovora, odmah ponovo stupaju na snagu. Joffé „…oni, čiji sadržaj ne proturječi novom unutarnjem uređenju Rusije, te u tom slučaju postoji mogućnosti njihove obnove…“. Prema dogovoru pokušat će se izraditi nacrt sadržaja ove točke. Czernin: Njemačka i Austro-Ugarska, 9,49. Kühlmann: trenutno se pokušava postići dogovor o općem okviru, a ne konačnim pojedinostima. Joffé: jasno, samo što mora ponoviti da ugovori moraju biti suglasni s novim unutarnjim uređenjem Rusije. Kühlmann (i Czernin, v. gore): ne misli se uvijek samo na Njemačku i Austro-Ugarsku, nego i na Tursku i Bugarsku. I dalje rasprava. Konačno Kühlmann: uglavnom suglasnost, a poslije nacrt pojedinosti. 2) Gospodarski rat. Kühlmann: u načelu dogovor da se sve državne uredbe o gospodarskom ratu nakon sklapanja mira ukidaju. Joffé: suglasan. Poslije zaključna verzija. U 10,13 Kühlmann: 3) obnova gospodarske razmjene između zaraćenih strana, zakonsko uređenje trgovinske razmjene: razne mogućnosti, npr. najlakše rješenje a) privremena regulacija na temelju starog ugovora o trgovačkoj razmjeni, molba upućena Jofféu da se uključi u raspravu. U 10,21 Joffé: obnova starog ugovora je nemoguća, jer Rusija postavlja nove temelje. Pokrovski: isto mišljenje. Narodno gospodarstvo se izgrađuje na nacionalnom temelju. Privremeno rješenje: sve stare ugovore ponovo aktivirati, a poslije pregovarati o mogućim izmjenama. Kühlmann traži tumačenje pojma „privremeno.“ Uskoro se mora uspostaviti pravno stanje. Promet na bojišnici ionako je uspostavljen. Pokrovski: kakvo privremeno rješenje? Kühlmann: neka druga alternacija b) npr. godinu dana bescarinske razmjene ili povlastice. Pokrovski: mogli bi nastati problemi (...). Slobodna trgovina zakočila bi plansku izgradnju ruske industrije (preplavljenost njemačkim proizvodima), a povlastice bi se odnosile na previše naroda. Kühlmann u 10,22: definicija „povlastica.“ Joffé: radi se o teškim pitanjima koja pripadaju u nadležnost zasebnog povjerenstva. Sve se mora isplanirati. Pokrovski smatra da bi se navedena povjerenstva morala što prije ustrojiti. Kühlmann u 10,25: znači Rusija planira podržavljenje trgovine, ali za to joj je potrebno određeno vrijeme, a odluka o bescarinskoj razmjeni ili na temelju povlastica, mora sada biti donesena. Joffé: naravno da se s Njemačkom neće postupati lošije od ostalih država. Kühlmann, 10,25: Njemačka je u tom slučaju spremna pristupiti zasebnim pregovorima. Joffé, 10,30: suglasan. Sadržaj točke uredit će se poslije. Kühlmann: 4) obnova diplomatskih odnosa. Traži Jofféovo mišljenje. Joffé, 10,33: smatra ih nužnim, ali trenutno se ne može izjasniti o njihovom obliku, misli da mogu ostati isti kao i prije rata. Kühlmann nema prigovora: ako postoji suglasnost, oblik će se već izabrati. Pokrovski: diplomatsko bi osoblje trebalo biti birano. Kako bi Njemačka to prihvatila? Kühlmann, 10,35: postoje diplomati od karijere (pravnici s obrazovanjem iz međunarodnog prava), te izborni diplomati (mjesni poslovni ljudi), tako je bilo do sada. Pokrovski: znači neće se prigovarati biranim diplomatima? U tom slučaju, pojedinosti poslije. Kühlmann: ali tko bi trebao birati i koga? Pokrovski: biraju strani državljani u krugu njihovog prebivališta. Joffé: diplomati bi se već sada trebali birati. Kühlmann, 10,40: ovo je presudno pitanje, iznimno važno.

Rusija svakako može birati svoje diplomate. Kühlmann se trenutno ne želi obvezati na zaključnu izjavu. I time je ova točka riješena. Kühlmann, 10,43: 5) „posljedice ukidanja ratnih zakona." Ratni su zakoni bili nepravedni, jer su pogađali i civile - konfiskacije i likvidacije. Njihove posljedice trebalo bi dokinuti: *restitutio in integram*. Pokrovski, 10,45: upit o poduzetim njemačkim i savezničkim mjerama po tom pitanju i njihova usporedba s ruskim mjerama. I u ovoj točci mogu se utvrditi načela. Pojedinosti poslije. Kühlmann: Njemačka do sada nije proglasila vlastite zakone, nego samo mjere odmazde, koje odgovaraju onima Rusije. Može vrlo brzo predstaviti donesene uredbe te moli da i suprotna strana učini isto. Ako je *restitutio in integram* u Rusiji prihvaćen, moli da se proslijede podaci o tome što je konfiscirano i likvidirano, kako bi se stekao pregled što je potrebno restituirati (utvrđivanje: posebno povjerenstvo). Kamenev: zakoni imaju posredne i neposredne posljedice. Prvi onemogućavaju osobu u obavljanju zaposlenja, poslovanja i slično, a nastali se gubici ne mogu nadomjestiti, jer se radi o općoj posljedici ratnog stanja. Neposredne posljedice (konfiskacije i slično) moraju se nadoknaditi. Razmjer i vrijeme odredit će povjerenstvo, nakon pomnog istraživanja. Kühlmann, 10,54: znači suglasnost. Točka 6) stajalište Rusije o koncesijama i to a) prije i b) tijekom rata. Pokrovski: ali Njemačka u ratu nije dobila nikakve koncesije! Kühlmann, primjer: Njemačka elektroprivreda je izgubila koncesije, koje su dobili Amerikanci. Ili primjer s nizozemskom tvrtkom kojom upravlja njemački kapital i koja je tijekom rata dobila koncesiju. Stav Rusije? Kamenev: Rusija je u preustroju. Stajalište o koncesijama ne može se sada još sa sigurnošću utvrditi (pitanje opsega i načina podržavljenja postrojenja). Ali mora se računati na opsežne reforme. U svakom slučaju sudionici će biti obeštećeni. Kühlmann: privremeno znači neće doći do potpunog ukidanja koncesija (ad a) ili b)? Kamenev: isključeno je da će se u odnosu na pojedine provoditi određene mjere. Sve tvrtke od sada moraju računati s nadzorom države. Kühlmann, 11,04: i o ovome će odlučivati povjerenstvo? Joffé: Da. Kühlmann: 7) trgovački brodovi: „svi trgovački brodovi koji su zaplijenjeni i svi brodovi za koje presuda prijekog suda još nije postala pravomoćna, bit će vraćeni ili će se za njih isplatiti novčana protuvrijednost? Joffé, 11,05: klima glavom, suglasan, ali se savjetuje s adm. Altvaterom. Šaputanje. Kühlmann: 8) ratna odšteta i gubici. Šteta nastala temeljem vojnih mjera (rekvizicije i sl.) bit će uračunata, tako da će se odustati od ratne odštete (uneseno u tekstove). Oblikovanje teksta poslije. Kühlmann, 11,11: „sve će strane civilima nadoknaditi štete nanesene izvan ratnog područja, a procjenu će provesti mješovito povjerenstvo s neutralnim predsjednikom". Joffé: „… i štetu na državnom vlasništvu (npr. zgrade veleposlanstva; *napomena*: njemačko veleposlanstvo u Petrogradu!). Kühlmann: suglasan. Kühlmann: 9) zarobljeni i odvedeni civili - puštanje i slobodan povratak odmah nakon sklapanja mira. Joffé, 11,45: navedeno je pitanje obrađeno već tijekom pregovora o primirju. Iskreno se nada, da će biti uzeti u obzir ne samo oni koji su zatvoreni, nego i oni koji su zbog promidžbe mira morala pretrpjeti određene patnje. Kühlmann: kod nas ima takvih slučajeva. Primljeno na znanje. Rusi će u odnosu na svoje saveznike imati više prilika da se umiješaju. Kühlmann: razmjena već sada tijekom primirja, jer ti su ljudi već previše propatili. Joffé je i ranije bio za to. Genbojnik Hoffmann: povjerenstvo danas putuje u Petrograd. Nada se da će ono to urediti. Kühlmann je predložio stanku u pregovorima, kako bi se dogovoreno oblikovalo. Mogućnost održavanja još 1 sjednice danas ostaje gospodi na slobodnu volju. Joffé, 11,20: ako se tekst već uređuje, vratio bi se na 1. točku i formulaciju „napuštanja zaposjednutih teritorija." Kühlmann: redoslijed točaka u ugovoru tek će se naknadno odrediti, ali slaže se da „napuštanje" bude 1. točka. Joffé: traži još danas sljedeću sjednicu (*napomena*: Rusi planiraju odlazak). Tajni vijećnik Kriegl: tekst se ne stigne urediti do poslijepodneva. Kühlmann: možda prije večere. Kamenev: pitanje napuštanja teritorija već je odlučeno u notama. Kühlmann: još nespremnost za raspravu o pojedinostima. Završetak sjednice, a vrijeme i mjesto sljedeće bit će javljeno prema napredovanju uređenja tekstova sadržaja pojedinih raspravljenih točaka, 11,25. Pitanja napuštanja zaposjednutih teritorija vrlo je kritično. Poznato je da Njemačka ne želi napustiti istočnu bojišnicu dok nisu za

nas osigurani dijelovi Poljske, Kurzeme, Livonije i Estonije, što se opravdano obrazlaže i povezuje s vojnim razlozima. Ali narodi bi trebali glasovati i to nakon odlaska postrojbi, tj. bez vojnog pritiska, a to je glavni zahtjev ovih socijalista. Cijelo poslijepodne dogovori (početak u časničkom domu) Czernin - Kühlmann s najvišim ruskim predstavnicima: teške borbe i slab uspjeh. Na kraju tekstovi su ostali neuređeni, a da ne govorimo o održavanju sjednice. Čak i na večeru stigli su tek oko 20 h (Czernin i Kühlmann s Rusima). Tako da je princ Leopold sam sjedio za stolom (prema njegovim riječima u *splendide* izolaciji). Hoffmann je pomagao. Prijepodne dolazak puk. Balzara (šogor umrlog puk. Blažekovića), zk. industrijskih postrojenja u jugozapadnoj Poljskoj s rudarskim viječnikom; posjet Czerninu: razgovor o ovome za nas izrazito bitnom području, zbog čega ga ne smijemo izgubiti. Ali uspio je razgovarati samo s dr. Gratzom. Radio: ukrajinska Središnja skupština traži sudjelovanje na pregovorima i oblikuje zahtjeve (u suštini odgovaraju onima boljševika). Rusiju priznaje kao saveznu državu, ali do uspostave središnje vlasti, želi sudjelovati na ovim pregovorima ravnopravno s ruskim izaslanstvom. Njezin je predstavnik (…) jučer naglo otputovao zbog rata. Pruski poslanik grof Myrbach, brat našeg stožernog boj. i predsjednik povjerenstva za ratne zarobljenike bio je ovdje, a sutra putuje u Vilnisu (okupljanje povjerenstva), nakon čega nastavlja za Petrograd.

27. prosinca, četvrtak, oblačno, toplije, od podneva jugovina

Czernin je ujutro bio kod Kühlmanna, koji trenutno sâm sastanči s Rusima. Oko 10,30 sreo sam Czernina u šetnji. Zamolio me za razgovor: Kühlmann ne popušta u pitanju povlačenja. Czernin mu je pokušao objasniti stajalište njegovog veličanstva: ne smije doći do prekida pregovora. Napomenuo je da će možda s Rusima krenuti u pregovore o zasebnom miru. Czernin je o tome izvijestio cara. Stvari znači stoje tako loše. Od Pokornog i Glaisea čuo sam još prije o razlikama u mišljenju te da su i Czernin i Kühlmann jako loše raspoloženi. Czernin me zamolio da odem do Hoffmanna i objasnim mu naše stajalište (*napomena*: izvor pritiska /nema popuštanja/ je Hindenburg). I Hoffmann je u depresiji. Sve je prepustio Kühlmannu i ne želi mu se pridružiti. Sve je pokušao, ali ništa nije postigao. O Czerninovom zasebnom miru samo je rekao: onda ćemo mi dalje imati posla s Ukrajincima, a vi s Rusima, kriš-kraš! Situacija je stvarno nemoguća. Nadam se da će se pronaći izlaz. Traži ga i Kühlmann do *Tout s'arrange*! Moja stara uzrečica. Prijepodne dolazak austrijske filmske ekipe iz Beča (Ratni tiskovni ured), mađarski Židov, por., zk. Snimanje ujutro i u podne. Dolazak Czernina i ruskog izaslanstva u časnički dom. Nitko ne sluti u kolikom je sukobu s Kühlmannom, a ja sam se obvezao na šutnju, ništa nisam rekao ni mojim pomoćnicima. Ionako će s vremenom sve saznati. Druga zasebna sjednica stalno se odgađa: časnički dom 15, 17,06, 17,47. Prisutni: Njemačka, Austro-Ugarska i Rusi, predsjedatelj Kühlmann, otvaranje sjednice u 17,06 i predaja riječi Joffféu: o 1. točci - napuštanje zaposjednutih područja, predlaže sljedeći tekst: „Prema … pravu naroda na samoodređenje itd. … Rusija će nakon sklapanja mira povući svoje postrojbe iz zaposjednutih područja Austro-ugarske, Turske i Perzije, a saveznici će se povući iz zaposjednutih područja Rusije. Prema gore navedenom pravu narodi ovih područja u primjerenom će roku moći glasovati o svojoj političkoj budućnosti. Uvjet je odlazak stranih postrojbi. Do donošenja odluke ovim će područjima upravljati izabrana demokratska vlast. Rok će odrediti povjerenstvo.“ Kühlmann, 5,12: zahvala na zanimljivom prilogu. U ime Njemačke, a vjeruje i Austro-Ugarske (okrenuo se prema Czerninu) pročitao je protuprijedlog: „1. Rusija i Njemačka proglašavaju završetak rata, … te borbu za suživot u miru i prijateljstvu … i Njemačka će napustiti zaposjednuta područja nakon sklopljenog mira i ruske demobilizacije, osim ako iz članka 2 ne proizlazi drugačije: ruska će vlada … na temelju prava naroda na samoodređenje ... primiti na znanje (do sada izraženu) volju Poljske, Kurzemea, te dijela područja Livonije i Estonije o njihovoj političkoj samostalnosti i namjeri izdvajanja iz ruskog državnog teritorija. Ona će priznati da se radi o volji naroda te će prihvatiti posljedice navedenog. Budući da se na ova područja članak 1. iz tih razloga ne može primijeniti, posebno će

povjerenstvo odrediti način i vrijeme glasovanja naroda bez vojne prisile i pritiska." (*napomena*: nemam na raspolaganju izvorni tekst, čitanje i prijevod bili su toliko nerazumljivi, da mi je smisao stalno bježao, sve je bilo iznimno usiljeno i neprirodno). U 17,21 Joffé: ustraje na stajalištu izražavanja slobodne volje naroda samo u slučaju nestanka vojnog pritiska i zahtijeva točno određivanje uvjeta. I s obzirom na velike teškoće u povlačenju postrojbi i određivanju roka, rješavanje tih pitanja trebalo bi prepustiti zasebnom povjerenstvu. Kühlmann: suglasan (nakon sjednice upitao sam Czernina znači li ovo prebacivanje na povjerenstvo da je sukob trenutno potisnut i da se odgodom rješenja dobiva na potrebnom vremenu za rješavanje poljskog pitanja itd: mislio sam da će se navedena povjerenstva ustrojiti tek mjesecima poslije, tj. kada pitanje povlačenja postane goruće; Czernin: Rusi planiraju preko povjerenstva ovo pitanje riješiti odmah nakon ponovnog početka pregovora 4. siječnja. Sumnja da je to bolje rješenje; Hoffmann tvrdi da je Rusima poručio da mu je svejedno s kime će sklopiti mir: sada s boljševicima ili za 4 mjeseca s nekim drugim). Nastavak izvješća o sjednici. Kühlmannovo informativno pitanje: je li ruskom izaslanstvu poznato stoji li vlada u Petrogradu u vezi s Antantom i je li ova odgovorila na naš prijedlog njihovog sudjelovanja na pregovorima? Jóffe: samo mu je poznato da je ruska vlada navedeni prijedlog proslijedila Antanti te se nada njezinom sudjelovanju. Naši pregovori su javni i objavljeni u tisku, zbog čega smatra da je Antanta o svemu obaviještena. Kühlmann: primljeno na znanje. Daljnja pitanja: bi li ruska vlada pod određenim uvjetima, u čije pojedinosti sada ne želi ulaziti, povukla svoje postrojbe iz dijelova Livonije i Estonije, kako bi omogućila izražavanje slobodne volje stanovništva. Joffé, 17,30: ruska vlada ustraje na pravu naroda na samoodređenje, koje zahtijeva i od drugih … i izjašnjavanju o njemu bez stranih postrojbi u zemlji (...). Czernin: primjedba tehničke naravi, budući da se radi o zajedničkom interesu, Austro-Ugarska će sudjelovati na pregovorima Njemačke s Rusijom. Molba da se primi na znanje, da svi sporazumi dogovoreni između Njemačke i Rusije obvezuju i Austro-Ugarsku, osim ako se izrazito ne naglasi suprotno (*napomena*: ova izjava o solidarnosti trebala bi Ruse natjerati na zaboravljanje utiska, da se Czernin tijekom posljednjih pregovora povukao, tj. možda zastupao drugo mišljenje). Kühlmann, 17,37: nada se da će sjednica sutra biti održana. Pitanje Dunava: čitanje prijedloga „ušće Dunava bit će pod upravom povjerenstva u čijem će sastavu biti države koje graniče s navedenom rijekom, a Dunav sjeverno od Brăile pod upravom navedenih država.". Ne očekujem odgovor na ovo pitanje, samo pisana zabilješka (*napomena*: to bi značilo ukidanje međunarodnog povjerenstva za Dunav /iz 1856/, tj. uklanjanje Engleske i Francuske). U 17,40, kada je Kühlmann namjeravao završiti sjednicu, Hoffmann mu je dodao cedulju s pitanjima: 1) što se trenutno događa s pitanjem samostalnosti Finske? Joffé: unutarnje pitanje Rusije, koje ne može biti predmet rasprave međunarodnog kongresa; i u slučaju Finske radi se o pravu naroda na samoodređenje, ali koje u ovom slučaju ne može uključivati i potpunu samostalnost; 2) Hoffmann: putnički promet prema Ukrajini? Joffé: ne razumije pitanje, koliko zna nije došlo do prekida na pruzi Petrograd - Kijev; 3) Hoffmann: prema radijskim vijestima, ukrajinska Središnja skupština šalje svoje izaslanstvo na pregovore, želi im omogućiti prijevoz. Jóffe se zahvaljuje za brigu o udobnosti izaslanstva te odmah nakon potvrde da će se Rusima pridružiti i ukrajinsko izaslanstvo (...), proslijedit će vijest Hoffmannu (Ukrajincima ne priznaje „samostalnost"). Završetak sjednice u 17,47 (*napomena*: Hoffmann mi je objasnio svrhu navedenih pitanja: nabijanje na nos činjenice da boljševici pod svojim nadzorom u stvarnosti imaju neveliko područje. Rusko izaslanstvo putuje sutra. Prevoditelj iz Rige ne želi se vratiti. Hoffmann mu savjetuje da izjavi da je bolestan i ostane ovdje, nakon čega će ga civilna nadleštva uputiti u Rigu. Razgovor s Czerninom: budući da Rusi ustraju na odlasku, Czernin i ja putujemo sutra navečer. Ostat će ured i Gautsch. Planirao sam ostaviti Glaisea, ali ovaj predlaže Wulffa. Odlazak sutra u 22 h (organizacija Colloredo). Povratak ovamo je siguran, jedino možda potpisivanje u Dünaburgu. Prijepodne Czernin: Kühlmann strahuje da će se pregovorima pridružiti i Engleska što bi nam moglo naštetiti, ali Czernin misli da to nije vje-

rojatno. Osobno smatra da Lloyd George i Clemenceau ne mogu pristati na to, a do 4. siječnja nema dovoljno vremena za izmjenu ministara. Ostali bi ministri možda bili iskreni u želji za mirom. Czerninovi živci su na kraju. Na van djeluje mirno, ali izgleda oronulo, iako danas bolje nego prijašnjih dana. U podne Kühlmann, Glaise i Wulff na objedu s princem Leopoldom u Skókiju.

28. prosinca, petak, oblačno, jugovina

Prijepodne Czernin i Kühlmann o Poljskoj: zapadne granice (Njemačka, kao što je poznato traži ugljenokope Dąbrowa, što je za Poljsku pitanje života i smrti). Mi predlažemo samo strateške izmjene granica. Ionako dogovor, tj. Njemačka želi oko Dąbrowe strateški najnužniji dio. Molba puk. Balzara: slanje po 1 njemačkog i austrougarskog glavnostožernog i mjernog časnika (…). Turska i Bugarska prijepodne su se sastale s Rusijom, tako da je 3. zasebna sjednica dogovorena tek za 11,30, a Rusi su još i zakasnili: 12,41-13,16. Prisutni: Njemačka, Austro-Ugarska i Rusija. Predsjedanje Kühlmann: čitanje članaka koji su raspravljeni. Budući da Rusi raspolažu ruskim prijevodima, čitanje samo njemačkog teksta kako bi se uštedjelo na vremenu. Tajni vijećnik Kriegl pročitao je da su članci 1 i 2 mirovnog ugovora pridržani odredbi o povlačenju sa zaposjednutih teritorija. Članak 3: obnova državnih ugovora, tromjesečni rok za Rusiju kako bi izradila popis ugovora koje ne želi obnoviti, a što se tiče spornih pojedinosti, jednomjesečni rok za izradu novog sadržaja. Članak 4: brodski i trgovački promet; Njemačka neće biti zakinuta u odnosu na ostale države. Članak 5: s nastupanjem mira prestaje gospodarski rat; u prijelaznom razdoblju, do proglašenja novog trgovačkog ugovora, mješovito će povjerenstvo urediti sustav trgovačke razmjene, kako bi na nju što manje utjecale nastale štete, zabrane izvoza i slične odredbe. Članak 6: trgovački i pomorski ugovori; bez bezuvjetne ustrajnosti na starim ugovorima i što brža izrada novih. Članak 7: trgovačke povlastice za Njemačku trebale bi imati rok od barem 20 godina (što se ne odnosi na pogranični promet i položaj Austro-Ugarske u odnosu na Njemačku) (*napomena*: vjerojatno zbog gospodarskog saveza središnjih sila). Ruske primjedbe i tumačenja: nakon 4. siječnja. Članak 8: Povjerenstvo za Dunav (u jučerašnjem obliku), pitanje još nije raspravljeno. Članak 9: ukidanje ratnih zakona koji ograničavaju građanska prava. Članak 10: odricanje od ratne odštete. Članak 11: naknada štete izvan ratnih područja, zgrade veleposlanstva i konzulata itd. Članak 12: što skorije slanje u domovinu ratnih zarobljenika sposobnih za službu, a ostale razmijeniti uz naknadu troškova opskrbe; povjerenstva s neutralnim predsjedateljem (*napomena*: samo uređivanje teksta, jer je o ovoj točci potpuna suglasnost obje strane; genboj. Hoffmann nema ništa za prigovoriti). Članak 13: uhićeni i odvedeni - vraćanje u domovinu. Članak 14: njemački kolonisti u Rusiji mogu se u okviru 10 godina nakon gubitka vlasništva vratiti u Njemačku (*napomena*: samo uređenje teksta). Jóffe se došaptavao s Kühlmannom, ali ovaj je odrezao: dalje! Članak 15: trgovački brodovi i putovanja. Članak 16: obnova diplomatskih odnosa. Joffé: u 13 h kod uređivanja teksta ima prigovor na članak 4. Traži se brisanje navoda o potpunoj slobodi kretanja u Rusiji: rasprava nakon 4. siječnja, a ostale točke (3-16, osim 14) predstavljaju prihvatljiv temelj za zaključne pregovore. Kühlmann, 13,04: primljeno na znanje. Suglasan je s brisanjem 14. članka. A o ostalima će se kao i Joffé, izjasniti poslije. Czernin, 13,05: ove nacrte prihvaća kao temelj. Nakon razgovora s Bečom, izjašnjavanje. Kühlmann: pitanje Ålandskih otoka. Nakon pojašnjenja upit Jóffeu: a) je li sadašnja ruska vlada voljna s Njemačkom sklopiti sporazum na ranijem načelu: otoci bez utvrda i b) bi li predstavljalo problem da u pregovorima sudjeluju i druge zainteresirane države: npr. Švedska? Joffé, 13,11: ne želi se jasno izraziti, to je međunarodno pitanje koje se odnosi na države potpisnice starog ugovora (1856), a ovdje nisu prisutne; rasprava na sljedećoj sjednici. Kühlmann: završetak u 13,16. Sljedeća sjednica u 18 h (opća). Prije sjednice u podne (Rusi su zakasnili više od sata), oko 12 h dugo sam razgovarao s genboj. Hoffmannom o jučerašnjoj Czerninovoj izjavi o mogućnost zasebnog mira s Rusijom. Hoffmann: kako bi taj mir izgle-

dao? Kada smo dobili smjernice, nismo znali za njemački zahtjev o nenapuštanju sadašnjih položaja. Smatram da je zasebni mir nemoguć uz vojno zadržavanje položaja, ali moram se savjetovati s Bečom. Hoffmann: Njemačka bi u vojnom smislu bila u boljem položaju, jer ako Austro-Ugarska i Rusija sklope mir, imat će na raspolaganju više postrojbi (IV. armija), 16 + 10 = 26 pp. Njemačka bi se povukla do Sana na ruskoj granici (novi njemački odsječak u nastavku na staru bojišnicu). Ali Njemačka u tom slučaju ne bi podržala zahtjeve u odnosu na Ukrajinu i Poljsku (Chełm, Cholmer Land). U Berlinu se bijesni na njemačku popustljivost. Predložio je Ludendorffu da ga smjeni i da sam preuzme pregovore. Što je mogao postići, postigao je: od Rusije se zahtijeva 18 gubernija! Kako da na to ruski diplomati odgovore?! Joffé je još bio pristojan. Satnik Hey (prevoditelj): Altvater i Lipski tražili su odmah prekid pregovora, ali Joffé i Bicenko (!) žele mir pod svaku cijenu. Hoffmann se tuži i na vlastiti položaj. Nema moć, ali mora biti obaviješten o „svemu najvažnijem". Putuje u Berlin na 3 dana na razgovor s Ludendorffom (jučer je organizirao lov). U pratnji Czernina iz dvorane za sjednice na doručak: razgovor o Hoffmannu. Riješilo se pitanje našeg puta: odlazak u 22,15, a dolazak u Beč sutra u 22,30. Kühlmann putuje preko Beloveže. Turci i Bugari u Varšavu i Berlin, a Rusi u Petrograd. Moja molba za dodjelu odlikovanja Reda Marije Terezije vratila se s Gogliovom potvrdom, te je poslana u Graz Trollmannu. Devetnaesti zb. sada raspolaže iskustvom. Trollmann je bolestan? Treća opća sjednica: 18,13-18,37. Oproštaj bez ikakve rasprave. Popov je kao predsjedatelj na lošem njemačkom pročitao oproštajni govor: povijesni trenutak i zahvalnost na postojanju *Magne charte* (*magnarum chartarum*). Predaja riječi Jofféu: sažeti pregled djelatnosti, posljednja sjednica do 4. siječnja. Došaptavanje s Kühlmannom. Haki-paša u 18,24 na njemačkom jeziku: 22. prosinca otvorio je sjednicu s velikom nadom koja je bila opravdana. Ruski izaslanici ne samo da su demokrati, nego su i u praktičnom smislu spretni. Želi sretan povratak i uspješan završetak pregovora. Joffé, 18,32: smatra da je početak pregovora bio u redu i nada se sretnom kraju (…). U stanci pregovora snosimo odgovornost za milijune ljudi i povijesni razvitak, što će nam dati snagu za daljnji uspješni rad. Završetak sjednice u 18,37. Prije njezinog početka razgovor s Czerninom: bečki tisak pun je pohvala o pregovorima, što ga ohrabruje. Ako ne dođe do mira, može se jedino ustrijeliti. Kühlmann je rekao da će uvijek biti uz njega, osim u slučaju prekida mirovnih pregovora. Čini se da je ova izjava ostavila utisak. Ali što dalje? Kada stignu Ukrajinci, pokušat ćemo sklopiti mir: Njemačka, Austro-Ugarska i Ukrajina, što onda stvarno znači mir na bojišnici. Njemačka se onda može i dalje natezati s boljševicima (uz našu podršku). Sukob s Rusijom za Austro-Ugarsku time bi bio završen. Czernina je ta pomisao vrlo veselila, ali zamolio me da tu mogućnost još nikome ne spominjem, a caru bih mogao napomenuti u kakvom se on (Czernin) teškom položaju nalazi (*napomena*: to stvarno mogu napraviti bez grižnje savjesti i nabrojiti njegove zasluge u pronalaženju rješenja). Prijepodne mi je rekao da je Kühlmannu na njegovu molbu, poslao pisano izvješće o stavu Austro-Ugarske u odnosu na zasebni mir. Nova lica na večeri: grof (…), državni tajnik za financije i gospodin von Radowitz, državni podtajnik (…) njemačkog kancelara. Ova gospoda sutra putuju s Kühlmannom preko Beloveže. Odlazak u 22,15. Glaise s natpor. (uredski manipulant) Schwarzom. Gautsch je ostao. Odlazak i puk. Balzara i rudarskog vijećnika.

29. prosinca, subota, oblačno, magla i vlaga, ne hladno

Od 9 do 10,30 pisanje dnevnika. Od 10,55 do 11,15 željeznička postaja Jandzejów. Šetnja s Czerninom i Umannom. Njemačke novine bijesne. Czernin: njegovo pisano izvješće bit će od koristi Kühlmannu, budući da je Ludendorff glavni huškač. U 14,45 Stezemyszice; izlazak puk. Balzara i rudarskog vijećnika Gstöttnera (?) (6 km prije Dąbrowe). Czernin: njemački je car zadovoljan s Kühlmannom (Kühlmann navodno: car je jedina razumna osoba u Njemačkoj). Na moje pitanje o podršci našeg cara, Czernin: još mu ništa nije proslijeđeno, ali on poznaje način carevog razmišljanja. Sofija: objava Radoslavova (Sobranje) o „potpisivanju

mira.“ Popov je tu nešto zamrsio (brzojav Czerninovog brata, poslanika u Sofiji). Czernin je svojim navodima učvrstio Kühlmannov položaj u odnosu na izazivače u Njemačkoj (nejasno: vjerojatno se misli da je Kühlmann ipak morao popustiti pod ovim pritiskom). Ruska vlada namjerava u slučaju nedolaska Antante (4. siječanj) poništiti sve financijske sporazume.

30. prosinca, nedjelja, smrzavanje, oblačno

Nakon jučerašnje obavijesti iz Badena, da ni car niti Arz ne primaju, telefonski poziv: Arz me želi vidjeti prije njegove večerašnje audijencije kod cara. Od 13 do 13,45 vožnja do Badena u pratnji Pokornog. Arza sam zatekao za stolom. Sastanak od pola sata. Arz ne želi prigovarati caru, ali nakon svih izjava da će uvijek biti uz Njemačku, koja nam je pomogla vratiti Goricu, istočnu Galiciju i Bukovinu, sada je nemoguće odustati. Nije znao pojedinosti, samo je od Cramona načuo o velikim napetostima. Arz mi naravno ne može dati nikakve smjernice, tako da bih njegovo veličanstvo morao o svemu izvijestiti. Ali tu je tražen oprez, jer Czernin ne smije pasti. I Arz se slaže s time da vojska ne smije napustiti Rusiju. *Tout s'arrange*! Stoga je potrebno uspostaviti ravnotežu. Na sreću, ovaj je sukob uglavnom ostao u tajnosti, ali uskoro će Njemačka saznati za njega. Arz: ako ćemo s Rusijom zasebno pregovarati, on se na dužnosti načelnika GS. ne može zadržati ni dana dulje. Sutra mi predstoji teška zadaća. Novosti: Hadfy će preuzeti 23. zb., budući da 6. zb. odlazi na sjever, a ostaju samo slabe snage. Ipak zozb. i dalje me čeka. Paić je nedavno imenovan načelnikom GS. zrakoplovnih snaga. Duić će biti zk. Zbora orijent u Aziji (3 b. bosanskohercegovačkih pp. i 1 b. 103. pp.; i Nijemci ustrojavaju sličan zb. od 3 b.). Načelnik GS. 42. ugarske domobranske pješačke d. je Rupnik. Csoban je bolestan. Trinaesti zb. preuzima odsječak Južne armije južno od Ternopilja. Trollmann je bolestan: srdobolja, malarija. Njegovo je veličanstvo danas lovilo, Eckar (…). U 22 h bit će prisutan kod preuzimanja tijela Bourbona iz Gorice. S Arzom je razgovarao samo telefonski. Moja je audijencija sutra u 9 h u Laxenburgu (jutarnja zapovijed).

31. prosinca, ponedjeljak, prijepodne hladno, poslijepodne jugovina, oblačno

U 6,45 posjet Lonyaya, u 7 h Umanna, u 8 h Pokorny i Umann: vožnja automobilom od 8,15 do 8,45. Laxenburg. U 9,10 Baden. Od 8 h prijavak Marterera (4 dana stanke). Prijemni ured: kpob. Brougier, vojni biskup Bjelik, poslije i nadvojvoda Peter (sjedište u Meranu, zk. spojenog odsječka Ortler i južnog dijela: ne raspolaže ni sa 6 b., izvor Brougier). Audijencija: najprije nadvojvoda Peter, a onda vojni biskup. Ja od 10 h do 10,25. Prvo pitanje: kako sam. Izvijestio sam ga da je Czernin imao potpuni nadzor do trenutka rasprave o povlačenju postrojbi sa zaposjednutih područja, kada je skoro došlo do prekida pregovora između Njemačke i Rusije. Ali i onda se Czernin umiješao i prema uputama njegovog veličanstva uspio spasiti stvar. Dopustio sam si primjedbu o opasnosti navedene mjere koja teško da bi se smjela ponoviti, budući da je lom između Njemačke i Austro-Ugarske opasniji od onog s Rusijom. Car: ne, ako zbog imperijalističkih zahtjeva Njemačke dođe do prekida mirovnih pregovora, doći će do revolucije slavenske većine u Pragu, Zagrebu i drugdje. Na to sam izjavio kako smatram da će se sada ipak sve riješiti, a o „povlačenju“ će se morati postići sporazum. Možda nova situacija zbog ruskih prilika (ukrajinska Središnja skupština). Izvijestio sam ga o tijeku pregovora (država s državom, Njemačka i Rusija /i mi uvijek s njom/). Car, koji je jučer prijepodne primio Czernina, objasnio mi je prilično zbrkano, kako je Czernin sada zamislio rješenje (kao da je riječ o ishodu). Pješice do Vrhovnog vojnog zo., gdje me čekao Arz s automobilom: vožnja do dvora. Sažeto sam mu ispričao sadržaj razgovora s njegovim veličanstvom. Zatražio je da dođem do njega na razgovor. Ako će još onda obavljati dužnost načelnika GS.! U Vrhovnom vojnom zo.: Waldstätten: otvoreno je govorio o kršenju dane riječi. Tijekom priprema za talijanski napad, dogovoreno je da će Austro-Ugarska podržati sve njemačke zahtjeve. Navedeni je sporazum čak planiran u pisanom obliku, ali Nijemci

su izjavili da im je dovoljna careva riječ. A sada se Waldstätten ne usudi Cramona pogledati u oči, iako nije upoznat s pojedinostima. Cramon je dobio brzojav njemačkog Vrhovnog vojnog zo. te se odmah uputio u veleposlanstvo u Beču. Czernin po njemu (Waldstättenu) možda i nije baš najbolje rješenje, prerano udara. Ja osobno uopće nisam siguran je li Czernin učinio dobro ili loše, budući da se sukob s Kühlmannom odvijao u 4 oka, tako da ne mogu procijeniti koliko smo bili blizu prekida pregovora s Rusijom. Ako je Czernin spriječio prekid, onda je sve u redu, ali ako situacija ipak nije otišla toliko daleko, onda je stvarno jako pogriješio. Waldstätten je sklon mišljenju, da je Czernin izgubio živce i jednostavno prerano reagirao. Pročitao je 1. brzojav nakon sastanka Czernina i Kühlmanna o pitanju poljskih granica. Car je već tada prigovorio da Njemačka previše traži. Što se tiče granica kod Dąbrowe (danas je trebalo zasjedati povjerenstvo u Katowicama, ali Ludendorff je sve otkazao; odgoda, jer njemački predstavnik može doći tek za 10 dana). U 11,30 povratak Arza s audijencije, u pratnji Klepsch (opunomoćenik njemačkog Vrhovnog vojnog zo. na odmoru u Badenu, gdje će se njegova kći udati za izvjesnog grofa Chamaréa). Arz: s carem nije razgovarao o politici, jer nikad nisu istog mišljenja. Pitao je cara za upute, ali car je rekao da ćemo još jednom razgovarati (*napomena*: car mi je na kraju razgovora rekao da budem dostupan u slučaju ako će morati još jednom razgovarati sa mnom). Arz: možda zajedno i s njim i Czerninom. Poput mene i Arz smatra da ne smije doći do povlačenja sa sadašnjih položaja. Carev strah od revolucije je bezrazložan. Inače je Arz neraspoložen i ne želi dalje u svemu tome sudjelovati. Ali i to će se srediti. Čini se da njegovo veličanstvo ne shvaća cijelu situaciji i misli da je u pravu te se ponaša kao da nikada nije čuo za „vjerolomstvo", a ta će riječ prije ili poslije morati biti izgovorena (Arz). Na žalost (razgovor s Waldstättenom), uskoro će cijela Njemačka znati za to, a novine će to samo još više napuhati i izokrenuti. U 12 h Umann i Pokorny su došli po mene u Obavještajni ured GS. (Karolinenhof). U 13 h kod kuće. Vojni bilten: francuske su postrojbe prodrle u naše položaje na Tombi. U tijeku su protumjere! Novosti: Hordt je zk. u Nagyszebenu (Njegovanovi sukobi). Krobatin (trenutno je ovdje) Trident; Scheuchenstal Levico. Lonyay, kojeg sam uzaludno hvalio, konačno je nakon 2 godine dobio odmor od 4 tjedna. U Pöslauu će sve urediti te će prijeći u moju službu na kolodvoru prilikom Umannovog odlaska (Umann odlazi u zozb. u San Stinu /gdje će preuzeti i namirnice/, tek poslije na odmor).

Dnevnik 1918.

1. siječnja, utorak, ujutro smrznuto, od 10 h jugovina

Prijepodne u gradu susret s njegovom preuzvišenošću Tersztyánszkim, koji je bio na sastanku pod predsjedanjem njegovog veličanstva s 12 najstarijih gen. te (…) Danklom i Böhm-Ermollijem. Predmet: ustrojavanje ugarske vojske. Svi su bili protiv osim Stöger-Steinera, koji je imao izlaganje dostojno jednog mađarskog šovinista: mađarska vojska bila bi vrhunac nagodbe. Čini se da je car već obećao široke ustupke, a inače je sasvim gluh kada se radi o suprotnim mišljenjima. Slično je cijeli događaj ocijenio i Auersperg (susret u Grand Hotelu): car je uvjeren u vlastitu nepogrešivost. Tersztyánszky i Auersperg smatraju trenutnu vlast lakomislenom, bez ozbiljnosti i osjećaja odgovornosti. O pojedinostima pregovora čini se da u Beču, čak ni u Jockey Clubu, nitko ništa ne zna. Grofica Corti govorila je osim toga o zasebnom miru s Bugarskom (Radislavov, Sobranje, v. 29. prosinac). U novinama ništa (cenzura), ali vijest je ipak procurila (grofica Corti saznala je to u prijevozničkoj tvrtki Haus Schenker, gdje i radi). I Wekerle je ovdje: vijećanja. Ugarska želi rješenje vojnog pitanja prije mira. Sada se donose bitne odluke (Arz možda i zbog toga razmišlja o ostavci: u ručnom pismu, tj. čestitci za Novu godinu, car mu je izrazio potpuno povjerenje, a to je uvijek sumnjivo i loš znak!).

2. siječnja, srijeda, u podne sunčano, jugovina, navečer u Beču oko 5 cm snijega

U 16 h boj. von Hempel (GS. armijske skupine nadvojvode Josipa) s velikim (…); posjet Pokornyja: Ukrajina ne priznaje boljševički itd. mir, traži sudjelovanje na pregovorima, jer glavno se pitanje odnosi na njezinu bojišnicu (nadvojvoda Josip, IV. armija). S Rumunjskom pregovara Mackensen. U 17 h posjet časnika Obavještajnog ureda GS.: Ministarstvo vanjskih poslova javlja da se odlazak odgađa, umjesto u 16 h odlazak u 7 h, iako sat nije točno određen. Hajka je krenula. Do sada je program sadržavao sastanak s carem i Arzom u 9 h te odlazak u 16 h. Sreća i slučajnost što sam bio kod kuće. Moram još razgovarati s Arzom. Znam samo što misli o „vjerolomstvu." Ništa o tome kako se postaviti prema Czerninu. Pokorny je dogovorio telefonski razgovor, koji se tek u 18 h vratio iz lova na guske s njegovim veličanstvom. „Arz mi nema što određivati! Ali ja njemu!" (Pokorny ne zna za sukobe, pa ne shvaća što me muči /…/). U 19,15 odvezao sam se sâm u Baden i zatekao ga na večeri. Razgovor u igračnici: pola sata. „Vjerolomstvo" je bilo i njegovo osobno mišljenje! Ali sada se većina stvari ipak primirila. Cramon je otputovao u Berlin. Ne radi se o kršenju riječi, nego o drugačijem stajalištu. Znači, nema ništa za reći. Arz je svoje uvjerenje da pitanje povlačenje iz zaposjednutih područja može biti riješeno samo na njemački način, prenio caru, koji sada mora odlučiti. Sada je i Arz shvatio nužnost ovog sastanka. Zahvalio mi je na korektnosti. Ludendorff stiže u Brest, a Kühlmann je otputovao još danas navečer. Vjerojatno i Czernin zbog toga putuje ranije, kako bi s njima razgovarao prije sjednica. I Ukrajinci dolaze (prema novinama već su u Brestu). Ostalo: Antanta se još nije izjasnila, a njegovo veličanstvo je ugarsko vojno pitanje odgodilo za kraj rata (njegovo veličanstvo kvoca dok ne nastrada). Pitanje: tko će biti predstavnik Vrhovnog vojnog zo. na općim mirovnim pregovorima; trenutni izbor sam ja. A ne Waldstätten ili Arz: ne, to je sadašnje rješenje. Povratak u 21,15.

3. siječnja, četvrtak, vedro, sunčano, u podne snijeg, povremeno snježna vijavica, hladno

U 6,20 Nordbahnhof. Vlak kreće u 7,05. Stockhammer (iz Berlina), poslanik barun Mittag, njegova preuzvišenost Gratz, Umann (Lonyayja i Wulffa nisam stigao obavijestiti o promjeni plana putovanja). Samo Pokorny i Umann. Czernin se najprije odvezao na Ostbahnhof, tako da smo krenuli tek u 7,10. Pokorny: upute Vrhovnog vojnog zo. koje je donio Hempel. Jučer sam nabavio zemljovid s područjem na kojem bi trebalo doći do ispravaka granica:

istočno od Czernowitza, ali zemljovid jedva doseže do crte Załośce - Zbaraż. Doručak (Czernin, veleposlanik grof Mensdorff, Kühlmannov prijatelj iz londonskog razdoblja, pridružio nam se samo zbog posjete Kühlmannu). Czernin: koliko dugo još do mira? Ja: ili će se u roku od nekoliko dana sve raspasti ili smo gotovi do 14. siječnja (ruska Nova godina). Czernin: 3 dana, ali Gratz i Stockhammer (sjedili su za mojim stolom) nisu se s njim složili. Poslijepodne sam pročitao izvješće nadvojvode Josipa o ukrajinskoj vojsci: (...) na bojišnici pod geslom „Ukrajina“ ostaju IV., VIII. i IX. armija. Velikoruske postrojbe navedenih armija bit će smijenjene, razoružane, zarobljene ili poslane na sjever (podaci nepoznati). „Ukrajinske“ postrojbe zadržavaju svoje časnike i prilično su nedirnute. Dio d. već je u pokretu, a dio u pripravnosti (u izvješću nije naznačeno koje su to „velikoruske“ postrojbe otišle, a koje su to „maloruske“ krenule na Lenjina). Mackensen i Rumunjska: pojedinosti su nepoznate. Rumunji bi trebali preuzeti bojišnicu IV. ruske (ukrajinske) armije. Što se događa sjeverno od granice bojišnice nadvojvode Josipa nije navedeno (nadležnost Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice). (...) je sklon Antanti, a odnos prema ukrajinskoj (socijalističkoj) Središnjoj skupštini nije najjasniji. U svakom se slučaju na ruskoj jugozapadnoj bojišnici ustrojava „jedinstvena“ oružana sila, koja bi i nama mogla uzrokovati neugodnosti. Pokreti postrojbi znače kršenje odredbi uvjeta primirja, što nam nudi priliku da krenemo s prijetnjama. Prijavak Czerninu od 17,30 do 17,45. Prisutni: Gratz i Csáky. Czerninu je u međuvremenu uručen brzojav iz Bresta (Gautsch): ruski predstavnici opet traže preseljenje pregovora u Stockholm i odbijaju dolazak u Brest. Ali, budući da su Ukrajinci već tamo, barem možemo početi pregovore s njima. Mislim da još uvijek postoje nesuglasice između Lenjina i Ukrajine i zbog toga ovi zastoji, jer teško da bi Lenjin sada sve to odgađao. Možda pregovara i s Antantom. U 18 h prijavak časnika Preisslera iz Obavještajnog ureda Vrhovnog vojnog zo.: uređenje putničkog prijevoza s Rusijom. Ministarstvo vanjskih poslova (savjetovanja su već održana) planira uvoz prebaciti u nadležnost središnjih upravnih, a izvoz u nadležnost trgovačkih tijela, jer se kod izvoza radi o manjim vrijednostima: krijumčarenje (kao i u Njemačkoj; tijekom jučerašnje sjednice stigao je brzojav iz Lublina: molba za opozivanje tamošnjih „krijumčara“, budući da više nisu dobrodošli). Učinak: slanje samo pouzdanih osoba koje prolaze obuku Obavještajnog ureda (Preissler) zbog obavljanja vojne kontraobavještajne službe. Poticaj točke „pogranični promet“ trebala bi dati vojna strana (Pokorny).

4. siječnja, petak, vedro, sunčano, hladno

Dolazak u Brest ujutro malo iza 6 h. Na kolodvoru do 9 h. Jednosatna šetnja skoro svih putnika. U 7 h dolazak Gautscha i Myrbacha. Nema novosti. Zasebni vlak: Kühlmann, Turci i Bugari (kolodvor pokraj našeg/*Zitadellenbahnof*). Czernin u 9 h do Kühlmanna. Njemačka filmska ekipa: snimanje bez Czernina, ali zato s grofom Mensdorffom. U njegovom društvu te u pratnji Pokornog i Umanna, pješice odlazak do prijašnjeg smještaja, dolazak u 9,16. Prijepodne je Pokorny donio izvorni brzojav Jofféa Hoffmannu, a ne, vidi ti to, Trockog Kühlmannu!, s prijedlogom o pregovorima na neutralnom tlu (Stockholm nije naveden). Kühlmann je još jučer s Turcima i Bugarima napisao odgovor, s kojim se Czernin danas suglasio. Na temelju Jofféovog obećanja, ustraje se na ostanku u Brestu. Ali budući da Rusi ovaj odgovor mogu dobiti tek danas, prije nedjelje (prekosutra) neće ovamo stići, što znači novu odgodu. Ispunit ćemo vrijeme s Ukrajincima: Ljubinskij i Levickij su ponovo tu (nakon pregovora o primirju). Tu su još 2 Ukrajinca, ali ne znam njihova imena. Rasprava o njihovim punomoćima. Možda su mogući pregovori. Prije odlaska do vlaka, upitao sam Czernina o dodatnim uputama, jer planiram posjetiti Hoffmanna odmah nakon njegovog dolaska. Czernin: Rusi su spremni pristati na ostanak naših postrojbi do proglašenja općeg mira, sporno je samo glasovanje bez prisutnosti postrojbi. Nijemci uopće nisu sigurni, da će u tom slučaju glasovanje ispasti u njihovu korist. Time bi ipak vojni dio za nas bio riješen. Do općeg mira! Bože, pa gdje će tada biti Lenjin i boljševici! Kakva će onda biti međunarodna situacija! Prije

doručka s Pokornyjem, posjet Hoffmannu. Ludendorff ipak nije došao. Hoffmanna uopće ne brine Jóffeov nedolazak, jednostavno će boljševicima, ako nastave s tom zbrkom, zaprijetiti otkazom primirja. Situacija u Ukrajini mu je poznata (izvješće /…/ nadvojvode Josipa): ruske postrojbe potpuno su se, osim ophodnji, povukle kod Łucka. Nema više vojne opasnosti. (...) i dalje je na bojišnici, ali sa sve slabijim snagama, tako da ni u tom slučaju nema mjesta strahovanju. Doručak: turska i bugarska izaslanstva povećala su broj poslanika. Umjesto (…), novi gen. Izet-paša, koji je do prije nekoliko mjeseci zapovijedao armijom na Kavkazu (susjed za stolom s moje lijeve strane): dobro govori njemački, jer je prije 25 godina služio u njemačkoj vojsci. Nadesno od mene isto Turčin: Munis Bej, pravosudni savjetnik (njegove riječi). S Kühlmannom je došao i slikar Orlik. Naš Ratni tiskovni ured (dogovor Eisner Bubna i Czernin) slikara Schattensteina, navodno najboljeg ratnog slikara i portretista. Poslijepodne brzojav Vrhovnog vojnog zo: 100.000 poljskih vojnika i izbjeglica traže od Jóffea da im omogući povratak u domovinu prije sklapanja mira (radio: slična vijest, osim da su navedeni naoružani i opremljeni te se žele vratiti kako bi omogućili ustrojavanje nove poljske armije!, sada se nalaze kod Minska i Belogorda). Tijekom večere odgovor iz Petrograda: „(...)“. Rusko izaslanstvo s povjerenikom za vanjske poslove (...) na čelu, sutra kreće za Brest. Izražena je nada da (...) neće doći do problema na neutralnom tlu. Veliko slavlje. Czernin mi je to došao reći te je između ostalog primijetio: „Sada možemo biti čvrsti“. U svakom slučaju, to što su Rusi popustili, dobar je znak, a i Trocki dolazi (samo zbog potpisivanja). Czerninu sam rekao da je možda bio u pravu kad je rekao da su pregovori završeni za 3 dana. Susjed za stolom: Ukrajinac (...) (odvjetnik iz Kijeva). Sutra dolazi predsjednik njihovog izaslanstva: Golubowicz (*napomena*: trebao bi proći preko naše bojišnice, ali još nije stigao). Trocki ne može stići prije prekosutra u noći, tako da se zajednička sjednica može očekivati tek 7. siječnja, a možda i kasnije. U 10,30 dolazak Lonyayija i Wulffa. Ujutro lov u organizaciji princa Leopolda: 15 sudionika. Navečer rasprava o vijesti povjerenstva za nadzor primirja iz Dünaburga: stanovništvo je Nijemce počastilo oduševljenim klicanjem, ali danas iznenadni preokret: neprijateljstvo, zbog kojeg se nitko u odori nije usudio pokazati na cesti. Posljedica presretanja radijskog brzojava iz Carskog sela?, u kojem se vrijeđaju sve države, a Nijemci su vukovi u ovčjem krznu. Nisam uspio dobiti izvorni tekst.

5. siječnja, subota, djelomično sunčano i snijeg, povremeno vijavica, hladno

Prijepodne sjednica s Ukrajincima, predsjedatelj Hoffmann, a od nas prisutni Andrian i Pokorny (u stvarnosti samo povjerljivi razgovor). Ishod: 1) Ukrajina želi status samostalne države; 2) proširenje odredbi brestlitovskog ugovora o primirju i na rusku jugozapadnu bojišnicu (planiran je uvid ukrajinskih zastupnika u navedeni ugovor, zbog mogućih dodataka, te uređivanje istih od strane dosadašnjih ruskih predstavnika i Ukrajinaca); 3) ustrojavanje nadzornih povjerenstava u Berdičevu i Odesi, naime, povjerenstava dogovorenih s Rusima; 4) način pregovora kao i do sada: između pojedinih država. Ukrajinci, uglavnom mladi ljudi, ostavili su izvrstan utisak, osobito njihov glasnogovornik zrakoplovni sk. Polosov. Od 10 do 12 h poziranje prof. Emilu Orliki (Austrijanac iz Praga, državni prof. na Obrtničkoj školi u Berlinu); kao i Dürer, skica na staklu. Nakon mene, Umann. Svi su oduševljeni mojim portretom u olovci (još nije završen): standardni rad o mirovnim pregovorima u izdanju njemačke vlade; zbirka portreta sudionika u bakrotisku; odluka o zajedničkoj slici još nije donesena. I naš Ratni tiskovni ured šalje slikara Schattensteina. Umann je danas u 16,40 otputovao preko Berlina. Lonyay: Czernin planira njegovo veličanstvo pratiti na putu u Sofiju i Konstantinopol; putuje u podne, ako do tada nije sklopljen mir (*napomena*: zbog toga mu se žuri s mirom; car putuje 14. siječnja). Brzojav: iz Engleske pojedinci odlaze u Petrograd kako bi ubili Lenjina (kontraobavještajna služba Vrhovnog vojnog zo.). Današnji lov na divlje svinje u organizaciji princa Leopolda prošao je bez velikih novosti. Sudionici (Czernin, Csáky) su se vratili oko 16 h. Učinak: oko 16 h povratak. Ulov: srna i 2 zeca (prema Brinckmannu).

6. siječnja, nedjelja, oblačno, vjetrovito, tijekom dana jugovina, ugodno

Od 11,17 do 11,50 sjednica s Ukrajincima (svrha: utvrđivanje njihovog odnosa prema Rusiji i njihovog položaja u pregovorima). Kühlmann: nakon jučerašnjih zanimljivih izjava ukrajinskog izaslanstva, potrebno ih je ponoviti i pred onima koji ih nisu čuli (*napomena*: prisutni: Ukrajinci, Czernin i Wiesner, Kühlmann, Rosenberg, Hoesch, Popov, Nesimi Bey, genboj. i ja, te njemački prevoditelj sk. Hey). (...): očekuje iscrpan odgovor. Kühlmann u sažetku: temelji nastanka Ukrajinske Središnje Republike? (...): od početka ruske revolucije, na temelju prava naroda na samoodređenje, Ukrajina se smatra samostalnom republikom u okviru ruske federacije; konstituirajući akt je tzv. 3. (…) od 7. tj. 20. studenoga 1917, kojim je proglašena Ukrajinska Središnja Republika. Prva bi se zadaća prema tome sastojala u izgradnji ruske federativne države, a to je željeni ishod svih nastojanja ukrajinske Središnje skupštine. U vanjskim poslovima glasnogovornik svih republika bila bi središnja vlada. Uspjeh je do sada ipak izostao. Vlada u Petrogradu nije vlada federacije i odlučno se tvrdi da nema vlast u Ukrajini i da joj se ne pripisuje obilježje središnje vlade. Težnje Ukrajine usmjerene su na žurno sklapanje mira, budući da ona nije sudjelovala u njegovom izbijanju i nije u njezinom interesu. Ipak, mir kojeg sklapaju narodni povjerenici u Ukrajini neće biti priznat, osim ako ukrajinsko izaslanstvo ne sudjeluje u njegovom oblikovanju. Ukrajinsko bi izaslanstvo prema tome na pregovorima trebalo biti prihvaćeno kao nezavisno zastupstvo. Njega je njegova vlada opunomoćila za predaju službene note, u kojoj do izražaja dolazi zahtjev za samostalnošću. Kühlmann: kada? (...): na prvoj zajedničkoj sjednici. Kühlmann: nota je poslana i vladi u Petrogradu? (...): Naravno, sve strane bi u tome trebale sudjelovati. Kühlmann: kako su reagirale ostale države (jesu li priznale Ukrajinu i jesu li već uspostavljeni diplomatski odnosi?). (...): ista je nota poslana svim državama (i u Petrograd). Iz Ukrajine je javljeno da ju je kao samostalnu republiku priznala Francuska te je u Kijev kao veleposlanik poslan gen. Tabouis (*napomena*: prije rata vojni poslanik u Sofiji). Kühlmann: jesu li imenovani ukrajinski diplomatski predstavnici? (...): Nisu, bit će imenovani s obzirom na dolazeće odgovore. Kühlmann: Ukrajina namjerava diplomate prihvatiti i imenovati? (...): kao nezavisna i samostalna država, naravno. Kühlmann: ukrajinsko izaslanstvo će samostalno sklopiti mir ili zajedno s petrogradskim? (...): samostalni smo, a na zajedničkim ćemo sjednicama surađivati s ostalim silama ukoliko je to u interesu Ukrajine. Kühlmann: koja se pitanja osobito odnose na Ukrajinu? (...): to će se pokazati nakon priznavanja Ukrajine. Težimo prijateljskim odnosima sa svim državama, osobito susjednim. Ovaj je rat počeo bez znanja i miješanja Ukrajine i nije u njezinom interesu. Kühlmann: bez namjere da prenagli, može potvrditi, da i mi težimo tome: dobrim odnosima, skorom kraju rata i uklanjanju njegovih tragova. (...): u to ne postoji sumnja, samo nada u uspjeh. Kühlmann je sa zadovoljstvom utvrdio koji su glavni ciljevi Ukrajine, potrebno je samo njezino izaslanstvo uputiti u opći tijek pregovora. S ruskim je izaslanstvom dogovoreno mjesto i način pregovora: Brest dok traju rasprave o svim predmetima i utvrđivanju rješenja, nakon čega bi (obećano iz pristojnosti), potpisivanje i ratifikacija trebali biti obavljeni na ruskom tlu. U međuvremenu je rusko izaslanstvo u povjerenju predložilo Stockholm kao mjesto pregovora, ali saveznici su jedinstveni u stajališta da se ostane u Brestu. Glavni razlog: neposredna brzojavna veza bez nadzora matičnih država, tako da ministri odavde mogu bez ikakvih smetnji i dalje upravljati svojim ministarstvima, što nije slučaj s drugim mjestima. Prisutnost ministara vanjskih poslova na pregovorima je nužna za brz rad. Kühlmann je na kraju zahvalio ukrajinskom izaslanstvu na zanimljivim i bitnim prilozima. Nakon primitka njegove note i unutarnje rasprave središnjih sila, pokušat će što brže sastaviti odgovor. U 11,50 (...): izražava želju za skorim zaključenjem mira i ukrajinske nezavisnosti. Kako bi ukrajinsko izaslanstvo već na 1. sjednici moglo aktivno sudjelovati, činilo se prekasno da se nota preda tek na 1. sjednici, nakon čega bi slijedila rasprava i sastavljanje odgovora. Upit: može li se nota ranije predati? Kühlmann: točno, ako nam se nota povjerljivo dâ na znanje, odgovor će sutra biti spreman. (...): sa zadovoljstvom. Kühlmann: na kojem je je-

ziku nota napisana? (...): na francuskom i u prilogu prijevodom na njemački. Kühlmann: zahvaljuje. (...): nada se odgovoru do 1. sjednice. Kühlmann: učinit će sve, ali ne može jamčiti. (...): shvaća i zahvaljuje. Završetak u 11,55. Nakon toga rasprava ministara: Kühlmann, Czernin, Popov, Nesimi Bej, Rosenberg, Wiesner, Hoffmann i ja: općenito; službeni dopis od 2. siječnja (v. dnevnik od 3. siječnja) i izjavama (...). Strahovanje zbog zloupotrebe priznanja, tj. da ćemo u odnosu na Trockog biti izigrani, tj. dogovor s njim pod uvjetom pristajanja na Stockholm. Namjera je bila da se odgovor odmah sastavi u pisanom obliku, ali neuspjeh: Rosenberg i Wiesner dobili su zaduženje uređenja teksta. Sljedeća ministarska sjednica dogovorena je u 16 h (završetak teksta), a sjednica s Ukrajincima u 18 h. Završetak u 13 h. Od 16,20 do 16,55 sjednica ministara: prisutni kao i prijepodne, osim što je Hoffmann doveo Brinckmanna. Hoesch je donio stenografski zapisnik prijepodnevne sjednice: Kosev, Stojanovič, Gaučev, Izet-paša. Čitanje teksta Rosenberg-Wiesner. Nije prihvaćen, velike izmjene, pokušaj sastavljanja novog odgovora. Kühlmann je predložio odgodu i najprije povjerljivo prosljeđivanje naših uvjeta: 1) Brest kao sjedište pregovora (*napomena*: to je najspornije pitanje; osiguranje pregovora s Ukrajincima, jer u tom slučaju može se prihvatiti prekid s Trockim i mir sklopiti s Ukrajinom); 2) Ukrajina priznaje cjelovitost Središnjih sila (*napomena*: pitanje istočne Galicije?); 3) nemiješanje u unutarnje poslove Središnjih sila (*napomena*: čini se da točke 2 i 3 trebaju prikriti važnost točke 1). Povjerljivi dogovor treba obaviti Rosenberg. Ovisno o ishodu, odgovor će se sastaviti sutra prijepodne. Rasprave prema redoslijedu spornih pitanja: Kühlmannov sastanak s Ukrajincima zbog Rumunjske, čiji je odnos prema Ukrajini nejasan; provjera u Kijevu (ne žele surađivati s Bratiănuom). Francusko priznanje Ukrajine možda je bez primisli, budući da se u Rumunjskoj nalazi veliki broj francuskih časnika i opreme, shvatljivo je da Francuska u Rumunjskoj pokušava svoje interese zaštititi preko veleposlanstva. Osim toga, Francuska je i Finsku priznala kao slobodnu republiku. Buchanan je napustio Petrograd: ostao je samo *chargé d'affaires*. U Antanti vlada potpuna zbrka: samo se Francuska protivi miru. U Engleskoj: veliko kolebanje. Kühlmann bi bio sklon potpisivanju mira u Haagu, iako smatra da je Dünaburg veći ustupak (Rusija) od „neutralnog“ tla. Golubowicz je ujutro stigao u Ternopilj (snježni nanosi), tek navečer može krenuti dalje do Lavova: dolazak tek sutra navečer. Rusi su u 14 h prešli granicu, ovdje su sutra prijepodne: Trocki, Joffé, Kamenev, Bicenko, Pokrovski, Radek (? glavni urednik *Pravde* u Stockholmu, galicijski Austrijanac), Karahan, Altvater i Bilský. Prva sjednica neće biti prije utorka. Mensdorff, Mittag i Loynay danas su doručkovali s princem Leopoldom u Skókiju. Tijekom odlaska na sjednicu kod bloka F susret s austrijskom filmskom ekipom, por. R. Schubert.

7. siječnja, ponedjeljak, oblačno, vjetrovito, blaga jugovina

Od 9 do 9,45 rimokatolička misa u ruskoj tvrđavskoj crkvi (*réduit*) povodom rođendana bavarskog kralja.

Prisutni: princ Leopold, Kühlmann (ulanski boj.) i Czernin u vojnim odorama, te svi ostali (osim Ukrajinaca), veliki broj časnika. U 9,15 dolazak ruskog izaslanstva; odmah sastanak s Ukrajincima; ishod nepoznat. Rusi su izjavili da su zbog ovdašnjih teškoća doveli vlastitu poslugu i da će uvijek imati zajedničke obroke, tako da ih nije bilo ni na doručku niti na ručku; izdvajaju se. Pa dobro! Navodno su, prema pričanju časnika koji ih je dovezao (sk. grof Lamezan, Čeh), vrlo neraspoloženi i povučeni, iako je Trocki u Dünaburgu održao govor o „skorašnjem miru.“ Tijekom objeda Kühlmann je Czerninu ispričao da mu je Scheidemann napisao da s Radekom nikada ne bi sjeo za isti stol (navodno je Radek osuđen zbog krađe). Kühlmann je upitao Czernina o njegovom mišljenju o Radeku (Austrijanac je). Odgovora nije bilo. Grof Myrbach (njemački izaslanik za razmjenu zarobljenika) piše iz Petrograda u kojem vlada potpuna zbrka, jer nitko ne zna tko i što treba raditi. Trockom i ministrima u Institutu Smoljni dodijeljene su dvostruke straže s bajunetom: očigledno ne uživaju naklonost naroda. Čini se da sve stranke u Rusiji neprijateljstvo prema miru usmjeravaju na Lenjinovu vladu i

čekaju trenutak da ju napadnu. Dolazak ukrajinskog izaslanstva nakon večere: 13 članova (zaseban objed u časničkom domu). Navodno se radi o pristojnim, uglavnom mladim ljudima, koji su se odmah odvojili od svoje posluge. Sutra će se poslati najmlađi pomoćnici Rusima zbog upita o 1. sjednici. Navečer duži razgovor s Rosenbergom o miru u Ukrajini, jer se s Lenjinom itd. može ostati na ratnoj nozi, tj. može se dopustiti prekid pregovora (što bi Kühlmannov položaj u odnosu na imperijaliste samo učvrstilo, a za Austro-Ugarsku ne bi bilo nikakvih negativnih posljedica, budući da se ruska armija raspada). Ali s Ukrajinom je sklapanje mira iznimno bitno: zbog sustavnog korištenja sirovina južne Rusije, što bez potpisanog mirovnog ugovora inače ne bi bilo moguće. Svoje sam stajalište podijelio i s Rosenbergom: zk. Vrhovnog vojnog zk je car, Czernin zastupa njegove smjernice, što znači da moram slijediti Czernina, ako ne želim izdati cara. Myrbach: kod Kovela oko 800 Rusa pokušalo je zbog teške situacije prebjeći k nama, ali odbijeno. Tražili su postupak kao prema ratnim zarobljenicima, ali bili su pijani te su pokušali prodati topove, strojnice i konje (Hoffmann: po topu 500 maraka). Kod crkve snimila nas je austrijska filmska ekipa. Od 17,30 do 19 h bridž: Csáky, Mittag, Gautsch i Gaučev. Dolazak austrijskog slikara Schattensteina, koji me posjetio u 17,30. Ovdje su i obojica Richthofena zbog lova. Veliki veziri Tâlat-paša i Haki-paša stigli su navečer, ali nisu došli u časnički dom. Kühlmann je što se toga tiče rekao Nesimi Beju da je njegov položaj previsok, a da bi se izložio sada kada smo u klasnoj borbi s Rusima: dolazak na kraj pregovora bio bi s druge strane prihvatljiv. U Berlinu je s navodnim sastancima i društvenim događanjima mogao bez problema popuniti 14 dana, pa se onda ovdje pojaviti u pravom trenutku.

8. siječnja, utorak, oblačno, jugovina, poslijepodne rominjanje, navečer snijeg (5 cm), u 19,30 oko 1°

Jučer navečer čekanje na Ukrajince nakon njihove odvojene večere. Uzaludno: došao je samo Levicki s jednim novopridošlim u salon za pušenje (otišao sam kao i obično prije 22 h), ali nije se o ničemu posebno razgovaralo. Golubowicz, inženjer i puk. nije došao. Navodno je vrlo šutljiv i loše govori ruski (ali završio je studij /na ruskom/?). Petljura je navodno dao ostavku na dužnost ukrajinskog ministra rata. Nasljednik: Porsch. Glasine s granice: Krylenko je novi ministar rata, a zka. zastavnik Mesnikov. Prijepodne sastanak Ukrajinaca i Rusa, ishod nepoznat. U 14,30 sastanak ministara i Trockog; navečer Czernin: Trocki izvrsno govori francuski, ali nakon što nam se prof. Orlik pridružio, Czernin je zašutio. Samo je još dodao da je odlučeno pokazati hladnoću, jer Rusi ljubaznost tumače kao slabost. Za sutra je dogovoren samo općeniti dnevni red (11 h): mjesto pregovora i položaj Ukrajine. Prilično bitne stvari za pregovore. Jedan od Turaka: Rusi su pojasnili da ne mogu doći u časnički dom „zbog Ukrajinaca." Na doručku: veliki vezir Tâlat Bey (stigao je tijekom noći, star 43 godine), te još nekoliko novih lica (Turci) zajedno s Haki-pašom. Ukrajinci: Golubowicz, zkb. Lesenko (činored još nije ujednačen, funkcija kao naslov), iznimno ugodan pob. Ministarstva rata, „vitez" Gasenko, poliglot, govori i turski i perzijski, ali jako je bolestan (tuberkuloza, stalno ima groznicu), nedavno je opet iskašljavao krv, ali sutra putuje u Švicarsku: Davos ili Sankt Moritz. Poslijepodne bridž: Mensdorff, Csáky i Gautsch. Još 1 izgubljeni dan (4). Nadajmo se da će se već sutra donijeti odluka hoćemo li uopće i bez smetnji dalje pregovarati. Naravno, očekuje se da Rusi krenu sa socijalističkim tiradama. U Berlinu je finsko izaslanstvo, koje će obići i Beč. Prema novinama grof Hertling priznao je u ime cara „Republiku Finsku."

9. siječnja, srijeda, ponovo posvuda snijeg, ne hladno, ali smrzavanje

Zajednička sjednica od 11,10 do 11,54. Veliki vezir Tâlat-paša otvorio je sjednicu na francuskom jeziku i predsjedanje predao Kühlmannu (čita): ako su svi suglasni, sve ranije dogovorene opće odredbe ostaju na snazi. Zbog novih članova izaslanstava kratak osvrt na

dosadašnje pregovore: 28. studenoga ruski poziv, 29. studenoga izjava carskog kancelara, primirje, vijećanje u Brest-Litovskom, desetodnevna stanka, šutnja Antante, s time povezana izjava Središnjih sila). Sadašnja zadaća: nastavak pregovora. Ali rusko izaslanstvo (Jóffe Hoffmannu) brzojavno je predložilo prebacivanje pregovora na neutralno tlo, tj. u Stockholm, što je ponovljeno i u 2. brzojavu, ali bez spominjanja Stockholma. Kühlmann ne želi ponavljati već poznate razloge za ostanak u Brest-Litovskom, te samo ukazuje na odluku Središnjih sila koja se neće promijeniti: pregovori se nastavljaju u Brest-Litovskom. Iz pristojnosti predloženo je da se zaključna sjednica i potpisivanje održe na ruskom tlu. Budući da je bitno i okruženje u kojem se radi, mora se napomenuti, da su se nedavno desili neki događaji, koji dopuštaju sumnju u iskrenost Rusije u odnosu na namjeru sklapanja mira sa Središnjim silama. Upozorava na ton u izjavama ruske vlade o Središnjim silama, osobito na vijest petrogradske brzojavne agencije, koja u inozemstvu ima status poluslužbenog tijela ruske vlade. Sadržaj navedenog brzojava trenutno se neće pročitati zbog nedostatka redova, ali u slučaju potrebe Kühlmann je odlučio pridržati si pravo upravo to učiniti. Osvrnuo se i na navodni odgovor Jofféa Središnjim silama na sjednici od 27. prosinca, koji je samo proizvod mašte njegovog autora. Ovaj tekst je jedan od razloga zašto se zaključak o pregovorima pomutio i ugrozio njihov uspjeh. To što nada u uspjeh pregovora nije potpuno nestala, temelji se na sljedećem: 1) na jasnom i čestom izražavanju volje ruskog naroda za sklapanjem skorašnjeg trajnog mira i 2) na iskustvu u odnosu na dosad pokazan prihvatljivi način rada ruskog izaslanstva. Na temelju dosadašnjeg rada može se smatrati da financijske teškoće nisu toliko velike da bi izazvale prekid mirovnih pregovora i opravdale nastavak rata sa svim njegovim posljedicama. U 11,40 Czernin: razlozi protiv premještanja pregovora na neutralno tlo dvostruki su: 1) infrastruktura koja omogućava neprekidnu brzojavnu vezu svih izaslanstava s njegovim središnjicama i svakodnevnu razmjenu mišljenja, što ostala mjesta ne mogu osigurati i što bi značilo usporavanje pregovora; 2) osim toga, poziv na opće mirovne pregovore stigao je od Vas, moja gospoda, a mi smo poziv prihvatili i dogovorili se u vezi s temeljnim načelima općeg mira. Nakon desetodnevne stanke Antanta i dalje šuti, zbog čega se više ne radi o općem miru, nego o zasebnom miru. Prebacivanje pregovora u neutralno inozemstvo pružilo bi Antanti priliku da ih omete i poduzme sve što je u njezinoj moći kako bi spriječila sklapanje zasebnog mira, zbog čega odbijamo navedeno preseljenje, ali ipak smo bili pripravni na dogovor o održavanju zaključnih formalnosti na ruskom tlu. Czernin je podsjetio na odluku da se sporna pitanja rješavaju odmah nakon početka nastavka mjerodavnih pregovora. Svi su saveznici spremni na nastavak pregovora, ali na temelju do sada dogovorenih načela. Ako se rusko izaslanstvo s time ne slaže, stvar će krenuti svojim tijekom, te će isključivo ruska vlada morati preuzeti potpunu odgovornost za nastavak *rata*. U 11,48 Tâlat-paša (na francuskom): Kühlmannovo i Czerninovo izlaganje: *d'accord*. Isto tako i Popov. Generalbojnik Hoffmann: u posjedu je letaka i radijskih vijesti u kojima se vrijeđaju njemačka vlada i vojska, a njemački se vojnici huškaju na revoluciju. Sve to proturječi duhu sporazuma o primirju, pa ulaže odlučan prigovor. Sa svime ovime sam u ime carskog kraljevskog Vrhovnog vojnog zo. suglasan i ja, utoliko ukoliko se sve to odnosi na austrougarsku vojsku. Isto je stajalište zauzeo i Izet-paša te Gaučev (bugarsko Vrhovno vojno zo.). Kühlmann: odgovor ruskog izaslanstva? Trocki: traži prekid sjednice. Kühlmann: na koliko dugo? Trocki: do 16 h. Kühlmann: netko protiv? Onda sljedeća sjednica u 16 h. To je za mene bila najdojmljivija sjednica do sada. Kako smo napali! Hvala bogu! Od ovog čvrstog nastupa očekujem samo uspjeh, budući da Rusi formalno nisu u pravu. Svi su prigovori opravdani. Trojici Židova sigurno nije stalo da ih se opiše kao lažljivce ili slično, ali time je posljednji potez pripao njima. Prema dosadašnjim iskustvima, sada brbljaju i preživakavaju socijalističke fraze, ali na kraju će popustiti. Nekolicina nas (Mensdorff, Kosev, 1 Turčin, /…/ Armenac, Hérant Bej /?/) sumnjaju u uspjeh agresivnog načina. Gospodina von Rosenberg upitao me još jučer, treba li zaprijetiti otkazivanjem primirja, a ja sam odgovorio da je još možda prerano. Czernin je navodno pročitani tekst

osobno sastavio još jučer ujutro. Nije mi jasno, zašto je podržao Kühlmannovo stajalište u izjavi. Na taj se način istaknuo, što je baš lijepo i možda dobro, ali radi se o velikom preokretu, ako se sjetimo da je najprije bilo rečeno da se mir mora sklopiti pod svaku cijenu. Radi li se samo o promjeni raspoloženja ili zadovoljštini za Kühlmanna nakon posljednjeg iskakanja? Smatram da je današnji nastup jedini mogući način i u skladu s našim dostojanstvom te uopće ne sumnjam u njegov uspjeh. Čini se da su Ukrajinci nezadovoljni današnjim tijekom događaja; (...) nakon objeda bio je vrlo zlovoljan zbog ruskog odugovlačenja. Naime, u podne su poručili da će odgovor biti gotov u 18 h, a onda poslije da će to biti teško moguće. Znači, danas nema druge sjednice, zbog čega su Ukrajinci iznimno uznemireni, jer su konačno htjeli predati svoje očitovanje. (...) trebao je otići do Rusa i potaknuti ih na žurbu i najavu sjednice u 16 h (Kühlmann zahtijeva najavu 2 sata ranije). Ipak u 16 h stigla je navedena najava: sjednica u 18 h. U 17,15 Pokorny je otišao do Wiesnera: Rusi neće doći na sjednicu u 18 h, stoga pregovori s Ukrajincima; za oko 20 minuta bit će javljeno hoće li na sjednicu biti pozvani samo Ukrajinci! (Ukrajinu još uvijek nismo priznali; priznanje može uslijediti samo uz dogovor ili nakon rasprave s Rusima, a to je veliki problem; čini se da su Ukrajinci prilično kivni na Ruse, ali u to se ne možemo pouzdati). Jučer dolazak ministra (…) i još 1 turskog poslanika (rat u Ateni, moj susjed tijekom objeda): na putu u Petrograd kao članovi povjerenstva. Na brzinu je navratio i genboj. Weidner iz središnjeg povjerenstva u Dvinsku (...). U Dünaburgu raspoloženje se neprekidno mijenja ovisno o trenutnom političkom položaju. To je sve što sam uspio saznati. General Samojlo je ovdje (rusko izaslanstvo). Bicenko nije uzvratila pozdrav. Glaise: otkazano je carsko putovanje u Sofiju i Konstantinopol, uglavnom zbog velikih problema u našoj opskrbi i prometu. Neki tvrde da bi zbog toga bilo najbolje da je car u inozemstvu. Upravo sam pročitao radiovijest o najavama putovanja u Konstantinopol za 14 dana u perzijskim novinama! U 17,45 Pokorny mi je javio (Wiesner) da još uvijek nije donesena odluka u vezi s Ukrajincima (sjednica). U 18,45 javio je grof Csáky da prije večere nema sjednice, a nakon nje, nije sigurno. Odluka navečer: sjednica sutra u 11 h. Od 9 do 11,45 bridž: Izet-paša, Galeb Kemal Bey (poslanik petrogradskog povjerenstva) i turski kapetan korvete Kemal Bey. U časničkom domu III. koncert. Vijesti s bojišnice: glasine da su Rusi Antanti rok za odluku o pristupanju mirovnim pregovorima produžili do 8. siječnja (za 4 dana). Ovo je u skladu s Jofféovom taktikom.

10. siječnja, četvrtak, vedar, sunčan zimski dan, u 9 h -9°C

Od 11,12 do 13h nastavak zajedničke sjednice. Poslijepodne Glaise: Hoffmann mu je rekao da zna da smo skloni zasebnom miru s Rusima, što bi značilo da bi Njemačka bila u miru s Ukrajinom, a mi s Rusima (Hoffmann je i meni svojedobno rekao isto). Glaise je preko Wiesnera saznao i da je Czernin uputio brzojav njegovom veličanstvu u kojem izražava nadu da neće doći do sukoba s Njemačkom zbog Kurzemea itd., budući da su Rusi spremni na sve pristati (na temelju čega je došao do tog zaključka?). Konačno sam Glaisea uputio u prijašnji sukob kako bi sve shvatio. Glaise sluti (zbog Hoffmannove izjave) da Nijemci nama iza leđa mute s Ukrajinom o čemu sam prije sjednice htio razgovarati s Czerninom, ali sreo sam ga tek na povratku. Prenio sam mu Hoffmannove i moje sumnje te istaknuo važnost mira s Ukrajinom. Czernin nema loš osjećaj, s Hoffmannom je o Ukrajini otvoreno razgovarao i vjeruje u skorašnje rješenje. Ali istodobno je k njemu poslao Wiesnera, koji je ionako bio za to zadužen (v. kasnije izvješće o sjednici), koji je sve već organizirao te se nada da će do jutra biti sve razjašnjeno i pronađeno prihvatljivo rješenje. U 10 h fotografiranje za radnim stolom, a nakon toga polusatno poziranje Schattensteinu, koje se nastavilo u 15,15, ali je moralo biti prekinuto zbog lošeg svjetla. Prijepodne i Loynay je obaviješten o sukobu Kühlmann - Czernin, kako bi se znao postaviti u odnosu na bugarskog kralja (nešto je bio načuo u Badenu, tj. da ćemo možda sklopiti mir s Rusijom bez Njemačke). Turski časnik, pob. Izet-paše: Izet-paša smatra da su Austrijanci najiskreniji te se odlučio držati mene. Bugari Ukrajincima čine us-

lugu! Tijekom večere dugo sam razgovarao s Levickim o ukrajinskom pitanju. Odgovor Trockog ne čini mu se tako nejasnim kao nama. Ukrajinci su zadovoljni? Rekao sam mu da imam drugačije mišljenje: nisam čuo da je ovaj kongres priznao nezavisnost Ukrajine i to pitanje svakako nije dovoljno jasno riješeno. I to sam mu htio natrljati na nos. Razgovor Wiesner - Pokorny odgođen je za sutra ujutro prije „glavne sjednice“ (vidi poslijepodnevnu sjednicu). Levicki: nova vlada, koja je od revolucije radila tiho i svrsishodno, uspjela je u Kijevu uspostaviti red. On osobno je odvjetnik, do ožujka 1917. bio je u posadi poljske haubičke bt. od 6 cola, a na kraju je imao čin stožernog sk. te je sudjelovao u ustrojavanju Ministarstva rata, čiji odjeli, kao i GS. djeluju u cijelosti. Primijetio sam da me Kühlmann pritajeno izbjegava. Naravno da ih ne pokušavam progoniti. I s Hoffmannom skoro da ne razgovaram o pregovorima. Čini se da sam proglašen zlim duhom (što sam rekao i Czerninu). Možda se ovaj u prvom sukobu pozvao na mene. Osim toga, posljednji sam razgovarao s carem prije putovanja u Brest, te sam zatražio upute o mom ponašanju i stavu u vezi sa zasebnim mirom. Možda Czernin prije toga ništa slično nije čuo od njegovog veličanstva. Zaprepastilo me kada mi je Arz rekao, da mu je Cramon rekao da sam Hoffmannu uputio pisani prosvjed. Ja, zao duh protiv Njemačke! Zajednička sjednica od 11,12 do 13 h (nastavak prekinute sjednice od 9. siječnja). Kühlmann je nakon kratkog šaputanja s Trockim riječ predao predsjedniku ukrajinskog izaslanstva. Golubowicz (čitanje teksta na ruskom): --- Patnički i ratom iscrpljeni narod žudi za mirom --- Ukrajinska Središnja Republika prva se odazvala pozivu o pristupanju pregovorima o općem miru nakon desetodnevne stanke (...). Nakon prekida od 230 godina Ukrajina zahtijeva nezavisnost te joj je čast na ovom kongresu pročitati sljedeću notu. Ljubinskij je navedenu notu pročitao na ukrajinskom jeziku s prijevodom (do 11,35). Czernin je upozorio da njemački i francuski tekst nisu ujednačeni. Ljubinskij: predana nota na francuskom jeziku je potpisana, a na njemačkom je samo pomagalo. Kühlmann je s velikim zanimanjem pratio čitanje note te je zatražio da se ovaj važan povijesni dokument priloži ostalim dokumentima kongresa. Saveznici su ukrajinskom izaslanstvu izrazili dobrodošlicu (kao i 26. prosinca). Ipak, odluka o konačnom stajalištu bit će kasnije donesena, a u svrhu toga postavit će se dodatna pitanja kako bi se olakšalo njezino donošenje, osobito stoga što bi navedena tumačenja mogla presudno utjecati na tijek trenutnih vijećanja. Do sada se s ruskim izaslanstvom raspravljalo o svim pitanjima koja se odnose na cijelo rusko područje, zbog čega se traži tumačenje predsjednika petrogradskog izaslanstva o tome zastupa li i dalje cijelu Rusiju u tim pitanjima. Trocki: na temelju načela slobodnog prava svih naroda na samoodređenje, koje obuhvaća i pravo na odcjepljenje, nema ništa protiv sudjelovanja Ukrajinaca na pregovorima. Kühlmann i dalje traži odgovor na svoje pitanje, ali Trocki misli da je njegovo objašnjenje sasvim dovoljno. Kühlmann nije zadovoljan: koliko je shvatio, Trocki je suglasan sa „sudjelovanjem Ukrajine“ na kongresu, ali ono što je bitno je položaj njezinih zastupnika. Ukrajinsko izaslanstvo predstavlja teritorij u određenom opsegu (*napomena*: gubernije): između ostalog i Crno more. S kime ćemo o tome raspravljati: s Trockim, koji će i dalje zastupati Ukrajince ili samo s Golubowiczem? Trocki misli da je njegovo objašnjenje dovoljno, jer se radi o sljedećem načelu: vladi koja se proglasi nezavisnom njegova vlada ne priznaje pravo na --- (?). Što se tiče ukrajinskih granica, ništa još nije riješeno, jer se Ukrajina nalazi tek u postupku stvaranja. U svakom slučaju, pitanje teritorija ne može biti predmet sukoba, jer će o svemu odlučivati slobodno glasovanje. Kühlmann uopće nije htio dotaknuti to pitanje, ali upotrijebio ga je kao primjer za oblikovanje međunarodnih odnosa s obzirom na nas. Trocki: (...) smatra da će se sva ova pitanja pojedinačno riješiti postepeno tijekom pregovora i da neće predstavljati teškoće. Kühlmann: ne radi se o pojedinačnim pitanjima nego o uvidu u situaciju s obzirom na dalekosežnu odluku Ukrajine. Ukratko: ukrajinsko je izaslanstvo dio ruskog ili se radi o izaslanstvu nezavisne države? Trocki: ukrajinsko je izaslanstvo nastupilo kao samostalno zastupstvo. Priznali smo ga, budući da se nitko nije usprotivio. I time je to pitanje riješeno (nestalo) --- ! Kühlmann zahvaljuje na tumačenju koje je obliku pregovora dalo bitne

smjernice. Ima li ukrajinski predstavnik nešto za dodati? Golubowicz: zahvaljuje se na Trockijevoj izjavi koja ih priznaje kao punopravne sudionike pregovora. Ipak moli da uđe u zapisnik, da su i Rusi i Ukrajinci predstavnici 2 potpuno odvojena dijela bojišnice ranijeg ruskog carstva. Kühlmann predlaže da se ova točka skine s dnevnog reda i da se o njoj poslije pregovara i pretpostavlja da Trocki želi nešto dodati. Trocki u 12,02: potrebno je najprije ukloniti sljedeći nesporazum: na posljednjoj sjednici prije Božića izrađena su dva rješenja točke „povlačenja" te tumačenje Jofféa o „izražavanju volje" stanovništva. Njemačke objave sadržavale su navedeno, ali prigovara se objavi petrogradske brzojavne agencije, koja se o tome izjašnjava na neprihvatljiv način. Radi se o izjavi koja ne potječe od Jofféa, nego se radi o tumačenju petrogradske vlade, koja kao nedopustivu odbacuje mogućnost glasovanja u prisutnosti vojnih postrojbi. Žali zbog navedene neugodnosti. Ipak ukazuje i na činjenicu da niti s njemačke strane nije objavljen sav sadržaj sjednica, tako npr. točka 3 ruske note u kojoj se ne spominje pitanje prava naroda na samoodređenje. Ove nepotpune objave ugrožavaju uspjeh pregovora. Što se tiče primjedbi genboj. Hoffmanna: ni uvjeti primirja niti mira ne mogu ograničiti slobodnu izjavu volje u usmenom i pismenom obliku. Imamo pravo na promidžbu naših republikanskih i revolucionarnih ideja, ali isto tako ne vidimo razlog da se bunimo protiv promidžbe i letaka njemačke vlade među zarobljenicima i na bojišnici. Što se tiče srži jučerašnjih izjava Kühlmanna i Czernina: voljni smo nastaviti pregovarati, bez obzira na sudjelovanje ostalih država i primamo na znanje činjenicu, da nakon što se ostale države nisu pojavile, dogovorena načela za njih više ne vrijede. Ali ističe da njegove demokratske ideje neće propasti ni nakon deset dana niti u nekom drugom roku. Potaknuli su preseljenje pregovora na neutralno tlo u skladu sa svojedobnom pisanom izjavom genboj. Hoffmanna, u kojoj se navodi da će se objema stranama osigurati isti uvjeti, što bi pregovore svakako olakšalo. U Brestu je rusko izaslanstvo pod njemačkim nadzorom i u osobitom okruženju, tj. kao što je to i Kühlmann jučer rekao, u umjetnoj izolaciji. Brzojav to svakako ne može izjednačiti. Sve to u ruskom narodu, čak i onom dijelu koji nije šovinistički, budi uznemirenost i sumnju izazivajući prosvjede. Još veći problem predstavlja činjenica da se na dnevnom redu nalaze i pitanja Poljske i Litve, Estonije i Armenije, o kojima vladaju duboke razlike u mišljenjima, a trebalo bi u njih steći uvid i riješiti ih. I ovdje nedostaju jamstva, da će se sve u vezi s navedenim pitanjima i objaviti. Što je to što sprječava preseljenje pregovora na neutralno tlo? Kühlmann se trenutno poziva na s tim povezane izjave carskog kancelara. Tehničke poteškoće! Ali one se mogu riješiti! Utjecaj Antante, koja bi prema Czerninu, mogla posijati nepovjerenje i razdor. Sprečavanje stranog utjecaja može se prepustiti ruskoj vladi, koja je svoju nezavisnost u odnosu na diplomatski utjecaj već dokazala. Borba je počela u vrijeme pobjeda carskih postrojbi u Galiciji, ali je bez obzira na to i nastavljena. Nakon preuzimanja vlasti, ispunila je svoja obećanja. Objavljeni su tajni pregovori, čiji se oblik ionako odbacuje. Objava se i dalje nastavlja i u toj borbi protiv diplomatskog rovarenja nije nas slijedila nijedna druga stranka. Usprkos prosvjeda i prijetnji Antante sklopljeno je primirje i to samo na temelju našeg socijalističkog programa. Nejasno je kako bi Antantini proglasi u neutralnom inozemstvu mogli imati veći utjecaj od onog u Petrogradu. Što se tiče iskrenosti namjera sklapanja mira, ruska je vlada dovoljno često pokazala, a sada je što se tiče pitanja zaposjednutih gubernija red i na saveznicima da dokažu svoju dobru volju. Što se tiče Czerninove izjave o potajnom djelovanju Antante skrivenog od očiju javnosti, ruska se vlada odrekla ovih diplomatskih sredstava. Sumnju da ruska vlada pregovara s Engleskom i Francuskom te sumnju Antante o usporednom tajnom sporazumu s Berlinom, odbacuje primjer vođene politike. Ne postoji ni tehnička niti politička zapreka napuštanju Bresta, ali postoji prepreka koja se ovdje ne navodi, ali koju je carski kancelar ipak naveo i koja sve objašnjava: s pravom je i odanom savješću ukazao na moć bojišta. Rusija je svakako oslabljena, iako moć neke zemlje ne ovisi o njegovoj tehnici, kao što se ni položaj Njemačke ne procjenjuje prema njezinom trenutnom stanju opskrbe. Širokogrudna politika dokazat će životnu snagu Rusije, kao što se to dogodilo tijekom refor-

macije u 16. st. ili tijekom francuske revolucije u 18. st., i ruska će revolucija osloboditi iste stvaralačke snage. Njemačka i njezin radnik izvor su poštovanja, a isto tako i narodi Austro-Ugarske, Turske i Bugarske. I narodi s one strane streljačkih rovova moraju biti oslobođeni, tamo gdje su srca vojnika već spojena (...). Rusija i dalje ustraje na miru, ali sprečavanje preseljenja pregovora na neutralno tlo, znak je težnje za mirom prema „ratnom zemljovidu“, a ne na temelju „sporazuma.“ A „ratni je zemljovid“ izuzetno opasno oružje: za razliku od mira, on je prolazan. Smatralo se da pitanje mjesta pregovora može biti predmet dogovora, ali to je bila zabluda, jer sada je postavljen ultimatum, koji bi možda nakon namjernog prekida pregovora mogao ojačati položaj aneksionista, zbog čega je rusko izaslanstvo prisiljeno prihvatiti ga i ostati ovdje te cijelom svijetu pokazati da odavde možemo svijetu donijeti slobodu i to bez sile. Zaključno predlaže da se odmah nastavi s pregovorima te izražava nada da će ovo naše izlaganje biti proslijeđeno svim narodima. U 12,50 Golubowicz: traži da se saveznici izjasne o položaju ukrajinskog izaslanstva. Kühlmann: još je uvije nespreman za odluku, iako ranije od strane Rusije ili saveznika nije bilo predomišljanja. Pregovori se ionako otežu. U suglasnosti s Trockim predlaže se ubrzanje pregovora. Javnosti nije jasno zašto pregovori stoje. Ne postoji zapreka brzom rješenju na temelju zasebnih vijećanja. Trocki: povjerenstvo - Rusija, Ukrajina i 4 sile. Kühlmann: odgađa odgovor, jer se ne može najednom sve riješiti, ali ako nema prigovora, sljedeća bi se sjednica održala poslijepodne. Zajednička ili između pojedinih država? Prevladava utisak da se zajedničke sjednice lakše odrađuju nakon prethodnih dogovora. Joffé: između pojedinih država. Trocki: što se tiče određenih pitanja, naravno. Golubowicz: ne može na to pitanje odgovoriti zbog nejasnoća u vezi s položajem ukrajinskog izaslanstva. Kühlmann: u 17,30 sjednica, Rusija i Njemačka (pratnja 2-3 gospodina). Trocki: suglasan. Smatra da to znači i dolazak Austro-Ugarske. Kühlmann i Czernin suglasni. Trocki pretpostavlja da se radi o službenim sjednicama sa svim posljedicama. Kühlmann: naravno. Završetak sjednice u 13 h. Czernin: „velika pobjeda“ (došapnuo mi je tijekom objeda). To i jest odraz našeg raspoloženja. Židov je viknuo „vlast“ i svemu se prilagođava - upravo tako! Ipak, brani se i spretno odbija udarce te u vezi s mnogim stvarima ima pravo. Wiesner i ostali već razmišljaju o tome kako potkresati izvješća pripremljena za objavu. Očekuje nas težak rad. To je prokletstvo polovičnosti i suradnje s ovom vrstom socijalista. Mogla bi nam se dogoditi Pirova pobjeda. Ne shvaćam stajalište o ukrajinskom pitanju: Trocki je najprije izbjegao odgovor, a Golubowicz je to prihvatio. Trebamo li im mi osigurati njihov položaj? Slijedom razmišljanja da je najprije potrebno dogovoriti mir s Ukrajinom, ne shvaćam Kühlmannov hladan stav. Sjednica od 17,34 do 18,12. Prisutni: Kühlmann, Rosenberg, Hoffmann, poslije su bili pozvani i Hey, Czernin, Wiesner i ja zajedno s prevoditeljem i zapisničarom (Rusi). Dnevni red: glavno povjerenstvo i zasebni povjerenici za pravna i gospodarska pitanja. Na kraju opet se nije raspravljalo o najvažnijim pitanjima. Više se radilo o okršaju Kühlmann - Trocki: „upoznavanje protivnika“ (Wiesner). Čini se da je to i bila Kühlmannova namjera. Nakon sjednice 1. put mi se obratio i rekao da je nužno da se sutra na sjednici pojave i Ukrajinci. Ja sam primijetio da je Golubowicz bio izrazito nespretan.

11. siječnja, petak, tijekom cijelog dana snježna oluja, hladno

Od 9 do 9,30 poziranje Schattensteinu. Sjednica glavnog povjerenstva 10,05-13 h. Stanka 11-11,45. Dvoboj Trocki - Kühlmann, iz kojeg Kühlmann nije izašao kao pobjednik. Trocki je okretniji. Ne razumijem Kühlmannovu taktiku, ne vidim nikakav sustav u njegovom postupanju, osim možda iscrpljivanja Rusa. To ipak nije sredstvo do pobjede. Trocki je na početku bio odlučno agresivan te je upitao Kühlmanna zašto za temelj rasprave nije uzeo ruski nego njemački tekst 1. i 2. točke. Odgovor je bio u redu: jer je opširniji. Poslije se napetost postepeno smanjila, Trocki je čak govorio o „prihvatljivim člancima.“ Ishod: Kühlmann je Trockog zamolio da za poslijepodne izradi prijedlog o ustroju privremene uprave na zaposjednutom području, koja bi trebala organizirati glasovanje. Trocki se na poslije-

podnevnoj sjednici glavnog povjerenstva (17,33-18,42) pojavio bez navedenog prijedloga, ali zato sa zahtjevom da Kühlmann pojasni svoje stajalište prema državama na okupiranom području te ukazao na proturječnosti između njemačkog tumačenja od 25. i 28. prosinca: svrha je bila otkrivanje njemačkih težnji za aneksijom. Trocki je otvoreno izjavio da se može pregovarati ili na temelju prava naroda na samoodređenje ili na temelju aneksije, ali to se mora jasno izreći, a ne pritajeno djelovati. Kako bi porekao namjeru aneksije, Kühlmann se osvrnuo na Trockijeve izjave o zastupstvu spornih područja te izjavio spremnost da se predstavnici takvih zastupstava pozovu u Brest. To bi naravno sve promijenilo, tako da je Trocki zatražio dodatno vrijeme za razmjenu mišljenja s Petrogradom. Sjednica je odgođena za sutra u 10 h. Navečer je sjednica opet prebačena na 16 h, a opća u 11,30 zbog priznanja Ukrajine. To je bila sasvim nova situacija. Trocki je pokazao zlovolju i Kühlmannu predbacio „(...) (površnost)", koja ugrožava raspravu. Kühlmannova iznenadna odluka je trik, koji može izazvati zbrku. Brinckmann: u Kurzemeu itd. dovoljno je čvrstih ljudi. U svakom slučaju Kühlmann ovim zapletom, a možda i odgađanjem, pokušava spriječiti skidanje maske iza koje se skriva neiskrenost. Moglo bi doći do prljavog rata, ako bi Rusi zahtijevali samo Srbe, Čehe i slično. Situacija je stvarno napeta. Osim toga, boljševici, koji su ionako na kraju snaga, možda pokušavaju Nijemce prokazati kao aneksioniste, kako bi im uskratili mir. Igraju *va banque*. A ako i nije u tome stvar, brbljat će bez smisla i ulizivati se te na kraju pristati na sve. Upitao sam Hoffmanna, jesu li ovi preokreti bili planirani, ali odgovorio je negativno. (...) izjavio je da se dosađuje, a u Kijevu ga čeka puno posla, pa planira otputovati s većinom Ukrajinaca (sutra navečer) (*napomena*: prijepodne dogovoren sastanak s Wiesnerom i Pokornym, otkazan je). Navečer su Ukrajinci promijenili mišljenje, budući da je za sutra najavljeno priznanje ukrajinske države. Myrbach je javio Vrhovom vojnom zo. da su Rusi opet zaposjeli dio položaja na bojišnici i slično. Radijske vijesti: i Krylenko je najavio obnavljanje neprijateljstva; čini se da je naš odgovor u Petrogradu naišao na odbijanje. Poslijepodne odlazak grofa Mensdorffa s Adrianom. Zapovjednik poljskog zb. je gen. Dowbor-Musnicki (Samojlo). Zbog snježnih nanosa, princ Leopold nije nam se navečer mogao pridružiti. Mensdorff, koji je došao posjetiti Kühlmanna (poznanstvo iz Londona) i izgladiti stvari s Czerninom, potvrdio je (izvor Loynay) da može odmah otputovati, budući da su Kühlmann i Czernin u najboljim odnosima. I Hoffmann je danas pohvalio Kühlmanna. Poslijepodne je pokazao poruku koju više nije stigao dati Kühlmannu: „Sada je krajnje vrijeme da mu se (Trockom) konačno pokaže." Ali to, kao što je poznato, Kühlmann nije učinio, baš naprotiv.

12. siječnja, subota, od 8 h sunce, 2°, a nakon toga oblačno, ali prekrasan zimski dan

Zajednička sjednica od 11,32 do 12,07 dnevni red: priznavanje ukrajinskog izaslanstva kao punopravnog sudionika. Priznanje Ukrajinske Središnje Republike uslijedit će u mirovnom ugovoru (*napomena*: do sada se oklijevalo s priznanjem, jer ukrajinski izaslanici nisu prihvaćali naš uvjet „nemiješanja u unutarnje poslove", a sada ih se priznaje i bez toga! Jednostavno ne shvaćam.). Sjednica glavnog povjerenstva: 16,05-17,11 (v. moje izvješće za Vrhovno vojno zo.). Rusi su konačno krenuli s konkretnim prijedlozima i Kamenev je pripremio rusko mišljenje o točci 2, a onda je Hoffmann udario: uime njemačkog Vrhovnog vojnog zo. i s pozicije politike moći odbija svako rusko miješanje u uređenje prilika na zaposjednutom području. Time je najprije sredio Kühlmanna, koji se u odnosu na Trockog i njegove napade predstavljao kao zagovornik „samoodređenja." Masku, koju je jučer Trocki pokušao strgnuti Kühlmannu, sada je Hoffmann sâm odbacio. I time je njemačko Vrhovno vojno zo. nastupilo kao zasebni sudionik pregovora. Kühlmann bi se mogao, ako bi to bilo nužno, distancirati od njega, ali isto tako bi Trocki mogao posumnjati u to i postaviti pitanje tko zastupa Njemačku: Kühlmann ili Hoffmann. Za Antantu to je dokaz militarizma. Ali s druge strane svaka čast na jasnoći i otvorenosti. Iako se čini da je za to još jučer propušten pravi trenutak, nakon što je rusko brbljanje bilo konačno završeno te se prešlo na konkretne predmete. Trocki je ostao bez

riječi. Hoffmann vjerojatno očekuje da ovaj popusti, ali istovremeno mu nudi i priliku za prekid pregovora. Vidjet ćemo hoće li ovaj *va banque* ostvariti uspjeh. A naš car? Što ako dođe do razdora između Njemačke i Rusije? Hoće li Czernin i dalje pregovarati, kao što mu je ranije zapovjeđeno? A Ukrajina: ako stane uz Rusiju, zaseban je mir gotov. To su svakako bile najkritičnija sjednica i općenito situacija. Je li i Czernin iznenađen Hoffmannovim postupkom? Ili je znao kako stvar dovesti do usijanja? Ni Kühlmann niti Czernin nisu podržali Hoffmanna. Moglo bi doći i do unutarnjih zapleta. Očigledno smo u istoj poziciji kao i 27. prosinca 1917, kada je Czernin objasnio Kühlmannu, da ćemo u slučaju sukoba Rusije i Njemačke mi dalje sami nastaviti pregovore. Stoga sam 1 primjerak izvješća za Vrhovno vojno zo. dao Czerninu prije objeda (uhvatio sam ga na odlasku). Napomenuo sam mu da njegovo veličanstvo vjerojatno dobije moje izvješće prije onoga Ministarstva vanjskih poslova te zbog careve moguće reakcije, prosljeđujem i njemu 1 primjerak. Czernin je bio potpuno miran: njegovo izvješće bit će poslano tek sutra, a osim toga uopće nije ostavljao utisak da razmišlja o posljedicama Hoffmannovog nastupa, barem ne za sada. Njegove su riječi bile da će se sve srediti. Zanimljivo je da ništa nije znao o Hoffmannovim namjerama, a Kühlmann je navodno samo znao da će Hoffmann nešto reći, ali ne i sadržaj izlaganja (!). Na putu u časnički dom razgovarali smo o mogućnostima: odlazak Rusa, sukob Kühlmann - Hoffmann, Kühlmannovo odricanje Hoffmanna itd. Czernin: sve će se srediti. Osobno, bilo sam zaprepašten: najprije Hoffmannov napad, a onda još neobičnija Czerninova ravnodušnost ili točnije nehaj s obzirom na nove prilike, kao da ne shvaća ozbiljnost. Još sam mu jučer rekao da ne shvaćam Kühlmannovu taktiku i sustav iza nje, osim iscrpljivanja Trockog. Czernin: pridobit će on postepeno Trockog. *Napomena*: i to mi je ostalo skriveno. Osim toga natuknuo je da još s Ukrajincima nismo ništa riješili i da bi se sad mogli udružiti s boljševicima protiv nas. Nakon večere Hoffmann se veselo zabavljao s Ukrajincima, nemam pojma o čemu su razgovarali, a Brinckmann je bio oduševljen Hoffmannom: reagirao je u pravo vrijeme, upravo kada je Kamenev pročitao ruske besramne zahtjeve. *Napomena*: po meni pravi trenutak za takvo izlaganje bio je jučer, kada je Trocki trebao dobiti po zubima, a ne danas kada se konačno krenulo s konkretnim pregovorima, zbog čega su i izložili svoje svakako neprihvatljive točke očekujući raspravu te izričito naglasili da će mjerodavni posljednji sastanak biti učinak protuprijedloga. Nakon objeda bridž: Haki- i Izet-paša, Kemal Bey i Wulff.

13. siječnja, nedjelja, oblačno, slab snijeg, 0°

Dan odmora. Rusi ipak nisu otišli. U podne dojava: Kühlmann je s njima razgovarao, sâm. Poslijepodne sjednica s Ukrajincima: Kühlmann, Hoffmann i Hey, Czernin i Wiesner. Nisam bio pozvan. Wiesner: Ukrajinci su izložili svoja očekivanja u odnosu na Chełm (Cholmer Land) i Bjelorusiju. Što se tiče istočne Galicije: tu su izgubili. Gautsch se ispričao uz napomenu da se nije radilo o sjednici nego o neformalnom razgovoru, na koji se progurao i Hoffmann. Kühlmann piše „domaću zadaću, koju mu je Trocki dao". Navečer dolazak ruskih izaslanika za pravna i gospodarska pitanja.

14. siječnja, ponedjeljak, ruska Nova godina, sunčano, hladno, u 9 h 8°, u 21h -16°R

Pokorny: u prostoriji III. u časničkom domu, gdje objeduje dio članova ruskog izaslanstva (uglavnom izdvojeno), bila je organizirana proslava Nove godine. Rusi su se spustili dolje, uglavnom već svi potpuno pijani, te su zahtijevali sviranje ruske (careve) himne: odslušali su je stojeći, a nakon toga su slijedile „Deutschland über Alles" i „Wacht am Rhein". Hranilović javlja (Brâila, jučer početak pregovora na Crnom moru): glavnu riječ vode Rumunji (adm. Balesco). Očigledni su predstavnici Antante i traže slobodnu plovidbu na donjem Dunavu. Granica: ušće Gerorg - Tcreboli (neprihvatljivo za trgovačke brodove). Neprihvatljivo i za nas da ostanemo i bez ruskih luka i bez ušća Dunava. Balesco ne zna za pregovore u Brestu. Rusko i rumunjsko izaslanstvo ne priznaju brestlitovski ugovor o primirju i ne žele

prihvatiti sadašnje pregovore o miru. Rusi i nisu osobito zainteresirani, uglavnom se povlače za Rumunjima. Ukrajinski utjecaj (Šerbačev) navodno se ne proteže na luke Crnog mora, tj. Odesu ili Sevastopolj. Besarabija ima svoju samostalnu Središnju skupštinu. Opskrbno stanje rumunjske armije iznosi 375.000 vojnika, koji su izvrsno obučeni i disciplinirani. S druge je strane ruska armija nesposobna za djelovanje. (…) Ushićeni Böhm-Ermolli javlja da je istočna Galicija po ruskim postrojbama užasno opustošena, osobito područje Gezymalówa i Brodyja: pljačke, ubojstva, otimačina, palež. Austrougarsko Vrhovno vojno zo. s time je upoznalo i rusko izaslanstvo i zatražilo odštetu, budući da se odmah nakon primirja očekuje povlačenje iz zaposjednutih područja. Pokorny: diplomati (vjerojatno Wiesner) se tuže da se svi njihovi predlošci (nacrti za odgovor Trockom, u čijem sastavljanju i mi sudjelujemo) šalju na uvid genboj. Hoffmannu. Zatražio sam sastanak s Czerninom zbog jučerašnjeg nesudjelovanja na sjednici s Ukrajincma. Zbog sastanka s Kühlmannom poslao mi je Wiesnera (12-12,15), kojem sam predao oba brzojava te pojasnio smjernice o stavu prema Ukrajincima, koji očigledno planiraju razgovor sa mnom (ne o teritorijalnim pitanjima, jer njihov jučerašnji pokušaj razgovora o našim Ukrajincima oštro je prekinuo Kühlmann uz objašnjenje da bi to značilo nastavak rata, tako da se tijekom poslijepodneva s Czerninom nisu usudili više spomenuti to pitanje). Napomenuo sam da Besarabija ne pripada Ukrajini, već bi s Moldavijom trebala biti ujedinjena u republiku, što bi moglo utjecati na nadzor ušća Dunava, jer se sjeverna Dobrudža ne želi prepustiti Bugarskoj (Wiesner: Bugarima se ne želi dati ni pruga Săcel - Costanţza, Varna bi im trebala biti dovoljna; osim toga, zatražio sam i upute u vezi s pitanjem povlačenja, ali Wiesner me uvjeravao da nacrt odgovora sadržava samo opća načela). I konačno Wiesner: s Rusima je uspostavljen dogovor, a sjednica će vjerojatno biti poslijepodne. Jučer tijekom večere princ Leopold je razgovarao s Hoffmannom o „besramnim zahtjevima“ u Vilniusu; spomenut je neki Olszewski. Čini se da je i u Vilniusu organizirano glasovanje o priključenju Njemačkoj, ali pretrpjelo je potpuni neuspjeh. Sjednica glavnog povjerenstva: 17,09-19 h. Czernin, koji s nama nije objedovao, uspio se prehladiti, dobio je groznicu i trenutno je u krevetu. Rusi su doveli 3 osobe, koje nisu predstavili, ali Kühlmann je Trockom napomenuo da su povećali stožer. Glavna tema: protuprijedlog na prekjučerašnji predložak Kameneva, koji je sastavio Czernin (tj. vjerojatno Wiesner, koji ga je i pročitao). Nastavak, kao da nije bilo Hoffmannove upadice i ostalih Trockijevih zahtjeva: razgovor i o roku povlačenja, kao da to Hoffmann nije sasvim jasno odbio. Trocki (17,52-18,30, pola sata izlaganja s prijevodom). Najprije prosvjed zbog njemačke cenzure, koja je u članku o miru u okviru rečenice ispustila sljedeći dio: „--- pravednog demokratskog mira“. Nakon toga je uslijedila prilično suzdržana kritika Hoffmannovog izlaganja. Bilo je očigledno da ne želi prekid pregovora, a i reakcije ostalih bile su prilično nezapažene. Ali sve jasno ukazuje na oprečnost između Hoffmanna i Kühlmanna. Kühlmann: „potpuna politička suglasnost“ (!). Kakva ironija! Ali svi su prešli preko toga. Sutra u 10 h počinju pregovori o povlačenju. I to je ishod. Sada smo tamo odakle smo trebali krenuti 5. siječnja. Zbog Hoffmana smo izgubili 24 sata. Završetak sjednice: smijeh. Dobar znak, kao što je to rekao Kühlmann. Princ Leopold je također prehlađen i nije mogao doći na večeru. Pukovnik Balzar došao je zbog izvješća Czerninu. Na sjednicama povjerenstva Nijemci su postavili besramne zahtjeve u odnosu na ugljenokope Dąbrowa: traže sve za sebe, tako da se povjerenstvo razišlo bez rezultata. U podne: Hranilović je brzojavio iz Brâile da su se i tamo na pitanju crte razgraničenja pregovori razbili te je zatražio povratak kući. To je prvi prekid mirovnih pregovora od strane (…) Rumunjske, odnosno Antante. Ukrajinski predstavnik nije bio tamo, bolestan (!), ostao je u Jassyju.[322] Haki-paša otputovao je u Varšavu.

[322] Iaşi.

15. siječnja, utorak, vedro, sunčano, u 7 h 1°R, u podne 6°, navečer vjetrovito i snijeg

Sjednica glavnog povjerenstva 11,08-12,45 (Czernin leži, ali nema više groznicu). Prije glavne rasprave Trocki se vratio na pitanje prisutnosti predstavnika Poljske, Kurzemea i Litve. Ali budući da odbija Kühlmannov uvjet da tome treba prethoditi priznavanje ovih područja kao samostalnih država, prešlo se na dnevni red. Ponovo rasprave. Kühlmann je odredio rok glasovanja: „u okviru razdoblja od sklapanja mira s Rusijom do godinu dana nakon sklapanja općeg mira", a što bi se odnosilo i na povlačenje naših postrojbi. Indija, Nizam von Hyderabad, Annam, nećak i ujak! Povjerljivi sastanak s Ukrajincima 15,38-16,45. Predsjedatelj Gautsch, Wiesner govornik, ja, Pokorny, Glaise, Gautsch, Golubowicz i Ljubinskij. Upit Ukrajinaca: sjeverna granica i odnos prema Ukrajincima izvan Ukrajine. Stvar ne napreduje. Wiesner ustraje na nemiješanju u naše unutarnje odnose i stalno se poziva na jučerašnje Czerninove izjave. Svi okolišaju, a glavni je problem istočna Galicija. Nakon sjednice pročitao sam Golubowiczu brzojav o strahotama na području Brody - Grzymalów (*napomena*: dogovor s Czerninom da sada nije pravi trenutak za ostale zahtjeve). Golubowicz: radi se o velikorusima, zbog čega sve to treba njima i prijaviti (naravno). Ja: nisam diplomat, mogu otvoreno govoriti. Što u stvari želite? Ukrajince u istočnoj Galiciji zbog rješavanja poljskog pitanja? I led je bio probijen: „upravo to; nemamo nikakve teritorijalne težnje i ništa protiv vaše vlasti, ali Poljaci! (...) Ne možemo pristati na to. Ako bi raspolagali i samo sa službenim jamstvima da Rusini istočne Galicije neće biti prepušteni Poljacima, bit ćemo u najvećoj mjeri susretljivi tijekom mirovnih pregovora, inače morat ćemo se boriti do kraja. U istočnoj Galiciji nemamo (…) niti provodimo promidžbu, ali znamo da tamo sve vri protiv Poljaka." Sve sam to javio Beču i rekao Wiesneru i Gratzu. Wiesner je bio užasnut: ako to car čuje, možda će žrtvovati istočnu Galiciju. Zamolio je pisani prijepis ovog razgovora, kako bi ga pokazao Czerninu. Navečer sam na objedu sjedio pokraj Golubowicza. Razgovor: ministar je trgovine i osobito ga zanimaju gospodarska pitanja. Upitao sam ga je li već razgovarao s Gratzom. Nije, ali kada dobije odgovor na određene točke, razgovori bi mogli odmah početi i vjerojatno biti završeni u roku 2-3 dana. Od izvješća poslanog u Beč ima velika očekivanja. Možda se ipak probije moja ideja o glavnom miru s Ukrajinom. Čini se da se u Berlinu nešto priprema protiv naše poljske politike. Sjednica glavnog povjerenstva 17,15-18,45. Prostorija broj III. u časničkom domu: ponovo brbljanje o povlačenju, rokovima i povratku izbjeglica i evakuiranog stanovništva. Trocki o svim pitanjima zauzima negativno stajalište. Uvijek zaziranje. (…) Andriano se vratio iz Varšave, a puk. Balzar je otputovao. Jaki talijanski napadi kod Asalonea i proboj iz mostobrana Bressanin. Vojskovođa Kövess zk. je armijske skupine: I. i VII. armija (Myrbach: nadvojvoda Josip: VI. armija umjesto IV. Below; Křitek VII. armija; Henriquez III. armija, koja preuzima i bojišnicu njemačke Južne armije). Wiesner na moje pitanje može li Ukrajincima dati traženo tumačenje ili su u odnosu na Poljake možda dana čvrsta obećanja: teško da bi itko u Austro-Ugarskoj bio u stanju dati točan odgovor. Kod nas je sve neplanski i bezglavo. Hranilović je poslao brzojav Ministarstvu vanjskih poslova: potpisan je ugovor u Bukureštu, ali Rumunjska ne popušta što se tiče crte razgraničenja. Slijede novi pregovori u Kijevu, jer su Ukrajinci tamo u većini, ali ne znaju da imaju 12 predstavnika u Brestu „inače bi imali drugačije punomoći." Loynay, koji je upoznao Hranilovića, smijat će se čitajući ovaj tekst. Hranilović je jučer zbog prekida pregovora planirao otputovati, ali danas je ugovor potpisan i on planira daljnje putovanje u Kijev (umjesto u Odesu). Vrhovno vojno zo. odobrilo je ugroženom ruskom zka. (/.../?) na ukrajinskoj bojišnici i koji teško može uspostaviti vezu s Petrogradom, da stupi u kontakt s Trockim preko našeg Hughesa. Zapovjedio sam da sve bude pod nadzorom cenzure, tj. da nam se brzojavi daju na uvid. Trocki se osobno ne smije približiti uređaju.

16. siječnja, srijeda, ujutro 3°, jugovina, povremeno slaba kiša i snijeg, vjetrovito

Tijekom noći brzojav ruskog zka. (…). Postrojbe bi htjele napustiti bojišnicu i probiti se do glavne opskrbne postaje. Armija je još uvijek (/.../). Moli zapovijed, odobrenje (iz glavne opskrbne postaje nastavak pokreta prema Kijevu, sjevernoj ili zapadnoj bojišnici?) ili ustrajavanje na sadašnjem položaju. Izvorni je brzojav (ruski na latinici) predan oko 19 h Karahanu. Od 12 h do 12,30 sjednica saveznika (Czernin je još uvijek u krevetu). Kühlmann je na francuskom dao sažetak tijeka dosadašnjih pregovora s Trockim s naglaskom na njemačkim ustupcima. Na kraju je rekao da u suprotnosti sa susretljivošću ruskog izaslanstva prije stanke, sada (Trocki) prevladava sklonost apstraktnom teoretiziranju i očigledan je nedostatak volje za sklapanjem mira. On će poduzeti sve što je u njegovoj moći kako bi se ostvario dogovor, ali sam nije previše optimističan što tiče uspjeha cijele priče. Loynay, koji je nakon objeda otišao u šetnju s Mittagom i Colloredom, izjavio je da ova gospoda govore o našem skorašnjem odlasku te da bi Czernin želio dolazak na cilj (Beč) tijekom noći (strah pred demonstracijama, ali ipak napredak: ranije je spominjao samoubojstvo, ako se vratimo bez mira). Čuo sam da se poslijepodne Kühlmann najavio Czerninu, a poslije i Ukrajinci. Upozorio sam Wiesnera da ne želim biti zaobiđen, ako se Hoffmann pojavi na sjednicama te sam zamolio i Loynaya da to napomene Colloredu, jer bi to bio već 3. put. Loynay je razgovarao s Colloredom, ali ovaj je izbjegao odgovor. Malo prije 16 h pozvao me Czernin: „Željeli ste sa mnom razgovarati?“ „Ne, samo sam zamolio Collloreda da u slučaju Hoffmannovog dolaska, ne budem zaboravljen“. Czernin: radi se o manjem sastanku, Kühlmann i Ukrajinci su ga posjetili, a njih su vojnici, tj. Hoffmannov nastup prestrašili (ja: ali to nije slučaj sa mnom, vrlo su povjerljivi u odnosu na mene). Ukratko, moj dolazak nije poželjan. Naravno da nisam dalje ustrajao, ali upozorio sam ga da bi se Ukrajinci mogli stjerati u kut sumnjom u njihovu odanost sve dok Rumunji rade zbrku, jer oni su glavni (…) za Rumunje. Nakon toga sam otišao i razgovarao s Loynayem. Dotakli smo se i Wiesnera, koji je svojedobno na dužnosti u Vrhovnom vojnom zo. Teschen imao probleme, pa sada vjerojatno pokušava mene kao predstavnika Vrhovnog vojnog zo. držati na udaljenosti. U tom nam je trenutku pala na pamet ideja da ga smirimo jednim „boj.“ Loynay je odmah otišao do njega i rekao mu da na temlju mog zahtijeva mora izraditi prijedloge promaknuća, te da i on ulazi u prijedlog kao „boj.“ Wiesner se odmah oduševio te se potužio da je svojedobno odlikovan samo (…) umjesto vojnim križem za zasluge: mlađi časnik, Ceschi, bio je promaknut u boj.; ali znao je da je i ovaj položaj probitačan. Poslije smo umirali od smijeha te sam Glaisea uputio da o svemu obavijesti jednog od Waldstättenovih časnika (Hughes). Znači osigurati si probitačan položaj! Oko 17 h bio sam pozvan k Czerninu. Od 17 do 18,30 sjednica s Ukrajincima. Svi su došli s velikim brojem pomoćnika: Kühlmann, Rosenberg, Hoffman, Hey, danas pristigli državni podtajnik dr. Körner (trgovačko-politički referat), Wiesner, Gratz, moja malenkost, Golubowicz, Sevojak i Ljubinskij. Czernin predlaže otvoren razgovor. Golubowicz: konkretno je naveo 2 odlučujuća pitanja: 1) Chełm, 2) Ukrajinci u Austro-Ugarskoj (ova je otvorenost učinak moje jučerašnje intervencije). Chełm, Czernin: ovo bi pitanje trebalo riješiti s novom Poljskom, a što je određeno povlačenjem i narodnim referendumom. Ukrajinci su s navedenim suglasni. Što se tiče Ukrajinaca u Austro-Ugarskoj, Ssevrjuk: nema sumnje da se radi o unutarnjim poslovima, o kojima se ne bi trebalo raspravljati, ali u ovom slučaju oni imaju međunarodni karakter. Već poznate glasine da će istočna Galicija pripasti novoj Poljskoj, izazvala je veliku uznemirenost među Ukrajincima (i u Austro-Ugarskoj i u Ukrajini). Kako bi se u budućnosti uklonili svi mogući izvori sukoba i zajamčio miran suživot, nužna je izjava odnosno jamstvo o političkom životu Ukrajinaca u Austro-Ugarskoj. Czernin je krenuo vrlo spretno: o unutarnjim prilikama mogu raspravljati samo države koje su u prijateljskim odnosima. Što se tiče Ukrajine, možda smo sklopili primirje, ali još smo uvijek u ratu, tako da ne može dati nikakva obećanja prije sklapanja mira. Ipak, može se potruditi sklapanje mira okruniti izjavom, koja bi, u što je uvjeren, zadovoljila Ukrajince. Političko zadovoljstvo njezinih građana jedan je od glavnih ciljeva

austrougarske vlade. Golubowicz: s načelnim je tumačenjem zadovoljan te se može pristupiti raspravi o pojedinostima. Hoffmann: tko je vrhovni zk. ukrajinske armije? Primirje djelomično uređuje brestlitovski i djelomično ugovor iz Focşanija, a dio bojišnice (Linsingen) nijedan, iako i tamo vlada mir; odnos prema rumunjskoj armiji; odlazak povjerenstava u Kijev. Golubowicz: ne zanima ga vojni dio. Zna za zapovijed kojom je imenovan Ščerbačev, ali ne zna za moguće izmjene. Pobrinut će se (Hoffmannov zahtjev) za slanje predstavnika Vrhovnog vojnog zo. Ščerbačeva, koji će odgovoriti na sva pitanja koja se tiču vojske. Hoffmann je suglasan. Pojašnjenja o povjerenstvima: povjerenstvo koje bi bilo ustrojeno usporedno s onim u Petrogradu (razmjena invalida, žena, djece, poštanskog prometa, brzojava) te povjerenstvo o Crnom moru nakon što se ono u Brâili razbilo. Ljubinskij predlaže umjesto Kijeva Brest (pakost, jer nismo izaslanstva pustili u grad!). Hoffmann je suglasan: prijedlog povjerenstva u Ukrajini: samo iz pristojnosti. Kühlmann o usporednim specijalnim povjerenstvima, a Golubowicz: „popis“ koji su nam predali Nijemci već je u Kijevu (Gratz: trebala bi početi razmjena dobara). Czernin si je pridržao pravo rasprave o Poljacima koji žive u Ukrajini. Zaključak i prijedlog sutrašnjeg dnevnog reda. Golubowicz: opća načela gospodarskih pitanja (budući da je ministar trgovine, zalaže se za rješavanje tih pitanja). Suglasnost. Sljedeća sjednica sutra u 17 h (prijepodne Ukrajinci imaju druge obveze). Svi osjećaju olakšanje zbog Ukrajinaca, u što su uložene najveće nade, iako im se potpuno ne vjeruje. Stav Ščerbačeva da Rumunji nisu pouzdani, možda ipak Rumunji u određenoj mjeri, barometar. Njihovo osiguranje protiv napada s leđa upravo je Ukrajina. Csáky: ukrajinska Središnja skupština ima vlast samo u Kijevu, ali na bojišnici pravi je vladar Ščerbačev s osiguranom opskrbom. Trockijev odgovor VIII. armiji: ustrajati do primitka zapovijedi iz Petrograda: danas - sutra. Vrhovno vojno zo. objavilo je zapisnik o strahotama njemačkih i austrougarskih zarobljenika u Rumunjskoj, Şipote. Zahtjev gen. Presanu: slanje našeg povjerenstva. Na dojavu (brzojavnu), da su Rumunji ruske časnike pukovnijskog stožera Troitzko - Sergievsk broj 194 zamijenili s gostujućim austrijskim časnicima, Lenjin je u Petrogradu dao uhititi djelatnike rumunjskog veleposlanstva. Dolazak genboj. von Arnima (nizozemska granica, ovdje preuzima zod.). Povratak njegove preuzvišenosti von Perfalla iz Bavarske i Haki-paše iz Varšave. Kosev je otputovao u Berlin. Od 21 do 23 h bridž: Csáky, Mittag, Wulff.

17. siječnja, četvrtak, tijekom noći oluja sat vremena, danju promjenjivo, sunčano, oblačno i snijeg, ujutro 0°, u podne 1,5°R

Od 11,15 do 12,30 poziranje prof. Reuzingu za sliku izrađenu pastelom. Sjednica s Ukrajincima: 17,41-18,45. Czernin je bio prisutan. Prije dnevnog reda sažetak Golubowicza o jučerašnjim događajima: 1) suglasnost u vezi s pitanjem Chełma, 2) Czerninovo tumačenje shvaćeno je kao da bi Ukrajinci u Austro-Ugarskoj dobili pravo na parlamentarno zastupstvo ili pravo na samoodređenje. Czernin je ponovio točku 1 i 2 te potvrdio sljedeće: ad 2) ne može se obvezati u odnosu na zemlju koja nije saveznička, ali mirovni će ugovor okruniti određenom izjavom (*napomena*: znači problem, Ukrajinci pregovaraju, a tek će se kod izrade mirovnog ugovora vidjeti hoće li ih „zadovoljiti“ Czerninova izjava). Körner sažeto: najava početka gospodarske razmjene s Rusijom i Ukrajinom. (…): sadašnje uređenje Ukrajine i Njemačke isključuje nastavak starih gospodarskih i prometnih odnosa. Ukinuto je privatno vlasništvo, a država preuzima nadzor nad trgovinom i industrijom. Ustrojavaju se i državni monopoli i potpuni nadzor vanjske trgovine. Središnje sile: gospodarske središnjice i isključivanje sa svjetskog tržišta. Nova načela: 1) umjesto zaštitnih carina, određivanje udjela za masovnu industriju, bescarinske zone; 2) umjesto trgovinskih povlastica - uzajamnost u razmjeni, kako bi sudionik u odnosu na treće države mogao ostvariti povlastice; 3) trgovački promet pod nadzorom državnih tijela ili središnjica. Privremeni sporazumi do 1. siječnja 1920, a nakon toga na snagu stupa konačan trgovinski promet. Gospodarska revolucija! Ali Ukrajinci postavljaju uvjete, budući da se radi tek o razradi prijedloga, a oni zbog loše veze s Kijevom, ne mogu

znati hoće li doći do izmjena zbog razlika u mišljenjima. Golubowicz osobito upozorava na činjenicu da su prvi pregovori informativne prirode te da će izaslanstvo otputovati u Kijev na razgovor s vladom. Körner brblja naširoko i nadugačko. Gratzovo je izlaganje s obzirom na nova načela vrlo razumno, ali Kühlmann smatra da se radi o pitanjima o kojima bi trebalo raspravljati specijalno povjerenstvo. Prva sjednica o ovom ukrajinskom prijedlogu prekosutra u 17 h. Vrijeme naše sljedeće sjednice odredit će se poslije. Poslijepodne smjernice Vrhovnog vojnog zo. za Czernina: pregovori i završetak pregovora s Ukrajinom su važniji od onih s Rusijom. Zbog ovog kasnog uvida, nisam se mogao suzdržati da ne primijetim kako sam ovo stajalište zastupao od 1. susreta sa Czerninom te je jučerašnji sporazum ishod ovih nastojanja. „Danas Czernin i Kühlmann zagovaraju isti stav“. Skoro sam se pakosno nadovezao: „još“, jer sam čuo da Czernin ustraje na novim pregovorima s Trockim. Prekjučer sam, naime, rekao Kühlmannu da je Czernin bolestan, ali bi rado prisustvovao sjednicama, tako da je sljedeća dogovorena nakon njegovog ozdravljenje. Danas je Czernin bio i na sjednici i na večeri (prijevoz automobilom). Brinckmann navečer: Trocki želi natrag u Petrograd (pucano je na Lenjina). Ustavotvorna skupština. Trocki izričito: samo na nekoliko dana. Pokorny i Glaise upozoravaju me da izvjesna povjerenstva ne smiju biti prebačena u Brest-Litovsk i to zbog Hranilovića, koji se posvuda miješa. Ja bih predložio npr. Lavov, ovdje je ionako tijesno i nitko ne želi navedena povjerenstva. Wulff i turski satnici htjeli bi da stignu i predstavnici ukrajinskog bojnog pomorstva: zbog podataka o mornarici Crnog mora. S time su suglasni i Ukrajinci (obećali su dolazak vojnog izaslanstva). Djelatnik Ministarstva vanjskih poslova (sk.) rekao je Loynayu da mora proslijediti brzojav genboj. Hoffmannu: da je njegov govor od 12. siječnja kod nas imao loš odjek (? prekomjerno isticanje samog sebe ili što?). U 10 h Lenjinov odgovor ruskoj VIII. armiji: „ustrajavanje i oružano suprotstavljanje rumunjskom pritisku; nepovjerenje u odnosu na ukrajinsku Središnju skupštinu“. Isto, besmisleno brbljanje. Proslijeđeno Vrhovnom vojnom zo. Nemiri u Bečkom Novom Mestu, Ternitzu itd.: ne zbog gladi nego mirovne demonstracije, nahuškane od strane radničke stranke (Pokorny od Wiesnera).

18. siječnja, petak, prijepodne sunčano, poslije oblačno, iznad nule, ali još ne potpuna jugovina, prekrasan dan

Sjednica glavnog povjerenstva u 10,43, koju je otvorio Kühlmann i ispričao se zbog prehlade (upala sluznice, Czernin je zdrav): što je s izbjeglicama? Dokazi? Trocki: nije problem u dokazima, jer su izbjeglice organizirane u skupine. Kühlmann: mjesto i oblik izražavanja volje naroda. Trocki: “referendum.“ Hoffmann je stavio zemljovid s plavom crtom (početak oko 10 km sjeverno od Brest-Litovskog), područje s kojega se prema članku 1 njemačkog nacrta, postrojbe neće povlačiti (*napomena*: ova crta je Vrhovnom vojnom zo. nepoznata). Hoffmann: na jugu granica je Litva, a na sjeveru prolazi sredinom letonskog područja (prema vojnim stajalištima), a iza nje (zapadno) trebale bi nastati nove države. Trocki se poziva na Hoffmannovu izjavu o Chełmu i povjerenje u njemačko Vrhovno vojno zo., ali budući da Kühlmann šuti, pretpostavlja da se radi o prijedlogu njemačke vlade. Kühlmann: solidarnost između njemačkog Vrhovnog vojnog zo. i carske vlade. Trocki mora proučiti zemljovid: prekid. Kühlmann je suglasan, ali ima nekoliko pitanja: 1) kavkaska armija: podređena je Sovjetu? Trocki: prije 2 tjedna skupština vojnog izaslanstva izjasnila se za Sovjet. Kühlmann: Ålandski otoci - Finska. Tko će zastupati otoke nakon što Finska dobije nezavisnost? Trocki: što se tiče navedenih otoka, neće biti nikakvih izmjena. Kühlmann: otoci imaju međunarodni karakter; Švedska bi mogla biti zainteresirana. Trocki smatra da treba proučiti Hoffmannov zemljovid (i zbog navedenih otoka). Odgovor poslije. Czernin: Austro-Ugarska i Ukrajina - rasprava o južnoj bojišnici. Razgraničenje Ukrajine i Sovjeta. Trocki neprekidno ponavlja da u slučaju kada pitanja nisu sporna, odlučuju ili on ili Ukrajinci, a u suprotnim slučajevima najprije dogovor. Donijet će zemljovid s jasnim i spornim područjima. Sljedeća sjednica (Trocki se mora savjetovati) danas ili sutra. Završetak u 21,50. Prije rasprave Kühlmann se

predao sudbini, jer se jednostavno s Trockim ne može dogovoriti. Kavkaska armija i ukrajinska granica su udarci prstom po nosu, tj. dokaz koliko je neznatno područje pod vlašću Sovjeta. Trocki želi sutra otputovati u Petrograd zbog ustavotvorne skupštine (radio: Lenjin se povlači, nasljednik Trocki). Naši diplomati: samo formalna sjednica, ali Hoffmann - „borba“, zbog čega sam odmah otkazao objed s princom Leopoldom (odlazak u 13,30). Thillsman (glavnostožerni boj., željeznički referat): štrajk u željezničkim postrojenjima u Lavovu. Wiesner: brzojav iz Beča, „vidljivo poboljšanje položaja“. Gautsch: trebao bih Czerninu ponoviti da nam je najvažniji mir s Ukrajinom. Ali to stalno radim, a isto i Vrhovno vojno zo. (jučerašnji brzojav). „Ha, ne može štetiti“. Hoće li se Czernin opet raspasti? Zašto mi to Gautsch govori? Czerninu sam to ponovio i prije poslijepodnevne sjednice. Upozorio sam ga na Kühlmannovo mirenje sa sudbinom na savezničkoj sjednici, koja je upozoravala na mogući prekid, te sam spomenuo jučerašnji dopis Vrhovnog vojnog zo. i upitao, budući da se ionako radi u tom smjeru, da li se pregovori s Ukrajinom nastavljaju. „Naravno“. „A Kühlmann? Je li iskren u tome?“ „Mislim da je, jer se radi i o njemačkom interesu“. Czernin („samo za Vaše uši!“): ako Kühlmann i Trocki prekinu pregovore, Czernin će s Trockim pokušati nastaviti pregovore. Sjednica glavnog povjerenstva u 17,45. Trocki: shvatio je da nam nije stalo do načela prava naroda na samoodređenje, tj. smatramo da je ono ostvareno. A s druge strane, Kühlmannove izjave nisu naštetile. Stanka do 29. siječnja u 11 h formalno je zaključivanje pregovora, a u stvarnosti radi se o prekidu. Ako boljševici pobijede u ustavotvornoj skupštini, bit će još oholiji i neće više ni u čemu popustiti, ali ako dožive poraz, možda bi se moglo na stvorenom temelju nastaviti pregovarati s novom manje radikalnom vladom koja bi željela mir pod svaku cijenu. Ali ako ni ona ne bi željela mir, ne može se više ništa učiniti. Ostaje nam Ukrajina: mogla bi stati uz Rusiju, jer bi njezin narod trebao biti podijeljen između 3 države (Austro-Ugarska, Poljska i Ukrajina), a onda ni s njom neće biti sklapanja mira. Revolucionarna promidžba: stigao je novi račun na naplatu. Završetak u 18,28. Navečer glasine o odlasku Ukrajinaca. Naši mladi diplomati šuškaju s časnicima: Nijemci planiraju proboj na Petrograd. To bi stvarno bilo previše: jedini mogući put je preko mora (ako bi to led dopustio). Velika udaljenost i daleki uspjeh: protjerivanje boljševičke vlade.

19. siječnja, subota, prijepodne povremeno sunce, iznad nule, poslijepodne jugovina, navečer slaba kiša

Od 9,30 do 10,15 poziranje slikaru Reuzingeru. U 11,30 objed s princem Leopoldom: tajni vijećnik Simons i stožerni liječnik Sax-Mücke, Skóki, u pratnji i Izet-paša i pob. Povratak u 13,45. Prijepodne sjednica: Czernin i Ukrajinci; ishod jasan na poslijepodnevnoj sjednici 17,16-18,13. Prisutni: Golubowicz, Ssevrjuk, Ljubinskij, Kühlmann, Hoffmann, Rosenberg, Czernin, Wiesner, Glaise i ja: sutra svečana izjava o dosadašnjem učinku punom nade. Sastavljanje izjava do sutra prijepodne. Nakon dugog dopisivanja s Laxenburgom: ustrojavanje „austrijske pokrajine Ukrajine!“ Što će reći Poljaci? Czerninova sramota: uvodni mir 30. siječnja, a konačni 15. veljače (potpisivanje). Kühlmann je objasnio Czerninu razliku između uvodnog, preliminarnog i konačnog mira. Ne nadam se previše da će ukrajinska vlada sve prihvatiti. A ako i prihvati, tko ili što je Ukrajina? Hoće li mir priznati i Rumunjska (...). A da ne govorimo o Czerninovim problemima u unutarnjoj politici. Hoće li moći održati na životu „Pokrajinu Ukrajinu?“ Wiesner Glaiseu: ako bi sada sve ruske vlade pale, to bi bio pravi dar, sve bi ovo bilo nepotrebno. Sve je zapetljano i nesigurno. Poslijepodne sam izradio izvješće „osvrt na pregovore do 18. siječnja“ i brzojavio ga tijekom noći. Loynay: trebao bih preuzeti glavnu riječ. To ipak neće ići. Misli da bih već sutra trebao otputovati u Beč i razgovarati s carem prije Czernina, ali to je nemoguće zbog sutrašnje sjednice, tako da putujem u 22,15 s Czerninovim vlakom (svi odlaze). Pokorny u 16,15 (privatne obveze). U 15 h posjetio me Ljubinskij zbog povratka talaca itd. te je obećao da će dostaviti pisani zahtjev. Osobno, rado bih da se više ne vratim. Nije nikakvo zadovoljstvo svjedočiti amaterskom radu, a onda i sno-

siti dio odgovornosti za to. U Austriji traju štrajkovi, ali bez nasilnog otpora državnoj vlasti. Čini se da je za to kriv članak u *Arbeiter-Zeitungu*, u kojem je pisalo da se rat nastavlja, kako bi car postao i poljski kralj. U Beč je stiglo 450 vagona brašna iz Njemačke. Mittag: posljednje su vijesti umirujuće, postoji nada da će u ponedjeljak štrajkovi prestati. Hérant Bej je jučer pao na ledu i natukao se.

20. siječnja, nedjelja, oblačno, jugovina
Ujutro izrada izvješća (nejasnoće u vezi s Ukrajinom, otkazivanje primirja, Czerninovi živci). Poziranje od 9,30 do 10,30. Loynay i poslije Glaise: car ne želi povratak Czernina u Beč; njegovo odlazak navečer pod znakom je pitanja. Pokušat ću nešto saznati oko podneva i onda ako treba sam otputovati u 16,45. Sve je dogovoreno. Czernin bi ipak trebao otputovati, jer se u izjavama jasno navodi, samo smo našim vladama dužni dostaviti izvješća. Svi odlaze: Kühlmann, Ukrajinci itd. Ovdje se ionako ne može više ništa učiniti i Czerninov bi ostanak svakako privukao neželjenu pažnju. Vrhovno vojno zo.: odbijanje promaknuća Wiesnera u boj. (činored!). Razgovor s Glaiseom. Wiesner ustraje na tumačenju da se Czernina pokušava odgovoriti od nastavka pregovora s Rusijom nakon prekida između nje i Njemačke (Glaise ne zna da mi je ovaj plan poznat). Kod sastavljanja izjava za današnju zajedničku sjednicu nismo se mogli dogovoriti. Ukrajinci su htjeli naznačiti moguće uspjehe: Chełm i „austrijska pokrajina Ukrajina", što Austrija s druge strane (unutarnjopolitički razlozi) nije mogla dopustiti. Na kraju se odustalo i od izjava i od zajedničke sjednice. Bit će objavljen samo sažeti prikaz u kojem će se istaknuti „načelni sporazum s Ukrajinom i obostrana spremnost nakon potvrde dogovora od strane naših vlada skorašnjeg sklapanja konačnog mira." *Napomena*: javnost će navedeno shvatiti kao prekid pregovora. Naš odlazak (i Czerninov) dogovoren je ipak za 22,15. Moj brzojav o Czerninovim živcima otišao je u šifriranom obliku na Arza. Hoće li doći do cara? Mislim da ne. Loynay: to bi za cara bio posljednji poticaj da makne Czernina. *Vederemo*. Grof Spiegelfeld i državni tajnik von Riss, predstavnici Crvenog križa u petrogradskom povjerenstvu: dolazak iz Petrograda i nastavak putovanja s nama. Radio: ustavotvorna skupština u Petrogradu je raspuštena i sazvan je Sovjet. Satnik Hey: jačanje boljševika, koji se ne bi usudili to učiniti da nemaju većinsku podršku naroda. To će komunista Trockog još više uzdići i možemo se oprostiti od mira. U 21 h dolazak ministra Buriána i tajnika Trägera na razgovor s Czerninom o unutarnjim pitanjima. Očekuje se poboljšanje prilika. Sutra, u ponedjeljak, trebali bi završiti štrajkovi, koji su izazvani samo zbog izbornog ograničenja (od sutra ograničena stopa). *Reichspost*: bezrazložne agitacije socijalista u službi Trockog. U 21,30 vožnja do kolodvora, gdje nas je čekao Burián. Prekrasna noć, mjesečina. Na kolosijeku do 22,15. Mittag je užasnut brzojavom domobranskog genboj. von Döhla koji je proslijeđen preko Ministarstva vanjskih poslova: nepismeni tekst s molbom za dopremu opskrbe i ukazivanjem na 2000-3000 tona žita u Orsovi i Drobeti Turnu Sverinu. Dodatak (rezervat): u slučaju odbijanja, zapljena tereta. S nama putuju Popov, Stojanovič i Gedev (poljski kupe), kapetan korvete Kemal Bey, u mom vagonu je i mornarički vojni poslanik. Tu su i grof Spiegelfeld i gospodin von Riss te naravno Glaise i Loynay. Wulff će posjetiti majku u Stralsundu. U Brestu je ostao natpor. Schwarz (i Csáky). Od Nijemaca ostaju Körner i gospodarstvenici s von Rosenbergom. Kühlmann je otišao još poslijepodne. Turski diplomati odlaze u Berlin, a vojnici u Rigu itd. Bugari se vraćaju u Sofiju. Ukrajinci nisu bili na večeri. Ostao je i Joffé. Na kolodvoru od nas se oprostio sk. Pellemann. Uopće nisam siguran da ćemo se vratiti. Ako su Rusi i Ukrajinci nezadovoljni, mogu sve otkazati i brzojavom.

21. siječnja, ponedjeljak, cijeli dan sunčano i iznad nule, malo snijega na poljima
Jučer nisam pročitao novine. Tijekom objeda Czernin o velikim borbama u Petrogradu sa stotinama žrtava. Što se tiče opskrbe: u Berlinu je održan sastanak između Gratza, Gottfrieda Hohenlohea (veleposlanik u Berlinu) i Ludendorffa. Na željezničkoj postaji Jendrzejów 2

sat. 15. b. 46. st. d. (poslane kao podrška), koje već 2 dana čekaju na daljnje zapovijedi bez skloništa i opskrbe. Bugari su otišli preko Odeberga[323] i Budimpešte. Poslijepodne vijesti: štrajkovi se smiruju. U 10,35 Nordbahnhof. Doček: Pokorny. Izvorna je zapovijed glasila da se u 8 h pojavim kod Arza u Badenu, a nakon toga je u 9,30 trebala uslijediti vožnja do njegovog veličanstva u Mödlingu (200 godina Tehničke vojne akademije), ali odgoda do 16 h. Poslijepodne Krunsko vijeće o ukrajinskom pitanju.

22. siječnja, utorak, iznad nule, ujutro i navečer gusta magla, tijekom dana razvedravanje, ali bez sunca

U 15 h s Pokornyjem (i natpor. Obavještajnog ureda GS. dr. Barmitzom) u Baden. Arz, Waldstätten, Marterer. Arz i Waldstätten u svim pitanjima dijele moje mišljenje o situaciji. Moj je položaj već bio poznat (Glaise je razgovarao s Waldstättenom i Czerninovim pomoćnicima). Arz: Burián je otputovao u Brest zbog Czerninovog oporavka. Smjernice o unutarnjim odnosima bile su samo odlučan prigovor (Marterer, kojem sam o tome pričao, bio je potpuno užasnut da je izbor pao na Buriána; spomenuo je Tarnowskog, ranije veleposlanika u Washingtonu, ali isti je subjektivan u poljskom pitanju). Napomenuo sam Czerninove stalne promjene raspoloženja. Moj položaj kao predstavnika Vrhovnog vojnog zo. caru će prikazati Arz (ako car ostane uz Czernina, ja sam gotov, može mi se zamjeriti što mu se nisam odlučnije suprotstavio, ali zar sam trebao izazvati skandal?; ipak nije nastala nikakva šteta, na to sam pripazio). I u pitanju nastavka pregovora s boljševicima u slučaju prekida između Njemačke i njih, Arz dijeli moje mišljenje. O svemu sam obavijestio i Marterera. U Beču uglavnom prevladava stajalište da je vlada organizirala štrajkove zbog pritiska na Njemačku. Posjet Loynaya u 14,30: štrajkove je naredio Czernin, ali Arz i Waldstätten smatraju navedeno nemogućim, preopasnim. Marterer tvrdi da je i njemu to bila prva pomisao nakon što je pročitao članak u *Arbeiter-Zeitungu* (nije bio zaplijenjen): (…) rat se nastavlja kako bi car Karlo postao poljski kralj, a car Wilhelm vladar Litve i Kurzemea. Navedeno je napomenuo caru, koji mu je odgovorio da što mu pada na pamet. Marterer: „ali to ne znači da nije istina.“ Zna da je Cenzorski ured Zemaljskog suda članak dao zaplijeniti, ali ministerijalni Cenzorski ured ipak je odobrio objavu. Raspušteno je Zapovjedništvo armija nadvojvode Eugena, umjesto njega postrojbe je preuzeo Boroević sa svojim stožerom (Marterer: kao car Franjo u slučaju nadvojvode Karla!; nadvojvoda Eugen je plemeniti karakter, preuzeo je armiju nakon srpske krize te se uputio na beznadnu talijansku bojišnicu, a sada je izgubio zo., zbog čega ljutnja u ugarskom izaslanstvu). Privatne vijesti: Czerninov je položaj najčvršći do sada, smatra da je mir siguran! Ministar predsjednik Seidler, danas na sjednici parlamenta: odgovor na njemačku upit u vezi s Hachenom, i njegov je položaj siguran. I to bi bilo sve o Krunskom vijeću: na sjednicu je u 17,30 krenuo i Arz s velikom količinom spisa i dokumentacije o Ukrajini. Nekoliko tisuća Rusa (boljševika) prebjeglo je k nama s 50 topovskih oruđa i 800 kola, budući da su ih Rumunji pritiskali i izgladnjivali. Žestoke pojedinačne borbe između Rumunja i boljševika na armijskom području. U Bukovini, na bojišnici 34. pješačke d., Rumunji su preuzeli ruski odsječak. Svrha je potpuno jasna: prekršaj odredbi ugovora iz Focşanija, zbog čega smo odlučno prosvjedovali. Tako izgleda Ščerbačev mir i mir Rumunja! Prijepodne: posjet Klusačeka, tuži se što još uvijek nije načelnik GS. nekog zb. Razgovor s Waldstättenom: smatra ga najomraženijim načelnikom GS. i ne želi ga u zb. Sorge hvali Pokornog, ali zamolio sam ga da ovaj ostane kod mene zbog znanja ruskog jezika.

24. siječnja, četvrtak, ujutro 5°, prijepodne pljusak i sunce, poslijepodne ugodno toplo

Jutarnja izdanja: Sovjet u Harkivu poziva na prosvjed protiv kijevske Središnje skupštine, 2 predstavnika Harkiva stigla su u Brest i pridružila se ruskom izaslanstvu: kod Jelisa-

[323] Bohumín (Češka).

vetgrada[324] poraz Ukrajinaca u sukobu s boljševicima, nakon čega kijevska Središnja skupština pod velikim pritiskom; širenje građanskog rata. Mislim da će sada možda Ščerbačev i njegova armija biti potrebni u unutrašnjosti zemlje, što bi moglo utjecati i na popustljivost Kijeva u odnosu na mir. Ovo me razmišljanje i činjenica da još nisam znao za Arzovu audijenciju i Krunsko vijeće u utorak potaklo da se poslijepodne odvezem u Baden. U trenutku kada sam naručivao automobil stigla je zapovijed preko Obavještajnog ureda GS: audijencija u 18 h u Laxenburgu. U 15,30 s Pokornyjem u Baden. Waldstätten ne zna ništa o onome što me zanima. Arz, kod kojeg sam zatekao i pob. Alberta Schimdta (moja molba za dodjelu Reda Marije Terezije već ga je bila prošla) isto tako ne znaju ništa. Ako to nije učinilo Krunsko vijeće, osobno ću njegovom veličanstvu reći svoje mišljenje o Czerninu i besmislenom planu nastavka pregovora s Trockim u slučaju prekida pregovora između Njemačke i Rusije. „Prosvjed“ zbog Rumunjske (v. 22. veljače) proslijeđen je Czerninu na ocjenu! Arz je na kraju pohvalio moja izvješća (Waldstätten: moji sažeci sjednica bili su jedino što je bilo čitljivo; beskrajno duga izvješća /službena/ sadržavala su previše pojedinosti, osobito se ističe moj „osvrt“ od 18. siječnja). Audijencija 18,50-19,10: car je bio krajnje objektivan, usredotočen. Osobito me dirnulo njegovo povjerenje i otvorenost. Glavna tema: Czernin i njegovi živci. Nakon dužeg razgovora upitao me o mom stajalištu kao „časnika“, je li Czernin i dalje u stanju voditi pregovore. Nakon što je car već ranije primijetio da nema zamjenu za njega, odgovorio sam da je, ali uz stalni rizik nepredvidljivog ponašanja. Predložio sam da mu se udijeli iskusniji diplomat, koji bi mu mogao pomoći. Njegovo me veličanstvo upitalo poznajem li Méreya. Ne poznajem ga, jer sam u Brestu s njim proveo samo 2 dana. Car: to je jednostavno sudbina, nemam trenutno ni zamjenu niti nasljednika za Czernina. Tarnowski je neprikladan zbog subjektivnosti (Poljak). A u slučaju, bože sačuvaj, da se Arzu nešto dogodi, tu je Waldstätten, a umjesto Seidlera Toppenberg (!), umjesto Wekerlea Tisza (!!), ali nemam nikoga za Czernina: ipak, radi se o mom čovjeku, ja sam ga stvorio i poznajem ga. U Brestu je 2 puta ponudio ostavku u slučaju nedostatka carevog povjerenja: zbog opozivanja veleposlanika u Münchenu (kraljeva zlatna godišnjica braka) i veleposlanika Szilassyja iz Konstantinopola (s njim je car razgovarao o ugarskoj politici, na što se i sada vratio). Car se ponovo vratio na Czernina, njegovo vođenje sjednica i odnos prema Kühlmannu te jesu li protivnici primijetili njegovo rastrojstvo (nisu). Ukazao sam na njegovu nestalnost, neočekivane odluke, tako da se nikada nije znalo što će reći te sam naveo primjere njegove površnosti: o svemu odlučuje sam (…), ne pozdravlja, grub je s podređenima, fizički je propao. Car: jedan dan pun oduševljenja, a sljedeći dan na rubu samoubojstva. Napomenuo sam kako nisam uvjeren da se svojedobni prekid s Njemačkom dogodio u pravo vrijeme, odnosno da smo možda preuranjeno krenuli. Czerninova odluka da nastavi pregovore s Trockim i nakon prekida između Njemačke i Rusije potpuno je besmislena, jer je prekid bez značaja za nas i ne isplati se da se zbog njega sukobimo s Njemačkom. Zamolio sam cara da ne dopusti da do toga dođe. Car: Czernin samo želi prekid rata između Austro-Ugarske i Rusije, ali samo za Trockijeve uši, a na to je Kühlmann pristao (*napomena*: nažalost nisam imao prisutnost duha da caru objasnim kako se samo radi o podmetanju te da je Kühlmann vjerojatno ismijao Czerninovu naivnost!). Car: zbog javnosti treba sklopiti bilo kakav mir, inače smo osramoćeni. Što se tiče Czerninovog nastupa na sjednicama pohvalio sam njegovu umjerenost, stručnost, spretnost i predanost politici njegovog veličanstva. Što se tiče Kühlmanna, upozorio sam na oprez, jer mu jednostavno ne vjerujem, osobito nakon našeg opoziva. Sjednice se dogovaraju između pojedinih država, a sva je vlast u Kühlmannovim rukama. Cara je iznimno zanimala Czerninova uloga u tome, a što se tiče Ukrajine pojasnio sam mu pitanje poljodjelstva u istočnoj Galiciji. Zemljište je preko granice podijeljeno, a ovdje prevladava veleposjed u vlasništvu Poljaka, koji su smrtni neprijatelji Rusima. Trebala bi se provesti opsežna poljoprivredna reforma, inače ćemo

[324] Kirovograd (Ukrajina).

imati ne samo usmjerenost na Ukrajinu nego i seljačke pobune. Što se tiče Czerninove živčane rastrojenosti upotrijebio sam staru usporedbu: vidljivo je da Czernin nije služio kao vojnik u ratu te nema iskustva u teškim situacijama. Car je vrlo dobro razumio što sam mislio, te se prisjetio ljeta 1916. i Chodorówa: kada se samo pitalo kada će nas Rusi uhvatiti i mi biti u Kijevu? Car o genboj. Hoffmannu: Seeckt mu je rekao da je Hoffmann jedini židovski gen. u pruskoj armiji (kršten je, ali židovskog porijekla) (*napomena*: Pokorny zna samo da mu je supruga Židovka, koju je oženio zbog novca /dugovi/). O odnosu Ludendorff - Kühlmann: car ne shvaća cara Wilhelma, kod nas ne može nastati takva situacija, budući da je on na čelu Vrhovnog vojnog zo. Ludendorff je upravo uklonio voditelja civilnog kabineta Valentinija. Kao da bi Waldstätten određivao hoće li Howerda ostati ili ne! O budućnosti pregovora: potpuna nesigurnost, čak i u vezi s Ukrajinom, na čije prilike osobito utječe Rumunjska. Car je navodno čuo (ja ne, iako sam upravo razgovarao s Arzom i Waldstättenom), da je Rumunjska sklona mirovnim pregovorima (sve dok se Rumunjska opire, vjerojatno uživa podršku Kijeva, jer bez ukrajinske Središnje skupštine Rumunjska bi bila izgubljena, tj. izgladnjela). *Napomena*: zabilješka od 24. siječnja u 23 h: možda se poslije sjetim još nekih dijelova razgovora. Tako smo dugo i povjerljivo razgovarali! Nakon 45 minuta audijencije, kucanje na vratima iza mene. Car je izašao na nekoliko minuta. Čini se da je na vratima bila carica. Naravno da se nisam okrenuo! Prije mene u audijenciji je bio Scháriczer, moj susjed na Piavi: stigli smo razmijeniti samo nekoliko riječi, a nakon mene grof Demblin iz Ministarstva vanjskih poslova. Događaj dana: Czerninov govor u odboru austrijskog izaslanstva. Na žalost, zbog kasnog povratka, nisam stigao kupiti večernje izdanje (novinski se kiosci zatvaraju u 19,30, a novine na koje sam pretplaćen i dalju stižu u Brest). Povjerenje njegovog veličanstva jako me dirnulo, osobito što osobno nisam bio više siguran u svoj položaj. Smatrao sam da je Vrhovno vojno zo. sa mnom nezadovoljno te da sam dodatno sve pokvario osobnim stavom o Czerninu, nakon što je konačno dobio nekoliko pohvalnih članaka u novinama te je još uvijek u velikoj milosti. Pretpostavio sam da ću biti otpisan i ne više na popisu onih koji odlaze u Brest. Moram napomenuti, da je osobito car istaknuo, da nikada ne bih tako nešto izjavio o nekom kolegi, a da nemam jake razloge. Smatrao sam to svojom dužnošću, jer osim mene nitko drugi ne bi njegovom veličanstvu mogao nešto slično reći (osim toga, na to je car rekao da je on stvorio Czernina, v. gore). Iznimno cijenim ovaj iscrpan i otvoreni razgovor o jednom tako osobnom pitanju. Svidjelo mi se i to što je car to sve tako ozbiljno shvatio. I ja sam bio potpuno otvoren što je car milostivo prihvatio i što mu je, kako mi se čini, dalo poticaja za razmišljanje. Car putuje u Budimpeštu na 2 dana.

26. siječnja, subota, gusta magla, iznad nule

U 8 h dolazak Lonyay koji danas odlazi u Constanţu i u Brest se ne može vratiti prije 14 dana. U 8,30 po mene je došao Pokorny: vožnja do Badena (jučerašnje novine: Czernin putuje već u subotu; Pokorny je još jučer u Ministarstvu vanjskih poslova saznao da nema nikakvih službenih naloga za putovanja). Dolazak u Baden u 9,45. Arz i Waldstätten, Wittas: pojašnjenje situacije s Rumunjima, a poslije opet razgovor s Waldstättenom; detaljno izvješće o mojoj audijenciji. Arz mi naravno nije dao nikakve smjernice, samo najavu plana u dogovoru s Ukrajincima i uz odobrenje njemačkog Vrhovnog vojnog zo. mogućeg napada na Rumunje. Czernin je suglasan s prosvjedom protiv zaposjedanja jugoistočnog dijela Bukovine od strane rumunjskih postrojbi. Sada je i 35. pješačkoj d. (Luxardo) zapovjeđeno da napreduje do naše stare granice. Ipak odlučnost! Rumunji se tuku s Rusima: u Besarabiju su prebacili 5 d. (od 15), te ustrojili civilnu upravu - aneksija. Na to se ruska VI. armija (boljševici) vratila s donjeg Dunava i počela s čišćenjem Besarabije: zarobljena su već 3 gen. Ruska je VIII. armija (boljševici) s bojišnice krenula prema Mogilewu. Istočno od nje nalazi se skupina ukrajinskih postrojbi. Planira borbu? Ili se radi o ujedinjavanju postrojbi i napadu na Rumunje iz pravca sjevera. Navodno je bojišnicu napustila i IX. armija i krenula prema istoku. Opkoljavanje ru-

munjske armije? Nama od koristi. Ščerbačev (u Berdyczewu) je bespomoćan? Sutra prije odlaska dobit ću detaljno izvješće. Waldstätten: trenutno je raspad ukrajinsko-rumunjske bojišnice silovitiji od onog na sjevernoj bojišnici. Glaise o Krunskom vijeću od 23. siječnja: Czernin je zatražio 1) ustrojavanje nove pokrajine istočne Galicije i 2) nastavak pregovora s Trockim i u slučaju prekida pregovora Rusija - Njemačka. Ad 1) Seidler suglasan (*napomena*: toga sam se najviše bojao: problemi s Poljskom, neobično je i meni potpuno nerazumljivo zašto se misli da će to ići lako. Ad 2) Arz i Wekerle održali su duge govore o nemogućnosti prekida s Njemačkom, ali čini se da to nije ostavilo nikakav utisak, jer na kraju je car zaključio da postoji suglasnost i u vezi s novom pokrajinom istočnom Galicijom i nastavkom pregovora s Trockim, bez obzira na Njemačku. (…) Uputio sam Glaisea da proslijedi molbe za dodjelu odlikovanja Turcima i Nijemcima. Posjetio sam boj. Szabóa u hotelu Smeđi jelen/*Brauner Hirsch*: stigao je s bojišnice 23. zb., jer je prebačen na dužnost u Vrhovno vojno zo. - obrana talijanskog ratišta i utvrđivanje carskih granica. Kod Wittasa uvid u zemljovid te razgovor sa Szabóm o izmjenama u 23. zb. Na oporavku u gorju: 41. ugarska domobranska pješačka d., na ušću Piave 10. pješačka d. i 9. k. d. (Habermann i Le Gay), a 71. pješačka d. (Sorsich) upravo se željeznicom prebacuje u Sočansku armiju (Wurm, uglavnom u sastav 23. zb.). Sudska istraga o Henriquezu, kojeg je glavnostožerni sk. prijavio zbog pljačke slika u jednom dvorcu. Slične glasine i o Greineru. Navečer dojava Obavještajnog ureda GS.: sutra odlazak u Brest u 16 h. Hoće li doći i Trocki? A Ukrajinci? Francuske su postrojbe napustile talijansku bojišnicu.

27. siječnja, nedjelja, magla, iznad nule

U 16 h odlazak s Nordbahnhofa. Grofica Czernin, Pokorny, Glaise i Wulff (prije 2 dana stigao je u Beč preko Berlina iz Stralsunda). Kemal Bey. Njegova preuzvišenost Gratz je u Berlinu zbog vijećanja s veleposlanikom Hohenloheom te Ludendorffom. Objed: Kemal Bey, Czernin i ja. Czernin Kemalu: sada je potrebno na brzinu se obračunati s Trockim i zadržati ga dok se ne razjasni situacija s Ukrajincima. Nakon objeda razgovor s Glaiseom i Czerninom o rumunjskoj armiji na temelju položajnog zemljovida i izvješća Vrhovnog vojnog zo. (Glaise ga je donio). Uloga Ščerbačeva i Ukrajine u borbama Rumunja i boljševika, potpuno je nejasna: željezna tišina. Bratiănu je prema francuskim novinama dao ostavku.

28. siječnja, ponedjeljak, ujutro vedro, a onda magla, iznad nule, Brest-Litovsk i okolica skoro bez snijega

U 15,52 glavni kolodvor Brest-Litovsk. Doček: sk. Pellemann, grof Csáky i glavni konzul Peter (referat za pravna pitanja, Ministarstvo vanjskih poslova), koji je stigao prije 8 dana. Trocki je jučer napustio Petrograd, u 17 h prošao je Dünaburg, dolazak se očekuje sutra u podne. Ukrajinci su danas navečer krenuli iz Kijeva, ali bez Golubowicza. Dvojica ukrajinskih predstavnika ne igraju nikakvu ulogu u ovdašnjem ruskom izaslanstvu. Vrhovno vojno zo.: boljševici napreduju iz Harkiva i Poltáve prema Kijevu kako bi preuzeli nadzor. Petrograd je objavio da je Ščerbačev (…) službeno u ratu s Rumunjskom (proglas vlade). Joffé je navodno od prije 2 dana napravio potpuni preokret i spreman je pristati na sve. Kao da se sve preokrenulo: Ukrajinci u problemima i boljševici na vlasti, možda i pomirljivi! Navečer dolazak Kühlmanna. Nova lica: grof Podewils (Bavarska), ppuk. princ Hohenlohe (dragovoljna zdravstvena skrb), 2 Bugara, dvorski vijećnik Schiller, ministerijalni vijećnici Wimmerspery i von Petery (austrijsko odnosno ugarsko Ministarstvo trgovine). Uredsko osoblje se također povećalo (cjelodnevna služba za šifriranje). Gospođa Radek i ruske strojopisačice. Bojnik von Kamecke (mjesni zk.): skloništa još kako-tako (vagoni), ali nedostaje namještaj. Czernin me zamolio da i ja i moji pomoćnici uputimo nekoliko riječi o tome da u Austro-Ugarskoj vlada velika uznemirenost zbog Njemačke, jer tamo jake stranke otežavaju borbu za mir i traženje rješenja za poljsko i rumunjsko pitanje. Širenje ovih izjava mnogo bi mu pomoglo. Vrlo do-

bro, samo moglo bi nam se dogoditi da kao odgovor na ovu izjavu doleti popis naših grijeha! Radek je prof. Reuzingu u spomenar napisala: u Njemačkoj se revolucija ne žuri, ali utoliko će biti silnija. Nakon toga genboj. Hoffmann zabranio je slikaru da se druži s Rusima, zbog čega je prestao rad na nekim već započetim portretima.

29. siječnja, utorak, oblačno i magla, u 9 h 1°, jugovina, navečer smrzavanje

Dolazak Trockog u podne u pratnji 2 ženske osobe. Zamolio je da mu se danas omogući vijećanje s izaslanstvom i da se sjednica odgodi za sutra. Kühlmann: u 12 h glavno povjerenstvo. Navečer Vrhovno vojno zo.: ruski bežični brzojav iz nepoznatog izvora: a) ostavka glavnog tajništva ukrajinske Središnje skupštine; b) 3. kongres radnika, vojnika i seljaka smatra da su najnoviji njemački mirovni uvjeti neprihvatljivi, antidemokratski i slično; c) u Odesi navodno uspješne borbe boljševika, što bi značilo da će Trocki postati još umišljeniji, a možda je i sam izvor tih vijesti. U svakom slučaju mir je opet pod znakom pitanja. Sutrašnji dan donijet će prosvjetljenje. Veliki štrajk u Berlinu. Službeno se govori o brojci od 1,000.000 štrajkaša, a brzojav upućen Czerninu o njih 250.000 + noćna smjena od 50.000. Sada su i Nijemci dobili svoje. Glaise: naše teškoće s Njemačkom. Svojedobno smo za austrijsko i poljsko pitanje Njemačkoj dali slobodne ruke u Rumunjskoj, a sad kad bi morali smiriti Ukrajince, trebali bismo upravo mi (?) poljsko pitanje ustupiti Njemačkoj i okrenuti se Rumunjskoj; Njemačka to nikada neće dopustiti. Ponovo o dosljednosti! Dolazak Haki- i Izet-paše. Prije objeda princu Leopoldu i genboj. Hoffmannu udijeljeni su turski Veliki križevi. Izet-paša je napomenuo da bih i ja uskoro trebao dobiti 1. Gratz: povlačenje do Buga zbog osiguranja uvoza žitarica iz Ukrajine, te stvaranje ovisnosti Chełmovog područja o ovim isporukama. Poslijepodne proučavanje navedenog uz pomoć zemljovida. Besmislica! Tko zna što će biti. Zanimljivo je da prema vijestima s bojišnice i radijskim vijestima boljševici već optužuju Ukrajince da nam pokušavaju isporučiti žito, dok ostatak Rusije gladuje. Iz meni nepoznatog izvora (Rosenberg?): Bratiănu je dao ostavku i novi ministar predsjednik je Averescu, kojeg smatraju sklonog miru, i ako se ne varam, austrofilom (barem je bio kao načelnik GS. /…/ u Austriji). Danas sam što se tiče mira izrazito pesimističan. Jedino što smatram vjerojatnom je da Trocki ipak neće dopustiti prekid, nego će se nadati odgađanju cijele stvari u nadi izbijanja revolucije u Austro-Ugarskoj i Njemačkoj. Čini se da s naše strane postoji namjera najprije provjeriti što se može postići s Ukrajincima, a onda možda Trockome postaviti ultimatum. Baš me zanima Czerninov stav. Danas je opet djelovao oronulo. Njegovi pomoćnici Wiesner i Mittag ne znaju što se s njim događa. Poslijepodne bridž: Csáky, Mittag, Gautsch i Wulff. Czernin ima 3. veljače dogovoren sastanak s Ludendorffom u Berlinu. Zatražio sam da ga pratim. Radio: Wasa, osvojeno oko 5000 bjelogardista (kadeti ili finska vlada? u borbi protiv crvene garde) pod zo. njemačkih časnika. Utvrde Aleaburg i Tamaus-Fort navodno su pale. *Napomena*: operacija protjerivanja ruskih postrojbi iz Finske.

30. siječnja, srijeda, u 9 h 1°, cijeli dan hladno i maglovito

Zajednička sjednica 12,13-12,59. Glavna tema: Ukrajina. Trocki ima nove pomoćnike: Medvedova, predsjednika izvršnog odbora i Šahraja (časnik) za vojna pitanja. Tvrdi da su ugljenokopi na Donetzu i metalna industrija u Jekaterinoslavu[325] kao i gubernije Harkiv i Poltáva pod nadzorom Sovjeta, što znači i ograničavanje vlasti ukrajinske Središnje skupštine (ostavka glavnog tajništva /Levicki je poslijepodne razgovarao s Kijevom, ostavku je dao samo Viničenko/). Izaslanstvo je danas prošlo Ternopilj, sutra će stići i sve će se razjasniti. Kühlmann je ponovo podbadao, tako da je opet došlo do suvišnih rasprava, što je navelo Trockog na izlaganje o strastima i snagama koje je svjetski rat probudio u narodima i koje su potaknule izmjenu vlasti. I kada je Trocki ponovo prosvjedovao protiv naših izvješća i novin-

[325] Dnjepropetrovsk (Ukrajina).

skih napisa, Kühlmann je konačno učinio pravu stvar i nije odgovorio. Czernin je imao utisak da je Trocki potpuno nepomirljiv (samo razdražljiv), a onda je promijenio mišljenje. Navečer je Czernin pokazao brzojav upućen caru: mišljenje da se u dogovoru s Rumunjskom i Ukrajinom pritisnu boljševici. Potrebno je odmah stupiti u vezu s rumunjskim kraljem i sve mu obećati. Znači, umjesto zasebnog mira, rat s Trockim. Umjesto mira, novi napad. Ideja ima svoje razloge, ali reakcija javnosti svakako je nepredvidljiva. Brzojav Vrhovnom vojnom zo.: oprez, osobito u odnosu na kralja, jer situacija nije potpuno jasna. Barem sam ispao u pravu pred carem da se s Czerninom mora biti spreman na sve: sreća je da je odustao od zasebnog mira s Trockim i da je konačno i u odnosu na Njemačku zauzeo čvrst stav. Vrhovno vojno zo. odmah je reagiralo i poslalo glavnostožernog boj. von Kesslera još danas u Kreuznach u njemačko Vrhovno vojno zo. O suradnji s Rumunjima protiv boljševika razgovarao sam jučer s Glaiseom. Czernin treba nastaviti s predstavom kao da se radi o njegovoj ideji. Wiesner, koji je vrlo zainteresiran, nada se da ćemo ovako dobiti žito. Naravno, ako sklopimo mir s Rumunjskom i Ukrajinom, bit će sve u redu. U 22 h bio samo kod Hughesa. Poslijepodne posjetio me Gratz te je mene i moje pomoćnike izvijestio o poljskom pitanju. Između Njemačke i nas još ništa nije odlučeno. Jasna je samo neumjerenost njemačke pohlepe. Nijemci tvrde da austrijsko i poljsko rješenje nailazi na teškoće, jer Nijemci traže ugljenokope (v. poslije), te naplatu dijela poljskih državnih dugova (oko 10 milijardi) s Kurzemeom i udjela na državnim domenama i željeznicama (njemačke tvrtke): namjera im je uništenje poljske industrije (što su već i učinili) i odbijaju svaku mogućnost uvođenja zaštitnih carina. Ukratko, ili uzimaju ili uništavaju cijelo gospodarstvo. Što se tiče ugljenokopa Dąbrowa, Njemačka je izvorno tražila sve, ali sada bi se zadovoljila s 2/3: dogovor još nije utvrđen. Uglavnom, u Rumunjskoj smo imali slobodne ruke, dok se nisu pojavile teškoće s Poljskom zbog Ukrajine. Sada se vraćamo natrag na Rumunjsku, ali Nijemci rade probleme: najprije car Wilhelm mora promijeniti mišljenje (zagovornik austropoljskog rješenja poljskog pitanja). Gratz: prema njemačkim uvjetima austropoljsko rješenje Njemačkoj donosi sve gospodarske prednosti, a mi bi tamo imali samo policijsku vlast. Rumunjska (s nama u personalnoj uniji, što Ugarskoj ne bi smetalo) bi bila bolje rješenje. I Bugari i Nijemci su tamo omrznuti, mi ipak manje. Nijemci imaju besramne zahtjeve i u odnosu na Rumunjsku: izvori nafte, vlasnici d. d.: 50 povlaštenih dionica (samo u njemačkom vlasništvu) daju 1 glas, a 1000 običnih 1 glas: od posljednjih Austro-Ugarskoj bi trebalo pripasti 1/100; povlaštena cijena za Austro-Ugarsku; sva uzletišta koja Nijemci izgrade ili trebaju izgraditi prijeći će u njemačko vlasništvo! Težak je suživot s Njemačkom u miru! A sada bi i Bugarska trebala dobiti cijelu Dobrudžu, dogovor s Njemačkom. Stoga pritisak na Tursku koja se drži nas. Poslijepodne bridž: Csáki, Gautsch, Mittag i Wulff. Dolazak državnog podtajnika baruna Falkenhausena, guvernera Kovela gen. konjaništva von Bernahrdija. Popov i Kosev neće se vratiti, ali Radoslavov stiže iz Sofije. Od 10,30 fotografiranje u više poza (slikar) za novine *Leipziger Illustrierten*.

31. siječnja, četvrtak, oblačno, tijekom dana hladno, navečer vlaga

Tijekom noći razmišljao samo o mogućnosti da se moj jučerašnji brzojav Vrhovnom vojnom zo. krivo shvati kako sam protiv Czerninove „nove ideje." U 9,30 razgovarao sam stoga s Waldstättenom (Hughes). Radi se o tome da se Czerninu najprije proslijedi načelno odobrenje, ali da se s pregovorima s Rumunjskom još pričeka i spriječi da se car u odnosu na rumunjskog kralja previše ne izloži. Waldstätten ne može proslijediti smjernice, jer su car i Arz u Veneciji, a čini se da i nije previše oduševljen navedenom „novom idejom", kako ju je nazvao. Moje je izvješće za Vrhovno vojno zo. otišlo prije šifriranog Czerninovog za cara. Arz će tako biti pravovremeno pripremljen. Ujutro dolazak ukrajinskog izaslanstva. Golubowicz je bolestan, ali zato su stigli Ljubinskij i Ssevrjuk te nekoliko stručnih djelatnika. Drže se povučeno i na distanci. Hoffmann navečer: zna on s takvima. Od 17,45 do 18,33 sjednica glavnog povjerenstva; glavna tema: Trocki se tuži da se u našim novinama tvrdi kako je

na skupštini radnika, vojnika i seljaka odbio potpisati zasebni mir, ali njemu je taj zahtjev uputila manjinska opozicija na što je on odgovorio da i dalje ustraje na stajalištu „pravednog, demokratskog mira“ te će isto tako potpisati svaki zasebni mir, ako je prema njegovoj političkoj savjesti u interesu ruskog naroda i ostalih naroda. Czernin je pokazao zemljovid Poljske pod austrougarskom upravom te je postavio pitanje razgraničenja nadležnosti između Sovjeta i ukrajinske Središnje skupštine. Trocki se poziva na njegove ranije izjave: sva će se pitanja riješiti u sporazumu svih strana. Stupanjem Ukrajine u njegovo izaslanstvo ustrojena je „federativna država Rusija“. Nadležnost ukrajinske Rade pripada više prošlosti nego budućnosti, osobito ako se uzme u obzir posljednji brzojav iz Kijeva, prema kojem je najveći dio gradske posade prešao na stranu boljševika (*napomena*: navečer je Karahan ppuk. Pokornom predao brzojav za ruski 8. zb.; prosljeđivanje preko Vrhovnog vojnog zo., koji sadrži upit o trenutnom „stanju na istoku“, te vijest o prelaženju dijela pješačkih i top. postrojbi te oružane na stranu boljševika). Zapovjedio sam da se proslijedi samo upit, možda tako nešto i saznamo. Budući da Ukrajinci drugačije shvaćaju navedene prilike, Czernin je prekinuo sjednicu i za sutra u 17,30 dogovorio sjednicu s Ukrajincima, kako bi se konačno utvrdio njihov položaj. Važna sjednica. Gratz: caru sam proslijedio brzojav o Czerninovom rastrojstvu zbog čega je došao Burián? Jesam, ali o tome je Beč ionako sve znao, moj je brzojav bio samo potvrda, a to sam učinio, jer sam pretpostavljao da Czernina u Beču očekuju teške borbe sa Seidlerom i Poljskom zbog Ukrajine, ali navedeno se pitanje lako riješilo. Gratz tvrdi da još nikada nije vidio da se jedno tako bitno pitanje rješava na tako frivolan i površan način kao ovo od strane ministra predsjednika Seidlera. Ovaj je samo upitao imamo li većinu u parlamentu za ustrojavanje pokrajine istočne Galicije nakon čega je prihvatio prijedlog „već će ići“. Gratz pozdravlja „novu ideju“, između ostalog i zbog toga što bi mogla značiti udaljavanje od „zasebnih pregovora s Trockim“. To nam je ionako posljednjih dana bila najveća briga. Gratz se nadao (i noću strahovao), da će Czernin raspravom o Poljskoj i Rumunjskoj, kada se održe i predstoje (3. veljače u Berlinu s Ludendorffom) s Njemačkom doći u takvu situaciju, da će odustajanje zbog Trockog postati nemoguće. Zbog ovog „dodatnog sastanka“ Gratz je izvan sebe: ne shvaća kako se može odustati od saveza, a ne ponuditi nešto za zamjenu ili slično. Gratz mi se sve više sviđa. Od 21,30 do 24,45 bridž: Izet- i Haki-paša, glavnostožerni boj. Muzafer Bey. Sastavljanje izvješća o jučerašnjem Gratzovom izlaganju za Vrhovno vojno zo. Veza je cijele noći bila zauzeta i ometana, tako da je brzojav otišao tek sutra prijepodne. U 22 h do Hughesa je pozvan Gautsch („dvorski vlak“). Zanima me reakcija njegovog veličanstva. Dok ne stigne odluka Trocki će biti držan na ledu: nema žurbe u sazivanju sjednica. Očigledno se ni Trockom ne žuri: očekuje revoluciju u Njemačkoj. Nikakvih podataka o štrajku u Njemačkoj. Dvije radijske vijesti od 29. siječnja: o raspoloženju u Rusiji; zadatak „crvene radničke armije“ sastoji se u „podršci revolucijama u Europi.“ U 16,30 pokusna kino predstava u prostoriji broj 3 časničkog doma: austrijski i njemački filmovi iz Brest-Litovskog. Jedna slika pod naslovom „genboj. Hoffmann i tajnik“ pokazivala je Hoffmanna s Kühlmannom. Veličanstvena šala! Nenamjerna? Naravno da je morala biti maknuta. Zbog ukrajinskih neuspjeha pitanje „zasebnog mira s Ukrajinom“ te „nova ideja“ možda postanu potpuno beznačajni i time za nas nestanu izgledi za mir.

1. veljače, petak, oblačno, hladno, poslije jugovina, vlažno i hladno

U 11,30 prva vijest od Glaisea: car je u načelu suglasan s „novom idejom“. Priprema javnosti na prekid pregovora s Trockim. Hvala bogu! Sada me zanima i mišljenje Vrhovnog vojno zo. Vjerojatno ponovo ništa! Zamolio sam Glaisea da poslijepodne razgovara s Waldstättenom i zbog puta u Berlin. Do sada nikakvih naloga, ali sutra putujemo, ako je sastanak 3. veljače. Snimanje tijekom odlaska na objed. Wiesner: stiglo je carevo načelno odobrenje „nove ideje“. Preporuča se ipak oprez, tisak. Poslijepodne sam raspravu Czernin - Kühlmann - Hoffmann slušao s pola uha: mirovni instrument - tajni ugovor (Ukrajina?); Var-

šava umjesto Berlina, nikakav odgovor od Ludendorffa (Czernin: dakle, prekosutra); Ukrajince nećemo zavlačiti, nego ćemo se odlučno za njih zauzeti (Kühlmann: prepustio je riječ Czerninu). Jučer, tijekom povratka iz časničkog doma, Pokorny i ja sreli smo adm. Altvatera, koji je rekao da nije bio u Petrogradu nego u svom zo. (sjeverna bojišnica) u Pskovu. Pitao sam ga za Kuropatkina, jer sam pretpostavljao da je na svom dobru u guberniji Pskov. Altvater ga je vidio u Pskovu dok je još bio zk. sjeverne bojišnice (otprilike prije 2 godine). Inače je psihički sasvim dobro, samo što je jako ostario. Razgovorljiv, priča stalno o starim vremenima, Mandžuriji, Turkestanu i razdoblju kada je bio ministar rata. Zajednička sjednica: 17,44-19,33. Voditelj puk. Gaučev. Glavna tema: govor Ljubinskog i popis grijeha boljševika te Czerninovo priznanje samostalne Republike Ukrajine. Novo: (…) 24. siječnja 1918. Ukrajina se izdvojila iz ruske federacije. Neobično je da o tome nismo dobili nikakvu vijest. Očigledno su sve radijske postaje u rukama boljševika, ali Trocki nije ništa odgovorio, nego je pohvalio „slobodu govora“. Ironija? Ili naznaka da će nam reći nešto neugodno? Opće je stajalište da Ljubinskijev govor za boljševike predstavlja najveću pobjedu. Ovu priliku treba brzo iskoristiti. Navečer dolazak Radoslavova i Tončeva (bugarski poslanik u Beču). Glaise je kod Marqueta (Vrhovno vojno zo.) isposlovao odobrenje da pratim Czernina u Berlin, između ostalog zbog odgovora na „novu ideju“. Hranilović bi za nekoliko dana trebao doći do rumunjskog kralja. Boroević i Böhm-Ermolli su vojskovođe! Znači počelo je 1. veljače. Možda ću i ja postati gen. pješaštva. Do sada s time uopće nisam računao.

subota, 2. veljače, ujutro 3°R, magla

Glaise je vrlo uzbuđen: jučer navečer sjednica Czernin - Ukrajinci, na kojoj je sudjelovao i genboj. Hoffmann, ali ne i ja. Ako je to istina, morat ću ipak o svemu obavijestiti Vrhovno vojno zo. Na žalost, Arz kojeg sam o navedenom zapostavljanju izvijestio još u Badenu i koji je na početku odlučno obećao da će se pobrinuti za proboj stajališta Vrhovnog vojnog zo., nije do sada ništa poduzeo. Zbog mraza teškoće u upostavljanju brzojavne veze. Car se iz Venecije vraća tek sutra, a Czerninovo se putovanje očigledno neće dogoditi danas. Glaise: nada da će se s Ukrajinom sklopiti mir u roku od 3 dana. Uvid u izjavu Ministarstva vanjskih poslova na uput Vrhovnog vojnog zo. o promidžbi na rumunjskoj bojišnici. Czerninov dodatak: kraljevska obitelj uživat će zaštitu Središnjih sila. Slijed misli prema priloženom članku (…). Prijepodne pregovori Czernina i Kühlmanna s Ukrajincima, na kojima je sudjelovao i Hoffmann. Zatražio sam od Czernina pisano očitovanje o razlozima zašto sam opet izostavljen. Ovakav postupak šteti ugledu carske kraljevske vojske, koju predstavljam i to pred saveznicima. Osim toga, sprječava me i u obrani vojnih interesa. Ssevrjuk danas na objedu: Ukrajinci su dobili vijesti o uspjesima njihovih postrojbi kod Rivnea i Sanryja, općenito uz prugu, te kod Kijeva. Dva brzojava u 17 h: car je odobrio da Czernina pratim u Berlin i pohvalio moja česta i podrobna izvješća, a isto očekuje i iz Berlina. U 16,30 Czernin: njegovo veličanstvo smatra da prisutnost vojnih izaslanika nije neophodna. Svejedno mu je što o tome misli Njemačka, ali neće me sprječavati da prisustvujem sjednicama. Moj odgovor: „Kao što je i Czernin svjestan, Vrhovnom vojnom zo. koje predstavljam, svako je miješanje strano“. Izmjena: nisam spomenuo javljanja Vrhovnom vojnom zo. Zatražio sam smjernice. Navečer (v. dolje) Czernin: zašto sam uložio pisani prosvjed, mogli smo se kolegijalno dogovoriti. Smatrao sam da ga time manje ometam. Navečer brzojav Vrhovnog vojnog zo. Czerninu, kojeg sam preuzeo (Hughes) i odnio mu: 4. veljačke početak novih pregovora s Rumunjskom. Zbog sukoba Rumunja i boljševika promijenile su se prilike, zbog čega ugovor o primirju više ne odgovara stvarnom stanju. Rumunjska je nekoliko puta prekršila njegove odredbe: prebacivanje postrojbi. Do sada nitko nije prosvjedovao, ali ili će uslijediti mirovni pregovori ili otkazivanje primirja. Ovaj je zahtjev izrađen na temelju smjernica njemačkog Vrhovnog vojnog zo. za gen. von Morgenea, zamjenika genboj. Hella, tj. voditelja pregovora. Arz je još danas zamolio za Czerninovo stajalište. Czernin: nije suglasan, budući da su car i rumunjski

kralj već stupili u vezu (teško, samo u organizaciji Hranilovića). Napomenuo sam da je ova činjenica Vrhovnom vojnom zo. vjerojatno poznata, ali radi se o tome hoće li preuranjeni ultimatum omesti mir s Ukrajinom. Mittag mi je pokazao odgovor: Czernin je protiv, traži telefonski razgovor s carem. Čekanje zbog skorog završetka pregovora s Ukrajinom! Drugi brzojav: nacrt uvjeta. Tijekom trajanja ratnog stanja, ruska vojska ostaje pokretna. U stožeru časnik za vezu Mackensena. Poslije ostavljanje 2-3 pješačke d. kao pogranične zaštite, a ostatak armije će biti demobiliziran. U Moldaviji ostaju stožeri, a momčad i pouzdani časnici bit će poslani kućama, dok će nepouzdani časnici (?) ostati u Moldaviji. Željeznice: njemačka uprava. Poslijepodne me posjetio djelatni natpor. Brandner iz 68. pp., koji je bio zarobljen u srpnju 1916: priča o svojim avanturama. Uspio se probiti do Bakua i stupiti u službu turskih časnika tijekom ustrojavanja tatarske republike. (…) Bio je zk. zastavničke škole i zkp. te pob. načelnika GS. Na kraju je premješten u civilnu upravu i poslan u Europu radi sakupljanja podataka, slanja izvješća i osiguranja podrške. Bio je u Badenu i Berlinu, a sada odlazi u Konstantinopol i možda se preko Crnog mora vrati na Kavkaz (zbog mira i boljševika). Pojedine republike nisu ujedinjene. Ruska armija na Kavkazu ima problema s kugom: bijeg u Europu, a zamijenit će ju djelotvorne armenske postrojbe (barem 40.000 vojnika). Tu je i ogromna mržnja muslimana prema Albancima, koji mogu očekivati potpuno klanje. Gratz: teškoće s Ukrajincima sastoje se u tome što se ne žele obvezati na određenu stopu isporuka žita, jer bi to izazvalo prigovore (izdaja Rusije). Ali odbijaju i tajni ugovor. Tražimo 1,000.000 tona (za nas ½). Nijemce uglavnom nije briga, jer su u boljoj situaciji. Strahujem da će oružani uspjesi Ukrajinaca protiv boljševika, a možda i Rumunja negativno utjecati na naše pregovore. Prema bežičnom brzojavu Trocki je izjavio da je s Czerninom moguć zasebni mir. *Napomena*: bit će to veliko razočaranje, kada se dogodi upravo suprotno od toga! Najava dolaska Nikolaja, baruna Vasilka u Brest-Litovsk. Čemu? Razgovor s Ukrajincima? Naši ga Rusini ne podržavaju.

3. veljače, nedjelja, oblačno, cijeli dan smrznuto, ali ne hladno

Prijepodne svašta: moj vagon (…) nije mogao krenuti, budući da su vagoni Kühlmanna, Czernina i gen. Hoffmanna bili priključeni na vlak od 16,56, tako da je odlazak bio pomaknut na vlak u 12,03. Već je sve bilo pripremljeno za moj odlazak kad je stigla najava sjednice glavnog povjerenstva u 11,30. Nakon mog jučerašnjeg sukoba s Czerninom, morao sam prisustvovati sjednici te su Pokorny i Glaise otputovali u mojem vagonu (…), a ja sam rezervirao kupe (od Varšave spavaća kola). Nakon što smo se okupili u prostoriji broj 3, Czernin mi je pokazao brzojav grofa Demblina: budući da i grof Waldstätten putuje u Berlin, nije potrebna pratnja podmaršala Csicserica! Ali budući da sam imao najvišu zapovijed, odlučio sam pričekati izmjenu. Nakon što nije stigla, otputovao sam. O Waldstättenovom putu u Berlin Glaise je čuo od puk. (…). Naravno da sada uz Waldstättena u Berlinu nemam ništa tražiti na pregovorima, tako da sam se odlučio na privatno putovanje u Berlin. Glaise je saznao da će predmet rasprava biti poljsko i ukrajinsko pitanje. Čuo je Brinckmann da su Ludendorff i Czernin takve suprotnosti, da teško da će se uspjeti razumjeti. A to je došlo do izražaja i u mom izvješću od 31. siječnja (Gratz o poljskom pitanju itd.). Glaise strahuje da se isto može reći i za spoj Ludendorff - Waldstätten. Ludendorff ga ne podnos, a Waldstätten toga nije svjestan. Tijekom pregovora o talijanskim spisima Ludendorff je za Waldstättena rekao da se u tom pitanju ne ponaša u skladu s dostojanstvom časnika. Gratz: ionako od tih pregovora neće biti ništa, jer se radi o prevelikom broju ljudi. Vjerojatno će se utvrditi uzajamna stajališta, ali sporazum i dogovor bit će ostvareni samo u skupinama od 2 ili 3 pregovarača. Prije ove trodnevne stanke službeno je održana (zbog formalnosti) sjednica glavnog povjerenstva 11,55-13,20. Kühlmann je postavio pitanje poljskog sudjelovanja na pregovorima, nakon čega je opet nastalo brbljanje. Spomenuta je i Finska te opet Poljska koja bez granica i kralja ne može biti država i kraljevina. Czernin: „umno rvanje“. Navodili su se zapisnici, a Trocki i

izvjesnog prof. Niemcyera, ali na pitanje o sadržaju Kühlmannovog pisma upućenog Kušarevskom, nismo dobili odgovor. I tako se ubijalo vrijeme. Trocki zavlači do mira s Ukrajinom. O tome nakon objeda Ssevrjuk i Ljubinskij: mir sada u potpunosti ovisi o Austro-Ugarskoj. Traže jamstvo za istočnu Galiciju, a mi ćemo ga dobiti za milijun tona žita. Ljubinskij: „pobrinut ćemo se za tjelesnu dobrobit Ukrajinaca (...), tako što ćemo za njih dopremiti žito, a vi ćete im osigurati političku hranu (...). U stvarnosti radi se o formalnostima koje bi lako mogle biti riješene tajnim ugovorima, što ovi ljudi s druge strane nikada neće prihvatiti. Ali još uvijek postoji nada u dogovor do našeg povratka iz Berlina. Gratz vjeruje da je pronašao način: poslati povjerenstvo u Kijev kako bi se utvrdio „višak", koji će se onda ugraditi u mirovni ugovor. Ova mi domišljatost, moram priznati, nije baš najjasnija. Konačno sam Vrhovnom vojnom zo. mogao poslati izvješće o Ukrajini. Dodao sam da što se tiče volje za mir, ne bih ju mogao sa sigurnošću potvrditi, iako su svi ostali ovdje prisutni uvjereni u njezinu iskrenost. Možda, ali što o tome misli Kijev, ako se umiješaju (...) i Rumunjska te Francuska. Osobito sada kada se uspješno bore protiv boljševika. Czernin mi je pokazao brzojav Ministarstva vanjskih poslova: namjesnik Dalmacije javlja da je došlo do pobune u Kotoru, rok od 24 sata, a onda će krenuti kopnena vojska i tvrđavsko topništvo. Wulff je proslijedio upit na Odjel bojnog pomorstva, ali trajalo je dugo zbog smetnji. Kratko prije odlaska stigao je odgovor: manji nemiri, od danas u 9 h sve je u redu. Vođe su uhvaćene. U svakom slučaju zabrinjavajuća situacija. Wulff: veliki problemi u opskrbi. Prije putovanja stigao je dugački brzojav Vrhovnog vojnog zo. za Czernina, ali prekinut, ostatak teksta čekat će ga u Berlinu. Prvi dio sadržavao je podatke o nama i sukobu s njemačkim Vrhovnim vojnim zo. zbog lijevog krila na istočnoj bojišnici. Željeli smo zadržati prugu Łuck - Chełm, ali Njemačka je protiv. Time bi naš poljski dio (Lublin) ostao bez željezničke veze prema Ukrajini. Završni dio brzojava vjerojatno sadrži smjernice, tj. stajalište Vrhovnog vojnog zo. Dodatni problem za rješavanje u Berlinu. Odlazak u 16,40: Czernin, Gratz i Colloredo (ja u odjeljku 1. razreda u društvu stvarnog diplomatskog vijećnika Nadolnyja, koji je u ratu bio gospodarstvenik u Perziji te se vratio preko Mosula, zanimljive priče). U vlaku su i Kühlmann i Hoffmann. Pokorny i Glaise stići će ujutro oko 7 h, a mi oko 11 h. Čini se da se njemački štrajk širi. Ustrojeno je radničko vijeće koje zahtijeva sastanak s Hertlingom. Ovaj to odbija, ali spreman je na pregovore sa socijalističkim vođama i predstavnicima sindikata, što radničko vijeće opet odbija. Zapovijedajući gen. (genpuk. von Kessler) vojna je povjerenja „militarizirao" (objavljeno je i u novinama). Navodno bi u Berlinu trebalo biti proglašeno opsadno stanje. Stižemo u pravo vrijeme za nove zapletaje. Nadajmo se da će se sve umiriti prije dolaska u Berlin. Objed u vagon-restoranu po 4 marke: Nadolny, u odjeljku samo vojnici, koji ne pozdravljaju itd. To je sada običaj u njemačkim vlakovima: momčad u odjeljku, časnici na hodniku. Od 10,07 do 10,35 Varšava, *Wiener Bahnhof*. Presjedanje u spavaća kola. Generalbojnik Hoffmann: Trocki je javio telefonom, kijevska Središnja skupština je srušena. Ali tek će se poslije vidjeti što je istina. Ako se to stvarno dogodilo, moja upozorenja Badenu potvrdila su da sam bio u pravu. U svakom slučaju pokazalo se da se stanje u Ukrajini nije smirilo. Gratz mi je donio Arzov brzojav za Czernina (preko Csákyja i ovdašnjeg glavnog konzula Hausenblasa). Car je naredio da podmaršal Csicseric prati ministra u Berlin. Znači ipak! Opet znak najvišeg povjerenja.

4. veljače, ponedjeljak, hladno, od 10 h sunčano, u Njemačkoj više snijega nego u Poljskoj

U 9,20-9,30 Landsberg an der Warthe; 10,25-10,30 Cüstrin – Neustadt; 12,10 Berlin, Friedrichs Straße u Berlinu. Na kolodvoru Hohenlohe s grofom Larischem, Pokornyjem i Glaiseom. Hotel Adlon, 4. kat, soba broj 410 s kupaonicom. Objed Bristol (12 pribora za jelo). Društvo: Waldstätten s glavnostožernim sk. barunom Lauerom, (…) glavnostožerni ppuk. Schafarrik, puk. Krenichs, glavni opskrbni časnik Dögel s glavnim opskrbnim časnikom 2. razreda? U 16 h navratio sam kod Hohenlohea. Grof Török bio je vodič Pokornom i

meni. Čaj u vestibulu. Kühlmann je preko Czernina poručio da će doći po njega između 18,45 i 19 h. Ludendorff još danas želi razgovarati o rumunjskom pitanju. Kancelar je već najavio ministarsku sjednicu, zbog čega je 1. sjednica u 10 h. Objed od 19,30 do 13 h u Adlonu s Waldstättenom i Sündermannom, nakratko je naišao i Gratz. Waldstätten, koji nije želio prisustvovati sastanku Ludendorff - Czernin, bio je pozvan na njega: Czernin, Hohenlohe, Waldstätten, Kühlmann, Ludendorff. Predmet: Rumunjska. Na žalost, pridružio nam se Sündermann, tako da mi Waldstätten nije mogao reći ishod.

5. veljače, utorak, magla do 10 h, nakon toga sunčano i iako smrznuto, ne i hladno

Od 10 do 12,30 sjednica kod carskog kancelara (Bismarckova stara radna soba s pisaćim stolom i starim ormarom za pisanje). Od 13,30 do 15 h objed kod carskog kancelara (grof i grofica Hertling, sin, bavarski ksk., neudana kći), grof i grofica Czernin (stigla je danas ujutro s grofom Demblinom, sutra putuje), Hohenlohe sa suprugom, Gratz, grof Wedel, veleposlanik u Beču, državni podtajnici von Radowitz, von Bussche, genboj. Kramon (Vrhovno vojno zo.), Colloredo, Demblin i ja i možda još neki Nijemac. Sjednica 16,30-19,30. Od 19 do 19,45 čaj s Pokornyjem i Zeki-pašom (i 2 stožerna časnika). Od 20,30 do 23 h objed s Hohenloheom (Moltke Straße 7): grof i grofica Czernin, grof i grofica Larisch, grofica Roman Potocka sa sinom (1915. Wypyski, danas putuje u Nizozemsku zbog kupnje 2000 grla stoke za Galiciju), barun Tattenbach (?), Kühlmann, Gratz, Colloredo, Demblin i ja, te grof Pejačević (sin bana). Nakon objeda uređivanje teksta memoranduma. U 23 h pješice preko Unter den Linden do željezničke postaje Friedrichstraße: Gratz, Colloredo i Demblin. Naš je vlak stigao s genboj. Hoffmannom sa željezničke postaje Charlottenburg. Czernin, Gratz, Colloredo, Pokorny, Glaise i ja, te Kühlmann, Hoffmann, Rosenberg, natpor. barun Reischach i husarski časnik barun von Lerchner (diplomat u njemačkom Vrhovnom vojnom zo.: putuje na nekoliko dana u Brest-Litovsk). Sjednice: carski kancelar grof Hertling, njegov zamjenik von Payer (kratko na dužnosti, zastupnik u parlamentu, navodno odvjetnik, dijalekt švapski), državni tajnik Kühlmann (vanjski poslovi), grof Rödern (financije), barun von Stein (ogromne šake!), trgovina, von Waldow (prehrana), Hertling (ranije zamjenik kancelara, sada bez portfelja, mladalački izgled), Ludendorff i genboj. Hoffmann, puk. von Winterstein, državni podtajnik von Radowitz, veleposlanik u Beču grof Wedel i još nekolicina mladih ljudi (dvadesetak Nijemaca). Czernin, Hohenlohe, Gratz, Waldstätten (…) i ja, Colloredo, a oko ponoći dolazak grofa Demblina (predstavnik Ministarstva vanjskih poslova pri njegovom veličanstvu). Predmet a) u slučaju sklapanja mira s Ukrajinom rješenje dopreme žita je od najveće važnosti, jer i mi i Njemačka imamo probleme s opskrbom. Potreban je dogovor o: 1) prvenstvu dopreme u Austro-Ugarsku, 2) sredstva plaćanja i 3) prijevozna sredstva. Odluka: U 15 h pregovori zasebnih povjerenstava. Predmet b) pitanje saveza. Czernin: nejasnoće. Nakon što je Czernin stupio na dužnost 17. svibnja 1917: pitanje sporazuma Kreuznach te tumačenje istoga od 27. ožujka 1917; *status quo* i 2. dio: podjela svih zaposjednutih područja (ozbiljna rasprava, čak dramatična nakon što se umiješao Hohenlohe i upitao kako bi se predloženo rješenje austropoljskog pitanja moglo približiti javnosti, ako ga on sam ne razumije). Nijemci (Stein) su tvrdili da je nedostatak jasnoće posljedica političkih smjernica, što samo pokazuje nepoznavanje gospodarskih temelja: Körner i Graz u Brestu. Pokušaj uređenja teksta o ratnim ciljevima (Gratz) u načelu je prihvaćen (1. dio: teritorijalni *status quo* i prekid gospodarskog rata). Ipak, 2. dio (definiranje u slučaju Austro-Ugarske i Njemačke) odbačen je kao preuranjen. Odluka ipak nije donesena, ali ukazalo se na neke probleme. Czernin i Hohenlohe nastupili su čvrsto i odlučno. Gratz je ostavio izvanredan utisak zbog stručnosti, tako da ni uspjeh nije izostao. Czernin i Ludendorff: sastanak od 15,45 do 16,30 (nakon sukoba na zajedničkoj sjednici). Ludendorff se uzrujao zbog čega se našao u neugodnoj situaciji. Počeo se povlačiti tvrdeći da zastupa vojskovođu i vojne interese, ali odluke donosi carski kancelar (Glaise: u vezi s tim trebala bi postojati careva zapovijed). Waldstätten je napravio ustupak: nama ostaje

Chełm, a pruga prema Ukrajini (koju bi Hoffmann uskoro rado zatvorio) Nijemcima. Neobično je što njemačko Vrhovno vojno zo. traži prekid s Trockim i novi napad, usprkos snijega i problema s konjima, kako bi potkopalo položaj boljševika i srušilo ih. Kühlmannu je ipak važniji mir. Puk. (…), ranije vojni poslanik u Bukureštu, sada je u Jassyju. Pokušaj uspostavljanja veze s rumunjskim kraljem genboj. Cramonu je predstavljeno na način, da je rumunjski kralj pristupio našem caru (što je potvrdio i Waldstätten). Focşani: početak pregovora s Rumunjima, kojima je rečeno da ili će doći do mira ili će se otkazati primirje (nakon stanke od 4-5 dana zbog novih instrukcija, ponovo pregovori). Usporedne operacije: car i kralj, Nijemci u Focşaniju. Zanima me ishod, koji je izuzetno bitan. Vijesti iz Ukrajine: Središnja skupština u Kijevu bilježi pobjede (Brinckmann od Hoffmanna). Kijev su boljševici držali 28. i 29. siječnja. Poljski zb., Mohilew, (…) i Krylenko zarobljeni su. Kotor: svi su brodovi (mornaričke postrojbe) izvjesili crvene stjegove, a časnici su uhićeni (radijske vijesti /…/). I dalje će se boriti kao vojnici, ali traže određene olakšice, otpuste, mir, opskrbu. Guseck (zk. ratne luke), odlučno se umiješao. Rok za odluku. U ponedjeljak međusobni sukobi mornara. „Kronprinz Rudolf" htio je dići sidro, ali pod paljbom se zapalio, nakon čega su se ostali brodovi predali, a vođe su uhvaćene. U Kotor odlazi 2. k. d. Treća pješačka d. (Edelweiß) stiže u Bečko Novo Mesto, Beč itd. Sada je u Bečkom Novom Mestu 69. pp. Zapovjednik zaleđa je Schonberg, a 4. zb. Marting te 14. zb. Bardolff. Energični gen. kao Berndt prebačeni su u pozadinu. Car i obitelj te dvor sele se u Baden. Demblin: „dolazite u Beograd?" Waldstätten o tome ne zna ništa. Demblin se poslije ispričao, jer me zamijenio s nekim (što je teško povjerovati, jer je u kratkom vremenu izlanuo 3 gluposti: moje putovanje u Berlin, Hoffmannu je rekao da ne zna ništa o tome da se rumunjski kralj obratio caru Karlu /kao što je to rečeno Cramonu/ i sada ovo). Smatram da iako Glaise Rehmenovo stajalište o ženama u gospodarstvu ocjenjuje uzdrmanim, nevjerojatno da bih i ja ušao u obzir. Ipak, ništa nije potpuno isključeno: možda je Vrhovno vojno zo. o tome razmišljalo. Uopće ne čeznem za upravnom dužnošću. Budući da nećemo anektirati Srbiju, riješit će se neki politički problemi. Glaise: početkom travnja početak napada na zapadu: 60 pješački d. I mi ćemo sudjelovati. Smjena: puk. Casy Bienerth (Kreuznach): novi načelnik GS. Ratne luke Pula. Waldstätten dijeli moj oprez u vezi s Rumunjskom, osobito što se tiče izlaganja njegovog veličanstva. Upozorio ga je, ali ovaj je odlučio riskirati. U Berlinu nemoguće glasine o dolasku Austrijanaca zbog otkazivanja savezništva! Ne radi se baš o tome, ali ove će se glasine proširiti i u inozemstvu i neće nam koristiti.

6. veljače, srijeda, lijepo, smrznuto, ali ne i hladno, jaki mraz

U 0,10 odlazak specijalnim vlakom s postaje Friedrichstrasse. U 8 h Alexandrowo, 10,30 (…), 50 minuta, šetnja mjestom. U 2,30 Varšava, Zapadni kolodvor. Ovdje turski vagon za primanje: Tálaat-, Haki- i Izet-paša i nekoliko mlađih ljudi. Dolazak u Brest-Litovsk u 9,30. Ovdje ništa novo. Wulff: hajka zbog gospodarskih pregovora, Ukrajinci su sve popustljiviji: možda završetak za 3 dana. Trocki je bio u Varšavi, gdje su ga Židovi oduševljeno dočekali (Izet).

7. veljače, četvrtak, oblačno, ujutro smrznuto, u podne blaga jugovina, navečer snijeg bez smrzavanja

Jučer smetnje u brzojavnoj vezi, danas potpuni prekid. Italija: San Stino di Livenza, talijanski zrakoplovi zapalili su skladište streljiva. Sjednica glavnog povjerenstva, 11,29-13,11: zavlačenje Trockog, sukob o krivotvorenjima petrogradske brzojavne agencije. Trocki: „dobro organizirani tiskovni demagozi" u Njemačkoj i Austro-Ugarskoj prema kojima odugovlači s pregovorima. Babinskij, narodni povjerenik za nacionalne poslove: pročitao je poljsku izjavu u kojoj se napada njemačko djelovanje u Poljskoj (Rade na njemačkom jeziku). Kühlmann: agitacija gomile. Trocki uspoređuje ovaj govor s onim Ljubinskog. Kühlmann: za sljedeću sjednicu najavljuje od Trockog „željenu" (?). Zbog izrade zajedničkog sažetka dosa-

dašnjih pregovora, koja traži puno posla, sljedeća je sjednica dogovorena za prekosutra u 17,30. Jasno je da se Kühlmann nada kako će s Ukrajinom sklopiti mir do prekosutra i Trockog staviti pred gotov čin. S Ukrajincima se grozničavo radi. Pregovori traju skoro cijeli dan. Dogovor se približava. Što se tiče teritorijalnog pitanja, gubernij Chełm je siguran (daleko na zapadu od Buga). To mi je bila novost kada je to Czernin napomenuo u Berlinu. Napad na Poljsku i ukrajinska aneksija! Što se tiče vojnog pitanja: pogoršanje. Radilo se o stvarno neočekivanoj Czerninovoj inspiraciji. Poslao sam izvješće Vrhovnom vojnom zo. Što se tiče žita, probio se Gratzov prijedlog: u mirovni ugovor unijet će se odredba da će u svrhu međusobnog uređenja „razmjene viškova“ u Kijev poslati povjerenstvo, koje će sastaviti ugovor za milijun tona žita o kojem će ovisiti i ratifikacija mirovnog ugovora s naše strane. Na taj ćemo način dobiti naš milijun, a sama brojka prema željama Ukrajinaca neće ući u tekst mirovnog ugovora. Jamstvo za „istočnu Galiciju“ ući će ipak u izvjesni tajni ugovor (glavni konzul Schüller), o čemu će se danas pregovarati od 19,30. I Glaise je u tome. Inače, danas je došlo do sukoba mišljenja u vezi s razmjenom ratnih zarobljenika, budući da Njemačka traži odštetu. Ali ipak dogovor o formalnoj frazi, koja u stvarnosti potpuno štedi Ukrajinu i stvara mogućnost da se svi njemački opskrbni troškovi, koja ima oko milijun ratnih zarobljenika više od Rusije, prebace na Rusiju, tj. Trockog. Time bi dogovor s ukrajinskom delegacijom bio praktično gotov. Bitno je sljedeće: Gratz je danas prema Czerninovom nalogu i u dogovoru s Kühlmannom bio kod Trockog te ga izvijestio o trenutnoj situaciji (skorašnji završetak pregovora s Ukrajinom). Trocki je navodno izjavio da će prosvjedovati pred cijelim svijetom, ali će na kraju sklopiti mir (1. netočna vijest). Hoffmann: bežični brzojav genpor. Josefa Dowbora-Musnickog, zk. poljskog 1. zb.: dolazak na crtu Bobenisk - Molodezzno, priznaje samo poljskog vladara i traži posredovanjem Hoffmanna prosljeđivanje zapovijedi. Nove neugodnosti! Zanima me reakcija njemačkog Vrhovnog vojnog zo. Loše vijesti o Ukrajincima (borbe s boljševicima): u Kijevu drže još samo središte grada. Poslijepodne 3 sata sam sastavljao izvješće o prijepodnevnoj sjednici u Berlinu. (…) Myrbach: na zahtjev Vrhovnog vojnog zo. za žurnim zaposjedanjem austrijskog područja u istočnoj Galiciji nakon povlačenja Rusa, ovdašnje ukrajinsko izaslanstvo predlaže čekanje, budući da se navedena činjenica koristi u agitacijske svrhe te ugrožava uspjeh pregovora. Prosvjed Vrhovnog vojnog zo. jer se tisuće austrougarskih ratnih zarobljenika na sjevernoj bojišnici ne propušta od strane njemačkih postrojbi: „zaraženi socijalizmom“.

8. veljače, petak, jugovina, snijeg koji je napadao tijekom noći ujutro je nestao

Pokorny i Glaise o pregovorima s Trockim (Colloredo i Gautsch): Trocki bi u slučaju ultimatuma odmah otputovao, u pregovorima popušta. Granica: općenito Hoffmannova plava crta: ništa o ustupanju otoka Ösela itd. Pokorny (Colloredo): istovremeno sklapanje ugovora s Trockim i Ukrajinom. Lenjin je Trockom poslao dugačak brzojav: boljševici su preuzeli nadzor u Ukrajini (i Kijevu), ali i Ukrajinci su dobili dobre vijesti. Ipak, čini se da su borbe pri kraju. Trocki se još uvije nada i odugovlači. Sjednica s Ukrajincima jučer od 16,30 do 0,30 (stanka samo polusatna večera). Predsjedatelj: Wiesner (Glaise: vrlo spretan). Sve su točke dogovorene. Što se tiče „istočne Galicije“ bilo je teškoća. Ipak se odustalo od tajnog ugovora (preuzimanje obveza), nego izmjena nota između izaslanstva, u kojima na temelju „spontane odluke“ njegovog veličanstva i nastupnog govora prilikom preuzimanja prijestolja, ukrajinska manjina u istočnoj Galiciji dobiva autonomiju. Tajnost ugovora: do 31. srpnja 1918, ukoliko ga Austro-Ugarska ne objavi ranije. Ukrajina u noti odaje priznanje poljskoj i židovskoj manjini. Prijepodne još pregovori o tome Wiesner i Ssevrjuk. Što se tiče zapada: dogovor. Ljubinskij je bio protivnik tajnog ugovora (govor), jer je vjerovao da su takvi ugovori uvijek loši za narod, ali sada uviđa da se tajnošću može učiniti i dobro. Od 11 do 12,15 posjetio me Gratz, kojeg je poslao Czernin. Dogovor s Trockim: zbog utvrđivanja prilika u Kijevu, tamo se šalju 1 ruski i 1 austrougarski časnik. Lipski i Pokorny. Mislim da je to nebitno, ali suglasio

sam se. Pokorny je odmah obaviješten i veseli se putu. Gratz: od Beča pokušava smotati Trockog. Jučer u 18 h bio je s Czerninom kod Trockog. Czernin je otišao odmah nakon dogovora, tako da je na pojedinostima nastavi raditi Gratz. Trocki je bio toliko susretljiv, da *modus procedendi*, koji si je Gratz pripremio, uopće nije bio potreban. Trocki bi želio popustiti, ali ne i izdati svoja načela, tako da će na sljedećoj sjednici objasniti Czerninu da sukobi oko teritorija ne vode do nekakvog ishoda: radi se o određivanju granica. Ustrojit će se povjerenstvo (Bosentz, Gratz) koje bi u 24 sata trebalo izraditi izvješće o razgraničenju. Trocki će prosvjedovati i ovdje i u Petrogradu, ali to je potpuno svejedno. Petrograd može tvrditi da se radi o „aneksiji", a njemačke novine to poricati, a isto tako i „pravo na samoodređenje" naroda koje će Kühlmann pojasniti na njemački način, uopće ne uzimajući u obzir „odlučan prosvjed" Trockog. Trocki: što se tiče pitanja granica, neće ustuknuti u 3 točke: otoci Moors (more), Riga (središte Letonaca na desnoj obali Dvine, gdje Dvina predstavlja prirodnu granicu) i Litva (isto toliko bitna). Kühlmann ne odustaje od odštete za ratne zarobljenike. Gratz: što se tiče otočja Moors i ratnih zarobljenika, to jesu sporne točke, ali ni Njemačka ni Rusija neće zbog toga prekidati pregovore. Nada se da će mir biti sklopljen u roku od 48 sati i s Ukrajinom i Trockim. Trocki: u slučaju ultimatuma, odmah će otputovati. Istovremeno potpisivanje ugovora s Ukrajinom nije spomenuto od njegove strane. Gratz je stvarno dobri duh ovih pregovora i odrađuje najveći dio poslova. Dao mi je i podatke koji su mi nedostajali za sjednice u Berlinu (tekst njegovog nacrta ugovora kao dodatak „Sporazumu" od 27. ožujka 1917. te ishod mogućnosti dopreme sirovina iz Ukrajine u Austro-Ugarsku i Njemačku). Ustupanje cijelog područja Chełma Ukrajini: Czerninova odluka na večernjoj sjednici od 1. veljače (petak), za što je Gratz saznao tek u subotu. Nije uvjeren da Ukrajinci i bez toga ne bi popustili. Hoffmann je Czernina, a i Gratza prilično pritisnuo zbog milijun tona žita, da odustanu od navedenih zahtjeva. I u pitanju brzog sklapanja mira s Trockim, Hoffmann ima drugačije mišljenje: bio bi mu draži prekid (u smislu Ludendorffovog izlaganja u Berlinu, smatra uspjehe boljševika u Ukrajini pretjeranima). Wiesner završava ugovor s Ukrajincima. Nakon objeda opet ga je Hoffmann napao: neka Czernin ugovor potpiše još danas. Ali Czernin s obzirom na pregovore s Trockim neće na to pristati. U 15 h Czernin me pozvao na sastanak s Rusima. Prisutni su bili i Kühlmann i Hoffmann. Armenci pljačkaju, otimaju, ubijaju i love pred turskom bojišnicom. Vojna je akcija nužna, ali Turska nema ni postrojbe niti novac te isto žurno traži od nas. Kühlmann i Czernin stvar su riješili politički jednostavno: ili mir („zaposjedanje vlastitog teritorija") ili nema mira (nastavak rata). Tálaat: prijepodne su pregovarali s Rusima, koji su o tome imali isti stav kao Kühlmann prema Kurzemeu i Litvi itd. *J'y suis, j'y reste*! Tálaat je na to odgovorio da je ovo potpuno drugačija situacija. Jučer je cijeli dan brzojavna veza s Bečom bila prekinuta, a navečer je Glaise telefonski razgovarao s Waldstättenom: izvijestio ga je o izlaganju. Waldstättena je uznemirio navod „odmah povlačenje", ali umirili su ga. Istočna Galicija neće biti riješena razmjenom nota, nego u obliku „izjave." Od 17 do 19 h bridž: Wulff, Gautsch i Kemal Bey. U podne brzojav Vrhovnog vojnog zo. za Czernina (glasnik) o pregovorima u Focşaniju 4. i 5. veljače: beznačajni prigovori gen. Lupescula o povredama odredbi primirja te upozorenje rumunjskom izaslanstvu da rumunjska vlada pošalje za mir opunomoćene predstavnike (u roku od 4 dana). Hranilović o tome: Rumunji su navodno pristupačni (?) te savjetuje da odmah pošaljemo diplomate. Mittag i Csáky sutra poslijepodne odlaze. Tijekom objeda Gratz: čistopisi ugovora bit će gotovi tek tijekom noći. Sutra potpisivanje (Czernin je otišao na spavanje). Nakon mirozova (sutra je 72. rođendan princa Leopolda), i ja sam se povukao. Gratz: izvijestio je Trockog o napredovanju pregovora, na što je Trocki primijetio da je ovdje nepotreban. Izjavio je da je mir priznanje i moralna podrška ukrajinskoj Središnjoj skupštini, a sada ćemo mi s njom napasti boljševike. Ali Gratz ga je uvjeravao da smo neutralni u odnosu na obje strane. Njihove međusobne borbe nas se ne tiču. Trocki: „znači ostaje na tome"? Gratz nije mogao shvatiti „na čemu" (odlazak ili pregovori), ali potvrdio je da sutra s Czerninom dolazi na sjednicu. Trocki se očigledno koleba i možda će

popustiti. Oko 22 h dolazak: Glaise i Pokorny; svi su okupljeni u časničkom domu, čeka se na potpisivanje ugovora. I iako sam izuo cipele i ja sam se tamo vratio. Dugo čekanje. Poker: Czernin, Kühlmann, Hoffmann itd. Bridž sat vremena: Schattenstein, Gautsch, Wulff i ja. U 13,30 obavijest da su čistopisi završeni: potpisivanje u prostoriji broj 3; vožnja automobilom.

9. veljače, subota, tijekom noći kiša, iznad nule, ujutro magla, sunčano od 11 h, skoro se sav snijeg otopio

U 1,54 Kühlmann je u blagovaonici (znak zvona) otvorio sjednicu: kratke izjave Kühlmanna i Ssevrjuka, a nakon toga potpisivanje. Snimanje, fotografiranje, pjenušac, sendviči. Ugovor se sastoji od nekoliko velikih nepovezanih araka, te podijeljen u okomite rubrike (njemački, mađarski, ukrajinski, bugarski i turski tekst). Privremeno je tek 1 rubrika napisana na njemačkom (ostali će jezici biti naknadno dopisani, kada?! 50 x 35 cm). Potpisi: Czernin, Kühlmann i Hoffmann (Czernin i Gratz izričito su mi objasnili da prema našem državnom pravu samo Czernin smije potpisati, a Hoffmann je dobio posebnu zapovijed njemačkog cara), Tálaat-, Haki- i Izet-paša, Nesimi Bej, Radoslavov, Tončev, Stojanovič, Anastasov i Gaučev, Ssevrjuk i Ljubinskij. Petnaest potpisa. Povratak u sobe u 2,54. Czerninu sam rekao kako se nadam da sljedeći mir neće biti tako skup, a da je ovaj skup, složio se i Czernin. Jučer nakon objeda stigao je Nikolaj Vasilko: ovdje je već 10 dana, jedan od njegovih ljudi član je ukrajinskog izaslanstva (Czernin je znao). U 9,25 s Czerninom i Mittagom na vježbu minobacača kod Ljébedjéwa na topničkom vježbalištu: paljba od 40 minuta s 2 stanke te s 40 teških, 2 srednja i nekoliko lakih minobacača. Više od 2000 projektila. Obilaženje meta. Izlaganje na obuci za minobacače (top. puk.). Dolazak princa Leopolda (priprema od strane Perfalla): kratki razgovor, čestitke uime austrougarskog Vrhovnog vojnog zo. U 11,30 povratak. Czernin tijekom vožnje: poslijepodne sjednica s Trockim i ustrojavanje povjerenstva o razgraničenju - izvješće u roku od 24 sata. U međuvremenu će naložiti razradu ugovora, koji se sastoji samo od 3 točke te se nada da će otputovati prekosutra navečer (na 2-3 dana u Beč): sjednica izaslanstva. Nakon toga odlazi u Bukurešt ako počnu pregovori s Rumunjskom. Bitno je da Ukrajinci ništa ne izbrbljaju na povratku u Galiciju, te zamolio da ih prati i nadzire 1 časnik (navodno počasna služba). To sam isposlovao preko Glaisea i zo. IV. armije. Moje kratko izvješće: mir je potpisan (u Badenu u 4 h). Glaise je razgovarao s Waldstättenom itd., koji se zahvalio na brzoj vijesti. Waldstätten je obaviješten i o Trockom (koliko se to moglo telefonom). Ništa novo, samo da je ukrajinska Središnja skupština doživjela „neuspjeh“. Baš kao što sam i predvidio! I što će sada Ščerbačevu reći za naš mir? Pokorny, o čijem putovanju Trocki više ništa nije želio čuti nakon potpisivanja mira s Ukrajinom, te je i Lipskom zabranio da krene na put, odlučio je s Ukrajincima preko Ternopilja otputovati u Kijev. Nakon što je od Trockog zatražio propusnicu, ovaj se odbio potpisati, jer ne može preuzeti jamstvo za njegov život i sigurnost. Na to je i Czernin zabranio put (koji je inače bio potpuno pripremljen: pokret danas u 22 h). Od ovog putovanja očekujem pravovremene podatke, ne veliku količinu, ali da netko na licu mjesta utvrdi što se događa. Smjernice Vrhovnog vojnog zo. za Czernina: krilni pob. Stircea upitao je Raudu u Jassyju: 1) nalog na temelju zahtjeva saveznika i 2) jamstvo za rumunjski teritorij (tj. Dobrudžu)? Czernin: 1) ne zna koje je pitanje Rauda postavio, ako se radi o prijedlogu za mir, odgovor je da, 2) o tome će se pregovarati. Spretnost u rumunjskom pitanju. *Napomena*: nakon objeda Hoffmann: Rauda je dobio 2 pitanja a) hoće li Ferdinand ostati kralj i b) jamstvo teritorija; ad a) radi se o unutarnjim poslovima, ad b) i o tome će se pregovarati. Kako se sve brzo pročuje. Izvor: vjerojatno Cramonovo brbljanje. Ludendorff Hoffmannu: Bratiănu je sada sigurno pao; potraga za novim ministrom možda će usporiti pregovore u Focşaniju. Da Rumunjska ima problema u sastavljanju vlade, nije teško povjerovati. Sjednica glavnog povjerenstva: 17,16-9,13. Rusko je izaslanstvo stiglo sa svim osobljem, koje je zaposjelo stražnja mjesta (prostorija broj 2). Uglavnom sve se odvijalo prema Gratzovom programu: Kühlmann više ne želi raspravljati, Trocki se osvrnuo unatrag i

zaključio da smo mi nakon poricanja prvih tumačenja, konačno predstavili granicu: budući da ju se štiti iz vojnih razloga i Rusija ju mora proučiti s istog stajališta (tj. Riga na istočnoj obali Dvine). O tome će odlučiti povjerenstvo (Gratz, ja, Wulff, Rosenberg, Hoffmann, Horn; do 9,30 Trocki još uvijek nije imenovao svoje predstavnike). Trocki potpuno odbija Ukrajinu i tvrdi da ona vlada samo u Brest-Litovskom. Mir ne vrijedi. Želi znati točne granice, jer je on predstavnik cijele federativne ruske republike. Ali zbog mira nije s nama prekinuo i dalje pregovara. Hoffmann ustraje na prekidu, smatra da su boljševici najveća opasnost za Europu i da ih je najbolje svrgnuti vojnom operacijom. Ludendorffu je obećao odluku za 3-4 dana. I Czernin pritišće, ali za mir. Kühlmann se vidljivo koleba, njemu je ionako sve svejedno, a time je možda i najviše u pravu. Danas ujutro stigla su 2 Ukrajinca iz Kijeva: jučer je cijeli Kijev bio pod nadzorom Središnje skupštine, a Trocki tvrdi potpuno suprotno. Navečer svečana večera povodom rođendana princa Leopolda: govor o miru, saveznicima i mladoj Ukrajini. Hoffmannov govor. Ljubinskij: „zahvaljujemo". Brzojav za Czernina: Sarkotić javlja da je u Kotoru mir. Sutra presude, prekosutra izvršenje. Trag se može pratiti sve do Ljubljane. Pismo Prezidijalnog ureda, Odjela za bojno pomorstvo za Wulffa: moglo bi se shvatiti kao šala, da nije tako ozbiljno! (Waldstätten u Berlinu: 2. k. d. odlazi u Kotor). Danas su stigla 3 (…) iz Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice: dogovor o vojnim mjerama protiv Rusije. Tijekom objeda pritužba izvjesnog glavnostožernog boj. da austrijske željeznice na raspolaganje daju samo 6 vlakova dnevno, tako da će 1. pješačka d. (samo postrojbe) trebati 3 dana za odlazak. Do kraja ožujka 12 pješačkih d. neće moći biti prebačeno. Naše željeznice!

10. veljače, nedjelja, tijekom noći gusta kiša, prijepodne sunčano +6°, nakon toga oblačno i poslijepodne kiša

Danas su mi na rasporedu 4 sjednice: povjerenstvo za razgraničenje 10,40-11,28 i 16,10-16,54. Predsjedatelji Gratz, Wulff, ja Rosenberg, Hoffmann, Horn, Pokrovskij, Samojlo (poslijepodne ga nije bilo), Altvater, Lipskij i izvjesni glavnostožerni časnik. Dugo izlaganje o pomorskom i vojnom značenju otoka i granica (Rusi). Hoffmann: tvrdi da je navedena granica prihvatljiva za Rusiju (!), a za Njemačku predstavlja samo obrambenu granicu. Poslijepodne ustupak Rosenberga: budući da Rusi na sjevernom dijelu etničke odnose opisuju kao nedorečene, neka nam se preda i ostatak područja naseljenog Estoncima i Letoncima (!). Gratz pokušava Kühlmanna nagovoriti na ustupak (podjela otoka), ali bezuspješno. Zaključak: nema dogovora. Čini se da je to Trocki shvatio kao našu namjeru da izazovemo prekid pregovora, tako da je na sjednici glavnog povjerenstva 18-18,55 predao pisanu izjavu: Rusija više nije u ratu, ali ne želi potpisati aneksionistički mirovni ugovor. Ratno stanje u odnosu na Njemačku, Austro-Ugarsku, Bugarsku i Tursku proglašava završenim i ruska vlada svim armijama naređuje demobilizaciju koja nastupa odmah. Vrlo spretno: prekrasna gesta (Glaise). Potpuno iznenađenje za sve nas. I svi smo u prvom trenutku, čak i Njemačka, ostali bez riječi. Ali ja sam onda rekao: najbolje rješenje za nas. Od 9,22 do 10,45 savjetovanje austrijskog i njemačkog izaslanstvu o novim prilikama. Svi smatraju da je za nas nova situacija ispala povoljno: bez otkazivanja primirja i bez odgovora (o tom dijelu ipak različita mišljenja). Rat je u stvarnosti prestao i imamo slobodne ruke. Samo Hoffmann ustraje na napadu, zbog toga i otkazivanje primirja. Ali čak je i Kühlmann protiv toga i tvrdi da bi zapadna bojišnica ostala tako bez dijela postrojbi, što Hoffmann ne priznaje. Sada se čeka odluka njemačkog cara, kojem je poslan zapisnik. Za nas odlučuje Czernin. Odluka mi je ostala nepoznata, ali njegov stav tijekom pregovora i izjava da iz unutarnjopolitičkih razloga uopće ne može otkazati primirje, znak su njegovog načina razmišljanja. Nakon vijećanja Czernin i Kühlmann ostali su kako bi utvrdili izjavu za tisak i spriječili socijalističku agitaciju. Tijekom sjednice, nakon Trockijeve izjave, Glaise se javio Waldstättenu u 18,45, tako da je Czernin već oko 20,30 mogao cara upitati za njegovo stajalište. Moje izvješće o večernjoj sjednici otišlo je već u

22,30 (Hughes), tako da će car sutra ujutro sve znati. Hoffmann je tijekom vijećanja napomenuo da poljski 1. zb broji 12.000 vojnika, a prethodnica je već prošla bojišnicu.

10. veljače, nedjelja

Vijećanje navečer. Hoffmann: danas je brzojavio armijskoj skupini Böhm-Ermolli da nema problema u zaposjedanju austrougarskog teritorija do granice. Vrhovno vojno zo. Czerninu: Hranilović javlja da je naknadno slučajno saznao da je Mackensen gen. Prezanu brzojavio sljedeće: „poštuje odluku nove vlade o izboru novih izaslanika, nada se da će stići 12. veljače, ali očekuje da ovi izaslanici nisu bili članovi prijašnjih vlada (Bratiǎnu)“. Hranilović je uložio pisani prosvjed, jer nije bio obaviješten. Waldstätten smatra da je to bilo u redu i da bi grubosti (posljednje poglavlje) rumunjsku taštinu povrijedile i izazvale štetu.

11. veljače, ponedjeljak, oblačno, povremeno kiša, ugodno

Saveznička sjednica 10,31-11,07. Kühlmann (telefonski razgovor): pregled posljednjih pregovora s Trockim; ističe njegovu početnu volju. Pod utjecajem naših pregovora s Ukrajinom, upustio se (u suprotnosti s dosadašnjom „tajnom diplomacijom“) s nama u povjerljive dogovore, tako da se činilo kako je sklon sklapanju mirovnog ugovora. Na kraju je ipak pobijedilo njegovo revolucionarno uvjerenje te nam je jučer predao izvjesnu notu. S obzirom na novu, neobičnu situaciju, odluku za Njemačku donijet će njemački car, a ona još ne može biti ovdje. Kühlmannovo osobno mišljenje: ili otkazivanje primirja i nastavak rata ili prihvaćanje Trockijeve izjave o završetku ratnog stanja. Prvi izbor ne donosi uspjeh te predlaže bez ikakve izjave hladnokrvno pričekati razvoj događaja u Rusiji. Tálaat, Czernin i Radoslavov: uglavnom su suglasni. Kühlmann: petrogradska je povjerenstva uputio da ostanu tamo te neka sami procijene je li im ugrožena osobna sigurnost, pa u tom slučaju neka otputuju. Ideja da se članovi ruskog izaslanstva koji su ostali (Trocki je danas ujutro otputovao) zadrže kao taoci: odbijena. Ako i dođe do pokušaja ucjene petrogradskih povjerenstava, za to se ne mogu kazniti članovi ruskog izaslanstva. Što se tiče ratnih zarobljenika, Trocki je jučer na povjerljivi upit odgovorio da ovo pitanje za Rusiju više ne postoji. Svi su zarobljenici slobodni i mogu se vratiti ili preko bojišnice ili preko Švedske. Sjednica je završena zahvalama (osobito za gostoprimstvo) i ljubaznostima, a time su završeni i mirovni pregovori. Što se tiče uzajamnog dodjeljivanja odlikovanja, ministri vanjskih poslova (Collerado Glaise) odlučili su pričekati do sklapanja općeg mira. Jedini izuzetak: časnici Vrhovnog vojnog zo. istočne bojišnice te turski časnici. U 12,30 fotografiranje za radnim stolom, gospodin von Kywo (?) iz Ratnog tiskovnog ureda. Glaise i Wiesner sastanak s Ukrajincima. Cijela je situacija nejasna. Središnja skupština je u Zitomiru, a dio u Kijevu, koji je okružen njezinim postrojbama. Namjera je preuzeti naše ukrajinske zarobljenike s oružjem (ruske puške, strojnice, topovsko oruđe, oklopljena vozila i vlakovi /*napomena*: Nijemci su navodno organizirali oko 40.000 Ukrajinaca, ali bez oružja i tek nekoliko časnika/). Hoffman: na bojišnici Vrhovog vojnog zo. istočne bojišnice raspolože s oko 2000 vojnika. Neposredna se vojna pomoć ionako ne traži. Planira izvjesno povjerenstvo (danas dolazak 2 časnika, od kojih 1 puk.) poslati u Beč i našem Vrhovnom vojnom zo., kako bi se organiziralo preuzimanje ovih ljudi. Ščerbačev je navodno odan Središnjoj skupštini, ali ona mu baš previše ne vjeruje, jer ga plaća Antanta. Prema Ukrajincima Antanta je sve potkupila: boljševike, Rumunje i Ščerbačeva. Svrha: stalni nemiri na jugozapadu Rusije, kako mi ne bismo dobili žito. Boljševici se kreću duž pruga (…) pod zaštitom oklopljenih vlakova. Pokorny je s Ukrajincem Moskalskijem razgovarao o razmjeni ratnih zarobljenika: tek početak, jer se razmjena očekuje nakon ratifikacije mirovnog ugovora. Kühlmann je poslijepodne otputovao s Hoeschom, jer ga je car pozvao u Homburg. Armijska skupina Böhm-Ermolli još je uvijek podređena Vrhovnom vojnom zo. istočne bojišnice. Još prije nekoliko dana Ukrajina je odbila zahtjev napredovanja do austrougarske granice, s obrazloženjem da bi to boljševici mogli iskoristiti za agitaciju. Znao sam. Nakon potpisivanja

Hoffmann je razgovarao s Ukrajincima koji su pristali na pokret skupine Böhm-Ermolli koja je dobila odgovarajuću zapovijed, ali sada ništa od toga. I Myrbach je za to saznao tek danas (ja jučer navečer). Tijekom objeda, posljednjeg s princem Leopoldom, Czernin mu je zahvalio na gostoprimstvu. Leopoldov oproštajni govor. Navečer sam s Hoffmannom i Wiesnerom ostao do 23 h. Poslijepodne bridž: Gautsch, Wulff, ministerijalni vijećnik (austrijsko Ministarstvo trgovine) Schüler i tajni vijećnik Neumann. Poljski predstavnik, 2 časnika zb. Dowbor-Musnicki (dolazak u Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice).

12 veljače, utorak, oblačno i kiša, ugodno

U 10,30 oproštaj od princa Leopolda Bavarskog, cijelo izaslanstvo: Pokorny, Glaise, Wulff i natpor. Schwarz. Vrhovno vojno zo. Ministarstvu vanjskih poslova. Pojedinosti iz Kotora: nemiri su izbili 1. veljače, završeni su 3. veljače, izvršene su 3 smrtne kazne. Sudjelovanje: oko 500 mornara. Časnički je zb. besprijekoran osim izvjesnog baruna Sasazna s 2 dočasnika (bijeg s rasvjetnom opremom). Njemački brod pokazao se diplomatskim i uputio se u Risano. Brod „Kronprinz Rudolf" pogođen je (obalna bt.). Czernina nije bilo na objedu (probavne smetnje). U 14,45 poslijepodne odlazak. Specijalni vlak s bugarskim vagonom: Tošev, veleposlanik u Beču, predstavnici bojnog pomorstva i još 2 gospode. Loše vijesti iz ruske Poljske: demonstracije protiv mira s Ukrajinom, što je i shvatljivo. Szeptycki je navodno izjavio, ako se ne prihvati ostavka, mora se ustrijeliti. Czernin mu je preko načelnika GS. poručio da neka ga ne čeka na kolodvoru tijekom proputovanja (Chełm - Lublin - Ivangorod). U 20 h Lublin, na kolodvoru veleposlanik ili nešto slično barun Höning, izvješće: kolodvor je zatvoren. Na kolosijeku sk. željezničke p.: zbog demonstracija i povorki, u kojima su sudjelovali i veleposjednici, ali bez izgreda. Tijekom objeda (bez Czernina) Gratz je radio na nacrtu s kojim je otišao do Czernina. Upitao je za čin Tersztyánszkog: očekuje ga se u Lublinu ili promaknuće? Hoffmann je poslijepodne imao sastanak s Poljacima iz zb. Dowbor. Jučerašnje berlinske novine objavile su sadržaj mira s Ukrajinom; vjerojatno i bečke. Poljaci sada znaju (jedina tajna još je istočna Galicija). Ali kako dugo? Gratz: Kühlmann je još jučer dobio brzojav s viješću da je Averescu novi rumunjski ministar predsjednik. Vrlo je zadovoljan s vladom. Od 18 do 20 h bridž: Wulff, Gautsch i Schüler.

12. veljače, srijeda, vedro jutro, nakon toga djelomično oblačno te kiša, a poslijepodne sunce, u Beču proljeće, ugodno

U 9 h Oderberg. Novine: odgovor Wilsona Czerninu i objava da će Czernina na kolodvoru u Weißkirchenu dočekati općinski vijećnik i stanovništvo. Gratz: Czernin je ipak pristao na doček, a i on (Gratz) misli da je sadašnje rješenje najbolje (kao i ja odmah na početku). U nedjelju je (poslijepodnevna sjednica) Rosenberg Rusima ponudio „etnički ustupak": cijela Estonija i Livonija idu Njemačkoj. Neobičan kontekst: kao odgovor boljševicima, koji su zatražili od njemačkih vojnika da protjeraju njihove časnike, car Wilhelm je naredio u brzojavu (Gratz ga je vidio) da se od Trockog traži cijela Livonija i Estonija. Kühlmann je javio da će provesti naredbu (Rosenbergov zahtjev), ali ne računa na uspjeh i daje ostavku. Gratz je stalno tvrdio (povjerenstvo za granice) da je politika aneksije kratkoročna i da će nam Rusija zbog toga biti vječni neprijatelj, što je Kühlmann i priznao, ali nastavio se držati tradicionalne politike. Hertling i Kühlmann k caru u Kreuznach. Njemačke novine: o otkazu primirja i mogućem ruskom proboju. Rumunjska (Focşani): mogu li izaslanstva sklopiti mir (punomoći)? Gratz: 2 zahtjeva, kralj i teritorijalni integritet uključujući Dobrudžu. Glaise: Rumunjsku zanima hoće li se s njom postupati kao s „nezavisnom državom". Strah da ćemo ju progutati? Besmisleno. Gratz: Czernin jučer u depresiji, danas oduševljen. Nemiri zbog Chełma i vijest da je Wilson oprao i njega i Hertlinga, a danas mu laska: mogućnost pregovora? Prolaz Chełm - Lublin bez problema. Beč: veselje. Moji pomoćnici: vjerojatno ću ići u Bukurešt (Hranilović tamo). Car Hranilovića ne podnosi, prosljeđuje netočne podatke, ali ovaj se dobro slaže s

Czerninom. Gratz: Czernin planira put u Rumunjsku za oko 8 dana ako počnu pregovori, a mi s Gratzom za 2-3 dana. Ne Bukurešt, možda Brassó ili Budimpešta. Od 10,30 do 12,15 bridž kao i jučer. Czernin nije bio za objedom. Dolazak u Beč u 20 h. Sve puno ljudi. Govor gradonačelnika. Czernin: 1. mir je zarazan, glad i doprema iz Ukrajine uskoro, ratni zarobljenici (molba iz Weißkirchena) slobodni su (Rusija). Oduševljenje. Zahvala vojsci i caru.

14. veljače, četvrtak, kiša, vjetar, + 4°, navečer vedro

U 9 h s Pokornyjem u Baden. Arz: o miru kao i ja. Budućnost nesigurna. Ustupci Ukrajincima: izazivanje Talijana, Rumunja i Srba. Waldstätten još drastičniji: takav je mir mogao sklopiti i njegov časnički sluga. Czernin i njegova površnost: sjednice u Berlinu (Ludendorff i Kühlmann): Czernin je Ludendorffa jedva slušao i sve odobravao (na večeri u Berlinu o tome je Waldstätten htio sa mnom razgovarati, ali omeo nas je Sündermann). Ostvarivanje maksimuma: preskupo. U 10 h audijencija (Glaise organizator). U predvorju: nadvojvoda Friedrich, ppuk. princ Parma, Czernin i Seidler, Tamássy (jučer se vratio iz ratnog zarobljeništva: priče o prodaji dalekozora za 1200 R. i iznošenih cipela za 800 R.). Audijencija: Czernin, Seidler. U 13 h Seidler, Tamássy, Pokorny i Glaise: poslani na objed; u Vrhovnom vojnom zo. Kundmann: car je odbacio prijedlog odora (ne znam koji). U zo. ostaje sve isto; pješaštvo: poljska odora siva, svečana bijela. Moja stara ideja: ako svečana odora bijela, onda barem frak. Pertev-paša, opunomoćenik turske vojske pri Vrhovnom vojnom zo, obrijan, skoro ga nisam prepoznao. Audijencija u 14,15: Seidler, a onda ja (10 minuta stajanja). Czernin mirniji? Ja, uglavnom. Pohvalio sam ga za Berlin (i Hohenlohea). Čvrsti nastup. Nije se moglo više postići, ali cijena je ipak previsoka. Situacija u Ukrajini i dalje nejasna i nesređena. Gratz: hladnokrvan i učinkovit. Na kraju sam zatražio daljnje zapovijedi. Neka pričekam što će biti s Rumunjskom: možda odlazak (*napomena*: to mi je najvažnije /tamo Hranilović, ranije vojni poslanik u Bukureštu/). Njemački predstavnik je gen. pješaštva von Morgen. Hranilović ga navodno ima pod nadzorom. Utisak: Arz i Waldstätten ne žele me dolje. Ali car očigledno da. Pretpostavljam da neću ići. Arz hvali moja „pregledna" izvješća, kao i car „bili ste uspješni", ali to nije bitno. Ja sam samo referent za izvješća, što može obavljati i mladi glavnostožerni časnik (Vrhovno vojno zo.), iako je meni bilo zanimljivo. Iako bi umjesto Hranilovića prema Glaiseu (1914/5) i Vrhovno vojno zo. radije mene poslalo. Audijencija iza mene: Pokorny i Glaise. Dolazak u 16 h: Wittas (zk. skupine istok u Vrhovnom vojnom zo.); ukrajinskom je 31. zb. odobreno da iz sjeverne Moldavije preko našeg područja (Şipote - zapadni Czernowitz - Zloczów) prijeđe na ukrajinsko tlo; istočno od Wolodymyr-Wolynskyja: 12.000 vojnika, zalihe opskrbe prilično velike, ostat će nama. Waldstätten: zaposjedanje istočne Galicije trebalo je početi 13. veljače, ali dogovor s ukrajinskim postrojbama nije bio sklopljen, tako da nas početak čeka kod Brodyja. Focşani: početak pregovora. Ovdje: nadvojvotkinja Marija Terezija. Lobkowitz telefonski iz Badena. Telefonistica u palači, gospođa Mayer: već me prema nalogu nadvojvotkinje pokušala nazvati. Očekuje me danas od 16 h nadalje ili sutra ujutro. Najprije sam se najavio u 15,30, a onda nakon objeda, za sutra u 10 h.

15. veljače, petak, ujutro 4°, sunčano, vjetrovito, hladno

Od 10 do 11,30 audijencija kod nadvojvotkinje Marije Terezije (Favoritenstraße). Slučaj Száhlender: za razliku od Körnera traži povratak u postrojbe. Možda bih se mogao za njega založiti kod cara. Moram spriječiti da ona to učini! Najbolje je da ode, ali časno, a ne sramotno. Poslije dolazak princeze Adelgarde: car je želio prekid s Njemačkom? Na žalost, morao sam potvrditi, ali uz napomenu da dužnosnici to ne shvaćaju doslovno. Obje su užasnute: baš kao Italija, moralna neodgovornost. Dobre vijesti iz Portugala: dolazi njezin brat vojvoda von Braganza (*napomena*: posljednjih nekoliko dana u Brestu je bio njegov sin, njemački časnik!). Dar njezinog visočanstva: uramljena slika i skica u olovci Radetzky, Adam 1853. te slika bez okvira: Radetzky u husarskoj odori (1813, podmaršal). Kako pažljivo. Bio

sam dirnut: ispričao sam ranije da sam navedenu sliku (bez okvira) pronašao u uredu u Lavovu (Mussak, zk. željeznice) te sam ju odnio u svoj ured. Pukovnik Krulisch, ravnatelj ureda, nagovarao me da ju i uzmem (nije na popisu) i možda zamijenim za sliku cara i slično. Naravno da to nisam učinio. Ali Rusi su onda u Lavovu ostavili sve ostale slike, samo su tu uzeli (i 1 moju fotografiju). Poznato mi je da ni 5. husarska p. (vlasnik Radetzky) nema njegovu sliku.

16. veljače, subota, ujutro -6°, sunčano, hladno, prekrasan dan

U 9 h Baden. Arz, Waldstätten i Kundmann: o Száhlenderu. Svi su ljuti zbog miješanja nadvojvotkinje, ali obećali su časni odlazak. Novosti: poljske su postrojbe (oko 5000 vojnika pod top. sk. von Hallerom) napustile logor zapadno od Czernowitza, proglasili se našim neprijateljima i planiraju prijelaz u Rusiju. Zapovijed: razoružati, austrijske podanike poslati u vojsku, a poljske ovdje ostaviti. Veliki skandal i posljedica mira s Ukrajinom. Czernin: stajalište? Danas Nijemci šalju 1 d. prema Łucku. Središnja skupština, loše vijesti. Traži se naša vojna pomoć. Vjerojatno ju Hoffmann, tj. njemačko Vrhovno vojno zo., tjera da ju zatraži (njemačka namjera: vojska uz prugu prema Kijevu). Ponovo ratno stanje s boljševicima. Krueznach: još ništa. Glaise: sutra dolazi Hranilović. Pregovori dogovoreni za 12. veljače nisu počeli. Averescu je zatražio 4 tjedna (sastavljanje nove vlade). Njemačko Vrhovno vojno zo: 10 dana, tj. 22. veljača. Pregovori o miru (rok 3 dana za odluku o početku pregovora). Averescu: uvjeti? Kralj: unutarnji poslovi, ali tražit će se manji teritorijalni ustupci, Besarabija joj pripada. Stvarno darežljivo! Car: iznenađenje za nadvojvodu Maxa, imenovanje glavnim guvernerom u Beogradu. Nadvojvoda je odlučno odbio i sada preuzima odsječak na Rivi (*napomena*: ipak umjesto Maxa Sündermann, a umjesto njega Günste u Berlin u Ministarstvo rata; objašnjenje za izjavu grofa Demblina o Beogradu: mislio je da sam Sündermann). Czernin je genboj.! Jučer poslijepodne kod grofa Richarda Bienertha: Rohr vojskovođa zbog odnosa između Austrije i Ugarske; 3 vojskovođe su austrijski državljani: Conrad, Krobatin i Böhm - zato su trebala i 3 mađarska državljana: Kövess, Boroević i Rohr. Sve je to smiješno, ali Rohr misli da se radi o budućem odvajanju armija.

17. veljače, nedjelja, hladan, ali sunčan i vedar dan

Od 17 h do 19,30 sjednica u Ministarstvu vanjskih poslova s Ukrajincima: Ssevrjuk (molba za vojnu podršku), Zaleznjak i Neumann (prevoditelj). Wiesner, Gautsch, puk. Beyer (Vrhovno vojno zo.), Glaise i ja, Vasilko (Središnja skupština u teškoj situaciji, Kijev, središte grada), Łuck, Rivne (…) itd.; skoro sva veća naselja drže boljševici. Središnja skupština je u Zitomiru. Potrebna je žurna pomoć. Czernin: iskoristiti za povlačenje obećanja o Cholmu i istočnoj Galiciji - uspjeh! Pomoć: zaposjedanje željezničkih čvorišta i većih postaja zbog razdvajanja boljševika koje bi onda napali oružnici. Beyer: broj postrojbi, dužina pruge do Kijeva i s tim povezane teškoće. Ja: o iscrpljujućem gerilskom ratu. Možda za nas i sramotni porazi. Svrha: naša velika žrtva. Zatražio sam i suradnju sa stručnom vojnom osobom zbog nadzora zajedničkog djelovanja. Razgovor s Wiesnerom bez nas vojnika. Ishod: 1) vraća nam se tajni dokument o „pokrajini Istočnoj Galiciji" (ostaje privremeno u Brestu gdje će nadajmo se biti spaljen!), 2) Cholmer Land: uređenje granica i istočno od navedenih prema volji naroda, 3) uredbe o dugoročnom zaposjedanju Cholmer Landa (ne sjećam se pojedinosti). Ministarstvo vanjskih poslova najprije od Vrhovnog vojnog zo. traži zaposjedanje Lucka. Mir s Rumunjskom (ugrožavaju ga vojni uspjesi boljševika) utjecat će na boljševike. Namjera: u Ukrajinu ulaze austrougarske, a ne njemačke postrojbe, koje idu samo za plijenom. Nijemci drže prugu Rivne - Kiwercy - Kijev, zato je teško očekivati uspjeh. Povlačenje ustupaka učinjenih prije 14 dana! Planirana politika? Bilo bi smiješno, da nije toliko ozbiljno. Opet Czerninova glupost. Opet je uznemiren i pokušava sve prebaciti na Wiesnera. Vasilko je bio posrednik (Juda!). Objava novih odredbi: umirivanje Poljske. Beyer: sutra pokret njemačkih pos-

trojbi na boljševike: plan je Vrhovno vojno zo. istočne bojišnice poslalo našem. Sura pokret na Łuck. Uspjeh njemačkog zo. Hoffmann: zb. Dowbor mora se držati, njemačka pomoć je na putu. Legije su nakon borbi (istaknula se 1. pp. 5. pješačke d. i 6. k. d.) razoružane. Czernin: u četvrtak u Bukurešt. Hranilović dolazi tek danas navečer. Loynay: poslat će Židova u podmornici u Odesu kako bi pokupio što više brodova i prebacio ih u Constanţu.

19. veljače, utorak, vedro, sunčano, hladno, poslijepodne na prozoru 6°R, prašnjave ceste

U 9 h vožnja do Badena, dolazak u 9,45. Susret s genboj. Cramonom u Vrhovnom vojnom zo; brzojav: Trocki iz Petrograda potpisuje sve njemačke uvjete. Izvorni: ranije prosvjed zbog njemačkog upada bez otkazivanja primirja, a sada ovo. Mir s Hoffmannovom plavom linijom. Ali Nijemci sada imaju drugačija očekivanja: Trocki ima unutarnjih problema, zato sada povlačenje. Arz je danas prijepodne razgovarao sa Ssevrjukom: car je zabranio prijelaz postrojbi preko granice - sada mir. Ne želi propustiti ovu priliku? Hranilović i Arz još nisu razgovarali. Idem li u Bukurešt? U 11,15 (nakon što sam opet bio kod Kundmanna zbog Száhlendersa, pisana izjava: smjena, dužnost u GS., najviša odlikovanja, nasljednik Algga) povratak u Beč, dolazak u 12 h. Navečer Pokorny s pismom: Kundmann: 1) car je odlučio da me *neće* slati u Bukurešt i 2) dodijelio mi je dostojanstvo tajnog vijećnika. Seidler u parlamentu: „kako bi se izbjegli nesporazumi ---“ nova granica na području Cholmer Land, ustrojavanje mješovitog povjerenstva itd. (naša nedjeljna sjednica). Spretno, ali nedovoljno Poljskoj. Jučer u Krakovu demonstracije, prisege itd. U Galiciji djelomični štrajk na željeznici. „*Zeit*“, večernje izdanje, službena objava (Novinski ured): Czernin odlazi na pregovore s Rumunjskom iako se ne očekuje uspjeh, jer Rumunjska ima velike teritorijalne zahtjeve (Besarabija?). Što to znači? Hranilović i njegove pogrešne procjene (u čemu stvarno briljira) ili posebna namjera Ministarstva vanjskih poslova? Teškoće, iako povjerljiv dogovor i kraljevskoj dinastiji, manjim teritorijalnim odstupanjima i traženje Besarabije bez ikakvih posljedica. Dodatak, Arz: Ukrajincima ćemo sve obećati, ali od toga ništa, jer car ne dopušta prijelaz granice.

21. veljače, četvrtak, iznad nule, ujutro vedro, nakon toga oblačno, poslijepodne slab snijeg, jak vjetar

U 8,45 vožnja do Badena: odmor, audijencija, prisega. Umjesto toga: ponovo Brest. U 9,30 car je s Arzom i Kundmannom otišao u (…). Glaise je telefonirao s Ministarstvom vanjskih poslova. Czernin: Bukurešt ili prema novinama Brest i Trocki. Czernin: sutra između 16 i 17 h u Bukureštu. Waldstätten uznemiren: Czernin želi u Brest. Ali Arz: sada je mir s Rumunjskom najvažniji. U Brest Gratz (Glaise)? Waldstätten i ja. Glaise: opskrbni časnik (…) za ratne zarobljenike: bitno je ono u Brestu. Glaise o njemačkim uvjetima: 1) nove granice, 2) priznanje Ukrajine, 3) povlačenje crvene garde iz Ukrajine i Finske. Njemačke postrojbe nigdje nisu naišle na otpor. Predao se puk. sa svom željezničkom opremom i postrojenjima (kao i sve ostale pruge). Zapljena: 15.000 oruđa. Nijemci osloboditelji, nositelji reda. Pukovnik Glöckner, načelnik glavnog stana VI. armije: Kovel će pripasti Nijemcima (jer nismo sudjelovali u napadu na Ukrajinu). Poslijepodne dolazak podmaršala Radakowskog. Poljska se legija bojala da će ju austrougarske postrojbe, koje su ju okružile, razoružati. Planirala se (moja ideja) spojiti s poljskim postrojbama kod Mohiléwa (Dnjestar): 30.000 vojnika za cara! Satnik Haller, inače navodno budala, pobjegao je i može se pretpostaviti da će se vratiti s ovim Poljacima! I Radakowski je uznemiren (otac mu ima posjed kod Ternopilja, Glinna, on sam je na bojišnici kod Brzezanyja). Dijeli moje mišljenje o poljoprivrednoj reformi (otkup zemljišta /.../). Umirio sam ga: Ukrajinci su ostali bez svega (Cholmer Land, čini se da nije znao za „istočnu Galiciju“).

23. veljače, subota, široko, prijepodne duga, poslijepodne vedro i toplo

U 10 h do Pokornog. Glaise: za Brest možda već sutra u 16 h: Mérey, Wiesner, Gautsch, konzul Wildner, (…) Marszovszky, Glaise i ja. Kühlmann je od jučer ujutro u Beču, a navečer je s Czerninom otišao u Bukurešt. Poslijepodne bridž: Braumüller, njezin sin, Arpád György: Czernin je mrtav čovjek, nasljednik Tarnowski. U 20 povratak cara iz Homburga.

24. veljače, nedjelja, prijepodne kiša i vjetar, poslijepodne vedro

U 9 h Baden, razgovor Glaise i Wiesner: jučer u 16 h Vijeće narodnih povjerenika prihvatilo je sve njemačke uvjete, a rusko je izaslanstvo od jučer na putu u Brest. Njemačke postrojbe su 20 km južno od Revala. U Brest dolazi kao njemački izaslanik Rosenberg. Sada se Nijemcima ne žuri (pljačka i otimačina). Waldstätten mi nema ništa za reći. Sada se ide za Nijemcima. Arzu zahvala za Vojni križ za zasluge. Car s njime ne razgovara o politici. Nijemci neće odustati od gospodarskih zahtjeva. Car Karlo ne može prihvatiti Poljsku pod ovim uvjetima, ali ni Nijemci. O Rumunjskoj ništa. Car traži da se više ne borimo: zahtijeva od Arza potvrdu da to nismo u stanju, ali ovaj ne priznaje. Govori samo o lošoj opskrbi. Boji se češke promidžbe na bojišnici (Antantine češke postrojbe preko puta naših Čeha). Boji se i Poljaka. Lipošćak, vojni glavni guverner u Lublinu umjesto Szeptyckog. Nezadovoljstvo što i mi nismo ušli u Rusiju i Ukrajinu. Arz: kod nas je situacija drugačija, na našoj su bojišnici jake ukrajinske postrojbe i boljševici. Osim toga bitna je i suglasnost Ukrajine (*napomena*: Glaise i Myrbach danas preko Hugehsa: od Levickog je zatraženo da ponovo postavi zahtjev za našom intervencijom, on je oduševljen, ali ne može sam, danas se Ssevrjuk vraća iz Berlina, tada će to učiniti). Glaise: II. armija bila je pripravna 15. veljače, ali car je sve zaustavio. Arz: na svim su prugama Nijemci, a ne mi (ukrajinska bojišnica). Novine: u dvorcu Buftea (kneginja Stirbey), pregovori s Rumunjskom. U 13 h Pokorny: Glaise javlja za odlazak danas u 20,30. Specijalni vlak: Mérey, Wiesner, Gautsch, Marzsovszky, ministerijalni vijećnik (…) i Allmayer, Beck (austrijski ministar trgovine), konzul Wildner, Glaise, opskrbni časnik Rebel i ja. Objed. Glaise: njemački uvjeti, stari trgovački ugovor i potpisivanje u roku do 3 dana (utorak, 20. veljačke, 1. dan). Neobično da je Rusija prihvatila sve uvjete i sama ih objavila. Barem 10 dana u Brestu: ugovori, pravni i trgovački. (…) Vrhovno vojno zo.: Njemačka nam je poslala 3000 vagona brašna, opskrbu armije za 4 tjedna, uz štednju 6 tjedana. Danas je zatražio od Ministarskog vijeća 68.000 pari čizama za vojnike. Postrojbe na istočnoj bojišnici: obroci ratnih zarobljenika!

25. veljače, ponedjeljak, oblačno, bez snijega, navečer vlaga, povremeno kiša

Skarzysko: 26 ukrajinskih časnika iz ratnog zarobljeništva na putu u Wolodymyr-Wolynsky. Mérey: Italija je zatvorila švicarsku granicu. Uvijek kada je opsežno prebacivanje postrojbi, misli se da stižu iz Francuske i da kreće veliki napad na nas (mi smo najslabija točka zapadne bojišnice). Brest: 19,15. Na kolodvoru: Myrbach, Kamecke i (…). Myrbach: jučer je Vrhovno vojno zo. naredilo II. armiji upad u Ukrajinu (zapovijed kao školski primjer dvosmislenosti: za parlament?, bitna nam je željeznica, ali i suradnja s poljskim postrojbama). *Napomena*: Arz jučer: siguran je; prekjučer Seidler: nismo u ratu s boljševicima; navečer druga zapovijed! Odlaze: 54. pješačka d., Severus, Kamieniec Podolski 3 b. s 2 bt. na crtu Jarmolincy - Proskenow i duž pruge preko Podwoloczyska. U prostoriji broj 1 časničkog doma: Rosenberg i Bölow. Svečana večera: rođendan kralja Württemberga (70); zdravica princa Leopolda. Dobro raspoloženje. Hoffmann je očekivao više problema. Manji odredi. Najjači: 8 b. Željeznica, motocikli, vozila, konji (saonice). Zrakoplovi. Gubici: 3 poginula. Pskov: eksplozija skladišta streljiva, 5 časnika poginulo, za momčad (350 vojnika) podatak nepoznat. Napredovanje: Reval, Dorpat, Pskov (borba), prema Kijevu (udaljenost 80 km), Malin. Nijemci napreduju. Ruska je delegacija zadržana u Pskovu (borbe) i zatražila upute iz Petrograda. Znak snage koja će ostaviti utisak i na Antantu. Engleske novine: napredovanje

20 njemačkih d. Utisak i na Rumunjsku. Početak kraja rata? Sada pravi mir (Gautsch): daj bože. Ako nestane istočna bojišnica, nestat će i „blokada“ Središnjih sila. Kühlmann traži od Rosenberga da mu javi kad mora doći. Nema vijesti o poljskom zb. Dowbor-Musnicki.

26. veljače, utorak, tijekom noći mraz i slab snijeg, danju sunčano, hladan sjevernjak, iznad nule, bljuzga

Sjednice njemačkog izaslanstva: 10-12,30 i 16-17,30. Teme: tekst njemačkog nacrta mirovnog ugovora i dodatnog ugovora o ostalim pitanjima (do polovice). Dolazak Haki-paše u 14 h, prisutan na večernjoj sjednici. Mirovni je ugovor prihvaćen: zapadna plava crta dijeli područje koje se izdvaja iz ruske države - Livonija i Estonija do jamstva državnog reda pod njemačkim policijskim nadzorom. Mir Rusija i Ukrajina, priznanje brestlitovskog mira, napuštanje Ukrajine, Finske, Livonije i Estonije te Ålandskih otoka; vraćanje istočnoanatolskih pokrajina uključujući Kars, Batum i Erdahan Turskoj. Otoci Spitzbergen: isti postupak i za Njemačku i Rusiju (Norveška će sazvati kongres nakon općeg mira). Zabrana boljševičke promidžbe u drugim zemljama. Vrhovno vojno zo.: „molba Ukrajinaca za oružanom podrškom“, iako naše napredovanje počinje tek u četvrtak 28. veljače (hitan dovoz žita), Središnja skupština je zatražila pomoć neposredno na bojišnici. Wiesner će sutra razgovarati s Ukrajincima: Dunav. Wiesner: uzimanje cijele gubernije Cholm. Ne mogu vjerovati: Seidler treba proračun (sutra glasovanje). Zbog socijalista još nije došlo do napredovanja. A ovi sada glasuju za mirovne kredite, a ne za ratni kredit (6 milijardi). Time je odricanjem od napredovanja kupljeno ½ proračuna i Seidlerov položaj: ali sutra krećemo? Molba Ukrajinaca bila je suvišna: samo za cara. Nijemci: Berdyczew i Polock. Boljševici napuštaju Kijev. Prijete dizanjem pruga u zrak. Navečer je Hoffmann Ukrajincima diktirao bežični brzojav: odmazda, ubijanje zarobljenih boljševika. U Buftei povjerljivi pregovori Averescu - Kühlmann - Czernin. Tijekom stanke u Buftei, Kühlmann i Czernin dolaze ovamo. U 23 h s Wiesnerom i Raablom o razmjeni zarobljenika: ne želimo vraćanje problematičnih elemenata, npr. Čeha, „ratni zarobljenici, koji se ne žele vratiti u domovinu“. Iako se navedeno ne može spriječiti. Rusko izaslanstvo u 4 h bit će u Dünaburgu (prošlo je Pskov). U Brestu navečer. U Pskovu: Sokolnikov, voditelj?, na saonicama. Nijemci su ga morali zaštititi pred stanovništvom. I izaslanstvo je stiglo saonicama u Pskov: Trocki, Čičerin, Sokolnikov, Joffé, Karahan (bez Bicenko), stručnjaci.

27. veljače, srijeda, tijekom noći i prijepodne snijeg, sunce oko 11 h, vjetrovito, povremeno kiša, oluja

Sjednice 10-12 h, razmjena zarobljenika, pravna pitanja. Vrhovno vojno zo: Središnja skupština zatražila dolazak 25. zb. zbog boljševičkih pljački i otimačina. Wiesner brzojav Vrhovnom vojnom zo. („molba“, po želji Mittag): potreba proboja. Rusko izaslanstvo: snježna oluja kod Dünaburga, dolazak u Brest tek sutra u podne. Od 16 do 17 h sastanak kod Méreya: trgovački ugovori. Na snazi ostaju stari ugovori i tarifa iz 1913. Dodatak: Loynay, razgovor s Waldstättenom u Beču: zaposjednuti Sulinu (osigurati rukavac), ali naravno odbijeno: neka se u Bukureštu preko Hranilovića obrati Czerninu. Naravno ništa od svega! Drugi pokušaj: poslao je u Odesu Židova u podmornici, kako bi odande brodove, prazne ili natovarene, prebacio u Constanţu. Sastanak s Toševim (koji je s Anastasievim stigao poslijepodne, a Gaučev dolazi navečer). Tema (18-18,45): istočna granica Estonije i Livonije, rijeka Narwa (…) i jezero Pskov prema jugozapadu, jezero Luban i Livenhof do Dune. U 18 h Rusi (21 izaslanik) su prošli Dünaburg. Sjednica sutra u 15 h. Ustrojavanje povjerenstava (političkog, pravosudnog i gospodarskog); ne radi se o mjerodavnoj sjednici. Središnja skupština u Harkivu (Carsko Selo!) javlja da je spremna potpisati mir od 9. veljače. Trik: kao da Središnja skupština u Zitomiru ne postoji. Myrbach: II. armija Chotin - pruga Zbaraż - Szepetówka: 44 b. i 40 bt. Prilično jake snage. Bogu hvala. Nijemci: Bobenisk i suradnja s poljskim zb.

Dowbor: željeznička postaja Orscha: prekid veze Kijev - Moskva. S istoka dolaze i ostali poljski zb. Sve je to još daleko od „istočne granice". Iscrpljivanje boljševika. Večera: zdravica princa Leopolda bugarskom kralju (rođendan).

28. veljače, četvrtak, od jutra sunčano, poslijepodne oblačno, toplo, navečer slaba kiša

U 9 h posjet boj. iz 136. poljske topp. (ranije 36. poljska haubička p., ali od 1. veljače novi brojevi zbog ustrojavanja mješovitih topp. (poljska top. bt., poljska haubička bt., obrambena br. ili minobacačka bt.). Jedna p. nosi broj pješačke d., a druga br. pješačke d. + 100. Neumann-Poljaković, koji je tijekom noći stigao s Ukrajincima, Ostapenko, Zaležnjak, Šafarenko i Fried iz Beča: nadležan je za putovnice i dolazi u Kijev. Povjerenstva Ministarstva vanjskih poslova. Dolazak Kriegera i Körnera iz Bukurešta. U 10,30 s Myrbachom na kolodvor: Carl grof Kirchbach s kpob. ksk. grofom Corethom. Gostincki objekt br. 3, blok G. Kirchbach do Hoffmanna, a onda u Skóki (bavarski križ za zasluge). Kirchbach: u Kovelu 7000 od 21.000 „povratnika", u Vilniusu 40.000, 14 dana izolacije, a onda 4 tjedna doknadne, nakon toga u pričuvu i 4 tjedna odmora. Republika Moldavija prosvjeduje zbog našeg proboja kod Nowosielca (Chotin). Prvi službeni nastupi navedene države. Rusi su stigli u 14,30. Prva sjednica sutra u 10 h. Trodnevni rok: do ponedjeljka u 10 h, ali možda i cijeli dan (Rosenberg očigledno misli da je rok njemačkog Vrhovnog vojnog zo. prekratak). Sokolnikov: sastanak predsjednika izaslanstava u 17,30. Od 15,30 do 19 h bridž: Kirchbach, Gautsch i Mérey (od 17,30 Marszovszky). Na objedu susjed Brinckmann: 500 do 600 lokomotiva i odgovarajući broj vagona (zapljena), ali veći dio je neupotrebljiv. Premalo za promet. Boljševici u Kijevu: pljačka, rušenje mosta na Dnjepru. Kirchbach: u Lublinu veliki problemi, zalihe se opskrbe ne izdaju, ali i naše su opljačkane. Nada: Lipošćak. Averescu: rumunjska je armija neporažena, zato je odbio ustupanje teritorija. Nakon razgovora s Hranilovićem: rumunjski časnici skloniji su miru. Averescu je u nedjelju navečer otputovao u Jassy zbog novih instrukcija. Sokolnikov: prosvjed zbog njemačkog upada. Rosenberg je odmah ponudio zaustavljanje. Temelj: ultimatum (kao i Lenjin, a suprotno od Trockog). Sutra u 11 h osnivajuća sjednica, ustrojavanje povjerenstava, političko povjerenstvo: rasprava o ultimatumu. Trodnevni rok počinje sutra u 11 h i završava u ponedjeljak 4. ožujka prijepodne. U utorak bi mogli krenuti natrag. Rusi se drže odvojeno. Generalbojnik Danilov: bio je načelnik glavnog stana Vrhovnog zo. Kod (...) Kuropatkina 1904/5? Hey: slomljen čovjek. O proboju nikakvih pojedinosti, osim o zapljeni 50 vagona sa žitom kod Kamienieca Podolskog. Upitnik Vojnog ureda: top. stožer i inženjerijski stožer u opći stožer i ustrojavanje pob. zb.? U razdoblju 1898-1902. bio sam predavač na top. i inženjerijskom tečaju s proširenim programom, dok 1901. nije prebačen na Ratnu školu: izvrsno rješenje. Veliki broj polaznika sreo sam u ratu. Svi izvrsni. Pobočnički zb.: zbrinjavanje invalida, osiguranje karijere, inače beznačajno. Neobično je što se Vojni ured neposredno obraća gen., a ne GS. Glaise: Waldstätten teži što širem stožeru, jer u slučaju podjele armija na austrijsku i ugarsku, GS. bi ostao zajednički. U 22,10 brzojav Hranilovića iz Bukurešta: pregovori ovise o sutrašnjem odgovoru rumunjske vlade.

1. ožujka, petak, prijepodne sunčano, poslijepodne oblačno, toplo

U 9,30 brzojav od Pokornog: gen. pješaštva. U 10 h Kirchbach i Coreth: sjednica. Zajednička sjednica 11,05-13,10. Sokolnikov: Rusija prihvaća uvjete koje Njemačka diktira s oružjem u rukama. Zagovara brzinu, ali odbija povjerenstva: čitanje ugovora s dodacima o političkim, pravnim i gospodarskim pitanjima. Predlaže dogovor o ubrzanju pregovora, zaprepastila ga je količina dokumentacije. Ipak će se ustrojiti povjerenstva. I Hoffmann i Rosenberg očekuju i dalje prigovore. Ne vjerujem da će se previše pričati, ipak se radi o ultimatumu. Prisutni: Sokolnikov, mladi njegovani čovjek, Čičerin, Petrovski, Aleksejev, Karahan, gen. Danilov, Advyski (vojni književnik) i Lipski. Nedostaje Joffé. Znači nijedan Židov! Zajednička sjednica 16,48-17,33. Predani su dodatni ugovori. Povlačenje predsjedatelja izaslan-

stva: o ubrzanju pregovora, do 19,30. Sokolnikov: potpisat će bez rasprave, bez „uvida“. Svi su zaprepašteni, opet iznenađenje kao i Trocki. Ali to je logično ako se radi o ultimatumu. Radi se samo o formalnostima. Prekosutra potpisivanje? Stanka 18-19 h: Kirchbach, Gautsch i Neuhaus objed; Kirchbach, Haki-paša, Neuhaus i Gautsch bridž. Kirchbach u 23 h na kolodvor. U 20 h brzojav od Hranilovića: Averescu ima rok prihvaćanja naših uvjeta do sutra u podne (2. ožujka). Ako ne prihvati, otkazivanje primirja. U 22,30 Vrhovno vojno zo za mene: Hranilovićevo izvješće. Averescu je spreman za pregovore i naveo je imena članova izaslanstva. Ali Kühlmann i Czernin: nije prihvaćen uvjet o odstupanju Dobrudže (Crno more) i graničnih područja Austro-Ugarskoj. Rok: 2. ožujak u podne. Konačno odlučnost! Nadajmo se uspjehu i u Ukrajini. Hoffmann: Kijev sutra pada, a Ssevrjuk je dobio privatnu vijest: boljševici su u Kijevu prešli na istočnu obalu, ali boji se uništavanja; mostovi (izlaganje puk. Beyera u Ministarstvu vanjskih poslova: operacije kod Kijeva trebat će oko 2-3 mjeseca). *Napomena*: Mérey jučer Kirchbachu: glavni krivac za našu suzdržanost u Ukrajini je Arz, koji je operacije opisao kao teške (i Glaise). Proboj je bio samo prema Łucku (12. k. d.), ali car je sve zaustavio. Czernin se ovih dana trebao sresti s rumunjskim kraljem, za rumunjske bojišnice. Tko zna o čemu je brbljao? Ali očigledno bezuspješno. Kamieniec Podolski jučer je zaposjednut (3 poginula), 10.000 zarobljenika. Zapljena: preko 50 vagona žita. Brinckmann: poljski zb. Dowbor ujedinio se s poljskim d. koje su stigle s istoka. Neutralan je, protiv boljševika se bori u slučaju napada. Okuplja Poljake. Navečer brzojav Vrhovnog vojnog zo: kao i Hoffmann, opunomoćen sam da potpišem mirovni ugovor (punomoć stiže preko glasnika, Glaise i Waldstätten danas razgovor /Hughes/: neobično bi bilo da ne potpišem). Dolazak Zeki-paše.

2. ožujka, subota, sunčano od jutra, toplo

Nijemci su jučer ušli u Kijev. Savršeno za pregovore u Rumunjskoj. I Homel, Raabl, Joffé i Ukrajinci: sjednica o razmjeni zarobljenika. Naši su ušli u Proskurov, a onda i Nijemci. Naši kreću željeznicom u Zmerinkau. Hoffmann: 2 njemačke d. u pokretu sa sjevera prema jugu, ako Rumunjska odbije ultimatum. Ako rumunjska vlada tako nastavi, doživjet će katastrofu. Dobar početak ratne godine. I utisak na Antantu.

Glaise: Tisza je Czerninu poručio da rumunjski mir mora sadržavati nove granice, inače je gotov. U Bukureštu je i Wekerle. Loynay jučer brzojav: i on odlazi u Bukurešt. Sulina ostaje rezervirana za Rumunje. U 16,30 sk. Marquet (Vrhovno vojno zo.) Glaiseu: još ništa s Rumunjskom! Primirje će u podne biti otkazano na 3 dana. U podne dolazak Golubowicza: prekjučer je napustio Kijev; dijelovi su razrušeni, ali mostovi preko Dnjepra su nedirnuti. Njemački glavnostožerni puk. Stolzenberg (nema lijevu ruku, morganatski Hohenzoller, sliči caru Wilhelmu): opunomoćenik za Kijev. Moj potpis: puno piskaranja. Hoffmann potpisuje kao član izaslanstva, ne kao predstavnik njemačkog Vrhovnog vojnog zo. Nešto slično bih i ja mogao (brzojav Vrhovnom vojnom zo.). Suglasnost. O tome i prepiska Mérey - Czernin. Potpisi: Kühlmann, Czernin, Rosenberg, Mérey, Hoffmann i ja. Nijemci: odugovlačenje s čistopisima („tehnički razlozi“). Zaključna sjednica: sutra u 15 h. Zaposjednuta je i Narwa? I Åalandski otoci, možda čak i Finska. Pljačke do sklapanja mira. Kars, Batum i Erdahan su izvan ultimatuma. Mérey: Sokolnikov je prigovarao da nije imao vremena proučiti ugovore te ih je htio potpisati još jučer navečer. A Nijemci? Kreću prema Odesi? To je temeljito! Danas je Myrbach dobio brzojav: Vrhovno vojno zo. o granicama koje mu je proslijedilo njemačko Vrhovno vojno zo.: naši interesi u Ukrajini (vojno razgraničenje). U 18,45 Rosenberg: Kühlmanov tajnik proslijedio je vijest da je Rumunjska prihvatila naše uvjete. Moguće je: Marqetov podatak je od ranije, prije poznatog ishoda Krunskog vijeća. Glaise i Vrhovno vojno zo. u 19,45: još ništa iz Bukurešta. Tijekom objeda njemačko Vrhovno vojno zo.: ipak prihvaćanje ultimatuma u Bukureštu, u 21,30 Hranilović. Moglo se pretpostaviti. Mir na cijeloj istočnoj bojišnici? Iako naš mir s boljševicima nije najčvršći, možda se na op-

ćim mirovnim pregovorima proglasi nevažećim zbog „sile." Osobito ako nećemo moći određivati uvjete kao sada. Nakon večere: „Lieder zur Laute", dvorski glumac i pjevač Clewing (pričuvni por., 1914. zarobljen je u Reimsu kao pregovarač). Golubowicz: Središnja skupština prekinula je sve veze s Antantom, on sam je s francuskim gen. Tabonyeom (…) nakon osvajanja Kijeva od strane boljševika; Tabonye je s propusnicom nestao, vjerojatno prema sjeveru. U Kijevu 60.000 Rusa (?), ali Golubowicz se uspio probiti 2 puta (preobučen). Ljudi su bili uhićivani i odvedeni, jer je stanovništvo ipak većinom protiv boljševika. Bespotrebno uništenje knjižnice. Od povratka u Brest Golubowicz je neprijateljski nastrojen prema Židovima, ali ne želi reći razlog. Gospodarski bojkot Židova? Boljševike plaća Antanta: sprečavanje izvoza žita nama iz južne Rusije. Muravjev, zk. boljševika u Ukrajini bio je oružnički časnik. Muravjev: tužbe protiv Kočutinskog, vođe ukrajinskih boljševika zbog spletki i „lokalpatriotizma" (Golubowicz: ukrajinski boljševici uglavnom su Ukrajinci, koji su krivi za pad Kijeva). Najprije Rumunjska, a onda Kijev. Kod Rybnice (stotinjak km sjeveroistočno od Jassya) pobjeda: zapljena 15 rumunjskih oruđa (*napomena*: u pravo vrijeme!). Nijemci: Zmerinka, tj. pruga u pozadini Muravjeva. Golubowicz: Česi, 8000-10.000 vojnika, naoružani (pljačka skladišta streljiva u Kijevu) okrenuli su se od Središnje skupštine i prebjegli boljševicima prema Harkivu. Proboj do Harkiva? (možda je to bilo njegovo poslanje: smjernice za Ssevrjuka, odlazi sutra u 8 h). Mérey je zbog mog potpisivanja u neugodnoj situaciji. Punomoć nije stigla i teško da će doći prije sutrašnje večeri, a Rusima se žuri i traže da se najprije provjere punomoći. Zaključeno: sjednica ipak sutra u 11 h. Zamolit ću Méreya, da objavi kako sam opunomoćen za potpisivanje brzojavom Vrhovnog vojnog zo., a punomoć stiže preko glasnika. Rusi neće biti valjda toliko detaljni. U Bjelorusiji: neprijateljstvo prema Nijemcima zbog zapljena. Stvarno ćete upoznati „njemačke osloboditelje". I u Ukrajini!

3. ožujka, nedjelja, sunčano od jutra, toplo, proljeće!

Moj 53. rođendan. Hranilović: nacrt prijedloga mira: 1) odstupanje Dobrudže (prilaz moru), 2) ispravak granice s Austro-Ugarskom, 3) gospodarstvo, 4) demobilizacija 8 pješačkih d. odmah, nadzor: Vrhovno vojno zo., Mackensen i rumunjsko Vrhovno vojno zo. (odmah nakon sklapanja mira Rusija - Rumunjska), demobilizacija ostatka, 5) prijevoz savezničkih postrojbi u Odesu: podrška željeznice, 6) protjerivanje Antantinih časnika, slobodan odlazak. U 10 h Vrhovno vojno zo.: ne smijem potpisati. Koja glupost, ali odmah do Méreya: sve je već otisnuto, a sada se mora brisati. Sramota. Nije da se otimam za to, ali zašto je naše Vrhovno vojno zo. uvijek iza njemačkog? Glaise i Waldstätten: car je nakon brzojava iz Bukurešta spriječio moj potpis. Arz na prijavku, a onda odluka cara. Mérey mi je pokazao brzojav (Hughes). Demblin i Marsovszky: Czernin je to sredio ---. Mérey je isto ljut: sada mogu vidjeti koliko pate već godinu dana pod Czerninom. Moje je ime već bilo u litografiranom tekstu, iako punomoć još nije bila stigla (poslijepodnevna sjednica). Skandal kako se postupa s Vrhovnim vojnim zo. Zajednička sjednica 11,58-13,55. Ruski: Sokolnikov, Čičerin, Petrovski, Aleksejev, Karahan. Od 11,38 do 11,57 sastanak predsjedatelja o dnevnom redu. Sokolnikovi prosvjedi, ali savršeni odgovori Méreya i Haki-Paše. Inače sve beznačajno. Zajednička sjednica 16,21-17,55. Formalnosti potpisivanja: tekst je litografiran na 4 jezika (njemački, mađarski, ruski, turski): u prilogu aneksi, ekonomično uvezani, ali bez korica, knjiga deblja od 5 cm. Potpisivanje od 16,35 do 17,55: 1 sat i 20 minuta. Službeno: u 17 h. Završetak mirovnih pregovora. Hoffmann: i dalje pokreti prema Odesi i Zmerinki, kamo se šalju sve raspoložive postrojbe. Zaposjedanje Bahmača istočno od Kijeva, a onda Harkiv, nakon neophodne stanke. Danas u 13 h prestanak borbi, osim na Narwi. Jučer bombardiranje Petrograda (1 zrakoplov). Sukob našeg i njemačkog Vrhovnog vojnog zo.: interesi u Ukrajini. Nijemci žele sve. Posljedica našeg kasnog ulaska u Ukrajinu. Princ Leopold: Željezni križ. Izvješće za Vrhovno vojno zo.: „s obzirom na moguću dodjelu najvišeg odlikovanja". Večera: zdravica princa Leopolda. Ukrajinci su obećali Nijemcima proslijediti tajni ugovor o „istočnoj Galiciji". Wiesner: još se

mora mnogo toga riješiti. Stoga Mérey putuje tek u utorak poslijepodne. Zahtjev naših diplomata: odlazak sutra.

4. ožujka, ponedjeljak, oblačno, hladno, ali bez smrzavanja

Prijepodne Ukrajinci su potpisali formalni ugovor: opunomoćeni smo na ispravak istočne granice Poljske (zapadna ukrajinska granica) i na području istočno od crte koja se navodi u mirovnom ugovoru, a tajni ugovor o „istočnoj Galiciji" bit će pohranjen u Berlinu (naša sramota koju treba uništiti). Odlazak u 14,40. Arz: pohvale, melem za jučerašnje nepotpisivanje. Morao sam se nasmijati zbog „izvanrednog zastupanja vojnih interesa". Arz, tj. Vrhovno vojno zo dalo je sve od sebe, ali nismo se baš pokazali pred Nijemcima i saveznicima. Nismo postavljali zahtjeve i uvijek smo lošije prošli. Ipak: Vrhovno vojno zo. i car bili su o svemu na vrijeme obaviješteni. Glavna zasluga: moji pomoćnici. Moji su se časnici i mladi diplomati dobro slagali i s njima sam izvrsno surađivao. Objed: zdravica Méreya (…) i zahvala na gostoprimstvu Vrhovnom vojnom zo. istočne bojišnice. Odlazak: Rosenberg, Körner, Stockhammer (do Oderberga), boj. Neumann-Turjaković s Ukrajincima (…) itd. Radiovijest Kavkaske Republike: ne može prihvatiti u čijim pregovorima nije sudjelovala, ali pregovarat će s Turskom u Trapezuntu zbog Karsa, Batuma i Erdohana. Od 20,45 do 21 h Lublin. Na kolodvoru Lipošćak. Situacija je ozbiljna, ali ne uznemirujuća. Traži da s Martererom razgovaram zbog njegovih odlikovanja (samo Vojni križ za zasluge i Red željezne krune 2. razreda: premalo za zkzb., mnogi zkd. imaju barem još /…/).

5. ožujka, utorak, sunčano jutro, nakon toga oblačno, ugodno

Od 10 h do 10,20 Oderberg (zakašnjenje više od sata). Oproštaj: Rosenberg, Körner i Stockhammern: sutra su u 18 h u Bukureštu. Jučerašnji radio: u Moskvi skupština vijeća i prihvaćanje mira. U 15,30 Beč.

6. ožujka, srijeda, oblačno, svježe, ali bez mraza

U 8,30 vožnja u Baden s boj. Neumann-Turjakovićem. Arz: dva skandala u Brestu: 1) nismo ušli u Ukrajinu (Arz: ipak smo krenuli, Nijemci su već bili na bojišnici, car: „ne želimo pljačkati zemlju s kojom smo sklopili mir"); 2) potpisivanje ugovora (Arz: car: samo oni s punomoći i to je svakako odgovornost Vrhovnog vojnog zo., koje se nije pobrinulo za nju, nego mi je samo proslijedilo zapovijed). Glaise: izrađuje izvješće o navedenom (zbog budućih ugovora). Arz: sukob s Njemačkom zbog pruge Zmerinka - Odesa. Od Zmerinke oštećenja pruge su velika: boljševici (Muravjev). Jučer navečer potpisan je uvodni mir s Rumunjskom: prihvaćanje naših uvjeta pismeno je potvrđeno. Arz: zahvala meni. Učinili smo najviše što smo mogli, a to je bilo jako malo. Sada kiša odlikovanja: princ Leopold veliki križ Reda Marije Terezije, Hoffmann Red željezne krune 1. reda. Kod Waldstätten bjesnio sam na pojedinosti: potpis! Podaci o 23. zb.: 10. i 12. pješačka d., 1 pučko-ustaška br. Pričuva Sočanske armije: 44. st. d., 70. ugarska domobranska pješačka d., 1. i 9. k. d., a 8. k. d. odlazi na jugozapadno ratište (Arz). Pismo Radivoja Nikolicha, zk. 24. domobranske pp. u sastavu 38. ugarske domobranske pješačke d.: Tirol. Kundmann: službene zapovijedi za mene. Odmor do 11. ožujka (željeznica je do 10. ožujka prema jugozapadu zatvorena). Odlazak u subotu u 20 h (10. ožujka), bez gužve. Sljedeći dan u 15 h Motta di Livenza. Nevrijeme u gorju u Tirolu, a donja Piava +1,5 m (vodostaj). Kod Marterera susret sa Sarkotićem. Prenio sam Lipošćakovu bol zbog odlikovanja. Schenk, koji je trebao preuzeti zo. 9. zb.: Rohr ga je odbio (I. armija), jer je ustroj gotov. Druga je armija odbila podmaršala Schwera, koji je trebao prijeći u 5. ugarsku domobransku k. d. Car još ne zna. Marterer se veseli što zka. imaju hrabrosti izreći svoje mišljenje. Tipično za nas: car odlučuje, a načelnik Vojnog ureda i GS. nemaju ništa za reći! A Marterer se veseli zka. koji odbijaju. „Samo želim dočekati trenutak kada će njegovo veličanstvo od tebe zatražiti tajnog viježnika". Hadfy je napustio 23. zb. i preuzeo zo. 8. zb.

(Benigni je na odmoru, zatraženo je da ode u mirovinu). Audijencija u 16,30. Automobilom dolazak u 16 h. Marterer je morao izaći, jer je carica prolazila sobom (odlazak na čaj). *Napomena*: u Beču svi se podsmjehuju dvorskom životu u Badenu: 4 sobe, u zajedničkoj spavaćoj sobi umivaonik iza paravana, kpob. i djeca na 2. katu. U sobi kpob. ne smije se pušiti. Osim toga, od 1. ožujka čeka se porođaj carice. U vrtu se postavlja sjenica. Uz toliko dvoraca, ovakav život. A prve je godine proračun premašen za 9 milijuna. Carica nije naviknuta na veliko bogatstvo te daje prednost ovakvom načinu života (ulica - spavaća soba - blagovaonica - kpob. - predsoblje - dvorište, ulica). Nakon Marterera, grof Esterházy, glavni upravitelj dvora njezinog veličanstva. Njegov sin: por. 7. husarske p. u sastavu 1. k. d. sada je premješten u Ured za zapljenu žita u Bačkoj (predstavljen caru). Ministar rata Stöger-Steiner. Onda ja od 17,45 do 18 h. Prvo pitanje: jesu li ovi Rusi bili takvi momci kao i oni ranije i kakav je bio Mérey (*napomena*: Méreyeva je audijencija tek sutra poslijepodne, već ga je u Brestu začudilo što nema nikakvu vezu s carem, osobito kada smo u vlaku čitali brzojave cara Wilhelmu Hertlingu i princu Leopoldu). U Beču se nitko ne veseli miru s Rusijom i svi bjesne na Nijemce. Uglavnom zbog zavisti. Uvjeti mira caru su nepoznati, isprika: nikada ih nije vidio (*napomena*: u petak sam preko glasnika poslao litografiran primjerak čim je bio predan Sokolnikovu, Vrhovnom vojnom zo. te sam bio ponosan na činjenicu da je u nedjelju, kada sam javio da je mir potpisan, Vrhovno vojno zo. bilo u posjedu teksta uvjeta; osim toga, izvod iz teksta poslao sam i ranije, ali mislim da car ne može shvatiti suštinu ugovora). Nijemci su napali bez otkazivanja primirja, ali jedino zahvaljujući njihovom uspjehu sada imamo mir. Car o njemačkoj pohlepi i bezobzirnosti. Ja: naravno, ali sada ih moramo slijediti. Car hvala bogu ne razmišlja više o zasebnom miru. Zaključak: Njemačka je svojim odlučnim nastupom mogla diktirati uvjete. Car: rat još nije gotov. Ta me primjedba (teško nama ako dođe do neuspjeha) potaknula da izjavim kako očekujem da je navedeni mir ostavio duboki utisak na Antantu: blokada na istoku je probijena, što je u slučaju nastavka rata iznimno bitno. Nisam optimist, ali začudio bih se ako bi Antanta sada ponudila mir, bez čekanja na ishode novih borbi. Na oproštaju car je proslijedio pozdrave zb. Nakon mene Kreneis, barun Nagy. Krilni pob. ppuk. Bronpier pokazao mi je prijevod talijanskog dokumenta; osobnosti naših gen.: Boroević, Wurm, Scháriczer, ja, Golgórski, Puhalski, Schneider, Podhoránszky, Gabriel, Latinicz, Guha, Rada. Sastavljeno vjerojatno nakon 11. sočanske bitke: izjave zarobljenika. Uvod: dočasnici i momčad gen. uopće ne poznaju: imena samo preko službenih dopisa. Rijetko su kod postrojbi i 1. crta bojišnice. Disciplina: strogost i okrutnost radi sigurnosti da će podređeni provoditi zapovijedi. Boroević, pohvale, popularan, osobito među južnim Slavenima, nikada nije na 1. crti, samo u pozadini. Wurm je isto stalno u zaleđu, uspostavlja vezu s momčadi. Scháriczer je sposoban i kreće se naprijed. Novi zk. 23. zb., podmaršal Csicserics: ugled u GS., postrojbe ga još ne poznaju. Tijekom govora pred 28. pješačkom d. istaknuo je „da se naši položaji ne mogu probiti“. Puhalski, zk. „nesretne“ 12. pješačke d.: svi mu prigovaraju i pripisuju krivnju za neuspjeh (Salo). Nesposoban i tvrdoglav, uvijek pod zaštitom (…). Podhoránszky, njemački gen. mađarske nacionalnosti, slavenskog porijekla: tip za austrijsku armiju. „Stožerni narednik“, ali brine za momčad (…). Schneider, što je neobično, ne čini se omiljen. Gabriel, aristokrat (!?), Poljak, Górski nepoznat i uvijek u pozadini. Rada: jako je hvaljen, omiljen i poštovan. Latinicz hvaljen, Guha, šarlatan, ali omiljen.

7. ožujka, četvrtak

Ljuti me stajalište o miru s Rusijom; car: otkazivanje mira, nasilje u odnosu na Rusiju i njemačka pohlepa i pljačka. Izvješće za „Priznanje njemačkom napadu veljača-ožujak 1918.“ i preko Pokornog poslao Glaiseu.

8. ožujka, petak

Od 14,30 do 15,30 posjet nadvojvotkinji Mariji Tereziji: čini se da na cara nema nikakav utjecaj. Bjesni na gospodarstvo: ministri zloupotrebljavaju njegovo veličanstvo, krivo ga procjenjuju i izbjegavaju odgovornost, prebacujući sve na „najvišu uredbu". Ali netko tko može utjecati njega, morao bi ga upozoriti na tu činjenicu. Ministri pripremaju odluke, ne zahtijevaju ih samo tako od cara. Nadvojvotkinja: ministar predsjednik ovdje može biti samo Körner, Beck i Sieghart (! kojeg je car odmah otjerao nakon što je preuzeo prijestolje!).

9. ožujka, subota

Zbrka zbog mog izvješća (v. 7. ožujak); Glaise ga preko Obavještajnog ureda GS. nije dobio, stići će prekasno da ostavi utisak (namijenjen je objavi). Večera: grofica Thorring i Szahlénder kod Hoffnera.

10. ožujka, nedjelja

20,30 odlazak iz Beča u San Stino s ppuk. Schwarzom.

Dnevnik od 3. do 10. studenoga 1918. i sažeti dnevnik 1914-1918.

3. studenoga (nedjelja) - 10. studenoga 1918, Ljubljana

3. studenoga, nedjelja, oblačno, kišovito

U 6,30 s ksk. Gromom, San Giorgio, 7,30 Cervignano: Wurm. Situacija na bojišnici. Jučer u 23 h talijanski radio: primirje od 23,45. U 8,30 2 automobila: puk. inženjerskog stožera Glumac, ksk. Grom, glavnostožerni sk. Pitka te vozač i dragovoljac ksk. Křiwanec. Mir na cesti. Na Soči 72. pp. i topništvo: pokret, prethodnica. Monfalcone: mir (…). San Gionanni: biciklistička sat., 407. poljska bolnica. Nabresina: ophodnja nacionalne garde. Pristojnost. Isto i u odsječku Prosecco. Općina: osobna iskaznica. Miran i razuman razgovor s natpor. Doronočilom, izaslanikom Narodnog vijeća: s Trstom nikakva veza; dominacija Talijana. Njega štite naoružani srpski ratni zarobljenici. Cesta prazna do šume, tek pojedine postrojbe: opkoparska sat., veterinarska ambulanta, vo. 61. zrakoplovne sat. Oko 200 pojedinačnih vojnika. Postojna (…). Satnik Conrad (moj bivši učenik, časnički zb.), izaslanik Narodnog vijeća, Ajdovščina. Odbori su preuzeli zo. postaja, 30. st. p. (češka), Gorica je zaposjednuta: 2. gorska st. p. (Kranjci). Prepadi nacionalne garde: razoružavanje pojedinaca i propuštanje postrojbi pod zo. časnika. Ali oduzimanje opskrbe, konja, krava. Sudac Nacionalnog vijeća: pojašnjenje, puk. Petschmann. Nakon skretanja ceste prema šumi veći broj vo. i vojnika, armijska telefonska škola, Adelsberg. Kod skretanja ceste za Idriju: vo. 16. zb. pod zo. ppuk. Zvončila (?). Pokret u postrojbi: ima i ciljeve. Doknadna bt. Tisuće pojedinačnih vojnika. Ljubljana u 16,15: prijavak zk. postaje, uzalud, a onda u 17,30 do Narodnog vijeća i njegovom predsjedniku puk. Pogačniku. Sastanak do 19 h: uznemirenost, nedostatak opskrbe, problemi u željezničkom prometu. Uvjeti primirja: razoružanje. Zahtjev: slanje ljudi, ali oprema ostaje i pohranjuje se (preuzima ju Narodno vijeće), konji na selo. Najveći problem: nedostatak nadzora nad vojnicima, uvijek bježe. Vojska više nije na okupu. S momcima i sličnima teško je održati red. Na temelju ranije izjave o neutralnosti: razoružanje svih ne-Slavena, zapljena austrougarskog državnog vlasništva (prtljaga, blagajne, vozila, konji; djelomična pljačka, kao i opskrba, osobito u Zalogu; pljačka i otimačina). U gradu vlada red i mir, iako su ne-Slavenima (časnicima) skinute značke. Potrebno: utvrđivanje nadležnosti vojnih ustanova i Narodnog vijeća. Telefonsko izvješće zo. Sočanske armije. Demobilizacija. Zo. i glavni stan Sočanske armije trebali bi što prije biti ovamo prebačeni. Sutra dolaze. Navečer podmaršal Ištvanović (zk. južnoslavenskih postrojbi) i Fedor Ulmansky, načelnik GS., ranije zk. u Rijeci, tamo samo dvojica mrtvih policajaca, Török, zk. grada i domobrani): razgovor. Lukavstvom je postao guverner, pretvarao se da su ga napali boljševici. Kotor je odsječen (vjerojatno klanje naših). Glasine: Talijani u 17 h u Trstu. Talijani: primirje 4. studenoga u 15 h. Nakon dugog traženja smještaj u Hotelu Union (Pogačnik je izbacio putnike).

4. studenoga, ponedjeljak, oblačno

U 7,30 puk. Pawlowski s dijelom glavnog stana. Tijekom noći preko Gorice, nekoliko puta zaustavljen, ali sve u redu. U 8 h sjednica sa željezničkom upravom. Trebali su stići i izaslanici susjednih država. Ishod: ništa (svako za sebe, protjerivanje svih ne-Slavena, samo danas oko 20.000, ali iz pravca Maribora teško je zadržati lokomotive i vagone, zastoj južno od Ljubljane, odlazak njemačkih činovnika). Prijepodne: 1 b. 4. bosanskohercegovačke pp., Feltve. Prijem. Na raspolaganju: oko 1000 časnika. Pitanje novca: venecijanske novčanice ne mogu se zamijeniti. A armija ima samo taj novac. Predstavljanje Pawlowskog Pogačniku. Novine: u Mađarskoj crvena revolucija; u Beču ustrojavanje crvene garde; predaja vojske austrougarske vlade, Böhm-Ermolliju oduzeta je značka, Stäger-Steiner napadnut i povrijeđen, Adler je ministar vanjskih poslova, car je u Beču, ustavotvorna skupština u Mađarskoj (…). Posvuda kaos. Šnjarić je smijenjen, a načelnik GS. Droffa uhićen (najprije se stavio na

raspolaganje Narodnom vijeću, a onda njemačkoj vojsci u Beču, nevjerojatno?). U 14 h dolazak Wurma, bez problema. Vozarski odjeli u redu. Preko Opčine. Kratko izvješće. Hrvatske p. prema Trstu: 50.000 vojnika. Talijani još nisu stigli, tek danas primirje: problem kod 4. i 23. zb. Wurm: traži zapovijedi Vrhovnog vojnog zo. ili Ministarstva rata. Vrhovno vojno zo. prema novinama: raspušteno, tj. napustilo je Baden. Boroević Jugoslaviju ne priznaje, brzojav iz Zagreba: Vrhovno vojno zo. naređuje --- odgovor. Susret: boj. 87. pp., Borotka (…), u potrazi za prtljagom! Zapljena i pljačka. Momčad: odlazi s područja armijske skupine. Zeleni kadar je u Hrvatskoj pomilovan, ali ne prihvaća pomilovanje. *Grazer Tagepost*: napad na željeznicu Steinbrück. Navečer Wurm: konačno veza s armijskom skupinom: pojedinosti o primirju. Boroević: ako treba uporaba sila kod Zemaljskog vijeća, moguće je i zarobljavanje! Na to je Cenzorski ured prekinuo razgovor. Ostao sam zaprepašten. Kao i Wurm. Boroević je potpisao svoju smrtnu presudu - Vuk Branković. To će sutra objaviti sve slavenske novine. Kako čovjek može biti toliko nerealan? Wurm odmah do Pogačnika, a onda je stigao i Brejc (ministar unutarnjih poslova). *Napomena*: večera u Unionu. Navečer dirljiv rastanak od vozača Fleischmanna (Maria Zell) i poljskog oružnika narednika Müllera. Sve im je zaplijenjeno: rublje, hrana. Ne mogu ih zadržati. Mülleru sam dao 100 K. Željeznička uprava procjenjuje broj vojnika Sočanske armije na 600.000. Danas 12 vlakova po 16.000-18.000 vojnika (oko 20.000). Ovdje podmaršal Steiger, zk. doknadnih postrojbi. Iz (…) Feistritza: 1 konj (bolestan). Napuštanje Gorice do 9. studenoga, sljedeće crte do 15. studenoga, a onda i Južni Tirol. Topovsko oruđe ostaje: prebrojit će se i ½ pripada nama. Pogačnik (…). Natporučnik Dobroschnick (Opčina) zatražio je smjernice u slučaju dolaska Talijana. Ukinuta je Vojna akademija u Bečkom Novom Mestu. Pitomci su došli ovamo. Ukinuta je i Pomorska akademija Braunen.

5. studenoga, utorak, oblačno, ali toplo

Skoro besana noć. Moram se izjasniti: kao Hrvat ovdje nema kolebanja. Grom jučer: planira se moje uhićenje. Misle da sam Mađar. Jučerašnji slučaj s Boroevićem sve će to još ubrzati. Na sreću, Pogačniku sam još jučer rekao da sam na raspolaganju, ali i da čekam Wurma, koji je stigao i sada se moram izjasniti. Wurm to neće moći razumjeti: rastanak tek nakon demobilizacije, ali ovdje sam ja osobno u drugom položaju. Tijekom noći pismo Pogačniku: moje je poslanje završeno s Wurmovim dolaskom, Narodno vijeće može odlučiti hoću li i dalje obavljati vojnu dužnost u 23. zb. ili ima druge namjere sa mnom. Teška odluka. Nakon nemirne noći, miran i dosadan dan. Nisam imao što raditi, a nisam želio izaći na cestu. Pismeno sam zamolio Pogačnika za razgovor u kavani u vrijeme doručka (i on je u hotelu). Glumcu sam rekao za Boroevića. Pogačnik: ne želi objavu slučaja Boroević. Prihvatio je moju izjavu, smatra da pripadam armiji i ne vidi zašto bih morao obavljati dužnost u Narodnom vijeću. Meni savršeno. Početak rada zo. Sočanske armije (2. odred i prtljaga). U hotelu sam uzaludno čekao na objed, već je i kantina proradila. Wurm: bio je na sastanku s Pogačnikom i načelnikom GS. Dolazak Tomąssyja, k. 4. zb. Ajdovščina: Česi (30. stp.) sprečavaju povratak domobranima. I njega su tijekom puta ovamo zaustavili. Njegovi se domobrani sada vjerojatno bore s Česima. Pregovori s Narodnim vijećem i Ulmanskim. Tomássy želi što prije natrag. Zbog netočne vijesti o primirju, zarobljene su br. Haspszycki (8. k. d.) i Guilleare. Inače zo. Sočanske armije nije u vezi sa zb. Zbrka je sve veća: traži se odlučnost. Potpukovnik Weisinger: Wurm je naveo moje ime za pregovore s Talijanima, jer ne možemo potpuno provesti uvjete primirja (Wurmu sam ispričao razgovor s Pogačnikom i napomenuo da bih mogao pomoći, jer moj je zb. u dobrim rukama: Jandrich je korektan i strog, a tu je i Kletter). Dodatak od jučer: zbrka u 23. zb. nakon primirja; most kod Latisane nije srušen; pojavili su se Talijani koji nisu znali za primirje. Izvjesni je brigadir tražio zkd. Fischer je sve objasnio: razgovor sa zo. Sočanske armije. Talijan: mora izgraditi barem 1 mostobran. Wurm je pristao i izbjegao borbu. Navečer glasnik, boj. Cvitković iz Klagenfurta (glavni stan). Točan tekst

provedbenih uredbi primirja i zaostala pošta: nakon završetaka pregovora Diaz je tražio još 24 sata: 4. studeni u 15 h. Vrhovno vojno zo.: prosvjed u slučaju novih napada i zarobljavanja. Kao da bi to nečemu koristilo. Zapovjedništvo Sočanske armije: pokret i ukrcavanje. Nabresina - Postojna. Sveti Petar: 23. zb. Povorka gen. pješaštva Klettera sa stožerom 23. zb.; zo. 22. zb. je raspušteno, a časnici nadziru događaje. Tabor za okupljanje vojnika: Brestowiz, zk. podmaršal Steiger. Opskrba: Narodno vijeće i željeznica. Sve to dobro izgleda na papiru: slanje pojedinaca do željeznice zbog povratka kući. Sve će biti u redu ako željeznica ne posustane. Ali ako se u Ljubljani počnu gomilati vojnici, onda teško nama. Odvoz topništva: Ajdovščina i Adelsberg. Ostavlja se po 1 stožerni časnik i 2 viša časnika kao povjerenstvo za predaju Antanti. Tu će biti svašta. Večera u zo. Sočanske armije, njemački časnički dom.

6. studenoga, srijeda, oblačno, sunčano do 11 h, toplo

Doručak: Ištvanović. Šnjarić u SHS nije dobrodošao: zk. oružništva u Bosni. Kao brigadir je 1914. dao objesiti veliki broj Srba. Nakon toga je zbog svečane prisege sve postrojbe izvukao iz vojarni koje su tako ostale bez straže, pa su opljačkane. Slovenske su novine objavile telefonski razgovor s Boroevićem. Bez nekog komentara. Pogačnik: pokušao je spriječiti štetu. Zeleni kadar kod Varaždina stavio se na raspolaganje Narodnom vijeću. Mitrovica: pozvana je vojska i pljačkaške postrojbe iz Srbije zbog zelenog kadra. Ugarsko Ministarstvo rata: moli da se mađarske postrojbe nenaoružane vrate natrag. Teško, nakon iskustva u Ajdovščini. Jučer je npr. stigla 17. pp. (kadar?), odmah se izgubila i to nakon što je već svatko bio upućen prema svom selu. Anarhija. Koliko dugo još red na željeznici? Ovdje je još najsigurnije: osobito kada svi odu. *Napomena*: ako uspiju. Veliki grijesi vlade i Vrhovnog vojnog zo. Waldstätten je napadnut u Estu: loše informiran o središnjim tijelima. Sada je jasno zašto se Vrhovnom vojnom zo. zarobljavanje armije činilo najboljim rješenjem. Okolica Villacha itd. (Cvitković, zapljena kao i ovdje). Stoka koju je Narodno vijeće zaplijenilo ugiba. Krave se ne muzu. Nitko ne želi raditi. Boroević je potpuno slomljen nakon sinovljeve smrti. Pljačka prtljage. A već je imao svoj kip na konju za Zagreb (Frangeš)! I zo. Sočanske armije sve je gore. Körner: teži oblik malarije. Landt je indolentan i nedorastao. Iako se i ne može mnogo toga napraviti. Poslijepodne posjet ranijeg zemaljskog predsjednika baruna Schwarza (njegova je supruga sestra mog šogora Estchela). Prijedlog da se preselim k njima: stigao sam u 18 h. Gužva u hotelu zbog dolaska stožera. Novine: izjava vlade da je Wurm priznao SHS te da je Zagreb odredio da mu se osigura prebivalište, ali poslije je objavljen i huškajući članak. Jedna je žena čula razgovor o zaposjedanju važnih položaja (Boroevićev eho). Zapovjedništvo 23. zb. javlja iz Postojne: talijansko povjerenstvo preuzima i topovsko i ručno oruđe, a Narodno vijeće prosvjeduje. Gazdić s časnicima (ostatak) 122. pp., Hossner i Medicus 87. pp.: na kolodvor. Brzo su stigli! Momčadi (Dalmacija i Celje) su zalutale. Glasine: Talijani u Nebresini, Opčini i Loitschu te zapljena željezničkih postrojenja u Tarvisu. Dana 7. studenoga: 15-100 volova za oko 20.000 vojnika. Istinu je teško saznati. Slovenci će već upoznati svoje talijanske osloboditelje! Ovdje se nalazi oko 10 srpskih časnika, ratni zarobljenici. Pristojni, pozdravljaju. Podmaršal Hrozny ovdje je u bolnici: slomio je rebro tijekom noćnog pokreta. Ištvanović je supruzi boj., koji se iz Graza raspitivao je li sigurno doći u Ljubljanu rekao, da Narodno vijeće namjerava uhititi sve Nijemce (? brbljavac). Danas je otišlo samo 3000 vojnika, do sada više od 100.000. Zar ih nije bilo više? (odlazak i s južnih postaja ili nedostatak vagona?). Danas sam mirniji. Red je sve čvršći (više se ne skidaju značke s vojničkih kapa). Dječje su bolesti nestale. Dao bog da tako i ostane.

7. studenoga, četvrtak, magla, ugodno

Već dugo nisam ovako izvrsno spavao (od 22 do 6 h). Pogačnik u automobilu sa stijegom parlamenta. Pregovori s Talijanima. Zapovjedništvo Sočanske armije: prema zapovijedi Ulmanskog nekoliko je časnika 2. gorske stp. pretražilo časnički dom i stožerne prostorije u

potrazi za oružjem; dobra ideja, ali netaktično provedena. Bojnik Platzer, vratio se iz Postojne: zo. 23. zb. (Jandrich), 22. zb. je u Svetom Petru. Pješaštvo je prilično zalutalo, a topništvo i vo. su u redu. Zapovjedništvu 23. zb. bježe vozači. Prtljaga? (Grom danas ide u vožnju naokolo: nadam se da će sve pronaći). Pokušaj uspostave doticaja između 7. zb. (Scháriczer s nekoliko časnika) i 4. zb. (Wippach). Mađari se drže u postrojbama i naoružani su. Na kolima relativan mir. Prije 11 h posjet dr. Brejcu, podaci o mojim konjima. Brzojav (…) Feistnitz: nered vlada i u Austriji, također pljačkanje. I Villach i St. Veit, kolodvori i skladišta. Kad će putovanje biti sigurno? Prijepodne: kod Schwartza grofica Coronini i barunica Lichtenberg; Marius Attems, namjesnik Dalmacije uhićen je i zatvoren u zgradi vlade, moli da dođem do njega. Posjet nakon Begićevog odobrenja. Brat mu je ovdašnji zemaljski predsjednik, zajedno stanuju: pristojan oproštaj, brod „Zadar“ (vladin parobrod) nasukao se, naređen je povratak natrag. Zabluda: „Zadar, koji se namjesnik vraća iz Rijeke.“ Tražen je bio samo brod, kako ga ne bi izgubili. Torpedo: bezuspješno. Panika. Iz Rijeke ovamo. Zadržan. Zašto? Ne zna dok ne dođe netko iz Zagreba. Slutnja: (…) Trinković je bio zatvoren 2 godine, sudski postupak, osveta. U podne čitanje izvješća Rychtrmoc (jugoistočno u /…/). Do sada bez izgreda. Uznemirenost časnika zbog jučerašnjeg članka. Körner: izdržati? Naravno. Landta ostaviti. Sočanska je armija pismenim putem zatražila zaštitu. Pustertal: željeznica podbacila, sve preko Innsbrucka, bijeg uprave. Glasine: jer kada se odavde krene, pruga mora biti u redu do Beča. Vjerujem da je ovdje još najbolje stanje. Još samo 8 dana i gotovo je. Poslijepodne bridž: obitelj Schwarz. Dojava 23. zb.: više nema što raspoređivati i sutra odlazi u Beč. Jučer dojava Rychtrmoca: 4. studenoga talijanski su tenkovi stigli do Cervignanoa, a 46. pješačka d. pretrpjela je gubitke. Panika. Do navečer odlazak 8 vlakova: 316. ugarska domobranska pp. i ugarska poljska topp. (samo momčad). Dobar znak: ukrcaj postrojbi, ne pojedinaca. Talijani i zapljena: nejasno. Pogačnik: Talijani žele samo topovsko oruđe (povjerenstvo za preuzimanje). Željeznička uprava tvrdi da žele sve. Tko bi se tu snašao! Rausch i Kletter: na cesti red i mir. Glasine: Nijemci u Innsbrucku i Salzburgu. Ovdašnje novine: odgovor na jučerašnji huškački članak: umirujuće, ali Ulmansky smatra da zo. Sočanske armije mora otići. Vrhovno vojno zo.: demobilizacija, Sočanska armija Beč, zb. na mirovnim postajama, za nove je brojeve zadužen glavni stan, ali budući da nije reagirao, odluka: 4. i 7. zb. Budimpešta, 16. i 23. zb. Beč. Wurm: odlazimo za 5 dana. Ovdje mirno. U gradu tek malobrojni vojnici. Hrvatske p. (St. Peter) pljačkaju. Konjanički sk. Grom, kojeg sam poslao po našu prtljagu u zo. 23. zb.: u 21,30 još se nije vratio, vjerojatno je izgubljen!

8. studenoga, petak, oblačno, ali toplo

Nemirna noć: što će se dogoditi ako zataji željeznica? Vijesti nisu bile previše umirujuće. Odlazak 4 vlaka, a sutra ih je planirano još 5. Prekosutra dolazak prethodnica konkretnih postrojbi. Ipak, pješaštvo je prilično zalutalo: 5. pješačka d. šalje 6000 vojnika (topništvo, vo., stožer). Kruh se ne može peći, jer su i pekari zalutali. Ljubljana je spala s 25.000 obroka na 4000. A potrebno ih je još 100.000 prebaciti (okupljanje već nekoliko dana). Kletter je u nekom sumnjivom hotelu bio pretražen: „ratna oprema“, polupijani bosanskohercegovački natpor. Petrović. Glumca je zbog znakovlja na vojničkoj kapi zaustavio vozač. Ulmansky, kojeg sam posjetio s Kletterom, jučer je na 3 narodne skupštine umirujuće mahao, ali nada se da će „wurmski gen.“ uskoro otići. Vrhovno vojno zo. i prljava zapovijed: slanje nadzornih časnika! zbog demobilizacije, smjernice za zozb. Wurm: sutra zo. 22. zb. pokret prema Beču, a 23. zb. prekosutra. Nadam se da i ja sutra putujem. Kod Ulmanskog sk. Lovrić: predavač u Bečkom Novom Mestu; Akademija nije ukinuta, samo su ne-Austrijanci poslani kući. Nijemci u Tirolu i Salzburgu. Poziv gen. Kraffta von Demmelsingena. U Kielu nemiri među mornarima. Šesta talijanska armija (Etschthal) raspada se kao i mi. Mackensen pregovara s Mađarima zbog prolaza iz Rumunjske (200.000 vojnika, 4 pješačke d.). Poslijepodne posjet Atemmsu: bit će prebačen u Zagreb. Po njega je došao 1 zastavnik. Odlazak u 17 h. Uhićen je i Sarkotić,

koji je sa 600 bosanskih lovaca stigao u Brod. Nisu se vratili ni sk. Grom niti 23. zozb., koje je trebalo krenuti prema Ajdovščini.

9. studenoga, subota, sunčano, toplo

Ujutro dolazak načelnika GS. 58. pješačke d., a onda i Heller, načelnik GS. 2. pješačke d. s genboj. Hönigom (57. poljska topbr.) i puk. Schmidtom. Izvješće. Jučer ukrcaj 110. i 95. pp. Inače samo topništvo i vo. Jemrich i Rychtrmoc: priče užasa. Sukob s Wurmom zbog odlaska; zapovijed Vrhovnog vojnog zo.: visoki zk. idu posljednji, a oni Sočanske armije demobiliziraju se u Grazu. Dao nam je pročitati zapovijedi i onda odlučiti. Jednostavno: tjera nas u Graz, ali mi putujemo u Beč, nemamo što demobilizirati, svi su spisi izgorjeli. Osim toga, ostaci 23. zb. podređeni su 7. zb. Slobodan sam. Odjavio sam se kod Wurma. Ionako smo već raspoređeni. Najprije: Brestovic, ali onda sam otišao do Jitranovića (željezničko postrojenje): 2 vagona za noćni prijevoz. Slučajno sam sreo Milana s konjima, već ih je htio proslijediti vo., ali Milan, ta ljudina, uspio je pronaći kupca. Policijski liječnik dr. Derč. I sam je vlasnik bijelca. Bogataš. Novac nije problem. Takvi se konji ne vide svaki dan. Budući da bih od države dobio 4000 K., zatražio sam 8000. Najprije je pristao, ali poslije se ipak predomislio, preskupo (i sada kada se konji prodaju za 20 K. dogovaram bombastične poslove). Zadnja cijena. I Kraliček je bio tamo. Vrlo potišten, Bischoflock, gladan (zbog prebacivanja postrojbi i konja). Derč konje nije kupio, ali preuzeo ih je kao posrednik za prodaju (poslije su predani vladi, ksk. Teuberu, referentu za konje u likvidaciji; Doge je prodan, a bređa Fecske, na selo za 1500 K.; od vlade sam dobio još 3000 K., koje su upućene Hrvatskoj eskontnoj banci u Zagrebu). Dugo čekanje na kolodvoru do 2 h.

10. studenoga, nedjelja

Ljubljanu je napustilo zo. 23. zb. i zo. 2 pješačke d. Prije odlaska oproštaj od sljedeće gospode: Rychtrmoc, dr. Heiss, Wanner, Lutter, Butler i dr., oko 20 poznanika).

11. studenoga, ponedjeljak,

Oko ponoći u Beču. Poslijepodne Arz. Ništa osobito. Sve je gotovo!

Sažetak 1914-1918.

1914.

I. načelnik GS. V. armije

od 12. srpnja - odmor Kernyćsa
26. srpnja, nedjelja - brzojav, mobilizacija, odlazak u podne
27. srpnja, ponedjeljak - navečer u Beču, 28. srpnja 1. dan mobilizacije „S“
29. srpnja, srijeda - prijepodne odlazak za Zagreb
30. srpnja, četvrtak - navečer dolazak u Zagreb, ustrojavanje zoa.
31. srpnja, petak - „Opća pravila mobilizacije“
1. kolovoza, subota - poslijepodne odlazak iz Zagreba
2. kolovoza, nedjelja - poslijepodne dolazak u Brčko
11. kolovoza, utorak - poslijepodne zo. V. armije automobilom u Zabregje
12. kolovoza, srijeda - prijelaz V. armije preko Drine; borbe do 19. kolovoza, povlačenje, zoa. 14. i 15. Janja, 16 -19. Lipnička mehana, 20. Janja i Bijeljina
21. kolovoza, petak - Brčko
4. rujna, petak - molba za premještaj
6. rujna, nedjelja - Srbi preko Save
7. rujna, ponedjeljak - poraz Srba i pobjeda 29. pješačke d. (62 časnika i 4800 vojnika zarobljenih kod Šašinaca)
8. rujna, utorak - neuspješan prijelaz preko Drine (V. armija)
9. rujna, srijeda - čekanje u Beču na dodjelu nove dužnosti
10. rujna, četvrtak - u 21 h odlazak automobilom odjela za vezu: Vinkovci, Osijek, Budimpešta, Raab, Beč
11. rujna, petak - Beč u 17,30
8. listopada, četvrtak

II. Zapovjedništvo utvrđenih mostobrana na Dunavu

mostobrani Krems, Tulla, Beč i Bratislava; zk. gen. konjaništva Blasius Schemua, a od 23. ožujka 1915. gen. topništva Benda; stručni djelatnik za procjenu taktičkih pitanja (taktička stajališta u međunarodnom ratnom pravu)
1. studenoga 1914. - podmaršal

1915.
8. travnja, četvrtak, brzojav

III. Zapovjedništvo 14. pješačke d.

10. travnja, subota - navečer odlazak za Beč
11. travnja, nedjelja - Košice, prijavak zo. III. armije (Boroević), ali 14. pješačka d. je u sastavu II. armije (Böhm-Ermolli)
12. travnja, ponedjeljak - iz Košica u 17,45 Homonna, kolima i automobilom Szinna (zk. 4. zb. Tersztyanszky), u 23,30 zod. Cziróka Hosszúmezo: zod. nema postrojbe: tek se okupljaju
18. travnja, nedjelja - zod., jahanje Méhes Falva
22. travnja, četvrtak - Vendégi, preuzimanje odsječka Skura Vrh od 41. ugarske domobranske pješačke d. (podmaršal Schay), u 19 h u sastavu 19. zb. (podmaršal Trollmann)

23. travnja, srijeda - zbog paljbe kod Vendégija (zod.) selidba u pripremljene barake

6. svibnja, srijeda - nakon paljbe, promjena tabora

8. svibnja, subota - tijekom noći neprijatelj je napustio položaje, potjera bez doticaja, 14. pješačka d. do 2. crte bojišnice, a onda prema desnom krilu II. armije: Dnjestar, u 14 h jahanje Solinka

9. svibnja, nedjelja - Zubracze

10. svibnja, ponedjeljak - Smerek

11. svibnja, utorak - Ustrzyki Ger

12. svibnja, srijeda - Bobenka

13. svibnja, četvrtak - Holowiecko

14. svibnja, petak - Luzek Ger

15. svibnja, subota - Kulczyce szlacheckie, Sambir, u sastavu V. armije (gen. pješaštva Puhallo)

16. svibnja, nedjelja - Horodynia, prva bitka kao zkd., neprijatelj Stwriąź i Dnjestar, rovovski rat

23. svibnja, nedjelja - gen. konjaništva Puhallo zk. je III. armije, podmaršal Goglia (do sada zk. 33. pješačke d. u sastavu 5. zb.) zk. je 5. zb., talijanska objava rata Austro-Ugarskoj

16. lipnja, srijeda - tijekom noći neprijatelj je napustio položaje, potjera, prijelaz Stwiąz, zod. Czajkowice

17. lipnja, četvrtak - doticaj s neprijateljem, povlači se prema odsječku Wereszczyca

19. lipnja, subota - pobjeda Grabowno, proboj, zod. Holodówka

20. lipnja, nedjelja - potjera, neprijatelj Szczerek, zod. Horozanna Wielka

21. lipnja, ponedjeljak - bitka Szczerek

22. lipnja, utorak - pobjeda, 71. pp. u 15 h proboj: Horbacze (2. proboj), povlačenje neprijatelja duž cijele bojišnice

23. lipnja, srijeda - potjera, neprijateljska ophodnja Suchodol, zod. Hučisko

24. lipnja, četvrtak - borba jugoistočno od odsječka Chlebowice Wielkie, proboj, povlačenje neprijatelja na visoravni istočno od Lanyja, zod. lovački dvor jugozapadno od Chlebowice Wielkie

26. lipnja, subota - pobjeda Lany (3. proboj), neprijatelj napušta položaje Bóbrka

27. lipnja, nedjelja - potjera, neprijateljske ophodnje zapadno od odsječka Chlebowice, Swirskie, zod. Sarńiki

28. lipnja, ponedjeljak - neprijatelj na Gniloj Lipi, zod. Chlebowice Swirskie

29. srpnja, utorak - 1. srpnja, četvrtak - borbe: Gnila Lipa

4. srpnja, nedjelja - povlačenje neprijatelja, potjera, zod. Pniatyn, Rusi: Zlota Lipa, kolera: 48. i 72. pp. (izolacija), rovovski rat: Zlota Lipa

13. srpnja, utorak - 15. srpnja, četvrtak - zod. Lipowce (ruska zdravstvena postaja za oboljele od kolere, zaraza), zod. Wypyski

30. srpnja, petak - Lavov, Vojni križ za zasluge 2. razreda na ratnoj vrpci

24. kolovoza, utorak - pruski Željezni križ 2. razreda

27. kolovoza, petak - pobjeda: Zlota Lipa, proboj Cimierzynce - Wiszniowczyk

28. kolovoza, subota - potjera, zod. Remizowce

29. kolovoza, nedjelja - neprijatelj u zaleđu Zloczówke istočno od Zloczówa, bitka Zloczów, 14. pješačka d. održala se na položajima

1. rujna, srijeda - povlačenje neprijatelja, potjera, zod. Nuszcze

2. rujna, četvrtak - zod. Batków, neprijatelj iza Sereta i potoka Samec

3. rujna, petak - 6. rujna, ponedjeljak - borbe: Seret i Samec, 14. pješačka d.: ribnjak i močvara; br. Zeidler (48. i 76. pp.) prebačena je u 34. pješačku d. zbog napada na uporište Styberówka, tamo poslije i Rozwadowski s 43. domobranskom pješačkom d., navečer 6.

srpnja proboj 71. pp. istočno od Wieszbowczyka, osvajanje Podkamieńa, povlačenje neprijatelja

7. rujna, utorak - potjera Podbereżce, u podne zapovijed za 14. pješačku d.: Gontowa, pokret do iscrpljenosti, navečer Gontowa, zod. Blich, zapovijed u ponoć: Csicserics s 14. i 34. pješačkom d. i 75. ugarskom domobranskom pješačkom br. (desno) i 51. ugarskom domobranskom pješačkom d. (daleko nalijevo) proboj prema Zbarażu

8. rujna, srijeda - kiša, neprijateljsko izviđanje, odluka: glavni proboj (14. pješačka d.) Skala - Podskalów, ujutro ustrojavanje skupina; 10. rujna, petak, napad, u 20 h smjena: zo. 14. pješačke d. preuzima Trollmann

9. rujna, četvrtak - top. priprema terena u 16 h

10. rujna, petak - napad

11. rujna, subota - 10 h, zapovijed o prekidu napada, ruski protunapadi (II. armija), teški dani

12. rujna, nedjelja - mirno

13. rujna, ponedjeljak - žestoki ruski napadi

14. rujna, utorak - mirno

15. rujna, srijeda - Gontowa (lijevo od 14. pješačke d.) je izgubljena, ali poslijepodne su ju zaposjele 85. pp. i 2. bosanskohercegovačka pp., genboj. Felix, izvrsna top. priprema terena, zod. od 9. do 11. rujna Mszaniec, od 12. rujna lovački dvor 3 km sjeverozapadno od Mszanieca, do ljeta 1916.

22. rujna, ponedjeljak - u sastavu 4. zb. (podmaršal Albert Schmidt von Georgenegg, Załósce), 19. zb.: srpsko ratište

24. rujna, petak - lijevi susjed, 51. ugarska domobranska pješačka d. skoro potpuno razbijena (ostalo joj je 1600 vojnika)

25. rujna, subota - ruski napadi na lijevo krilo d., odbijeni

29. rujna, srijeda - pohvala Vrhovnog vojnog zo.: zo. 14. pješačke d. zbog inovativnog i odlučnog vođenja (odšteta zbog odbijanje mog rasporeda napada od 8. rujna i prepuštanja zo. Trollmannu: neuspjeh), tijekom teških borbi sredinom rujna samo je 14. pješačka d. u sastavu II. armije zadržala svoje položaje uz male gubitke, za razliku od susjednih i središnjih postrojbi

3. listopada, nedjelja - konačna potvrda da sam zk. 14. pješačke d. (najviša uredba od 22. rujna), do ljeta 1916. rovovski rat

13. listopada, srijeda - posjet nadvojvode Karla Franje Josipa

1916.

12. siječnja, srijeda - 30. siječnja, nedjelja - odmor u Beču

29. veljače, utorak - posjet turskih prinčeva Abdul Rašida i Osmana Fauda

14. travnja, petak - posjet vojvotkinje Marije von Parma (majka carice) s kćeri, sinom princem Renéom i bratom genboj. don Miguelom de Braganza i njegovom suprugom, princezom Löwenstein

1. svibnja, ponedjeljak - bugarski načelnik GS. Anatonov Jostov s puk. Georgievim i ppuk. Tantilevim

6. svibnja, subota - 8. svibnja, ponedjeljak - Lavov, povjerenstvo za nove odore

21. lipnja, subota - odlikovanje Reda željezne krune 2. razreda

24. svibnja, srijeda - 6, lipnja, utorak - odmor u Beču

7. srpnja, petak - telefonski poziv

IV. Zapovjednik 13. zbora
(gen. pješaštva barun Rhemen glavni je guverner u Beogradu)

9. srpnja, nedjelja - Chadorów, armijska skupina nadvojvoda Karlo, načelnik GS. pruski genboj. von Seeckt, Brzežany: zo. njemačke Južne armije (gen. pješaštva grof Bothmer, načelnik GS. ppuk. von Hemmer)

10. srpnja, ponedjeljak - 1,30 Nižniów, zozb.

12. srpnja, srijeda - od 16 do 17 h audijencija kod nadvojvode Karla u Stanislavovu

22. srpnja, subota - obilazak 66. i 5. pp. nadvojvoda Karlo

28. srpnja, petak - žestoki ruski napadi: potok Koropiec

30. srpnja, nedjelja - još žešći napadi uspješno odbijeni, pohvale: 29. srpnja od strane armijske skupine nadvojvoda Karlo, a 31. srpnja od strane njemačke Južne armije te 7. kolovoza od strane Vrhovnog vojnog zo.

7. kolovoza, ponedjeljak - desni susjed južno od Dnjestra: njemačka skupina gen. von Kraewela odbačena je 15 km, desno krilo 13. zb. moralo se povući s usjeka na Dnjestru, a zozb. iz Nizniówa (desna obala Dnjestra) u Uscie Żielone, nakon što se III. armija (južno od nas) povukla u odsječak Bystrszyca Nadwórnjanska, povukla se i njemačka Južna armija: jak pritisak neprijatelja 3 dana i 3 noći

8. kolovoza, utorak - žestoki napadi, odbijeni, tijekom noći zaposjedanje novih položaja

9. kolovoza, srijeda - žestoki napadi, tijekom noći vraćanje na nove položaje, zozb. Kończaki Nowe

10. kolovoza, četvrtak - žestoki napadi, tijekom noći vraćanje na nove položaje, III. armija izgubila je odsječak Bystrszyca Nadwórnjanska, te se povukla iza uporišta Bisztryca Sotowinska: odustajanje od Stanislavova

11. kolovoza, petak - mirno, zozb. Botszowce, pohvala za borbe tijekom povlačenja 8, 9. i 10.

kolovoza (njemačka Južna armija)

15. kolovoza, utorak - nadvojvoda Karlo, Botszowce, zahvala i odavanje priznanja

18. kolovoza, petak - carev rođendan, smotra njemačke pričuve 222. i 223. pp. 48. pričuvne d., genpor. von Oppeln-Bronikowski.

24. kolovoza, četvrtak - nadvojvoda Karlo obilazi postrojbe zb. (konjaništvo, st. br., I. b. 2. st. d., 60. i 65. pp., 302. ugarska domobranska pp., 15. husarska p. i 10. ugarska domobranska husarska p.)

27. kolovoza, nedjelja - bitka Delejów (2. k. d.), gen. pješaštva grof Bothmer predao je mom načelniku GS. Csobanu i meni pruske Željezne križeve 1. razreda

27. kolovoza, nedjelja - rumunjska objava rata

29. kolovoza, utorak i 30. kolovoza, srijeda - glavni nadzornik topništva nadvojvoda Leopold Salvator

31. kolovoza, četvrtak - teške borbe, nadmoćan neprijatelj s minobacačima, proboji: povlačenje cijelog zb. na 2. crtu bojišnice, budući da je lijevi susjed, 6. zb., natjeran i preko navedene crte, njemačka Južna armija naredila je povlačenje i 13. zb., veliki gubici momčadi

5. rujna, utorak - teške borbe, povlačenje (*napomena*: na bojišnici 13. zb. veliki broj njemačkih postrojbi, 6 austrougarskih pp. 1. rujna imale su 1708 vojnika!)

6. rujna, srijeda - zozb. Deminanów

8. rujna, petak - odbijanje jakih napada na kolodvoru Halicz, tijekom sljedećih dana povlačenje svih austrougarskih postrojbi (ostaci!) s bojišnice: 15. i 36. pješačka d.

11. rujna, ponedjeljak - zozb. Martynów Nowy, 15. i 36. pješačka d. prebačene su u III. armiju (Kalusz)

15. rujna, petak - Vrhovno vojno zo., nadvojvoda Friedrich: obilazak 15. i 36. pješačke d. tijekom pokreta prema III. armiji kod Wojnilówa (5, 50, 65. i 66. pp. 15. pješačke d. te 52. i 78. pp. 36. pješačke d.: 3838 vojnika, 13 strojnica, 1 pješački top).

18. rujna, ponedjeljak - smjena 13. zb. u odsječku Martynów Nowy od strane njemačkog 10. pričuvnog zb., genpor. Fuchs, vožnja automobilom u novi odsječak Landestreu, tijekom puta Halicz i zka. vojskovođa von Kövess, u novi je odsječak Bystrzyca Sotowinska jugozapadno od Halicza poslana 36. pješačka d. (13. pješačka br. (52. i 78. pp.) i 72. pješačka br. /16. i 53. pp./), sjeverno od 42. ugarske domobranske pješačke d., što znači da su sada ujedinjene 2 d. koje prema mirovnom rasporedu snaga pripadaju 13. zb., a na ovim je položajima 13. zb. ostao do mog odlaska 16. lipnja 1917: rovovski rat bez većih borbi

1. listopada, nedjelja - 8. listopada, nedjelja - odmor u Beču

6. listopada, petak - od 11 do 11,30 audijencija kod cara: milostiv, obaviješten, zainteresiran, njegove riječi na odlasku: „nadam se da ćete sačuvati ugled koji ste zaradili u ratu“; izrazito duševno i tjelesno jak, njegove ruke na stolu nisu drhtale, osim toga, ustao je bez ikakvih problema, bez oslonca, kao mladić, te je pokazao osobiti interes za moja izvješća o njemačkim postrojbama koje su se borile pod mojim zo. (smjena puk. Veita zbog ponašanja 4. rujna)

11. listopada, srijeda - zk. 13. zb. (najviša uredba od 3. listopada)

20. listopada, petak - smjena zk. III. armije: umjesto vojskovođe von Kövessa, genpuk. grof Karl Kirchbach

3. studenoga, petak - svečanost povodom blagdana Sv. Huberta: 15. husarska p. Uhrynów Dolny

7. studenoga, utorak - zk. istočne bojišnice princ Leopold Bavarski u Rosulni (obilazak b. 13. pp. i I. b. 26. ugarske domobranske pp.), Landestreu (prijem i objed)

21. studenoga, utorak - umro je car i kralj Franjo Josip I.

1917.

10. siječnja, četvrtak - 20. siječnja, subota - odmor u Beču

13. siječnja, subota - Baden, audijencija car Karlo, navečer vojskovođa barun Conrad

27. siječnja, subota - odlikovanje reda Željezne krune 1. razreda

2. ožujka, petak - smjena u zo. III. armije, umjesto genpuk. grofa Kirchbacha, genpuk. von Tersztyańszky, smjena u Vrhovnom vojnom zo.: umjesto vojskovođe baruna Conrada, gen. pješaštva barun Arz

15. ožujka, četvrtak - revolucija u Rusiji

1. travnja, ponedjeljak - američka objava rata Njemačkoj

14. travnja, subota - 23. travnja, ponedjeljak - odmor u Beču

4. svibnja, petak - obilazak postrojbi od strane cara Karla: Ldziany i šuma zapadno od Rosulne

15. lipnja, petak - brzojav

V. Zapovjednik 23. zb.

(zamjena s podmaršalom von Schenkom)

16. lipnja, nedjelja - Landestreu

18. lipnja, ponedjeljak - Beč i Baden

20. lipnja, srijeda - Sesana, prijavak kod zk. Sočanske armije, gen. topništva baruna Wurma, u 10 h tabor južno od Pliskovice: preuzimanje zo. od podmaršala Schneidera

3. kolovoza, petak - počasno odlikovanje Crvenog križa 1. razreda

18. kolovoza, subota - 23. kolovoza, četvrtak - 11. bitka na Soči, nadmoćni napadi, 23. zb. izgubio je dijelove odsječka Selo (12. pješačka d.) i dio bojišnice pred odsječkom (35. i dio postrojbi 28. pješačke d.)

4. rujna, utorak - protunapad: neuspjeh kod Sela iako sada 41. ugarska domobranska pješačka d., zaustavljen napad, kod Hermade sve je vraćeno u roku od sat i pol, ali opet poslijepodne izgubljeno

5. rujna, srijeda - 35. i dio postrojbi 28. pješačke d. ponovo napad te su vratile izgubljene položaje?, carska otomanska ratna medalja (Željezni polumjesec)

24. listopada, utorak - 12. bitka na Soči: I. sočanska armija samo obrana, zbog širenja proboja Tolmein - Krn

28. listopada, nedjelja - neprijatelj je tijekom noći napustio svoje položaje na bojišnici 23. zb., koji je u 1 h stigao do Soče (prethodnica), gdje je zbog proboja brane južno od Gradiške, rijeka poplavila okolnu nizinu

29. listopada, ponedjeljak - odredi potjere preko Soče: Pieris i Isola Morosini, navečer na cesti Dutovle, čekanje na njegovo veličanstvo (armija odlazi)

30. listopada, utorak - zozb. Ronchi

31. listopada, srijeda - odredi potjere 10. pješačke d.: neprijatelj zapadno od San Giorgia di Nogare, djelomično uništen most kod Pierisa mogu koristiti pješaci, 4 pp. bez konja i bez topništva i vo.: prijelaz preko Soče

1. studenoga, četvrtak - prethodnica 10. pješačke d. napredovala je do Tagliamenta (Latisana), mjesni sukobi, zozb. automobilom preko crte: Dobrdo, Vallone, Sdraussina, Monte San Michele i cestovnog mosta kod Sagzada prema Villi Vicentini

2. studenoga, petak - Akvileja

3. studenoga, subota - pokušaj prijelaza 10. pješačke d.: Tagliamento kod Latisane, ali neuspjeh, zozb. San Giorgio di Nogara

5. studenoga, ponedjeljak - car na proputovanju kroz San Giorigo: dodjela odlikovanja (…), tijekom noći neprijatelj je napustio rijeku

6. studenoga, utorak - potjera, zozb. Latisana

7. studenoga, srijeda - prethodnica 10. pješačke d. Livenza, poslijepodne prethodnica San Stino

8. studenoga, četvrtak - bitke: Ceggia i Cessalto, zozb. Portoqruaro

9. studenoga, petak - prethodnica 10. pješačke i 41. ugarske domobranske pješačke d. Piave

10. studenoga, subota - zozb. San Stino di Livenza (ostanak do kraja rata)

13. studenoga, utorak - prijelaz preko Piave, uspjeh 10. pješačke d., djelomično 41. ugarska domobranska pješačka d.

15. studenoga, četvrtak - preko ušća do Piva Vecchia (južno od kanala Cortelazza - Cavazucherina)

15. prosinca, subota - brzojav: predstavnik Vrhovnog vojnog zo. na

VI. mirovnim pregovorima u Brest-Litovsku

nakon objeda automobilom u Trst, brzi vlak

16. prosinca, nedjelja - Beč

17. prosinca, ponedjeljak - Baden, Laxenburg, pratnja njegovog veličanstva do Érsckujvára, poslijepodne smjernice u vlaku, navečer Beč

19. prosinca, srijeda - odlazak

20. prosinca, četvrtak - Brest-Litovsk

22. prosinca, subota - poslijepodne 1. sjednica

25. prosinca, utorak - navečer sjednica

26. prosinca, srijeda - prijepodne sjednica

27. prosinca, četvrtak - poslijepodne sjednica

28. prosinca, petak - poslijepodne i navečer sjednica, odlazak za Beč

29. prosinca, subota - navečer Beč ponedjeljak, 31. prosinca - prijepodne audijencija u Badenu

1918.

3. siječnja, četvrtak - odlazak iz Beča

4. siječnja, petak - Brest-Litovsk

6. siječnja, nedjelja - sjednica s ukrajinskim izaslanstvom

9. siječnja, srijeda - sjednica s ruskim izaslanstvom, predsjedatelj Trocki, ranije Joffé

10. siječnja, četvrtak - sjednica

11. siječnja, petak - 2 sjednice

12. siječnja, subota - sjednica, Hoffmannov govor!

14. siječnja, ponedjeljak - sjednica

15. siječnja, utorak - sjednica, ukrajinsko izaslanstvo, navečer sjednica

16. siječnja, srijeda - sjednica saveznika, navečer s Ukrajincima

17. siječnja, četvrtak - sjednica s Ukrajincima

18. siječnja, petak - Hofmann i „plava“ crta razgraničenja, sjednica s Rusima, stanka zbog ustavotvorne skupštine do 29. siječnja

19. siječnja, subota - sjednica s Ukrajincima, u Petrogradu ustavotvorna skupština raspuštena

20. siječnja, nedjelja - odlazak za Beč

21. siječnja, ponedjeljak - Beč

24. siječnja, četvrtak - audijencija, Laxenburg (izvješće o grofu Czerninu)

27. siječnja, nedjelja - Beč

28. siječnja, ponedjeljak - odlazak za Brest-Litovsk

30. siječnja, srijeda - sjednica

31. siječnja, četvrtak - sjednica

1. veljače, petak - sjednica

3. veljače, nedjelja - sjednica, odlazak u Berlin

4. veljače, ponedjeljak - Berlin, Friedrichstraße

5. veljače, utorak - sjednica s njemačkim kancelarom grofom Hertlingom, od 20,30 do 23 h, Hohenlohe

6. veljače, srijeda - Brest-Litovsk

7. veljače, četvrtak - Czernin, Gratz, Trocki

9. veljače, subota - mirovni ugovor s Ukrajincima, prijepodne vježba minobacača, navečer sjednica, imendan princa Leopolda Bavarskog

10. veljače, nedjelja - sjednica: razgraničenje (povjerenstva), poslijepodne sjednica; Trocki: Rusija nije više u ratu, ali odbija daljnje mirovne pregovore, tijekom noći vijećanje njemačkog i austrougarskog izaslanstva

11. veljače, ponedjeljak - sjednica saveznika, završetak pregovora

12. veljače, utorak - odlazak iz Brest-Litovskog

13. veljače, srijeda - Beč

14. veljače, četvrtak - audijencija u Badenu

17. veljače, nedjelja - sjednica s Ukrajincima u Ministarstvu vanjskih poslova, Trocki prihvaća uvjete Središnjih sila

19. veljače, utorak - tajni viјećnik

24. veljače, nedjelja - odlazak u Brest-Litovsk

25. veljače, ponedjeljak - Brest-Litovsk
26. veljače, utorak - sjednica austrougarskog i njemačkog izaslanstva
27. veljače, srijeda - sjednica kao i jučer
1. ožujka, petak - predaja ugovora Rusima, predsjednik izaslanstva Sokolnikov: potpisat će bez rasprave, ja: gen. pješaštva
3. ožujka, nedjelja - potpisivanje mirovnog ugovora
4. ožujka, ponedjeljak - ukrajinsko izaslanstvo predalo je Njemačkoj tajni ugovor sklopljen s Austro-Ugarskom u vezi s ustrojavanjem „Pokrajine Istočne Galicije"
5. ožujka, utorak - Beč
6. ožujka, srijeda - audijencija u Badenu
10. ožujka, nedjelja - San Stino di Livenza
11. ožujka, ponedjeljak

VII. Zapovjednik 23. zbora

3-17. travnja, odmor, Beč, dvorac Jurtsch kod Cantha u pruskoj Šleskoj, vjenčani kum (9. travnja) ksk. Heinricha grofa zu Brandisa (vjenčanje s groficom Hildegard Wengerszky)
21. travnja, nedjelja - 29. travnja, ponedjeljak - (…) Passeriano
4. svibnja, subota - njegovo veličanstvo u obilasku 10. pješačke d., Summaga i Pradipozzo
13. svibnja, ponedjeljak - 21. svibnja, ponedjeljak - Beč, obuka o otrovnim plinovima
26. svibnja, nedjelja - talijanski napad: Bressanin
27. svibnja, ponedjeljak - protunapad: 1. k. d.
15. lipnja, subota - bitka na Piavi
27. lipnja, četvrtak - odlazak u Beč

VIII. Bolestan

(upala vena na desnoj goljenici)

29. lipnja, subota - 13. srpnja, subota - 1. posadna bolnica
14. srpnja - 3. kolovoza - Wildbad Gastein
6. kolovoza, utorak - 20. kolovoza, utorak - odmor Kernyécsa
28. kolovoza, srijeda

IX. Zapovjednik 23. zbora

1. rujna, nedjelja - audijencija u Reichenauu
3. rujna, utorak - Beč
4. rujna, srijeda - San Stino
12. rujna, četvrtak - prusko dolikovanje Reda crvenog orla 1. razreda? carsko otomansko odlikovanje Reda Medžidija 1. razreda
24. listopada, četvrtak - početak talijanskog napada (demonstracije na bojišnici 23. zb., nije uočeno teško naoružanje)
29. listopada, utorak - 23. zb. napustio je Piavu, zobz. Portoqruaro
1. studenoga, petak - zozb. San Giorgio di Nogara
3. studenoga, nedjelja - vožnja automobilom u Ljubljanu: pregovori s Narodnim vijećem zbog prolaska Sočanske armije kroz Kranjsku
4. studenoga, ponedjeljak - dolazak zka., genpuk. baruna Wurma u Ljubljanu
10. studenoga, nedjelja - u 2 h odlazak iz Ljubljane s ostatkom stožera zo. 23. zb. (oko

20 časnika i činovnika)
11. studenoga, ponedjeljak - Beč
12. studenoga, utorak - prijavak načelniku GS. genpuk. Arzu

Kraj!

dana 7. studenoga 1918. kod mene 4030 + 163 = 4193 K.; 1. studenoga vojna plaća (1400 + 2000 + 900 + 35 pohrana namještaja + 75 naknada u naturi (…) = 4410; izdaci: osiguranje za smještaj 18, potkove 5; 30. studenoga kod mene 3210 K. (izdaci od 7. studenoga 983; 300 K. sluga Iván, 80 K. električno kuhalo, ostatak 603)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918:

	Hrvatski povijesni muzej, HPM/PMH 23124, Maksimilijan Čičerić
1.	Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918.
2.	Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918., Punomoć austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva od 17. prosinca 1917. podmaršalu M. Čičeriću, zapovjedniku 23. zbora, za sudjelovanje na pregovorima između Austro-Ugarske i Rusije u Brest-Litovskom
3.	Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918., Raspored smještaja članova pregovaračkih delegacija u Brest-Litovskom 9. siječnja 1918.
4.	Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918., Popis nazočnih članova austrougarske, njemačke, bugarske i turske pregovaračke delegacije u Brest-Litovskom (bez Rusije i Ukrajine)
5.	Dnevnik II, Brest-Litovsk 1918., Brzojav austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva u kojem se iskazuje zadovoljstvo njegovog veličanstva s redovitim i opširnim izvješćima podmaršala M. Čičerića iz Brest-Litovskog (veljača 1918.)
6.	Dnevnik III, Brest-Litovsk 1918., Raspored smještaja austrougarske, ruske, njemačke, bugarske i turske pregovaračke delegacije u Brest-Litovskom 28. veljače 1918.
7.	Tlocrt kazina u Brest-Litovskom u kojem su se odvijali pregovori.
8.	Dnevnik - Mandžurija 1905.
9.	Dnevnik Kazan 1892./1893.
10.	Dnevnik, Prvi svjetski rat 1914.
11.	Dnevnik, Prvi svjetski rat 1914. - 1918., (Kurzes Diarium 1914-1918)
12.	Dnevnik, Prvi svjetski rat 1916./1917., Bilješka s posljednjim riječima Franje Josipa I. upućenim M. Čičeriću 6. listopada 1916.
13.	Jelovnik Carskog kraljevskog 13. zbora (Landestreu/Selenyj Jar, 7. studenog 1916.)
14.	Izvješće o boju na Piavi 23. zbora 15. lipnja – 5. srpnja 1918. (K.u.k. 23. Korpskommando. Op.Nr. 2413/1. Gefechtsbericht über die Piaveforcierung durch das 23. Korps in der Zeit vom 15. 6. -5. 7. 1918. s bilješkom generala pješaštva M. Čičerića)
15.	Lista gubitaka – brojno stanje postrojbi 23. zbora 10. lipnja – 10. srpnja 1918. na Piavi (Verluste in der Zeit vom 15. Juni bis 6. Juli 1918, Beilage 11)
16.	Fotografija M. Čičerića, generala pješaštva i zapovjednika 23. zbora (Csicserics, Kmdt. des 23. Korps.)
17.	Povijest obitelji Šipoš – Čičerić / Familiengeschichte
18.	Naseljavanje Čičerića u Rečici u Ivanićkoj krajini 1688.
19.	Izvješće M. Čičerića o vojnim i političkim prilikama u Laojanu/Mukdenu načelniku Glavnog stožera u Beču barunu von Becku, svibanj 1904.
20.	Raspored vojnih postrojbi Laojan/Mukden, prosinac 1904.
21.	Raspored vojnih postrojbi Laojan/Mukden, rujan 1904.
22.	Dopis Ministarstva rata u Beču od 2. prosinca 1911. u kojem izvješćuje general-bojnika M. Čičerića da je carski ruski vojni poslanik u Beču prema nalogu Carskog ruskog glavnog stožera Ministarstvu predao priloženi prijevod studije „Schlacht“ M. Čičerića s molbom da se dotičnom navedeni prijevod dostavi
23.	Putna propusnica general-bojnika M. Čičerića od 8. listopada 1905. ruskog Ministarstva vanjskih poslova izdana prema naredbi ruskog cara Nikolaja
24.	24-2 Članovi austrougarske delegacije u Brest-Litovskom,
	24-3 Grof Czernin i grof Colloredo,
	24-6 Brest-Litovsk - Južna kapija,
	24-7 Brest-Litovsk – kolodvor)
25.	Feldmarschall Graf Conrad, Ein Charakterbild ergänzt durch den „Weg zur Katastrophe“ von K. F. Nowak, von General der Infanterie Max von Csicserics, Wien, Juli 1919
26.	Fotografija Laojan/Mukden, travanj 1904.



Maksimilijan Čičerić
Hrvatski povijesni muzej, HPM/PMH 23124

1485

Tagebuch I.

Friedenskonferenz zu Brest-Litowsk.

Mi 19. Dezember

Schön, klar, kalt.

4h nachm Abfahrt mit Sonderzug vom Wien Nordbahnhof.

Am Bahnhof Verabschiedung im Hofwartesaal. Gräfin Czernin u Tochter, dann Pz. Ludwig Windischgrätz.

Im Gefolge Gf Czernin: Sekt.-Chef Grätz, Minister-Residenten Wiesner, Legat. Rat Bn Andrian, Ldr Gautsch, Gf Colloredo.

Deutscher Major Fleck, Verbindungsoffz. vom GM. Cramon.

Mit mir geht Mjr von Glaise u Obl. Prof. Dr. Umann.

I/2

c. 3/4 5 – 3/4 6h Besprechung mit Gf. Czernin; anwesend Grätz u Andrian.

Cz: Ansicht, daß es sich um Hauptziel der Russen: allgemeinen Frieden ein[zu]gehen müssen; hofft Änderung bezügl. Kr. mit Entente; deutsche fürchten, daß mit Eintritt der Entente in die Verhandlungen zu rechnen ist, was zunächst Vorschlag, wenn nicht Zerschlagen der Verhandlungen zur Folge haben könnte. Cz. glaubt nicht, ist aber der Ansicht, daß wir rasch zum Abschluß eines Präliminarfriedens kommen müssen, der die hauptsächlichsten Prinzipien festsetzt, u alle Details späteren Verhandlungen zu überlassen sei. – Er bezeichnet als Hauptfrage, Festlegung der Ostgrenze von Ung. u D. mit R. (und den Ostgrenzen [illegible] für das neue Polen).

Einvernehmen von mir [illegible]

I/3

1.Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

BEILAGE 6, ad pag. I/124

K.u.k. Armeeoberkommando.
Op. Geh. Nr. 616 / I.



VOLLMACHT

kraft welcher der k.u.k. Feldmarschalleutn. Maximilian CSICSERICS von BACSÁNY. Kommandant des 23.Korps berufen ist, an den Friedensverhandlungen zwischen Oesterreich-Ungarn und Rußland, sowie etwa damit unmittelbar verbundenen Verhandlungen mit anderen feindlichen Mächten als Vertreter des k.u.k. Armeeoberkommandos teilzunehmen.

Baden bei Wien, am 17. Dezember 1917.

Der k.u.k. Chef des Generalstabes für die gesamte bewaffnete Macht:



2. Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918., Punomoć austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva od 17. prosinca 1917. podmaršalu M. Čičeriću, zapovjedniku 23. zbora, za sudjelovanje na pregovorima između Austro-Ugarske i Rusije u Brest-Litovskom

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

Ausgegeben 9. Jänner 1918.

BEILAGE 7, ad pag I/124

Russische Abordnung:

		Wohnungen:	
Herr L. D. Trotzki	Bevollmächtigte Mitglieder der Delegation	Block VII	Zimmer 15/16
„ A. A. Joffe		„ „	„ 18
„ L. B. Kameneff		„ „	„ 14
„ M. N. Pokrowski		„ „	„ 11
Frau A. A. Bicenko		„ „	„ 17
Herr L. M. Karachan		„ „	„ 13
„ K. W. Radek		„ „	„ 12
Kontre-Admiral W. M. Altvater		„ „	„ 10
Hauptmann im Generalstab W. W. Lipski		„ „	„ 1

Ukrainische Abordnung:

Staatssekretär f. Handel u. Industrie Wsewolod Holubowytsch, Vorsitzender der ukr. Delegation		Block V (Erdgesch.)	Zimmer 4/5
Mitglied des ukrainischen Parlaments Mykola Lewytsjkyj	Bevollmächtigte	„ „	„ 6
Mitglied des ukrainischen Parlaments Mykola Lubynsjkyj		„ „	„ 3
Mitglied des ukrainischen Parlaments Mychajlo Polosow		„ „	„ 6
Mitglied des ukrainischen Parlaments Alexander Ssewrjuk		„ „	„ 3
Rittmeister Georg Ritter v. Gassenko, persönl. Adj. d. Kriegsmin. u. Attaché des Staatssekr. des Äußeren, zu besonderer Mission		„ „	„ 3
Professor Serhij Ostapenko, Konsultant in ökonomischen Fragen		„ „	„ 2

Deutsche Abordnung:

Staatssekretär Exzellenz von Kühlmann	Block II	Zimmer 14/15
Generalmajor Hoffmann	„ A	
Min.-Direktor Exzellenz Kriege	„ II	„ 5
„ Johannes	„ IV	„ 12
Gesandter von Rosenberg	„ A	
Wirkl. Geh. Leg.-Rat Simons	„ II	„ 13
Geh. Leg.-Rat Edler von Stockhammern	„ II	„ 2
„ „ Schüler	„ „	„ 8
Geh. Oberreg.-Rat Dr. Neuhaus	„ I	„ 6
Kapitän z. S. Horn	„ A	
Wirkl. Leg.-Rat Nadolny	„ II	„ 12
Leg.-Rat von Baligand	„ II	„ 10
Leg.-Sekr. von Hoesch	„ II	„ 13
„ von Bülow	„ A	
Attaché Graf von Rex	„ II	„ 1
Oberleutnant Freiherr von Reischach	„ I	„ 16

Österreich-Ungarische Abordnung:

Exzellenz Min. d. Äußeren Graf Czernin	Block IV	Zimmer 14/15
Exzellenz Sektionschef Dr. Gratz	„ „	„ 4
Gesandter Freiherr von Mittag	„ „	„ 24
Gesandter von Wiesner	„ „	„ 17
Legationsrat Baron Andrian	„ „	„ 10
„ Graf Colloredo	„ „	„ 13
Legationssekretär Baron Gautsch	„ „	„ 16
„ Graf Csáky	„ „	„ 11
Feldmarschallleutnant Exz. von Csicserics	„ „	„ 8
Korvetten-Kapitän Olaf Wulff	„ III	„ 8
Rittmeister Graf Lonyay	„ IV	„ 7

Bulgarische Abordnung:

Justizminister Popow	Bevollmächt. Mitglieder der Delegation	Block II	Zimmer 22/23
Gesandter Kossew		„ „	„ 20
Gesandter Stoyanowitsch		„ „	„ 24
Oberst Gantschew		„ VI	„ 5
Erst. Leg.-Sekr. Dr. Anastassow		Block VI	Zimmer 4
„ „ Kermektchiew		„ „	„ 13
Fregattenkapitän Nedew		im Sonderzug	
Militärstaatsanwalt Hauptmann M. Markow		„ „	

Ottomanische Abordnung:

S. H. der Großwezir Talaat Pascha	im Sonderzug	
S. E. Min. d. Äuß. Ahmed Nessimi Bey	Block VI	Zimmer 2
S. H. Ibrahim Hakki Pascha	„	„ 1/1b
S. E. Gen. d. Kav. Ahmed Izzet Pascha	„	„ 22
Exzellenz Hérant Bey	„	„ 16
Exzellenz Munir Bey	„	„ 17
Kapt. z. See Hussein Raouf Bey	„	„ 24
Obermilitäranwalt Emin Ali Bey	„	„ 20
Erster Botschaftssekretär Wehby Bey	„	„ 3
Major Sadik Bey	„	„ 20
Major Mouzaffer Bey (Adjutant)	„	„ 21
Major Salih Bey	„	„ 21
Korvetten-Kapitän Kemal Bey	„	„ 24
Major Eumer Bey	im Sonderzug	
Hauptmann Siami Bey	„ „	
Legationssekretär Aali Bey	„ „	
Legationssekretär Nizameddin Bey	Block VI	Zimmer 10
Attaché Zia Bey	„	„ 18

3. Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918., Raspored smještaja članova pregovaračkih delegacija u Brest-Litovskom 9. siječnja 1918.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

BEILAGE 8, ad pag I/124



Liste der in Brest-Litowsk anwesenden Herren:

Deutsche Bevollmächtigte:

Staatssekretär Exzellenz von Kühlmann
Min.-Direktor Exzellenz Kriege
„ Johannes
Gesandter von Rosenberg
Wirkl. Geh. Leg.-Rat Simons
Geh. Leg.-Rat Edler von Stockhammern
„ „ Schüler
„ „ Nadolny
Leg.-Rat von Baligand
Leg.-Sekr. von Hoesch
„ von Bülow
Attaché Graf Rex
Hofrat Rietz
Geh. Sekretär Oehlandt
Konsulatssekretär Wucherpfennig
„ Lorz

Österreich-Ungarische Bevollmächtigte:

Exzellenz Graf Czernin
„ von Mérey
„ Sektionschef Dr. Gratz
Gesandter von Wiesner
Legationsrat Baron Andrian
„ Graf Colloredo
„ Baron Berger
Legationssekretär Baron Gautsch
„ Graf Csáky
Feldmarschallleutnant Exz. von Csicserics
Kommand. General des XXIII. A. K.
Persönl. Adjutant Oberleutnant Umann
Oberstleutnant Pokorny
Korvettenkapitän Olaf Wulf
Major im Generalstab von Glaise
Major Fleck

Bulgarische Bevollmächtigte:

Justizminister Popow
Generalkonsul Stojanowitsch
Gesandter Kossew
Oberst Gantschew
Dr. Anastassoff
Militärstaatsanwalt Milan Markow
Oberstleutnant Medes
Dr. Christoff

Türkische Bevollmächtigte:

S. H. Ibrahim Hakky Pascha
Min. d. Äuß. S. E. Ahmed Nessimi Bey
S. E. Gen. d. Kav. ~~Zeki Pascha~~ Achmed Izzet Pascha
S. E. Reschad Hikmed Bey Unterstaatssekr. im Min. d. Äuß.
Botschaftssekretär Orkhan Bey
Legationssekretär Nizameddin Bey
Rittmeister von Schmidt

4. Dnevnik I, Brest-Litovsk 1918., Popis nazočnih članova austrougarske, njemačke, bugarske i turske pregovaračke delegacije u Brest-Litovskom (bez Rusije i Ukrajine)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

BEILAGE 22, ad pag II/95

fernsprech

Station

Abteilung

angenommen am ... / ... 19 ... Uhr ... Min. vorm./nachm. durch

aufgenommen am 2/2 1918 2 Uhr 40 Min. vorm./nachm. durch Meyer von Bra

befördert am ... / ... 19 ... Uhr ... Min. vorm./nachm. durch ... an

Fern-/Licht-/Funk- Spruch Nr. ... aus

Dienstliche Zusätze:

Abzender:	N. Meldg.	Ort	Dat.	Zeit

Adr. fml . csicserics ,=

Angekommen

se , majestaet geruhten seine befriedigung darueber auszusprechen , dass e . e . oft und eingehend melden . se . majestaet erwartet auch in der hinkunft oeftere orientierungen , besonders ueber die besprechungen in berlin ,

= aok . chef des gstbs op . geh .935.+



5. Dnevnik II, Brest-Litovsk 1918., Brzojav austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva u kojem se iskazuje zadovoljstvo njegovog veličanstva s redovitim i opširnim izvješćima podmaršala M. Čičerića iz Brest-Litovskog (veljača 1918.)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

28.2.1918

BEILAGE 12, ad pag III/43

Russische Abordnung:

	Wohnungen:		
Bevollmächtigte Mitglieder der Delegation:			
G. J. Sokolnikow, Mitgl. d. Zentral-Exekutiv-Komitees der S.-, A.- u. B.-Räte, Vorsitzender der Delegation		Zimmer	15
G. J. Petrowski, Volkskommissar des Inneren . . .		„	7
G. W. Tschitscherin, Gehilfe des Volkskommissars des Äußeren		„	8
L. M. Karachan, Mitgl. d. Zentral-Exekutiv-Komitees der S.-, A.- u. B.-Räte, Sekretär der Delegation .		„	16
Konsultanten:			
A. A. Joffe, Mitglied des Zentral-Exekutiv-Komitees der S.-, A.- u. B.-Räte	Block VII	„	18
N. N. Alexejew, Gehilfe des Volkskommissars für Landwirtschaft		„	14
Militärexperten:			
J. N. Danilow — Vertreter des Generalstabes . .		„	11
A. J. Andogski — Vertreter des Generalstabes . .		„	13
W. W. Lipski — Vertreter des Generalstabes . .		„	10
W. M. Altvater, Vertreter des Admiralstabes		„	10

Deutsche Abordnung:

Gesandter von Rosenberg	Block II	Zimmer	14
Generalmajor Hoffmann	„ A		
Wirklicher Geheimer Rat Exzellenz von Koerner . .	„ II	„	20
Direktor im Ausw. Amt Exzellenz Kriege	„ „	„	22
Ministerialdirektor Schroeder	Gästehaus II	„	22
Wirklicher Geheimer Legationsrat Simons	Block II	„	16
Ministerialdirektor Dr. Neuhaus	„ „	„	24
Geheimer Legationsrat Edler von Stockhammern .	„ „	„	2
„ „ Schüler	„ „	„	8
Kapitän z. S. Horn	„ „	„	13
Legationsrat Gaus	„ „	„	12
Legationssekretär von Bülow	„ A		

Oesterreich-Ungarische Abordnung:

Exzellenz Botschafter von Mérey	Block IV	Zimmer	14
Exzellenz Feldmarschalleutnant von Csicserics . .		„	8
Gesandter von Wiesner		„	16
Sektionsrat Freiherr von Allmayer-Beck		„	23
„ Dr. Péteri		„	4
Hof- und Ministerialsekretär von Marsovszky . . .		„	13
Legationssekretär Freiherr von Gautsch		„	24
Konsul Wildner		„	22
Major Freiherr von Mirbach	Block III	„	8
„ von Glaise	Block IV	„	10
Militärintendant von Raabl		„	12

Bulgarische Abordnung:

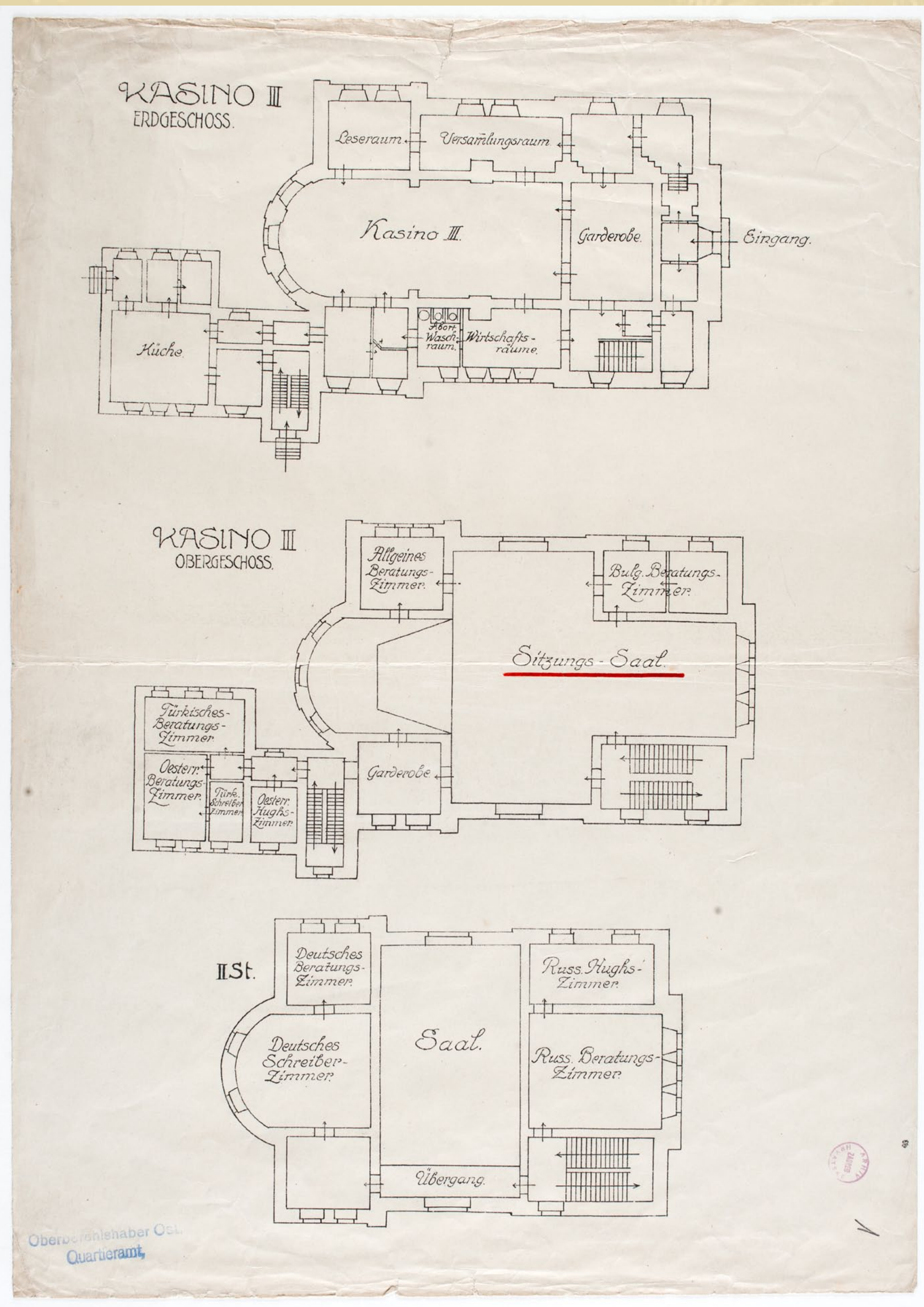
Gesandter Exzellenz Toscheff .	Bev. Mitglieder der Delegation	Block VI	Zimmer	7
Oberst Gantschew		„ „	„	5
Erst. Leg.-Sekr. Dr. Anastassow		„ „	„	4
Erster Legationssekretär Kermektchiew		„ „	„	20

Ottomanische Abordnung:

S. H. Ibrahim Hakki Pascha	Block VI	Zimmer	1
General d. Kav. Exzellenz Zeki Pascha	„	„	22
Erster Botschaftssekretär Wehby Bey	„	„	2
Botschaftssekretär Suleyman Bey	„	„	10
Attaché Zia Bey	„	„	24

6. Dnevnik III, Brest-Litovsk 1918., Raspored smještaja austrougarske, ruske, njemačke, bugarske i turske pregovaračke delegacije u Brest-Litovskom 28. veljače 1918.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



7. Tlocrt kazina u Brest-Litovskom u kojem su se odvijali pregovori.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

Kaiserin.

Mandschurei 1905.

Mukden.

20. Jänner 1905 Dienstag.
28. Dezember.

Morgens −6°, Mittags −1°, Abds −5°R. Schön.

Angekommen zur Bahn in Mukden: 2. Schützenbrigade-Lazarett; ein Staffel (Train) des 7. Sch.-R. – 4 Feldmörser (aus Wladiwostok).

Szept.: (R. an d. M. 30.10. a. St.) Eisenbahn bis Charbin 14, dann 18 Züge angefordert. Jetzt erst Mitteilung, daß vom 15.11. a. St. 12 paar Züge gehen werden. Verlangt Ausgestaltung auf 48. – Jetzt 5 Verpfl.-Züge per Tag nötig. Keine [illegible] von. Bald Futternot.

Hadbez Mauzenko: Sonntag 8.1. Versammlung des [illegible] bei Коссаговскій; 9.1. – 7 Uhr. durch Vorposten – auf r. Ufer des Liaohe. 3 Kolonnen: Direktion [illegible], [illegible] und [illegible]. – Kräfte: seine Division (4 Regter), Lgdr. Orbeliani (2 Regt), 3 Drag.-Regter (Самсоновъ), 1 Orenbg. und Don, Kosaken (N.B. sollte 12 Regter – können bloß noch 2 Don-Regt. mit sein). 3 oder 4 reit. Batterien und 4 [illegible] орудія mit reit. Bedienung von der 4. sib. Art. Div. (die andern ½ Batterie ist bei I. A.K.). Kein Train; bloß für 1 Tag Hafer u. soviel Zwieback als in Packtaschen geht.

Lord Brook: Chinesen in Mukden schlachten Hunde. – Zwei [illegible] sollen nach Wladiwostok. – Eisenbahn Ausgabe mit großen Schwierigkeiten.

Edlund: 2 russ. Off. wurden aus Charbin [illegible] нарядкомъ (mit gebundener Marschroute) zu den Regimentern einrückend gemacht; sind ausgerissen.

Tettau: bei VI. sib. K. soll Befehl publiziert worden sein, daß Artillerie auf fliehende Infanterie zu schießen habe.

Mittel zur Hebung der Disziplin.

1 Pud Gerste (16 kg) mit 3.10 Rubel bezahlt.

8. Dnevnik - Mandžurija 1905. - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

Russland 1892/3.



1. April.

12h Mittags Abfahrt von Wien Nordbahnhof. Nach 8h Abds. Ankunft in Granica; Zollrevision (Säbel, Rmuza, auffallend die starke Gendarmerie: 1 Oberst, 1 2ter Off, 10 bis 15 Mann). Gegen 11h Nachts Weiterreise, Waggon gut (etwas zu) geheizt.

2. April.

Gegen 7h F. Ankunft in Warschau; Hotel Brühl (Bryloski; sehr gut; fast Alles im Hotel spricht Deutsch, vorzüglich und sehr billig

1

9. Dnevnik Kazan 1892./1893.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

1914

28. VII. Di. Im Vorzimmer von Fz. Conrad erzählte mir Gf. Kageneck (deutsch. Mill. Attaché), er sei am Samstag (25.) um 6h abds (Ablauf der Frist f.d. Ultimatum) mit Fz. Conrad aus dem Kriegsministerium weggegangen; beide in gedrückter Stimmung, in der auf Stimmungsberichte aus Belgrad begründeten Meinung, alle öst. ung. Forderungen würden von Serbien glatt angenommen. – Es kam bekanntlich anders. – Im Vorzimmer war auch Fz. Wlad. Giesl in gehobener Stimmung; gänzlich geleert, als ob er gesiegt hätte.

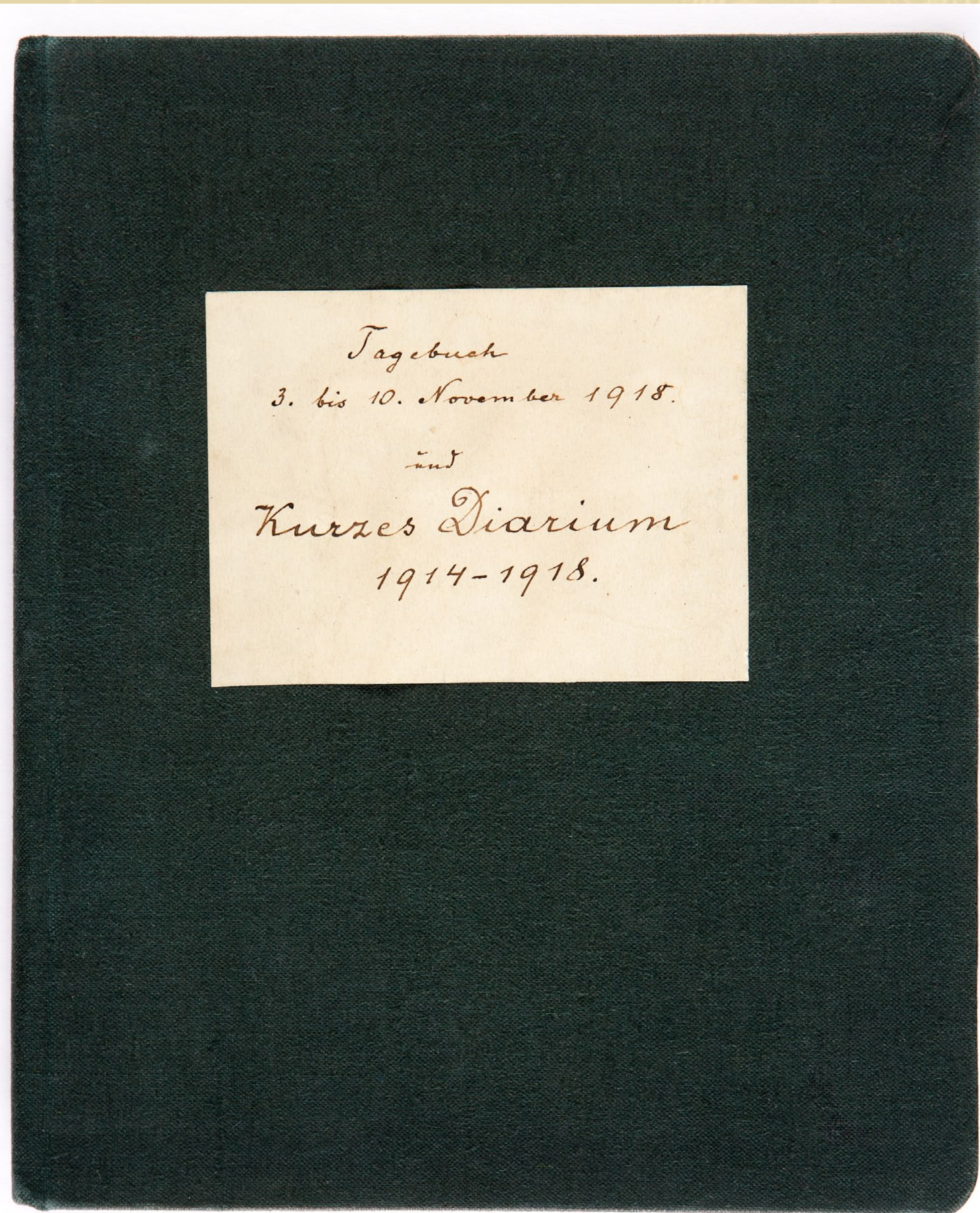
Nachm. Ausgabe der Wiener Zeitung (Sonderausgabe) bringt die Kriegserklärung an Serbien. – Jetzt gibt es kein Zurück mehr. Gerüchte in Abendblättern, die serb. Skupština in Niš habe für den Frieden gestimmt? – Mir Tuscha, dessen Bruder im KM, erzählte es sei ein Telegramm aus Berlin eingelangt, wonach der dortige russ. Mill. Attaché mitgeteilt haben soll, dass in den russ. Westgouvernements 4 Res. Jahrgänge einberufen worden sind, was bei den hohen Friedensständen den vollen Kriegsstand der dortigen Truppen bedeutet. (Sollte die Kriegserklärung an S. auf von Antwort auf diese Mitteilung sein? – Mittags als ich beim Chef d. Gstbs rapportierte(?), war Gf. Hoyos vom Minist. d. Äußern längere Zeit hindurch bei Fz. Conrad.)



1914 I/6 I/7 I/9

10. Dnevnik, Prvi svjetski rat 1914.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



11. Dnevnik, Prvi svjetski rat 1914. - 1918., (Kurzes Diarium 1914-1918)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

Abschiedsworte weiland
Kaiser und König Franz Joseph I
an mich bei der Audienz am
6. Oktober 1916 in Schönbrunn:
„Ich hoffe, daß Sie sich den gu-
ten Namen, welchen Sie sich im
Kriege gemacht haben, erhalten".

Ls.

BEILAGE 2 ad 1916/17-117



12. Dnevnik, Prvi svjetski rat 1916./1917., Bilješka s posljednjim riječima Franje Josipa I. upućenim M. Čičeriću 6. listopada 1916.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



13. Jelovnik Carskog kraljevskog 13. zbora (Landestreu/Selenyj Jar, 7. studenog 1916.)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

94

K. u. k. 23. Korpskommando.
Op. Nr. 2413/1.

Gefechtsbericht
über die Piaveforcierung durch das 23. Korps in der Zeit vom 15./6.-5./7. 1918.

NB. Infolge Erkrankung an Venenentzündung verliess ich am 26. Juni das 23. Korps, welches ich die letzten Tage vom Bette aus kommandiert hatte, und übernahm dasselbe Korpskommando erst anfangs September 1918 wieder. Dieser Gefechtsbericht ist in meiner Abwesenheit verfasst worden.

Čičerić GdI.



95

I N H A L T.



-/-

14. Izvješće o boju na Piavi 23. zbora 15. lipnja – 5. srpnja 1918. (K.u.k. 23. Korpskommando. Op.Nr. 2413/1. Gefechtsbericht über die Piaveforcierung durch das 23. Korps in der Zeit vom 15. 6. -5. 7. 1918. s bilješkom generala pješaštva M. Čičerića)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

B e i l a g e n :

1. Bereitstellung der 10.JD. im Detail Skizze 1:5000
2. Aufgabe der Gruppe GM.v.Weiss Plan 1:25000
3. Bereitstellung der Inft., Art., und der technischen Truppen
4. Angriffsbefehl an 10.u.12.JD. am 15./6. 1918 5 h 20 nachm.
5. Disposition für den 16.Juni 1918
6. " " " 17. " "
7. Unternehmung Cortellazzo
8. Abschnittseinteilung
9. Kriegsgliederung der unterstandenen Kräfte
10. Kampfstände
11. Eigene Verluste
12. Situation am 13. und 14. Juni 1918 Plan 1:25000
13. " " 15. " " "

-/-

14.	Situation am	16. Juni 1918	Plan 1:25000	
15.	" "	17. " "	-"-	
16.	" "	18. " "	-"-	
17.	" "	19. " "	-"-	
18.	" "	20. und 21. " "	-"-	
19.	" "	22. " 23. " "	-"-	
20.	" "	24. " "	-"-	
21.	" "	25. und 26. " "	-"-	
22.	" "	27.,28.u.29. " "	-"-	
23.	" "	30. " "	-"-	
24.	" "	1.,2. u. 3. Juli 1918	-"-	
25.	" "	4. u. 5. " "	-"-	
26.	" "	6. " "	-"-	

----------ooooo0ooooo----------



14a. Izvješće o boju na Piavi 23. zbora 15. lipnja – 5. srpnja 1918. (K.u.k. 23. Korpskommando. Op.Nr. 2413/1. Gefechtsbericht über die Piaveforcierung durch das 23. Korps in der Zeit vom 15. 6. -5. 7. 1918. s bilješkom generala pješaštva M. Čičerića)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

96 2048
149 9864
245 11912
444 13614
311 6156
1000 31682 Verlust
2044 53595 Stand
1044 21863 Best

141

Beilage 11

Verluste

in der Zeit vom 15. Juni bis 6. Juli 1918.

Truppenkörper	tot		verwundet		erkrankt		kgf, vermisst		Anmerkung
	Säbelchargen	Mann	Säbelchargen	Mann	Säbelchargen	Mann	Säbelchargen	Mann	10.6.18 Stand
10. I.D.	23	401	104	2.049	70	1.176	17	1.137	401 9382
12. "	19	307	88	2.874	46	783	11	910	387 9643
1. K.D.	6	337	20	1.516	21	843	5	1.017	188 9066
57. I.D.	18	316	62	2.214	25	582	25	2.246	258 5118
58. "	9	306	69	1.926	74	1.317	43	2.006	374 9744
46. Sch.D.	13	295	75	2.310	56	999	28	1.429	326 7613
Orientkorps	3	60	19	604	18	227	20	1.096	88 2474
Rdfbaon 1	1	22	5	104	.	.	.	21	8 336
" 2	4	4	2	7	1	29	.	2	14 220
	96	2048	444	13614	311	6156	149	9864	2044 53595



15. Lista gubitaka – brojno stanje postrojbi 23. zbora 10. lipnja – 10. srpnja 1918. na Piavi (Verluste in der Zeit vom 15. Juni bis 6. Juli 1918, Beilage 11)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

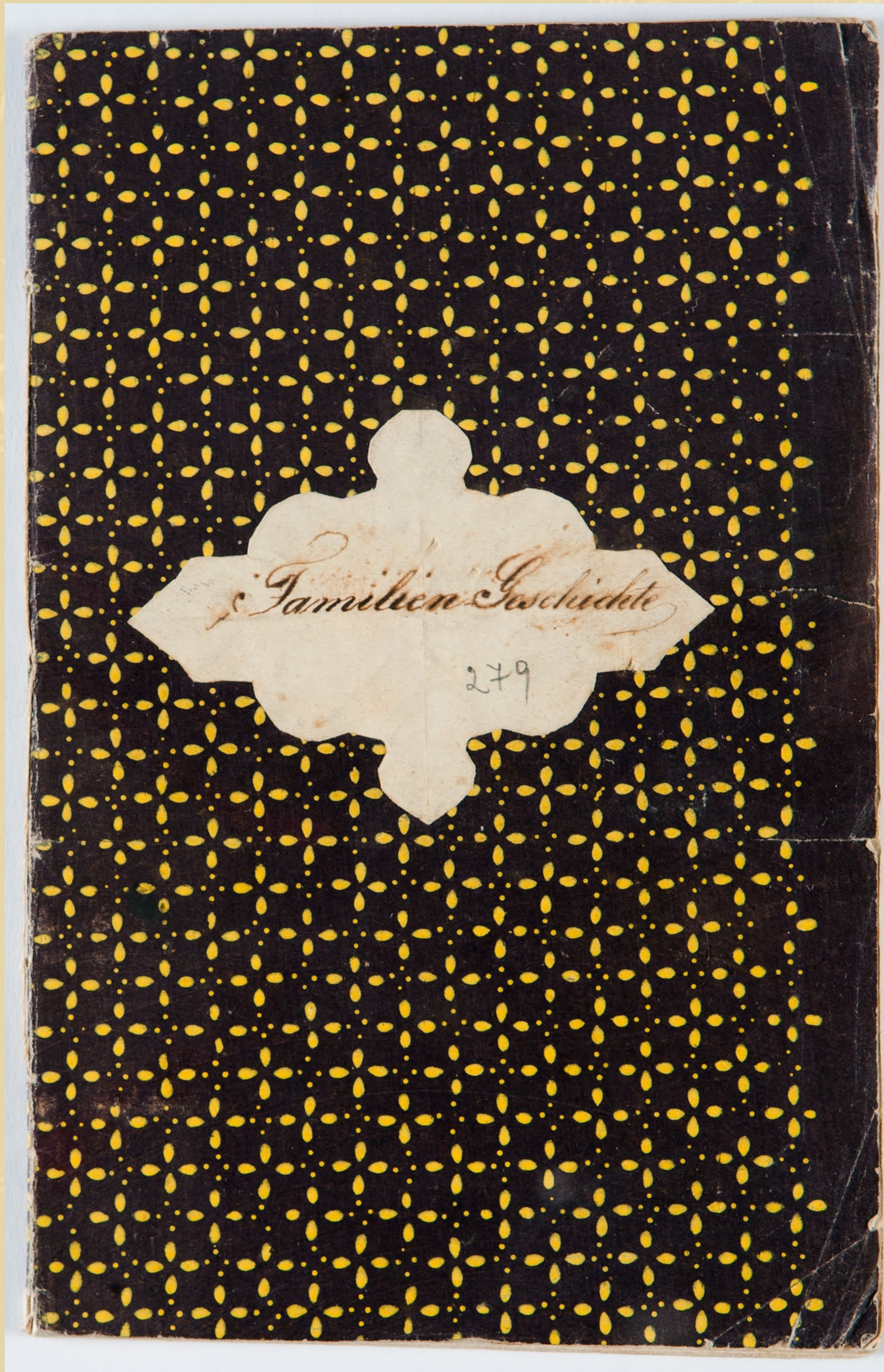
388



G.d.J. Maximilian v. Csicserics
Kmdt. des 23. Korps.

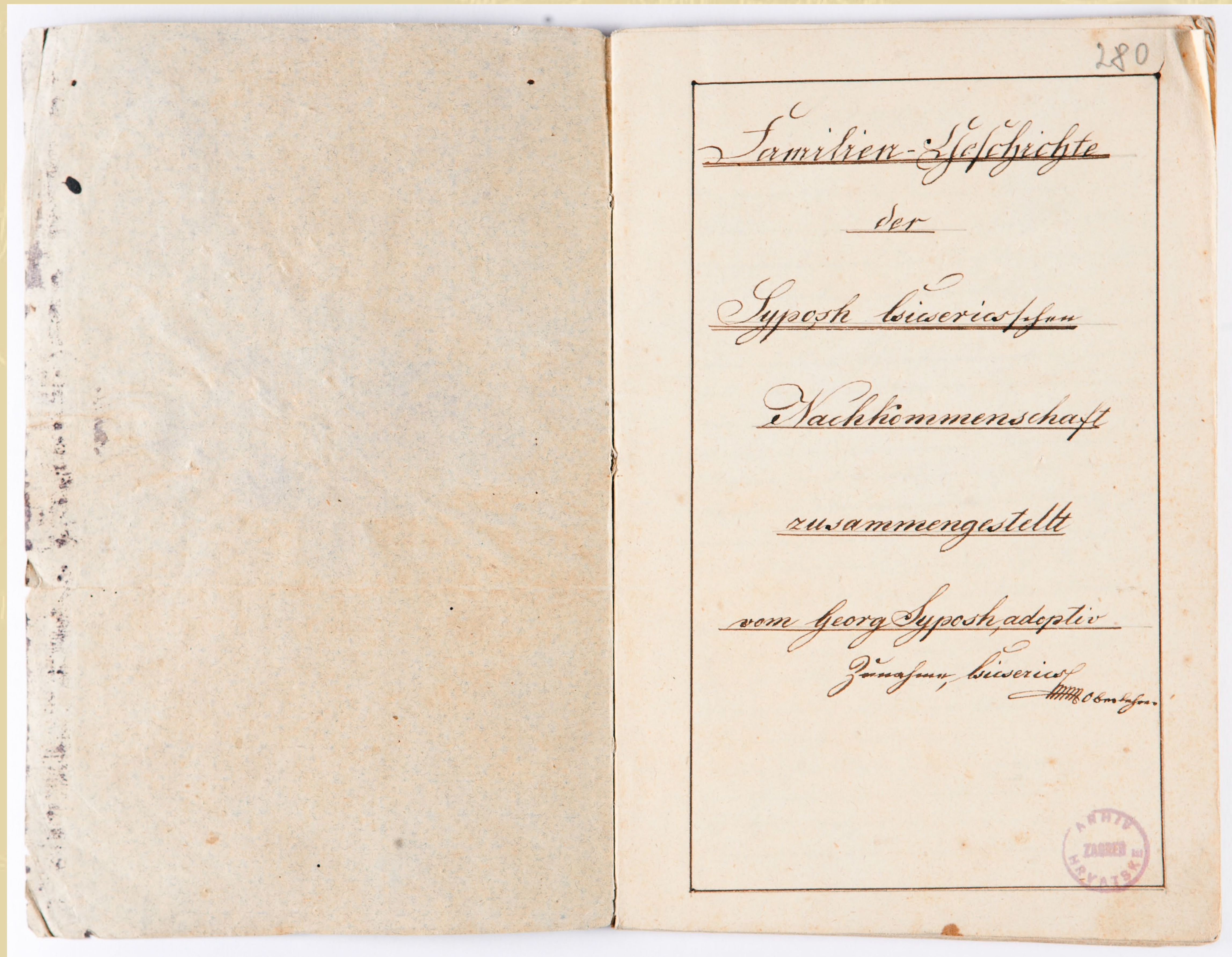
16. Fotografija M. Čičerića, generala pješaštva i zapovjednika 23. zbora (Csicserics, Kmdt. des 23. Korps.)

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



17. Povijest obitelji Šipoš – Čičerić / Familiengeschichte

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



280

Familien-Geschichte

der

Syposh Čičeric'schen

Nachkommenschaft

zusammengestellt

vom Georg Syposh, adoptiv

Zunahme, Čičeric

17. Povijest obitelji Šipoš – Čičerić / Familiengeschichte - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

Vorwort

Lange war es mein Wunsch, das Bild meines Familienschicksals in Worte einzureihen, es der Nachkommenschaft als Andenken zu hinterlassen, und jeden Zweifel zu heben, der den Namen von anderen Zunamen unterscheiden soll. Syposh ist der wahre Namensname unserer Ältern u. Voreltern, Cuserics angenommener oder Adoptiv-Name, unter welchem ich und mein Bruder Andreas geboren und erzogen wurden, und Bacsany der Zuname des Stiefvaters, der nach dem Tode unseres Vaters Nicolaus unsere Mutter Maria heirathete, und vom Cusericschen Hause trennte, so wie Noth und Elend 177-80 die Voreltern vom Syposhischen Familienstamme aus Lonja im Gradiskaner Regimente trennte.

Mit dieser Auseinandersetzung will ich den Genius der Familie, und bitteres Schicksal, welches mit seinen harten Klammern die nächsten Wege begleitet

17. Povijest obitelji Šipoš – Čičerić / Familiengeschichte - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Vol. XVI. Spomenici Hrvatske Krajine. R. Lopašić II N. CCXLIII. p. 390-391. Zagreb 1885.

U Ivanići 1688, jul. 8. ~~Kapetan~~ Oto Stubenberg naseljuje Ivana Čičerića i drugove u Rečici i označuje medje njihova sela.

Otto dominus a Stubenbergh etc., sacrae ces. regiaeque Mts. camerarius, generalis vigiliarum magister et colonellus, eiusque praesidij et confiniorum Ivanicensium supremus capitaneus.

Dajemo na znanje s ovem našem odprtem listom vsem i vsakomu, pred kojeh dojde, kako gospodin vicekapitan Ernest Janko de Jankenfolt, Mihal Perger, Demeter Puhović, vojvoda, i ostali van izašli na kotar zvano mesto Rečica preko Česme, a ne daleko od Gornoga Sipa staše, leta 1687. meseca septembra 19 dan, item drugi put takaj rečeni gospodin vicekapitan, Mihal Perger, Dosno Priić, knez Križki, Blaž Cvetašin, knez Bunanski, Peter Marodolos, knez Šumečki, Ivan Pahin, katana, Petar Radovančević, desetnik, Radan Poić, Tomaš Lončarić, haramije, Martin Kainjug, Tomo Martinović, Jovica Jure i ostali, leta 1688 meseca martiuša 28. dan, van izašli na rečeni kotar Rečicu, koteroga su objahali vsi, na okolo razmegjili, obkotarili i upelali znanjem našem i našega gospodina generala, Njih Excelencije gospodina generala grofa Ernesta Kapraria, i to na ove redom popisaneh ~~po~~ prošnju i suplikuvanje, naime: Ivana Čičerića, Gregura Sumičića, Jandraša Gorića, Tomaša Sabola, Simona Persaka, Mate Slavića,



Mate Petreča, Mihalja Lepšića, Lukača Stablenića, Grgura Horvatića, Đurka Ugrina, Lukača Biruša, Blaža Mihokovića; item Sigečane Marka Adameca, Mataša Kopca, Loveka Cara, Ivanca Fratreka, Blaža Babića, Blaža Martinića, Grgura Ivekovića, i dadosmo njime i njihovem odvetkom obojega spola, vsem i vsakomu na veke, da mirno vodom krče, uživaju i ladaju oni i njihovi odvetki neodezvanem zakonom, ali tako, da budu oni verni i pokorni i njihovi odvetki Cesarove Svetlosti u vsem krajinskom dugovanju zvrhu njihoveh potrebšćina i na vekšu pomoć i jakost Krajine. Koteremu kotaru mede ovako jesu postavljene: Prve mede pričetek od sunčanoga jest imenovana Repčina izraven pod Peščenica potoku do puta, koj na Moslavinu pelja; od poldana Mlaka, ka se zove Preter, kadi Rečica utiče u Pretrsku, u Bužičko Polje; od severa je put, koj ide od Bužičkoga polja na Šurkovo Brdo do Sepčine, putom idući, kako su križi na drevju zasečeni, do gore imenovane prve mede na izhod; i tako be obrečeno, kajgoder voda stopi na ov kraj Česme i preko Česme okolo ovoga kotara, da nema nigdor vodom krčiti, nego da šuma z mirom stoji na hasan vse Krajine, i da uživali budu skupa z ovemi,



18. Naseljavanje Čičerića u Rečici u Ivanićkoj krajini 1688.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

koji se naseljuju, zmed kotereh novoselcev sadašneh ali njihovoga odvetka; ako li se najde, koteri se ne bi hoteli med njimi razmeti, i koji bi burku kakovu počinjali ili mede kvarili, ali se med njimi kakova občinska hudoba najde, ti takovi budu davali gospodinu generalu, Njih Excelenciji i gospodinu obrstaru, koj ono vreme bude Ivanički, 50 dukat biršaga; ako li (se) pako nad jednim človekom hudoba najde, dva vola gospodinu generalu Njih Excelenciji i gosp. oberstaru, koj ono vreme bude Ivanički, bude daval. I na to mi gore imenovani gospodin oberstar dadosmo ov naš list z našom navadnom gospodskom pečatjom potrgjen i ruke naše podpisanje za vekšega svedočanstva i poltanje obrambe radi.

Actum Ivanichij die 9. mensis julij 1688. (Z. P.) Otto dominus a Stubenberg m. p. (Z. P.) Anton Josef a Kancz, comendant.

Po keh dob da a. 1690. ovi gore spomenuti seljani nisu se bili se zime li zavsema na spomenutom selišču Rečice sbog Turskoga straha naselili, i zesema nekoji ter nekoja selišča ostavili, što su im prva gospoda dali bili, zatim pako gospoda pomreše, i neprijatelja ~~je~~ Bog je dal preko Save pretirati, mi pako dole podpisani gospodin pak na prošnju rečeneh seljanov dasmo njim rečeni kotar ut supra in omnibus



metalibus et pertinentijs, za koteri od njih naš navadni regal mi prijeli smo, sbog česa i vekše nadalje obrambe i verovanja potvrdismo ov njihov list.

Actum Ivanichij die 23 februarij 1694. Sacr. c. r. Mts. camerarius, actualis generalis campi vigiliarum praefectus, praesidij totiusque confinij Ivanicensis collonellus et supremus capitaneus: Joannes Fridericus Gall, liber baro.

Nullo contradicente confirmantur. Ivanichij 7. aprilis 1715. Z. P. Joanes Josephus comes Galler, collonelus.

Ovjerovljeni prepis u Lopašićevoj zbirci.

Prepisao Antun Šimčik

Zagreb 25 I 1936.



18. Naseljavanje Čičerića u Rečici u Ivanićkoj krajini 1688.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

K. u. k. Oberstleutnant Max von Csicserics. 46

Nr. 12.

An

Seine Excellenz den Herrn k. u. k. wirklichen Geheimen Rath

Feldzeugmeister

Friedrich Freiherrn von Beck

Inhaber des Infanterieregiments Nr. 47, Grosskreuz des St. Stefans-Ordens, lebenslängliches Herrenhausmitglied etz. etz. etz.

Chef des Generalstabes

in

WIEN.

Ljaojan, am ten Mai 1904.

In Fortsetzung meines Berichtes vom 23. April l. J. Nr. 11 melde ich Euer Exzellenz gehorsamst unsere bisherigen Beobachtungen in Ljaojan.

1. Am 24. April besichtigte der Armeekommandant, General-Adjutant Kuropatkin folgende in den vorhergegangenen Tagen angekommene Truppentheile:

Von der Transbajkalkosakendivision je 3 Sotnien der Regimenter 2. Nerčinskij, 2. Argunskij und 2. Werchnjeudinskij, dann die Kosakenbatterien Nr. 3 und 4,

die 4ten Batterien der 3ten und



19. Izvješće M. Čičerića o vojnim i političkim prilikama u Laojanu/Mukdenu načelniku Glavnog stožera u Beču barunu von Becku, svibanj 1904.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

Схема
расположенія японскихъ войскъ къ 21му Декабря 1904г.
по даннымъ лазутчиковъ

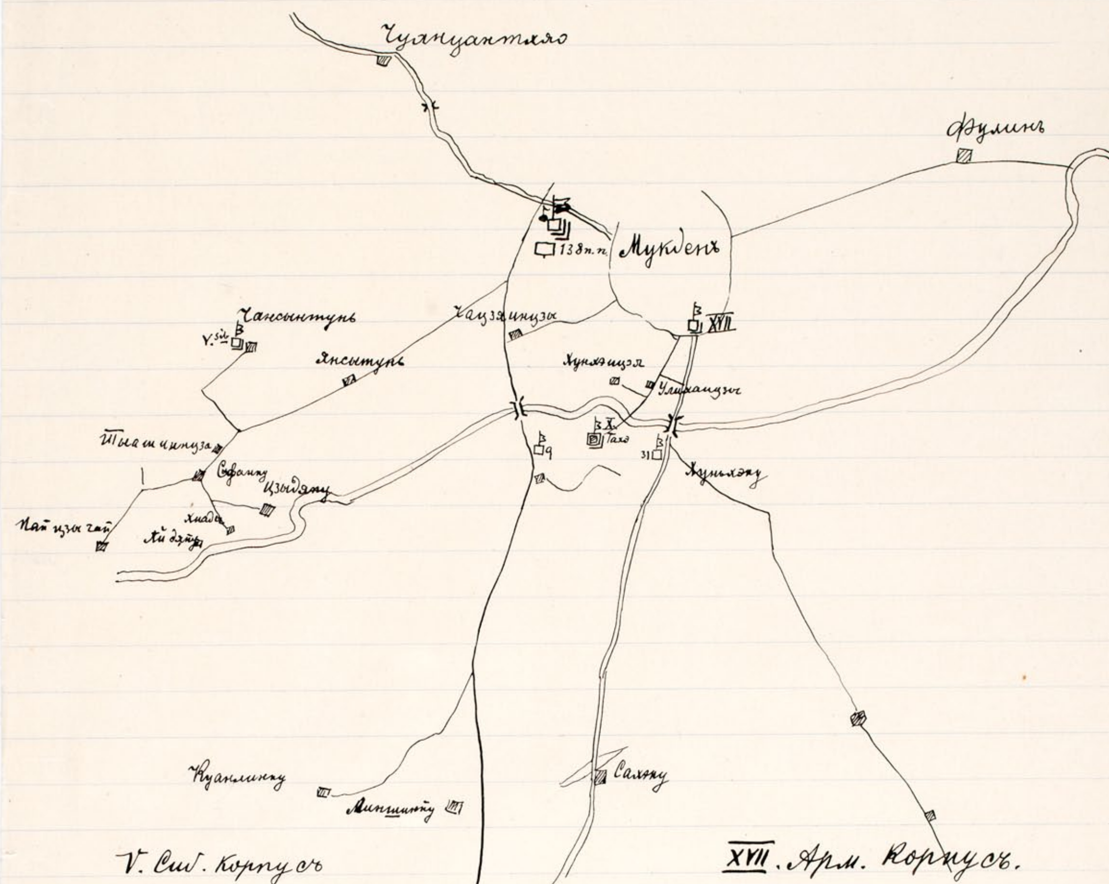
Римскія цифры относятся ко всей каждой площади (обведена желтымъ).
Арабскія цифры – также къ площадямъ, обведеннымъ

Буква – къ самымъ малымъ площадямъ.
Въ столбцахъ цифръ первой обозначаетъ – пѣхоту, второй – конницу, третій – орудія, четвертой – пулеметы.

Масштабъ около 6-8 вер. въ дюймѣ.

Генеральнаго Штаба Подполковникъ Левановскій.

20. Raspored vojnih postrojbi Laojan/Mukden, prosinac 1904. - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



21. Raspored vojnih postrojbi Laojan/ Mukden, rujan 1904.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

170



Präs.Nr. 14.266.

Die „Schlacht" Studie, russische Übersetzung.

An

Seine Hochwohlgeboren den Herrn k. und k. Generalmajor
MAXIMILIAN CSICSERICS von BÁCSANY
Ritter des Leopold = Ordens, etc, Kommandanten
der 30. Infanteriebrigade
in
MISKOLCZ.

WIEN, am 2. Dezember 1911.

Der kais.russ.Militärattaché in Wien, hat im Auftrage des kais.= russ, Generalstabes die beiliegende Übersetzung der von Euer Hochwohlgeboren verfaßten Studie die „Schlacht" im Kriegsministerium mit der Bitte überreicht, daß diese Über„setzung Euer Hochwohlgeboren übermittelt werde.

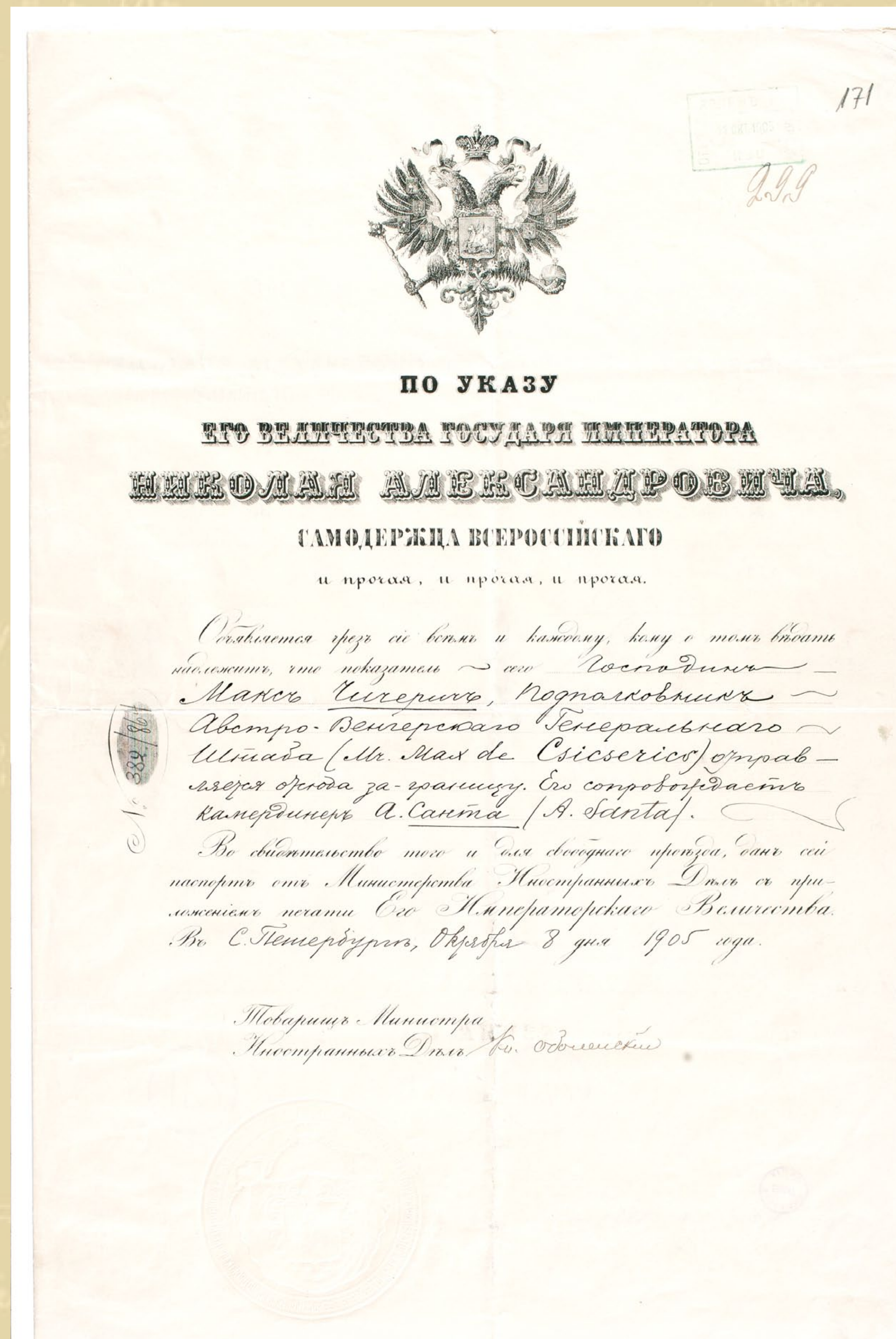
Auf Befehl!

1 Beilage



22. Dopis Ministarstva rata u Beču od 2. prosinca 1911. u kojem izvješćuje general-bojnika M. Čičerića da je carski ruski vojni poslanik u Beču prema nalogu Carskog ruskog glavnog stožera Ministarstvu predao priloženi prijevod studije „Schlacht" M. Čičerića s molbom da se dotičnom navedeni prijevod dostavi.

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



171

№ 382/864

ПО УКАЗУ

ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА

НИКОЛАЯ АЛЕКСАНДРОВИЧА,

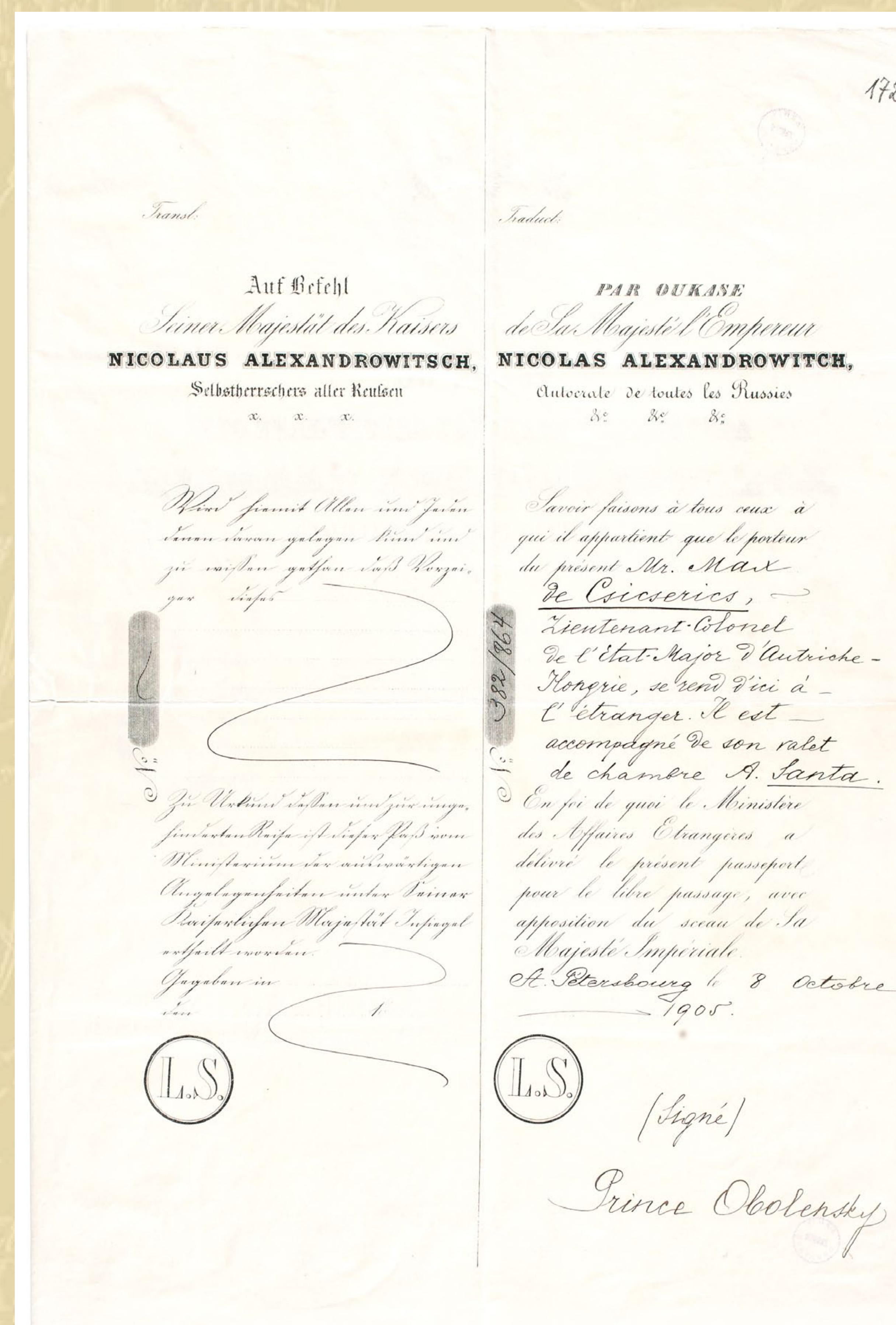
САМОДЕРЖЦА ВСЕРОССІЙСКАГО

и прочая, и прочая, и прочая.

Объявляется чрезъ сіе всѣмъ и каждому, кому о томъ вѣдать надлежитъ, что показатель сего Господинъ Максъ Чичеричъ, Подполковникъ Австро-Венгерскаго Генеральнаго Штаба (Mr. Max de Csicserics) отправляется отсюда за-границу. Его сопровождаетъ камердинеръ А. Сантa (A. Santa).

Во свидѣтельство того и для свободнаго проѣзда, данъ сей паспортъ отъ Министерства Иностранныхъ Дѣлъ съ приложеніемъ печати Его Императорскаго Величества. Въ С. Петербургѣ, Октября 8 дня 1905 года.

Товарищъ Министра Иностранныхъ Дѣлъ Кн. Оболенскій



172

№ 382/864

Transl.

Auf Befehl

Seiner Majestät des Kaisers

NICOLAUS ALEXANDROWITSCH,

Selbstherrschers aller Reußen

x. x. x.

Wird hiemit Allen und Jeden denen daran gelegen kund und zu wissen gethan daß Vorzeiger dieses

Zu Urkund dessen und zur ungehinderten Reise ist dieser Paß vom Ministerium der auswärtigen Angelegenheiten unter Seiner Kaiserlichen Majestät Insiegel ertheilt worden.

Gegeben in

den

L.S.

Traduct.

PAR OUKASE

de Sa Majesté l'Empereur

NICOLAS ALEXANDROWITCH,

Autocrate de toutes les Russies

&c. &c. &c.

Savoir faisons à tous ceux à qui il appartient que le porteur du présent Mr. Max de Csicserics, Lieutenant-Colonel de l'État-Major d'Autriche-Hongrie, se rend d'ici à l'étranger. Il est accompagné de son valet de chambre A. Santa.

En foi de quoi le Ministère des Affaires Étrangères a délivré le présent passeport pour le libre passage, avec apposition du sceau de Sa Majesté Impériale.

A. Petersbourg le 8 Octobre 1905.

L.S.

(Signé)

Prince Obolensky

23. Putna propusnica general-bojnika M. Čičerića od 8. listopada 1905. ruskog Ministarstva vanjskih poslova izdana prema naredbi ruskog cara Nikolaja - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



24-2 Članovi austrougarske delegacije u Brest-Litovskom - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



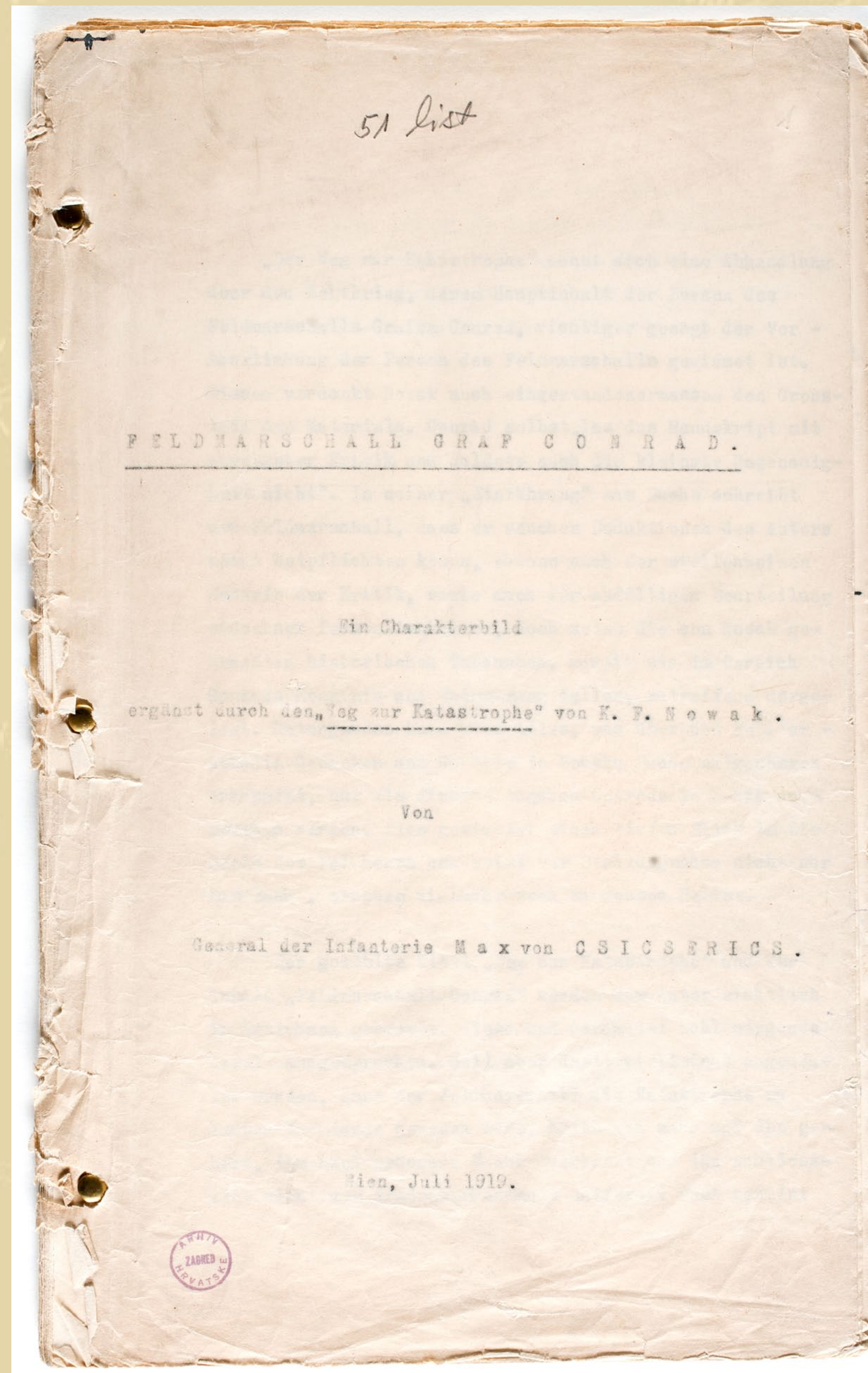
24-3 Grof Czernin i grof Colloredo - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



24-6 Brest-Litovsk - Južna kapija - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



24-7 Brest-Litovsk – kolodvor - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



51 list

F E L D M A R S C H A L L G R A F C O N R A D.

Ein Charakterbild

ergänzt durch den „Weg zur Katastrophe" von K. F. N o w a k.

Von

General der Infanterie M a x von C S I C S E R I C S.

Wien, Juli 1919.

25. Feldmarschall Graf Conrad, Ein Charakterbild ergänzt durch den „Weg zur Katastrophe“ von K. F. Nowak, von General der Infanterie Max von Csicserics, Wien, Juli 1919

HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918



26. Fotografija Laojan/Mukden, travanj 1904. - HR-HDA-792. Čičerić, Maksimilijan, 1892/1918

O izdanju

Ostavština Maksimilijana Čičerića jedan je od 1850 arhivskih fondova i zbirki Hrvatskog državnog arhiva, koji čuva 23.500 dužnih metara arhivskog gradiva nastalog od 10. stoljeća do danas. Osobni fond Maksimilijan Čičerić (HR-HDA-792) sastoji se od njegovih dnevnika iz razdoblja 1892-1918, osobnih dokumenata i pisama te dijela njegove službene korespondencije u svojstvu zapovjednika postrojbi austrougarske vojske. Ovo izdanje uz izvorne dnevnike i njihov hrvatski prijevod donosi i biografske podatke o autoru, ilustracije i bibliografiju, a elektronički oblik izdanja pruža raznovrsne mogućnosti pretraživanja i pregleda objavljenih podataka (imena osoba i naziva mjesta/zemljopisnih pojmova).

Kritički aparat hrvatskog prijevoda sadrži tumačenje pojedinih činjenica, osoba i događaja te literaturu i druge izvore. Njemački tekstovi pisani su u rukopisu njemačkim pismom (*deutsche Schrift*, kojim su pisani tiskani /fraktura/ i rukopisni tekstovi na njemačkom jeziku /kurentno pismo/ od 16. do 20. st., a koje se razvilo iz latinskog srednjovjekovnog pisma *scriptura gothica* i karakterizira ga prelomljenost slova)[1] te su, kao i ruski tekstovi s ćirilice, transliterirani na latinično pismo. Kako bi se zadržale stilske i jezične osobine pravopisa, nisu provedene nikakve intervencije na njegovom ujednačavanju (tek je na nekoliko mjesta zbog boljeg razumijevanja teksta bilo manjih interpunkcijskih zahvata). Pisanje velikog i malog slova, pisanje riječi sastavljeno ili rastavljeno, podvostručeni suglasnici, glagoli na „-iren“ umjesto „-ieren“ u starijim zapisima iz 1892-1893. i 1904-1905, upotreba slova „ß“, „th“, „c“ i „z“, sve je ostavljeno kao u izvorniku (*gesammt*, *Compagnie/Kompagnie*, *Civil/Zivil*, *funkzionieren*, *theuer*, *todt*). Također su zadržane i različite grafije osobnih i zemljopisnih imena. Jedino su, za razliku od ruskih, u njemačkim tekstovima razriješene sve kratice koje se ne odnose na vojne činove i oznake postrojbi. Nečitljivi dijelovi teksta označeni su trotočkom u kosoj zagradi /…/. Pojam „*napomena*“ (u hrvatskom prijevodu istaknut kurzivom), tj. *Nebenbemerkung* (kratica NB) u izvornom tekstu, odnosi se na Čičerićeve digresije, tj. razmišljanja potaknuta određenim vojnim ili političkim događajima odnosno osobama.

Njegovi dnevnički zapisi nastajali su na temelju bilježaka iz priručnih bilježnica (koje su djelomično sačuvane) i to u pravilu upravo tog datuma kada su se određeni događaji i desili, ali ponekad, ovisno o obvezama i događanjima i s odgodom od nekoliko dana. Kao prilozi, u dnevnike su uloženi mnogobrojni novinski članci (koji se navode u bilješkama) i iako se iz konteksta (u pravilu osobnog Čičerićevog financijskog izvješća za pojedinu kalendarsku godinu u kojima je zasebnu stavku činio i iznos izdvojen za novinsku pretplatu), može pretpostaviti da se vjerojatno radilo o člancima objavljenim npr. u *Pester Lloydu*, *Reichspostu* ili *Russischer Invalidu*, članci su često tako izrezani da ne sadrže naslov novina, pa se njihova pripadnost ipak ne može utvrditi s potpunom sigurnošću.

[1] Lazanin, S. Priručnik iz njemačke paleografije. Zagreb : 2004. Str. 5-15.

Sažetak

Austrougarski general pješaštva Maksimilijan Čičerić (Arad, Rumunjska, 3. ožujak 1865. - Zagreb, 8. studeni 1948), potječe iz hrvatske graničarske obitelji. Gimnaziju je završio u Vinkovcima, nakon čega je pohađao Vojnu višu školu u moravskoj Beloj Crkvi, Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mestu i Ratnu školu u Beču, na kojoj je neko vrijeme i predavao ratnu povijest.

Od ožujka 1904. do listopada 1905, kao austrougarski vojni promatrač boravi u Mandžuriji do kraja Rusko-japanskog rata. Godine 1905. potpukovnik je u stožeru 13. zbora u Zagrebu. Godine 1914. unaprijeđen je u podmaršala, a u lipnju iste godine imenovan zapovjednikom Glavnog stožera V. armije. Tijekom 1915-1916. zapovjednik je 14. divizije, a 1916-1917. 13. zbora (do lipnja 1917) na ruskoj bojišnici. Godine 1917. prebačen je na Piavu kao zapovjednik 23. zbora. Na mirovnim pregovorima u Brest-Litovskom sudjeluje kao član izaslanstva austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva, a 27. veljače 1918. dobiva čin generala pješaštva.

Umirovljen je 1. siječnja 1919. i do rujna 1942. živi u Rumunjskoj, kada dolazi u Zagreb.

Njegovi se dnevnički zapisi odnose na njegov studijski boravak u Kazanu u Rusiji 1892-1893, kamo je prema nalogu Obavještajnog ureda Glavnog stožera austrougarske vojske upućen radi učenja ruskog jezika; na boravak u Mandžuriji u svojstvu stranog vojnog promatrača pri zapovjedništvu ruske Mandžurijske armije tijekom Rusko-japanskog rata 1904-1905; na Prvi svjetski rat (zapovjednik 14. pješačke divizije, 13. i 23. zbora) te na mirovne pregovore u Brest-Litovskom između Rusije, Njemačke i Austro-Ugarske, kojima je prisustvovao kao predstavnik austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva.

Životopis

Austrougarski general pješaštva Maksimilijan Čičerić Baćanski (Maximilian Csiscerics von Bacsány; Csicserich-Bácsány Maksimilijan; Csicserich Maksimilian de Bacsány, Arad, Rumunjska 3. ožujak 1865. - Zagreb, 8. studeni 1948), potječe iz hrvatske časničke obitelji iz Vojne krajine[1]. Njegov otac Ignaz (Ignac) Csicserics von Bacsány (Titel, 1828. - Zagreb, 2. siječanj 1892) bio je pukovnik Kraljevskog ugarskog domobranstva (zapovjednik 83. pješačke brigade)[2], a ujak, general topništva Anton barun Mollinary (Titel, 1820. - Villa Soave, Como, Italija, 1904)[3], zapovijedajući general u Zagrebu 1868-1877. Čičerić je imao tri sestre: Marie (Mitzi/Mici, 1863-?), Ilonu (1866-?) i Isabelle (1870-?), te brata Eugena (Jenö, 1868-1888)[4]. Gimnaziju je završio u Vinkovcima (1874-1878), nakon čega je pohađao Vojnu višu školu u moravskoj Beloj Crkvi (1878-1881), Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mestu (1881-1884) i Ratnu školu u Beču[5] (1887-1889), na kojoj je neko vrijeme (1901-1902) predavao ratnu povijest i strategiju, za što je odlikovan vojnim križem za zasluge.

Nakon završetka Vojne akademije u Bečkom Novom Mestu, kao poručnik udijeljen je 38. pješačkoj pukovniji (1884-1887), a godine 1889. kao natporučnik Glavnom stožeru austrougarske vojske. Od 1889. do 1891. glavnostožerni je časnik u 34. pješačkoj brigadi (Arad), a 1891-1892. u zapovjedništvu 7. zbora (Temišvar). Od 1. travnja 1892. do 1. travnja 1893. Obavještajni ured Glavnog stožera upućuje ga u Kazan u Rusiju radi učenja ruskog jezika[6]

---

[1] Ostavština Maksimilijana Čičerića pohranjena je u Hrvatskom državnom arhivu (od 1967) pod signaturom HR-HDA-792 Čičerić Maksimilijan 1892/1918 i sastoji se od njegovih dnevnika iz razdoblja 1892-1918, osobnih dokumenata (školske svjedodžbe) i pisama upućenih majci Augusti (1830. - 26. lipanj 1908) i ocu Ignacu te dijela njegove službene korespondencije u svojstvu zapovjednika postrojbi austrougarske vojske (vojna izvješća). Ostavština sadrži i njegove nedovršene i neobjavljene radove različite tematike iz razdoblja 1885-1943: Allgemeines über Kriegskunst, Kriegskunst und Kriegshandwerk, Feldmarschall Graf Conrad, ein Charakterbild, Österreich im Kriege gegen Westen, Die Verwertung meiner Erfahrungen aus dem russisch-japanischen Kriege 1904/5, Bemerkungen über die japanische Strategie und Taktik, Betrachtungen über den Krieg Deutschland gegen Russland, Taktik und Reglement, Betrachtungen über die militärische Reitkunst, Strategische Würdigung des österreichischen Kaiserhauses, Die Restauration der Habsburger, Quadratur des Kreises (Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske. sv. 1. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2006. Str. 123); Fond Čičerić Maksimilijan. URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/ArhivskeJedinice.PublicDetails.aspx?ItemId=4709 (20.05.2012.); Csicserics. URL: http://www.weltkriege.at/Generalität/ (20.05.2012.); Grakalić, M.M. Dnevnik generala Čičerića - kraj rata : generalovi tajni zapisi (15. travanj - 30. listopad 1945). Azur journal: hrvatski politički magazin 2, 4/5 (1990). Str. 39, 42.

[2] Österreichisches Staatsarchiv, Abteilung Kriegsarchiv, Qualifikationsliste Ignaz Csicserics von Bacsány i Qualifikationsliste Maximilian Csicserics von Bacsány; HR-HDA-792 Čičerić Maksimilijan 1892/1918, Povijest obitelji Šipoš-Čičerić/Familiengeschichte; Eder, H. Der General der K. u. k. Armee und Geheime Rat Maximilian Csicserics von Bacsáni : Dissertation. Wien, 2010. Str. 11. URL: http://othes.univie.ac.at/8883/ (20.05.2012.); Kurz, S. Die Wahrnehmung des russischen Offizierskorps durch k. u. k. Offiziere in den Jahren 1904-1906 : Dissertation. Wien, 2009. Str. 121-124. URL: http://othes.univie.ac.at/5360/ (20.05.2012.); Broucek, P. Ein General im Zwielicht. Wien; Köln; Graz : Böhlau, 1980. Str. 135-136; Csicserics von Bacsány, Maximilian. URL: http://www.oocities.org/veldes1/csicserics.html (20.05.2012.).

[3] Vidjeti Dnevnici austrougarskog generala Maksimilijana Čičerića 1892-1918 = Tagebücher des österreichisch-ungarischen Generals Maximilian Csicserics von Bacsány 1892. - 1918. (prir. i prev. Danijela Marjanić). Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. (CD-ROM) (U daljnjem tekstu: Dnevnici (CD-ROM)): Dnevnik 1914-1918, Prvi svjetski rat, bilj. 50; „Mollinary von Monte Pastello, Anton Freiherr". Neue Deutsche Biographie 18, 3 (1997).
URL: http://www.deutsche-biographie.de/pnd104279230.html (20.05.2012.);
URL: http://www.deutsche-biographie.de/sfz64941.html (20.05.2012.).

[4] Eugen Csicserics umro je od tuberkuloze (Nav. dj. Eder, H. Str. 11, 88).

[5] Ratna škola u Beču (Kriegsschule) utemeljena je 1852. sa svrhom pripreme časnika svih rodova vojske za više dužnosti, u prvom redu za službu u Glavnom stožeru austrijske/austrougarske vojske i pobočnike viših zapovjednika. Ona je time u hijerarhiji vojnih obrazovnih ustanova oružanih snaga Austrije/Austro-Ugarske Monarhije zauzimala najviše mjesto - iznad Vojne akademije u Bečkom Novom Mestu, Tehničke vojne akademije i Pomorske akademije. Pristupnici, ne stariji od 26 godina, morali su proći dvije godine vojne službe u postrojbama. Školovanje je trajalo najprije dvije, a onda je nakon 1906. produženo na tri godine temeljem odluke načelnika Glavnog stožera austrougarske vojske Conrada von Hötzendorfa (Dnevnici (CD-ROM): Dnevnik 1914-1915, Prvi svjetski rat, v. bilj. 2). Nakon završetka školovanja, časnici su u činu natporučnika dodjeljivani Glavnom stožeru (Jubiläumsfeier der k.k. Kriegsschule, Wiener Zeitung : Abendblatt, 16. Oktober 1877. Str. 4. URL: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz&datum=18771016&seite=04) (20.05.2012.).

[6] Vidjeti Dnevnik 1892-1893, Studijski boravak u Kazanu, bilj. 1.

(tijekom boravka u Kazanu 1892. postaje satnik), a nakon povratka objavljuje studiju „Taktische Eigentümlichkeiten der Russischen Armee“, Wien 1895.[7] Navedeno učenje ruskog jezika određuje kasnije i njegovo slanje kao vojnog promatrača u Mandžuriju tijekom Rusko-japanskog rata 1904-1905, ali i njegov daljnji rad u Obavještajnom uredu u kojem je bio dodijeljen skupini za Rusiju (1893-1897). Od siječnja 1907. do 25. travnja 1908. na raspolaganju je načelniku austrougarskog Glavnog stožera Conradu von Hötzendorfu, kako bi zapisao svoja ratna iskustva i s njima mogao upoznati javnost (studije „Die Schlacht. Studie auf Grund des Krieges in Ostasien 1904/05“, Sonderbeiheft 2, Wien 1908 i „Unser neues Feldgeschütz. Seine Leistungsfähigkeit und Verwendung im Gefechte erläutert an taktischen Aufgaben. Ein Versuch auf Grundlage der Erfahrungen bei der kaiserlich russischen Armee in der Mandschurei 1904/05“, Sonderbeiheft 1, Wien 1907-1908, objavljene su kao zasebni prilozi časopisa Österreichische Militärische Zeitschrift[8]). U navedenim studijama obradio je glavne spoznaje stečene u svojstvu vojnog promatrača u Mandžuriji, što se osobito odnosi na promjene u ratnom djelovanju. Naime, kako se neprijatelj ne nalazi u vidnom polju, zbog većeg dometa modernijeg oružja (topništvo), paljba se otvara iz zaklonjenih položaja, što za sobom povlači prazninu bojišnice, jačanje međusobne suradnje pješačkih i topničkih postrojbi (pitanje ukopavanja i rovovskog rata) te postupno zanemarivanje utvrda zbog nedovoljne zaštite i preskupog održavanja.[9]

Što se tiče službe u postrojbama, u razdoblju 1897-1901. zapovjednik je satnije 85. pješačke pukovnije, a nakon što je 1902. unaprijeđen u potpukovnika, preuzima zapovjedništvo 46. pješačke pukovnije. U listopadu 1905. kao pukovnik imenovan je načelnikom Glavnog stožera 13. zbora (Zagreb), a 1908. načelnikom Glavnog stožera 11. zbora (Lavov). Godine 1911. preuzeo je zapovjedništvo 30. pješačke brigade (Miškolc) i iste godine unaprijeđen u generalbojnika, a 1912-1914. zapovjednik je Zapovjedno-stožerne škole 2. zbora (Korpsoffiziersschule) u Beču. Nakon što je u ljeto 1914. (29. srpnja) tijekom napada na Srbiju (balkansko ratište) imenovan načelnikom Glavnog stožera V. armije (zapovjednik je general pješaštva Liborius Frank[10]), Čičerić je u rujnu 1914. udijeljen Zapovjedništvu mostobrana na

[7] Csicserics von Bacsány, M. Taktische Eigentümlichkeiten der Russischen Armee. Österreichische Militärische Zeitschrift (1895). URL: http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_onb02002949882&indx=3&recIds=ONB_aleph_onb02002949882&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=1&vl(1UI0)=contains&scp.scps=scope%3A(ONB_aleph_acc)%2Cscope%3A(ONB_aleph_onb02)&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1328786834010&vl(45589618UI1)=all_items&srt=rank&mode=Basic&dum=true&tb=t&vl(freeText0)=csicserics&vid=ONB&vl(41472419UI0)=any (20.05.2012.).

[8] Csicserics von Bacsány, M. Die Schlacht : Studie auf Grund des Krieges in Ostasien 1904/05. Österreichische Militärische Zeitschrift Sonderbeiheft 2 (1908). URL: http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_onb02002949884&indx=1&recIds=ONB_aleph_onb02002949884&recIdxs=0&elementId=0&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=0&vl(1UI0)=contains&scp.scps=scope%3A(ONB_aleph_acc)%2Cscope%3A(ONB_aleph_onb02)&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1328783771809&vl(45589618UI1)=all_items&srt=rank&mode=Basic&dum=true&tb=t&vl(freeText0)=csicserics&vid=ONB&vl(41472419UI0)=any (20.05.2012.); Csicserics von Bacsány, M. Unser neues Feldgeschütz. Seine Leistungsfähigkeit und Verwendung im Gefechte erläutert an taktischen Aufgabe. Ein Versuch auf Grundlage der Erfahrungen bei der kaiserlich russischen Armee in der Mandschurei 1904/05. Österreichische Militärische Zeitschrift. Sonderbeiheft 1 (1907-1908). URL: http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_onb02002949883&indx=2&recIds=ONB_aleph_onb02002949883&recIdxs=1&elementId=1&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=0&vl(1UI0)=contains&scp.scps=scope%3A(ONB_aleph_acc)%2Cscope%3A(ONB_aleph_onb02)&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1328783721391&vl(45589618UI1)=all_items&srt=rank&mode=Basic&dum=true&tb=t&vl(freeText0)=csicserics&vid=ONB&vl(41472419UI0)=any (20.05.2012.).

[9] Nav. dj. Eder, H. Str. 221-226.

[10] Vidjeti Dnevnici (CD-ROM): Dnevnik 1914-1915, Prvi svjetski rat, bilj. 21. Detaljnije o austrougarskim časnicima i njihovim službama u: Schmidt-Brentano, A. Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität. Wien : Österreichisches Staatsarchiv, 2007. Str. 55. URL: http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130 (20.05.2012.); Schematismus für das kaiserliche und königliche Herr und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1913. Wien : Kriegsministerium, 1912; Die Verordnungsblätter aus Streuffleurs Militärische Zeitschrift. Wien : 1914-1918. URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=stv (20.05.2012.); Osterreichisch-ungarische Armee. URL: http://www.weltkriege.at (20.05.2012.);
URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/ (20.05.2012.); URL: http://www.mlorenz.at/ (20.05.2012.);
Osterreichisch-ungarische Kriegsmarine. URL: www.kriegsmarine.at (20.05.2012.).

Dunavu: Krems - Tulln - Beč - Bratislava (Kommando über die Donaubrückenköpfe Krems an der Donau - Tulln an der Donau - Wien - Poszony). U travnju 1915. preuzima zapovjedništvo 14. pješačke divizije (nakon podmaršala Huga Martinyja) na ruskoj bojišnici u sastavu 7. zbora pod zapovjedništvom topničkog generala von Scheuchenstuela (14. pješačka divizija u svom je sastavu tada imala 27. /generalbojnik Horvath/ i 28. /pukovnik von Zeidler/ pješačku brigadu te 14. poljsku topničku brigadu /pukovnik von Ripper/) II. armije pod zapovjedništvom generala konjaništva Eduarda von Böhm-Ermollija. U rujnu 1915. divizija je u sastavu 5. zbora pod zapovjedništvom podmaršala Goglie, a u lipnju 1916. udijeljena je 4. zboru pod zapovjedništvom generala pješaštva Schmidta von Georgenegga. U kolovozu 1916. kao zapovjednik 13. zbora u sastavu njemačke Južne armije[11] (Galicija), pod zapovjedništvom njemačkog generala pješaštva von Bothmera[12], nadređen je 15. pješačkoj diviziji generalbojnika von Teisingera, 36. pješačkoj diviziji generalbojnika von Nöhringa i 2. konjaničkoj diviziji generalbojnika von Abelea. U studenom 1916. zbor djeluje u sastavu III. armije generalpukovnika von Kirchbacha u okviru armijske skupine Böhm-Ermolli (zapovjednik generalpukovnik Böhm-Ermolli) na rumunjskoj bojišnici pod zapovjedništvom princa Leopolda Bavarskog (u sastavu zbora bile su 42. ugarska domobranska pješačka divizija pod zapovjedništvom podmaršala Šnjarića i 36. pješačka divizija pod zapovjedništvom generalbojnika Nöhringa). U lipnju 1917. Čičerić i podmaršal Alfred Edler von Schenk zamjenjuju zapovjedništva zborova: von Schenk preuzima Čičerićev 13. zbor na ruskoj/rumunjskoj bojišnici, a Čičerić von Schenkov 23. zbor u sastavu I. sočanske armije (Italija) pod zapovjedništvom generalpukovnika von Wurma[13]. Zbor su činile 51. ugarska domobranska pješačka divizija podmaršala Schamschulea, 10. ugarska domobranska pješačka divizija podmaršala von Golgorskog, 12. pješačka divizija generalbojnika von Puchalskog i 21. streljačka pričuvna divizija podmaršala Podhajskog. Nakon odlaska na pregovore o primirju s Rusima u Brest-Litovsk u prosincu 1917. (kao predstavnik austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva /*Armeeoberkommando*/), do povratka u ožujku 1918. (u veljači 1918. dobiva čin generala pješaštva i postaje tajni vijećnik /*Geheimer Rat*/), zamjenjuju ga general pješaštva Emmerich Hadfy von Livno i podmaršal Emil vitez von Gologorski. U lipnju 1918. zbor su činile 12. pješačka divizija podmaršala von Puchalskog, 10. pješačka divizija podmaršala Gologorskog, 1. konjanička divizija generalbojnika von Habermanna te kao pričuva 57. pješačka divizija podmaršala von Hronzkog, a dva mjeseca poslije (i dalje pod zapovjedništvom Sočanske armije generalpukovnika von Wurma u sastavu armijske skupine Boroević[14]), zbor je raspolagao s 46. streljačkom divizijom generalbojnika Fischera von Poturzyna i 58. pješačkom divizijom Wolfa von Monte San Michelea. Na kraju rata Čičerić je na temelju zahtjeva i preporuke generalpukovnika von Wurma posrednik, tj. predstavnik vojske u ostvarivanju dogovora

[11] Carska njemačka južna armija/Armeeoberkommando Süd (AOK Süd) naziv je njemačkih postrojbi i njihovog zapovjedništva ustrojenog početkom 1915. radi podrške austrougarskim postrojbama na ruskoj bojišnici u mađarskim Karpatima. Od rujna 1914. do srpnja 1915. vrhovnim je zapovjednikom imenovan pruski general pješaštva Alexander von Linsingen, a nakon njega (srpanj 1915-1918) bavarski general pješaštva (od 1918. generalpukovnik) Felix grof von Bothmer. U sastavu Južne armije nalazile su se i njemačke i austrougarske postrojbe. Sjedište zapovjedništva (glavni stan) nalazilo se 1915. u Munkačevu, Stryju i Berežaniju, 1916. u Hodorivu, a 1917. u Čortkivu (danas sva mjesta u Ukrajini). Vidjeti Dnevnici (CD-ROM): Dnevnik 1914-1918, Prvi svjetski rat, bilj. 65, 69, 118, 128, 151; Höchsten Kommandostellen des Heeres. URL: http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html (20.05.2012.); Südarmee (Deutsches Kaiserreich). URL: http://de.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCdarmee_(Deutsches_Kaiserreich) (20.05.2012.);
URL: http://www.weltkriege.at (20.05.2012.).

[12] Bothmer, Felix von, grof (10. prosinac 1852. München - 18. ožujak 1937. München), bavarski generalpukovnik i zapovjednik njemačke Južne armije (v. prethodnu bilješku) 1915-1918. na ruskoj bojišnici (Felix von Bothmer.
URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Felix_Graf_von_Bothmer) (20.05.2012.).

[13] Vidjeti Dnevnici (CD-ROM): Dnevnik 1914-1918, Prvi svjetski rat, bilj. 59.

[14] Dana 25. listopada 1917. Maksimilijan Čičerić podnio je Vrhovnom vojnom zapovjedništvu i Ministarstvu rata molbu za dodjelu odlikovanja Marije Terezije (u svojstvu zapovjednika 23. zbora na temelju uspjeha tijekom 12. sočanske bitke 4. i 5. rujna 1917. u zaposjedanju ranije izgubljenih položaja), ali njegov tadašnji zapovjednik generalpukovnik Boroević (armijska skupina Boroević), nije ju podržao (HR-HDA-792 Čičerić Maksimilijan 1892/1918, Molba za dodjelu odlikovanja Marije Terezije/Bewerbung um die Aufnahme in den Maria Theresien Orden 1917); Nav. dj. Eder, H. Str. 284, 332-343.

s predstavnicima novih vlasti u Ljubljani o mirnom povlačenju austrougarske vojske preko Slovenije.[15]

Umirovljen je 1. siječnja 1919[16]. Godine 1921. vjenčao se s Gabriele Eugenie Jagodics de Kernyécsa (Pančevo, 5. siječanj 1881. – Zagreb, 7. veljača 1967). Do rujna 1942. živi sa suprugom u Cârnecei[17] u Rumunjskoj, kada dolaze u Zagreb. Oboje su pokopani na Gradskom groblju Mirogoj.[18]

U okviru tradicije austrijskih i austrougarskih časnika i Čičerić je autor dnevničkih zapisa o svojoj vojnoj i ratnoj službi[19] (u Ratnom arhivu u Beču čuva se više od tisuću ostavština pripadnika austrijske/habsburške i austrougarske vojske, osobito od 18. st. nadalje, a tamo su pohranjena i Čičerićeva „Životna sjećanja"[20]). Njegovi ratni dnevnici, sačuvani u okviru ostavštine u Hrvatskom državnom arhivu, koji pokrivaju razdoblje njegovog odlaska u Kazan na učenje ruskog jezika (1892-1893), razdoblje Rusko-japanskog rata (1904-1905), kada kao vojni promatrač boravi u Mandžuriji pri zapovjedništvu ruske Mandžurijske armije te Prvog svjetskog rata 1914-1918, tijekom kojeg obavlja dužnosti načelnika Glavnog stožera V. armije te zapovjednika 14. pješačke divizije i 13. i 23. zbora, a osobito opunomoćenog predstavnika austrougarskog Vrhovnog vojnog zapovjedništva na pregovorima o primirju u Brest-Litovskom (od prosinca 1917. do ožujka 1918), svjedočanstvo su njegove vojne i diplomatske djelatnosti i autobiografski izvor za povijest Austro-Ugarske Monarhije.

[15] Nav. dj. Csicserics von Bacsány, Maximilian.
[16] Nav. dj. Schmidt-Brentano, A. Str. 30.
[17] Mađarski naziv Kernyécsa.
[18] Čičerić Baćanski, Makso; Čičerić, Gabrijela. URL: http://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382, http://isitecompany07.isite.com.hr/trazilica/MapPreview.aspx?CemeteryID=1&Field=85&DeptID=1&PersonID=252495 (20.05.2012.).
[19] O autobiografijama i ratnim dnevnicima austrijskih i austrougarskih časnika, čija je svrha uz očuvanje sjećanja na navedene časnike i prijenos njihovih iskustava na mlađe generacije, bila i opravdanje i obrana njihovog i armijskih djelovanja od mogućih prigovora, detaljnije u nav. dj. Broucek, P. Str. 15-18. U Hrvatskom državnom arhivu (HR-HDA-1773 Sarkotić Stjepan 1914-1929) čuva se i ostavština austrougarskog generala pješaštva Stjepana Sarkotića (v. Ratni dnevnik 1892-1893, Studijski boravak u Kazanu, bilj. 17), koja isto tako, između ostalog, sadrži ratne dnevnike za razdoblje 1914-1918, a koji su objavljeni u Registru arhivskih fondova i zbirki u okviru arhivskog informacijskog sustava ARHiNET te su dostupni za pregled putem interneta (Nav. dj. Pregled arhivskih fondova i zbirki … Str. 123; Fond Sarkotić Stjepan.
URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/ArhivskeJedinice.PublicDetails.aspx?ItemId=5653 (20.05.2012.);
URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/ArhivskeJedinice.PublicDetails.aspx?ItemId=59362) (20.05.2012.).
[20] Österreichisches Staatsarchiv, Abteilung Kriegsarchiv, Maximilian Csicserics von Bacsány, Lebenserinnerungen, Nachlaßsammlung B/198, Nr. 1. (Nav. dj. Broucek, P. Str. 15-18, 135-136).

Bibliografija

Izvori

HR-HDA-1773 Sarkotić Stjepan 1914-1929

HR-HDA-792 Čičerić Maksimilijan 1892/1918

Österreichisches Staatsarchiv, Abteilung Kriegsarchiv, Qualifikationsliste Ignaz Csicserics von Bacsány i Qualifikationsliste Maximilian Csicserics von Bacsány

Časopisi u elektroničkom obliku

Die Verordnungsblätter aus Streuffleurs Militärische Zeitschrift. Wien : 1914-1918. URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=stv (20.05.2012.)

Feldblatt : Tägliche Nachrichten aus den Hauptquartieren. URL: http://www.zeughaus-braun.de/militaergeschichte1wk/kriegs-feld-und-armeezeitungen-1-weltkrieg/das-feldblatt-tagliche-nachrichten-aus-den-hauptquartieren-ca-800-ausgaben-offizielle-nachrichtenausgabe-fur-die-deutschen-und-k-u-k-truppen-im-1-weltkrieg.html (20.05.2012.)

Wiener Zeitung. URL: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Wiener_Zeitung (20.05.2012.)

Tiskani članci u časopisima

Grakalić, M.M. Dnevnik generala Čičerića - Kraj rata. Generalovi tajni zapisi (15. travanj - 30. listopad 1945. Azur journal: hrvatski politički magazin 2, 4/5 (1990). Str. 39, 42.

Pojić, M. Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868-1914. Arhivski vjesnik 43 (2001). Str. 147-169.

Tadin, O. Osobni fond generala Stjepana Sarkotića : analitički inventar. Arhivski vjesnik 1994. Str. 221-262.

Članci u elektroničkom obliku

80. Todestag von Mánfred Weiss. Neuen Zeitung : Ungarndeutsches Wochenblatt. Ausgabe 2/2003. URL: http://www.neue-zeitung-hu/dokumentumok/NZg_02-2003.pdf (20.05.2012.)

Bremm, Klaus-Jürgen: Russlands Desaster im Fernen Osten - Der Russisch-Japanische Krieg 1904/05 (20.05.2012.) Österreichische Militärische Zeitschrift. Ausgabe 6 (2004). URL: http://www.bmlv.gv.at/omz/ausgaben/artikel.php?id=250 (20.05.2012.)

Die Protokolle des Preußischen Staatsministeriums 1817-1934/1938. Band 9 (1900-1909). Acta Borussica, Neue Folge, 1. Reihe (2001). URL: http://www.bbaw.de/bbaw/Forschung/Forschungsprojekte/preussen_protokolle/bilder/Band%209.pdf (20.05.2012.)

Die Protokolle des Preußischen Staatsministeriums 1817-1934/1938. Band 10 (1909-1918). Acta Borussica, Neue Folge, 1. Reihe. URL: http://www.bbaw.de/bbaw/Forschung/Forschungsprojekte/preussen_protokolle/bilder/Band%2010.pdf (20.05.2012.)

Gesetz betreffend Kriegsleistungen. Reichsgesetzblatt 99 (1912). 236. Str. 1192.URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=19120004&seite=00001192&size=45) (20.05.2012.)

Gesetz, betreffend den Landsturm für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, mit Ausnahme von Tirol und Vorarlberg. Reichsgesetzblatt. 31 (1886) 90. Str. 297. URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18860004&seite=00000297&zoom=2 (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Landsturm#.C3.96sterreich_seit_1886) (20.05.2012.), tj. na hrvatskom jeziku: URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rsk&datum=1886&size=45&page=321 (20.05.2012.)

Gesetz-und Verordnungsblatt für das Herzogtum Bukowina 1850-1918. Reichsgesetzblatt (1849-1918). URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=lbu&datum=1851 (20.05.2012.)

Golovin, N. The Great Battle of Galicia : A study in strategy. Slavonic Review, 5 (1926-27). URL: http://www.august-1914.ru/golovin_4.pdf (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Rawa (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Komar%C3%B3w (20.05.2012.)

Heiteres von der Woche Die Bombe. 2. August 1914. Str. 2. URL: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=bom&datum=19140802&seite=2

Jubiläumsfeier der k.k. Kriegsschule. Wiener Zeitung : Abendblatt, 16. Oktober 1877. Str. 4, URL: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz&datum=18771016&seite=04) (20.05.2012.).

Landes-Gesetz- und Verordnungsblatt für das Königreich Galizien und Lodomerien sammt dem Großherzogthume Krakau 1849-1918. URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=lga&datum=1849 (20.05.2012.)

Leistungsgesetz. Reichsgesetzblatt 1849-1918. (hvatski: Zakon o ratnim činjenjima. List državnih zakona za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vijeću. U Beču 99 (26. prosinca) (1912) 236, Str. 1192. URL: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rsk&datum=1912&page=19&size=45 (20.05.2012.)

Les Premières opérations de l'armée russe en 1914. Revue Militaire Française. svibanj/lipanj 1923. Str. 147-161. URL: http://www.vlib.us/wwi/resources/archives/texts/t040829b.html (20.05.2012.)

Mali vjesnik : sarajevski list. 21. septembra 1890. URL: http://www.idoconline.info/digitalearchive/public/indexcfm?fuseaction=serve&ElementId=66304 (20.05.2012.);

Nakai, A. Deutsche und schweizerische Militärbeobachter im Schlachtfeld - 100 Jahre nach dem russisch-japanischen Kriege. Zeitschrift Geschichte und Politik und ihre Didaktik. 33, 1-2 (2005). URL: /http://www.eu-ro-ni.ch/publications/Nakai_Militaerbeobachter.pdf/ (20.05.2012.)

Prinz Napoleon Murat. Streufflers Militärische Zeitschrift, 1905. URL: http://books.google.hr/books?id=eLAaAQAAMAAJ&q=unterleutnant+prinz+murat&dq=unterleutnant+prinz+murat&hl=hr&sa=X&ei=xpX8TurdDsOKhQeZh5GuAQ&ved=0CDQQ6AEwAQ (20.05.2012.)

Wattenberg, D. Ernst Zinner 2. 2. 1886 - 30. 8. 1970 /Nachruf/. Astronomische Nachrichten 293, 79 (1971). URL: http://articles.adsabs.harvard.edu/cgi-bin/nph-iarticle_query?1971AN....293...79W (20.05.2012.); URL: http://www,worldcat.org/title/entsehung-und-ausarbeitung-der-coppernicanischen-lehre-zum-200-jahrigen-jubileum-der-friedrich-alexander-universitat-zu-erlangen/oclc/03423866 (20.05.2012.)

Wiener Zeitung, Nr. 259/9. November 1918. Str. 1. URL: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz&datum=19181109&seite=1&zoom=2 (20.05.2012.)

Wiener Zeitung. Nr. 260/10. November 1918. Str. 1: Amtlicher Teil. URL: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=wrz&datum=19181110&seite=1&zoom=2 (20.05.2012.)

Doktorske dizertacije

Eder, H. Der General der K. u. k. Armee und Geheime Rat Maximilian Csicserics von Bacsáni : Dissertation. Wien, 2010. Str. 11. URL: http://othes.univie.ac.at/8883/ (20.05.2012.)

Klein, S. Freiherr Sarkotic von Lovcen : die Zeit seiner Verwaltung in Bosnien-Herzegowina 1914-18 : Dissertation. Wien, 1969.

Kurz, S. Die Wahrnehmung des russischen Offizierskorps durch k. u. k. Offiziere in den Jahren 1904-1906 : Dissertation. Wien, 2009. Str. 121-124. URL: http://othes.univie.ac.at/5360/ (20.05.2012.)

Thanner, Wilfried. Analyse des Stellungskrieges am Isonzo von 1915-1917 : Darstellung der Eskalation des Waffeneinsatzes an der Isonzofront am Beispiel einer Division : Dissertation. Wien, 2009. URL: http://othes.univie.ac.at/7525/ (20.05.2012.)

Tiskane knjige

Bauer, E. Der Letzte Paladin des Reiches : Generaloberst Stefan Freiherr Sarkotić von Lovćen. Graz; Wien; Köln : Styria, 1988.

Bauer, E. Der Löwe vom Isonzo : Fm. Svetozar Boroević von Bojna. Graz; Wien; Köln : Styria, 1985.

Broucek, P. Ein General im Zwielicht. Wien; Köln; Graz : Böhlau, 1980.

Der Erste Weltkrieg in Bildern und Dokumenten (ur. Dollinger, H.). Wiesbaden : R. Löwit, 1965.

Die Habsburger Monarchie 1848-1918. Band V: Die bewaffnete Macht (ur. Wandruszka, A.; Urbanitsch, P.) Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1987.

Diehl, E. Bilanz der Welt 1917-1918. Berlin : Nationalkomitee der Historiker der DDR, 1970.

Dorst, K.; Wünsche, W. Der Erste Weltkrieg : Erscheinung und Wesen. Berlin : Militärverlag der DDR, 1989.

Horvat, J. Prvi svjetski rat: panorama zbivanja 1914-1918. Zagreb : Stvarnost, 1967.

Horvath, Ö. von. So starb der Friede : unbekanntes über die Entstehung des Weltkrieges. Berlin : Brückenverlag, 1930.

Lazanin, S. Priručnik iz njemačke paleografije. Zagreb : 2004.

Muehlmann, C. Oberste Heeresleitung und Balkan : im Weltkrieg 1914-1918. Berlin, 1942.

Nowak, K. F. Der Sturz der Mittelmächte. München : G.D.W. Callwey, 1921.

Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918. Band I-VII. (ur. Glaise-Horstenau, E.). Wien : Bundesministerium für Heereswesen und Kriegsarchiv ; Militärwissenschaftlichen Mitteilungen, 1930-39.

Pavičić, S. Hrvatska vojna i ratna povijest i Prvi svjetski rat. Zagreb, 1998.

Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske. sv. 1. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2006.

Rauchensteiner, Manfried. Der Tod des Doppeladlers : Österreich-Ungarn und der Erste Weltkrieg. Wien; Graz, 1994.

Roksandić, Drago. Svetozar Borojević od Bojne (1856-1920) : Lav ili Lisica sa Soče?. Zagreb, 2006.

Schematismus für das kaiserliche und königliche Herr und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1913. Wien : Kriegsministerium, 1912.

Šehić, Zijad. U smrt za cara i domovinu. Sarajevo, 2006.

Trost, L. J. Die Ritter- und Verdienst-Orden, Ehrenzeichen und Medaillen aller Souveräne und Staaten seit Beginn des XIX. Jahrhunderts. Wien; Leipzig, 1910.

Vojna enciklopedija. Sv. 1–9. Beograd : Redakcija Vojne enciklopedije, 1958-1967.

Zbornik dokumenata i podataka o narodno-oslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda. Svezak 5, Knjiga 7. Borbe u Hrvatskoj 1941-1945. Beograd : Vojnoistorijski institut, 1954. Str. 389

Knjige u elektroničkom obliku

Alphabetisches Verzeichnis aller Ortschaften Galiziens und der Bukowina, aufgenommen im Jahre 1818. Lemberg : J. J. Piller. URL: http://books.google.hr/books?id=h8NIAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=alphabetisches+verzeichnis+aller+orte+in+galizien&hl=hr&sa=X&ei=Oj9XT5yJHc3KswbOybSxDA&ved=0CC4Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false (20.05.2012.)

Batrićević, Đ. Crnogorci u Rusko-japanskom ratu. Cetinje : Obod, 1996. URL: http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_od_20vij_do_1_svj_rata/crnogorci_u_rusko_japanskom_ratu.htm (20.05.2012.)

Beyer, K. Einführung in die Geschichte der deutschen Literatur unter besonderer Berücksichtigung der neuesten Zeit. Langensalza : H. Beyer & Söhne, 1905. URL: http://www.google.hr/search?hl=hr&biw=1263&bih=833&prmdo (20.05.2012.)

Conrad, M. The Russian army, 1914. Part 9, 2001. URL: http://orbat.com/site/history/open_vol2/The%20Russian%20Army%20Part%20Nine.pdf (20.05.2012.)

Csicserics von Bacsány, M. Die Schlacht : Studie auf Grund des Krieges in Ostasien 1904/05. Österreichische Militärische Zeitschrift Sonderbeiheft 2 (1908) STR. URL: http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_onb02002949884&indx=1&recIds=ONB_aleph_onb02002949884&recIdxs=0&elementId=0&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=0&vl(1UI0)=contains&scp.scps=scope%3A(ONB_aleph_acc)%2Cscope%3A(ONB_aleph_onb02)&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1328783771809&vl(45589618UI1)=all_items&srt=rank&mode=Basic&dum=true&tb=t&vl(freeText0)=csicserics&vid=ONB&vl(41472419UI0)=any (20.05.2012.)

Csicserics von Bacsány, M. Taktische Eigentümlichkeiten der Russischen Armee. Österreichische Militärische Zeitschrift (1895). URL: http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_onb02002949882&indx=3&recIds=ONB_aleph_onb02002949882&recIdxs=2&elementId=2&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=1&vl(1UI0)=contains&scp.scps=scope%3A(ONB_aleph_acc)%2Cscope%3A(ONB_aleph_onb02)&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1328786834010&vl(45589618UI1)=all_items&srt=rank&mode=Basic&dum=true&tb=t&vl(freeText0)=csicserics&vid=ONB&vl(41472419UI0)=any (20.05.2012.)

Csicserics von Bacsány, M. Unser neues Feldgeschütz : Seine Leistungsfähigkeit und Verwendung im Gefechte erläutert an taktischen Aufgabe : ein Versuch auf Grundlage der Erfahrungen bei der kaiserlich russischen Armee in der Mandschurei 1904/05,

Österreichische Militärische Zeitschrift Sonderbeiheft 1 (1907-1908). URL: http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_onb02002949883&indx=2&recIds=ONB_aleph_onb02002949883&recIdxs=1&elementId=1&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=0&vl(1UI0)=contains&scp.scps=scope%3A(ONB_aleph_acc)%2Cscope%3A(ONB_aleph_onb02)&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1328783721391&vl(45589618UI1)=all_items&srt=rank&mode=Basic&dum=true&tb=t&vl(freeText0)=csicserics&vid=ONB&vl(41472419UI0)=any (20.05.2012.)

Dnevnici austrougarskog generala Maksimilijana Čičerića 1892-1918 = Tagebücher des österreichisch-ungarischen Generals Maximilian Csicserics von Bacsány 1892 - 1918. (prir. i prev. Danijela Marjanić). Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. (CD-ROM).

Dönninghaus, V. Die Deutschen in der Moskauer Gesellschaft, 2002, (20.05.2012.) . URL: http://books.google.hr/books?V1McJ3Fw8gQC&pg=PA88&dq=Stadt+Berlin+Moskau/hl (20.05.2012.)

Floros, C. Peter Tschaikowsky. Reinbek : Rowohlt Taschenbuch, 2006. URL: http://books.google.hr/books?idG6afAAAAMAAJ&q=leiners+restaurant&dq (20.05.2012.)

Fuchsbriefe. Tops 10- Der Jungunternehmer : Geld Aus Russland. Berlin : Gabler Verlag, 2009. URL: http://books.google.hr/books?id=A8U1oBWWqOIC&pg=PA129&dq=schelhammer+%26+schattera&hl=hr&sa=X&ei=fgMgT5K0B4ag-AaX2InEBA&ved=0CE0Q6AEwBg#v=onepage&q=schelhammer%20%26%20schattera&f=false (20.05.2012.)

Hirschfeld, G.; Krumreich, G.; Renz, I. Enzyklopädie Erster Weltkrieg. Paderborn : Schöningh, 2009. URL: http://books.google.hr/books?id=52ID61vtVE4C&printsec=frontcover&dq=erster+weltkrieg&hl=hr&sa=X&ei=abofT574JcXt-gbVxJ3oCA&sqi=2&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=erster%20weltkrieg&f=false, teilw. online lesen bei google-books (20.05.2012.); URL: http://books.google.hr/books?id=52ID61vtVE4C&pg=PA985&dq=italienische+gebirgsj%C3%A4ger+alpini&hl=hr&sa=X&ei=ksVdT4TBJc7Rsgblyrn_Cw&ved=0CDYQ6AEwAjgK#v=onepage&q=italienische%20gebirgsj%C3%A4ger%20alpini&f=false (20.05.2012.)

King's College London. Liddell Hart Centre for Military Archives. Papers of Gen Sir Ian Standish Monteith Hamilton, GCB, GCMG, DSO (1853-1947) . URL: http://www.kcl.ac.uk/lhcma/cats/hamilton/h0-00.htm (20.05.2012.)

Metzger, J. Der Karpathenwinter. Der Weltkampf um Ehre und Recht : Die Erforschung des Krieges in seiner wahren Begebenheit, auf amtlichen Urkunden und Akten beruhend. (ur. Schwarte, M.) Band 5: Der österreichisch-ungarische Krieg. Kapitel 5. URL: http://www.wintersonnenwende.com/scriptorium/deutsch/archiv/weltkampf/wer0512.html (20.05.2012.)

Nansen, F. Gjennem Sibirien. Kristiania : Jacob Dybwads forlag, 1914. URL: /http://books.google.ch/books?id=RjoDMLx1OGwC&lpg=PA305&pg=PA304#v=onepage&q&f=false/ (20.05.2012.)

Noack-Wiemers, F. Robert Hermann Tillmanns /1844-1927 : ein Pionier der Kinderchirurgie in Leipzig. 2004. URL: http://books.google.hr/books?id=rJbQI4vayJEC&pg=PA200&dq=Noack-Wiemers,+Franca,+Robert+Hermann+Tillmanns+/1844-1927/,+ein+Pionier+der+Kinderchirurgie+in+Leipzig,+2004.&hl=hr&sa=X&ei=dsS5T5mLKILusgansrmACA&ved=0CC4Q6AEwAA#v=onepage&q=Noack-Wiemers%2C%20Franca%2C%20Robert%20Hermann%20Tillmanns%20%2F1844-1927%2F%2C%20ein%20Pionier%20der%20Kinderchirurgie%20in%20Leipzig%2C%202004.&f=false (20.05.2012.)

Österreichisch-ungarisches Rotbuch : Diplomatische Aktenstücke zur Vorgeschichte des Krieges 1914. Volksausgabe. Wien : Manzsche k.u.k. Hof-Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, 1915. Dok. 37. Str. 117. URL: http://zeit1.uibk.ac.at/quellen/rauch11b.htm#dok3 (20.05.2012.)

Reventlow, Ernst. Der Russisch-japanische Krieg. Berlin, 1905. URL: http://books.google.com/books/about/Der_russisch_japanische_krieg.html?id=_xhXAAAAMAAJ (20.05.2012.)

Rostagno, E.; Beyens, H. Les armées russes en Mandchourie (traduit de l'original en espagnol par le baron Hubert Beyens). Ixelles-Bruxelles : Imprimerie économique A. Breuer, 1909. URL: http://catalog.hathitrust.org/Record/002240177; www.archive.org/.../zehnmonatekriegs00schw_d (20.05.2012.)

Russisch-Chinesiche Bank /Banque Russo-Chinese/ Certificat de Fondateur o. N. Jan. 1896 /Auflage 4800/. URL: http://www.fhw-online.de/en/FHW-Auction-94/?AID=66741&AKTIE=Russich-Chinesiche+Bank+(Banque+Russo-Chinese (20.05.2012.)

Schäfer, A. Die Verfassungsentwürfe zur Gründung einer Europäischen Union. Herausragende Dokumente von 1930 bis 2000 : Diplom-Arbeit. Dornbirn : Universität Innsbruck 2001. Str. 30–39: Denkschrift über die Errichtung einer Europäischen Union von Aristide Briand, 1930. URL: http://varzil.de/VV/II-02.PDF (20.05.2012.)

Scheer, T. Das k.u.k. Kriegsüberwachungsamt **:** Schnittstelle für Ausnahmsverfügungen während des Ersten Weltkriegs. Vortrag am 15. April 2008 um 16:00 Uhr im Haus-, Hof- und Staatsarchiv. URL: http://www.bka.gv.at/site/cob__28671/5164/default.aspx (20.05.2012.)

Schmidt, L. Kurze militär-geographische Beschreibung Russlands. Berlin : Militär-Verlag von Zuckerschwerdt & Co., 1913. URL: http://www.ostfront.net/russland/russland_1_03.htm (20.05.2012.)

Schmidt-Brentano, A. Die k. k. bzw. k. u. k. Generalität. Wien : Österreichisches Staatsarchiv, 2007. Str. 55. URL: http://oesta.gv.at/DocView.axd?CobId=23130 (20.05.2012.)

Schmitz, Oscar A. H. Tagebücher : Ein Dandy auf Reisen: 1907-1912. Berlin, 2006. URL: http://books.google.hr/books?id=sZS0AAAAIAAJ&q=eugen+feiks&dq=eugen+feiks&hl=hr&sa=X&ei=HPVmT5nbLNDOsga71Km_BQ&ved=0CEIQ6AEwBA (20.05.2012.)

Schwarte, Max. Der deutsche Landkrieg. Bd.2: Der Weltkampf um Ehre und Recht. Leipzig : De Gruyter, 1933. URL: http://clarysmith.com/scriptorium/deutsch/archiv/weltkampf/wer0215.html (20.05.2012.)

Sipière, P.; Paquot, P. Le régiment qui passe: comédie en un acte. Paris : Lévy frères , 1868.URL: http://books.google.hr/books?id=fGDGQAAACAAJ&dq=sipi%C3%A9re+et+paquot&hč (20.05.2012.)

Sisemore, James D. The Russo-Japanese War, Lessons Not Learned. 2003. URL: http://cgsc.cdmhost.com/cdm/singleitem/collection/p4013coll2/id/113 (20.05.2012.)

Sodoms Ende. URL: http://books.google.hr/books?id=IhNAAAAAYAA&q=sodoma+ende&dq=sodoms+ende&hl (20.05.2012.)

Spaits, Alexander. Mit Kosaken durch die Mandschure i: Erlebnisse im russisch-japanischem Kriege. 1906. URL: http://books.google.hr/books?ei=lC_XTv2oFoao8AO29Y3ODQ&ct=result&hl=hr&id=vlwLAAAAIAAJ&dq=spaits+alexander&q=gaed (20.05.2012.)

Stadt und Öffentlichkeit in Ostmitteleuropa 1900-1939 : Beiträge zur Entstehung moderner Urbanität zwischen Berlin, Charkiv, Tallinn und Triest (ur. Hofmann, A. R.; Wendland, A. V.). (Forschungen zur Geschichte und Kultur des Östlichen Mitteleuropa, Band 14). Stuttgart : Franz Steiner, 2002. URL: http://books.google.hr/books?id=0refExAIKhcC&pg=PA59&dq=dreikaisereck&hl=hr&sa=X&ei=bWAmT-vQH4-g-Aa3qaGxCA&ved=0CEoQ6AEwBQ#v=onepage&q=dreikaisereck&f=false (20.05.2012.)

Statuten des militärischen Mariä-Theresien-Ordens. Wien, 1811. URL: http://www.bsb-muenchen-digital.de/~web/web1032/bsb10329186/images/index.html?digID=bsb10329186&pimage=00037&v=100&md=1&l=de (20.05.2012.)

Stavenhagen, Oskar. Genealogisches Handbuch der kurländischen Ritterschaft. Bd. 1. Görlitz, [1939]. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/bsb00000602/images/index.html?seite=561&pdfseitex (20.05.2012.)

Sternheim, Thea. Tagebücher 1903-1971. Göttingen, 2011. Str. 101, 109, 155, 666. URL: http://books.google.hr/books?id=vwZcAAAAMAAJ&q=eugen+feiks&dq=eugen+feiks&hl=hr&sa=X&ei=HPVmT5nbLNDOsga71Km_BQ&ved=0CC4Q6AEwAA (20.05.2012.); URL: http://hu.wikipedia.org/wiki/Feiks_Jen%C5%91) (20.05.2012.)

Tettau, Eberhard von. Achtzehn Monate mit Russlands Heeren in der Mandschurei, 1923. URL: /http://www.eurobuch.com/buch/isbn/9781144023629.html/ (20.05.2012.)

The memoirs of Count Witte (ur. Yarmolinsky, A.). Garden City, N.Y. : Doubleday, Page, 1921. URL: http://openlibrary.org/books/OL7065154M/The_memoirs_of_Count_Witte (20.05.2012.)

Werr, Sebastian. Musikalisches Drama und Boulevard: französische Einflüsse auf die italienische Oper im 19. Jahrhundert. 2002. URL: http://books.google.hr/books?id=D9-CJzY_gK4C&pg=PR2&lpg=PR2&dq=sebastian+werr+musikalisches+drama&source=bl&ots=UoYePiY0F1&sig=07R7T172raY10bigZ_es3bpNJpU&hl=hr&sa=X&ei=iN0LT6f_B4ODtQaAuuCnBA (20.05.2012.)

Wolff, David. To the Harbin Station : the liberal alternative in Russina Manchuria, 1898-1914. Stanford, 1999. URL: http://books.google.hr/books?id=5OnhlIo4kKoC&pg=PA100&lpg=PA100&dq=harbin+nadarov&source=bl&ots=8-TekwfTLt&sig=gLIfWSX4Oa6VefJKtsZo_w-3Do0&hl=hr&sa=X&ei=rYj8Tt2TK8jP4QTayeGRCA&ved=0CB0Q6AEwAA#v=onepage&q=harbin%20nadarov&f=false (20.05.2012.)

Katalozi izložbi

Pojić, M. Vojnici i vojska na tlu Hrvatske od 16. do 20. stoljeća : povodom 10. obljetnice Hrvatske vojske : izložba (13. do 29. lipnja 2001). Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2001.

Pojić, M. Vojskovođa Svetozar Boroević 1856-1920. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2006.

Natuknice iz leksikona i enciklopedija u elektroničkom obliku

Alexejew, Jewgenij Iwanowitsch. Brockhaus' Kleines Konversations-Lexikon, 5. Auflage, Bd. 1. Leipzig : Brockhaus, 1911. Str. 40. URL: http://www.zeno.org/nid/20000895318 (20.05.2012.)

Andrássy, Julius Gyula der Jüngere, Graf. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 21. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/21.pdf (20.05.2012.); URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Andrássy,_Julius_Gyula_der_Jüngere,_Graf (20.05.2012.); URL: http://www.oocities.org/veldes1/andrassy.html (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Gyula_Andr%C3%A1ssy_der_J%C3%BCngere (20.05.2012.)

Arz. URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Arz_von_Straußenburg,_Arthur_Freiherr_von (20.05.2012.); Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1850, Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 31. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/31.pdf (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie, Band 1. Berlin : Duncker & Humbolt, 1953. Str. 405. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016233/images/index.html?seite=425 (20.05.2012.)

Auffenberg von Komarov, Moritz Frh. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Band 1, Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 37. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/37.pdf (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Moritz_von_Auffenberg (20.05.2012.)

Bethmann Hollweg, Theobald Theodor Friedrich Alfred von. Neue Deutsche Biographie. Band 2. Berlin : Duncker & Humbolt, 1955. Str. 188–193. URL: http://daten.digitale-

sammlungen.de/0001/bsb00016318/images/index.html?seite=208 (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Theobald_von_Bethmann_Hollweg (20.05.2012.); Datenbank der deutschen Parlamentsabgeordneten
Basis: Parlamentsalmanache/Reichstagshandbücher 1867 – 1938, URL: http://www.reichstag-abgeordnetendatenbank.de/selectmaske.html?pnd=118510320&recherche=ja (20.05.2012.); URL: http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/BethmannHollwegTheobald/index.html (20.05.2012.)

Böhm-Ermolli, Eduard von. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 97. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/97.pdf (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie. Band 2. Berlin : Duncker & Humbolt, 1955. Str. 386. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016318/images/index.html?seite=406 (20.05.2012.); URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Böhm-Ermolli,_Eduard; URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/bohm.htm (20.05.2012.); URL: http://www.firstworldwar.com/bio/bohm.htm (20.05.2012.); URL: http://www.oocities.org/veldes1/bohm.html (20.05.2012.)

Bolfras, Arthur Frh. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 99. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/99.pdf (20.05.2012.)

Burian von Rajecz, Stefan Graf. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1850. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957Str. 129. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/129.pdf (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie. Band 3. Berlin : Duncker & Humblot, 1957. Str. 52. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016319/images/index.html?seite=68 (20.05.2012.); URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Burián-Rajecz,_Stephan_Graf (20.05.2012.); URL: http://www.oocities.org/veldes1/burian.html (20.05.2012.); URL: http://www.firstworldwar.com/bio/burian.htm (20.05.2012.); http://de.wikipedia.org/wiki/Stephan_Buri%C3%A1n (20.05.2012.)

Calice, Freiherr von, Graf von, Heinrich. Neue Deutsche Biographie. 3 /1957/. Str. 94. URL: http://www.deutsche-biographie.de/sfz7742.html (20.05.2012.)

Clam-Martinic, Heinrich Karl. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 149. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/149.pdf (20.05.2012.)

Czernin, Ottokar Graf. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 162. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/162.pdf (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie. Band 3. Berlin : Duncker & Humbolt, 1957. Str. 458–460. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016319/images/index.html?seite=474 (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ottokar_Czernin (20.05.2012.)

Dankl von Krasnik, Viktor Graf, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 169. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/169.pdf (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie, Band 3, Duncker & Humbolt, Berlin 1957, 508 f. URL: http://daten.digitale-

sammlungen.de/0001/bsb00016319/images/index.html?seite=524 (20.05.2012.); URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Dankl_von_Krasnik,_Viktor; http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/dankl.htm (20.05.2012.); URL: http://www.firstworldwar.com/bio/dankl.htm (20.05.2012.)

Franz Joseph I. Brockhaus' Kleines Konversations-Lexikon 5. Auflage. 1 Band. Leipzig : Brockhaus, 1911. Str. 610. URL: http://www.zeno.org/Brockhaus-1911/A/Franz+Joseph+I (20.05.2012.); Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Band 6. Wien : Universitäts-Buchdruckerei von L. C. Zamarski, 1860. Str.227–257. URL: http://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Habsburg,_Franz_Joseph_I; Herders Conversations-Lexikon 2, Freiburg im Breisgau 1854, 776-777. URL: http://www.zeno.org/Herder-1854/A/Franz+Joseph+I (20.05.2012.)

Franz Salvator, Erzhg. von Österr. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 353. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/353.pdf (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Erzherzog_Franz_Salvator_von_Toskana (20.05.2012.)

Friedrich Maria Albrecht, Erzherzog von Österreich, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 366. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/366.pdf (20.05.2012.)

Friedrich. Neue Deutsche Biographie. Band 5. Berlin : Duncker & Humbolt, 1961. Str. 525. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016321/images/index.html?seite=541 (20.05.2012.)

Gallwitz, Max von. Neue Deutsche Biographie. Band 6. Berlin : Duncker & Humblot, 1964. Str. 56. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016322/images/index.html?seite=72 (20.05.2012.); Datenbank der deutschen Parlamentsabgeordneten,
Basis: Parlamentsalmanache/Reichstagshandbücher 1867 – 1938. URL: http://www.reichstag-abgeordnetendatenbank.de/selectmaske.html?pnd=119286327&recherche=ja (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Max_von_Gallwitz (20.05.2012.)

Georgi, Friedrich Robert Frh., Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 1. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957. Str. 424. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/424.pdf (20.05.2012.)

Grey, Sir Edward. Encyclopaedia Britannica. URL: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/245928/Sir-Edward-Grey-3rd-Baronet (20.05.2012.)

Hentzi von Arthurm, Heinrich, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 2. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1959. Str. 276. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_2/276.pdf (20.05.2012.);, Allgemeine Deutsche Biographie, Band 12, Duncker & Humbolt, Leipzig 1880, 11; URL: http://de.wikisource.org/wiki/ADB:Hentzi_von_Arthurm,_Heinrich (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Hentzi_von_Arthurm (20.05.2012.)

Hohenlohe-Schillingsfürst, Gottfried Prinz zu, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 2. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1959. Str. 392. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_2/392.pdf (20.05.2012.)

Iveković, Oton, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 3. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1965. Str. 49. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_3/49.pdf (20.05.2012.)

Japan. Meyers Konversationslexikon. 4. Aufl. Leipzig; Wien : Bibliographisches Institut, 1885-1892. URL: http://www.retrobibliothek.de/retrobib/seite.html?id=108742 (20.05.2012.)

Joseph Ferdinand Salvator, Erzherzog von Österreich, Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 3. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1965. Str. 135. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_3/135.pdf (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Joseph_Ferdinand_von_%C3%96sterreich-Toskana (20.05.2012.)

Krobatin, Alexander Frh., Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 4. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1969. Str. 285. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_4/285.pdf (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie, Duncker & Humbolt, Berlin 1982, 55. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016330/images/index.html?seite=71 (20.05.2012.)

Leopold. Neue Deutsche Biographie. Band 14 Berlin : Duncker & Humbolt, 1985. Str. 271. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016332/images/index.html?seite=287; URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0001/bsb00016332/images/index.html?id=00016332&fip=eayafsdreayawewqqrsensdasen&no=&seite=288) (20.05.2012.)

Mackensen, August von. Neue Deutsche Biographie. Band 15. Berlin : Duncker & Humblot, 1987. Str. 623. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016333/images/index.html?seite=639 (20.05.2012.); URL: http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/MackensenAugust/index.html (20.05.2012.)

Metzger, Josef. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 6. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1975. Str. 251-252. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_M/Metzger_Josef_1870_1921.xml (20.05.2012.)

Mirbah. URL: http://ru.wikipedia.org/wiki/ (20.05.2012.);. URL: http://www.grwar.ru/persons/persons.html?id=2887 (20.05.2012.); URL: http://regiment.ru/bio/M/265.htm (20.05.2012.); URL: http://books.google.com/books?id=21IBAAAAQAAJ&pg=PA629&hl=de&source=gbs_selected_pages&cad=0_0#PRA1-PA305,M1 (20.05.2012.); URL: http://books.google.com/books?id=HNkEAAAAIAAJ&printsec=titlepage#PPA412,M1 (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie. Band 17. Berlin : Duncker & Humblot, 1994. Str. 554–556a. URL: http://daten.digitale-sammlungen.de/0001/bsb00016335/images/index.html?seite=570 (20.05.2012.)

Mitterwurzer, Anton Friedrich. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 6. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1975. Str. 327. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl?frames=yes (20.05.2012.)

Mitterwurzer, Friedrich. Allgemeine Deutsche Biographie. Band 52. Leipzig : Duncker & Humblot, 1906. Str. 423-426. URL: http://www.deutsche-biographie.de/index.html (20.05.2012.); Neue Deutsche Biographie. Band 17. Berlin : Duncker & Humblot, 1994. Str. 587. URL: http://www.deutsche-biographie.de/index.html (20.05.2012.)

Mollinary von Monte Pastello, Anton Freiherr. Neue Deutsche Biographie 18, 3 (1997). URL: http://www.deutsche-biographie.de/pnd104279230.html (20.05.2012.); URL: http://www.deutsche-biographie.de/sfz64941.html (20.05.2012.)

Pašić Nikola. Enciklopedija Jugoslavije. sv. 6. Zagreb, 1965. Str. 435-437; URL: http://www.archives.org.yu/pov12.htm (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Nikola_Pa%C5%A1i%C4%87 (20.05.2012.)

Pflanzer-Baltin, Karl Frh. Von. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 8. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1983. Str. 39. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_8/39.pdf (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_von_Pflanzer-Baltin (20.05.2012.); URL: http://www.weltkriege.at/Generalitaet/02%20Generaloberst/Pflanzer/pflanzer.htm (20.05.2012.)

Preindlsberger von Preindlsperg, Milena. Deutsche biographische Enzyklopädie. URL: http://books.google.hr/books?id=IG3Rp8NAO8EC&pg=PA62&lpg=PA62&dq=zeitung+bosnische+post&source=bl&ots=Ueap3pnN0A&sig=AN1EIz6FqTTM1O0n8WCKx3sAGX0&hl=hr&sa=X&ei=YLsXT-uGCJT14QTxs7z_Aw&ved=0CEYQ6AEwBQ#v=onepage&q=zeitung%20bosnische%20post&f=false (20.05.2012.)

Roth von Limanova- Łapanów, Josef. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 9. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1988. Str. 282. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_9/282 (20.05.2012.); URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Roth-Limanowa,_Josef (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Roth (20.05.2012.)

Rußland und sein Heereswesen, Brockhaus' Konversationslexikon. 14. Auflage. Leipzig; Berlin; Wien : Brockhaus, 1894-1896. URL: (http://www.retrobibliothek.de/retrobib/seite.html?id=137805 (20.05.2012.)

Rußland. Brockhaus' Konversationslexikon. 14. Auflage. Leipzig; Berlin; Wien : Brockhaus, 1894-1896. URL: http://www.retrobibliothek.de/retrobib/seite.html?id=137806 (20.05.2012.)

Schönerer, Georg von. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Band 11. Wien : Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1999. Str. 66–68. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_11/66.pdf (20.05.2012.); URL: http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.s/s337483.htm (20.05.2012.); URL: http://geschichte.landesmuseum.net/index.asp?contenturl=http://geschichte.landesmuseum.net

/personen/personendetail.asp___id=2145905225 (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Georg_von_Sch%C3%B6nerer (20.05.2012.)

Tisza. Meyers Konversations-Lexikon 16. Band. 5. Auflage. Leipzig; Wien : Bibliographisches Institut, 1897. Str. 910. URL: http://www.oocities.org/veldes1/tisza.html (20.05.2012.)

Todleben, Franz Eduard Graf. Allgemeine Deutsche Biographie. Band 38. Leipzig : Duncker & Humblot, 1894. Str. 403-408. URL: http://www.deutsche-biographie.de/index.html (20.05.2012.)

Ussuribahn. Meyers Großes Konversations-Lexikon. URL: http://de.academic.ru/dic.nsf/eisenbahnwesens/2698/Ussuribahn (20.05.2012.)

Venizelos, Eleftherios. Encyclopaedia Britannica. URL: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/625420/Eleutherios-Venizelos (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Eleftherios_Venizelos (20.05.2012.)

Werst. Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände: Conversations-Lexikon. 10. Auflage. Leipzig : Brockhaus, 1853. Band 15.2. Str. 175; URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Werst (20.05.2012.)

Zeitungswesen des Auslandes. Meyers Großes Konversations-Lexikon, Band 20. Leipzig: Bibliographisches Institut, 1909. URL: http://www.zeno.org/Meyers-1905/B/Zeitungen (20.05.2012.)

Zemstvo. URL: http://britannica.com/EBchecked/topic/656413/zemstvo (20.05.2012.)

Pojmovi traženi u elektroničkim izvorima

11. Armee. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/11._Armee_(Deutsches_Kaiserreich) (20.05.2012.); URL: http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html (20.05.2012.)

3. Garde-Division (Deutsches Kaiserreich) . URL: http://de.inforapid.org/index.php?search=3.%20Garde-Division%20(Deutsches%20Kaiserreich) (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/3._Garde-Division_(Deutsches_Kaiserreich) (20.05.2012.)

8. Armee. URL: http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html (20.05.2012.)

Adlerberg, Aleksandr Aleksandrovič. URL: http://ru.wikipedia.org/wiki (20.05.2012.)

Aehrenthal, Aloys Graf Lexa von. URL: http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.a/a126780.htm (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Aehrenthal (20.05.2012.)

Alexander I. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_I._(Jugoslawien) (20.05.2012.)

Alexejew, Iwanowitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Jewgeni_Iwanowitsch_Alexejew (20.05.2012.)

Alldeutsche Vereinigung. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Alldeutsche_Vereinigung (20.05.2012.)

Alpini. e http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_italienischer_Regimenter#Alpini (20.05.2012.); URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Alpini) (20.05.2012.); URL: http://www.esercito.difesa.it/Organizzazione/Armi_corpi/fanteria_specialita/Pagine/GliAlpini.aspx (20.05.2012.); URL: http://www.ana.it/ (20.05.2012.)

Alte Maße und Gewichte Russland. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Alte_Ma%C3%9Fe_und_Gewichte_(Russland)

Baedeker. URL: http://www.baedeker.com/de/wir_ueber_uns.html (20.05.2012.)

Bahr, Hermann. URL: http://www.univie.ac.at/bahr/?q=node/27838; URL: http://www.kakanien.ac.at/proj/MSU-A.jpg/view (20.05.2012.)

Baikalbahn. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Baikalbahn (20.05.2012.)

Battle of Liege. 1914. URL: http://www.firstworldwar.com/battles/liege.html (20.05.2012.)

Beck-Rzikowsky. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Beck-Rzikowsky (20.05.2012.); URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/61.pdf (20.05.2012.)

Belagerung von Nowogeorgiewsk. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Belagerung_von_Nowogeorgiewsk (20.05.2012.)

Belagerung von Przemyśl. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Belagerung_von_Przemy%C5%9Bl (20.05.2012.)

Berchtold, Leopold. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Leopold_Berchtold; URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/71.pdf (20.05.2012.)

Beseler, Hans von. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Hans_von_Beseler (20.05.2012.)

Bilderling. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Bilderling) (20.05.2012.)

Binder von Krieglstein, Eugen. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Eugen_Binder_von_Krieglstein (20.05.2012.)

Binder von Krieglstein. URL: http://www.binder-krieglstein.com/html/familie.html (20.05.2012.)

Blénesi von Gyergyószentmiklós, Alexander. URL: http://www.kuk-fortification.net/?p=1380 (20.05.2012.)

Bobrikow, Nikolai Iwanowitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Iwanowitsch_Bobrikow (20.05.2012.)

Bokserski ustanak. URL: http://hr.wikisource.org/wiki/Stranica:Hrvatska_enciklopedija_sv_III_01-100.djvu/31

Boog, Adolf von. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Adolf_von_Boog (20.05.2012.)

Bothmer, Felix Graf von. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Felix_Graf_von_Bothmer (20.05.2012.)

Bothmer, Felix von. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Felix_Graf_von_Bothmer) (20.05.2012.)

Bourbon, Jaime. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Jaime_de_Borb%C3%B3n_(1870%E2%80%931931) (20.05.2012.)

Boxer. URL: http://www.hrt.hr/arhiv/ndd/06lipanj/0613%20Boxer.html (20.05.2012.)

Boxeraufstand. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Boxeraufstand (20.05.2012.)

Bratianu. URL: http://www.firstworldwar.com/bio/bratianu.htm (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ion_I._C._Br%C4%83tianu (20.05.2012.)

Briand, Aristide. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Aristide_Briand (20.05.2012.); URL: http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/BriandAristide/index.html (20.05.2012.); URL: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1926/ (20.05.2012.)

Bugarmee Deutsches Kaiserreich. URL: http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Bugarmee_(Deutsches_Kaiserreich)) (20.05.2012.)

Buligin. URL: http://www.google.hr/#sclient=psy-ab&hl=hr&prmdo=1&source=hp&q=ruski+ministar+buligin+1905&pbx=1&oq=ruski+ministar+buligin+1905&aq=f&aqi=&aql=&gs_sm=e&gs_upl=14359l16141l5l17313l5l5l0l0l0l0l281l969l0.4.1l5l0&prmdo=1&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.,cf.osb&fp=9f4417dafee76b1c&biw=1280&bih=837 (20.05.2012.)

Bulygyn, AlexnEder. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Bulygin (20.05.2012.)

Cardona, Luigi. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Luigi_Cadorna (20.05.2012.)

Carol, I. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Carol_I (20.05.2012.)

Čičerić Baćanski, Makso. URL: http://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382, http://isitecompany07.isite.com.hr/trazilica/MapPreview.aspx?CemeteryID=1&Field=85&DeptID=1&PersonID=252495 (20.05.2012.)

Čičerić, Gabrijela. URL: http://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382, http://isitecompany07.isite.com.hr/trazilica/MapPreview.aspx?CemeteryID=1&Field=85&DeptID=1&PersonID=252495 (20.05.2012.)

Conrad von Hötzendorf, Franz. URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Conrad_von_Hötzendorf,_Franz_Freiherr (20.05.2012.)

Conrad. URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/conrad.htm (20.05.2012.)

Constant, Couquelin. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Beno%C3%AEt_Constant_Coquelin (20.05.2012.)

Csicserics von Bacsány, Maximilian. URL: http://www.oocities.org/veldes1/csicserics.html (20.05.2012.)

Csicserics. URL: http://www.weltkriege.at/Generalität/) (20.05.2012.)

Czikann von Wahlborn. URL: http://gutenberg.spiegel.de/Kultur/ (20.05.2012.)

Daily Telegraph. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Daily_Telegraph (20.05.2012.)

Dalian. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Dalian (20.05.2012.)

Danilov, Yuri. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Yuri_Danilov (20.05.2012.)

Delcassé, Théophile. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Th%C3%A9ophile_Delcass%C3%A9 (20.05.2012.)

Die Zeit (Wien) . URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Die_Zeit_(Wien) (20.05.2012.)

Dreikaisereck. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Dreikaisereck (20.05.2012.)

Druschina. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Druschina, http://www.zeno.org/Meyers 1905/A/Drushine?hl=dr (20.05.2012.)

Einjährig-Freiwilliger. URL: http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.e/e338266.htmhttp://de.wikipedia.org/wiki/Einj%C3%A4hrig-Freiwilliger) (20.05.2012.)

English Monarchs. URL: http://www.englishmonarchs.co.uk/(20.05.2012.); URL: http://www.britannia.com/history/h6f.html (20.05.2012.)

Enver Pascha. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Enver_Pascha (20.05.2012.); URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Enver_Pasha (20.05.2012.); URL: http://www.oocities.org/enver1908/index.html) (20.05.2012.)

Eroberung von Lüttich. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Eroberung_von_L%C3%BCttich_(1914) (20.05.2012.)

Erster Weltkrieg. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Erster_Weltkrieg (20.05.2012.); URL: http://www.dhm.de/lemo/html/wk1/ (20.05.2012.); URL: http://192.68.214.70/blz/web/erster_weltkrieg/index.html (20.05.2012.); URL: http://www.erster-weltkrieg.clio-online.de/_Rainbow/documents/poluzeit/apuz_reimann.pdf (20.05.2012.)

Erzherzog, Eugen. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Eugen_von_%C3%96sterreich (20.05.2012.); URL: http://daten.digitale-

sammlungen.de/0001/bsb00016320/images/index.html?seite=689 (20.05.2012.); URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Eugen,_Erzherzog_von_Österreich (20.05.2012.); URL: http://www.oocities.org/veldes1/eugen.html (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/%C3%96sterreich-Ungarns_Armee_im_Ersten_Weltkrieg#S.C3.BCdwestfront (20.05.2012.)

Evert, Alexei. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Alexei_Evert (20.05.2012.)

Ferchault de Réaumur, René-Antoine. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9-Antoine_Ferchault_de_R%C3%A9aumur (20.05.2012.)

Fernsprecher, Hughes. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Hughes_Fernsprecher (20.05.2012.)

Festung Modlin. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Festung_Modlin (20.05.2012.)

Fok, Alexander. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Wiktorowitsch_Fok (20.05.2012.)

Fond Čičerić Maksimilijan. URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/ArhivskeJedinice.PublicDetails.aspx?ItemId=4709 (20.05.2012.)

Fond Sarkotić Stjepan. URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/ArhivskeJedinice.PublicDetails.aspx?ItemId=5653 (20.05.2012.); URL:, http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/ArhivskeJedinice.PublicDetails.aspx?ItemId=59362) (20.05.2012.).; URL: http://hr.wikipedia.org/wiki/Stjepan_Sarkoti%C4%87 (20.05.2012.)

Friedrich Leopold von Preußen. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Leopold_von_Preu%C3%9Fen (20.05.2012.)

Friedrich, Erzherzog. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Erzherzog_Friedrich (20.05.2012.)

Gabler, Hedda. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Hedda_Gabler (20.05.2012.)

Galizische Carl Ludwig Bahn. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Galizische_Carl_Ludwig-Bahn (20.05.2012.)

Ganz und Comp. URL: http://albert-gieseler.de/dampf_de/firmen0/firmadt1168.shtml (20.05.2012.)

Garnier, Otto von. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Otto_von_Garnier (20.05.2012.)

George V. URL: http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensoftheUnitedKingdom/TheHouseofWindsor/GeorgeV.aspx (20.05.2012.)

Georgi. URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/georgi.htm (20.05.2012.); URL: http://www.weltkriege.at/Generalitaet/02%20Generaloberst/Georgi/georgi.htm (20.05.2012.)

Gerngross, Aleksandr. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Aleksandr_Gerngross (20.05.2012.)

Gewehrfabrik Budapest. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Mannlicher_Modell_1895 (20.05.2012.)

Giesl von Gieslingen, Wladimir. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_1/439.pdf (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Wladimir_Giesl_von_Gieslingen (20.05.2012.)

Girin. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Girin (20.05.2012.)

Granica. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Granica (20.05.2012.)

Grippenberg, Oskar. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Oskar_Grippenberg (20.05.2012.)

Groß, Jenny. URL: http://www.europeana.eu/portal/record/09428/5988C500F25C966739C8222DC45A531335A79010.html (20.05.2012.)

Günste, Karl. URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/portraits/gunste.jpg (20.05.2012.)

Hamilton, Ian Standish Monteith. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ian_Standish_Monteith_Hamilton (20.05.2012.); URL: http://www.gutenberg.org/browse/authors/h#a8595 (20.05.2012.)

Hilikov, Mihail Ivanovič. URL: http://www.brocgaus.ru/text/107/648.htm (20.05.2012.)

Hindenburg, Paul. URL: http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/HindenburgPaul/index.html (20.05.2012.)

Höchsten Kommandostellen des Heeres. URL: http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/kmdost.html (20.05.2012.)

Hohenzollern-Sigmaringen, Ferdinand. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_I._(Rum%C3%A4nien (20.05.2012.)

Hranilović von Czvetassin, Oskar. URL: http://uskok-sosice.hr/?p=2205; URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/portraits/hranilov.jpg) (20.05.2012.)

Hughes, David Edward. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/David_Edward_Hughes (20.05.2012.); URL: http://royalsociety.org/Content.aspx?id=3311 (20.05.2012.); URL: http://royalsociety.org/uploadedFiles/Royal_Society_Content/about-us/fellowship/Fellows1660-2007.pdf (20.05.2012.); URL: http://www2.royalsociety.org/DServe/dserve.exe?dsqIni=Dserve.ini&dsqApp=Archive&dsqCmd=Show.tcl&dsqSearch=RefNo=='EC%2F1880%2F10'&dsqDb=Catalog (20.05.2012.)

Istorija Rusije. URL: www.svetosavlje.org/listarhiva/Home.../4131?...Istorija%20Rusije (20.05.2012.)

Ivanov, Nikolai. URL: http://www.firstworldwar.com/bio/ivanov.htm (20.05.2012.)

Jagow, Gottlieb von; 1863-1935. URL: http://zbw.eu/beta/p20/person/8658/about (20.05.2012.); URL: http://webopac0.hwwa.de/DigiJPG/P/08658/P086580006000000H.jpg (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Gottlieb_von_Jagow (20.05.2012.)

Jarocki, Władysław. URL: http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Jarocki (20.05.2012.); URL: http://www.culture.pl/baza-sztuki-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/eAN5/content/wladyslaw-jarocki) (20.05.2012.)

Jessen, Karl Petrowitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Petrowitsch_Jessen (20.05.2012.)

Joseph August, Erzherzog von Österreich. URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Joseph_August%2C_Erzherzog_von_%C3%96sterreich (20.05.2012.)

K. u. Landwehr. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/K.u._Landwehr (20.05.2012.)

Kaiserliche Garde. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kaiserliche_Garde_(Japan)) (20.05.2012.)

Kaiserliche Japanische Armee. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kaiserlich_Japanische_Armee (20.05.2012.)

Kaiserschützen. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kaisersch%C3%BCtzen, http://www.mlorenz.at) (20.05.2012.)

Karl Franz Joseph I. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Franz_Joseph_I. (20.05.2012.)

Karten des Königreichs Ungarn 1910. URL: http://lazarus.elte.hu/hun/maps/1910/vmlista.htm (20.05.2012.)

Kaulbars, Alexander. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Wassiljewitsch_von_Kaulbars (20.05.2012.)

Keller, Fyodor. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Fyodor_Keller (20.05.2012.)

Kerenski, Alexander. URL: http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/KerenskiAlexander/index.html (20.05.2012.)

Khilkov, Mikhail. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Mikhail_Khilkov (20.05.2012.)

Kirov Plant. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Kirov_Plant; http://www.kzgroup.ru/ (20.05.2012.)

Klink, S. General der Artillere Max von Gallwitz : Sein Leben und Wirken vor Verdun. URL: http://www.dffv.de/Verdun/Gallwitz/Gallwitz.htm (20.05.2012.)

Knjas Potjamkin Tawritscheski URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Knjas_Potjamkin_Tawritscheski (20.05.2012.)

Kodratenko, Roman. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Roman_Kondratenko (20.05.2012.)

Kornblume. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kornblume (20.05.2012.)

Korps Bothmer. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Korps_Bothmer (20.05.2012.)

Kralicek, Rudolf. URL: http://www.oocities.org/veldes1/kralicek.html (20.05.2012.)

Kriegsministerium, Reichskrigesministerium. URL: http://www.weltkriege.at/Ministerien/Kriegsministerium/kriegsministerium.htm (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/K.u.k._Kriegsministerium (20.05.2012.)

Kriegspressequartier. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kriegspressequartier

Kriegsverlauf 1916. URL: http://www.dhm.de/lemo/html/wk1/kriegsverlauf/skagerrak/ (20.05.2012.)

Krupp, Friedrich. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Krupp_AG (20.05.2012.)

Kunst und Albers. URL: http://www.reller-rezensionen.de/sachbuch/deeg-kunst_und_albers.htm (20.05.2012.)

Kuropatkin, Alexei. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kuropatkin (20.05.2012.)

Kwantung. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kwantung; Meyers Großes Konversations-Lexikon, URL: http://de.academic.ru/dic.nsf/meyers/78405/Kwantung (20.05.2012.)

La Liberté. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/La_Libert%C3%A9 (20.05.2012.)

Landesschützen/Kaiserschützen. URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/schuetzen.htm (20.05.2012.)

Landwehr- Landesschützenregimenter. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/K.k._Landwehr#Landessch.C3.BCtzenregimenter (20.05.2012.)

Laxa, Vladimir. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Laxa (20.05.2012.); URL: http://www.geocities.com/veldes1/laxa.html (20.05.2012.)

Leiner's. URL: www.tchaikovsky-research.net/.../forum0234.html (20.05.2012.) - Datoteka: Literary Cafe – St. Petersburg.JPG – Wikimedia Commons

Leopold Salvator von Österreich-Toskana. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Leopold_Salvator_von_%C3%96sterreich-Toskana (20.05.2012.)

Liborius, Frank, Ritter von. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Liborius_Ritter_von_Frank (20.05.2012.); URL: http://www.oocities.org/veldes1/frank.html (20.05.2012.)

Linevich, Nikolai. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Linevich (20.05.2012.)

List of cities and towns in Slovakia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_and_towns_in_Slovakia) (20.05.2012.); URL: http://www.mesto.sk/ (20.05.2012.)

List of diplomatic missions of Austria-Hungary. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_diplomatic_missions_of_Austria-Hungary (20.05.2012.)

Liste der britischen Monarchen. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_britischen_Monarchen#Liste_der_K.C3.B6nige_von_Gro.C3.9Fbritannien (20.05.2012.)

Liste der Feldmarschalleutnante. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Feldmarschalleutnante (20.05.2012.)

Liste der Städte in der Slowakei. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_St%C3%A4dte_in_der_Slowakei (20.05.2012.)

Liste deutscher Bezeichnungen slowakischer Orte. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_deutscher_Bezeichnungen_slowakischer_Orte (20.05.2012.)

Liste deutscher Bezeichnungen ukrainischer Orte. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_deutscher_Bezeichnungen_ukrainischer_Orte (20.05.2012.); URL: http://www.lemko.org///lih/indexuke.html (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_deutscher_Bezeichnungen_bessarabiendeutscher_Orte (20.05.2012.); URL: http://www.semanchuk.com/gen/maps/UnterschutzGalizienDeutscheMap.png (20.05.2012.)

Ljenewitsch. URL: http://de.academic.ru/dic.hsf/meyers/83500/Ljenewitsch (20.05.2012.)

Lobkowitz. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Lobkowitz_(Adelsgeschlecht)) (20.05.2012.)

Lüttwitz, Arthur. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Arthur_von_L%C3%BCttwitz (20.05.2012.)

Makarov, Stepan Osipovich. URL: http://www.russojapanesewar.com/makaroff.html (20.05.2012.)

Makarow, Stepan Ossipowitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Stepan_Ossipowitsch_Makarow (20.05.2012.)

Margulies/Broder, Berl. URL: http://www.biographien.ac.at/oebl_6/85.pdf) (20.05.2012.)

Marschall von Altengottern, Wolf. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Marschall_(Familienname) (20.05.2012.)

Marwitz, Georg von der. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Georg_von_der_Marwitz (20.05.2012.); URL: http://www.firstworldwar.com/bio/marwitz.htm; URL: http://www.deutsche-kriegsgeschichte.de/krgj15.html (20.05.2012.); URL: http://home.comcast.net/~jcviser/aok/marwitz.htm (20.05.2012.)

Mauser. URL: http://www.rheinmetall-detec.de/index.php?lang=2 (20.05.2012.); URL: http://www.mauserwaffen.de/ (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Mauser_(Waffenhersteller) (20.05.2012.)

Maydell. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Maydell_(Adelsgeschlecht) (20.05.2012.)

Mediterranean Expeditionary Force. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Mediterranean_Expeditionary_Force (20.05.2012.)

Meiji. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Meiji (20.05.2012.)

Militär-Wochenblatt. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Milit%C3%A4r-Wochenblatt (20.05.2012.)

Mishchenko, Pavel Ivanovich. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Pavel_Mishchenko (20.05.2012.)

Monitor. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Monitor_(Schiff)) (20.05.2012.)

Nahimov. URL: http://books.google.hr/books?id=4chnAAAAMAAJ&q=admiral+nahimov&dq=admiral+nahimov&hl=hr&sa=X&ei=3nT_TqKmMY67hAeKy5TFDQ&ved=0CEMQ6AEwBA (20.05.2012.)

Nebogatow, Nikolai Iwanotitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Iwanowitsch_Nebogatowhttp://www.russojapanesewar.com/nebo.html (20.05.2012.)

Nodzu, Mischizura. URL: http://de.academic.ru/dic.nsf/meyers/98254/Nodzu (20.05.2012.)

Nogi, Maresuke. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Maresuke_Nogi (20.05.2012.)

Novoye Vremya. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Novoye_Vremya_(newspaper) (20.05.2012.)

Ober Ost. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ober_Ost (20.05.2012.)

Obrutschew. URL: http://de.academic.ru/.../Obrutschew (20.05.2012.)

Oku, Yasukata. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Oku_Yasukata (20.05.2012.)

Orden des Heiligen Wladimir. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Orden_des_Heiligen_Wladimir (20.05.2012.)

Österreichische Militärische Zeitschrift. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/%C3%96sterreichische_Milit%C3%A4rische_Zeitschrift (20.05.2012.)

Osterreichische Rundschau. URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Österreichische_Rundschau (20.05.2012.)

Osterreichisch-ungarische Armee. URL: http://www.weltkriege.at (20.05.2012.); URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/ (20.05.2012.); URL: http://www.mlorenz.at/ (20.05.2012.);

Osterreichisch-ungarische Kriegsmarine. URL: www.kriegsmarine.at (20.05.2012.)

Pariser Konferenz. URL: http://www.wissen.de/lexikon/pariser-konferenz-ententekonferenz-1916?keyword=Konferenz (20.05.2012.)

Pester Lloyd. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Pester_Lloyd (20.05.2012.)

Popis gradova u Slovačkoj. URL: http://sh.wikipedia.org/wiki/Popis_gradova_u_Slova%C4%8Dkoj (20.05.2012.)

Port, Arthur. URL: /http://de.wikipedia.org/wiki/Belagerung_von_Port_Arthur (20.05.2012.)

Potiorek. URL: http://www.weltkriege.at/Generalität (20.05.2012.); URL: http://cassysdream.2og/veldes1/potiorek/html (20.05.2012.); URL: www.firstworldwar.com/bio/potiorek.htm (20.05.2012.); URL: http://eeo.uni-klu.ac.at/index.php/Potiorek,_Oskar (20.05.2012.)

Putnik. URL: http://www.firstworldwar.com/bio/putnik.htm (20.05.2012.)

Reichspost Zeitung. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Reichspost_(Zeitung) (20.05.2012.); URL: http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=rpt (20.05.2012.); URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Reichspost (20.05.2012.)

Rennenkampf. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Rennenkampf (20.05.2012.)

Rennenkampf. URL: http://slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ/Ренненкампф%20Павел%20Карлович%20фон/ (20.05.2012.)

Romanow, Boris Wladimirowitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Boris_Wladimirowitsch_Romanow (20.05.2012.)

Romanow, Kyrill Wladimirowitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Kyrill_Wladimirowitsch_Romanow (20.05.2012.)

Romanow, Nikolai Nikolajewitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Nikolajewitsch_Romanow_(1856%E2%80%931929) (20.05.2012.)

Romanow, Wladimir. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Wladimir_Alexandrowitsch_Romanow (20.05.2012.)

Rozdianko, Mikhail. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Mikhail_Rodzianko (20.05.2012.); URL: http://www.firstworldwar.com/bio/rodzianko.htm (20.05.2012.)

Rozhdestvenskii, Zinovii Petrovich. URL: http://www.russojapanesewar.com/roz.html (20.05.2012.)

Rumyantzev, Vyacheslav: HRONOS – Vsemirnaja istorija v Internete = HRONOS - World History on the Internet. URL: http://www.hrono.info/biograf/bio_s/saharov_vv.html (20.05.2012.)

Russisch-Chinesische Bank. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Russische_Ostasienpolitik (20.05.2012.)

Russischer Orden des Heiligen Georg. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Russischer_Orden_des_Heiligen_Georg (20.05.2012.)

Russisch-japanischer Krieg. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Russisch-Japanischer_Krieg (20.05.2012.): URL: http://www.retrobibliothek.de/retrobib/stoebern.html?werkid=100149 (20.05.2012.)

Rußland. URL: http://www.ostfront.net/russland/russland_1_06.htm (20.05.2012.)

Sakharov, Viktor. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Viktor_Sakharov (20.05.2012.)

Salis-Seewis, Johann Graf von. URL: http://www.oocities.org/veldes1/salis.html (20.05.2012.)

Samsonov, Aleksandr Vasil'evič. URL: http://slovari.yandex.ru/~книги/БСЭ/Самсонов%20Александр%20Васильевич/ (20.05.2012.)

Samsonow, Alexandr. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Wassiljewitsch_Samsonow (20.05.2012.)

Sarkotić, Stefan. URL: http://www.oocities.org/veldes1/sarkotic.html (20.05.2012.)

Sarkotić, Stephan. URL: http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.s/s123197.htm (20.05.2012.); URL: http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/sarkotic.htm (20.05.2012.)

Schelhammer & Schattera. URL: http://www.schelhammer.at/about_us (20.05.2012.)

Schlacht in den Karpaten. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_bei_Limanowa-Lapanow (20.05.2012.)

Schlacht von Lemberg. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Lemberg#Ergebnisse_und_Folgen (20.05.2012.)

Semjonowskoje-Leibgardenregiment. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Semjonowskoje-Leibgarderegiment/ (20.05.2012.)

Sibirische Bahn. URL: /http://de.wikipedia.org/wiki/Sibirische_Bahn/ (20.05.2012.)

Sibirische Eisenbahn. URL: http://www.zeno.org/Roell- Sibirische Eisenbahn

Signum Laudis. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Milit%C3%A4r-Verdienstmedaille_(%C3%96sterreich) (20.05.2012.)

Simplicissimus. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Simplicissimus; http://www.simplicissimus.info/ (20.05.2012.); URL: http://www.dhm.de/lemo/html/kaiserreich/kunst/simplicissimus/ (20.05.2012.); URL: http://www.dradio.de/dlf/sendungen/kalenderblatt/486145/ (20.05.2012.); URL: http://www.silyrik.de/) (20.05.2012.)

Skrydlov, Nikolaj Illarionovič. URL: http://ru.wikipedia.org/wiki/ (20.05.2012.)

Sotnia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Sotnia (20.05.2012.)

Spitzmüller, Alexander. URL: http://www.austria-lexikon.at/af/AEIOU/Spitzmüller,_Alexander (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Spitzm%C3%BCller (20.05.2012.)

Sretensk. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Sretensk) (20.05.2012.)

Stackelberg, Georgii. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Georgii_Stackelberg (20.05.2012.)

Steinheil, C. A.. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/C._A._Steinheil_%26_S%C3%B6hne (20.05.2012.)

Stessel, Anatoly. URL: http://www.oval.ru/enc/77631.html; URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Anatoly_Stessel (20.05.2012.)

Steyr-Mannlicher. URL: http://www.steyr-mannlicher.com/ (20.05.2012.)

Stürgkh, Karl. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_St%C3%BCrgkh (20.05.2012.)

Südarmee (Deutsches Kaiserreich). URL: http://de.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCdarmee_(Deutsches_Kaiserreich) (20.05.2012.); URL: http://www.weltkriege.at (20.05.2012.)

Suhomlinov. URL: http://www.hronos.km.ru/biograf/bio_s/suhomlinov.html (20.05.2012.)

Szurmay, Sandor. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1ndor_Szurmay (20.05.2012.)

Tartuffe. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Tartuffe (20.05.2012.)

The Austro-Hungarian Army 1914-1918 : Armata Austro-Ungară din Bucovina (1914-1918) . URL: http://www.austrianphilately.com/dixnut/dn6d1.htm (20.05.2012.); URL: http://membres.multimania.fr/dgrecu/AuBuSubord.html (20.05.2012.)

Thöny, Eduard. URL: http://www.eduard-thoeny.de/ (20.05.2012.); URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Eduard_Th%C3%B6ny (20.05.2012.); URL: http://www.germangalleries.com/Sprengel_Museum/Thoeny.02.html) (20.05.2012.)

Tōgō Heihachirō. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/T%C5%8Dg%C5%8D_Heihachir%C5%8D (20.05.2012.)

Triple Entente. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Triple_Entente (20.05.2012.)

Ulm. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_von_Ulm (20.05.2012.)

Verecke-Pass. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Verecke-Pass (20.05.2012.)

Vitgeft, Vil'gel'm Karlovič. URL: http://www.rulex.ru/01030411.htm (20.05.2012.)

Viviani, René Raphaël. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Viviani (20.05.2012.)

Vladimirovich, Cyril. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Cyril_Vladimirovich,_Grand_Duke_of_Russia (20.05.2012.)

Warjag. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Warjag_(1899) (20.05.2012.)

Weber, August. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/August_Weber_(Architekt) (20.05.2012.)

Weichselbahn. URL: http://de.academic.ru/dic.nsf/eisenbahnwesens/2912/Weichselbahn (20.05.2012.)

Werndl, Josef. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Werndl (20.05.2012.)

Withöft, Wilhelm. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/With%C3%B6ft (20.05.2012.)

Witte, Sergei Juljewitsch. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Sergei_Juljewitsch_Witte (20.05.2012.)

Woyrsch, Remus von. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Remus_von_Woyrsch (20.05.2012.)

Zaremba, Edmund, Ritter von. URL: http://www.oocities.org/veldes1/zaremba.html (20.05.2012.)

Zasulich, Mihail Ivanov. URL: http://sl.wikipedia.org/wiki/Mihail_Ivanovi%C4%8D_Zasuli%C4%8D (20.05.2012.)

Zhilinskii, Iakov Grigor'evich. URL: http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Zhilinskii,+Iakov (20.05.2012.); URL. www.dlib.si/.../4ea15969-63a5-4279-b519-9bee (20.05.2012.)

Zinner, Ernst. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Ernst_Zinner

Nakladnik:
Hrvatski državni arhiv

Za nakladnika:
Vlatka Lemić

Priredila i prevela:
Danijela Marjanić

Transliteracija s njemačkog pisma i prijevod s njemačkog jezika:
Danijela Marjanić

Transliteracija s ćirilice i prijevod s ruskog jezika:
Snježana Stanešić
Mirjana Vrančić

Grafički urednik:
Damir Pildek

Lektura i korektura:
Nikolina Krtalić

Digitalizacija:
Ivan Majdak

Prijelom i tisak:
Mikrorad d.o.o.

Naklada:
1000 primjeraka

Izdano potporom Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 789267
ISBN 978-953-7659-06-6